347
12
1/6
11

A 1279
ne

E30 M 283
F

Columbia College
in the City of New York.
Library.

Temple Emanuel
Library of
Hebrew and Rabbinical
Literature.
Heb-76

12 Feby. 1769

Contd. — 7 10

B893.1
M283
F,

לסמן אם הוא בגשמי נח לחם בומיעו יין שחרוחאן עדיה ודשה והרניחה כמו לחם אחד
ושים על אותו מינים כמו רטייה עבה ובנער וירכזא בשוה

נח למרבה ושים על המכה המנוחה וכו'

לסמן נס הוא ב

[illegible]

[illegible]

[illegible]

אז לא אבוש בהביטי אל
כל מצותיך

כל המצות

שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה תורה זו תורה שבכתב והמצוה זו פירוש וצונו לעשות התורה על פי המצ׳ ומצוה זו היא הנקרא׳ תורה שבעל פה כל התור׳ כתבה משה רבינו קודם שימות בכתב ידו · ונתן ספר לכל שבט ושבט וספר אחר נתנהו בארון לעד. שנאמר לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו וגו׳ · והמצוה שהיא פירוש התורה לא כתבה אלא צוה בה לזקנים וליהושע ולשאר כל ישראל שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות וגו׳ ומפני זה נקראת תורה שבעל פה :

אף על פי שלא נכתבה תורה שבעל פה למדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים זקנים ואלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו ממשה · וליהושע שהוא תלמידו שלמשה רבינו מסר תורה שבעל פה וצוהו עליה · וכן יהושע כל ימי חייו למד על פה וזקנים רבים קבלו מיהושע וקבל עלי מן הזקנים ומפנחס ושמוא׳ קיבל מעלי׳ ובית דינו ודוד קיבל משמוא׳ ובד׳ ואחיה השילוני מיוצאי מצרים היה ולוי היה ושמע ממשה והיה קטן בימי משה והוא קיבל מדוד ובית דינו ואליהו קיבל מאחיה השילוני ובי׳ דינו ואלישע קיבל מאליהו ובית דינו ויהוידע הכהן קיבל מאלישע ובית דינו וזכריה קיבל מיהוידע ובית דינו והושע קיבל מזכריה ובית דינו · ועמוס קיבל מהושע ובית דינו וישעיה קיבל מעמוס ובית דינו ומיכה קיבל מישעיה ובית דינו ויוא׳ קיבל ממיכה ובית דינו ונחום קיבל מיוא׳ ובית דינו וחבקוק קיבל מנחום ובית דינו וצפניה קיבל מחבקוק ובית דינו וירמיה קיבל מצפניה ובית דינו · וברוך בן נריה קיבל מירמיה ובית דינו ועזרא ובית דינו קבלו מברוך בן נריה ובית דינו בית דינו שלעזרא הם הנקרא׳ אנשי כנסת הגדולה והם חגי זכריה ומלאכי דניא׳ וחנניה ומישא׳ ועזריה ונחמיה בן חכליה ומרדכי בלשן וזרובבל והרבה חכמים עמהם תשלום מאה ועשרים זקנים האחרון מהם הוא שמעון הצדיק והוא היה מכלל המאה ועשרים · וקיבל תורה שבעל פה מכולם והוא היה כהן גדול אחר עזרא :

אנטיגנוס איש סוכו ובית דינו קיבלו משמעון הצדיק ובית דינו ויוסי בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים ובית דינם קיבלו מאנטיגנוס ובית דינו ויהושע בן פרחיה וניתאי הארבילי ובית דינם קבלו מיוסי בן יועזר ויוסף בן יוחנן ובית דינם ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ובית דינם קיבלו מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי ובית דינם שמעיה ואבטליון גירי הצדק ובית דינ׳ קבלו מיהודה ושמעון ובית דינם · הלל ושמאי ובית דינם קיבלו משמעיה ואבטליון ובית דינם : ורבן יוחנן בן זכאי ורבן שמעון בנו שלהלל הזקן קיבלו מהלל ובית דינו : חמשת תלמידי׳ היו לו לרבן יוחנן בן זכאי והם גדולי החכמי׳ שקיבלו ממנו ואילו הם ר׳ אליעזר הגדול ור׳ יהושע ור׳ יוסי הכהן ור׳ שמעון בן נתנאל ור׳ אלעזר בן ערך ור׳ עקיבה בן יוסף קיבל מר׳ אליעזר הגדול ויוסף אביו גר צדק היה ור׳ ישמעא׳ ור׳ מאיר בן גר הצדק קיבלו מר׳ עקיבה וגם קיבל ר׳ מאיר וחבריו מר׳ ישמעא׳ חביריו שלר׳ מאיר הם ר׳ יהודה ור׳ יוסי ור׳ שמעו׳ ור׳ נחמיה ור׳ אלעזר בן שמוע ור׳ יוחנן הסנדלר ושמעון בן עזאי ור׳ חנניה בן תרדיון · וכן קיבלו חביריו שלר׳ עקיבה מר׳ אליעזר הגדול וחביריו שלר׳ עקיבה הם ר׳ טרפון רבו שלר׳ יוסי הגלילי ור׳ שמעון בן אלעזר ור׳ יוחנן בן נורי רבן גמליא׳ הזקן קיבל מרבן שמעון אביו בנו שלהלל הזקן ורבן שמעון בנו קבל ממנו ורבן גמליא׳ בנו קבל ממנו ורבן שמעון בנו קיבל ממנו: ור׳ יהוד׳ בנו שלרבן שמעון זהו הנקר׳ רבינו הקדוש והוא קיבל מאביו ומר׳ אלעזר בן שמוע ומר׳ שמעון חביריו רבי׳ הקדוש חיבר המשנה ומימות משה רבי׳ ועד רבי׳ הקדוש לא חיברו חבור שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה · אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שיהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה ברבים וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כוחו מביאור התור׳ ומהלכותיה כמו ששמע ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדיני׳ שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות והסכים עליהם בית דין הגדול וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושי׳ ששמעו ממשה רבי׳ ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התור׳ כולה וחיבר מהכל ספר המשנה ושננו׳ חכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם · ורבצו בכל מקום כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישראל ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה לפי שראה שהתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות [illegible] פושטת בעולם ומתגברת וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות חיבר חיבור להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח וישב כל ימיו הוא ובית דינו ולמד המשנה ברבים · ואילו הם גדולי׳ החכמים שהיו בבית דינו של רבינו הקדו׳ וקיבלו ממנו שמעון וגמליא׳ בניו · ור׳ אפס · ור׳ חנינא בן חמא ור׳ חייא ורב ור׳ ינאי ובר קפרא ושמואל ור׳ יוחנן ור׳ הושעיא אילו הם גדולי החכמים שקיבלו ממנו ועמהם אלפים משאר החכמים אע״פ שאילו האחד עשר קיבלו מרבי׳ הקדוש ועמדו במדרשו ר׳ יוחנן קטן היה ואחר כן היה תלמיד לר׳ ינאי וקיבל ממנו תורה : וכן רב קיבל מר׳ ינאי ושמואל קיבל מר׳ חנינא בר חמא : רב חיבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עיקרי המשנה ור׳ חייא חיבר התוספת לבאר ענייני המשנה · וכן ר׳ הושעיה ובר קפרא חיברו ברייתות לבאר דברי המשנה · ור׳ יוחנן חיבר התלמוד הירושלמי בארץ ישרא׳ אחר חרבן הבית בקרוב שלש מאות שנה ומגדולי החכמים שקיבלו מרב ושמוא׳ רב הונא ורב יהודה ורב נחמן ורב כהנא ומגדולי החכמים שקיבלו מר׳ יוחנן רבה בר רב חנא ור׳ אמי ור׳ אסי ורב דמי ור׳ אבן · ומכלל החכמי׳ שקיבלו מרב הונא ומרב יהודה רבה ורב יוסף ומכלל החכמים שקבלו מרבה ורב יוסף אביי ורבא ושניהם קיבלו גם מרב נחמן · ומכלל החכמי׳ שקיבלו מרבא רב אשי ורבינא ומר בר רב אשי קיבל מאביו רב אשי ומרבינא · נמצא מרב אשי עד משה רבינו עליו השלום ארבעי׳ דורות ואילו הן · רב אשי מרבא ורבא מרבה · ורבה מרב הונא · ורב הונא מר׳ יוחנן ורב ושמוא׳ · ור׳ יוחנן ורב ושמוא׳ מרבינו הקדוש : ורבינו הקדוש מר׳ שמעון אביו ור׳ שמעון מרבן גמליא׳ הזקן אביו ורבן גמליא׳ הזקן אביו מרבן שמעון אביו ורבן שמעון מהלל אביו ושמאי והלל ושמאי׳ משמעיה ואבטליון ושמעיה ואבטליון מיהודה ושמעון ויהודה ושמעון מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבילי ויהושע ונתאי מיוסי בן יועזר ויוסף בן יוחנן ויוסי

בן יועזר ויוסף בן יוחנן מאנטיגנוס ואנטיגנוס
משמעון הצדיק · ושמעון הצדיק מעזרא · ועזרא
מברוך · וברוך מירמיה וירמיה מצפניה וצפניה
מחבקוק וחבקו מנחום ונחום מיואל ויואל ממיכה ומיכה
מישעיה · וישעיה מעמוס ועמוס מהושע והושע
מזכריה וזכריה מיהוידע ויהוידע מאלישע ואלישע
מאליהו ואליהו מאחיה ואחיה מדוד ודוד משמואל ושמואל
מעלי ועלי מפנחס ופנחס מיהושע ויהושע ממשה רבי
ומשה רבי מפי הגבורה נמצא שכולם מה אלהי ישראל
כל אילו החכמים הנזכרים הם גדולי הדורות · מהם
ראשי ישיבות ומהם ראשי גליות ומהם מסנהדרי
גדולה ועמהם בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו
מהם ועמהם רבינא ורב אשי הם סוף חכמי התלמוד
ורב אשי הוא שחיבר התלמוד הבבלי בארץ שנער
אחר שחיבר ר' יוחנן התלמו' ירושלמי בכמו מאה שנה
· וענין שני התלמודי' הוא פירוש דברי המשניות
וביאור עמקותיה · ודברים שנתחדשו בכל ב"ד וב"ד
מימות רבינו הקדוש ועד חיבור התלמוד :
ומשני התלמודים ומן התוספתא ומספרא וספרי ומן
התוספתות מכולם יתבאר האסור והמותר הטמא
והטהור החייב והפטור הפסול והכשר כמו שהעתיקו
איש מפי איש מפי משה רבינו מסיני : גם
יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור
ודור לעשות סייג לתורה כמו ששמעו ממשה בפירוש
שנ' ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי וכן
יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו
בכל דור ודור כמו שראו ב"ד שלאותו הדור לפי שאסור
לסור מהם שנ' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין
ושמאל וכן משפטים ודינים מופלאים שלא קיבלום
ממשה ודנו בהם ב"ד של אותו הדור במדות שהתורה
נדרשת בהן ופסקו אותם הזקנים וגמרו שהדין כך הוא
הכל חיבר רב אשי בתלמוד מימות משה ועד ימיו ·
וחברו חכמי המשנה חיבורי' אחרי' לפרש דברי התורה
ר' הושעיא תלמידו של רבינו הקדוש חיבר באור ספר
בראשית ור' ישמעאל פירש מאלה שמות עד סוף התורה
והוא הנקרא מכילתא וכן ר' עקיבה חיבר מכילתא ·
וחכמים אחרים אחריהם חברו מדרשות והכל חובר
קודם התלמוד הבבלי : נמצא רבינא ורב אשי
וחביריהם סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה
שבעל פה ושגזרו גזירות והתקינו התקנות והנהיגו
מנהגות ופשטה גזירתם ותקנתם ומנהגותם בכל ישראל
בכל מקומות מושבותם ואחר ב"ד של רב אשי שחבר
התלמוד בימי בנו וגמרו נתפזרו ישראל בכל ארצות
פיזור יתר והגיעו לקצוות ולאיים הרחוקים ורבתה
קטטה בעולם ונשתבשו הדרכים בגייסות ונתמעט
תלמוד תורה ולא נכנסו ישראל ללמוד בישיבותיהם
אלפים ורבבות כמו שהיו מקודם אלא מתקבצים יחידים
השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה
ומדינה ועוסקין בתורה ומבינים בחיבורי' החכמי' כולם
ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא וכל ב"ד שעמד
אחר התלמוד בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או
הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות ולא פשטו
מעשיו בכל ישראל מפני רחוק מושבותיהם ושבוש
הדרכי' והיות ב"ד של אותה המדינה יחידים ובית דין
הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור
התלמוד לפיכך אין כופין אנשי המדינה זו לנהוג
כמנהג מדינה אחרת ואין אומ' לב"ד זה לגזור גזירה
שגזרה ב"ד אחר במדינתו וכן אם למד אחד מן הגאוני'
שדרך המשפט כך הוא ונתבאר לבית דין אחר שעמד
אחריו שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד אין
שומעין לראשון אלא למי שהדעת נוטה לדבריו בין
ראשון בין אחרון ודברים הללו בדינים וגזירות ותקנו'
ומנהגות שנתחדשו אחר חבור התלמו' אבל כל הדברי'

שבתלמוד הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין
כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות
שנהגו חכמי התלמוד ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם
הואיל וכל אותם הדברים שבתלמו' הסכימו עליהם כל
ישראל ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו
או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא הם כל חכמי
ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעקרי התורה
כולה דור אחר דור עד משה רבינו ע"ה כל החכמים
שעמדו אחר חיבור התלמוד ובנו בו ויצא להם שם
בחכמתם הם הנקראים גאונים וכל אלו הגאונים שעמדו
בארץ ישראל ובארץ שנער ובספרד ובצרפת למדו דרך
התלמוד והוציאו לאור תעלומותיו וביארו ענייניו לפי
שדרך עמוקה דרכו עד למאד ועוד שהוא בלשון ארמי
מעורב עם לשונות אחרות לפי שאותה הלשון היתה
ברורה לכל אנשי שנער בעת שחובר התלמוד אבל
בשאר מקומו' וכן בשנער בימי הגאוני' אין אדם מכיר
אותה הלשון עד שמלמדין אותו ושאלות רבות שואלין
אנשי כל עיר ועיר לכל גאון אשר היה בימיהם לפרש
להם דברים קשים שבתלמוד והם משיבים להן כפי
חכמתם ואותם השואלים מקבצים התשובות ועושין
מהם ספרים להבין מהם גם חברו הגאונים שבכל דור
ודור חבורים לבאר התלמוד מהם מי שפירש הלכות
יחידות ומהם מי שפירש פרקי יחידים שנתקשו בימיו
ומהם מי שפירש מסכתות וסדרים ועוד חברו הלכות
פסוקות בענין איסור והיתר וחיוב ופטור בדברים
שהשעה צריכה להם כדי שיהיו קרובים למדע מי
שאינו יכול לירד לעומקו של תלמוד וזו היא מלאכת ה'
שעשו בה כל גאוני ישראל מיום שחובר התלמו' ועד זמן
זה שהיא שנה שמינית אחר מאה ואלף לחרבן הבית
והיא שנת ארבעת אלפים ותתקל"ו לבריאת עולם ·
· ובזמן הזה תכפו הצרות יתירות ודחקה השעה את
הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבונינו נסתתרה
לפיכך אותם הפירושין וההלכות והתשובות שחברו
הגאונים וראו שהם דברים מבוארים נתקשו בימינו
ואין מבין ענייניה כראוי אלא מיעוט במספר ואין צריך
לומר התלמוד עצמו הבבלי והירושלמי וספרא וספרי
והתוספתא שהן צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן
ארוך ואחר כך יודע מהם הדרך הנכוחה בדברים
האסורים והמותרים ושאר דיני התורה היאך הוא ·
ומפני זה נערתי חצני אני משה בר' מימון הספרדי
ונשענתי על הצור בה ובינותי בכל אלו הספרי' וראיתי
לחבר דברים המתבררים מכל אילו החיבורים בענין
האסור והמותר והטמא והטהור עם שאר דיני התורה
כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה
שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פירוק
ולא זה אומר בכה וזה אומר בכה אלא דברים ברורים
קרובים נכונים על פי המשפט אשר יתבאר מכל אילו
החבורים והפירושים הנמצאים מימות רבינו הקדוש
ועד עכשיו עד שיהיו כל הדינין גלויין לקטן ולגדול
בדין כל מצוה ומצוה ובדברי' כל הדברים שתיקנו חכמים
ונביאי' כללו שלדבר כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור
אחר בעולם בדין מדיני ישראל אלא יהא חיבור זה
מקבץ לתורה שבעל פה כולה עם התקנות והמנהגות
והגזירו' שנעשו מימות משה רבינו ועד חבורי התלמו'
וכמו שפירשו לנו הגאוני' בכל חיבוריהם שחיברו אחר
התלמוד לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה לפי
שאדם קורא בתורה שבכת' תחלה ואחר כך קורא בזה
ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות
ספר אחר ביניהם · וראיתי לחלק חיבור זה הלכות
הלכו' בכל ענין וענין ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו
עניין וכל פרק ופרק אחלוק אותו להלכות קטנות כדי
שיהיו סדורין על פה אילו ההלכות שבכל ענין
וענין יש מהם הלכות שהם משפטי מצוה אחד בלבד

והיא המצוה שיש בה דברי קבלה הרבה והוא ענין בפני
עצמו ויש מהם הלכות שהם כוללים משפטי מצות הרבה
אם יהיו אותן המצות כולן בענין אחד מפני שחילוק
חבור זה לפי הענינים לא לפי מנין המצות כמו שיתבא
לקורא בו ומנין מצות התורה הנוהגות לדורות שש
מאות ושלוש עשרה מצות מהם מצות עשה מאתים
וארבעי ושמנה סימן להם מנין איבריו שלאדם ומהם
מצות לא תעשה שלש מאות וששים וחמש סימן להם
מניין ימי שנת החמה

מצות עשה

מצוה ראשונה ממצות עשה לידע שיש שם אלוה שנאמ
אנכי ה אהיך:
ב ליחדו שנאמר ה אהינו ה אחד:
ג לאהבו שנאמר ואהבת את ה אהיך:
ד ליראה ממנו שנאמר את ה אהיך תירא:
ה להתפלל שנ ועברת את ה אהיכ ועבודה זו תפלה:
ו לדבקה בו שנאמר ובו תדבק:
ז להשבע בשמו שנאמר ובשמו תשבע:
ח להדמות בדרכיו הטובים והישרי שנ והלכ בדרכיו:
ט לקדש את שמו שנ ונקדשתי בתוך בני ישרא:
י לקרות קרית שמע פעמים ביום
שנ ודברת בם בשכבך ובקומיך:
יא ללמוד תורה וללמדה שנ ושננתם לבניך:
יב לקשור תפילין בראש שנאמר והיו
לטוטפות בין עיניך:
יג לקשור תפילין ביד שנ וקשרת לאות על ידיך:
יד לעשות ציצית שנאמר ועשו להם ציצית:
טו לקבוע מזוזה שנ וכתבתם על מזוזות ביתיך:
יו להקהיל את העם לשמע התורה במוצאי
שביעית שנאמר הקהל את העם:
יז לכתוב כל איש ספר תורה לעצמו שנאמר
כתבו לכם את השירה הזאת:
יח לכתוב המלך ספר תורה לעצמו יתר על
אחר של כל אדם ויהיו לו שתי תורות שנ וכתב
לו את משנה התורה הזאת:
יט לברך אחר המזון שנאמר ואכלת ושבעת
וברכת את ה אהיך:
כ לבנות בית הבחירה שנ ועשו לי מקדש:
כא ליראה מבית המקדש שנא ומקדשי תיראו:
כב לשמור בית זה תמיד שנאמר ואתה ובניך
אתך לפני אהל העדות:
כג להיות הלוי עובד במקדש שנ ועבד הלוי:
כד לקדש הכהן ידיו ורגליו בשעת העבודה שנ
ורחצו אהרן ובניו וגו:
כה לערוך נרות במקדש שנ יערוך אותו אהרן ובניו:
כו לברך הכהנים את ישראל שנאמר כה
תברכו את בני ישראל:
כז להסדיר לחם ולבונה לפני ה בכל שבת שנ
לחם הפנים לפני תמיד:
כח להקטיר הקטרת פעמים ביום שנאמר
והקטיר עליו אהרן את קטרת הסמים:
כט להבעיר אש במזבח העולה תמיד שנאמר
אש תמיד תוקד על המזבח:
ל להרים את הדשן מעל המזבח שנ והרים את הדשן:
לא לשלח טמאים ממחנה שכינה שהוא המקדש שנ
וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש:
לב לחלוק כבוד לזרעו של אהרן ולהקדימו לכל דבר
שבקדושה שנאמר וקדשתו:
לג להלביש הכהנים לעבודה בגדי כהונה שנ
ועשית בגדי קדש:

לד לשאת את הארון על הכתף כשנושאים אותו
שנאמר עבדת הקדש עליהם בכתף ישאו:
לה למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן
המשחה שנאמר שמן משחת קדש:
לו להיות הכהנים עובדים במקדש משמרות
משמרות ובמועדים עובדים כאחד שנאמר וכי
יבא הלוי לבד ממכריו על האבות:
לז להיות הכהני מטמאין לקרוביהן ומתאבלין עליהן
כשאר קרוביה שהן מצווין להתאבל שנ לה יטמא:
לח להיות כהן גדול נושא בתולה שנאמר והוא
אשה בבתוליה יקח:
לט להקריב תמידין בכל יום שנאמר שנים
ליום עולה תמיד:
מ להקריב כהן גדול מנחה בכל יום שנאמר זה
קרבן אהרן ובניו:
מא להוסיף קרבן אחר בכל שבת שנאמר וביום
השבת שני כבשים:
מב להוסיף קרבן בכל ראש חדש וראש חדש
שנאמר ובראשי חדשיכם:
מג להוסיף קרבן בחג הפסח שנ שבעת ימים
תקריבו אשה לה:
מד להקריב מנחת העומר ממחרת יום ראשון
שלפסח עם כבש אחד שנ והבאתם את עומר
ראשית קצירכם אל הכהן:
מה להוסיף קרבן ביום עצרת שנאמר וביום
הבכורים וגו:
מו להביא שתי הלחם עם הקרבנות הקרבים
בגלל הלחם ביום עצרת שנאמר ממושבותיכם
תביאו לחם תנופה:
מז להוסיף קרבן בראש השנה שנאמר ובחדש
השביעי באחד לחדש:
מח להוסיף קרבן ביום הצום שנאמר ובעשור
לחדש השביעי מקרא קדש יהיה לכם:
מט לעשות עבודת היום ביום הצום שנ בזאת
יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וכל העבוד
הכתובה בפרשת אחרי מות:
נ להוסיף קרבן בחג הסוכות שנאמר והקרבתם
עולה אשה ריח ניחוח:
נא להוסיף קרבן ביום שמיני עצרת כי רגל
בפני עצמו הוא שנאמר וביום השמיני:
נב לחוג ברגלים שנאמר שלש רגלים תחוג לי:
נג להראות ברגלים שנאמר שלש פעמי בשנה
יראה כל זכורך:
נד לשמוח ברגלים שנ ושמחת בחגך:
נה לשחוט כבש הפסח שנ ושחטו אותו כל קהל וגו:
נו לאכול בשר פסח צלי בלילי חמשה עשר מניסן
שנאמר ואכלו את הבשר:
נז לעשות פסח שני שנאמר בחדש השיני בארבעה
עשר יום לחדש תעשו אותו במועדו:
נח לאכל את בשר פסח שני על מצה ומרור שנאמר
על מצות ומרורים יאכלוהו:
נט לתקוע בחצוצרות על הקרבנות ובשעת
הצרות שנאמר ותקעתם בחצוצרות:
ס להיות כל קרבנות בהמה מיום שמיני והלאה
שנאמר מיום השמיני והלאה:
סא להיות כל קרבן בהמה תמים שנ תמי יהיה לרצו:
סב למלוח כל קרב שנ על כל קרבנך תקרי מלח:
סג מעשה העולה שנאמר אם עולה קרבנו:
סד מעשה חטאת שנאמר זאת תורת החטאת:
סה מעשה האשם שנאמר זאת תורת האשם:
סו מעשה זבח השלמים שנאמר וזאת תורת
זבח השלמים:
סז מעשה המנחה שנ ונפש כי תקריב קרבן מנחה:

155676

סח להקריב ב״ד קרבן אם טעו בהוראם שנא׳
ואם כל עדת ישראל ישגו:
סט להקריב יחיד קרבן חטאת אם שגג במצות
לא תעש׳ שחייבי׳ עליה כרת שנ׳ ונפש כי תחט:
ע להקריב היחיד קרבן אם נסתפק לו אם חטא
חטא שחייבין עליו חטאת או לא חטא שנא׳
ולא ידע וגו׳ והבי׳ את אשמו וזהו נקר׳ אש׳ תלוי׳:
עא להקריב השוגג במעילה או החוטא בגזילה
או בשפחה חרופה או שכפר בפקדון ונשבע
מביא קרבן אשם וזהו הנקרא אשם וודאי:
עב להקריב קרבן עולה ויורד שנאמר אם לא
תגיע ידו ואם לא תשיג ידו
עג להתודות לפני ה׳ מכל חטא שיעשה האדם
בשעת הקרבן ושלא בשעת קרבן שנא׳ והתודו
את חטאתם אשר עשו:
עד להקריב הזב קרבן אחר שיטהר מזובו שנא׳
וכי יטהר הזב מזובו:
עה להקריב הזבה קרבן אחר שתטהר שנאמר
ואם טהרה מזובה:
עו להקריב המצורע קרבן אחר שיטהר שנאמר
וביום השמיני יקח:
עז להקריב היולדת קרבן אחר שתטהר שנא׳
ובמלאת ימי טהרה:
עח לעשר הבהמה שנאמר וכל מעשר בקר וצאן
כל אשר יעבור וגו׳:
עט לקדש בכור הבהמה הטהורה ולהקריבו שנא׳
כל הבכור וגו׳:
פ לפדו׳ בכור אדם שנ׳ אך פדה תפד׳ את בכור האד׳:
פא לפדות פטר חמור שנ׳ ופטר חמור תפדה בשה:
פב לערוף פטר חמור שנ׳ ואם לא תפדה וערפתו:
פג להביא כל הקרבנו׳ שיש על׳ האדם בחוב או בנדב׳
ברגל ראשון שפגע בו שנ׳ ובאת שמה והבאת שמ׳:
פד להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה שנאמר ושם
תעשה כל אשר אנכי מצוך:
פה להטפל בהבאת הקרבנות מחוצה לארץ לבית
הבחירה שנאמר רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך
תשא ובאת מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא
בקדשי חוצה לארץ:
פו לפדות קדשים בעלי מומים ויהיו מותרין שנ׳ רק
בכל אות נפשך תזבח מפי השמועה למדו שאינו
מדבר אלא בפסולי המוקדשין שיפדו:
פז להיות התמורה קדש שנאמר והיה הוא ותמורתו
יהיה קדש:
פח לאכל שירי מנחות שנאמר והנותרת ממנה יאכלו
אהרן ובניו:
פט לאכל בשר חטאת ואשם שנ׳ ואכלו אותם אשר
כופר בהם:
צ לשרוף בשר קודש שנטמא שנ׳ והבשר אשר יגע
בכל טמא:
צא לשרוף הנותר שנאמר והנותר מבשר הזבח ביום
השלישי באש ישרף:
צב לגדל הנזיר שערו שנאמר גדל פרע שער ראשו:
צג לגלח הנזיר שערו על קרבנותיו במלאת ימי נזרו
או בתוך ימי נזרו אם נטמא שנ׳ וכי ימות מת עליו:
צד לקים אדם כל מה שיוציא בשפתיו מקרבן או צדק
וכיוצא בהם שנ׳ מוצא שפתיך תשמר ועשית:
צה לדון בהפרת נדרים בכל הדינים האמורין בתורה:
צו להיו׳ כל הנוגע בנביל׳ טמא שנ׳ וכי ימות מן הבהמ׳:
צז להיות שמונה שרצים מטמאין שנ׳ וזה לכם הטמא:
צח להיו׳ האוכלין מתטמאין שנ׳ מכ׳ האוכל אשר יאכ׳:
צט להיות הנידה טמאה ומטמאה לאחרים
ק להיות היולדת טמאה כנידה
קא להיות המצורע טמא ומטמא

קב להיות בגד מנוגע טמא ומטמא
קג להיות בית מנוגע מטמא
קד להיות הזב מטמא
קה להיות שכבת זרע מטמאה
קו להיות הזבה מטמאה
קז להיות המת מטמא
קח להיות מי נידה מטמאין לאדם טהור ומטהרין
לאדם טמא מטמאת מת בלבד וכל אלו הדינין
שלטמאין אילו רב משפטי כל טומאה וטומאה
מהן מבואר בתורה שבכתב
קט להיות הטהרה מכל הטמאות בטבילה במי מקוה
שנ׳ ורחץ במים את כל בשרו למדו מפי השמועה
שרחיצה זו במים שכל גופו עולה בהן בבת אחת:
קי להיות הטהרה מן הצרע בין צרעת אדם בין צרעת
בית בעץ ארז ואזוב ושני תולע ושתי צפרים ומים
חיים שנאמר זאת תהיה תורת המצורע:
קיא להיות המצורע מגלח את כל שערו שנא׳ והיה
ביום השביעי יגלח את כל שערו:
קיב להיות המצורע ידוע לכל בדברים האמורים בו
בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע וגו׳ וכן כל
שאר הטמאים צריכין להודיע את עצמן
קיג לעשות פרה אדומה להיות אפרה מוכן שנאמר
והיתה לעדת בני ישרא׳:
קיד להיות מעריך אדם נותן דמים הקצובין בפרשה
שנאמר איש כי יפליא נדר:
קטו להיות מעריך בהמה טמאה נותן דמיה שנאמר
והעמיד את הבהמה:
קטז להיות מעריך ביתו נותן בערך הכהן שנאמר
והעריכו הכהן:
קיז להיות מקדיש שדהו נותן בערך הקצוב בפרשה
שנאמר והיה ערכך כפי זרעו:
קיח לשלם השוגג במעילה מה שמעל לה ולהוסיף
חומש שנ׳ ואת אשר חטא מן הקדש ישלם
קיט להיות נטע רבעי קדש שנאמר יהיה כל פריו
קדש הילולים לה׳:
קכ להניח פאה
קכא להניח לקט
קכב להניח עומר השכחה
קכג להניח עוללות בכרם
קכד להניח פרט הכרם לפי שבכל אילו נאמר לעני
ולגר תעזב אותם וזהו מצות עשה שלהם
קכה להביא בכורים לבית הבחירה שנאמר ראשית
ביכורי אדמתך:
קכו להפרי׳ תרומ׳ גדולה לכהן שנ׳ ראשי׳ דגנך תתן לו:
קכז להפרי׳ מעשר דגן ללוים שנ׳ כל מעשר הארץ וגו׳:
קכח להפריש מעשר שיני להאכיל לבעליו בירושלים
שנ׳ עשר תעשר מפי השמוע למדו שזהו מעש׳ שיני:
קכט להיות הלוים מפרישין מעשר מן המעשר שלקחו
מישרא׳ ונותנין אותו לכהני׳ שנ׳ ואל הלוים תדבר:
קל להפריש מעשר עני תחת מעשר שיני בשלישית
ובשישית בשבוע שנאמר מקצה שלש שנים תוציא
את כל מעשר תבואתך:
קלא להתודות וידוי מעשר שנאמר ואמרת לפני ה׳
אלהיך בערתי הקדש:
קלב לקרות על הבכורי׳ שנ׳ וענית ואמרת לפני ה׳ אלהיך:
קלג להפריש חלה לכהן שנא׳ ראשית עריסותיכם חלה
תרימו תרומה:
קלד להשמיט קרקע שנ׳ והשביעית תשמטנה ונטשתה:
קלה לשבות מעבוד הארץ שנ׳ בחריש ובקציר תשבו:
קלו לקדש שנת יובל בשביתה בשמיטה שנ׳ וקדשתם
את שנת החמשים:
קלז לתקו׳ בשופ׳ בשנ׳ היובל שנ׳ והעבר׳ שופר תרוע׳:
קלח ליתן גאולה לארץ בשנת היובל שנאמר ובכל

ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ:

קלט להיות גאולה בבתי ערי חומה עד שנה שנאמר ואיש כי ימכר בית מושב:

קם למנות שני יובל שנים ושמטי׳ שנ׳ וספרת לך שבע:

קמא להשו׳ כספי׳ בשביעי׳ שנ׳ להשמיט כל בעל משה:

קמב לנגש לנכרי שנאמר את הנוכרי תגש ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך:

קמג ליתן מן הבהמה לכהן הזרוע והלחיים והקיבה שנאמר ונתן לכהן הזרוע:

קמד ליתן ראשי׳ הגז לכהן שנ׳ ראשית גז צאנך תתן לו:

קמה לדון בדיני חרמים מהם לה ומהם לכהן שנאמר אך כל חרם אשר יחרים:

קמו לשחוט בהמה חיה ועוף ואחר יאכל בשרם שנא׳ וזבחת מבקרך ומצאנך:

קמז לכסו׳ דם חיה ועוף שנ׳ ושפ׳ את דמו וכיסהו בעפ׳:

קמח לשלח אם צפור מן הקן שנ׳ שלח תשלח את האם:

קמט לברוק בסימני בהמה שנ׳ זאת החיה אשר תאכל:

קנ לברוק בסימני העוף עד שיבדיל בין טמא לטהור שנאמר כל צפור:

קנא לבורק בסימני חגבים לידע טהור מן הטמא שנא׳ אשר לו כרעים:

קנב לברוק בסימני דגים שנאמר את זה תאכלו מכל אשר במים:

קנג לקדש חדשים ולחשב שנים וחדשים בב״ד בלבד שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה:

קנד לשבות בשבת שנ׳ וביום השביעי תשבות:

קנה לקדש שבת שנ׳ זכור את יום השבת לקדשו:

קנו לבער חמץ שנ׳ ביו׳ הראשון תשביתו שאור מבתיכ׳:

קנז לספר ביציאת מצרים בלילה ראשונה של חג המצות שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא:

קנח לאכל מצה בליל זה שנאמר בערב תאכלו וגו׳:

קנט לשבו׳ בראשון שלפסח שנ׳ ביו׳ הראשון מקר׳ קדש:

קס לשבות בשביעי׳ בו שנ׳ וביום השביעי מקרא קדש:

קסא לספור מקצירת העומר מ״ט יום שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת:

קסב לשבות ביום חמשים שנאמר וקראתם בעצם היו׳ הזה מקרא קדש:

קסג לשבות בראשון שלחדש השביעי שנאמר באחד לחדש יהיה לכם שבתון:

קסד להתענות בעשירי בו שנאמר ובעשור לחדש תענו את נפשותיכם:

קסה לשבות ביום הצום שנאמר שבת שבתון:

קסו לשבות בראשון שלחג הסוכות שנ׳ ביום הראשון מקרא קדש:

קסז לשבו׳ בשמיני של חג שנ׳ וביום השמיני מקרא קדש:

קסח לישב בסוכה שבעת ימים שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים:

קסט ליטול לולב שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים:

קע לשמוע קול שופר בראש השנ׳ שנ׳ יום תרוע׳ יהיה לכ׳:

קעא ליתן מחצית השקל בכל שנה שנאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים:

קעב לשמוע מכל נביא שיהא בכל דור ודור אם לא יוסיף ולא יגרע שנאמר אליו תשמעון:

קעג למנות מלך שנאמר שום תשים עליך מלך:

קעד לשמוע מכל ב״ד הגדול שיעמדו להם לישראל שנאמר ועל המשפט:

קעה לנטות אחרי רבים אם תהיה מחלוקת בין הסנהדרין בדינין שנאמר אחרי רבים להטות:

קעו למנות שופטים ושטרים בכל קהל וקהל מישראל שנאמר שפטים ושטרים תתן לך:

קעז להשוות בין בעלי דינין בשעה שעומדים בדין שנאמר בצדק תשפט עמיתך:

קעח להעיד בב״ד למי שיש לו עדות שנאמר והוא עד או ראה או ידע:

קעט לחקור העדים הרבה שנ׳ ודרש וחקר ושאלת היטב:

קפ לעשות לעדים זוממין כמו שזמו לעשות שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם:

קפא לערוף את העגלה כמצותה שנאמר וערפו שם את העגלה בנחל:

קפב להכין שש ערי מקלט שנ׳ תכין לך הדרך ושלשת:

קפג לתת ללוים ערים לשבת וגם הם קולטות שנאמר ונתנו ללוים ערים:

קפד לעשות מעקה לגגך שנאמר ועשית מעקה לגגך:

קפה לאבד ע״ז ומשמשי׳ שנ׳ אבד תאבדון וגו׳:

קפו להרוג אנשי עיר הנדחת ולשרוף את העיר שנא׳ ושרפת באש את כל שללה:

קפז לאבד שבע עממים מארץ ישרא׳ שנ׳ החר׳ תחרים:

קפח להכרית זרעו שלעמלק שנ׳ תמחה את זכר עמלק:

קפט לזכור מה שעשה לנו עמלק תדיר שנאמר וזכר את אשר עשה לך עמלק:

קצ לעשות במלחמ׳ הרשות במשפט הכתו׳ בתורה שנ׳ כי תקרב אל עיר:

קצא למשו׳ כהן במלחמ׳ שנ׳ ונגש הכהן ודבר אל העם:

קצב להתקין יד במחנ׳ שנ׳ ויד תהיה לך מחוץ למחנה:

קצג להתקין יתד שנאמר ויתד תהיה לך על אזנך:

קצד להשיב את הגזל שנ׳ והשיב את הגזלה אשר גזל:

קצה ליתן צדקה שנאמר פתח תפתח את ידך:

קצו להעניק לעבד עברי שנאמר העניק תעניק לו וכן אמה העבריה:

קצז להלות לעני שנאמר אם כסף תלוה את עמי אם זה אינו רשות אלא מצוה שנאמר והעבט תעביטנו:

קצח להלות לנכרי ברבית שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה:

קצט להשיב המשכון לבעליו שנ׳ השב תשי׳ לו את העבו׳:

ר ליתן שכר שכיר בזמנו שנ׳ ביומו תתן שכרו:

רא להיות השכי׳ אוכל בזמן שכירות שנאמר כי תבא בכרם רעך כי תבא בקמת רעך:

רב לעזוב מעל חבירו או מעל בהמתו שנאמר עזוב תעזוב עמו:

רג להקם המשא על הבהמה שנאמר הקם תקים עמו:

רד להשיב אבדה שנאמר השב תשיבם לאחיך:

רה להוכיח החוטא שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך:

רו לאהוב כל אדם מבני ברית שנ׳ ואהבת לרעך כמו׳:

רז לאהוב את הגר שנאמר ואהבתם את הגר:

רח לצד׳ מאזני׳ עם המשקלות שנ׳ מאזני צדק אבני צד׳:

רט לכבד החכמים שנאמר מפני שיבה תקום:

רי לכבד אב ואם שנאמר כבד את אביך ואת אמך:

ריא ליראה מאב ואם שנאמר איש אמו ואביו תיראו:

ריב לפרות ולרבות שנאמר פרו ורבו:

ריג לבעול בקידושין שנאמר כי יקח איש אשה:

ריד לשמוח חתן את אשתו שנה שנאמר נקי יהיה לביתו שנה אחד וגו׳:

רטו למול את הבן שנ׳ וביום השמיני ימול בשר ערלתו:

רטז ליבם אשת אח שנאמר יבמה יבא עליה:

ריז לחלוץ ליבם שנ׳ וחלצה נעלו מעל רגלו:

ריח לישא אונס את אנוסתו שנאמר ולו תהיה לאשה:

ריט לישב מוציא שם רע עם אשתו כל ימיו שנאמר ולו תהיה לאשה:

רכ לדון במפתה בחמשים שקל עם שאר דינין שנ׳ וכי יפתה:

רכא לעשות ליפת תאר ככתוב בתורה שנאמר וראית בשביה אשת יפת תואר:

רכב לגרש בשטר שנאמר וכתב לה ספר כריתות:

רכג לעשות לסוטה כתורה שנאמר ועשה לה הכהן:

את כל התורה הזאת:
רכד להלקות לרשעי שנ והפילו השופט והכהו לפניו:
רכה להגלות הרוצח בשגגה שנאמר וישב בה עד
מות הכהן הגדול:
רכו להיות בד הורגין בסייף שנאמר נקם ינקם
רכז להיות בד הורגין בחנק שנאמר מות יומת
הנואף והנואפת:
רכח להיות בד שורפין באש שנ באש ישרפו אותו:
רכט להיות בד סוקלין באבני שנ וסקלתם אותם וגו:
רל לתלות מי שנתחייב תלייה שנ ותלי אותו על עץ:
רלא לקבו הנהרג ביומו שנ כי קבו תקברנו ביום ההו:
רלב לדון לעב עברי כהלכותיו שנ כי תקנ עבד עבר:
רלג ליעד אמה עבריה שנאמ אשר לא יעדה והפדה:
רלד לפדות אמה עבריה שנאמר והפדה:
רלה לעבד בעבד כנעני לעול שנ לעול בהם תעבודו:
רלו להיות החובל משלם ממון שנאמר כי יריבון
אנשים והכה איש:
רלז לדון בנזקי בהמה שנאמר וכי יגוף שור איש
את שור רעהו:
רלח לדון בנזקי הבור שנאמר כי יפתח איש בור:
רלט לדון לגנב בתשלומין או במיתה שנאמר
וכי יגנוב אם במחתרת וגונב איש ומכרו:
רמ לדון בנזקי הבער שנ כי יבער איש שדה או כרם:
רמא לדון בנזקי האש שנ כי תצא אש ומצאה קוצים:
רמב לדון בנזקי שומר חנם שנ כי יתן איש אל רעהו
רמג לדון בדין נושא שכר שנאמר כי יתן איש אל
רעהו חמור או שור:
רמד לדון בדין השואל שנ כי ישאל איש מעם רעהו:
רמה לדון בדיני מקח וממכר שנאמר וכי תמכרו
ממכר לעמיתך:
רמו לדון בדין טוען ונטען שנאמר על כלדבר פשע
על שור על חמור:
רמז להציל הנרדף ואפי בנפש הרודף שנאמר
וקצותה את כפה:
רמח לדון בדיני נחלו שנא איש כי ימות ובן אין לו:

מצות לא תעשה

מצוה ראשונה ממצות לא תעשה שלא לעלות במחשב
שיש שם אלוה זולתי ה שנ לא יהיה לך אלהי אחרי על פנ:
ב שלא לעשות פסל לא יעשה בידו ולא יעשו לו
אחרים שנאמר לא תעשה לך פסל:
ג שלא לעשות עז ואפי לאחרים שנאמר אלהי מסכה
לא תעשה לך:
ד שלא לעשות צורות לנוי ואעפ שאין עובדין אותן
שנאמר לא תעשון אתי:
ה שלא להשתחות לעז ואעפ שאין דרך עבודתה
בהשתחויה שנ ולא תשתחוה להם:
ו שלא לעבוד עז בדברים שדרכה להעבד בהם שנ
ולא תעבדם:
ז שלא להעביר בנו למולך שנאמר ומזרעך לא תתן
להעביר למולך:
ח שלא לעשות מעשה אוב שנ אל תפנו אל האובות:
ט שלא לעשות מעשה ידעוני שנאמר ואל הידעוני:
י שלא לפנות אחר עז שנאמר אל תפנו אל האלילים:
יא שלא להקים מצבה שנאמר ולא תקים לך מצבה:
יב שלא ליתן אבן משכית שנאמר ואבן משכית לא
תתנו בארצכם
יג של ליטע אילן במקד שנ לא תטע לך אשר כל עץ:
יד שלא לישבע בעז לעובדי ולא משביעין אותן בה
שנ ושם אלהי אחרי לא תזכירו ולא ישמע על פיך:
טו שלא להדיח בני ישראל אחר עז שנאמ ולא ישמע
על פיך זו אזהרה למדיח:
טז שלא להסית אדם מישרא אחר עז שנאמר במסית
ולא יוסיפו לעשות:
יז שלא לאהוב המסית שנאמר לא תאבה לו:
יח שלא לעזוב השנאה למסית שנ ולא תשמע אליו:
יט שלא להציל המסית אלא עומד על דמו שנאמר לא
תחוס עינך אליו:
כ שלא ילמד המוסת זכות על המסית שנ ולא תחמול:
כא שלא ישתוק המוסת מללמד חובה על המסית
אם ידע לו חובה שנאמר ולא תכסה עליו:
כב שלא ליהנות בציפוי נעבד שנאמר לא תחמד
כסף וזהב עליהם:
כג שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה שנאמר
לא תבנה עוד:
כד שלא ליהנות בממון עיר הנדח שנ ולא ידבק בידך:
כה שלא להנות בעז ובכל משמשיה ובתקרובת שלה
ובין שנתנסך לה שנ ולא תביא תועבה אל ביתיך:
כו שלא להתנבא בשמה שנ ואשר ידבר בשם אלהי אח:
כז שלא להתנבא בשקר שנאמר אשר יזיד לדבר
דבר בשמי את אשר לא צויתיו:
כח שלא לשמוע למתנבא לשם עז שנאמ לא תשמע
אל דברי הנביא:
כט שלא ימנע מהריגת נביא השקר ולא נירא ממנו
שנאמר לא תגור ממנו:
ל שלא ללכת בחקות עז ולא במנהגותם שנאמר ולא
תלכו בחקות הגוי:
לא שלא לקסום שנאמר לא ימצא בך קוסם קסמים:
לב שלא לעונן שנאמר לא תעוננו:
לג שלא לנחש שנאמר לא תנחשו:
לד שלא לכשף שנאמר לא ימצא בך וגו ומכשף:
לה שלא לחבור חבר שנאמר וחובר חבר:
לו שלא לשאול באוב שנאמר ושואל אוב:
לז שלא לשאול בידעוני שנאמר ושואל אוב וידעוני:
לח שלא לשאול בחלום מן המתי שנ ודורש אל המתי:
לט שלא תעדה אשה עדי איש שנאמר לא יהיה כלי
גבר על אשה:
מ שלא יעדה איש עדי אשה שנאמר לא ילבש גבר
שמלת אשה מפני שזהו מנהג עובדי עבודה זרה
וכן מפורש בספרי עבודתה:
מא שלא לכתוב בגוף כעובדי עבודה זרה שנאמר
וכתבת קעקע לא תתנו בבשרכם:
מב שלא ללבוש שעטנז כמו שלובשין עובדי עבודה
זרה שנאמר לא תלבש שעטנז:
מג שלא להקיף פאת ראש כעובדי עבודה זרה שנ
ולא תקיפו פאת ראשכם:
מד שלא להשחית כל הזקן כעובדי עבודה זרה שנ
ולא תשחית את פאת זקנך:
מה שלא להתגודד כעובדי עבודה זרה שנאמר לא
תתגודדו וגדידה ושריטה אחת היא:
מו שלא לשכון בארץ מצרים לעולם שנאמר לא
תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד:
מז שלא לתור אחר מחשבות הלב וראיית העינים
שנאמר ולא תתורו וגו:
מח שלא לכרות ברית לשבעה עממים שנאמר לא
תכרות להם ברית:
מט שלא להחיות אדם משבעה עממים שנאמר לא
תחיה כל נשמה:
נ שלא לחון על עובדי עז שנאמר לא תחונם:
נא שלא להושי עובדי עז בארצנו שנ לא ישבו בארצ:
נב שלא להתחתן בעובדי עז שנ לא תתחתן בם:
נג שלא ישא עמוני ומואבי בת ישרא לעולם שנאמ
לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה:
נד שלא להרחיק זרע עשו מן הקהל אלא עד שלשה

דורות שנאמר לא תתעב ארומי :
נה שלא להרחיק מצרי מן הקהל לא עד שלשה דורות
שנאמר לא תתעב מצרי :
נו שלא לקרוא שלום לעמון ומואב בתחלה בשעת
מלחמה כשאר גוים שנ׳ לא תדרש שלומם וטובתם :
נז שלא להשחית אילני מאכל וכן כל שיש בו השחת
אסור שנאמר לא תשחית את עצה :
נח שלא יראו אנשי המלחמה ולא יפחדו מאויביהם
בשעת מלחמה שנ׳ לא תערץ מפניהם לא תיראום
נט שלא יסור מלבנו מעשה הרע שעשה לנו עמלק
שנאמר לא תשכח :
ס שאנו מוזהרין על ברכת השם שנאמר אהים לא
תקלל ונאמר בעונש ונוקב שם ה׳ מות יומת וזה
הכלל כל שענש הכתוב עליו כרת או מיתת בד׳
הרי זו מצות לא תעשה חוץ ממילה ופסח שהן
בכרת והן מצות עשה :
סא שלא לעבור על שבועת ביטוי שנא׳ ולא תשבעו
בשמי לשקר :
סב שלא ישב לשוא שנ׳ לא תשא את שם ה׳ אהו׳ לשוא :
סג שלא לחלל את שם הקב״ה שנאמר ולא תחללו
את שם קרשי :
סד שלא לנסות את דבר ה׳ שנ׳ לא תנסו את ה׳ אהיכם :
סה שלא לאבד בית המקרש או בתי כנסיות או בתי
מדרשות וכן אין מוחקין את השמות המוקדשין
ואין מאברין כתבי הקדש שנאמר אבד תאבדון
לא תעשון כן לה׳ אהיכם :
סו שלא ילין הצלוב על העץ שנאמר לא תלין
נבלתו על העץ :
סז שלא להשבית שמירה סביב למקרש שנאמר
ושמרתם את משמרת :
סח שלא יכנס כהן להיכל בכל עת שנאמר ואל יבוא
בכל עת אל הקדש :
סט שלא יכנס בעל מום מן המזבח ולפנים שנאמר
אך אל הפרוכת לא יבא :
ע שלא יעבוד בעל מום שנ׳ אשר יהיה בו מום
עא שלא יעבוד בעל מום עובר שנאמ׳ כל איש אשר
בו מום לא יקרב :
עב שלא יתעסקו הלוים בעבודת הכהנים ולא הכהני׳
בעבודת הלוים שנאמר בלוים אל כלי הקדש ואל
המזבח לא יקרבו גם הם גם אתם :
עג שלא יכנס למקרש ולא יורה בתורה שתוי יין שנ׳
יין ושכר אל תשת בבואכם אל אהל מועד ונאמר
ולהורות את בני ישראל :
עד שלא יעבוד הזר במקרש שנ׳ וזר לא יקרב אליכ׳ :
עה שלא יעבוד כהן טמא שנ׳ וינזרו מקדשי בני ישרא׳ :
עו שלא יעבוד כהן טבול יום עד שיעריב שמשו שנ׳
ולא יחללו :
עז שלא יכנס כהן טמא לעזרה שנאמ׳ ולא יטמאו את
מחניהם זו מחנה שכינה :
עח שלא יכנס טמא למחנה לויה שכנגדו לדורות הר
הבית שנ׳ לא יבוא אל תוך המחנ׳ זו מחנה לוייה :
עט שלא לבנות אבני מזבח גזית שנאמר לא תבנה
אתהן גזית :
פ של׳ לפסוע על המזב׳ שנ׳ ולא תעל במעלו׳ על מזבח :
פא שלא להקטיר ולהקריב במזבח הזהב שנאמר לא
תעלו עליו קטרת זרה :
פב שלא לכבות אש המזבח שנאמר אש תמיד תוקד
על המזבח לא תכבה :
פג שלא לעשות במתכונת שמן המשחה שנאמר
ובמתכנתו לא תעשו :
פד שלא לסוך בשמן המשחה זר שנאמר על בשר
אדם לא יסך :
פה שלא לעשות במתכנ׳ הקטר׳ שנ׳ ובמתכנת לא תעשו :

פו שלא להוציא ברי הארון שנאמר לא יסורו ממנו :
פז שלא יזח החושן מעל האפד שנאמר ולא יזח
החשן מעל האפד :
פח שלא יקרע המעיל שנ׳ כפי תחרא יהיה לו לא יקרע
פט שלא להעלות קרשים בחוץ שנאמר השמר לך פן
תעלה עולותיך :
צ שלא לשחוט קרשים בחוץ שנ׳ איש אשר ישחט
שור או כשב וג׳ פתח אהל מועד לא הביאו ונכרת :
צא שלא להקריש בעלי מומין למזבח שנאמר כל
אשר בו מום לא תקריבו וזהו איסור הקרישו :
צב שלא לשחוט בעלי מומין לשם קרבן שנאמר לא
תקריבו אלה לה׳ :
צג שלא לזרוק דם בעלי מומין לגבי המזבח שנאמר
בבעלי מומין לא תקריבו לה׳ וזהו איסו׳ זריקת דמו :
צד שלא להקטיר אימורי בעלי מומין שנאמר ואשה
לא תתנו מהם :
צה שלא להקריב בעל מום עובר שנאמר לא תזבח
לה׳ אהיך שור ושה אשר יהיה בו מום וזהו מום עובר :
צו שלא להקריב בעל מום מיד הגוים שנאמר ומיד
בן נכר לא תקריבו :
צז שלא יתן מום בקרשים שנאמר מום לא יהיה בו
כלומר לא תתן בו מום :
צח שלא יקטיר שאור או דבש שנאמר כי כל שאור
וכל רבש לא תקטירו :
צט שלא להקריב טפל שנ׳ ולא תשבי׳ מלח ברית אהי׳ :
ק שלא להקריב אתנן ומחיר שנאמ׳ לא תביא אתנן
זונה ומחיר כלב :
קא שלא לשחוט אותו ואת בנו שנאמר אותו ואת
בנו לא תשחטו ביום אחד :
קב שלא יתן שמן זית במנחת חוטא שנאמר לא
ישים עליה שמן :
קג שלא יתן עליה לבונה שנאמ׳ ולא יתן עליה לבונה :
קד שלא יתן שמן במנחת סוטה שנ׳ ולא יצוק עליו שמן :
קה שלא יתן עליו לבונה שנ׳ ולא יתן עליו לבונה :
קו שלא להמיר את הקרשים שנאמר לא יחליפנו
ולא ימיר אותו :
קז שלא לשנות את הקרשים מקרבן לקרבן שנאמר
בבכור לא יקריש איש אותו כלומר שלא יקרישנו
לקרבן אחר :
קח שלא לפרות בכור בהמה טהורה שנאמר אך בכור
שור וגו׳ לא תפרה :
קט שלא למכור מעשר בהמה שנאמר לא יגאל :
קי שלא למכור שרה החרם שנאמר לא ימכר :
קיא שלא לפרות שרה החרם שנאמר לא יגאל :
קיב שלא יבריל ראש חטאת העוף שנאמר ומלק את
ראשו ממול ערפו :
קיג שלא לעבור בקרשי׳ שנ׳ לא תעבוד בבכור שורך :
קיד שלא לגזוז את הקרשי׳ שנ׳ ולא תגז בכור צאנך :
קטו שלא ישחט הפסח והחמץ קיים שנאמר לא
תשחט על חמץ דם זבחי :
קיו שלא להניח אימורי הפסח עד שיפסל בלינה
שנאמר לא ילין חלב חגי :
קיז שלא להותיר מבשר הפסח שנאמר ולא תותירו
ממנו עד בקר :
קיח שלא להותי׳ מחגיגת ארבעה עשר ליום השלישי
שנ׳ ולא ילין מן הבשר מפי השמועה למדו שבבשר
חגיגת יד׳ הכתוב מדבר וזה שנאמר לבקר לבוקרו
שליום שיני שליום הפסח שהוא שלישי לשחיטה :
קיט שלא להותיר מבשר פסח שיני עד בקר שנאמר
ולא ישאירו ממנו עד בקר :
קכ שלא להותיר מבשר התודה עד בקר שנאמר ולא
תותירו ממנו עד בקר והוא הדין לשאר קרשים
שאין מניחין אותן לאחר זמן אכילתן :

קכא שלא לשבר עצם בפסח שנ׳ ועצם לא תשברו בו :
קכב שלא לשב׳ עצם בפס׳ שיני שנ׳ ועצם לא תשברו בו :
קכג שלא להוציא מבשר הפסח מן החבורה שנא׳ ולא תוציא מן הבית :
קכד שלא לעשות שירי מנחות חמץ שנאמר לא תאפה חמץ חלקם :
קכה שלא לאכול בשר הפסח נא ומבושל שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל :
קכו שלא להאכיל בשר פסח לגר תושב שנאמר תושב ושכיר לא יאכל בו :
קכז שלא יאכל הערל בשר פסח שנ׳ כל ערל לא יאכ׳ בו :
קכח שלא להאכיל בשר הפסח לישראל שנשתמד שנ׳ כל בן נכר לא יאכל בו כלומר ישרא׳ שנלוה לבני נכר ועבד עז כמותם לא יאכל בו :
קכט שלא יאכל אדם שניטמא קדשים שנאמר והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים :
קל שלא לאכול מן הקדשים שניטמאו שנאמר ובשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל :
קלא שלא לאכל נותר שנא׳ ואכליו עונו ישא ונכרתה הנפש ההיא :
קלב שלא לאכול פיגול שנאמר המקריב אותו לא יחשב לו פיגול יהיה והיא בכרת :
קלג שלא יאכל זר תרומות שנ׳ וכל זר לא יאכל קדש :
קלד שלא יאכל אפי׳ תושב כהן ושכירו תרומה שנא׳ תושב כהן ושכיר לא יאכל :
קלה שלא יאכל ערל תרומה והוא הדין לשאר קדשים ודבר זה למדו הכתוב מן הפסח בגזירה שוה ואינו בפירוש מן התורה ומפי השמועה למדו שאסור ערל בקדשים מגופי תורה ואינו מדברי סופרים :
קלו שלא יאכל כהן טמא תרומה שנאמר איש מזרע וגו׳ בקדשים לא יאכל :
קלז שלא תאכל חללה קדש לא תרומות ולא חזה ושוק שנאמר ובת כהן כי תהיה לאיש זר :
קלח שלא תאכל מנחת כהן שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל :
קלט שלא לאכל בשר חטאות שנעשו בפנים שנאמר וכל חטאת אשר יובא מדמה :
קמ שלא לאכול פסולי המוקדשין שהוטל בהם מום בכוונה שנ׳ לא תאכל כל תועב מפי׳ השמועה למדנו שבפסולי המוקדשין שהוטל בהן מום הכת׳ מדבר :
קמא שלא לאכול מעשר שני שלדגן חוץ לירושלם שנא׳ לא תוכל לאכול בשעריך :
קמב שלא לאכל מעשר שני שלתירוש חוץ לירושלם שנאמר תירושך :
קמג שלא לאכל מעשר שיני שליצהר חוץ לירושלם שנאמר ויצהרך :
קמד שלא לאכול בכור תמים חוץ לירושלם שנאמר לא תוכל וגו׳ ובכורות :
קמה שלא יאכלו הכהנים חטאת ואשם חוץ לעזר׳ שנ׳ לא תוכל וגו׳ בקרך וצאנך מפי השמועה למדו שלא בא הכתו׳ לא לאסור בשר חטאות ואשמות חוץ לעזר׳ לפי שכל דבר שיאכל חוץ למקום אכילתו לא תוכל לאכול בשעריך אקרא בו :
קמו שלא לאכול בשר עולה שנאמר לא תוכל ונדריך אשר תדר כלומר לא תוכל לאכול נדריך אשר תדור וזהו אזהרה שלכל מועל שלא יהנה מכל הקדשין האסורין ליהנות מהם ואם נהנה מעל :
קמז שלא לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת הדם שנאמר לא תוכל וגו׳ ונדבותיך כלומר לא תוכל לאכל נדבותיך קודם שיזרק הדם :
קמח שלא יאכל זר בשר קדשי קדשים שנאמר וזר לא יאכל כי קדש הם :
קמט שלא יאכל כהן בכורים קודם הנחה בעזרה שנ׳ לא תוכל וגו׳ ותרומת ידיך או הבכורים :
קנ שלא לאכול מעשר שני בטומאה ואפי׳ בירושלם עד שיפדה שנאמר לא בערתי ממנו בטמא :
קנא שלא לאכול מעשר שיני באנינות שנאמר לא אכלתי באוני ממנו :
קנב שלא להוציא דמי מעשר שני בשאר דברים שאין בהם אכילה ושתייה שנא׳ ולא נתתי ממנו למת וכל שהוא חוץ לצרכי הגוף החי נתתי ממנו למת אקרא בו :
קנג שלא לאכול הטבל והטבל הוא דבר שגידוליו מן הארץ החייב בתרומות ובמעשרות שלא הוציאו ממנו תרומת ה׳ שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישרא׳ את אשר ירימו לה׳ כלומר דברים שהם עתידים להרים אותם לה׳ לא יעשו אותם חול ויאכלו אותם בטבלם :
קנד שלא להקדים תרומה לבכורים ולא מעשר ראשון לתרומה ולא מעשר שני לראשון אלא מוציאן על הסדר בכורי׳ תחלה ואחר כך תרומה גדולה ואחר כך מעשר ראשון ואחר כך מעשר שני שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר כלומר לא תאחר דבר הראוי להקדימו :
קנה שלא לאחר הנדרים והנדבות שנדר ושנדב שנ׳ לא תאחר לשלמו :
קנו שלא לעלות לחג בלא קרבן שנ׳ לא יראו פני ריקם :
קנז שלא לעבור על דברים שאסר אדם על נפשו שנ׳ לא יחל דברו :
קנח שלא יקח כהן זונה שנ׳ אשה זונה וחללה לא יקחו :
קנט שלא יקח כהן חללה שנ׳ וחללה לא יקחו :
קס שלא יקח גרושה שנ׳ ואשה גרוש מאישה לא יקחו :
קסא שלא יקח כהן גדול אלמנה שנאמר אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח :
קסב שלא יבעול כהן גדול אלמנה ואפי׳ בלא קידושי׳ מפני שמחללה שנאמר לא יחלל זרעו הרי הוא מוזהר שלא לחלל כשירה :
קסג שלא יכנס כהן למקדש פרוע ראש שנאמר ראשיכם אל תפרעו :
קסד שלא יכנס כהן למקדש קרוע בגדים שנאמר ובגדיכם לא תפרומו :
קסה שלא יצא כהן מן העזרה בשעת עבודה שנאמר ומפתח אהל מועד :
קסו שלא יטמא כהן הדיוט לשאר מתים שנאמר לנפש לא יטמא :
קסז שלא יטמא כהן גדול ואפילו לקרוביו שנאמר לאביו ולאמו לא יטמא :
קסח שלא יכנס כהן גדול עם מת שנאמר ועל כל נפשות מת לא יבא כך למדו מפי השמועה שהוא חייב בבל יבא וחייב בבל יטמא :
קסט שלא יקח כל שבט לוי חלק בארץ שנאמר ונחלה לא יהיה לו :
קע שלא יקח כל שבט לוי חלק בביזה בשעת כיבוש הארץ שנ׳ לא יהיה לכהנים הלוים חלק ונחלה :
קעא שלא לעשות קרחה על מת שנאמר לא תשימו קרחה בין עיניכם למת :
קעב שלא לאכול בהמה טמאה שנאמר את זה לא תאכלו ממעלי הגרה :
קעג שלא לאכול דג טמא שנאמר ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו :
קעד שלא לאכ׳ עוף טמא שנ׳ ואת אלה תשקצו מן העו׳ :
קעה שלא לאכול שרץ עוף שנאמר כל שרץ העוף טמא הוא לכם :
קעו שלא לאכול שרץ הארץ שנאמר וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא :
קעז שלא לאכול רמש הארץ שנאמר ולא תטמאו את

נפשותיכם בכל השרץ :

קעח שלא לאכול תולעת הפירות כשתצא לאויר שנ׳ לכל השרץ השורץ

קעט שלא לאכל שרץ המים שנאמר אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ :

קפ שלא לאכל מתה שנאמר לא תאכלו כל נבלה :

קפא שלא לאכול טריפה שנאמר ובשר בשדה טריפה לא תאכלו :

קפב שלא לאכול אבר מן החי שנ׳ לא תאכל הנפש עם הבשר :

קפג שלא לאכול גיד הנשה שנאמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה :

קפד שלא לאכול דם שנאמר וכל דם לא תאכלו :

קפה שלא לאכול חלב שנאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו :

קפו שלא לבשל בשר בחלב שנ׳ לא תבשל גדי בחלב אמו :

קפז שלא לאכול בשר בחלב שנאמר לא תבשל גדי פעם שנייה מפי השמועה למדו שהאחד לאסור בישול והאחר לאסור אכילה :

קפח שלא לאכול בשר שור הנסקל שנאמר ולא יאכל את בשרו :

קפט שלא לאכול פת תבואה חדשה קודם הפסח שנאמר ולחם וגו׳ :

קצ שלא לאכול קלי מן החדש שנאמר וקלי :

קצא שלא לאכול כרמל מתבואה חדשה שנאמר וכרמל לא תאכלו :

קצב שלא לאכול ערלה עד שלש שנים שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל :

קצג שלא לאכול כלאי הכרם שנאמ׳ פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם הוא אסור אכיל׳ :

קצד שלא לשתות יין נסך שנאמר אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם :

קצה שלא לאכול ולשתות דרך זולל וסובא שנאמר בננו זה זולל וסובא :

קצו שלא לאכול ביום הצום שנאמר כי כל הנפש אשר לא תענה :

קצז שלא לאכול חמץ בפסח שנאמר לא יאכל חמץ :

קצח שלא לאכול תערובת חמץ שנאמר כל מחמצת לא תאכלו :

קצט שלא לאכול חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר שנאמר לא תאכל עליו חמץ :

ר שלא יראה חמץ שנ׳ לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור :

רא שלא ימצא שאר שנ׳ שאור לא ימצא בבתיכם :

רב שלא ישתה הנזיר יין ולא דבר שנתערב בו יין וטעמו כטעם יין שנאמר וכל משרת ענבים ואפי׳ החמיץ היין או דבר שנתערב בו היין הרי זה אסור עליו שנאמ׳ וחומץ יין וחומץ שכר לא ישתה :

רג שלא יאכל ענבים לחים שנאמר וענבים לחים :

רד שלא יאכל ענבים יבשים שנ׳ ויבשים לא יאכל :

רה שלא יאכל חרצנים שנ׳ מחרצני׳ ועד זג לא יאכל :

רו שלא יאכל זגים שנאמר ועד זג לא יאכל :

רז שלא יטמא הנזיר למת שנ׳ לאביו ולאמו לא יטמא :

רח שלא יכנס באהל המת שנ׳ על כל נפשו מת לא יבא :

רט שלא יגלח הנזיר שנ׳ תער לא יעבור על ראשו :

רי שלא לקצר כל השד׳ שנ׳ לא תכלה פאת שדך לקצו׳ :

ריא שלא ללקוט השבלים הנופלים בשעת קצירה שנ׳ ולקט קצירך לא תלקט :

ריב שלא לבצור עוללות הכרם שנ׳ וכרמך לא תעולל :

ריג שלא ללקוט פרט הכרם שנ׳ ופרט כרמך לא תלקט :

ריד שלא ליקח עומר השכחה שנאמ׳ לא תשוב לקחתו וכן כל האילנו׳ יש שכחה שנ׳ לא תפא׳ אחרי׳ :

רטו שלא לזרוע כלאי זרעים שנ׳ שדך לא תזרע כלאי׳ :

ריו שלא לזרוע תבואה או ירק בכרם שנאמר לא תזרע כרמך כלאים :

ריז שלא להרביע בהמה מין בשאינו מינו שנאמר בהמתך לא תרביע כלאים :

ריח שלא יעשה מלאכה בשני מיני בהמה כאחד שנאמ׳ לא תחרוש בשור ובחמור יחדו :

ריט שלא יחסם בהמה בשעת מלאכה בדבר שאוכלת ממנו ונהנית שנאמר לא תחסום שור בדישו :

רכ שלא לעבוד אדמה בשביעית שנ׳ שדך לא תזרע :

רכא שלא לעבוד אילן בשביעית שנ׳ וכרמך לא תזמו׳ :

רכב שלא לקצור ספיחי שביעית כדרך שקוצרין בשאר השנים שנאמ׳ את ספיח קצירך לא תקצור :

רכג שלא לאסוף פירות האילן בשביעית כדרך שאוספין בכל השנ׳ שנ׳ ואת ענבי נזירי׳ לא תבצור :

רכד שלא לעבוד בשנת יובל בין אדמה בין אילן שנ׳ בה לא תזרעו :

רכה שלא לקצור ספיחי יובל כשאר השנים שנאמר בו לא תקצרו את ספיח :

רכו שלא לאסוף פירות יובל כאסיפת שאר שנים שנ׳ בו ולא תבצרו את וגו׳ :

רכז שלא למכור שדה בארץ ישראל לצמיתות שנאמ׳ והארץ לא תמכר לצמיתות :

רכח שלא לשנות מגרשי הלוים ושדותיהם שנ׳ ושדה מגרש עריהם מפי השמועה למדו שזו אזהרה שלא ישתנה :

רכט שלא לעזוב את הלוים שנאמר השמר לך פן תעזוב את הלוי לא נותנין להם מתנותיהם ומשמחי׳ אותם בהן בכל רגל :

רל שלא יתבע הלואה שעברה עליה שביעית שנאמר לא יגש את רעהו :

רלא שלא ימנע להלות לעני מפני השמטה שנאמר השמר לך פן יהיה דבר זה הכלל כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא מצות לא תעשה :

רלב שלא ימנע מלהלוות לעני מליתן לו מה שהוא צריך שנ׳ לא תאמץ את לבבך נמצא הנותן צדקה עושה מצות עשה והמעלים עיניו מן הצדקה יותר על שבטל עשה עובר על לא תעשה :

רלג שלא לשלח עבד עברי ריקם כשיצא חפשי שנאמ׳ לא תשלחנו ריקם :

רלד שלא יתבע העני בחובו כשירע שהוא עני ולא יצר לו שנאמר לא תהיה לו כנושה :

רלה שלא להלות ברבית לישר׳ שנאמר את כספך לא תתן לו בנשך :

רלו שלא ללות ברבית שנאמ׳ לא תשיך לאחיך מפי השמוע למדו שזו אזהרה ללוה שלא ינשוך למלוה :

רלז שלא להשית יד בין לוה למלוה ברבית לא להיו׳ ערב ולא להיות עד ולא לכתוב שטר ביניהם שנ׳ לא תשימון עליו נשך :

רלח שלא לאחר פעולת שכיר שנאמ׳ לא תלין פעולת שכיר אתך :

רלט שלא ימשכן בעל חוב בזרוע שנאמר לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו :

רמ שלא למנוע העבוט מבעליו העני בשעה שהוא צריך לו שנ׳ לא תשכב בעבוט כלו׳ לא תשכ׳ ועבוטו עמך לא השיבינו לו בליל הואיל והוא צרי׳ לו בליל :

רמא שלא למשכן האלמנ׳ שנ׳ ולא תחבול בגד אלמנה :

רמב שלא לחבל כלים שעושין בהם אוכל נפש שנאמר לא יחבל ריחים ורכב :

רמג שלא לגנוב נפש מישר׳ שנאמר לא תגנוב זה גונב נפשות :

רמד שלא לגנוב ממון שנ׳ לא תגנובו זו גניבת ממון

רמה שלא לגזול שנאמר לא תגזול :

רמו שלא להשיג גבול שנאמר לא תשיג גבול רעך :

רמז שלא לעשוק שנאמר לא תעשוק את רעך:
רמח שלא לכחש בממון חבירו שנאמר לא תכחשו:
רמט שלא לישבע על כפירת ממון חבירו שנאמר לא
תשקרו כלומר לא תשבעו לשקר בממון שיש
לחבירך בידך:
רנ שלא יונה במקח וממכר שנ׳ לא תונו איש את אחיו:
רנא שלא יונה בדברים שנאמר ולא תונו איש את
עמיתו זו אונאת דברים:
רנב שלא להונות את הגר בדברים שנא׳ וגר לא תונה:
רנג שלא להונות את הגר במקח וממכ׳ שנ׳ ולא תלחצנו:
רנד שלא להחזיר עבד שברח לארץ ישרא׳ לארניו
שבחוצה לארץ שנאמר לא תסגיר עבד אל ארניו:
רנה שלא להונות עבד שנאמר עמך ישב בקרבך
במקום אשר יבחר וגו׳
רנו שלא לענות יתום ואלמנה שנאמר כל אלמנה
ויתום לא תענון:
רנז שלא לעבור בעבד עברי עבודת עבד שנאמר
לא תעבד בו עבדת עבד:
רנח שלא למכור אותו ממכרת עבד שנאמ׳ לא ימכרו
ממכרת עבד:
רנט שלא לעבור בעבד עברי בפרך שנאמר לא
תרדה בו בפרך:
רס שלא להניח לגוי לעבד בעבד עברי הנמכר לו
בפרך שנאמר לא ירדנו:
רסא שלא ימכר אמה עבריה לאחר שנ׳ לא ימשל למכר׳:
רסב שלא למנוע מאמה העבריה היעורה שאר כסות
ועונה שנאמר שארה כסותה ועונתה לא ינרע
והוא הדין לשאר הנשים:
רסג שלא למכור אשת יפת תאר להיות שפחה שנאמ׳
לא תמכרנה:
רסד שלא לכבוש אשת יפת תאר להיות שפחה
שנאמר לא תתעמר בה:
רסה שלא לחמור אשת איש שנ׳ לא תחמר אשת רעך:
רסו שלא להתאוות שנאמר לא תתאוה בית רעך:
רסז שלא יאכל השכיר שלא בשעת גמר מלאכה מן
המחובר שהוא עושה בו שנאמר וחרמש לא תניף:
רסח שלא יקח השכיר יתר על אכילתו שנאמר
ואכלת ענבים כנפשך שבעך:
רסט לא יתעלם מן האבירה שנ׳ לא תוכל להתעלם:
ער שלא להניח בהמה רובצת תחת משאה שנאמר
לא תראה חמור אחיך:
רעא שלא לעשות עול במשפט במרה מפי השמועה
למרו שהכתו מוהיר לא תעשו עול במשפט המרת:
רעב שלא להיות אצלנו אבן ואבן איפה ואיפה שנא׳
לא יהיה לך בביתך:
רעג שלא לעול המשפט שנ׳ לא תעשו עול במשפט
רעד שלא ליקח שחד שנאמר ושחד לא תקח
ערה שלא לכבד ברין שנאמר לא תהדר פני גרול:
רעו שלא ירא הריין ברין מארם רע שנאמר לא
תגורו מפני איש:
רעז שלא לרחם על עני ברין שנ׳ ודל לא תהדר בריבו:
רעח שלא להטות משפט ארם חוטא שנאמר לא תטה
משפט אביונ׳ למרו מפי השמוע שוה אביון במצות:
רעט שלא לרחם על המזיק בריני קנסות שנאמר לא
תחוס עינך: עליו
רפ שלא להטות משפט גרים ויתומים שנאמר לא
תטה משפט גר יתום:
רפא שלא לשמוע מאחר מבעלי דינין ואין חבירו עמו
שנאמר לא תשא שמע שוא:
רפב שלא לנטות אחרי רבים בריני נפשות אם היו
המחייבין על יותר המזכין אחד שנאמר לא תהיה
אחרי רבים לרעות:
רפג שלא ילמד חובה מי שלמד זכות תחלה בריני
נפשות שנאמר לא תענה על ריב לנטות:
רפד שלא למנות בריינין ארם שאינו חכם בדברי
תורה אעפ׳ שהוא חכם בחכמות אחרות שנאמ׳ לא
תכירו פנים במשפט:
רפה שלא להעיר בשקר שנ׳ לא תענה ברעך עד שקר:
רפו שלא יעיר בעל עבירה שנאמר אל תשת ידך עם
רשע להיות עד חמס:
רפז שלא יעיר קרוב שנ׳ לא יומתו אבות על בנים
ובנים לא יומתו על אבות מפי השמוע למרו שלא
יומתו אבות בעדות בנים והוא הדין לשאר קרובי׳:
רפח שלא לכרות הרין על פי עד אחד שנאמר לא
יקום עד אחד באיש:
רפט שלא להרוג נקי שנאמר לא תרצח:
רצ שלא לחתוך הדין באומר הרעת עד שיראו שני
עדים גופו שלדבר שנ׳ נקי וצדיק אל תהרוג:
רצא שלא יורה הער ברין שהעיר בו בריני נפשות
שנאמר ועד אחד לא יענה:
רצב שלא להרג מחויב הריגה קודם שיעמד ברין שנ׳
ולא ימות הרצח וגו׳:
רצג שלא לחוס על הרודף לא הורגין אותו הריגה
קודם שיגיע לנרדף ויהרגנו או יגלה ערותו שנאמ׳
וקצותה את כפה לא תחס עינך:
רצד שלא לענוש האנוס שנ׳ ולנערה לא תעשה דבר
רצה שלא ליקח כופר מן הרוצח שנאמר ולא תקחו
כופר לנפש רוצח:
רצו שלא לקח כופר בגלות רוצח בשגגה שנאמר ולא
תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו:
רצז שלא לעמוד על הרם שנ׳ לא תעמוד על דם רעך:
רצח שלא להניח מכשול שנ׳ לא תשים רמים בביתך:
רצט שלא להכשיל תם בדרך שנאמר ולפני עור לא
תתן מכשול:
ש שלא להוסיף במלקות המחויב מלקות שנאמר לא
יוסיף פן יוסיף:
שא שלא לרגל שנאמר לא תלך רכיל בעמך:
שב שלא לשנא בלב שנ׳ לא תשנא את אחיך בלבבך:
שג שלא להלבין פני ארם מישרא׳ שנאמר הוכח תוכיח
את עמיתך ולא תשא:
שד שלא לנקום שנאמר לא תקום:
שה שלא לנטור שנאמר לא תטור:
שו שלא ליקח האם על הבנים שנאמר לא תקח האם
על הבנים:
שז שלא לגלח שער הנתק שנאמ׳ ואת הנתק לא יגלח
שח שלא לתלוש סימני הצרע שנ׳ השמר בנגע הצרע:
שט שלא לעבור ולזרוע בנחל איתן שנאמר אשר לא
יעבר בו ולא יזרע
שי שלא להחיות מכשף שנאמר מכשפה לא תחיה:
שיא שלא יתחייב חתן בדבר מצרכי ציבור כגון צבא
ושמירת החומה וכיוצא בהם שנאמר לא יצא
בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר:
שיב שלא להמרות פי בד׳ שנאמר לא תסור מכל
הדבר אשר יגידו לך:
שיג שלא להוסיף על מצות התורה בין תורה שבכתב
בין תורה שבעל פה שהיא פרושה שנאמר את כל
הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשו׳
לא תוסף עליו:
שיד שלא לגרוע מכל מצות התורה שנ׳ ולא תגרע ממנו:
שטו שלא לקלל הדיין שנאמר אלהים לא תקלל:
שיו שלא לקלל הנשיא והוא המלך או ראש ישיבת
ארץ ישרא׳ שנאמר ונשיא בעמך:
שיז שלא לקלל אחד משאר ישרא׳ שנ׳ לא תקלל חרש:
שיח שלא לקלל אב ואם שנ׳ ומקלל אביו ואמו מות יומת
שיט שלא להכו אב ואם שנ׳ ומכה אביו ואמו מות יומת:
שכ שלא לעשות מלאכה בשבת שנאמר לא תעשה

כל מלאכה׃

שכא שלא להלך חוץ לתחום מדינה כהולכי דרכים בשבת שנאמר אל יצא איש ממקומו׃

שכב שלא לענוש בשבת שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם׃

שכג שלא לעשות מלאכה בראשון שלפסח שנאמר כל מלאכה לא תעשו׃

שכד שלא לעשות מלאכה בשביעית שלפסח שנאמר כל מלאכה לא יעשה בהם׃

שכה שלא לעשות מלאכה בחג השבועות שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו׃

שכו שלא לעשות מלאכה באחד לחדש השביעי שנׄ בו כל מלאכת עבודה לא תעשו׃

שכז שלא לעשות מלאכה ביום הכפורים שנאמר בו כל מלאכת עבודה לא תעשו׃

שכח שלא לעשות מלאכה בראשון שלחג הסוכות שנׄ בו כל מלאכת עבודה לא תעשו׃

שכט שלא לעשות מלאכה ביום שמיני שלחג שנאמר בו כל מלאכת עבודה לא תעשו׃

של שלא לגלוׄ ערות אם שנׄ אמך היא לא תגלׄ ערותׄ׃

שלא שלא לגלות ערות אחות שנאמר ערות אחותך בת אביך וגוׄ לא תגלה׃

שלב שלא לגלות ערות אשת אב שנאמר ערות אשת אביך לא תגלה׃

שלג שלא לגלות ערות אחות מן האב או מן האם שנׄ ערות בת אשת אביך׃

שלד שלא לגלות ערות בת הבן שנאׄ ערות בת בנך׃

שלה שלא לגלות ערות בת הבת שנאמר או בת בתך לא תגלה ערותה׃

שלו שלא לגלות ערות הבת ולמה לא נתפרשה בתורׄ מפני שאסר בת הבת שתק מן הבת ומפי השמוע למדו שאסור הבת מגופי תורה כשאר עריות שנׄ ערותך היא לא תגלה ערותה

שלז שלא לגלות ערות אשה ובתה שנאמר ערות אשה ובתה לא תגלה

שלח שלא לגלות ערוׄ אשה ובת בנה שנׄ את בת בנה׃

שלט שלא לגלות ערות אשה ובת בתה שנאמר ואת בת בתה לא תקח׃

שמ שלא לגלות ערות אחות האם שנאמר ערות אחות אמך לא תגלה׃

שמא שלא לגלות ערות אחות אב שנאמר ערות אחות אביך לא תגלה׃

שמב שלא לגלות ערות אשת אחי האב שנאמר ואל אשתו לא תקרב׃

שמג שלא לגלות ערות אשת הבן שנאׄ ערות כלתך לא תגלה׃

שמד שלא לגלות ערות אשת אח שנאמר ערות אחי לא תגלה׃

שמה שלא לגלות ערות אחות אשתו שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח׃

שמו שלא לגלות ערות אשה נדה שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב׃

שמז שלא לגלות ערות אשת איש שנאמר ואל אשת עמיתך לא תתן׃

שמח שלא לשכב עם בהמה שנאמר ובכל בהמה לא תתן שכבתך לזרע׃

שמט שלא תביא אשה בהמה עליה שנאמר ואשה לא תעמד לפני בהמה׃

שנ שלא לשכב עם זכר שנאמר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה׃

שנא שלא לגלות ערות האב עצמו שנאמר ערות אביך לא תגלה׃

שנב שלא לגלות ערות אחי האב עצמו שנאמר ערות אחי אביך לא תגלה׃

שנג שלא לקרב בעריות בדברים המביאין לידי גילוי ערוה כגון חיבוק ונישוק ורמיזה וקפיצה שנׄ אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה מפי השמועה למדו שזו אזהרה לקירוב המביאה לידי גילוי ערוה׃

שנד שלא ישא ממזר בת ישראל שנאמר לא יבא ממזר בקהל הׄ׃

שנה שלא תהיה קדשה והיא הנבעלת בלא כתובה ובלא קידושין שנאמר לא תהיה קדשה׃

שנו שלא יחזיר המגרש גרושתו אחר שנישאת לאחר שנאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה׃

שנז שלא תנשא היבמה לאחר חוץ מיבמה שנאמר לא תהיה אשת המת׃

שנח שלא יגרש האונס אנוסתו שנאמר לא יוכל לשלחה כל ימיו׃

שנט שלא יגרש מוציׄ שם רע שנׄ לא יוכל לשלח כל ימיו׃

שס שלא יקח סרים בת ישראׄ שנׄ לא יבא פצוע דכא׃

שסא שלא לסרס זכר אחד מכל המינין לא אדם ולא בהמה חיה ועוף שנׄ ובארצכם לא תעשו׃

שסב שלא למנות על ישראל איש מקהל גרים שנאמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי׃

שסג שלא ירבה לו המלך סוסיׄ שנׄ לא ירבה לו סוסים׃

שסד שלא ירבה לו המלך נשיׄ שנׄ לא ירבה לו נשים׃

שסה שלא ירבה לו המלך כסף וזהב שנאמר וכסף וזהב לא ירבה לו מאד׃

אילו הם תריׄג מצות שנאמרו לו למשה בסיני הן וכללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן וכל אותם הכללות והפרטות והדקדוקין והביאורין של כל מצוה ומצוה היא תורה שבעל פה שקיבלו בית דין מפי בית דין ויש מצות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה וקבעו אותם נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל כגון מקרא מגלה ונר חנכה ותענית תשעה באב וערובין וידים ויש לכל מצוה ומצוׄ מאילו הפירושין והדקדוקין הכל יתבאר בחיבור זה כל אילו מצות שנתחדשו חייבין אנו לקבלם ולשמרם שנאׄ לא תסור מן הדבר וגוׄ ואינם תוספת על מצות התורה

ועל מה הזהירה תורה לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו שלא יהא נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקבה צוהו במצוה זו להוסיפה למצות התורה או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלש עשרה מצות אבל אם הוסיפו בדׄ עם נביא שיהי באותו הזמן מצוה דרך תקנה או דרך הוראׄ או דרך גזיר אין זו תוספת שהרי לא אמרו שהקבה צוה לעשות עירוב או לקרות מגילה בעונתה ואילו אמרוׄ כן היו מוסיפין על התורה אלא כך אנו אומׄ שהנביאים עם בדׄ תקנום וצוו לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיׄ שבחיו של הבה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשוועינו כדי לברכו ולהללו וכדי להוריע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה ומי גוי גדול אשר לו אלהים ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה בין לא תעשה וראיתי לחלק חיבור זה לארבעה עשר ספרים • ספר ראשון אכלול בו כל המצות שהם עיקר דת משה רבי עה וצריך אדם לידע אותם תחלת הכל כגון ייחוד השם בה ואסורי עז וקראתי שם ספר זה ספר המדע ספר שני אכלול בו כל המצות שהם תדירות שנצטוינו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד כגון קריׄ שמע ותפילה ותפילין וברכת כהניׄ ומילה בכלל לפי שהוא אות בבשרנו להזכיׄ תמיד בשעה שאין שם לא תפילין ולא ציצית וכיוצא בהם וקראתי שם ספר זה ספר אהבה ספר שלישי אכלול בו המצות שהן

בומנים ידועים כגון שבת ומועדות וקראתי שם ספר זה ספר זמנים · ספר רביעי אכלול בו המצות של בעילה כגון קידושין וגירושין ויבום וחליצה וקראתי שם ספר זה ספר נשים · ספר חמישי אכלול בו מצות של ביאות אסורות ומצות של מאכלות אסורות לפי שבשני ענינים האלו קדשנו המקו והבדילנו מן האומו בעריות ובמאכלו אסורות ובשניהם נאמר ואבדיל אתכם מן העמים אשר הבדלתי אתכם מן העמים · וקראתי שם ספר זה ספר קדושה : ספר ששי אכלול בו מצות שיתחייב בהן אדם מי שאסר עצמו בדברי כגון שבועו ונדרי וקראתי שם ספר זה ספר הפלאה · ספר שביעי אכלול בו מצות שהן בזרע הארץ כגון שמיטין ויובלות ומעשרו ותרומות ושאר מצות הנכללין עמהן מענינם וקראתי שם ספר זה ספר זרעים · ספר שמיני אכלול בו מצות שהן בבנין מקדש וקרבנות צבור התמידין וקראתי שם ספר זה ספר עבודה · ספר תשיעי אכלול בו מצות שהן בקרבנות היחיד וקראתי שם ספר זה ספר קרבנות · ספר עשירי אכלול בו מצות שהן בטהרות וטמאות וקראתי שם ספר זה ספר טהרה : ספר אחד עשר אכלול בו מצות שבין אדם לחבירו ויש בהן הזק תחלה בממון או בגוף וקראתי שם ספר זה ספר נזיקים : ספר שנים עשר אכלול בו מצות מכירה וקנייה וקראתי שם ספר זה ספר קניין · ספר שלשה עשר אכלול בו מצות שבין אדם לחבירו בשאר דינין שאין בתחלתן היזק כגון שומרין ובעלי חובות וטענות וכפירות וקראתי שם ספר זה ספר משפטים : ספר ארבעה עשר אכלול בו מצות שהם מסורין לסנהדרין כגון מיתת בד וקבלת עדות ודין המלך ומלחמותיו וקראתי שם ספר זה ספר שופטים : וזה הוא חבור הלכות של חבור זה לפי עניני הספרים וחלוק המצות לפי עניני ההלכו ועתה אתחיל לבאר כל משפטי מצוה ומצוה וכל הדינים הנכללים עמה מענינה על סדר ההלכות בעזרת אל שדי :

ספר המדע

הלכותיו חמש וזהו סדורן הלכות יסודי התורה הלכות דעות הלכות תלמוד תורה הלכות עז וחוקות הגוים הלכות תשובה

הלכות יסודי התורה

יש בכללן עשר מצות שש מצות עשה וארבע מצות לא תעשה וזהו פרטן א · לידע שיש שם אוה ב : שלא יעלה במחשבה שיש שם אוה זולתי ה : ג ליחדו לאהבו ה : ליראה ממנו ו לקדש שמו ז שלא לחלל את שמו ח : שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם ט · לשמוע מן הנביא המדבר בשמו י : שלא לנסותו

הלכות דעות

יש בכללן אחד עשרה מצות חמש מצות עשה ושש מצות לא תעשה וזהו פרטן א להדמות בדרכיו ב : להדבק ביודעיו ג · לאהוב את הריעים ד · לאהוב את הגרים ה שלא לשנא אחים ו · להוכיח ז שלא להלבין פנים ח · שלא לענות אמללין ט · שלא לילך רכיל : י שלא לנקום יא : שלא לנטור

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצות עשה א · ללמוד תורה ב : לכבד מלמדיה ויודעיה

הלכות עז וחקות הגוים

יש בכללן אחד וחמשים מצות שתי מצות עשה ומט מצות לא תעשה וזהו פרטן א : שלא לפנות אחר עז ב : שלא לתור אחר הירהור הלב וראיית העינים ג · שלא לגדף ד · שלא יעבוד אותה כדרך עבודתה ה : שלא ישתחוה לה ו : שלא לעשות פסל לעצמו ז · שלא לעשות פסל ואפי לאחרים ח : שלא לעשות צורות ואפי לנוי ט · שלא להדיח אחרים אחריה י · לשרוף עיר הנדחת יא : שלא לבנותה יב : שלא ליהנות מכל ממונה יג : שלא להסית יחיד לעבדה יד · שלא לאהוב המסית טו : שלא לעזוב שנאתו יו · שלא להצילו יז · שלא ללמד עליו זכות יח : שלא למנוע מללמד עליו חובה יט : שלא להתנבא בשמה כ · שלא לשמע מן המתנבא בשמה כא : שלא להתנבא בשקר ואפילו בשם עז : כב שלא לגור מהריגת נביא השקר כג · שלא לישבע בשם עז כד : שלא לעשות אוב כה : שלא לעשות ידעוני כו : שלא להעבי למלך כז · שלא להקים מצבה כח : שלא להשתחוות לאבן משכית · כט שלא ליטע אשרה ל : לאבד עז וכל הנעשה בשבילה לא · שלא ליהנות בעז ומשמשיה לב · שלא ליהנות בציפוי נעבד לג : שלא לכרות ברית לעובדי עז לד · שלא יחון עליהם לה : שלא ישבו בארצנו לו · שלא לנהוג כמנהגות וכמלבושיהם לז : שלא לנחש לח : שלא לקסום לט · שלא לעונן מ · שלא לחבור חבר מא : שלא לדרוש אל המתי מב · שלא לשאול באוב מג : שלא ישאול בידעוני מד : שלא לכשף מה · שלא להקיף פאת הראש מו : שלא להשחית פאת זקן מז : שלא יעדה איש עדי אשה מח : שלא תעדה אשה עדי איש מט : שלא לכתוב קעקע נ שלא להתגודד נא שלא לעשות קרחה על מת

הלכות תשובה

מצות עשה אחת והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה ויתודה נמצאו כל המצות הנכללו בספר זה חמש ושבעי שש עשר מהם מצות עשה ותשע וחמשי מצות לא תעש

ספר אהבה

הלכותיו שש וזהו סידורן הלכות קרית שמע הלכו תפלה וברכת כהנים הילכות תפילין ומזוזת וספר תורה הלכות ציצית הלכות ברכה הלכות מילה

הלכות קרית שמע

מצות עשה אחת והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום

הלכות תפילה וברכת כהנים

ישבכללן שתי מצות עשה א לעבוד ה בתפילה בכל יום · ב לברך כהנים את ישראל בכל יום

הלכות תפילין ומזוזות וספר תורה

יש בכללן ה מצות עשה וזהו פרטן : א להיות תפילין על הראש ב לקשרם על היד : ג לקבוע מזוזה בפתחי השערי · ד לכתו כל איש ספר תור לעצמו · ה לכתוב המלך ספר שני לעצמו כדי שיהיו לו שני ספרי תורה

הלכות ציצית

מצות עשה אחת והיא לעשות ציצית על כנפי הכסות

הלכות ברכה

מצות עה שאחת והיא לברך את שמו אחר אכילה

הלכות מילה

מצות עשה אחת והיא למול את הזכרים ביום השמיני נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה יא מצות עשה

ספר זמנים

הלכותיו י וזהו סידורן הלכות שבת הלכות עירובין הלכות שביתת עשור הלכות שביתת יום טוב הלכו חמץ ומצה הלכות שופר וסוכה ולולב הלכות שקלים הלכות קידוש החדש הלכות שש תעניות הלכות מגילה וחנכה

הלכות שבת

יש בכללן · ה מצות : ב מצות עשה : וג מצות לא תעשה וזהו פרטן · א לשבות בשביעי ב שלא לעשות בו מלאכה · ג שלא לענות בשבת ד שלא לצאת חוץ לגבול בשבת : ה לקר היום בזמר

הלכות עירובין

מצות עשה אחת והיא מדברי סופרים ואינה מן המנין

הלכות עשור

יש בכללן · ד מצות · ב מצות עשה · וב מצות לא תעשה וזהו פרטן · א לשוב בו ממלאכה ב שלא לעשות בו מלאכה : ג להתענות בו · ד שלא לאכול ולשתות בו

הלכות שביתת יום טוב

יש בכללן יב מצות שש מצות עשה ושש מצות לא תעשה וזהו פרטן · א לשבות בראשון של פסח ב שלא לעשות בו מלאכה : ג לשבת בשביעית של פסח · ד שלא לעשו בו מלאכה : ה לשבות ביום חג שבועות ו שלא לעשות בו מלאכה : ז לשבות בראש השנה : ח שלא לעשות בו מלאכה ט לשבות בראשון של חג הסוכו · י שלא לעשו בו מלאכה יא לשבות בשמיני של חג · יב שלא לעשות בו מלאכה

הלכות חמץ ומצה

יש בכללן שמנה מצות : ג מצות עשה : וה מצות לא תעשה וזהו פרטן : א שלא לאכול חמץ ביום יד מחצות היום ולמעלה · ב להשבית שאר מיד : ג שלא לאכול חמץ כל שבעה ד שלא לאכול תערובת חמץ כל שבעה ה שלא יראה חמץ כל שבעה · ו שלא ימצא חמץ כל שבעה ז לאכול מצה בלילי הפסח : ח לספר ביציאת מצרים באותו הלילה

הלכו שופר וסוכה ולולב

יש בכללן ג מצות עשה וזהו פרטן : א לשמוע קול שופר באחר בתשרי : ב לישב בסוכה שבעת ימי החג · ג ליטול לולב במקדש כל שבעת ימי החג

הלכות שקלים

מצות עשה אחת והיא ליתן כל איש מחצית השקל בכל שנה

הלכות קידוש החדש

מצות עשה אחת והיא לחשוב ולידע ולקבוע באי זה יום הוא תחלת כל חדש וחדש מחדשי השנה

הלכות תעניות

מצות עשה אחת והיא להתענות ולזעק לפני ה בעת כל צרה גדולה שלא תבוא על הציבור

הלכות מגילה וחנוכה

יש בכללן שתי מצות עשה מדברי סופרי ואינם מן המני׳ נמצאו כל מצות של תורה הנכללו בספר זה חמש ושלשי׳ יט מהם מצות עשה ויו מצות לא תעשה ויש בו ב מצות מדברי סופרים

ד ספר נשים

הלכותיו ה וזהו סידורן הלכות אישות הלכות גירושין הלכות יבום וחליצה הלכות נערה בתולה. הלכות סוטה

הלכות אישות

יש בכללן ד מצות · ב מצות עשה : וב מצות לא תעשה וזהו פרטן : א לישא אשה בכתובה וקידושין : ב שלא תבעל אשה בלא כתובה וקידושין : ג שלא ימנע שאר כסות ועונה ד לפרות ולרבות ממנה

הלכות גרושין

ב מצות א מצות עשה והוא שיגרש המגרש בספר. ב שלא יחזיר גרושתו משנשאת

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן ג מצות ב מצות עשה וא מצות לא תעשה וזהו פרטן א לייבם ב לחלוץ ג שלא תנשא יבמה לאיש זר עד שתסיר רשות היבם מעליה

הלכות נערה בתולה

יש בכללן ה מצות ג מצות עשה וב מצות לא תעשה וזהו פרטן א לקנוס המפתה ב שישא האונס אנוסתו ג שלא יגרש האונס

ז שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם
ח שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו

הלכות סוטה

יש בכללן ג מצות א מצות עשה וב
מצות לא תעשה וזה הוא פרטן א לעשות
לסוטה כתורת הקנאות הסדורות בתורה ב שלא
ליתן שמן על קרבנה ג שלא ליתן עליו לבונה
נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה יז ט מהן
מצות עשה וח מצות לא תעשה

ה ספר קדושה

הלכותיו ג וזהו סדורן הלכות איסורי ביאה
הלכות מאכלות אסורות הלכות שחיטה

הלכות איסורי ביאה

יש בכללן לו מצות א מצות עשה ושאר
מצות לא תעשה וזהו פרטן א שלא לבא על
האם ב שלא לבא על אשת אב ג שלא
לבעול אחות ד שלא לבעול בת אשת אב ה
שלא לבעול בת הבן ו שלא לבעול בת ז
שלא לבעול בת הבת ח שלא לישא אשה ובתה
ט שלא לישא אשה ובת בנה י שלא לישא
אשה ובת בתה יא שלא לבעול אחות אב יב
שלא לבעול אחות אם יג שלא לבעול אשת אחי
האב יד שלא לבעול אשת הבן טו שלא
לבעול אשת אח יו שלא לבעול אחות אשתו יז
שלא ישכב עם בהמה יח שלא תביא אשה בהמת
עליה יט שלא לשכב עם זכר כ שלא לגלות
ערות אב כא שלא לגלות ערות אחי האב כב
שלא לבעול אשת איש כג שלא לבעו נידה כד
שלא להתחתן בגוים כה שלא יבא עמוני ומואבי
בקהל ה כו שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא
בקהל כז שלא להרחיק דור שלישי ארומי מלבוא
בקהל כח שלא יבא ממזר בקהל כט שלא
יבא סרים בקהל ל שלא לסרס זכר ואפי בהמה
חיה ועוף לא שלא ישא כהן גדול אלמנה לב
שלא יבעול כהן גדול אלמנה אפי בלא נישואי
לג והיא מצות עשה שישא כהן גדול בתול בנערותה
לד שלא ישא כהן גרושה לה שלא ישא זונה
לו שלא ישא חללה לז שלא יקרב אדם לאחת
מכל העריות ואפילו שלא בעל

הלכות מאכלות אסורות

יש בכללן כח מצות ד מצות עשה וכד
מצות לא תעשה וזהו פרטן א לבדוק בסימני
בהמה וחיה להבדיל בין טמאה לטהורה ב לבדוק
בסימני העוף להבדי בין טמא לטהו ג לבדו בסימני
דגים להבדיל בין טמא לטהור ד לבדוק בסימני
חגבים להבדיל בין טמא לטהור ה שלא לאכול
בהמה וחיה טמאה ו שלא לאכול עוף טמא ז
שלא לאכול דגים טמאים ח שלא לאכול שרץ העוף
ט שלא לאכול שרץ הארץ י שלא לאכול רמש
הארץ יא שלא לאכול תולעת הפירות כשתצא
לארץ יב שלא לאכול שרץ המים יג שלא לאכו
נבלה יד שלא ליהנות בשור הנסקל טו שלא
לאכול טריפה יו שלא לאכול אבר מן החי יז
שלא לאכול דם יח שלא לאכול חלב בהמה טהור
יט שלא לאכול גיד הנשה כ שלא לאכול בשר
בחלב כא שלא לבשלו כב שלא לאכול לחם
תבואה חדשה כג שלא לאכול קלי מן החדש כד
שלא לאכול כרמל מן החדש כה שלא לאכול ערלה
כו שלא לאכול כלאי הכרם כז שלא לאכול טבל
כח שלא לשתות יין נסך

הלכות שחיטה

יש בכללן ה מצות ג מצות עשה וב
מצות לא תעשה וזהו פרטן א לשחוט ואחר כך
יאכל ב שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד
ג לכסות דם חיה ועוף ד שלא ליקח האם על
הבנים ה לשלח האם אם לקחה על הבנים נמצאו
כל המצות הנכללות בספר זה ע ח מהן מצות עשה
וסב לא תעשה

ו ספר הפלאה

הלכותיו ד וזהו סדורן הלכות שבועה הלכות
נדרים הלכות נזיר הלכות ערכין וחרמים

הלכות שבועה

יש בכללן ה מצות א מצות עשה וד מצות
לא תעשה וזהו פרטן א שלא לישבע בשמו לשקר
ב שלא ישא את שמו לשוא ג שלא לכפור
בפיקדון ד שלא לישבע על כפירת ממון ה
לישבע בשמו באמת

הלכות נדרים

יש בכללן ג מצות ב מצות עשה וא
מצות לא תעשה וזהו פרטן א שישמר מוצא
שפתיו ויעשה כמו שנדר ב שלא יחל דברו ג
שיופר הנדר או השבועה וזהו דין הפרת נדרים המפור
בתורה שבכתב

הלכות נזירות

יש בכללן י מצות ב מצות עשה וח מצות
לא תעשה וזהו פרטן א שיגדל הנזיר פרע ב
שלא יגלח שערו כל ימי נזרו ג שלא ישתה הנזיר
יין ולא תערובת יין ואפילו חומץ שלהן ד שלא
יאכל ענבים לחים ה שלא יאכל צמוקין ו שלא
יאכל חרצנים ז שלא יאכל זגים ח שלא יכנס
לאהל המת ט שלא יטמא למתים י שיגלח
על הקרבנות כשישלים נזירותו או כשיטמא

הלכות ערכין וחרמים

יש בכללן ז מצות ה מצות עשה וב מצו
לא תעשה וזהו פרטן א לדון בערכי אדם
כאשר מפורש בתורה וזהו דין ערכי האדם ב דין
ערכי בהמה : ג דין ערכי בתים ד דין ערכי
שדות ה דין מחרים נכסיו ו שלא ימכר
חרם ז שלא יגאל חרם נמצאו כל המצות הנכללו
בספר זה כה י מהן מצות עשה וטו
מצות לא תעשה

ז ספר זרעים

הלכותיו ז וזהו סידורן הלכות כלאים הלכות
מתנות עניים הלכות תרומות הלכות מעשרות
הלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכות בכורים ושאר
מתנות כהונה שבגבולין הלכות שמיטה ויובל

הלכות כלאים

יש בכללן ה מצות לא תעשה וזהו פרטן א
שלא לזרוע זרעים כלאים ב שלא לזרוע תבואה
או ירק בכרם ג שלא להרביע בהמה כלאים
ד שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה כאחת ה
שלא ללבוש כלאים

הלכות מתנות עניים

יש בכללן יג מצות ז מצות עשה וו מצות
לא תעשה וזהו פרטן א להניח פאה ב שלא
יכלה הפאה ג להניח לקט ד שלא ילקט הלקט ה
לעזוב עוללות בכרם ו שלא יעולל הכרם ז
לעזוב פרט הכרם ח שלא ילקט פרט הכרם ט
להניח השכחה י שלא ישוב לקחת השכחה יא
להפריש מעשר לעניים יב ליתן צדקה כמסת יד
יג שלא יאמץ את לבבו על העני

הלכות תרומות

יש בכללן ב מצות עשה וו מצות לא תעש
וזהו פרטן א להפריש תרומה גדולה ב
להפריש תרומת מעשר ג שלא יקדים תרומות
ומעשרו זה לזה לא יפריש על הסדר ד שלא יאכל
זר תרומה ה שלא יאכל אפי תושב כהן או שכירו
תרומה ו שלא יאכל ערל תרומה ז שלא
יאכל כהן טמא תרומה ח שלא תאכל חללה תרומה
ולא מורם מן הקדשים

הלכות מעשר

מצות עשה אחת והיא להפריש מעשר ראשון בכל שנה
ושנה משני הזריעה וליתנו ללויים

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

יש בכללן ט מצות ג
מצות עשה וו מצות לא תעשה וזהו פרטן
א להפריש מעשר שני ב שלא להוציא דמיו
בשאר צרכי האדם חוץ מאכילה ושתייה וסיכה ג
שלא לאכול בטומאה ד שלא לאכלו באנינות
ה שלא לאכול מעשר שיני של דגן חוץ לירושלם ו
שלא לאכול מעשר תירוש חוץ לירושלם ז שלא
לאכול מעשר יצהר חוץ לירושלם ח להיות נטע
רבעי כולו קדש ודינו להאכל בירושלם לבעליו כמעשר
שיני לכל דבר ט להתודות וידוי מעשר

הלכות בכורים

עם שאר מתנות כהונה שבגבולין יש בכללן ט
מצות ח מצות עשה וא מצות לא תעשה
וזהו פרטן א להפריש בכורים ולהעלותן למקדש
ב שלא יאכל הכהן בכורים חוץ לירושלם ג
לקרות עליהם ד להפריש חלה לכהן ה לתת
זרוע ולחיים וקיבה לכהן ו ליתן לו ראשית הגז
ז לפדות בכור הבן ולתת פדיונו לכהן ח לפדו
פטר חמור ולתת פדיונו לכהן ט לערוף פטר חמור
אם לא רצה לפדותו

הלכות שמיטה ויובל

יש בכללן כב מצות ט מצות עשה ויג
מצות לא תעשה וזהו פרטן א שתשבות הארץ
ממלאכתה בשביעית ב שלא יעבד עבדת הארץ
בשנה זו ג שלא יעבד עבודת האילן בשנה זו
ד שלא יקצור הספיח כנגד הקוצרים ה שלא
יבצור הנזרים כנגד הבוצרי ו שישמיט מה שיוציא
הארץ ז שישמיט כל הלואותיו ח שלא יגש
ולא יתבע הלוה ט שלא ימנע מלהלות קודם
השמיטה כדי שלא יאבד ממונו י לספור שנים שבע
שבע יא לקדש שנת חמישים יב לתקו בשופ
בעשירי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשים יג שלא
לעביד אדמה בשנה זו יד שלא יקצור ספיחיה
כנגד הקוצרים טו שלא יבצור נזיריה כנגד הבוצרי
יו ליתן גאולה לארץ בשנה זו והוא דין אחוזה ושדה
מקנה יז שלא תמכר הארץ לצמיתות יח דין
בתי ערי חומה יט שלא ינחל כל שבט לוי בארץ
ישראל אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהם כ
שלא יקח שבט לוי חלק בביזה כא ליתן ללוים
ערים לשבת ומגרשיהם כב שלא ימכר מגרשי
עריה אלא גואלין לעולם בין לפני היובל בין לאחר היוב
נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה סו: ל מהן
מצות עשה ולו מצות לא תעשה

ספר עבודה

הלכותיו ט וזהו סידורן הלכות בית הבחירה
הלכות כלי המקדש והעובדים בו הלכות ביאת המקדש
הלכות אסורי המזבח הלכות מעשה הקרבנות הלכות
תמידין ומוספין הלכות פסולי המוקדשין הלכות
עבודת יום הכיפורים הלכות מעילה

הלכות בית הבחירה

יש בכללן ו מצות ג מצות עשה וג מצות
לא תעשה וזהו פרטן א לבנות מקדש ב שלא
לבנות המזבח גזית ג שלא לעלות במעלות עליו
ד ליראה מן המקדש ה לשמור את המקדש סביב
ו שלא להשבית שמירת המקדש

הלכות כלי המקדש והעובדים בו

יש בכללן יד מצות ו מצות עשה וח
מצות לא תעשה וזהו פרטן א לעשות שמן המשחה
ב שלא לעשות כמוהו ג שלא לסוך ממנו ד
שלא לעשות כמתכנת הקטורת ה שלא להקטיר
במזבח הזהב חוץ מן הקטורת ו לשאת הארון על
הכתף ז שלא יסורו הבדים ממנו ח שיעבד הלוי
במקדש ט שלא יעשה אחד במלאכת חברו במקדש
י לקדש הכהן לעבודה יא שיהו כל
המשמרות שוות ברגלים יב ללבוש בגדי כהונה
לעבודה יג שלא יקרע המעיל יד שלא יזח
החשן מעל האפד

הלכות ביאת המקדש

יש בכללן טו מצות ב מצות עשה ויג מצות
לא תעשה וזהו פרטן א שלא יכנס שכור למקדש
ב שלא יכנס בו פרוע ראש ג שלא יכנס בו קרוע
בגדים ד שלא יכנס כהן בכל עת אל ההיכל ה
שלא יצא כהן מן המקדש בשעת עבודה ו לשלח
טמאים מן המקדש ז שלא יכנס טמא למקדש ח
שלא יכנס טמא להר הבית ט שלא ישמש טמא
י שלא ישמש טבול יום יא לקדש העובד ידיו
ורגליו יב לא יכנס בעל מום להיכל ולמזבח יג
שלא יעבוד בעל מום יד שלא יעבוד בעל מום עובר
טו שלא יעבוד זר

הלכות אסורי מזבח

יש בכללן יד מצות ד מצות עשה וי
מצות לא תעשה וזהו פרטן א להקריב כל
הקרבנות תמימין ב שלא להקדיש בעל מום למזב
ג שלא ישחט ד שלא יזרק דמו ה
שלא יקטיר חלבו ו שלא יקריב בעל מום עובר
ז שלא יקריב בעל מום אפי בקרבנות הגוים ח
שלא יטיל מום בקדשי ט לפדות פסולי המוקדשי
י להקריב מיום השמיני והלאה וקודם זמן זה הוא
נקרא מחוסר זמן ואין מקריבין אותו יא שלא
להקריב אתנן ומחיר יב שלא להקטיר שאור ודבש
יג למלוח כל הקרבנות יד שלא להשבית מלח

הלכות מעשה הקרבנות

יש בכללן כג מצות י מצות עשה ויג מצות לא תעשה וזהו פרטן א לעשות העולה כמעשיה הכתובים על הסדר ב שלא לאכול בשר העולה ג סדר החטאת ד שלא לאכול מבשר חטאות הפנימיות ה שלא יבדיל בחטאת העוף ו סדר האשה ז שיאכלו הכהנים קדשי קדשים במקדש ח שלא יאכלום חוץ לעזרה ט שלא יאכל זר מקדשי קדשי׳ י סדר השלמי׳ יא שלא לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת דמם יב לעשות כל מנחה כסדר מעשיה הכתובין בתורה יג שלא ישים שמן על מנחת חוטא יד שלא יתן עליה לבונה טו שלא תאכל מנחת כהן יו שלא תאפה מנחת חמץ יז שיאכלו הכהנים שירי מנחות יח שיביא כל נדריו ונדבותיו ברגל שפגע בו ראשון יט שלא יאחר נדרו ונדבתו ושאר דברים שחייב בהן כ להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה כא להביא קדשי חוצה לארץ בבית הבחירה כב שלא לשחוט קרבנו חוץ לעזרה. כג שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה

הלכות תמידין ומוספין

יש בכללן יט מצות יח מצות עשה וא מצות לא תעשה וזהו פרטן א להקריב שני כבשים בכל יום ב להדליק אש על המזבח בכל יום ג שלא לכבותה ד להרים את הדשן בכל יום ה להקטיר קטרת בכל יום ו להדליק נרות בכל יום ז שיקריב כהן גדול מנחה בכל יום והיא הנקראת חביתין ח להוסיף שתי כבשים עולות בשבת ט לעשות לחם הפנים י מוסף ראשי חדשים יא מוסף הפסח יב להקריב עומר התנופה יג לספור כל איש ואיש ז שבועות מיום הקרבת העומר יד מוסף עצרת טו להביא שתי הלחם עם הקרבנות הבאות בכלל הלחם ביום עצרת יו מוסף ראש השנה יז מוסף יום צום יח מוסף החג יט מוסף שמיני עצרת

הלכות פסולי המוקדשין

יש בכללן ח מצות ב מצות עשה וו מצות לא תעשה וזהו פרטן א שלא לאכול קדשים שהופסלו ושהוטל בהם מום ב שלא לאכול פיגול ג שלא יאכל קדשים אחר זמנן ד שלא יאכל נותר ה שלא יאכל קדשים שנטמאו ו שלא יאכל אדם שנטמא את הקדשים ז לשרוף את הנותר ח לשרוף את הטמא

הלכות עבודה יום הכיפורים

מצות עשה אחת והוא שיעשה מעשה יום הכפורים כולו על הסדר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות הקרבנות והוידויין ושילוח השעיר ושאר העבודה

הלכות מעילה

יש בכללן ג מצות א מצות עשה וב מצו׳ לא תעש׳ וזהו פרטן א לשלם המועל אשר חטא בתוספת חומש וקרבן וזהו דין המועל ב שלא לעבוד בקדשי׳ ג שלא לגוז קדשים נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה קג מו מהם מצות עשה ונו מצות

ספר קרבנות

הלכותיו שש וזהו סידורן. הלכות קרבן פסח הלכות חגיגה הלכות בכורות הלכות שגגות הלכות מחוסר כפורים הלכות תמורה

הלכות קרבן פסח

יש בכללן יו מצות ד מצות עשה ויב מצות לא תעשה וזהו פרטן א לשחוט את הפסח בזמנו ב שלא לזבח אותו על החמץ ג שלא תלין אמוריו ד לשחוט פסח שיני ה לאכול בשר הפסח על מצה ומרור בלילי טו ו לאכול בשר פסח שני בליל טו לחדש השני ז שלא יאכל נא ומבושל. ח שלא יוציא בשר פסח חוץ לחבורה ט שלא יאכל ממנו משומד י שלא יאכל ממנו תושב או שכיר יא שלא יאכל ממנו ערל יב שלא ישבור בו עצם יג שלא ישבור עצם בפסח שני יד שלא ישאיר ממנו לבקר טו שלא ישאיר מפסח שני לבקר יו שלא ישאיר מבשר חגיגת יד עד יום השלישי

הלכות חגיגה

יש בכללן ו מצות ד מצות עשה וב מצות לא תעשה וזהו פרטן א להראות פני ה ב לחוג בג רגלים ג לשמוח ברגלים ד שלא יראה ריקם ה שלא יעזוב לוי מלשמחו וליתן לו מתנותיו ברגלים. ו להקהיל את העם בחג הסוכות במוצאי שמיטה

הלכות בכורות

יש בכללן ה מצות ב מצות עשה וג מצות לא תעשה וזהו פרטן א להפריש בכורות ב שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלם ג שלא יפדה הבכור ד להפריש מעשר בהמה ה שלא יגאל מעשר בהמה וכללתי המעשר עם הבכור לפי שמעשה שניהם אחד והכתוב כללו עמו שנ׳ ואת דמם תזרק כך למדו מפי השמועה שזה דם מעשר ודם בכור

הלכות שגגות

יש בכללן ה מצות עשה וזהו פרטן א שיקריב יחיד החוטא קרבן חטאת קבוע על שגגתו ב שיקריב אשם מי שלא נודע לו אם חטא אם לא חטא עד שיודע לו ויביא חטאתו וזהו הנקרא אשם תלוי ג שיקריב החוטא אשם על עבירות ידועות וזהו הנקרא אשם ודאי ד שיקריב החוטא קרבן על עבירות ידועות אם היה עשיר בהמה ואם היה עני עוף או עשירית האיפה וזהו הנקרא קרבן עולה ויורד ה שיקריבו הסנהדרין קרבן אם טעו והורו שלא כהלכה באחת מן החמורות

הלכות מחוסרי כפרה

יש בכללן ד מצות עשה וזהו פרטן א שתקריב הזבה כשתטהר קרבן ב שתקריב היולדת כשתטהר קרבן ג שיקריב הזב קרבן כשיטהר ד שיקריב המצורע קרבן כשיטהר ואחר שיקריבו קרבנותיהן נגמר טהרתן

הלכות תמורה

יש בכללן ג מצות א מצות עשה וב מצות לא תעשה וזהו פרטן א שלא ימיר ב שתהיה התמורה קדש אם המיר ג שלא ישנה הקדשים מקדושה לקדושה נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה לט כ מצות

עשה ויט מצות לא תעשה

ספר טהרה

הלכותיו ח וזהו סידורן הלכות טומאת מת הלכות פרה אדומה הלכות טומאת צרעת הלכות מטמאי משכב ומושב הלכות שאר אבות הטמאות הלכות טומאת אוכלין הלכות כלים הלכות מקוות

הלכות טומאת מת

מצות עשה אחת והוא דין טומאת מת

הלכות פרה אדומה

יש בכללן ב מצות עשה א דין פרה אדומה ב דין טומאת מי נדה וטהרתן

הלכות טומאת צרעת

יש בכללן ח מצות ו מצות עשה וב מצות לא תעשה וזהו פרטן א להורות בצרע אדם כדין הכתוב בתורה ב שלא יקוץ סימני טומאה ג שלא יגלח הנתק ד שיהא המצור מפורסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו ועטייה על שפם ה טהרת צרעת ו שיגלח המצורע את כל שערו כשיטהר ז דין צרעת בגד ח דין צרע הבית

הלכות מטמאי משכב ומושב

יש בכללן ד מצות עשה וזהו פרטן א דין טומאת נידה ב דין טומאת יולדת ג דין טומאת זבה ד דין טומאת זב

הלכות שאר אבות הטמאות

יש בכללן ג מצות עשה וזהו פרטן א דין טומאת נבלה ב דין טומאת שרץ ג דין טומאת שכבת זרע ועז מטמאה כשרץ וטומאתה מדברי סופרים

הלכות טומאת אוכלין

מצות עשה אחת והוא דין טומאת משקין ואוכלין והכשרן

הלכות כלים

ענין אילו ההלכות לידע כלים שמקבלין טומאה מכל או הטמאות וכלים שאינם מתטמאין וכיצד מתטמאין הכלים ומטמאין

הלכות מקוות

מצות עשה אחת והיא שיטבול כל טמא במי מקוה ואחר כך יטהר נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה כ יח מצות עשה וב מצות לא תעשה

ספר נזיקין

הלכותיו ה וזהו סידורן הלכות נזקי ממון הלכות נזקי גנבה הלכות גזילה ואבידה הלכות חובל ומזיק הלכות רוצח ושמירת נפש

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ד מצות עשה וזהו פרטן א דין השור ב דין הבער ג דין הבור ד דין הבער

הלכות גניבה

יש בכללן ז מצות ב מצות עשה וה מצות לא תעשה וזה הוא פרטן א שלא לגנוב ממון ב דין הגנב ג לצדק המאזנים עם המשקלות ד שלא יעשה עול במדות ובמשקלות ה שלא יהיה ביד אדם אבן ואבן איפה ואיפה אעפ שאינו לוקח ונותן בהם ו שלא ישיג גבול ז שלא יגנוב נפשות

הלכות גזלה ואבדה

יש בכללן ז מצות ב מצות עשה וה מצות לא תעשה וזהו פרטן א שלא לגזול ב שלא לעשוק ג שלא לחמוד ד שלא להתאוות ה להשיב את הגזילה ו שלא יתעלם מן האבידה ז להשיב האבידה

הלכות חובל ומזיק

מצות עשה אחת והוא הדין חובל בחבירו או מזיק ממון חבירו

הלכות רוצח ושמירת נפש

יש בכללן יז מצות ז מצות עשה וי מצות לא תעשה וזהו פרטן א שלא לרצוח ב שלא ליקח כופר לנפש רוצח ג להגלות הרוצח בשגגה ד שלא ליקח כופר למחוייב גלות ה שלא יומת הרוצח כשירצח קודם עמידה בדין ו להציל הנרדף בנפשו שלרודף ז שלא לחוס על הרודף ח שלא לעמוד על דם ט להפריש ערי מקלט ולכין לו הדרך י לערוף את העגלה בנחל יא שלא יעבר באותו הקרקע ולא יזרע יב שלא לשים דמים יג לעשות מעקה יד שלא יכשיל תמים בדבר טו לפרוק עם מי שנכשל בדבר יו לטעון עמו יז שלא יניחנו בדרך נבהל במשאו וילך לו נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה לו יו מהן מצות עשה וכ מהן מצות לא תעשה

ספר קניין

הלכותיו ה וזהו סידורן הלכות מכירה הלכות זכייה ומתנה הלכות שכנים הלכות שלוחין ושותפין הלכות עברים

הלכות מכירה

יש בכללן ד מצות א מצות עשה וג מצות לא תעשה וזהו פרטן א דין מקח וממכר ב שלא יונה במקח וממכר ג שלא יונה בדברים ד שלא יונה גר צדק בממונו

הלכות זכייה ומתנה

ענין אילו ההלכות לידע דין זוכה מן ההפקר היאך יקנה ובמה יקנה ודין נותן מתנה ומקבל מתנה ואי זו מתנה חוזרת ואי זו אינה חוזרת

הלכות שכנים

ענין או ההלכות לידע דין חלוק הקרקעות בין השותפין והרחקת נזק לכל אחד מהן ומשפט בעל המצר ודין בעל המצרים

הלכות שלוחין ושותפין

ענין או ההלכות לידע דין שלוחו של אדם ושותפו ומשפטיהן במקחן וממכרן ובהפסד ושכרן

הלכות עבדים

יש בכללן יג מצות ה מצות עשה וח מצות לא תעשה וזהו פרטן א לרין קנין עבר עברי ב שלא ימכר ממכרת עבר ג שלא יעבירהו בפרך ד שלא נניח גר תושב לררות בו בפרך ה שלא נעבור בו עבורת עבר ו להעניק לו בצאתו חפשי ז שלא יצא ריקם ח לפרות אמה עבריה ט ליערה י שלא תמכר יא לעבור בעבר כנעני לעולם אא אם הפיל לו ארניו אחר מראשי איבריו יב שלא להסגיר עבר שברח מחוצה לארץ לארץ ישרא׳ יג שלא להונות עבר זה הנצל אלינו נמצאו כל המצו׳ הנכללות בספר זה יח ו מהן מצות עשה ויב מצות לא תעשה

ספר משפטים

הלכותיו ה וזהו סידורן הלכות שכירות הלכות שאלה ופקרון הלכות מלוה ולוה הלכות טוען ונטען הלכות נחלות

הלכות שכירות

יש בכללן ז מצות ג מצות עשה וד׳ מצות לא תעשה וזהו פרטן א רין שכיר ושומר שכר ב ליתן שכר שכיר ביומו ג שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו ד שיאכל השכיר מן המחובר שעשה בו ה שלא יאכל השכי׳ מן המחובר בשעת מלאכה ו שלא יוליך השכיר בירו יותר ממה שאכל ז שלא יחסום שור ברישו וכן שאר בהמה

הלכות שאלה ופקרון

יש בכללן שתי מצות עשה וזהו פרטן א רין שואל ב רין שומר חנם

הלכות מלוה ולוה

יש בכללן יב מצות ד׳ מצות עשה וח מצות לא תעשה וזהו פרטן א להלות לעני ומך ב שלא יגוש אותו ג ליגוש את הנכרי ד׳ שלא ימשכן בעל חוב בזרוע ה להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו ו שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו ז שלא יחבול אלמנה ח שלא יחבול כלים שעושין בהן אוכל נפש ט שלא יתן המלוה ברבית י שלא ילוה הלוה ברבית יא שלא יתעסק ארם בין מלוה ולוה ברבי׳ ולא יעיר ביניהן ולא יערוב ולא יכתוב שטר יב ללות מן הנכרי ולהלות לו ברבית

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת והוא רין טוען ומורה או כופר

הלכות נחלות

מצות עשה אחת והוא רין סרר נחלות נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה כג יא מהן מצות עשה ויב מצות לא תעשה

ספר שופטים

הלכותיו ה וזהו סידורן הלכות סנהררין והעונשין המסורים להם הלכות ערות הלכות ממרים הלכות אבל הלכות מלכים ומלחמותיהם

הלכות סנהררין והעונשין

המסורין להם יש בכללן ל׳ מצות י מצות עשה וכ׳ מצות לא תעשה וזהו פרטן א למנות שופטים ב שלא למנות ריין שאינו יורע דרך המשפט ג לנטות אחרי רבים אם נחלקו השופטים ד׳ שלא להרוג אם רבו המחייבין באיש אחר עד שיהיו יתר שנים ה שלא ילמד חובה מי שלמד זכות בריני נפשות ו להרוג בסקילה ז להרוג בשריפה ח להרוג בסייף ט להרוג בחנק י לתלות יא לקבור הנהרג ביום הריגתו יב שלא תלין נבלתו יג שלא להחיות מכשף יד׳ להלקות לרשע טו שלא יוסיף בהכיית הלוקה יו שלא יהרג נקי באמרן רעת יז שלא לענוש אנוס יח שלא לחוס על הורג חבירו או חובל בו יט שלא לרחם על הרל ברין כ שלא להדר גרול ברין כא שלא להטות הרין על בעל עבירות אעפ׳ שהוא חוטא כב שלא לעות משפט כג שלא להטות משפט גר ויתום כד׳ לשפט בצרק כה שלא ליראה ברין מאיש זרוע כו שלא יקח שוחר כז שלא לישא שמע שוא כח שלא יקלל הריינין כט שלא לקלל הנשיא ל׳ שלא לקלל ארם משאר בני ישרא׳ הכשרים

הלכות ערות

יש בכללן שמונה מצות ג מצות עשה וה מצות לא תעשה וזהו פרטן א להעיר בבר למי שיורע לו ערות ב לררוש ולחקור הערים ג שלא יורה הער ברין זה שהעיר עליו בריני נפשות ד׳ שלא יקום רבר בערות אחר ה שלא יעיר בעל עבירה ו שלא יעיר קרוב ז שלא יעיד בשקר ח לעשות לער זומם כאשר זמם

הלכות ממרים

יש בכללן ט מצות ג מצות עשה וו מצות לא תעשה וזהו פרטן א לעשות על פי התורה שיאמר בית רין הגרול ב שלא יסור מרבריהם ג שלא להוסיף על התורה לא במצות שבכתב ולא בפירושן שלמרנו מפי השמוע ד׳ שלא לגרע מכל המצו׳ ה שלא לקלל אב ואם ו שלא להכות אב ואם ז לכבר אב ואם ח ליראה אב ואם ט שלא יהיה הבן סורר על קול אביו ואמו

הלכות אבל

יש בכללן ארבע מצות א מצות עשה וג מצות לא תעשה וזהו פרטן א להתאבל על הקרובים ואפי׳ כהן מתטמא ומתאבל על הקרובי׳ ואי׳ ארם מתאבל על הרוגי בית רין ולפיכך כללתי הלכות אילו בספר זה שהם מעין קבורה ביום מיתה שהוא מצות עשה ב שלא יטמא כהן גרול לקרובים ג שלא יכנס עם המת באהל ד שלא יטמא כהן הריוט בנפש ארם אלא לקרובים בלבר

הלכות מלכים ומלחמותיהן

יש בכללן כג מצות י מצות עשה ויג מצות לא תעשה וזהו פרטן א למנות מלך מישראל ב שלא ימנה מקהל גרים ג שלא ירבה לו נשים ד שלא ירבה לו סוסים ה שלא ירבה לו כסף וזהב ו להחרים שבעה עממין ז שלא להחיות מהם נשמה ח למחות זרעו שלעמלק ט לזכור מה שעשה לנו עמלק י שלא לשכח מעשיו הרעים ואריבתו בדרך יא שלא לשכון בארץ מצרים יב לשלוח שלום ליושבי העיר כשצרין עליה ולדון בה כאשר מפור בתורה אם תשלים ואם לא תשלים יג שלא לדרוש שלום מעמון ומואב בלבד כשצרין עליהם יד שלא להשחית אילני מאכל במצור טו להתקין יד שיצאו בו בעלי המחנה להפנות בו יו להתקין יתד לחפור בו יז למשוח כהן לדבר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמ יח להיות מארש ובונה ונוטע כרם שמחים בקנינם שנת תמימה ומחזירין אותן מן המלחמה יט שלא יעבור עליהם ולא יצאו אפי לצרכי צבור ולצרכי הגדוד והדומה להן כ שלא לערוץ ולחזור לאחור בשעת מלחמה כא דין יפת תואר כב שלא תמכר יפת תואר כג שלא יכבשנה לעבדות אחר שנבעלה נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה שבעים וארבע מצות ס מצות עשה ומו מצות לא תעשה ונמצאו כל ההלכות של ארבעה עשר ספרים אילו שמונים ושלש הלכות ועתה אתחיל לבאר משפטי כל מצוה ומצוה וכל הדינים הנכללין עמה מעניינה על סדר ההלכות בעזרת שדי

משוך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב

ספר ראשון והוא ספר המדע

הלכותיו חמש וזהו סידורן הלכות יסודי התורה הלכות דעות הלכות תלמוד תורה הלכות עז וחוקות הגוים הלכות תשובה

הלכות יסודי התורה

יש בכללן עשר מצות שש מצות עשה וארבע מצות לא תעשה וזהו פרטן א לידע שיש שם אוה ב שלא יעלה במחשבה שיש שם אוה אחר זולתי ה ג ליחדו ד לאהבו ה ליראה ממנו ו לקדש שמו ז שלא לחלל את שמו ח שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם ט לשמוע מן הנביא המדבר בשמו י שלא לנסותו וביאור כל המצות האילו בפרקים אילו

פרק ראשון

יסוד היסודות ועמוד החכמו לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל הנמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות ואם יעלה על הדעת שאין כל נמצאים מלברו מצויים הוא לברו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולם שכל הנמצאים צריכין לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם הוא שהנביא אומר וה אהים אמת הוא לברו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו והוא שהתור אומרת אין עוד מלברו כלומר אין שם מצוי אמת מלברו כמותו המצוי הזה הוא אהי העולם ארון כל הארץ והוא המנהיג הגלגל בכח שאין לו קץ ותכלית בכח שאין לה הפסק שהגלגל סובב תמיד ואי אפשר שיסוב בלא מסבב והוא ברוך הוא המסבב אותו בלא יד ובלא גוף וידיעת דבר זה מצות עשה שנ אנכי ה אהיך וכל המעלה על דעתו שיש שם אוה אחר חוץ מזה עובר בלא תעשה שנאמר לא יהיה לך אהים אחרים על פני וכפר בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו אוה זה אחד הוא ואינו שנים ולא יותר על שנים אא אחד שאין כייחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקו ולקצוות אא ייחוד שאין ייחוד אחר כמותו בעולם אילו היו אוהות הרבה היו גופין וגויות מפני שאין הנמנין השוין במציאתן נפרדין זה מזה אא במאורעין שיארעו הגופות והגויות ואילו היה היוצר גוף וגויה היה לו קץ ותכלית שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לכוחו קץ וסוף ואהינו ברוך שמו הואיל וכוחו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל סובב תמיד אין כחו כח גוף והואיל ואינו גוף לא יארעו לו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר לפיכך אי אפשר שיהיה אא אחד וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר ה אהינו ה אחד הרי מפורש בתורה ובנביא שאין הקבה גוף וגויה שנאמר כי ה אהיכם הוא אהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והגוף לא יהיה בשני מקומות ונאמר כי לא ראיתם כל תמונה ונאמר ואל מי תדמיוני ואשוה ואילו היה גוף היה דומה לשאר גופים אם כן מהו זה שכתוב בתורה ותחת רגליו כתובים באצבע אהים יד ה עיני ה אזני ה וכיוצא בדברים האילו הכל לפי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הגופות ודברה תורה כלשון בני אדם והכל כינויין הן שנ אם שנותי ברק חרבי וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג אא משל והכל משל ראייה לדבר זה שנביא אחד אומר שראה הקבה לבושיה כתלג חיור ואחר ראהו חמוץ בגדים מבצרה משה רבי עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה ובסיני כשליח צבור עטוף לומר שאין לו דמות וצורה אלא הכל במראה הנבואה ובמחזה ואמתת הדבר אין דעתו של אדם מבין ולא יכולה להשיגו ולחוקרו וזהו שאמר הכתו החקר אוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא ומהו זה שביקש משה רבינו להשיג כשאמר הראני נא את כבודך ביקש לידע אמתת המצאו של הקבה עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בלבו שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים כך ביקש משה רבינו להיות מציאת הקבה נפרדת בלבו משאר מציאת הנמצאים עד שידע אמתת המצאו כאשר היא והשיבו ברוך הוא שאין כח בדעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש להשיג אמיתת דבר זה על בוריו והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחריו עד שהשיג מאמיתת המצאו דבר שנפרד הקבה בדעתו משאר הנמצאים כמו שיפרד אחד מן האנשים שראה אחוריו והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו משאר האנשים ועל דבר זה רמז הכתו ואמר וראית את אחורי ופני לא יראו וכיון שנתברר שאינו גוף וגויה יתברר שלא יארעו לו אחד ממאורעות הגופות לא חיבור ולא פירוד לא מקום ולא מדה ולא עלייה ולא ירידה ולא ימין ולא שמאל ולא פנים ולא אחור ולא ישיבה ולא עמידה ואינו מצוי בזמן עד שיהי לו ראשי ואחרית ומנין שנים ואינו משתנה שאין לו דבר שיגרום לו שינוי ואין לו לא מות ולא חיים כחיי הגוף החי ולא סכלות ולא חכמה כחכמת האיש החכם לא שינה ולא הקיצה ולא כעס ולא שחוק ולא שמחה ולא עצלות ולא שתיקה ולא דיבור כדיבור אדם וכך אמרו חכמים אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה לא עורף ולא עיפוי והואיל והדבר כן הוא כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ודברי נביאי הכל משל ומליצה הן כמו שנאמר יושב בשמים ישחק כיעסוני בהבליהם כאשר שש ה וכיוצא בהן על הכל אמרו חכמים דיברה תורה כלשון בני אדם וכן הוא אום האותי הם מכעיסין הרי הוא אום אני ה לא שניתי ואלו

הלכות יסודי תורה

היה פעמים כעס ופעמים שמח היה משתנה וכל הדברי׳ האילו אינן מצויין אלא לגופים האפלים השפלים שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם אבל הוא ברוך הוא יתבר׳ ויתרומם על כל זה

פרק שיני

הא׳ הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה ממנו שנא׳ ואהבת את ה׳ אלהיך ונא׳ את ה׳ אלהיך תירא והיאך היא הדרך לאהבו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לא׳ חי וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויירא ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפילה עומד בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמו שאמ׳ דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו ולפי הדברים האלו אני מבאר כללי׳ גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם כמו שאמרו חכמי׳ בעניין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם כל מה שברא הקבה בעולמו נחלק לשלשה חלקים מהן ברואים שהן מחוברי׳ מגולם וצורה והם הוים ונפסדים תמיד כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והמתכות ומהן ברואי׳ שהן מחוברי׳ מגולם וצורה אבל אינן משתנין מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים אלא צורתן קבועה לעול׳ בגולמם ואינן משתנין כמו אילו והם הגלגלים והכוכבים שבהן ואין גולמם כשאר גולמים ולא צורתם כשאר צורו׳ ומהן ברואים צורה בלא גולם כלל והם המלאכים שהמלאכים אינן גוף וגויה אלא צורות נפרדות זו מזו ומהו זה שהנביאים אומרים שראו המלאך אש ובעל כנפים הכל במראה הנבואה ודרך חידה לומר שאינו גוף ואינו כבד כגופות הכבדים כמו שנ׳ כי ה׳ אלהיך אש אוכל הוא ואינו אש אלא משל וכמו שנ׳ עושה מלאכיו רוחות ובמה יפרדו הצורות זו מזו והרי אינן גופין לפי שאינן שוין במציאתן אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו שלחביר׳ והוא מצוי מכחו זה למעלה מזה והכל נמצאים מכחו שלהקבה וטובו וזהו שרמז שלמה בחכמתו ואם כי גבוה מעל גבוה שומר וזה שאמרנו למטה ממעלתו שלחברו אינה מעלת מקום כמו אדם שיושב למעל מחברו אלא כמו שאומרין בשני חכמים שאחד גדול מחבירו בחכמ׳ שהוא למעלה ממעלתו של זה וכמו שאומרין בעילה שהיא למעלה מן העלול שינוי שמות המלאכים על שם מעלותם הוא ולפיכך נקראים חיות הקדש והם למעלה מן הכל אופנים ואראלים וחשמלים ושרפים ומלאכים ואלהים ובני אלהים וכרובים ואישים כל אילו עשרה השמות שנקראו בהן המלאכים על שם עשרה מעלות שלהן הן ומעלה שאין למעלה ממנו אלא מעלת הא׳ ברוך הוא היא מעלת הצורה שנקראת חיות לפי נאמ׳ בנבואה שהן תחת הכסא הכבוד ומעלה עשירית היא מעלת הצורה שנקראת אישים והם המלאכים המדברים עם הנביאים ונראים להם במראה הנבואה לפיכך נקראו אישים שמעלתם קרובה ממעלת דעת בני אדם וכל הצורות האלו חיים ומכירים את הבורא ויודעי׳ אותו דעה גדולה עד למאד כל צורה וצורה לפי מעלתה לא לפי גודלו אפי׳ מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמיתת הבורא כמה שהיא אלא דעתה קצר׳ להשיג ולידע אבל משגת ויודעת יותר ממה שמשגת ויודעת צורה שלמטה ממנה וכן כל מעלה ומעלה עד מעלה עשירית גם היא יודעת הבור׳ דעה שאין כח בני האדם המחוברי׳ מגולם וצורה יכול להשיג ולידע כמותה והכל אינן יודעין הבורא כמו שהוא יודע עצמו כל הנמצאים חוץ מן הבורא מצורה הראשונ׳ עד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ הכל מכח אמתתו נמצאו ולפי שהוא יודע עצמו ומכיר גודלו ותפארתו ואמתו הוא יודע הכל ואין דבר נעלם ממנו הקבה מכיר אמתו ויודע אותה כמו שהיא ואינו יודע בריעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעים שאין אנו ודעתנו אחד אבל הבורא ית׳ הוא ודעתו וחייו אחד מכל צד ומכל פינה ובכל דרך יחוד שאלמלא היה חי בחיים ויודע בריעה היו שם אלוהות הרבה הוא וחייו ודעתו ואין הדבר כן אלא אחד מכל צד ומכל פנה ובכל דרך ייחוד נמצאת אתה אומר הוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל אחד ודבר זה אין כח בפה לאומרו ולא באוזן לשומעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו ולפיכך אומר חי פרעה וחי נפשך ואין אומר חי ה׳ אלא חי ה׳ שאין הבורא וחייו שנים כמו חיי הגופו׳ החיי׳ או כחיי המלאכים לפיכך אינו מכיר הברואים ויודעם מחמת הברואי׳ כמו שאנו יודעי׳ אותם אלא מחמ׳ עצמו ידעם לפי מפני שהוא יודע עצמו ידע הכל שהכל נסמך בהוייתו לו דברים אילו שאמרנו בשני פרקים אילו כמו טיפה מן הים הם ממה שצריך לבאר בענין זה וביאור כל העיקרים שבשני פרקים אלו הוא הנקרא מעשה מרכבה צוו חכמים הראשונים שלא לדרוש בדברי׳ אלו אלא לאיש אחד בלבד והוא שיהיה חכם ומבין מדעתו ואחר כך מוסרין לו ראשי הפרקים ומודיעין אותו שמץ מן הדבר והוא מבין מדעתו ויודע סוף הדבר ועומקו ודברים אלו דברים עמוקים הם עד למאד ואין כל דעת ודעת ראויה לסובלן ועליהם אמר שלמה בחכמתו דרך משל כבשים ללבושיך כך אמרו חכמים בפירוש משל זה דברי׳ שהן כבשונו של עולם יהיו ללבוש כלומר לך לבדך ואל תדרוש אותם ברבים ועליהם אמר יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך ועליהם אמר דבש וחלב תחת לשונך כך פירשו חכמים הראשונים דברים שהן כדבש וחלב יהיו תחת לשונך

פרק שלישי

הגלגלים הם הנקראים שמים ורקיע וזבול וערבות והם תשעה גלגלים גלגל הקרוב ממנו הוא גלגל הירח והשיני שלמעלה ממנו הוא גלגל שבו הכוכב הנקר׳ כוכב וגלגל שלישי שלמעלה ממנו שבו נוגה וגלגל רביעי שבו חמה וגלגל חמישי שבו מאדים וגלגל ששי שבו כוכב צדק וגלגל שביעי שבו שבתי וגלגל שמיני שבו שאר כל הכוכבים שנראים ברקיע וגלגל תשיעי הוא גלגל החוזר בכל יום מן המזרח למער׳ והוא המקיף ומסבב את הכל וזה שתראה כל הכוכבים כאלו הם כולם בגלגל אחד ואעפ׳ שיש בהן זה למעל מזה מפני שהגלגלי׳ טהורים וזכים כזכוכית וכספיר לפיכך נראים הכוכבים שבגלגל השמיני מתחת גלגל הראשון כל גלגל וגלגל משמונה הגלגלים שבהן הכוכבים נחלק לגלגלים הרבה זה למעלה מזה כמו גילדי בצלים מהן גלגלים סובבים ממערב למזרח ומהן סובבין ממזרח למערב כמו הגלגל התשיעי החוזר ממזרח למערב וכולן אין ביניהן מקום פנוי כל הגלגלים אינן לא קלים ולא כבידים ואין להם לא עין אדום ולא עין שחור ולא שאר עינות וזה שאנו רואים אותם כעין התכלת למראית העין בלבד הוא לפי גובה האויר וכן אין להם לא טעם ולא ריח לפי שאין אלו המאורעין מצויין אלא בגופות שלמטה מהן כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם הן עגולין ככדור והארץ תלויה באמצע ויש למקצת מן הכוכבים גלגלים קטנים שהן קבועים בהן ואין אותן הגלגלים מקיפין את הארץ אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע בגלגל הגדול המקיף מספר כל הגלגלים המקיפין את כל העולם יח׳ ומספר כל הגלגלים שאינן מקיפן שמונה וממהלך הכוכבים וידיעת שיעור סביבתן בכל יום ובכל שעה ומנטייתן מרוח דרום לרוח צפון ומרוח צפון לרוח דרום ומגבהן מעל הארץ וקריבתן יודע מספר כל אלו הגלגלים וצורת הליכתן ודרך הקפתן וזו היא חכמת חשבון תקופו׳ ומזלו׳

ומספרים רבים חיברו בהן חכמי יון גלגל התשיעי שהוא מקיף את הכל חלקוהו החכמים הקדמוני ליב חלקים

כל חלק וחלק העלו לו שם על שם צורה זו שתראה בו מן הכוכבים שלמטה ממנו שהם מכוונים תחתיו והם המולות ששמותם טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים גלגל התשיעי עצמו אין בו לא חלוקה ולא צורה מכל הצורות האילו ולא כוכב אלא בחיבור הכוכבי שבגלגל השמיני הוא שיראה בכוכבי גדולים שבו תבנית הצורות האילו או קרוב מהן ואילו השנים עשר צורות לא היו מכוונות כדרך אותן החלקים אלא בזמן המבול שבו העלו להן שמות אילו אבל בזמן הזה כבר סבבו מעט לפי שכל הכוכבים שבגלגל שמיני כולם סובבי כמו השמש והירח אלא שהן סובבין בכבידו וחלק שיתהלך השמש והירח כנגדו ביום אחד ילך כנגדן כל כוכב מהן בקירוב משבעים שנה כל הכוכבים הנראי יש מהן כוכבים קטנים שהארץ גדולה מאחד מהן ויש מהן כוכבים גדולים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמי והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעי פעמי והשמש גדולה מן הארץ כמו קע פעמים נמצא הירח אחד מששת אלפי ושמונה מאות מן השמש בקירוב ואין בכל הכוכבים כוכב גדול מן השמש ולא קטן מכוכב שבגלגל השיני כל הכוכבים והגלגלים כולן בעלי נפש ודיעה והשכל הם והם חיים ועומדין ומכירין את מי שאמר והיה העולם כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחי ומפארים ליוצרם כמו המלאכים וכשם שמכירין הקבה כך מכירין את עצמן ומכירין את המלאכים שלמעל מהן ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכי וגדולה מדעת בני האדם ברא הא׳ למטה מגלגל הירח גולם אחד שאינו כגולם הגלגלי וברא ארבע צורות לגולם זה ואינן כצור הגלגלי ונקבע כל צורה וצורה במקצת גולם זה צורה ראשונ צורת האש נתחבר במקצת גולם זה ונהי משניהם גוף האש וצורה שניי צורת הרוח נתחבר במקצתו ונהית משניהן גוף הרוח וצורה שלישית צורת המים נתחברה במקצתו ונהיה משניהם גוף המים וצורה רביעית צורת הארץ נתחברה במקצתו ונהיתה משניהם גוף הארץ נמצא למטה מן הרקיע ארבעה גופין מוחלקין זה למעל מזה וכל אחד ואחד מקיף את שלמטה ממנו מכל רוחותיו כמו גלגל הגוף הראשון הסמוך לגלגל הירח הוא גוף האש למטה ממנו גוף הרוח למטה ממנו גוף המים למטה ממנו גוף הארץ ואין ביניהם מקום פנוי בלא גוף כלל ארבעה גופות האלו אינם בעלי נפש ואינם יודעים ולא מכירים אלא כגופי מתים ויש לכל אחד ואחד מהן מנהג שאינו יודעו ולא משיגו ואינו יכול לשנותו וזה שאמ דוד הללו את ה׳ מן הארץ תנינים וכל תהומו׳ אש וברד שלג וקיטור וביאור ענין הדברי׳ הללוהו בני אדם מגבורותיו שתראו באש ובברד ובשאר ברואים שתראו למטה מן הרקיע שגבורתם תמיד ניכרת לקטון ולגדול

פרק רביעי

ארבע גופים הללו שהם אש ורוח ומים וארץ הם יסודו׳ כל הנבראים למטה מן הרקיע וכל שיהיה מאדם ומבהמ ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בניין והרים וגושי עפר הכל גולמן מחובר מארבע יסודות הללו נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקי׳ חוץ מארבע יסודות האלו מחוברים מגולם וצורה וגולם שלהם מחובר מארבע יסודות האלו אבל כל אחד מארבע יסודות אינו מחובר אלא מגולם וצורה בלבד

דרך האש והרוח להיות מהלכם ממטה מטבור הארץ למעלה כלפי הרקיע ודרך המים והארץ להיות מהלכם מתחת הרקיע למטה עד לאמצע שאמצע הרקיע הוא המטה שאין למטה ממנו ואין הילוכם לא בדעתם ולא בחפצם אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנטבע בהן טבע האש חם יבש והוא קל מכולם והרוח חם לח והמים קרים ולחים והארץ יבשה קרה והוא כבידה מכולם והמי׳ קלים ממנה לפיכך נמצא למעלה על הארץ והרוח קל מן המים לפיכך הוא מרחף על פני המים והאש קל מן הרוח ומפני שהם יסודות לכל גופים שתחת הרקיע ימצא כל גוף וגוף מאדם ובהמה וחייה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבן גולמו מחובר מאש ורוח ומים ועפר וארבעת יתערבו ביחד וישתנ׳ כל אחד מהן בעת העירו׳ עד שימצא המחובר מארבעתן אינו דומה לאחד מהן כשהוא לבדו ואין במעורב מהן אפילו חלק אחד שהוא אש בפני עצמה או מים בפני עצמן או ארץ בפני עצמה או רוח בפני עצמה אלא הכל נשתנו ונעשו גוף אחד וכל גוף וגוף המחובר מארבעתן ימצא בו קור וחום לח ויבש כאחד אבל יש מהם גופים שיהיה בהם חזקה מיסוד האש כמו בעלי נפש חיה לפיכך יראה בהם החום יתר ויש מהן גופין שיהיה בהן חזקה מיסוד הארץ כמו האבני׳ לפיכך יראה בהן היובש הרבה ויש מהן גופין שיהיה בהן חזקה מיסוד המים לפיכך יראה בהם הלח יתר ועל הדרך הזה ימצא גוף חם יתר מגוף אחר חם וגוף יבש יתר מגוף אחר יבש וכן ימצא גופים שיראה בהן הקור בלבד וגופים יראה בהן הלח בלבד וגופים יראה בהן הקור והיבש כאחד בשוה או הקו והלח כאחד בשוה או החום והיבש כאחד בשוה או החום והלח כאחד בשוה לפי רוב היסוד שהיה בעיקר התערובת יראה מעשה אותו היסוד וטבעו בגוף המעורב וכל המחובר מארבע יסודות אילו להם הוא נפרד בסוף יש שהוא נפרד לאחר ימים אחרים ויש שהוא נפרד לאחר שנים רבים וכל שנתחבר מהם אי איפשר שלא יפרד להן אפי׳ הזהב והאודם אי אפשר שלא יפסד ויחזור ליסודותיו וישוב מקצתו לאש ומקצתו למים ומקצתו לרוח ומקצתו לארץ הואיל וכל הנפרד לאלו יפרד למה נאמר לאדם ואל עפר תשוב לפי שרוב בניינו מן העפר ולא כל הנפסד כשיפסד מיד יחזור לארבע היסודות אלא יפסד ויחזור לדבר אחר ודבר אחר לדבר אחר וסוף הדברים יחזור ליסודות ונמצאו כל הדברים חוזרין חלילה ארבע יסודות האלו משתנים זה לזה תמיד בכל יום ובכל שעה מקצתן לא כל גופן כיצד מקצת הארץ הקרובה מן המים משתנת ומתפוררת ונעשת מים וכן מקצת המים הסמוכי׳ לרוח משתנין ומתמסמסין והוין רוח וכן הרוח מקצתו הסמוך לאש משתנה ומתחולל ונעשה אש וכן האש מקצתה הסמוך לרוח מתחולל משתנה ומתכנס ונעשה רוח וכן הרוח מקצתו הסמוך למים משתנה ומתכנס ונעשה מים וכן המים מקצתו הסמוך לארץ משתנה ומתכנס ונעשה ארץ ושינוי זה מעט מעט ולפי אורך הימים ואין כל היסוד משתנה עד שיעשה כל המים רוח או כל הרוח אש שאי אפשר שיבטל אחר מן היסודות הארבעה אלא מקצת ישתנה מאש לרוח ומקצת ישתנה מרוח לאש וכן בין כל אחר וחבירו ימצא השינוי בין ארבעתן וחוזרות חלילה לעולם ושינוי זה יהיה בסביבת הגלגל ומסביבתו יתחברו ארבעת ויהיה מהן שאר גולמי בני אדם ונפש חיה וצמח ואבן ומתכת והא׳ נותן לכל גולם וגולם צורה ראויה לו על ידי מלאך העשירי שהיא הצורה הנקראת אישים לעולם אין אתה רואה גולם בלא צורה או צורה בלא גולם אלא לב האד הוא שמחלק הגוף הנמצא בדעתו ויודע שהוא מחובר מגולם וצורה ויודע שיש שם גופים שגולמם מחובר מד׳ יסודות וגופים שגולמם פשוט ואינו מחובר מגולם אחד והצורות שאין להם גולם אינן נראין לעין אלא בעין הלב הן ידועין כמו שיודענו אדון הכל בלא ראיית עין נפש כל בשר היא צורתו שנתן לו הא׳ והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם היא צורת האדם השלם בדעתו ועל צורה זו נאמ בתורה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו כלומר שתהיה לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין להם גולם עד שידמה להן ואינו אומ על צורה זו הניכרת לעינים שהיא

הפה והחושם והלסתות ושאר רושם הגוף שזו תואר שמה ואינה הנפש המצויה לכל נפש חיה שבה אוכל ושו:תה ומוליד ומרגיש ומהרהר אלא הדעה שהיא צורת הנפש ובצורת הנפש הכתוב מדבר בצלמנו כרמותינו ופעמים רבות תקרא זאת הצורה נפש ורוח ולפיכך צרי׳ להזהר בשמותן שלא ישעה אדם בהן וכל שם ושם ילמד מענינו אין צורת הנפש הזאת מחוברת מן היסודות כדי שתפרד להם ואינה מכח הנשמה עד שתהא צריכ׳ לנשמ׳ כמו שהנשמה צריכה לגוף אלא מאת ה׳ מן השמים היא

לפיכך כשיפרד הגולם שהוא מחובר מן היסודות ותאבד הנשמ׳ מפני שאינה מצויה א׳ עם הגוף וצריכה לגוף בכל מעשיה לא תכרת הצורה הזאת לפי שאינה צריכה לנשמה במעשיה א׳ יורעת ומשגת הדעו׳ הפרודו׳ מן הגולמים ויודעת בורא הכל ועומדת לעולם ולעולמי עולמים הוא שאמ׳ שלמה בחכמתו וישוב העפר א׳ הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה כל הדברי׳ האלו שדברנו בענין זה כמר מדלי הם ודברים עמוקי׳ הם אבל אינם כענין עוסק פרק ראשון ושיני וביאור כל אילו הדברי׳ שבפרק שלישי ורביעי הוא הנקר׳ מעשה בראשי׳

וכך צוו החכמים הראשוני׳ שאין דורשין גם בדברי׳ האילו ברבים א׳ לאדם אחד מודיעין דברים א׳ ומלמדי׳ אותן ומה בין ענין מעשה מרכבה לעניין מעשה בראשי׳ שענין מעשה מרכבה אפי׳ לאחד אין דורשין בו אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו נותנין לו ראשי הפרקים וענין מעשה בראשית מלמדין אותו ליחיד אעפ׳ שאינו מבין אותו מדעתו ומודיעין אותו כל מה שיכול לידע מדברים א׳ ולמה אין מלמדין אותו לרבים לפי שא׳ כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פירו׳ וביאור כל הדברים על בוריין בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו ומכיר כל הברואי׳ ממלאך וגלגל ואדם וכיוצא בו ויראה חכמתו של הקב׳ה בכל היצורים וכל הברואי׳ מוסיף אהבה למקו׳ ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהוב המקום ברוך הוא ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו כשיעריך עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים וכל שכן לאחד מהצורות הטהורות הנפרדות מן הגלמים שלא נתחברו בגולם כלל וימצא עצמו שהוא ככלי מלא בושה וכלמה רק וחסר

ועניני ארבעה פרקים אילו שבחמש מצוות האילו הם שחכמים הראשונים קוראי׳ אותן פרדס כמו שאמרנו ארבעה נכנסו לפרדס ואעפ׳ שגדולי ישרא׳ היו וחכמים גדולי היו לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברי׳ על בוריין ואני אומר שאין ראוי להטייל בפרדס א׳ מי שנתמלא כריסו לחם ובשר ולחם ובשר הוא לידע האסו׳ והמותר וכיוצא בהם משאר המצות ואעפ׳ שדברי׳ א׳ דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו חכמים דבר גדול מעשה המרכב׳ ודבר קטן הויי דאביי ורבא אעפ׳כ ראויין הם להקדימן שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה

ועוד שהיא הטובה הגדולה שהשפיעה הקב׳ה ליישוב העולם הזה כדי לנחול חיי העולם הבא ואיפשר שידעם הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר

פרק חמישי

כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה שנ׳ ונקדשתי בתוך בני ישראל ומוזהרין שלא לחללו שנ׳ ולא תחללו את שם קדשי כיצד בשעה שיעמד גוי ויאנוס את ישרא׳ לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג שנ׳ במצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וחי בהם ולא שימות בהן ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו בד״א בשאר מצוות חוץ מע״ז וגילוי עריות ושפיכות דמים אבל שלש עבירות אילו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תיהרג יהרג ואל יעבור

בד״א בזמן שהגוי מתכוין להנאת עצמו כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו או אנס אשה לבעלה וכיוצא בזה אבל אם נתכוון להעבירו על המצו׳ בלבד אם היה ביט לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל יעבור ואל יהרג ואם אנסו להעבירו בעשרה מישרא׳ יהרג וא׳ יעבור ואפי׳ לא נתכון להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד וכל הדברים הא׳ שלא בשעת השמד אבל בשעת השמד והוא שיעמוד מלך רשע כנבוכדנצר וחביריו ויגזור שמד על ישראל לבטל דתם או מצוה מן המצות יהרג ואל יעבור אפי׳ על אחת משאר מצו׳ בין נאנס בתוך עשר בין נאנס בינו לבין גוי׳

כל מי שנ׳ בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו וכל מי שנאמ׳ בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם ואם היה בעשרה מישרא׳ הרי זה קידש את ה׳ ברבים כדניא׳ חנניה מישאל עזריה וכר׳ עקיבה וחביריו ואילו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן ועליהן נאמר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה ועליהן נא׳ אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם ואם היה בעשר׳ מישרא׳ הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצו׳ לא תעשה שהיא חילול השם ואעפ׳כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומ׳ שאין ממיתין אותו בד״א אפי׳ הרג באונס שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה שנ׳ בטתן מזרעו למולך ונתתי אני את פני באיש ההוא מפי השמועה למדו ההוא לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה

ומה אם ע״ז שהיא חמורה מן הכל העובר אותה באונס אינו חייב כרת ואין צריך לומר מיתת ב״ד קל וחומר לשאר מצות האמורות בתורה ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעש׳ דבר אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה הנה הוא ככלב שב על קיאו והוא נקרא עובר ע״ז במזיד והוא נטרד מן העו׳ל הב׳ ויורד למדרגה התחתונ׳ שלגיהינ׳ נשים שאמ׳ להן גוי׳ תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה ואם לאו נטמא את כולכם יטמאו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל וכן אם אמרו להם גוים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו להן נפש אחת מישרא׳ ואם ייחדוהו להם ואמ׳ תנו לנו פלו׳ או נהרוג את כולכם אם היה מחוייב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו להם ואין מורין להן כן לכתחלה ואם אינו חייב מיתה יהרגו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל

כעניין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים כיצד מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאסורין שבתורה עושין ומתרפאין בכל אסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מע״ז וגילוי עריות ושפיכות דמים שאפי׳ במקו׳ סכנה אין מתרפאין בהן ואם עבר ונתרפא עונשין אותו ב״ד עונש הראוי לו ומניין שאפי׳ במקום סכנת נפשות אין עוברין על אחת מג׳ עבירות אלו שנ׳ ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אפי׳ הוא נוטל את נפשך והריגת נפש מישרא׳ לרפאות נפש אחרת או להציל אדם מיד אנס דבר שהדעת נוטה לו הוא שא׳ מאברין נפש מפני נפש ועריות הוקשו לנפשות שנ׳ כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה בד״א שאין מתרפאין בשאר איסורין אלא במקום סכנה בזמן שהן דרך הנאתן כגון שמאכילין את החולה שקצי׳ ורמשי׳ או חמץ בפסח או שמאכילין אותו ביום הכיפורים

אבל שלא דרך הנאתן כגון שעושין לו רטייה או מלוגמ׳ מחמץ או מערלה או שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מעורב עם אסורי׳ מאכל שהרי אין בהן הנאה לחיך הרי זה מותר ואפי׳ שלא במקו׳ סכנה חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב שהן אסורי׳ אפי׳ שלא דרך הנאתן לפי׳ אין מתרפא׳ מהן אפי׳ שלא דרך הנאתן אלא במקום סכנה מי שנתן עיניו באשה וחלה ונטה למות ואמ׳ הרופאי׳ אין לו רפואה עד שתבעל לו אפי׳ היתה פנוייה ואפי׳ לדבר עמו מאחרי הגדר אין מורין לו בכך וימות ולא יודו לו לדבר׳

עמה מאחורי הגדר שלא יהו בנות ישראל הפקר ויבואו
בדברים אילו לפרוץ בעריות כל העובר מדעתו בלא
אונס על אחת מכל מצות האמורות בתורה בשאט בנפש
להכעיס הרי זה מחלל את השם ולפיכך נאמר בשבועת
שקר וחללת את שם אלהיך אני ה ואם עבר בעשרה
מישראל הרי זה חילל את השם ברבים וכן כל הפורש
מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר בעול לא פחד ולא
יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הבורא ברוך הוא
כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו הרי זה מקדש
את השם ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם
והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידו׳
דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם ואעפ שאינן
עבירות הרי זה חילל את השם כגון שלקח ואינו נותן
דמי הלקח לאלתר והוא שיש לו ונמצאו המוכרין תובעי׳
והוא מקיפן או שירבה בשחוק או באכילה ושתייה אצל
עמי הארץ ובניהן או שדיבורו עם הבריות אינו בנחת
ואינו מקבלן בסבר פנים אלא בעל קטטה וכעס וכיוצא
בדברי׳ האילו הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על
עצמו ויעשה לפנים משורת הדין וכן אם ידקדק
החכם על עצמו והיה דיבורו בנחת עם הבריות ודעתו
מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ׳ ונעלב מהן
ואינו עולבן מכבד להן ואפי׳ למקילין לו ונושא ונותן
באמונה ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן ולא
יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר
בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין והוא
שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם עד שימצאו הכל מקלסי׳
אותו ואוהבים אותו ומתאוים למעשיו הרי זה קידש את
השם עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל
אשר בך אתפאר

פרק ששי

כל המאבד שם מן השמות הקדושי׳
הטהורים שנקר בהם הקבה לוקה מן התורה שהרי הוא
אומ בעז ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון
כן לה׳ אלהיכם ושבעה שמות הם השם הנכתב יוד הא ו
ה והוא השם המפורש או הנכתב א ד נ י ואל אלוה אלהים
ואהי׳ ושדי׳ וצבאו׳ כל המוחק אפי׳ אות אחת משבעה
שמות אילו לוקה כל הנטפל לשם מלפניו מותר למוחקו
כגון ל מלה׳ וב מבאלהים וכיוצא בהן אינן כקדושת השם
וכל הנטפל לשם מאחריו כגון ך של אלהיך וכ ם של אלהיכ׳
וכיוצא בהן אינן נמחקין והרי הן כשאר אותיות שלשם
מפני שהשם מקדשם ואעפ שנתקדשו ואסור למוחקם
המוחק או האותיות הנטפלות אינו לוקה אבל מכין אותו
מכת מרדות כתב אלף למד מאלהים יוד הא מיהוה
אינו נמחק ואין צריך לומ יה שהוא שם בפני עצמו מפני
שזה השם מקצת שם המפורש הוא אבל הכותב שין דלת
משדי צדי בית מצבאות הרי זה נמחק שאר הכינויין
שמשבחין בהן את הקבה כגון חנון ורחום הגדול הגבור
והנורא הנאמן קנא וחזק וכיוצא בהן הרי הן כשאר כתבי
הקדש ומותר למוחקן כלי שהיה שם כתוב עליו קוצץ את
מקום השם וגונזו אפי׳ היה השם חקוק בכלי מתכות או
בכלי זכוכית והתיך הכלי הרי זה לוקה אלא חותך את
מקומו וגונזו וכן אם היה שם כתוב על בשרו הרי
זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת
נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל ואם
לא מצא גמי מסבב בבגדיו ולא יהדק כדי שלא יחוץ
שלא אמ״ו לכרוך עליו אלא מפני שאסור לעמוד בפני
השם כשהוא ערום הסותר אפי׳ אבן אחת דרך
השחתה מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה לוקה
שנאמר בעז כי את מזבחותם תתוצון וכתוב לא תעשו׳
כן לה׳ אלהיכם וכן השורף עצי הקודש דרך השחתה
לוקה שנאמר ואשריהן תשרפון באש לא תעשון כן לה
אלהיכם כתבי הקודש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור
לשרפם או לאבדם ביד והמאבדן ביד מכין אותו מכת
מרדות ברא בכתבי הקדש שכתבם ישראל בקדושה
אבל ישראל שכתב ספר תורה שורפין אותו עם
האזכרות שבו מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא
כתבו אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברי׳ והואיל
ודעתו כן לא נתקדש השם ומצוה לשרפו כדי שלא להניח
שם [illegible] למעשיהן אבל גוי שכתב את השם
גונזין אותו וכן כתבי הקדש שבלו או שכתבן גוי יגנזו
כל השמות האמורות באברהם קדש אף זה שנא ה
אם נא מצאתי חן בעיניך הרי הוא קדש כל השמות
האמורות בלוט חול חוץ מזה אל נא ה הנה נא מצא
עבדך חן כל השמות האמורות בגבעת בנימין קדש כל
השמות האמורות במיכה חול כל השמות האמורות
בנבות קדש כל שלמה האמור בשיר השירים קדש
והרי הוא כשאר הכנויין חוץ מזה האלף לך שלמה כל
מלכייא האמור בדניאל חול חוץ מזה אנת מלכא מלך
מלכיא והרי הוא כשאר הכנויין

פרק שביעי

מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האד׳ ואין הנבוא׳
חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו ולא יהא
יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו
על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד
אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו כשיכנס
לפרדס וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים ותהיה
לו דעת נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך
ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן והולך
ומזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל
באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו אלא
דעתו פנוי תמיד למעל קשורה תחת הכסא להבין באותן
הצורות הקדושות הטהורות ומסתכל בחכמתו של הקבה
כולה מצורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן גודלו
מיד רוח הקדש שורה עליו ובעת שתנוח עליו הרוח
תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך
לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה
על מעלת שאר בני אדם החכמי׳ כמו שנ׳ בשאול והתנבי׳
עמם ונהפכת לאיש אחר הנביאים מעלות מעלות
הן כמו שיש בחכמ׳ חכם גדול מחבירו כך בנבואה נביא
גדול מנביא וכולן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום
בחזיון לילה או ביום אחר שתפול עליהן תרדמה כמו שנ׳
במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו וכולן כשמתנבאי׳
איבריהן מזדעזעין וכח הגוף כושל ועשתנותיהם
מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה כמו
שנאמר באברהם והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו
וכמו שנא׳ בדניאל והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי
כח הדברים שמודיעין לנביא במראה הנבואה דרך
משל מודיעין לו ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה
הנבואה וידע מה הוא כמו הסולם שראה יעקב אבינו
ומלאכים עולים ויורדים בו והוא היה משל למלכיות
ושעבודן וכמו החיות שראה יחזקאל והסיר נפוח ומקל
שקד שראה ירמיה והמגלה שראה יחזקאל והאיפה שראה
זכריה וכן שאר הנביאים יש מהן אומרים המשל
ופתרונו כמו אילו ויש שהן אומרים הפתרון בלבד ופעמי׳
אומ המשל בלבד בלא פתרון כמקצת דברי יחזקאל וזכרי׳
וכולן במשל ודרך חידה הם מתנבאים
כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו אלא מכוונים
דעתם ויושבין שמחים וטובי לב ומתבודדין שאין הנבוא׳
שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך
שמחה לפיכך בני הנביאים לפניהם נבל ותוף וחליל
וכנור והם מבקשין הנבואה וזהו שנאמר והמה מתנבאי׳
כלומר מהלכין בדרך הנבואה עד שינבאו כמו שאתה
אומר פלוני מתגדל אלו שהם מבקשין להתנבא הן
הנקראין בני הנביאים ואעפ שמכוונין דעתם אפשר

שתשרה שכינה עליהן ואיפשר שלא תשרה

כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאי׳ הראשוני׳ והאחרונים חוץ ממשה רבינו רבן של כל הנביאים ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאי׳ בחלום או במראה ומשה רבי׳ הוא ער ועומד שנ׳ ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו כל הנביאים על ידי מלאך לפי רואים מה שהם רואים במשל וחידה משה רבי׳ לא על ידי מלאך שנ׳ פה אל פה אדבר בו ונאמ׳ ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים ונאמ׳ ותמונת ה׳ יביט כלומ׳ שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה בלא משל הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו כל הנביאים יריאים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבי׳ אינו כן הוא שהכ׳ אומר כאשר ידבר איש אל רעיהו כלומ׳ כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעת שלמשה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקדש לבשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת לפיכך מתנבא בכל עת שנ׳ עמדו ואשמעה מה יצוה ה׳ לכם ובזה הבטיח הא׳ שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמד עמדי הא למדת שכל הנביאים כשהנבו׳ מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם לפיכך אין פורשין משנותיהן ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לה ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכי׳

הנביא איפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד להרחי׳ לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים ואיפשר שישולח לעם מעמי הארץ או לאנשי עיר או ממלכה לכונן אותם ולהודיעם מה יעשו או למונעם ממעשי׳ הרעי׳ שבידיהם וכשמשלחי׳ אותו נותנין לו אות ומופת כדי שידעו העם שהא׳ שלחו באמת ולא כל העושה אות ומופת מאמינים אותו שהוא נביא אלא אדם שהיינו יודעים בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו שנתעלה בהן על כל בני גילו והיה מהלך בדרכי הנבואה בקדושתה ובפרישותה ואחר כך בא ועשה אות ומופת ואמר שהא׳ שלחו מצוה לשמוע ממנו שנאמר אליו תשמעון

ואיפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא וזה האות יש לו דברים בגו ואעפ״כ מצוה לשמוע לו הואיל ואדם גדול וחכם וראוי לנבואה מעמידים אותו על חזקתו שבכך נצטוינו כמו שנצטוינו לחתוך את הדין על פי שנים עדי׳ כשרים ואעפ׳ שאיפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרים הם׳ אצלינו מעמידין אותן על כשרותן ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמ׳ הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו ונאמר כי האדם יראה לעינים וה׳ יראה ללבב

פרק שמיני

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאיפש׳ שיעשה האות בלט וכשוף אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם לא להביא ראיה על הנבואה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו צרכנו למזון הוריד לנו את המן צמאו בקע להן את האבן כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ וכן שאר כל האותות ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך וכן הוא אומ׳ פנים בפנים דבר ה׳ עמכם ונא׳ לא את אבותינו כרת ה׳ את הברית הזאת ומנין שבמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנ׳ הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנו׳ שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה נמצאו אילו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהוא אמת ואינו צריך לעשות להן אות שהם והוא אחד בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומ׳ אמת ואין אחד מהן צרי׳ להביא ראייה לחבירו כך משה רבינו כל ישרא׳ עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות וזהו שאמר לו הקב״ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותו׳ יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמט מלילך ואמר והן לא יאמינו לי עד שהודיעו הקב״ה שאילו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הירהור שמהרהרין אחריך שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מכתחלה ולא ישאר בלבם הרהור והוא שהכתו׳ אמ׳ וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרי׳ תעבדון את האלהים על ההר הזה נמצאת אומ׳ שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמיני׳ בו מפני האות לבדו כדי שנאמ׳ אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמ׳ אלא מפני המצוה שצווה משה בתורה ואמ׳ אם נתן אות אליו תשמעון כמו שצוונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואעפ׳ שאין אנו יודעין אם העידו אמת אם שקר כך מצוה לשמוע מזה הנביא אם האות אמת או בכשוף ולאט לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו שלמשה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בבאור שאות האותות בלאט וכשוף הן לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עידי שקר לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצו׳ שציונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו שלמשה שראינו וששמענו

פרק תשיעי

דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמי׳ אין לה לא שינוי ולא גירעון ולא תוספת שנ׳ את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו ונאמר והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת הא למדת שכל דברי תורה מצווין אנו לעשותן עד עולם וכן הוא אומר חוקת עולם לדורותיכם ונאמ׳ לא בשמים היא הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה׳ שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירו׳ שלא שמענו ממשה או שאמר שאותן המצות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי׳ דורות אלא מצוות לפי זמן היו הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה ומיתתו בחנק על שהזיד לדבר בשם ה׳ אשר לא צוהו שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם ולא איש א׳ ויכזב אם כן למה נאמר בתורה נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך לא לעשות דת הוא בא אלא לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עליה כמו שאמר האחרון שבהן זכרו תורת משה עבדי וכן אם צונו בדברי הרשות כגון לכו

למקום פלוני או אל תלכו עשו מלחמה היום או אל תעשו בנו חומה זו או אל תבנוה מצוה לשמוע לו והעובר על דבריו חייב מיתה בידי שמים שנאמר והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו וכן נביא שעבר על דברי עצמו והכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים ובשלשתן נאמ׳ אנכי אדרוש מעמו וכן אם יאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא נביא לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או על מצו׳ הרבה בין קלות בין חמורות לפי שעה מצוה לשמוע לו וכן למדנו מחכמים ראשונים מפי השמועה בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה כאליהו בהר הכרמל שמע לו חוץ מעו׳ וחוא שיהיה הדבר לפי שעה כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ וירושל׳ נבחרה לכך והמקריב בחוץ חיי׳ כרת ומפני שהוא נביא מצוה לשמוע לו וגם בזה נאמ׳ אליו תשמעון ואלו שאלו את אליהו ואמרו לו היאך נעקור מה שכתוב בתורה פן תעלה עולותיך בכל מקום היה אומר לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חיי׳ כרת כמו שציוה משה אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה׳ כדי להכחיש נביאי הבעל ועל הדרך הזאת אם צוו כל הנביאים לעבור לפי שעה מצוה לשמוע להם ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם מיתתו בחנק שהתורה אמרה לנו ולבנינו עד עולם וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או שאמ׳ בדין מדיני תורה שה׳ צוה לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלני הרי זה נביא השקר ויחנק אעפ׳ שעשה אות שהרי בא להכחיש תורה שאמרה לא בשמים היא אבל לפי שעה שומעין לו בכל ברא בשאר מצות אבל בעו׳ אין שומעין לו ואפי׳ לפי שעה ואפילו עשה אותות ומופתים גדולים ואמר שה׳ צוהו שתיעבד עו׳ היום בלבד או בשעה זו בלבד הרי זה דבר סרה על ה׳ ועל זה צוה הכתוב ואמר ובא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא כי דבר סרה על ה׳ אלהיכם שהרי בא להכחיש נבואתו של משה ולפיכך נדע בודאי שהוא נביא שקר וכל מה שעשה בלאט וכשוף עשה ויחנק

פרק עשירי

כל נביא שיעמוד לנו ויאמר שה׳ שלחו אינו צריך לעשו׳ אות כאחד מאותות משה רבנו או כאותות אליהו ואלישע שיש בהם שינוי מנהגו של עולם אלא האות שלו שיאמ׳ דברים העתידי׳ להיות בעולם ויאמנו דבריו שנ׳ וכי תאמ׳ בלבבך איכה נדע הדבר וגו׳ לפיכך כשיבוא אדם הראוי לנבואה במלאכות ה׳ ולא יבא להוסיף ולא לגרוע אלא לעבור את ה׳ במצות התורה אין אומרים לו קרע לנו הים או החיה מת וכיוצא באלו ואחר כך נאמין בך אלא אומרי׳ לו אם נביא אתה אמור דברים העתידים להיות והוא אומר ואנו מחכים לראות היבואו דבריו אם לא יבואו ואפי׳ נפל דבר קטן בידוע שהוא נביא שקר ואם באו דבריו כולן יהיה בעינינו נאמן ובודקין אותו פעמים הרבה אם נמצאו דבריו נאמנים כולן הרי זה נביא אמת כמו שנאמר בשמואל וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה׳. והלא המעוננים והקוסמים אומרי׳ מה עתיד להיות ומה הפרש יש בין הנביא ובינם אלא שהמעוננים והקוסמים וכיוצא בהן מקצת דבריהם מתקיימין ומקצתן אין מתקיימין כענין שנ׳ יעמדו נא ויושיעוך הוברי שמים החוזי בכוכבי׳ מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך מאשר ולא כל אשר ואיפשר שלא יתקיי׳ מדבריהם כלום אלא יטעו בכל כענין שנ׳ מפר אותות בדים וקוסמים יהולל אבל הנביא כל דבריו קיימין שנ׳ כי לא יפול מדבר ה׳ ארצה וכן הוא או׳ הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה׳ כלומר שדברי הקוסמים והחלומות כתבן שנתערב בה מעט בר ודבר ה׳ כבר שאין בו תבן כלל ובדבר הזה הכתו׳ הבטיח ואמר שאותן הדברים שמודיעין המעוננים והקוסמים לאומות ומכובין הנביא יודיע לכם דברי אמת ואין אתם צריכין למעונן וקוסם וכיוצא בו שנא׳ לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו׳ כי הגוים האלה נביא מקרבך מאחיך וגו׳ הא למדת שאין הנביא עומד לנו אלא להודיענו דברים העתידים להיות בעולם משובע ורעב מלחמה ושלום וכיוצא בהן ואפי׳ צרכי יחיד מודיע לו כשאול שאברה לו אברה והלך לנביא להודיעו מקומה וכיוצא באלו הדברי׳ הוא שיאמר הנביא לא שיעש׳ דת אחרת או יוסיף מצוה או יגרע דברי הפורענות שהנביא אומר כגון שיאמר פלו׳ ימות או שנת פלנית רעב או מלחמה וכיוצא בדברי׳ אלו אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו ואין אומרים הנה דבר ולא בא שהקבה ארך אפים ורב חסד וניחם על הרעה ואיפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה או שתלה להם כחזקיה אבל אם הבטיח על טובה ואמר שיהיה כך וכך ולא באה הטובה שאמר בידוע שהוא נביא שקר שכל דבר טובה שיגזור הא׳ אפי׳ על תנאי אינו חוזר ולא מצינו שחזר בדב׳ טובה אלא בחרבן ראשון כשהבטיח לצדיקים שלא ימותו עם הרשעים וחזר בדבריו וזה מפורש במסכת שבת הא למדת שבדברי הטובה בלבד יבחן הנביא הוא שירמיהו אמר בתשובתו לחנניה בן עזור כשהיה ירמיה מתנבא לרעה וחנניה לטובה אמ׳ לו לחנניה אם לא יעמדו דברי׳ אין בזה ראיה שאני נביא שקר אבל אם לא יעמדו דברי׳ יודע שאתה נביא שקר שנ׳ אך שמע נא את הדבר הזה וגו׳ הנביא אשר ידבר שלום בבוא דבר הנביא יודע הנבי׳ אשר שלחו ה׳ באמת נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא הרי הוא בחזקת נביא ואין זה השיני צריך חקירה שהרי משה רבינו העיד ליהושע והאמינו בו כל ישרא׳ קודם שיעשה אות וכן לדורות נביא שנודעה נבואתו והאמינו בדבריו פעם אחר פעם או שהעיד לו נביא והיה הולך בדרכי הנבואה אסור לחשב אחריו ולהרהר בנבואתו שמא אינה אמת ואסור לנסותו יותר מדאי ולא נהיה הולכים ומנסים לעולם שנ׳ לא תנסו את ה׳ אלהיכם כאשר ניסיתם במסה שאמרו היש ה׳ בקרבנו אם אין אלא מאחר שנודע שזה נביא יאמינו וידעו כי ה׳ בקרבם ולא יהרהרו ולא יחשבו אחריו כענין שנ׳ וידעו כי נביא היה בתוכם

בריך רחמנא דסייען הוא יסייען על מה דאישתאר

הלכות דיעות

יש בכללן יא׳ מצות חמש מצות עשה ושש מצות לא תעשה וזהו פרטן להדמות בדרכיו ב׳ להדבק ביודעיו ג׳ לאהוב את ריעים ד׳ לאהוב את הגרים ה׳ שלא לשנוא אחים ו׳ להוכיח ז׳ שלא להלבין פנים ח׳ שלא לענות אמללים ט׳ שלא להלוך רכיל י׳ שלא לנקום יא׳ שלא לנטור וביאור מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

ריעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם וזו משונה מזו ורחוקה ממנה ביותר יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד ויש אדם שדעתו מיושבת עליו ואינו כועס כלל ואם יכעס יכעס כעס מעט בכמה שנים ויש אדם שהוא גבה לב ביותר. ויש שהוא שפל רוח ביותר ויש שהוא בעל תאוה לא תשבע נפשו מהלוך בתאותה ויש שהוא גוף טהור מאד ולא יתאוה אפי׳ לדברים מעטי׳ שהגוף צריך להן ויש בעל נפש רחבה שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם כענין שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף ויש מקצר נפשו שדיו אפילו דבר מעט שלא יספיק לו ולא ירדוף להשיג כל צורכו

ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול ויש שהוא מאבד כל ממונו

בירו לרעתו על חבירו אילו שאר כל הרעות כגון מהולל
ואונן וכילי ושוע ואכזרי ורחמן ורך לבב ואמיץ לב וכיוצ
בהן ויש בין כל רעה ורעה הרחוקה ממנה בקצה
האחר ריעות בינוניות זו רחוקה מזו וכל הרעות יש מהן
רעת שהן לארם מתחלת ברייתו לפי טבע גופו ויש
מהן רעות שטבעו של ארם זה מכוון ועתיר לקבל אותם
במהר יתר משאר הרעות ויש מהן שאינן לארם מתחלת
ברייתו אלא למר אותם מאחרים או שנפנה להן מעצמו
לפי מחשבה שעלתה בלבו או ששמע שזו הריעה טובה
לו ובה ראוי לילך והנהיג עצמו בה עד שנקבעה בו
שתי קצוות הרחוקו זו מזו שבכל ריעה וריעה אינן דרך
טובה ואין ראוי לו לארם ללכת בהן ולא ללמרן לעצמו
ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן או מכוון לאחת מהן
או שכבר למר אחת מהן וניהג בה יחזיר עצמו למוטב
וילך בררך הטובים והיא הררך הישרה הדרך
הישרה היא מרה בינוני שבכל ריעה וריעה מכל הריעו
שיש לו לארם והיא הריעה שהיא רחוקה משני הקצוות
ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו לפיכך צוו
חכמים הראשונים שיהא ארם שם רעותיו תמיד ומשער
אותם ומכוין אותם בררך האמצעית כרי שיהא שלם
בגופו כיצר לא יהא בעל חמה נוח לכעוס ולא כמת
שאינו מרגיש אלא בינוני לא יכעוס אלא על רבר גרול
שראוי לכעוס עליו כרי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת
וכן לא יתאוה אלא לרברים שהגוף צריך להן ואי
אפשר לחיות בולתן כענין שנאמר צריק אוכל לשובע
נפשו וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג רבר שצרי לו
לחיי שעה כענין שנאמר טוב מעט לצריק ולא יקפוץ ירו
ביותר ולא יפזר ממונו אלא נותן צרקה כפי מסת ירו
ומלוה כראוי למי שצריך ולא יהא מהולל ושוחק ולא עצב
ואונן אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות וכן שאר
רעותיו והררך זו היא דרך החכמים כל ארם שרעותיו
רעות בינוניות ממוצעות נקרא חכם ומי שהוא
מרקרק על עצמו ביותר ויתרחק מרעה בינונית מעט
לצר זה או לצר זה נקרא חסיר כיצר מי שיתרחק
מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר
נקר חסיר וזו היא מרת חסירו ואם נתרחק עד האמצע
בלבר ויהיה עניו נקרא חכם וזו היא מירת חכמה ועל
דרך זו שאר כל הרעות וחסירים הראשונים היו
מטין רעות שלהן מררך האמצעית כנגר שתי הקצוות
יש רעה שמטין אותה כנגר הקצה האחרון ויש רעה
שמטין אותה כנגר הקצה הראשון וזהו לפנים משורת
הרין ומצווין אנו ללכת בררכים האלו הבינונים
והם הררכים הטובים והישרים שנ׳ והלכת בררכיו כך
למרו בפירוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון אף אתה היה
חנון מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הוא
נקרא קרוש אף אתה היה קרוש ועל דרך זו קראו
הנביאים לאל בכל אותן הכנויין ארך אפים ורב חסר צרי׳
וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן להוריע שהן דרכים
טובים וישרים וחייב ארם להנהיג עצמו בהן ולהרמו
אליו כפי כחו וכיצר ירגיל ארם עצמו בריעות אלו עד
שיקבעו בו יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי
הרעות האמצעיו ויחזור בהם תמיד עד שיהיו מעשיהם
קלים עליו ולא יהיה בהם טורח עליו ויקבעו הרעות
בנפשו ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר הן הררך
הבינוני׳ת שאנו חייבין ללכת בה נקראת דרך זו דרך ה׳
והיא שלמרה אברהם אבינו לבניו שנ׳ כי ירעתיו
למען אשר יצוה וגו׳ וההולך בררך זו מביא טובה וברכ׳
לעצמו שנ׳ למען הביא ה׳ על אברהם את אשר רבר עליו

פרק שני

חולי הגוף טועמי המר מתוק ומתוק מר ויש מן החולים
מי שמתאוה ותאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה כגון
העפר והפחם ושונא המאכלות הטובים כגון הפת והבשר
הכל לפי רוב החולי כך בני ארם שנפשותיהם חולות
מתאוים ואוהבים הרעות הרעות ושונאים הררך הטובה
ומתעצלים ללכת בה והיא כבירה עליהם למאר לפי
חליים וכן ישעיהו אומ׳ באנשים הללו הוי האומרים לרע
טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר
למתוק ומתוק למר ועליהן נאמר העוזבים אורחות יושר
ללכת ברדכי חשך ומה היא תקנת חולי הנפשות ילכו
אצל החכמים שהן רופאי הנפשות וירפאו חליים ברעות
שמלמרין אותם עד שיחזירום לררך הטובה והמכירים
ברעות הרעות שלהם ואינם הולכים אצל החכמים לרפא
אותם עליהם אמ׳ שלמה חכמה ומוסר אוילי בזו וכיצר
היא רפואתם מי שהוא בעל חמה אומר לו להנהיג עצמו
שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל וילך בררך זו זמן מרוב
עד שתיעקר החמה מלבו ואם היה גבה לב ינהיג עצמו
בבזיון הרבה וישב למטה מן הכל וילבש בלויי סחבות
המבזים את לובשיהם וכיוצא ברברים אלו עד שיעקור
גובה הלב ממנו ויחזור לררך האמצעי שהיא דרך הטוב
ולכשיחזור לררך האמצעית ילך בה כל ימיו ועל קו זה
יעשה בשאר כל הרעות אם היה רחוק לקצה האחר
ירחיק עצמו לקצה השני וינהוג בו זמן רב עד שיחזור
בו לררך הטובה והיא מרה בינונית שבכל רעה ורעה
ויש רעות שאסור לו לארם לנהוג
בהן בבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחר עד הקצה
האחר והוא גובה הלב שאין דרך הטובה שיהיה הארם
עניו בלבר אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה
למאר ולפיכך נאמר במשה רבינו עניו מאר ולא נאמר
עניו בלבר ולפיכך צוו חכמים מאר מאר הוי שפל
רוח ועור אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמ׳
ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלהיך ועור אמרו ובשמתא
מאן ראית ביה גסות הרוח ואפילו מקצתה וכן הכעס
מרה רעה היא עד למאר וראוי לארם שיתרחק ממנה
עד הקצה האחר וילמר עצמו שלא יכעוס ואפי׳ על רבר
שראוי לכעוס עליו ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני
ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן
כרי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כרי
לייסרם ותהיה רעתו מיושב בינו לבין עצמו כארם שהוא
מרמה כועס בשעת כעסו והוא אינו כועס אמרו חכמי
הראשונים כל הכועס כאלו עובר ע״ז ואמרו שכל הכועס
אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואם נביא הוא
נבואתו מסתלקת ממנו ובעלי כעס אין חייהם חיים לפיכ׳
צוו להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפי׳
לרברים המכעיסים וזו היא הררך הטובה ודרך
הצריקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואינן
משיבין עושין מאהבה ושמחים בייסורים עליהם הכתוב
אומ׳ ואוהביו כצאת השמש בגבורתו לעולם ירבה ארם
בשתיקה ולא ירבר אלא או ברבר חכמה או ברברים
שצריך להם לחיי גופו אמרו על רב תלמיד רבינו הקרוש
שלא שח שיחה בטילה כל ימיו וזו היא שיחת רוב כל
ארם ואפילו בצרכי הגוף לא ירבה ארם רברים ועל זה
צוו חכמים ואמרו כל המרבה רברים מביא חטא ואמר לא
מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה וכן ברברי תורה וברברי
חכמה יהו רברי הארם מעטים ועניניהם מרובים והוא
שצוו חכמים ואמרו לעולם ישנה ארם לתלמיריו דרך
קצרה אבל אם היו הרברים מרובין והענין מועט הרי זו
סכלות ועל זה נאמר כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיל
ברוב רברים סיג לחכמה שתיקה לפיכך לא ימהר
להשיב ולא ירבה לרבר וילמור לתלמירים בשובה ונחת
בלא צעקה ובלא אריכות לשון הוא שאמר שלמה רברי
חכמים בנחת נשמעים אסור לארם להנהיג עצמו
ברברי חלקות ופיתוי ולא יהיה אחר בפה ואחר בלב א״א
תוכו כברו והענין שבלב הוא הרבר שבפה ואסור לגנוב
רעת הבריות ואפי׳ רעת הגוי כיצר לא ימכור לגוי בשר
נבילה במקום בשר שחוטה ולא מנעל שלמתה במקום

מנעל שלשחותח ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא
יורע שאינו אוכל ולא ירבה לו בתקרוב והוא יורע שאינו
מקבל ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן
כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח וכן כל כיוצא בו ואפילו
מילה אחת שלפיתוי ושלגניבת דעת אסור אלא שפת אמת
ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות לא יהא ארם בעל
שחוק והתלות ולא עצב ואונן אלא שמח כך אמרו חכמי
שחוק וקלות ראש מרגילין את הארם לערוה וצוו שלא
יהא ארם פרוץ בשחוק ולא עצב ומתאבל אלא מקבל את
כל הארם בסבר פנים יפות וכן לא יהיה בעל נפש רחבה
נבהל להון ולא עצב ובטל ממלאכה אלא בעל עין טובה
מעט עסק ועוסק בתורה ואותו המעט שהוא חלקו ישמח
בו ולא יהיה בעל קשטה ולא בעל קנאה ולא בעל תאוה
ולא רורף אחר הכבור כך אמרו חכמים הקנאה והתאוה
והכבור מוציאין את הארם מן העולם כללו שלרבר ילך
במרה הבינונית שבכל ריעה וריע עד שיהיו כל רעותיו
מכוונות באמצעות והוא ששלמה אמר פלס מעגל רגליך
וכל דרכיך יכונו

פרק שלישי

שמא יאמר ארם הואיל והקנאה והתאוה והכבור וכיוצא
בהם דרך רעה הן ומוציאין את הארם מן העולם אפרוש
מהן ביותר ואתרחק לצר האחרון עד שלא יאכל בשר
ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב ברירה נאה ולא
ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן
כגון כומרי אדום גם זו דרך רעה היא ואסור לילך בה
המהלך בררך זו נקרא חוטא הרי הוא אומר
בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש אמרו חכמים ומה
אם נזיר שלא פירש אלא מן היין צריך כפרה המונע
עצמו מכל רבר ורבר על אחת כמה וכמה לפיכך צוו
חכמים שלא ימנע ארם עצמו אלא מרברים שמנעתו
התורה בלבר ולא יהא אוסר עצמו בנררים ובשבועות
על רברים המותרים כך אמרו חכמים לא רייך מה
שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך רברים אחרים
ובכלל הזה אלו שמתענין תמיד אינן ברדך טובה ואסרו
חכמים שיהא ארם מסגף עצמו בתענית ועל כל הרברים
האילו וכיוצא בהן צוה שלמה ואמר אל תהי צריק הרבה
ואל תתחכם יותר למה תשומם צריך הארם שיכוין
לבו וכל מעשיו כולם לירע את השם ברוך הוא בלבר
ויהיה שבתו וקומו ורבורו הכל לעומת זה הרבר כיצד
כשישא ויתן או יעשה מלאכה ליטול שכר לא יהיה בלבו
לקבוץ ממון בלבר אלא יעשה רברים האילו כרי שימצא
רברים שהגוף צריך להם מאכילה ושתיה וישיבת בית
ונשיאת אשה וכן כשיאכל וישתה ויבעול לא ישים
בלבו לעשות רברי האילו כרי ליהנות בלבר עד שנמצא
שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחך ויבעול כרי ליהנות
אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כרי להברו גופו ואבריו
בלבר לפיכך לא יאכל כל שהחיך מתאוה ככלב וחמור
אלא יאכל רברים המועילים לו אם מרים אם מתוקים ולא
יאכל רברים הרעים לגוף אעפ שהן מתוקין להיך כיצר
מי שהיה בשרו חם לא יאכל בשר ולא ישתה יין כעניין
שאמר שלמה דרך משל אכל רבש וכו ושותה דרך רפואה
בלבר כרי שיבריא ויעמור שלם הואיל ואי אפשר לארם
לחיות אלא באכילה ושתיה וכן כשיבעול לא יבעול אלא
כרי להברות גופו וכרי לקיים את הזרע לפיכך אינו בועל
כל זמן שיתאוה אלא כל עת שירע שהוא צריך להוציא
שכבת זרע כמו דרך הרפואה או לקיים את הזרע
המנהיג עצמו על פי הרפוא אם שם על לבו שיהיו כל גופו
ואבריו שלימין בלבר ושיהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין
לצורכו אין זה דרך טובה אלא ישים על לבו שיהא גופו
שלם חזק כרי שתהיה נפשו ישרה לרעת את ה שאי אפש
שיבין וישתכל בחכמות והוא חולה או באחר מאיבריו
כואב וישים על לבו שיהיה לו בן אולי יהיה חכם וגרול
בישראל נמצא המהלך בררך זו כל ימיו עובר את ה תמיד
אפי בשע שנושא ונותן ואפי בשע שבועל מפני שמחשבתו
בכל כרי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבור את
הש ואפי בשעה שהוא ישן אם ישן לרעת כרי שתנוח
רעתו עליו וינוח גופו כרי שלא יחלה ולא יוכל לעבור
את ה והוא חולה נמצאת שינה שלו עבורה למקום ברוך
הוא ועל ענין זה צוו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשום
שמים והוא שאמר שלמה בכל דרכיך רעהו והוא יישר
אורחותיך

פרק רביעי

הואיל והיות הגוף בריא ושלם מררכי הש הוא שהרי אי
איפשר שיבין או ירע רבר מיריעת הבורא והוא חולה
לפיכך צריך להרחיק ארם עצמו מרברים המאברין את
הגוף ולהנהיג עצמו ברברים המברין והמחלימים
ואילו הן לעולם לא יאכל ארם אלא כשהוא רעב ולא
ישתה אלא כשהוא צמא ואל ישהא נקביו אפי רגע אחר
אלא כל זמן שצריך להשתין או להסך את רגליו יעמור
מיר לא יאכל ארם עד שתתמלא כריסו אלא יפחות כמו
רביע משבעתו ולא ישת מים בתוך המזון אלא מעט וממוג
ביין וכשיתחיל המזון להתאכל במיעיו שותה מה שהוא
צריך לשתות ולא ירבה לשתות מים ואפי כשיתאכל המזון:
ולא יאכל עד שיברוק עצמו יפה יפה שמא יצריך לנקביו:
לא יאכל ארם עד שיהלך קורם אכילה עד שיתחיל גופו
לחום או יעשה מלאכה או יתיגע רגע אחר: כללו שלרבר
יענה גופו ויגע כל יום בבקר עד שיתחי גופו לחום וישקוט
מעט עד שתתישב נפשו ואוכל: ואם רחץ בחמין אחר
שיגע הרי זה טוב ואחר כך שוהה מעט ואוכל: לעולם
כשיאכל ארם ישב במקומו או יטה על שמאל ולא יהלך
ולא ירכב ולא ייגע ולא יזעזע גופו ולא יטייל עד שיתאכל
המזון שבמיעיו וכל המטייל אחר אכילתו או שיגע הרי
זה מביא על עצמו חלאים רעים וקשים: היום והלילה
כד שעות די לו לארם לישן שליש שיהיו ח שעות ויהיו
בסוף הלילה כרי שתהיה מתחל שנתו עד שתעל השמש
ח שעות ונמצא עומר ממטתו קורם שתעלה השמש לא
יישן ארם לא על פניו ולא על ערפו אלא על צרו בתחל
הלילה על צר שמאל ובסוף הלילה על צר ימין ולא יישן
סמוך לאכילה אלא ימתין אחר אכילה כמו שלש או
ארבע שעות ולא יישן ביום: רברים
המשלשלין את בני מעים כגון ענבים ותאנים ותותים
ואגסים ואבטיחים ומיני הקשואי ומיני מלפפונו אוכל
אותם הארם בתחלה קורם אכילה ולא יערבם עם המזון
אלא שוהה מעט עד שיצאו מבטן העליון ואוכל מזונו:
ורברים שמאמצין את בני מיעים כגון רמונים ופרישים
ותפוחים וקרושטומולין אוכל אותן תכף למזונו ולא ירבה
מהן: כשירצה ארם לאכול בשר עוף ובשר בהמה
כאחר אוכל בתחלה בשר העוף: וכן ביצים ובשר עוף
אוכל בתחלה ביצים: בשר בהמה רקה ובשר בהמה גסה
אוכל בתחלה בשר רקה לעולם יקרים ארם רבר הקל
ומאחר הכבר: בימות החמה אוכל מאכלים הקרים ולא
ירבה בתבלים ואוכל את החומץ ובימות הגשמים אוכל
מאכלים החמים ומרבה בתבלין ואוכל מעט מן החררל
ומן החלתית ועל דרך זו הולך ועושה במקומות הקרים
ובמקומו החמים בכל מקום ומקום הראוי לו: יש מאכלות
שהם רעים ביותר עד מאר וראוי לארם שלא לאוכלן
לעולם כגון הרגים הגרולים המלוחים הישנים והגבינה
המלוחה הישנה והכמהין ופטריות והבשר המליח הישן
ויין מגתו ותבשיל ששהא עד שנרף ריחו וכן כל מאכל
שריחו רע או מר ביותר הרי אילו לגוף כמו סם המות:
ויש מאכלות שהן רעים אבל אינם כמו הראשונים לרוע
לפיכך ראוי לארם שלא לאכול מהן אלא מעט ואחר ימים
הרבה ולא ירגיל עצמו להיות מזונו מהם או לאוכלן עם
מזונו תמיד כגון רגים גרולים וגבינה וחלב ששהא אחר

שנחלב כר שעות ובשר שוורים גדולים ותיישים גדולים
והפול והערשי והספיר ולחם שעורים ולחם מצות והכרוז
והחציר והבצלים והשומים והחרדל והצנון כל אלו
מאכלים רעים הם אין ראוי לאדם לאכול מאלו אלא מעט
עד מאד ובימות הגשמים אבל בימות החמה לא יאכל
מהן כלל : והפול והערשים בלבד אין ראוי לאוכלן לא
בימות החמה ולא בימות הגשמים והדילועי אוכלין מהן
בימות החמה ; ויש מאכלות שהם רעים ואינן כמו אלו
והם עוף המים ובני יונה הקטנים והתמרים ולחם קלוי
בשמן או לחם שנילוש בשמן והסולת שנפו אותה כל
צרכה עד שלא נשאר בה ריח מורסן והציר והמורייס
אין ראוי להרבות מאכלות אלו ואדם שהוא חכם וכובש
את יצרו ולא ימשוך אחר תאותו ולא יאכל מן הנזכרים
כלום אלא אם נצרך להם לרפואה הרי זה גבור ; לעולם
ימנע אדם עצמו מפירות האילנות ולא ירבה מהן ואפילו
יבשין ואין צריך לומר רטובים אבל קודם שיתבשלו כל
צרכן הרי הן כחרבות לגוף וכן החרובי רעים לעולם וכל
הפירות החמוצין רעים ואין אוכלין מהן אלא מעט בימות
החמה ובמקומות החמים ; והתאנים והענבים והשקדי
לעולם טובים בין רטובין בין יבשין ואוכל אדם מהם כל
צורכו ולא יתמיד אכילתם אעפ שהן טובים מכל פרי
האילנות ; הרבש והיין רע לקטנים ויפה לזקנים וכל שכן
בימות הגשמים ; וצריך אדם לאכול בימות החמה שני
שלישי מה שהוא אוכל בימות הגשמים ; לעולם ישתדל
אדם שיהיו מעיו רפין כל ימיו ויהיה קרוב לשלשול מעט
וזה כלל גדול ברפואה כל זמן שהרעי נמנע או יצא בקושי
חלאי רעים באים ; ובמה ירפה אדם מעיו אם יתאמצו
מעט אם היה בחור יאכל בבקר בבקר מלוחים שלוקים
מתובלין בשמן זית ובמורייס ובמלח בלא פת או ישתה
מי שלק שלתרדין או כרוב בשמן זית ומורייס ומלח ואם
היה זקן ישתה דבש מזוג במים חמים בבקר וישהא כמו
ארבע שעות ואחר כך יאכל סעודתו יעשה כן יום אחר
יום ג או ד ימים אם צריך לכך עד שירפו מעיו ועוד
כלל אחר אמרו בבריאות הגוף כל זמן שאדם מתעמל
ויגע הרבה ואינו שבע ומעיו רפין אין חולי בא עליו
וכחו מתחזק ואפי אוכל מאכלות הרעים ; וכל מי שהוא
יושב לבטח ואינו מתעמל או מי שמשהא נקביו או מי
שמעיו קשין אפי אכל מאכלות טובים ושמר עצמו על פי
הרפואה כל ימיו יהיו מכאובים וכחו תשש ; ואכילה גסה
לגוף כל אדם כמו סם המות והוא עקר לכל החלאים
רב החלאים שבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלי
רעים או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפי
ממאכלים טובים הוא ששלמה אמר בחכמתו שומר פיו
ולשונו שומר מצרות נפשו כלומ שומר פיו מלאכל
מאכל רע או מלשבוע ולשונו מלדבר אלא בצרכיו דרך
הרחיצה שיכנס אדם למרחץ משבע ימים לשבעה ימים
ולא יכנס סמוך לאכילה ולא כשהוא רעב אלא כשיתחיל
המזון להתאכל ורוחץ כל גופו בחמין שאין הגוף נכוה
בהן וראשו בלבד בחמין שהגוף נכוה בהן ואחר כך ירחץ
גופו בפושרין ואחר כך בפושרין מן הפושרין עד שירחץ
בצונן ולא יעביר על ראשו מים לא פושרין ולא צונן ולא
ירחץ בצונן בימות הגשמים ולא ירחץ עד שיזיע ויפרך
כל גופו ולא יאריך במרחץ אלא כשיזיע ויפרך גופו ישתטף
ויצא ; ובודק עצמו קודם שיכנס למרחץ ואחר שיצא
שמא יהא צריך לנקביו וכן בודק אדם עצמו תמיד קודם
אכילה ואחר אכילה וקודם בעילה ואחר בעילה וקודם
שייגע ויתעמל ואחר שיגע ויתעמל וקודם שיישן ובשיעור
הכל עשרה : כשיצא אדם מן המרחץ ילבש בגדיו ויכסה
ראשו בבית החיצון כדי שלא תשלוט בו רוח קרה ואפי
בימות החמ צרי להזהר וישהא אחר שיצא עד שתתישב
נפשו וינוח גופו ותסור החמימות ואחר כך יאכל ואם ישן
מעט כשיצא מן המרחץ קודם אכילה הרי זה יפה מאד
ולא ישתה מים קרים בצאתו מן המרחץ ואין צריך לומר

שלא ישתה במרחץ ואם צמא כשיצא מן המרחץ ואינו יכול
למנוע עצמו יערב המים ביין או בדבש וישתה ואם סך
בשמן במרחץ בימות הגשמים אחר שישתטף הרי זה
טוב לא ירגיל אדם להקיז דם תמיד ולא יקיז אלא אם
יהיה צריך לו ביותר ולא יקיז לא בימות החמה ולא בימו
הגשמים אלא מעט בימי ניסן ומעט בימי תשרי ; ומאחר
חמשי שנה לא יקיז כלל ולא יקיז אדם דם ויכנס למרחץ
בו ביום ולא יקיז ויצא לדרך ולא ביום שיבא מן
הדרך ויאכל וישתה ביום ההקזה פחות ממה שהוא
רגיל וינוח ביום ההקזה ולא יגע ולא יתעמל ולא יטייל ;
שכבת זרע היא כח הגוף וחייו ומאור העינים וכל זמן
שתצא ביותר הגוף כלה וכחו כלה וחייו אובדים הוא שא
שלמה בחכמתו אל תתן לנשים חילך ; כל השטוף
בבעילה זקנה קופצת עליו וכחו תשש ועיניו כהות
וריח רע נודף מפיו ומשחיו ושער ראשו וגבות עיניו
וריסי עיניו נושרות ושער זקנו ושחיו ושער רגליו רבה
שיניו נופלות והרבה כאבים חוץ מאלו באים עליו אמרו
חכמי הרופאי אחד מאלף מת בשאר חלאי והאלף מרוב
התשמיש ; לפיכך צריך אדם להזהר בדבר זה אם רצה
לחיות בטובה ולא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק
ביותר והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו ומסיח עצמו
לדבר אחר והקישוי בו כשהי וימצ כובד ממתניו ולמטה
וכאלו חוטי הביצים נמשכים ובשרו חם זה צריך לבעול
ורפואה לו שיבעול לא יבעול אדם והוא שבע ולא רעב
אלא אחר שיתאכל המזון שבמעיו ; ויבדוק נקביו קודם
בעילה ולאחר בעילה ולא יבעול מעומד ולא מיושב ולא
בבית המרחץ ולא ביום שיכנס למרחץ ולא ביום הקזה
ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך לא לפניהם
ולא לאחריהם ; כל המנהיג עצמו בדרכים או שהורינו
אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו עד שיזקין הרבה
וימות ואינו צריך לרופא ויהי גופו שלם ועומד על בוריו
כל ימיו אלא אם כן היה גופו רע מתחילת ברייתו או אם
היה רגיל במנהג מן המנהגות הרעים מתחילת מולדתו
או אם תבוא מכת דבר או מכת בצורת לעולם :
וכל המנהגות הטובים האילו שאמרנו אין ראוי לנהוג
בהן אלא הבריא אבל החולה או מי שאחד מאיבריו חולה
או מי שנהג מנהג רע שנים רבות יש לכל אחד מהם
דרכים אחרים ומנהגות כפי חליו כמו שיתבאר בספר
הרפואות ושינוי וסת תחלת חולי כל מקום שאין בו רופא
אחד הבריא ואחד החולה אין ראוי לו לזוז מכל הדרכים
האלו שאמ בפרק זה שכל אחד מהן לאחרי טובה מביא ;
כל עיר שאין בה י דברים האלו אין תלמיד חכם רשאי
לדור בתוכה ואלו הן רופא ואומן ובית המרחץ ובית
הכסא ומים מצויין כגון נהר ומעיין ובית הכנסת ומלמד
תינוקות ולבלר וגבאי צדקה ובית דין מכים וחובשים

פרק חמישי

כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדיעותיו והוא מובדל בהם
משאר העם כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו
ובמשקהו ובבעילתו ובעשיית צרכיו ובדיבורו ובהילוכו
ובמלבושו ובכלכול דבריו ובמשאו ובמתנו ויהיו כל
המעשים האלו נאים ומתוקנים ביותר כיצד תלמיד
חכם לא יהיה גרגרן אלא אוכל מאכל הראוי להברות גופו
ולא יאכל ממנו אכילה גסה ולא יהא רודף למלאות בטנו
כאילו שמתמלאין ממאכל ומשתה עד שתיפח כריסם
ועליהם מפורש בקבלה וזריתי פרש על פניכם אמרו
חכמים אילו בני אדם שאוכלין ושותין ועושין כל ימיהם
כחגים והם האומרי אכל ושתה כי מחר נמות וזהו מאכל
הרשעים ושולחנות אילו שגינה הכתוב ואמר כי כל
שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום אבל החכם אינו
אוכל אלא תבשיל אחד או שנים ואוכל ממנו כדי חייו
ודיו הוא שאמ שלמה צדיק אוכל לשובע נפשו כשהחכם
אוכל מעט זה הראוי לו לא יאכלנו אלא בביתו על

שולחנו לא יאכל בחנות ולא בשוק אלא לפי צורך גרול כרי שלא יתגנה בפני הבריות ולא יאכל אצל עמי הארץ ולא על אותן השולחנות המלאים קיא צואה ולא ירבה סעודותיו בכל מקום ואפי׳ עם החכמי ולא יאכל בסעודות שיש בהן קיבוץ הרבה ואין ראוי לו לאכול אלא בסעודה של מצוה בלבר כגון סעודת אירוסין ונישואין והוא שיהיה תלמיר חכם שנשא בת תלמיר חכם והצריקים והחסירים הראשונים לא אכלו מסעודה שאינה שלהן

כשחכם שותה יין אינו שותה אלא כרי לשרות אכילה שבמיעיו וכל המשתכר הרי זה חוטא ומגונה ומפסיר חכמתו ואם נשתכ׳ בפני עמי האר׳ הרי זה חילל את הש ואסור לשתות יין בצהרים ואפי׳ מעט אלא אם היה בכלל האכילה שהשתיה שבכלל האכילה אינה משכרת ואין נוהרין אלא מיין שלאחר המזון אעפ׳ שאשתו שלאדם מותרת לו תמיד ראוי לו לתלמיר חכם שינהיג עצמו בקרושה ולא יהא מצוי אצל אשתו כתרנגול אלא מלילי שבת ללילי שבת אם יש בו כח וכשהוא מספר עמה לא יספר בתחלת הלילה כשהוא שבע ובטנו מלא ולא בסוף הלילה כשהוא רעב אלא באמצע הלילה כשיתאכל המזון שבמעיו ולא יקל בראשו ביותר ולא ינבל את פיו ברברי הבאי ואפי׳ בינו לבינה הרי הוא אומ׳ בקבלה מגיד לאדם מה שיחו אמרו חכמי׳ אפי׳ שיחה קלה שבין אדם לאשתו עתיד ליתן עליה את הרין ולא יהיו שניה׳ לא שכורים ולא עצלנים ולא עצבנים ולא אחר מהן ולא תהיה ישינה ולא יאנוס אותה והיא אינה רוצה אלא ברצון שניה׳ ובשמחתם יספר וישחק מעט עמה כרי שתתיש נפשה ויבעול בבוש ולא בעזו ויפרוש מיד׃ כל הנוהג מנהג זה לא רי לו שקרש נפשו וטהר עצמו ותקן רעותיו אלא שאם היו לו בנים יהיו נאים וביישנים ראוים לחכמה ולחסירות וכל הנוהג במנהגות שאר העם ההולכים בחשך יהיו לו בנים כמו אותם העם צניעות גרולה נוהגים תלמירי חכמי׳ בעצמן לא יתבזו ולא יתגלו ראשן ולא גופן ואפי׳ בשעה שיכנסו לבית הכסא יהא צנוע ולא יגלה בגריו עד שישב ולא יקנח בימין ויתרחק מכל ארם ויכנס חרר בחרר מערה לפנים מן המערה ונפנה ואם נפנה אחורי הגרר יתרחק כרי שלא ישמע חבירו קולו אם נתעט ואם נפנה בבקעה ירחיק כרי שלא יראה חבירו פירועו ולא ירבר כשהוא נפנה אפי׳ לצורך גרול וכררך שנוהג צנעות ביום בבית הכסא כך נוהג בלילה ולעולם ילמר ארם עצמו להפנות שחרי וערבי בלבר כרי שלא יתרחק תלמיר חכם לא יהא צועק וצווח בשעת ריבורו כבהמות וחיות ולא יגביה קולו ביותר אלא ריבורו בנחת עם כל הבריות וכשירבר בנחת יזהר שלא יתרחק עד שייראה כרברי גסי הרוח ומקרים לשלום כל הארם כרי שתהא רוחן נוחה הימנו ורן את כל הארם לכף זכות מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל אוהב שלום ורורף שלום אם ראה שרבריו מועילים ונשמעים אומר ואם לאו שותק כיצר לא ירצה חבירו בשעת כעסו ולא ישאל לו על נררו בשעה שנרר עד שתתקרר רעתו וינוח ולא ינחמנו בשעת שמתו מוטל לפניו מפני שהוא בהול עד שיקבר וכן כל כיוצא באלו ולא יראה לחבירו בשעת קלקלתו אלא יעלים עינו ממנו ולא ישנה בריבורו ולא יוסיף ולא יגרע אלא ברברי שלום וכיוצא בהן כללו שלרבר אינו מרבר אלא ברברי חכמה או בגמילות חסרי׳ וכיוצא בהן ולא יספר עם אשה בשוק ואפי׳ היא אשתו או אחותו או׳ בתו׳ לא ילך תלמיר חכם בקומה זקופה וגרון נטוי כענין שנ׳ ותלכנה נטוויות גרון ומשקרות עינים ולא יהלך עקב בצר גורל בנחת כמו הנשים וגסי הרוח כענין שנ׳ הלוך וטפוף תלכנה וברגליה תעכסנה ולא ירוץ ברשות הרבים וינהוג בשגעון ולא יכפו קומתו כבעלי חטוטרת אלא מסתכל למטה כמו שהוא עומר בתפילה ומהלך בשוה כארם שהוא טרוד בעסקיו גם במהלכו שלארם ניכר אם חכם ובעל ריעה הוא או שוטה וסכל וכן אמר שלמה בחכמתו וגם בררך כשסכל הולך לבו חסר ואמר לכל סכל הוא׃ הוא מוריע לכל על עצמו שהוא סכל מלבוש תלמיר חכם מלבוש נאה ונקי ואסור לו שימצא בבגרו כתם או שמנונית וכיוצא בה ולא ילבש לא מלבוש מלכים כגון בגרי זהב וארגמן שהכל מסתכלין בהן ולא מלבוש עניים שהוא מבוה את לובשיו אלא בגרים בינוניים נאים ולא יהא בשרו נרא מתחת מריו כמו בגרי הפשתן הקלים ביותר שעושי׳ במצרים ולא יהיו בגריו סחובין על הארץ כמו בגרי גסי הרוח אלא עד עקיבו ובית יר שלו עד ראשי אצבעותיו ולא ישלשל טליתו מפני שנראה כגסות הרוח אלא בשבת בלבר אם אין לו להחליף ולא ינעל מנעלים מטולאים טלאי על גבי טלאי בימות החמה אבל בימות הגשמים מותר אם היה עני לא יצא מבושם לשוק ולא בבגרי׳ מבושמים ולא ישים בושם בשערו אבל אם משח בשרו בבושם כרי להעביר את הזוהמא מותר וכן לא יצא יחירי בלילה אלא אם היה לו זמן קבוע לצאת בו לתלמורו כל אילו מפני החשר

תלמיר חכם מכלכל רבריו במשפט אוכל ושותה וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו ולא יטריח על עצמו יותר מראי צוו חכמים ברדך ארץ שלא יאכל ארם בשר אלא לתיאבון שנאמר כי תאוה נפשך לאכול בשר ריי לבריא לאכול בשר מערב שבת לערב שבת ואם היה עשיר כרי לאכול בשר בכל יום אוכל צוו חכמים ואמרו לעולם יאכל ארם פחות מן הראוי לו לפי ממונו וילבש כראוי לו ויכבר אשתו ובניו יותר מן הראוי לו דרך בעלי ריעה שיקבע לו ארם מלאכה המפרנסת אותו תחלה ואחר כך יקנה בית רירה ואחר כך ישא אשה שנאם מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו׃ מי האיש אשר בנה בית חרש ולא חנכו׃ מי האיש אשר אירש אשה ולא לקחה אבל הטפשין מתחילין לישא אשה ואחר כך אם תמצא ירו יקנה בית ואחר כך בסוף ימיו יחזור לבקש אומנות או יתפרנס מן הצרקה וכן הוא אומר בקללות אשה תארש בית תבנה כרם תטע כלומר יהיו מעשיך הפוכין כרי שלא תצליח את דרכיך ובברכה הוא אומר ויהי רור לכל דרכיו משכיל וה׳ עמו ואסור לו לארם להפקיר או להקריש כל נכסיו ויטריח על הבריות ולא ימכור שרה ויקנה בית ולא בית ויקנה מטלטלין או יעשה סחורה ברמי ביתו אבל מוכר הוא מטלטלין וקונה שרה כללו של רבר ישים מגמתו להצליח נכסיו לא להתנאות מעט לפי שעה או להנות מעט ויפסיר הרבה משאן ומתנן של תלמירי חכמים באמת ובאמונה אומר על לאו לאו ועל הין הין מרקרק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים כשיקח מהן ולא ירקרק עליהן ונותן רמי המקח לאלתר ואינו נעשה לא ערב ולא קבלן ולא יבא בהרשאה

מחייב עצמו ברברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה כרי שיעמו בריבורו ולא ישנהו ואם נתחייבו לו אחרים ברין מאריך ומוחל להן ומלוה וחונן ולא ירר לתוך אומנות חבירו ולא יצר לארם לעולם בחייו

כללו של רבר יהיה מן הנרדפים ולא מן הרורפים מן הנלעבין לא מן העולבין וארם שעושה כל המעשים האו׳ וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר ויאמר לי עברי אתה ישר׳ אשר בך אתפאר

פרק ששי

דרך ברייתו של ארם להיות נמשך ברעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג במנהג אנשי מרינתו לפיכך צריך ארם להתחבר לצריקים ולישב אצל החכמי׳ תמיר כרי שילמור ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כרי שלא ילמור ממעשיהם הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע ואומר אשרי האיש וגו׳ וכן אם היה במרינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בררך ישרה ילך למקום שאנשיו צריקים ונוהגים בררך טובים ואם היו כל המרינות שהוא

יורעס ושומע שמועתן נוהגי בדרך לא טובה כמו ומנינו
או שאינו יכול ללכת למרינה שמנהגותיה טובים מפני
הגייסות או מפני החולי ישב לברו יחידי בענין שנא ישב
ברר וירוס ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו
לישב במרינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם
הרע יצא למערות ולחוחים ולמרברות ואל ינהיג עצמו
בדרך חטאים כענין שנא מי יתננו במרבר מלון אורחים
מצות עשה להרבק בחכמים ותלמיריהם כרי
ללמור ממעשיהם כענין שנ ובו תרבק וכי איפשר לארם
להרבק בשכינה אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו
הרבק בחכמים ותלמיריהם לפיכך צריך ארם להשתרל
שישא בת תלמיר חכם וישיא בתו לתלמיר חכם ולאכול
ולשתות עם תלמירי חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמיר
חכם ולהתחבר להן בכל מיני חבור שנאמר ולרבקה בו
וכן צוו חכמים ואמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה
בצמא את רבריהם מצוה על כל ארם לאהוב את כל
אחר ואחר מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך
לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא
חס על ממון עצמו ורוצה בכבור עצמו והמתכבר בקלון
חבירו אין לו חלק לעולם הבא אהבת הגר שבא ונכנס
תחת כנפי השכינה שתי מצות עשה אחת מפני שהוא
בכלל ריעים ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה ואהבת
את הגר צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת
עצמו שנ ואהבת את ה אלהיך הקבה עצמו אוהב גרים
שנ ואוהב גר כל השונא אחר מישרא בלבו עובר בלא
תעשה שנ לא תשנא את אחיך בלבבך ואין לוקין על
לאו זה לפי שאין בו מעשה ולא הוהירה תור אלא שנאה
שבלב אבל המכה את חבירו והמחרפו אעפ שאינו רשאי
אינו עובר משום לא תשנא כשיחטא איש לאיש לא
ישטמנו וישתוק כמו שנ ברשעים ולא רבר אבשלום את
אמנון מאומה למרע וער טוב כי שנא אבשלו את אמנון
אלא מצוה עליו להוריעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך
ולמה חטאת לי ברבר פלו שנ הוכח תוכיח את עמיתך
ואם חזר ובקש ממנו למחול לו צריך למחול ולא יהא
המוחל אכזרי שנ ויתפלל אברהם אל האלהים הרואה
חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו
למוטב ולהוריעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים
שנ הוכח תוכיח את עמיתך המוכיח את חברו בין ברברי
שבינו לבינו בין ברברי שבינו לבין המקו צריך להוכיחו
בינו לבי עצמו וירבר לו בנחת ובלשו רכה ויוריעו שאינו
אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העולם הבא אם קיבל
ממנו מוטב ואם לאו יוכיחנו פעם שנייה ושלישית וכן
תמיר חייב ארם להוכיחו ער שיכהו החוטא ויאמר לו
איני שומע וכל שאיפשר בירו למחות ואינו מוחה הוא
נתפש בעון אילו כולם שאיפשר לו למחות בהם המוכיח
את חבירו תחלה לא ירבר לו קשות ער שיכלימנו שנאמ
ולא תשא עליו חטא כך אמרו חכמים יכול אתה מוכיחו
ופניו משתנות תל ולא תשא עליו חטא מיכן שאסור
להכלים את ישראל וכל שכן ברבים אעפ שהמכלים
את חבירו אינו לוקה עליו עון גרול הוא כך אמרו חכמי
המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא לפיכ
צרי ארם להזהר שלא לבייש חבירו ברבים בין קטן בין
גרול ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו ולא יספר לפניו
רבר שהוא בוש ממנו ברא ברברים שבין ארם לחבירו
אבל ברברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו
ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו בפניו ומבזין
ומקללין אותו ער שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים
בישרא מי שחטא עליו חבירו ולא רצה להוכיחו ולא
לרבר לו כלום מפני שהיה החוטא הריוט ביותר או
שהיתה רעתו משובשת ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא
הוכיחו הרי זו מרת חסירות לא הקפירה תורה אלא על
המשטמה חייב ארם להזהר ביתומים ואלמנות מפני
שנפשן שפלה למאר ורוחם נמוכה אעפ שהן בעלי ממון
אפילו אלמנתו שלמלך ויתומיו מוזהרין אנו עליהן שנאמ
כל אלמנה ויתום לא תענון והיאך נוהגין עמהן לא ירבר
אליהם אלא רכות ולא ינהוג בהן אלא מנהג כבור ולא
יכאיב גופם בעבורה ולבם ברברי קשים ויחוס על ממונם
יותר מממון עצמו כל המקניטן או מכעיסן או הכאיב
לבן או רדה בהן או אבר ממונן הרי זה עובר בלא תעש
וכל שכן המכה אותם או המקללן ולאו זה אעפ שאין
לוקין עליו הרי עונשו מפורש בתורה וחרה אפי והרגתי
אתכם בחרב ברית כרת להן מי שאמ והיה העולם שכל
זמן שהם צועקים מחמס הם נענים שנ כי אם צעק יצעק
אלי שמע אשמע צעקתו ברא בזמן שענה אותן לצורך
עצמו אבל עינה אותם הרב כרי ללומרן תורה או אומנו
או להוליכן בדרך ישרה הרי זה מותר ואעפכ לא ינהוג
בהן מנהג כל ארם אלא יעשה להם הפרש וינהלם בנחת
וברחמים גרולים וכבור שנ כי ה יריב ריבם אחר יתום
מאב ואחר יתום מאם וער אימתי נקראים יתומים לענין
זה ער שלא יהיו צריכין לארם גרול להסמך עליו ולאמנן
ולהטפל בהן אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו
כשאר כל הגרולים

פרק שביעי

המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמ לא תלך רכיל
בעמך ואעפ שאין לוקין על רבר זה עון גרול הוא וגורם
להרוג נפשות רבות מישרא לכך נסמך לו ולא תעמוד על
רם רעך צא ולמר מה אירע לרואג הארומי אי זהו רכיל
זה ששוען רברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלו כך
וכך שמעתי על פלו אעפ שהוא אמת הרי זה מחריב את
העולם יש עון גרול מזה ער מאר והוא בכלל לאו זה
והוא לשון הרע והוא המספר בגנות חבירו אעפ שאמר
אמת אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו
אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך
עשה פלו וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמ
רברים של גנאי על זה אמר הכתוב יכרת ה כל שפתי
חלקות לשון מרברת גרולות אמרו חכמים שלש
עבירות נפרעין מן הארם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם
הבא עז וגילוי עריות ושפיכות רמים ולשון הרע כנגר
כולם ועור אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאו
כפר בעיקר שנ אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו
מי ארון לנו ועור אמרו חכמים שלשה לשון הרע
הורגת האומרו והמקבלו וזה שאומר עליו והמקבלו יותר
מן האומרו ויש רברים שהן אבק לשון הרע כיצר מי
יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה או שיאמר שתקו
מפלוני איני רוצה להוריע מה אירע ומה היה וכיוצא
ברברים האלו וכל המספר בטובת חבירו בפני שונאיו
הרי זה אבק לשון הרע שזה גורם להם שיספרו בגנותו
ועל זה הענין אמר שלמה מברך רעהו בקול גרול בבקר
השכם קללה תחשב לו שמתוך טובתו בא לירי רעתו וכן
המספר בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש כלומר
שאינו מרב בשנאה הוא ששלמה אמ בחכמתו כמתלהלה
היורה זיקים חצים ומות וגו ואמר הלא מצחק אני
וכן המספר לשון הרע דרך רמאות והוא שיספר לתומו
כאילו אינו יורע שרבר זה לשו הרע הוא אלא כשממחין
בו אמר איני יורע שרבר זה לשון הרע או שאילו מעשיו
של פלוני אחר המספר בלשון הרע בפני חבירו או
שלא בפניו והמספר רברים שגורמין אם נשמעו איש מפי
איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או
להפחירו הרי זה לשון הרע ואם נאמרו רברים או
בפני שלשה כבר נשמע הרבר ונורע ואם סיפר הרבר
אחר מן השלש פעם אחרת אין בו משום לשון הרע והוא
שלא יתכון להעביר הקול ולגלותו יותר כל אלו הם
בעלי לשון הרע שאסור לרור בשכונתם וכל שכן לישב
עמהם ולשמוע רבריהם ולא נתחתם גזר רין על אבותינו
במרבר אלא על לשון הרע בלבר הנוקם מחבירו

עובר בלא תעשה שנאמר לא תקום ואעפ שאינו לוקה
עליו דעה רעה היא עד מאד אלא ראוי לו לאדם
להיות מעביר על כל דברי העולם שהכל אצל המבינים
דברי הבל והבאי ואינן כדי לנקום עליהם כיצד היא
הנקימה אמר לו חבירו השאילני קרדומך אמר לו איני
משאילך למחר צריך לשאול ממנו אמר לו השאילני
קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני
כששאלתי ממך הרי זה נוקם אלא כשיבוא לו לשאול יתן
בלב שלם ולא יגמול לו כאשר גמלו וכן כל כיוצא באלו
וכן אמר דוד בדעותיו הטובות אם גמלתי שולמי רע
ואחלצה וגו וכן כל הנוטר לאחד מישראל עובר בלא
תעשה שנ ולא תטור את בני עמך כיצד ראובן שאמר
לשמעון שכור לי בית זה או השאילני שור זה ולא רצה
שמעון לימים בא שמעון לראובן לשאול ממנו או לשכור
ממנו ואמ לו ראובן הא לך הריני משאילך ואיני כמותך
לא אשלם לך כמעשיך העושה כזה עובר בלא תטור אלא
ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו שכל זמן שהוא נוטר את
הדבר וזוכרו שמא יבא לנקום לפיכך הקפידה תורה על
הנטירה עד שימחה העון מלבו ולא יזכרנו כלל וזו היא
הדיעה הנכונה שאיפשר שיתקיים בה יישוב הארץ
ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצות עשה ראשונה ללמוד תורה
שנייה לכבד מלמדיה ויודעיה וביאור שתי
מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

נשים ועבדים וקטנים פטורין מתלמוד תורה אבל קטן
אביו חייב ללמדו תורה שנאמר ולמדתם אותם את
בניכם לדבר בם ואין האשה חייבת ללמד את בנה
שכל החייב ללמוד חייב ללמד כשם שחייב אדם ללמד
את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם
לבניך ולבני בניך ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל
חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אעפ שאינן
בניו שנאמר ושננתם לבניך מפי השמועה למדו בניך
אילו תלמידיך שהתלמידים קרויין בנים שנא ויצאו בני
הנביאים אם כן למה נצטוה על בנו ועל בן בנו
להקדים בנו לבן בנו ובן בנו לבן חבירו והייב לשכור
מלמד לבנו ללמדו ואינו חייב ללמד בן חבירו בחנם
מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר
שנ ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכן אתה מוצא
בכל מקום שהתלמו קודם למעשה מפני שהתלמוד מביא
לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד היה הוא
רוצה ללמוד תורה ויש לו בן ללמו תורה הוא קודם לבנו
ואם היה בנו נבון ומשכיל להבין מה שילמד יותר ממנו
בנו קודם ואעפ שבנו קודם לא יבטל הוא שכשם שמצוה
עליו ללמד את בנו כך הוא מצוה ללמד עצמו לעולם
ילמד אדם תורה ואחר כך ישא אשה שאם נשא אשה
תחלה אין דעתו פנויה ללמו ואם היה יצרו מתגבר עליו
עד שנמצא שאין לבו פנוי ישא אשה ואחר כך ילמוד
תורה מאימתי אביו חייב ללמדו תורה משיתחיל
לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה ושמע ישראל ואחר
כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים עד שיהיה בן שש
או בן שבע הכל לפי בוריו ומוליכו אצל מלמד התינוקות
היה מנהג המדינה ליקח מלמד התינוקות שכר
נותן לו שכרו וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה
שבכתב כולה מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב
בשכר מותר ללמד בשכר אבל תורה שבעל פה אסור
ללמדה בשכר שנאמר ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטי
כאשר צוני ה וגו מה אני בחנם למדתי אף אתם למדתם
בחנם ממני וכן כשתלמדו לדורות למדו בחנם כמו
שלמדתם ממני לא מצא מי שילמדו בחנם ילמדו

בשכר שנאמר אמת קנה יכול ילמד לאחרים בשכר תל
ואל תמכור הא למדת שאסו לו ללמד בשכר אעפ שלמדו
רבו בשכר כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין
עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור
בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו אפי היה עני המתפרנס
מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפי בעל אשה ובנים חייב
לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנא והגית בו
יומם ולילה גדולי חכמי ישראל היו מהן חוטבי עצים
ומהן שואבי מים ומהם סומים ואעפכ היו עוסקי בתלמוד
תורה ביום ובלילה והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי
איש מפי משה רבינו עד אימתי חייב ללמוד תורה
עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכל
זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח וחייב לשלש את זמן
למידתו שליש בתורה שבכתב ושליש בתורה שבעל פה
ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר
מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת
בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסו
והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה וענין
זה הוא הנקרא תלמוד כיצד היה בעל אומנות והיה
עוסק במלאכות שלש שעות ביום ובתורה תשע אותן
התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה
שבעל פה ובשלש אחרים מתבונן בדעתו להבין דבר
מדבר ודברי קבלה בכלל תורה שבכת הן ופירושן בכלל
תורה שבעל פה והענינים הנקראים פרדס בכלל התלמו
הן ברא בתחלת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה
ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסו בתור
שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי
השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל
ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב שיש בלבו ויישוב דעתו
אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש
מפני שלא נצטווית וכל העושה דבר שאינו מצוה עליו
לעשותו אין שכרו כשכר המצוה שעשה אלא פחות ממנו
ואעפ שיש לה שכר צוו חכמים שלא ילמד אדם את
בתו תורה מפני שרוב הנשי אין דעתן מכוונות להתלמד
אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות
דעתן אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאלו
למדה תפלות ברא בתורה שבעל פה אבל תורה שבכתב
לא ילמד אותה לכתחלה ואם למדה אינו כמלמדה תפלות

פרק שיני

מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל פלך
ופלך וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחרימין
את אנשי העיר עד שמושיבין מלמדי תינוקות ואם לא
הושיבו מחרימין את העיר שאין העולם מתקיי לא בהבל
פיהם של תינוקות של בית רבן מכניסין את התינוקו
להתלמד כבן שש כבן שבע לפי כח הבן ובנין גופו ופחות
מבן שש אין מכניסין אותו ומכה אותן המלמד להטי להם
אימה ואינו מכה אותם מכת אויב מכת אכזרי לפיכך לא
יכה אותם בשוטים ולא במקלו לא ברצועה קטנה ויושב
ומלמדן כל היום כולו ומקצת מן הלילה כדי לחנכן ללמוד
ביום ובלילה ולא יבטלו התינוקות כלל חוץ מערבי שבתו
וימים טובים בסוף הימים ובימים טובים אבל בשבת אין
קורין לכתחלה אבל שונין לראשון ואין מבטלין התינוקו
ואפי לבנין בית המקדש מלמד התינוקות שהוא מניח
התינוקות ויוצא או שהוא עושה מלאכה אחרת עמהן או
שהוא מתרשל בלימודן הרי בכלל ארור עושה מלאכת ה
רמייה לפיכך אין ראוי להושיב מלמד לא בעל יראה
מהיר לקרות ולדקדק ומי שאין לו אשה לא ילמד תינוקו
מפני אמותיהם הבאות אצל בניהם וכל אשה לא תלמוד
תינוקות מפני אבותיהם שהם באים אצל הבנים כה
תינוקות למדים אצל מלמד אחד היו יותר על כה עד
ארבעים מושיבין עמו אחר לסייעו בלימודם היו יותר
על ארבעי מעמידין להם שני מלמדי תינוקות מוליכין את

הקטן ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר ממנו בין במקרא בין בדיקדוק ברא׳ כשהיו שניהם בעיר אחת ולא היה הנהר מפסיק ביניהם אבל מעי׳ לעיר או מצד הנהר לצדו אפילו באותה העיר אין מוליכין את הקטן אלא אם כן היה בנין על גבי הנהר בניין שאינו ראוי ליפול במהרה אחד מבני מבוי שביקש להעשות מלמד אפי׳ אחר מבני החצר אין יכולין שכניו למחות בידו וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקו בצדו כדי שיבואו תינוקו׳ אחרים לו או כדי שיבואו מתינוקות של זה אצל זה אינו יכול למחות בידו שנ׳ ה׳ חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר

פרק שלישי

בשלשה כתרי׳ נכתרו ישרא׳ כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בה אהרן שנא׳ והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם כתר מלכות זכה בו דוד שנא׳ זרעו לעול׳ יהיה וכסאו כשמש נגדי כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל ישרא׳ שנא׳ תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב כל מי שירצה יבא ויטול שמא תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחקקו צדק בי שרים ישורו הא למדת שכתר תורה גדול משניהם אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם חשוב מכהן גדול עם הארץ שנא׳ יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפניי לפנים אין לך מצוה בכל המצות כלן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרי׳ לא יפסיק תלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו תחלת דינו שלאדם אינו נידון אלא על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיו׳ מוכתר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת כך היא דרכה שלתורה פת במלח תאכל ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתור׳ אתה עמל ולא עליך הדבר לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה ואם הרבית תורה הרבית שכר והשכר לפי הצער שמא תאמר עד שאקבץ ממון אחזור ואקרא עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקיי ואחזור ואקרא אם תעלה מחשבה זו על לבך אין אתה זוכה לכתרה שלתורה לעולם אלא עשה תורתך קבע ומלאכת׳ עראי ולא תאמ׳ לכשאפנ׳ אשנה שמא לא תפנה כתוב בתורה לא בשמים היא ולא מעבר לים היא לא בשמי׳ היא לא בגסי הרוח היא מצויה ולא במהלכי מעבר לים היא לפיכך אמרו חכמים לא כל המרבה בסחורה מחכים וצוו חכמי׳ הוי ממעט עסק ועסוק בתורה דברי תורה נמשלו במים שנ׳ הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים אינם מתכנסין במקום מדרון אלא נוחלין מעליו ומתקבצין במקום אשבורן כך דברי׳ תורה אינם נמצאים בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי׳ החכמים ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו אם לא היה לו מה יאכל ושאר יומו ולילו עוסק בתורה כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא לפי׳ שאסור ליהנות בדברי תורה בעולם הזה אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם ועוד צוו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קורדום לחפור בהם ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הבריות מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו ומדת חסידים הראשונים היא ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא שנ׳ יגיע כפך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא שכולו טוב אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן ולא באילו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה אמרו חכמים דרך רמז אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכם וכן אמר שלמה בחכמתו התרפית ביום צרה צר כוחך ועוד אמר אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתורתו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים שנאמר ואת צנועים חכמה

וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו תלמודו מתקיים בידו אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח אעפ׳ שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפי׳ אחת מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה אמרו חכמים אין רנה של תורה אלא בלילה שנ׳ קומי רוני בלילה וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום שנאמר יומם יצוה ה׳ חסדו ובלילה שירה עמי תפילה אל חיי וכל בית שאין נשמעים בה דברי תורה בלילה אש אוכלתו שנ׳ כי דבר ה׳ בזה זה שלא השגיח על דברי תורה כל עיקר וכן כל שאיפשר לו לעסוק בתורה או שקרא ושנה ופירש להבלי עולם והניח תלמודו וזנחו הרי זה בכלל בוזה דבר ה׳ אמרו חכמים כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני וכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וענין זה מפורש הוא בתורה הרי הוא אומר תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ואו׳ למען ענותך להטיבך באחריתך

פרק רביעי

אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדים אותו אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זרק אבן למרקולים שנ׳ כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד אין כבוד אלא תורה שנ׳ כבוד חכמים ינחלו וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה אעפ׳ שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו אין מתלמדין ממנו עד שובו למוטב שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה׳ צבאות הוא. אמרו חכמים אם הרב דומה למלאך ה׳ צבאות תורה יבקשו מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו כיצד מלמדים הרב יושב בראש והתלמידים מוקפים לפניו כעטרה כדי שיהו כולם רואים הרב ושומעי׳ דבריו ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או על הכסאו׳ ובראשונ׳ היה הרב יושב והתלמידים עומדים ומקודם חורבן בית שני נהגו הכל ללמד לתלמידים והם יושבים אם היה מלמד מפיו לתלמידי׳ מלמד ואם היה מלמד ע׳׳פ המתרגם המתרגם עומד בינו ובין התלמידי׳ והרב אומר למתרגם והמתרגם משמיע לכל התלמידים וכשהם שואלים למתרגם הוא שואל לרב והרב משיב למתרגם והמתרגם משיב לשואל ולא יגביה הרב קולו יותר מקול המתרגם ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל את הרב יותר מקול הרב אין המתורגמן רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אלא אם כן היה המתורגמן אביו של חכם או רבו אומר הרב למתורגמן כך אמ׳ לי רבי או כך אמ׳ לי אבא מרי כשאומ׳ המתורגמ׳ הדברי׳ לעם אומ׳ בשם החכ׳ ומזכי׳ שמו שלאבי הרב או שלרבו ואומ׳ כך אמ׳ רבנא פלו׳ אעפ׳ שלא

הזכיר שמו שלחכם שאסור לקרות לרבו או לאביו בשמו: הרב שלמד ולא חבינו התלמידים לא יכעוס עליהם וירגז אלא חוזר ושונה הדבר אפי כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה וכן לא יאמר התלמיד הבנתי והוא לא הבין אלא חוזר ושואל אפי כמה פעמים ואם כעס עליו רבו ורגז יאמר לו רבי תורה היא וללמוד אני צריך ודעתי קצרה לא יהיה התלמיד בוש מחביריו שלמדו מפעם ראשונה או שניי והוא לא למד אלא אחר כמה פעמי שאם נתב יש מדבר זה נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום לפיכך אמרו חכמים הראשונים אין הביישן למד ולא הקפדן מלמד בדא בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עומקו או מפני דעתן שהיא קצרה אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה ומתרפין עליהן ולפיכך לא הבינו חייב לרגוז עליהן ולהכלימן בדברי כדי להחדם ובענין זה אמרו חכמים זרוק מרה בתלמידים לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני התלמידים ולא לשחוק בפניה ולא לאכול ולשתות עמהם כדי שתהא אימתו עליהן וילמדו ממנו במהרה. אין שואלין את הרב כשיכנס למדרש עד שתתישב דעתו עליו ואין התלמיד שואל כשיכנס עד שיתישב וינוח ואין שואלין שנים כאחד ואין שואלין את הרב מענין אחר אלא מאותו הענין שהן עסוקין בו כדי שלא יתבייש ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו ובמעשים שעושה בפניהם כדי לחדדן וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדם או אינם זוכרים ואין צריך לומר שיש לו רשות לשאול אותם בענין אחר שאין עוסקים בו כדי לזרזם אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד ולא מגבוה ולא מרחוק ולא מאחורי הזקנים ואין שואלין הרב אלא בענין שהן קורי בו ואין שואלין אלא מיראה ולא ישאל בענין יותר משלש הלכות שנים ששאלו שאל אחד כענין ושאל אחד שלא כענין נזקקין לענין מעשה ושאינו מעשה נזקקין למעשה הלכה ומדרש נזקקין להלכה מדרש ואגדה נזקקין למדרש אגדה וקל וחומר נזקקין לקל וחומר קל וחומר וגזירה שוה נזקקין לקל וחומר היו השואלים שנים אחד חכם ואחד תלמיד נזקקין לחכם תלמיד ועם הארץ נזקקין לתלמיד שניהם חכמי שניהם תלמידי שניהם עמי הארץ שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות או בשתי שאלות שתי מעשים הרשות ביד המתרגם מעתה אין ישני בבית המדרש וכל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים קרעים וכן אמר שלמה בחכמתו וקרעים תלביש נומה ואין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה בלבד אפילו מי שנתעטש אין אום רפואה בבית המדרש ואין צריך לומר שאר הדברים וקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בתי כנסיות

פרק חמישי

כשם שאדם מצווה בכבוד אביו וביראתו כך הוא חייב בכבו רבו ויראתו יתר מאביו שאביו מביאו לחיי העולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא ראה אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת לשלאביו אביו ורבו נשואי במשא מניח את של רבו ואחר כך של אביו אביו ורבו שבויים בשבייה פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו ואם היה אביו תלמיד חכם פודה את אביו תחלה וכן אם היה אביו תלמיד חכם אעפ שאינו שקול כנגד רבו משיב אבידתו ואחר כך משיב אביד רבו ואין לך כבוד מכבוד הרב ולא מורא ממורא הרב אמרו חכמים מורא רבך כמורא שמים לפיכך אמרו כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנ בהצותם על ה וכל העושה מריבה עם רבו כעושה מריבה עם השכינה שנ אשר רבו בני ישרא את ה ויקדש בם וכל המתרעם על רבו כמתרעם על השם שנאמר לא עלינו תלונותיכם כי על ה וכל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכינה שנאם וידבר העם באלהים ובמשה אי זהו חולק על רבו זה שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים ואעפ שרבו במדינה אחרת ואסו לאדם להורו בפני רבו לעולם וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה היה בינו ובין רבו שנים עשר מיל ושאל לו אדם דבר הלכה מותר להשיב ולהפריש מין האיסור אפי בפני רבו מותר להורות. כיצד כגון שראה אדם עושה דבר האסור מפני שלא ידע באיסורו או מפני רשעו יש לו להפרישו ולומר לו דבר זה אסור ואפי בפני רבו ואעפ שלא נתן לו רבו רשות שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב בדא בדבר שנקרה מקרה אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות לכל שואל אפי הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם אסור לו להורות עד שימות רבו אלא אם כן נטל רשות מרבו ולא כל מי שמת רבו מותר לו לישב ולהורו בתורה אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להוראה וכל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה הרי זה רשע שוטה וגס רוח ועליו נאמר כי רבים חללים הפילה וגו וכן חכם שהגיע להוראה ואינו מורה הרי זה מונע תורה ונותן מכשולות לפני העורים ועליו נאמר ועצומים כל הרוגיה אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי והם מבקשין להתגדל בפני עמי הארץ ובין אנשי עירם וקופצין ויושבין בראש לדין ולהורות בישראל הם המרבים המחלקות והם המחריבין את העולם והמכבים נרה של תורה והמחבלים כרם ה צבאות עליהם אמר שלמה בחכמתו אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו והוא שיהיה השם שכל השומע ידע שהוא פלו ואפי שלא בפניו ולא יזכיר שמו בפניו ואפי לקרות לאחרים ששמם כשם רבו כדרך שעושה בשם אביו אלא ישנה את שמם אפי לאחר מותם ולא יתן שלום לרבו או יחזיר לו שלום כדרך שנותנים הריעי ומחזירים זה לזה אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה וכבוד שלום עליך רבי ואם נתן לו רבו שלום יחזיר לו שלום עליך ר ומרי וכן לא יחלוץ תפיליו בפני רבו ולא יסב אלא יושב כיושב לפני המלך ולא יתפלל לא לפני רבו ולא לאחר רבו ולא בצד רבו ואין צריך לומר שאסור לו להלך בצדו אלא יתרחק לאחר רבו ולא יהא מכוון כנגד אחוריו ואחר כך יתפלל ולא יכנס עם רבו במרחץ לא ישב במקום רבו ולא יכריע דבריו בפניו ולא יסתור את דבריו ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד מלפניו עד שיאמר לו עמוד או עד שיטול רשות לעמוד וכשיפטר מרבו לא יחזיר לו לאחוריו אלא נרתע לאחוריו ופניו כנגד פניו וחייב לעמו מפני רבו משיראנו מרחוק מלוא עיניו עד שיתכסה ממנו ולא יראה קומתו ואחר כך ישב וחייב אדם להקביל פני רבו ברגל אין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו אלא אם כן רוצה רבו לחלוק לו כבוד וכל המלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו ואם היה במקום שאין מכירין אותו ולא היה לו תפילין וחש שמא יאמרו עבד הוא אינו נועל לו מנעלו ואינו חולצו וכל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים וכל תלמיד שמזלזל דבר מכל כבוד רבו גורם לשכינה שתסתלק מישרא ראה רבו עובר על דברי תורה אומר לו למדתנו רבינו כך וכך וכל זמן שמזכיר שמועה בפניו א לו כך למדתנו רבינו ול יאמר דבר שלא שמע מרבו עד שיזכיר שם אומרו וכשימו רבו קורע כל בגדיו עד שהוא מגלה את לבו ואינו מאחה לעולם בדא ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו הרי זה תלמיד חבר ואינו חייב בכבודו בכל אילו הדברים אבל עומד מלפניו וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתי שהוא מתאבל עליהם אפי לא למד ממנו אלא דבר אחד בין קטן בין גדול עומד מלפניו וקורע עליו וכל תלמי חכם שרעותיו מכוונות אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה אעפ שלא למד ממנו כלום הרב המובהק שרצה למחול על כבודו בכל

הדברים האלו או באחד מהן לכל תלמידיו או לאחר מהן הרשות בירו ואעפ שמחל חייב התלמי להדרו ואפי בשע שמחל כשם שהתלמידים חייבין בכבור הרב כך הרב צרי לכבד את תלמידיו ולקרבן כך אמרו חכמי יהי כבור תלמידך חביב עליך כשל חבירך וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאוהבם שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבי לבו אמרו חכמים הרבה חכמה למדתי מחבירי ויותר מרבותיי ומתלמידי יותר מכולם וכשם שעץ קטן מדליק את הגדול כך תלמיד קטן מחדד הרב עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפוארה

פרק ששי

כל תלמיד חכם מצוה להדרו ואעפ שאינו רבו שנ מפני שיבה תקום והדרת פני זקן זה שקנה חכמה ומאימת חייבין לעמוד מפניו משיקרב ממנו בארבע אמות עד שיעבור מכנגד פניו אין עומדין מפניו לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא שנ תקום והדרת קימה שיש בה הידור ואין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתן שנא תקום והדרת מה הידור שאין בו חסרון כיס אף קימה שאין בה חסרון כיס ומנין שלא יעצים עיניו מן החכם כדי שלא יראהו עד שלא יעמוד מפניו שנאמר ויראת מאהיך הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמ בו ויראת מאהיך אין ראוי לחכם שיטריח את העם ויכוין עצמו להן כדי שיעמדו מפניו אלא ילך בדרך קצרה ומתכוין כדי שלא יראה אותו אחר כדי שלא יטריחו לעמוד והחכמי היו מקיפין והולכין בדרך החיצונ שאין מכיריהן מצויין שם כדי שלא יטריחו רכוב הרי הוא כמהלך וכשם שעומדי מפני המהלך כך עומדין מפני הרוכב שלש שהיו הולכין בדרך הרב באמצע גדול מימינו וקטן משמאלו הרואה חכם אינו עומד מפניו עד שיגיע לו לד אמות וכיון שעבר יושב ראה אב בית דין עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלוא עיניו ואינו יושב עד שיעבור מאחריו ארבע אמות ראה את הנשיא עומד מלפניו מלוא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו והנשיא שמחל על כבודו כבודו מחול כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ואינן יושבין עד שיאמר להם שבו כשאב בד נכנס עושין לו שתי שורות ועומדין מיכן ומיכן עד שנכנס ויושב במקומו ושאר העם יושבין במקומן חכם שנכנס כל שיגיע לו בארבע אמות עומד מלפניו אחד עומד ואחד יושב עד שנכנס ויושב במקומו

בני חכמים ותלמידי חכמים בזמן שהרבים צריכין להם מקפצין על ראשי העם ונכנסי למקום ואין שבח לתלמידי חכמים שיכנסו לאחרונה יצא לצורך חוזר למקומו

בני חכמים בזמן שיש בהן דעת לשמוע הופכין פניהן כלפי אביהן אין בהן דעת לשמוע הופכין פניהן כלפי העם

תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד אינו רשאי לעמוד מפניו אלא שחרית וערבית בלבד שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים מי שהוא זקן מופלג בזקנה אעפ שאינו חכם עומדין לפניו ואפי החכם שהוא ילד עומד בפני הזקן המופלג בזקנה ואינו חייב לעמוד מלא קומתו אלא כדי להדרו ואפי זקן גוי מהדרין אותו בדברים ונותנין לו יד לסומכו שנ מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן לעשות עם כל הקהל בבנין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן כדי שלא יתבזו בפני עמי הארץ ואין גובין מהן לבנין החומה ותיקון השערים ושכר השומרים וכיוצא בהן ולא לתשורת המלך ואין מחייבין אותן ליתן המס בין מס שהוא קצוב על בני העיר בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש שנ גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך שרים וכן אם היתה סחורה לתלמיד חכם מניחי אותו למכור תחילה ואין מניחין אחר מבני השוק למכור עד שימכור הוא וכן אם היה לו דין והיה עומד בכלל

בעלי דינים הרבה מקדימין אותו ומושיבין אותו עון גדול הוא לבזות את החכמי או לשנאותן לא חרבה ירושל עד שבזו בה תלמידי חכמים שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האהים ובוזים דבריו ומתעתעין בנביאיו כלומר בוזים מלמדי דבריו וכן זה שאמרה תורה אם בחוקותי תמאסו מלמדי חוקותי תמאסו וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא והרי הוא בכלל כי דבר ה בזה

אעפ שמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא אם באו עדים שבזהו אפילו בדברים חייב נידוי ומנדין אותו בית דין ברבים וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום ונותנין אותה לחכם והמבזה את החכם בדברים אפי לאחר מיתה מנדין אותו בד והם מתירין אותו כשיחזור בתשובה אבל אם היה החכם חי אין מתירין אותו עד שירצה זה שנדוהו בשבילו וכן החכם עצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר בו ואין צריך לא עדים ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה את החכם ואם מת החכם באין שלשה ומתירין לו ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו הרשות בידו הרב שנידה לכבודו כל תלמידיו חייבין לנהוג נידוי כמנודה אבל תלמיד שנדה לכבוד עצמו אין הרב חייב לנהוג בו נידוי אבל כל העם חייבים לנהוג בו נידוי וכן מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו בדא במי שנידוהו שבזה תלמידי חכמים אבל מי שנידוהו על שאר דברים שחייבין עליהן נידוי אפי נידהו קטן שבישראל חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נידוי עד שיחזור בתשובה מדבר שנידוהו בשבילו ויתירו לו

על עשרים וארבעה דברים מנדין את האדם בין איש בין אשה ואילו הן

א המבזה את החכם ואפי לאחר מותו
ב המבזה שליח בית דין
ג הקורא לחבירו עבד
ד מי ששלחו לו בד וקבעו לו זמן ולא בא
ה המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בדברי תורה
ו מי שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן
ז מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר היזיקו
ח המוכר קרקע שלו לגוי מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונ שיבא מן הגוי לישר חבירו בעל המצר
ט המעיד על ישראל בערכאות של גוים והוציא ממנו בעידותו ממון שלא בדין ישרא מנדין אותו עד שישלם
י טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן
יא המחלל יום טוב שיני של גליו אעפ שהוא מנהג
יב העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות
יג המזכי שם שמי לבטלה או לשבוע בדברי הבאי
יד המביא את הרבים לידי חילול השם
טו המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ
יו המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ
יז המכשיל את העור
יט המעכב את הרבים מלעשות מצוה
יח טבח שיצאת טריפה מתחת ידו
כ טבח שלא בדק סכינו לפני חכם
כא המקשה עצמו לדעת
כב מי שגירש את אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להן להיזקק זה לזה כשיבאו לבית דין מנדין אותן
כג חכם ששמועתו רעה
כד המנדה מי שאינו חייב נידוי

פרק שביעי

חכם זקן בחכמה וכן נשיא או אב בד̇ שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם א̇א אם כן עשה כירבעם בן נבט וחביריו אבל כשחטא שאר חטאות מלקין אותו בצנעה שנ̇ וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה אעפ̇ שכשל כסהו כלילה ואום לו הכבד ושב בביתך וכן כל תלמיד חכם שנתחייב נידוי אסור לבד̇ לקפוץ ולנדותו במהרה א̇א בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו וחסידי החכמים היו̇ משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות תלמיד חכם אעפ̇ שנמנין להלקותו אם נתחייב מלקות ואפילו מכת מרדות נמנין עליו להכותו וכיצד הוא הנידוי אום פלו̇ יהיה בשמתא ואם נידוהו בפניו או̇ ל̇ פלו̇ זה בשמתא והחרם אום פלו̇ מוחרם וארור בו אלה בו שבועה בו נידוי וכיצד מתירין הנידוי או החרם אום לו שרוי לך ומחול לך ואם התירוהו שלא בפניו אום ל̇ פלו̇ שרוי לו ומחול לו מהו̇ המנהג שינהוג המנודה בעצמו ושנוהגין עמו מנודה אסור לספר ולכבס כאבל כל ימי נידויו ואין מזמנין עליו̇ ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה ולא̇ יושבין עמו בארבע אמות אבל שונה הוא לאחרים ושונין̇ לו ונשכר ושוכר ואם מת בנידויו בית דין שולחין ומניחי̇ אבן על ארונו כלו̇ שהן רוגמין אותו לפי שהוא מובדל מן הציבור ואין צריך לום̇ שאין מספידין אותו ואין מלוין את מטתו יותר עליו המוחרם שאינו שונה לאחרי̇ ואין̇ שונין לו אבל שונה הוא לעצמו שלא ישכח תלמודו ואינו נשכר ואין נשכרין לו ואין נושאין ונותנין עמו ואין̇ מתעסקין עמו א̇א מעט עסק כדי פרנסתו מי שישב בנידויו שלשים יום ולא בקש להתירו מנדין אותו שנייה̇ ישב שלשים יום אחרים ולא בקש להתירו מחרימין אותו בכמה מתירין הנידוי או החרם בשלשה אפילו הדיוטות ויחיד מומחה מתיר הנידוי או החרם לבדו ויש לתלמיד̇ להתיר הנידוי או החרם ואפי̇ במקום הרב שלשה שנדו̇ והלכו להן וחזר זה מדבר שנידוהו בגללו באין שלשה̇ אחרים ומתירין לו מי שלא ידע מי שנידהו ילך לו אצל̇ הנשיא ויתיר לו נידויו נידוי על תנאי אפי̇ על פי עצמו̇ צריך הפרה תלמיד חכם שנידה ואפי̇ נידה עצמו על̇ דעת פלוני ואפי̇ על דבר שחייב עליו נידוי הרי זה מיפר̇ לעצמו מי שנידוהו בחלום אפי̇ ידע מי נידהו צריך̇ עשרה בני אדם ששונין הלכות להתירו מנידויו ואם לא̇ מצא טורח אחריהם עד פרסה לא מצא מתירין לו מי̇ שיודעים לקרות בתורה לא מצא מתירין לו אפי̇ עשרה שאינן יודעין לקרות לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפי̇ שלשה מי שנידוהו בפניו אין מתירין לו א̇א בפניו נידוהו שלא בפניו מתירין לו בפניו ושלא בפניו ואין בין נידוי להפרה ולא כלום אלא מנדין ומתירין ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב ואם ראו בד̇ להניח זה בנידויו כמה שנים מניחין כפי רשעו וכן אם ראו בד̇ להחרי̇ לזה לבתחל ולהחרי̇ מי שאוכל עמו ושותה עמו או מי שיעמוד̇ עמו בארבע אמות מחרימין כדי לייסרו וכדי לעשות סיג לתורה עד שלא יפרצו החוטאים אעפ̇ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לתלמיד חכם להנהיג עצמו בדבר זה א̇א מעלים אוניו מדברי עמי הארץ ולא ישית לבו להן כענין שאמר שלמה בחכמתו גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן ליבך

וכן היה דרך חסידים הראשונים שומעים חרפתן ואינן משיבין ולא עוד א̇א שמוחלים למחרף וסולחים לו וחכמי̇ גדולים היו משתבחים במעשיהן הנאים ואומרי̇ שמעולם לא נידו אדם ולא החרימוהו לכבודן וזו היא דרכן של תלמידי חכמים שראוי לילך בה בד̇א כשבזוהו או חרפוהו בסתר אבל תלמי̇ חכם שביזוהו או חרפו אדם בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו ואם מחל נענש שזה בזיון תורה א̇א נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו

הלכות עז וחוקות הגוים

יש בכללן נ̇א מצות שתי מצות עשה ומ̇ט מצות לא תעשה וזהו פרטן

א̇ שלא לפנות אחר ע̇ז
ב̇ שלא לתור אחר הרהור הלב וראיית העינים
ג̇ שלא לגדף
ד̇ שלא יעבוד אותה כדרך עבודתה
ה̇ שלא ישתחוה לה
ו̇ שלא לעשות פסל לעצמו
ז̇ שלא לעשות פסל אפילו לאחרים
ח̇ שלא לעשות צורות אפילו לנוי
ט̇ שלא להדיח אחרים אחריה
י̇ לשרוף עיר הנדחת
י̇א שלא לבנותה
י̇ב שלא ליהנות מכל ממונה
י̇ג שלא להסית יחיד לע̇ז לעובדה
י̇ד שלא לאהוב המסית
ט̇ו שלא לעזוב שנאתו
י̇ו שלא להצילו
י̇ז שלא ללמד עליו זכות
י̇ח שלא ימנע מללמד עליו חובה
י̇ט שלא להתנבא בשמה
כ̇ שלא לשמוע מן המתנבא בשמה
כ̇א שלא להתנבא בשקר ואפי̇ בשם ה̇
כ̇ב שלא לגור מהריגת נביא שקר
כ̇ג שלא לישבע בשם עבודה זרה
כ̇ד שלא לעשות אוב
כ̇ה שלא לעשות ידעוני
כ̇ו שלא להעביר למולך
כ̇ז שלא להקים מצבה
כ̇ח שלא להשתחות על אבן משכית
כ̇ט שלא ליטע אשרה
ל̇ לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה
ל̇א שלא ליהנות בעבודה זרה ובכל משמשיה
ל̇ב שלא ליהנות בציפוי נעבד
ל̇ג שלא לכרות ברית לעובדי עבודה זרה
ל̇ד שלא לחון עליהן
ל̇ה שלא ישבו בארצנו
ל̇ו שלא להדמות במנהגותן ובמלבושן
ל̇ז שלא לנחש
ל̇ח שלא לקסום
ל̇ט שלא לעונן
מ̇ שלא לחבור חבר
מ̇א שלא לדרוש אל המתים
מ̇ב שלא לשאול באוב
מ̇ג שלא לשאול בידעוני
מ̇ד שלא לכשף
מ̇ה שלא להקיף פאת ראש
מ̇ו שלא להשחית פאת זקן
מ̇ז שלא יעדה איש עדי אשה
מ̇ח שלא תעדה אשה עדי איש
מ̇ט שלא לכתוב קעקע
נ̇ שלא להתגודד
נ̇א שלא לעשות קרחה על מת וביאור כל המצוות האלו בפרקים אלו

פרק ראשון

בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן השועים היה וזו היתה טעותם אמרו הואיל והא̇ ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשי̇ לפניו ראויי̇ הם לשבחן ולפארן ולחלוק להן כבוד וזהו רצון הא̇ ברו̇ הוא לגדל ולכבד מי שגדלן וכבדן כמו שהמלך רוצה לכבד העומדי̇ לפניו וזהו כבודו

שלמלך כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחן ולפארן בדברי' ולהשתחוו למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה וזה היה עיקר עז וכך היו אומרי' עובדיה היודעים עיקרה לא שהן אומרי' שאין שם אלוה אלא כוכבזה הוא שירמיהו אום מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא כלום הכל יודעי' שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלו או כל הכוכבי' והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לה כל העם הנשים והקטנים ושאר עם הארץ ומודיע להם צורה שברא מלבו ואו' זו היא צורת הכוכב פלני שהודיעוהו בנבואתו והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנו' ובראשי ההרי' ועל הגבעו' ומתקבצין ומשתחוים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה והכומרי' אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך וכך ואל תעשו כך וכך והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומ' שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמ' להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך ופי'ש דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להן ולהשתחוות וכיון שארכו הימים נשתקע השם הנכבד והנורא מפי כל היקו' ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה שלעץ ושלאבן וההיכל שלאבנים שניתחנכו מקטנותם להשתחוות להם ולעובדה ולהשבע בשמן והחכמי' שהיו בהם כגון הכומרי' וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים וגלגלים שנעשו הצורות האילו בגללן ולדמותן אבל צור העולמי' לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר

ועל דרך זו היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו כי אי אפשר שיסבב את עצמו ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי עז הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי עז והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו

וידע שכל העולם טועים ודבר שגרם להם לטעות זה שעוברים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת מדעתם ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העול ולו ראוי להשתחוו ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אילו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אילו כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנ' ויקרא שם אברם בשם ה' אל עולם וכיון שהיו העם מתקבצין אצלו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדו' הזה וחבר בו ספרי' והודיעו ליצחק בנו וישב יצחק מלמד ומזהיר ויצחק הודיעו ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא ישתכח הלמוד והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה' עד שארכו הימי' לישרא' במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד עז כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצוות אבות ומעולם לא עבד שבט לוי עז וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר וחוזרים בני יעקב לטעות העולם ותעייתן ומאהבת ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו רבן של כל הנביאים ושלחו כיון שנתנבא משה רבינו ובחר ה' ישרא' לנחלה הכתירן במצוות והודיעם דרך עבודתו ומה יהיה משפט עז וכל הטועים אחריה

פרק שיני

עיקר הצווי בעז' שלא לעבוד אחד מכל הברואים לא מלאך ולא גלגל ולא כוכב ולא אחד מארבע היסודות ולא אחד מכל הנבראי' מהן ואעפ' שהעובד יודע שהשם הוא האלהי' והוא עובד הנברא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה הרי זה עובד עז וענין זה הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש וגו' אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמי' כלומר שמא תשוט בעין לבך ותראה שאילו הן המנהיגים את העולם והם שחלק ה' אותם לכל העולם להיות חיים והווי' ואינם נפסדים כמנהגו של עולם ותאמר שראוי להשתחוו' להם ולעברן ובענין הזה צוה ואמר השמרו לכם פן יפתה לבבכם כלו שלא תטעו בהרהור הלב לעבור אילו להיות סרסור ביניכם ובין הבורא ספרים רבים חברו עובדי עז בעבודתה היאך עיקר עבודתה ומה מעשיה ומשפטיה צונו הקבה שלא לקרות באותן הספרי' כלל ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה ואפי' להסתכל בדמות הצורה אסור שנאמר אל תפנו אל האלילים ובענין הזה נאמר ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו שלא תשאל על דרך עבודתה היאך הוא אעפ' שאין אתה עובדה שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות כמה שהן עושין שנאמר ואעשה כן גם אני וכל הלאוין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עז וכל הנפנה אחריה בדרך שהוא עושה בו מעשה הרי זה לוקה ולא עז בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התור' מוזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו ולא נסיח דעתנו לכך ונחשב ונמשך אחר הירהורי הלב מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הבריו' יכולין להשיג האמת על בוריו ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו נמצא מחריב את העולם לפי קוצר דעתו כיצד פעמים יתור אחר עז ופעמים יחשוב בייחוד הבורא שמא הוא שמא אינו מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא היא אינה ופעמים בתורה שמא היא מן השמי' שמא אינה ואינו יודע המדות שידין בהן עד שידע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי מינות ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים כלו' לא ימשו' כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת כך אמרו חכמים אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות ולאו זה אעפ' שהוא גורם לאדם לטרדו מן העולם הבא אין בו מלקות

מצות עז כנגד כל המצוות כולן היא שנאמר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות וכו' ומפי השמועה למדו שבעז הכתו' מדבר הא למדת שכל המודה בעז כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים

מאדם ועד סוף העולם שנאמר מן היום אשר צוה השם
והלאה לדורותיכם וכל הכופ בעז מודה בכל התורה כולה
ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאי מאדם ועד סוף
העולם והיא עיקר כל המצות כולן ישראל שעבד עז
הרי הוא כגוי לכל דבריו ואינו כישראל שעובר עבירה
שיש בה סקילה ומשומד לעז הרי הוא משומד לכל התור
כולה וכן המינין מישרא אינן כישרא לדבר מן הדברי
ואין מקבלין אותם בתשובה לעולם שנאמר כל באיה לא
ישובון ולא ישיגו אורחות חיים והמינים הם התרים אחר
מחשבו לבם בסכלות דברים שאמרנו עד שנמצאו עוברי
על גופי תורה להכעיס בשאט בנפש ביד רמה ואומרים
שאין בזה עון ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה
כלל שנ אל תקרב אל פתח ביתה ומחשבת שלמין לעז כל
המורה בעז שהיא אמת אעפ שלא עברה הרי זה מחרף
ומגדף את השם הנכבד והנורא ואחד העובר עז ואחד
המגדף את השם שנאמ והנפש אשר תעשה ביד רמה מן
האזרח ומן הגר את ה הוא מגדף לפי תולין עובר עז כמו
שתולין את המגדף ושניהם נסקלין ומפני זה כללתי דין
המגדף בהלכות עז ששניהם כופרים בעיקר הם ואילו הן
דיני המגדף אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את
השם המיוחד שלארבע אותיו שהוא אלף דלת נון יוד ויברך
אותו בשם מן השמות שאינם נמחקין שנ ונוקב שם ה
על השם המיוחד חייב סקילה ועל שאר הכינויין באזהרה
ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יוד הא ואו הא
ואני אומ שעל שניהם הוא נסקל אזהרה שלמגדף מניין
שנ אלהים לא תקלל בכל יום בודקין את העדים בכינוי
יכה יוסי את יוסי נגמר הדין מוציאין את כל אדם לחוץ
ושואלין את הגדול שבעדים ואומ לו אמור מה ששמעת
בפירוש והוא או והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא
מאחין והעד שיני או אף אני כמותו שמעתי ואם היו
עדים רבים צריך כל אחד ואחד מהן לומר כזה שמעתי
מגדף שחזר בו בתוך כדי דיבור אינו כלום אלא כיון שגיד
בעדים נסקל מי שגידף את השם בשם עז קנאים פוגעים
בו והורגים אותו ואם לא הרגוהו קנאים ובא לבד אינו
נסקל עד שיברך בשם מן השמות המיוחדין כל השומע
ברכת השם חייב לקרוע ואפי על ברכת הכינוי חייב לקרוע
והוא ששמענ מישרא אחד השומע מפיו ואחד השומע
מפי השומע חייב לקרוע ודוקא שמעו מפי ישרא אבל
השומע מפי הגוי אינו חייב לקרוע ולא קרעו אליקים
ושבנא אלא מפני שרב שקה היה משומד כל העדי והדייני
סומכין את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף ואו לו דמך
בראשך שאתה גרמת לך ואין בכל הרוגי בד מי שסומכי
עליו אלא מגדף בלבד שנ וסמכו כל השומעים

פרק שלישי

כל העובר עז ברצונו בזדון חייב כרת ואם היו שם עדים
והתראה נסקל ואם עבר בשגגה מביא קרבן חטאת
קבועה עבודות הרבה קבעו עובדי עז לכל צלם וצלם
ולכל צורה וצורה ועבודת זה אינה כעבודת זה כגון פעור
שעבודתו שיפער אדם עצמו לו ומרקולים שעבודתו
שיזרק לו אבנים או יסלק מלפניו אבנים והרבה עבודות
כגון אלו תקנו לשאר צלמים לפיכך הפוער עצמו
למרקולים או שזרק אבן לפעור פטור עד שיעבוד אותו
דרך עבודתו שנאמ איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם
ואעשה כן גם אני ומפני זה הענין צריכין בד לידע
דרכי העבודו שאין סוקלין עובד עז עד שידעו שזו היא
עבודתו ואזהרה של עבודות או וכיוצא בהן הוא
מה שכתוב ולא תעבדם ברא בשאר עבודות חוץ
ממשתחוה וזובח ומקטיר ומנסך אבל העובד באחת
עבודות אילו לאחד מכל מיני עז חייב ואעפ שאין דרך
עבודתו בכך כיצד הרי שניסך לפעור או שזבח
למרקולים חייב שנ זובח לאלהים יחרם בלתי להשם לבדו
זביחה בכלל עבודות היתה ולמה יצאת לומר לך מה
זביחה מיוחדת שעובדין בה לשם וחייב הזובח לאל אחר
סקילה עליה בין היתה דרך עבודתו בזביחה או אינה
בזביחה אף כל עבודה שהיא מיוחדת לשם אם עבד בה
לאל אחר בין שהיתה דרך עבודתו בכך בין שאינה בכך
חייב עליה לכך נאמר לא תשתחוה לאל אחר לחייב
על ההשתחויה אפי אין דרך עבודתו בכך חייב עליה
והוא הדין למקטיר ומנסך וזורק ומזבח אחר הוא
ספת לה צואה או שניסך לה עביט של מימי רגלים חייב
שחט לה חגב פטור אלא אם כן היתה עבודתה
בכך וכן אם שחט לה בהמה מחוסרת אבר פטור אלא אם
כן היתה דרך עבודתה בכך עז שעובדין אותה במקל
שבר מקל בפניה חייב ונאסרת זרק מקל בפניה
חייב ואינה נאסרת שאין זריקת המקל כעין זריקת הדם
שהרי המקל כמות שהוא והדם מתפזר המקבל עליו
אחד מכל מיני עז באלוה חייב סקילה ואפי הגביה לבינה
ואמ לה אלי אתה וכן כל כיוצא בדיבור זה חייב ואפי חזר
בו בתוך כדי דיבור ואמר אין זה אלי אין חזירתו כלום אלא
נסקל העובד עז כדרכה ואפי עשה דרך בזיון חייב
כיצד הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו או זרק אבן
למרקולים כדי לבזותו הואיל ועבודתו בכך חייב ומביא
קרבן על שגגתו העובד עז מאהבה כגון שחשק בצורה
זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר או שעבדה מיראתו
לה שמא תריע לו כמו שהן מדמין עובדיה שהיא מטיבה
ומריעה אם קבלה עליו באלוה חייב סקילה ואם עבדה
דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או
מיראה פטור המגפף עז והמנשק לה והמכבד והמרביץ
לפניה והמרחיץ לה והמלביש והמנעיל וכל כיוצא בדברי
כבוד האילו עובר בלא תעשה שנאמ ולא תעבדם ודברי
אלו בכלל עבודה הן ואעפכ אינו לוקה על אחת מהן לפי
שאינן בפירוש ואם היתה דרך עבודתה באחת מכל
הדברים האלו ועשהו לעבדה חייב ישב לו קוץ ברגלו
לפני עז לא ישוח ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לה
נתפזרו לו מעות בפניה לא ישוח ויטלם מפני שנראת
כמשתחוה לה אלא ישב ואחר כך יטול
פרצופות המלקחות מים בפני עז לא יניח פיו על פיהם
וישתה מפני שנראה מנשק לעז העושה עז לעצמו אעפ
שלא עשאה בידו ולא עבדה לוקה שנ לא תעשה לך פסל
וכל תמונה וכן העושה עז בידו לאחרים אפי עשאה לגוי
לוקה שנ ואלהי מסכה לא תעשו לכם לפיכך העושה עז
בידו לעצמו לוקה שתים אסור לעשות צורות לנוי ואעפ
שאינן עז שנ לא תעשון אתי כלומר צורות שלכסף וזהב
שאינם אלא לנוי כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם
לעבודה זרה ואין אסור לצור לנוי אלא צורת האדם בלבד
לפיכך אין מציירין לא בעץ ולא בסיד ולא באבן צורת
האדם והוא שתהיה הצורה בולטת כגון הציור והכיור
שבטרקלין וכיוצא בהן ואם צר לוקה אבל אם היתה הצור
מושקעת או צורה שלסמני כגון הצורות שעל גבי הלוחו
והטבליות או צורות שרוקמין בארינ הרי או מותרות
טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם אם היתה
הצורה בולטת אסור להניח ומותר לחתום בה ואם היתה
הצורה שוקעת מותר להניחה ואסור לחתום בה מפני
שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת וכן אסור לצור דמות
חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים שנ לא תעשון אתי
לא תעשו כדמות שמשיי המשמשי לפני במרום ואפי על
הלוח צורות הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן האדם
וצורות האילנות ודשאים וכיוצא בהן מותר לצור אותם
ואפי היתה הצורה בולטת

פרק רביעי

מדיחי עיר מישרא הרי או נסקלין אעפ שלא עבדו עז אלא
הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה ואנשי העיר
המודחין נהרגין בסייף והוא שעבדו עז או שקבלוה
עליהם באלוה ואזהרה למדיח מנין שנ ולא ישמע על פיך

אין העיר נעשית עיר הנדחת עד שיהיו מדיחיה מתוכה ומאותו השבט שנ׳ מקרבך וידיחו את יושבי עירם ועד שיהיו מדיחיה שנים או יתר על שנים שנ׳ יצאו אנשים בני בליעל וידיחו את יושבי עירם ועד שידיחו רובה ויהיו המודחין ממאה ועד רובו שלשבט אבל אם לא הודח רובו שלשבט דנין אותם כיחידים שנ׳ אנשי העיר לא כפר קטן ולא כרך גדול וכל פחות ממאה כפר ורובו שלשבט כרך גדול וכן אם הדיחוה נשים או קטנים או שהדיחה יחיד או שהודחה מעוטה או שהודחו מאיליהן או שהיו מדיחיה מחוצה לה אין דנין בה דין עיר הנדח אלא הרי הן כיחידי׳ שעברו ע״ז סוקלין כל מי שעבד וממונן ליורשיהן כשאר הרוגי ב״ד אין דנין עיר הנדחת אלא בב״ד שלע״א שנ׳ והוצא את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע אל שעריך יחידים נהרגים בב״ד של כל שער ושער ואין המרובים נהרגין אלא בבית דין הגדול אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת שנ׳ באחת שעריך

ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת לפי שלא נתחלקה לשבטים ואין עושין עיר הנדחת בספר כדי שלא יכנסו גוים ויחריבו את ארץ ישראל ואין בית דין אחד עושה שלש עיירות הנדחות זו בצד זו אבל אם היו מרוחקות עושה אין עושין עיר הנדחת עד שידיחוה מדיחיה בלשון רבים ויאמרו להן נלך ונעבוד או נלך ונזבח נלך ונקטיר נלך וננסך או נלך ונשתחוה או נלך ונקבל באלוה והם שומעי׳ ועברו אותה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות או שקבלוה באלוה עיר הנידחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו היאך עושים להם מתרין ומעידין בכל אחד ואחד מהן שעבד ע״ז וסוקלין אותם כיחידים שעברו וממונם ליורשיהם והיאך דין עיר הנדחת בזמן שתהיה ראויה להעשות עיר הנדחת ב״ד הגדול שולחין ודורשין וחוקרין עד שידעו בראיה ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו לע״ז אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם אם חזרו ועשו תשובה מוטב ואם עמדו באולתם ב״ד מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא והן צרין עליהן ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר כשתבקע מיד מרבין להן בתי דינין ודנים אותם כל מי שבאו עליו שני עדי׳ שעבד ע״ז אחר שהתרו אותו מפרישין אותו נמצאו כל העובדים מיעוטה סוקלין אותן ושאר העיר ניצל נמצאו רובה מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם והורגין כל אילו שעברו בסייף ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב טף ונשים אם הודחה כולה ואם נמצאו העובדים רובה מכים את כל הטף והנשים של עובדים לפי חרב ובין שהודחה כולה בין שהודחה רובה סוקלין את מדיחיה ומקבצין כל שללה אל תוך רחובה אין לה רחוב עושין לה רחוב היה רחובה חוצה לה בונין חומה חוץ ממנו עד שיכנס לתוכה שנ׳ א׳ תוך רחובה והורגין כל נפש חיה אשר בה ושורפין את כל שללה עם המדינה באש ושריפתה מצות עשה שנ׳ ושרפת באש את העיר ואת כל שללה נכסי הצדיקי׳ שבתוכה

והם שאר יושבי העיר שלא הודחו עם רובה נשרפין בכלל שללה הוא׳ וישם שם ממונן אבד וכל הנהנה ממנה בכל שהוא לוקה אחת שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ועיר הנדחת שהוזמו עידיה כל המחזיק בנכסיה זכה ומותר ליהנות בו שהרי הוזמו ולמה זכה בה שכל אחד ואחד כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינם ואינה נבנית לעולם וכל הבונה אותה לוקה שנ׳ לא תבנה עוד ומותר לעשותה גנות ופרדסים שנ׳ לא תבנה עוד מדינה כמו שהייתה שיירה העוברת ממקום למקום אם עברה בעיר הנדחת והודחה עמה אם שהת שם ל׳ יום נהרגין בסייף וממונם אבד ואם לאו הן בסקילה וממונן ליורשיהן נכסי אנשי מדינה אחרת שהיו מופקדין בתוכה אעפ״ שקיבלו עליהן אחריות אין נשרפין אלא יחזרו לבעליהן שנאמר שללה ולא שלל חבירתה נכסי הרשעי׳ שהודחו שהיו מופקדין במדינה אחרת אם נקבצו עמה

נשרפין בכללה ואם לאו אין מאבדין אותה אלא ינתנו ליורשיהן בהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת שהיתה בתוכה הרי זו אסורה ועיסה שהיא בה כן מותרת לפי שאיפשר לחלקה בהמה של עיר הנדחת שנשחטה אסורה בהנאה כשור הנסקל שנשחט שיער הראש בין של אנשים בין של נשים שבה מותר בהנאה אבל של פיאה נכרית הרי הוא מכלל שללה ואסור פירות המחוברין שבתוכה מותרין שנ׳ תקבוץ ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קבוץ יצאו פירות המחוברין שהן מחוסרין תלישה וקבוץ ושריפה והוא הדין לשיער הראש ואין צריך לומר האילנו עצמן שהן מותרות והרי הן של יורשיהן ההקדשות שבתוכה תמימים הרי הם קדשי מזבח וימותו זבח רשעים תועבה קדשי בדק הבית יפדו ואחר כך שורפין אותן שנ׳ שללה ולא שלל שמים

הבכור והמעשר שבתוכה תמימים הרי הן קודשי מזבח וימותו ובעלי מומים הרי הן בכלל בהמתה ונהרגין

התרומות שבתוכה אם הגיעו ליד כהן ירקבו מפני שהן נכסיו ואם עדיין הן ביד ישרא׳ ינתנו לכהן שלמדינ׳ אחרת מפני שהן נכסי שמים וקדושתן קדושת הגוף מעשר שני וכסף מעשר שני וכתבי הקדש שבתוכה הרי אלו יגנזו כל העושה דין בעיר הנדחת הרי זה כמקריב עולה כליל שנא׳ כליל לה׳ אלהיך ולא עוד אלא שמסלק חרון אף מישרא׳ שנ׳ למען ישוב ה׳ מחרון אפו ומביא עליהם ברכת ורחמים שנ׳ ונתן לך רחמים ורחמך והרבך

פרק חמישי

המסית אחד מישרא׳ בין איש בין אשה הרי זה נסקל אעפ׳ שלא עבד המסית ולא המוסת ע״ז אלא מפני שהורהו לעבוד בין שהיה המסית הדיוט בין שהיה נביא בין שהית המוסת יחיד איש או אשה או יחידים מיתתו בסקילה המסי׳ את רוב אנשי העיר הרי זה מדיח ואינו נקרא מסית היה זה שהדיח רוב העיר נביא מיתתו בסקילה והנדחים הרי הן כיחידים ואינם כאנשי עיר הנדחת עד שיהיו המדיחים שנים ואחד האומר אמרה לי ע״ז עבדוה או שאמר אמר לי הקב״ה עבדו ע״ז הרי זה נביא שהדיח ואם הודחו אחריו רוב העיר נסקל המסית שהסית בין בלשון רבים בין בלשון יחיד הרי זה נסקל

כיצד האומר לחבירו אעבד ע״ז אלך ואעבד נלך ונעבוד בעבודה פלני׳ שדרך אותה ע״ז להיעבד בה אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח אקטר אלך ואקטר נלך ונקטר אנסך אלך ואנסך נלך וננסך אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה הרי זה מסית הסית לשנים הרי הן עדיו והן מביאי׳ אותו לבית דין ומעידי׳ עליו שכך אמר להן וסוקלי׳ אותו ואין המסית צריך התראה אמר לאחד הוא אומ׳ יש לי חברים רוצים בכך ומעידין עליו עד שיסית בפני שנים כדי להרגו אם לא רצה המסי׳ להסי׳ לשני מצוה להכמין לו

כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזה כיצד מכמינין לו המוסת מביא שנים ומעמידן במקום אפל כדי שיראו המסית וישמעו דבריו ולא יראה אותם והוא אומר למסית אמור מה שאמרת לי בייחוד והוא אומ׳ לו והמוסת משיבו היאך נניח את אלהינו שבשמי׳ ונלך ונעבו׳ את העצים ואת האבנים אם חזר בו או שתק פטור ואם אמר לו כך היא חובתינו וכך יפה לנו העומדי׳ שם ברחוק מביאין אותו לב״ד וסוקלין אותו מצוה ביד המוסת להורגו שנ׳ ידך תהיה בו בראשונ׳ להמיתו וגו׳ ואסו׳ למוסת לאהוב את המסית שנ׳ לא תאבה לו ולפי שנ׳ בשונא עזוב תעזוב עמו יכול אתה עוזב לזה ת״ל ולא תשמע אליו ולפי שנ׳ ולא תעמוד על דם רעך יכול אי אתה עומד על דמו של זה ת״ל ולא תחוס עיניך ואסור למוסת ללמד עליו זכות שנ׳ ולא תחמול ואם ידע לו חובה אינו רשאי לשתוק ממנה שנ׳ ולא תכסה עליו ואזהרה להדיוט המסית מנין שנ׳ וכל ישרא׳ ישמעו ויראו המסית אחרים לעבדו ואמר להם עבדוני אם עבדוהו נסקל ואם לא עבדוהו אעפ׳

שקיבלו ממנו ואמרו הין אינו נסקל אבל אם הסית לעבודת איש אחר או לשאר מיני עבודה זרה אם קבל ממנו ואמר הן נלך ונעבוד אעפ שעדין לא עבר שניהן נסקלין המסית והמוסת שנאמר לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אם שמע ואבה חייב נביא המתנבא בשם עבודה זרה כיצד זה האומר אמרה לי עז פלני או כוכב פלו שמצוה לעשות כך וכך אפי כיון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור אם התרו בו בפני שנים הרי זה נחנק שנ ואשר ידבר בשם אהים אחרים ומת הנביא ההוא ואזהרה שלו מכלל שנאמר ושם אהים אחרים לא תזכירו ואסור לערוך דין ותשובה עם המתנבא בשם עז ואין שואלין ממנו אות ומופת ואם עשה מעצמו אין משגיחין עליו ואין מהרהרין בו וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן עובר בלא תעשה שנ לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וכן נביא השקר מיתתו בחנק אעפ שנתנבא בשם ה ולא הוסיף ולא גרע שנ אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה או מי ששמע דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא נתנבא בו הרי זה נביא שקר ומיתתו בחנק כל המונע עצמו מהריגת נביא השקר מפני מעלתו שהרי הולך בדרכי הנבואה הרי זה עובר בלא תעשה שנ לא תגור ממנו וכן המונע עצמו מללמד עליו חובה או הפוחד וירא מדבריו הרי הוא בכלל לא תגור ממנו ואין דנין נביא השקר אא בבד של עא הנודר בשם עז והנשבע בה לוקה שנ ושם אהים אחרים לא תזכירו אחד הנשבע בה לעצמו ואחד הנשבע בה לגוי ואסור להשביע הגוי ביראתו ואפי להזכיר שם עבודה זרה שלא דרך שבועה אסור שנ לא תזכירו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודה זרה פלני וכיוצא בה וכל עבודה זרה הכתובה בכתבי הקדש מותר להזכיר שמה כגון פעור ובל ונבו ובעל גד וכיוצא בהן ואסור לגרום לאחרים שידרו ושיקיימו בשם עבודה זרה ואינו לוקה אא הנודר בשמה והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה

פרק ששי

העושה אוב או ידעוני ברצונו בזדון חייב כרת ואם היו שם עדי והתראה נסקל היה שוגג מביא חטאת קבועה כיצד הוא מעשה האוב זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם עד שישמע השאל כאלו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל בדברי מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד וכאילו אינו ניכר לאוזן אא במחשבה מרגיש בו וכן הלוקח גולגולת המת ומקטי לה ומנחש לה עד שישמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו שפל עד מאד ומשיבו כל אלו מעשה אוב הן והעוש אחד מהן נסקל כיצד מעשה הידעוני מניח עצם עוף ששמה ידוע בפיו ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה וידבר בפיו דברים שעתידי להיות וכל אילו מיני עבודה זרה הן ואזהרה שלהן מניין שנ אל תפנו אל האובות הנותן מזרעו למולך ברצונו בזדון חייב כרת בשוגג מביא חטאת קבועה ואם עשה בעדים והתראה נסקל שנאמר אשר יתן מזרעו למולך מות יומת וגו ואזהרה שלו מנין שנאמ ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולהלן הוא או לא ימצא בך מעבי בנו ובתו באש כיצד היו עושים מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכומרים עובדי האש ואותן הכומרים נותנין הבן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותן ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכומרים ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלהב לא שהוא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודה זרה אחרת אא בהעבר בלבד היתה עבודה זו ששמו מולך לפיכ העושה עבודה זו לעז אחרת חוץ ממולך פטור אינו חייב כרת או סקילה עד שימסור בנו למול ויעבירו ברגליו באש דרך העברה מסר ולא העביר העביר ולא מסר או שמסר והעביר שלא כדרך העברה פטור ואינו חייב עד שימסור מקצת זרעו ויניח מקצת שנ כי מזרעו נתן למולך מקצתו ולא כולו אחד זרע כשר ואחד זרע פסול אחד בניו ובנותיו בניהם ובני בניהם על כל יוצאי ירכו הוא חייב מפני שהן זרעו אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או אבותיו או שהעביר עצמו פטור העביר אחד מזרעו והוא ישן או שהיה סומא פטור מצבה שאסרה תורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה ואפי לעבוד את השם שכן היה דרך עבודה זרה שנ ולא תקים לך מצבה וכל המקים מצבה לוקה וכן אבן משכית האמורה בתורה אעפ שהוא משתחוה עליה לשם לוקה שנ ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה מפני שהיה דרך עבודה זרה להניח אבן לפניה להשתחוות עליה לפיכך אין עושין כן לה ואינו לוקה עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן ונמצא כולו מוטל עליה שזו היא השתחויה האמורה בתורה ברא בשאר הארצו אבל במקד מותר להשתחוו על האבנים שנ בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים אבל אתם משתחוים על האבנים המפוצלות במקדש ומפני זה נהגו כל ישרא להציע מחצלאות בבתי כנסיות הרצופות באבני או מיני קש ותבן להבדיל בינהן ובין האבנים ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן הולך למקום אחר ומשתחוה או שוחה על צדו ומטה כדי שלא ידביק פניו באבן כל המשתחוה לשם על האבנים המפוצלות בלא פישוט ידים ורגלים אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות אבל לעבודה זרה אחד השתחויה בפישוט ידים ורגלים או בלא פישוט ידים ורגלים משעה שיכבוש פניו בקרקע נסקל הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה בין אילן סרק בין אילן מאכל אעפ שעשאו לנוי למקדש ויופי לו הרי זה לוקה שנ לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה אהיך מפני שהיה זה דרך עז נוטעין אילנות בצד מזבח שלה כדי שיקבצו שם העם אסור לעשות אכסדראות שלעץ במקדש כדרך שעושין בחצרו אעפ שהוא כבנין ואינו עץ נטוע הרחקה יתירה היא שנ כל עץ אא כל האכסדראות והסבכות היוצאות מן הכותלי שהיו במקדש שלאבן היו לא שלעץ

פרק שביעי

מצו עשה היא לאבד עבודה זרה ומשמשיה וכל הנעשה בשבילה שנאמ אבד תאבדון את כל המקומות כי אם כה תעשו להם וגו ובארץ ישראל מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו אבל בחוצה לארץ אין אנו מצווין לרדוף אחריה אא כל מקום שנכבוש אותו נאבד כל עבודה זרה שבו שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא בארץ ישרא אתה מצווה לרדוף אחריהן ואי אתה מצווה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ

עבודה זרה ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה שנ ולא תביא תועבה אל ביתיך וכל הנהנה באחד מכל אילו לוקה שתים אחת משום ולא תביא ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם

בהמה שהקריבוה כילה לעבודה זרה אסורה בהנאה אפי פרשה ועצמותיה וקרניה וטלפיה ועורה הכל אסור בהנאה לפיכך אם היה בעור סימן שיודע בו שזה העור תקרובת עבודה זרה הוא כגון שהיו עושים שקורעי קרע עגול כנגד הלב ומוציאין הלב הרי כל אותן העורות שהן כך אסורין בהנאה וכן כל כיוצא בזה

מה בין עבודה זרה של גוי לעבודה זרה של ישרא עבודה זרה של נכרי אסורה בהנאה מיד שנ פסילי אהיה תשרפו באש משפסלו נעשה לו אוה ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד שנ ושם בסתר עד שיעשה לה דברי שבסתר שהן עבודתה ומשמשי עבודה זרה בין של גוי בין של ישרא אינן אסורין עד שישתמשו בהן לעבודה

זרה העושה עבודה זרה לאחרים אעפ׳ שהוא לוקה
שכרו מותר ואפי׳ עשאה לגוי שהיא אסורה מיד מפני
שאינה נאסרת עד שתגמר ומכוש אחרון שגומרה אין בו
שוה פרוטה הלוקח גרוטאות מן הגוים ומצא בהן ע״ז
אם נתן מעות ולא משך יחזירם לגוי וכן אם משך ולא
נתן מעות אעפ׳ שמשיכה בגוי קונה כמקח טעות הוא
נתן מעות ומשך יוליכם לים המלח וכן גוי וגר שירשו
את אביהן גוי יכול הגר לומר לגוי טול אתה ע״ז ואני מעות
טול אתה יין נסך ואני פירות ואם משבאו לרשות הגוי
אסור צורות שעשאום גוים לנוי מותרין בהנאה וצורות
שעשאום לע״ז אסורין כיצד כל הצורות הנמצאי׳ בכפרים
אסורים בהנאה מפני שחזקת שלע״ז הן עשויין והנמצאו׳
במרינה אם היו עומדין על פתח המדינ׳ והיה ביד הצורה
צורת מקל או צפור או כדור או סייף או עטרה וטבעת
חזקתו שהוא לע״ז ואסור בהנא׳ ואם לאו הרי הוא בחזקת
לנוי ומותר צלמים הנמצאים מושלכים בשוקים או בתוך
הגוזטראות הרי אלו מותרין ואין צריך לומ׳ שברי צלמים
אבל המוצא יד ע״ז או רגלה או אבר מאיבריה מושלך הרי
זה אסור בהנאה הואיל וידע בודאי שזה האבר מן הצורה
הנעברת הרי היא באיסורה עד שיודע לו שהגוים בטלוה
המוצא כלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודרקון אם היו כלי
כסף וזהב או בגדי שני או שהיו חקוקים על הנזמים ועל
הטבעות הרי אילו אסורין ועל שאר הכלים מותרין מפני
שחזקתן לנוי וכן שאר הצורות הנמצאות על כל הכלים
חזקתן לנוי ומותרין ע״ז ומשמשיה וכל התקרובת שלה
אסורין בכל שהן כיצד ע״ז שנתערבה בצורות שלנוי
אפי׳ אחת בכמה אלפים יוליך הכל לים המלח וכן אם
נתערב כוס של ע״ז בכמה כוסות או חתיכה מן הבשר
שנכנס לקדרה בכמה חתיכות יוליך הכל לים המלח וכן
עור לבוב שנתערב בכמה עורות הכל אסור בהנאה
עבר ומכר עבודה זרה או אחד ממשמשיה או תקרובת
שלה הרי הדמי׳ אסורין בהנאה ואוסרין בכל שהן כעבודה
זרה שנ׳ והיית חרם כמוהו כל מה שאתה מביא מעבודה
זרה ומכל משמשיה ותקרובתה הרי היא כמוה ע״ז או
אשרה שנשרפה אפרה אסורה בהנאה וגחלת של עבודה
זרה אסורה והשלהבת מותרת מפני שאין בה ממש
ספק עבודה זרה אסור ספק ספיקה מותר כיצד כוס
של עבודה זרה שנפל באוצר מלא כוסות כולן אסורות
מפני שעבודה זרה וכל משמשיה אסורין בכל שהן
פירש כוס אחד מן התערובת ונפל לכוסות שניים הרי אלו
מותרין טבעת של עבודה זרה שנתערבה בכמה
טבעות ונפלו שתים מהן לים הגדול הותרו כולן שאני או
אותה הטבעת היתה בכלל השתים נתערבה במאה
ונתחלקו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר ונפלו
הארבעים כולן לטבעות אחרות כלן מותרות שאני אומר
אותה הטבעת האסורה ברוב היא נפלו הששים לטבעות
אחרות כולן אסורות האשרה בין שהיתה נעבדת
בין שהיתה עבודה זרה מונחת תחתיה אסור לישב בצל
קומתה ומותר לישב בצל השריגים והעלים שלה ואם
יש לו דרך אחרת אסור לו לעבור תחתיה ואם אין שם
דרך אחרת עובר תחתיה כשהוא רץ אפרוחים שקננו
בה ואין צריכים לאמן מותרין והאפרוחים והביצים
שצריכין לאמן אסורין שהרי האשרה כמו בסיס להן והקן
עצמה שבראשה מותר מפני שהעוף מביא עציו ממקום
אחר נטל ממנה עצים אסורין בהנאה הסיק
בהן את התנור יוצן ואחר כך יסיק בעצים אחרים של
התר ויאפה בו אפה בו את הפת ולא צננו הפת אסורה
בהנאה נתערבה באחרות יוליך דמי אותה הפת לים
המלח כדי שלא ייהנה בה ושאר הככרות מותרין נטל
ממנה כרכר וארג בו את הבגד אסור בהנאה נתערב
בבגדים אחרים יולך דמי אותו הבגד לים המלח ושאר כל
הבגדים מותרין ומותר ליטע תחתיה ירקות בין בימות
החמה שהן צריכין לצל בין בימות הגשמים מפני שצל

האשרה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת גורמים
לירקות אלו לצמוח וכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו
הרי זה מותר בכל מקום לפיכך שדה שזבלה בזבל ע״ז
מותר לזרוע אותה ופרה שפטמה בכרשיני ע״ז תיאכל וכן
כל כיוצא בזה בשר או יין או פירות שהכינום להקריבם
לע״ז לא נאסרו בהנאה אעפ׳ שהכניסום לע״ז עד שיקריבו
לפניה הקריבום לפניה נעשו תקרובת ואעפ׳ שחזרו
והוציאום הרי אילו אסורין לעולם וכל הנמצא בבית ע״ז
אפי׳ מים ומלח אסור בהנאה מן התורה והאוכל ממנו כל
שהוא לוקה המוצא כסות וכלים ומעות בראש ע״ז אם
מצאן דרך ביזיון הרי אילו מותרין ואם מצאן דרך כבוד
הרי אלו אסורין כיצד מצא כיס תלוי בצוארו כסות
מקופלת ומונחת על ראשו כלי כפוי על ראשו הרי זה
מותר מפני שהוא דרך בזיון וכן כל כיוצא בזה מצא
בראשו דבר שכיוצא בו קרב לגבי המזבח הרי זה אסור
ברא׳ בזמן שמצאן חוץ למקום עבודתו אבל אם מצאן
בפני׳ בין דרך כבוד בין דרך ביזיון בין דבר הראוי למזב
בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפי׳ מים
ומלח ופעור ומרקולים כל הנמצא עמהן בין בפנים בין
בחוץ אסור בהנאה וכן אבני מרקולים אבן הנראית
שהיא עמו אסורה בהנאה ע״ז שהיה לה מרחץ או גינה
נהנים בהם שלא בטובה ואין נהנין בהם בטובה היה
לה ולאחרים נהנין בהן אפי׳ בטובת הכומרים ובלבד
שלא יתן שכר מרחץ שיש בה ע״ז מותר לרחוץ בה
מפני שהיא נעשית שם לנוי ולא לעובדה שנ׳ אלהיהם
בזמן שנוהגין בה מנהג אלהות ולא בזמן שמבזין אותן
כגון זו שהיא עומדת על הביב והכל משתינין בפניה ואם
היתה דרך עבודתה בכך אסור ליכנס בו סכין של ע״ז
ששחט בה הרי זה מותר מפני שהוא מקלקל ואם היתה
בהמה מסוכנת הרי זו אסורה מפני שהוא מתקן והרי
זה התיקון מהנאת משמשי ע״ז וכן אסור לחתוך בה בשר
מפני שהוא מתקן ואם חתך דרך הפסד והשחתה מותר

פרק שמיני

כל שאין
בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם אעפ׳ שנעבד הרי זה
מותר בהנאה לפיכך הגוים העובדים את ההרים ואת
הגבעות ואת האילנות הנטועין מתחלתן לפירות ואת
המעיינות הנובעין לרבים ואת הבהמה הרי אלו מותרין
בהנאה ומותר לאכול אותן הפירות שנעבדו במקום
גדילתן ואותה הבהמה ואין צריך לומר הבהמה שהוקצת
לע״ז שהיא מותרת באכילה בין שהקצוה לעובדה בין
שהקצוה להקריבה הרי זו מותרת ברא׳ שאין הבהמה
נאסרת כשלא עשה בה מעשה לשם ע״ז אבל עשה בה
מעשה כל שהוא אסרה כיצד כגון ששחט בה סימן לע״ז
עשאה חליפין לע״ז אסרה וכן חליפי חליפין מפני שנעשי׳
דמי ע״ז ברא׳ בבהמת עצמו אבל אם שחט בהמת
חבירו לע״ז או החליפה לא נאסרה שאין אדם אוסר דבר
שאינו שלו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה
בורות שיחין ומערות לשם ע״ז אסרה מים שעקרן הגל
והשתחוה להן לא אסרן נטלן בידו והשתחוה להן אסרן
אבני הר שנדלדלו ועברן במקומן מותרות שהרי אין
בהן תפיסת יד אדם ישרא׳
שוקף לבינה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא גוי
והשתחוה לה אסרה בהנאה שזקיפתה מעשה וכן אם זקף
ביצה ובא גוי והשתחוה לה אסרה חתך דלעת וכיוצא
בה והשתחוה לה אסרה השתחוה לחצי הדלעת וחצי
האחר מעורה בו הרי זה אסור מספק שמא זה החצי כמו
יד לחצי הנעבד אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד
אסור בהנאה וזו היא אשרה האמורה בתורה היה
אילן נטוע וגדעו ופסלו לשם ע״ז אפי׳ הבריך והרכי׳ בגופו
של אילן והוציא שריגים כורת את השריגים והם אסורין
בהנאה ושאר האילן מותר וכן המשתחוה לאילן אעפ׳
שלא נאסר גופו כל השריגים והעלים והלולבין והפירות

שיוצי כל זמן שהוא נעבר הרי אלו אסורין בהנאה אילן
שהיו הגוים משמרין את פירותיו ואומרים שהם מוכנים
לעשות שכר לבית עז פלנית ועושין מהן שכר ושותים
אותו ביום אידם הרי זה האילן אסו בהנאה מפני שכתמו
שהוא אשרה ולפיכך עושין בפירותיו כך שזו היא חזקה
של אשרה אילן שמעמידין תחתיו עז כל זמן שהיא
תחתיו אסור בהנאה נטלה מתחתיו הרי זה מותר מפני
שאין האילן עצמו הוא הנעבר בית שבנאו מתחלה
שיהיה הבית עצמו נעבר וכן המשתחוה לבית בנוי הרי
זה אסור בהנאה היה בנוי וסיידו וכיירו לשם עז עד
שנתחרש נוטל מה שחידש והחידוש אסור בהנאה מפני
שעשאהו לעובדו ושאר הבית מותר הכנים עז לתוך
הבית כל זמן שהיא שם הבית אסו בהנאה הוציאה הותר
הבית וכן אבן שחצבה מתחלה לעובדה אסורה
בהנאה היתה חצובה וציירה וכיירה שתעבר אפי
צייר וכייר בגוף האבן ואין צריך לומ אם כייר עליה נוטל
מה שחרש והוא אסו בהנאה הואיל ונעשה שיעבר ושאר
האבן מותר אבן שהעמיד עליה עז הרי זו אסורה
כל זמן שהיא עליה סלקה האבן מותרת מי שהיה ביתו
סמוך לעז ונפל אסור לבנותו כיצר יעשה כונס לתוך שלו
ובונה ואותו הריוח ממלאהו קוצים או צואה כרי
שלא ירחיב בבית עז היה הכותל שלו ושל עז ירון
מחצה למחצה מחצה שלו מותר בהנאה ושל עז הכל
אסור בהנאה אבניו עציו ואפרו הכל אסור בהנאה
כיצר מאבר עז ושאר רברים האסורין בגללה
כגון משמשיה ותקרובת שלה שוחק וזורה לרוח או שורף
ומטיל לים המלח רבר שאין בו תפוסת יר ארם
שנעבר כגון הרים ובהמה ואילן אעפ שהנעב עצמו מותר
בהנאה ציפויו אסור בהנאה והנהנה בכל שהוא מהן לוקה
שנ לא תחמור כסף וזהב עליהן וכל צפוי עז הרי הן
בכלל משמשיה עז של גוים שבטלוה גוים קורם שתבוא
לירי ישרא הרי זו מותרת בהנאה שנ פסילי אלהיהן תשרפו
באש כשבאו לירינו והן נוהגין בהם אלהות אבל אם
בטלום הרי אלו מותרין עז של ישרא אינה בטילה
לעולם אפי היה לגוי בה שותפות אין ביטולו מועיל כלום
אלא אסורה בהנאה לעולם וטעונה גניזה וכן עבודה זרה
שלגוי שבאת ליר ישרא ואחר כך בטלה הגוי אין ביטולו
מועיל כלום אלא אסורה בהנאה לעולם ואין ישרא מבטל
עז ואפי ברשות הגוי גוי קטן או שוטה אינו מבטל
עז וגוי שבטל עז בין שלו בין שלגוי אחרי בעל כרחו אעפ
שאנסו ישרא על כך הרי זו בטילה ובלבר שיהא הגוי
המבט עובר עז אבל מי שאינו עובר עז אין ביטולו ביטול
המבטל עבודה זרה ביטל משמשיה בטל משמשיה
משמשיה מותרים והיא אסורה בהנאה כמו שהייתה עד
שיבטלנה ותקרובת עבודה זרה אינה בטילה לעולם
כיצר מבטלה קטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה
פחסה בפניה אעפ שלא חסרה או שמכרה לצורף ישראל
הרי זו בטלה אבל אם משכנה או מכרה לגוי או ישרא
שאינו צורף או שנפלה עליה מפולת ולא פינה גנבוה
ליסטים ולא תבעוה רקק בפניה השתין בפניה גררה זרק
בה את הצואה הרי זו אינה בטילה עבודה
זרה שהניחוה עובריה בשעת שלום מותרת בהנאה שהרי
בישלוה בשעת מלחמה אסורה מפני שלא הניחוה אלא
מפני המלחמה עז שנשברה מאיליה שבריה אסורין
בהנאה עד שיבטלוה לפיכך המוצא שברי עז הרי אלו
אסורין בהנאה שמא לא בטלוה הגוים ואם היתה שלפרקים
והריוט יכול להחזירם צריך לבטל כל פרק ופרק מפרקיה
ואם אינו יכול להחזיר כיון שבטל אבר אחר ממנה בטלו
כל השברים מזבח עז שנפגם עדין הוא אסו בהנא עד
שינתץ רובו ביר גוים ובימוס שנפגם מותר אי זהו בימוס
ואי זהו מזבח בימוס אבן אחת מזבח אבנים הרבה
וכיצר מבטלין אבני מרקולים כיון שבנה מהן בנין או
חפה בהן את הדרכים וכיוצא בלו הרי הן מותרין בהנאה

כיצר מבטלין את האשרה קרסם ממנה עלה ורד
ממנה יונק נטל ממנה מקל או שרביט או ששפאה שלא
לצרכה הרי זו בטלה שפאה לצרכה היא אסורה ושפאיה
מותרין ואם היתה של ישרא בין לצרכה בין שלא לצרכה
בין היא בין שפאיה אסורה לעולם שעז של ישרא אין לה
ביטול לעולם

פרק תשיעי

שלשה ימים לפני אידיהן של גוים אסור ליקח מהם ולמכו
להם רבר המתקיים ללות מהן ולהלותן ליפרע מהן
ולפרו להם מלוה בשטר או על המשכון אבל מלוה על פה
נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם ומותר למכור להן
רבר שאינו מתקיים כגון ירקות ותבשיל עד יום אידם
ברא בארץ ישרא אבל בשאר ארצות אינו אסור
אלא יום אידם בלבר עבר ונשא ונתן עמהן באותן
הג ימים הרי זה מותר בהנאה והנושא ונותן ביום אידם
עמהן הרי זה אסור בהנאה ואסור לשלוח דורון לגוי
ביום אידו אלא אם כן נורע לו שאינו מורה בעז ואינו
עוברה וכן גוי ששלח רורון לישרא ביום אידו לא יקבלנו
ממנו ואם חשש לאיבה נוטל מפניו ואינו נהנה בו ער
שיורע לו שזה הגוי אינו עובר עבור זרה ואינו מורה בה
היה אירן של אותן הגוים ימים הרבה שלש או ארבעה
או עשרה כל אותן הימים כיום אחר הן וכולן אסורין עם
שלשה ימים לפניהן אדומים עובדי עבודה זרה
הן ויום ראשון הוא יום אידן לפיכך אסור לשאת ולתת
עמהן בארץ ישרא יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושב
ואין צריך לומר יום ראשון עצמו שהוא אסור בכל מקום
וכן נוהגין עמהן בכל אידיהן יום שמתכנסין בו
הגוים להעמיד להן מלך ומקריבין ומקלסין לאהיהם יום
אידם הוא והרי הוא כשאר אידיהן אבל גוי שעושה
הוא איד לעצמו ומודה לעז שלו ומקלסה ביום שנולר בו
ויום תגלחת זקנו או בלוריתו ויום שעלה בו מן הים או
שיצא מבית האסורים ויום שעשה בו משתה לבנו וכיוצ
באילו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבר
וכן יום שימות להן בו מת ויעשוהו איד אותם העושים
אסורין אותו היום וכל מיתה ששורפין בה כלים ומקטרין
קטורת בירוע שיש בה עבודה זרה
אין יום האיד אסור אלא לעוברים בו בלבר אבל הגוים
ששמחים בו ואוכלין ושותין ומשמרין אותו או מנהג או
מפני כבוד המלך אבל הם אין מורין בו הרי אלו מותרי
לשאת ולתת עמהן רברים שהן מיוחרין למין ממיני
עבודה זרה שבאותו מקום אסו למכו אותן לעובדי אותה
עבודה זרה שבאותו המקום לעולם ודברים שאינן
מיוחרין לה מוכרין אותם סתם ואם פירש הגוי שהוא
קונה אותם לעבודה זרה אסור למכור לו אלא אם כן פסלו
מלהקריבו לעבודה זרה לפי שאין מקריבין חסר לעבודה
זרה היו מעורבין רברים המיוחרין עם רברים שאינן
מיוחרין כגון לבונה זכה בכלל לבונה שחורה מוכר הכל
סתם ואין חוששין שמא ילקט הזכה לברה לעבודה זרה
וכן כל כיוצא בזה כשם שאין מוכרין לגוים רברים
שמחזיקין בהן יריהן לעבודה זרה כך אין מוכרין להן רבר
שיש בו נזק לרבים כגון רובים ואריות וכלי זיין וכבלים
ושלשלאות ואין משחיזין להם את הזיין וכל שאסור
למוכרו לגוי אסור למוכרו לישראל החשור למכור לגוי
וכן אסור למכור כלי נזק לישרא ליסטים היו ישראל
שוכנים ביני הגוים וכרתו להן ברית מותר להן למכור כלי
זין לעברי המלך וגייסותיו מפני שעושין עמהן מלחמה
עם צרי המרינה להצילה ונמצאו מגינין עליהן שהרי אנו
שרויין בתוכם עיר שיש בה עז מותר להלך חוצה לה ואסו
להכנס בתוכה היה חוצה לה עז מותר להלך בתוכה
ההולך ממקום למקום אסור לו לעבור בעיר שיש בה עז
ברא בזמן שהררך מיוחרת לאותו מקום אבל
אם יש שם דרך אחרת ונקרה והלך בו מותר אסור

לבנות עם הגוים כיפה שמעמידים בה עז ואם עבר ובנה שכרו מותר אבל בונה הוא לכתחלה הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכיפה עיר שיש בה עז והיו בה חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות המעוטרות אסור להנות בהן בכל מה שבתוכן מפני שחזקתן שבגלל עז נתעטרו ושאינ׳ מעוטרות מותרות בהנאה חנויות של עז אסור לשוכרן מפני שמהנה עז המוכר ביתו לעז דמיו אסורים בהנאה ויוליכם לים המלח אבל גוים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עז דמיו מותרין וכותב ומעלה בערכאות שלהן וחלילין של עז אסור לספור בהן הולכים ליריד שלגוים ולוקחין מהן בהמה עברים ושפחות בניותן ובתים ושדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות שלהן מפני שהוא כמציל מידם ברא בלוקח מבעל הבית שאינו נותן מכס אבל הלוקח שם מן התגר אסור מפני שהוא נותן מכס והמכס לעז ונמצא זה מהנה עז עבר ולקח מן התגר אם בהמה לקח נושר פרסותיה מן הארכובה ולמטה ואם כסו וכלים לקח ירקבו לקח מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח לקח עבד לא מעלין ולא מורידין גוי שעשה לבנו או לבתו משתה אסור ליהנות מסעורתו ואפילו לאכול ולשתות הישרא׳ משלו שם אסור הואיל ובמסיבת הגוים אכלו ומאימתי אסור לאכול אצלו משיתחיל לעסוק ולהכין צרכי סעורה וכל ימי המשתה ולאחר ימי המשתה ל׳ יום ואם עשה סעודה אחרת מחמת הנשואין אפי׳ לאחר ל׳ יום אסור עד יב חרש וכל ההרחקה הזאת מפני עבודה זרה הוא שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו ולקחת מבנותיו לבניך וזנו וגו׳ בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית מפני שמגדלת בן לעבודה זרה ולא תילד את הנכרית אבל מילדת היא בשכר משום איבה והנכרית מילדת את בת ישרא׳ ומניקה את בנה ברשותה כדי שלא תהרגנו ההולכין לתרפות אסור לשאת ולתת עמהן והבאין מותרין והוא שלא יהיו קשורין זה בזה שאם היו קשורין שמא דעתן לחזור וישרא׳ ההולך בתרפות בהליכה מותר לשאת ולתת עמו שמא יחזור בו ובחזירה אסור ישרא׳ משומד בין בהליכה בין בחזירה אסור ישרא׳ שהלך ליריד של גוים בחזירה אסור לשאת ולתת עמו שמא עבודה זרה מכר להן שם ודמי עז ביד ישרא׳ אסורים בהנאה וביד הגוי מותרין בהנאה ומפני זה נושאים ונותנין עם הגוי הבא מן התרפות ואין נושאין עם ישרא׳ הבא מן התרפות ולא עם המשומד לא בהליכתו ולא בחזירתו

פרק עשירי

אין כורתין ברית לעובדי עז כדי שנעש׳ עמהן שלום ונניח אותם לעובדה שנ׳ לא תכרות להם לא יחזרו מעבודתה או ייהרגו ואסור לרחם עליהם שנ׳ ולא תחנם לפיכך אם ראה גוי עובד עז אובד או טובע בנהר לא יעלנו ראהו נטוי למות לא יצילנו אבל לאבדו בידו או לדוחפו לבור וכיוצא בזה אסור מפני שאינו עושה עמנו מלחמה ברא בגוי אבל מוסרי ישרא׳ והמינין והאפיקורוסין מצוה לאבדן ביד ולהוריד עד באר שחת מפני שהן מצרי לישרא׳ ומסירין את העם מאחרי ה׳ כגון צדוק וביתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב מיכן אתה למד שאסור לרפאות עובדי עז אפי׳ בשכר ואם היה מתירא מהן או שהיה חושש משום איבה מרפא בשכר אבל בחנם אסור וגר תושב הואיל ואתה מצווה להחיותו מרפאים אותו בחנם אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל ובסוריא מוכרין להם בתים אבל לא שדות ומשכירין להם בתים בארץ ישרא׳ ובלבד שלא יעשם שכונה ואין שכונה פחות משלשה ואין משכירין להם שדות ובסוריא משכירי׳ להם שדות ומפני מה החמירו בשדה מפני שיש בה שתי׳ מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע ומותר למכור להם בתי׳ ושדות בחוצה לארץ מפני שאינה ארצנו אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו מפני שהוא מכנים לתוכה עז ונאמר ולא תביא תועבה אל ביתך אבל משכיר להן בתים לעשותן אוצר ואין מוכרין להן פירות ותבואה וכיוצא בהן במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקוץ או מוכר לו על מנת לקוץ וקוצץ ומפני מה אין מוכרין להן שנ׳ ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שאם לא יהיה להן קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא וכן אסור לספר בשבחן ואפי׳ לומר כמה נאה גוי זה בצורתו קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנ׳ ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים ואסור ליתן להן מתנות חנם אבל נותן הוא לגר תושב שנ׳ לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי במכירה ולא בנתינה מפרנסין עניי גוים עם עניי ישרא׳ מפני דרכי שלום ואין ממחין בידי עניי גוים בלקט שכחה ופיאה מפני דרכי שלום ושואלין בשלום ואפי׳ ביום אידם מפני דרכי שלום ואין כופלין להן שלום לעולם ולא יכנס לביתו של נכרי ביום אידו לתת לו שלום מצאו בשוק נותן לו שלום בשפה רפה ובכובד ראש אין כל הדברים האלו אמורי׳ אלא בזמן שגלו ישרא׳ לבין האומות או שיד הגוים תקיפה על ישרא׳ אבל בזמן שיד ישרא׳ תקיפה על אומות העולם אסור לנו להני׳ גוי עובד עז בינינו אפי׳ יושב ישיבת עראי או עובר ממקו׳ למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו ז׳ מצוות שנצטוו בני נח שנ׳ לא ישבו בארצך אפי׳ לפי שעה ואם קבל עליו ז׳ מצות הרי זה גר תושב ואין מקבלי׳ גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד

פרק אחד עשר

אין הולכין בחקות הגוים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשיער וכיוצא בהן שנא׳ ולא תלכו בחקות הגוי ונאמר ובחוקותיהם לא תלכו ונאמר השמר לך פן תנקש אחריהם הכל בענין אחד הוא מזהיר שלא ידמה להן אלא יהיה הישרא׳ מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו וכן הוא אומר ואבדיל אתכם מן העמים לא ילבש במלבוש המיוחד להן ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם ולא יגלח מן הצדדין ויניח השיער באמצע כמו שהן עושין וזה הנקרא בלורית ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע מלאחריו כדרך שעושין הן ולא יבנה מקומו כבנין היכלות של עבודה זרה כדי שיכנסו בה רבים כמו שהן עושין וכל העושה אחת מאילו וכיוצא בהן לוקה גוי שהיה מסתפר מישרא׳ כיון שהגיע לבלוריתו קרוב שלש אצבעות לכל רוח שומט את ידו ישרא׳ שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן הרי זה מותר ללבוש במלבושן ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין אין מנחשין כגוים שנ׳ לא תנחשו כיצד הוא הנחש כגון אלו שאומ׳ הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקלי מידי איני הולך למקום פלוני היום שאם אלך אין חפציי נעשים הואיל ועבר שועל מימיני איני יוצא מפתח ביתי היום שאם יצאתי יפגעני אדם רמאי וכן אילו ששומעים צפצוף העוף ואומרי׳ יהיה כך ולא יהיה כך טוב לעשות דבר פלו׳ ורע לעשות דבר פלו׳ וכן אילו שאומרים שחוט תרנגול זה שקרא ערבית שחוט תרנגולת זו שקראה כמו תרנגול וכן המשים סימנין לעצמו אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלו׳ ואם לא יארע לי לא אעשה כאליעזר עבד אברהם וכן כל כיוצ׳ בדברים האלו הכל אסור וכל העושה אפילו דבר מדברים אלו לוקה מי שאמר דירה זו שבניתי סימן טוב היתה עלי אשה זו שנשאתי ובהמה זו שקניתי מבורכת היתה ומעת שקניתיה העשרתי וכן השואל לתינוק אי זה פסוק אתה לומד אם אמר לו פסוק מן הברכות ישמח ויאמר זה

סימן טוב ולא כיון מעשיו ולא נמנע מלעשות לא עשה
סימן זה לעצמו לדבר שכבר היה הרי זה מותר   אי
זהו קוסם זה העושה מעשה משאר המעשיות כדי שישוב
ותפנה מחשבתו מכל הדברים עד שיאמר דברי שעתידי
להיות ויאמר דבר פלוני עתיד להיות   או אינו הווה או
שיאמר שראוי לעשות כך והזהרו מכך   יש מן הקוסמי
שהוא משתמש בחול או באבנים   ויש מהן מי שנוהר
לארץ וצועק   ויש מהן מי שמסתכל במראה של ברזל
או עששי ומדמין ואומרי ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען
עליו ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר הוא שהנביא
אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו   אסור לקסום
ולשאול לקוסם אלא שהשוא' לקוסם מכין אותו מכת מרדו'
אבל הקוסם עצמו אם עשה מעשה מכל אלו וכיוצא בהן
לוקה שנאמר לא ימצא בך קוסם קסמים   אי זהו
מעונן אלו נותני העתים שאום באצטגנינות יום פלו' טוב
יום פלוני רע ראוי לעשות בו מלאכת פלוני שנה פלו' או
חדש פלו' רע לדבר פלוני   אסור לעונן אעפ' שלא
עשה מעשה אלא הודיע אותן הכזבים   שהסכלים מדמין
שהן דברי אמת ודברי חכמה   וכל העושה מעשה
מפני האצטגנינות וכיון מלאכתו או הליכתו באותו העת
שקבעו הוברי שמים הרי זה לוקה שנ' לא תעוננו   וכן
האוחז את העינים ומדמה בפני הרואים ' שעשה מעשה
תמהון והוא לא עשה הרי זה בכלל מעונן ולוקה   אי
זהו חובר זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם ואין להם
ענין ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילים
עד שהן אומר שהאומר כך וכך על הנחש או על העקרב
אינו מזיק והאום' כך וכך על האיש אינו ניזוק ומהן אוחז
בידו בעת שמדבר ספתח או סלע וכיוצא בדברים האלו
הכל אסור   והחובר עצמו שאחז בידו כלום או שעשה
מעשה עם דבורו אפי' הראה באצבעו הרי זה לוק' שנ' לא
ימצא בך וגו' וחובר חבר   אבל אם אמ' דברים בלבד
ולא הניד לא אצבע ולא ראש ולא היה בידו כלום   וכן
אדם שאמ' עליו החבר אותן הקולות   והוא יושב לפניו
ומדמה שיש לו בזה הנאה   מכין אותו מכת מרדות מפני
שנשתתף בסכלות החבר   וכל אותן הקולות והשמות
המשונים המכוערים לא ירעו וגם היטב אין אותם
מי שנשכו עקרב או נחש מותר ללחוש על מקום הנשיכה
ואפי' בשבת כדי ליישב דעתו ולחזק לבו אעפ' שאין הדבר
מועיל כלום הואיל ומסוכן הוא התירו לו כדי שלא תטרף
דעתו עליו   הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה
וכן הקורא על התינוק שלא יבעת'   והמניח ספר תורה
או תפלין על הקטן בשביל שישן   לא די להן שהם בכלל
מנחשים וחברים   אלא שהן בכלל הכופרים בתורה שהן
עושין דברי תורה רפואת גוף ואינן אלא רפואת נפשות
שנ' ויהיו חיים לנפשך   אבל הבריא שקרא פסוקין
ומזמור מתילי' כדי שתגן עליו זכות קריאתן וינצל מצרות
ומנזקים הרי זה מותר   אי זהו דורש אל המתים זה
המרעיב את עצמו והולך ולן בבית הקברות   כדי שיבא
מת בחלום ויודיעו מה ישאל עליו   ויש אחרי' שהם לובשי'
מלבושים ידועים   ואומ' דברים ומקטירין קטרת ידועה
וישנים לבדן כדי שיבא מת פלוני ויספר עמו בחלום כללו
של דבר כל העושה מעשה כדי שיבוא המת ויודיעו לוקה
שנ' לא ימצא בך מעביר וגו' ודורש אל המתים   אסור
לשאול בע"ל אוב או בעל ידעוני שנ' לא ימצא בך מעביר
וגו' ושוא' אוב וידעוני נמצאת למד   שבעל אוב וידעוני
עצמן בסקילה   והנשאל בהן באזהרה ומכין אותו מכת
מרדות ואם כיון מעשיו ועשה כפי מאמרן לוקה   המכשף
חייב בסקילה והוא שעשה מעשה כשפים   אבל האוחז
את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת
מרדות מפני שלאו זה שנ' במכשף בכלל לא ימצא בך הוא
ולאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא   ואין לוקין עליו
שנ' מכשפה לא תחיה   ודברים האלו כולן דברי שקר
וכזב הן והם שהטעו בהן עובדי ע"ז הקדמוני' לגויי הארצו'

כדי שינהו אחריהן ואין ראוי לישרא' שהם חכמי' מחוכמי'
להמשך בהבלים אילו   ולא להעלות על לב שיש תועלת
בהן שנ' כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישרא'   ונא' כי
הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמי'
ישמעו ואתה לא כן וגו'   כל המאמין בדברי' האלו וכיוצא
בהן ומחשב בלבו שהן אמת   ודברי חכמה אבל התורה
אסרתן אינו אלא מן הסכלים ומחסרי הדעות ובכלל הנשי'
והקטנים שאין דעתן שלימה   אבל בעלי החכמה
ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים
שאסרה תורה אינם דברי חכמה   אלא תהו והבל שנמשכו
בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן   ומפני זה
אמרה תורה כשהזהירה על כל אילו ההבלים תמים תהיה
עם השם אהיך

פרק שנים עשר

אין מגלחין פאתי הראש כמו שהיו עושין עובדי עבודה
זרה וכומריהן שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם   וחייב
על כל פאה ופיאה לפיכך המגלח שני צדעיו אפילו בבת
אחת והתראה אחת לוקה שתים   אחד המגלח
הפיאות בלבד ומניח שער כל הראש או המגלח כל הראש
כאחד לוקה הואיל וגילח הפיאות   בד"א באיש המגלח
אבל באיש המתגלח אינו לוקה אלא אם כן סייע למגלח
והמגלח את הקטן לוקה   האשה שגלחה פאת ראש
האיש או שנתגלחה פטורה שנא' לא תקיפו פאת ראשכם
ולא תשחית את פאת זקנך כל שישנו בבל תשחית ישנו
בבל תקיף ואשה אינה בבל תשחית לפי שאין לה זקן
לפיכך העבדים הואיל ויש להם זקן אסורין בהקפה
כל מצות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים
חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל יטמא כהן למתי'
וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן   ואינה תדירה
נשים פטורות   חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי
הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה   שהנשים
חייבות   טומטום ואנדרוגינוס הרי הן ספק נותנין
עליהן חומרי האיש וחומרי האשה בכל מקו' וחייבין בכל
ואם עברו אינם לוקין   אעפ' שהאשה מותרת לגלח פאת
ראשה הרי היא אסורה לגלח פאת ראש האיש ואפי' קטן
אסור לה לגלח לו פיאה   ופיאה זו שמניחים בצדע לא
נתנו בו חכמי' שיעור ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות
ממ' שערות ומותר ללקט הפיאות במספריים   לא נאסר
אלא השחתה בתער   דרך כומרי עבודה זרה היה להשחי'
זקנם לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן   וחמש פיאות
יש בו לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן משמא' ושבול
הזקן ולוקה על כל פיאה ופיאה   ואם נטלן כולן כאחת
לוקה חמש ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנ' ולא תשחי'
את פאת זקנך   גילוח שיש בו השחתה לפיכך אם גילח
זקנו במספריים פטור   ואין המתגלח לוקה עד
שיסייע   ואשה מותרת להשחית זקנה אם יש לה
שער בזקן ואם השחיתה זקן האיש פטורה   השפה
מותר לגלחו בתער והוא השיער שעל גב השפה העליונה
וכן השער המדולדל מן השפה התחתונה   ואעפ' שהוא
מותר לא נהגו ישרא' להשחיתו אלא יגלח קצתו   עד שלא
יעכב אכילה ושתייה   העברת השער משאר הגוף
כגון בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה   אלא
מדברי סופרים   והמעבירו מכין אותו מכת מרדות בד"א
במקו' שאין מעבירין אותו אלא נשים כדי שלא יתקן עצמו
תיקון נשים אבל במקום שמעבירין השיער הנשים ואנשי'
אם העביר אין מכין אותו   ומותר להעביר שער שאר
איברים במספריים בכל מקום   לא תעדה אשה
עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע   או
שתלבש שריון וכיוצא בו או שתגלח ראשה כאיש   ולא
יעדה איש עדי' אשה כגון שילבש בגדי צבעוני' וחלי' זהב
במקום שאין לובשין אותן הכלים   ואין משימים אותו
החלי' אלא נשים הכל כמנהג המדינה   איש שעדה

עדי אשה ואשה שערת עדי איש לוקין המלקט שערות לבנות מתוך השחורות מראשו או מזקנו משילקט שערה אחת לוקה מפני שערה עדי אשה וכן אם צבע שערו שחור משיצבע שערה לבנה אחת לוקה טומטום ואנדרוגינס אינו עוטף כאשה ולא מגלח ראשו כאיש ואם עשה כן אינו לוקה כתובת קעקע האמור בתורה הוא שישרט על בשרו וימלא מקום השריטה כוחל או דיו או שאר צבעונים הרושמי וזה היה מנהג הגוים שרושמי עצמן לעבודה זרה כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם לעבודתה ומעת שירשום באחת מדברים הרושמין אחר שישרוט באי זה מקום מן הגוף בין איש בין אשה לוקה.

כתב ולא רשם בצבע או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה פטור עד שיכתוב ויקעקע שנאמ וכתובת קעקע ברא בכותב אבל זה שכתבו בבשרו וקעקעו בו אינו חייב אלא אם כן סייע כדי שיעשה מעשה אבל אם לא עשה כלום אינו לוקה השורט שריטה אחת על המת לוקה שנ ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם אחד כהן ואחד ישראל

שרט שריטה אחת על ה מתים או ה שריטות על מת אחד לוקה חמשה והוא שהתרו בו על כל אחת ואחת גרידה ושריטה אחת היא וכשם שהיו הגוים שורטי בבשר על מתיהם מפני הצער כך היו חובלין לעצמם לעז שנ ויתגודדו כמשפטן גם זה אסרה תורה שנ לא תתגודדו אלא שעל המת בין שרט בידו בין שרט בכלי לוקה לעז בכלי חייב מלקות בידו פטור ובכלל אזהרה זו שלא יהו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג במנהג זה וזה נוהג במנהג אחר שדבר זה גורם למחלוקת גדול שנ לא תתגודד לא תעשו אגודות אגודות הקורח קרחה על המת לוקה שנ ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת אחד ישראל ואחד כהן שקרח על המת אינו לוקה אלא אחת הקורח ד או ה קרחות על מת אחד לוקה כמנין הקרחות והוא שהתרו בו על כל קרחה וקרחה אחד הקורח בידו או בסם או הטביל ה אצבעותיו בסם והניחם בחמש מקומות בראשו בבת אחת הואיל וקרח ה קרחות אעפ שהיא תתראה אחת לוקה חמשה שהרי כולן באין כאחת וחייב על כל הראש כבין העינים שנ לא יקרחו קרחה בראשם וכמה שיעור הקרחה כדי שיראה מראשו כגריס פנוי בלי שיער הקורח ראשו או השורט בבשרו על ביתו שנפל ועל ספינתו שנטבעה בים פטור ואינו לוקה אלא על המת בלבד או השורט לעז הקורח קרחה בראש שלחבירו והשורט שריטה בבשר חבירו והכות כתיבת קעקע בראשו שלחבירו והיה חבירו מסייע בזמן ששניהן מזידין שניהן לוקין אחד שוגג ואחד מזיד המזיד משניהם לוקה והשוגג פטור

בריך רחמנא דסייען

הלכות תשובה

מצות עשה אחת והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה וביאור מצוה זו ועיקרים הנגררים עמה בגללה בפרקים אלו

פרק ראשון

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעש תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני הא' ברוך הוא שנ איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים ווידוי זה מצות עשה כיצד מתודין אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשיי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזהו עיקרו של ווידוי וכל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קורבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפ' להן בקרבנ' עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים שנ והתודה אשר חטא עליה וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אעפ ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפ' עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישרא' שנאמר והתודה עליו את כל עונו' בני ישרא' שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח והוא שעשה תשובה אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות ומה הן הקלות ומה הן החמורו' החמורו' הן שחייבין עליהם מיתת בד' או כרת ושבועת שוא ושקר אעפ שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות בזמן שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה התשובה מכפרת על כל העבירות אפי' רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשעו שנא' ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו. ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנ' כי ביום הזה יכפר עליכם אעפ שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר יש עבירות שהן מתכפרין לשעתן ויש עבירו' שאין מתכפרים אלא לאחר זמן כיצד עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו ובאילו נאמ' שובו בנים שובבי' ארפא משובת' וגו' עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בד' ועשה תשובה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר ובאילו נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. עבר על כריתות ומיתות בד' ועשה תשובה תשובה ויום הכפורים תולין וייסורין הבאין עליו גומרין לו הכפרה ולעול' אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורי' ובאילו נאמר ופקדתי בשבט פשעם בד"א בשלא חילל את השם בשעה שעבר אבל המחלל את השם אעפ שעשה תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד בתשובתו ובאו עליו ייסורין אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימו' אלא תשובה ויום הכפורים וייסורין שלשתן תולין ומיתה מכפרת שנאמר ונגלה באזני השם צבאות וגו' אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון

פרק שיני

אי זו היא תשובה גמורה זה שבא בידו דבר שעבר בו ואיפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה לא מיראה ולא מכשלון כח כיצד הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה הוא ששלמה אמר וזכור את בוראך בימי בחורותיך ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי איפשר לו לעשות מה שהיה עושה אעפ שאינה תשובה מעולה מועלת היא לו ובעל תשובה הוא אפי' עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עוונותיו נמחלין שנ' עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבי' ושבו העבי' אחר הגשם שהוא יום המיתה מכלל שאם זכר בוראו ושב קודם שימות נסלח לו ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו' וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנא' ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וכו' וצריך להתוודות בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בלבו כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ וכן הוא אומ' ומודה ועוזב ירוחם וצריך לפרוט את החטא שנ' אנא חטא העם הזה חטאה גדולה

ויעשו להם אלהי זהב מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני ה בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו כלו אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה וגולה ממקומו שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לאחרים ואומ להם אמנם חטאתי לפלו ועשיתי לו כך וכך והריני היום שב ומתנחם וכל המתגאה ואינו מודיע אא מכסה פשעיו אין תשובתו גמורה שנא מכסה פשעיו לא יצליח ברא בעבירות שבין אדם לחבירו אבל בעבירות שבין אדם למקום אינו צריך לפרסם עצמו ועזות פנים היא לו אם גילם אא שב לפני הא ברוך הוא ופורט חטאיו לפניו ומתודה עליהם לפני רבים סתם וטובה היא לו שלא נתגלה עונו שנ אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אעפ שהתשובה והצעקה יפה לעולם בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנ דרשו ה בהמצאו ברא ביחיד אבל צבור כל זמן שעושי תשוב וצועקין בלב שלם הן נענין שנ כה אהנו בכל קראנו אליו

יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישרא לפיכך חייבים הכל לעשו תשובה ולהתודות ביום הכיפורי ומצות וידוי יום הכיפורי שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה ואעפ שהתודה קודם שיאכל חוזר ומתודה בלילי יום הכיפורים ערבי וחוזר ומתוד בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעיל והיכן מתודה יחיד אחר תפילתו ושליח צבור באמצע תפילתו בברכה רביעית הוידוי שנהגו בו כל ישרא אבל אנחנו חטאנו כול והוא עיקר הוידוי עבירות שהתודה עליהם ביום הכפורים זה חוזר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר אעפ שהוא עומד בתשובתו שנ כי פשעי אני אדע וחטאת נגדי תמי

אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו אעפ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול לו ממנו שימחול לו אפי לא הקניט את חבירו אא בדברי צריך לפייסו וליפגע בו עד שימחול לו לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה שלשלש בני אדם מריעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו לא נתרצה להן מביא לו שנייה ושלישית לא רצה מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממני החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפ חפיצה ואפי הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון אבל הגוים ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה

החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש ממנו מחילה מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ויאמר בפניהם חטאתי לה אהי ישרא ולפלני זה שכך וכך עשיתי לו ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשים לא היה יודע לו יורשין יניחנו בבית דין ויתודה

פרק שלישי

כל אחד ואחד מבני האד יש לו זכיות ועונו מי שזכיותיו יתורות על עונותיו צדיק ומי שעוונותיו יתירו על זכיותיו רשע מחצה למחצה בינוני וכן המדינה אם היו זכיות כל יושביה מרובו על עוונותיהן הרי זו צדקת ואם היו עוונותיהן מרובין הרי זו רשעה וכן כל העולם כולו

אדם שעוונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך וכן מדינה שעוונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו וכן כל העולם כולו אם היו עוונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין שנ וירא ה כי רבה רעת האד ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאם יען נמצא בו דבר טוב ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ואין שוקלין אלא בדעתו שלא ריעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העוונות

כל מי שניחם על המצוות שעשה ותהה על הזכיו ואמ בלבו ומה הועלתי בעשייתן הלואי לא עשיתי אותן הרי זה איבד את כולן ואין מזכירין לו שום זכות בעולם שנ וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו אין זה אלא בתוהא על הראשונות וכשם ששוקלין זכיות אדם ועוונותיו בשעת מיתתו כך בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה מי שנמצא צדיק נחתם לחיים ומי שנמצא רשע נחתם למיתה והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה

אעפ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אילו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טוב לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאלו חציו זכאי וחציו חייב וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב

חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה עשה מצווה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנ וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו ומפני עניין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכיפורים יתר מכל ימות השנה ונהגו כולם לקום בלילה בעשרת ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום

בשעה ששוקלין עוונות אדם עם זכיותיו אין מחשבי עליו עון שחטא בו תחלה ולא שיני אלא משלישי ואילך אם נמצאו עונותיו משלישי ואילך מרובין על זכיותיו אותן שתי עונות מצטרפין ודנין אותו על הכל ואם נמצאו זכיותיו כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילך מעבירין כל עונותיו ראשון ראשון לפי שהשלישי נחשב ראשון שכבר נמחלו השנים וכן הרביעי הרי הוא ראשון שכבר נמחל השלישי וכן עד סופן

ברא ביחיד שנ הן כל אלה יפעל אל פעמיים שלש עם גבר אבל הצבור תולין להן עון ראשון שיני ושלישי שנ על שלשה פשעי ישרא ועל ארבעה לא אשיבנו וכשמחשבין להן על דרך זה מחשבין להן מרביעי ואילך הבינוניים אם היה בכלל מחצה עוונות שלהן שלא הניח תפילין מעול דנין אותו כפי חטאו ויש לו חלק לעולם הבא

וכן כל הרשעים שעונותיהן מרובים דנין אותן כפי חטאיהם ויש להן חלק לעולם הבא שכל ישרא יש להם חלק לעולם הבא אעפ שחטאו שנ ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ ארץ זו משל כלומר ארץ החיים והוא העולם הבא וכן חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא ואו הן שאין להן חלק לעולם הבא אא נכרתי ואובדים ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעול ולעולמי עולמים המינין והאפיקורסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל והמשומדין

ומחטיאי הרבים והפורשין מדרכי צבור והעושה עבירות
ביד רמה בפרהסיא כיהויקים והמוסרים וכ מטילי אימה
על הצבור שלא לשם שמים ושופכי דמים ובעלי לשון
הרע והמושך ערלתו חמשה הן הנקראים מינין
האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג והאומ שיש
שם מנהיג אבל הן שנים או יתר. והאומ שיש שם רבון
אחר אבל שהוא גוף ובעל תמונה וכן האומ שאינו
לברו הראשון וצור לכל וכן העובד אלוה זולתו כדי להיות
מליץ בינו ובין רבון העולמים כל אחר מחמשה אלו הוא
מין שלשה הן הנקראין אפיקורוסין האומ שאין שם
נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם
והמכחיש נבואתו שלמשה רבינו והאומ שאין הבורא
יודע מעשה בני האדם כל אחר משלשה אלו הן אפיקורוסי
שלשה הן הכופרים בתורה האומ שאין התורה מעם ה
אפי פסוק אחר אפי תיבה אחת אם אמ משה אמרו מפי
עצמו הרי זה כופר בתורה וכן הכופר בפירושה והוא
תורה שבעל פה והמכחיש מגידיה כגון צדוק וביתוס
והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצו אחרת וכבר בטיל
תורה זו אעפ שהיא היתה מעם ה כגון הנוצרים והה"ג"רים
כל אחר משלשה אילו כופר בתורה שנים הם
המשומרים המשומר לעבירה אחת והמשומר לכל התורה
כולה המשומר לעבירה אחת זה שהחזיק עצמו לעשות
אותה עבירה בזרון ונתפרסם בה והורגל אפי היתה מן
הקלות כגון שהוחזק תמיד ללבוש שעטנז או להקיף פיאה
ונמצא כאלו בטלה מצוה זו מן העול אצלו הרי זה משומד
לאותו דבר והוא שיעשה להכעיס המשומד לכל
התורה כולה כגון החוזר לדתי הגוים בשעה שגוזרין שמד
וירבק בהם ויאמר מה בצע לי להרבק בישרא שהם שפלי
ונרדפים טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה הרי זה משומד
לכל התורה כולה מחטיאי הרבים כיצד אחד שהחטיא
בדבר גדול כגון ירבעם וצדוק ובייתוס ואחד שהחטיא
בדבר קל אפי לבטל מצות עשה ואחד האונס אחרים עד
שיחטאו כמנשה שהיה הורג את ישרא עד שיעבדו עז או
שהטעה אחרים והדיחם הפורש מדרכי צבור אעפ שלא
עבר עבירות אלא נבדל מעדת ישרא ואינו עושה מצוות
בכללן ולא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן אלא הולך
בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהן אין לו חלק
לעולם הבא העושה עבירות ביד רמה כיהויקים
בין שעשה קלות בין שעשה חמורות אין לו חלק לעולם
הבא ווהו הנקרא מגלה פנים בתורה מפני שהעיז מצחו
וגילה פניו ולא בוש מדברי תורה שנים הם המוסרי
המוסר חבירו ביד גוים להורגו או להכותו והמוסר
ממון חבירו ביד גוים או ביד אנס שהוא כגוי ושניהם אין
להם חלק לעולם הבא מטילי אימה על הצבור שלא
לשם שמים זה הרודה צבור בחוזקה והן יראים ופוחדים
ממנו הרבה וכוונתו לכבוד עצמו וכל חפציו שלא לכבוד
שמים כגון מלכי הגוים כל אחד
ואחד מעשרים וארבעה אנשים אלו שמנינו אעפ שהן
מישרא אין להן חלק לעולם הבא ויש עבירות קלות
מאלו ואעפכ אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם
הבא וכדי הן להתרחק מהן ולהזהר בהן ואילו הן המכנה
שם לחבירו והקורא לחבירו בכינויו והמלבין פני חבירו
ברבים והמתכבד בקלון חבירו והמבזה תלמידי חכמים
והמבזה רבותיו והמבזה את המועדו והמחלל את הקדשי
ברא שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא
כשמת בלא תשובה אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל
תשובה הרי זה מבני העולם הבא שאין לך דבר שעומד
בפני התשובה אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב
יש לו חלק לעולם הבא שנאמר שלום שלום לרחו ולקרוב
אמר ה ורפאתיו כל הרשעים והפושעים והמשומדי
וכיוצא בהן שחזרו בתשובה בין בגלוי בין במטמוניות
מקבלין אותן שנ שובו בנים שובבים אעפ שעדין שובב
הוא שהרי בסתר שב ולא בגלוי מקבלין אותו בתשבה

פרק רביעי

כד דברים מעכבין את התשובה ארבע מהן עון גדול
והעושה אחת מהן אין הקבה מספיק בידו לעשות תשובה
לפי גודל חטאו ואלו הן א המחטיא את הרבי ובכלל
עון זה המעכב את הרבי מלעשות מצוה ב והמטה
את חבירו מדרך טובה לרע כגון כסית ומדיח ג הרואה
בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בידו הואיל ובנו
ברשותו אלו מיחה בו היה פורש ונמצא כמחטיאו ובכלל
עון זה כל שאיפשר בידו למחות באחרים בין יחיד בין
רבים ולא מיחה אלא יניחם בכשלונם ד והאומר
אחטא ואשוב ובכלל זה האומר אחטא ויום הכפורי מכפר
ומהן ה דברים הנועלים דרכי התשובה בפני עושיהן
ואלו הן א הפורש מן הציבור לפי שבזמן שיעשו
תשובה לא יהיה עמהן ואינו זוכה עמהן בזכות שעושין
ב והחולק על דברי חכמים לפי שמחלוקתו גורמת לו
לפרוש מהן ואינו יודע דרכי התשובה ג והמלעיג
על המצות שכיון שנתבזו בעיניו אינו רודף אחריהן ולא
עושן ואם לא יעשה בכה יזכה ד והמבזה רבותיו
שדבר זה גורם לו לדחפו ולטרדו כגחזי ובזמן שנטרד
לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת ה והשונא
את התוכחות שהרי לא הניח לו דרך תשובה שהתוכחת
גורמת לתשובה שבזמן שמודיעין לו לאד חטאיו ומכלימי
אותו חוזר בתשובה כמו שכתוב בתורה זכור ואל תשכח
ממרים הייתם ולא נתן ה לכם לב עם נבל ולא חכם
וכן ישעיהו הוכיח את ישרא ואמר הוי גוי חוטא ידע
שור קונהו מדעתי כי קשה אתה וכן צוהו הא להוכי
לחטאים שנ קרא בגרון אל תחשוך וכן כל הנביאים
הוכיחו לישרא עד שחזרו בתשובה לפיכך צריך להעמיד
בכל קהל וקהל מישרא חכם גדול וזקן וירא שמי מנעוריו
ואהוב להם שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה ווה
ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו
לפיכך יעמד בחטאתיו שהם בעיניו טובים ומהם
חמשה דברים העושה אותן אי איפשר לו שישוב בתשובה
גמורה לפי שהם עוונות שבין אדם לחבירו ואינו יודע
חבירו שחטא לו כדי שיחזור לו או ישאל ממנו למחול לו
ואילו הן א המקלל את הרבים לא קלל אדם ידוע
כדי שישאל ממנו כפרה ב והחולק עם גנב שלפי
שאינו יודע גניבה זו שלמי היא אלא הגנב גונב לרבים
ומביא לו והוא לוקח ועוד שהוא מחזיק יד הגנב ומחטיאו
ג והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה עד שיחזירה
לבעליה לאחר זמן כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר
ד והאוכל שוד עניים ויתומים ואלמנות אלו בני אדם
אמללין הם ואינן ידועים ומפורסמים וגולים מעיר לעיר
ואין להם מכיר כדי שידע שור זה שלמי הוא ויחזירנו לו
ה והמקבל שוחד להטות דין אינו יודע עד היכן הגיע
הטייה זו וכמה היא כוחה כדי שיחזיר שהדבר יש לו רגלי
ועוד שהוא מחזיק יד זה ומחטיאו ומהן חמשה דברים
העושה אותן אין הזקתו לשוב מהן לפי שהן דברים קלים
בעיני רוב האד ונמצ חוטא והוא ידמה שאין זה חט ואלו
הן א האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה שזה אבק
גזל הוא והוא מדמה שלא חטא ויאמר כלום אכלתי אלא
ברשותו ב והמשתמש בעבוטו של עני שהעבוט
של עני אינו אלא כגון קורדום ומחרישה ויאמ בלבו אינן
חסרים והרי לא גזלתי אותו ג והמסתכל בעריות
מעלה על דעתו שאין בכך כלום שהוא אומר וכי בעלתי
או קרבתי והוא אינו יודע שראיית העינים עון גדול
שהיא גורמת לגופן של עריות שנא ולא תתורו אחרי
לבבכם ואחרי עיניכם ד והמתכבד בקלון חבירו
או בלבו שאינו חט לפי שאין חבירו עומד שם ולא הגיע
לו בשת ולא ביישו אלא ערך מעשי הטובים וחכמתו למול
מעשה חבירו או חכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מכובד
וחבירו בזוי ה והחושד כשרים אומר בלבו שאינו

חוטא לפי שהוא אומר מה עשיתי לו וכי יש שם אֿא חטא שמא עשה או לא עשה והוא אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר ברעתו כבעל עבירות ומהן חמשה דברים העושה אותן ימשך אחריהם תמיד וקשים הם לפרוש מהן לפיכך צריך אדם להזהר מהן שמא ידבק בהן והן כולן דעות רעות עד מאוד ואלו הן רכילות ולשון הרע ובעל חימה ובעל מחשבה רעה והמתחבר לרשע מפני שהוא למד ממעשיו והן נרשמים בלבו הוא שאמר שלמה ורועה כסילים ירוע וכבר בארנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהן תמיד קל וחומר לבעל תשובה כל אלו הדברים וכיוצא בהן אעפ שמעכבין את התשובה אין מונעין אותה אֿא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא

פרק חמישי

רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו הוא שכתו בתורה הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע כלומר הן מין זה שלאדם היה יחיד בעולם ואין מין שיני דומה לו בזה הענין שיהא הוא מעצמו ברעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע וכיון שכן הוא פן ישלח ידו אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומות העולם ורוב גומלי בני ישרא׳ שהקבה גוזר על האדם מתחלת ברייתו להיות צדיק או רשע אין הדבר כן אֿא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם או חכם או סכל או רחמן או אכורי או כילי או שוע וכן שאר כל הדעות ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים אֿא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי זו דרך שירצה הוא שירמיהו אמר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב כלומ אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע וכיון שכן הוא נמצא זה החוטא הוא הפסיד את עצמו ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה הוא שכתוב אחריו מה יתאונן אדם חי וכול וחזר ואמ הואיל ורשותנו בידינו ומדעתינו עשינו כל הרעו ראוי לנו לחזור בתשובה ולעזוב רשענו שהרשות עתה בידינו הוא שכתו אחריו נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה ודבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה שנ׳ ראה נתתי לפניך היום את החיים וכתו ראה אנכי נותן לפניכם היום כלומ שהרשות בידכם וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה בין טובים בין רעים ומפני זה הענין נאמר מי יתן והיה לבבם זה להם כלומר שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה אלא הכל מסור להם

אלו הא׳ היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע או אילו היה שם דבר שמושך את האדם בעיקר תולדתו לדרך מן הדרכים או למדע מן המדעות או לרעה מן הרעות או למעשה מן המעשים כמו שבודים מלבם הטפשים הוברי שמים היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים עשה כך ואל תעשה כך הטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם והוא מתחלת ברייתו כבר נגזר עליו או תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי איפשר לזוז ממנו ומה מקום היה לכל התורה כולה ובאי זה דין ואי זה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק השופט כל הארץ לא יעשה משפט ואל תתמה ותאמר היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורין לו וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו והכתוב אומר כל אשר חפץ השם עשה בשמים ובארץ דע שהכל כחפצו יעשה ואעפ שמעשינו מסורין לנו כיצד כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה והמים והארץ יורדים למטה והגלגל סובב בעיגול וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אֿא הוא מעצמו וברעתו שנתן לו הא׳ עושה כל שהאדם יכול לעשות לפיכך דנין אותו לפי מעשיו אם עשה טובה מטיבין לו ואם עשה רעה מריעין לו הוא שהנביא אמר מידכם היתה זאת לכם גם המה בחרו בדרכיהם ובענין זה אמר שלמה שמח בחור בילדותך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט כלומר דע שיש בידך כח לעשות ועתיד אתה ליתן את הדין שמא תאמר והלא הקבה יודע כל מה שיהיה קודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע אם ידע שהוא יהיה צדיק אי איפשר שלא יהיה צדיק ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואיפשר שיהיה רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויין בה אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר כבר בארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה שהקבה אינו יודע בידיעה שהוא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים אלא הוא יתעלה שמו ודעתו אחד ואין דעתו שלאדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמתת הבורא שנ׳ כי לא יראני האדם וחי כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא הוא שהנביא אמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי וכיון שכן הוא אין בנו כח לידע היאך ידע הקבה כל הברואים ומעשיהם אבל נודע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקבה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אֿא בראיו ברורות מדברי החכמה ומפני זה נאמר בנבואה שדנין את האדם על כל מעשיו כפי מעשיו אם טוב ואם רע וזהו העיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו

פרק ששי

פסוקי הרבה יש בתור׳ ובדברי נביאי׳ שהן נראין כסותרין עיקר זה ונכשלין בהן רוב האדם ויעלה על דעתן כהן שהקבה גוזר על האדם לעשות רעה או טובה ושאין לבו שלאדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה והרי אני מבאר עיקר גדול שממנו תדע פי כל אותן הפסוקים בזמן שאדם אחד או אנשי מדינה חוטאים ועושה החוטא חט שעושה מדעתו וברצונו כמו שהודענו ראוי להפרע ממנו והקבה יודע איך יפרע יש חט שהדין נותן שנפרעין ממנו על חטאו בעולם הזה בגופו או בממונו או בבניו הקטנים שבניו שלאדם הקטני׳ שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצוות כקניינו הן וכתו איש בחטאו יומת עד שיעשה איש ויש חט שהדין נותן שנפרעין ממנו לעולם הבא ואין עובר עליו שום נוק בעולם הזה ויש חטא שנפרעין ממנו לעולם הזה ולעולם הבא ברא בזמן שלא עשה תשובה אבל אם עשה תשובה התשובה כתרים לפני הפורענות וכשם שהאדם חוטא מרעתו וברצונו כך הוא עושה תשובה מרעתו וברצונו ואיפשר שיחטא אדם חט גדול או חטאים רבים עד שיתן הדין לפני דיין האמת שיהא הפרעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד בחטאי׳ שעשה הוא שהקבה אמר על ידי ישעיהו השמן לב העם הזה וגו׳ וכן הוא אומר ויהיו מלעיבים במלאכי אֿהים ובוזי דבריו ומתעתעים בנביאיו עד כלות חמת ה׳ בהן עד לאין מרפא כלומר חטאו ברצונם והרבו לפשוע עד שנתחייבו למנוע מהן התשובה שהיא המרפא לפיכך כתו בתורה ואני אחזק את לב פרעה לפי שחט מעצמו תחלה והרע לישרא׳ הגרים בארצו שנ׳ הבה נתחכמה לו נתן הדין למנוע תשובה ממנו עד שנפרעין ממנו לפיכך חזק הקבה את לבו ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר שלח ועשה תשובה וכבר אמר לו הקבה שאין אתה משלח שנ׳

ואתה ועבדיך ידעתי וגו̇ ואולם בעבו̇ זאת העמדתיך כדי להודיע לבאי העולם שבזמן שמונע הקבה התשוב לחוטא אינו יכול לשוב אא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו וכן סיחון לפי עוונות שהיו לו נתחייב למונעו מן התשובה שנ̇ כי הקשה ה אהיך את רוחו ואמץ את לבבו וכן הכנענים לפי תועבותיהן מנע מהם התשובה עד שעשו מלחמה עם ישרא̇ שנ̇ כי מאת ה היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה עם ישרא̇ למען החרימם וכן ישרא̇ בימי איהו לפי שהרבו לפשוע מנע מאיתן המרבי לפשוע תשוב שנ̇ ואתה הסיבות את לבם אחורני̇ כלומר מנעת מהן התשובה נמצאת אומר שלא גזר האל על פרעה להרע לישרא̇ ולא על סיחון לחטא בארצו ולא על הכנעניים להתעיב ולא על ישרא̇ לעבוד עז אלא כולן חטאו מעצמן וכולן נתחייבו למנוע מהן התשובה וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בנבואתם מאת ה לעוזרם על דרך האמת כמו שאמר דוד הורני ה דרכך כלומ̇ אל ימנעוני חטאי דרך האמת שממנה אדע דרכיך וייחוד שמך וכן זה שא ורוח נדיב תסמכני כלו̇ תניח רוחי לעשות חפצך ואל יגרמו לי חטאי למונעני מתשובה אלא תהיה הרשות בידי עד שאחזור ואבין ואדע דרך האמת ועל דרך זו כל הדומה לפסוקים או̇ ומהו זה שאמר דוד טוב וישר ה על כן יורה חטאים בדרך ידרך ענוים כול זה ששלח נביאים להם מודיעים דרכי ה ומחזירין אותן בתשובה ועוד שנתן בהן כח ללמוד ולהבין שמדה זו בכל אדם שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק מתאוה להן ורודף אותם והוא מה שאמר רזל בא לטהר מסייעין אותו כלומר ימצא עצמו נעזר על הדבר והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם הרי גזר על המצרים לעשו̇ רע וכתיב וקם העם הזה וזנה אחרי אהי נכר הארץ הרי גזר על ישראל לעבוד עז ולמה נפרע מהן לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע שיהיה הוא הזונה אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים שעברו עז אילו לא רצה לעבור לא היה עובר ולא הודיעו הבורא אלא מנהגו של עולם הא למה זה דומה לאומר העם הזה יהיה בהן צדיקים ורשעי̇ לא מפני זה יאמ̇ הרשע כבר נגזר עליו שיהיה רשע מפני שהודיע למשה שיהיו רשעים בישרא̇ כענין שנאמ̇ כי לא יחדל אביון מקרב הארץ וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן המצרים והמריעים לישרא̇ או̇ לא רצה להרע להם הרשות בידו שלא גזר על איש ידוע אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם וכבר אמרנו שאין כח באדם לידע היאך ידע הקבה דברים העתידין להיות

פרק שביעי

הואיל ורשו̇ כל אדם נתונה לו כמו שבארנו ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתוודות בפיו מחטאיו ולנעור כפיו מחטאיו כדי שימות והוא בעל תשובה ויזכה לחיי העולם הבא לעולם יראה אדם עצמו כאלו הוא נוטה למות ושמא ימות בשעתו ונמצא עומד בחטאו לפיכך ישוב מחטאיו מיד ולא יאמר כשאזקין אשוב שמא ימות טרם שיזקין הוא ששלמה אמר בחכמתו בכל עת יהיו בגדיך לבנים אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה אא כשם שצריך אדם לשוב מאילו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה ואילו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם וכן הוא אומר יעזוב רשע וגו̇ ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החט ופירש ממנו וכבש יצרו אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו כלו̇ מעלתן גדולה ממעלת אילו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשי̇ יצרם יותר מהם כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישרא̇ נגאלין אא בתשובה וכבר הבטיחה תורה שסוף ישרא̇ לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמ̇ והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו̇ ושבת עד ה אהיך ושב ה אהיך כו̇ גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנ̇ שובה ישרא̇ עד ה אהי ונא̇ שובו עדי נאם ה ונאמר אם תשוב ישרא̇ נאם ה אלי תשוב כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק התשובה מקרבת את הרחוקים אמש היה זה שנאוי לפני המקו̇ משוקץ ומרוחק ותועבה והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד וכן אתה מוצא שבלשון שהקבה מרחק החוטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים שנ̇ והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א̇ חי ונאמר ביכניהו ברשעתו כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו אם יהיה האיש הזה יכניהו חותם על יד ימיני וכיון ששב בגלותו נאמר בזרובבל בנו ביום ההוא נאם ה אקחך זרובבל בן שאלתיא̇ עבדי נאם ה ושמתיך כחותם כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה אהי ישרא̇ שנ̇ עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אוהיכם צועק ואינו נענה שנ̇ גם כי תרבו תפלה וכול ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנ̇ מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי מי גם בכם ויסגר דלתים וכול והיום הוא מודבק בשכינה שנ̇ ואתם הדבקים בה אוהיכם צועק ונענה מיד שנ̇ והיה טרם יקראו ואני אענה ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמח שנ̇ כי כבר רצה האוהי̇ את מעשיך ולא עוד אא שמתאוים להם שנ̇ וערבה לה̇ מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות בעלי תשובה דרכן להיות שפלים וענוים ביותר אם חרפו אותן הכסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן אמש היית עושה כך וכך ואמש היית אומ̇ כך וכך אל ירגישו להן אא שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות להם שכל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן זכותם מרובה ומעלתם מתגדלת וחט גמור הוא לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים או להזכירם לפניו כדי לביישו או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה הכל אסור ומוזהר עליו בכלל הונייית דברים שהזהירה תורה עליה שנ̇ ולא תונו איש את עמיתו

פרק שמיני

הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא החיי̇ שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה הוא שכתו בתור למען ייטב לך והארכת ימים מפי השמועה למדו למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך וזה הוא העולם הבא שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו ופירעון הרשעי̇ הוא שלא יזכו לחיים אילו אלא יכרתו וימותו וכל מי שאינו זוכה לחיים או̇ הוא המת שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו̇ ואבד כבהמה וזהו כרת הכתובה בתורה שנ̇ הכרת תכרת הנפש ההיא מפי השמועה למדו הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא כלומ̇ שאותה הנפש שפירש מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העול̇ הבא אא גם מן העול̇ הב̇ נכרת העולם הבא אין בו גוף וגויה אא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת הואיל ואין בו גויות אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא דבר מכל הדברי̇ שגופות בני אדם צריכין להן בעולם הזה ולא יארע דבר בו מן הדברים שמאורעין לגופות בעולם הזה כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן כך אמרו חכמי הראשוני̇ העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא תשמיש אא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה הרי נתברר לך שאין שם גוף לפי שאין

שם אכילה ושתייה וזה שאמרו צדיקים יושבין על דרך
חידה כלומר נפשות הצדיקים מצויין שם בלא עמל ולא
יגיעה וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת
שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא ומצויה עמהן והיא
העטרה שלהם כענין שאמ׳ שלמה בעטרה שעיטר לו אמו
והרי הוא אומ׳ ושמחת עולם על ראשם ואין השמחה גוף
כדי שתנוח על הראש כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא
הדעה ומהו זה שאמרו ונהנין מזיו שכינה שיודעי׳ ומשיגין
מאמתת הקבה מה שאינן יודעים והם בגוף האפל השפל
כל נפש האמורה בענין זה אינה הנשמה הצריכה לגוף
אלא צורת הנפש שהיא הדעה שהשיגה הבורא כפי כחה
והשיגה הדעות הנפרדות ושאר המעשים והיא הצורה
שביארנו ענינה בפרק ד׳ מהלכות יסודי התורה היא הנקר
נפש בענין זה חיים או לפי שאין עמהם מות שאין
המות אלא ממאורעות הגוף ואין שם גוף נקראו צרור החיי
שנאמר והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים וזהו
השכר שאין שכר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה
טובה והיא שהתאוו כל הנביאים וכמה שמות נקראו לה
דרך משל הר ה׳ ומקום קדשו ודרך הקדש
וחצרות ה׳ ונועם ה׳ ואהל ה׳
והיכל ה׳ ובית ה׳ ושער ה׳ וחכמים
קראו לה דרך משל לטובה זו המזומנת לצדיקים סעודה
וקורין לה בכל מקום העולם הבא הנקמה שאין
נקמה גדולה ממנה שתכרת הנפש ולא תזכה לאותן החיי
שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה וזה האבדון
הוא שקורין אותו הנביאים דרך משל באר שחת ואבדון
ותפתה ועלוקה וכל לשון כלייה והשחתה קורין לו
לפי שהיא הכלייה שאין אחריה תקומה וההפסד שאינו
חוזר לעולם שמא תקל בעיניך טובה זו ותדמה שאין
שכר המצות והיות האדם שלם בדרכי האמת אלא להיותו
אוכל ושותה מאכלות טובות ובועל צורות נאות ולובש
בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף
זהב ודברים הדומים לאלו כמו שמדמין אלו
הטפשים האוילים השטופים בזמה אבל החכמים
ובעלי דיעה ידעו שכל הדברי׳ האלו דברי הבאי והבל הם
ואין בהם תועלת ואינה טובה גדולה אצלינו בעולם הזה
אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה וכל הדברים האלו צרכי
הגוף הם ואין הנפ׳ מתאוה להם ומחמדתן אלא מפני צורך
הגוף כדי שימצא חפצו ויעמוד על בוריו ובזמן שאין שם
גוף נמצאו כל הדברים האלו בטלים. הטובה הגדולה
שתהיה בה הנפש בעולם הבא אין שם דרך בעולם הזה
להשיגה ולידע אותה שאין אנו יודעים בעולם הזה אלא
טובת הגוף ולה אנו מתאוים אבל אותה הטובה גדולה
עד מאד ואין לה ערך בטובות של עולם הזה אלא דרך
משל אבל בדרך האמת שנערוך טובות הנפש
בעולם הבא כטובת הגוף בעולם הזה במאכל ובמשתה
אינו כן אלא אותה הטובה גדול עד אין חקר ואין לה ערך
ודמיון הוא שאמר דוד מה רב טובך אשר צפנת ליראיך
וגו׳ וכמה כמה דוד והתאוה לחיי העולם הבא שנאמר
לולי האמנתי לראות בטוב השם בארץ חיים
כבר הודיעונו החכמים הראשונים. שטובת העולם הבא
אין כח באדם להשיגה על בוריה ואין יודע גודלה ויפיה
ועצמה אלא הקבה לבדו ושכל הטובות שמתנבאין בהם
הנביאים לישרא׳ אינן אלא לדברים שבגוף שנהנין בהן
ישרא׳ לימות המלך המשיח בזמן שתשוב הממשל לישרא׳
אבל טובת חיי העולם הבא אין לה ערך
ודמיון ולא דמוה הנביאים כדי שלא יפחתו אותה בדמיון
הוא שישעיהו אמר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה
למחכה לו כלומר הטובה שלא ראתה אותה עין נביא ולא
ראה אותה אלא אלהים עשה אותה האלהים לאדם שמחכה
לו אמרו חכמים כל הנביאים כולן לא ניבאו אלא לימות
המשיח אבל העולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך
זה שקראו אותו חכמים העולם הבא לא מפני שאינו מצוי
עתה וזה העולם אובד ואחר כך יבא אותו העולם אין
הדבר כן אלא הרי הוא מצוי ועומד שנ׳ אשר צפנת פעלת
ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין לו
לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף ונפש
וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה

פרק תשיעי

מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שנזכה לה
אם שמרנו דרך השם הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא
שנ׳ למען ייטב לך והארכת ימים והנקמה שנוקמין
מן הרשעים שעזבו אורחות הצדק הכתובות בתורה היא
הכרת שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה
מהו זה שכתו׳ בכל התורה כולה אם תשמעו
יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן
הדברים בעולם הזה כגון שובע ורעב ומלחמה ושלום
ומלכות ושפלות וישיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה
והפסדו ושאר כל דברי הברית כל אותן הדברים
אמת היו ויהיו ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו
אלינו טובות העולם הזה כולן ובזמן שאנו עוברין עליהן
תקרה אותנו הרעות הכתובות ואעפ׳ שאין אותן הטובות
הם סוף מתן שכרן שלמצות ולא אותן הרעות הם סוף
הנקמה שנוקמי׳ מעובר על כל המצוו אלא כך הוא הכרע
כל הדברים הקבה נתן לנו תורה זו עץ חיים לכל
העושה כל הכתוב בה ויודעו דיעה גמורה נכונה זוכה בה
לחיי העולם הבא ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה
והבטיחנו בתור׳ שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש
ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים
אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן
וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשו׳ התורה
כגון שובע ושלום ורבות כסף וזהב כדי שלא נעסוק כל
ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד
בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא וכן
הוא אומ׳ בתורה אחר שהבטיח בטובו העולם הזה וצדקה
תהיה לנו וגו׳ וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה
מדעת ונעסו׳ בהבלי הזמן כענין שנ׳ וישמן ישורון ויבעט
שדיין האמת יסיר מן העוזבים כל טובות העולם הזה
שהם חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות
המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעי
הוא שכתו׳ בתורה ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה׳ בך
תחת אשר לא עבדת את השם וגו׳ נמצא פי׳
כל אותן הברכות והקללות על דרך זו כלומר אם עבדתם
את ה׳ בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו
ומרחיק הקללות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה
ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייטב לך לעולם
שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם
זוכין לשני העולמים לחיים טובים בעולם הזה המביאים
לחיי העולם הבא שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובי
אין לו במה יזכה שנ׳ כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה
בשאול ואם עזבתם את ה׳ ושגיתם במאכל ומשתה
וזנות ודומה להם מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר
כל הברכות עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד ולא יהיה לכם
לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצות כדי שתאבדו מחיי
העולם הבא ונמצא שאבדתם שני עולמות שבזמן שאדם
טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון אינו מתעסק
לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הבא
ומפני זה נתאוו כל ישרא׳ נביאיהם וחכמיהם ימות המשי׳
כדי שינוחו ממלכות הרשעה שאינה מנחת להן לעסוק
בתורה ובמצוה כהוגן וימצאו להן מרגוע וירבו בחכמה
כדי שיזכו לחיי העולם הבא לפי שבאותן הימים
תרבה הדיעה והחכמה והאמת שנ׳ כי מלאה הארץ דעה
את ה׳ ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו והסירותי
את לב האבן מבשרכם מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע
דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה ונביא גדול הוא קרוב

ממשה רבינו ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותן דרך השם ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית הש בראש ההרים וסוף כל השכר כולו והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון הוא חיי העולם הבא אבל ימות המשיח הוא העולם הזה ועולם כמנהגו הולך אלא שהמלכות תחזור לישראל וכבר אמרו חכמים הראשונים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד

פרק עשירי

אל יאמר אדם הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובו בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא אין ראוי לעבוד את השם על הדרך זה שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים ואין עובד ה על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכי אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבוא בכללה ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקבה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקבה על ידי משה שנ ואהבת את ה אלהיך ובזמן שיאהוב אדם את ה אהבה הראוי מיד יעשה כל המצוות מאהבה וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה אהבה גדולה יתירה עזה מאד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמי בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה יתר מזה תהי אהבת ה בלב אוהביו שוגים בה תמי כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני וכל שיר השירים משל הוא לענין זה אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא תל לאהבה את ה כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה ועוד אמרו חכמים במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבוני תלמידיהם ומשכיליהם ביחוד אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב כול אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר עבדו מאהבה כל העוסק בתור כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עדיו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת ארון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלי להן רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישיגוהו וידעוהו ויעבדו מאהבה דבר ידוע וברור שאין אהבת הקבה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך אינו אוהב הקבה אלא בדעת שידעהו ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה בריך רחמנא דסייען

נגמר ספר ראשון

ומנין פרקיו מו פרקים

הלכות יסודי התורה

עשרה פרקים

הלכות דעות

שבעה פרקים

הלכות תלמוד תורה

שבעה פרקים

הלכות עז וחקות הגוים

שנים עשר פרקים

הלכות תשובה

עשרה פרקים

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

ספר שיני והוא ספר אהבה

הלכותיו שש וזהו סידורן הלכות קרית שמע הלכות תפלה וברכת כהנים הלכות תפילין ומזוזת וספר תורה הלכות ציצית הלכות ברכות הלכות מלה

הלכות קרית שמע מצות עשה אחת והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום הלכות תפלה וברכת כהנים יש בכללן שתי מצות עשה אחת לעבוד את ה בתפלה בכל יום שנייה לברך כהנים את ישראל בכל יום הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה יש בכללן חמש מצות עשה וזה הוא פרטן

א להיות תפילין על הראש
ב לקשרם על היד
ג לקבוע מזוזות בפתחי השערים
ד לכתוב כל איש ספר תורה לעצמו
ה לכתוב כל איש ספר שיני לעצמו כדי שיהיו לו שתי ספרי תורות

הלכות ציצית מצות עשה אחת והיא לעשות ציצית על כנפי הכסות הלכות ברכות מצות עשה אחת והיא לברך את שם הקבה אחר אכילה הלכות מילה מצות עשה אחת והיא למול את הזכרים ביום שמיני נמצאו כל המצות האלו הנכללות בספר הזה אחת עשר מצות עשה

הלכות קרית שמע

מצות עשה אחת והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום וביאור מצוה זו בפרקים אילו

פרק ראשון

פעמים בכל יום קוראין קרית שמע בערב ובבקר שנאמ ובשכבך ובקומך בשעה שדרך בני אדם שוכבים וזו היא לילה ובשעה שדרך בני אדם עומדין וזה הוא יום ומה הוא קורא שלשה פרשיות אלו הן שמע והיה אם שמע ויאמר ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה ייחוד השם ואהבתו ותלמודו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו ואחריה והיה אם שמוע שיש בה ציווי על זכירת שאר כל המצוות ואחר כך פרשת ציצית שגם היא יש בה ציווי זכירת כל המצוו אעפ שאין מצות ציצית נוהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך וקרית שלש פרשיות אילו על סדר זה היא הנקראת קרית שמע הקורא קרית שמע כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחוזר וקורא כדרכו ואהבת את ה

אלהיך עד סופה ולמה קורין כן מסורת היא בידינו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו צום וזרום על ייחוד השם ועל דרך ה׳ שהלך בה אברהם ויצחק אביו ושאל אותם ואמר להם בני שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד עמי בייחוד השם כענין שאמר לנו משה רבינו פן יש בכם איש או אשה וכול ענו כולם ואמרו שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד. כלומר שמע ממנו אבינו ישראל השם אלהינו השם אחד פתח הזקן ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח ששבח בו ישראל הזקן אחר פסוק זה

הקורא קרית שמע מברך לפניה ולאחריה ביום מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובלילה מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ברכה ראשונה שלפניה ביום יוצר אור ובורא חשך וכול וברכה שנייה אהבת עולם אהבתנו ושל אחריה אמת ויציב וברכה ראשונה שלפניה בלילה מעריב ערבים וכול שנייה לה אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת כול וברכה ראשונה של אחריה אמת ואמונה שנייה לה השכיבנו ברכה ראשונה שלפניה בין ביום בין בלילה פותח בה בברוך. וחותם בה בברוך ושאר ברכותיה חותם בכל אחת מהן בברוך ואין להם פתיחה בברוך ברכות אילו עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל עזרא הסופר ובית דינו תקנום ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא להוסיף עליהם מקום שהתקינו לחתום בברוך אינו רשאי שלא לחתום ומקום שהתקינו שלא לחתום אינו רשאי לחתום מקום שהתקינו שלא לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח מקום שהתקינו לפתוח אינו רשאי שלא לפתוח כללו של דבר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע וכל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית לא יצא ידי חובתו הקדים ברכה שנייה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין לפניה בין לאחריה יצא לפי שאין סדר בברכות:

בשחרית פתח יוצר אור וסיים מעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ובערב פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא שכל הברכות הולכות אחר החיתום אי זהו זמן קרית שמע בלילה מצותה משעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ידי חובתו שלא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה הקורא קרית שמע שלערבית אחר שיעלה עמוד השחר קודם הנץ החמה לא יצא ידי חובתו אלא אם כן היה אנוס כגון שכור או חולה או כיוצא בהן ואנוס שקרא בעת זה אינו אומר השכיבנו ואי זה הוא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה ושיעור זה כמו שעור שעה קודם שתעלה השמש ואם איחר וקרא קרית שמע אחר שתעלה השמש יצא ידי חובתו שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואיחר מי שהקדים וקרא קרית שמע שלשחרית אחר שיעלה עמוד השחר אעפ״ שהשלים קודם שתנץ החמה יצא ידי חובתו:

ובשעת הדחק כגון שהיה משכים לצאת לדרך קורא לכתחלה משעלה עמוד השחר הקורא אחר שלש שעות ביום אפי׳ היה אנוס לא יצא ידי חובת קרית שמע בעונתה אלא הרי הוא כקורא בתורה ומברך לפניה ולאחריה כל היום אפילו איחר וקרא אחר שלש שעות

פרק שיני

הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא ידי חובתו והשאר אם לא כיון לבו יצא אפי׳ היה קורא בתורה כדרכו או מגיה את הפרשיות האלו בעונת קריאה יצא והוא שכיון לבו בפסוק ראשון כל אדם קוראין כדרכן בין עומדין בין מהלכין בין שוכבין בין רוכבין על גבי בהמה ואסור לקרות קרית שמע והוא מוטל ופניו טוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה אבל קורא הוא והוא שוכב על צדו ואם היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו או שהיה חולה נוטה מעט לצדו וקורא מי שהיה מהלך על רגליו עומד בפסוק ראשון והשאר קורא והוא מהלך היה ישן מצערין אותו ומעירין אותו עד שיקרא פסוק ראשון ומיכן ואילך אם אנסתו שינה אין מצערין אותו מי שהיה עוסק במלאכה מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה כולה

וכן האומנין בטלין ממלאכתן בפרשה ראשונה כדי שלא תהא קריאתן עראי והשאר קורא הוא כדרכו ועוסק במלאכתו אפי׳ היה עומד בראש האילן או בראש הכותל קורא במקומו ומברך לפניה ולאחריה היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קרית שמע פוסק וקורא ומברך לפניה ולאחריה היה עוסק בצרכי רבים לא יפסוק אלא יגמור עסקיהן ויקרא אם נשאר עת לקרות היה עוסק באכילה או שהיה במרחץ או שהיה עוסק בתספורת או שהיה מהפך בעורות או שהיו עוסקין בדין גומר ואחר כך קורא קרית שמע ואם היה מתירא שמא יעבור זמן קריאה ופסק וקרא הרי זה משובח מי שירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות קודם שתנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם היה מתירא שמא תנץ החמה קודם שיקרא יתכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא ולא יתכסה לא במים הרעים שריחן רע ולא במי המשרה ולא במים צלולין מפני שערותו נראית בהן אבל מתכסה הוא במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו

הקורא קרית שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו כדי שלא תהי קריאתו עראי ואם עשה כן אעפ״ שיצא ידי חובתו הרי זה מגונה וצריך להשמיע לאזנו כשהוא קורא ואם לא השמיע לאזנו יצא וצריך לדקדק באותיותיו ואם לא דקדק יצא כיצד ידקדק ישמור שלא ירפה החזק ולא יחזיק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד הנח לפי׳ צריך ליתן ריוח בין הדבקי׳ בין כל שתי אותיות הדומות שאחת מהן סוף תיבה והאחרת תחלת תיבה הסמוכה לה כגון בכל לבבך קורא בכל ושוהה וחוזר וקורא לבבך וכן ואבדתם מהרה הכנף פתיל וצריך לבאר ז׳ של תזכרו וצריך להאריך בדלת של אחד כדי שימליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות וצריך שלא יחטוף בחית כדי שלא יהא כאומר אי חד קורא אדם את שמע בכל לשון שיהיה מבינה והקורא בכל לשון צריך להזהר מדברי שבוש שבאותה הלשון ומדקדק באותה הלשון כמו שמדקדק בלשון הקדש הקורא למפרע לא יצא במה דברים אמורים בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פרשה לפרשה אעפ״ שאינו רשאי אני אומר שיצא לפי שאינה סמוכה לה בתורה קרא פסוק וחזר וקראהו פעם שנייה הרי זה מגונה קרא מילה אחת וכפלה כגון שקרא שמע שמע משתקין אותו קראה סירוגין יצא אפי׳ שהה בין סירוג לסירוג כדי לגמור את כולה יצא והוא שיקרא על הסדר קראה מתנמנם והוא מי שאינו ער ולא נרדם בשינה יצא ובלבד שיהיה ער בפסוק ראשון

ספק קרא קרית שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה אבל אם ידע שקרא ונסתפק לו אם בירך לפניה ולאחריה או לא בירך אינו חוזר ומברך קרא וטעה יחזור למקום שטעה נעלם ממנו בין פרשה לפרשה ואינו יודע אי זו פרשה השלים ואי זו צריך להתחיל חוזר לפרק ראשון שהוא ואהבת את ה׳ אלהיך וגו׳ טעה באמצע הפרק ואינו יודע להיכן פסק חוזר לראש הפרק היה קורא וכתבתם ואינו יודע אם הוא בוכתבתם של שמע או בוכתבתם שבוהיה אם שמע חוזר לוכתבתם של שמע ואם נסתפק לו אחר שקרא למען ירבו ימיכם אינו חוזר שעל הרגל לשונו הוא הולך היה קורא ופגע באחרים או פגעו בו אחרים אם היה בין פרק לפרק פוסק ומתחיל ושואל שלום בו שהוא

חייב בכבודו כגון שפגע באביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה ומשיב שלום לכל אדם שנתן לו שלום היה קורא באמצע הפרשה אינו פוסק ומתחיל לשאול אלא בשלום מי שהוא מתירא ממנו כגון מלך או אנס וכיוצא בהן אבל מי שהוא חייב בכבודו כגון אביו או רבו אם נתן לו שלום תחלה פוסק ומשיב לו שלום ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנייה בין שנייה לשמע בין שמע לוהיה אם שמע בין והיה אם שמע לויאמר בין הפרקים האלו שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם אבל בין ויאמר לאמת ויציב הרי זה כאמצע הפרק ולא יפסיק אלא לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד

פרק שלישי

הקורא את שמע רוחץ ידיו במים קודם שיקרא הגיע זמן קריאתה ולא מצא מים קודם שיקרא לא יאחר קריאתה וילך לבקש מים אלא מקנח ידיו בעפר או בצרור או בקורה וכיוצא בהן וקורא אין קורין לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא אעפ שאין בו צואה ולא בבית הקברות ולא בצד המת עצמו ואם הרחיק ארבע אמות מן הקבר או מן המת מותר לקרות וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו חוזר וקורא בית הכסא החדש שהוכן ועדיין לא נשתמש בו מותר לקרות קרית שמע לנגדו אבל לא בתוכו מרחץ החדש מותר לקרות בתוכו היו שני בתים וזמן אחד מהן לבית הכסא ואמר על השיני וזה הרי השיני ספק אם הזמינו לכך אם לא לפיכך אין קוראין בו לכתחלה ואם קרא יצא אמר גם זה הרי שניהם מוזמנין ואין קוראין בהן חצר המרחץ והוא המקום שבני אדם עומדין בו לבושין מותר לקרות בו קרית שמע

ולא קרית שמע בלבד אלא כל ענין שהוא מדברי הקדש אסור לאומרו בבית המרחץ ובבית הכסא ואפילו אמרו בלשון חול ולא לאמרו בלבד אלא אפו׳ להרהר בלבו בדברי תורה בבית הכסא ובבית המרחץ ובמקו׳ הטנופת והוא המקום שיש בו צואה ומי רגלים אסור דברים של חול מותר לאומרן בלשון קדש בבית הכסא וכן הכנויי׳ כגון רחום ונאמן וכיוצא בהן מותר לאמרן בבית הכסא

אב׳ השמות המיוחדים והן השמות שאינן נמחקין אסור להזכירן בבית הכסא ובבית המרחץ ישן ואם נזדמן לו להפריש מן דבר האסור בבית המרחץ או בבית הכסא מפריש ואפי׳ בלשון קודש ובעניני קודש צואת האדם וצואת כלבים וחזירין בזמן שיש בתוכן עורות וכל צואה שריחה רע כגון אלו אסור לקרות קרית שמע כנגדן וכן כנגד מי רגלים שלאדם אבל מי רגלים שלבהמה קורין כנגדן קטן שאינו יכול לאכול כזית דגן בכדי שיאכל הגדול כשלש ביצי דגן אין מרחיקין לא מצואתו ולא ממי רגליו היתה צואה יבשה כחרש אסור לקרות כנגדה ואם היתה יבישה יותר מחרש עד שאם זרקה תתפרך הרי היא כעפר ומותר לקרות כנגדה מי רגלים שנבלעו בקרקע אם היו מרטיבין היד אסור לקרות כנגדן ואם לאו מותר כמה ירחיק אדם מצואה וממי רגלים ואחר כך יקרא ארבע אמות ברא בזמן שהם מלאחוריו או מצדיו אבל אם היו כנגד פניו מרחיק מהן עד שלא יראה אותן ואחר כך יקרא ברא בשהיה עמהן בבית במקום שוה אבל אם היה שם מקום גבוה מהן עשרה טפחי׳ או נמוך מהם עשרה טפחים יושב בצד המקום וקורא שהרי נפסק ביניהם והוא שלא יגיע לו ריח רע וכן אם כפה כלי על הצואה או על ממי רגלים אעפ׳ שהן עמו בבית הרי אלו כקבורין ומותר לקרות כנגדן היה בינו ובין הצואה מחיצה שלזכוכית אעפ׳ שהוא רואה אותה מאחרי הזכוכית מותר לקרות בצידה

נתן רביעית מים לתוך מי רגלים שלפעם אחת מותר לקרות עמהן בתוך ארבע אמות היתה צואה בגומה עומד בסנדלו על הגומא וקורא והוא שלא יהיה סנדלו נוגע בה היתה כנגדו צואה מעוטה ביותר כמו טיפה רוקק עליה רוק עבה עד שתתכסה וקורא היתה טיפת צואה על בשרו או ידיו מטונפות מבית הכסא ולא היה להן ריח רע כלל מפני קוטנן או יבשותן מותר לקרות לפי שאין להן ריח רע אבל אם היתה במקום אעפ׳ שאינה נראית כשהוא עומד הואיל ונראית כשהוא יושב אסור לקרות עד שיקנח יפה יפה מפני שהצואה לחה היא ויש לה ריח רע וכמה גאונים הורו שאסור לו לקרות אם היו ידיו מטונפות וכך ראוי לעשות

ריח רע שיש לו עיקר מרחיק ארבע אמות וקורא אם פסק הריח ואם לא פסק הריח מרחיק עד מקום שפסק הריח ושאין לה עיקר כגון מי שיצא ממנו רוח מלמטה מרחיק עד מקום שתכלה הריח וקורא גרף של רעי ועביט שלמי רגלים אסור לקרות קריית שמע כנגדן ואעפ׳ שאין בהם כלום ואין להם ריח רע מפני שהם כבית הכסא צואה עוברת כגון שהיתה שטה על פני המים אסור לקרות כנגדה ופי חזיר כצואה עוברת דמי ואסור לקרות כנגדן עד שיעברו ממנו ארבע אמות היה קו״א והגיע למקום הטנופת לא יניח ידו על פיו ויקרא אלא יפסיק עד שיעבור מאותו מקום

וכן הקורא שיצתה ממנו רוח מלמטה יפסיק עד שתכלה באשה וחוזר לקריאתו וכן בדברי תורה יצתה רוח מחבירו אעפ׳ שמפסיק לקרית שמע אינו פוסק לדברי תורה היה קורא קרית שמע בבית ונסתפק לו אם יש שם צואה או מימי רגלים או אין שם הרי זה מותר לקרות היה קורא באשפה ונסתפק לו אם יש שם צואה או אין שם לא יקרא עד שיבדוק שחזקת האשפה שהיא מקום הטנופת אבל ספק מי רגלים אפילו באשפה מותר לקרות כשם שאסור לקרוא כנגד צואה ומי רגלים עד שירחיק כך אסור לקרות כנגד הערוה עד שיחזיר פניו אפי׳ גוי או קטן לא יקרא כנגד ערותן אפילו מחיצה של זכוכית מפסקת הואיל והוא רואה אותה אסור לקרות עד שיחזיר פניו וכל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא ואפי׳ אשתו ואם היה מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדה וכשם שהוא אסור כנגד ערות אחרים כך הוא אסור לקרות כנגד ערותו לא יקרא כשהוא ערום עד שיכסה ערותו היתה חגורה של בגד או עור או שק על מתניו אעפ׳ ששאר גופו ערום מותר לו לקרות קרית שמע והוא שלא יהיה עקיבו נוגע בערותו היה ישן בטליתו והיה ערום חוצץ בטליתו מתחת לבו וקורא אבל לא יחוץ צוארו ויקרא מפני שלבו רואה את הערוה ונמצא כמי שקורא בלא חגורה שנים שהיו ישנים בטלית אחת כל אחד מהן אסור לקרות אעפ׳ שיכסה לבו עד שתהא טלית מפסקת ביניהן עד שלא יגע בשר זה בבשר זה ממתניו ולמטה ואם היה ישן עם אשתו או בניו ובני ביתו הקטנים הרי גופן כגופו ואינו מרגיש מהן לפיכך אעפ׳ שבשרו נוגע בהם מחזיר פניו וחוצץ מתחת לבו וקורא עד אימתי הם קטנים לענין זה עד שיהא הזכר בן שתים עשר שנה ויום אחד והנקבה בת אחת עשרה שנה ויום אחד והוא שיהא תבניתם כתבנית גדולים שדים נכונו ושערך צמח ואחר כך לא יקרא עד שתפסיק טלית ביניהן אבל אם עדין לא היו לא שדים נכונו ושערך צמח קורא עמהן בקרוב בשר ואינו צריך הפסק עד שיהיה הזכר בן שלש עשרה שנה ויום אחד והנקבה בת שתים עשרה שנה ויום אחד

פרק רביעי

נשים ועבדים וקטנים פטורין מקרית שמע ומלמדין את הקטנים לקרותה בעונתה ומברכין לפניה ולאחריה כדי לחנכן במצות מי שהיה לבו טרוד ונחפז לדבר מצוה פטור מכל המצות ומקרית שמע לפיכך חתן שנשא בתולה פטו׳ מקרית שמע עד שיבא עליה לפי שאין דעתו פנויה שמא לא ימצא לה בתולים ואם שהא עד מוצאי

שבת ולא בעל חייב לקרות ממוצאי שבת ואילך שהרי נתקררה דעתו ולבו גס בה אעפ שלא בעל אבל הנושא את הבעולה אעפ שעוסק במצוה חייב לקרות הואיל ואין לו דבר שמשבש דעתו וכן כל כיוצא בזה מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו פטור מקרית שמע עד שיקברנו מפני שאין דעתו פנויה לקרות ואם היה משמר את המת אעפ שאינו מתו פטור מקרית שמע ואם היו השומרים שנים האחד משמר והשיני נשמט למקום אחר וקורא וחוזר ומשמר ונשמט האחר וקורא וכן החופר קבר למת פטור מקרית שמע אין מוציאין את המת לקוברו סמוך לזמן קרית שמע אא אם כן היה אדם גדול ואם התחילו והוציאו והגיע זמן הקריאה והן מלוין את המת כל שיש למטה צורך בהן כגון נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן בין שהיו לפני המטה בין שהיו לאחר המטה פטורין ושאר המלוין שאין למטה צורך בהן חייבין היו עוסקים בהספר והגיע זמן קרית שמע בזמן שהמת מונח לפניהן נשמטין אחד אחד וקוראי וחוזרין להספר אין המת מוטל לפניהם כל העם קורין קש והאבל יושב ודומם לפי שאינו חייב לקרות עד שיקבור את מתו קברו את המת וחזרו האבלים לקבל תנחומין וכל העם הולכים אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדין בו האבלים לעשות שורה לקבל תנחומין אם יכולין העם להתחיל ולגמור אפי פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו אא ינחמו את האבלים ואחר שיפטרו מהן יתחילו לקרות בני אדם העומדין בשורה הפנימיין שהן רואין פני האבלים פטורין מקרית שמע והחיצונים הואיל ואינם רואים את האבלים חייבין בקרי שמע במקומן כל מי שהוא פטור מלקרות קרית שמע אם רצה להחמיר על עצמו לקרות קורא והוא שתהא דעתו פנויה עליו אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבוהל אינו רשאי לקרות עד שתתישב דעתו כל הטמאין חייבין בקרית שמע ומברכין לפניה ולאחריה והן בטומאתן אעפ שאיפשר להן לעלות מטומאתן בו ביום כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזבה ומשכבן כיוצא בהן ועזרא ובית דינו תקנו שלא יקרא בדברי תורה בעל קרי לבדו והוציאוהו מכלל שאר הטמאין עד שיטבו ולא פשטה תקנה זו בכל ישרא ולא היה כח ברוב הצבור לעמוד בה לפיכך בטלה וכבר נהגו כל ישרא לקרו בתורה ולקרות קרית שמע והן בעלי קריין לפי שאין דברי תורה מקבלין טומאה אא עומדין בטהרתן לעולם שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה מה אש אינה מקבלת טומאה אף דברי תורה אינם מקבלין טומאה

נגמרו הלכות קרית שמע

הלכות תפילה וברכת כהנים

יש בכללן שתי מצות עשה אחת לעבוד את ה בכל יום בתפילה שנייה לברך כהנים את ישרא בכל יום וביאור שתי מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

מצות עשה להתפלל בכל יום שנ ועבדתם את ה אהיכם מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה שנ ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה ואין מנין התפלות מן התורה ואין חיוב התפלה הזאת מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפילה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמה אא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפל בכל יום ומגיד שבחו של הקבה ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה להש על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו אם היה רגיל מרבה בתחנה ובקשה ואם היה ערל שפתים מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה וכן מנין התפילות כל אחד כפי יכולתו יש מתפלל פעם אחת ביום ויש מתפלל פעמים הרבה והכל יהיו מתפללין נכח המקדש בכל מקום שיהיה וכן היה הדבר תמיד ממשה רבינו ועד עזרא כיון שגלו ישרא בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים ואותן הבנים נתבלבלה שפתם והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונו הרבה וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צורכו בלשון אחת אא בשיבוש שנ ובניהם חצי מדבר אשדודית וגו ואינם מכירים לדבר יהודית ובלשון עם ועם ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקבה בלשון הקדש עד שיערבו עמה לשונות אחרו וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר

שלש ראשונות שבח להשם ושלש אחרונות הודייה ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבו כולן כדי שיהו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן ותהיה תפלת אילו העלגי תפלה שלימה כתפלת בעל הלשון הצחה ומפני ענין זה תקנו כל הברכו והתפלות הסדורות בפי כל ישרא כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלג וכן תקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות שתים תפילות בכל יום כנגד שני תמידי וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפילה שלישית כנגד קרבן מוסף ותפילה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפילת השחר ותפילה שכנגד תמיד של בין הערבי היא הנקראת תפלת מנחה ותפילה שכנגד המוכפי היא הנקראת תפילת הכוכפין וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפילה אחת בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתאכלין והולכין כל הלילה שנאמר היא העולה וכול כענין שנאמר ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי ואין תפלת ערבית הובה כתפלת שחרית ומנחה ואעפכ נהגו כל ישרא בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבי וקבלוה עליהם כתפילת חובה וכן תקנו תפילה אחר תפילת המנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלבד כדי להוסיף תחנה ובקשה מפני התענית וזו היא התפילה הנקראת תפלת נעילה כלומר ננעלו שערי שמים בעד השמש ונכתרה לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה נמצאו התפלות בכל יום שלש ערבית ושחרית ומנחה ובשבתות ובמועדים ובראשי חדשים ארבעה שלש של כל יום ותפלת המוספין וביום הכפורים חמשה ארבעה אילו ותפלת נעילה תפלות או אין פוחתין מהן אבל מוסיפים עליהם אם רצה אדם להתפלל כל היום כולו הרשות בידו וכל אותן התפילות שיוסיף כמו מקריב נדבות לפיכך צרי שיחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעיו מעין הברכו ואם חידש אפי בברכה אחת דיו כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה וג ראשונות וג אחרונות לעולם אין מוסיפין בהם ולא פוחתין מהן ואין משנין בהן דבר אין הצבור מתפללין תפלת נדבה לפי שאין הציבו מביאין קרבן נדבה ולא יתפלל אפילו יחיד מוסף שתים אחת חובת היום ואחת נדבה לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף ויש מן הגאונים מי שהורה שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובי לפי שאין מקריבין בהן נדבה אלא חובת היום בלבד

פרק שיני

בימי רבן גמליא רבו המינים בישרא והיו מצרין לישרא ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם וכיון שראה שזו גדולה מכל צרכי בני אדם עמד הוא ובית דינו והתקין ברכה

אחרת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד המינים וקבע
אותה בתפילה כדי שתהיה ערוכה בפי הכל נמצאו כל
הברכות שבתפילה תשע עשרה ברכות בכל תפילה
שבכל יום מתפלל אדם תשע עשרה ברכות אלו על הסדר
ברא בשמצא דעתו מכוונת ולשונו תמהר לקרות אבל
אם היה טרוד ודחוק או שקצרה לשונו מהתפלל יתפלל
שלש ראשונות וברכה אחת מעין כל האמצעיות ושלש
אחרונות ויצא ידי חובתו וזו הברכה שתקנו מעין כל
האמצעיות הביננו ה׳ אלהינו לדעת את דרכיך ומול
את לבבנו ליראתך לסלוח היה לנו להיות גאולים ורחוקי
מכאוב ודשננו ושכננו בנאות ארצך ונפוצים מארבע
תקבץ והתועים בדעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידך
וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון הוכלך ובצמיחת
קרן לדוד עבדך ובעריכות נר לבן ישי משיחך טרם נקרא
אתה תענה כדבר שנ׳ והיה טרם יקראו ואני אענה עוד
הם מדברי אתה תשמע כי אתה הוא עונה בכל עת פודה
ומציל מכל צוקה בא״י שומע תפלה ברא בימות
החמה אבל בימות הגשמים אינו מתפלל הביננו מפני
שצריך לומר שאלה בברכת השנים וכן במוצאי
שבתות וימים טובים אינו מתפלל הביננו מפני שצריך
לומר הבדלה בחונן הדעת ובשבתות ובימים טובים
מתפלל שבע ברכות בכל תפלה ותפלה מארבע תפלות
של אותו היום שלש ראשונות ושלש אחרונות וברכה
אמצעי מעין אותו היום בשבתות חותמין בברכת אמצעי
מקדש השבת וברגלים חותם בה מקדש ישר׳ והזמנים
ואם היה שבת ויום טוב חותמים בה מקדש השבת
וישר׳ והזמנים בראש השנה חותמין בה מלך על כל
הארץ מקדש ישר׳ ויום הזכרון ואם היה שבת חותם
בה מלך על כל הארץ מקדש השבת וישר׳ ויום הזכרון
ברא בתפלת ערבית ושחרית ומנחה אבל תפילת
המוספין שלראש השנ׳ מתפלל תשע ברכות שלש ראשונו׳
ושלש אחרונות של כל יום ושלש אמצעיות ראשונה מן
האמצעיות ענינה מלכיות שנייה זכרונות שלישית שופרו׳
וחותם בכל אחת מהם מענינה ביום הכפורי׳ מתפלל בכל
תפילה מחמש תפלות שבע ברכות שלש ראשונות ושלש
אחרונות ואמצעית מעין היום וחותם בכל אחת מהן מלך
על כל הארץ מקדש ישר׳ ויום הכפורים ואם חל
להיות בשבת חותם בכל תפלה מהן מלך על כל הארץ
מקדש השבת וישר׳ ויום הכפורים ברא ביום שלצום
של כל שנה ושנה אבל ביום צום של שנת היובל מתפלל
תפלת המוספין תשע ברכות כמו שהתפלל במוסף ראש
השנה והם אותן הברכות עצמן בלא פחות ולא יותר ואין
מתפללי אותן אלא בזמן שהיובל נוהג בכל תפילה מהתפילו׳
פותח קודם לברכה ראשונ׳ ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהלת
וכשהוא חותם בסוף התפלה אום׳ יהיו לרצון אמרי
פי וגו׳ ואחר כך צועד לאחוריו בראשי חדשים
ובחולו של מועד מתפלל ערבית שחרית ומנחה תשע
עשרה ברכות כשאר הימים ואומר בעבודה אלהינו ואלהי
אבותינו יעלה ויבוא במוסף בחולו של מועד מתפלל
תפלת המוסף כמו שיתפלל ביום טוב ובראשי חדשי
מתפלל שבע ברכות שלש ראשונות ושלש אחרונות
ואמצעית מעין קרבן ראש חדש וחותם בה מקדש ישר׳
וראשי חדשים שבת שחלה בחולו שלמועד וכן ראש
חדש שחל להיות בשבת מתפלל ערבית ושחרית ומנחה
שבע ברכות כשאר השבתות ואום׳ יעלה ויבא בעבודה
במוסף מתחיל בברכה אמצעי׳ בענין שבת ומשלים בענין
שבת ואום׳ קדושת היום באמצע ברכה וחותם בה בראשי
חדשי׳ מקדש השבת וישר׳ וראשי חדשי׳ ובחולו שלמועד
חותם בה כמו שהוא חותם ביום טוב שחל להיות בשבת
ויום טוב שחל להיות באחר בשבת מתפלל
בברכה רביעית בלילה ותודיענו משפטי צדקך ותלמדנו
לעשות חוקי רצונך ותתן לנו ה׳ אלהינו קדושת שבת וכבוד
מועד וחגיגת הרגל ובין קדושת שבת לקדושת יום טוב
הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה הקדשת
ותתן לנו ה׳ אלהינו מועדים לשמחה וחגים וזמנים לששון
וכול ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב של כל השנה
מבדיל באתה חונן אעפ׳ שהוא מבדיל על הכוס
בחנוכה ובפורים מוסיפין בהודיה על הנסים שבת
שחלה להיות בחנכה מזכיר על הנסים במוסף כמו שמזכי׳
בשאר תפילות בימי התענית אפילו יחיד
שהתענה מוסיף בשומע תפלה עננו ה׳ עננו כול
ושליח צבור אומרה ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא
וחותם בה העונה בעת צרה ומושיע ונמצא מתפלל עשרי׳
ברכות בתשעה באב מוסיפין בבונה ירושלם רחם
ה׳ אלהינו עלינו ועל ישר׳ עמך ועל ירושלם עירך ועל
העיר האבילה כול כל ימות הגשמים אומר בברכה
שנייה מוריד הגשם ובימות החמה מוריד הטל
מאימתי אומר מוריד הגשם מתפילת המוספין של יום
טוב האחרון של חג עד תפלת שחרי׳ של יום טוב הראשון
של פסח ומתפלת המוספין של יום טוב הראשון של פסח
אומר מוריד הטל משבעה ימים במרחשון שואלין את
הגשמים בברכת שנים כל זמן שמזכיר הגשם ברא
בארץ ישר׳ אבל בשנער ובסוריא ובמקומות הסמוכות
לאלו והדומין להן שואלין את הגשמים ביום ששים אחר
תקופת תשרי מקומות שהן צריכין לגשמים בימות
החמה כגון איי הים הרחוקים שואלין את הגשמים בעת
שהן צריכין להן בשומע תפלה ומקומות שהן עושין יום
טוב שני ימים אומר מוריד הגשם בתפילת מוסף של יום
ראשון של שמיני עצרת ומתפלל והולך כל ימות הגשמים
כל השנה כולה חותם בברכה שלישית הא׳
הקדוש ובברכת שתים עשרה מלך אוהב צדקה ומשפט
ובעשרת הימים שמראש השנה עד מוצאי
יום הכפורים חותם בשלישית המלך הקדוש ובשתים
עשרה המלך המשפט יש מקומות שנהגו להוסיף
בעשרת ימים אילו בברכה ראשונה זכרנו לחיים כול
ובשנייה מי כמוך אב הרחמן וגו׳ ובהודאה זכור רחמיך
וכו׳ ומוסיפין בברכה אחרונה בספר חיים וכו׳ וכן
יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אילו בברכת
שלישית ובכן תן פחדך ובכן כול אבל בראש השנה
וביום הכפורים מנהג פשוט הוא להוסיף בשלישית ובכן
תן פחדך וכולי

פרק שלישי

תפלת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה
וזמנה עד סוף שעה רביעית שהיא שלישית היום ואם
עבר או טעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יצא ידי
חובת תפלה אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה שכשם
שתפילה מצוה מן התורה כך מצוה מדבריהם להתפלל
אותה בזמנה כמו שתקנו לנו חכמים ונביאים כבר
אמרנו שתפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים תקנו
זמנה ולפי שהיה התמי׳ קרב בכל יום בתשע שעו׳ ומחצה
תקנו זמנה מתשע שעות ומחצה והיא הנקראת מנחה
קטנה ולפי שבערב הפסח שחל להיות בערב שבת היו
שוחטין את התמיד בשש שעות ומחצה אמרו שהמתפלל
מאחר שש שעות ומחצה יצא ומשהגיע זמן זה הגיע זמן
חיובה וזו היא הנקראת מנחה גדולה נהגו אנשים
הרבה להתפלל גדולה וקטנה והאחת רשות והורו מקצת
הגאונים שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה וכן הדין
נותן מפני שהיא כנגד דבר שאינו תדיר בכל יום ואם
התפלל הגדולה חובה לא יתפלל קטנה אלא רשות הא
למדת שזמן מנחה גדולה משש שעות ומחצה עד תשע
שעות ומחצה וזמן מנחה קטנה מתשע שעות ומחצת עד
שישאר מן היום שעה ורביע ויש לו להתפלל אותה עד
שתשקע החמה תפלת המוספין זמנה אחר תפלת
השחר עד שבע שעות ביום והמתפלל אותה אחר שבע
שעות אעפ׳ שפשע יצא ידי חובתו מפני שזמנה כל היום

תפלת הערב אעפ שאינה חובה המתפלל
אותה זמנה מתחילת הלילה עד שיעלה עמוד השחר
ותפילת נעילה זמנה כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת
החמה המתפלל תפלה קודם זמנה לא יצא ידי חובתו
וחוזר ומתפלל אותה בזמנה ואם התפלל תפלת שחרית
בשעת הדחק אחר שיעלה עמוד השחר יצא ויש לו
להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם
שתשקע החמה וכן יתפלל ערבית שלמוצאי שבת בשבת
לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה ובלבד
שיקרא קרית שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים מי
מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל במזיד אין לו תקנה
ואינו משלם בשוגג או שהיה אנוס או טרוד משלם
אותה תפלה בזמן תפלה הסמוכה לה ומקדים תפלה
שבזמנה ואחריה מתפלל את התשלומין כיצד טעה
ולא התפלל שחרית ועבר חצי היום יתפלל מנחה שתים
ראשונה תפלת מנחה והשנייה תשלומי שחרית טעה
ולא התפלל מנחה עד ששקעה החמה יתפלל ערבי שתים
ראשונה ערבית ושנייה תשלומי מנחה טעה ולא התפלל
ערבית עד שיעלה עמוד השחר מתפלל שחרית שתים
ראשונה שחרית והשנייה תשלומי ערבית
טעה ולא התפלל לא תפלה זו ולא תפלה הסמוכה לה
אינו משלם אלא אחרונה בלבד כיצד טעה ולא התפלל לא
שחרית ולא מנחה מתפלל ערבית שתים ראשונה ערבית
והאחרונה תשלומי מנחה אבל שחרית אין לה תשלומין
שכבר עבר זמנה וכן בשאר תפילות היו לפניו שתי
תפילות של מנחה ושל מוספין מתפלל שלמנחה ואחר כך
מתפלל של מוספין ויש מי שמורה שאין עושין בצבור כן
כדי שלא יטעו

פרק רביעי

חמשה דברים מעכבין את התפלה אעפ שהגיע זמנה
טהרת ידים וכסוי הערוה וטהרת מקום תפילה ודברים
החופזים אותו וכוונת הלב טהרת ידים כיצד רוחץ
ידיו במים עד הפרק ואחר כך יתפלל היה מהלך
בדרך והגיע זמן תפלה ולא היה לו מים אם היה בינו ובין
המים ארבעה מילין שהם שמונת אלפים אמה הולך עד
מקום המים ורוחץ ואחר כך יתפלל היה בינו ובין המים
יותר על כן מקנח ידיו בצרור או בעפר או בקורה ומתפלל
ברא לפניו אבל אם היה מקום המים לאחוריו אין
מחייבין אותו לחזור לאחוריו אלא עד מיל אבל אם
עבר מן המים יותר אינו חייב לחזור אלא מקנח ידיו
ומתפלל ברא שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד
בשאר תפילות חוץ מתפלת שחרית אבל שחרית רוחץ
פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל ואם היה רחוק
מן המים מקנח ידיו בלבד ואחר כך יתפלל כל
הטמאין רוחצין ידיהן בלבד כטהורין ומתפללין אעפ
שאיפשר להם לטבול ולעלות כטומאת אין הטביל מעכבת
וכבר בארנו שעזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי בלבד
בדברי תורה עד שיטבול ובית דין שעמדו אחר כן
התקינו אף לתפל שלא יתפלל בעל קרי בלבד עד שיטבול
ולא מפני טומאה וטהרה נגעו בה אלא כדי שלא יהיו
תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהן כתרנוגלים ומפני
זה תקנו טבילה לבעל קרי לבדו והוציאוהו מכלל הטמאין
לפיכך היו אומרין בזמן תקנה זו שאפילו זב שראה
קרי ונדה שפלטה שכבת זרע ומשמשת שראתה דם נדה
צריכין טבילה לקרית שמע וכן לתפלה כפני הקרי אעפ
שהם טמאין וכן הדין נותן שאין טבילה זו מפני טהרה
אלא מפני הגזירה שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד
וכבר בטלה תקנה זו של תפלה לפי שלא פשטה בכל
ישראל ולא היה כח בצבור לעמוד בה
מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בעל קרי מתפלל עד
שרוחץ כל בשרו במים משום הנון לקראת אלהיך ישראל
ברא בבריא או בחולה שבעל אבל חולה שראה קרי

לאונסו פטור מן הרחיצה ואין בזה מנהג וכן זב שראה
קרי ונדה שפלטה שכבת זרע אין בהן מנהג אלא מקנחין
עצמן ורוחצין ידיהן ומתפללין כיסוי הערוה כיצד
אעפ שכסה ערותו כדרך שמכסין לקרית שמע לא יתפלל
עד שיכסה את לבו ואם לא כסה לבו או שנאנס ואין לו
במה יכסה הואיל וכסה ערותו והתפלל יצא ולכתחלה לא
יעשה טהרת מקום התפלה כיצד לא יתפלל במקום
הטנופת ולא במרחץ ולא בבית הכסא ולא באשפה ולא
במקום שאינו בחזקת טהרה עד שיבדקנו כללו של דבר
כל מקום שאין קורין בו קרית שמע אין מתפללין בו וכשם
שמרחיקין מצואה וממי רגלים וריח רע ומן המת ומראיי
הערוה לקרית שמע כך מרחיקין לתפלה המתפלל
ומצא צואה במקומו הואיל וחטא מפני שלא בדק עד
שלא התפלל חוזר ומתפלל במקום טהור
היה עומד בתפל ומצא צואה כנגדו אם יכול להלך לפניו
כדי שיזרקנה לאחריו ארבע אמות יהלך ואם לאו יסלקנה
לצדדין ואם אינו יכול יפסיק גדולי החכמים לא היו
מתפללים בבית שיש בו שכר ולא בבית שיש בו מוריים
בעת עפושו מפני שריחו רע אעפ שהמקום טהור
דברים החופזים אותו כיצד אם היה צריך לנקביו לא
יתפלל וכל הצריך לנקביו והתפלל תפלתו תועבה וחוזר
ומתפלל אחר שיעשה צרכיו ואם יכול להעמיד עצמו
כדי פרסה תפלתו תפלה ואעפכ לכתחילה לא יתפלל
עד שיבדוק עצמו יפה יפה ויפקוד נקביו ויסיר כחו וניעו
וכל הדבר הטורדו ואחר כך יתפלל מי שגיהק ופיהק
ונתעטש בתפלתו אם לרצונו הרי זה מגונה ואם בדק גופו
קודם שיתפלל ובא לאנסו אין בכך כלום נזדמן לו רוק
בתפלתו מבליעו בטליתו או בבגדו ואם היה מצטער מכך
זורקו בידו לאחוריו כדי שלא יצטער בתפילה ונמצא
טרוד יצא ממנו רוח מלמטה כשהוא עומד בתפלה
שלא לדעתו שוהה עד שתיכלה הרוח וחוזר לתפלתו
בקש להוציא רוח מלמט ונצטער הרבה ואינו יכול להעבי
עצמו מהלך לאחריו ארבע אמות וממתין עד שתכלה
הרוח ואומר רבון כל העולמים יצרתנו נקבים נקבים
חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתינו וכלמתנו
חרפה וכלמה בחיינו תולעת ורמה במיתתנו וחוזר
למקומו ומתפלל היה עומד בתפלה ונטפו מי רגליו
על ברכיו ממתין עד שיכלו המים וחוזר לתפלתו שפסק ואם
שהה כדי לגמור את התפלה חוזר לראש וכן המשתין
מים שוהה כדי הלוך ד אמות ואחר כך יתפלל ומשהתפלל
שוהה אחר תפלתו כדי הילוך ארבע אמות ואחר כך
משתין כדי שיפסוק דברי התפלה מפיו כוונת הלב
כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ואם התפלל
בלא כוונה חוזר ומתפלל בכונה מצא דעתו משובשת
ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו לפיכך
הבא מן הדרך והוא עיף או מיצר אסור לו להתפלל עד
שתתישב דעתו אמרו חכמים ישהא שלשה ימים עד
שינוח ותתקרר דעתו ואחר כך יתפלל כיצד היא
הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו
הוא עומד לפני השכינה לפיכך צריך לישב מעט קודם
התפלה כדי לכוין את לבו ואח כך יתפלל בנחת ובתחנוני
ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך
לו לפיכך צריך לישב מעט ואחר כך יפטר חסידים
הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם תפלה ושעה אחת
לאחר תפלה ומאריכין בתפלה שעה שכור אל יתפלל
מפני שאין לו כוונה ואם התפלל תפלתו תועבה לפיכך חוזר
ומתפלל כשיתרונן משכרותו שתוי לא יתפלל ואם התפלל
תפלתו תפלה אי זהו שכור זה שאינו יכול לדבר לפני
המלך שתוי יכול לדבר בפני המלך ואינו משתבש
אף על פי כן הואיל ושתה רביעית יין לא יתפלל
עד שיסיר יינו מעליו וכן אין עומדין להתפלל לא
מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא
מתוך מריבה ולא מתוך כעס אלא מתוך דברי תורה ולא

מתוך דין הלכה אעפ שהן דברי תורה כדי שלא יהא לבו
טרוד בהלכה אלא מתוך דברי תורה שאין בה עיון כגון
הלכות פסוקות תפלות הפרקים כגון תפלת מוסף
ראש חדש ותפילת מועדות צריך להסדיר תפלתו ואחר
כך עומד ומתפלל כדי שלא יכשל בה היה מהלך
במקום סכנה כגון מקום גדודי חיות וליסטים והגיע זמן
תפלה מתפלל ברכה אחת וזו היא צרכי עמך ישראל מרובי
ודעתן קצרה יהי רצון מלפניך ה אלהינו שתתן לכל אחד
ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה והטוב
בעיניך עשה בא שומע תפלה ומתפלל אותה בדרך
כשהוא מהלך ואם יכול לעמוד עומד וכשהוא מגיע לישוב
ותתקרר דעתו חוזר ומתפלל תפלה כתקנתה יח ברכות

פרק חמישי

שמנה דברים צריך המתפלל לזהר בהן ולעשותן ואם
היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין
ואלו הן עמידה ונוכח המקדש ותקון הגוף ותיקון
המלבושין ותקון המקום והשווית הקול והכריעה
וההשתחויה עמידה כיצד אין מתפלל אלא מעומד היה
יושב בספינה או בעגלה אם יכול לעמוד יעמוד ואם לאו
ישב במקומו ויתפלל חולה מתפלל אפי שוכב על
צדו והוא שיכול לכוין את דעתו וכן הצמא והרעב הרי הן
בכלל חולים אם יש בו יכולת לכוין את דעתו יתפלל ואם
לאו אל יתפלל עד שיאכל וישתה היה רוכב על הבהמה
אעפ שיש לו מי שיאחז בהמתו לא ירד אלא ישב במקומו
ויתפלל כדי שתהא דעתו מיושבת עליו נכח המקדש
כיצד היה עומד בחוצה לארץ מחזיר פניו נכח ארץ ישראל
ומתפלל היה עומד בארץ מכוין את פניו כנגד ירושלם
היה עומד בירושלם מכוין פניו כנגד המקדש היה עומד
במקדש מכוין פניו כנגד בית קדש הקדשים סומא
ומי שלא יכול לכוין את הרוחות והמהלך בספינה יכוין
את לבו כנגד השכינה ויתפלל תקון הגוף כיצד כשהוא
עומד בתפלה צריך לכוין את רגליו זו בצד זו ונותן עיניו
למטה כאלו הוא מביט לארץ ויהיו לבו פנוי למעלה כאלו הוא
עומד בשמים ומניח ידיו על לבו כפותין הימני על השמאלי
ועומד כעבד לפני רבו באימה ביראה ופחד ולא יניח ידיו
על חלציו תיקון המלבושים כיצד מתקן מלבושיו
תחלה ומציין עצמו ומהדר שנ השתחוו לה בהדרת קדש
ולא יעמוד בתפלה באפונדתו ולא בראש מגולה ולא
ברגלים מגולות אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו בפני
גדולים אלא בבית הרגלים ובכל מקום לא יאחז תפלין בידו
וספר תורה בזרועו ויתפלל מפני שלבו טרוד בהן ולא
יאחז כלים ומעות בידו אבל מתפלל הוא ולולב בידו
בימות החג מפני שהוא מצות היום היה משאוי על
ראשו והגיע זמן תפלה אם היה פחות מארבע קבין
מפשילו לאחריו ומתפלל בו
היה ארבע קבין מניחו על גבי קרקע ואחר כך יתפלל
דרך כל החכמי ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהן עטופי
תיקון המקום כיצד יעמוד במקום נמוך ויחזיר
פניו לכותל וצריך לפתוח חלונות או פתחין כנגד ירושלם
כדי להתפלל כנגדן שנאמר וכוין פתיחן ליה בעיליתי וכו
וקובע מקום לתפלתו תמיד ואין מתפלל בחורבה ולא
אחורי בית הכנסת אלא אם כן החזיר פניו לבית הכנסת
ואסור לישב בצד העומד בתפילה או לעבור
לפניו עד שירחיק ממנו ארבע אמות לא יעמוד במקו
גבוה שלשה טפחים או יתר ויתפלל לא על גבי מטה ולא
על גבי ספסל ולא על גבי כסא היה בנין גבוה אם יש בו
ארבע אמות על ארב אמות שהוא שיעור חבית הרי הוא
כעלייה ומותר להתפלל בו וכן אם היה מוקף מחיצו מכל
רוחותיו אעפ שאין בו ד אמו מות להתפל בו מפני שאין
גבהו ניכר שהרי חלק רשות לעצמו האומנין שהיו עושין
מלאכה בראש האילן או בראש הנדבך או בראש הכותל
והגיע זמן תפלה יורדין למטה ומתפללין וחוזרין למלאכת

ואם היו בראש תוית או בראש התאנה מתפללין במקומן
מפני שטרחן מרובה ומה הן מתפללין אם היו עושין
בסעודתן בלבד מתפללין שלש תפלות של תשע עשרה
ברכות היו עושין בשכרן מתפללין הביננו ובין כך
ובין כך אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהן
השווית הקול כיצד לא יגביה קולו בתפלתו
ולא יתפלל בלבו אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע
לאזנו בלחש ולא ישמיע קולו אלא אם כן היה חולה או
שאינו יכול לכוין את לבו עד שישמיע קולו הרי זה מותר
ובלבד שלא יהא בצבור כדי שלא תטרף דעתן מקולו
כריעה כיצד המתפלל כורע חמשה כריעות בכל
תפלה ותפלה בברכה ראשונה בתחלה ובסוף ובהודיה
בתחלה ובסוף וכשגומר התפלה כורע ופוסע שלש פסיעו
לאחוריו ונותן שלום משמאל עצמו ואחר כך מימין עצמו
ואחר כך מגביה ראשו מן הכריעה וכשהוא כורע הכריעו
כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם ברא בהדיוט אבל
כהן גדול כורע בתחלת כל ברכה ובסוף כל ברכה והמלך
כיון ששחה בראשונה אינו מגביה ראשו עד שגומר כל
תפלתו ולמה נותן שלום לשמאלו תחלה מפני ששמאלו
הוא ימין שכנגד פניו כלום כשהוא עומד לפני המלך נותן
שלום לימין המלך ואחר כך לשמאל המלך וקבעו
שיפטר מן התפלה כמו שנפטרין מלפני המלך
כל הכריעו האלו צריך שיכרע בהן עד שיתפקפקו כל
חליות שבשדרו ויעש עצמו כקשת ואם שחה מעט וציער
עצמו ונראה ככורע בכל כחו אינו חושש השתחויה
כיצד אחר שמגביה ראשו מכריעה חמישית ישב לארץ
ונופל על פניו ארצה ומתפלל בכל התחנוני שירצה כריעה
האמורה בכל מקום על ברכים קידה על אפים השתחויה
זה פישוט ידים ורגלים עד שנמצא מוטל על פניו ארצה
כשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה יש מי שהוא עושה
קידה ויש מי שהוא עושה השתחויה ואסור לעשות
השתחויה על האבני אלא במקדש כמו שבארנו בהלכו עו
ואין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן הוא
יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע אבל מטה פניו מעט
ואינו כובש אותן בקרקע ומותר לאדם להתפלל במקום זה
וליפול על פניו במקום אחר מנהג פשוט בכל ישראל
שאין נפילת פנים בשבת ובמועדי ולא בראש השנה ולא
בראשי חדשים ובחנכה ובפורים ולא במנחה של ערבי
שבתות וימים טובים ולא בערבית שבכל יום ויש יחידים
שנופלים על פניהם בערבית וביום הכפורים בלבד נופלי
על פניהם בכל תפלה ותפלה מפני שהוא יום תחנה
בבקשה ותענית

פרק ששי

אסור לו לאדם לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור
מתפללין אלא אם כן היה נושא משאוי או שהיה לבית
הכנסת שני פתחים בשני רוחות שהרואה אומר שמא ילך
ויכנס בפתח האחר וכן אם היה בעיר שתי בתי
כנסיות יאמר הרואה שמא ילך לבית הכנסת הרגיל בו
ואם יש לו תפלין בראשו מותר לו לעבור ואעפ שאין שם
אחד מכל אלו שהתפילין מוכיחין עליו שהוא רודף אחר
מצות ואינו ממבטלי תפלה
המתפלל עם הצבור לא יאריך את תפלתו יותר מדיי אבל
בינו לבין עצמו הרשות בידו ואם בא לומר אחר תפלתו
אפילו כסדר וידוי יום הכפורים אומ וכן אם רצה להוסיף
בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכה מוסיף
כיצד היה לו חולה מבקש עליו רחמים בברכת חולים כפי
צחות לשונו היה צריך לפרנסה מוסיף תחנה ובקשה
בברכת השנים ועל דרך זו בכל אחת מהן ואם רצה
לשאול בכל צרכיו בשומע תפלה שואל אבל לא ישאל לא
בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אסור לו לאדם
שיטעום כלום או שיעשה מלאכה מאחר שיעלה עמוד
השחר עד שיתפלל תפלת שחרית וכן לא ישכים

לפתח חבירו לשא' בשלומו קודם שיתפלל תפלת שחרית
ולא יצא בדרך קודם שיתפלל אבל טועם ועושה מלאכה
קודם שיתפלל מוסף וקודם מנחה אבל אינו סועד סמוך
למנחה כיון שהגיע זמן מנחה גדולה ולא יכנס למרחץ
אפי להזיע עד שיתפלל שמא יתעלפה ויבטל מן התפלה
ולא לאכל אפילו אכילת עראי שמא ימשך באכילה ולא
לדון אפילו בגמר דין שמא יכתר הדין וימשך ויבטל מן
התפלה וכן לא ישב לפני הספר לספור אפי תספורת
הדיוט עד שיתפלל שמא ישבר הזוג ולא יכנס
לבורסקי סמוך למנחה עד שיתפלל שמא יראה הפסד
במלאכתו ויתעסק בה ויתעכב מן התפלה ואם התחיל
באחת מאלו לא יפסוק אלא גומר ואחר כך מתפלל תפלת
מנחה מאימתי התחלת תספורת משיניח מעפורת
שלספרין על ברכיו ומאמתי התחלת מרחץ משיפשוט
הבגד הסמוך לבשרו ומאמתי התחלת הבורסקי
משיקשור בין כתפיו כמו שהאומנין עושין ומאמתי
התחלת אכילה לבני ארץ ישרא' כשיטול ידיו ולבני
בבל משיתיר חגורו ומאמתי התחלת הדין משיתעטפו
הדיינים וישבו ואם היו יושבין משיתחילו בעלי דינין
לטעון אעפ שתפלת ערבית רשות לא יבא אדם
ממלאכתו ויאמר אוכל מעט ואישן קמעה ואחר כך אתפלל
שמא תאנוס אותו שינה ונמצא ישן כל הלילה אלא מתפלל
ערבית ואחר כך אוכל ושותה או ישן ומותר להסתפר
וליכנס למרחץ סמוך לשחרית כפני שלא גזרו אלא סמוך
למנחה שהוא דבר המצוי שרוב העם נכנסין שם ביום
אבל בשחר דבר שאינו מצוי לא גזרו בו מי שהיה
עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן התפלה פוסק ומתפלל ואם
היתה תורתו אומנותו ואינו עושה מלאכה כלל והיה
עוסק בתורה בשעת תפלתו אינו פוסק שמצות תלמוד
תורה גדולה כמצות תפלה

וכל העוסק בצרכי רבים כעוסק בדברי תורה אין
המתפלל מפסיק תפלתו אלא מפני סכנת נפשו בלבד ואפי
מלך ישרא' שוא' בשלומו לא ישיבנו אבל פוסק הוא למלך
גוי שמא יהרגנו היה עומד בתפלה וראה מלך גוי או
אנס בא כנגדו יקצר ואם אינו יכול יפסיק וכן אם
ראה נחשים ועקרבים באים כנגדו אם הגיעו אליו והיה
דרכן באותן המקומות שהן ממיתין פוסק ובורח ואם לא
היה דרכן להמית אינו פוסק נשים ועבדים וקטנים
חייבים בתפלה וכל איש שפטור מקרית שמע פטור מן
התפלה וכל המלוין את המת אעפ שאין למטה צורך בהן
פטורין מן התפלה

פרק שביעי

כשתקנו חכמי דברי תפלות או תקנו ברכות אחרות לברך
אותן בכל יום או הן כשיכנס אדם למטתו לישן בלילה
מברך באי אמה המפיל חבלי שינה על עיני והמשקיע
שנת תרדמה והמאיר לאישון בת עין יהי רצון מלפניך ה
אהי שתצילני מיצר רע ומפגע רע ואל יבהלוני חלומות
רעים ולא הרהורים רעים ותהא מטתי שלימה לפניך
ותעמידני ממנה לחיים ולשלום והאירה עיני פן אישן
המות באי המאיר לעולם כולו בכבודו וקורא פרשה
ראשונה מקרית שמע וישן ואפי אשתו ישנה עמו קורא
פסוק ראשון או פסוקי רחמים ואחר כך יישן ואם
אנכתו שינה קורא אפי פסוקי רחמים ואחר כך יישן
בשעה שייקץ בסוף שנתו מברך והוא על מטתו כך אהי
נשמה שנתת בי טהור אתה בראתה ואתה יצרתה ואתה
נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני
ואתה עתיד להחזירה בי לעתיד לביא כל זמן שהנשמה
תלויה בקרבי מודה אני לפניך ה אהי רבון כל המעשים
באי המחזיר נשמות לפגרים מתים. כששומע קול
התרנגולים מברך באי אמה הנותן לשכוי בינה להבחין
בין יום ובין לילה כשלובש בגדיו מברך באי אמה
מלביש ערומי כשמניח סרינו על ראשו מברך באי אמה
עוטר ישראל בתפארה כשמעביר ידיו על עיניו מברך
פוקח עורים כשישב על מטתו מברך מתיר אסורים
כשמוריד רגליו מן המטה ומניחם על גבי קרקע
מברך רוקע הארץ על המים כשעומד מברך זוקף
כפופים כשנוטל ידיו מברך אשר קדשנו במצותיו
וצונו על נטילת ידים כשרוחץ פניו מברך באי אמה
המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי
יהי רצון מלפניך ה אהי ואהי אבותי שתרגילני לדבר
מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה ועון ותשלט בי יצר טוב
ואל ישלוט בי יצר רע ותחזקני במצותי ותן חלקי בתורת
ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי
ותגמלני חסדים טובים באי גומל חסדים טובים
וכל זמן שיכנס אדם לבית הכסא אומר קודם שיכנס
התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון עזרוני עזרוני
שמרוני שמרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שזה דרכן
של בני אדם ואחר שיצא מברך באי אמה אשר
יצר את האדם בחכמ וברא בו נקבים נקבים חלולי חלולי
גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יסתם אחד מהם או אם
יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים אפי שעה אחת
באי רופא כל בשר ומפליא לעשות כשחוגר חגורו
מברך אוזר ישרא' בגבורה כשלובש נעליו מברך
שעשית לי כל צרכי כשמהלך לצאת לדרך מברך
המכין מצעדי גבר ומברך אדם בכל יום באי אמה שלא
עשאני גוי באי אמה שלא עשאני אשה באי אמה
שלא עשאני עבד שמנה עשר ברכות או אין להם סדר
אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכ' בשבילו בשעתו
כיצד הרי שחגר חגורו והוא על מטתו מברך אוזר
ישרא' בגבורה שמע התרנגול מברך הנותן לשכוי
בינה וכל הברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך
אותה כיצד לן בכסותו אינו מברך כשעומד מלביש
ערומים הלך יחף אינו מברך שעשית לי כל צרכי
ביום הכפורים ובתשעה באב שאין שם רחיצה
אינו מברך נטילת ידים ולא המעביר חבלי שינה
אם לא נכנס לבית הכסא אינו מברך אשר יצר את האדם
וכן שאר ברכות אילו נהגו העם ברוב ערינו לברך
ברכות או זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחייבו בהן בין
לא נתחייבו בהן וטעות הוא ואין ראוי לעשו כן ולא יברך
ברכה אלא אם כן נתחייב בה המשכים לקרוא בתורה
קודם שיקרא קרית שמע בין קרא בתורה שבכתב בין
קרא בתורה שבעל פה נוטל ידיו תחלה ומברך שלש
ברכות ואחר כך קורא ואו הן אשר קדשנו במצותיו
וצונו על דברי תורה הערב נא ה אהינו את דברי תורתך
בפינו ובפיפיות עמך כל בית ישרא' ונהיה אנחנו וצאצאינו
וצאצאי עמך יודעי שמך ועוסקי תורתך באי המלמד תורה
לעמו ישרא' באי אמה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו
את תורתו באי נותן התורה בכל יום חייב אדם לברך
שלש ברכות או ואחר כך קורא מעט מדברי תורה ונהגו
העם לקרא ברכת כהנים ויש מקומות שקורין צו את בני
ישרא' ויש מקומות שקורין שתיהן וקורין פרקים או הלכות
מן המשנה ומן הבריתות ושבחו חכמים הראשונים למי
שקורא זמירות מספר תלי' בכל יום ויום מתהלה לדוד עד
סוף הספר וכבר נהגו לקרות פסוקים לפניהם ולאחריהם
ותקנו ברכה לפני הזמירות והיא ברוך שאמר וברכה
לאחריהם והיא ישתבח ואחר כך מברך על קרית שמע
וקורא קרית שמע יש מקומות שנהגו בהן לקרות בכל יום
אחר שמברכין ישתבח שירת הים ואחר כך מברכין על
שמע ויש מקומות שקורין שירת האזינו ויש יחידים
שקורין שתי השירות הכל לפי המנהג חייב אדם
לברך מאה ברכות בין היום והלילה וכה הן מאה ברכות
או כג ברכות שמנינו בפרק זה ושבע ברכות שלקרית
שמע של שחרית וערבית לפניה ולאחריה וכשמתעטף
בציצית מברך באי אמה אשר קדשנו במצותיו וצונו
להתעטף בציצית וכשלובש תפילין מברך באי אמה

אקבו להניח תפילין ושלש תפלות שבכל תפלה מהן שמנה עשרה ברכות הרי שמונים וששה ברכות וכשהוא אוכל שתי סעודות של יום והלילה מברך ארבעה עשר ברכות שבעה בכל סעודה אחת כשיטול ידיו תחלה ועל המזון אחת בתחלה ושלשה בסוף ועל היין לפניו ולאחריו הרי ז ברכות הרי מאה ברכות בין הכל בזמן הזה שתקנו ברכת המינין בתפל והוסיפו הטוב והמטיב בברכ׳ המזון נמצאו חמשה ברכות יתירות בשבתות וימים טובי׳ שהתפלה שבעה ברכות וכן אם לא נתחייב בשאר הימים בכל הברכו האו כגון שלא ישן כל הלילה ולא התיר חגורו ולא נכנס לבית הכסא וכיוצא באו צריך להשלים מאת ברכות מן הפירות כיצד אכל מעט ירק מברך לפניו ולאחוריו וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ומונה כל הברכות עד שמשלים מאה בכל יום

סדר תפלות כך הוא בשחר משכים אדם ומברך ברכות אלו וקורא הזמירות ומברך לפניהם ולאחריהם וקורא אחר שמע ומברך לפניה ולאחריה ומדלג קדושה מן הברכת ראשונה שלפניה שאין היחיד אומר קדושה וכשהוא חותם גאל ישרא׳ מיד יעמוד כדי שיסמוך גאולה לתפלה ומתפלל מעומד כמו שאמרנו וכשישלי׳ ישב ויפול על פניו ומתחנן ומגביה ראשו ומתחנן מעט והוא יושב בדברי׳ תחנונים ואחר כך יקרא תהלה לדוד מיושב ויתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו ובתפלת המנחה מתחיל לקרוא תהלה לדוד מיושב ואחר כך עומד ומתפלל תפלת המנחה וכשמשלים נופל על פניו ומתחנן ומגביה ראשו ויתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו ובתפלת הערב קורא קרית שמע ומב׳ לפניה ולאחריה וסומך גאולה לתפלה ומתפלל מעומד וכשישלים ישב מעט ויפטר והמתחנן אחר תפלת ערבית הרי זה משובח ואעפ שמברך השכיבנו אחר גא׳ ישרא׳ אינה הפסק בין גאולה לתפלה והרי שתיהן כברכה אחת ארוכה

פרק שמיני

תפלת הצבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקבה מואס בתפלתן של רבים לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור ולא יתפלל יחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבו ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת שאין תפלתו נשמעת בכל עת אא בבית הכנסת וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הצבור נקרא שכן רע ומצוה לרוץ לבית הכנסת שנ נרעה נרדפה לדעת את ה וכשיצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אלא ילך מעט מעט וכשיכנס בבית הכנסת יכנס שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל לקיים מה שנאמר לשמור מזוזות פתחי בית המדרש גדול מבית הכנסת וחכמים גדולים אף עפ שיש להם בעירם בתי כנסיות הרבה לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקים שם בתורה והוא שיתפלל שם תפלת הצבור וכיצד היא תפילת הצבור יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעין ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין ושליח ציבור אחד מהן ואפי היו מקצתן שכבר התפללו ויצאו ידי חובתן משלימי׳ להם לעשרה והוא שיהיו רוב העשרה שלא התפללו וכן אין אומרין קדושה ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה ולא מפטירין בנביאים אא בעשרה וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע והכל שומעים ועונין אחריו אמן אא בעשרה וזה הוא הנקרא פורס על שמע ואין אומר קדיש אא בעשרה ואין הכהנים נושאים ידיהם אלא בעשרה והכהני׳ מן המנין שכל עשרה מישרא׳ הן הנקראי׳ עדה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו והיו עשרה שהרי יצאו יהושע וכלב וכל דבר קדושה לא יהא אא בתוך העדה מישרא׳ שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישרא׳ וכל אלו הדברים אם התחילו בהן בעשרה והלכו מקצתן אף על פי שאין רשאין יגמרו השאר וצריך להיות כולן במקום אחד ושליח צבור עמהם במקום אחד

חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה והיו תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה ויחיד בגדולה אין מצטרפין צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן צבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן שהרי הוא מופלג מהן ואינו עמהם במקום אחד מפני שיש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמו מופלגת מן הקטנה ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרן זוית שלה וכן אם היתה צואה בגדולה אסור להתפלל ולקרות קרית שמע בקטנה היתה צואה בקטנה מותר להתפלל ולקרות קרית שמע בגדולה אם לא היה שם ריח רע מפני שהיא מופלגת ממנה שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן כיצד בשעה שהוא מתפלל והן שומעין ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הן כמתפללין בדא בשאינו יודע להתפלל אבל היודע אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו בדא בשאר ימות השנה חוץ מראש השנה ויום הכפורים של שנת היובל אבל בשני ימים אלו שליח ציבור מוציא את היודע כשם שמוציא מי שאינו יודע מפני שהן ברכות ארוכות ואין רוב היודעין אותן יכולין לכוין דעתן כשליח צבו לפי׳ אם רצה היודע לסמוך בשני ימים אלו על תפילת שליח צבו להוציאו ידי חובתו הרשות בידו אין ממנין שליח צבור אא גדול שבציבור בחכמתו ובמעשיו ואם היה זקן הרי זה משובח ביותר ומשתדלין להיות שליח צבור אדם שקולו ערב ורגיל לקרות ומי שלא נתמלא זקנו אעפ שהוא חכם גדול לא יהי׳ שליח ציבור מפני כבוד הציבור אבל פורס הוא על שמע משיביא שתי שערות אחר יג שנים וכן העלג כגון מי שקורא לא ע אי לע א וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן אין ממנין אותו שליח צבור והרב ממנה אחר מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור הסומא פורס על שמע ונעשה שליח ציבור אבל מי שכתפיו מגולו׳ אעפ שהוא פורס על שמע אינו נעשה שליח ציבור לתפל׳ עד שיהיה עטוף

פרק תשיעי

סדר תפלות הציבו כך הוא בשחר כל העם יושבין ושליח צבור יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם ומתחי׳ ואומ׳ קדיש וכל העם עונין אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כחן ועונין אמן בסוף קדיש ואחר כך אומ ברכו את ה המבורך והן עונין ברוך ה המבורך לעולם ועד ומתחיל ופורס על שמע בקול רם והן עונין אמן אחר כל ברכה וברכה והיודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גא׳ ישרא׳ אמן והכל עומדין מיד ומתפללין בלחש ומי שאינו יודע להתפלל עומד ושותק עד שיתפלל שליח צבור בלחש עם שאר העם

וכל מי שיגמור תפלתו עם הצבור יפסיע שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד במקום שהגיע אליו בעת שיפסיע ואחר שיפסיע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד מתחי׳ ומתפלל בקול רם מתחלת הברכות להוציא את מי שלא התפלל והכל עומדין ושומעין ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה בין אלו שלא יצאו ידי חובתן בין אלו שכבר יצאו ידי חובתן ואומר קדושה בברכה שלישית וכיון שהגיע שליח ציבור לקדושה יש רשות לכל אחד ואחד לחזור במקום שעמד בו בתפלה וכשיגיע שליח צבור למודים וכורע כל העם שוחין מעט ולא ישחו יותר מדיי ואומ מודים אנחנו לך ה אלהינו ואלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשי׳ ברכו והודאו לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותחננו ותאסוף גליותנו לחצרו קדשך לשמור חוקיך ולעבדך באמת ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך וכל האומ מודים מודי׳ משתקין אותו ואחר שישלים כל התפלה ישב ויפול על פניו וישה מעט הוא וכל הצבור ויתחנן והוא נופל וישב ויגביה ראשו הוא ושאר העם ומתחנן מעט בקול רם מיושב ואחר כך יעמו

שליח צבור לברו ואומ קריש פעם שנייה והן עונין כדרך
שעונין בתחלה ואומ והוא רחום וכול תהלה לדוד וכול
הוא עומד והן יושבין והם קוראים עמו ואחר כך או ובא
לציון גואל כול ואני זאת וכו ואתה קדוש וקרא זה אל זה
ואמר קדוש וגו הקדושה והן עונין קקק ג פעמים וחוזר
וקורא הקדושה תרגום ואומר ותשאני רוח כול וקורא
אותו תרגום ואומר ה ימלוך לעולם ועד וקוראהו תרגום
כדי להבין העם ואו הפסוקים שלפני הקדושה ושל אחריה
עם התרגומין הם הנקראין סדר היום ואחר כך מתחנן
בדברי תחנונים ובפסוקי רחמים ואו קריש וכל העם עונין
כדרכן ונפטרין מי שאמר בתחנונים מי שריחם על קן
צפור שלא יקח האם על הבנים או שלא לשחוט אותו ואת
בנו ביום אחד ירחם עלינו וכיוצא בענין זה משתקין אותו
מפני שמצות או גזרת הכתוב הן ואינן רחמי שאילו
היה מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר וכן
לא ירבה בכנויין של שם ויאמר האל הגדול הגבור והנורא
החזק והאמיץ והעיזוז שאין כח באדם להגיע בסוף שבחיו
אלא או מה שאמר משה רבינו עה במנחה או שליח
צבור אשרי יושבי ביתך וכולי תהלה לדוד כו
קורא הוא והעם מיושב ועומד שליח צבור ואו קריש והן
עומדין אחריו ועונין כדרכן ומתפללין כלם בלחש
ואחר כך חוזר שליח צבור ומתפלל בקול רם כדרך שעשה
בשחרית עד שישלים כל התפל ונופלים על פניהם ומתחנ
ומגביה ראשו הוא והם ומתחנן מעט מיושב כדרך שעשה
בשחרית ועומד ואומ קריש וכל העם עונין כדרכן ונפטרי
למעשיהן בערב כל העם יושבין והוא עומד
ואומר והוא רחום וכו ברכו את ה המבורך וכו והם
עונין ברוך ה המבורך לעולם ועד
ומתחיל לפרוס על שמע ואו קריש ואחר כך הכל עומדין
ומתפללין בלחש וכשמשלימין אומר קריש והם נפטרין
ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית לפי שאין תפלת
ערבית חובה לפיכך לא יברך ברכות לבטלה שאין כאן
אדם שנתחייב בהן כדי להוציאו ידי חובתו בלילי שבתות
חוזר שליח ציבו אחר שמתפלל בלחש עם הציבו ומתפלל
בקול רם אבל אינו מתפלל שבע אלא ברכה אחת כעין
שבע וכן הוא אומ ברוך אתה ה אלהינו ואלהי אבותינו אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל
עליון קונה שמים וארץ מגן אבות בדברו מחיה מתים
במאמרו האל הקדו שאין כמוהו המניח לעמו בשבת קדשו
כי בם רצה להניח להם לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה
לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות אל ההודאו ארון השלו
מקדש השבת מברך שביעי ומניח בקדושה לעם מדשני
עונג זכר למעשה בראשית אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא
במנוחתינו כול באי מקדש השבת ואומר קריש ונפטרי
כל העם ולמה תקנו חכמים זה מפני שרוב העם באין
להתפלל ערבית בלילי שבתות ויהיה שם מי שנתאחר
לבוא ולא השלים תפלתו וישאר לבדו בבית הכנסת ויבא
לידי סכנה לפיכך חוזר שליח צבור ומתפלל כדי שיתעכבו
כל העם עד שישלים המתאחר ויצא עמהן לפיכך יום
טוב שחל להיות בשבת או יום הכפורים או ראש חדש אין
שליח צבור היורד ערבית לפני התיבה מזכיר ענין היום
בברכה זו אבל חותם בה מקדש השבת בלבד לפי שלא
נתחייב היום בתפלה זו בשבתו וימים טובי כשגומר שליח
צבור תפלת שחרית בקול רם אומ קריש ואחר כך תהלה
לדוד כול ואומר קריש ומתפללין מוסף בלחש ואחר כך
מתפלל מוסף בקול רם כדרך שעשה בשחרית ואומר קדי
אחר תפלת מוס והעם נפטרין ואין אומרי קדושה ותחנוני
אחר תפלת שחרית כשאר הימים אלא אומר אותה קודם
תפלת מנחה כיצד קורא תהלה לדוד ואו סדר היום
ודברי תחנוני ואומ קריש ומתפללין מנחה וחוזר ומשמיע
תפלת מנחה בקול רם ואו קריש בראשי חדשים
ובחולו שלמועד אומר סדר היום קודם תפלת מוסף
ובמוצאי שבת או סדר היום גם אחר תפלת הערב ואו קדי
ואחר כך מבדיל.

פרק עשירי

מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה ואם
כיון את לבו בברכה ראשונ שוב אינו צריך מי שטעה
באחת משלש ברכות הראשונות חוזר לראש ואם טעה
באחת משלש ברכות אחרונות יחזור לעבודה ואם טעה
באחת מן האמצעיו חוזר לתחלת ברכה שטעה בה ומשלי
תפלתו על הסדר וכן שליח צבור שטעה כשהוא
מתפלל בקול רם על דרך זו הוא חוזר אבל אם טעה שליח
צבור כשהוא מתפלל בלחש אני אומ שאינו חוזר ומתפלל
פעם שניי מפני טורח צבור אלא סומך על התפל שמתפלל
בקול רם והוא שלא טעה בשלש ראשונו שאם טעה בהם
לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר שליח צבור שטעה ונבהל
ולא ידע מהיכן יתחיל ושהה שעה יעמד אחר תחתיו ואם
טעה בברכת המינין אין ממתינין לו אלא מיד יעמד אחר
תחתיו שמא מינות נזרקה בו והוא שלא התחיל בה אבל
אם התחיל בה ממתינין לו שעה ולא יהא השני כרבן
באותה שעה ומהיכן הוא מתחיל מתחלת ברכה
שטעה בה הראשון אם טעה באחת מן האמצעיו אבל אם
טעה באחת מן השלש ראשונות מתחיל השני מן הראש
ואם טעה באחת מן אחרונות יתחיל השני מן העבודה
האומר איני יורד לפני התיבה מפני שבגדי צבועים אף
בלבנים לא יעבור באותה תפלה אמר איני עובר
מפני שיש ברגלי סנדל אף יחף לא יעבור מי שנסתפק
לו אם התפלל אם לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אלא אם
כן התפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה שאם רצה יחיד
להתפלל כל היום תפלת נדבה יתפלל מי שהיה
עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפי באמצע
ברכה ואם היתה תפלת ערבית אינו פוסק שלא התפלל
אותה מתחלה אלא על דעת שאינ חובה מי שטעה והתפל
שלחול בשבת לא יצא ואם נזכר והוא בתוך התפלה גומר
ברכה שהתחיל בה וחוזר ומתפלל שלשבת ברא בערבית
או בשחרית או במנחה אבל במוסף פוסק אפי באמצע
הברכה וכן אם השלים תפלה של חול על דעת שהוא
מוסף חוזר ומתפלל מוסף אחר שבת ואחר יום טוב ואחר
ראש חדש מי שטעה בימות הגשמים ולא אמר מוריד
הגשם ולא מוריד הטל חוזר לראש ואם הזכיר הטל אינו
חוזר ואם טעה בימות החמה ואמר מוריד הגשם חוזר
לראש ואם לא הזכיר טל אין מחזירין אותו שאין הטל
נעצר ואין צריך בקשה מי ששכח שאלה בברכת
השנים אם נזכר קודם שומע תפלה שואל את הגשמים
בשומע תפלה ואם אחר שבירך שומע תפל חוזר לברכת
השנים ואם לא נזכר עד שהשלים כל תפלתו חוזר
ומתפלל שנייה טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא אם
נזכר קודם שישלים תפלתו חוזר לעבור ומזכיר ואם נזכר
אחר שהשלים תפלתו חוזר לראש ואם היה רגיל
לומר תחנונים אחר תפלתו ונזכר אחר שהשלים תפלתו
קודם שיעקור רגליו חוזר לעבודה ברא בחולו
של מועד או בשחרית ובמנחה של ראשי חדשים אבל
ערבית של ראש חדש אם לא הזכיר אינו חוזר
כל מקום שהיחיד חוזר וכן תפלל שליח ציבו חוזר ומתפלל
אם טעה כמותו בעת שמתפלל בקול רם חוץ משחרית
של ראש חדש שאם שכח שליח ציבור ולא הזכיר יעלה
ויבא עד שהשלים תפלתו אין מחזירין אותו מפני טורח
ציבור שהרי תפלת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ראש
חדש עשרת ימים שמראש השנה עד יום הכפורים
טעה וחתם בהם בברכה שלישית האל הקדוש חוזר לראש
טעה וחתם בשתים עשרה מלך אוהב צדקה ומשפט חוזר
לתחלת הברכה וחותם בה המלך המשפט ומתפלל והולך
על הסדר ואם לא נזכר אלא עד שהשלים כל תפלתו חוזר
לראש אחד יחיד ואחד שליח צבור טעה ולא הזכיר
הבדלה בחונן הדעת יש מי שהורה שאם נזכר קודם שומע
תפ.. מבדיל בשומע תפלה ואם נזכר אחר שומע משלי

תפלתו ואינו צריך לחזור וכן מי שלא הזכיר על הנסי
בחנוכה ובפורים ועננו בתפלת תענית אינו חוזר ומתפלל
אחר יחיד ואחד שליח ציבור ואם נזכר קודם שיעקור את
רגליו אומר עננו כי אתה שומע תפלה פודה ומציל בכל
עת צרה וצוקה יהיו לרצון אמרי פי וכו׳ שכח ולא
התפלל מנחה בערב שבת יתפלל ערבית שתים של שבת
וכן ביום טוב שכח ולא התפלל מנחה בשבת או ביום
טוב מתפלל במוצאיהן ערבית שתים של חול מבדיל
בראשונה ואינו מבדיל בשנייה ואם הבדיל בשתיהן או
לא הבדיל באחת מהן יצא אבל אם לא הבדיל בראשונה
והבדיל בשנייה חוזר ומתפלל תפלה שלישית מפני
שהראשונה לא עלתה לו מפני שהקדימה לתפלת ערבית
וכל המתפלל שתי תפילות אפילו שחרית ומוסף
לא יתפלל זו אחר זו אלא ישהה בין תפלה לתפלה כדי
שתתחונן דעתו עליו אסור לו למתפלל בציבור שיקדי׳
תפלתו לתפלת הציבור הנכנס לבית הכנסת ומצא
ציבו׳ שמתפללין בלחש אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא
יגיע שליח צבור לקדוש יתפלל ואם לאו ימתין עד שיתחי׳
שליח צבור להתפלל בקול רם ויתפלל עמו בלחש מלה
במלה עד שיגיע שליח ציבור לקדושה ועונה קדושה עם
הציבור ומתפלל שאר תפלה לעצמו ואם התחיל להתפלל
קודם שליח ציבור והגיע שליח ציבור לקדושה לא יפסיק
ולא יענה קדושה עמהן וכן לא יענה אמן יהא שמיה רבא
מברך והוא באמצע התפלה ואין צרי׳ לומ׳ בשאר הברכות

פרק אחד עשר

כל מקום שיש בו עשרה מישרא׳ צרי׳ להכין לו בית שיכנסו׳
בו לתפלה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא בית הכנסת
וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית הכנסת ולקנו׳
להם ספר תורה נביאים וכתובים כשבונין בית הכנסת
אין בונין אותה אלא בגבהה של עיר שנאמ׳ בראש הומיות
תקרא ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות
העיר שנאמר ולרומם את בית אלהינו ואין פותחין
פתחי הכנסת אלא במזרח שנאמר והחונים לפני המשכן
קדמה ובונין בו היכל שמניחין בו ספר תורה ובונין היכל
זה ברוח שמתפללין כנגדו באותה העיר כדי שיהיו פניהם
אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה ומעמידין בימה
באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר
אומר לעם דברי כיבושין כדי שישמעו כולם וכשמעמידין
התיבה שיש בה ספ׳ תור׳ מעמידין אותה באמצע ואחורי
התיבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם כיצד העם יושבין
בבתי כנסיות הזקנים יושבין ופניהן כלפי העם ואחוריהם
כלפי ההיכל וכל העם יושבין שורה לפני שורה
ופני השורה לאחורי השורה שלפני׳ עד שיהיו פני כל העם
כלפי הקדש וכלפי הזקני׳ וכלפי התיבה ובעת ששליח צבור
עומד לתפלה עומד בארץ לפני התיבה ופניו לפני הקדש
כשאר העם בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגין בהן
כבוד ומכבדים אותן ומרביצין אותן ונוהגין כל ישרא׳
בספרד ובמערב בשנער ובארץ הצבי להדליק עששיות
בבתי כנסיות ולהציע בקרקען מחצלאות כדי לישב עליה
ובערי אדום יושבין בהן על הכסאות בתי כנסיות
ובתי מדרשו׳ אין נוהגין בהן קלו ראש כגון שחוק והיתול
ושיחה בטלה ואין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין נאותי׳
בהן ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמ׳
ובגשמים מפני הגשמים וחכמים ותלמידיה׳ מותרין לאכול
ולשתות בהן מדוחק ואין מחשבין בהן חשבונות אלא
אם כן היו חשבונות של מצוה כגון קופה שלצדקה ופריון
שבויים וכיוצא בהן ואין מספידין בהן אלא הספד
שלרבים כגון שיהיה שם הספד גדולי חכמי אותה העיר
שכל העם מתקבצין ובאין בגללן היה לבית הכנסת
או לבית המדרש שני פתחין לא יעשנו קפנדריא כדי
שיכנס בפתח זה ויצא בפתח שכנגדו לקרב הדרך שאסור
להכנס בהן אלא לדבר מצוה מי שצרי׳ להכנס לבית הכנס׳

לקרות תינוק או חבירו יכנס ויקרא מעט או יאמ׳ שמועה
ואחר כך יקרא חבירו כדי שלא יכנס בשביל חפציו בלבד
ואם אינו יודע יאמר לתינוק מן התינוקות קרא
לי הפסוק שאתה קורא בו או ישהא מעט בבית הכנסת
ואחר כך יצא שהישיבה שם מעסקי המצו׳ היא שנ׳ אשרי
יושבי ביתיך וכו׳ מי שנכנס להתפלל או לקרות מותר
לו לצאת בפתח שכנגדו כדי לקרב את הדרך ומותר
לאדם להכנס לבית הכנסת במקלו במנעלו ובאפונדתו
ובאבק שעל רגליו ואם היה צריך לרוק ירוק בבית הכנסת
בתי כנסיות ובתי מדרשות שחרבו בקדושתן הן
עומדות שנאמר והשימותי את מקדשיכם אעפ׳ שהן
שוממין בקדושתן הן עומדין וכשם שנוהגין בהן כבוד
ביישובן כך נוהגין בהן בחורבנם חוץ מכבוד ורבוץ שאי׳
מכבדין אותן ואין מרבצין אותן עלו בהן עשבים תולשין
אותם ומניחין אותן במקום כדי שיראו אותן העם ותעור
רוחם ויבנום אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות
אחר במקומו או במקום אחר אבל בונין אחר ואחר כך
סותרין זה שמא יארע להם אונס ולא יבנו אפילו כותל
אחד ממנו בונה החדש בצד הישן ואחר כך סותר הישן
ברא׳ שלא חרבו יסודותיו או שלא נטו כתליו ליפול אבל
אם חרבו יסודותיו או שנטו כותליו לנפול סותרין אותו
מיד ומתחילין לבנותו במהרה ביום ובלילה שמא תדחק
השעה וישאר חרב מותר לעשות בית הכנסת בית
המדרש אבל בית המדרש אסור לעשותו בית הכנסת
שקדושת בית המדרש יתירה על קדושת בית הכנסת
ומעלין בקדש ולא מורידין וכן בני העיר שמכרו בית
הכנסת יש להן ליקח בדמיו תיבה מכרו תיבה יש להן
ליקח בדמיה מטפחות או תיק לספר תורה מכרו מטפחות
או תיק לוקחין בדמיו חומשין מכרו חומשי׳ לוקחין בדמיו
ספר תורה אבל אם מכרו ספר תורה אין לוקחין בדמיו
אלא ספר תורה אחר שאין שם קדושה למעלה מקדושת
ספר תורה וכן במותריהן וכן אם גבו העם מעות
לבנות בית המדרש או לבית הכנסת או לקנות תיבה או
מטפחות ותיק או ספר תורה ורצו לשנות כל מה שגבו אין
משנין אותן אלא מקדושת קלה לקדושה חמורה ממנה
אבל אם עשו מה שגבו לעשותו והותירו משנין המותר
לכל מה שירצו וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת
פרוכת שעל הארון שמניחין בו הספרי׳ כמטפחות הספרי׳
ואם התנו עליהם הרי הן כפי התנאי ברא׳ שמותר למכור
בית הכנסת בבית הכנסת של כפרים שלא עשו אותה אלא
על דעת בני הכפר לבדם שתהיה להם להתפלל בה שאם
רצו כולם למוכרה מותרין אבל בית הכנסת של כרכין
הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה שיבוא ויתפלל בו
כל הבא אל המדינה נעשה של כל ישרא׳ ואין מוכרין אותו
לעולם בני הכפר שרצו למכור בית הכנסת שלהן
או לבנות בדמיה בית הכנסת אחר או לקנו בדמיה תיבה
או ספר תורה צריכין להתנות על הלוקח שלא לעשות
אותו לא מרחץ ולא בורסקי והוא המקום שמעבדין בו את
העורו׳ ולא בית הטבילה ולא בית המים ואם התנו שבעה
טובי העיר בשעת מכירה שיהא הלוקח מותר לעשות בו
כל אילו מותר וכן אם התנו שבעה טובי העיר במעמד
אנשי העיר על מותר הדמים שיהיו חולין הרי הן חולין
וכשלוקחין הדמים ובונין מהן בית הכנסת אחר או שיקנו
מהם תיבה או מטפחות ותיק או חומשין או ספר תורה
השאר יהא חולין כמו שהתנו ויעשו בהן מה שירצו וכן
אם קבלו עליהן כל אנשי העיר או רובם אדם אחד כל
מה שעשה עשוי והוא מוכר ונותן לבדו כפי מה שיראה
ויתנה כפי מה שיראה כשם שמותר להם למכור בית
הכנסת כך נותנין אותו במתנה שאלו לא היה להם לצבו׳
הנייה במתנה זו לא נתנוה אבל לא שוכרין אותה ולא
ממשכנין אותה וכן כשסותרין בתי כנסיות לבנותן מותרי׳
למכור ולהחליף ולתת במתנה הלבנים והעצים והעפר
שלהן אבל להלוותן אסור שאין הקדושה עולה

מהן אא ברמים או בהנייה שהיא כרמים רחובה של עיר אעפ שהעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות מפני שהקיבוץ רב ואין בתי כנסיו מכילין אותן אין בו קרושה מפני שהוא עראי ולא נקבע לתפלה וכן בתים וחצרו שהעם מתקבצין בהם לתפלה אין בהם קרושה מפני שלא קבעו אותם לתפלה בלבד אא עראי מתפללין בהן כארם שמתפלל בתוך ביתו

פרק שנים עשר

משה רבינו תיקן להם לישרא שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיע תורה ועזרא תיקן שיהו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות וגם הוא תיקן שיהו קורין בשיני ובחמישי ג בני ארם ולא יקראו פחו מעשר פסוקי ואילו הם הימים שקורין בהם בתורה בצבור בשבתות ובמועדים ובראשי חרשים ובתעניות ובחנוכה ובפורים ובשיני ובחמישי שבכל שבוע ושבוע ואין מפטירי בנביאי אא בשבתות וימים טובים ותשעה באב בלבד אין קורין בתורה בציבור בפחות מעשרה אנשים גרולים בני חורין ואין קורין פחות מעשרה פסוקין וידבר עולה מן המנין ולא יהיו הקורין פחות משלשה אנשים ואין מתחילין בפרשה פחות משלש פסוקים ואין משיירין בפרשה פחות מג פסוקין ולא יקרא הקורא פחות מג פסוקים שלשה שקראו עשרה פסוקין שנים קוראין שלש שלש ואחר ארבעה ובין שהיה הקורא ארבעה ראשון או אחרון או אמצעי הרי זה משובח כל אחר ואחר מן הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא בו ואחר כך אומר ברכו את ה המבורך וכל העם עונין ברוך ה המבורך לעולם ועד וחוזר ומברך באי אמה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו באי נותן התורה וכל העם עונין אמן ואחר כך קורא עד שישלים לקרות וגולל הספר ומברך באי אמה אשר נתן לנו תורתו תורת אמת חיי עולם נטע בתוכנו באי נותן התורה אין הקורא בתורה רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור קרא וטעה אפי ברקרוק אות אחת מחזירין אותו עד שיקרא בדקרוק ולא יקראו שנים בתורה אא האחר לברו קרא ונשתתק יעמד אחר תחתיו ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק ומברך בסוף אין הקורא רשאי לקרות עד שיאמר לו גרול שבצבור לקרות ואפי הזן הכנכת או ראש הכנס אינו קורא מעצמו עד שיאמרו לו הציבור או גרול שבהם לקרות וצריך אחר לעמו עמו בשעת קריאה כדרך חזן העומר עם הקוראין הקורא יש לו לרלג ממקום למקום בענין אחר כגון אחרי מות ואך בעשור שבפרשת אמור אל הכהנים והוא שלא יקרא על פה שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תיבה אחת ולא ישהא ברילוג אלא כרי שישלים התורגמן תרגום הפסוק כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה אסור לספר אפי ברבר הלכה אלא הכל שומעין ושותקין ומשימין לבם למה שהוא קורא שנ ואזני כל העם אל ספר התורה ואסור לצאת מן הכנסת בשעה שהקורא קורא ומותר לצאת בין איש לאיש ומי שהוא עוסק בתורה תמיר ותורתו אומנותו מותר לו לעסוק בתלמור תורה בשעה שהקורא קורא בתורה

מימות עזרא נהגו שיהא שם תורגמן כתרגם לעם כה שהקורא קורא בתורה כרי שיבינו ענין הרברים והקורא קורא פסוק אחר בלבר ושותק עד שיתרגם אותו התורגמ וחוזר וקורא פסוק שני ואין הקורא רשאי לקרו למתורגם יותר מפסוק אחר אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם והמתרגם לא יגביה קולו יותר מן הקורא ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקור ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי התורגמן ואין התורגמן נשען לא לעמור ולא לקורה אא עומר באימה וביראה ולא יתרגם מתוך הכתב אא על פה ואין הקורא רשאי לסייע לתורגמן שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה והקטן מתרגם על ידי גרול ואין כבור לגרול שיתרגם על ירי קטן ולא יהיו המתרגמין שנים כאחר אא אחר קורא ואחר מתרגם ולא כל המקראות מתרגמין בציבו מעשה ראובן וברכת כהני ומעשה העגל מן ויאמר משה אל אהרן עד וירא משה את העם כול ועור פסוק אחר ויגף השם את העם כול נקראין ולא מתרגמין ובמעש אמנון במקום שנ אמנון בן רור לא נקרא ולא מתרגם המפטיר בנביא צריך לקרות בתורה תחלה אפי שלשה פסוקים חוזר וקורא מה שקרא שלפניו ולא יפטיר בנביא עד שיגלול ספר תורה ולא יפחות מעשרים ואחר פסוקים ואם השלים הענין בפחות מאילו אינו צריך ואם קרא עשרה פסוקים ותרגמן המתרגם דיו ואפי לא שלם הענין ובנביא אחר קורא ואפילו שנים מתרגמין ומרלג מענין לענין אחר ואינו מרלג מנביא לנביא אא בנביאי של שנים עשר בלבר ובלבר שלא ירלג מסוף הספר לתחלתו וכל המרלג לא ישהא ברילוג אא כרי שישלים המתרגם תרגומו הקורא בנביא יש לו לקרו לתורגמן שלשה פסוקי והמתרג מתרגם שלשתן זה אחר זה ואם היו שלשה הפסוקים שלש פרשיות לא יקרא לתורגמן אא אחר אחר בלבר המפטיר בנביא מברך לפניו ברכה אחת באי אמה אשר בחר בנביאים וכו ומברך לאחריו ארבע ברכות ברכה ראשונה חותם בה הא הנאמן בכל רבריו שנייה חותם בה בונה ירושלם שלישית חותם בה מגן רור רביעית חותם בה ענין קרושת היום כמו שחותם בתפלה וכן אם חל ראש חרש להיות בשבת המפטיר בנביא מזכיר ראש חרש בברכה זו כמו שמזכיר בתפילה כמה הן הקוראין בשבת בשחרית קוראין שבעה וביום הכפורים ששה ובימים טובים חמשה אין פוחתין כהן אבל מוסיפין עליהן בראשי חרשים ובחולו של מוער קורין ארבעה בשבת וביום הכיפורים במנחה ובשיני ובחמישי של כל השנה ובחנוכה ובפורים בשחרית ובימי התענית בשחרי ובמנחה קורין שלשה אין פוחתין ממנין זה ואין מוסיפין עליהן אשה לא תקרא בצבור מפני כבור הצבור קטן היורע לקרות ויורע למי מברכין עולה כמנין הקורא וכן מפטיר עולה מהמנין שהרי הוא קורא בתורה ואם הפסיק שליח ציבור בקריש בין משלים ובין המפטיר אינו עולה מן המנין ציבור שלא היה בהם יורע לקרו אא אחר עולה וקורא ויורר ויושב וחוזר וקורא שניו ושלישית עד שיגמור מניין הקוראים של אותו היום בכל קריאה וקריאה מאלו כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ומנהג פשוט הוא היום שאפי כהן עם הארץ קורם לקרו לפני חכם גרול ישרא וכל מי שהוא גרול מחבירו בחכמה קורם לקרות והאחרון שגולל ספר תורה נוטל שכר כנגר הכל לפיכך עולה ומשלים אפי גרול שבציבור אין שם כהן עולה ישרא ולא יעלה אחריו לוי כלל אין שם לוי כהן שקרא ראשון חוזר וקורא הוא עצמו פעם שנייה במקום לוי אבל לא יקרא אחריו כהן אחר שמא יאמרו הראשון פסול ולפיכך עולה כהן אחר וכן לא יקרא לוי אחר לוי שמא יאמרו אחר משניהם פסול כיצר סרר הקריאה בתורה אחר התפלה כל יום שיש בו תפלת מוסף אחר שיגמור שליח ציבור תפלת שחרית אומר קריש ומוציא ספר תורה וקורא לאחר אחר מן הצבו ועולין וקורין בתור וכשגומרין מחזיר ספר תורה למקומו ואו קריש ומתפללין תפל מוסף וימים שיש בהם מפטיר ומוסף נהגו לומר קריש קורם שיעלה המפטיר ויש מקומו שנהגו לומר קריש אחר המפטיר ובמנחה של שבת ושל יום הכפורי אחר שיגמו שליח צבור תהלה לרור וסרר היום אומר קריש ומוציא ספר תורה וקורא לאחר מן הציבור ועולין וקורין בו ומחזירו ואומר קריש ומתפללין מנחה וכן בתענית קוראין במנחה ואחר כך אומר קריש ומתפללין תפלת מנחה אבל ביום

טוב לא נהגו לקרות במנחה ויום שאין בו מוסף
כשגומ תפלת שחרית או קריש ומוציא ספר תורה וקורא
בו ומחזירו ואומר קריש ואחר כך אומר תהלה לדוד וסדר
היום כדרך שאומרין בכל יום ואומ קריש. וכל העם נפטרי
אין קוראין בחומשין בבתי כנסיות משום כבוד צבור ואין
גוללין ספר תורה בצבור מפני טורח הצבור שלא יטריח
עליהם להיותן עומדין עד שיגלול סת לפיכך אם יצטרכו
לקרות שני ענינים מוציאין שני ספרי תורה ולא יקרא
איש אחר ענין אחר בשתי תורות שמא יאמרו ספ ראשון
פגום היה ולפיכך קורא בשני הפולל ספר תורה גוללו
מבחוץ וכשהוא מהדקו מהדקו מבפני וצריך להעמידו על
התפר מקום שמוציאין ספר תורה אחר שקוראין בו
ומוליכין אותו לבית אחר להצניעו אין הצבור רשאין לצאת
עד שיצא ספר תורה וילוו אותו והם אחריו עד המקום
שמצניעין אותו בו

פרק שלשה עשר

המנהג הפשוט בכל ישרא׳ שמשלימין את התורה בשנה
אחת מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר
בראשית בשנייה אלה תולדות בשלישית ויאמר ה
אל אברם וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את
התורה בחג הסוכות ויש מי שמשלים את התורה
בשלש שנים ואינו מנהג פשוט עזרא תיקן להם
לישרא׳ שיהו קורין קללות שבספר ויקרא קודם עצרת
ושבמשנה תורה קודם ראש השנה והמנהג הפשוט שיהו
קורין במדבר סיני קודם עצרת
ואתחנן אחר תשעה באב אתם נצבים קודם ראש
השנה צו את אהרן קודם הפסח בשנה פשוטה לפיכך
יש שבתות שקורין שחרית שני סדרין כגון אשה כי
תזריע וזאת תהיה תורת המצורע אם בחקותי עם
בהר סיני וכיוצא בהן כדי שישלימו בשנה ויקראו אותן
הסדרים בעונתן מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם
קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה כיצד
שבת ראשונה קורין בסדר בראשית במנחה קורין אלה
תולדות נח עשרה פסוקין או יתר וכן בשיני ובחמישי וכן
לשבת הבאה בשחרית מתחילין מאלה תולדות נח וקורא
עד סוף הסדר ועל דרך זו קורין כל השנה ומפטירין בכל
שבת ושבת בנביא מעין שקרא בתורה ובראשי חדשי
הראשון קורא שלשה פסוקים מפרשת צו והשיני חוזר
וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ושני פסוקים שאחריו
כדי שישייר בפרשה שלשה פסוקים. והשלישי קורא
שלשה פסוקים ששייר השיני עם וביום השבת
והרביעי קורא ובראשי חדשיכם ואם חל ראש חדש להיו
בשבת מוציאין שני ספרים בשחרית באחד קורין בו
סדר אותה שבת ובשיני קורא בו המשלי ובראשי חדשיכ
והמפטיר קורא ענין ראש חדש ומפטירין
והיה מדי חדש בחדשו וראש חדש אב שחל להיות
בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וראש
חדש שחל להיות באחד בשבת מפטירין בשבת שלפניו
ויאמר לו יהונתן מחר חדש כל העולה לקרו בתורה
פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב אבל פרשת
האזינו קורא הראשון עד זכור ימות עולם והשיני
מתחיל מזכור ימות עולם עד ירכיבהו והשלישי מירכיבהו
עד וירא ה וינאץ והרביעי מן וירא ה וינאץ עד לו
חכמו והחמישי מן לו חכמו עד כי אשא אל
שמים ידי והששי מכי אשא אל שמים ידי עד סוף
השירה ולמה פוסקין בה בענינות אלו מפני שהן תוכחה
כדי שיחזרו העם בתשובה שמנה פסוקים שבסוף
התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה
אעפ שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם הואיל
ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר
ליחיד לקרות אותן קללות שבתורת כהנים אין
מפסיקין בהן, אלא אחד קורא אותן מתחיל
בפסוק שלפניהם ומסיים בפסוק שלאחריהם וקללות
שבמשנה תורה אם רצה לפסוק בהן פוסק
וכבר נהגו העם שלא לפסוק בהן אלא אחד קורא אותן:
מפסיקין למועדות וליום הכפורים וקוראין בענין המועד
לא בסדר שבת ומשה תיקן להם לישרא׳ שיהו קוראין
בכל מועד ענינו ושואלין ודורשין בענינו שליום בכל מועד
ומועד ומה הן קוראין בפסח בפרשת מועדות שבתורת
כהנים וכבר נהגו העם לקרות ביום טוב ראשון
משכו וקחו לכם ומפטירין בפסח גלגל: וביום טוב שיני שור
או כשב ומפטירין בפסח יאשיהו: בשלישי קדש לי כל
בכור ברביעי אם כסף תלוה: בחמישי פסל לך
בששי ויעשו בני ישרא׳ את הפסח במועדו:
ביום טוב אחרון ויהי בשלח עד סוף השירה עד כי אני
ה רופאיך ומפטירין וידבר דוד : ובשמיני כל
הבכור ומפטירין עוד היום : בעצרת קורין בשבעה
שבועות ומנהג פשוט שקורין ביום טוב הראשון בחדש
השלישי ומפטירין במרכבה ובשני קורין בפרשת
מועדות כל הבכור ומפטי בחבקוק בראש השנה קורין
בחדש השביעי באחד לחדש ומנהג פשוט שקורין
ביום ראשון וה פקד את שרה ומפטירין ויהי איש אחד
מן הרמתים ובשני קורין והאלהים נסה את אברהם
ומפטירין הבן יקיר לי אפרים ביום הכפורי בשחרי
קורין אחרי מות ומפטירין כה אמר רם ונשא ובמנחה
קורין בעריות שבאחרי מות כדי שיזכור וכלם כל מי
שנכשל באחת מהן ויחזור בתשובה והשלישי קורא
בתורה ומפטיר ביונה בסוכות בשני ימים טובים
הראשונים קורין בפרשת המועדות ומפטירין ביום
ראשון הנה יום בא לה וביום שיני ויקהלו אל המלך
שלמה וביום טוב אחרון קורין כל הבכור ומפטירין ויהי
ככלות שלמה ולמחר קורין וזאת הברכה ומפטירי
ויעמוד שלמה ויש מי שמפטירין ויהי אחרי מות משה
ובשאר ימות החג קורין בקרבנות החג כיצד בכל
יום ויום מחולו שלמועד קורא שני פרשיות ביום
שהוא חולו שלמועד קורא הכהן וביום השני ולוי קורא
וביום השלישי וישרא׳ קורא וביום הרביעי והרביעי
חוזר וקורא ביום השיני וביום השלישי וכן ביום הרביעי
שהוא שיני של חולו שלמועד קורין וביום השלישי וביום
הרביעי ועל דרך זו בכל יום ויום מימים טובים
וכן ביום הכפורים ובשבעת ימי הפסח מוציאין שני ספרי
בשחרית האחד קורא בו אלו הענינות שאמרנו והשני
קורא בו קרבן אותו היום האמור בתורה והקורא ענין
הקרבן הוא מפטיר בנביא ובכל יום שמוציאין שני
ספרים או שלשה אם הוציאו זה אחר זה כשמחזיר את
הראשון אומר קריש ומוציא השני וכשמחזיר את
האחרון אומר קריש וכבר אמרנו שהמנהג הפשוט לומר
קריש אחר שקורא המשלי לעול ואחר כך מפטירין בנבי
שבת שחלה להיות בחולו של מועד בין בפסח בין
בסוכות קורין באותה שבת ראה אתה אומ אלי ומפטירי
בפסח העצמות ואם חלה בתוך החג ביום בא גוג:
בחנוכה ביום ראשון קורין מברכת כהנים עד סוף קרבן
המקריב ביום ראשון וביום השיני קורין קרבן נשיא
שהקריב בשיני וכן עד יום שמיני ביום שמיני קורין
עד סוף הקרבנות עד סוף הסדר ומפטירין בשבת
שלחנכה בנרות זכריה ואם היו ב שבתו בחנוכה מפטירין
בשבת ראשונה בנרות זכריה ובשנייה בנרות שלמה
והקורא בענין חנכה הוא שמפטיר בנביא בפורים
קורין בשחרית ויבא עמלק בתשעה באב קורין
בשחרית כי תוליד בנים ומפטירין אסף אסיפם נאם
ה ובמנחה קורין ויחל משה כשאר ימי התעניות
ובשאר התעניות שאנו מתענין על מה שאירע לאבותינו
קורין בשחרית ובמנחה הראשון קורא ויחל משה ארבעה
פסוקים וקורא השיני והשלישי מפסל לך עד אשר
אני עושה עמך ובתעניות שגוזרין אותן הצבו מפני

הצרות כגון בצורת ודבר וכיוצא בהן קורין ברכות וקללו כדי שישובו העם ויכנע לבבם כשישמעו אותם נהגו העם להיות מפטירין קודם לתשעה באב בשלש שבתות בדברי תוכחות שבת ראשונה מפטירין בדברי ירמיהו שנייה חזון ישעיהו שלישית איכה היתה לזונה וכן שבת שאחר תשעה באב מפטירין נחמו נחמו עמי

ומנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה ושבת שבין ראש השנה ויום הכפורים מפטירין שובה ישרא׳ ראש חדש אדר שחל להיו׳ בשבת קורין בפרשת שקלי׳ ומפטירי׳ ביהוידע הכהן וכן אם חל ראש חדש אדר להיות בתוך השבת מקדימי׳ וקורין בשבת שלפניו בפרשת שקלי׳ בשנייה קורין זכור ומפטירין פקדתי את אשר עשה עמלק אי זו היא שבת שנייה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי׳ בערב שבת בשלישית קורין פרה אדומה ומפטירי׳ וזרקתי עליכם ואי זו היא שבת שלישית הסמוכה לרביעית

ברביעית קורין החדש הזה ומפטירין בראשון באחד לחדש ואי זו היא רביעית כל שחל ראש חדש ניסן להיות בתוכה ואפי׳ בערב שבת נמצאת אומר שפעמי׳ תהיה הפסקה בין שבת ראשונה ושנייה או בין שנייה ושלישית ופעמים יהיו שתי הפסקות בין ראשונה לשנייה ובין שנייה ושלישית אבל בין שלישית לרביעית אין מפסיקין כל פרשה מארבע פרשיות האלו אחד קורא אותה בספר שיני אחר שקורין סדר אותה שבת בספר שהוציאו ראשון חל ראש חדש אדר להיות בשבת והיה סדר אותה שבת בואתה תצוה קורין ששה מואתה תצוה עד ועשית כיור נחשת והשביעי חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית ואם היה סדר אותה שבת כי תשא עצמו קורין ששה מכי תשא עד ויקהל והשביעי חוזר וקורא בספר שני מכי תשא עד ועשית כיור נחשת

ראש חדש אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ספרי׳ אחד קורא בו סדר היום והשיני קורא בו ענין ראש חדש והשלישי קורין בו כי תשא וכן ראש חדש ניסן שחל להיו׳ בשבת מוציאין ג ספרי׳ קורין סדר היום באחד וענין ראש חדש בשיני והחדש הזה בשלישי׳ ראש חדש טבת שחל להיות בשבת מוציאים שלשה ספרי׳ הראשון קורא בו סדר היום והשיני קורא בו ענין ראש חדש והשלישי קורא בו ענין חנכה חל להיות באמצע השבת שלשה קורין בענין ראש חדש והרביעי קורא בענין חנכה אעפ׳ שאדם שומע כל התורה כולה בכל שבת בציבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע כדר של אותה שבת שנים מקרא ואחד תרגום ופסוק שאין בו תרגום קוראהו שלשה פעמים עד שישלים פרשיותיו עם הציבור

פרק ארבעה עשר

בשחרית במוסף ובנעילה הכהנים נושאים את כפיהם אבל במנחה אין נשיאת כפים מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמא שתו הכהנים יין ושכור אסור בנשיאת כפים ואפילו ביום תענית אין נושאין כפיהן במנחה גזרה מנחת תענית מפני מנחת כל יום

ברא׳ בתענית שמתפללין בו מנחה ונעילה כגון צום כיפור ותענית ציבור אבל תענית שאין בו נעילה כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז הואיל ותפילת מנחה שלהם סמוך לשקיעת החמה הרי זו נראית כנעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום ולפיכ׳ יש בה נשיאות כפים וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחה של יום הכפורים הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות הרי זה נושא כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול היה לפיכך הורידוהו כיצד היא נשיאות כפים בגבולין בעת שיגיע שליח צבור לעבודה כשיאמר רצה כל הכהני׳ העומדים בבית הכנסת נעקרין ממקומן והולכין ועולין לדוכן ועומדין שם פניהם להיכל ואחוריהם כלפי העם

ואצבעותיהם כפופו׳ לתוך כפיהם עד שישלים שליח ציבו׳ ההוראה ~~ומחזירין פניהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופות לתוך כפיהם עד שישלים שליח ציבור~~ ~~החוריה~~ ומחזירין פניהם כלפי העם ופושטין אצבעותיהן ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהם ומתחילין יברכך ושליח ציבור מקרא אותן מלה מלה והן עונין שנ׳ אמור להם עד שמשלימין פסוק ראשון וכל העם עונין אמן וחוזר שליח ציבור ומקרא אותן פסוק שיני מלה מלה והם עונים עד שמשלימין פסוק שני וכל העם עונין אמן עד שמשלימים וכן בפסוק שלישי כשישלימו הכהני׳ שלשה פסוקי׳ מתחיל שליח ציבור בברכה אחרונה של תפלה שהיא שים שלום והכהנים מחזירי׳ פניהם כלפי הקדש קופצין אצבעותיהן ועומדין שם בדוכן עד שיגמור הברכה וחוזרין למקומן אין המקרא רשאי להקרות לכהנים עד שיכלה אמן מפי הציבור ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדיבור מפי המקרא ואין הציבור עונין אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הציבור ואין שליח ציבור רשאי לענות אמן אחר הכהנים כשאר העם שמא תטרף דעתו ולא ידע אי זו ברכה מקרא אותן אם פסוק שיני או פסוק שלישי אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הציבור עד שיתחיל שליח ציבו׳ שים שלום ואין הכהני׳ רשאין ליעקר ממקומם עד שיגמור שליח ציבור שים שלום ואינן רשאין לכוף קשרי אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם מן הציבור

ומתקנות עזרא שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהן אלא עומדין יחפין כשיהיו הכהנים מברכין את העם לא יביטו בעם ולא יסיחו דעתן אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ כעומד בתפלה ואין אדם רשאי להסתכל בפני הכהנים בשעה שהן מברכין את העם כדי שלא יסיחו דעתם אלא כל העם מתכוונין לשמוע הברכה ומכוונים פניהם כנגד פני הכהנים ואינם מביטים בפניהם אם היה הכהן המברך אחד מתחיל לברך מעצמו ושליח ציבור מקרא אותו מלה מלה כמו שאמרנו היו שנים או יותר אינן מתחילין לברך עד שיקרא להן שליח ציבור ואומר להם כהנים והם עונין ואומרי׳ יברכך והוא מקרא אותן מלה מלה על הסדר שאמרנו כיצד ברכת כהנים במקדש הכהנים עולין לדוכן אחר שישלימו הכהנים עבודת תמיד של שחר ומגביהין ידיהם למעלה על גבי ראשיהן ואצבעותיהם פשוטות חוץ מכהן גדול שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ ואחד מקרא אותן מלה מלה כדרך שעושין בגבולין עד שישלימו שלשת הפסוקים ואין העם עונין אחר כל פסוק אלא עושין אותה במקדש ברכה אחת וכשישלימו כל העם עונים ברוך ה אלהים אלהי ישרא׳ מן העולם ועד העולם ואומר את השם ככתבו והוא השם המפורש מיוד הא ואו הא וזה הוא השם המפורש האמור בכל מקום ובמדינה אומרין אותו בכינויו הוא באלף דלת שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד ומשמת שמעון הצדיק פסקו הכהנים מלברך בשם המפורש אפילו במקדש כדי שלא ילמוד אותו אדם שאינו חשוב ושאינו הגון ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה לתמידיה׳ ובניהם ההגונים אלא פעם אחת לשבע שנים כל זה גדולה לשמו הנכבד והנורא אין ברכת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון הקדש שנ׳ כה תברכו את בני ישרא׳ כך למדו מפי השמוע ממשה רבינו ע״ה כה תברכו בעמידה כה תברכו בנשיאות כפים כה תברכו בלשון הקד׳ כה תברכו פנים כנגד פנים כה תברכו בקול רם כה תברכו בשם המפורש והוא שיהיה במקדש כמו שאמרנו אין הכהנים רשאין בכל מקום להוסיף ברכה על שלשת הפסוקים כגון ה אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים וכיוצא בה לא בקול רם ולא בלחש שנאמר לא תוסיפו על הדבר בשעה שכל כהן עולה לדוכן כשהוא עוקר רגליו לעלות אומר יהי

רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתהיה ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישרא׳ ברכ׳ שלים ול׳ יהי בה מכשול ועון מעתה ועד עולם וקודם שיחזיר פניו לברך את העם מברך בא״ה אמ״ה אשר קדשנו בקדושתו שלאהרן וצונו לברך את עמו ישרא׳ באהבה ואחר כך מחזיר פניו לצבור ומתחיל לברכם וכשמחזיר פניו מן הציבור אחר שמשלים אומר עשינו מה שגזר עלינו עשה עמנו מה שהבטחתנו השקיפ׳ ממעון קדשך מן השמי׳ וברך את עמך ישרא׳ כשמחזירין הכהנים את פניהם לציבור לברכם וכשמחזירין פניהם מן הציבור אחר שמברכין לא יחזירו אל׳ על דרך ימין בכל מקום וכן כל פונות שיהיה אדם פונה לא יהיו אל׳ על דרך ימין במקדש מברכין ברכת כהנים פעם אחת ביום אחר תמיד של שחר באין ועומדין על מעלו׳ האולם ומברכין כדרך שאמרנו אבל במדינה מברכין אותה אח׳ כל תפלה חוץ ממנחה כמו שאמרנו בכל מקום משתדלין שיהיה המקר״א אותן ישראל שנאמר אמור להם מכלל שאין המקרא מהם

פרק חמשה עשר

ששה דברים מונעין נשיאות כפים הלשון והמומין והעבירה והשנים והיין וטומאת הידים הלשון כיצד העלגים שאין מוציאין את האותיות כתיקונן כגון שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין או לשיבולת סיבולת וכיוצא בהן אין נושאין את כפיהן וכך כבדי פה וכבדי לשו׳ שאין דבריהם נכרים לכל אין נושאין את כפיהן המומין כיצד

כהן שיש מומין בפניו או בידיו או ברגליו כגון שיהיו אצבעותיו עקומות או עקושות או שיהיו ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו לפי שהעם מסתכלין בו מי שהיה רירו יורד על זקנו בשעה שהוא מדבר וכן הסומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו וחכל היו רגילין בזה הסומא באחת מעיניו או בזה שרירו זב מותר לפי שאין העם מסתכלין בו וכן מי שהיו ידיו צבועות אסטים ופואה לא ישא את כפיו ואם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר לפי שאין מסתכלין בו העבירה כיצד כהן שהרג את הנפש אפי׳ בשגגה אעפ׳ שעשה תשובה לא ישא את כפיו שנ׳ ידיכם דמים מלאו וכתיב ובפרשכם כפיכם וגו׳ וכהן שעבר ע״ז בין באונס בין בשגגה אף על פי שעשה תשובה אינו נושא את כפיו לעולם שנאמר לא יעלו כהני הבמות כולי׳ ו ברכה כעבודה היא שנאמר לשרתו ולברך בשמו

וכן כהן שנשתמד לע״ז אעפ׳ שחזר בו אינו נושא את כפיו לעולם ושאר העברות אין מונעין השנים כיצד כהן נער לא ישא את כפיו עד שיתמלא זקנו והיין כיצד מי ששתה רביעית יין בבת אחת אינו נושא את כפיו עד שיסיר את יינו מעליו לפי שהוקשה ברכה לעבודה שתה רביעית יין בשתי פעמי׳ או שנתן לתוכה מעט מים מותר ואם שתה יותר מרביעית אעפ׳ שהיה מזוג אף על פי ששתהו בכמה פעמים לא ישא את כפיו עד שיסיר את יינו מעליו וכמה היא רביעית אצבעים על אצבעי׳ ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע בגודל וזה האצבע שמושחין בו בכל התורה כולה הוא הגודל והוא הנקרא בהן יד טומאת הידים כיצד כהן שלא נטל את ידיו לא ישא את כפיו אל׳ נוטל את ידיו עד הפרק כדרך שמקדשין לעבודה ואחר כך מברך שנ׳ שאו ידיכם קדש וברכו את ה׳ והחלל אינו נושא את כפיו לפי שאינו בכיהונו כהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברי׳ המונעי׳ נשיאו׳ כפים אף על פי שאינו חכם ואינו מדקדק במצות או שהיו הבריות מרננים אחריו או שלא היה משאו ומתנו בצדק הרי זה נושא את כפיו ואין מונעין אותו לפי שזו מצות עשה על כל כהן וכהן שראוי לנשיאו׳ כפים ואין אומר לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המצו׳

ואל תתמה ותאמר ומה תועיל ברכת הדיוט זה שאין קיבול הברכה תלוי בכהנים אל׳ בהקב״ה שנ׳ ושמו את שמי על בני ישרא׳ ואני אברכם הכהנים עושים מצוה שנצטוו בה והקב״ה ברחמיו מברך את ישרא׳ כחפצו

עם שהם אחורי הכהנים אינם בכלל הברכה והעומדים מצידיהן הרי הם בכלל הברכה ואם היתה מחיצה בין הכהנים ובין המתברכים אפילו היא חומה של ברזל הואיל ופניהם מול פני הכהנים הרי הם בכלל הברכה נשיאות כפים בעשרה וכהנים מן המנין בית הכנסת שכולן כהנים כולם נושאים את כפיהם ולמי הם מברכין לאחיהם שבצפון ולאחיהם שבדרום ומי עונה אחריהם אמן הנשים והטף ואם נשארו שם עשרה כהנים יותר על אלו שעלו לדוכן העשרה עונין אמן והשאר מברכין צבור שלא היה בהן כהן אל׳ שליח ציבור לבדו לא ישא את כפיו ואם היתה הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי ואם אין להן כהן כלל כשיגיע שליח צבור לשים שלום אומר אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושיך כאמור יברכך השם וישמרך יאר ה׳ פניו אליך ויחנך ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום ושמו את שמי על בני ישרא׳ ואני אברכם ואין העם עונין אמן ומתחיל ואו׳ שים שלום כהן שנשא את כפיו בבית הכנסת והלך לבית כנסת אחר ומצא ציבור שמתפללין ולא הגיעו לברכת כהנים נושא ידיו להן ומברכן ואפי׳ כמה פעמים ביום כהן שלא עקר רגליו ממקומו לעלות לדוכן בשעה שאם שליח ציבו׳ רצה שוב אינו עולה באותה תפלה אבל אם עקר רגליו לעלות אעפ׳ שלא הגיע לדוכן אל׳ אחר עבור הרצה עולה ומברך כל כהן שאינו עולה לדוכן אעפ׳ שבטל מצות עשה אחת הרי זה כעובר על שלש עשה שנ׳ כה תברכו את בני ישרא׳ אמור להם ושמו את שמי וכל כהן שאינו מברך אינו מתברך וכל כהן המברך מתברך שנ׳ ואברכה מברכיך

בריך רחמנא דסייען

נגמרו הלכות תפלה בסייעתא דשמייא

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה

יש בכללן חמש מצות עשה וזהו פרטן
א להיות תפילין על הראש
ב לקשרם על היד
ג לקבוע מזוזה בפתחי השערים
ד׳ לכתוב כל איש ספר תורה לעצמו
ה׳ לכתוב המלך ספר שיני לעצמו כדי שיהיו לו שני ספרי תורה וביאור כל מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

ארבע פרשיות אילו שהן קדש לי והיה כי יביאך ה׳ שבספר ואלה שמות ושמע והיה אם שמע הן שנכתבות בפני עצמן ומחפין אותן בעור ונקראין תפילין ומניחין אותן על הראש וקושרין אותן על היד ואפי׳ קוצו שלאות אחת מארבע פרשיות אלו מעכב את כולן מן התורה עד שיהיו נכתבות שלימות כתיקונן

וכן שתי פרשיות שבמזוזה שהן שמע והיה אם שמע אפי׳ אות אחת משתי הפרשיות אם חסר קוצו עכב מן התורה עד שיהיו שתיהן נכתבות שלימות וכן ספר תורה שחיסר אפילו אות אחת פסול עשרה דברים יש בתפילין כולן הלכה למשה מסיני וכולן מעכבין לפיכך אם שינה באחת מהן הרי התפילין פסולו׳ שנים הן בכתיבתם ושמנה בחפויין וקשירת רצועותיהן ואלו הן השנים שבכתיבתן שכותבין אותן בדיו ושיהיו נכתבין על הקלף כיצד מעשה הדיו מקבצין העשן שלשמני׳ או של זפת ושלשעוה וכיוצא בהן וגובלין אותן בשרף האילן ובמעט דבש

ולותתין אותו הרב ורכין אותו עד שיעשה רקיקין ומיבשי אותן ומצניעים אותן ובשעת כתיבה שורהו במי עפצה וכיוצא בו וכותב בו שאם תמחקנו יהיה נמחק וזהו הדיו שמצו מן המובחר לכתוב בו ספרי תפלין ומזוזו ואם כתב שלשתן במי עפצה וקלקנתום שהוא עומד ואינו נמחק כשרים אם כן מה מיעטה ההלכה שנ למשה מסיני שיהיו כותבים בדיו למעט שאר מיני צבעונין כגון הארו והירוק וכיוצא בהן שאם כתב בספרים או בתפילין או במזוזות אפי אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב הרי אלו פסולין שלש עורות הן גויל וקלף ודוכסוסטוס כיצד לוקחין עור בהמה או חיה ומעבירין השיער ממנו תחלה ואחר כך מולחין אותו במלח ואחר כך מעברין אותו בקמח ואח כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצי את העור ומחזקים אותו וזה הוא הנקרא גויל: ואם לקחו העור אחר שהעבירו שערו וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנין עושין עד שיהיה שני עורות אחד דק הוא שממול השיער ואחד עבה והוא שממו הבשר ועבדו אותו במלח ואחר כך בקמח ואחר כך בעפצא וכיוצא בו זה החלק שממול השיער נקרא קלף : וזה שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס: הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין ספר תורה על הגויל וכותבין במקום השיער ושיהיו כותבין התפילין על הקלף וכותבין במקום הבשר

ושיהיו כותבין המזוזה על דוכסוסטוס וכותבין במקום השיער וכל הכותב על הקלף במקום שיער או שכתב בגויל ובדוכסוסטוס במקום בשר פסול אעפ שכך היא הלכה למשה מסיני אם כתב ספר תורה על הקלף כשר ולא נאמר גויל אלא למעט דוכסוסטוס שאם כתב עליו הספר פסול וכן אם כתב את המזוזה על הקלף או על הגויל כשר לא אמרה על דוכסוסטוס אלא למצוה אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות על גבי עור בהמה טמאה ועוף וחיה הטמאים אבל כותבין על גבי עור בהמה וחיה ועוף טהורים ואפילו נבילות וטריפות שלהן ואין כותבי על גבי עור הדג הטהור מפני הזוהמא שאין הזוהמא פוסקת בעבורה גויל של ספר תורה וקלף של תפילין או של ספר תורה צרי לעבד אותן לשמן ואם עבדן שלא לשמן פסולין לפיכך אם עבדן הגוי פסולין אעפ שאמר לו לגוי לעבד עור זה לשם הספר או לשם התפילי פסולין שהגוי על דעת עצמו הוא עושה לא על דעת השוכר אותו לפיכך כל דבר שצריך מעשה לשמו אם עשהו הגוי פסול ומזוזה אינה צריכה העבדה לשמה הלכה למשה מסיני שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזה אלא בשירטוט אבל תפילין אינן צריכין שרטוט לפי שהן מחופין ומותר לכתוב תפילין ומזוזה שלא מן הכתב שהכל גורסין פרשיו אילו אבל ספר תורה אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין ישרפו כתבן גוי או ישראל משומד או מסור או עבד או אשה או קטן הרי אלו פסולין ויגנזו שנ וקשרתם וכתבתם כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה הוא שכותב נמצאו ביד מין ואינו יודע מי כתבן יגנזו נמצאו ביד גוי כשרים ואין לוקחין ספרי תפילין ומזוזות מן הגוים ביותר על דמיהן שלא להרגיל אותן לגנבן ולגזלן ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן על גבי עור בהמה חיה ועוף הטמאין או על גבי עורות שאינם מעוברין או שכתב ספר תור ותפילין על עור שלא עבדן לשמן הרי אלו פסולי

הכותב ספר תורה או תפלין או מזוזה ובשעת כתיבה לא היתה לו כוונה וכתב אזכרה מן האזכרו שבהן שלא לשמן פסולין לפיכ הכותב את השם אפי מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב שנים שלשה שמו הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב הטובל את הקולמוס לכתוב את השם לא יתחיל מאותו השם אבל מתחיל הוא מאות שלפניו שכח לכתוב את השם כלו תולה אותו בין השיטות אבל מקצת השם בשטה ומקצתו תלוי פסול ובשאר התיבות אם שכח כותב מקצת התיבה בשטה ומקצתה למעלה בדא בספר תורה אבל במזוזה ותפילין אין תולין בהן אפי אות אחת אלא אם שכח אפי אות אחת גונז מה שכתב וכותב אחרת ומותר לכתוב את השם על מקום הגרר ועל מקום המחק בכולן כותבי ספרים תפילין ומזוזות אסור להם להפך היריעה על פניה אלא פורש עליה בגד או כופלה ספר תורה תפילין ומזוזה שאמר הסופר אחר שיצאו מתחת ידו לא כתבתי האזכרות שבהן לשמן אינו נאמן לפסלן אבל נאמן הוא להפסיד כל שכרו ולמה אינו נאמן לפסלן שמא לא נתכון אלא להפסיד על הלוקח או על זה ששכרו ודמה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכר האזכרות לפיכך אם אמר ספר תורה זה או תפילין אלו עורות שלהן אינם מעובדות לשמן מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסלן שהרי הכל יודעי שאם אין העורות מעוברין לשמן אין שכר לו כלל

אין כותבין תפילין ומזוזה אלא בכתב אשורית והתירו בספרים לכותב אף ביוני בלבד וכבר נשתקע יוני מעולם ונשתבש ואבד לפיכך אין כותבין היום שלשתן אלא אשורי וצריך להזהר בכתיבתן כדי שלא תדבק אות באו שכל אות שאין העור מקיף לה מארבע רוחותיה פסול וכל אות שאין התינוק שאינו לא חכם ולא סכל יכול לקרותה פסול לפיכ צריך להזהר בצורת האותיו שלא תדמה היוד לואו ולא ואו ליוד ולא כף לבית ולא בית לכף ולא דלת לריש ולא ריש לדל וכן כל כיוצא בזה עד שירוץ כל הקור בהן עור שהיה נקוב לא יכתוב על גבי הנקב וכל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב ומותר לכתוב עליו לפי מותר לכתוב על גבי עור העוף שנתעבר נקב העור אחר שנכתב אם נקב בתוך האות כגון תוך הא או תוך מם וכן בשאר אותיות כשר נקב בירך של אות עד שנפסקה אם נשתייר ממנה מלא אות קטנה כשר והוא שלא תדמה לאות אחרת ואם לא נשתייר ממנה מלא אות קטנה פסולה

פרק שיני

כיצד כותבין את התפילין שלראש כותבין ארבע פרשיות על ארבע קלפין וגוללין כל אחד ואחד לבדו ומניחי אותן בארבעה בתים שהן מחוברין בעור אחד ושל יד כותבין אותן הד פרשיות בארבעה דפין שלקלף אחד וגוללו כמין ספר תורה מסופו לתחלתו ומניחו בבית אחד וצריך להזהר בפרשיות שאם עשה הסתומה פתוחה או הפתוחה סתומה פסלן ושלשת הפרשיות הראשונות כולן פתוחות ופרשה אחרונה שהיא והיה אם שמע סתומה וצריך להזהר במלא וחסר עד שיהיו ארבעתן כתובות כמו שהן כתובו בספר תורה הבדוק שאם כתב החסר מלא פכל עד שימחק השאר ואם כתב המלא חסר פסל ואין לו תקנה ואו הן החסרות והמלאות שיש בארבע פרשיו או פרשה ראשונה קדש לי כל בכור מלא זכור מלא בחזק חסר הוציא מלא יצאים חסר יביאך מלא והאמרי חסר והיבוסי מלא לאבתיך חסר ויו העבדה חסר ואו מצת חסר ואו השביעי מלא מצות מלא שאר חסר גבלך חסר בעבור מלא לאות מלא ולזכרון מלא עיניך מלא תורת מלא הוצאך חסר יוד החקה חסר למועדה מלא פרשה שנייה והיה כי יבאך חסר יוד ולאבתי חסר ואו חמר חסר בכור מלא בחזק חסר הוציאנ מלא ויהרג חסר בכור מלא מבכר חסר ועד בכור מלא זבח חסר ואו וכל בכור מלא ידכה כתוב בהא לאות מלא ולטוטפת חסר ואו תנייגא עיניך מלא בחזק חסר הוציאנו מלא פרשה שלישית שמע ע שלשמע גדולה דלת שלאחד גדולה מארך חסר לבניך מלא בביתך בלא יוד שנייה ובקומך מלא לאות מלא ידך חסר לטטפת חסר שני ווין עיניך מלא מזוות חסר ואו ראשונה ביתך בלא יוד שנייה ובשעריך מלא פרשה רביעית והיה אם שמע חסר מצותי בוו אחת יורה מלא ומלקוש מלא ותירשך חסר ואו

והשתחויתם מלא יבולה מלא הטבה חסר נתן חסר אתם חסר לאות מלא לטוטפת חסר ואו שניה עיניכ מלא אתם חסר בביתך בלא יוד שנייה ובקומך מלא מזוזות מלא ביתך בלא יוד שנייה ובשעריך מלא לאבתיכם חסר ואו

וצריך להזהר בתגין של אותיות והן כמו זיינין זקופות על האות שיש להן תג כמו שהן כתובין בספר תורה ואו הן האותיות המתויגות שבארבע פרשיות אלו

פרשה ראשונה יש בה אות אחת בלבד והיא מם סתומה של מימין עליה שלש זיינין פרשה שנייה יש בה חמש אותיות וכל אחת מהן ה ועל כל ה מחמשתן ארבעה זיינין והן ה של ונתנה וה ראשונה וה אחרונה של הקשה וה של ויהרג וה של ירכה פרשה שלישית יש בה חמש אותיות ואו הן קוף של ובקומך יש עליה שלש זיני וק של וקשרתם יש עליה ג זינין וטית טית פא של טטפת על כל אות משלשתן ד זינין פרשה רביעית יש בה חמשה אותיות פא של ואספת יש עליה ג זיינין ותיו של ואספת יש עליה זין אחת וטית טית פא של טוטפות על כל אחת משלשתן ד זיינין כל האותיו המתויגות ששה עשר ואם לא עשה התגין או הוסיף וגרע בהן לא פסל הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה צריך לבדקן לקח ממנו מאה קציצות בודק מהן שלש קציצו או שתים של ראש ואחת שליד או שתים של יד ואחת של ראש אם מצאם כשרים הוחזק זה האיש והרי כולן כשרים ואין השאר צריך בדיקה ואם לקחם צבתים צבתים כולן צריכות בדיקה שחזקת הצבתים מאנשים הרבה לקוחים הכותב תפילין בכתב ידו או שלקחן מן המומחה או משאר אדם ובדקן והחזירם אינו צריך לבדקם פעם אחרת ואפי לאחר כמה שנים ומן שחיפויין שלם הרי הן בחזקתן ואין חוששין להן שמא נמחקה אות מתוכן או שניקבה הלל הזקן היה אומ זו משל אבי אימא

פרק שלישי

שמונה הלכות יש במעשה התפילין כולן הלכה למשה מסיני ולפיכך כולן מעכבות ואם שנה באחת מהן פסל ואילו הם שיהיו מרובעות וכן תפירתן ברבוע ואלכסונן ברבו עד שיהיה להן ארבע זויות שוות ושיהיה בעור של ראש צורת שין מימין ומשמאל ושיכרוך הפרשיו במטלית ושיכרוך אותן בשיער מעל המטלית ואחר כך מכניסן בבתיהן ושיהיו תופרין אותן בגידין ושעושין להן מעבורת מעור החפוי שתכנס בה הרצועה עד שתהא עוברת והולכת בתוך תותר שלה ושיהיו הרצועות שחורו ושיהיה הקשר שלהן קשר ידוע בצורת דלת כיצד עושי תפילין של ראש לוקחין עץ מרובע ארכו כרחבו כגבהו ואם היה גבהו יותר על רחבו או פחות ממנו אין בכך כלום ואין מקפידין אלא על ארכו שיהא כרחבו וחופרין בו שלשה חריצין כדי שיעשה לו ארבע ראשי כגון זה

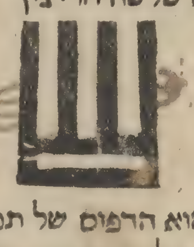

ולוקחין עור ומרטיבין אותו במים ומשימין בו את העץ ומכניסי את העור בין כל חריץ וחריץ ומכמשין אותו והוא רטוב מכאן ומכאן עד שעושין מן

וזה הוא הרפוס של תפילין

העור כמין שין שיש לה שלשה ראשין מימין המניח תפילי ודמות שין שיש לה ארבעה ראשי משמא המניח ומניחין את העור על העץ עד שייבש ואחר כך חולץ העור מעל גבי תאימום של עץ ונמצא העור שיש בו ארבעה בתים פנויין ומכניסין פרשה בכל בית ובי ומחזירין מקצת העור מלמטה ותופרין אותו מארבע פנותיו ומניחין מן העור שלמטה מקום שתכנס בו הרצועה כמו תובר והוא הנקרא מעבורת וכיצר עושין תפילין של יד לוקחין עץ מרובע ארכו כרחבו ויהיה גבהו כאצבע או יתר על זה מעט או פחות מעט וחפין אותו בעור רטוב ומניחין את העור על האימום עד שייבש וחולץ את העור ומניח את ארבע הפרשיות במקום העץ ומחזיר מקצת העור מלמט ותופרו מארבע פנותיו ומניחין מן העור תובר מקום הרצועות:

כיצר סידור הפרשיות בתפילה של ראש מכנים פרשה אחרונ שהיא והיה אם שמוע בבית ראשון שהוא עלימין המניח ושמע סמוכה לה והיה כי יביאך בבית שלישי סמוכה לשמע וקדש לי בבית רביעי שהוא לשמא המניח תפלין כדי שיהא הקורא שלפניו כנגד פני המניח על הסדר הזה כגון זה

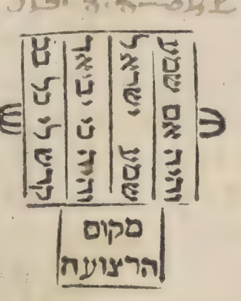

ואם החליף סידור זה פסולות

תפילה של יד כותבם בד רפין בעור אחד ארוך כספר תורה על סידורן בתורה כגון זה

קדש לי כל בכו	והיה כי יביא	שמע ישרא	והיה אם שמוע

ואם כתבן על ארבע עורו והכניסן בבית אחר יצא ואינו צריך לבדקם כשהוא גולל הפרשיו בין של ראש בין שליד גולל אותן מסופן לתחלתן עד שתמצ כשתפתח הפרש תקרא כל פרש ופרשה מתחלתה עד סופה וכשמכניסין את הפרשיות בבתים שלהם כורכי אותן במטלית ועל המטלית שער ואחר כך מכניסין אותן בבתיהן ושער זה צריך להיות שער בהמה או שלחיה טהורה ואפי מנבילות וטריפות שלהן וכבר נהגו כל העם לכורכן בשער זנב העגלים כשתופרין את התפלין אין תופרין אא בגידין של בהמה או של חיה טהורה ואפילו מנבילות וטריפות שלהן לוקחין הגידין שיש בעקב הבהם אי החיה טהורים והם לבנים ואם הם קשים מרככים אותן באבני וכיוצא בהן עד שיעשו כפשתן וטווין אותן ושוזרין אותן ובהן תופרין התפילין ויריעות ספר תורה כשתופרי התפילין תופרין אותן ברבוע והלכה רוחת שיהיו בכל צד ג תפירות עד שיהיו הכל שתים עשרה תפירות בין של יד בין של ראש ואם עשה התפירות עשרה או ארבעה עשר עושה וכל התפירות יהיה החוט שלהן סובב משתי רוחות וצריך שיגיע החריץ של תפילין של ראש עד מקום התפר

ואם היה החריץ ניכר כדי שיהיו ארבעה ראשין נראין לכל ואף על פי שאין החריץ מגיע למקום התפר כשרות ואם אין חריץ ניכר פסולות וצריך להעביר בתוך כל חריץ וחריץ על גבי העור חוט או משיחה להבדיל בין בית לבית ומנהג פשוט להעביר גיר מגידי התפירה בכל חריץ וחריץ משלשתן כיצר עושים הרצועות לוקחין רצועה של עור רחבה כארך השעורה ואם היתה רחבה מזו השיעור כשירה ואורך רצועה של ראש כדי שתקיף את הראש ויקשור ממנה הקשר ותמתח שתי הרצועות מכאן ומכאן עד שיגיעו לטבור או למעלה ממנו מעט ואורך רצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח רצועה אחת על אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו שלש כריכות ויקשור ואם היו הרצועות ארוכות יתר על שעורים האו כשרות

ומכנים רצועה של ראש בתובר שלה ומקיף במדת ראשו וקושר קשר מרובע כמין דלת וקשר זה צרי כל תלמיד חכם ללמדו ואי איפשר להוריע צורתו בכתב אא בראיית העין וכן בשל יד קושר קשר כמין יור ותהיה הרצועה של יד עולה ויורדת בתוך הקשר כדי שירחיב ויקצר בעת שירצה לקשור על ידו הרצועות שלתפילין בין של ראש בין של יד פניהם החיצונים שחורים וזו הלכה למשה מסיני אבל אחורי הרצועות הואיל ומבפנים

הן אם היו ירקות או לבנות כשרות ארומות לא יעשה
שמא תהפך הרצועה וגנאי הוא לו ולא יהיה אחורי
הרצועה לעולם אלא כעין הקציצה אם ירוקה ירוקין ואם
לבנה לבנים ונוי הוא לתפלין שיהיו כולן שחורות
הקציצה והרצועה כולה העור שמחפין בו התפלין
ושעושין ממנו הרצועה הוא עור של בהמה או חיה או עוף
הטהורי ואפי׳ נבלות וטרפות שלהן ואם עשה מעור טמאי
או שחפה תפלין בזהב פסולות ועור הרצועה צריך
עיבוד לשמה אבל בעור שמחפין בו אינו צריך עבוד כלל
אפי׳ עשהו מצה כשר ומקומות הרבה נהגו לעשות
אותן בעור מצה׃ אין עושין התפילין אלא ישראל שעשייתן
ככתיבתן מפני השין שעושין בעור כמו שאמרנו לפיכך
אם חפן הגוי או תפרן פסולות והוא הדין לכל הפסול
לכתבן שלא יעשה אותן תפלה של ראש אין עושין
אותה של יד ושל יד עושין אותה של ראש לפי שאין
מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה וכן רצועה
של תפלה של ראש אין עושין אותה לתפילה של יד ברא
בשלבשן אבל תפלין של ראש שלא לבשן אדם מעולם אם
רצה להחזירה ליד מותר וכיצד עושין תולה עליה
עור עד שתעשה אחת וקושרה על ידו תפילין שנפסקו
התפירות שלהן אם היו שתי התפירות זו בצד זו או שנפסקו
שלשה תפירות אפי׳ זו שלא כנגד זו הרי אלו פסולות
ברא בישנות אבל בחרשות כל זמן שפני טבלה קיימת
כשרות ואלו הן החרשות כל שאוחזין מקצת העור
שנקרע תפרו ותולין בו התפילין והוא חזק ואינו נכרת
הרי אלו חרשות ואם אין ראוי לתלות בו אלא הוא נפסק
הרי אלו ישנות רצועה שנפסקה אין קושרין אותה
ואין תופרין אותה אלא מוציאה וגונזה ועושין אחרת ושירי
הרצועה פסולין עד שיהא אורכה ורחבה כשיעור או יתר
עליו ולעולם יזהר להיות פני הרצוע למעלה בעת שקושר
אותן על ידו ועל ראשו

פרק רביעי

היכן מניחין תפילין של ראש מניחין אותן על הקדקד
שהוא סוף השיער שכנגד הפנים והוא המקום שמוחו של
תינוק רופס בו וצריך לכוין אותם באמצע כדי שיהיו
בין העינ׳ ויהיה הקשר בגובה העורף שהוא סוף הגולגול
ושל יד קושר אותה על שמאלו על הקיבורת והוא הבשר
התופח שבמרפק שבין פרק הכתף ובין פר הזרוע שנמצא
כשהוא מדבק מרפקו לצלעיו תהיה תפלה כנגד לבו ונמצ
מקיים והיו הדברים האלה על לבבך המניח תפילה
של יד על פס ידו או של ראש על מצחו הרי זה דרך מינו
העושה תפילתו עגולה כאגוז אין בה מצוה כלל
איטר מניח תפלין בימינו שהוא שמאל שלו ואם
היה שולט בשתי ידיו מניח אותה בשמאלו שהוא שמאל כל
אדם ומקום קשירת התפילין ומקום הנחתן מפי השמועה
למדום תפילה של ראש אינה מעכבת של יד ושל יד
אינה מעכבת של ראש מפני שהן שתי מצותו לעצמה וזו
לעצמה וכיצד מברכין עליהן על של ראש מברך
אקבו על מצות תפילין ועל של יד מברך אקבו
להניח תפילין ברא׳ כשהניח אחת מהן אבל אם הניח
שתיהן מברך ברכה אחת והיא להני׳ תפילין וקושר שליד
ואחר כך מניח של ראש וכשהו חולץ חולץ של ראש ואחר
כך חולץ של יד מי שבירך להניח תפילין וקשר תפילין
של יד אסור לו לספר ואפי׳ להשיב שלום לרבו עד שיניח
של ראש ואם שח הרי זו עברה וצריך לברך ברכה
שנייה על מצות תפילין ואחר כך מניח של ראש
תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן ואפי׳ חולץ ולובש
כמה פעמים ביום וכל המצות כולן מברך עליהן קודם
לעשייתן לפיכ׳ צריך לברך על התפילה של יד אחר הנחה
על הקיבורת קודם קשירתן שקשירתן זו היא עשייתן
כשחולץ אדם תפיליו להצניען בכלי לא יניח שליד מלמטה
ושל ראש מלמעלה מפני שבשעה שהוא רוצה ללובשן
יפגע בשל ראש תחלה ונמצא שמניחה ומוציא של יד לפי
שאין לובשין של ראש קודם של יד ואסור לאדם
להני׳ מצות ולעבור ממנה למצוה אחרת אלא מצוה שתבוא
לידו של אדם בתחלה בה הוא מתעסק לפיכך צריך להני׳
של יד למעלה כדי שיפגע בה תחלה וילבש על הסדר
כלי שהכינו להניח בו תפילין והניחם בו נתקדש
ואסור להשתמש בו בדברי חול הכינו ולא הניח בו או
שהניח בו עראי ולא הכינו לא נתקדש והרי הוא חול כמו
שהיה ואסור לתלות את התפילין בין ברצועה בין בתפלה
עצמה אבל תולה הוא את הכיס שהתפילין מונחין בו זמן
הנחת התפילין ביום ולא בלילה שנ׳ מימים ימימה חוקה
זו היא מצות תפילין וכן שבתות וימים טובים אינן
זמן תפילין שנ׳ והיה לאות ושבתות וימים טובים הן עצמן
אות ומאימתי זמן הנחתן משיראה את חבירו ברחוק
ארבע אמות ויכירהו עד שתשקע החמה מי שהניח
תפילין קודם שתשקע החמה וחשכה עליו אפילו הם עליו
כל הלילה מותר ואין מורין דבר זה לרבי׳ אלא מלמדין את
הכל שלא יניחו תפילין עליהן בלילה אלא יחלצו אותן
משתשקע החמה וכל המניח תפילין לכתחלה אחר שתשק
החמה עובר בלאו שנאמר ושמרת את החקה הזאת וגו׳
מימים ימימה היה בא בדרך ותפילין בראשו ושקעה
עליו החמה וקדש היום מניח ידו עליהן עד שהוא מגיע
לביתו וחולץ היה יושב בבית המדרש ותפילין בראשו
וקדש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו וחולץ
ואם יש בית סמוך לחומה שמשתמרין בו מניחן
שם ואם לא חלץ תפילין משקעה החמה מפני שלא היה
לו מקום לשמרן ונמצאו עליו כדי לשמרן מותר כל
הפטור מקרית שמע פטור מתפילין קטן שיודע לשמר
תפיליו אביו לוקח לו תפילין כדי לחנכו במצו׳ חולי מעים
וכל מי שלא יכול לשמור את נקביו אלא בצער פטור מן
התפילין וכל הטמאין כולן חייבין בתפילין כטהורים
מצטער ומי שאין דעתו מיושבת עליו ונכונה עליו פטור
מן התפילין שהמניח תפלין אסור לו להסיח דעתו כהן
כהנים בשעת העבודה והלוים בשעה שאומרין
השיר על הדוכן וישרא׳ בשעה שעומדים במקדש פטורין
מן התפלה ומן התפילין חייב אדם למשמש בתפיליו
כל זמן שהם עליו שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד
שקדושתן גדולה מקדושת הציץ שהציץ אין בו אלא שם
אחד ואילו יש בהם אחד ועשרים שם של יוד הא בשל
ראש וכמותן בשל יד תפילין צריכין גוף נקי שיזהר
שלא תצא ממנו רוח מלמטה כל זמן שהם עליו לפיכך
אסור לישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי אלא אם
הניח עליהן סודר ולא היתה עמו אשה ישן בהם שינת
עראי וכיצד הוא עושה מניח ראשו בין ברכיו והוא יושב
וישן היו תפליו כרוכין בידו מותר לישן בהם אפילו
שינת קבע ואינו אוכל בהם אלא אכילת עראי אבל אם
נכנס לסעודת קבע חולצן ומניחן על שולחנו עד שיטול
ידיו ואחר כך יניחם ויברך על מזונו והוא לבוש בהן
היה לובש תפילין והוצרך לבית הכסא לא יניח תפילין
בחורין הסמוכין לרשות הרבים ויכנס שמא יטלום עוברי
דרכים כיצד יעשה אפי׳ הוצרך להשתין מים חולץ תפיליו
ברחוק ד׳ אמות וגוללן בבגדו כמין ספר ואוחזן בימינו
כנגד לבו ויזהר שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח
ונכנס ועושה צרכיו וכשיצא מרחיק ארבע אמות מבית
הכסא ולובשן ברא בבית הכסא הקבוע שאין ניצוצו
נותזות עליו אבל בית הכסא עראי לא יכנס בהן כשהם
גלולים אלא חולץ אותן ונותנם לחבירו לשמרם
ואין מי רגלים כלין אפי׳ בבית הכסא קבוע אלא בישיבה
ואם היה עפר תיחוח אפי׳ בעמידה היה במקום קשה
יעמד במקום מדרון כדי שלא ינתזו ניצוצות עליו
היה לבוש בתפלין והוצרך לבית הכסא לעת ערב ולא
נשאר מן היום כדי ללבשן אחר שיצא לא יכנס בהן גלולי׳
בבגדו ואפי׳ להשתין מים בבית הכסא הקבוע אלא כיצד

יעשה חולצן ומניחן בכליין אם היה בו טפח או בכלי
שאינו כליין אעפ שאין בו טפח ואוחז הכלי בידו ונכנס
וכן אם הוצרך בלילה מניחן בכלי ואוחז הכלי בידו ונכנס
שכח ונכנס לבית הכסא והוא לבוש תפילין
מניח ידו עליהן עד שיגמור עמוד ראשון ויוצא וחולץ
אחר כך נכנס ועושה צרכיו שאם יפסיק בעמוד ראשון
בין בגרולים בין בקטנים יבא לידי חלאי שיש בהן סכנה
גרולה שכח ושמש מטתו בתפיליו הרי זה לא יאחז
לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם מפני
שהידים עסקניות הנכנס לבית המרחץ מקום
שבני ארם עומרין לבושין מותר להניח תפילין
ומקום שבני ארם עומרים שם מקצתן ערומים ומקצתן
לבושין אינו חולץ תפיליו ואינו מניח שם תפלין לכתחלה
ומקום שבני ארם עומרים ערומים חולץ תפיליו ואינו
צריך לומר שאינו מניח לא יהלך ארם בבית
הקברות ותפילין בראשו ואפי בתוך ארבע אמות של מת
או בתוך ארבע של קבר צריך לחלוץ תפיליו קורם שיגיע
תוך ארבע אמות כרי שירחיק ארבע אמות
ולא ילבש ארם תפילין עד שיכסה ערותו וילבש בגריו
הנושא משאוי על ראשו חולץ תפיליו
של ראש עד שיסיר המשאוי ואפי מטפחת אסור להניח
על הראש שיש בו תפילין אבל צונף הוא מצנפתו על
תפיליו בית שיש בו תפילין או ספר תורה אסור
לשמש בו מטתו עד שיוציאם או יניחם בכלי ויניח הכלי
בכלי אחר שאינו כליין אבל אם היה הכלי השני מזומן
להם אפי עשרה כלים ככלי אחד הן חשובין ואם
הניחן כלי בתוך כלי מותר להניחן תחת מראשותיו בין
כר לכסת שלא כנגד ראשו כרי לשכבן ואפי אשתו עמו
במטה קרושת תפילין קרושתן גרולה היא שכל
זמן שהתפילין בראשו של ארם ועל זרועו הוא עניו וירא
שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר
מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק לפיכך
צרי ארם להשתרל להיותן עליו כל היום שמצותן כך היא
אמרו עליו על רב תלמירו של רבינו הקרוש
שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או
בלא ציצית או בלא תפילין אעפ שמצותן ללבשן כל
היום בשעת תפילה יותר מן הכל אמרו חכמים כל הקורא
קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו
וכל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה שהרי
בארבע פרשיות צוה על תפילין של ראש ועל תפילין של
יד וכל הרגיל בתפילין מאריך ימים שנ השם עליהם יחיו

פרק חמישי

כיצד כותבין את המזוזה כותבין שתי פרשיות שמע והיה
אם שמע על דף אחת ביריעה אחת ועושה לה ריוח
מלמטה וריוח מלמעלה כמו חצי צפורן ואם כתבה בשנים
או בשלשה רפין כשירה ובלבר שלא יעשנה כזנב או כמו
עגול או ככובה ואם עשה כאחת מאלה פסול כתבה שלא
על הסדר כגון שהקדים פרשה לפרשה פסול כתבה
בשני עורות אעפ שתפרן פסולה ספר תורה שבלה
ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה ולא מן הגליונים של
ספר תורה אין כותבין עליו מזוזה לפי שאין מורידין
מקרושה חמורה לקרושה קלה ומצוה לעשות ריוח
שבין פרשת שמע לוהיה אם שמע פרשה סתומה
אם עשה אותה פתוחה כשירה לפי שאינה סמוכה לה מן
התורה וצריך להזהר בתגין שבה ואלו הן התגין
שעושין במזוזה פרשה ראשונה יש בה שבע אותיות על
כל אות מהן שלשה זיינין ואלו הן שין עין של שמע
ונון רנפשך ותרי זיינין של מזוזות ותרי טתין של טטפת
ופרשה שנייה יש בה ששה אותיות על כל
אות מהן שלשה זיינין ואלו הן גימל של רגנך ותרי זיינין
של מזוזות ותרי טתין של טוטפות וצדי של הארץ
ואם לא עשה תגין או שהוסיף בהן או גרע מהן לא פסל

ואם כתבן שלא בשירטוט או שלא רקרק במלא וחסר או
שהוסיף מבפנים אפילו אות אחת הרי זו פסולה
מנהג פשוט שכותבי על המזוזה מבחוץ כנגר הריוח שבין
פרשה לפרשה שרי ואין בזה הפסר לפי שהוא מבחוץ
אבל אלו שכותבין מפנים שמות המלאכי או שמות קרושי
או פסוק או חותמות הרי הן בכלל מי שאין להם חלק
לעולם הבא שאילו הטפשים לא די להם שבטלו המצוה
אלא שעשו מצוה גרולה שהיא ייחור השם של הקבה
ואהבתו ועבורתו כאלו הוא קמיע של הניית עצמן כמו
שעלה על לבם הסכל שזה רבר המהנה בהבלי העולם
ומצוה לכתוב על הארץ בשטה אחרונה בין
בראש השטה בין באמצע השטה ונהגו כל הסופרי לכתוב
אותה בשתים ועשרים שטות ועל הארץ בראש שטה
אחרונה ואילו הן האותיות שבראש כל שטה ושטה
על הסרר שמע ה הרברים לבניך ובשכבך בין
והיה מצוה בכל יורה עשב פן והשתחויתם השמים
ואברתם ושמתם אתם ברוך ובשעריך אשר
על הארץ כשכופלין אותה גוללין אותה מסוף
השטה לתחלתה עד שתמצא כשיפתח הקורא לקרו יקרא
מראש השטה לסופה ואחר שגוללה מניחה בשפופרת של
קנה או של עץ או של כל רבר ומחבר אותה אל מזוז הפתח
במסמר או חופר במזוזת הפתח ומכניס בה המזוזה
וקורם שיקבענה במזוזת הפתח מברך תחלה באי אמה
אקבו לקבוע מזוזה ואינו מברך בשעת כתיבתה שקביעת
היא המצוה תלאה במקל פסולה שאין זו קביעה
הניחה אחרי הרלת לא עשה כלום חפר
במזוזת הפתח והכני המזוזה כמו נגר והיא כבריח הקרשי
בטבעות פסולה העמיק לה טפח פסולה חתך קנה
והכניס בו מזוזה ואחר כך חיבר הקנה אל קנים אחרים
והעמיד מן הכל מזוזת הפתח פסולה מפני שקרמה קביע
המזוזה לעשיית מזוזת הפתח מזוזת היחיר נברקת
פעמים בשבוע ומזוזת רבים פעמים ביובל שמא נקרעה
ממנה אות אחת או נמחקה מפני שהיא קבועה בכתלים
מרקבת הכל חייבים במזוזה ואפילו נשים ועברי
ומחנכים את הקטנים לעשות מזוזה לבתיהם השוכר
בית בחוצה לארץ והרר בפונרק בארץ ישרא פטור מן
המזוזה שלשים יום אבל השוכר בית בארץ ישרא
חייב במזוזה מיר המשכיר בית לחבירו על השוכר
להביא מזוזה ולקבוע אותה אפילו היה נותן שכר על
קביעתה מפני שהמזוזה חובת הרר היא ואינה חובת הבי
וכשהוא יוצא לא יטלנה בירו ויצא ואם היה הבית
של גוי הרי זה נוטלה כשיצא

פרק ששי

עשרה תנאין יש בבית ואחר כך יתחייב הרר בו לעשות
לו מזוזה ואם חסר תנאי אחת מהן פטור מן המזוז ואלו הן
שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יותר ושתהיה
לו שתי מזוזות ויהיה לו משקוף ותהיה לו תקרה ויהיו
לו רלתות ויהיה השער גבוה עשרה טפחים או יותר
ויהיה הבית חול ויהיה עשוי לרירת ארם ועשוי לרירת
כבוד ועשוי לרירת קבע בית שאין לו ארבע אמות
על ארבע אמות פטור מן המזוזה ואם יש בו כרי לרבע
ארבע אמות על ארבע אמות בשוה אעפ שהוא עגול או
בעל חמש זויות ואין צריך לומר שאם היה אורכו יתר על
רחבו הואיל ויש בו לרבע ארבע אמות על ארבע אמות
חייב במזוזה אכסררה והוא המקום שיש לו שלשה
כתלים ותקרה אעפ שיש לה שני פצימין ברוח רביעית
פטורה מן המזוזה מפני שהפצימין להעמיד התקרה הם
עשויים ולא משום מזוזות נעשו וכן התקרה שאין
לה כתלים אלא עומרת על עמורים מכאן ומכאן אעפ שהי
כתבנית בית פטורה לפי שאין לה מזוזות שאלו העמורים
להעמיר התקרה הן עשויין בית שיש לו מזוזה מיכן
ומיכן וכפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף

אם יש בגבה המזוזות עשרה טפחים או יתר חייב במזוז
ואם אין בהן עשרה טפחים פטור מפני שאין לו משקוף
בית שאין לו תקרה פטור מן המזוזה היה מקצתו
מקורה ומקצתו אינה מקורה יראה לי שאם היה הקירוי
כנגד הפתח שהוא חייב במזוזה ומעמידין הדלתות ואחר
כך קובעין את המזוזה הר הבית הלשכות והעזרות
ובתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהן בית דירה פטורין
לפי שהן קדש בית הכנסת של כפרים שהאורחין
דרין בו חייב במזוזה וכן בית הכנסת של כרכין אם היה
לו בית דירה חייב כל השערים שהיו במקדש לא
היה להם מזוזות חוץ משער ניקנור ושלפנים ממנו ושל
לשכת פרהדרין מפני שהלשכה הזאת היתה בית דירה
לכהן גדול בשבעת ימי הפרשה בית התבן בית
הבקר בית העצים בית אוצרות פטורין מן המזוזה שנאמ
ביתך ביתך מיוחד לך פרט לאלו וכיוצא בהן לפיכך רפת
הבקר שהנשים יושבות בה ומתקשטות בה חייבות במזוז
שהרי יש בה ייחוד לדירת אדם בית שער אכסדרה
ומרפסת והגינה והדיר פטורין מן המזוזה מפני שאינם
עשויין לדירה ואם היו בתים החייבים למזוזה פתוחין
למקומות אלו חייבין במזוזה לפיכך אחר שערי חצרות
ואחר שערי מבואות ואחר שערי מדינות ועיירות כולן
חייבין במזוזה שהרי הבתי החייבין במזוזה פתוחין לתוכן
אפילו עשרה בתים זה פתוח לזה וזה פתוח לזה הואיל
והפנימי חייב במזוזה כולן חייבין ומפני זה אמרו
שער הפתוח מן הגנה לחצר חייב במזוזה בית הכסא
ובית המרחץ ובית הטבילה ובית הבורסקי וכיוצא בהם
פטורין מן המזוזה לפי שאינן עשויין לדירת כבוד
סוכת חג בחג ובית שבספינה פטורין מן המזוזה
לפי שאינן עשויין לדירת קבע שתי סוכות של יוצרים
זו לפנים מזו החיצונה פטורה מן המזוזה לפי שאינה קבוע
החנויות שבשוקים פטורין מפני שאינן קבועים
לדירה בית שיש לו פתחים הרבה אף על פי שאינו
רגיל לצאת ולבוא אלא באחת מהן חייב לעשות מזוזה בכל
פתח ופתח פתח קטן שבין בית לעלייה חייב במזוזה
חדר שבבית אפי׳ חדר בחדר חייב לעשות מזוזה על שער
החדר הפנימי ועל שער החדר החיצון ועל שער הבית
שכולן עשויין לדירה וקבועין פתח שבין בית המדרש
או בין בית הכנסת וביתו אם רגיל לצאת ולבוא באותו
הפתח חייב במזוזה פתח שבין שני בתים הולכין
אחר הציר של דלת מקום שהציר נראה עמו שם קובעים
את המזוזה והיכן קובעין את המזוזה בתוך חלל
של פתח בטפח הסמוך לחוץ בתחלת שליש העליון של
גובה השער ואם קבעה למעלה מזה כשרה והוא שירחיקנ׳
מן המשקוף טפח וצרי׳ לקובעה על ימין הנכנס לבית ואם
קבעה משמא׳ פסולה ובית של שותפין חייב במזוזה
חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד
וכל זמן שיכנס ויצא יפגע בייחוד השם שמו
של הקב״ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי
הזמן וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא
ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי
מישרים אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו
תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו
מוחזק הוא שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם
המלאכים שמצילים אותו מלחטוא שנ׳ חונה מלאך
סביב ליריאיו ויחלצם בריך רחמנא דסייען

פרק שביעי

מצות עשה על כל איש ואיש מישרא׳ לכתוב ספר תורה
לעצמו שנ׳ ועתה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו
לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה
פרשיות פרשיות ואע״פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה
לכתוב משלו ואם כתבו בידו הרי הוא כאלו קיבלה
מהר סיני ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו
וכל המגיה ספר תורה ואפי׳ אות אחת הרי הוא כאלו כתבו
כולו והמלך מצוה עליו לכתוב ספר תורה אחר לעצמו
לשם המלך יתר על ספר שיהיה לו כשהוא הדיוט שנאמר
והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו כול ומגיהין
אותו מספר העזרה על פי בית דין הגדול וזה שהיה
לו כשהוא הדיוט מניחו בבית גנזיו וזה שכתב או שנכתב
לו אחר שמלך יהיה עמו תמיד ואם יצא למלחמה ספר
תורה עמו נכנס והוא עמו יושב בדין והוא עמו מיסב
והוא כנגדו שנ׳ והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו לא
היה לו ספר תורה קודם שימלוך צריך לכתוב לו אחר
שמלך שני ספרי תורה אחד מניחו בבית גנזיו והשיני
יהיה עמו תמיד לא יסור מעמו אלא בלילה וכשיכנס לבית
המרחץ או לבית הכסא או לישן על מטתו
ספר תורה שכתבו בלא שרטוט או שכתבו מקצתו על
הגויל ומקצתו על הקלף פסול אלא או כולו על הגויל או
כולו על הקלף וכיצד כותבין ספר תורה כותב כתיבה
מתוקנת נאה ביותר יניח בין כל תיבה ותיבה כמלא אות
קטנה ובין אות לאות כמלוא חוט השערה ובין כל שיטה
ושיטה כמלוא שיטה ואורך כל שיטה ושיטה שלשי׳ אותיו
כדי לכתוב למשפחותיכם למשפחותיכם למשפחותיכם
תלתא זימני וזה הוא רוחב כל דף ודף ולא תהא שטה
קצרה מזה כדי שלא יהא הדף כאגרת ולא ארכה יותר
על זה כדי שלא יהו עיניו משוטטות בכתב לא ימעט
הכתב מפני הריוח שבין פרשה לפרשה נזדמנה לו
תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שני בתוך הדף ושלש
חוץ לדף אלא כותב שלש בתוך הדף ושנים חוץ לדף לא
נשאר מן השיטה כדי לכתו׳ שלש אותיות מניח המקו׳ פנוי
ומתחיל מתחילת השיטה נזדמנה לו תיבה בת שתי
אותיות לא יזרקנה בין הדפין אלא יחזור לתחלת השיטה
נזדמנה לו בתוך השיטה תיבה בת עשר אותיות
או פחות או יתר ולא נשאר מן השיטה כדי לכתוב את
כולה בתוך הדף אם יכול לכתוב חציה בתוך הדף וחציה
חוץ לדף כותב ואם לאו מניח המקו׳ פנוי ומתחיל מתחלת
השיטה ומניח בין כל חומש וחומש
ארבעה שיטין פנויות בלא כתיבה לא פחות ולא יתר
ויתחיל החומש מתחלת שטה חמישית וכשיגמור
את התורה צריך שיגמור באמצע שיטה שבסוף הדף ואם
נשאר מן הדף שטין הרבה מקצר ועולה ומתחיל מתחלת
השטה שבסוף הדף ולא יגמור את השטה ומתכוין עד
שיהיה לעיני כל ישראל באמצע שטה שבסוף הדף
ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות
הנקודות ואותיות המשונות כגון הפאין הנכפפות והאותיו׳
העקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש ויזהר
בתגין ובמנינ׳ יש אות שיש עליה תג אחד ויש אות שיש
עליה שבעה וכל התגין כצורת זין הן דקין כחוט השערה
כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן המובחר
ואם שינה בתיקון זה או שלא דוקדק בתגין וכתב כל
האותיות כתקונן או שקרב את השטין הרחוקי׳ או האריכן
או קצרן הואיל ולא הדביק אות באות ולא חיסר ולא הותי׳
ולא הפסיד צורת אות אחת ולא שינה בפתוחות וסתומו׳
הרי זה ספר כשר יש דברים אחרים שלא נאמרו
בתלמוד ונהגו בהם הסופרים וקבלה היא בידם איש מפי
איש והן שיהיו מנין השטין שבכל דף ודף לא פחו׳ משמונ׳
וארבעים ולא יתר על ששים ושיהיה הריוח שבין פרשה
לפרשה כמו תשע אותיות אשר אשר אשר ושיהיה בראש
השטין למעלה משירת הים
הבאים ביבשה השם מת במצרים חמש
שטין ולמטה מן השירה חמש שטין תחלת כל שטה
מהן כך ותקח אחריה סוס ויצאו ויבאו
ויהיה בראשי השטין למעלה משירת האזינו ואעידה
אחרי הדרך באחרית להכעיסו קהל שש שטין
ולמטה ממנה חמש שטין ויבא לדבר אשר
הזאת אשר וכל הדברים האלו למצוה מן

המובחר ואם שנה לא פסל אבל אם כתב המלא חסר או
החסר מלא או שכתב מלה שהיא קרי וכתב כקריאתה
כגון שכתב ישכבנה מקום ישגלנה ובטחורים מקום
ובעפולים וכיוצא בהן או שכתב פרשה פתוחה סתומה או
סתומה פתוחה או שכתב השירה כשאר הכתב
או שכתב פרשה אחת כשירה הרי זה פסול ואין בו קדוש
ספר תורה כלל אלא כחומש מן החומשין שמלמדין בה
התינוקות ספר תורה שאינו מוגה אסור לשהותו
יתר על שלשים יום אלא יתקן או יגנז ספר תורה
שיש בו ג טעיות בכל דף ודף יתקן ואם היו ד יגנז
ואם היה רוב הספר מוגה והשאר יש בו ארבע טעיו בכל
דף ונשאר אפילו דף אחד מאותו השאר המשובש בלא
ארבע טעיות הרי זה יתקן ברא שכתב המלא חסר
שנמצא תולה האותיות ששכח ביני השטות אבל אם כתב
החסר מלא אפי יש בכל דף ודף כמה טעיו הרי זה מתקן
מפני שהוא גורר ואינו תולה מותר לכתוב התורה כל
חומש וחומש בפני עצמו אין בהן קדושת ספר תורה
אבל לא יכתוב מגילה בפני עצמה שיהיה בת
פרשיות ואין כותבין מגלה לתינוק להתלמד בה ואם
דעתו להשלים עליה חומש מותר כתב מגלה שלשה
שלשה תיבות בשיטה אחת מותר מותר לדבק תורה
נביאים וכתובים בכרך אחד ומניח בכל חומש וחומש ד
שטין ובין כל נביא ונביא שלש שטין ובין כל נביא ונביא
משנים עשר שלש שטין שאם בא לחתוך חותך וסידורן
של נביאים כך הוא יהושע שופטים שמואל
מלכים ירמיה יחזקאל ישעיה תרי עשר
וסדר הכתובים רות ותילים ואיוב ומשלי
וקהלת ושיר השירים וקינות ודניאל ומגילה
ועזרא ודברי הימים כל כתבי הקדש אין כותבין
אותן אלא בשירטוט אפי כתבן על הנייר ומותר לכתו שלש
תיבות בלא שירטוט יותר על זה אסור כרך זה שיש
בו ספר תורה נביאים וכתובים אין קדושתו כקדושת ספר
תורה אלא כחומש מן החומשים דין היתר כדין החסר

פרק שמיני

פרשה פתוחה יש לה שתי צורות אם גמר באמצע השיטה
מניח שאר השיטה פנוי ומתחיל הפרשה שהיא פתוחה
מתחלת השיטה השנייה ברא שנשאר מן
השיטה ריוח כשיעור תשע אותיות אבל אם לא נשאר אלא
מעט או אם גמר בסוף השיטה מניח שיטה שנייה בלא
כתב ומתחיל הפרשה הפתוחה מתחלת שטה השלישית
פנויה. פרשה סתומה יש לה שלש צורות אם גמר
באמצע השיטה מניח ריוח כשיעור ומתחי לכתוב בסוף
השטה מתחלת הפרשה שהיא סתומה עד שימצא הריוח
באמצע ואם לא נשאר מן השטה כדי להניח
הריוח כשיעור ולכתו בסוף השיטה תיבה אחת יניח הכל
פנוי ויניח מעט ריוח מראש שטה שניי ויתחי לכתו הפרש
הסתומה מאמצע השיטה שנייה ואם גמר בסוף השטה
מניח מתחלת שיטה שנייה כשיעור הריוח ומתחיל לכתוב
הסתומה מאמצע שיטה נמצא אום שפרשה פתוח תחלתה
בתחל השטה לעול ופרשה סתומה תחלת מאמצע השטה
לעול ספר שאינו מוגה במלא וחסר איפש לתקנו ולהגיהו
כמו שבארנו אבל אם טעה בריוח הפרשיו וכתב פתוחה
סתומה או סתומה פתוחה או שהפסיק והניח פנוי במקום
שאין בו פרשה או שכתב כדרכו ולא הפסיק בריוח במקו
הפרשה או ששינה צורת השירות הרי זה פסול ואין לו
תקנה אלא לסלק את כל הדף שטעה בו ולפי שראיתי
שיבוש גדול בכל הספרים שראיתי בדברים אלו וכן בעלי
המסורת שכותבין ומחברין להודיע הפתוחות והסתומות
נחלקי בדברי אלו כמחלוקת הספרי שסומכין עליה ראיתי
לכתוב הנה כל פרשיות התורה הסתומות והפתוחו וצורת
השירות כדי לתקן עליהן כל הספרים ולהגיה מהם
וספר שסמכנו עליו בדברים אלו הוא הספר הידוע במצרי
שהוא כולל ארבעה ועשרים ספרו שהיה בירושלם מכמה
שנים להגיה ממנו הספרים ועליו היו הכל סומכין לפי
שהגיהו בן אשר ודקדק בו שנים והגיהו פעמי רבות כמו
שהעתיקו ועליו סמכתי בספר התורה שכתבתי כהלכתו

ספר בראשית

יהי רקיע יקוו המים יהי מאורות ישרצו המים
תוצא הארץ ויכלו אלה תולדות השמים כולן
פתוחות והן שבע פרשיות : אל האשה אמר ולאדם
אמר שתיהן סתומות : ויאמר ה אלהים פתוחה :
והאדם ידע זה ספר ויחי שת ויחי אנוש ויחי
קינן ויחי מהללאל ויחי ירד ויחי חנוך ויחי
מתושלח ויחי למך ויחי נח אחד עשר פרשיות
אלו כולן סתומות : וירא ה אלה תולדות נח שתיהן
פתוחות : ויאמר אלהים לנח וידבר אלהים אל נח
ויאמר אלהים לנח שלשתן סתומות : ויהיו בני
נח ואלה תולדות בני נח שתיהן פתוחות : וכנען ילד
ולשם יולד שתיהן סתומות : ויהי כל הארץ שפה
אחת אלה תולדות שם שתיהן פתוחות : וארפכשר
חי ושלח חי ויחי עבר ויחי פלג ויחי רעו
ויחי שרוג ויחי נחור ויחי תרח כולן סתומות
השמונה פרשיות : ויאמר ה אל אברם ויהי רעב
ויהי בימי אמרפל שלשתן פתוחות : אחר הדברים
ושרי אשת אברם ויהי אברם ויאמר אלהי אל אברהם
ארבעתן סתומות : וירא אליו פתוחה : ויסע
משם וה פקד את שרה שתיהן סתומות : ויהי
בעת ההיא ויהי אחר ויהי אחרי הדברים ויהיו
חיי שרה ארבעתן פתוחות : ואברהם זקן סתומה :
ויוסף אברהם ואלה תולדות ישמעאל ואלה תולדות
יצחק ויהי רעב ארבעתן פתוחות : ויהי עשו
ויהי כי זקן יצחק ויצא יעקב שלשתם סתומות :
וישלח יעקב פתוחה : ויבא יעקב ותצא דינה
שתיהן סתומות : ויאמר אלהים וירא אלהים ויהיו
בני יעקב אלה תולדות עשו ארבעתן פתוחות :
אלה בני שעיר סתומה : ואלה המלכים וישב
יעקב ויהי בעת שלשתן פתוחות : ויוסף הורד
מצרימה סתומה : ויהי אחרי הדברים ויהי מקץ
שתיהן פתוחות : ויגש אליו ואלה שמות ואת יהודה
שלשתן סתומות : ויהי אחרי הדברים ויקרא יעקב
שמעון ולוי יהודה זבולון יששכר כולן פתוחו :
והן שש : דן גד מאשר נפתלי בן פורת
יוסף חמשתן סתומות : בנימין פתוחה : מניין
הפתוחות שלש וארבעים : והסתומות שמונה
וארבעים הכל תשעים ואחת פרשיות :

ספר ואלה שמות

ויקם מלך חדש וילך איש ויהי בימים הרבים
שלשתן פתוחות : ומשה היה רועה סתומה : וילך
משה ויאמר ה אל משה אל אהרן שתיהן פתוחות :
וידבר אלהים אל משה סתומה : וידבר ה אל משה
וידבר ה אל משה ואל אהרן שתיהן פתוחות : אלה
ראשי בית אבותם וידבר ה אל משה שתיהן סתומו :
ויאמר השם אל משה ראה נתתיך ויאמר השם אל משה
ואל אהרן שתיהן פתוחות : ויאמר השם אל משה כבד
לב פרעה ויאמר ה אל משה אמר אל אהרן
שתיהם סתומות : ויאמר ה אל משה פתוחה :
ויאמר ה אל משה אמר אל אהרן נטה את ידך
ויאמר ה אל משה אמר אל אהרן נטה את מטך
ויאמר ה אל משה השכם בבקר שלשתם סתומות :
ויאמר ה אל משה בא אל פרעה ויאמר ה אל משה ואל
אהרן שתיהן פתוחות : ויאמר ה אל משה השכם
סתומה : ויאמר ה אל משה ויאמר ה אל משה בא אל
פרעה שתיהן פתוחות : ויאמר ה אל משה נטה ידך

סתומה : ויאמר משה של ויהי חשך ויאמר של עור
נגע אחר שתיהן פתוחות : ויאמר משה ויאמר
ה אל משה ויאמר ה אל משה ואל אהרן שלשתן
סתומות : ויקרא משה פתוחה : ויהי בחצי הלילה
סתומה : ויסעו בני ישרא׳ ויאמר ה אל משה ואל אהרן
שתיהן פתוחות : ויהי בעצם סתומה : וידבר ה כול
קדש לי והיה כי יבאך שתיהן פתוחות : ויהי
בשלח סתומה : וידבר השם כול וישובו ויחנו
ויאמר השם אל משה מה תצעק ויאמר השם נטה את
ידך אז ישיר משה ותקח מרים חמשתן פתוחו׳ :
ויסע משה ויבאו אילימה ויאמר השם אל משה
הנני ממטיר שלשתן סתומות : וידבר ה אל משה
פתוחה : ויאמר ה אל משה סתומה : ויסעו כל עדת
ויבא עמלק ויאמר ה אל משה כתב וישמע יתרו
בחדש השלישי חמשתן פתוחות : וידבר אלהים אל
משה אנכי לא תשא שלשתן סתומות : זכור
פתוחה : כבד לא תרצח לא תנאף לא תגנב
לא תענה לא תחמוד כולן סתומות והן שש :
וכל העם פתוחה : ויאמר ה אל משה סתומה : ואלה
המשפטים פתוחה : וכי ימכור מכה איש וכי
יזיד ומכה אביו וגונב איש ומכרו ומקלל אביו
וכי יריבון אנשים וכי יכה איש וכי ינצו אנשים
וכי יכה איש כולן סתומות והן עשר : וכי יגח שור
פתוחה : וכי יפתח וכי יגוף כי יגנוב איש
כי יבער איש כי תצא אש כי יתן כי יתן איש
כולם סתומות והן שבע : וכי ישאל פתוחה :
וכי יפתה מכשפה זובח לאלהים שלשתן סתומות :
אם כסף פתוחה : אלהים לא תקלל לא תשא כי
תפגע כי תראה לא תטה חמשתן סתומות :
הנה אנכי פתוחה : לא תהיה משכלה סתומה : וא׳
משה אמר פתוחה : ויאמר השם סתומה : וידבר
השם פתוחה : ועשו ארון סתומה : ועשית שולחן
ועשית מנורת שתיהן פתוחות : ואת המשכן סתומה :
ועשית את הקרשים פתוחה : ועשית פרכת ועשית
את המזבח ועשית את חצר המשכן ואתה תצוה
ואתה הקרב חמשתן סתומות : ועשו את האפוד
פתוחה : ועשית משבצות ועשית חשן ועשית
את מעיל ועשית ציץ וזה הדבר וזה אשר
תעשה כולן סתומות והן שש : ועשית מזבח
וידבר דכי תשא וידבר דועשית כיור וידבר דבשמי
ארבעתן פתוחות : ויאמר רקח לך סמים וידבר
דראה קראתי שתיהן סתומות : ויאמר השם פתוחה :
ויתן אל משה סתומה : וידבר דלך רד ויפן וירד
שתיהן פתוחות : וידבר דלך עלה מזה סתומה :
ויאמר משה ויאמר השם אל משה ויאמר ה א׳ משה
פסל ויאמר השם אל משה כתב ארבעתן פתוחות :
ויקהל משה סתומה : ויאמר משה ויאמר משה א׳ בני
ישרא׳ שתיהן פתוחות : ויעשו כל חכם לב סתומה :
ויעש יריעות פתוחה : ויעש את הקרשים סתומה :
ויעש בצלאל ויעש את השלחן ויעש את המנורה
ויעש את מזבח הקטרת ארבעתן פתוחות : ויעש את
מזבח העולה ויעש את הכיור ויעש את החצר
אלה פקודי כל הזהב חמשתן סתומות : ויעש את
האפוד פתוחה : ויעשו את אבני סתומה : ויעש את
החשן ויעש את מעיל שתיהן פתוחות : ויעשו
את הכתנות שש ויעשו את הציץ ותכל שלשתן
סתומות : ויביאו את המשכן וידבר דביום החדש
שתיהם פתוחות : ויהי בחדש הראשון ויקח ויתן
את השולחן וישם את המנורה וישם את מזבח
וישם את מסך וישם את הכיור ויקם את החצר
כולן סתומות והן שמונה : ויכס הענן פתוחה : מנין
הפתוחות תשע וששים : ומניין הסתומות חמש ותשעים :
הכל מאה וששים וארבע פרשיות :

ספר ויקרא

ואם מן הצאן סתומה : ואם מן העוף פתוחה : ונפש
כי תקריב וכי תקריב ואם מנחה על המחבת ואם
מנחת מרחשת ואם תקריב חמשתן סתומות : ואם
זבח ואם מן הצאן ואם עז וידבר ואם כל עדת
אשר נשיא ואם נפש ואם כבש ונפש כי תחטא
כולן פתוחות והן תשע : ואם לא תשיג וידבר ה
שתיהן סתומות : ואם נפש וידבר דנפש וידבר כול
שלשתן פתוחות : וזאת תורת סתומה : וידבר דזאת
קרבן וידבר כול דבר אל אהרן וזאת תורת האשם
וזאת תורת זבח וידבר כול דבר אל בני ישרא׳ וידבר
דדבר אל בני ישרא׳ המקריב וידבר כול קח את אהרן
כולן פתוחות והן שבע : ויהי ביום השמיני סתומה :
וידבר ה אל אהרן וידבר משה וידבר ה אל משה
שלשתן פתוחות : וזה לכם וכי ימות שתיהם סתומות :
וידבר דאשה כי תזריע וידבר דאדם כי יהיה נגע
צרעת ובשר ארבעתן פתוחו׳ : או בשר סתומה : ואיש
או אשה פתוחה : ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם
ואיש כי ימרט ראשו והבגד שלשתן סתומות : וידבר
דזאת תהיה פתוח׳ : ואם דל סתומה : וידבר דכי תבואו
וידבר דדברו אל בני ישרא׳ שתיהן פתוחות : ואיש כי
תצא סתומה : ואשה כי תהיה פתוחה : ואשה כי
יזוב סתומה : וידבר דאחרי מות וידבר דדב׳ א׳ אהרן
וידבר דדבר אל בני ישראל שלשתן פתוחות :
איש איש ערות אביך ערות אשת אביך
ערות אחותך ערות בת בנך ערות בת אשת ערות
אחות אביך ערות אחות אמך ערות אחי אביך ערות
כלתך ערות אשת אחיך ערות אשה ובתה כולן
סתומות והן שתים עשר : וידבר דדבר אל כל עדת
וכי תבאו א׳ שתיהן פתוחות : וכי יגור סתומה : וידבר
דאשר יתן מזרעו ויאמר השם אל משה אמר אל הכהני׳
שתיהן פתוחות : והכהן הגדול וידבר דדבר אל אהרן
שתיהן סתומות : וידבר דוינזרו וידבר דדבר א׳ אהרן
ואל בניו שתיהן פתוחות : וידבר דשור או כשב או עז
סתומה : וידבר דדבר אל בני ישרא׳ אלה מועדי השם
וידבר דכי תבאו אל הארץ שלשתן פתוחות : וספרתם
לכם סתומה : וידבר דבחדש השביעי פתוחה : וידבר
דאך בעשור סתומה : וידבר דבחמשה עשר יום וידבר
דצו את בני ישרא׳ ולקחת סלת שלשתן פתוחות :
ויצא בן אשה סתומה : וידבר דהוצא את המקלל
וידבר דבהר סיני שתיהן פתוחות : וספרת לך כי ימוך
אחיך ואיש כי ימכר וכי ימוך אחיך וכי ימוך וכי תשיג
יד כלן סתומות והם שש : אם בחקתי ואם לא תשמעו
לי שתיהן פתוחות : ואם בזאת סתומה : וידבר דאיש כי
יפליא פתוחה : ואם בהמה סתומה : מניין הפתוחות
שתים וחמשים : והסתומות שש וארבעים : הכל צח :

ספר במדבר סיני

בני ראובן סתומה : לבני שמעון למני גד לבני יהודה
לבני יששכר לבני זבולון לבני יוסף לבני מנשה
לבני בנימין לבני דן לבני אשר לבני נפתלי אלה
הפקודים וידבר דאך את מטה לוי וידבר דאיש על
דגלו כולן פתוחות והן ארבעה עשר : דגל מחנה ראוב
ונסע אהל דגל מחנה אפרים דגל מחנה דן ארבעתן
סתומות : אלה פקודי ואלה תולדות וידבר דהקרב
וידבר דואני וידבר דפקד׳ חמשתן פתוחות : ולקחת
ויאמר דפקוד שתיהן סתומות : וידבר דקח וידבר
דנשא וידבר דאל תכריתו וידבר דנשא ארבעתן
פתוחות : בני מררי ופקודי בני גרשון שתיהן סתומות :
וידבר דצו וידבר דאיש או אשה כי יעשו וידבר דא׳
איש כי תשטה וידבר דאיש או אשה כי יפליא וידבר
דדבר אל אהרן חמשתן פתוחות : יברכך יאר ישא

ושמו ויהי ביום כלות משה ויהי המקרי כולן סתומות
והן שש: ביום השני ביום השלישי ביום הרביעי
ביום החמישי ביום הששי ביום השביעי ביו השמיני
ביום התשיעי ביום העשירי ביום עשתי עשר יום
ביום שנים עשר יום זאת חנוכת וידבר רבהעלותך
וידבר רקח את הלוים כולן פתוחות והן ארבע עשר:
וידבר רזאת אשר ללוים סתומה : וידבר רויעשו
וידבר רכי יהיה טמא שתיהן פתוחות : וביום הקים
סתומה : וידבר רעשה לך ויהי בשנה השנית שתיהן
פתוחות: ויאמר משה לחובב ויהי בנסוע שתיהן
סתומות: ויהי העם כמתאוננים ויאמר ראספה לי
ויאמר רהיד ה תקצר ותדבר מרים ארבעתם פתוחות:
ויאמר ה פתאום סתומה : ויאמר ראביה וידבר רשלח
לך ויאמר רעד אנה ינאצוני וידבר רעד מתי וידבר
רכי תבואו וידבר רבאכם כולם פתוחות והן שש :
וכי תשגו ואם נפש אחת שתיהן סתומות : ויהיו בני
ישרא׳ במדבר פתוחה : ויאמר רמות יומת סתומה:ויאמר
רועשו להם ויקח קרח שתיהם פתוחות : וידבר
רהברלו וידבר רהעלו וידב׳ ראמר אל אלעז׳ שלשתן
סתומו׳ : וילונו פתוחה :וידבר רהרומו סתומה : וידבר
רוקח מאתם ויאמר רהשב ויאמרו בני ישרא׳ שלשתן
פתוחות : ויאמר ה אל אהרן סתומה : וידבר ה אל
אהרן פתוחה: ובני לוי סתומה : וידבר רואל הלוים
וידבר רזאת חקת ויבאו בני ישרא׳ וידבר רקח את
המטה ארבעתם פתוחות : ויאמר ריען לא האמנתם
וישלח משה שתיהן סתומות : ויסעו מקרש פתוחה :
וישמע הכנעני סתומה: ויסעו מהר ההר פתוחה : אז
ישיר סתומה: וישלח ישרא׳ פתוחה : וירא בלק סתומה:
וישב ישרא׳ וידבר רפנחס וידבר רצרור ויאמר ה
ארבעתן פתוחות : בני שמעון : בני גר בני יהורה
בני יששכר בני זבולון בני יוסף אלה בני אפרים
בני בנימין אלה בני רן בני אשר בני נפתלי כולן
סתומות והן אחר עשר : וידבר ה פתוחה : ואלה
פקודי הלוי ותקרבנה שתיהן סתומות : ויאמר רכן
בנות צלפחר ויאמר רעלה שתיהן פתוחות : וידבר
משה סתומה: וידבר רצו וביום השב ובראשי חרשיכ׳
שלשתן פתוחות : ובחרש הראשון וביום הבכורים
שתיהן סתומות : ובחרש השביעי פתוחה : ובעשור
ובחמשה עשר וביום השיני וביום השלישי וביום
הרביעי וביום החמישי וביום הששי וביום השביעי
וביום השמיני כולן סתומות והן תשע : וידבר
משה וידבר ה׳ שתיהן פתוחות : ויצאו משה ואלעזר
ויאמר אלעזר ויאמר רשא שלשתן סתומות: ומקנה
רב פתוחה : ויאמרו אם מצאנו ויגשו אליו שתיהם
סתומות: ויאמר אליהם משה אלה מסעי שתיהן
פתוחו׳ : וישמע הכנעני וידבר רערבו׳ שתיהן סתומו׳:
וידבר רצו את בני ישרא׳ וידבר רואלה שמות האנשי
וידבר רערבות מואב וידבר רדבר אל בני ישרא׳
ויקרבו ראשי חמשתן פתוחות : מנין הפתוחות
שתים ותשעים : והסתומות ששים ושש : הכל מאה
וחמשים ושמונה:

ספר אלה הדברים

ויאמר השם אלי ונפן ונעבור וידבר השם ויאמר ה׳
אלי ראה ואתחנן חמשתן סתומות : ועתה ישראל
כי תוליד בנים אז יבדיל ויקרא משה ארבעתן
פתוחות: אנכי לא תשא שמור כבר לא תרצח
ולא תנאף ולא תגנוב ולא תענה ולא תחמד ולא
תתאוה את הדברים כולן סתומות והן אחר עשר :
שמע ישרא׳ פתוחה : והיה כי יביאך לא תנסו כי
ישאלך בנך כי יביאך ארבעתן סתומות ; והיה עקב
פתוחה : כי תאמר סתומה : כל המצוה והיה אם שכח
תשכח שמע ישרא׳ בעת ההיא ועתה ישר׳ חמשתן
פתוחות : כי הארץ והיה אם שמע כי אם שמור
תשמרון ראה אנכי כי יביאך כי ירחיב כי יכרית
כולן סתומות והן שבע : כי יקום פתוחה : כי יסיתך
כי תשמע בנים אתם לא תאכל את זה תאכלו כל
צפור טהורה כולן סתומות והן שש : עשר תעשר
פתוחה : מקצה שלש שנים מקץ שבע שנים כי יהיה
בך אביון כי ימכר לך ארבעתן סתומות : כל הבכור
שמור את חרש שתיהן פתוחות : שבעה שבועות
סתומה : חג הסוכות פתוחה : שפטים ושטרי׳ לא תטע
לך לא תזבח כי ימצא בקרבך ארבעתן סתומות :
כי יפלא פתוחה : כי תבא לא יהיה לכהנים וזה
יהיה וכי יבא הלוי כי אתה בא כי יכרית כולם
סתומות והן שש : וכי יהיה איש פתוחה : לא תשיג
לא יקום עד כי תצא למלחמה כי תקרב אל עיר כי
תצור אל עיר חמשתן סתומו׳ : כי ימצא חלל פתוחה :
כי תצא למלחמה כי תהיין לאיש כי יהיה לאיש וכי
יהיה באיש לא תראה את שור לא תראה את חמור
לא יהיה כלי גבר כולן סתומות והן שבע : כי יקרא
פתוחה : כי תבנה לא תחרש גרילים כי יקח איש
אשה ואם אמת היה וכי ימצא איש כי יהיה נערה
בתולה ואם בשרה מצאה כי ימצא לא יקח איש
לא יבא פצוע לא יבא ממזר לא יבא עמוני לא
תתעב ארומי כי תצא מחנה לא תסגיר לא תהיה
קרשה לא תשיך כי תדור נדר כי תבא בכרם כי
תבוא בקמת כי יקח איש אשה כי יקח איש אשה
חרשה כי ימצא השמר בנגע הצרע כי תשה ברעך
לא תעשק עני לא יומתו אבות לא תטה כי תקצו׳
כי תחבט כי יהיה ריב כי ישבו אחים כי ינצו אנשי׳
לא יהיה לך בכיסך כולן סתומות והן חמש ושלשים:
זכור את אשר עשה והיה כי תבא שתיהן פתוחות: כי
תכלה לעשר היום הזה שתיהן סתומות : ויצו משה
וזקני ישרא׳ פתוחה : וידבר משה ויצו משה את העם
ארור האיש ארור מקלה ארור משיג ארור משגה
ארור מטה ארור שוכב עם אשת אביו ארור שוכב
עם כל בהמה ארור שוכב עם אחותו ארור שוכב עם
חותנתו ארור מכה ארור לוקח שחד ארור אשר
לא יקים כולן סתומות והן ארבעה עשר : והיה אם
שמע והיה אם לא תשמע שתיהן פתוחות : אלה דברי
הברית סתומה : ויקרא משה אתם נצבים שתיהם
פתוחות : והיה כי יבאו כי המצוה ראה נתתי שלשתן
סתומות : וילך משה פתוחה : ויקרא משה סתומה:
ויאמר השם אל משה הן האזינו השמים ויבא משה
וידבר השם אל משה בעצם וזאת הברכה חמשתן
פתוחות : וזאת ליהודה סתומה : וללוי פתוחה:לבנימן
ליוסף ולזבולון ולגר ולרן ולאשר
ויעל משה כולן סתומות והן שבע : מנין הפתוחות
של ספר זה שלשים וארבע : והסתומות מאה ועשרים
וארבעה : הכל מאה וחמשים ושמונה:
מניין הפתוחות של כל התורה מאתים ותשעים : ומנין
הסתומות שלש מאות ושבעים ותשעה : הכל שש
מאות וששים ותשעה :. צורת שירת האזינו כל
שיטה ושיטה יש באמצע ריוח אחד כצורת הפרשה
הסתומה ונמצאת כל שיטה חלוקה לשתי׳ וכותבין אותה
בשבעים שיטות ואילו הן התיבות שבראש
כל שיטה ושיטה האזינו יערוף כשעירים כי
הצור א׳ שחת הל השם הלא זכור שא׳
בהנחל יצב כי ימצאהו יסובבנהו כנשר
יפרוש ה׳ ירכיבהו ויניקהו חמאת בני
ודם שמנת וינבל בתועבות אלהים לא
ותשכח מכעס אראה בנים כיעסוני בגוי
ותיקד ותלהט חצי וקטב עם ומחררים
יונק אשביתה פן ולא ואין יבינו ושנים
וה׳ ואיבינו ומשרמות אשכלות וראש חתום

לעת   וחש   ועל   ואפס   צור   ישתו   יהי
ואין   מחצתי   כי   אם   אשיב   אשכיר   מרס
הרנינו   ונקם   כל אלו התיבות בראש
ואילו הן התיבות שבראש כל חצי שטה אחרונ׳ שהן באמצ׳
הדף   ותשמע   תזל   וכרביבים   הבו   כי   צדיק
דור   עם   הוא   בינו   וקניך   בהפרידו   למספר
יעקב   ובתהו   יצרנהו   על   ישאהו   ואין
ויאכל   ושמן   עם   וישמן   ויטוש   יקניאוהו
יזבחו   חדשים   צור   וירא   ויאמר כי   הם
ואני   כי   ותאכל   אספה   מזי   ושן   מחוץ
גם   אמרתי   לולי   פן   כי לו   איכה   אם   כי
כי   ענבימו   חמת   הלא   לי   כי   כי   כי
ואמר   אשר   יקומו   ראו   אני   ואין   ואמרתי
ותאחז   ולמשנאי   וחרבי   מראש   כי   וכפר
שירת הים כותבין אותה בשלשי שיטו׳ שטה ראשונ׳ כדרכ׳
ושאר השטות אחת מניחין באמצעה ריוח אחד ואחת
מניחין הריוח בשני מקומות באמצעה עד שתמצא השיט׳
חלוקה לשלש ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח
וזו היא צורתה

אז ישיר משה ובני ישרא׳ את השירה הזאת להשם ויאמרו
לאמר אשירה להשם   כי גאה גאה סוס
ורכבו   רמה בים עזי וזמרת יה   ויהי לי
לישועה זה אלי   ואנוהו אלהי אבי וארומ׳
השם   איש מלחמה השם שמו מרכבות   פרעה
וחילו   ירה בים   ומבחר שלישיו טבעו
בים סוף   תהומות יכסיומו ירדו במצולות   כמו
אבן   ימינך   השם   נאדרי בכח ימינך
השם תרעץ   אויב וברב גאונך תהרס קמיך   תשלח
חרונך   יאכלמו   כקש וברוח אפיך
נערמו   מים נצבו כמו נד נוזלים   קפאו
תהומות בלב ים   אמר אויב ארדוף
אשיג   אחלק שלל תמלאמו נפשי   אריק
חרבי תורישמו   ידי   נשפת
ברוחך   כסמו ים צללו כעופרת   במים
אדירים   מי כמוך   באלים השם מי
כמוך   נאדר בקדש נורא תהלות   עשה
פלא   נטית ימינך   תבלעמו ארץ
נחית   בחסדך עם זו גאלת נהלת   בעזך
אל נוה קדשך   שמעו   עמים ירגזון חיל
אחז   יושבי פלשת או נבהלו אלופי   אדום
אילי מואב יאחזמו   רעד נמוגו כל
יושבי   כנען   תפל עליהם אימתה   ופחד
בגדול זרועך ידמו   כאבן עד יעבור
עמך השם   עד יעבור עם זו קנית   תביאמו
ותטעמו בהר נחלתך   מכון לשבתך
פעלת השם   מקדש השם כוננו ידך   השם
ימלוך לעולם ועד   כי בא סוס פרעה
ברכבו   ובפרשיו בים וישב השם   עליהם
את מי הים   ובני ישרא׳ הלכו ביבשה
בתוך הים

כל התורה כולה בין בשירות בין בשאר הכתב יתכוין שתהיה אות סמוכה לחברתה ביותר ולא תדבק בה ולא תתרחק ממנה כדי שלא תתראה התיבה כשתי תיבות אלא יהיה בין אות לאות כחוט השערה ואם הרחיק אות לאות כדי שתראה התיבה כשתי תיבות לתינוק שאינו רגיל הרי זה פסול עד שיתקן

פרק תשיעי

אין עושין ספר תור׳ לא אורכו יותר על היקיפו ולא היקיפו יתר על אורכו וכמה הוא אורכו בגויל ששה טפחים שהם ארבעה ועשרים אצבעות ברוחב הגודל של יד ובקלף או פחות או יותר והוא שיהא ארכו כהיקיפו וכן אם עשה בגויל פחות מששה טפחי׳ וימעט את הכתב או יתר על ששה והרחיב בכתב עד שיהיה ארכו כהיקיפו הרי זה כמצוה שיעור הגליון מלמטה ארבע אצבעות ומלמעלה שלש אצבעות ובין דף לדף שתי אצבעות לפיכך צריך שיניח בתחלת כל יריעה ובסופה רוחב אצבע אחת וכדי תפירה שנמצא כשתתפור היריעה יהיה בין כל דף ודף בכל הספר כולו שתי אצבעות ויניח מן העור בתחלת הספר ובסופו כדי לגלול על העמוד וכל השיעורין האלו למצוה ואם חסר או הותיר לא פסל

כיצד יתכוין אדם עד שיעשה הספר שיהיה ארכו כהיקיפו מתחיל ומרבע העורות בשוה ועושה רוחב כל עור מהן ששה טפחים קצב אחד לכל אחד ואחד כך גולל העורות בשוה ועוש׳ מהן כרך אחד מהודק יפה יפה ומוסי׳ בעורות ומהדק עד שיעשה הקף הכרך ששה טפחים שהוא רוחב העור ומודד בחוט של שני שיקיפו על הכרך ואחר כך עשה כנה שוה יהיה ארכה ארבעי׳ או חמשים אצבעו׳ ויחלק אצבע מהן בכנה לשנים ולשלשה ולארבעה חלקים כדי שידע בו שיעור חצי אצבע ורביע אצבע וכיוצא בזה החלק וימדוד כל עור ועור בכנה זו עד שידע כמה אצבעו׳ יש בכל עור ועור עד שידע כמה אצבעו׳ בארך כל הכרך ואח׳ לוקח עורות אחרות שנים או שלש לבדוק בהן שיעור הכתב וכותב בהן דף אחד ודבר ידוע שאורך הדף שבעה עשר אצבעות לפי שהוא מניח גליון למעלה שלש ולמטה ארב׳ אבל רוחב הדף הוא לפי הכתב אם דק אם עבה וכן מנין השטו׳ שבדף יבאו לפי הכתב שבין שטה ושטה כמלא שטה ואחר שכותב הדף שבודק בו לפי מה שירצה ימוד רוחב הדף באצבעות הכנה ויוסיף על רחב הדף שתי אצבעות שבין דף ודף ויחשב כמה דפין יבאו בכרך שגלל מאותו הכתב שבדק בו וידע חשבון הדפין ויראה כמה נכתב בדף זה שבדק בו מן התורה כלה ומשער לפי הספר שהוא כותב ממנו ומחשב אם עלתה לו כל התור׳ לפי מנין הדפין זה הוא הכתב שכותב בו בכרך ואם הוציא החשבו׳ שהדפין יותר מן התורה ירחיב בכתב עד שיתמעט מנין הדפין ויבדוק בדף אחר ואם הוציא החשבון שהתורה יתר מן הדפין ימעט הכתב עד שירבה הדפין ויבדוק בדף אחר וכן בדף אחר דף עד שיבא החשבון אחר מאחר שידע רחב הדף ושיעור הכתב מתחי׳ באותו הכרך ומחלק כל עור ועור דפין דפין בשירטוט כפי רוחב הדף שבדק בו ועלה בחשבון וכשישאר בעור שלש אצבעו׳ או ד׳ יותר על הדף האחרונה שביריעה יניח ממנו רוחב אצבע וכדי תפירה ויקוץ השאר ואל יחוש שבאחרונה יתוסף עורות אחרות על הכרך שגלל כנגד כל התוספות שקוצץ מכל עור ועור ואינו צרי׳ לחשב דבר זה שהכת׳ מושכו לפי מנין הדפי׳ וכן הרוצ׳ לעשו׳ רוחב הספר יותר מששה או פחות מששה על הדרך הזה הוא מחשב ויצא אורכו כהיקיפו בלא פחות ולא יותר והוא שלא יטעה בחשבון רוחב הגודל האמו׳ בכל השיעורין האלו ובשאר שיעורי תורה כלה הוא אצבע הבינוני וכבר דקדקנו בשעורו ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו ברוחק והן כאורך שתי שעורות בריוח וכל טפח האמור בכל מקום הוא ארבע אצבעות מזו וכל אמה ששה טפחי׳ ספר תורה שכתבתי אני רוחב כל דף ודף מדפיו ארבע אצבעות ושירת הים ושירת האזינו רוחב כל דף משתיהן ששה אצבעות ומנין השיטין שבכל דף ודף אחת וחמשים ומנין הדפין של כל הספר מאתים וששה ועשרים דף ואורך כל הספר אלף ושלש מאות וששים וששה אצבעות בקירוב אילו השש אצבעות היתירות בחשבון לגליון שבתחלת הספר וסופו והעורות שכתבנו בהם עורות אילים ובזמן שתרצה לכתוב על פי המדות האלו או קרוב להם מעט תן חסר דף אחד או ב או ג או יתר דף או שנים או שלש לא תיגע ולא תהא צריך לחשבון אלא מיד יבא לך ארכו כהקיפו אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין ולא יתר על שמנה דפין נזדמנה לו יריעה בת תשע דפין חולק אותה ארבעה לכאן וחמשה לכאן כדא בתחלת

הספר או באמצע אבל בסוף הספר אפי׳ פסוק אחד בדף אחד עושים אותו דף לבדו ותופרין אותו עם שאר היריעו׳ וכשתופרין היריעו׳ אין תופרין אותן אלא בגידים שלבהמ׳ או חיה טהורה ואפי׳ מנבילו וטריפו׳ שלהם כדרך שתופרי׳ את התפלין ודבר זה הלכה למשה מסיני לפיכך אם תפרן שלא בגידין או בגידי בהמ׳ טמאה פסל עד שיתיר ויחזור ויתפור כהלכה כשתופרין כל היריעות אין תופרין כל היריעה כלה מתחלת ועד סופה אלא מניח מעט מלמעל ומעט מלמטה בלא תפירה כדי שלא תקרע היריע׳ באמצעה כשיגלול אותה ועושה לו שני עמודי׳ שלעץ אחד בתחלתו ואחד בסופו ותופר העור ששייר בתחלת ובסוף על העמודים בגידים כדי שיהא נגלל עליהן ויר חיק בין העמודי׳ והכתב שבדף ספר תורה שנקרעה בו יריעה בתוך שתי ששות יתפור בתוך שלש לא יתפור ברא׳ בישן שאין עפצו ניכר ואם ניכר הגויל שהוא עפוץ תופר ואפי׳ קרע הבא בתוך שלש וכן בין כל דף ודף ובין תיבה לתיבה יתפור וכל הקרעים אין תופרין אותן אלא בגידין שתופרין בהן היריעות זו לזו ובכל הקרעים יזהר שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה

פרק עשירי

נמצאת למד שעשרים דברים הן שבכל אחד מהן פוסל ספר תורה ואם נעשה בו אחד מהן הרי הוא כחומש מן החומשין שמלמדין בהן התינוקות ואין בו קרושת ספר תורה ואין קורין בו ברבים ואילו הן א אם נכתב על עור בהמה טמאה ב שנכתב על עור בהמה טהורה שאינו מעובד

ג שיהא מעובד שלא לשם ספר תורה

ד שנכתב שלא במקום כתיבה על הגויל במקו׳ בשר ועל הקלף במקום שער

ה שנכתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף

ו שנכתב על דוכסוסטוס

ז שנכתב בלא שירטוט

ח שנכתב בלא שחור העומד

ט שנכתב בשאר לשונות

י שכתבו מין או כיוצא בו משאר פסולין

יא שכתב האזכרות בלא כוונה

יב שחסר אפילו אות אחת

יג שהוסיף אפילו אות אחת

יד שנגעה אות באות

טו שנפסרה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עיקר או תדמה לאות אחרת בין בעיקר הכתיבה בין בנקב בין בקרע בין בשרטוט

יו שהרחיק או שהקריב בין אות לאות עד שתראה התיבה כשתי תיבות או שתי תיבות כתיבה אחת

יז ששינה צורת הפרשיות

יח ששינה צורת השירות

יט שכתב בשאר הכתב כשירה

כ שתפר היריעות בלא גידי טהורה

ושאר הדברים למצוה לא לעכב ספר תורה כשר נוהגין בו קרושה יתירה וכבוד גדול ואסור לאדם למכור ספר תורה אפי׳ אין לו מה יאכל ואפי׳ היו לו ספרים רבים ואפילו ישן ליקח בו חדש לעולם אין מוכרין ספר תורה אלא לשני דברים שילמוד תורה בדמיו או שישא אשה בדמיו והוא שלא יהיה לו דבר אחר למכור ספר תור׳ שבלה או שנפסל נותנין אותו בכלי חרש וקוברי׳ אותו אצל תלמידי חכמים וזו היא גניזתו מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן תיק שהוכן לספר תורה והונח בו וכן המטפחות והארון והמגדל שמניחין בו ספר תור׳ אעפ׳ שהספר בתוך התיק וכן הכסא שהוכן להניח עליו ספר תורה והונח עליו ספר תורה הכל תשמישי קרושה הן ואסור לזרקן אלא כשיבלו או כשישברו נגנזין אבל הבמות שעומד עליהן שליח ציבור ואוחז הספר והלוחות שכותבים בהן לתינוק להתלמד אין בהן קרושה וכן רמוני כסף וזהב וכיוצא בהן שעושין לספר תורה לנוי תשמישי קרושה הן ואסור להוציאן לחול אלא אם כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר תורה או חומש

ומותר להניח ספר תורה על גבי ספר תורה ואין צריך לומר על גבי חומשים ומניחין החומשין על גבי נביאים וכתובים אבל אין מניחין נביאים וכתובים על גבי חומשים ולא חומשי׳ על גבי ספר תורה וכל כתבי הקודש אפילו הלכות ואגדות אסור לזרקן הקמיעין שיש בהם ענינים של כתבי הקדש אין נכנסין בהן לבית הכסא אלא אם כן היו מחופות עור לא יאחז אדם ספר תורה בזרועו ויכנס בו לבית המרחץ או לבית הכסא או לבית הקברות אעפ׳ שהוא כרוך במטפחו׳ ונתון בתוך התיק שלו ולא יקרא בו עד שירחי׳ ארבע אמות מן הקבר או מן המת או מבית המרחץ או׳ מבית הכסא ולא יאחז את ס״ת כשהוא ערום ואסור לישב על מטה שספר תורה עליה בית שיש בו ספר תורה אסור לשמש מטתו בו עד שיוציאנו או עד שיניחנו בכלי ויתן הכלי בכלי אחר שאינו מזומן לו אבל אם היה מזומן לו אפילו עשרה כלים זה בתוך זה ככלי אחד הם או עד שיעשה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים אם לא היה לו בית אחר אבל אם יש לו בית אחר אסור לשמש עד שיוציאנו כל הטמאין ואפילו נידות ואפילו גוים מותר לאחוז ספר תורה ולקרות בו שאין דברי תורה מקבלין טומאה והוא שלא יהיו ידיו מטונפות או מלוכלכות בטיט אלא ירחצו ידיהם ואחר כך יגעו בו כל הרואה ספר תורה כשהוא מהלך חייב לעמוד מפניו ויהיו הכל עומדים עד שיעמד זה שהוא מהלך בו כשיגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם ואחר כך יהיו מותרין לישב מצוה לייחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי דברים שבלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר לא ירוק אדם כנגד ספר תורה ולא יגלה ערותו כנגדו ולא יפשוט רגליו ולא יניחנו על ראשו כמשאוי ולא יחזי׳ אחוריו לספר תורה אלא אם כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים היה מהלך ממקום למקום וספר תורה עמו לא יניח ספר תורה בתוך השק ויניחנו על גבי החמור וירכב עליו ואם היה מתפחד מן הגנבים מותר ואם אין שם פחד מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על הבהמה והולך כל מי שיושב לפני ספר תור׳ ישב בכובד ראש באימה ופחד שהוא העד הנאמן בכל באי עולם שנאמר והיה שם בך לעד ויכבדנו כפי כחו אמרו חכמים הראשונים כל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות וכל המכב׳ את התורה גופו מכובד על הבריות

נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא

הלכות ציצית

מצות עשה אחת והיא לעשות ציצית על כנפי הכסות וביאור מצוה זו בפרקים אילו

פרק ראשון

ענף שעושין על כנף הבגד ממין הבגד הוא הנקרא ציצי׳ מפני שהוא דומה לציצית של ראש שנאמר ויקחני בציצ׳ ראשי וזה הענף הוא הנקרא לבן מפני שאין אנו מצווין לצובעו ואין לחוטי הענף מנין מן התורה ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע וכורכין אותו על הענף וחוט זה הוא הנקרא תכלת ואין למנין הכריכות שכורך חוט זה שיעור מן התורה נמצאו במצוה זו שתי צוויים שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנה ושיכרוך על הענף חוט תכלת שנאמר ועשו להם ציצית ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת והתכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת כיצד הרי שאין לו תכלת עושה לבן לבדו וכן אם עשה לבן ותכלת

ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשאר התכלת לברו כשר אעפ שאין אחד מהן מעכב את חברו אינן שתי מצות אלא מצות עשה אחת אמרו חכמים הראשונים והיה לכם לציצי מלמד ששניהם מצוה אחת

וארבע ציציות מעכבו זו את זו שארבעתן מצוה אחר והלובש טלת שיש בה לבן או תכל או שניה כאחד הרי קיים מצו עשה אחת

כיצד עושין את הציצית מתחיל מזוית שלטלית שהיא סוף הארוג ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה ולא פחות מקשר גודל ומכניס שם ארבעה חוטי וכופלן באמצע נמצאו שמונה חוטים משולשי תלויין מן הקרן ואורך החוטין השמונה אין פחות מארבע אצבעות ואם היו יותר על כן אפי אמה או שתים כשרין

וכל האצבעות בגודל ויהיה אחד משמנה החוטין חוט תכלת והשבעה לבנים

ולוקח חוט אחד מן הלבן וכורך בו כריכה אחת על שאר חחוטי בצר הבגר ומניחו ולוקח חוט התכלת וכורך בו שתי כריכו בצר כריכה שללבן וקוש ואילו הג׳ כריכות הם הנקראין חוליה ומרחיק מעט ועושה חוליה שניה בחוט של תכלת לברו ומרחיק מעט ועושה חוליה שלישית וכן עד חוליה אהרונה

שהוא כורך בה שתי כריכות של תכלת וכריכה אחרונה של לבן

מפני שהתחיל בלבן מסיים בו שמעלין בקרש ולא מורידין ולמה יתחיל בלבן כדי שיהא סמוך לכנף מינה ועל דרך זה הוא עושה בארבע הכנפות

כמה חליות הוא עושה בכל כנף לא פחו משבעה ולא יותר משלשה עשר וזו היא מצוה מן המובחר

ואם לא כרך עליה אלא חוליה אחת כשרה

ואם כרך התכלת על רוב הציצית כשרה ונוי התכלת שיהיו כל החליו בשליש החוטים המשולשין ושני שלישיהן ענף

וצרי לפרדו עד שיהיה כציצי שער הראש

העושה לבן בלא תכלת לוקח אחת משמונה החוטין וכורך אותו על שאר החוטין עד שלישן ומני שני שלישיתן ענף וכריכה זו אם רצה לכרוך אותה חליות חליות כעין שכורך בתכלת הרשו בידו וזה הוא מנהגנו ואם רצה לכרוך בלא מניין חליות עושה

כללו של דבר יתכוין להיות הכרוך שליש והענף שני שלישים ויש מי שאינו מרקרק ברבר זה בלבן ואם כרך הלבן על רוב החוטין או שלא כרך אלא חוליה אחת כשרה

אחר חוטי לבן ואחר חוטי תכלת אם רצה לעשות שוורין עושה אפי היה החוט כפול משמנה חוטין

ושוור עד שנעשה פתיל אחר אינו נחשב אלא חוט אחר

חוטי הציצית בין לבן בין תכלת צריכין טויה לשם ציצית

ואין עושין אותן לא מן הצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רובצין ביניהם ולא מן הנימין הנתלשין מן הבהמה ולא משיורי שתי שהאורג משייר בסוף הבגר אלא מן הגזה של צמר או מן הפשתן ואין עושין אותן מצמר הגזול ולא משל עיר הנרחת ולא משל קרשים ואם עשה פסול

המשתחוה לבהמה צמרה פסול לציצית אבל המשתחוה לפשתן הנטוע הרי זה כשר שהרי נשתנה

ציצי שעשה אותו גוי פסול שנ׳ רבר אל בני ישרא׳ ועשו להם ציצית אבל אם עשה אותה ישרא׳ בלא כונה כשרה

וציצית שנעשה מן העשוי מקודם פסול כיצד הביא כנף שיש בה ציצית ותפרה על הבגר אפי׳ יש באותה הכנף אמה על אמה פסול שנ׳ ועשו להם ציצית לא מן העשוי שהרי זה רומה למי שנעשה מאליה

ומותר להתיר ציצית מבגר זה ולתלותה בבגר אחר

בין לבן בין תכלת

תלה החוטין בין שתי כנפים מזו לזו וקשר כנף זה כהלכתה וכנף זו כהלכתה ואחר כך חתכן באמצע ונתפרצו זה מזה פסול שהרי בעת שקשרן היו פסולין לפי ששתי הכנפים מעורות זו בזו בחוטין שביניהן ובשעה שפסקן נעשו שתי ציציות נמצא עושה מן העשוי

הטיל ציצית על הציצית אם נתכוון לבטל את הראשונות מתיר הראשונ׳ או חותכה וכשרה ואם נתכוון להוסיף אעפ שחתך אחת משתיהן הרי זו פסולה שהרי כשהוסיף פסל את הכל וכשהיתיר או חתך התוספת נמצא השאר נעשה מן העשוי שעשייתו הראשונה פסולה הייתה

וכן המטיל לבעלת שלש ואחר כך השלימה לארבעה והטיל לרביעית כולה פסולה שנאמר תעשה ולא מן העשוי

אין כופלין את הטלית לשנים ומטילין ציצי׳ על ד׳ כנפיה כשהי׳ כפול אלא אם כן תפרה כולה ואפי׳ מרוח אחת

נפסק הכנף שיש בה ציצית חוץ לשלש אצבעו׳ תופרה במקומה בתוך שלש לא יתפור

נתמעטה זוית שלבגר שבין חוטי הציצית ובין סוף הארוג אפי׳ לא נשאר מן הארוג אלא כל שהו כשר

וכן אם נתמעטו חוטי הציצית אפי׳ לא נשתיי׳ מהם אלא כדי עניבה כשר

ואם נפסק החוט מעיקרו אפילו חוט אחר פסולה

פרק שיני

תכלת האמור בתור בכל מקום היא הצמר הצבוע כפתוך שבכחול וזו היא רמות הרקיע הנראי׳ לעין השמש בטהרו שלרקיע והתכלת האמורה בציצית צריך שתהיה צביעתה צביעה ידועה שעומדת ביופי׳ ול׳א תשתנ וכל שלא נצבע באותה צביעה פסול לציצית אעפ שהוא כעין הרקיע כגון שצבעו באסטים או בשחור או בשאר המשחירין הרי זה פסול לציצית

ורחל בת עז צמרה פסול לציצית

כיצד צובעין תכלת שלציצית לוקחין הצמר ושורין אותו בסיר ואחר כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי ומרתיחין אותו באהלא וכיוצ בו כדרך שהצבעין עושין כדי שיקלוט את העין ואחר כך מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו ובים המל הוא מצוי ונותנין את הדם ליורה ונותנין עמו סממנין כמו הקמוניה וכיוצא בהן כדרך שהצבעונין עושין ומרתיחין אותו ונותנין בו הצמר עד שיעשה כעין רקיע וזו היא התכלת של ציצית

התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה ואם צבעה שלא לשמה פסולה

והיורה שיש בה הצבע אם צבע בה מעט צמר לברקו אם הוא יפה אם לאו נפסלה היורה כלה אלא כיצד יעשה לוקח הצבע מן היורה בכלי קטן ומני׳ בו צמר שבודק בו ושורף את שברק שהרי נצבע לבדיקה ושורף הצבע שבכלי שברק בו שהרי טעמו ופסלו וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם

התכלת אינה נלקחת אלא מן המומחה חוששין שמא נצבעה שלא לשמה אעפ שנלקחה מן המומחה אם נברקה ונודעה שנצבעה באחד משאר צבעונין המשחירין שאינן עומדין פסולה

כיצד בודקין אותה עד שיודע אם נצבע כהלכת אם לאו לוקחי׳ תבן ודיר של שבלול ומי רגלים שנתחמצו ארבעים יום ושורין התכלת בכולן מעת לעת אם עמדה בעינה ולא כהתה כשרה ואם כהתה לוקחין בצק של שעורין שמעפשי׳ בו למורייס ונותנין את זו התכלת שנשתנית בתוכו ואופה הבצק בתנור ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה אם כהתה ממה שהיתה פסולה ואם הוסיף עינה והושחרה יותר ממה שהיתה קודם האפייה כשרה

חצר שמוכרי׳ בה תכלת והיו מוחזקין בכשרות לוקחים ממנה סתם ואין צריך בריקה והרי היא בחזקתה עד שתחשך

המפקיד תכלת אצל הגוי הרי זה פסולה שמא החליפה ואם היתה בכלי והיה חתום בשני חותמות חותם בתוך חותם כשרה בחותם אחר פסולה

המוצא תכלת בשוק אפי׳ מצא חוטין פסוקין ושזורין פסולה

הלוקח טלית מצויינת מן השוק מישרא׳ הרי היא בחזקתה מן הגוי התגר כשירה מן ההדיוט פסולה

טלית שהיא כולה אדומה או ירוק או משאר צבעונין עושה חוטי לבן שלה כעין צבעה אם ירוקה ירוקין אם אדומה אדומין

היתה כולה תכלת עושה לבן שלה משאר צבעונין חוץ מן השחור מפני שהוא נראה כתכל וכורך על הכל חוט אחר תכלת כדרך שעוש בשאר ציציות שאינן צבועין

קשה עונש מי שאינו מניח לו לבן יותר מעונש שלא הניח תכלת לפי שהלבן מצוי לכל והתכלת אינו מצוייה בכל מקום ולא בכל זמן מפני הצבע שאמרנו

פרק שלישי

כסות שחייב אדם לעשות בה ציצי׳ מן התורה היא כסות
שיש לה ארבע כנפים או יותר על ארבע ותהיה מדתה
כדי שיתכסה בה ראשו ורובו שלקטן המתהלך לבדו בשו׳
ואינו צריך אחר לשומרו ולילך עמו ותהיה הכסו׳ שלצמר
או של פשתן בלבד אבל טלית של שאר מינין כגון בגדי
משי ובגדי צמר גפן ובגד צמר גמלים וצמר ארנבי׳ ונוצה
של עזים וכיוצא בהן אין חייבין במצו׳ ציצית אׄ מדברי
חכמים כדי להזהר במצות ציצית והיא שתהיה
מרובעת או יותר על ד׳ ויהיה שיעורה כשיעו׳ שכל הבגדי׳
האמורין בתורה סתם אינם אׄ צמר ופשתים בלבד על
ארבע כנפות כסותך בעלת ארבע ולא בעלת שלש
אם כן בעלת ארבע ולא בעלת חמש ת״ל אשר תכסה בה
אפילו בעלת חמש או יותר על זה ולמה אני מחייב
בעלת חמש ופטור בעלת שלש ושתיהן אינן בעלי ארבע
כנפות מפני שיש בכלל החמש ארבע לפיכ׳ כשהוא עושה
ציצית לבעלת חמש או שש אינו עושה אׄ לארבע כנפים
המרוחקות זו מזו מאותן החמש או השש בלבד שנאמ׳ על
ארבע כנפות כסותך כסות של בגד וכנפיה של
עור חייבת היא של עור וכנפיה של בגד פטורה שאין
הולכין אלא אחר עיקר הכסות כסות של שני שותפין
חייבת שנ׳ על כנפי בגדיהם לא נאמר כסותך אׄ למעט
שאולה שהטלית השאולה פטורה מן הציצית שלשים יום
מיכן ואילך חייבת

כסות שלצמר עושין לבן שלה חוטי צמר וכסות שלפשתן
עושין לבן שלה חוטי פשתן ממינה ושאר בגדים עושין
לבן שכל מין ומין ממינו כגון חוטי משי לכסות משי וחוטי
נוצה לכסות נוצה ואם רצה לעשות לבן של שאר מינין
מצמר או מפשתים עושה מפני שהצמר והפשתן פוטרין
בין במינן בין שלא במינן ושאר מינין במינן פוטרין שלא
במינן אין פוטרין ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסו׳
שלפשתן או חוטי פשתן בכסות של צמר אעפ׳ שהוא לבן
לבדו בלא תכלת בדין הוא שיהא מותר שהשעטנז
מותר לענין ציצית שהרי התכלת צמר היא ומטילי׳ אותה
לפשתן ומפני מה אין עושין כן מפני שאיאפשר לעשו׳
הלבן שלה ממינה וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעש׳
אם יכול אתה לקיים את שתיהן הרי מוטב ואם לאו יבא
עשה וידחה את לא תעשה וכאן איפשר לקיים את שתיהן
כסות שלפשתן אין מטילין בה תכלת אלא עושין
הלבן בלבד של חוטי פשתן לא מפני שהציצית נדחית
מפני השעטנז אינה אלא גזירה מדבריהם שמא יתכסה
בה בלילה שאינה זמן חיוב ציצית ונמצא עובר על לא
תעשה בעת שאין שם מצות עשה שהובת הציצית ביום
ולא בלילה שנאמר וראיתם אותו בשעת ראייה וסומא
חייב בציצית אעפ׳ שאינו רואה אחרים רואין אותו

מותר לאדם ללבוש ציצית בלילה בין בחול בין בשבת
ואעפ׳ שאינו זמנה ובלבד שלא יברך ומאמתי יברך על
הציצית בשחר משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה
וכיצד מברך עליה בא״י אמ״ה אקב״ו להתעטף בציצית
וכל זמן שמתעטף בה ביום מברך עליה קודם שיתעטף
ואינו מברך על הציצי׳ בשעת עשייתה מפני שסוף המצו׳
הוא שיתעטף בה ומותר להכנס בציצית לבית הכסא
ולבית המרחץ נפסקו לו חוטי לבן או תכלת וזרקו
באשפה מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה ואסור
למכור טלית מצוייצת לגוי עד שיתיר ציציותיה לא מפני
שיש בגופה קדוש אׄ שמא יתעטף בה ויתלוה עמו ישרא׳
וידמה שהוא ישרא׳ ויהרגנו נשים ועבדים וקטנים
פטורין מן הציצית מן התורה ומדברי סופרים שכל קטן
שיודע להתעטף חייב בציצית כדי לחנכו במצות ונשים
ועבדים מתעטפי׳ בלא ברכה וכן שאר מצות עשה שהנשי׳
פטורות מהן אם רצו לעשות אותה בלא ברכה אין ממחין
בידן טומטום ואנדרוגינס חייבין בכולן מספק לפיכך
אין מברכין אׄ עושין בלא ברכה היאך חיוב מצות
הציצית כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסו׳
הראוי לציצית יטיל לה ציצית ואחר כך יתכסה בה ואם
נתכסה בה בלא ציצית הרי בטל מצות עשה אבל בגדים
הראויים לציצי׳ כל זמן שלא יתכסה בהן אדם אׄ מקופלי׳
ומונחים פטורין מן הציצית שאינה חובת הטלית אלא
חובת האיש שיש לו טלית אעפ׳ שאין אדם מחוייב
לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית אין
ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו אׄ לעול׳ ישתד׳
להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיי׳ מצות
זו ובשעת התפילה צריך להזהר ביותר גנאי גדול
הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים לעול׳
יהא אדם זהיר במצות ציצית שהרי הכתוב שקלה ותלה
בה כל המצו׳ כולן שנ׳ וראיתם אותו וזכרת את כל מצות ה׳

נגמרו הלכות ציצית

הלכות ברכות

מצות עשה אחת והיא לברך את השם הגדול והקדוש
אחר אכילה וביאור מצוה זו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנ׳ ואכלת
ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך ואינו חייב מן התורה אׄ אם
כן שבע שנ׳ ואכלת ושבעת וברכת ומדברי סופרים
אכל אפי׳ כזית מברך אחריו ומדברי סופרים לברך
על כל מאכל תחלה ואחר כך יהנה ממנו ואפי׳ נתכוון לאכו׳
או לשתות כל שהוא מברך ואחר כך יהנה וכן אם הריח
ריח טוב מברך ואחר כך יהנה ממנו וכל הנהנה
בלא ברכה מעל וכן מדברי סופרים לברך אחר כל
כל מה שיאכל וכל שישתה רביעית והוא שיאכל
כזית ומטעמת אינה צריכה ברכה לא לפניה ולא לאחריה
עד רביעית וכשם שמברכין על ההנייה כך מברכין
על כל מצוה ומצוה ואחר כך יעשה אותה וברכות
רבות תיקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה כדי
לזכור את הבורא תמיד אעפ׳ שלא נהנה ולא עשה מצוה
נמצאו כל הברכות כולן שלש מינין ברכות הנייה וברכת
מצוה וברכת הוראה שהן דרך שבח והודיה ובקשה כדי
לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו ונוסח כל
הברכות עזרא ובית דינו תקנום ואין ראוי לשנותם ולא
להוסיף על אחת מהם ולא לגרוע ממנה וכל המשנה
ממטבע שטבעו חכמים בברכות אינו אלא טועה וכל
ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה אׄ אם
כן היתה סמוכה לחברתה וכל הברכות כולן נאמרין בכל
לשון והוא שיאמר כעין שתקנו חכמים ואם שינה
את המטבע הואיל והזכיר אזכרה ומלכות ועניין הברכה
אפילו בלשון חול יצא כל הברכות כולן צריך שישמיע
לאזנו מה שהוא אומר ואם לא השמיע לאזנו יצא בין
שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו כל הברכות כולן
לא יפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו בדברים
אחרים ואם הפסיק צריך לחזור ולברך שנייה ואם
הפסיק בדברים שהן מענין דברים שמברכין עליו אינו
צריך לברך שנייה כיצד כגון שברך על הפת וקודם
שיאכל אמר הביאו מלח הביאו תבשיל תנו לפלוני לאכול
תנו מאכל לבהמה וכיוצא באלו אינו צריך לברך וכן כל
כיוצא בזה כל הברכות כולם מותר לטמא לברך אותן
בין שהיה טמא טומאה שהוא יכול לעלות ממנה בו ביום
בין טומאה שאינו יכול לעלות ממנה בו ביום ואסור
למברך לברך כשהוא ערום עד שיכסה ערותו בד״א באיש
אבל באשה יושבת ופניה טוחות בקרקע ומברכ׳ כל הברכו׳
כולן אעפ׳ שבירך ויצא ידי חובתו מותר לו לברך לאחרי׳
שלא יצאו ידי חובתן כדי להוציאן חוץ מברכת ההנייה
שאין בה מצוה שאינו מברך לאחרים אלא אם כן נהנה
עמהן אבל ברכת ההנייה שיש בה מצוה כגון אכילת מצה
בלילי הפסחי׳ וקידוש היום הרי זה מברך לאחרי׳ ואוכלין
ושותים אע״פ שאינו אוכל ושותה עמהן כל השומע

ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה
ידי חובתו יצא ואף על פי שלא ענה אמן וכל העונה אמן
אחר המברך הרי זה כמברך והוא שיהיה המברך חייב
באותה ברכה היה המברך חייב מדברי סופרים
והעונה חייב מן התורה לא יצא ידי חובתו עד שיענה או
עד שישמע ממי שהוא חייב בה מן התורה כמוהו רבים
שנתועדו לאכול פת או לשתות יין ובירך אחד מהן וענו
כולם אמן הרי אלו מותרין לאכול ולשתות אבל אם
לא נתכוונו לאכול כאחד אלא זה בא מעצמו וזה בא
מעצמו אף על פי שהן אוכלין מככר אחד כל אחד ואחד
מברך לעצמו ברא בפת ויין בלבד אבל שאר אוכלים
ומשקין אינן צריכין הסבה אלא אם בירך אחד מהן וענו
כולן אמן הרי אלו אוכלים ושותין ואעפ שלא נתכוונו
להסב כאחד כל השומע אחד מישראל מברך ברכה מכל
הברכות כולן אעפ שלא שמע הברכה כולה מתחלתה ועד
סופה ואעפ שאינו חייב באותה ברכה חייב לענות אמן
ואם היה המברך גוי או מין או כותי או תינוק המתלמד
או שהיה גדול ושינה ממטבע הברכה אין עונין אחריהן
אמן כל העונה אמן לא יענה לא אמן חטופה ולא
אמן קטופה ולא אמן קצרה ולא ארוכה אלא אמן בינונית
ולא יגביה קולו יותר מן המברך וכל מי שלא שמע
את הברכה שהוא חייב בה לא יענה אמן בכלל העונים
כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם
שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו
אמן התינוקות מלמדין אותן הברכות כתיקנן ואעפ
שהן מברכין לבטלה בשעת למוד הרי זה מותר ואין עונין
אחריהן אמן והעונה אחריהן אמן לא יצא ידי חובתו
כל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה והעונה אחר
ברכה שהיא סוף ברכו אחרונות הרי זה משובח כגון אחר
בונה ירושלם בברכת המזון ואחר ברכה אחרונה שלקרי
שמע של ערבית וכן בסוף כל ברכה שהיא סוף ברכות
אחרונות עונה בה אמן אחר עצמו ולמה יענה אמן
אחר בונה ירושלם והרי אחריה ברכת הטוב והמטי מפני
שברכה זו בימי חכמי משנה תקנוה וכאו היא תוספת אבל
סוף עיקר הברכות שלברכת המזון היא בונה ירושלם
ולמה לא יענ אמן אחר אהבת עולם שהרי היא סוף ברכו
ראשונות שלקרית שמע וכן כל כיוצא בה מברכו שמברכי
אותן תחלה לדבר כגון ברכו שמברכין לפני קריאת מגלה
והדלקת נר חנוכה לא יפסיק באמן בין הברכה ובין
הדבר שבירך עליו ולמה לא יענה אמן אחר ברכת
הפירו וכיוצא בה מפני שהיא ברכה אחת ואין עונין אמן
אלא אחר ברכה אחרונה שקדמה אותה ברכה אחרת או
ברכות כגון ברכת המלך וברכת כהן גדול וכיוצא בהן
להודיע שכבר השלים כל ברכותיו ולפיכך ענה אמן
כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך
עליו לא בתחלה ולא בסוף כיצד הרי שאכל טבל
ואפילו טבל של דבריה או שאכל מעשר ראשו שלא ניטלו
תרומותיו או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אינו
מברך ואין צריך לומ אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין
נסך וכיוצא בו אבל אם אכל דמאי אעפ שאינו ראוי אא
לעניים או מעשר ראשון שנטלה תרומתו אעפ שלא ניטל
ממנו חשבון תרומה גדולה והוא שהקדימו בשיבולין
או מעשר שיני והקדש שנפדו אעפ שלא נתן את החומש
הרי זה מברך תחלה וסוף וכן כל כיוצא בהן

פרק שני

סדר ברכת המזון כך היא ראשונה ברכת הזן שנייה
ברכת הארץ שלישית בונה ירושלם רביעית הטוב
והמטיב ברכה ראשונה משה רבינו תקנה שנייה
תקן יהושע שלישית תיקן דוד ושלמה בנו רביעית
חכמי משנה תיקנוה הפועלים שהיו עושין מלאכה
אצל בעל הבית ואכלו פתן אין מברכין לפניה ומברכין
לאחר סעודתן שתי ברכות בלבד כדי שלא יבטלו מלאכת
בעל הבית ברכה ראשונה כתיקנה שנייה פותח בברכת
הארץ וכולל בה בונה ירושל וחותם בברכ הארץ ואם היו
עושין בסעודתן בלבד או שהיה בעל הבית מיסב עמהן
מברכין ארבע ברכות כתיקנן כשאר כל אדם ברכת
הארץ צריך לומר הודייה בתחלתה ובסופה וחותם בה על
הארץ ועל המזון וכל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה
בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו וצריך להזכיר בה ברית
ותורה ולהקדים ברית לתורה שהברית הזאת שאומרין
בברכת הארץ היא ברית מילה שנכרתו עליה שלשה עשר
בריתות והתורה כולה נכרתו עליה שלשה בריתות שנאמ
אלה דברי הברית וכול מלבד הברית אשר כרת
אתם בחרב אתם ניצבים כול לעברך בברית וכו
ברכה שלישית פותח בה רחם ה אהינו עלינו ועל ישרא
עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן כבודך או נחמנו
ה אהי בירושלם עירך וחותם בה בונה ירושלם או מנחם
עמו ישרא בבנין ירושלם . ולפיכך נקראת ברכה זו
נחמה וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד בברכה זו
לא יצא ידי חובתו מפני שהיא ענין הברכה שאין נחמה
גמורה אא בחזרת מלכות בית דוד בשבתות ובימים
טובים מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומ קדושת היום
באמצע כיצד מתחיל נחמנו ה אהינו בציון עירך או רחם
השם אהינו על ישרא עמך ועל ירושלם ומסיים מנחם
עמו ישרא בבנין ירושלם או בונה ירושלם ואומר
באמצע בשבת אהינו ואהי אבותינו רצה והחליצנו השם
אהינו במצותיך ובמצות יום השביעי הגדול והקדוש הזה
כי יום זה גדול וקדוש הוא מלפניך נשבות בו וננוח בו
באהבה כמצות רצונך כרצונך הנח לנו השם אהינו ואל
תהא עלינו צרה ורעה ויגון ואנחה ביום מנוחתינו ובימי
טובים אומר יעלה ויבא וכן בראשי חדשים ובחולו של
מועד מוסיף באמצע ברכה שלישית יעלה ויבא בחנוכה
ובפורים מוסיף באמצע ברכת הארץ על הנסים כדרך
שמוסיף בתפילה ויום טוב או ראש חדש שחל להיות
בשבת מזכיר רצה והחליצנו תחלה ואחר כך יעלה ויבא
וכן ראש חדש טבת שחל להיות בשבת מזכיר על
הנסים בברכת הארץ ורצה והחליצנו ויעלה ויבוא בנחם
ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכיות
וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל
הבית כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם
הזה ולא יכלם לעולם הבא וכו ויש לו רשות להוסי בברכ
בעל הבית ולהאריך בה וכשמברכין בבית האבל אומר
בברכה רביעית המלך החי הטוב והמטיב א אמת דיין
אמת שופט בצדק שליט בעולמו לעשו בו כרצונו שאנחנו
עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבין להודו לו ולברכו ומבקש
רחמים על האבל לנחמו כפי מה שירצה וגומ הרחמן כול
בבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע
ברכות או בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם ואין מברכין
ברכה זו לא עברים ולא קטנים עד כמה מברכין ברכה זו
אם היה אלמון שנשא אלמנה מברכין אותה ביום ראשון
בלבד ואם בחור שנשא אמנה או אלמון שנשא
בתולה מברכין אותה כל שבעת ימי המשתה ברכה זו
שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכו
של נישואין ברא כשהיו האוכלין הם שעמדו בברכת
נישואין ושמעו הברכות אבל אם היו האוכלין אחרים
שלא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין מברכין בשביל
אחר ברכת מזון שבע ברכות כדרך שמברכין בשעת
נישואין והוא שיהיו עשרה וחתנים מן המניין ואילו
הן ז ברכות באי אמה יוצר האדם באי אמה
שהכל ברא לכבודו באי אמה אשר יצר את האדם
בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד
באי יוצר האדם שוש תשיש ותגל עקרה בקיבוץ
בניה לתוכה בשמחה באי משמח ציון בבניה שמח
תשמח רעים ואהובים כשמחך יצירך מקדם בגן עדן באי
משמח עמו ישרא ובונה ירושלם באי אמה אשר

ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה ורנה ריצה וחרוה
אהבה אחוה שלום וריעות מהרה השם אהי׳ ישמע בערי
יהודה ובחוצות ירושלם קול ששון וקול שמחה קול חתן
וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה
נגינתם באי׳ משמח חתן עם הכלה שכח ולא הזכיר
בשבת או ביום טוב קדושת היום אם נזכר קודם שיתחיל
בברכה רביעית בשבת אומ׳ ברוך השם אשר נתן מנוחה
לעמו ישרא׳ לאות ולברית קדש באי׳ מקדש השבת
ביום טוב אומ׳ ברוך אשר נתן ימים טובים לעמו
ישרא׳ לששון ולשמחה באי׳ מקדש ישרא׳ והזמנים
ומתחיל בברכה רביעית וגו׳ ואם נזכר אחר שהתחיל
בברכה רביעית פוסק וחוזר לראש שהוא ברכת הזן
בראשי חדשים שכח ולא אמר יעלה ויבוא אם נזכר קודם
שיתחיל ברכה רביעית אומ׳ ברוך אשר נתן ראשי חדשי׳
לעמו ישרא׳ לזכרון ואינו חותם בה ומתחיל בברכה רביעי׳
וגו׳ ואם נזכר אחר שהתחיל בברכה רביעית גומר
אותה ואינו חוזר׳ וכן בחולו של מועד ובחנוכה ובפורי׳
שכח ולא הזכיר הענין בברכת המזון אינו חוזר
מי שאכל ושכח ולא בירך אם נזכר קודם שיתאכל המאכל
שבמעיו חוזר ומברך נתאכל המזון שבמעיו אינו חוזר
ומברך וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם בירך או לא בירך
חוזר ומברך והוא שלא נתאכל המזון שבמעיו

פרק שלישי

חמשה מינין הן החיטין והשעורין והכוסמין ושבול שועל
ושיפון הכוסמין ממין החיטין ושבולת שועל ושיפון ממין
השעורים וה׳ מינין הא׳ו כשהן שבולים נקראים תבואה
בכל מקום ואחר שדשין וזורין אותן נקראי׳ דגן וכשטוחני׳
אותן ולשין את קמחן ואופי׳ אותן נקראי׳ פת והפת הנעש׳
מאחד מהן היא הנקראת פת בכל מקום בלא לווי
האוכל פת חייב לברך לפניה באי׳ המוציא לחם מן הארץ
ולאחריה ד׳ ברכות אכל דגן שלוק כמו שהוא מברך לפניו
בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות רבות אכל
קמח מברך לפניו שהכל ולאחריו בורא נפשות רבות
קמח של אחד מחמשת המינין ששלקהו וערבו במים או
בשאר משקין אם היה עבה כדי שיהיה ראוי לאכילה
וללועטו מברך עליו בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף
על המחיה ועל הכלכלה ואם היה רך כדי שיהיה ראוי
לשתייה מברך עליו בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות
רבות קמח של אחד מחמשת המינין שבשלו בקדרה
בין לבדו בין שעירבו עם דברים אחרים כגון לביבו וכיוצ׳
בהן וכן הדגן שחלקו או כתשו ובשלו בקדרה כגון
הריפות וגרש הכרמל וכיוצא בהן וכל זה הוא הנקרא מעש׳
קדרה וכן כל תבשיל שערב בו מחמש המינין בין קמח בין
פת בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ברא
בשהיה המין הזה חשוב אצלו ולא היה טפילה אבל אם
היה אחר מחמשת המינין שעירב טפלה אינו מברך אלא
על העיקר ופוטר את הטפלה וזה כלל בברכות כל
שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את
הטפילה בין שהית הטפלה מעורבת עם העיקר בין שלא
היתה מעורבת כיצד היא הטלפה המעורבת כגון לפת
או כרוב שבשלו ועירב בו קמח של אחד מחמשת המינין
כדי לרבקו אינו מברך עליו בורא מיני מזונות שהלפת
הוא העיקר וקמחו טפילה שכל דבר שמערבין אותו לדבק
או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע את התבשי׳ הרי זו טפילה
אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובת הרי הוא
עיקר לפיכך מיני דבש שמבשלין אותן ונותנין בהן
חלב חטה כדי לרבק ועושין מהן מיני מתיקה אינו מברך
עליו בורא מיני מזונות מפני שהדבש הוא העיקר
כיצד היא הטפלה שאינה מעורבת הרי שצריך לאכול דג
מליח ואכל הפת עמו כדי שלא יזיק המלח גרונו ולשונו
הרי זה מברך על המלח ופוטר את הפת מפני שהפת
טפלה לו וכן כל כיוצא בזה

הפת שפתת אותה פתים ובשלה בקדירה או לשה במרק
אם יש בפתיתין כזית או שניכר שהן פת ולא נשתנה
צורתה מברך עליה בתחלה המוציא ואם אין בהן כזית
או שעברה צורת הפת בבישול מברך עליה בתחלה בורא
מיני מזונות עיסה שנאפת בקרקע כמו שהערביים
שוכני המדברות אופים הואיל ואין עליה צורת פת מברך
עליה בתחיל בורא מיני מזונו׳ ואם קבע מזונו עליה מברך
המוציא וכן עיסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב או
שעירב בה מיני תבלין ואפאה והיא הנקראת פת הבאה
בכסנין אף על פי שהוא פת מברך עליה בור׳ מיני מזונו׳
ואם קבע סעודתו עליה מברך המוציא אורז שבשלו או
שעשה ממנו פת בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות
ולבסוף בורא נפשות ובלבד שלא יהא מעורב עם דבר
אחר אלא אורז לבדו אכל פת דוחן או פת של שאר
מיני קטנית בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות
רבות כל שמברכין עליו בתחלה המוציא מברכין
לאחריו בסוף ברכת המזון כסדרה ארבע ברכות וכל
שמברכין עליו בתחלה בורא מיני מזונות מברכין בסוף
לאחריו ברכה אחת מעין שלש חוץ מן האורז ברא
שאכל מכזית ולמעלה אבל אכל פחות מכזית בין מן הפת
בין משאר אוכלין והשותה פחות מרביעית בין מן היין בין
משאר משקין מברך בתחלה ברכה הראויה לאותו המין
ולבסוף אינו מברך כלל וזו היא ברכה אחת מעין שלש
באי׳ אמ׳ה על המחיה ועל הכלכלה ועל ארץ חמדה טובה
ורחבה שרצית ושהנחלת את אבותינו רחם השם אהינו
עלינו ועל ישרא׳ עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן
כבודך והעלנו לתוכה ושמחנו בבניינה ונברכך עליה
בקדושה ובטהרה באי׳ על הארץ ועל המחיה ובשבתו׳
וימים טובים אומר בברכה זו בכללה מעין קדושת היום
כדרך שמזכיר בברכת המזון

פרק רביעי

כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת שמעין שלש צריך
לברך אותה במקום שאכל אבל כשהוא מהלך יושב
במקום שפסק ויברך אבל כשהוא עומד יושב במקומו
ויברך שכח לברך ברכת המזון ונזכר קודם שיתאכל
המזון במעיו מברך במקום שנזכר ואם היה מזיד
חוזר למקומו ומברך ואם בירך במקום שנזכר יצא ידי
חובתו וכן אם בירך כשהוא עומד או כשהוא מהלך יצא
ידי חובתו ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה
שמעין שלש אלא כשהוא יושב ובמקום שאכל מי
שנסתפק לו אם בירך המוציא או לא בירך המוציא אינו
חוזר ומברך מפני שאינה מן התורה שכח לברך
המוציא אם נזכר עד שלא גמר סעודתו חוזר ומברך ואם
נזכר לאחר שגמר אינו חוזר ומברך היה אוכל בבית זה
ופסק סעודתו והלך לבית אחר או שהיה אוכל וקראהו
חבירו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחזר הואיל ושינה
מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך
כתחלה המוציא ואחר כך יגמור סעודתו
חברים שהיו יושבין לאכל ויצאו לקראת חתן או לקראת
כלה אם הניחו שם זקן או חולה חוזרין למקומן וגומרי׳
סעודתן ואינן צריכין לברך שנייה ואם לא הניחו שם
אדם כשהן יוצאין צריכי׳ ברכה למפר׳ וכשהן חוזרי׳ צריכי׳
ברכה לכתחלה וכן אם היו מסובין בשתייה או לאכול
פירות שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו ולפיכ׳ מברך
למפרע על מה שאכל וחוזר ומבר׳ שנייה לכתחלה על מה
שהוא צריך לאכל והמשנה מקומו מפינה לפינה בבית
אחר אינו צריך לחזור ולברך אבל במזרחה של תאנה
ובא לאכול במערבה צריך לחזור ולברך בירך על
הפת פטר את הפרפרת שאוכלין בהן הפת ממיני תבשיל
ופירות וכיוצא בהן אבל אם בירך על הפרפרת לא פטר
את הפת בירך על מעשה קדירה פטר את התבשיל
בירך על התבשיל לא פטר את מעשה קדירה נפר

בלבו מלאכול או מלשתות ואחר כך נמלך לאכו או לשתו אעפ שלא שינה מקומו חוזר ומברך ואם לא גמר בלבו לא דעתו לחזור לאכול ולשתות אפילו פסק כל היום כולו אינו צריך לברך שניי היו שותין ואמרו בואו ונברך ברכת המזון או בואו ונקרש קידוש היום נאסר עליהם לשתות עד שיברכו או יקרשו ואם רצו לחזור ולשתו קודם שיברכו או יקרשו אעפ שאינן רשאים צריכין לחזור ולבר תחלה בפה ואחר כך ישתו אבל אם אמרו בואו ונבדיל אין צריכין לחזור ולברך היו מסובין לשתות יין ובא להן מין יין אחר כגון שהיו שותין ארום והביאו שחור או ישן והביאו חרש אינן צריכין לברך ברכת היין פעם שניי אבל מברכין באי אמה הטוב והמטיב אין מברכין על אוכל מן כל האוכלין ולא על משקה מן כל המשקין עד שיבא לפניו ואם בירך ואחר כך הביאו לפניו צריך לחזור ולברך נטל אוכל ובירך עליו ונפל מידו ונשרף או שטפו נה נוטל אחר וחוזר ומבר עליו אעפ שהוא מאותו המין וצריך לום ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על ברכה ראשונה כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה עומד אדם על אמת המים ומברך ושותה לפניו אעפ שהמי שהיו לפניו בשעת הברכ אינם המים ששתה מפני שלכך נתכון לכתחלה דברים הבאים בתוך הסעודה והן מחמת הסעודה אינן צריכין ברכה לפניהם ולא לאחריהם אלא ברכת המוציא שבתחל וברכת המזון שבסוף פוטרת הכל שהכל טפילה לסעודה

ודברים שאינן מחמת הסעודה שבאו בתוך הסעודה טעונין ברכה לפניה ולא לאחריהן ודברים הבאים לאחר הסעודה בין מחמת הסעוד בין שלא מחמ הסעודה טעונין ברכה לפניהן ולאחריהן בשבתות ובימי טובי ובסעור הקזת הדם ובשעה שיצא מן המרחץ וכיוצא בהן שאדם קובע סעודתו על היין אם בירך על היין שלפני המזון פטר את היין ששתה לאחר המזון קודם שיברך ברכת המזון אבל בשאר הימי צריך לחזור ולברך בתחלה על היין שלאחר המזון בא להן יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו שאין בית הבליע פנוי שיענו כל אחד ואחד אמן ואינו פוטר את היין שלאחר המזון

פרק חמישי

נשים ועברים חייבין בברכת המזון וספק יש בדבר אם הן חייבין מן התור לפי שאין קבוע לה זמן או אינם חייבי מן התורה לפיכך אין מוציאין את הגדולי ידי חובתן אבל הקטנים חייבין בברכת המזון מדברי סופרים כדי לחנכן במצות שלשה שאכלו פת כאחר חייבין לברך ברכת הזימון קודם ברכת המזון ואי זו היא ברכת הזימון אם היו האוכלים משלשה עד עשרה מברך אחד מהן ואו נברך שאכלנו משלו והכל עונין ברוך שאכלנו משלו והוא חוזר ומברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו

ואחר כך אום באי אמה הזן את העולם כולו בטובו עד שגומר ארבע ברכו והן עונין אמן אחר כל ברכ וברכה היו האוכלין מעשרה ולמעלה מזמנין בשם כיצד המברך אומ נברך לאהינו שאכלנו משלו והן עונין ברוך אהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא חוזר ואומר ברוך אהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו ומתחיל ברכת המזון

הסועד בבית חתנים משיתחילו להתעסק בצרכי סעורת נישואין ולהכינה עד שלשים יום אחר הנשואין מברך נברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו והם עונים ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ואם היו עשרה מברך נברך לאהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו והם עונין ברוך אהינו שהשמח וכו וכן סעודה שעושין אותה אחר הנשואים מחמת הנשואין עד שנים עשר חרש מברך שהשמח במעונו הכל חייבי בברכ הזימון כדרך שחייבין בברכת המזון אפי כהנים שאכלו קרשי הקרשים בעזרה

וכן כהנים וישראים שאכלו כאחר ואכלו הכהנים תרומה וישרא חולין חייבין בזימון כחיובן בברכת המזון נשים ועברים וקטנים אין מזמנין עליהן אבל מזמנין לעצמן ולא תהא חבורה של נשים ועברים וקטנים מפני הפריצות אבל נשים מזמנו לעצמן או עברי לעצמן ובלבר שלא יזמנו בשם אנדרוגינס מזמן למינו ואינו מזמן לא לנשים ולא לאנשים מפני שהוא ספק והטומטום אינו מזמן כלל קטן היורע למי מברכין מזמנין עליו ואעפ שהוא כבן שבעה או כבן שמונה ומצטרף בין למנין שלשה בין למנין עשרה לזמן עליו והנכרי אין מזמני עליו אין מזמנין אלא על מי שיאכל כזית פת ולמעלה

שבעה שאכלו פת ושלשה אכלו עמהן ירק או ציר וכיוצא בהן מצטרפין לזמן בשם והוא שיהיה המברך מאוכלי הפת אבל ששה שאכלו פת וארבעה ירק אין מצטרפין עד שיהיו אוכלי הפת רוב הניכר ברא בעשרה אבל בשלשה צריך שיאכלו כל אחד ואחד מהן כזית פת ואחר כך מזמנין שנים שאכלו וגמרו מלאכל ובא שלישי ואכל אם יכולין לאכול עמו כל שהוא ואפי משאר אוכלין מצטרף עמהן וחכם גדול שבמסובין הוא שמברך לכולן אף על פי שלא בא אלא באחרונה שלשה שאכלו כאחר אינן רשאין ליחלק וכן ארבעה וכן חמשה ששה יש להם ליחלק עד עשרה מעשרה ולמעלה אינם רשאין ליחלק עד עשרים שכל זמן שיחלקו ותהיה ברכת הזימון לכל חלק וחלק בזימון הכל יש להם לחלק

שלשה בני אדם שבאו משלש חבורות של שלשה שלשה אינן רשאין ליחלק ואם כבר זימן כל אחד ואחר מהן בחבורה שלו רשאין ליחלק ואינן חייבין בזימון שכבר זימנו עליהן שלשה שישבו לאכול פת אעפ שכל אחד ואחד אוכל משלו אינן רשאין ליחלק שתי החבורות שהיו אוכלין בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אילו מצטרפ לזימון אחד ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמני לעצמן ואם יש שמש אחד ביניה שהוא הולך ומשם מחבור זו לחבירה זו מצטרפין לזימון אחר אעפ שאין מקצת אלו רואין את אלו והוא שישמעו שתיהן כל דברי המבר בביאו

ג שאכלו ויצא אחד מהן לשוק קוראין לו כדי שיכוין לשמוע מה שהן אומרי ומזמנין עליו והוא בשוק ויוצא ידי חובתו ולכשיחזור לביתו יחזור ויברך ברכת המזון לעצמו אבל עשרה שאכלו ויצא אחד מהן לשוק אין מזמנין עליו עד שיחזור למקומו וישב עמהן שלשה שאכלו כאחת וקדם אחד מהן ובירך לעצמו מזמנין עליו ויצאו השנים ידי חובת זימון והוא לא יצא בזימון זה שאין זימון למפרע שנים שאכלו כאחת כל אחד ואחד מברך לעצמו ואם היה אחד מהן יודע ואחד אינו יודע זה שיוד מברך בקול רם והשני עונה אמן אחר כל ברכה וברכה ויצא ידי חובתו ובן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה ויוצאין ידי חובתן אבל אמרו חכמים תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכין לו ברא שיצאו ידי חובתן בזמן שאכלו ולא שבעו שהן חייבין לברך מדברי סופרים ולפיכך מוציאים אותן קטן או עבד או אשה מידי חובתן אבל אם אכל ושבע שהוא חיי בברכ המזון מן התורה בין אשה בין קטן או עבד אין מוציאין אותן שכל החייב בדבר מן התור אין מוציאין אותן מידי חובתן לא החייב באותו דבר מן התורה כמותו הנכנס אצל אחרים ומצאן מברכין בברכ הזימון אם מצא המברך אום נברך הוא עונה ברוך הוא ומבורך ואם מצא האוכלי עונין ברוך שאכלנו משלו הוא עונה אחריהן אמן

פרק ששי

כל האוכל הפת שמברכין עליו המוציא צריך נטילת ידים תחלה וסוף אעפ שהיא פת חולין ואעפ שאין ידיו מלוכלכו ואינו יודע להן טומאה לא יאכל עד שיטול שתי ידיו וכן כל דבר שטיבולו במשקין צריך נטילת ידי תחלה

כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לקרית שמע בין לתפילה מברך תחלה אקבו על נטילת ידים שזו מצות חכמים שנצטוינו מן התורה לשמע מהן שנ עלפי התורה אשר יורוך ומים אחרונים אין מברכין עליהן שאינן

לא מפני הסכנה ולפי׳ חייב ארם להזהר בהן יותר נטיל ידים בין תבשיל לתבשי׳ רשות רצה נוטל רצה אינו נוטל

ופירות שלחולין אינן צריכין נטילת ידים בין בתחלה בין בסוף וכל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח כל פת שהמלח בו צרי׳ נטילת ידים באחרונ׳ שמא יש בו מלח סרומית או מלח שטבעו כמלח סרומית ויעביר ידיו על עיניו ויסמא מפני זה חייבין ליטול ידים בסוף כל סעורה מפני המלח ובמחנה פטורים בנטילת ידים בתחלה מפני שהן טרורים במלחמה וחייבין באחרונ׳ מפני הסכנה

עד היכן היא נטילת ידים עד הפרק וכמה שיעור המים רביעית לכל שתי ידי׳ וכל שחוצצים בטבילה חוצץ בנטילת ידים וכל העולה למרת מקוה עולה לשיעור רביעי׳

כל הצריך נטילת ידים והטביל ידיו במי מקוה אינו צריך דבר אחר ואם הטבילן במים שאין בהם שיעו׳ מקוה או במי׳ שאובין שבקרקע לא עשה כלום שאין המי׳ שאובי׳ מטהרין את הידים אלא בנטילה כל הנוטל ידיו צריך להזהר בארבעה דברים במים עצמן שלא יהיו פסולין לנטילת ידים ובשיעור שיהיה בהן רביעי׳ לכל שתי ידים ובכלי שיהיו המים שנוטלין בהן בכלי ובנוטל שיהיו המים באין מכח נותן ארבעה דברים פוסלין את המים שינוי מראה וגילוי ועשיית מלאכה בהן והפסר שמונע את הבהמה מלשתות בהן כיצר מים שנשתנו מראיתן בין בכלים בין בקרקעות בין מחמת דבר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן הרי אלו פסולין וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתייה נפסלו בנטילת ידים כל מים שנעשה בהן מלאכה נעשו שופכין ופסולין לנטילת ידים כיצר מים שאובין שהריח בהן כלים או ששרה בהם פיתו וכיוצא בזה בין בכלים בין בקרקעו׳ פסולין לנטילת ידים

הריח בהן כלים מורחין או חרשים לא פסלן מים שהנחתום מטבל בהן את הכעכים פסולין ושהוא חופף מהן בשעת לישה כשרים שהמי׳ שבחפניו הן שנעשה בהן מלאכה אבל המים שחפן מהם הרי הן בכשרותן וכל מים שנפסלו משתיית כלב כגון שהיו מרים או מלוחי׳ או עכורין או ריח רע עד שלא ישתה מהן הכלב בכלים פסולים לנטילת ידים ובקרקעות כשרים להטביל חמי טבריה במקומן מטבילי׳ בהן את הידים אבל אם נטל מהן בכלי או שהפליג מהן אמה למקום אחר אין נוטלין מהן לא ראשונים ולא אחרוני׳ מפני שאינן ראויין לשתיי׳ בהם יש לנוטל ליתן על ידיו מעט מעט עד שיתן כשיעור ואם נתן הרביעית כולה בשטיפה אחת כשר נוטלין ארבעה או חמשה זה בצר זה או יר זה על גבי זה בשטיפה אחת ובלבר שירפו ידיהן כרי שיבא ביניהן המי׳ ויהיה באותה השטיפה כרי רביעית לכל אחר ואחר אין נוטלין מים לידים לא ברפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא בחרסים ולא במגופת החבית ואם תיקן המגופה לנטילה נוטלין ממנה לידים וכן החמת שתיקנה נוטלין ממנה לידים

אבל שק וקופה שניתקנו אין נוטלין מהן לידים ולא יתן לחבירו בחפניו שאין חפניו כלי וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותן מידי טומאה אין נותנין בהן לידי׳ מפני שהן שברי כלים בכל הכלים נוטלין לידים ואפי׳ כלי גללים וכלי ארמה והוא שיהיו שלמים כלי שאינו מחזיק רביעית או אין בו רביעית אין נותנין ממנו לידים

הכל כשרין ליתן לידים אפי׳ חרש שוטה וקטן אם אין שם אחר מניח הכלי בין ברכיו וצק על ידיו או יטה החבית על ידיו ויטול או נוטל ירו אחת וצק בזו על זו וחוזר וצק בראשונה על השנייה והקוף נוטל לידים

השוקת שרולה ארם בירו או בגלגל ונותן לתוכה והמים נמשכין ממנה באמה והולכין ומשקין הירקות או הבהמה והניח ידיו בשוקת ועברו המי׳ ושטפו על ידיו לא עלתה לו נטילה שהרי אין כאן נותן על ידיו ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הרלי עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מכח נתינת הארם עלתה לו נטילה מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה אם יש בהן כשיעור או שאין בהן אם הן טהורים או טמאין ספק נטל ידיו ספק לא נטל ידיו ספיקו טהו׳ שכל ספק שבטהר ידים טהור מים הראשונים צריך שיגביה ידיו למעל עד שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים ואחרונים צריך שישפיל ידיו למטה כרי שיצא כל כח המלח מעל ידיו מים ראשונים ניטלים בין על גבי כלי בין על גבי קרקע ואחרוני׳ אינן ניטלין אלא על גבי כלי מים ראשונים ניטלין בין בחמי האור בין בצונן אחרונים אינן ניטלין בחמין והוא שיהיו חמים שהיר סולרת בהן מפני שאין מעבירין את הזוהמא שאינו יכול לשפשף בהן אבל היו פושרין נוטלין מהן באחרונה

נוטל ארם ידיו שחרית ומתנה עליהן כל היום ואינו צריך ליטול את ידיו לכל אכילה ואכילה והוא שלא יסיח רעתו מהן אבל אם הסיח רעתו מהן צריך ליטול ידיו בכל עת שצריך נטילה לט ארם את ידיו במפה ואוכל בהן פת או רבר שטיבולו במשקה אף על פי שלא נטל ידיו המאכיל לאחרים אינו צריך נטילת ידים והאוכל צריך נטילת ידים אף על פי שאחר נותן לתוך פיו ואינו נוגע במאכל והוא הרין לאוכל במגריפה שצריך נטילת ידים אסור להאכיל מי שלא נטל ידיו ואף על פי שהוא נותן לתוך פיו ואסור לזלזל בנטילת ידים וצויים הרבה צוו חכמים והזהירו על הרבר אפי׳ אין לו מים אלא כרי שתייה נוטל ידיו במקצתן ואחר כך אוכל ושותה מקצתו צריך ארם לנגב את ידיו ואחר כך יאכל וכל האוכל בלא ניגוב ידים כאוכל לחם טמא וכל הנוטל ידיו באחרונה מנגב ואחר כך מברך ותכף לנטילת ידים ברכת המזון לא יפסיק ביניהם ברבר אחר אפי׳ לשתות מים אחר שנוטל ידיו באחרונה אסור עד שיברך ברכת המזון

פרק שביעי

מנהגות רבות נהגו חכמי ישרא׳ בסעורה וכולן דרך ארץ ואלו הן כשנכנסין לסעודה הגרול שבכולן נוטל את ידיו תחלה ואחר כך נכנסין ויושבין מסובין וגרול מיסב בראש ושני לו למטה הימנו היה לו שלשה מטות גרול מיסב בראש ושיני לו למעלה הימנו ושלישי לו למטה הימנו בעל הבית מברך המוציא ומשלי׳ הברכה ואחר כך בוצע והאורח מברך ברכ׳ המזון כרי שיבר׳ לבעל הבית ואם היו כולן בעלי הבית הגרו׳ שבהן בוצע והוא מברך ברכ׳ המזו׳ אין הבוצ׳ רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחר ואחר אלא אם כן נתכוונו לאכול פת חרבה ואינו בוצע לא פרוסה קטנה מפני שהוא נראה כצר עין ולא פרוסה גרולה יותר מכביצ׳ מפני שנראה כרעבתן ובשבת יש לו לבצוע פרוסה גרולה ואינו בוצע אלא ממקום שבשל יפה יפה מצוה מן המובחר לבצוע ככר שלימה אם היתה שם שלימה של שעורים ופרוסה של חטים מניח שלימה בתוך פרוסה ובוצע משתיהן כרי שיבצע מחטים ומשלימה בשבת ובימים טובי׳ חייב לבצוע על שתי ככרו׳ נוטל שתיהן בירו ובוצע אחת מהן הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחר ואחר והאחר נוטל בירו ואין הבוצע נותן ביר האוכל אלא אם כן היה אוכל הוא והבוצע הוא פושט ידיו תחלה ואוכל ואין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך ואין הבוצע רשאי לטעום עד שיכלה אמן מפי רוב המסובין ואם רצה הבוצע לחלוק כבור לרבו או למי שהוא גרול ממנו בחכמה ויניחנו לפשוט ירו קורם לו הרשות בירו שנים ממתינין זה לזה בקערה שלשה אין ממתינין גמרו מהן שנים השלישי מפסיק עמהן גמר אחר מהן השנים אין מפסיקין לו אלא אוכלין והולכין עד שגומרין אין משיחין בסעורה כרי שלא יבא לידי סכנה ומפני זה אם בא להם יין בתוך המזו׳ כל אחר ואחר מברך לעצמו שאם בירך אחר ועונה העונה אמן בשעת הבליעה יבא לידי סכנה ואין מסתכלין בפני האוכל ולא למנתו שלא לביישו השמש שעומר לפני המסובין

אינו אוכל עמהן ודרך רחמנות הוא ליתן לתוך פיו מכל
תבשיל ותבשיל כדי לישב דעתו ואם נתנו לו יין מברך
על כל כוס וכוס שנותנין לו מפני שאין שתייתו תלויה
ברצונו אלא ברצונם יצא אחד מן המסובין להשתין מים
נוטל ידו אחת ונכנס דבר עם חבירו והפליג נוטל שתי
ידיו ונכנס אם היו מסובין לשתייה נכנס ויושב במקומו
ונוטל ידיו ואחר כך מחזיר פניו לאורחין
ולמה נוטל במקומו שמא יאמרו לא נטל ידיו מפני שאין
שם אכילה אין מניחין בשר חי על הפת ואין מעבירי
כוס מלא על הפת ואין סומכי את הקער בפת ואין זורקין
את הפת ולא את החתיכות ולא את האוכלין שאין להן
קליפין כגון תותים וענבים ותאנים מפני שהן נמאסין
ומותר למשוך את היין בצנורו בבתי חתנים וזורקי לפניה
קליות ואגוזים בימות החמה אבל לא בימות הגשמי מפני
שנמאסין ואין נוטלין ידיהן ביין בין חי בין מזוג
וכן אין מפסידין שאר אוכלין ומשקין דרך ביזוי ובעיטה
אסור לאורחים ליטול כלום ממה שלפניהם וליתן ביד בנו
או בתו שלבעל הבית שמא יתבייש בעל הסעוד שהרי אין
לו אלא מה שהביא לפניהם ונמצאו הקטנים נוטלים אותם
והולכין לא ישלח אדם לחבירו חבית יין ושמן צף
על פיה שמא ישלח לו אדם חבית שכולה יין וידמה שהוא
שמן ושמן הוא שעל פניה בלבד ויזמן אורחים ויתבייש וכן
כל כיוצא בדברים או המביאים לידי בושה לבעל הסעודה
אסורין גמרו מלאכול מסלקין את השולחן ומכברין
את המקום שאכלו בו ואחר כך נוטלין את ידיהם שמא
ישיירו שם פירורין שיש בהן כזי שאסו להלך בהן ולרחוץ
עליהן אבל פירורין שאין בהן כזית מותר לאברן
ביד הביאו להם מים לנטילה כל שמברך ברכ המזון
הוא נוטל ידיו תחלה כדי שלא ישב הגדול וידיו מזוהמות
עד שיטול אחר ושאר הסועדין נוטלין ידן בסוף זה אחר
זה ואין מכברין בדבר זה שאין מכברין בידים מזוהמות
ולא בגשרים ולא בדרכי אלא בפתח הראוי למזון ובשעת
כניסה גמרו ליטול ידיהן ונגבו ידיהן וברכו ברכת
המזון והביאו את המגמר מי שבירך ברכת המזון הוא
מברך על המוגמר וכולן עונין אמן אם היה שם יין
מביאין כוס מחזיק רביעית או יתר על רביעית ומביאין
בשמי ואוחז את היין בימינו ואת הבשמי בשמאלו ומברך
ברכת המזון ואחר כך מברך על היין ואחר כך מברך על
הבשמים אם היו הבשמים שמן ערב וכיוצא בו טחו
בראש השמש ואם היה השמש תלמי חכם טחו בכותל כדי
שלא יצא מבושם לשוק אעפ שאין ברכת המזון צריכה
יין אם בירך על היין כמנהג שאמרנו צריך שידיח כוס
של ברכה מבפנים ולשטוף אותו מבחוץ וימלאנו יין חי
וכיון שהגי לברכ הארץ נותן לתוכו מעט מים כדי שיהא
ערב לשתייה ואין משיחין על כוס של ברכת המזון אלא
הכל שותקים עד שתכלה ברכת המזון וברכת היין וישתו

פרק שמיני

כל פירות האילן מברכין עליהן בתחלה בורא פרי העץ
ולבסוף בורא נפשות רבות חוץ מחמשת המינין הכתובי
בתורה והם ענבים ורמונים ותאנים וזתים ותמרים שהוא
מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש ועל פרו הארץ
והירקות מברכין עליהן בתחלה בורא פרי האדמ ולבסוף
בורא נפשות רבות דברים שאין גידולן מן הארץ
כגון בשר וגבינה ודגים וביצים ומים וחלב ודבש וכיוצא
בהן בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות
והשותה מים שלא לרוות צמאו אינו טעון ברכ לא לפניו
ולא לאחריו הסוחט פירות והוציא מהן משקין מברך
עליהן בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשו חוץ מן הענבי
והזתים שעל היין הוא מברך בורא פרי הגפן ולבסוף
ברכה אחת מעין שלש ועל השמן בתחלה הוא מברך
בורא פרי העץ ברא שהיה חושש בגרונו ושתה מן
השמן עם מי השלקות וכיוצא בהן שהרי נהנה בשתייתו

אבל אם שתה השמן לבדו או שלא היה חושש בגרונו
מברך עליו שהכל שהרי לא נהנה בטעם השמן פירות
או ירקות שדרכן להאכל חיים אם בשלן או שלקן מברך
עליהם בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות וירקות
שדרכן להאכל שלוקין כגון כרוב ולפת אם אכלן חיי מבר
עלוהן בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות ואם
בשלן או שלקן מברך עליהן בורא פרי האדמה ולבסוף
בורא נפשות רבות דברים שדרכן להאכ חיין ומבושלי
אכלן בין חיין בין מבושלין מברך עליהם בתחלה ברכה
הראויה להן אם היו פירות עץ מברך בורא פרי העץ
ואם היו פירות האדמה או ירקות מברך בורא פרי האדמ
ירקות שדרכן להשלק שלקן מברך על מי שלקן
שלהן בורא פרי האדמה והוא ששלקן לשתות מימיהן
שממי השלקות כשלקות במקום שדרכן לשתותן
דבש תמרים מברכין עליו תחלה שהכל אבל תמרים
שמעכן ביד והוציא גרעינן שלהן ועשאן כמו עיסה מברך
עליהן תחלה בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין
שלש הקנים המתוקים שסוחטין אותן ומבשלין
מימיהן עד שיקפה וידמה למלח כל הגאוני אומ שמברכי
עליו בורא פרי האדמה ומקצת אמרו בורא פרי העץ
וכן אמרו שהמוצץ אותם קנים מברך בורא פרי
האדמה ואני אומ שאין זה פרי ואין מברכין עליו
אלא שהכל שלא יהיה דבש אילו הקנים שנשתנה על ידי
אור גדול מדבש תמרים שלא נשתנ על ידי האור ומברכי
עליו שהכל הקור והוא ראש הדקל שהוא כמו עץ לבן
מברך עליו בתחל שהכל קפרס של צלף מברך עליו בורא
פרי האדמה מפני שאינו פרי והאביונות של צלף הן הפרי
שהן כצורת תמרים דקים קטנים מברך עליהן בורא פרי
העץ הפלפלין והזנגביל בזמן שהן רטובין מברך עליהן
בורא פרי האדמה אבל יבשין אין טעונין ברכה לא לפניה
ולא לאחריהם מפני שהן תבלין ואינו אוכל וכן אוכלין
שאין ראויין לאכילה ומשקין שאינן ראויין לשתייה אינן
טעונין ברכה לא לפניהן ולא לאחריהן
הפת שעופשה והיין שהקרים ותבשיל שעברה צורתו
והנובלות שהן פגין והשכ והחומץ והגובאי והמל והכמהי
והפטריו על כולן מברך תחלה שהכל וכל המברכין לפניו
שהכל לאחרונה מברך בורא נפשות וכל הטעון
ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו שמרים שנתן עליה
שלשה והוציא מהן ארבעה מברך עליהן בורא פרי הגפן
שזה יין מזוג הוא הוציא פחות מארבעה אעפ שיש
בהם טעם יין מברך עליהן שהכל תחלה בירך על
פירות האילן בורא פרי האדמה ועל פירות האדמה בורא
פרי העץ לא יצא ועל כולם אם בירך שהכל יצא ואפי על
הפת ועל היין לקח כוס שלשכר בידו והתחיל הברכה
על מנת שהכל וטעה ואמר בורא פרי הגפן אין מחזירין
אותו וכן אם היו לפניו פירות הארץ והתחיל הברכה על
מנת לומר בורא פרי האדמה וטעה ואמ בורא פרי העץ
אין מחזירין אותו וכן אם היה לפניו תבשיל של דגן
ופתח על מנת לומר בורא מיני מזונות וטעה ואמר המוצי
יצא מפני שבשעה שהזכיר את השם והמלכות שהן עיקר
הברכה לא נתכוון אלא לברכה הראויה לאותו המין והואי
ולא היה בעיקר הברכ טעות אעפ שטעה בסופה יצא ואי
מחזירין אותו כל הברכות האלו אם נסתפק לו בהם אם
בירך או לא בירך אינו חוזר ומבר לא בתחלה ולא בסוף
מפני שהן מדברי סופרים שכח והכניס אוכלין לתוך פיו
בלא ברכה אם היו משקין בולען ומברך עליהן בסוף ואם
היו פירות שאם זרקן ימאסו כגון תותים וענבים מסלקן
לצד אחד ומברך ואחר כך בולען ואם אינן נמאסין כגון
פולים ואפונים פולטן מפיו עד שיברך ופיו פנוי ואחר כך
אוכל היו לפניו מינין הרבה אם היו ברכותיהן שוות מבר
על אחד מהם ופוטר את השאר ואם אין ברכותיהם שוות
מברך על כל אחת מהן ברכה הראויה לו ואי זה מהם
שירצה להקדים מקדים ואם אינו רוצה בזה יותר מזה

אם יש ביניה אחד משבעת המיני עליו הוא מברך תחלה
וכל הקודם בפסוק קודם בברכ׳ והשבעה הן האמורי׳
בפסוק זה ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית
שמן ודבש ודב׳ זה הן תמרי׳ דבש והתמרי׳ קודמי׳ לענבי׳
שהתמרי׳ שני לארץ והענבים שלישי לארץ ברכה אחת
שהיא מעין שלש של חמש המינין של פירות ושל יין היא
של מיני הדגן א׳א שעל הפירו׳ הוא או׳ על העץ ועל פרי
העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה כול ועל היין
הוא או׳ על הגפן ועל פרי הגפן וחותם בשתיהן על האר׳
ועל הפירות ואם היה בארץ ישרא׳ חותם על הארץ ועל
פירותיה ויש מי שמוסיף בברכה שמעין שלש קודם
חתימה כי א׳ טוב ומטיב אתה שהיא מעין ברכה רביעית
ויש מי שאמר שלא תיקנו ברכה רביעית א׳א בברכ׳ המזון
בלבד שתה יין ואכל תמרים ואכל תבשיל של חמש
מיני דגן מברך באחרונה בא״י אמה על המחיה ועל
הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ
ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה כול וחותם בא״י על
הארץ ועל המחיה ועל הפירות אבל אם אכל בשר
ושתה יין מברך בסו׳ על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו
אכל תאנים או ענבים ותפוחים ואגסים וכיוצא בהן
מברך בסוף ברכה אחת מעין שלש והיא כוללת הכל מפני
שכלן פירות העץ וכן כל כיוצא בזה

פרק תשיעי

כשם שאסור לאדם ליהנות במאכל או במשקה קודם ברכ׳
כך אסור לו ליהנות בריח טוב קודם ברכה וכיצד
מברכין על ריח טוב אם היה זה שיש להריח עץ או מין
עץ מברך בורא עצי בשמים ואם היה עשב או מין
עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם לא היה מן העץ
ולא מן הארמה כגון המור שהוא מן החיה מברך בורא
מיני בשמים ואם היה פרי הראוי לאכילה כגון אתרוג
או תפוח מברך שנתן ריח טוב בפירות ועל הכל אם אמר
בורא מיני בשמים יצא
אין מברכין על המגמר עד שתעלה תמרתו וכיצד
מברכין עליו אם היה זה הנשרף שנתן ריח מעץ מברכין
בורא עצי בשמים ואם היה עשב עשבי בשמים ואם היה
ממין חיה וכיוצא בה מברך עליו בורא מיני בשמים שמן
של אפרסמון וכיוצא בו מברך עליו בורא שמן ערב
אבל שמן זית שכבשו או שטחנו עד שחזר ריחו נודף
מברך עליו בורא עצי בשמים שמן שבשמו כעין
שמן המשחה מברך עליו בורא מיני בשמים הביאו
לפניו שמן והדס מברך על ההדס ופוטר את השמן מפני
שברכה אחת לשתיהם והיא עצי בשמים היו לפניו
בושם שהוא עץ ובושם שהוא עשב אין ברכה אחת מהן
פוטרת את חברו א׳א מברך על זה לעצמו ועל זה לעצמו
הביאו לפניו יין ושמן אוחז יין בימינו ושמן משמא׳
ומברך על היין ושותהו וחוזר ומברך על השמן ומריח בו
וטחו בראש השמש ואם היה השמש תלמיד חכם טחו
בכותל דבר שהוא ספק אם מן העץ אם מן הארמה
מברך עליו בורא מיני בשמים בושם שעירבו הרוכל
ממינין הרבה מברך עליו בורא מיני בשמים נכנס
לחנותו של בשם שיש בה מינין הרבה מברך עליו בורא
מיני בשמים אם ישב שם כל היום כולו אינו מברך אלא
אחד נכנס ויצא נכנס ויצא מברך על כל פעם ופעם
השושנה וחלפי הים מברכין עליהן בורא
עצי בשמים נרגים של גינה בורא עצי בשמים ושל
שדה בורא עשבי בשמים הוורד ומי הוורד והלבונה
והמסטכי וכיוצא בהן בורא עצי בשמים שלשה מיני
ריח טוב אין מברכין עליהן ואלו הן ריח טוב שאסו׳ להריח
בו וריח טוב שעשוי להעביר ריח רע וריח טוב שלא נעש׳
להריח בעצמו של ריח זה כיצד בשמים של עו׳ ובשמי׳
של ערוה מן העריות אין מברכין עליהן לפי שאסור להרי׳
בהן בשמים של מתים ובשמים של בית הכסא ושמן
העשוי להעביר את הזוהמא אין מברכין עליהן לפי שנעשו
להעביר ריח רע מוגמר שמגמרין בו את הכלים ואת
הבגדים אין מברכין עליהם לפי שלא נעשה להריח בעצמו
שלמגמר וכן המריח בבגדים שהן מוגמרין אינו מבר׳
לפי שאין שם עיקר בושם א׳א היח בלא עיקר בשמים
של מסיבה שלגוי אין מברכין עליהן שסתם מסיבת גוים
לעו׳ היה מהלך חוץ לכרך והריח ריח טוב אם רוב
העיר גוים אינו מברך ואם רוב ישרא׳ מברך
נתערב ריח שמברכין עליו בריח שאין מברכין עליו הולכי׳
אחרי הרוב

פרק עשירי

ברכות אחרות ודברי׳ אחרי׳ שאין בהן פתיחה ולא חתימה
תיקנו חכמים דרך שבח והודייה להקבה כמו ברכו׳ התפל׳
שכבר כתבנום ואלו הן הבונה בית חדש והקונ׳ כלים חדשי׳
בין יש לו כיוצא בהן בין אין לו מברך בא״י אמה שהחיינו
וקיימנו והגיענו לזמן הזה וכן הרואה את חבירו
לאחר שלשים יום מברך שהחיינו ואם ראהו לאחר שנים
עשר חדש מברך בא״י מחיה המתים הרואה פרי
המתחדש משנה לשנה בתחלת ראייתו מברך שהחיינו
שמע שמועה טובה מברך בא״י אמה הטוב והמטיב שמע
שמועה רעה מברך ברוך דיין האמת וחייב אדם לברך
על הרעה בטוב נפש כדרך שמבר׳ על הטובה בשמחה שנ׳
ואהבת את ה׳ אהיך וכו׳ ובכל מאדך ובכלל אהבה היתיר׳
שנצטוינו בה שאפי׳ בעת שייצר לו יודה וישבח בשמחה
הגיעה אליו טובה או ששמע שמועה טובה אעפ׳
שהדברים מראין שטובה זו תגרום לו רעה מברך הטוב
והמטיב וכן אם נגעה אליו רעה או שמע שמועה רעה
אעפ׳ שהדברים מראין שרעה זו גורמת לו טובה מברך
דיין האמת שאין מברכין על העתיד להיות אלא על מה
שאירע עתה ירדו
גשמים רבים אם יש לו שדה מברך שהחיינו ואם היתה
שלו ושל אחרים מברך הטוב והמטיב ואם אין לו
שדה מברך מודים אנחנו לך השם אהינו על כל טיפה
וטיפה שהורדת לנו ואלו פינו מלא כול עד הן הן יודו
וישבחו ויברכו את שמך מלכנו בא״י א׳ רוב ההודאות
והתושבחות מאימתי מברכין על הגשמים משירבה המים
על הארץ ויעלו אבעבועות מן המטר על פני המים וילכו
האבעבועות זה לקראת זה אמרו לו מת אביו וירשתו
אם יש עמו אחין מברך בתחלה דיין האמת ואחר כך הטו׳
והמטיב ואם אין עמו אחים מברך שהחיינו קצבו
של דבר כל דבר טובה שהיא לו ולאחרים מברך הטוב
והמטיב וטובה שהיא לו לבדו מברך שהחיינו
ארבעה צריכין להודות חולה שנתרפא וחבוש שיצא
מבית האסורים ויורדי הים כשעלו והולכי דרכים כשיגיעו
לישוב צריכין להודות בפני עשרה ושנים מהם חכמים שנ׳
וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו וכיצד מודה
וכיצד מברך עומד ביניהם ומברך בא״י אמה הגומל לחיבי׳
טובות שגמלנו כל טוב וכל השומעין אומר׳ שגמלך טוב
הוא יגמלך סלה הרואה מקום שנעשו נסים לישרא׳
כגון ים סוף ומעברות הירדן אומר בא״י אמה שעשה נסים
לאבותינו במקום הזה וכן כל מקום שנעשו בו נסים
לרבים אבל מקום שנעשה בו נס ליחיד אותו היחיד
ובנו ובן בנו מברך בא״י אמה שעשה לי נס במקום הזה
או שעשה נס לאבותי במקום הזה הרואה גוב אריות
וכבשן האש שהושלך בו חנניה מישא׳ ועזריה מברך בא״י
אמה שעשה נס לצדיקים במקום הזה הרואה מקום
שעוברין בו עו׳ מברך בא״י אמה שנתן ארך אפים לעוברי
רצונו מקום שנעקרה ממנו עו׳ אם בארץ ישרא׳
הוא מברך שעקר עו׳ מארצנו ואם בחוצה לארץ הוא
מברך שעקר עבודה זרה ממקום הזה ואומר בשתיהן
כשם שעקרת ממקום זה כך תעקר מכל מקומות ותשב
לב עובדיהם לעבדך הרואה בתי ישרא׳ ביישובן מברך

באי אמה מציב גבול אלמנה בחרבנן אומר ברוך דיין
האמת הרואה קברי ישרא מברך באי אמה
אשר יצר אתכם בדין ודן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין
והמית אתכם בדין והוא עתיד להקים אתכם בדין לחיי
העולם הבא באי מחיה המתים הרואה תר אלף אדם
כאחד אם גוים הם אום בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם
הנה אחרית גוים מדבר צייה וערבה ואם ישרא הם
ובארץ ישרא אום באי חכם הרזים הרואה מחכמי
אומות העולם אום באי אמה שנתן מחכמתו לבשר ודם
חכמי ישרא מברך שנתן מחכמתו ליריאיו מלכי
ישרא אום שנתן מכבודו ומגבורתו ליריאיו מלכי
אומות העולם מברך שנתן מכבודו לבשר ודם הרואה
את הכושי ואת המשונין בצורת פניהן או באיבריהן מבר
באי אמה משנה את הבריות ראה סומא או קיטע
ומוכה שחין ובוהקנין וכיוצא בהן מברך באי אמה דיין
האמת ואם נולדו כן ממעי אמן מברך משנה את
הבריות הרואה את הפיל ואת הקוף ואת הקיפוף אום
ברוך משנה את הבריות

הרואה בריות נאות ומתוקנות ביותר ואילנות טובות
מברך שככה לו בעולמו היוצא לשדות או לגנות
ביומי ניסן וראה אילנות פורחות וניצנים עולים מברך
באי אמה שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות
ואילנות טובות ונאות כדי ליהנות בהן בני אדם

על הרוחות שינשבו בזעף ועל הברקים ועל הרעמים ועל
קול ההברה שתשמע בארץ כמו רחים גדולים ועל האור
שבאויר שיראו כאילו הם כוכבים נופלים ורצים ממקום
למקום או כמו כוכבים שיש להם זנב על כל אחד מאלו
מברך ברוך שכוחו מלא עולם ואם רצה מברך עושה
בראשית על ההרים ועל הגבעות על הימים ועל
המדברות ועל הנהרות אם ראה אחת מהן לשלשים יום
מברך עושה בראשית הרואה את הים הגדול
משלשים יום לשלשים יום או יותר מברך באי אמה שעש
את הים הגדול הרואה קשת בענן מברך באי אמה
זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו

הרואה לבנה בחורשה באי אמה אשר במאמרו ברא
שחקים וברוח פיו כל צבאם חק וזמן נתן להם שלא ישנו
את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונהם פועלו
אמת ופעולתם צדק וללבנה אמר שתתחד עטרת תפארת
לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם
על כבוד מלכותו ועל כל מה שברא באי מחדש חדשים
וצריך לברך ברכ זו מעומד שכל המבר על החדש בזמנו
כאו הקביל פני שכינ אם לא בירך עליה בלילה הראשון
מברך עליו עד ששה עשר יום בחדש עד שתמל פגימתה

הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחל
המחזור של שמונ ועשרי שנה שהתקופ בתחל ליל רביעי
כשרואה אותה ביום רביעי בבקר מברך ברוך עושה
בראשית וכן כשתחזור הלבנה לתחלת מזל טלה
בתחלת החדש ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום
וכן כשיחזרו כל כוכב וכוכב מחמשת הכוכבים הנשארים
לתחלת מזל טלה ולא יהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן
בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצה המזר על כל אחד
מאו מברך עושה בראשית הרואה בתי אומות
העולם בישובן אום בית גאים יסח ה בחורבנן אומר אל
נקמות ה אל נקמות הופיע ראה קברי אומות העולם
אומר בושה אמכם מאד וגו הנכנס למרחץ אומר
יהי רצון מלפניך ה אהינו שתכניסני לשלו ותוציאני לשלו
ותצילני מזה ומכיוצא בזה לעתיד לבא וכשיצא מן
המרחץ אומר מודה אני לפניך השם אהי שהצלתני מן
האור וכו הנכנס להקיז דם אומר יהי רצון מלפניך ה
אהי שיהא עסק זה לי לרפוא כי רופא חנם אתה וכשיצא
אומר באי רופא חולים ההולך למוד גורנו אומר יהי
רצון מלפניך השם אהי שתשלח ברכה במעשה ידיו
התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי זה

מדד ואחר כך בקש רחמים הרי זו תפלת שוא וכל
הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא הנכנס
לבית המדרש אומר יהי רצון מלפניך השם אהי שלא
אכשל בדבר הלכה שלא אומר על טהור טמא ועל טמא
טהור ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר ולא
אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ואל יכשלו חבירי
ואשמח בהם וביציאתו מבית המדרש אומר מודה
אני לפניך השם אהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש
ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימי
אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים
אני עמל והן עמלין אני עמל לדברי תורה ומקבל שכר
והן עמלין ואין מקבלין שכר אני רץ והם רצים אני רץ
לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת

הנכנס לכרך אומר יהי רצון מלפניך ה אהי שתכניסני
לכרך זה לשלום ואם נכנס בשלום אום מודה אני לפניך
ה אהי שהכנסתני לשלום וכשיבקש לצאת אום יהי
רצון מלפניך ה אהי שתוציאני מכרך זה לשלום ואם
יצא בשלום אום מודה אני לפניך ה אהי שהוצאתני מכר
זה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום כך תוליכני לשלום
ותצעידני לשלו ותסמכני לשלו ותצילני מכף אויב ואורב
בדרך כללו שלדבר לעול יצעק אדם על העתי לבוא ויבקש
רחמים ויתן הודיה על מה שעבר ויודה וישבח כפי כחו
וכל המרבה להודות את ה ולשבחו תמיד הרי זה משובח

פרק אחד עשר

כל הברכות כולן פותח בברוך וחותם בברוך חוץ מברכה
אחרונה של קרית שמע וברכה הסמוכה לחבירתה וברכת
הפירות והדומה לה וברכת עשיית המצוות ואילו הברכו
שאמרנו שהן דרך שבח והודיה יש מהן פותח בברוך
ואינו חותם בברוך ויש מהן שהוא חותם בברוך
ואינו פותח בברוך אלא מעט מברכת המצוות כגון ברכת
ספר תורה ורואה קברי ישרא כגון או שהן דרך שבח
והודייה אבל שאר ברכת המצוות כולן פותח בהן בברוך
ואינו חותם יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל
ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר
ואו הן הנקראין חובה לפי שאדם חיי על כל פנים לעשות
ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה
ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי
שיעש מזוזה אא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינ
ישב וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה

וכל מצות עשה שבין אדם למקום בין מצוה
שאינה חובה בין מצוה שהיא חובה מברך עליה קודם
לעשייתה וכן כל המצות שהן מדברי סופרים בין מצוה
שהיא חובה מדבריה כגון מקרא מגלה והדלקת נר בשב
והדלקת נר חנוכה בין מצות שאינן חובה כגון עירוב
ונטילת ידים מברך על הכל קודם לעשייתן אקבו לעשות
והיכן צונו בתורה שכתוב בה אשר יאמרו לך
תעשה נמצא ענין הדברים והצען כך הוא אשר
אקבו שציוה בהן לשמוע מאילו שצונו להדליק נר של
חנוכה או לקרות את המגלה וכן שאר כל המצו שמדברי
סופרים ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה מפני
שלא חייבו בדבר זה אלא מפני הסכנה ודברים שהם
משום סכנה אין מברכין עליהן הא למה זה דומה למי
שסינן את המים ואחר כך שתה בלילה מפני סכנת עלוקה
שאינו מברך וצונו לסנן את המים וכן כל כיוצא בזה
העושה מצו ולא בירך אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת
מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך
כיצד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב
בסוכ ולא בירך תחלה חוזר ומברך אחר שנתעטף אשר
קבו להתעטף בציצית וכן מברך אחר שלבש להניח
תפילין ואחר שישב לישב בסוכה וכן כל כיוצא באלו
אבל אם שחט בלא ברכה אינו חוזר אחר
שחיט ומברך אקבו על השחיטה וכן אם כסה הדם בלא

ברכה או הפריש תרומה ומעשרות או שטבל ולא בירך אינו חוזר ומברך אחר עשייה וכן כל כיוצא בזה אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא טבילת הגר בלבד שאינו יכול לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שעדיין לא נתקדש ולא נצטוה עד שיטבול לפיכ׳ אחר שיטבול מברך על הטבילה מפני שהיה דחוי מעיקרו ולא היה ראוי לברך

כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון כיצד העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפלין או מזוזה אינו מברך בשעת עשייה אקב״ו לעשות סוכה או לולב או לכתוב תפלין מפני שיש אחר עשייתו ציווי אחר ואימתי מברך בשעה שישב בסוכה או כשינענע הלולב או כששמע קול השופר או כשיתעטף בציצית ובשעת לבישת תפילין ובשעת קביעת מזוזה אבל אם עשה מעק׳ מברך בשעת עשייה אקב״ו לעשות מעקה וכן כל כיוצא בזה

כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגלה ונר חנוכה וכן כל מצוה ומצו׳ שהיא קניין לו כגון ציצית ותפלין ומזוזה ומעקה

וכן מצוה שאינ׳ תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן כגון מילת בנו ופריון הבן מברך עליה בשעת עשייתם שהחיינו ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייה מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצ׳ בהן

אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה לאחרי׳ מברך קודם עשייתה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות אבל אינו מברך שהחיינו א׳ על מצוה שעושה אותה לעצמו

היו לפניו מצוות הרבה אינו מברך אקב״ו על המצוות א׳ מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה

כל העושה מצוה בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה עליו אם עשה אותה לעצמו מברך לעשות עשה אותה לאחרים מברך על העשייה כיצד לבש תפלין מברך להניח תפילין נתעטף בציצית מברך להתעטף ישב בסוכה מברך לישב בסוכה וכן הוא מברך להדליק נר של שבת ולגמור את ההלל וכן אם קבע מזוזה לביתו מברך לקבוע מזוזה עשה מעקה לגגו מברך אקב״ו לעשות מעקה הפריש תרומ׳ לעצמו מברך להפריש מל את בנו מברך למול את הבן שחט פסחו וחגיגתו מברך לשחוט אבל אם קבע מזוזה לאחרים מברך על קביעת מזוזה עשה להם מעקה מברך על עשיית מעקה הפריש להם תרומה מברך על הפרשת תרומה מל את בן חבירו מברך על המילה וכן כל כיוצא באילו עשה המצוה לו ולאחרים כאחד אם היתה מצוה שאינה חובה מברך על העשייה לפיכך הוא מברך על מצות עירוב היתה חובה ונתכוון להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים מברך לעשות לפיכך הוא מברך לשמוע קול שופר נטל את הלולב מברך על נטילת לולב שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה מיכן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל ובדברי הרשו׳ הן אפילו שחט לעצמו מברך על השחיטה ועל כיסוי הדם ועל נטילת ידים וכך הוא מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק כמו שיתבאר במקומו

כל דבר שהוא מנהג אע״פ שמנהג נביאי הוא כגון נטילת ערבה בשביעי שלחג ואין צריך לומ׳ מנהג הכמי׳ כגון קריאת הלל בראשי חדשים ובחולו של מועד שלפסח אין מברכין עליו

וכן כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו עושין אותו בלא ברכה ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות וכן דוד אמר בכל יום אברכך

נגמרו הלכות ברכות

הלכות מילה

מצות עשה אחת והיא למול הזכרים ביום שמיני וביאור מצוה זו בפרקים אילו

פרק ראשון

מילה מצות עשה שחייבין עליה כרת שנ׳ וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה כול ומצוה על האב למול את בנו ועל הרב למול את עבדיו יליד בית ומקנת כסף עבר האב או הארון ולא מל אותן ביטל מצוה עשה ואינו חייב כרת שאין הכרת תלוי א׳ בערל עצמו ובית דין מצווין למול אותו הבן או העב׳ בזמנו ולא יניחו ערל בישרא׳ ולא בעבדיהן

אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אלא אם כן עבר ונמנע למולו שבית דין מלין אותו בעל כרחו נתעלם מבי׳ דין ולא מלו אותו כשיגדל הוא חייב למול את עצמו וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד

אחד עבד שנולד ברשות ישרא׳ ואחד עבד הנלקח מן הגוים חייב הרב למול אותן אלא שיליד בית נימול לשמונה ומקנת כסף נמול ביום שנלקח אפי׳ לקחו ביום שנולד נימול ביומו יש מקנת כסף שנימול לשמונה ויש מקנת כסף שנימול לאותו יום שנולד כיצד לקח שפחה ולקח עוברה עמה וילדה הרי זה נמול לשמונה ואף על פי שלקח העוב׳ בפני עצמו והרי העובר עצמו מקנת כסף הואיל וקנה אמו קודם שתלד נימול לשמונה לקח שפחה לעובריה או שלקח שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות אף על פי שנולד ברשותו נימול ביום שנולד שהרי הנולד הזה כאלו הוא מקנת כסף לברו וכאילו היום קנהו שאין אמו בכלל שפחו ישרא׳ כדי שיהיה הבן יליד בית ואם טבלה אמו אחר שילדה הרי זה נימול לשמונה

לקח עבד גדול מן הגוים ולא רצה העבד למול מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש יתר על כן אסו׳ לקיימו כשהוא ערל א׳ חוזר ומוכרו לגוים ואם התנה עליו מתחלה והוא אצל רבו הגוי שלא ימול אותו מותר לקיימו והוא ערל ובלבד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח ויהיה כגר תושב אבל אם לא קבל עליו שבע מצות יהרג מיד ואין מקבלין גר תושב א׳ בזמן שהיובל נוהג

גר שנכנס לקהל ישרא׳ חייב מילה תחלה ואם מל כשהיה גוי צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני שנתגייר וכן קטן שנולד כשהוא מהול צריך להטיף דם ברית ביום השמיני אנדרוגינס והוא הילוד שיש לו זכרות כזכר ונקבות כנקבה צרי׳ למול אותו בשמיני וכן יוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות מלין את שתיהן בשמיני

אין מלין לעולם אלא ביום אחר עלות השמש בין ביום השמיני שהוא זמנה בין שלא בזמנה שהוא מתשיעי והלאה שנאמר ביום השמיני ביום ולא בלילה מל משעלה עמוד השחר כשר וכל היום כשר למילה ואף על פי כן מצוה להקדים בתחלת היום שזריזין מקדימין למצוות

מילה בזמנ׳ דוחה את השב׳ ושלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב ובין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה את הצרעת כיצד שאם היתה בהרת בעור הערלה חותכה עם הערלה אף על פי שקציצת נגע הצרעת בלא תעשה יבא עשה וידחה את לא תעשה

כשם שמילת הבנים דוחה את השבת כך מילת העבדים שהן נימולים לשמונה דוחה את השבת אם חל שמיני שלהן בשבת חוץ מיליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה שאף על פי שנימול לשמונה אינו דוחה את השבת

קטן שנולד כשהוא מהול ומי שנולד בחדש השמיני לעבורו קודם שתגמר ברייתו שהוא כנפל מפני שאינו חי ויוצא דופן ואנדרוגינס ומי שיש לו שתי עורלות אין דוחין את השבת אלא נימולין באחר

בשבת שהוא יום תשיעי שלהן מי שנולד בין השמשות ספק ביום ספק בלילה מונין מן הלילה ונימול לתשיעי שהוא ספק שמיני ואם נולד ערב שבת בין השמשות אינו רוחה את השבת לא נימול באחר בשבת שאין רוחין את השבת מספק מי שנולד בחדש השמיני אם היה שלם בשערו ובצפורניו הרי זה ולד שלם ובן שבעה הוא אלא שנשתהה ומותר לטלטלו בשבת ואינו כאבן ומלין אותו בשבת אבל אם נולד ושערו לקוי ואין צפרניו שלימין בברייתן הרי זה בין שמונה ודאי שלא היה ראוי להולד אלאבת שעה ויצא קודם שיגמר ולפיכך הוא חשוב כאבן ואסור לטלטלו בשבת ואף על פי כן אם שהא שלשים יום הרי הוא ולד שלקיימא והרי הוא כשאר הנולדין לכל דבר שכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל מי שנולד בחד׳ השביעי לעיבורו אם נולד שלם הרי זה וולד שלקיימא ומלין אותו בשבת ספק בן שבעה ספק בן שמונה מלין אותו בשבת על כל פנים אם בן שבעה הוא ושלם הוא ברין הוא שירחה שבת ואם בן שמונה הוא הרי זה שמל כמחתך בשר הוא לפי שזה נפל אם הוא בן שמונה

הוציא העובר ראשו חוץ למעי אמו בין השמשות אעפ׳ שלא יצא כולו אלא בלילי שבת אין מלין אותו בשב׳ וכל מי שאינו רוחה את השבת אינו רוחה את יום טוב ראשון ורוחה את יום טוב שיני ובשני ימים טובים שלראש השנה אינו רוחה לא את הראשון ולא את השני וכן מילה שלא בזמנה אינו רוחה את שני ימים טובי׳ שלראש השנה חולה אין מלין אותו עד שי בריא ומונין לו מעת שיבריא מחוליו שבעה ימים מעת לעת ואחר כך מלין אותו ברא׳ כשחלצתו חמה וכיוצא בחלי זה אבל אם כאבו לו עיניו בעת שיתפתחו עיניו וירפאו מולין אותו מיד וכן כל כיוצא בזה קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים וכן אם היה אדום ביותר כמי שצבעו אותו אין מלי אותו עד שיבלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים מפני שזה חולי הוא וצריך להזהר בדברים אלו הרבה אשה שמלה בנה ראשון ומת מחמת מילה שהכשילה את כחו וכן מלה את השני ומת מחמת מילה בין מבעלה הראשון בין מבעלה השני הרי זה לא ימול את השלישי בזמנו אלא ממתינין לו עד שיגדל ויתחזק כחו אין מולין אלא ולד שאין בו שם חולי שסכנת נפשו רוחה את הכל ואיפשר למול לאחר זמן ואי איפשר להחזיר נפש אחד מישרא׳ לעולם

פרק שיני

הכל כשרין למול ואפי׳ ערל ועבד ואשה וקטן מלין במקו׳ שאין שם איש אבל גוי לא ימול כלל ואם מל אינו צריך לחזור ולמול שנייה ובכל מלין ואפי׳ בצור ובזכוכית ובכל דבר שכורת ולא ימול בקרומית שלקנה מפני הסכנה ומצוה מן המובחר למול בברזל בין בסכין בין במספרים ונהגו כל ישרא׳ בסכין כיצד מוהלין חותכין את כל העור המחפה את העטרה עד שתתגלה כל העטר׳ ואחר פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שירא׳ בשר העטר׳ ואחר כך מוצץ את הדם עד שיצא הדם ממקומו רחוקי׳ כדי שלא יבא לידי סכנה וכל מי שאינו מוצץ מעבירין אותו ואחר שמוצץ נותן עליה אספלני׳ או רטייה וכיוצ׳ בהן יש ציצין מעכבין את המילה ויש ציצין שאין מעכבין את המילה כיצד אם נשא׳ מעור הערלה עור החופ׳ רוב גבהה של עטרה הרי זה ערל כמות שהיה וזה העור הוא ציץ המעכ׳ ואם לא נשאר ממנו אלא מעט שאינו חופה רוב גבהה של עטרה זהו ציץ שאינו מעכב המל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על הציצין שמעכבין בין על ציצין שאינן מעכבין

פירש על ציצין המעכבין חוזר על ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר מל ולא פרע את המילה כאלו לא מל קטן שבשרו רך ומבושל ביותר ומרולדל או שהיה בעל בשר עד שיראה כאלו אינו מהול רואין אותו בעת שיתקשה אם נראה שהוא מהול אינו צריך כלום וצריך לתקן את הבשר מכאן ומכאן מפני מראי׳ העין ואם בעת שיתקשה לא נראה מהול חוזרין וקוצצין את הבשר המרולדל מיכן ומיכן עד שתראה העטרה גלויה בעת קישוי ודבר זה מדברי סופרי׳ אבל מן התור׳ אף על פי שהוא נראה כערל הואיל ומל אינו צרי׳ למול פעם שניי׳ עושין כל צרכי מילה בשבת מולין ופורעין ומוצצין וחוזר על ציצין המעכבין אעפ׳ שפירש ועל ציצין שאין מעכבין כל זמן שלא פירש ונתן עליה אספלני׳ אבל מכשירי מילה אינן דוחין את השבת כיצד הרי שלא מצאו סכין אין עושין סכין בשבת ולא מביאין אותו ממקום למקו׳ ואפילו מבוי שאינו מעורב אין מביאין אותו מחצר לחצר ואין עירוב מדבריה׳ נדחה מפני הבאת הסכין הואיל ואיפשר להביאו מערב שבת

וכן אין שוחקין לה סממנין ואין מחמין לה חמין ואין עושין לה אספלנית ואין טורפין יין ושמן ואם לא שחק כמון מערב שבת לועס בשניו ונותן לא טרף יין ושמן נותן זה לעצמו וזה לעצמו זה הכלל כל שאיפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה את השבת אבל אם שכח ולא הכינו המכשירין תרחה המילה לתשיעי מלו את הקטן בשבת ואחר כך נשפכו החמין או נתפזרו הסממנין עושין לו הכל בשבת מפני שסכנה היא לו מקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין אותו בשבת ביום המילה בין לפני המילה בין לאחר המילה או בשלישי שלמילה שחל להיות בשבת בין רחיצת כל גופו בין רחיצת מילה בין בחמין שהוחמו מערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת מפני שסכנה היא לו שכחו ולא הביאו סכין מערב שבת אומר לגוי להביא סכין בשבת ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים כללו של דבר כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום שבות מותר לנו לומר לגוי לעשות אותן כדי לעשות מצוה בזמנה ודבר שעשייתו אסורה עלינו משום מלאכה אסור לנו לומר לגוי לעשותו בשבת מכשירי מילה אפילו בזמנה אינן דוחין את יום טוב הואיל ואיפשר לעשות מערב יום טוב וקל וחומר הדברי׳ אם לא דחו מכשירי מילה שבות שהוא מדבריהם היאך ידחו לא תעשה שבתורה אבל שוחקין לה סממנין ביום טוב הואיל וראוי לקדרה וטורפין לה יין ושמן

פרק שלישי

המל מברך קודם שימול אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה אם מל בין חבירו ואם מל את בנו מברך וצונו למול הבן ואבי׳ הבן מברך ברכה אחרת בא״י אמה אקבו להכניסו בבריתו שלאברהם אבינו מצוה על האב למול את בנו יתר על כל מצות שמצווין ישראל שימולו כל ערל שבניהן לפיכך אם אין שם אביו אין מברכין אחרים ברכה זו ויש מי שהורה שיברכו אותה בית דין או אחר מן העם ואין ראוי לעשות כן ואם היו שם עומדין אומרים כשם שהכנסתו לברית כן תכניסנו לתורה ולחופה ולמעשים טובים ואחר כך מברך אבי הבן או המל או אחר מן העומדין שם בא״י אמה אשר קדש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן בשכר זאת א׳ חי חלקנו צורנו צוה בצואת קדושים להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא״י כורת הברית ואבי הבן מברך שהחיינו המל את הגרים מברך בא״י אמה אקבו למול את הגרים ולהטיף ממנו דם ברית שאילמלא דם הברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי המל את עבדו מברך אקבו למול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית שאלמלי דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ ואם מל עבד של אחרים מברך על מילת העבדים והמל אדם גדול צריך לכסות ערותו עד שיברך ואח׳ כך מגלהו ומל אותו גר שמל קודם שנתגייר וקטן שנולד כשהוא

מהול כשמטיפין ממנו דם ברית אינן צריכין ברכה
ומן אנדרוגינס אין מברכי׳ על מילתו מפני שהוא אינו זכר
ודאי   גוי שצריך לחתוך ערלתו מפני מכה או מפני
שחין שנולד בו אסור לישרא׳ לחתוך לו אותה שהגוים אין
מעלין אותם מידי מיתה ולא מורידין אותן אליה   אעפ׳
שנעשית מצוה ברפואה זו שהרי לא נתכוון למצוה לפיכך
אם נתכוון הגוי למילה מותר לישרא׳ למול אותו   מאוסה
היא הערלה שנתגנו בה הרשעים   שנ׳ כי כל הגוים
ערלים   וגדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו
שלם עד שמל שנ׳ התהלך לפני והיה תמים   ואתנה
בריתי ביני וביניך כול   וכל המפר בריתו של אברהם
אבינו והניח ערלתו או משכה אעפ׳ שיש בו תורה ומעשי׳
טובים אין לו חלק לעולם הבא   בא וראה כמה חמורה
מילה שלא נתלה למשה רבינו עליה אפי׳ שעה אחת אעפ׳
שהיו בדרך וכל מצוות התורה נכרתו עליהן שלש בריתו׳
שנ׳ אלה דברי הברית אשר צוה ה׳ מלבד הברי׳ אשר כרת
אתם בחרב ושם הוא אומ׳ אתם נצבים היום כול לעברך
בברית ה׳ אלהיך הרי שלש בריתות ועל המיל׳ נכרתו שלש
עשרה בריתו׳ עם אברה׳ אבינו ואתנה בריתי ביני וביניך
אני הנה בריתי אתך   והקימותי את בריתי ביני ובינך
לברית עולם   ואתה את בריתי תשמור   ואת בריתי אשר
אשר תשמרו והיה לאות ברית   והיתה בריתי בבשרכם
לברית עולם   את בריתי הפר   והקימותי את בריתי אתו
לברית עולם   ואת בריתי אקים את יצחק

בריך רחמנא דסייען

נגמר ספר שיני

ומנין פרקיו מ״ו

הלכות קרית שמע

ארבעה פרקים

הלכות תפלה וברכת כהנים

חמשה עשר פרקים

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה

עשרה פרקים

הלכות ציצית

שלשה פרקים

הלכות ברכות

אחד עשר פרקים

הלכות מילה

שלשה פרקים

סדר תפלות כל השנה

נהגו העם לקרות בכל יום בשחר   אחר שקורין פרשת צו
וברכת כהנים קורין משנה זו   אילו דברים שאין להם
שיעור הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד
תורה   אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה
והקרן קיימת לו לעולם הבא   כיבוד אב ואם וגמילות
חסדים ועיון תפלה וביקור חולים   והשכמת בית המדרש
והכנסת אורחין והבאת שלום בין אדם לחבירו   ותלמוד
תורה כנגד כולם   אמר ר׳ זירא בנות ישרא׳ הן החמירו
על עצמן שאפילו רואות דם טיפה כחרדל יושבות עליה
שבעה נקיים   תנא רבי איהו כל השונה הלכה מובטח
לו שהוא בן העולם הבא שנ׳ הליכות עולם לו אל תיקרי

הליכות אלא הלכות   אמר ר׳ אלעזר אמר ר׳ חנינא
תלמידי חכמים מרבין שלום בעולם שנ׳ וכל בניך למודי
השם וכול   מזמור לדוד ה׳ מי יגור באהלך ומי
ישכן בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק
לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודוב׳
אמת בלבבו וישכים ויאמר רבון כל העולמים   לא על
צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך   כי על רחמיך
הרבים מה אנו מה חיינו מה חסדינו מה צדקתינו
מה כוחינו ומה גבורותינו לפניך מה נאמר לפניך
השם אלהינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא
היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי כל מעשינו
תהו ובוהו וימי חיינו הבל לפניך כמו שכתו׳ בדברי קדשך
ומותר האדם וגו׳   אבל אנחנו עמך בני בריתך
בני אברהם אוהבך שנשבעת לו בהר המוריה זרע יצחק
יחידך שנעקד על גבי מזבחך   עדת יעקב בנך בכורך
שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת
אותו ישרא׳ וישורון   לפיכ׳ אנו חייבין להודות לך ולשבח
ולפארך וליתן שבח והודאה לשמך וחייבין אנו לומ׳ לפני׳
בכל יום ערב ובקר שמע ישרא׳ ה׳ אלהינו ה׳ אחד   אשרינו
מה טוב חלקנו מה נעים גורלינו   מה יפה מאד ירושתנו
אשרינו שאנו משכימין ומעריבים בכל יום תמיד   ערב
ובקר שמע ישרא׳ השם אלהינו השם אחד   אתה הוא
קודם שנברא העולם אתה הוא אחר שנברא העולם אתה
הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא אתה הוא ראשון
ואתה הוא אחרון   קדש שמך הגדול והקדוש בעולמך
ובישועתך תרום ותגביה קרננו ברוך המקדש שמו ברבים
אתה הוא השם אלהינו בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת ובשמי השמים העליונים   אתה הוא ראשון
ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים קבץ   קווך מארב׳
כנפות הארץ יכירו וידעו כל באי העולם כי אתה הוא אלהי׳
לבדך לכל ממלכות הארץ   אתה עשית את השמים ואת
הארץ ומי בכל מעשה ידיך בעליונים או בתחתונים   מי
יאמר לך מה תעשה אבינו שבשמים עשה עמנו   כמו
שהבטחתנו על ידי חוזך בעת ההיא   ובעת קבצי אתכם
כי אתן אתכם לשם ולתהלה לכל עמי הארץ   בשובי את
שבותיכם לעיניכם אמר השם   ונאמר אתה הוא ה׳
לבדך   אתה עשית את השמים ושמי השמים וכל צבאם
הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם   ואתה מחית
את כולם וצבא השמים לך משתחוים   אתה הוא
השם האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים
ושמת שמו אברהם אתה הוא ושנותיך לא יתמו   ה׳ מלך
ה׳ מלך ה׳ ימלוך לעולם ועד   ה׳ מלך כול עד ברוך ה׳
לעולם אמן ואמן   ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי
הזמירות זהו נוסחה   ברוך שאמר והיה העולם ברוך
הוא ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים   ברוך מרחם
על הארץ ברוך מרחם על הבריות   ברוך מעביר אפלה
ומביא אורה ברוך משלם שכר טוב ליריאיו   ברוך שאין
לפניו לא עולה לא שכחה ולא כזב ולא מרמה   לא משוא
פנים ולא מקח שחד ברוך א׳ חי לעד וקיים לנצח   בא׳
אמה   הא׳ המהולל בפי עמו משובח ומפואר בלשון כל
חסידיו ועבדיו ובשירי דוד עבדך משיחך נהלל ה׳ אלהינו
בשבחות ובזמירות נודך ונשבחך ונפארך ונמליכך נזכיר
שמך מלכנו אלהינו יחיד חי העולמי׳ משובח ומפואר עדי
עד שמו בא׳ מלך מהולל בתושבחות   וקורין פסוקין
אלו   יהי כבוד ה׳ לעולם ה׳ ישמח ה׳ במעשיו וכול אשרי
וכול עד סוף תילים   ואחר כך קורא פסוקים אלו   ברוך
השם לעולם אמן ואמן   ימלוך השם לעולם אמן ואמן
ויברך דוד את השם לעיני כל הקהל ויאמר דוד בא׳ אתה
אלהי ישרא׳ וכול   ברכה אחרונה של אחר פסוקי הזמירו׳
זהו נוסחה   ישתבח שמך לעד מלכנו הא׳ המלך הגדול
והקדוש בשמי׳ ובארץ כי לך נאה השם אלהינו ואלהי אבותי׳
וכול   וקורא השירה עד סופה כמנהג המקום   בשבת
נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נוסח זה   נשמת כל

חי תברך את שמך ה׳ אהינו ורוח כל בשר תפאר ותרומם
זכרך מלכנו תמיד לדור ודור ומעולם ועד עולם אתה אל
ומבלעדי׳ אין אהים ואין לנו מלך גוא׳ ומושיע פורה ומצי׳
בכל עת צרה וצוקה א״א אתה מפרנ׳ ומרחם אוה כל בריו׳
ארון התולדות המהולל בתושבחות המנהג עולמו בחסד
ובריותיו ברחמים רבים אהים אמת לא ינום ולא יישן
המעורר ישנים והמקיץ נרדמים סומך נופלים ורופא חולי׳
ומתיר אסורים ולך אנחנו מודים ואו פינו מלא
שירה כים ולשונינו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבח
כמרחבי רקיע ועינינו מאירות כשמש וכירח וידינו פרוסו׳
כנשרי שמים ורגלינו קלות כאילות אין אנו מספיקין להודו׳
לך ה׳ אהינו ואהי אבותינו ולברך את שמך על אחת מאף
אפי אפים ורוב רובי רבבות פעמים הטובות נסים וגבורו׳
שעשית עמנו ועם אבותינו מלפנים ממצרי׳ גאלתנו ה׳ אהינו
מבית עברים פדיתנו ברעב זנתנו ובשוב כלכלתנו ומחרב
הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלאי׳ רעים רבים דליתנו ועד
הנה עזרונו רחמי׳ ה׳ אהינו ולא עזבונו חסדי׳ על כן איברי׳
שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת
ובפינו הן הם יודו ויברכו את שמך ה׳ אהינו וכול ישתבח
וכול וכן נהגו לקרות כל מזמור שיר ליום השבת
קודם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הכפורי׳
ויש מקומות שנהגו לקרות הלל הגדול בשבתות קודם
פסוקי הזמירות ויש מקומות שנהגו לקרות שיר המעלו׳
הכל כמנהגם ברכה ראשונה שלפני קרית זו היא
נוסחה בא״י אמ״ה יוצר אור ובורא חשך כול עד יוצר
המאורות ברכה שנייה אהבת עולם אהבתנו ה׳ אהינו
חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו אבינו מלכנו כול עד
עמו ישרא׳ באהבה ברכה אחרונה של אחר קרית
שמע זו היא נוסחה אמת ויציב וכול עד בא״י גא׳ ישרא׳
ובערבי׳ ברכה ראשונ׳ בא״י אמ״ה אשר בדברו מעריב ערבי׳
עד בא״י המעריב ערבי׳ ברכה שניי׳ אהבת עולם בית ישר׳
עמך אהבת עד בא״י אוהב עמו ישרא׳ לעד ברכה אחרונה
של קרית שמע של ערבית זו היא נוכחה אמת ואמונה
כל זאת קיים עלינו כו׳ עד בא״י גא׳ ישרא׳ ברכה אחרונ׳
זו היא נוסחה השכיבנו ה׳ אהינו לשלום וכו׳ עד ברוך
שומר עמו ישרא׳ לעד ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן כול
עד פרית אותי ה׳ א׳ אמת יראו עינינו וישמח לבנו
כול עד ה׳ מלך ה׳ מלך ה׳ ימלוך לעולם ועד ונהגו
מקצת העם לברך פסוקים באמצע ברכה וקוראין בנוסח
זה וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו ה׳ הוא האהים ה׳
הוא האהים הושיענו אהי ישענו וקבצנו והצילנו מן
הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך כי לא
לא יטוש ה׳ את עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל ה׳ לעשו׳
אתכם לו לעם ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר
עשוי והיתה לה׳ המלוכה והיה ה׳ למלך על כל הארץ ביום
ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד אהינו שבשמים יחד
שמך הקרוי עלינו קיים את שמך ומלכותך עלינו תמיד
בידך נפשות החיים והמתים אשר בידו נפש כל חי ורוח
כל בשר איש בידך אפקיד רוחי פדית אותי השם אל
אמת ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור
ודור נספר תהלתך השם הצילה נפשי משפת שקר מלשו׳
רמיה ישרא׳ נושע בהשם תשועת עולמים לא תבושו
ולא תכלמו עד עולמי עד יהי השם אהינו עמנו
כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות
לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו לשמו מצותיו וחקיו ומשפטיו
אשר צוה את אבותינו כל הנשמה תהלל יה הללויה
ברוך השם ביום ברוך השם בלילה ברוך השם בשכבנו
ברוך ה׳ בקומנו תמיד נהללך סלה ונשיח בחוקי׳ ובאמונת׳
בא״י המולך בכבודו חי וקיים תמיד ימלוך עלינו וכול

נוסח ברכות התפילה וסידורן

א בא״י אהינו ואהי אבותינו אהי אברהם ואהי יצחק
ואהי יעקב הא׳ הגדול הגבור והנורא ב אתה גבור
לעולם השם מחיה מתים אתה רב להושיע מוריד הטל
משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה
מתי׳ ברחמים רבים סומך נופלים וכו׳ ג אתה קדוש
ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה בא״י הא׳ הקדו׳
ד׳ אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה
וחננו מאתך דעה חכמה ובינה והשכל בא״י חונן הדעת
ה השיבנו אבינו לתורתך ודבקינו במצותיך
וקרבינו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפני׳
בא״י הרוצה בתשובה ו׳ סלח לנו אבינו כי
חטאנו מחול לנו מלכנו כי פשענו לך כי א׳ טוב וסלח אתה
בא״י חנון המרבה לסלוח ז ראה נא בענינו
וריבה ריבנו ודן דיננו ומהר לגאלנו כי א׳ מלך גוא׳ חזק
אתה בא״י גוא׳ ישרא׳ ח׳ רפאנו השם אהינו
ונרפא הושיענו ונושע כי תהלתינו אתה והעלה רפואה
שלימה לכל תחלואינו כי א׳ רופא ורחמן אתה בא״י רופא
חולי עמו ישרא׳ ט ברכנו השם אהינו בכל
מעשה ידינו וברך את שנותינו ותן טל ומטר לברכה על
כל פני האדמה ושבע את העולם מברכותי׳ ורוה פני תבל
בא״י מברך השנים י׳ תקע בשופר גדול לחירותינו ושא
נס לקבץ את כל גליותינו מארבע כנפות הארץ לארצנו
בא״י מקבץ נדחי עמו ישראל יא השיבה שופטינו
כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה ומלו׳
עלינו אתה לבדך בחסד וברחמים בצדק ובמשפט בא״י
מלך אוהב צדקה ומשפט יב למשומדים
אל תהי תקוה וכל המינים כולם כרגע יאבדו ומלכות זדון
מהרה תעקר ותשבר מהרה בימינו בא״י שובר רשעים
ומכניע זדים יג על החסידי׳ ועל הצדיקי׳
ועל גירי הצדק ועל שארית עמך בית ישרא׳ יהמו רחמיך
השם אהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת
הטוב וכו׳ יד׳ תשכון בתוך ירושלם עירך
כאשר דברת ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו בא״י
בונה ירושלם טו׳ את צמח דוד במהרה
תצמיח וקרנו תרום בישועתך בא״י מצמיח קרן ישועה
יו׳ שמע קולנו השם אהינו וחוס ורחם עלינו
וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו מלכנו ריקם אל תשיבנו
כי אתה שומע וכול יז׳ רצה השם אהינו
בעמך ישרא׳ ובתפלת׳ שעה והשב העבודה לדביר ביתך
ואישי ישרא׳ ותפלתם וכו׳ בא״י המחזיר שכינתו לציון
יח׳ מודים אנחנו לך שאתה הוא השם אהינו
ואהי אבותינו צור חיינו מגן ישענו אתה לדור ודור נודה
לך נספר תהלתך על חיינו וכו׳ יט׳ שים
שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמי׳ עלינו ועל ישרא׳ עמך
וברכנו כולנו במאור פניך נתת לנו ה׳ אהינו תורה וחיים
אהבה וכול בימות החמה אומ׳ בברכה רב להושיע
מוריד הט״ל מכלכל חיים בחסד וכו׳ ומברך ברכה תשיעי׳
בנוסח זה ברכנו ה׳ אהינו בכל מעשה ידינו וברך את
שנותינו בטללי רצון ברכה ונדבה כשנים הטובות בא״י
מברך השנים בליל מוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורי׳
ובמוצאי ימים טובים מברך ברכה רביעית בנוסח זה
אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה אתה
הבדלת בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישרא׳ לגוים בין
יום השביעי לששת ימי המעשה כשם שהבדלת בין קדש
לחול כן פדנו והצילנו מכל מיני משחי׳ ומכל מיני פורעניו׳
המתרגשות לבוא בעולם ושמרנו מן הכל וחננו מאתך וכו׳
בראשי חדשים ובחולו שלמועד מוסיף בברכת יז׳
בערבית ושחרית ומנחה ומברך אותה בנוסח זה רצה
ה׳ אהינו וכו׳ עד עבודת ישרא׳ עמך אהינו ואהי אבותינו
יעלה ויבא וכו׳ ותחזינה עינינו וכול ובחולו של
מועד אומ׳ ביום מקרא קדש הזה ביום מועד חג המצו׳
הזה או ביום מועד חג השבועות הזה או ביום מועד
חג הסוכות הזה ביום תענית מברך היחיד ברכת יז׳

בנוסח זו שמע קולנו ה אהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו מלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו ענגו ה אהינו ענגו ביום צום תעניתנו כי בצרה גרולה אנחנו אל תסתר פניך ממנו ואל תעל אזנך משמוע בקשתנו והיה קרוב לשוענו טרם נקרא ואתה תענה נרבר ואתה תשמע כרבר שנ והיה טרם יקראו ואני אענה עור הם מרברים ואני אשמע כי אתה שומע תפלת כל פה באי שומע תפלה ושליח ציבור אומ נוסח זה ברכה בפני עצמה אחר ברכ שביעי אומ ענגו וכו ער כי א עונה בעת צרה פורה ומציל בכל עת צרה וצוקה באי העונה בעת צרה בתשעה באב מברך ברכת יר כנוסח זה

רחם ה עלינו על ישרא עמך ועל ירושלם עירך העיר האבילה החריבה השוממה הנתונה ביר זרים היושב וראש לה חפוי כאשה עקרה שלא ילרה ויבלעוה לגיונות וירשוה עוברי פסילים ויתנו נבלת עבריך מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ על כן ציון במרר תבכה וירושל תתן קולה לבי לבי על חלליהם מעי מעי על הרוגיהם ראה ה והביטה וראה שוממותיה ונחמנה כי באש הצתה ובאש אתה עתיר לבנותה ככת ואני אהיה לה נאם ה חומת אש לכבו אהיה בתוכה באי בונה ירושלם בפורי מברך ברכת יח בנוסח זה מורים אנחנו לך שאתה הוא ה אהינו על חיינו המסורים בירך על נשמותינו הפקורות לך על נסיך שבכל יום ויום על נפלאותיך שבכל עת ועת על הנסים ועל הגבורות ועל התשועות וכולי ועל כולם ה אהינו אנו מורים לך הטוב כי לא כלו וכולי בחנוכה מברך ברכה זו בנוסח זו מורים אנחנו לך כו ער ועל נפלאותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים על הנסים כולי ער ואחר כך באו בניך וכולי שליח ציבור מברך לעול ברכה שלישית בנוסח זה נקרישך ונמליכך ונשלש לך קרושה משולשת כרבר האמור על ידי נביאך וקרא זה אל זה ואמר קקק ה צבאות מלא כל הארץ כבורו כבורו וגורלו מלא עולם ומשרתיו שואלי איה מקום כבורו להעריצו משבחים ואומרים ברוך כבור ה ממקומו ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך מתי תמלוך בציון בחיינו ובימינו תשכון תתגרל ותתקרש בתוך ירושל עירך לרור ורור לנצח נצחי ועינינו תראינ במלכו עווך כרבר האמו ברברי קרשך על ירי רור משיח צרקך ימלוך ה לעולם אהיך ציון לרור ורור הללויה לרור ורור נגיר גורלך ולנצח נצחים קרושתך נקריש ושבחך אהינו לא ימוש כי א מלך גרול וקרוש אתה ברוך אתה השם הא הקרוש בעת ששליח ציבור אומר בברכה זו וקרא זה כל העם עונין קרוש קרוש קרוש וכולי וכשהוא אומר איה מקום כבורו כל העם עונין משבחין ואומרים ברוך כול וכשהוא אומר בחיינו ובימינו כל העם עונין אמן וכשהוא אומר על ירי רור משיח צרקך כל העם אומר ימלוך השם לעולם וכל או הרברים שעונין הצבור הוא קורא עמהן ולא יגביה קולו בעת שהן עונין עמו ואחר היחיר ואחר הציבור בעשרת ימים שמראש השנה ער יום הכפורים אומר בסוף ברכה זו כאמור ויגבה השם צבאות במשפט והא הקרוש נקרש בצרקה באי המלך הקרוש שליח ציבור אומר קריש לעולם קורם כל תפלה ואחר כל תפלה ואחר שאומר סרר היום בכל עת שיאמר סרר היום יתחנן מעט ויאמר קריש וכשישלי לקרות בתורה ובכל עת שיתחנן ברברי תחנוני כשיגמור תחנוניו יאמר קריש

נוסח הקריש

יתגרל ויתקרש שמיה רבא בעלמא רברא כרעותיה וימלי מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה ויפרוק עמיה בחייכון וביומיכון ובחייהון רכל בית ישרא בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן יהא שמיה רבא מברך לעולם ולעלמי עלמיא יתברך וכולי בעת שיאמר שליח צבור יתגרל ויתקרש שמיה רבה כל העם עונין אמן ובעת שהוא אומר תחלה ואמרו אמן כל העם עונין אמן יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי עלמיא ומצות חכמים הראשונים לענות אמן יהא שמיה רבה מברך בכל כחו של ארם וכשהוא אומר יתברך כל העם עונין אמן וכשהוא אומר בריך הוא כל העם עונין אמן וכשהוא אומר בסוף ואמרו אמן כל העם עונין אמן וכסרר הזה עונין בכל קריש וקריש קריש בתרא כל קריש שאומר שליח צבור אחר שגומר התפלה שאינו אומר אחריו כלום אלא כל העם שומעין אותו ונפטרין נהגו העם להוסיף בסופו נוסחה זה תתקבל צלותהון ותתעבר בעותהון וצלותהון ובעותהון רכל בית ישרא קרם אבוהון רבשמיא יהא שלמא רבא וסייעתא ופורקנא משמיא עליכון ועלנא ועל קהלהון רישרא ואמרו אמן עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישרא אמן קרישררבנן כל עשרה מישרא או יתר שעוסקין בתלמור תורה שבעל פה ואפי במררשו או בהגרות כשהן מסיימי אומר אחר מהן מעומר קריש בנוסח זה יתגרל ויתקרש שמיה רבה רעתיר לחרתא עלמא ולאחייה מיתייא ולמיפרק חייא ולמיבני קרתא רירושלם ולשכללא היכלא קרישא ולמיעקר פולחנא נוכראה מן ארעא ולאתב פולחנא רשמייא לאתריה בזיוה וימליך מלכותיה וכול ער ונחמתא ראמירן בעלמא ואמרו אמן על רבנן על תלמיריהון ועל תלמירי תלמיריהון רעסקין באוריתא ריבאתרא הרין ורי בכל אתר ואתר יהא להון ולכון חינא וחסרא ורחמי וסייעתא ורווחא מקרם אבוהון רבשמיא ואמרו אמן יהא שלמא וכולי וזהו הנקרא קריש ררבנן מנהגנו להתחנן בנפילת פנים ברברי ופסוקים או פעמים בכולן ופעמים במקצתן לפיכך אני כורע ומשתחוה ומתחנן אדון העולם אהי האהים וארוני הארונים כי לא על צרקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמי הרבים השם שמעה השם סלחה השם הקשיבה ועשה אל תאחר מה נאמר לפניך השם מה נרבר ומה נצטרק חטאנו עוינו והרשענו ומררנו וסרנו ממצותיך וממשפטי לך ה הצרקה ולנו בשת הפנים השחירו פנינו מפני חטאתינו ונכפפה קומתינו מפני אשמותינו אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש אהי בשתי ונכלמתי להרים אהי פני אליך כי עונותינו רבו ער למעלה ראש ואשמתינו גרלה ער לשמים אין בנו מעשים עשה עמנו צרקה למען שמך והושיענו כמו שהבטחתנו על ירי נביאך למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחטם לך לבלתי הכריתך לא למענכם אני עושה בית ישרא כי אם לשם קרשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם לא לנו ה לא לנו כי לשמך תן כבור על חסר ועל אמתך למה יאמרו הגוים איה נא אהיהם אנא ה אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו סלח נא לעון העם הזה כגורל חסרך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים וער הנה וסלחת לעונינו כי רב הוא ה שמעה ה סלחה ה הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך נהגו העם להתחנן אחר נפילת פנים כשמגביה פניו מן הקרקע בפסוקים או ואנחנו לא נרע מה נעשה כי עליך עינינו זכר רחמיך השם וחסריך כי מעולם המה אל תזכור לנו עונות ראשונים מהר יקרמונו רחמיך כי רלונו מאר קומה עזרתה לנו ופרנו למען חסרך יהי חסרך השם עלינו כאשר יחלנו לך אם עונות תשמר יה השם מי יעמור כי עמך הסליחה למען תורא השם הושיעה המלך יעננו ביום קראנו כי הוא ירע יצרנו זכור כי עפר אנחנו עזרנו אהי ישענו על רבר כבור שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך וכן נהגו העם להתחנן אחר סרר היום בתחנונים או השם אהי אברהם יצחק וישרא אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם ולבבי אליך והוא רחום יכפר עון וגו כי אתה ה טוב וסלח ורב חסר לכל קוראיך צרקתך צרק לעולם ותורתך אמת מי א כמוך נושא עון

ועובר על פשע ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו וגו׳
ברוך ה׳ יום יעמום לנו הא׳ ישועתנו סלה ה׳ צבאו׳ עמנו
משגב לנו אלהי יעקב סלה ה׳ צבאו׳ אשרי אדם בוטח בך.
ברוך אדוננו ברוך בוראינו ברוך שבראנו לכבודו
והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת על ידי משה
רבינו חיי עולם נטעה בתוכנו הרחמן יפתח לבנו לתלמוד
תורתו ויתן בלבבנו אהבתו ויראתו ותורתו לעשות רצונו
ולעובדו בלבב שלם ובנפש חפיצה למען לא ניגע לריק
ולא נלד לבהלה כן יהי רצון ורחמי׳ מלפני ה׳ אלהינו שנחיה
לשמור חקיך בעולם הזה ולימות המשיח כדי שנזכה ונינ׳
טוב לחיי העולם הבא למען יזמרך כבוד ולא ידום
ה׳ אלהי לעולם אודך יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי
לפניך ה׳ צורי וגואלי נהגו מקצת העם לקרוא בכל
יום אחר תחנונים אלו שיר מזמור שהיו הלוים אומ׳ בבית
המקדש באותו היום וקורין לדוד אליך ה׳ נפשי אשא
כל המזמור וקורין אמ׳ ר׳ אלעזר אמ׳ ר׳ חנינא תלמידי
חכמים מרבים שלום וכול אין כאלהינו אין כאדונינו
אין כמלכנו אין כמושיענו מי כאלהינו מי כאדוננ׳ מי כמלכנ׳
מי כמושיענו נודה לאלהינו נודה לאדוננו נודה למלכנו
נודה למושיענו אתה הוא אדוננו אתה הוא מלכנו אתה
הוא מושיענו אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי
בא מועד אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך
ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ה׳ כי כל
העמי׳ ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה׳ אלהינו עול׳
ועד כבר אמרנו בספר הזה שבימי השבתות וימים
טובים מתפלל אדם בכל תפלה שבע ברכות שלש
ראשונות ושלש אחרונות וברכה אחת אמצעי׳ מעין היום
ובראש השנה וביום הכפורים של יובל מתפלל באמצע
שלש ברכות ובתפלת מוסף בלבד ונמצא מתפ׳ל במוסף
בשני ימים אלו תשע ברכות ובמוסף ראש חדש ובמוסף
חולו של מועד מתפלל שבע שלש ראשונות ושלש אחרונו׳
וברכה אחת באמצע

וזהו נוסח כל הברכות

האמצעיות ברכה אמצעית שללילי שבת אתה
קדשת את יום השביעי לשמך תכלית מעשה שמים וארץ
וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים כאמור ויברך
אלהים את יום השביעי ויקדש אותו וגו׳ אלהינו ואלהי אבותי׳
רצה נא במנוחתינו וכול ברכה אמצעית של יוצר
ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו כליל
תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני הוריד
בידו שני לוחות אבנים וכתוב בהן שמירת שבת וכן כתו׳
בתורתך ושמרו בני ישראל כול ישמחו במלכותך שומרי
שבת קוראי עונג עם מקדשי שביעי
אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתינו כול עד באי׳
מקדש השבת ברכה אמצעית של מוסף שבת
למשה צוית על הר סיני מצות שבת שמור וזכור ובו
צויתנו ה׳ אלהינו להקריב לך קרבן מוסף כראוי יהי רצון
מלפניך השם אלהינו שתעלנו לארצנו וכול ואת מוספי יום
המנוח הזה נעשה ונקריב כול עד על ידי משה עבדך לא
נתתו מלכנו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי
פסילים גם במנוחתו לא ישכנו ערלים לבית ישרא׳ נתתו
זרע ישורון אשר בם בחרת חמדת ימים אותו קראת אלהי׳
ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתינו כול עד באי׳ מקדש
השבת ברכה אמצעית של מנחת שבת אתה
אחד ושמך אחד ומי כעמך ישרא׳ גוי אחד בארץ עטרת
תהלה ועטרת ישועה לעמך נתת אברהם יגל יצחק ירנן
יעקב ובניו ינוחו בו מנוחת שלימה שאתה רוצה בה
יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם תנחילנו
אבינו אל תהי צרה ויגון ביום מנוחתינו אלהינו ואלהי אבותי׳
כול ברכה אמצעית של מוסף ראש חדש ראשי
חדשי׳ לעמך נתת זמן כפרה לכל תולדות להיותם מקריבי׳
לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם וזכרון לכלם

יהיו תשועת נפשם מיד שונא מזבח חדש לציון תכין
ועולת ראש חדש נעלה עליו שירי דוד נשמע בעירך
האמורי׳ לפני מזבחך אהבת עולם תביא להם וברית אבות
לבנים תזכור אלהינו ואלהי אבותינו מפני חטאינו גלינו
מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתינו יהי רצון מלפניך השם
אלהינו שתעלנו לארצנו ואת מוספי יום ראש החדש הזה
בו עד על ידי משה עבדך יהי רצון מלפניך השם
אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את ראש החדש הזה
לטובה ולברכה לחן ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום
ויהי ראש החדש הזה קץ וסוף לכל חטאתינו וצרותינו
תחלה וראש לפדות נפשינו כי בעמך ישרא׳ מכל האומות
בחרת וראשי חדשים להם נתת באי׳ מקדש ישרא׳ וראשי
חדשים ברכה אמצעית ממוסף ראש חדש שחל
להיות בשבת אתה יצרתה עולמך מקדם כלית
מלאכתך ביום השביעי בחרת בנו מכל העמים ורצית
בנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו
לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת ותתן לנו
השם שבתות למנוחה ויום ראש החדש הזה לכפר
בעדנו שחטאנו לפניך ומפני חטאינו וכול עד ומוספין
כהלכתן ואת מוספי יום המנוח הזה ויום ראש החדש הזה
נעשה ונקריב את קרבנות חובותינו תמידין כסדרן כמצו׳
רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך
יהי רצון מלפניך השם אלהינו ואלהי אבותינו
שתחדש וכול עד לפדות נפשנו רצה נא במנוחתינו
וקדשנו במצותיך כול עד וינוחו בם כל ישרא׳ אוהבי שמך
באי׳ מקדש השבת וישרא׳ וראשי חדשים ברכה
אמצעית של יום טוב שלפסח ערבית שחרית ומנחה
אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו מכל
הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתיך
ושמך הגדול והקדו׳ עלינו קראת ותתן לנו ה׳ אלהינו מועדי׳
לשמך חגים וזמנים לששון את יום טוב מקרא קדש הזה
את יום חג המצות הזה זמן חירותינו באהב׳ זכר ליציאת
מצרים אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא כול והשיאנו
ה׳ אלהינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום כאשר אמרת
ורצית לברכנ׳ כן תברכנו סלה ותן חלקנו בתורתך ושמח
נפשנו בישועתך וגו׳ באי׳ מקדש ישרא׳ והזמנים
ברכה אמצעית ממוסף הפסח אתה בחרתנו מכל
העמים כול עד זכר ליציאת מצרים ומפני
חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתינו ואין
אנו יכולין לעלות להראות ולהשתחוות לפניך בבית
בחירתך בנוה הדרך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך
עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך יהי רצון מלפניך ה׳
אלהינו שתשוב ותרחם עליו ועלינו ברחמיך הרבי׳ ותקבץ
פזורינו מבין הגוי׳ ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ והביאנו
לציון עירך ברנה ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם
ושם נעשה לפניך את קרבן חובותינו תמידין כסדרן
ומוספין כהלכתן ואת מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום
חג המצות הזה נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו
שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מלך רחמן
רחם עלינו והשיאנו באי׳ מקדש ישרא׳ והזמנים
ובנוסח הזה הוא מתפלל בחג השבועות ובחג הסוכו׳ בלא
חסרון ובלא יתר אלא שבחג השבועות הוא אומ׳ ואת יום
טוב מקרא קדש הזה את יום חג השבועות הזה זמן מתן
תורתינו באהבה זכר ליציאת מצרים וכן הוא אומ׳ ביום
טוב מקר׳ קדש הזה ביום חג השבוע׳ הזה לרחם בו עלינו
ובמוסף הוא אומ׳ ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה
יום חג השבועות הזה וכן בסוכות הוא אומ׳ את יום טוב
מקרא קדש הזה יום חג הסוכות הזה וזמן שמחתינו באהב׳
כול ובשמיני עצרת אומ׳ את יום טוב מקרא קדש
הזה את יום חג שמיני עצרת הזה שמחתינו כול וכן
במוסף אומ׳ ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה יום חג
שמיני כול ואם חל יום טוב להיות בשבת אומ׳ אתה
בחרתנו כול עד ותתן לנו ה׳ אלהינו שבתות למנוחה

מועדים שמחה חגים וזמנים לששון את יום המנוח הזה
ואת יום טוב מקרא קדש הזה את יום פלו כול וכן המוסף
אום ואת מוספי יום המנוח הזה כולי ועל דרך זו הוא
מוכיר השבת בראש השנה וביום הכפורים אם חלו להיות
בשבת בין בשאר תפלות בין במוסף וחותם בכל התפלות
של שלשה רגלים מקדש השבת וישרא והזמנים
ובראש השנה הוא חותם מלך על כל הארץ מקדש השבת
וישרא ויום הזכרון וביום הכפורים מלך על כל הארץ
מקדש השבת וישרא ויום הכפורים ראש השנה
נהגו רוב העם מראש השנה ועד יום הכפורים להוסי בכל
תפלה בעשרת הימים בברכה ראשונה מוסיפים זכרנו
לחיים כול באי מגן אברהם ומוסיפין בברכה שנייה מי
כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו ברחמים באי מחייה המתי
ומוסיפין בברכת יח וזכור רחמיך וכולי ובברכה אחרונה
מוסיפין ובספר חיים וכולי ובתפלת נעילה של יום הצום
אום בברכות או וכרנו לחיים חתמנו וכל אילו תוספות
מנהג מקומות ויש מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר
מנהג פשוט שמברכין ברכה שלישי בנוסח זה בשני ימים
שלראש השנה בכל תפלה ותפלה מארבע התפלות וכן
נהגו מקצת לברך אותה באותו הנוסח בכל תפלה ותפלה
מחמש תפלות של יום הכפורים וזהו נוסחה אתה
קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה ובכן
תן פחדך ה אהינו על כל מעשי ואימתך על כל מה שברא
וייראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו
כלם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם כול ובכן
תן כבוד לעמך תהלה ליריאיך ותקו טובה לדורשי ופתחו
פה לימיחלים לך שמחה לארצך ששון לעירך וצמיחת קרן
לדוד עבדך ועריכות נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו
ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים
כולי ככת בדברי קדש ימלוך ה לעולם אהיך ציון לדור
ודור הללויה וכתוב ויגבה השם באי המלך הקדוש
ברכה אמצעית של ראש השנה ערבית שחרית ומנחה
אתה בחרתנו מכל העמים כול ותתן לנו השם אהינו
את יום טוב מקרא קדש הזה זכרון תרועה באהבה זכר
ליציאת מצרים אהינו ואהי אבותינו יעלה ויבוא וכולי
אהינו ואהי אבותינו מלוך על כל
העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע
בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וידע כל פועל
כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמרו כל
אשר רוח ונשמה באפו השם וכול קדשנו כול באי מלך
על כל הארץ מקדש ישרא ויום הזכרון ברכה ראשונה
משלש ברכות אמצעיות של מוסף ראש השנה אתה
בחרתנו ומפני חטאינו כול ואת מוספי כול כמו שכתוב
עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדולה ליוצר בראשית שלא
עשנו כגויי הארצות וכול אוחילה לא אחלה פניו
אשאלה ממנו מענה לשון אשר בקהל עם אשירה עוזו
אביעה רננות בעד מפעליו כול באי למדני חוקיך על
כן נקוה לך השם אהינו לראות מהרה בתפארת עוזך וכו
אהינו ואהי אבותינו מלוך כול באי מלך על כל הארץ
מקדש ישרא ויום הזכרון היום הרת עולם היום יעמיד
במשפט כל יצורי עולם אם כבנים אם כעבדים אם כבני
עינינו לך תלויות וכו ברכה שנייה אתה זוכר
מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם כול כי זוכר הנשכחות
אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודך ועקידת
יצחק לזרעו תזכור וכו היום הרת עולם והיום יעמיד
במשפט כל יצורי עולם אם כבנים אם כעבדים אם כבנים
רחמנו כרחם אב על בנים כולי ברכה שלישית
אתה נגלית בענן כבודך על הר קדשך לדבר עמם מן
השמים השמעתם קולך כול כי שומע כול באי שומע
תרועה היום הרת עולם כול ככתוב למעלה ברכה
אמצעית של צום יום הכפורים בערבית ושחרית ומנחה
ונעילה אתה בחרתנו כול ותתן לנו השם אהינו
את יום הכפורים הזה ואת יום מקרא קדש הזה למחילה

וכו אהינו ואהי אבותינו יעלה ויבוא יגיע יראה
וירצה ישמע ויפקד ויזכר לפניך זכרוננו זכרון אבותינו
וזכרון ירושלים עירך וזכרון משיח בן דוד וכו אהינו ואהי
אבותינו מחול לעונותינו וכו אהינו ואהי אבותינו מלוך
כול קדשנו וכו ודברך אמת וקיים וכול באי מלך על כל
הארץ מלך מוחל וסולח וכול ברכה אמצעית של
מוסף אתה בחרתנו ומפני חטאינו ואת מוספי
יום מקרא קדש הזה נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך
וכול אהינו ואהי אבותינו מחול לעונותינו ביום צום
הכפורי הזה מחה והעבר פשעינו כול עד ומבלעדיך אין
לנו מלך מוחל וסולח וכול אהינו ואהי אבותיו מלוך על
כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופ
בהדר גאון עוזך כול עד ומלכותו בכל משלה קדשנו
במצותיך ותן חלקנו בתורתך ושבענו מטובך ושמחנו
בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת ודברך כול עד באי
מקדש ישרא ויום הכפורים נהגו העם בכל תפלות
המוספין כשהוא אום כמה שכתבת עלינו בתורתך על ידי
משה עבדך מזכיר קרבנות אותו היום כמו שהם כתובים
בתורה וקורא אותה הפסוקי ואם לא הזכי כיון שאם כמה
שכתבת עלינו בתורתך שוב אינו צריך

נוסח הוידוי

אהינו ואהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם
מתחנתנו שאין אנו עזי פנים וקשי ערף שנאמר לפניך
צדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל אנחנו ואבותינו
אשמנו בגדנו גזלנו דברנו דופי העוינו והרשענו זדנו
חמסנו כולי עד כי אמת עשית ואנחנו הרשענו
מה נאמ לפניך ה אהינו יושב מרום ומה נספר לפני שוכן
שחקים הלא הנסתרות והנגלות אתה יודע אתה יודע
רזי עולם ותעלומו סתרי כל חי אתה חופש כל חדרי בטן
ובוחן כליות ולב אין כל דבר נעלם ממך ואין נסת מנגד
עיני ובכן יהי רצון מלפני ה אהינו ואהי אבותינו שתמחו
לנו על כל חטאתינו ותכפר לנו על כל עונותינו ותסלח
לנו על כל פשעינו על חט שחטאנו לפניך
באונס ועח של בבלי דעת עח של בגלוי ועח
של ברעת ובמרמה עח של בהרהור הלב ועח
של בוידוי פה עח של בזדון ועח של בחוזק
יד עח של בטומאת שפתים ועח של ביצר
הרע עח של ביודעים ועח של בלא יודעי
עח של בכחש ובכזב ועח של בלשון הרע
עח של במראית העין ועח של בנשך ובמרבי
עח של בשיח שפתותינו ועח של בעינים
רמות עח של בפתחון פה ועח של
בצעדי רגלים עח של בקפיצת יד ועח
של ברצון וברעת עח של בשגגה ועח
של בתמהון לבב על חטאים שאנו חייבין
עליהם חטאת עח שחע עולה ; עח
שחע קרבן עח שחע אשם ודאי עח
שחע אשם תלוי עח שחע קרבן עולה ויורד
עח שחע עשה עח שחע לא תעשה שניתנו
לעשה עח שחע מיתה בידי שמים עח שחע
כרת עח שחע מלקות עח שחע ארבע
מיתות בית דין סקילה שריפה הרג וחנק על הגלוים
לנו ועל שאינן גלוים לנו הגלויים לנו כבר אמרנום
לפניך השם אהינו ושאינם גלויים לנו על כל חטאינו
ואתה יודע כל הנסתרות ככתוב הנסתרות להשם אהינו
והנגלות לנו ולבנינו עד עולם וכו כי אתה סולחן לישרא
מן העולם ומוחלן לשבטי ישורון ומבלעדיך אין לנו מלך
מוחל וסולח
אהי עד שלא נוצרתי איני כדיי ועכשו שנוצרתי כאו לא
נוצרתי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי הרי אני לפניך
ה אהי ככלי מלא בושה וכלמה יהי רצון מלפניך שלא
אחטא ומה שחטאתי מחה ברחמיך הרבים אבל לא על

נוסח ברכת המזון וסדר הפטרות כל השנה

ירי יסורין ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה צורי
וגואלי כסדר הזה מתורה בערבית שחרית ומוספ
ומנחה בין יחיד בין שליח ציבור אלא שהיחיד אומ
ווידוי זה אחר תפלתו אחר שגומר שים שלו קודם שיפסיע
שלש פסיעות ושליח ציבור אמרו בתוך ברכה אמצעי
קודם שיאמר אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעונותינו מתורה
וידוי כסדר הזה ואחר כך אומ מחול לעונותינו ביום צום
הכפורים בנעילה מתורה כסדר הזה מה נאמר לפניך
יושב מרום כולי כי עונותינו רבו מלמנות כולי מה אנו
מה חיינו מה חסדנו מה צדקנו מה מעשינו מה נאמר לפני
ה אלהינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו
וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי כל מעשינו תהו
וימי חיינו הבל לפניך ככתוב ומותר האדם מן הבהמה
אין כי הכל הבל אבל אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו
לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תעשה ואם יצדק מה
יתן לך ותתן לנו ה אלהינו את יום הכפורים הזה קץ
מחיל לכל חטאתינו למען נחדל מעושק ידינו ונשוב לעשו
חוקי רצונ בלב שלם כדבר שנ דרשו ה בהמצאו קראוהו
בהיותו קרוב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו
וישוב אל ה וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ואתה
אלוה סליחות טוב ומטיב חנון ורחום ארך אפים ורב חסד
מרבה להטיב רוצה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ
במיתתן ככתוב חי אני נאם ה אם אחפוץ במות הרשע
כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה שובו שובו מדרכיכ הרעים
ולמה תמותו בית ישראל השיבנו וקבלנו ומחול לנו וסלח
כגודל חסדך יהיו לרצון אמרי פי והגיון בי לפניך ה וכו
עושה שלום

נוסח ברכת המזון

באי אמה הזן את העולם כולו בטוב בחן ובחסד וברחמי
ומפרנס לכל כאמור פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון
ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא באי הזן את הכל
נודה לך ה אלהינו ונברכך מלכנו כי הנחלת את אבותינו
ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה על שהוצאתנו
מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדי על תורתך שלמדתנו
על חוקי רצונך שהודעתנו על כולם ה אלהינו אנו מודים
לך ומברכים את שמך כאמור ואכלת ושבעת וברכת את
ה אלהיך על הארץ הטוב אשר נתן לך באי על הארץ ועל
המזון רחם ה אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלם
עירך ועל ציון משכן כבודך ועל הבית הגדו והקדו שנקר
שמך עליו ומלכו דוד משיחך תחזיר למקום בימינו ובנה
ירושל בקרוב כאשר דיברת באי בונה ברחמי את ירושלם
באי אמה הא אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו קדושינו
קדוש יעקב המלך הטוב והמטיב שבכל יום ויום גומלנו
חן וחסד ורחמים וכל טוב הרחמן ישתבח לדורי דורים
הרחמן יתפאר לנצח נצחים הרחמן יזכנו לימות המשי
ולבנין בית המקדש ולחיי העולם הבא מגדול ישועות
מלכו וגו כפירים רשו ורעבו וגו כי לעולם חסדו
המפטיר בנביא מברך לפניה באי אמה אשר
בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת
באי הבוחר בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו
ובנביאי האמת והצדק ומברך לאחריה באי
אמה צור כל העולמי צדיק בכל הדורות הא הנאמן האומ
ועושה מדבר ומקיים אשר כל דבריו האמת והצדק נאמן
אתה הוא השם אלהינו ונאמנים דבריך דבר אחד מדבריך
אחור לא ישוב ריקם כי אל נאמן אתה באי הא הנאמן בכל
דבריו רחם על ציון כי היא בית חיינו ולעגומת נפש
תנקום נקם מהרה בימינו ותבנה מהרה באי בונה ירושלם
את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך
באי מגן דוד על התורה ועל העבודה ועל הנביאים
ועל יום המנוח הזה שנתת לנו השם אלהינו לקדוש לכבוד
ולתפארת על הכל אנו מברכים שמך באי מקדש השבת
וביום טוב הוא אומר ועל יום טוב מקרא קדש
הזה שנתת לנו לששון ולשמחה באי מקדש ישרא
והזמנים ואם היה שבת ויום טוב כולל שניהם וחותם
מקדש השבת וישרא והזמנים בנוסח שהוא חותם
בתפלה בברכה אמצעית באותו היום כך הוא חותם
בברכה אחרונה זו הענייונות שנהגו רוב העם לקרות
מן הנביאים בכל שבת ושבת ומפטירין בהן ואלו הן
בראשית הן.עבדי אתמוך בו עד אלה הדברים
עשיתים ולא עזבתים בישעיה תולדות נח רני
עקרה לא ילדה עד הטו אזניכם ולכו אלי בישעיה לך
לך ואל מי תדמיוני ואשוה עד כי אני ה אענם אלהי
ישרא בישעיה וירא אליו ואשה אחת מנשי בני
הנביאים עד ותשא את בנה ותצא במלכים ויהיו
חיי שרה תחלת הספר עד יחי אדוני המלך לעולם
במלכים תולדות יצחק משא דבר ה אל ישרא ביד
מלאכי עד וערבה לה מנחת וכולי בתרי עשר ויצא
יעקוב ועמי תלואים למשובתי עד ובנביא העלה
בתרי עשר וישלח יעקב חזון עובדיה עד סוף ספרו
בתרי עשר וישב יעקב על שלשה פשעי ישרא
עד אריה שאג מי לא יירא בתרי עשר ויהי מקץ
וייקץ שלמה והנה חלום עד ויהי המלך שלמה מלך
במלכים ויגש אליו ואתה בין אדם קח לך עץ אחד
עד וידעו הגוים כי אני ה ביחזקא ויחי יעקב
ויקרבו ימי דוד למות עד ושלמה ישב על כסא דוד
אביו במלכים ואלה שמות בין אדם הודע את ירושלם
עד ויצא לך שם ביחזקא וארא ולא יהיה עוד לבית
ישרא עד ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישרא ביחזקל
בא אל פרעה משא מצרים עד אשר ברכו ה
צבאות בישעיה ויהי בשלח שירת דבורה מן ויכנע
אלהים עד ותשקוט הארץ ארבעים שנה בשופטים
וישמע יתרו בשנת מות המלך עוזיהו עד למרבה
המשרה בישעיה ואלה המשפטים הדבר אשר היה
אל ירמיהו עד לא יכרת איש ליונדב בן רכב בירמיה
ויקחו לי תרומה וה נתן חכמה לשלמה עד
ושכנתי בתוך בני ישרא במלכים ואתה תצוה
הגד את בני ישרא את הבית עד ורציתי אתכם ביחזקא
כי תשא ודבר ה היתה אל אליהו עד וירכב
אחאב וילך במלכים ויקהל וישלח המלך שלמה
ויקח את חירם מצר עד ותתם מלאכת במלכים
ואלה פקודי ויעש חירם ויקרא עם זו יצרתי לי
עד כה אמר ה מלך ישרא בישעיה צו את אהרן
עולותיכם ספו על זבחיכם עד באלה ח פצתי נאם
ה בירמיהו ויהי ביום השמיני ויוסף עוד דוד את
כל בחור בישרא עד כל אשר בלבבך במלכים
אשה כי תזריע ואיש בא מבעל שליש עד וילך אתו כברת
ארץ במלכים זאת תהיה וארבעה אנשים ומדלג
עד ולא השליכם מעל פניו במלכים אחרי מות
התשפוט התשפוט עד ונחלת בך לעיני הגוים ביחזקא
קדושים תהיו באו אנשים מזקני ישרא עד
צבי היא לכל הארצות ביחזקא אמר אל הכהנים
והכהנים הלוים בני צדוק עד כל נבילה וטריפה
ביחזקא בהר סיני השם עזי ומעזי עד רפאני
ה וארפא בירמיה אם בחוקותי הנבא על רועי
ישרא עד והצלתים מיד העובדים בהם ביחזקאל
במדבר סיני והיה מספר בני ישרא עד וארשתיך
לי באמונה בתרי עשר נשא ויהי איש אחד מצרעה
עד וינדל הנער ויברכהו השם בשפטים בהעלותך
רני ושמחי בת ציון עד ידי זרובבל יסדו הבית
בתרי עשר שלח לך וישלח יהושע בן נון עד וגם
נמוגו כל יושבי וכו ביהושע ויקח קרח ויאמר
שמואל אל העם וכו עד כי לא יטוש השם את עמו
בשמואל וזאת חקת התורה ויפתח הגלעדי עד מימי
ימימה בשופטים וירא בלק והיה שארית יעקב
עד והצנע לכת עם אלהיך בתרי עשר פנחס

ויר השם היתה אל אליהו   עד ויקם וילך אחרי אליהו
במלכים   ראשי המטות   ויתן משה למטה בני ראובן
עד מחלק את הארץ ביהושע   אלה מסעי   אלה
הנחלות   עד ויתנו בני ישראל ללויים   ביהושע
אלה הדברים   ואלה הדברים אשר דבר השם אל ישראל
עד והייתם לי לעם בירמיה   ואתחנן ואתפלל אל
השם אחרי תת את ספר המקנה   עד שדות בכסף יקנו
בירמיה   והיה עקב   הלוך וקראת באזני ירושלם
עד והתברכו בו כל גוים ובו יתהללו בירמיה   ראה
אנכי   הנה ימים באים נאם השם והקימותי   עד אם
יסתר איש במסתרים בירמיה   שופטים   ויהי
כאשר זקן שמואל   עד ויאמר שמואל אל אנשי ישראל לט
בשמואל   כי תצא   ויאספו פלשתים את
מחניהם   עד והשם יהיה עמך בשמואל   והיה
כי תבא   אז יבנה יהושע מזבח   עד ולא היה כיום
ההוא   ביהושע   אתם נצבים   ויאסף יהושע
את כל שבטי ישראל   עד כרמים וזתים אשר לא נטעת
ביהושע   האזינו   ולקחתי אני מצמרת הארז
עד והשיבו אלי וחיו ביחזקל   וזאת הברכה
ויהי אחרי מות משה עבד השם   ומרלג עד ויהי השם
את יהושע ביהושע   כל
שבת שקורין בה שתי פרשיות מפטירין בה מענין פרשה
אחרונה וזו המנהג ברוב המקומות   וכן נהגו רוב
העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב
עד ראש השנה   בשבת שאחר תשעה באב
נחמו נחמו עמי   בשנייה ותאמר ציון
בשלישית ענייה סוערה   ברביעית
אנכי אנכי מנחמכם   בחמישית   קומי אורי
בששית   רני עקרה   בשביעית
שוש אשיש בהשם
נחלתי עדותיך לעולם   כי ששון לבי המה

ספר שלישי והוא ספר זמנים

הלכותיו עשר וזהו סידורן   הלכות שבת   הלכות עירובין   הלכות שביתת עשור   הלכות שביתת יום טוב   הלכות חמץ ומצה   הלכות שופר וסוכה ולולב   הלכות שקלים   הלכות קידוש החדש   הלכות תענית   הלכות מגילה וחנכה

הלכות שבת

יש בכללן חמש מצות   שתי מצות עשה   ושלש מצות לא תעשה   וזהו פרטן

א   לשבות בשביעי
ב   שלא לעשות בו מלאכה
ג   שלא לענוש בשבת
ד   שלא לצאת חוץ לגבול בשבת
ה   לקדש את יום השבת בזכירה

וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה   שנ׳ וביום השביעי תשבות וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה   שנ׳ לא תעשה כל מלאכה   ומהו חייב על עשיית מלאכה אם עשה ברצונו בזדון חייב כרת ואם היו שם עדים והתראה נסקל   ואם עשה בשגגה חייב קרבן חטאת קבועה   כל מקום שנ׳ בהלכות שבת שהעושה דבר זה חייב הרי זה חייב כרת   ואם היו שם עדים והתראה חייב סקילה   ואם היה שוגג חייב חטאת   וכל מקום שנ׳ שהעושה דבר זה פטור הרי זה פטור מן הכרת ומן הסקילה ומן הקרבן   אבל אסור אותו דבר בשבת ואיסורו מדברי ספורים   הרחקה מן המלאכה והעושה אותו בזדון מכין אותו מכת מרדות

וכן כל מקום שנ׳ אין עושין כך וכך או אסור לעשות כך וכך בשבת   העושה אותו דבר בזדון מכין אותו מכת מרדות   וכל מקום שנ׳ מותר לעשות כך וכך הרי זה מותר לכתחלה וכן כל מקום שנאם אינו חייב כלום או פטור מכלום אין מכין אותו כלל   דברים המותרין לעשותן בשבת ובשעת עשייתן   איפשר שתעשה בגללן מלאכה ואיפשר שלא תעשה אם לא נתכוון לאותה מלאכ׳ הרי זה מותר כיצד גורר אדם מטה וכסא ומגדל   וכיוצא בהן בשבת ובלבד שלא יתכוין לחפור חריץ בקרקע בשעת גרירתן ולפיכך   אם חפרו הקרקע אינו חושש בכך לפי שלא נתכוון וכן מהלך אדם על גבי עשבים בשבת ובלבד שלא יתכוין לעקור אותן   לפיכך אם נעקרו אינו חושש ורוחץ ידיו בעפר הפירות וכיוצא בו   ובלבד שלא יתכוין להשיר השיער לפיכך אם נשר אינו חושש   פרצה רחוקה מותר להכנס בה בשבת אעפ׳ שמשיר צרורות וכן כל דבר שאינו מתכוין כגון זה הרי זה מותר   עשה מעש׳ ונעשת בגללו מלאכה שוודאי תעשה בשביל אותו מעשה אעפ׳ שלא נתכוון לה חייב שהדב׳ ידוע שאי איפשר שלא תעשה אותה מלאכה כיצד הרי שצריך לראש עוף לשחק בו לקטן וחתך ראשו בשבת   אעפ׳ שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד חייב שהדב׳ ידוע שאי איפש׳ שיחתוך ראש החי ויחיה אלא המות בא בשבילו וכן כל כיוצא בזה

כל העושה מלאכה בשבת אעפ׳ שאינו צריך לגופה של מלאכה חייב עליה כיצד   הרי שכבה את הנר מפני שהוא צרי׳ לשמן או לפתילה כדי שלא יאבד או כדי שלא ישרף חרש של נר חייב מפני שהכיבוי מלאכ׳ והרי נתכוון לכבות ואעפ׳ שאינו צריך לגוף הכיבוי ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש או מפני הפתילה הרי זה חייב

וכן המעביר את הקוץ ארבע אמות ברשות הרבים   או המכב׳ את הגחלת כדי שלא יזוקו בהן רבים חייב ואף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי   או לגוף ההעברה אלא להרחי׳ ההזק הרי זה חייב וכן כל כיוצא בזה

כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשת לו מלאכה אחרת שלא נתכוון לה פטור עליה לפי שלא נעשית מחשבתו   כיצד זרק אבן או חץ בחבירו או בבהמה כדי להורגן   והלך ועקר אילן בהליכתו ולא הרג הרי זה פטור   הרי זה קל וחומר אם נתכוון לאיסור קל ונעשה איסור חמור   כגון שנתכוון לזרוק בכרמלית   ועברה האבן לרשות הרבים שהוא פטור וכן כל כיוצא בזה נתכוון לעשות דבר המותר ועשה דבר אחרת כגון שנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אינו חייב כלום וכן כל כיוצא בזה

נתכוון ללקוט תאנים שחורות וליקט לבנות   או שנתכוון ללקוט תאנים ואחר כך ענבי׳ ונהפך הדבר וליקט התאני׳ בתחלה ואחר כך ענבים פטור   אף על פי שליקט כל שחשב הואיל ולא ליקט כסדר שחשב פטור   שבלא כוונה עשה   שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת   היו לפניו שתי נרות דולקות או כבויות נתכוון לכבו׳ זו וכבה את זו להדליק את זו והדליק את זו חייב שהרי   עשה מין המלאכ׳ שחשב לעשותה הא למה הוא דומה למי שנתכוון ללקט תאנה זו וליקט תאנה אחרת   או למי שנתכוון להרוג את זה והרג את זה שהרי נעשית מלאכה   שחשב לעשותה   אבל אם נתכוון להדליק ראשונה ולכבות שנייה אחריה ונהפך הדבר וכבה ראשונה ואחר כך הדלי׳ שנייה אחריה פטור   כבה זו והדליק זו בנשימה אחת חייב שאף על פי שלא הקדים ההדלקה הרי זה לא איחר אותה אלא שתיהן כאחת ולפיכך חייב וכן כל כיוצא בזה

וכל העושה מלאכה כמתעסק ולא נתכוון לה פטור

כל המתכוין לעשות מלאכה   ונעשית ביותר על כוונתו חייב בפחות מכוונתו פטור   כיצד הרי שנתכוון להוציא משא לאחריו ובא לו לפניו חייב   שהרי נתכוון לשמירה פחותה ונעשת שמירה מעולה   אבל אם נתכוון להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור שהרי נתכוון להוציא

בשמירה מעולה והוציא בשמירה פחותה וכן כל כיוצא בזה היה חגור בסינר והשליך המשא בין בשרו וחלוקו בין שבא זה המשא שדרכו להוציאו בדרך הזאת לפניו בין שבא לאחריו חייב שכן דרכו להיות חוזר

כל המתכוין לעשות מלאכה בשבת והתחיל בה ועשה כשיעור חייב אף על פי שלא השלים כל המלאכה שנתכוון להשלימה כיצד הרי שנתכוון לכתוב אגרת או שטר בשב אין אומרים לא יתחייב זה עד שישלים חפצו ויכתוב כל השטר או כל האיגרת אלא משיכתוב שתי אותיות חייב וכן אם נתכוון לארוג בגד שלם משיארוג שני חוטין יתחייב ואף על פי שכוונתו להשלים הואיל ועשה כשיעור בכונת חייב וכן כל כיוצא בזה כל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו ועשו אותה שני בשותפות בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה כגון שעקר זה החפץ מרשות זו והניחו השני ברשו אחרת בין שעשו אותה שניהם כאחד מתחלה ועד סוף כגון שאחזו שניהם בקולמוס וכתבו או אחזו ככר והוציאוהו מרשות לרשות הרי או פטורין ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד שיצטרפו כגון שנים שאחזו קורה והוציאוה לרשות הרבים הואיל ואין כח באחד מהן לעשותה לבדו ועשו אותה בשותפות מתחלה ועד סוף שניהן חייבין ושיעו אחד לשניהן היה כח באחד להוציא קורה זו לבדו והשני אינו יכול להוציאה לבדו ונשתתפו שניהם והוציאו זה הראשון שיכול חייב והשני מסייע הוא ומסיי אינו חייב כלום וכן כל כיוצא בזה כל המקלקלין פטורין כיצד הרי שחבל בחבירו או בבהמה דרך השחתה וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה הרי זה פטור חפר גומא ואינו צריך לא לעפרה הרי זה מקלקל ופטור אעפ שעשה מלאכה הואיל וכוונתו לקלקל פטור

כל המקלקל על מנת לתקן חייב כיצד הרי שסתר כדי לבנות במקומו או שמחק כדי לכתוב במקום שמחק או שחפר גומא כדי לבנות בתוכה יסודות וכל כיוצ בזה חייב ושיעורן כשיעור המתקן כל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג ומקצתה בזדון בין שהזיד ולבסוף שגג בין ששגג ולבסוף הזיד פטור עד שיעשה שיעור המלאכ כולה מתחל ועד סוף בזדון ואחר כך יהיה חייב כרת ואם יהיה בעדי והתרא חייב סקילה או שיעשה שעור מלאכ כולה בשגגה מתחלה ועד סוף ואחר כך יהיה חייב חטא קבועה

פרק שיני

דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצו לפיכ חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת על פי רופא נאמן של אותו מקום ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אומ אינו צריך מחללין עליו את השבת שספק נפשות דוחה את השבת אמדוהו ביום השבת שהוא צריך לכך וכן לשמנה ימים אין אומ נמתין עד הערב כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות לא מתחילין מהיום שהוא שבת ומחללין עליו אפי מאה שבתו כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנ או ספק סכנה מחללין ומדליקין את הנר ומכבי מלפניו את הנר ושוחטין לו ואופי ומבשלי ומחמין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנ הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן כשעושין דברים האו אין עושין אותן לא על ידי גוים ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים ולא על ידי נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם אל על ידי גדולי ישרא וחכמיהם

ואסור להתמהמה בהילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אל רחמים וחסד ושלום בעולם ואו המינין שאומרין שזה חילול שבת אסור עליהן הכתוב אומ גם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם החושש בעיניו והוא

שיהיה בשתיהם או באחד מהם ציר או שהיו דמעות שותתו מהן מרוב הכאב או שהיה דם שותת מהן או שהיה בהן קדחת וכיוצא בחלאים או הרי זה בכלל חולה שיש בהן סכנה ומחללין עליו את השבת ועושין לו כל צרכי רפוא וכן אם יש מכה בחלל גופו מן השפה ולפני בין בפיו בין במעיו בין בכבדו וטחולו או בשאר מקומות כל שיש בחללו הרי זה חולה שיש בו סכנה ואינו צרי אומר שחוליו כבד הוא לפיכך מחללין עליו את השבת בלא אמירה ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל הרי היא כמכה של חלל ואינה צריכה אומד ומחללין עליה את השבת והחום שמסמר את הבשר כמכה של חלל דמי ומחללין עליו את השבת וכן כל חולי שהרופאי אומרין שזה יש בו סכנה אעפ שהוא בעור הבשר מבחוץ מחללין עליו את השבת על פיהם הבולע נימה של מים מחמין לו חמין בשבת ועושין לו כל צרכי רפואה מפני שהיא סכנת נפשות וכן מי שנשכו כלב שוטה או אחד מזוחלי העפר שממיתי אפי היו ספק ממיתין ספק אין ממיתין עושי לו כל צורכי רפוא חולה שאמדוהו רופאים להביא לו כגרוגרת אחת ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרוגרות בבת אחת כולן פטורין מכלום ואפילו הביאו בזה אחר זה ואפילו הבריא הראשון שהרי כולם ברשות הביאו חולה שהיה צריך לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עוקצין ושלש גרוגרות בעוקץ אחד כורתין העוקץ שיש בו שלש אף על פי שאין צריכין אלא לשתים כדי שלא ירבו בבצירה אלא יכרתו עוקץ אחד ולא יכרתו שנים וכן כל כיוצא בזה המבשל לחולה בשבת ואכל החולה והותיר אסור לבריא לאכול ממנו מן המותר גזירה שמא ירבה בשבילו אבל השוחט לחולה בשבת מותר לבריא לאכול ממנו בשר חי שאין בדבר תוספת כדי שנגזור שמא ירבה בשבילו וכן כל כיוצא בזה חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו על ידי גוי כיצד אומרין לגוי לעשות לו והוא עושה לבשל לו ולאפות ולהביא רפוא מרשות לרשות וכיוצא באלו וכן כוחל עיניו מן הגוי בשבת אף על פי שאין שם סכנה ואם היו צרכים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפילו ישרא לפיכך מעלין אזנים בשבת ומעלין אנקלי ומחזירין את השבר וכל כיוצא בזה מותר היולדת כשכורעת לילד הרי היא בסכנת נפשות ומחללין עליה את השבת קוראין לה חכמה ממקום למקו וחותכין את הטבור וקושרין אותו ואם היתה צריכה לנר בשעה שהיא צועקת בחבליה מדליקין לה את הנר ואפילו היתה סומא מפני שדעתה מתיישבת עליה בנר אף על פי שאינה רואה ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו מביאין לה וכל שאיפשר לשנות משנין בשעת הבאה כגון שתביא לה חברתה כלי תלוי בשערה ואם אי איפשר מביאה כדרכה אין מילדין את הגויה בשבת ואפי בשכר ואין חוששין לאיבה ואף על פי שאין שם חילול אבל מיילדין את בת גר תוש מפני שאנו מצווין להחיותו ואין מחללין עליה את השבת חיה משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד ואחר שתלד עד שלשה ימים מחללין עליה את השב ועושין לה כל צרכיה בין שאמרה צריכה אני בין שאמרה איני צריכ אני ומשלש עד שבע אם אמרה איני צריכה אין מחללין עליה ואם שתקה ואין צריך לומר אם אמר צריכה אני שמחללין עליה את השב ומשבעה ועד שלשים יום הרי היא כחולה שאין בו סכנה ואפילו אמרה צריכה אני אין עושין לה מלאכה אלא על ידי גוי עושין מדורה לחיה ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפי בתקופת תמוז ומרחיצין את הוולד בשבת ביום שנולד אחר שחותכין את טיבורו אפי בחמין שהוחמו בשבת ומולחין אותו ומלפפין אותו מפני שסכנה היא לו אם לא יעשו לו כל או וכן מרחיצין אותו לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי למילה בחמין

שהוחמו בשבת מפני הסכנה האשה שישבה על
המשבר ומתה מביאין סכין בשבת אפילו דרך רשות
הרבים וקורעין את כריסה ומוציאין את הוולד שמא ימצא
חי שספק נפשות דוחה את השבת ואפילו לזה שאין חזקתו
חי מפקחין פיקוח נפש בשבת ואין צריך ליטול
רשות מבית דין והמקדים להציל הנפש הרי זה משובח
כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו ואף על
פי שהוא צד הדגים עמו שמע שטבע תינוק בים ופרש
מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור מכלום נתכוון
להעלות דגים והעלה דגים ותינוק פטור אפילו לא שמע
שטבע הואיל והעלה תינוק עם הדגים פטור נפל
תינוק לבור עוקר חוליה ומעלהו ואף על פי שהוא מתקן
בה מדרגה בשעת עקירתו ננעל דלת בפני תינוק שובר
הדלת ומוציאו ואעפ שהו מפצל אותה כמין עצי שראויין
למלאכ שמא יבעת התינוק וימות נפלה דליקה ויש שם
אדם שחוששין שמא ישרף מכבין אותה להצילו מן האש
ואעפ שהוא כובש דרך ומתקנה בשעת כיבוי וכל הקודם
להציל הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מבית דין
בכל דבר שיש בו סכנה מי שנפלה עליו מפולת
ספק הוא שם ספק אינו שם מפקחין עליו מצאוהו חי
אעפ שנתרוצץ ואי איפשר שיבריא מפקחין עליו ומוציאי
אותו לחיי אותה שעה בדקו עד חוטמו ולא מצאו בו
נשמה מניחין אותו שם שכבר מת בדקו ומצאו עליונים
מתים לא יאמרו כבר מתו תחתונים אלא מפקחין על הכל
שאיפשר במפולת שימות העליון ויהיה התחתון חי
היתה חצר שיש בה גוים וישראלו אפי ישראל אחד ואף גוים
ונפלה עליהם מפולת מפקחין על הכל מפני ישראל פירש
אחד מהם לחצר אחר ונפלה עליו אותו חצר מפקחין
עליו שמא זה שפירש היה ישראל והנשארים גוים
נעקרו כולן מחצר זו לילך לחצר אחרת ובעת עקירתם
פיר אח מהן ונכנ לחצר אחר ונפל עליו מפולת ואין ידוע
מי הוא אין מפקחין עליו שכיון שנעקרו כולם אין כאן ישר
קבוע וכל הפורש מהן כשהן מהלכין הרי הוא בחזק שפיר
מן הרוב לפיכך אם היה הרוב ישראל אעפ שנעקרו כולם
ופיר אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת מפקחין
המהלך במדבר ולא ידע מתי הוא יום שבת מונה
מיום שטעה ששה ומקדש שביעי ומברך בו ברכת היום
ומבדיל במוצאי שבת ובכל יום ויום ואפי ביום זה שהוא
מקדש מבדיל בו ומותר לו לעשות כדי פרנסתו בלבד כדי
שלא ימות ואסור לו לעשו יותר על פרנסתו שכל יום ויום
ספק שבת הוא ואם ידע שהוא שמיני ליציאתו או
חמשה עשר ליציאתו וכיוצא בזה המנין הרי זה מותר
לעשות מלאכה באותו היום שהרי הדבר ודאי שלא
יצא בשירה בשבת ושאר הימים חוץ מיום זה עושה כדי
פרנסה בלבד גוים שצרו על עיירות ישרא אם באו
על עסקי ממון אין מחללין עליהן את השבת ואין עושין
עמהן מלחמה ובעיר הסמוכה לספר אפי לא באו אלא על
עסקי תבן וקש יוצאין עליהן בכלי זיין ומחללין עליהן את
השבת ובכל מקום אם באו על עסקי נפשות או שערכו
מלחמה או שצרו סתם יוצאין עליהן בכלי זיין ומחללין
עליהן את השבת ומצוה על כל ישרא שיכולין לבוא
לצאת ולעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד הגוים בשב
ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת וכשיצילו את אחיהן
מותר להן לחזור בכלי זיין שלהן למקום בשבת כדי שלא
להכשילן לעתיד לבוא וכן ספינה המטורפת בים או
עיר שהקיפה נהר מצוה לצאת בשבת להצילן בכל דבר
שיכול להצילן ואפילו יחיד הנרדף מפני הגוים או מפני
שהוא רודף אחריו להרגו מצוה להצילו ואפי בעשיי כמה
מלאכו בשבת ואפי לתקן כלי זיין להצילו מותר וזועקים
עליהן ומתחנני בשבת ומתריעין עליהן לעזור אותם ואין
מתחננים ולא זועקין על הדבר בשבת צרין על
עיירות הגוים שלשה ימים קודם לשבת ועושין עמהן
מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת עד שכובשין אותה
ואעפ שהיא מלחמת הרשו מפי השמועה למדו עד רדתה
ואפי בשבת ואין צריך לומר במלחמת מצוה ולא כבש
יהושע יריחו אלא בשבת

פרק שלישי

מותר להתחיל במלאכה מערב שבת אעפ שהיא נגמרת
מאיליה בשב שלא נאסר עלינו לעשו מלאכה אלא בעצמו
של יום אבל כשתעשה המלאכה מעצמה בשבת מותר לנו
ליהנות במה שנעשה בשבת מאליו
כיצד פותקין מים לגנה ערב שבת עם חשיכה והיא
מתמלאת והולכת כל היום כולו ומניחין מוגמ תחת הכלי
והן מתגמרין והולכין כל השבת כולה ומניחין קילור על
גב העין ואספלנית על גבי המכה ומתרפאין והולכים כל
השבת כולה ושורין דיו וסמנין עם חשיכה והן שורין
והולכין כל השבת כולה ונותנין צמר ליורה ואונין
של פשתן לתנור והם משתנין והולכין כל השבת כולה
ופורשים מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם חשיכה והן
נצודין והולכין כל השבת כולה וטוענין בקורת בית הבד
ובעגולי הגת עם חשיכה והמשקין זבין והולכין כל השבת
כולה ומדליקין את הנר או את המדורה מבערב והיא
דולקת והולכת כל השבת כולה מניחין קדרה על
גבי האש או בשר בתנור או על גבי גחלים והן מתבשלי
והולכין כל השבת ואוכלין אות בשבת ויש בדבר זה
דברים שהן אסורין גזירה שמא יחתה בגחלי בשבת כיצד
תבשיל שלא בשל כל צרכו וחמין שלא הוחמו כל צרכן או
תבשיל שבשל כל צרכו וכל זמן שמצטמק הוא יפה לו אין
משהין אותו על גבי האש בשבת אף על פי שהונח מבעו
יום גזירה שמא יחתה בגחלים כדי להשלים בשולו או כדי
לצמקו לפיכך אם גרף האש או שכסה אש הכירה באפר
או בנעורת הפשתן הדקה או שעממו הגחלים שהרי הן
כמכוסות באפר או שהסיקוה בקש או בגבבה או בגללי
בהמה דקה שהרי אין שם גחלים בוערות הרי זו מותר
לשהות עליה שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל ואין גוזרין
שמא יחתה באש ברא בכירה שהבלה מועט אבל
התנור אף על פי שגרף האש או כסה באפ או שהסיקוהו
בקש או בגבבה אין משהין בתוכו ולא על גביו ולא
סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או שבשל כל צרכו
ומצטמק ויפה לו הואיל והבלו חם ביות אינו מסיח דעתו
וחוששין שמא יחתה בזו האש המעוטה אף על פי שהוא
אש קש וגבבה או מכוסה ולמה אסרו לשהות בתנור
אף על פי שגרוף מפני שהגורף אינו גורף אלא רוב האש
ועצמה ואי איפשר לגרוף כל האש עד שלא תשאר ניצוץ
אחת מפני שהבלו חם שמא יחתה כדי לבער הניצוצות
הנשארות בתנור הכופח הבלו רב מהבל הכירה
ומועט מהבל התנור לפיכך אם הסיקוהו בגפת או בעצים
הרי הוא כתנור ואין משהין בתוכו ולא על גביו ולא
סימכין לו תבשיל שלא בשל כל צורכו או מצטמק ויפה לו
אף על פי שגרף או כסה באפר ואם הסיקוהו בקש או
בגבבה הרי הוא ככירה שהוסקה בקש וגבבה ומשהין עליו
ומותר לסמוך לכירה מבערב ואעפ שאינה גרופ וקטומה
ואי זו היא כירה ואי זו היא כופח כירה מקום שפיתת שתי
קדרות כופח מקום שפיתת קדרה אחת תבשיל חי
שלא בושל כלל או שבושל כל צרכו ומצטמק ורע לו מות
לשהותו על גבי האש בין בכירה וכופח בין בתנור וכן
תבשיל שבושל ולא בושל כל צרכו או בושל כל צרכו
ומצטמק ויפה לו אם השליך לתוכן אבר חי סמוך
לבין השמשות נעשה הכל כתבשיל חי ומותר לשהותו על
האש אף על פי שלא גרף ולא כסה מפני שכבר הסיח
דעתו ממנו ואינו בא לחתות בגחלים כל תבשיל
שאסור לשהותו אם עבר ושיהה אותו אסור לאוכלו עד
מוצאי שבת וימתין בכדי שיעשו ואם שכחו אם תבשיל
שלא בשל כל צורכו הוא אסור עד מוצאי שבת ואם
תבשיל שבשל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו מותר

לאוכלו סיר בשבת כל שמותר לשהותו על גבי האש
כשנוטלין אותו בשבת אסור להחזירו למקומו ואין מחזירי
לעולם אלא על גבי כירה גרופה או מכוסה או בכירה וכופ
שהוסקו בקש וגבבה והוא שלא הניח הקדרה על גבי
הקרקע אבל משהניחה על גבי קרקע אין מחזירין אותה
ואפי על גבי כירה גרופה או מכוסה ואין מחזירין לתנור
ולא לכופח שהוסקו בגפת או בעצים אעפ שגרף או כסה
מפני שהבלן חם ביותר וכל שאין מחזירין עליו אין סומכין
לו בשבת אסור להכניס מגריפה לקדירה בשבת
והיא על האש להוציא ממנה בשבת מפני שמגיס בה וזה
מצורכי הבשול הוא ונמצא כמבשל בשבת ומותר להחזיר
מכירה לכירה אפי מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה
מרובה אבל לא מכירה לשמינה ולא משמינה לכירה
לא ימלא אדם קדרה עססיו ותורמוסין או חבית של מים
ויתן לתוך התנור ערב שבת עם חשיכ וישהא אותן שאלו
וכל כיוצא בהן אעפ שלא בשלו כל עיקר כתבשיל שלא
בשל כל צרכו הן מפני שאינן צריכין בישול הרבה ודעתו
עליהן לאוכלן לאלתר ולפי אסור לשהותן בתנור ואם
עבר ושהה אסורין עד מוצאי שבת וימתין בכדי שיעשו
תנור שנתן לתוכו בשר מבעוד יום ושהה אותו בשב
אם בשר גדי הוא וכיוצא בו מותר שאם יחתה בגחלים
יתחרך הבשר שאינו צריך לא חמימות האש בלבד
ואם בשר עז או בשר שור הוא אסור שמא יחתה בגחלים
לבשלו ואם טח פי התנור בטיט מותר שאם בא לפתוח
התנור ולחתות תכנס הרוח ויתקשה הבשר ויפסד ויצטנן
התנור ויפסיד הבשר וכן כל דבר שהרוח מפסדת אותו
אין גוזרין עליו שמא יגלהו ויחתה ומפני זה נותנין אונין
שלפשתן לתוך התנור עם חשיכ שאם גלהו יפסד נתן גדי
שלם לתו התנו הרי הוא כבש עז או כבש שור ואסו לשהות
שמא יחתה בגחלים לא אם כן טח התנור ומותר לשלשל
כבש הפסח לתנור עם חשיכה ואעפ שאינו טח מפני שבני
חבורה זריזים הן אין צולין בשר ובצל וביצה על
גבי האש לא כדי שיצולו מבעוד יום ויהיו ראוין לאכילה
ואם נשארו אחר כן על האש בשבת עד שיצלו הרבה
מותר מפני שהן כמצטמק ורע לו שאם יחתה יחרוך אותן
שעל גוף האש הם ומפני זה מניחין מוגמר תחת הכלי עם
חשיכה שאם יחתה בגחלים ישרף המוגמר ויעשן הכלים
הא למדת שכל דבר שאנו אוסרין בענין זה אינו
אסור משום שהוא נעשה בשבת לא גזירה שמא יחתה
בגחלים לפיכך אין נותנין צמר ליורה אלא אם כן היתה
עקורה מעל האש שמא יחתה בגחלי והוא שיהא פיה טוח
בטיט שמא יגים בה משחשיכה אין נותנין את הפת
בתנור עם חשיכה ולא חררה על גבי הגחלים אלא כדי
שיקרמו פניה שאינן מודבקין בתנור או באש ואם נשארו
אחר כן עד שיגמור אפייתן מותר שאם יחתה יפסיד אותן
ואם נתן סמוך לחשיכה וחשכה ועדיין לא קרמו פניה אם
במזי אסור לאכו מהן עד מוצאי שבת וימתין בכדי שיעשו
ואם בשוגג מותר לו לרדות מהנה מזון שלש סעודו
של שבת וכשהוא רודה לא ירדה במרדה כדרך שהוא
עושה בחול אלא בסכין וכיוצא בה
עושה אדם מדורה מכל דבר שירצה בין על גבי קרקע בין
על גבי מנורה ומדליקה מבעוד יום ומשתמש לאורה או
מתחמם כנגדה בשבת וצריך שידליק רוב המדורה קודם
חשיכה עד שתהא שלהבת עולה מאליה קודם השבת ואם
לא הדליק רובה אסור ליהנות בה בשבת גזירה שמא
יחתה בה ויגיד העצים כדי שתעלה השלהבת ואם הדלי
עץ יחידי צריך להדליק רוב עביו ורוב הקיפו מבעוד יום
ברא בגבולין אבל במקדש מאחיזין את
האור בעצי במדורת בית המוקד עם חשיכה ואין חוששי
שמא יחתה בגחלים שהכהנים זריזין הן
היתה מדורה של קנים או של גרעינין אינו צריך להדליק
הרוב אלא כיון שהתחיל בהן האש קודם השבת מותר
להשתמש בה מפני שהאש נתלית בהן במהרה ואינו צריך
לחתות לפיכ אם אגד הקנים או הניח הגרעינין בחותלות
הרי הן כעצים וצריך שתעלה בהן שלהבת מאליה קודם
השבת מדורה של זפת או של גופרית או של רבב
או של קירא או של קש או של גבבה אינו צריך להדליק
רובה קודם השבת מפני שהאש מדלקת אותם במהרה

פרק רביעי

יש דברים שאם טמן בהן התבשיל הוא מתחמם ומוסיפין
בבישולו כעין האש כגון הגפת וזבל ומלח וסיד וחול או
זגין ומוכין ועשבים בזמן שלשתן לחים ואפילו מחמת
עצמן ודברים לו נקראין דבר המוסיף ויש דברים שאם
טמן בהן התבשיל ישאר בחמימותו בלבד ואינן מוסיפין
לו בישול לא מונעין אותו מלהצטנן כגון זגין ומוכין
ועשבים יבשין וכסות ופירות וכנפי יונה ונעורת הפשתן
ונסורת חרשים ושלחין וגזי צמר ודברים לו נקראין דבר
שאינו מוסיף מן הדין היה שטומנין בדבר המוסיף
מבעוד יום וישאר התבשיל טמון בשבת שהרי משהין על
גבי האש בשבת אבל אסרו חכמים להטמין בדבר המוסי
מבעוד יום גזירה שמא תרתיח הקדרה בשבת ויצטרך
לגלותה עד שתנוח הרתיחה ויחזור ויכסה בשבת ונמצא
טומן בדבר המוסיף בשבת שהוא אסור לפיכך מותר
להטמין בדבר המוסיף בין השמשות שסתם קדרות בין
השמשות כבר רתחו ונחו מבעבוען וכיון שנחו שוב אינן
רותחין וכן מן הדין היה לטמון התבשיל בדבר
שאינו מוסיף בשבת עצמה אבל אסרו חכמים דבר זה
גזירה שמא יטמין ברמץ ויהיה בו ניצוצות של אש ונמצא
חותה בגחלים לפיכך אסרו להטמין דבר חם בשבת ואפי
בדבר שאינו מוסיף ספק חשיכה וספק לא חשיכה
מותר לטמון את דבר חם ומותר לטמון את דבר הצונן
בשבת בדבר שאינו מוסיף כדי שלא יצטנן ביותר או כדי
שתפוג צנתו חמין שטמנן מערב שבת ונתגלו בשבת
מותר לכסותן שהרי אינו מוסיף ומותר להחליף הכיסוי
בשבת כיצד נוטל כסות ומניח כנפי יונה או נוטל כנפי
יונה ומניח הכסות פינה התבשיל או המים
החמין מכלי לכלי אחר מותר להטמין הכלי האחר בשבת
בדבר שאינו מוסיף כמו הדבר הצונן שלא אסרו להטמין
בשבת אלא דבר חם שהיא בכלי ראשון שנתבשל בו
אבל אם פינהו מותר מניחין מיחם על גבי מיחם
בשבת וקדרה על גבי מיחם ומיחם על גבי קדרה וטח
פיהם בבצק לא בשביל שיוחמו אלא בשביל שיעמדו על
חומם שלא אסרו אלא להטמין בשבת אבל להניח כלי חם
על גבי כלי חם כדי שיהיו עומדין בחמימותן מותר אבל
אין מניחין כלי שיש בו דבר צונן על גבי כלי חם בשבת
שהרי מוליד בו חום בשבת ואם הניחו מבערב מותר
ואינו כטומן בדבר המוסיף

פרק חמישי

הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה
אינו מדליק ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריה עד
שיעשנה כגון עירובי חצרות או נטילת ידים לאכילה לא
חובה ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר
דלוק בשבת אפי אין לו מה יאכל שואל על הפתחי ולוקח
שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת וחייב
לברך קודם הדלקה באי אמה אקבו להדליק נר של שבת
כדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי
סופרים מותר להשתמש בנר השבת והוא שלא יהא
הדבר צריך עיון הרבה אבל דבר שצרי לדקדק בראייתו
אסור להבחינו לאור הנר גזירה שמא יטה המדליק
צריך להדלי מבעוד יום קודם שקיעת החמה ונשים מצוו
על דבר זה יותר מן האנשים לפי שהן מצויות בבתי והם
העסוקו במלאכ הבית ואעפכ צריך האיש להזהירן ולברוק
אותן על כן ולומר להם לאנשי ביתו ערב שבת קודם
שתחשך הדליקו את הנר ספק חשיכה ונכנס השבת ספק

לא נכנס אין מרליקין משתשקע החמה עד שיראו
שלש כוכבים בינוניים הוא הזמן הנקרא בין השמשו בכל
מקום והוא ספק מן היום ספק מן הלילה ודנין בו להחמיר
בכל מקום ולפי אין מרליקין בו והעושה מלאכ בין השמשו
בערב שבת ובמוצאי שבת בשוגג חייב חטאת מכל מקום
וכוכבים אלו לא גרולים הנראי ביום ולא קטני שאין נראין
אלא בלילה אלא בנוניים ומשיראו ג כוכבים אלו הבינוני הרי
זה לילה ודאי פתילה שמרליקין בה לשבת אין עושין
אותה מרבר שהאור מסכסכת בו כגון צמר ושיער ומשי
וצמר הארז ופשתן שלא נופץ וסיב של רקל ומיני העץ
הרכים וכיוצא בהן אלא מרבר שהאו נתלית בו כגון פשתה
נפוצה ובגדי שש וצמר גפן וכיוצא בהן והמרליק צריך
שידליק ברוב היוצא מן הפתילה הכורך דבר שמרליקין
בו על גבי רבר שאין מרליקין בו אם להעבות הפתילה
כדי להוסיף אורה אסור ואם להקשות הפתילה כדי שתהא
עומדת ולא תשלשל למטה מותר נותנין גרגר
של מלח וגרים של פול על פי הנר בער שבת וכל הפתילו
שאין מרליקין בהן בשבת עושי מהן מרורה בין להתחמם
כנגר בין להשתמש לאורה בין על גבי מנורה בין על גבי
קרקע ולא אסרו אלא לעשותן פתילה לנר בלבר שמן
שמרליקין בו לשבת צריך שיהא נמשך אחר הפתיל אבל
שמנין שאין נמשכין אחר הפתילה כגון זפת ושעוה ושמן
קיק ואליה וחלב אין מרליקין בהן ומפני מה אין מרליקין
בפתילות שאין האור נתלת בהן ולא בשמני שאין נמשכי
אחר הפתילה גזירה שמא יהיה איר הנר אפל ויטה אותה
בשעה שישתמש לאורה חלב שהתיכו וקרבי דגים
שנמוחו נותן לתוכן שמן כל שהוא ומרליק אבל שמנין
שאין מרליקין בהן אפי בשמנים שמרליקין בהן לא ידליק
מפני שאין נמשכין אין מרליקין בעטרן מפני שריחו
רע שמא יניחנו ויצא וחובה עליו לישב לאור הנר ולא
בצרי מפני שריחו טוב שמא יקח ממנו מן הנר ועוד מפני
שהוא עף ולא בנפט לבן ואפי בחול מפני שהוא עף ויבוא
לידי סכנה מותר להדליק לכתחלה בשאר שמנים
כגון שמן צנון ושומשמין ולפת וכל כיוצא בהן אין אסור
אלא או שמנו חכמים בלבר לא יתן אדם כלי מנוקב
מלא שמן על פי הנר בשביל שיהא מנטף ולא ימלא קערה
שמן ויתננה בצר הנר ויתן ראש הפתילה לתוכה בשביל
שתהא שואבת גזירה שמא יקח מן השמן שבכלי שהרי לא
נמאס בנר ואסור ליהנו בשבת מן השמן שהורלק בו ואפי
כבתה הנר ואפי נטף מן הנר מפני שהוא מוקצה מחמת
איסור ואם חיבר הכלי שיש בו השמן אל הנר בסיד
ובחרסית וכיוצא בהן מותר אין נותנין כלי תחת
הנר לקבל בו שמן בשבת שהרי מבטל הכלי מהיכנו
ואם נתנו מבעוד יום מותר ונותנין כלי תחת הנר בשבת
לקבל בו ניצוצות מפני שאין בהן ממש והרי לא בטלו
מלטלשלו ואסור ליתן לתוכו מים ואפילו מערב שבת מפני
שהוא מקרב כיבוי הניצוצות
אין פולין לאור הנר ולא קורין לאור הנר ואפי גבוה שתי
קומות ואפילו עשרה בתים זה על גב זה והנר בעליונה
לא יקר ולא יפלא לאורה בתחתונה שמא ישכח ויטה ואם
היו שנים קורין בענין אחר מותרין לקרות לפני הנר שכל
אחר מהן מזכיר חבירו אם שכח אבל לא בשני עניינות
שכל אחר מהן טרוד בענינו התינוקות קורין לפני
רבן לאור הנר מפני שהרב משמרן אבל הוא לא יקרא
מפני שאין אימתן עליו ויש לו לראות בספר לאור הנר
עד שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרותן ואחר כך
נותן הספר בירן והם קוראין לפניו כלים הרומים
זה לזה ואינן נכרין אלא בעיון הרבה אסור להקריבן לאור
הנר ולהבחין ביניהן שמא ישכח ויטה לפיכך שמש שאינו
קבוע אסור לו לברוק כוסות וקערות לאור הנר מפני
שאינו מכירן בין בנר של שמן זית בין בנר של נפט
שאורו רב אבל שמש קבוע מותר לו לברוק לאור הנר
כוסות וקערות מפני שאינו צריך עיון הרבה ואם היה נר

של שמן זית אין סורין לו לברוק ואף על פי שהוא מותר
גזרה שמא יסתפק ממנו נר שאחורי הדלת אסור
לפתוח הדלת ולנעול כדרכו מפני שהוא מכבהו אלא יזהר
בשעה שפותח ובשעה שנועל ואסור לפתוח את הדלת
כנגר המרורה בשבת כדי שתהא הרוח מנשבת בה ואעפ
שאין שם אלא רוח מצוייה ומניחין הנר של שבת על
גבי אילן המחובר לקרקע ואינו חושש כל מרינות
ועיירות של ישרא תוקעין בהן שש תקיעות בערב שבת
ובמקום גבוה היו תוקעין כדי להשמיע כל אנשי המרינה
וכל אנשי המגרש שלה תקיעה ראשונה נמנעו
העומדים בשדות מלחרוש ומלעדור ומלעשות מלאכה
שבשרה ואין הקרובין רשאין ליכנס לעיר עד שיבואו
רחוקים ויכנסו כולם בבת אחת ועדיין החנויות פתוחות
והתריסין מונחין התחיל לתקוע שנייה נסתלקו התריסין
וננעלו החנוייות ועדיין החמין והקדרות מונחין על גבי
כירה התחיל לתקוע תקיעה שלישית סלק המסלק והטמי
המטמין והדליקו את הנרות ושוהה כדי לצלות דג קטן או
כדי להדביק פת בתנור ותוקע ומריע ותוקע ושובת
תקיעה ראשונה תוקע אותה במנחה והשלישית קרוב
לשקיעת החמה וכן תוקעין במוצאי שבת אחר צאת
הכבים להתיר העם למעשיהן יום הכפורים שחל
להיו בערב שבת לא היו תוקעין חל להיות במוצאי שבת
לא תוקעים ולא מבדילים יום טוב שחל להיות בערב
שבת תוקעין ולא מבדילין חל להיות לאחר השבת
מבדילין ולא תוקעין

פרק ששי

אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי
שאינו מצווה על השבת ואף על פי שאמר לו מקודם
השבת ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר
השבת ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהית
שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן גוי שעשה
מלאכה מעצמו בשבת אם בשביל ישרא עשה אותה אסור
ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת וימתין בכדי
שתעשה והוא שלא יהא הדבר בפרהסיא עד שידעו בו
רבים שדבר זה בשביל פלו הוא נעשה בשבת ואם בשבי
עצמו בלבד עשה מותר ליהנות בה בשבת כיצד
גוי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישרא ואם בשביל
ישרא אסור עשה גוי כבש לירד בו מן הספינה ירד אחריו
ישרא ואם בשביל ישרא אסור מילא מים להשקות
בהמתו משקה אחריו ישרא ואם בשביל ישרא אסור
ליקט עשבים להאכיל לבהמתו מניח ישרא בהמתו לאכול
מהן והוא שלא יהא אותו הגוי מכיר לאותו ישרא שמא
ירבה במלאכתו בשבילו ונמצא עושה בשביל ישרא וכן
כל דבר שאיפשר לחרבות בו לא יהנה בו בשבת אלא אם
כן אינו מכירו אבל דבר שאין בו להרבות ולמעט
כגון נר וכבש הואיל ועשה בשביל עצמו נהנה אחריו ישר
בשבת ואעפ שהוא מכירו נר הדלוק במסיבה בשבת אם
רוב ישרא אסור להשתמ לאור שהמדליק על דעת הרוב
מדליק ואם רוב גוים מותר להשתמ לאורה מחצה למחצ
אסור נפלה דליקה בשבת ובא נכרי לכבות אין
אומרין לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עלינו וכן
כל כיוצא בזה מת שעשו לו גוים ארון וחפרו לו
קבר בשבת או הביאו לו חלילין לספור בהן אם בצנעה
ימתין בכדי שיעשו למוצאי שבת יוקבר בו ואם היה הקבר
בסרטיא גרול והארון על גביו וכל העוברין והשבין אום
שזה שהגוים עושין עכשיו בשבת לפלוני הוא הרי זה לא
יקבר בו אותו ישרא עולמית מפני שהוא בפרהסיא
ומותר לקבור בו ישרא אחר והוא שימתין כדי שיעשה וכן
כל כיוצא בזה גוי שהביא חלילין בשבת למת אעפ
שהביאן מצר החומה ימתין למוצאי שבת בכדי שיבאו
ממקום קרוב ואחר כך יספדו בהן שמא בלילה הביאום
ממקו אחר עד החומה ובבקר נכנסו בהן ואם ירע בודאי

שממקום פלוני הביאום בשבת ימתין בכדי שיבאו מאותו
מקום אחר השבת והוא שלא יהא הדבר בספק גדולה
כמו שאמרנו עיר שישרא׳ וגוים דרין בתוכה והיתה
בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב גוים מותר לרחוץ בה
למוצאי שבת מיד ואם רוב ישרא׳ ימתין בכדי שיחמו
חמין שבשביל הרוב הוחמו מחצה למחצה ימתין בכדי
שיחמו חמין וכן כל כיוצא בזה ישרא׳ שאמר לגוי
לעשות לו מלאכה זו בשבת אע״פ שעבר ומכין אותו מכת
מרדות מותר לו להנות באותה מלאכה לערב אחר שימתי׳
בכדי שתעשה ולא אסרו בכל מקום שימתין בכדי
שיעשו אלא מפני דבר זה שאם תאמר יהא מות מיד שמא
יאמר לגוי לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד וכיון שאסרו
עד שימתין בכדי שיעשו לא יאמר לגוי לעשות לו שהרי
אינו משתכר כלום מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעש
דבר זה שנעשה בשבת דבר שאינו מלאכה ואין
אסור לעשותו בשב׳ אלא משום שבות מותר לישרא׳ לומר
לגוי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה
צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר
ישר׳ לגוי בשבת לעלות באילן או לשוט על פני המים כדי
להביא לו שופר או סכין למילה או מביא לו מחצר לחצר
שאין עירוב ביניהן מים חמין להרחיץ בהם קטן ומצטער
וכן כל כיוצא בזה הלוקח בית בארץ ישרא׳ מותר לו
לומר לגוי לכתוב לו שטר בשבת שאמירה לגוי בשב׳ אסור
מדבריהם ומשום ישוב ארץ ישרא׳ לא גזרו בדבר זה
וכן הלוקח בית מהם בסוריא שסוריא כארץ ישרא׳ לדבר
זה פוסק אדם עם הגוי על המלאכה וקוצץ דמים
והגוי עושה לעצמו ואע״פ שהוא עושה בשבת מותר וכן
השוכר את הגוי לימי הרבה מותר אע״פ שהוא עושה בשב׳
כיצד כגון ששכר הגוי לשנה או לשתים שיכתוב לו או
שיארוג לו הרי זה כותב ואורג בשבת ומותר כאלו קצץ עמו
שיכתוב לו ספר או שיארוג לו בגד שהוא עושה בכל עת
שירצה והוא שלא יחשוב עמו יום יום ברא׳ בצנעה
שאין מכירין הכל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישרא׳
היא אבל אם היתה ידועה וגלוי ומפורסם אסורה שהרואה
את הגוי עוסק אינו יודע שקצץ ואומר שפלוני שכר הגוי
לעשות לו מלאכה בשבת לפיכך
הפוסק עם הגוי לבנות לו חצירו או כותלו או לקצור
את שדהו או ששכרו שנה או שתים לבנות לו חצר או
ליטע לו כרם אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחו׳
אסו לו להניחן לעשו בשב מפני הרואי׳ שאינ יודעי׳ שפסק
ואם היתה המלאכה חוץ לתחום מותר שאין שם ישראל
שיראה את הפועלין כשהן עושין בשבת וכן מותר
לאדם להשכיר כרמו או שדהו לגוי אף על פי שהוא זורען
ונוטען בשבת שהרואה יודע ששכורין הן או באריסות
נתן להן ודבר ששם ישרא׳ בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב
אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריסות אסור
להשכירו לגוי מפני שהגוי עושה באותו המקום מלאכה
בשבת והוא נקרא על שם הישרא׳ בעליו מותר
להשאיל כלים ולהשכירן לגוי ואף על פי שהוא עושה בהן
מלאכה בשבת מפני שאין אנו מצווים על שביתת הכלים
אבל בהמתו ועבדו אסור מפני שאנו מצווין על שביתת
בהמה ועבד המשתתף עם הגוי במלאכה או בסחורה
בחנות אם התנו בתחלה שיהיה שכר השבת לגוי לבדו
אם מעט אם הרבה ושכר יום אחד כנגד יום השבת
לישרא׳ לבדו מותר ואם לא התנו בתחלה כשיבואו לחלוק
נוטל הגוי שכר השבתות כולן לבדו והשאר חולקין אותו
ואינו מוסיף לו כלום כנגד יום השבת אלא אם כן התנה
בתחלה וכן אם קבלו שדה בשותפות דין אחד הוא
ואם לא התנו ובאו לחלוק השכר ולא היה שכר שבת ידוע
יראה לי שהגוי נוטל לבדו שביע השכר והשאר חולקין
הנותן מעות לגוי להתעסק בהן אף על פי שהגוי נושא
ונותן בשבת חולק עמו בשכר בשוה וכן הורו כל הגאונים
לא יתן אדם בערב שבת כלים לאומן גוי

לעשותן אע״פ שפסק עמו אלא בכדי שיצא בהן מביתו
קודם שחשיכ׳ וכן לא ימכור אדם חפציו לגוי ולא ישאילנו
ולא ילונו ולא ימשכננו ולא יתן לו במתנה אלא בכדי
שיצא באותו חפץ מפתח ביתו קודם השבת שכל זמן
שהוא בביתו אין אדם יודע אימתי נותן לו וכשיצא הגוי
מביתו בשבת והחפץ ישרא׳ בידו יראה כמי שהלוהו לגוי או
משכנו או פסק עמו או מכר לו בשבת הנותן אגרת
לגוי להוליכה לעיר אחרת אם קצץ עמו שכר הולכה מות
ואפילו נתנה לו ערב שבת עם חשיכה והוא שיצא בה
מפתח ביתו קודם השבת ואם לא קצץ אם יש במדינה
אדם קבוע שהוא מקבץ האגרות ושולח אותם לכל מדינה
ומדינה עם שלוחיו מותר ליתן לגוי האגרת והוא שיהיה
שהות ביום כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה קודם השבת
שמא זה שמקבץ האגרות ושולחן ביתו סמוך לחומה הוא
ואם אין שם אדם קבוע לכך אלא הגוי שנותנין לו האגרת
הוא שמוליכה לעיר אחרת אסור לשלוח ביד גוי האגרת
לעולם אלא אם כן קצץ לו דמים גוי שהביא חפציו
בשבת והכניסן לבית ישרא׳ מותר ואפילו אמר לו הניחן
בזוית זו הרי זה מותר ומזמנין את הגוי בשבת ונותנין
לפניו מזונות לאוכלן ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו מפני
שאין שביתתו עלינו וכן נותנין מזונות לפני הכלב בחצר
ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו מי שהיה בא בדרך
וקדש עליו היום והיו עמו מעות נותן כיסו לנכרי להוליכו
לו ולמוצאי שבת לוקחו ממנו ואף על פי שלא נתן לו שכר
על זה ואף על פי שנתנו לו משחשיכה מותר מפני שאדם
בהול על ממונו ואי אפשר שישליכנו ואם לא תתיר לו
דבר זה שאין איסורו אלא כדברי סופרים יבא להביאו
בידו ועובר על מה שכתוב בתורה ברא׳ בכיסו אבל
מציאה לא יתן לנכרי אלא מוליכה בפחות פחות מארבע
אמות ישרא׳ שעשה מלאכה בשבת אם עבר
ועשה בזדון אסור לו ליהנות באותה מלאכה לעולם ושאר
ישרא׳ מותר להם ליהנות בה למוצאי שבת מיד שנאמר
ושמרתם את השבת כי קדש היא היא קדש ואין מעשיה
קדש כיצד ישרא׳ שבשל בשבת במזיד למוצאי שבת
יאכל לאחרים אבל לו לא יאכל עולמית ואם בשל בשגגה
למוצאי שבת יאכל בין הוא בין אחרים מיד וכן כל כיוצא
בזה פירות שיצאו חוץ לתחום והחזרו בשוגג
יאכלו בשבת שהרי לא נעשה בגופן מעשה ולא נשתנו
במזיד לא יאכלו עד מוצאי שבת השוכר את
הפועל לשמור לו את הפרה ואת התינוק לא יתן לו שכרו
של שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו ואם היה השכיר
שכיר שבת או שכיר שנה נותן לו שכרו משלם לפיכך
אחריות שבת עליו ולא יאמר לו תן לי שכרי של שבת אלא
אומר לו תן לי שכרי של שנה או של עשרה ימים

פרק שביעי

מלאכות שחייבין עליהן סקילה וכרת במזיד או קרבן
חטאת בשגגה מהן אבות ומהן תולדות ומנין כל
אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואלו הן
החרישה והזריעה והקצירה והעימור והדישה
והזרייה והברירה והטחינה וההרקדה והלישה
והאפייה והגזיזה והלבון והנפוץ והצביעה
והטוויה ועשיית הנירין והנסכת המסכה והאריגה
והבציעה והקשירה וההתרה והתפירה והקריעה
והבניין והסתירה והכאה בפטיש והצידה
והשחיטה וההפשטה וההעבדה ומחיקת העור
וחתוכו והכתיבה והמחיקה והשרטוט וההבערה
והכיבוי וההוצאה מרשות לרשות כל אלו המלאכות
וכל שהוא מענינם הן הנקראין אבות מלאכות כיצד הוא
ענינם אחד החורש או החופר או העושה חריץ הרי זה אב
מלאכה שכל אחת ואחת מהן חפירה בקרקע וענין אחד
הוא וכן הזורע זרעים או הנוטע אילנות או המבריך
אילנות או המרכיב או הזומר כל אלו אב אחד הן מאבות

מלאכות וענין אחר הוא שכל אחת מהן לצמח דבר
הוא מתכוין וכן אחר הקוצר תבואה או קטנית או
הבוצר ענבים או הגודר תמרים או המוסק זתי או האורה
תאנים כל או אב מלאכה אחת הן שכל אחת מהן לעקור
דבר מגידוליו מתכוין ועל דרך זו שאר האבות התולד
היא המלאכה הדומה לאב מאו האבות כיצד המחתך את
הירק מעט לבשלו הרי זה חיי שזו המלאכה תולדת טחינה
שהטוחן לוקח גוף אחר ומחלקו לגופים הרבה וכל העושה
דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן וכן הלוקח לשון של
מתכת ושף אותו כדי ליקח מעפרו כדרך שעושין צורפי
הזהב הרי זה תולדת טחינה וכן הלוקח חלב ונתן בו קיבה
כדי לחבצו הרי זה חייב משום תולדת בורר שהרי הפריש
הקום מן החלב ואם גבנו ועשהו גבינה חייב משום בונה
שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחר
הרי זה דומה לבנין וכן לכל מלאכה ומלאכה מאו האבות
יש להן תולדות על דרך זו שאמרנו ומגוף המלאכ הנעשי
בשבת תידע מעין אי זה אב היא ותולדת אי זה אב היא
אחר העושה אב מאבות מלאכות או תולדת מן התולדות
במזו חייב כרת ואם באו עדים נסקל בשוגג חייב חטאת
קבועה אם כן מה הפרש יש בין האבות והתולדות אין
ביניהן הפרש אלא לענין הקרבן בלבד שהעושה בשוגג
אם עשה אבות הרבה בהעלם אחד חייב חטאת אחר
על כל אב ואב ואם עשה אב ותולדותיו בהעל אחר אינו
חייב אלא חטאת אחד כיצד הרי שחרש וזרע וקצר
בשבת בהעלם אחד חייב שלש חטאו ואפי עשה הארבעי
חסר אחד בשגגה כגון ששכח שאו המלאכות אסורו לעשו
בשבת חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת אחר אבל אם
טחן וחתך הירק ושף לשון של מתכת בהעלם אחר אינו
חייב אלא חטאת אחר שהרי לא עשה אלא אב אחר
ותולדותיו וכן כל כיוצא בוה
העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחר
אינו חייב אלא חטאת אחת כיצד הרי שורע ונטע והבריך
והרכיב וזמר בהעלם אחר אינו חייב אלא חטאת אחת
שכולן אב אחר הן וכן כל כיוצא בוה

פרק שמיני

החורש כל שהוא חייב המנכש בעיקרי האילנות
והמקרסם עשבים או המזרד את השריגים כדי לייפות את
הקרקע הרי זה תולדת חורש ומשיעשה כל שהוא חייב
וכן המשוה פני השדה כגון שהשפיל התל ורדדו או מילא
הגיא חייב משום חורש ושיעורו כל שהוא וכן כל המשוה
גומות שיעורו כל שהוא הזורע כל שהוא חייב הזומר
את האילן כדי שיצמח הרי זה מעין זורע אבל המשקה
צמחין ואילנות בשבת הרי זה תולד זורע וחיי בכל שהוא
וכן השורה חטין ושעורין וכיוצ בהן במים הרי זה תולדת
זורע וחייב בכל שהוא הקוצר כגרוגר חיי ותולש תולדת
קוצר הוא וכל העוקר דבר מגידוליו חייב משום קוצר
לפיכ צנור שעלו בו עשבים וכשות שעלה בספנה ועשבי
שצמחו על גב החבית התולש מהן חייב שזה הוא מקום
גידולן אבל התולש מעציץ שאינו נקוב פטור מפני
שאין זה מקום גידולו ועציץ נקוב בכדי שרש קטן הרי
הוא כארץ והתולש ממנו זרע חייב כל זרע שקצירתו
מצמחת אותו ומגדלתו כגון אספסתא וסלקא הקוצרו
בשגגה חייב שתי חטאות אחת מפני שהוא קוצר ואחת
מפני שהוא נוטע וכן הזומר והוא צריך לעצים חייב משו
קוצר ומשום נוטע גבשושית של עפר שעלו בה עשבים
הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות חייב משום
תולש היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ חייב משום
זורע תאנים שיבשו באיביהן וכן אילן שיבשו פירותיו
בו התולש מהן בשבת חייב אף על פי שהן כעקורין לענין
טומאה התולש עולשין והמזרד זרדין אם לאכילה
שיעורו כגרוגרת ואם לבהמה שיעורו כמלוא פי גדי ואם
להסקה שיעורו כדי לבשל ביצה המעמר אוכלין אם
לאכילה שיעורו כגרוגרת ואם עמר לבהמה שיעורו כמלוא
פי גדי ואם להסקה שיעורו כדי לבשל ביצה וביצה
האמורה בכל מקום היא ביצה בינונית של תרנגולין וכל
מקום שנאמר כדי לבשל ביצה הוא כדי לבשל כגרוגרת
מביצה וגרוגר אחר משלש בביצה ואין עמור אלא בגדולי
קרקע המקבץ דבילה ועשה ממנה עגול או שנקב
תאנים והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחר הרי זה
תולדת מעמר וחייב וכן כל כיוצא בזה הדש כגרוגרת
חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע והמפרק הרי הוא
תולדת הדש החולב את הבהמה חייב מפני שהוא
מפרק וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משו מפרק והוא
שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה אבל אם נתכוון
להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל ואינו חייב עד
שיהיה בדם או בחלב שהוציא כגרוגרת ברא בחובל
בבהמה וחיה וכיוצ בהם אבל החובל בחבירו אף על פי
שנתכוון להזיק חייב מפני נחת רוחו שהרי נתקררה דעתו
ושככה חמתו והרי הוא כמתקן ואף על פי שאינו צריך
לדם שהוציא ממנו חייב שמנה שרצים האמורים
בתורה הן שיש להן עורות לענין שבת כמו חיה ובהמה
ועוף אבל שאר שקצים ורמשי אין להן עור לפיכך החובל
בהן פטור ואחד החובל בבהמה חיה ועוף או בשמונה
שרצים ועשה בהן חבורה ויצא מהם דם או שנצרר הדם
אף על פי שלא יצא חייב הסוחט את הפירות חייב
משום מפרק ואינו חייב עד שיהיה במשקין שסחט כגרוגר
ואין חייבין מן התורה אלא על דריכת זתים וענבים
בלבד ומותר לסחוט אשכול של ענבים לתוך האוכל
שמשקה הבא לאוכל אוכל הוא ונמצא כמפרק אוכל
מאוכל אבל אם סחט לכלי שאין בו אוכל הרי זה דורך
וחייב והחולב לתוך האוכל או היונק בפיו פטור ואינו חיי
עד שיחלוב לתוך הכלי הזורה או הבורר כגרוגרת
חייב והמחבץ הרי הוא תולדת בורר וכן הבורר
שמרים מתוך המשקין הרי זה תולדת בורר או תולדת
מרקד וחייב שהזורה והבורר והמרקד דומין עניניהם זה
לזה ומפני מה מנו אותן בשלשה מפני שכל מלאכה שהית
במשכן מונין אותה בפני עצמה הבורר אוכל מתוך
פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובירר מין ממין
אחר בנפה ובכברה חייב בקנון או בתמחוי פטור ואם
בירר בידו לאכול לאלתר מותר והבורר פסולת מתוך
האוכל אפי בידו אחת חייב והבורר תורמוסין מתו פסולת
שלהן חייב מפני שהפסולת שלהן ממתקת אותן כשישלקו
אותן עמהם ונמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב
הבורר אוכל מתוך פסולת בידו להניחו אפי לבו ביום
נעשה כבורר לאוצר וחייב היו לפניו שני מיני
אוכלין מעורבין בורר אחר מאחר ומניח לאכול מיד ואם
בירר והניח לאחר זמן אפי לבו ביום כגון שבירר בשחרו
לאכול בין הערבים חייב
המשמר יין או שמן או מים וכן שאר המשקין במשמרת
שלהן חייב והוא שישמר כגרוגרת אבל מסננין יין שאין
בו שמרים או מים צלולין בסודרין ובכפיפה מצרית כדי
שיהא צלול ביותר ונותנין מים על גבי שמרים בשביל
שיצלו ונותנין ביצ טרופה למסננת של חרדל כדי שיצלל
חרדל שלשו מערב שבת למחר ממחה ושותה בין ביד בין
בכלי וכן יין מגתו כל זמן שהו תוסס טורף חבי בשמריה
ונותן לתו הסודרין שעדין לא נפרשו השמרי מן היין יפה
יפה וכל היין כגוף אחר הוא וכן החרדל וכל כיוצא בו
הטוחן כגרוגרת חייב וכל השוחק תבלין וסמנין במכתשת
הרי זה טוחן וחייב המחתך ירק תלוש הרי זה תולדת
טוחן וכן הנוסר עצים ליהנו בנסורת שלהן או השף לשון
של מתכת חייב כשישוף כל שהוא אבל המחתך עצים
אינו חייב עד שידקדק מהן כדי לבשל כגרוגרת מביצה
המרקד כגרוגרת חייב הלש כגרוגרת חייב המגבל
את העפר הרי זה תולדת לש וכמה שיעורו כדי לעשות
פי כור של צורפי זהב ואין גבול באפר ולא בחול הגס

ולא במורסן ולא בכיוצ׳ בהן והנותן זרע שומשומין או זרע פשתן וכיוצא בהן במים חייב משום לש מפני שהן מתערבין ונתלין זה בזה

פרק תשיעי

האופה כגרוגרת חייב אחד האופה את הפת או המבשל את המאכל או את הסממנין או המחמם את המים הכל ענין אחד הוא שיעור המחמם את המים כדי לרחוץ בהן אבר קטן ושיעור מבשל סממנין כדי שיהיו ראויין לדבר שמבשלין אותן לו הנותן ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ונתגלגלה חיי׳ שהמבשל בתולדת האור כמבשל באור עצמה וכן המדי׳ בחמין מליח הישן או קולים האספנ׳ והוא דג דק ורך ביותר הרי זה חייב שהדחתן בחמין זה הוא גמר בישולן וכן כל כיוצא בהן המפקיע את הביצ׳ בבגד חם או בחול ובאבק דרכים שהן חמים מפני השמש אעפ׳ שנצלית פטור שתולדות חמה אינם כתולדות האש אבל גזרו עליהן מפני תולדות האור וכן המבשל בחמי טבריה וכיוצא בהם פטור המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו או דבר שאינו צריך בישול כלל פטור אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים ואחר נתן את הקדרה ואחד נתן את המים ואחר נתן את הבשר ואחר נתן את התבלין ובא אחר והגיס כולם חייבים משום מבשל שכל העושה דבר מצרכי הבישול הרי זה מבשל אבל אם שפת אחד את הקדרה תחלה ובא אחר ונתן את המים ובא אחר ונתן את הבשר ובא אחר ונתן את התבלין ובא אחר ונתן את האור ובא אחר ונתן עצים על האור ובא אחר והגיס שנים האחרונים בלבד חייבין משום מבשל הניח בשר על גבי גחלים אם נצלה בו כגרוגרת אפי׳ בשנים ושלשה מקומות חייב לא נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב נתבשל חצי בישול מצד אחד פטור עד שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדיו שכח והדביק פת בתנור בשבת ונזכר מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבוא לידי מלאכה המתיך אחד ממיני מתכות כל שהוא או המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגופרית וכיוצא בהם הרי זה תולדת מבשל וחיי׳ וכן המבשל כלי אדמה עד שיעשו חרס חייב משום מבשל כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל

הגוזז צמר או שיער בין מן הבהמה בין מן החיה בין מן החי בין מן המת אפילו מן השלח שלהן חייב כמה שיעורו כדי לטוות ממנו חוט שארכו כרוחב הסיט כפול וכמה רוחב הסיט כפול כדי למתוח מן בוהן של יד עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהן בכל כוחו והוא קרוב לשני שלישי זרת התולש כנף מן העוף הרי זה תולדת גוזז השווה את הצמר מן החי פטור שאין דרך גזיזה בכך ואין דרך ניפוץ בכך ואין הדרך טויה בכך הנוטל צפרניו או שערו או שפמו או זקנו הרי זה תולדת גוזז וחייב והוא שיטול בכלי אבל אם נטלן בידו בין לו בין לאחר פטור וכן החותך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי פטור בין לו בין לאח׳ ומותר לחתוך יבלת במקדש ביד אבל לא בכלי ואם היתה יבשה חותכה אף בכלי עובד

הנוטל שערו בכלי כמה יטול ויהיה חייב שתי שערות ואם ליקט לבנות מתוך שחורות אפילו אחת חייב צפורן שפירשה רובה וציצין של עור שפרשו רובן אם פירשו כלפי למעלה ומצערות אותו מותר ליטול אותן בידו אבל לא בכלי ואם נטלן בכלי פטור ואם אינן מצערו אותו אפי׳ ביד אסור ואם לא פירשו רובן אפילו מצערות אותו אסור לנטלן בידו ואם נטלן בכלי חייב המלבן את הצמר או את הפשתן או את השני וכן כל כיוצא בהן ממה שדרכן להתלבן חייב וכמה שיעורו כדי לטוות ממנו חוט אחד אורכו כמלוא רוחב הסיט כפול שהוא אורך ארבעה טפחים

המכבס בגדים הרי הוא תולדת מלבן וחייב והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו הרי זה מכבס וחייב שהסחיטה מצרכי כיבוס היא כמו שההגסה מצרכי הבשול ואין סחיטה בשיער והוא הדין לעור שאין חייבין על סחיטתו המנפץ את הצמר או את הפשתן או את השני וכיוצא בהן חייב וכמה שיעורו כדי לטוות ממנו חוט אחד אורכו ארבעה טפחים והמנפץ את הגידים עד שיעשו כצמר כדי לטוות אותן הרי זה תולדת מנפץ וחייב

הצובע חוט שאורכו ארבעה טפחים או דבר שאיפשר לטוות ממנו חוט כזה חייב ואין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים אבל צבע שאינו מתקיים כלל כגון שהעבי׳ כרק או ששר על גבי ברזל או נחשת וצבעו׳ פטור שהרי אתה מעבירו לשעתו ואינו צובע כלום וכל שאין מלאכתו מתקיימת בשבת פטור העושה עין הצבע הרי זה תולדת צובע וחייב כיצד כגון שנתן קלקנתוס לתוך מי עפצא שנעשה הכל שחור או שנתן איסטיס לתוך מי כרכום שנעשה הכל ירוק וכן כל כיוצא בזה וכמה שיעורו כדי לצבוע בו חוט שארכו ארבעה טפחים הטווה אורך ארבע טפחים מכל דבר הנטוה חייב אחד הטוה את הצמר או את הפשתן או את הנוצה או את השיער או את הגידי׳ וכן כל כיוצא בהן העושה את הלבד הרי זה תולדת טוה וחייב והוא שילבד דבר שאיפשר לטוות ממנו אורך ארבעה טפחים בעובי בינוני העושה שני בתי נירין חייב העושה נפה או כברה או סל או סבכה או שסרג מטה בחבלים הרי זה תולדת עושה נירין ומשיעשה שני בתים כאחד מכל אילו חייב וכן כל העושה שני בתי נירין בדבר שעושין אותו בתים בתים כגון או חייב דרך האורגין שמותחין החוטין תחלה באורך היריעה וברחבה ושנים אוחזין זה מיכן וזה מיכן ואחד שובט בשבט על החוטין ומתקן אותן זה בצד זה עד שתעשה כולה שתי בלא ערב ומתיחת החוטין כדרך האורגין היא הנסכת הכככה וזה המותח נקרא מיסך וכשכופלין אותה ומתחיל להכנים השתי בערב נקרא אורג המיסך חייב והוא מלאכה מאבות מלאכות והשובט על החוטין עד שיפרקו ויתקנם הרי זה תולדת מיסך וככה שיעורו משיתקן רוחב שתי אצבעות וכן האורג שני חוטין ברוחב שתי אצבעות חייב בין שארגן בתחלה בין שהיה מקצת הבגד ארוג וארג על הארוג שיעורו שני חוטין ואם ארג חוט אחד והשלים בו הבגד חייב ארג בשפת היריעה שני חוטין ברוחב שלשה בתי נירין חייב הא למה זה דומה לאורג צלצול קטן ברוחב שלשה בתי נירין המדקדק את החוטין ומפרידן בעת האריגה הרי זה תולדת אורג וכן הקולע את הנימין הרי זה תולדת אורג ושיעורו משיעשה קליעה באורך שתי אצבעות הבוצע שני חוטין חייב ובוצע הוא המפריד את הארוג בין שהוציא הערב מן השתי או שהעביר השתי מעל הערב הרי זה בוצע וחייב והוא שלא יהא מקלקל אלא יתכוין לתקן כדרך שעושין אלו שמאחין את הבגדים הקלים ביותר שבוצעין ואחר כך מאחין והוזרין ואורגין חוטין שבצעו עד שיעשו שני הבגדים או שני הקרעים אחד והסותר את הקליעה לתקן הרי זה תולדת בוצע ושיעורו כשיעור הבוצע

פרק עשירי

הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב כגון קשר הגמלים וקשר הספנין וקשרי רצועו׳ מנעל וסנדל שקושרי׳ הרצענין בשעת עשייתן וכן כל כיוצא בזה אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור וקשר שאינו של קיימא ואינו מעשה אומן מותר לקושרו לכתחלה כיצד נפסקה לו רצועה וקשרה נפסק החבל וקשרו או שקשר חבל בדלי או שקשר הסן בהמה הרי זה פטור וכן כל כיוצא באו הקשרים שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותן לקיימא וכל קשר שאינו של קיימא אם קשרו קשר

אומן הרי זה אסור קושרת אשה מפתחי החלוק
אעפ שיש לו שני פתחים וחוטי סבכה אעפ שהוא רפוי
ורצועו מנעל וסנדל שקושרין אותן על הרגל בשע מלבוש
ונודות יין ושמן אעפ שיש לו שתי אזנים וקדרה של בשר
אעפ שיכולה להוציא הבשר ולא תתיר הקשר וקושרין
דלי במשיחה או באבנט וכיוצא בו אבל לא בחבל וקושרי
לפני הבהמה או ברגלה בשביל שלא תצא אעפ שיש לה
שני אסרות וחבל שהיה קשור בפרה קושרו באבוס היה
קשור באבוס קושרו בפרה אבל לא יביא חבל מתוך ביתו
ויקשור בפרה ובאבוס ואם היה חבל גרדי שמות לטלטלו
הרי זה מביא וקושר בפרה ובאבוס מפני שכל אלו הקשרים
מעשה הדיוט הן ואינן של קיימא אלא פעם קושר ופעם
מתיר ולפיכך מותר לקשור אותן לכתחלה חותלות של
תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותך ונוטל ואוכל
כל שראוי למאכל בהמה מותר לקשור אותו בשבת
לפיכך אם נפסקה רצועת סנדלו בכרמלית נוטל גמי לח
הראוי למאכל בהמה וכורך עליו וקושר הגמי נשמטה לו
רצועת מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל מותר להחזיר
הרצועות למקומם ובלבד שלא יקשור העניבה
מותרת לפי שאינה מתחלפת בקשירה לפיכ חבל שנפסק
מקבץ שני קצותיו וכורך עליו משיחה ועונב עניבת
מות לקשור קשר שאינו של קיימא לדבר מצוה כגו שיקשו
למדור שיעור משיעורי התורה נימת כנור שנפסק קושרין
אותה במקדש אבל לא במדינה ולא יקשור נימא לכתחלה
אפילו במקדש כל קשר שחייבין על קשרו כך חייבי
על התירו וכל קשר שהקושר אותו פטור כך המתיר אותו
פטור וכל קשר שמותר לקשרו כך מותר להתירו
הפותל חבלים מן ההוצין ומן החלף או מחוטי צמר או
מחוטי פשתן או חוטי שער וכיוצא בהן הרי זה תולדת
קושר וחייב ושיעורו כדי שיעמוד החבל בפתילתו בלא
קשירה שנמצאת מלאכתו מתקיימת וכן המפריד
את הפתיל הרי זה תולדת מתיר וחייב והוא שלא יתכוין
לקלקל בלבד ושיעורו כשיעור הפותל
התופר שתי תפירות חייב והוא שקשר ראשי החוט מיכאן
ומיכאן כדי שתעמוד התפירה ולא תשמט אבל אם תפר
יתר על שתי תפירות אף על פי שלא קשר חייב שהרי
מתקיימת התפירה והמותח חוט של תפירה בשבת חייב
מפני שהוא מצורכי התפירה הקורע כדי לתפור
שתי תפירות על מנת לתפור שתי תפירות חייב אבל
הקורע להפסידה פטור מפני שהוא מקלקל הקורע בחמתו
או על מת שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמישב את
רעתו בדבר זה וינוח יצרו והואיל וחמתו שוככת בדבר
זה הרי הוא כמתקן וחייב והפותח בית הצואר בשבת
חייב המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים
וכיוצא בו הרי זה תולדת תופר וחייב וכן המפרק ניירות
רבוקין או עורות רבוקין ולא נתכוון לקלקל בלבד הרי זה
תולדת קורע הבונה כל שהוא חייב המשוה פני
הקרקע בבית כגון שהשפיל תל או מילא גיא הרי זה בונה
וחייב אחר נתן את האבן ואחר נתן את הטיט הנותן
הטיט חייב ובנרבך העליון אפילו העלה את האבן והניחה
על גב הטיט חייב שהרי אין מניחין עליה טיט אחר
והבונה על גבי כלים פטור העושה אהל קבוע
הרי זה תולדת בונה וחייב וכן העושה כלי אדמה כגון
תנור וחבית קודם שישרפו הרי זה תולדת בונה וחייב
וכן המגבן את הגבינה הרי זה תולדת בונה ואינו חייב
עד שיגבן כגרוגרת המכנים יד הקרדום בתוך
העין שלו הרי זה תולדת בונה וכן כיוצא בו וכן התוקע
עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד
שנתאחר הרי זה תולדת בונה וחייב העושה נקב
כל שהוא בלול של תרנוגלין כדי שיכנס להן האורה חייב
משום בונה המחזיר דלת של בור ושל דות ושל יציע
חייב משום בונה הסותר כל שהוא חייב והוא שיסתור
על מנת לבנות אבל אם סתר דרך השחתה פטור הסותר
אהל קבוע או שפרק עץ תקוע הרי זה תולדת סותר
וחייב והוא שיתכוין לתקן המכה בפטיש הכאה אחת
חייב וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה הרי זה תולדת
מכה בפטיש וחייב כיצד המנפח בכלי זכוכית והצר בכלי
צורה אפיל מקצת הצורה והמגרר כל שהוא והעושה נקב
כל שהוא בין בעץ בין בבנין בין במתכת בין בכלים הרי
זה תולדת מכה בפטיש וחיי וכל פתח שאינו עשוי להכני
ולהוציא אין חייבין על עשייתו המפיש שחין בשבת
כדי להרחיב פי המכה כדר שהרופאין עושין שהן מתכונין
ברפואה להרחיב פי המכה הרי זה חייב משום מכה בפטי
שזו היא מלאכ הרופא ואם הפישה להוציא ממנה הליחה
שבה הרי זה מותר המסתת את האבן כל שהוא
חייב משום מכה בפטיש המצדד את האבן ביסוד
הבנין ותקנה בידו והושיבה במקום הראוי לה חייב משום
מכה בפטיש הלוקט יבולת שעל גבי בגדים בידו כגון
אלו היבולות שבכלי צמר חייב משום מכה בפטיש והוא
שיקפיד עליהן אבל אם הסירן דרך עסק הרי זה פטור
המנער טלית חרשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצהוב
והלבן הנתלה בה כדרך שהאומנין עושין חייב חטאת
ואם אינו מקפיד מותר הצר דבר שדרך מינו לצוד
אותו חייב כגון חיה ועופות ודגים והוא שיצור אותן למקו
שאינו מחוסר צידה כיצד כגון שרדף אחרי צבי עד
שהכניסו לבית או לגינה או לחצר ונעל בפניו או שהפריח
את העוף עד שהכניסו למגדל ונעל בפניו או ששלה דגים
מן הים בתוך ספל של מים הרי זה חייב אבל אם הפריח
צפור לבית ונעל לפניו או שהבריח דג ועקרו מן הים
לבריכה של מים או שרדף אחר צבי עד שנכנס לטרקלין
רחב ונעל בפניו הרי זה פטור שאין זו צידה גמורה שאם
יבא לקחתו צריך לרדוף אחריו ולצוד אותו משם לפיכך
הצר ארי אינו חייב עד שיכניסנו לכיפה שלו שהוא נאסר
בה כל מקום שאם ירוץ בו יגיע לחייה בשהיה
אחת או שהיו הכתלי קרובין זה לזה עד שיפול צל שניהם
לאמצע כאחד הרי זה מקום קטן ואם הבריח הצבי
וכיוצא בו לתוכו חייב ומקום שהוא גדול מזה המבריח
חיה ועוף לתוכו פטור אחד שמנה שרצים האמורין
בתורה ואחד שאר שקצים ורמשים שיש למינן צידה
הצר אחד מכולן בין לצורך בין שלא לצורך או לשחק בהן
חייב הואיל ונתכוון לצוד וצד שמלאכה שאינה צריכה
לגופה חייב עליה הצד את הישן ואת הסומא חייב
המשלח כלבים כדי שיצורו צבאים וארנבים וכיוצא בהן
וברח הצבי מפני הכלב והיה הוא רודף אחר הצבי או
שעמד בפניו והבהילו עד שהגיע הכלב ותפשו הרי זה
תולדת הצד וחייב וכן העושה כדרך הזו בעופות
צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב נעלוהו שנים
פטורין אם אין אחד יכול לנעול ונעלוהו שנים חייבין
ישב אחד על הפתח ולא מילאהו וישב השני ומילאהו
השני חייב ישב הראשון ומילאהו ובא השני וישב
בצדו אף על פי שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב
והשני לא עשה כלום ומותר לו לישב במקומו עד הערב
ולוקח הצבי למה זה דומה לנועל ביתו לשמרו ונמצא צבי
שמור בתוכו שלא עשה כלום נכנסה לו צפור תחת כנפיו
יושב ומשמרה עד שתחשך ומותר הצר צבי זקן
או חיגר או חולה או קטן פטור המפרק בהמה חייה ועוף
מן המצודה פטור הצר חייה ועוף שברשותו כגון
אווזין ותרנוגלין ויוני עלייה פטור הצר דבר שאין
במינו צידה כגון חגבים וגזמים חוזין צרעין ויתושין
ופרעושין וכיוצא באילו הרי זה פטור רמשים
המזיקין כגון נחשים ועקרב וכיוצא בהן אף על פי שאינן
ממיתין הואיל ונושכין מותר לצור אותם בשבת והוא
שיתכוין להנצל מנשיכתן כיצד הוא עושה כופה כלי עליהן
או מקיף עליהן או קושרן כדי שלא יזיקו

פרק אחד עשר

השוחט חייב ולא שוחט בלבד אלא כל הנוטל נשמה לאחד
מכל מיני חיה ובהמה ועוף ודג ושרץ בין בשחיטה או
בנחירה או בהכאה חייב החונק את החי עד שימות הרי
זה תולדת שוחט לפיכך אם העלה דג מספל של מים
והניחו עד שמת חייב משום חונק ולא עד שימות אלא
כיון שיבש בו כסלע בין סנפיריו חייב שעוד אינו יכול
לחיות הושיט ידו למעי הבהמה ודלדל עובר
שבמעיה חייב רמשים שהן פרין ורבין מזכר ונקבה
או נהוין מן העפר כמו הפרעושין ההורג אותו חייב
כהורג בהמה וחיה אבל רמשים שהויתן מן הגללים ומן
הפירות שהבאישו וכיוצא בהן כגון תולעים של בשר
וכתולעים שבתוך הקטניות ההורגן פטור המפלא
כליו בשבת מולל את הכנים וזורקן ומותר להרוג את
הכנים בשבת מפני שהן מן הזיעה חיה ורמש שהן
נושכין וממיתין ודאי כגון זבוב שבמצרים וצרעה שבנינוה
ועקרב שבהדיב ונחש שבארץ ישראל וכלב שוטה בכל
מקום מותר להורגן בשבת כשיראו ושאר כל המזיקים אם
היו רצין אחריו מותר להרגן ואם היו יושבים במקומן או
בורחין מלפניו אסור להורגן ואם דרסן לפי תומו בשעת
הילוכו והרגן מותר המפשיט מן העור כדי לעשות
קמיע חייב וכן המעבד מן העור כדי לעשות קמיע חייב
ואחד המעבד ואחד המולח שהמליחה מין עיבור היא
ואין עיבור באוכלין וכן המוחק מן העור כדי לעשות קמי
חייב ואי זהו מוחק זה המעביר שיער או הצמר מעל העור
אחר מיתה עד שיחליק פני העור המפרק רוכסוסטום
מעל הקלף הרי זה תולדת מפשיט וחייב המפרק
מן העור כדי לעשות קמיע חייב הדורס על
העור ברגלו עד שיתקשה או המרככו בידו ומושכו ומשוה
אותו כדרך שהרצענין עושין הרי זה תולדת מעבר וחייב
המורט נוצה מן האברה הרי זה תולדת מוחק וחייב וכן
הממרח רטייה כל שהוא או שעוה או זפת וכיוצא בהן
מדברים המתמרחין עד שיחליק פנים חייב משום מוחק
וכן השף בידו על העור המתוח בין העמודים חייב משום
מוחק המחתך מן העור כדי לעשות קמיע חייב
והוא שיתכוין למדת אורכו ומדת רחבו ויחתוך בכוונה
הוא שהיא מלאכה אבל אם חתך דרך הפסד או בלא
כוונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק הרי זה פטור
הקוטם את הכנף הרי זה תולדת מחתך וחייב וכן המגרר
ראשי כלנסות של ארז חייב משום מחתך וכן כל חתיכה
שיחתוך חרש עץ מן העצים או חרש מתכת מן המתכות
חייב משום מחתך הנוטל קיסם של עץ מלפניו וקטמו
לחצות בו שיניו או לפתוח בו את הדלת חייב כל
דבר שהוא ראוי למאכל בהמה כגון תבן ועשבים לחים
והוצין וכיוצא בהן מותר לקטום אותן בשבת מפני שאין
בהן תקון כלים ומותר לקטום עצי בשמים להריח בהן
ואף על פי שהן קשים ויבשין ומפשח מהן כל שירצה בין
שפשח עץ גדול בין שפשח עץ קטן הכותב שתי
אותיות חייב המוחק כתב על מנת לכתוב במקום המחק
שתי אותיות חייב הכותב אות אחת גדולה כשתים פטור
מחק אות אחת גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שתי חייב
כתב אות אחת והשלים בה את הספר חייב הכותב
על מנת לקלקל העור חייב שאין חיובו על מקום הכתב
אלא על הכתב אבל המוחק על מנת לקלקל פטור נפלה
ריו על גבי ספר ומחק אותה נפלה שעוה על גבי הפנקס
ומחק אותה אם יש במקומה כדילכתוב שתי אותיות חייב
הכותב אות כפולה פעמים והיא שם אחד
כמו דד תת גג רר שש סס חח חייב והכותב בכל כתב
ובכל לשון חייב ואפילו משני סימיונות הכותב אות אחת
סמוך לכת או כתב על גבי כתב והמתכוין לכתו חת וכתב
שני זיינין וכן כיוצא בזה בשאר אותיו חייב הכותב אות
אחת בארץ ואות אחת בקורה שהרי אין נהגין זה עם זה
או שכתב שתי אותיות בשני דפי פינקס ואינן נהגין זה
עם זה פטור כתבן בשני כותלי זוית או בשני דפי

פינקס ואין נהגין זה עם זה פטור כתבן בשני כותלי זוית
או בשני דפי פינקס והן נהגין זה עם זה חייב לקח
גויל וכיוצא בו וכתב עליו אות אחת במדינה זו והלך
באותו היום וכתב אות שנייה במדינ׳ אחרת במגיל אחרת
חייב שבזמן שמקרבן נהגין זה עם זה ואינן מחוסרין
מעשה לקריבתן הכותב אות אחת אף על פי
שקורין ממנה תיבה שלימה פטור כיצד כגון שכתב מם
והכל קורין אותה מעשר או שכתבה במקום מנין שהרי
היא כמו שכתב ארבעים הרי זה פטור המגיה אות
אחת ועשה אותה שתים כגון שחלק גג החת ונעשית שני
זיינין חייב וכן כל כיוצא בזה הכותב בשמאלו או
לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו פטור איטר שכתב בימינו
שהיא לו כשמאל כל אדם פטור ואם כתב בשמאלו חייב
והשולט בשתי ידיו בשוה וכתב בין בימינו בין בשמאלו
חייב קטן אוחז הקולמוס וגדול אוחז בידו וכותב חייב
גדול אוחז בקולמוס וקטן אוחז בידו וכותב פטור
אין הכותב חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד כגון
דיו ושחור וסיקרא וקומוס וקלקנתוס וכיוצא בהן ויכתוב
על דבר שמתקיים הכתב עליו כגון עור וקלף ונייר ועץ
וכיוצא בהן אבל הכותב בדבר שאין רישומו עומד כגון
משקין ומי פירות או שכתב בדיו וכיוצא בו על עלי
ירקות ועל כל דבר שאינו עומד פטור אינו חייב
עד שיכתו בדבר העומד על דבר העומד וכן אין המוחק
חייב עד שימחוק כתב העומד מעל דבר העומד
הכות על בשרו חייב מפני שהוא עור אף על פי שחמימו
בשרו מעברת הכתב לאחר הזמן הרי זה דומה לכתב
שנמחק אבל המשרט על בשרו צורת כתב פטור הקורע
על העור כתבנית כתב חייב משום כותב הרושם על
העור כתבנית כתב פטור המעביר דיו על גבי סקרא
חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק העביר
דיו על גבי דיו וסקרא על גבי סקרא או סקרא על גבי
דיו פטור רושם תולדת כותב הוא. כיצד הרושם
רשמין וצורות בכותל ובששר וכיוצא בהן כדרך שהציירי
רושמין הרי זה חייב משום כותב וכן המוחק את הרשו
לתקן הרי זה תולדת מוחק וחייב המשרטט כדי
לכתוב שתי אותיות תחת אותו שירטוט חייב הרשי
העצי שמעבירין חוט של סקרא על גבי הקורה כדי שינסו
בשוה הרי זה תולדת משרטט וכן הנבלים שעושין
כן באבנים כדי שיפצל האבן בשוה ואחד המשרטט
בצבע או בלא צבע הרי זה חייב

פרק שנים עשר

המבעיר כל שהוא חייב והוא שיהא צריך לאפר אבל אם
הבעיר דרך השחתה פטור מפני שהוא מקלקל והמבעי
גדישו של חבירו או השורף דירתו חייב אף על פי שהוא
משחית מפני שכוונתו להנקם משונאו והרי נתקררה
דעתו ושככה חמתו ונעשה כקורע על מתו או בחמתו
שהוא חייב וכחובל בחבירו בשעת מריבה שכל או מתקני
הן אצל יצרן הרע וכן המדליק את הנר או את העצים בין
להתחמם בין להאיר הרי זה חייב המחמם את
הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב
המכבה כל שהוא חייב אחד המכבה את הנר ואחד
המכבה את הגחלת של עץ אבל המכבה גחלת של
מתכת פטור ואם נתכוון לצרף חייב שכן לוטשי
הברזל עושין מחמין את הברזל עד שיעשה גחלת ומכבין
אותו במים כדי לחסמו וזהו לצרף שהעושה אותו חייב
והיא תולדת מכבה ומותר לכבות גחלת של מתכת
ברשות הרבים כדי שלא יוזקו בה רבים הנותן שמן לתוך
הנר הדולק חייב משום מבעיר והמסתפק מן השמן שבנר
חייב משום מכבה דליקה שנפלה בשבת המכבה
אותה מפני איבוד ממון חייב שאין איבוד ממון דוחה
שבת אלא איבוד נפשות לפיכך יצאו בני אדם כדי
שלא ימותו ויניחו האש תלהט ואפילו שורפת כל המדינה

כולה ומותר לעשות מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים כדי שלא תעבור הדליקה אפי כלי חרש חדשים מלאים מים עושים מהן מחיצה אף על פי שוודאי מתבקעין ומכבים שגרם כיבוי מותר וכופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחז בקורה תיבה שידה ומגדל שאחז בהן האור מביא עור גדי וכיוצא בו מדברים שאין האור מלהטת אותן ופורשו על הקצה שעדיין לא נשרף כדי שלא תעבור שם האש טלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה וכן ספר תורה שאחז בו האור פושטו וקורא בו ואם כבה כבה ונותן מים מן הצד שעדין לא נתלת בו האור ואם כבתה כבתה שכח נר דלוק על גבי טבלה מנער את הטבלה והוא נופל ואם כבה כבה אבל הניחו מבערב אף על פי שכבה אסור לטלטלה נכרי שבא לכבות אין אומרין לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עלינו אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו והוא שיהיה עושה על דעת אביו אבל מדעת עצמו אין בית דין מצווין להפרישו ובדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד הוצאה והכנסה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא ואעפ שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמרו הרי הוא אומר בתורה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכת לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיוציא כשיעור המועיל מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד ויעקור מרשות זו ויניח ברשות שנייה אבל אם עקר ולא הניח או הניח ולא עקר או שהוציא פחות מכשיעור פטור וכן המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים אינו חייב עד שיעקור כשיעור מצד זה ויניחנו בצד אחרת הזורק מרשות לרשות או המושיט הרי זה תולדת מוציא וחייב וכן הזורק או המושיט בידו מתחלת ארבע לסוף ארבע הרי זה תולדת מוציא וחייב והזורק כל אחד יד פטור המוציא מקצת החפץ מרשו משתי רשויות אלו לרשות שנייה פטור עד שיוציא את כל החפץ כולו מרשות זו לרשות זו קופה שהיא מליאת חפצים אפילו מלאה חרדל והוציא רובה מרשות זו לרשו זו פטור עד שיוציא את כל הקופה וכן כל הדומה לזה שהכלי משים כל שיש בו כחפץ אחד המוציא בין בימינו בין בשמאלו בין בתוך חיקו או שיצא במעות צרורין לו בסדינו חייב מפני שהוציא כדרך המוציאין וכן המוציא על כתיפו חייב אף על פי שהמשאוי למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים שכן היה משא בני קהת במשכן למעלה מעשרה שנאמ בכתף ישאו וכל המלאכות ממשכן לומדין אותן אבל המוציא לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו באזנו ובשערו ובכיס שתפור בבגדו ופי הכיס למטה בין בגד ובגד בפי בגדו במנעלו ובסנדלו פטור שלא הוציא כדרך המוציאין המוציא משאוי על ראשו אם היה משאוי כבד כגון שק מלא או תיבה ומגדל וכיוצא בהן שהוא משים על ראשו ותופש בידו חייב שכן דרך המוציאים ונמצא כמוציא על כתיפו או בידו אבל אם לקח חפץ קל כגון שהניח בגד או ספר או סכין על ראשו והוציאו והוא אינו אוחז בידו הרי זה פטור שלא הוציא כדרך המוציאין שאין דרך רוב העולם להוציא החפצין מונחין על ראשיהן המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים אף על פי שהעבירו למעלה מראשו חייב מותר לאדם לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות על ארבע אמות שהוא עומד בצדן ויש לו לטלטל בכל המרובע הזה ובאמה שלו מודדי ואם היה ננס באיבריו נותנין לו ארבע אמות בבינוניות שלכל אדם ומפי הקבלה אמרו שזה שנאמר בתורה שבו איש תחתיו שלא ישלטל חוץ למרובע זה אלא במרובע

זה שהוא כמדת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו בו בלבד יש לו לטלטל היו שנים מקצת ארבע אמות של זה לתוך ארבע אמות של זה מביאין ואוכלין באמצע ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חבירו ואם היו שלשה והאמצעי מובלע בנתים הוא מותר עמהן והן מותרין עמו ושנים החיצונים אסורין זה עם זה לפיכך מותר לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שעמו בתוך ארבע אמות וכן חבירו לחבירו האחר שבצדו אפי הן מאה ואעפ שהחפץ הולך כמה מילין בשב מותר מפני שכל אחד מהן לא טלטל אלא בתוך ארבע אמות שלו הואיל ויש לו לאדם לטלטל בכל המרובע שהוא ד אמות על ד אמות נמצא מטלטל באורך אלכסונו של מרובע זה חמש אמות ושלשה חומשי אמה לפיכך אין המעביר או הזורק ברשות הרבים חייב עד שיעבי חוץ לחמש אמו ושלשה חומשי אמה וכל מקום שאמרנו מתחלת ארבע לסוף ארבע או המעביר ארבע אמות חייב הוא מתחלת האלכסון של ארבע אמות עד סופו ואם העביר פחות מזה פטור נמצא כאן שלש מדות כיצד העוקר חפץ מרשו הרבים ממקום זה והניחו במקום אחר ברשות הרבים אם היה בין שני המקומות עד ד אמות הרי זה מותר היה ביניהן יתר מד אמות ועדיין הן בתוך חמש אמות ושלש חומשי אמה פטור היה ביניהן חמש אמות ושלשה חומשי אמה בשוה הרי זה חייב שהרי העביר החפץ חוץ לאלכסונו של מרובע

פרק שלשה עשר

אין המוציא מרשות לרשות או המעביר ברשות הרבים חוץ לד אמות חייב עד שיעקור חפץ מעל גבי מקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר ויניח על גבי מקום שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה לפיכך אם עקר החפץ מיד אדם העומד ברשות זו והניחו ביד אדם אחר העומד ברשות שנייה חייב וכן אם היה עומד באחת משתי רשויות אלו ופשט ידו לרשות שנייה ועקר החפץ ממנה או מיד אדם העומד בה והחזיר ידו אליו חייב ואף על פי שלא הניח החפץ במקום שהוא עומד בו הואיל והוא בידו הרי הוא כמונח בארץ היה אוכל ויוצא מרשות לרשות וחישב להוציא האוכל שבפיו מרשות לרשות חייב מפני שמחשבתו משימה פיו מקום אף על פי שלא הוציא כדרך המוציאין וכן מי שהיה עומד באחת משתי רשויות אלו והשתין מים או רקק ברשות שנייה חייב שהרי עקר מרשות זו והניח ברשות שנייה ומחשבתו עושה אותו כאלו עקר מעל גבי מקום ארבעה

היה עומד ברשות זו ופי אמה ברשות שנייה והשתין בה פטור היה עומד באחת משתי רשויות ופשט ידו לרשות שנייה ונטל משם מים מעל גבי גומא מליאה מים והוציאן חייב שהמים כולן כאלו הן מונחין על הארץ אבל אם היה כלי צף על גבי מים ופירו בתוך הכלי ופשט ידו ולקח מן הפירות והוציא פטור שהרי לא נחו הפירות על גבי הארץ ונמצא שלא עקר מעל גבי מקום ארבעה ואין צריך לומ אם היו הפירות צפין על פני המים והוציא שהו פטור וכן אם היה שמן צף על פני המי וקלט מן השמ והוציאו פטור כבר אמרנו שאין המוציא מרשו לרשות חייב עד שיעקור ויניח אבל אם עקר ולא הניח או הניח ולא עקר פטור לפיכך מי שהיה עומד באחת משתי רשויו ופשט ידו לרשות שנייה וחפץ בידו ונטלו אחר ממנו או שנתן אחר לידו חפץ והחזיר ידו אליו שניהם פטורין שזה עקר וזה הניח בדא בשהיתה ידו למעלה משלשה אבל היתה ידו בתו שלשה סמוך לארץ הרי זה כמי שהני בארץ וחייב היה עומד באחת משתי רשויות אלו ופשט חבירו יד מרשות שנייה ונטל חפץ מיד זה העומד ברשו זו והכניסו אצלו או שהוציא חפץ מאצלו והניח ביד זה העומד זה העומד לא עשה כלום שהרי נתן בידו או נטל

מירו וחבירו חייב שהרי עקר והניח היה עומד באחת
משתי רשויות אילו ונתן חבירו חפץ בידו או על גביו
ויצא באותו החפץ לרשות שנייה ועמד שם חייב מפני
שעקירת גופו בחפץ שעליו כעקירת חפץ מאותה רשות
ועמידתו באותו החפץ כהנחת החפץ בקרקע שעמד בה
לפיכך אם יצא בחפץ שבידו או על גביו ולא עמד ברשו׳
שנייה לא חזר ונכנ׳ והוא בידו אפילו יצא ונכנס כל היום
כולו עד שיצא היום פטור לפי שעקר ולא הניח ואפי׳ עמד
לתקן המשאוי עליו עדיין הוא פטור עד שיעמד לנוח
וכן מי שהיתה חבילתו על כתפו ורץ בה אפילו כל היום
אינו חייב עד שיעמוד והוא שיהיה רץ בה אבל אם הלך
מעט מעט הרי זה כעוקר ומניח ואסור לפיכך מי שקדש
עליו היום וחבילתו על כתיפו רץ בה עד שיגיע לביתו
וזורקה שם כל אחר יד עקר החפץ מרשות הרבים
והלך בו פחות מארבע אמות ועמד וחזר והלך פחות
מארבע אמות ועמד אפי׳ כל היום כולו פטור ברא׳ בשעמד
לנוח אבל אם עמד לתקן משאו הרי זה כמהלך וכשיעמוד
חוץ לארבע אמות חייב והוא שיעמוד חוץ לארבע אמות
לנוח אבל אם יעמוד לתקן משאו עדיין הוא כמהלך
ואינו חייב עד שיעמד לנוח חוץ לארבע אמות היה
קנה או רומח וכיוצא בו מונח על הארץ והגביה הקצה
האחר והיה הקצה השיני מונח בארץ והשליכו לפניו וחזר
והגביה הקצה שהיה מונח בארץ והשליכו לפניו על דרך
זו עד שהעביר החפץ כמה מילין פטור לפי שלא עקר
החפץ כולו מעל גבי הארץ ואם משך החפץ וגררו על
הארץ מתחלת ארבע לסוף ארבע חייב שהמגלגל עוקר
הוא עקר חפץ מזוית זו להניחו בזוית אחרת שנמצאת
זו העקירה עקירה המותרת ונמלך בדרך והוציאו לרשות
שנייה פטו׳ מפני שלא היתה עקירה ראשונה לכך ונמצא
כאן הנחה בלא עקירה וכן העוקר חפץ והניחו על חבירו
כשהוא מהלך ובעת שירצה חבירו לעמוד נטלו מעל גבי
חבירו הרי זה פטור שהרי יש כאן עקירה בלא הנחה
הזורק חפץ מרשות לרשות או מתחלת ארבע לסוף ארב׳
ברשות הרבים וקודם שינוח קלטו אחר בידו או קלטו
כלב או נשרף פטור מפני שאין זו הנחה שנתכון לה לפיכ׳
אם נתכוון בשעת זריקה לכך חייב הזורק חפץ מרשות
לרשות והיה קשור בחבל ואגדו בידו אם יכול למשוך
החפץ אצלו פטור שהרי אין כאן הנחה גמורה ונמצא
כמי שעקר ולא הניח הזורק ונחה בתוך ידו של חבירו
אם עמד חבירו במקומו וקבלה הזורק חייב שהרי עקר
והניח ואם נעקר חבירו ממקומו וקיבלה פטור זרק ורץ
הזורק עצמו אחר החפץ וקבלו בידו ברשות אחרת או
חוץ לארבע אמות פטור כאו נעקר אחר וקבלו שאין
ההנחה גמורה עד שינוח החפץ במקום שהיה לו לנוח בו
בשעת עקירה הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד
ורשות הרבים באמצע אע״פ שעבר החפץ באויר רשות
הרבים פטור והוא שיעבור למעלה משלשה אבל אם עבר
בפחות משלשה טפחי׳ סמוך לארץ ונח על גבי משהו אע״פ
שנעקר או נתגלגל ויצא החפץ מרשות היחיד לרשות
אחרת הרי הוא כמי שנשאר עומד ברשות הרבים ולפיכ׳
חייב וכן הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות
היחיד באמצע פטור ואם עבר החפץ בפחות משלשה
סמוך לארץ ונח על גבי משהו אע״פ שחזר ונתגלגל ויצא
לרשות הרבים השנייה הרי הוא כמי שנשאר עומד ברשו׳
היחיד ולפי׳ חייב המעביר ארבע אמות ברשות הרבים
זו עם רשות הרבים השנייה חייב מפני שארבע אמות
בשני רשויות הרבי׳ מצטרפין מפני שלא נח החפץ ברשות
שביניהן המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות
הרבים באמצע חייב ואפילו הושיט למעלה מאויר רשות
הרבים שכן היתה עבודת הלוים במשכן מושיטין את
הקרשים מעגלה לעגלה ורשות הרבים בין שתי העגלות
וכל עגלה ועגלה רשות היחיד היא ברא׳ כשהיו שת׳
רשויות היחיד באורך רשות הרבים כמו שהעגלות
מהלכות ברשות הרבים זו אחר זו אבל אם היו שתי
הרשויות בשני צדי רשות הרבים אף המושיט מרשות
היחיד זו לרשות היחיד שכנגדה פטור שכח ופשט ידו
והיא מלאה פירות והוציאה מחצר זו להכניסה לחצר
שבצדה ונזכר קודם שיכניס והרי ידו תלויה באויר רשות
הרבים מותר להחזירה אליו לחצירו אבל להכניסה לאות
החצר השנייה אסור כדי שלא יעשה מחשבתו שחשב
בשעת שגגה ואם הוצי׳ ידו במזיד הרי זה אסור להחזירה
אצלו לא קנסו אותו שתהא ידו תלויה עד שתחשך

המתכוין לזרוק שמונה אמות ברשות הרבים ונח החפץ
בסוף ארבע חייב שהרי נעשה כשיעור המלאכה ונעשית
מחשבתו שהדבר ידוע שאין זה החפץ מגיע לסוף שמונה
עד שיעבור על כל מקום ומקום מכל השמנה אבל אם
נתכוון לזרוק ארבעה ונח החפץ בסוף שמונה פטור לפי
שנח במקום שלא חשב שתעבור בו וכל שכן שתנוח לפיכ׳
אם חשב בעת זריקה שינוח החפץ בכל מקום שירצ׳ חייב
זרק לתוך ארבע אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות פטור
זרק חוץ לארבע אמות ונתגלגל לתוך ארבע אמות אם
נח על גבי משהו חוץ לארבע אמות ואחר כך נתגלגל
ונכנס לתוך ד׳ אמות חייב ואם לא נח כלל הרי זה פטור

פרק ארבעה עשר

ארב׳ רשויות
לשבת רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור
אי זו היא רשות הרבים מדברות ויערות ושווקים ודרכים
המפולשין להן ובלבד שיהיה רוחב הדרך שש עשרה אמה
ולא יהיה עליו תקרה ואי זו רשות היחיד תל שגבוה עשר׳
טפחים ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר
על כן וכן חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה על
ארבע או יתר על כן וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחיצו׳
גובהן עשרה וביניהן ארבע על ארבע או יתר על כן אפי׳
יש בו כמה מילין אם הוקף לדירה כגון מדינה המוקפת
חומה שדלתותי׳ נגעלות בלילה ומבואות שיש להן שלשה
כתלים ולחי ברוח רביעית וכן חצר ודיר וסהר שהוקפו
לדירה כולן רשות היחיד גמורה הן אפי׳ כלים כגון תיבה
או מגדל של עץ וכוורת וכיוצא בהן אם יש בהן ארבעה
על ארבע בגובה עשרה או יתר על זה הרי הן רשות היחי׳
גמורה עובי הכתלים של רשות היחיד כרשות היחיד
לאחרי עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן אויר רשות היחיד
ברשות היחיד ורשות היחיד אוירה כרשות היחיד עד
לרקיע אבל אויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא
עד עשרה טפחים ולמעלה מעשרה באויר רשות הרבים
מקום פטור הוא אי זו הוא כרמלית תל שיש
בו ארבעה על ארבעה או יתר על כן וגבהו משלשה ועד
עשרה שהכרמלית אינה תופשת אלא עד עשרה ואינה
רחבה פחות מארבעה על ארבעה
וכן חריץ שיש בו ארבעה על ארבע או יתר על כן ועמוק
משלשה עד עשרה וכן מקום שהוקף בארבע מחיצות
גובהן משלשה ועד עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או
יותר על כן וכן קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים והוא
המקום שמוקף שלש מחיצות והרוח הרביעית רשות
הרבים כגון מבוי שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית
וכן הימים והבקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמי׳
כל או כרמלית הן אויר הכרמלית הרי הוא ככרמלית
עד עשרה טפחי׳ ולמעלה מעשרה טפחים באויר הכרמלי׳
הרי הוא מקום פטור לפיכך מעל פני המים שבימים
ושבנהרות עד עשרה טפחים כאויר כרמלית ולמעלה
מעשרה מקום פטור אבל כל העומק המלא מים הרי הוא
כקרקע עבה בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפי׳
עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה רשות הרבים
שהיתה עליה תקרה או שאין ברוחבה שש עשרה אמה
הרי היא ככרמלית אצטבה שבין העמודים העומדים
ברשות הרבים הרי היא ככרמלית וצדי רשות הרבים
ככרמלית אבל בין העמודים הואיל ורבים דורסין ביניהן

הרי הן רשות הרבים אי זהו מקום פטור מקום שיש בו פחות מארבעה על ארבעה וגובהו שלשה עד לרקיע שכל פחות משלשה הרי הוא כארץ אפילו קוצים וברקוני או גללים ברשות הרבים גבהן שלשה ואין רחבן ארבעה על ארבעה הרי הן מקום פטור וכן חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה ועומקו משלשה עד התהום וכן מקום המוקף שאין בו ארבעה על ארבעה אפילו היה אורכו אלף מיל ורוחבו ארבעה פחות שעורה וגובהו משלשה ולמעלה הרי זה מקום פטור וכן אויר רשות הרבים או אויר כרמלית למעלה מעשרה הרי הוא מקום פטור מקום שיש בגובהו תשעה טפחים מצומצמות לא פחות ולא יתר ברשות הרבים הרי הוא כרשות הרבים ואין משגיחין על מדת ארכו ומדת רחבו בין רחב בין קצר מפני שרבים מכתפין עליו אבל אם היה יתר על תשעה או פחות אם היה בו ארבעה על ארבעה או יתר הרי הוא כרמלית ואם אין בו ארבעה על ארבעה הרי הוא מקום פטור גג הסמוך לרשות הרבים בתוך עשרה טפחים הואיל ורבים מכתפין עליו אסור לטלטל בגג עד שיעשה לו סולם קבוע להתירו עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה הרי זה רשות היחיד נעץ בגובהו יתד כל שהוא אפילו אינה גבוהה שלשה הואיל וראוי לתלות ביתד ולהשתמש בו הרי זה ממעטו ונעשה כרמלי׳ ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה ואפילו מילאהו כולו יתידות הרי זה ממעט גובהו שהרי תולין באותם היתידות ומשתמשין בהם חורי רשות היחיד הרי הן כרשות היחיד אבל חורי רשות הרבים אינן כרשות הרבי׳ אלא הרי הן כפי מדתן כיצד חור בצד רשות הרבים אם יש בו ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה הרי הוא רשות היחיד ואם אין גבוה עשרה הרי זה כרמלית ואם אין בו ארבעה על ארבעה הרי זה מקו׳ פטור והוא שגבוה שלשה שכל הפחות משלשה הרי הוא כארץ רשות היחיד ומקום פטור מותר לטלטל בכולן אפילו היה ארך כל אחת משתיהן כמה מילין מטלטל בכולה אבל רשות הרבים והכרמלית אין מטלטלין בהן אלא בארבע אמות ואם העביר או הושיט או זרק חוץ לארבע אמות ברשות הרבי׳ חייב ובכרמלית פטור שאיסור הכרמלית מדבריהם מפני שהיא דומה לרשות הרבים שמא תתחלף ברשות הרבים לפיכך אם לא היה צריך לגוף ההוצאה כגון שהעביר קוץ בכרמלית כדי שלא יוזקו בו רבים הרי זה מותר ואפילו העבירו כמה אמות וכן כל כיוצא בזה כשם שמותר לטלטל בכל מקום פטור כך מותר להכניס ממנו לרשות היחיד או לרשות הרבים ואין צריך לומ׳ לכרמלי׳ ומוציא׳ לו מרשות היחיד ומרשות הרבי׳ ואין צריך לומ׳ מן הכרמלי׳ כשם שאסור לטלטל בכל הכרמלית כך אסור להוצי׳ ממנה לרשות היחיד או לרשות הרבים או להכנים לכרמלי׳ מרשו׳ היחיד או מרשות הרבים ואם הוציא או הכנים פטור המוציא מרשות היחיד לרשות היחיד או מרשות הרבים לרשות הרבים וכרמלית באמצע פטור וכן המושיט או הזורק מזו לזו וכרמלית באמצע פטור המוציא חפץ מרשות הרבים לכרמלית והניחו שם וחזר ועקרו מכרמלית והכניסו לרשות היחיד או שהוציאו מרשות היחיד לכרמלית והניחו שם וחזר ועקרו מכרמלי׳ והוציאו לרשות הרבים הרי זה פטור המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ועבר על מקום פטור שהיה ביניהן בהליכתו חייב שמהלך אינו כעומד ואין צריך לומ׳ בזורק שעבר החפץ במקום פטור שאינו חשוב כמי שנח שם היה עומד במקום פטור ונטל חפץ מרשות היחיד או מאו׳ העומד שם והניחו ברשות הרבים או ביד אדם העומ׳ שם פטור וכן אם הכנים מרשות הרבים לרשות היחיד ועמד במקום פטור פטור עמוד ברשות הרבי׳ גבוה עשרה ורחב ארבעה ואין בעיקרו ארבעה ואין בגובה הקצר שלו שלשה הרי הוא רשות היחיד ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו חייב תל המתלקט גובה עשרה טפחי׳ מתוך אורך ארבע אמות הרי הוא רשות היחיד ואם זרק מרשו׳ הרבים ונח על גביו חייב נעץ קנה ברשות היחיד אפילו גבוה ק׳ אמה וזרק מרשות הרבי׳ ונח על גביו חייב שרשות היחיד עולה עד לרקיע אילן שהוא עומד ברשות היחיד ונופו נוטה לרשות הרבים וזרק ונח על נופו פטור שאין הנוף הולך אלא אחר העיקר נעץ קנה ברשו׳ הרבי׳ ובראשו טרסקל וזרק ונח על גביו פטור שאין רשות הרבים אלא עד עשרה הזורק ארבע אמות ברשות הרבים ונח החפץ בכותל כגון שורק חלב או בצק ונרבק בכותל אם נרבק למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר שלמעלה מעשרה ברשות הרבים מקום פטור הוא נרבק למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ וחייב זרק למעלה מעשרה ונח בחור כל שהוא פטור זרק קנה או רומח מרשות היחיד ונתקע ברשות הרבים כשהוא עומד פטור שהרי מקצתו במקום פטור זרק כלי מרשות היחיד לרשות הרבים והיה אותו כלי גדול ויש בו ארבעה על ארבעה בגובה עשרה פטור מפני שכלי זה רשות היחיד גמורה ונמצא כמוציא מרשות היחיד לרשות היחיד בור תשעה ברשות הרבים ועקר חוליה מקרקעותו והשלימו לעשרה אע״פ שעקירת החפץ ועשיית המחיצה באין כאחת פטור מפני שלא היתה המחיצ׳ עשרה בתחלה היה הבור עשרה והשליך לו חוליה ומעטו מעשרה פטור שהרי הנחת החפץ וסילוק המחיצה באין כאחת הזורק דף ונח על גבי יתדות ברשות הרבי׳ ונעש׳ רשות היחיד אפי׳ היה כלי על גבי הדף פטור שהרי עשיית מחיצה עם נוחת הכלי באין כאחת בור שהוא עמוק עשר׳ ורחב שמנה ברשות הרבי׳ וזרק מחצלת ברשו׳ הרבי׳ וחלקה הבור ברוחבו לשנים פטור שהרי עם הנחת הכלי בטלו המחצות ונעשה כל מקום מהן פחות מארבעה על ארבע בור ברשות הרבים עמוק עשרה ורחב ארבעה מלא מים וזרק לתוכו חפץ ונח על גבי המים חייב שאין המים מבטלין המחיצו׳ היה מלא פירות וזרק לתוכו פטור שהרי מיעטו הפירות את שיעורו רקק מים שהוא עובר ברשות הרבים ורבים מהלכים בו אם אין בעומקו בעשרה טפחים הרי הוא כרשות הרבים בין שהיה רחב אפילו ארבע אמות בין שלא היה ברוחבו ארבעה טפחים שהרי רוב העם מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו הואיל ואין בעומקו עשרה הרי הוא רשות הרבי׳ ואם יש בעומקו עשרה או יתר הרי הוא ככרמלית כשאר הימים והוא שיש ברוחבו ארבעה טפחים או יתר על כן שאין כרמלית פחותה מארבעה

פרק חמשה עשר

עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד כולה ועומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבי׳ ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות ואם הוציא פטור מפני שהוא ברשות אחרת וכן עומד אדם ברשות היחיד ופותח ברשו׳ הרבים ברשות הרבים ופותח ברשות היחיד בהמה שהיתה בחוץ וראשה בפנים אובסין אותה ובגמל עד שיהא ראשו ורובו בפנים הואיל וצוארו ארוך לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים ברשות הרבי׳ וישתה ברשות היחיד אלא אם כן הכנים ראשו ורובו למקום שהוא שותה ברא בשהיה שותה בכלים נאים שהוא צריך להן גזירה שמא יוציאם אבל אם היו כלים שאינן נאים שאינו צריך להן או שהיה הבור בכרמלית אף על פי שהכלי נאים מכני ראשו בלבד ושותה במקומו ואף על פי שלא הכנים ראשו ורובו עומד אדם ברשות הרבי׳ וקולט מן האויר מן המי׳ המקלחין מן הצנור או מן הכותל ושותה ובלבד שלא יגע בצנור או בכותל ויקלוט מעל גבן ואם נגע אם היה מקום שנגע בו למעלה מעשר׳ בפחות משלשה סמוך לגג הרי זה אסור שנמצא כעוקר מעל הגג שהוא רשות היחיד וכן אם היה בצנור ארבעה על ארבעה בין שהיה הצנור בתוך עשרה בין שהיה למעלה מעשרה וקלט ממנו מים הרי זה אסור ולמה אינו

חייב מפני שלא נחו המים אא הרי הן נוחלין והולכין
ויז שלפני החלון יוצא באויר שעל רשות הרבים אם היה
למעלה מעשרה טפחים מותר להשתמש עליו שאין רשות
הרבים תופסת אא עשרה טפחים לפיכך מותר להשתמש
בכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים   ברא בשהיה
ויז אחר יוצא באויר אבל אם היו יוצאין בכותל שני זיזין
זה למטה מזה אף על פי ששניהם למעלה מעשרה אם יש
בזיז העליון שלפני החלון רוחב ארבעה על ארבעה אסור
להשתמש עליו מפני שהוא רשות בפני עצמו   והזיז
שתחתיו רשות אחרת ואסרו זה על זה שאין שתי רשויות
משתמשות ברשות אחת   אין בעליון ארבעה ואין
בתחתון ארבעה משתמש בשניהם   וכן בכל הכותלי עד
עשרה טפחים התחתונים   היה בתחתון ארבעה ובעליון
אין בו ארבע אינו משתמש בעליון אא כנגד חלונו בלבד

אבל בשאר הזיז שבשני צדדי החלון אסור להשתמש
מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו   כל זיז היוצא
על אויר רשות הרבים שמותר להשתמש עליו   כשהוא
משתמש בו אין נותנין עליו ואין נוטלין ממנו   אא כלי
חרס וזכוכית וכיוצא בהן שאם יפלו לרשות הרבי ישברו
אבל שאר כלים ואוכלין אסורי שמא יפלו לרשות הרבים
ויביאם   שני בתים בשני צידי רשות הרבים זרק מזו לזו
למעלה מעשרה פטור   והוא שיהיו שניהם שלו או שיהיה
ביניהם עירוב   ואפילו בגדים וכלי מתכות מותר לזרוק
ואם היה זה למעלה מזה ולא היה בשוה אסור לזרוק בגד
וכיוצא בו שמא יפול ויביאנו   אבל כלי חרס וכיוצא בהן
וורק   בור ברשות הרבים וחלון על גביו הבור וחלייתו
מצטרפין לעשרה וממלאין ממנו בשבת   ברא בשהיה
סמוך לכותל בתוך ארבעה טפחי שאין אדם יכול לעבור
שם אבל אם היה מופלג אין ממלאין ממנו   אלא אם כן
היתה חולייתו גבוהה עשרה   שנמצא הדלי כשיצא מן
החוליא יצא למקום פטור   אשפה ברשות הרבים
גבוהה עשרה טפחי וחלון על גבה שופכין לה מים בשבת
ברא באשפה   של רבים שאין דרכה להפנות אבל של יחי
אין שופכין עליה שמא תתפנה   ונמצאו שופכין כדרכן
ברשות הרבים   אמת המים שהיא עוברת בחצר אם
יש בגובהה עשרה טפחים וברחבה ארבעה   או יותר על
כן עד עשר אמות אין ממלאין ממנה בשבת   אלא אם כן
עשו לה מחיצה גבוה עשרה טפחים בכניסה וביציאה ואם
אין בגובהה עשרה או שאין ברחב ארבעה ממלאין ממנ
בלא מחיצה   היה ברחבה יתר מעשר אמות אעפ
שאין בגבהה עשרה אין ממלאין ממנה   עד שיעשה לה
מחיצה שכל יתר על עשר פירצה היא ומפסרת המחיצות
ומהו לטלטל בכל החצר אם נשאר מצד הפרצה פס מיכן
ופס מיכן בכל שהוא   או פס רוחב ד טפחים מרוח אחת
מותר לטלטל בכל החצר ואין אסו אא למלאות מן האמה
בלבד אבל אם לא נשאר פס כלל אסור לטלטל בכל החצ
שהרי נפרצה חצר לים שהוא כרמלית

והיאך מעמידין את המחיצה במים אם היתה למעלה מן
המים צריך שיהיה טפח מן המחיצ יורד בתוך המים ואם
היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים צריך שיהי טפח
ממנה יוצא למעל מן המים כדי שיהיו המי שבחצ מובדלי
ואעפ שאין המחיצה מגעת עד הקרקע   הואיל ויש בה
עשרה טפחים הרי זו מותרת ולא התירו מחיצה תלויה אא
במים בלבד   שאסור טלטול במים מדבריה והקלו במחיצ
שאינה אא כדי לעשות הכר   אמת המים העוברת בין
החצירות וחלונות פתוחות אליה   אם אין בה כשיעור
משלשלין דלי מן החלונות וממלאים ממנה בשבת
ברא בשאינה מופלגת מן הכותל שלשה טפחים   אבל אם
היתה מופלגת מן הכותל שלשה טפחים אין ממלאי ממנה
אא אם כן היו פסין יוצאין מן הכתלים מיכן ומיכן שנמצא
האמה כאלו היא עוברת בתוך החצר   כצוצרה שהיא
למעלה מן הים וחלון בתוכה   על גבי המים אין ממלאין
ממנה בשבת אא אם כן עשו מחיצה גבוהה עשרה טפחים
על גבי המים כנגד החלון שבכצוצרה או תהיה המחיצה
יורדת מן הכצוצרה כנגד המים ורואין אותה כאלו ירדה
ונגעה עד המים וכשם שממלאין מזו שעשו לה מחיצה כך
שופכין ממנה על הים שהרי על הכרמלית הן שופכין

חצר שהיא פחותה מארבע אמות על ד אמות אין שופכין
בתוכה מים בשבת מפני שהן יוצאין לרשות הרבי במהרה
לפיכך צריך לעשות גומא מחזקת סאתים בתוך החצר
או ברשות הרבים בצד החצר   כדי שיהיו המים נקבצין
בתוכה וצריך לבנות עליה כיפה מבחוץ כדי שלא תראה
העוקה הזאת ברשות הרבים והחצר והאכסדרה מצטרפין
לארבע אמות וכמה הוא המקום שמחזיק סאתי חצי אמה
על חצי אמה ברום שלש חומשי אמה   היתה העוקה
פחותה מסאתים שופכין לה מליאה היתה מחזקת סאתים
שופכין לה אפי ששים סאה שלמים ואעפ שהמים יתגברו
ויפוצו מעל הגומא לחוץ   ברא בימות הגשמי שהחצרו
מתקלקלות וסתם צנורות מקלחין ולא יבאו הרואים לומר
שזה משתמש ברשות הרבים והמים יוצאים מכחו ברשו
הרבים אבל בימות החמה אם היתה מחזקת סאתים אין
שופכין לה אא סאתים היתה פחותה מכאתים אין שופכין
לה כל עיקר   ביב ששופכין לו מים והן נוחלין והולכי
תחת הקרקע ויוצאין לרשות הרבי וכן צנור ששופכין על
פיו מים והן נוחלין על הכותל ויורדין לרשות הרבים אפי
היה ארך הכותל או אורך הדרך שתחת הארץ מאה אמה
אסור לשפוך על פי הביב או על פי הצנור מפני שהמים
יוצאין מכחו לרשות הרבי אא שופך חוץ לביב והן יורדי
לביב ברא בימות החמה אבל בימות הגשמי שופך ושונה
ואינו נמנע שסתם צנורות מקלחין הן ואדם רוצה שיבלעו
המי ממקומן   היה שופך על פי הביב והמי יוצאין לכרמלי
הרי זה מותר ואפי בימות החמה   שלא גזרו על כחו
בכרמלית לפיכך מותר לשפוך על כותלי והם יורדין לים
לא ימלא מן הספינה אא אם
כן עשה מקום ארבע על ארבע   יוצא מן הספינה על הים
ברא בשהיה תוך עשרה   אבל אם היה למעלה מעשרה
מן הים מוציא זיז כל שהוא וממלא שהרי דרך מקום פטו
ממלא ואינו צריך לזיז זה אלא משום הכר   הקורא
בספר בכרמלית ונתגלגל מקצת הספר   לרשות הרבים
ומקצתו בידו אם נתגלגל לחוץ לארבע אמות הופכו על
הכתב ומניחו גזירה שמא ישמט כולו מידו ויעבירנו ארב
אמות נתגלגל לתוך ארבע אמות גוללו אצלו   וכן אם
נתגלגל לרשות היחיד גוללו אצלו היה קורא ברשות היחי
ונתגלגל לרשות הרבים אם נח בה הופכו על הכתב ואם
לא נח אא היה תלוי באויר רשות הרבים ולא הגיע לארץ
גוללו אצלו   המעביר קוץ כדי שלא יזוקו בו רבים אם
היה ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות
ואם היה בכרמלית מוליכו כדרכו אפילו מאה אמה   וכן
מת שהסריח ונתבזה יתר מדאי ולא יכלו שכנים לעמוד
מוציאין אותו מרשות היחיד לכרמלית היורד לרחוץ בים
כשהוא עולה מנגב עצמו שמא יעביר מים שעליו   ארבע
אמות בכרמלית

פרק ששה עשר

מקום שלא הוקף לדירה אלא שיהיה תשמישו לאויר כגון
גנות ופרדסים וכגון המקיף מקום מן הארץ לשמרו וכיוצ
בהן אם יש בגובה המחיצות עשרה טפחים או יתר הרי
הוא כרשות היחיד לחייב המוציא והזורק והמושיט ממנו
לרשות הרבי או מרשו הרבי לתוכו   ואין מטלטלין בכולו
אא אם כן יש בו בית סאתים או פחות אבל אם היה בו
יתר על בית סאתים אסור לטלטל בו אא בארבע אמות
ככרמלית וכן עמוד שגבוה עשרה טפחים ורחב עד בית
סאתים מטלטלין על כולו היה רחב על בית סאתים   אין
מטלטלין בו אא בארבע אמות סלע שבים היה גבוה פחו
מעשרה מטלטלין מתוכו לים ומן הים לתוכו שהכל כרמלי
היה גבוה עשרה אם היה רחבו מארבעה טפחים עד בית

סאתים הואיל ומותר לטלטל בכולו אין מטלטלין לא
מתוכו ליס ולא מן הים לתוכו היה יתר מבית סאתים אף
על פי שהוא רשות היחיד הואיל ואסור לטלטל בו אלא
בד׳ אמות ככרמלית הרי זה מותר לטלטל מתוכו ליס ומן
הים לתוכו שזה דבר שאינו מצוי הוא ולא גזרו בו כמה
היא בית סאה חמשי אמה על נ׳ אמה נמצא בית סאתים
מקום שיש בשבורו חמשת אלפים אמה וכל מקום שיש בו
כמדה הזאת בין שהיה מרובע שהוא שבעי׳ אמה ושירים
על שבעים אמה ושירים בין שהיה עגול בין שאר הצורות
הרי זה נקרא בית סאתים מקום שלא הוקף לדירה
שיש בו בית סאתים אם היה ארכו בשנים ברחבו כדי
שיהיה מאה על חמשי׳ כחצר המשכן מותר לטלטל בכולו
אבל אם היה אורכו יתר על שנים ברחבו אפילו אמה אין
מטלטלין בו אלא בארבע אמות שלא עשו בית סאתים
שתשמישו לאויר כשאר החצרות אלא מחצר המשכן
מקום שהוקף שלא לשם דירה אם פרץ בו פרצה יתר על
עשר אמות בגובה עשרה טפחים וגדר בה לשם דירה עד
עשר מותר לטלטל בכולה ואפילו פרץ אמה וגדרה לשם
דירה ופרץ אמה וגדרה לשם דירה עד שהשלימה ליתר
מעשר מותר לטלטל בכולה אעפ׳ שיש בו כמה מילין
מקום יתר מבית סאתים שהוקף לדירה אם נזרע רובו
הרי הוא כגנה ואסור לטלט׳ בכולו נזרע מיעוטו אם נזרע
ממנו בית סאתים מותר לטלטל בכולו ואם היה המקום
הזרוע יתר מבית סאתים אסור לטלטל בכולו נטע רובו
הרי הוא כחצר ומותר לטלטל בכולו נתמלא מים אפי׳
היו עמוקים הרבה אם היו ראויין לתשמיש הרי הן כנטעי׳
ומות׳ לטלטל בכולו ואם אינן ראויין לתשמי׳ אין מטלטלי׳
בו אלא בארבע אמות מקום שהוקף שלא לשם דירה
שיש בו בית שלש סאין וקירו בו בית סאה קירויו מתירו
שפי תקרה יורד וסותם נפרץ במלואו לחצר ונפרצה
חצר כנגדו חצר מותרת כשהיתה והקרפף אסור כשהיה
שאין אויר החצר מתירו היתה יתר מבית סאתים ובא
למעטו באילנו אינו מיעוט בנה בו עמוד בצד הכותל
גבוה עשר ורחב שלשה או יתר הרי זה מיעו׳ פחות משלש
אינו מיעוט שכל פחות משלשה כלבוד דמי וכן אם הרחיק
מן הכותל שלשה ועשה מחיצה מעט פחות משלשה לא
עשה כלום טח את הכותל בטיט אעפ׳ שאינו יכול
לעמוד בפני עצמו הרי זה מיעוט הרחיק מן התל שלשה
ועשה מחיצה הועיל עשה מחיצ׳ על שפת התל אינו מועי׳
שהעושה מחיצה על גבי מחיצה אינו מועיל נבלעה מחיצ׳
התחתונה והרי העליונה קיימת הואיל ונעשית העליונה
לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא הרי זה הועיל
ומותר לטלטל בכולה רחבה שאחורי בתים יתירה
על בית סאתים אין מטלטלין בה אלא בארבע ואפילו היה
פתח הבית פתוח לתוכה ואם פתח הפתח לשם ואחר כך
הקיפה הרי זו כמוקפת לדירה ומותר לטלטל בכולה

רחבה הפתוחה למדינה מצד אחד ומצד אחר פתוחה
לשביל המגיע לנהר עושה לה לחי מצד המדינה ויהיה
מותר לטלטל בכולה ומתוכה למדינה ומן המדינה לתוכה
יחיד ששבת בבקעה ועשה מחיצה סביב לו אם
יש בה עד בית סאתים מותר לטלטל בכולה ואם היתה
יתר על בית סאתים אינו מטלטל בה אלא בארבע אמות
וכן אם היו שנים אבל שלש ישראלי׳ או יתר עליהן ששבתו
בבקעה הרי הן שיירה ומותר להם לטלטל בכל צורכן אפי׳
כמה מילין והוא שלא ישאר מן המחיצה שהקיפו בית
סאתים פנוי בלא כלום אבל אם נשאר בית סאתים פנוי
בלא כלום ולא היו צריכין לו אסורין לטלטל בכל המחיצה
אלא בארבע אמות ואין הקטן משלים לשיירה שלשה
שהקיפו כדי צרכן וקנו שביתה ואחר כך מת אחד מהן
הרי הם מותרין לטלטל בכולה קנו שנים שביתה ביתר
מבית סאת׳ ואחר כך בא להם שלישי אסורין לטלטל אלא
בארבע אמות כשהיו קודם שיבוא זה שהשביתה היא
הגורמת לא הדיורין שלשה מקומות המוקפין שלא
לשם דירה זה בצד זה ופתוחים זה לזה שנים החיצונים
רחבי׳ והאמצעי קצר שנמצאו לשני החיצונים פסין מכאן
ומכאן והיה יחיד בזה ויחיד בזה נעשו כשייר׳
ונותנין להן כל צרכן היה האמצעי רחב ושנים החיצונים
קצרים שנמצא האמצעי בפסין משני רוחותיו הרי הוא
מובדל משנים החיצונים לפיכך אם שבת יחיד בזה ויחיד
בזה ויחי׳ בזה אין נותנין להן כל צורכן אלא כל אחד ואחד
יש לו בית סאתים במקומו היה יחיד בזה ויחיד בזה ושני׳
באמצעי או שנים בזה ושנים בזה ואחד באמצעי נותנין
להן כל צרכן כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח
מצויה אינה מחיצה וכל מחיצה שאינ׳ עשויה לנחת אינה
מחיצה וכל מחיצה שאינה עשויה אלא לצניעות בלבד
אינה מחיצה וכל מחיצה שאין בגובהה עשרה טפחים
או יתר אינה מחיצה גמורה גידור חמשה ומחיצה
חמשה מצטרפין כל מחיצה שיש בה פרוץ מרובה
על העומד אינה מחיצה אבל אם היה פרוץ כעומד הרי זו
מותרת ובלבד שלא יהיה באותן הפרצות פרצה שהיא
יתרה על עשר אמות אבל עשר אמות הרי היא כפתח אם
היה לפרצה זו צורת פתח אעפ׳ שיש בה יתר מעשר אינה
מפסרת המחיצ׳ והוא שלא יהיה הפרוץ מרובה על העומד
בד״א בזמן שהפרצות משלשה טפחים ולמעלה אבל אם
היו הפרצות כל פרצה מהן פחותה משלשה הרי זו מותרת
ואף על פי שהפרוץ מרובה על העומד שכל פחות משלש
הרי הוא כלבוד כיצד הרי שהקיף בקנים ואין בין
קנה לחבירו שלשה טפחים או שהקיף בחבלים ואין בין
חבל לחבירו שלשה טפחים הרי זו מחיצה גמורה אעפ׳
שהיא שתי בלא ערב או ערב בלא שתי וצריך שיהיה
גובה הקנה עשר או שיהיה מן הארץ עד סוף עובי החבל
העליון עשרה אם הקיף בחבלים שאין מחיצה פחותה
מעשרה וכל השיעורין האילו הלכה למשה מסיני הן
צורת פתח האמורה בכל מקום היא אפילו קנה וכיוצ׳ בו
מיכאן וקנה מיכאן וקנה על גביהן גובה שני הלחיים
עשרה טפחים או יתר והקנה וכיוצא בו שעל גביהן אעפ׳
שאינו נוגע בשני הלחיים אלא יש ביניהן כמה אמות הואי׳
וגובה הלחיים עשרה הרי זו צורת פתח וצורת פתח
שאמרו צריכה שתהא בריאה לקבל דלת אפילו דלת של
קש פתח שצורתו כיפה אם יש באורך רגלי הכיפה
י׳ טפחי׳ הרי זה צורת פתח וצורת פתח שעשה אותה מן
הצד אינה כלום שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית אלא
באמצע בכל עושין מחיצה בין בכלים בין באוכלים
בין באדם אפילו בבהמה ושאר מיני חיה ועוף והוא
שיהיו כפותים כדי שלא ינודו מחיצה העומדת מאליה
הרי זו כשרה ומחיצה הנעשית בשבת הרי זו מחיצה ואם
נעשית בשגגה מותר לטלטל בה באותה שבת והוא
שתעשה שלא לדעת המטלטל אבל אם נתכוון אדם לזו
המחיצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה אעפ׳ שעשה
אותה העושה בשגגה אסור לטלטל בה באותה שבת וכן
אם נעשית במזיד אעפ׳ שלא נתכוון זה לטלטל בה הרי
זה אסור לטלטל בה מותר לעשות מחיצה של בני
אדם בשבת שיעמוד זה בצד זה ובלבד שלא ידעו אלו
העומדין שבשביל לעשותן מחיצה העמידן ולא יעמיד
אותן אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד
אותן אחר שלא לדעתו אילן שהוא מיסך על הארץ
אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים ממלא בין
בדיו ועליו תבן וקש וכיוצא בהן וקושרן בארץ עד שיעמו׳
ברוח מצויה ולא יתנדנד ומטלטל תחת כולו והוא שיהיה
תחתיו עד בית סאתים אבל אם היה יתר מבית סאתים
אין מטלטלין תחתיו אלא בארבע אמות מפני שתחתיו
מקום שלא הוקף לדירה הוא

פרק שבעה עשר

מבוי שיש לו שלשה כתלים הוא הנקרא מבוי סתום ומבוי
שיש לו שני כתלים בלבד זה כנגד זה והעם נכנסין ברוח

זו וויוצאין בשכנגדה הוא הנקרא מבוי המפולש היאך
מתירין מבוי הסתום עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או
עושה עליו קורה ודיו ותחשב אותה קורה או אותו לחי
כאלו סתם רוח רביעית ויעשה רשות היחיד ויהיה מותר
לטלטל בכולו שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר
לטלטל ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית ולפיכך די
לה בלחי או קורה היאך מתירין מבוי מפולש עושה
לו צורת פתח מיכאן ולחי או קורה מכאן ומבוי עקום
תורתו כמפולש מבוי שהוא שוה מתוכו ומדרון
לרשות הרבים או שוה לרשות הרבי׳ ומדרון לתוכו אינו
צריך לא לחי ולא קורה שהרי הוא מובדל מרשות הרבים
מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה שלרבי׳
אינו צריך כלום שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות
ואין חוששין שמא יעלה הים שירטון מבוי מפולש
שהיה כלה לאמצע רחבה של רבים אם לא היה מכוון
כנגד פתח הרחבה הרי זה כסתום ואינו צריך מצד הרחב
כלום אבל אם היה כלה לצדדי הרחבה אסור ואם היתה
של יחיד אף לאמצעה אסור פעמים בונה מצד אחד
ונמצא כלה לצדה של רחבה אין המבוי ניתר בלחי
או קורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחות לתוכו ויהיה
ארכו מד׳ אמות ולמעלה ויהיה אורכו יתר על רחבו אבל
מבוי שארכו כרחבו הרי הוא כחצר ואינו ניתר אלא בשני
לחיים משני רוחותיו כל לחי במשהו או בפס רוחב
ארבעה מרוח אחת חצר שארכה יתר על רחבה
הרי הוא כמבוי וניתרת בלחי או קורה ומבוי שאין בתים
וחצירות פתוחות לתוכו כגון שלא היה בו אלא בית אחד
או חצר אחת וכן מבוי שאין באורכו ארבע אמות אינו
ניתר אלא בשני לחיים או בפס ארבע ומשהו מבוי שאין
ברחבו שלשה טפחי׳ אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר
לטלטל בכולו שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד
מבוי שהכשירו בקורה אעפ׳ שמותר לטלטל בכולו ברשות
היחיד הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים
לתוכו פטור שהקורה משום הכר היא עשויה אבל אם
הכשירו בלחי הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות
הרבי׳ לתוכו חייב שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית
שני כתלים ברשות הרבים והעם עוברין ביניהן כיצד
מכשיר ביניהן עושה דלתות מיכאן ודלתות מיכאן ואחר
כך יעשה ביניהם רשות היחיד ואינו צריך לנעול הדלתות
בלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעל היו משוקעות
בעפר מפנה אותן ומתקנן להנעל אבל צורת פתח או לחי
וקורה אינן מועילין בהכשר רשות הרבים מותר לטלטל
במבוי תחת הקורה או בין הלחיים בד״א בשהיה סמוך
לרשות הרבי׳ אבל אם היה סמוך לכרמלית אסור לטלטל
תחת הקורה או בין הלחיים עד שיעשה לחי אחר להתיר
תוך הפתח שהרי מצא מין את מינו ונעור בכל עושין
לחיים אפי׳ בדבר שיש בו רוח חיים ואפי׳ באיסורי הנייה
עבודה זרה עצמה או אשרה שעשה אותה לחי כשר
שהלחי עוביו כל שהוא גובה הלחי אין פחות מעשרה
טפחים רחבו ועביו כל שהוא בכל עושין קורה אבל לא
באשרה לפי שיש לרוח הקורה שיעור וכל השיעורין אסורי׳
מן האשרה וכן רוחב הקורה אין פחות מטפח ועביה כל
שהוא והוא שתהיה בריאה לקבל אריח שהוא חצי לבינה
של שלשה טפחים על שלשה טפחים ומעמידי קורה צריכי׳
שיהיו בריאין כדי לקבל קורה וחצי לבינה כמה יהיה
פתח המבוי ויהיה די להכשירו בלחי או קורה גבהו אין
פחות מעשרה טפחים ולא יתר על עשרים אמה ורחבו
עד עשר אמות בד״א שלא היה לו צורת פתח אבל אם היה
לו צורת פתח אפי׳ היה גבוה מאה אמה או פחות מעשרה
או רוחב מאה אמה הרי זה מותר וכן אם היה
בקור שלמבוי כיור ויצור עד שיהיו הכל מסתכלי׳ בה אעפ׳
שהיא למעלה מעשרים אמה כשרה שהקורה משום הכר
עשויה ואם היתה למעלה מעשרים אינה נכרת ואם יש בה
ציור וכיור מסתכלין בה ונמצא שם הכר מבוי שהיה
גובהו מן הארץ עד קרקעית קורה עשרים אמה ועובי
הקורה למעלה מעשרים כשר היה גבהו יתר מעשרי׳
ובא למעטו בקורה שמניח אותה למטה צריך להיו ברוחב
טפח היה גובהו פחות מעשרה חוקק בו משך ארבע
על ארבע אמות ומעמיק כדי להשלימו לעשרה נפרץ
בו פרצה מצדו כלפי ראשו אם נשאר עומד בראשו פס
רוחב ארבעה טפחים מותר והוא שלא תהיה הפרצה יתר
על עשר ואם לא נשאר פס ארבעה אסור אלא אם כן היתה
הפרצה פחות משלשה שכל פחות משלשה כלבוד הוא
נפרץ המבוי במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לרשות
הרבים הרי זה אסור מפני שהוא מבוי מפולש והחצ׳ מותר
שהחצר שרבים בוקעין בה ונכנסין בזו ויוצאין בזו הרי
היא רשות היחיד גמורה מבוי שהיו לו שבילים מצד
זה ושבילים מצד האחר שנמצאו מפולשין לרשות הרבים
אעפ׳ שאינן מכוונין זה כנגד זה הרי כל אחד מהן מבוי
מפולש כיצד מכשירין אותו עושה צורת פתח לכל אחד
ואחד מן השבילי׳ שבצד האח׳ וכן לפתח הנגדו ועושה לכל
השבילים שבצד השיני לחי או קורה מבוי שצדו אחד
ארוך וצדו השני קצר מניח את הקורה כנגד הקצר העמי׳
לחי בחצי המבוי הפנימי שהוא לפני מן הלחי מותר לטלט׳
בו והחצי החיצון שהוא חוץ מן הלחי אסור
מבוי שהוא רחב עשרים אמה עושה פס גבוה עשרה
טפחים במשך ארבע אמות שהוא שעור משך המבוי
ומעמידו באמצע ונמצא כשני מבואות שיש בפתח כל
אחד מהן עשר אמות או מרחיק שתי אמות מיכאן ומעמי׳
פס שלש אמות ומרחיק שתי אמות מכאן ומעמיד פס
ג אמות מכאן ונמצא פתח המבוי י׳ אמות והצדדין הרי
הן כסתומין שהרי עומד מרובה על הפרוץ לחי הבולט
מדפנו של מבוי כשר ולחי העומד מאליו אם סמכו עליו
מקודם השבת כשר ולחי שהוא נראה מבפנים לחי ומבחו׳
אינו נראה לחי או שהיה נראה מבחוץ לחי ומבפני׳ נראה
שהוא שווה וכאילו אין שם לחי הרי זה נידון משום לחי
לחי שהגביהו מן הקרקע שלשה טפחים או שהפליגו
מן הכותל שלשה לא עשה כלום אבל פחות משלשה טפחי׳
כשר שכל פחות משלשה כלבוד לחי שהיה רחב הרבה
בין שהיה רחבו פחות מחצי רוחב המבוי בין שהיה רחבו
כחצי רוחב המבוי כשר ונידון משום לחי אבל אם היה
יותר על חצי רוחב המבוי נדון משום עומד מרובה על
הפרוץ קורה שפרס עליה מחצלת הרי בטלה שהרי
אינה ניכרת לפיכ׳ אם היתה המחצלת מסולקת מן הארץ
שלשה טפחי׳ או יתר אינה מחיצה נעץ שתי יתדות
בשני כתלי מבוי מבחוץ והניח עליהן הקורה לא עשה
כלום שצריך להיות הקורה על גבי המבוי לא כמוך לו
קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל השני וכן
שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת ואחת
יוצאה מכותל זה ואין מגיעות זו לזו פחות משלשה אינו
צריך להביא קורה אחרת היה ביניהן שלשה צריך להביא
קורה אחרת וכן שתי קורות המתאימות לא בזו
כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח אם יש בשתיהן
כדי לקבל אריח אינו צריך להביא קורה אחרת היתה
אחת למטה ואחת למעל רואין את העליונ׳ כאלו היא למט׳
והתחתונה כאלו היא למעלה ובלבד שלא תהיה עליונה
למעלה מעשרים ולא תחתונה למטה מעשרה ולא יהיה
ביניהן שלשה טפחים כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו
בכוונה עד שיעשו זו בצד זו היתה הקורה עקומה
רואין אותה כאלו היא פשוטה עגולה רואין אותה כאלו היא
מרובעת ואם היה בהקיפה שלשה טפחים יש בה רוחב
טפח היתה הקורה בתוך המבוי ועקומה חוץ למבוי או
שהיה עקומה למעלה מעשרים או למטה מעשרה רואין
כל שאלו ינטל העיקום ישארו שני ראשיה אין בין זה לזה
שלשה אינו צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך
להביא קורה אחרת באר שעשה לה שמנה פסין
מארבע זויות שני פסין דבוקין בכל זוית הרי או כמחיצה

ואעפֿ שהפרוץ מרובה על העומד בכל רוח ורוח הואיל
וארבע הזויות עומדות הרי זה מותר לסלאות מן הבאר
ולהשקות לבהמת וכמה יהיה גובה כל פס מהן עשרה
טפחים ורחבו ששה טפחים ובין כל פס לפס כמלוא שתי
רבקות של ארבע ארבע בקר אחת נכנסת ואחת יוצאה
שיעור רוחב זה אין יתר על שלש עשרה אמה ושליש
היה במקום אחר מן הזויות או בכל זוית מארבעתן אבן
גרולה או אילן או תל המתלקט עשרה מתוך ארבע אמות
או חבילה של קנים רואין כל שאילו יחלק יש בו אמה
לכאן ואמה לכאן בגובה עשרה נרון משום זוית שיש בה
שני פסין חמשה קנים ואין בין זה לזה שלשה ויש ביניהן
ששה טפחים לכאן וששה טפחים לכאן נרונים משום זוית
שיש בה שני פסין מותר להקריב ארבע הזויות הא
לבאר והוא שתהיה פרה ראשה ורובה לפנים מן הפסין
שותה אעפֿ שלא יאחוז ראש הבהמה עם הכלי שבו המי
הואיל וראשה ורובה בפנים מותר ואפילו לגמל היו
קרובים יתר מזה אסור להשקות מהן אפילו לגרי שהוא
אלו נכנס לפנים ומותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה
פסין פשוטין שמניחין אותן בכל רוח ורוח כדי שלא
הא בין פס לחבירו יתר על שלש עש־ה אמה ושליש
לא התירו הפסין האלו אלא בארץ ישראל
לבהמת עולי רגלים בלבד והוא שיהי באר מים חיים של
רבים אבל בשאר ארצות אדם ירד לבאר וישתה או
עשהלו מחיצה מקפת לבאר גבוהה עשרה טפחי ויעמור
בתוכה וירלה וישתה ואם היה הבאר רחב הרבה שאין
אדם יכול לירד בו הרי זה ירלה וישתה בין הפסין
כן בור הרבים ובור היחיד אפי בארץ ישראל אין ממלאין
מהן אלא אם כן עשו להן מחיצה גבוהה עשרה טפחים
הממלא לבהמתו בין הפסים ממלא ונותן בכלי לפניה ואם
היה אבוס ראשו נכנס לבין הפסי והיה גבוה עשרה ורחב
ארבעה לא ימלא ויתן לפניה שמא יתקלקל האבוס ויוציא
הדלי לאבוס ומן האבוס לקרקע רשות הרבים אלא ממלא
שופך והיא שותה מאיליה הזורק מרשות הרבים
לבין הפסין חייב הואיל ויש בכל זוית ווזית מחיצה גמור
שיש בה גובה עשר ויותר מארבע על ארבע והרי הרבוע
ניכר ונראה ונעשה כל שביניהם רשות היחיד ואפילו הוי
בבקעה ואין שם ביניהן באר שהרי בכל רוח ורוח פס
מיכאן ופס מיכאן ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין
הפסין לא בטלו המחיצות והרי הן כחצר שהרבים בוקעין
בה והזורק לתוכן חייב ומותר להשקות הבהמה ביניהן אם
היה ביניהן באר חצר שראשה אחר נכנס לבין הפסין
מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסין לתוכה היו
שתי חצרות אסורין עד שיערבו יבשו המים בשבת אסור
לטלטל בין הפסין שלא נחשבו מחיצה לטלטל בתוכן אלא
משום המים באו לו מים בשבת מותר לטלטל ביניהן שכל
מחיצה שנעשית בשבת שמה מחיצה מבוי שנטלה קורתו
או לחיו בשבת אסור לטלטל בו אעפֿ שנפרץ לכרמלית

אכסררה בבקעה מותר לטלטל בכולה ואעפֿ שהיא בת
שלש מחיצו ותקרה שאנו רואין כאלו פי תקר יורד וסותם
רוח רביעית והזורק מרשות הרבים לתוכה פטור כזורק
למבוי סתום שיש לו קורה בית או חצר שנפרץ קרן זוית
שלה בעשר אמות הרי זה אסור לטלטל בכולו אעפֿ שכל
פרצה שהיא עד עשר אמות כפתח אין עושין פתח
בקרן זוית ואם היתה שם קורה מלמעלה על אורך הפרצ
רואין אותה שירדה וסתמה ומותר לטלטל בכולו והוא
שלא תהיה באלכסון האצבע שמשערין בה בכל
מקום היא רוחב הגודל של יד והטפח ארבע אצבעות וכל
אמה האמור בכל מקום בין בשבת בין בסוכה וכלאי היא
אמה בת ששה טפחים ופעמים משערין באמה בת ששה
טפחים החוקות זו לזו ופעמים משערין באמה בת ששה
שוחקות ורווחות חזה וזה להחמיר כיצר משך מבוי
בארבע אמות שוחקות וגובהו עשרים אמה עציבו רוחב
הפרצה עשר אמות עציבות וכיוצ בהן לענין סוכה וכלאי

פרק שמנה עשר

המוציא רבר מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות
הרבים לרשות היחיד אינו חייב עד שיוציא ממנו שיעור
שמועיל כלום ואלו הן שיעורי ההוצאה המוציא
אוכלי אדם כגרוגרת ומצטרפין זה עם זה והוא שיהיה
כגרוגרת מן האוכל עצמו חוץ מן הקליפים והגרעינין
והעקצין והסובין והמורסן יין כדי רובע רביעית
ואם היה קרוש בכזית חלב בהמה טהור כדי גמיעה וחלב
טמאה כדי לכחול עין אחת חלב אשה ולובן ביצה כדי
ליתן במשיפה שמן כדי לסוך אצבע קטנה של רגל קטן
בן יומו טל כדי לשוף את הקילורי וקילור כדי לשוף
במים ומים כדי לרחוץ פני מרוכה רבש כדי ליתן על
כל ראש הכתית רם ושאר כל המשקין וכל השופכין כדי
רביעית תבן תבואה כמלוא פי פרה תבן קטניות
כמלוא פי גמל ואם הוציא תבן קטניות להאכילו לפרה
כמלוא פי פרה שאכילה על ידי הרחק שמה אכילה עמיר
כמלוא פי טלה עשבים כמלוא פי גרי עלי שום ועלי
בצלים אם היו לחים כגרוגרת מפני שהן אוכלי אדם
ויבשים כמלוא פי גרי ואין מצטרפין זה עם זה לחמור
שבהן אבל מצטרפין לקל שבהן
כיצר הוציא תבן תבואה וקטנית אם יש בשניהם כמלוא
פי פרה פטור כמלוא פי גמל חייב וכן כל כיוצא בזה לענין
השבת המוציא עצים כדי לבשל כגרוגרת מביצת
התרנוגלי טרופה בשמן ונתונה באילפס המוציא קנה כדי
לעשות קולמוס המגיע לראשי אצבעותיו ואם היה עבה
או מרוצץ שיעורו כעצים המוציא תבלין כדי לתבל
ביצה ומצטרפין זה עם זה פלפל כל שהוא עיטרן כל
שהוא ריח טוב כל שהוא ריח רע כל שהוא מיני
בשמים כל שהן ארגמן טוב כל שהוא בתולת הורר
אחת מיני מתכות הקשים כגון נחשת וברזל כל שהן
מעפר המזבח ומאבני המזבח וממקק ספרים וממקק
מטפחות שלהן כל שהן מפני שמצניעין אותם לגניזה
גחלת כל שהוא והמוציא שלהבת פטור המוציא
זרעוני גינה שאינן נאכלין לאדם שיעורן פחו מכגרוגרת
מזרע קשואין שנים ומזרע הרילועין שנים
מזרע פול המצרי שנים המוציא סובין כדי ליתן
על פי כור של צורפי זהב המוציא מורסן אם לאכילה
שיעורו כגרוגרת לבהמה שיעורו כמלוא פי גרי לצביעה
כדי לצבוע בגר קטן לולבי זררין והחרובין עד שלא
ימתיקו כגרוגרת ומשימתיקו כמלוא פי גרי אבל הלוף
והחררל והתורמוסין ושאר כל הנכבשין בין שימתיקו בין
עד שלא ימתיקו כגרוגרת המוציא גרעינין אם לאכילה
כגרוגרת ואם להסקה הרי הן כעצים ואם לחשבון שתים
ואם לנטיעה שתים המוציא אזוב לאוכלים כגרוגרת
לבהמה כמלוא פי גרי לעצים כשיעור העצים להזיה
כשיעור הזיה המוציא קלפי אגוזין וקליפי רמונים
אסתים ופואה ושאר הצבעין כדי לצבוע בהן בגר קטן
כסבכה שמניחין הבנות על ראשיהן וכן המוציא מי רגלי
בן ארבעים יום או נתר אלכסנדריה או בורית קימוניא
ואשלג ושאר כל המנקין כדי לכבס בהן בגר קטן כסבכה
הוציא סמנין שראויין כדי לצבוע בהן רוגמא לאורג
המוצי דיו על הקולמוס שיעורו כדי לכתוב ממנו ב אותיו
אבל אם הוציא הדיו בפני עצמו או בקסת צריך שיהיה
בו יתר על זה כדי שיעלה ממנו על הקולמוס כדי לכתוב
שתי אותיות היה בקסת כדי אות אחת ובקולמוס כדי אות
אחת או בדיו לבדו כדי אות אחת ובקולמוס כדי אות
אחת הרי זה ספק הוציא שתי אותיו וכתבן כשהוא מהלך
חייב כתיבתן זו היא הנחתן הוציא אות אחת וכתבה
וחזר והוציא אות שנייה וכתבה פטור שכבר חסרה האות
הראשונה המוציא כחול בין לרפואה בין לתכשיט
כדי לכחול עין אחת ובמקום שאין דרכן להתקשט אלא
בכחולת שתי עינים והוציאו להתקשט עד שיוציא כדי

לכחול שתי עינים זפת וגפרית כדי לעשות נקב שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן רבק כדי ליתן בראש השבשב הבב כדי למשוח תחת רקיק כסלע המוציא אדמה כדי לעשות חותם האיגרת טיט כדי לעשות פי כור זבל או חול רק כדי לזבל כרישה חול גס כדי לערב עם מלוא כף של סיידין חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב שער כדי לגבל טיט לעשות פי כור של צורפי זהב סיד כדי לסוד אצבע קטנה שבבנות עפר ואפר כדי לכסות דם צפור קטנה צרור אבן כדי לזרוק בבהמה ותרגיש והוא משקל עשרה זוזים חרס כדי לקבל בו רביעית המוציא חבל כדי לעשות אוזן לקופה גמי כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה הוצין כדי לעשות אוזן לכפיפה מצרית סיב כדי ליתן על פי משפך קטן של יין מוכין כדי לעשות בו כדור כאגוז עצם כדי לעשות תרווד זכוכית כדי לגרוד בה ראש הכרכר או עד שיפצע שתי נימין כאחת המוציא שתי נימין מזנב הכוס ומזנב הפרה חייב הוציא אחת מן הקשה שבחזיר חייב נצרי דקל והן חוטי העץ שתים תורי דקל והן קליפי החריות אחת מצמר גפן ומצמר כלך וצמר גמלי וארנבי וחיה שבים ושאר כל הנטווין כדי לטוות חוט אורך ארבע טפחים המוציא מן הבגד או מן השק או מן העור כשיעור לטומאה כך שיעורן להוצאה הבגד שלשה על שלשה השק ארבעה על ארבעה העור חמשה על חמשה

המוציא עור שלא נתעבד כלל אם עדיין הוא רך שיעורו כדי לצור משקולת קטנה שמשקלה שקל היה מלוח ועדיין לא נעשה בקמח או בעפצה שיעורו כדי לעשו קמיע היה עשוי בקמח ועדין לא נתעבד בעפצה שיעורו כדי לכתוב עליו את הגט נגמר עבודו שיעורו חמשה על חמשה המוציא קלף מעובד כדי לכתוב עליו פרשת שמע עד ובשעריך דוכסוסטוס כדי לכתוב עליו מזוזה נייר כדי לכתוב עליו שתי אותיות של קשר מוכסין שהן גדולות מאותיות שלנו המוצי קשר מוכסין חייב אעפ שכבר הראהו למוכס ונפטר בו שהרי ראיה היא לעולם

המוציא שטר פרוע ונייר מחוק כדי לכרוך על פי צלוחית קטנה של פליטון ואם יש בלובן שלו כדי לכתוב שתי אותיות שלקשר מוכסין חייב המוציא בהמה חיה ועוף אעפ שהן חיים חייב אבל אדם חי אינו משאוי ואם היה כפות או חולה המוציא אותו חייב והאשה מדדה את בנה בזמן שנוטל אחת ומניח אחת המוציא תינוק חי וכיס תלוי בצוארו חייב משום הכיס שאין הכיס טפלה לתינו אבל אם הוציא את הגדול אעפ הוא מלובש בכליו וטבעותיו בידו פטור שהכל טפילה לו היו כליו מקופלין על כתיפו הנושא אותו חייב המוציא חגב חי כל שהוא ומת כגרוגרת צפורת כרמים בין חיה בין מתה כל שהיא מפני שמצניעין אותה לרפואה וכן כל כיוצא בה המת והנבלה והשרץ כשיעור טומאתן כך שיעור הוצאתן מת ונבלה כזית ושרץ כעדשה היה שם כזית מצומצם והוציא ממנו כחצי זית חייב שהרי הועיל במעשיו שנתמעט השיעור מלטמא אבל אם הוציא כחצי זית מכזית ומחצה פטור וכן כל כיוצא בזה בשאר הטמאות ברא שאינו חייב אלא על ההוצאה כשיעור בשהוציא סתם אבל המוציא לזרע או לרפואה או להראות ממנו דוגמא ולכל כיוצא בזה חייב בכל שהוא המצניע דבר לזריעה או לרפואה או לדוגמא ושכח למה הצניעו והוציאו סתם חייב עליו בכל שהוא שעל דעת מחשבה ראשונה הוציא ושאר האדם אין חייבין עליו אלא בשיעורו היה זה שהוציא כבר לתוך האוצר אעפ שמקומו ניכר כבר בטלה מחשבתו הראשונה לפיכך אם חזר והכניסו אינו חייב עד שיכנים כשיעור דבר שאין דרך בני אדם להצניעו ואינו ראוי להצני כגון דם הנדה אם הצניעו אחר והוציאו חייב ושאר האדם פטורין עליו שאין חייבין אלא על הוצאת דבר הכשר להצניע ומצניעין כמוהו המוציא חצי שיעור פטור וכן כל העושה מלאכה מן המלאכות חצי שיעור פטור הוציא חצי שיעור והניחו וחזר והוציא החצי האחר חייב ואם קדם והגביה החצי הראשון קודם הנחת החצי השני נעשה כמי שנשרף ופטור הוציא חצי שיעור והניחו וחזר והוציא חצי אחר והעבירו על הראשון בתוך שלשה חייב שהמעבי כמי שהניח על גבי משהו אבל אם זרקו אינו חייב עד שינוח שם על גבי משהו הוציא חצי שיעור וחזר והוציא חצי שיעור בהעלם אחר לרשות אחת חייב לשתי רשויות אם יש ביניהן רשו שחייבין עליה פטור היתה ביניהן כרמלית הרי הן כרשות אחת וחייב חטאת

המוציא פחות מכשיעור וקודם שיניחו נתפח וחזר כשיעו וכן המוציא כשיעו וקודם שיניח צמק וחזר פחות מכשיעו פטור המוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה קודם הנחה וחשב עליה לזריעה או לרפואה שאינו צריך שיעו הרי זה חייב כמחשבתו של עת הנחה הוציא פחות מכגרוגרת לזריעה וקודם הנחה חזר וחשב לאכילה פטור ואם תפחה קודם הנחה ונעשת כגרוגרת קודם שימלך עליה לאכילה חייב שאפי לא חישב היה מתחייב על מחשבת ההוצאה הוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה וחזרה ותפחה קודם הנחה הרי זה ספק אם נרחה או לא נרחה זרק כזית אוכלין לבית טמא והשלים כזית זה לאוכלים שהיו שם ונעשה הכל כביצה הרי זה ספק אם נתחייב על כזית מפני שהשלים השיעור לענין טומאה או לא נתחייב המוציא פחות מכשיעור אעפ שהוציאו בכלי פטור שהכלי טפילה לו ואין כוונתו להוצאת הכלי אלא להוצאת מה שבתוכו והרי אין בו כשיעור לפיכך אם הוציא אדם חי שאינו כפות במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו וכן כל כיוצא בזה המוציא קופת הרוכלים אעפ שיש בה מינין הרבה ואפי הוציאן בתוך כפו אינו חייב אלא אחת שם הוצאה אחת היא

פרק תשעה עשר

כל כלי המלחמה אין יוצאין בהן בשבת ואם יצא אם היו כלים שהן דרך מלבוש כגון שריון וכובע ומגפיים שעל הרגלים הרי זה פטור ואם יצא בכלים שאינן דרך מלבוש כגון רומח וסייף וקשת ואלה ותריס הרי זה חייב אין יוצאין בסנדל מסומר שסמרו לחזקו ואפי ביום טוב גזרו עליו שלא יצא בו ומותר לצאת באבן שיש עליו חתיכות קבועות של כסף ושל זהב כמו שהמלכים עושין מפני שהוא תכשיט וכל שהוא תכשיט מותר והוא שלא יהא רפוי שמא יפול ברשות הרבים ויבוא להביאו טבעת שיש עליה חותם מתכשיטי האיש הוא ואינה מתכשיטי האשה ושאין עליה חותם מתכשיטי אשה ואינה מתכשיטי האיש לפיכ אשה שיצאת בטבעת שיש עליה חותם ואיש שיצא בטבעת שאין עליה חותם חייבין ומפני מה הן חייבים והרי הוציאו אותן שלא כדרך המוציאין שאין דרך האיש להוציא באצבעו אלא טבעת הראויה לו וכן האשה אין דרכה להוציא באצבעה אלא טבעת הראויה לה כפני שפעמי נותן האיש טבעתו לאשתו להצניעה בבית ומנחת אותה באצבעה בעת הולכה וכן האשה נותנת טבעתה לבעלה לתקנה אצל האומן ומניח אותה באצבעו בעת הולכה עד חנות האומן ונמצאו שהוציאו אותן כדרך שדרכן להוציאן ולפיכך חייבין לא תצא אשה בטבעת שאין עליה חותם אעפ שהוא מתכשיטיה גזירה שמא תוציאה ברשות הרבי להראות לחברותיה כדרך שהנשי עושות תמיד ואם יצאת בה פטורה אבל האיש מותר לצאת בטבעת שיש עליה חותם מפני שהוא תכשיט ואין דרכו להראות ונהגו כל העם שלא יצאו בטבעת כלל אשה שיצאת במחט נקובה חייבת והאיש פטור ואיש שיצא במחט שאינה נקובה חייב והאשה פטורה מפני שהיא מתכשיטיה ואינה אסורה אלא גזירה שמא תראה לחברותיה זה הכלל כל היוצא בדבר שאינו מתכשיטיו ואינו דרך מלבוש והוציאו כדרך שמוציאין אותו דבר

חייב וכל היוצא בדבר שהוא מתכשיטו והיה רפוי ואיפש
שיפול במהרה ויבוא להביאו ברשות הרבים וכן אשה
שיוצאת בתכשיטין שדרכה לשלוף אותן ולהראותן הרי
אלו פטורין וכל דבר שהוא תכשיט ואינו נופל ואין דרכה
להראותה הרי זה מותר לצאת בו לפיכך אצעדה שמניחין
אותה באזרוע או בשוק יוצאין בה בשבת והוא שתהיה
דבוקה לבשר ולא תשמט וכן כל כיוצא בזה לא תצא
אשה בחוטי צמר או בחוטי פשתן או ברצועות הקשורות
לה על ראשה שמא תחלוץ אותה בשעת טבילה ותעבירם
ברשות הרבים ולא בציץ שמנחת בין עיניה ולא בלחיים
שלזהב שיורדין מן הציץ על לחייה בזמן שאינן תפורין
זה בזה ולא בעטר של זהב שמונחת בראשה ולא בכבלי
שיוצאין בהן הבנות ברגליהן כדי שלא יפסעו פסיע גסה של
יפסידו בתוליהן כל אלו אסורין לצא בהן בשב שמא יפולו
ותביא בידה לא תצא אשה בקטלה שבצוארה ולא בנזמי
האף ולא בצלוחית של פלייטון הקבוע על זרועה ולא בכיס
הקטן העגול שמניחין בו שמן הטוב והוא הנקרא כוכלת
ולא בפיאה של שער שמנחת על ראשה כדי שתרא בעלת
שער הרבה ולא בכבול של צמר שמקפת אותו סביב
לפניה ולא בשן שמנחת בפיה במקום שן שנפל ולא בשן
של זהב שמנחת על שן שחור או אדום שיש בשיניה אבל
שן של כסף מות מפני שאינו ניכר כל אלו אסורי לצא בהן
שמא יפולו ותביאם בידה או תחלוץ ותרא לחברותיה כל
שאסרו חכמי לצאת בו לרשו הרבי אסו לו לצאת בו אפי
בחצר שאינה מעורב חוץ מכבול ופיאה של שיער שמותר
לצאת בהן לחצר שאינה מעורבת כדי שלא תתגנה על
בעלה והיוצאת בצלוחית של פלייטון שאין בה בושם
כלל חייבת יוצאה אשה בחוטי שער הקשורין לה
על ראשה מפני שהמים באין בהן ואינן חוצצין ואינה
חולצתן אם אירעה לה טבילה עד שנגזר שמא תביאם
לרשות הרבים בין שהיו החוטין שלה בין של חברתה בין
של בהמה ולא תצא הזקנ בשל ילדה ששבח הן לה ושמא
תחלוץ ותראם לחברותיה אבל ילדה יוצאת בחוטי זקנה
וכל שהוא אריג יוצאה בו על ראשה יוצאה אשה
בחוטין שבצוארה מפני שאינה חונקת עצמה בהן ואינן
חוצצין אם היו צבועין אסורי שמא תראה אותן לחברותי
ויוצאה אשה בכליל של זהב בראשה שאין יוצאה בו אלא
אשה חשובה שאין דרכה לחלוץ ולהראות ויוצאה בציץ
ובלחיים של זהב בזמן שהן תפורין בסבכה שעל ראשה
כדי שלא יפולו וכן כל כיוצא בהם יוצאה אשה במוך
שבאזנה והוא שיהיה קשור באזנה ובמוך שבסנדלה והוא
שיהיה קשור בסנדלה ובמוך שהתקינה לנדתה ואע פי
שאינו קשור ואפילו עשתה לו בית יד שאם נפל אינה
מביאה אותו מפני מאיסותו ויוצאה בפלפל ובגרגר מלח
ובכל דבר שתתן לתוך פיה מפני ריח הפה ולא
תתן לכתחלה בשבת יוצאות הנשים בקיסמין שבאזניהם
וברעלות שבצוארן או שבכסותן וברדיד הפרוף ופורפת
כתחלה בשבת על האבן ועל האגוז ויוצאה ולא תערים
ותפרוף על האגוז כדי להוציאו לבנה הקטן וכן לא תפרו
על המטבע לכתחלה מפני שאסור לטלטלו ואם פרפה
יוצאה בו יוצא אדם בקיסם שבשיניו ושבסנדלו לרשות
הרבים ואם נפל לא יחזיר ובמוך ובספוג שעל גבי המכה
בלבד שלא יכרוך עליהן חוט או משיחה שהרי החוט
והמשיחה חשובין אצלו ואינן מועילין למכה ויוצ בקליפ
השום ובקליפת הבצל שעל המכה ובאגד שעל גבי מכה
וקושרו ומתירו בשבת ובאספלנית ומלוגמא ורטייה שעל
גבי המכ ובסלע שעל הצינית ובב צ החרגול ובשן השועל
ובמסמר הצלוב ובכל דבר שתולין אותו משום רפואה
והוא שיאמרו הרופאים שהוא מועיל יוצאה האשה באבן
תקומה ובמשקל אבן תקומה שנתכוון ושקלו לרפוא ולא
אשה עוברה בלבד אלא שאר הנשים שמא תתעבר ותפיל

ויוצאין בקמיע מומחה ואי זה הוא קמיע מומחה זה
שריפא לשלש בני אדם או שעשהו א כ שריפא שלשה בני
אדם בקמיעין אחרים ואם יצא בקמיע שאינו מומחה פטו
מפני שהוציאו דרך מלבוש וכן היוצא בתפילין פטור

מי שיש ברגלו מכה יוצא בסנדל יחידי ברגלו הבריאה
ואם אין ברגלו מכה לא יצא בסנדל יחיד ולא יצא הקטן
במנעל גדול אבל יוצא הוא בחלוק גדול ולא תצא אשה
במנעל רפוי ולא במנעל חדש שלא יצא בו שעה אחת
מבעוד יום ואין הקיטע יוצא בקב שלו: אנקטמין של עץ
אין יוצאין בהן בשבת מפני שאינן מדרכי המלבוש ואם
יצאו פטורין יוצאין בפיקריון ובציפה שבראשי בעלי
חטטין איסתי בזמן שצבען וכרכן או שיצ בהן שעה אחת
מבעו יום אבל אם לא עשה בהן מעשה ולא יצא בהן קוד
השבת אסו לצאת בהן יוצאין בשק עבה ובירוע ובסינוס
עבה ובחמילה מפני הגשמים אבל לא בתיבה ולא בקופה
ולא במחצל מפני הגשמי הכר והכסת אם היו רכין ודקין
כמו הבגדים מותר להוציאן מונחין על ראשו בשבת דרך
מלבוש ואם היו קשין הרי הן כמשאוי ואסורין יוצאין
בזוגין הארוגין כבגדים ויוצא העבד בחותם של טיט
שבצוארו אבל לא בחותם של מתכת שמא יפול ויביאנו

המתעטף בטליתו וקיפלה מיכאן ומיכאן בידו או על
כתיפו אם נתכוון לקבץ כנפיו כדי שלא יקרעו או שלא
יתלכלכו אסור ואם קבצן להתנאות בהן כמנהג אנשי
המקום במלבושן מותר היוצא בטלית מקופלת
ומונחת על כתיפו חייב אבל יוצא הוא בסודר שעל כתיפו
אעפ שאין נימה קשורה לו באצבעו וכל סודר שאינו
חופה ראשו ורובו אסור לצאת בו היתה סבנית קצרה
שאינה רחבה קושר שני ראשיה למטה מכתפים ונמצאת
כמו אבנט ומותר לצאת בה מותר להתעטף
בטלית שיש בשפתותיה מלל אעפ שהן חוטין ארוכין
ואעפ שאינן נוי הטלית מפני שהן בטלים לגבי הטלית
ואינו מקפיד עליהן בין היו בין לא היו לפיכך היוצא
בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה חייב מפני שאותן
החוטין חשובין הן אצלו ודעתו עליהן עד שישלים חכרונן
ויעשו ציצית אבל טלית המצויצת כהלכתה מותר לצאת
בה בין ביום בין בלילה שאין הציצית הגמורה משוי אלא
הרי היא מנויי הבגד ומטכסיסיו כמו האימרא וכיוצא בה
ואלו היו חוטי הציצית שהיא מצויצת כהלכתה משוי היה
חייב היוצא בה אפילו ביום השבת שאין מצות עשה שאי
בה כרת דוחה שבת לא יצא החייט בשבת
במחט התחובה לו בבגדו ולא נגר בקיסם שבאזנו ולא
גרדי באירא שבאזנו ולא סורק במשיחה שבאזנו ולא
שולחני בדינר שבאזנו ולא צבע בדוגמא שבאזנו ואם
יצא פטור אעפ שיצא דרך אומנותו מפני שלא הוציא
כדרך המוציאין חוב שיצא בכיס שלו חייב מפני
שאין דרך כיס זה להוציאו אלא כדרך הזאת ואעפ שאינו
צריך לגוף ההוצאה אלא כדי שלא יתלכלכו בגדיו
שהמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה המוצא
תפילין בשבת ברשות הרבים כיצד הוא עושה לובשן
כדרכן מניח של יד תחלה ואח כך של ראש ונכנס וחולצן
בבית וחוזר ויוצא ולובש זוג שני וחולצן עד שיכניס את
כולן ואם היו הרבה ולא נשאר מן היום כדי להכניסן דרך
מלבוש הרי זה מחשיך עליהם ומביאן במוצאי שבת ואם
היה בימי השמד שמתירא לישב ולשמרן עד הערב מפני
הגוים מכסן במקומן ומניחן והולך היה מתירא
להחשיך עליהן [illegible] את כולן כאחת ומוליכן
פחות פחות [illegible] ונותן לחבירו בתוך ארבע
אמות וחבירו [illegible] עד שמגיע לחצר החיצונה ברא
כשהיו בהן רצועותיהן והן מקושרין קשר של תפילין
שודאי תפילין הן אבל אם לא היו רצועותיהן מקושרות
אינו נזקק להן המוצא ספר תורה יושב ומשמרו
ומחשיך עליו ובסכנה מניחו והולך לו ואם היו גשמים
יורדין מתעטף בעור וחוזר ומכסה אותו ונכנס בו
לא יצא החייט במחטו בידו ולא הלבלר בקולמוסו ערב
שבת סמוך לחשיכ שמא ישכח ויוציא וחייב אדם למשמש

בבגרו ערב שבת עם חשיכה שמא יהיה שם דבר שכוח
ויוצא בו בשבת מותר לצאת בתפילין ערב שבת עם
חשיכה הואיל וחייב אדם למשמש בתפיליו בכל עת אינו
שוכחן שכח ויצא בהן לרשות הרבים ונזכר שיש לו תפלין
בראשו מכסה את ראשו עד שמגי לביתו או לבי המדרש

פרק עשרים

אסור להוציא משא על הבהמה בשבת שנאמר למען ינוח
שורך וחמורך וכל בהמתך אחד שור וחמור ואחד
כל בהמה חיה ועוף ואם הוציא על הבהמה אעפ שהוא
מצווה על שביתת׳ אינו לוקה לפי שאיסורו בא מכלל עשה
לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת והיה עליה משאוי פטו
והלא לאו מפורש בתורה שנ לא תעשה כל מלאכ
אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך שלא יחרוש
בה וכיוצא בחרישה ונמצא לאו שתנק לאוזהר מיתת בית
דין ואין לוקין עליו אסור לישרא׳ להשאיל או להשכי
בהמה גסה לגוי שלא יעשה בה מלאכה בשבת והרי הוא
מצווה על שביתת בהמתו אסרו חכמים למכו בהמה גסה
לגוי גזירה שמא ישאיל או ישכיר ואם מכר קונסין אותו
עד עשרה ברמיה ומחזירה ואפי שבורה אין מוכרין ומות
לו למכור על ידי סרסור שהסרסור אינו משכי ואינו משאי
ומותר למכו׳ להן סוס שאין הסוס עומד אלא לרכיב אדם
לא למשוי והחי נושא את עצמו וכדרך שאסרו למכו לגוי
כך אסרו למכור לישרא׳ החשוד למכור לגוי ומותר למכור
להם פרה לשחיטה ושוחט אותה בפניו ולא ימכור סתם
אפי שור שלפטם שמא ישהא אותו ויעבו בו מקום שנהגו
למכור להן בהמה דקה מוכרין מקום שנהגו שלא למכו אין
מוכרין ובכל מקום אין מוכרין להם חיה גסה כמו שאין
מוכרין להן בהמה גסה אלא על ידי סרסור מי שהחשיך
בדרך ולא היה עמו נכרי שיתן לו כיסו והיתה עמו בהמה
מניח כיסו עליה כשהיא מהלכת וכשתרצה לעמוד נוטלו
מעליה כדי שלא תעמוד והוא עליה וכדי שלא תהיה שם
לא עקירה ולא הנחה ואסור לו להנהיגה ואפילו בקול כל
זמן שהכיס עליה כדי שלא יהיה מחמר בשבת וגזר חכמי
היא שלא יניח כיסו על גבי בהמה אלא אם אין עמו נכרי
היה עמו חרש שוטה וקטן מניח כיסו על החמור
ואינו נותנו לאחר מהן מפני שהן אדם מישרא׳ היה
עמו חרש שוטה ואין עמו בהמה נותנו לשוטה שוטה וקטן
נותנו לשוטה חרש וקטן נותנו לאי זה מהן שירצה לא
היתה עמו בהמה ולא נכרי ולא אחד מכל אילו מהלך בו
פחות פחות מארב אמות ואפי מציאה שבאה לידו מהלך
בה פחות מארבע אמות אבל קודם שתבוא לידו
אם יכול להחשי עליה מחשי ואם לאו מוליכה פחות פחות
מארבע אמות מותר למשוך את הבהמה במתג ורסן
שלה לרשות הרבים והוא שתהיה ראויה לאותו הרסן כגון
שיר לסוס ואפסר לגמל וחטם לנקה וסוגר לכלב אבל אם
הוציא בהמה במתג שאין משתמרת בו כגון שקשר חבל
בפי הסוס או במתג שאינה צריכה לו אלא משתמר בפחות
ממנו כגון שהוציא חמור בשיר של סוס או חתול בסוגר
הרי זה משאוי שכל שמירה מעולה או שמירה פחות משוי
הוא לה לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אפילו היו
קשורין מערב שבת אינן נמשכין בשבת אבל מכניס הוא
חבלי לתוך ידו והוא שלא יצא חבל מתוך ידו טפח וצריך
שיהיה החבל שמפי הבהמה עד ידו גבוה מן האר טפח או
יתר ומפני מה לא ימשוך הגמלים הקשורי זה בזה מפני
שהוא נראה כמי שמוליכן לשוק שמוכרין בו הבהמות או
שמשחקין בהן שם ומפני זה לא תצא בהמה בזוג שבצואר
ואפילו היה פקוק שאין לו קול לא תצא בהמה בזוג
שבכסותה ולא בחותם שבצוארה ולא בחותם שבכסותה
ולא ברצועה שברגלה ולא בסולם שבצוארה ואין חמור
יוצא במרדעת אלא אם כן היתה קשורה לו מערב שבת
ולא יצא גמל במטוטלת התלויה לו בדבשתו או בזנבו אלא
אם כן היתה קשורה בזנבו והוטרתו ולא יצא הגמל עקור
יד ולא עקור רגל וכן שאר כל הבהמה אין התרנוגלים
יוצאין בחוטין ולא ברצועו שברגלי ואין הכבשין יוצאין
בעגלה שתחת אליה שלהן ואין הכבשות יוצאות בעצי
שמניחין להן בחוטמן כדי שיתעטשו ויפלו התולעים
שבמוחן ואין העגל יוצא בעול קטן שמניחין לו על צוארו
כדי שיכנע ויהיה נוח לחרישה ולא תצא בהמה בשבכה
שמניחין לה בפיה כדי שלא תשוך או לא תאכל לא תצא
הפרה בעור הקופר שמניחין לה על דדיה כדי שלא יינק
ממנה השרץ כשהיא ישנה ולא תצא ברצועה שבין קרניה
בין לנוי בין לשמר עז שחקק לה בקרניה יוצאה
באפסר הקשור בחקק בשבת ואם תחבו בזקנה אסור
שמא תנתחנו ויביאנו בידו ברשות הרבים וכן כל כיוצא
בזה הזכרים יוצאים בעור הקשור להן על
זכרותן כדי שלא יעלו על הנקבות ובעור הקשור להן על
לבהן כדי שלא יפולו עליהן זאבים ובמטלניות המרוקמות
שמיפין אותן בהן והרחלים יוצאות ואליה שלהן קשורה
למעלה על גבן כדי שיעלו עליהן הזכרי או קשורה למטה
כדי שלא יעלו עליהן הזכרים ויוצאות מלופפות במטלניו
כדי שיהיה הצמר שלהן נקי העזי יוצאות ודדיהן קשורו
כדי שיבש מהן החלב אבל אם קשרן כדי שלא יצא החלב
עד שיחלוב אותו לערב הרי או לא יצאו אין חמור
יוצא באוכף אעפ שקשור לו מערב שבת ולא יצא הסוס
בזנב שועל ולא בזהורית שבין עיניו ולא תצא בהמה
בקרסטל שבפיה ולא בסנדל שברגלה ולא בקמיע שאינו
מומחה לבהמה אבל יוצאה היא באגד שעל גבי המכה
ובכתישין שעל גבי השבר ובשליה המדולדלת בה ופוקק
לה זוג שבצוארה ומטיילת בו בחצר ונותן מרדעת על
החמור בשבת ומטייל בחצר אבל אין תולין לה קרסטל
בפיה בשבת כשם שאדם מצווה על שביתת
בהמתו בשבת כך הוא מצווה על עבדו ואמתו ואעפ שהן
בני דעת ולדעת עצמן עושין מצוה עלינו לשמרן ולמנען
מעשיית מלאכה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך
וינפש בן אמתך והגר עבד ואמה שאנו מצווין על
שביתתן הם עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות וקיבלו
מצוות שהעבדים חייבין בהן אבל עבדים שלא מלו
ולא טבלו אלא קיבלו עליהן שבע מצות שנצטוו בני נח
בלבד הרי הן כגר תושב ומותרין לעשות מלאכה בשבת
לעצמן בפרהסיא כישרא׳ בחול ואין מקבלין גר תושב אלא
בזמן שהיובל נוהג הואיל וגר תושב עושה מלאכה
לעצמו בשבת וגר צדק הרי הוא כישרא׳ לכל דבר
במי נאמר וינפש בן אמתך והגר זה גר תושב שהוא
לקיטו ושכירו של ישרא׳ כמו בן אמתו שלא יעשה מלאכה
לישרא׳ רבו בשבת אבל לעצמו עושה ואפילו היה הגר זה
עבדו הרי זה עושה לעצמו

פרק אחד ועשרים

נאמר בתורה תשבות אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב
לשבות מהן ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום
שבות מהן דברים אסורים מפני שהן דומים למלאכות
ומהן דברים אסורים גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה
ואו הן כל המשוה גומות הרי זה חייב משום חורש
לפיכך אסור להפנו בשדה הנירה בשבת גזירה שמא ישווה
גומות המפנה את האוצר בשבת מפני שהוא צריך
לו לדבר מצוה כגון שיכנס בו אורחים או יקבע בו מדרש
לא יגמור את כל האוצר שמא יבוא להשוות גומות טיט
שעל גבי רגלו מקנחו בכותל או בקורה אבל לא בקרקע
שמא יבוא להשוות גומות לא ירוק בקרקע וישוף ברגלו
שמא ישווה גומות ומותר לדרוס הרוק שעל גבי קרקע
והולך לפי תומו נשים המשחקות באגוזים ושקדים
וכיוצא בהן אסורו לשחק בהן בשבת שמא יבאו להשוות
גומות ואסור לכבד את הקרקע שמא ישוה גומות אלא אם
כן היה רצוף באבנים ומותר לזלף מים על גבי הקרקע
ואינו חושש שמא ישוה גומות שהרי אינו מתכוין לכך אין

סכין את הקרקע ואפילו היה רצוף באבנים ואין נופחין
אותו ואין מריחין אותו אפילו ביום טוב כל שכן בשבת
שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא להשוות גומות
בזמן שהוא עושה כן במקום שאינו רצוף חצר
שנתקלקלה בימי הגשמים מביא תבן ומרדה בה וכשהוא
מרדה לא ירדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה
שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא להשוות גומות
המשקה את הזרעים חייב משום זורע לפיכך
אסור לשאוב מן הבור בגלגל גזרה שמא ימלא לגינתו
ולחרבתו ומפני זה אם היה הבור של גלגל בחצר מותר
למלאות ממנו בגלגל התולש חייב משום קוצר
לפי אסור לרדות רבש מכורת בשבת מפני שהוא כתולש
אין עולי באילן בין לח יבש ואין נתלין באילן ואין נסמכי
באילן ולא יעלה מבעור יום לישב שם כל היום כולו ואין
משתמשין במחובר לקרקע כלל גזירה שמא יתלוש
פירות שנשרו בשבת אסור לאכלן עד מוצאי שבת גזירה
שמא יתלוש הדס המחובר מותר להריח בו שאין
הנייתו אלא להריח בו והרי ריחו מצוי אבל אתרוג ותפוח
וכל הראוי לאכילה אסור להריח בו במחובר גזירה שמא
יקוץ אותו לאוכלו אילן שהיו שרשיו גבוהין מן
הארץ שלשה טפחים אסור לישב עליהן ואם אינן גבוהין
שלשה הרי הן כארץ היו באין מלמעלה משלשה לתוך
שלשה מותר להשתמש בהן היו גבוהין שלשה אעפ שצרן
אחר שוה לארץ או שיש חלל תחתיהן שלשה אסור לישב
עליהן אין רוכבין על גבי בהמה בשבת גזירה שמא
יחתוך זמורה להנהיגה ואין נתלין בבהמ ולא יעלה מבעו
יום לישב עליה בשבת ואין נסמכין לצדי בהמה
וצדי צדדין מותרין עלה באילן בשבת בשוגג מותר לירד
במזיד אסור לירד ובבהמה אפילו במזיד ירד משום צער
בעלי חיים וכן פורקין המשוי מעל הבהמה בשבת
משום צער בעלי חיים כיצד היתה בהמתו טעונה
שליף של תבואה מכניס ראשו תחתיו ומסלקו לצד אחר
והוא נופל מאיליו היה בא מן הדרך בערב שבת ובהמתו
טעונה כשיגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלין
בשבת ושאינן ניטלין מתיר החבלים והשקין נופלין
היו בשקין דברים המשתברין אם היו שקין קטנים מביא
כרים וכסתות ומניח תחתיהן והשקין נופלין על הכרים
שהרי אם ירצה לשלוף הכר שולף מפני שהשקין קטנים
וקלים ונמצא שלא בטל הכלי מהכנו היתה טעונה
עששיות של זכוכית מתיר השקים והן נופלין שאעפ
שישברו אין בכך הפסד גדול שהרי הכל להתכה עומד
ולהפסד מועט לא חששו היו השקים גדולים ומלאי
כלי זכוכית וכיוצא בהם פורק בנחת ומכל מקום לא יניחן
שם על גבי בהמה משום צער בעלי חיים המרבק
פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר לפיכך מי
שנתפזרו לו פירות בחצרו מלקט יד על יד ואוכל אבל לא
יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה כדרך שהוא עושה
בחול שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יכבשם
בידו בתוך הקופה ויבוא לידי עימור וכן אין מקבצין את
המלח וכיוצא בו מפני שנראה כמעמר מפרק חייב
משום דש והסוחט זיתים וענבים חייב משום מפרק לפיכ
אסור לסחוט תותים ורמוני הואיל ומקצ בני אדם סוחטין
אותם כזית וענבים שמא יבוא לסחוט זתים וענבים אבל
שאר פירות כגון פרישין ותפוחים ועוזררין מותר לסוחטן
בשבת מפני שאינן בני סחיטה
כבשין ושלקות שסחטן אם לרכך גופן מותר ואם להוציא
מימיהן אסור ואין מרסקין את השלג שיזובו מימיו אבל
מרסק הוא לתוך הקערה או לתוך הכוס השום והבוסר
והמלילות שריסקן מבעוד יום אם מחוסרין דיכה אסור
לגמור דיכתן בשבת ואם מחוסרין שחיקה ביד מותר לו
לגמור שחיקתן בשבת לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפו
בעץ הפרור בתוך הקדירה בשבת אחר שמורידין אותה
מעל האש המולל מלילות מולל בשינוי כדי שלא
יראה כדש היונק בפיו פטור ואם היה גונח מותר לו לינק
בפיו מפני שהוא מפרק כל אחר יד ומשום צערו לא גזרו
ואעפ שאין שם סכנה פירות שזבו מהן משקין
בשבת אם זתים וענבים הן אסור לשתות אותן המשקין
עד מוצאי שבת גזירה שמא יתכוין ויסחוט אותן בשבת
ואם תותים ורמונים הן אם הכניסן לאכילה משקין שזבו
מהן מותרין ואם הכניסן לדורכן משקין שזבו מהן אסורי
עד מוצאי שבת ותים וענבים שריסקן מערב שבת
ויצאו מהן משקין מעצמן מותרין וכן חלות דבש שריסקן
מערב שבת משקין היוצאין מהן בשבת מותרין שאין כאן
מקום לגזרה שכבר ריסקן מבערב זורה ובורר מאבות
מלאכות הן לפיכך אעפ שמותר למלול מלילות בראשי
אצבעותיו כשהוא מנפח מנפח בידו אחת בכל כחו אבל
לא בקנון ולא בתמחוי גזרה שמא ינפה בנפה ובכברה
שהוא חייב והמשמר שמרים תולדת בורר או מרקד הוא
לפיכך אעפ שמותר לסנן יין צלול או מים צלולין בסודרי
או בכפיפה מצרית לא יעשה גומה בסודר שלא יעשה
כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לשמר במשמרת וכן אסור
לתלות את המשמרת שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול
שמא יבוא לשמר וכן המחבץ תולדת בורר הוא לפיכך
אעפ שנותנין שומשמין ואגוזים לדבש לא יחביצם בידו
המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו הרי זה תולדת טוחן
וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין
לפני בהמה בין דקה בין גסה מפני שנראה כטוחן אבל
מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני
הכלבים שאין טחינה בפירות ומתירין אלומות של עמיר
לפני בהמה ומפספס בידו אלומות קטנות אבל לא אומות
גדולות מפני הטורח שבהן חבילי פואה ואזוב וקורנית
וכיוצא בהן שהכניסן למאכל בהמה מסתפק מהן וקוטם
ואוכל בראשי אצבעותיו אבל לא בידו הרבה שלא יעשה
כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לדוק הצריך לרוק
פלפלין וכיוצא בהן ליתן לתוך המאכל בשבת הרי זה
כותש ביד הסכין ובקערה אבל לא במכתשת מפני שהוא
טוחן לפיכך אסור לבריא להתרפות בשבת גזירה שמא
ישחק הסמנין כיצד לא יאכל דברים שאינן מאכל
בריאים כגון אזוביון ופואה ולא דברים המשלשלין כגון
לענה וכיוצא בה וכן לא ישתה דברים שאין דרך הבריאי
לשתותן כגון מים שבישלו בו סממנין ועשבים אוכל
אדם אוכלין ומשקין שדרך הבריאים לאוכלן ולשתותן
כגון הכסבר והכשות והאזוב אעפ שהן מרפאין ואכלן כדי
להתרפאות בהם מותר הואיל והן מאכל בריאים
שתה חלתית מקודם השבת והרי הוא שותה והולך מותר
לשתותו בשבת במקומות שנהגו הבריאי לשתות החלתי
ושותין זיתום המצרי בכל מקום וכן שמנים שדרך
הבריאי לסוך בהן מותר לסוך בהן בשבת ואעפ שנתכון
לרפואה ושאין הבריאים סכין בהן אסורין החושש
במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן ולא
שמן וורד לא במקום שהבריאים סכין אותו ומותר לסוך
שמן ומלח בכל מקום נגפה ידו או רגלו צומתה ביין
ואינו צומתה בחומץ ואם היה ענוג אף ביין אסור
החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ ויפלוט אבל
מגמע הוא ובולע החושש בגרונו לא יערערנו בשמן אבל
בולע הוא שמן הרבה ואם נתרפא נתרפא אין לועסין
את המצטכי ואין שפין את השנים בסם בשבת בזמן
שמתכוין לרפואה ואם נתכון לריח הפה מותר אין
נותנין יין לתוך העין אבל נותן הוא על גב העין ורוק
תפל אפילו על גב העין אסור קילור ששרה אותו
מערב שבת מעבירו על גב עינו בשבת ואינו חושש מי
שלקה באצבעו לא יכרוך עליו גמי כדי לרפאותו ולא
ירחקנו בידו כדי להוציא ממנו דם אין נותנין חמין
ושמן על גבי המכה ולא על גבי מוך שעל המכה ולא על
גבי מוך ליתנו על המכה בשבת אבל נותן הוא חוץ למכה
ושותת ויורד למכה ונותנין מוך יבש על גבי המכה ואם

היה עתיק אסור מפני שהוא כרטייה רטייה שפרשה
על גבי כלי מחזירין אותה ואם פרשה על גבי קרקע אסו
להחזירה ומניחין רטיה על גבי המכה לכתחלה במקדש
שאין איסור שבות במקדש ובכל מקום מקנחין פי המכה
ואין מקנחין את הרטייה שמא ימרח סכין וממשמשי
בבני מעים בשבת והוא שיסוך וימשמש בבת אחת כדי
שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ואין מתעמלי בשבת
אי זה הוא מתעמל זה שדורסין על גופו בכחו עד שיגע
ויזיע או שיהלך עד שייגע ויזוע שאסור ליגע את עצמו
כדי שיזיע בשבת מפני שהיא רפואה וכן אסור לעמוד
בקרקע רימוסית שבארץ ישרא׳ מפני שמעמלת ומרפאה
אין רוחצין במים שמשלשלין ולא בטיט שטובעי בו ולא
במי משרה הבאושין ולא בים סרום ולא במי הרעי שבי
הגדול מפני שכל אלו צער הן וכתוב וקראת לשב עונג לפי
אם לא נשתהה בהם אלא עלה מיד אעפ׳ שיש לו חטטין
בראשו מותר אין מתגרדין במגרדת ואם היו ידיו
מלוכלכות בצואה או בטיט גורר כדרכו ואינו חושש
סכין ומפרכין לאדם לענג אבל לא לבהמה ואם היה לה
צער מותר להסיר צערה בסיכה ופירוך בהמה שאכלה
כרשינין הרבה מריצין אותה בחצר בשביל שתתרפא ואם
אחזה דם מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן ואין
חוששין שמא ישחק לה סמנין אין מקיאין את
האוכל בשבת ברא בסם שמא ישחוק סמנין אבל להכניס
ידו לתוך פיו ולהקיא מותר ואסור לדחוק כריסו שלתינו
כדי להוציא הרעי שלו שמא יבוא להשקותו סמנין
המשלשלין ומותר לכפו׳ כוס על הטבו׳ בשבת כדי להעלותו
וכן מותר ליחנק וללפף את הקטן ולהעלות אזנים בין ביד
בין בכלי ולהעלות אנקלי שכל אלו וכיוצא בהן אין עושין
אותן בסמנין כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהן
המרקד מאבות מלאכות לפיכך אין כוברין את התבן
בכברה ולא יניח הכברה שיש בה תבן במקו גבוה בשביל
שירד המוץ מפני שהוא כמרקד אבל נוטל התבן בכברה
ומוליך לאבוס אעפ׳ שירד המוץ בשעת הולכה שהרי אינו
מתכוין לכך מגבל חייב משום לש לפיכך אין מגבלי
קמח קלי הרבה שמא יבוא ללוש קמח שאינו קלי ומותר
לגבל את הקלי מעט מעט אבל תבואה שלא הביאה
שליש שקלו אותה ואחר כך טחנו אותה טחינה גסה שהרי
הוא כחול והיא הנקראת שתית מותר לגבל ממנה בחומץ
וכיוצא בו הרבה בבת אחת והוא שיהיה רך אבל קשה
אסור מפני שנראה כלש וצריך לשנות כיצד נותן את
השתית ואחר כך נותן את החומץ המורסן אעפ׳
שאינו ראוי לגבול אין גובלין אותו שמא יבוא לגבול
העפר וכיוצא בו ונותנין מים על גבי מורסן ומוליך בו
התרווד שתי וערב אבל אינו מגרם בידו שלא יראה כלש
אם לא נתערב מנערו מכלי לכלי עד שיתערב ונותן לפני
התרנוגלין או לפני השוורים ומותר לערב המורסן על
דרך זו בכלי אחר ומחלק אותו בכלים הרבה ונותן לפני
כל בהמה ובהמה ומערב בכלי אחר אפי׳ כור ואפי׳ כוריים
אין מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת כדרך שהוא מאכיל
בחול שמא יבוא לידי כתישת קטניות או לידי לישת קמח
וכיוצא בו כיצד לא יאכיל הגמל בשבת מאכל שלשה או
ארבעה ימים ולא ירביץ עגל וכיוצא בו ויפתח פיו
ויתן לתוכו כרשינין ומים בבת אחת וכן לא יתן לתוך פי
יונים ותרנוגלים למקום שאינן יכולין להחזיר אבל מאכיל
הוא את הבהמה מעומד ומשקה אותה מעומד או נותן
לתוך פיה מים בפני עצמן וכרשינין בפני עצמן במקום
שיכולה להחזיר וכן מאכיל העוף בידו במקום שיכול
להחזיר ואין צריך לומר שיתן לפניהן והן אוכלין ברא
במי שמזונותיו עליו כגון בהמתו וחייתו ויוני הבית ואווז
ותרנוגלין אבל מי שאין מזונותיו עליו כגון חזיר ויוני
שובך ודבורים לא יתן לפניהם לא מזון ולא מים ומותר
לאדם להעמיד בהמתו על גבי עשבים והיא אוכלת אבל
לא יעמיד אותה על גבי דבר שהוקצה אבל עומד בפניה
כדי שתחזו׳ פניה לדבר המוקצה ותאכל ממנו וכן ביו׳ טוב

פרק שנים ועשרים

רדיית הפת אעפ׳ שאינה מלאכה אסרו אותה חכמים שמא
יבוא לאפות המרביק פת בתנור מבעוד יום וקדש עליו
היום מציל ממנה מזון שלש סעודות ואומר לאחרים בואו
והצילו לכם ואעפ׳ שהרדייה אינה מלאכה כשהוא מציל
לא ירדה במרדה אלא בסכין כדי לשנות מפני מה
אסרו חכמים להכנס במרחץ בשבת מפני הבלנין שהיו
מחמין חמין בשבת ואומרין מערב שבת הוחמו לפיכך
גזרו שלא יכנס אדם למרחץ בשבת אפילו להזיע וגזרו
שלא ישתטף כל גופו בחמין ואפי׳ בחמין שהוחמו מערב
שבת אבל פניו ידיו ורגליו מותר ברא בחמי האור גזירה
משום מרחץ אבל בחמי טברי׳ וכיוצא בהן מותר להשתט
בהן כל גופו ואסור לרחוץ במים חמין שבמערות מפני
שהמערה יש בה הבל ויבוא לידי זיעה ונמצאת כמרחץ
מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף כל גופו בצונ
אבל אינו משתטף כל גופו בצונן ומתחמם כנגד
המדורה מפני שמפשי׳ מים שעליו ונמצא כרוחץ כל גופו
בחמין המביא סילון של צונן בתוך מים חמין אפילו
בתוך חמי טבריה הרי או כחמין שהוחמו בשבת ואסורין
ברחיצה ובשתייה מביא אדם קיתון של מים ומניחו
כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא כדי שתפוג צינתן
וכן מניח פך של שמן כנגד המדורה כדי שיפש לא שיחם
וסך אדם ידו במים או בשמן ומחמם כנגד המדורה והוא
שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא כריסו של תינוק
נכוות בהן ומחמם בגד ומניחו על גבי מעים בשבת
אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים המים אין נותני
לה מים צונן שהרי מחממן הרבה וכן לא יתן לתוכה פך
של שמן מפני שהוא כמבשלו אבל נותן הוא מים לתוך
אמבטי של צונן מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר
ליתן לתוכו מים צונן כדי להפשירן ומותר לצוק מים חמי
לתוך מים צונן או צונן לתוך החמין והוא שלא יהיו בכלי
ראשון מפני שהוא מחממן הרבה וכן קדרה רותחת אעפ׳
שהורידה מעל האש לא יתן לתוכה תבלין אבל נותן
לתוכה מלח שהמלח אינו מתבשל אלא על גבי אש גדולה
ואם צק התבשיל מקדרה לקערה אעפ׳ שהוא רותח
בקערה מות לו ליתן לתוך הקערה תבלין שכלי שני אינו
מבשל אין שורין את החלתית בין בפושרין בין בצונן
אבל שורה אותו בתוך החומץ ואם שתהו ביום חמישי
וששי הרי זה שורה בשבת בצונן ומניחו בחמה עד שיחם
ושותה כדי שלא יחלה אם פסק מלשתות דבר
שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין מלפני השבת אעפ׳
שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמין בשב׳ ודבר שהוא
צונן מעיקרו ולא בא בחמין מעולם מדיחין אותו בחמי
בשבת אם לא היתה הדחתו גמר מלאכתו אבל אין שורין
אותו בחמין מותר להחם בחמה אעפ׳ שאסור להחם
בתולדות האור שאינו בא לטעות מחמה לאור לפי׳ מותר
ליתן מים צונן בשמש כדי שיחמו וכן נותנין מים יפים
לתוך מים רעים בשביל שיצנו ונותנין תבשיל לתוך הבור
בשביל שיהא שמור מערב אדם מים ומלח ושמן וטובל
בו פתו או נותנו לתוך התבשיל והוא שיעשה מעט
אבל הרבה אסור מפני שנראה כעושה מלאכה ממלאכת
התבשיל וכן לא יעשה מי מלח עזין והן שני שלישי מלח
ושליש מים מפני שנראה כעושה מוריים והותר
למלוח ביצה אבל צנון וכיוצא בו אסור מפני שנראה
ככובש כבשים בשבת והכובש אסור מפני שהוא כמבשל
ומותר לטבל צנון וכיוצא בו במלח ואוכל מותר
לערב יין ודבש ופלפלין בשבת לאכלן אבל יין ומים ושמן
אפרסמון אסור שאין זה ראוי לאכילת בריאים וכן כל כיוצ
בזה חרדל שלשו מערב שבת למחר ממחו בין ביד
בין בכלי ונותן לתוכו דבש ולא יטרוף אלא מערב
שחלים שטרפן מערב שבת למחר נותן לתוכו שמן וחומ׳

ותבלין ולא ישרוף אא מערב שום שריסקו מערב שבת
למחר נותנו לתוך הגריסין ולא ישחוק אא מערב
הנוטל שער מגוף האדם חייב משום גוזז לפיכ׳ אסור לרחו
את הידים בדבר שמשיר את השיער ודאי כגון אהלה
וכיוצא בו ומותר לחוף את הידים בעפר לבונה ועפר
פלפלין ועפר יסמין וכיוצא בהן ואינו חושש שמא ישיר
שער שעל ידו שהרי אינו מתכוין ערב דבר שמשיר את
השיער ודאי עם דבר שאינו משיר ודאי אם היה הרוב
מדבר שאינו משיר מותר לחוף בו ואם לאו אסור
אסור לראות במראה של מתכת בשבת גזירה שמא ישיר
בה נימין המדולדלין מן השיער ואפי׳ קבועה בכותל אבל
מראה שאינה של מתכת מותר לראות בה אפילו אינו
קבועה המכבס חייב משום מלבן והסוחט כסות חייב
מפני שהוא מכבס לפיכך אסור לרחוק מטלית או מוך
וכיוצא בהן בפי האשישה וכיוצא בה כדי לסתמה שמא
יבוא לידי סחיטה ואין מקנחין בספוג אלא אם כן יש לו
בית אחיזה שלא יסחוט ואין מכסין חבית של יין וכיוצא
בה בבגד שאינו מוכן לה גזירה שמא יסחוט נשברה
לו חבית בשבת מציל ממנה מה שהוא צריך לשבת לו
ולאורחיו ובלבד שלא יספוג ביין או יטפח בשמן ש[illegible]יעש
כדרך שהוא עושה בחול שמא יבוא לידי סחיטה וכיצד
מציל ממנה מביא כלי ומניח תחתיה ולא יביא כלי אחר
ויקלוט כלי אחר ויצרף גזירה שמא יביא כלי דרך רשות
הרבים נזדמנו לו אורחים מביא כלי אחר וקולט כלי
אחר ומצרפו לראשון ולא יקלוט ואחר כך יזמין אא יזמין
ואחר כך יקלוט ואם הערים בדבר זה מותר
טיט שעל גבי בגדו מכסכסו מבפנים ואינו מכסכסו מבחו׳
גזירה שמא יכבס ומותר לגררו בצפורן ואינו
חושש שמא ילבנו המכסכס את הסודר אסור מפני שהוא
מלבנו אבל החלוק מותר מפני שאין כוונתו אא לרככו
מנעל או סנדל שנתלכלך בטיט ובצואה מותר לשכשכו
במים אבל לכבסו אסור ואין מגרדין לא מנעלים ולא
סנדלים חדשים אבל סכין ומקנחין את הישנים כד או
כסת שהיה עליהן צואה או טנוף מקנחו בסמרטוט ואם
היתה על של עור נותנין עליה מים עד שתכלה מי
שנתלכלכה ידו בטיט מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה
ובמפה הקשה העשויה לאחוז בה הקוצים אבל לא במפה
שמקנחין בה את הידים שלא יעשה כדרך שהוא עושה
בחול ויבוא לכבס את המפה
מי שרחץ במים מסתפג בלונטיתו ומביאה בידו ואין
חוששין שמא יסחוט וכן מי שנשרו כליו במים מהלך בהן
ואין חוששין שמא יסחוט ואסור לו לשטחן ואפילו בתוך
ביתו גזירה שמא יאמר הרואה הרי זה כבס כסותו בשבת
ושטחה ליבשה וכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית
העין אפילו בחדרי חדרים אסור שתי מטהרות
זו על גבי זו נוטל את הפקק מבנתים ומשיקן ומחזיר את
הפקק למקומו מפני שאינו בא לידי סחיטה שהרי דעתו
שיצאו המים ופוקקין את הביב בסודרין ובכל דבר
המטלטל כדי שלא יצופו המים על האוכלים ועל הכלים
אבל אין פוקקין את הביב כדי שירדו המים לבור שמא
יסחוט בעת שרוחק שהרי הפקק שרוי במים אסור
לתקן בית יד של בגדים ולשבדים שברים שברים כדרך
שמתקנין בחול הבגדים כשמכבסים אותן וכן אין מקפלי׳
הבגדים בשבת כדרך שעושין בחול בבגדים כשיכבסו
אותן ואם לא היה לו כלי אחר להחליפו מותר לקפלו
ולפשטו ולהתכסו בו כדי שיתנאה בו בשבת והוא שיהיה
בגד חדש לבן שהרי הוא מתמעך ומתלכלך מיד וכשיקפל
לא יקפל אא איש אחד אבל לקפל בשנים אסור הצובע
מאבות מלאכות לפיכך אסור לאשה להעביר סרק על
פניה מפני שהיא כצובעת והתופר מאבות מלאכות לפיכ׳
אסור למלאות הכר והכסת החדשים במוכין גזירה שמא
יתפור אבל מוכין שנשרו מן הכר או מן הכסת מחזירין
אותן בשבת הקורע מאבות מלאכות לפיכך מי

שנסתבכו בגדיו בקוצים מפרישן בצנעה ומתמהמה כדי
שלא יקרע ואם נקרעו אינו חייב כלום שהרי לא נתכוון
ומותר ללבוש בגדים חדשים ואם נקרעו נקרעו פוצעין
את האגוז במטלת ואין חוששין שמא תקרע התוקע
חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברות לקרקע
לא נוטלין אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע אבל דלת
שידה תיבה ומגדל ושאר דלתות הכלים נוטלין ולא
מחזירין ואם נשמט ציר התחתון שלהן דוחקין אותו
למקומו ובמקדש מחזירין אותו אבל ציר העליון שנשמט
אסור להחזירו בכל מקום גזירה שמא יתקע אין
גודלין את שער הראש ואין פוקסין אותו מפני שנראה
כבונה ואין מחזירין מנורה של חליות ולא כסא המפוצל
ולא שולחן המפוצל וכיוצא בהן מפני שנראה כבונה ואם
החזיר פטור שאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ואם
היה רפוי מותר להחזירו ואין מתקנין חליות של שדרה
של קטן זו בצד זו מפני שנראה כבונה העושה אהל
קבוע חייב משום בונה לפיכך אין עושין אהל עראי
לכתחלה ולא סותרין אהל עראי גזירה שמא יעשה או
יסתור אהל קבוע ואם עשה או סתר אהל עראי פטור
ומותר להוסיף על אהל עראי בשבת כיצד טלית שהיתה
פרוסה על העמודים או על הכתלים והיתה כרוכה קודם
השבת אם נשאר ממנה גג טפח מתוח הרי זה מותח את
כולה בשבת עד שיעשה אהל גדול וכן כל כיוצא בזה
אין תולין את הכילה שהרי נעשית תחתיה אהל עראי
ומותר להניח מטה וכסא וטרסקל ואעפ׳ שיעשה תחתיהן
אהל שאין זה דרך עשיית אהל לא קבע ולא עראי כל
אהל משופע שאין בגגו טפח ולא בפחות משלשה סמוך
לגגו רוחב טפח הרי זה אהל עראי והעושה אותו לכתחלה
בשבת פטור טלית כפולה שהיו עליה חוטין שהיא
תלויה בהן מערב שבת מותר לנטותה ומותר לפרקה וכן
הפרוכת כילת חתנים שאין בגגה טפח ואין בפחות
משלש סמוך לגגה רוחב טפח הואיל שהיא מתוקנת לכך
מותר לנטותה ומותר לפרקה והוא שלא תהא משולשלת
מעל המטה טפח פקק החלון בזמן שהוא מתוקן לכך אעפ׳
שאינו קשור ואינו תלוי מותר לפקוק בו החלון כובע
שעושין על הראש ויש לו שפה מקפת שהיא עושה צל כמו
אהל על לבושו מותר ללבשו ואם הוציא מן הבגד סביב
לראשו או כנגד פניו כמו אהל והיה מהודק על ראש והית
השפה שהוציאה קשה ביותר כמו גג אסור מפני שהוא
עושה אהל עראי הנוטה פרוכת וכיוצא בה צריך
להזהר שלא יעשה אהל בשעה שנוטה לפיכך אם היתה
פרוכת גדול תולין אותה שנים אבל אחד אסור ואם היתה
כילה שיש לה גג אין מותחין אותה ואפי׳ עשר שאי איפש
שלא תגבה מעט מעל הארץ ותעשה אהל עראי בגד
שמכסה בו פי החבית לא יכסה בו את כולה מפני שנעשה
אהל אבל מכסה הוא מקצת פיה המסנן בכפיפה
מצרית לא יגביה קרקעית הכפיפה מן הכלי טפח כדי שלא
יעשה אהל עראי בשבת

פרק שלשה ועשרים

העושה נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא כגון נקב שבלול
התרנוגלין שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל הרי
זה חייב משום מכה בפטיש לפיכך גזרו על כל נקב אפילו
היה עשוי להוציא בלבד או להכניס בלבד שמא יבוא
לעשו נקב שחייבין עליו ומפני זה אין נוקבין בחבית נקב
חדש ואין מוסיפין בו אבל פותחין נקב ישן והוא שלא
יהיה הנקב למטה מן השמרים שאם היה למטה מן השמרי׳
הרי זה עשוי לחזק ואסור לפתחו נוקבין מגופה
של חבית להוציא ממנה יין ובלבד שינקבנה מלמעלה
אבל מצדה אסור מפני שהוא כמתקן כלי שובר אדם את
החבית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות
כלי ומביא אדם חבית של יין ומתיז את ראשה בסייף
לפני האורחין ואינו חושש שאין כוונתו אא להראות

נריבות לבו וכשם שאסור לפתוח כל נקב כך אסור לסתום
כל נקב לפיכך אסור לסתום נקב החבית ואפילו בדבר
שאינו מתמרח ואינו בא לידי סחיטה כגון שיסתום בקיסם
או בצרור קטן אבל אם הניח שם אוכל כדי להצניעו
ונמצא הנקב נסתם מותר ומות להערי בדבר וזה כל דבר
שהוא גמר מלאכה חייב עליו משום מכה בפטיש ומפני
זה הגורר כל שהוא או המתקן כלי באי זה דבר שיתקן
חייב לפיכך אסור להשמיע קול של שיר בשבת בין בכלי
שיר כגון כנורות ונבלים בין בשאר דברים אפילו להכות
באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד אחת כדרך
המשוררים או לקשקש את האגוז לתינו או לשחק בו בזוג
כדי שישתוק כל זה וכיוצא בו אסור גזירה שמא יתקן כלי
שיר אין מספקין ולא מרקדין ואין מטפחין בשבת
גזירה שמא יתקן כלי שיר ולספק כל לאחר יד מותר
אין שטין על פני המים גזירה שמא יתקן חבית של שייטי
בריכה שבחצר מותר לשוט בתוכה שאינו בא לעשו חבית
של שייטין והוא שיהיה לה שפה מוקפת שלא יעקר ממנה
המים כדי שיהיה הכר והפרש בינה ובין הים אין
חותכין שפופרת של קנה מפני שהוא כמתקן כלי היתה
חתוכה אעפ שאינה מתוקנת מותר להכניסה בנקב החבי
בשבת להוציא ממנה יין ואין חוששין שמא יתקן ואסור
להניח עלה של הדס וכיוצא בו בתוך הנקב של חבית כדי
שיקלח את היין מפני שהוא כעושה מרזב בשבת ואין
שוברין את החרס ואין קורעין את הנייר מפני שהוא
כמתקן כלי ומורה שהיא קשורה בטפיח ממלאין בה
בשבת ואם אינה קשורה אין ממלאין בה גזירה שמא
יקטום אותה ויתקעה
אסור לחוף כלי כסף בגרתקון מפני שהוא מלבנן כדרך
שהאומנין עושין ונמצא כמתקן כלי וגומר מלאכתו בשבת
אבל חופפין אותו בחול ובנתר וכן כל הכלים חופפין אותן
בכל דבר ואסו להדיח קערות ואלפסין וכיוצא בהן מפני
שהוא כמתקן אא אם כן הדיחן לאכול בהן סעודה אחרת
באותה שבת אבל כלי שתייה כגון כוסות וקיתונות מותר
להדיחן בכל עת שאין קבע לשתייה ואין מציעין את
המיטות בשבת כדי לישן עליהן למוצאי שבת אבל מציעי
מלילי שבת לשבת אסור להטביל כלים טמאין בשבת
מפני שהוא כמתקן כלי אבל אדם טמא מות לטבול מפני
שנראה כמיקר ואין מזין עליו בשבת המטביל
כלים בשבת בשוגג ישתמש בהן במזיד לא ישתמש בהן
עד למוצאי שבת ומותר להטביל את המי הטמאי בשבת
כיצד יעשה נותנן בכלי שאינו מקבל טומאה כגון כלי
אבנים ומטביל הכלי במקוה עד שיעלה מי המקוה עליהן
ויטהרו אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת מפני
שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן מעבד
מאבות מלאכות הוא והמרכך עור בשמן כדרך שהעבדני
עושין הרי זה מעבד וחייב לפיכ לא יסוך אדם רגלו בשמן
והוא בתוך המנעל או בתוך הסנדל החדשים אבל סך
הוא את רגלו שמן ולובש מנעלו או סנדלו אעפ שהן
חדשים וסך כל גופו שמן ומתעגל על גבי קטבליא חדשה
ואינו חושש בדא כשהיה השמן מועט כדי שיצחצח העור
בלבד אבל אם היה בבשרו שמן הרבה כדי שירכך העור
הרי זה אסור מפני שהוא כמעבדו והכל בחדשים אבל
בישנים מותר הממרח רטייה בשבת חייב משום
מוחק את העור לפיכך אין סותמין נקב בשעוה וכיוצא
בה שמא ימרח ואפי בשומן אין סותמין את הנקב גזירה
משום שעוה כותב מאבות מלאכות לפיכך אסור
לכחול בפוך וכיוצא בו בשבת מפני שהוא ככותב ואסור
ללוות ולהלוות גזירה שמא יכתוב וכן אסור לקנות ולמכור
ולשכור ולהשכיר גזירה שמא יכתוב לא ישכור אדם
פועלים בשבת ולא יאמר לחבירו לשכור לו פועלין אבל
לשאול ולהשאיל מותר שואל אדם מחבירו כדי יין
וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני אחד המוכר בפה
או במסירה אסור בין במאזנים בין שלא במאזנים וכשם

שאסור לשקול כך אסור למנות ולמדוד בין בכלי מדה בין
ביד בין בחבל אין דנין בשבת ולא חולצין ולא
מיבמין ולא מקדשין גזירה שמא יכתוב ואין מקדישין ולא
מעריכין ולא מחרימין מפני שהוא כמקח וממכר ואין
מגביהין תרומה ומעשרות שזה דומה למקדיש אותן פירו
שהפריש ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת ואין
מעשרין את הבהמה גזירה שמא ירשום בסיקרא
ומקדיש אדם פסחו בשבת וחגיגתו ביום טוב שזו מצות
היום היא וכשם שאין מקדישין כך אין מקדשין מי חטאת
המגביה תרומות ומעשרות בשבת או ביום טוב בשוגג
יאכל ממה שהתקין במזיד לא יאכל עד מוצאי שבת ובין
כך ובין כך תיקן את הפירות וכן המקדי או המעריך או
החרים בשבת בין בשוגג בין במזיד מה שעשה עשוי ואין
צריך לומר ביום טוב וכן המקנה לחבירו בשבת קנה
מעשרין את הדמאי בין השמשות אבל לא את הוודאי מי
שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי או למעשר עני של
ודאי לא יטלם בשבת ואעפ שייחד מקומן מקודם השבת
והרי הן ירועין ומונחין בצד הפירות ואם היה כהן או עני
למודים לאכול אצלו יבאו ויאכלו ובלבד שיודיע לכהן שזו
שאני מאכילך תרומת מעשר ויודיע לעני שזו שאני
מאכילך מעשר עני אסור להפיס ולשחק בקוביא
בשבת מפני שהוא כמקח וממכר ומפיס אדם עם בניו
ועם בני ביתו על מנה גדולה כנגד מנה קטנה מפני שאין
מקפידין אסור לחשב חשבונות שהוא צריך להן
בשבת בין שעבר בין שעתיד להיות גזירה שמא יכתוב
לפיכך חשבונות שאין בהן צורך מותר לחשבן כיצד כמה
סאין תבואה היה לנו בשנה פלונית כמה דינרין הוציא
בחתנות בנו וכיוצא באו שהן בכלל שיחה בטילה שאין
בהן צורך כלל המחשב אותן בשבת כמחשב בחול.
אסור לקרו בשטרי הדיוטו בשבת שלא יהא כדרך חול
ויבוא למחוק מונה אדם פרפרותיו ואת אורחיו מפיו
אבל לא מן הכתב כדי שלא יקרא בשטרי הדיוטות לפיכ
אם היו השמות חקוקין על הטבלה או על הכותל מותר
לקרותן מפני שאינו מתחלף בשטר ואסור לקרות בכתב
המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקני בשבת אף לקרות
בכתובים בשבת בשעת בית המדרש אסור גזירה משום
ביטול בית המדר שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא
ויסנע מבית המדרש נפלה דליקה בחצר בשבת
אינו מציל כל מה שיש בחצר לחצר אחרת שבאותו המבוי
אעפ שעירבו גזירה שמא יכבה הדליקה כדי שיציל מפני
שאדם בהול על ממונו לפיכך גזרו שלא יציל אא מזון שהו
צריך לו לאותה שבת וכלים שצריך להשתמש בהן בשבת
ובגדים שיכול ללבוש שנמצא מתייאש מן הכל ואינו בא
לידי כיבוי ואם לא עירבו אף מזונו וכליו אינו מציל
ומה הוא מציל למזונו אם נפלה דליקה בלילי שבת מצילי
מזון שלש סעודות הראוי לאדם והראוי לבהמה
לבהמה נפלה בשחרית מצילין מזון שתי סעודו במנחה
מצילין מזון סעודה אחת בדא במציל בכלים הרבה
או שהיה ממלא כלי ומוציאו ומערה וחוזר וממלא אותו
שנייה הוא שאין מציל אא מה שהוא צריך לו אבל אם
הוציא כלי אחד בהוצאה אחד אעפ שיש בו כמה סעודות
מותר כיצד מציל סל מלא ככרות אעפ שיש בו
כמה סעודות ועגול של דבילה וחבית של יין וכן אם פרש
טליתו וקבץ בה כל מה שיכול להוציא והוציאה מליאה
בבת אחת מותר אמר לאחרים בואו והצילו לכם כל אחד
ואחד מציל מזון שהוא צריך לו או כלי אחד שמחזיק אפי
דבר גדול והרי הוא של מציל ואם לא רצה המציל לקחתו
ונתנו לבעליו מותר לו ליטול ממנו אחר השבת שכר עמלו
ואין זה שכר שבת שהרי אין שם מלאכה ולא אסור שלא
הוציאו אא במקום מעורב הציל פת נקייה אינו
חוזר ומציל פת שאינה נקייה אבל אם הציל פת שאינה
נקייה חוזר ומציל פת נקייה ומציל ביום הכפורים
מה שהוא צריך לשבת אם היה יום הכפורים בערב שבת

אבל אינו מציל בשבת ליום הכפורים ואין צריך לומר
ביום טוב ולא משבת זו לשבת הבאה ומה הוא מציל
ללבושו לובש כל מה שהוא יכול ללבו ועוטף כל מה שהו
יכול לעטוף ומוציא ואומר לאחרים בואו והצילו לכם וכל
אחר ואחר לובש ומתעטף בכליו ומוציא והרי הוא שלו
כמו המאכל שהרי מן ההפקר הם זוכין מותר להציל
כל כתבי הקדש שיש בחצר לחצר אחרת שבאותו המבוי
ואעפ שלא עירבו ובלבד שיהיה למבוי שלש מחיצו ולחי
אחד והוא שיהיו כתובין אשורי ובלשון הקדש אבל אם
היו כתובין בכל לשון או בכתב אחר אין מצילין אותן אפי
היה שם עירוב ובחול אסור לקרות בהם אא מניחן במקו
התורף והן מתאברין מאיליהן
היו כתובין בסם ובסיקרא אעפ שאינו כתב של קיימא
הואי והן כתובין אשורי ובלשון קדש מצילין אותן גיליון
של ספרים של מעלה ושלמטה ושבין פרשה לפרשה ושבי
רת לרת ושבתחלת הספר ושבסות הספר אין מצילין אותן
הברכות והקמיעין אעפ שיש בהן אותיו של שם ומענייני
הרבה של תורה אין מצילין אותן מפני הדליקה
ספר תורה שיש בו ללקט שמונים וחמש אותיות מתוך
תיבות שלימות ואפילו בכללן יגר שהדותא וכן אם היתה
בה פרשה שאין בה שמונים וחמש אותיות ויש בה הזכרו
כגון ויהי בנסוע הארון מצילין אותו מפני הדליקה ומצילי
תיק הספר עם הספר ותיק תפילין עם התפילין אעפ שיש
בתוכן מעות

פרק ארבעה ועשרים

יש דברי שהן אסורין בשבת אעפ שאינם דומין למלאכה
ואינן מביאין לידי מלאכה ומפני מה נאסרו משום שנאמ
אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי ונאמר
וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר לפיכך
אסור לאדם להלך בחפציו בשבת ואפילו לדבר בהן כגון
שידבר עם שותפו מה ימכור למחר או מה יקנה או היאך
יבנה בית זה ובאי זה סחורה ילך למקום פלוני כל זה
וכיוצא בו אסור שנאמר ודבר דבר דיבור אסור הירהור
מותר אסור לאדם לפקוד גנותיו ושדותיו בשבת
כדי לראות מה הן צריכין או היאך הן פירותיהן שהרי זה
מהלך לעשו חפצו וכן אסור לאדם שיצא בשבת עד סוף
התחום וישב שם עד שתחשך כדי שיהיה קרוב לעשות
חפציו במוצאי שבת שהרי נמצא הלוכו בשבת לעשות
חפציו ברא בשהחשיך על התחום לעשות דבר
שאסור בשבת לעשותו אבל אם החשיך לעשות דבר
שמותר לעשותו בשבת הרי זה מותר כיצד אין מחשיכין
על התחום להביא פירות מחוברין או לשכור פועלין אבל
מחשיך הוא לשמור פירות שהרי מותר לשמור בשבת
ומחשיך להביא בהמה או פירות תלושין שהבהמה קורא
לה והיא באה אעפ שהיא חוץ לתחום ופירות תלושין או
היו שם מחיצות היה מותר להביאן בשבת וכן אומר אדם
לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר שאם היו שם בורגנין
היה הולך לשם בשבת וכן כל כיוצא בזה מותר לאדם
לומר לפועל הנראה שתעמוד עמי לערב אבל לא יאמר
לו היה נכון לי לערב שנמצא עושה חפצו בשבת ואסור
לרוץ ולדלג בשבת שנ מעשות דרכיך שלא יהא הילוכך
של שבת כהילוכך של חול ויורד אדם לבור ושיח
ומערה אפילו הן מאה אמה ומטפס ויורד ושותה ומטפס
ועולה ואסור להרבות בשיחה בטילה שנ ודבר דבר שלא
יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול מותר לרוץ
בשבת לדבר מצוה כגון שירוץ לבית הכנסת או לבית
המדרש ומחשבין חשבונות של מצוה ומודדין מדידה של
מצוה כגון מקוה לידע אם יש בו כשיעור או בגד לידע אם
מקבל טומאה ופוסקין צדקה לעניים והולכין לבתי כנסיו
ולבתי מדרשות ואפילו לטרטיאות וטרקלין של גוים לפקח
על עסקי רבים בשבת ומשדכין על התינוקת ליארס ועל
התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנו ומבקרין חולין ומנחמי
אבלים והנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק
ורפואה קרובה לבוא ומחשיכין על התחום לפקח על
עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ואומ
לו לך למקום פלוני לא מצאת שם הבא ממקום פלוני לא
מצאת במנה הבא במאתים ובלבד שלא יזכור לו סכום
מקח שכל או וכיוצא בהן מצוה הן ונאמר עשות חפציך
וכול חפציך אסורין חפצי שמים מותרין מפליגין
בים הגדול בערב שבת לדבר מצוה ופוסק עמו לשבות
ואינו שובת ומפירין נדרים בשבת בין לצורך שבת בין
שלא לצורך שבת ונשאלין לחכם על הנדרים שהן לצורך
השבת ומתירין אעפ שהיה להן פנאי להתירן קודם השבת
שדברים או מצוה הן אין עונשין בשבת אעפ
שהעונש מצות עשה אינה דוחה שבת כיצד הרי שנתחיי
בבית דין מלקות או מיתה אין מלקין אותו ואין ממיתין
אותו בשבת שנאמ לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום
השבת זו אזהרה לבית דין שלא ישרפו בשבת מי שנתחיי
שריפה והוא הדין לשאר עונשין מותר לאדם לשמור
פירותיו בשבת בין תלושין בין מחוברין ואם בא אדם
ליטול מהן או בהמה וחיה לאכול מהן גוער בהן ומכה בהם
ומרחיק והלא דבר זה מחפציו הוא ולמה הוא מותר מפני
שלא נאסר אא להקנות לעצמו חפצים שאינן עתה מצויו
או להשתכר ולהרויח ולהטפל בהנאה שתבוא לידו אבל
לשמור ממונו שכבר בא לידו עד שיעמו כמות שהוא מות
הא למה זה דומה לנועל ביתו מפני הגנבים המשמר
זרעיו מפני העופו ומקשאיו ומדלעיו מפני החיה לא יספק
ולא ירקד כדרך שעושה בחול גזירה שמא יטול צרור
ויזרוק ארבע אמות ברשות הרבים כל הדברי שהן
אסורין משום שבות לא גזרו עליהן בין השמשות אלא
בעצמו של יום הוא שהן אסורין אבל בין השמשו מותרי
והוא שיהיה שם דבר מצוה או דוחק כיצד מותר לו בין
השמשות לעלות באילן או לשוט על פני המים להביא
לולב או שופר וכן מוריד מן האילן או מוציא מן הכרמלי
עירוב שעשה וכן אם היה טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא
משום שבות בין השמשות הרי זה מותר אבל אם לא היה
שם דוחק ולא דבר מצוה אסור לפיכך אין מעשרין את
הודאי בין השמשו אעפ שאיסור הפרשת המעשר בשבת
משום שבות אבל מעשרין את הדמאי קטן שעשה
בשבת דבר שהיא משום שבות כגון שתלש מעציץ שאינו
נקוב או טילטל בכרמלית אין בית דין מצווין להפרישו
וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו אסרו חכמים
לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול
ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו ומה אם הזהירו נביאים
וצוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת
השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר קל וחומר שלא
יהיה טלטול בשבת כטילטול בחול כדי שלא יהיה כיום
חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או
מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא
בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא
שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח ועוד
כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור איפשר שיתעסק
בהן מעט ויבוא לידי מלאכה ועוד מפני שמקצת העם
אינם בעלי אומניות אא בטלין כל ימיהן כגון הטיילין
ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתין ממלאכה ואם יהיה
מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימי נמצא שלא שבת
שביתה הניכרת לפיכך שביתה מדברים או היא שביתה
השווה בכל אדם ומפני דברים או נגעו באיסור הטילטול
ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אא כלים הצריך ל הם
כמו שיתבאר

פרק חמשה ועשרים

יש כלי שמלאכתו להתר והוא הכלי שמותר לעשות בו
בשבת דבר שנעשה לו בחול כגון כוס לשתות בו וקערה
לאכול בה וסכין לחתוך בו בשר ופת וקורדוס לפצוע בו

אגוזים וכיוצא בהן ויש כלי שמלאכתו לאיסור
והוא הכלי שאסור לעשות בו בשבת דבר שנעשה בו כגון
מכתשת וריחים וכיוצא בהן שאסור לכתוש ולטחון בשבת
כל כלי שמלאכתו להיתר בין היה של עץ או של
חרש או של אבן או של מתכת מותר לטלטלו בשבת בין
בשביל עצמו של כלי בין לצורך מקומו בין לצורך גופו
וכל כלי שמלאכתו לאיסור בין היה של עץ או של חרש
או של אבנים או של מתכת מותר לטלטלו בשבת בין
לצורך גופו בין לצורך מקומו אבל בשביל עצמו של כלי
אסור כיצד מטלטל הוא את הקערה של עץ
לאכול בה או לישב במקומה או כדי שלא תיגנב וזה הוא
בשביל עצמה וכן אם טלטל אותה מן החמה כדי שלא
תייבש ותשבר או מן הגשמים כדי שלא תתפח ותפסד
הרי זה מטלטל בשביל עצמה ומותר מפני שמלאכתה
להתר וכן מטלטל הוא הריחים או המכתשת לשבר
עליה אגוזים או לעלות עליה למטה וזה הוא לצורך גופו
או לישב במקומו אבל אינו מטלטלה כדי שלא תשבר
ולא כדי שלא תגנב וכן כל כיוצא בזה וכל שאינו
כלי כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיוצא בהן אסור
לטלטלן אבן גדולה או קורה גדולה אעפ שהיא ניטלת
בעשרה בני אדם אם יש תורת כלי עליה מטלטלים אותה
דלתות הבית אעפ שהן כלים לא הוכנו לטלטל לפיכך אם
נתפרקו אפי בשבת אין מטלטלין אותן וכן העפר והחול
והמת אין מזיזין אותן ממקומן ובן שמנה חי הרי הוא
כאבן ואסור לטלטלו מותר לטלטל הכלי אפילו שלא
לצורך תשמישו אלא לעשות בו מלאכ שלא נעשה לשמשה
כיצד נוטל אדם קורנס לפצוע בו אגוזים קורדום לחתוך
בו דבילה מגירה לגרד בה את הגבינה מגרפה לגרוף
בה את הגרוגרות את הרחת ואת המזלג לתת עליו אוכל
לקטן את הכוש ואת הכרכר לרחוב בו מחט שלסקאין
לפתוח בו את הדלת את המכתשת לישב עליה וכן כל
כיוצא בזה ומטלטל אדם מחט של יד השלימה ליטול
בה את הקוץ אבל אם ניטל הקצה הנקוב שלה או הקצה
החד שלה אין מטלטלין אותה ואם היתה גולם ועדיין לא
ניקבה מותר לטלטלה כל כלי שמקפיד עליו שמא
יפחתו דמיו כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים
ביותר שמקפיד עליהן שמא יפסדו אסור לטלטלן בשבת
וזה הוא הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס כגון המסר
הגדול ויתד של מחרישה וסכין של טבחים וחרב של
אושכפים וחצין החרשים וקורנס שלנפחים וכיוצא בהן
כל כלי שהוקצה מחמת האסור אסור לטלטלו כגון נר
שהדליקו בו בשבת והמנורה שהיה הנר עליה ושלחן
שהיו עליו מעות אעפ שכבה הנר או שנפלו המעות אסור
לטלטלן שכל כלי שהיה אסור לטלטלו בין השמשות נאסר
לטלטלו כל השבת כלה אעפ שהלך הדבר שגרם לו האסו
אבל כלי המוקצה מחמת מיאוסו כגון נר ישן של נפט וכלי
הצואה וכיוצא בהן מותר לטלטלן בשבת אם הוצרך להן
כל הכלים הניטלין בשבת שנתפרקו דלתותיהן
כגון דלתות שידה תיבה ומגדל בין שנתפרקו בשבת בין
שנתפרקו קודם השבת מותר לטלטל אותן דלתות וכן כל
הכלים הניטלין בשבת שנשברו בין קודם השבת בין
בשבת שבריהן נטלין והוא שיהיו שבריהן עושין מעין
מלאכתן כיצד שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית
שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך וכן כל כיוצא בזה
אבל אם אין השברים ראויין למלאכה כלל אסור לטלטלן
כל כסויי הכלים נטלים בשבת והוא שיש תורת
כלי עליהן היה כלי מחובר בקרקע כגון חבית הטמונה
בארץ אם יש בכיסוי שלה בית אחיזה מטלטלין אותו ואם
לאו אין מטלטלין אותו וכן כסויי הקרקעות כגון בורות
וחריצין אין מטלטלין כסוי שלהן אא אם כן יש לו בית
אחיזה כיסוי התנור אעפ שאין לו בית אחיז מות לטלטלו
שני דברים אחד אסור לטלטלו ואחר מותר לטלטלו והן
סמוכין זה לזה או זה על זה או זה בזה ובוסן שמטלטלין

אחר מהן יטלטל השני אם היה צרי לדבר שמות לטלטלו
מטלטלו ואעפ שדבר האסור מטלטלו עמו ואם היה צריך
לטלטל דבר האסו לא יטלטלנו באותו דבר המותר כיצד
פגה שהיתה טמונה בתבן וחררה שהיתה על גבי גחלים
תוחבן בכוש או בכרכר ונוטלן ואעפ שהתבן והגחלים
ננערים בשבת בשעת נטילה וכן לפת או צנונות שהיו
טמונים בעפר ומקצת העלים מגולי שוסטן בשבת בעלה
שלהן ואעפ שהעפ ננער אבל אם היה ככר או תינוק על
גבי האבן או על גבי הקורה לא יטלטל האבן או הקורה
בככר או בתינוק שיש עליה וכן כל כיוצא בזה נוטל אדם
את בנו שיש לו געגועין עליו והאבן בידו אבל לא דינר
שאם יפול הדינר יטלנו האב בידו כלכלה שהיתה נקובה
וסתם נקב שלה באבן מותר לטלטלה שהרי האבן נעשית
כדופן היתה הכלכל מליאה פירות והאבן בתו הפירות אם
היו הפירות רטובין כגון ענבים ותותים נוטל אותה כמות
שהיא שאם ינער הפירות יטנפו בעפר ובמקום הפסד לא
גזרו חבית ששכח אבן על פיה מטה על צדה והיא
נופלת היתה בין החביות והאבן עליה מגביהה למקום
אחר ומטה על צדה שם והאבן נופלת וכן השוכח מעות
על הכר וצרי לכר נוער את הכר והן נופלות ואם צריך
למקום הכר נוטל את הכר והמעות עליו
אבל אם הניח המעות מערב שבת על הכר או הניח האבן
על פי החבית הרי אלו אסורין לטלטלן ואפילו ניטלו המעו
והאבן שהרי נעשו בסיס לדבר האסור האבן
שבקרויה אם ממלאין בה ואינה נופלת הרי היא כמקצת
הקרויה ומותר למלאות בה ואם לאו אין ממלאין בה בנר
שעל הקנה שומטו מן הקנה פירות שאסור לאוכלן
כגון פירות שאינן מעושרין אפילו הן חייבין במעשר
מדבריהם או מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו או
תרומה טמאה או מעשר שיני והקדש שלא נפדו כהלכתן
אסור לטלטלן אבל הדמאי הואיל וראוי לעניי וכן מעשר
שיני והקדש שפדאן אעפ שלא נתן החומש מותר לטלטלן
מטלטל ישרא התרומה אעפ שאינה ראויה לו
ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה או עם החולין אם
היו שניהם בכלי אחד ברא בשהיתה הטמאה למטה והיו
פירות המתטנפין בקרקע שאם ינער אותן יפסדו אבל
אם היו אגוזים ושקדים וכיוצא בהן נוער הכלי ונוטל
הטהורה או החולין ומניח הטמאה ואם היה צריך למקום
הכלי בין שהטהור למעלה בין שהיתה למטה מטלטל הכל
כאחד נירבך של אבנים שחשב עליו מבעוד יום אם
למדום מותר לישב עליהן למחר ואם לאו אסור חריות
של דקל שגרדן לעצים ונמלך עליהן מערב שבת לישיבה
מותר לטלטלן וכן אם ישב עליהן מבעוד יום מותר
לטלטלן הקש שעל המטה לא ינענענו בידו אבל
מנענעו בגופו ואם היה מאכל בהמה מותר לטלטלו וכן
אם היה עליו כר או סדין וכיוצא בהן מנענעו בידו שהרי
נעשה כמי שישב עליו מבעוד יום המכניס קופה של עפר
בביתו אם ייחד לה קרן זוית מערב שבת מטלטלו בשבת
ועושה בו כל צרכיו אסור לבטל כלי מהיכנו מפני שהוא
כסותר כיצד לא יתן כלי תחת הנר בשבת לקבל את השמן
הנוטף שהשמן שבנר אסור לטלטלו וכשיפול לכלי יאסר
טלטול הכלי שהיה מותר וכן כל כיוצא בזה לפיכך אין
נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה הוא
הכלי עליה וכן כופה הכלי על כל דבר שאסור לטלטלו
שהרי לא בטלו שאם יחפוץ יטלנו
נותנין כלי תחת הדלף ואם נתמלא הכלי שופך
ושונה ואינו נמנע והוא שיהיה הדלף ראוי לרחיצה אבל
אם אינו ראוי אין נותנין ואם נתן מותר לטלטלו במים
המאוסין שבו שאין עושין גרף של רעי לכתחלה חבית
של טבל שנשברה מביא כלי ומניח תחתיה הואיל ואם
עבר ותקנו מתוקן הרי הוא כמתוקן ונותנין כלי תחת
הנר לקבל ניצוצות שמפני שאין בהן ממש ומותר לטלטל
הכלי קורה שנשברה אין סומכין אותה בספסל או

בארוכות המטה אא אם כן היו רווחים וכל זמן שיחפוץ ישלם כדי שלא יבטל כלי מהיכנו פורסין מחצלת על גבי אבנים בשבת או על גבי כוורת דבורים בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוין לצור שהרי נוטלה בכל עת שירצה וכופין את הסל בשבת לפני האפרוחין בשביל שיעלו עליו וירדו שהרי מותר לטלטלו כשירדו מעליו וכן כל כיוצא בזה בהמה שנפלה לבור או לאמת המים אם יכול ליתן לה פרנסה במקומה מפרנסין אותה עד מוצאי שבת ואם לאו מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה ואעפ שמבטל כלי מהיכנו שהרי משליכו לבור לתוך המים מפני צער בעלי חיים לא גזרו ואסור להעלותה בידו וכן אין עוקרין בהמה וחיה ועוף בחצר אבל דוחין אותן עד שיכנסו ומדדין עגלי וסייחין תרנגולת שברחה אין מדדי אותה מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפית נתלשין אבל דוחק אותה עד שתיכנס

פרק ששה ועשרים

כל כלי האורג וחבליו וקנים שלו מותר לטלטלן בכלי שמלאכתו להיתר חוץ מכובד העליון וכובד התחתון לפי שאין ניטלין מפני שהם תקועין וכן העמודים של אורג אסור לטלטלן שמא יתקן הגומות שלהן ושאר כלי האורג מותרין מכברות של תמרה וכיוצא בהן שמכבדין בהן את הקרקע הרי הן ככלי שמלאכתו להתר שהרי מותר לכבד בשבת לבנים שנשארו מן הבנין הרי הן ככלי שמלאכתו להתר מפני שראויין להסב עליהן שהרי שפין אותן ומתקנין אותן ואם צבר אותן הרי הקצם ואסור לטלטלם חרש קטנה מותר לטלטלה אפי ברשות הרבים הואיל וראויה היא בחצר לכסות בה פי כלי קטן מגופת הבית שנתכתתה היא ושבריה מות לטלטלה ואם זרקה לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלה כלי שנתרעע לא יתלוש ממנו חרש לכסות בו או לסמוך בו מותר להכנים לבית הכסא שלש אבנים מקורזלות לקנח בהן וכמה שיעורן כמלוא היד אבל אדמה שהיא קרובה להתפרך אסור לטלטלה לקנח בה ומותר להעלות אבני לגג לקנח בהן ירדו עליהן גשמים ונשתקעו בטיט אם רישומן ניכר מותר לטלטל אבן שיש עליה טנוף שוראי לקנח היא מותר לטלטלה ואפילו היא גדולה היה לפניו צרור וחרש מקנח בצרור ואם היה החרש מאוגני כלים מקנח בחרש היו לפניו צרור ועשבים אם היו עשבי רכים מקנח בהן ואם לאו מקנח בצרור שירי מחצלאו שבלו הרי הן ככלי שמלאכתו להתר מפני שראויין לכסות בהן הטינוף אבל שירי בגדים שבלו שאין בהן שלש על שלש אסור לטלטלן שאינן ראויין לא לעניים ולא לעשירי

שברי התנור מות לטלטלן והרי הן ככל הכלי שמלאכתן להתר כירה שנשמט אחת מירכותיה אסור לטלטל שמא יתקע סולם של עלייה אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי ושל שובך מותר להטותו אבל לא יוליכו משובך לשובך שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לצוד

קנה שמוסקין בו הזיתים אם יש עליו תורת כלי הרי הוא ככלי שמלאכתו לאיסור קנה שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו אם יש תורת כלי עליו הרי הוא ככלי שמלאכתו להתר דלת שהיה לה ציר אעפ שאין לה עתה ציר שהבינה לסתום בה מקום מוקצה והוא נגררת שנוטלין אותה וסותמין בה וכן חרקים שסותמין בהן הפרצה וכן מחצלת הנגררת בזמן שקשורין ותלויין בכותל סותמין בהן ואם לאו אין נועלין בהן ואם היו גבוהין מעל הארץ נועלין בהן דלת שהיה לה לוח אחד ששומטין אותה ונועלין בה אם לא היה לה למטה כן כמו אסקופה שמוכיח עליה שהיא כלי מוכן לנעילה אין נועלין בה וכן נגר שיש בראשו קלוצטרא שמוכחת עליו שהוא כלי מוכן לנעילה ואינו קורה כשאר כל הקורות נועלין בו בשבת נגר שאין בראשו קלוסטרא אם היה קשור ותלוי בדלת נועלין בו וכן אם היה ניטל ואגודו עמו אבל אם היה אגדו קבוע בדלת והיה הנגר נשמט כמו קורה ומניחין אותו בזוית וחוזרין ונועלין בו בעת שרוצין הרי זה אסור לנעול בו שאין עליו תורת כלי ואינו אגוד ואין בו אגד להוכיח עליו מנורה של חליות בין גדולה בין קטנה אין מטלטלין אותה שמא יחזירנה בשבת היו בה חרקים והיא נראת כבעלת חליות אם היתה גדולה הניטלת בשתי ידים אסור לטלטל מפני כובדה היתה קטנה מזו מותר לטלטלה מנעל שעל גבי האמוס שוממין אותו בשבת מכבש של בעלי בתים מתירין אבל לא כובשין ושל כובסין לא יגע אותן מפני שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס וכן גיזי צמר אין מטלטלין אותן מפני שהוא מקפיד עליהן לפיכך אם ייחדן לתשמיש מותרין והשלחין מותר לטלטלן בין שהיו של בעל הבית או של אומן מפני שאינו מקפיד עליהם

כל דבר מטונף כגון רעי וקיא וצואה וכיוצא בהן אם היו בחצר שיושבין בה מותר להוציאן לאשפה או לבית הכסא וזה הוא הנקרא גרף של רעי ואם היו בחצר אחרת כופין עליהן כלי כדי שלא יצא הקטן ויתלכלך בהן רוק שעל הקרקע דורסו לפי תומו והולך מטלטלין כנונא מפני אפרו אעפ שיש עליו שברי עצים מפני שהוא כגרף של רעי ואין עושין גרף של רעי לכתחלה בשבת אבל אם נעשה מאיליו או שעבר ועשהו מוציאין אותו שמן שיוצא מתחת הקורה של בית הבד בשבת וכן תמרו ושקדים המוכנים לסחורה מותר לאוכלם בשבת ואפילו אוצר של תבואה או תבואה צבורה מתחי להסתפק ממנה בשבת שאין שם אוכל שהוא מוקצה בשבת כלל אא הכל מוכן הוא חוץ מגרוגרו וצמוקי שבמוקצה בזמן שמייבשי אותן הואיל ומסריחות בנתים ואינן ראויין לאכילה הרי הן אסורין בשבת משום מוקצה חבית שנתגלתה ואבטי שנשברה אעפ שאינן ראויין לאכילה נוטלן ומניחן במקו המוצנע כיוצא בו קמיע שאינו מומחה אעפ שאין יוצאין בו מטלטלין אותו מותר השמן שבנר ושבקער שהדליקו בהן באותה שבת אסור להסתפק ממנו באותה שבת מפני שהוא מוקצה מחמת איסור אוצר של תבואה או של כדי יין אעפ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אא לדבר מצוה כגון שפינהו להכנסת אורחין או לקבוע בו בית המדרש וכיצד מפנין אותו כל אחד ואחד ממלא ארבע או חמש קופות עד שגומרין ולא יכבדו קרקעיתו של אוצר כמו שבארנו אא נכנס ויוצא בו ועושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו כל שהוא ראוי למאכל בהמה וחייה ועוף המצויין מטלטלין אותו בשבת

כיצד מטלטלין את התורמוס היבש מפני שהוא מאכל לעזים אבל לא את הלח את הלוף את החצב מפני שהוא מאכל לצבאים את החרדל מפני שהוא מאכל ליונים את העצמות מפני שהן מאכל לכלבים וכן כל הקליפין והגרעינין הראויין למאכל בהמה מטלטלין אותן ושאינן ראויין אוכל את האוכל וזורקן לאחריו ואסור לטלטלן מטלטלין בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחייה ומטלטלין בשר חי בין תפל בין מליח מפני שראוי לאדם וכן דג מליח אבל התפל אסור לטלטלו אין מטלטלין שברי זכוכית אעפ שהן מאכל לנעמיות ולא חבילי זמורות אעפ שהן מאכל לפילים ולא את הלוף אעפ שהן מאכל לעורבי מפני שאין אלו וכיוצא בהן מצויין אצל רוב בני אדם חבילי קש וחבילי עצים וחבילי וורדים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן חבילי סיאה פואה ואיזוב וקורנית הכניסן לעצים אין מסתפק מהם בשבת למאכל בהמה מסתפק מהן וכן באמיתא וכן בפיגם וכן בשאר מיני תבלין אין גורפין מאכל מלפני הפטם בין באבוס של כלי בין באבוס של קרקע ואין מסלקין לצדדין מפני הרעי גזירה שמא ישוה גומות נוטלין מלפני החמור ונותנין לפני השור אבל אין נוטלין מלפני השור ונותנים לפני החמור מפני שהמאכל שלפני

השור מטונף ברירו ואין ראוי למאכל בהמה אחרת וכן
עלים שריחם רע ומאוסין ואין הבהמה אוכלתן אסור
לטלטלן לפיכך תלי של דגים אסור לטלטלו ושל בשר
מותר וכן כל כיוצא בזה אעפ שאסור לטלטל את המת
בשבת סכין אותו ומריחין אותו ובלבד שלא יזיזו בו אבר
ושומטין את הכר מתחתיו כדי שיהיה מוטל על החול
בשביל שימתין ולא יסריח ומביאין כלי מיקר וכלי מתכות
ומניחין לו על כריסו כדי שלא יתפח ופוקקין את נקביו
שלא יכנס בהן הרוח וקושרין את הלחי לא שיעלה אלא
שלא יוסיף ואין מאמצין את עיניו בשבת מת המוטל
בחמה מניח עליו ככר או תינו ומטלטלו וכן אם נפל דליק
בחצ שיש בה מת מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלן ואם
אין שם ככר ולא תינוק מצילין אותו מן הדליקה מכל
מקום שמא יבוא לכבות מפני שהוא בהול על מתו שלא
ישרף ולא התירו לטלטל בככר או תנוק אלא למת בלבד
מפני שאדם בהול על מתו היה מוטל בחמה ואין
להם מקום לטלטלו או שלא רצו להזיזו ממקומו באין שני
בני אדם ויושבין משני צדדיו חם להם מלמטה זה מביא
מטתו ויושב עליה וזה מביא מטתו ויושב עליה חם להם
מלמעלה זה מביא מחצלת ופורש על גביו וזה מביא
מחצלת ופורש על גביו זה זוקף מטתו ונשמט והולך
לו וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו ונמצא מחיצה עשויה
מאליה שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גגיהן סמוכות זו לזו
ושני קצותיהן על הקרקע משני צדי המת מת
שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים
ממנו מותר להוציאו לכרמלית גדול כבוד הבריות שדוחה
את לא תעשה שבתורה שהוא לא תסור מן הדבר אשר
יגידו לך ימין ושמאל ואם היה להן מקום אחר לצאת בו
אין מוציאין אותו אלא מניחין אותו במקומו ויוצאים הם

פרק שבעה ועשרים

היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנאמר אל יצא
איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר
ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו
שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל
וכך אמר להן משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה ומדברי
סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה אבל
חוץ לאלפים אמה אסור שאלפים אמה הוא מגרש העיר

נמצאת למד שמותר לאדם בשבת להלך את כל העיר
כולה אפילו היתה כנינוה בין שהיתה מוקפת חומה בין
שלא היתה מוקפת חומה וכן מותר לו להלך חוץ
לעיר אלפים אמה לכל רוח מרובעות כטבלה מרובעת כדי
שיהיה נשכר את הזויות ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין
אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל אבל אם יצא
והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפי אמה אחת
לוקה מן התורה המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה
טפחים כגון שקפץ על גבי עמודין שגבוהין עשרה ואין
בכל אחד מהן ארבעה על ד טפחים הרי זה ספק אם יש
תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה
אבל אם הלך על מקום שיש בו ארבעה על ארבעה הרי זה
כמהלך על הארץ ויש איסור תחומין שם מי ששבת
בדיר שבמדבר או בסהר או במערה וכיוצא בהן מרשות
היחיד מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח
בריבוע וכן השובת בבקעה אפי היה ישן בשעה שנכנס
השבת שלא קנה שביתה יש לו להלך ממקומו אלפים אמה
לכל רוח בריבוע היה מהלך בבקעה ואינו יודע תחום
שבת מהלך אלפים פסיעות בינוניות וזה הוא תחום שבת
המהלך אלפים אמה שיש לו להלך ושלמה

מירתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה
אינו מהלך אלא עד סוף מדתו ואין אומרין הואיל וכלתה
מדתו בתוך רשות היחיד מהלך את כולה ברא בשכלתה
מדתו במקצת העיר או במקצת המערה אבל אם היתה
אותה רשות היחיד מובלעת בתוך אלפים אמה שלו תחשב

לו כל אותה הרשות כארבע אמו ומשלימין לו את השאר
כיצד הרי שהיה אלף אמה ממקום שביתתו אם

מחוץ לעיר עד מדינה או מערה שיש בארכה אלף אמה
או פחות מאלף מהלך את כל המדינה או המערה שפגע
בה ומהלך חוצה לה אלף אמה פחות ד אמות אבל אם
היה במדינה או במערה שפגע בה בתוך מדתו אלף אמה
ואמה אינו מהלך בה אלא אלף אמה בלבד שהוא תשלו אלפי
אמה שיש לו מי שכלתה מדתו בחצי העי אעפ שאינו
מהלך אלא עד סוף מדתו מותר לטלטל בכל העיר על ידי
זריקה וכן מי ששבת בבקעה והקיפוהו גוים מחיצה בשב
אינו מהלך בה אלא אלפים אמה לכל רוח אעפ שהוא בתוך
המחיצה ומותר לו לטלטל בכל המחיצה על ידי זריקה אם
הקפוה לשם דירה מי שהיה בא בדרך ליכנס למדינה
בין שהיה בא בים בין שהיה בא בחרבה אם נכנס בתוך
אלפי אמה קרוב לעיר קודם שיכנס השבת אעפ שלא הגיע
למדינה אלא בשבת הרי זה יכנס ויהלך את כולה וחוצה
לה אלפים אמה לכל רוח

היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור אלא בשבת וכשנעו
מצא עצמו בתוך התחום הרי זה יכנס לה ויהלך את כולה
וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח מפני שדעתו היתה להלך
למדינה זו ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן
שהרי נכנס עמהן בתחום מי שיצא חוץ לתחום
אפילו אמה אחת לא יכנס שהארבע אמות שיש לו לאדם
תחלתן ממקום שהוא עומד בו לפיכך כיון שיצא חוץ
מתחומו אמה או יתר ישב במקומו ואין לו להלך אלא בתו
ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ וכן מי שהחשיך חוץ
לתחום המדינה אפילו אמה אחת הרי זה לא יכנס לה אלא
מהלך ממקום שנכנס עליו השבת והוא עומד בו אלפים
אמה בלבד ואם כלתה מדתו במקצ העיר מהלך עד סוף
מדתו כמו שאמרנו היתה רגלו אחת בתוך התחום ורגלו
אחת חוץ לתחום הרי זה יכנס מי שיצא חוץ לתחום
שלא לדעתו כגון שהוציאוהו גוים או רוח רעה או ש שגג
ויצא אין לו אלא ארבע אמות חזר לדעת אין לו אלא ארבע
אמות החזירוהו כאלו לא יצא ואם נתנוהו ברשותהיחיד
כגון שנתנוהו גוים בדיר וסהר ומערה או בעיר אחרת יש
לו להלך את כולה וכן אם יצא לאחר מאו בשגגה ונזכר
והוא בתוכן מהלך את כולה יצא חוץ לתחום לדעת אעפ
שחזר שלא לדעת כגון שהחזירוהו גוים או רוח רעה אין
לו אלא ד אמות וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת אעפ
שהוא בתוך רשות היחיד כגון דיר וסהר אין לו אלא ארב
אמות המפר בים הגדול אעפ שהוא חוץ לתחום ששבת
בו מהלך את כל הספינה כולה ומטלטל את כולה מי
שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשב יש לו
להלך כל אותה המחיצה והוא שלא תהיה יתר על אלפים
אמה ואם היה תחום שיצא ממנו מובלע מקצתו בתוך
המחיצה שנעשית שלא לדעתו הואיל ויש לו להלך את כל
המחיצ הרי זה נכנס לתחומו וכיון שנכנס הרי הוא כאלו לא
יצא כל מי שאין לו לזוז ממקומו אלא בתוך ד אמות אם
נצרך לנקביו הרי זה יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו

ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו בעת שיתרחק
להפנות הואיל ונכנס יכנס וכאלו לא יצא והוא שלא יצא
בתחלה לדעת אבל אם יצא לדעת אעפ שנכנס אין לו אלא
ד אמות כל מי שיצא ברשות בית דין כגון העדים
שבאו להעיד על ראיית הלבנה וכיוצא בהן ממי שמותר
לו לצאת לדבר מצוה יש לו אלפים אמה לכל רוח באותו
מקום שהגיע לו ואם הגיע למדינה הרי הוא כאנשי העיר
ויש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה היה יוצא
ברשות ואמרו לו והוא הולך בדרך כבר נעשית המצוה
שיצאת לעשות יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח ואם
היה מקצת תחום שיצא ממנו ברשות מובלע בתוך אלפים
אמה שיש לו ממקומו הרי זה חוזר למקומו וכאלו לא יצא
וכל היוצאים להציל נפשות ישראל מיד גוים או מן הנהר
או מן המפולת יש להן אלפי אמה לכל רוח ממקו שהצילו

בו ואם היתה יר הגוי תקיפה והיו ספחרין לשבות במקו שהצילו בו הרי לו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זינן

פרק שמונה ועשרים

כל בית דירה שהוא יוצא מן המרינה אם היה בינו ובין המרינה שבעים אמה ושני שלישי אמה שהוא סלע בית סאתים המרובעת או פחות מזה הרי זה מצטרף למרינה ונחשב ממנה וכשמורדין לה אלפים אמה לכל רוח מורדין חוץ מבית דירה זה היה בית זה קרוב למרינה בשבעי אמה ובית שני קרוב לבית ראשון בשבעים אמה ובית שלישי קרוב לשיני בשבעים אמה וכן עד מהלך כמה ימי הרי הכל כמרינה אחת וכשמורדין מורדין מחוץ לבית האחרון והוא שיהי בית דירה זה ר׳ אמות על ארב׳ אמות או יתר וכן בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזנין ובית

עז שיש בו בית דירה לכומרין והאוצרות שיש בהן בית דירה והגשר והקבר שיש בהן בית דירה ושלש מחיצות שאין עליה תקרה ויש בהן ר׳ אמות על ר׳ אמות והבורגנין והבית הבנוי בים ושתי מחיצות שיש עליהן תקרה ומעזיב ומערה שיש בנין על פיה ויש בה בית דירה כל לו מצטרפין עמה אם היו בתוך שבעי׳ אמה ושירים ומאותו הבית היוצא רואין כאלו חוט מתוח על פני כל המרינה ומורדין חוץ לאותו החוט אלפים אמה ולו שאין מצטרפין עמה שתי מחיצו שאין עליהן תקרה אעפ׳ שרדי ביניהן והגשר והקבר ובית הכנסת ובית עז והאוצרו שאין בהן בית דירה והבור והשיח והמערה והשובך ובית שבספינה כל לו וכיוצא בהן אין מצטרפין עמה היו שתי עיירות זו סמוכה לזו אם יש ביניהן מאה וארבעים ואחר ושליש כרי שיהיה שבעים אמה ושירים לזו ושבעים אמה ושירים לזו חושבין שתיהן כעיר אחת ונמצאת כל עיר מהן מהלכת את כל העיר השנייה וחוצה לה אלפים אמה היו שלשה כפרים משולשין אם יש בין האמצעי ובין כל אחר ואחר מן החיצונים אלפים אמה או פחות מיכאן ובין השנים החיצונים מאתים שלש ושמנים פחות חומש כרי שיהיה בין כל אחר מהן ובין האמצעי כשתראה אותו כלו הוא ביניהן מאה וארבעים ואחת אמה ושליש הרי שלשתן כמרינה אחת ומורדין לה אלפים אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן עיר שהוקפה ולבסוף ישבה מורדין לה מישיבתה ישבה ולבסוף הוקפה מורדין לה מחומותיה עיר שהיתה ארוכה או מרובעת הואיל ויש לה ארב זויות שוות מניחין אותה כמות שהיא ומורדין לה אלפים אמה לכל רוח מר׳ רוחותיה היתה ענולה עושין לה זויות ורואין אותה כלו היא בתוך המרובע ומורדין חוץ מצלעותיה אותו מרובע אפים אמה לכל רוח שנמצא משתכר הזויות

וכן אם היתה העיר משולשת או שיש לה צלעות רבות מרבעין אותה ואחר כך מורדין חוץ למרובע אפים אמה לכל רוח וכשהוא מרבעה מרבע בריבוע העולם כרי שתהא כל רוח ממנה משוכה כנגר רוח מרוחות העולם ומכוונ׳ כנגרה היתה רחבה מצר אחר וקצרה מצר אחת רואין אותה כלו היא כולה רחבה היתה עשויה כמין גם או שהיתה עשויה כקשת אם יש בין שני ראשיה פחות מר׳ אפים אמה מורדין לה מן היתר ורואין את כל הרוחב שבין היתר והקשת כלו הוא מלא בתים ואם היה בין שני ראשי׳ ארבעת אפים אין מורדין לה לא מן הקשת

עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה רקה רוחב ארבע אמות על שפת הנחל כרי שיעמרו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומורדין לה אפים אמה משפת הנחל השנייה ויעשה הנחל כולו בכלל המרינ׳ מפני הרקה הבנוי מצרו ואם לא היה שם רקה אין מורדי׳ להן לא מפתח בתיהן ונמצא הנחל נמרר מן האפי׳ שלהם

יושבי צריפין אין מורדין להן לא מפתח בתיהן ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתים הוקבעו כולם ומרבעין אותה ונותנין להם אלפים אמה לכל רוח כשאר העיירות אין מורדין לא בחבל של חמשים אמה לא פחות ולא יתר ובחבל של פשתן כרי שלא ימשך יותר הגיע לגיא אם היה רוחבו חמשים אמה שיכול להבליעו בחבל המרה מבלעו והוא שיהיה בעמקו פחות מארבעת אפים ברא שהיה חוט המשקולת יורר כנגרו שאי איפשר להשתמש בו אבל אם אין חוט המשקולת יורר כנגרו אינו מבליעו אלא אם כן היה עמקו אפים או פחות מיכן היה גיא מעוקם מקרר ועולה מקרר ויורר היה גיא רחב מחמשים שאינו יכול להבליעו הולך למקום שהוא יכול להבליעו ומבליעו וצופה כנגר מרתו וחוזר

הגיע לכותל אין אומרין יקוב את הכותל לא אומר רחבו והולך לו ואם איפשר להשתמש בו מורדו מרירה יפה ואם היה חוט המשקול יורר כנגרו מורר רחבו מריר׳ יפה הגיע להר אם היה הר מתלקט ממנו גבוה עשר טפחי׳ באורך חמש אמות מבליעו וחוזר למרתו ואם היה גבוה הרבה עד שיתלקט ממנו עשרה טפחים מתוך משך ארבע אמות אומרו והולך לו אם אינו יכול להבליעו כגון שהיה רחבו יתר מחמשים מקררו מעט מעט וזה הוא שאמרו מקררין בהרים כיצר מקררין בהרים או בגיאיות שאינו יכול להבליען אוחזין שנים חבל של ארבע אמות העליון אוחז קצתו מכנגר מרגלותיו והתחתון אוחז בקצת השני כנגר לבו וחוזר העליון לעמור במקום התחתון והתחתון יורר ומרחיק ממנו מרת החבל וכן מתגלגלין והולכין עד שמורדין את כולו וכשילך המורר להבליע ההר או הגיא לא יצא חוץ לתחו׳ שלא יראו אותו העוברי׳ ויאמרו מרת תחומין באה לכאן אין סומכין לא על מרירת ארם מומחה שהוא יורע מרת הקרקע היו לנו תחומי שבת מוחזקין ובא מומחה ומרר ריבה בתחום מהן ומיעט בתחום שומעין לו בתחום שריבה וכן אם באו שנים מומחין ומררו התחו׳ אחר ריבה ואח׳ מיעט שומעין למרבה ובלבר שלא ירבה יתר ממרת אלכסונה שלעיר

כיצר בעת שירבה זה נאמ׳ שמא הראשון מקרן אלכסון שלעיר מרר האלפים ולפיכ׳ מיעט מרתו ונמצ׳ צלע התחתו׳ בינו ובין המרינה פחות מאפים וזה האחרון מרר אפים מצלע המרינה ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר על זה לפיכ׳ אם ריבה זה האחרון יתר על הראשון אפילו בחמש מאות ושמונים אמה בקרוב שומעין לו ביותר על זה אין שומעין לו אפילו עבר אפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום השבת ונאמן הגרול לומר זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן וסומכין על ערותו ברבר זה שלא אמרו חכמים ברבר להחמיר לא להקל מפני ששיעור אפים אמה מרבריהם

פרק תשעה ועשרים

מצות עשה מן התורה לקרש את יום השבת ברברים שנ׳ זכור את יום השב׳ לקרשו כלומ׳ זכרהו זכירת שבח וקירו׳ וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקירוש היום וביציאתו בהברלה וזהו נוסח קירוש היום

באי׳ אמה אקב ורצה בנו ושבת קרשו באהבה הנחילנו זכרון למעשה בראשית תחלה למקראי קרש זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קרשת מכל העמים ושבת קרשך באהבה וברצון הנחלתנו באי׳ מקרש השבת

וזהו נוסח ההברלה באי׳ אמה המבריל בין קרש לחול ובין אור לחשך בין ישרא׳ לגוים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה באי׳ המבריל בין קרש לחול

עיקר הקירוש בלילה אם לא קירש בלילה בין בשוגג בין במזיר מקרש והולך כל היום כולו ואם לא הבריל בלילה מבריל למחר ומבריל והולך עד סוף יום רביעי אבל אינו מברך על האור לא בליל מוצאי שבת בלבר אסור לארם לאכול או לשתות משקרש היום עד שיקרש וכן משיצא היום אסור לו להתחיל לאכול ולשתות ולעשות מלאכה או לטעום כלום עד שיבריל ולשתות המים מות

שכח או עבר ואכל ושתה קורם שיקרש או קורם שיבריל הרי זה מקרש ומבריל אחר שאכל מרברי

סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין ואעפ שהבדיל
בתפלה צריך להבדיל על הכוס ומאחר שיבדיל ויאמר בין
קדש לחול מותר לו לעשות מלאכה אעפ שלא הבדיל על
הכוס ומברך על היין תחלה ואחר כך מקדש ואינו נוטל
את ידיו עד שיקדש   כיצד הוא עושה לוקח כוס
שהוא מחזיק רביעית או יתר ומדיחו מבפנים ושוטפו
מבחוץ וממלאהו יין ואוחזו בימינו ומגביהו מן הקרקע
טפח או יתר ולא יסייע בשמאל ומברך על הגפן ואחר כך
מקדש   ומנהג פשוט בכל ישראל לקרות בתחלה פרשת
ויכולו ואחר כך מבר על היין ואחר כך מקדש ושותה מלוא
לוגמיו ומשקה לכל בני חבורה ואחר כך נוטל ידיו ומברך
המוציא ואוכל   אין קידוש אלא במקום סעודה כיצד
לא יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר אבל אם קידש בזוית
זו אוכל בזוית שנייה ולמה מקדשין בבית הכנסת מפני
האורחין שאוכלין ושותין שם   היה מתאוה לפת
יותר מן היין או שלא היה לו יין הרי זה נוטל ידיו תחלה
ומברך המוצי ומקדש ואחר כך בוצע ואוכל ואין מבדילי
על הפת אלא על הכוס   מי שנתכוון לקדש על היין
בלילי שבת ושכח ונטל ידיו קודם שיקדש הרי זה מקדש
על הפת ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה
ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה
שנייה וזה הוא הנקר קידושא רבא מברך בורא פרי הגפן
בלבד ושותה ואחר כך יטול ידיו ויסעוד ואסור לו לאדם
שיטעו כלום קודם שיקד וגם קידוש זה לא יהיה אלא במקו
סעודה יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום
אעפ שלא נכנסה השבת   וכן מבדיל על הכוס מבעוד
יום אעפ שעדין היא שבת שמצו זכירה לאמרה בין בשעת
כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו כמעט   מי שהיה
אוכל בערב שבת וקדש עליו היום והוא בתוך הסעודה
פורס מפה על השולחן ומקדש וגומר סעודתו ואחר כך
מברך ברכת המזון   היה אוכל בשבת ויצא השבת והוא
בתוך סעודתו גומר סעודתו ונוטל ידיו ומברך ברכת
המזון על הכוס ואחר כך מבדיל עליו   ואם היה בתוך
השתייה פוסק ומבדיל ואחר כך חוזר לשתייתו   היה
אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת מברך ברכת המזון
תחלה ואחר כך מקדש על כוס שיני   ולא יברך ויקדש
על כוס אחד שאין עושין שתי מצות בכוס אחד שמצוות
קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצות של תורה הן
אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח לפיכ
אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת החרדל בחבי
גדול אין מקדשין עליו כך אנו מורין בכל המערב ויש מי
שמתיר לקדש עליו ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך על
גבי המזבח אלא להוציא יין שרחו רע או מגולה או מבושל
שאין מקדשין על אחד מהן   יין שטעמו טעם חומץ
אעפ שריחו ריח יין אין מקדשין עליו   וכן שמרים שנתן
עליה מים אעפ שיש בהן טעם יין אין מקדשין עליהן ברא
בשנתן על השמרים שלשה מים והוציא פחות מארבעה
אבל אם הוציא ארבעה הרי זה יין מזוג ומקדשין עליו
כלי שהיה מלא יין אפילו מחזיק כמה רבעיות אם שתה
ממנו מעט הרי זה פגמו ונפסל ואין מקדשין על השאר
מפני שהוא כשיורי כוסות   יין שריחו ריח החומץ
וטעמו טעם יין מקדשין עליו וכן יין מזוג וכן יין צמוקים
מקדשין עליו והוא שיהיו צמוקי שיש בהן לחלוחית שאם
ידרוך אותן יצא מהן דבשן   וכן יין חדש מגתו מקדשין
עליו וסוחט אדם אשכול של ענבים ומקדש עליו בשעתו
מדינה שרוב יינה שכר אעפ שהוא פסול לקידוש מותר
להבדיל עליו הואיל והוא חמר המדינה   כשם שמקדשין
בלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת   כך מקדשין בלילי
ימים טובים ומבדילין במוצאיהן ובמוצאי יום הכפורים
שכולם שבתות ה' הן ומבדילין במוצאי ימים טובים לחולו
שלמוע ובמוצאי שבת אבל אין מבדילין במוצאי יט לשבת

נוסח קידוש יום טוב

באי אמה אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון בחר
בנו ויגדלנו רצה בנו ויפארנו ותתן לנו ה' אלהינו באהבה
מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום טוב מקרא
קדש הזה את יום חג המצות או חג השבועו או חג הסוכו
זמן חירותינו או זמן מתן תורתינו או זמן שמחתינו
באהבה זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת
מכל העמים ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו באי
מקדש ישראל והזמנים ואם חל להיות בשבת מזכיר שבת
וחותם כדרך שחותם בתפלה מקדש השב וישראל והזמנים

בראש השנה

אומר ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום טוב מקרא קדש
הזה את יום הזכרון הזה זכרון תרועה מקרא קדש באהבה
זכר ליציאת מצרי כי בנו בחרת ואתנו קדשת מכל העמי
ודברך אמת וקיים לעד   באי מלך על כל הארץ מקדש
ישראל ויום הזכרון

ואם חל להיות בשבת חותם מקדש השבת
וישראל ויום הזכרון כדרך שחותם
בתפלה   בלילי יט מקדש על
היין בשבת ואם אין לו יין או שהיה מתאוה לפת מקדש
על הפת   וכן ביום טוב מקדש קידושא רבא כדרך
שמקדש בשבת   כיצד מברכין בלילי יום טוב שחל
להיות באחד בשבת בתחלה מברך על הגפן ואחר כך
מקדש קידוש יום טוב ואחר כך מברך על הנר ואחר
כך מבדיל וחותם בהבדלה המבדיל בין קדש לקדש
ואחר כך מברך שהחיינו   כל לילי יום טוב ובליל יום
הכפורים אומרין שהחיינו ובשביעי של פסח אין מברכין
שהחיינו מפני שאינו רגל בפני עצמו וכבר ברך על הזמן
בתחלת הפסח

כדרך הבדל במוצאי שבת מבר על היין ואחר
כך על הבשמים ואחר כך על הנר וכיצד
מבר על הנר בורא מאורי האש ואחר כך
מבדיל אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו כדי שיכיר
בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת   ואין מברכי
על הנר של גוים שסתם מסיבתן לעז ואין מברכין לא על
הנר של עז ולא על הנר של מתים   ישראל שהדליק
מגוי או גוי מישראל מברכין עליו   גוי מגוי אין מברכין
עליו היה מהלך חוץ לכרך וראה אור אם רוב אנשי הכרך
גוים אינו מברך ואם רוב ישראל מברך
אור של כבשן ושל תנור ושל כירים לכתחלה לא יברך
עליו   הגחלים אם כשיכבים קיסם ביניהן דולק מאיליו
מברכין עליהן   אור של בית המדרש אם יש עם
אדם חשוב שמדליקין בשבילו מברך עליו על בית הכנס
אם יש עם חזן שהוא דר שם מברכין עליו   ואבוקה
להבדלה מצוה מן המובחר   ואין מחזרין על האור
כדרך שמחזרין על כל המצות אלא אם בא מברכין עליו
   אור שהודלק בשבת לחולה ולחיה מברכין עליו
במוצאי שבת   אור שהוקרח מן העצים ומן האבנים
מברכין עליו במוצאי שבת   שהיא היתה תחלת ברייתו
בידי אדם   אבל אין מברכין עליו במוצאי יום הכפורים
שאין מברכין במוצאי יום הכפורים אלא על אור ששבת
אעפ שהודלק לחולה או לחיה ביום הכפורי מברכין עליו
שהרי שבת מעבירה   יום טוב שחל להיות באמצע
שבת אומר בהבדלה המבדיל בין קדש לחול   ובין אור
לחשך ובין ישראל לגוים   ובין יום השביעי לששת ימי
המעשה כדרך שאומר במוצאי שבת   שסדר ההבדלות
הוא מונה ואינו צריך לברך לא על הבשמים ולא על הנר
וכן אינו צריך לברך על הבשמים   במוצאי יום הכפורים
ולמה מברכין על הבשמים במוצאי שבת   מפני שהנפש
דואבת ליציאת שבת משמחין אותה ומיישבין אותה
בריח טוב

פרק שלשים

ארבעה דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה   ושנ

מדברי סופרים והן מפורשין על ידי הנביאים שבתורה זכור ושמור ושנתפרשו על ידי הנביאים כבוד ועונג שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה מכובד

אי זהו כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת ומתעטף בציצית ויושב בכובד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך וחכמים הראשוני׳ היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך ומכבוד השבת שילבש כסות נקייה ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת ואם אין לו להחליף משלשל טליתו כדי שלא יהיה מלבושו כמלבוש החול ועזרא תיקן שיהו העם מכבסין בחמישי מפני כבוד השבת אסור לקבוע סעודה ומשתה בערב שבת מפני כבוד השבת ומותר לאכול ולשתות עד שתחשך ואעפ״כ מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול מסדיר אדם שולחנו בערב שבת ואעפ״י שאינו צריך אלא לכזית וכן מסדיר שולחנו במוצאי שבת ואעפ״י שאינו צריך אלא לכזית כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השב׳ ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך לאכול ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן אעפ״י שהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו חכמים הראשונים מהן מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן ומהן מי שהיה מפצל או מולח בשר או גודל פתילות או מדליק נרות ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה אעפ״י שאין דרכו בכך וכל המרבה בדבר זה הרי זה משובח

אי זהו עונג זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת הכל לפי ממונו של אדם וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלי רבי׳ וטובי׳ הרי זה משובח ואם אין ידו משגת אפי׳ לא עשה אלא שלק וכיוצ׳ בו משום כבוד שבת הרי זה עונג שבת ואינו חייב להצר לעצמו ולשאול מאחרי׳ כדי להרבו׳ במאכל בשבת אמרו חכמים הראשונים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות מי שהיה ענוג ועשיר והרי כל ימיו כשבת צריך לשנות מאכל שבת ממאכל החול ואם אי איפשר לשנות משנה זמן אכילה אם היה רגיל להקדים מאחר ואם היה רגיל לאחר מקדים

חייב אדם לאכול שלש סעודו׳ בשבת אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה וצריך להזהר בשלש סעודות אלו שלא יפחות מהן כלל ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה סועד שלש סעודות ואם היה חולה מרוב האכיל או שהיה מתענה תמיד פטור מג׳ סעודות וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות וכן בימים טובי׳

אכילת בשר ושתיית יין בשבת עונג הוא לו והוא שהיתה ידו משגת ואסור לקבוע סעודה על היין בשבת ובימים טובים בשעת בית המדרש אלא כך היה מנהג הצדיקים הראשונים מתפלל אדם בשבת שחרית ומוסף בבית הכנסת ויבוא לביתו ויסעו׳ סעודה שנייה וילך לבית המדרש יקרא וישנה עד המנחה ויתפלל מנחה ואחר כך יקבע סעודה שלישית על היין ויאכל וישתה עד מוצאי שבת אסור לו לאדם שיהלך בערבי שבתות יותר משלש פרסאות מתחלת היום כדי שיגיע לביתו ועוד היום רב ויכין סעודה לשבת שהרי אין אנשי ביתו יודעין שהיו׳ יבוא כדי להכין לו ואין צריך לומר אם היה מתארח אצל אחרים שהוא מביישן מפני שלא הכינו להן דבר הראוי לאורחין אסור להתענות ולזעוק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת ואפילו בצרה מן הצרות שהצבור מתענין ומתריעין עליהן אין מתענין ולא מתריעין בשבת ולא בימים טובים חוץ מעיר שהקיפוה גוים או נהר או ספינה המטרפת בים שמתריעין עליהן בשבת לעזרן ומתחננים ומבקשים עליהן רחמים אין צרין על עיירות שלגוי׳ פחות משלשה ימים קודם השבת כדי שתתישב דעת אנשי המלחמ׳ עליהן ולא יהיו מבוהלים וטרודים בשבת אין מפליגין בספינה פחות משלש ימים קודם השבת כדי שתתישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדאי ולדבר מצוה מפליג בים אפי׳ בערב שבת ופוסק עמו לשבות ואינו שובת ומצור לצידן וכיוצא בהן אפי׳ לדבר הרשות מותר להפליג בערב שבת ומקום שנהגו שלא יפליג בערב שבת כלל אין מפליגין תשמיש המטה מעונג שבת הוא לפיכך עונת תלמידי חכמים הבריאים משמשין מלילי שבת ללילי שבת ומותר לבעול בתולה לכתחלה בשבת ואין בזה לא משום חובל ולא משום צער לה השבת ועבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה והשבת היא האות שבין הקב״ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצוות הרי הוא בכלל רשעי ישרא׳ אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע״ז ושניהם כגוים לכל דבריהם לפיכך משבח הנביא ואומר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו וכול וכל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו כבר מפור בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא שנאמר אז תתענג על השם והרכבתיך במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה׳ דבר

הילכות עירובין

מצות עשה אחת והיא מדברי סופרים ואינה מן המנין וביאור מצוה זו בפרקים אלו

פרק ראשון

חצר שיש בה שכני הרבה כל אחד מהם בבית לעצמו דין תורה הוא שיהיו כולן מותרין לטלטל בכל החצר ומבתים לחצר ומהחצר לבתים מפני שכל החצר רשות היחיד אחת ומותר לטלטל בכולה וכן הדין במבוי שיש לו לחי או קורה שיהיו כל בני המבוי מותרים לטלטל בכולו ומחצירות למבוי וממבוי לחצרו׳ שכל המבוי רשות היחי׳ הוא וכן הדין במדינה שהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחי׳ שיש לה דלתות וננעלות בלילה שכולה רשות אחת היא זה הוא דין תורה אבל מדברי סופרים אסור לשכנים לטלטל ברשות היחי׳ שיש בה חלוקה בדיורין עד שיערבו כל השכנים כולן מערב שבת אחד חצר ואחד מבוי ואחד המדינה ודבר זה תקנת שלמה ובית דינו וכן יושבי אהלים או סוכות או מחנה שהקיפו׳ מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולן אבל שיירה שהקיפה מחיצה אין צריכין לערב לא מוציאין מאהל לאהל בלא עירוב לפי שהן כולן מעורבי׳ ואין אותן אוהלי׳ קבועין להן ומפני מה תיקן שלמה דבר זה כדי שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ושוקיה ולהכנים מהם לחצירות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכני׳ מן השדה למדינ׳ ויחשבו שהשוקים והרחובות הואיל והן רשות לכל הרי הן כשדות וכמדברות ויאמרו שהחצירות בלבד הן רשות היחיד וידמו שאין ההוצאה מלאכה ושמותר להוציא ולהכנים מרשות היחיד לרשות הרבים לפיכך תיקן שכל רשות היחיד שתחלק בדיורין ויאחז כל אחד ואחד בה רשות לעצמו וישאר ממנה מקום ברשות כולן ויד כולן שוה בו כגון חצר לבתים שנחשוב אותו המקום שיד כולם שוה בו כאלו הוא רשות לרבים ונחשוב כל מקו׳ ומקום שאחז כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו שהוא בלבד רשות היחיד ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולם שוה בו כמו שאין מוציאים מרשות היחיד לרשות הרבים לא ישתמש כל אחד ברשו׳ שחלק לעצמו בלבד עד שיערבו כולן אעפ״י שהכל רשות היחיד ומה הוא העירוב הזה הוא שיתערבו במאכל

אחר שמניחין אותו מערב שבת כלומר שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד ממנו חולק רשו מחבירו אא כשם שיר כולנו שווה במקום זה שנשאר לכולנו כך יר כולנו שווה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו והרי כולנו רשו אחת ובמעשה הזה לא יבואו לטעות ולרמות שמות להוציא ולהכנים מרשות היחיד לרשות הרבים העירוב שעושים בני החצר זה עם זה הוא הנקרא עירובי חצרות ושעושין אנשי מבוי זה עם זה או כל בני המרינה הוא הנקרא שיתוף אין מערבין בחצירות אא בפת שלימה בלבד אפילו ככר מאפה סאה והיא פרוסה אין מערבין בה היתה שלימה והיא כאיסר מערבין בה וכשם שמערבין בפת תבואה כך מערבין בפת אורז ובפת ערשי אבל לא בפת דוחן ושתוף בין בפת בין בשאר אוכלי בכל אוכל משתתפין חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו וכן כמהין ופטריו אין משתתפין בהן שאינן חשובי כאוכלים ערב מים עם מלח נעשה כמוריים ומשתתפין

וכמה שיעור האוכל שמשתתפין בו כגרוגרת לכל אחד ואחד מבני המבוי או מבני המרינה והוא שיהיו שמנה עשר או פחות אבל אם היו מרובים על זה שיעורו שתי סעורות שהן כשמונה עשר גרוגרות שהן כששה ביצים בינוניות אפילו היו המשתתפין אלפים ורבבות שתי סעורות לכולן כל אוכל שהוא נאכל כמות שהוא כגון פת ומיני רגן ובשר חי אם נשתתפו בו שיעורו מזון שתי סעורות וכל שהוא לפתן ודרך העם לאכול בו פיתן כגון יין מבושל ובשר צלי וחומץ ומוריים וזתים ואמהות של בצלים שיעורו כדי לאכול בו שתי סעורות נשתתפו ביין חי שיעורו שתי רבעיות לכולן וכן בשכר שתי רבעיות ביצים שתים ומשתתפין בהן ואפילו הן חיות ורמונים שתים אתרוג אחד חמשה אגוזים חמשה אפרסקין ליטרא של ירק בין חי בין שלוק ואם היה בשול ולא בשול אין מערבין בו לפי שאינו ראוי לאכילה עוכלא תבלין קב תמרים קב גרוגרות מנה רבילה קב תפוחין כשות כמלוא היד פולין לחין כמלוא היד חזין ליטרא והתרדין הרי הן בכלל הירק ומערבין בהן עלי בצלים אין מערבין בהן אא אם הבצילו ונעשה אורך כל עלה מהן זרת אבל פחות מכן אינו אוכל וכל או הדברי האמורין כלפתן הן ולפיכך נתנו בהן שיעורין אילו וכל כיוצא בהן וכל האוכלין מצטרפין לשיעור השיתוף ליטרא האמורה בכל מקום מלוא שתי רבעיות ועוכלא חצי רביעית ומנה האמור בכל מקום מאה דינר והדינר שש מעין והמעה משקל שש. עשרה שעורות והסלע ד׳ דינרין והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקירוב נמצא הליטרא משקל חמשה ושלשים דינר והעוכלא משקל תשעה דינרין פחות רביע סאה האמורה בכל מקום ששת קבין והקב ארבעה לוגין והלוג ארבע רבעיות וכבר בארנו מדת הרביעי ומשקלה ואו השיעורין שאדם צריך לזכור אותן תמיד אוכל שהוא מותר באכילה אעפ על פי שהוא אסור לזה המערב הרי זה מערב בו ומשתתף בו כיצד משתתף הוא הנזיר ביין וישרא׳ בתרום וכן הנודר מאוכל זה או שנשבע שלא יאכלנו מערב בו ומשתתף בו שאם אינו ראוי לזה הרי הוא ראוי לאחר אבל דבר האסור לכל כגון טבל אפילו טבל של דברי סופרים וכן מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו כהונן וכן מעשר שיני והקדש שלא נפדו כהלכה אין מערבין ומשתתפין בהן אבל מערבין ומשתתפין ברמאי מפני שראוי לעניים ובמעשר שני והקדש שנפדו אעפ שלא נתן את החומש שאין החומש מעכב ומערבין במעשר שיני בירושלם מפני שהוא ראוי שם לאכילה אבל לא בגבולין

כיצד מערבין בחצירות גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית ומניחין הכל בכלי אחד בבית אחד מבתי החצר אפילו בבית התבן או בבית הבקר או בבית האוצר אבל אם נתנו בבית שער אפילו בית שער של יחיד או באכסדרה או במרפסת או בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אינו עירוב וכשמקבץ העירוב מברך באי אמה אקבו על מצות עירוב ואומר בעירוב זה יהיה מותר לכל בני החצר להוציא ולהכנים מבית לבית בשבת ויש לקטן לגבות עירובי חצירו ובית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן את הפת ואם היו רגילין להניח בו אין משנין אותו מפני דרכי שלו

וכיצד משתתפין במבוי גובה אוכל כגרוגרת מכל אחד ואחד או פחות מכגרוגרת אם היו מרובין ומניח הכל בכלי אחד בחצר מחצרות המבוי או בבית מן הבתי אפי׳ בית קטן או אכסדרה או מרפסת הרי זה שתוף אבל אם הניחו באויר מבוי אינו שיתוף ואם הניח הכלי בחצר צרי׳ להגביה הכלי מן הקרקע טפח כדי שיהיה ניכר ומבר׳ על מצות עירוב ואומר בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכנים מחצירות למבוי בשבת חלקו את העירוב או את השיתוף אעפ שהוא בבית אחר אינו עירוב אבל אם מלאו את הכלי מן העירוב ונשאר ממנו מעט והניחוהו בכלי אחר מותר המשתתפין במבוי צריכין לערב בחצירות כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב שהרי אין התינוקות מכירין מה נעשה במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצירו׳ שהרי התינוקו׳ מכירין בפת בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום פת שעל השלחן סומכין עליה משום עירובי חצירות ואם רצו לסמוך עליה משום שיתוף סומכין אעפ שהן מסובין בחצר לקח אחד מבני החצר פת אחת ואמר הרי זו לכל בני החצר או שהי׳ אוכל כשתי סעורות ואמ׳ הרי זה לכל בני המבוי אינו צריך לגבות מכל אחד ואחד אבל צריך לזכות להן בו על ידי אחר ויש לו לזכות על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עברו העברי ועל ידי אשתו אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עברו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו וכן יש לו לזכות להן על ידי שפחתו העברית אעפ שהיא קטנה שהקטן זוכה לאחרים ברבר שהוא מדברי סופרים ואינו צריך להודיע לבני החצר או לבני המבוי שהרי זכה להן ועירב עליהן שזכות היא להן וזכין לו לאדם שלא בפניו אין מערבין ולא משתתפין בערב שבת אא מבעוד יום ומערבין עירובי חצירות ושתופי מבואות בין השמשות אעפ שהוא ספק מן היום ספק מן הלילה ולעולם צריך שיהא העירו או השיתוף מצוי ואיפש לאכלו כל בין השמשות לפיכך אם נפל עליו גל או אבד או נשרף או שהיה תרומה ונטמאת מבעוד יום אינו עירוב משחשיכה הרי זה עירוב ואם ספק הרי זה עירוב שספק העירוב כשר נתן העירוב או השיתוף במגדל ונעל עליו ואבד המפתח קודם שחשיכ׳ אם אי איפשר לו להוצי׳ העירוב אא אם כן עשה מלאכה בין השמשות הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב שהרי אי איפשר לאוכלו הפריש תרומת מעשר או תרומה גדולה והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד שתחשך אין מערבין בה שעדיין היא טבל כל בין השמשות וצריך שתהיה סעודה הראויה מבעוד יום

פרק שני

אנשי החצר שערבו כולן חוץ מאחד מהן שלא עירב עמהן בין מזיד בין שוכח הרי זה אוסר עליה ואסור לכולן להוצי׳ מבתיהן לחצר או מחצר לבתיהן ביטל להן זה שלא עירב רשות חצרו בלבד הרי או מותרין להוצי׳ ולהכנים מבתיהן לחצר ומחצר לבתיהן אבל לביתו אסור ביטל להן רשות ביתו ורשות חצירו הרי כולם מותרין הן מפני שעירבו והרי ביטל להן רשו ביתו וחצירו וגם הוא מות מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר המבטל רשותו סתם רשות ביתו ביטל רשות חצרו לא ביטל והמבטל רשותו לבני חצר צריך לבטל לכל אחד ואחד בפירוש ואומר רשותי מובטלת לך ולך ולך והיורש מבטל רשות אעפ שמת מורישו בשבת שהיורש קם תחת

מורישו לכל דבר וביטול רשות בשבת מותר לכתחלה
בטלו אילו המערבין רשותן זה לזה שלא עירב הוא
מותר שהרי נשאר לבדו והם אסורין שלא נשאר להן רשו׳
ואין אומרי׳ יהיו כאורחים אצלו שאין רבים אורחין אצל
אחד היו אלו שלא עירבו שנים או יתר אם בטלו
רשותם למערבי׳ המערבין מותרין ואלו שלא עירבו אסורי׳
ואין המערבין יכולים לבטל רשותם לשנים שלא עירבו
שכל אחד מהן אוסר על חבירו ואפילו חזר האחר שלא
עירב וביטל רשותו לשני שלא עירב הרי זה אוסר שבשע׳
שבטלו לו המערבין אסור היה אחר שעירב אינו
מבטל רשותו לאחר שלא עירב אבל האחר שלא עירב
מבטל רשותו לאחר שעירב כשם שבעל הבית זה
מבטל רשותו לבעל בית זה בחצר אחת כך מבטלין מחצר
לחצר ומבטלין וחוזרין ומבטלין כיצד שנים ששרויין בחצ׳
ולא עירב אחד מהן מבטל רשותו לשיני ונמצא השיני
מטלטל ברשותו שביטל לו חבירו עד שיעשה צרכיו וחוזר
השני ומבטל רשותו לראשון ומטלטל הראשון ברשותו
שביטל לו וכן כמה פעמי׳ ויש ביטול רשות בחרבה כדרך
שהוא בחצר מי שבטל רשותו וחזר וטלטל ברשותו
שביטל אם במזיד הוציא הרי זה אוסר עליהן שהרי לא
עמד בביטולו ואם בשוגג הוציא אינו אוסר שהרי הוא
ועמד בביטולו בד״א שלא קדמו והחזיקו לו שביטל להן
אבל אם קדמו והחזיקו והוציאו אם חזר הוא והוציא בין
בשוגג בין במזיד אינו אוסר עליהן שני בתים בשני
צדי רשות רבים והקיפום גוים מחיצה בשבת אין מבטלי׳
זה לזה הואיל ואי איפשר להם לערב מאמש אחר מבני
חצר שמת והניח רשותו לאחר מן השוק אם מת מבעוד
יום הרי היורש שאינו מבני החצר אוסר עליהן ואם מת
משחשיכה אינו אוסר עליהן אחר מן השוק שמת והניח
רשותו לאחר מבני חצר אם מבעוד יום מת אינו אוסר
עליהן שהרי כולן מעורבין ואם מת משחשיכה אוסר עליה׳
עד שיבטל רשות מורישו להן ישרא׳ וגר ששרויין
במעו׳ אחת ומת הגר מבעוד יום אע״פ שלא החזיק ישרא׳
אחר בנכסיו עד שחשיכה הרי זה המחזיק אוסר עד שיבט׳
שהרי הוא כיורש ואם מת הגר משחשיכה אע״פ שהחזיק
ישרא׳ אחר בנכסיו אינו אוסר עליו לא בהתיהן הראשון
הוא עומד ישרא׳ הדר עם הנכרי או עם גר תושב
בחצר אינו אוסר עליו שדירת הגוי אינה דירה לא כבהמ׳
הוא חשוב ואם היו שני ישראלים או יתר וגוי שכן עמהן
הרי זה אוסר עליהן ודבר זה גזירה שלא ישכינו גוי עמהן
שלא ילמדו ממעשיו ולמה לא גזרו בישרא׳ אחד וגוי אחד
מפני שאינו דבר מצוי שהרי יפחד שמא יתיחד עמו
ויהרגנו וכבר אסרו להתיחד עם הגוי שני ישראלים
וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא
הועילו כלום וכן אם בטלו לגוי או בטל להן או בטלו
הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום
שאין עירוב מועיל במקו׳ גוי ואין ביטול רשות מועיל במקו׳
גוי ואין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי
כאלו הוא אורח עמהן וכן אם היו גוים רבים משכירי׳ רשות
לישרא׳ והישרא׳ מערבין ומותרין וישרא׳ אחד ששכר מן
הגוי מערב עם שאר הישרא׳ ויותרו כלם ואין כל אחד
צרי׳ לשכו׳ מן הגוי שתי חצרות זו לפנים מזו וישרא׳ וגוי
דרים בפנימית וישרא׳ אחר בחיצונה או שהיה ישרא׳ וגוי
בחיצונה וישרא׳ אחר בפנימית הרי זה אוסר׳ על החיצונה
עד שישכור ממנו שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם
והפנימי׳ מותר בפנימית שוכרין מן הגוי אפי׳ בשבת
שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא
היכר בלבד לפיכך שוכרין מן הגוי אפי׳ בפחו׳ משוה פרוט׳
ואשתו של גוי משכרת שלא לדעתו וכן שכירו ושמשו
משכירין שלא לדעתו ואפי׳ היה שכירו או שמשו ישראלי
הרי זה משכיר שלא לדעתו שאל מן הגוי מקום להניח בו
חפציו והשאילו הרי נשתתף עמו ברשותו ומשכיר שלא
לדעתו היו לגוי זה שכירים או שמשים או נשים רבים אם

השכיר אחד מהן דיו שני ישראלים וגוי הדרים בחצר
אחת ושכרו מן הגוי בשבת חוזר האחר ומבטל רשותו
לשיני ומותר וכן אם מת הגוי בשב׳ מבטל הישרא׳ לישרא׳
האחר ויהיה מותר לטלטל גוי שהשכיר מגוי אם אין
הראשון יכול להוציא הגוי השני עד שישלים זמן שכירותו
שוכרין מזה הגוי השני שהרי נכנס תחת הבעלים ואם יש
רשות לראשון להוציא הגוי השוכר ממנו בכל עת שירצה
אם לא היה השני עומד ושכרו הישראלים מן הראשון הרי
אלו מותרין חצר שישראלים וגוי שרויין בה והיו
חלונות פתוחות מבית ישרא׳ זה לבית ישרא׳ זה ועשו
עירוב דרך חלונות אע״פ שהן מותרין להוציא מבית לבית
דרך חלונות הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך
פתחים מפני הגוי עד שישכיר שאין רבים נעשים בעירוב
כיחיד במקום הגוי ישרא׳ שהוא מחלל שבת בפרהסי׳
או שהוא עובד ע״ז הרי הוא כגוי לכל דבריו ואין מערבין
עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כגוי אבל אם היה
מן המינים שאין עובדין ע״ז ואין מחללין שבת כגון צדוקי׳
וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה כללו של דבר כל
מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו לפי שאינו
מודה בעירו׳ ואין שוכרי׳ ממנו לפי שאינו כגוי אבל מבטל
הוא רשותו לישרא׳ הכשר וזו היא תקנתו וכן אם היה
ישרא׳ אחר כשר וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד
שיבטל לו רשותו

פרק שלישי

חלון שבין שתי חצירות אם יש בו ארבעה טפחים על
ארבעה טפחים או יתר על זה והיה קרוב מן הארץ בתוך
עשרה טפחים אפילו כולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך
עשרה או כולו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה אם
רצו יושבי שתי החצירות לערב כולן עירוב אחד הרשות
בידן ויעשו כחצר אחת ויטלטלו מזו לזו ואם רצו מערבי׳
שני עירובין אלו לעצמן ואלו לעצמן היה החלון פחות
מארבעה או שהיה כולו למעלה מעשרה מערבין שני
עירובין אלו לעצמן ואלו לעצמן בד״א בחלון שבין שתי
חצרות אבל שבין שני בתים אפילו היה למעלה מעשרה
וכן חלון שבין בית לעלייה אם רצו מערבין עירוב אחד
אע״פ שאין ביניהן סולם והוא שיהיה בו ארבע על ארבע
היה חלון עגול אם יש בו כדי לרבע בו ארבעה על ארבע
הרי הוא כמרובע כותל שבין שתי חצירות או מתבן
שבין שתי חצירות פחות מעשרה טפחים מערבין עירוב
אחד ואין מערבין שנים היה גבוה עשרה או יתר על כן
מערבין שני עירובי׳ אלו לעצמן ואלו לעצמן ואם היה ביניה׳
סולם מיכן וסול מיכן הרי הן כפתח ואם רצו מערבין אחד
ואפילו היה הסולם זקוף וסמוך לכותל שהרי אין יכולין
לעלות בו עד שימשך ויתרחק מתחתיו מן הכותל הרי זה
מתיר ואפיל לא היה מגיע ראש הסולם לראש הכותל אם
נשאר ביניהן פחות משלשה הרי זה מתיר ומערבין אחד
אם רצו היה הכותל רחב ארבעה ועשה סולם מיכן
וסולם מיכאן אע״פ שהסולמות מרוחקין זה מזה אם רצו
מערבין אחד אין ברוחב הכותל ארבעה אם אין בין
הסולמות שלשה מערבין אחד היה ביניהן שלשה מערבין
שנים בנה מצבה על גבי מצבה בצד הכותל אם יש
בתחתונה ארבעה ממעט אין בתחתונה ארבעה ואין
בינה לבין העליונה שלשה ממעט ואם רצו מערבין
אחד וכן במדרגות של עץ שסמכן לכותל כותל גבוה
שבין שתי חצירות וזיז יוצא באמצעיתו אם נשאר מן
הזיז עד ראש הכותל פחות מעשרה מניח סולם לפני הזיז
ומערבין אחד אם רצו אבל אם הניח הסולם בצד הזיז
אינו ממעט היה הכותל גבוה תשע׳ עשר טפחי׳ מוציא זיז
אחד באמצע ומערבין אחד אם רצו שהרי מן הזיז עד
הארץ פחות מי׳ ומן הזיז העליון עד ראש הכותל פחות
מעשרה היה הכותל גבוה עשרים טפחי׳ צריך שני זיזין זה
שלא כנגד זה עד שיהיה בין הזיז התחתון ובין הארץ

מעשרה ובין הזיז העליון ובין ראש הכותל פחות מעשרה
ומערבין אחד אם רצו   דקל שחתכו וסמכו על ראש
הכותל ועל הארץ מערבין אחד אם רצו ואינו צרי׳ לקבעו
בבנין וכן הסולם כוברו קובעו ואינו צריך לחברו   בבנין
היו קשין מבדילין בין שתי החצירות וסולם מיכן   וסולם
מיכן אין מערבין אחד שהרי אין כף הרגל   עולה בסולם
לפי שאין לו על מה שיסמוך   היה סולם באמצע וקשי׳
מיכאן וקשין מיכן אם רצו מערבין שנים   היה אילן
בצד הכותל ועשהו סולם לכותל   אם רצו מערבין אחד
הואיל ואסור שבות הוא שגרם לו שלא יעלה באילן
עשה אשרה סולם לכותל אין מערבין אחד   מפני שאסור
לעלות עליה מן התורה שהרי היא אסורה בהנייה
כותל שגבוה עשרה ובא למעטו כדי לערב עירוב אחד
אם יש באורך המעוט ארבעה טפחים מערבין אחד סתר
מקצת הכותל עד שנתמעט מעשרה צרו הקצר   נותנין
אותו לחצר זו ושאר הכותל הגבוה לבין שתי החצירות
נפרץ הכותל הגבוה שביניהן אם היתה
הפרצה עד עשר אמות מערבין שני עירובין   ואם רצו
מערבין אחד מפני שהיא כפתח היתה יתר מעשר מערבי
עירוב אחד ואין מערבין שני עירובין   היתה הפרצה
פחותה מעשר   ובא להשלימה ליתר מעשר חוקק בכותל
גבוה עשרה טפחים ומערבין עירוב אחד ואם בא לפרוץ
לכתחלה פרצה יתר מעשר בכל הכותל צריך להיות גובה
הפרצה מלוא קומתו   חריץ שבין שתי חצירות עמוק
עשרה ורחב ארבעה או יתר מערבין שני עירובין פחות
מיכן מערבין אחד ואין מערבין שנים   ואם מיעט עומקו
בעפר או בצרורות מערבין אחד ואין מערבין שני שסתם
עפר וצרורות בחריץ מבוטלין הן   אבל אם מילאהו תבן
או קש אין ממעטין עד שיבטל   וכן אם מיעט רחבו
בלוח או בקנה שהושיטו באורך   כל החריץ מערבין אחד
ואין מערבין שנים   וכל הדבר הניטל בשבת כגון הסל
והספל אין ממעטין בו אלא אם כן היברו בארץ חבור שאי
איפשר לשומטו עד שיחפור ברקר   נתן לוח שרחב
ארבעה טפחים על רוחב החריץ מערבין אחד   ואם רצו
מערבין שני עירובין וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו   אם
הושיט לוח שרחב ארבע טפחים מזו לזו   מערבין עירוב
אחד ואם רצו מערבין שני עירובין אלו לעצמן ואלו לעצם
היו זו בצד זו ואינן בשוה אלא אחת למעלה מחברתה
אם יש ביניהן פחות מג טפחים הרי הן כגזוצטרא אחת
ומערבין   אחד ואם יש ביניהם ג או יתר מערבין שני אלו
לעצמן ואלו לעצמן   כותל שבין שתי חצירות שהוא
רחב ארבעה והיה גבוה עשרה טפחים מחצר זו   ושווה
לקרקע חצר שנייה נותנין רחבו לבני החצר שהוא שווה
להן ויחשב מחצרן הואיל ותשמישו בנחת לאלו ותשמישו
בקשה לאלו נותנין אותו לאלו שתשמישו להן בנחת   וכן
חריץ שבין שתי חצרות עמוק עשרה טפחים   מצר חצר
זו ושווה לקרקע חצר שניי נותנין רחבו לחצר שהיא שווה
לה מפני שתשמישו נחת לזה וקשה לזה נותנין אותו לאלו
שתשמישו להן בנחת   היה הכותל שבין שתי החצרות
נמוך מחצר העליונה וגבוה מחצר התחתונה שנמצאו בני
העליונה משתמשין בעביו על ידי   שלשול ובני התחתונה
משתמשין בעביו על ידי זריקה   שניהן אסורין בו עד
שיערבו שתיהן עירוב אחד אבל אם לא עירבו אין מכניסי
מעובי כותל זה לבתים ואין מוציאין מהבתים לעביו
שני בתים שביניהן חרבה שהיא רשות היחיד   אם יכולין
שניהם להשתמש בחרבה על ידי זריקה אוסרין זה על זה
ואם היה תשמישה לזה בנחת והאחר אינו יכול לזרוק לה
מפני שהיא עמוקה ממנו הרי זה שהיא לו בנחת משתמש
בה על ידי זריקה   כל גגות העיר אע״פ שזה גבוה וזה
נמוך עם כל החצרות ועם כל הקרפיפות שהוקפו שלא לשם
דירה שאין בכל אחד מהן יותר על בית סאתים עם עובי
הכתלים שבין החצרות   עם המבואות שיש להן לחי או
קורה כולן רשות אחת הן ומטלטלין בכולן   בלא עירוב
כלים ששבתו בתוכן   אבל לא כלים ששבתו בתוך הבית
אלא אם כן עירבו   כיצד כלי ששבת בתוך החצר
בין עירבו אנשי החצר בין לא עירבו מותר להעלותו מן
החצר לגג או לראש הכותל ומן הגג לגג אחר הסמוך לו
אפילו היה גבוה ממנו כל שהוא או נמוך   ומן הגג האחר
לחצר שנייה ומחצר שנייה לגג שלישי   של חצר שלישית
ומגג   שלישי למבוי ומן המבוי לגג רביעי עד שיעבירנו
כל המדינה כולה דרך גגות וחצרות או דרך גגות וקרפיפות
או דרך חצירות וקרפיפות או דרך שלשתן מזה לזה ומזה
לזה ובלבד שלא יכנס בכלי זה לבית מן הבתים   אלא אם
כן עירבו אנשי כל המקומות האלו עירוב אחד   וכן
אם שבת הכלי בבית והוציאו לחצר   לא יעבירנו לחצר
אחרת או לגג אחר או לראש הכותל או לקרפף אלא אם כן
עירבו אנשי כל המקומו׳ שמעבירין בהן כלי זה עירו אחד
בור שבין שתי חצירות אין ממלאין ממנו בשבת
אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוהה י׳ טפחי׳   כדי שיהיה כל
אחד דולה מרשותו והיכן מעמידין את המחיצ׳ אם היתה
למעלה מן המים צריך שיהיה טפח מן המחיצה   יורד
בתוך המים ואם היתה המחיצה כולה בתוך המים   צריך
שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים   כדי שתהיה
ניכרת רשות זה מרשות זה   וכן אם עשו על פי
הבור קורה רחבה ארבעה טפחים זה ממלא   מצד הקורה
וזה ממלא מצדה האחר וכאלו הבדילה   חלק זה מחלק זה
אע״פ שהמים מעורבין מלמטה קל הוא שהקלו חכמים
במים   באר שבאמצע השביל בין שני כתלי   חצירות
אע״פ שהיא מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים ומכותל זה
ארבעה טפחים שניהן ממלאים ממנה ואין צריכין להוציא
זיזין על גבה שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר
חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה   מבעוד יום
אנשי גדולה מערבין לעצמן   ומותרין שהרי נשאר להן
פצימין מיכאן ומכאן ואנשי קטנ׳ אסורין להוציא מבתיהן
לחצר שלהן עד שיערבו עם בני הגדולה   עירוב אחד
שדיורין של גדולה חשובין בקטנ׳ ואין דיורי׳ קטנה חשובי׳
בגדולה   שתי חצירות שעירבו עירוב אחד   דרך
הפתח שביניהן או דרך החלון   ונסתם הפתח או החלון
בשבת כל אחת ואחת מותרת לעצמה   הואיל והותרה
מקצת שבת הותרה כולה   וכן שתי חצירות שעירבה זו
לעצמה וזו לעצמה ונפל הכותל שביניהן בשבת אלו מותרי׳
לעצמן ומוציאין מבתיהן ומטלטלין עד עיקר המחיצה ואלו
מטלטלין כן עד עיקר המחיצה הואיל והותרה מקצת שבת
הותרה כולה ואע״פ שנתוספו הדיורין   שהדיורין הבאין
בשבת אינן אוסרין   נפתח החלון ונעשה הפתח
בשגגה או שעשו גוים לדעתן חזרו להתירן וכן שתי ספינו׳
שהיו קשורות זו בזו ועירבו ונפסקו אסור לטלטל מזו לזו
ואפי׳ היו מוקפו׳ מחיצה חזרו ונקשרו בשוגג חזרו להתירן

פרק רביעי

אנשי חצר שהיו כולם אוכלין על שולחן אחד   אע״פ שכל
אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו אין צריכין עירוב מפני
שהן כאנשי בית אחת   וכשם שאין אשתו של אדם ובניו
ובני ביתו ועבדיו אוסרין עליו ואינו צרי׳ לערב עמהן כך
אלו כאנשי בית אחד הן מפני שהן כולן סומכין על שולחן
אחד   וכן אם הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי   חצר
אחרת עירוב אחד לכולן ופת אחת בלבד מוליכין לאותו
מקום שמערבין עמו   ואם היה העירוב בא אצלן אינן
צריכין לערב כמו הבית שמניחין בו העירוב שאינו צריך
ליתן את הפת שכל אלו הבתים כבית אחד הן חשובין
וכן אנשי חצר שעירבו נעשו כולן כבית אחד ואם צרכו
לערב עם חצר שנייה ככר אחד בלבד הוא שמוליכין   על
ידי כולן למקום שמערבין בו ואם היה העירוב בא אצלן
אינן צריכין ליתן פת   חמשה שגבו את העירוב להוליכו
למקום שמניחין בו העירוב כשהם מוליכין   אינן צריכין
להוליך על ידי חמשתן אלא ככר אחת   שכיון שגבו כולן

נעשו כאנשי בית אחת   האב ובנו והרב ותלמידו
שהן שרויין בחצר אינן צריכין לערב   מפני שהן כבית
אחר ואעפ שפעמים אוכלין על שולחן אחר ופעמים אינן
אוכלין הרי הן כבית אחר   האחים שכל אחר מהם
לו בית בפני עצמן ואינן סומכין על שולחן אביהן   וכן
הנשים או העברים שאינן סומכי על שולחן בעליהן או
רבן תמיד אבל אוכלין הם על שלחנו בשכר מלאכה
שעושין לו או בטוב ימים ידועין כמי שסוער אצל חבירו
שבוע או חרש אם אין עמהן דיורין אחרים   בחצר אינן
צריכין לערב ואם ערבו עם חצר אחרת עירוב אחד לכולן
ואם בא העירוב אצלן אין נותנין פת   ואם היו דיורין
עמהן בחצר צריכין פת לכל אחר ואחר כשאר אנשי החצ
מפני שאינן סומכין על שלחן אחר תמיד   חמש חבורות
ששבתו בטרקלין אחר   אם היה מפסיק בין כל חבורה
וחבורה מחיצה הנגעת לתקרה הרי כל חבורה מהן כאלו
היא בחדר בפני עצמו או בעלייה בפני עצמה לפיכך צריכי
פת מכל חבורה וחבורה ואם אין המחיצות מגיעות לתקר
ככר אחר לכולן שכולן כאנשי בית אחר חשובין
מי שיש לו בחצר חבירו בית שער שרבים דורסין בו או
אכסדרה או מרפסת או בית הבקר או בית התבן או בית
העצים או אוצר הרי זה אינו אוסר עליו עד שיהיה לו עמו
בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכול בו פתו ואחר
כך יהיה אוסר עליו עד שיערב עמו אבל מקום לינה אינו
אוסר לפיכך אם קבע לו מקום לאכול בו בבית שער או
באכסדרה ומרפסת אינו אוסר עליו לפי שאינו מקו דירה
עשרה בתים זה לפנים מזה זה לפנים מזה הבית
הפנימי והשיני לו הם שנותנין את העירוב והשמונ בתים
החיצונים אינן נותנין את העירוב הואיל ורבים דורסים
בהן הרי הן כבית שער והדר בבית שער אינו אוסר אבל
התשיעי אין דורסין בו רבים אלא יחיד   לפיכך אוסר עד
שיתן עירובו   שתי חצירות וביניהן שלשה בתים
פתוחות זה לזה ופתוחים לחצירות   והביאו בני חצר זו
עירובן דרך הבית הפתוח להן והניחוהו בבית אמצעי וכן
הביאו בני חצר האחר עירובן דרך הפתוח להן והניחוהו
בבית האמצעי אותן השלשה בתים אינן צריכין ליתן את
הפת האמצעי מפני שהניחו בו העירוב והשנים שמצדיו
מפני שכל אחר מהן בית שער לאנשי חצר   שתי
חצירות ושני בתים פתוחין זה לזה ביניהן   והביאו אלו
עירובן דרך הבית הפתוח להן והניחוהו בבית השני
הסמו לחצר האחרת והביאו אלו עירובן דרך הפתח הסמו
להן והניחוהו בבית האחר שתיהן לא קנו עירו שכל אחד
מהן הניחה עירובה בבית שער של חצר אחרת   אחד
מבני החצר שהיה גוסס   אעפ שאינו יכול לחיות בו ביום
הרי זה אוסר על בני החצר עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו
וכן קטן אעפ שאינו יכול לאכול כזית הרי זה אוסר עד
שיערבו עליו אבל האורח אינו אוסר לעולם כמו שבארנו
אחר מבני חצר שהניח ביתו והלך ושבת בחצר
אחרת אפילו היתה סמוכה לחצירו אם הסיע מלבו ואין
דעתו לחזור לביתו בשבת הרי זה אינו אוסר עליהן   בדא
בישראל   אבל גוי אפילו הלך לשבות בעיר אחרת אוסר
עליהן עד שישכרו ממנו מקומו שהרי איפש שיבו בשבת
בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים והניח
לו כלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן אינן אוסרין
עליו הואיל ויש לו תפוסת יד בכל בית מהן   נעשו הכל
כאורחין אצלו   בדא בשהניח שם דבר שאסור לטלטלו
בשבת כגון טבל ועששיות   אבל אם נשאר לו בכל בית
מהן כלים שמותר לטלטלן הואיל ואיפשר שיוציאם היום
ולא ישאר לו שם תפיסת יד   הרי אלו אסורין עליו עד
שיערבו   אנשי החצר ששכחו ולא עירבו אין מוציאים
מבתים לחצר ולא מחצר לבתים אבל מטלטלין הן כלים
ששבתו בחצר בכל החצר ובכל הנחשב עם החצר   ואם
היתה שם מרפסת או עלייה וערבו אנשי החצר לעצמן
ואנשי המרפסת לעצמן אנשי המרפסת או אנשי העלייה

מטלטלי כלים ששבתו בבתיהן בכל המרפס ובכל הנחשב
עמה או בכל רוחב העליי ובכל הנחשב עמה ואנשי החצ
מטלטלין בכל החצר ובכל הנחשב עמה וכן אם היה יחיד
דר בחצר ויחיד דר בעלייה ושכחו ולא עירבו זה מטלטל
בכל העליי והנחש עמה וזה מטלט בכל החצ והנחש עמה
כיצד הסלע או תל וכיוצא בו שבתוך החצר אם אינן
גבוהין עשרה טפחים הרי אלו נחשבין בין החצר   ובין
המרפסת ושניהן אסורין להוציא שם כלים שבבתים ואם
גבוהין עשרה והיה ביניהן ובין המרפסת פחות מארבעה
טפחים הרי אלו נחשבין עם המרפסת   שהרי הן שווין לה
ובני מרפסת מותרין בהם ואם היו רחוקין   מן המרפסת
ארבעה טפחים או יותר על כן אעפ   שגבוהין עשרה הרי
אלו בכלל החצר והמרפסת לפי ששניהן איפשר להשתמש
בהן על ידי זריקה לפיכך שניהן אסורין להוציא לשם כלי
הבתים עד שיערבו   היתה מצבה רחבה ארבעה טפחי
לפני המרפסת אין המרפסת אוסרת על בני החצר   שהרי
נחלקה מהן   זיזין היוצאין מן הכתלים כל שהוא
למטה מעשרה טפחים הרי זה נחשב מן החצר ובני חצר
משתמשין בו   וכל שהוא בתוך עשרה טפחים העליונים
הסמוכין לעלייה אנשי עלייה משתמשין בו   והנשאר בין
עשרה התחתונים עד תחלת עשרה העליונים   מן הזיזין
היוצאין שם שניהן אסורין בו ואין משתמשין בהן בכלים
שבבתים אלא אם כן עירבו   בור שבחצר אם היה
מלא פירות טבלים   שאסור לטלטלן בשבת וכיוצא בהן
הרי הוא וחליתו כסלע או תל שבחצר אם היה גבוה עשר
והיה סמוך למרפסת הרי הוא נחשב עם המרפסת   אבל
אם היה מלא מים אין בני חצר ולא בני מרפסת מכניסין
ממנו לבתים עד שיערבו   שתי חצרות זו לפנים
מזו ואנשי הפנימית יוצאין ונכנסין ועוברין על החיצונה
עירבה הפנימית ולא עירבה החיצונה הפנימית   מותרת
והחיצונה אסורה   עירבה החיצונה ולא עירבה הפנימי
שתיהן אסורות   הפנימית מפני שלא עירבה והחיצונה
מפני אלו שלא עירבו שעוברין עליהן   עירבה זו לעצמה
וזו לעצמה זו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה
אבל אין מטלטלין מזו לזו   שכח אחר מן החיצונה
ולא עירב הפנימית בהתירה עומדת   שכח אחר מן בני
הפנימית ולא עירב עמהן אף החיצונה אסורה מפני אלו
בני הפנימית שלא עלה להן עירוב שהן עוברין עליהן
עשו שתיהן עירוב אחר אם הנחוהו בחיצונה ושכח אחר
מהן ולא עירב בין שהיה מבני החיצונה בין מבני הפנימי
שתיהן אסורות עד שיבטל להן   שהרי ביארנו שמבטלין
מחצר לחצר ואם הניחו עירובן בפנימי ושכח אחר מבני
החיצונה ולא עירב חיצונה אסורה ופנימי מותרת במקום
שכח אחר מבני הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות   עד
שיבטל להן   היה אחר דר בחצר זו ואחר דר בחצר
זו אינן צריכי לערב אלא כל אחר מהן משתמש בכל חצרו
ואם היה גוי בפנימית אעפ שהוא אחר   הרי הוא כרבים
ואוסר על החיצונה עד שישכרו מקומו   שלש חצרות
הפתוחו זו לזו ורבים בכל חצר מהן ערבו שתים החיצונו
עם האמצעית היא מותרת עמהן והן מותרות עמה ושתי
החיצונות אסורות זו עם זו עד שיעשו שלשתן ערוב אחר
היה בכל חצר מהן אחר אעפ שרבים דורסין בחיצונה
אינן צריכין לערב שכל אחר מהן מותר במקומו היו שנים
בפנימית הואיל והן אסורין במקומן   עד שיערבו הרי הן
אוסרין על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה עד שיערבו
שנים שבפנימית זה הכלל רגל האסורה במקומה   אוסרת
שלא במקומה ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא
במקומה מפני שעוברת עליהן   שתי נצוצריות זו
למעלה מזו שהן למעלה מן המים אעפ שעשתה כל אחת
מהן מחיצה גבוהה עשרה טפחים יורדת מכל אחת ואחת
אם היו שתי הנצוצריות בתוך עשרה טפחים הרי אלו
אסורין למלאו עד שיערבו שתיהן עירוב אחר מפני שהן
כנצוצרה אחת ואם היה בין העליונה והתחתונה יותר על

עשרה טפחים ועירבה זו לעצמה וזו לעצמה שתיהן
מותרות למלאות לא עשתה העליונה מחיצה ועשתה
התחתונה אף התחתונה אסורה למלאות מפני רלי של
בני העליונה שהן אסורין שעובר עליה עשתה העליונה
מחיצה ולא עשתה התחתונה העליונה מותרת למלאות
והתחתונה אסורה ואם נשתתפו בני התחתונה עם בני
העליונה במחיצה שעשו שתיהן אסורות למלאות עד
שיערבו עירוב אחד שלש ריאטות זו למעלה מזו
עליונה ותחתונה של אחד ואמצעית של אחד לא ישלשל
מן העליונה לתחתונה דרך אמצעי שאין משלשלין מרשו׳
לרשות דרך רשות אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונ׳
שלא דרך אמצעית שתי ריאטות זו כנגד זו וחצר
אחת תחתיהן ששופכין לתוכה המים לא ישפכו לתוכה עד
שיערבו שתיהן עירוב אחד עשו מקצתן עוקה בחצר
לשפוך בה המים ומקצתן לא עשו או שעשו שופכין לעוקה
שלהן ואו שלא עשו לא ישפכו לחצר עד שיערבו ואם
עשו אילו עוקה ואו עוקה כל אחת משתיהן שופכו לעוקה
שלהן אעפ׳ שלא עירבו

פרק חמישי

אנשי מבוי שהיה ביניהן שיתוף במאכל אחד לענין סחור
כגון שקנו יין בשותפות או שמן או רבש וכיוצא בהן אינן
צריכין שיתוף אחר לענין שבת אלא סומכין על שיתוף של
סחורה והוא שיהיה המין שהן שותפין בו מין אחד ובכלי
אחד אבל אם היה אחד מהן שותף לזה ביין ולאחר בשמן
או שהיה הכל יין והיה בשני כלים הרי אלו צריכין שיתוף
אחר לענין שבת אחד מבני המבוי שבקש מחבירו יין
או שמן קודם השבת ולא נתן לו בטל השיתוף שהרי גלה
רעתו שאינן כולן כשותפין שאין מקפידין זה על זה
אחר מבני המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי ולא
נשתתף בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שתוף בעל
כרחו ואחר מבני המבוי שאינו רוצה להשתתף כלל עם
בני המבוי כופין אותו להשתתף עמהן אחר מבני
מבוי שהיה לו אוצר של יין או שמן וכיוצא בהן הרי זה
מזכה ממנו מעט לכל בני המבוי להשתתף בו ומערב בו
עליהן ואעפ׳ שלא הפרישו ולא ייחדו אלא הרי הוא מעורב
באוצר הרי זה שתוף חצר שיש לה שני פתחים לשני
מבואות אם נשתתפה עם אחד מהן בלבד נאסרה במבוי
השני ואינה מוציאה ומכניסה בו לפיכך אם זיכה אחר
בשתוף לכל בני המבוי ושתף עליהן צריך להוריע לאנשי
החצר זו שאינן משתתפין אלא מרעתן שאינה זכות להן
שמא במבוי השני רוצין להשתתף לא בזה אשתו
של אדם מערבת לו שלא מדעתו והוא שלא יאסרו על
שכיניו אבל אם אוסר אינה מערבת עליו ולא משתתפת
עליו אלא מרעתו כיצד אוסר כגון שאמ׳ איני מערב עמכם
או איני משתתף עמכם נשתתפו אנשי חצר זו עם
אחר משני המבואות אם במין אחד נשתתפו אפילו כלה
אותו המין הרי זה עושה שתוף אחר ומזכה להן ואינו צריך
להודיעם פעם שנייה ואם בשני מינין נשתתפו ונתמעט
האוכל מוסיף ומזכה ואינו צריך להודיען ואם כלו מזכה
להם וצריך להודיעם נתוספו שכנים בחצר זה מזכה להם
וצריך להודיעם נשתתפה חצר זו עם בני המבוי
זה מפתח זה ועם בני המבוי השני מן הפתח האחר מותר׳
עם שניהן והן מותרין עמה ושני המבואות אסורין זה עם
זה לא ערבה עם אחד מהם אוסרת על שניהן היתה
חצר זו רגילה בפתח אחד והפתח השיני אינה רגילה זה
שרגילה להכנס ולצאת בו אוסר ושאינה רגילה בו אינו
אוסר עירבה עם מבוי שאינה רגילה בו הותר המבוי
האחר לעצמו ואינו צריך לערב עמה עירבו בני המבוי
שהיא רגילה בו לעצמן והיא לא עירבה עמו ולא עם בני
המבוי האחר שאינה רגילה בו וגם לא עירבו בני המבוי
שאינה רגילה בו רוחין אותה אצל זה המבוי שאינה רגיל
ומפני שלא עירב הואיל והיא לא עירבה והוא לא עירב

רוחק את אצלו כרי שלא תאסו׳ על מבוי זה שעיר׳ לעצמו
חצר שיש לה פתח למבוי ופתח אחר לבקעה או לקרפף
יתר מבית סאתים הואיל ואסור לטלטל מחצר לאותו
הקרפף אינו סומך אלא על פתח של מבוי לפיכך אוסר על
בני המבוי עד שישתתף עמהן אבל אם היה הקרפף בית
סאתים או פחות אינו אוסר על בני המבוי שעל הפתח
המיוחד לו סומך הואיל ומותר לטלטל בכל הקרפף
אחר מבני מבוי שהלך לשבות במבוי אחר אינו אוסר
עליהן וכן אחר מבני מבוי שבנה מצבה רחבה ד׳ טפחים
על פתחו אינו אוסר עליהן שהרי הפריש עצמו מהן וחלק
רשותו אנשי מבוי שנשתתפו מקצתן ושכחו מקצתן
ולא נשתתפו מבטלין רשותן לאו שנשתתפו ודינם לענין
ביטול רשות כדין אנשי חצר ששכח אחד מהן או שנים
ולא עירבו וכבר אמרנו שכל אדם עם אנשי ביתו הסמוכי׳
על שולחנו כאיש אחד הן חשובין בין לעירובי חצירות
בין לשתופי מבואות מבוי שעירבו כל חצרות שבו
כל חצר וחצר בפני עצמה ואחר כך נשתתפו כולן במבוי
שכח אחד מבני חצר ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד
כלום שהרי כולם נשתתפו ועל השתוף סומכין ולא הצריכו
לערב בחצירות עם השיתוף אלא שלא לשכח לתינוקות
והרי עירבו בחצרות אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא
נשתתף אסורין במבוי ומותרין כל בני חצר לטלטל בחצרן
שהמבוי לחצרות כחצר לבתים נשתתפו במבוי
ושכחו כולן לערב בחצרות אם אין מקפידין על פרוסתן
סומכין על השיתוף בשבת הראשונה בלבד ואין מתירין
להן דבר זה אלא מרוחק מבוי שלא נשתתפו בו אם
עירבו חצירות עם הבתים אין מטלטלין בו אלא בארבע
אמות ככרמלית מאחר שעירבו חצרות עם הבתים
נעשה המבוי כאלו אינו פתוח אלא לבתים בלבד בלא חצרו׳
ולפיכך אין מטלטלין בכולן ואם לא עירבו אנשי החצרות
מטלטלין בכולן כלים ששבתו בתוכו כחצר שלא עירבו
בה גוי או צרוקי השרוי בחצר שבמבוי דינו עם בני
המבוי כדינו עם בני החצר ששוכרין מן הגוי או כאחד
מבני ביתו רשותו שבמבוי או מבטל להן הצרוקי ואם
היה במבוי גוי וישרא׳ אחד אינו צריך שיתוף ודין ישרא׳
ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד דין אחד הוא
גוי שהיה דר במבוי אם יש לו בחצרו פתח אחד לבקעה
אינו אוסר על בני המבוי ואפילו היה פתח קטן ארבעה
על ארבעה ואעפ׳ שמוציא גמלים וקרונות דרך הפתח
שבמבוי אינו אוסר עליהן שאין דעתו אלא על פתח
המיוחד לו שהוא לבקעה וכן אם היה פתוח לקרפף שהוא
יתר על בית סאתים הרי זה כפתוח לבקעה ואינו אוסר
עליהן היה בית סאתים או פחות אינו סומך עליהן ואוסר
עליהן עד שישכרו ממנו מבוי שיצרו אחד גוים וצדו
אחר ישראלים והיו חלונות פתוחות מחצר לחצר שלישרא׳
וערבו כולן דרך חלונות אעפ׳ שנעשו כאנשי בית אחד
ומותרין להוציא ולהכנים דרך חלונות הרי אלו אסורין
להשתמש במבוי דרך פתחים עד שישכרו מן הגוים שאין
רבים נעשים כיחיד במקום גוי כיצד משתתפין
במדינה כל חצר וחצר מערבת לעצמה שלא לשכח
התינוקות ואחר כך משתתפין כל אנשי המדינה כדרך
שמשתתפין במבוי ואם היתה המדינה קנין יחיד אפילו
נעשית של רבים משתתפי׳ כולן שיתוף אחד ויטלטלו בכל
המדינ׳ וכן אם היתה של רבים ויש לה פתח אחד משתתפי׳
כולן שתוף אחד אבל אם היתה של רבים ויש לה
שני פתחים שהעם נכנסין בזה ויוצאין בזה אפילו נעשית
של יחיד אין מערבין את כולה אלא מניחין ממנה מקום
אחר אפילו בית אחר בחוצ׳ אחת ומשתתפין השאר ויהיו
אילו המשתתפין כולן מותרין בכל המדינה חוץ מאותו
מקום ששיירו ויהיו אותן הנשארים מותרין במקומן
בשיתוף שעושין לעצמן אם היו הנישארין רבים ואסורי׳
לטלטל בשאר כל המדינה ודבר זה משום היכר
הוא כדי שידעו שהעירוב התיר להן לטלטל במדינה זו

שרבים בוקעין בה שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף
עמהן אין מטלטלין בו אלא לו לעצמן ולו לעצמן
מרינה של רבים שיש לה פתח אחד וסולם במקום אחר
מערבין את כולה ואינה צריכ׳ שיור שאין הסולם שבחומה
חשוב כפתח הבתים שמניחין אותו שיור אעפ׳ שאינן
פתוחין לעיר אלא אחוריהן לעיר ופניהן לחוץ עושין אותו
שיור ומערבין את השאר המזכה בשיתוף לבני
המרינה אם ערבו כולן עירוב אחד אינו צריך להוריען
שזכו׳ היא להן ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני המרינ׳
או מי שהלך לשבות בעיר אחרת או גוי שהיה עמהן
במרינ׳ דין הכל כרינם בחצר ומבוי מרינה שנשתתפו
כל יושביה חוץ ממבוי אחד הרי זה אסור על כלן ואם בנו
מצבה על פתח המבוי אינו אוס עליהן לפיכך אין מערבין
מרינה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי ובונה כל מבוי
ומבוי מצב׳ על פתחו אם רצה לחלוק רשותו מהן כרי שלא
יאסור על שאר המבואות

פרק ששי

מי שיצא מן המרינה בערב שבת והניח מזון שתי סעודו׳
רחוק מן המרינה בתוך התחום וקבע שביתתו שם אעפ׳
שחזר למרינה ולן בביתו נחשב אותו כאלו שבת במקום
שהניח בו שתי הסעודות וזה הוא הנקרא עירובי תחומין
ויש לו להלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה לכל רוח
לפיכך כשהוא מהלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה
כנגר המרינה אינו מהלך במרינה אלא עד סוף מרתו
ואם היתה המרינה מובלעת בתוך מרתו תחשב המרינה
כולה כארבע אמות וישלים מרתו חוצה לה כיצר
הרי שהניח את עירובו ברחוק אלף אמה מביתו שבמרינה
לרוח מזרח נמצא מהלך למחר ממקום עירובו אלפים אמה
למזרח ומהלך ממקום עירובו אלפים אמה למערב. אלף שמן
העירוב עד ביתו ואלף אמה מביתו בתוך המרינה ואינו
מהלך במרינה אלא עד סוף האלף היה מביתו עד סוף
המרינה פחות מאלף אפי׳ אמה אחת שנמצאת מרתו כלתה
חוץ למרינה תחשב המרינה כולה כארבע אמות ויהלך
חוצה לה תשע מאות ששה ותשעים אמה תשלום האלפים
לפיכך אם הניח עירובו ברחוק אלפים אמה מביתו
שבמרינה הפסיר את כל המרינ׳ כולה ונמצא מהלך מביתו
עד עירובו אלפים אמה ומעירובו אלפים עד ביתו ואינו
מהלך מביתו במרינה לרוח מערב אפילו אמה אחת
המניח עירובו ברשות היחיד אפילו היתה מרינה גרולה
כנינוה ואפי׳ עיר חריבה או מערה הראויה לרורין מהלך
את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח המניח
עירובו בתוך המרינה ששבת בה לא עשה כלום ואין
מורדין לו ממקום עירובו אלא הרי הוא כבני המרינ׳ כולן
שיש להן אלפים אמה לכל רוח חוץ למרינה וכן אם נתן
עירובו במקומות המצטרפין לעיר שמודרין התחום חוץ
מהן הרי זה כנותנו בתוך העיר נתן עירובו חוץ לתחום
אינו עירוב אין מערבין עירובי תחומין אלא לרבר
מצוה כגון שהיה רוצה לילך לבית האבל או למשתה של
נשואין או להקבי׳ פני רבו או חבירו שבא מן הדרך וכיוצ׳
באלו או מפני היראה כגון שהיה רוצה לברוח מן הגוים או
מן הלסטין וכיוצא בזה ואם עירב שלא לאחר מכל אלו
אלא לדברי הרשות הרי זה עירוב כל שמשתתפין בו
מערבין בו עירובי תחומין וכל שאין משתתפין בו אין
מערבין בו עירובי תחומין וכמה שיעור עירובי תחומין
מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד ואם היה לפתן כרי
לאכול בו שתי סעודות כמו השיתוף וצריך שיהיה
הוא ועירובו במקום אחד כרי שיהיה איפשר לו לאוכלו
בין השמשות לפיכ׳ אם נתכוון לשבות ברשות הרבי׳ והניח
עירובו ברשות היחיר או ברשות היחיר והניח עירובו
ברשות הרבים אינו עירוב שאי איפשר לו להוציא מרשו׳
היחיר לרשות הרבים בין השמשות אלא בעבירה
אבל אם נתכוון לשבות ברשות היחיר או ברשות הרבים
והניח עירובו בכרמלית או שנתכוון לשבות בכרמלית
והניח עירובו ברשות היחיר או ברשות הרבים הרי זה
עירוב שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות מותר
להוציא ולהכניס מכל אחת משתי הרשויות לכרמלי׳ לרבר
מצוה שכל רבר שהוא מרברי סופרים לא גזרו עליו בין
השמשות במקום מצוה או בשעת הרחק נתנו במגרל
ונעל ואבר המפתח אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה
הרי זה עירוב שאין אסור לעשות בין השמשות במקום
מצוה אלא מלאכה נתנו בראש הקנה או הקונדס הצומחין
מן הארץ אינו עירוב גזירה שמא יתלוש ואם היו תלושין
ונעוצין הרי זה עירוב כל המניח עירובו במקום
יש לו במקום עירובו ארבע אמות לפיכך המניח עירובי
תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל העירוב ויצא חוץ
לתחום בתוך שתי אמות הרי זה עירוב וכאלו לא יצא
ממקומו ואם יצא חוץ לשתי אמות אינו עירוב שהרי
נעשה חוץ לתחום והמניח עירובו חוץ לתחום אינו עירוב
מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו נתגלגל העירוב
ויצא שתי אמות חוץ לתחום או אבר או נשרף או שהית
תרומה ונטמא מבעור יום אינו עירוב משחשיכה הרי זה
עירוב שקניית העירוב בין השמשות ואם ספק הרי זה
עירוב שספק העירוב כשר לפיכך אם נאכל העירוב בין
השמשות הרי זה עירוב אמרו לו שנים צא וערב
עלינו אחר עירב עליו מבעור יום ואחר עירב עליו בין
השמשות וזה שעירב עליו מבעור יום נאכל עירובו בין
השמשות וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו
משחשיכה שניהם קנו עירוב שבין השמשות ספק הוא
וספק העירוב כשר אעפ״כ ספק חשיכה ספק לא חשיכה אין
מערבין עירובי תחומין לכתחלה ואם עירב הרי זה עירוב
נפל על העירוב גל מבעור יום אם יכול להוציאו
בלא עשיית מלאכה הרי זה כשר שמותר להוציאו בין
השמשות שהיא שעת קניית העירוב ואם נפל עליו גל
משחשיכה הרי זה עירוב ואעפ׳ שאי איפשר להוציאו אלא
בעשיית מלאכה ספק מבעור יום נפל או משחשיכה הרי
זה כשר שספק העירוב כשר אבל אם ערב בתרומה
שהיא ספק טמאה אינו עירוב שאינה סעורה הראויה
וכן אם היו לפניו שתי ככרות של תרומה אחת טהורה
ואחת טמאה ואינו יורע אי זו היא משתיהן ואמר עירובי
בטהורה בכל מקום שהוא אינו עירוב שאין כאן סעורה
הראויה לאכילה אמר ככר זה היום חול ולמחר
קרש ועירב בה הרי זה עירוב שבין השמשות עריין לא
נתקרשה וראי וראויה היתה מבעור יום אבל אם אמר
היום קרש ולמחר חול אין מערבין בה שאינה ראויה עד
שתחשך וכן אם הפריש תרומה והתנה עליה שלא תהו׳
תרומה עד שתחשך אין מערבין בה שהרי היא טבל כל
בין השמשות וצריך שתהיה הסעורה ראויה מבעור יום
הנותן עירובו בבית הקברות אינו עירו׳ לפי שבית הקברו׳
אסור בהנייה וכיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר קנייה
הרי נהנה בו נתנו בבית הפרס הרי זה עירוב ואפילו היה
כהן מפני שיכול ליכנס שם במגרל הפורח או שינפח והולך
רבים שרצו להשתתף בעירובי תחומין מקבצין
כולן עירובן שתי סעורות לכל אחר ואחר ומניחין אותו
בכלי אחר במקום שירצו ואם עשה אחר עירוב על ירי
כולן צריך לזכות להן על ירי אחר וצריך להוריעם שאין
מערבין לו לאדם עירובי תחומין אלא לרעתו שמא אינו
רוצה לערב באותה הרוח שרצה זה ואם הוריעו מבעור
יום אעפ׳ שלא רצה אלא משתחשך הרי זה עירוב ואם לא
הוריעו עד שחשיכה אינו יוצ׳ בו שאין מערבין משתחשך
כל הזוכה בעירובי חצרות מזכין על ירו בעירובי
תחומין וכל מי שאין מזכין על ירו עירובי חצירות אין
מזכין על ירו עירובי תחומין נותן אדם מעה לבעל
הבית כרי שיקח לו פת ויערב לו בה עירובי תחומין אבל
אם נתן לחנוני או לנחתום ואמר לו זכה לי במעה זו אינו
עירוב ואם אמר לו ערב עלי במעה זו הרי זה לוקח בה

פת או אוכל מן האוכלין ומערב עליו ואם נתן לו כלי ואמ
לו תן לי בזה אוכל וזכה לי בו הרי זה לוקח אוכל ומערב
עליו בו מערב אדם עירובי תחומין על ידי בנו ובתו
הקטני ועל ידי עבדו ושפחתו העברי ועל ידי עבדו שפחת
הכנעני בין מדעתן בין שלא מדעתן לפיכך אם ערב עליה
וערבו לעצמן יוצאין בשל רבן אבל אינו מערב לא על ידי
בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים
ולא על ידי אשתו אלא מדעתן ואעפ שהן אוכלין אצלו על
שולחנו ואם עירב עליהן ושמעו ושתקו ולא מיחו יוצאין
בעירובו עירב על אחד מהן ועירבו הן לעצמן אין
לך מחאה גדולה מזו ויוצאין בעירוב עצמן קטן בין שש
שנים או פחות יוצא בעירוב אמו ואין צריך להניח עליו
מזון שתי סעודות לעצמו הרוצה לשלח עירובו
ביד אחר להניחו לו במקום שהוא רוצה לקבוע שביתתו
שם הרשות בידו וכשהוא משלחו אינו משלחו ביד חרש
שוטה וקטן ולא ביד מי שאינו מודה במצות עירוב ואם
שלח אינו עירו ואם שלחו ביד אחר מאלו הפסולין להוליכו
לאדם כשר כדי שיוליכו הכשר ויניחו במקום העירוב הרי
זה כשר ואפי שלחו על הקוף או על הפיל והוא שיהי עומד
מרחוק עד שיראה זה הפסו או הבהמ שהגיעו אצל הכשר
שאמר לו להולי את העירוב וכן רבים שנשתתפו בעירובי
תחומין ורצו לשלוח עירובן ביד אחר הרי או משלחין
אחר או רבים שאמרו לאחר צא וערב עלינו וערב עליהן
באי זה רוח שרצה הרי זה עירוב ויוצאין בו שהרי לא
ייחדו לו רוח האומר לחבירו ערב עלי בתמרים וערב
עליו בגרוגרות בגרוגרו ועירב עליו בתמרי אמר לו הניח
עירובי במגדל והניחו בשובך בשוב והניחו במגדל בבית
והניחו בעליי בעליי והניחו בבית אינו עירו אבל אם אמ
לו ערב עלי סתם וערב עליו בין בגרוגרות בין בתמרי בין
בבית בין בעליי הרי זה עירוב כשם שמברכין על עירובי
חצירות ושתופי מבואו כך מברכי על עירובי תחומין ואומ
בזה העירוב יהיה מותר לי להלך למקום זה אלפים אמה
לכל רוח ואם היה אחר מערב על ידי רבים אומר בזה
העירוב יהיה מותר לפלוני ופלוני או לבני מקום פלוני או
לבני עיר זו להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח

פרק שביעי

מי שיצא מערב שבת חוץ למדינה ועמד במקום בתוך
התחום או בסופו ואמר שביתתי במקום זה וחזר לעירו
ולן שם יש לו להלך למחר מאותו מקום אלפים אמה לכל
רוח וזה הוא עקר עירובי תחומין לערב ברגליו ולא
אמרו לערב בהנחת מזון שתי סעודות בלבד במקום אעפ
שלא יצא ולא עמד שם אלא להקל על העשיר שלא יצא אלא
ישלח עירובו ביד אחר ויניחו לו וכן אם נתכוון
לקבוע שביתתו במקום ידוע אצלו כגון אילן או בית או
גדר שהוא מכיר מקומו ויש בינו ובינו כשחשיכה אלפים
אמה או פחו והחזיק בדרך והלך כדי שיגיע לאותו מקום
ויקנה בו שבית אעפ שלא הגיע ולא עמד שם אלא החזירו
חבירו ללון אצלו או שחזר מעצמו ללון או נתעכב למחר
יש לו להלך עד מקום שניתכוון לו ומאותו המקום אלפים
אמ לכל רוח שכיון שגמר בלבו לקבו שם שביתתו והחזיק
בדרך נעשה כמי שעמד שם או שהניח עירובו שם
ברא בעני שאין מטריחין אותו להניח עירוב או ברחוק
כגון מי שהיה בא בדרך והיה ירא שמא תחשך והוא
שישאר מן היום כדי להגי לאותו מקום שקנה בו שביתה
קודם שתחשך אם רץ בכל כחו והיה בינו ובין אותו מקום
כשתחשך אלפים אמה או פחות אבל אם לא היה רחוק ולא
עני או שלא נשאר מן היום כדי שיגיע אפילו רץ בכל כחו
או שהיה בין המקו שנתכוון לשבות בו ובין המקו שהוא
עומד בו כשחשכה יתר מאלפים אמה או שלא כיון המקום
שקנה בו שביתה הרי זה לא קנה שביתה ברחוק מקום
ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו
כשחשיכה מי שעמד מבעוד יום ברשות היחיד
וקנה שם שביתה או שהיה בא בדרך ונתכוון לשבות
ברשות היחיד הידועה אצלו וקנה שם שביתתו הרי זה
מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ואם היתה
רשות היחיד זו מקום שלא הוקף לדירה או תל או נקע
אם היה בה בית סאתים או פחות מהלך את כולה וחוצה
לה אלפים אמה לכל רוח ואם היתה יותר על בית סאתים
אין לו בה אלא ד אמות וחוצה מהן אלפי אמה לכל רוח וכן
אם הניח עירובו במקום שלא הוקף לדירה הקונה
שביתה ברחוק מקום ולא סיים מקום שביתתו לא קנה
שביתה שם כיצד היה בא בדרך ואמר שביתתי במקום
פלוני או בשדה פלוני או בבקעה פלנית או ברחוק אלף
אמה או אלפים ממקומי זה הרי זה לא קנה שביתה ברחוק
ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו
כשחשיכה אמר שביתתי תחת אילן פלוני או תחת
סלע פלוני אם יש תחת אותו אילן או אותו סלע שמונה
אמו או יתר לא קנה שביתה שהרי לא כיון מקום שביתתו
שאם בא לשבות בתוך ד אמות או שמא בארבע אמות
האחרות הוא שקנה שביתה לפיכך צריך להתכוין
לשבות בעיקרו או בארבע אמות שבדרומו או שבצפונו
ואם היתה תחתיו פחות משמנה אמות ונתכוון לשבות
תחתיו קנה שהרי אין שם שיעור שני מקומות והרי מקצת
מקומו מסויים היו שני באים בדרך אחד מהן מכיר אילן
או גדר או מקום שהוא קובע בו שביתה והשני אינו מכיר
זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר והמכיר מתכוין
לשבות הוא וחבירו במקום שהוא מכיר אנשי העיר
ששלחו אחד מהן להוליך להן עירובן למקום ידוע והחזיק
בדרך והחזירו חבירו ולא הוליך עירובן הן לא קנו שבית
באותו מקום שהרי לא הונח שם עירובן ואין להן להלך
ממדינתן אלא אלפים אמה לכל רוח והוא קנה שם עירוב
שהרי הוא בא בדרך ונתכוון לשבות שם והחזיק בדרך
לפיכך יש לו להלך לאותו מקום למחר ולהלך ממנו אלפים
אמה לכל רוח זה שאמרנו שצריך הקונה שביתה
ברחוק מקום בשיחזיק בדרך לא שיצא וילך בשדה אלא
אפי ירד מן העליה לילך לאותו מקום וקודם שיצא מפתח
החצר החזירו חבירו הרי זה החזיק וקנה שביתה וכל הקונ
שביתה ברחוק מקום אינו צריך לומר שביתתי במקום
פלוני אלא כיון שגמר בלבו והחזיק בדרך כל שהוא קנה
שם שביתה ואין צריך לומר מי שיצא ברגליו ועמד במקו
שקונה בו שביתה שאינו צריך לומר כלום אלא כיון שגמר
בלבו קנה התלמידין שהולכין ואוכלין בלילי שבת
בשדות וכרמים אצל בעלי הבתים שפיתן מצויה לעוברי
דרכים הבאים שם ובאים ולנים בבית המדרש מהלכין
אלפים אמה לכל רוח מבית המדרש לא ממקום האכילה
שאלו מצאו סעודתן בבית המדרש לא היו יוצאין לשדה
ואין דעתן סומכת לדירה אלא על בית מדרשם

פרק שמיני

אין מניחין שני עירובין אחד במזרח ואחד במערב כדי
שיהלך במקצת היום על אחד משני הערובין ובשאר היו
על העירוב השני שאין מערבין שני עירובין ליום אחד
טעה ועירב לשתי רוחות כתרומה הוא שמערבין לשתי
רוחות או שאמר לשנים צאו וערבו עלי אחד עירב עליו
לצפון ואחד עירב עליו לדרום מהלך כרגלי שניהם
כיצד מהלך כרגלי שניהם שאינו יכול להלך אלא במקום
שיש לשניהן להלך בו נתן האחד עירובו ברחוק אלף אמה
לרוח מזרח והניח השני מהן עירובו ברחוק חמש מאות
אמה לרוח מערב אין זה שערבו עליו מהלך במערב אלא
אלף אמה כרגלי מי שערב עליו במזרח ולא יהלך במזרח
אלא אלף וחמש מאות אמה כרגלי מי שעירב עליו במערב
לפיכך אם ערב או ערבו עליו שני עירובין או אחד ברחו
אלפים אמה למזרח ואחד ברחוק אלפים אמה למערב הרי
זה לא יזוז ממקומו מערב אדם שני עירובין בשתי
רוחות ומתנה ואומר אם אירע לי דבר מצוה או נלחצתי

למחר ונצרכתי לרוח זו זה העירוב הוא שאני סומך עליו והעירוב שברוח השנית אינו כלום ואם נצרכתי לרוח זו השנית זה העירוב הוא שאני סומך עליו ושברוח הראשו׳ אינו כלום ואם נצרכתי לשתי הרוחות יש לי לסמוך על אי זה עירוב שארצה ולאי זה שארצה אלך ואם לא אירע לי דבר ולא נצרכתי לרוח מהן אין שני העירובין האלו עירוב ואיני סומך על אחד מהן אלא הריני כבני עירי שיש לו אלפי אמ׳ לכל רוח מחוץ לחומה כשם שאסו לצאת חוץ לתחו בשב׳ כך אסו לצא׳ ביום טוב וביום הכפורים וכשם שהמוצי׳ מרשו׳ לרשות בשבת חייב כך המוצי׳ מרשות לרשות ביום הכפורים חייב אבל ביום טוב מותר להוציא מרשו׳ לרשו׳ לפיכך מערבין עירובי חצירות ומשתתפין במבואות ליום הכפורים כשבת ומערבין עירובי תחומין ליום הכפורים ולימים טובים כדרך שמערבין לשבת יום טוב שחל להיות סמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחרי׳ או שני ימים טובים של גליות יש לו לערב שני עירובין לשתי רוחות וסומך על אי זה מהן שירצה ליום הראשון ועל העירוב שברוח השנייה ליום השני או מערב עירוב אחד לרוח אחת וסומך עליו לאחר משני ימים וביום השני יהיה כבני העיר וכאלו לא עשה עירוב ויש לו אלפים אמה לכל רוח בר״א בשני ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ראש השנה הרי הן כיום אחד ואינו מערב לשני הימי׳ אלא לרוח אחת וכן מתנה אדם על עירובו ואומר עירובי לשבת זו אבל לא לשבת אחרת או לשבת אחרת אבל לא לשבת זו לשבתות ולא לימים טובים לימים טובים ולא לשבתות אמר לחמשה הריני מערב על אי זה מכם שארצה רציתי ילך לא רציתי לא ילך אעפ׳ שרצה משחשיכה ילך דבר שהוא מדברי סופרים יש בו ברירה וכן המערב לשבתות של כל השנה ואמר רציתי אלך לא רציתי לא אלך לא אהיה כבני עירי כל שבת שירצה ילך אעפ׳ שרצה משתחשך המערב לשני ימים טובים של גליות או לשבת ויום טוב אעפ׳ שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל שיני כל בין השמשות כיצד הוא עושה מוליכו בערב יום טוב או בערב שבת ומחשיך עליו ונוטלו בידו ובא לו אם היה ליל יום טוב ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם עד שתחש ואוכלו אם היה ליל שבת או מביאו אם היה ליל יום טוב מפני שהן שתי קרושות ואינן כיום אחד כדי שנא׳ מליל ראשון קנה העירוב לשני ימים נאכל העירוב בראשון קנה העירוב לראשון ואין לו עירוב לשני עירב ברגליו בראשון צריך לערב ברגליו בשיני והוא שילך ויעמד באותו מקום ויחשוב בלבו שיקנה שם שביתה עירב בפת בראשון אם רצה לערב ברגליו בשני הרי זה עירוב ואם רצה לערב בפת צריך לערב באותה הפת עצמה שערב בה בראשון יום הכפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר שבת בזמן שמקרשין על הראייה יראה לי שהן כיום אחד וקרושה אחת הם וזה שאמרנו שיש לו לערב שני עירובין בשתי רוחות לשני הימים והוא שיהיה איפשר לו להגיע לכל אחד משני העירובין ביום הראשון אבל אם אי איפשר לו להגיע לעירו׳ של יום השיני ביום הראשון אין עירוב השיני עירוב שהעירוב מצותו שיהיה בסעודה הראויה מבעוד יום וזה הואיל ואינו יכול להגיע לזה העירוב ביום הראשון הרי זו אינה ראוי׳ מבעו׳ יום כיצ׳ הרי שהניח עירובו ברחוק אלפי אמה מביתו לרוח מורח וסמך עליו ליום ראשון והניח עירוב שני ברחוק אמה אחת או מאה או אלף ברוח מערב וסמך עליו ליום שיני אין זה השיני עירוב שהרי ביום הראשון אין זה העירוב השיני ראוי לו מבעוד יום לפי שאינו יכול להגיע אליו שהרי לא נשאר לו ברוח מערב כלום אבל אם הניח עירובו ברחוק אלף וחמש מאות אמה מביתו ברוח מורח וסמך עליו ליום ראשון והניח עירוב שיני רחוק מביתו לרוח מערב בתוך חמש מאות אמה וסמך עליו ליום שיני הרי זה עירוב שהרי אפשר לו שיגיע לו ביום הראשון יום טוב שחל להיות בערב שבת אינו עושה עירוב ביום טוב לא עירובי חצירו ולא עירובי תחומין אלא מערב הוא ביום חמישי שהוא ערב יום טוב ואם חלו שני ימים טובים של גליות בחמישי וערב שבת מערב מיום רביעי עירובי תחומין ועירובי חצרות ואם שכח ולא עירב הרי זה מערב עירובי חצרות בחמישי ובערב שבת ומתנה אבל לא עירובי תחומין כיצד מתנה אומר בחמישי אם היום יום טוב אין בדברי כלום ואם לאו הרי זה עירוב ולמחר חוזר ומערב ואומר אם היום יום טוב כבר עירבתי מאמש ואין בדברי היום כלום ואם אמש היה יום טוב הרי זה עירוב בר״א בשני ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ראש השנה הרי הן כיום אחד ואינו מערב להן אלא מערב יום טוב :

בריך רחמנא רסייען אמן :

הלכות שביתת עשור :

יש בכללן ארבע מצות שתי מצות עשה ושתי מצות לא תעשה וזהו פרטן :

א לשבות בו ממלאכה ;

ב שלא לעשות בו מלאכה :

ג להתענות בו :

ד שלא לאכול ולשתות בו וביאור כל המצות האלו בפרקים אלו :

פרק ראשון :

מצות עשה לשבות ממלאכה בעשור לחדש השביעי שנא׳ שבת שבתון הוא לכם וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר ובעשור כול כל מלאכה לא תעשו ומה הוא חייב על עשיית מלאכה ביום זה אם עשה ברצונו בזרון חייב כרת ואם עשה בשגגה חייב קרבן חטאת קבועה כל מלאכה שחייבין על זרונה בשבת סקילה חייבין על זרונה בעשור כרת וכל שחייבין עליו קרבן חטאת בשבת חייבין עליו קרבן חטאת ביו׳ הכפורי׳ וכל דבר שאסור לעשותו בשבת אעפ׳ שאינה מלאכה אסור לעשותו ביום הכפורים ואם עשה מכין אותו מכת מרדות כדרך שמכין אותו על השבת וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום הכפורים וכל שאסור לעשות לכתחלה בשבת כך אסור לעשותו ביום הכפורים כללו של דבר אין בין שבת ליום הכפורים בענינים אלו אלא שזרון מלאכה בשבת בסקילה וביום הכפורים בכרת ומותר לקנב את הירק ביום הכפורים מן המנחה ולמעלה ומהו הקינוב שיסיר את העלים המעופשו ויקצ׳ השאר ויתקן אותו לאכילה וכן מפצעין באגוזין ומפררין ברמונים מן המנחה ולמעלה מפני עגמת נפש ויום הכפורים שחל להיות בשבת אסור בקניבת ירק ובפציעת אגוזים ובפרידת רמונים כל היום וכבר נהגו העם בשנער ובמערב שלא יעשו אחד מכל אלו ביום הצום אלא הרי הוא כשבת לכל מצות עשה אחר יש ביום הכיפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתייה שנאמר תענו את נפשותיכם מפי השמועה למדו אי זה הוא עינוי שהוא לנפש זה הצום וכל הצם בו קיים מצות עשה וכל האוכל ושותה בו בטל מצות עשה ועבר על לא תעש׳ שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מאחר שענש הכתוב כרת למי שלא נתענה למדנו שמוזהרין אנו בו על אכילה ושתייה וכל האוכל או השותה בו בשוגג חייב קרבן חטאת קבועה וכן למדנו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו או לסוך בו או לנעול את הסנדל או לבעול ומצו׳ לשבות מכל אילו כדרך ששובת מאכילה ושתייה שנאמר שבת שבתון שבת לענין מלאכה ושבתון לענינים אלו ואין חייבין כרת או קרבן אלא על אכילה ושתייה אבל אם רחץ או סך או נעל או בעל מכין אותו מכת מרדות כשם ששבות מלאכה בו

בין ביום ובין בלילה כך שבות לעינוי בין ביום בין בלילה וצריך להוסיף מחול על קדש בכניסתו וביציאתו שנ׳ ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב כלומר התחיל לצום ולהתענו׳ מערב תשעה הסמו׳ לעשירי וכן ביציאה שוהה בעינויו מעט מלילי אחד עשר סמוך לעשירי שנ׳ מערב עד ערב תשבתו שבתכם נשים שאוכלות ושותות עד שחשיכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על קדש אין ממחין בידן שלא יבואו לעשו׳ בזדון שהרי אי איפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו והנח להן שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין וכן כל הדומה לזה

פרק שיני

האוכל ביום הכפורי׳ מאכלי הראויין לאכיל לאדם ככותבת הגסה שהיא פחות מכביצ במעט הרי זה חייב וכל האוכלי׳ מצטרפין לשיעור זה וכן השותה משקין הראויין לשתיית אדם כמלוא לוגמיו של שותה כל אחד ואחד לפי לוגמיו חייב וכמה מלוא לוגמיו כדי שיסלקם לצד אחד ויראה מלא ושיעור זה באדם בינוני פחות מרביעית וכל המשקין מצטרפין לשיעור זה והאכילה ושתייי אין מצטרפי׳ לשיעור אחד האוכל אוכלים המותרין או שאכל דברי׳ האסורין כגון פיגול ונותר וטבל ונבלו׳ וטריפו׳ וחלב או דם הואיל ואכל אוכלים הראויין לאדם הרי זה חייב כרת משום אוכל ביום הכפורים אכל או שתה פחות משיעור זה אינו חייב כרת אעפ׳ שהוא אסור מן התורה בחצי שיעור אין חייבין כרת אל׳ על כשיעו׳ והאוכ׳ או השותה חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות אכל מעט וחזר ואכל וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונ׳ עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת שלש ביצים הרי אלו מצטרפות לכשיעור ואם לאו אין מצטרפות שתה מעט וחזר ושתה אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתיי׳ אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין לשיעור ואם לאו אין מצטרפין אכל אוכלים שאינן ראויין למאכל אדם כגון עשבים המרים או שרפים הבאושין או ששתה משקין שאינן ראויין לשתייה כגון ציר או מורייס וחומץ חי אפי׳ אכל ושתה מהן הרבה הרי זה פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות שתה חומץ מזוג במים חייב

הכוסס פלפלין וזנגביל יבש וכיוצא בהן פטור אכל זנגביל רטוב חייב אכל עלי גפנים פטור לולבי גפנים חייב ואלו הן לולבי גפנים כל שליבלבו בארץ ישרא׳ מראש השנ׳ ועד יום הכפורים יתר על זה הרי הן כעצים ופטור וכן כל כיוצא באו אכל צלי במלח מצטרף המלח לבשר ציר שעל גבי ירק מצטר׳ מפני שמכשירי האוכל המעורבי׳ עם האוכל כאוכל הן חשובין היה שבע מאכילה גסה שאכ׳ עד שקץ במזונו ואכל יתר על שבעו פטו׳ כמי שאכל אוכלי׳ שאינם ראויין לאכילה שאעפ׳ שזה המאכל היתר ראוי לרעב אינו ראוי לכל מי ששבע כזה חולה שיש בו סכנה ששאל לאכול ביום הכיפורים אעפ׳ שהרופאים הבקיאין אומרין אינו צריך מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר דיי אמר החולה איני צריך והרופא אמר צריך מאכילין אותו על פיו והוא שיהיה רופא בקי רופא אחד אומר צריך ואחד אומר אינו צריך מאכילין אותו מקצת הרופאין אומרין צריך ומקצתן אומרין אינו צריך הולכים אחר הרוב או אחר הבקיאין ובלבד שלא יאמר החולה צריך אני אבל אם אמר צריך אני מאכילי׳ אותו לא אמר החולה שהוא צריך ונחלקו הרופאים והיו כלם בקיאין ואלו שאמרו אינו צריך כמנין שאמרו צריך מאכילין אותו עוברה שהריחה לוחשין לה באזנה שיום הכפורים הוא אם נתקררה דעתה בזכרון זה מוטב ואם לאו מאכילין אותה עד שתתישב נפשה וכן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו עד שיאורו עיניו ואפי׳ נבלות ושקצים מאכילין אותו מיד ואין משהין אותו עד שימצאו דברים המותרין קטן בן תשע שנים ובן עשר שנים מחנכין אותו לשעות כיצד היה רגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בשלש היה רגיל בשלש מאכילין אותו בארבע לפי כח הבן מוסיפין לענות אותו בשעות ב׳ן אחת עשרה שנה בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצות

בת שתים עשרה שנה ויום אחד ובן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביאו שתי שערות הרי הן גדולים לכל המצו׳ ומשלימין מן התורה אבל אם לא הביאו שתי שערות עדיין קטנים הן ואינן משלימין אלא מדברי סופרים קטן שהוא פחות מבין תשע אין מענין אותו ביום הכפורי׳ כדי שלא יבוא לידי סכנה

פרק שלישי

אסור לרחוץ ביום הכפורים בין בחמין בין בצונן בין כל גופו בין אבר אחד אפי׳ אצבע קטנה אסור להושיטה במי׳ והמלך והכלה רוחצין את פניהן כלה כדי שלא תתגנה על בעלה והמלך כדי שייראה ביופיו שנאמר מלך ביופיו תחזינה עיניך ועד כמה נקראת כלה עד שלשים יום

מי שהיה מלוכלך בצואה או טיט רוחץ מקום הטנופת כדרכו ואינו חושש ומדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק והחולה רוחץ כדרכו אעפ׳ שאינו מסוכן וכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכפורים מי שראה קרי בזמן הזה ביום הכפורים אם לח הוא מקנח במפה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך רוחץ מקומות המלוכלכין בלבד ומתפלל ואסור לו לרחוץ כל גופו או לטבול שאין הטובל בזמן הזה טהור מפני טומאת מת ואין הרחיצה מקרי לתפלה בזמן הזה אל׳ מנהג ואין מנהג לבטל דבר האסור אל׳ לאסור את המותר ולא אמרו שהרואה קרי ביום הכפורים טובל אל׳ כשתקנו טבילה לבעלי קריין וכבר בארנו שבטלה תקנה זו טיט שהוא לח ביותר כדי שיניח אדם ידו עליו ותעלה בה לחלוחית שאם הדביק אותה לידו האחרת תדבק בה לחלוחית אסור לישב עליו לא ימלא אדם כלי חרש מים ויצטנן בה שהמים נוחלים מרפניו אפילו כלי מתכות אסור שמא ינתזו מים על בשרו ומותר להצטנן בפירות לוקח אדם מטפחת מערב יום הכפורי׳ ושורה אותה במים ומנגבה מעט ומניחה תחת הבגדים ולמחר מעבירה על פניו ואינו חושש ואעפ׳ שיש בה קור הרבה ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה או לקרות בבית המדרש עובר במים עד צוארו ואינו חושש ועושה מצוה שהלך לעשותה וחוזר במים למקומו שאם לא תתיר לו לחזור אינו הולך ונמצא נכשל מן המצוה וכן ההולך לשמור פירותיו עובר במים עד צוארו ואינו חושש ובלבד שלא יוציאו ידיה מתחת שולי מעיליהם כדרך שעושין בחול אסור לנעול מנעל וסנדל אפי׳ ברגלו אחד ומותר לצאת בסנדל של שעם ושל גומא וכיוצ בהן וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו שהרי קושי הארץ מגיעין לרגליו ומרגיש שהוא יחף התינוקות אעפ׳ שהן מותרין באכילה ובשתייה ורחיצה וסיכה מונעי׳ אותן ממנעל וסנדל מותר לכל אדם לנעול את הסנדל מחמת עקרב וכיוצא בה כדי שלא תשכנו והחיה מותרת לנעול את הסנדל משום צנה כל שלשים יום והחולה כיוצ בה אעפ׳ שאין שם סכנה אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו בין סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג

ואם היה חולה אעפ׳ שאין בו סכנה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש יש מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים כדי שיהיה לו בושת פנים מאשתו ולא יבוא לידי תשמיש המטה ויש מקומות שנהגו שלא להדליק שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו ויבא לידי תשמי׳ ואם חל יום הכפורי׳ להיו׳ בשבת חייבין הכל להדליק בכל מקום שהדלקת נר בשבת חובה

בריך רחמנא דסייען

הלכות שביתת יום טוב

יש בכללן שתים עשרה מצות שש מצות עשה ושש מצו לא תעשה וזהו פרטן :

א לשבות בראשון של פסח :
ב שלא לעשות בו מלאכה :
ג לשבות בשביעי של פסח :
ד שלא לעשות בו מלאכה :
ה לשבות ביום חג השבועות :
ו שלא לעשות בו מלאכה :
ז לשבות בראש השנה :
ח שלא לעשות בו מלאכה :
ט לשבות בראשון של חג הסוכות :
י שלא לעשות בו מלאכה :
יא לשבות בשמיני של חג :
יב שלא לעשות בו מלאכה :

וביאור שביתת ימים אלו בפרקים אלו :

פרק ראשון

ששת ימים האלו שאסרן הכתוב בעשיי מלאכה שהן ראשו ושביעי של פסח · וראשון ושמיני של חג הסוכו וביום חג השבועות ובאחד לחדש השביעי הן הנקראין ימים טובים ושביתת כולן שוה שהן אסורין בכל מלאכת עבוד חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה שנ׳ אך אשר יאכל לכל נפש וכו׳ : כל השובת ממלאכת עבודה באחד מהן הרי קיים מצות עשה שהרי נאמר בהן שבתון כלום שבות : וכל העושה באחד מהן מלאכה שאינה לצורך אכילה כגון שבנה או הרס או ארג וכיוצא באלו הרי בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנ׳ כל מלאכת עבודה לא תעשו כל מלאכה לא יעשה בהן ואם עשה בעדי׳ והתראה לוקה מן התורה · העושה אבות מלאכות הרבה ביום טוב בהתראה אחת כגון שורע ובנה וסתר וארג בהתראה אחת אינו לוקה אלא אחת חלוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב · כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה ביום טוב שלא לצורך אכילה לוקה חוץ מן ההוצאה מרשות לרשות וההבערה שמתוך שהותרה הוצאה ביו״ט לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה לפיכך מותר ביו״ט להוציא קטן או ספר תורה או מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות · וכן מותר להבעיר אעפ״י שאינו לצורך אכילה · ושאר מלאכות כל שיש בו צורך אכילה מותר כגון שחיטה ואפייה ולישה וכיוצא בהן וכל שאין בהן צורך אכילה אסור כגון כתיבה ואריגה ובנין וכיוצא בהן כל מלאכה שאיפשר לה לעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אעפ״י שהיא לצורך אכילה ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאיפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב · ונמצא יו״ט כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב ואעפ״י שכל ההוצאה היא מלאכה שאיפשר לעשותה מערב יום טוב ולמה לא אסרוה כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמי שידיו אסורות : אבל שאר מלאכות שאיפשר לעשותן מערב יום טוב הואיל ויש בהן עסק אין עושין אותן ביום טוב · כיצד אין קוצרין ולא דשין ולא זורין ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין ביום טוב · שכל אלו וכיוצא בהם איפשר לעשותן מערב יום טוב ואין בכך הפסד ולא חסרון · אבל לשין ואופין ושוחטין ומבשלי ביום טוב שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון טעם שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש וכן כל כיוצא באלו :

וכן מכשירי אוכל נפש שיש בהן חסרון אם נעשו מבערב עושין אותן ביום טוב כגון שחיקת תבלין וכיוצא בהן אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שיאכל בחול ולא הותרה מלאכה שהיא לצורך אכילה אלא כדי ליהנות בה ביום טוב עשה כדי לאכל ביום טוב והותיר מותר לאכול המותר בחול · ממלאה אשה קדרה בשר אעפ״י שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת · ממלא נחתום חבית של מים אעפ״י שאינו צרי׳ אלא לקיתון אחד וממלאה אשה תנור פת אעפ״י שאינה צריכה אלא לככר אחד שבזמן שהפת מרובה בתנו׳ היא נאפת יפה ומולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אעפ״י שאינו צריך אלא לחתיכה אחת וכן כל כיוצא בזה : המבשל או האופה ביום טוב כדי לאכול בו ביום או שזימן אורחים ולא באו ונשאר התבשיל והפת הרי זה מותר לאכלו למחר בין בחול בין בשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור ואפילו בשבת שאחר יום טוב מפני שהחמירו במערים יותר מן המזיד : מי שהיתה לו בהמה מסוכנת לא ישחוט אותה ביום טוב אלא אם כן יודע שיכול לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום כדי שלא ישחוט ביום טוב מה שיאכל בחול וכן כל כיוצא בזה אין אופין ומבשלין ביום טוב כדי להאכיל גוים או כלבים שנאמר הוא לבדו יעשה לכם לכם ולא לגוים לכם ולא לכלבים לפיכך מזמנין את הגוי בשבת ואין מזמני׳ אותו ביום טוב גזירה שמא ירבה בשבילו אבל אם בא הגוי מאליו אוכל עמהן מה שהן אוכלין שכבר הכינוה בהמה שחציה של גוי וחציה של ישרא׳ מותר לשוחטה ביום טוב שאי איפשר לאכול ממנה כזית בשר בלא שחיטה אבל עיסה שחציה לגוי וחציה לישרא׳ אסור לאפות אותה מפני שיכול לחלק הבצק בני החיל שנתנו קמח לישר׳ לעשות להם פת ביום טוב אם כשנותנ׳ פת ממנה לתינוק אין מקפידין מותר לאופותו להן ביום טוב שכל פת ופת ראויה לתינוק עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה נאפית ביום טוב המבשל ביום טוב לגוים או לבהמה או להניח לחול אינו לוקה שאילו באו לו אורחים היה אותו תבשיל ראוי להן עשה לנפשו והותיר מותר להאכיל ממנו לגוים ולבהמה רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה ועושין אותה ביום טוב שנ׳ אך אשר יאכל לכל נפש לכל שצריך הגוף לפיכך מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל כל גופו אסו׳ משום גוירת מרחץ וחמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהן כל גופו ביום טוב שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד כל שאסור בשבת בין משום שהוא דומה למלאכה או מביא לידי מלאכה בין משום שבות הרי הוא אסור ביום טוב אלא אם כן היה בו צורך אכילה וכיוצא בה או דברים שהם מותרין ביום טוב כמו שיתבא בהלכות אילו וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום טוב אלא לצורך אכילה וכיוצא בה וכל שמותר בשב׳ מותר ביום טוב ויש ביום טוב מה שאין בשבת אסור מוקצה שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת מפני שיום טוב קל משבת אסרו בו המוקצה שמא יבאו לזלזל בו · כיצד תרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה ויוני שובך ופירות העומדין לסחורה כל אלו וכיוצא בהן מוקצה הן ואסור לאכול מהן ביום טוב עד שיכין אותה מבערב ויחשוב עליהן לאכילה אבל בשבת הכל מוכן אצל שבת ואינו צריך הכנה וכשם שהמוקצה אסור ביום טוב כך הנולד אסור חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב אבל אין יום טוב מכין לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב לפיכך ביצה שנולד׳ ביום טוב אחר השבת אסורה ואעפ״י שהתרנגולת עומדת לאכילה הואיל ומאמש נגמרה הביצה נמצא שבת מכין אותה ליום טוב ואסרוה בכל יום טוב גזירה משום יום טוב שאחר שבת וכן ביצה שנולדה בכל שבת אסורה גזירה משום שבת שאחר יום טוב וכשם שאסור לאכלה כך אסור לטלטלה ואפי׳ נתערבה בא׳ כולן אסורות שהרי למחר

יותרו הכל וכל דבר שיש לו מתירין אפי׳ באלף אפים אינו בטל   השוחט תרנגולת ביום טוב ומצא בה ביצים גמורות הרי אלו מותרות שאין זה דבר מצוי תמיד ודבר שאינו מצוי לא אקראי בעלמא לא גזרו בו   זה שאנו עושין בחוצה לארץ כל יום טוב מאלו שני ימים מנהג הוא ויום טוב שני מדברי סופרים הוא ומדברים שנתחדשו בגלות ואין עושין בני ארץ ישראל שני ימים טובים אלא בראש השנה בלבד   ובהלכות קידוש החדש מספר זה נבאר עיקר מנהג זה ומאי זה טעם עושין ראש השנה שני ימים בכל מקום   יום טוב שני אע״פ שהוא מדברי סופרים כל דבר שאסור בראשון אסור בשני וכל המחלל יום טוב שני ואפילו של ראש השנ׳ בין בדבר שהוא משום שבות בין במלאכה בין שיצא חוץ לתחו׳ מכין אותו מכת מרדות או מנדין אותו אם לא יהיה מן התלמידים וכשם שהראשון אסור בהספד ותענית וחייב בשמחה. כך השני ואין ביניהן הפרש אלא לענין המת בלבד   כיצד המת ביום טוב ראשון יתעסקו בקבורתו הגוים וביום טוב שני יתעסקו בו ישראל ועושין לו כל צרכיו כגון עשיית המטה ותפירת התכריכין וקציצת הבשמים וכל כיוצא בזה שיום טוב שני לגבי המת כחול הוא חשוב   ואפי׳ בשני ימים טובים של ראש השנה   שני ימים טובים אלו של גליות שתי קדושות הן ואינן כיום אחד לפיכך דבר שהיה מוקצה ביום טוב ראשון או שנולד בראשון אם הכין אותו לשיני הרי זה מותר   כיצד ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני חיה ועוף שניצודו בראשון יאכלו בשיני דבר המחובר לקרקע שנעקר בראשון יאכל בשיני   וכן מותר לכחול את העין ביום טוב שני ואע״פ שאין שם חולי בד״א בשני ימים טובים של גליות אבל שני ימים של ראש השנ׳ קדושה אחת הן וכיום אחד הן חשובין לכל אלו הדברי׳ לא לענין המת בלבד אבל ביצה שנולדה בראשון   של ראש השנה אסורה בשיני וכן כל כיוצא בזה   שבת הסמוכה ליום טוב ונולדה ביצה באחד מהן אסורה בשני וכן כל כיוצא בביצה ואפילו נולדה ביום טוב שיני. לא תאכל בשבת הסמוכה לו

פרק שני

אפרוח שנולד ביום טוב אסור מפני שהוא מוקצה   ועגל שנולד ביום טוב אם היתה אמו עומדת לאכילה   מותר מפני שהוא מוכן על גבי אמו   ואילו שחט אמו היה זה שבמעיה מותר ביום טוב אע״פ שלא נולד   בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום הרי אלו מוכנין ולוקחין מהן ושוחטין אותן ביום טוב   אבל הרועות ולנות חוץ לתחו׳ אם באו ביום טוב אין שוחטין אותן ביו״ט מפני שהן מוקצין ואין דעת אנשי העיר עליהם   וכן בהמת קדשים שנולד בה מום ביום טוב הואיל ולא היתה דעתו עליה מערב יום טוב אסור לשוחטה ביום טוב   לפיכך אסור לראות מומי קדשים ביום טוב   גזירה שמא יתירם החכם במומן ויבא זה לשחוט בו ביום   אבל רואה הוא המום מערב יום טוב ולמחר מתיר או אוסר   בכור שנולד ומומו עמו הרי זה מוכן   ואין מבקרין אותו ביום טוב ואם עבר וראה מומו ובקרו והתירו   הרי זה שוחט ואוכל   בכור שנפל לבור עושה לו פרנסה במקומו שהרי אינו יכול להעלותו מפני שאינו ראוי לשחיטה ביום טוב   אותו ואת בנו שנפלו לבור מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו   ומערים ומעלה את השני על מנת לשחטו ושוחט את איזה מהן שירצה משום צער בעלי חיים התירו להערים   בהמת חולין שנפלה מן הגג ועמדה מעת לעת והרי היא צריכה בדיקה שוחטין אותה ביום טוב ותרבק אפשר שתמצא כשירה ותאכל   אווזין ותרנגולין ויונים שבבית הרי אלו מוכנין ואין צריכין זימון אבל יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקיננו בטפיחין או בבירה ובפרדס הרי אלו מוקצה וצריך לזמן מבערב ולומר זו וזו אני נוטל ואינו צריך לנענע   זימן שחורים ולבנים ומצא שחורי׳ במקום לבנים ולבנים במקום שחורי׳ אסורים שאני אומ׳ שמא אותן שזימן פרחו להן ואלו אחרי׳ הן וכל ספק מוכן אסור   זימן שנים ומצא שלשה הכל אסור שלשה ומצא שנים מותרין   זמן בתוך הקן ומצא לפני הקן אם אין שם בקן אלא הן ואינן יכולין לפרוח אע״פ שיש שם קן אחר בקרן זוית בתוך חמישי׳ אמה הרי אלו מותרין שאין המדדה מדדה אלא כנגד קנו בשורה   דגים שבביברין גדולי׳ וכן חיה ועוף שבביברין כל שהוא מחוסר צידה עד שאומרים הבא מצודה ונצודנו הרי זה מוקצה ואין צדין אותן ביום טוב ואם צד לא יאכלו וכל שאינו צריך מצודה הרי זה מוכן   וצדין אותו ביום טוב ואוכלין אותו   וכן חייה שקיננה בפרדס הסמוך לעיר ילדיה כשהן קטנים שאינן צריכין צידה אינם צריכין זימו׳ מפני שדעתו עליהן   מצודות חיה ועופות ודגים שפרסן מערב יום טוב לא יטול מהן ביום טוב אלא אם כן יודע שניצודו מערב יום טוב   השוכר אמת המים מערב יום טוב ולמחר השכים ומצא בה דגים   הרי אלו מותרין שכבר ניצודו מערב יום טוב והרי הן מוכנין   בית שהוא מלא פירות מוכנין ונפחת נוטל ממקום הפחת   העומד על המוקצה מערב יום טוב בשנה השביעית שכל הפירות הפקר צריך שירשום   ויאמר מיכן ועד כאן אני נוטל ואם לא רשם לא יטול   גוי שהביא תשורה לישראל ביום טוב אם יש מאותו המין במחובר לקרקע או שהביא חיה או עופות או דגים שאיפשר   לצודן בו ביום הרי אלו אסורין עד לערב וימתין בכדי שיעשו אפילו הדרס וכיוצא בו אינו מריח בו לערב עד שימתין בכדי   שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר לקרקע   או שהיתה צורתו מוכחת עליו שמאתמול נעקר או נצוד   אם הביאו מתוך התחו׳ מותר ואם הביאו מחוץ לתחום הרי זה אסור והבא בשביל ישראל זה מחוץ לתחום מותר לישראל אחר   עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב אסור להסיקן מפני שהן נולד   ואם נשרו לתוך התנור מרבה עליהן עצים מוכנין ומסיקן   עריבת התבן ואוצר של עצים אין מתחילין בהן ביום טוב אלא אם כן הכין מבערב   מפני שהן מוקצה ואם היה התבן מעורב בקוצים שהרי אינו ראוי אלא לאש הרי זה מוכן   אין מבקעין עצים מסואר של קורות מפני שהן מוקצה ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב מפני שהיא נולד   וכן כלים שנשברו ביום טוב   אין מסיקין בהן מפני שהן נולד אבל מסיקין בכלים שלמים   או בכלים שנשברו מערב יום טוב   שהרי הוכנו למלאכה אחרת מבערב   כיוצא בו אגוזים ושקדים שאכלן מערב יום טוב מסיקין בקליפיהן ביו׳ טוב ואם אכלן ביום טוב אין מסיקי׳ בקליפיהן   ויש נסחאות שיש בהן שאם אכלן מבערב אין מסיקין בקליפיהן שהרי הוקצו ואם אכלן ביום טוב מסיקין מפני שהן מוכנין על גב האוכל   קוץ רטוב הרי הוא מוקצה מפני שאינו ראוי להסקה   לפיכך אסור לו לעשות כמו שפוד לצלות בו בשר וכן כל כיוצא בזה   נוטלין עצים הסמוכים לדפני הסוכה ומסיקי׳ בהן אבל אין מביאים עצים מן השדה   אפי׳ היו מכונסין שם מבערב   אבל מגבב הוא בשדה מלפניו ומדליק שם ומביאין מן המכונסין שברשו היחיד ואפילו היתה מוקפת שלא לשם דירה ובלבד שיהיה לה פותחת   ותהיה בתוך תחום שבת ואם חסר אחד מכל אלו הרי הן מוקצה   עלי קנים ועלי גפני׳ אע״פ שהן מכונסין בקרפף כיון שהרוח מפזרת אותן הרי הן כמפוזרין ואסורין   ואם הניח עליהן כלי כבר מערב יום טוב הרי אלו מוכנין   בהמה שמתה ביום טוב אם היתה מסוכנת מער׳ יום טוב הרי זה מחתכה לכלבים ואם לאו הואיל ולא היתה דעתו עליה הרי זה מוקצה ולא יזיזנה ממקומה   בהמת קדשים שמתה ותרומה שנטמאת לא יזיזנה ממקומה   דגים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותן ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות שמא יבוא ליקח מהן   וכל שאסור לאכלו או להשתמש בו ביום טוב מפני שהוא מוקצה אסור

לטלטלו : המכניס עפר מערב יום טוב אם ייחד לו בחצירו קרן זוית הרי זה מוכן ומותר לטלטלו ולעשות בו כל צרכיו וכן אפר שהוסק מערב יום טוב מוכן ושהוסק ביום טוב כל זמן שהוא חם כדי לצלות בו ביצה מותר לטלטלו שעדיין אש הוא ואם לאו אסור לטלטלו מפני שהוא נולד מי שהיה לו דקר נעוץ מערב יום טוב ונתקו ביום טוב והעלה עפר אם היה אותו עפר תוחח הרי זה מכסה בו ומטלטלו · אבל אם העלה גוש עפר הרי זה לא יכתוש אותו ביום טוב

פרק שלישי

מי שהיה לו עפר מוכן או אפר מוכן שמותר לטלטלו הרי זה שוחט חיה ועוף ומכסה דמם ואם אין לו עפר מוכן או אפר הראוי לטלטלו הרי זה לא ישחוט ואם עבר ושחט לא יכסה דמם עד לערב : וכן בריה שהוא ספק אם חיה היא אם בהמה אין שוחטין אותה ביום טוב ואם שחט לא יכסה דמו עד לערב אפילו היה לו עפר מוכן או אפר שמא יאמר הרואה חיה ודאית היא ולפיכך כסה דמו ביום טוב ויבא הרואה להתיר חלבו : וכן השוחט חיה ועוף מערב יום טוב לא יכסה דמם ביום טוב : שחט בהמה חיה ועוף ביום טוב ונתערב דמם לא יכסה אותו עד לערב ואם לא היה לו עפר מוכן או אפר ויכול לכסות הכל בדקירה אחת הרי זה יכסהו · השוחט בהמה ביום טוב מותר לו לתלוש צמר למקום הסכין בידו ובלבד שלא יזיזנו ממקומו · לא ישאר שם מסובך בשאר צמר הצואר אבל בעוף לא ימרוט מפני שהוא דרכו ונמצא תולש ביום טוב : המפשיט עור בהמה ביום טוב לא ימלחנו שזה עיבוד הוא ונמצא עושה מלאכה שלא לצורך אכילה אבל נותנו לפני בית הדריסה כדי שידרסו עליו ולא יפסד ולא התירו דבר זה לא מפני שמחת יום טוב כדי שלא ימנע מלשחוט ומותר למלוח בשר לצלי על גבי העור ומערימים בדבר זה · כיצד מולח מעט בשר בכאן ומעט בכאן עד שימלח העור כולו בדא במלח לצלי שאינו צריך מלח הרבה אבל לקדירה אסור למלוח על העור · וכן אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהן ואין שוטחין אותן ברוח על גבי יתדות מפני שאינן ראויין לאכילה · המפשיט את הבהמה לא ירגיל ביום טוב כיצד הוא המרגיל זה המוציא כל הבשר מרגל אחת כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע מפני שטורח בהפשט זה טורח גדול ואין בו צורך למועד · וכן אסור לעשות בית יד בבשר והוא שיעשה בסכין שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ומותר לעשות סימן בבשר :

מולגין את הראש ואת הרגלים ומהבהמין אותן באור אבל אין טופלין אותן בסיד ובחרסית ולא באדמה ואין גוזזין אותן במספרים וכן אין גוזזין את הירק בתספורת שלו אבל מתקנין את האוכל שיש בו קוצים כגון קינרס ועכביות בתספורת : מותר ללוש עיסה גדולה ביום טוב והלש עיסה מערב יום טוב אין מפריש ממנה חלה ביום טוב ואם לשה ביום טוב מפריש ממנה חלה ונותנה לכהן ואם היתה עסה טמאה או שנטמאת החלה לא יבשל את החלה שאין מבשלין ביום טוב לא לאכול וזו לשריפה עומדת וכן אין שורפין אותה ביום טוב שאין שורפי קדשי שנטמאו ביום טוב ששריפת קדשים שניטמאו מצות עשה שנאמר באש ישרף ועשיית מלאכה שאינה לצורך אכילה וכיוצא בהן עשה ולא תעשה : ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה · כיצד יעשה בה יניחנה עד הערב וישרוף אותה היה יום טוב של פסח שאם יניחנה תחמיץ לא יפריש את החלה בצק לא יאפה את כל העיסה הטמא ואחר כך יפריש החלה לחם · אין אופין בפורני חדשה גזירה שמא תפחת ותפסיד הלחם וימנע משמחת יום טוב אין גורפין תנור וכירים אבל מכבשין את האפר שבהן ואם אי איפשר לאפות בו או לצלות לא אם כן גרף מותר וסותמין פי התנור בטיט ורפש שבסביבות הנהר

והוא שרכו מאמש אבל לגבל טיט ביום טוב אסור ומות לגבל את האפר לסתום בו פי התנור · תנור וכירי חדשים אין סכין אותן בשמן ביום טוב ואין טשין אותן במטלית ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחסמן ואם בשביל לאפות בהן מותר : אין מלבנין את האבנים לצלות או לאפות עליהן מפני שמחסמן ומסיקין ואופין בפורני ומחמין חמין באנטיכי אין עושין גבינה ביום טוב שאם גבן מערב יום טוב אין בזה הסרון טעם אבל דכין את התבלין כדרכן שאם ידוך אותן מבערב יפוג טעמן אבל מלח אינו נידוך ביום טוב לא אם כן הטה המכתש או שידוך בקערה וכיוצא בה כדי שישנה שאם שחק המלח מערב יום טוב לא יפוג טעמו ואין שוחקין את הפלפלין בריחיין שלהן לא דך אותן במדוכה ככל התבלין :

אין כותשין את הריפות במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה שזה הוא השנוי שלה ובארץ ישרא׳ אפילו בקטנה אסור שהתבואה שלהן טובה היא ואם כותשין אותה מערב יום טוב אין בכך הפסד · הקמח אעפ׳ שרקדו מערב יום טוב והסיר ממנה הסובין אין מרקדין אותו פעם שנייה ביום טוב אלא אם כן נפל בתוכו צרור או קיסם וכיוצ׳ בהם ואם שינה מותר כגון שירקד מאחורי הנפה או שריקד על גבי השולחן וכיוצא בשינוי זה : מוללין מלילו׳ ומפרכין קטניות ביום טוב ומנפח על יד על יד בכל כחו ואוכל ואפי׳ בקנון או בתמחוי אבל לא בטבל ולא בכברה : וכן הבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי אבל לא בנפה ולא בטבלה ולא בכברה · בדא בשהאוכל מרובה על הפסולת אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל בורר את האוכל ומניח את הפסולת ואם היה טורח בברירת הפסולת מן האוכל יותר מטורח בברירת האוכל מן הפסולת אעפ׳ שהאוכל מרובה בורר את האוכל ומניח את הפסולת : אין מסננין את החרדל במסנג שלו מפני שנראה כבורר אבל נותנין ביצה במסננת של חרדל והוא מסתנן מאיליו ואם היתה המשמרת תלויה מותר ליתן לה יין ביום טוב אבל לא יתלה בתחלה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ומערים ותולה את המשמרת לתלות בה רמוני׳ ותולה בה רמונים ואחר כך נותן לתוכה שמרים :

פרק רביעי

אין מוציאין את האש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן המתכות כגון שחוככין אותן זו בזו או מכין זו בזו עד שתצא האש : וכן הנפט החר ביותר שהוא כמים שמנירין אותו עד שידלק או כלי זך קשה או זכוכי מלאה מים שמניחין אותה כנגד עין השמש עד שיחזור נגהה לפשתן וכיוצא בו וידלק כל זה וכיוצא בו אסור ביום טוב שלא הותר ביום טוב לא להבעיר מאש מצויה : אבל להמציא אש אסור שהרי איפשר להמציא אותה מבערב

אעפ׳ שהותרה הבערה ביום טוב שלא לצורך אסור לכבות את האש אפילו הובערה לצורך אכילה שהכיבוי מלאכה ואין בו צורך אכילה כלל וכשם שאין מכבין את האש כך אין מכבין את הנר ואם כבה לוקה כמי שארג או בנה : אין מסלקין את פי הנר למעלה כדי שתכבה ואין מסירין את השמן ממנו ואינו חותך את ראש הפתיל בכלי אבל נופץ את ראשה בידו · אגודה של עצים שהודלקה במדור כל עץ שלא אחזה בו האש מותר לשמטו ואינו דומה למסיר שמן מן הנר · אין מכבין את הדליקה כדי להציל ממון ביום טוב כדרך שאין מכבין בשבת לא מניחה ויוצא · ואין מכבין את הנר מפני תשמיש המטה לא כופה עליו כלי או עושה מחיצה בנו לבין הנר או מוציאו לבית אחר ואם אינו יכול לעשות אחת מכל אלו הרי זה אסו לכבות ואסו לשמש עד שתכבה מאליה : מותר לטלטל את הנר והוא דולק · ואין גוזרין שמה יכבה ואסור להני׳ את הנר על גבי דקל וכיוצ׳ בו ביום טוב שמא יבוא להשתמש במחובר ביום טוב

אין מעשנין בקטרת ביום טוב מפני שהוא מכבה ואפילו
להריח בה ואין צריך לומר לגמר את הבית ואת הכלים
שהוא אסור ומותר לעשן תחת הפירות כדי שיוכשרו
לאכילה כמו שמותר לצלות בשר על האש וממתקין את
החרדל בגחלת של מתכת אבל לא בגחלת של עץ מפני
שהוא מכבה ואין מכבין את האש כדי שלא תתעשן
הקדירה או הבית אין נופחין במפוח ביום טוב
כדי שלא יעשה כדרך שהאומני עושין אבל נופחי בשפופר
אין עושין פחמין ואין גודלין את הפתילה ולא מהבהבין
אותה ולא חותכין אותה לשנים בכלי אבל ממעכה ביד
ושורה אותה בשמן ומניחין אותה בין שתי נרות ומדליק
באמצע ונמצאת הפתילה נחלקת בפי שתי נרות
אין שוברין את החרש ואין חותכין את הנייר לצלו עליה
ואין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו מליח
שפוד שנרצף אעפ שהוא יכול לפושטו בידו אין מתקנין
אותו שני כלים שהן מחוברין בתחלת עשייתן כגון שתי
נרות או שני כוסות אין פותחין אותן לשנים מפני שהוא
כמתקן כלי אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה
אבל מחרדה על גבי העץ או על גבי חרש או אבן ואין
מורים דבר זה לרבים כדי שלא יבואו לחדדה במשחזת
ברא בשיכולה לחתוך ברוחק או שנפגמה אבל
אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחיזין אותה אפילו על
העץ שמא יבוא להשחיזה במשחזת מפני זה אסרו להראו
סכין לחכם ביום טוב שמא תהיה פגומה ויאמר לו
אסור לשחוט בה משום פגימתה וילך ויחדנדה במשחזת
וחכם שראה הסכין לעצמו הרי זה משאילה לעם הארץ
אין מבקעין עצים ביום טוב לא בקורדום ולא
במגל ולא במגירה אלא בקופיץ ובצד החד שלו אבל לא
בצד הרחב מפני שהיא כקורדום ולמה אסרו בקורדום
וכיוצא בו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שהרי
איפשר היה לו לבקע מערב יום טוב ולמה לא נאסר
הביקוע כלל מפני שאיפשר שיפגע בעץ עבה ולא יכול
להבעירו וימנע מלבשל לפיכך התירו לבקע בשינוי וכל
הדברים הדומין לזה מזה הטעם התירו בהן מה שהתירו
ואסרו מה שאסרו
לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהן אור לצלות בו ואין
סומכין את הקדרה ולא את הדלת בבקעת של קורה שלא
התירו לטלטל עצים ביום טוב אלא להסקה בלבד
מסלקין תריסי חנויות ומחזירין אותן ביו טו כדי שיוציא
תבלין שהוא צריך להן מן החנות ולא ימנע משמחת יום
טוב ברא בשיש להן ציר באמצע אבל יש להן ציר מןהצד
אסור גזירה שמא יתקע ושאין להן ציר כל עיקר אפילו
בבית מותר להחזיר כלים שהן מפוצלין כגון מנורה
של חליות וכסא ושלחן שהן חתיכות חתיכות מעמידין
אותה ביום טוב והוא שלא יתקע לפי שאין בנין בכלים
אבנים של בית הכסא מותר לצדדן ביום טוב בנין עראי
הוא ומשום כבודו לא גזרו העושה מדורה ביום
טוב כשהוא עורך את העצים אינו מניח זה על זה עד
שיסדיר המערכה מפני שנראה כבונה ואעפ שהוא בנין
עראי אסור אלא או שופך העצים בערבוב או עורך בשנוי
כיצד מניח עץ למעלה ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו
עד שהוא מגיע לארץ וכן הקדרה אוחז אותה
ומכנים האבנים תחתיה אבל לא יניחנה על גבי האבנים
וכן המטה אוחז הקרשים למעלה ומכנים הרגלים תחתיהן
אפילו ביצים לא יעמיד אותן שורה על גבי שורה עד
שיעמדו כמו מגדל אלא ישנה ויתחיל מלמעלה למטה וכן
כל כיוצא בזה צריך שינוי מסירין זבובין הנתלים
בבהמה אעפ שהן עושין חבורה ואין מילדין את הבהמה
ביום טוב אבל מסעדין כיצד אוחז בולד שלא יפול לארץ
ונופח לו בחוטמו ונותן דד לתוך פיו היתה בהמה טהורה
וריחקה את הולד מותר לזלף משלייתה עליו וליתן בול
מלח ברחמה כדי שתרחם עליו אבל הטמאה אסור לעשו
להן כן לפי שאינה צריכה כלי שנטמא מערב יום
טוב אין מטבילין אותו ביום טוב גזירה שמא ישהא אותו
בטומאתו ואם היה צריך להטביל מים שבו מטביל את
הכלי במימיו ואינו חושש כלי שהיה טוהר לתרומה
ורצה להטבילו לקדש מותר להטבילו וכן כל כיוצא בזה
מטבילות שאר הטמאות כלי שנטמא ביום טוב
מטבילין אותו ביום טוב נטמא הכלי במשקין טמאין שהן
ולד הטומאה מערב יום טוב מטבילין אותו ביום טוב לפי
שהוא טהור מן התור כמו שיתבאר במקומו ומדליק בדלי
טמא והוא טהור מאליו נדה שאין לה בגדים להחליף
מערמת וטובלת בבגדיה דברים רבים אסרו ביום
טוב משום גזרת מקח וממכר כיצד אין פוסקין דמים
כתחלה על הבהמה ביט אלא מביא שתי בהמות שוות זו
לזו ושוחטין אחת מהן ומחלקין ביניהן ולמחר יודעין כמה
דמי השנייה וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו כשהן מחלקי
ביניהן לא יאמר זה אני בכלע ואתה בשנים שאין מזכירי
שום דמים אלא זה נוטל שליש וזה רביע כשהן
מחלקין לא ישקלו במאזנים שאין משגיחין בכף מאזנים
כל עיקר אפילו ליתן בו בשר לשומרו מן העכברים אסור
אם היו המאזנים תלויין מפני שנראה כשוקל בכף מאזנים
טבח אומן אסור לשקול בידו ואסור לשקול בכלי מלא
מים ואין מטילין חלשים על המנות אבל מטילין
חלשים על בשר הקדשים ביום טוב כדי לחבב את המצו
לא יאמר אדם לטבח תן לי בדינר בשר
אלא תן לי חלק או חצי חלק ולמחר עושין חשבון על שויו
וכן לא יקח מבעל החנות במדה או במשקל אלא כיצד הוא
עושה אומר לחנוני מלא לי כלי זה ולמחר נותן לו שוויו
ואפילו היה כלי המיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכור
לו שם מדה הנחתום מודד תבלין ונותן לקדרה בשביל
שלא יפסיד תבשילו אבל האשה לא תמוד קמח לעיסה
וכן לא ימוד אדם שעורים לפני בהמתו אלא משער ונותן
לה ומותר ליקח מן החנוני ביצים ואגוזים במנין
וכן כל כיוצא בהן ובלבד שלא יזכור לו שם דמים ולא סכום
מנין כיצד סכום המנין הרי שהיה נושה בו עשרה רמונים
או עשרה אגוזים לא יאמר לו ביום טוב תן לי עשרה כדי
שיהי לך עשרים אצלי אלא לוקח סתם ולמחר עושה חשבו
הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו או אצל הפטם
הרגיל אצלו ולוקח ממנו בהמות ועופות וכל מה שירצה
והוא שלא יזכור לו שם דמים ולא שום מנין הלואת יום
טוב תובעין אותה בדין שאם תאמר לא ניתנה להיתבע
אינו נותן לו כלום ונמצא נמנע משמחת יום טוב
אעפ שאין מגביהין תרומה ומעשרות ביום טוב
אם היו לו תרומות ומעשרות שהגביהן מאמש הרי זה
מוליכן לכהן ביום טוב ואין צריך לומר חלה וזרוע ולחיים
וקיבה שמוליכן לכהן ביום טוב וגבאי צדקה גובין מן
החצירות ביום טוב ולא יהיו מכריזין כדרך שמכריזין
בחול אלא גובין בצנעה ונותנין לתוך חיקן ומחלקין לכל
שכונה ושכונה בפני עצמה

פרק חמישי

אעפ שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך לא
ישא משואות גדולות כדרך שהוא עושה בחול אלא צריך
לשנות ואם אי איפשר לשנות מותר כיצד המביא
כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא
הוא על כתיפו או לפניו המוליך את התבן לא יפשיל
את הקופה לאחריו אבל מוליכה בידו וכן משואות
שדרכן לישא אותם במוט לא ישא אותן על גבו מאחריו
ושדרכן לישא אות מאחוריו ישא אותן על כתיפו ושדרכן
להנשא על הכתף ישא אותן בידו לפניו או יפרוש עליהן
בגד וכל כיוצא בזה משינוי המשא ואם אי איפשר לשנות
נושא ומביא כדרכו ברא בנושא על האדם אבל על גבי
בהמה לא יביא כלל שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול
אין מנהיגין את הבהמה במקל ואין הסומא יוצא
במקלו ולא הרועה בתרמילו ואין יוצאין בכסא אחד האיש

ואחר האשה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ואיש
שהיו רבים צריכין לו יוצאין בכסא אחריו ומוציאין אותו
על הכתף אפילו באפריון אין מוליכין את הסולם
של שובך משובך לשובך ברשות הרבים שמא יאמרו
להקן גגו הוא מוליכו אבל ברשו היחיד מוליכו אעפ שכל
מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי בחדרי חדרי
אסור כאן התירו מפני שמחת יום טוב מי שהיו
לו פירות על גגו וצריך לפנותם למקום אחר לא יושיטם
מגג לגג ואפי בבנין השווין ולא ישלשלם בחבל מן החלונו
ולא יורידם בסולמות שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול
אבל משילן אפילו דרך ארובה ממקום למקום באותו הגג
שחט בהמה בשדה לא יביאנה במוט לעיר או במטה אלא
מביאה איברים איברים כל שנאותין בו אפי בחול
אעפ שאין נאותין בו ביום טוב כגון תפילין מותר לשלחן
לחבירו ביום טוב ואין צריך לומר דבר שנאותין בו ביום
טוב כגון יינות שמנים וסלתות שמותר לשלחן וכל דבר
שאין נאותין בו בחול עד שיעש בו מעשה שאסו לעשותו
ביום טוב אין משלחין אותו ביום טוב כיצד אין
משלחין ביום טוב תבואה לפי שאין נאותין בה בחול לא
אם כן טחן ואסור לטחון ביום טוב אבל משלחין
קטניות מפני שמבשלן ביום טוב או קולה אותן ואוכלן
ומשלחין חיה בהמ ועופות אפי חיים מפני שמותר לשחוט
ביום טוב וכן כל כיוצא בזה כל דבר שמותר לשלחו
ביום טוב כשישלחנו לחבירו תשורה לא ישלחנו בשורה
ואין שורה פחותה משלשה בני אדם כיצד הרי
ששלח לחבירו בהמו או יינות ביד שלשה בני אדם כאחד
או ארבעה זה אחר זה וכולן הולכין בשורה אחת הרי זה
אסור שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שלח שלשה
מינין ביד שלשה בני אדם כאחד הרי זה מותר

המערב עירובי תחומין ליום טוב הרי בהמתו וכליו
ופירותיו כמהו ואין מוליכין אותן לא בתוך אלפים אמה
לכל רוח ממקום עירובו חפצי הפקר הרי הן
כרגלי מי שזכה בהן וחפצי הגוי קונין שביתה במקומן ויש
להן אלפים אמה לכל רוח ממקומן גזירה בעלים גוי משום
בעלים ישרא פירות שיצאו חוץ למקומן וחזרו אפי
במזיד לא הפסידו את מקומן מפני שהן כאדם שיצא
באונס וחזר באונס

המוסר בהמתו לבנו הרי היא כרגלי האב מסרה לרועה
ואפי נתנה לו ביום טוב הרי היא כרגלי הרועה מסרה
לשני רועים הרי היא כרגלי בעליה מפני שלא קנה אחד
מהן מי שזימן אצלו אורחים ביום טוב לא
יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך
בו שכל הסעודה כרגלי בעל הסעודה לא כרגלי האורחין
לא אם כן זכה להן אחר במנות או מערב יום טוב
וכן מי שהיו פירותיו מופקדין בעיר אחרת ועירבו בני
אותה העיר לבא אצלו לא יביאו לו מפירותיו שפירותיו
כמוהו אעפ שהן ביד או שערבו ברא בשייחד להן
קרן זוית אבל אם לא ייחד להן הרי הן כרגלי זה שהן
מופקדין אצלו בור של יחיד כרגלי בעליו ושל אותה
העיר כרגלי אנשי אותה העיר ושל עולי בבל שהן מסורין
לכל כרגלי הממלא מהן שכל מי שמילא מהן מוליכן למקו
שהוא מהלך נהרות המושכין ומעיינות הנובעין כרגלי
כל אדם ואם היו באין מחוץ לתחום לתוך התחום ממלאי
מהן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב שור של רועה
כרגלי אנשי אותה העיר ושור של פטם כרגלי מי שלקחו
לשחטו ביום טוב מפני שדעת בעליו למכרו לאנשי אחרי
חוץ מאנשי אותה העיר מפני שהוא מפוטם והכל שומעין
שמעו ובאין לקנותו וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר
בשרו כל אחד ואחד מן הלוקחי מוליך מנתו למקום שהוא
הולך מפני שדעת בעליו מערב יום טוב כך הוא שיקחו
ממנו אנשי עיירות אחרות ונמצא שור זה כבור של עולי
בבל שהוא מסור לכל הגחלת כרגלי בעליה לא כרגלי
שואלה והשלהבת כרגלי מי שהיא בידו לפיכך המדליק

נר או עץ מחבירו מוליכו לכל מקום שהוא הולך
השואל כלי מחבירו מערב יום טוב אעפ שלא נתנו לו לא
ביום טוב הרי הוא כרגלי השוא שאו ממנו ביום טוב אעפ
שדרכו תמיד לשאול ממנו כלי בכל יום טוב הרי הוא
כרגלי המשאיל שנים ששאלו חלוק אחד האחד
שאלו ממנו שיתנו לו שחרית והשני שאלו ממנו שיתנו לו
ערבית הרי כלי זה כרגלי שני השוא ואינם מוליכין אותו
לא במקום ששניהם יכולין להלך בו כיצד הרי שערב
הראשון ברחוק אלף אמה ממקום החלוק למזרח וערב
השני ברחוק חמש מאות אמה ממקום החלוק למערב
כשלוקח הראשון החלוק אינו מוליכו למזרח לא עד אלף
אמה וחמש מאות אמה ממקום החלוק שהוא סוף התחום
שיכול זה שערב במערב להלך בו וכשיקח השני כלי
זה אינו מוליכו במערב לא עד אלף אמה ממקום הכלי
שהוא סוף התחום שיכול זה שעירב במזרח להלך בו לפי
אם עירב זה ברחוק אלפים אמה מן החלוק למזרח וזה
ברחוק אלפים אמה למערב הרי או לא יזיזוהו ממקומו
וכן האשה ששאלה מחברתה מים או מלח ולשה בהן עיסת
או בשלה בהן תבשיל הרי העיסה או התבשיל כרגלי
שתיהן וכן שנים שלקחו בהמה בשותפות ושחטו
ביום טוב אעפ שלקח כל אחד מנתו הרי כל הבשר כרגלי
שניהן אבל אם לקחו חבית בשותפות וחלקו אותה
ביום טוב הרי חלקו של כל אחד כרגליו הואיל ותחומין
מדברי סופרים יש ברירה בהן ונחשוב כאו חלק שהגיע
לזה היה ברור לו ומובדל בחבית מערב יום טוב וכאו לא
היה מעורב ואין אתה יכול לומר כן בבהמה שחלק זה
שהגיעו אפי נחשוב אותו שהיה מובדל בבהמה מערב
יום טוב וכאו היה ברור הרי ינק מחלקו של חבירו כשהית
הבהמה קיימת שכל איבריה יונקין זה מזה ונמצ כל אבר
ואבר מעורב מחלקו וחלק חבירו לפיכך הן כרגלי שניהן

פרק ששי

יום טוב שחל להיות ערב שבת אין אופין ומבשלין ביום
טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת ואיסו זה מדברי סופרי
כדי שלא יבא לבשל מיום טוב לחול שקל וחומר הוא
לשבת אינו מבשל כל שכן לחול לפיכך אם עשה תבשיל
מערב יום טוב שיהיה סומך עליו ומבשל ואופה ביום טוב
לשבת הרי זה מותר ותבשיל שסומך עליו הוא הנקרא
עירובי תבשילין ולמה נקרא שמו עירוב שכשם
שהעירוב שעושין בחצירות ומבואות ערב שבת משום
הכר כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות
לרשות בשבת כך זה התבשיל משום הכר וזכרון כדי שלא
ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל
בו ביום ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין

עירובי תבשילין שיעורו אין פחות מכזית בין לאחד בין
לאלפים ואין עושין עירוב זה לא בפת ולא בריפות וכיוצא
בהן לא בתבשיל שהוא פרפרת כגון בשר ודגים וביצים
וכיוצא בהן ואפי עדשים שבשולי קדרה ואפילו שמנונית
שעל גבי הסכין שחותכין בה הצלי גורדו אם יש בו כזית
סומך עליו משום עירובי תבשילין תבשיל שאמרו
לענין עירוב זה אפילו צלי אפילו שלוק אפילו כבוש או
מעושן אפילו דגים קטנים שהדיחן במים חמין והרחתן
היא בישולן לאכילה הרי זה סומך עליהן וצריך שיהיה
עירו זה מצוי עד שיאפה כל מה שהוא צרי לאפות ולבשל
כל שהוא צריך לבשל ויחום חמין כל שהוא צריך ואם
נאכל העירוב או אבד או נשרף קודם שיבשל או יאפה
הרי זה אסור לאפות ולבשל או להחם לא מה שהוא אוכל
ביום טוב בלבד

התחיל בעיסתו או בתבשילו ונאכל העירוב. או אבד הרי
זה גומר המניח עירובי תבשילין כדי שיסמוך עליהן
הוא ואחרים צריך לזכות להן כדרך שמזכה בעירובי שבת
וכל שזוכה בעירובי שבת זוכה בעירובי תבשילין וכל
שאינו זוכה באותו עירוב אינו זוכה בזה ואינו צריך

להוריע לאו שוכה להן מערב יום טוב אבל הן צריכי לירע שכבר זכה להן אחר וערב להן ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו אעפ שלא ידעו אלא ביום טוב הרי אלו מותרין ויש לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחו ולמחר מכריז ואומר כל מי שלא הניח עירובי תבשילין יסמוך על עירובי המניח עירובי תבשילין חייב לברך באי אמה אקבו על מצות עירוב ואומר בעירוב זה יותר לי לאפות ולבשל מיום טוב של מחר לשבת ואם זכה בו לאחרי יאמר לי ולפלוני ופלוני או לאנשי העיר כולן לאפות ולבשל מיום טוב לשב

מי שלא הניח עירובי תבשילין ולא הניחו לו אחרי כשם שאסור לו לבשל ולאפו כך קמחו ומאכלו אסור ואסו לאחר שהניח לעצמו לבשל ולאפות לזה שלא הניח עד שיקנה לו שנמצא זה מבשל ואופה שלו שהרי קנהו ואם רצה יתן אחר כך לזה שלא הניח במתנה מי שלא הניח עירובי תבשילין ובשל ואפה לאכול בו ביום והותיר או שזימן אורחים ולא באו הרי זה אוכל המותר למחר ואם הערים הרי זה אסור לאכלו עבר ואפה ובשל לשבת אין אוסרין עליו ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיר שאם תתיר למערים נמצאו הכל מערימין וישתקע שם עירובי תבשילין אבל המזיד אינו מצוי ואם עבר היום לא יעבר פעם אחרת

שני ימים טובים שחלו להיות בחמישי וערב שבת עושה עירובי תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום טוב שכח ולא הניח מניחו בראשון ומתנה כיצד מניח עירובי תבשי ביום חמישי ואומר אם היום יום טוב ולמחר חול למחר אבשל ואופה לשבת ואיני צריך כלום ואם היום חול ולמח יום טוב בעירוב זה יותר לי לאפות ולבשל למחר מיום טוב לשבת כיוצא בו היו לפניו שתי כלכלות של טבל ביום טוב ראשון אומר אם היום חול תהיה זו תרומה על זו ואם היום קדש אין בדברי כלום וקורא עליה שם ומניחה ולמחר בשיני חוזר ואומ אם היום קדש אין בדברי כלום ואם היום חול תהיה זו תרומה על זו וקורא עליה שם ומניח כדרך שקרא עליה בראשון ומניח את זו שקרא עליה שם תרומה ואוכל את השנייה ברא בשני ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אם שכח ולא הניח ביום רביעי שוב אינו מניח אלא סומך על אחרי אם ערבו עליו או מקנה קמחו למי שעיר או יהיה אסו לאפו ולבשל לשבת וכן אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת

כל הדברי האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בד של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה והיו בני הגליות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בני ארץ ישראל אבל היום שבני ארץ ישראל סומכי על החשבון ומקדשין עליו אין יום טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד ולפיכך אני אומ שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא עירובי תבשילין ולא עירובי חצירו ולא שתופי מבואות ואינו מעשר הטבל על תנאי אלא הכל מערב יום טוב בלבד

כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה מכובד וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש וכבר בארנו הכיבור והעינוג בהלכות שבת וכן ראוי לאדם שלא יסעור בערבי ימים טובי מן המנחה ולמעלה כערב שבת שרבר זה בכלל הכבוד וכל המבזה או המועדו כאלו נטפל לעבודה זרה

שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולן אסורים בהספד ותענית וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני בניו וכל הנלוי עליו שנאמר ושמחת בחגך וכול אעפ שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכו חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד כראוי לו כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגרנות והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאי כפי ממונו ואנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניי האמללי

אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם אעפ שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו אלא כך היא הדת בבקר משכימין כל העם לבתי כניסיות ולבתי מדרשו ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתי ואוכלין והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי היום ואחר חצות היום מתפללין תפלת המנחה וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עם הלילה

כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה שהשכרו והשחו הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלו אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנ תחת אשר לא עברת את ה אהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל הא למדת שהעבודה בשמחה ואי איפשר לעבור את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות

חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין מחפשין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה וכן יזהירו בדבר זה לכל העם כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה

ימים שבין ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות והן בגולה ארבעה בתוך הפסח וחמשה בתוך החג הם הנקראין חולו של מועד ונקראין מועד ואעפ שהם חייבין בשמחה ואסורין בהספד ותעני מותר לספור בהן תלמיד חכם בפניו אבל לאחר שיקבר אסור לסופדו בהן ואין צריך לומר בראשי חדשים בחנוכ ובפורים שסופרין בהן תלמידי חכמים בפניו אעפ שימים אלו אסורין בהספד ותענית אבל לאחר הקבורה אסור לספוד בהן אין מניחין מטת המת ברחוב במועד שלא להרגיל את ההספד אלא מביתו לקברו ואין מתאבלי במועד וכן אין קורעין ולא מברין ולא חולצין הכתף במועד על המת אלא קרוביו שהן חייבין להתאבל עליו ואם היה חכם או אדם כשר או שהיה עומד עליו בשעת נטילת נשמה הרי זה קורע עליו במועד אעפ שאינו קרובו ואין קורעין ביום טוב שני כלל ואפילו קרוביו של מת נשים במועד בפני המת מענות אבל לא מטפחות ולא מקוננות נקבר המת אינן מענות בראשי חדשים וחנוכה ופורי בפני המת מענות ומטפחו אבל לא מקוננו אי זהו עינוי שכולן עונות כאחת קינה אחת אומרת וכולן עונות ואסור לאדם שיעורר על מתו קודם לרגל שלשי יום כדי שלא יבא הרגל והוא נעצב ולבו דואג וכואב מזכרון הצער אלא יסיר הדאגה מלבו ויכוין דעתו לשמחה

פרק שביעי

חולו של מועד אעפ שלא נאמר בו שבתון הואיל ונקרא מקרא קדש והרי הוא זמן חגיגה במקדש אסור בעשיית מלאכה כדי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל והעושה בו מלאכה האסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאיסורו מדברי סופרים ולא כל מלאכת עבודה אסורה בו כיום טוב שסוף היענין בדברי שנאסרו בו כדי שלא יהיה כיום חול לכל דבר לפיכך יש מלאכות אסורות בו ויש מלאכות מותרות בו ואלו הן כל מלאכה שאם לא יעשה אותה במועד יהי שם הפסד הרבה עושי אותה ובלבד שלא יהיה בה טורח הרבה כיצד משקין בית השלחין במועד אבל לא בית המשקה שאם לא ישקה בית השלחין והיא הארץ הצמאה יפסדו כל

האילנות שבה וכשהוא משקה אותה לא ידלה וישקה מן
הבריכה או ממי הגשמים מפני שהוא טורח גדול אבל
משקה הוא מן המעין בין שהיה בין שיצא בתחלה ממשיכו
ומשקה בו וכן כל כיוצא בזה הופך אדם את זיתיו במועד
וטוחן אותן ודורך אותן וממלא החביות וגף אותן כדרך
שהוא עושה בחול כל שיש בו הפסד אם לא נעשה עושהו
כדרכו ואינו צריך שינוי וכן מכנים אדם פירותיו
מפני הגנבים ובלבד שיכניסם בצנעה ושולה פשתנו מן
המשרה בשביל שלא תאבד וכן כרם שהגיע זמנו להבצר
במועד בוצרין אותו ואסור לאדם שיתכוין ויאחר
מלאכות אלו וכיוצא בהן ויניחם כדי לעשותן במועד מפני
שהוא פנוי וכל המכוין מלאכתו והניחה למועד ועשאה
במועד בית דין מאבדין אותה ומפקירין אותה לכל ואם
כיון מלאכתו ומת אין קונסין בנו אחריו ואין מאבדין
אותה ממנו ואין מונעין הבן מלעשות אותה מלאכ׳ במועד
כדי שלא תאבד מי שצריך לו בנר או לבנות לו
מקום במועד אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה
הרי זה עושה אותה כדרכו ואם היה אומן מהיר הרי זה
עושה אותה מעשה הדיוט כיצד בתפירה מכלב ובבנין
מניח אבנים ואינו טח בטיט עליהן ושף סרקי הקרקע
ומעגילה ביד וברגל כעין שמעגילין במחלצ׳ וכן כל כיוצ׳
בזה מי שהיתה לו תבואה מחוברת לקרקע ואין
לו מה שיאכל במועד א״א ממנה אעפ׳ שאין כאן הפסד אין
מצריכין אותו לקנות מה שיאכל מן השוק עד שיקצו אחר
המועד אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן מה
שהוא צריך ובלבד שלא ידוש בפרות שכל דבר שאין בו
הפסד צריך לשנות וכן כל כיוצא בזה כבשים
שיכול לאכול מהן במועד כובשן ושאינן ראויין א״א לאחר
המועד אסו׳ לכבשן וצד אדם דגים כל שיכול לצוד ומולח
הכל במועד שהרי איפשר שיאכל מהן במועד אם יסחוש
אותן בידו פעמים רבות עד שיתרככו מטילין שכר
במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור
אחד שכר תמרים ואחד שעורים אעפ׳ שיש לו ישן מערים
ושותה מן החדש שאין הערמה זו ניכרת לרואה וכן כל
כיוצא בזה כל מלאכות שהן לצורך המועד כשעושי׳
אותן אומניהן עושין בצנעה כיצד הציירים והטוחנין
והבוצרין למכור בשוק הרי א״ו עושין בצנעה לצורך המוע׳
ואם עשה לצורך המועד והותיר הרי זה מותר
עושין כל צרכי הרבים במועד כיצד מתקנין קלקולי המים
שברשות הרבים ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות
וחופרין לרבים בורות שיחין ומערות וכורין להן נהרות
כדי שישתו מימיהן וכונסין מים לבורות ומערות של רבי׳
ומתקנין את סדקיהן ומסירין את הקוצין מן הדרכים
ומודדין את המקוות וכל מקוה שנמצא חסר מרגילין לו
מים ומשלימין לו שיעורו ויוצאים שלוחי בית דין להפקיר
את הכלאים ופודין את השבוים ואת הערכין ואת החרמי׳
ואת ההקדשות ומשקין את הסוטות ושורפין את הפרה
ועורפין את העגלה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את
המצורע ומציינין על הקברות שמיחו גשמים את ציונם
כדי שיפרשו מהן הכהנים שכל א״ו צרכי רבים הן
ודנין דני ממונות ודיני מכות ודיני נפשות במועד ומי
שלא קבל עליו הדין משמתין אותו במועד וכשם שדנין
במועד כך כותבין מעשה בית דין וכל הדומה לו כיצד
כותבין הדיינין אגרות שומא ששמו לבעל חוב ואגרות
שמכרו בהן למזון האשה והבנות ושטרי חליצה ומיאונין
וכל הדומה להן מדברים שצריכים הדיינין לכותבם כדי
שיזכרום כגון טענות בעלי דינין או דברים שקיבלו עליהן
כגון איש פלוני נאמן עלי איש פלוני ידון לי מי שצריך
ללוות במועד ולא האמינו המלוה בעל פה הרי זה כותב
שטר חוב וכן כותבין גיטי׳ וקידושי נשי׳ ושוברין ומתנות
שכל אלו כצרכי רבים הן ואסור לכתוב במועד אפי׳ ספרי׳
תפילין ומזוזות ואין מגיהין אפי׳ אות אחת בספר העזרה
מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד אבל כותב אדם

תפילין ומזוזה לעצמו וטווה תכלת לבגדו ואם אין לו מה
יאכל כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו ומותר
לכתוב אגרות של שאלת שלום במועד וכותב חשבונותיו
ומחשב יציאותיו שכתיבות א״ו אין אדם נזהר בתקונן
מאד ונמצאו כמעשה הדיוט במלאכות
עושין כל צרכי המת במועד גוזזין שערו ומכבסין כסותו
ועושין לו ארון ואם לא היו להם נסרים מביאין קורות
ונוסרין מהן נסרים בצנעה בתוך הבית ואם היה אדם
מפורסם עושין אפי׳ בשוק אבל אין כורתין עץ מן היער
לנסור ממנו לוחות לארון ואין חוצבין אבנים לבנות בהן
קבר אין רואין את הנגעים במועד שמא ימצא
טמא ונמצ׳ חגו נהפך לאבל ואין נושאין נשים ולא מייבמי׳
במועד כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת הנשואין
אבל מחזיר את גרושתו ומארסין נשים במועד ובלב שלא
יעשה סעודת אירוסין ולא סעודת נישואין שלא יערב
שמחה אחרת בשמחת החג אין מגלחין ואין מכבסי׳
במועד גזירה שמא ישהא אדם עצמו לתוך המועד ויבוא
יום טוב הראשון והוא מנוול לפיכך כל מי שאי איפשר לו
לגלח ולכבס בערב יום טוב הרי זה מותר לכבס ולגלח
במועד כיצד אבל שחל שביעי שלו להיות ביום טוב או
שחל להיות בערב יום טוב והרי הוא שבת שאי איפשר
לגלח והבא ממדינת הים והוא שלא יצא להטייל אלא
לסחורה וכיוצא בה והיוצא מבית השביה ומבית האסורי׳
ומי שהיה מנודה ולא התירוהו א״א במועד ומי שנשבע
שלא לגלח ושלא לכבס ולא נשאל לחכם להתיר נדרו א״א
במועד הרי א״ו מגלחין ומכבסין במועד וכולן שהית
להן פנאי לגלח קודם הרגל ולא גלחו אסורין אבל
הנזיר והמצורע שהגיע זמן תגלחתן בין בתוך המועד
בין קודם הרגל אעפ׳ שהיה להם פנאי מותרין לגלח
במועד שלא ישהו קרבנותיהן וכל היוצא מטומאתו
לטהרתו מותר לגלח במועד וקטן שנולד בין במועד
בין לפני המועד מותר לגלחו במועד ואנשי משמר
ששלמה משמרתן בתוך המועד מותר לגלח מפני שאנשי
משמר אסורין לגלח בשבת שלהן מותר ליטול
שפה בחולו של מועד וליטול צפרנים ואפי׳ בכלי ומעברת
האשה שער מבית השחי ומבית הערוה בין ביד בין בכלי
ועושה כל תכשיטיה במועד כוחלת ופוקסת ומעברת שרק
על פניה וטופלת עצמה בסיד וכיוצ׳ בו והוא שתוכל לסלקו
במועד הזבים והזבות והנדות וכל העולים מטומאה
לטהרה בתוך המועד הרי א״ו מותרין לכבס ומי שאין לו
א״א חלוק אחד הרי זה מכבסו במועד מטפחות הידי׳
ומטפחות הספרים ומטפחות הספג הרי א״ו מותרין לכבס
במועד וכן כלי פשתן מותר לכבסן במועד מפני שצריכין
כיבוס תמיד אפילו נתכבסו ערב יום טוב אין עושין
סחורה במועד בין למכור בין לקנו׳ ואם היה דבר האבד
שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון ספינות או שיירות
שבאו או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול או לקחו ביוקר
הרי זה מותר לקנות או למכור ואין לוקחין בתים ועבדים
ובהמה א״א לצורך המועד מוכרי פירות כסות וכלים
מוכרין בצנעה לצורך המועד כיצד אם היתה החנות
פתוחה לזוית או למבוי פותח כדרכו ואם היתה פתוחה
לרשות הרבים פותח אחת ונועל אחת וערב יום טוב
האחרון של חג הסוכות מוציא ומעטר את השוק בפירות
בשביל כבוד יום טוב מוכרי תבלין מוכרין כדרכן
בפרהסי׳ כל שאסור לעשותו במועד אינו אומר לגוי
לעשותו וכל שאסור לעשותו במועד אם אין לו מה יאכל
הרי זה עושה כדי פרנסתו וכן עושה סחורה כדי
פרנסתו ומותר לעשיר לשכור פועל עני שאין לו מה יאכל
לעשות מלאכה שהיא אסורה במועד כדי שיטול שכרו
להתפרנס בו וכן לוקחין דברים שאינן לצורך המועד
מפני צורך המוכר שאין לו מה שיאכל שוכרין
השכיר על המלאכה במוע׳ לעשותה לאחר המועד ובלבד
שלא ישקול ושלא ימדוד ולא ימנה כדרך שהוא עושה

בחול נוי שקבל קיבולת מישר׳ אפילו היה חוץ לתחו׳ אינו מניחו לעשותו במועד שהכל יורעין שהמלאכו של ישר׳ ויחשרו אותו שהוא שכר את הגוי לעשות לו במועד שאין הכל יורעין הפרש שיש בין השכיר ובין הקבלן ולפיכך אסור

פרק שמיני

נהרות המושכין מן האגמי׳ מותר להשקו׳ מהן בית השלחי׳ במועד והוא שלא פסקו וכן הבריכו׳ שאמת המים עוברת ביניהן מותר להשקות מהן וכן בריכה שנטפה מבית השלחין וערין היא נוטפת מותר להשקות ממנה בית השלחין אחר והוא שלא פסק המעין המשקה בית השלחי׳ העליונה ערוגה שחציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה ממקום נמוך להשקות מקום גבוה מפני שהוא טורח גרול ומותר לדלות מים להשקות הירקות כרי לאכלן במועד ואם בשביל ליפותן אסור אין עושין עוגיות בעיקרי הגפנים כרי שיתמלאו מים ואם היו עשויות ונתקלקלו הרי זה מתקנם במועד וכן אמת המים שנתקלקלה מתקנין אותה במועד כיצד היתה עמוקה טפח חופר בה עד ששה היתה עמוקה טפחיי מעמיק עד שבעה ומושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השרה ואם היתה שרה לחה מותר להשקות את כולה ומרביצין את השרה במועד שכל הדברים האו אין בהן טורח יתר זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד מפני שהן צריכי מים רבים ויבא לידי טורח יתר ומותר להסב את הנהר ממקום למקום ולפתוח נהר שנסתם בורות שיחין ומערות של יחיד אם היה צריך להם חוטטין אותן ושפין את סרקיהן אבל אין חופרין אותן לכתחלה וכונסין לתוכן מים אעפ שאינו צריך להן ועושין נברכת במועד עכברים שהן מפסידין את האילנות צרין אותן במועד בשרה האילן צר כררכו כיצד חופר ותולה המצורה ואם היה שרה לבן סמוך לשרה האילן צרין אותו בשרה הלבן בשינוי כרי שלא יכנסו לשרה האילן ויחריבוה וכיצד צר בשינוי נועץ שפור בארץ ומכה בקורדום ואחר כך מנתקו ונמצא מקומו גומא כותל גנה שנפל בונהו מעשה הדיוט או גודר אותו בקנים וגומא וכיוצא בהן וכן אם עשה מעשה לגג בונה אותה מעשה הדיוט אבל כותל חצר שנפל בונהו כררכו ואם היה גוהה סותרו מפני הסכנה ובונהו כררכו בונה ארם איצטבה לישב או לישן עליה הציר והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד כררכו בין בשל ברזל בין בשל עץ שזה הפסר גרול הוא שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות נמצא מאבר כל מה שבבית וכבר בארנו כל שיש בו הפסר אינו צריך שינוי אין חופרין קבר להיות מוכן למת שימות ואין בונין אותו אבל אם היה עשוי הרי זה מתקנו במועד כיצד מוסיף במרתו או מקצר במרתו כרי שיהיה נכון לעת שיקבר בו אין מפנין את המת ולא את העצמות מקבר לקבר ולא ממכובר לבזוי ולא מבזוי למכובר ואסור לעשות כן לעולם בשאר הימים אא אם כן היה מפנהו בתו׳ שלו בשאר הימים אפילו ממכובר לבזוי אין מתלעי׳ את האילנות ולא מזהימין את הנטיעות ולא מנזמן אבל סכין את האילנות ואת הפירות שבהן בשמן ועוקרין את הפשתה מפני שהיא ראויה לחפוף בה במועד וקוצרין את הכשות מפני שהיא ראויה להטילה לשכר במועד וכן כל כיוצא בזה אין מכנסין את הצאן לריר כרי שיזבלו את הקרקע שהרי הוא מדייר שרהו במועד ואם באו מאיליהן מותר ואין מסייעין אותן ואין מוסרין להן שומר לנער את הצאן היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן ושכרין שומר לנער את צאנם ממקום למקום כרי שיזבלו כל השרה הזבל שבחצר מסלקין אותו לצררין ואם נעשת חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה המשוה פני הקרקע אם מתכוין לתקן מקום שיעמיר בו כרי של תבואה או שירוש בו מות ואם נתכון לעבורת הארץ אסור וכן המלקט עצים מתוך שרהו אם לצורך עצים מותר ואם לתקן הקרקע אסור וכן הפותק מים לגנה אם נתכוון שיכנסו הרגים מותר ואם להשקות הארץ אסור וכן הקוצץ חריות מן הרקל אם נתכוון להאכיל לבהמה מותר ואם נתכוון לעבורת האילן אסור וממעשיו יוכר לאי זה רבר הוא מתכוין תנור וכירים שאיפשר שיבשו ויאפה בהן במועד עושין ואם לאו אין עושין אותן ובין כך ובין כך בונין על חרש של תנור ועל הכירה הטפלה שלהן ומסרגין את המטות ונוקרין את הרחים ופותחין להן עין ומעמירי׳ אותן ובוני׳ אמת המים של רחים זופתין את החביות כרי שלא יפכר היין וזופתין את הבקבוק מפני שאין בו טורח וסותמין פי החבית של שכר כרי שלא תפסר ומחפין את הקציעות בקש כרי שלא יאברו ומרככין את הבגרים בירי׳ מפני שהוא מעשה הריוט אבל אין עושין קשרי בית הירי׳ מפני שהוא מעשה אומן וכן כל כיוצא בזה קוצצין צפורני חמור של רחים ובונין אבוס לבהמה וסוס שירכב עליו מותר ליטול צפרניו ולכרקו כרי לייפותו אין מרביעי׳ בהמה במועד אבל מקיזין לה רם ואין מונעין ממנה רפוא׳ וכל מאכלות ומשקין שאינן מאכל בריאין אלא לרפואה מותר לארם לאכלן ולשתותן במועד אין מפנין מחצר לחצר במועד לא מכעורה לנאה ולא מנאה לכעור אבל מפנה הוא מבית לבית באותה חצר ומביאין כלים שהן לצורך המועד מבית האומן כגון כרים וכסתות וצלוחיות אבל כלים שאינן לצורך המועד כגון מחרישה מן הלוטש או צמר מבית הצבע אין מביאין ואם אין לאומן מה יאכל נותן לו שכרו ומניחן אצלו ואם אינו מאמינו מניחן בבית הסמוך לו ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן להצר אחרת אבל לא יביא לביתו אא בצנעה אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כמו ערבי שבתות וכל העושה מלאכה בהן אינו רואה סימן ברכה לעולם וגוערין בו ומבטלין אותו בעל כרחו אבל אין מכין אותו מכת מרדות ואין צריך לומר שאין מנרין אותו חוץ מערב הפסח אחר חצות שהעושה בו מלאכה אחר חצות מנרין אותו ואין צריך לומר שמכי׳ אותו מכת מרדות אם לא נרוהו לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי ימים טובים מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן לפיכך יום יר׳ בניסן אסור בעשיית מלאכה מרברי סופרי׳ כמו חולו של מועד והוא קל מחולו של מועד ואינו אסור אא מחצי היום ולמעלה שהוא זמן השחיטה אבל מהנץ החמה עד חצי היום תלוי במנהג מקום שנהגו לעשות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ואפילו במקום שנהגו לעשות לא יתחיל כתחלה לעשות מלאכה בארבעה ע׳ר אעפ שהוא יכול לגומרה קודם חצות אא שלש אומניו׳ בלבד הן שמתחילי׳ בהם במקום שנהגו לעשו ועושין עד חצות ואו הן החייטי׳ והספרין והכובסין אבל שאר אומניות אם התחי בה קודם ארבעה עשר הוא שיגמור עד חצות שאין העם צריכים לשאר אומניות צורך הרבה ההולך ממקום שעושי׳ למקום שאין עושין לא יעשה ביישוב מפני המחלוקת אבל עושה הוא במרבר וההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין לא יעשה נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואעפכ לא יתראה בפניה׳ שהוא בטל מפני האסור לעולם אל ישנה ארם מפני המחלקות וכן מי שרעתו לחזור למקומו נוהג כאנשי מקומו בין להקל בין להחמיר והוא שלא יתראה בפני אנשי המקו׳ שהוא בו מפני המחלוקת מוליכין ומביאים כלים מבית האומן בארבע עשר אחר חצות אעפ שאינן לצורך המועד וגורפין זבל מתחת רגלי בהמה ומוציאים אותן לאשפה ומושיבין שובכין לתרנוגלין תרנגולת שישב על הביצים שלשה ימים או יתר ומתה מושיבין אחרת תחתיה בארבעה עשר כרי שלא יפסרו הביצים ובמועד

אין מושיבין אבל אם ברחה במועד מעל הביצים מחזירי
אותה למקומה

הלכות חמץ ומצה

יש בכללן שמונה מצות שלש מצות עשה וחמש מצ:
לא תעשה וזהו פרטן
א שלא לאכול חמץ ביום יד׳ מחצות היום ולמעל
ב להשבית שאור מארבעה עשר
ג שלא לאכול חמץ כל שבעה
ד שלא לאכול תערובת חמץ כל שבעה
ה שלא יראה חמץ כל שבעה
ו שלא ימצא חמץ כל שבעה
ז לאכול מצה בלילי הפסח
ח לספר ביציאת מצרים באותו הלילה
וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

כל האוכל כזית חמץ בפסח מתחלת ליל חמשה עשר עד
סוף יום אחד ועשרים בניסן במזיד חייב כרת שנ׳ כי כל
אוכל חמץ ונכרתה בשוגג חייב קרבן חטאת קבועה
אחד האוכל ואחד המסחה ושותה
החמץ בפסח אסור בהנייה שנ׳ לא יאכל חמץ לא יהא בו
התר אכילה והמניח חמץ ברשותו בפסח אעפ׳ שלא
אכלו עובר בשני לאוין שנאמר לא יראה לך שאור בכל
גבולך ונאמר שאור לא ימצא בבתיכם ואיסור החמץ
ואיסור השאור שבו מחמיצין אחד הוא אינו לוקה
משום לא יראה ולא ימצא אלא אם כן קנה חמץ בפסח או
חימצו כדי שיעשה בו מעשה אבל אם היה לו חמץ קודם
הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אעפ׳
שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה
בה מעשה ומכין אותו מכת מרדות חמץ שעבר עליו
הפסח אסור בהנייה לעולם ודבר זה קנס הוא מדברי
סופרים מפני שעבר על בל יראה ובל ימצא אסרוהו ואפי׳
הניחו בשגגה או באונס כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו
בפסח כדי שייהנה בו אחר הפסח חמץ שנתערב בדבר
אחר תוך הפסח בין במינו בין שלא במינו הרי זה אוסר
בכל שהוא וחמץ של ישר׳ שעבר עליו הפסח אעפ׳ שהוא
אסור בהנייה אם נתערב בין במינו בין שלא במינו הרי
זה מותר לאכלו אחר הפסח שלא קנסו ואסרו אלא בחמץ
עצמו אבל התערובת מותר באכילה לאחר הפסח
אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב
חמץ כגון כותח הבבלי שכר המדי וכל הדומה להן מדברי׳
שהחמץ מעורב בהן אם אכלן בפסח לוקה ואין בו כרת
שנ׳ כל מחמצת לא תאכלו בד״א בשאכל כזית חמץ
בתוך התערובת בכדי אכילת שלש ביצים הוא שלוקה מן
התורה אבל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת שלש
ביצים אעפ׳ שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין
אותו מכת מרדות
האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן
התורה שנ׳ לא יאכל ואעפ״כ אינו חייב כרת או קרבן אלא
על כשיעור שהוא כזית והאוכל פחות מכזית במזיד מכין
אותו מכת מרדות אסור לאכול חמץ ביום ארבעה
עשר מחצות היום ולמעלה שהוא מתחלת שעה שביעית
ביום וכל האוכל בזמן הזה לוקה מן התורה שנ׳ לא תאכל
עליו חמץ כלום על קרבן הפסח כך למדו מפי השמועה
בפירוש דבר זה לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת
הפסח שהוא בין הערבים והוא חצי היום ואסרו חכמים
לאכול חמץ מתחלת שעה ששית כדי שלא יגע באיסו׳ תור׳
ומתחלת שעה ששית יהיה החמץ אסור באכילה ובהנייה
שעה ששית מדברי סופרים ושאר היום משביעי׳ ולמעלה
מן התורה שעה חמישית אין אוכלין בה חמץ גזירה משום
יום המעונן שמא יטעה בין חמישית וששית ואינו אסור
בהנייה בשעה חמישית לפיכך תולין בה תרומה ולחם
תודה וכיוצ׳ בהן מחמץ שהוא קדש לא אוכלין ולא שורפי׳
עד שתגיע שעה ששית ושורפין הכל הא למדת
שמותר לאכול חמץ ביום ארבעה עשר עד סוף שעה
רביעית ואין אוכלין בשעה חמישית אבל נהנין בו
והאוכל בשעה ששית מכין אותו מכת מרדות והאוכל
מתחלת שעה שביעית לוקה

פרק שני

מצות עשה מן התורה להשבית החמץ קודם זמן איסור
אכילתו שנ׳ ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם
ומפי השמועה למדו שראשון זה הוא יום ארבעה עשר
ראיה לדבר זה מה שכתו׳ בתורה לא תשחט על חמץ דם
זבחי כלומר לא תשחט הפסח ועדיין החמץ קיים ושחיטת
הפסח הוא יום ארבעה עשר אחר חצות ומה היא
השבתה זו האמורה בתורה היא שיסיר החמץ הידוע לו
מרשותו ושאינו ידוע יבטלו בלבו ויחשוב אותו כעפר
וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל ושכל חמץ שברשותו
הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל ומדברי
סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק
ולהוציאו מכל גבולו וכן מדברי סופרים שבודקי׳
ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור
הנר מפני שבלילה כל העם מצויין בבתים ואור הנר יפה
לבדיקה ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר וכן
החכ׳ לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת
חמץ בתחלת ומנה אין בודקין לא לאור הלבנה ולא לאור
החמה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר בד״א בחורים
ובמחבואות אבל אכסדרה שאורה רב אם בדקה לאור
החמה דיו ואמצע החצר אינו צריך בדיקה מפני שהעופו׳
מצויין שם והן אוכלין כל חמץ שיפול שם
חור שבאמצע הבית שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקו׳
שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר
מבטלו בלבו אבל חור שבין ישרא׳ לגוי אינו בודק כלל
שמא יאמר הגוי כשפים הוא עושה לי אלא מבטלו בלבו
ודיו וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה
חורי הבית התחתונים והעליונים וגג היציע
ורפת בקר ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן שאינו
מסתפק מהן ובית דגים גדולים אינן צריכין בדיקה אלא
אם כן הכניס להן חמץ אבל אוצרות שכר ואוצרות יין
שמסתפק ממנו ובית המלח ובית השעוה ובית דגים קטני׳
ובית העצים ובית המורייס וחורי הבית האמצעיי׳ וכיוצא
באלו צריכין בדיקה שסתמן שמכניסין להן חמץ ואם ידע
בוראי שלא הכניס שם חמץ אינו צריך בדיקה וכשבודק
המרתף בודק ממנו שתי שורות החיצונות שהם העליונה
ושלמטה ממנה אין חוששין שמא גררה חולדה
חמץ למקום שאין מכניסי׳ בו חמץ שאם נחוש מבית לבית
נחוש מעיר לעיר ואין לדבר סוף בדק ליל ארבעה
עשר והניח עשר חלות ומצא תשע הרי זה חושש וצריך
לבדוק פעם שנייה שהרי נגררה החלה או עכבר בוראי
וכן אם ראה עכבר שנכנס לבית וחמץ בפיו אחר בדיקה
צריך לבדוק פעם שנייה אעפ׳ שמצא פירורין באמצע הבי׳
אין אומרין כבר אכל אותה הפת במקום זה והרי הפירורין
אלא חוששי׳ שמא הניחה בחור או בחלון ואלו הפירורין שם
היו ולפיכך חוזר ובודק אם לא מצא כלום הרי זה בודק
כל הבית ואם מצא אותה הפת שנטלה העכבר ונכנס אין
צריך בדיקה ראה תינוק שנכנס לבית ברוק ובידו
ככר ונכנס אחריו ומצא פירורין אינו צריך בדיק שחזקתו
שאכלה ואילו הפירורים שנפלו ממנו בשעת אכילה שדרך
התינוק לפרר בעת אכילתו ואין דרך עכבר לפרר ואם
לא מצא פירורין כלל צריך לבדוק הניח תשעה
ציבורין של מצה ואחד שלחם ובא עכבר ונטל ולא ידענו
אם חמץ אם מצה נטל ונכנס לבית ברוק צריך לבדוק
שכל הקבוע כמחצה על מחצה שני צבורין אחד
של חמץ ואחד של מצה ושני בתים אחד ברוק ואחד

שאינו ברוק ובאו שני עכברים זה נטל חמץ וזה נטל מצה
ואין ידוע לאי זה בית נכנס זה שנטל החמץ וכן שני
בתים ברוקין וצבור אחד של חמץ ובא עכבר ונטל ואין
ידוע לאי זה בית נכנס או שידע שנכנס לאחד מהן ונכנס
אחריו ברק ולא מצא כלום או שברק ומצא ככר או שהיו
תשעה ציבורין של מצה ואחד של חמץ ופירש ככר מהן
ואין ידוע אם חמץ או מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש
ונכנס לבית ברוק בכל אלו אינו צריך לברוק פעם שנייה
שאין כאן קבוע הניח החמץ בזוית זו ומצאו בזוית
אחרת או שהניח תשע חלות ומצא עשר או שבא עכבר
ונטל החמץ וספק נכנס לבית זה או לא נכנס בכל אלו
צריך לברוק נכנס עכבר לבית וככר בפיו ויצא
עכבר משם וככר בפיו אומרים הוא הראשון שנכנס הוא
האחרון שיצא ואינו צריך לברוק היה הראשון שנכנס
שחור וזה שיצא לבן צריך לברוק נכנס עכבר וככר
בפיו ויצאת משם חולדה וככר בפיה אינו צריך לברו שזה
הככר הוא שהיה בפי העכבר נחש שנכנס לחור
ופת בפיו אין חייב להביא חבר להוציאו כזית חמץ
בשמי קורה מחייבין אותו להביא סולם להורידו שפעמי
יפול משמי קורה היה חמץ בבור אין מחייבין אותו
להעלותו אלא מבטלו בלבו ודיו כיפת שאור שיחדה
לישיבה אם טח פניה בטיט הרי זו בטלה ומותר לקיימה
בצק שבסדקי העריבה אם יש כזית במקו אחד
חייב לבער ואם לאו אם היה עשוי לחוק בו שברי העריב
או לסתום בו נקב בטל במיעוטו ואם לאו חייב לבער
היו בו שני חצאי זתים בשני מקומו וחוט של בצק ביניה
רואין כל שאלו ינטל החוט ניטלין עמו חייב לבער ואם
לאו אינו צריך לבער בדא בעריבה אבל בבית
אעפ שאם ינטל החוט אין ניטלין עמו חייב לבער מפני
שפעמים מקבץ אותן היה חצי זית בבית וחצי זית בעליה
חצי זית בבית וחצי זית באכסדר חצי זית בבית זה וחצי
זית בבית שלפנים ממנו הואיל ואו החצאי זיתים רבוקין
בכתלים או בקירו או בקרקעו אינו חייב לבער אלא מבטל
בלבו ודיו המשכיר בית סתם ביד הרי זה בחזקת ברוק
ואינו צריך לברוק ואם הוחזק זה המשכיר שלא ברק
ואמרה אשה או קטן אנו ברקנוהו הרי אלו נאמנין שהכל
נאמנין על ביעור חמץ והכל כשרין לבריקה ואפי נשים
ועברים וקטנים והוא שיהיה קטן שיהיה בו רעת לברוק
המשכיר בית לחבירו אם עד שלא מסר
לו המפתח חל ארבעה עשר על המשכיר לברוק ואם
משמסר המפתח חל ארבעה עשר על השוכר לברוק
המשכיר בית בחזקת שהוא ברוק ונמצא שאינו ברוק על
השוכר לברוק ואינו מקח טעות ואפילו במקום שבודקים
בשכר שהרי מצוה הוא עושה המפרש בים והיוצא
בשיירה תוך ל׳ זקוק לברוק קודם ל׳ יום אינו צריך לברוק
ואם דעתו לחזור קודם הפסח צריך לברוק ואחר כך יצא
שמא יחזור ערב הפסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי
לבער ואם אין דעתו לחזור אין צריך לברוק וכן העושה
ביתו אוצר תוך שלשים יום זקוק לברוק ואחר כך כונס
אוצרו לתוכו קודם שלשים יום אם דעתו לפנותו קודם
הפסח צריך לברוק ואחר כך עושהו אוצר ואם אין דעתו
לפנותו קודם הפסח אינו צריך לברוק

פרק שלישי

כשבודק אדם ומחפש בלילי ארבעה עשר מוציא את
החמץ מן החורים ומן המחבואות ומן הזויות ומקבץ הכל
ומניחו במקום אחד עד תחלת שעה ששית ביום ומבערו
ואם רצה לבערו בלילי ארבעה עשר מבערו החמץ
שמניח בלילי ארבעה עשר כדי שיאכל ממנו למחר עד
ארבע שעות אינו מניחו מפוזר ומפורד בכל מקום אלא
מצניעו בכלי או בזוית ידועה ויזהר בו שאם לא נזהר בו
ומצאו חסר צריך לחפש אחריו ולברוק פעם אחרת שמא
גירדוהו העכברים חל ארבעה עשר להיות בשבת
בודקין את החמץ בלילי ערב שבת שהוא ליל יג ומניח
מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ארבע שעות ביום בשבת
ומניחו במקום מוצנע והשאר מבערו מלפני השבת ואם
נשאר מן החמץ ביום בשבת אחר ארבע שעות מבטלו
וכופה עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון ומבערו
היו לו ככרות רבות של תרומה וצריך לשורפה ערב שבת
לא יערב הטהורה עם הטמאה וישרוף אלא שורף טמאה
לעצמה וטהורה לעצמה ותלויה לעצמה ומניח מן הטהור
כדי לאכול עד ארבע שעות ביום השבת בלבד
מי ששכח או הזיד ולא ברק בליל ארבעה עשר בודק
בארבעה עשר בשחרית לא ברק בשחרית בודק בשעת
הביעור לא ברק בשעת הביעור בודק בתוך החג עבר
הרגל ולא בדק בודק אחר הרגל כדי שיבער מה שימצא
מחמץ שעבר עליו הפסח מפני שהוא אסור בהנייה
כשבודק החמץ בלילי ארבעה עשר או ביום ארבעה עשר
או בתוך הרגל מברך קודם שיתחיל לברוק באי אמה
אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ ובודק ומחפש
בכל המקומות שמכניסין להן חמץ כמו שבארנו ואם ברק
לאחר הרגל אינו מברך וכשגומר לברוק אם ברק
בליל ארבעה עשר או ביום ארבעה עשר קודם שש שעות
צריך לבטל כל חמץ שנשאר ברשותו ואינו רואהו ויאמר
כל חמץ שיש ברשותי שלא ראיתיו ולא ידעתיו הרי הוא
בטל והרי הוא כעפר אבל אם ברק מתחלת שעה ששית
ולמעלה אינו צריך לבטל שהרי אינו ברשותו שכבר נאסר
בהנייה לפיכך אם לא בטל קודם שש ומשש שעות
ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו ושכחו
בשעת הביעור ולא בערו הרי זה עבר על לא יראה ולא
ימצא שהרי לא ביער ולא בטל ואין הבטול עתה מועיל
לו כלום לפי שאינו ברשותו והכתוב עשהו כאלו הוא
ברשותו לחייבו משום לא יראה ולא ימצא וחייב לבערו
בכל עת שימצאנו ואם מצאו ביום טוב כופה עליו כלי עד
לערב ומבערו ואם של הקדש הוא אינו צריך לכפות עליו
כלי שהכל פורשין ממנו מי שיצא מביתו קודם שעת
הביעור לעשות מצוה או לאכול סעודה של מצוה כגון
סעודת אירוסין ונישואין ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו
אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ואם לאו יבטל
בלבו יצא להציל מיד הגיים מן הנהר מן הדליקה
ומן המפול יבטל בלבו ודיו יצא לצורך עצמו ונזכר שיש
לו חמץ בתוך ביתו יחזור מיד ועד כמה הוא חוזר עד
כביצה היה פחות מכביצה מבטלו בלבו ודיו מי
שהניח עיסה מגולגלת בתוך ביתו ויצא ונזכר אחר שיצא
והוא יושב לפני רבו והיה ירא שמא תחמיץ קודם שיבא
הרי זה מבטלו בלבו קודם שתחמץ אבל אם החמיצה אין
הביטול מועיל כלום אלא כבר עבר על לא יראה ולא ימצא
וחייב לבער מיד כשיחזור לביתו
כיצד ביעור חמץ שורפו או פורר וזורה לרוח או זורקו לים
ואם היה החמץ קשה ואין הים מחתכו במהרה הרי זה
מפררו ואחר כך זורקו לים חמץ שנפלה עליו מפולת ונמצא
עליו עפר שלשה טפחים או יתר הרי הוא כמבוער וצריך
לבטל בלבו אם עדין לא נכנסה שעה ששית נתנו לנכרי
קודם שעה ששית אינו צריך לבער ואם שרפו קודם שעה
ששית הרי זה מותר ליהנו בפחמין שלו בתוך הפסח אבל
אם שרפו משעה ששית ולמעלה הואיל והוא אסור בהנייה
הרי זה לא יסיק בו תנור וכירים ולא יבשל בו ואם בשל
או אפה אותה הפת ואותו התבשיל אסור בהנייה וכן
הפחמי שלו אסורין בהניי הואיל ושרפו אחר שנאסר בהניי

פרק רביעי

כתוב בתורה לא יראה לך חמץ יכול אם טמן אותו או
הפקיר אותו ביד גוים לא יהיה עובר תלמוד לומר שאור
לא ימצא בבתיכם אפי הפקירו או הטמינו יכול לא
יהיה עובר אלא אם כן היה החמץ בביתו אבל אם היה
רחוק מביתו בשדה או בעיר אחרת לא יהיה עובר תל׳

בכל גבולך בכל רשותך יכול יהא חייב לבער מרשותו
חמץ של גוי או של הקרש תל לא יראה לך שלך אי אתה
רואה אבל אתה רואה של אחרים או של גבוה הא
למרת שחמץ של ישרא׳ אם הניחו ברשותו אפי׳ טמון ואפי׳
בעיר אחרת ואפילו מופקר ביר גוים הרי זה עובר משום
לא יראה ולא ימצא חמץ של הקרש או של גוי
שהיה אצל ישרא׳ אפילו היה עמו בבית הרי זה מותר מפני
שאינו שלו ואפילו היה של גר תושב שיר ישרא׳ שולטת
עליו אין כופין אותו להוציא החמץ מרשותו בפסח אבל
צריך לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים בפני חמצו
של גוי שמא יבוא להסתפק ממנו אבל של הקרש אינו
צריך מפני שהכל פורשין מן ההקרש כרי שלא יבואו לירי
מעילה גוי שהפקיר חמצו אצל ישרא׳ אם קבל עליו
ישרא׳ אחריות שאם אבר או נגנב ישלם לו רמיו הרי זה
חייב לבערו הואיל וקבל עליו אחריות נעשה כשלו ואם
לא קבל עליו אחריות מותר לקיימו אצלו ומותר לאכול
ממנו אחר הפסח שברשות הגוי הוא
גוי אנס שהפקיר חמצו אצל ישרא׳ אם יורע הישרא׳י שאם
אבר או נגנב מחייבו לשלמו וכופהו ואונסו לשלם אעפ׳
שלא קבל אחריות הרי זה חייב לבערו שהרי נחשב כאלו
הוא שלו מפני שמחייבו האנס באחריותו ישרא׳
שהרהין חמצו אצל הגוי אם אמר לו אם לא הבאתי לך
מעות מכאן וער יום פלוני קנה חמץ זה מעכשיו הרי זה
ברשות הגוי ואותו החמץ מותר לאחר הפסח והוא שיהיה
אותו זמן שקבע לו קורם הפסח ואם לא אמר לו קנה
מעכשיו נמצא אותו החמץ כאלו הוא פקרון אצל הגוי ואסו׳
בהנייה לאחר הפסח ישרא׳ וגוי שהיו באין בספינה
והיה חמץ ביר ישרא׳ והגיעה שעה חמשית הרי זה מוכרו
לגוי או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקחו ממנו אחר הפסח
ובלבר שיתננו לו מתנה גמורה אומר ישרא׳ לגוי
ער שאתה לוקח במנה בוא וקח במאתים ער שאתה לוקח
מגוי בוא וקח מישרא׳ שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפס׳
אבל לא ימכור ולא יתן לו על תנאי ואם עשה כן הרי זה
עובר על בל יראה ובל ימצא תערובת חמץ
עוברין עליה משום בל יראה ובל ימצא כגון המורי׳ וכותח
הבבלי ושכר המרי שעושין אותו מן הקמח וכל כיוצא בא׳ו
מרברים הנאכלי׳ אבל רבר שיש בו תערובת חמץ ואינו
ראוי לאכילה הרי זה מותר לקיימו בפסח כיצר
עריבת העברנין שנתן לתוכה קמח ועורות אפילו נתנו
שעה אחת קורם הביעו׳ הרי זה מותר לקיימו ואם לא נתן
העורות ונתן הקמח קורם שלשה ימי׳ לשעת הביעור מות׳
לקיימו שהרי נפסר והבאיש תוך שלשה ימים חייב לבער
וכן הקילור והרטיה והאספלנית והתריאק שנתן
לתוכן חמץ מותר לקיימן בפסח שהרי נפסרה צורת חמץ
הפת עצמה שעפשה ושנפסלה מלאכול הכלב
ומלוגמא שנסרחה אינו צריך לבער בגרים שכבסו
אותן בחלב חטה וכן ניירות שרבקו אותן בחמץ וכל כיוצ׳
בזה מותר לקיימן בפסח ואין בהן משום לא יראה ולא
ימצא שאין צורת החמץ עומרת רבר שנתערב
בו חמץ ואינו מאכל ארם כלל או שאינו מאכל כל ארם
כגון התריאק וכיוצא בו אעפ׳ שמותר לקיימו אסור לאכלו
ער אחר הפסח ואעפ׳ שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא
הרי זה אסור לאכלו

פרק חמישי

אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני רגן בלבר
הם שני מיני חטים שהן החטה והכוסמת וג׳ מיני השעורי׳
שהן השעורה ושבולת שועל והשיפון אבל הקטניות כגון
אורז ורוחן ופולים וערשים וכיוצא בהן אין בהן משום
חמץ אלא אפילו לש קמח אורז וכיוצא בו ברותחין
וכסהו בבגרים ער שנתפח כמו בצק שהחמיץ הרי זה
מותר באכילה שאין זה חמוץ אלא סרחון חמשת
מיני רגן אלו אם לשן במי פירות בלבר בלא שום מים
לעולם אין באין לירי חמוץ אלא אפי׳ הניחן כל היום ער
שנתפח הבצק אין חייבין עליו כרת שאין מי פירו׳ מחמיצי׳
אלא מסריחין ומי פירות הן כגון יין וחלב ורבש וזית ומי
תפוחים ומי רמונים וכל כיוצא בהן משאר יינות ושמנים
ומשקי׳ והוא שלא יתערב בהן שום מים בעול׳ ואם נתערב
בהן מים כל שהוא הרי אלו מחמיצין אין מבשלין
חטים במים כגון ריפות ולא קמח כגון לביבות ואם בשל
הרי זה חמץ גמור והוא שיתבקעו בתבשיל אין
קולין את הבצק בשמן על המחבת אבל מבשלין את הפת
ואת הקמח הקלוי ואם הרתי׳ המים הרבה ואחר כך השליך
לתוכן הקמח הרי זה מותר מפני שהוא מתבשל מיר קורם
שיחמיץ וכבר נהגו בשנער ובספרר ובכל המערב
לאסור רבר זה גזרה שמא לא ירתיח המים יפה יפה
מותר לבשל הרגן או הקמח במי פירו׳ וכן בצק שלשו במי
פירות אם בשלו במי פירות או קלהו על המחבת בשמן
הרי זה מותר שמי פירות אינן מחמיצין כרמל
שמהבהבין אותו באור וטוחנין אותו אין מבשלין את
הקמח שלו במים שמא לא נקלה באור יפה ונמצא מחמיץ
כשמבשלין אותו וכן כשמוללין הקררות החרשות אין
מבשלין בהן אלא מצה אפויה שחזרו וטחנו אותה אבל
קמח קלי אסור שמא לא קלהו יפה ויבוא ליר חמוץ
אין בוללין את השעורין במים בפסח מפני שהן רפין
ומחמיצין במהרה ואם בלל אם רפו כרי שאם הניחן על
פי הביב שאופין עליו החלות יתבקעו הרי אלו אסורין ואם
לא הגיעו לרפיון זה הרי אלו מותרין החטים מותר
לבלול אותן במי׳ כרי להסיר סובן וטוחנין אותה מיר כרר׳
שטוחנין הסול וכבר נהגו כל ישרא׳ בשנער ובארץ הצבי
ובספרר ובערי המערב שלא יבללו החטים במים גזירה
שמא ישהו ויחמיצו תבשיל שנתבשל ונמצאו
בו שעורי׳ או חטים אם נתבקעו הרי כל התבשיל אסור
שהרי נתערב בו החמץ ואם לא נתבקעו מוציאין אותן
ושורפן ואוכלין שאר התבשיל שאין הרגן שנבלל או
נתבשל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה ואינו אלא מרברי׳
סופרים משום שנאמר ושמרתם את המצות כלומר הזהרו
במצה ושמרו אותה מכל צר חימוץ לפיכך אמרו
חכמים צריך ארם ליזהר ברגן שאוכל ממנו בפסח שלא
יבוא עליו מים אחר שנקצר ער שלא יהיה בו שום חמוץ
רגן שנטבע בנהר או שנפל עליו מים כשם שאסור לאכלו
כך אסור לקיימו אלא מוכרו לישרא׳ ומוריעו כרי שיאכלנו
קורם הפסח ואם מכרו לגוים קורם הפסח מוכר מעט לכל
אחר ואחר כרי שיכלה קורם הפסח שמא יחזור הגוי
וימכרנו לישרא׳ רגן שנפל עליו רלף כל זמן שהוא
טורר טיפה אחר טיפה אפילו כל היום כולו אינו בא לירי
חמוץ אבל כשיפסק אם נשתהה כשיעור הרי זה אסור
אין לשין בפסח עיסה גרולה שמא תחמיץ אלא כשיעור
חלה בלבר ואין לשין לא בחמין ולא בחמי׳ חמה ולא במים
שנשאבו בו ביום אלא במים שלנו ואם עבר ולש באחר
מכל אלו הרי הפת אסורה לא תשב אשה תחת
השמש ותלוש ולא תחת הרקיע ביום העבים אפי׳ במקום
שאין השמש זורחת בו ולא תניח את העיסה ותתעסק
ברבר אחר ואם היתה לשה ואופה צריכה שני כלים שלמי׳
אחר שמקטפת בו ואחר שמצנן בו ירידה ואם עברה ולשה
תחת השמש או שלא צננה ירה או שעשתה עיסה יתר
משיעור חלה הפת מותרת וכמה שיעור חלה כמו שלש
וארבעים ביצים וחומש ביצה כגוף הביצה הבינונית לא
כמשקלה כל זמן שארם עוסק בבצק אפילו כל
היום כולו אינו בא לירי חימוץ ואם הגביה ירו והניחו
ושהה הבצק ער שהגיע להשמיע הקול בזמן שארם מכה
בירו עליו כבר החמיץ וישרף מיר ואם אין קולו נשמע
אם שהה כרי שיהלך ארם מיל כבר החמיץ וישרף מיר
וכן אם הכסיפו פניו כארם שעמרו שערותיו הרי זה אסור
לאכלו ואין חייבין עליו כרת היו שתי עיסות
שהגביהו היר מהן בעת אחת ונשתהו האחת מהן יש

לה קול ואחר אין לה קול שתיהן ישרפו והרי הן חמץ גמור
אין עושין סריקין המצויירין בפס מפני שהאש שוה עליהן
ומתחמצין בעת עשייתן לפיכך הנחתומין מותרין לעשות
מפני שהן בקיאין באומנותן וממהרים לעשותם אבל בעלי
בתים אסורין ואפי צרו אותן ברפוס שמא יבואו אחרים
לעשות שלא ברפוס וישהו בעשייתן ויחמיצו
מים שרוחצין בו הידים והעריבה אחר שלשין וכן מים
שמשתמשין בו בשעת לישה הרי זה ישפך אותן במקום
מדרון כדי שלא יתקבצו במקום אחד ויחמיץ אין
שורין את המורסן ומניחין לפני התרנגולין שמא יחמיץ
אבל חולטין להן המורסן ברותחין ומניחים לפניהן וכבר
נהגו רוב העולם שלא לחלוט גזרה שמא לא ירתיח המים
יפה ומותר ללוש לתרנוגלין מורסן או קמח ומאכילן
מיד או נותן לפניהן והוא עומד עליהן עד שלא ישהה
לפניהן כדי הילוך מיל וכל זמן שהן מנקרין בו או שהוא
מהפך בידו אינו מחמיץ וכשיפסקו מלאכול ישטוף הכלי
במים וישפך במקום מדרון לא תשרה אשה מורסן
שתוליך בידה למרחץ אבל שפה על בשרה יבש ולא ילעו
אדם חיטין ויתן על מכתו מפני שהן מחמיצות אין נותני
את הקמח לתוך החרוסת ואם נתן ישרף מיד מפני שהוא
ממהר להחמיץ ואין נותנין את הקמח לתוך החרדל ואם
נתן יאכל מיד מותר ליתן התבלין והשומשמין
והקצח וכיוצא בהן לתוך הבצק וכן מותר ללוש העיסה
במים ושמן או רבש וחלב או לקטף בהן וביום הראשון
אסור ללוש ולקטף אלא במי בלבד לא משום חמץ אלא כדי
שיהיה לחם עוני וביום הראשון בלבד הוא שצריך להיות
זכרון לחם עוני כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ
בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן חוץ מכלי שמניחי
בו את השאור וכלי שמניחין בו חרוסת מפני שחימוצו
קשה וכן עריבות שלשין בהן החמץ ומניחין אותו
שם עד שיחמיץ הרי הן כבית שאור ואין משתמשין בהן
בפסח ביב של חרס שאופין עליו חלות חמץ כל
השנה כולה אין אופין עליו מצה בפסח ואם מלאו גחלים
והסיק מקום שהי מבשל בו החמץ מותר לבשל עליו מצה
כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ
ברותחין בכלי ראשון כגון קדרות ואלפסין נותן אותן
לתוך כלי גדול שלמי וממלא עליהן מים ומרתיחן בתוכו
ואחר כך שוטף אותן ומשתמש בהן במצה וכן הסכינין
מרתיח את הלהב ואת הנצב בכלי ראשון אחר כך משתמ
בהן במצה כלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמ
בהן חמץ בכלי שני כגון קערות וכוסות נותן אותן לתוך
כלי גדול ונותן עליהן מים רותחין ומניחן בתוכו עד
שיפלוטו ואחר כך שוטפן ומשתמש בהן במצה
כל כלי חרש שנשתמש בהן חמץ בחמין בין כלי ראשון
כגון קדרות בין כלי שני כגון קערות בין שהיו משוחין
ושועין באבר שעושין אותן כעין זכוכית בין שהיו הרש
כמה שהן אין משתמשין בהן במצה אלא מניחן לאחר הפס
ומבשל בהן כלי ראשון שרצה להרתיחו ולא מצא
כלי גדול ממנו כדי להרתיחו בתוכו הרי זה מקיף
לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ וממלאהו מים עד
שיגברו המים על שפתו ומרתיח המים בתוכו ודיו ואחר
כך שוטף אותו ומשתמש בו במצה

פרק ששי

מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנ
בערב תאכלו מצות בכל מקום ובכל זמן ולא תלה אכילה
זו בקרבן הפסח אלא זו מצוה בפני עצמה ומצות כל הליל
אבל בשאר הרגל אכילת מצה רשות רצה אוכל מצה רצה
אוכל אורז או דוחן או קליות או פירות אבל בליל חמשה
עשר בלבד חובה ומשאכל כזית יצא ידי חובתו בלע
מצה יצא בלע מרור יצא בלע מצה ומרור כאחד ידי מצה
יצא ידי מרור לא יצא שהמרור כטפילה למצה כרכן
בסיב וכיוצא בו ובלען אף ידי מצה לא יצא אכל
מצה בלא כונה כגון שאנסוהו גוים או לסטים לאכל יצא
ידי חובתו אכל כזית מצה והוא נכפה בעת שטותו ואחר
כך נתרפא חייב לאכל אחר שנתרפא לפי שאותה אכילה
היתה בשעה שהיה פטור מכל המצות אין אדם
יוצא ידי חובת אכיל מצה אלא אם כן אכלה מאחד מחמש
המינין שנ לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו
דברים הבאים לידי חמוץ אם אכלן מצה יצא בהן
ידי חובתו אבל שאר דברים כגון אורז ודוחן וקטניו אין
יוצא בהן ידי מצה לפי שאין בהן חמץ העושה
עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן יוצא בה
ידי חובתו עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין
ממנה יוצא בה ידי חובתו אין הרועים אוכלין ממנה אינו
יוצא בה שאין זו משומרת לשם מצה מצה שלשה
במי פירות יצא בה ידי חובתו בפסח אבל אין לשין אותה
ביין או בשמן או רבש או חלב משום לחם עוני כמו
שבארנו ואם לש ואכל לא יצא ידי חובתו אין יוצאין לא
בפת מורסן ולא בפת סובין אבל לש הוא את הקמח
בסובין שלו ובמורסנו ועושהו פת ויוצא בה ידי חובתו
וכן פת סלת נקייה ביותר הרי זו מותרת ויוצא בה ידי
חובתו בפסח ואין אומרין בה אין זה לחם עוני
אחד מצה שנאפת בתנור או באילפס בין שהרביק הבצק
באלפס ואחר כך הרתיח בין שהרתיח ואחר כך הרביק
אפי אפאה בקרקע הרי זה יוצא בה ידי חובתו וכן אם לא
נאפית אפייה גמור יוצאין בה והוא שלא יהו חוטין שלבצ
נמשכין ממנה בעת שפורסה ויוצאין ברקיק השרוי
והוא שלא נימוח אבל מצה שבשלה אינו יוצא בה ידי
חובתו באכילת שהרי אין בה טעם הפת
אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו
כגון שאכל טבל או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו או
שגזולה זה הכלל שמברכין עליו ברכת המזון יוצא בו ידי
חובתו וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון אין יוצא בו
ידי חובתו הכהנים יוצאין בחלה וב תרומה אעפ
שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם וכן יוצאין במצה של
מעשר שני בירושלם אבל אין יוצאין במצה של בכורים
אפי בירושלי מפני שהבכורי אין להם התר בכל המושבו
ומעשר שני איפשר שיפרה ויאכל בכל מקום וכתוב בכל
מושבותיכם תאכלו מצות מצה הראויה להאכל בכל
המושבות הוא שיוצאין בה ידי חובה חלות תודה
ורקיקי נזיר שעשה אותן לעצמן אין יוצאין בהן שנאמר
ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לענין מצה בלבד
הוא שיוצאין בה אבל זו משתמר לענין חובה ואם עשאן
למכור בשוק הרי זה יוצא בה ידי חובתו שהעושה למכור
בשוק רעתו שאם לא ימכרו יאכל אותן ונמצא בשעת
עשייתן שמרם לשם מצה הכל חייבין באכילת
מצה אפי נשים ועברים קטן שיכול לאכול פת מחנכין
אותו במצות ומאכילין אותו כזית מצה חולה או
זקן שאינו יכול לאכול שורין לו רקיק במים ומאכילין אותו
והוא שלא נימוח מדברי סופרים שאין מפטירין
אחר מצה כלום אפי קליות ואגוזים וכיוצא בהן אלא אעפ
שאכל מצה ואכל אחריה מאכלות אחרות ופירות וכיוצא
בהן חוזר ואוכל כזית מצה באחרונה ופוסק אסרו
חכמים לאכול מצה בערב הפסח כדי שיהיה הכר לאכילת
בערב ומי שאכל מצה בערב הפסח מכין אותו מכת מרדו
וכן אסור לאכול ערב הפסח מקודם המנחה כמעט כדי
שיכנס לאכילת מצה בתאוה אבל אוכל הוא כמעט פירות
או ירקות ולא ימלא כריסו מהן וחכמים הראשונים
היו מרעיבין עצמן ערב הפסח כדי לאכול מצה בתאוה
ויהיו מצות חביבין עליו אבל בשאר ערבי ימים טובים
אוכל והולך עד שתחשך

פרק שביעי

מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו
לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנ זכור את

היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמ׳ זכור את יום
השבת ומנין שבליל חמשה עשר ת״ל והגדת לבנך
ביום ההוא לאמר בעבו׳ זה בשעה שיש מצה ומרור מונחי׳
לפניך ואעפ׳ שאין לו בן אפילו חכמים גדולים חייבים
לספר ביציאת מצרים וכל המאריך בדברי׳ שארעו ושהיו
הרי זה משובח מצוה להוריע לבנים ואפילו לא
שאלו שנ׳ והגדת לבנך לפי רעתו של בן אביו מלמדו כיצד
אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדי׳ כמו
שפחה זו או כמו עבד זה במצרי׳ ובלילה הזה פדה אותנו
הקבה ויוצאנו לחירות ואם היה הבן גדול וחכם מוריעו
מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו על ידי משה
רבינו הכל לפי רעתו של בן וצריך לעשות שינוי
בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה
הלילה הזה מכל הלילות עד שישיב להן ויאמ׳ להן כך וכך
אירע וכך וכך היה וכיצד משנה מחלק להן קליות
ואגוזין ועוקרים השולחן מלפניהן קודם שיאכלו וחוטפין
מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו אין לו בן אשתו
שואלתו אין לו אשה שואלין זה את זה מה נשתנה
הלילה הזה ואפילו היו כולן חכמים היה לבדו שואל
לעצמו מה נשתנה הלילה הזה וצריך
להתחיל בגנות ולסיים בשבח כיצד מתחיל ומספר
שבתחלה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין
אחר ההבל ורודפין אחר עבודה זרה ומסיים בדת האמת
שקרבנו המקום לו והבדילנו מהטועים וקרבנו ליחודו וכן
מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה
שגמלנו ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותינו
והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה
וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח
כל מי שלא אמ׳ שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר לא
יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום
שפסח המקום בה׳ על בתי אבותינו במצרים שנ׳ ואמרתם
זבח פסח הוא לה׳ וכול מרורים על שם שמררו המצרים
את חיי אבותינו במצרי׳ מצה על שם שנגאלו ודברי׳ האלו
כולם נקראין הגדה בכל דור ודור חייב אדם
להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד
מצרים שנ׳ ואותנו הוציא משם וכול ועל דבר זה צוה
הקבה בתורה וזכרת כי עבד היית כלומ׳ כאלו אתה בעצם
היית עבד ויצאת לחירות ונפדית לפיכך כשסועד
אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מסב דרך חירות
וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה
הזה ארבעה כוסות של יין אין פוחתין מהם . ואפילו עני
המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו מארבע כוסות שיעור
כל כוס מהן רביעית אפילו עני שבישרא׳ לא יאכל
עד שיסב אשה אינה צריכה הסיבה ואם אשה חשובה
היא צריכה הסיב׳ ובין אצל אביו והשמש בפני רבו צריכי׳
הסיבה אבל תלמיד בפני רבו אינו מיסב אלא אם
כן נתן לו רבו רשות והסיבת ימין אינה הסיבה
וכן המיסב על ערפו או על פניו אין זו הסיבה ואימתי
צריכין הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבע
כוסות האלו ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה
משובח ואם לאו אינו צריך ארבע כוסות האלו צריך
למזוג אותן כדי שתהיה שתיה עריבה הכל לפי היין ולפי
רעת השותה ולא יפחות בארבעתן מרביעי׳ יין חי שתה
ארבע כוסות אלו מיין שאינו מזוג יצא ידי ארבע כוסות
ולא יצא ידי חירות שתה ארבעה כוסות מזוגין בבת אחת
ידי חירות יצא ידי ארבע כוסות לא יצא ואם שתה
מכל כוס מהן רובו יצא כל כוס וכוס מארבע כוסות
הללו מברך עליו ברכה בפני עצמה וכוס ראשון אומר
עליו קדוש היום כוס שני קורא עליו את ההגדה
כוס שלישי מברך עליו ברכת המזון כוס רביעי גומר
עליו את ההלל ומברך עליו ברכת השיר ובין הכוסו׳ האלו
אם רצה לשתות שותה בין שלישי לרביעי אינו שותה
החרוסת מצוה מדברי סופרים זכר לטיט שהיו עובדין בו

במצרים וכיצד עושין אותה לוקחין תמרים או גרוגרו׳ או
צמוקין וכיוצא בהן ודורסין אותן ונותנין לתוכן חומץ
ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט בתבן ומביאין אותה על
השולחן בלילי הפסח אכילת מרור אינה מצוה מן
התורה בפני עצמה אלא תלויה היא באכילת הפסח שמצו׳
עשה אחת לאכול בשר הפסח על מצה ומרורים ומדברי
סופרי׳ לאכול המרו׳ לבדו בליל זה אפי׳ אין שם קרבן פסח
מרורים האמורין בתורה הן החזרת והעולשין
והתמכה והחרחבינה והמרור כל אחת מחמשת מיני ירק או
נקרא מרור ואם אכל מאחד מהן או מחמשתן כזית יצא
והוא שיהו לחין ויוצאין בקלח שלהן אפי׳ יבש ואם שלקן
או כבשן או בשלן אין יוצאין בהן

פרק שמיני

סדור עשיית מצות אלו בליל חמשה עשר כך הוא בתחלה
מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך בורא פרי הגפן ואומר
עליו קדוש היום וזמן ושותה ואחר כך מברך על נטילת
ידים ונוטל ידיו ומביאין שלחן ערוך ועליו מרור וירק
אחר ומצה וחרוסת וגופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של
יום ארבעה עשר ובזמן הזה מביאין על השולחן שני
מיני בשר אחר זכר לפסח ואחר זכר לחגיגה
מתחיל ומברך בורא פרי האדמה ולוקח ירק ומטבל אותו
בחרוסת ואוכל כזית הוא וכל המסובין עמו כל אחד ואחד
אין אוכל פחות מכזית ואחר כך עוקרין השלחן מלפני
קורא ההגדה לבדו ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל
ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל
הלילות אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת והלילה הזה
שתי פעמים שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה והלילה
הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק
ומבושל והלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות אנו אוכלין
שאר ירקות והלילה הזה מרורי׳ שבכל הלילות אנו אוכלין
בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין בזמן
הזה אינו אומ׳ והלילה הזה כולו צלי שאין לנו קרבן ומתחי׳
בגנות וקורא עד שגומ׳ דרש פרשת ארמי אובד אבי כולה
ומחזיר השולחן לפניו ואומר פסח זה שאנו
אוכלין על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים
שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה׳ ומגביה המרור בידו
ואומ׳ מרור זה שאנו אוכלין על שם שמררו המצרים את
חיי אבותינו במצרי׳ שנ׳ וימררו את חייהם ומגביה המצה
בידו ואומר מצה זו שאנו אוכלין על שם שלא הספיק
בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקבה
וגאלם מיד שנ׳ ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרי׳ כול
ובזמן הזה אומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית
המקדש קיים על שם שפסח הקבה על בתי אבותינו וכול
ואומ׳ לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר
לרומם לגדל ולנצח למי שעשה לאבותינו ולנו את כל
הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה
ומאפלה לאור גדול ונאמר לפניו הללויה הללויה
הללו עבדי ה׳ וכול עד חלמיש למעינו מים וחותם באי׳
אמ׳ה אשר גאלנו וגא׳ את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה
הזה לאכול בו מצה ומרורים ובזמן הזה מוסיף כן
ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים
הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים
בעבודתך לאכול מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על
קיר מזבחך לרצון ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל
פדות נפשנו באי׳ גאל ישרא׳ ומברך בורא פרי הגפן
ושותה הכוס השני ואחר כך מברך על נטילת ידים
ונוטל ידיו שנייה שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה
ולוקח שני רקיקין חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם
ומברך המוציא לחם מן הארץ ומפני מה אינו מברך
על שתי ככרות כשאר ימים טובים משום שנ׳ לחם עוני מה
דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה ואחר כך כורך
מצה ומרור כאחד ומטבל בחרוסת ומברך באי׳ אמ׳ה

אשר קבו על אכילת מצות ומרורים ואוכלן ואם אכל
מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו מברך על זה בפני
עצמו ועל זה בפני עצמו ואחר כך מברך באי אמה
אקבו על אכילת הזבח ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר
תחלה ומברך באי אמה אקבו על אכילת הפסח ואוכל
מגופו של פסח ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של
זבח פוטרת של פסח בזמן הזה שאין שם קרבן
אחר שמברך המוציא לחם חוזר ומברך על אכילת מצה
ומטבל מצה בחרוסת ואוכל וחוזר ומברך על אכילת מרו
ומטבל מרור בחרוכת ואוכל ולא ישהה אותו בחרוסת
שמא יבטל טעמו וזו מצוה מדברי סופרים וחוזר וכורך
מצה ומרו ומטבל בחרוס ואוכלן בלא ברכה זכר למקדש
ואחר כך נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכו
ושותה כל מה שהוא רוצה לשתו ובאחרונה אוכל מבשר
הפסח אפי כזית ואינו טועם אחריו מאכל אחר כלל ובזמן
הזה אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום כדי שיהיה
הפסק סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתן
היא המצוה ואחר כך נוטל ידיו ומברך ברכת המזון על
כוס שלישי ושותהו ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו
את ההלל ואומר עליו ברכת השיר והיא יהללוך ה׳ כל
מעשיך וכו׳ ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה חוץ
מן המים ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול
מהודו לה׳ כי טוב עד על נהרות בבל וכוס זה אינו חובה
כמו ארבעה כוסות ויש לו לגמור את ההלל בכל
מקום שירצה אעפ׳ שאינו מקום סעודה מקום שנהגו
לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים מקום שנהגו שלא לאכול
אין אוכלין גזרה שמא יאמרו בשר פסח הוא
ובכל מקום אסור לאכו׳ שה צלוי כולו כאחד בליל זה מפני
שנראה כאוכל קדשים בחוץ ואם היה מחותך או שחסר
ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר הרי זה מותר
במקום שנהגו מי שאין לו יין בלילי הפסח מקדש
על הפת כדרך שעושה בשבת ועושה כל הדברי׳ על הסדר
הזה מי שאין לו ירק אלא מרור בלבד בתחלה מברך על
המרו׳ שתי ברכו׳ בורא פרי האדמ׳ ועל אכילת מרור ואוכל
וכשיגמור ההגדה מברך על המצה ואוכלן חוזר ואוכל מן
המרור בלא ברכה מי שאין לו מצה משומרת אלא
כזית כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על
אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו טועם אחריו כלום
מי שישן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר ואוכל בני חבור׳
שישנו מקצתם בתוך הסעודה חוזרין ואוכלין נרדמו כולן
ונעורו לא יאכלו נתנמנמו כולן יאכלו

נוסח ההגדה

שנהגו בה ישרא׳ בזמן הגלות כך היא מתחיל על כוס שני
ואומר בבהילו יצאנו ממצרים

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנ׳ בארע׳
דמצרים כל דכפין ייתי וייכול
כל דצריך לפסח ייתי ויפסח הא שתא הכא לשנה הבאה
בארעא דישרא׳ שתא הכא עבדי לשתא דאתיא בני חרי

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות
שבכל הלילות אין אנו
מטבלים אפי׳ פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים שבכל
הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה
שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור
שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה
הזה כלנו מסובין

עבדים היינו לפרעה
במצרים ויוציאנו ה׳ אלהנו משם
ביד חזקה ובזרוע נטוי׳ ואלו לא הוציא הקבה את אבותינו
ממצרים עדין אנו בנינו ובני בנינו משועבדי׳ היינו לפרע׳
במצרים ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים
כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרי׳
כל המספר ביציאת מצרים הרי זה משובח

מעשה בר׳ אליעזר ור׳ יהושע ור׳ אלעזר בן
עזריה ור׳ עקיבא ור׳ טרפון שהיו
מסובין בבני ברק והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו
הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע
זמן קרית שמע של שחרית

אמר להם ר׳ אלעזר
בן עזריה הרי אני כבן שבעי׳ שנה ולא
זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילו׳ עד שדרשה בן זומא
שנ׳ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך
ימי חייך הימי׳ כל ימי חייך הלילות והחכמי׳ אומ׳ ימי חייך
העולם הזה כל ימי חייך להביא את ימות המשיח

ברוך המקום שנתן תורה לישרא׳ ברוך הוא
כנגד ארבעה בנים דברה תורה אחד
חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאל

חכם מה הוא אומ׳ מה העדות והחוקים
והמשפטי׳ אשר צוה ה׳ אלהינו אותנו
אף אתה אמור לו כהלכו׳ הפסח אין מפטירין לאחר הפסח
אפיקומן

רשע מה הוא אומ׳ מה העבודה
הזאת לכם לכם ולא לו ולפי שהוציא
את עצמו מן הכלל כפר בעיקר אף אתה הקהה את שניו
ואמור לו בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים לי ולא לו
ואלו היה שם לא היה נגאל

תם מה הוא אומ׳
מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו
ה׳ ממצרים מבית עבדים

ושאינו יודע לשא׳ את פתח לו שנ׳
והגדת לבנך ביום ההוא
לאמר בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים
והגדת לבנך יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום ההוא
אי ביום ההוא יכול מבעוד יום ת״ל בעבור זה לא אמרתי
אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך

מתחלה עובדי ע״ז היו אבותינו
ועכשיו קרבנו המקום
לעבודתו שנ׳ ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה׳ אלהי
ישרא׳ בעבר הנהר ישבו אבותיכ׳ מעולם תרח אבי אברהם
ואבי נחור ויעבדו אלהי׳ אחרי׳ ואקח את אביכם את אברה׳
מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו
ואתן לו את יצחק ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן
לעשו את הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים

ברוך שומר הבטחתו לישרא׳ עמו ברוך
הוא שהקבה מחשב את הקץ
לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים שנ׳ ויאמר
לאבר׳ ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדו׳
וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו
דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול

היא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד
בלבד עמד עלינו א״א בכל דור ודור
עומדים עלינו לכלותינו והקבה מצילנו מידם

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות
ליעקב אבינו שפרעה לא גזר א״א על
הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל שנאמ׳ ארמי אובד אבי
וירד מצרימה ויגר שם מלמד שלא ירד להשתקע א״א לגור
שם שנאמ׳ ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין
מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען ועת׳
ישבו נא עבדיך בארץ גשן

במתי מעט כמו שנ׳ בשבעים נפש ירדו אבותיך
מצרימ׳ ועתה שמך ה׳ אלהיך ככוכבי השמי׳
לרוב

ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישרא׳ מצויינין
שם גדול ועצום כמו שנ׳ ובני ישראל
פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אות׳

ורב כמו שנאמ׳ רבבה כצמח השדה נתתיך
ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים
שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה

וירעו אותנו המצרים כמו שנאמ׳ הבה
נתחכמה לו פן ירבה והיה כי

תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ **ויענונו** כמו שנא וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם ויבן ערי מסכנו לפרעה את פיתום ואת רעמסס

ויתנו עלינו עבודה קשה כמו שנ ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך

ונצעק אל השם אהי אבותינו כמו שנ ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישרא מן העבודה ויצעקו ותעל שועתם אל האהי מן העבודה **וישמע** השם את קולנו כמו שנאמ וישמע אהי את נאקתם ויזכור אהים בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב

וירא את ענינו זו פרישו דרך ארץ כמו שנ וירא אהים את בני ישראל וידע אהים

ואת עמלינו אילו הבנים כמו שנאמ כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיו

ואת לחצינו זה הדוחק כמו שנאמר וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם

ויוציאנו השם ממצרי לא על ידי מלאך לא על ידי שרף ולא על ידי שליח אא הקבה בכבודו שנ ועברתי בארץ מצרי בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרי מאדם ועד בהמה ובכל אהי מצרים אעשה שפטים אני השם

ביד חזקה זה הדבר כמו שנאמר הנה יד השם הויה במקנך אשר בשדה בסוסי בחמורי בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד

ובזרוע נטויה זו החרב כמו שנ וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלם

ובמורא גדול זו גלוי שכינה שנ או הנסה אהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתי ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם ה אהיכם במצרי לעיניך

ובאותות זה המטה כמו שנ ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותו

ובמופתי זה הדם כמו שנ ונתתי מופתי בשמי ובארץ דם ואש ותמרו עשן

דבר אחר ביד חזק שתי ובזרוע נטויה שתים ובמור גדול שתים ובאותות שתי ובמופתי שני אילו עשר מכות שהבי הקבה על המצריים במצרים ואלו הן דם צפרדע כנים ערוב דבר שחין ברד ארבה חשך מכת בכורות ר יהודה היה נותן בהם סימן רצך עדש באחב

רבן גמליאל אומ כל שלא אמ ג דברי אלו בפס לא יצא ידי חובתו פסח מצה ומרורי פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקד קיים על שום מה על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנ ואמרתם זבח פסח הוא לה אשר פסח על בתי בני ישרא במצרי בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקו העם וישתחוו

מצה זו שאנו אוכלין על שום מה על שום שלא הספיק בצקם שלאבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקבה וגאל מיד שנ ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרי עוגות מצו כי לא חמץ כי גורשו ממצרי ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם

מרורים אלו שאנו אוכלים על שם מה על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים שנאמ וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבני ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפר

ובכל דור ודור חייב אדם לראו עצמו כאלו הוא יצא ממצרי שלא אבותינו בלבד גאל אא אף אותנו גא שנ ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את האר אשר נשב לאבותי

לפיכך אנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר ולנצח למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות ומשעבו לגאול ומיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול ונאמ לפניו הללויה

הללויה הללו עבדי ה הללו את שם ה יהי שם ה מבורך וכו עד חלמיש למעינו מים ברו אתה ה אהינו מלך העולם אשר גאלנו וגא את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרורים כן ה אהינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששי בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבח לרצון ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו באי גא ישרא כסדר שמברכין וקוראי ההגדה בליל יום טוב ראשון של פסח כך מברכים וקוראי בליל השני של גליות וכן חייבין בליל השני בארבע כוסו ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון

הלכות שופר וסוכה ולולב

יש בכללן שלש מצות עשה וזה הוא פרטן
א לשמוע קול שופר באחד בתשרי
ב לישב בסוכה כל שבעת ימי החג
ג לנטול לולב במקדש כל שבעת ימי החג וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנ שנאמר יום תרועה יהיה לכם ושופר שתוקעין בו בין בראש השנה בין ביובל הוא קרן הכבשים הכפוף וכל השופרות פסולין חוץ מקרן הכבש ואעפ שלא נתפרש בתורה תרועה בשופר בראש השנה הרי הוא אומר ביובל והעברת שופר תרועה וכו תעבירו שופר ומפי השמועה למדו מה תרועת יובל בשופר אף תרועת ראש השנה בשופר במקדש היו תוקעין בראש השנה בשופר אחד ושתי חצוצרו מן הצדדין השופר מאריך והחצוצרו מקצרות שמצות היום בשופר ולמה תוקעין עמו בחצוצרו משום שנ בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך השם אבל בשאר מקומות אין תוקעין בראש השנה לא בשופר בלבד שופר שלעבודה זרה אין תוקעין בו לכתחל ואם תקע יצא ושל עיר הנדחת אם תקע לא יצא שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצו אא בשמיעת הקול אעפ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע יצא ואין בקול דין גזל וכן שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא שאין בקול דין מעילה ואם תאמר והלא נהנה בשמיעת הקול מצות לא ליהנות ניתנו לפיכך המודר הנייה מחברו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה שופר של ראש השנה אין מחללין עליו את יום טוב ואפילו בדבר שהוא משום שבות כיצד היה השופר בראש האילן או מעבר הנהר ואין לו שופר אא הוא אינו עולה באילן ולא שט על פני המים כדי להביאו ואין צריך לום שאין חותכו אותו ואין עושין בו מלאכה מפני שתקיעת שופר מצות עשה ויום טוב עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעש ועשה מותר ליתן בתוכו מים או יין או חומץ ביום טוב כדי לצחצחו ולא יתן לתוכו מי רגלים לעולם מפני הכבו שלא יהו מצות בזויות עליו שיעור השופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן נסדק לאורכו פסול לרחבו אם נשתייר בו כשיעור כשר וכאילו נכרת מקום הסדק ניקב אם סתמו שלא במינו פסול סתמו במינו אם נשתייר רובו שלם ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיע הרי זה כשר קדחו בזכרותו כשר שמין במינו אינו חוצץ דבק שברי שופרות עד שהשלימו לאחד פסול הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסו צפהו

והב מבפנים או במקום הנחת פה פסול צפהו מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לא נשתנה כשר נתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא הרחיב את הקצר וקצר את הרחב פסול היה ארוך וקצרו כשר גררו בין מבפנים בין מבחוץ אפילו העמידו על גלדו כשר היה קולו עבה או רק או צרור כשר שכל הקולות כשרין בשופר

התוקע בתוך הבור או בתוך המערה אותן העומדים בתו׳ הבור והמערה יצאו והעומדין בחוץ אם קול שופר שמעו יצאו ואם קול הברה שמעו לא יצאו וכן התוקע לתוך החבית גדולה וכיוצא בה אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא

פרק שיני

הכל חייבין לשמוע קול שופר כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל נשים ועבדים וקטנים פטורין מי שחציו עבד וחציו בן חורין וטומטום ואנדרוגינ׳ חייבי׳

כל מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא את החייב ידי חובתו לפיכך אשה או קטן שתקעו בשופר השומע מהן לא יצא אנדרוגינס מוציא את מינו ואינו מוציא את שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו שהטומטום שנקרע אפשר שימצא זכר ואיפשר שימצא נקבה וכן מי שחציו עבד וחציו בין חורין אינו מוציא אפי׳ עצמו שאין צד עברות שבו מוצי׳ צד חירו׳ שבו לא מיצר יצא ידי חובתו שישמע מבן חורין שיתקע לו

המתעסק בתקיעת שופר להתלמד לא יצא ידי חובתו וכן השומע מן המתעסק לא יצא נתכון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוון התוקע להוציאו או שנתכוון התוקע להוציאו ולא נתכוון השומע לצאת לא יצא ידי חובתו עד שיתכוין שומע ומשמיע מי שתקע ונתכוון להוציא כל השומע תקיעתו ושמע השומע ונתכון לצאת ידי חובתו אעפ׳ שאין התוקע מתכוין לזה פלוני ששמע תקיעתו ואינו יודעו יצא שהרי נתכון לכל מי שישמענו לפיכך מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע התקיעות משליח צובור יצא אם נתכוו׳ לצאת שהרי שליח צבור מתכוין להוציא את הרבים ידי חובתן

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכל מקו׳ אעפ׳ שהתקיעה משום שבות ומן הדין היה שתוקעין יבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם ולמה אין תוקעין גזירה שמא ישלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו ויעבירנו ארבע אמו׳ ברשו׳ הרבי׳ או מוציאו מרשות לרשות ויבא לידי איסור סקילה שהכל חייבין בתקיעה ואין הכל בקיאין לתקוע

התינוקו׳ שלא הגיעו לחינוך אין מעכבין אותן מלתקו׳ בשבת שאינ׳ יום טוב של ראש השנה כדי שילמדו ומות׳ לגדול שיתעסק עמהן כדי ללמדן ביום טוב בין קטן שהגיע לחינוך בין קטן שלא הגיע לחינוך שהתקיעה אין אסורה אלא משום שבות

כשגזרו שלא לתקוע בשבת לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין אבל בזמן שהיה המקדש קיים והיה בית דין הגדול בירושלם היו הכל תוקעין בירושלם בשבת כל זמן שבית דין יושבין ולא אנשי ירושלם בלבד אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלם והיתה רואה ירושלם לא שתהיה בתוך הנחל והיתה שומעת קול תקיעת ירושלם לא שתהיה בראש ההר והיתה יכולה לבוא בירושלם ולא שיהיה נהר מפסיק ביניהם אנשי אותה העיר היו תוקעין בשבת בירושלם אבל בשאר ערי ישרא׳ לא היו תוקעין

ובזמן הזה שחרב המקדש כל מקום שיש בו בד׳ קבוע והוא שיהיה סמוך לארץ ישרא׳ תוקעין בו בשבת ואין תוקעין בשבת אלא בבית דין שקידשו את החדש אבל שאר בתי דינין אין תוקעין בהן אעפ׳ שהן סמוכין ואין תוקעין אלא בפני בד׳ גדול בלבד כל זמן שהן יושבין ואפי׳ נגערו לעמוד ולא עמדו תוקעין בפניהם אבל חוץ לבית דין אין תוקעין ולמה תוקעין בפני בית דין מפני שבית דין זריזין הן ולא יבאו התוקעין להעביר השופר בפניהם ברשות הרבי׳ שבית דין מוהירין את העם ומודיעין אותן

בזמן הזה שאנו עושין שני ימים בגלות כדרך שתוקעין בראשון תוקעין בשני ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום בית דין הראויין לתקוע תוקעין בשני בלבד

פרק שלישי

כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בראש השנה תשע תקיעו׳ לפי שנאמרה תרועה ביובל ובראש השנה שלשה פעמים וכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ומפי השמועה למדו שכל תרועות של חדש השביעי אחד הן בין בראש השנה בין ביום הכפורים של יובל תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהן תקיעה ותרועה ותקיעה תקיע׳ ותרועה ותקיעה תקיעה ותרועה ותקיעה

תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השני׳ ורוב הגלו׳ ואין אנו יודעין היאך היא אם היא הילדה שמייללי׳ הנשים בנהיהן בעת שמיבבין או האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול או שניהם כאחד האנחה והילדה שדרכה לבא אחריה הן הנקראין תרועה שכך דרך הדואג מתאנח תחלה ואחר כך מייליל לכך אנו עושין הכל הילדה היא שאנו קוראין תרועה והאנחה זו אחר זו היא שאנו קוראין אותה שלשה שברים

נמצא סדר התקיעות כך הוא מברך ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברי׳ ואחריה תרוע׳ ואחריה תקיעה וחוזר כסדר זה ג פעמים ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תקיעה וחוזר כסדר הזה שלשה פעמים ותוקע תקיעה ואחריה תרועה ואחריה תקיעה וחוזר כסדר הזה שלשה פעמי׳ נמצא מנין התקיעו׳ שלשים כדי להסתלק מן הספק

שיעור תרועה כשתי תקיעות שיעור שלשה שברים כתרועה הרי שתקע והריע ותקע תקיעה ארוכה ומשך בה כשנים בראשונה אין אומרין תהשב כשתי תקיעות ויריע אחריה ויחזור ויתקע לא אפילו משך בה כל היום אינה אלא תקיע׳ אחת וחוזר ותוקע ומריע ותוקע שלשה פעמים

שמע תקיעה אחת בשעה אחת ושנייה בשעה שניה אפילו שהה כל היום כולו הרי אלו מצטרפין ויצא ידי חובתו והוא שישמע כל בבא מהן על סידרה לא שישמע תרוע ואחריה שתי תקיעות או שתי תקיעות ואחריהן תרועה וכיוצא בזה

שמע תשע תקיעות מתשע בני אדם כאחד לא יצא אפילו ידי אחת תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה משלישי בזה אחר זה יצא ואפי׳ בסירוגין ואפילו כל היום כולו ואינו יוצא ידי חובתו עד שישמע כל התשע תקיעות שכולן מצוה אחת הן ולפיכך מעכבות זו את זו

הצבור חייבין לשמוע התקיעות על סדר הברכות כיצד אומר שליח צבור אבות וגבורות וקדושת השם ומלכיות ותוקע שלש ואומר זכרונות ותוקע שלש ואומר שופרות ותוקע שלש ואומר עבודה והודייה וברכת כהנים

שלש ברכות אמצעיות אלו של ראש השנה ויום הכפורי׳ של יובל שהן מלכיות וזכרונות ושופרו׳ מעכבות זו את זו וצריך לומר בכל ברכה מהן עשרה פסוקין מעין הברכה שלשה פסוקים מן התורה ושלשה מספר תילים ושלשה מן הנביאים ואחד מן התורה משלי׳ בו ואם השלים בנביא יצא ואם אמר פסוק אחד מן התור׳ ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים יצא ואפילו אמר ובתורתך השם אלהינו כתוב לאמר ואמר פסוק של תורה והפסיק שוב אינו צריך כלום

אין מזכירין זכרונות מלכיות ושופרות של פורענות זכרונות כגון ויזכור כי בשר המה וכו׳ מלכיות כגון בחמה שפוכה אמלוך עליכם שופרות כגון תקעו שופר בגבעה וכול ולא זכרון יחיד אפילו לטובה כגון זכרני השם ברצון עמך וכרה לי אלהי לטובה ופקדונות אינן כזכרונות כגון פקד פקדתי אתכם ויש לו להזכיר פורענות שלאמות העולם

כגון השם מלך ירגזו עמים   זכור השם לבני אדום את יום ירושלם והשם אלהים בשופר יתקע והלך בסערו תימן   שמע ישראל השם אלהינו השם אחד

אתה הראת לדעת וכו   וידעת היום והשבות אל לבבך וכו כל פסוק מאלו מלכות הוא ענינו   אעפ שאין בו זכר מלכות והרי הוא כמו השם ימלוך לעולם ועד ויהי בישורון מלך וכו   המנהג הפשוט בסדר התקיעות של ראש השנה בצבור כך הוא אחר שקוראין בתור ומחזירי הספ למקומו יושבין כל העם ואחד עומד ומברך באי אמה אקבו לשמוע קול שופר   וכל העם עונין אמן והוזר ומברך שהחיינו וכל העם עונין אחריו אמן   ותוקע שלשים תקיעות שאמרנו מפני הספק על הסדר   ואומר קריש ועומדין ומתפללים תפלת מוסף ואחר שגומר שליח צבור ברכה רביעית שהיא מלכיות תוקע   תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה   פעם אחת ומברך ברכה חמישי שהיא זכרונות ואחר שגומרה תוקע תקיעה שלשה שברים ותקיעה ומברך ברכה ששית שהיא שופרו ואחר שגומרה תוקע תקיעה תרועה ותקיעה פעם אחת וגומר התפלה

זה שתוקע כשהן יושבין הוא שתוקע על סדר הברכות כשהן עומרין ואינו מדבר בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד ואם סח בניהן אעפ שעבר אינו חוזר ומברך   ברין היה שיתקעו על כל ברכה כל בבא מהן שלשה פעמים כדרך שתקעו כשהן יושבין   אא כיון שיצאו מידי ספק בתקיעות שמיושב   אין מטריחין על הציבור לחזור בהן כולן על סדר ברכות אא דיי להן בבא אחת על כל ברכה   כדי שישמעו תקיעות על סדר ברכות וכל הדברים האו בציבור אבל היחיד בין ששמע על סדר ברכות בין שלא שמע על הסדר בין מעומד   בין מיושב יצא ואין בזה מנהג   התקיעו אינן מעכבות את הברכות והברכות אינן מעכבות את התקיעות   כיצד שתי עיירו באחת יודע בודאי שיש שם מי שיברך להן תשע ברכות ואין שם תוקע ובשניי ספק יש שם תוקע ספק אין שם תוק הולך לשניי שהתקיע מדברי תורה והברכו מדברי סופרי

פרק רביעי

שיעור הסוכה גובהה אין פחות מעשרה טפחים ולא יתר על עשרים אמה ורחבה אין פחות משבע טפחי על שבעה טפחים ויש לו להוסי ברחבה אפי כמה מילין היתה פחות מעשרה או משבעה על שבעה   או גבוהה מעשרים אמה כל שהוא הרי זו פסולה   סוכה שאין לה שלש רפנות פסולה היו לה שתי רפנות גמורות זו בצד זו   כמין גם עושה דופן שיש ברחבו יתר על טפח   ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הרפנות ודיו   וצריך לעשו לה צורת פתח מפני שאין לה שלש רפנות גמורו וכבר בארנו בהלכות שבת שצורת פתח האמור בכל מקום   אפי קנה מיכן וקנה מיכן וקנה על גביהן אעפ שאינו מגיע להן היו לה שתי רפנות זו כנגד זו וביניהן מפולש עושה דופן שיש ברוחבו ארבע טפחים ומשהו ומעמידו בפחו משלש סמוך לאחת משתי הרפנות וכשרה וצריך לעשו לה צורת פתח   קנים היוצאי מסכך הסוכה לפני הסוכה ודופן אחת נמשכת עמהן הרי הן כסוכה   רפנות שהיו רבוקות בגג הסוכה ולא היו מגיעות לארץ   אם היו גבוהות מן הארץ שלשה טפחים פסולה פחות מיכן כשרה   היו הרפנות רבוקות לארץ ולא היו מגיעות   לסכך אם גבוהו עשרה טפחים אעפ שהן רחוקין מן הגג כמה אמות כשרה ובלבד שיהיו הרפנו מכוונות תחת שפת הגג   הרחיק את הגג מן הרופן שלשה טפחים פסולה פחות מיכן כשרה תלה מחיצה שגבוהה ארבעה ומשהו באמצ בפחו משלש סמוך לארץ ובפחות משלשה סמוך לגג הרי זו כשרה העושה סכתו בין האילנות והאילנות רפנות לה   אם היו חזקים או שקשר אותם וחיזק אותם עד שלא תהיה הרוח המצויה מנידה אותה תמיד   ומלא בין האמירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותה הרוח וקשר אותן הרי זו כשר

שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה אינה מחיצה   העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינ כשרה ועולין לה ביום טוב בראש האילן או על גבי הגמל כשרה ואין עולין לה ביום טוב לפי שאסו לעלות באילן או על גבי בהמה היו מקצת הדפנות עשויות בידי אדם ומקצתן אילנות רואין כל שאו ניטלו האילנות היא יכולה לעמוד ברפנות שבידי אדם עולין לה ביום טוב

סוכה שאין לה גג פסולה כיצד כגון שהיו ראשי הרפנות רבוקו זו בזו כמין צריף   או שסמך ראש הרופן של סוכה לכותל אם היה לה גג אפי טפח   או שהגביה הרופן הסמוך לכותל מן הקרקע טפח הרי זו כשרה סוכה עגולה אם יש בהקיפה כדי לרבע בה שבעה טפחים על שבעה טפחים אעפ שאין לה זויות הרי זו כשרה סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין   בין שהיו נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים כשירה   לא היו לה פצימין פסולה מפני שהיא סוכה העשויה כמבוי שהרי אין לה   אא שני צידי האכסדרה ואמצע האכסדרה אין בו כותל ושכנגדו אין בו פצימין   סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי או על גבי באר שיש לה פסין הרי זו סוכה כשרה   לאותה שבת שבתוך החג בלבד מתוך שלחי זה ופסין או מחיצות לענין שבת נחשוב אותן כמחיצות לענין סוכה   נעץ ארבעה קונדסין על ארבע זויות הגג וסיכך על גבן הואיל והסיכוך על שפת הגג כשרה ורואין את המחיצו התחתונו כאו הן עולות למעלה על שפת הסכוך   סוכה שיש לה פתחים רבים ויש בכתליה חלונות הרבה הרי זו כשרה ואעפ שפרוץ מרובה על העומד   ובלבד שלא יהיה שם פתח יתר על עשר אבל אם היה שם פתח יותר על עשר אעפ שיש לה צורת פתח צריך שלא יהיה הפרוץ מרובה על העומד   סוכה שאוירה גבוה מעשרים אמה ומיעטה בכרים וכסתות אינו מיעוט ואפיל ביטלם מיעטה בתבן וביטלו הרי זה מיעוט   ואין צריך לומר עפר ובטלו   אבל בעפר סתם אינו מיעוט   היתה גבוהה מעשרים אמה והוצין יורדין לתוך עשרים אם היתה צלתן מרובה מחמתן יחשבו כגג עבה וכשרה   בנה איצטבה בה כנגר דופן האמצעית על פני כולה   אם יש באצטבה שיעור רוחב הסוכה כשרה   בנה אצטבה כנגר רופן האמצעי מן הצר   אם יש משפת איצטבה ולכותל ארבע אמות פסולה פחות מארבע אמות כשרה בנה איצטבה באמצעה אם יש משפת איצטבה   ולכותל ארבע אמות לכל רוח פסולה   פחות מארבע אמות כשרה וכאו המחיצות נוגעות באיצטבה והרי מן האיצטבה ועד הסיכוך פחות מעשרים אמה   בנה בה עמור ויש בו הכשר סוכה פסולה שאין אלו מחיצות הניכרות ונמצא על גב העמור סכך כשר בלא רפנות   היתה פחותה מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה   אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה פחות מיכן כשרה שכל פחות משלשה הרי הוא כרבוק   כמו שבארנו בהלכות שבת רפני סוכה כשרים מן הכל שאין אנו צריכין אלא מחיצה מכל מקום ואפילו מבעלי חיים   ועושה אדם את חבירו רופן ביום טוב כדי שיאכל וישתה   ויישן בסוכה כשרה שחבירו רופן לה והוא שיעשה אותו שלא לדעת זה שנאם שנעשה רופן אבל אם עשהו לדעת אסו ביום טוב ומותר בשאר ימי החג   וכן עושה בכלים רופן רביעית ביום טוב אבל דופן שלישית לא יעשה אותה בכלים ביום טוב לפי שהוא מכשיר הסוכה ואין עושין אהל עראי ביט

פרק חמישי

הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר אין מסככין אא בדבר שגידולו מן הארץ שנעקר מן הארץ   ואינו מקבל טומאה ואין ריחו רע ואינו נושר ואינו נובל תמיד   סיכך בדבר שאין גידוליו מן הארץ או במחובר לארץ או בדבר שמקבל טומאה פסולה אבל אם עבר וסיכך בדבר הנובל

ונושר או בדבר שריחו רע כשרה שלא אמרו אין מסככי
בהו אלא כדי שלא יניח הסוכה ויצא וצריך להזהר
שלא יהו הוצין ועלין של סכך יורדין לתוך עשרה טפחים
כדי שלא יצר לו בישיבתו סיככה במיני מתכות
או בעצמות ועורות פסול מפני שאינן גידולי קרקע הדלה
עליה גפנים וכיוצא בהן עד שנעשו סוכה פסולה שהרי לא
נעקרו סיככה בכלי עץ ובמחצלאות העשויות
לשכיבה וכיוצא בהן פסולה מפני שהן מקבלין טומאה
וכן אם סיככה בשברי כלים ובליותיהן פסולה הואיל והיו
מקבלים טומאה שמא יסכך בשברים שעדין לא טהרו
סיככה באוכלים פסולה מפני שהן מקבלין טומאה סוכי
תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהם ענבים מכברות ובהן
תמרים וכן כל כיוצא בהן רואין אם פסולת מרובה על
האוכלין מסככין בהן ואם לאו אין מסככין בהן סיכך
בירקות שאם יבשו יבולו ולא ישאר בהן ממש אעפ שהן
עתה לחים הרי מקומן נחשב כאלו הוא אויר וכאלו אינם
סיככה בפשתי העץ שלא דק אותן ולא נפצן
כשרה שעדיין עץ הוא ואם דק ונפץ אותן אין מסככין בו
מפני שנשתנית צורתו וכאלו אינן מגידולי קרקע מסככין
בחבלים של סיב ושל חלף וכיוצא בהן שהרי צורתן עומד
ואין החבלים כלים סיככה בחצים בוכרים כשרה
בנקבות פסולה אעפ שהוא עשוי להתמלאות בברזל בית
קיבול הוא ומקבל טומאה בכל כלי קיבול מחצלת
קנים או מחצלת גמי או חלף קטנה סתמה לשכיבה לפיכך
אין מסככין בה אלא אם כן עשה אותה לסיכו גדולה סתמה
לסיכוך לפיכך מסככין בה אלא אם כן עשה אותה לשכיבה
ואם יש לה קיר אפי גדולה אין מסככין בה שהרי היא
ככלי קיבול ואפי ניטל הקיר שלה אין מסככין בה מפני
שהיא כשברי כלים נסרים שאין ברחבן ארבעה
טפחים מסככין בהן אעפ שהן משופין ואם יש ברחבן
ארבעה אין מסככין בהן ואעפ שאינם משופין גזרה שמא
ישב תחת התקרה וידמה שהיא כסוכה נתן עליה
נסר אחד שיש ברחבו ד׳ טפחים כשרה ואין ישנין תחתיו
והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו היו נסרין שיש ברחבן
ארבעה ואין בעביין ארבעה והפכן בצידיהן שאין בהן
ארבע וסכך בהן הרי זו פסול שהרי הנסר פסול בין שסיכ
ברחבו בין שסיכך בעביו תקרה שאין עליה
מעזיבה שהיא הטיט והאבנים אלא נסרים תקועין בלבד
הרי זו פסולה שהרי לא נעשו לשם סוכה אלא לשם בית
לפיכך אם פקפק הנסרים והניר המסמרי לשם סוכה הרי
זו כשרה ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר ארבעה טפחים
וכן אם נטל אחד מבנתים והניח במקומו סכך כשר לשם
סוכה הרי זו כשרה סוכה שנעשית כהלכתה מכל
מקום כשרה אעפ שלא נעשית לשם מצוה והוא שתהיה
עשויה לצל כגון סוכת גוים וסוכת בהמה וכל כיוצא בהן
אבל סוכה שנעשית מאיליה פסולה לפי שלא נעשית לצל
וכן החוטט בגדיש ועשהו סוכה אינה סוכה שהרי לא עימר
גדיש זה לצל לפיכך אם עשה בתחלה חלל טפח במשך
שבעה לשם סוכה וחטט בה אחרי כן והשלימה לעשרה
כשרה שהרי נעשה סכך שלה לצל חבילי קש וחבילי
עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן גזרה שמא יעשה
אותן חבילות על גגו כדי לייבשן וימלך וישב תחתיהן
לשם סוכה והוא מתחלה לא עשה סכך זה לצל ונמצאת
כסוכה שנעשית מאיליה ואם התירן כשירות ואין חבילה
פחותה מעשרים וחמשה בדים חבילות קטנות
שאגדו אותן למנין מסככין בהן וכן החותך ראש הדקל
והחריות אגודות בו מסככין בו שאגד בידי שמים אינו
כחבילה ואפי קשר ראשי החריות כולן מצד האחר שנמצאו
כחביל אחת אחד משני ראשי בידי שמי ואחר בידי אדם
מסככין בה שהאוגד עץ אחד אינו חבילה וזו כעץ אחד
היא שהרי אגודה בידי שמים וכן כל אגד שאינו עשוי
לטלטלו אינו אגד העושה סוכתו תחת האילן
כאלו עשאה בתוך הבית הדלה עליה עלי האילנו ובדיהן

וסיכך על גבן ואחר כך קצצן אם היה הסיכוך הרבה מהן
כשרה ואם לא היה הסיכו שהיה מתחלתו כשר הרבה מהן
צרי לנענע אותן אחר קציצת כדי שתהי עשוי לשם סוכה
עירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו וסיכך
בשניהם אעפ שהכשר יתר על הפסול פסולה סיכך בזה
לעצמו ובזה לעצמו זה בצד זה אם יש בסכך פסול שלשה
טפחים במקום אחד בין באמצע בין מן הצד הרי זו פסול
במה דברים אמורי בסוכה קטנה אבל בסוכה גדולה סכך
פסול באמצע פוסל בארבעה טפחים פחות מיכן כשרה
ומן הצד פוסל בארבע אמות ופחות מיכן כשרה
כיצד בית שנפחת באמצעו וסיכך על מקום הפחת. וכן
חצר המוקפת אכסדרה שסיכך עליה וכן סוכה גדולה
שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו בצד הדפנות מלמעלה
אם יש משפת הסכך הכשר ולכותל ארבע אמות פסולה
פחות מיכן רואין כאו הכותל נעקם ויחשב זה הסכך הפסו
מגוף הכותל וכשרה ודבר זה הלכה למשה מסיני ואי
זו היא סוכה קטנה כל שאין בה אלא שבעה טפחים על ז
טפחים וגדולה כל שישאר בה יתר על סכך הפסול שבעה
טפחים על שבעה טפחים סכך כשר סיכך בדבר
פסול ודבר כשר זה בצד זה ואין במקו אחד מסכך הפסו
רוחב שלשה טפחים אלא פחות אם היה כל הסכך הכשר
יותר על כל הסכך הפסו כשר ואם היה זה כמו זה בצמצו
אעפ שאין במקום אחד שלשה הרי זו פסולה מפני שסכך
פסול כפרוץ הוא נחשב פרש עליה בגד מלמעלה
או שפרש תחתיה מפני הנשר פסולה פרשו כדי לנאותה
כשרה וכן אם סיככה כהלכתה ועיטרה במיני פירות
ובמיני מגדים וכלים שתלויין בה בין בכתליה בין בסכך
כדי לנאותה כשרה נויי סוכה אין ממעטין בגובהה
אבל ממעטין ברחבה היו נויי הסוכה מופלגין מגגה ארבע
טפחים או יתר פסילה שנמצא היושב שם כאו אינו תחת
הסכך אלא תחת הנויי שהן אוכלין וכלים שאין מסככין בהן
סכך שהיו בו חלונות שהאויר נראה
מהן אם יש בכל האויר ככל מקום המסוכך הרי זו פסולה
מפני שחמתה תהיה מרובה מצלתה וכל שהחמה מרובה
על הצל אינו סכך ואם היה הסכך רב על האויר
כשרה ברא בשלא היה במקום אחר אויר שלשה טפחים
אבל אם היה אויר שלשה טפחים בין באמצע בין מן הצד
הרי זו פסולה עד שימעטנו משלשה מיעטו בדבר
הפסול כגון כרים וכסתו אם סוכה גדולה היא כשרה ואם
בסוכה קטנה פסולה עד שימעטנו בדבר שמסככין בו היה
רוב הסיכוך צלתו מרובה מחמתו ומיעוטו חמתו מרובה
מצלתו הואיל וצילת הכל מרובה מחמת הכל כשרה
דרך הסיכוך להיות קל כדי שיראו ממנו
הכבבים הגדולים היתה מעובה כמין בית אעפ שאין
הכוכבים נראין מתוכה כשרה היה הסיכוך מדובלל והוא
הסיכוך שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה כשר ובלבד
שלא יהיה בין העולה והיורד שלשה טפחים ואם היה
ברוחב זה העולה טפח או יתר אעפ שהוא גבוה יתר מג
טפחים רואין אותו כאו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד
והוא שיהיה מכוון כנגד שפת היורד העושה
סוכה על גבי סוכה התחתונה פסולה כמי שעשה סוכה
בתוך הבית והעליונה כשרה ברא שהתחתונה פסולה
בשהיה גובה חלל העליונה עשרה טפחים או יתר והיה גג
התחתונה יכול לקבל כרים וכסתות של עליונה אפילו על
ידי הרחק אבל אם אין גובהה של עליונה עשרה או שלא
היתה התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה
אפי על ידי הרחק את התחתונה כשרה והוא שלא יהיה
גובה שתיהן יתר על עשרים אמה שהתחתונה בסכך
העליונה היא נתרת מטה שבתוך הסוכה אם גבוהה
עשרה טפחים היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו מפני
שהיא כסוכה בתוך סוכה וכן כילה שיש לה גג אפי טפח
אם גבוהה עשרה טפחים אין ישנין בה בסוכה וכן המעמי
ארבעה עמודים ופרש סדין עליהן אם גבוהין עשרה הרי

זו כסוכה בתוך סוכה   אבל שני עמודים שפרש
עליהן סרין וכן כילה שאין בגגה טפח אפילו גבוהין כל
שהן   מותר לישן תחתיהם בסוכה שאינן כסוכה בתוך
סוכה מפני שאין לה גג   סוכה שאולה כשרה וכן
הגזולה כשרה כיצד אם תקף על חבירו והוציאו מסוכתו
וגזלה וישב בה יצא שאין הקרקע נגזלת ואם גזל עצים
ועשה מהן סוכה יצא תקנת חכמים היא שאין לבעל העצי
אלא דמי עצים בלבד ואפי׳ גזל נסרים והניחן ולא חברן
ולא שנה בהן כלום יצא   העושה סוכתו ברשות הרבים
הרי זו כשרה

פרק ששי

נשים ועבדים וקטני׳ פטורין מן הסוכה טומטו׳ ואנדרוגינו׳
חייבין מספק וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין חייב
קטן שאינו צריך לאמו שהוא כבן חמש כבן שש חייב
בסוכה מדברי סופרים כדי לחנכו במצות   חולין
ומשמשיהן פטורים מן הסוכה ולא חולה שיש בו סכנה אלא
אפי׳ חש בראשו ואפי׳ חש בעיניו   מצטער פטור מן הסוכ׳
הוא ולא משמשיו   ואי זהו מצטער זה שאינו יכול לישן
בסוכ׳ מפני הרוח או מפני הזבובין והפרעושין וכיוצא בהן
או מפני הריח   האבל חייב בסוכה וחתן וכל
השושבינין וכל בני חופה פטורין מן הסוכה כל שבעת ימי
המשתה   שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין
בלילה   הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום
וחייבין בלילה   הולכי דרכים בלילה פטורים מן הסוכה
בלילה וחייבים ביום   שומרי העיר ביום פטורין מן
הסוכה ביום וחייבין בלילה   שומרי העיר בלילה פטורי׳
מן הסוכה בלילה וחייבין ביום   שומרי גנות ופרדסים
פטורין בין ביום ובין בליל שאם יעשה השומר סוכה ידע
הגנב שיש לשומר מקום קבוע ויבוא ויגנוב מן מקו׳ אחר
כיצד היא מצות הישיבה בסוכה שיהיה אוכל
ושותה ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום בין בלילה
כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה   וכל שבעת
הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע   שנ׳
בסוכות תשבו שבעת ימים   כיצד כלים הנאים ומצעות
הנאות בסוכה וכלי שתייה כגון אשישות וכוסות בסוכה
אבל כלי אכילה כגון קדרות וקערות חוץ לסוכה   המנורה
בסוכה ואם היתה סוכה קטנה מניחה חוץ לסוכה
אוכלין ושותין וישנים בסוכה כל שבעה בין ביום   ובין
בלילה ואסור לאכול סעודה חוץ לסוכה כל שבעה אלא אם
אכל אכיל עראי כביצה או פחות או יתר מעט ואין ישיני׳
חוץ לסוכה אפי׳ שינת עראי   ומותר לשתות מים ולאכול
פירות חוץ לסוכה ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ
לסוכה אפי׳ מים הרי זה משובח   אכילה בלילי
יום טוב הראשון בסוכה חובה אפי׳ אכל כזית פת יצא ידי
חובתו מיכן ואילך רשות רצה לאכול סעודה סועד בסוכ׳
רצה אינו אוכל כל שבעה אלא פירות או קליות חוץ לסוכה
אוכל כדין אכילת מצה בפסח   מי שהיה ראשו
ורובו בסוכה ושולחנו בתוך ביתו או חוץ לסוכ׳ ואכל הרי
זה אסור וכאלו לא אכל בסוכה   עד שיהיה שולחנו בתוך
הסוכה גזרה שמא ימשך אחר שולחנו ואפי׳ בסוכה גדולה
כל שבעת הימים קורא בתוך הסוכה וכשמבין
ומדקדק במה שיקרא יבין חוץ לסוכה כדי שתהיה דעתו
מיושבת עליו   המתפלל רצה מתפלל בסוכה או
חוץ לסוכה   ירדו גשמים הרי זה נכנס לתוך הבית
מאימתי מותר לפנות משירדו לתוך הסוכה טפות   שאם
יפלו לתוך התבשיל יפסד אפי׳ תבשיל של פול היה אוכל
בסוכה וירדו גשמים ונכנס לביתו ופסקו גשמי׳ אין מחייבי׳
אותו לחזור לסוכה כל אותו הלילה   עד שיגמור סעודתו
היה ישן וירדו גשמים בלילה ונכנס לתוך הבית ופסקו
הגשמים אין מטריחין אותו לחזור לסוכה כל אותו הלילה
אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר
גמר מלאכול ביום השביעי בשחרית לא יתיר סוכתו אבל
מוריד הוא את כליו ומפנה אותן מן המנחה ולמעלה אין
לו מקום לפנות פוחת בה ארבעה על ארבעה ואם הוצרך
לסעוד בשאר היום צריך לאכול בסוכה שמצותה כל שבע׳
כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל שבעה
מברך קודם שישב אקבו׳ לישב בסוכה   ובלילי יום טוב
הראשון מברך על הסוכה ואחר כך על הזמן   ומסדר כל
הברכות על הכוס   נמצא מקדש מעומד ומברך לישב
בסוכה ויושב ואחר כך מברך על הזמן   וכזה היה מנהג
רבותי ורבני ספרד לקדש מעומד   בליל ראשון של חג
הסוכות כמו שבארנו   בזמן הזה שאנו עושין שני
ימים טובים יושבין בסוכה שמנה ימים   וביום השמיני
שהוא יום טוב ראשון של שמיני עצרת יושבין בה   ואין
מברכין לישב בסוכה וכן טומטום ואנדרוגינס לעולם אין
מברכין לישב מפני שהן חייבים מספק ואין מברכין מספק
גמר מלאכול ביום השמיני מוריד כליו
ומפנה אותה אין לו מקום להוריד את כליו אם היתה קטנ׳
מכניס בה מנורה   ואם היתה גדולה מכניס בה קדרות
וקערות וכיוצ׳ בהן כדי להכיר שהיא פסולה ושכבר נגרמה
מצותה ומפני שהוא יום טוב אינו יכול לפחות בה ולפסלה
מי שלא עשה סוכה בין בשוגג בין במזיד
עושה סוכה בחולו של מועד אפי׳ בסוף יום שביעי עושה
סוכה שמצותה כל שבעה   עצי סוכה אסורין כל
שמנת ימי החג בין עצי דפנות בין עצי סכך אין ניאותין
מהן לדבר אחר כל שמנת הימים מפני שיום השביעי כלו
הסוכה מוקצת עד בין השמשות   והואיל והוקצת לבין
השמשות של שמיני הוקצת לכל היום   וכן אוכלים
ומשקין שתולין בסוכה כדי לנאותה   אסור להסתפק מהן
כל שמנה ואם התנה עליהן בשעה שתלאן ואמ׳ איני בודל
מהן כל בין השמשו׳ הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה
שהרי לא הקצה אותן ולא חלה עליהן קדושת הסוכה ולא
נחשבו כמותה

פרק שביעי

כפות תמרים האמורו׳ בתורה הן חריות של דקל כשיצמחו
קודם שיתפרדו העלין שלהן לכאן ולכאן אלא כשיהיה כמו
שרביט והוא הנקרא לולב   פרי עץ הדר האמור
בתורה הוא אתרוג   וענף עץ עבות האמור בתורה הוא
ההדס שעליו חופין את עצו כגון שיהיו שלשה עלין   או
יתר על כן בגבעול אחד   אבל אם היו שני העלין בשוה
זה כנגד זה והעלה השלישי למעלה מהן אין זה עבות אבל
נקרא הדס שוטה   ערבי נחל האמורות בתורה
אינן כל דבר הגדל על הנחל   אלא מין ידוע הוא הנקרא
ערבי נחל עלה שלו משוך כנחל ופיו חלק וקנה שלו אדום
וזה הוא הנקרא ערבה ורוב מין זה גדל על הנחלים   לכך
נאמר ערבי נחל ואפי׳ היה גדל במדבר או בהרים כשר
ויש מין אחר דומה לערבה אלא שעלה שלו
עגול ופיו דומה למסר וקנה שלו אינו אדום   וזהו הנקרא
צפצפה והיא פסולה ויש שם מין ערבה   שאין פי העלה
שלה חלק ואינו כמסר אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד
כמו פי מגל קטן וזה כשר וכל הדברים האו מפי השמועה
ממשה רבי׳ נתפרשו   ארבעה מינין או מצוה
אחת הן ומעכבין זה את זה וכולן נקראים מצות לולב
ואין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ואם לא נמצא אחד
מהן אין מביאים תחתיו מין אחר הדומה לו   מצוה
מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה   ולעשות שלשתן
אגודה אחת וכשהוא נוטלם לצאת בהן   מברך תחלה על
נטילת לולב הואיל וכולן סמוכין לו ואח׳ כך נוטל האגודה
הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו ונוטלן דרך גדילתן   שיהיו
עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר   ואם לא
אגדן ונטלן אחד אחד יצא   והוא שיהיו ארבעתן מצויין
אצלו   אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין
אחד לא יטול עד שימצא השאר   כמה נוטל מהן לולב
אחד ואתרוג אחד ושני בדי ערבה ושלשה בדי הרס ואם

רצה להוסיף בהדס ובערבה כדי שתהיה אגודה גדולה
מוסיף ונויי מצוה הוא אבל שאר המינין אין מוסיפין על
מנינם ואין גורעין מהן ואם הוסיף או גרע פסל
כמה שיעור אורך כל מין מהם לולב אין פחות מארבעה
טפחים ואם היה ארוך כל שהוא כשר ומדידתו משדרו
בלבד לא מראש העלים והדס וערבה אין פחות משלשה
טפחים ואם היו ארוכין כל שהן כשרים ואפי אין בכל בד
ובד אלא ג עלין לחין כשרים והוא שיהיו בראש הבד ואם
אגד הלולב צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מן ההדס
והערבה טפח או יתר ושיעור אתרוג אין פחות מכביצה
ואם היה גדול כל שהוא כשר משיגביה ארבעה
מינין אלו בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה בין בימי
בין בשמאל יצא והוא שיגביהן דרך גדילתן אבל שלא
דרך גדילתן לא יצא ומצוה כהלכתה שיגביה אגודה של
ג מינין בימין ואתרוג בשמאל ויוליך ויביא ויעלה ויוריד
וינענע הלולב שלשה פעמים בכל רוח ורוח כיצד
מוליך ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים ומביא ומנענע
ראש הלולב שלשה פעמים וכן בעליה וירידה והיכן מוליך
ומביא בשעת קריאת ההלל בהודו לה כי טוב תחלה וסוף
ובאנא ה הושיעה נא וכל היום כשר לנטילת לולב ואינו
נוטל בלילה עשה לאגודה זו גימון של כסף ושל
זהב או שכרך עליה סדין ונטלה יצא לקיחה על ידי דבר
אחר שמה לקיחה והוא שיהי דרך כבוד ודרך ההדור שכל
שהוא לנאותו אינו חוצץ אבל אם נתן את המינין האלו
בעציץ או בקדרה ונטלו לא יצא ידי חובתו אגד את
הלולב עם ההדס והערבה והבדיל בין הלולב ובין ההדס
בטלית וכיוצא בה הרי זה חוצץ הבדיל ביניהן בעלי הדס
אינו חוצץ שמין במינו אינו חוצץ ויש לו לאגוד את הלולב
בחוט או במשיחה ובכל מין שירצה הואיל ואין אגידתו
מעכב מצות לולב להנטל ביום הראשון של חג בלבד
בכל מקום ובכל זמן ואפי בשבת שנ ולקחתם לכם ביום
הראשון ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום
מז ימי החג שנ ושמחתם לפני ה אהיכ כול חל יום השבת
להיות בתוך ימי החג אינו ניטל בשב גזירה שמא יוליכנו
בידו ארבע אמות ברשות הרבים כמו שגזרו בשופר
ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון מפני שהוא מצוה
מן התור ואפילו בגבולין נמצא שאין דינו ודין שאר הימי
שוה שבשאר ימי החג אין אדם חייב ליטול לולב אלא במקד
משחרב בית המקדש התקינו שיהיה לולב ניטל
בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש וכל יום ויום
מברך עליו אקבו על נטילת לולב מפני שהיא מצו מדברי
סופרים ותקנה זו עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן
זכאי משחרב בית המקדש כשיבנה בית המקדש יחזרו
הדברים לישנן בזמן שבית המקדש קיים היה לולב
ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת וכן בשאר המקומות
שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ ישרא אבל
המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעת ראש חדש
לא היו נוטלין הלולב מספק ומשחרב בית המקדש
אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון ואפי
בני ארץ ישרא שקדשו את החדש מפני בני הגבולין
הרחוקי שאינן יודעין בקביעת החדש כדי שיהו הכל שוין
בדבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין הואיל
וחיוב יום ראשון בכל מקום אחר הוא ואין שם מקדש
להתלות בו ובזמן הזה שהכל עושין על החשבון
נשאר הדבר כמות שהיה שלא ינטל לולב בשבת כלל לא
בגבולין ולא בארץ ישרא ואפי ביום ראשון ואעפ שהכל
יודעין בקביע החדש וכבר בארנו שעיקר האיסור בנטילת
הלולב בשב גזרה שמא יעבירנו ארבע אמות ברשו הרבי
כל שחייב בשופר ובסוכה חייב בנטילת הלולב וכל הפטור
משופר וסוכה פטור מנטילת לולב קטן היודע לנענע
חייב בלולב מדברי סופרים כדי לחנכו במצות
הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ
מערבה שבלולב ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב

ושיעורה אפילו עלה אחד בבד אחד כיצד היתה
מצותה בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מורביות
של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבח וראשיהן כפופין
על גבי המזבח ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה
תוקעין ומריעין ותוקעין חל יום שבת להיות בתוך החג
אין זוקפין ערבה אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת
זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה
כיצד היו עושין מביאי אותה מערב שבת למקדש ומניחי
אותה בגיגיות של זהב כדי שלא יכמשו העלין ולמחר
זוקפין אותה על גבי המזבח ובאין העם ולוקחין ממנה
ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום וערבה זו הואיל
ואינה בפירוש בתורה אין נוטלין אותה כל שבעת ימי
החג זכר למקדש אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין
אותה בזמן הזה כיצד עושה לוקח בד אחד או בדין הרבה
חוץ מערבה שבלולב וחובט בה על הקרקע או על הכלי
פעמיים או שלש בלא ברכה שדבר זה מנהג נביאים הוא
בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח
בלולביהן בידיהן פעם אחת ואומרין אנא ה הושיעה נא
אנא ה הצליחה נא וביום השביעי מקיפין את המזבח
שבע פעמים וכבר נהגו ישרא בכל המקומות להניח תיבה
באמצע בית הכנסת ומקיפין אותה בכל יום כדרך שהיו
מקיפין את המזבח זכר למקדש כך היה המנהג
בירושלם יוצא אדם מביתו שחרית ולולבו בידו ונכנס
לבית הכנסת והוא בידו מתפלל והוא בידו ויוצא לבקר
חולים ולנחם אבלים והוא בידו וכשיכנס למדרש משלחו
לביתו ביד בנו או ביד עבדו מקבלת אשה הלולב מיד
בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים בשבת בזמן שהיו
נוטלין לולב בשבת וביום טוב מוסיפין על המים ובמועד
מחליפין המים הדס שבלולב אסור להריח בו
מפני שאינו ראוי אלא לריח והואיל והוקצה למצוה יהית
אסור להריח בו אבל אתרוג מותר להריח בו שהרי
הוקצה למצוה מאכילה ואסור לאכול אתרוג כל
יום השביעי מפני שהוקצה למקצת היום הוקצה לכולו
ובשמיני מותר באכילה ובזמן הזה שאנו עושין שני ימים
אעפ שאין נוטלין לולב בשמיני האתרוג אסור בשמיני
כדרך שהיה אסור בשביעי בזמן שהיו עושין שני ימים
מפני הספק שהוא ספק שביעי הפריש שבעה אתרוגין
לשבע הימי כל אחת ואחת יוצא בה ליומה ואוכלה למחר

פרק שמיני

ארבעת מינין האלו שהן לולב והדס וערבה ואתרוג שהיה
אחד מהן יבש או גזול או גנוב אפילו לאחר יאוש או שהי
מאשרה הנעבדת אעפ שבטלו האשרה מלעבדה או
שהיה של עיר הנדחת הרי זה פסול היה אחד מהן של עז
לא יטול לכתחלה ואם נטל יצא היה כמוש ולא גמר
ליבש כשר ובשעת הדחק או בשעת הסכנה לולב היבש
כשר אבל לא שאר המינין אתרוג של ערלה ושל
תרומה טמאה ושל טבל פסול של דמאי כשר שאיפשר
שיפקיר נכסיו ויהיה עני שמותר לו לאכול דמאי
אתרוג של תרומה טהורה ושל מעשר שני בירושלם לא
יטול שמא יכשירו לטומאה ואם נטל כשר לולב
שנקטם ראשו פסול נסדק אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה
עד שיראו כשנים פסול היה עקום לפניו שהרי שדרו כגב
בעל חטורת פסול היה עקום לאחריו כשר שזו היא בריתו
נעקם לאחד מצדדיו פסול נפרדו עליו זה מעל זה ולא
נדלדלו כעלי החריות כשר נפרצו עליו והוא שידלדלו
משדרו שללולב כעלי החריות פסול בריית עלין
של לולב כך היא כשהן גדלין גדלין שנים שנים ודבוקין
מגבן וגב כל שני עלין הדבוקין הוא הנקרא תיומת
נחלקה התיומת פסול היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו
ולא היה להם תיומת פסול לא היו עליו זה על גב זה כדרך
כל הלולבין אלא זה תחת זה אם ראש זה מגיע לעיקר
שלמעלה ממנו עד שנמצ כל שדרו של לולב מכוסה בעלי

כשר ואם אין ראשו שלזה מגיע לצד עיקרו של זה פסול
הדס שנקטם ראשו כשר נשרו רוב עליו אם נשתיירו
שלשה עלין בקן אחד כשר היו ענביו מרובות מעליו אם
ירוקות כשר ואם ארומות או שחורות פסול ואם מעטן
כשר ואין ממעטין אותן ביט לפי שהוא כמתקן עבד וליקטן
או שליקטן אחד אחד לאכילה הרי זה כשר ערבה
שנקטם ראשה כשרה נפרצו עליה פסולה אתרוג שניקב
נקב מפולש כל שהוא פסול ושאינו
מפולש אם היה כאיסר או יתר פסול חסר כל שהוא
פסול ניטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול
ניטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעיקר האתרוג ונשאר
מקומו גומא פסול עלת חזזית עליו אם בשני ושלש
מקומות פסול ואם במקום אחד אם עלת על רובו פסול
ואם עלת על דדו ואפילו כל שהוא פסול נקלף החיצו
שלו שאינו מחסרו אא ישאר ירוק כמות שהיא ברייתו
אם נקלף כולו פסול ואם נשאר ממנו כל שהוא כשר
אתרוג שהוא תפוח סרוח כבוש שלוק שחור לבן מנומר
ירוק ככרתן פסול גדלו בדפוס ועשהו כמין בריה אחרת
פסול עשהו כמו ברייתו אעפ שעשהו דפין דפין כשר
התיום והבוסר כשר מקום שהאתרוגין שלהן כעין
שחרות מעוטה כשרין ואם היו שחורי ביותר כארם כושי
הרי זה פסול בכל מקום כל אלו שאמרנו שהם פסולין
מפני מומין שבארנו או מפני גזל וגניבה ביום טוב ראשון
בלבד אבל ביום טוב שני עם שאר הימים הכל כשר
והפסלנות שהיא משום עז או מפני שאותו אתרוג אסור
באכילה בין ביום טוב ראשון בין בשאר ימים פסול
אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חבירו
שישאלנו ממנו עד שיתננו לו במתנה נתנו לו על מנת
להחזירו הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו שמתנה על
מנת להחזיר שמה מתנה ואם לא החזירו לא יצא שנמצא
כגזול ואין נותנין אותו לקטן שהקטן קונה ואינו מקנה
לאחרי מן התורה ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר ואחד
הלולב ואחד כל מין ומין מארבע מינין שבו אם היה אחד
מהן שאול אין יוצאין בו ביום טוב ראשון שותפין
שקנו לולב או אתרוג בשותפו אין אחד מהן יוצא בו ידי
חובתו בראשון עד שיתן לו חלקו במתנה האחין
שקנו אתרוגין מתפיסת הבית ונטל אחד מהן אתרוג ויצא
בו אם יכול לאכלו ואין האחין מקפידין בכך יצא ואם היו
מקפידין לא יצא עד שיתנו לו חלקם במתנה ואם קנה זה
אתרוג וזה פריש או שקנו כאח אתרו ורמון ופריש מתפיס
הבית אינו יוצא באתרוג עד שיתן לו חלקו במתנה ואעפ
שאם אכלו אין מקפידין עליו אעפ שכל המועדות
מצוה לשמוח בהם בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה
יתירה שנ ושמחתם לפני ה׳ אהיכם שבעת ימים
וכיצד היו עושין ערב יום טו הראשון היו מתקנין במקדש
מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו
אלו עם אלו ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון וכן
בכל יום ויום מימי חולו של מוע מתחילין מאחר שיקריבו
תמיד של בין הערבים לשמוח לשאר היום עם כל הלילה
והיאך היתה שמחה זו והחליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים
ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו
ומי שיודע בפה בפה ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין
ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שיר
ותושבחות ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את
יום טוב מצוה להרבות בשמחה זו ולא היו
עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי
ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים
ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחי
במקדש בימי חג הסוכות אבל כל העם האנשים והנשים
כולן באין לראות ולשמוע שהשמחה שישמח אדם
בעשיית המצוה ובאהבת הא שצוה בהן עבודה גדולה
היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנא
תחת אשר לא עבדת את השם אהיך בשמחה ובטוב לבב

וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו
ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה ועל זה הזהיר
שלמה ואמר אל תתהדר לפני מלך וכל המשפיל
עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד
מאהבה וכן דוד מלך ישראל אמ ונקלותי עוד מזאת והייתי
שפל בעיני ואין הגדולה והכבוד אא לשמוח לפני ה׳
שנ והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני השם וכולי

הלכות שקלים

מצות עשה אחת והיא ליתן כל איש מחצית השקל בכל
שנה וביאור מצוה זו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה מן התורה ליתן כל איש מישראל מחצית השקל
בכל שנה ושנה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב
ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתיפו ונותן מחצית
השקל כסף שנאמר העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט וכו
ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא
נותנו כולו כאחת פעם אחת מנין כסף האמור
בתורה באונס ובמפתה ובמוציא שם רע והורג עבד הוא
כסף הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה ומשקלו שלש
מאות ועשרים שעורה וכבר הוסיפו חכמים עליו ועשו
משקלו כמשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני וכמה
הוא משקל הסלע שלש מאות וארבע ושמונים שעורה
בינונית הסלע ארבעה דינרין והדינר שש מעין
ומעה היא הנקראת בימי משה רבנו גרה ומעה היא שני
פונדיונין ופונדיון שני איסרין ופרוטה אחת משמנה
באיסר נמצא משקל המעה והיא הגרה שש עשרה שעורו
ומשקל האיסר ארב שעורות ומשקל הפרוטה חצי שעורה
ועוד מטבע אחר היה שם שהיה משקלו
שתי סלעים והוא היה נקרא דרכון ואלו המטבעות כולן
שאמרנו ובארנו משקל כל אחד מהן הן שמשערין בהן
בכל מקום וכבר בארנום כדי שלא אהיה צריך לפרש
משקלם בכל מקום מחצית השקל זו מצותה
שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן אפי היה אותו מטבע
גדול משקל הקדש ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל
שהיה בימי משה רבינו שהוא משקלו מאה וששים שעורה
בזמן שהיה מטבע של אותו זמן דרכונות
היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע ובזמן
שהיה המטבע סלעים היה נותן כל אחד במחצית השקל
שלו חצי סלע שהוא שני דינרין ובזמן שהיה המטבע חצי
סלע היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי
הסלע ומעולם לא שקלו ישראל במחצי השקל פחות מחצי
שקל של תורה הכל חייבין ליתן מחצית השקל
כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא
נשים ולא עבדים ולא קטנים ואם נתנו מקבלין מהם אבל
הגוים שנתנו מחצית השקל אין מקבלין מהם קטן
שהתחיל אביו ליתן עליו מחצי השקל שוב אינו פוסק אא
נותן עליו בכל שנה ושנה עד שיגדיל ויתן על עצמו
השקלים אינן נוהגין אא בפני הבית ובזמן שבית המקדש
קיים נותנין את השקלי בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ
ובזמן שהוא חרב אפילו בארץ ישראל אין נוהגין
באחד באדר משמיעין על השקלים כדי שיכין כל אחד
ואחד מחצית השקל שלו ויהיה עתיד ליתן בחמשה עשר
בו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל
מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו
ליתן בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבו ומכאן
ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן וכל מי שלא יתן
ממשכנין אותו ולוקחין עבוטו בעל כרחו ואפילו כסותו
כל מי שאינו חייב בשקלים אעפ שרדכו ליתן או
הוא עתיד ליתן אין ממשכנין אותו ואין ממשכנין את
הכהני לעולם מפני דרכי שלום אלא כשיתנו מקבלין מהן
ותובעין אותן עד שיתנו

פרק שני

כיצר כונסין השולחנים את השקלים בכל מרינה ומרינה
מניחין לפניהם שתי תיבות שולי התיבה רחבין מלמטה
ופיה צר מלמעל כמין שופר כרי שישליכו לתוכן ולא יהיה
אפשר ליקח מהן בנחת ולמה עושין שתי תיבות אחת
שמשליכין בה שקלים שלשנה זו והשנייה מניחין בה שקלי
שנה שעברה שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה
ובמקרש היה לפניהם תמיד יג תיבות כל תיבה כמין
שופר ראשונה לשקלי שנה זו שנייה לשקלי שנה שעברה
שלישית לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני
יונה אחר עולה ואחר חטאת משליך רמיהן לתיבה זו
רביעית לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבר משליך רמית
לתיבה זו חמישית למי שהתנרב מעות לקנות עצים
למערכה בהן ששית למי שהתנרב מעות ללבונה שביעית
למי שהתנרב זהב לכפורת שמינית למותר חטאת כגון
שהפריש מעות לחטאתו ולקח חטאת והותיר מן המעות
ישליך השאר לתוכה תשיעית למותר אשם עשירית למות
קיני זבים וזבות ויולרות אחת עשרה למותר קרבנות נזיר
שתי עשרה למות אשם מצורע שלש עשרה למי שהתנרב
מעות לעולת בהמה ושם כל רבר שיהיו מעותיו בתוך
התיבה כתוב על התיבה מבחוץ ותנאי בר הוא על כל
הסותרות שיקרבו עולת בהמה נמצאת למר שכל המעות
הנמצאות בשש התיבות האחרונות לעולת בהמה ועורותיה
לכהנים כשאר כל העורות וכל המעות שבתיבה שלישית
ליקח בהן עופות חציין עולות וחציין חטאות
ושברביעי כולן עולת העוף בכל מרינה ומרינ כשגובין
השקלים משלחין אותן ביר שלוחים למקרש ויש להם
לצרף אותם ברינרי זהב מפני משאוי הררך והכל מתקבצין
למקרש ומניחין אותן בלישכה אחת מן הלשכות במקרש
וסוגרין כל רלתותיה במפתחות וחותמין עליה חותמות
וממלאין מכל השקלים שיתקבצו שם שלש קופות גרולות
שיעור כל קופה כרי שתכיל תשעה סאין והשאר מניחין
אותו בלשכה וזה שבתוך הקופות הוא הנקרא תרומת
הלשכה וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקופות הוא
הנקרא שירי הלשכה בשלשה פרקים בשנה תורמין את
הלשכ בראש חרש ניסן ובראש חרש תשרי קורם יום טוב
או אחריו וקורם עצרת בחמשה עשר יום וכיצר תורמין
אותה אחר נכנס לפנים מן הלשכ והשומרין עומרין בחוץ
והוא אומר להם אתרום והן אום לו תרום תרום תרום
שלשה פעמים ואחר כך ממלא שלש קופות קטנות כל
קופה מהן מכילה שלש סאין מאותן שלש קופות הגרולות
ומוציאן לחוץ כרי להסתפק מהן ער שיכלו וחוזר וממלא
אותן השלש קופות הקטנות מן שלש הגרולות פעם שנייה
קורם עצרת ומסתפקין מהן ער שיכלו וחוזר וממלא
אותן פעם שלישית מן השלש קופות הגרולות בתשרי
ומסתפקין מהן ער שיכלו ער ראש חרש ניסן ובראש חרש
ניסן תורמין מתרומה חרשה לא הספיקו להן השקלים
שבשלש קופות הגרולות וכלו ער שלא הגיע ניסן חוזרין
ותורמין משירי הלשכה

שלש קופות הקטנות שהוא תורם בהם ומוציאן לחוץ כתו
עליהן אלף בית גימל כרי שיסתפקו מן הראשונה ער
שתכלה ואחר כך מסתפקין מן השנייה ואחר כך מסתפקי
מן השלישית ותורם ראשונה מן הקופה האחת הגרולה
ומחפה אותה הגרולה במטפחת ותורם השנייה מהקופה
הגרולה השנייה ומחפה אותה הגרולה במטפחת ותורם
השלישית מן הקופה הגרולה השלישי ואינו מחפה אותה
במטפחת כרי שתהיה ניכרת שבה סיים ויתחיל ממנה
בתחלה בפעם שנייה כשיכנ קורם עצרת ותורם הראשונה
מן הגרולה שהיתה מגולה ומחפה אותה ותורם השנייה מן
הגרולה שתרם ממנה בראשונ תחלה ומחפה אותה ותורם
השלישית מן הגרולה הסמוכה לה ואינו מחפה אותה כרי
שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישית כשיכנס בתשרי ער
שנמצא תורם ראשונה ושנייה ושלישי הקטנות מכל אחת
ואחת מן הגרולות כשהוא תורם שלש קופות אילו
תורם את הראשונה לשם ארץ ישרא והשנייה לשם כרכין
המוקפין לה ולשם כל ארץ ישרא והשלישית לשם בבל
ולשם מרי ולשם המרינות הרחוקות ולשם שאר כל ישרא
כשהוא תורם מתכוין לתרום על הגבוי שיש בלשכה ועל
הגבוי שעריין לא הגיע ללשכה ועל העתיר לגבות

כרי שיהיו אלו השקלים שהוציאן להסתפק מהן כפרה
על כל ישרא וכאלו הגיעו כל שקליהן ללשכה ונתרמה מהן
תרומה זו כשיכנס התורם לתרום לא יכנס
בבגר שאפשר להחבות בו כסף ולא במנעל ולא בסנרל
ולא בתפילה ולא בקמיע שמא יחשרו אותו העם ויאמרו
החביא ממעות הלשכה תחתיו כשתרמה ומרברי היו עמו
משעה שיכנ ער שעה שיצא כרי שלא יתן לתוך פיו ואעפ
שנזהרין כל כך עני או מי שהוא נבהל להון לא יתרום
מפני החשר שנ והייתם נקיים מה ומישרא

פרק שלישי

חציי השקלים הכל צריכין להן כרי שיתן כל אחר ואחר
חצי שקל שהוא חייב לפיכך כשהיה ארם הולך אצל
השולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על
השקל ואותה התוספת נקראת קלבון לפיכך שנים שנתנו
שקל על שניהם חייבין בקלבון כל מי שאינו חייב
בשקלים כגון שתי נשים או שני עברי שנתנו שקל פטורי
מן הקלבון וכן אם היה אחר חייב ואחר פטור ונתן החייב
על יר הפטו כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה או עבר
פטור מן הקלבון וכן הכהנים פטורין מן הקלבון והשוקל
על יר הכהן פטור מן הקלבון הנותן שקל עליו ועל
העני או על שכינו או על בין עירו אם נתנו להם מתנה
פטור מן הקלבון שהרי נתן חצי שקל מתנה כרי להרבות
בשקלים ואם נתן להם החצי ששקל על ירם דרך הלואה
ער שיחזירו לו כשתמצא ירם חייב בקלבון

האחין שעריין לא חלקו מה שהני להם אביה וכן השותפי
שנתנו שקל על ירי שניהם פטורין מן הקלבון ברא
בשותפין שנשאו ונתנו במעות השותפות ונשתנה עין
המעות אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו וערבום
ועריין לא נשתנו המעות ולא הוציאום הרי אלו חייבין
בקלבון נשאו ונתנו ולאחר זמן חלק וחזרו ונשתתפו חייבי
בקלבון ער שישאו ויתנו בשותפות זו האחרונה וישתנו
המעות האחין והשותפין שהיה להן בהמה וכספים
וחלקו בכספים חייבים בקולבון אעפ שערין לא חלקו
הבהמה ולא חלקו הכספים פטורין מן הקלבון
ער שיחלקו הכספים ואין אומרין הרי הם עומרין לחלוקה

הנותן שקל להקרש כרי שיחשבו לו מחצית
השקל שהוא חייב בה ויטול חצי שקל ממה שנגבה מן
החציים חייב שני קלבונות שאלו היה השקל כולו לשקלים
היה חייב קלבון אחר כמה הוא שיעור הקולבון
בזמן שהיו נותנין במחצית השקל שני רינרין היה הקולבו
חצי מעה שהוא אחר משנים עשר ברינר ומעולם לא נתן
הקולבון פחות מזה והקולבונות אינן כשקלים לא מניחין
אותן השולחנים בפני עצמן ער שיסתפק מהן ההקרש

מי שאבר שקלו חייב באחריותו ער שימסרנו לגזבר

בני העיר ששלחו את שקליהן ביר שליח ונגנבו
או אברו אם שומר חנם הוא הרי זה נשבע להם ונפטר
כרין כל שומרי חנם והן חוזרין ונותנין שקליהן פעם שניי
ואם אמרו אנשי העיר הואיל ואנו משלמין שקלינו אין
רצונינו שישבע השליח שהוא נאמן לנו אין שומעין להן
לפי שתקנת חכמים היא שאין הקרש יוצא בלא שבועה
נמצאו השקלים הראשונים אחר שנשבע השליח אלו ואלו
שקלים הם ואין עולין להן לשנה אחרת והראשונים יפלו
לשקלי השנה והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה
שלחו את שקליה ביר שומר שכר שהרי הוא חייב בגניב
ואברה ואברו ממנו באונס כגון שלקחו לסטים מזויינים

שהוא פטור רואין הם אחר שנתרם התרומה נאנס נשבע
השליח לגזברים ובני העיר פטורין שהתורם תורם על
הגבוי ועל העתיד לגבות וברשות הקדש הן ובני העיר מה
היה להן לעשות הרי לא מסרו אלא לשומר שכר שהוא
חייב בגנבה ואבירה אבל האנס אינו מצוי ואם אברו
קודם שנתרמה התרומה עדיין ברשו בני העיר הם והשלי
נשבע לפני אנשי העיר והן משלמין נשבע וגבו שקלים
שנית ואחר כך החזירום הליסטים אלו ואלו שקלים ואין
עולין להן לשנה אחרת והשניים יפלו לשקלי שנה שעברה
יש מי שאומר שהשקלים הראשוני שיפלו לשקלי
השנה הם השקלי שנגנבו בתחלה ואברו או נאנסו וחזרו
ויש מי שאומר שהשקלי הראשונים הן שהגיעו ליד הגזבר
תחלה הנותן חצי שקל לחבירו להוליכו לשולחני
לשקול אותו על ידו הלך ושקלו על ידי עצמו כדי שלא
ימשכנו אותו אם נתרמה התרום מעל השוקל שזה השוקל
ברשות הקדש הוא שכבר תרמו על העתיד לגבות ונמצא
זה הציל עצמו בממון ההקדש ונהנה בשקל הזה ואם לא
נתרמה התרומה לא מעל והוא חייב ליתן לחבירו חצי
שקל שנתן לו וכן הגוזל או הגונב חצי שקל ושקלו יצא
והוא חייב לשלם לבעלים שנים או להוסי חומש הנותן
מחצית השקל מן ההקדש ונתרמה תרומה ממנו כשיסתפקו
ממנה יתחייב במעילה ויצא ידי מחצית השקל נתנו ממעו
מעשר שני ואכל כנגדו בירושלם מדמי שביעי יאכל כנגדו
בקדושת שביעית היה של עיר הנדחת לא עשה כלום
המפריש שקלו וסבור שהוא חייב בו ונמצא שאינו
חייב לא קדש המפריש שנים ונמצא שאינו חייב לא אחד
אם בזה אחר זה האחרון לא קדש ואם בבת אחת
האחד שקלים והשני מותר שקלים הפריש שקלו ומת יפול
לנרבה הלוקח מעות בירו ואמר אלו לשקלי או
שהיה מלקט מעה מעה או פרוטה פרוט וכשהתחיל ללקט
אמר הריני מלקט מעות לשקלי אפילו לקט מלא כיס נותן
מהן חצי שקל שהוא חייב בו והשאר חולין שמותר השקלי
חולין מעות שנמצאו בין תיבה של שקלים לתיבה
של נרבה קרוב לשקלים יפלו לשקלים קרוב לנרבה יפלו
לנרבה מחצה על מחצה יפלו לנרבה מפני שהנרבה כולה
עולה לאישים והשקלים מסתפקין מהן לעולות ולדברים
אחרים וכן כל המעות הנמצאים בין כל תיבה
ותיבה יפלו לקרוב נמצאו מחצה למחצה אם בין עצים
ללבונה נמצאו יפלו ללבונה בין קנים לגוזלי עולה יפלו
לגוזלי עולה זה הכלל הולכין אחר הקרוב בכולן מחצה
למחצה להחמיר וכל המעות הנמצאות בהר הבית
חולין שאין הגזבר מוציא מעות מתרום הלשכה עד שהוא
מחללן על הבהמות שלוקח לקרבנות

פרק רביעי

תרומת הלשכה מה יעשׂ בה לוקחין ממנה תמידין של כל
יום והמוספין וכל קרבנות הצבור ונסכיהם והמלח שמולחי
בו כל הקרבנו וכן העצי אם לא הביאו עצים ולא נמצאו
אלא ברמים והקטרת ושכר עשייה ולחם הפני ושכר עושה
לחם הפנים והעמר ושתי הלחם ופרה ארומה ושעיר
המשתלח ולשון של זהורית שקושרין בין קרניו כל אלו באי
מתרומת הלשכה אבל פר העלם רבר של צבור
ושעירי עבודה זרה בתחלה גובין להן ואינן באין מתרום
הלשכה פרכות של היכל תחת בנין עשויות ואינן באין
מתרומת הלשכה אלא מקרשי ברק הבית אבל פרכות של
שערים באין מתרומת הלשכה המנורה וכלי שרת
מצותן שיבואו ממותר הנסכים ובהלכות כלי המקרש
והעוברין בו יתבאר מה הוא מותר הנסכים ואם לא היה
להן מותר נסכים יביאו מתרומת הלשכה בגרי כהונה בין
בגרי כהן גרול בין שאר בגרי הכהני שעוברין בהן במקר
הכל מתרומת הלשכה כל הבהמות הנמצאות
בירושלם או בחוצה לה בקרוב ממנה באות עולות כמו
שיתבא בפסולי המוקרשין נסכיהן באין מתרומת הלשכה

וכן גוי ששלח עולתו ממרינה אחרת ולא שלח עמה דמי
נסכים יביאו נסכיהם מתרומת הלשכה גר שמת
והניח זבחים אם יש לו נסכים קרבין משלו ואם לאו באין
מתרומת הלשכה כהן גרול שמת ולא מנו אחר תחתיו
מקריבין את החבתין מתרומת הלשכה מבקרי
מומין שבירושל ותלמידי חכמי המלמדי הלכות שחיטה
לכהנים והמלמרים להם הלכות קמיצה ונשים המגדלות
בניהן לפרה ארומה כולן נוטלין שכרן מתרומת הלשכה
וכמה הוא שכרן כמו שיפסקו להן בית רין בשנת
השמטה שהיא הפקר שוכרין בית רין שומרין שישמרו
מקצת ספיחין שצמחו כדי שיביאו מהן העומר ושתי הלח
שאין באים אלא מן החרש ואלו השומרין נוטלין שכרן
מתרומת הלשכה מי שהתנרב לשמור בחנם
אין שומעין לו משום בעלי זרוע שמא יבואו ויטלום מהן
לפיכך תיקנו להם חכמים שיטלו שכר מן הלשכה כדי
שיפרשו הכל מאותו מקום שאלו שומרין שם מגיהי
ספרים שבירושלם נוטלין שכרן מתרומת הלשכה דיינין
שרנין את הגזלנין בירושל נוטלין שכרן מתרומת הלשכה
וכמה היו נוטלים תשעים מנה בכל שנה ואם לא הספיקו
להן אעפ שלא רצו מוסיפין להן כדי צרכן הם ונשיהם
ובניהם ובני ביתן כבש היו בונין מהר הבית
להר המשחה שעליו מוציאין פרה ארומה וכן היו עושין
כבש שמוציאי עליו שעיר המשתלח ושניהם נעשין משירי
הלשכה וכן מזבח העולה וההיכל והעזרות נעשין משירי
הלשכה אמת המים שבירושלם וחומת ירושלם
וכל מגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה וגוי
שהתנרב מעות לרברים האלו או שהתנרב לעשות עמהן
בחנם אין מקבלין ממנו ואפילו גר תושב שנ לא לכם ולנו
לבנות בית לאלהינו ונאמר ולכם אין חלק וצרקה וזכרון
בירושלם מותר תרומת הלשכה וכן מותר שירי
הלשכה לוקחין בו זכרים ויקרבו כולן עולות שתנאי בית
רין הוא על כל המותרות שיקרבו עולת בהמה אבל לא
עולת העוף שאין בקרבנות הצבור עוף ואלו העולות
הבאי ממותר השקלים הם הנקראים קיץ למזבח
שקלים שלא הספיקו להן לכל קרבנות הצבור מוציאין את
הראוי להם מקרשי ברק הבית אבל אין ברק הבית מוצי
את הראוי לו מקרשי המזבח משיגיע ראש חרש
ניסן אין מקריבין קרבנות צבור אלא מתרומה חרשה ואם
לא באה החרשה לוקחים מן הישנה לפיכך אם הגיע ראש
חרש ניסן ויש עמהן בהמות לתמידי מתרומה ישנה פורין
אותן ויוצאין לחולין אעפ שהן תמימין ויפלו דמיהן
לתרומה ישנה שמקיצין בה את המזבח שתנאי בית רין
הוא על כל הבהמו שלוקחין לתמידין שאם לא יהיו צריכין
להן יצאו לחולין וכך היו עושין במותר הקטרת
משיגיע ראש חרש ניסן מחללין אותו על שכר האומנין
וחוזרין מעות השכר לקיץ המזבח ונוטלין האומנין מותר
הקטרת בשכרן וחוזרין ולוקחין את הקטרת מהן מתרומה
חרשה כדי להקריבה ממעות תרומה חרשה ואם אין להן
תרומה חרשה מקטירין אותה מתרומה ישנה

הלכות קידוש החדש

הוא מצו עשה אחת והיא לחשב ולירע ולקבו באי זה יום
תחלת כל חרש מחרשי השנה וביאור מצוה זו בפרקים אלו

פרק ראשון

חרשי השנה הם חרשי הלבנה שנ עולת חרש בחרשו ונא
החרש הזה לכם ראש חרשים כך אמרו חכמים הראה לו
הקבה למשה במראה הנבואה רמות לבנה ואמר לו כזה
ראה וקרש והשני שאנו מחשבין הם שני החמה שנ שמור
את חרש האביב וכמה יתרה שנת החמה על שנת
הלבנה קרוב מאחר עשר יום לפיכך כשיתקבץ מן התוספ
הזאת כמו שלשים יום או פחות מעט או יתר מעט מוסיפי
חרש אחר ועושין אותה השנה שלשה עשר חרש והיא

הנקראת שנה מעוברת שאי איפשר להיות השנה שנים עשר חרש וכך וכך ימים שנ׳ לחרשי השנה חרשים אתה מונה לשנה ואין אתה מונה ימים הלבנה נסתרת בכל חרש ואינה נראית כמו שני ימים או פחות או יתר כמו יום אחר קורם שתרבק בשמש בסוף החרש וכמו יום אחר אחר שתרבק בשמש ותראה במערב בערב ובליל שתראה בערב אחר שנסתרה הוא תחלת החרש ומונין אותו היום תשעה ועשרי יום ואם יראה הירח ליל שלשים יהיה יום שלשים ראש החרש ואם לא יראה יהיה ראש החרש יום אחר ושלשים ויהיה יום שלשים מחרש שעבר ואין נזקקין לירח בליל אחר ושלשים בין שנראה בין שלא נראה שאין לך חרש לבנה יתר על שלשים יום

חרש שיהיה תשעה ועשרי׳ ויראה ירח בליל שלשים נקרא חרש חסר ואם לא יראה הירח ויהיה החרש שעבר שלשי׳ יום נקר חרש מעובר ונקרא חרש מלא וירח שיראה בליל אחר ושלשים הוא הנקרא ירח שנראה בזמנו ואם נראה בליל אחר ושלשים ולא נראה בליל שלשים הוא הנקרא ירח שנראה בליל עבורו אין ראית הירח מסורה לכל אדם כמו שבת בראשי׳ שכל אחר מונה ששה ושובת בשביעי אלא לבית רין הרבר מסור ער שיקרשוהו בית רין ויקבעו אותו היום ראש חרש הוא שיהיה ראש חרש שנא׳ החרש הזה לכם ערות זו תהיה מסורה לכם בית רין מחשבין בחשבונות כדרך שמחשבים האיצטגנינין שיורעין מקומות הכוכבים ומהלכם וחוקרין ומרקרקין ער שירעו אם איפשר שיראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים או אי איפשר אם ירעו שאיפשר שיראה יושבין ומצפין לערים כל היום כולו שהוא יום ל׳ אם באו עדים ודרשום וחקרום כהלכה ונאמנו רבריהם מקרשין אותו ואם לא נראה ולא באו עדים משלימין שלשים ויהיה חרש מעובר

ואם ירעו בחשבון שאי איפשר שיראה אין יושבין יום שלשים ואין מצפין לערים ואם באו ערים יורעין בוראי שהן עירי שקר או שנראאת להם רמות לבנה מן העבים ואינה הלבנה הוראית מצות עשה מן התורה על בית רין שיחשבו וירעו אם יראה הירח או לא יראה ושירדשו את הערי׳ ער שיקרשו את החרש וישלחו ויוריעו שאר העם באי זה יום הוא ראש חרש כרי שירעו באי זה יום הן המוערות שנאמר אשר תקראו אותם מקראי קרש ונאמר ושמרת את החקה הזאת למוערה

אין מחשבין וקובעין חרשים ומעברין שנים אלא בארץ ישרא׳ שנ׳ כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלם ואם היה אדם גדול בחכמה ונסמך בארץ ישרא׳ ויצא לחוצה לארץ ולא הניח בארץ ישרא׳ כמותו הרי זה מחשב וקובע חרשים ומעבר שנים בחוצה לארץ ואם נורע לו שנעשה בארץ ישרא׳ אדם גרול כמותו ואין צריך לומר גרול ממנו הרי זה אסור לקבוע ולעבר בחוצה לארץ ואם עבר וקבע ועיבר לא עשה כלום

פרק שני

אין כשר לערות החרש אלא שני אנשים כשרין הראויים להעיר בכל רבר ורבר אבל נשים ועברים הרי הן כשאר פסולי ערות ואין מעידין אב ובנו שראו את הירח ילכו לבר להעיד לא מפני שעדות החרש כשרה בקרובים אלא שאם ימצא אחר מהן פסול מפני שהוא גזלן וכיוצא בו משאר הפסלנות יצטרף השני עם אחר ויעידו וכל הפסול לערות מרברי סופרים אעפ׳ שהוא כשר מן התורה פסול לערות החרש רין תורה שאין מרקרקין בערות החרש אפילו קרשו את החרש על פי ערים ונמצאו זוממין בערות זו הרי זה מקורש לפיכך היו בראשונה מקבלין ערות החרש מכל אדם מישראל שכל ישרא׳ בחזקת כשרות ער שיורע לך שזה פסול משקלקלו המינין והיו שוכרין אנשים להעיר שראו והם לא ראו התקינו שלא יקבלו בית רין ערות החרש אלא מערים שמכירין בית רין אותן שהן כשרים ושיהיו רורשין וחוקרי׳ בערות לפיכך אם לא יהיו בית רין יורעים את הערים שראו את הירח משלחין אנשי העיר שנראה בה עם הערים שראו ערים אחרים שמזכין אותן לבית רין ומוריעין אותן שאלו כשרים הם ואחר כך מקבלין מהם

בית רין מחשבין ברדכים שהאיצטגנינין מחשבין בהן ויודעים הלבנה כשתראה בחרש זה אם תהיה בצפון השמש או ברדומה ואם תהיה רחבה או קצרה ולהיכן יהיו ראשי קרניה נוטין וכשיבאו הערים להעיר בורקין אותם כיצר ראיתם אותה בצפון או ברדום להיכן היו קרניה נוטות כמה היתה גבוהה בראיית עיניכם וכמה היתה רחבה אם נמצאו רבריה מכווני׳ למה שנורע בחשבון מקבלין אותן ואם לא נמצאו רבריהם מכוונים אין מקבלין אותן אמרו הערים ראינוהו במים או בעבים או בעששי׳ או שראו מקצתו ברקיע או מקצתו בעבים או במים או בעששית אין זו ראיה ואין מקרשין על ראיה זאת אמר אחר ראיתיו גבוה בעיני כמו שתי קומות ואמר השני כמו שלש קומות היה גבוה מצטרפין אמר האחר כמו שלש קומות והשני אמר כמו חמש אין מצטרפין ומצטרף אחר מהן עם שני שיעיר כמותו או יהיה ביניהן קומה אחת אמרו ראינוהו בלא כונה

וכיון שהתבוננו בו ונתכוונו לראותו להעיר שוב לא ראינוהו אין זו ערות ואין מקרשין עליה שמא עבים נתקשרו ונראו כלבנה וכלו והלכו להן אמרו ערי׳ ראינוהו ביום תשעה ועשרי׳ שחרית במזרח קודם שתעלה השמש וראינוהו ערבית במערב בליל שלשים הרי אלו נאמנים ומקרשין על ראיה זו שהרי ראוהו בזמנו אבל הראיה שאמרו שראוהו בשחרי׳ אין נזקקין לה שאין אנו אחראין לראיית שחרית ובידוע שהעבים הם שנתקשרו ונראה להם כלבנה וכן אם ראוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה הרי אלו נאמני׳ שאין אנו אחראין אלא לראיית ליל ל׳ בלבד

כיצר מקבלין ערות החרש כל מי שראוי להעיר שראה את הירח בא לבר וב״ר מכניסין אותן כולן למקום אחר ועושין להם סעורות גרולות כרי שיהיו העם רגילין לבא וזוג שבא ראשון בורקין אותו ראשון בבריקות שאמרנו מכניסין את הגרול ושואלין אותו נמצאו רבריו מכוונין לחשבון מכניסין את חבירו נמצאו רבריהם מכווני׳ ערותן קיימת ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי רברים לא שצריכין להם אלא כרי שלא יצאו בפחי נפש כרי שיהיו רגילין לבוא ואחר כך אחר שתתקיים הערות ראש בית רין אומר מקורש וכל העם עונין אחריו מקורש מקור׳ ואין מקרשין את החרש אלא בשלשה ואין מחשבין אלא בשלשה ואין מקרשין אלא חרש שנראה בזמנו ואין מקרשין אלא ביום ואם קרשוהו בלילה אינו מקורש

אפי׳ ראוהו בית רין וכל ישרא׳ ולא אמרו בית רין מקורש ער שחשכה ליל אחר ושלשים או שנחקרו הערים ולא הספיקו בית רין לומר מקורש ער שחשכה ליל אחר ושלשי׳ אין מקרשין אותו ויהיה החרש מעובר ולא יהיה ראש חרש אלא יום אחר ושלשים אעפ׳ שנראאת בליל שלשי׳ שאין הראיה קובעת אלא בית רין שאמרו מקורש הן שקובעין

ראוהו בית רין עצמן בסוף יום תשעה ועשרים אם ערין לא יצא כוכב בליל שלשי׳ בית רין אומרי׳ מקורש מקורש שערין יום הוא ואם ראוהו בליל שלשים אחר שיצאו שני כוכבים למחר מושיבין שני ריינין אצל אחר מהן ויעירו השנים בפני השלשה ויקרשוהו השלשה בית רין שקרשו את החרש בין שוגגין בין מוטעין בין אנוסין הרי זה מקורש וחייבין הכל לתקן המוער׳ על היום שקרשו בו אעפ׳ שזה יורע שטעו חייב לסמוך עליהן שאין הרבר מסור אלא להם ומי שצוה לשמור המוערות הוא צוה לסמוך עליהן שנ׳ אשר תקראו אותם ן׳ וכולי׳

פרק שלישי

ערים שראו את החרש אם היה ביניהן ובין מקום שי׳ בו בית רין מהלך לילה ויום או פחות הולכין ומעירין וא׳

היה ביניה יתר על כן לא ילכו שאין עדותן אחר יום שלשי מועלת שכבר נתעבר החדש. עדים שראו את החדש הרי אלו הולכין לבית דין להעיד ואפילו היה שבת שנ׳ אשר תקראו אותם במועדם. וכל מקום שנ׳ מועד דוחה את השבת לפיכך אין מחללין אלא על ראש חדש ניסן ועל ראש חדש תשרי בלבד מפני תקנת המועדות ובזמן שבית המקדש קיים מחללין על כולן מפני קרבן מוסף שבכל ראש חדש וחדש שהוא דוחה את השבת.

כשם שמחללין העדים שראו את החדש את השבת כך מחללין עמהן העדים שמזכין אותן בבית דין אם לא היו בית דין מכירין את הרואים. ואפי׳ היה זה שמודיע אותן לבית דין עד אחד הרי זה הולך עמהן ומחלל מספק שמא ימצא אחר ויצטרף עמו. היה העד שראה את החדש בליל השבת חולה מרכיבין אותו על החמור ואפילו במטה ואם יש להן אורב בדרך לוקחין העדים בידן כלי זיין ואם היה דרך רחוקה לוקחים בידם מזונות. ואפי׳ ראהו גדול ונראה לכל לא יאמרו כשם שראינוהו אנחנו ראוהו אחרי׳ ואין אנו צריכין לחלל את השבת אלא כל מי שיראה החדש ויהיה ראוי להעיד ויהיה בינו ובין המקום שקבוע בו בית דין לילה ויום או פחות מצוה עליו לחלל את השבת ולילך ולהעיד. בראשונה היו מקבלין עדות החדש בכל יום שלשים פעם אחת נשתהו העדי׳ מלבוא עד בין הערבי׳ ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו אם יעשו עולה של בין הערבים שמא יבאו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד שלבין הערבים. עמדו בית דין והתקינו שלא יהיו מקבלין עדות החדש אלא עד המנחה כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערבי׳ ונסכיה׳ ואם הגיע מנחה ולא באו עדים עושי׳ תמיד שלבין הערבי׳ ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש ומקריבים מוסף למחר לפי שלא היו מקדשין אותו אחר מנחה.

משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו שיהו מקבלין עדות החדש כל היום כולו ואפילו באו עדי׳ יום שלשי׳ בסוף היו׳ סמוך לשקיעת החמה מקבלין עדותן ומקדשין יום שלשים בלבד. כשמעברין בית דין את החדש מפני שלא באו עדים כל יום שלשים היו עולין למקום מוכן ועושין בו סעודה ביום אחד ושלשים שהוא ראש חדש ואין עולין לשם בלילה אלא בנשף קודם עלות השמש ואין עולין לסעודה זו פחות מעשרה ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטני׳ ואוכלין בעת הסעודה וזו היא סעודת מצוה של עיבור החדש האמורה בכל מקום. בראשונה כשהיו בית דין מקדשין את החדש היו משיאין משואות בראשי ההרים כדי שידעו הרחוקים. משקלקלו הכותים שהיו משיאין משואות כדי להטעות את העם התקינו שיהו שלוחים יוצאין ומודיעין לרבים ושלוחים אלו אינן מחללין לא את יום טוב ולא את יום הכפורים. ואין צריך לומר שבת שאין מחללין את השבת לקיימו אלא לקדשו בלבד.

על ששה חדשים היו שלוחים יוצאין על ניסן מפני הפסח ועל אב מפני התענית. ועל אלול מפני ראש השנה. כדי שישבו מצפין ביום שלשים לאלול אם נודע להם שקדשו בית דין יום שלשים נוהגין אותו היום קדש בלבד. ואם לא נודע להן נוהגין יום שלשים קדש ויום אחד ושלשי׳ קדש עד שיבואו להם שלוחי תשרי ועל תשרי מפני תקנת המועדות ועל כסליו מפני חנכה. ועל אדר מפני הפורים. ובזמן שבית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן. שלוחי ניסן ושלוחי תשרי אין יוצאין אלא ביום ראש חדש אחר שתעלה השמש עד שישמעו מפי בית דין מקודש. ואם קדשו בית דין בסוף יום תשעה ועשרים כמו שאמרנו. ושמעו מפי בית דין מקודש יוצאים מבערב ושלוחי שאר הששה חדשים יש להם לצאת מבערב אחר שנראה הירח אעפ׳ שעדיין לא קדשו בית דין את החדש הואיל ונראה החדש יצאו שהרי למחר בודאי מקדשין אותו בית דין. כל מקום

שהיו השלוחין מגיעין היו עושין את המועדות יום טוב אחד ככתוב בתורה. ובמקומות הרחוקים שאין השלוחים מגיעין אליהם היו עושין שני ימים מפני הספק לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית דין את החדש אי זה יום הוא. יש מקומות שהיו מגיעין אליהם שלוחי ניסן ולא היו מגיעין להן שלוחי תשרי. ומן הדין היה שיעשו פסח יום טוב אחד שהרי הגיעו להן שלוחין וידעו באי זה יום נקבע ראש חדש. ויעשו יט׳ של חג הסוכות שני ימים שהרי לא הגיעו אליהן השלוחין וכדי שלא לחלוק במועדות התקינו חכמים. שכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שם עושין שני ימים אפילו יום טוב של עצרת וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי שני ימים. ששלוחי תשרי אינן מהלכין באחד בתשרי מפני שהוא יום טו׳ ולא בעשירי בו מפני שהוא יום הכפורים. אין השלוחין צריכין להיותן שנים אלא אפיל׳ אחד נאמן ולא שליח בלבד אלא אפילו׳ תגר משאר העם שבא כדרכו ואמר אני שמעתי מפי בית דין שקדשו את החדש ביום פלוני נאמן ומתקני׳ את המועדות על פיו שדבר זה דבר העשוי להגלות הוא ועד אחד כשר נאמן עליו.

בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים והשכימו בנשף ועברו את החדש כמו שבארנו בפרק זה. ואחר ארבעה או חמשה ימים באו עדים רחוקים והעידו שראו את החדש בזמנו שהוא ליל שלשי׳ ואפי׳ באו בסוף החדש מאיימין עליהן איום גדול ומטריפי׳ אותם בשאלו ומטריחי׳ עליהן בבדיקות ומדקדקין בעדותם ומשתדלין בית דין שלא יקדשו חדש זה הואיל ויצא שמו מעובר. ואם עמדו העדים בעדותן ונמצאת מכוונת והרי העדים אנשי׳ ידועים ונבוני׳ ונחקרה העדות כראוי מקדשין אותו וחוזרי׳ ומונין לאותו החדש מיום שלשי הואיל ונראה הירח בלילו. ואם הוצרכו בית דין להניח חדש זה מעובר כשהיתה זה קודם שיבאו העדי׳ אלו מניחין וזה הוא שאמרו מעברין את החדש לצורך. ויש מן החכמים הגדולים מי שחולק בדבר זה ואומ׳ לעול׳ אין מעברין את החדש לצור׳ הואיל ובאו עדים מקדשין ואין מאיימין עליהן. יראה לי שאין מחלוקת החכמים בדבר זה. אלא בשאר החדשים חוץ מן ניסן ותשרי. או בעידי ניסן ותשרי שבאו אחר שעברו הרגלי׳ שכבר נעשה מה שנעשה ועבר זמן הקרבנו׳ וזמן המועדות. אבל אם באו העדים בניסן ותשרי קודם חצי החדש מקבלין עדותן ואין מאיימין עליהן כלל שאין מאיימין על העדים שהעידו על החדש שראוהו בזמנו כדי לעברו. אבל מאיימין על עדים שנתקלקלה עדותן והרי הדבר נוטה שלא תתקיים העדות ויתעבר החדש. מאיימין עליהן כדי שתתקיים העדות ויתקיי׳ החדש בזמנו וכן אם באו עדים להזים את העדים שראוהו בזמנו קודם שיקדשוהו בית דין הרי אלו מאיימין על המזימין עד שלא תתקיים ההזמה ויתקדש החדש בזמנו.

פרק רביעי

שנה מעוברת היא שנה שמוסיפין בה חדש ואין מוסיפין לעולם אלא אדר ועושין אותה שנה שני אדרין אדר ראשון ואדר שני ומפני מה מוסיפין חדש זה מפני זמן האבי׳ כדי שיהא הפסח באותו זמן שנ׳ שמור את חדש האביב שיהי׳ חדש זה בזמן האביב ולולי הוספת החדש הזה הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים. על שלשה סימנין מעברין את השנה על התקופה ועל האביב ועל פירות האילן. כיצד בית דין מחשבין ויודעין אם תהי׳ תקופת ניסן בששה עשר בניסן או אחר זמן זה. מעברין אותה השנה ויעשו אותו ניסן אדר שני כדי שיהיה הפסח בזמן האביב ועל סימן זה סומכין ומעברין. ואין חוששין לסימן אחר. וכן אם ראו בית דין שעדיין לא הגיע האביב אלא עדיין אפל הוא ולא צמחו פירות האילן שדרכן לצמוח בזמן הפסח סומכין על שני סימנין אלו ומעברי׳ את השנה ואעפ׳ שהתקופה קודם לששה עשר בניסן. הרי הן

מעברין כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עומר
התנופה בששה עשר בניסן וכדי שיהיו הפירות צומחין
כדרך כל זמן האביב ועל שלש ארצות
היו סומכין באביב על ארץ יהודה ועל עבר הירדן
ועל הגליל ואם הגיע האביב בשתי ארצות מאלו
ובאחת לא הגיע אין מעברין ואם הגיע באחת מהן ולא
הגיע בשתים מעברין אם עדיין לא צמחו פירות האילן
ואלו הן הדברים שהן העיקר שמעברין בשבילן כדי להיות
השנים שני החמה ויש שם דברים אחרים
שהיו בית דין מעברין בשבילן מפני הצורך ואלו הן מפני
הדרכים שאינן מתוקנין ואין העם יכולין לעלות מעברין
את השנה עד שיפסקו הגשמים ויתקנו הדרכים ומפני
הגשרים שנהרסו ונמצאו הנהרות מפסיקין ומונעין את
העם ומסתכנין בעצמן ומתים מעברין את השנה עד
שיתקנו הגשרים ומפני תנורי פסחים שאבדו בגשמי ואין
להם מקום לצלות את פסחיהם מעברין את השנה עד
שיבנו התנורי וייבשו ומפני גליות ישרא׳ שנעקרו ממקומן
ועדיין לא הגיעו לירושלם מעברין את השנה כדי שיהיה
להן פנאי להגיע אבל אין מעברין השנה לא מפני השלג
ולא מפני הצנה ולא מפני גליות ישרא׳ שעדיין לא נעקרו
ממקומן ולא מפני הטומאה כגון שהיו רוב הקהל או רוב
הכהנים טמאים אין מעברין את השנה כדי שיהיה להם
פנאי לטהר ויעשו בטהרה לא יעשו בטומאה ואם עברו
את השנה מפני הטומאה הרי זו מעוברת
יש דברים שאין מעברין בשבילן כלל אבל עושין אותן
סער לשנה שצריכה עיבור מפני התקופה או מפני האביב
ופירות האילן ואלו הן מפני הגדיים והטלאים שעדיין לא
נולדו או שהן מעט ומפני הגוזלות שלא פרחו אין מעברין
בשביל אלו כדי שיהיו הגדיים והטלאים מצויין לפסחים
והגוזלות מצויים לראייה או למי שנתחייב בקרבן העוף
אבל עושין אותן סער לשנה כיצד עושין אותה
סער לשנה אומרין שנה זו צריכה עיבור מפני התקופה
שמשכה או מפני האביב ופירות האילן שלא הגיעו ועוד
שהגדיים קטנים והגוזלות רכים אין מעברין את
השנה אלא במזומנין לה כיצד יאמר ראש בית דין הגדול
לפלוני ופלוני מן הסנהדרין היו מזומנין למקו׳ פלו׳ שנחשב
ונראה ונדע אם שנה זו צריכה עיבור או אינה צריכה
ואותן שזומנו בלבד הן שמעברין אותה ובכמה מעברין
אותה מתחילין בשלשה דיינין מכלל סנהדרי גדולה ממי
שסמכו אותן אמרו שנים לא נשב ולא נראה אם צריכה
עיבור אם לאו ואחד אם נשב ונבדוק בטל יחיד במיעוטו
אמרו שנים נשב ונראה ואחד אומר לא נשב מוסיפין עוד
שני מן המזומנים ונושאים ונותנין בדבר שנים אומרין
צריכה עיבור ושלשה אומרין אינה צריכה בטלו שנים
במיעוטן שלשה אומרין צריכה עיבור ושנים אומרין אינה
צריכה עיבו׳ מוסיפין שני מן המזומנין לה ונושאין ונותני
וגומרין בשבעה אם גמרו כולם לעבר או שלא לעבר עושי
כמו שגמרו ואם נחלקו הולכים אחר הרוב בין לעבר בין
שלא לעבר וצריך שיהא ראש בית דין הגדול שהוא ראש
ישיבה של שבעים ואחד מכלל השבעה ואם גמרו בשלשה
לעבר הרי זו מעוברת והוא שיהא הנשיא עמהן או שירצה
ובעיבור השנה מתחילין מן הצד ולקידוש החדש מתחילי׳
מן הגדול אין מושיבין לעבור השנה לא מלך
ולא כהן גדול מלך מפני חיילותיו ומלחמותיו שמא דעתו
נוטה בשבילן לעבר או שלא לעבר וכהן גדול מפני הצנה
שמא לא תהיה דעתו נוטה לעבר כדי שלא יבא תשרי
בימי הקור והוא טובל ביום הכפורים חמש טבילות
היה ראש בי׳ דין הגדול והוא הנקרא נשיא בדרך רחוקה
אין מעברין אותה אלא על תנאי אם ירצה הנשיא בא ורצה
הרי זו מעוברת לא רצה אינה מעוברת ואין מעברין את
השנה אלא בארץ יהודה שהשכינ׳ בתוכה שנ׳ לשכנו תדרשו
ואם עברוה בגליל מעוברת ואין מעברין אלא ביום ואם
עיברוה בלילה אינה מעוברת יש לבית דין לחשב
ולקבוע ולידע אי זו שנה תהיה מעוברת בכל עת שירצה
אפילו כמה שנים אבל אין אומרין שנה פלונית מעוברת
אלא אחר ראש השנה הוא שאומר שנה זו מעוברת ודבר
זה מפני הדחק אבל שלא בשעת הדחק אין מודיעין שהיא
מעוברת אלא באדר הוא שאומר שנה זו מעוברת וחדש
הבא אינו ניסן אלא אדר שני אמרו לפני ראש השנה שנה
זו שתיכנס מעוברת אינה מעוברת באמירה זו
הגיע יום שלשים באדר ולא עברו עדיין השנה לא יעברו
אותה כלל שאותו היום ראוי להיות ראש חדש ניסן
ומשיכנס ניסן ולא עברו אינן יכולין לעבר ואם עברוה
ביום שלשים של אדר הרי זו מעוברת באו עדים אחר
שעיברו והעידו על הירח הרי אלו מקדשין את החדש ביום
שלשים ויהיה ראש חדש אדר שני ואילו קידשוהו קודם
שיעברו את השנה שוב לא היו מעברין שאין מעברי׳ בניסן
אין מעברין את השנה בשנת רעבון
שהכל רצים לבית הגרנות לאכול ולחיות ואי איפשר להוסי׳
להן זמן לאסור החדש ואין מעברין בשביעית שיד הכל
שולטת על הספיחין ולא ימצאו לקרב העומר ושתי
הלחם ורגילין היו לעבר בערב שביעית יראה
לי שזה שאמרו חכמים אין מעברין בשנת רעבון ובשביעי׳
שלא יעברו בהם מפני הצורך אבל אם היתה השנה
הראויה להתעבר מפני התקופה או מפני האביב ופירות
האילן מעברין לעולם בכל זמן כשמעברין בית דין
את השנה כותבין אגרות לכל המקומות הרחוקי׳ ומודיעי׳
אותם שעיברוה ומפני מה עיברו׳ ועל לשון הנשיא נכתבו
ואומר להן יודע לכם שהסכמתי אני וחבריי והוספנו על
שנה זו כך וכך רצו תשעה ועשרים יום רצו שלשים יום
שחדש העיבור הרשות לבית דין להוכיפו מלא או חסר
לאנשים הרחוקים שמודיעין אותם אבל הם לפי הראיה
הם עושים אם מלא אם חסר

פרק חמישי

כל שאמרנו מקביעות ראש חדש על הראיה ועבור השנה
מפני הזמן או מפני הצורך אין עושין אותו אלא סנהדרין
שבארץ ישרא׳ או בי׳ דין הסמוכין בארץ ישרא׳ שנתנו להן
הסנהדרין רשו׳ שכך נאמ׳ למשה ולאהרן החדש הזה לכם
ראש חדשים ומפי השמועה למדו איש מאיש ממשה
רבינו שכך הוא פירוש הדבר עדות זו תהיה מסורה לכם
וכל העומד אחריכם במקומם אבל בזמן שאין שם סנהדרין
בארץ ישרא׳ אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא
בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום ודבר זה הלכה למשה
מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי הראיה
ובזמן שאין שם סנהדרין קובעים על חשבון זה שאנו
מחשבין בו היום ואין נזקקין לראיה אלא פעמים שיהיה יום
שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראייה
או קודם לו ביום או אחריו ביום וזה שיהיה
לאחר לראייה ביום פלא הוא ובארצות שהן למערב ארץ
ישרא׳ ומאימתי התחילו כל ישרא׳ לחשב בחשבון
זה מסוף חכמי תלמוד בעת שחרבה ארץ ישרא׳ ולא נשאר
שם בית דין קבוע אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי
תלמוד עד ימי אביי ורבא על קביעת ארץ ישרא׳ היו
סומכין כשהיתה סנהדרין קיימת והיו קובעין על
הראייה היו בני ארץ ישרא׳ וכל המקומות שמגיעין אליהן
שלוחי תשרי עושין ימים טובים יום אחד בלבד ושאר
המקומות הרחוקות שאין שלוחי תשרי מגיעין אליהם היו
עושים שני ימים מספק לפי שלא היו יודעין יום שקבעו
בו בני ארץ ישרא׳ את החדש בזמן הזה שאין שם
סנהדרין ובית דין של ארץ ישרא׳ קובעין על חשבון זה
היה מן הדין שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד
בלבד אפילו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ כמו בני
ארץ ישרא׳ שהכל על חשבון אחד סומכין וקובעין אבל
תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם
לפיכך כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין

אליו כשהיו השלוחין יוצאין יעשו שני ימים ואפילו בזמן הזה כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישרא׳ קובעין על הראיה ובני ארץ ישרא׳ בזמן הזה עושין יום אחד כמנהגן שמעולם לא עשו שני ימים נמצא יום טו׳ שני שאנו עושין בגליות בזמן הזה מדברי סופרים שתקנו דבר זה

יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראיי׳ היו רוב בני ארץ ישרא׳ עושין אותו שני ימים מספק לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בי׳ דין את החדש שאין השלוחי׳ יוצאין ביום טוב ולא עוד אלא אפי׳ בירושלם עצמה שהוא מקום בית דין פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים שאם לא באו העדים כל יום שלשים נוהגין היו באותו היום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש והואיל והיו עושין אותו שני ימים ואפי׳ בזמן הרא׳ התקינו שיהו עושין אפילו בני ארץ ישרא׳ אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעין על החשבון הנה למדת שאפילו יום טוב שיני של ראש השנה בזמן הזה מדברי סופרים אין עשיית יום טוב אחד תלויה בקריבת המקום כיצד אם יהיה מקום בינו ובין ירושלם מהלך חמשה ימים או פחות שבודאי אפשר שיגיעו להן שלוחין אין אומרין שאנשי מקום זה עושים יום טוב אחד שמי יאמ׳ לנו שהיו השלוחי׳ יוצאין למקום זה שמא לא היו שלוחים יוצאים למקום זה מפני שלא היו שם ישר׳ ואחר שחזרו לקבוע על החשבון ישבו שם ישראלים שהן חייבים לעשות שני ימים או מפני שהיה חירום בדרך כדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי משנה או מפני שהיו הגוים מונעין את השלוחין לעבור ביניהן ואילו היה הדבר תלוי בקריבת המקום היו כל בני מצרים עושין יום אחד שהרי אפשר שיגיעו להם שלוחי תשרי שאין בין ירושלם ומצרים על דרך אשקלון אלא מהלך שמונה ימים או פחות וכן רוב סוריא הא למדת שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב

נמצא עיקר דבר זה על דרך זו כך הוא כל מקום שיש בינו ובין ירושלם מהלך יתר על עשרה ימי׳ במודים עושין שני ימים לעולם כמנהגם מקודם שאין שלוחי כל תשרי ותשרי מגיעין אלא למקום שבינו ובין ירושלם מהלך עשרה ימים או פחות וכל מקום שבינו לבי׳ ירושלם מהלך עשרה ימים בשוה או פחות שאיפש שיהיו שלוחין מגיעין אליו רואים אם אותו המקום מארץ ישראל שהיו בה ישר׳ בשעת הראייה בכבוש שני כגון אושא ושפרעם ולוד ויבנה ונוב וטבריה וכיוצא בהן עושין יום אחד בלבד ואם אותו המקום מסוריא כגון צור ודמשק ואשקלון וכיוצא בהן או מחוצה לארץ כגון מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן או מחוצה עושין כמנהג אבותיהן שביריהן אם יום אחד יום אחד ואם שני ימים שני ימים

מקום שבינו ובין ירושלם עשרה ימים או פחות מעשרה והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג או שהוא עיר שנתחרשה במדבר ארץ ישרא׳ או מקום ששכנו בו ישרא׳ עתה עושין שני ימים כמנהג רוב העולם וכל יום טוב שני מדברי סופרים ואפילו יום טוב שני של ראש השנה שהכל עושין אותו בזמן הזה זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו ואומרין שראש חדש יום פלוני ויום טוב ביום פלוני לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין שאין מעברין שני׳ וקובעין חדשים בחוצה לארץ ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישרא׳ וקביעתם וזה שאנו מחשבין לגלות הדבר בלבד הוא כיון שאנו יודעין שעל חשבון זה הן סומכין אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל אי זה יום הוא וקביעת בני ארץ ישרא׳ אותו הוא שיהיה ראש חדש או יום טוב לא מפני חשבון שאנו מחשבין

פרק ששי

בזמן שעושין על הראיי׳ היו מחשבין ויודעין שע׳ שיתקבץ בו הירח עם החמ׳ בדקדו׳ הרבה כדרך שהאיצטגנינין עושין כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה ותחלת אותו החשבון הוא החשבון שמחשבין אותו בקירוב ויודעין שעת קיבוצן בלא דקדו׳ אלא במהלכם האמצעי הוא הנקרא מולד ועיקרי החשבון שמחשבין בזמן שאין שם בית דין שיקבעו בו על הראיה והוא חשבון שאנו מחשבין היום הוא הנקרא עיבור אלו הן היום והלילה ארבע ועשרים שעות בכל זמן שתים עשרה ביום ושתים עשרה בלילה והשעה מחולקת לאלף ושמנים חלקים ולמה חלקו השעה למניין זה לפי שמנין זה יש בו חצי ורביע ושמין ושליש ושתות ותשע וחומש ועישו׳ והרבה חלקי׳ יש לכל או׳ השמו׳

משיתקבץ הירח והחמה לפי חשבון זה עד שיתקבצו פעם שניה במהלכם האמצעי תשעה ועשרים יום ושתים עשרה שעות מיום שלשים מתחלת לילו ושבע מאות שלשה ותשעים חלקים משעת שלש עשרה וזה הוא הזמן שבין כל מולד ומולד וזה הוא חדשה של לבנה

שנה של לבנה אם תהיה שנים עשר חדש מחדשי׳ אלו יהיה כללה שלש מאות יום וארבעה וחמשים יום ושמונה שעות ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים ואם תהיה מעוברת ותהיה השנה שלשה עשר חדש יהיה כללה שלש מאות שלשה ושמונים יום ואחד ועשרים שעות וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים ושנת החמה היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות נמצא תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ור״ד חלקים כשתשליך ימי חדש הלבנה שבעה שבעה שהן ימי השבו׳ ישאר יום אחד ושתים עשרה שעות ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים סימן להם א״יב תשצג וזו היא שארית חדש הלבנה וכן כשתשליך ימי שנת הלבנה שבעה שבעה אם שנה פשוטה היא ישאר ממנה ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות וששה ושבעי׳ חלקים סימן לה ד״ח תתעו׳ וזו היא שארית שנה פשוטה ואם שנה מעובר׳ היא תהיה שאריתה חמשה ימים ואחת ועשרים שעות וחמש מאות תשעה ושמונים חלקים סימן להם ה״כא תקפט כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים ותוסיף עליו א״יב תשצג יצא מולד שאחריו ותדע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו שעה ובכמה חלקי׳ יהיה כיצד הרי שהיה מולד ניסן באחד בשבת בחמש שעות ביום ומאה ושבעה חלקים סימן להם אהקז כשתוסיף עליו שארית חדש הלבנה והוא א״יב תשצג יצא מולד אייר בליל שלישי חמש שעות בליל ותשע מאו׳ חלקים סימן להם ג״ה תתק ועל דרך זו עד סוף העולם חדש אחר חדש

וכן כשיהיה עמך ידוע מולד שנה זו ותוסיף שאריתה על ימי המולד אם פשוטה היא שארי׳ הפשוטה ואם מעוברת היא שארית המעוברת יצא לך מולד שנה של אחריה וכן שנה אחר שנה עד סוף העולם והמולד הראשון שממנו תתחיל הוא מולד שהיה בשנה הראשונה של יצירה והוא היה בליל שני חמש שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקי׳ סימן להם לבהר״ד וממנו הוא תחלת החשבון בכל החשבונות האלו שתדע מהן המולד כשתוסיף שארית עם שארית כשיתקבץ מן החלקים אלף ושמנים תשלים שעה אחת ותוסיף אותה למנין השעות וכשיתקבץ מן השעות ארבעה ועשרים תשלים יום ותוסיף ממנו למניין הימים וכשיתקבץ מן הימים יתר על שבעה תשליך שבעה מן המניין ותניח השאר שאין אנו מחשבין לידע מניין הימי׳ אלא לידע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו שעה ואי זה חלק יהיה המולד כל תשע עשרה שנה שיהיו מהן שבע שנים מעוברות ושתים עשרה פשוטות נקרא מחזור ולמה סמכנו על מנין זה שבזמן שאתה מקבץ מנין ימי שתים עשרה שנה פשוטות ושבע מעוברו׳ ושעותיהן וחלקיהן ותשלים כל אלף ושמנים חלקים שעה וכל ארבע ועשרי׳ שעות יום ותוסיף למניין הימים תמצא הכל תשע עשרה שנה משני החמה שכל שנה מהן שלש מאות וחמשה וששים יום ושש שעות בשוה ולא ישאר ממניין ימי החמה בכל תשע עשרה שנה חוץ משע

אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה   חלקים סימן להם
אתפה   נמצא במחזור שהוא בזה החדשים כולם
חדשי הלבנה והשנים שני החמה והשבע שנים המעוברות
שבכל מחזור ומחזור לפי חשבון זה הם שנה שלישית מן
המחזור וששית ושמינית ושנת אחת עשרה ושנת ארבע
עשרה ושנת שבע עשרה ושנת תשע עשרה
כשתקבץ שארית כל שנה משתים עשרה שנה הפשוטות
שהיא דח תתעו   ושארית כל שנה משבע שנים המעוברו
שהיא הכא תקפט ותשליך הכל שבעה שבעה ישאר שני
ימים ושש עשרה שעות וחמש מאות וחמשה ותשעי חלקי
סימן להם ביו תקצה וזה הוא שארית המחזור   כשיהית
לך ידוע מולד תחלת מחזור ותוסיף עליו ביו תקצה   יצא
לך תחלת המחזור שאחריו כן   וכן מולד כל מחזור
ומחזור עד סוף העולם וכבר אמרנו שמולד תחלת המחזו
הראשון היה לבה רד   ומולד השנה הוא מולד תשרי
של אותה השנה   ובדרך הזאת תדע מולד
כל שנה שתרצה   ומולד כל חדש וחדש שתרצה
משנים שעברו או משנים שעתידים לבוא כיצד תקח שני
יצירה שעברו וגמרו ותעשה אותם מחזורין של תשע עשר
שנה תשע עשרה שנה עד תשרי של אותה השנה   ותדע
מנין המחזורין שעברו ומנין השנים שעברו ממחזור שעדי
לא נשלם ותקח לכל מחזור ומחזור ביו תקצה   ולכל
שנה ושנה פשוטה משני המחזור שלא נשלם דח תת עו
ולכל שנה מעוברת הכא תקפט   ותקבץ הכל ותשלים
החלקים שעות ותשלים השעות ימים   והימים תשליכם
שבעה שבעה והנשאר מן הימים ומן השעות והחלקי הוא
מולד שנה הבאה שתרצה לידע מולדה   מולד השנה
שיצא בחשבון זה הוא מולד ראש חדש תשרי   וכשתוסיף
עליו איב תשצג יצא מולד מרחשון   וכשתוסי על מרחשון
איב תשצג יצא מולד כסליו   וכן לכל חדש וחדש זה
אחר זה עד סוף העולם

פרק שביעי

אין קובעין לעולם ראש חדש תשרי   לפי חשבון זה לא
באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת   סימן
להם ארו   לא כשיהיה מולד תשרי באחד משלשה ימים
האלו קובעין ראש חדש ביום של אחריו   כיצד הרי
שהיה המולד באחד בשבת קובעין ראש חדש תשרי יום
שני ואם היה המולד ברביעי   קובעין ראש חדש יום ה
ואם היה המולד בששי קובעין ראש חדש בשביעי וכן אם
יהיה המולד בחצי היום או למעלה מחצי היום   קובעין
ראש חדש ביום של אחריו   כיצד הרי שהיה המולד ביום
שני בו שעו ביום או יתר על שש שעו קובעין ראש חדש
בשלישי ואם יהיה המולד קודם חצי היום   אפילו בחלק
אחד קובעין ראש החדש באותו יום המולד עצמו   והוא
שלא יהיה אותו היום מימי ארו   כשיהיה המולד
בחצי היום או אחר חצות וידחה ליום של אחריו   אם
יהיה יום של אחריו מימי ארו הרי זה נדחה לשל אחריו
ויהיה ראש החדש קבוע בשלישי מיום המולד   כיצד
הרי שהיה המולד בשבת בחצות סימן זיח   קובעין ראש
החדש בשנה שמולדה כזה בשיני בשב וכן אם היה המול
בשלישי בחצות   או אחר חצות קובעין ראש החדש
בחמישי בשבת   מולד תשרי שיצא בחשבון זה
בליל שלישי בתשע שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקי
משעה עשירית סימנה גטרד   או יתר על זה אם היתה
שנה פשוטה דוחין את ראש החדש   ואין קובעים אותו
בשלישי בשנה זו לא בחמישי בשבת   וכן אם יצא
מולד תשרי ביום שיני בשלש שעות ביום   וחמש מאות
ושמוני ותשעה חלקים משנה רביעית סימנה בגש תקפט
או יתר על כן אם היתה אותה השנה   מוצאי המעוברת
שהיתה השנה הסמוכה לה שעברה מעוברת   אין קובעין
ראש החדש בשני בשנה זו לא בשלישי   היה מולד
השנה הפשוטה   שאמרנו שתדחה לחמישי פחות חלק
אחד כגון שיצא סימנה גטרג או פחות מזה קובעין אותה
בשלישי   וכן אם היה מולד מוצאי העיבור ביום ב
פחות חלק כגון שהיה סימנה בגש תקפח   או פחות מזה
קובעין אותה בשני נמצא דרך קביעת ראש חדש תשרי
לפי חשבון זה כך הוא   תחשוב ותדע המולד באי
זה יום יהיה ובכמה שעות מן היום או מן הלילה   ובכמה
חלקים מן השעה ויום המולד הוא יום הקביעה לעולם לא
אם כן היה באחד בשבת או ברביעי או בערב שבת   או
אם היה המולד בחצות היום או אחר חצות   או אם היה
במאתים וארבעה חלקים משעה עשירית מליל שלישי או
יתר על זה והיתה שנה פשוטה   או שהיה המולד בחמש
מאות ותשעה ושמונים חלקים משעה רביעית מיום שני
והיתה השנה פשוטה שאחר המעוברת שאם יארע באחד
מארבעה דברים האלו אין קובעין ביום המולד אלא ביום
שלאחריו או שלאחר אחריו כדרך שבארנו ומפני מה אין
קובעין בחשבון זה בימי ארו לפי חשבון הזה הוא לקיבוץ
הירח והשמש בהלוכם האמצעי לא במקומם האמתי כמו
שהודענו לפיכך עשו יום קביעה ויום דחייה כדי לפגוע
ביום קיבוץ האמתי כיצד בשלישי קובעין ברביעי דוחין
בחמישי קובעין בששי דוחין בשבת קובעין באחד בשבת
דוחין בשני קובעין   ועיקר שאר הארבע דחיות
לו הוא זה העיקר שאמרנו שהחשבון הזה במהלך אמצעי
וראיה לדבר שהמולד יהיה בליל שלישי   וידחה לחמישי
פעמי רבות לא יראה ירח בליל חמישי   ולא בליל ששי
מכלל שלא נתקבצו השמ והירח קבוץ אמתי לא בחמישי

פרק שמיני

חדשה של לבנה תשעה ועשרים יום ומחצה ותשצג חלקי
כמו שבארנו ואי איפשר לומר שראש החדש יהיה במקצת
היום עד שיהיה מקצת היום מחדש שעבר ומקצתו מהבא
שנ עד חדש ימים מפי השמועה למדו שימים אתה מחשב
לחדש ואי אתה מחשב שעות   לפיכך עושין חדשי
הלבנה מהם חדש חסר ומהם חדש מלא חדש חסר תשעה
ועשרים יום בלבד   ואעפ שחדשה של לבנה יתר על זה
בשעות וחדש מלא משלשים יום ואעפ שחדשה של לבנת
פחו מזה בשעו כדי שלא לחשב שעו בחדש לא ימי שלמי
לו היה חדשה של לבנה תשעה ועשרים יום ומחצה בלבד
היו כל השנים חדש מלא וחדש חסר והיו ימי שנת הלבנה
שלש מאות ארבעה וחמשים   ששה חדשים חסרים וששה
חדשים   מלאים אבל מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש
יתר על חצי היום יתקבץ מהן שעות וימים   עד שיהיו
מקצת השנים חדשים חסרים יתר על המלאים   ובמקצת
השנים חדשים מלאים יתר על החסרים   יום שלשים
לעולם עושין אותו ראש חדש בחשבון זה אם היה החדש
שעבר חסר יהיה יום שלשים ראש חדש הבא   ואם יהיה
החדש שעבר מלא יהיה יום שלשים ראש חדש   הואיל
ומקצתו ראש חדש   ויהיה תשלום החדש המלא שעבר
ויהיה יום אחד ושלשים ראש חדש הבא וממנו הוא המני
והוא יום הקביעה   ולפיכך עושין ראשי חדשים בחשבון
זה חדש אחד יום אחד בלבד וחדש אחד שני ימים
סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון זה כך הוא
תשרי לעולם מלא וטבת לעולם חסר ומטבת
ואילך אחד מלא ואחד חסר על הסדר   כיצד טבת חסר
שבט מלא אדר חסר ניסן מלא אייר חסר סיון מלא תמוז
חסר   אב מלא אלול חסר ובשנה המעוברת אדר ראשון
מלא ואדר שני חסר   נשארו שני החדשים שהן
מרחשון וכסליו פעמים יהיו שניהם מלאים   ופעמים יהיו
שניהם חסרים ופעמים יהיה מרחשון חסר   וכסליו מלא
ושנה שיהיה בה שני חדשים אילו מלאים   היא שנקראו
חדשיה שלימים ושנה שיהיו בה   שני חדשים לו חסרים
נקראו חדשית חסרין   ושנה שיהיה בה מרחשון חסר
וכסליו מלא נקראו חדשיה כסדרן   דרך ידיעת
השנה אם חדשיה מלאים או חסרים או כסדרן לפי חשבו

זה כך הוא תדע תחלה יום שנקבע בו ראש השנה שתרצה לידע סדור חדשיה כמו שבארנו בפרק שביעי ותדע יום שיקבע בו ראש השנה של אחריה ותחשב מנין הימים שביניה חוץ מיום הקביעה של זו וש לזו אם תמצא ביניהן שני ימים יהיו חדשי השנה חסרין ואם תמצ ביניה שלשה ימים יהיו כסדרן ואם תמצא ביניהם ד ימים יהיו חדשי השנה שלימים ברא בשהיתה השנה שתרצה לידע סדור חדשיה פשוטה אבל אם היתה מעוברת אם תמצא בין יום קביעתה ובין יום קביעת שנה של אחריה ארבעה ימים יהיו חדשי אותה שנה המעוברת חסרים ואם תמצא ביניהן חמשה ימים יהיו כסדרן ואם תמצא ביניהן ששה יהיו שלימים כיצד הרי שרצינו לידע סידור חדשי שנה זו והיה ראש השנה בחמישי והיא פשוט וראש השנה של אחריה בשיני בשבת נמצא ביניהן שלשה ימים ידענו ששנה זו חדשיה כסדרן ואלו היה ראש השנה שלאחריה בשלישי היו חדשי השנה זו שלימים ואלו היה ראש השנה בשנה זו בשבת ובשנה של אחריה בשלישי בשבת היו חדשי שנה זו חסרין ועל דרך זו תחשב לשנ המעובר כמו שבארנו יש שם סימנין שתסמוך עליהם כדי שלא תטעה בחשבון סידור חדשי השנה והן בנויין על עיקרי זה החשבון והקביעות והדחיות שבארנו דרכם ואלו הן כל שנה שיהיה ראש השנה בה בשלישי תהיה לעולם כסדרן לפי חשבון זה בין פשוטה בין מעוברת ואם יהיה ראש השנה בשבת או בשני לא תהיה כסדרן לעולם בין בפשוטה בין במעוברת ואם יהית ראש השנה בחמישי אם פשוטה היא אי איפשר שיהיו חדשיה חסרים לפי חשבון זה ואם מעוברת היא אי איפשר שיהיו חדשיה כסדרן לפי חשבון זה

פרק תשיעי

שנת החמה יש מחכמי ישרא̇ל שאומרים שהיא שלש מאות חמשה וששים יום ורביע יום שהוא שש שעות ויש מהן שאומרים שהוא פחות מרביע היום וכן חכמי יון ופרס יש ביניהן מחלוקת בדבר זה מי שהוא אומר שהיא שלש מאות וחמשה וששים יום ורביע היום ישאר מכל מחזור של תשע עשרה שנה שעה אחת וארבע מאו וחמש ושמונים חלקים כמו שאמרנו ויהיה בין תקופה לתקופה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחצי שעה ומשתדע תקופה אחת באי זה יום באי זו שעה היא תתחיל למנות ממנה לתקופה השנייה שאחריה ומן השנייה לשלישית עד סוף העולם תקופת ניסן היא השעה והחלק שתכנס בו השמש בראש מזל טלה ותקופת תמוז היות השמש בראש מזל ס־טן ותקופת תשרי היות השמש בראש מזל מאזנים ותקופת טבת היות השמש בראש מזל גדי ותקופת ניסן היתה בשנה הראשונה של יצירה לפי חשבון זה קודם מולד ניסן בשבע ימים ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים סימנה זט תרמב דרך חשבון התקופה כך הוא תדע כמה מחזורין שלמים משנת היצירה עד המחזו שתרצה וקח לכל מחזו מהן שעה אחת ותפה חלקים וקבץ כל החלקים שעות וכל השעות ימים ותגרע מן הכל שבעה ימים ותשע שעות ושש מאות שנים וארבעים חלקים והשאר תוסיף אותו על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור יצא לך באי זו שעה ובכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של אותה השנה מן המחזור וממנה תתחיל למנות אחד ותשעים יום ושבע שעות ומחצה לכל תקופה ותקופה ואם תרצה לידע תקופ ניסן של שנה זו שהיא שנת כך וכך במחזור שאתה עומד בו קח לכל המחזורין השלמים שעה ותפה לכל מחזו ולכל השנים הגמורות ששלמו מן המחזור עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים לכל שנה וקבץ הכל ותגרע ממנו שבעה ימים ותשע שעות ושש מאות שנים וארבעי חלקי והשאר תשליכם חדשי הלבנה תשעה ועשרי יום ושתים עשרה שעות ושבע מאות שלש ותשעים חלקו והנשאר פחות מחדש הלבנה תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה השנה ותדע זמן תקופת ניסן של אותה השנה בכמה יום בחדש היא ובכמה שעה תקופת ניסן לפי חשבון זה אינה לעולם אלא או בתחלת הלילה או בחצי הלילה או בתחלת היום או בחצי היום ותקופת תמוז לעול אינה אלא או בשבע שעות ומחצה או בשעה אחת ומחצה בין ביום בין בלילה ותקופת תשרי לעולם אינה אלא בתשע שעות או בשלש שעות בין ביום בין בלילה ותקופת טבת לעולם אינה אלא או בעשר שעות ומחצה או בארבע שעות ומחצה בין ביום בין בלילה אם תרצה לידע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו השעה תהיה התקופה קח שנים גמורים שעברו משנת יצירה עד שנה שתרצה והשלך הכל שמונה ועשרי כח והנשאר יותר משמנה ועשרים קח לכל שנה יום אחד ושש שעות וקבץ הכל והוסי עליו שלשה והשלך הכל שבעה שבעה והנשאר מן הימי ומן השעו תתחיל למנותו מתחלת ליל אחד בשבת ולאשר יגיע החשבון בו תהיה תקופת ניסן ולמה מוסיפין שלשה לפי שתקופה ראשונת של שנת יצירה היתה בתחלת ליל רביעי כיצד הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות וארבעת אלפי ליצירה כשתשליך הכל שמנה ועשרי שמנה ועשרים תשאר שנה אחת תקח לה יום אחד ושש שעות ותוסיף עליו שלשה נמצאת תקופת ניסן בליל חמישי שש שעו בלילה וכשתוסי עליה שבע שעות ומחצה הרי תהיה תקופת תמוז בשעה ומחצה מיום חמישי וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה תהיה תקופ תשרי בתשע שעות מיום חמישי וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה תהיה תקופת טבת בארב שעות ומחצה מליל ששי וכשתוסי עליה שבע שעות ומחצה תהיה תקופת ניסן הבאה בתחלת יום ששי ועל דרך זו עד סוף העולם תקופה אחר תקופה

אם תרצה לידע בכמה יום בחדש תהיה תקופת ניסן של שנה זו תדע תחלה באי זה יום מימי השבוע תהיה ובאי זה יום יקבעו ניסן של שנה זו וכמה שנים גמורים עברו מן המחזור ותקח לכל שנה אחד עשר יום ותוסיף על סכום הימים שבעה ימים בזמנים אילו והשלך הכל שלשי שלשים והנשאר פחות משלשים תתחיל למנותו מראש חדש ניסן אם יגיע ליום התקופה מוטב ואם לאו הוסיף יום או שני ימים או שלשה ימים על המנין עד שיגיע ליום התקופה ואם תהיה השנה מעוברת תתחיל למנות מראש חדש אדר שיני וליום שיגיע החשבון באותו היום מן החדש תהיה התקופה כיצד הרי שרצינו לידע בכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות שהיא שנה תשיעית ממחזור רס מצאנו ראש חדש ניסן נקבע בה בחמישי ותקופת ניסן בחמישי ולפי שהית שנה זו תשיעית למחזור יהיו השנים הגמורות שמנה כשתקח לכל שנה מהן אחד עשר יום יהיו כל הימי שמנה ושמנים תוסיף שבעה הרי הכל חמשה ותשעים תשליך הכל שלשים שלשים נשארו חמשה ימים כשתתחיל למנות חמשה ימי מראש חדש ניסן שהיה בחמישי יגיע החשבו ליום שיני וכבר ידענו שאין התקופה בשיני בשבת אלא בחמישי לפיכך תוסיף יום אחר יום עד שתגיע לחמישי שהוא יום התקופה נמצאת תקופת ניסן בשנה זו ביום שמיני מחדש ניסן ועל הדרך הזאת תעשה בכל שנה ושנ זה שאמרנו תוסיף יום אחר יום עד שתגיע ליום התקופה לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא יום אחד או שנים או שלשה ופלא גדול הוא שתהיה צריך להוסיף ארבעה ימים ואם מצאתה שאתה צריך להוסיף יום על זה תדע שטעיתה בחשבון ותחזור ותחשב בדקדוק

פרק עשירי

שנת החמה למי שהוא אומר שהוא פחות מרביע מחכמי ישרא̇ל יש מי שאומר שלש מאות וסה יום וחמש שעות ותשע מאות שבעה ותשעים חלקים ושמנה וארבעי רגע

והרגע אחר משׁשה ושבעים בחלק ולפי חשבון זה תהיה תוספת שנה החמה על שנת הלבנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעה ומאה ואחד ועשרים חלק ושמנה וארבעים רגע סימן להם יבא קכא מח ולא תמצא תוספת במחזור של תשע עשרה שנה כלל אלא בכל מחזו מהם ישלמו שני החמה עם שני הלבנה הפשוטות והמעוברות בין כל תקופה ותקופ לפי חשבון זה אחד ותשעי יום ושבע שעות וחמש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע סימן להם צא תק יט לא וכשתרע תקופה מן התקופות אימתי היתה תחשוב מאותו רגע מניין זה ותרע תקופה שאחריה על הדרך שבארנו בתקופת השנה שהיא רביע

תקופת ניסן לפי חשבון זה היתה בשנה ראשונה של יצירה קודם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושני וארבעים חלקים סימן להם טתרמב וכן היא לעולם בכל שנה ראשונה שלכל מחזור קודם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים כשתרע תקופת ניסן של שנה ראשונ מן המחזו תחשו ממנה אחד ותשעי יום ושבע שעות וחמש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע לכל תקופה ותקופה עד סוף המחזור אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן לפי חשבון זה תרע תחלה שנים גמורות שעברו מן המחזור ותקח לכל שנה מהן תוספת והיא יבא קכא מח וקבץ כל הרגעים חלקים וכל החלקי שעות וכל השעות ימים כדרך שתחשב במולדות ותגרע מן הכל תשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים והנשאר תשליך חדשי לבנה והנשאר שאין בו חדש לבנה תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה שנה וברגע שיגיע המנין בו תהי תקופ ניסן שלאות שנה ונראין לי הדברי שעל חשבון תקופה זו היו סומכין לענין עיבור השנה בעת שבית דין הגדול מצוי שהיו מעברין מפני הזמן או מפני הצורך לפי שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון והוא קרוב מן הדברים שנתבארו באיצטגנינות יותר מן החשבון הראשון שהיתה בו שנת החמה שלש מאות וחמשה וששים יום ורביע יום

וחשבון שתי תקופו האלו שבארנו דרכם הכל בקירוב הוא ובמהלך השמש האמצעי לא במקומה האמתי אבל במקו השמש האמתי תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו בכמו שני ימים קודם שתי התקופו שיוצאין בחשבון זה בין בחשבו מי שחשב רביע יום גמו בין למי שמחשב לפחו מרבי יום

פרק אחד עשר

לפי שאמרנו בהלכות אלו שבית דין היו מחשבין בדקדוק ויורעי אם יראה הירח או לא יראה ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי החכמות ולעמוד על הסודות יתאוה לידע אותן הדרכים שמחשבין בהן עד שידע אדם אם יראה הירח בליל זה או לא יראה ודרכי החשבון יש בהן מחלוקו גדולות בין חכמי הגוים הקדמוני שחקרו על חשבון התקופות והגימטריאות ואנשים חכמים גדולי נשתבשו בהן ונתעלמו מהן דברים ונולדו להן ספיקו ויש שמדקדק הרבה ולא פגע בדרך הנכונה בחשבון ראית הירח אלא צלל במים אדירים והעלה חרס בידו ולפי אורך הימים ורוב הבדיקות והחקירות נודעו למקצת החכמים דרכי חשבון זה ועוד שיש לנו בעיקרים אלו קבלו מפי החכמים וראיות שלא נכתבו בספרים הידועים לכל ומפני כל אלו הדברים כשר בעיני לבאר דרכי חשבון זה כדי שיהיה נכון למי שמלאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשו אותה ואל יהיו דרכים אילו קלים בעיניך מפני שאין אנו צריכין להם בזמן הזה שאילו הדרכים דרכים רחוקים ועמוקים הן והוא סוד העיבור שהיו החכמים הגדולים יודעים אותו ואין מוסרין אותו לכל אדם אלא לסמוכים נבונים אבל זה החשבון בזמן שאין שם בית דין לקבוע על הראיה שאנו מחשבין בו היום אפילו תינוקות של בית רבן מגיעין עד סופו בשלשה וארבעה ימים שמא יתבונן חכם מחכמי האומו או מחכמי ישראל שלמדו חכמת יון בדרכי אלו שאני מחשב בהן לראיי הירח ויראה קירוב מעט במקצת הדרכי ויעלה על דעתו שנתעלם ממנו דבר זה ולא ידענו שיש באותו הדרך קרוב אל יעלה זה על דעתו אלא כל דבר שלא דקדקנו בו מפני שידענו בעיקרי הגימטריאו בראיות ברורות שאין דבר זה מפסיד בידיע הראיה ואין חוששין לו לפיכך לא דקדקנו בו

וכן כשיראה בדרך מן הדרכים הסרון מעט מחשבון הראוי לאותה הדרך בכונה עשינו זה לפי שיש כנגדו יתרון בדרך אחרת עד שיצא הדבר לאמתו בדרכים קרובים בלא חשבון ארוך כדי שלא יבהל האדם שאינו רגיל בדברים אלו ברוב החשבונות שאין מועילין בראיית הירח העיקרים שצריך אדם לידע תחלה לכל החשבונו האיצטגנינינו בין לדרכי חשבון הראייה בין לשאר דברים אלו הן הגלגל מוחלק בשלש מאות וששים מעלות כל מזל ומזל שלשי מעלות והתחילה מתחילת מזל טלה וכל מעלה ומעלה ששים חלקים וכל חלק וחלק ששים שניות וכל שניי ושנייה ששים שלישיו וכן תדקדק החשבון ותחלק כל זמן שתרצה לפיכך אם יצא לך בחשבון שכוכב פלוני מקומו בגלגל בשבעים מעלות ושלשים חלקים וארבעים שניות תדע שכוכב זה הוא מזל תאומים בחצי מעלת אחת עשרה ממזל זה לפי שמזל טלה שלשים מעלות ומזל שור שלשים מעלות נשאר עשר מעלות ומחצה ממזל תאומים וארבעים שניים מחצי המעלה האחרון

וכן אם יצא מקומו בגלגל בשלש מאות ועשרים מעלות תדע שכוכב זה במזל דלי בעשרים מעלה בו ועל דרך זו בכל המניינות וסדר המולות כך הוא טלה

טלה	שור	תאומים	סרטן	אריה	בתולה
מאזנים	עקרב	קשת	גדי	דלי	דגים

בכל החשבונות כולם כשתקבץ שארית לשארי או כשתוסיף מנין על מניין תקבץ כל מין עם מינו השניות עם השניות והחלקי עם החלקי והמעלות עם המעלו וכל זמן שיתקבץ מן השניו ס תשים אותו חלק אחד ותוסיף על החלקים וכל שיתקבץ מן החלקים ששים תשים אותו מעלה ותוסיף אותה על המעלות וכשתקבץ המעלות תשליך אותן שלש מאות וששים והנשאר משלש מאות וששים ולמטה הוא שתופסין אותו לחשבון בכל החשבונות כולן כשתרצה לגרוע מניין ממניין אם יהיה זה שגורעין אותו יתר על זה שגורעין ממנו אפילו בחלק אחד תוסיף על זה שגורעין ממנו שלש מאות וששי מעלו כדי שיהא איפשר לגרוע זה המנין ממנו כיצר הרי שהצריכך החשבון לגרוע מאתים מעלות וחמשי חלקי וארבעים שניות סימנן רנמ ממאה מעלות ועשרים חלקים ושלשים שניות סימנן קכל תוסיף על המאה שלש מאות וששים יהיו המעלות ארבע מאות וששים והתחיל לגרוע השניות מן השניות תבא לגרוע ארבעים משלשים

תרים חלק אחד מן עשרים החלקים ותעשה אותו ששים שניות ותוסיף על השלשים ונמצאו השניות תשעי תגרע מהם הארבעי ישאר המשים שניות ותחזור לגרוע חמשים חלקים מתשעה עשר חלקים שכבר הרימות מהם חלק אחד ועשיתו שניות ואי איפשר לגרוע חמשי מתשעה עשר לפיכך תרים מעלה אחת מן המעלות ותעשה אותה ששים חלקים ותוסיף על התשעה עשר ונמצאו החלקים תשעה ושבעים תגרע מהן החמשים ישאר תשעה ועשרים חלקים ותחזור לגרוע המאתים מעלות מן ארבע מאות ותשע וחמשים מעלות שכבר הרימות מעלה אחת ועשית חלקים ישאר מאתים ותשע וחמשי מעלות ונמצא השאר סימנו רנט ועל דרך זו בכל גרעון וגרעון השמש והירח וכן שאר השבעה כוכבים מהלך כל אחד ואחד מהן בגלגל שלו מהל שווה אין בו לא קלות ולא כברו אלא כמו מהלכו היום כמו מהלכו אמש כמו מהלכו למחר כמו מהלכו בכל יום ויום וגלגל של כל אחד מהם אעפ שהוא מקיף את העולם אין הארץ באמצעו לפיכך אם תעריך מהלך כל אחד מהן לגלגל המקיף את העולם שהארץ

באמצעו שהוא גלגל המזלות ישתנה הלוכו ונמצא מהלכו
ביום זה בגלגל המזלות פחות או יתר על מהלכו אמש או
על מהלכו למחר המהלך השוה שמהלך הכוכב
או השמש או הירח בגלגלו הוא הנקרא אמצע המהלך
והמהלך שיהיה בגלגל המזלות שהוא פעמים יתר ופעמים
חסר הוא המהלך האמתי ובו יהיה מקום השמש או מקום
הירח האמתי כבר אמרנו שאילו הדרכים שאנו
מבארים בהלכות אילו אינם אלא לחשבון ראיית הירח
בלבד לפיכך עשינו העיקר שממנו מתחילין לעולם לחשבו
זה מתחלת ליל חמישי שיומו יום שלישי לחרש ניסן משנ
זו שהיא שנת שבע עשרה ממחזור רס שהיא שנת שמונה
ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה שהיא שנת
תשע ושמונים וארבע מאות ואלף לשטרות שהיא שנת
תשע ומאה ואלף לחרבן בית שיני וזו היא שאנו קוראין
אותה שנת העיקר בחשבון זה ולפי שהראיה לא
תהיה אלא בארץ ישרא׳ כמו שבארנו עשינו כל דרכי חשבו
הזה בנויים על עיר ירושלם ולשאר המקומות הסובבין
אותה בכמו ששה או שבע ימי׳ שבהן רואין את הירח תמי׳
ובאים ומעידים בבית דין ומקום זה הוא נוטה מתחת הקו
השוה המסבב באמצע העולם כנגד רוח צפונית בכמו
שתים ושלשים מעלות עד חמש ושלשי׳ ועד תשע ועשרי׳
וכן הוא נוטה מאמצ׳ הישוב כנגד רוח מערב בכמו ארבע
ועשרים מעלות עד שבע ועשרים ועד אחת ועשרים

פרק שנים עשר

מהלך השמש האמצעי ביום אחד שהוא ארבע ועשרים
שעות תשעה וחמשים חלקים ושמונה שניות סימנם
כר נשח נמצא מהלכה בעשרה ימים תשע מעלות
ואחר וחמשי׳ חלקים ושלש ועשרי׳ שניות סימנם טנא כג
ונמצא מהלכה במאה יום שמנה ותשעים מעלות ושלשה
ושלשים חלקים ושלש וחמשים שניות סימנם צח לג נג
ונמצא שארית מהלכה באלף יום אחר שתשליך כל שלש
מאות וששים מעלות כמו שבארנו מאתים וחמש וששים
מעלות ושמנה ושלשים חלקים וחמשי׳ שניות סימנם רסה
לחנ ונמצא שארית מהלכה בעשרת אלפים יום מאה
ושש ושלשים מעלות ושמנה ועשרי׳ חלקים ועשרים שניות
סימנם קלו כחכ ועל הדרך הזה תכפיל ותוציא
מהלכה לכל מנין שתרצה

וכן אם תרצה לעשות סימנין ידועים אצלך למהלכה לשני
ימים ולשלשה ולארבעה עד עשרה תעשה וכן אם תרצה
להיות לך סימנין ידועים מוכנין למהלכה לעשרים יום
ולשלשי׳ ולארבעים עד מאה תעשה ודבר גלוי הוא וידוע
מאחר שידעת מהלך יום אחד וראוי הוא להיות מוכן
וידוע אצלך מהלך אמצע השמש לתשעה ועשרים יום
ולשלש מאות וארבעה וחמשים יום שהן ימי שנת הלבנה
בזמן שחדשיה כסדרן והיא הנקראת שנה סרורה שבזמן
שיהיו לך אמצעיות אלו מוכנין יהיה החשבו הזה קל עליך
לראיית החדש לפי שתשעה ועשרים יום גמורים מליל
הראיה עד ליל הראיה של חדש הבא וכן בכל חדש וחדש
אין פחות מתשעה ועשרים יום ולא יתר שאין חפצנו בכל
אלו החשבונות אלא לדעת הראייה בלבד וכן מליל
הראייה של חדש זה עד ליל הראיה לאותו החדש לשנה
הבאה שנה סרורה או שנה ויום אחד וכן בכל שנה ושנה
ומהלך השמש האמצעי לתשעה ועשרים יום שמנה ועשרי׳
מעלות וחמשה ושלשים חלקי׳ ושניה אחת סימנן כח להא
ומהלכה לשנה סרורה שלש מאות ושמונה וארבעים מעלו׳
וחמשה וחמשים חלקים וחמש עשרה שניו׳ סימנן שמח
נהטו נקודה אחת יש בגלגל השמש וכן בשאר גלגלי
השבעה כוכבים בעת שיהיה הכוכב בה יהיה גבוה מעל
הארץ כל מאורו ואותה הנקודה של גלגל השמש ושאר
הכוכבים חוץ מן הירח סובבת בשוה ומהלכה בכל שבעי׳
שנה בקירוב מעלה אחת ונקודה זו היא הנקראת גובה
השמש מהלכו בכל עשרה ימים שניה אחת

וחצי שניה שהיא שלשים שלישיות נמצא מהלכו במאה
יום חמש עשרה שניות ומהלכו באלף יום שני חלקי׳ ושלשי׳
שלישיות ומהלכו בעשרת אלפי׳ יום חמשה ועשרים חלקים
ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום ארבע שניות ומהלכו
בשנה סרורה שלש וחמשים שניות כבר אמרנו
שהעיקר שממנו התחלה בחשבון זה הוא מתחל ליל חמשי
שיומו שלישי לחרש ניסן משנת שמנה ושלשי׳ ותשע מאות
וארבעת אלפים ליצירה ומקום השמש במהלכה האמצעי
היה בעיקר הזה בשבע מעלות ושלשה חלקי׳ ושנים ושלשי׳
שניות ממזל טלה סימנן זג לב ומקום גובה השמש
היה בעיקר זה בשש ועשרים מעלו׳ חמשה וארבעי׳ חלקי׳
ושמנה שניות ממזל תאומים סימנם כו מה ח כשתרצה
לידע מקום השמש במהלכה האמצעי בכל זמן שתרצה
תקח מנין הימים שמתחלת יום העיקר עד היום שתרצה
ותוצי׳ מהלכה האמצעי באותן הימי׳ מן הסימני׳ שהודענו
ותוסיף הכל על העיקר ותקבץ כל מין עם מינו והיוצא
הוא מקום השמש במהלכה האמצעי לאותו היום

כיצד הרי שרצינו לידע מקום השמש האמצעי בתחלת
ליל השבת שיומו ארבעה עשר לחרש תמוז משנה זו שהיא
שנת העיקר מצאנו מנין הימים מיום העיקר עד תחלת
היום זה שאנו רוצים לידע מקום השמש בו מאה יום
לקחנו אמצע מהלכה למאה יום שהוא צח לג נג
והוספנו על העיקר שהוא זג לב יצא מן החשבון מאה
וחמש מעלות ושבעה ושלשים חלקים וחמש ועשרים
שניות סימנם קה זל כה ונמצא מקומה במהלך
אמצעי בתחלת ליל זה במזל סרטן בחמש עשרה מעלות
בו ושבעה ושלשים חלקים ממעלת שש עשרה

והאמצעי שיצא בחשבון זה פעמים יהיה בתחלת הלילה
בשוה או קודם שקיעת החמה בשעה או אחר שקיעת
החמה בשעה ודבר זה לא תחוש לו בשמש בחשבו הראי׳
שהרי אנו משלימין קירוב זה כשנחשוב לאמצע הירח
ועל הדרך הזאת תעשה תמיד לכל עת שתרצה ואפי׳ אחר
אלף שנים שתקבץ כל השארית ותוסיף על העיקר יצא
לך המקום האמצעי וכן תעשה באמצע הירח ובאמצע כל
כוכב וכוכב מאחר שתדע מהלכו ביום אח׳ כמה הוא ותדע
העיקר שממנו תתחיל ותקבץ מהלכו לכל השנים והימים
שתרצה ותוסיף על העיקר ויצא לך מקומו במהלך אמצעי
וכן תעשה בגובה השמש תוסיף מהלכו באותן הימים או
השנים על העיקר ויצא לך מקומו במהלך אמצעי וכן
תעשה בגובה השמש תוסיף מהלכו באותם הימים או
השנים על העיקר יצא לך מקום גובה השמש לאותו היום
שתרצה וכן אם תרצה לעשות עיקר אחר שתתחיל
ממנו חוץ מעיקר זה שהתחלנו ממנו בשנה זו כדי שיהיה
אותו עיקר בתחלת שנת מחזור ידוע או בתחלת מאה
מן המאות הרשות בירך ואם תרצה להיות העיקר
שתתחיל ממנו משנים שעברו קודם עיקר זה או לאחר
כמה שנים מעיקר זה הדרך ידועה כיצד היא
הדרך כבר ידעת מהלך השמש לשנה סרורה ומהלכה
לתשעה ועשרים יום ומהלכה ליום אחר ודבר ידוע שהשנ׳
שחרשיה שלימים היא יתרה על הסרורה יום אחר והשנה
שחרשיה חסרין היא חסרה מן הסרורה יום אחר והשנה
המעוברת אם יהיו חרשיה כסררן תהיה יתרה על השנה
הסרורה שלשים יום ואם יהיו חרשיה שלמים היא יתרה
על הסרורה אחר ושלשים יום ואם היו חרשיה
חסרין היא יתירה על הסרורה תשעה ועשרים יום

ומאחר שכל הדברים האלו ידועים תוציא מהלך אמצע
השמש לכל השנים והימים שתרצה ותוסיף על העיקר
שעשינו יצא לך אמצע ליום שתרצה משני הבאו ותעשה
אותו היום עיקר או תגרע האמצע שהוצאת מן העיקר
שעשינו ויצא לך העיקר ליום שתרצה משני שעברו ותעש
אותו אמצע עיקר וכזה תעשה באמצ׳ הירח ושאר הכוכבי׳
אם יהיו ידועים לך וכבר נתבאר לך מכלל דברנו שכשם
שתדע אמצע השמש לכל יום שתרצה מימים הבאים כך

תדע אמצעה לכל יום שתרצה מימים שעברו

פרק שלשה עשר

אם תרצה לידע מקום השמש האמתי בכל יום שתרצה תוציא תחלה מקומה האמצעי לאותו היום על הדרך שבארנו ותוציא מקום גובה השמש ותגרע מקום גובה השמש ממקום השמש האמצעי והנשאר הוא הנקר׳ מסלול השמש ותראה כמה מעלות הוא מסלול השמש אם היה המסלול פחות ממאה ושמונים מעלות תגרע מנת המסלול ממקום השמש האמצעי ואם היה המסלול יתר על מאה ושמנ׳ מעלו׳ עד שלש מאות וששים תוסיף מנת המסלול על מקום השמש האמצעי ומה שיהיה אחר׳ שתוסיף עליו או תגרע ממנו הוא המקום האמתי

ודע שאם יהיה המסלול מאה ושמוני׳ בשוה או שלש מאות וששים בשוה אין לא מנה אלא יהיה המקום האמצעי הוא המקום האמתי

וכמה היא מנת המסלול אם יהיה המסלול עשר מעלות תהיה מנתו עשרים חלקים ואם יהיה עשרים מעלות תהיה מנתו ארבעים חלקים ואם יהיה שלשים מעלות תהיה מנתו שמנה וחמשים חלקים ואם יהיה ארבעים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת וחמשה עשר חלקים ואם יהיה חמשים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה ועשרים חלקים ואם יהיה ששים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים ואם יהיה שבעים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ואחת וחמשי׳ חלקים ואם יהיה שמנים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ושבעה וחמשים חלקים ואם יהיה תשעים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה וחמשים חלקים

ואם יהיה מאה מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ושמונה וחמשים חלקים ואם יהיה מאה ועשר תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וחמשים חלקים ואם יהיה מאה ועשרים תהיה מנתו מעלה אחת וחמשה וארבעים חלקים ואם יהיה מאה ושלשים תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה ושלשים חלקים ואם יהיה מאה וארבעים תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה עשר חלקים ואם יהיה מאה וחמשים תהיה מנתו מעלה אחת וחלק אחד ואם יהיה מאה וששים תהיה מנתו שתים וארבעים חלקים ואם יהיה מאה ושבעים תהיה מנתו אחד ועשרים חלקים ואם יהיה מאה ושמנים בשוה אין לו מנה כמו שבארנו אלא מקום השמש האמצעי הוא מקומה האמתי היה המסלול יתר על מאה ושמנים מעלות תגרע אותו משלש מאות וששים מעלות ותדע מנתו כיצד הרי שהיה המסלול מאתים מעלות תגרע אותו משלש מאות וששים תשאר מאה וששים מעלות וכבר הודענו שמנת מאה וששים מעלות שנים וארבעים חלקים וכן מנת המאתים שנים וארבעים חלקים

וכן אם היה המסלול שלש מאות מעלו׳ תגרע אותו משלש מאות וששי׳ ישאר ששים וכבר ידעת שמנת ששים מעלו׳ מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים וכן היא מנת השלש מאות מעלות ועל דרך זו בכל מנין ומנין הרי שהיה המסלול חמש וששים מעלות וכבר ידענו שמנת הששים היא מעלה אחת ואחד וארבעי׳ חלק ומנת השבעי׳ היא מעלה אחת ואחד וחמשים חלק נמצא בין שתי המנו׳ עשרה חלקים ולפי חשבון המעלות יהיה לכל מעלה חלק אחד ויהיה מנת המסלול שהוא חמש וששים מעלה אחת ושש וארבעים חלקים וכן אילו היה המסלול שבע וששים היתה מנתו מעלה אחת ושמנה וארבעים חלקים ועל דרך זו תעשה בכל מסלול שיהיה במניינו אחרים עם העשרות בין בחשבון השמש בין בחשבונות הירח

כיצד הרי שרצינו לידע מקום השמש האמתי בתחלת ליל השבת ארבעה עשר יום לחדש תמוז משנה זו תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת וסימנו קה לז כה כמו שבארנו ותוציא מקום גובה השמש לעת הזאת יצא לך סימנו פו מה כג ותגרע מקום הגובה מן האמצעי יצא לך המסלול שמנה עשר מעלות ושנים וחמשים חלקי׳ ושתי שניות סימנם יח נב ב ואל תקפיד בכל מסלול על החלקים אלא אם יהיו פחות משלשים אל תפנה אליהם ואם היו שלשים או יתר תחשב אותה מעלה אחת ותוסי׳ אותה על מנין מעלות המסלו׳ לפיכך יהיה מסלול זה תשע עשרה מעלות ותהיה מנתו על הדרך שבארנו שמנה ושלשי׳ חלקי׳

ולפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמנים תגרע המנה שהיא שמנה ושלשים חלקים מאמצע השמש ישאר מאה וארבע מעלות ותשעה וחמשים חלקים וחמש ועשרי׳ שניות סימנם קד נט כה ונמצא מקום השמש האמתי בתחלת ליל זה במזל סרטן בחמש עשרה מעלות בו פחות לה׳ שניות ול׳ תפנה אל השניות כלל לא במקום השמש ולא במקום הירח ולא בשאר חשבונות הראיה אלא חקור על החלקים בלבד ואם יהיו השניות קרוב לשלשים עשה אותם חלק אחד והוסיפו על החלקים ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתרצה תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתרצה בין תקופות הבאו׳ אחר עיקר זה שממנו התחלנו בין תקופות שעברו משנים קדמוניות

פרק ארבעה עשר

הירח שני מהלכים אמצעיים יש לו הירח עצמו מסבב בגלגל קטן שאינו מקיף את העולם כולו ומהלכו האמצעי באותו הגלגל הקטן נקרא אמצע המסלול והגלגל הקטן עצמו מסבב בגלגל גדול המקי׳ את העולם ובמהל׳ אמצעי זה של גלגל הקטן באותו הגלגל הגדול המקיף את העולם הוא הנקרא אמצע הירח מהלך אמצע הירח ביום אחד שלש עשרה מעלות ועשרה חלקי׳ וחמש ושלשי׳ שניות סימנם יג י לה נמצא מהלכו בעשרה ימים מאה ואחת ושלשים מעלות וחמשה וארבעים חלקים וחמשים שניות סימנם קלא מה נ ונמצא שארית מהלכו במאה יום מאתים ושבע ושלשים מעלות ושמנה ושלשים חלקים ושלש ועשרים שניות סימנם רלז לח כג ונמצא שארית מהלכו באלף יום מאתים ושש עשרה מעלות ושלשה ועשרים חלקים וחמשים שניות סימנם ריו כג נ ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום שלש מעלות ושמנה וחמשי׳ חלקים ועשרי׳ שניות סימנם ג נח כ ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום שתים ועשרים מעלות וששה חלקים ושש וחמשים שניות סימנם כב ו נו ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה שלש מאות וארבעה וארבעים מעלות וששה ועשרים חלקים ושלש וארבעים שניות סימן להן שמד כו מג ועל דרך זו תכפול לכל מנין ימים או שנים שתרצה

ומהלך אמצע המסלול ביום אחד שלש עשרה מעלות ושלשה חלקים וארבע וחמשים שניות סימנם יג ג נד

נמצא מהלכו בעשרה ימים מאה ושלשי׳ מעלו׳ ותשעה ושלשים חלקים בלא שניות סימנם קל לט ונמצא שארית מהלכו במאה יום מאתים ושש ועשרים מעלות ותשעה ועשרים חלקים ושלש וחמשים שניות סימנם רכו כט נג ונמצא שארית מהלכו באלף יום מאה וארבע מעלות ושמונה וחמשים חלקים וחמשים שניות סימנם קד נח נ ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום שלש מאות ותשע ועשרים מעלות ושמנה וארבעי׳ חלקים ועשרים שניות סימנם שכט מח כ ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום שמנה עשרה מעלות ושלשה וחמשים חלקים וארבע שניות סימנם יח נג ד ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה שלש מאות וחמש מעלות ושלש עשרה שניות בלא חלקים סימנם שה יג מקום אמצע הירח היה בתחלת ליל חמישי שהוא העיקר לחשבונות אילו במזל שור מעלה אחת וארבעה עשר חלקים ושלש וארבעים שניות סימנם לא יד מג

ואמצע המסלול היה בעיקר זה ארבע ושמני׳ מעלות ושמנה ושערים חלקים ושתים וארבעים שניות

סימנם כד כח מב מאחר שתדע מהלך אמצע הירח והאמצע שהוא העיקר שעליו תוסיף תדע מקום אמצע הירח בכל יום שתרצה על דרך שעשית באמצע השמש ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הליל שתרצה התבונן בשמש ודע באי זה מזל הוא אם היתה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה תניח אמצע הירח כמות שהוא ואם תהיה השמש מחצי טלה עד תחלת מזל תאומים תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים
ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים
עד תחלת מזל אריה תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים ואם תהיה השמש מתחלת מזל אריה עד חצי מזל בתולה תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר
חלקים ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מאזנים הנח אמצע הירח כמות שהוא ואם תהיה השמש מחצי מאזנים עד תחלת מזל קשת תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי תגרע מאמצ׳ הירח שלשים חלקים ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי דגים תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו כמות שהוא הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו שליש שעה באותו הזמן שתוצי׳ האמצע לו וזה הוא הנקרא אמצע הירח לשעת הראיה

פרק חמשה עשר

אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתרצ׳ תוצי׳ תחלה אמצע הירח לשעת הראייה לאותו הלילה שתרצה
וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש לאותו העת ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח והנשאר תכפול אותו וזהו הנקרא מרחק הכפול
וכבר הודענו שלא באנו בכל אלו החשבונות שעשינו בפרקי׳ אלו אלא לדעת ראיי׳ הירח ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הכפול בליל הראיה שיראה בה הירח אלא מחמש מעלות עד שתים וששי׳ מעלות ואי אפשר שיוסיף על זה ולא יגרע ממנו והואיל והדבר כן התבונן במרחק זה הכפול אם יהיה המרחק הכפול חמש מעלות או קרוב לחמש אין חוששין לתוספת ולא תוסיף כלום ואם יהיה המרחק הכפול משש מעלות עד אחת עשרה מעלות תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת ואם יהיה מרחק הכפול משתים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות תוסיף על אמצע המסלול שתי מעלות ואם יהיה המרחק הכפול מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות
ואם יהיה המרחק הכפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות תוסיף על אמצע המסלול ארבע מעלות ואם יהיה המרחק הכפול משתים ושלשים מעלות עד שמנה ושלשים מעלות תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות ואם יהיה המרחק הכפול מתשע ושלשים מעלות עד חמש וארבעים מעלות תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות ואם יהיה המרחק הכפול משש וארבעים מעלות עד אחת וחמשים מעלות תוסיף על אמצע המסלול שבע מעלות ואם יהיה המרחק הכפול משנים וחמשים מעלות עד תשעה וחמשים מעלות תוסיף על אמצע המסלול שמנה מעלות ואם יהיה המרחק הכפול מששים מעלות עד שלש וששים מעלות תוסיף על אמצע המסלול תשע מעלות ומה שיהיה אמצע המסלול אחר שתוסיף עליו מעלות אלו הוא הנקרא מסלול הנכון ואחר כך תראה כמה מעלות הוא המסלול הנכון אם היה פחות ממאה ושמני׳ מעלות תגרע מנת המסלול הזה הנכון מאמצע הירח לשעת הראייה
ואם היה המסלול הנכון יתר על מאה ושמונים מעלות עד שלש מאות וששים תוסיף מנת זה המסלול הנכון על אמצע הירח לשעת הראייה ומה שיהיה האמצ׳ אחר שתוסי׳ עליו או תגרע ממנו הוא מקום הירח האמתי לשעת הראייה ודע שאם יהיה המסלול הנכון מאה ושמונים בשוה או שלש מאות וששים בשוה אין לו מנה אלא אם יהיה מקום הירח האמצעי לשעת הראייה הוא מקום האמתי וכמה הוא מנת המסלול אם יהיה המסלול הנכון עשר מעלות תהיה מנתו חמשים חלקים
ואם יהיה המסלול הנכון עשרים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ושמנה ושלשים חלקים ואם יהיה שלשים תהיה מנתו שתי מעלות וארבעה ועשרים חלקים
ואם יהיה ארבעים תהיה מנתו שלש מעלו׳ וששה חלקים ואם יהיה חמשים תהיה מנתו שלש מעלות וארבעה וארבעים חלקים ואם יהיה ששים תהיה מנתו ארבע מעלות וששה עשר חלקים ואם יהיה שבעים תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד וארבעים חלקים
ואם יהיה שמונים תהיה מנתו חמש מעלות
ואם יהיה תשעים תהיה מנתו חמש מעלות וחמשה חלקי׳
ואם יהיה מאה תהיה מנתו חמש מעלות ושמנה חלקים ואם יהיה ק׳י תהיה מנתו ד׳ מעלות ונ״ט חלקים ואם יהיה מאה ועשרים תהיה מנתו ארבע מעלות וארבעים חלקים ואם יהיה מאה ושלשים תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד עשר חלקים ואם יהיה מאה וארבעים תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה ושלשים חלקים ואם יהיה מאה וחמשים תהיה מנתו שתי מעלות ושמונה וארבעים חלקים ואם יהיה מאה וששים תהיה מנתו מעלה אחת וששה וחמשים חלקים ואם יהיה מאה ושבעים תהיה מנתו מעלה אחת תשעה וחמשי׳ חלקים ואם יהיה מאה ושמונים בשוה אין לו מנה כמו שאמרנו אלא מקום הירח האמצעי הוא מקום האמתי
ואם יהיה המסלול הנכון יתר על מאה ושמוני׳ מעלו׳ תגרע אותו משלש מאות וששי׳ ותדע מנתו כדרך שעשית במסלול השמש וכן אם יהיו במניין המסלול אחרי׳ עם העשרו׳ תקח מן היתר שבין שתי המנות האחרו׳ כדרך שבארנו במסלול השמש במנות שלו כך תעשה במסלול הנכון במנות שלו כיצד הרי שרצינו לידע מקום הירח האמתי בתחלת ליל ערב שבת שיומו שיני לחרש אייר משנה זו שהיא שנת העיקר ומניין הימים הגמורים מתחלת ליל העיקר עד תחלת ליל זה שאנו רוצים לידע מקום הירח האמתי בו תשעה ועשרים יום
תוציא אמצע השמש תחלה לליל זה יצא לך אמצע חמש ושלשים מעלות ושמונה ושלשים חלקים ושלש ושלשים שניות סימנם לה לח לג ותוציא אמצע הירח לשעת הראיה לעת זו יצא לך אמצעו שלש וחמשים מעלו׳ וששה ושלשים חלקים ותשע ושלשים שניות סימנם נג לו לט ותוציא אמצע המסלול לעת זו יצא לך אמצעו מאה ושלש מעלות ואחד ועשרים חלקים ושש וארבעים שניות סימנם קג כא מו תגרע אמצע השמש מאמצע הירח ישאר שבע עשרה מעלות ושמונה וחמשים חלקים ושש שניות וזה הוא המרחק תכפול אותו יצא לך המרחק הכפול חמש ושלשים מעלות ושש וחמשים חלקים ושתים עשרה שניות סימנם לה נו יב לפיכך תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלו׳ כמו שהודענו ויצא לך המסלול הנכון מאה ושמונים מעלות ואחד ועשרים חלקים ואין מקפידין על החלקים במסלול כדרך שבארנו בשמש
ובאנו לחקור על מנת זה המסלול הנכון שהוא מאה ושמני׳ נמצאת מנה שלו חמש מעלות וחלק אחד ולפי שהמסלול הנכון היה פחות ממאה ושמונים תגרע המנה שהוא חמש מעלות וחלק אחד מן אמצע הירח ישאר שמנה וארבעים מעלות וחמשה ושלשים חלקים ותשע ושלשים שניות תעשה השניות חלק ותוסיף על החלקים ונמצא מקום הירח האמתי בשעה זו במזל שור בשמנה עשר מעלות וששה ושלשים חלקים ממעלת תשע עשרה סימנם יח לו
ועל הדרך הזה תדע מקום הירח האמתי בכל עת ראיה שתרצה מתחלת שנה זו שהיא העיקר עד סוף העולם

פרק ששה עשר

העגולה שסובבת בה הירח תמיד היא נוטה מעל העגולה שסובבת בה השמש תמיד חציה נוטה לצפון וחציה נוטה לדרום ושתי נקודות יש בה זו כנגר זו שבהן פוגעות שתי העגולות זו בזו לפיכך כשיהיה הירח באחת משתיהן נמצא סובב בעגולה של שמש כנגר השמש בשוה ואם יצא הירח מאחת משתי הנקודו׳ נמצא מהלך לצפון השמש או לדרומה הנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון השמש היא הנקראת ראש והנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש היא הנקראת זנב ומהלך שוה יש לזה הראש שאין בו לא תוספת ולא גרעון והוא הולך במזלות אחרונית מטלה לרגים לדלי וכן הוא סובב תמיד

מהלך הראש האמצעי ביום אחר שלשה חלקים ואחת עשרה שניות נמצא מהלכו בעשר ימים אחר ושלשי׳ חלקים ושבע וארבעים שניות ונמצא מהלכו במאה יום חמש מעלות ושבעה עשר חלקים ושלש וארבעים שניות סימנם היז מג ונמצא מהלכו באלף יום שתים וחמשים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ועשר שניות סימנם נב נזי ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום מאה ותשע וששים מעלות ואחר ושלשי׳ חלקי׳ וארבעי׳ שניות סימנם קטס למא ונמצא מהלכו לתשעה ועשרי׳ יום מעלה אחת ושנים ושלשי׳ חלקים ותשע שניות וסימנם א לבט ונמצא מהלכו לשנה סרורה שמנה עשרה מעלות וארבעה וארבעים חלקים ושתים וארבעים שניות סימנם יח מר מב

ואמצע הראש בתחלת ליל חמישי שהוא העיקר היה מאה ושמונים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ושמנה ועשרים שניות סימנם קפ נז כח אם תרצה לירע מקום הראש בכל עת שתרצה תוציא אמצע לאותו העת כדרך שתוצי׳ אמצע השמש ואמצע הירח ותגרע האמצע משלש מאות וששים מעלות והנשאר הוא מקום הראש באותו העת וכנגרו לעולם יהיה מקום הזנב כיצר הרי שרצינו לירע מקום הראש לתחלת ליל ערב שבת שיומו שיני לחרש אייר משנה זו שהיא שנת העיקר ומניין הימי׳ הגמורים מתחלת ליל העיקר ער תחלת ליל זו שאנו רוצים לירע מקום הראש בו תשעה ועשרים יום תוציא אמצע הראש לעת הזאת על הדרך שירעת והוא שתוסיף מהלכו לתשעה ועשרים יום על העיקר יצא לך אמצע הראש מאה ושתים ושמנים מעלות ותשעה ועשרים חלקי׳ ושבע ושלשים שניות סימנם קפב כט ול תגרע אמצע זה משלש מאות וששים ישאר לך מאה ושבע ושבעים מעלו׳ ושלשים חלקים ושלש ועשרים שניות סימנם קעז לכג וזה הוא מקום הראש וצ׳ תפנה אל השניות נמצא מקום הראש במזל בתולה בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים וכקו׳ הזנב כנגרו במזל רגים בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים לעולם יהיה בין הראש ובין הזנב חצי הגלגל בשוה לפיכך כל מזל שתמצא בו מקום הראש יהיה הזנב במזל שביעי ממנו בכמו מנין המעלות והחלקים בשוה אם יהיה הראש בעשר מעלו׳ במזל פלוני יהיה הזנב בעשר מעלות ממזל שביעי ממנו ומאחר שתרע מקום הראש ומקום הזנב ומקום הירח האמתי התבונן בשלשתן אם מצאתה הירח עם הראש או עם הזנב במעלה אחת וחלק אחר תרע שאין הירח נוטה לא לצפון השמש ולא לדרומה ואם ראיתה מקום הירח לפני מקום הראש והוא הולך כנגר הזנב תרע שהיר׳ נוטה לצפון השמש ואם היה הירח לפני מקום הזנב והרי הוא הולך כנגר הראש תרע שהירח נוטה לדרום השמש הנטיה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה היא הנקרא רוחב הירח ואם היה נוטה לצפון נקרא רוחב צפוני ואם היה נוטה לדרו׳ נקרא רוחב דרומי ואם היה הירח באחת משתי הנקודות לא יהיה לו רוחב כמו שבארנו לעולם לא יהיה רוחב הירח יתר על חמש מעלות בין בצפון בין ברדום אלא כך הוא דרכו יתחיל מן הראש ויתרחק מעט מעט והמרחק הולך ונוסף ער שיגיע לחמש מעלו ויחזור ויתקרב מעט מעט ער שלא יהיה לו רוחב כשיגיע לזנבו ויחזור ויתרחק מעט מעט והמרחק נוסף ער שיגיע לחמש מעלות ויחזור ויתקרב ער שלא יהיה לו רוחב אם תרצה לירע רוחב הירח כמה הוא בכל עת שתר׳ ואם צפוני הוא או דרומי תוציא מקום הראש ומקום הירח האמתי לאותה העת ותגרע מקום הראש ממקום הירח האמתי והנשאר הוא הנקרא מסלול הרוחב ואם יהיה מסלול הרוחב ממעלה אחת ער מאה ושמנים תרע שרוחב הירח הצפוני ואם היה המסלול יתר על מאה ושמנים תרע שרוחב הירח דרומי ואם היה מאה ושמונים בשוה או שלש מאות וששים בשוה אין לירח רוחב כלל ותחזור ותראה מנת מסלול הרוחב כמה היא והוא שיעור נטייתו לצפון או לדרום והוא הנקרא תרוחב הירח הדרומי או הצפוני כמו שבארנו וכמה היא מנת מסלול הרוחב אם יהיה מסלול הרוחב עשר מעלו תהיה מנתו שנים וחמשי׳ חלקי׳ ואם יהיה המסלול הזה עשרים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים ואם יהיה המסלול שלשים תהיה מנתו שתי מעלות ושלשים חלקים ואם יהיה המסלול ארבעים תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה עשר חלקים ואם יהיה המסלול חמשים מעלות תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים ואם יהיה המסלול ששים תהיה מנתו ארבעה מעלות ועשרים חלקים ואם יהיה המסלול שבעים תהיה מנתו ארבע מעלות ושנים וארבעים חלקים ואם יהיה המסלול שמוני׳ תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשי׳ חלקים ואם יהיה המסלול תשעי׳ תהיה מנתו חמש מעלו׳ ואם יהיו אחדים עם העשרות תקח הראוי להם לפי היתר שבין שתי המנות כמו שעשית במסלול השמש ובמסלול הירח כיצר הרי שהיה מסלול הרוחב שלש וחמשים מעלו׳ וכבר ירעת שאלו היה המסלול חמשים היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים ואלו היה המסלול ששים היתה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים נמצא היתר בין שתי המנות שלשים חלקים שלשה חלקים לכל מעלה ונמצא לפי חשבון מסלול זה שהוא שלש וחמשים שלש מעלות ותשעה וחמשים חלקים ועל הרך זו תעשה בכל מנין ומנין מאחר שתרע מנתו של מסלול הרוחב ער תשעים כמו שהודענוך תרע מנות שלכל מניינות המסלול שאם יהיה המסלול יתר על תשעים ער מאה ושמונים תגרע המסלול מקפ והנשאר תרע בו המנה וזה הוא רוחב הירח בתחלת ליל זה והוא דרומי שהרי המסלול יתר על מאה ושמנים וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים ער מאתים ושבעים תגרע ממנו מאה ושמוני׳ והנשאר תדע בו המנה ואם היה המסלול יתר על מאתים ושבעים ער שלש מאות וששים תגרע אותו משלש מאות וששים והנשאר תרע בו המנה כיצר הרי שהיה המסלול מאה וחמשים תגרע אותו ממאה ושמונים נשאר שלשים וכבר ירעת שמנת שלשים שתי מעלות ושלשים חלקים וכך תהיה מנת מאה וחמשים שתי מעלות ושלשים חלקים הרי שהיה המסלול מאתים תגרע ממנו מאה ושמונים ישאר עשרים וכבר ירעת שמנת עשרים היא מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים וכן תהיה מנת מאתים תהיה מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים הרי שהיה המסלול שלש מאות תגרע אותו משלש מאות וששים נשאר ששים וכבר ירעת שמנת ששי׳ ארבע מעלות ועשרים חלקים וכך היא מנת שלש מאות ארבע מעלות ועשרים חלקים ועל דרך זו בכל המניינות הרי שרצינו לירע רוחב הירח כמה הוא ובאי זו רוח הוא אם צפוני ואם דרומי בתחלת ליל ערב שבת שני לחרש אייר משנה זו וכבר ירעת שמקום הירח האמתי היה בליל זה בשמנה עשרה מעלות וארבעים

ספר זמנים

חלקים ממזל שור סימנו יחם ומקום הראש היה באותה העת בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים ממזל בתולה סימנו קע זל תגרע מקום הראש ממקום הירח יצא לך מסלול הרוחב מאתים אחת ושלשים מעלו ועשרה חלקים סימנו רלאי לפי שאין משגיחין על החלקי בכל המסלול ונמצאת המנה של מסלול זה בדרכי שבארנו בפרק זה שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים וזהו רוחב הירח בתחלת ליל זה והוא דרומי שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים

פרק שבעה עשר

כל הדברים שהקדמנו כדי שיהיו עתידים ומוכנים לידיעת הראייה וכשתרצה לדעת זאת תתחיל ותחשוב ותוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ומקום הראש לשעת הראייה ותגרע מקום השמש האמתי ממקום הירח האמתי והנשאר הוא הנקרא אורך ראשון

ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח תדע מקום הירח כמה הוא ואם הוא רוחב צפוני או דרומי והוא הנקרא רוחב ראשון והזהר באורך הזה הראשון ויהיו שניהם מוכנים לך והתבונן באורך הזה הראשון וברוחב הזה הראשון אם יצא לך תשע מעלות בשוה או פחות תדע בודאי שאי אפשר לעולם שיראה הירח באותו הלילה בכל ארץ ישרא׳ ואין אתה צריך חשבון אחר ואם יהיה האורך הראשון יתר על ה׳ מעלות תדע בודאי שהירח יראה בכל ארץ ישרא׳ ואין אתה צרי׳ לחשבון אחר ואם יהיה האורך הראשו׳ מט׳ מעלו׳ ועד ט״ו תצטרך לדרוש ולחקור בחשבונות הראייה עד שתדע אם יראה או לא יראה בד״א כשהיה מקום הירח האמתי מתחילת מזל גדי עד סוף מזל תאומים אבל אם היה מקום הירח מתחילת מזל סרטן עד סוף מזל קשת ויהיה האורך הראשון עשר מעלות או פחות תדע שאין הירח נראה כלל באותו הלילה בכל ארץ ישרא׳ ואם היה הראשון יתר על כ״ד מעלות ודאי יראה בכל גבול ישרא׳ ואם יהיה האורך הראשון מעשר מעלות ועד כ״ד תצטרך לדרוש ולחקור בחשבונות הראייה אם יראה או לא יראה ואילו הן חשבונות הראייה התבונן וראה הירח באי׳ זה מזל הוא אם יהיה במזל טלה תגרע מן האורך הראשון נ״ט חלקים ואם יהיה במזל שור תגרע מן האורך מעלה אחת ואם יהיה במזל תאומים תגרע מן האורך נ״ח חלקים ואם יהיה במזל סרטן תגרע מן האורך מ״ג חלקים ואם יהיה במזל אריה תגרע מן האורך מ״ג חלקים ואם יהיה במזל מאזני׳ תגרע מן האורך ל״ד חלקים ואם יהיה במזל עקרב תגרע מן האורך ארבעה ושלשים חלקים ואם יהיה במזל קשת תגרע מן האורך ששה ושלשים חלקים ואם יהיה במזל גדי תגרע מן האורך ארבעה וארבעים חלקים ואם יהיה במזל דלי תגרע מן האורך שלשה וחמשים חלקים

ואם יהיה במזל דגים תגרע מן האורך שמנה וחמשים חלקים והנשאר מן האורך אחר שתגרע ממנו אלו החלקים הוא הנקרא אורך שיני ולמה גורעין חלקי׳ אלו לפי שמקום הירח האמתי אינו המקום שיראה בו אלא שינוי יש ביניהן באורך וברוחב והוא הנקר׳ שינוי המראה ושינוי מראה האורך בשעת הראיה לעולם גורעין אותו מן האורך כמו שאמרנו אבל שינוי מראה הרוחב אם היה רוחב הירח צפוני גורעין חלקים של שינוי מראה הרוחב מן הרוחב הראשון ואם היה רוחב הירח הדרומי מוסיפין החלקי׳ של שנוי מראה הרוחב על הרוחב הראשו׳ ומה שיהיה הרוחב הראשון אחר שמוסיפין עליו או גורעי׳ ממנו אותם החלקים הוא הנקרא רוחב שיני וכמה הם החלקים שמוסיפין או גורעין אותן אם יהיה הירח במזל טלה תשעה חלקים ואם יהיה במזל שור עשרה חלקים ואם יהיה במזל תאומים ששה עשר חלקים ואם יהיה במזל סרטן שבעה ועשרים חלקים

ואם יהיה במזל אריה שמונה ושלשים חלקים ואם יהיה במזל בתולה ארבעה וארבעים חלקים ואם יהיה במזל מאזנים ארבעים וששה חלקים ואם יהיה במזל עקרב חמשה וארבעים חלקים ואם היה במזל קשת ארבעה וארבעים חלקים ואם יהיה במזל גדי ששה ושלשים חלקים ואם יהיה במזל דלי עשרים וארבעה חלקים ואם יהיה במזל דגים שנים עשר חלקים ומאחר שתדע חלקים אלו תגרע אותן מן הרוחב הראשון או תוסיף אותן עליו כמו שהודענוך ויצא לך הרוחב השני וכבר ידע׳ אם הוא צפוני או דרומי ותדע כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה הרוחב השני ותכין אותו לפניך ויהיה עתיד ואחר כך תחזור ותקח מן הרוחב השני הזה מקצתו מפני שהירח נלוז מעט במעגלו וכמה הוא המקצת שתקח ממנו אם יהיה מקום הירח מתחלת מזל טלה עד עשרים מעלות ממנו או מתחלת מזל מאזני׳ עד עשרי׳ מעלה ממנו תקח מן הרוחב השני שני חמשיו ואם יהיה הירח מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות ממזל שור או מעשרים ממזל מאזנים עד י׳ מעלות ממזל עקרב תקח מן הרוחב השני שלישיתו

ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל שור עד עשרים ממנו או מעשר מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו תקח מן הרוחב השני רביעיתו ואם יהיה הירח מעשרים מעלות ממזל שור עד סופו או מעשרים ממזל עקרב עד סופו תקח מן הרוחב השני חמישיתו ואם יהיה הירח מתחלת מזל תאומים עד עשר מעלות ממנו או מתחלת מזל קשת עד עשר מעלו׳ ממנו תקח מן הרוחב השני שתותו ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל תאומים ועד עשרים ממנו או מעשר ממזל קשת עד עשרי׳ ממנו תקח מן הרוחב השני חצי שתותו

ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל תאומים עד חמש ועשרים ממנו או מעשרים ממזל קשת עד חמש ועשרים ממנו תקח מן הרוחב השני רביע שתותו ואם יהיה מקום הירח מחמש ועשרים ממזל תאומים עד חמש מעלו׳ ממזל סרטן או מחמש ועשרי׳ ממזל קשת עד חמש מעלות ממזל גדי לא תקח כלום לפי שאין כאן נליזת מעגל ואם יהיה הירח מחמש ממזל סרטן עד עשר ממנו או מחמש ממזל גדי עד עשר ממנו תקח מן הרוחב השני רביע שתותו ואם יהיה מקום הירח מעשר ממזל סרטן עד עשרים ממנו או מעשר ממזל גדי עד עשרים ממנו תקח מן הרוחב השני חצי שתותו ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל סרטן עד סופו או מעשרי׳ ממזל גדי עד סופו תקח מן הרוחב השני שתותו ואם יהיה הירח מתחלת מזל אריה עד עשר מעלות ממנו

או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו תקח מן הרוחב השיני חמישיתו ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל אריה עד עשרים ממנו או מעשר ממזל דלי עד עשרים ממנו תקח מן הרוחב השני רביעיתו ואם יהיה הירח מעשרי׳ ממזל אריה עד עשר ממזל בתולה או מעשרי׳ ממזל דלי עד עשר ממזל דגים תקח מן הרוח׳ השני שלישיתו ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל בתולה עד סופו או מעשר מעלות ממזל דגים עד סופו תקח מן הרוחב השני שני חמישיו וזאת המקצת שתקח מן הרוחב השני היא הנקראת מעגל הירח

ואחר כך תחזור ותתבונן ברוחב הירח ותראה אם הוא צפוני או דרומי אם הוא צפוני תגרע מעגל הירח הזה מן האורך השני ואם היה רוחב הירח דרומי תוסיף המעגל הזה על האורך השני בד״א בשהיה מקום הירח מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים אבל אם היה הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת יהיה הדבר הפך שאם יהיה רוחב הירח צפוני תוסיף המעגל על האורך השני ואם היה רוחב הירח דרומי תגרע המעגל מן האורך השני ומה שיהיה האורך השני אחר שתוסי׳ עליו או תגרע ממנו הוא הנקרא אורך שלישי

ודע שאם לא יהיה שם נליזות מעגל ולא נתן החשבון לקחת מן הרוחב השני כלום יהיה האורך השני עצמו הוא האורך השלישי בלא פחות ובלא יתר ואחר כך תחזור ותראה האורך השלישי הזה והוא המעלות שבי׳ הירח והשמש באי זה מזל הוא אם יהיה במזל דגים או במזל טלה תוסיף על האורך השלישי שתותו ואם יהיה האורך במזל דלי או במזל שור תוסיף על האורך השלישי חמישיתו ואם יהיה האורך במזל גדי או במזל תאומים תוסיף על האורך השלישי שתותו ואם יהיה האורך במזל קשת או במזל סרטן תניח האורך השלישי כמות שהוא ולא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו ואם היה האורך במזל עקרב או במזל אריה תגרע מן האורך השלישי חמישיתו ואם יהיה האורך במזל מאזני׳ או במזל בתולה תגרע מן האור השלישי שלישיתו

ומה שיהיה האורך השלישי אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו כמות שהוא הוא הנקר׳ אורך רביעי ואחר כך תחזור אצל רוחב הירח הראשון ותקח שני שלישיו לעולם וזה הוא הנקר׳ מנת גובה המדינ׳ ותתבונן ותראה אם יהיה רוחב הירח צפוני תוסיף מנת גובה המדינה על האורך הרביעי ואם יהיה רוחב הירח דרומי תגרע מנת גובה המדינה מן האורך הרביעי ומה שיהיה הארך הרביעי אחר שגורעין ממנו או שמוסיפי׳ עליו הוא הנקרא קשת הראיה כיצד הרי שבאנו לחקור אם יראה הירח בליל ערב שבת שני לחדש אייר משנה זו או לא יראה תוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ורוחב הירח לשנה זו כמו שהודענוך יצא לך מקום השמש האמתי בשבע מעלות ותשעה חלקים ממזל שור סימנו לזט ויצא לך מקום הירח האמתי בשמונה עשרה מעלות וששה ושלשים חלקים ממזל שור סימנו מחלו ויצא לך רוחב הירח ברוח דרום שלש מעלו׳ ושלשה וחמשים חלקים סימנו גנג וזה הוא הרוחב הראשון ותגרע מקום השמש ממקום הירח ישאר אחת עשרה מעלות ושבעה ועשרים חלקים סימנו יא כז וזה הוא האורך הראשון ולפי שהיה הירח במזל שור יהיה שנוי מראה האורך מעלה אחת וראוי לגרוע אותה מן האורך הראשון יצא לך האורך השני עשר מעלות וכז חלקים סימנו יכז וכן יהיה שינוי מראה הרוחב עשרה חלקים ולפי שרוחב הירח היה דרומי ראוי להוסיף עליו שנוי המראה שהוא עשרה חלקים יצא לך הרוחב השני ארבע מעלות ושלשה חלקים סימנו דג ולפי שהיה הירח בשמנה עשרה מעלות ממזל שור ראוי ליקח מן הרוחב השני רביעיתו והוא הנקרא מעגל הירח יצא לך מעגל הירח לעת זו מעלה אחת והלק אחד לפי שאין מדקדקין בשניות ולפי שרוחב הירח דרומי ומקום הירח האמתי בין ראש גדי וראש סרטן ראוי להוסיף המעגל על האורך השני יצא לך האורך השלישי אחת עשרה מעלות ושמנה ועשרים חלקים סימנו יא כח ולפי שהאורך הזה במזל שור ראוי להוסיף על האורך השלישי חמישיתו שהוא שתי מעלות ושמנה עשר חלקים ויצא לך האורך הרביעי שלש עשרה מעלות וששה וארבעים חלקים סימנו יג מו והדרנו אצל הרוחב הראשון ולקחנו שני שלישיו ויצא מנת גובה המרינה והוא שתי מעלות וחמשה ושלשי׳ חלקים ולפי שהיה הרוחב דרומי ראוי לגרוע ממנו מנת גובה המרינה מן האורך הרביעי ישאר לך אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים סימנו יא יא וזו היא הקשת הראיה בלילה הזה ועל הדרך הזה תעשה ותדע קשת הראיה כמה מעלות וכמה חלקים יש בה בכל ליל ראיה שתרצה לעולם ואחר שתצא קשת זו תבין בה ודע שאם תהיה קשת הראיה תשע מעלות או פחות אי איפשר שיראה בכל ארץ ישרא׳ ואם תהיה קשת הראיה יתר על ארבע עשרה מעלו אי איפשר שלא יראה ויהיה גלוי לכל ארץ ישרא׳ ואם תהיה קשת הראיה מתחלת מעלה עשירית עד סוף מעלת ארבע עשר תערוך קשת הראיה אל האורך הראשון ותדע אם יראה או לא יראה מן הקצין שיש לו והן הנקראין קיצי הראיה

ואלו הן קיצי הראיה אם תהיה קשת הראיה מותר על תשע מעלות עד סוף עשר מעלות או יתר על עשר ויהיה האורך הראשון שלש עשרה מעלו או יתר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה ואם תהיה קשת הראיה מותר על עשר מעלות עד סוף אחת עשרה מעלות או יתר על אחת עשרה ויהיה האורך הראשון יב מעלות או יתר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה ואם תהיה קשת הראיה מותר על אחת עשרה עד סוף שתים עשרה מעלות או יתר על שתים עשרה ויהיה האורך הראשון אחת עשרה מעלות או יתר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה ואם תהיה קשת הראיה מותר על שתים עשרה מעלות עד סוף שלש עשרה מעלו או יתר על שלש עשרה ויהיה האורך הראשון עשר מעלות או יתר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה ואם תהיה הראיה מותר על שלש עשרה מעלות או יתר על ארבע עשרה ויהיה האורך הראשון תשע מעלות או יתר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה

ועד כאן סוף הקצין

כבר באנו להתבונן בקשת הראיה של לילי ערב שבת שני לחדש אייר משנה זו יצא לנו בחשבון קשת הראיה אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים כמו שידעת ולפי שהיה קשת הראיה בין עשר עד ארבע עשרה ערכנו אותה אל האורך הראשון וכבר ידעת שהאורך היה בליל זה אחת עשרה מעלות ושבעה ועשרי׳ חלקי׳ ולפי שהיתה קשת הראיה יתר על אחת עשרה מעלות והיה האורך הראשון יתר על אחת עשרה יודע שודאי יראה בליל זה לפי הקצין הקצובות וכן תעשה בכל קשת וקשת עם האורך הראשון שלה וכבר ראיתה מן המעשים האלו כמה חשבונות יש בו וכמה תוספות וכמה גירועין אחר שיגענו הרבה עד שהמציאנו דרכים קרובים שאין בחשבונם עומק גדול שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו ולפיכך אמרו חכמים שמש ידע מבואו ירח לא ידע מבואו ואמרו חכמים פעמים בא בארוכה פעמים בא בקצרה כמו שתראה מחשבונות אילו שפעמים תוסיף ופעמים תגרע עד שתהא קשת הראייה ופעמים תהיה קשת הראיה ארוכה ופעמים קצרה כמו שבארנו

וטעם כל אלו החשבונות ומפני מה מוסיפים מנין זה ומפני מה גורעין והיאך נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים והראיה על כל דבר ודבר היא חכמת התקופות והגימטריו׳ שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים אבל הספרי׳ שחברו חכמי ישרא׳ שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו אלינו ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם שאין בהם דופי ואי איפשר אדם להרהר אחריהם אין חוששין למחבר בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם גוים שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דופי אנו סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו על הראיה שנתגלתה והטעם שנודע

פרק שמונה עשר

דבר ידוע וברור שאם יוציא לך החשבון שהירח יראה בלילה איפשר שיראה ואיפשר שלא יראה מפני העבים שמכסין אותו או מפני המקום שהוא גיא או שיהיה הר גובה כנגד רוח מערב לאנשי אותו המקום שנמצאו כאלו הן יושבין בגיא שהירח לא יראה למי שהוא במקום נמוך אפי׳ היה גדול ויראה למי שהוא עומד בראש הר גבוה ותלול אע״פ שהירח קטן ביותר וכן יראה למי ששוכן על שפת הים או למי שמהלך בספינה בים הגדול אע״פ שהוא קטן

ביותר וכן בימות הגשמים אם יהיה יום צח יראה הירח יותר ממה שיראה בימות החמה לפי שבימות הגשמי׳ אם יהיה יום צח יהיה האויר זך הרב׳ ויראׄ הרקיע בטוהר יתר מפני שאין שם אבק שיתערב באויר אבל בימות החמה יהיה האויר כלו הוא מעושן מפני האבק ולא יראה הירח קטן

וכל זמן שתמצא קשת הראיה והאורך הראשון שתערוך לה עם שני הקצין שלהם בצמצום יהיה הירח קטן ביותר ולא יראה אׄ במקום גבוה ביותר ואם תמצא קשת הראי׳ והאורך הראשון ארוכין הרבה והוסיפו עד סוף הקצים שלהן ממעלו יראה הירח גדול לפי אורך הקשת והאורך הראשון יהיה גדול וגלייתו לכל

לפיכך ראוי לבית דין לשום שני דברים אׄו בלבם שהן זמן הראיה ומקומה ושואלין את העדים באי זה מקום ראיתם שאם היתה הקשת הראיה קצרה ויתן החשבון שיראה בצמצום כגון שהיתה קשת הראיה תשע מעלות וחמשה חלקים והיה האורך הראשון שלש עשרה מעלות בשוה ובאו עדים שראוהו אם היה בימות החמה או שהיו במקו׳ נמוך חוששין להן ובודקין אותן הרבה ואם היה בימות הגשמים או במקום גבוה ביותר והאי יראה אם לא יהיו שם עבים המבדילין

עדים שראו החדש בזמנו ובאו והעידו וקבלום בית דין וקדשו את החדש הזה הראשון ומנו תשעה ועשרים יום מן היום המקודש וליל שלשים לא נראה הירח מפני שאי איפשר לו להראות או מפני שכסוהו עבים והרי בית דין מצפין לו כל יום שלשי׳ כמו שבארנו ולא באו עדים ועברו את החדש ונמצא יום ראש החדש השני יום אחד ושלשים כמו שבארנו

והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש החדש השני וליל שלשים לא נראה הירח אם תאמר שכך מעברי׳ את זה ועושין אותו שלשים וקובעין ראש החדש השלשי׳ יום אחד ושלשים כך איפשר שלא יראה הירח בליל שלשי׳ גם מחדש זה ונמצאו מעברין והולכין ועושין חדשים

אחר שלשים כל השנה כולה ונמצא בחדש אחרון איפשר שיראה הירח בליל חמשה ועשרי׳ בו או בליל ששה ועשרי׳ ואין לך דבר שחוק והפסד יתר מזה

ואל תאמר שהדבר הזה דבר שאינו מצוי הוא שלא יראה הירח בכל השנה אׄ דבר קרוב הוא הרבה ופעמים רבות יארע זה וכיוצא בו במדינות שזמן הגשמים שם ארוך והעבי׳ רבים שאין אנו אומרין שלא יראה הירח בכל השנה אׄ שלא יראה בתחלת החדשים ויראה אחר כך בימים פעמים לא יראה מפני העבים שאי איפשר לו שיראה וחדשים שאי איפשר לו שיראה בהם וחדשים שאיפשר שיראה בהם לא יראה מפני העבים או מפני שהיה קטן ביותר ולא נתכון אדם לראותו

אׄ הקבלה שהיה ביד חכמי׳ איש מפי איש מפי משה רבינו כך היא שבזמן שלא יראה הירח בתחלת החדשים חדש אחר חדש בית דין קובעין חדש מעובר משלשים יום וחדש חסר מתשעה ועשרים יום וכן מחשבין וקובעין חדש מעובר וחדש חסר בקביעת לא בקדוש שאין מקדשין אׄ על הראיה ופעמים עושין מלא אחר מלא או חסר אחר חסר כמו שיראה להם מן החשבון

ומתכוונין לעולם בחשבונם שאם יראה הירח בחדש הבא יראה בזמנו או בליל עבורו לא שיראה קודם זמנו שהוא ליל שמנה ועשרים ובחשבונות הראיה האילו שבארנו יתבאר לך ותדע מתי איפשר שיראה ומתי איפשר שלא יראה ועל זה סומכין ומעברין חדש אחר חדש או עושין חדש חסר אחר חדש חסר ולעולם אין פוחתין מארבעה חדשי׳ המעוברין בשנה ולא מוסיפין על שמנה חדשים המעוברין

וגם לעיבור חדשים אילו שמעברין לפי חשבון עושין סעודת עיבור החדש כמו שאמרנו בפרק שלישי

וכל שתמצא בתלמוד מדברים שמראין שבית דין סומכין על החשבון ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם והרשות בידם לחסר או לעבר וכן זה שחסר רבי תשעה חדשים בשנה וכל כיוצׄ בזה הכל על עיקר זה הוא בנוי בזמן שלא נראה החדש בזמנו

וכן זה שאמרו חכמים שמעברין את החדש לצורך הוא בחדשים אׄו שמעברין אותן לפי חשבון ועושין אחד מלא ואחד חסר ויש להם לעבר חדש אחר חדש או לחסר בזה הוא שמעברין לצור מפני שלא נראה הירח בזמנו אׄ בעת שיראה הירח בזמנו שהוא תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש מקדשין לעולם

וכל הדברים האלו בזמן שיש שם בית דין וסומכין על הראיה אבל בזמנים אילו אין סומכין אלא על הקביעה בזה החשבון האמצעי הפשוט בכל ישראל כמו שבארנו בהלכות אלו

יתבאר בספרי החשבון התקופות והגימטריאות שאם יראה הירח בארץ ישראל יראה בכל מדינות העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה ואם יתן חשבון שלא יראה בארץ ישראל איפשר שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל ומכוונו כנגדה לפיכך אם יראה הירח במדינה שהיא למערב ארץ ישראל אין בזה ראיה שנראה הירח בארץ ישראל אבל אם לא יראה הירח בראש ההרי׳ במדינה המערבית המכוונת כנגד ארץ ישראל בידוע שלא נראה בארץ ישראל

וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראׄ בידוע שלא נראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראׄ ומכוונות כנגדה ואם יראה בארץ ישראׄ איפשר שיראה במדינות מזרחיות ואיפשר שלא יראה לפיכך אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ ישראׄ ומכוונת כנגדה בידוע שנראה בארץ ישראׄ ואם לא נראה במדינה המזרחית אין בזה ראיה אׄ איפשר שיראה בארץ ישראׄ

וכל אׄו הדברים כשהיו המדינות שבמערב ושבמזרח מכוונות כגון שהיו נוטות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות אבל אם היו נוטות לצפון יתר מזה או פחות משפטים אחרים יש להן שהרי אינן מכוונות כנגד ארץ ישראׄ

ודברים אׄו שבארנו בערי מזרח ומערב אינן אׄ להגיד כל משפטי הראיה להגדיל תורה ולהאדיר לא שיהיו בני מזרח או בני מערב סומכין על ראיית הירח או תועיל להם כלום אׄ לעולם אין סומכין אׄ על קידוש בית דין שבארץ ישראׄ כמו שבארנו כמה פעמים

פרק תשעה עשר

לפי שאמרו חכמים שבכלל דברים שהיו בודקין בהן את העדי׳ אומרי׳ להן להיכן היה הירח נוטה כשר בעיני להודי׳ דרך חשבון דבר זה ואין אני מדקדק בו לפי שאינו מועיל בראיה כלל ותחלת חשבון זה לדעת נטיית המזלות

תחלה העגולה שהיא עוברת במחצית המזלות שבה מהלך השמש אינה עוברת באמצע העולם מחצי המזרח לחצי המערב אׄ נוטה היא מעל הקו השוה המסבב באמצע העול׳ כנגד צפון ודרום חציה נוטה לצפו׳ וחציה נוטה לדרום

ושתי נקודות יש בה שפוגעת בהן בעגולת הקו השוה המסבב באמצע העולם הנקודה האחת ראש מזל טלה והנקודה השני׳ שכנגדה ראש מזל מאזנים ונמצאו ששה מזלות נוטות לצפון מתחלת טלה על סוף בתולה וששה נוטות לדרום מתחלת מזל מאזנים עד סוף מזל דגים

ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט ולהתרחק מעל הקו השוה כנגד הצפון עד ראש סרטן יהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השוה לרוח הצפון שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה בקירוב ויחזרו המזלות להתקרב לקו השוה מעט מעט עד ראש מאזנים שהוא על הקו השוה

ומראש מאזנים יתחילו לנטות ולהתרחק כנגד רוח דרום עד ראש גדי ויהיה ראש גדי רחוק מעל הקו השוה לרוח דרום שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה ויחזרו המזלות להתקרב מעט מעט כנגד הקו השוה עד ראש טלה

נמצא ראש טלה וראש מאזנים מסבב על הקו השוה ולפיכך כשתהיה השמש בשני ראשים אילו לא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום ותזרח בחצי מזרח ותשקע בחצי מערב ויהיה היום והלילה שוין בכל הישוב

הרי נתברר לך שכל מעלה ומעלה

ממעלות המזלות נוטה לצפון או לדרום ויש לנטייתה
שיעור ורוב הנטיי לא תהיה יתר על שלשה ועשרי מעלות
וחצי בקירוב ואלו הם השעורים של נטיות לפי מנין
המעלו של מזלות וההתחלה מתחלת מזל טלה עשר מעלו
נטייתם ארבע מעלות עשרים מעלות נטייתם
שמונה מעלות שלשים מעלות נטייתם אחת עשרה
מעלות ומחצה ארבעי מעלות נטייתם חמש עשרה
מעלות חמשים מעלות נטייתם שמנה עשרה מעלות
ששים מעלות נטייתם עשרים מעלות שבעים
מעלות נטייתם שתים ועשרים מעלות שמנים מעלות
נטייתם שלש ועשרים מעלות תשעים מעלות
נטייתם שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה ואם
יהיה אחד במניין תקח להם מנתם מבין שתי הנטיות כמו
שבארנו בשמש ובירח כיצד חמש מעלות נטייתם שתי
מעלות ואם היה מנין המעלות שלש ועשרים נטייתם תשע
מעלות ואם היה מנין המעלות שלשה ועל דרך זו
בכל האחרים שהן העשרות ומאחר שתדע הנטייה של
מעלות מאחת עד תשעי תדע נטיית כולן כדרך שהודענו
ברוחב הירח שאם היה המניין יתר על תשעים עד מאה
ושמונים תגרע אותו ממאה ושמנים ואם היה יתר על
מאה ושמנים עד מאתים ושבעי תגרע ממנו מאה ושמוני
ואם היה יתר על מאתים ושבעים עד שלש מאות
וששים תגרע אותו משלש מאות וששים

והנשאר תדע נטייתו והוא נטיית אותו המנין
שבידך בלא גרעון ולא תוספת אם תרצה לידע
כמה מעלות הוא הירח נוטה מעל הקו השוה כנגד צפון
העולם או כנגד דרום העולם תדע תחלה כמה נטיית
המעלה שהיא מקום הירח האמתי ולאי זה רוח היא נוטה
לצפון או לדרום ותחזור ותחשוב ותוציא רוחב הירח
הראשון ותראה אם הוא צפוני או דרומי אם נמצאו רוחב
הירח ונטיית מעלתו ברוח אחת כגון שהיו שניהם צפונים
או דרומיים תקבץ שניהם ואם נמצאו בשתי רוחות כגון
שהיה האחד דרומי והאחר צפוני תגרע המעט משניהם
מן הרב והנשאר הוא מרחק הירח מעל קו השוה באותה
הרוח שהיה בה הרב משניהם כיצד באנו לידע
כמה הירח נוטה מעל הקו השוה בלילי הראייה שהוא שני
לחרש אייר משנה זו וכבר ידעת שמעלת הירח היה תשע
עשרה ממזל שור נטייתה בצפון כמו שמנה עשרה מעלות
ורוחב הירח היה בדרום כמו ארבע מעלות תגרע המעט
מן הרב ישאר ארבע עשרה מעלות ונמצא הירח רחוק
מעל הקו השוה ארבע עשרה מעלות לרוח צפון שהרי
המנין הרב שהוא שמנה עשרה מעלות היה צפוני וכל
חשבון זה בקרוב בלא דקדוק לפי שאינו מועיל בראיה

אם תרצה לידע לאי זו רוח מרוחות העולם יראה הירח
נוטה תחשוב ותדע מרחקו מעל הקו השוה אם יהיה
על הקו השוה או קרוב ממנו בשתי או שלש מעלות בצפו
או בדרום יראה מכוון כנגד אמצע מערב ותראה פגימתו
מכוונת כנגד מזרח העולם בשוה ואם יהיה רחוק
מעל הקו השוה לצפון העולם יראה בין מערב העולם ובין
צפונו ותראה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העול כנגד דרום
העולם ואם היה רחוק מעל הקו השוה לדרום העולם
יראה בין מערב העולם ובין דרומו ותראה פגימתו נוטה
מכנגד מזרח העולם כנגד צפון העולם ולפי רוב המרחק
לפי רוב הנטייה ומחקירת הערים שאומרין להם
כמה היה גבוה ודבר זה יודע מקשת הראיי שבזמן שתהיה
קשת הראייה קצרה יראה הירח כאלו הוא קרוב מן הארץ
ובזמן שתהיה ארוכה יראה גבוה מעל הארץ ולפי אורך
קשת הראייה לפי גבהו מעל הארץ בראיית העינים

הרי בארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בידיעת
הראייה ובחקירת העדים כדי שיהיה הכל ידוע למבינים
ולא יחסרו דרך מדרכי התורה ולא ישוטטו לבקש אחריה
בספרים אחרים דרשו מעל ספר ה וקראו אחת מהנה
לא נעדרה בריך רחמנא דסייען

הלכות תעניות

מצות עשה אחת והיא לצעוק לפני ה בכל עת צרה גדולה
שלא תבוא על הציבור ובאור מצוה זו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל
צרה שתבוא על הציבור שנאמר על הצר הצורר אתכם
והרעותם בחצוצרו כלומ כל דבר שייצר לכם כגון בצורת
ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו ודבר
זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה
ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתו
עונותיכ הטו וכו וזה הוא שיגרום להם להסי הצרה מעליה
אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אא יאמרו דבר זה ממנהג
העולם ארע לנו וצרה זו נקרה נקרית הרי זו דרך אכזריות
וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה
צרות אחרות הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי
והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי כלומר כשאביא עליכם
צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהיא קרי אוסיף לכם חמת
אותו קרי ומדברי סופרים להתענות על כל צרה
שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים ובימי התעניו
האלו זועקין בתפילות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד
ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר השופר מקצר
והחצצרות מאריכות שמצות היום בחצצרות ואין תוקעי
בחצצרות ושופר כאחד אא במקדש שנאמר בחצוצרות
וקול שופר הריעו לפני המלך השם תעניות
אלו שגוזרין על הציבור מפני הצרות אינן יום אחר יום
שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בדבר זה ואין גוזרין
בתחלה תענית אא בב בשבת ובה של אחריו ובשיני של
אחריו וכן על הכדר הזה שיני וחמישי ושני עד שירוחמו
אין גוזרין תעניות על הציבור לא בשבתות ולא בימים
טובים וכן אין תוקעין בהן לא בשופר ולא בחצוצרות ולא
זועקים ומתחננים בהם בתפלה אא אם כן היתה עיר
שהקיפו גוים או נהר או ספינה המטורפת בים אפילו יחיד
הנרדף מפני גוים מפני ליסטים ומפני רוח רעה מתענים
עליהם בשבת וזועקין ומתחננים עליהם בתפלה אבל אין
תוקעין אא אם כן תקעו לקבץ את העם לעזור אותם
ולהצילן וכן אין גוזרין תענית בתחלה בראשי
חדשים או בחנוכה ופורי או בחולו של מועד ואם התחילו
להתענות על הצרה אפילו יום אחד ופגע בהן יום מאלו
מתענין ומשלימין היום בתענית תעניות אלו שמתעני
על הצרות אין מתענין בהן לא עוברות ולא מניקות ולא
קטנים ומותרין לאכול בלילה אף על פי שמתענין למחר
חוץ מתעניות המטר כמו שיתבאר וכל תעני שאוכלין בה
בלילה בין צבור בין יחיד הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה
עמוד השחר והוא שלא ישן אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל
כשם שהציבור מתענים על צרתן כך היחיד
מתענה על צרתו כיצד הרי שהיה לו חולה או תועה
במדבר או אסור בבית האסורים יש לו להתענות עליו
ולבקש רחמים בתפילתו ואומר עננו וכו בכל תפלה
שמתפלל ולא יתענה בשבתות ולא במועדות ולא בראשי
חדשים ולא בחנכה ופורים
כל תענית שלא קיבלה עליו היחיד מבעוד יום אינה
תענית כיצד מקבלה כשיתפלל תפילת מנחה אומר אחר
התפילה מחר אהא בתענית וגומר בלבו להתענות למחר
אעפ שהוא אוכל בלילה לא הפסיד כלום וכן אם גמר וקבל
עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה אעפ
שהוא אוכל כל לילה ולילה לא הפסיד תעניתו ואינו
צריך כונה לכל יום ויום מבעודו קבל עליו מבעוד
יום להתענות למחר בלבד והתענה ובלילה נמלך להתענו
ביום שני אעפ שלן בתעניתו אינה תענית מפני שלא
קבלה עליו מבעו יום ואין צריך לומר שהיה אוכל ושותה
בלילה והשכים בבקר ונמלך להתענו שאין זו תענית כלל

הרואה חלום רע צריך להתענו למחר כדי שישוב
ויעור במעשיו ויחפש בהן ויחזור בתשובה ומתענה ואפי
בשבת ומתפלל עניננו בכל תפלה אעפ שלא קיבלה מבעו
יום והמתענה בשבת מתענה יום אחר מפני שביטל עונג
שבת מתענה אדם שעות והוא שלא יאכל כלום שאר היום
כיצד הרי שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל
עד חצות או עד תשע שעות ונמלך להתענות בשעות
שנשארו מן היום הרי זה מתענה אותן שעות ומתפלל בהן
עננו שהרי קבל עליו התענית קודם שעות התענית וכן אם
אכל ושתה ואחר כך התחיל להתענות שאר היום הרי זה
תענית שעות כל השרוי בתענית בין שהיה מתענה
על צרתו או על חלומו בין שהיה מתענה עם הציבור על
צרתם הרי זה לא ינהוג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו
ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנאמר מה
יתאונן אדם חי גבר על חטאיו ומותר לו לטעום את
התבשיל ואפילו בכדי רביעית והוא שלא יבלע אלא טועם
ופולט שכח ואכל משלים תעניתו יחיד שהיה מתענה
על החולה ונתרפא על צרה ועברה הרי זה משלים תעניתו
ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין
הרי זה מתענה ומשלים תעניתו הלך ממקום שאין
מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמהן שכח ואכל
ושתה אל יתראה בפניהם ואל ינהוג עידונין בעצמו
צבור שהיו מתענין על הגשמי וירדו להן גשמים אם קודם
חצות ירדו לא ישלימו אלא אוכלין ושותין ומתכנסין וקוראי
הלל הגדול שאין אומרין הלל הגדו אלא בנפש שבעה וכרס
מלאה ואם אחר חצות הואיל ועבר רוב היום בקדושה
ישלימו תעניתן וכן אם היו מתענין על צרה ועברה
או על שמד ובטל אם קודם חצות לא ישלימו ואם אחר
חצות ישלימו בכל יום תענית שגוזרין על הציבור
מפני הצרות בית דין והזקני יושבין בבית הכנסת ובודקי
על מעשה אנשי העיר מאחר תפילת שחרי עד חצות היום
ומסירין המכשולות של עבירות ומזהירין ודורשים וחוקרין
על בעלי חמס ועבירות ומפרישין אותן ועל בעלי זרוע
ומשפילין אותן וכיוצא בדברים אלו ומחצי היום ולערב
רביע היום קוראין בברכות וקללות שבתורה שנ מוסר ה
בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו ומפטירין בנביא
בתוכחו מענין הצרה ורביע היום האחרון מתפללים מנחה
ומתחננים וזועקים ומתוודים כפי כחם

פרק שני

אילו הן הצרות של ציבור שמתענין ומתריעין עליהן על
הצרת שונאי ישראל לישרא ועל החרב ועל הדבר ועל חיה
רעה ועל הארבה ועל החסיל ועל השדפון ועל הירקון ועל
המפולת ועל החלאים ועל המזונות ועל המטר כל
עיר שיש בה צרה מכל או אותה העיר מתענה ומתרעת
עד שתעבור הצרה וכל סביבותיה מתענו ולא מתריעות
אבל מבקשים עליהם רחמים ובכל מקום אין צועקין ולא
מתריעין בשבת כמו שאמרנו חוץ מצרת המזונו שצועקי
עליה אפי בשבת אבל אין מתרעין עליהן בחצוצרו בשב
על הצרת שונאי ישראל לישרא כיצד גוים שבאו
לערו מלחמה עם ישרא או ליטול מהם מס או ליקח מידם
ארץ או לגזור עליהם שמד אפי במצוה קלה הרי או מתעני
ומתריעין עד שירוחמו וכל הערים שסביבותיהם מתענין
אבל אין מתריעין אלא אם כן תקעו להתקבץ לעזרתן
על החרב כיצד אפילו חרב של שלום כגון שערכו מלחמה
גוים עם גוים ועברו במקום ישרא אעפ שאין ביניהם ובין
ישר מלחמ הרי זו צרה ומתענין עליה שנ וחרב לא תעבו
בארצכם מכלל שראיית המלחמה צרה ועל הדבר אי זו
היא דבר עיר שיש בה תק רגלי ויצאו ממנה שלשה מתים
בשלשה ימים זה אחר זה הרי זה דבר יצאו ביום אחר או
בארבעה ימים אין זה דבר היה בה אלף ויצאו ממנה ששה
מתים בשלשה ימים זה אחר זה דבר יצאו ביום אחר או
בארבע אין זה דבר וכן לפי חשבון זה ואין הנשים והקטני

והזקנים ששבתו ממלאכ בכלל מנין אנשי המדינ לענין זה
היה דבר בארץ ישרא מתענין שאר גליות ישרא עליהן
היה דבר במדינה ושיירות הולכות ובאות ממנה למדינה
אחרת שתיהן מתענות אעפ שהן רחוקות זו מזו
אין מתענין על חיה רעה אלא בזמן שהיא משולחת כיצד
נראתה בעיר ביום הרי זו משולחת נראתה בשדה ביום
אם ראתה שני בני אדם ולא ברחה מפניהם הרי זו משולח
לא רדפה אחריהם אינה משולחת
ואם היה שדה הסמוכה לאגם וראתה שני בני אדם ורדפה
אחריהם אינה משולחת ואם היתה באגם אפילו רדפה
אחריה אינה משולח אלא אם כן טרפה שניהם ואכלה אחד
מהן אבל אם אכלה שניה באגם אינה משולחת מפני שזה
הוא מקומה ומפני הרעבון טרפה לא מפני שהיא משולחת
בתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות
הואיל והן מקום גדודי חיה אם עלתה לגג ונטלה תינוק
מעריסה הרי זו משולחת ואם לא הגיעה למדה זו אינה
משולחת שאלו בני אדם הם שסכנו בעצמם ובאו למקום
החיות שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף
ששולחו והזיקו כגון שילוח נחשים ועקרבים ואין צריך
לומר צרעין ויתושין והדומה להן אין מתענין עליהן ולא
מתריעין אבל זועקים בלא תרועה על הארבה ועל
החסיל אפילו לא נראה מהן אלא כנף אחד בכל ארץ ישרא
מתענין ומתריעין עליהן ועל הגובאי בכל שהוא אבל על
החגב אין מתענין עליו ולא מתריעין אלא זועקין בלבד
על השדפון ועל הירקון משיתחיל בתבואה ואפילו לא
התחיל אלא במקום קטן כמלוא פי תנור גוזרין עליו תענית
ומתריעין על המפולת כיצד הרי שרבתה בעיר
מפולת כתלים בריאים שאינן עומדין בצד הנהר הרי זה
צרה ומתענין ומתריעין עליה וכן על הרעש ועל הרוחות
שהן מפילין את הבנין והורגים מתענין ומתריעין עליהן
על החליים כיצד הרי שירד חולי אחד לאנשים
הרבה באותה העיר כגון אכסררה או חרחור וכיוצא בהן
והיו מתים באותו החלי הרי זו צרת ציבור וגוזרין לה
תענית ומתריעין וכן חכוך לח הרי הוא כשחין פורח ואם
פשט ברוב הציבור מתענין ומתריעין עליו אבל חכוך
יבש צועקים עליו בלבד על המזונות כיצד הרי שהוזלו
דברים של סחורה שרוב חיי אנשי אותה העיר מהן כגון
כלי פשתן בבבל ויין ושמן בארץ ישרא ונתמעט המשא
והמתן עד שיצטרך התגר למכור שוה עשרה בששה ואחר
כך ימצא לוקח הרי זו צרת ציבור ומתריעין עליה וזועקין
עליה בשבת על המטר כיצד הרי שרבו עליהן
גשמים עד שיצרו להן הרי או מתפללין עליהן שאין לך
צרה יתירה מזו שהבתים נופלין ונמצאו בתיהן קבריהן
ובארץ ישרא אין מתפללין על רוב הגשמים מפני שהיא
ארץ הרים ובתיהם בנויים באבנים ורוב הגשמים טובה
להן ואין מתענין להעביר הטובה תבואה שצמחה
ונמנע המטר והתחילו צמחין לייבש הרי או מתעני וזועקי
עד שירדו גשמים או עד שיבשו הצמחים וכן אם הגיע זמן
הפסח או קרוב לו בארץ ישרא שהוא זמן פריחת האילנות
שם ולא ירדו גשמים הרי או מתענין וזועקין עד שירדו
גשמים הראויין לאילנות או עד שיעבור זמנם וכן
אם הגיע זמן חג הסוכות ולא ירדו גשמים הרבה כדי
למלאות מהם הבורו השיחין והמערו הרי או מתענין עד
שירד גשם הראוי לבורו ואם אין להם מים לשתות מתעני
על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשתות ואפילו
בימות החמה פסקו הגשמים בין גשם לגשם
ארבעים יום בימות הגשמים הרי זו מכת בצורת ומתענים
וזועקים עד שירדו הגשמים או עד שיעבור זמנם

פרק שלישי

הרי שלא ירדו להם גשמים כל עיקר מתחלת ימות הגשמי
אם הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים מתחילי
תלמידי חכמים בלבד להתענות שני וחמשי ושני וכל

התלמידים ראויין לכך הגיע ראש חדש כסליו
ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור
שני וחמישי ושני ומותרין בהן לאכול ולשתות בלילה
ואנשי משמר אין מתענין עמהן מפני שהן עסוקין בעבור
וכל העם נכנסים לבתי כנסיו ומתפללין וזועקין ומתחננין
כדרך שעושין בכל התעניות עברו אלו ולא נענו בית
דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הציבור שני וחמישי
ושני ובשלש אילו אוכלין ושותין מבעוד יום כמו שעושי
בצום כיפור ואנשי
משמר מתענין מקצת היום ולא משלימין ואנשי בית אב
והם העוסקים בעבודה באותו היום לא יהיו מתענים כל
עיקר וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום אם אכל ופסק
וגמר שלא לאכול אינו חוזר ואוכל אעפֿ שיש שהות ביום
בשלש תעניות אילו כל העם אסורין בעשיית
מלאכה ביום ומותרין בלילה ואסורין ברחיצת כל הגוף
בחמין אבל פניו ידיו ורגליו מותר לפיכך נועלין את
המרחצאות ואסורין בסיכה ואם להעבֿ את הזוהמא מותר
ואסורין בתשמי' המטה ובנעילת הסנדל בעיר אבל בדרך
מותר לנעול ומתפללין בבתי כנסיות וזועקין ומתחננין
כשאר תעניות עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין
שבע תעניות אחרות על הציבו' שיני והמישי ושיני וחמשי
ושיני וחמישי ושני ובאלו השבע בלבר עוברות ומיניקות
מתענות אבל בשאר התעניות אין עוברות ומיניקות
מתענות ואעפֿ שאינן מתענות אין מענגו עצמן בתפנוקי
אלא אוכלות ושותות כדי קיום הוולד ובשבע תעניו'
אילו אנשי משמר מתעני' ומשלימין ואנשי בית אב מתעני'
מקצת היום ולא משלימין וכל דבר שהוא אסור בשלש
אמצעיות אסור באלו השבע האחרונות ויתרות אלו
שבהן בלבר מתריעין ומתפללין ברחוב העיר ומורידין
זקן להוכיח לעם כדי שישובו מדרכם ומוסיפין שש ברכות
בתפילת שחרית ובתפילת מנחה ונמצאו מתפללין ארבע
ועשרים ברכות ונועלין את החנויות ונישמטין לעת
ערב ופותחון את החנויות אבל בחמישי פותחין כל היום
מפני כבוד השבת ואם יש לחנות שני פתחים פותח אחת
ונועל אחד ואם יש לחנות אצטבה פותח כדרכו בחמישי
ואינו חושש עברו אילו ולא נענו ממעטין במשא
ומתן ובבנין של שמחה כגון ציור וכיור ובנטיעה שלשמח
כגון מיני הדס ומיני אהלים וממעטין באירוסין ונישואין
אלא אם כן לא קיים מצות פרייה ורבייה וכל מי שקיים
מצות פרייה ורבייה אסור לו לשמש מטתו בשני רעבון
וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחבירו ותלמידי חכמי
לא ישאלו שלום אלא כנזופין וכמנודין למקום ועם הארץ
שנתן להם שלום מחזירין לו בשפה רפה וכובד ראש
תלמידי חכמים חוזרין לברם ומתענים שיני חמישי ושני
עד שיצא ניסן של תקופה אבל לא הציבו' שאין גוזרין על
הציבור בשביל גשמי שלא ירדו יתר משלש עשרה תעניו'
אלו וכשמתענין היחידים עד שיצא ניסן מותרין לאכול
בלילה ומותרין בעשיית מלאכה וברחיצ' ובסיכה ות שמיש
המיטה ונעילת הסנדל כשאר כל התעניו' ומפסיקין לראשי
חדשים ולפורים יצא ניסן של תקופה והוא כשתגיע
השמש לתחלת מזל שור אין מתענין שאין הגשמים בזמן
הזה אלא סימן קללה הואיל ולא ירדו כל עיקר מתחל השנ'
ברא בארץ ישרא' וכל הדומה לה אבל מקומות שעונת
הגשמים שלהן קודם שבעה עשר במרחשון או אחר זמן
זה כשיגיע זמנם ולא ירדו גשמים יחידים מתענים שיני
וחמשי ושני ומפסיקין בראשי חדשים ובחנוכה ובפורים
ושוהין אחרי כן כמו שבעה ימים אם לא ירדו גשמים בית
דין גוזרין על הציבור שלש עשרה תעניות על הסדר
שאמרנו כל תעניות שגוזרין הציבור בחוצה
לארץ אוכלין בה בלילה ודינה כדין שאר התעניות שאין
גוזרין על הציבור תענית כגון צום כיפור אלא בארץ ישרא'
בלבד ובגלל המטר ובאותן עשר תעניות שהן שלש
אמצעיות ושבע אחרונות

פרק רביעי

בכל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר מתפללי'
על סדר זה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר וכל העם
מתקבצין ומתכסים בשקים ונותנין אפר מקלה' על גבי
התיבה ועל גבי ספֿ תור' כדי להגדיל את הבכיה ולהכניע
לבם ואחר מן העם נוטל מן האפר ונותן בראש הנשיא
ובראש אב בית דין במקום הנחת תפילין כדי שיכלמו
וישובו וכל אחר ואחר נוטל ונותן בראשו ואחר
כך מעמידין ביניהן זקן חכם והן יושבין לא היה שם זקן
חכם מעמידין חכם לא היה שם לא זקן ולא חכם מעמידין
אדם של צורה ואומ' לפניהם דברי כיבושין אחינו לא שק
ולא תענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים שכן מצינו
בנינוה שלא נאמר באנשי נינוה וירא האלהים את שקם
ואת תעניתם אלא וירא האלהים את מעשיהם ובקבלה הוא
אומר קדעו לבבכם וא' בגדיכם ומוסיף בעניינות אלו כפי
כוחו עד שיכניע לבם וישובו תשובה גמורה ואחר שגומר
זה דברי כיבושין עומדין בתפלה ומעמידין שליח ציבור
הראוי להתפלל בתעניו' אילו ואם היה אותו שאומר דברי
הכיבושין ראוי להתפלל מתפלל ואם לאו מורידין אחר
ואי זה הוא הראוי להתפלל בתעניות אילו איש
שהוא רגיל בתפלה ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים
ומטפל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה ולא יהיה בבניו ובבני
ביתו וכל קרוביו והנלוים עליו בעל עבירה אלא יהיה ביתו
ריקן מן העבירות ולא יצא עליו שם רע בילדותו שפל
ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ואם
היה זקן עם כל המדות האלו הרי זה מפואר ואם אינו זקן
הואיל ויש בו כל המדות האלו יתפלל ושליח ציבור
מתחיל ומתפלל עד ברכת גוא' ישרא' ואומר זכרונות
ושופרות מעין הצרה ואומר אל השם בצרתה לי קראתי
ויענני אשא עיני אל ההרים וכולי ממעמקים קראתי
השם תפלה לעני כי יעטוף וכולי ואומר דברי תחנונים
כפי כוחו ואומ' ראה נא בעניינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו
ומתחנן ואומר בסוף תחנוניו מי שענה את אברהם אבינו
בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
הזה באי' גוא' ישרא' ומתחיל להוסיף שש ברכות
שהוא מוסיף זו אחר זו ומתחנן בכל אחת מהן בדברי
תחנונים ופסוקים מדברי קבלה ומכתבי הקדש כפי שהוא
רגיל וחותם בכל אחת מהן בהתימות אלו בראשונה
הוא חותם מי שענה את משה ואבותיכם על ים סוף הוא
יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא' זוכר
הנשכחות בשנייה הוא חותם מי שענה את
יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
הזה בא' שומע תרועה בשלישית הוא חותם
מי שענה את שמוא' במצפה הוא יענה אתכם וישמע קול
צעקתכם ביום הזה בא' שומע צעקה ברביעית
הוא חותם מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה
אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא' שומע תפלה
בחמישית הוא חותם מי שענה את יונה במעי הדגה הוא
יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא' העונה
בעת צרה בששית הוא חותם מי שענה את דוד
ושלמה בנו בירושלם הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכ'
ביום הזה בא' המרחם על הארץ וכל העם עונין
אמן אחר כל ברכה וברכה כדרך שעונין אחר כל הברכות
בשביעית אומר רפאינו ה' ונרפא וכול' וגומר
התפילה על הסדר ותוקעין בחצוצרות וכסדר הזה עושין
בכל מקום כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלם
היו מתכנסין להר הבית כנגד שער המזרח ומתפללי' כסדר
הזה וכשמגיע שליח ציבור לומר מי שענה את אברהם אומ'
בא' אלהינו אלהי ישרא' מן העול' ועד העולם בא' גוא' ישרא'
והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד
וחזן הכנסת אומר לתוקעים תקעו בני אהרן תקעו
וחוזר המתפלל ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה

הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ואחר כך
תוקעין הכוהנים ומריעין ותוקעין וכן בברכת
השנייה לוו שהיא ראשונה מן השש שמוסיף חותם בה
ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם באי זוכר
הנשכחות והן עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד וחזן הכנסת אומר להן הריעו בני אהרן הריעו וחוזר
שליח ציבור ואומר מי שענה את משה ואבותינו על ים
סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ואחר
כך מריעין ותוקעין ומריעין וכן על כל ברכה וברכה
באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור כל
שבע הברכות ונמצאו הכהני פעם תוקעין ומריעין ותוקעי
ופעם מריעין ותוקעין ומריעין שבע פעמים ואין עושים
סדר זה אלא בהר הבית בלבד וכשהן תוקעין ומריעין שם
תוקעין בחצוצרות ובשופר כאחד כמו שאמרנו שבע
תעניות האלו כל מקום שגוזרין אותם שם אחר שמתפללין
יוצאין כל העם לבית הקברות ובוכין ומתחננים שם כלומר
הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרכיכם ובכל תענית
מתעניות הצרות שגוזרין על הציבור מתפללין תפילת
נעילה בכל מקום ירדו להן גשמים עת מתי יהיו
יורדין ויפסקו הציבור מן התענית משירדו בעומק הארץ
החריבה טפח ובינונית טפחי ובעבודה עד שירדו בעומק
שלשה טפחים

פרק חמישי

יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו
בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה
זכרון למעשינו הרעי ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה
עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון דברים אלו נשוב
להטיב שנ' והתודו את עונם ואת עון אבותם וכול
ואלו הן יום שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם
ונכבת גחלת ישראל הנשארת וסיבב להתם גלותן
ועשירה בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכד נצר הרשע
על ירושלם והביאה במצור ובמצוק ושבעה עשר
בתמוז חמשה דברי אירעו בו נשתברו הלוחו ובטל התמי
מבית ראשון והובקע ירושל' בחורבן שיני ושרף אפוסטומוס
הרשע את התורה והעמיד צלם בהיכל ותשעה באב
חמשה דברים אירעו בו נגזר על ישראל במדבר שלא יכנסו
לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה עיר גדולה
וביתר שמה והיו בה אלפים ורבבות מישראל והיה להם מלך
גדול ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח
ונפל ביד גוים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן
המקדש ובו ביום המוכן לפורענו חרש טורנוסרופוס הרשע
מכלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים ציון שדה תחרש
וארבעת ימי הצומות האלו הרי הן מפורשין בקבלה צום
הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי
צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שהוא
בחדש הרביעי וצום החמישי זה תשעה באב
שהוא בחדש החמישי וצום השביעי זה שלשה בתשרי
שהוא בחדש השביעי וצום העשירי זה עשרה בטבת
שהוא בחדש העשירי ונהגו כל ישראל בזמנים
אלו להתענות בשלשה עשר באדר זכר לתענית שנתענו
בימי המן שנאמר דברי הצומות וזעקתם ואם חל
שלש עשר באדר להיות בשבת מקדימין ומתענין בחמשי
שהוא אחד עשר אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל
להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת חל להיות בערב
שבת מתענין בערב שבת ובכל הצומות האלו אין מתריעין
ולא מתפללין בהן תפלת נעילה אבל קורין בתורה שחרית
ומנחה ביחל משה ובכולן אוכלים ושותים בלילה חוץ
מתשעה באב משיכנס אב ממעטין בשמחה
ושבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס
וללבוש כלי פשתן עד שיעבור התענית
ואפי' כלים מגוהצים אחר התענית אסור וכבר נהגו ישראל
שלא לאכול בשר בשבת זו ולא יכנסו למרחץ עד שיעבור
התענית ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש
עד התענית תשעה באב לילו כיומו לכל דבר
ואין אוכלין אלא מבעוד יום ובין השמשות שלו אסור כיום
הכפורים ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בסעודה המפסיק
בה אבל שותה הוא יין מגתו שיש לו שלשה ימים או פחות
ואוכל בשר מליח שיש לו ימים או יותר ולא יאכל שני
תבשילין בד"א שאכל ערב תשעה באב אחר חצות
אבל אם סעד קודם חצות אע"פ שהוא מפסיק בה אוכל כל
מה שירצה וערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל
ושותה כל צורכו ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה
וכן תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת אינו מחסר כלום
זו היא מדת כל העם שאינן יכולין לסבול יותר מדאי אבל
חסידים הראשונים כך היתה מדתן ערב תשעה באב היו
מביאין לו לאדם לבדו פת חרבה במלח ושורה במי וויושב
בין תנור וכירי ואוכלה ושותה עליה קיתון של מים בדאגה
ובשממון ובכיה כמי שמתו מוטל לפניו מה ראוי לחכמים
לעשות או קרוב מזה ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב
תבשיל אפילו של ערשים אלא אם כן היה בשבת
עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה באב ואסור
ברחיצה בין בחמין בין בצונן ואפי' להושיט אצבעו במים
ואסור בסיכה של תענוג ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה
כיום הכפורי' ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה עושין ומקום
שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים
בטלין ואמרו חכמים שהעושה בו מלאכה אינו רואה סימן
ברכה לעולם תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה
שלום בתשעה באב אלא יושבים דוים ונאנחים כאבילי אם
ואם נתן להם עם הארץ שלום מחזירין לו בשפה
רפה וכובד ראש ואסור לקרות בתשעה באב בתורה או
בנביאים או בכתובים ובמשנה ובהלכות ובתלמוד ובהגדו'
ואינו קורא אלא באיוב ובקינות ובדברים הרעים
שבירמיהו ותינוקות של בית רבן בטלין בו ומקצת החכמי'
נוהגין שלא להניח בו תפלין של ראש משחרב
בית המקדש תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונין
לעולם בנין מסוייד ומכוייר כבנין המלכים אלא טח ביתו
בטיט וסד בסיד ומשייר מקום אמה על אמה כנגד הפתח
בלא סיד והלוקח חצר מסויידת ומכויירת הרי זו בחזקתה
ואין מחייבין אותו לקלוף הכתלים וכן התקינו
שהעורך שולחן לעשות סעודה לאורחי' מחסר ממנו מעט
ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת
שם וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב משיירת מין
ממיני התכשיט שנוהגת בהן כדי שלא יהיה תכשיט שלם
וכשהחתן נושא אשה לוקח אפר מקלה ונותן בראשו כמקום
הנחת התפלין וכל אלו הדברים כדי לזכור ירושלם שנ' אם
אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא
אזכרכי אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי
וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי
קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשומען מפני החורבן
ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנ' בשיר לא ישתו יין
וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר
של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין ואחר כך גזרו
על עטרות חתנים שלא להניחם כלל ושלא יניח החתן
בראשו שום כליל שנ' הסיר המצנפת והרם העטרה
וכן גזרו על עטרות כלות אם היה שם כסף אבל של גדיל
מותר לכלה מי שראה ערי יהודה בחורבנן אומר
ערי קדשך היו מדבר וקורע ראה ירושלם בחורבנה אומר
בית קדשנו ותפארתנו וכו' וקורע ומהיכן חייב לקרוע
מן הצופים וכשיגיע למקדש קורע קרע אחר ואם פגע
במקדש תחלה כשיבא מדרך המדבר קורע על המקדש
ומוסיף על ירושלם כל הקרעים האלו כולם בידו
מעומד וקורע כל כסות שעליו עד שיגלה את לבו ואינו
מאחה קרעים אלו לעולם אבל רשאי הוא לשללן למללן
ללקטן ולתופרן כמין סולמות היה הולך ובא לירושלם
הולך ובא אם תוך שלשים יום אינו קורע קרע אחר ואם

לאחר שלשים יום חוזר וקורע　כל הצומות האילו
עתידים ליבטל לימות המשיח ולא עוד אא שהם עתידים
להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה שנ כה אמר ה צבאו
צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי
יהיה לבית יהודה לששון ולשמח ולמועדי טובים והאמת
והשלו אהבו　בריך רחמנא דסייען

הלכות מגלה וחנוכה

יש בכללן שתי מצות עשה מדברי סופרי ואינן מן המניין
וביאור שתי מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

קריאת המגלה בזמנה מצות עשה מדברי סופרים והדברי ידועים שהיא תקנת הנביאי והכל חייבין בקריאתה אנשי ונשים וגרים ועבדים משוחררי ומחנכין את הקטני לקרות ואפי כהנים בעבודתן מבטלים עבודתן ובאין לשמו מקרא מגלה　וכן מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגלה קל וחומר לשאר מצות של תורה　שכולן נדחין מפני מקרא מגלה ואין לך דבר שנדחה מקרא מגלה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין שהפוגע בו קוברו תחל ואחר כך קור　אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו והוא שישמע מפי מי שהוא חייב בקריאתה　לפיכך אם היה ה הקורא חרש או קטן　או שוטה השומע ממנו לא יצא　מצוה לקרות את כולה ומצוה לקרותה בלילה וביום　וכל הלילה כשר לקריאת הלילה וכל היום כשר לקריאת היום　ומברך קודם קריאתה בלילה שלש ברכות　ואלו הן באי אמה אשר קדשנו במצותיו וציונו על מקרא מגלה　באי אמה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה　באי אמה שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה　וביום אינו חוזר ומבר שהחיינו　ומקום שנהגו לברך אחרי מברך באי אמה הא הרב את ריבנו והדן את דינינו והנוקם את נקמתינו והנפר לנו מצרינו והמשל גמול לכל אויבי נפשנו באי הא הנפרע לישרא מכל צריהם הא המושיע　אי זהו זמן קריאתה　זמנים הרבה תקנו לה חכמים שנא בזמניהם ואו הן זמני קריאתה　כל מדינה שהיתה מוקפת חומה מימי יהושע בן נון בין בארץ בין בחוצה לארץ אעפ שאין לה עכשו חומה קורין בחמשה עשר באדר ומדינה זו היא הנקראת כרך　וכל מדינה שלא היתה מוקפת חומה בימות יהושע ואעפ שהיא מוקפת עתה קוראין ביד　ומדינה זו היא הנקראת עיר　שושן הבירה אעפ שלא היתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון　קוראין בחמשה עשר שבה היה הנס שנ ונוח בחמשה עשר בו　ולמה תלו הדבר בימי יהושע כדי לחלוק כבוד לארץ ישרא שהיתה חרבה באותו הזמן כדי שיהיו קוראין כבני שושן ויחשבו כאו הם כרכין המוקפין חומה אעפ שהן עתה חרבין הואיל　והיו מוקפין בימי　יהושע קורין בשו ויהיה זכרון לארץ ישרא בנס זה　בני הכפרי שאינן מתקבצין בבתי כנסיו אא בשני ובחמשי תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראין ביום הכניסה　כיצד אם חל יום ארבעה עשר להיות בשני　או בחמישי קוראין בו ביום　ואם חל ביום אחר　חוץ משני וחמשי מקדימין וקוראין בשני או בחמישי הסמוך לארבעה עשר　כיצד חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת מקדימין וקוראין בחמישי שהוא יום אחד עשר　חל להיות בשלישי קוראין בשיני שהוא יום שלשה עשר　חל להיות ברביעי קורין בשיני שהוא יום שני עשר　וכל אלו שמקדימי וקוראין קודם ארבעה עשר　אין קוראין אותה בפחות מעשרה　כפר שמקדימין וקורין ביום הכניסה בזמן שאין נכנסין בו בשני ובחמישי אין קוראין אותה אא ביד　וכל עיר שאין בה עשרה בטלנין קבועין בבית הכנסת לצרכי הצבור הרי היא ככפר ומקדימין　וקוראים ביום הכניסה　ואם אין שם עשרה בני אדם תקנתו קלקלתו והרי הן כאנשי עיר גדולה ואין קוראין אא בארבעה עשר　ברא שמקדימין וקוראין ביום הכניסה בזמן שיש להן לישרא מלכו אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אא בזמנה שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר　בני כפרים ובני עיירות קוראין בארבעה עשר ובני כרכים קוראי בחמשה עשר　בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם היה דעתו להזור למקומו בזמן קריאה　ונתעכב ולא חזר קורא כמקומו　ואם לא היה בדעתו לחזור אא לאחר זמן הקריאה קורא עם אנשי המקום שהוא שם　וכרך וכל הסמו לו וכל הנראה עמו אם אין ביניהן יתר על אלפים אמה הרי זה ככרך וקוראין בחמשה עשר　עיר שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר כן הוקפה קוראין בשני הימים　שהן ארבעה עשר וחמשה עשר ובליליהם　ומברכין על קריאתה בארבעה עשר בלבד הואיל והיא זמן קריאתה לרוב העולם　קראו את המגל באדר ראשון ואחר כך עיברו בית דין את השנ חוזרים וקוראין אותה באדר השני בזמנה　אין קוראין את המגלה בשבת גזירה שמא　יטול אותה בידו וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה ויעבירנה ארבע אמות ברשו הרבי שהכל חייבין בקריאתה ואין הכל בקיאין בקריאתה לפיכך אם חל זמן קריאתה בשב מקדימין וקוראין אותה קודם השבת ושואלין ודורשין בהלכו פורים באותה שבת כדי להזכיר שהוא פורים　כיצד יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת בני עיירות　מקדימין וקוראין בערב שבת ובני כרכים קוראים בזמנם באחד בשבת　חל יום חמשה עשר להיות בשבת בני כרכים מקדימין　וקוראים בערב שבת שהוא יום ארבעה עשר　ובני עיירות קוראין בו ביום שהוא זמנם ונמצאו הכל קוראין　בארבעה עשר

פרק שיני

הקורא את המגלה למפרע לא יצא　קרא ושכח פסוק אחד וקרא פסוק שני לו וחזר וקרא פסוק ששכח וחזר וקרא פסו שלישי לא יצא מפני שקרא פסוק אחד למפרע　אלא כיצד עושה מתחיל מפסוק　ששכח וקורא על הסדר　מצא ציבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה האחרון עם הציבור ואחזור ואקרא חציה ראשון שזה קורא למפר אא קורא מתחלה ועד סוף על הסדר　קרא ושהה מעט וחזר וקרא אעפ ששהה כדי לגמור את כולה הואיל וקרא על הסדר יצא　הקורא את המגלה על פה לא יצא ידי חובתו　הלועז ששמע את המגלה הכתובה בלשו הקדש ובכתב הקדש אעפ שאינו יודע מה הן אומרין יצא ידי חובתו　וכן אם היתה כתובה יונית ושמעה יצא אעפ שאינו מכיר ואפילו היה השומע עברי　היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הגוים לא יצא ידי חובתו בקריאתה אא המכיר אותה הלשון בלבד והוא שתהיה כתובה בכתב אותה הלשון אבל אם היתה כתובה בכתב עברי וקראה ארמית לארמי　לא יצא שנמצא זה קורא על פה וכיון שלא יצא ידי חובתו הקורא　לא יצא השומע ממנו　הקורא את המגלה בלא כונה לא יצא כיצד היה כותבה או דורשה או מגיהה　אם כיון את לבו לצאת בקריאה זו יצא ואם לא כיון לבו לא יצא　קרא והוא מתנמנם הואיל ולא נרדם בשינה יצא　ברא שהמכוין לבו בכתיבה יצא　בשנתכוון לצאת בקריאה שקורא בספר שמעתיק ממנו בשעה שהוא כותב אבל אם לא נתכוון לצאת בקריא זו שכתב לא יצא שאינו יוצא ידי חובתו אא בקריאת　מספר שכולה כתובה בו בשעת קריא　הקורא את המגילה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משובשת יצא לפי שאין מדקדקין בקריאתה　קראה עומד או יושב יצא ואפילו בציבור　אבל לא יקרא בציבור יושב לכתחלה מפני כבוד הציבור　קראוה שנים אפי עשרה כאחד יצאו הקוראין והשומעים מן הקוראי　וקורא אותה גדול עם הקטן ואפי בציבור　אין קוראין בציבור במגלה הכתובה　בין הכתובים ואם קרא לא יצא אא אם כן היתה יתירה על שאר היריעות　או חסרה כדי שיהא לה הכר אבל היחיד קורא בה ואפילו אינה חסירה

ולא יתירה ויוצא בה ידי חובתו אין כותבין את
המגלה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כספר תורה ואם
כתבה במי עפצא וקלקנתום כשרה כתבה בשאר
מיני צבעונין פסולה וצריכה שרטוט כתורה עצמה ואין
העור שלה צריך לעבד לשמה היתה כתובה על הנייר או
על עור שאינו מעובד או שכתבה גוי או מין פסולה
היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר
אפי׳ היו רובה כשרה ואם אין רישומן ניכר אם היה רובה
שלם כשרה ואם לאו פסולה והקורא בה לא יצא
השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא את
המגלה על פה יצא המגלה צריכה שתהא תפורה כלה
עד שיהיו כל עורותיה מגלה אחת ואינה נתפרת אלא בגידי׳
כספר תור׳ ואם תפרה שלא בגידין פסול ואינו צרי׳ לתפור
את כל היריעה בגידין כספר תורה אלא אפי׳ תפר בגידין ג׳
תפירות בקצה היריעה ושלש באמצעה ושלש בקצה השני
כשרה מפני שנקראת אגרת וצריך הקורא לקרות
עשרת בני המן ועשרת בנשימה אחת כדי להודיע לכל
העם שכולם נתלו ונהרגו כאחד ומנהג כל ישרא׳ שהקורא
את המגלה קורא ופושט כאגרת להראות הנס וכשיגמור
חוזר וכורכה כולה ומברך

שני הימים האלו שהן ארבעה עשר וחמשה עשר אסורין
בהספד ותענית לכל אדם בכל מקום בין לבני כרכין שהן
עושין חמשה עשר בלבד בין לבני עיירות שהן עושין
ארבעה עשר בלבד ושני הימים אסורין בהספד ותענית
באדר הראשון ובאדר השני אנשי כפרים שהקדימו וקראו
בשני או בחמישי הסמוך לפורים מותרין בהספד ותענית
ביום קריאתן ואסורין בהספד ותענית בשני הימים האלו
אעפ׳ שאין קוראין בהן מצות יום ארבעה עשר
לבני כפרים ועיירות ויום חמשה עשר לבני כרכים להיות
יום שמחה ומשתה ומשלוח מנות לריעי׳ ומתנות לאביוני׳
ומות׳ בעשיית מלאכה ואעפ׳כ אין ראוי לעשות בו מלאכה
אמרו חכמים כל העושה מלאכה ביום פורים אינו רואה
סימן ברכה לעולם בני כפרים שקדמו וקראו בשיני
או בחמישי אם חלקו מעות לאביונים ביום קריאתן יצאו
אבל השמחה והמשתה אין עושין אותה אלא ביום ארבעה
עשר ואם הקדימו לא יצאו וסעודת פורים שעשאה בלילה
לא יצא ידי חובתו כיצד חובת סעודה זו שיאכל
בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו ושותה יין עד
שישתכר וירדם בשכרות וכן חייב אדם לשלוח
שתי מנות בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלים
לחבירו שנ׳ ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש
אחד וכל המרבה לשלוח לרעים משובח ואם אין לו מחליף
עם חבירו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו
כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו וחייב לחלק
לעניים ביום הפורים אין פוחתין משני עניים נותן לכל
אחד מתנה אחת או מעות או מיני תבשיל או מיני אוכלי׳
שנ׳ ומתנו׳ לאביוני׳ שתי מתנות לשני עניים ואין מדקדקי׳
במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו ואין
משנין מעות פורים לצדקה אחרת מוטב לאדם
להרבו׳ במתנות אביוני׳ מלהרבו׳ בסעודתו ובשלוח מנות
לרעיו שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמוח לב
עניים ויתומים ואלמנות וגרים שהמשמח לב האמללים
האלו דומה לשכינה שנ׳ להחיות רוח שפלים ולהחיות לב
נדכאים כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל
לימות המשיח חוץ ממגלת אסתר הרי היא קיימת כחמשה
חומשי תורה וכהלכות של תור׳ שבעל פה שאינן בטלין
לעול׳ ואעפ׳ שכל זכרון הצרות יבטל שנ׳ כי נשכחו הצרות
הראשונו׳ וכי נסתרו מעיני ימי הפורים לא יבטלו שנ׳ וימי
הפורי׳ האלה לא יעברו מתוך היהודי׳ וזכרם לא יסוף
מזרעם

פרק שלישי

בבית שיני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישרא׳ ובטלו דתם
ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות ופשטו ידם
בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצו׳ וטמאו
הטהרות וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדו׳
עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם
וגברו בני חשמוני הכהני׳ הגדולים והרגום והושיעו ישרא׳
מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישרא׳
יתר על מאתים שנים עד החרבן השיני וכשגברו
ישרא׳ על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים יום בחדש
כסליו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא
פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו
ממנו נרות המערכה שמנה ימים עד שכתשו זיתים
והוציאו שמן טהור ומפני זה התקינו חכמים שבאותו
הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחלתן חמשה ועשרים
בכסליו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על
פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמנת הלילות להראות
ולגלות הנס וימים אלו הם הנקראין חנוכה והן אסורין
בהספד ותענית כימי הפורים והדלקת הנרות בהן מצוה
מדברי סופרים כקריאת המגלה כל שחייב בקריאת
המגלה חייב בהדלקת נר חנוכה והמדליק אותה בלילה
הראשון מברך שלש ברכות ואלו הן בא״י אמ״ה אקבו׳
להדליק נר של חנוכה ושעשה נסים לאבותינו כולי
ושהחיינו וקיימנו וכו׳ וכל הרואה אותה מברך שתים
שעשה נסים לאבותינו ושהחיינו ובשאר הלילות המדלי׳
מברך שתים והרואה מברך אחת שאין מברכין שהחיינו
אלא בלילה הראשון בכל יום ויום משמונת הימים אלו
גומרין את ההלל ומברך לפניו אקבו׳ לגמור את ההלל
בין יחיד בין ציבור אעפ׳ שקריאת ההלל מצוה מדברי
סופרים מברך עליה אקבו׳ כדרך שמברך על המגלה ועל
העירוב שכל ודאי של דבריהם מברכין עליו אבל דבר
שהוא מדבריהם ועיקר עשייתן לו מפני הספק כגון מעשר
דמאי אין מברכין עליו ולמה מברכין על יום טוב שני והם
לא תקנוהו אלא מפני הספק כדי שלא יזלזלו בו
ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרי׳ אלא קריאת
ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין
בהן את ההלל ושמנה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן
את ההלל ואלו הם שמנת ימי החג ושמנת ימי חנוכ׳ וראשו
של פסח ויום עצרת אבל ראש השנה ויום הכפורים אין
בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה
יתירה ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגלה היא
ההלל מקומות שעושין ימים טובים שני ימים
גומרין את ההלל באחד ועשרים יום בתשעת ימי החג
ושמנת ימי חנכה ושני ימים של פסח ושני ימים שלעצרת
אבל בראשי חדשי קריאת ההלל מנהג ואינה מצוה ומנהג
זה בציבור לפיכך קוראין בדילוג ואין מברכין עליו שאין
מברכין על המנהג ויחיד לא יקרא כלל ואם התחיל ישלים
ויקרא בדילוג כדרך שקוראין הציבור וכן בשאר ימי
הפסח קוראין בדילוג כראשי חדשים
כיצד מדלגין מתחילין מתחלת ההלל עד חלמיש למעינו
מים ודולג ואומר ה׳ זכרנו יברך כולי עד הללויה
ומדלג ואומר מה אשיב לה׳ עד הללויה
ומדלג ואומר מן המיצר קראתי יה עד סוף ההלל זה הוא
המנהג הפשוט ויש מדלגין דילוג אחר כל היום
כשר לקריאת ההלל והקורא את ההלל למפרע לא יצא
קרא ושהה וחזר וקרא אעפ׳ ששהה כדי לגמור את כולו
יצא ימים שגומרים בהן את ההלל יש לו להפסיק
בין פרק לפרק אבל באמצע הפרק לא יפסיק וימים
שקוראין בהן בדילוג אפילו באמצע הפרק פוסק כל
יום שגומרין בו את ההלל מברך לפניו ומקום שנהגו לבר׳
אחריו מברך כיצד מברך יהללו ה׳ אלהינו כל מעשי׳ וצדיקי׳
וחסידי׳ עושי רצונך וכל עמך בית ישרא׳ ברנה יודו לשמך
כי אתה ה׳ לך טוב להודות ונעים לשמך לזמר ומעולם ועד
עולם אתה הא׳ בא״י המלך המהולל המשובח המפואר חי
וקיים תמיד ימלוך לעולם ועד יש מקומות שנהגו
לכפול מאודך כי עניתני עד סוף ההלל כופלין כל דבר

ודבר שני פעמים ומקום שנהגו לכפול יכפול ומקום שנהגו שלא לכפול אין כופלין מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל מתחיל ואומ הללויה וכל העם עונין הללויה וחוזר ואומר הללו עבדי ה וכל העם עונין הללויה וחוזר ואומר הללו את שם ה וכל העם עונין הללויה וחוזר ואומ יהי שם ה מבורך מעתה ועד עולם וכל העם עונין הללויה וכן על כל דבר עד שנמצאו עונין בכל ההלל הללויה מאה ושלש ועשרים פעמים סימן להם שנותיו של אהרן וכן כשהקור מגיע לראש כל פרק ופרק הן חוזרין ואומרין מה שאמר כיצד כשהוא אומר בצאת ישרא ממצרים כל העם חוזרין ואומרין בצאת ישרא ממצרים והקורא אומר בית ישרא מעם לועז וכל העם עונין הללויה עד שיאמר אהבתי כי ישמע ה את קולי תחנוני וכל העם חוזרין ואומרין אהבתי כי ישמע ה וכול וכן כשיאמר הקורא הללו את ה כל גוים כל העם חוזרין ואומרין הללו את ה כל גוים הקורא אומר אנא ה הושיעה נא והן עונין אחריו אנא ה הושיעה נא אעפ שאינו ראש פרק הוא אומ אנא ה הצליחה נא והן עונין אנא ה הצליחה נא הוא אומ ברוך הבא וכל העם אומ ברוך הבא ואם היה המקר את ההלל קטן או עבד או אשה עונה אחריהם מה שהן אומרין מלה מלה בכל ההלל זה הוא המנהג הראשון ובו ראוי לילך אבל בזמני אילו ראיתי בכל המקומו מנהגו משונות בקריאתו ובעניי העם. ואין אחד מהם דומה לאחר

פרק רביעי

כמה נרות הוא מדליק בחנוכ מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד: והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשי בין נשים והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרי ובליל שלשי שלשים עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמנים נרות

מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה עד שנמצא מדליק בליל שמיני ח נרות בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שהיה אדם אחד נר שיש לה שתי פיות עולה לשני בני אדם מלא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה ופתילה נחשבת כנר אחד לא כפה עליה כלי נעשית כמדורה ואפילו כנר אחד אינה נחשבת אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימי שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר עבר זמן זה אינו מדלי וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק הדליקה וכבתה אינו זקוק להדליקה פעם אחרת נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה כל השמנים וכל הפתילות כשרות לנר חנוכה ואעפ שאין השמנים נמשכין אחר הפתילה ואין האור נתלית יפה באותן הפתילות ואפי בלילי שבת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהן נר שבת לפי שאסור להשתמש לנר חנוכה בין בשבת בין בחול ואפילו לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמא הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה בימין ונר חנוכה משמא ואם היה דר בעליי מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים ונר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה לא עשה כלום לפי שאינו ניכר בימי הסכנה מניח אדם נר חנוכה בתוך ביתו מבפני ואפי הניחו על שלחנו דיו וצריך להיות בתוך הבית נר אחר להשתמש לאורו ואם היתה שם מדורה אינו צריך נר אחר ואם אדם חשוב הוא שאין דרכו להשתמש למדורה צריך נר אחר נר חנוכה שהדליקו חרש שוטה וקטן או גוי לא עשה כלו עד שידליקנו מי שהוא חייב בהדלקה הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקנו במקומו אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר לצרכו הוא עומד עששית שהיתה דולקת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומברך ומדליקה שהדלקה היא המצוה ולא ההנחה ומותר להדלי נר חנוכה מנר חנוכה חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות צריכה שתי נרות שמא יאמרו העוברים ברוח זו לא הניחו נר חנוכ אבל אם היו ברוח אחת מדליק באחר מהן אורח שמדליק עליו בתוך ביתו אינו צריך להדלי עליו במקום שנתארח בו אין לו בית לחדלי עליו בו צריך להדליק במקום שנתארח בו ומשתתף עמהן בשמן ואם היה לו בית בפני עצמו אעפ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך להדליק בבית שהוא בו מפני העוברין מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסי בשב הא והודיה לו על הנסי שעשה לנו אפי אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק הרי שאין לו אלא פרוטה אחד ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה מקדים לקנות שמן להדלי נר חנוכה על היין לקידו היום הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנ דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום

נגמר · ספר שלישי

ומניין פרקיו שבעה ותשעים

הלכות שבת

שלשים פרקים

הלכות · עירובין

שמונה פרקים

הלכות שביתת עשור

שלש פרקים

הלכות שביתת יום טוב

שמונה פרקים

הלכות חמץ ומצה

שמונה פרקים

הלכות שופר וסוכה ולולב

שמונה פרקים

הלכות שקלים

ארבעה פרקים

הלכות קידוש החודש

תשעה עשר פרקים

הלכות תענית

חמשה פרקים

הלכות מגלה וחנוכה ד פרקי

תורת חכם מקור חיים לסור ממוקשי מות

ספר רביעי והוא ספר

נשים הלכותיו חמש וזהו סידורן
הלכות אישות הלכות גירושין
הלכות יבום וחליצה הלכות נערה בתולה
הלכות סוטה

הלכות אישות

יש בכללן ארבע מצות שתי מצות עשה ושתי מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א לישא אשה בכתובה וקדושין
ב שלא תבעל אשה בלא כתובה ובלא קידושין
ג שלא ימנע שאר כסות ועונה
ד לפרות ולרבות ממנה

הלכות גירושין

שתי מצות אחת מצות עשה והוא שיגרש המגרש בספר שנייה מצות לא תעשה והיא שלא יחזיר גרושתו משנשאת

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן שלש מצות שתי מצות עשה ואחת מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א לייבם ב לחלוץ
ג שלא תנשא יבמה לאיש זר עד שתסיר רשות היבם מעליה

הלכות נערה בתולה

יש בכללן חמש מצות שלש מצות עשה ושתי מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א לקנוס המפתה
ב לישא האונס אנוסתו
ג שלא יגרש האונס
ד שתשב אשת מוציא שם רע תחתיו לעולם
ה שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו

הלכות סוטה

יש בכללן שלש מצות אחת מצות עשה ושתים מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א לעשות לסוטה כתורת הקנאות הסרורה בתורה
ב שלא ליתן שמן על קורבנה
ג שלא ליתן עליה לבונה

נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה שבע עשרה מצות מהן תשע מצות עשה ושמונה מצות לא תעשה

הלכות אישות

יש בכללן ארבע מצות שתי מצות עשה ושתי מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א לישא אשה בכתובה וקידושין
ב שלא תבעל אשה בלא כתובה ובלא קידושין
ג שלא ימנע שאר כסות ועונה
ד לפרות ולרבות ממנה

וביאור מצות אלו בפרקים אילו

פרק ראשון

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנ׳ כי יקח איש אשה וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם ובאחד משלשה דברים אלו האשה נקנית בכסף או בשטר או בביאה בביאה ובשטר מהתורה ובכסף מדברי סופרים וליקוחין אלו הן הנקראין קירושין או אירוסין בכל מקום ואשה שנקנית באחת מג׳ דברים אלו הוא הנקראת מקודשת או מאורסת וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת אע״פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין ואם רצה לגרש צריכה גט קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובועל אותה על אם הדרך והולך וזו היא הנקראת קדשה משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנ׳ לא תהיה קדשה מבנות ישרא׳ לפיכך כל הבועל אשה לשום זנות בלא קידושין לוקה מן התור׳ לפי שבעל קדשה כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראים עריו׳ וכל אחת מהן נקראת ערוה כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן ויש נשים אחרות שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראין שניות מפני שהן שניות לעריות וכל אחת מהן נקראת שנייה ועשרי׳ נשים הן ואלו הן

א אם אמו וזו אין לה הפסק אלא אפי׳ אם אם אם אמו עד מעלה מעלה אסורה
ב אם אבי אמו בלבד
ג ואם אביו וזו אין לה הפסק אלא אפילו אם אם אם אביו עד למעלה אסורה
ד אם אבי אביו בלבד
ה אשת אבי אביו וזו אין לה הפסק אפילו אשת יעקב אבינו אסורה על אחד ממנו
ו אשת אבי אמו בלבד
ז אשת אחי האב מן האם
ח אשת אחי האם בין האם בין האב
ט כלת בנו וזו אין לה הפסק אפילו כלת בן בן בן בנו עד סוף כל העולם אסורה עד שתהי׳ אשת אחד ממנו שנייה על יעקב אבינו
י כלת בתו בלבד
יא בת בת בנו בלבד
יב בת בן בנו בלבד
יג בת בת בתו בלבד
יד בת בן בתו בלבד
טו בת בן בן אשתו בלבד
יו בת בת אשתו בלבד
יז אם אם אבי אשתו בלבד
יח אם אב אם אשתו בלבד
יט אם אם אם אשתו בלבד
כ אם אב אבי אשתו בלבד

נמצאו השניות שאין להן הפסק ארבע אם האם עד למעלה ואם האב עד למעלה ואשת אבי האב עד למעלה ואשת בן בנו עד למטה כל שאסר ביאתו מן התורה ולא חייב עליו כרת הן הנקראים איסורי לאוין ועוד נקראין איסורי קדשה ותשעה הן ואילו הן אלמנה לכהן גדול גרושה או זונה או חללה בין לכהן גדול בין לכהן הדיוט וממזרת לבן ישרא׳ ובת ישרא׳ לממזר ובת ישרא׳ לעמוני ומואבי ובת ישרא׳ לפצוע דכא וכרות שפכה וגרושתו אחר שנשאת לאחר ויבמה שנשאת לזר ועדין רשות היבם עליה החלוצה הרי היא כגרושה והיא אסורה לכהן מדברי סופרים והנתינים הרי הם כממזרים אחד זכרים ואחד נקבות ואיסורם מדברי סופרים ובהלכות איסורי ביאה יתבאר לך מה הם הנתינים ויש שאסור ביאתן בעשה ואינו מחוייבי לאוין ושלשה הם מצרי ואדומי דור ראשו׳ ודור שיני אחד זכרים ואחד נקבות ובעולה לכהן גדול לפי שלא נאמר באו לא יבוא או לא יקח לא מכלל שנאמר דור שלישי יבוא להם בקהל השם אתה למד שדור ראשון ושיני לא יבוא ומכלל שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח אתה למד שאינה בתולה לא יקח

ולאו הבא מכלל עשה הרי הוא כעשה

פרק שני

הבת מיום לידתה עד שתהי בת שתים עשרה שנה גמורו היא הנקראת קטנה או תינוקת ואפילו הביאה כמה שערות בתוך הזמן הזה אינה אלא כשומה אבל אם הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועות להבאת שיער והיא מבת שתים עשרה שנה ויום אחר ומעלה נקראת נערה והבאת שתי שערות בזמן הזה נקרא סימן התחתו ומאחר שתביא סימן התחתון תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים ומתחלת יום תשלום הששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת ואין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים הגיעה לשתים עשרה שנה ויום אחר ולא הביאה שתי שערות אעפ שנראו בה סימני איילונית עדיין קטנה היא עד כ שנה וכשתביא שתי שערות אפי בשנת כ תהיה נערה ו חדשי ואחר כך תקרא בוגרת היתה בת עשרים שנה פחות ל יום ולא הביאה שתי שערות ונראו בה סימני איילונית הרי היא אילונית ואם לא נראו בה סימני איילונית עדיין קטנה היא עד שתביא שתי שערות או עד שתהיה בת חמש ושלשים שנה ויום אחר הגיעה לזמן הזה ולא הביאה שתי שערות הרי זו נקראת איילונית אעפ שלא נראה בה סימן מסימני איילונית נמצאת אתה למד שהאילונית אין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגרות ואלו הן סימני איילונית כל שאין לה דדין ומתקשה בשעת תשמיש ואין לה שיפולי מיעים כנשים וקולה עבה ואינה ניכרת בין איש לאשה והנערה והבוגרת והאיילונית כל אחת משלשתן נקראת גדולה

ויש בבת סימנין מלמעלה והן הנקראין סימן העליון ואלו הן משתחזיר ידיה לאחורה ויעשה קמט בראש הדדין ומשישחיר ראש הדד ומשיתן אדם ידו על עוקץ הדד והוא שוקע ושוהה לחזור ומשיפצל ראש חוטם הדד ויעשה בראשו כדור קטן ורבותיי פרשו משיפצל ראש החוטם עצמו וכן משיטו הדדין

ומשיתקשקשו הדדין ומשתקיף העטרה שהוא מקו הבשר התפוח שלמעלה מן הערוה לעומת הבטן ומשיתמעך הבשר הזה ולא יהיה קשה כל אלו הסימנין שמונה נראה בבת סימן אחר מכל אילו או כולן והיא בת שתים עשרה שנה או פחות אין משגיחין בו והרי היא קטנה נעשית בת שתים עשרה שנה ויום אחר ונראה בה סימן התחתון אין משגיחין באחר מכל אילו

ואם לא נראה התחתון ונראה בה אחר מכל אלו הרי היא ספק בין נערה לקטנה ודנין בה להחמיר ואם נראו בה כל אלו הסימנין ולא נראה סימן התחתון הרי זו גדולה וראית שאי איפשר שיבואו כולן אלא כבר בא סימן התחתון ונשר

הבת שילדה אחר שתים עשרה שנה אעפ שלא הביאה סימן לא תחתון ולא עליון הרי זו גדולה בנים הרי הם כסימנין הבן משיולד עד שיהיה בן שלש עשרה שנה נקרא קטן ונקרא תינוק ואפילו הביא כמה שערות בתוך הזמן הזה אינו סימן אלא שומה הביא שתי שערות למטה במקומות הידועות לשיער והוא מבן שלש עשרה שנה ויום אחר ומעלה נקרא גדול ונקרא איש הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות אעפ שנראו בו סימני סרים הרי הוא קטן עד שיהיה בן עשרים שנה פחות שלשים יום הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערו למטה ולא הביא שתי שערות בזקן אם נראה בו אחר מסימני סרים הרי הוא סרים ודינו דין הגדול לכל דבר ואם לא נראה בו סימן מסימני סרים עדין קטן הוא עד שיביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחר הגיע לזמן הזה ולא הביא הרי זה סרים אעפ שלא נראה בו אחר מסימני סרים הגיע לשנת ע שרים פחות שלשים יום ולא הביא שתי שערות למטה והביא שתי שערות בזקן אעפ שנולד לו אחד מסימני סרים אינו סרים אלא הרי הוא בקטנותו עד שיולדו לו כל סימני סרים או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחר

ואלו הן סימני סרים כל שאין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק ואין מימי רגליו מעלין רתיחה וכשמטיל מים אינו עושה כיפה ושכבת זרעו דיהה ואין מימי רגליו מחמיצין ורוחץ בימות הגשמים ואינו מעלה בשרו הבל וקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה בכל מקום אבל הבן שחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביציו שהגוים עושין כן הוא הנקרא סריס אדם

וכשיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד נקרא גדול שאין זה מביא סימן לעולם בן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא סימן שלמטה ונראו בו כל הסימנין שלמעלה הרי זה ספק בין גדול לקטן ואם לא נרבק מלמטה כיון שנראה בו סימני בגרות מלמעלה הרי זה בחזקת גדול שתי שערות האמורות בבן ובבת ובכל מקום שיעורן כדי לכוף את ראשן לעיקרן ומשיצמחו ויהיו יכולות להנטל בפי הזוג עד שיגיעו לכוף ראשן לעיקרן דנין בהן להחמי בכל מקום לפי בבן ובבת נחשוב אותם גדולים להחמיר הואיל וצמחו כדי להנטל בפי הזוג

ונחשוב אותם קטנים להחמיר הואין ולא הגיעו לכוף ראשן לעיקרן שתי שערות צריכות שיהיו במקום הערוה ובית הערוה כולו מקום סימנין בין למעלה בין למטה בין על איברי הזרע עצמן וצריכות להיות במקום אחר ושיהיה בעיקרן גומות ואפי שתיהן בגומא אחת הרי אלו סימן נמצאו שתי גומות זו בצד זו ואין בהן שיער הרי אלו סימן חזקה אין גומא בלא שיער ושערות היו בהן ונשרו הבת שהביאה שתי שערות בתוך שתים עשרה שנה והבן שהביא בתוך שלש עשרה שניהם שומא כמו שבארנו אעפ שאותן שערות במקומן הם עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר שתים עשר לנקבה אינו סימן ברא בשנבדקו בתוך הזמן ונודע שהן שומא אבל אם לא נבדקו אלא אחר זמן ונמצאו שם שתי שערות הרי הן בחזקת סימנין ואין אומרין שמא קודם זמן צמחו כדי שיהיו שומא

כשבודקין הבת בין בתו הזמן שהוא כל שנת יב בין קודם זמן זה בין לאחר הזמן בודקין על פי נשים כשרות ונאמנו ואפי אשה אחת בודקת ושומעין לה אם הביאה ואם לא הביאה כל השנים האמורות בבן ובבת ובערכין ובכל מקום אינן לא שני הלבנה ולא שני החמה אלא שנים של סדר העיבור שהן פשוטות ומעוברות על פי בית דין כמו שהם קובעין אותן כמו שבארנו בהלכות קידוש החד ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת אין סומכין על הנשים במנין השנים ולא על הקרובים אלא על פי שנים אנשים כשרים להעיד האב שאמר בני זה בן תשע שנים ויום אחר בתי זו בת שלש שנים ויום אחר נאמן לקרבן אבל לא למכות ולא לעונשים בני זה בן שלש עשרה שנה ויום אחר בתי זו בת שתים עשרה שנה ויום אחר נאמן לנדרים ולערכים ולהרמות ולהקדשות אבל לא למכות ולא לעונשים מי שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות הוא הנקרא אנדרוגינס והוא ספק אם זכר ספק אם נקבה ואין לו סימן שיודע בו אם הוא זכר ודאי אם היא נקבה ודאית לעולם וכל מי שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא הנקרא טומטום וגם הוא ספק ואם נקרע הטומטום ונמצא זכר הרי הוא כזכר ואם נמצא נקבה הרי הוא כנקבה וטומטום ואנדרוגינס שהיו בן שתי עשרה שנה ויום אחר הרי הן בחזקת גדולי והם שנרבר בהן בכל מקום חרש וחרשת האמורי בכל מקום הן האילמין שאין שומעין ולא מדברי אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הוא ככל אדם ואיש ואשה שהן שלימים בדעתן ואינן לא חרשים ולא שוטים נקראין פקח ופקחת

נמצאו כל השמות שבארנו ענינם בשני פרקים אלו עשרי שמות ואלו הן קידושין ערוה שנייה איסורי

לאוין איסורי עשה קטנה נערה בוגרת
אילונית גדולה סימן התחתון סימן העליון
קטן סריס חמה סריס אדם גדול אנדרוגינס
טומטום חרשים פקחים שים כל השמות האלו לעומתך
תמיד ואל ילוזו מעיניך כל ענייניהם כדי שלא נהיה
צריכין לבאר כל שם מהן בכל מקום שנזכיר אותו

פרק שלישי

כיצד האשה מתקדשת אם בכסף הוא מקדש אין פחות
מפרוטה כסף או שוה פרוטה אומר לה הרי את מקודשת
לי או הרי את מאורסת לי או הרי את לי לאשה בזה ונותן
לה בפני עדים והאיש הוא שאומר דברים שמשמען
שקונה אותה לו לאשה והוא שיתן לה הכסף נתנה היא
לו ואמרה הרי אני מקודשת לך הריני מאורסת לך הריני
לך לאינתו או בכל לשון הקנאה אינה מקודשת וכן
אם נתנה היא לו ואמר הוא אינה מקודשת ואם נתן הוא
ואמרה היא הרי זו מקודשת בספק ואם קידש בשטר
כותב על הנייר או על החרס או על העלה או על כל דבר
שירצה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי וכל כיוצ
בדברים אלו ונותנו לה בפני עדים וצריך שיכתוב
אותו לשם האשה המתקדשת בגט ואינו כותבו אלא
לדעת כתבו שלא לדעת או שלא לשמה אעפ שנתנו לה
לדעתה בפני עדים אינה מקודשת ואם קידש בביאה
אומר לה הרי את מקודשת לי או הרי את מאורסת לי או
הרי את לי לאשה בבעילה זו וכל כיוצ בזהומתייחד עמה
בפני שני עדים ובועלה והמקדש בביאה דעתו על
גמר ביאה וכשיגמור ביאתו תהיה מקודש ובין שבא עליה
כדרכה ובין שבא עליה שלא כדרכה הרי זו מקודשת

הדברים שיאמר האיש כשיקדש צריך שיהיה משמעם
שהוא קונה אשה ולא משמע שהקנה לה עצמו כיצד הרי
שאמר לה או שכתב לה בשטר שנתנו לה הריני בעליך
הריני ארוסיך הריני אישיך וכל כיוצא בזה אין כאן
קידושין כלל אמר לה או כתב לה הרי את אשתי הרי
את ארוסתי או הרי את קנויה לי הרי את שלי הרי את
לקוחתי הרי את חרופתי הרי את ברשותי הרי את קנויה
לי זקוקה לי וכל כיוצא בהן הרי זו מקודשת אמר לה או
כתב לה הרי את מיועדת לי הרי את עזרתי הרי את נגדי
הרי את צלעתי הרי את סגורתי הרי את תחתי הרי את
אסורתי הרי את תפוסתי הרי זו מקודשת בספק והוא
שיהיה מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין אבל אם
אינו מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין אין חוששין
למילות אלו ויש לאיש לקדש האשה בכל לשון שהיא
מכרת בו ויהיה משמע דברים באותה הלשו שקנאה כמו
שבארנו היה מדבר עם האשה על עסקי הקידושי
ורצת ועמד וקידש ולא פירש ולא אמר לה כלום לא נתן
בירה או בעל הואיל והן עסוקין בענין דיו ואינו
צריך לפרש וכן עידי הקדושין והגירושין אינו צריך
לומר להם אתם עידיי לא כיון שגירש או קידש בפניהם
הרי זו מקודשת או מגורשת האומר לאשה התקדשי
לחציי הרי זו מקודשת הא למה זה דומה לאומר לה תהי
אשתי את ואחרת שנמצא שאין לה לא חצי איש
אבל אם אמר חציך מקודשת לי אינה מקודשת
שאין אשה אחת ראויה לשנים וכן האומר הרי את
מקודשת לי ולזה אינה מקודשת אמר לה הרי חציך
מקודשת לי בפרוטה וחציך בפרוטה או שאמר
לה חציך מקודשת לי בחצי פרוטה וחציך האחרת
מקודשת בחצי פרוטה הרי זו מקודשת
אמ לה חציך מקודשת לי בפרוטה היום וחציך בפרוטה
למחר שני חציך בפרוטה שתי בנותיך לשני
בני בפרוטה בתך מקודשת לי ופרתך מכורה לי בפרוטה
או בתך וקרקעך לי בפרוטה בכל אלו מקודשת בספק
האב מקדש את בתו שלא לדעתה כל זמן שהיא קטנה וכן
כשהיא נערה רשותה בידו שנאמר את בתי נתתי לאיש

הזה לאשה וקידושיה לאביה וכן הוא זכאי במציאתה
ובמעשה ידיה ובכתובתה אם נתגרשה או נתאלמנה מן
האירוסין הוא זכאי בכל עד שתבגר לפיכך מקבל
האב קידושי בתו מיום שתולד עד שתבגר ואפי היתה
חרשת או שוטה וקידשה האב הרי היא אשת איש גמורה
ואם היתה בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת
בביאה מדעת אביה פחות מכן אם קדשה אביה בביאה
אינה מקודשת בגרה הבת אין לאביה בה רשות
והרי היא כשאר כל הנשים שאינם מתקדשות אלא לדעתן
וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה
הרי היא ברשות עצמה ואעפ שעדין היא קטנה כיון
שנישאת אין לאביה בה רשות לעולם נתקדשה
קודם שתבגור שלא לדעת אביה אינה מקודשת ואפי אם
נתרצה האב אחר שנתקדשה ואפי אם נתאלמנ או נתגרש
מן אותן הקירושין אינה אסורה לכהן ובין היא ובין
אביה יכולין לעכב בין אם נתקדשה בפניו בין שנתקדשה
שלא בפניו אינה מקודשת היתה הבת ספק בוגרת
בין שקידשה אביה שלא לדעתה בין שקידש היא עצמה
שלא לדעת אביה הרי זו מקודשת בספק לפיכך צריכה
גט מספק יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה
בין אשה פלנית בין אשה משאר הנשים וכן האשה
הגדולה עושה שליח לקבל קידושיה בין מאיש פלוני בין
מאיש משאר אנשים וכן האב עושה שליח לקבל
קירושי בתו כשהיא ברשותו ואומר האב לבתו הקטנה
צאי וקבלי קידושייך כל העושה שליח לקבל
הקידושין צריך לעשותו בפני עדים אבל האיש שעשה
שליח לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים שאין
מקום לעדים בשליחות האיש לא להודיע אמתת הדבר
לפיכך אם הודו השליח והמשלח אינן צריכין עדים כמו
שליח הגט וכמו שליח שהרשהו להפריש לו תרומה וכיוצא
בהן בכל שלוחו של אדם כמותו ואינו צריך עדים השליח
נעשה עד לפיכך אם עשה שנים שלוחים לקדש לו אשה
והלכו וקידשו אותה הן הן שלוחיו והן הן עדיו בקידושין
ואינן צריכין לקדשה לו בפני שנים אחרים הכל
כשרין לשליחות חוץ מחרש שוטה וקטן לפי שאינן בני
דעת והגוי לפי שאינו בן ברית ונאמר כן תרימו גם אתם
לרבות השליח ומה אתם בני ברית אף שלוחכם בני
ברית להוציא את הגוי
אבל העבד אעפ שהוא נעשה שליח לדבר שבממון הרי
הוא פסול בשליחות הקירושין והגיטין לפי שאינו בתורת
גיטין וקירושין שליח האיש שמקדש אומר לה הרי
את מקודשת לפלוני בכסף זה או בשטר זה אם שליח
האשה הוא שמקבל הקירושין אומ לו הרי פלנית ששלחה
אותך מקודשת לי והוא אומ לו קירשתיה לך או ארסתיה
לך או נתתיה לך לאשה וכל כיוצא בזה וכן המקדש על
על ידי האב אומר לו הרי בתך פלנית מקודשת לי והוא
אומ לו קרשתיה לך אם אמ האב או השליח הין דיו ואפי
שתק ואם היו עסוקין באותו ענין ונתן לאב או לשליח
ולא פירש ולא אמר דבר דיו והיא מקודשת ואם קירש
בשטר אינו כותבו לא מדעת האב או מדעת השליח
וכן בכל הדברים כולן של קירושין דין האיש עם האשה
כדין שליח עם שליח או עם האב מצוה שיקדש
אדם אשתו בעצמו יותר מעל ידי שלוחו וכן מצוה לאשה
שתקדש עצמה בידה יתר מעל ידי שלוחה ואעפ שיש
רשות לאב לקדש בתו כשהיא קטנה וכשהיא נערה לכל
מי שירצה אין ראוי לעשות כן לא מצות חכמי שלא יקדש
אדם בתו כשהיא קטנה עד שתגדי ותאמ לפלו אני רוצה
וכן האיש אין ראוי לקדש קטנה ולא יקדש אשה
עד שיראנ ותהיה כשר בעיניו שמא לא תמצא חן בעיניו
ונמצא מגרשה או שוכב עמה והוא שונאה
המקדש בביאה הרי אלו קידושי תורה וכן מתקדשת
בשטר מן התורה כשם שגומר ומגרש שנ וכתב לה ספר
כריתות כך גומר ומכנים אבל הכסף מדברי סופרים

וכן דין הכסף דין תורה ופירושו מדברי סופרים שנאמ׳ כי
יקח איש אשה ואמרו חכמים לקוחים אילו יהיו בכסף
שנאמ נתתי כסף השדה קח ממני אעפ׳ שעיקר הדבר
כן הוא כבר נהגו כל ישרא׳ לקדש בכסף או בשוה כסף
וכן אם רצה לקדש בשטר מקדש אבל אין מקדשין בביאה
לכתחלה ואם קידש בביאה מכין אותו מכת מרדות
כדי שלא יהיו ישרא׳ פרוצים בדבר זה אעפ׳ שקידושיו
קידושין גמורין וכן המקדש בלא שידוכין או המקדש
בשוק אעפ׳ שקידושיו קידושין גמורין מכין אותו מכת
מרדות כדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות וידמה לקדשה
שהיתה קודם מתן תורה כל המקדש אשה בין על
ידי עצמו בין על ידי שליח צריך לברך קודם הקידושין
הוא או שלוחו כדרך שמברכין על כל המצות ואחר כך
מקדש ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין
שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה כיצד מברך
באי אמה אקבו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את
הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין
באי מקדש ישרא׳ זו היא ברכת אירוסין ונהגו העם
להדיר ברכה זו על כוס של יין או של שכר ואם יש שם
יין מברך על היין תחלה ואחר כך מברך ברכת אירוסין
ואחר כך מקדש ואם אין לו יין או שכר מברך
אותה בפני עצמה

פרק רביעי

אין האשה מתקדשת אלא לרצונה והמקדש אשה בעל
כרחה אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו עד שקידש
בעל כרחו הרי זו מקודשת ויש לאיש לקדש נשים רבות
כאחת והוא שיהי׳ בכסף אם קידש בכס שיהא פרוטה לכל
אחת ואחת ויש לאחת מהן או לאחר לקבל הקידושין על
ידי כולן מדעתן המקדש את האשה ונתן קידושיה
מדעתה ביד חברת׳ ואמ׳ לחברתה כשנתן הקידושין בידה
ואת נמי או וכן גם את וכיוצא בזה הרי שתיהן מקודשות
אבל אם נתן בידה ואמר לה ואת הרי זו שקבלה הקידושי׳
מקודש בספק שמא לא נתכוון אלא לראות מה בלבה וכאלו
אמר לה ואת מה תאמרי בדבר זה ולפיכך קיבלה הקידושי׳
היא שהרי זה עדיין שואלה לראות מה בלבה ומפני זה
היא ספק מקודשת אמר לה התקדשי לי בדינר זה
נטלתו וזרקתו לים בפניו או לאור או לדבר האבד אינה
מקודשת אמרה לו תנהו לאבא או לאביך או לאיש
פלוני ונתן אינה מקודשת ואם אמרה תנהו לו שיקבלהו
לי ונתן הרי זו מקודשת אמרה הניחהו על הסלע אינה
מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת היה סלע
של שניהם הרי זו מקודשת בספק אמר לה התקדשי לי
בככר זה אמרה לו תנהו לעני אפילו היה עני הסמוך
עליה אינה מקודשת תנהו לכלב הרי זו אינה מקודשת
ואם היה הכלב שלה מקודשת ואם היה רץ אחריה
לנשכה ואמרה לו תנהו לכלב זה הרי זו ספק מקודשת
היה מוכר פירות או כלים וכיוצא בהן באת
אשה ואמרה לו תן לי מעט מאלו ואמר לה אם אתן לך תהי
מקודשת לי אם אמרה הין ונתן לה הרי זו מקודשת
אבל אם אמרה לו תן לי מהן או השלך לי או דברים
שעניינם לא תשחק עמי בדברים אלא תן לי בלבד ונתן
אינה מקור שתוכן אם היה שותה יין ואמרה לו תן
לי כוס אחד ואמר לה אם אתן ליך הרי את מקודשת לי
בו ואמרה השקיני השקות או תן השקה השלך אינה
מקודשת שאין הדברים נראים אלא השקיני בלבד ולא
תשחק עמי בדבר אחר המקדש בעד אחד אין
חוששין לקידושיו ואעפ׳ ששניהם מודין קל וחומר למקדש
בלא עדים המקדש בפסולי עדות של תורה אינה
מקודשת בפסולי עדות של דברי סופרים או בעדים שהן
ספק פסולי תורה אם רצה לכנוס חוזר ומקדש בכשירים
ואם לא רצה לכנוס צריכה גט ממנו מספק
מדברי סופרים ואפי׳ כפרה האשה והכחישה את העדים

ואמר לא קדשתני כופין אותה ליקח גט וכן דין כל קידושי
ספק ואם רצה לכנוס חוזר ומקדש ודאי ואם לא רצה לכנו׳
צריכה גט ממנו מספק קטן שקידש אין קידושיו
קידושין אבל גדול שמקדש את הקטנה היתומה או קטנה
שיצאת מרשות אביה אם היתה פחותה מבת שש אעפ׳
שהיא נבונת לחש ביותר ומכרת ומבחנת אין כאן שם
קידושין ואינה צריכה למאן ואם היתה מבת עשר שנים
ולמעלה אעפ׳ שהיא סכלה ביותר הואיל ונתקדשה לדעתה
הרי זו מקודשת למיאון היתה מבת שש ועד סוף
עשר בודקין את יופי דעתה אם מכרת ומבחנת עסקי
הנשואין והקידושין צריכה למאן ואם לאו אינה מקודשת
למיאון ואינה צריכה למאן כיצד מקודשת למיאון
שאם נתקדשה ולא רצת לישב עם בעלה צריכה למאן
בפני שנים ולומ׳ איני רוצה בו ויוצא׳ בלא גט כמו שיתבאר
בהלכות גירושין וזו היא הנקראת ממאנת ולמה יוצאה
בלא גט מפני שאין קידושיה קידושין גמורין מן התורה
אלא מדברי סופרים והן תלויין שאם ישבה עם בעלה עד
שגדלה גמרו קידושיה ונעשי׳ אשת איש גמורה ואינו צריך
לחזור ולקדשה אחר שגדלה ואם לא רצת לישב צריכה
למאן ותצא בלא גט חרש שנשא פקחת וכן חרשת
שנשאת לפקח אין קידושיהן גמורין מן התורה אלא מדברי
סופרים לפיכך אם בא פיקח וקידש אשת חרש הפיקחת
הרי זו מקודש לשיני קידושין גמורין ונותן גט והיא מותר
לבעלה החרש אבל השוטה שקידש פקחת או פקח
שקדש שוטה אין כאן קידושין כלל לא מדברי תורה ולא
מדברי סופרים סריס שקידש בין סריס חמה בין
סריס אדם וכן איילונית שנתקדשה הרי אלו קידושין
גמורין טומטום ואנדרוגינס שקדשו אשה או שקדשן איש
הרי אלו קידושי ספק וצריכין גט מספק המקדש אחת
מן העריות לא עשה כלום שאין קידושין תופסין לערוה
חוץ מן הנדה שהמקדש את הנדה הרי זו מקודשת קידושי׳
גמורין ואין ראוי לעשות כן אשת איש שפשטה ידה
וקיבלה קידושין מאחר בפני בעלה הרי זו מקודשת לשני
שהאשה שאמרה לבעלה בפניו גירשתני נאמנת חזקה
אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה אבל אם קידשה
אחר שלא בפני בעלה אין קידושין תופסין בה עד שתביא
ראייה שנתגרשה קודם שתקבל הקידושין כל שלא בפניו
מעיזה המקדש אחת מן השניות או מאיסורי לאוין
או מאסורי עשה וכן יבם שקידש צרת יבמה הרי זו מקודש
קידושין גמורים חוץ מיבמה שנתקדשה לזר שהיא מקודש
בספק נסתפק לחכמי׳ אם הקידושין תופסין ביבמה כשאר
חיובי לאוין או אין קידושי תופסין בה כערוה ואעפ׳
שאסור לו לכנוס אחת מכל אלו הרי זה מגרש בגט
המקדש גויה או שפחה אין קידושין אלא הרי היא אחר
קידושין כמו שהיתה קודם הקידושין וכן גוי ועבד
שקידשו בת ישרא׳ אין קידושיהן קידושין ישרא׳ משומד
שקידש אעפ׳ שהוא עובד עבוד זרה ברצונו הרי אלו קידושי׳
גמורין וצריכה גט ממנו המקדש אשה שחצייה
שפחה וחציי׳ בת חורין אינה מקודשת קידושין גמורין עד
שתשתחרר וכיון שנשתחררה גמרו קידושיה כקידושי
קטנה שגדלה ואינו צריך לקדשה קידושין אחרי׳ בא אחר
וקידשה אחר שנשתחררה הרי זו ספק קידושין לשניה ואי
זו שפחה היא חרופה האמורה בתורה זו מי שחציו׳ שפחה
וחצייה בת חורין שקדשה עבד עברי ומי שחציו עבד
וחציו בן חורין שקדש בת חורין הרי זו ספק קידושי׳ שכור
שקדש קידושיו קידושין ואעפ׳ שנשתכר הרבה ואם הגיע
לשכרותו׳ שללוט אין קידושיו קידושין ומתיישבי׳ בדבר זה
המקדש בפחו׳ מפרוטה אינה מקודשת קידשה באוכל
או בכלי וכיוצא׳ בו ששוה פחות מפרוטה הרי זו מקודשת
בספק וצרכה גט מספק שמא דבר זה שוה פרוטה
במקום אחר הא למדת שכל המקדש בשוה כסף אם
היה באותה המדינה שוה פרוטה הרי אלו קידושי ודאי
ואם אינו שוה פרוטה הרי אלו קידושי ספק יראה

לי שאם קירש בתבשיל או בירק שאינו מתקיים וכיוצא
בהם אם לא היו שוה פרוטה באותו המקום אינה מקורש
כלל שהרי רבר זה אינו מגיע למקום אחר ער שיפסר
ויאבר ולא יהא שוה פרוטה ורבר של טעם הוא זה וראוי
לסמוך עליו המקרש אשה בפחות מפרוטה או
שקירש שתי נשים בפרוטה אעפ׳ ששלח סבלונות לאחר
מיכן אינה מקורשת וכן קטן שקרש אעפ׳ ששלח
סבלונות לאחר שהגריל אינה מקורשת שמחמת קירושין
הראשונים שלחן שהיו קירושין פסולין המקרש את
האשה בכסף או בשטר אינו צריך שיתן הקירושין לתוך
ירה אׄא כיון שרצת לזרוק לה קירושיה וזרקן בין לתוך
ירה בין לתוך חיקה או לתוך חצירה או לתוך שרה שלה
הרי זו מקורשת היתה עומרת ברשות הבעל צריך
שיתן לתוך ירה או לתוך חיקה היתה עומרת
ברשות שהיא של שניהן וזרק לה קירושיה מרעתה ולא
הגיעו לירה או לחיקה הרי זו מקורשת קירושי ספק ואפי׳
אמרה לו הנח קירושיי על מקו׳ זה ואותו המקום של שניה׳
הרי אׄו קירושי ספק היו עומרים ברשות הרבים
או ברשות שאינה של שניהם וזרק לה קירושיה קרוב לו
אינה מקורשת קרוב לה הרי זו מקורשת מחצה למחצה
או שהיו ספק קרוב לו ספק קרוב לה ואברו קורם שיגיעו
לירה הרי זו ספק מקורשת כיצר הוא קרוב לו
וקרוב לה כל שהוא יכול לשמור אותן והיא אינה יכולה
זה הוא קרוב לו היא יכולה לשמור אותן והוא אינו יכול
זהו קרוב לה שניהן יכולין לשמור אותן או שניהן אין
יכולים לשמור אותן זה הוא מחצה למחצה

פרק חמישי

המקר׳ ברבר שהוא אסור בהנאה כגון חמץ בפס׳ או בשר
בחלב וכיוצא בהן משאר איסורי הנאה אינה מקורשת
ואפי׳ היה אסור בהנאה מרבריה׳ כגון חמץ בשעה ששית
מיום ארבעה עשר אינה מקורשת עבר ומכר
רבר האסור בהנאה וקירש ברמיו הרי זו מקורשת חוץ
מעׄז שאם קירש ברמיה אינה מקורשת מפני שרמי עׄז
אסורין בהנאה כמוה המקרש בפרש עגלי עׄז אינה
מקורשת שהכל מעׄז אסור בהנאה שנאׄמ ולא ירבק בירך
מאומה מן החרם אבל המקרש בפרש שור הנסקל הרי
זו מקורשת אעפ׳ ששור הנסקל אסור בהנאה פרשו אינו
אסור בהנאה שאינו רבר חשוב לגבי השור
המקרש בפירות שביעית או באפר פרה ארומה או במים
שמילאן לעשותן מי נרה הרי זו מקורשת המקרש
בהקרש של ברק הבית בשוגג הרי זו מקורשת והוא ישלם
קרן וחומש להקרש ויביא אשמו כרין כל מועל בשגגה
ואם קירש בו אשה במזיר אינה מקורשת קירשה
במעשר שיני בין בשוגג בין במזיר אינה מקורשת לפי
שאין לו לעשות בו שאר חפציו ער שיתחלל שנׄ במעשר
לה הוא כהן שקירש בחלקו מקרשי קרשים או מקרש׳
קלים אינה מקורשת מפני שלא הותרו אׄא לאכילה בלבר
אבל כהן שקירש בתרומה גרולה ובתרומת מעשר
ובבכורים וכן לוי שקירש במעשר ראשו׳ וישרא׳
שקירש במעשר עׄני הרי אׄו מקורשות מתנות שלא
הורמו הרי הם כמו שהורמו לפיכך ישרא׳ שנפלו לו טבלים
מבית אבי אמו כהן והפריש מהן תרומה ומעשרות הרי
הן כתרומות ומעשרות שנפלו לו בירושה מאבי אמו
ואם קירש בהן אשה הרי זו מקורשת שאעפ׳ שאינן ראוין
לו לאכילה יש לו למוכרן למי שהן ראויין לו אבל ישרא׳
שקירש בתרומה שהפריש מגנו אינה מקורשת שהרי אין
לו למוכרה ואין לו בה אׄא טובת הנאה לפי שנותנה לכל
כהן שירצה וטובת הנאה אינה ממון המקרש את
האשה בגזל או בגניבה או בחמס אם נתייאשו הבעלים
ונורע שקנה אותו רבר בייאוש הרי זו מקורשת ואם לאו
אינה מקורשת הנכנס לבית חבירו ולקח לו כלי
או אוכל וכיוצא בהן וקרש בו אשה ובא בעל הבית אעפ׳
שאמר לו למה לא נתת לה רבר זה שהוא טוב ממה שנתת
לה אינה מקורשת שלא אמר לו רבר זה אׄא כרי שלא
להתבייש עמו והואיל וקירש בממון חבירו שלא מרעת
חבירו הרי זה גזל ואינה מקורשת ואם קירשה ברבר
שאין בעל הבית מקפיר עליו כגון תמרה או אגוז הרי זו
מקורשת מספק היתה סחורה בינו ובין חבירו
וחלקה שלא מרעת חבירו וקירש בחלקו הואיל וצריכה
שומת בית רין אינה מקורשת שאין זה נוטל לעצמו מה
שירצה ויניח מה שירצה גזל את האשה או גנב
ממנה או חמסה וחזר וקרשה בגזל ובגניבה ובחמס שלה
ואמר לה הרי את מקורשת בו אם קרם ביניהן שירוכין
ונטלה ושתקה הרי זו מקורשת ואם לא שירך אותה
מעולם אעפ׳ ששתקה כשנתן לה רברי׳ או בתורת קירושי׳
אינה מקורשת ואם אמרה הן הרי זו מקורשת וכן
אם נתן פיקרון לה ואמר לה כנסי פקרון זה וחזר ואמר לה
הרי את מקורשת לי בו אם אם׳ לה קורם שנטלתו ונטלתו
ושתקה הרי זו מקורשת ואם אחר שנטלתו בתורה
פקרון אם׳ לה הרי את מקורש בו ושתקה אין זו כלום שכל
שתיקה של אחר מתן מעות אינה מועלת אבל אם אמרה
הן אחר שנטלה הרי זו מקורשת החזיר לה חוב שהיה לה
אצלו ואם׳ לה הרי את מקורשת בו קורם שתטלנו ונטלתו
ושתקה אם היה ביניהן שירוכין הרי זו מקורשת ואם לא
שרך אינה מקורשת ער שתאמר הן ואם אמר לה אחר
שנטלה החוב שלה הרי את מקורשת בו אפי׳ אמרה הן
אינה מקורשת שהרי לא הגיע לירה ממנו כלום אׄא שלה
נטלה וכבר נפרע חובו משעה שנטלה ואינה יכולה לחזור
ולתובעו בחוב פעם אחרת המקרש במלוה אפילו
היתה בשטר אינה מקורשת כיצר כגון שהיה לו אצלה
חוב רינר ואמר לה הרי את מקורשת לי ברינר שיש לי
בירך אינה מקורשת מפני שהמלוה להוצאה ניתנה
ואין כאן שום רבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציאת
אותו רינר ועבר׳ הנאתו היה לו אצלה מלוה על המשכון
וקירשה באותה המלוה והחזיר לה את המשכון הרי זו
מקורש שהרי היא נהנית במשכון מעתה והרי הגיע הנאה
לירה המקרש בהנאת מלוה הרי זו מקורשת
כיצר כגון שהלוה אותה עתה מאתים זוז ואמר לה הרי
את מקורשת לי בהנאת זמן שארויח לך במלוה זו שתהיה
בירך כך וכך יום ואיני תובעה ממך ער זמן פלוני הרי זו
מקורשת שהרי יש לה הנאה מעתה להשתמש במלוה זו
ער סוף זמן שקבע ואסור לעשות כן מפני שהיא כרבית
ופרשו רבותיי בהנאת מלוה רברים שאין ראוי
לשומען אמר לה הרי את מקורשת לי בפרוטה זו וחוב
שיש לי אצלך הרי זו מקורשת וכן אם אמר לה במלוה
שיש לי אצלך ובפרוטה זו הרי זו מקורשת היה לו חוב
ביר אחרים ואמר לה הרי את מקורשת לי בחוב שיש לי
ביר זה במעמר שלשתן הרי זו מקורש׳ קרשה בפקרו׳ שיש
לו בירה או בשאלה שהשאילה אם היה הפקרון והשאׄה
שוה פרוטה באחר מהן קיים ברשותה הרי זו מקורשת
אמר לה הרי את מקורשת לי בשכר שארבר עליך לשלטו׳
וריבר עליה לשלטון והניחה השלטון ולא תבעה אינה
מקורשת אׄא אם נתן לה פרוטה משלו שההנאה שבאה
לה מרבריו הרי היא כמלוה והמקרש במלוה אינה מקורש׳
הרי את מקורשת לי במלאכה זו
שאעשה עמך ועשה׳ אינה מקורשת אׄא אם כן נתן לה
פרוטה משלו לפי שהשכירות יזכה בה הפועל מתחלה וער
סוף כל זמן שיעשה מקצת מן המלאכה זוכה במקצת מן
השכר ונמצא השכר כולו מלוה אצלה והמקרש במלוה
אינה מקורשת האשה שאמרה תן רינר לפלוני
מתנה ואתקרש אני לך ונתן ואם׳ לה הרי את מקורשת לי
בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך הרי זו מקורשת אעפ׳
שלא הגיע לה כלום הרי נהנית ברצונה שנעשה ונהנה
פלוני בגללה וכן אם אמרה לו תן רינר לפלוני
מתנה ואתקרש לו ונתן לו וקרשה אותו פלוני ואמר לה

הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך הרי זו מקודשת אמר לה הילך דינר זה במתנה והתקדשי לפלוני וקדשה אותו פלוני ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו הבאה ליך בגללי הרי זו מקודשת אעפ שלא נתן לה המקדש כלום אמרה לו הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך ולקחו ואמר לה הרי את מקודש לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה אם אדם חשוב הוא הרי זו מקודשת שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה ובהנאה זו הקנת עצמה לו האומר לאשה התקדשי לי בדינר והרי זה המשכון בידיך עד שאתן הדינר אינה מקודשת לו לפי שלא הגיע הדינר לידה ולא המשכון נתן להיותו שלה היה לו משכון על חוב שיש לו אצל אחרים וקדש בו אשה אעפ שאינו שלו הרי זו מקודש לפי שבעל חוב יש לו מקצת קניין בגופו של משכון האומר לאשה הרי את מקודשת לי בדינר זה על מנת שתחזירהו לי אינה מקודשת בין החזירה בין לא החזירה שאם לא החזירתו לא נתקיים התנאי ואם החזירתו הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום נתן לה אגודה של הדס וכיוצא בה ואמר לה הרי את מקודשת לי בזו וקיבלה אותו אמרו לו והלא אין בה שווה פרוטה ואמר תתקדש בארבע זוזים שיש בתוכה אם אמרה הן הרי זו מקודשת ואם שתקה אינה מקודשת במעות או שהשתיקה של אחר מתן מעות אינה מועלת כלום ותהיה מקודשת בספק מפני האגודה שמא תשוה פרוטה במקום אחר האומר לאשה התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בזו אם יש באחת מהן שווה פרוטה הרי זו מקודשת ואם לאו אינ׳ מקודשת אלא מספק שמא תשוה תמרה אחת פרוטה במקו׳ אחר אמר לה התקדשי לי בזו ובזו ובזו אם יש בכולן שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אלא מספק היתה אוכלת ראשונה ראשונה אם יש באחרונה שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אלא מספק שאותן תמרים שאכלה הרי הן כמלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת ונמצא שאינה קידושין אלא בתמרה אחרונ׳ אמר לה הרי את מקודשת לי באלו אם יש בכולן שווה פרוטה מקודשת אעפ שהיא אוכלת ראשונ׳ ראשונ׳ שלה היא אוכלת ומקודשת האומר לאשה הרי את מקודשת לי בכוס זה אם היה מלא מים הרי זו מקודש בו ובמה שבתוכו ואם היה מלא יין הרי זו מקודשת בו ולא במה שבתוכו ואם היה מלא שמן הרי זו מקודשת במה שבתוכו ולא בו לפיכך אם לא היה בשמן שווה פרוטה הרי זו מקודשת בספק ואם היה בשמן שווה פרוטה הרי זו מקודשת ודאי ואין משגיחין על הכוס

פרק ששי

המקדש על תנאי אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת בין שיהיה התנאי מן האיש בין שיהיה מן האשה וכל תנאי שבעולם בין בקידושין בין בגירושין בין במקח בין בממכר בין בשאר דיני ממון צריך להיות בתנאי ארבעה דברים ואלו הן ארבעה דברים של כל תנאי שיהיה כפול ושיהיה הן שלו קודם ללאו ושיהיה התנאי קודם למעשה ושיהיה התנאי דבר שאיפשר לקיימו ואם חסר התנאי אחד מהן הרי התנאי בטל וכאלו אין שם תנאי כלל אלא תהיה זו מקודשת או מגורשת מיד ויתקיים המקח והמתנה מיד וכאלו לא התנה כלל הואיל וחסר התנאי אחד מן הארבעה כיצד האומר לאשה אם תתני לי מאתים זוז הרי את מקודשת לי בדינר זה ואם לא תתני לי לא תהי מקודשת ואחר שהתנה תנאי זה נתן לה הדינר הרי התנאי קיים והרי זו מקודשת על תנאי ואם נתנה לו מאתים זוז תהי מקודשת ואם לא נתנה לו אינה מקודשת אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי בדינר זה ונתן הדינר בידה והשלים התנאי ואמר אם תתני לי מאתי׳ זוז תהי מקודשת ואם לא תתני לי לא תהי מקודשת הרי התנאי בטל מפני שהקדים המעשה ונתן בידה ואחר כך התנה ואעפ שהכל בתוך כדי דיבור והרי זו מקודשת מיד ואינה צריכה ליתן לו כלום וכן אם אמר לה אם תתני לי מאתים זוז הרי את מקודשת לי בדינר זה ואחר כך נתן הדינר בידה הרי התנאי בטל מפני שלא כפל תנאו שהרי לא אמר לה ואם לא תתני לא תהי מקודשת והרי זו מקודשת מיד ואינה צריכה ליתן לו כלום וכן אם אמר לה אם לא תתני לי מאתים זוז לא תהי מקודשת לי ואם תתני לי מאתי׳ זוז הרי את מקודשת לי בדינר זה ואחר כך נתן הדינר בידה הרי התנאי בטל לפי שהקדים לאו להן והרי זו מקודשת מיד ואינה צריכה ליתן לו כלום וכן אם אמר לה אם תעלי לרקיע או תרדי לתהום הרי את מקודשת לי בדינר זה ואם לא תעלי לרקי׳ ולא תרדי לתהום לא תהי מקודשת ואחר כך נתן הדינר בידה הרי התנאי בטל והרי היא מקודשת מיד שהדבר ידוע שאי איפשר לה לקיים תנאי זה ואין זה אלא כמפליגה בדברי׳ דרך שחוק והיתול הרי שהתנה בדבר שאיפש׳ לעשותו אלא שהתורה אסרה עליו כגון שאמר לאשה אם תאכלי חלב ודם הרי את מקודשת לי בדינר זה ואם לא תאכלי לא תהי מקודשת אם תאכלי בשר חזיר הרי זה גיטיך ואם לא תאכלי לא יהא גט ואחר שהתנה נתן הדינר או הגט בידה הרי התנאי קיים ואם עברה ואכלה תהיה מקודשת או מגורשת ואם לא אכלה אינה מקודשת ואינה מגורשת ואין אומר בזה הרי התנה על מה שכתוב בתורה שהרי בידה שלא תאכל ושלא תתקד׳ ולא תתגרש

ובמה אמרו חכמים כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל חוץ מדבר שבממון שתנאו קיים כגון שקדש או גירש או נתן או מכר על תנאי שהוא רוצה בתנאו שיזכה עצמו בדבר שלא זיכתה לו תורה ומנעה ממנו או יפטור עצמו בתנאו מדבר שחייבה אותו בו התורה שאומרין לו תנאך בטל וכבר נתקיימו מעשיך ואין אתה נפטר מדבר שחיבה אותך בו התורה ולא תזכה בדבר שמנעה אותך ממנו כיצד כגון שקידש אשה על תנאי שאין לה עליו שאר כסות ועונה שאומרין לו בכסות ושאר שהוא תנאי שבממון תנאך קיים אבל בעונה תנאך בטל שהתורה חייבה אותך בעונה והרי זו מקודשת ואתה חייב בעונתה ואין בידך לפטור עצמך בתנאך וכן כל כיוצא בזה וכן המקדש יפת תואר על תנאי שיתעמ׳ בה הרי זו מקודשת ואין לו להתעמר בה שהרי התור׳ מנעה אותו מלהשתעבד בה אחר שנבעלה ולא מפני תנאו יזכה בדבר זה שמנע אותו תורה אלא תנאו בטל וכן כל כיוצא בזה התנה על האשה בשעת קירושין או בשעת גירושין שתיבעל לאביה ולאחיה או לבנה וכיוצא בזה הרי זה כמי שהתנה עליה שתעלה לרקיע או שתרד׳ לתהו ותנאו בטל שאין בידה שיעברו אחרים ויבאו על הערוה ונמצא שהתנה עמה בדבר שאינה בידה לקיימו וכן כל כיוצא בזה אבל אם התנה עליה שיתן לי פלוני חצירו או שישיא בתו לבני וכיוצא בזה תנאו קיים שהרי איפשר בידה לקיימו ותתן לפלוני ממון רב׳ עד שיתן לו חצירו ועד שישיא בתו לבנו שהרי אין כאן עבירה וכן כל כיוצא בזה שים כל התנאים האלו לנגד עיניך תמיד וכל מקום שאתה שומע המקד׳ על תנאי כך וכך או הנותן גט על תנאי כך וכך או המוכר או הנותן על תנאי תדע שהתנאי יש בו ארבעה דברים אלו שבארנו כדי שלא נהיה צריכין לפרש אותן בכל מקום ואם חסר אחד מהן אין כאן תנאי יש מקצת גאונים אחרונים שאמרו שאין צריך אדם לכפול תנאו אלא בגיטין וקידושין בלבד אבל בדיני ממון אינו צריך לכפול ואין ראוי לסמוך על דבר זה שכפילת התנאי עם שאר הארבעה דברים מתנאי בני גד ובני ראובן למדו אותן חכמים אם יעברו בני גד וכול׳ ואם לא יעברו ותנאי זה לא היה לא בגיטין ולא בקידושין וכזה הורו גדולי הגאונים הראשונים וכן ראוי לעשות המקדש על תנאי כשיתקיי׳ התנאי תהיה מקודשת משעה שנתקיי׳ התנאי לא משעה שנתקדשה כיצד האומר לאשה

אם אתן ליך מאתים זוז בשנה זו הרי את מקודשׁלי ברינ׳
זה ואם לא אתן ליך לא תהי מקודשת ונתן הרינר לידה
בניסן ונתן לה המאתים זוז שהתנה עמה באלול הרי זו
מקודשת מאלול לפיכך אם קירשה השני קורם שנתקיים
התנאי של ראשון הרי זו מקודשת לשני וכן הרין בגיטין
ובממונות בשעה שיתקיי׳ התנאי הוא שיהיה גט או יתקיי׳
המקח או המתנה ברא בשהיה שם תנאי ולא אמר
מעכשו אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשו
ברינר זה אם אתן ליך מאתי׳ זוז לאחר זמן נתן לה מאתי׳
זוז הרי זו מקודשת למפרע משעת הקידושין אעפ׳ שלא
נעשה תנאו אלא לאחר זמן מרובה לפי׳ אם קירשה השני׳
קודם שיעשה התנאי אינה מקודשׁ וכן הרין בגיטין ובממו׳
כל האומר מעכשיו לא יצטרך לכפול תנאו ולא להקרים
התנאי על המעשה אלא אעפ׳ שהקרים המעשה תנאו קיים
אבל צריך להתנות ברבר שאיפשר לקיימו אבל אם התנה
ברבר שאי איפשר לקיימו הרי זה כמפליג ברברי׳ ואין
שם תנאי וכל האומר על מנת כאומר מעכשיו ואינו צריך
לכפול התנאי ולא להקרימו למעשה כיצר האומר לאשה
הרי את מקודשת לי על׳ מנת שתתני לי מאתים זוז הרי
זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתים זוז הרי חצר זו נתונה
לך במתנה על מנת שתתני לי מאתים זוז הרי תנאו קיים
ונתקרשה או נתגרשה וזכתה זו בחצר והם יתנו המאתים
זוז ואם לא נתנו לא תהיה זו מקודשת ולא מגורשת ולא
תזכה זו בחצר ואעפ׳ שלא כפל תנאו ואעפ׳ שהקרים
המעשה לתנאי ונתן הקירושין או הגט בירה והחזיקה
זו בחצר ואחר כך השלים תנאו שהרי כשיתקיים התנאי
תזכה זו בחצר ותתקרש זו ותתגרש זו משעה ראשונה
שבה נעשה המעשה כאלו לא היה שם תנאי כלל

פרק שביעי

האומר לאשה הרי את מקורשת לי על מנת שירצה אבי
רצה האב מקורשת לא רצה או ששתק או שמת קורם
שישמע הרבר אינה מקודשת על מנת שלא ימחה אבי
שמע ומיחה אינה מקודשת לא מיחה או שמת הרי זו
מקודשת מת הבן ואחר כך שמע האב מלמרין האב
שיאמ׳ איני רוצ׳ כרי שלא יהו קירושין ולא תפול לפני יבם
האומר לאשה הרי את מקורשת לי בזה על מנת שיש לי
מאתים זוז או בית כור עפר אם יש שם עדים שיש לו הרי
זו מקורשת ואם אין לו הרי זו מקורשת מספק שמא יש לו
והוא אומר אין לי כרי לקלקלה הרי את מקורשת לי
בזה על מנת שיש לי מאתים זוז או בית כור עפר במקום
פלו׳ אם יש לו באותו מקום הרי זו מקורשת
ואם אין לו באותו מקום שאם הרי זו מקורש מספק שמא
יש לו שם והוא מתכוין לקלקלה הרי את מקורשת
לי בזה על מנת שאראך מאתים זוז או בית כור עפר הרי
זו מקורשת והראנה הראה הזוזים ביר אחרים או שהראה
בית כור עפר בשרה אחרים אינה מקורשת ער שיראנה
משלו לקח המעות בהלואה או בשותפות או ששכר
השרה או לקחה באריסות והראה אינה מקורש ער שיראנ׳
משלו שמשמע שאראך שעמי לעצמי רבר זה שאמרתי
לך היה לו בית כור עפר והיו בו נקעים עמוקים
עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אם היו
הנקעים מלאין מים הרי הן כסלעים ואין נמררין עמו
מפני שאינן ראויין לזריעה ואם אינן מלאים מים נמררי׳
עמו מפני שהן ראויין לזריעה האומ׳ לאשה הרי את
מקורשת לי בזה על מנת שאין עליך נררים ונמצא עליה
אחר משלש נררים אלו שלא תאכל בשר ושלא תשתה יין
או שלא תתקשט במיני צבעונין אינה מקורשת נמצא
עליה נרר חוץ מאלו אעפ׳ שהוא אומר מקפיר אני אפי׳ על
זה הרי זו מקורשת ואם אמר לה על מנת שאין עליך
כל נרר אפילו נמצאת שנררה שלא תאכל חרובין אינה
מקורשת הרי את מקורשׁ לי בזה על מנת שאין בך מומין
ונמצא בה אחר מן המומין הפוסלין בנשים אינה מקורשת

נמצא בה מום אחר חוץ מאות המומין אעפ׳ שאמ׳ מקפיר
אני אפי׳ על זה הרי זו מקורשת ומה הן המומין
הפוסלין בנשים כל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשי׳
ובהלכות ביאת מקרש יתבארו כל מומין של כהנים ויותר
עליהן בנשים ריח הרע וזיעה וריח הפה וקול עבה ורדין
גסין מחברותיה טפח וטפח בין רר לרר ונשיכת כלב
ונעשה המקו׳ צלקת ושומא שעל הפרחת אפי׳ היתה קטנה
ביותר ואפי׳ קרובה משער ראשה ואעפ׳ שאין בה שיער וזו
היא השומא שיתירה אשה על הכהנים אבל אם היתה
שומא שיש בה שיער בשאר הפני׳ או שומא גרולה כאיסר
אעפ׳ שאין בה שיער הרי זו מום בין בכהנים בין בנשים
המקרש אשה סתם ונמצא עליה אחר מן המומין הפוסלין
בנשים או נמצא עליה אחר משלשה נררים הרי זו
מקורשת מספק קירשה על מנת שאין עליה נררים
והיו עליה נררי׳ והלכה אצל חכם והתיר לה הרי זו מקורשׁ
קרשה על מנת שאין בה מומין והיו בה מומין והלכה
אצל רופא וריפא אותה אינה מקורשת אבל אם התנה
האיש שאין עליו נררין ושאין בו מומין והיו עליו נררים
והיו בו מומין והלך אצל חכם והתירו אצל רופא וריפאו
הרי זו מקורשת שאין גנאי לאיש במומין שכבר נרפאו
והאשה אינה מקפרת על זאת האומר לאשה
הרי את מקורשת לי בזה על מנת שאתן ליך מאתים זוז
מיכן וער שלשי׳ יום אם נתן לה בתוך שלשים יום מקורשׁ
ואם עברו שלשים יום ולא נתן לה אינה מקורשת הרי
את מקורשׁ לי בזוזים אלו לאחר שלשים יום אעפ׳ שנתעכלו
המעות בתוך שלשים יום הרי זו מקורשת לאחר שלשים
יום ואם חזר בו בתוך השלשים או חזרה היא אינה מקורשׁ
בא שיני וקירשה בתוך שלשים יום הרי זו מקורשת
לשיני לעולם לפי שבשעה שקרשה השני לא היתה מקורשׁ
ותפשו בה קירושי שני ונעשת אשת איש ולאחר השלשים
יום כשיבוא קירושי ראשון ימצאו אותה אשת איש ונמצא
הראשון כמי שקירש אשת איש שאין הקירושין תופסין
בה האומר לאשה הרי את מקורשת לי מעכשיו
ולאחר שלשים יום ברינר זה ובא אחר וקירשה בתוך
השלשים יום הרי זו מקורשת מספק לשניהם לפיכך שניהם
נותנין גט בין בתוך השלשים יום בין לאחר השלשים יום
הרי את מקורשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום ובא
אחר ואמר הרי את מקורשת לי מעכשיו ולאחר עשרי׳ יום
ובא אחר ואמר הרי את מקורשׁ לי מעכשו ולאחר עשרה
ימים אפי׳ הן מאה על הסרר הזה קירושי כולן תופסין בה
וצריכה גט מכל אחר ואחר מפני שהיא ספק מקורשׁ מכולן
האומר לאשה הרי את מקורשת לי חוץ מפלו׳ כלום
שלא תיאסר עליו לא תהיה אשת איש על כל העול׳ ולפלו׳
כפנויה הרי זו מקורשת מספק אבל אם אמר לה הרי
את מקורשׁ לי על מנת שתהי מותרת לפלו׳ הרי זו מקורשׁ
ותהיה אסורה עליו כשאר העם מפני שהתנה ברבר שאי
איפשר לקיימו הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה
הרי את מקורשת לי היום באחת ובאחת לאחר שאגרשׁ
הרי זו מקורשת וכשיגרש אותה תהיה מקורש ער שיגרש
אותה פעם שנייה מן קירושי פרוטה שנייה אבל אם
אמ׳ לאשה הרי את מקורש לי בזה לאחר שאתגייר לאחר
שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר
שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך אינה מקורשת
לפי שאינו יכול עתה לקרשה האומר ליבמה הרי את
מקורשת לי בזה לאחר שיחלוץ ליך יבמיך הרי זו מקורשׁ
הואיל ואלו קירשה עתה היו קירושין תופסין בה מספק
האומר לחבירו אם ילרה אשתך נקבה הרי היא מקורשת
לי בזה לא אמר כלום ואם היתה אשת חבירו מעוברת
והוכר העובר הרי זו מקורשת ויראה לי שצריך לחזור
ולקרש אותה אחר שתולר מאביה כרי שיכנס אותה
בקירושין שאין בהן רופי האומר לאשה הרי
את מקורשת לי במאה רינרין ונתן לה אפילו רינר אחר
הרי זו מקורשת משלקחה הרינר והוא ישלים לה השאר

שזה כמי שאמ̇ הרי את מקודשת לי בדינר זה   על מנת
שאתן ליך מאתים זוז שהיא מקודשת לו מעכשיו
ברא בשאמר לה במאה דינרים סתם אבל אם פירש ואמר
לה הרי את מקודשת לי במאה דינרין אלו והתחיל למנות
לתוך ידה אינה מקודש עד שישלים לה מאה ואפי בדינר
האחרון שניהם יכולי לחזו זה בזה וכן אם נמצא מנה חסר
דינר או נמצא מהן דינר נחשת אינה מקודשת
נמצא בהן דינר רע אם יכולה להוציאו על ידי הדחק
יחליפנו ואם לאו אינה מקודשת   אמר לה הרי את
מקודשת לי בבגדים אלו שהן שוים חמשים דינרים   והיו
של משי וכיוצא בהן שהאשה מתאווה להן אם היו שוין
חמשים הרי זו מקודשת משעת לקיחה ואינן צריכין שומה
בשוק ואחר כך תהיה מקודשת כדי שתסמוך דעתה אלא
הואיל והם שוין כמו שאמ̇ לה הרי זו מקודש משע ראשונ̇
ואם אינן שוין אינה מקודשת   איש ואשה שהיו עסוקי̇
בדברי אירוסין הוא אומר במאה דינרי̇ אקדש אותך והיא
אומרת איני מתקדשת לך אלא במאתים והלך זה לביתו
וזה לביתו ואח כך תבעו זה את זה וקדשו סתם אם האיש
תבע את האשה יעשו דברי האשה ואם האשה תבעה את
האיש יעשו דברי האיש   העושה שליח לקדש לו אשה
והלך השליח וקדשה על תנאי אינה מקודשת   וכן אם
אמר לו לקדשה על תנאי והלך וקדשה סתם או על תנאי
אחר או ששינה את התנאי אינה מקודשת
אמר לו קדשה לי במקום פלוני והלך וקידשה במקום אחר
אינה מקודשת קדשה לי והרי היא במקום פלוני   והלך
וקידשה במקום אחר הרי זו מקודשת מפני שמראה מקום
הוא לו   וכן היא שאמרה לשלוחה קבל לי קידושי
במקום פלו̇ וקבלם לה במקום אחר אינה מקודשת
הרי הבעל במקו̇ פלוני וקבל לה במקו̇ אחר הרי זו מקודש
מפני שמראה מקום היא לו   המקדש את האשה
וחזר בו מיד הוא או היא אעפ̇ שחזרו בתו כדי דיבור אין
חזרתם כלום והרי היא מקודשת   המקדש על תנאי
וחזר אחר כמה ימים וביטל התנאי אף על פי שבטלו בינו
לבינה שלא בפני עדים בטל התנאי והרי היא מקודשת
סתם וכן אם היה התנאי מן האש ובטלה אותו בינה ובינו
בטל התנאי לפיכך המקדש על תנאי וכנס סתם או בעל
סתם הרי זו צריכ גט אעפ̇ שלא נתקיי̇ התנאי שמא ביטל
התנאי כשבעל או כשכנס   וכן המקדש בפחות משוה
פרוטה או במלוה וחזר ובעל סתם בפני עדים צריכה גט
שעל בעילה זו סמך ולא על אותן הקידושין פסולין חזקה
היא שאין אדם מישרא̇ הכשרי̇ עושה בעילתו בעילת זנות
והרי בידו לעשותה בעילת מצוה עתה

פרק שמיני

האומר לאשה הרי את מקודשת לי בכוס זה של יין ונמצא
של דבש של דבש ונמצא שליין בדינר זה שלכסף ונמצא
של זהב של זהב ונמצא של כסף על מנת שאני כהן ונמצ̇
לוי לוי ונמצא כהן נתין ונמצא ממזר ונמצא נתין
בן עיר ונמצא בן כרך בן כרך ונמצא בן עיר   על מנת
שאני עני ונמצא עשיר עשיר ונמצא עני על מנת שביתי
קרוב למרחץ ונמצא רחוק רחוק ונמצא קרוב על מנת
שיש לי שפחה או בת גורלת או אופה ואין לו   על מנת
שאין לו ויש לו   על מנת שיש לי אשה ובנים ואין לו על
מנת שאין לו ויש לו   בכל אילו וכל הדומה להן אינה
מקודשת וכן היא שהטעתו   ובכולם אעפ̇ שאמרה
בלבי היה להתקדש לו אעפ̇ שהטעני ואין הדבר כמו שאמ̇
וכן אם אמר הוא בלבי היה לקדשה אעפ̇ שהטעתני אינה
מקודשת לפי שהדברים שבלב אינם דברים   הרי את
מקודשת לי על מנת שאני בסם ונמצא בסם ובורסי על
מנת שאני בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך על מנת ששמי
יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון הרי זו מקודשת אבל אם
אמר לה על מנת שאין שמי אלא יוסף ונמצא שמו יוסף
ושמעון   שאיני אלא בסם ונמצא בסם ובורסי   שאיני
אלא בן עיר ונמצא בן כרך ובן עיר אינה מקודשת
האומ̇ לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני יודע
לקרות צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה תרגום אנקלוס
הגר ואם אמר לה על מנת שאני קראה צריך להיות יודע
לקרות תורה נביאים וכתובים בדקדוק יפה   על מנת
שאני יודע לשנות צריך להיות יודע המשנה ואם אם על
מנת שאני תנאה צריך להיות יודע לקרות המשנה וספרא
וסיפרי ותוספתא של ר חייה   על מנת שאני תלמיד
אין אומרין כבן עזאי ובן זומא אלא כל ששואלין אותו דבר
אחר בתלמודו ואומרו ואפי̇ בהלכות החג שמלמדין אותן
ברבי̇ מדברי הקלי̇ סמו̇ לחג כדי שיהו כל העם בקיאי̇ בה
על מנת שאני חכם אין אומ̇ כר̇   עקיבא וחביריו אלא כל
ששואלין אותו בכל מקום דבר חכמה ואומ̇ על מנת שאני
גבור אין אומ̇ כאבנר בן נר וכיואב   אלא כל שחבריו
מתייראים ממנו מפני גבורתו   עלמנת שאני עשיר אין
אומרין כר̇ אלעזר בן עזרי̇ אלא כל שבני̇ עירו מכבדין אותו
מפני עושרו   על מנת שאני צדיק אפי̇ רשע גמור הרי
זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלבו   על מנת
שאני רשע אפי̇ צדיק גמור הרי זו מקודשת מספק שמא
הרהר בעו̇ בלבו שעון עו̇ גדול הוא   ומשיהרהר לעבוד
בלבו נעשה רשע שנ̇ פן יפתה לבבכם וכתוב למען תפוש
את בי̇ ישרא̇ בלבם המקדש את האשה ואם הייתי סבור
שהיא כוהנת והרי היא לוייה   לוייה והרי היא כוהנת
ענייה והרי היא עשירה   עשירה והרי היא ענייה הרי
זו מקודשת מפני שלא הטעתו וכן היא שאם סבורה הייתי
שהוא כהן והרי הוא לוי לוי והרי הוא כהן עשיר והרי הוא
עני עני והרי הוא עשיר הרי זו מקודש מפני שלא הטעה
אותה

פרק תשיעי

המקדש שתי נשים שאסו̇ לישא שתיהן משום ערוה כאחת
אינה מקודשות כיצד כגון שקדש אשה ובתה או שתי אחיו̇
כאחת אין אחת מהן מקודשת   קדש נשים רבות
כאחת ואמ̇ הרי כולכם מקודשות לי והיו בהן שתי אחיות
או אשה ובתה וכיוצא בהן אין אחת מכולן מקודשת ואם
אמר להן הראויה מכם לביאה מקודש לי הרי כולן מקודשו̇
לו חוץ מאחיות או אשה ובתה וכיוצא בהן   וכן
אם אמ̇ להן הרי כולכם מקודשות לי והיתה בהן שפחה
או גויה או אשה אחת ערוה כגון אשת איש או בתו או
אחותו וכיוצא בהן אין אחת מכולם מקודשת   ואם
אמר הראויה מכם לביאה תהי מקודשת לי   הרי כולן
מקודשת לו חוץ מאותה אשה שאין קידושין תופסין בה
אמר לשתי אחיות הרי אחת מכם מקודשת לי
בזה ונתן להן פרוטה או שקבלתה אחת על ידי חברתה
וכן האומר לאב אחת מבנותיך מקודשת לי   וקבל האב
קידושיה כולן צריכות גט ממנו   ואסור לו לבוא על אחת
מהן מפני שהקידושין תופסין בהן אעפ̇ שאי איפשר לבוא
על אחת מהן   העושה שליח לקדש לו אשה פלוני̇
והלך וקדשה לו וקדש המשלח בעצמו לאמה או לבתה או
לאחותה ואין ידוע אי זו מהן נתקדשה ראשונה   שתיהן
צריכות גט ואסורות עליו   וכן אשה שעשת שליח לקדשה
והלכה וקדשה היא עצמה לאחר ואין ידוע אי זה מהן קדם
שניהן נותנין לה גט ואם רצו אחר נותן גט ואחר כונס
ברא ברחוקין אבל בקרובין אם קדשה השליח לאב וקדש
היא עצמה לבן או לאח וכיוצא בהן   שניהם נותנין גט
והיא אסורה לשניהן   האומר לשלוחו צא וקדש לי
אשה ומת השליח ואינו יודע אם קידש   אם לא קידש לו
אשה הרי זו בחזקת שקדש שחזקת שליח לעשות שליחותו
והואיל ואין ידוע אי זו אשה קידש לו   הרי זה אסור בכל
אשה שיש לה קרובות שהן ערוה עמה   כגון אשה שיש
לה בת או אם או אחות וכיוצא בהן שאם תאמר ישא זו
שמא אמה קידש לו שלוחו או אחותה או בתה   ומותר
באשה שאין לה קרובות כגון אלו   היתה לו קרובה
כגון אם או אחות וכיוצא בהן   והיתה הקרובה אשת איש

בשעה שעשה שליח אעפ שנתגרשה קודם שימות השליח הרי זה מותר בה ואין אומ שמא קדש השלי את קרובתה אחר שנתגרשה מפני שלא היתה ראויה בשעה שעשה השליח ואין אדם עושה שליח לקדש לו אא אשה שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות מי שהיו לו חמשה בנים ועשו כולן שליח את אביהם לקדש להם אשה ואמר אבי הבנים לאיש שיש לו חמש בנות אחת מבנותיך מקודשת לאחר מבניי וקיבל האב הקידושין כל אחת מהן צריכ חמשה גטין מכל האחין הואיל וכולן נתנו רשות לאב לקדש להן אשה מת אחר מהן כל אחת מהן צריכה ארבעה גיטין וחליצה מאחר מהן האב שהיתה לו בת קטנה או נערה שהיא ברשותו ובת בוגרת ונתנה לו הבוגרת רשות לקדשה וקדש בתו סתם לאחר אין הבוגרת בכלל עד שיפרש ויאמ בתי הבוגרת שעשת אותו שליח לפיכך אין הבוגרת מקודשת ואחותה מקודשת

מי שיש לו שתי כיתי בנות משתי נשים וכולן ברשותו וקדש אחת מהן ובשעת הקידושין אמר לבעל קידשתי לך את בתי הגדולה אעפ שיש לומר שמא גדולה שבגדולות קדש לו או גדולה שבקטנות או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולות שבקטנות הרי כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות והיא לבדה המקודשת

וכן אם קידש בתו הקטנה אעפ שיש לומר שמא קטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנות שבגדולות הרי כולן מותרות חוץ מן הקטנה שבקטנות והיא לבדה המקודשת שמשמע בתו הגדולה שאין בבנותיו גדולה ממנה ומשמע בתי הקטנה שאין בהן קטנה ממנה נאמן האב לומר על בתו קודם שתבגור שהיא מקודשת לאוסרה על הכל האב שאמ קדשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתיה הרי זו אסורה לעולם על כל אדם עד שיאמר האב נודע לי שלפלני קדשתיה ותהיה צריכה ממנו גט בלבד ואעפ שנודע לו אחר שבגרה אמר האב איני יודע למי קדשתיה ובא אחר ואמר אני הוא שקדשתי נאמן אף לכנוס ואינו צריך קידושין אחרים באו שנים זה אומ אני קידשתיה וזה אומ אני קידשתיה שניהן נותנין גט ואם רצו אחר כותב גט ואחר כונס כנסה ואחר כך בא אחר ואמ הרי אני הוא שקידשתיה אינו נאמן ואינו אוסרה על בעלה האשה שאמרה נתקדשתי ואיני יודעת למי נתקדשתי ובא אחר ואמר אני הוא שקידשתיך נאמן ליתן גט ותהי מותר לכל אדם חוץ ממנו אבל אינו נאמן לכנו שמא יצרו תקפו והיא תרגיל לו כדי להתירה האומר לאשה קדשתיך והיא אומ לא קדשתני הוא אסור בקרובותי והיא מותרת בקרוביו קידשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה לקרוביו קידשתיך והיא אומרת לא קדשת אא בתי אסיר הוא בקרוב גדולה וגדול מותרת בקרוביו ומותר בקרובות הבת והבת מותרת בקרוביו קידשתי את בתך והיא אומרת לא קידשת אא אותי אסור בקרובות הבת והבת מותרת בקרוביו ומותר בקרובות האם והאם אסורה על קרוביו וכל או שטוענין הקידושין בשטען הטוען שהיו שם קידושין בפני עדים והלכו למדינה אחרת או מתו אבל אם הודו שהיו הקידושין בלא עדים אין כאן קידושין כמו שבארנו וכל מקום שאמרנו שאמרה האשה לאיש קידשתני והוא אמר לא קדשתי מבקשין ממנו שיכתוב לה גט להתירה לשאר העם שאין לו בזה הפסד ואם נתן לה גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו הרי זו מקודשת לשליח

ואסור לעשות כן וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקידש השליח אומ לעצמי קדשתיה והאשה אומרת לראשון ששלחו נתקדשתי אם לא עשה השליח בעדים הרי השליח אסור בקרובותיה והיא מותר בקרוביו והאשה אסורה בקרובי המשלח והמשלח מותר בקרובות׃

ואם הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לראשון אמרה איני יודעת למי נתקדשתי אם לשולח או לשלוחו אם לא הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לשני ואם הוחזק שהוא שלוחו שניהן נותנין גט ואם רצו אחר נותן גט ואחר כונס האשה שעשתה שליח לקדשה והלך וקדשה ובעת הליכתו בטלה השליחו וחזרה בה ואין ידוע אם קודם שקיבל לה הקידושין חזרה או אחר הקידושין הרי זו מקודשת מספק וכן האיש שעשה שליח וחזר בו

המקדש אחת מחמש נשים ואינו יודע אי זו מהן קידש וכל אחת ואחת אומרת אותי קידש אסור בקרובות כולן ונותן גט לכל אחת ואחת ומניח כתובה אחד ביניהן ומסתלק ואם קדש בביאה קנסו אותו חכמים שיתן כתובה לכל אחת ואחת והדבר ידוע שכתובה שכתב לאחת מהן אברה וכל אחת ואחת אומרת אני היא שקדשתני וכתבת לי כתובה ואברה כתובתי האשה שיצא עליה קול שהיא מקודשת לפלוני הרי זו בחזקת מקודשת אעפ שאין שם ראיה ברורה וכל קול שלא הוחזק בבית דין אין חוששין לו וכיצד הוא הקול שתחוזק זו בו שהי מקודש כגון שבאו שנים והעידו שראו הנרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסין ויוצאין ונשים שמחות לה ואומרות נתקדשה פלני היום שמעו אותן אומרו פלני תתקד היו אין חוששי לה שמא נזדמנו לקד ולא נתקדשה עד שישמעו נתקדשה

וכן אם באו שנים ואמרו ראינו כמו שמחת אירוסין ושמענו הברה ושמענו מפלני ששמע מפלני שנתקדשה פלנית בפני פלני ופלני והלכו להם העדים למדינה אחרת או מתו הרי זה קול שמחזיק אותה מקודשת בדא שלא היה שם אמתלא אבל אם היה שם אמתלא ושמעו האמתלא כששמעו שנתקדשה לא הוחזקה מקודשת כיצד היא האמתלא פלנית נתקדשה על תנאי או קידושי ספק לא הוחזקה אא שואלין אותה וסומכין על דבריה הואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול הזק יצא עליה קול שנתקדשה לפלני ולאחר ימים אמרו אמתלא אם נראין הדברי לבית דין שהוא כן סומכין על האמתלא ולא תוחזק מקודש ואם לאו הואיל ולא נשמעה האמתלא בעת שנשמעו הקידושין אין חוששין לאמתלא

מעשה באחת שיצא עליה קול שנתקדשה לבנו של פלני ולאחר זמן שאו לאביו ואמר על תנאי כך נתקדשה לו ולא נתקיים התנאי ולא סמכו הכמים על דבריו אא אמרו הרי זו ספק מקודשת וכאו אין שם אמתלא יצא עליה קול שהיא מקודש לפלוני ובא שני וקדשה בפנינו בודקין על קידושי ראשון שהן בקול אם באו עדים ברורי בראיה ברורה שהיא מקודשת לראשון אין קידושי שני כלום ואם לאו מגרש ראשון שקידושיו בקול ונושא השני שקידושיו ודאי ואם גירש השני לא יכנום הראשון שמא יאמרו החזיר גרושתו מן האירוסין אחר שנתארסה לאחר יצא עליה קול שהיא מקודשת לפלו ויצא קול אחר כמותו שהיא מקודש לאחר אחר כותב גט ואחר כונס בין ראשו בין אחרון מקום שנהגו לשלח סבלונות לארוסה אחר שתתארס ובאו עדים שראו סבלונות הובלו לה חוששין לה שמא נתקדשה וצריכה גט מספק אעפ שרוב אנשי העיר אין משלחין סבלונות אא קודם האירוסין ומקו שנהגו כולן לשלח סבלונות תחלה ואחר כך מקדשי וראו סבלונות אין חוששין לה הוחזק שטר כתובתה אם דרך מקצת אנשי המקום שמקדשין ואחר כך כותבין חוששין לה ואעפ שאין שם סופר אין אומרין שמא מפני הסופר שמצא הקדים וכתב ואם דרך כל אנשי המקום שכותבין הכתובה קודם הקדושין אין חוששין לה שנים אומרין ראינוה שנתקדשה ביום פלוני ושנים אומרי לא ראינוה אעפ שכולם שכנים בחצר אחת הרי זו מקודש שאין טענת לא ראינוה ראיה שדרך העם לקדש בצנעה אמר עד אחד מקודשת היא זו והיא אומרת לא נתקדשתי הרי זו מותרת אחד אומר מקודשת ואחד אומ אינה מקודשת לא תנשא ואם נשאת

לא תצא שהרי היא אומרת לא נתקדשתי אמרה
מקודשת אני ולאחר זמן עמרה וקרשה עצמה אם נתנה
אמתלא לרבריה ואמרה מפני כך וכך אמרתי בתחלה
שאני מקודשת וראינו ברבריה ממש הרי זו מותרת לשני
ואם לא נתנה אמתלא או שנתנה ואין בהן ממש הרי זו
אסורה וקרושי שני קרושי ספק לפיכך נותן לה גט ותהיה
אסורה עליו ועל הכל עד שיבוא ארוסה וכן האשה
שבאתה ואמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני
אם נתנה אמתלא לרבריה ויש בהן ממש הרי זו נאמנת

פרק עשירי

הארוסה אסורה לבעלה מרברי סופרים כל ומן שהיא
בבית אביה והבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת
מררות ואפילו אם קירשה בביאה אסור לו לבוא עליה
ביאה שנייה בבית אביה עד שיביא אותה לתוך ביתו
ויתיחר עמה ויפרישנה לו ווייחור זה הוא הנקרא כניסה
לחופה והוא הנקרא נישואין בכל מקום והבא על
ארוסתו לשם נשואין אחר שקירשה משיערה בה קנאה
ונעשית נשואה והרי היא אשתו לכל רבר כיון שנכנסה
הארוסה לחופה הרי זו מותרת לבוא עליה בכל עת שירצ
והרי היא אשתו גמורה לכל רבר ומשתכנס לחופה נקרא
נשואה אעפ שלא נבעלה והיא שתהיה ראויה לבעיל אבל
אם היתה נרה אעפ שנכנסה לחופה ונתיחר עמה לא גמרו
הנשואין והרי היא כארוסה ערין וצריך לברך ברכת
חתנים בבית החתן קורם הנשואין והן שש ברכות ואו הן
באי אמה שהכל ברא לכבורו באי אמה יוצר הארם
באי אמה אשר יצר את הארם בצלמו בצלם רמות
תבניתו והתקין לו ממנו בנין ערי ער באי יוצר הארם
שוש תשיש ותגל עקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה
באי משמח ציון בבניה שמח תשמח רעים ואהובים
כשמחך יצירך בגן ערן מקרם באי משמח חתן וכלה
באי אמה אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה
רנה ריצה וחרוה אהבה אחוה שלום ורעו מהרה ה אהינו
ישמע בערי יהורה ובחוצות ירושלם אומ קול ששון קול
שמחה קול חתן קול כלה קול מצהלת חופת חתני ממשתת
ונערים מנגינתם באי משמח החתן עם הכלה ואם
יהיה שם יין מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה ומסר
את כולן על הכוס ונמצא מברך שבע ברכות ויש
מקומות שנהגו להביא הרס עם היין ומבר על ההרס אחר
היין ואחר כך מברך השש ואין מברכין ברכת חתנים
אא בעשרה גרולים ובני חורין וחתן מן המנין המארס
את האשה וברך ברכת חתנים ולא נתייחר עמה בביתו
עריין ארוסה היא שאין ברכת חתנים עושה הנישואין אא
כניסה לחופה אירס וכנס לחופה ולא ברך ברכת
חתנים הרי זו נשואה גמורה וחוזר ומברך אפי אחר כמה
ימים ולא תנשא נרה עד שתטהר ואין מברכין לה ברכת
חתנים עד שתטהר ואם עבר ונשא וברך אינו חוזר ומברך
וצריך לכתוב כתובה קורם כניסה לחופה ואחר
כך יהיה מותר באשתו והחתן נותן שכר הסופר וכמה הוא
כותב לה אם היתה בתולה אין כותבין לה פחות ממאתים
זוז ואם בעולה אין כותבין לה פחות ממאה זוז וזה הוא
הנקרא עיקר כתובה ואם רצה להוסיף לה אפי ככר זהב
מוסיף ורין התוספת ורין העיקר אחר הוא לרוב הרברים
לפיכך כל מקום שנ בו כתובה סתם הוא העיקר והתוספת
כאחר וחכמים הם שתקנו כתובה לאשה כרי שלא תהיה
קלה בעיניו להוציאה וזוים או לא תקנו אותם מן
הכסף הטהור אא ממטבע שהיה באותן הימי שהיה שבעה
חלקים נחשת ואחר כסף עד שיהיה בסלע חצי זוז כסף
ונמצא מאתים זוז של בתולה חמשה ועשרים זוזין של כסף
טהור ומאה של בעולה שנים עשר זוז ומחצה ומשקל כל
זוז שש מאו ותשעים שעורות כמו שבארנו בתחלת ערובין
והרינר הוא הנקרא זוז בכל מקום בין שיהיה מן הכסף
הטהור בין שיהיה ממטבע אותן הימים אין פוחתין

לבתולה ממאתים ולבעולה ממאה וכל הפוחת בעילתו
בעילת זנות אחר הכותב את הכתוב בשטר ואחר שהעירו
עליו ערים וקנו לו מירו שהוא חייב לה מאה או מאתים
הרי זה מותר וכן אם נתן לה מטלטלין כנגר כתובתה הרי
זה מותר לבעול ער שיהיה לו פנאי לכתוב הכונס
את האשה ולא כתב לה כתובה או שכתב ואבר שטר
הכתובה או שמחלה כתובתה לבעלה או שמכר לו כתובת
חוזר וכותב לה עיקר כתובה אם רצה לקיימה לפי שאסור
לו לארם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה
אבל המוכרת כתובתה לאחרים בטובת הנאה אינו צריך
לכתוב לה כתובה אחרת שלא תקנו כתובה אלא כרי שלא
תהי קלה בעיניו להוציאה ואם הוציא זה משלם כתובתה
ללוקח כררך שהיה משלם לה אם לא מכרה
המארס את האשה וכתב לה כתובה ולא נכנסה לחופה
ערין ארוסה היא ואינה נשואה שאין הכתוב עושה נשואי
ואם מת או גרשה גובה עיקר כתובתה מבני חורין ואינה
גובה תוספת כלל הואיל ולא כנסה אבל אם ארס אשה ולא
כתב לה כתובה ומת או גרשה והיא ארוסה אין לה כלום
ואפילו העיקר שלא תקנו לה עיקר כתובה ער שתנשא או
ער שיכתוב והמארס את בתו וכתב לה כתובה ומת
או גרשה כשהיה נערה כתובתה לאביה כמו שבארנו
למעלה בפרק שלישי וכן תקנו חכמים שכל הנושא
בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים אינו עוסק במלאכתו
ולא נושא ונותן בשוק אא אוכל ושותה ושמח בין שהיה
בחור בין שהיה אלמן ואם היתה בעולה אין פחות משלשה
ימים שתקנת חכמים היא לבנות ישרא שיהיה שמח עם
הבעולה שלשה ימים בין בחור בין אלמון יש לו
לארם לישא נשים רבות כאחת ביום אחר ומברך ברכת
חתנים לכלן כאחת אבל לשמחה צרי לשמוח עם כל אחת
שמחה הראויה לה אם בתולה שבעה אם בעולה שלשה
ואין מערבין שמחה בשמחה מותר ליארם בכל
יום חול אפי בתשעה באב בין ביום בין בלילה אבל
אין נושאין נשים לא בערב שבת ולא באחר בשבת גזרת
שמא יבוא לירי חילו שבת בתיקון הסעורה שהחתן טרור
בסעורה ואין צריך לומר שאסור לישא אשה בשבת ואפי
בחולו של מוער אין נושאין נשים כמו שבארנו לפי
שאין מערבין שמחה בשמחה שנ מלא שבוע זאת ונתנה
לך גם את זאת ושאר הימים מותר לישא אשה בכל יום
שירצה והוא שיטרח בסעורת נשואין שלשה ימים קורם
הנשואין מקום שאין בית רין יושבין בו אא
בשני ובחמישי בלבר בתולה נשאת ביום רביעי שאם
היתה לו טענת בתולים ישכים לבית רין ומנהג חכמים
שהנושא את הבעולה ישאנה בחמישי כרי שיהיה שמח
עמה חמישי וערב שבת ושבת ויוצא למלאכתו יום ראשו
המארס את בתו קטנה ותבעה הבעל לנישואין
בין היא בין אביה יכולין לעכב שלא תנשא ער שתגריל
ותעשה נערה ואם רצה לכונסה כונס ואין ראוי לעשות
כן אירסה ושהה כמה שנים ותבעה לנישואי
והרי היא נערה נותנין לה שני עשר חרש מיום התביעה
לפרנס את עצמה ולתקן מה שהיא צריכה לה ואחר כך
תנשא תבעה אחר שבגרה נותנין לה שנים עשר
חרש מיום הבגר וכן אם קירשה ביום הבגר נותנין לה
שנים עשר חרש מיום הקירושין שהוא הבגר קירשה
אחר שבגרה אם עברו עליה שנים עשר חרש בבגרותה
ולאחר כך נתקרשה אין נותנין לה אא שלשים יום מיום
התביעה וכן המארס את הבעולה נותנין לה שלשים יום
מיום התביעה כשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל
לפרנס את עצמה ואחר כך תנשא כך נותנין זמן לאיש
לפרנס את עצמו משתבעה האשה אותו וכמה נותנין לו
כמה שנותנין לה אם שנים עשר חרש שנים עשר חרש
ואם ל יום ל יום הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה
נתחייב במזונותיה אעפ שלא כנס ואם הגיע הזמן באחר
בשבת או בערב שבת אינו מעלה לה מזונות באותו היום

מפני שאינו יכול לכנוס וכן אם חלה הוא או היא או
שפרשה נדה כשהגיע הזמן אינו מעלה לה מזונות שהרי
אינה ראוי להנשא עד שתטהר או עד שתבריא וכן הוא
אינו יכול לישא אשה עד שיבריא

פרק אחד עשר

הנושא בתולה שנתאלמנה או שנתגרשה או נחלצה אם
מן האירוסין נתאלמנה או נתגרשה או נחלצה כתובתה
מאתים ואם מן הנשואין כתובתה מאה שמשנשאת הרי
היא כבעולה וכן הנושא בתולה משוחררת או
גיורת או שבויה או שנשתחררה השפחה ונתגיירה הגויה
ונפרית השבויה והן פחותות מבת שלש שנים ויום אחד
כתובתן מאתי ואם היו בנות שלש שנים ויום אחר ומעלה
כתובתן מאה ומפני מה תקנו חכמים לאו כתובה
מאה ואעפ שהן בתולות הואיל וחזקת הנשואה שתבעל
וחזקת השפחה והנכרית והשבויה שתבעל תקנו להם מאה
בין נבעלו בין לא נבעלו והרי הן כבעולות לכל דבר
מוכת עץ כתובתה מאה אפי נשאת על מנת שהיא בתולה
שלימה ונמצאת מוכת עץ כתובתה מאה קטנה
מבת שלש שנים ולמטה שנבעלה אפי בא עליה אדם גדול
כתובתה מאתים סופה שתחזור בתולה כשאר הבתולו וכן
גדולה שבא עליה קטן מבן תשע שנים ולמטה כתובתה
מאתים כאלו לא נבעלה כלל שביאת בן תשע שנים ויום
אחר ביאתו ביאה פחות מזה אין ביאתו ביאה בתולה
שהיא חיגרה או סומא או אילונית כתובתן מאתים אבל
החרשת והשוטה לא תקנו להן כתובה השוטה לא תקנו לה
נשואין כלל והחרשת אעפ שיש לה נשואין מדבריהם לא
תקנו לה כתובה כדי שלא ימנעו מלשאת אותה וכשם
שאין לה כתוב כך אין לה מזונות ולא תנאי מתנאי כתוב
ואם כנס החרשת ונתפקחה יש לה כתובה ותנאי כתובה
וכתובתה מאה נשא חרשת או שוטה וכתב להן מאה מנה
כתובתן קיימת מפני שרצה להזיק נכסיו חרש או שוטה
שנשאו נשי פקחות אעפ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה
אין לנשיהם עליה כלום רצו לקיימן אחר שהבריאו יש להן
כתובה וכתובתן מאה ואם בית דין הם שהשיאו החרש
וכתבו לה כתובתה על נכסיו נוטלת כל מה שכתבו לה בד
אבל השוטה אין בית דין משיאין אותו בכל מקום
ומפני שאין תקנת חכמים עומדת בו לא תקנו לו נשואין
וכן הקטן לא תקנו לו חכמים נשואין הואיל וסופו
לבוא לידי נשואין גמורין ומפני מה תקנו נשואין לקטנה
ואעפ שהיא באה לידי נשואין גמורין כדי שלא ינהגו בה
מנהג הפקר ואין משיאי את הקטן עד שבודקי אותו ויודע
שהביא סימנין קטן אפי בין תשע שנים ויום אחר
שנשא אשה אין לה כתוב ואם הגדיל וקיימה אחר שהגדי
יש לה עיקר כתובה וכן גר שנתגייר הוא ואשתו כתובתה
מנה שעל מנת כן קיימה כל בתולה שכתובתה מאתי
יש לה טענת בתולים וכל שכתובתה מאה או שלא תקנו
לה חכמים כתובה אין לה טענת בתולים והמתיחד עם
ארוסתו קודם נישואין אין לה טענת בתולים ומה היא
טענת בתולי זה שנשא אשה שחזקתה שהיא בתולה וטוען
ואומ לא מצאתיה בתולה ושני סימנין הן לבתולה האחד
דמים ששותתין ממנה בסוף ביאה ראשונ והשני הדוחק
שנמצ בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש הנושא את
הבתולה שכתובת מאתים וטען ואמ לא מצאתיה בתולה
שואלין אותה אם אמרה אמת הוא לא מצאני בתול מפני
שנפלתי והכני עץ או קרקע והלכו בתולי הרי זו נאמנת
ותחזור כתובתה למנה אעפ שהוא טוען אחר כך ואומר
שמא איש בא עליך ואין לך כלום אין משגיחין בטענתו
ויש לו להחרי סתם שלא בא עליה איש שאין הדבר ודאי
לו אמרה היא אמת אמר שלא מצאני בתולה ואיש בא
עלי באונס אחר שנתארסתי לו הרי זו נאמנת וכתובתה
מאתים כמו שהיתה ואם טען ואמ שמא עד שלא
ארסתיך נאנסת ומקחי מקח טעות או אחר שארסתיך

נבעלת ברצונך הרי זה מחרים סתם על מי שטוען שקר
כדי לחייבני ממון שאיני חייב בו טען ואמר לא
מצאתיה בתולה והיא אומרת לא בא עלי ועדין אני בתול
בודקין אותה או חוזר ובועל בפני עדים אמרה בא
עלי ובתולה מצאני ככל הבתולות ושקר הוא טוען שואלין
אותו ואומרין לו מה היה הדבר שאמרת שאינה בתולה
אם אמר מפני שלא מצאתי לה דם בודקין במשפחת שמא
אין להם דם כלל לא דם נדה ולא דם בתולים אם נמצאו
כולן כן הרי זו בחזקת לא נמצאו בני משפחתה כן
בודקין אותה שמא חלי גדול יש בה שיבש לחלוחית
האברים או שהיתה מתענ ברעב ומרטבין אותה ומאכילי
אותה ומשקין אותה עד שתבריא ותבעל שנייה ונראה אם
תוציא דם אם לאו
ואם אין שם חולי ולא רעב ולא כיוצא בו הרי זה טענת
בתולים ואעפ שמצא דוחק בעת תשמיש הואיל ולא יצא
דם אין כאן בתולים שכל בתולה יש לה דם בין קטנה בין
בין גדולה בין נערה בין בוגרת אלא מפני החולי כמו
שבארנו ואם אמר מפני שלא מצאתי דוחק אלא
פתח פתוח מצאתי שואלין על שנותיה שמא בוגרת היא
שרוב הבוגרות אין להן דוחק שמרגישין בו הרבה שהרי
גדלה ונתרפו איבריה וכלו בתוליה ואם לא בגרה עדיין
אומרין לו שמא הטיתה או בעלת בנחת ולפיכ לא הרגשת
ברוחק אם אמר לא כי אלא ודאי פתח פתוח מצאתי הרי
זו טענת בתולים לכל בתולה שלא בגרה בין קטנה בין
נערה בין בריאה בין חולה שכל נערה בתול פתחה סתום
הוא ואעפ שיצא הדם הואיל ומצא פתח פתוח אין כאן
בתולים יש גאונים שהורו שהבוגרת אין לה טענת
דמים ויש לה טענת פתח פתוח ואין דרך התלמוד מראה
דבר זה וטעות היה בנסחאות שלהם וכבר בדקתי על
ספרי רבים וקדמוני ומצאתי שהדבר כמו שבארנו שאין
לבוגרת אלא טענת דמים בלבד חכמים הם שתקנו
עיקר כתובה לאשה והם התקינו ואמרו שכל הטוען טענת
בתולים והאשה מכחשת אותו נאמן ועליה להביא ראיה
לא על האיש שחזקה היא שאין אדם טורח בסעודה
ומפסידה והופך שמחתו אבל ועד מתי יש לו
לטעון טענת בתולי אם נסתרה מיד ואם לא נסתרה אפי
לאחר שלשים יום הורו כל הגאונים שזה שאמרו
חכמים שהוא נאמן אם הכחישתו אשתו להפסידה עיקר
הכתובה אבל התוספת יש לה אלא אם כן נודע בראיה
ברורה שהיתה בעולה או שהודת לו שהיא בעולה קודם
שתתארס והטעתו לפיכך יש לו להשביעה בנקיטת חפץ
כדין כל הנשבעין ונוטלין ואחר כך תגבה התוספת ואין
לה להשביעו שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד עיקר
כתובה שחזקה היא שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה
ויש לה להחרים סתם על מי שטען עליה שקר
הרי שרצה לקיימה אחר שהפסידה עיקר הכתובה חוזר
וכותב לה מאה לפי שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה
אחת בלא כתובה כמו שבארנו

פרק שנים עשר

כשנושא אדם אשה בין בתולה בין בעולה בין גדולה בין
קטנה אחת בת ישראל ואחת הגיורת או המשוחררת
יתחייב לה בעשרה דברים וזוכה בה בד׳ דברים והעשרה
שלשה מהן מן התורה ואלו הן שארה כסותה ועונתה
שארה אלו מזונותיה כסותה כמשמעו
עונתה לבא עליה כדרך כל הארץ והשבעה מדברי
סופרים וכולן תנאי בית דין הם האחד מהם עיקר
כתובה והשאר הם הנקראין תנאי כתובה ואלו הן לרפאת
אם חלתה ולפדותה אם נשבית ולקוברה אם מתה ולהיות
נזונת מן נכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה
ולהיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו אחרי מותו עד
שיתארסו ולהיות בניה הזכרי ממנו יורשין כתובתה יותר
על חלקם בירושה שעם אחיהם והארבעה

שוכה בהן כולם מדברי סופרי ואלו הן להיות מעשה ידיה
שלו ולהיות מציאתה שלו ושיהיה אוכל כל פירות נכסיה
בחייה ואם מתה בחייו יירשנה והוא קודם לכל אדם
בירושה ועוד תקנו חכמים שיהיו מעשה ידי
האשה כנגד מזונותיה ופרייתה כנגד אכילת פירות נכסיה
וקבורתה כנגד ירושתו לכתובת לפי אם אמר האשה איני
ניזונת ואיני עושה שומעין לה ואין כופין אותה אבל אם
אמר הבעל איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך אין
שומעים לו שמא לא יספקו לה מעשה ידיה במזונותיה
ומפני תקנה זו יחשבו המזונות מתנאי הכתובה כל
הדברים האלו אעפ שלא נכתבו בשטר הכתובה ואפי לא
כתבו כתוב עדיין לא נשא סתם כיון שנשאה זכה בארבע
דברים שלו וזכתה האשה בעשר דברי שלה ואינן צריכין
לפרש התנה הבעל שלא יתחייב באחד מן הדברים
שהוא חייב בהן או שהתנה האש שלא יזכה הבעל באחד
מן הדברים שהוא זוכה בהם התנאי קיים חוץ משלשה
דברים שאין התנאי מועיל בהן וכל המתנה עליהן תנאו
בטל ואלו הן עונתה ועיקר כתובתה וירושתה כיצד
התנה עם האשה שאין לה עליו עונה תנאו בטל וחייב
בעונתה שהרי התנה על מה שכתוב בתורה ואינו תנאי
ממון התנה עמה לפחות מעיקר כתובה או שכתב
לה מאתים או מאה עיקר כתובה וכתבה לו שנתקבלה מהן
כך וכך והיא לא נתקבלה תנאו בטל שכל הפוחת לבתולה
ממאתים ולאלמנה ממאה הרי בעילתו בעילת זנות
התנה עמה אחר שנשאה שלא יירשנה תנאו בטל ואעפ
שירושת הבעל מדברי סופרים עשו חיזוק לדבריהם כשל
תורה וכל תנאי שבירושה בטל ואעפ שהוא ממון שנ בה
לחוקת משפט לדורות ובשאר הדברים תנאו קיים כגון
שהתנ עמה שאין לה שאר וכסות על מנת שלא יאכל פירות
נכסיה וכל כיוצא בזה תנאו קיים כמה מזונו פוסקי
לאשה פוסקין לה לחם שתי סעודו בכל יום סעודה בינוני
של כל אדם באות העיר באדם שאינו לא חולה ולא גרגרן
ומאותו מאכל אנשי אותה העיר אם חטים חטי ואם שעורי
שעורי וכן אורז ודוחן או משאר מינין שנהגו בהן ופוסקין
לה פרפרת לאכל בה את הפת כגון קטנית או ירקות וכיוצ
בהן ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר ופירות ומעט יין
לשתות אם היה מנהג המקום שישתו הנשי יין ופוסקין לה
שלש סעודות בשבת ובשר או דגים כמנהג המקום ונותן
לה בכל שבת ושבת מעה כסף לצרכיה כגון פרוטה לכבוס
או למרחץ וכיוצא בהן בדא בעני שבישרא' אבל אם
היה עשיר הכל לפי עשרו אפי היה ממונו ראוי לעשות לה
כמה תבשילי בשר בכל יום כופין אותו ופוסקין לה מזונות
כפי ממונו ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפילו
לחם שהיא צריכה לו כופין אותו להוציא ותהיה כתובתה
חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן בעל שרצה ליתן לאשתו
מזונותיה הראויות לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה והוא
שותה ואוכל לעצמו הרשות בידו ובלבד שיאכ' עמה מלילי
שבת ללילי שבת האשה שפסקו לה מזונות והותירו
המותר לבעל היה בעלה כהן אינו נותן לה כל
מזונותיה תרומה מפני שטורח גדול הוא לה לשמרן מדברי
המטמאין ולאכלן בטהרה לא נותן לה מחצה חולין ומחצה
תרומה כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא
חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש
שנים מכאן ואילך מאכילן עד שיגדלו בתקנת חכמים ואם
לא רצה גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו אם לא רצה
מכריזין עליו בציבור וא ומרי פלוני אכורי הוא ואינו רוצה
לזון בניו והרי פחות הוא מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו
ואין כופין אותו לזונם אחר שש בדא באיש שאינו
אמוד ואין ידוע אם ראוי ליתן צדקה או אינו ראוי אבל
אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת
להן מוציאי ממנו בעל כרחו משום צדק וזני אותן עד שיגד
מי שהלך למדינ אחרת ובאה אשתו לבד לתבוע מזונות
שלשה חדשים הראשונים מיום הליכתו אין פוסקין לה בהן
מזונות שחזקה אין אדם מניח ביתו ריקן מיכן ואילך
פוסקין לה מזונו ואם היו לו נכסי בד יורדין לנכסיו ומוכרי
למזונותיה ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה עד שיבא
בעלה אם מצאה שעשתה הרי או שלו וכן אם לא
עסרה בדין לא מכרה לעצמה למזונות מכרה קיים ואינה
צריכה הכרזה ולא שבועה עד שיבוא בעלה ויטען או עד
שתבוא לגבות כתובתה אחר מותו מגלגלין עליה שלא
מכרה לא למזונו שהיא צריכה להן וכשם שבית דין מוכרי
למזון האשה שהלך בעלה כך מוכרין למזון בניו ובנותיו
כשהן בני שש שנים או פחות אבל יתר על שש אינן זנין
אותן מנכסיו שלא בפניו אעפ שהו אמוד וכן מי שנתנוהו
בקולר או נשתטה בית דין יורדין לנכסיו וזנין אשתו ובניו
ובנותיו שהן בני שש שנים או פחות ומפרנסין אותן יש
מן הגאונ' שהורה שאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה
למדינת הים או שמת בעלה עד שיהא שטר כתובה יוצא
מתחת ידה ואם לא תוצי' שטר כתוב אין לה מזונות שמא
נטלה כתובתה מבעלה או מחלה לו כתובתה שאין לה
מזונות כמו שיתבאר ויש מי שהורה שפוסקין לה
מזונות בחזקת שלא נטלה ולא מחלה ואין מצריכין אותה
להביא כתובה ודעתי נוטה לזה במי שהלך בעלה
הואיל ויש לה מזונות מן התורה אבל אם מת בעלה אין
לה מזונות עד שתביא כתובה מפני שהיא אוכלת בתקנת
חכמים ועוד שניזונת מנכסי יורשים ולעולם טוענין ליורש
הלך בעלה ולותה ואכלה כשיבוא חייב
לשלם עמד אחר מדעת עצמו וזנה משלו אם יבוא הבעל
אינו חייב לשלם לו והרי זה איבד את מעותיו מפני שלא
צוהו לזונה והיא לא לותה ממנו הבעל שאמר
לאשתו בשעה שהלך טלי מעשה ידיך במזונותיך אין לה
מזונות שאו לא רצתה בדברוח ולא סמכה דעתה היה לה
לתובעו או לומר לו אין מעשה ידי מספיקין לי
הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות ומכרו בית דין ונתנו
לה או שמכרה היא לעצמה ובא הבעל ואמר הנחתי לה
מזונות הרי זו נשבעת בנקיטת חפץ שלא הניח לה לא
תבעה ולא מכרה לא שהתה עד שבא הוא ואומר הנחתי
והיא אומרת לא הנחת לא לויתי מזה ונתפרנסתי נשבע
שבועת הסת שהניח לה ונפטר וישאר החוב עליה מכרה
מטלטלין ואמרה למזונו מכרתי והוא טוען ואום מזונותיה
הנחתי נשבעת שבועת הסת שלא הניח הרי שלא
תבעה ולא לותה ולא מכרה לא דחקה עצמה ביום ובלילה
ועשתה ואכלה אין לה כלום המדיר את אשתו
מלהנות לו בין שפרש עד זמן פלוני בין שלא פירש לא
סתם ממתינין לו שלשים יום אם תמו ימי נדרו או שלא
תמו והתיר נדרו הרי זה מוטב ואם לאו יוציא ויתן כתוב
ובאותן הל יום תהיה היא עושה ואוכלת ויהיה אחר
מחביריו מפרנס אותה דברים שהיא צריכה להן יותר על
מעשה ידיה אם אין מעשה ידיה מספיקין לכל המדיר
את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות ממתינין לו עד
ל' יום יתר על כן יוציא ויתן כתובה אפי הדיר שלא תאכל
מאכל רע אפי הדירה ממין שלא אכלה אותו מימיה יוציא
אחר שלשים יום ויתן כתובה נדרה היא שלא
תאכל אחד מכל הפירו' וקיים לה הוא את נדרה או נדרה
בנזיר ולא הפר לה אם רצה שתשב תחתיו ולא תאכל
פירות או תהיה נזירה תשב ואם אמר איני רוצה באשה
נדרנית יוציא ויתן כתובה שהרי היה בידו להפר והוא
קיים לה ברצונו

פרק שלשה עשר

כמה הכסות שהוא חייב ליתן לה בגדים של חמשים זוז
משנה לשנה ממטבע אותן הימים שנמצאו החמשי ששה
דינרין ורביע דינר כסף נותנין לה חדשים בימות הגשמים
ולובשת בלאותיהן בימות החמה והשחקים והם מותר
הכסו הרי הן שלה כדי שתתכסה בהם בימי נדתה ונותני
לה חגור למתניה וכפה לראשה ומנעל ממועד למועד בדא

באותן הימים ובארץ ישר' אבל בשאר זמנים ושאר
המקומות אין חרמים עיקר יש מקומות שיהיו שם הבגדים
ביוקר הרבה או בזול הרבה אלא העיקר שסומכין עליו
שמחייבין אותו ליתן לה בגדים הראויות בימות הגשמים
ובימות החמה כפחות שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותה
המדינה ובכלל הכסות שהוא חייב ליתן לה כלי בית
ומדור שיושב בו ומה הן כלי בית מטה מוצעת ומפץ או
מחצלת לישב עליה וכלי אכילה ושתיה כגון קדרה וקערה
וכוס ובקבוק וכיוצא בהן והמדור ששוכר לה בית
של ארבע אמות על ארבע אמות ותהיה רחבה חוצה לה
וכיוצ' בהן כדי להשתמ' בה ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו
וכן מחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה כגון בגדי
צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה ופוך ושרק וכיוצא בה
כדי שלא תתגנה עליו ברא' בעני שבישר' אבל בעשיר
הכל לפי עשרו ואפי' היה ראוי לקנות לה כלי משי ורקמה
וכלי זהב כופין אותו ונותן וכן המדור לפי עושרו
והתכשיט וכלי הבית הכל לפי עשרו ואם קצרה ידו ליתן
לה אפי' עני שבישר' כופין אותו להוציא ותהיה הכתובה
עליו חוב עד שיעשיר ולא האשה בלבד אלא בניו ובנותיו
הקטנים בני שש או פחות חייב ליתן להם כסות המספקת
להם וכלי תשמיש ומדור לשכון בו ואינו נותן להם לפי
עשרו אלא כפי צרכן בלבד זה הכלל כל מי שיש לו
עליו מזונו' בין בחייו בין אחר מותו יש לו כסות וכלי בית
ומדור וכל שבי' מוכרין למזונותיו מוכרי' נמי לכסותו וכלי
ביתו ומדורו האשה שהלך בעלה ופסקו לה בית דין
מזונות וכסות וכלי בית ושכר מדור אין פוסקין לה תכשיט
שהרי אין לה בעל שתתקשט לו אבל מי שנשתט' בעלה או
שנתחרש פוסקין לה תכשיט ודין הבעל עם אשתו בטענת
הכסות והכלים ושכר המדור כדינם בטענת המזונות אם
אמר הוא נתתי והיא אומרת לא נתת דין אחד לכל
המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין בעניו'
שנה אחת יקיים יתר על כן או יתיר את נדרו או יוציא
ויתן כתובה ובעשירות שלשים יום יקיים יתר על כן יתיר
את נדרו או יוציא ויתן כתובה הדירה שלא תלך
למרחץ בכרכים שבת אחת בכפרים שתי שבתות שלא
תנעול מנעל בכפרי' שלשה ימים ובכרכים מעת לעת יתר
על זה יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה הדירה שלא
תשאל ולא תשאיל מכלי הבית שדרך כל השכנות לשאול
אותן ולהשאילן כגון נפה וכברה רחים ותנור וכיוצא בהן
יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה מפני שמשיאה שם
רע בשכנותי' וכן היא שנדרה שלא תשאל ולא תשאיל נפה
וכברה ורחים ותנור וכיוצא בהן ושלא תארוג בגדים
נאים לבנים במקום שדרכן לארוג אותן לבנים תצא בלא
כתובה מפני שמשיאתו שם רע בשכונתו שהוא כילי

מקום שדרכן שלא תצא אשה לשוק בכפה שעל ראשה
בלבד עד שיהי' עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית
נותן לה בכלל הכסות רדיד הפחו' בכל הרדידים ואם היה
עשיר נותן לה לפי עשרו כדי שתצא בו לבית אביה או
לבית האבל או לבית המשתה לפי שכל אשה יש לה לצאת
ולילך לבית אביה לבקרו ולבי' האבל ולבית חמשת לגמול
חסד לרעותיה או לקרובותיה כדי שיבאו הם לה שאינה
בבית הסוהר עד שלא תצא או עד שלא תבוא אבל
גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם
ברחובות ויש לבעל למנוע אשתו מזה ולא יניחנה לצאת
אלא כמו פעם אחת בחדש או כמו פעמים בחדש לפי הצור'
שאין יופי לאשה אלא לישב בזוית ביתה שכך כתוב כל
כבודה בת מלך פנימה

המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה בזמן שהיא עמה
בעיר חדש אחד ממתינין לו שנים יוציא ויתן כתובתה
ובזמן שהן בעיר אחרת רגל אחד ממתינין לו שנים יוציא
ויתן כתובה המדיר את אשתו שלא תלך לבית
האבל או לבית המשתה או יתיר את נדרו או יוציא ויתן
כתובה שזה כמי שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה ואם
היה טוען מפני בני אדם פרוצין שיש באותו בית האבל
או בבית המשתה והוחזקו שם פרוצין שומעין לו
האום לאשתו אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך אחיך
ואחיותיך שומעין לו ותהיה היא הולכת להם כשאירע להן
דבר ותלך לבית אביה פעם בחדש ובכל רגל ורגל ולא
יכנסו הם לה אלא אם אירע לה דבר כגון חלי או לידה
שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים ברשותו וכן
היא שאמרה אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך אחיך
ואחיותיך ואיני שוכנת עמהם בחצר אחת מפני שמריעין
לי ומצירין לי שומעין לה שאין כופין את האדם שישבו
אחרים עמו ברשותו האיש שאמר איני דר
במדור זה מפני שבני אדם רעים או פרוצים או גוים
בשכונתי ואני מתירא מהן שומעין לו ואעפ' שלא הוחזקו
בפריצו' שכך צוו חכמי' הרחק משכן רע ואפי' היה המדור
שלה מוציאין אותה ממנו ושוכן בין בני אדם כשרים וכך
היא שאמרה כן אעפ' שהוא אומר אני איני מקפיד עליהן
שומעין לה מפני שהיא אומרת אין רצוני שיצא עלי שם
רע בשכנות אלו כל הישוב ארצו' הוא כגון ארץ כנען וארץ
מצרים וארץ תימן וארץ כוש וארץ שנער וכיוצא בהן וכל
ארץ וארץ ממדינו' וכפרים ועדי ישרא' לענין נשואין שלש
ארצות יהודה ועבר הירדן והגליל איש שהיה מארץ מן
הארצו' ונשא אשה בארץ אחרת כופין אותה ויוצאה עמו
לארצו או תצא בלא כתובה שעל מנת כן נשאה אעפ' שלא
פרש אבל הנושא אשה באחת מן הארצות והיא מאנשי
אותה הארץ אינו יכול להוציא לארץ אחרת אבל מוציאה
ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ ואינו יכול
להוציאה ממדינה לכפר ולא מכפר למדינה שיש דברים
שישיבת המדינה טובה להם ויש דברים שישיבת הכפרי'
קשה להם כשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר
לכפר באותה הארץ אינו יכול להוציאה מנוה היפה לנוה
הרע ולא מרע ליפה מפני שהיא צריכה להטפל ולבדוק
עצמה בנוה היפה כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה וכן לא
יוציאה ממקום שרובו ישרא' למקום שרובו גוים ובכל מקו'
מוציאין ממקום שרובו גוים למקום שרובו ישרא' ברא'
מחוצה לארץ לחוצה לארץ או מארץ ישרא' לארץ ישרא'
אבל מחוצה לארץ לארץ ישרא' כופין אותו לעלות אפילו
מנוה היפה לנוה הרע ואפי' ממקום שרובו ישרא' למקום
שרובו גוים מעלין ואין מוציאין מארץ ישרא' לחוצה לארץ
ואפי' מנוה הרע לנוה הטוב ואפי' ממקו' שרובו גוים למקו'
שרובו ישרא' אמר האיש לעלות לארץ ישרא' והיא
אינה רוצה תצא בלא כתובה אמרה היא לעלו' והוא אינו
רוצה יוציא ויתן כתוב' והוא הדין לכל מקום מארץ ישרא'
עם ירושלם שהכל מעלין לארץ ישרא' ואין הכל מוציאין
משם הכל מעלין לירושלם ואין הכל מוציאין משם

פרק ארבעה עשר

עונה האמור בתורה לכל איש ואיש כפי כחו וכפי מלאכתו
כיצד בני אדם הבריאים והרכים והענוגים שאין להם
מלאכה שמכשלת כחן אלא אוכלין ושותין ויושבין בבתיהן
עונתן בכל לילה הפועלין כגון החייטין והאורגי'
והבונים וכיוצא בהן אם היתה מלאכתן בעיר עונותיהן
פעמים בשבת ואם היתה מלאכתן בעיר אחרת עונתן
פעם אחת בשבת החמרים פעם אחת בשבת
והגמלים אחת לשלשים יום והמלחין אחת לששה חדשים
תלמידי חכמים עונתן פעם אחת בשבת
מפני שתלמוד תורה מתיש כחן ודרך תלמידי חכמים
לשמש מטתן מלילי שבת ללילי שבת יש לאשה
לעכב על בעלה שלא יצא לסחורה אלא למקום קרוב שלא
ימנע מעונתה ולא יצא אלא לרשותה וכן יש לה
למנעו לצאת ממלאכה שעונתה קרובה למלאכה שעונתה
רחוקה כגון חמר שבקש להעשות גמל או גמל להעשות
מלח ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות
נשותיהן שתים ושלש שנים וכן רך וענוג שנעשה תלמיד

חכם אין אשתו יכולה לעכב נושא אדם כמה נשים אפי מאה בין בבת אחר בין בזו אחר זו ואין אשתו יכולה לעכב והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת ואינו יכול לכוף אותן לשכון בחצר אחת אלא כל אחת ואחת לעצמה וכמה היא עונתן לפי מנין כיצד פועל שהיו לו שתי נשים יש לזו עונה אחת בשבת ויש לזו עונה אחת בשבת היו לו ארבע נשים נמצא עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שבתו וכן אם היה מלח ויש לו ד׳ נשים תהיה עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שנים לפיכך צוו חכמים שלא ישא אדם יתר על ארבע נשי אעפ שיש לו ממון הרבה כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחדש המדיר את אשתו שתאמר לאחרים מה שאמר לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש הרי זו יוציא ויתן כתובה שאין זו יכולה להעיז פניה ולומר לאחרי דברי קלון וכן אם הדירה שתהיה מתהפכת בעת תשמיש שלא תתעבר או שהדירה שתעשה מעשה שוטים ודברי שאין בהן ממש אא כשטות הרי זה יוציא ויתן כתובה

המדיר את אשתו מתשמיש המטה שבת אחת ממתינין לו יותר על כן יוציא ויתן כתובה או יפר נדרו אפי היה מלח שעונתו לששה חדשים שכיון שנדר הרי צערה ונתיאשה וכיצד מדירה אם אמ לה תשמישי אסור עליך או שנשבע שלא ישמש מטתו לא נדר כלום ואם נשבע נשבע לשוא מפני שהוא משועבד לה אמר לה הנאת תשמישך אסורה עלי הרי זה נדר ואסור לשמש שאין מאכילין לאדם הדבר האסור לו אסור לאדם למנוע אשתו מעונתה ואם עבר ומנע כדי לצערה עבר בלא תעשה שבתורה שנאמ שארה כסותה ועונתה לא יגרע ואם חלה או תשש כחו ואינו יכול לבעול ימתין ששה חדשים שמא יבריא שאין לך עונה גדולה מזו ואחר כך או יטול ממנה רשות או יוציא ויתן כתובה האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקרא מורדת ושואלין אותה מפני מה מרדה אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו לשעתו לגרשה לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה ותצא בלא כתובה כלל ותטול בלאותיה הקיימין בין מנכסים שהכניסה לבעלה ונתחייב באחריותן בין מנכסי מלוג שלא נתחיי באחריותן ואינה נוטלת משל בעל כלום ואפי מנעל שברגליה ומטפחת שבראשה שלקחן לה פושט ונותנת וכל מה שנתן לה מתנה מחזרת אותו שלא נתן לה על מנת שתטול ותצא ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו ואמרה הרני מצערת אותו בכך מפני שעשה לי כך וכך או מפני שקללני או מפני שעש עמי מריבה וכיוצ בדברים אלו שולחין לה מבית דין ואומרין לה הוי יודעת שאם את עומדת במרדך אפי כתובתך מאה מנה הפסדת אותה ואחר כך מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרש בכל יום ארבע שבתות זו אחר זו ואומרים פלנית מרדה על בעלה ואחר ההכרזה שולחין לה בד פעם שניי אם את עומדת במרדך הפסדת כתובתיך אם עמדה במרדה ולא חזרה נמלכין בה ותאבד כתובת ולא יהיה לה כתובה כלל ואין נותנין לה גט עד יב חדש ואין לה מזונו כל יב חדש ואם מתה קודם הגט בעלה יורשה כסדר הזה עושין לה אם מרדה כדי לצערו ואפילו היתה נדה או חולה שאינה ראויה לתשמי ואפי היה בעלה מלח שעונתו לששה חדשי ואפי יש לו אשה אחרת וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא ומרדה כדי לצערו ולא נשאת הרי זו מורדת בתשמיש וכן יבמה שלא רצתה להתיבם כדי לצערו כסדר הזה עושי לה המורדת הזאת כשהיא יוצאת אחר שנים עשר חדש בלא כתובה תחזיר כל דבר שהוא של בעל אבל נכסים שהכניסה לו ובלאותיהן קיימין אם תפשה אין מוציאין מידה ואם תפשן הבעל אין מוציאין מידו וכן כל מה שאבד מנכס יה שקבל הבעל באחריותן עליו אינו משלם לה כלום זה הוא דין התלמוד במורדת ואמרו הגאונים שיש להם בבבל מנהגות אחרות במורדת ולא פשטו אותן המנהגות ברוב ישרא ורבים וגדולים חולקין עליהן ברוב המקומות וכדין התלמוד ראוי לתפוס ולדון המורד על אשתו ואמ הריני זן ומפרנס אבל איני בא עליה מפני שאני שנאתיה מוסיפין לה על כתובתה משקל שש ושלשי שעורה של כסף בכל שבת ושבת וישב ולא ישמש כל זמן שתרצה היא לישב ואעפ שכתובתה הולכת ונוספת הרי הוא עובר בלא תעשה שנ לא יגרע שאם שנא ישלח אבל לענות אסור ולמה לא ילקה על לאו זה מפני שאין בו מעשה איש ואשתו שבאו לבית דין הוא אומר זו מורדת מתשמיש וזו אומרת לא כי אא כדרך כל הארץ אני עמו וכן אם טענה היא ואמרה שהוא מורד מתשמיש והוא אומר לא כי אא כדרך כל הארץ אני עמה מחרימין בתחלה על מי שהוא מורד ולא יורה בבית דין ואחר כך אם לא הודו אומרין להם התיחדו בפני עדים נתייחדו ועדיין הם טוענין מבקשין מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדין אבל לבעול בפני בני אדם אי איפשר לפי שאסור לבעול בפני כל בריה האשה שחלתה חייב לרפאת אותה עד שתברי ראה שהחולי ארוך ויפסיד ממון הרבה לרפואה ואמר לה הרי כתובתיך מונחת או רפאי עצמך מכתובתיך או הריני מגרשך ונותן כתובה והולך שומעין לו ואין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ נשבית חייב לפרותה ואם היה כהן שכבר נאסרה עליו פורה ומחזירה לבית אביה אפי היה בעיר אחרת מטפל לה עד שמחזירתה למדינתה ומגרשה ונותן לה כל כתובתה היה בעלה ישרא שהשבויה מותרת לו מחזירה לו לאשה כמות שהית ואם רצה אחר כך מגרשה ונותן לה כתובתה אין מחייבין את הבעל לפרות את אשתו יותר על דמיה אא כמה שהיא שוה כשאר השבויות היו דמיה יותר על כדי כתובתה ואמ הריני מגרשה וזו כתובת ותלך ותפדה את עצמה אין שומעין לו אא כופין אותו ופורה אותה אפי היו דמיה עד עשרה בכתובתה ואפי אין לו אא כדי פריונה ברא בפעם ראשונה אבל אם פראה ונשבית פעם שנייה ורצה לגרשה הרי זה מגרשה ונותן כתובה והיא תפדה את עצמה

מי שנשבית אשתו והוא במדינת הים בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין בהכרזה ופודין אותה כדרך שהבעל פורה

המדיר את אשתו נדר שהוא חייב בגללו לגרשה וליתן כתובה ונשבית אחר שהדירה אינו חייב לפרותה שמשעה שהדירה מתחייב לגרשה וליתן לה כתובה

האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי לאוין ונשבי אינו חייב לפרותה אא נותן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה והלא השבויה אסור לכהן והרי הוא פורה אותה מפני מה פורה אותה שלא היתה אסורה מקדם ואסור השביה הוא שגרם לה מתה אשתו חייב בקבורתה ולעשות לה מכפר וקינים כדרך כל המדינה ואפי עני שבישרא לא יפחתו לו משני חלילין ומקוננת אם היה עשיר הכל לפי כבודו ואם היה כבודה יותר מכבודו קוברין אותה לפי כבודה שהאשה עולה עם בעלה ואינה יורדת אפי לאחר מותה לא רצה לקבור את אשתו ועמד אחד מדעת עצמו וקברה מוציאין מבעלה על כרחו ונותנין לזה כדי שלא תהיה זו מושלכת לכלבים היה בעלה במדינה אחרת כשמתה אשתו בד יורדין לנכסיו ומוכרי בלא הכרזה וקוברי אותה לפי ממון הבעל ולפי כבודו או לפי כבודה

פרק חמשה עשר

האשה שהרשת את בעלה אחר הנשואין שימנע עונתה הרי זה מותר ברא בשהיו לו בנים שכבר קיים מצות פריה ורביה אבל לא קיים חייב לבעול בכל עונה עד שיהיו לו בנים מפני שהיא מצות עשה של תורה שנ פרו ורבו

האיש מצווה על פרייה ורבייה אבל לא האשה ואימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן יז שנה או מבן שבע עשרה וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה ואם היה עוסק בתורה

וטרוד בה והיה מתיירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר שהעוסק במצוה פטור מן המצו׳ וכל שכן בתלמו׳ תורה מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושונה בה כבן עזאי ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו אבל אם היה יצרו מתגבר עליו חייב לישא אשה ואפילו היו לו בנים שמא יבא לידי הרהור כמה בנים יהיו לאיש ותתקיים מצוה זו בידו זכר ונקבה שנ׳ זכר ונקבה בראם היה הבן סריס או שהיתה הבת אילוני׳ לא קיים מצוה נולדו לו ומתו והניחו בנים הרי זה קיים מצות פריה ורביה בני בנים הרי הם כבנים ברא׳ בשהיו בני הבנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה אעפ׳ שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו הואיל והם משני בניו הן באין הרי קיים מצות פרייה ורביי׳ אבל אם היו לו בן ובת ומתו והניח אחד מהן זכר ונקבה עדין לא קיים מצוה היו לו בנים בגיותו ונתגייר הוא והם הרי זה קיים מצוה זו היו לו בני׳ והוא עבד ונשתחרר הוא והם לא קיים מצות פרייה ורבייה עד שיוליד אחר שנשתחרר שהעבד אין לו ייחוס לא ישא אדם עקרה וזקנה ואילונית וקטנה שאינה ראויה לילד א׳ אם כן קיים מצות פרייה ורבייה או שהיתה לו אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה הרי זה יוציא ויתן כתובה או ישא אשה הראויה לילד ואם לא רצה להוציא כופין אותו ומכין אותו בשוט עד שיוציא ואם אמ׳ איני בועלה והריני שוכן עמה בפני עדים כדי שלא אתיחד עמה בין שאמרה היא בין שאמר הוא אין שומעין לו א׳ יוציא או ישא אשה הראוי׳ לילד שהתה עשר שנים ולא ילדה והרי הוא יורה כחץ שכבת זרע חזקת החלי׳ ממנה ותצא שלא בכתובה ויש לה תוספת לא תהיה זו פחותה מאילונית שלא הכיר בה שיש לה תוספת כמו שיתבאר ואם אינו יורה כחץ חזקת החולי ממנו בלבד וכשיוציא יתן הכתובה כולה עיקר ותוספת הוא אומ׳ ממנה נמנע הולד והיא אומרת ממנו נמנע מפני שאינו יורה כחץ נאמנת ויש לו להחרים סתם על מי שטוענת דבר שאינ׳ יודעת בו בוראי ואחר כך יתן כתובה ואם אמרה איני יודעת אם ממני אם ממנו אין לה עיקר כתובה כמו שאמרנו העמד׳ ממון בחזקת בעליו עד שתטעון בודאי שאינו יורה כחץ ולמה נאמנת היא בטענה זו מפני שהיא מרגשת אם יורה כחץ אם לא יורה כחץ והוא אינו מרגיש

האשה שבאה לתבוע בעלה לגרשה אחר עשר שנים מפני שלא ילדה והיא אומרת שאינו יורה כחץ שומעין לה אעפ׳ שאינה מצווה על פריה ורבייה צריכה היא לבנים לזקנותה וכופין אותו להוציא ויתן עיקר כתובה בלבד שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה ותטול הלך בסחורה בתוך עשר שנים או שהיה הבעל חולה או שהית׳ היא חולה או שהיו חבושין בבית האסורין אין עולה להן אותו זמן מן המנין הפילה מונה מיום שהפילה אם הפילה וחזרה והפילה שלשה פעמ׳ הוחזקה לנפלים ושמא לא זכה להבנות ממנה ויוציא ויתן כתובה הוא אומר הפילה בתוך עשר כדי שתשב עמו והיא אומרת לא הפלתי נאמנת שאינה מחזקת עצמה בעקרות הוא אומר הפילה שנים והיא אומרת הפלתי שלשה נאמנת שאינה מחזקת עצמה במפלת ויוציא ויתן כתובה ובכל זה משביעה שבועת הסת שלא הפילה או הפילה שלש׳ שבטענה זו יתחיי׳ ליתן כתובה נשאת לאחר ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה והוציאה מותרת להנשא לשני

שהתה עם השני עשר שנים ולא ילדה לא תנשא לשלישי ואם נשאת לשלישי תצא שלא בכתובה א׳ אם כן יש לו אשה אחרת או שקיים מצות פריה ורבייה האשה שבאה לבית דין ואמרה בעלי אינו יכול לשמש כדרך כל הארץ שמוש שמוליד או שאינו יורה כחץ יעשו הדיינין פשרה ואומרים לה ראוי שתנהגי עם בעליך עד שתשהי׳ שנים ולא תולידי ואח׳ כך תתבעי ומגלגלין עמה בדבר זה ואין כופין אותה לישב ולא דנין אותה כדין המורדת אלא מאריכין בדבר זה עד שיעשו פשרה אעפ׳ שקיים אדם מצות פריה ורבייה הרי הוא מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבו׳ כל זמן שיש בו כח שכל המוסי׳ נפש אחת בישרא׳ כאלו בנה עולם וכן מצות חכמי׳ היא שלא ישב אדם בלא אשה שלא יבוא לידי הרהור ולא תשב אשה בלא איש שלא תחשד וחוב על כל איש לקנאו׳ לאשתו אמרו חכמים אין אדם מקנא לאשתו א׳ אם כן נכנסה בו רוח טהרה ולא יקנא לה ביותר מדאי ולא יאנוס אותה ולא יבעול בעל כרחה א׳ בדעתה ומתוך שיחה ושמחה וכן צוו חכמים על האשה שתהיה צנועה בתוך ביתה ולא תרבה שחוק וקלות ראש בפני בעלה ולא תתבע תשמיש המטה בפיה ולא תהיה מדברת בעסק זה ולא תמנע מבעלה כדי לצערו עד שיוסיף באהבתה א׳ נשמעת לו בכל עת שירצה ותזהר מקרוביו ובני ביתו כדי שלא יעבור עליו רוח קנאה ותתרחק מן הכיעור ומן הדומ׳ לכיעור וכן צוו חכמים שיהא אדם מכבד את אשתו יתר מגופו ואוהבה כגופו ואם יש לו ממון הרבה יעשה בטובתה כפי ממונו ולא יטיל עליה אימה יתירה ויהיה דבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רגז וכן צוו על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי ויהיה לו עליה מורא ותעשה כל מעשיה על פיו ויהיה בעיניה כמו שר או מלך מהלכת בתאות לבו ומרחקת כל שישנא וזה הוא דרך בנות ישרא׳ ובני ישרא׳ הקדושים והטהורים בזיווגן ובדרכים או יהיה ישובן נאה ומשובח

פרק ששה עשר

הנכסים שמכנסת האשה לבעלה בין קרקע בין מטלטלין בין עבדים אעפ׳ שהן נכתבין בשטר הכתובה אין נקראין כתובה א׳ נדוניא שמם ואם קבל הבעל אחריות הנדוניא עליו ונעשית ברשותו אם פחתה פחתה לו ואם הותירה הותירה לו הרי זו נקראת נכסי צאן ברזל ואם לא קבל אחריות הנדוניא עליו א׳ הרי היא ברשות האשה אם פחתה פחתה לה ואם הותירה הותירה לה הרי זו נקראת נכסי מלוג וכן כל נכסים שיש לאשה שלא הכניסה אותן לבעלה ולא כתבו אותן בכתובתה א׳ נשארו לעצמ׳ או נפלו לה בירושה אחר שנתארסה או נתנו לה במתנה הכל נקראין נכסי מלוג שכולן ברשותה הן ואין נקרא׳ כתובה א׳ עיקר כתובה שהוא מאה או מאתי׳ עם התוספ׳ בלבד כבר הודענו שחכמים תקנו כתובה לאשה ודין התוספת כדין העיקר ולא תקנוה לגבותה כל זמן שתרצה א׳ הרי היא כחוב שיש לו זמן ואין הכתוב נגבית א׳ לאחר מיתת הבעל או אם גירשה וכן התקינו׳ שאם היו לבעל שדות טובות ורעות ובינוניו׳ ובאה האשה לגבות כתובתה ממנו שלא תגבה א׳ מן הרעה שבנכסיו והיא הנקראת זיבורית וכן התקינו כשתבוא לגבות אחר מותו לא תגבה עד שתשבע בנקיט׳ חפץ שלא הניח אצלה כלום ולא מכרה לו כתובה ולא מחלה אותה ושמין לה כל מה שעליה ופוחתין אותו מכתובתה אבל אם גרשה לרצונו גובה בלא שבועה ואין שמין כסות שעליה שהרי׳ לקחן לה וזכתה בהן והוא רוצה להוציאה לא היא

וכן התקינו שלא תגבה האלמנה כתובה אלא מן הקרקע ואינו גובה משבח ששבחו נכסי׳ אחר מיתת הבעל ואין הבנות ניזונות לאחר מיתת אביהן משבח ששבחו נכסים לאחר מיתתו ואינה טורפת בכתובתה בשבח שהשביח הלוקח אעפ׳ שבעל חוב גובה את השבח ודברי׳ אלו מקולי כתובה הם וכן מקולי כתובה שתטול האשה בכתובתה מן הפחות שבמטבעות כיצד נשא אשה במקום אחר וגרשה במקום אחר אם היו מעות מקום הנשואין טובים ממעות מקום הגרושין נותן לה ממעות מקום הגרושין ואם היו מעות מקום הגרושין טובים ממעו׳ מקום הנשואין נותן לה ממעות מקום הנשואין ברא׳

בשהי׳ בכתובת מעות סתם אבל אם פרש בה מטבע ידוע
בין בעיקר בין בתוספת הרי היא כדין המלוה את חבירו
מטבע ידוע שנותן לו כמה שהלוהו כמו שיתבאר בהלכות
הלואה תקנו הגאונים בכל הישיבות שתהיה האשה
גובה כתובתה אחרי מות בעלה אף מן המטלטלין כדרך
שהתקינו לבעל חוב לגבות מן המטלטלין ופשטה תקנה זו
ברוב ישרא׳ וכן שאר תנאי כתובה כולן ככתובה הן וישנן
במטלטלין כבקרקע חוץ מכתובת בנין דכרין שלא מצאנו
מנהג ירושת פשוט בכל הישיבות לפיכ אני אומ מעמידין
אותה על דין התלמוד שאין יורשין כתובת אמן אלא מן
הקרקע כבר נהגו בכל המקומות שידענו וששמענו
שמע שיכתבו בכתוב בין ממקרקעי בין ממטלטלי ודבר זה
תיקון גדול הוא ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה
שהרי זה תנאי שבממון ונמצא האלמנ גובה מן המטלטלין
בתנאי זה בתקנ אחרוני הרי שלא כתב כך בשטר הכתוב
אלא נשא סתם אם היה יודע בתקנ זו של גאונים גובה ואם
לאו או שנסתפק לנו הדבר מתישבין בדבר הרבה שאין
כח בתקנת הגאוני לדון בה אעפ שלא נתפרשה כדין תנאי
כתובה שאין תקנת הסנהדרין הגדול עד שנוצי׳ בה ממון
מן היורשים ועוד תקנו חכמים שיהיו כל נכסי הבעל
אחראין וערבאין לכתובה אפי כתובתה מנה ויש לו קרקע
באלפים וזהובי הכל תחת שעבוד הכתובה וכל שימכור אחר
הנשואין מנכסיו אעפ שממכרו קיים ויש לו למכו כל נכסיו
אם ירצה יש לו לטרוף אותן בכתובתה כשיגרשנה או
כשימות אם לא תמצא נכסים בני חורין וכשתטרוף לא
תטרוף אלא בשבועה בנקישת חפץ כדין כל בעלי חובות
ותקנה זו כדי שלא תהיה כתובה קלה בעיניו כשמשביעי׳
ב״ד או היורשין את האלמנה כשתבוא לגבות כתובתה אין
משביעין אותה אלא חוץ לבית דין מפני שבתי דינין
היו נמנעין מלהשביעה שחוששין לה שמא לא תדקדק על
עצמה בשבועה ואם רצו היתומים להדירה נודרת להן כל
מה שירצו ומדירי׳ אותה בבית דין ואחר כך נוטל כתובת
מתה האלמנה קודם שתשבע אין יורשיה יורשין
מכתובתה כלום שאין לה כתובה עד שתשבע ואם נשאת
קודם שתשבע הרי זו נשבעת אחר הנשואין ונוטל כל זמן
שתרצה אבל אינה נודרת ונוטלת שמא יפר הבעל
ייחד לה קרקע בכתובתה בין שייחד לה קרקע בארבעת
המצרים בין במצר אחד גובה את כתובתה ממנה בלא
שבועה וכן אם כתב לה מטלטלין והן עצמן קיימין נוטלת
אותן בלא שבועה וכן אם נמכרו ונלקח בהן מטלטלין
אחרים ונודע שאלו השניים מדמי המטלטלין הראשונים
נוטלת בלא שבועה הפוגמת כתובתה לא תפרע
אלא בשבועה כיצד הוציאה שטר הכתובה שיש בו אלף זוז
הבעל אומר נתקבלה הכל והיא אומרת לא נתקבלתי אלא
כך וכך ואפי יש עליה עדים במקצת שנטלה ואפי דקדקה
עצמה בחשבון מה שנטלה בחצי חצי פרוטה לא תטול
השאר אלא בשבועה אמר הבעל נתקבלה הכל והיא
אומר לא נתקבלתי כלום ועד אחד מעיד עליה שנתקבלה
הכל או מקצת לא תפרע כל הכתובה אלא בשבוע הנפרעת
שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה כיצד הרי שגירש את
אשתו והלך לו בית דין יורדין לנכסיו אחר שתשבע ומגבי׳
אותה כתובתה והוא שיהיה במקום רחוק שיש להן טורח
להודיעו אבל אם היה קרוב להודיעו שולחין לו ומודיעין
אותו ואם לא יבוא תשבע ותטול הפוחתת כתובתה
נפרעת שלא בשבועה כיצד הוציאה שטר כתובה באלף
זוז הוא אומר נתקבלה הכל והיא אומ לא נתקבלתי כלום
ואין לי אלא חמש מאות זוז וזה שכתב לי אלף אמנה היתה
ביני לבינו הרי זו נפרעת שלא בשבועה אבל אם אמרה
אין בשטר כתובתי אלא חמש מאות אינה נפרעת בשטר
זה שיש בו אלף כלום שהרי בטלה אותו וכאלו הודת שהוא
שקר לפיכך נשבע שבועת הסת ונפטר כל מקום
שאמרנו לא תפרע אלא בשבועה אומר לה ב״ד השבעי וטלי
ומקום שאמרנו תפרע שלא בשבועה אומר לבעל עמוד
ותן לה ואין אתה נאמן בטענה זו עד שתביא ראיה לדברי
אמר הבעל מעצמו תשבע לי על טענתי אומר לה השבעי
וטלי ותשבע בנקישת חפץ התנה עמה שתגבה כתובתה
שלא בשבועה או שהיא נאמנת בכל מה שתטעון גובה
ממנו בלא שבועה כלל אבל אם באה לגבו׳ מיורשיו תשבע
ואחר כך תטול התנה עמה שתגבה כתובתה
מיורשיו בלא שבועה או שתהיה נאמנת על יורשיו הרי זו
נוטלת מהן בלא שבועה אבל אם באה לטרוף מנכסים
משועבדים לא תטרוף אלא בשבוע ואעפ שהאמינה הבעל
שאין תנאי הבעל מועיל אלא עליו ועל יורשיו אבל להפסיד
ממון אחרים אינו מועיל אלמנה שהיה שטר כתובה
יוצא מתחת ידה נשבעת וגובה כתובתה לעולם אפילו
אחר מאה שנה בין שהיתה בבית בעלה בין שהיתה בבית
אביה ואם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה אין
לה כלום ואפי׳ עיקר כתובה ואפי תבעה ביום מיתת בעלה
וכן הגרושה אפי עיקר כתובה אין לה עד
שתוציא שטר כתובה בדא במקום שדרכן לכתוב כתובה
אבל במקום שאין דרכן לכתוב כתובה אלא סומכין על
תנאי בית דין הרי זו גובה עיקר כתובה אעפ שאין בידה
שטר כתובה בין נתגרשה בין נתאלמנה בין שהיתה בבית
בעלה בין שהיתה בבית אביה אבל תוספת אין לה בכל
מקום אלא בראית ברורה ועד כמה תגבה האלמנה העיקר
במקום שאין כותבים כתובה אם היתה בבית בעלה גובה
לעולם ואם היתה בבית אביה עד עשרים וחמש שנה ואם
באה לתבוע אחר עשרי וחמש שנה אין לה כלום שאלו לא
מחלה לא שתקה כל זמן זה והרי אינה עם היורשים כדי
שתאמר נכלמתי מלתבען והן עמי בבית לפיכך אם היה
היורש עצמו מוליך לה מזונותיה לבית אביה ומיטפל בה
יש לה לתבוע כתובתה ואפי אחר עשרי וחמש שנה מפני
שזה ששתקה ולא תבעה מפני שהיא בושה מן היורשים
היא אומרת בתולה נשאתי ועיקר כתובתי
מאתים והבעל או יורשיו אומר בעולה נשאת ואין לה אלא
מאה אם יש עדים שראו שעשו לה המנהגות שנהגו אנשי
אותה העיר לעשותן לבתולה כגון מיני שמחה או כתרים
או מלבוש ידוע או שאר דברי שאין עושין כך אלא לבתול
הרי זו נוטלת מאתים ואם אין לה עדים בזה הרי
זו נוטלת מנה ואם היה הבעל קיים יש לה להשביעו שבוע
התורה שהרי הודה במקצת הטענה ונאמן הקטן להעיד
בגדלו ולומר זכור אני כשהייתי קטן שנעשה לפלוני מנהג
הבתולה וכל הדברים האלו במקום שאין כותבין כתובה
כמו שאמרנו האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת
שאינה מעיזה פניה בפני בעלה לפיכך האשה שהוציאה
שטר כתובה ואין עמה גט ואמרה לבעלה גרשתני ואבד
גיטי תן לי כתובתי והיא אומר לא גרשתיך חייב ליתן לה
עיקר כתובה אבל אינו נותן לה התוספ עד שתביא ראיה
שגירש או שיצא גט עם הכתובה מתחת ידיה אמר
לה הבעל כך היה גרשתי ונתתי לה כל הכתו בה עיקר
ותוספת וכתבת לי שובר ואבד שוברי מתוך שי כול לומר
לא גרשתי ולא יתחייב בתוספת נאמן ומשביעה בנקיטת
חפץ ונותן לה את העיקר ונשבע הוא שבועת הסת על
התוספת הוציאה גט ואין בידה שטר כתובה
אם דרך אותו מקום שלא יכתבו כתובה גובה עיקר כתוב
בגט שבידה ואם דרכן לכתוב כתובה אפי עיקר אין לה
עד שתוציא שטר כתובה כמו שבארנו ונשבע הבעל שבוע
הסת על טענתה ונפטר הוציאה שני גיטין ושתי
כתובות גובה שתי כתובות הוציאה שתי כתובו וגט אחד
אינה גובה אלא כתובה אחת ואי זו מהן גובה אם שתיהן
שוות בטלה האחרונה את הראשונה ואינה טורפת אלא
מזמן האחרון ואם היה באחת משתיהן תוספת על חברת
גובה באי זה מהן שתרצה ותבטל השנייה הוציאה
שני גיטין וכתובה אחת אין לה אלא כתובה אחת שהמגרש
את אשתו והחזירה סתם על כתובתה הראשונה החזירה
הוציאה גט וכתובה אחר מיתת הבעל אם גט קודם

לכתובה גובה בגט זה עיקר כתובתה אם אין דרכן לכתוב
כתובה וגובה כל מה שיש בכתובתה זו שהרי זכתה בה
במיתתו ואם כתובה קדמה את הגט אין לה אֿא כתובה
אחת שעל כתובתה הראשונה החזירה האשה
נאמנת לומר מת בעלי כדי שתנשא כמו שיתבאר בהלכות
גירושין ומתנאי הכתובה שאם תנשא לאחר אחר מותו
תטול כל מה שכתב לה בכתובתה לפי אם באה לבית דין
ואמרה מת בעלי התירוני להנשא ולא הזכירה שם כתובה
בעולם מתירין אותה להנשא ומשביעין אותה ונותנין לה
כתובתה באה ואמרה מת בעלי תנו לי כתובתי אף
להנשא אין מתירין אותה שעל עסקי הכתובה באה והרי
זה בחזקת שלא מת ואין דעתה להנשא אֿא ליטול
כתובה מחיים בלבד באה ואמרה מת בעלי התירוני
להנשא ותנו לי כתובתי מתירין אותה להנשא ונותנין לה
כתובתה מפני שעיקר דבריה על עסקי הנשואין באה אבל
אם באה ואמרה תנו לי כתובתי והתירוני להנשא מתירי׳
אותה ואין נותנין לה כתוב׳ ואם תפשה אין מוציאי׳ מידה

פרק שבעה עשר

מי שהיה נשוי נשים רבות ומת כל שנשאת בתחלה קודם
ליטול כתובתה ואין אחת מהן נוטלת אֿא בשבועה ואין
לאחרונה אֿא מה ששיירה של לפניה וגם היא נשבע׳ ונוטל
השאר וכן אם היה עליו שטר חוב אם היה החוב
קודם גובה בעל חוב תחלה ואם הכתובה קדמה גובה
האשה תחלה והנשאר לבעל חוב בד״א בשהיתה הקרקע
שבאו לגבות ממנה קנויה לו בשעת נשואין ובשעת שלוה
הוא שהדין נותן שכל הקוד׳ בשטר תחלה זכה תחלה אבל
אם נשא נשים זו אחר זו ולוה בין קודם נשואין בין אחר
נישואין ואחר שנשא ולוה קנה קרקע כולן חולקין כאחת
ששעבוד כולן כאחת בא שבשעה שקנה היה משועבד לכל
ואין כאן דין קדימה וכן אם היה זמן הכתובות והשטר׳
כולן יום אחד ושעה אחת במקום שכותבין שעות חולקין
כאחת שאין שם קודם ולעולם כל שקדם וזכה במטלטלין
כדי חובו או כדי כתובתה אין מוציאין מידו שאין דין
קדימה במטלטלין

מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב ובא בעל חוב והאשה
לגבות והיו לו מעות וקרקע כדי החוב והכתובה בעל חוב
נוטל מעות והאשה נוטלת כתובת׳ מן הקרקע ואם אין לו
אֿא קרקע שאין בה כדי לגבות שניהם ולא היה בה דין
קדימה נותנין אותו לבעל חוב ואם נשאר לאשה כלום
תטול ואם לאו תרחה מפני בעל חוב שהרי בע׳ חוב הפסיד
והוציא מעותיו והאשה לא חסרה דבר שיותר משהאיש
רוצה לישא אשה רוצה להנשא וכן מי שמת והני׳
אשה ובעל חוב וקרק׳ שאין בה דין קדימה האשה נרחית
מפני בע׳ חוב והוא גובה חובו תחלה וכיון שתקנו הגאוני׳
שתגבה האשה ובעל חוב מן המטלטלין והדבר ידוע שאין
דין קדימה במטלטלין אם לא הניח מטלטלין כדי ליתן
לשניהם נותנין לבעל חוב כל חובו תחלה ואם נשאר
לאשה מה שתטול בכתובתה תטול ואם לאו תרחה
היו כתובין בכתובתה נכסי צאן ברזל וטענה שאבדו או
שלקחם הבעל הרי היא כנכסי צאן ברז׳ שלה כשאר בעלי
חובות ונשבעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה
וחולקת עם בעלי חובות מי שמת או גרש ויש לו
נשים רבות ואין שם דין קדימה ואין לו כדי כל הכתובו׳
כיצד הן חולקות רואין אם כשיחלק הממון על מנין הנשי׳
יגיע לפחותה שבהן כדי כתובתה או פחות חולקות בשוה
ואם היה הממון יות׳ על זה חולקין ממנו כדי שיגיע לפחות׳
שבהן כשיעור כתובתה וחוזרות וחולקות את המותר בין
הנותרות על דרך הראשון כיצד מי שהיה נשוי
ארבע נשים כתובתה של ראשונה ארבע מאות ושל שנייה
שלש מאות ושל שלישית מאתים ושל רביעית מאה נמצא
הכל אֿף וגרש כולן או מת אם הניח ארבע מאות או פחות
חולקות בשוה וכל אחת נוטלת מאה או פחות הניח
שמנה מאות אם תחלק בכולן בשוה נמצאת הרביעית
נוטלת מאתים והרי אין בכתובתה אֿא מאה כיצד עושין
לוקחין ארבע מאות זוז וחולקין אותן ביניהן בשוה מאה
מאה נמצאת הרביעי׳ נטלה כדי כתובתה והלכה לה נשאר
כאן ארבע מאות זוז ושלש נשים שביד כל אחת משלשתן
מאה זוז אם תחלק הארבע מאות בין שלשתן בשוה נמצא
השלישית נוטלת מאתים ושלשים ושלש ושליש והרי אין
בכתובתה אֿא מאתים לפיכך לוקחין מארבע המאות שלש
מאות וחולקין בין שלשתן בשוה שנמצאת השלישית
שנטלה מאתים שלה והלכה לה נשאר כאן מאה
ושתי נשים חולקין את המאה בשוה בין ראשונה ושנייה
נמצאת ביד הראשונה מאתים וחמשים וכן ביד השנייה
ונמצא ביד השלישית מאתים וביד הרביעי׳ מאה על דרך
זו חולקות לעולם אפי׳ הן מאה הערב לאשה
בכתובתה אע״פ שקנו מידו אינו חייב לשלם שמצוה עשה
והרי לא חסרה כלום ואם ערב של כתובת בנו הוא וקנו
מידו חייב לשלם שהאב בגלל בנו משעבד עצמו וגומרו
ומקנה וקבלן של כתובה חייב לשלם אע״פ שלא
קנו מידו ואי זה הוא קבלן זה שאמר לאשה הנשאי לזה
ואני נותן כתובה זו אבל אם אמר לה הריני ערב כתובה
זו אני פורע כתובה זו אני חייב בה וכיוצא בזה פטור אֿא
אם כן היה אביו המגרש את אשתו ידירנה
הנאה ואחר כך תפרע כתובתה מן הקבלן או מאביו אם
היה ערב שמא יחזירנה ונמצאו עושין קנוניא על נכסיו
של זה וכן המקדש נכסיו וגרש את אשתו ידירנה
הנאה ואחר כך תפרע מן הפודה מיד ההקדש שמא יעשו
קנוניא על ההקדש אבל המגרש את אשתו ובאה
לטרוף מן הלקוחות אין מחייבין אותו להדירה אֿא נשבע
וטורפת ואם רצתה תחזור לבעלה שכבר ידעו הלקוחות
שיש עליו כתובת אשה והם הפסידו על עצמם שלקחו
נכסים שתחת שעבודה הבעל שמכר נכסיו ואחר כך
כתבה אשתו ללוקח דין ודברים אין לי עמך והסכימה
למעשיו אע״פ שקנו מסנה הרי זו טורפת שלא כתבה לו אֿא
שלא תהיה בינה לבין בעלה קטטה ויש לה לומ׳ נחת רוח
עשיתי לבעלי אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה
שעבוד על מקום זה ואח׳ כך מכר אותו הבעל אינה טורפ׳
אותו וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתוב ללוקח
דין ודברים אין לי עמך ולא כתבה ולא הסכימה למעשיו
ונפסד המכר וחזר הבעל ומכר לאיש אחר בין אותה שדה
בין שדה אחרת ואחר שמכר הבעל הסכימה למעשיו וקנו
מידה שאין לה שעבוד על שדה זו אינה יכולה לטרוף׳
שאינ׳ יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי בראשונ׳
כשלא רצתה לא הלכה ברצון בעלה מי שהיו לו
שתי נשים ומכר את שדהו וקנו מיד הראשונה שאין לה
שעבוד על שדה זו ואינה טורפת אותו מן הלוקח והיה
הקנין מועיל שאינ׳ יכולה לטעון בו נחת רוח עשיתי לבעלי
ואחר כך מת הבעל או גירש שתיהן השנייה מוציאה מיד
הלוקח שהרי לא קנו מידה ללוקח והראשונ׳ מוציאה מיד
השנייה מפני שהיא קדמה ולא הסירה שעבודה אלא מעל
הלוקח וכשתחזור השדה לראשונה חוזר הלוקח ומוציאה
מידה שהרי קנו לו מידה וחוזרות חליל עד שיעשו פשרה
ביניהן אלמנה בין מן הנשואין בין מן הארוסין
נשבעת ומוכרת מקרקע בעלה ונפרעת כתובת׳ בין בבית
דין מומחין בין בבית דין שאינן מומחין והוא שיהיו
השלשה האנשי׳ נאמנין ויודעין בשומת הקרקע ואחריות
המכר על נכסי יתומים אבל הגרושה לא תמכור אֿא בבית
דין מומחין וכל המוכרת בבית דין לא תמכור אֿא בהכרזה
ובהלכו׳ הלואה יתבאר משפט מכירות בית דין היאך היא
אבל המוכרת שלא בבית דין אינה צריכה הכרזה ואע״פ
כן צריך שלשה שהם נאמנין ויודעים השומא אלמנה
שמכרה קרקע בכתובתה בינה לבין עצמה אם מכרה שוה
בשוה מכרה קיים ונשבעת שבועת אלמנה אחר שמכרה
והיא שמכרה לאחר אבל אם שמה לעצמ׳ לא עשתה כלום

ואפי הכריזה היתה כתובתה מאתים ומכרה שוה
מאה במאתים או שוה מאתים במאה נתקבלה כתובתה
ואין לה כלום ובלבר שתשבע שבועת אלמנ היתה כתובת
מאה ומכרה שוה מאה ודינר במאה מכרה בטל ואפי אמר
אני אחזיר את הדינר ליורשין היתה כתובת ארבע מאות
זוז ומכרה לזה במנה ולזה במנה שוה בשוה ולאחרון שוה
מאה ודינר במאה של אחרון בטל ושל כלם קיים
יש לאשה למכור כתובת או ליתנה במתנה אם מת הבעל
או גרשה יבא הלז ויטול ואם מתה היא בחיי בעלה או
קודם שנשבעה אין לה כלום הרי שמכרה מקצת
כתובתה או משכנה מקצת כתובתה או נתנה לאחר מקצת
מוכרת מקרקע בעלה ותגבה השאר בין בבית דין מומחין
בין בשלשה נאמנים ומוכרת לכתובתה אפי בפעמי רבות
בין בבית דין בין בשלשה נאמנים ויורעין שומת הקרקע
המוכרת כתובת בין לאחרים בין לבעלה לא איברה
שאר תנאי כתובה ואם היה לה בן זכר יורש כנגר הכתוב
הזאת שנמכר מנכסי אביו יתר על חלקו ברין תנאי זה
אבל המוחלת כתובתה לבעלה איברה כל תנאי כתובתה
ואפי מזונות אין לה עליו ומוחלת כתובתה אינה
צריכ קנין ולא עדים כשאר כל המוחלין שאינן צריכין לא
עדים ולא קנין אלא ברברים בלבר והוא שיהיו רברים
שהרעת סומכת אליהן ולא יהיו רברי שחוק והתול או
רברי תמה אלא ברעת נכונה

פרק שמנה עשר

אלמנ ניזונת מנכסי יורשי כל זמן אלמנות עד שתטו כתובתה
ומשתתבע כתובתה בבר אין לה מזונו וכן אם מכרה
כתובתה כולה או משכנה כתובתה או עשה כתובתה
אפותיקי לאחר והוא שתאמר לו פה תקנה חובך בין
שעשתה רברים או בבית דין מומחין בין בפני ג נאמנים
בין שעשתה בחיי בעלה בין שעשתה לאחר מיתת בעלה
אין לה מזונות מן היורשים אבל אם מכרה מקצתה יש לה
מזונות ומשתתארס האלמנה אברה מזונותיה כשם
שניזונת אחר מותו מנכסיו כך נותנין לה כסות וכלי
תשמיש ומדור או יושבת במדור שהיתה בו בחיי בעלה
ומשתמשת בכרים וכסתות בעברים ובשפחות שנשתמשה
בהן בחיי בע ה נפל המדור אין היורשין חייבין לבנותה
ואם אמרה הניחו לי ואני אבננו משלי אין שומעין לה וכן
לא תחזק ברקו ולא תטחה אותו אלא תשב בו כמה שהוא
או תצא ויורשין שמכרו מרור אלמנה לא עשו ולא
כלום נפל הבית או שלא היה לבעל הבית אלא בשכר
נותנין לה מרור לפי כבודה וכן מזונותיה וכסותה לפי
כבורה ואם היה כבוד בעל הבית גרול מכבורה נותנין לה
לפי כבודו מפני שעולה עמו ואינה יורדת אפי לאחר
מיתה ברכת הבית מרובה כיצר חמשה שהיה
מזונות כל אחר מהן קב כשיאכל לברו אם היו חמשתן
בבית אחר ואוכלין בעירוב מספיק להן ארבעת קבין והוא
הרין לשאר צרכי הבית לפיכך אלמנה שאמרה אינני זזה
מבית אבי פסקו לי מזונות ותנו לי שם יכולין היורשין לומ
אם את אצלנו יש לך מזונות ואם לאו אין אנו נותנין לך
אלא כפי ברכת הבית ואם היתה טוענת מפני שהיא ילרה
והם ילרים נותנין לה מזונות המספיקין לה לברה והיא
בבית אביה ומותר מזונות האלמנה ומותר הכסות ליורשין
אלמנה שחלתה אם צריכה לרפואה שיש לה
קצבה הרי זו כמזונות ויורשין חייבין בה ואם היא צריכה
רפואה שאין לה קצבה הרי זו מתרפאה מכתובתה
נשבית אין היורשין חייבין לפרותה אפי היתה יבמה ואפי
נשבית בחיי בעלה ומת והיא בשבית אין חייבין לפרותה
מנכסיו אלא נפרית משל עצמה או תטול כתובתה ותפרה
עצמה מתה האלמנה יורשי הבעל חייבין בקבורתה
ואם נשבעה שבועת אלמנה ואחר כך מתה יורשיה יורשין
כתובתה והן חייבין בקבורתה אבל לא יורשי הבעל
מעשה ידי האלמנה ליורשין ויורש שאמר לאלמנה טלי

מעשה ידיך במזונותיך אין שמעין לו אבל היא שרצתה
בזה שומעין לה וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה אלמנה
עושה ליתומים חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת
פניו ידיו ורגליו מציאת האלמנה ופירות נכסים
שהכניסה לבעל לעצמה ואין ליורש בהן כלום והנכסים
עצמם שהן נדונייתה נוטלת אותן בלא שבועה ואין
ליורשין בהן דין בעולם אלא אם כן הותירו בחיי הבעל
והיו נכסי צאן ברזל שהמותר לבעל ואם מתה האלמנ בלא
שבועה יורשיה יורשין כתובתה אעפ שהיא נכסי צאן
ברזל ואם היה בהן מותר המותר ליורשי הבעל אלמנה
שתפסה מטלטלין כרי שתזון מהן בין שתפסה מחיים בין
שתפסה אחר מותו אפי תפסה ככר זהב אין מוציאין מירה
אלא כותבין עליה בית רין מה שתפסה ופוסקין לה מזונות
ומחשבין עמה והיא ניזונת ממה שבירה עד שתמות או
עד שלא יהיו לה מזונות ויקחו היורשין את השאר וכן אם
תפשה מטלטלין בכתובת בחיי בעלה ומת גובה מהן אבל
אם תפסה אחר מותו לכתובתה אינה גובה מהן אעפ
שתקנו הגאונים שתגבה הכתובה ותנאי הכתובה מן
המטלטלין לפיכך תזון האלמנה מן המטלטלין אעפ שלא
תפסה אם הניח בעלה מטלטלין ולא תפשה אותן היורשי
נוטלין אותן והן מעלין לה מזונו ואינה יכולה לעכב עליהן
ולומ יהיו המטלטלין מונחין בבית רין עד שאזון מהן שמא
יאברו ולא יהיו לי מזונות ואפי התנה עליו בפירוש שתזון
מן המטלטלין אינה מעכב וכזה רנין תמיר בכל בתי ריני
אבל הניח קרקע יכולה היא לעכב עליהן שלא
ימכרו ואם מכרו אינה מוציאה מיר הלקוחות שאין האשה
והבנות ניזונות אלא מנכסים בני חורין הניח נשים
רבות אעפ שנשאן זו אחר זו ניזונו בשוה שאין רין קרים
במזונות אלמנה שנפלה לפני יבם בג חרשים הראשונים
ניזונת משל בעל אם הוכר העובר ואם הניחה מעוברת
ניזונת והולכ עד שתלד ילדה בן שלקיימא ניזונת והולכה
כל ימי אלמנותה כשאר כל הנשים לא נמצאת מעובר אחר
שלשה חרשים או שהפילה אינה ניזונת לא משל בעל ולא
משל יבם אלא תובעת יבמה לכנוס או לחלוץ תבעה
יבמה לכנוס או לחלוץ ועמר בבית רין וברח או שחלה או
שהיה היבם במרינת הים הרי זו ניזונת משל יבם בלא
שבועה כלל נפלה לפני יבם קטן אין לה מזונות עד
שיגרל ויהיה כשאר היבמין מי שייחר קרקע לאשתו
במזונותיה בשעת מיתה ואמר יהיה מקום פלני למזונות
הרי ריבה לה מזונות ואם היה שכרו פחות ממזונו הראויו
לה נוטלת השאר משאר נכסים ואם היה שכרו יותר מן
הראוי לה נוטלת הכל אבל אם אמר לה יהיה מקום פלני
במזונו ושתקה אין לה אלא פירות אותו מקום בלבד שהרי
קצץ לה מזונות אלמנה שבאה לבית רין לתבוע
מזונות יש מי שהורה שפוסקין לה מזונות ואין משביעין
אותה ואין ראוי לסמוך על הוראה זו מפני שנתחלף לו
הרבר באשה שהלך בעלה למרינ הים ורבותי הורו שאין
לה מזונות מבית רין עד שתשבע שהרי זו באה להפרע
מנכסי יתומים וכל הנפרע מנכסי יתומים לא תפרע אלא
בשבועה ולזה רעתי נוטה ובו ראוי לרון אלמנה
שבאה לבית רין לתבוע מזונות משביעין אותה בתחלה
ומוכרין בלא הכרזה ונותנין לה מזונות וכן יש לה למכור
למזונות שלא בבית רין מומחין אלא בשלשה אנשי נאמני
בלא הכרזה וכן אם מכרה למזונות בינה לבין עצמה
שוה בשוה מכרה קיים וכשיבואו היורשים להשביע אותה
נשבעת וכמה מוכרין למזונות כרי לזון מהם ששה
חרשים אין יותר על זה ומוכרין על מנת שיהיה הלוקח
נותן לה מזון שלשים יום וחוזרת ומוכרת שנייה לששה
חרשים וכן מוכרת והולכת לעולם עד שישאר מן הנכסים
כרי כתובתה גובה כתובתה מן השאר והולכת לה אלמנה
שפסקו לה בית רין מזונות אין מחשבין עמה על מעשה
ידיה עד שיבואו היורשים ויתבעוה אם מצאו לה מעשה
ידיה נוטלין אותן ואם לאו הולכין לררכם ואני אומ שאם

היו היורשים קטנים בית דין מחשבין עמה ופוסקין לה
מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות אלמנה שאין
שטר כתובה יוצא מתחת ידה אין לה מזונות שמא מחלה
כתובתה או מכרה או משכנה אותה אעפ שלא טען יורש
טוענין אנו לו ואום לה הביאי כתובתיך או השבעי וטלי
מזונותיך אבל אם אין דרכם לכתוב כתובה יש לה מזונות
האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה
מת בעלי רצת ניזונת כדין כל האלמנו רצתה נוטל כתוב
אמרה גרשני בעלי אינה נאמנת וניזונת מנכסיו
עד כדי כתובתה מכל פנים שאם עדין היא אשתו יש לה
מזונות ואם גרשה כמה שאמר יש לה כתובה שהרי כתובת
בידה לפיכך נוטלת מזונות עד כדי כתובתה והולכת לה
האשה שהיה לה ספק גירושין ומת בעלה אינה ניזונת
מנכסיו שאין מוציאין מיד היורש מספק אבל בחיי בעלה
יש לה מזונות עד שתתגרש גירושין גמורין
אלמנה ענייה ששהתה שתי שנים ולא תבעה מזונות או
עשירה ששהתה שלש שנים ולא תבעה ויתרה ואין לה
מזונות בשנים שעברו אלא משעה שתבעה ואם שהתה פחו
מזה אפי ביום אחד לא ויתרה אלא תובעת ונוטלת מזון
השנים שעברו אלמנה שתבעה מזונות מן היורשי
הם אומר נתננו והיא אומר לא נטלתי כל זמן שלא נשאת
על היתומים להביא ראיה או שתשבע שבועת הסת ותטו
משנשאת עליה להבי ראיה או ישבע היורש שבועת הסת
שנתנו לה דין תוספת כתובה כדין העיקר לפיכך
אלמנה שתבעה או מכרה או מחלה או משכנה תוספת
כתובתה עם העיקר אין לה מזונות ואם תבעה מקצת או
הניחה מקצת הרי זו כמי שתבעה מקצת העיקר והניחה
מקצתו וכל המוכר או המוחלת סתם מכרה ומחלה התוספ
עם העיקר ששניהם כתובה שמם בכל מקום

פרק תשעה עשר

מתנאי הכתובה שיהיו בנים הזכרים יורשים כתובת אמן
ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל ואחר כך
חולקין השאר עם אחיהם בשוה כיצד נשא אשה
כתובתה ונדונייתה אלף וילדה בן ומתה בחייו ואחר כך
נשא אשה אחרת כתובתה ונדונייתה מאתים והולידה בן
ומתה בחייו ואחר כך מת הוא והניח אלפי בנו מן הראשונ
יורש אלף שבכתובת אמו ובנו מן השנייה יורש מאתים
שבכתובת אמו והשאר יורשין אותו בשוה נמצא ביד בן
הראשונה אלף וארבע מאות וביד בן השנייה שש מאות
ברא בשהניח יתר על כדי שתי כתובות דינר
אחד או יתר כדי שיחלקו השאר בשוה אבל אם לא הניח
יותר דינר חולקין הכל בשוה שאם ירשו אלו כתובת אמן
ואלו כתובת אמן ולא ישאר דינר אחר לחלוק אותו בין
היורשים נמצא תנאי זה מבטל חלק ירושה בין הבנים
בשוה שהוא מן התורה והוא הדין למי שנשא
נשי רבות בין בזו אחר זו בין בבת אחת ומתו כולן בחייו
ולו מהן בנים זכרים אם היה שם יותר על כדי כל הכתובו
דינר כל אחד ואח יורש כתובת אמו והשאר חולקי בשוה
אמרו היתומים הרי אנו מעלין על נכסי
אבינו יותר דינר כדי שיטלו כתובת אמן אין שומעין להן
אלא שמין את הנכסי בבית דין כמה היו שוין בשעת מיתת
אביהן אעפ שנתרבו או נתמעטו אחרי מיתת אביהן קודם
שיבואו לחלוק אין שמין אותן אלא בשעת מיתת אביהן
היה שם יותר על כדי כל הכתובות דינר
או יותר אעפ שיש עליו שטר חוב כנגד היות אינו ממעט
אלא כל אחד מהן יורש כתובת אמו מי שהיה
נשוי שתי נשים ומתה אחת מהן בחייו ואחת אחר מותו
ולו בנים משתיהן אעפ שלא הניח יתר על שתי הכתובות
אם נשבעה השנייה שבועת אלמנה קודם שתמות בניה
קודמים לירושת כתובתה מפני שאינן יורשין כתובת אמן
בתנאי זה אלא ירושה של תור ואח כך יורשין בני הראשונ
כתובת אמן בתנאי זה אם נשאר שם כלום חולקין אותו

בשוה ואם מתה קודם שתשבע בני הראשונה יורשים
כתובת אמן בלבד והשאר חולקין בשוה היה נשוי
שתי נשים והיו לו בנים מהן ומת ואחר כך מתו הנשים
אם נשבעו ואחר כך מתו כל אחד ואחד יורש כתובת אמו
בירושה של תורה ולא בתנאי זה לפיכך אין משגיחין אם
יש שם מותר או אין שם ויורשי הראשונה קודמין ליורשי
השנייה ואם לא נשבעו חולקין כל הבנים בשוה ואין שם
ירושת כתובה לפי שאין לאלמנה כתובה עד שתשבע
אחת נשבעה ואחת לא נשבעה זה שנשבעה בניה יורשין
כתובתה תחלה והשאר חולקין אותו בשוה וכל היורש
כתובת אמו שמתה בחיי אביו אינו טורף מנכסין משועבדי
אלא מבני חורין ככל היורשין ומתנאי הכתובה
שתהיינה הבנות ניזונות מנכסי אביהן אחר מותו עד
שיתארסו או עד שיבגרו בגרה הבת אעפ שלא נתארסה
או נתארסה אעפ שלא בגרה אין לה מזונות ובת הניזונת
מנכסי אביה לאחר מותו מעשה ידיה ומציאתה לעצמ לא
לאחרים פוסקין לבת מזונות וכסות ומדור מנכסי
אביה כדרך שפוסקין לאלמנה ומוכרין למזון הבנות וכסותן
בלא הכרזה כדרך שמוכרין למזון לאלמנה וכסותה אלא
שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד הבעל ולבנות פוסקי
להן דבר המספיק להן בלבד ואין הבנות נשבעות
אין הבנים יורשין כתובת אמן ולא הבנו ניזונות בתנאין
אלו עד שיהיה שטר כתובה יוצא מתחת ידם אבל אם אין
שם שטר כתובה אין להם כלו שמא מחלה אמן כתובתה
ואם אין דרכם לכתוב כתובה יש להן כפי התנאין
מי שצוה בשעת מיתתו לעקור אחד מתנאי כתובה כגון
שאמר אל יזונו בנותיו מנכסיו אל תזון אלמנתו מנכסיו אל
יירשו בניו כתובת אמן אין שומעין לו נתן כל נכסיו
במתנה לאחרים הואיל ומתנה שכיב מרע אינה קונה אלא
לאחר מיתה כמו שיתבאר הרי המתנה וחיוב הנכסים
בתנאין אלו באין כאחד ולפיכך אלמנתו ובנותיו
ניזונות מנכסיו ובניו יורשין כתובת אמן שמתה בחיי
בעלה בת הממאנת הרי היא כשאר הבנות ויש לה
מזונות אבל בת היבמה ובת השנייה ובת הארוסה ובת
האנוסה אין להן מזונות אחר מיתת אביהן בתנאי זה אבל
בחיי אביהן הוא חייב במזונותן כדין שאר הבנים והבנות
בחיי אביהן המארס בת הניזונת מן האחין חייב
במזונותיה משעת הארוסין שהרי אין לה מזונות מאחיה
אלא עד שתתארס או עד שתבגור וזו אינה בוגרת כדי
שתזון עצמה אלא קטנה או נערה ואין אדם רוצה שתתבזה
ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים נשאת הבת ומיאנה או
נתגרשה או נתאלמנה אפי היא שומרת יבם הואיל וחזרה
לבית אביה ועדין לא בגרה הרי זו ניזונת מנכסי אביה עד
שתבגור או עד שתתארס
מי שמת והניח בנים ובנות יירשו הבנים כל הנכסים והם
זנין את אחיותיהם עד שיבגרו או עד שיתארסו ברא
בשהניח נכסים שאיפשר שיזונו מהם הבני והבנות כאחת
עד שיבגרו הבנות ואלו הן הנקראין נכסין מרובין אבל אם
אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה מוציאין מהם מזונות
לבנות עד שיבגרו ונותנין השאר לבנים ואם אין שם אלא
כדי מזון הבנות בלבד ניזונות מהן עד שיבגורו או עד
שיתארסו והבנים ישאלו על הפתחים ברא בשהניח קרקע
אבל אם לא הניח אלא מטלטלין הואיל ובתקנת הגאונים
הוא שיזונו הבנות מן המטלטלין הרי הבנים והבנות
ניזונות כאחד מן הנכסים האלו המועטין שלא תקנו להם
במטלטלין אלא שיהיו כבנים וכזה הורו הגאונים
הניח קרקע והיו הנכסים מרובין ונתמעטו אחר כן כבר
זכו בהן יורשין היו מועטין בשעת מיתה ונתרבו אחר כן
הבנים יורשין אותן ואפי לא נתרבו אם קדמו הבנים
ומכרו נכסים מועטין מכרן קיים היו הנכסים מרובין ויש
עליו חוב או שהתנה עם אשתו שיזון את בתה אין החוב
ולא מזונות בת אשתו ממעטין בנכסים אלא יירשו הבנים
הכל ויתנו לבעל חוב חובו ויזונו בת אשת אביהן עד זמן

שפסק ויזונו אחיותיה עד שיבגורו או עד שיתארסו ויצאו
מתחת ידיהם הניח אלמנה ובת ממנה או מאשה
אחרת ואין בנכסים כדי שיזונו שתיהן האלמנה ניזונת
והבת תשאל על הפתחים וכן אני אום שמזונות הבת
קודמין לירושת הבן את כתובת אמו שמתה בחיי אביו
ואעפ ששניהם מתנאי הכתובה וקל וחומר הדברים אם
נרחת ירושת של תורה מפני מזונו הבת לא תרחה ירושת
הכתובה שהיא תנאי בית דין מפני מזונות הבת
מי שמת והניח בנות גדולו וקטנות ולא הניח בן אין אום
יזונו הקטנות עד שיבגורו ויחלקו שאר הנכסים בשוה אא
כולן חולקות בשוה

פרק עשרים

צוו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כדי שתנשא בו
וזה הוא הנקרא פרנסה המשיא את בתו סתם לא
יפחות לה מכסות שפוסקין לאשת עני שבישרא׳ כמו
שבארנו ברא בשהיה האב עני אבל אם היה עשיר הרי זה
ראוי ליתן לה כפי עשרו פירש על הבעל שאין לה
כלום ושיכניסנה ערומה אין לה כלום ולא יאמר הבעל
כשתבוא לביתי אכסנה אא מכסה והיא בבית אביה
האב שמת והניח בת אומדין דעתו כמה היה בלבו ליתן
לה לפרנסה ונותנין לה ומנין היו יודעין אומדין דעתו
מריעיו ומיודעיו ומשאו ומתנו וכבודו וכן אם השיא בת
בחייו אומדין בה ואם לא ידעו לו בית דין אומדין
דעתו ונותנין לה מנכסיו עישור לפי פרנסתה הניח
בנות רבות כל שתבוא להנשא נותנין לה עישור הנכסים
ושל אחריה עישור מה ששיירה ראשונ׳ ושל אחריה עישור
מה ששיירה שנייה ואם באו כולן להנשא כאחת ראשונה
נוטלת עישור והשנייה עישור מה ששיירה ראשונ׳ וכן אפי׳
הן עשר וחוזרות וחולקות כל העישורי׳ בשוה ושאר הנכסי׳
לאחים עישור זה שהוא לפרנסה אינו מתנאי כתובה
לפיכך אפי׳ לפי תקנת חכמים הראשונים ואחרונים אינה
נוטל אא הקרקע ויש לה לגבות עישור זה משכירו׳ הקרקע
ואם רצו האחין ליתן לה מעות כנגד עישור הקרקע נותני׳
הבת בעישור זה כבעל חוב של אחין היא לפיכך נוטלת
אותו מן הבינונית בלא שבועה ואם מתו האחין נוטלת
אותו מן בניהם מזיבורית ובשבועה שהרי היא נפרעת
מנכסי יתומים לא יפרע אא מזיבורית ובשבועה כמו
שיתבאר בהלכות הלואה והאחים שמכרו או משכנו קרקע
אביהם הבת טורפת מן הלקוחות פרנסתה כדרך
שטורפין כל בעלי חובות מן הלקוחו׳ כמו שיתבאר בהלכו׳
הלואה ומי שהשיא בנות גדולות ונשארו קטנות
ומת בלא בן אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות
הנכסים אא חולקות כולן בשוה מי שמת והניח
שתי בנות ובן וקדמה ראשונה ונטלה עישור נכסים ולא
הספיקה השנית לגבות עד שמת הבן ונפלו כל הנכסים
לשתיהן אין השנייה נוטלת עישור אא חולקות בשווה
וזכתה ראשונה בעישור שלה מי שצוה בשעת מיתה
אל תפרנסו בנותי מנכסי שומעין לו שאין זה מתנאי
כתובה מי שמת והניח אלמנה ובת כבר בארנו
שמזונו׳ האלמנה קודמין למזונות הבת וכן אם נשאת הבת
אינה נוטלת עישור נכסים מפני מזונות האלמנה ואפי׳
מתה הבת אחר שנשאת אין הבעל יורש פרנסה הראויה
להנתן לה שהרי הנכסי׳ כולן בחזקת האלמנה שתהא ניזונת
מהן קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה
ונתנו לה מאה או חמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא
מידם פרנסה הראויה לה או באמדן דעת האב או בעישו׳
הקרקעו ואפי׳ לא היו האחין זנין אותה ואעפ שלא מחתה
בשעת נשואין מפני שהקטנה אינה בת מחאה נשאת
הבת אחר שגדלה בין נערה בין בוגרת ולא תבעה פרנסת
אבדה פרנסתה ואם מיחת בעת נישואיה הרי זו מוציאה
את הראוי לה כל זמן שתרצה בגרה ועודה בבית
אביה בין שבגרה אחר מותו בין שהניחה בוגרת אם פסקו
האחין מלתת מזונותיה שהרי אין לה מזונות כמו שבארנו
ושתקה ולא תבעה פרנסתה אבדה פרנסתה ואם מחתה
לא אבדה פרנסתה לא פסקו האחים מזונותיה וזנו
אותה בבגר אעפ שלא מחתה לא אבדה פרנסתה כל זמן
שהן זנין אותה שיש לה לטעון מפני שהן זנין אותה אעפ
שאינן חייבין והיא עדיין לא נשאת מפני זה לא תבעה
פרנסתה מי שצוה לתת לבתו כך וכך מעות לפרנסתה
ליקח בהן קרקע בין שהיה שכיב מרע בין שהיה בריא
ומת והרי מעות ביד השליח ואמר הבת תנו אותם לבעלי
כל מה שירצה יעשה בהן אם היתה גדולה ונשאת הרשות
בידה ואם עדין מאורסת היא יעשה שליש מה שהושלש
בידו ואם עדין קטנה היא אפי׳ נשאת אין שמעין לה אא
יעשה שליש כמו שצוה האב

פרק אחד ועשרים

מציא׳ האשה ומעשה ידיה לבעלה ומה היא עושה לו הכל
כמנהג המדינה מקום שדרכן לארוג אורגת לרקום רוקמת
לטוות צמר או פשתי׳ טווה ואם היה דרך נשי העיר לעשו׳
כל המלאכות האלו אינו כופה אא לטוות הצמר בלבד
שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים והטויה היא המלאכ׳
המיוחדת לנשים שנ׳ וכל אשה חכמת לב בידיה טוו דחקה
עצמה ועשתה יותר מן הראוי לה המותר לבעל היה לו
ממון הרבה אפי׳ היה לה כמה שפחו׳ אינה יושבת לבטלה
בלא מלאכ׳ שהבטלה מביא׳ לידי זמה אבל אין כופין אותה
לעשות מלאכה כל היום כולו אא לפי רוב הממון ממעטת
במלאכה המדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל
יוציא ויתן כתובה שהבטלה מביאה לידי זמה וכן כל אשה
רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו ומוזגת לו את הכוס ומצע
לו את המטה ועומדת ומשמשת בפני בעלה כגון שתתן לו
מים או כלי או תטול מלפניו וכיוצא בדברים אלו אבל אינה
עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו ומלאכות אלו
עושה אותן היא בעצמה ואפי׳ היו להן כמה שפחות אין
עושין מלאכות אלו לבעל אא אשתו יש מלאכות
אחרות שהאש עושה לבעלה בזמן שהן עניים אלו הן אופה
את הפת בתנור ועזרא תיקן שתהיה אשה משכמת ואופה
כדי שתהיה הפת מצויה לעניים ומבשלת את התבשילין
ומכבסת את הבגדים ומניקה את בנה ונותנת תבן לפני
בהמתו אבל לפני בקרו ומטחנת כיצד מטחנת יושבת
ברחים ומשמרת בקמח ואינה טוחנת או מחמרת אחר
הבהמה כדי שלא יבטלו הרחי׳ ואם היה דרכן לטחו ברחי׳
של יד טוחנת ברא בעניים אבל אם הכניס לו שפחה אחת
נכסים שראוי לקנות מהן שפחה אחת או שהיה לו ממון
כדי לקנות ממנו שפחה אחת אינה מטחנת ולא אופה ולא
מכבסת ולא נותנת תבן לפני בהמתו הכניסה לו
שתי שפחות או נכסים הראויין לקנות מהן שתי שפחות או
שהיו לו שתי שפחות או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות
אינה מבשל ואינה מניקה את בנה אא נותנ׳ אותו לשפחה
להניק נמצאו כל המלאכות שכל אשה עושה אותן
לבעלה חמש מלאכו׳ טווה ורוחצת פניו ידיו ורגליו ומוזגת
את הכוס ומצעת את המטה ועומדת ומשמשת בפניו
והמלאכות שמקצת הנשים עושות אותן ומקצתן אינן
עושות שש מלאכות מטחנת ומבשלת ואופה ומכבסת
ומניקה את בנה ונותנת תבן לפני בהמתו כל מלאכו׳
שהאש עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס
והצעת המטה והרחצ׳ פניו ידיו ורגליו גזרה משום הרהור
שמא יבוא לבעול לפיכך מצעת מטתו כשהיא נדה שלא
בפניו ומוזגת את הכוס ואינה נותנת אותו בידו כדרכה
תמי׳ אא מנחת אותו על הארץ או על הכלי או על השולחן
והוא נוטלו האשה ששברה כלים בעת שעשתה
מלאכותיה בתוך ביתה פטורה אין זה מן הדין אא תקנה
שאם אתה אום כן אין שלום בתוך הבית לעול׳ אא נמצאת
נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצאת קטטה ביניהן
כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא

חייבת לעשותן כופין אותה ועושה אפי׳ בשוט טען הוא שאינה עושה והיא אומ׳ שאינה נמנעת מלעשותן מושיבין אשה ביניהם או שכנים ודבר זה כפי מה שיראה הדין שאיפשר בדבר

האשה כל זמן שהיא מניקה את בנה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה יין ודברים שיפין לחלב פסקולה מזונות הראויות לה והרי היא מתאוה לאכול יותר או לאכול מאכלות אחרות מפני חלי התאוה שיש לה בבטנה הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הבעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מראוי או תאכל מאכלות רעים ימות הולד מפני שצער גופה קודם

ילדה תאומים אין כופין אותה להניק שניהם אלא מניקה אחד ושוכר הבעל מניקה לשני

הרי אשה שרצתה להניק בן חברתה עם בנה הבעל מעכב ואינו מניחה אלא מניקה בנו בלבד

נדרה שלא להניק את בנה כופה אותה ומניקתו עד שיהיה בן עשרי׳ וארבע חרש אחד הזכר ואחד הנקבה

היא אומרת אני אניק את בני והוא אינו רוצה שתניק אשתו כדי שלא תתנוול אעפ״ שיש לה כמה שפחות שומעין לה שצער הוא לה לפרוש מבנה

היתה ענייה שהיא חייבת להניק את בנה והרי הוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו אעפ״ שאין לו שפחות אם לא רצתה להניק שוכר מניקה או קונה שפחה מפני שהאשה עולה עם בעלה ואינה יורדת

היא אומרת ראוי לשכור או לקנות שפחה והוא אומר אינו ראוי עליה להביא ראיה ואין כאן מקום לשבועה

האשה שנתגרשה אין כופין אותה להניק אלא אם רצתה נותן לה שכרה ומניקתו ואם לא רצתה נותנת לו את בנו והוא מיטפל בו בד״א שלא הניקה אותו עד שהכירה אבל אם הכירה ואפי׳ היא סומא אין מפרישין אותו מאמו מפני סכנת הולד אלא כופין אותה ומניקה אותו בשכר עד עשרים וארבעה חדש

הגרושה אין לה מזונות אעפ״ שהיא מניקה את בנה אבל נותן הוא לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להן מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה

אבל המעוברת אין לה כלום

שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו ואחר שש שנים יש לאב לומר אם הוא אצלי אתן לו מזונות ואם הוא אצל אמו לא אתן לו מזונות

והבת אצל אמה לעולם ואפי׳ לאחר שש

כיצד היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו הראוי לו בעל כרחו וזנין אותה והיא אצל אמה

ואפי׳ נשאת האם לאחר בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה עד שימות האב ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתובה והיא אצל אמה ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה אחר שנמלתן אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה ונותנת אותן לאביהן או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב והן מיטפלין בהן אחד זכרים ואחד נקבות

פרק שנים ועשרים

הבעל קודם לכל אדם בירושת אשתו

ומאימתי יזכה בירושתה משתצא מרשות האב ואעפ״ שעדין לא נכנסה לחופה הואיל ונעשית ברשות בעלה יירשנה

כיצד האשה שנתארסה ומסרה אביה לבעלה או לשלוחי בעלה או מסרוה שלוחי האב לבעלה או לשלוחיו ומתה בדרך קודם שתכנס לחופה אעפ״ שהכתובה עדיין בבית אביה בעלה יורשה וכן אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל ונכנס עמה בעלה בדרך לחצר ונתיחד עמה שם לשם נשואין ומתה הרי זה יירשנה בעלה

אבל אם עדיין האב עם הבעל להוליכה לבית בעלה או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או עם הבעל אפי׳ נכנס הבעל עמה לחצר ללון כדרך שלנין עוברי דרכים בפונדק אחד הואיל והאב או שלוחיו עמה ועדיין לא נתייחד עמה לשם נשואין אם מתה יירשנה אביה אעפ״ שכתובתה בבית בעלה

וכן אם היתה בוגרת או יתומה או אלמנה והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה ואין עמה לא בעלה ולא שלוחיו ומתה בדרך אין הבעל יורש אותה

הנושא אשה שהיא אסור לו הואיל ויש לו בה קידושין אם מתה תחתיו יירש׳ וכן הנושא את הקטנה אעפ״ שאין קידושיה קידושין גמורי׳ אם מתה תחתיו יירש׳ אבל הפקח שנשא חרשת אם מתה לא יירשנה והחרש שנשא פקחת ומתה יירשנה שהרי היא בת דעת ולדעת נשאת וזיכת לו ממונה

קטנה שנתקדש׳ לדעת אביה ונשאת שלא לדעת אביה בין בפניו בין שלא בפניו יכול האב למחות כמו שבארנו ואפי׳ שתק האב אם מתה אין הבעל יורשה אלא אם כן רצה האב בנישואיה

הורו הגאונים שהאשה שחלתה ובקשה מבעלה שיגרשנה ותצא בלא כתובה כדי שלא יירשנה אין שומעין לה ואפי׳ אמרה אני שונאה אותו ואיני רוצה לעמו עמו אין שומעין לה ואין דנין אותה בדין מורדת ודין יפה הוא זה

כל נכסים שיש לאשה בין נכסי צאן ברזל בין נכסי מלוג הבעל אוכל כל פירותיהן בחייו ואם מתה בחיי בעלה יורש בעלה הכל לפיכ׳ אם מכרה האשה נכסי מלוג אחר שנשאת אעפ״ שאותן הנכסי׳ נפלו לה קודם שתתארס הבעל מוציא הפירות מיד הלקוחות כל ימי חייה אבל לא גוף הקרקע שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמו׳ מתה בחיו מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים ואם הדמים שלקחה מיד הלקוחות קיימין בעצמן מחזירן ללוקחות ואינו יכול לומר שמא מציאה הן בד״א בנכסי׳ הידועין לבעל אבל אם נפלו לה נכסים במדינה אחרת ולא ידע בהן הבעל ומכר אותן מכרה קיים

וכן ארוסה שמכרה קודם הנשואי׳ מכרה קיים שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנוס

האשה שכתבה כל נכסיה לאחר בין קרוב בין רחוק קודם שתנשא אעפ״ שנתגרשה או נתאלמנה תבטל המתנה כמו שיתבאר בהלכות המתנה אין הבעל אוכל פירותיה׳ ואם מתה בחייו אינו יורשן שהרי נתנה אותן קודם שתנשא וכשתמות בחיי בעלה יקנה מקבל המתנה מתנתו קנין גמור ולא עוד אלא אפי׳ נתנה מקצת נכסיה או כולם קודם נישואיה וכתבה למקבל קנה מהיום ולכשארצה שהרי לא קנה קנין גמור עד שתרצה אין הבעל אוכל פירות אותה המתנה ואם מתה אינו יורשה

שומרת יבם יש לה למכור וליתן במתנה נכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם ואין ליבם פירו׳ אפי׳ בנכסי צאן ברז׳ שהכניסה לאחיו אין לו פירות עד שיכנוס

מתה כשהיא שומרת יבם יורשיה מאביה יורשין בנכסי מלוג שלה וחצי נכסי צאן ברזל ויורשי הבעל יורשין כתובתה וחצי נכסי צאן ברזל ויורשי הבעל חייבין בקבורתה

שומרת יבם כתובתה על כל נכסי בעלה לפיכך אין היבם יכול למכור בנכסי אחיו בין קודם יבום בין אחר יבום ואם מכר או נתן מתנ׳ או חלק עם אחיו בנכסי המת בין קודם יבום בין אחר יבו׳ לא עשה כלום שכבר נתחייבו נכסים אלו לאלמנה לגבות מהן כתובתה

כנס את יבמתו והניח אחיו פירות מחוברין לקרקע ימכרו וילקח בהן קרקע והיבם אוכל׳ פירותיהן

הניח פירות תלושין מן הקרקע וכן אם הניח מעות ומטלטלין הכל של יבם ומשתמש בהן כל מה שירצה ואינה יכולה לעכב שהמטלטלין אין הכתוב׳ נגבית מהן אלא בתקנת הגאוני׳ ואין כח בתקנה זו למנעו מנכסי אחיו ולאסרן עליו באחריות זו שלא ישא ויתן בהם

יבמה שלא היתה לה כתובה או שמחלה כתובתה זכה בנכסי אחיו ומוכר ונותן כחפצו וכשיכנוס את יבמתו יכתו׳ לה כתובה מאה ויהיו כל נכסיו אחריות לכתובתה כשאר כל הנשים שיש להן כתובה

האשה שמכרה או שנתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל בין לבעלה בין לאחרי׳ לא עשתה כלו׳ וכן בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו׳ בין נכסי צאן ברזל בין נכסי מלוג לא עשה כלום

מכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל אעפ״ שאינו רשאי אם מכר ממכרו ממכר

מכרו שניהם בנכסי מלוג בין שלקח מן האיש תחלה וחזר ולקח מן האשה בין שלקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש מכרן קיים

וכן האשה שמכרה או

נתנה נכסי מלוג לבעלה ממכרה ומתנתה קיימין ואינה
יכולה לומ בנכסי מלוג נחת רוח עשיתי לבעלי אבל בשאר
נכסים יש לה לומר כיצד האשה שמכרה או נתנה
לבעלה מנכסי צאן ברזל בין קרקע בין מטלטלין או שרה
שייחד לה בכתובתה או שרה שכתב לה בכתובת או שרה
שהכנים לה שום משלו לא קנה בעלה ואעפ שקנו מיד
האשה ברצונה חוזרת בכל עת שתרצה שלא נתנה ולא
מכרה לא מפני שלום ביתה לפיכך אין לבעל ראיה בנכסי
אשתו כלל חוץ מנכסי מלוג כמו שבארנו נכסי צאן
ברזל שאבדו או שנגנבו ומחלה האשה אותם לבעלה וקנו
ממנה בעדי יראה לי שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי
לבעלי הא למה זה דומה למי שקנו מידה שאין לה אחריות
וכשהחזירה נכסים לו נכסי מלוג שהרי אין הבעל מביא
ראיה זו ליטול כלו ולא להחזיק בנכסי לא ליפטר מתביעת
מלשלם אבל אם נתנה לו מתנה מטלטלי צאן ברזל
הקיימין לא קנה מפני שיש לה לומ נחת רוח עשיתי לבעלי
בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה כלום מפני
שלא התקינו פירות לאיש לא כדי להרויח בהוצאת הבית
לפיכך אם מכר לפירות ולקח אותן המעות לסחור שומעי
לו היו לאשה כספים אם נכסי צאן ברזל הן הרי זה נושא
ונותן בהן ואם נכסי מלוג הן בין שהכניסה אותן לו בין
שנפלו לה בירושה או נתנו לה מתנה או נפלו לה מטלטלי
או נתנו לה הרי לו ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל
פירותיהן וכן האשה שחבלו בה אחרים כל המעות
הראויות לתת לה ילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירותיהן
כמו שיתבאר בהלכות חובל נפלו לה עבדים אעפ
שהן זקנים לא ימכרו מפני שבח בית אביה נפלו לה זתים
וגפנים ולא היה לה בגוף הקרקע שהאילנות בה כלום אם
עושין כדי טיפולן לא ימכרו מפני שבח בית אביה ואם
לאו הרי לו ימכרו לעצי וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירו
נפלו לה פירות מחוברין לקרקע הרי לו של בעל תלושין
מן הקרקע שלה וימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירו
אבל המגרש את אשתו והיו לה פירות מחוברין
לקרקע בשעת גירושין הרי לו שלה ואם היו תלושין הרי
לו שלו עבדי נכסי מלוג ובהמת נכסי מלוג הבעל
חייב במזונות שלהן ובכל צרכיהם והן עושין לו והוא אוכ
פירותיהם לפיכך ולד שפחת מלוג לבעל ולד בהמת מלוג
לבעל ואם גרשה ורצתה האשה ליתן דמים וליטול ולד
השפחה מפני שבח בית אביה שומעין לה הכניסה
לו שני כלים או שתי שפחות בתורת נכסי צאן ברזל ושמו
אותן עליו באלף זוז והוקרו ועמדו באלפים וגרשה נוטלת
אחד באלף שלה והשני אם רצתה שתתן דמיו ותטול משם
שבח בית אביה שומעין לה הנותן מתנה לאשתו
בין שנתן לה קרקע בין שנתן לה מעות ולקחה בהן קרקע
אין לבעל פירו במתנה זו וכן הנותן מתנה לאשה על מנת
שלא יהיה הבעל אוכל פירותיה לא יהיו פירותיה לאשה
למה שתרצה אין הבעל אוכל פירות מתנה זו וכן
המוכרת כתובתה בטובת הנאה אותן הדמים לאשה ואין
הבעל אוכל פירותיהן ולד בהמת מלוג שנגנב ונמצא הגנב
ישלם שנים הכפל לאשה שאין זה פרי שתקנו לו חכמים
החובל באשתו כל הנזק והצער והבושת שלה ואין הבעל
אוכל פירות כמו שיתבאר בהלכות חובל המוכר
קרקע לאשתו אם היו המעות שלקחה בהן את הקרקע
מבעל גלויין וידועין לבעל קנתה והבעל אוכל פירות אותה
הקרקע ואם היו מעות טמונין לא קנתה שהבעל אומר
לא מכרתי לא כדי להראות המעות שטמנה ואותן המעות
שנראו ילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות הרי
שנמצאו מעות או מטלטלין ביד האשה היא אומרת במתנ
נתנו לי והוא אומר ממעשה ידיך הם שהם שלי הרי זו
נאמנת ויש לו להחרים על מי שטוענת דבר שאינו כן
וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ואם אמרה על
מנת כן נתנו לי על מנת שלא יהיה לבעלי רשות בהן אלא
אעשה בהן כל מה שארצה עליה להביא ראיה שכל ממון

שנמצא ביד האשה בחזקת הבעל הוא שיאכל פירותיו עד
שתביא ראיה אמרה לו אתה נתתו לי מתנה נשבעת
שבועת הסת שנתן לה הבעל ואינו אוכל פירותיהן
אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא
מן הקטנים ואם עבר וקיבל מן האשה יחזיר לאשה מתה
יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לעבד ואם מת
יחזיר לרבו קבל מן הקטן יקנה לו ספר תורה או דבר
שאוכל פירותיהן וכולן שאמרו בשעת מיתתן פקדון זה של
פלוני הוא אם היו בחזקת נאמנים אצל זה שהפקדון אצלו
יעשה כמה שצוו ואם לאו יתן ליורשיהם האשה שהיו
לה כספים הראויות לבעל לאכל פירותיה הוא אומ כך וכך
ילקח בהן והיא אומר איני לוקחת בהן לא כך וכך לוקחין
דבר שפירותיו מרובין ויציאתו מעוטה בין שהיה הדבר
כרצונו או שהי כרצונ ואין לוקחין לא דבר שגזעו מחליף
שמא יאכל הכל ונמצא הקרן אבד האשה שהכניסה
לבעלה עז לחלבה ורחל לגזתה ודקל לפירותיו אעפ שאין
לה לא פירות אילו בלבד הרי זה אוכל והולך עד שתכלה
הקרן וכן אם הכניסה לו כלי תשמיש בתורת נכסי מלוג
הרי זה משתמ בהן ולובש ומציע ומכסה עד שיכלה הקרן
וכשיגרש אינו חייב לשלם הבליות של נכסי מלוג
הורו הגאונים שנכסי צאן ברזל אעפ שפחיתתן על הבעל
אם היו הבלאות קיימין והיו עושין מעין מלאכתן נוטלת
כליה כמה שהן ואם לא היו עושין מעין מלאכתן הרי הן
כמו שנגנבו או אבדו שהוא חייב לשלם כדמיהן ששמו
אותן עליו בשעת נשואין ומנהג פשוט הוא זה וכל הנושא
על מנהג זה קבל עליו אחריו הנדוניא וכשם שאינו מחזיר
הפחת כך אינו נוטל את השבח אם הותירו דמיהן לפי
מנהג זה יש לבעל לכוף מקצת עבדי אשתו ואמהותיה
שיהיו משמשין אותו בבית אשה אחרת שנשא בין שהיו
עבדי מלוג בין שהיו עבדי צאן ברזל אבל אינו יכול
להוליכן לעיר אחרת שלא מדעת אשתו

פרק שלשה ועשרים

האשה שהתנת על בעלה לבטל זכות מדברים שזוכה בהן
הבעל אם כתב לה ועודה ארוסה קודם הנשואין אינו צרי
לקנות מידו לא כל שכתב לה קיים ואם כתב לה אחר
הנשואין צריך לקנות מידו התנה עמה קודם שלא
יהיו לו דין ודברי בנכסיה אם מכרה ונתנה מכרה ומתנת
קיים אבל אוכל פירותיהן כל זמן שהן ברשותה ואם קנו
מידו כשהיא ארוסה שאין לו דין ודברי בנכסיה הרי סילק
עצמו מגוף הקרקע ואין לו בנכסיה פירות לעולם ואפי
ערער על קניינו ואמ לא עלה בדעתי שאין לי פירות מפני
קנין זה לא שאם מכרה מכרה קיים שאין אדם נושא אשה
בלא נכסי אין שומעין לו לא כבר סילק עצמו מגוף הקרק
התנה עמה שלא יאכל פירות נכסיה הרי זה אינו אוכל
פירותיהן אבל מוכרין את הפירות ולוקחין בהן קרקע
והוא אוכל פירותיה שלא סילק עצמו לא מפירות נכסין לו
בלבד התנה עמה שלא יאכל פירות נכסיה ולא פרי
פירותיהן לוקחין הפירות וקונין בהן קרקע ולוקחין פירות
קרקע זו וקונין בהן קרקע שנייה והוא אוכל פירות לו שהן
פירי פירות וכן הדבר תמיד עד שיתנה עמה שלא
יהיו לו לא פירות ולא פירי פירותיהן עד לעולם ואחר כך
לא יהיו לו פירות בחייה אבל אם מתה יירש הכל
התנה עמה שלא יירשנה הרי זה לא יירשנה אבל אוכל
פירות בחייה וכן אם התנה עמה שיירש מקצת נכסיה וכן
אם התנה עמה שאם מתה בלא בנים יחזרו נכסין לבית
אביה הכל קיים ברא שהתנה עמה קודם שתנשא
שהנחלה הבאה לו לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה
שלא יירשנה קודם שתהא ראויה לו אבל אם התנה
עמה אחר שנשאת תנאו בטל ויירשנה כמו שבארנו
התנה עמה אחר נשואין שלא יהיו לו דין ודברים בנכסיה
ולא בפירי פירותיה עד עולם בחייה ובמותה הרי זה אינה
אוכל פירות כלל אבל אם מתה יירשנה כמו שבארנו

הבעל שהוציא הוצאת על נכסי מלוג בין שהוציא מעט ואכל פירות הרבה בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט ואפי׳ אכל גרוגרת אחת דרך כבוד או שאכל דינר אחד אפי׳ שלא דרך כבוד ואפי׳ לא לקח בפירות ממה שהוציא אלא חבילה אחת של זמורות מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל וכן אם נפלו לה נכסים במקום רחוק והוציא עליהן הוצאות עד שהביאן או עד שהוציאם מיד מי שהיו אצלו ולקח בהן קרקע ואכל פירותיה כשיעור מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל הוציא ולא אכל או שאכל פחות מכשיעור שמין כמה שהשביחו ושואלין אותו כמה הוציא אם השבח יתר על ההוצאה ישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ונוטל ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על שבח אין לו מן ההוצאה אלא כשיעור השבח ובשבועה

בד״א במגרש אבל האשה שמרדה על בעלה אפי׳ אכל הרבה שמין לו כמה אכל ופוחת אותו ממה שראוי ליתן לו מן ההוצאה אחר שישבע ונוטלו שלא הקנה לה כדי שתטול ותצא מעצמה וכן המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה ומיאנה בו רואין כמה אכל וכמה הוציא וכמה השביח ושמין לו כאריס שהרי ברשות ירד

מנהגות רבות יש בנדוניא יש מקומות שנהגו שיכתבו בכתובה הנדוניא יתר על דמיה בשליש או בחומש או במחצה כגון שתהיה הנדוניא מאה וכותבין שהכניסה מאה וחמשי׳ כדי להרבות בפני העם וכשתבוא לגבות לא תגבה אלא המאה ויש מקומות שנהגו לכתוב פחות ואם פסקה להביא לו במאה כלים נותנת שוה מאה ועשרי׳ או מאה וחמשים וכותבין שהכניסה לו מאה ויש מקומות שנהגו לכתוב שוה מנה במנה ויש מקומות שנהגו שיתן האיש מעות לפי הנדוני׳ דבר קצוב שתתקשט בו הכלה ותקנה בו בשמים וכיוצא בהן

ויש מקומות שיכנים האיש שום משלו לאשה יצטרף לנדונייתה להתנאות בו הנושא סתם כותב ונוהג כמנהג המדינ׳ וכן היא שפסקה להכנים נותנת כמנה המדינ׳ וכשתבוא לגבות כתובתה מגבין לה מה שבכתובתה הכל כמנהג המדינה ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן מנהג המדינה עיקר גדול הוא ועל פיו דנין והוא שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה איש ואשה שהיו ביניהן שידוכין ואמר לה כמה את מכנסת לי כך וכך ואמרה לו וכמה אתה נותן לי או כותב לי כך וכך וכן האב שפסק על ידי בנו ובתו כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו אותן הדברים ואעפ׳ שלא היה ביניהן קנין ואלו הם הדברי׳ הנקנין באמיר׳ בד״א בשפסק האב לבתו בין גדולה בין קטנה ופסק האב האחר לבנו ובנשואין ראשונים שדעתו של אדם קרובה אצל בנו ומרוב שמחתו בנשואין הראשונים גמר ומקנה ליה באמירה אבל אח שפסק לאחותו או אשה שפסק לבתה וכן שאר קרובים וכן האב שפסק לבנו או לבתו בנשוי׳ שני׳ לא קנו אותן הדברי׳ עד שיקנו מידי הפוסק שיתן כך וכך

האב שפסק על יד בתו לא קנתה הבת אותה המתנה עד שיכנוס אותה בעלה וכן הבן לא קנה עד שיכנוס שכל הפוסק אינו פוסק אלא על מנת לכנוס לפיכך הפוסק מעות לחתנו ומת קודם שיכנוס ונפלה לפני אחיו לייבם יכול האב לומר ליבם לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן ואפי׳ היה הראשון עם האר׳ והשני חכם ואעפ׳ שהבת רוצה בו הפוסק מעות לחתנו והלך האב למדינה אחרת יכולה היא לומ׳ לבעל אני לא פסקתי על עצמי מה אני יכולה לעשו׳ או כנוס בלא נדוניא או פטרני בגט אבל אם פסקה היא על עצמה ולא הגיעה ידה הרי זו יושבת עד שתמצא מה שפסקה או עד שתמות ולמה לא תפטור עצמה במרדו׳ שהמורדת והיא ארוסה הבעל רוצה לכנסה והיא אינה רוצה אבל זו אין הבעל רוצה בה עד שתתן הנדונייא שפסקה והיא רוצה בו שהרי אומרת לו או כנוס או פטור בד״א בגדולה אבל בקטנה שפסקה על עצמה כופין אותו ליתן גט או יכנוס בלא נדונייא הנושא

אשה ופסקה עמו שיהיה זן את בתה כך וכך שנים חייב לזון אותה שנים שקיבל על עצמו והוא שיתנו על דבר זה בשעת הקידושין אבל שלא בשעת קידושין עד שיקנו מיד או עד שיכתוב בשטר וכיוצא בו כמו שיתבאר בהלכו׳ מקח וממכר נתגרשה בתוך השנים שקיבל על עצמו לזון את בתה ונשאת לאחר ופסקה גם עמו שיהי׳ זן אותה הבת כך וכך שנים לא יאמר ראשון אם תבוא לביתי אזונה אלא מוליך מזונותיה למקום שהיא שם אמה וכן לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחת אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות נישאת הבת בתוך זמן זה הבעל חייב במזונותיה ובעלי אמה שניהם כל אחד ואחד נותן לה מזונות מתו אלו שפסקו לזון אותה אם קנו מידן או שחייב עצמו בשטר הרי זו כבעל חוב בשטר וטורפת מזונותיה מנכסיהן המשועבדין עד סוף הזמן שפסקו ואם פסקו בשעת הקידושין ולא היה שם קנין הרי הם דברים שלא ניתנו ליכתב ואינה טורפת במזונותיה

פרק ארבעה ועשרים

הנושא את האילונית ולא היו לו בנים ולא אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה אעפ׳ שכופין אותו ומוציא הרי היא ככל הנשי׳ ויש לה כתובה ושאר תנאי כתוב׳ וכן זוכה הבעל כמה שזוכה בשאר הנשים אבל הנושא אשה ולא הכיר בה ונמצאת אילונית או מחייבי לאוין וכן הנושא שנייה בין הכיר בה בין שלא הכיר בה אין לה עיקר כתוב׳ ולא תנאי מתנאי כתובה אבל תוספת יש לה ואין לה מזונות ואפילו לאחר מותו וכשכופין אותו ומפרישין ביניהן אין מוציאין מן הבעל פירות שאכל ולמה אין להן עיקר ויש להן תוספת העיקר שהיא תקנת חכמים כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה הואיל ולא הכיר בה אין לה עיקר אבל תוספת שהוא חייב עצמו בה כל זמן שתרצה ותעמ׳ לפניו הרי עמדה בתנאי שלה והרי הקנית לו הנאתה והרי היא עומדת אבל התורה אסרה אותה עליו ומה היא יכולה לעשות לפיכך יש לה תוספת שאין מעשיה הן הגורמין לה להאסר אחר הנשואין אלא אסורה היתה מקודם

ולמה לא חלקו בשנייה בין שהכיר בה בין שלא הכיר בה אלא אמ׳ אין לה עיקר כתובה בכל מקום מפני שהיא מדברי סופרים עשו בה חיזוק אבל אם נשא אחת מחייבי לאוין והכיר בה או אחת מחייבי עשה בין הכיר בה בין שלא הכיר בה יש לה כתובה שחיבי לאוין שהכיר בה רצה לזון בנכסיו וחייבי עשה איסורן קל ויש לשתיהן מזונות לאחר מותו וכן אם לותה ואכל חייב לשלם וכשכופי׳ אותן להוציא מוציאין מן הבעל כל פירות שאכל מכל נכסיה הממאנת אין לה עיקר כתובה אבל תוספת יש לה ואין מוציאי׳ מן הבעל פירות שאכל ואם לותה כשהיתה תחתיו ואכלה ואח׳ כך מיאנה אין מוציאין אותן מזונות מן הבעל מי שזינתה תחת בעלה אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת ולא אחד מתנאי כתובה שהרי מעשיה גרמו לה להאסר על בעלה והיאך דין נשים אלו בנדוניא שלהם כל אשה שנדונייתה קיימת אפי׳ זינתה נוטלת שלה והולכת ואם היתה שניי׳ או אחד מחייבי עשה בין הכיר בה בין שלא הכיר בה או שהיתה אילונית או מחייבי לאוין והכיר בה הרי היא בנדונייתה ככל הנשים נכסי צאן ברזל חייב באחריותן ונכסי מלוג מה שנגנב או שאבד אבד לה היתה אילונית או מחייבי לאוין ולא הכיר בה כל מה שאבד או נגנב או בלה או שנשחק מנכסי צאן ברזל אין הבעל חייב לשלם שהרי היא נתנה לו רשות להיותן אצלו וכל מה שאבד או נגנב מנכסי מלוג חייב לשלם הפך מכל הנשי׳ מפני שאין שם אישות גמורה לא זכה בנכסי מלוג והממאנת אין לה בליות כלל שאין מוציאין מן הבעל דבר ממה שאבד או נגנב מנכסיה בין מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל אלא נוטלת הנמצא לה ויוצאה מי שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת ואין מוציאין מבעל דבר שאבד או נגנב

מנכסי צאן ברזל שלה ואין צריך לומר נכסי מלוג ולא
המזונה בלבד אלא אף העוברת על דת משה או על דת
יהודית או היוצאה משום שם רע אין לה כתובה לא עיקר
ולא תוספת ולא תנאי מתנאי כתובה וכל אחת מהן נוטלת
הנמצא לה מנדונייתה ויוצאה ואין הבעל חייב לשלם כלו
לא מה שפחת ולא מה שאבד ואלו הן הדברים
שאם עשתה אחד מהן עברה על דת משה יוצאה בשוק
ושער ראשה גלוי או שנודרת או שנשבעת ואינה מקיימת
או ששימשה מטתה והיא נדה או שאינה קוצה לה חלה
או שהאכילה את בעלה דברים אסורין אין צריך לומר
שקצים ורמשים ונבלות אלא דברים שאינן מעושרין
והיאך יודע דבר זה כגון שאמרה לו פירות אלו פלני כהן
תקנם לי ועיסה זו פלונית הפרישה לי חלתה ופלני החכם
טהר לי את הכתם ואחר שאכל או בא עליה שאל אותו פלו׳
ואמר לא היו דברי׳ מעולם וכן אם הוחזקה נדה בשכנותי
ואמרה לבעלה טהורה אני ובא עליה ואי זו היא דת
יהודית הוא מנהג הצנועות שנהגו בנות ישרא׳ ואלו הן
הדברי׳ שאם עשתה אחת מהן עברה על דת יהודי׳ יוצאה
לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל
הנשים אע״פ ששערה מכוסה במטפחת או שהיתה טווה
בשוק ורדיד וכיוצא בו כנגד פניה על פרדתה או על לחיה
כדרך שעושות הגויות הפרוצות או שטווה בשוק ומראה
זרועותיה לבני אדם או שהיתה משחקת עם הבחורים או
שהיתה תובעת התשמיש בקול רם מבעלה עד ששכנותיה
שומעו׳ אותה מדברת על עסקי תשמיש או שהיתה מקללת
אבי בעלה בפני בעלה עזרא תיקן שתהיה אשה
חוגרת בסינר תמיד בתוך ביתה משום צניעות ואם לא
חגרה אינה עוברת על דת משה ולא הפסידה כתובתה וכן
אם יצתה בראשה פרוע מחצר לחצר בתוך המבוי הואיל
ושערה מכוסה במטפחת אינה עוברת על דת
העוברת על דת צריכה התראה ועדים ואחר כך תפסיד
כתובתה עברה בינו לבינה וידע שהיא עוברת על דת
והתרה בה בלא עדים וחזרה ועברה הוא טוען ואום׳ אחר
התראה עברה והיא אומרת לא עברתי כלל או לא התרה
בי אם רצה להוציא הרי זה נותן כתובה אחר שתשבע
שלא עברה שאם תודה שעברה אחר התראה זו אין לה
כלום כיצד היא יוצאה משום שם רע כגון שהיו שם
עדים שעשתה דבר מכוער ביותר שהדברי׳ מראין שהיתה
שם עברה אע״פ שאין שם עדות ברורה בזנות כיצד כגון
שהיתה בחצר לבדה וראו רוכל יוצא ונכנסו מיד בשעת
יציאתו ומצאו אותה עומדת מעל המטה והיא לובשת
המכנסים או חוגרת אזורה או שמצאו רוק לח למעלה מן
הכילה או שהיו יוצאין ממקום אפל או מעלין זה את זה מן
הבור וכיוצא בו או שראוהו מנשק על פי חלוקה או שראו
אותן מנשקין זה את זה או מגפפין זה את זה או שנכנסו
זה אחר זה והגיפו דלתות וכיוצא בדברים אלו אם רצה
הבעל להוציאה תצא בלא כתובה ואין זו צריכה התראה
עוברת על דת משה או על דת יהודית וכן זו שעשת דבר
מכוער אין כופין את הבעל להוציא אלא אם רצה לא יוציא
ואע״פ שלא הוציא אין להן כתובה שהכתובה תקנת חכמי׳
היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפידו אלא
על בנות ישרא׳ הצנועות אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה
זו אלא תהא קלה בעיניו להוציאה מי שראה אשתו
שזנתה או שאמר לו אחד מקרובותיו או מקרובותיה שהוא
מאמינם וסומכת דעתו עליהם שזנתה אשתו בין שהיה
האומר איש בין שהיתה אשה הואיל וסמכה דעתו לדבר
זה שהוא אמת הרי זה חייב להוציא ואסור לו לבוא עליה
ויתן כתובה ואם הודת לו שזנתה תצא בלא כתובה
לפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זנתה תחתיו אם ראה
אותה בעצמו ואחר כך תגבה כתובתה אבל בדברי אחר
אינו יכול להשביעה אלא על ידי גלגול אמרה לו אשתו
שזנתה תחתיו ברצונה אין משגיחין לדבריה שמא עיניה
נתנה באחר אבל אברה כתובתה עיקר ותוספת ואברה

הבלאו שהרי הודת בזנות ואם היה מאמינה וסומכ׳ דעתו
על דבריה הרי זה חייב להוציאה ואין בית דין כופין את
האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים אלו עד שיבואו שני
עדים ויעידו שזנתה אשתו זאת בפניהם ברצונה ואחר כך
כופין אותו להוציא האשה שזנתה תחת בעלה
בשגגה או באונס הרי זו מותרת לבעלה שנ׳ והיא לא נתפש׳
הא נתפשה מותרת בין שאנסה גוי בין שאנסה ישרא׳ וכל
שתחלת ביאתה באונס אע״פ שסופה ברצון ואפי׳ אמרה
הניחו לו שאלמלא לא אנס היתי שוכרתו הרי זו מותר
שהיצר לבשה מתחלתה באונס נשים שגנבו אותם לסטים
הרי הן כשבויו׳ שהן אנוסות ומותרו׳ לבעליהן ואם הניחו׳
והלכו ללסטים מעצמן הרי אלו ברצון ואסורו׳ לבעליהן ודין
השוגגת ודין הנאנסת אחד הוא שהשגגה צד אונס יש בה
ברא בשהיה בעלה ישרא׳ אבל אשת כהן ששגגה או
שנאנסה אסורה לבעלה שהרי נעשית זונה מכל מקום והוא
אסור בזונה כמו שיתבאר בהלכות איסורי ביאה
ואחר אשת ישרא׳ או אשת כהן שנאנסה כתובתה קיימת
העיקר והתוספת ולא הפסידה מכתובתה כלום וכופין את
הכהן ליתן לה כתובתה ולגרשה אשת כהן שאמרה
לבעלה נאנסתי או שגגתי ונבעלתי לאחר אינו חושש
לדבריה שמא עיניה נתנה באחר ואם היתה נאמנת לו או
שאמר לו אדם שהוא סומך על דבריו יוציא ויתן כתובה
האום׳ לאשתו בפני שנים אל תסתרי עם איש פלני ונכנסה
עמו לסתר בפני שנים עדים ושהתה כדי טומאה הרי זו
אסורה על בעלה עד שישקנה מי המרים כמו שיתבאר
בהלכו׳ סוטה ואם מת קודם שישקנה אין לה כתובה ואע״פ
שלא מצאו דבר מכוער שאין לך דבר יותר מכוער כזה
והיום שאין שם מי סוטה נאסרה עליו איסור עולם ותצא
בלא כתובה לא עיקר ולא תוספת שהרי מעשיה הרעים
גרמו לה להאסר אמר לה בינו לבינה אל תסתרי
עם איש פלוני וראה אותה שנסתרה עמו ושהתה כדי
טומאה הרי זו אסורה עליו בזמן הזה שאין שם מי סוטה
וחייב להוציא ויתן כתובה ואם הודת שנסתרה אחר
שהתרה בה תצא בלא כתובה ולפיכך משביעה על זה
ואחר כך יתן כתובה

פרק חמשה ועשרים

הנושא אשה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא בלא כתובה
לא עיקר ולא תוספת באלו נדרים אמרו שלא תאכל בשר
או שלא תשתה יין או שלא תתקשט במיני צבעונין והוא
הדין לשאר המינים שדרך כל אנשי המקום להתקשט בהן
אבל נמצא עליה נדר אחר חוץ מאלו לא הפסידה כלום
וכן הכונס אשה סתם ונמצא בה מום ממומי הנשי׳ שכבר
בארנום ולא ידע הבעל במום זה ולא שמע בו ורצה הרי
זו תצא בלא כתובה לא עיקר ולא תוספת כיצד
היה מרחץ בעיר והיו לו קרובי׳ אינו יכול לומר לא ידעתי
מומין אלו ואפי׳ מומין שבסתר מפני שהוא בודק בקרובותיו
וחזקה ששמע ורצה ואם אין שם מרחץ או שלא היו לו
קרובים טוען במומין שבסתר ונכפה בעתים ידועים הרי
הוא ממומי סתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון
שהרי הכל רואין אותן ואמרו לו וחזקתו ששמע ונתפייס
דבר ידוע הוא שאין דין זה אלא באותן המקומות שהיה
מנהג הנשים שם להלך בשוק ופניהן גלויות והכל יודעין
אותן ואומרין זו היא בתו של פלו׳ וזו היא אחותו שלפלוני
כמו ערי אדום בזמן הזה אבל מקומות שאין דרך הבנות
שם לצאת לשוק כלל ואם תצא הבת למרחץ בנשף תצא
מתנכרה ולא יראה אותה אדם חוץ מקרובותיה הרי זה
טוען אף במומין שבגלוי והוא שלא היה שם מרחץ ושלא
היתה לו קרובה לבדוק בה אבל היה שם מרחץ בעיר זו
שאין דרך הנשים לצאת בה ופניהם מגולות אם יש לו
קרובות אינו יכול לטעון שהרי הכל רואין אותה ערומה
במרחץ ואם דרכן להתנכר ולהתחבא אף במרחץ ושתהי׳
הבת רוחצת בלילה או בבית קטן במרחץ לבדה עד שלא

תראה ולא תודע הרי זה טוען אף במומין שבגלוי והדברי׳ אלו דברים של טעם הם ואינם גזרת הכתוב הורו מקצת הגאונים שוה שאמרו חכמים מפני שהוא בודק בקרובותיו אינו קרובותיו בלבד אלא אפי׳ מיודעיו ואפי׳ היה גר בעיר שאין לו קרוב כלל אם יש שם מרחץ אינו יכול לטעו׳ שאי איפש שלא יהיו לו רעים ואומ׳ לאחד מרעיו שתבדוק לו אשתו או אחותו של פלוני ולפיכ׳ חזקתו ששמע ונתפייס ולא יראה לי דין זה שאין כל אדם מוצי׳ כל מה שיש בלבו מדברים אלו לכל אלא לקרוביו ועוד שאין דעתו סומכת אלא לדברי קרוביו ביותר כיצד היא טענת המומין אם היו המומין שימצאו בה מומין שודאי היו בה קודם שתתארס כגון אצבע יתרה וכיוצא בו על האב להביא ראיה שידע בהן הבעל ורצה או שחזקתו שידע ואם לא הביא ראיה תצא בלא כתובה כלל היו מומין שאיפשר שנולדו בה אחר האירוסין אם נמצאו בה אחר שנכנסה לבית הבעל על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה והיה מקחו מקח טעות ואם נמצאו בה והיא בבית אביה על האב להבי׳ ראיה שאחר האירוסי׳ נולדו ונסתחפ׳ שדהו הביא הבעל ראיה שעד שלא תתארס היו בה או שהודת לו בכך והביא האב ראיה שראה ושתק ונתפיי׳ או שחזקתו שידע בהן ונתפייס הרי זה חייב בכתובה בא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לי עד עתה אפי׳ היה בתוך הקמטים או בכף הרגל אין שומעין לו חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו יפה וחזקתו שידע ורצה הנושא אשה ונמצאת שאין לה ווסת קבועה לנדתה אלא לא תרגיש בעצמה עד שתרא׳ דם נדה הרי זו לא תשמש אלא בשני עדים שבודקת בהן עצמה אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש חוץ מן העד של איש שמקנח בו עצמו כמו שיתבאר בהלכות איסורי ביאה ואעפ׳ שמום גדול הוא זה לא הפסידה כלום שהרי בודקת עצמה תחלה ומשמשת הרי שבדקה עצמה ונבעלת ובעת שקנחה עצמה היא והוא נמצא דם על עד שלה או על עד שלו אם אירע זה פעם אחר פעם שלשה פעמים סמוכות זו לזו הרי זו אסורה לישב עם בעלה ותצא בלא כתובה לא עיקר ולא תוספת ואין לה תנאי מתנאי כתובה שהרי אינה ראויה לתשמיש ויוציא ולא יחזיר לעולם שמא תתרפא ונמצא שלא גמר לגרשה בשעת גרושין ומותרת להנשא לאחר כמו שיתבאר בענין הנדה בדא בשהיתה כך מתחלת נשואיה ומבעילה ראשונ׳ ראתה דם אבל אם אירע לה חולי זה אחר שנשאת נסתחפה שדהו לפיכך אם בעל פעם אחת ולא נמצא דם ואחר כך חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש יוציא ויתן כתובה כולה ולא יחזיר עולמית כמו שבארנו

וכן כל אשה שנולדו בה מומין אחר שנשאת אפי׳ נעשית מוכת שחין אם רצה לקיים יקיים ואם רצה להוציא יתן כתובה האיש שנולדו בו מומין אחר שנשא אפילו נקטעה ידו או רגלו או נסמית עינו ולא רצתה אשתו לישב עמו אין כופין אותו להוציא וליתן כתובה אלא אם רצתה תשב ואם לא רצתה תצא בלא כתובה כדין כל מורדת אבל אם נולד לו ריח הפה או ריח החוטם או שחז׳ ללקוט צואת כלבים או לחצוב נחשת מעקרו או לעבד עורות כופין אותו להוציא וליתן כתובה ואם רצתה תשב עם בעלה נעשה האיש מוכה שחין כופין אותו להוציא וליתן כתובה ואעפ׳ שהיא רוצה אין שומעין לה אלא שמפרישין אותן בעל כרחן מפני שהיא ממיקתו ואם אמר אשב עמו בעדים כדי שלא יבא עליה שומעין לה

מי שהיה בעלה בעל ריח הפה או ריח החוטם או מלקט צואת כלבים וכיוצא בהן ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום שהיה בבעלה יכולה היא לומר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך אינה יכול לקבל ויחלוץ ויתן כתוב וראה בנים לבנים שלום על ישרא׳ בריך רחמנא דסייען

הלכות גרושין

יש בכללן שתי מצו׳ אחת מצות עשה והוא שיגרש המגרש בספר שנייה מצות לא תעשה והיא שלא יחזיר גרושתו משנישאת וביאור שתי מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

אין האשה מתגרשת אלא בכתב שיגיע לה וכתב זה הוא הנקרא גט ועשרה דברים הן עיקר הגירושין מן התורה ואלו הן א שלא יגרש האיש אלא ברצונו ב ושיגרש בכתב ולא בדבר אחר ג ושיהיה ענין הכתב שגרשה והסירה מקניינו ד ושיהיה ענינו דבר הכורת בינו לבינה ה ושיהיה נכתב לשמה ו ושלא יהיה מחוסר מעשה אחר כתיבתו אלא נתינתו לה בלבד ז ושיתננו לה ח שיתננו לה בפני עדים ט ושיתנהו לה בתורת גירושין י ושיהיה הבעל או שלוחו הוא שנותנו לה ושאר הדברים שבגט כגון הזמן וחתימת העדים וכיוצא בהן הכל מדברי סופרי׳

ומנין שעשרה דברים אלו מן התורה שנ׳ והיה אם לא תמצא חן בעיניו וכתב לה ספר כרתות ונתן בידה ושלחה מביתו אם לא תמצא חן בעיניו מלמד שאינו מגרש אלא ברצונו ואם נתגרשה שלא ברצונו אינה מגורש אבל האשה מתגרשת ברצונה ושלא ברצונה וכתב מלמד שאינה מגורשת אלא בכתב לה לשמה ספר כריתות דבר הכורת בינו לבינה שלא ישאר לו עליה רשות ואם עדין לא נכרת בינו לבינה אינה מגורשת כמו שיתבאר ונתן בידה מלמד שאינה מתגרשת עד שיתן הגט בידה או ביד שלוחה שהוא כידה או לחצרה שהכל כידה כמו שיתבאר ושלחה שיהיה ענין הגט שהוא המשלח אותה לא שישלח עצמו ממנה

כיצד כתב לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את לעצמך הרי את מותרת לכל אדם וכל כיוצא בזה הענין הרי זו מגורשת וגופו של גט הרי את מותרת לכל אדם וכל כיוצא בזה הענין הרי זו מגורשת וגופו של גט הרי את מותרת לכל אדם

אבל אם כתב לה איני בעלך איני ארוסך איני אישך אין זה גט שנאמר ושלחה ולא שישלח את עצמו וכן הכותב לאשתו הרי את בת חורין הרי זה אינו גט זה שנאמר בתורה ושלחה מביתו אין ענינו שלא יגמרו גירושיה עד שתצא מביתו אלא כשמגיע הגט לידה גמרו גירושיה ואף על פי שעדיין היא בביתו כמו שיתבאר שלא נאמ׳ ושלחה אלא שאם גרש ולא הוציאה מביתו הרי זה כמו שגירש והחזיר גרושתו לפיכך צריכה ממנו גט שני כמו שיתבאר

ומנין שלא יהיה מחוסר מעשה אחר כתיבתו שנא׳ וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה הוא הגט הכשר יצא דבר שמחוסר קציצה אחר הכתיבה לפיכ׳ אם כתב גט על קרן הפרה נותן לה הפרה ואם חתך הקרן אחר שכתבו ונתנו לה אינו גט וכן אם כתב במחובר אעפ׳ שחתמו העדים אחר שתלשו ונתנו לה אינו גט אין כותבין במחובר אפי׳ טופס הגט כתב הטופס במחובר ותלשו ואחר כך כתב שם האיש ושם האשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם וחתמו ונתנו לה כשר כתב כל הגט על העלה הזרוע בעציץ נקוב אעפ׳ שנתן לה העציץ כלו הגט פסול גזרה שמא יקטום אבל כותב הוא על חרסו של עציץ ונותן לה ומנין שאינו נותנו לה אלא בתורת גירושין שנא׳ ספר כריתות ונתן בידה שיתן אותו בתורת ספר כריתות אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב או מזוזה או שנתנו בידה והיא ישנה ונעורה והרי הוא בידה אינו גט ואם אמר לה אחר כך הרי הוא גיטיך הרי זה גט אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב זה הרי זה כשר שהרי הודיע את העדי׳ שנתנו בתורת גירושין וזה שאמ׳ לה שטר חוב מפני שנכלם ממנה המגרש צריך שיאמר לה כשיתן לה הגט הרי זה גטיך או הוא גיטיך וכיוצא בזה ואם נתן בידה ולא אמר כלום הרי זו גט פסול בדא בשלא היה מדבר עמה על עסקי גיטה אבל אם היה מדבר על

עסקי גישה ונטל הגט ונתן בידה ולא אמר כלום הרי זה גט כשר גט שהיה מונח על הארץ ואמר לה טלי גיטיך מעל גבי קרקע ונטלתו או שהיה קשור על ידו או על ירכו ושלפתו ממנו אעפ שאמר לה אחר שבא לידה הרי זה גיטיך אינו גט שנאמר ונתן בידה לא שתקח היא מעצמה והרי לא נתן לה לא הוא ולא שלוחו אבל אם הרכין לה בגופו או הטה ידו עד ששלפה הגט מעליו ואמר לה הרי זה גיטיך הרי זה גט ומנין שיתננו לה בפני עדים הרי הוא אומר על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר ואי איפשר שתהיה זו היום ערוה והבא עליה במיתת בית דין ולמחר תהיה מותרת בלא עדים לפיכך אם נתן לה גט בינו לבינה ואפי בעד אחד אינו גט כלל ברא בשהיה הגט בכתב יד סופר אבל אם כתב הבעל הגט בכתב ידו וחתם עליו עד אחר ונתנו לה הרי זה גט פסול ופוכל לכהונה תקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמין על הגט שמא יתן לה גט בפני שנים וימותו ונמצא הגט שבידה כחרס מחרסי ארמה שהרי אין בו עדים לפיכך תקנו שיעידו מתוכו ואעפ שהעדים בתוכו נותנו לה בפני שנים בין אותם העדים החתומין עליו בין בפני שנים אחרים שעיקר הגירושין בעידי מסירה חתמו בו שנים ועבר ונותנו לה בינו לבינה או שנמצאו עידי מסירה פסולין הרי זה כשר הואיל ועדים שבו כשרין והרי הגט יוצא מתחת ידה ויש שהורה מן הגאונים שהוא פסול היו עדיו מתוכו פסולין אפי אחד פסול ואחר כשר ונתנו לה בפני שני עדים כשרין הרי זה פסול שנמצא כמזוייף מתוכו הרחיק את העדים מן הכתב מלא שני שטין פסול וכמה ירחיק את העדי מן הכתב פחות מכדי שני שטין כדי שיהיו נקראין עמו ברא בשהיה הגט יוצא מתחת ידיה ולא היו שם עידי מסירה אבל אם מסרו לה בעדי אעפ שהן מרוחקין הרבה ואין נקראין עמו ואעפ שאין חתום עליו עדים כלל הרי זה כשר שעיקר הגירושין בעידי מסירה העדים שנותנין את הגט בפניהם צריכין לקרותו ואחר כך יתננו לה ואם נתנו לה בפניה תחלה חוזרין וקוראין אותו אחר שנתנו לה קראוהו והוא ביד הבעל או ביד שלוחו והחזירהו לו וחזר הוא והכניסו לתוך ידו ונתנו לה חוזרי וקוראי אותו לא קראוהו אלא נטלתו וזרקתו לים או לאש הרי זו מגורשת הואיל וקראוהו תחלה אין חוששין לו שהחליפו ולא עוד אלא אפי אמר הבעל שטר אחר היה ולא היה הגט שקראת אינו נאמן והרי היא מגורשת הרי שלא קראו הגט בתחלה ונתן לה הגט בפניהם זרקתו לאור או לים אעפ שהבעל אומר גט כשר היה הרי זו כספק מגורשת זרק לה הגט לחצרה לבין החביות בפני עדים ובקשו ומצאו מזוזה או שטר אחר אין חוששין לה שזה שנמצא הוא שזרק נמצאו שם שתים שלש מזוזות או שטרו חוששין שמא גט שזרק גררוהו עכברים והרי זו ספק מגורשת העדים שחותמין על הגט צריכין להיותם יודעים לקרות ולחתום

אם אינם יודעים לקרות קוראין בפניהם וחותמין והוא שיכירו לשון הגט ואם אינם יודעים לחתום רושמין להם הנייר ברוק וכיוצא בו מדבר שאין רשומו מתקיים והן כותבין על הרושם ואין עושין כך בשאר שטרות קל הוא שהקלו בגיטין כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות הואיל וחתימת העדים בגט מדבריהם כמו שבארנו אעפ שחתימת העדים בגט מדבריהם התקינו שיהו העדים מפרשין שמותיהן בגט וכן התקינו בעידי הגט שאין חותמין אלא זה בפני זה ואם חתמו זה שלא בפני זה הרי זה גט פסול וכן תקנו חכמים שיכתוב זמן בגט ומקום כתיבתו כשאר השטרות שמא תהיה אשתו קרובתו ותזנה כשהיא תחתיו ויכתוב לה גט אחר הזנות ויתן לה ואם לא יהיה בו זמן יכולה לומר קודם הזנות נתגרשתי ולפיכ תקנו זמן בגיטין גט שיש עליו עדים ואין בו זמן או שהיה מוקדם או מאוחר או שנכתב ביום ונחתם בלילה של אחריו אעפ שעוסקין באותו הענין או כתב את הגט בירושלם וטעה וכתב בלוד כל אלו פסולין עד שיחתמו בו בזמן כתיבתו ובמקום כתיבתו חתך ממנו הזמן ונתנו לה או שלא כתב שם היום אלא בשבת ראשונה או שנייה מחדש פלוני או בחדש פלוני או בשנה פלנית ולא הזכיר החדש אפי כתב בשבוע פלני כשר וכן אם כתב בו היום גרשתיה כשר שמשמעו היום הזה שיצא בו הגט וכן תקנו שיהו מונין בגיטין למלכות אותו הזמן משום שלום מלכות כתב לשום מלכות שאינה מלכות אותה המדינה או לבנין הבית או לחרבן הבית אם דרך אנשי אותו מקום למנות בו הרי זה כשר ואם אין דרכן למנות בו הרי זה פסול וכבר נהגו כל ישראל למנות בגיטין או ליצירה או למלכות אלכסנדרוס מקדון שהוא מנין שטרות ואם כתב לה לשם מלכות אותו זמן במדינה שיש בה רשות אותה מלכות הרי זה כשר האומר לשנים כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי ונתאחר הדבר ימים או שנים או שנמצ הגט בטל והוצרכו לכתוב לה גט אחר כשר אחר כמה שנים כמו שיתבא הרי אלו כותבין זמן הכתיבה ומקום הכתיבה לא הזמן שאמ להן הבעל בו כתבו ולא אותו המקו כיצד היו בירושלם כשאם להן והיו עומדין בתשרי ונתאחרו עד ניסן והרי הן בלוד כותבי זמן הגט מניסן ובלוד ששם נכתב הגט כשאר שטרות

פרק שני

זה שנאמר בתורה וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה אחד הכותב בידו או שאמר לאחר לכתוב לו ואחד הנותן בידו או שאמר לאחר ליתן לה לא נאמ וכתב אלא להודיע שאין מתגרשת אלא בכתב ונתן שלא תקח מעצמה אמר לשני כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי הרי אלו כותבין וחותמי ונותנין לה והן הן שלוחיו והן הן עדיו וכן אם אמר לסופר כתוב לי גט לאשתי ואמ לעדי לחתום כותבין והותמין ונותנין לו והוא מגרש בכל עת שירצה וכותבין ונותנין גט לאיש אעפ שאין אשתו עמו והוא שיהיו העדים והסופר שכתבו וחתמו בו מכירין ויודעין שזה הוא פלוני ואשתו פלני ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהם שוות אין מגרש אחד מהם אלא במעמד חבירו שמא יכתוב גט ויוליכו לאשת חברו ויגרשנה עליו ובשעת הסכנה כותבין ונותנין אעפ שאין מכירין והאשה נותנת שכר הסופר בכל מקום וצריך שיאמר הבעל עצמו לסופר כתוב ולעדים חתומו הרי שאמרו לו בית דין או שנים נכתוב גט לאשתך ואמר להם כתובו וכתבו הן עצמן וחתמו בו הרי זה כשר אבל אם אמרו הם לסופר וכתב ולעדים והתמו אעפ שהזרו ונתנוהו לבעל וחזר ונתן גט זה לאשתו בפני עדים הרי זה גט בטל שהרי כתבו מי שלא אמר לו הבעל לכתבו אמר לשנים או לשלשה אמרו לסופר ויכתוב גט לאשתי ואמרו לעדים ויחתומו ואמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמו או שאמ לשני אמרו לסופר ויכתוב גט לאשתי ואתם חתומו הרי זה גט פסול ומתיישבין בדבר זה הרבה מפני שהוא קרוב להיות גט בטל ומה בין פסול לבטל שכל מקום שנאמ בחיבור זה בגט שהוא בטל הוא בטל מן התורה ובכל מקום שנ פסול הוא פסול מדברי סופרים הבעל שהביא גט בידו חתום ואמ תנו גט זה לאשתי הרי אלו יתנו לה אמר לאחרי לכתוב גט ולחתום בו וליתנו לאשתו וכתבו וחתמו ונתנו לה ונמצא הגט בטל או פסול הרי אלו כותבין גט אחר אפי מאה עד שיגיע לידה גט כשר אמר להם הבעל כתבו וחתמו ותנו לשליח להוליך לה וכתבו וחתמו ונתנו לשליח ונמצא הגט בטל או פסול אין כותבין אחר עד שימלכו בבעל שהרי לא עשה אותן שלוחי לגירושין ושמא לא רצה אלא שיכתבו ויתנו לשליח בלבד ולא ישאר להם בו מעשה אחר והרי כתבו ונתנו לפי לא יכתבו אחר ואם כתבו ונתנו לשלי גט אחר כשר ונתנוהו לה הרי זו ספק מגורש

האומר לשנים או ליתר משנים כתבו גט ותנו לאשתי נרשוה שלחו שבקוה תרכוה כתבו אגרת ותנו לה הרי אלו וכתבו גט כשר ויתנו לה אמר להם פטרוה פרנסוה

עשו לה כרת עשו לה כנימוס עשו לה כראוי לא אמר כלום ואם כתבו גט ונתנו לה הרי זה גט בטל אמר להם הוציאוה עזבוה התירוה הניחוה הועילוה הרי זה ספק אם משמע מלות אילו גירושין או ענין אחר לפיכך אין כותבין לה ואם כתבו גט ונתנו לה הרי זו ספק מגורשת

האומר כתבו גט לאשתי הרי אלו כותבין וחותמין ונותנין לבעל בידו ואין נותנין לאשתו עד שיאמ׳ להם ליתן לה ואם נתנו לה אינו גט בריא בבריא אבל במסוכן והוא אדם שקפץ עליו החלי במהרה והכביד עליו חליו מיד והיוצא בקולר אפילו על עסקי ממון והמפרש בים והיוצא בשיירה ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויחתמו ויתנו לה שהדבר ידוע שלא נתכוין זה אלא לכתוב וליתן לה בריא שאמר כתבו גט לאשתי וכתבו וחתמו ונתנו לה והרג עצמו מיד כגון שהשליך עצמו מן הגג או הפיל עצמו לים הרי זה גט כשר עלה לגג ודחפתו הרוח ונפל ומת אינו גט ספק הפיל עצמו ספק דחפתו הרוח הרי זה גט עד שיודע לך בודאי שהרוח דחפתו וכן מי שהיה מושלך בבור ואמ׳ כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו לה והוא שידעו אותו ואעפ׳ שהעלוהו ולא הכירוהו הרי זה כשר שזה בשעת הסכנ׳ הוא שכותבים ונותנין אעפ׳ שאינן מכירין וכן מי שנפלו בו מכות רעות שאי איפשר שיחיה מהן אפי׳ נשחט בו רוב סימנין שלו ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו שהרי עתה חי הוא אעפ׳ שסופו למות מי שהיה רוח רעה מבעתת אותו ואמר כשהתחי׳ בו החלי כתבו גט לאשתי לא אמר כלום מפני שאין דעתו נכונה ומיושב׳ וכן השכור שהגיע לשכרותו של לוט ואם לא הגיע הרי זה ספק אמר כשהוא בריא כתבו ונתנו גט לאשתי ואחר כך נבעת ממתינין אותו עד שיבריא וכותבין ונותנין לה ואין צריך לחזור ולהמלך בו אחר שהברי׳ ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא הרי זה פסול מי שנשתתק והרי דעתו נכונה ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו שלשה פעמים בסירוגין אם אמ׳ להם על לאו לאו ועל הן הן הרי אלו יכתבו ויתנו וצריכין לבודקו יפה יפה שמא נשרפה דעתו וכן אם כתב בידו כתבו ותנו גט לאשתי הרי אלו כותבין ונותנין לה אם היתה דעתו מיושבת עליו שאין דין מי שנשתתק כדין החרש מי שנשא כשהוא פקח ונתחרש ואין צריך לומר נשתטה אינו מוציא לעולם עד שיבריא ואין סומכין על רמיזת החרש ולא על כתבו אעפ׳ שדעתו נכונה ומיושבת אבל אם נשא אשה כשהוא חרש מגרש ברמיזה שאין קידושיו קידושין מן התורה כמו שבארנו וכשם שכונס ברמיזה כך מוציא ברמיזה

המקדש קטנה על ידי אביה וגרשה כשהיא קטנה אביה מקבל גיטה ומשיגיע גט ליד האב נתגרשה גרשה כשהיא נערה אם הגיע הגט לידה או ליד אביה נתגרשה ואין עושה נערה המאורסה שליח לקבל גיטה מיד בעלה בחיי אביה אבל האב עושה שליח לקבל הגט לבתו המאורסת בין קטנה בין נערה קדשה אביה כשהיא קטנה ומת אם מבחנת בין גיטה לדבר אחר הרי זו מתגרש׳ משיגיע הגט לידה ואם לאו אינה מתגרשת עד שתבחין ואם גרשה אינה מגורשת מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתו׳ הגט והוא גט כשר וכן אם הכוהו גוים ואמרו לו עשה מה שישר׳ אומרין לך ולחצו אותו ישרא׳ ביד הגוי׳ עד שיגרש הרי זה כשר ואם הגוים מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב הרי זה גט פסול

ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחייב בו מן התור׳ כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיותו מישראל רוצה הוא כל המצות ולהתרחק מן העברות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש וטעו בית דין של ישרא׳ או שהיו הדיוטות ואנסוהו עד שגירש הרי זה גט פסול הואיל וישרא׳ אנסוהו יגמור ויגרש ואם הגוים אנסוהו לגרש שלא כדין אינו גט אף על פי שאמר בגוים רוצה אני ואמר לישראל כתבו וחתמו הואיל ואין הדין מחייבו להוציא והגוים אנסוהו אינו גט

פרק שלישי

כל גט שלא נכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת אינו גט כיצד סופ׳ שכתב גט ללמ׳ או להתלמד ובא הבעל ומצא שם שנכתב בגט זה כשמו ושם האשה כשם אשתו ושם העיר כשם עירו ונטלו וגרש בו אינו גט יתר על זה כתב לגרש את אשתו ונמלך ומצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך ונטלו ממנו וגרש בו אעפ׳ שנכתב לשם גירושין אינו גט יתר על זה מי שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוות וכתב לגרש את הגדולה ונמלך וגרש בו את הקטנה אינו גט אעפ׳ שנכתב לשם האיש המגרש לא נכתב לשם זו שנתגרשה בו יתר על כן אמר לסופר כתוב ואי זו שארצה אגרש בו וכתב הסופר על דעת זו וגרש בו אחת מהן הרי זו ספק גירושין וכל גט שכתבו שלא לשמה אעפ׳ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט מי שכתב גט לגרש את אשתו ונמלך ולא גרשה ונתיחד עמה אחר שכתבו לא יגרשנה באותו הגט פעם אחרת כשירצה לגרשה ואם גרשה באותו הגט הישן הרי זו מגורשת ותנשא בו לכתחל׳ שהרי נכתב לשמה והרי נתן לה עתה בעדי׳ כהלכתו ולמה לא יגרשה בו כתחלה גזרה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה

אמר לסופר כתוב גט לפלנית ויהיה עמי לכשאשאנה אגרשנה בו ונכתב ונשאה וגרשה בו אינו גט מפני שלא היתה בת גירושין ממנו כשנכתב גט זה ונמצא שנכת׳ שלא לשם גירושין אבל אמ׳ לו כתוב אותו לארסותי׳ כשאשאנה אגרשנה וכנסה וגרשה בו כשר כתבו ליבמתו ואחר שיבמה גרשה בו הרי זו ספק גירושין הואיל ואינה אשתו גמורה כשכתבו סופר שכתב טופסי גטין והניח מקו׳ האיש והאשה והזמן ומקום הרי את מותרת לכל אדם עד שיכתבם לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת וכן יחתמו העדי׳ לשמו ולשמה הרי זה פסול מפני תקנת סופר התירו חכמי׳ לסופר שיכתו׳ טופסי גיטין ויניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ומקום הרי את מותרת לכל אדם כדי שיכתבם לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת ואחר כך יחתמו העדים לשמו ולשמה סא׳ סופר שכתב הגט לשמו ולשמה כהלכתו וחתמו העדי׳ שלא לשמה הואיל ומסרו לה בעדים הרי זה גט אלא שהוא פסול ולמה אינו בטל לפי שאין העדי׳ חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם ויש מי שאומר שאם חתמו העדים שלא לשמה הואיל והוא כמזוייף מתוכו הרי זה גט בטל וכן אם היה אחד מעידיו פסו׳ או שהיה בו עד אחד בלבד כשר אעפ׳ שנמסר בעדים הרי זה גט בטל ולא יראה לי דבר זה אלא כמזוייף לא מזוייף ודאי והואיל ונמסר בעידי מסירה כשרין הרי זה פסול מדבריהם המביא גט ואבד ממנו ומצאו אם אבד ממנו במקום שאין השיירות מצויות ואפי׳ מצאו לאחר זמן מרובה הרי זה בחזקת שהגט שאבד ממנו הוא הגט שנמצא ותתגרש בו אבד במקום שהשיירות מצויות אם מצאו מיד ועדיין לא שהה אדם שם מן העוברים או שמצאו בכלי שהניחו בו ויש לו טביעות עין בארכו ורחבו של גט שהיה כרוך הרי הוא בחזקתו ותתגרש בו הוחזק באותו המקום איש אחר ששמו כשמו שבגט חוששין שמא גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא הואיל ועבר אדם שם ואעפ׳ שלא

שהה ואם נתגרשה בו הרי זו ספק מגורשת אבל אם לא
עבר ארם שם הרי זה בחוקתו אף על פי
שהוחזקו שם שנים ששמותיהן שוין
היה לעדי בגט סימן מובהק כגון שאמרו נקב יש בו בצד
אות פלו או שאם מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד שיש
בו שמות כשמות אלו הרי זה בחוקתו ותתגרש בו ואעפ
שמצאו אחר וזמן מרובה ומקום שהשיירות מצויו והוחזקו
שם שנים ששמותיהן שוין שנים ששלחו שני גיטין
ונתערבו נותנין שניהן לזו ושניהן לזו בעידי מסירה לפי
אם אבד אחד מהן הרי השני בטל מי שהיו לו שני
שמות וכן אשה שיש לה שני שמות כשמגרש כותב שמו
ושמה שהן רגילין בו ויודעין בו ביותר ואומר איש פלוני
וכל שם שיש לו גרש אשה פלנית וכל שם שיש לה ואם
כתב חניכתו וחניכתה כשר כתב השם שאינן
ידועין בו ביותר וכתב כל שם שיש לו הרי זה פסול שינה
שמו או שמה ושם עירו או שם עירה אעפ שכתב כל שם
שיש לו וכל שם שיש לה אינו גט הכל כשרין לכתוב
את הגט חוץ מחמשה גוי ועבד וחרש ושוטה וקטן אפילו
אשה עצמה כותבת את גיטה ישראל שנשתמד לעו
או שהוא מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי לכל דבריו
ולמה אין כותבין אלו החמשה מפני שצריך הכותב
לכתוב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת והגוי
על דעת עצמו הוא כותב וחרש שוטה וקטן אינן בני
דעה והעבד אינו בתורת גיטין וקידושין לפיכך הוא פסול
כגוי לכל דבריו ואם כתב הגט אחד מחמשה אלו אינו גט
אעפ שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים
כתב אחד מחמשה אלו טופס הגט והניח במקום התורף
שהוא מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ומקום הרי
את מותרת לכל אדם וכתבן הפקח הגדול הישראלי לשמו
הרי זה גט כשר מותר להניח חרש שוטה וקטן לכתוב
טופס הגט לכתחלה והוא שיהיה גדול הפקח עומד על גבן
אבל הגוי והעבד אין כותבין הטופס לכתחלה ואפי ישראל
עומד על גבן שלא התירו לכתוב טופסי גטין שלא לשמה
לכתחלה מפני תקנת סופר כמו שבארנו הכותב גט
בשבת או ביום הכפורים בשגגה ונתנו לה הרי זו מגורשת
כתבו וחתמו בו ביום בזדון ונתנו לה אינה מגורשת שהרי
העדים פסולין מן התור כתבו ביום טוב בזדון ונמסר לה
בפני עדים כשרים ביום טוב הרי זה גט פסול

פרק רביעי

אין כותבין את הגט אלא בדבר שרישומו עומד כגון דיו
וסקרא וקמוס וקנקנתום וכיוצא בהן אבל אם כתבו בדבר
שאינו עומד כגון משקין ומי פירות וכיוצא בהן אינו גט
כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר ואין כותבין בהן
לכתחלה כותבין במי עפצא לכתחלה על גבי הנייר
והעור וכיוצא בהן אבל לא על גבי מגלה עפוצא מפני
שאינו ניכר ואם כתב אינו גט וכן כל כיוצא בו על
הכל כותבין את הגט ואפי על איסורי הנאה וכותבין על
דבר שיכול להזדייף והוא שיתנו לה בעדי מסירה
כיצד כתב לה על הנייר המחוק ועל הדפתרא ועל החרס
ועל העלין ועל ידו של עבד ועל קרן של פרה ומוכר לה
העבד והפרה או הנייר המחוק והדפתרא וכיוצא בו בפני
עדים היה הגט חקוק על ידו של עבר בכתובת
קעקע והיה יוצא מתחת ידה והיו העדים הקוקים על ידו
הרי זו מגורש אעפ שאין שם עידי מסירה שהרי אין יכול
להזדייף אפי היו מוחזקין בעבד שהוא שלו וגט חקוק על
ידו והוא יוצא מתחת ידה והיא אומרת בעדים נמסר לי
הרי זו ספק מגורש שמא מעצמו נכנס לה שהגודרות אין
להן חזקה היה הגט חקוק על הטבלא והעדים עליו
והוא יוצא מתחת ידה אעפ שהן מוחזקין בטבלא שהוא
שלה הרי זו מגורשת שהאשה עצמה כותבת את גיטה
שאין קיום הגט אלא בחותמיו אם אין שם עידי מסירה חקק
הגט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת אם חפר

ירכי האותיות כשר שה כתב הוא הרי הוא אומר כתובה
בעט ברזל כלומר שהוא חפרו וכן אם חקק הירכו מאחורי
הטס עד שבלטו בפני הטס אבל אם חפר תוך האות עד
שיראו הירכו גבוהות מכאן ומכאן בכתב דינר זהב שהכת
בולט אינו גט שאין זה כתב המקעקע על העור
תבנית כתב או שרשם על העור תבנית כתב הרי זה כשר
כותבין את הגט בכל כתב ובכל לשון גט שנכתב
בכתב מן הלשונות ועדיו חתומין בכתב אחר כשר והוא
שיהיו העדים מכירין לשון הכתב וכתיבה
אחד מן העדי חתם בכתב והעד השני בכתב לשון אחרת
כשר אבל אם היה בקצת הגט כתוב בלשון אחת ובקצתו
בלשון אחרת פסול כל לשון שיכתוב בה הגט צריכין
שיזהר הכופר בדברי הגט שלא יהא משמען שני ענייני
עד שנמצא הקורא אומר שמא לכך ולכך נתכוון שאין
משמעו לשון גירושין או שמא לענין זה נתכוון שמשמעו
לשון גירושין אלא יהיו דדברי שאין בהן כפק באותו הלשו
אלא משמען ענין אחד שגירש ושלח פלני את פלנית וכן
צריך שיהי אותו הכתב מבוא היטב באותו הנתב שיכתו
בו עד שירעו הקטנים לקרותו שמכירים אותו כתב שאינן
לא נבונים ולא סכלים ולא בקטנים אלא בינונים ולא יהיה
כתב מעוקם ומבולבל שלא תרבה אות לאות ונמצ הענין
משתנה היה בו משמע שתי עניינות או שהיה
בכתבו עקום או בלבול עד שאיפשר שיקרא ממנו ענין
אחר הואיל ונקרא לענין הגירושין ויש בו משמע גרושין
הרי זה פסול כבר נהגו כל עם ישראל לכתוב הגט
לשו ארמי ובנוסח זה אעפ שמות לכתבו בכל לשו לכתחל

וזה הוא נוסח הגט

בכך בשבת כך וכך לירח פלני בשתא כך וכך ליצירה או
לשטרות למניינא דרגילנא למימני בה במקום פלני איך
אנא פלני בר פלני דממקום פלני וכל שום אחרן וחניכה
דאית לי ולאבהתי ולאתרי ולאתריהון דאבהתי צביתי
ברעות נפשי בדלא אניסנא ופטרית ושבקית ותרוכית
יתיכי ליכי אנת פלנית בת פלני דממתא פלנית וכל שום
אחרן וחניכא דאית ליכי ולאבהתיכי ולאתריכי ולאתריהון
דאבהתיכי די הוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית
ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי דיתהוויין רשאה ושלטאה
בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר דיתצביין ואינש
לא ימחה בידיכי מן שמי מן יומא דנן ולעלם והרי את
מותרת לכל אדם ודן די יהוי ליכי מנאי כפר תרוכין וגט
פטורין ואגרת שבוקין כדת משה וישרא והעדים
חותמים למטה כמו שבארנו פלוני בן פלוני עד פלני בן
פלוני עד כשיכתוב הגט בלשון הזה ובנוסח זה
לא יכתוב ודין ביוד שמא יקרא הקורא ורין כלומר משפט
יהיה ביני ובינך ולא יכתו אגרת ביוד שמא יקרא הקורא
ואיגרת כלום אם זנתה ולא יכתוב למהך ביוד שמא יקרא
הקורא לי כהך כלום לי שחוק ולא יכתוב תהוויין ותצביין
בשני יודין שמא יקרא הקורא תהוין ותצביין כלום שהוא
מדבר עם שתי נשים ונמצא שאינו מגרש לזו אלא לשתים
אחרות וכן יאריך לוו דוכדו שמא ידמה ליוד
ויהיה משמעו וכרי כלומר בתנאי זה אפטור אותך וכן
יאריך לוו דתרוכין ושבוקין שמא תדמה ליוד ויהיה משמ
תריכין ושביקין כלום שהוא אומר לה שהיא שבקה וגרשה
אותו ועל דרך זה צריך להזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתו
שלא יהיה בו משמע שתי עניינות הרי שכתב
בנוסח זה ולא האריך ווין אלו או לא כתב היודין היתרות
או שכתב היודין שאמרנו שלא יכתבו הרי גט פסול וכן כל
כיוצא בזה בכל לשון פסול גט שמחק בו אות או
תיבה או שתלה בין השטין אם מטופס הגט הרי זה כשר
ואם מן התורף אינו גט ואם חזר ופירש בסוף הגט שאות
פלנית תלויה או על מחק אפי מתורף הגט כשר כשאר
שטרות וכן גט שנמצא קרוע שתי וערב שהוא
קרע של בית דין הרי זה גט בטל כשאר השטרות אבל אם

נקרע ואינו קרע של בית דין כשר נימוק או שהרקיב או
שנעשה ככברה כשר נמחק או נטשטש ובבואה שלו קיים
אם יכול לקרות כשר ואם לאו אינו גט

ברא בשהיה
הגט יוצא מתחת ידה בעידי חתימה ואין שם עידי מסיר
אבל אם יש שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה כשר
הרי זה כשר אעפ׳ שהי׳ תורף הגט על המחק או בין השטי׳
או שהיה קרוע שתי וערב כשנתן לה בפניהם

חמשת
שכתבו גט אחר לחמש נשותיהן

אם כתבוהו בכלל כגון
שכתבו בכך וכך בשבת גרש פלוני לפלונית ופלני לפלוני
וכן אם אם כל אחר מהן לאשתו ליכי די תהויין וכל טופס
הגט ושני עדים חותמין מלמט הרי זה גט כשר וינתן לכל
אחת מהן בעידי מסירה

ואם
אין שם עידי מסירה

כלל כל מי שתצא מגלה זו מתחת
ידה מגורשת

אבל אם כתב בכך בשבת גרש פלוני
לפלוני׳ והשלים הגט והתחיל תחתיו גט אחר באות מגלת
וכתב וביום זה או בכך בשבת גרש פלוני לפלוני׳ והשלים
הגט השני וכן עד שהשלים כל הגיטין והעדים מלמטה אם
נתנה מגלה זו לכל אחת מהן בעידי מסירה

הרי כולן
מגורשות ואם אין שם עידי מסירה והיתה מגלה זו יוצאה
מתחת יד אחת מהן אם היתה זו שניטה באחרונ׳ שהעדי׳
נקראין עמו הרי זו מגורשת

ואם היתה המגלה יוצאה
מתחת יד אחת מן הראשונות הרי זו ספק מגורשת

כתב אנו פלוני ופלוני גרשנו נשותינו פלנית ופלני והשלי׳
הגט אעפ׳ על פי שנמסר לכל אחת מהן בעידי מסירה אינו
גט שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד שנ׳ וכתב לה ולא
לה וחברתה חזר ופרשן בתוך הגט וכתב פלוני גרש פלני
ופלוני גרש פלוני בזמן פלוני הרי אלו כשרים

כתב
שני גיטין בשני דפין במגלה אחת זה בצד זה אם יש שם
שני עדים נקראי׳ עמו בסוף גט זה ושני עדים בסוף גט זה
הרי זה כשר וכל שתצא מגלה זו מתחת ידה מגורשת

היו שם שני עדים בלבד באים מתחת גט זה לתחת גט זה
אם יצא מתחת יד זו שהעדים נקראים עם גיטה הרי זו
מגורשת ואם יצא מתחת יד שנייה שאין העדים נקראים
עמו אינו גט עד שימסור לה בעדים

כתב שני גיטין
בשני דפין זה למעלה מזה והעדי׳ בין שני הגיטין שנמצאו
בסוף הראשון ולמעלה מן השני אם היה יוצא מתחת יד
זו שהעדים נק׳אין בסוף גיטה הרי זו מגורשת וזו שהעדי׳
נקראין בראש גיטה למעלה אינה מגורש שהעדי׳ שחתמו
בראש הדף של גט או מצדו או מאחריו אינו גט

ואם
נמסר לה בעדים כשר

הקיף ראש הדף זה לראש
דף זה והעדים באמצע שנמצאו העדים בראש שני הגיט׳
שניהן בטלין ואם נמסרו להן בעדים שניהם כשרים

שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה בסוף
הדף השני כשר והוא שיהי׳ ניכר במגל שלא נחתך ושלכך
נתכון הסופר שישלים בדף השני אבל אם אינו ניכר אעפ׳
שנמסר בעדים הרי זו ספק מגורשת שמא שני גיטין היו
ונחתך מקצת זה מסוף הדף ומקצת השני מראש הדף

הרי שכתב הגט ואחר שגמר כתב שאלו בשלום פלני או
שלום עליך פלני רעי וכיוצא בזה׳ וחתמו העדים מלמטה
והרי גט זה יוצא מתחת ידה הרי זו ספק מגורש שמא לא
חתמו העדים אלא על שאילת שלום אבל אם כתב ושאלו
בשלום פלוני או שלו עליך רעי וכיוצא בזה שהרי ליוה
דברי׳ אלו על רב״י הגט ועל שניהם חתמו הרי זו מגורשת
ואם נמסר לה בעדים בין כך ובין כך הרי זה גט כשר

פרק חמישי

זה שנ׳ בתורה ונתן בידה אין ענין הכתוב אלא שיגיע הגט
לה ואחר ידה או חיקה או חצרה או שלוחה שעשתה ידו
כידה הכל אחד הוא ואחד חצרה הקנויה לה

או חצרה
המושכרת או שאולה לה הכל רשותה הוא ומשיגיע גט
לרשותה נתגרשה

הזורק גט לאשתו לתוך חצרה
אם היתה עומדת שם בצד רשותה נתגרשה ואם לאו לא
נתגרש עד שתעמו׳ בצד חצרה ואעפ׳ שהי׳ חצר שישתמר
הגט בתוכ׳ שחוב׳ היא לה הגרושי׳ ואין חבי׳ לאד׳ אלא בפניו

היתה עומדת בראש הגג שלה והוא מלמטה בחצרו וזרקו
לה למעלה כיון שהגיע לאויר מחיצות המעקה או לפחות
משלשה טפחי׳ סמוך לגג נתגרשה ובלבד שיהא יורד לנוח

אבל אם נמחק או נשרף קודם שיגיע לה אעפ׳ שנמחק
לאחר שהגיע לאויר מחיצו׳ או אחר שהגיע לפחו׳ משלשה
טפחים סמוך לגג כיון שנשבה הרוח והעליתהו ונמחק או
נשרף הואיל ואינו הולך לנוח אינו גט ולא נתגרשה

היה הגג שלו והוא מלמעלה בו והיא מלמטה בחצר שלה
וזרק לה גיטה כיון שיצא הגט ממחיצת הגג והגיע למחיצו׳
מקומה שהיא עומדת בו נתגרשה

וזרקו לרשותה
לתוך האש ונשרף או לתוך המים ונמחק או אבד אינו גט
אבל אם הגיע לרשותה ונח ואחר כך בא האש ושרפתהו
הרי זה גט

זרקו על גבי קנה או רומח הנעוצים ברשותה
אינו גט עד שינוח במקום המשתמר בו

שתי
חצרות זו לפנים מזו הפנימית שלה והחיצונה שלו וכותלי
החיצונה גבוהות על הפנימית כיון שזרק הגט לתוך אויר
החיצונה נתגרשה שהפנימית בכותלי החיצונה משתמרת
מה שאין כאן בקופות

כיצד שתי קופות זו לפנים
מזו פנימית שלה והחיצונה שלו וזרק לה בתוכן גיטה אפי׳
הגיע לאויר הפנימי׳ אינה מגורשת עד שינוח על צד הקופ׳
הפנימית

ברא בשהיתה מוטה על צדה ואין לה
שולים אבל יש לה שולים אפי׳ נח בקרקעיתה אינה מגורש׳
שכלי האשה ברשות הבעל אינו קונה לה גט

אלא אם כן
אינו מקפיד על מקומו

זרק לה גיטה והוא בתוך
ביתו או בתוך חצרו אינה מגורשת עד שיגיע הגט לידה
או לחיקה או לכלי מן הכלים שלה שאין הבעל מקפיד על
מקומו כגון צלוחית או כפיפה קטנה או כיוצא בהן וכן אם
הגיע למטה שלה שהיא יושבת עליה והיתה גבוהה עשרה
טפחים הרי זו מגורשת שהרי חלקה רשות לעצמה ואין
הבעל מקפיד על מקום כרעי המטה

השאילה הבעל
מקום בחצרו ולא ייחד לה וזרק לה גט

והגיע לארבע
אמות שלה שהיא עומדת בהן הרי זו מגורשת

נתגלגל
ונפל על גבי קורה או על גבי סלע רחוק ממנה אם המקו׳
שנפל עליו אין בו ארבע אמות על ארב אמות ואינו גבוה
עשרה ואין לו שם לווי הרי זה לא חלק רשות לעצמו וכאלו
הוא והיא במקום אחר

ואם יש שם אחד מג דברים אלו
חלק רשות לעצמו ומקום אחד השאיל לה שני מקומו לא
השאיל לה ואינה מגורשת עד שיגיע הגט לידה

זרק לה גיטה לרשותה ועבר בתוך רשותה שהיא עומדת
בה ונפל חוץ לרשותה אעפ׳ שעבר בפחות משלשה סמוך
לארץ אינה מגורשת אלא אם כן סופו לנוח ברשותה

היתה עומדת על גגה זו וזרקו לה ונפל בגג אחר סמוך לו
אם יכולה לפשוט ידה וליטלו הרי זו מגורשת שאף על פי
שדיורין חלוקין למעלה כשם שהן חלוקין למטה

אין בני
אדם מקפידין על מקום כיוצא בזה

היתה ידה
קטפרס וזרק הגט על ידה ונפל לארץ אם נפל לתוך ארב׳
אמות שלה ונח הרי זו מגורשת נפל לתוך הים

או לתוך
האש אינה מגורשת והיא שתהיה עומדת על גבי המים או
סמוך לאש שמתחלת נפילתו לאיבוד היה עומד

זרקו לה ברשות הרבים

או ברשות שאינה של שניהם
קרוב לו אינה מגורשת היה הגט מחצה למחצה וממחצה
למחצה עד שיהיה קרוב לה הרי זו ספק מגורשת

היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו הרי זה פסול עד שיגיע
גט לידה ואחר כך תנשא בו לכתחלה כיצד הוא קרוב לו
היה הוא יכול לשמרו

והיא אינה יכולה לשמרו זה הוא
קרוב לו שניהם יכולין לשמרו או ששניה אין יכולי לשמרו
זה הוא מחצה למחצה

בא הוא תחלה ועמד ואחר כך
עמדה היא כנגדו וזרקו לה אם היה הגט בתוך ארבע אמו׳
שלו אינה מגורשת אעפ׳ שאם תשוח תטלנו

עמדה היא
תחלה ובא הוא ועמד כנגדה וזרקו לה אעפ׳ שהוא מחצה
למחצה הואיל והוא לתוך ארבע אמות שלה

הרי זה גט
פסול עד שיגיע הגט לידה

זרק הגט לידה והוא קשור

במשיחה וקצת המשיחה בידו אם יכול לנתקו ולהביאו
אצלו אינה מגורשת עד שתפסוק המשיחה ואם אינו יכול
לנתקו הרי זו מגורשת נתן הגט ביד עבדה והוא
נעור והיא משמרתו אם היה כפות הרי זה גט וכאילו הגיע
לחצירה שהיא עומד בצידה ואם אינו כפות אינו גט נתנו
ביד העבד והוא ישן והיא משמרתו הרי זה פסול ואם היה
כפות הרי זו מגורשת כתב הגט ונתנו ביד עבדו וכתב
לה שטר מתנה עליו כיון שזכת בעבד זכתה בגט ונתגרש
אם היה כפות ואם אינו כפות ונעור קנתה העבד ואינה
מגורשת עד שיגיע הגט לידה וכן אם נתן הגט בחצרו
ומכר לה החצר או נתנה לה כיון שקנתה החצר בשטר או
בכסף או בחזקה נתגרשה

פרק ששי

השליח שעושה האשה לקבל לה גיטה מיד בעלה הוא הנקר׳
שליח קבלה ומשיגיע הגט ליד שלוחה תתגרש כאלו הגיע
לידה וצריכה לעשותו בשני עדים וצריכ׳ שני עדים שיעידו
שהגיע הגט ליד שלוחה ואפי הם הראשונים או אחד מן
הראשונים ואחר מן האחרונים הרי זו עדות גמורה
ברא׳ בשאבד הגט או נקרע אבל היה הגט יוצ מתחת ידי
שליח קבלה אינו צריך עדים בין שנתנו לו הבעל בינו
לבינה בין שנמסר לו בעדים יציאתו מתחת ידו כיציאתו
מתחת ידי האשה ואעפ כן לא יתן לו הגט לכתחלה אלא
בעידי מסירה כמו האשה עצמה הבעל אינו יכול
לעשות שליח לקבל גט לאשתו אבל נותן גט לשליח להולי׳
הגט לאשתו וזה הוא הנקרא שליח הולכה וכן האשה
שולחת שליח להביא לה גט מיד בעלה וזה הוא הנקר׳ שלי׳
הבאה ואין שליח הולכה והבאה צריך עדים ואין האשה
מתגרשת בגט ששלח הבעל או שהביא לה שליח הבאה
עד שיגיע גט לידה וכל מקום שנ בענין
גיטין שליח סתם הוא שליח הולכה או שליח הבאה
הכל כשרין לשליחות הגט בין שליח קבלה בין שליח הולכ׳
והבאה חוץ מן החמשה הנכרי והעבד והחרש והשוטה
והקטן ואם קיבל או הביא אחד מהן אינו גט אבל הנשים
והקרובים כשרים ואפי הפסולין מדברי סופרים בעבירה
כשרין לשליחות גט אבל הפסולין בעבירה מדברי תורה
פסולין להבאת הגט ואם הביאו הרי זה פסול ברא
בשנתקיים הגט בחותמיו אבל אם לא נסמך בו אלא על
דברי פסול בעבירה מן התורה אינו גט היה השליח
קטן כשנתן לו הגט וגדל כשהביאו חרש ונתפקח שוטה
ונשתפה נכרי ונתגיר עבד ונשתחרר הרי זה בטל אבל
אם נתן לו הגט והוא פקח ונתחרש וחזר ונתפקח היה שפוי
כשנתן לו הגט ונשתטה וחזר ונשתפה כשהביא ליד האש׳
הרי זו גט כשר מפני שתחלתו וסופו בדעת האשה
שעשת שליח בעדים ואמר טול לי גיטי ויהא לי בידך הרי
זה שליח לקבלה וכאלו אמרה לו התקבל לי גיטי ויש לאשה
לעשות שליח לקבלה לקבל לה גיטה מיד שלוחו של בעלה
וקטנה אינה עושה שליח לקבלה אעפ שחצרה קונה לה
גיטה כגדולה מפני ששליח קבלה צריך עדים ואין מעידין
על הקטן שאינו בין דעת גמורה האשה שעשתה
שליח לקבלה ואמ לו הבעל אין רצוני שתקבל לה גיטה
אלא הרי זה גיטה הולך אותו לה הרשות ביד הבעל ונעשה
זה שליח להולכה ולא שליח לקבלה אבל אם אמ לו התקב׳
לה גטה או הא לך או זכה לה לא עקר שליחות הקבל אבל
אם אמ לו הולך לה עקר שליחו הקבל ונ עשה שליח הבעל
וכך אם אמר לו הולך ותן לה עקר שליחות הקבלה
שליח האשה שבא לקבל גט מן הבעל ואמ לו שליח קבלה
אני ואומר לו הבעל הילך גט זה כמו שאמרה כלומר איני
עוקר שליחותך אלא בין שעשתה אותך שליח קבלה או
שליח הבאה הרי אתה כמו שאמרה והביא את הגט ואמר
לו לא שמתיך אלא שליח הבאה אפי הגיע גט לידה אינה
מגורשת שהרי עקר השליח שליחות שאמרה היא ואמר
לבעל מעולם לא נעשיתי שליח הבאה לה אמר שליח
לבעל שליח הבאה אני ואמר לו הבעל הילך כמה שאמרה
והביא את הגט ואמר לו שליח שמתיך לקבלה כיון שהגי׳
גט לידה מגורשת שהרי לא עקר שליחות שאמר אלא גרע
אותה שהרי היא אומרת לקבלה והוא אומ לבעל להבאה
בלבד הבעל ששלח גט לאשתו בא שליח ליתנו
לה ולא נטלתו אלא אמרה לו בפני עדים יהיה גט זה פקדו׳
אצלך או שאמרה לו הרי את שליח לקבלו לי הרי זה
מגורשת בספק עד שיגיע גט לידה ומשיגיע הגט לידה
תתגרש ודאי שליח שהביא גט כשהוא נותנו לה
נותנו לה בפני שנים ואותן השנים צריכין לקרותו ואחר
כך יתן לה בפניהם שדין השליח עם האשה כדין הבעל
עמה שתחתיו הוא קם לפיכך אם נתנו השליח לה ולא
קראוהו עידי מסירה ונטלתו וזרקתו לים הרי זו ספק
מגורשת עבר השליח ונתן הגט בינו לבינה יטלנו
ממנו ויחזור ויתנו לה בפני שנים ואם מת הואיל והגט
יוצא מתחת ידה מקויים בחותמיו הרי זה גט כשר
שליח שנטל הגט וקודם שיגיע ליד האשה חזר הבעל ואמ׳
לו גט ששלחתי עמך בטל הוא או שקדם ואמר לאשה גט
ששלחתי לך בטל הוא או ששלח שליח אחר לבטלו או
שאמר לאחרים גט ששלחתי לאשתי בטל הרי זה בטל
ואעפ שהגיע גט לידה וכל המבטל בפני אחרים צריך
שיבטל בפני שנים ואם אחר שהגיע לידה או ליד שליח
קבל אינו יכול לבטלו ואעפ שחזר בתוך כדי דבור ובטלו
הואיל ואחר שהגיע לידה או ליד שליח קבלה או לחצרה
בטלו אינו בטל והרי זה גט כשר היה מחזר ומבקש
שליח כדי לבטלו או שהיה מבקש שנים שיבטלנו בפניהם
וכיון שהוא מחזר ורודף הגיע הגט לידה ואחר כך
בטלו אינו בטל אעפ שהיה מחזר לבטלו קודם שהגיע הגט
לידה אמר לעשרה כתבו גט ותנו לאשתי יכול
לבטל גט זה שלא בפני זה ואפילו בפני שנים אחרים
שלח הגט ביד שנים הרי זה יכול לבטל זה שלא בפני זה
ואפי היו עשרה משבטלו בפני אחד מהם בטל הגט
וכן מי שאמר לשנים גט שאני כותב לאשתי בטל הוא
וכתב אחר כך גט ונתנו לה בפני שנים אחרי הרי זה בטל
וזו היא מסירת המודעא על הגט וכן אם אמר להם כל גט
שיכתוב לי פלני בטל או כל גט שאכתוב בבית דינו של
פלני הרי זה גט בטל או כל גט שאכתוב מכאן ועד עשרים
שנה בטל הרי זה גט בטל וכן אם אמר בפני
שני הגט שאכתו לפלני אשתי בטל הוא וכל דבר שאבטל
בו מודעא זה הרי הוא בטל וכתב אחר כך ונתנו לה אעפ
שביטל המודעא קודם שיכתוב הגט הרי הגט בטל אם כן
מה תקנת דבר זה שיאמרו לו העדים קודם כתיבת הגט
אמור לפנינו שכל הדברים שמסרת שגורמין כשיתקיימו
אותן הדברים לבטל גט הרי הן בטלים והוא אומ הן ואחר
כך אומר להם לכתוב ולחתום וליתן לה ולא יניחוהו לילך
עד שיגיע הגט לידה כדי שלא יצא ויבטלו ואין המוסר
מודעא ולא המבטל מודעא צריך קטן השולח גט
ביד השליח ובטל הגט הרי זה חוזר ומגרש בו כשירצה
שלא בטלו מתורת גט אלא מתורת שליחות לפיכך אם היה
הגט ביד הבעל ובטלו כגון שאמר גט זה בטל הוא אינו
מגרש בו לעולם והרי הוא כחרס אם גרש בו אינה מגורש
וכן אם פירש בעת שבטלו והוא ביד השליח ואמר גט
ששלחתי הרי הוא בטל מלהיות גט אינו מגרש בו לעולם
באי זה לשונות מבטל גט אמר בטל הוא
אי איפשי בו גט זה לא יועי לא יתיר ולא יעזוב ולא ישלח
לא יגרש יהי כחרס יהי חרס הרי הוא כחרס ואם אמ אחד
מאו וכל הדומה להן הרי זה בטלו אבל אם אמ גט
זה אינו גט פסול הוא אינו מועיל אינו מתיר אינו משלח
אינו מגרש חרס הוא לא אמר כלום שאין זה לשון מבטל
אלא לשון מודיע אמתת הדבר והרי הודיע לנו דבר שאינו
כן כמי שאומ על דבר אסור שהוא מותר או על דבר
הטמא שהוא טהור אמר גט זה בטל שמשמעו פעל
שעבר כגון חסק עבר הרי זה ספק לפיכך אם נתגרש בגט

זה הרי זה ספק מגורשת מי ששלח גט לאשתו
ובא שליח ואמר לו לא מצאתיה או לא רצתה ליקח ואמר
הבעל ברוך הטוב והמטיב או כיוצא בדברי' או שמשמיע'
שאין ברעתו לגרשה או שהרי שמח בעכוב הגט לא בטל
הגט א׳ יתן ותהיה מגורשת עד שיאמר לו בפירו׳ לא תתן
לה או יבטל בפירוש מי ששלח גט לאשתו וחזר
ובטלו בפני שנים אחרים וכן מי שמסר מורעא על הגט
מכין אותו מכת מרדות מפני שגורם להיות ממזרים שהרי
הגיע גט לידה ותנשא בו ואחר זמן יצאו העדים שבטל
בפניהם או שמסר מורעא בפניהם קודם שיכתוב הגט
ונמצא הולד ממזר שליח שהביא גט ונתנו לאשה
אין אומרין שמא בטלו הבעל א׳ נותנין אותו לה בחזקת
שהוא כשר ותנשא בו ואם נמצא אחר כן שבטלו תצא
והולד ממזר וכן הכותב גט ונתנו לאשתו אין אומרין שמא
מסר מורעא על גט זה א׳ הרי הוא בחזקת כשרו ותנשא
בו וכן המביא גט והניח הבעל חולה או שהיה זקן
נותנו לה בחזקת שהוא קיים אבל אם הניחו גוסס שרוב
גוססין למיתה ואע״פ שנתנו לה הרי זה ספק גרושין שאין
גט לאחר מיתה וכן עיר שהקיפ׳ החיל והיא במצור וספינ׳
המטרפת בים והיוצא לדון הרי או בחזקת חיים ואם היה
גט אחד מהן ביד השליח נותנו לאשתו ותהיה בחזקת
מגורשת אבל עיר שכבשה הגיים והובקעה וספינה שאבד
בים והיוצא להרג של בית דין של גוים ומי שגררתו חיה
או ששטפו נהר או נפלה עליו מפולת נותנין עליהם חמורי
חיים וחומרי מתים ואם היה גט אחד מהם ביד השליח
אינו נותנו לאשתו ואם נתנו לה הרי זו ספק מגורשת
ואם נודע שמת הבעל קודם שיגיע הגט לידה אינו גט
הבעל ששלח גט לאשתו הרי הוא חייב במזונותיה ובכל
תנאי כתובה עד שיגיע הגט לידה או ליד שליח קבלה

פרק שביעי

שליח שהביא גט ממקום למקום בארץ ישרא׳ אע״פ שלא
ראה כתיבת הגט ולא ידע מי הם עדיו לא נתן לו הבעל
ואמר לו תן גט זה לאשתו הרי זה נותנו לה בפני עדים
ואע״פ שאין עדיו ידועין אצלנו ותהיה מגורשת ותנשא בו
בא הבעל וערער ואמ׳ לא גרשתי מעולם וגט שהובא
לה מזוייף הוא יתקיי׳ בחותמיו ואם לא נתקיים ולא נודע
עדיו כלל תצא והולד ממזר שהרי אינה מגורשת
לפיכך נשים שחזקתן שהן שונאות זו את זו אין נאמנות
להביא גט בארץ ישרא׳ זו לזו שמא מזויית הוא ותתכוין
לקלקל אותה כדי שתנש׳ ותאסר על בעלה ואלו הן הנשים
שחזקתן שונאות זו את זו חמותה ובת חמותה וצרתה
אפי׳ היתה צרתה נשואה לאחר ויבמתה אפי׳ היתה אחות
ובת בעלה אבל שאר כל הנשים כשרות המביא גט
ממקום למקום בארץ ישרא׳ וחלה או נאנס משלחו ביד
אחר וכן השני אם חלה משלחו ביד אחר ואפי׳ מאה ואין
צריך עדים לחזור ולעשות שליח בפניהם והאחרון שהגיע
גט לידו נותנו לה בפני שני׳ ותתגר׳ בו אע״פ שמת הראשון
שליח שהביא גט ממקום למקום בחוצה לארץ או מארץ
ישרא׳ לחוצה לארץ או מחוצה לארץ לארץ אם היה השליח
עומד בשעת כתיבת הגט וחתימתו הרי זה אומר בפני
שנים בפני נכתב ובפני נחתם ואחר כך יתן לה בפניהם
ותתגרש בו ואע״פ שאין עדיו ידועין אצלנו ואפי׳ היו
שמות עדיו כשמות הגוים אין חוששין להן בא הבעל
ועמד וערער אין משגיחין בו לפיכך את הנשים ששונאות
זו את זו נאמנות להביא גט זה ולומר בפני נכתב ובפני
נחתם וכן שליח שהביא גט בארץ ישרא׳ ואמר בפני נכתב
ובפני נחתם אע״פ שאינו צריך אם יבא הבעל ויערער אין
משגיחין בו ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה
וחתימה לא ינתן לה א׳ אם כן נתקיי׳ בחותמיו ויש לשלי׳
להיו׳ מכלל השלשה שקיימו אותו בחותמיו ואם לא נתקיי׳
ונתן לה הרי זה פסול עד שיתקיים ואם בא הבעל וערער
ולא נתקיים אינה מגורשת אבד הגט הרי זו ספק מגורשת

ומפני מה הצריכו לומר בפני נכתב ובפני
נחתם בחוצה לארץ כדי שלא תהיה האשה צריכה לקיימו
אם יבוא הבעל ויערער מפני שאין העדים מצויין לקיימו
ממקום למקום בחוצה לארץ בעל שהביא ראיה
ברורה שגט זה שנאמר בו בפני נכתב ובפני נחתם מזוייף
הוא הרי זה בטל שלא האמינו דבריו של אחר שאמ׳ בפני
נכתב ובפני נחתם א׳ לדחות ערעור הבעל שאין עמו
ראיה אבל במקום עדים שמכחישין אותו לא האמינוהו
הנהרות שבארץ ישרא׳ והנכסין שבים הגדול שבתוך התחו׳
של ארץ ישרא׳ הרי הן כארץ ישרא׳ ושחוץ לתחום כחוצה
לארץ ובהלכות מתנות עניים יתבארו תחומי ארץ ישרא׳
ובבל כארץ ישרא׳ לגיטין גט שכתבו בארץ ישרא׳
וחתמו בחוצה לארץ צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחת׳
כתבו בחוצה לארץ וחתמו בארץ ישראל אינו צריך לומר
בפני נכתב ובפני נחתם נכתב מקצת הגט בפניו
ונחתם כלו בפניו אם מקצתו הראשון הוא הרי זה אומר
בפני נכתב ובפני נחתם אפי׳ לא נכתב בו א׳ שטה אחת
בפניו ואפי׳ שמע קול קולמוס כותב וחתמו העדים בפניו
הרי זה אומר בפני נכתב ובפני נחתם וכן אם יצא הסופר
לשוק וחזר והשלים את הגט אינו חושש שמא אחר מצא׳
ואמר לו ולשם אשה אחרת כתבו א׳ אומר בפני נכתב
ובפני נחתם אמר בפני נכתב אבל לא בפני נחתם
בפני נחתם אבל לא בפני נכתב בפני נכתב כלו וחתם עד
אחד אבל לא העד השני אפי׳ היה הוא העד השני הרי זה
יתקיים בחותמיו ואחר כך ינתן לה ואם העיד הוא ואחר
על העד השני שלא חתם בפניו הרי זה כשר וינתן לה ואי׳
צריך לומ׳ אם העידו שנים אחרים על כתב ידי העד׳ השני׳
שזה כשר שנים שהביאו גט בחוצה לארץ אע״פ
שלא נכתב ונחתם בפניהם הואיל ונתנו להם הבעל ליתנו
לאשתו הרי או נותנין לה ותהיה מגורשת שהרי אין הבעל
יכול לערער בגט זה אע״פ שאינו מקוים שהרי שלוחיו הם
עדיו שאו אמרו השנים בפנינו נתגרשה הרי זו מגורשת
אע״פ שאין שם גט ברא בזמן שהגט יוצא מתחת
ידי שניהם אבל אם אין הגט יוצא מתחת ידי שניהם
צריכי׳ לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם לפיכך אם אמר
אחד בפני נכתב והאחר אומר בפני נחתם אפי׳ שנים אומ׳
בפנינו נכתב ואחר אומר בפני נחתם הואיל ואינו יוצא
מתחת ידי שניהם לא ינתן לה עד שיתקיים בחותמיו אם
אחד בפני נכתב ושנים אומרי׳ בפנינו נחתם כשר אע״פ
שאינו יוצא מתחת ידם שהרי נתקיים בחותמיו
שליח שהביא גט בחוצה לארץ ונתנו לה בינו לבינה או
שנתנו לה בפני שנים ולא אמר לה בפני נכתב ובפני נחת׳
אע״פ שנשאת נוטלו ממנה וחוזר ונותנו לה בפני שני׳ ואומ׳
בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם ואם לא נטלו ממנה הרי
זה פסול עד שיתקיים בחותמיו נתנו לה ולא הספיק לומ׳
בפני נכתב ובפני נחתם עד שנשתתק הרי זה יתקיים
בחותמיו ואחר כך ינתן לה הסומא אינו יכול להביא
גט זה של חוצה לארץ מפני שאינו יכול לומר בפני נכתב
ובפני נחתם לפיכך אם נכתב ונחתם בפניו כשהוא פתוח
ונסתמא הרי זה אומ׳ בפני שלשה בפני נכתב ובפנ׳ נחתם
ונותנו לה וכן האשה שהביאה גט זה של חוצה
לארץ צריכה שלשה לומ׳ בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם
שלא אמרו בפני שנים א׳ בזמן שהשליח כשר לעדו׳ שהרי
הוא מצטרף עם השנים ונמצא מכלל השלשה שקיימו גט
זה בו׳ בדבריו שהעד נעשה דיין בדבר שהוא מדבריהם
חלה השליח או נאנס בא לב״ד ואומר להם גט זה בפני
נכתב ובפני נחתם והן משלחין אותו ביד שליח אחר ואין
השליח האחרון צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם אלא
אומר שליח בית דין אני ונותנו לה בפני עדים חלה השני
או נאנס עושה שליח אחר בבית דין אפי׳ מאה והאחרון
אומר שליח בית דין אני ונותנו לה אע״פ שמת השליח
הראשון ומפני מה צריך בית דין מפני שהוא צריך לומ׳
בפני נכתב ובפני נחתם אבל אם נתקיי׳ הגט בחותמיו

אעפ שנתנו שליח לשליח אפי מאה בינם לבין עצמם עד
שהגיע הגט לידה הרי זה כשר ואעפ שלא פירש הבעל ולא
אמר לו שלחו ביד אחר אם תאנס אם חלה או נאנס הרי
זה משלחו   כל העושה שליח אינו צריך שיהא השליח
עמו בבית דין אלא אומר להם הרי פלני שלוחי ואפי שלא
בפניו וכן השליח עושה שליח אחר שלא בפניו אפי הן ק
האיש שנתן גט לאשתו ונכתב ונחתם בפניה ואמר
לה הרי את שלוחה להולכה עד בית דין פלוני והם יעמידו
שליח ויתנו ליך גט זה ותתגרשי בו   הרי זו נאמנת לומר
בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם והם נוטלין אותו ונותנין
אותו לשליח ליתנו לה כמאמר הבעל   ברא בשהתנה
עליה הבעל תנאי זה   אבל לא התנה עליה אלא נתן לה
גיטה והרי הגט יוצא מתחת ידה אינה צריכה לומר כלום
והרי היא בחזקת מגורש הואיל וגט שבידה כתוב כהלכתו
והעדים חתומים עליו ואעפ שאין אנו מכירין כתב אותן
העדים ולא נתקיים אין חוששין לה שמא זייפה אותו שהרי
אינה מקלקלת על עצמה ועוד שהעדים החתומים על הגט
הרי הן כמי שנחקר עדותן בבית דין עד שיהא שם מערער
לפיכך נעמיד הגט בחזקתו ותנשא   ואין חוששין שמא
ים צא מזוייף כמו שנעמיד הגט בחזקת כשר כשיביא אותו
השליח עד שיערע הבעל או עד שיביא ראיה שהיה מזוי
או בטל שאם ניחוש לדברים אלו וכיוצא בהן   כך היה לנו
לחוש לגט שיתן הבעל בפנינו שמא בטלו   ואחר כך נתנו
או שמא עדים פסולין חתמו בו   והרי הוא כמזוייף מתוכו
או שמא שלא לשמה נכתב וכשם שאין חוששין לזה וכיוצא
בו אלא נעמידנו על חזקתו עד שיודע שהוא בטל   כך לא
נחוש לא לשליח ולא לאשה עצמה שהגט יוצא מתחת ידה
שאין דיני האסורין כדיני הממונות

פרק שמיני

המגרש על תנאי אם נתקיים התנאי הרי זו מגורשת ואם
לא נתקיים התנאי אינה מגורשת וכבר בארנו בפרק ששי
מהלכו אישות משפטי התנאין כולם ושם נתבאר שהמגרש
על תנאי כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת בשעה שיתקיים
לא בשעת נתינת הגט לידה לפיכך יש לבעל לבטל הגט
או להוסיף על תנאו   או להתנות תנאי אחר כל זמן שלא
נתקיים התנאי הראשון אעפ שהגיע גט לידה   ואם מת
הבעל או אבד הגט או נשרף קודם שיתקיים התנאי אינה
מגורש ולכתחלה לא תנשא עד שיתקיי התנאי ואם נשאת
לא תצא אלא אכ לא נשאר בידה לקיימו שהרי בטל התנאי
ושם נתבאר שאם אמר לה הרי את מגורשת מעכשיו או
מהיום על תנאי כך וכך או שאמ לה הרי את מגורשת על
מנת כך וכך כשיתקיי התנאי תהיה מגורשת משעת נתינת
הגט לידה לפיכך אינו יכול לבטל הגט   ולא להוסיף על
תנאי משהגיע גט לידה ואם אבד או נשרף אפי מת הבעל
קודם שיתקיים התנאי הרי זו מקיימת התנאי   אחר מותו
וכבר נתגרשה משעת נתינת הגט לידה   ויש לה להנשא
לכתחלה אעפ שעדין לא נתקיי התנאי ואין חוששין שמא
לא יתקיים הואיל והיה התנאי כמעכשו או בעל מנת
כל המגרש על תנאי בין שאמר מעכשיו בין שאמר   אם
יהיה ואם לא יהיה הרי זה   לא יתיחד עם אשתו כל זמן
שלא נתקיים התנאי אלא בפני עד ואפי עבד ואפי שפחה
חוץ משפחתה או בנה קטן   מפני שאינה בושה מלשמש
בפניהם והדבר ידוע שאם נתיחד עמה   בפני שני עדים
כאחד אפי נתקיים התנאי אחר כן   הרי זו ספק מגורשת
שמא נבעלה ובטל הגט כמו שיתבאר בהלכות או
כיצד מגרש אדם על תנאי לא שיאמר   כתבו גט לאשתי
על תנאי זה או כתבו ותנו לה על תנאי   ואין צריך לומר
שלא יכתוב בתוך הגט על תנאי זה גרש פלוני את פלגית
אלא כיצד עושה אומ לסופר לכתוב ולעדים לחתום וכותבי
גט כשר בלא שום תנאי בעולם   ואחר כך נותן לה הגט
ואומר לה הרי זה גיטיך או הרי את מגורשת בזה על מנת
כך וכך או יאמר להם או לשליח תנו לה גט זה   על מנת
כך וכך   כתב התנאי בגט אחר שגמר לכתיב תורף
הגט הרי זה גט כשר בין שכתבו קודם חתימת העדים בין
שכתבו לאחר חתימת העדים אבל אם כתבו קודם תורף
הגט אפי כתב על מנת כך וכך הרי זו ספק גירושין שהרי
לא נשאר לו זכות בגופו של גט וכן אם התנה על פה קוד
כתיבת התורף הרי זו ספק גירושין   המגרש את
אשתו והתנה עלי בין בכתב אחר התורף בין על פה אחר
התורף ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מאיש פלו
או אלא לאיש פלו ונתן לה הגט על תנאי זה אם היה אותו
האיש גוי או עבד או אסור עליה משום ערוה   כגון אביה
ואחיה או אביו או אחיו הרי זה גט כשר   ואם היה אותו
האיש יש לו בה קידושין אעפ שהוא מחייבי לאוין   אעפ
שהוא קטן אינו גט שהרי שייר בגט   ואין זה כריתות היה
בעל אחותה שאעפ שהוא היום   אסור עליה משום ערוה
אם תמות אחותה יהיה מותר לה   הרי זו ספק מגורשת
אמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ ממי שיולד שאינו
עתה בעולם או חוץ מזונותיך כלומ תהיה מותרת להנשא
לכל אדם אבל לזנות הרי את באיסור אשת איש   או הרי
את מותרת לכל מי שיבוא עלייך כדרך כל הארץ   אבל
שלא כדרכך הרי את באיסוריך   או הרי את מותרת לכל
אדם חוץ ממקדש בשטר כלומר שהיא מותרת להתקדש
בכסף ובביאה אבל בשטר הרי את באיסור אשת איש או
הרי את מותרת לכל אדם חוץ מהפרת נדריך   כלומר לא
נשאר לי עליך שום אישות חוץ מהפרת נדריך   שאת
אשתי לענין הפרת נדרי או לענין אכילת תרומה או לעני
ירושה שאם מתה ירשנה   בכל אחד מאלו הרי זו ספק
מגורשת   אמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ
מראובן ושמעון וחזר ואמר לה הרי את מותרת   לראובן
ושמעון הרי זו מגורשת   שהרי בטל התנאי שהאנשים
שהתנה בהן התירן לה אמר הרי את מותרת לראובן הרי
זו אינה מגורשת שהרי לא בטל תנאו של שמעון
אמר לה הרי את מותרת לשמעון או הרי את מותרת את
לשמעון הרי זו ספק גירושין שמא לא התירה אלא לשמעון
וראובן באיסורו עומד וזה שאמר את לשמעון כלומר לכל
אדם את לשמעו או שמא התירה לכל וזה שאמ את לשמעו
והוא הדין לראובן ששמעון סמוך היה לראובן בתנאו
התנה עליה   ואמר היום אין את אשתי ולמחר את אשתי
אינה מגורשת   ואעפ שכרת בינו לבינה היום לפי כותבין
בגיטין מן היום הזה ולעלם   הרי זה גיטיך על מנת
שלא תשתי יין כל ימי חייכי אינו גט שאין זה כריתות כל
ימי חיי או כל ימי חיי פלוני הרי זה גט שהרי כרת   בינו
לבינה ולא תשאר לו עליה רשות כשימות אותו פלוני
הרי זה גיטיך על מנת שלא תלכי לבית אביך   עד שלשים
יום הרי זה גט   שלא תלכי לבית אביך לעול אינו גט שהרי
אין זה כריתות   וכן האומר הרי זה גטיך על מנת שלא
תאכלי בשר לעולם שלא תשתי יין לעולם אינו גט   שאין
זה כריתות   עד שלשים   יום הרי זה גט
הרי זה גיטיך על מנת שלא תנשאי לפלוני אינו גט   הא
למה זה דומה לאומ לה הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי
יין לעולם או שלא תלכי לבית אביך לעולם   או כל ימי
חייכי אבל אם אמר לה על מנת שלא תנשאי לפלוני   עד
חמשים שנה הרי זה גט ולא תנשא לו כל זמן שהתנה ואם
נשאת בטל הגט למפרע   זנתה עמו הולד כשר והגט כשר
שלא התנה אלא על הנשואין   הרי זה גיטיך על מנת
שתנשאי לפלוני אם נשאת לו הרי זה גט כשאר כל התנאי
אבל אמרו חכמים לא תנשא לא לאותו פלו   ולא לאחר
לאותו פלוני לא תנשא שמא יאמרו נשיהן נותנין במתנ
זה לזה   ולאחר לא תנשא שאינו גט אלא בקיום התנאי
עברה ונשאת לאותו פלוני לא תצא נשאת לאחר קודם
שתנשא לאותו פלו בטל ותצא והולד ממזר   וצריכה גט
משני   הרי זה גיטיך והנייר שלי   אינה מגורשת
שאין זה כריתות על מנת שתתני לי את הנייר הרי זה גט
ותתן   חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה

הרי זה גיטיך וכתובתיך כשר ונתקבלה כתובתה אם יש בשם כדי כתובתה ואם לאו ישלים כתובתה כל המגרש על תנאי שמבטל הגט כגון שהתנה לה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין כל ימי חייה או שתהיה מותרת לכל אדם חוץ מפלוני או שהתנה עליה שאר תנאים קודם כתיבת התורף אם היה תנאו כתוב בגט וחזר ומחקו ונתנו לה הרי זו ספק מגורשת ואם היה התנאי על פה הרי זה נוטל הגט ממנה וחוזר ונותנו לה בלא תנאי כלל או בתנאי כשר כיצד הרי שנתן גט לאשתו ואמ׳ לה הרי את מגורשת בות ומותרת לכל אדם חוץ מפלוני אם נטלו ממנה וחזר ונתנו לה ואמ׳ לה הרי את מותר׳ לכל אדם או הרי זה גיטיך הרי זו מגורשת וכן כל כיוצא בו הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן לו מאתים זוז וחזר והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים שתשמש אביו שתי שנים לא ביטלו דבריו האחרונים את הראשונים אלא הרי זה כאומ׳ לה עשי אחד משני התנאים רצת משמשת רצת נותנת ואין אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים מצטרפין אבל אם התנה עליה שתתן לו מאתים זוז וחזר והתנה בפני שנים שתתן לו שלש מאות זוז כבר ביטל התנאי של מאתים וצריכה ליתן שלש מאות זוז וכן כל כיוצא בזה התנה עליה שתעשה דבר זה סתם הרי זה כמפרש יום אחד הואיל ולא פרש כמה זמן תעשה כיצד אמר לה הרי זה גיטיך על מנת שתעשה עמי מלאכה על מנת שתשמשי את אבא על מנת שתניקי את בני אם עשת עמו מלאכ׳ או אם שמשה את אביו יום אחד או שהניקה בנו יום אחד בתוך הזמן שהבן יונק בו והוא בתוך ארבעה ועשרי׳ חדש הרי זה גט מת הבן או מת אביו קודם שתינק או שתשמש אינו גט אמר לה על מנת שתניקי את בני או תשמשי את אבי שתי שנים הרי זו משלמת הזמן שפיר׳ מת הבן או האב בתוך הזמן או שאמ׳ האב אין רצוני שתשמשני אינו גט שהרי לא נתקיי׳ התנאי וכן כל כיוצא בזה הרי זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתים זוז מכן ועד שלשים יום נתנה בתוך שלשי׳ יום מדעתו הרי זו מגורשת לאחר שלשים אינה מגורש׳ נתנה לו בעל כרחו והוא אינו רוצה לקבל הרי זה גט פסול עד שתתן מדעתו חזר ואמר לה בתוך השלשים יום הרי הן מחולין לך אינה מגורש׳ שהרי לא נעשה התנאי מת בתוך שלשים יום הואיל ושלמו השלשים יום ולא נתנה אינה מגורשת אמר לה זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתי׳ זוז ולא קבע זמן ומת קודם שתתן אינה יכולה ליתן ליורשיו שלא התנ׳ עליה אלא שתתן לו ולא בטל הגט שהרי לא קבע זמן לפיכ׳ אעפ׳ שאבד הגט או נקרע קודם שימות הרי זו לא תנשא לזר עד שתחלוץ הרי זה גיטיך על מנת שתתני לי כלי פלוני או בגד פלוני ואבד אותו כלי או אותו בגד או נגנב אעפ׳ שנתנה לו אלף זוז בדמיו אינו גט עד שתתן אותו כלי או אותו בגד עצמו עד שיבטל התנאי מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קודם שיתקיים התנאי אם נתקיים התנאי הרי זו מקודשת ואם לא נתקיים התנאי ובטל הגט אינה צריכה גט משני שהרי אין קידושין תופסין בה אבל אם נשאת ולא נתקיי׳ התנאי ובטל הגט צריכה גט משני כמו שבארנו

פרק תשיעי

המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע הרי זו מגורש׳ כשיגיע הזמן שקבע והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי דומה לתנאי שהיא מתגרשת כשיגיע הזמן שקבע ואינו תנאי שהמגרש על תנאי הרי גירש וזה עדיין לא גירש עד שיגיע אותו הזמן לפיכך המגרש על תנאי צריך לכפול תנאו וזה אינו צריך לכפול דברו ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו כיצד האומר לאשתו הרי זה גיטיך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום אינה מגורשת אלא לאחר שלשים יום ואם מת הבעל או אבד הגט או נשרף בתוך שלשים אינה מגורשת הלכה והניחתו בצידי רשות הרבים ונגנב או אבד משם לאחר שלשים יום הרי זו מגורשת הואיל והיה הגט קיים ביום שמתגרשת בו וייחדה אותו במקום שאינו רשות הרבים שצידי רשות הרבים אינן כרשות הרבים וכן אם תלה הגירושין במעשה דינו כדין מגרש אחר זמן כיצד כגון שאמר לאשה הרי זה גיטיך ולא תתגרשי בו עד שתתני לי מאתים זוז הרי זו מתגרשת אחר שתתן ואינו צריך לכפול תנאו ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו שהרי לא גירש על תנאי אלא עדיין לא גירש זה אלא תלה הגירושין בעשיית כך וכך ואחר כך תתגרש ומה בין המגרש על תנאי לזה שקבע זמן לגירושין או תלאן במעשה שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואינן גומרין עד שיתקיים התנאי לפיכך כשיתקיי׳ התנאי נתגרשה אם היה הגט קיים אעפ׳ שאינו ברשותה ואינה צריכה לחזור וליטלו או להיותו ברשותה אחר שנתקיים התנאי שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גירושין ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי לא תצא כמו שבארנו אבל התולה גירושין בזמן או במעשה לא הגיע גט לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה לפיכך כשהגיע הזמן צריכה להיו׳ הגט ברשותה או תחזור ותטלנו או שיהיה במקום שיחדה אותו בו אעפ׳ שאינו רשותה כמו שבארנו ואח׳ כך תתגרש בו ואם נשאת קודם שיגיע הזמן שקבע או קודם שתעשה המעשה שתלה בו הגירושין תצא והולד ממזר שעדיין היא אשת איש גמורה ואין כאן שם גירושין הנותן גט ביד אשתו ואמר לה אם לא תתני לי מאתים זוז אין זה גט או אין את מגורשת הרי זה לא גירש כלל ואין כאן גט לא על תנאי ולא תלוי במעשה וכן כל כיוצא בזה הרוצה לגרש על תנאי ויהיה ענ׳ תנאו שלא תתגרש עד זמן פלוני הרי זה מוציא ענין זה בלשון תנאי ויתלה התנאי בביאתו בזמן קבוע או בהליכתו כיצד כגון שיאמ׳ לה אם לא באתי מיכן ועד שלשים יום הרי זה גט ואם באתי בתוך שלשים יום לא יהיה גט ונותן הגט בידה או יאמ׳ לה הרי זה גיטיך על מנת שלא אבוא למדינה זו עד שלשים יום וכן כל כיוצ׳ בזה התנה עליה שיהיה גט אם לא בא עד שלשים יום למדינה זו והיה בא בדרך בתוך שלשים יום וחלה או עיכבו נהר ולא בא עד אחר שלשים יום הרי זה גט אפילו עומד וצווח הרי אני אנוס שאין אונס בגיטין ואעפ׳ שגילה דעתו שאין רצונו לגרש התנה עליה שתתגרש כשיעבו׳ מנגד פניה שלשים יום והיה הולך ובא הולך ובא ולא נתיחד עמה כשילך וישהה שלשים יום תהיה מגורש׳ ואעפ׳ שהיה הולך ובא בתוך ל׳ יום הואיל ולא נתייחד עמה הרי זה גט כשר ברא בשהתנה ואמ׳ הרי היא נאמנת עלי לומר שלא פייסתיה אבל אם לא האמינה חוששין שמא פייסה כשהיה הולך ובא ומחלה לו וחזר ובטל הגט כשפייסה ומפני חשש זה יהיה הגט פסול אחר שלשים יום וכן האומר לאשה הרי זה גיטך לאחר שנים עשר חדש והיה עמה במדינה חוששין שמא פייסה עד שיאמר נאמנת עלי שלא פייסתי וכן כל התנאין שהן תלויין ברצונה ואם רצת ומחלה אותן לבעלה בטל הגט חוששי׳ לה שמא פיים עד שיאמר נאמנ׳ עלי ברא במתגרש מן הנישאין שלבו גס בה אבל במתגרשת מן האירוסין אין חוששין לה שמא פיים הרי זה גטיך מעכשיו אם לא באתי מכן ועד יב׳ חודשים אין חוששי׳ שמא בסתר בא שאין דרך בני אדם לבוא בצנע ואם תם הזמן שקבע ולא בא הרי זו מגורשת מת בתוך שנים עשר חדש אעפ׳ שאי איפשר שיבוא והרי היא מגורשת לא תנשא במקום יבם עד אחר שנים עשר חדש כשיתקיים התנאי בריא שהתנה שיהיה זה גט אם מת או חולה שהתנה שיהיה זה גט אם מת מחולי זה לא אמר כלום שמשמע אם מתי לאחר מיתה ומשמעו מעתה לפיכך אם אמר אם מתי הרי זה כאומר לאחר מותי ואין גט לאחר מיתה אמר לה הרי זה גיטיך מעכשיו אם מתי או מהיום אם מתי הרי זה גט וכשימות תהיה מגורשת אמר הרי זה גטיך מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי ומת הרי זו ספק מגורשת שמא אחר

שאמר מעכשיו חזר בו מלשון מעכשו וסמכה דעתו על לאחר מיתה שאין גט לאחר מיתה הרי זה גיטך לכשתצא חמה מנרתקה ומת בלילה אינו גט על מנת שתזרח חמה ומת בלילה הרי זו מגורשת וכשתזרח חמה יתקיים התנאי התנה עליה שאם זרחה חמה יהיה גט ואם לא זרחה לא יהיה גט ומת בלילה אינו גט שהרי לא נתקיי התנאי עד שמת ואין גט לאחר מיתה שכיב מרע שכתב גט לאשתו וגירש ועמד אינו יכול לחזור שאין גיטו כמתנתו שאם תאמר יחזור בו יאמרו גיטו לאחר מיתה יגרש כמו מתנתו שאינה קונה אלא לאחר מיתה הרי זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי וכיוצא בזה ומת אינו גט אמר לה אם לא יעמוד מחלי זה ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי הרי זו ספק מגורשת הרי זה גיטיך מעכשיו אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ומת אומדין אותו אם מחמת החולי הראשון מת הרי זה גט ואם לאו אינו גט ואם ניתק מחולי לחולי ולא עמד בשוק הרי זה גט ואינו צריך אומד וכל או התנאין כל הימי שמנתינת הגט עד שימות ויתקיים התנאי הרי היא מגורש לכל דבר ובלבד שלא תתיחד עמו כמו שבארנו חולה שרצה לגרש אשתו על תנאי כשימות כדי שלא תפול לפני יבם ואם עמד לא תהיה מגורשת ולא רצה לגרשה מעכשיו כדי שלא תטרף דעתו כך הוא כותב בגט אחר שכותב התורף או אומ׳ לה כשנותן הגט אם לא מתי לא יהיה גט ואם מתי יהיה גט ואם לא מתי לא יהיה גט כדי שתהיה תנאי כפול והן קודם ללאו ולא יפתח פיו תחלה לפורענות ואם מת תהיה מגורשת כשימו והוא שיגיע הגט לידה קודם מיתה

בעל שאמר לאחר זכה בגט זה לאשתי כדי שלא תפול לפני יבם ונתן הגט לידו ומת הבעל קודם שיגי׳ הגט לידה הרי זו ספק מגורשת שרוב הנשי זכות הוא להן שלא יפלו לפני יבם ולפיכ׳ תהיה ספק מגורשת אעפ׳ שלא הגיע גט לידה הואיל וזכה לה בו אחר אמר לעדים לאחר יב חדש כתבו גט לאשתי או שאמר להם כתבו ותנו גט לאשתי לאחר יב חדש הרי או כותבין ונותנין לה אחר הזמן שקבע ואם כתבוהו בתוך הזמן אעפ׳ שנתנוהו לה לאחר זמן שאמר אינו גט כתבוהו אחר הזמן כשאמר ומת קודם שינתן לה אינו גט ואם לא נודע אם מיתה קדמה לנתינת הגט או נתינת הגט קדמה למיתה הרי זו ספק מגורשת אמר להן כתבו ותנו לאשתי גט אחר השבוע אין כותבין אלא עד שנה מאחר השבו אמר להן לאחר שנה כותבין עד לאחר חדש משנה שנייה אמ׳ להן לאחר החדש כותבין עד לאחר השב מחדש שני אמ׳ לאחר שבת כותבי׳ לאחר השבת עד סוף יום שלישי אמר להן כתבו ותנו לה קודם השבת כותבין מיום רביעי ועד סוף יום ששי ונותנין לה הרי שאיחרו אחר הזמן שאמר ואחר כך כתבו ונתנו לה כגון שאמר להן לאחר החדש וכתבו ונתנו לה לאחר שתי שבתות מחדש שני הרי זה פסול נתייחד עמה אחר שאמר להן לכתוב ולחתום וליתן לה הרי אלו לא יכתבו וקל וחומר הדברים אם הגט שניתן לה לידה כשנתייחד עמה נפסל הגט שכ׳א בעל קל וחומר לזה שלא נכתב ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה אינו גט

אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אחד כותב על ידי כולם כולכם כתבו כותב אחד מהם במעמד כולם הוליכו גט זה לאשתי מוליכו אחד מהם על ידי כולם כולכם הוליכו גט זה לאשתי מוליכו אחד מהן במעמד כולם אמר לעשרה כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי אחד מהן כותב ושנים מהן חותמין ואחד מהן נותנו לה ואפי׳ היה הכותב אחד משני העדים שחתמו בו והוא השליח שנתנו לה הרי זה כשר אמר להן כולכם חתומו כולם חותמין ואם מנאן בין שמנה כולם בין שמנה מקצתן ואמר להן חתומו הרי זה כאומר להן כולכם חתומו ושנים שחותמין בתחלה הן משום עדים והשאר משום תנאי לפיכך אם היו השאר פסולין או חתמו זה היום וזה למחר אפילו ליסוי הרבה הרי זה גט כשר מת אחד מהן קודם חתימה הרי זה גט בטל היה אחד משנים הראשונים פסול הרי זה גט פסול שמא יאמרו עד פסול כשר בעדות שאר שטרות בעת שיהיו העדים רבים ולא הכשירוהו בגט שעדיו רבים אלא מפני שעידי מסירה הן העיקר תקנו חכמי׳ שהאומ׳ לרבים לכתוב גט או לחתום או להוליך גט לאשתו אם לכתיבה אומ׳ להן כל אחד מכם יכתוב גט לאשתי וכן להולכה כל אחד מכם יוליך ואם לחתימה יאמ׳ להן כל שנים מכם יחתומו בגט זה ויתנו לאשתי ולמה אמרו חכמים עידי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה גזירה שמא יאמר לרבים כולכם חתומו אם תאמר חותמין זה שלא בפני זה שמא יעידו שנים ותטול הגט בידה ותחשוב שכבר העידו בו ועדיין לא נתקיים התנאי אמ׳ לשלשה שנים מכם יכתבו גט לאשתי ויחתמו ויתנו לה והיה בהן אב ובנו בין שחתם הבן עם האחר בין שחתם האב עם האחר הרי זה גט כשר שהאדם עושה הבן שליח במקום האב אמר לשנים כתבו וחתמו ותנו לפלוני שיוליך לאשתי או תנו לשליח שיוליך לה אחד מהן כותב ושניהם חותמין ונותנין לשליח ואם הוליכו הן בעצמן ונתנו לה אינו גט שלא עשה אותן שלוחין לגירושין כיצד יעשו ישלו אותו ממנה ויתנוהו לשליח וחוזר ונותנו לה בפניהן או בפני אחרי׳ ורבותי הורו בגט זה בדבר שאינו נראה מפני שיבוש שהיה בנוסחאות שלהן אמר לסופר כתוב לי גט לאשתי כתבו ונתנו לבעל בלא עדים ונטלו הבעל ונתנו לשליח ואמר לו תן גט זה לאשתי בפני עדים והלך השליח ונתנו לה בפני עדים הרי זו ספק מגורשת שאין השליח נאמן להתיר הערוה אעפ׳ שהוא עד אחד אלא מפני כתב העדים שחתמו על הגט שהן כמי שנחקרה עדותן עד שיהיה שם מערער כמו שבארנו ואם היו שם שני עדים שיעידו שגט זה הבעל נתנו לשליח לגרשה בו הרי זו מגורשת האו׳ לשליח תן גט זה לאשתי במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר אינו גט הרי היא במקו׳ פלוני ונתנו לה במקום אחר כשר מפני שכראה כקום הוא לו אמר אל תתנהו לה אלא בבית ונתנו לה בעלייה אל תתנהו לה אלא בימין ונתנו לה בשמאל תנהו לה ביום פלוני ונתנו לה בתוך הזמן אינו גט אל תתננהו לה אלא ביום פלוני ונתנו לה מלפניו או מאחריו אינו גט שהרי הקפיר על עצמו של יום וכן כל כיוצא בזה וכן האשה שאמרה לשלוחה התקבל לי גיטי במקום פלוני וקבלו לה במקום אחר אינו גט הבא לי גיטי במקום פלוני והביאו לה במקו׳ אחר כשר

האומר לשלוחו הולך גט זה לאשתי בין שאמר לו הולך בין שאמר לו את הולך וחלה או נאנס משלחו ביד אחר ואם אמר לי לו טול ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה הרי זה לא ישלחו ביד אחר ואם שלחו ביד אחר ויצאת האשה לקראת השליח ונתנה החפץ תחלה ואחר כך נתן לה הגט הרי זו מגורש נתן לה הגט תחלה ואחר כך נתנה החפץ אפי׳ מיד שליח ראשון אינו גט שהרי עבר על דברי הבעל בדבר שסתם בני אדם מקפידין עליו שהרי הבעל אמ׳ לו טול החפץ תחל׳ ותן לה הגט והוא נתן ואחר כך נטל אמ׳ לו תן לה הגט וטול ממנה חפץ פלו׳ הרי זה לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו בי׳ אחר ואם שלחו בי׳ אחר הרי זה גט בין שנתנ׳ החפץ תחלה בין שלא נתנ׳ אלא בסוף נתן לשלי׳ הגט ואמ׳ לו א׳ תתנהו לה אלא אתה ונתנו לאחר ונתנו לה אינו גט וכן אם אמ׳ לו אל תתנהו לה אתה תנהו לפלוני והוא יתנהו לה ונתנו לה השלי׳ הראשון אינו גט לפי שלא עשהו שליח לגירושין נתן לו הגט ואמר לו הולך גט זה לאשתי אמר לו השליח איני מכירה אמר לו הבעל תנהו לפלוני הוא מכירה הרי זה שליח שלא ניתן לגירושין ואינו נותן הגט אלא לפלוני שאמר הבעל ואותו הפלוני הוא שליח לגירושין הוא שמוליכו לה או משלחו ביד אחר אם חלה או נאנס נתן הגט לשליח ואמ׳ לו לא תתנהו לה עד שלשי׳ יום וחלה או נאנס בתוך השלשים משלחו ביד אחר שאעפ׳ שאינו עכשיו שליח

לגירושין הואיל ולאחר שלשים יום יהיה שליח גירושים עושה שליח אחר בתוך שלשים יום ברא בשלא היה בעלה עמה במרינה או שהיתה מתגרשת מן האירוסין אבל אם מתגרש מן הנשואין ובעלה עמה במרינ׳ חוששין לו שמא פיים ואינו עושה שליח בתוך השלשים אלא אם כן אמר נאמנת עלי שלא פייסתי אבל נותן הגט לה לאחר שלשים וחוששין לה כמו שבארנו עד שיאמר נאמנת עלי שלא פייסתי

פרק עשירי

כל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט בטל או אינו גט או אינה מגורש הרי זה גט בטל מן התורה ועריין היא אשת איש גמורה ואם נשאת תצא והולד ממזר ואם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו משום גרושה חוץ מן המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מגורשת ממני ואין את מותר לכל שאעפ׳ שאין זה גט הרי זו פסולה לכהונה מרבריהן שנ׳ ואשה גרושה מאישה אמרו חכמים אפי׳ לא נתגרשה אלא מאישה ולא הותרה לכל נאסרה לכהונה וזהו ריח הגט שפוסל בכהונה מרבריהם וכל מקום שאמרנו בחיבו׳ זה שהגט פסול הרי זה פסול מרברי סופרים בלבר ונפסלה בו מן הכהונ׳ מרברי תורה ולא תנשא לכתחלה ואם נשאת לא תצא והולד כשר וכותבין לה גט אחר כשר ונותנין לה והיא תחת בעלה ואם אי איפשר לכתוב אחר והיה הבעל ותיק ונירש מעצמו הרי זה משובח אם אין לה בנים אבל אם יש לה בנים לא יוציא מפני פסול הגט שמא יוציא לעז על בניו וכל מקום שאמרנו בחיבור זה הרי זו ספק גירושין או שהיא ספק מגורש לא תנשא ואם נשאת תצא והוולד ספק ממזר מפני שהיא ספק ערוה וכן אם גירש את אשתו בגט פסול או שהיתה ספק מגורשת ורצה להחזירה הרי זו מותרת לבעלה ואינו צריך לחרש הנשואין ולברך שבע ברכות ולכתוב כתובה עד שתתגרש גירושין גמורין

כל מי שנשאת בגט בטל הרי זו צריכה גט מבעל שני מרבריהן כרי שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט וצריכה גט מן הראשון להתירה לשאר העם ונאסרה על שניהם לעולם אעפ׳ שנבעלה בשגגה כרי שלא יאמרו החזי׳ זה גרושתו אחר שנשאת ואם עבר אחר משניהן והחזירה יוציא וכן הרין באשה שבאו ערים שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה בין שהיה בעלה פקח בין שהי׳ חרש בין שנשאת לפקח בין שנשאת לחרש שאין קירושי׳ קירושי׳ גמורין תצא משניהם וצריכה גט מזה ומזה ונאסר על שניהן עולמית הרי שנתקרשה ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל הרי זו מותרת לבעלה ואינה צריכה גט משני שאין קירושין תופסין בעריות ואין חוששין שמא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט כיון שלא נשאת יאמרו תנאי היו בקירושין ולא נתקיים האשה שנשאת ונמצא הגט בטל או בא בעלה אחר ששמעה שמת אין הבעל הראשון והשני זכאין לא במציאתה ולא במעש ידיה ולא בהפר נדריה וכל פירות שאכלו שניהן אחר שנשאת אין מוציאין מהן ואין לה כתובה ולא תנאי מתנאי כתובה ולא מזונות לא על זה ולא על זה ואם נטלה מזה או מזה תחזיר וכל מה שבלה או אבר מנכסיה אפילו מנכסי צאן ברזל אין מוציאין אותן לא מזה ולא מזה והולד מן השני ממזר ואם בא עליה הראשו׳ קודם שיגרש השני הרי הולד ממזר מרבריהן גירשה השני ונטלה ממנו כתובה ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל אין מוציאין מירה מה שנטלה לא מן המזונות ולא מן הכתובה וכן הרין באחיו שקידש אשה והלך ושמע בו שמת ויבם את אשתו ואחר כך בא תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה וכל הרברים האלו באים בה וכן אם קידש אשה והלכה למרינה אחרת ושמע שמתה ונשא אחותה ואחר כך נורע שלא מתה צריכות שתיהן ממנו גט וכל הררכי׳ האלו בהן אבל אם הלכה אשתו הנשואה למרינה אחרת ושמע בה שמתה ונשא אחותה ונמצאת אשתו קיימת אין אחותה צריכה ממנו גט ואשתו מותרת וכן שאר העריות שנשאן בחזקת התר ונמצאו ערוה אינן צריכות גט שאין קרושין תופסין בעריות ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט שמא יאמרו תנאי היה באירוסין וכרת נשא אחותה והואיל ויצאה אחותה בגט אחותה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה כרי שלא יאמרו נשא אחות גרושתו כתב הסופר וטעה ונתן גט לאיש ושובר לאשה או שטעו הן ונטל הבעל הגט ונטלה היא השובר וכמרומ׳ להן שנתגרש׳ ולאחר זמן הרי הגט יוצא מתחת ירי האיש אם לא נשאת הרי זו אינה מגורשת ונתגלה הרבר שעריין לא נתגרשה ויתן לה הגט בפנינו ותהיה מגורשת משעת נתינתו ואם נשאת ואחר כך הוציא הבעל את הגט ואמר עריין לא נתגרשה שהרי הגט בירי ולא הגיע לירה אין שומעין לו לאוסרה על בעלה אלא הרי זו בחזקת גרושה ונפל הגט מירה ומצאו זה והרי בא לאוסרה על הבעל השני

המוציא את אשתו משום שם רע או משום שהיא פרוצה בנררים אומרין לו הוריעה שמפני זה אתה מוציאה כרי לייסרה ורע שאין אתה מחזירה לעולם ומפני מה המוציא את זו לא יחזירה לעולם גזירה שמא תינשא לאחר ותעש׳ תשובה ותהיה צנועה תחתיו ויאמר הראשון אילו הייתי יורע שכן הוא לא הייתי מגרשה ונמצא כמגרש על תנאי ולא נתקיי׳ שנמצא הגט בטל למפרע לפיכ׳ אומ׳ לו גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם ואם עבר והחזיר׳ קורם שנתקרש׳ לאחר לא יוצי׳ וכן המוצי׳ את אשתו משום איילונית או משום שרואה רם בכל עת תשמ׳ש הרי זה לא יחזיר לעולם שמא תינשא לאחר ותלר האיילונית ותתרפ׳ הנירה ויאמר אלו הייתי יורע׳ שכן הוא לא הייתי מגרש ונמצא הגט בטל והבנים ממזרי׳ ואם עבר והחזיר לא יוצי׳

שליח שהביא גט חוץ לארץ ואמר בפני נכתב ובפני נחתם הרי זה לא ישאנה שאנו חוששין שמא עיניו נתן בה ולפיכך העיר לה וכן הער האחר שהעיר לאשה שמת בעלה ונשאת על פיו הרי זה לא ישאנה וכן החכם שאסר את האשה על בעלה בנרר הרי זה לא ישאנה וכן הנטען על השפחה ונשתחררה על הנכרית ונתגיירה הרי זה לא ישאנה וכן גוי ועבר הבא על בת ישרא׳ אעפ׳ שחזר הגוי ונתגייר העבר ונשתחרר הרי זה לא ישאנה

וכולן אם עברו ונשאו אין מוציאין מירם וכולן שהיו להם נשים ומתו נשותיהן או שנתגרשו והיו הנשים הן שהרגילו את בעליהן לגרשן הרי אלו מותרות להנשא להן לכתחלה וכן אם הלכו נשים אלו ונשאו לאחרים ונתאלמנו או נתגרשו הרי אלו מותרות להנשא להן לכתחל׳ וכל אחר מהן מותרות להנשא לבן הער שהעיר לה או לבן החכם שאסרה על בעלה או לבן הנטען עליה או לשאר קרובין שאין ארם חוטא כרי שיהנה אחר ומותרת האשה להנשא לאחר מעירי גירושיה או מעירי מיאוניה או לאחר מן הריינים שחלצה בפניהם שאין חוששין אלא לערות אחר ולעולם יתרחק ארם מערות מיאון ויתקרב לחליצה

המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני ערי׳ קורם שתינשא לאחר בין שגרשה מן הנשואין בין מן הארוסין הואיל ואשתו היתה הרי זו בחזקת שהחזירה ולשם קירושין בעל ולא לשם זנות ואפילו ראו אותן שנתן לה מעות שחזקה היא שאין ארם עושה בעילתו באשתו בעילת זנות והרי בירו לעשותה בעילת מצוה לפיכך הרי זו בחזקת מקורש׳ קירושי׳ וראי וצריכה ממנו גט שני נתייחר עמה בפני ערים והוא שיהיו שני הערים כאחר אם היתה מגורש מן הנשואין חוששין לה שמא נבעלה והן הן עירי יחור הם הם עירי ביאה שכל המקרש בביאה אינו צריך לבעול בפני ערים לא יתייחר בפניהן ויבעול כמו שבארנו לפיכ׳ צריכה גט מספק והרי היא ספק מקורשת ואם היתה מגורשת מן הארוסין אין חוששין לה שהרי אין לבו גס בה

הורו מקצת הגאונים שכל אשה שתיבעל בפני ערים צריכה גט חזקה שאין ארם עושה בעילתו בעילת זנות והגרילו והוסיפו ברב זה שעלה על רעתם עד שהורו

שמי שיש לו בן משפחתו חוששין לו ולא תתייבם אשתו
שמא שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה ויש מי שהורה
שוראי שחררה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות
וכל הדברים האלה רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי
ההוראה ואין ראוי לסמוך עליהן שלא אמרו חכמי חזקה
זו אלא באשתו שגירשה בלבד או במקדש על תנאי ובעל
סתם שהרי אשתו היא ובאשתו היא שחזקתו שאינו עושׂ
בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל
תנאי הוא בועל אבל בשאר הנשים הרי כל זונה בחזקת
שבעל לשם זנות עד שיפרש כי הוא לשם קידושין ואין
צריך לומר בשפחה או גויה שאינה בת קידושין שאין
חוששין להן כלל והרי הבן מהן בחזק גוי ועבד עד שיודע
בוראי שנשתחררה אמו או נתגיירה מי שהוחזקה
אשת איש בין מן הנישואין מן האירוסין ויצא שמה בעיר
מגורשת אפי׳ רוב העיר או כולה מעבירין הקול שנתגרשה
אין חוששין לה והרי היא בחזקת אבל אם יצא שמה בעיר
מקורשת והוחזק הקול בבית דין שהרי היא מקודשׁ בספק
כמו שבארנו ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה מאותן
הקידושין הקול אסרה והקול התירה והרי זו מגורשת
לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ולא תהיה יושב תחתיו
ומשמשתו ודעתו לגרשה ולא יגרש אדם אשתו ראשונה
אלא אם כן מצא בה ערות דבר שנ׳ כי מצא בה ערות דבר
וגו׳ ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה אבל שנייה
אם שנאה ישלחנה אשה רעה בריעותיה ושאינה
צנועה כבנות ישרא׳ הכשרות מצוה לגרשה שנא׳ גרש לץ
ויצא מדון ואשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי
לאדם כשר שישאנה שלא יאמרו זה הוציא רשעה מביתו
וזה מכניסה מי שנתחרשה אשתו הרי זה מגרשה
בגט ותהיה מגורשת אבל אם נשתטת אינו מוציאה עד
שתברי׳ ודבר זה תקנת חכמים היא כדי שלא תהיה הפקר
לפרוצין שהרי אינה יכולה לשמו׳ עצמה לפי מניחה ונושא
אחרת ומאכילה ומשקה משלה ואין מחייבין אותו בשאר
כסות ועונה שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים בבית
אחר ואינו חיי׳ לרפאותה ולא לפדותה ואם גרשה הרי זו
מגורשת ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור ולהטפל בה

פרק אחד עשר

אין נושאין את הקטנה והנושא קטנה יתומה ולא רצת
בבעל הרי זו ממאנת והולכת ואינה צריכה ממנו גט שאין
קידושין שלקטנה קידושין גמורין כמו שביארנו וכן קטנה
שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה כשהיא קטנה הרי
היא כיתומה בחיי אביה ואם נשאת כשהיא קטנה הרי
היא כיתומה בחיי האב ואם נשאת כשהיא קטנה הרי זו
ממאנת החרשת אעפ׳
שנשואיה מדברי סופרים כנשואי קטנה לא תקנו לה
שתמאן כדי שלא ימנעו מלנשאה ממאנת היא
הקטנה בין מן האירוסין בין מן הנישואין בין בפני בעלה
בין שלא בפניו וכשם שממאנת בבעל כך ממאנת ביבם
וממאנת בבעל זה וממאנת בשני אם נישאת לאחר וכן
בשלישי אפי׳ כמה פעמי׳ כל זמן שהיא קטנה יש לה למאן
וקטנה שלא מיאנה אעפ׳ שהיא נשואה והלכה ונתקדשה
לאחר כשהיא קטנה קידושיה הם הם מיאוניה ועד
מתי הבת ממאנת כל זמן שהיא קטנה עד שתהיה נערה
או עד שיודע שהיא איילונית בדא בשלא בא עליה הבעל
אחר שנעשת בת שתים עשרה שנה ויום אחד אבל אם
הגיע לזמן הזה ונבעלה הואיל והבעילה קונה מן התורה
כמו שבארנו הרי זו אינה ממאנת ואינה צריכה בדיקה
למיאון שחזקתה שהביאה סימנין הרי שנבדקה ולא
נמצאו לה סימנין הואיל ונבעלה אחר שהגיעה לזמן הראוי
לסימנין הרי זו חוששין לה שמא הביאה ונשרו ולפיכך
צריכה גט מספק ואם מיאנה אחר שנבדקה ונתקדשה
לאחר צריכה ממנו גט מספק ואם נשאת תצא מזה ומזה
והולד ספק ממזר משניהן קטנה שלא מיאנה והגדילה
ואעפ׳ שלא בעלה בעלה משנעשת בת שתים עשרה שנה
ויום אחד הרי זו אינה ממאנת שהרי הגדילה וצריכה גט
מדברי סופרים שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני
נערות עד שנחוש לה שמא הביאה סימנין ותהיה ספק
מקודשת ולא בא עליה אחר שהגדילה כדי שתהיה אשת
איש גמורה ונמצאת שאינה צריכה גט אלא מנשואי קטנות
שהן מדברי סופרים לפיכך אם עמדה ונתקדשה
אחר שגדלה תופסין בה קידושין של שיני ואם גירש
הראשון יכנוס השני אבל אם גירש שני לא יקיים ראשון
שמא יאמרו החזיר גרושתו מאחר שנתארסה ואם בא
עליה שני קודם שיגרש ראשון תצא מזה ומזה מפני שדומׂ
לאשה ששמעה שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה
ואין הוולד מן השני ממזר ואם בא עליה ראשון קודם
שיגרש שני הוולד ממזר אי זו היא קטנה שצריכה
למאן מבת שש עד בת עשרה שנים בודקי׳ אותה לפי יופי
דעתה אם יודעת לשמו׳ קידושי׳ ושהן קידושין לא שתשמו׳
אותן כדרך שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן הרי זו
צריכה מיאון ואם אינה יודעת לשמור קידושיה אינה
צריכה למאן אלא הולכת לבית אמה כאלו לא נתקדשה
מעולם ופחותה מבת שש אפי׳ יודעת לשמור אינה צריכה
מיאון ויתרה על בת עשר אפי׳ סכלה ביותר צריכה מיאון
וכל מי שהשיאוה אחיה או אמה או קרוביה שלא לדעתה
אינה צריכה למאן כיצד ממאנת אומרת בפני שני
עדים אין רצוני בפלוני או אין רצוני בקידושין שקדשני
אמי או אחי וכיוצא בדברים אלו אפי׳ היו אורחין מסובין
בית בעלה והיא עומדת ומשקה עליהן ואמרה איני רוצה
בפלו׳ בעלי הרי זה מיאון השנים שממאנת הקטנה
בפניהן כותבין לה ביום פלו׳ מיאנה פלני׳ בת פלו׳ בפנינו
בפלו׳ בעלה וחותמין ונותנין לה וזה הוא גופו של גט מיאו׳
וגט מיאון אינו כגט הגירושין שנתינתו מגרש ואינו צריך
כתיבה לשמה ולא מסירה ולא דבר ממשפטי גט הגירושין
ואין כותבין בו טופסי הגט שמא יראה כגט גירושין לפי
שאינו אלא כמעשה בית דין השנים שממאנת בפניהן
צריכין שיהו מכירין אותה ואת בעלה שמיאנה בו לפיכך
כל מי שראה אותה שמיאנה ושמע מיאוניה יש לו לכתוב
גט מיאון לה אעפ׳ שאין מכירין וכבר נהגו ישרא׳ לכתוב
גט מיאון בנוסח זה

גט מיאון

בכך בשבת כך וכך יום להדש פלו׳ שנת כך וכך למנין פלו׳
מיאנה פלנית בת פלו׳ בפנינו ואמרה שאמי או אחי הטעוני
והשיאוני או קידשוני ואני קטנה לפלו׳ בר פלו׳ והשתא
גליתי דעתי קדמיכון דלא צבינא ביה ולא קאימנא עימיה
ובדקנא פלני׳ דא ואתברר לנא דעדין קטנה היא וכתבנא
וחתמנא ויהיבנא לה לזכו ולראיה ברורה פלו׳ בר פלו׳ עד
פלו׳ בר פלו׳ עד המגרש את אשתו ונתקדשה לאחר
אעפ׳ שלא בעלה נאסרה על הראשון ואם החזיר הראשון
ובעלה לוקה וכופין אותו להוצי׳ שנ׳ לא יוכל בעלה הראשון
וגו׳ זינת עם אחר כשהי׳ גרושה מותרת לחזור לבעלה שנ׳
ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר הוייתה לאיש
אחר שהיא הקידושין היא שאוסרת אותה על בעלה
לחזור לו ובכלל לאו זה שכל אשה שזינתה תחת בעלה
נאסרה עליו ולוקה עליה שנ׳ אחרי אשר הוטמאה והרי
נטמאה אלא אם כן היתה אשת ישרא׳ שנאנסה לפיכך כל
אשה שנאסר על בעלה על ידי קינוי וסתיר אם בעל אותה
מכין אותו מכת מרדות ואם עבר והחזירה אחר שגרשה
יוציא בגט חרש שגירש ברמיזה כמו שביארנו והלכה
ונתקדשה לחרש אחר ואין צריך לומר לפקח אסורה לחזו׳
לבעלה החרש אבל אשתו של פקח שנתגרשה והלכה
ונשאת לחרש ונתגרשה מותרת לחזור לבעלה הפיקח
הממאנת באיש אינה מגורשת ממנו ודינה עם בעלה
שמיאנה בו כדינה עם מי שלא קידשה מעולם היא מותר׳
בקרוביו והוא מותר בקרובותיה ולא פסלה מן הכהונ׳ ואם

נשאת לאחר וגרשה האחר או מת או מיאנה בו מותרת לחזור לראשון ולא עוד אלא אפי׳ גירשה הראשון והחזירה ומיאנה בו ונשאת לאחר אחר שמיאנה בו וגרשה האחר מותר לחזור לראשון שכל היוצאה במיאון אעפ׳ שקדמו גט הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם ומותרת לחזור לו אבל המגרש את הקטנה בגט ונשאת לאחר ומיאנה בו אסורה לחזור לראשון מפני שיצאת ממנו בגט אעפ׳ שיצאת מן האחרון במיאון ואין צריך לומר אם גירשה האחרון או מת וכן אסורה לאבי הראשון ולבנו ולאחיו כשאר הגרושו׳ אעפ׳ שיצאת מן האחרו׳ במיאון הממאנת ביבם אסורה לאביו מפני שנראת ככלתו בעת שמת בנו אבל לשאר קרובים מותרת לפיכך אם מיאנה באחר מן היבמין מותרת לאחיו כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה הרי זו לא תנשא ולא תתארס עד שתמתין תשעים יום חוץ מיום שנתגרשה או שמת בעלה בו וחוץ מיום שנתארסה בו כדי שיודע אם היא מעוברת או אינה מעובר׳ להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון ומיום כתיבת הגט מונין למגורשת ואפי׳ היה על תנאי או שלא הגיע לידה אלא לאחר כמה שני׳ מיום הכתיבה מונין שהרי אינו מתייחד עמה משכתבו לה וגזירת חכמים היא שאפי׳ אשה שאינה ראויה לולד ואפי׳ נתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין צריכה להמתין תשעים יום אפי׳ קטנה או זקנה או עקרה או אילונית ואפי׳ בעלה במדינה הים או חולה או חבוש בבית האסורין ואפי׳ בתולה מן הארוסין צריכות להמתין תשעים יום שפחה שנשתחררה וגיורת שנתגיירה ממתינין תשעים יום ואפי׳ גר ואשתו שנתגיירו מפרישין אותן תשעים יום כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שלא נזרע בקדוש׳ וכן יפת תואר אף על פי שנתנה לה תורה ל׳ יום לתקנת׳ עצמה צריכה להמתין צ׳ יום לתקנת הוולד והשלשים מכלל התשעים הממאנת אינה צריכה להמתין לא גזרו אלא בגרושה וכן הממונה אינה צריכה להמתין מפני שמשמרת עצמה שלא תתעבר וכן אנוסה ומפותה אינן צריכות להמתין מי שנשאת בטעו׳ ונודע שהיא אסור׳ לבעלה והוציאוה בית דין מתחתיו אם היתה קטנה שאינה ראויה לולד אינה׳ צריכ׳ להמתין שזה דבר שאינו מצוי הוא וכל דבר שאינו מצוי ברוב לא גזרו בו המארס בתוך תשעים יום מנדין אותו אירס וברח אין מנדין אותו כנס בתוך תשע׳ יום מפרישין אותן עד אחר זמן ויעמוד עם אשתו

וכן גזרו חכמים שלא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו ואעפ׳ שהזרע ידוע למי היא מעוברת שמא יזיק הוולד בשעת תשמיש שאינו מקפיד על בן חברו ומניקה שמא יתעבר החלב והוא אינו מקפיד לרפאת החלב בדברים המועילין לחלב כשתתעכר כמה הוא זמן היניקה ארבעה ועשרים חדש חוץ מיום שנולד בו ומיום שנתארסה בו כשם שאסו׳ לישא כך אסור לארס עד אחר זמן אפי׳ נתנה בנה למניקה או שגמלתו בתוך ארבע ועשרים חדש לא תינשא מת בנה מותרת לינשא ואין חוששין שמא תהרגנו עבר ונשא מעוברת או מניקה בתוך זמן זה יוציא בגט ואפי׳ היה כהן ואם היה ישרא׳ יחזירנה לו אחר כ״ד חדש של מניקה נשא וברח ולאחר זמן בא וישב עם אשתו אין בכך כלום אירס מעוברת או מניקה אין כופין אותו להוציא ולא לכנוס עד אחר זמן היניקה או עד שימות הוולד

פרק שנים עשר

האשה שבאה ואמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר הוחזקה אשת איש ובאה ואמרה גירשני בעלי אינה נאמנ׳ להתיר עצמה לשוק אבל פסלה עצמה לכהונ׳ לעולם ואם מת בעלה חוששין לדברי׳ וחולצת ולא מתיבמת היו לה שני עדים שהיא גרושה אעפ׳ שאין שם גט הרי זו תינשא לכתחלה הוציאה גט מתחת ידה ואמרה גרשני בעלי בזה הרי זו נאמנ׳ ותנשא בו אעפ׳ שאינו מקויים כמו שבארנו בא הבעל ועירער אם אמר לא נתתיו לה אלא נפל ממני ומצאה אותו אינו נאמן שהרי הודה שכתבו לה והרי הוא יוצא מתחת ידה אבל אם אמ׳ הבעל על תנאי היה פקדון היה מעולם לא כתבתיו מזוייף הוא יתקיי׳ בחותמיו או בעידי מסירה כמו שבארנו ואם לא נתקיים אינה מגורשת להיות מותרת לאחרים אבל פסלה נפשה מכהונה כמו שבארנו שהרי פסלה עצמה בהוראת פיה ועשת׳ עצמה כחתיכ׳ של איסור באה ואמרה בפני בעלה גרשתני ואבד גטי והוא אומ׳ לא גרשתיך אעפ׳ שהוחזק אשתו הרי זו נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה אמר הבעל גירשתי את אשתי אינו נאמן וחוששי׳ לדבריו ותהיה ספק מגורשת ואפי׳ הודת לו שגרשה אינו נאמן שמא יתכוין לקלקלה או בגט בטל גירשה והיא אינה יודעת כובד האיסור שלה לפיכך אומרין לו אם אמת הדבר הרי אתם קיימין גרש אותה עתה בפנינו שנים אומרין נתגרשה ושנים אומרין לא נתגרשה אפי׳ הבעל עומד והיא אומרת לא גרשתני הרי זו בחזקת אשת איש גמורה מפני שהעדי׳ סומכין אותה ואיפשר שתעיז פניה לפיכ׳ אם נשאת תצא והוולד ממזר ברא בשאמרו עכשיו נתגרשה שהרי אומר לה אם אמת הדבר הוציאי גיטיך אבל אם אמרו העדים מכמה ימים נתגרש יש לומ׳ אבד הגט והואיל והיא אומרת גרושה אני בוודאי ושני עדים מעידין לה אעפ׳ שהשנים מכחישי׳ אותן אם נשאת לאחר מעדיה לא תצא שהרי היא ובעלה יודעין בוודאי שהיא מותרת וחזקה היא שאין מקלקלין עצמן אבל אם נשאת לאחר הואיל והדבר אצלו ספק וכן אם אמרה איני יודעת אפי׳ נשאת לאחר מעדיה הרי זו תצא והוולד ספק ממזר אמרו שנים ראינוה שנתגרשה ושנים אומרין לא ראינוה אם היו כולם שרויים בחצר אחת הרי זו לא תינשא ואם נשאת לא תצא והוולד כשר שבני אדם עשויין לגרש בצנעה האשה שלא הוחזק אשת איש ובא עד אחד ואמ׳ אשת איש היתה ונתגרשה ובא עד אחר ואמ׳ לא נתגרשה הרי שניהן מעידין שהיא אשת איש ואח׳ מעיד שהוא גרוש ואין דבריו של אחד במקום שנים ולפיכך לא תנשא ואם נשאת תצא

אשה ושני אנשים שבאו ממדינה אחרת זה אומר זו אשתי וזה עבדי וזה אומר זו אשתי וזה עבדי והאשה אומרת שניהן עבדיי הרי היא מותרת לכל ואעפ׳ ששניהן החזיקוה אשת איש הואיל וכל אחד מהן העיד לעצמו אינן נאמנין שליח קבלה שהוציא גט מתחת ידו והבעל אומ׳ מזוייף הוא יתקיים בחותמיו או בעידי מסירת כמו שבארנו אמר הבעל פקדון נתתיו לו והשליח אומר לגירושין נתנו לי השליח נאמן וכן אם היה הגט יוצא מתחת ידי האשה והיא אומרת שליח זה נתנו לי והשליח אומר כן נתתיו לה ולגירושין נתנו לי והבעל אומ׳ לא נתתיו לו אלא לפקדון השליח נאמן והיא מגורשת אבד הגט אעפ׳ שהבעל אומ׳ לגירושין נתתיו לשליח והשלי׳ אומ׳ נתתיו לה הרי זו ספק מגורשת שהרי הוחזקה אשת איש ואין כאן אלא עד אחד ובעל ואפילו אמרה האשה בפני נתנו לו לגירושין ונתנו השליח לי הואיל והבעל והשליח סוערין אותה איפשר שתעיז פניה ושמא לא נתגרשה שליח קבלה שקיבל גט לאשה ושלחו לה בפני שני עדים והגיע הגט לידה ונטלתו והרי הגט יוצא מתחת ידה והיא אינה יודעת אם בעלה שלחו לה או שלי׳ קבל שלה או שלוחו של בעלה הרי זו מגורש כמו שבארנו

בא בעל וערער שלא כתבו או שהוא גט בטל יתקיים בחותמיו שהרי עדי׳ מעידים שהגט שנתנו לה יצא מתחת יד שלוחה שירו כידה ואעפ׳ שהיא אינה יודעת הרי העדי׳ ידעו ואם לא נתקיי׳ אינה מגורש׳ מי שהוחזקה אשת איש והלכה היא ובעלה למדינת הים ושלום בינו לבינה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי נאמנת ותנשא או תתייבם חזקה שאינה מקלקלת עצמה ותאסור עצמה על בעלה הראשון ועל זה ותפסיר כתובתה מזה ומזה ולהיות בניה

ממורין בדבר העשוי להגלות לכל ואי איפשר להכחיש
ולא לטעון טענה שאם הוא חי סופו לבא או יוודע שהוא
חי וכן אם בא עד אחר והעיר לה שמת בעלה תנשא
על פיו שהדבר עשוי להיגלו אפי עבר או אשה או שפחה
ועד מפי עד מפי עבד מפי שפחה מפי קרוביו נאמנין לומר
מת פלו ותנשא אשתו או תתייבם על פיהם והכל נאמנין
להעיד לה עדות זו חוץ מחמש נשים שחזקתם שונאות זו
את זו שאין מעידות זו לזו במיתת בעלה שמא יתכוונו
לאוסרה עליו ועדיין הוא קיים ואלו הן חמותה ובת
חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה אפי גוי המשיח
לפי תומו נאמן ומשיאין על פיו כמו שיתבאר ואם נתכוון
להעיד אינו נאמן וכן הפסול בעבירה מן התורה אם בא
להעיד באשה שמת בעלה אינו נאמן ואם היה מסיח לפי
תומו נאמן אין זה פחות מן הגוי אבל פסו מדבריהן נאמן
לעדות אשה בא עד אחר והעיד שמת בעלה והתירוה
להנשא על פיו ואחר כך בא אחר והכחיש את הראשון
ואמר לא מת הרי זו לא תצא מהתירה ותנשא שעד אחד
נאמן בערו אשה כשני עדים בשאר עדיות ואין דבריו של
אחר במקום שנים באו שניהן כאחד זה אומר מת וזה
אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת הרי
זו לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהיא כספק ואם נשאת
לעד שהעיד לה והיא אומר בריא לי שמת הרי זו לא תצא
באו שנים ואמרו לא מת אעפ שנשאת תצא ברא
בשהיתה האחר שנשאת על פיו כמו שנים שבאו והכחישו
אותו כגון שנשאת על פי איש ובאו שנים ואמרו לא מת
או שנשאת על פי אשה או על פי עצמה ובאו שתי נשים
או שני פסולין של דבריהן ואמרו לא מת אבל עד
כשר אומר מת ונשים רבות אומרו לא מת או פסולין אומ
לא מת הרי זה כמחצה למחצה ואם נשאת לאחר מעידיה
והיא אומרת ודאי מת הרי זו לא תצא אשה אומרת
מת או היא שאמרה מת בעלי ואחר כך בא עד כשר ואמר
לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא
אשה אומרת לא מת ושתי נשים אומרות מת הרי זו תנשא
וכן אם אמרו עשר נשים לא מת ויא אומרות מת
הרי זו תינשא שאין אומר שנים כמאה אלא בעדים כשרים
אבל בפסולין הלך אחר הרוב בין להקל בין להחמיר
שני עדים אומר מת ושנים אומר לא מת הרי זו לא תנשא
ואם נשאת תצא מפני שהוא כספק ואם נשאת לאחר
מעידיה והיא אומרת בריא לי שמת הרי זו לא תצא
ומי שיש לו שתי נשים ובאה אחת מהן ואמרה מת בעלי
הרי זו תנשא על עצמה כמו שבארנו וצרתה אסורה שאין
צרה מעידה לחבירתה ואפי נשאת זו תחלה אין אומרין
אלו לא מת בעלה לא היתה אוסרת עצמה עליו שמא
משנאתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן עליו ואת
אומרת מת בעלי וצרתה מכחשת אותה ואומרת לא מת
הרי זו תנשא כשם שאינה מעידה לה להתירה כך אינה
יכולה להעיד לה לאוסרה ואת אומרת מת וצרתה אומ
נהרג הואי ושתיהן אומרו שאינו קיים הרי אלו ינשאו

פרק שלשה עשר

האשה שאמרה לבעלה גירשתני בפני פלוני ופלוני ובאו
אותן העדים והכחישוה ואחר כך הלכה היא ובעלה ושלום
בעולם ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת שזו הוחזקה
שקרנית ורוצה להשמט מתחת בעלה בא עד אחר והעיד
לה שמת בעלה לא תנשא שמא היא שכרה אותו ואם
נשאת לא תצא שהרי יש לה עד וכן אם היתה מלחמה
בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת
ואעפ שהיה שלום בינו לבינה תסמוך דעתה על דברים
שרובן למיתה ותאמר מת כגון שנהרגו הראשוני והאחרוני
שהי בעלה באמצען שהרי היא אומ מאחר שנהרגו אלו ואלו
נהרג הוא בכללן לפי אינה נאמנת ואפי אמרה מת במלחמ
וקברתיו אבל אם אמרה מת על מטתו נאמנת לא הוחזקה
מלחמה בעולם ובאה ואמרה מלחמה היתה במקום פלוני
ומת במלחמה לא תנשא לכתחלה ואם נשאת לא תצא
וכן האשה שאמרה מת בעלי תחת המפולת אינה נאמנת
וכן אם היה שילוח נחשים ועקרבים ואמרה נשכו נחש או
עקרב ומת אינה נאמנת שמא תסמו דעתה על רוב אנשי
שמתו כך בנשיכה אמרה עשינו עליו בית או מערה
הוא מת ואני נצלתי אינה נאמנת כשם שנעשה לה נס כך
נעשה לו היתה שנת רעבון ואמרה מת בעלי אינה נאמנ
מת וקברתיו נאמנ אמרה נפלו עלינו גוים או ליסטים הוא
נהרג ואני נצלתי נאמנת שאין דרכן להרוג את הנשים
כרי שנ כשם שנוצלה היא כך נוצל הוא היה דבר בעולם
ואמרה מת בעלי אינה נאמנת שדבר פשוט בפי כל אדם
שבשנת הדבר זה חי וזה מת ואיפשר שימותו בדבר
נערים חזקים וינצלו הזקנים החולים ולפי זה אין חוששין
לה שמא סמכה דעתה על רוב המתים כבר אמרנו
שעד מפי עד כשר לעדות אשה ברא ששמע מפי בן דעת
שמת פלוני כגון עבד או שפחה אבל אם שמע מפי שוטה
או מפני קטן אינו מעיד ואין סומכין על דבריהם
שמע מן התינוקו שהן אומרין עכשיו באנו מהספד פלוני
כך וכך סופדנין היו שם ופלו החכם ופלו עלה אחר מטתו
כך וכך עשו במטתו הרי זה מעיד מפיהן על פי הדברים
האלו וכיוצא בהן ומשיאין את אשתו ישרא שאמר
הרגתי את פלוני הרי זו תנשא על פיו שאין אדם משים
עצמו רשע והרי העיד שמת כבר אמרנו שהגוי שהשיח
לפי תומו משיאין על פיו כיצד היה הגוי משיח לפי תומו
ואומר אוי לפלוני שמת כמה היה נאה וכמה טובה עשה
עמי או שהיה משיח ואומ כשהייתי בא בדרך ונפל פלוני
שהיה מהלך עמנו ומת ותמהנו לדבר זה כיצד מת פתאו
וכיוצא בדברים האלו שהן מראין שאין כוונתו להעיד הרי
זה נאמן וישרא ששמע מגוי המסי לפי תומו מעיד ששמע
ממנו ותנשא על פיו ברא שלא היתה שם אמתל אבל אם
היה שם אמתלא בשיחת הגוי שמא לא יתכוין אלא לדבר
אחר כמו שאמר לאחד עשה לי כך וכך שלא אהרוג אותך
כדרך שהרגתי פלוני ואין זה משיח לפי תומו שכוונתו
להטיל אימה על זה וכן אם שמע מערכאו של גוים שאמרו
הרגנו פלוני אינן נאמנין שהן מחזקין ידי עצמן בכזב כדי
להטיל אימה וכן כל כיוצא בדברים אלו גוי שהסיח
לפי תומו תחלה אעפ ששאלו אותו אחר כך ובדקוהו עד
שיפרש כל המאורע הרי זה נאמן ומשיאין על פיו
כבר הודענו שהעד שאמר שמעתי שמת פלו אפילו שמע
מאשה ששמעה מעבד הרי זה כשר לעדות אשה ומשיאין
על פיו אבל אם אמר העד או האשה או העבד מת פלוני
ואני ראיתיו שמת שואלי אותו היאך ראיתה ובמה ידעת
שמת אם העיד בדבר ברור נאמן ואם העיד בדברים
שרובן למיתה אין משיאין את אשתו שאין מעידין על
האדם שמת אלא בשראוהו שמת ודאי ואין בו ספק
כיצד ראוהו שנפל לים אפי טבע בים הגדול אין מעידין
עליו שמת שמא יצא במקו אחר ואם נפל למים מקובצי
כגון בור או מערה שעומד ורואה כל סביביו ושהה כדי
שתצא נפשו ולא עלה מעיד עליו שמת ומשיאי את אשתו
וכן אם השליכוהו בים והשליכו מצורה אחריו והעלו ממנו
אבר שאי איפשר שניטל מן החי ויחיה הרי זה מעיד עליו
שמת ומשיאין את אשתו ראוהו שנפל לגוב אריות
ונמרים וכיוצא בהן אין מעידין עליו איפשר שלא יאכלוהו
נפל לחפירת נחשים ועקרבים או לתוך כבשן האש או לתו
יורה רותחת מלאה יין או שמן או ששחטו שני סימנין או
רובן אפי עמד וברח מעידין עליו שמת שודאי סופו למות
וכן כל כיוצא בזה מדברים שאי איפשר שיחיה לא ימות
מיד בזמן קרוב הרי אלו מעידין עליו ראוהו צלוב והעוף
אוכל בו אעפ שדקרוהו או ירו בו חצים אינו מעיד עליו
שמת ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה בנטילתו
כגון מוחו או לבו או בני מעיו הרי זה מעיד עליו שמת
עד אחד שאמר ראיתיו שמת במלחמה או במפולת או
שטבע בים הגדול ומת וכיוצ בדברי או שרובן למיתה אם

אמר קברתיו נאמן ותנשא על פיו ואם לא אמר קברתיו
לא תנשא ואם נשאת לא תצא וכן האשה שהעיד
לה עד אחד שטבע בעלה בים או במים שאין להם סוף
ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על
עדות זו כמו שבארנו ואם נשאת לא תצא ואפי היה הגוי
שהסיח לפי תומו ואמר טבע פלו בים ונשאת על פיו הרי
זו לא תצא וחכם שהורה להשיאה לכתחלה מנדין אותו

מצאוהו הרוג או מת אם פרחתו וחוטמו
ופרצוף פניו קיימין והכירוהו בהן שהוא פלו מעידין עליו
ואם ניטל אחד מאלו אעפ שיש להם סימנין בגופו ובכליו
ואפי שומא אין מעידין עליו שמא אחר הוא בדא
כשראוהו בתוך שלשה ימים אחר הריגתו או אחר מיתתו
אבל אחר שלשה אין מעידין עליו מפני שפרצוף פניו
משתנה טבע בים והשליכו הים ליבשה אפי אחר
כמה ימים אם הכירו פניו וחוטמו מעידין עליו שאינו
משתנה במים לא לאחר זמן מרובה ואם שהה ביבשה
אחר שהושלך מן הים יב שעות ונתפח אין מעידין עליו
שהרי נשתנה כשמסתכלין בצורתו כדי להכירו
להעיד עליו בודקין אותו ורואין אותו אפי בלילה לאור
הנר או לאור הלבנה ראו אחד עומד מרחוק ואמר שהוא
פלוני בן פלו או פלו ממקום פלוני והרי נשכו נחש והרי
הוא מת והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא הכירוהו הרי אלו
משיאין את אשתו בא אחד ואמר אמרו לי בית
דין או אנשי כשתלך למקום פלוני אמור להם שמת יצחק
בן מיכא ובא השליח ואמר לנו והשליח אינו יודע מי הוא
זה הואיל ואנו יודעין פלוני הידוע בשם זה הרי אשתו
מותרת ואין אומרי שמא יצחק בן מיכא אחר הוא שמת

יצא גוי וישרא מעמנו למקום אחר ובא הגוי
והסיח לפי תומו ואמר איש שיצא עמי מיכן מת משיאין
את אשתו ואעפ שאין הגוי יודע אותו האיש והוא שיאמר
קברתיו וכן אם יצאו עשרה בני אדם כאחד
ממקום למקו והן אסורין בקולר או נושאין גמלים וכיוצא
בדברים אלו והסיח הגוי לפי תומו ואמר שעשרה אנשים
שהלכו ממקום פלו למקום פלוני והם נושאים כך וכך מתו
כולן וקברנום משיאין את נשותיהן ישרא שאמר
מת איש יהודי עמנו במקום פלו כך וכך צורתו וכך היו
סימניו אין אומר באומר הדעת פלו הוא עד שיעיד העד
שהוא פלו ויכיר שמו ושם עירו אבל אם אמר אחד יצא
עמנו מעיר פלו ומת מחפשין באותה העיר אם לא יצא
משם לא הוא תנשא אשתו מצאו כתוב בשטר
מת איש פלו בן פלו או נהרג פלו בן פלו ונודע שזה כתב
ישרא הרי זה תינשא אשתו וכן מי שנשתתק ובדקו אותו
כדרך שבודקין לגיטין ונמצאת דעתו מכוונת וכתב שמת
פלוני בן פלו סומכין לכתיבתו ותינשא ואין בודקין עידי
אשה בדרישה וחקירה שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר
לא להקל משום התרת עגונה אל יקשה בעיניך
שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה או עבד או
שפחה או גוי המסיח לפי תומו ועד מפי עד ומפי הכתב
ובלא דרישה וחקירה כמו שבארנו שלא הקפידה תורה
על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות לא בדבר
שאין אתה יכול לעמוד על בוריו לא מפי העדים ובעדותן
כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוה את זה אבל
דבר שאיפשר לעמוד על בוריו שלא מפי העד הזה ואין
העד יכול להשמט אם אין הדבר אמת כגון זה שהעיד
שמת פלו לא הקפידה תורה עליו שדבר רחוק הוא שיעי
בו העד בשקר לפיכך הקלו חכמים בדבר זה והאמינו בו
עד אחר מפי שפחה ומן הכתב ובלא דרישה וחקירה כדי
שלא ישאירו בנות ישרא עגונות

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן שלש מצות שתי מצות עשה ואחת מצות לא
תעשה וזהו פרטן א לייבם ב לחלוץ
ג שלא תינשא יבמה לאיש זר עד שתסור רשות היבם
מעליה והאשה שהיא ראוייה לייבום נקראת זקוקה ליבם
ורשות היבם נקראת זיקה וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה מן התורה שייבם אדם אשת אחיו מאביו בין
מן הנשואין בין מן הארוסין אם מת בלא זרע שנ ובן אין
לו יבמה יבוא עליה ומן התורה אינו צריך לקדש יבמתו
שזו אשתו היא שהקנו אותה לו מן השמים לא יבוא עליה
וכתובתה על נכסי בעלה שמת לא רצה לייבם או
שלא רצת היא הרי זה חולץ לה ואחר כך תהיה מותרת
להנשא לאחר ומצות עשה מן התורה לחלוץ אם לא רצה
לייבם שנ וחלצה נעלו ומול ומצות יבום קודמת למצות
חליצה זה שנ בתורה ובן אין לו אחר הבן ואחר הבת
או זרע הבן או זרע הבת הואיל ויש לו זרע מכל מקום ובין
מאשה זו בין מאחרת הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה
ומן הייבום אפי היה לו זרע ממזר או עובד עז הרי
זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן הייבום אבל בנו
מן השפחה ומן הנכרית אינו פוטר את אשתו שזרע הבא
מן השפחה עברים והבא מן הגויה גוים וכאלו אינם הרי
הוא אומר בשפחה האשה וילדיה תהיה לאדוניה מלמד
שוולדה כמותה ובגויה הוא אומר כי יסיר את בנך
מאחרי מסיר אותו מלחשב בקהל אעפ שנשתחרר בנו מן
השפחה או נתגייר בנו מן הגויה הרי הן כשאר הגרים
והמשוחררין ואינם פוטרין את אשתו הרי שהיה לו בן מן
השפחה שלו ושחררו ושחררה ונשאת ומת בלא זרע הרי
זו תתיבם לאחיו ואעפ שבנה ממנו קיים שכבר שחררו
מי שמת והניח אשתו מעוברת אם הפילה אחר מותו הרי
זו תתייבם ואם ילדה ויצא הוולד חי לאויר העולם אפילו
מת בשעה שנולד הרי אמו פטורה מן החליצה ומן הייבו
אבל מדברי סופרים עד שיוודע בוודאי שכלו לו חדשיו
ונולד לתשעה חדשים גמורים אבל אם לא נודע לכמת
נולד אם חייה שלשים יום הרי זה וולד קיימה ופוטר נשי
אביו מן החליצה ומן הייבום ואם מת בתוך השלשים אפי
ביום השלשים בין שמת מחולי בין שנפל מן הגג או אכלו
ארי הרי זה ספק נפל ספק בן קיימא וצריכה חליצ מדברי
סופרים אבל לא תתייבם מי שיש לו אח מכל מקום
אפי ממזר או עובד עז בין קטן בין גדול משיצא ראשו
ורובו לאויר העולם קודם שימות אחיו הרי זה זוקק את
אשתו לייבום ואם היה לו אח מן השפחה או מן הנכרית
אינו אחיו לדבר מן הדברי ואינו זוקק את אשתו ואעפ שהי
לידתו בקדוש הואי והיתה הורתו שלא בקדוש אינו אחיו

אחים מן האם אינן חשובין אחין לענין ירושה או לענין
ייבום וחליצה והרי הן כמי שאינן שאין אחווה לא מאב
גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו אין להן אחוה כלל
והרי הן כזרים זה לזה ואפילו אחד מהם הורתו שלא
בקרושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה
הרי הן כזרים ואפי תאומים ונולדו בקדושה אין ביניהן
אחווה עד שתהא הורתן ולידתן בקדושה מי
שהיו לו נשי רבות ומת ביאתה או חליצתה של אחד מהן
פוטרת את השאר ואינו מייבם לשתים שנ אשר לא יבנה
את בית אחיו בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתי

וכן אם היו לו אחים רבים אחד מהן חולץ או מייבם
לאחת מן היבמות ויותרו שאר הצרות היו ביבמות
אלו כשרות לכהונה ופסולות אם היה מייבם מייבם לאי
זו שירצה ואם היה חולץ יחלוץ לפסולה כדי שלא יפסול
את הכשירה לכהונה בחליצה מתו לו אחין רבים
ונפלו נשותיהן לפניו אם איפשר לו לייבם את כולן מייבם
ואם לאו חולץ לכולן או חולץ למי שירצה מהן ומייבם למי
שירצה אחת מכל בית ובית הכונס את יבמתו
נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחין ואם בא הוא או אחר
מהאחין על צרתה הרי זה עובר בעשה שנ יבמה יבא עליה
לא עליה ועל צרתה ולאו הבא מכלל עשה עשה וכן
החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה היא וכל צרותיה על

החולץ ועל שאר אחין וכולן אסורות עליהן מדברי סופרים
כשניות שמאחר שמת אחיו בלא וולד נסתלק איסור ערוה
מעל כל נשיו לפיכך תופסין בהן הקידושין כשניות
החולץ ליבמתו כשם שהיא אסורה עליו כך קרובותיה כגון
אמה ובתה וכן היא אסורה לבנו ולאחיו ואפי׳ שניות שלה
אסורות כגון בת בת בתה וכן היא אסורה לבן בן בנו כללו
של דבר הרי היא כאשתו שגירשה   וכן אם מתה יבמתו
ועדיין היא זקוקה לו אסור בקרובותיה כאילו היתה אשתו
ומתה תחתיו וכל האסורין האילו מדבריהן   ומותר אדם
לישא אחות צרת חלוצתו ושאר קרובותיה   אסור
ליבם לישא קרובת זקוקתו כגון אמה או בתה עד שייבם
אחד מאחיו לה או יחלוץ לה ותסור זיקתו מעליה   וישא
אמה או בתה או שאר קרובותיה אע״פ שהן כולן אסורות
על אחיו שחלץ או יבם כמו שבארנו   הכונס יבמתו
וגירשה אסרצה להחזיר יחזיר מפני שהיא אשתו לכל דבר
ולא נשאר עליה שם איסו׳ מפני אחיו כלל לא מדברי תורה
ולא מדברי סופרים   כבר בארנו בהלכות אישוה
שבן תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה   ודבר זה הלכה
מפי הקבלה לפיכך יבם קטן שבא על יבמתו   אם היה בן
תשע שנים ויום אחד יקיים   אבל אינו חולץ עד שיגדל
ויברק שהרי איש כתוב בפרשה לענין חליצה   ואם היה
פחות מזה אין ביאתו ביאה   וביאת בן תשע שנים אינה
קונה קנין גמור   לפיכך אין יבמתו נתרת לזר עד שיבא
עליה אחר שהגדיל או עד שתחלוץ כמו שיתבאר   וכן
היבמה הקטנה אם רצה היבם לייבם אותה מייבם   אבל
אינה חולצת עד שתגדיל ותברק ואפי׳ נבעלה אחר שתים
עשרה שנה אינה חולצת עד שתברק וימצאו בה הסימנין
כשם שאין היבם חולץ עד שיעשה איש כך אין היבמה
חולצת עד שתעשה אשה גדולה ויבם קטן שבא על יבמה
קטנה יגדלו זה עם זה   היבמה לא תתייבם ולא
תחלוץ עד שתמתין תשעים יום חוץ מיום המיתה ומיום
הייבום ומיום החליצה כשאר כל הנשים   ומפני מה לא
תחלוץ בתוך תשעים יום מפני שאינה ראויה לייבום ונאמ׳
אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו וחלצה נעלו וכול
בעת שהיא עולה לייבום עולה לחליצה   וכל זמן שאינה
עולה ליבום אינה עולה לחליצה   ואם יבם אותה או
חלץ בתוך השלשה חדשים הואיל ואינה מעוברת   הרי זו
נפטרה ואינה צריכה כלום   החולץ ליבמתו ונמצאת
מעוברת וילדה אם היה ולד של קיימה   הרי זו כמי שלא
נחלצה לו מעולם ומותרת לכהונה ומותר בקרובותיה ואם
הפילה או שלא שהה שלשים יום אחר שנולד חוזר וחולץ
לה הוא או אחר מאחיו שחליצת המעוברת אינה   חליצה
וביאת המעוברת אינו ייבום
לפיכך הכונס או החולץ ליבמתו המעובר לא תנשא צרתה
עד שתלד זו שאין הוולד מתיר עד שיצא לאויר העולם
הכונס את יבמתו ונמצא מעוברת מפרישין אותן וממתיני׳
לה אם הפילה יחזור ויקיים ואם ילדה אפי׳ מת ביום שנולד
הרי זה מוציאה בגט וחולץ לה   ואחר כך תהיה מותרת
לאחרים ואם נתקיים הוולד שלשים יום אחר שנולד   הרי
זה וולד של קיימא ואינה צריכה ממנו גט מפני שהיא ערוה
עליו   ילדה לאחר ששה חדשים משנתייבמה וולד
של קיימא הרי זה הוולד ספק אם בן תשעה לראשון אם בן
שבעה לאחרון לפיכך יוציא בגט והוולד כשר   ואם
בא עליה אחר שילדה הבנים שיבואו אחריו ספק ממזרין

פרק שני

מדברי סופרים שלא יבוא היבם על יבמתו   עד שיקדש
אותה בפני שני עדים בפרוט׳ או בשוה פרוטה וזהו הנקר׳
מאמר ואין המאמר קונה ביבמתו קנין גמור   כמו הביאה
והעושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה לא עשה כלום שאין
האשה מתקדש׳ אלא ברצונה וקטנה מן האירוסי׳ אין עושין
בה מאמר אלא מדעת אביה   וכשם שהוא מקדש את
יבמתו כך הוא מברך ברכת נשואין בעשרה וכותב כתובה
כדין כל נושא אשה   הבא על יבמתו ולא עשה בה
מאמ׳ קנה קנין גמור ואינו צריך לחזור ולקדש אחר הבעיל
ומכין אותו מכת מרדות וכותב לה כתובה   הבא על
יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין
שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה   בין שהיתה היא
מזידה והוא שוגג או אנוס בין שהיתה ישינה בין שהיתה
עירה בין שבא עליה כדרכה בין שלא כדרכה אחר המער׳
ואחר הגומר קנה   בדא שנתכוון לבעול אבל אם נפל מן
הגג ונתקע בה או שבא עליה שכור שאינו מכיר כלום או
ישן לא קנה נתכוון להטיח בכותל והטיח ביבמתו לא קנה
להטיח בבהמה והטיח ביבמתו קנה   שהרי נתכון לשום
בעילה מכל מקום   יבמה שנתייבמה ואמרה בתוך
שלשים יום לא נבעלתי   ואע״פ שהוא אומר בעלתי וגרשה
כופין אותו שיחלוץ הואיל וקדם וגרשה בגט ואם עדיין לא
גירש כופין אותו שיבעול או יחלוץ ויוציא בגט   גירשה
לאחר שלשים יום והיא אומרת לא נבעלתי מבקשין ממנו
שיחלוץ לה ואם היה מודה שלא בעל כופין אותו לחלוץ
היא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי   אינה צריכה
חליצה שאין זה נאמן לאסרה על כל אדם אחר שכנסה
מי שמת והניח אחים רבים מצוה על הגדול לייבם
או לחלוץ שנ׳ והיה הבכור אשר תלד   מפי השמועה למדו
שאינו מדבר אלא בבכור שבאחין כלומ׳ גדול האחין יקום
על שם אחיו המת   וזהו שנאמר אשר תלד משמעו אשר
ילדה האם עם משמע אשר תלד היבמה   לא רצה
הגדול לייבם מחזירין על כל האחין   לא רצו חוזרין אצל
הגדול ואומרין עליך מצוה או חלוץ או יבם   ואין כופין
את הייבם לייבם אבל כופין אותו לחלוץ
אמר הגדול המתינו לי עד שיגדיל הקטן   או עד שיבוא
ההולך עד שיבריא החרש ונמלכין בו ואם לא ירצה   אני
אייבם או אני אחלוץ אין שומעין לו אלא אומרין   לו עליך
מצוה או יבם או חלוץ וכן אם היה הגדול במדינה אחרת
אין אחיו הקטן יכול לומר על אחי הגדול הוא המצוה
המתינו לו עד שיגיע אלא אומרין לזה שהוא כאן ייבם או
חלוץ   יבמה הראויה לייבום שלא רצתה להתייבם
דינה כדין מורדת על בעלה   וכופין את יבמה לחלוץ לה
ותצא בלא כתובה ואם הניח אחיו נשי׳ רבות כל מי שתב׳
היבם מהן לייבו׳ ולא רצת היא המורדת   וחולץ לה ותצא
בלא כתובה ושאר צרותיה שלא נתבעו נוטלות   כתובתן
כשאר האלמנות   היו היבמין רבים ותבע אותה
הגדול לייבו׳ והיא אינה רוצה בו ורוצה באחיו אין שומעי׳
לה שמצוה בגדול לייבם   אמ׳ הגדול איני רוצה לא לייבם
ולא לחלוץ הרי אחיו לפניך ותבע אותה אחד מן האחין
לייבום והיא אינה רוצה בו ורצת באח אחר   והוא רוצה
בה אין זו מורדת מאחר שנסתלק הגדול שמצוה בו   הרי
כולן ראויין והואיל והיא רוצה באחד מהן והוא רוצה בה
הרי זו לא מרדה   ולא עוד אלא אם היה אחד מהן
במדינה אחרת ואמרה הרי אני ממתנת אותו עד שיבוא
וייבם אותי אבל זה איני רוצה בו אין זו מורדת ואומרים
לזה שאינו הגדול התובע אותה אם תרצה לחלו׳ לה וליתן
לה כתובתה חלוץ ואם לאו הרי רצת שתשב   עד שיבוא
אחיך הואיל ואין לך דין קדימה עליו   בא זה שתלתה
בו ולא רצה בה חוזרין אצל זה שתבע אותה לייבום והיא
אינה רוצה בו ואומרין לה אין כאן מי שרצה לייבם אלא זה
ומצות יבום קודמת או תתייבם לו   או תצא בלא כתובה
כדין כל מורדת   כל יבמה שאמרנו שדינה שתחלוץ
ולא תתייבם הרי זו נוטלת כתובתה   אם יש לה כתובה
כשאר כל האלמנות וכן אם היה יבמה מוכה שחין או שיש
בו שאר מומי אנשים חולץ לה ונוטלת כתובתה   נולדו בה
מומין כשהיא שומרת יבם נסתחפה שדהו   אם לא רצה
לייבם יחלוץ ויתן כתובה   יבמה שנדרה הנייה מיבמה
בחיי בעלה או שנדרה הנייה מכל היהודים   כופין אותו
שיחלוץ לה ותפול כתובתה ואם נדרה לאחר מיתת בעלה
מבקשין ממנו שיחלוץ לה ואם לא רצה הרי זו מורדת וכן

אם נתכוונה בנדרה אפי' בחיי בעלה כדי שלא ייבם אותה
אין כופין אותו לחלוץ אלא אם כן מורדת ותצא בלא כתוב'
יבמה שתבעה היבם לחליצה והיא אומרת
איני חולצת ולא נוטלת כתוב' אלא אשב בבית בעלי כשאר
האלמנות אין שומעין לה שהרי הקנו אותה לזה מן השמים
ורצה מייבם רצה חולץ ונותן כתובה ולא עוד אלא אפילו
אמרה אני ניזונת משלי ואשב עגונה כל ימי חיי אין
שומעין לה שהרי היבם אומר לה כל זמן שאת זקוקה לי
אין נותנין לי אשה אחרת ואפי' היה נשוי איפשר שישא
אשה אחרת או תהיה לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה
יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה מפני
שהיתה אסורה עליו והרי היא מותרת לייבם כמו שיתבא'
אם רצה היבם לייבם מייבם ואין לה עליו כתובה כדרך
שלא היה לה על בעלה ודינה עם יבמה בתוספת כמו
שהיתה עם בעלה אבל אם לא כתב לה בעלה כתובה או
שמכרה לו כתובתה או מחלה אותה צרי' היבם לכתוב לה
כתובה כשאר האלמנות היבמה קודם שיבא עליה יבמה
או קודם שיחלוץ לה הרי היא אסורה להנשא לזר שנ' לא
תהיה אשת המת החוצה לאיש זר ואם נשאת לאחר ובעל
לוקה הוא והיא ומוציאה בגט ואפי' היו לה כמה בני ממנה
ונאסרה עליו ועל יבמה ויבמה חולץ לה ואחר כך תהיה
מותרת לאחרים נתקדשה לאחר לא נאסרה על
יבמה אלא נותן לה הזר שקדשה גט ויבמה מייבם או חולץ
ואם היה יבמה כהן שאינו יכול לישא גרושה תצא מן הזר
בגט כדי שלא יהא החוטא נשכר ויחלוץ לה יבמה
חזר הזר שגירשה מן האירוסין ונשאה אחר שחלץ לה
יבמה אין מוציאין אותה מידו אבל אם גירשה מן הנשואי'
וחזר ונשאה אחר שחלצה מוציאי' אותה מידו מפני שהיא
דומה לאשת איש שנשאת ובא בעלה שהיא אסורה על זה
ועל זה כמו שבארנו והיבמה שזינת והיא זקוקה לא נאסר
על יבמה אלא רצה חולץ רצה מייבם כל יבמה שהיא
ספק מדבריהן אם יש עליה זיקת יבם או אין עליה זיקת
יבם כגון יבמה שילדה וולד שלא כלו לו חדשיו ומת בתוך
שלשים יום שדינה שתחלוץ מספק מדבריהן כמו שבארנו
אם הלכה ונתקדשה לאחר קודם חליצה חולץ לה יבמה
ותשב עם בעלה ואם נתקדשה לכהן שהוא אסור בחלוצה
אינו חולץ לה שאין אוסרין על זה אשתו משום ספק
דבריהן גירשה הכהן או מת הרי זו חולצת ואחר כך מותר'
לאחרים לכתחלה

פרק שלישי

האומר זה בני או שאמר יש לי בנים הרי זה נאמן ופוטר
את אשתו מן החליצה ומן הייבום אמר זה אחי או שאמ'
יש לי אחין אינו נאמן לאסור את אשתו ולהניחה זקוקה
ליבם שהרי זה מתכוין לאוסרה לאחר מותו היה
מוחזק שיש לו אחין ואמר בשעת מיתתו אין לי אחין אינו
נאמן וכן אם אמר על מי שהוחזק אחיו אין זה אחי אינו
נאמן לא היה מוחזק באחין ויצא עליה קול שיש שם עדים
שיעידו שיש לבעלה אחין והעדים במדינה אחרת אפילו
אמר הוא בשעת מיתתו אין לי אח הרי זו חוששת ותמתין
עד שיבואו העדים שאמרו וישאלו מי שזינה עם
אשה בין פנויה בין אשת איש ונתעברה ואמר זה העובר
ממני הוא ואפי' היא מודה לו אעפ' שהוא בנו לענין ירוש
הרי זה ספק לענין יבום כשם שזינת עם זה כך זינת עם
אחר ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי והרי אין לו חזקה
אלא לעולם ספק הוא ולהחמיר דנין בו וחולצ' ולא מתייבמ'
נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה ומתייבמ'
על פיו או שמת יבמה או שניתן לבעלה בין להתירה לזר
אפי' עבד או אשה או גוי מסיח לפי תומו מעיד במיתת
היבם כמו שמעיד באשת איש להתיר כמו שבארנו בהלכו'
גירושין וחמש נשים שאין מעידות
זו לזו שמת בעלה כך אין מעידין לה שמת יבמה ודין
עדות זו כדין אותה עדות לענין עדים שמכחישין זה את
זה במיתת היבם ולכל דבר שתי יבמות שבאו ממדינת
הים זו אומרת מת בעלי וזו אומרת מת בעלי זו אסורה
מפני בעלה של זו וזו אסור' מפני בעלה של זו שאין יבמתה
נאמנת להעיד לה שמת יבמה כמו שאמרנו היה
לאחת מהן עד שמת בעלה זו שיש לה העד עומד' באיסור'
שאינה אסורה מפני בעלה אלא מפני יבמה וזו שאין לה עד
מותרת שהרי העיד העד שמת יבמה והיא נאמנת לומר
שמת בעלי היו לזו בנים ולזו אין בנים זו שאין לה בנים
אסורה וזו שיש לה בנים מותרת היה להן יבם אחר כאן
הרי זה מיבם לשתיהן מת זה היבם שיבם אותן אסורות
להנשא לזר כשהיו בתחל נתייבמו ונתגרשו הרי אלו מותרו'
לזר אעפ' שהאשה נאמנת לומר מת בעלי ותנשא
או תתייבם אין היבמה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא
לזר הואיל והוא איסור לאו שמא יהיה קל בעיניה וכן אין
היבם נאמן לומר מת אחי שייבם את אשתו שמא עיניו
נתן בה ואין האשה נאמנת לומר מתה אחותי שתכנס
לביתה ואין האיש נאמן לומר מתה אשתי שישא את
אחותה עד שיעידו שני עדים שמתה אחותה ואחר כך
תכנס לבית שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונ'
כמו שבארנו לפיכך האשה שהלכה היא ובעלה
ויבמה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי ואחר כך מת
יבמי או שאמרה מת יבמי ואחר כך מת בעלי הרי זו אינה
נאמנת אבל אם הלכה היא ובעלה בלבד ובאה ואמרה
ניתן לי יבם במדינת הים ומת בין שאמר מת יבמי ואחר
כך מת בעלי בין שאמרה מת בעלי ואחר כך מת היבם
שניתן לי הרי זו נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר
האשה שהלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים ובאה
ואמ' מת בעלי ואח' כך מת בני נאמנת שהרי היתה בחזקת
היתר לזר בעת שהלכה אמרה מת בני ואחר כך מת בעלי
אינה נאמנת להתייבם וחוששין לדבריה וחולצת ולא
מתייבמת הלכה היא ובעלה בלבד ובאה ואמרה
ניתן לי בן למדינת הים ומת ואחר כך מת בעלי נאמנת
ומתייבמת שהרי היתה בחזקת היתר ליבמה בעת שהלכה
אמרה מת בעלי ואחר כך מת הבן שניתן לי אינה נאמנת
לפטור עצמה מן הייבום ומן החליצה וחוששין לדבריה
וחולצת ולא מתייבמת ברא' בשהיתה פסולה לכהונה
מתחלה כגון שהיתה גרושה או חללה או שאמרה במערה
היינו כשמת אבל אם אין הדבר כן אינה חולצת שמא
תחלוץ ויבואו עדים ויעידו שהדבר כמו שאמרה והבעל
מת תחלה ונמצאת חליצה זו אינה כלום ותנשא לכהן
ויראה הרואה אותה שחלצה ונשאת לכהן וידמה שהחלוצ'
מותר לכהונה והוא אינו יודע בעדי' שבאו לפי' לא תחלוץ
ולא תתיבם לא תשא בחזק' זקוקה כשיצא עד שיבואו עדי'
וכן אשה שהלך בעלה וצרתה למדינ' הים ובאו שנים ואמ'
לה מת בעליך הרי זו לא תחלוץ ולא תתייבם לעולם עד
שיוד' אם ילדה צרתה או לא ילדה ולמה לא תחלוץ אחר
תשעה חדשים ממיתת הבעל ותהיה מותרת לזר על כל
פנים שאם ילדה צרתה הרי נפטרה זו ואם לא ילדה הרי
נחלצה גזירה שמא יוודע אחר החליצ' שילדה צרתה וולד
של קיימא ונמצאת זאת שאינה חלוצה ותנשא לכהן אחר
שנחלצה ויאמר הרואה שלא ידע בעדים שבאו שהחלוצה
מותרת לכהן ויעיד שראה אותה נשאת לכהונ' על פי בית
דין לפיכ' אם היתה אסורה לכהונה מתחלתה הרי זו חולצ'
לאחר תשעה ותנשא לזר אבל זו הצרה שהיתה
עם בעלה כשמת תמתין תשעי' יום כשאר היבמות ותחלו'
או תתייבם ולא תחוש לצרתה שבמדינה האחרת הואיל
ולא היה בעלה עמה במדינה האשה שמת בעלה
והיתה לה חמות במדינת הים אינה חוששת שמא ילדה
חמותה וכבר ניתן לה יבם במדינה אחרת שלא גזרו ברב'
זה אלא נעמיד אותה על חזקתה והרי היא מותרת והוא
הדין לאשה שמת בעלה והיה לו בן במדינה אחרת הרי זו
מותרת לזר ואין חוששין שמא מת הבן אלא העמד אותה
על חזקתה יצאת חמותה מעוברת הרי זו חוששת

ולא תנשא לזר עד שתדע מה היה סוף עיבו חמותה שמא
נולד לה יבם קודם מיתת הבעל האשה שהלך
בעלה ובנה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך ואחר
כך מת בנך ונשאת ואחר כך נודע שחילוף היו הדברים
תצא והוולד כשר אמרו לה מת בנך ואחר כך מת בעליך
ונתייבמה ואחר כך נודע שהיו הדברים חילוף תצא
והוולד שנולד לפני השמועה או לאחר השמועה ממזר

פרק רביעי

כיצד מצות חליצה היבמה הולכת אחר היבם במקום שהוא
שם ובאה לדיינין והן קוראין לו ונותנין לו עצה ההוגנת
לו ולה אם עצה טובה ליבם יועצין אותן לייבם ואם עצה
טובה לחלוץ כגון שהיתה היא ילדה והוא זקן או היא
זקנה והוא ילד יועצין אותו לחלוץ וצריכין הדיינין
לקבוע מקום שישבו בו ואחר כך תחלוץ שם בפניהם שנא
ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים וכו' לא נועדו ולא קבעו
מקום אלא נקרו נקרה ונקראת היא והוא לפניהן וחלצו
חליצתה כשרה ומלמדין אותה ואת היבם לקרות
עד שהוא והיא יהיו רגילין ותהיה יכולה לקרות לא אבה
בנשימה אחת ואחר כך תאמ' יבמי כדי שלא תהיה משמע
דבריה אבה יבמי ומאחר שתהיה רגילה לקרות אעפ' שלא
קראה בנשימה אחת אין מקפידין על זה אבל אם אינה
יכולה מרגילין אותה עד שתדע והחליצ ביום ולא בלילה
ובפני שלשה שיודעין להקרות כשירה ואם אחד מן השלש
גר פסול ואפי היה אביו גר ואמו ישרא' לא תחלוץ עד שיהי'
אביו ואמו מישר' ומצותה בחמש כדי לפרסם הדבר ואותן
השנים אפי היו עמי הארץ כיצד חולצין מביאין לו
מנעל של עור שיש לו עקב ואינו תפור בפשתן ולובשו
בימין וקושר רצועותיו על רגלו ועומ' הוא והיא בבית דין
ומקרין ליבמה בלשון הקדש מאן יבמי וגו' ואחר כך
מקרין ליבם לא חפצתי לקחתה ונועץ רגלו בארץ והיא
יושבת ופושטת ידה בבית דין ומתרת רצועו' המנעל מעל
רגלו וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ ומשישמט רוב
העקב הותרה היבמה לזר ואחר כך עומדת ויורקת
בארץ כנגד פניו רוק הנראה לדיינין שמצות חליצה שיהיו
שניהן עומדים בשעת קריאה ובשע' רקיקה וצריכי' הדייני'
לראות הרוק היוצא מפיה ואחר כך מקרין לה ככה יעשה
לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישרא'
בית חלוץ הנעל הכל בלשון הקדש שנ' ככה בלשון
הזה וכל היושבין שם עונין אחרי חלוץ הנעל שלשה פעמי'
וצרי' שתתכוין היבמה שתחלוץ לו ויתכוין הוא שיחלוץ לה
ויעשו מעשין או לשמן והסומא אינו חולץ שנ' וירק בפניו
ואין זה רואה הרוק נמצא סדר החליצה כך הוא קוראה
היא תחלה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישרא' לא אבה
יבמי ואחר כך הוא אומר לא חפצתי לקחתה ואחר
כך תחלוץ ואחר כך תרוק ואחר כך תקרא ככה יעשה
לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישרא'
בית חלוץ הנעל ואין הסדר מעכב אלא אם לא קראה
כתחלה לא היא ולא הוא או שרקקה ואחר כך חלצה או
שקראה ואחר כך רקקה חליצתה כשרה ולמה לא תחזור
ותרוק על הסדר שמא יאמרו רקיק לבדה אינה כלום ואינ'
פוסלת מן האחין חלצה בלבד ולא קראה ולא רקקה
חליצתה כשרה ואין צריך לומר שחלצה וקראה ולא
רקקה או שחלצה ורקקה ולא קראה שחליצתה כשרה
ברא בשהיו יכולין לדבר שהרי הן ראויין לקרו' אבל אלמנת
או אלם אינן חולצין ואם חלצו חליצתן פסול ואינן כחרש
וחרשת שחלצו שלא עשו כלום לפי שהחר' או החרש אינן
בני דעת רקקה בלבד שלא חלצה ולא קראה או שרקקה
וקראה ולא חלצה הרי זו כחליצה פסולה קראה היא והוא
ולא חלצה ולא רקקה לא עשה כלום שנ' ככה יעשה לאיש
שהמעשה שהוא החליצ והרקיק היא שמועיל אבל הקריא
אינה מעכבת ואינה מועלת חלצה ורקקה וקראת והם
יושבין או מוטין על צדיהן או שהיה סרוך הנעל קשור על

שוקו מן הארכובה ולמטה או שחלצה בפני שלשה עמי
הארץ שאינן יודעין להקרות וכן הסומא שחלץ חליצתו
כשרה חלצה בלילה או שחלצה בפני שנים או בפני
שלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול או שהיה המנעל
קשור למעלה מן הארכובה או שהתיר הוא ושמטה היא
או שהתירה היא ושמט הוא או שנתכוונה היא ולא נתכוון
הוא או שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא וכן קטנה שחלצה
לגדול חליצתן פסולה
וכן אם חלצה בפני יחיד ואפי' בינו לבינה ובלילה הרי זו
חליצה פסולה אבל חרש שוטה וקטן שחלצו וכל החולץ
למי שהיא פטורה מן החליצה ומן הייבום אינה חליצה
יבם שרגלו הימנית חתוכה אינו חולץ בשמא' ואם חלצה
מעל שמאו חליצתה פסולה היתה רגלו עקומה לאחור או
הפוכה על צידה או שהיה מהלך על ראשי אצבעות רגליו
הרי זה אינו חולץ שהחולץ צריך לנעוץ עקיבו בארץ וזה
אינו יכול ואם חלצה למי שרגלו כך הרי חליצתה פסולה
ויבמה שידיה חתוכות חולצת לכתחלה ואפי' בשניה שלא
נאמר וחלצה בידה
חלצה במנעל של בגד אינה חליצה אבל אם חלצה במנע'
שאין לו עקב או שהיה תפור בפשתן או שהיה מנעל של
שער או של סיב או של שעם או של עץ או שהיה מנעל
גדול שאינו יכול להלך בו או קטן שאינו חופה את רוב
רגלו או מנעל פרוס שאינו חופה רוב הרגל או נפחת שאי'
מקבל רוב הרגל חליצתה פסולה חלצה בסנדל של
עץ ומחופה עור או היתה קרקעיתו עור ולחיו של שיער
או שחלצה סנדל של שמא' מעל רגלו הימנית או שלא היה
המנע' שלו או שלא היה גדול שיכו להלך בו או קטן שחופ'
את רגלו או נפרס שחופה רוב הרגל או נפחת שמקבל
רוב הרגל חליצתה כשרה חלצה בסנדל המוסגר והמוחלט
ושל ע"ז שמניחין אותו ברגלי הצורה לא תחלוץ בו ואם
חלצה חליצתה כשרה ואעפ' שהוא אסו בהנאה אבל סנדל
של תקרובת ע"ז ושל עיר הנדחת או שנעשה למת שיקבר
בו אם חלצה בו חליצתה פסולה שהרי אינו עומד להלך
בו קרעה המנעל מעל רגלו או ששרפתו או שהיה
לבוש שני מנעלין וחלצה העליון אעפ' שקרעה התחתון עד
שנתגלתה רגלו הרי זו חליצה פסולה יבמה שאכלה
שום או גרגר וכיוצא בהן מדברים שמרבין את הרוק והיה
הרוק זב מפיה אינו כלום עד שיהיה הרוק מעצמו רקקה
דם אם היה שותת מפיה אינו כלום ואם מצצה ורקקה כשר
שאי' איפשר לדם שנמצץ בלא צחצוחי רוק רקקה
וקלטתו הרוח קודם שיגיע לכנגד פניו כגון שהיתה ארוכה
והוא קצר אינו כלום ואם אחר שהגיע לנגד פניו אעפ'
שלא הגיע לארץ כשר וכן אם לא ראו הדיינין הרוק כשיצ
מפיה כשר חליצה מוטעת פסולה כיצד כגון שאמרו
לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה או שאמרו לו חלוץ לה שזו
מצוה היא ואינה מפסדת עליך כלום ואם תרצה אחר כך
לייבם תייבם וכיוצא בדברים או פסול אבל אם הטעוהו
ואמרו לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז או על
תנאי כך וכך אעפ' שלא נתנה ולא נתקיים התנאי חליצתה
כשרה שהרי נתכוון לחלוץ לה המוסר מודעא על
החליצה חליצתו פסולה לפיכך ראוי לדיינין לומ' לו לבטל
המודעא כדרך שעושין בגט לחצוהו ישרא' והכוהו עד
שחלץ אם כדין עשו חליצתו כשירה ואם שלא כדין עשו
כגון שהיו הדיוטות או שטעו חליצתו פסולה ואם הגוים
אנסוהו מעצמן אם היה הדין נותן שיחלוץ חליצתו פסולה
ואם שלא כדין אינה חליצה כל מקום שאמרנו אינה
חליצה או לא עשה כלום או אינה כלום הרי היא כאלו לא
נחלצה לו ולא נאסרו עליו קרובותיה ולא נפסלה מן
הכהונה ומותרת להתייבם וכל מקום שאמרנו חליצתה
פסולה נאסרו עליו קרובותיה ונפסלה מן הכהונה ונאסרה
על האחין ואינה מתייבמת ואינה מותרת להנשא לזר עד
שתחלוץ חליצה כשירה עברה ונשאת הרי זה חולץ לה
חליצה כשירה והיא תחת בעלה ואין מוציאין אותה מידו

ד׳ ספר נשים

יבמה שנגדלה בין האחין הרי זו מותרת
להתייבם ואין חוששין לה שמא חלצה לאחר מהן בינו
לבינה ונפסלה עליהן אבל אם ראינוה שחלצה נעלו של
אחר מהן נפסלה שמא נתכוונה לחליצה וצריכה חליצה
כשירה להתירה לזר גט חליצה שאנו כותבין לה
אינו אלא מעשה בית דין כדי שיהיה בידה ראיה שנחלצה
ואין הדיינין חולצין אלא אם כן מכירין לפיכך מי שראו זאת
שנחלצה כותבין לה גט חליצה אעפ״ שאינן מכירין שזו
היא בת פלו׳ ואשת פלו׳ ושזה שחלץ לה אחיו הוא שהרי
הדייני׳ שחלצה בפניהן הכירו זה ואחר כך חלצה

וזה נוסח גט חליצה

ביום פלו׳ כך וכך שנהגו בו העם
לירח פלו׳ שנת כך וכך לבריאת עלמא למניינא דרגילנא
למימני בה במקום פלו׳ אנחנא דייני דמקצתנא חתימין
לתתא במותב תלתא כחדא הוינא יתבין בבי דינא וסליק
לקדמנא פלני׳ ברת פלני׳ ארמלת פלו׳ אתקרבית לקדמנא
גברא חד דשמיה פלו׳ בר פלו׳ וכן אמרת לנא פלני׳ דא פלו׳
בר פלו׳ דנה אחוה דפלו׳ בעלי מאבוה הוה דהוינא נסיבא
ליה ושכיב וחיי לרבנן ולכל ישרא׳ שבק ובר וברת ירית
ומחסין ומוקים שמא בישרא׳ לא שבק והדין פלו׳ אחוהי
חזי ליבומי יתי כען רבנן אמרו ליה אי צבי לייבומי יתי
יבם ואי לא ישלע לי רגליה דימינא קדמיכון ואשרי סייני
מעל רגליה וארוק באנפוהי ואשתמודענוהי לפלוני דנא
דאחוהי דפלו׳ מיתנא מאבוהי הוא ואמרנא ליה אי צבית
לייבומי יתה יבם ואי לא אשלע ליה קדמנא רגלך דימינא
ותשרי סינך מעל רגלך ותרוק באנפ׳ ועני ואמר לנא לית
אנא צבי לייבומי יתה מיד אקרינוה לפלנית דא מאן יבמי
להקים לאחיו שם בישרא׳ לא אבה יבמי ואף להאי פלוני
אקרינא ליה לא חפצתי לקחת ואשלע ליה רגליה דימינא
ושרת סיניה מעל רגליה ורקת באנפוהי רוקא דאיתחזי
לנא מפומא על ארעא ותוב אקרינוה לפלנית דא ככה
יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ותוב אקרינוה
ונקר׳ שמו בישרא׳ בית חלוץ הנעל ואנחנא דייני וכל דהוו
יתבין קדמנא ענינה בתריה חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ
הנעל תלת זמנין ומדאיתעביד עובדא דא קדמנ׳ שרינוה
לפלנית דא למהך להתנסבא לכל מאן דתצבי ואינש לא
ימחה בידה מן יומא דנן ולעלם וביעת מיננה פלנית דא
גיטא דחליצותא דא וכתבנא וחתמנא ויהבנ׳ לה לזכו כדת
משה וישרא׳ פלו׳ בר פלו׳ עד פלו׳ בר פלו׳ עד
ומעידין עליו שלשה או שנים מן השלשה או שנים שראו
החליצה אעפ״ שאינן הדיינין שחלץ בפניהן כמו שבארנו
ואפי׳ אשה או עבד או קטן שהוא מכיר ונבון נאמנין לומר
זה פלו׳ אחי פלו׳ וזו היא יבמתו וחולצין על פיהן מה שאין
כן בשאר עדיות של תורה בין לעדות ממון בין לעדות
איסור שזה דבר העשוי להגלות הוא ואיפשר לידע אמתת
הדבר שלא מפיהן כענין שבארנו בסוף הלכות גירושי׳
ואם רצה היבם ליבם מקדש ומיבם וכותב לה כתובה כמו
שהודענו

וזהו נוסח כתובת יבמין

ביום פלו׳ כך וכך לירח פלו׳ שנת כך וכך למני׳ שנהגו העם
פלו׳ למניינא דרגילנא למימני במקום פלו׳ איך פלו׳ בן פלו׳
אתא לקדמנ׳ וכן אמר לנא אחי דמן אבא שכיב וחיי לרבנן
ולכל ישרא׳ שבק ובר וברת ומורית ומחסין ומוקים שמא
בישר׳ לא שבק ושבק ההיא איתתא דשמה פלנית בת פלני׳
וחזי לי מן אוריתא ליבומי יתה כדכת׳ בספר אורייתא
דמשה יבמה יבוא עליה וצביאת פלנית דא ואתיבמת
לפלו׳ בר פלו׳ יבמה לאוקומי שמא בישרא׳ כדכתי׳ והיה
הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת וגו׳ וכתב לה
פלו׳ יבמה לפלנית יבמתיה כסף זוזי מאתן דחזו לה דהוו
כתיבין בכתובתה דכתב לה בעלה קדמאה ואוסיף לה
מדיליה כך וכך ודא נדוניא דהנעלת ליה וכוליה כשאר

טופס הכתובה

ביום פלו׳ כול איך פלו׳ בן פלו׳ אמ׳ לפלנית בתולתא בת
פלו׳ כלתא הווי לי לאינתו כדת משה וישרא׳ ואנא במימר
דשמייא אפלח ואוקיר ואסובר ואיזון ואפרנ׳ ואכסי יתיכי
כהלכת גוברין יהודאין דמוקרין ומסוברין וזנין ומפרנסין
ומכסין נשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מוהר בתולייכי כסף
זוזי מאתן דאינון מזוזי כסף עשרין וחמש דחזו ליכי מדאו׳
ומזונייכי וכיסותייכי וסיפוקייכי ומיעל עלייכי כאורח כל
ארעא וצביאת פלנית דא והוית ליה לאינתו לפלני׳ דנא
ורצה והוסיף לה תוספת על עיקר כתובתה עד משלם כך
וכך ודא נדוניא דהנעלת ליה כך וכך הכל נתקבל חתן זה
ובא לידו ונעש׳ ברשותו וזקף הכל על עצמו במלוה ורשו
וכן אמר לנא פלו׳ חתנא דנא אחריות כתובתא כולה עיקר
כתובה ונדוניא ותוספת ושאר תנאי כתובה קבלתי עלי
ועל ירתי בתר׳אי ועל כל שפר ארג ניכסין וקניינין דאית
לי תחות כל שמיא דקנאי ודעתיד אנא למיקנא ממקרקעי
וממטלטלי אגב מקרקעי כולהון יהון אחראין וערבאין
לכתובה דא כולה עיקר ונדונייא ותוספת לאיתפרעא
מנהון בחיי ובתר מותי ואפי׳ מגלימא דעל כתפאי וקנינן
מפלו׳ דא מכל מאי דכתיב ומפרש לעילא קניין שלם דלא
כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי אלא כחוזק וכחומר כל
שטרי כתובות הנוהגות בישרא׳ וכהוגן וכתיקון רבותינו
זכרונם לברכ׳ וחתמנו על שטר כתובה זו בזמן הנזכר לעי׳
והכל בריר ושריר וקיים
ואם היתה כתובת אלמנה כותב פלו׳ אלמנתא ואם היתה
כתובת גרושה כותב פלונית הגרושה וכן אם היתה
שבוייה כותב פלוני השבוייה כדי שלא יכשל בה כהן
וכותב ויהיבנא ליכי מוהרייכי כסף זוזי מאה דאינון מזוזי
כספא תריסר ופלגא דחזו ליכי וכול כשכותבין גט
יבמין או כתובת יבמין משרטט מקום הפסוקים שאסור
לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט ויבמה שחלצה מותרת
להנשא ביום חליצתה שהרי אינה חולצת עד שתשלים צ׳

פרק חמישי

היבמה שנתן לה היבם גט כריתות פסלה ופסל את צרותי׳
עליו ועל שאר האחין שהרי נעש׳ כמי שחלץ לה ואין הגט
מועיל ביבמה אלא מדבריהן הואיל והגט מגרש אשת איש
וכל גט שפוסל אשתו מן הכהונה פוסל את יבמתו מן היבו׳
ואינה מותרת לזר עד שיחלוץ לה המאמר אעפ״ שאינו קונ׳
ביבמה קנין גמור ואינה נעשית בו אשת איש גמורה צריכ׳
ממנו גט ואינ׳ ניתרת לזר אלא בחליצה כיצד העושה מאמ׳
ביבמתו ואינו רוצה לבעול צריך לכתוב לה גט שהרי
נתקדשה לו וצרי׳ לחלוץ לה כדי להתירה לזר שאין היבם
נתרת לזר אלא אחר בעילת היבם או אחר חליצ׳ אבל הגט
פוסלה לייבום ואינו מתירה לזר והמאמר אינו קונה בה
קנין גמור כמו הבעילה נתן מאמר ליבמתו וחזר
ונתן גט למאמרו מה שעשה הרי בטלו והותרה ויראה
לי שלא הותרה אלא לאחיו אבל זה שנתן הגט אסורה היא
לו נתן גט לזיקתו ולא למאמרו פסלה עליו ועל שאר אחין
כמו שבארנו וצריכה גט למאמרו וחליצה להתירה לזר
המאמר שניתן ליבמה תחלה ולא קדמו דבר אחר ולא
נעשה אחריו דבר אחר אלא אם בעל אותה וזה שנתן לה
המאמר הוא הנקרא מאמר כשר ואם קדמו גט או חליצה
בין מיבם זה בין מיבם אחר בין בה בין בצרתה ובין אם
קדמתו בעילה בצרתה בין ממנו בין מאחיו או שנעשה
אחריו גט או חליצה בין בה בין בצרתה בין ממנו בין
מאחיו או שבעל או נתן מאמר אחר לצרתה בין הוא בין
אחיו או שנתן לה אחיו מאמ׳ אחר או בעלה הרי זה נקרא
מאמר פסול בין המאמ׳ שקדמוה המעשים האלו בין המאמ׳
שנתאחרו אחריו כיצד נתן גט או חלץ ליבמתו
וחזר ונתן מאמ׳ לה או אחר לצרתה בין הוא בין אחיו או

שבא על יבמתו או נתן לה מאמר וחזר ונתן לה מאמ׳ אחר לצרתה בין הוא בין אחיו או שנתן מאמר ליבמתו וחזר אחיו ונתן לה מאמר אחר או בעלה הרי זה מאמר פסול בין המאמר הראשון בין המאמר האחרון נמצאת למד שהמאמ׳ בין שקדמו מאמר אחר או גט או חליצה או בעיל בין שקדם המאמר לאחר מאלו הרי זה מאמר פסול חוץ מן הנותן מאמר ובעל בעילה אחר המאמר שזו היא כהלכתה

הבעילה שבועל היבם את יבמתו תחלה או אחר מאמרו בה ולא קדמה דבר אחר נקראת בעילה כשרה ואם קדמה מאמ׳ מאחיו או גט בין ממנו בין מאחיו בין בה בין בצרת או שקדמה מאמר בצרתה בין ממנו בין מאחיו הרי זו נקראת בעילה פסולה החליצה שחולץ היבם ליבמתו תחל׳ אם לא קדמה דבר אחר נקראת חליצה מעולה ואם קדמה גט או מאמר בין מיבם זה בין מאחיו בין בה בין בצרתה הרי זו נקראת חליצה פחותה יבמות רבות הבאות מבית אחר כיון שנבעלה אחת מהן בעילה כשרה או נחלצ׳ חליצה מעולה הותרו הכל ונסתלקה זיקת היבם מעליהן

ואם נבעלה אחת מהן בעילה פסולה או נתן לה מאמר פסול נאסרו כולן ליבום וצריכה גט זו שנבעלה או שנתן לה מאמר וצריכ׳ חליצה אחת מהן להתירן לזר שאין זיקת הייבום מסתלקת בבעילה פסולה נחלצה אחת מהן חליצה פחותה הותרה להנשא לזר זו שנחלצה אבל צרתה אסורה עד שתחלוץ גם היא או עד שיחלצו כל האחין לראשונה שנחלצה החליצה הפחותה שאין חליצה פחותה מסלקת זיקת יבום מבית זה עד שתחזור על כל האחין א׳ו עד שתחלוץ כל אחת מהן כל יבמה שנבעלה ליבמה בין בעילה כשרה בין בעילה פסולה ואפילו בעלה אחר שחלץ לה בין הוא בין אחיו בין לשום אישות בין לשם יבמו ואפי׳ בעל צרתה אחר שבעל בעילה כשרה בין הוא בין אחיו הרי זו צריכה גט שהרי נעשת אשת איש בבעיל

וכן כל יבמה שניתן לה מאמר בין מאמר כשר בין מאמר פסול הרי זו צריכה גט מפני המאמר כמו שבארנו ואחר כך יסור איסור המאמר כבר אמרנו שאין הגט דוחה היבמה דחייה גמורה וכן המאמר אינו קונה בה קנין גמור אבל הבעיל קונה קנין גמור והחליצה דוחה אותה דחייה גמורה לפיכך גט אחר גט ביבמה או מאמר אחר מאמר מועיל אבל בעילה אחר בעילה וחליצה אחר חליצה אין האחרונה מועלת כלום וכן גט או חליצה אחר הבעילה אינה כלום כיצד יבם שנתן גט ליבמתו וחזר ונתן גט לצרתה הרי זה אסור בקרובות שתיהן וכן שני יבמין שנתנו שני גיטין ליבמה אחת זה אחר זה הרי זו כגרושה לשניהן ושניהן אסורין בקרובותיה ואחר מהן חולץ וכן אם נתן גט ליבמתו וחזר ונתן אחיו גט לצרתה כל אחר אסור בקרובות זו שנתן לה הגט וכן אם נתנו מאמר אחר מאמר כמו שבארנו אבל היבם שחלץ ליבמתו וחזר וחלץ לצרת בין הוא בין אחיו וכן שני יבמי׳ שחלצו זה אחר זה ליבמה אחר אין חליצה אחרונה כלום ואין החולץ אותה באחרונה אסור בקרובותי׳ שזה כחולץ לשאר הנשים שאין לו עליהן זיקה וכן הבועל יבמתו וחזר בין הוא בין אחיו וחלץ לה או לצרתה אין חליצה זו כלום וכן אם חזר אחיו ונתן גט לה או לצרתה אינו כלום חזר אחיו ונתן לה מאמר או בעל לא עשה כלום מאחר שבעל אחיו תחלה קנה קנין גמור ואין הקידושין תופסין באשת איש אבל אם נתן מאמר לצרתה או בעל צרתה צריכה גט ממנו כמו שבארנו שני יבמין שיבמו שתי יבמות הבאות מבית אחד ולא נודע מי יבם תחלה שניה׳ יוציאו בגט ויותרו לזרים ואסורות ליבמין לפיכך ראובן שהיה בירושלם ולו שתי נשים אחת בעכו ואחת בצור ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור ושמעו שמת ראובן הדין נותן שלא ייבם אחד מהן עד שיודע מה עשה אחיו שמא קדם ויבם קדם אחד מהן וייבם אין מוציאין מידו עד שיוודע שאחיו ייבם תחלה רצה האחר לחלוץ קודם שידע מה עשה אחיו אין מונעין אותו

יבם קטן בן תשע שנים ויו׳ם אחד ביאתו כמאמר מן הגדול שאינו קונה קנין גמור ומאמר בן תשע שנים ויום אחד אם נתנו בתחלה מועיל והרי הוא פוסל בו על הגדול אבל אם נתנו בסוף אינו כלום וגיטו וחליצתו אינם כלום בין בתחלה בין בסוף כיצד בין תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו או שנתן לה מאמר תחלה פסלה על שאר אחין אבל אם עשה הגדול מאמר ביבמתו וחזר בן תשע שנים ויום אחד ונתן לה או לצרתה מאמר לא עשה כלום ולא פסל על אחיו הגדו׳ חזר בן תשע שנים ויום אחד ובא עליה או על צרתה אחר מאמ׳ אחיו הגדול פסלה על הגדו׳ כשני גדולים שעשו מאמר אחר מאמר כמו שבארנו בין תשע שני׳ ויום אחד שבא על יבמתו וחזר אחיו הגדו׳ ובא עליה או חליץ או נתן גט או בעל לה או לצרתה הרי זה פסל על הקטן וכן אם חזר הקטן ובא על צרתה או בא אחיו האחר שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה או על צרתה נפסלה עליו כדין כל מאמר ומאמר בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו והגדיל ולא בא עליה משהגדיל צריכה גט וחליצה גט מפני ביאתו שהיא כמאמר וחליצה להתירה לזר שהרי לא נבעלה בעילה שקונה קניין גמור ואם בא עליה משהגדיל הרי זו צריכה גט בלבד ואחד בן תשע שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערו׳ ולא נולדו בו סימני סריס כמו שבארנו בתחלת הספר קטנה שראויה למאן והחרשת אעפ׳ שקידושי שתיהן מדברי סופרים כמו שבארנו שני מיני קידושין הן קטנה יש לה קידושין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר וקידושיה תלויין עד שתגדיל וחרשת תיקנו לה נישואין כדי שלא תשאר פנויה לעולם לפיכך אם היו כל היבמות הבאות מבית אחר קטנות או חרשות ביאתה של אחת מהן פוטרת את כולן היתה אחת חרשת ואחת קטנה אין ביאה אחת מהן פוטרת צרתה וכיצד תקנתן מלמרין הקטנה שתמאן וכונס את החרשת ואם רצה לגרשה כותב לה גט אחר שיבוא עליה ותותר לזר היתה אחת פקחת ואחת חרשת ביאת הפיקחת או חליצתה פוטרת החרשת ואין ביאת החרשת פוטרת הפיקחת שאין קידושיה א׳א מדבריהן וכן גדולה וקטנה ביאת הגדולה או חליצתה פוטרת הקטנה ואין ביאת הקטנה פוטרת את הגדולה היו שתיהן קטנו׳ הראויות למאן ובא היבם על אחת מהן וחזר ובא או הוא או אחיו על השנייה לא פסל את הראשונה אבל מלמרין את השנייה שתמאן ויקיים זה יבמתו הקטנ׳ שנבעלה תחלה וכן הדין בקטנה וחרשת שבא היבם תחלה על הקטנה וחזר ובא הוא או אחיו על החרש לא פסל את הקטנה והחרשת צריכה גט שביאת הקטנה מעולה מביאת החרשת שהקטנה ראויה לאחר זמן לפיכך יקיים הקטנה שנבעלה תחלה בא היבם תחלה על החרש וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה פסל את החרשת ומלמרין הקטנה שתמאן והחרשת יוצאה בגט היו אחת פקחת ואחת חרשת בא היבם על הפקחת וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לא פסל את הפקחת והחרשת צריכה גט בא היבם על החרשת וחזר הוא או אחיו ובא על הפיקחת פסל את החרשת והחרשת יוצאה בגט והפקח׳ בגט ובחליצה היו גדולה וקטנה ובא על הגדולה וחזר הוא או אחיו ובא על הקטנ׳ לא פסל הגדולה ומלמרי׳ את הקטנה שתמאן בא על הקטנה וחזר ובא הוא או אחיו על הגדולה מלמרין את הקטנה שתמאן ויקיים הגדולה שבעילתה קונה קנין גמור

פרק ששי

יש אחין שראויין לייבום או לחליצה ויש אחין שאינן ראויין לא לייבום ולא לחליצה ואין להן זיקה כלל א׳א יבמתו מותר לזר ויש אחים שראויין לחליצה ואינן ראויין לייבום ויש אחין שהן ראויין ליבום ואינן ראויין לחליצה ואלו הן שאין להן זיקה כלל סרים חמה ואנדרוגינס מפני שאינ׳ ראויין לילד ולא היה להן שעת הכושר ואילו מיבמין

ולא חולצין החרש והשוטה והקטן מפני שאין בהן דעת
לחלוץ וכשייבם החרש אינו מוציא לעולם שבעילתו עושה
אותה אשת איש גמורה ואין גירושיו גירושין גמורין ובן
תשע שנים ויום אחר שיבם אינו יכול לגרש עד שיגדיל
כמו שבארנו ואלו חולצין ולא מייבמין הספיקות כגון
שהית ספק ערוה על אחיו ופצוע דכא וכרות שפכה וכיוצ
בהן ממיני הסירוס והזקן ביות שתש כוחו וכשל ואם בעל
סריס אדם קנה שהרי היתה לו שעת הכושר ומוציא בגט
מפני שהוא אסור לבוא בקהל והטומטום חולץ ולא מייבם
מפני שהוא ספק ואם נקרע ונמצא זכר רצה חולץ רצה
מייבם ושאר האחין או חולצין או מיבמין יש יבמות
שהן ראויות לחליצה או לייבום ויש יבמות שאינן ראויות
לא לחליצה ולא לייבום ואין עליהן זיקה כלל ומותרו להנש
לזר ויש יבמות שהן ראויות לחליצה אבל לא לייבום
ויש יבמות שהן ראויות לייבום אבל לא לחליצה ואלו
שמתייבמות ולא חולצות החרשת והשוטה והקטנה לפי
שאין בהן דעת לקרו ולהבין ואם רצה היבם לגרש החרש
בגט אחר שיבעול אותה הרי זה מגרש ואלו שחולצות
ולא מתייבמות איסורי לאוין והשניות ואיסורי עשה כמו
שית בא וכל אשה שהיא ספק מגורש חולצת ולא מתייבמ
שמא יפגע בערוה שאשת אחיו שגירשה אסור עליו משום
ערוה אבל מי שהיא מקודשת לאחיו בספק קירושי
הרי היא כשאר כל היבמות וחולצת או מתייבמת שאין
כאן דבר לחוש לו וכן אשת החרש וזקנה ועקרה הרי הן
כשאר כל היבמות רצה חולץ רצה מייבם שזקנה ועקרה
היתה להן שעת הכושר ואלו הן שהן פטורות מן החליצה
ומן הייבום אשת סריס חמה ואנדרוגינס ואשת השוטה
ואשת הקטן ואיילונית ומי שהיא ערוה שנ ולא ימחה
שמו מישרא׳ פרט לסריס חמה ואנדרוגינס ששמם מחוי
הואיל ואינן ראויין לילד מתחלברייתן הרי הן כמין בפני
עצמו והיה הבכור אשר תלד פרט לאיילונית שאינה
ראויה לילד מתחלת ברייתה לא תהיה אשת המת פרט
לאשת שוטה וקטן מפני שאין להן אישות כלל ולקחה לו
לאשה פרט לערוה שאין לו בה ליקוחין כיצד יבמה
שהיא ערוה על יבמה כגון שהיתה אחות אשתו או אמה
או בתה הרי זו פטורה מן החליצה ומן הייבום ואין לו
עליה זיקה כלל שנאמ ולקחה לו לאשה ויבמה מי שראויה
ללקוחין וקידושין תופסין בה היא זקוקה לייבם היתה
היבמה אסורה על יבמה איסור לאו או איסור עשה או
שהיתה שנייה הרי זו חולצת ולא מתייבמת ומפני מה
צריכ חליצה מפני שיש בה לקוחין הואיל וקידושין תופסי
בהן הרי הן זקוקות ליבם ומן הדין היה שיתייבמו
שהייבום מצות עשה וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא
תעשה יבוא עשה וידחה את לא תעשה אבל חכמים גזרו
שלא יתייבמו חייבי לאוין ולא שניו גזרה שמא יבוא עליה
פעם שנייה והרי ביאתה אסור ~~ואם~~ שם מצוה שאין מצות
עשה לא ביאה ראשונה בלבד לפיכך אם עבר ובעל
יבמתו האסורה לו משום לאו או משום עשה ואין צריך
לומר שנייה הרי זה קנה קנין גמור ומוציאה בגט והיא וכל
צרותיה מותרות לזר שהרי נפטרו ויבמה שהיא אלמנה
מן הנשואין ובא עליה כהן גדול לא נפטרה צרתה שאין
עשה דוחה את לא תעש ועשה והואיל ולא קנה מן התור
קנין גמור לא הותרה צרתה לזר עד שתחליץ היתה
היבמה ערוה על בעלה כגון שעבר או טעה ולקח אחותו
מאביו ונפל לפני אחיו אין זו אשתו שאין קידושין תופסי
בה ואינה לא בת ייבום ולא בת חליצה ואם היתׄ לה צרה
חולצ ולא מתייבמ ואם היתה זו שהי ערוה על הבע מותר
ליבם ורצה היבם לישא אותה ולייבם צרתה הרשות בירו
היתה היבמה אסורה על בעלה משום לאו או משום עשה
או שהיתה שנייה לבעל ולא היתה אסורה על היבם מצר
אלו הצררים הרי זו מותרת ליבם חוץ ממחזיר גרושתו
משנשא ומת שהיא חולצת ולא מתיבמת וכן יבמה שהיא
ספק ערוה על היבם או ספק ערוה על בעלה הרי זו חולצ

ולא מתייבמת לפי מי שקדש אשה בספק קירושין ואחר
כך מת אחיו או שהיה נושא אחותה ונפלה לו ליבום שהיא
ספק אחות אשתו הרי זו חולצת ולא מתייבמת ומוציא את
אשתו בגט מספק ושתיהן אסורות עליו יבמתו מפני שהיא
ספק ערוה וארוסתו מפני שהיא ספ קרובת חליצתו שהיא
כשנייה כמו שבארנו מי שמת אחיו והניח שתי
נשים האחת אסורה עליו משום ערוה והשנייה אינה ערוה
כשם שהערוה פטורה מן החליצה ומן היבום כך צרתה
פטורה ולא נפלה לו זיקה כלל על בית זה שנאמר אשר לא
יבנה את בית אחיו בית שיש לו ליקוחין באי זה מהן שירצ
הוא שיש לו עליו זיקה ובית שמקצתו אינו יכול לבנותו
שהרי אין בו ליקוחין אינו בונה אפי מקצתו שהיה מותר
ונמצאת צרת הערוה ערוה עליו משום אשת אחיו שהרי
אין לו עליה זיקה לפיכ ראובן שמת והניח שתי נשים
האחת ערוה על שמעון ושתיהן ראויות ללוי אין לשמעון
זיקה על בית זה והרי שתיהן תחת זיקת לוי ייבם הלוי
האחת מהן שהיא צרת ערוה של שמעון והיתה לו אשה
אחרת ומת לוי ונפלו שתיהן לפני שמעון שתיהן פטורות
מן החליצה ומן הייבו משמעון האחת מפני שהיתה צרתה
ערוה והשנייה מפני שהיא צרתה וכן הרין בצרת צרתה
עד סוף העולם שכל אשה שאין לו עליה זיקה באיסו אשת
אח עומדת לעולם וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו
הואיל ואין לו עליה זיקה שנ כי ישבו אחים יחדיו עד
שישבו שניהן בעולם הרי זו ערוה עליו לעולם משום אשת
אח ופוטרת צרתה כיצד ראובן שמת והניח אשה
ונפלה לפני שמעון ואחר שמת ראובן נולד לוי בין שנולד
לוי קודם שיבם לה שמעו בין שנולד אחר שיבמ הרי אשת
ראובן ערוה על לוי לעולם לפיכ אם מת שמעון ונפלה זו
וצרתה לפני לוי שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום
עשה שמעון מאמר ביבמתו אשת ראובן ומת קודם
שיכנוס אותה הרי לוי חולץ לצרת ולא מייבם שאין המאמ
קונה ביבמה קנין גמור כמו שבארנו אשה שזינתה
תחת בעלה ברצון ובעדים ומת קודם שיגרשנה ונפלה
לפני יבם הרי היא פטור מן החליצה ומן היבום וכן צרתה
כאלו היתה ערוה על היבם מפני שטומאה כתוב בה בעריו
שנ והיא נטמאה אבל סוטה שמת בעלה קודם שישקנה
מי המרים או שאינה בת שתייה לא בת גירושין הרי זו
חולצת ולא מתייבמ ואם היתה לה צרה הרי צרתה מותר
וחולצת או מתייבמת וכן שתי יבמות הבאות מבית
אחר שהיתה האחת מהן שנייה על היבם או מחייבי לאוי
או מחייבי עשה או אילונית הרי צרתה מותרת וחולצת
או מתייבמת אבל החולץ ליבמתו והלכה אחות
חלוצתו או אמה וכיוצ בהן ונשאת לאחיו ולו אשה אחרת
ומת ונפלו שתיהן לפניו כשם שקרובת חלוצתו אסור עליו
כך צרתה אסורה והרי שתיהן כשניות לו וחולצות ולא
מתייבמות ומפני מה אסרו צרת קרובת חלוצתו מפני
שמתחלפת בצרת חלוצתו שתי יבמות הבאות מבי אחד
שהאחד מהן ערוה על היבם והרי הערוה אילונית צרתה
מותרת וחולצת או מתייבמת הואיל והאילונית אינה בת
יבום וחליצה הרי זו כמו שאינה ונפלה זיקתו על צרתה
בלבד וכן אם גירש אחיו את הערוה או מיאנה בו
קודם שימו או שמתה בחיי בעלה ואחר כך מת אחיו הרי
צרתה מותרת וחולצת או מתייבמת ואין אומרין הואיל
ונעשת צרה לערוה שעה אחת תאסר לעולם שאין הצרה
אסורה עד שתהיה צרת ערוה בשעת נפילה ליבום
היתה זו שהיא ערוה על היבם מקודש לאחיו שמת בספק
או מגורשת ממנו בספק או שהיתה קטנה הראויה למאן
ולא מיאנה באחיו בחייו אעפ שמיאנה ביבם צרתה חולצ
ולא מתייבמת הלכה צרת ערוה ונשאת לאחר ואחר
כך נמצאת הערוה אילונית תצא הצרה מבעלה ומיבמה
וצריכה גט מבעלה וחליצה מיבמה כדי להתירה לשוק
יבם היבם הצרה מפני שרמו שהערוה אילונית ונמצאת
הערוה שאינה אילונית תצא מיבמה בגט והולד ממזר

שלשה אחין שנים מהם נשואין שתי אחיו ואחר מהן נשוי
נכרית מת הנשוי נכרית ואחר כך מת אחר מבעלי אחיות
הרי הנכרית חולצת ולא מתייבמת מפני שהיא צרת אחות
אשתו בזיקת אחיו שמת אחרון ולא עוד אלא אפילו גרש
אחר מבעלי אחיות את אשתו אחר שמת הנשוי נכרי ומת
המגרש הרי הנכרית חולצת ולא מתייבמת הואיל ונעשית
צרת אחות אשתו בזיקת שעה אחת שאם תתייבם שמא
יבוא לייבם אותה ואפי לא גירש זה שמת אחרו את
אשתו ומפני מה לא גזרו דבר זה בנישואין שהרי צרת
ערוה בנשואין אם גרש את הערוה ומת צרתה מותרת
לייבם כמו שבארנו מפני שאיסור צרת הערוה בנשואין
ידוע לכל ואינן באין להתיר הצרה אם לא גירש הערוה
ואיסו צרת ערוה בזיקה אינו ידוע לכל ובאין להתי הצרה
ואפי לא נתגרשה הערוה שלשה אחין נשואין שלש
נשים נכריות מת אחר מהן ועשה השני מאמ ביבמתו ומת
קודם שיכנוס ונפלו שתיהן לפני יבם הרי או חולצות ולא
מתייבמות מפני שבעילת המאמר עליה זיקת שני יבמין
ונמצאת כאלו היא אשת שני מתים ודרשו חכמים ואמרו
אשת המת ולא אשת שני מתים לפיכך כל אשה שעליה
זיקת שני יבמין חולצת ולא מתייבמת וכן צרתה ואיסורן
מדברי סופרים ומפני מה לא ילחוץ לבעלת המאמר
שעליה זיקת שני יבמי ויבם צרתה גזרה שלא יאמרו שתי
יבמות הבאות מבית אחר אחת חולצת ואחת מתייבמת
ולפיכך אסרו את צרתה עשה מאמר ביבמתו ונתן
גט למאמרו ומת חזרה להתירה שהמאמר שאסרה הרי
בטלו ורצה חולץ רצה מייבם בן תשע שנים ויום אחד
שבא על יבמתו ומת כשהוא קטן ונפלה פעם שנייה לפני
אחיו הגדול הרי זו חולצת ולא מתייבמת שביאת בן תשע
שנים ויום אחד כמאמר מן הגדול כמו שבארנו ונמצא
עליה זיקת שני יבמין מי שחציה שפחה וחציה בת
חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה
לשמעון ומתו שניהן מתייבמ ללוי ואינה אשת שני מתים
אם קרושי ראובן קירושין אין קירושי שמעון כלום ואם
קירושי שמעון קירושין אין קירושי ראובן כלום

פרק שביעי

שנים מן האחין נשואין לשתי אחיו ומתו שניהן ולא נורע
אי זה מהן מת ראשון הואיל ואי איפש לייבם שתיהן והרי
זיקה נפלה על שתיהן שתיהן חולצות ולא מתייבמות ואפי
היתה אחת מהן אסורה על הייבם משום שנייה או מחייבי
עשה או מחייבי לאוין הרי או חולצות ולא מתייבמות אבל
אם היתה אחר מהן ערוה עליו כגון שהיתה אם אשתו או
בתה הרי אחותה מותר לו ורצה חולץ ורצה מייבם שהרי
לא נפלה זיקתו על שתיהן שאין זיקה על הערוה היתה
אחת מהן אסורה על יבם זה משום ערוה והאחר אסור על
היבם השני משום ערוה האסור לזה מותר לאחיו והאסור
לזה מותרת לאחיו שהרי נפלה זיקת כל אחר מהן על
המותרת לו בלבר ורצה חולץ רצה מייבם לזו המותר לו
מת אחר מן האחין ונפלה אשתו לייבום ואחר כך מת שני
ונפלה אשתו ליבום שהיא אחות הראשונה והרי שתיהן
קיימות שתיהן חולצות ולא מתייבמות כמו שבארנו
מתה האחרונה חזרה הראשונה להתירה וחולצת ולא
מתייבמת מתה הראשונה הרי אחרונה באיסורה עומרת
וחולצת ולא מתייכמת שהרי לא היתה ראויה לייבום
בשעת נפילתה וכן אם קרם אחר מן האחין וחלץ
לאחרונה הותרה הראשונה לשאר האחין שהרי הזיקה
שאסרה אותה הסירה אחיו בחליצתו וכן אם
היתה הראשונה ערוה על אחר מן האחין וקרם וייבם את
האחרונה שהיא מותרת לו הותרה הראשונה לשאר האחי
שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהן נתייבמה למותר לה
אבל אם היתה האחרונה שהיא אסורה
על אחת מהן בלבר משום ערוה הרי הוא מייבם לראשונה
ושאר האחין אסורין בשתיהן וחולצין ולא מייבמין כמו

שבארנו ואם קרמו וכנסו כל אחר אחת מן האחיות מוציאי
אותן מהן שלשה אחין שנים מהן נשואין לשתי אחיות מת
אחר מהן מבעלי אחיות ועשה השלישי ביבמתו מאמר
ואחר כך מת בעל אחות השני ונפלה האחות השנייה לפני
האח השלישי הרי זה נותן גט לבעלת המאמר וחולץ לה
וחולץ לאחותה האחרונה כרי להתירן לזר מת זה
שעשה המאמר והיתה לו אשה אחרת ונפלו שתיהן לפני
בעל האחות בעלת המאמ פטורה מן החליצה ומן הייבום
שהרי היא אחות אשתו והאשה האחרת חולצת ולא
מתייבמת שאין המאמר קונה קנין גמור עד שיפטור את
הצרה האחר מן האחין יבמין שקרש אחות יבמתו
אומרין לו המתן ול תגרשנה ואל תשאנה עד שייבם אחיך
או יחלוץ ליבמה זו הזקוקה לכולכם חלץ לה אחיו או יבמה
או שמת היבמה הרי זה יכנוס ארוסתו מתו אחיו כולם
מוציא את ארוסתו בגט ויבמתו בחליצ ואם מתה ארוסתו
בין שמתה קודם מיתת האחין בין שמתה לאחר מיתת
האחין חזרה היבמה להתירה ורצה חולץ רצה מייבם
שלשה אחין שנים מהן נשואין לשתי אחיות ויש לכל אחת
משתיהן צרה ומתו הנשואין את האחיות ונפלו האחיות
וצרותיהן לפני יבם אם חלץ לצרות נפטרו האחיות אבל
אם חלץ לאחיות לא נפטרו צרותיהן עד שיחלצו הצרות
מפני שחליצת אחיות חליצה שאינה מעולה וחליצה שאינ
מעולה אינה פוטרת את הצרה כמו שבארנו יראה
לי שכך הרין בשתי יבמות הבאות מבית אחר והאחת
מהן אסורה על יבמה משום שנייה או מחייבי לאוין או
מחייבי עשה שאם חלץ לאסורה לא הותרה צרתה חלץ
לצרה הותרה האסורה שלשה אחין שנים מהן
נשואין שתי אחיות והשלישי נשוי נכרית מת אחר מבעלי
אחיות ויבם הנשוי נכרית את אשתו ואחר כך מתה אשתו
של שני ואחר כך מת השלישי ונפלו שתי נשיו לפני השני
שאין לו אשה הרי או פטורו מן החליצה ומן הייבו האחת
מפני שהיתה אחות אשתו בשעה שמת אחיו הראשון
נאסרה עליו לעולם משום אשת אח כרין אשת אחיו שלא
היה בעולמו והנכרית משום צרתה וכן שני אחין
נשואין לשתי אחיות ומת אחר מהן ואחר כך מתה אשתו
של שני הרי זו אסורה עולמית הואיל ונאסרה עליו בשעת
נפילה אבל המגרש את אשתו והחזירה ומת הרי זו מותרת
ליבם ואעפ שהרי נאסרה עליו בחיי אחיו בשעה שגרשה
הרי חזרה להתירה וכשמת אחיו בהתירה היתה עומרת
קטנה שהשיאה אביה ונירשה בעלה והחזירה ומת ועריין
היא קטנה הרי זו אסורה ליבם מפני שגירושיה גירושין
גמורין שהרי אביה השיאה ואין חזרתה חזרה גמורה שאי
קירושי קטנה קירושין גמורין כמו שבארנו והוא הרין
למגרש פקחת ונתחרשה והחזירה ומת והניחה החרשת
שהיא אסורה ליבם ואינה חולצת ולא מתייבמת וצרת
קטנה זו או חרשת זו חולצת או מתייבמת ואם החזירה
כשהיא קטנה או חרשת וגרלה או נתפקחה אצלו ואחר
כך מת הרי זו מותרת ליבמה שני אחין נשואי
לשתי אחיות היו שתיהן קטנות הראויות למאן או חרשות
ומת אחר מהן תצא משום אחות אשה ופטורה מן החליצ
ומן הייבום היו אחר גרולה ואחר קטנה ומת בעל הקטנה
תצא משום אחות אשה ופטורה מן החליצה ומן הייבום
מת בעל הגרולה מלמרין הקטנה שתמאן בבעלה ותהיה
גרולה זו מותרת ליבמה שני אחין חרשין נשואין
לשתי אחיות פקחות או חרשו או אחת פקחת ואחת חרש
וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחין או
חרשין או אחר פקח ואחר חרש ומת אחר מהן אשתו
פטורה מן החליצה ומן הייבום משום אחות אשתו שהרי
אין נשואי אחר מהן נישואין גמורין שני אחין אחר
פקח ואחר חרש נשואין לשתי אחיו פקחו או אחת פקחת
ואחת חרשת והרי הפקחת היא אשת הפקח מת החרש
תצא אשתו משום אחות אשה מת הפקח הואיל ונשואי
הפקח שמת נישואין גמורין וזיקת זה החרש גמורה ונשואי

החרש אינן נישואין גמורין הרי זה החרש מוצי׳ את אשתו בגט מפני שאחותה וקוקה לו ואשת אחיו הפקח אסורה לעולם שאינו יכול לכנוס מפני אחותה ולא יחלוץ מפני שהוא חרש ולמה גזרו חכמים שיוציא זה החרש אשתו החרש והן אינן בני חיוב לא הרי הם כקטן אוכל נבילו׳ שאין בית דין מצווין להפרישו אמרו חכמים אם תשב אשתו עמו נמצאת אחותה נשאת לזר ויאמרו נפטרה משום אחות אשה לפיכך מוציא החרש אשתו בגט כדי שתהיה אחותה אסורה לעולם וכן שני אחין פקחין נשואין לשתי אחיות אחת פקחת ואחת חרשת מת בעל החרשת תצא משום אחות אשה מת בעל הפקחת מוציא את אשתו החרשת בגט ואת אשת אחיו בחליצה מפני שהוא פקח ויכול לחלוץ שני אחין אחד פקח ואחד חרש החרש נשוי שתי נשים פקחות האחת מהן ערוה על הפקח ומת החרש שתיהן פטורות על כל פנים אם נשואי הערוה נישואין הרי השניי׳ צרתה ופטורה ואם אין נשואי הערוה נשואין כך לא יהיו נישואי צרתה נישואין היתה בתו וכיוצא בה חרשת ונשואה לאחיו הפקח צרתה חולצ׳ ולא מתייבמת שאין נישואי החרשת נישואין גמורין

כל מקום שאמרנו בהלכות אלו שתי אחיות אחר שתי אחיו׳ או אשה ובתה או אשה ובת בתה וכיוצא בהן ענין הדברי׳ שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת ואי איפש׳ לישא שתיהן משום ערוה וכן כל מקום שאמרנו אחות אשתו או אחות יבמתו אחר אחות או אמה או בתה ענין הדברים אחת מקרובותיה שהן ערוה עמה

פרק שמיני

מי שקידש אחד משתי אחיות ואין ידוע אי זה מהן קידש ומת ולו אח אחד חולץ לשתיהן כדי להתירן לאחרין היו לו שני אחין אחד חולץ לאחת מהן בתחלה והשני מייבם לשנייה על כל פנים אם זו היא שקיד׳ אחיו הרי יבם אותה ואם אינה אשת אחיו הרי נשא אשה משאר הנשים ואחות שהיתה אשת אחיו כבר נחלצה אבל לא ייבם האחד תחלה שמא האחרת היא אשת אחיו ונמצא שנשא קרובת זקוקתו קדמו שני האחים וכנסו שתי הייבמות אין מוציאי׳ אותן מידן שנים שקדשו שתי אחיות זה אינו יודע אי זו קדש וזה אינו יודע אי זו קידש ומתו שניהן לזה אח ולזה אח זה חולץ לשתיהן וזה חולץ לשתיהן לזה אח אחד ולזה שני׳ היחידי חולץ לשתיהן בתחל והשני אחד חולץ ראשו׳ והשני מיבם ואם קדמו וכנסו אין מוציאין מידן ואפי׳ היו כהנים שהחליצה שחלץ היחידי מספק חלץ והחליצת אסורה לכהן מדברי סופרי׳ ובספק חלוצה לא גזרו

היו לזה שני אחין ולזה שני אחין אחיו של זה חולץ לאחד ואחיו של זה חולץ לאח׳ ואח׳ כך האח השני של זה מייבם חלוצתו של זה והאח השני של זה מיבם חלוצתו של זה קדמו שניהן וחלצו לשתיהן לא ייבמו שני האחים האחרי׳ אלא אחד חולץ בתחלה ואחיו מיבם לשניי׳ ואם קדמו וכנסו אין מוציאין מידן האשה שהיו לה בנים והיו לכלתה בנים ונתעבר׳ האשה ונתעברה כלת׳ וילדו שתיהן במחבוא׳ אחת ונתערבו שני הילדים והגדילו התערובות ונשאו נשים ומתו כיצד הן ניתרות בני הכלה חולצין לשתיהן תחלה ולא מייבמין שכל אחד מהן ספק שהיא אשת אחיו ותהיה מותרת לו ספק שהיא אשת אחי אביו שהיא ערוה עליו אבל בני הזקנה או חולצין או מייבמין שאם היא זו אשת אחיו הרי יבמה ואם היא אשת בין אחיו מותרת להנשא לו שכבר נחלצה מתו הבנים הידועים של זקנה ושל כלתה והרי בני התערובת קיימין בני התערובת לנשי בני הזקנה חולצין ולא מייבמי׳ שהיא ספק אשת אחי אביו שהיא ערוה עליו ספק אשת אחיו שהיא מותרת ליבמה ולנשי בני הכלה אחד חולץ בתחלה ואחר מייבם על כל פנים אם בן הכלה הוא שחלץ תחלה הרי חלץ אשת אחיו והשני מן התערובת הוא בן הזקנה ומות׳ לו לישא אשת בן אחיו אחר שנחלצה מיבמה

ואם זה שחלץ תחלה הוא בן הזקנה הרי חלץ לאשת בן אחיו ולא עשה כלום והשני מן התערובת הוא בן הכלה והרי יבם אשת אחיו מי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חרשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון והיו לה בנים מן הראשון ומן השני אם מת זה הבן הספק בני הראשון ובני השני חולצין לאשתו ולא מייבמין שכל אחד מהן שיבוא לייבם שמא אינו אחיו מאביו והרי הוא אחי מאמו בודאי ואשת אחיו מאמו אסורה עליו לעולם משום ערוה וכן זה הבן הספק חולץ לנשותיהן ולא מיבם היה בן לראשון ובן לשני שלא מאשה זו שנשאת בתוך זמן ומת אחד מהן הרי הבן הספק חולץ לאשת זה שמת או מייבם שאם אחיו מאביו הוא הרי יבם את אשתו ואם אינו אחיו מאביו הרי אין ביניהן אחוה כלל לפיכך מותר לו לישא את אשתו מת הבן הספק אחד משני הבנים הווראין חולץ לאשתו תחלה והשני מיבם על כל פנים אם אחיו הוא הרי יבם את אשתו ואם אינו אחיו והוא בין האב האחר הרי נחלצה מאחי בעלה מי שהלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונשאת ואחר כך בא הבעל הראשון ומתו שניהן ולזה אחין ולזה אחין אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין חמש נשים שהיה לכל אחת מהן בן ידוע ונתעברו חמשתן וילדו כאחד במחבואה אחת חמשה בנים אחרים ונתערבו הילדים והגדילו התערובת ונשאו נשים ומתו חמשה האנשים ונפלו חמש הנשים לפני החמשה הבנים הווראין שאין אחד מהן יודע אי זו היא אשת אחיו כיצד תקנתן ארבע מהן חולצין לאחת תחלה והחמישי ישא זו שנחלצ׳ ארבע חליצות על כל פנים כיצד אם אשת אחיו היא הרי יבם אותה ואם אינה אשת אחיו הרי היא אשת אח אחד מארבעה והרי חלצו לה ארבעתן תחלה וכן השנייה חולצין לה ארבעה והאחד מן הארבעה יהיה זה שנשא הראשונה והחמישי ישאנה עד שנמצאו הבנים החמשה נשאו החמש הנשים אחר שנחלצה כל אחת מהן ארבע חליצות ולעולם הזהר בכל הספיקות הללו בעיקרים אלו שכל מי שנסתפק לך שמא בת חליצה היא לאיש זה או אינה צריכה לחליצ׳ ממנו אינה ניתרת להנש׳ לזר עד שיחלוץ לה אותו האיש וכל מי שיסתפק לך שמא ביאתה אסורה על איש זה בין מדברי תורה בין מדברי סופרים אינה מתייבמת לו וכל שנחלצה חליצה מעולה או נבעלה בעילה כשרה הותרה צרתה לזר ועל דרך זו תבין ותורה בכל הספיקו׳ שיארעו לענין יבום וחליצה שהרי ביארנו כל העיקרין שעליהן תסמוך ותדע מי הוא שחולץ ומי הוא שמייבם ומי הוא הפטור מן החליצה ומן הייבום ומי היא הראוייה לייבום

הלכות נערה בתולה

יש בכללן חמש מצות שלש מצות עשה ושתי מצות לא תעשה וזהו פרטן

א׳ לקנוס המפתה
ב׳ שישא האונס אנוסתו
ג׳ שלא יגרש האונס
ד׳ שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם
ה׳ שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

מי שפיתה בתול׳ קונסין אותו משקל חמשי׳ סלעי׳ של כסף מזוקק והוא הנקרא קנס וכן אם אנס אותה וקנס זה מצות עשה של תורה שנ׳ ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ואי זה הוא מפתה ואי זה הוא אונס מפתה לרצונה אונס שבא עליה בעל כרחה כל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה ודנין אותה בדין אנוסה עד שיעידו העדים שברצונה נבעלה וכל הנבעלת בעיר הרי

זו בחוקת מפותה מפני שלא זעקה עד שיעידו העדים שהיא אנוסה כגון ששלף לה חרב ואמר לה אם תזעקי אהרוג אותך המפותה שלא רצת להנשא למפתה או שלא רצה אביה ליתנה לו או שלא רצה הוא לכנוס הרי זה נותן קנס והולך ואין כופין אותו לכנוס ואם רצו וכנסה אינו משל קנס אלא כותב לה כתובה כשאר הבתולות אבל האנוסה שלא רצת היא או אביה להנשא לאונס הרשות בידם ונותן קנס והולך רצת היא ואביה ולא רצה הוא כופין אותו וכונס ונותן קנס שנא׳ ולו תהיה לאשה הרי זו מצות עשה אפי׳ היא חגרה או סומא או מצורעת כופין אותו לכנוס ואינו מוציא לרצונו לעולם שנ׳ לא יוכל לשלחה כל ימיו הרי זו מצות לא תעשה ואין לה כתובה שלא תקנו חכמי׳ כתובה לאשה אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה וזה אינו יכול להוציאה היתה אנוסה זו אסורה עליו אפי׳ מחייבי עשה ואפי׳ שנייה הרי זה לא ישאנה וכן אם נמצא בה דבר זמה אחר שכנסה הרי זה יגרשנה שנ׳ ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו כהן גדול שנאס בתולה או שפיתה אותה הרי זה לא יכנוס מפני שהוא מצווה ליקח את הבתולה ובשעה שישא זו אינה בתולה ואם כנס יוציא בגט אעפ׳ שנ׳ באונס לא יוכל לשלחה כיון שקדמו עשה שנ׳ ולו תהיה לאשה הרי זה נתקו לעשה ונמצא זו מצות לא תעשה שנתקה לעשה שאין לוקין עליה אלא אם לא קיים עשה שבה כמו שית׳ באר בהלכות סנהדרין לפיכך האונס שעבר וגרש כופין אותו להחזיר ואינו לוקה מתה גרושתו קודם שיחזירנה או נתקדשה לאחר או שהיה כהן שאסור בגרוש הרי זה לוקה שהרי עבר על לא תעשה ואינו יכול לקיים עשה שבה

אין האונס או המפתה חייב בקנס עד שיבוא עליה כדרכה ובעדים ואינו צריך התראה ומאימתי יהיה לבת קנס מאחר שלש שנים גמורות עד שתבגור נבעלה בתוך שלש שנים אין ביאתה ביאה בא עליה משבגרה אין לה קנס שנאמ׳ נערה בתולה לא הבוגרת ואחת שיש לה אב ואחת שאין לה אב יש לה קנס

ואילו שאין להן קנס הבוגרת והממאנת והאילונית והשוט׳ והחרשת ומי שיצא עליה שם רע בילדותה ובאו שנים והעידו שתבעה אותן לזנות עמה והמגורשת מן הנישואין ועדיין היא נער׳ בתול׳ אבל המגורש׳ מן האירוסין אם נאנס׳ יש לה קנס וקנסה לעצמה ואם נתפתתה אין לה קנס הגיורת והשבוי׳ והמשוחרר׳ אם נתגיירה ונפדית ונשתחרר׳ והיא בת שלש שנים או פחות יש לה קנס ואם היתה בת ג׳ שנים ויום אחד כשנתגיירה או כשנפדי׳ או כשנשתחררה אין להן קנס הואיל וביאתן ביאה הרי הן כבעולות

היתה בתולה זו אסורה על האונס או המפתה אם היתה אחת מחייבי כריתות כגון אחותו או דודתו והנדה וכיוצא בהן או שהיתה מחייבי לאוין אם התרו בו הרי זה לוקה ואינו משלם קנס שאין אדם לוקה ומשלם ואם לא היתה שם התראה הואיל ואינו חייב מלקות הרי זה משלם קנס היתה מחייבי עשה או שנייה וכיוצא בהן שאסורה מדברי סופרים בין התרו בו בין לא התרו בו חייב בקנס שאין כאן מלקות היתה מחייבי מיתת בית דין כגון בתו ואשת בנו וכיוצא בהן בין התרו בו בין לא התרו בו פטור מן הקנס שנא׳ ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם היה שם אסון אין שם עונש ואעפ׳ שהריגת האשה בשגגה שהרי לא נתכוונו לה שנאמר כי ינצו אנשים ונגפו אשה הא למדת שלא חלק הכתוב באסון בין שוגג למזיד לפוטרו מן התשלומין והרי הוא אומר מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת מה מכה נפש בהמה לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד לחייבו בתשלומין אף מכה נפש אדם לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד לפוטרו מן התשלומין וכן הדין לכל עבירה שיש בה מיתת בית דין שאין בה תשלומין בא עליה ומתה הרי זה פטור מן הקנס שנ׳ ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה לא לאבי המתה והוא שתמות קודם שתעמוד בדין

פרק שני

חמשים כסף של קנס הם דמי הנאת שכיבה בלבד וחייב המפתה ליתן בושת ופגם יותר על הקנס הקצוב בתורה יתר עליו האונס שהוא נותן את הצער שהנבעלת ברצונה אין לה צער ואנוסה יש לה צער וכן הוא אומר באנוסה תחת אשר ענה נמצא המפתה משלם שלשה דברים קנס ובושת ופגם והאונס ארבעה קנס ובושת וצער ופגם קנס שוה בכל אחד הבא על בת כהן גדול ואחד הבא על בת גר או ממזר קנסה חמשי׳ כסף אבל הבושת ופגם והצער אינן שווין לכל וצריכין שומא כיצד שמין הבשת הכל לפי המבייש והמתבייש שאינו דומה מבייש נערה חשובה וממשפחה מיוחסה למבייש קטנה ענייה בזויה ואינו דומה מתבייש מאדם חשוב וגדול למתבייש מאחד מן הנבלים וקל מן הקלים ולפי זה רואין הדיינין מעלתו ומעלתה ושמין כמה ממון ראוי לאביה ולמשפחת ליתן ולא יארע להן דבר זה מאד׳ זה וכמוהו חייב לשלם פגם לפי יפייה רואין אותה כאלו היא שפחה נמכרת בשוק כמה היא שווה בעולה וכמ׳ היתה שווה בתולה שאדם רוצה לקנו׳ שפחה בתולה ליתנ׳ לעבדו שהוא רוצה בהנייתו וטובתו ורואין כמה פחתה וישלם צער לפי קטנותה ובנין גופה ולפי שניו וגופו אומדין כמה האב רוצה ליתן ולא תצטער זו מזה ויתן המפתה נותן בושת ופגם מיד ואינו נותן הקנס אלא אם כן לא נשאה שנא׳ ואם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקול אבל האונס נותן ארבעה דברים מיד וכונס לפיכך כשתרצה להתגרש או תתאלמן אין לה כלום

באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה זה שבא עליה שלא כדרכה אם הוא ראשון חייב בבושת ופגם ואם הוא אחרון חייב בבושת בלבד שכבר נפגמה וזה שבא עליה כדרכה בין ראשון בין אחרון חייב בקנס ובשאר הדברים אבל אין בשת ופגם של בת שלא נבעלה כלל כבשת ופגם זו שנבעלה שלא כדרכה כבר הודענו הבנות שאין להן קנס ועשר הן הבוגרת והממאנת והמגורשת והאילונית והשוטה והחרשת והגיורת והשבויה והמשוחררת והיוצא עליה שם רע ושאר הבנו׳ יש להן קנס כל בת שיש לה קנס יש לה בושת ופגם ואם היא אנוס יש לה צער וכל בת שאין לה קנס כך אין לה לא בושת ולא פגם אם נתפתתה וכן אם נאנסה חוץ מבוגרת וממאנת ושוטה וחרשת כיצד האונס את הבוגרת ואת הממאנת אעפ׳ שאין להן קנס יש להן בושת ופגם וצער והאונ׳ שוטה או חרשת משלם צער בלבד אבל המפתה את כולן פטור מכלום אין אדם משלם קנס בכל מקום בהודאת פיו א״א על פי עדים לפיכך האומר אנסתי או פיתיתי בתו של פלו׳ אינו משלם קנס אבל משל׳ בשת ופגם בהודאה פיו וכן בת שתבעה איש בדין ואמר׳ לו אנסתה או פתיתה אותי והוא אומר לא היו דברים מעול הרי זה נשבע שבוע הסת שאלו הודה היה משלם לה בשת ופגם וצער על פי עצמו אמרה לו אנסתה אותי והוא אומר לא כי א״א פתיתי הרי זה נשבע שבועת התורה על דמי הצער ומשלם בשת ופגם שהרי הודה במקצת הטענה כמו שיתבאר במקומו שלשה דברים של מפתה וארבעה של אונס הרי הן של אב שכל שבח נעורי׳ לו ואם אין לה אב הרי הן של עצמה מפותה או אנוסה שלא תבעה עד שבגרה או עד שנשאת או עד שמת האב הארבעה דברים או השלשה שלה עמדה בדין ותבעה אותו ואחר כך בגרה או נשאת הרי הן של אב ואם מת האב אחר עמידתה בדין הרי הן של אחין שהן יורשי האב מעת שעמדה בדין זכה בהן האב הבת שנתארסה ונתגרשה קנסה לבדו לעצמה נאנסה או נפתתה ואחר כך נתקדשה לאחר קנסה ושאר הדברי׳ לאביה שאין הארוסי׳ מוציאין מרשות אב אני אומר שזה שנ׳ בתורה אל תחלל את בתך להזנותה שלא יאמ׳ האב הואיל ולא חייבה

תורה מפתה ואונס לא שיתן ממון לאב הרני שוכר בתי הבתולה לזה לבוא עליה בכל מקום שארצה או אניח זה לבוא עליה בחנם שיש לו לאד׳ למחול ממונו לכל מי שירצ׳ לכך נאמר אל תחלל את בתך שזה שחייבה תורה לאונס ולמפתה ממון ולא מלקות בשארע הדבר מקרה שלא מרעת אביה ולא הכינה עצמה לכך שרבר זה אינו הווה תמיר ואינו מצוי אבל אם הניח בתו הבתולה מוכנת לכל מי שיבוא עליה גורם שתמלא הארץ זמה ונמצא האב נושא בתו והאח נוש׳ אחותו שאם תתעבר ותלד לא יודע בן מי הוא והמכין בתו לכך הרי היא קרשה ולוקה הבועל והנבעלת משום לא תהיה קרשה ואין קונסין אותו שלא חייבה תורה קנס לא לאונס ומפתה אבל זו שהכינה עצמה לכך בין מרעתה בין מרעת אביה הרי זו קרשה ואסור קרשה אחר הוא בין בבתולה בין בבעולה לפיכך אמרו חכמי׳ שהיוצ׳ עליה שם רע׳ בילרות אין לה קנס כמו שבארנו שהרי זו בחזקת שהפקירה עצמה לרבר זה ברצונ׳

פרק שלישי

המוצי׳ שם רע על בת ישרא׳ ונמצא הדבר שקר לוקה שנ׳ ויסרו אותו ואזהר׳ שלו מלא תלך רכיל בעמך ונותן לאבי׳ משקל מאה סלעים כסף מזוקק ואם היתה יתומה הרי הן של עצמה והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת פטור מן הקנס ומן המלקות ואינו חייב עד שיוציא על הנערה שנאמ׳ והוציאו את בתולי הנערה נערה מלא דבר הכתוב אין דנין דין זה לא בפני הבית ובית דין של עשרים ושלשה מפני שיש ברין מוציא שם רע דיני נפשות שאם נמצא הדבר כמו שאמר הרי זו נהרגת אבל האונס והמפתה דנין בהן בכל זמן בשלשה כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין ומצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם רע תחתיו לעולם שנ׳ ולו תהיה לאשה אפי׳ עורת או מוכת שחין ואם גרשה עבר על לא תעשה שנ׳ לא יוכל שלחה כל ימיו וכופין אותו ומחזיר ואינו לוקה כמו שבארנו באונס ואם קרם אחר וקרשה או שמתה או שהיה כהן שאסור בגרושה הרי זה לוקה על גירושיה נמצא בה דבר זמה או שנמצא אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה ואפי׳ שנייה הרי זה יגרשנה בגט שנאמר ולא תהיה לאשה אשה הראויה לו ולמה לא יבא עשה וירחה את לא תעשה בין במוצי׳ שם רע בין באונס וישא זו האסורה לו שהרי איפשר שלא תרצה היא לישב ונמצא עשה ולא תעשה קיימין

כיצר הוצאת שם רע הוא שיבוא לבית רין ויאמר נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכשבקשתי על הרבר נורע לי שזינתה תחתי אחר שארסתיה ואלו הן עריי שזינתה בפניהן ובית רין שומעין רברי הערין וחוקרין ערותן אם נמצא הרבר אמת נסקלת ואם הביא האב ערי׳ והוזמו הערים שהביא הבעל ונמצאו שהעירו שקר יסקלו וילקה הוא ונותן מאה סלעים ועל זה נאמר ואלה בתולי׳ בתי אלו הערי׳ שיזימו עירי הבעל חזר הבעל והביא ערים אחרים והזימו עירי האב הרי הנערה ועירי אביה נסקלין על זה נאמ׳ ואם אמת היה הרבר הזה מפי שמועה למרו שפרשה זו יש בה ערים ווזממין וזוממי זוממין הוצי׳ עליה שם רע והיא בוגרת אעפ׳ שהביא ערים שזינת׳ תחתיו כשהיתה נערה הרי זה פטור מן המלקות ומן הקנס ואם נמצא הרבר אמת הרי זו תסקל אעפ׳ שהיא בוגרת הואיל ובעת שזינתה נערה היתה כל נערה שאין לה קנס אם נאנסה או נתפתתה כך המוציא עליה שם רע פטור מן המלקות ומן התשלומין וכן הנכרית שנתגיירה והשפחה שנתחררה פחותה מבת שלש שנים אפי׳ היתה הורתה שלא בקרושה ולירתה בקרושה המוצי׳ עליה שם רע פטור מן הקנס ומן המלקות שנאמ׳ כי הוציא שם רע על בתולת ישרא׳ עד שתהיה הורתה ולירתה בקרושה קרש נערה וגרשה וחזר וקרשה והוציא עליה שם רע והביא ערים שזנתה תחתיו בקירושין הראשונים ונמצאו זוממין הרי זה פטור וכן אם היתה יבמתו שכנסה והוציא עליה שם רע והביא ערים שזינתה תחת קירושי אחיו ונמצאו זוממין הרי פטור מן המלקות ומן התשלומין וכל הפטור אם רצה לגרש יגרש אינו חייב עד שיבעול אותה כדרכה ויוציא שם רע כדרכה בעלה שלא כדרכה ואמר לא מצאתיה בתולה פטור ומכין אותו מכת מרדות וכן אם אמר לא מצאתיה בתולה ולא אמר שזנתה תחתי או שאמר זינתה תחתי ולא הביא ערים לא באו מאיליהן הרי זה פטו׳ אעפ׳ שהערים נהרגין אם הוזמו זה שנאמר בתורה ופרשו השמלה לשון כבור שנושאין ונותנין בסתרי הרבר וכן זה שיאמר האב אלה בתולי בתי הן זוממי עירי הבעל וזה שנ׳ ואם אמת היה הרבר תהרג כשזינתה אחר האירוסין בערים שנ׳ לזנו׳ בית אביה אבל קורם האירוסין כבר אמרה תורה בה שהיא פטורה מכלום ובועלה חייב בתשלומי ממון בלבר בין פתה בין אנס

הלכות סוטה

יש בכללן שלש מצות אחת מצות עשה ושתי מצות לא תעשה וזהו פרטן

א׳ לעשות לסוטה כתורת הקנאות הסרורה בתורה
ב׳ שלא ליתן שמן בקרבנה
ג׳ שלא ליתן עליה לבונה וביאור מצות אלו בפרקי׳ אלו

פרק ראשון

קנוי האמור בתורה וקנא את אשתו הוא שיאמר לה בפני ערים אל תסתתרי עם איש פלוני אפי׳ היה אביה או אחיה או גוי או עבר או שחוף הוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליר הסתירה האמורה בתורה ונסתרה היא שתיסתר עם אותו האיש שאמר לה אל תסתתרי עמו בפני שני ערים אם שהת עמו כרי טומאה שהוא כרי לצלות ביצה ולגמעה הרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים וירבק הרבר ובזמן שאין שם מי סוטה תאסר עליו לעולם ותצא בלא כתובה קנא לה על שנים כאחר ואמר לה אל תסתרי עם פלוני ופלו׳ ונסתרה עם שניהן כאחת ושהת׳ כרי טומא׳ אפי׳ הן שני אחיה או אביה ואחיה הרי זו אסור׳ ער שתשתה אמר לה בפני שנים אל תרברי עם פלו׳ אין זה קנוי ואעפ׳ שנסתרה עמו בערים ושהת׳ כרי טומאה לא נאסרה עליו ואינו שותה בקינוי זה וכן אם אמר לה אל תסתרי עמו וראוה מרברת עמו אין זו סתירה ולא נאסרה ולא שותה וכן אם לא קרם קינוי ובאו שנים והעי׳ שנסתרה עם זה ושהת כרי טומאה לא נאסרה על בעלה ואינה שותה אמר לה אל תסתרי עם איש פלו׳ והיה קטן פחות מבן תשע שנים ויום אחר או שאמר לה אל תסתרי עם בהמה זו אין זה קינוי שנ׳ ושכב איש אותה פרט לקטן ולבהמה שאין אוסרין אותה עליו בעל שמחל על קינויו קורם שתסתר קינויו מחול וכאלו לא קינא לה מעול׳ אבל אם מחל אחר שתסת׳ אינו יכול למחו׳ גירשה הרי זה כמי שמחל ואם החזירה צריך לקנות קינוי אחר קינא לה בפני שני׳ וראה אותה שנסתרה עם זה שקנא לה עליו ושהת כרי טומאה הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן כתובה שאינו יכול להשקותה על פי עצמו וכן אם שמע העם מרננין אחריה אחר הקינוי והסתירה עד ששמע מהנשים הטוות לאור הלבנה נושאות ונותנות בה שזינת עם האיש שקנא לה עליו הרי זה אסור לקיימה ויוצי׳ ויתן כתובה בא עד אחר והעיר לו שנסתרה עמו אחר קינוי ושהת כרי טומאה אם הוא נאמן לו ורעתו סומכת עליו יוציא ויתן כתובה ואם לאו הרי אשתו מותרת לו ואלו שבית רין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או שנשטתה או שהיה במרינה אחרת או שהיה חבוש בבית האסורין לא להשקותה לא לפסלה מכתובתה כיצר שמעו בית רין שהעם מרננין אחריה קוראין אותה ואומרין לה א׳ תסתרי עם איש פלוני באו ערי׳ אחר כך שנסתרה עמו

ושהת כרי טומאה בית דין אוסרין אותה על בעלה לעולם וקורעין כתובתה וכשיבוא בעלה או יבריא או יצא מבית האסורין נותן לה גט ואינו יכול להשקותה מפני שלא קנא לה הוא שתת מי המרים ונקתה מהן וחזר וקנא לה עם האיש שהשקה על ידו ונסתרה עמו אינו יכול להשקותה על ידו פעם שנייה אלא תאסר עליו לעולם ותצא בלא כתובה אבל אם קנא לה עם אחר ונסתרה עם האחר בעדים משקין אותה פעם שנייה ואפי׳ כמה פעמים והוא שישקה אותה בכל פעם בגלל איש אחר השקה אותה וגרשה ונשאת לאחר וקנא לה עם האיש שהשקה אותה הבעל הראשון בגללו ונסתרה עמו בעדי׳ הרי הבעל השני משקה אותה על ידו מפני שהו׳ בעל שני ואפי׳ מאה ונשאת לזה אחר זה משקין אותה על ידי איש אחר

ואין אומרין ודאי שהוחזקה לזה וטמאה עד שיהיה שם עד האשה שקנא לה בעלה ונסתרה אחר הקנוי עמו בעדים והרי היא עומדת לשתות ובא עד אחד והעי׳ עליה שנבעלה בפניו עם זה שקינא לה עמו הרי זו אסורה על בעלה לעולם ואינה שותה ויוצאה בלא כתובה ואפילו היה עד טומאה זה אחר מעידי הסתירה שנ׳ ועד אין בה והרי עד אפי׳ אשה ועבד ושפחה ופסול לעדו׳ בעבירת מדברי סופרים ואפי׳ קרוב נאמן לעדות שוטה להעי׳ עליה שזינת ותאסר על בעלה לעולם ואינה שותה ותצא בלא כתובה הואיל וקדם הקנוי והסתירה בעדים כשרי׳ והתור׳ האמינה עד אחד בטומאה הרי כולן כשרין לעדות טומאה

אף חמש נשים ששונאות זו את זו מעידות זו על זו לומ׳ שנטמאת ונאמנת עליה לאוסרה על בעלה ושלא להשקות אבל לא להפסידה מכתובתה לא נוטלת כתובת ויוצאת

בא עד אחד כשר ואמר נטמאת הרי זו אינה שותה כמו שבארנו בא עד אחד והכחישו ואמר לא נטמאת אין שומעין לו שעד אחד בטומאת סוטה כשנים ואין דבריו של אחרון דוחין דברי הראשון שהוא כשנים באו שניהן כאחד זה אומר נטמאת וזה אומר לא נטמאת או שאמר אחד נטמאת ובאו שנים אחרים ואמרו לא נטמאת הרי זו שותה בא עד אחד כשר ונשים רבות או פסולין רבים כאחד העד אומ׳ נטמאת והנשים או הפסולין אומרי׳ לא נטמאת הרי זו שותה שעד אחד ופסולין רבים כמחצה על מחצה הם היו כולן פסולין הלך אחר הרוב כיצד שתי נשים אומרות נטמאת ושלש אומרו׳ לא נטמאת הרי זו שותה שלש אומרות לא נטמאת וארבעה אומרו׳ נטמאת הרי זו אינה שותה היו מחצה על מחצה הרי זו שותה

כל שוטה שאמרנו שאינה שותה מפני עידי טומאה הרי זו אסורה על בעלה לעולם ותצא בלא כתובה שהרי נאסרה בקינוי וסתירה והשתייה שתתירה נמנעה שהרי יש בה עד כמו שבארנו

פרק שני

אשה שקנה לה ונסתרה אין כופין אותה לשתות אלא אם רצת ואמרה הן נטמאתי תצא בלא כתובה ונאסרה על בעלה לעולם ואינה שותה וכן אם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופין אותה לשתות ותצא בלא כתובה וכן אם אמר בעלה איני רוצה להשקותה או שבעלה בעלה אחר שנסתרה הרי זו אינה שותה ונוטלת כתובתה ויוצאה והיא אסורה עליו לעולם ואלו הן הנשים שאינן ראויות לשתות אעפ׳ שהיא רוצה לשתות ובעלה רוצה להשקותה אלא יוצאות בלא כתובה משיבואו עידי סתירה אחר עידי קינוי ויאסרו על בעליהן לעולם וחמש עשרה נשים הן

ואלו הן ארוסה ושומרת יבם וקטנה אשת הגדול וגדולה אשת הקטן ואשת אנדרוגינס ואשת הסומא ואשת החגר או האלם או מי שאינו שומע או שהוא כרות יד וכן החגרת והאלמת והסומה וכרותת יד ושאינה שומעת כל אחת מאלו אינה ראויה לשתות ומנין שאינן ראויות לשתות שנא׳ אשר תשטה אשה אחת אישה תחת אישה פרט לארוסה ושומרת יבם שאינה תחת אישה אשה פרט לקטנה תחת אישה פרט לאשת קטן ואשת אנדרוגינס שאינו איש ונעלם מעיני אישה פרט לאשת סומא והעמיד הכהן את האשה פרט לחגרת ונתן על כפיה פרט למי שאין לה כף או שהיתה עקומה או יבשה שאינה יכולה ליקח בה ואפי׳ כפה אחת שנא׳ כפיה ואמרה האשה פרט לאלמת ואמר אל האשה פרט למי שאינה שומעת הרי הוא אומר אשה תחת אישה עד שתהי׳ שלימה כמוהו והוא שלם כמותה הא למדת שכל דבר שמעכב אותה מלשתות מעכב את בעלה מלהשקותה וכל המעכב את הבעל מלהשקותה מום כמוהו מעכב אותה מלשתות קטנה שהשיאה אביה אם זינתה ברצונה נאסרה על בעלה לפיכך מקנין לה לא להשקותה אלא לפוסלה מכתובתה כמו שבארנו אבל הקטנה בת מיאון אין מקנין לה שאין לה רצון להאסר על בעלה ואפי׳ היה כהן לא נאסרה עליו קנא לארוסתו או לזקוקתו ונסתרה אחר שנשאה הרי זו שותה כשאר כל הנשים

נשואה שקנא לה ונסתרה קודם שיבעול אותה בעלה אינה שותה ויוצאה בלא כתובה ואסורה עליו לעולם שנא׳ ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך שקדמה שכיבת בעל לשכיבת בועל הגיורת והמשוחררת ואשת הגר ואשת עבד משוחרר וממזרת ואשת ממזר ואשת סרים חמה או סרים אדם המותרות לבעליהן הרי הן ככל הנשים ושותות

מעוברות ומניקה מקנא לה בעלה ומשקה אותה כמות שהיא אשה העומדת לשתות ומת בעלה קודם שתשתה אינה שותה ולא נוטלת כתובתה כל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל אין המים המאררי׳ בודקין את אשתו ואפי׳ בא על ארוסתו בבית חמיו שאסור מדברי סופרי׳ אין המים בודקין את אשתו שנ׳ ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה בזמן שהאיש מנוקה מעון אשה נושא את עונה לפיכך אם היתה אשתו אסור עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה אפי׳ שנייה וקנא לה ונסתרה אינה שותה אלא תצא בלא כתוב׳ ותהיה אסור עליו אף משום זה עבר ונשא מעוברת חבירו ומניקת חבירו הרי זו שותה שאין כאן עבירה מי שאין לו אשה הראויה לילד ולא בנים ונשא עקרה או זקנה או אילונית אינה שותה ולא נוטלת כתובה היו לו בנים או אשה אחרת ראויה לילד הרי זה משקה אותה אעפ׳ שהיא זקנה או עקרה או איילונית ואינה ראויה לילד שלא נאמר בתורה ונזרעה זרע אלא בראויה לילד שאם היתה יולדת בצער תלד בריוח היה דרכה לילד נקבות תלד זכרים

היו לו אשה ובנים ומתו בין קינוי לסתירה כבר נראית לשתות ומשקה אותה לא היו לו בנים ולא אשה הראויה לילד אלא זו האילונית וכיוצא בה ונולד לו בן מגרושתו בין קינוי לסתירה כבר נרחית האילונית מלשתות כל אשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתת מי המרים בין שלא רצה בעלה להשקותה בין שלא רצת היא בין שבא לה עד טומאה או הודת או היתה מאלו הנשים שאינן ראויו׳ לשתות או שקנאו לה בית דין הואיל ונאסרה על בעלה מכל מקום הרי היא אסורה על זה שנתיחדה עמו לעולם כדרך שהיא אסורה על בעלה ואם עבר ונשאה מוציאין אותה מתחתיו בגט אפילו היו לה כמה בנים ממנו מפי השמועה למדו כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל

אבל אם לא קדם קינוי ובאו עליה עדים שנסתרה עם איש זה ובאו ומצאו דבר מכוער כגון שנכנסו אחריו ומצאוה חוגרת חגורה או מצאו רוק למעלה מן הכילה וכיוצא בזה אם הוציאה בעלה בדבר מכוער זה הרי זו לא תנשא לנטען אלא אסורה עליו ואם עבר ונשאה והיו לה בנים ממנו לא תצא ואם לא היו לה בנים תצא

ברא׳ בשנבוכה עליה ועל הנטען העיר אחריה יום ומחצה או יותר ואמרו פלוני זינה עם פלוני ולא פסק הקול והוא שלא היו לה או לו אויבים שמעבירין את הקול אבל אם לא היתה שם רנה לדבר זה בעיר או שפסק הקול שלא מחמת יראה אם נשאת לנטען לא תצא אעפ׳ שאין לה בנים אפי׳ בא עד אחד שזינת עמו לא תצא מי שהוציא

בעלה בעידי דבר מכוער ונשאת לאחר וגרשה הרי זו אסורה להנשא לנטען שיצאת מתחת בעלה בגללו ואם נשאת לא תצא אעפ׳ שאין לה בנים כל אשה שבאו שני עדי׳ והעידו שזינת עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון הרי זו תצא מזה ואעפ׳ שיש לה ממנו כמה בנים וכל מקום שאמרנו תצא תצא בלא כתובה

פרק שלישי

כיצד סדר השקא׳ סוטה הבעל בא לבית דין שבעירו ואו׳ להן אשתי זו קנאתי לה עם פלו׳ ונסתרה עמו ואילו הן עידי והרי היא אומרת שהיא טהורה ואני רוצה להשקות לברוק הדבר ובית דין שומעין דברי העדים ומוסרין לו שני תלמידי חכמים לשמרו שמא יבוא עליה קודם שתייה שהרי נאסרה עליו עד שתשתה ומשלחין אותו לירושלם שאין משקין את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש הגיעו לירושלם בית דין הגדול מושיבין אותה ביניהן ומאיימין עליה שלא בפני בעלה ומפחידין אותה פחד גדול שלא תשתה ואומרים לה בתי הרבה היין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים רעים עושים אל תגרמי לשם הגדול שנכתב בקדושה שימחה על המים ואומרין לה בתי הרבה קדמוך ונשטפו ואנשים גדולים ויקרים תקף יצרן עליהן ונכשלו ומגידין לה מעשה יהודה ותמר כלתו ומעש׳ ראובן בפילגש אביו על פשטו ומעשה אמנון ואחותו כדי להקל עליה עד שתודה ואם אמרה הן נטמאתי או איני שותה יוצאה בלא כתובה והולכת לה עמדה בדבורה שהיא טהורה מביאין אותה לשער מזרחי של עזרה שהוא כנגד קדש הקדשי׳ ומעלין אותה ממקום למקום ומקיפין בה כדי לייגעה עד שתקצר נפשה אולי תודה אם עמדה בדיבורה מביאין אותה כנגד שער המזרח מבחוץ ומעמידין אותה שם היתה מתכסה בלבנים מתכסה בשחורין ואם היו השחורין נאין לה מתכס׳ בבגדי׳ שאין לה בהן נוי ומסירי׳ כל חלי כסף וזהב שעליה ומקבצין עליה קיבוץ גדול של נשים שכל הנשים הנמצאו׳ שם חייבות לראותה שנ׳ ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזימתכנה וכל איש שיחפוץ לבוא לראותה יבוא ויראה והיא עומדת ביניהן בלא רדיד ובלא מטפחת אלא בבגדיה וכופה שעל ראשה כמו שהאש׳ בתוך ביתה ואין מניחין שם לא עבדיה ולא שפחותיה מפני שהיא מכרת אותן ודעתה מתיישבת בהן ואחר כך משביעה הכהן בלשון שהיא מכרת ומודיעה בלשונה שלא גרם לה אלא קינוי וסתירה שקינא לה בעלה ונסתרה ואומר לה בלשון שמכרת אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי ממי המרים המאררים האלה ואת כי שטית טומאה תחת אישיך וכי נטמאת ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך בתת ה׳ את ירכך נופלת ואת בטנך צבה ובאו המים המאררים האלה במעייך לצבות בטן ולנפיל ירך והיא אומרת אמן אמן בלשון שמכרת ומודיעה שהבטן היא תלקה תחלה והירך בסוף כדי שלא להוציא לעז על המים ואחר כך מביא מגלה של עור טהור כמו ספר תורה וכותב עליה בלשון הקדש בדיו שאין בו קלקנתום לשמה של אשה כמו הגט וכותב כל הדברים שהשביע אותה בהם אות באות מילה במילה וכותב את השם ככתבו ואינו כותב אמן אמן ואחר כך מביא כלי חרש שלא נעשה בו מלאכה מעול׳ ולא יראה ככלי בלה מאור הזמן ואם החזירו לכבשן עד שנתחרש כשר ונותן לתוכו מים חצי לוג מן הכיור ובחצי לוג שהיה במקדש היה מורדו ונכנס בו להיכל קור׳ ומקום היה שם אמה על אמה לימין הנכנס ובו טבלה של שיש וטבעת קבוע בה מגביה הטבלה ולוקח עפר מקרקע המשכן ונותנו על גבי המים כדי שיראה על פני המים ונותן לתוכן דבר מר כגון לענה וכיוצא בה שנ׳ מי המרים ומוחק לתוכן המגלה לשמה וימחוק יפה יפ׳ עד שלא ישאר במגילה רושם הניכר כלל ואחר כך כהן אחד בא אליה מכהני העזרה ואוחז בבגדיה מכנגד פניה וקורע עד שהוא מגלה את לבה ומגלה שערה וסותר מחלפות ראשה כדי לנוולה ומביא חבל מצרי כדי להזכירה מעשה מצרים שעשת ואם לא מצאו מצרי מביא חבל מכל מקום וקושרו למעלה מדדיה כדי שלא יפלו הבגדים ונמצאת ערומה שהרי נקרעו ואחר כך מביא עשרון קמח שעורים משל בעל ונותנו בכפיפה מצרית והחבל והכפיפה באין משירי הלשכה ונותנו לידיה כדי לייגעה ואחר כך לוקח המנחה מן הכפיפ׳ ונותנו לכלי שרת ואינו נותן עליה שמן ולא לבונה ואם נתן לוקה על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה שנ׳ לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליו לבונה ובכל זמן שפורע ראשה ונותן העשרון על ידיה יהיו המים בכלי ביד הכהן ויראה אותה את המים שנאמר וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים ואחר כך משקה אותה ואחר שתשתה לוקח כלי שרת שבו המנחה ונותנו על ידיה וכהן מניח ידו תחתיה ומניפה במזרח כשאר כל התנופות מוליך ומביא מעלה ומוריד ואחר כך מגיש המנחה לקרן דרומית מערבית של מזבח כשאר מנחות של יחיד וקומץ ומקטיר הקומץ והשאר נאכל לכהנים אם טהורה היא יוצאה והולכת לה והרי היא מותרת לבעלה ואם טמאה היא מיד פניה מוריקו׳ ועיניה בולטות והיא מתמלא׳ גידים והן אומרי׳ הוציאו׳ הוציאוה כדי שלא תפרוש נדה והנדות מטמאות עזרת נשים והן מוציאין אותה מעזרת נשים שהיא עומדת בה ובטנה צבה בתחלה ואחר כך תפל ירכה ותמות

באות׳ שעה שתמות היא ימות הנואף שהשקה על ידו בכל מקום שהוא ויארע לו מאורעות שארעו לה לצבות בטן ולנפיל ירך וכל זה אם לא בא בעלה ביאה אסורה מעולם אבל אם בעל בעילה של איסור אין המים בודקין את אשתו כמו שבארנו ואם עבר והשקה את אשתו הרי זה מוסיף על חטאתו פשע שגרם לשם המפורש שימחה במים לבטלה ומוציא לעז על מי סוטה שאשתו אומרת לאחרות שזנתה ולא בדקו בה המים והיא לא תדע שמעשי הבעל גרמו שלא בדקו בה לפיכך משרבו המנאפים בגלוי בבית שני ביטלו הסנהדרין את מי המרי׳ וסמכו על הכתוב בקבלה לא אפקוד על בנותיכ׳ כי תזנינ׳ ועל כלותיכם כי תנאפנה שוטה שיש לה זכות תלמוד תורה אעפ׳ שאינה מצווה על תלמוד תורה הרי זו תולה׳ לה ואינה מתה לשעתה אלא נימוקת והולכת וחלאי׳ כבדי׳ באין עליה עד שתמות אחר שנה או שתים או שלש לפי זכותה והיא מתה בצביית בטן ובנפילת איברין

שוטה ששתת מי המרים ולא מתה מיד הרי היא מותרת לבעלה ואפי׳ היה כהן ואעפ׳ שהתחילו החלאי׳ לבוא עליה וחלו שאר איבריה הואיל ולא צבתה בטנה ולא התחיל ירכה לנפול הרי זו מותרת אבל משהתחיל בטנה לצבות וירכה לנפול הרי זו אסורה וודאית שוטה ששתת והיתה טהורה הרי זו מתחזקת ופניה מזהירות ואם היה בה חלי יסור ותתעבר ותלד זכר ואם היה דרכה לילד בקושי תלד במהרה היה דרכה לילד נקבות תלד זכרים באו עידי טומאה אחר שתשתה הרי זו תצא בלא כתובה ואסורה לבעלה ואפי׳ לא אירע לה דבר מדברים או מפני שאין המים בודקין אלא מי שאין לה עדי׳ שמודיעין זנותה ועוד שמא בעלה אינו מנוקה מעון לפיכך לא בדקו המים את אשתו אבל אם בא עד אחד והעיד שהיא טמאה אינה אסורה ותשב תחת בעלה שהרי שתת אשה שזנתה באונס או בשגגה או שבא עליה זה שקינא לה עמו דרך איברין אין המים בודקין אותה שנא׳ והיא לא נתפשה פרט לאנוסה שהרי נתפשה בחזקה ותמעול מעל באישה פרט לשוגגת ושכב איש אותה שכבת זרע פרט לבוא עליה דרך איברין

פרק רביעי

בחמשה עשר באדר נפנין בית דין לצרכי הרבים ובודקין
על הראוי לשתות להשקותה ועל הראוי לקנא לה ולהוציאה
בלא כתובה ובכל זמן משקין
את השוטות ואין משקין את השוטה אא ביום וכל היום
כשר להשקות שוטה ואין משקין שתי שוטות כאחת שנא
והעמיר אותה הכהן שוטה שאמרה איני שותה מחמת
יראה ופחר יש לה יכולת לחזור לומר הריני שותה אבל
אם אמרה איני שותה והיא בריאה ואינה יראה ולא פוחר
אינה יכולה לחזור ולומר הנני שותה אמרה איני שותה
קודם שתמחק המגלה הרי מגילתה נגנזת ואינה כשרה
להשקו בה שוטה אחרת ומנחתה מתפזרת על הרשן ואם
אמרה איני שותה אחר שנמחקה המגלה מער ערין אותה
ומשקין אותה בעל כרחה ומאיימין עליה שתשתה ואומרי
לה בתי אם ברור לך הדבר שטהורה את עמדי על בוריו
ושתי ואל תפחרי לפי שאין המי דומין אא לסם יבש מונח
על בשר חי יש שם מכה מהלחל ויורד אין שם מכה אינו
עושה כלום אמרה טמאה אני אעפ שנמחקה המגילה
המים נשפכין מפני שאין בהן קרושה ומנחת מתפזרת על
הרשן מגילת שוטה שכתבה בלילה פסולה שנ וכתב
וגו והשקה וגו והקריב וגו כשם שקרבנה ביום כך כתיבת
המגילה והשקייתה ביום כתבה למפרע פסולה שנ האלה
על הסרר כתבה קודם שתקבל עליה השבועה פסולה שנ
והשביע וכתב כתבה איגרת פסולה שנ בספר כתבה
על שני רפין פסולה שנ בספר ספר אחד ולא שנים ושלשה
ואינו כותב לא על הנייר ולא על הרפתרא אא במגיל ספר
שנ בספר ואם כתבה על נייר או רפתרא פסול ואם כתבה
ישרא או כהן קטן פסולה שנ וכתב הכהן
אינו כותבה לא בקומוס ולא בקלקנתוס ולא בכל רבר
שרישומו ניכר ועומר אא בריו שאין בו קלקנתו שנ וכתב
ומחה כתב שהוא יכול להמחות ואם כתב ברבר המתקיים
פסולה נשאר במגילה רושם כתב ניכר פסולה ער שימחוק
יפה יפה כתב אות אחת ומחקה וחזר וכתב אות
שנייה ומחקה ער שהשלים פסולה ער שתהיה כולה כתובה
כתבה שלא לשמה או מחקה שלא לשמה
פסולה כתב שתי מגילות לשתי שוטות ומחקן לתוך כוס
אחר או לתו שתי כוסות ועירבן בכוס אחד והשק לשת יהן
פסולה לפי שכל אחת מהן לא שתתה מגלתה מחקן
בשתי כוסות ועירבן וחזר וחילקן לשני הכוסות לא ישקה
אותם ואם השקה כשר ואם נשפכו המי הרי זה כותב מגיל
אחרת ומביא מים אחרים נשפכו ונשתייר מהן לא
ישקה את השאר ואם השקה כשר מי סוטה שלנו
נפסלין בלינה הקרים עפר למים פסל לא היה שם עפר
בהיכל מביא עפר מבחוץ ומניחו בהיכל
ולוקח ממנו ונותן על פני המים ואינו מביא
אפר אבל מביא רקבובית שהיא כעפר ולא יחפור בקורדו
בהיכל ויוציא עפר שנ אשר יהיה בקרקע המשכן ואם חפר
והוציא עפר כשר הקריב את מנחתה ואחר כך
השקה כשרה נטמאת מנחתה קודם שיניחנה בכלי שרת
הרי זו תפרה ככל המנחות שנטמאו קודם שיתקדשו בכלי
שרת ויביא מנחה אחרת נטמאת המנחה אחר שקרשה
בכלי שרת הרי זו תשרף וכן אם אמרה טמאה אני
קודם שתקמיץ המנחה או שאמר איני שותה או שלא רצה
בעלה להשקותה או שבאו עידי טומאה או שמת הוא או
שמתה היא הרי המנחה כולה נשרפת ואם אירע אחד מאלו
אחר שקרב הקומץ אין השיריים נאכלין היה בעלה
כהן אין שירי מנחתה נאכלין מפני שיש לבעל חלק בהם
ואינה עולה כולה לאישים כמנחת זכרי כהונה מפני שיש
לה חלק בה אא הקומץ קרב לעצמו ושיריים מתפזרים על
בית הרשן נמצאו עיריה זוממין מנחתה תצא לחולין
המקנא לאשתו על ירי אנשים הרבה ונסתרה עם כל אחר
ואחר מהם הרי זה מביא מנחה אחת על ידי כולן כשמשק
אותה שנא מנחת קנאות היא מנחה אחת לקינויין הרבה
יש לבעל לגלגל עליה בשבועה שלא זינתה עם איש

זה שקנא לה בו ולא עם איש אחר ושלא זינתה תחתיו
משנתארסה קודם שתנשא ולא אחר שנשאת אבל אינו
מגלגל עליה שלא זינתה קודם הארוסין ולא אחר שגירשה
אם גרשה והחזירה שאם זינתה בעת זה לא תאסר עליו וכל
שתבעול ולא תהיה אסורה לו אינו מתנה עמה לפיכך
אם כנס יבמתו אינו מגלגל עליה שלא זינתה כשהיתה
שומר יבם אבל מגלגל עליה שלא זינתה תחת אחיו שאם
זינתה תחת אחיו הרי זו אסורה עליו וכן אם גרשה והחזיר
מגלגל עליה שלא זינתה תחתיו בנישואין הראשונים ויש
לו לגלגל עליה בלהבא שלא תזנה תחתיו ושלא תזנה אחר
שיחזירה אם יגרש ויחזיר לפיכ כשתזנה להבא מים בודקי
אותה ויארעו לה אותן המאורעות לכך נאמר אמן אמן
אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן נשואה אמן ארוסה
אמן שעבר אמן להבא מצות חכמים על בני ישרא
לקנות לנשיהן שנ וקנא את אשתו וכל המקנא את
אשתו נכנסה בו רוח טהרה ולא יקנא לה לא מתוך שחוק
ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך מריבה
ולא להטיל עליה איכה ואם עבר וקינא לה בפני עדים
מתוך אחד מכל הדברים האלו הרי זה קינוי אין ראוי
לקפוץ ולקנות בפני עדים תחלה אא בינו לבינה בנחת
ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסיר
המכשול וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני
ביתו ומזהירן ופוקד דרכיהן תמיד עד שידע שהן שלימין
מכל חט ועון הרי זה חוטא שנאמר וידעת כי שלום אהלך
ופקדת נוך ולא תחטא
בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

נגמר ספר רביעי

ומנין פרקיו חמישים ושלשה פרקים

הלכות אישות

עשרים וחמשה פרקים

הלכות גרושין

עשרה ושלשה פרקים

הלכות ייבום וחליצה

שמונה פרקים

הלכות נערה בתולה

שלשה פרקים

הלכות שוטה

ארבעה פרקים

פעמי הכן באמרתך ואל תשלט בי כל און

ספר חמישי והוא ספר קרושה

הילכותיו שלש וזה הוא סדורן הלכות איסורי ביאה
הלכות מאכלות אסורות הלכות שחיטה

הלכות איסורי ביאה

יש בכללן שבע ושלשים מצות מצוה אחת עשה
ושש ושלשים מצות לא תעשה וזה הוא פרטן
א שלא לבוא על האם
ב שלא לבוא על אשת אב
ג שלא לבעול אחות
ד שלא לבעול בת אשת אב

ה שלא לבעול בת הבן
ו שלא לבעול בת
ז שלא לבעול בת הבת
ח שלא לישא אשה ובתה
ט שלא לישא אשה ובת בנה
י שלא לישא אשה ובת בתה
יא שלא לבעול אחות אב
יב שלא לבעול אחות אם
יג שלא לבעול אשת אחי האב
יד שלא לבעול אשת הבן
טו שלא לבעול אשת אח
יו שלא לבעול אחות אשתו
יז שלא לשכב עם בהמה
יח שלא תביא אשה בהמה עלית
יט שלא לשכב עם זכר
כ שלא לגלות ערות אב
כא שלא לגלות ערות אחי אב
כב שלא לבעול אשת איש
כג שלא לבעול נרה
כד שלא להתחתן בגוים
כה שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל השם
כו שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל
כז שלא להרחיק דור שלישי ארומי מלבוא בקהל
כח שלא יבוא ממזר בקהל
כט שלא יבוא סרים בקהל
ל שלא לסרס זכר אפי׳ בהמה חיה ועוף
לא שלא ישא כהן גרול אלמנה
לב שלא יבעול כהן גרול אלמנה אפי׳ בלא נישואין
לג שישא כהן גרול בתולה בנערותיה
לד שלא ישא כהן גרושה
לה שלא ישא זונה
לו שלא ישא חללה
לז שלא יקרב ארם לאחת מכל העריו׳ ואעפ׳ שלא בעל

הלכות מאכלות אסורות

יש בכללן שמונה ועשרים מצות ארבע מצות עשה וארבעה ועשרים מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א לברו׳ בסימני בהמ׳ וחי׳ להברי׳ בין טמאה לטהור
ב לברוק בסימני העוף להבריל בין טמא לטהור
ג לברוק בסימני חגבים להבריל בין טמא לטהור
ד לברוק בסימני רגים להבריל בין טמא לטהור
ה שלא לאכול בהמה וחיה טמאה
ו שלא לאכול עוף טמא
ז שלא רגים טמאים
ח שלא לאכול שרץ העוף
ט שלא לאכול שרץ הארץ
י שלא לאכול רמש הארץ
יא שלא לאכול תולעת הפירות כשתצא לארץ
יב שלא לאכול שרץ המים
יג שלא לאכול נבלה
יד שלא ליהנות בשור הנסקל
טו שלא לאכול טרפה
יו שלא לאכול אבר מן החי
יז שלא לאכול דם
יח שלא לאכול חלב בהמה טהורה
יט שלא לאכול גיד הנשה
כ שלא לאכול בשר בחלב
כא שלא לבשלו
כב שלא לאכול לחם תבואה חרשה
כג שלא לאכול קלי מן החרש
כד שלא לאכול כרמל מן החרש
כה שלא לאכול ערלה
כו שלא לאכול כלאי הכרם
כז שלא לאכול טבל
כח שלא לשתות יין נסך

הלכות שחיטה

יש בכללן חמש מצות שלש מצות עשה ושתים מצות לא תעשה וזהו פרטן

א לשחוט ואחר כך יאכל
ב שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחר
ג לכסות רם חיה ועוף
ד שלא ליקח האם על הבנים
ה לשלח את האם אם לקחה על הבנים

נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה שבעים מצות שמונת מצות עשה ושתים וששים מצות לא תעשה

הלכות איסורי ביאה

יש בכללן שבע ושלשים מצות אחת מצות עשה ושש ושלשים מצות לא תעשה וזהו פרטן

א שלא לבוא על האם
ב שלא לבוא על אשת אב
ג שלא לבעול אחות
ד שלא לבעול בת אשת אב
ה שלא לבעול בת הבן
ו שלא לבעול בת
ז שלא לבעול בת הבת
ח שלא לישא אשה ובתה
ט שלא לישא אשה ובת בנה
י שלא לישא אשה ובת בתה
יא שלא לבעול אחות אב
יב שלא לבעול אחות אם
יג שלא לבעול אשת אחי האב
יד שלא לבעול אשת הבן
טו שלא לבעול אשת אח
יו שלא לבעול אחות אשתו
יז שלא לשכב עם בהמה
יח שלא תביא אשה בהמה עלית
יט שלא לשכב עם זכר
כ שלא לגלות ערות אב
כא שלא לגלות ערות אחי האב
כב שלא לבעול אשת איש
כג שלא לבעול נרה
כד להתחתן בגוים
כה שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל
כו שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל
כז שלא להרחיק דור שלישי ארומי מלבוא בקהל
כח שלא יבוא ממור בקהל
כט שלא יבוא סרים בקהל
ל שלא לסרס זכר אפי׳ בהמה חיה ועוף
לא שלא ישא כהן גרול אלמנה
לב שלא לבעול כהן גרול אלמנה אפי׳ בלא נישואין
לג שישא כהן גרול בתולה בנערותיה
לד שלא ישא כהן גרושה
לה שלא ישא זונה
לו שלא ישא חללה
לז שלא יקרב ארם לאחת מן העריות ואעפ׳ שלא בעל וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

הבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה במזיר חייב כרת שנאמ׳ כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות וכו׳ שניהם הבועל והנבעלת ואם היו שוגגין חייבין חטאת קבועה ויש מן העריות שהוא במיתת בית רין יתר על הכרת השוה בכולן אותן העריות שיש

בהן מיתת בית דין אם היו שם עדים והתראה ולא פרשו
ממעשיהם ממיתין אותן מיתה האמורה בהן ואפי׳ היה
העובר תלמיד חכם אין ממיתין ולא מלקין עד שתהיה שם
התראה שלא נתנה התראה בכל מקום א״א להבחין בין
שוגג למזיד העריות שיש בהן מיתת בית דין
מהן שמיתתן בסקיל ומהן שמיתתן בשריפה וכהן שמיתת
בחנק ואלו שמיתתן בסקילה הבא על אמו ועל
אשת אביו ועל אשת בנו והיא הנקראת כלתו והשוכב עם
זכר והשוכב עם בהמה והאשה המביאה את הבהמה עליה
ואלו הן העריות שמיתתן בשריפה הבא על בת
אשתו בחיי אשתו ועל בת בתה ועל בת בנה ועל אם
אשתו ועל אם אמה ועל אם אביה והבא על בתו ועל בת
בתו ועל בת בנו אין לך ערוה בחנק א״א אשת איש
בלבד שנא׳ מות יומת הנואף והנואפת ומיתה האמורה
בתורה סתם היא חנק ואם היתה בת כהן היא בשריפה
ובועלה בחנק שנא׳ ובת איש כהן כי תחל לזנות באש
תשרף ואם היתה נערה מאורשה שניהם בסקילה
שנאמר כי תהיה נערה בתולה וגו׳ וסקלתם אותם באבני׳
וכל מקום שנא׳ בתורה מות יומתו דמיהם בם הרי הם
בסקילה שאר העריות כולן בכרת בלבד ואין
בהם מיתת בית דין לפיכך אם היו שם עדים והתראה ב״ד
דין מלקין אותן שכל חייבי כריתות לוקין הבא על
אחת מחייבי לאוין במזיד הוא לוקה והיא בשוגג פטורין
מכלום והבא על אחת מהשניות במזיד מכין אותו מכת
מרדות מדבריהם אבל הבא על אחת מחייבי עשה אינו
לוקה ואם הכו אותם בית דין מכות מרדות כדי להרחיק
מן העבירה הרשות בידם אנוס פטור מכלום מן
המלקות ומן הקרבן ואין צריך לומ׳ מן דמיתה שנ׳ ולנערה
לא תעשה דבר ברא בשנאנס הנבעל אבל הבועל אין לו
אונס שאין קישוי א״א לדעת ואשה שתחלת ביאתה באונס
וסופה ברצון פטורה מכלום שמשהתחיל לבעול באונס
אין בידה שלא תרצה שיצר האדם וטבעו כופה אותה
לרצות המכנים ראש העטרה בלבד הוא הנקרא
מערה מלשון את מקורה הערה והמכנים כל האבר הוא
הנקרא גומר ובכל הביאות האמורות אחד המערה ואחד
הגומר ואע״פ שלא הוציא שכבת זרע ואע״פ שפירש ולא
גמר כיון שהכנים ראש העטרה נתחייבו שניהם מיתת בית
דין או כרת או מלקות או מכת מרדות ואחד הבא
על האשה כדרכה ואחד הבא עליה שלא כדרכה משיערה
בה יתחייבו שניהן מיתה או כרת או מלקו׳ או מכת מרדו׳
בין שהיו שוכבין בין שהיו עומדין על הכנכת העטרה הוא
החיוב כל הבא ביאה אסורה בלא קשוי א״א שהיה האבר
שלו מדולדל כמו אבר המתים כגון החולים או מי שנולד
כך כגון סריס חמה אע״פ שהכנים את האבר בידו אינו
חייב לא כרת ולא מלקות ואין צריך לומר מיתה שאין זו
ביאה אבל פוסל הוא מן התרומה ובית דין מכין את שניה׳
מכת מרדות הבא על ערוה מן העריות כמתעסק
אע״פ שאין כונתו לכך חיי וכן בחייבי לאוין ובשניות אבל
הבא על ערוה מן העריות והיא מתה פטור מכלום ואין
צריך לומר בחייבי לאוין שהוא פטור והבא על
הטרפה או ששכב עם בהמה טרפה חייב חי הוא אע״פ
שסופו למות מחולי זה ואפי׳ שחט בה שני סימנין ועדיין
היא מפרכסת הבא עליה חייב עד שתמות או עד שיתיז
את ראשה כל אשה אסורה מאלו אם היתה בת שלש
שנים ויום אחד ומעלה גדול הבא עליה חייב מיתה או
כרת או מלקות והיא פטורה מכלום א״א אם כן היתה גדול
ואם היתה פחותה מזה הרי שניהן פטורין שאין ביאתה
ביאה וכן אשה גדולה שבא עליה קטן אם היה בן
תשע שנים ויום אחד ומעלה היא חייבת כרת או מיתה או
מלקות והוא פטור ואם היה בן תשע שנים ולמטה שניהם
פטורין הבא על הזכור או הביא זכור עליו כיון
שהערה אם היו שניהם גדולים נסקלים שנ׳ ואת זכר לא
תשכב בין שהיה בועל או נבעל ואם היה קטן בן תשע
שנים ויום אחד ומעלה זה שבא עליו או הביאו על עצמו
נסקל והקטן פטור ואם היה הזכור בן תשע או פחות שניהן
פטורין וראוי לבית דין להכות הגדול מכת מרדות לפי
ששכב עם זכור ואע״פ שהוא פחות מבן תשע אחד הבא
על הזכר או הבא על אנדרוגינס דרך זכרותו חייב ואם בא
עליו דרך נקבותו פטור והטומטום ספק הוא לפיכ׳ הבא
על הטומטום או על אנדרוגינ׳ דרך נקבותו מכין אותו מכת
מרדות והאנדרוגינס מותר לישא אשה הבא על
הבהמה או שהביא בהמה עליו שניהן נסקלין שנאמר ובכל
בהמה לא תתן שכבתך בין שרבעה או הביאה עליו ואחד
בהמ׳ ואחד חיה ועוף הכל בסקילה ולא חלק הכתו׳ בבהמ׳
בין גדולה לקטנה שנ׳ ובכל בהמה אפי׳ ביום לידתה הבא
עליה בין כדרכה בין שלא כדרכ׳ כיון שהערה בה או שהער׳
בו חייב קטן בין תשע שנים ויום אחד שבא על הבהמ׳
או הביאה עליו היא נסקלת על ידו והוא פטור היה בן
תשע או פחות אין סוקלין את הבהמה וכן קטנה בת שלש
שנים ויום אחד שהביאה בהמה וחיה עליה בין בהמה
גדולה בין בהמה קטנה כיון שהערת בה הבהמ׳ בין כדרכ׳
בין שלא כדרכה הבהמה נסקלת והיא פטורה ואם היתה
גדולה שניהן נסקלין ואם היתה מבת שלש שנים ולמטה
אין הבהמה נסקלת וכן השוכב עם הבהמה בשגגה
והאשה שהביאה את הבהמה עליה בשגגה אין הבהמה
נסקלת על ידן ואע״פ שהן גדולים כל העריות כולן שהיה
אחד גדול ואחד קטן הקטן פטור והגדו׳ חייב כמו שבארנו
אחד ער ואחד ישן הישן פטור אחד מזיד ואחד שוגג המזי׳
חייב והשוגג מביא קרבן אחד אנוס ואחד ברצון האנוס
פטור כמו שבארנו אין העדים נזקקין לראות המנאפי׳
שהערו זה בזה והכנים כמכחול בשפופר א״א משיראו אותן
דבוקין זה עם זה כדרך כל הבועלין הרי אלו נהרגין בראיה
זו ואין אומ׳ שמא לא הערה מפני שחזקת צורה זו שהערה
מי שהוחזק בשאר בשר דנין בו על פי החזקה אע״פ
שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב ומלקין ושורפין וסוקלין
וחונקין על החזקה זו כיצ׳ הרי שהוחזק שזו אחותו או בתו
או אמו ובא עליה בעדים הרי זה לוקה או נשרף או נסקל
ואע״פ שאין שם ראיה ברורה שזו היא אחותו או אמו או
בתו א״א בחזקה בלבד ומעשה באשה אחת שבאת
לירושלם ותינוק מורכב לה על כתיפה והגדילתו בחזקת
שהוא בנה ובא עליה והביאוה לבד וסקלוה ראיה לדין זה
מה שדנה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת ומנין לנו
ראיה ברורה שזה אביו א״א בחזקה כך שאר קרובי׳ בחזקה
איש ואשה שבאו ממדינת הים הוא אומר אשתי
והיא אומרת בעלי אם הוחזקה בעיר שלשים יום שהיא
אשתו הורגין עליה אבל בתוך השלשים יום אין הורגין
עליה משום אשת איש האשה שהוחזקה נדה
בשכונותיה בעלה לוקה עליה משום נדה המקנא לאשתו
ונסתרה ובא עד אחד והעיד שנטמאת והיה בעלה כהן
ובא עליה אחר כך הרי זה לוקה עליה משום זונה אע״פ
שאין עיקר העדות בעד אחד כבר הוחזקה בו זונה
האב שאמר בתי זו מקודשת היא לזה אע״פ שהוא נאמן
ותנשא לו אם זינת אינה נסקלת על פיו עד שיהיו שם
עדים שנתארסה בפניהם וכן האשה שאמרה מקודשת אני
אינה נהרגת על פיה עד שיהיו שם עדים או תוחזק

פרק שיני

אשת אביו ואשת בנו ואש׳ אחיו ואשת אחי אביו ארבעתן
ערוה עליו לעולם בין מן הארוסין בין מן הנשואין בין
שנתגרשו בין שלא נתגרשו בין בחיי בעליהן בין אחר
מיתת בעליהן חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן ואם בא
על אחת מהן בחיי בעלה חייב שתים משום שאר בשר
ומשום אשת איש שהרי שניהן האיסורין באין כאחת לפיכ׳
הבא על אמו שהיא אשת אביו חייב שתים בין בחיי אביו
בין לאחר מיתת אביו אחת משום אמו ואחת משום אשת
אביו אחר אחיו מאביו או אחיו מאמו בין מנשואי

בין מזנות אשתו ערוה עליו אבל אשת אחי אביו מן האם
הרי היא שנייה כמו שבארנו ואחר אחותו מאביו או
מאמו בין מן הנישואין בין מזנות כגון שזנתה אמו או
אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו ערוה עליו
שנאמר מולדת בית או מולדת חוץ בת אשת אביו
שהי׳ אחותו מאביו הרי היא ערוה עליו שנ׳ ערות בת אשת
אביך מולדת אביך אבל אם נשא אביו אשה ויש לה בת
מאיש אחר אותה הבת מותרת לו שאין זו מולדת אביו
והלא משום אחותו חייב עליה ולמה נאמר בת אשת אבי׳
לחייב עליה אף משום זה לפיכך הבא על אחותו
שהיא בת נשואת אביו חייב שתים אחת משום ערות
אחותך ואחת משום ערות בת אשת אביך אבל אם אנס
אביו אשה או פיתה אותה והוליד ממנה בת ובא עליה
אינו חייב אלא משום אחותו בלבד שאין בת האנוסה בת
אשת אביו אחות אמו בין אחותה מאביה בין אחותה
מאמה בין מן הנשואין בין שהיתה אחותה מזנות הרי זו
ערוה עליו משום אחות אם וכן אחות האב בין מן האם
בין מן האב בין מן הנשואין בין מזנות הרי זו ערוה עליו
משום אחות אב הבא על אשה דרך זנות והוליד
ממנה בת אותה הבת ערוה עליו משום בתו ואעפ׳ שלא
נאמר בתורה ערות בתך לא תגלה מאחר שאסר בת הבת
שתק מן הבת ואיסורה מן התורה ואינו מדברי סופרים
לפיכך הבא על בתו מנשואתו חייב שתים משום בתו
ומשום ערות אשה ובתה כיון שקידש אדם אשה
נאסרו עליו מקרובתיה שש נשי׳ וכל אחת מהן ערוה לעול׳
בין כנס בין גרש בין בחיי אשתו בין לאחר מותה ואלו
הן אמה ואם אמה ואם אביה ובתה ובת בתה ובת בנה
ואם בא על אחת מהן בחיי אשתו שניהן נשרפין בא
עליה לאחר מיתת אשתו הרי או בכרת ואין בהן מיתת
בית דין שנ׳ באש ישרפו אותו ואתהן בזמן ששתיהן קיימו׳
שהן אשתו וזו שבא עליה הרי הוא והערוה נשרפין ובזמן
שאין שתיהן קיימות אין שם שריפה וכן אחות אשתו
ערוה עליו עד שתמו׳ אשתו בין אחותה מאמה בין אחותה
מאביה בין מן הנשואין בין מזנות הרי זו ערוה עליו
עבר ונאף עם אחת משבע נשים או בין בזרון בין בשגגה
אעפ׳ שהוא והנואפת במיתת בית דין או בכרת לא נאסרה
אשתו עליו חוץ מאחות ארוסתו שהיא אוסרת אשתו עליו
כמו שבארנו בהלכות גירושין הבועל אשה דרך
זנות לא נאסרו עליו קרובותיה שהן השבע נשים שאמרנו
אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לישא אחת מן
השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה קיימת מפני שהזונ׳
באה לקרובותיה לבקר אותן והוא מתייחד עמה ולבו גס
בה ויבוא לידי עבירה שיבעול הערוה ולא עוד אלא אפילו
נטען על אשה הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה עד שתמו׳
זו שנטען עליה ואם כנס הקרובה שונה עם קרובותיה לא
יוציא מי שנטען על ערוה או שיצא לו שם רע
עמה לא יהור עמה במבוי אחד ולא יראה באותה שכונה
ומעשה באחר שהיו מרננין אחריו עם אחותו והכו אותו
חכמים מכת מרדות מפני שעבר על פתח ביתה
הבא על אשה ובתה דרך זנות או על אשה ואחותה וכיוצא
בהן הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות שאין נעשות
ערוה זו עם זו אלא בנישואי׳ לא בזנות וכן אם אנס אביו
או בנו או אחיו או אחי אביו אשה או פיתה אותה הרי זו
מותרת לו וישאנה שלא נאמר אלא אשת ואין כאן אישות
אביו או בנו שנשא אשה הרי זה מותר לישא בתה
או אמה כמו שבארנו ומותר לאדם לישא אשת בן אחיו
ונושא אדם אשה ובת אחותה או בת אחיה כאחת ומצות
חכמים שישא אדם בת אחותו והוא הדין לבת אחיו שנאמ׳
ומבשרך לא תתעלם

פרק שלישי

הבא על אשת קטן אפי׳ היתה יבמה שבא עליה בן תשע
שנים ויום אחר הרי זה פטור וכן הבא על אשת חרש
ושוטה ואשת טומטום ואנדרוגינס ועל החרשת ועל השוט׳
אשת הפקח ועל אשה שהיא מקודשת בספק או מגורשת
בספק כולן פטורין ואם היו מזידין מכין אותו מכת מרדות

הבא על הקטנה אשת הגדול אם קידשה אביה הרי זה
בחנק והיא פטורה מכלום ונאסרה על בעלה כמו שבארנו
בהלכות סוטה ואם היא בת מיאון מכין אותו מכת מרדות
והיא מותרת לבעלה ואפי׳ היה כהן בת כהן שזינתה
כשהיא אשת איש בין שהיה בעלה כהן בין שהיה ישרא׳
ואפי׳ היה בעלה ממזר או נתין או שאר מחייבי לאוין הרי
זו בשרפה שנ׳ ובת כהן כי תחל לזנות ובועלה בחנק וכן
בת ישרא׳ אשת כהן בחנק כדין כל אשת איש הבא
על נערה מאורשה שניהן בסקילה ואינן חייבין סקילה עד
שתהיה נערה בתולה מאורשה והיא בבית אביה היתה
בוגרת או שנכנסה לחופה אעפ׳ שלא נבעלה אפילו מסר
האב לשלוחי הבעל וזנת בדרך הרי זו בחנק והבא על
קטנה מאורשה בבית אביה הוא בסקילה והיא פטורה
ונערה מאורשה בת כהן שזנת בסקילה באו עליה
עשרה והיא בתולה ברשות אביה זה אחר זה הרי הראשון
בסקילה וכולן בחנק ברא׳ שבאו עליה כדרכ׳ אבל אם באו
עליה שלא כדרכה עדין היא בתולה וכולן בסקילה
נערה מאורשה שהיתה משוחרר׳ או גיורת אעפ׳ שנשתחרר׳
ונתגיירה והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד הרי זו
בחנק ככל אשת איש דין חדש יש במוציא שם רע

ומה הוא החדוש שאם נמצא הדבר אמת ובאו עדים
שזינתה כשהיתה נערה מאורשה אעפ׳ שזינתה אחר שיצא
מבית אביה ואפילו שזינתה אחר שנכנסה לחופה קודם
בעילת הבעל סוקלין אותה על פתח בית אביה אבל שאר
נערות מאורסות שלא היה להן דין הוצאת שם רע שזנו
מאחר שיצאו מבית האב הרי הן בחנק כמו שבארנו
הא למדת שבאשת איש שלש מיתות יש אשת איש שהיא
בחנק ויש אשת איש שהיא בשריפה ויש אשת איש שהיא
בסקילה והיכן סוקלין נערה מאורשה שזנתה אם זנתה
בבית אביה אעפ׳ שלא העידו עליה העדי׳ אלא אחר שבאה
לבית חמיה הרי זו נסקלת על פתח בית אביה וזנת בבית
חמיה קודם שימסור אותה האב אעפ׳ שהעידו עליה אחר
שחזרה לבית אביה הרי זו נסקל על פתח שער העיר ההיא

באו עדים אחר שבגרה או אחר שבעלה בעלה אעפ׳
שהעידו שזינתה בבית אביה כשהיתה נערה הרי זו נסקל׳
בבית הסקילה היתה הורתה שלא בקדושה ולידת׳ בקדוש׳
נסקלת על פתח שער העיר כל מי שמצותה לסקול
אותה על פתח שער העיר אם היתה עיר שרובה גוים
סוקלין אותה על פתח בית דין וכל מי שמצותה לסקול
אותה על פתח בית אביה אם לא היה לה אב או שהיה לה
אב ולא היה לו בית הרי זו נסקלת בבית הסקילה לא נאמ׳
פתח בית אב אלא למצוה הבא על ערוה מן העריות
ביאות הרבה חייב כרת או מיתת בית דין על כל ביאה
וביאה אעפ׳ שאין בית דין יכולין להמית אלא מיתה אחת
הרי הביאות נחשבות לו כעבירות הרבה וכן אם בא
ביאה אחת שחייבין עליה משמות הרבה אם היה שוגג
מביא קרבן על כל שם ושם אעפ׳ שהיא ביאה אחת כמו
שיתבא׳ בהלכות שגגות ואם היה מזיר הרי זו נחשבת לו
כעבירות הרבה וכן יש בא ביאה אחת ולוקה עליה מלקיו׳
הרבה כמו שיתבאר

שפחה חרופה האמורה בתורה היא שחציה שפחה וחציה
בת חורין ומקודשת לעבד עברי שנ׳ לא יומתו כי לא חופש׳
הא אם נשתחררה כולה חייבין עליה מיתת בית דין שהרי
נעשית אשת איש גמורה כמו שבארנו בהלכות אישות

ביאת שפחה זו משונה מכל ביאות אסורות
שבתורה שהרי היא לוקה שנ׳ בקורת תהיה והוא חייב
קרבן אשם שנ׳ והביא את אשמו אחד שוגג ואחד מזיר
בשפחה חרופה מביא אשם והבא עליה ביאות הרבה בין
בזדון בין בשגגה מביא אשם אחד אבל היא חייבת מלקו׳
על כל ביאה וביאה אם היתה מזידה כשאר חייבי לאוין

המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו פטור עד שיגמור
ביאתו ואינו חיי אא על הגדולה הבעולה המזידה וברצונ
אבל אם היתה קטנה או שלא היתה בעולה או היתֹ שוגגת
או אנוסה או ישנה פטור וכן אם בא עליה שלא כדרכה
פטור שבשפחה חרופה לא השוה ביאה כדרכה לביאה
שלא כדרכ שנ שכבת זרע אבל בשאר ביאות לא חלק בין
ביאה לביאה שנ משכבי אשה מגיד הכתוב ששני משכבות
באשה כל מקום שאמרנו בשפחה שהוא פטור הוא
פטור מן, הקרבן והיא פטורה מן המלקות אבל מכין אותו
מכת מרדות מדבריהם אם היו שניהם מזידין וגדולים
בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה היא לוקה
והוא מביא קרבן והוא שתהיה גדולה ובעולה וברצונה
כמו שבארנו שאין האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא
מלקות שנא בקורת תהיה והביא את אשמו

פרק רביעי

הנדה הרי היא כשאר כל העריות המערה בה בין כדרכה
בין שלא כדרכה חייב כרת ואפי היתה קטנה בת שלש
שנים ויום אחד כשאר עריות שהבת מתטמאה בנדה
ואפי ביום לידתה ובת עשרה ימים מטמא בזיבה ודבר זה
מפי השמועה למדו שאין הפרש בין גדולה לקטנה לטומא
נדות וזבות ואחד הבא על הנדה כל שבעת הימים
ואפי לא ראת אא יום ראשון ואחד הבא על יולדת זכר כל
שבעה או על יולדת נקבה כל ארבעה עשר או על הזובה
כל ימי זובה וספירתה בין שפחה בין משוחרר הכל בכרת
שנ בנדה שבעת ימים תהיה בנדתה ובזבה נאמר כל ימי
זוב טומאתה כימי נדתה תהיה וביולדת הוא אומר כימי
נדת דוותה תטמא וטמאה שבועים כנדתה ברא
שהטומאה תלויה בימים בשטבלה במי מקוה אחר הימים
הספורים אבל נדה וזבה ויולדת שלא טבלו במי מקוה
הבא על אחת מהן אפי אחר כמה שנים חייב כרת שבימי
וטבילה תלה הכתוב שנ ורחצו במי זה בנין אב לכל טמא
שהוא בטומאתו עד שיטבול הגוים אין חייבין
עליהם משום נדה ולא משום זבה ולא משום יולדת וחכמי
גזרו על כל הגוים הזכרים והנקבות שיהו כזבים תמיד בין
ראו בין לא ראו לענין טומאה וטהרה כל דם
שתראה היולדת בתוך שלשה ושלשי של זכר וששה וששי
של נקבה הוא הנקרא דם טוהר ואין מונע את האשה
מבעלה אא טובלת אחר שבעה לזכר ואחר ארבעה עשר
לנקבה ומשמש מטתה אעפ שהדם שותת ויורד כל חייבי
טבילות טבילתן ביום חוץ מנדה ויולדת שהרי הוא אומר
בנדה שבעת ימים תהיה בנדתה השבעה כולן בנדתה
וטובלת בליל שמיני וכן יולדת זכר בליל שמיני ויולדת
נקבה בליל חמשה עשר שהיולדת כנדה כמו שבארנו
נתאחרה ימים רבים ולא טבלה כשתטבול לא תטבול אא
בלילה שאם תטבול ביום יטעו ותבוא נדה אחרת לטבול
בשביעי היתֹ חולה או שהיה מקום הטביל רחוק ואין הנשי
יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הלסטים או מפני
הצינה או מפני שנועלין שערי המדינ בלילה הריזו טובל
ביום השמיני או בימים של אחריו ביום כל הנשים
שיש להן וסת בחזק טהרה לבעליהן עד שתאמ לו טמאה
אני או עד שתוחזק נדה בשכונתיה הלך בעלה למדינה
אחרת והניחה טהורה כשיבוא אינו צריך לשאול לה אפי
מצאה ישנה הרי זה מותר לבא עליה שלא בעונת וסתה
ואינו חושש שמא נדה היא ואם הניחה נדה אסורה לו עד
שתאמר לו טהורה אני האשה שאמר לבעלה טמאה
אני וחזרה ואמרה טהורה אני ודרך שחוק אמרתי לך
תחלה אינה נאמנת ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת
כיצד תבעה בעלה ואחותו או אמו עמה בחצר ואמרה
טמאה אני ואחר כך חזרה ואמרה טהורה אני ולא אמרתי
לך טמאה אא מפני אחותך ואמך שמא יראו אותנו הרי
זו נאמנת וכן כל כיוצא בזה היה משמש עם הטהורה
ואמרה לו נטמאתי לא יפרוש מיד והוא בקישויו שהנאה

לו ביציאתו כביאתו ואם פירש והוא בקישויו חייב כרת
כמי שבעל נדה והוא הדין בשאר עריות אא כיצד יעשה
נועץ צפרני רגליו בקרקע ושוהה ואינו מזדעזע עד שימות
האבר ואחר כך נשמט ממנה ואסור לו לאדם לבוא
על אשתו סמוך לוסתה שמא תראה דם בשעת תשמי שנ
והזרתם את בני ישרא מטומאתם וכמה אם היה דרכה
לראות ביום אסור לשמש מתחלת היום ואם היה דרכה
לראות בלילה אסור לשמש מתחלת הלילה עבר וסתה
ולא ראתה מותרת לשמש אחר שתעבור עונת הוסת כיצד
היה דרכה לראות בשש שעות ביום אסורה לשמש מתחל
היום עברו שש שעות ביום ולא ראתה אסורה לשמש עד
לערב וכן אם היה דרכה לראות בשש שעות בליל ועברו
ולא ראתה אסורה לשמש עד שתזרח השמש דרך בני
ישרא ובנו ישרא לעולם לבדוק עצמם אחר התשמי כיצד
מקנח האיש עצמו במטלית נכונה לו ומקנחת האשה עצמ
במטלית נכונה לה ורואין בהן שמא ראתה דם בשעת
תשמיש ויש לאיש להניח אשתו שתבדוק במטלית שלו
מתוך שנאמנת על שלה נאמנת על שלו בגדים או
שמקנחין בהן צריכין שיהיו של פשתן שחקים ולבנים והם
הנקראים עדים בענין זה והבגד שמקנח בו הוא נקרא עד
שלו והבגד שמקנחת היא בו נקרא עד שלה הצנועות
אין משמשות אא עד שיבדקו עצמן תחלה קודם תשמי
ואשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק לפיכך
היא משמשת בשני עדים אחד לפני התשמי ואחד לאחר
התשמיש אבל אשה שיש לה ווסת אינה צריכה עד לפני
תשמיש אא משום צנעות בלבד אבל אחר תשמיש הכל
צריכין שני עדים אחד לו ואחד לה אפילו מעוברת
ומניקה וזקנה וקטנה לא תשמש אלא בשני עדים אחד לו
ואחד לה אבל בתולה ויושבת על דם טוהר אינה
צריכה עדים שהרי הדם שותת ממנה
המשמש מטתו פעמים רבות אינן צריכין לבדוק שני העדי
שלהן על כל ביאה וביאה אלא מקנח הוא בעד שלו והיא
בעד שלה אחר כל ביאה וביאה כל הלילה ולמחר יבדקו
העדים נמצא הדם על עד שלו או על עד שלה הרי זו
טמאה שמשה מטתה וקנחה עצמה ואבד העד
הרי זו לא תשמש פעם שנייה עד שתבדוק בעד אחר
תחלה שמא דם היה על העד שאבד הניחה העד
תחת הכר או תחת הכסת ונמצא עליו דם אם משוך
טמאה שחזקתו מן הקנוח ואם היה עגול טהורה שאין זה
אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר
קנחה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר נמצא
עליו דם הרי זו טמאה ואין אומרין שמא כשטחה אותו
בירכה נהרגה מאכולת קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה
ולא ידעה אם היה עליו דם קודם שתקנח בו או לא היה
נמצא עליו דם אם היה הדם כגריס ועוד הרי זו נדה היה
פחות מיכן טהורה שאינו אא מן המאכולת מי
שראתה דם בשעת תשמי הרי זו מותרת לשמש כשתטהר
פעם שנייה ראתה דם בפעם שנייה משמשת פעם שלישי
ראתה דם כך בשלישית הרי זו אסורה לשמש עם בעל זה
לעולם ברא בשלא היה שם דבר לתלו בו אבל אם שמשה
סמוך לוסתה תולה בוסת היתה בה מכה תולה במכה ואם
היה דם מכתה משונה מדם שתראה בעת התשמיש אינה
תולה במכה ונאמנת אשה לומר מכה ישלי בתוך המקור
שממנה הדם יוצא ותהיה מותרת לבעלה ואעפ שדם
יוצא מן המקור בשעת תשמיש מי שראת דם
בשעת תשמיש פעם ראשונה ושנייה ושלישית ואין שם
דבר לתלו בו הרי זו תתגרש ומותרת להנשא לשני נשאת
לשני וראתה דם כך בשעת תשמיש שלשה פעמים הרי זו
תתגרש ותנשא לשלישי נישאת לשלישי וראתה דם כך
בשעת תשמי שלשה פעמי הרי זו תתגרש ואסורה להנשא
עד שתבריא מחולי זה כיצד בודקת עצמה לידע
אם נתרפאת או לא נתרפאת מביאה שפופרת של אבר
ופיה רצוף לתוכה ומכנסת השפופר עד מקום שהיא יכולה

ומכנסת בתוך השפופרת מכחול ומוך מונח על ראשו ורופקת אותו עד שיגיע המוך לצואר הרחם ומוציאה המו׳ אם נמצא דם על ראש המוך בידוע שהדם שהיא רואה בשעת תשמיש מן המקור ואם לא נמצא על המוך כלום בידוע שהדם שרואה מרוחק הצדדין וטהורה היא ומותר׳ להנשא לאחרים כמו שבארנו בהלכות אישות

פרק חמישי

האשה מתטמאה באונס בין לנדה בין לזיבות כיצד כגון שקפצה ממקום למקום או ראת בהמה או חיה או עוף מתעסקין זה עם זה וחמרה וראתה דם וכן כל כיוצא בזה הואיל וראת דם מכל מקום נטמאת ומטמאה בכל שהוא אפי׳ ראת דם טיפה כחרדל הרי זו כמי שוב ממנה דמים הרבה כל הנשים מתטמאות בבית החיצון ואעפ׳ שלא יצא הדם לחוץ לא נעקר מן הרחם ולא שתת הואיל ויצא מבין השינים הרי זו טמאה ואעפ׳ שעדין הדם בבשר שנאמר דם יהיה זובה בבשרה ועד היכן הוא בין השינים עד מקום שיגיע אליו האבר בשעת גמר בנאה ובין השינים עצמו כלפנים משל משלו חכמים באשה הרחם שנוצר בו הוולד הוא הנקרא מקור והוא שדם נדה וזבה יוצא ממנו קוראין אותו חדר לפי שהוא לפנים לפנים

וצואר הרחם כולו והוא המקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי שלא יפול הוולד ונפתח הרבה בשעת לידה קוראין אותו פרוזדור כלומר שהוא בית שער לרחם ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור ואינו מגיע עד ראשו שמבפני׳ אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות ולמעל מן החדר ומן הפרוזדור בין חדר לפרוזדור הוא המקו׳ שיש בו שתי ביצים של אשה והשבילי׳ שבהן מתבשלת שכבת זרע שלה מקום זה הוא הנקרא עליה וכמו נקב פתוח מן העליה לגג הפרוזדור ונקב זה קוראים אותו לול והאבר נכנס לפנים מן הלול בשעת גמר ביאה דם הבא מן החדר כולו טמא חוץ מדם טוהר שהתורה טיהרתו ודם קושי כמו שיתבאר ודם העליה כולו טהור שהוא כמו דם מכה שבמעים או בכבד או בכוליא וכיוצא בהן ודם הנמצ׳ בפרוזדור אם נמצא מן הלול ולפנים הרי זה טמא שחזקתו מן החדר וחייבין עליו על ביאת מקדש ושורפי׳ עליו תרומ׳ וקדשים ואין אומר שמא מן העליה ירד דרך הנקב שרוב הדמים הנמצאין כאן מן החדר נמצא הדם בפרוזדור חוץ לנקב הרי טומאתו בספק שמא מן החדר בא או מן העליה שתת דרך הלול לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים ואין חייבין עליו על ביאת המקדש לא כל משקה הבא מן החדר מטמא אלא הדם בלבד שנ׳ דם יהיה זובה לפיכך אם שתת מן הרחם לובן או משקה ירוק אעפ׳ שסמיכתו כדם הואיל ואין מראיו מראה דם הרי זה טהור וחמשה דמים טמאים באשה והשאר טהורין ואלו הן האדו׳ והשחור וכקרן כרכום וכמימי ארמה וכיין המזוג האדום כיצד הוא עינו כעמוד שיצא ראשון מדם הקזה של בני אדם נותן הדם בכוס ומקיף לו ורואהו והשחור כעין הדיו היבש כקרן כרכום כיצד יביא כרכום לח בגוש ארמה שעליו ולוקח מן הברור שבו הקנה האמצעי שלו שכולו כמו קנה הוא ובכל אחד ואחד שלשה קנים ובכל קנה שלשה עלים ומקיף הדם לעלה האמצעי שבקנה האמצעי ורואה בו כמימי ארמה כיצד יביא ארמה מבקעת סיכני וכיוצא בה שהיא אדומה ונותן עליה מים בכלי עד שיעלה המים על העפר כקליפת השום ואין שיעור למים ולא לעפר ומעכרן בכלי ומשע׳ בהן לשעתו ובמקומו כשהן עכורין ואם צללו חוזר ומעכרן ארבע מראות הללו אם היה מראה הדם כמראה כל אחד מהן או עמוק מהן הרי זה טמא היה רוהה ממנו הרי זה טהור כיצד היה הדם שחור יתר מכדיו היבש טמאה היה פחות ממנו כגון שהיה מראהו כעין הזית השחור או כעין הזפת או כעין העורב הרי זה טהור וכן בשאר השלש מראות כיין המזוג כיצ׳ חלק אחד יין מן היין השרוני של ארץ ישרא׳ חי וחדש ושני חלקים מים היה מראה הדם עמוק ממנו או דוהה ממנו הרי זה טהור עד שיהיה כמזג זה בלבד ונאמנת אשה לומ׳ כמראה זה ראיתי ואברתיו והחכם מטמא לה או מטהר כיצד מקיף ורואה לוקח המטלת שיש בה הדם בידו ומביט בו ובדיו או בעלה של כרכום או בדם הקזה שבכוס או במימי ארמה או במזג שבכוס ועורך לה כפי מה שעיניו רואות ומטמא או מטהר ואינו מביט בזכוכית של כוס מבחוץ אלא במשקה שבכוס ויהיה הכוס רחב משקלו מנה ומחזיק שני לוגין כדי שתכנס בו האורה ולא יהיה אפל אין בודקין הדם אלא על גבי מטלית לבנה ובחמה ועושה צל בידו על הדם והוא עומד בחמה כדי שיראה עינו כמות שהיא ולא כל הרואה צריך לכל או הדברי׳ בכל עת שיראה אלא טביעות עין יש לחכם בדמים ובעת שירא׳ מיד ישמא או יטהר ואם נסתפק לו במראה מן המראות צרי׳ להקיף ולערוך לדיו או לדם הקזה או לשאר המראות

המפלת חתיכה אעפ׳ שהיא אדומה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה ואפילו נקרעה החתיכה ונמצאת מליאה דם הרי זו טהורה שאין זה דם נדה אלא דם חתיכה הפילה חתיכה קרועה ודם אגור בתוכה טמאה הפילה כמין קליפה כמין שערה כמין עפר כמו יבחושין אם היה מראה דברים אלו אדום תטיל למים פושרין אם נמוחו הרי זו טמאה שדם הוא וקפה וכל הרואה דם יבש טמאה ואם שהו בפושרין מעת לעת ואחר כך נמוחו הרי זו ספק טמא לא נמוחו מעת לעת הרי אלו ממכה וטהורה היא הפילה כמין חגבים כמין דגים שקצים ורמשים אם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה האשה שהכניסה שפופרת בפרוזדור וראת הדם בתוך השפופרת טהורה שנ׳ דם יהיה זבה בבשרה עד שתראה בבשרה כדרך שהנשים רואות ואין דרך האשה לראות בשפופרת האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגלים בין שהשתינה והיא עומדת בין שהשתינה והיא יושבת הרי זו טהור ואפי׳ הרגיש גופה ונזדעזעה אינה חושש שהרגשת מי רגלים היא זו שאין מי רגלים מן החדר ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכולי׳

דם בתולים טהור הוא ואינו לא דם נדה ולא דם זיבה שאינו מן המקור אלא כמו דם חבורה וכיצד דין הבתולה ברמים אם נישאת קטנה בין לא ראת דם מימיה בין שרא׳ דם בבית אביה הרי זו מותרת לבעלה עד שתחיה המכה שכל דם שתראה מחמת המכה הוא ואם ראתה דם אחר שתחיה המכה הרי זו נדה נישאת כשהיא נערה אם לא ראת מימיה דם הרי זו מותרת לבעלה ארבעה ימי׳ ביום ובלילה אעפ׳ שהדם שותת והוא שלא חיית המכה ואם ראת דם בבית אביה ואחר כך נישאת אין לו לבוא עליה אלא בעילה ראשונה ופורש ויהיה דם בתולים זה כאלו היא תחלת נדה ובוגרת שלא ראתה מימיה נותנין לה כל לילה הראשון ארבעה לילות שנותנין לנערה שלא ראת דם אעפ׳ שהן בסירוגין בועל לילה הראשונה וממתין אפי׳ שני חדשים או שלש ובועל לילה שנייה והוא שלא חיית המכה וכן קטנה שנותנין לה עד שתחיה המכה אפי׳ לא חיית שנה הרי זה בועל כל השנה בין בסירוגין בין ביום אחר יום קטנה שנשאת ונעשת נערה תחת בעלה ועדיין הדם שותת מחמת המכה כל בעילות שבעל כשהיא קטנה נחשבות לו כלילה אחת ומשלימין לו כל ארבע ימים בימי הנערות ואפי׳ היו השלשה ימים שנותנין לו בימי הנערות בסירוגין ובעל בכל שני חדשי׳ לילה אחת הרי זה מותר והוא שלא חייתה המכה כיצד יודעין אם חיו׳ המכה או לא חיית היתה רואה הדם בעת שתעמו׳ וכשתשב לא תראה ובעת שתשב על הקרקע תראה ואם תשב על גבי כרים וכסתות לא תראה עדיין לא חיית המכה פסק הדם ולא ראת כלל בין עומדת בין יושבת על הכל כבר חייתה המכה וכן אם לא פסק כלל אלא תראה הדם ואפי׳ כשהיא יושבת על הכרים והכסתות אין זה דם מכה אלא דם נדה היתה רואה בעת תשמיש הרי זה מחמת המכה שמשה מטתה ולא ראת דם ואחר כך ראת

רם שלא מחמת תשמיש הרי זה דם נדה הבועל בתולה
ולא יצא ממנה דם וחזר ובעלה ויצא דם אפילו היתה
קטנה הרי זה דם נדה שאילו היה דם בתולים היה בא
בתחלה הבועל פחות מבת שלש ויצא דם הרי זה דם
בתולים

פרק ששי

דם הנדה ודם הזבה ודם הקושי ודם יולדת ודם טוהר של
יולדת כולו דם אחד הוא ומן המקור הוא בא ומעיין אחד
הוא ובזמנים בלבד הוא שישתנה דינו ותהיה רואה דם זו
טהורה וזו נדה וזו זבה כיצד כשתראה האשה
דם תחלה או כשתראה בשעת וסתה והוא העת שקבעה
לנדת הרי זו נדה כל שבעת הימים בין ראת כל שבעה בין
שלא ראת אלא טיפה ראשונה בלבד ראת דם ביום השמיני
הרי זה דם זיבה מפני שהוא בלא עת נדתה וכן כל דם
שתראה בתוך הימים שבין וכת נדה ווסת נדה הרי הוא
דם זיבה והלכה למשה מסיני שאין בין זמן נדה לזמן נדה
אלא אחד עשר יום בלבד כל שבעת הימים שנקבעה
לה וסת בתחלתן הן הנקראין ימי נדתה בין ראת בהן דם
בין לא ראת בהן דם ומפני מה נקראין ימי נדה מפני שהן
ראויין לנדה וכל דם שתרא בהם דם נדה יחשב וכל אחד
עשר יום שאחר השבעה הן הנקראין ימי זיבתה בין ראת
בהן דם בין לא ראת ולמה נקראין ימי זיבה מפני שהן
ראוין לזיבה וכל דם שתראה בהן דם זיבה יחשב והזהר
בשני שמות אלו שהן ימי נדתה וימי זיבתה
כל ימי האשה מיום שיקבע לה וסת עד שתמות או עד
שייעקר הווסת ליום אחר תספור לעולם שבעה מתחלת
יום הווסת ואחריהן אחד עשר שבעה ואחריהן אחד עשר
ותזהר במנין כדי שתדע בעת שתראה דם אם בימי נדה
ראת או בימי זיבה שכל ימיה של אשה כך הן שבעה ימי
נדה ואחד עשר ימי זיבה אלא אם כן הפסיקה הלידה כמו
שיתבאר אשה שראת דם בימי זיבתה יום אחד בלבד או
שני ימים זה אחר זה נקראת זבה קטנה ונקראת שומרת
יום כנגד יום ואם ראת שלשה ימים זה אחר זה הרי זו זבה
גמורה והיא הנקראת זבה גדולה ונקראת זבה כתם שנא
ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים מיעוט ימים שנים רבים
שלשה אין בין זבה גדולה לזבה קטנה אלא ספירת
שבעה והבאת קרבן שזבה גדולה צריכה לספור שבעת ימי
נקיים וזבה קטנה אינה סופרת אלא יום אחד בלבד וזבה
גדולה מביאה קרבן כשתטהר אבל לענין טומאה ואיסור
ביאה שתיהן שוות כיצד ראת דם בימי זיבתה בין
שראת בתחלת הלילה בין שראת בסוף היום הרי אותו
היום כולו טמא וכאלו לא פסק הדם מעת שראת עד ששקע
החמה ומשמרת כל הלילה ואם לא ראת כלום בליל משכמ
למחר וטובלת אחר שתנץ החמה ומשמרת כל היום אם
לא ראת כלום הרי זה יום אחד טהור כנגד היום הטמא
והרי היא מותרת לבעלה לערב ראת דם גם ביום
השני בין בלילו בין ביומו אחר שטבלה הרי היום השני
טמא ומשמרת כל ליל שלישי אם לא ראת משכמת למחר
וטובלת אחר שתנץ החמה ומשמרת כל היום ם לא ראת
כלום הרי זה יום אחד טהור כנגד שני ימים הטמאים
ומותרת לבעלה לערב ראת דם גם בשלישי בין ביומו
בין בלילו הרי זו זבה טהורה וצריכה לספור שבעת ימים
טהורים בלא דם שנ׳ וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר
וטובלת ביום השביעי אחר הנץ החמה והרי היא מותרת
לבעלה לערב וביום השמיני מביאה קרבנה שתי תורים או
שני בני יונה זבה קטנה שטבלה בלילה של יום
השמור או זבה גדולה שטבלה בליל שביעי כאלו לא טבלה
והרי היא כנדה שטבלה בתוך שבעה הבא על זבה
גדולה ביום שביעי של ספירה אחר שטבלה או על זבה
קטנ׳ ביום השמור אחר שטבלה פטו׳ מן הכרת כיון שטבלה
בזמן הראוי לטבילתה טהורה ולאשה זו יהיה לה תרבות
רעה שהרי בעילתה ומגעה תלויין כיצד הן תלויין
אם נשלם היום אחר הטביל ולא ראת דם הרי כל שנגעה
בו אחר טבילתה טהור ובעילתה אחר הטבילה אין חייבין
עליה כלום ואם ראת דם ביום זה אחר שטבלה נמצאת
זבה למפרע וכל שנגע בה למפרע טמא והיא ובועל חייבי׳
בקרבן ולפיכך היא אסורה לבעלה עד לערב שלא תביא
עצמה לידי ספק וזבה שספרה ששת ימים נקיים
ובשביעי ראת דם אפי׳ סמוך לשקיעת החמה סותרת הכל
וחוזרת למנות מאחר היום הטמא שבעה ימי נקיים פלטה
שכבת זרע בתוך ימי הספיר סותרת יום אחד כפני שהיא
כזב שראה קרי שסותר יום אחד ראת דם בעשירי
מימי זיבתה ובאחד עשר ובשתי עשר אעפ׳ שראת שלשה
ימים זה אחר זה אינה זבה גדולה אלא יצאת מזיבות קטנה
לנדה שיום שנים עשר מתחלת נדתה והרואה בימי נדתה
אינה זבה כמו שבארנו ומה הוא זה שכתוב בתורה
או כי תזוב על נדתה שאם ראת שלשה ימים סמוך לנדתה
הרי זו זבה כגון שראת בשמיני לנדתה ובתשיעי ובעשירי
שהן ראשון ושיני ושלישי מהאחד עשר יום שהן ימי זיבת
ראת דם באחד עשר מימי זיבתה וטבלה לערב
שהוא ליל שנים עשר ושמשה מטתה אעפ׳ שהיא טמאה
ובועלה טמא ועושין משכב ומושב אינם חייבין כרת מפני
שאין יום שנים עשר מצטרף ליום אחד עשר לעשות זבה
הועילה לה טבילת ליל זה להצילה מן הקרבן
טבלה ביום שנים עשר אחר שתנץ החמה הרי זו אסורה
לבעלה עד לערב כדין כל זבה קטנה ואם עבר ובעלה
שניהן פטורין מכלום ואפי׳ ראת דם אחר שבא עליה ביום
שנים עשר אין בכך כלום שזה דם נדה הוא ואינו מצטרף
ליום של פניו ראת דם בסוף שביעי לנדתה בין
השמשות וראת בתשיעי ובעשירי הרי זו ספק זבה שמא
ראיה ראשונה בליל שמיני היתה ונמצאת שראת שלשה
ימים זה אחר זה מתחלת ימי זיבתה וכן אם ראת
דם בתשיעי ובעשירי מימי זיבתה וראת בסוף יום אחד
עשר בין השמשות הרי זו ספק זבה שמא ראיה אחרונה
ביום אחד עשר היתה והרי ראת שלשה ימים זה אחר זה
בימי זיבתה נדה שבדקה עצמה בתוך ימי נדתה
ומצאה שפסק הדם ואפי׳ פסק בשני לנדתה ושגגה או הזיד
ולא בדקה עד לאחר נדתה בימים רבים וכשבדקה מצאה
טומאה אין אומ׳ שמא כל אותן הימי׳ היתה טמאה ותהיה
זבה אלא כל אותן הימים שלא בדקה בחזקת טהרה
בדקה עצמה ומצא טמא אפי׳ בדקה בשביעי לנדתה ובין
השמשות לא בדקה עצמה כדי לפרוש מטומאת נדה אלא
המתינה ימים ואחר כך בדקה ומצאה טהור הרי זו ספק
זבה ואם מצאה טמא הרי זו זבה וראית שכיון שבתחלה
מצאה טמא ולבסוף טמא הרי זו בחזקת שלא פסק ויום
ראשון של נדה אעפ׳ שמצאה בו טהור הרי זה כמי שמצא
טמא שיום ראשון כולו הוחזק המעין פתוח זבה
שבדקה עצמה בראשון מימי הספירה ומצאה טהור
ולא בדקה עד יום שביעי ומצאה טהור הרי זו בחזקת
טהרה וכאלו בדקה כל שבעה ומצאת טהור וכן אם
בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור וביום
השמיני ומצאה טהור הרי זו בחזקת טהרה בדקה
ביום שלישי לזיבתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה ביום
ראשון מימי הספירה ובשביעי בדקה ומצאה טהור הרי זו
בחזקת טהרה והוא הדין לזב בכל אלו הבדיקות שהוא טהו׳
ועלו לו ימי ספירה כל אשה שהיא ספק נדה ספק
זבה צריכה לישב שבעת ימים נקיים מספק וטובלת בליל
שמיני ואחר כך תהיה מותרת לבעלה ומביאה קרבן זבה
ואינו נאכל כמו שיתבאר במקומו

פרק שביעי

מעוברת שהתחילה להצטער ואחזוה חבלי לידה והתחיל
הדם לצאת קודם שתלד אותו הדם הוא הנקרא דם הקושי
והיאך דינו אם בא בימי נדתה הרי הוא דם נדה והרי זו
טמאה נדה ואם בא בימי זיבתה הרי זו טהורה שנ׳ בזבה
דם יהיה זובה בבשרה מפי השמועה למדו זובה מחמת

עצמה ולא מחמת ולד בלבד שתלד ולד חי   אבל אם
הפילה אין קושי לנפלים   אפי׳ היה הדם שותת ויורד
עם החבלים והצער ארבעה עשר יום קודם שתלד הרי זה
דם קושי וטהו׳ אבל אם התחיל הדם קודם הלידה בחמשה
עשר יום או יתר הרי זה דם זיבה והרי היא יולדת בזוב
ברא׳ בשלא פסקו הצירים והחבלים והצער אלא מתקשה
והולכת עד שילדה אבל אם ראת דם שלשה ימים או יתר
בימי זיבתה בצער וחבלים ופסק לה הצער ורווח לה מן
החבלים אחר השלשת ימים ועמדה בנחת ארבע ועשרים
שעות או יתר אעפ׳ שלא פסק הדם ואעפ׳ שחזר הצער
והחבלים אחר ארבע ועשרים שעות הרי זו זבה שלו היה
הדם מחמת הולד לא פסק הצער ולא החבלים ואם ילדה
אחרי כן הרי זו יולדת בזוב   ראת יום אחד בלא
צער ושנים בקושי וילדה   או שנים בלא צער ויום אחד
בקושי וילדה   או יום בקושי ויום בלא צער ויום בקושי
וילדה אינה יולדת בזוב   אבל אם ראת יום אחד בקושי
ושנים בלא צער וילדה או שנים בקושי ואחד בלא צער
וילדה או יום בלא צער ויום בקושי ויום בלא צער וילדה
הרי זו יולדת בזוב   זה הכלל קושי סמוך ללידה אין זו
יולדת בזוב שופי סמו׳ ללידה הרי זו יולדת בזוב חל שלישי
לראייתה להיות ביום הלידה אפי׳ כל היום כולו בשופי אין
אין זו יולדת בזוב שהרי יום הלידה סמוך לקושי   ראת
שני ימים ובשלישי הפילה ואין ידוע מה הפילה הרי זו ספק
זבה וספק יולדת   כיצד דין יולדת בזוב צריכה לישב
שבעת ימים נקיים וטובלת לערב ואחר כך תהיה מותרת
לבעלה   ואחר כך יהיה לה דם טהור ומביאה קרבן זבה
וקרבן יולדת   לפיכך אם ילדה זכר אפי׳ פסק הדם ביום
הלידה סופרת שבעה ימי נקיים וטובלת ואם ילדה נקבה
וספרה שבעה נקיים ושלמו עם ארבעה עשר של לידה או
לאחריהן הרי זו טובלת ומותרת לבעלה   ואם שלמו ימי
הספירה בתוך ארבעה עשר הרי זו אסורה לבעלה עד ליל
חמשה עשר   כיצד הרי שראת דם שלשה וספרה
שבעת ימי נקיים   הרי עשרה ועדיין היא אסורה לבעלה
עד ליל חמשה עשר שכל ארבעה עשר היא כנדה   ולמה
אין מצריכין את היולדת בזוב לספירת שבעה אחר שבעה
של זכר ואחר ארבעה עשר של נקבה   מפני שימי לידתה
וימי נדתה שאינה רואה בהן עולין לה לספיר׳ שבעה כמו
שיתבאר   יולדת בזוב שלא פסק דמה אין לה דם
טהור אלא כל דם שתראה כדם זיבה הוא   אבל אם ספרה
שבעת ימי נקיים   ושלמו ארבעה עשר של נקבה וטבלה
ואחר כך ראת דם בתוך ארבעי׳ של זכר ושמוני׳ שלנקבה
הרי זה דם טהור   ספרה שבעת ימי נקיים ולא טבלה
ואחר כך ראת דם הרי זו טובלת ומותרת לבעל מיד שכל
ימי טוהר אינן ראויות לא לנדה ולא לזיבה אבל עצמו של
דם טמא ומטמא כדין דם הנדה עד שתטבול   היולדת
נקבה ואחר ארבע עשר שלה נתעברה והתחיל דם הקושי
לבא לה בתוך שמונים הרי הוא דם טהור אעפ׳ שאין קושי
לנפלים שכל דמים שתראה בתוך ימי טוהר טהור הוא עד
שתפיל הולד וכשתפיל תהיה טמאה לידה   אם הפילה זכר
טומאת זכר ואם הפילה נקבה טומאת נקבה   ומונה
ימי טומאה וימי מלאת מולד שיני אפי׳ היו תאומי׳ והפילה
היום אחד והפילה האחר   אפי׳ אחר כמה ימים מונה לשני
ימי טומאה וימי מלאות זבה שפסק זובה והתחילה למנות
שבעת ימי נקיים ובא לה דם קושי בתוך ימי נקיים   אינו
סותר וימי הקושי עולין לה למנין שבעה   וכן אם ילדה
בשבעת ימים נקיים אין הלידה סותרת וימי הלידה עולין
לה למנין שבעה אעפ׳ שהיא טמאה בהן שנאמ׳ ואם טהרה
מזובה כיון שטהרה מזובה אעפ׳ שהיא טמאה טומא׳ אחרת
כגון טומאת לידה או טומאת נדה או טומאת צרעת הרי
זו סופרת בהן ואין טומאות אלו וכיוצא בהן סותרי׳ הספירה
ימי לידתה וימי נדתה אם לא ראת בהן דם הרי
אלו עולין לה לספירת שבעת ימי נקיים   ואם ראת בהן דם
אין עולין לה ימי הראייה ולא סותרין כל הימי׳ אלא משלמ׳
על הימים שספרה כשיפסוק הדם   שאין סותר הכל אלא
ראיית של זוב אבל אלו סותרין יומן בלבד
מאחר שתבין כל העיקרין שבארנו נתבאר לך מה שאמרו
חכמים שאיפשר שתראה האשה דם מן המקור יום אחד
יום מאה וארבעה עשר יום ולא תהיה זבה   כיצד
שנים לפני נדתה ושבעה ימי נדתה   ושנים לאחר ימי
נדתה וארבעה עשר קושי ושמונים של נקבה ושבעה ימי
נדה ושנים אחר ימי נדה   הא למדת שכל דם שתראה
האשה אחר מלאת תחלה הוא תחלת נדתה   ואין
משגיחין על וסתות שמקודם   לפיכך הרואה דם בסוף
יום מלאות בין השמשות הרי זו ספק נדה שמא בלילה
ראת הדם שהוא תחלת ימי נדתה
כבר בארנו שהנדה שראת דם כל שבעה מותרת לשמש
בליל שמיני אחר שתטבול וזבה קטנה משמרת יום אחד
טהור וטובלת ומותרת לשמש לערב   וזבה גדולה סופרת
שבעת ימי נקיים וטובלת ומותרת לשמש בליל שמיני ואין
בין זמן נדה לנדה אלא אחד עשר יום בלבד ובאותן האחד
עשר תהיה זבה קטנה או גדולה ומאחר שתהיה זוכר כל
אלו העיקרין יתבאר לך זה שאמרו חכמים   האשה
שהחזקה כל ימיה יום תראה דם ויום לא תראה בתחלה
משמשת בליל שמיני וביום שמיני   שהוא יום אחד אחר
ימי נדתה ומשמשת בכל שמנה עשר יום   ארבע לילות
בלבד ואינה יכולה לשמש בימי שהיום הטהור הוא שומר
ליום הטמא   לפיכך אם היתה רואה הדם בכל יום טמא
מתחלת הלילה אינה משמשת אלא בשמיני בלבד   שהוא
יום אחד אחר ימי נדתה   היתה רואה שני ימים
טמאין ושני ימים טהורים משמשת בשמיני ובשנים עשר
ובששה עשר וביום עשרים   היתה רואה שלשה
ימים טמאין ושלשה טהורין משמשת שני ימים מהשלשה
הטהורין שאחר ימי נדתה   שהאחד מהן שמור לשנים
הטמאין הסמוכי׳ לנדתה ושוב אינה משמשת לעולם שהרי
הוחזקה זבה גדולה ואין לה שבעת ימים נקיים   היתה
רואה ארבעה ימים טמאים וארבעה ימי טהורין משמשת
יום אחד שאחר נדתה   ושוב אינה משמשת לעולם
היתה רואה חמשה ימים טמאים   וחמשה ימים טהורים
משמשת השלשה הסמוכים לנדתה   ושוב אינה משמשת
לעולם   היתה רואה ששה ימים טמאין וששה ימים
טהורין משמשת בחמשה ימים הסמוכים   לנדתה תחלה
ושוב אינה משמשת לעולם   היתה רואה שבעה
טמאין ושבעה טהורין משמשת השבוע הראשון   הטהור
הסמוך לנדתה ויבוא אחריו שבוע טמא תקבע בו זבה
והשבוע הטהור שיבוא אחריו לספירה   ואסורה לשמש בו
נמצאת שלא שמשה מטתה בארבעה שבועות אלא שבוע
אחד וכל ימיה משמשת שמנה עשר יום   בכל שמנה עשר
שבועות   כיצד שבוע חמישי הרי היא זבה שבוע
ששי שהיא בו טהורה לספירה   שבוע שביעי זבה   שבוע
שמיני לספירה   שבוע תשיעי שהיא רואה בו חמשה ימים
ממנו מימי נדה ושני׳ מתחלת ימי זיבה משמרת יום אחד
מן השבוע העשירי הטהור ומשמשת ששה   שבוע
אחד עשר שהיא רואה בו שנים מסוף ימי זובה   וחמשה
מתחלת ימי נדה ומשמשת חמשה ימים משבו שנים עשר
הטהור   שבוע שלשה עשר זבה   ושבוע ארבעה
עשר לספירה וכן שבוע חמשה עשר זבה   שבוע וששה
עשר לספירה ושבוע שבעה עשר זבה ושבוע שמונה עשר
לספירה וסופרת על דרך זו לעולם   נמצאת אומר
שכל שמונה עשר שבועות משמשת שמונה עשר יום ואילו
לא אירע לה חולי זה והיתה שבוע נדה   ואחר עשר יום
טהורה היתה משמשת בכל השמונה עשר שבועות אחד
עשר שבועות שהן שבעה ושבעים יום ובזמן שהיא רואה
שבוע טמא ושבוע טהור משמשת שמונה עשר יום שהם
כמו רביע הימים וזו היא שאמרו חכמים   משמשת רביע
ימיה   היתה רואה שמנה ימים טמא ושמונת ימים
טהור הרי זו משמשת חמש עשר יום מתוך ארבעי׳ ושמונ׳

ימים כיצר שמונה טמא שבתחלה שבעה מהן ימי נרתה ויום אחר זיבות סמוך לנרתה משמרת לו יום אחר מן השמונה הטהורין ומשמשת שבעה ואחר כך יבוא לה שמונה טמאין מהן שנים תשלום ימי זיבתה וששה מימי נרתה ויבואו שמונה טהורין יום אחר מהן תשלום ימי נרתה ומשמשת שבעה שניות ואחר כך יבוא לה שמונה טמאים מהן ארבעה תשלו ימי זיבתה וארבעה מימי נרתה נמצאת זבה גרולה וצריכה ספירת שבעה יבאו לה שמונה טהורים סופרת מהן שבעה ומשמשת יום אחר נמצאת משמשת חמשה עשר יום בכל ארבעים ושמונה היתה רואה תשעה ימים טמאים ותשעה ימים טהורין משמשת שמונה ימים בכל שמנה עשר יום לעולם כיצר תשעה הטמאים שבעה מהן נרתה ושנים זיבות סמוך לנרתה משמר להן יום אחר מן התשעה הטהורה ומשמשת שמונ וכן לעולם היתה רואה עשרה ימים טמא ועשרה טהור ומעשרה ולמעלה אפי׳ אלף יום טמא ואלף יום טהור יהיה ימי שמושה כמנין זיבותה כיצר עשרה הטמאים מהם שבעה נרה ושלשה זיבה עשרה הטהורי׳ סופרת מהן שבעה ומשמשת שלשה נמצאו ימי השמוש שלשה וימי הזובות שלשה וכן מאה יום טמאין ומאה טהורין המאה הטמאים שבעה מהן לנרה ושלשה ותשעים זיבות המאה הטהורין שבעה מהן לספיר ושלשה ותשעי׳ לשמוש וכן אלף וכן כל מנין ומנין על דרך זו

פרק שמיני

יש אשה שיש לה וסת ויש אשה שאין לה וסת שלא לא תרגיש בעצמה עד שיצא הדם ואין לה יום קבוע לראיית וזו שיש לה וסת היא שיש לה יום קבוע או מעשרים יום לעשרים יום או מארבעה ועשרים יום לארבע ועשרים יום או פחות או יותר וקודם שיבוא הדם תרגיש בעצמה מפהקת ומתעטש וחוששת פי כריסה ושיפולי מעי ויכתמר שערת בשרה או ייחם בשרה וכיוצא במאורעו׳ אלו ויבואו לה וסתות אלו או אחר מהן בשעה הקבועה לה מיום וסתה כבר בארנו שכל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק עצמה תחלה ויש לה וסת אסורה לשמש בכל עונת הוסת אם וסתה ביום אסורה לשמש כל אותו היום ואם וסתה בלילה אסורה לשמש כל אותו הלילה וכשמתחל׳ יום הווסת תספור ימי נרתה וימי זיבתה לעולם לפיכך צריכות הנשים להזהר בוסתות עד שתרע היום והשעה שנקבעה בה וסתה היה דרכה לראות ביום עשרים ובא יום עשרים ולא ראת ובא יום שלשה ועשרים וראת הרי יום עשרים ויום שלשה ועשרים שניהן אסורין וכן אם ראת פעם שנייה ביום שלשה ועשרי ולא ראת ביום עשרי׳ עריין שניהן אסורין ראת פעם שלישית ביום שלשה ועשרי׳ ולא ראת ביום עשרים טהר יום עשרים ונעקר הוסת ליום שלשה ועשרים שאין האשה קובעת וסת עד שתקבע בו שלשה פעמים ואינה מטהרת מן הוסת עד שתיעקר ממנה שלשה פעמים כל וסת שנקבע מחמת אונס אפילו ראת בו כמה פעמים אינו וסת שמפני האונס ראתה קפצה וראתה קפצה וראתה קבעה לה וסת לימים בלא קפיצות כיצר קפצה באחר בשבת וראת דם ולאחר עשרים יום קפצה באחר בשב וראת דם ולאחר תשעה עשר קפצה ביום השבת ולא ראת דם ולאחר השבת ראת בלא קפיצה הרי נקבע אחר בשבת אחר עשרים שהרי נורע שהיום גרם לה לראות ולא הקפיצה וכבר נקבע יום זה שלשה פעמי׳ וכן כל כיוצא בזה ראת יום חמשה עשר בחרש זה ויום ששה עשר בחרש שלאחריו ויום שבע עשר בחר׳ שלאחריו הרי קבעה לה ווסת לרילוג בא חרש רביעי וראת ביום שמונה עשר עדין לא נקבע לה וסת וכל יום שראת בו חוששת לו להבא כיון שיגיע אותו היום ולא תראה טהר אותו היום מן הוסת שאין צריך עקירת שלשה פעמים לא יום שנקבע שלשה פעמים היה דרכה להיות רואה יום חמשה עשר ושינת לששה עשר שניהן אסורין שינת לשבעה עשר הותר ששה עשר ונאסר שבעה עשר וחמשה עשר באיסורו עומר שינת לשמונה עשר נאסר שמונ׳ עשר והותרו כולם היה דרכה לראות יום עשרים ושינת ליום שנים ועשרים שניהן אסורין הגיע עשרים ולא ראת שנים ועשרים וראת עדין שניהן אסורין הגיע יום עשרים וראת טהר יום שנים ועשרים שהרי חזרה לוסתה הקבוע ונעקר שנים ועשרים מפני שלא נקבע שלשה פעמים

אין האשה קובעת לה וסת בתוך ימי נרתה שראת בהן כיון שראת יום אחר אינה קובעת לה וסת בכל השבע וכן אין האשה קובעת וסת בימי זיבתה שהן האחר עשר יום אבל קובעת היא וסת בימי נרתה שאינה רואה בהן ואם נקבע לה וסת בימי זיבתה הרי זו חוששת לוסת וכל וסת שקבעה בימי זיבתה אם נעקרה אפילו פעם אחר נעקרה ואינה צריכה להיעקר שלשה פעמים שחזקת רמים מסולקין הן לימים אילו

כיצר חוששת לוסת אם ראת דם בוסת זו אפילו יום אחר תשב לנרתה מספק ואסורה לשמש באותו היום ואפי׳ לא ראתה כשאר ימי הוסתות ואם ראתה שלשה ימים הרי זו זבה כל אשה שמרבה לברוק עצמה תמיר הרי זו משובחת ואעפ׳ שיש לה וסת קבועה שאיפשר שיבוא דם בלא שעת הוסת וכל אחר עשר יום של ימי זיבתה הרי היא בהן בחזקת טהרה ואינה צריכה בריקה אבל אחר ימי זיבתה צריכה לברוק ישבה ולא ברקה בין באונס בין ברצון הרי זו בחזקת טהרה עד שתברוק ותמצא טמא האשה שלא ברקה עצמה בשע׳ וסתה ולאחר ימים ברקה ומצאה טמא אעפ׳ שהיא טמאה למפרע עד שעת וסתה כמו שיתבא בענין טומאה וטהרה הרי זו אינה מטמא את בועלה למפרע ואינה מונה אלא משעה שראת דם ואם מצאה עצמה טהורה הרי זו בחזקת טהרה וכן אשה שראת דם מחמת מכה שיש לה במקור אעפ׳ שראת בשעת וסתה היא טהורה והדם טהור שהוסתות מרבריהם כמו שיתבאר בהלכות מטמאי משכב ומושב הסומה בורקת עצמה ומראה לחברתה אבל החרשת והשוטה צריכות פקחות לברוק אותן ולקבוע להן וסתות ואחר כך יהיו מותרות לבעליהן כל אשה שטעת ולא ירעה עת וסתה וראת דם חוששת לזיבות לפיכך אם ראתה יום אחר או שנים יושבת תשלום שבעה שמא דם זה בימי נרתה היא ואם ראת שלשה ימים סופרת שבעת ימי׳ נקיי׳ שמא בימי זיבתה היא עומרת וכיצר היא עושה לתקן וסתה ולירע אם היא זבה וראית או ספק זבה ולירע ימי זיבתה הכל לפי ימים שתראה בהן כיצר ראת יום אחר או שנים משלמת עליהן השבעה ותתחיל למנות האחר עשר יום מאחר השבעה ראת שלשה ימים הרי זו ספק זבה שמא יום אחר מהן קודם נרתה ושנים מתחלת הנרה וכן אם ראת ארבעה שמא שני׳ קודם הנרה ושני׳ מתחלת הנרה ויושבת חמשה תשלום ימי נרה ואחר עשר ימי זיבה אחר החמשה וכן אם ראת תשעה ימים הרי זו ספק זבה שמא שנים קודם ימי נירה ושבעה שלנירה ומתחלת למנות אחר עשר יום מאחר התשעה שפסק הרם וכן אם ראת אחר עשר יום הרי זו ספק זבה שמא שנים קודם הנירה ושבעה שלנירה ושנים של אחר הנרה ונשאר לה מימי זיבתה תשעה

ראת שנים עשר יום הרי זו זבה וראית שאפילו היו מהן שנים לפני הנרה ושבעה של נרה הרי שלשה לאחר הנרה וישאר לה מימי זיבתה שמונה וכן אם ראת שלשה עשר יום ישאר לה ממי זיבתה שבעה והן ימי הספירה משכה בראיית הרם אפי׳ ראת אלף יום כשיפסוק הרם סופרת שבעת ימי׳ נקיים ואחר השבעה יתחילו ימי הנרה לזו שטעת הנה למרת שכל הטועה אינה מונה משיפסוק הרם פחות משבעה ולא יתר על שבעה עשר ויבואו ימי נרתה כיצר ראת יום אחר ופסק הרם מונה שבעה עשר ששה לתשלום נרתה ואחר עשר ימי זיבתה ויבואו ימי נרתה ואם ראת שלשה עשר או יתר

מונה שבעה משיפסוק הדם ויבואו ימי נדתה כמו שבארנו

פרק תשיעי

אין האשׁ מתטמא מן התור בנדה או בזיבה עד שתרגיש ותראה דם ויצא בבשרה כמו שבארנו ותהי טמאה מעת שתראה ולהבא בלבד ואם לא הרגישה ובדקה ומצא הדם לפני בפרוזור הרי זו בחזקת שבא בהרגשה כמו שבארנו

ומדברי סופרים שכל הרואה כתם דם על בשרה או על בגדה אעפ שלא הרגישה אעפ שבדקה עצמה ולא מצאה דם הרי זו טמאה וכלו מצאה דם לפנים בבשרה וטומאה זו בספק שמא כתם זה מדם החדר בא וכן מדברי סופרים שכל הרואה דם בלא עת וסתה וכל הרוא כתם טמאה למפרע עד עשרים וארבע שעות ואם בדקת בתוך זמן זה ומצאה טהור טמאה למפרע עד זמן בדיקה

ואעפ שהיא טמאה למפרע מדבריהם אינה מטמא את בועלה למפרע כמו שבארנו ואינה מונה לנדת או לכתמה אלא מעת שראת הדם או שמצאה הכתם וכל הרואה כתם הרי זו מקולקלת שמא מן החדר בא ונתקלקלה וסתה

הרואה דם בשעת וסתה אינה מטמא למפרע אלא בשעתה בלבד וכן מעוברת ומניקה בתולה וזקנה דיין שעתן ואינן מטמאות למפרע אי זו היא מעוברת משיוכר עוברה והוא שלש חדשים מניקה כל ארבע ועשרים חדש אפילו מת בנה או גמלתו או נתנתו למניקה בתולה כל שלא ראת דם מימיה אעפ שראת מחמת נישואין או מחמת לידה זקנה כל שעברו עליה תשעים יום סמוך לזקנתה ואי זו היא זקנה כל שקוראין לה זקנה ואינה מקפדת מעוברת ומניקה וזקנה כתמן כראייתן ואינו מטמא למפרע בתולה שלא ראת דם מימיה ועדין היא קטנה כתמה טהור עד שתראה דם שלש וסתות מה בין כתם הנמצא על בשרה לכתם הנמצא על בגדה שהכתם הנמצ בבשרה אין לו שיעור והנמצא על הבגד אינו מטמא עד שיהיה כגרים הקילקי שהוא מרובע שיש בו כדי תשע עדשות שלש על שלש היה פחות משיעור זה טהור נמצא טיפין טיפין אין מצטרפות היה ארוך הרי זה מצטרף כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה טהור ואינה חוששת לו כיצד ישבה על כלי אבנים וכלי אדמה וכלי גללים או על עור הדג או על כלי חרש מגבו או על בגד שאין בו שלש אצבעות על שלש אצבעות ונמצא עליהן דם טהורה אפי בדקה הקרקע וישבה עליה ונמצ כתם על הקרקע כשעמד הרי זו טהורה שכל שאינן מקבל טומאה לא גזרו על כתם שימצא בו ולא במקבל טומאה אלא אם כן היה לבן אבל כלי צבעונין אין חוששין לכתם הנמצא בהן לפיכך תקנו חכמים שתלבש האשה בגדי צבעונין כדי להצילה מדין הכתמים לא בכל מקום שנמצא הדם על בשרה תטמא משום כתם עד שימצא כנגד בית תרפה כיצד נמצא על עקיבה טמאה שמא נגע בבית תורפה בעת ישיבתה וכן אם נמצא על שוקה או על פרסותיה מבפנים והם המקומו הנדבקות זו בזו בעת שתעמוד ותדבוק רגל לרגל ושוק לשוק הרי זו טמאה נמצא על ראש גודל רגלה טמאה שמא נטף מן החדר על רגלה בעת שהלכה וכן כל מקום שאיפשר שינתן עליו דם נדתה כשתהלך ונמצא שם דם טמאה וכן אם נמצא הדם על ידיה אפי על קשרי אצבעו ידיה טמאה שהידים עסקניות הן אבל אם נמצא הדם על שוקה ועל פרסותיה מבחוץ אי מן הצדדין ואין צריך לומר אם נמצא מן הירכים ולמעלה הרי זו טהורה שאין זה אלא דם שניתן עליה ממקום אחד הכתם הנמצא על בשרה שהוא ארוך כרצועה או עגול או שהיו טפין טפין או שהיה אורך הכתם על רוחב יריכ או שהיה נראה כאלו הוא ממטה למעל הואיל והוא כנגד בית תורפה הרי זו טמאה ואין אומרי אילו נטף מן הגוף לא היה כזה שכל דם הנמצא במקומו אלו מחמירין בו אעפ שהוא ספק

הכתם הנמצא על החלוק שלה מחגור ולמטה טמאה מחגור ולמעלה טהורה נמצא על בית יד שלה אם מגיע כנגד בית תורפה טמאה ואם לאו טהורה היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה כל מקום שימצא בו הדם טמאה וכן האזור שלה כל מקום שימצא בו הדם טמאה היתה לובשת חלוק אחד ושהה עליה שלשה ימים או יתר בלא עת נדתה ובדקה ומצא עליו שלשה כתמים או כתם אחד גדול שיש בו שיעור שלשה כתמים הרי זו ספק זבה שמא כתם נטף ממנה בכל יום וכן אם לבשה שלשה בגדים בדוקים ושהו עליה שלשה ימים בימי זיבתה ומצאה כתם בכל אחד מהן אעפ שוה כנגד זה הרי זו ספק זבה מצאה כתם אחד שאין בו כדי שלשה כתמים אם בדקה עצמה כל בין השמשות של יום ראשון ומצאה טהור ולא בדקה חלוקה וביום השלישי מצאה זה הכתם שאינו כשלשה כתמי אינה חוששת לזיבות ואם לא בדקה עצמה כל בין השמשות הואיל ולא בדקה חלוקה ושהה עלית שלשה ימי בימי זיבתה חוששת לזיבות ואעפ שאין הכתם כדי שלשה כתמים מצאה כתם על חלוקה היום וראת דם אחר כך שני ימים זה אחר זה או שראת שני ימים וביום השלישי ראתה כתם הרי זו ספק זבה

הרואה כתם ואחר כך ראת דם תולה כתמה בראייתה כל מעת לעת בין שבדקה עצמה בעת שמצאה הכתם ומצאה טהור בין שלא בדקה אבל הרואה כתם אחר כתם בתוך עשרים וארבע שעות אינה תולה כתם בכתם אלא אם כן בדקה ביניהם שאם הפסיקה טהרה בין הכתמים אין מצטרפין למנין זיבות כיצד ראת כתם ערב שבת בשעה ראשונ מן היום אעפ שלא בדקה עצמה ולא ידעה אם טהורה היא אם טמאה וראת דם אחר כך עד שעה ראשונה מיום השבת אינה מונה לכתם לא תולה הכתם בראייה ואם ראת באחד בשבת ובשני בשבת תהיה זבה

ראת דם ביום שבת בשעה שנייה הרי זו טמאה שני ימים ערב שבת שמצא בו הכתם ובשבת שראת הדם שהרי אין שניהם בתוך מעת לעת ואם ראת הדם באחת בשבת חוששין לזיבות לא ראתה דם בשבת אבל ראתה כתם אחר בשעה ראשונה מיום השבת אם בדקה עצמה בערב שבת ומצא טהור אינה מונה לא לכתם אחר שהוא ביום בשבת הואיל ושניה בתוך מעת לעת ואם לא בדקה ולא ידעה אם הפסיקה טהרה ביניהן אם לא הפסיקה הרי זו מונה לערב שבת ואם ראתה באחד בשבת חוששת לזיבות ראתה הכתם השני בשעה שנייה מיום שבת בין בדקה בין לא בדקה הרי זו טמאה שני ימים שהרי אין שניהם בתוך מעת לעת ואם ראת באחד בשבת אחר מעת לעת חוששת לזיבות ראת בשעה ראשונה מיום אחד בשבת כתם שלישי אם הפסיקה טהרה ביניהן אין מצטרפי ואינה חוששת לזיבות ואם לא בדקה חוששת לזיבות

כל כתם שאמרנו שהיא טמאה בגללו אם יש לה דבר לתלו בו ולומ שמא כתם זה מדבר פלו הוא אם נמצא על הבגד הרי זו טהורה שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל ואם נמצא על בשרה ספיקו טמא ואינה תולה בו ואם היה לה לתלו בבשרה יתר מחלוקה אף על בשרה תולה וספיקו טהור כיצד שחטה בהמה או חיה או עוף או שנת עסקה בכתמים או שישבה בצד העסוקין בהן או שעברה בשוק של טבחים ונמצא דם על חלוקה טהורה ותולה בדברי אלו שמהן בא הכתם נמצא הכתם על בשרה בלבד בא הכתם מחגור ולמטה טמאה ואם נתהפכה וקפצה אפי מחגור ולמעלה טמאה שאילו היה דם זה מן השחיטה או מן השוק היה לה שימצא על בגדיה והואיל ונמצא על בשרה ולא בבגדה טמאה היתה בה מכה אעפ שחיית אם יכולה להתגלע ולהוצי דם ונמצא דם על בשרה תולה במכה וכן כל כיוצא בזה נמצא הכתם על בגדיה ובשרה כאחד תולה בכל שיש לה לתלות ותולה במאכולת שמא בעת שישבה נהרגה מאכולת ודם זה דם מאכולת הוא ועד כמה עד כגרים אבל אם מצאה הכתם יתר מכגרים אינה תולה במאכולת ואפי היתה מאכולת רצוצה בכתם הואי והוא יתר מכגרים אינה תולה במאכול

וכן תולה בבנה ובבעלה אם היו עסוקין ברם או שהיו ידיהן מלוכלכות בו או שהיתה בהן מכה תולה בהן ואומרת הן נגעו בה והיא לא ידעה ודם זה מחמתן הוא

אין מחזיקין רם ממקום למקום לתלות בו כיצד היתה לה מכה בכתיפה ונמצא כתם על שוקה אין אומרין שמא בידיה נגעה במכה ונגעה במקום זה וכן כל כיוצא בזה אין תולין בו בין בגופה בין בחלוקה שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד ואין בו אלא כסלע רם ונמצא על כל אחד משתיהן כתם כסלע שתיהן טמאות נתעסק ברם שאי איפשר שיהיה ממנו כתם אלא כגריס ונמצא עליה כתם כשני גריסין הרי זו תולה כגריס ברם שנתעסקה בו וכגרי׳ במאכולת נמצא הכתם יתר מכשני גריסין טמאה נתעסק בארום אין תולה בו שחור נתעסקה בעוף שיש בו מינין הרבה ונמצא עליה מראה אחר כהן תולה בו היתה לובשת ג חלוקו אם יכולה לתלות תולה אף בתחתון ואם אינה יכול לתלות אינה תולה אף בעליון כיצד עברה בשוק של טבחי׳ אעפ׳ שנמצא הכתם על התחתון לברו תולה ברם הטבחים לא עברה בשוק הטבחין וכיוצא בו אעפ׳ שנמצא הכתם בעליון לברו הרי זו טמאה ספק עברה ספק לא עברה ספק נתעסקה ספק לא נתעסקה אינה תולה עיר שיש בה חזירים או שהם באין לה תמיד אין חוששין לכתמיה הנמצאין בחלוק האשה שהשאילה חלוקה לנרה בין גויה בין ישראלית וחזרה ולבשה אותו קורם ברדיקה ומצאה עליו כתם הרי זו תולה בנרה שלבשה אותו השאיל אותו לזבה קטנה ביום הטמא שלה או ליושב על רם טוהר או לבתולה שרמיה טהורין הרי זו תולה בה אבל אם השאילה אותו לזבה קטנה ביום השמור או לזבה גרולה בשבעת ימי נקיים וחזרה ולבשה אותו קורם בריק ונמצא עליו כתם שתיהן מקולקלות השואלת והמשאלת אותה שמא מזו שמא מזו השאילה אותו ליושבת על הכתם אינה תולה בה שאין תולין כתם בכתם ברקה חלוקה וברקה עצמה ונמצאה טהור והשאילה החלוק לחברתה ולבשתהו ונמצא עליו כתם כשהחזירתהו לה השואלת טמאה ואינה תולה בבעלת החלו שהרי ברקה אותו קורם שתשאילהו לה ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה ונמצא בו כתם אם מגיע כנגר בית תורפ טמאה ואם לאו טהורה שכתם זה של קצרה הוא שלש נשים שלבשו חלוק אחר זו אחר זו ואחר כך נמצא עליו כתם וכן אם ישבו במטה אחת כאחר ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות ואם ברקה אחת מהן עצמה מיד ומצאה עצמה טמאה הרי השתים טהרות ברקו כולן ומצאו עצמן טהרות תולה מי שאינה ראויה לראות דם במי שהיא ראויה ותהיה שאינה ראויה טהורה והראויה טמאה כיצד היתה אחת מעוברת ואחת אינה מעוברת המעובר טהורה ושאינה מעוברת טמאה מניקה ושאינה מניקה המניקה טהורה וקנה ושאינה זקנה הזקנה טהורה בתולה ושאינה בתולה הבתולה טהורה היו כולן מעוברו כולן זקינות כולן מניקות כולן בתולות הרי כולן טמאות

שלש נשים שעלו דרך מרגלות המטה וישנו כולן ונמצא דם תחת האמצעית שלשתן טמאות תחת הפנימית היא ושבצרה טמאות והחיצונה טהורה תחת החיצונה היא ושבצרה טמאות והפנימית טהורה ואם לא עלו דרך מרגלות המטה שהרי אין להם סדר ונמצא דם תחת אחר מהם כולן טמאות ברא שברקו כולן ומצאו טהור ולא תוכל אחת מהם לתלות בחברתה כמו שבארנו אבל אם ברקה אחת ומצאה עצמה טהורה וחברתה לא ברקה תולה הטהורה בזו שלא ברקה והרי זו שלא ברקה טמאה

כל כתם שנמצא על הבגר שאין לה במה יתלה אין מטמא עד שיורע שהוא רם ואם נסתפק להם שמא הוא דם או צבע ארום מעבירין עליו שבעה סמנין או על הסדר אם עבר או כהה עינו הרי זו כתם דם וטמאה ואם עמד כמות שהוא הרי זה צבע וטהורה ואלו הן השבעה סמנים על סדרן רוק תפל ולעיסת גריסין של פול ומי רגלים שהחמיצו ובורית ונתר וקימוניא ואשלג וצריך לכבסם שלשה פעמים על כל סס וכס ומוליך ומביא בכל כסכוס העבירן שלא על הסדר או שהעבירן כאחד לא עשה כלום הקדים אחרונים לראשונים אילו שהעביר באחרונה שהן הראשונים עלו לו וחוזר ומעביר אחריהם האחרונים שהקדים עד שיעברו השבעה על הסדר

אי זהו רוק תפל שלא טעם כלום מתחלת הלילה והיה ישן מחצי הלילה האחרון למחר קודם שיאכל נקרא רוק תפל והוא שלא יצא רוב דבורו עד שלש שעות ביום ואם השכי׳ ושנה פרקו קודם שלש שעות אין זה רוק תפל שהרבור מבטל חוזק הרוק ומחזירו כמים ואי זה הוא לעיסת גריסין הוא שילעוס הגריסין עד שיתערב עם הפול רוק הרבה מפיו ואי זהו מי רגלי שהחמיצו אחר ג ימים או יתר

כל אשה שהיא טמאה משום כתם אם מצאה הכתם בימי נרתה הרי זו ספק נרה ויושבת עליו שבעת ימים וטובלת בליל שמיני ואחר כך תהיה מותרת לבעלה ואם מצאה אותו בימי זיבתה הרי זו ספק זבה גרולה או קטנה כמו שנתבאר בפרק זה ויושבת יום אחר אם היתה קטנה או שבעת ימים נקיים אם היתה גרולה מספק והכל מרברי סופרים כמו שבארנו לפיכך הבא עליה בזרון מכין אותו מכת מררות ופטורין מקרבן

פרק עשירי

כל יולדת טמאה כנרה ואעפ׳ שלא ראת דם ואחר היולרת חי או מת ואפי׳ נפל אם זכר יושבת לזכר ואם נקבה יושב לנקבה והוא שתנגמר צורתו ואין צורת הולר נגמרת לפחו׳ מארבעים יום אחר הזכר ואחר הנקבה והמפלת בתוך ארבעים יום אינה טמאה לירה אפי׳ ביום ארבעים

הפילה ביום ארבעים ואחר מאחר התשמיש הרי זו ספק יולדת ותשב לזכר ולנקבה ולנרה היתה צורת האדם רקה ביותר ואינה ניכרת בעליל הרי זו תשב לזכר ולנקבה וזהו הנקרא שפיר מרוקם אי זה הוא שפיר מרוקם תחלת בריתו של אדם גופו כערשה שתי עיניו כשתי טיפי זבוב מרוחקות זו מזו שני חוטמיו כשני טיפי זבוב מקורבין זה לזה פיו פתוח כחוט השערה וחיתוך ידים ורגלים אין לו נתבארה צורתו יתר מזה וערין אינו ניכר בין זכר לנקבה אין בורקין אותו במים אלא בשמן שהשמן מצחצחו ומביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום מלמעל למטה אם מסכסך בידוע שהוא זכר ואם ראה אותו מקום כשעור סרוקה הרי זו נקבה ואינה צריכה ברדיקה וכל אילו הרקימות של נפלים אין נותנין להן ימי טוהר עד שישעיר הולר הפילה חתיכה לבנה אם נקרעה ונמצא בה עצם הרי זו טמאה לירה הפילה שפיר מלא מים מלא רם מלא גנינים מלא בשר הואיל ואינו מרוקם אינה חושש לולר יוצא רופן אין אמו טמאה לירה ואין לו ימי טומאה וימי טהרה שנ׳ אשה כי תזרי׳ וילדה זכר עד שתלד ממקום שמזרע המקשה וילדה ולר דרך הרופן הרי רם הקושי הבא דרך הרחם זיבות או נרה ורם היוצא דרך הרופן טמא ואם לא יצא רם דרך הרחם הרי האשה טהור׳ אף על פי שהרם שיצא מרפנה טמא שאין האשה טמאה עד שיצא כרוה דרך ערותה

נתחתך הולר במעיה ויצא אבר אבר בין שיצא על סדר האיברים כגון שיצאה הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך בין שיצא שלא על הסרר אינה טמא לירה עד שיצא רובו ואם יצא ראשו כולו כאחת הרי זה כרובו ואם לא נתחתך ויצא כררכו משתצ רוב פרחתו הרי זה כילור אעפ׳ שנחתך אחר כך הוציא העובר את ירו והחזירה אמו טמא׳ לירה מרברי סופרים ואין לה ימי טוהר עד שיצא הולר בולו או רובו כמו שאמרנו המפלת כמין בהמה חיה או עוף אם היו פניו כפני אדם הרי זה ולר אם זכר תשב לזכר ואם נקבה תשב לנקבה ואם אינו ניכר בין זכר לנקב׳ תשב לזכר ולנקבה אעפ׳ ששאר הגוף דומה לבהמה א לחיה או לעוף ואם אין פניו כצורת פני האדם אע׳

ששאר הגוף גוף אדם שלם וידיו ורגליו ידי אדם והרי הוא זכר או נקבה אינו ולד ואין אמו טמאה לידה אי זו היא צורת פני האדם שיהיה המצח והגבנין והעינים והלסתות וגבות הזקן כצורת האדם אבל הפה והאזנים והאף אעפ שהן כשל בהמה וחיה הרי זה ולד המפלת דמות נחש אמו טמאה לידה מפני שגלגל עיניו עגול כשל אדם המפלת דמות אדם שיש לו כנפים של בשר אמו טמאה לידה נברא בעין אחת וירך אחת אם היו מן הצד הרי הוא כחצי אדם אמו טמאה לידה ואם היו באמצע אמו טהורה שהרי זו בריה אחרת נברא ושט שלו אטום או שהיה חסר מטיבורו ולמטה והרי הוא אטום או שהיתה גלגלתו אטומה או שהיו פניו טוחות ואין בהן הכר פני או שיש לו שני גבין ושתי שדרות או שהפילה בריית ראש שאינו חתוך או יד שאינו חתו כל נפל מאלו אינו ולד ואין אמו טמאה לידה אבל אם הפילה יד חתוכה ורגל חתוכה הרי חזקתה מולד שלם ומצטרפין לרוב איבריו

פעמים יקפה משאר הדמים שנוצר מהם האדם חתיכ כמו לשון השור ותהיה כרוכה על מקצת הולד והיא הנקראת סנדל ולעולם לא יעשה סנדל זה אלא עם ולד אבל חתיכה שנוצרה לבדה בלא וולד אינה נקראת סנדל ורוב העוברי לא יהיה עמהם סנדל ופעמים יכה המעובר דבר על בטנה ויפסד העובר ויעשה כסנדל זה ופעמי ישאר בו הכר פנים ופעמים ייבש הולד וישתנה ויקפאו עליו הדמים עד שלא ישאר בו הכר פנים לפיכך המפלת זכר וסנדל עמו אעפ שאין הכר פנים לסנדל הרי זו תשב לזכר ולנקבה שמא סנדל זה נקבה היה וחומרא החמירו בו לטמא בו משום ולד אעפ שאין בו צורת פנים הואיל והיא טמאה לידה מפני הולד שעמו החותלת העבה שהיא כמו חמת שבתוכה נוצר הולד והיא מקפת אותו ואת הסנדל אם היה עמו סנדל וכשיגיע זמנו לצאת קורע אותה ויוצא היא הנקראת שליא ותחלת ברייתה דומה לחוט של ערב וחלולה כחצוצרות ועבה כקרקבן התרנוגלים ואין שליה פחותה מטפח המפלת שלייה תשב לזכ ולנקב לא שהשלי ולד אלא שאין שליה בלא ולד הפילה נפל ואחר כך הפילה שליה חוששין לשליה והרי הוא כולד אחר ואין אומרין זו שלית הנפל שאין תולין את השליא אלא בולד של קיימא לפיכך אם ילדה ולד של קיימא והפילה שלייה אפילו אחר עשרים ושלש יום תולין אותו בולד ואין חוששי לולד אחר שהולד קרע השליה ויצא הפילה שלייה תחלה ואחר כך ילדה ולד של קיימא חוששין לשליה שהיא ולד אחר ואין תולי אותה בולד הבא אחריה שאין דרכה של שלייה לצאת לפני הולד יצאת מקצת השליי ביום ראשון ומקצת בשני מונין לה מיום ראשון ואין נותנין לה ימי טהרה אלא מיום שיני להחמיר הפילה דמות בהמה חיה ועוף ושלייה קשורה בו אין חוששין לולד ואם אינה קשורה בו מטילי עליה חומר שני ולדות שאני אומר שמא נימוח שפיר מרוקם שהיה בשליה זו ושמא נימוחה השליה של שפיר זה שהוא דמות בהמה וחיה כל אלו שחוששין לשליה אין נותנין להן ימי טוהר וכל מי שהפילה דבר שאינו ולד או שפיר בתוך ארבעים יום שעדין לא נגמרה צורתו אם יצא עמו דם הרי זו נדה או זבה ואם יצא יבש בלא דם הרי זו טהורה מי שילדה זכר ונקבה תאומי תשב לנקבה ילדה טומטום או אנדרוגינ תשב לזכר ולנקב ילדה תאומים אחד זכר והשני טומטו או אנדרוגינס תשב לזכר ולנקבה האחד נקבה והשני טומטום או אנדרוגינס תשב לנקבה בלבד שהטומטום והאנדרוגינס ספק הן שמא זכר הן שמא נקבה

האשה שהוחזקה מעוברת וילדה ואין ידוע מה ילדה כגון שעברה לנהר והפילה שם או שהפילה לבור או שהפילה וגררתו חיה הרי זו בחזקת שהפילה ולד ותשב לזכ ולנקב אבל אם לא הוחזק מעוברת והפילה ואין ידוע מה הפילה הרי זו ספק יולדת ותשב לזכר ולנקבה ולנדה כל מקום שנ תשב לזכר ולנקבה כיצד דינה תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום כיולדת נקבה שבעה הראשונים ודאי והשבעה האחרונים ספק ואין נותנין לה ימי טוהר אלא עד ארבעים יום כיולדת זכר ואם ראתה דם אחר הארבעים עד שמונים אינו דם טהור אלא ספק דם נדה או ספק דם זיבות אם בא בימי הזיבה כמו שבארנו וכן אם ראתה דם יום אחד ושמוני בלבד הרי זו ספק נדה ותשב שבעה ימי הנדה שמא נקבה ילדה שאין לה וסת נדות עד אחר מלאו כמו שבארנו כל מקום שנ תשב לזכר ולנקבה ולנדה כיצד דינה תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום כיולדת נקבה ואם ראתה דם ביום אחד ושמונים הרי זו ספק נדה וכן אם ראתה ביום ארבע ושבעי וביום אחד ושמוני הרי זו ספק נדה וכן אם ראתה ביום אחד וארבעים אעפ שרא ביום ארבע ושלשים הרי זו ספק נדה ואסורה לבעלה עד ליל שמונה וארבעים כיולדת זכר ואין נותנין לה ימי טוהר כלל כנדה והרי היא כמי שלא ילדה וכל דם שתראה מיום שהפילה עד שמונים יום אם בא בימי נדתה הרי זו ספק נדה מאחר השבעה מיום שהפילה ואם בא בימי זיבתה הרי זו ספק זבה שכל ימי מלאות אין בהן וסת וכן אם ראתה ביום אחד ושמוני עדין היא מקולקלת ותהיה ספק נדה כמו שבארנו אעפ שלא ראת אלא יום אחד וכשיקבע לה הווסת אחר השמונים יסור קלקולה ותחזור להיות נדה ודאית או זבה ודאית וכן מיום שהפילה עד שבעה ימים ותהיה נדה ודאית אם הפילה בתוך ימי נדתה כמו שאמ

פרק אחד עשר

כל שאמרנו בנדה וזבה ויולדת הוא דין תורה וכמשפטי או היו עושין כשהיו בית דין הגדול מצויין והיו שם חכמי גדולים שמכירים הדמים ואם נולד להם ספק בראיות או בימי נדה וזיבה יעלו לבית דין וישאלו כמו שהבטיחה תור עליהן שנ כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין בין דם נדה לדם זיבה ובאותן הימי היו בנות ישראל נזהרות מדבר זה ומשמרות וסתותיהן וסופרות תמיד ימי הנדה וימי הזיבה וטורח גדול יש במנין הימים ופעמים רבות יבואו לידי ספק שאפי ראת הבת דם ביום הלידה מאותו היום מתחילי למנות לה ימי נדה וימי זיבה כמו שביארנו ולפיכך לא תטמא הבת בזיבה אלא בת עשרה ימים שאם ראת ביום שתלד הרי זו נדה שבעת ימים ושלשת ימים סמוך לנדתה הרי עשרה ימים הנה למדת שמתחלת ראייה מתחלת למנות ימי נדה וימי זיבה כל ימיה ואפי ראתה והיא קטנה ובימי חכמי התלמו נסתפק הדבר הרבה בראיי הדמי ונתקלקלו הוסתות לפי שלא היה כח בכל הנשי למנות ימי נדה וימי זיבה לפיכך החמירו חכמים בדבר זה וגזרו שיהו כל ימי האשה כימי זיבתה ויהיה כל דם שתראה ספק דם זיבות ועוד החמירו בנות ישראל על עצמן חומרא יתירה על זה ונהגו כולם בכל מקום. שיש ישראל שכל בת ישראל שרואה דם אפי לא ראת אלא טיפה כחרדל בלבד ופסק הדם סופר לה שבעת ימי נקיי ואפי ראת בעת נדתה בין שראת יום אחד או שנים או השבעה כולן או יתר משיפסק הדם סופרת שבעת ימי נקיים כזבה גדולה וטובלת בליל שמיני אעפ שהיא ספק זבה או ביום שמיני אם היה שם רוחק כמו שאמרנו ואחר כך תהיה מותרת לבעלה וכן כל היולדת בזמן הזה הרי היא כיולדת בזוב וצריכה שבעת ימי נקיים כמו שבארנו ומנהג פשוט בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובמערב שאם ראת דם בתוך ימי מלאות אעפ שראת אחר שספרה שבעת ימי נקיים וטבלה הרי זו סופרת שבעת ימי נקיים אחר שיפסוק הדם ואין נותנין לה ימי טוהר כלל אלא כל דם שתראה האשה בין דם קושי בין דם טוהר הכל טמא וסופרת שבעת ימי נקיים אחר שיפסוק הדם ודין זה בימי הגאונים נתחדש והם גזרו שלא יהיה שם דם טהור כלל שזה שהחמירו על עצמן בימי חכמי תלמו אינו אלא ברואה דם שהוא טמא שיושב עליו שבעה נקיי אבל דם שתראה בימי טוהר אחר ספיר

וטבילה אין לחוש לו שאין ימי טוהר ראויין לא לנדה ולא לזיבה כמו שבארנו ושמענו שבצרפת בועלין על דם טוהר מדין התלמוד עד היום אחר ספירה וטבילה מטומאת יולדת בזוב ודבר זה תלוי במנהג וכן דם בתולים בזמן הזה שאפי׳ היתה קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראת דם מימיה בועל בעילת מצוה ופורש וכל זמן שתרא׳ הדם מחמת המכה הרי היא טמאה ואחר שיפסוק הדם סופרת שבעת ימי׳ נקיים יתר על זה כל בת שתבעוה להנשא ורצת שוהה שבעת ימים נקיים מאחר שרצת ואחר כך תהיה מותר׳ להבעל שמא מחמדה לאיש ראת דם טיפה אחת ולא הרגישה בה בין שהיתה האשה גדולה בין שהית׳ קטנה צריכה לישב ז נקיים מאחר שרצת ואחר כך תטבול ותבעול וכל הדברים האו חומרא יתירה שנהגו בה בנות ישרא׳ מימי חכמי תלמוד ואין לסור ממנה לעולם

לפיכך כל אשה שרצת כשתבעוה להנשא לא תנשא עד שתספור ותטבול ואם נשאת לתלמיד חכם מותרת להנשא לו מיד ותספור מאחר שנשאתו ותטבול שתלמיד חכם יודע שהיא אסורה ונזהר מזה ולא יקרב לה עד שתטבול

דין הכתמים בזמן הזה כמו שבארנו ואין בדבר חידוש ולא מנהג אלא כל כתם שאמרנו שהיא טהורה הרי היא טהורה וכל שאמרנו טמאה סופר׳ שבעת ימים מיום שנמצ׳ בו הכתם ואם היה שיעור הכתם כדי לחוש לזיבות סופרת שבעת ימים מאחר יום שנמצא בו הכתם שאין הרואה דם כרואה כתם וכן כל שאמרנו ביולדת שאמו טהורה הרי היא טהורה בזמן הזה וכן האשה שראת לובן או דם ירוק או שהשליכה חתיכה ארומה שאין עמה דם הרי היא טהורה אף בזמן הזה שלא החמירו אלא ברוא׳ דם טמא ואין זה רואה דם טמא וכן אם היתה בה מכה והיה הדם שותת ממנה או שבא הדם עם מימי רגלים הרי זו טהורה ולא נתחדש דבר אלא ספירת שבעת ימי נקיי׳ לכל רואה דם טמא כמו שאמרנו ושיהיו כל מראה דמים טמאי׳

זה שתמצא במקצת המקומות שהנדה יושבת שבעת ימים בנדתה ואעפ׳ שלא ראת דם אלא יום אחד ואחר השבע׳ תשב שבעת ימי׳ נקיים אין זה מנהג אלא טעות הוא ממי שהורה להם כך ואין ראוי לפנות לדבר זה כלל אלא אם ראתה יום אחד סופרת אחריו שבעה וטובלת בליל שמיני שהוא ליל שיני של אחר נדתה ומותרת לבעלה

וכן זה שתמצא במקצת מקומות ותמצא תשובות למקצת הגאונים שיולדת זכר לא תשמש מטתה עד סוף ארבעים ויולדת נקבה אחר שמונים ואעפ׳ שלא ראתה דם אלא בתוך השבעה אין זה מנהג אלא טעות היא באותן התשובות ודרך מינות באותן המקומו׳ ומן הצדוקין למדו דבר זה ומצוה לכופן כדי להוציא מלבן ולהחזירן לדברי חכמים שתספור שבעת ימי׳ נקיים בלבד כמו שבארנו׃

אין האשה עולה מטומאתה יוצאה מידי ערוה עד שתטבו׳ במי מקוה כשר ולא יהיה דבר חוצץ בין בשרה ובין המים ובהלכות מקוות יתבאר המקוה הכשר והפסו׳ ודרך הטביל ומשפטי החציצה אבל אם רחצה במרחץ אפי׳ נפלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא אחר הרחיצה כמות שהיתה קודם הרחיצה בכרת שאין לך דבר שמע׳ מטומא׳ לטהרה אלא טבילה במי מקוה או במעיין או בימים שהן כמעין כמו שיתבאר בהלכות מקוות

כל שבעת ימי׳ נקיים שבזמן הזה אעפ׳ שהן ספק אם טבלה בהן כאו לא טבלה ואם טבלה בשביעי אעפ׳ שאסור לעשו׳ כן לכתחלה שמא יבוא לבעול בשביעי אחר הטבילה הוא׳ וטבלה בזמנה אפי׳ היתה זבה ודאית הרי זו עלתה לה טבילה ואסור לאדם שירבק באשתו בשבעת ימים נקיים או ואעפ׳ שהיא בכסותה והוא בכסותו ולא יקרב לה ולא יגע בה אפי׳ באצבע קטנה ולא יאכל עמה בקערה אחת כללו של דבר ינהוג עמה בימי ספירה כמו שינהוג בימי נדה שעדיין היא בכרת עד שתטבול כמו שבארנו׃

כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ מהרחצת פניו ידיו ורגליו ומזיגת הכוס והצעת המטה בפניו גזירה שמא יבוא לדבר עבירה ומפני זה לא תאכל עמו בקערה אחת ולא יגע בבשרה מפני הרגל עבירה וכן בשבעת ימים נקיים לא תעשה לו שלש מלאכות או ומותר לאשה להתקשט בימי נדתה כדי שלא תתגנה על בעלה

פרק שנים עשר

ישרא׳ שבעל גויה משאר האומות דרך אישות או ישראלית שנבעלה לגוי הרי או לוקין מן התורה ש נ לא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך אחר שבעה עממי׳ ואחד כל האומות באיסור זה וכן מפורש על ידי עזרא ואשר לא נתן בנותינו לעמי הארצות ואת בנותם לא נקח לבנינו ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות אבל הבא על הגויה דרך זנות מכין אותו מכת מרדות מדברי סופרים גזירה שמא יבוא להתחתן ואם ייחדה לו בזנות חייב עליה משום נדה ומשום שפחה ומשום גויה ומשום זונה ואם לא ייחדה לו אלא נקראת מקרה אינו חייב אלא משום גוייה ומשום זונה וכל חיובין אלו מדבריהן

ברא׳ בשהיה הבועל ישרא׳ אבל כהן הבא על הגויה לוקה מן התורה משום זונה ואחד זונה גויה ואחד זונה ישראלית ובבעילה בלבד לוקה שהרי אינה בת קירושין

כל הבועל גויה בין דרך חתנות בין דרך זנות אם בעלה בפרהסיא והוא שיבעול לעיני עשרה מישרא׳ או יתר אם פגעו בו קנאין והרגוהו הרי או משובחין וזריזין ודבר זה הלכה למש מסיני הוא ראיה לדבר זה מעשה פנחס בזמרי ואין הקנאי רשאי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה כזמרי שנ׳ ואת האשה א׳ קבתה אבל אם פירש אין הורגין אותו ואם הרגו נהרג עליו ואם בא הקנאי ליטול רשות מבית דין להרגו אין מורין לו ואעפ׳ שהוא בשעת מעשה

ולא עוד אלא אם בא הקנאי להרוג את הבועל ונשמט הבועל והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו אין הבועל נהרג עליו והבא על בת גר תושב אין הקנאין פוגעין בו אבל מכין אותו מכת מרדות לא פגעו בו קנאין ולא הלקוהו בית דין הרי עונשו מפור׳ בדברי קבלה שהוא בכרת שנ׳ כי חלל יהודה קדש ה אשר אהב ובעל בת א׳ נכר יכרת ה לאיש אשר יעשנה ער ועונה אם ישרא׳ הוא לא יהיה לו ער בחכמי׳ ולא עונה בתלמידי׳ ואם כהן הוא לא יהיה לו מגיש מנחה לה צבאות הנה למדת שהבועל גויה כאו נתחתן לעו׳ שנא׳ ובעל בת א׳ נכר ונקרא מחלל קדש עון זה אעפ׳ שאין בו מיתת בית דין א׳ יהי קל בעיניך אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישרא׳ נחשב אעפ׳ שהוא ממזר והבן מן הגויה אינו בנו שנ׳ כי יסיר את בנך מאחרי מסיר אותו מלהיות אחרי ה ודבר זה גורם להדבק בגוים שהבדילנו הקבה מהם ולשוב מאחרי ה ולמעול בו גוי הבא על בת ישרא׳ אם אשת איש היא נהרג עליה ואם פנויה היא אינו נהרג אבל ישרא׳ הבא על הגויה בין קטנה בת שלש שנים ויום אחד בין גדולה בין פנויה בין אשת איש ואפי׳ היה קטן בן תשע שנים ויום אחד כיון שבא על הגויה בזדון הרי זו נהרגת מפני שבאה לישרא׳ תקלה על ידיה כבהמה ודבר זה מפור׳ בתורה שנ׳ הן הנה היו לבני ישרא׳ בדבר בלעם וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו העברים שהטבילו אותן לשם עבדות וקבלו עליהם מצות שהעבדים חייבים בהם יצאו מכלל הגוים ולכלל ישרא׳ לא באו לפיכך השפחה אסורה לבן חורין אחר שפחתו ואחד שפחת חבירו והבא על השפחה מכין אותו מכת מרדות מדברי סופרים

שהרי מפורש בתורה שהארון נותן שפחה כנענית לעברו העברי והיא מותרת לו שנ׳ אם ארוניו יתן לו אשה ולא גזרו חכמי׳ בדבר זה ולא חייבה תורה מלקות בשפחה אלא אם כן היתה נחרפת לאיש כמו שבארנו אל יהי עון זה קל בעיניך מפני שאין בו מלקות מן התורה שגם זה גורם לבן לסור מאחרי ה שהבן מן השפחה הוא עבד ואינו

מישרא׳ ונמצא גורם לזרע הקדש להתחלל ולהיותם עבדים
הרי אונקלוס המתרגם כלל בעילת עבד ושפחה בכלל לא
יהיה קדש ולא תהיה קדשה הבא על שפחה ואפילו
בפרהסיא ובשעת עבירה אין הקנאין פוגעין בו וכן אם
לקח שפחה דרך חתנות אינו לוקה מן התורה שמעת
שטבלה וקבלה מצות יצתה מכלל הגוים נתערב
ולד ישראלית בולד שפחה הרי שניהן ספק וכל אחד מהן
ספק עבד וכופין בעל השפחה ומשחרר את שניהם ואם
היה הבן ההוא בן הארון של עבד כשיגדלו ישחררו זה את
זה ויהיו מותרי׳ לבוא בקהל היו התערובו בנות הרי שתיה׳
ספק שפחות והבא על כל אחד מהן הולד ספק עבד וכן
אם נתערב ולד גויה בולד ישראלית מטבילין את שניהן
לשם גרות וכל אחת מהן ספק גיורת כל הגוים כולם
כשיתגיירו ויקבלו עליהן כל המצות שבתורה והעבדים
כשישתחררו הרי הן כישרא׳ לכל דבר שנ׳ הקה׳ חוקה אחת
יהיה לכם ומותרין להכנס בקהל ה׳ מיד והוא שישא הגר
או המשוחרר בת ישרא׳ וישא הישרא׳ גיורת ומשוחררת
חוץ מארבעה עממין בלבד והם עמון ומואב ומצרים ואדו׳
שהאומות האלו כשיתגייר אחד מהן הרי הוא כישרא׳ לכל
דבר אלא לענין ביאה בקהל וכיצד דינם עמון ומואב
איסורן איסור עולם זכרים ולא נקבות שנ׳ לא יבוא עמוני
ומואבי בקהל ה׳ וכול׳ והלכה למשה מסיני שהעמוני
הזכר והמואבי הזכר הוא שאסור לעולם לישא בת ישראל
אפי׳ בן בנו עד סוף העולם אבל עמונית ומואבי׳ מותרת
מיד כשאר האומות מצרי וארומי אחד זכרים ואחד נקבו׳
דור ראשון ודור שיני אסורין לבא בישרא׳ ודור שלישי
מותר שנאמר בנים אשר יולדו להם וכולי מצרית
מעוברת שנתגייר בנה שני מצרי שני שנשא מצרי׳ ראשונ׳
או מצרי ראשון שנשא מצרית שנייה הולד שני שנ׳ בנים
אשר יולדו להם הכתוב תלאן בלידה גר עמוני
שנשא מצרית הולד עמוני מצרי שנשא עמונית הולד
מצרי זה הכלל באומות הלך אחר הזכר נתגיירו הלך אחר
הפחות מי שנתגייר משבעה עממין אינן אסורין
מן התורה לבוא בקהל והדבר ידוע שלא נתגייר מהן אלא
הגבעונים ויהושע גזר עליהם שיהיו אסורים לבוא בקהל
אחד זכרים ואחד נקבות ולא אסר אותם אלא בזמן שיש
מקד׳ שנ׳ וחוטבי עצי ושואבי מים לבית אלהי תלה הרחקת׳
במקדש והם הנקראים נתינים לפי שנתנם לעבודת המקד׳
בא דוד וגזר עליה שלא יכנסו בקהל לעול׳ ואפי׳ בזמן שאין
מקדש וכן מפורש בעזרא ומן הנתינים שנתן דוד והשרים
לעבודת הלוים הא למדת שלא תלה אותם במקדש ולמה
גזר עליהם הוא ובית דינו לפו שראה עזות ואכזריו שהית׳
בהם בעת שבקשו שבעת בני שאול בחיר ה׳ לתלותם
והרגום ולא רחמו עליהם
כשעלה סנחריב מלך אשור בלבל כל האומות וערבם זה
בזה והגלה אותה ממקומם ואלו המצרים שבארץ מצרים
עתה אנשים אחרי׳ הם וכן הארומים שבשדה אדום והואי׳
ונתערבו ארבע אומות האסורין בכל אומות העולם שהן
מותרין הותר הכל שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפיר׳
מן הרוב לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין
ארומי בין מצרי בין עמוני בין מואבי בין כושי בין שאר
האומו׳ אחד הזכרי׳ ואחד הנקבו׳ מותרי׳ לבוא בקהל מיד

פרק שלשה עשר

בשלשה דברים נכנסו ישרא׳ לברית במילה וטבילה וקרבן
מילה היתה במצרים שנ׳ וכל ערל לא יאכל בו מל
אותם משה רבינו שכולם בטלו ברית מילה במצרים חוץ
משבט לוי ועל זה נאמר ובריתך ינצורו וטבילה
היתה במדבר קודם מתן תורה שנ׳ וקדשתם היום ומחר
וכבסו שמלותם וקרבן שנאמר וישלח את נערי בני ישרא׳
ויעלו עולות על ידי כל ישרא׳ הקריבום וכן לדורות
כשירצה הגוי ליכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה
ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן
ואם נקבה היא טבילה וקרבן שנ׳ ככם כגר מה אתם במילה
וטבילה והרצאת קרבן אף הגר לדורות במילה וטבילה
והרצאת קרבן ומהו קרבן הגר עולת בהמה או שתי תורי׳
או שני בני יונה ושניהן עולה ובזמן הזה שאין שם קרבן
צריך מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן
גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול
ויטבול וצריך לטבול בפני שלשה והואיל והדבר
צריך בית דין אין מטבילי׳ אותו בשבת ולא ביום טוב ולא
בליל ואם הטבילוהו הרי זה גר קטן גר מטבילין אותו
על דעת ב״ד שזכות היא לו מעוברת שנתגיירה וטבלה
אין בנה צריך טבילה טבל בינו לבין עצמו ונתגייר בינו
לבין עצמו ואפי׳ בפני שנים אינו גר בא ואמר נתגיירתי
בבית דינו של פלוני והטבילוני אינו נאמן לבא בקהל עד
שיביא עדים היה נשוי לישראלית או לגיורת ויש לו בנים
ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי נאמן לפסול את עצמו
ואינו נאמן לפסול את הבנים וחוזר וטובל בבית דין
גיורת שראינוה נוהגת בדרכי ישרא׳ תמיד כגון שתטבול
לנדתה ותפרוש תרום׳ מעיסתה וכיוצא בזה וכן גר שנוהג
בדרכי ישרא׳ שטוב לקרויו ועושה כל המצות הרי אלו בחזק׳
גירי צדק ואע״פ שאין שם עדי׳ שמעידי׳ לפני מי שנתגיירו
ואע״פ״כ אם באו להתערב בישרא׳ אין משיאין אותם עד
שיביאו עדים או עד שיטבילו בפנינו הואיל והוחזקו גוים
אבל מי שבא ואמר שהוא גוי ונתגייר בבית דין
נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ברא בארץ ישראל
ובאותן הימים שחזקת הכל שם בחזקת ישרא׳ אבל בחוצה
לארץ צריך להביא ראיה ואחר כך ישא ישראלית ואני אומ׳
מעלה עשו ביוחסין כשם שמולין ומטבילין את הגרים
כך מלין ומטבילין את העבדים הנלקחים מן הגוים לשם
עבדות הלוקח עבד מן הגוי וקדם העבד וטבל לשם בן
חורין קנה עצמו והוא שיאמר בעת טבילה הריני טובל
בפניכם לשם גירות ואם טבל בפני רבו אינו צריך לפרש
אלא כיון שטבל נשתחרר לפיכך צריך רבו לתקפו
במים עד שיעלה והוא תחת שעבודו ומודיעו בפני הדייני׳
של שם עבדות מטבילו ואין העבד טובל אלא בפני שלשה
וביום כגר שמקצת גרות הוא כשישתחרר העבד
צריך טבילה אחרת בפני שלשה ביום שבה תיגמר גרותו
ויהיה כישרא׳ ואין צריך לקבל עליו מצות ולהודיעו עיקרי
הדת שכבר הודיעוהו כשטבל לשם עבדות ובמקוה הכשר
לטביל נדה שם מטבילין את הגרי׳ ואת העבדי׳ המשוחררי׳
וכל דבר שחוצץ בנדה חוצץ בגרים ובעבדים ובמשוחררי׳
אל יעלה על דעת ששמשון המושיע את ישרא׳ או שלמה
מלך ישרא׳ ידידי׳ נשאו נשי׳ נכריות בגיותן אלא סוד הדבר
כך הוא שהמצוה הנכונה כשיבוא הגר או הגיורת להתגייר
בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה
שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת ואם איש הוא
בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית ואם אשה היא
בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישרא׳ אם לא
נמצא להם עילה מודיעין אותן כובד עול התורה וטורח
שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרושו אם קיבלו
ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלי׳ אותן שנאמ׳
ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה
לפיכך לא קיבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה
בימי דוד שמא מן הפחד חזרו ובימי שלמה שמא בשביל
המלכו׳ והטובה והגדולה שהיו בה ישרא׳ חזרו שכל החוזר
מן הגוים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק
ואע״פ״כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני
הדיוטות והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן
אחר שטבלו מכל מקום ולא מקריבין אותן עד שתראה
אחריתם ולפי שגייר שלמה נשים ונשאן וכן שמשון
גייר ונשא והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר ולא
על פי בית דין גיירם חשבן הכתוב כאלו הן גויות ובאסורן
עומדין ועוד שהוכיח סופן על תחלתן שהן עובדו׳ עבודת
זרה שלהן ובנו להן בימות והעלה עליו הכתוב כאלו הוא

בנאן שנ׳ אז יבנה שלמה במה גר שלא בדקו אחריו
או שלא הודיעוהו המצות ועונשן ומל וטבל בפני שלשה
הדיוטות הרי זה גר אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר
הואיל ומל וטבל יצא מכלל הגוים וחוששין לו עד שיתבאר
צדקותו ואפי׳ חזר ועבד עבודה זרה הרי הוא כישרא׳
משומד שקידושיו קידושין ומצוה להחזיר אבדתו מאחר
שטבל נעשה כישרא׳ ולפיכך קיים שמשון ושלמה נשותיה׳
ואעפ׳ שנגלה סודן ומפני זה אמרו חכמים קשים
להם גרים לישרא׳ כנגע צרעת שרובן חוזרין בשביל דבר
ומטעין את ישרא׳ וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו
צא ולמד מה אירע במדבר במעשה העגל ובקברו׳ התאוה
וכן רוב הנסיונות האספסוף היו בהן תחלה

פרק ארבעה עשר

כיצד מקבלין גירי הצדק כשיבוא להתגייר ויבדקו אחריו
ולא ימצאו עילה אומרין לו מה ראית שבאתה להתגייר אי
אתה יודע שישרא׳ בזמן הזה דווים ודחופים ומסוחפין
ומטורפין ויסורין באין עליהן אם אמר אני יודע ואיני
כדאי מקבלין אותו מיד ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא
ייחוד השם ואיסור ע״ז ומאריכין בדבר הזה ומודיעין אותו
מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות ואין מאריכין
בדבר זה ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר שני
ומודיעין אותו עונשן של מצות כיצד אומר לו הוי
יודע שעד שלא באת לדת זו אם אכלת חלב אי אתה
ענוש כרת אם חללת שבת אי אתה ענוש סקיל ועכשו אחר
שתתגייר אם אכלת חלב אתה ענוש כרת אם חללת שבת
אתה ענוש סקילה ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו
שמא יגרום לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה
שבתחל׳ אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון רכים וכן
הוא אומר בחבלי אדם אמשכם ואחר כך בעבותו׳ אהבה
וכשם שמודיעין אותו עונשן של מצות כך מודיעין
אותו שכרן של מצות ומודיעין אותו שבעשיית מצות אלו
יזכה לחיי העולם הבא ושאין שם צדיק גמור אלא בעל
החכמה שעושה מצות אלו ויודען ואומרין לו הוי יודע
שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים והם ישרא׳ וזה שתרא׳
ישרא׳ בצער בעולם הזה טובה היא צפונ׳ להם שאינן יכולי׳
לקבל רוב טובה בעולם הזה כאומו׳ שמא ירום לבם ויתעו
ויפסידו שכר העולם הבא כענין שנ׳ וישמן ישורון ויבעט
ואין הקבה מביא עליהן רוב פורענות כדי שלא יאבדו אלא
כל האומו׳ כלין והן עומדין ומאריכין בדבר זה כדי לחבבן
אם חזר בו ולא רצה לקבל הולך לדרכו ואם קבל אין משהין
אותו אלא מולין אותו מיד ואם היה מהול מטיפין ממנו דם
ברית ומשהין אותו עד שיתרפא רפואה שלימה ואחר כך
מטבילין אותו ושלש עומדין על גביו ומודיעין אותו מקצת
מצות קלות ומקצת מצות חמורות פעם שנייה והוא עומד
במים ואם היתה אשה נשים מושיבות אותה
במים עד צוארה והדיינין מבחוץ ומודיעין אותה מקצת
מצות קלות וחמורות והיא יושבת במים ואחר כך טובלת
בפניהם והן מחזירין פניהן ויוצאין כדי שלא יראו אותה
כשתעלה מן המים אי זה הוא גר תושב זה גוי
שקיבל עליו שלא יעבוד ע״ז עם שאר המצוות שנצטוו בני
נח ולא מל ולא טבל הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי
אומו׳ העול׳ ולמה נקרא שמו תושב לפי שמות׳ לנו להושיבו
בינינו בארץ ישרא׳ כמו שבארנו בהלכות ע״ז ואין מקבלין
גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל בזמן הזה אפי׳ קבל
עליו כל התורה כולה חוץ מדקדוק אחד אין מקבלין אותו
העבד הנלקח מן הגוים אין אומרין לו מה
ראיתה שבאתה אלא אומר׳ לו רצונך שתיכנס לכלל עבדי
ישרא׳ ותהיה מן הכשרים או לא אם רצה מודיעין אותו
עיקרי הדת ומקצת מצות קלות וחמורות ועונשן ושכרן
כמו שמודיעין את הגר ומטבילין אותו כגר ומודיעין אותו
כשהוא במים ואם לא רצה לקבל מגלגלין עליו
כל שנים עשר חדש ומוכרו לגוים ואסור לקיימו יותר על
כן ואם התנה עליו מתחלה שלא ימול ולא יטבול אלא יהיה
גר תושב מותר לקיימו בעבודתו כשהוא גר תושב ואין
מקיימין עבד כזה אלא בזמן היובל הגוים אין אסורי
עליהם משום ערוה אלא אמו ואשת אביו ואחותו מאמו
ואשת איש וזכור ובהמה כמו שיתבאר בהלכות מלכים
ומלחמות אבל שאר עריות מותרין להן גוי שנתגייר
ועבד שנשתחרר הרי הוא כקטן שנולד וכל שאר בשר
שהיו לו כשהוא גוי או כשהוא עבד אינן שאר בשר ואם
נתגייר הוא והם אינו חייב על אחת מהם משום ערוה כלל
דין תורה שמותר לגוי שישא אמו או אחותו
מאמו שנתגיירו אבל חכמי׳ אסרו דבר זה כדי שלא יאמר
באו מקדושה חמורה לקדושה קלה שאמש היתה לו זו
אסורה והיום מותרת וכן גר שבא על אמו או אחותו והיא
בגיותה הרי זה כבא על הנכרית כיצד דין הגרים
בעריות של שאר בשר אם היה נשוי כשהוא גוי לאמו או
לאחותו ונתגיירו מפרישין אותן כמו שבארנו ואם היה
נשוי לשאר עריות ונתגייר הוא ואשתו אין מפרישין אותן
גר אסור בשאר האם אחר שנתגייר מדברי
סופרים ומותר בשאר האב אעפ׳ שיודע בודאי שזה שאדו
מאביו כגון תאומים שדבר ברור שאביו של זה הוא אביו
של זה אעפ״כ לא גזרו על שאר אביו לפיכך נושא
הגר אשת אחיו מאביו ואשת אחי אביו ואשת אביו ואשת
בנו אעפ׳ שנשאת לאחיו או לאחי אביו או לבנו אחר
שנתגיירו וכן אחות אמו מאביה ואחותו מאביו ובתו
שנתגיירה מותרת לו אבל אינו נושא לא אחותו
מאמו ולא אחות אמו מאמה ולא אחיו מאמו שנשא אחיו
מאמו אחר שנתגייר אבל אם נשאה אחיו כשהוא גוי הרי
זו מותרת לו שני אחים תאומים שהיתה הורתן שלא
בקדושה ולידתן בקדושה חייבין משום אשת אח
הנושא גיורת ובתה הגיורת או שתי אחיות מן האם יושב
עם אחת מהן ומגרש השניי׳ נשא גיורת ומתה הרי זה מות׳
לישא אמה או בתה שלא גזרו אלא בחייהן ומותר לאדם
לישא שתי אחיות גיורת מן האב שלא גזרו בשאר האב
כמו שבארנו השניות כולן לא גזרו עליהן בגרים
לפיכך מותר הגר לישא אם אמו ונושא אדם גיורת ואם
אמה או בת בת בתה וכן בשאר השניות העבד
מותר לישא אמו כשהוא עבד ואין צריך לומ׳ בתו ואחותו
וכיוצא בהן שכבר יצא מכלל גוים ואין העריות האסורות
על הגוים אסורות עליו ולא בא לכלל ישרא׳ כדי שיאסרו
עליו עריות האסורות על הגרים ויראה לי שאם בא העבד
על הזכור ובהמה יהרגו שאיסור שתי עריות אלו שוה בכל
האדם עבדים שנשתחררו הרי הן כגרים כל שאסור
לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן נותן
אדם שפחתו לעבדו או לעברח בירו ומוסר שפחה אחת
לשני עבדים לכתחלה ואינן צריכין שום דבר אלא הרי הן
כבהמות ושפחה שהיא מיוחדת לעבד או שאינה מיוחדת
אחת היא לפי שאין אישות אלא לישרא׳ או לגוים על הגוים
אבל לא לעבדים על העבדים ולא לעבדים על ישרא׳

פרק חמשה עשר

אי זהו ממזר האמור בתורה זה הבא מערוה מן העריו׳ חוץ
מן הנדה שהבן ממנה פגום ואינו ממז׳ אבל הבא על שאר
העריות בין באונס בין ברצון בין בזדון בין בשגגה הולד
ממזר ואחד זכרים ואחד נקבות אסורין לעולם שנ׳ גם דור
עשירי כלומר לעולם אחד ממזר שנשא ישראלית או ישרא׳
שנשא ממזרת כיון שבעלו אחר הקידושין לוקין קדש ולא
בעל אינו לוקה בעל ולא קדש אינן לוקין משום ממזרות
שאין לך בכל חייבי לאוין מי שלוקה על בעיל בלא קידושי׳
אלא כהן גדול באלמנה כמו שיתבאר המחזיר גרושתו
משנשאת הולד כשר שהרי אינה ערוה גוי ועבד הבא על
בת ישרא׳ הולד כשר בין פנויה בין באשת איש בין באונס
בין ברצון וגוי ועבד הבאים על הממזר׳ הולד ממזר וממזר
הבא על הגויה הולד גוי נתגייר הרי הוא כשאר גרים

ואם בא על השפחה הולד עבד שחררו הולד כשר כשאר
עברים משוחררין ומותר בבת ישרא׳ זה הכלל בן הבא
מן העבד או מן הגוי או מן השפחה או מן הגויה הרי הוא
כאמו ואין משגיחין על האב לפי דבר זה התירו לממזר
לישא שפחה כדי לטהר את בניו שהרי הוא משחרר אותם
ונמצאו בני חורין ולא גזרו על השפח׳ לממזר מפני תקנת
הבנים מי שחציו עבד וחציו בין חורין הבא על אשת
איש אותו הבן אין לו תקנה מפני שצד ממזרות וצד כשרו׳
מעורבין בו לפי אסור בשפחה ונמצאו בניו כמותו לעולם
גוי הבא על השפחה שטבלה הרי זה עבד ועבד
שטבל שבא על גויה הולד גוי הלך אחר האם אבל גוי
הבא על שפחה גויה או עבד גוי שבא על גויה בת חורין
הלך אחר הזכר ממזר מותר לישא גיורת וכן הממזרת
מותרת לגר והבנים משניהם ממזרים שהולד הולך אחר
הפגום שנ׳ בקהל ה׳ וקהל גוים אינו קרוי קהל ה׳ גיורת
שנשאת לגר והולידו בן אע״פ שהורתו ולידתו בקדוש הרי
זה מותר בממזרת וכן בן בן בנו עד שישתקעו שם גירתו
ממנו ולא יודע שהוא גר ואחר כך יאסר בממזרת ואחד
הגרים ואחד העבדים משוחררין דין אחד לכולן גר
שנשא בת ישרא׳ או ישרא׳ שנשא גיורת הולד ישרא׳ לכל
דבר ואסור בממזרת שלש ממזרי הם ממזר ודאי וממזר
ספק וממזר מדברי סופרים אי זה הוא ממזר ודאי זה שבא
מן הערוה הודאי כמו שבארנו וממזר ספק זה שבא מספק
ערוה כגון הבא על האשה שנתקדשה ספק קידושין או
נתגרשה ספק גירושין וכיוצא בהן מדברי סופרים כגון
האשה ששמעה שמת בעלה ונשאת והרי בעלה קיים ובא
בעלה עליה והיא תחת השני הרי הבן ממזר מדברי סופרי׳
פנויה שנתעברה מזנות אמרו לה מהו העובר
הזה או הילוד הזה אם אמר בן כשר הוא ולישרא׳ נבעלתי
הרי זו נאמנת והבן כשר ואע״פ שרוב העיר שזנתה בה
פסולים ואם לא נבדקה אמו עד שמתה או שהיתה חרשת
או אלמת או שוטה או שאמ׳ לפלו׳ הממזר נבעלתי או לפלו׳
הנתין אפי׳ אותו פלו׳ מודה שהוא ממנו הרי זה הילוד ספק
ממזר כשם שזנת עם זה שהוד לה כך זנתה עם אחר וזה
הוא הנקר׳ שתוקי שמכי את אמו ואינו מכי את אביו ודאי
וכן הבן הנמצא בשוק והוא הנקרא אסופי הרי הוא ספק
ממזר שאין אנו יודעים מה הוא פנויה שזנתה
ואמרה בן זה בן פלו׳ הוא אם אותו פלו׳ כשר הרי הבן
כשר ואינה נאמנת להיו זה בנו של פלו׳ ויראה לי שחוששי׳
לדבריה ויהיה הבן אסור בקרובות אותו פלו׳ מספק ואם
אותו פלו׳ ממזר אינה נאמנת להיות הבן ממזר ודאי על
פיה כמו שבארנו לא יהיה ספק ממזר אבל האב
שהוחזק שזה בנו ואמר בני זה ממזר הוא נאמן ואם יש
לבן בנים אינו נאמן שלא האמינה אותו תורה אלא על בנו
שנאמר כי את הבכור בן השנואה יכיר יכירנו לאחרים
וכשם שנאמן לומר בני זה בכור כך נאמן לומר בני זה
ממזר או בן גרושה או בן חלוצה וכן אם היתה
אשתו מעוברת נאמן לומר עובר זה אינו בני וממזר הוא
ויהיה ממזר ודאי והאומר על עצמו שהוא ממזר נאמן
לאסור עצמו בבת ישרא׳ ואסור בממזרת עד שיודע וודאי
שהוא ממזר ובנו כמוהו ואם יש לו בני בנים אינו נאמן
לפסול בני בניו ולא יפסול אלא עצמו ארוסה שנתעברה
והיא בבית אביה הרי הולד בחזקת ממזר ואסור בבת
ישרא׳ ואסור בממזרת ואם נבדקה אמו ואמרה מארוסי
נתעברתי נאמנת והולד כשר ואם הכחישה הארוס ואמר
מעולם לא באתי עליה הרי הולד ממזר שאפי׳ היה בחזקת
בנו ואמר בני זה ממזר נאמן והאשה אינה בחזקת זונה
לא נאמנת לומר לארוס נבעלתי ואינה זונה ואם נשאת
לכהן לא תצא וולדה ממנו כשר היו העם מרננים
אחריה והיא ארוסה עם ארוסה ועם אנשים אחרים אע״פ
שבא עליה ארוסה בבית חמיו הרי זה ספק ממזר כשם
שהפקירה עצמה לארוסה הפקירה לאחרים ואם נבדקה
ואמרה עובר זה מארוסי הרי זה כשר כמו שבארנו

אשת איש שהיתה מעוברת ואמרה עובר זה אינו מבעלי
אינה נאמנ׳ לפסלו והרי הבן בחזקת כשרות שלא האמינה
תורה אלא האב אמר האב אינו בני או שהיה בעלה
במדינת הים הרי זה בחזקת ממזר ואם אמרה מגוי ועבד
נתעברתי הרי הולד כשר שאין הבעל יכול להכחישה
בדבריה ואין העובר משתהה במעי אמו יתר על שנים
עשר חדש אשת איש שיצא עליה קול שהיא זונה
תחת בעלה והכל מרננין אחריה אין חוששין לבניה שמא
ממזרים הם שרוב בעילות אצל הבעל ומותר לישא בתה
לכתחלה אבל היא עצמה חוששין לה משו׳ זונה ואם היתה
פרוצה יתר מדאי אף לבניה חוששין דין תורה
שספק ממזר מותר לבוא בקהל שנ׳ לא יבוא ממזר בקהל ה׳
ממזר ודאי אסור לבוא בקהל ולא ספק אבל חכמי מעלה
ביוחסין ואסרו גם הספיקות לבוא בקהל לפיכ׳ ממזר ודאי
מותר לישא ממזרת ודאית אבל ממזר ספק או שתוקי או
אסופי אסור לישא בת ישראל ואסור לישא ממזרת ואפי׳
ממזרת מספ׳ אסורה לו שמא אחד מהן אינו ממזר והשני
ממזר ודאי וממזר של דבריהם מותר לישא ממזרת של
דבריהם וכן שאר הספיקות אסורין לישא זה
מזה כיצד שתוקים ואסופים אסורים לבוא זה עם זה ואם
נשאו לא יקיימו אלא יוציאו בגט והולד ספק כאבותיו
ואין לספיקות אלו תקנה אלא שישאו מן הגרים והולד הולך
אחר הפגום כיצד שתוקי או אסופי שנשא גיורת או
משוחררת או גר ומשוחרר שנשא שתוקית או אסופית
הולד שתוקי או אסופי האסופי שנמצא בעיר
שיש בה גוים בין שהיה רוב גוים או רוב ישרא׳ הרי זה
ספק גוי לענין ייחוסין קדש אשה צריכה גט מספק מי
שהרגו אינו נהרג עליו הטבילוהו בית דין לשם גרות או
שטבל משהגדיל הרי הוא כשאר אסופים הנמצאים בערי
ישרא׳ היה רוב העיר גוים מותר להאכילו
נבלות היה רובן ישרא׳ מחזירין לו אבידתו כישרא׳ מחצה
למחצה מצוה להחיותו כישרא׳ ומפקחין עליו את הגל
בשבת והרי הוא לענין נזקין ובכל ספק ממון המוציא
מחבירו עליו הראייה יראה לי שכל מדינה שיש
בה שפחה או גויה הראויה לילד הואיל והאסופי הנמצא
שם ספק גוי או ספק עבד כשישא הגיורת כמו שבארנו
הרי זו ספק אשת איש והבא עליה פטור שאין הורגין על
ספקו כן יראה לי שהשתוקי שנש׳ אשה שאיפש׳ שהיא ערוה
עליו והרי היא ספק אשת איש שאין קידושין תופסין
בעריות ואי׳ זו היא האשה שאפשר שתהיה ערוה עליו כל
אשה שהיה אביה או אחיה קיים כשנתעברה בו אמו וכל
אשה שנתגרשה או נתאלמנ׳ שמא אשת אביו היא או אשת
אחי אביו ומנין אני אומר שאין השתוקי והאסופי
אסור בכל אשה שאיפשר שתהיה ערוה עליו שהרי הכשר
שנבדקה אמו אינו אסור בכל אשה שאיפשר שתהי׳ ערוה
עליו והרי נאמר בתורה אל תחלל את בתך להזנותה ואמ׳
חכמי׳ אם יעשה זה נמצא אב נושא בתו ואח נושא אחותו
ואילו היה הדין שכל מי שאינו יודע אביו בודאי אסו׳ בכל
אשה שאיפשר שתהיה ערוה עליו לא היינו באים למדה
הזאת לעולם ולא תהיה הארץ מלאה זמה הא למדת שאין
אוסרין עריו ומחזיקין אותן כשאר בשר בספק עד שיודע
בודאי שזו ערוה עליו שאם אתה אומר כן כל היתומים
שבעול׳ שלא הכירו אבותיה׳ היו אסורין להנשא בכל מקום
שמא יפגעו בערוה הולד שהיה מושלך בדרך ובא
אחר ואמר בני הוא ואני השלכתיו נאמן וכן אמו נאמנה
נאספו מן השוק ובאו אביו ואמו אחר כן ואמרו בנינו הוא
אין נאמנין הואיל ויצא עליו שם אסופי ובשני רעבון נאמני׳
שמפני רעב השליכוהו והן רוצין שיזונו אותם אחרים ולפי׳
שתקו עד שנאסף נמצא הולד מהול או שהותחל או
שהומלח או שהיה הכוחל בעיניו או הקמיעין בצוארו או
שנמצ׳ תחת אילן מסובך שאין חיה נכנסת לו והיה סמוך
לעיר או שנמצ׳ בבית הכנסת הסמו׳ או בצידי רשות הרבי׳
אין כאן משום אסופי מאחר שהן משמרין אותו שלא ימות

בחוקת כשר הוא אבל אם נמצא מושלך באמצע הדרך או רחוק מן העיר אפי׳ תחת אילן או בבית הכנס או שנמצ׳ תלוי באילן מקום שחיה מגעת לו הרי זה אסופי

נאמנת חיה לומר זה הבן כהן הוא או לוי או נתין או ממזר מפני שלא הוחזק ואין אנו יודעין ייחוסן ברא׳ בשהוחזק נאמנת ולא ערער עליה אדם אבל אם ערער עליה אפילו אחר ואמר בשקר מעידה אינה נאמנת והרי הבן בחזקת כשר ואין לו ייחוס דבר ברור שהשתוקי אסור לישא שתוקית והאסופי אסור באסופית מפני שהן ספקות אבל ממזרים ודאים ונתינים מותרים לבוא זה בזה והולד ממזר ושתוקי ואסופי מותרין בנתינים ובשאר הגרים והול׳ ספק

פרק ששה עשר

פצוע דכא וכרות שפכה שנשאו בת ישרא׳ ובעלו לוקין שנ׳ לא יבוא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה׳ ומותרין לישא גיורת ומשוחררת ואפי׳ כהן שהוא פצוע דכא מותר לישא גיורת ומשוחרר׳ לפי שאינו בקדושתו ואפי׳ נתינה או אחר מן הספיקות מותר׳ לו הואיל ופצוע דכא אסור לבוא בקהל לא גזרו בו על הנתינים ולא על הספיקות אבל פצוע דכא וכרות שפכה אסור בממזרת ודאית שהרי אסורה מן התור׳

ואי זהו פצוע דכא כל שנפצעו הביצים שלו וכרות שפכה כל שנכרת הגיד שלו ובשלש איברין איפשר שיולד הזכר בגיד ובביצי׳ ובשבילין שבהן תתבשל שכבת זרע והן הנקראין חוטי ביצים וכיון שנפצע אחד משלשה איברין אלו או נכרת או נדך הרי זה פסול׳ כיצד נפצע הגיד או נדך או שנכרתה העטרה או למעלה מעטרה פסול ואם נכרת מראש העטרה ונשתייר ממנה אפילו כחוט השערה מוקף לכל הגיד כשר נכרת הגיד למעלה מעטרה כקולמוס או כמרזב כשר ניקב למעלה מעטרה כשר ניקבה העטר׳ עצמה אם כשיראה קרי תצא שכבת זרע מן הנקב פסול נסתם הנקב חזר להכשירו ניקב למעלה מעטרה שכנגדו למעלה בתוך העטרה פסול שהעטר׳ כולה מעכבת

נסתם שביל שכבת זרע וחזר לראות שכבת זרע משביל שמשתין בו הרי זה פסול נכרתו הביצים או אחת מהן או שנפצעה אחת מהן או שנרוכה אחת מהן או שחסרה או שנקבה הרי זה פסול נכרתו חוטי ביצים או אחת מהן או שנדך או נפצע הרי זה פסול ניקב חוט מחוטי הביצים לשביל מי רגלים והרי הוא מטיל מים משני מקומות משביל המים ומשביל שכבת זרע הרי זה כשר

כל פסול שאמרנו בענין זה כשלא היו בידי שמים כגון שכרתו אדם או כלב או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו אבל אם נולד כרות שפכה או פצוע דכא או שנולד בלא ביצים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברין אלו או שנולד בהם שחין והמסה אותן או כרתן הרי זה כשר לבוא בקהל שכל אלו בידי שמים אסור להפסיד איברי זרע בין באדם בין בבהמה חיה ועוף אחד טמאי׳ ואחד טהורי׳ בין בארץ ישרא׳ בין בחוצה לארץ אע״פ שנאמר ובארצכם לא תעשו מפי השמועה למדו שרבר זה נוהג בכל מקום ועניין הכתוב לא יעשה זאת בישרא׳ בין בגופן בין בגופ׳ אחרים וכל המסרס לוקה מן התורה בכל מקום ואפי׳ מסרס אחר מסרס לוקה כיצד הרי שבא אחר וכרת את הגיד ובא אחר וכרת את הביצים או נתקן ובא אחר וכרת חוטי ביצים או שבא אחר ומעך את הגיד ובא אחר ונתקו ובא אחר וכרתו כולן לוקין ואע״פ שלא סרס האחרון אלא מסורס בין באדם בין בבהמה חיה ועוף והמסרס את הנקבה בין באדם בין בשאר מינים פטור המשקה עיקרין לאדם או לשאר מינים כדי לסרסו הרי זה אסור ואין לוקין עליו ואשה מותרת לשתות עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד הרי שכפת את האדם ושסה בו כלב או שאר חיות שעשאוהו כרות שפכה או שהושיבו במים או בשלג עד שבטל ממנו איברי תשמי׳ אינו לוקה עד שיסרס בידו וראוי להכותו מכת מרדות אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו ואם לקחה הוא מעצמו וסרסה מותר ואם העריס ישרא׳ ברבר זה קונסין אותו ומוכרה לישרא׳ אחר ואפילו לבנו הגדול מותר למוכרה אבל לבנו הקטן אינו מוכרה לו ולא נותנה לו

פרק שבעה עשר

שלש נשים נאסרו על כל הכהנים גרושה וזונה וחללה ועל כהן גדול ארבע אילו השלש והאלמנה אחד כהן גדול משוח בשמן המשחה או המרובה בגדים ואחד כהן העובר ואחד כהן גדול שמנוהו ועבר וכן כהן משוח מלחמה כולן מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה כל כהן שנשא אחת מהשלש נשים אלו בין גדול בין הדיוט ובעל לוקה ואם בא עליה דרך זנות אינו לוקה משום זונה או גרושה או חללה שנ׳ לא יקחו עד שיקח ויבעול אבל כהן גדול שבא על אלמנה לוקה אחת אע״פ שלא קדש משום לא יחלל כיון שבעלה חללה ופסלה לכהונה אבל זונה וחללה וגרוש׳ הרי הן מחוללות ועומדות קודם בעילתו ולפיכ׳ לוקה כהן גדול לבדו על בעילת אלמנה לבדו אע״פ שאין שם קידושין שהרי חללה והוא מוזהר שלא יחלל כשרים לא אשה ולא זרעו

קדש כהן גדול אלמנה ובעלה לוקה שתים אחת משום אלמנה לא יקח ואחת משום לא יחלל ובין כהן גדול ובין כהן הדיוט שנשא אשה מן הארבע ולא בעל אינו לוקה וכל מקום שהוא לוקה היא לוקה וכל מקום שהוא אינו לוקה היא אינה לוקה שאין הפרש בין איש לאשה לעונשין זולתי בשפחה חרופה בלבד כמו שבארנו

כל כהן הבא על הגויה בין גדול בין הדיוט לוקה משום זונה שהרי אינה בת קידושין והוא אסור בבעילת זונה בין ישראלית בין גויה החלוצה אסורה לכהן מדברי סופרי׳ מפני שהיא כגרושה ומכין אותו מכת מרדות מדבריהם כהן שנשא ספק חלוצה אין מוציאין אותה מתחתיו והיא כשרה וולדה כשר מפני שלא גזרו על ספק חלוצה אלא על חלוצה ודאית וכן מי שהיתה ספק גרושה או ספק אלמנה או ספק זונ׳ וספק חללה מכין אותו מכת מרדו׳ ומוצי׳ בגט

כלל גדול הוא בכל איסורי׳ שבתור׳ שאין איסו׳ חל על אסו׳ אלא אם כן היו שני איסורין באין כאחת או שהיה האיסור האחר מוסיף דברים אחרים על אותו האסור או אם היה כולל דברים אחרים עם איסור זה לפיכך אשה שהיתה אלמנה ונעשית גרושה ונעשית חללה ונעשית זונה ובא עליה כהן גדול אחר כך לוקה ארבע מלקיו׳ על ביאה אחת לפי שהאלמנה אסורה לכהן גדול ומותרת להדיוט חזרה להיות גרושה נוסף בה איסור ונאסרה לכהן הדיוט לפיכך נוסף בה איסור אחר על איסור האלמנה ועריין היא מותר לאכול בתרומה נעשת חללה נוסף בה איסור שהרי נאסר בתרומה ועריין היא מותרת לישרא׳ נעשי׳ זונה הואיל ויש שם זנות שאוסרת על ישרא׳ אם זינת אשתו ברצון נוסף בה איסור אחר והוא הדין לכהן הדיוט שבא על הגרושה שנעשי׳ חללה ואחר כך זונה שהוא לוקה שלש על ביאה אחת אבל אם נשתנה סדר זה אינו לוקה אלא אחת

מי שנתאלמנה מאנשים הרבה או נתגרשה מאנשים הרבה אין לוקין עליה אלא אחד על כל ביאה אלמנה בין מן הארוסין בין מן הנישואין אסורה כהן גדול שמת אחיו אע״פ שהוא מן האירוסין הרי זה לא ייבם אלא חולץ נפלה לו יבמה והוא כהן הדיוט ונתמנה להיות כהן גדול אע״פ שעשה בה מאמר כשהוא כהן הדיוט הרי זה לא ייבם אחר שנתמנה אבל אם אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול הרי זה יכנוס אחר שנתמנה היתה מקודשת ספק קידושין ומת ארוסה הרי זו ספק אלמנה מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה ומשתבגור תאסר עליו שנ׳ והוא אשה בבתוליה יקח אשה לא קטנה בבתוליה ולא בוגרת הא׳ כיצד יצאת מכלל קטנות ולכלל בגרות לא באה זו נערה ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת שנאמר אשה אחת ולא שתים כהן גדול לא ישא מוכת עץ אע״פ שלא נבעלה נבעלה שלא כדרכה הרי זו כנבעלת כדרכה נבעלה לבהמה הרי זו מותרת כהן גדול שנשא

בְּעוּלה אינו לוקה אבל מוציא בגט נשא בוגרת או מוכת עץ הרי זה יקיים אירס בעולה ונתמנה כהן גדול הרי זה יכנוס אחר שנתמנה אנס נערה בתולה או פיתה אותה אפילו אנסה או פיתה אותה כשהוא כהן הדיוט ונתמנה כהן גדול קודם שיכנוס הרי זה לא יכנוס ואם כנס מוציא אירס את הקטנה ובגרה תחתיו קודם נישואין הרי זה לא יכנוס מפני שנשתנה גופה ואם כנס לא יוציא אחת גרושה מן הארוסין או מן הנשואין אבל הממאנת אפי׳ גרושה בגט והחזירה ומיאנה בו הרי זו מותרת לכהן כמו שבארנו בהלכו׳ גירושין וכל מי שאינ׳ ראויה לחליצה אם נחלצה לא נפסלה לכהונה

יצא עליו קול איש פלוני כהן כתב גט לאשתו או נתן גט לאשתו והרי היא יושבת תחתיו ומשמשתו אין מוציאין אותה מתחת בעלה ואם נשאת לכהן אחר תצא מן השני יצא שמה בעיר שנתקרשה ונתגרש מן הקירושי׳ חוששין לה כמו שבארנו בהלכות גירושין אבל אם יצא עליה קול שהיא חלוצה אין חוששין לה יצא קול על הבתולה שהיא בעולה אין חוששין לה ותנשא לכהן גדול יצא עליה קול שהיא שפחה אין חוששין לה ותנשא אפילו לכהן יצא לה שם מזנה בעיר אין חוששין לה ואפילו הוציאה בעלה משום שעבר על דת יהודית או בעידי דבר מכוער ומת קודם שיתן לה גט הרי זו מותרת לכהן שאין אוסרין אשה מאלו לא בעדות ברורה או בהוראת פיה

פרק שמונה עשר

מפי השמועה למדנו שהזונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישרא׳ שנבעל לאדם שהיא אסור׳ להנשא לו איסור השוה לכל או שנבעלה לחלל אעפ׳ שהיא מותרת להנשא לו לפיכך הנרבעת לבהמה אעפ׳ שהיא בסקילה לא נעשית זונה ולא נפסלה לכהונה שהרי לא נבעלה לאדם והבא על הנדה אעפ׳ שהיא בכרת לא נעשת זונה ולא נפסלה לכהונה שהרי אינה אסורה להנש׳ לו וכן הבא על הפנויה אפי׳ היתה קדשה שהפקירה עצמה לכל אעפ׳ שהיא במלקות לא נעשית זונה ולא נפסלה מן הכהונה שהרי אינה אסורה להנשא לו אבל הנבעל לאחר מאיסורי לאוין השוין בכל ואין מיוחדי׳ בכהנים או מאסורי עשה ואין צריך לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה או לגוי ועבד הואיל והיא אסורה לו להנש׳ הרי זו זונה וכן הגיורת והמשוחרר׳ אפי׳ נתגיירה ונשתחררה פחותה מבת שלש שנים הואיל ואינה בת ישרא׳ הרי זו זונה ואסורה לכהן מיכאן אמרו גוי או עבד או נתין או ממזר או גר עמוני ומואבי או מצרי וארומי ראשון ושני או פצוע דכא וכרות שפכה או חלל שבא על היהודית עשו אותה זונה ונפסלה לכהונה ואם היתה כוהנת פסולה מן התרומ׳ וכן יבמה שבא עליה זר עשאה זונה והאילונית מותרת לכהן ואינה זונה הבא על אחת מהשניות וכיוצא בהן כגון הבא על קרובת חלוצתו או על חלוצתו לא עשה אותה זונה שהרי אינה אסורה להנשא לו מן התורה כמו שבארנו בהלכות יבום הא למדת שאין היותה זונה תולה בבעילה של איסו׳ שהרי הבא על הנדה ועל הקדשה והנרבעת לבהמה נבעלה בעילה של איסור ולא נעשית זונה ומי שנשאת לחלל נבעלה בעילה של היתר כמו שית באר ונעשת זונה ואין הדבר תלוי לא בפגימה ומפי השמועה למדו שאינה פגומה לא מאדם האסור לה או מחלל כמו שאמרנו כל הנבעלת לאדם שעושה אותה זונה בין באונס בין ברצון בין בזדון בין בשגגה בין כדרכה בין שלא כדרכה משהערה בה נפסלה משום זונה ובלבד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד ויהיה הבועל בין תשע שנים ויום אחד ומעלה לפיכך אשת איש שנבעלה לאחר בין באונס בין ברצון נפסלה לכהונה אשת כהן שנאנסה בעלה לוקה עליה משו׳ טומאה שנ׳ לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הוטמאה הכל בכלל שאם נבעלו אסורין על בעליהן פרט לך הכתוב באשת ישרא׳ שנאנסה שהיא מותרת לבעלה שנ׳ והיא לא נתפשה אבל אשת כהן באסור עומר׳ שהרי היא זונה אשת ישרא׳ שנאנס׳ אעפ׳ שהיא מותר׳ לבעלה אסורה לכהונה אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או שנגגתי ובא עלי אחר או שבא עד אחד והעיד לו עליה שזנת בין באונס בין ברצון הרי זו אינה אסורה עליו שמא עיניה נתנ׳ באחר ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו וסמך דעתו לדבריהם הרי זה יוציא כדי לצאת ידי ספק אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אעפ׳ שהיא מותרת לבעלה כמו שבארנו הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה שהרי הודת שהיא זונה ואסרה עצמה ונעשית כחתיכה האסורה כהן שקירש גרולה או קטנה ואחר זמן בא עליה וטען שמצאה דרוסת איש נאסרה עליו מספק שמא קודם קירושין נבעלה או אחר קירושין אבל ישרא׳ שטען טענה זו לא נאסרה עליו שיש כאן שתי ספיקות שמא קודם קירושין ושמא אחר קירושין ואפילו נאמר לאחר קירושין שמא באונס שמא ברצון שהאנוסה מותרת לישרא׳ כמו שבארנו לפיכך אם קרשה אביה לישרא׳ והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד וטען שמצאה דרוסת איש נאסרה עליו מספק שאין כאן לא ספק אחר שמא באונס שמא ברצון וספק איסור של תורה לחומרא כל אשה שקנא לה בעלה ונסתרה ולא שתת מי שוטה אסורה לכהן מפני שהיא ספק זונה בין שלא רצת היא לשתות בין שלא רצה להשקותה בין שהית שם עדות שמונעה מלשתו׳ בין שקנאו לה בית דין בין שהיתה מן הנשים שאין ראויו׳ לשתות הואיל ולא שתת מכל מקום הרי זו אסורה לכהונה מספק פנויה שראוה שנבעלה לאחד והלך לו ואמרו לה מי הוא זה שבא עלייך ואמרה אדם כשר הרי זו נאמנת ולא עוד לא אפי׳ ראוה מעוברת ואמרו לה ממי נתעברת ואמרה מאדם כשר הרי זו נאמנת ותהיה מותר׳ לכהן ברא׳ בשיהיה המקום שנבעלה בו פרשת דרכים או בקרנות שבשרות שהכל עוברין שם והיו רוב העוברים שם כשרים ורוב העיר שפרשו אלו העוברין ממנה כשרים שהחכמים עשו מעלה ביוחסין והצריכו שני רובות אבל אם היו רוב העוברים פוסלים אותה כגון גוים או ממזרים וכיוצא בהם אעפ׳ שרוב המקום שבאו ממנה כשרים או שהיו רוב אנשי המקום פסולין אעפ׳ שרוב העוברין שם כשרים חוששין לה שמא למי שפוסל אותה נבעלה ולא תנשא לכהן לכתחלה ואם נשאת תצא ראיה שנבעלה בעיר או נתעבר׳ בעיר אפי׳ לא היה שוכן שם לא גוי אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהן הרי זו לא תנשא לכתחלה לכהן שכל הקבוע כמחצה על מחצה הוא ואם נשאת לא תצא הואיל והיא אומרת לכשר נבעלתי היתה אלמת או חרשת או שאמר׳ איני יודעת למי נבעלתי או שהיתה קטנה שאינ׳ מכרת בין כשר לפסול הרי זו ספק זונה ואם נשאת לכהן תצא אלא אם כן היו שני הרובין המצויין אצלה כשרים שבויה שנפרית והיא בת שלש שנים ויום אחד או יתר אסורה לכהן מפני שהיא ספק זונה שמא נבעלה לגוי ואם יש לה עד שלא נתייחד הגוי עמה הרי זו כשרה לכהונה ואפי׳ עבד או שפחה או קרוב נאמן לעדות זו ושתי שבויות שהעידה כל אחת מהן לחברתה הרי אלו נאמנות הואיל ואסור כל הספיקות כולן מדברי סופרים לפיכך הקלו בשבויה וכן קטן שהיה מסיח לפי תומו נאמן מעשה באחד שנשב׳ הוא ואמו ובנה משיח לפי תומו ואמ׳ נשבינו לבין הגוים אני ואמי יצאתי לשאוב מים ודעתי על אמי ללקוט עצים ודעתי על אמי והשיאו אותה חכמי׳ לכהן על פיו אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא נטמאה שאין אדם מעיד לעצמו וכן שפחת לא תעיד לה אבל שפחת בעלה מעירה לה ושפחת שהיתה מסיחה לפי תומה נאמנת כהן שהעיד לשבויה שהיא טהורה הרי זה לא ישאנה שמא עיניו נתן בה ואם

פראה והעיר בה הרי זה ישאנה שאילו לא ידע שהיא פהורה לא נתן בה מעותיו האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר אפילו היה שם עד אחר שמעיד שהיא שבויה אבל אם יש שם שני עדים שנשבית אינה נאמנ׳ עד שיעיד לה אחר שהיא טהורה היו שם שני עדים שנשבית ועד אחר מעיד שנטמאת ואחר מכחיש אותו ומעיד לה שהיא טהורה ולא נתייחד עמה גוי עד שנפדית אפי׳ זה שמעיד שהיא טהורה אשה או שפחה הרי זו מותרת מי שאמרה נשביתי וטהורה אני והתירוה בית דין להנ׳שא ואחר כך באו שני עדים שנשבית הרי זו תנשא לכתחלה ולא תצא מהתירה ואפילו נכנס אחריה שבאי והרי היא שבויה לפנינו ביד ארוניה הרי זו לא תצא מהתירה שהתירוה ומשמרין אותה מעתה עד שתפרה באו לה שני עדים אחר כך שנטמאת אפי׳ נשאת ואפי׳ היו לה בנים הרי זו תצא ואם בא עד אחד אינו כלום אמרה נשביתי וטהורה אני ויש לי עדים שאני טהורה אין אומרין נמתין עד שיבואו העדים לא מתירין אותה מיד ולא עוד לא אפי׳ יצא עליה קול שיש עליה עידי טומאה מתירין אותה עד שיבואו שבשבו׳ הקלו האב שאמר קדשתי את בתי וגרשתיה והרי היא קטנה נאמן קדשתיה וגרשתיה כשהיתה קטנה והרי היא גדולה אינו נאמן להחזיקה גרושה נשבית ופריתיה בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה אינו נאמן שלא האמינה אותו תורה לא לאוסרה משום אישות שנ׳ את בתי נתתי לאיש הזה אבל לא לפוסלה משום זנות אשת כהן שנאסר עליו משום שביה הואיל והדבר כספק הרי זו מותר לדור עמו בחצר אחד ובלבד שיהיו עמו בניו ובני ביתו תמיד לשמרו עיר שבא במצור ונכבשה אם היו הגוים מקיפי את העיר מכל רוחותיה כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותעשה ברשותן הרי כל הנשים שבתוכה פסולות לכהונה כשבויות שמא נבעלו לגוים לא מי שהית מבת שלש שנים ולמטה כמו שביארנו ואם היה איפשר שתימלט אשה אחת ולא ירעו בה או שתהי׳ בעיר מחבואה אחת׳ אפילו אינה מחזקת לא אשה אחת הרי זו מצלת על הכל כיצר מצלת שכל אשה שאמרה טהורה אני נאמנת ואעפ׳ שאין לה עד מתוך שיכולה לומר נמלטתי כשנכבשה העיר או במחבואה הייתי ונצלתי נאמנת לומר לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי בוא בגרוד של אותה מלכות שהם מתיישבין בעיר ואין יראין לפיכך חוששים להם שמא בעלו אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר לא נאסרו הנשים מפני שאין להם פנאי לבעול שהן עוסקים בשלל ובורחין להם ואם שבו נשים ונעשו ברשותן אעפ׳ שרדפו אחריהם ישרא׳ והצילו אותם מידם הרי הן אסורות האשה שנחבשה ביד גוים על ידי ממון מותרת על ידי נפשות אסורה לכהונה ולפיכך אם היה בעלה כהן נאסרה עליו בוא בזמן שיד ישרא׳ תקיפה על הגוים והם יראין מהם אבל בזמן שיד הגוי׳ תקיפה אפי׳ על ידי ממון כיון שנעשי׳ ברשות הגוים נאסרה לא אם כן העיד לה אחר כשבויה כמו שבארנו

פרק תשעה עשר

אי זו היא חללה זו שנולדה מאיסור כהונה וכן אחת מן הנשים האסורות לכהונה שנבעלה לכהן נתחללה אבל הכהן עצמו שעבר העביר לא נתחלל ובין שנבעלה באונס או בשגגה בין כדרכ׳ בין שלא כדרכ׳ משהערה בה נתחלל והוא שיהיה כהן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה ותהיה זו האסורה לו בת שלש שנים ויום אחד ומעלה כיצר כהן בן תשע שנים ויום אחד שבא על הגרושה או על הזונה וכהן גדול שבא עליהן או על האלמנה או שנשא בעולה ובא עליה הרי לו נתחללו לעולם ואם הוליר ממנה בן בין זה שחללה בין אחר הולד חלל אבל כהן שקידש אשה מאיסורי כהונה ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין לא נתחללה ואם נשאת אעפ׳ שלא נבעלה נתחללה שכל נשואה בחזקת בעולה היא אעפ׳ שנמצאת בתולה כהן גדול שנשא בוגרת או מוכת עץ לא חיללה וכן אם בעל בעולה בלא נישואין לא חיללה כהן הבא על ערוה מן העריות חוץ מנדה או על אחת מחייבי לאוין השוין בכל עשה אותה זונה כמו שבארנו חזר ובא עליה ביאה שנייה בין הוא בין כהן אחר נעשית חללה וזרעו ממנה חללים לפיכך כהן שבא על זקוקה ליבם ונתעברה מביאה ראשונ׳ הולד כשר לפי שאינה מאסורי כהונ׳ ונעשת זונה חזר ובא עליה ביאה שנייה ונתעברה וילדה היא חללה וולדה חלל לפי שהוא מאיסורי כהונה וכן כהן הבא על הגיורת והמשוחררת חללה וזרעו ממנה חללים כהן הבא על הנדה הוולד כשר ואינו חלל שאין איסור הנדה מיוחד בכהני׳ לא שוה בכל כהן שנשא גרושה מעוברת בין ממנו בין מאחר וילדה כשהיא חללה הולד כשר שהרי לא בא מטיפת עבירה כבר בארנו שהחלוצה אסורה לכהן מדבריהם לפיכך כהן שבא על החלוצ הרי זו חללה וזרעה מכהן חללים והכל מדבריהן אבל כהן שבא על אחת מהשניות היא כשרה וזרעו ממנה כשרים שאיסור השניות איסור השוה בכל הוא ואינו מיוחד בכהנים כהן שבא על ספק זונה כגון ספק גיורת או משוחררת או שבא על ספק גרושה וכן כהן גדול שבא על ספק אלמנה הרי זו ספק חללה וולדה ספק חלל נמצאו החללים שלשה חלל מן התורה וחלל מדבריהם וספק חלל וכל ספק חלל נותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישרא׳ אינו אוכל בתרומה ולא מטמא למתי׳ ונושא אשה הראויה לכהן ואם אכל או נטמא או נשא גרושה מכין אותו מכת מרדו׳ והוא הדין בחלל של דבריהם אבל חלל של תורה הודאי הרי הוא כזר ונושא גרושה ומטמא למתים שנא׳ אמור אל הכהנים בני אהרן אעפ׳ שהם בני אהרן עד שיהו בכיהונם

כהן זכר שהוא אסור לישא זונה וחללה אסור בגיורת ומשוחררת שהיא כזונה כמו שבארנו אבל הכהנת מותרת להנשא לחלל ולגר ולמשוחרר׳ שלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין שנ׳ בני אהרן ולא בנות אהרן נמצא הגר מותר לישא ממזרת ולישא כהנת גרים ומשוחררים שנשאו לו מלו והולידו בת אפי׳ לאחר כמה דורות הואיל ולא נתערב בהן זרע ישרא׳ הרי אותה הבת אסורה לכהן ואם נשאת לא תצא הואיל והורתה ולידתה בקרושה אבל גר או משוחרר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת או משוחררת בתו כשרה לכהונה לכתחלה גר עמוני שנשא בת ישרא׳ וכן מצרי שיני שנשא בת ישרא׳ אעפ׳ שביאתם בעבירה והרי נשותיהן זונות כמו שבארנו בנותיהם כשרות לכהונה לכתחלה חלל שנשא כשרה זרעו ממנה חללים וכן בן בנו ואפי׳ אחר אלף דור שבן החלל הזכר הוא חלל לעולם ואם היתה בת אסורה היא לכהונה שהרי היא חללה אבל ישרא׳ שנשא חללה הולד כשר לפיכך אם היתה בת הרי זו תנשא לכתחלה כהנים ולויים וישראלים מותרין לבוא זה בזה והולד הולך אחר הזכר לויים וישראלים וחללים מותרים לבוא זה בזה והולד הולך אחר הזכר שנ׳ ויתילדו על משפחותם לבית אבותם בית אביו היא משפחתו ואין בית אמו משפחתו

לויים וישראלים וחללים גרים ועבדים משוחררים מותרים לבוא זה בזה והגר והמשוחרר שנשא לויה או ישראלית או חללה הרי הבן ישראלי וישראלי או לוי או חלל שנשאו גיורת או משוחררת הולד הולך אחר הזכר

כל משפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהן לכתחלה ואעפ׳׳כ אם ראיתה שתי משפחות שמתגרות זו בזו תמיד או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד או ראי׳ איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועז פנים ביותר חוששין להן וראוי להתרחק מהן שאילו סימני פסלות הם וכן כל הפוסל את אחרים תמיד כגון שנותן שמץ במשפחו׳ או ביחידים ואומר עליהן שהן ממזרים חוששין לו שמא ממזר הוא ואם אמר להן שהם עבדים חוששין לו שמא

ה׳ ספר קדושה

עבר הוא שכל הפוסל במומו פוסל   וכן כל מי שיש
בו עזות פנים או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל
להם חסד חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא שסימני ישרא׳
האומה הקדושה בישנין רחמנים וגומלי חסדים ובגבעוני׳
הוא אומר והגבעונים לא מבני ישרא׳ המה   לפי שהעזו
פניהם ולא נתפייסו ולא רחמו על בני שאול   ולא גמלו
לישרא׳ חסד למחול לבני מלכם   והם עשו עמהם חסד
והחיום בתחלה   משפחה שקרא׳ עליה ערער והיא
שיעידו שנים שנתערב בהן ממזר או חלל   או שיש בהן
עבדות הרי זו ספק ואם משפחת כהני׳ היא לא ישא ממנה
אשה עד שיברוק עליה ארבע אמהות   שהן שמונה אמה
ואם אמה ואם אבי אמה ואם אבי אבי אמה   וכן הוא
בורק על אם אביה ואם אם אביה ואם אבי אביה ואם אם
אבי אביה   ואם היתה משפחה זו שקרא׳ עליה ערער
לויים או ישרא׳ים מוסיף לברוק להם זוג אחר ונמצא בורק
עשר אמהות שהערוב בלויים וישרא׳ים יתר מן הכהנים
ולמה בורק בנשים בלבד מפני שהאנשים כל עת שיריבו
זה עם זה יחרף את חבירו בפסול שיש בייחוסו ואלו היה
שם פסול היה נשמע אבל הנשים אין מחרפות בייחוסין
ולמה יברוק האיש כשירצה לישא ממשפחת זו   שהורעה
חזקתה ולא תברוק אשה שתנשא להן   מפני שלא הוזהרו
כשרות להנשא לפסולין   כל שקורין לו ממזר ושותק
או נתין ושותק או חלל ושותק או עבד ושותק חוששין לו
ולמשפחתו ואין נושאי׳ מהן אלא אם כן בורקין כמו שבארנו
משפחה שנתערב בה ספק   חלל כל אלמנה
מאותה משפחה אסורה לכהן לכתחלה   ואם נשאת לא
תצא מפני שהן שתי ספיקות שמא זו אלמנת אותו חלל
שמא אינה אלמנתו   ואם נאם שהיא אלמנתו שמא חלל הוא
שמא אינו חלל   אבל אם נתערב בה חלל ודאי כל אשה
מהן אסורה לכהן עד שיברוק ואם נשאת תצא
והוא הדין אם נתערב בה ספק ממזר או ממז ודאי שאשת
ממזר ואשת חלל לכהונה אסור אחת הוא כמו שבארנו

פרק עשרים

כל כהנים בזמן הזה בחזקה הם כהנים   ואין אוכלין אלא
בקדשי הגבול והוא שתהיה תרומה של דבריהם   אבל
תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן
מיוחס   אי זהו כהן מיוחס כל שהעידו לו שני
עדים שהוא כהן בן פלו׳ הכהן ופלו׳ בן פלו׳ הכהן עד איש
שאינו צריך בדיקה והוא הכהן ששימש על גבי המזבח
שאילו לא בדקו בית דין הגדול אחריו לא היו מניחין
אותו לעבוד   לפיכך אין בודקין מהמזבח ומעלה ולא
מן הסנהדרים ומעלה שאין ממנין בסנהדרין אלא כהנים
לויים וישרא׳ים מיוחסין   חלה בזמן הזה ואפי׳ בארץ
ישרא׳ אינה של תורה שנ׳ בבואכם אל הארץ ביאת כולכם
ולא ביאת מקצתכם וכשעלו בימי עזרא לא עלו כולם וכן
תרומה בזמן הזה של דברי סופרים ולפיכך אוכלים אותה
הכהנים שבזמננו שהן בחזקה   מי שהעידו עליו עדים
שראוהו שהיה אוכל בתרומה שלתורה הרי זה מיוחס ואין
מעלין ליוחסין לא מנשיאת כפים   ולא מקריאה בתורה
ראשון ולא מחלוק תרומה בבית הגרנות   ולא על פי עד
אחד   כהן מיוחס שאמר בני זה כהן הוא   אין מעלין
אותו ליוחסין על פיו עד שיביא עדים שהוא בנו
כהן מיוחס שיצא הוא ואשתו
שידענו שהיא כשרה למדינה אחרת ובא הוא והיא ובנים
כרוכין אחריהן ואם אשה שיצאת עמי היא זו ואילו בניה
אינו צריך להביא עדי׳ לא על האשה ולא על הבנים מתה
ואילו בניה צריך להביא עדים שאילו בניו   ואינו צריך
להביא עדים על אמן שהיא כשרה   מפני שכבר הוחזק
שיצא מעמנו באשה כשירה   יצא כהן מיוחס למדינה
אחרת ובא הוא ואשתו ובניו ואמר אשה זו נשאתי ואילו
בניה צריך להביא ראייה שאשה זו כשירה   ואינו מביא
עדי׳ שאילו בניה והוא שיהיו כרוכי׳ אחריה ואם בא בשתי

נשים והביא ראיה על האחת אעפ׳ שהבנים קטנים וכרוכי׳
אחריה צריך להביא ראיה עליהם שמא בניו מן האחרת
הם ונכרכו אחר זו המיוחסת   בא הוא ובניו ואמר אשת
נשאתי ומתה ואלו בניה מביא עדים שאותה האשה כשרה
היתה ואילו בניה   וכדין הזה דנין בישרא׳ מיוחס
ובלוי מיוחס ואחר כך נעיד על בנו זה שהוא מיוחס כדי
שיהיה ראוי לסנהדרין   אין מעלין משטרות לכהונה
כיצד הרי שהיה כתוב בשטר פלו׳ כהן לוה מפלוני והלווהו
כך וכך והעדי׳ מלמטה אין מחזיקין בהם זה שהוא מיוחס
שמא לא העידו אלא על המלוה   ברא׳ לענין ייחוס אבל
לחזקה שיהיה כהן ככוהני זמן זה ויאכל תרומה וחלה של
דברי סופרים ובשאר קדשי הגבול מעלין מן השטרות ועל
פי עד אחד ומנשיאות כפים ומקריאה בתורה ראשון וכן
כל כהן שאמ׳ בני זה כהן נאמן להאכילו בתרומה ולהיותו
בחזקת כהן ואינו צריך להביא ראית לא על הבני׳ ולא על
האשה   שנים שבאו למדינה וזה אומר אני וחבירי
כהן וזה אומר אני וחבירי כהן אעפ׳ שנראי׳ כגומלין זה את
זה הרי אלו נאמנין ושניהם בחזקת כהנים   וכן עד
שאמר ראיתי זה שנשא כפיו או שאכל בתרומה או שחלק
על הגורן או שקרא בתורה ראשון וקרא אחריו לוי מחזיקי׳
אותו בכהונה על פיו   וכן אם העיד שזה קרא שני בתורה
אחר כהן מחזיקין אותו בלויה   העד שראה זה שחלק
עם אחיו בבית דין תרומה שהניח להן אביהן הכהן   אין
מעלין אותו לכהונה בעדות זו שמא חלל הוא   ולקח חלק
ירושתו מתרומה למכרה   מי שבא בזמן הזה ואמר
כהן אני אינו נאמן ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו
ולא יקרא בתורה ראשון   ולא ישא את כפיו   ולא יאכל
בקדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד   אבל אוסר עצמו
בגרושה וזונה וחללה ואינו מטמא למתים   ואם נשא או
נטמא לוקה והנבעל ספק חללה ואם היה משיח לפי תומו
נאמן   כיצד מעשה באחד שהיה משיח לפי תומו ואמר
זכור אני כשהייתי תינוק והייתי מורכב על כתיפו של אבי
הוציאני מבית הספר והפשיטוני כתנתי   והטבילני לאכול
תרומה לערב וחביריי בודלין ממני   והיו קוראין אותי
יוחנן אוכל חלות   והעלהו רבינו הקדוש לכהונה   על פי
עצמו   נאמן גדול לומר זכור אני כשהייתי תינוק
וראיתי פלוני טובל ואוכל בתרומה לערב ומחזיקין אותו
בכהונה בעדותו   מי שבא בזמן הזה ואמר כהן
אני ועד אחד מעיד לו שאני יודע שאביו של זה כהן אין
מעלין אותו לכהונה בעדות זה שמא חלל הוא עד שיעיד
שזה כהן הוא   אבל אם הוחזק אביו כהן או שבאו שנים
והעידו שאביו של זה כהן הרי הוא בחזקת אביו   מי
שהוחזק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בין גרושה או בן
חלוצה חוששין לו ומורידין אותו   בא עד אחר אחר כך
והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה על פיו באו עדים
שני׳ אחר כך והעידו שהוא חלל מורידין אותו מן הכהונה
בא עד אחר והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה שזה
האחרון מצטרף לעד ראשו׳ והרי שנים מעידין שהוא כשר
ושנים מעידי׳ שהוא פסול ירחו אלו ואלו וירחה הקול שהשני׳
כמאה וישאר כהן בחזקת אביו   אשה שלא שהת
שלשה חדשים אחר בעלה וילדה ואין ידוע אם בן תשעה
לראשון או שבעה לאחרון והיה אחד מהן כהן והשני ישר׳
הרי זה ספק כהן   וכך אם נתערב ולד כהן בולד ישרא׳
והגדילו התערבות כל אחד מהן ספק כהן ונותנים עליהן
חומרי ישרא׳ וחומרי כהנים נושאי׳ נשים הראויות לכהונה
ואין מטמאים למתים ולא אוכלין בתרומה   ואם נשאו
גרושה מוציאין ואינן לוקין   שני כהנים שנתערבו
וולדותיהם   או אשת כהן שלא שהת אחר בעלה שלשה
חדשי׳ ונשאת לכהן אחר ואין ידוע אם בן תשעה לראשו׳
או בן שבעה לאחרון נותנין על הולד חומרי שניהם הוא
אונן עליהם והן אין אונני׳ עליו אין מיטמא להם והם אין
מיטמאין לו ועולה במשמרו של זה ושל זה ואי׳ חולק ואם
היו שניהם במשמר אחד ובית אב אחד נוטל חלק אחד

ברא בוכן שהן באין ככה וישואין אבל בזנות גזרו חכמים שמשתקין אותו כדין כהונה כלל הואיל ואינו יורע אביו הוראי שנא והיתה לו ולזרעו אחריו עד שיהיה זרעו מיוחס אחריו כיצר עשרה כהנים שפירש אחד מהם ובעל שהרי הוולר כהן ודאי ואעפכ הואיל ואינו יודע אביו שיתייחס לו משתקין אותו מדין כהונה ואינו עובד ולא אוכל ולא חולק ואם נטמא למתי או נשא גרושה לוקה שאין כאן ספק התר

פרק אחד ועשרים

כל הבא על ערוה מן העריות דרך איברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקרוב בשר הרי זה לוקה מן התורה שנ׳ לא תעשו מכל חוקות התועבות לא תקרבו לגלות ערוה כלומר לא תקרבו לרברים המביאי לידי גילוי ערוה העושה דבר מחוקות אילו הרי הוא חשור על העריות ואסו׳ לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות או לשחוק עמה או להקל ראש ואפי׳ להריח בשמים שעליה או להביט ביפיה אסור ומכין למתכוין לרבר זה מכת מרדות והמסתכל אפי׳ באצבע קטנה של אשה ונתכוון להנות כמי שנסתכל במקו׳ התורף ואפי׳ לשמוע קול הערוה או לראות שערה אסור והדברים האלו אסורין בחייבי לאוין ומותר להסתכל בפני הפנויה ולברקה בין בתולה בין בעולה כדי שיראה אם היא נאה בעיניו וישאנה ואין בזה צר איסור ולא עוד אלא ראוי לעשות כן אבל לא יסתכל דרך זנות הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה ומותר לאדם להביט באשתו כשהיא נרה ואעפ׳ שהיא ערוה ואעפ׳ שיש לו הנאת לב ממנה בראייה הואיל והיא מותרת לו לאחר זמן אינו בא בזה לרבר מכשול אבל לא ישחק ולא יקל ראש עמה שמא ירגיל לעבירה אסור להשתמש באשה כלל בין גרולה בין קטנה בין שפחה בין משוחררת שמא יבוא לידי הרהור באי זה שמוש אמרו רחיצת פניו ידיו ורגליו והצע׳ מטה לפניו ומזיגת הכוס שאין עושה לאיש רברים אלו אלא אשתו בלבר ואין שואלין בשלום אשה כלל ואפי׳ על ידי שליח המחבק אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן או שנשק לאחת מהן כגון אחותו הגרולה ואחות אמו וכיוצא בהן אעפ׳ שאין שם תאוה ולא הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור הוא ומעשה טפשים הוא שאין קריבין לערוה כלל בין גרולה בין קטנה חוץ מהאם לבנה והאב לבתו כיצר מותר האב לחבק בתו ולנשקה ותישן עמו בקרוב בשר וכן האם עם בנה כל זמן שהם קטני׳ הגדילו ונעשה הבן גדול והבת גרולה עד שיהיו שדים נכונו ושערך צמח זה ישן בכסותו והיא ישנה בכסותה ואם היתה הבת בושה לעמור לפני אביה ערומה או שנישאת וכן אם האם בושה לעמור בפני בנה ערומה ואעפ׳ שהן קטנים משהגיעו להכלם מהן אין ישנים עמהם אלא בכסותן נשים המסוללות זו בזו אסור וממעשה מצרים הוא שהוזהרנו עליו שנא׳ כמעשה ארץ מצרים לא תעשו אמרו חכמים מה היו עושים איש נושא איש ואשה נושאה אשה ואשה נשאת לשני אנשים אעפ׳ שמעשה זה אסור אין מלקין עליו שאין לו לאו מיוחר והרי אין שם ביאה כלל לפיכך אין נאסרות לכהונה משום זנות ולא תיאסר אשה על בעלה בזה שאין כאן זנות וראוי להכותן מכת מרדות הואיל ועשו איסור ויש לאיש להקפיר על אשתו מרבר זה ומונע הנשים הידועות בכך מלהכנס לה ומלצאת היא אליהן אשתו של אדם מותרת היא לו לפיכך כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר ואבר שירצה ובא עליה כדרכה ושלא כדרכה בין דרך איברים ובלבר שלא יוציא שכבת זרע לבטלה ואעפכ מדת חסידות שלא יקל אדם את ראשו לכך ושיקדש עצמו בשעת תשמיש כמו שבארנו בהלכות דעות ולא יסיר מדרך העולם ומנהגו שאין דבר זה אלא כדי לפרות ולרבות אסור לאדם לשמש מטתו לאור הנר הרי שהיתה שבת ולא היה לו בית אחר והיה הנר דלוק הרי זה לא ישמש כלל וכן אסור לישראל לשמש מטתו ביום שעזות פנים היא לו ואם היה תלמיד חכם שאינו בא להמשך בכך הרי זה מאפי׳ בטליתו ומשמ׳

ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני צורך גדול ודרך קדושה לשמש באמצע הלילה אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרבה בתשמיש המטה ויהיה מצוי אצל אשתו כתרנגול ופגום הוא עד מאד ומעשה בורים הוא אלא כל הממעט בתשמיש הרי זה משובח והוא שלא יבטל עונה מדעת אשתו ולא תקנו בראשונה לבעלי קריין שלא יקראו בתורה עד שיטבולו אלא כדי למעט בתשמי׳ המטה

וכן אסרו חכמים שלא ישמש אדם מטתו ולבו מחשב באשה אחרת ולא יבעול מתוך שכרות ולא מתוך מריבה ולא מתוך שנאה ולא יבוא עליה על כרחה והיא יראה ממנו ולא כשיהיה אחד מהן מנודה ולא יבוא עליה אחר שגמר בלבו לגרשה ואם עשה כן הבנים אינן הגונים אלא מהן עזי פנים ומהן מורדין ופושעים וכן אמרו חכמי׳ שכל אשה חצופה שהיא תובעת תשמיש המטה בפיה או המפת אשה לשם נישואין או המתכוין לבוא על רחל אשתו ובא על לאה אשתו ומי שלא שהת אחר מיתת בעלה שלש חרשים והרי הבן ספק כל אלו הבנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שיסורי הגלות בוררין אותן ואסור לאדם לבוא על אשתו בשווקים וברחובות או בגנות ובפררסין אלא בבית דירה שלא יראה כזנות וירגילו עצמם לידי זנות והבועל את אשתו בבקיאות אלו מכין אותו מכת מרדות וכן המקרש בביאה והמקרש בשוק והמקרש בלא שרוך מכין אותו מכת מרדות ואכסנאי אסור בתשמיש המטה עד שיחזור לביתו וכן אסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו שזו עזות פנים היא ולא יכנס עמו למרחץ ולא יכנ׳ אדם עם אביו למרחץ ולא עם בעל אחותו ולא עם תלמידו ואם היה צריך לתלמידו מותר ויש מקומו׳ שנהגו שלא יכנסו שני אחים כאחר למרחץ לא יהלכו בנות ישרא׳ פרועי ראש בשוק אחת פנוי ואחת אשת איש ולא תלך אשה בשוק ובנה אחריה גזירה שמא יתפשו בנה ותלך אחריו להחזירו ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו דרך שחוק אסור להוציא שכבת זרע לבטלה לפיכך לא יהיה אדם דש מבפני׳ וזורה מבחוץ ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד אבל אילו שמ נאפין ביד ומוציאין שכבת זרע לא די להם שאיסור גדול הוא אלא שעושה זה בנדוי הוא יושב ועליהם נאמר ידיכם דמים מלאו וכאלו הרג הנפש

וכן אסור לאדם שיתקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור אלא אם יבוא לו הרהור יסיע לבו מדברי הבאי לדברי תורה היא אילת אהבים ויעלת חן לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה עד שיטה מעט כדי שלא יבוא לידי קישוי ולא יסתכל בבהמה ובחיה ועוף בשעה שמזרקקין זכר לנקבה ומות׳ למרביעי בהמה להכני׳ כמכחול בשפופרת מפני שהן עסוקין במלאכתן לא יבואו לידי הרהור וכן אסור לאדם להסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה אפי׳ להסתכל בבגדי צמר של אשה שהוא מכירה אסור שלא יבוא לידי הרהור מי שפגע באשה בשוק אסור לו להלך אחריה אלא רץ ומסלק לצדדין או לאחריו וכל המהלך בשוק אחרי אשה הרי זה מקלי עמי הארץ ואסור לעבור על פתח אשה זונה עד שירחיק ארבע אמות שנ׳ ואל תקרב אל פתח ביתה

ואסור לאדם שאינו נשוי לשלוח ידו במבושיו שלא יבוא לידי הרהור ואפי׳ מתחת טיבורו לא יכנים ידו שמא יבוא לידי הרהור ואם השתין מים לא יאחוז באמה וישתין ואם היה נשוי מותר ובין נשוי ובין שאינו נשוי לא יושיט ידו לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו

חסירים הראשונים וגדולי החכמים התפאר אחד מהם שמעולם לא נסתכל במילה שלו ומהן מי שיתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו מפני שלבו פונה מדברי הבאי לדברי האמת שהן אוחזות לבב הקרושים מצות

חכמים שישיא אדם בניו ובנותיו סמוך לפירקן שאם יניחן
יבואו לידי זנות או לידי הרהור ועל זה נאמר ופקדת נוך
ולא תחטא ואסור להשיא אשה לקטן כמו זנות היא ואין
האיש רשאי לישב בלא אשה ולא ישא עקרה וזקנה שאינ׳
ראויה לילד ורשות לאשה שלא תנשא לעולם או תנשא
לסריס ולא ישא בחור זקנה ולא ישא זקן ילדה שדבר זה
גורם לזנות וכן מי שגירש את אשתו מן הנשואין
לא תדור עמו בחצר שמא יבואו לידי זנות ואם היה כהן
לא תדור עמו במבוי וכפר קטן נידון כמבוי היה לה מלוה
אצלו עושה שליח לתובעו וגרושה שבאה עם המגרש לדין
מנדין אותן או מכין אותן מכת מרדות ואם נתגרשה מן
האירוסין מותרת לתובעו בדין ולדור עמו ואם היה לבו
גס בה אף מן האירוסין אסור ומי נדחה מפני מי היא
נדחת מפניו ואם היתה החצר שלה הוא ידחה מפניה
אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה שנ׳ אל תחרוש על
רעך רעה והוא יושב לבטח אתך ואם הודיעה
בתחלה שהוא נושא אותה לימים מותר ולא ישא אדם
אשה במדינה זו ואשה במדינה אחרת שמא יאריכו הימים
ונמצא אח נושא אחותו ואחות אמו ואחות אביו וכיוצא
בהן ואינו ידוע ואם היה אדם גדול ששמו ידוע והרי זרעו
מפורסמין וידועין הרי זה מותר לא ישא אדם
אשה ממשפחת מצורעי׳ ולא ממשפח׳ נכפין והוא שהוחזקו
שלשה פעמים שיבואו בניהם כך אשה שנשאת לשני
אנשים ומתו לשלישי לא תינשא ואם נשאת לא תצא ואפי׳
נתקדשה יכנוס ולא ישא ישרא׳ עם הארץ כהנת
שזה כמו חילול לזרעו של אהרן ואם נשא אמרו חכמי׳ אין
זווגן עולה יפה אלא מת בלא בנים או מת הוא או היא
במהרה או קטטה תהיה ביניהם אבל תלמיד חכם שנשא
כהנת הרי זה נאה ומשובח הרי תורה וכהונה כאחד
לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גלה בניו עמי
הארץ יהיו שאין אמן יודעת כתר התורה ולא ישיא בתו
לעם הארץ שכל הנות׳ בתו לעם הארץ כמי שכפתה ונתנה
לפני הארי מכה ובועל ואין לו בושת פנים ולעולם ימכור
אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם שאם מת או
גולה בניו תלמידי חכמי׳ וכן ישיא בתו לתלמיד חכם שאי׳
דבר מגונה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם

פרק שנים ועשרים

אסור להתייחד עם ערוה מן העריות בין זקנה בין ילדה
שדבר זה גורם לגלות ערוה חוץ מהאם עם בנה והאב עם
בתו והבעל עם אשתו נדה וחתן שפירס אשתו נדה קודם
שיבעול אסור להתייחד עמה אלא היא ישינה בין הנשים
והוא ישן בין האנשים ואם בא עליה ביאה ראשונה ואחר
כך נטמאת מותר להתייחד עמה לא נחשדו ישרא׳
על משכב זכור ועל הבהמה לפיכך אין אסור להתייחד
עמהן ואם נתרחק אפי׳ מיחוד זכור ובהמה הרי זה משוב׳
וגדולי החכמים היו מרחיקין הבהמה כדי שלא יתייחדו
עמה ואיסור ייחוד העריות מפי הקבלה כשאירע
מעשה אמנון ותמר גזר דוד ובית דינו על ייחוד פנויה
ואע״פ שאינה ערוה בכלל ייחוד עריות היא ושמאי והלל
גזרו על ייחוד גוים נמצא כל המתייחד עם אשה שאסור
להתייחד עמה בין ישראלית בין גויה מכין את שניהן מכת
מרדות האיש והאשה ומכריזין עליהן חוץ מאשת איש
שאע״פ שאסור להתייחד עמה אם נתייחד אין לוקין שלא
להוציא לעז עליה שזינת ונמצאו מוציאין לעז על הבנים
שהן ממזרים כל אשה שאסור להתייחד עמה אם
היתה אשתו עמו הרי זו מותר להתייחד מפני שאשתו
משמרתו אבל לא תתייחד ישרא׳ עם הגוי ואע״פ שאשתו
עמו שאין אשתו של גוי משמרתו ואין להן בושה וכן
אין מוסרין תינוק ישרא׳ לגוי ללמדו ספר וללמדו אומנות
מפני שכולן חשודין על משכב זכור ואין מעמידין בהמה
בפונדקיות של גוים ואפי׳ זכרים אצל זכרים ונקבות
אצל נקבות ואין מוסרין בהמה חיה ועוף לרועה גוי אפי׳
זכרים לגוי ונקבות לגויה מפני שכולן חשודין על הרבעת
בהמה וכבר בארנו שהן אסורין בזכור ובבהמה ונא׳ ולפני
עור לא תתן מכשול ומפני מה אין מוסרין בהמה
נקבה לגויה מפני שכולן בחזקת נואפים וכשיבוא הנואף
לשכב עם גויה זו אפש שלא ימצאנה וישכב עם הבהמה
או אפילו ימצאנה וישכב עם הבהמה לא תתייחד
אשה אחת אפי׳ עם אנשי הרבה עד שתהי׳ אשתו של אחד
מהן שם וכן לא יתייחד איש אחד אפי׳ עם נשים הרבה
נשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששין לייחוד
היו האנשים מבחוץ והנשים מבפנים או האנשים
מבפנים והנשים מבחוץ ופירשה אשה אחת לבין האנשים
או איש לבין הנשים אסורין משום ייחוד אפי׳ איש
שעסקו ומלאכתו עם הנשים אסור לו להתייחד עם הנשי׳
כיצד יעשה יתעסק עמהן ואשתו עמו או יפנה למלאכה
אחרת מותר להתייחד עם שתי יבמות או עם שתי
צרות או עם אשה וחמותה או עם אשה ובת בעלה או עם
אשה ובת חמותה מפני ששונאות זו את זו ואין מחפות זו
על זו וכן מותר להתייחד עם אשה שיש עמה תינוקת קטנ׳
שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה שאינה
מזנה בפניה שהרי זו מגלה את סודה תינוקת מבת
שלש ולמטה ותינוק בן תשע ולמטה מות׳ להתייחד עמהן
שלא גזרו אלא על ייחוד אשה הראויה לביאה ואיש הראוי
לביאה אנדרוגינס אינו מתייחד עם הנשים ואם
נתייחד אין מכין אותו מפני שהו׳ ספק אבל האיש מתייח׳
עם האנדרוגינס ועם הטומטום אשת איש שהיה
בעלה בעיר אינה חושש לייחוד מפני שאימת בעלה עלי׳
ואם היה זה גס בה כגון שגדלה עמו או שהיתה קרובתו
לא יתייחד עמה ואע״פ שבעלה בעיר וכן כל המתיחד עם
אשה והיה הפתח פתוח לרשות הרבים אין חוששין משום
ייחוד מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות מפני
שאימות הבנים באות לבית הספר לבניהם ונמצ׳ מתגרת
בנשים וכן אשה לא תלמד קטני׳ מפני אבותיהן שהן באין
בגלל בניהם ונמצאו מתייחדים עמה ואין המלמד צריך
שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר אלא היא בביתה
והוא מלמד במקומו תקנו חכמים שיהיו הנשים
מספרות זו עם זו בבית הכסא כדי שלא יכנס שם איש
משום ייחוד אין ממנין אפי׳ אדם נאמן וכשר להיות
שומר חצר שיש שם נשים אע״פ שהוא עומד בחוץ שאין
אפיטרופוס לעריות ואסור לאדם למנות אפטרופוס
על ביתו שלא ינהיג אשתו לדבר עבירה אסור לתלמי׳
חכם לשכון בחצר שיש בה אלמנה אע״פ שאינו מתייחד
עמה מפני החשד אלא אם כן היתה אשתו עמו וכן אלמנה
אסורה לגדל כלב מפני החשד ולא תקנה אשה עבדי׳ זכרי׳
אפי׳ קטנים מפני החשד אין דורשין בסתרי עריות
בשלשה מפני שהאחד טרוד בשאילת הרב והשנים נושאי׳
ונותנין זה עם זה ואין דעתם פנויה לשמוע ולפי שדעתו
של אדם קרובה אצל עריות אם נסתפק לו דבר ששמע
מורה להקל לפיכך אין דורשין אלא לשני׳ כדי שיהיה האחד
השומע מפנה דעתו ויודע מה שישמע מן הרב
אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם אלא
לפרוש מן העריות והביאות האסורות אמרו חכמי׳ בשעה
שנצטוו ישרא׳ על העריות בכו וקבלו מצוה זו בתרעומת
ובכיה שנ׳ בוכה למשפחותיו על עסקי משפחות ואמרו
חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן
ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאי׳ בהן פרוצין בעריו׳
וביאות אסורות אמרו חכמים רוב בגזל מיעוט בעריות
והכל באבק לשון הרע לפיכך ראוי לו לאדם
לכוף יצרו בדב׳ זה ולהרגי׳ עצמו בקדושה יתירה ובמחשב׳
טהורה ובדעה נכונה כדי׳ להנצל מהן ויזהר מן הייחוד
שהוא הגורם הגדול גדולי החכמי׳ היו אומר׳ לתלמידיה׳
הזהרו בי מפני בתי הזהרו בי מפני כלתי כדי ללמד
לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן הייחוד
וכן ינהוג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי

ענבים שאילו גורמין גדולים והם מעלות של עריות ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה גדולה יתירה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה ובחכמה הוא אומר אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד

הלכות מאכלות אסורות

יש בכללן שמונה ועשרים מצוות ארבע מצות עשה וארבע ועשרים מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א לברוק בסימני בהמה חיה ועוף להבדיל בין טמאה לטהורה
ב לברוק בסימני העוף להבדיל בין הטמא לטהור
ג לברוק בסימני חגבים להבדיל בין טמא לטהור
ד לברוק בסימני דגים להבדיל בין טמא לטהור
ה שלא לאכול בהמה וחיה טמאה
ו שלא לאכול עוף טמא
ז שלא לאכול דגים טמאים
ח שלא לאכול שרץ העוף
ט שלא לאכול שרץ הארץ
י שלא לאכול רמש הארץ
יא שלא לאכול תולעת הפירות כשתצא לאויר
יב שלא לאכול שרץ המים
יג שלא לאכול נבילה
יד שלא ליהנות בשור הנסקל
טו שלא לאכול טרפה
יו שלא לאכול אבר מן החי
יז שלא לאכול דם
יח שלא לאכול חלב בהמה טהורה
יט שלא לאכול גיד הנשה
כ שלא לאכול בשר בחלב
כא שלא לבשלו
כב שלא לאכול לחם תבואה חדשה
כג שלא לאכול קלי מן החדש
כד שלא לאכול כרמל מן החדש
כה שלא לאכול ערלה
כו שלא לאכול כלאי הכרם
מ שלא לאכול טבל
כח שלא לשתות יין נסך

וביאור מצות אילו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה לידע הסימנין שמבדילין בהן בין בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים שמותר לאוכלן ובין שאין מותר לאכלן שנ׳ והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור ונא׳ להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל סימני בהמה וחיה נתפרשו בתור׳ והם שני סימנין מפרסת פרסה ומעלת גרה עד שיהיו שניה וכל בהמה וחיה שהיא מעלת גרה אין לה שינים בלחי העליון וכל בהמה וחיה שהיא מעלת גרה הרי היא מפרס פרסה חוץ מן הגמל וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה היא מעלת גרה חוץ מן החזיר לפיכך המוציא בהמה במדבר ואינו מכירה ומצאה חתוכ׳ הפרסות בודק בפיה אם אין לה שינים למעל׳ בידוע שהיא טהורה והוא שיכיר גמל מצא בהמה שפיה חתוך בודק בפרסותיה אם היא שסועה טהורה והוא שיכיר חזיר מצא פיה חתוך ורגליה חתוכות בודק בה אחר ששחטה בכנפי העוקץ אם מצא בשרה שם מהלך שתי וערב טהור והוא שיכיר ערוד שכן הוא בשרו שתי וערב בהמה טהור שילדה כמין בהמה טמאה אע״פ שאינו מפרי׳ פרסה ולא מעלה גרה אלא כמין סוס או חמור לכל דבר הרי זה מותר באכילה בד״א בשילדה לפניו אבל אם הניח פרה מעוברת בעדרו ובא ומצא כמין חזיר כרוך אחריה אע״פ

שהוא יונק ממנה הרי זה ספק ואסור באכילה שמא מן הטמאה נולד ונכרך אחר הטהורה בהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה אע״פ שהוא מפריס פרסה ומעל׳ גרה והרי הוא כמין שור לכל דבר או כמין שה הרי זה אסור באכילה שהגדל מן הטמאה טמא ומן הטהור טהור לפיכך דג טמא שנמצא במעי דג טהור אסור ודג טהור הנמצא במעי דג טמא מותר לפי שאין גידוליו אלא בלעו בהמה טהורה שילדה או שנמצא בה בריה שיש לה שני גבין או שתי שדרות אסורה באכילה וזו היא השסועה שנאסרה בתורה שנאמר את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה כלומר בריה שנולדה שסועה לשתי בהמות וכן בהמה שנמצא בה דמות עוף אע״פ שהוא עוף טהור הרי זה אסור באכילה לא הותר מן הנמצא בבהמה אלא מה שיש לו פרסה אין לך בכל בהמה וחיה שבעולם שמותר באכילה חוץ מעשרת המיני המנוי׳ בתורה שלשה מיני בהמה והם שור שה ועז ושבעה מיני חיה איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר הם ומיניהן כגון שור הבר והמריא שהן ממין השור וכל העשרה מינין ומיניהם מעלה גרה ומפריס פרסה לפיכך מי שהוא מכירן אינו צריך לבדוק לא בפה ולא ברגלים אע״פ שכולן מותרין באכילה צריכין אנו להבדיל בין בהמה טהורה וחיה טהורה שהחיה חלבה מותר ודמה טעון כסוי והבהמה הטהורה חלבה בכרת ואין דמה טעון כיסוי וסימני חיה מפי השמועה הן כל מין שהוא מפריס פרסה ומעל׳ גרה ויש לו קרנים מפוצלות כגון האיל הרי זה חיה טהורה בודאי וכל שאין קרניו מפוצלות אם היו קרניו כרוכות כקרני השור וחרוקות כקרני העז ויהיה החרק מובלע בהן והדורות כקרני הצבי הרי זו חיה טהור ובלבד שיהיה בקרנים שלשה סימנים אלו כרוכות חרוקות והדורו׳ בד״א במין שאינו מכירו אבל שבעת מיני חיה האמורים בתורה אם היה מכיר אותן אפי׳ לא מצא לו קרני׳ הרי זה אוכל חלבו וחייב לכסות דמו שור הבר מין בהמה הוא והקרש אע״פ שאין לו אלא קרן אחת הרי הוא חיה וכל שיסתפק לך אם הוא מין חיה או מין בהמה חלבו אסור ואין לוקין עליו ומכסין את דמו כלאים הבא מבהמה טהורה עם חיה טהורה הוא הנקר׳ כוי חלבו אסור ואין לוקין עליו ומכסין את דמו ואין מין טמא מתעבר ממין טהור כלל סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה אלא מנה מנין טמאי׳ בלבד ושאר מיני העוף מותרין והמינין האסורין ארבעה ועשרים הן ואלו הן א נשר ב פרס ג עזניה ד דאה והיא הראה האמורה במשנה תורה ה איה והיא הדייה האמורה במשנה תורה ו מין האייה שכן כתוב בה למינה מכלל שהוא שני מינין ז עורב ח זרזיר שכן נא׳ בעורב למינו להביא את הזרזיר ט יענה י תחמס יא שחף יב נץ יג ושרנקא והוא מין הנץ שכן כתוב בו למינהו יד כוס טו שלך יו ינשוף יז תנשמת יח קאת יט רחמה כ חסידה כא האנפה כב מין האנפה שכן נאמר בה למינה כג הדוכיפת כד העטלף כל מי שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן הרי זה אוכל כל עוף שאינו מהם ואינו צריך בדיקה ועוף טהור נאכל במסורת והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן מי שאינו מכירן ואינו יודע שמותיהן בודק בסימנין אלו שנתנו חכמים כל עוף שהוא דורס ואוכל בידוע שהוא מאלו המינין וטמא ושאינו דורס ואוכל אם יש בו אחד משלשה סימנים אלו הרי זה עוף טהור ואלו הן אצבע יתרה או זפק והיא המוראה או שהיה קרקבנו נקלף ביד לפי שאין בכל אילו המינין האסורין מין שאינו דורס ויש בו אחד משלשה סימנין אלו חוץ מפרס ועזניה ופרס ועזניה אינן מצויין בישוב אלא במדברות איי הים הרחוקות עד מאד שהן סוף היישוב היה הקרקבן נקלף בסכין

ואינו נקלף ביד ואין בו סימן אחר אעפ שאינו דורס הרי
זה ספק היה חזק ורבק והניחו בשמש ונתרפא ונקלף ביד
הרי זה מותר אמרו הגאונים שמסורת היא בידיהם
שאין מורין להתר עוף הבא בסימן אחר אלא אם היה אותו
סימן שיקלף קרקבנו ביד אבל אם אינו נקלף ביד אעפ
שיש לו זפק או אצבע יתרה מעולם לא התירוהו
כל עוף שחולק את רגליו כשמותחין לו חוט שתים לכאן
ושתים לכאן או שקולט מן האויר ואוכל באויר הרי זה
דורס וטמא וכל שכן עם הטמאי ונדמה להם הרי זה טמא
מיני חגבים שהתירה תורה ח

ואלו הן א חגב ב מין חגב והוא הרוכנית
ג חרגול ד ומין חרגול והוא עוצרניא ה
ארבה ו ומין ארבה והיא צפורת כרמים ז
סלעם ח ומין סלעם והיא יוחנה ירושלמית מי
שהוא בקי בהן ובשמותיהן אוכל והצייר נאמן עליה כעוף
ומי שאינו בקי בורק בסימנין הללו ושלשה סימנין יש בהן
כל שיש בו ארבע רגלים וארבע כנפים שחופות רוב אורך
גופו ורוב הקף גופו ויש לו שני כרעים לנתר בהם הרי זה
מין טהור ואעפ שראשו ארוך ויש לו זנב אם היה שמו
חגב טהור מי שאין לו עכשיו כנפים או כרעים
או שאין לו כנפים החופות את רובו ועתיד לגדל אותן
אחר זמן כשיגדיל הרי זה מותר מעתה ובדגים
שני סימנין סנפיר וקשקשת וסנפיר הוא שפורח בו וקשקש
היא הדבוקה בכל גופו וכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר
אין לו עכשיו וכשיגדי יהיה לו או שיש לו קשקשת כשהוא
בים וכשיעלה ישיר קשקשיו הרי זה מותר ומי שאין לו
קשקשין החופין את כולו מות אפי אין בו אלא סנפיר אחת
וקשקשת אחת הרי זה מותר

פרק שני

מכלל שנאמר וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי
פרסות מעלת גרה שומע אני שכל שאינה מעלת גרה
ומפרסת פרסה אסורה ולאו הבא מכלל עשה הוא
ובגמל ובחזיר ובארנבת ובשפן נאמר את זה לא תאכלו
ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה וכול הרי למרת שהן בלא
תעשה ואעפ שיש בהן סימן אחר וכל שכן שאר בהמה
טמאה וחיה טמאה שאין בה סימן כלל שאיסור אכילתה
בלא תעשה יתר על עשה הבא מכלל אותה תאכלו
לפיכך כל האוכל מבשר בהמה וחיה טמאה כזית לוקה מן
התורה בין שאכל מן הבשר בין שאכל מן החלב לא חלק
הכתוב בטמאים בין בשרם לחלבם האדם אעפ
שנאמר בו ויהי האדם לנפש חיה אינו מכלל מיני חיה
בעלת פרסה לפיכך אינו בלא תעשה והאוכל מבשר האד
או מחלבו בין מן החי בין מן המת אינו לוקה אבל אסור
הוא בעשה שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן
זאת החיה אשר תאכלו הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו
ולאו הבא מכלל עשה עשה האוכל כזית מבשר עוף
טמא לוקה מן התורה שנא ואת אלה תשקצו מן העוף לא
יאכלו והרי עבר על עשה שנ כל צפור טהורה תאכלו הא
טמאה לא תאכלו וכן האוכ כזית מדג טמא לוקה שנ ושקץ
יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ועבר על עשה שנ כל אשר
לו סנפיר וקשקשת תאכלו מכלל שמי שאין לו סנפי וקשקש
לא יאכל הא למרת שכל האוכל דג טמא או בהמה
וחיה טמאה או עוף טמא בטל מצות עשה ועבר על לא
תעשה חגב טמא הרי הוא בכלל שרץ העוף והאוכל
כזית משרץ העוף לוקה שנא כל שרץ העוף טמא הוא לכם
לא יאכלו ואי זהו שרץ העוף כגון זבוב או יתוש וצרעה
ודבורה וכיוצא בהן האוכל כזית משרץ הארץ לוקה
שנ וכל שרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל ואי זהו
שרץ הארץ כגון נחשים ועקרבים ועפשית ונדל
וכיוצא בהן ושמונה שרצים האמורים בתורה שהן החולד
והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת
האוכל מבשרם כעדש לוקה שיעור אכילתן כשיעו טומאת

וכולם מצטרפין זה עם זה בכעדשה ברא בשאכל
מהן אחר מיתתן אבל החותך אבר מן החי מן אחד מהן
ואכלו אינו לוקה עליו עד שיהיה בו כזית בשר וכולן
מצטרפין לכזית אבל אבר שלם מן השרץ אחר שמת אינו
לוקה עד שיהיה בו כעדשה דם שמונה שרצים ובשרן
מצטרף לכעדשה והוא שיהיה הדם מחובר לבשר וכן דם
הנחש מצטרף לבשרו לכזית ולוקה עליו לפי שאין בשרו
חלוק מדמו ואעפ שאינו מטמא וכן כל כיוצא בו משאר
שרצים שאינן מטמאין דם שרצים שפרש וכנסו ואכלו
לוקה עליו בכזית והוא שיתרו בו משום אוכל שרץ אבל
אם התרו בו משום אוכל דם פטור שאין חייבין אלא על
דם בהמה חיה ועוף כל השעורין ומחלקותם הלכה למשה
מסיני האוכל כזית משרץ המים לוקה מן התורה שנאמ
אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ
ולא תטמאו בהם הרי כלל בלאו זה שרץ הארץ
ושרץ העוף ושרץ המים אי זהו שרץ המים אילו הבריות
הקטנות כמו התולעים והעלוקה שבמי והבריות הגדולות
ביות שהן חיות הים כללו של דבר כל שאינו בצורת הדגי
לא דג טמא ולא דג טהור כגון כלב המי והדלפון והצפרד
וכיוצא בהן אלו המינין שנבראות באשפות ובנופי
הנבלות כגון רמה ותולעה וכיוצא בהן שאינן נבראין
מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהן הן
הנקראין רומש על הארץ והאוכל מהן כזית לוקה שנ ולא
תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ ואעפ
שאין פרין ורבין אבל השרץ השורץ על הארץ הוא שפרה
ורבה מזכר ונקבה אלו המינין הנבראין בפירו ובמאכלו
אם פירשו ויצאו לארץ אעפ שחזרו לתוך האוכל מי שאכל
מהן כזית לוקה שנ לכל השרץ השורץ לאסור אלו שפרשו
לארץ אבל אם לא פרשו מותר לאכול הפרי והתולעת
שבתוכו ברא שהתליע האוכל אחר שנעקר מן הארץ
אבל אם התליע והוא מחובר אותה התולעת אסורה כאלו
פרשה לארץ שעל הארץ נבראת ולוקין עליה ואם ספק
אסורה לפיכ כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהן מחוברי
לא יאכל עד שיברוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולע ואם
שהה הפרי אחר שנעקר שנים עשר חרש אוכל בלא בריק
שאין תולעת שבו מתקיימת שנים עשר חרש
פרשו לאויר ולא נגעו לארץ או שפירשו מקצתן לארץ או
שפרשו אחר שמתו או שנמצאת תולעת על הגרעינה
מבפנים או שיצאו מתוך האוכל לתוך אוכל אחר כל אלו
אסורין מספק ואין לוקין עליהן תולעת הנמצאת במעי
הדגים ובמוח שבראש הבהמה והנמצאת בבשר אסורה
אבל דג מלוח שהתליע הרי התולע שבו מותר שהן כפירו
שהתליעו אחר שנעקרו מן הארץ שמות לאכלן כולן כאחת
בתולעת שבתוכן וכן המים שבכלים שהשריצו
הרי אותן שרצים מותר לשתותן עם המים שנ וכל אשר
לו סנפיר וקשקשת במים ובימים ובנחלים אותם תאכלו
כלומר במים ובימים ובנחלי הוא שאתה אוכל את שיש לו
ואין אתה אוכל את שאין לו אבל בכלים בין שיש לו בין
שאין לו מותר שרץ המים הנברא בבורות ובשיחים
ובמערות הואיל ואינן מים נובעין והרי הן עצורים הרי הן
כמים שבכלים ומותר ושוחה ושותה ואינו נמנע ואעפ
שבולע בשעת שתייה מאותן השרצים הרקים ברא
שלא פירשו ממקום ברייתן אבל אם פירש השרץ אעפ
שחזר לתוך הכלי או לתוך הבור אסור פרש לרפני החבית
וחזר ונפל לתוך המי או לתוך השכר מותר וכן אם פירש
לרפני הבור או המערה וחזר למים מותר המסנן
את היין או את החומץ או את השכר ואכל את היבחושין
או את היתושין והתולעות שסנן לוקה משום שרץ המי או
משום שרץ העוף ושרץ המים אפילו חזר לכלי אחר שסנגן
שהרי פרשו ממקום בריתן אבל אם לא סנגן שותה ואינו
נמנע כמו שפירשנו זה שאמרנו בפרק זה האוכל כזית
כשאכל כזית מבריה גדול או שצרף מעט מבריה זו ומעט
מבריה זו שבמינה עד שיאכל כזית אבל האוכל בריה

טמאה בפני עצמה כולה הרי זה לוקה מן התור ואפי׳ היתה פחותה מן החרדל בין שאכלה מתה בין שאכלה חייה ואפי׳ סרחה הבריה ונשתנית צורתה הואיל ואכלה כולה לוקה נמלה שחסרה אחת מרגליה אינו לוקה עליה אא בכזית

לפיכך האוכל זבוב שלם או יתוש שלם בין חי ובין מת לוקה משום שרץ העוף הרי שהיתה הבריה משרץ העוף ומשרץ המים ומשרץ הארץ כגון שהיו לו כנפים והיא מהלכת על הארץ כשאר שרצים והיתה רבה במים ואכלה לוקה שלש מלקיו ואם היתה יתר על זה מן המינין שנבראו בפירות לוקה עליה ארבע מלקיות ואם היתה מן המינין שפרין ורבין לוקה חמש ואם היתה מכלל עוף טמא יתר על היותה משרץ העוף לוקה עליה שש מלקיות משום עוף טמא ומשום שרץ העוף ומשום שרץ הארץ ומשום שרץ המים ומשום רומש על הארץ ומשום תולעת הפירות בין שאכלה כולה בין שאכל ממנה כזית לפיכך האוכל נמלה הפורחת הגדילה במים לוקה חמש מלקיות רסק נמלות והביא אחת שלימה וצרפה לאילו שנתרסקו ונעשה הכל כזית ואכלו לוקה שש מלקיות חמש משום הנמלה האחת ואחת משום כזית מנבלת הטמאים

פרק שלישי

כל מאכל היוצ ממין מן המינין האסורי שלוקין על אכילת הרי אותו המאכל אסור באכילה מן התורה כגון חלב בהמה וחיה הטמאים וביצי עוף ודג הטמאים שנ׳ ואת בת היענה זו ביצתה והוא הדין לכל האסו ביענה ולכל הדברי׳ הדומין לביצה חלב הארם מותר באכילה אעפ׳ שבשר הארם אסור באכילה וכבר ביארנו שהוא בעשה רבש רבורים ורבש צרעים מותר מפני שאינו מתמצית גופן אא כונסין אותו מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת כדי שימצאו אותו לאכול ממנו בימו׳ הגשמי׳ אעפ׳ שחלב ארם מותר אסרו חכמים לגדול לינק אותו מן השדים אא חולבת אשה לתוך הכלי ושותה וגדול שינק מן השד כיונק שרץ ומכין אותו מכת מרדות יונק תינוק והולך אפי׳ ארבע או חמש שנים ואם גמלוהו ופרש שלשת ימים או יתר מחמת בוריו לא מחמת חוליו אינו חוזר ויונק והוא שגמלוהו אחר ארבעה ועשרים חדש אבל בתוך זמן זה אפי׳ גמלוהו חדש או שנים מותר לחזור ולינק עד סוף עשרים וארבעה חדש אעפ׳ שחלב בהמה טמאה וביצי עוף טמא אסורין מן התורה אין לוקין עליהן שנאמר מבשרם לא תאכלו על הבשר הוא לוקה אינו לוקה על הביצה ועל החלב והרי האוכל אותן כאוכל חצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות יראה לי שהאוכל ביצי דגים טמאים הנמצאים במעיהם כאוכל קרבי דגים טמאים ולוקה מן התורה וכן ביצי העוף התלויות באשכול שעדין לא פירשו ונגמרו האוכל אותן לוקה כאוכל בני מעים שלהן

ביצת עוף טמא שהתחי האפרוח להתרקם בה ואכלו לוקה משום אוכל שרץ העוף אבל ביצת העוף טהור שהתחיל האפרוח להתרקם בה ואכלה מכין אותו מכת מרדות

נמצא עליה קורט דם אם על החלבון זורק את הדם ואוכל את השאר ואם על החלמון אסורה כולה ביצה המוזרת הנפש היפה תאכל אפרוח שנולד אעפ׳ שלא נתפתחו עיניו מותר לאכלו בהמה טהורה שנטרפה חלבה אסור כחלב בהמה טמאה וכן ביצת עוף טהור שנטרף כביצת עוף טמא ואסור נתנבל העוף אם נמצא בו ביצה גמורה כנמכרת בשוק הרי זו מותרת אפרוח שנולד מביצת טרפה מותר שאין מינו טמא היה העוף ספק טריפה כל הביצים שתלד בערימה ראשונה משהין אותן אם טענה ערימ׳ שנייה והתחיל לילד הותרו הראשונו׳ שאם היתה טריפה לא היתה יולדת עוד ואם לא ילדה הרי הן אסורות חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה ואם נתערב חלב טמאה בחלב בהמה טהורה כשתעמיד אותו יעמור חלב הטהורה ויצא חלב הטמאה

עם הקום של גבינה ומפני זה יתן הדין שכל חלב הנמצא ביר גוי אסור שמא ערב בו חלב בהמה טמאה וגבינ׳ הגוי׳ מותר שאין חלב בהמה טמאה מתגבין אבל בימי חכמי משנה גורו על גבינת הגוים ואסרו מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטתן שהיא נבילה ואם תאמר והלא עור הקיבה דבר קטן הוא עד מאד בחלב שעמד בו ולמה לא יבטל במיעוטו מפני שהוא המעמי׳ הגבינה והוא׳ ודבר האסור הוא שהעמיד הרי הכל אסור כמו שיתבאר

גבינה שמעמידין אותה הגוים בעשבי או במי פירות כגון שרף התאנים והרי הן ניכרין בגבינה הורו מקצת הגאוני׳ שהיא אסורה שכבר גזרו על כל גבינת הגוים בין שהעמידו׳ בדבר אסור בין שהעמידוה בדבר המותר גזירה משום שמעמידין אותה בדבר האסור האוכל גבינת הגוים או חלב שחלבו גוי ואין ישרא׳ רואהו מכין אותו מכת מרדו׳

החמאה של גוים מקצת הגאונים התירוה שהרי לא גזרו על החמאה וחלב הטמאה אינו עומד ומקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה שהרי הקום שבחמא׳ אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו וכל חלב שלהן חוששין לו שמא ערבו בו חלב בהמה טמאה

יראה לי שאם לקח חמאה מן הגוים ובשלה עד שהלכו להן צחצוחי חלב הרי זו מותרת שאם תאמר נתערבו עמן ונתבשלו כולן בטלו במיעוטם אבל החמאה שבשלו אותה גוים אסורה משום גיעולי גוים כמו שיתבאר ישראל שישב בצד העדר של גוי ובא הגוי והבי׳ לו חלב מן העדר אעפ׳ שיש בעדר בהמה טמאה הרי זה מותר ואעפ׳ שלא ראה אותו חולב והוא שיכול לראותו כשהו׳ חולב כשיעמו׳ שהגוי׳ מתיירא לחלוב מן הטמאה שמא יעמוד ויראה אותו

ביצה ששני ראשיה כדין או ששני ראשיה חדין או שהיה חלמון מבחוץ וחלבון מבפני׳ בידוע שהוא ביצת עוף טמא

ראשה אחד כד וראשה אחד חד וחלבון מבחוץ וחלמו׳ מבפנים איפשר שהיא ביצת עוף טמא ואיפשר שהיא ביצ׳ עוף טהור לפיכך שואל לצייד ישרא׳ שמוכרה אם אמר לו של עוף פלו׳ הוא ועוף טהור הוא סומך עליו ואם אמר של עוף טהור ולא אמ לו שמו אינו סומך עליו לפיכ׳ אין לוקחין ביצים מן הגוי׳ אא אם היה מכיר אותם ויש לו בהן טביעת עין שהן ביצי עוף פלו׳ הטהור ואין חוששין להן שמא הן ביצי טריפה או ביצי נבילה ואין לוקחין מן הגוים ביצה טרופה כלל

ביצי דגי׳ סימניהם כסימני ביצי׳ העוף אם היו שני ראשיה כדין או חדין טמאה אחד כד ואחד חד שואל לישרא׳ המוכר אם אמר לו אני מלחתים והוצאתים מדג טהור אוכל על פיו ואם אמר לו טהורין הם אינו נאמן אא אם כן היה אדם שהוחזק בכשרות וכן אין לוקחין גבינת וחתיכת דג שאין בה סימן אא מישרא׳ שהוחזק בכשרות אבל בארץ ישרא׳ כשהיתה רובה ישרא׳ לוקחין מכל ישרא׳ שבה והחלב לוקחין אותו מכל ישרא׳ מכל מקום

הכובש דגים טמאים צירן אסור אבל ציר חגבים טמאים מותר מפני שאין בהם לחלוחית לפיכך אין לוקחין ציר מן הגוים אא אם כן היה בו דג טהור משוטט בו אפי׳ דג אחד גוי שהביא עריבה מליאה חביות פתוחות של ציר ודג אחד טהור באחת מהם כולן מותרות היו סתומות פתח אחת ונמצא בה דג טהור שנייה ונמצא בה טהור כולן מותרות והוא שיהיה ראשו של דג ושדרו קיים כדי שיהא ניכר שהוא דג טהור לפיכך אין לוקחי׳ דגים מרוצצין מלוחין מן הגוים והם הנקראי׳ טרית טרופ׳

ואם היה ראש הדג ושדרו ניכר אעפ׳ שהוא מרוצץ מותר ליקח אותו מן הגוי גוי שהביא גרב של חתיכו׳ דג שחתוכן שוה והן ניכרין שכולן מדג אחד ונמצ בחתיכה אחת מהן קשקשים הרי כולן מותרות

פרק רביעי

האוכל כזית מבשר בהמה שמתה או חיה שמתה או עוף שמת לוקה שנ׳ לא תאכלו כל נבלה וכל שלא נשחט כראוי

הרי זו מתה ובהלכות השחיטה יתבאר השחיטה שהיא כראוי ושאינה כראוי. אין אסור משום נבילה אלא מיני טהורי בלבד מפני שהן ראויין לשחיטה ואם נשחטו שחיטה כשרה יהיו מותרין באכילה. אבל מינין טמאין שאין שחיטה מועלת בהן בין שנשחטה כראוי בין שמתה כדרכה בין שחתך בשר מן החי ממנה ואכלו. אינו לוקה משום נבלה וטרפה אלא משום אוכל בשר טמאה

האוכל עוף טהור חי כל שהוא לוקה משום אוכל נבלה ואע״פ שאין בו כזית הואיל ואכלו כולו ואם אכלו אחר שמת עד שיהיה בו כזית ואע״פ שאין בכולו בשר כזית הואיל ויש בכולו כזית חייב עליו משום נבלה. האוכל כזית מבשר נפל בהמה טהורה לוקה משום אוכל נבלה. ואסור לאכול מן הבהמה שנולדה עד ליל שמיני שכל שלא שהה שמונה ימים בבהמה הרי זה כנפל ואין לוקין עליו. ואם נודע לו שכלו לו חדשיו בבטן ואחר כך נולד שהן תשעה חדשים לבהמה גסה וחמשה לדקה. הרי זה מותר ביום שנולד. השליה שיצאת עם הוולד אסורה באכילה והאוכלה פטור שאינה בשר. האוכל כזית מבשר בהמה או חיה או עוף טהורים שנטרפו לוקה שנא׳ ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו. טריפה האמורה בתור זו שטרפה אותה חית היער כגון ארי ונמר וכיוצא בהן וכן עוף שטרף אותו עוף הדורס כגון נץ וכיוצ׳ בו ואין אתה יכול לומ׳ שטרפה אותה והמיתה אותה שאם מתה הרי היא נבלה ומה לי מתה מחמת עצמה או הכה בסייף והמיתה או שברה ארי והמיתה הא אינו מדבר אלא בשנטרפה ולא מתה. אם הטרפה שלא מתה אסורה יכול אם בא זאב וגרר הגדי ברגלו או בזנבו או באזנו ורדף אדם והצילו מפיו יהיה אסור שהרי נטרף ת״ל ובשר בשדה טרפה עד שיעשה אותה בשר הראוי לכלב. הא למדת שהטריפה האמורה בתורה היא שטרפה אותה חית היער ושברה אותה ונטה למו ועדין לא מתה אע״פ שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה משום טריפה. הואיל ואי איפשר שתחיה ממכה זו הבאה עליה. נמצאת למד שהתורה אסרה המתה והיא הנבלה ואסרה הנוטה למות מחמת מכותיה ואע״פ שעדיין לא מתה והיא הטריפ׳ וכשם שלא תחלוק במיתה בין מתה מחמת עצמה. בין שנפלה ומתה בין שחנקה עד שמתה. בין שדרסתה חיה והרגתה כך לא תחלוק בנוטה למות. בין שטרפתה חיה ושברתה בין שנפלה מן הגג ונשתברו רוב צלעותיה. בין שנפלה ונתרסקו איבריה בין שורק בה חץ ונקב לבה או ריאתה בין שבא לה חולי מחמת עצמה. ונקב לבה או ריאתה או שיבר רוב צלעותיה וכיוצא בהן. הואיל והיא נוטה למות מכל מקום הרי זו טריפ׳ בין שהיה הגורם בידי בשר ודם בין שהיה בידי שמים. אם כן למה נאמר בתורה טריפה דבר הכתוב בהווה שאם לא תאמר כן לא תאסר אלא אותה שנטרפה בשדה אבל אם נטרפה בחצר לא תאסר הא למדת שאין הכתו׳ מדבר אלא בהווה. וענין הכתוב שהנוטה למות מחמת מכותיה ואי איפשר לה לחיו׳ מחמת מכה זו אסורה מיכן אמרו חכמי׳ זה הכלל כל שאין כמוה חיה טריפה ובהלכות שחיט׳ יתבא׳ אי זה חולי עושה אותה טריפה ואי זה חולי אין עושה אותה טריפה. וכן החותך בשר מן החי מן הטהורים הרי אותו הבשר טריפה והאוכל ממנו כזית לוקה משום אוכל טריפה שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה כה לי טריפה אותה חית מה לי חתכה בסכין מה לי בכולה מה לי במקצת הרי הוא אומר ובשר בשדה טרפה לא תאכלו כיון שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה. בהמה שהיא חלה מחמת שתשש כחה ונטה למות. הואיל ולא אירעה מכה באבר מאיבריה הממיתים אותה הרי זו מותר שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער שהרי עשת בה מכה הממיתה אותה. אע״פ שהיא מותרת גדולי החכמים לא היו אוכלין מבהמה שממהרין ושוחטין אותה כדי שלא תמות ואע״פ שפירכסה בסוף שחיטה ודבר זה אין בו איסור אלא

כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה הרי זה משובח

השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם הרי אלו מותרין ואין אומרין שמא מתים היו וכן השוחט את הבריאה ולא פרכסה הרי זו מותרת אבל המסוכנת והיא כל שמעמידין אותה ואינה עומדת אע״פ שהיא אוכלת מאכל בריאות אם שחטה ולא פירכסה כלל הרי זו נבילה ולוקין עליה

ואם פרכסה הרי זו מותרת. וצריך שיהיה הפירכוס בסוף השחיטה אבל בתחילתה אינו מועיל. כיצד היא הפרכו׳ בבהמה דקה ובחיה גסה ודקה בין שפשטה ידה והחזירה או שפשטה רגלה אע״פ שלא החזיר או שכפפה רגלה בלבד הרי זה פירכוס ומותר. אבל אם פשטה ידה ולא החזירתה הרי זו אסורה שאין זו אלא הוצאת נפש בלבד. ובבהמה גסה אחד היד ואחד הרגל בין שפשט ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה הרי זה פירכוס ומותרת. ואם לא פשטה לא יד ולא רגל ולא כפפה כלל הרי זו נבלה. ובעוף אפי׳ לא ריפרף אלא בעינו ולא כישכש אלא בזנבו הרי זה פירכוס

השוחט את המסוכנת בלילה ולא ידע אם פירכסה או לא פירכסה הרי זו ספק נבלה ואסורה. כל איסורין שבתור׳ אין מצטרפין זה עם זה חוץ מאיסורי נזיר כמו שיתבאר שם לפיכך הלוקח מעט חלב ומעט דם ומעט בשר בהמה טמאה ומעט בשר נבלה ומעט בשר דג טמא ומעט בשר עוף טמא וכיוצא באלו משאר האסורין וצרף מן הכל כזית ואכלו אינו לוקה ודינו כדין אוכל חצי שיעור. כל הנבלות מצטרפות זו עם זו ונבלה מצטרפת עם הטרפה וכן כל בהמה וחיה עם הטמאים מצטרפין זה עם זה אבל בשר נבלה עם בשר בהמה טמאה אין מצטרפין

כיצד הלוקח מנבלת השר ונבלת הצבי ונבלת התרנגול וקבץ מן הכל כזית בשר ואכלו לוקה וכן אם קבץ חצי זית מנבלת בהמה טהורה וחצי זית מן הטרפה או חצי זית מבשר נבלה וחצי זית מבשר מן החי מן הטהורה ואכלו לוקה וכן בשר הגמל והחזיר והארנבת שקבץ מכולם כזית ואכלו לוקה אבל אם צרף חצי זית מנבלת השור וחצי זית מבשר הגמל אינן מצטרפין וכן כל כיוצא בזה. וכן בהמה טמאה ועוף טמא או דג טמא. אין בשר שניהן מצטרף לפי שהן שני שמות. שהרי כל אחד מהן בלאו בפני עצמו כמו שבארנו. אבל כל העופו׳ הטמאין מצטרפי׳ כמו שמצטרפין כל בהמה וחיה הטמאין. זה הכלל כל שאיסורן בלאו אחד מצטרפי׳ בשני לאוין אין מצטרפי׳ חוץ מנבלה וטריפה הואיל והטריפה תחלת נבלה היא.

האוכל מנבלה וטריפה. או מבהמ׳ וחיה הטמאים מן העור ומן העצמו׳ ומן הגידים ומן הקרני׳ ומן הטלפי׳ ומן הצפרני׳ של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם כשיחתכו. ומן השליה שלהן אע״פ שהוא אסור הרי זה פטור מפני שאילו אינן ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית.

קיבת הנבלה וקיבת הטמאה מותרת. מפני שהיא כשאר טנופת שבבנו׳ ולפי׳ מותר להעמיד הגבינה בקיבת שחיטת הנכרי ובקיבת בהמה וחיה טמאה אבל עור הקיבה. הרי הוא כשאר המעים ואסור. עור הבא כנגד פניו של חמור מותר באכילה מפני שהוא כמו הפרש ומי רגלו׳ שהן מותרין. יש עורות שהן כבשר והאוכל מהן כזית כאוכל מן הבשר והוא כשיאכל אותן כשהן רכים ואילו שעורותיה׳ כבשר עור האדם ועור החזיר של ישוב ועור חטוטרת של גמל שלא טענו עליו משא מעולם ולא הגיע למשא שעדיי׳ היא רכה ועור בית הבושת ועור שתחת האלי׳ ועור השליל ועור האנקה והכוח והלטאה והחומט כל אלו העורות כשהן רכות הרי הן כבשר לכל דבר. בין לאיסור אכילה בין לטומאה. נאמר בשור הנסקל ולא יאכל את בשרו והיאך היה איפשר לאכלו אחר שנסקל והרי הוא נבילה אלא לא בא הכתוב אלא להודיעך שכיון שנגמ׳ דינו לסקילה נאסר ונעשה כבהמ׳ טמאה ואם קדם ושחטו שחיטה כשיר׳ הרי זה אסור בהנייה ואם אכל מבשרו כזית לוקה. וכן כשיסקל לא ימכר ולא יתננו לכלבים ולא לגוים לכך נאמר לא יאכל את בשרו ופרש של שור הנסקל. מותר בהנאה

נודע שהוא פטור מסקילה אחר שנגמר דינו כגון שהוזמו עדים יצא וירעה בעדר ואם נודע אחר שנסקל הרי זה מותר בהנייה

פרק חמישי

מפי השמועה למדו שזה שנ׳ בתורה לא תאכל הנפש עם הבשר לאסור אבר שנחתך מן החי ועל אבר מן החי הוא אומר לנח אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואיסור אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף בטהורים אבל לא בטמאים

אחד אבר שיש בו בשר וגידים ועצמות כגון היד והרגל ואחד אבר שאין בו עצם כגון הלשון והביצים והטחול והכליות והלב וכיוצא בהן אלא שהאבר שאין בו עצם בין שחתך כולו בין שחתך מקצתו הרי זה אסור משו׳ אבר מן החי והאבר שיש בו עצם אינו חייב עליו משום אבר מן החי עד שיפרוש כברייתו בשר וגידים ועצמות אבל אם פרש מן החי הבשר בלבד חייב עליו משום טרפ׳ כמו שבארנו לא משום אבר מן החי האוכל מאבר מן החי כזית לוקה ואפי׳ אכל אבר שלם אם יש בו כזית חייב פחות מכזית פטור חתך מן האבר כברייתו בשר וגידים ועצמות כזית ואכלו לוקה אעפ׳ שאין בו בשר אלא כל שהוא אבל אם הפריד האבר אחר שתלשו מן החי והפריד הבש׳ מן הגידים ומן העצמות אינו לוקה עד שיאכל כזית מן הבשר לבדו ואין העצמות והגידים מצטרפין בו לכזית מאחר ששנה ברייתו חלקו לאבר זה ואכלו מעט מעט אם יש במה שאכל כזית בשר חייב ואם לאו פטור לקח כזית מן האבר כבריתו בשר וגידים ועצמות ואכלו אעפ׳ שנחלק בפיו בפנים קודם שיבלענו חייב תלש אבר מן החי ונטרפה בנטילתו ואכלו חייב שתים משום אבר מן החי ומשו׳ טרפה שהרי שני האיסורין באין כאחת וכן התולש חלב מן החי ואכלו לוקה שתים משום אבר מן החי ומשום חלב תלש חלב מן הטרפה ואכלו לוקה שלש

בשר המדולדל בבהמה ואבר המדולדל בה אם אינו יכול לחזור ולחיות אעפ׳ שלא פרש אלא אחר שנשחטה אסור ואין לוקין עליו ואם מתה הבהמה רואין אותו כאילו נפל מחיים לפי׳ לוקין עליו משום אבר מן החי אבל היכול לחזור ולחיות אם נשחטה הבהמה הרי זה מותר

שמט אבר או מעכו או דכו כגון הביצים שמעך אותן או נתקן הרי זה אינו אסור מן התורה שהרי יש בו מקצת חיים ולפי׳ אין מסריח ואעפ׳׳כ אסור לאכלו ממנהג שנהגו כל ישרא׳ מקדם שהרי הוא דומה לאבר מן החי עצם שנשבר אם היה הבשר או העור חופה רוב עוביו של עצם הנשבר ורוב הקף השבר הרי זה מותר ואם יצא העצם לחוץ הרי האבר אסור וכשישחוט הבהמ׳ או העוף יחתוך ממקום השבר וישליכו והשאר מותר נשבר העצם והבשר חופה את רובו אבל היה אותו בשר מרוסס או נתאכל כבשר שהרופא גורדו או שהיה מתלקט הרוב ממקומות הרבה או שהיה הבשר שעליו נקבים נקבים או שנסדק הבש׳ או שנקדר כמין טבע או שנגר׳ הבש׳ מלמעל עד שלא נשאר מן הבשר אלא כקליפה או שנתאכל הבשר מלמטה מעל העצם שנשבר עד שנמ׳צ הבשר החופה אינו נוגע בעצם בכל אלו מורין לאיסור עד שיתרפא הבשר ואם אכל מכל אלו מכין אותו מכת מרדות המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול ומן הכליות וכיוצא בהן והניח החתיכות בתוך מעיה ואחר כך שחטה הרי אותן החתיכות אסורות משום אבר מן החי ואעפ׳ שהוא בתוך מעיה אבל אם חתך מן העובר שבמעיה ולא הוציאו ואחר כך שחטה הרי חתיכת העובר או איברו מותר הואיל ולא יצא עובר שהוציא ידו או רגלו נאסר אותו אבר לעולם בין שחתכו קודם שתשחט אמו

בין שחתכו אחר שנשחטה אמו ואפי׳ החזיר אותו אבר למעי אמו ואחר כך נשחט או נולד הוולד וחייה כמה שנים הרי אותו האבר אסור משום טריפה שכל בשר שיצא חוץ למחיצתו נאסר כבשר שפרש מן החי שנ׳ ובשר בשדה טריפה כיון שיצא למקום שהוא לו כשדה נעשה טרפה כמו שבארנו הוציא מקצת האבר ונשאר מקצתו בפנים אפילו לא נשאר אלא מיעוטו היוצא אסור ושבפנים מותר ואם חתך היוצא מן האבר אחר שהחזירו ונשחטה חותך אותו שיצא בלבד ושאר האבר מותר ואם לא החזירו וחתכו והוא בחוץ בין שחתכו קודם שחיטה או אחר שחיטה מקום החתך אסור והוא המקום שכנגד האוי׳ אחר שיחתך היוצא חוזר וחותך מקום החתך כל אבר עובר שיצא וחתכו קודם שחיטה והוא בחוץ הרי זה אבר מן החי ולוקין עליו ואם נחתך אחר שחיטה האוכלו אינו לוקה ואפי׳ מת העובר קודם שחיטה ואם מתה הבהמ׳ ואחר כך חתכו האוכלו לוקה משום אבר מן החי

עובר שהוציא אבר ונאסר האבר ואחר כך נולד והרי היא נקבה החלב שלה אסור לשתותו מספק הואיל והוא בא מכלל האיברין ויש בה אבר אחד אסור והרי זה כחלב טרפה שנתערב בחלב טהורה השוחט בהמה מעוברת ומצא בה שליל בין חי בין מת הרי זה מותר באכילה ואפי׳ שליה מותרת באכילה ושליה שיצאת מקצתה ושחט את הבהמה אם היתה שליה זו קשורה בולד מה שיצא ממנה אסור והשאר מותר ואם לא היתה קשורה בו כולה אסורה שמא שליה זו שיצאת מקצתה הלך ולד שהיה בה וולד זה שנמצא בבטן הלכה שליה שלו ואינו צריך לומר שאם לא נמצא בבטן ולד כלל שהשליה כולה אסורה

מצא בה עובר חי אעפ׳ שהוא בן תשעה חדשים גמורין ואיפש׳ שיחיה אינו צרי׳ שחיטה אלא שחיטת אמו מטהרתו ואם הפריס על גבי קרקע צריך שחיטה קרע את הבהמה או שחט בהמה טריפה ומצא בה בן תשעה חי צריך שחיטה להתירו ואין שחיטת אמו מועלת לו ואם לא גמרו לו חדשיו אעפ׳ שהוא חי במעי הטריפה הרי זה אסור מפני שהוא כאבר מאמו כל עובר שהוציא ראשו והחזירו ואחר כך שחט את אמו אין שחיטת אמו מועלת לו והרי הוא כילוד וצריך שחיטה

פרק ששי

האוכל כזית מן הדם במזיד חיי׳ כרת בשוגג מביא חטאת קבועה ודבר מפורש בתורה שאינו חייב אלא על כל דם בהמה חיה ועוף בלבד בין טמאין בין טהורין שנ׳ וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה וחיה בכלל בהמה שנ׳ זאת הבהמה אשר תאכלו שור וכול איל וצבי וכול אבל דם דגים וחגבים ושקצים ורמשים ודם האדם אין חייבין עליו משום דם לפיכך דם דגים וחגבים טהורים מותר לאכלו ואפי׳ כנסו בכלי ושתהו מותר ודם חגבים ודגים טמאי׳ אסור משום שהוא תמצית גופן כחלב בהמה טמאה ודם שקצים כבשרן כמו שבארנו דם האדם אסור מדברי סופרים אם פירש ומכין עליו מכת מרדות אבל דם השיני׳ בולעו ואינו נמנע הרי שנשך בפת ויצא עליה דם גורר את הדם ואחר כך אוכל שהרי פרש אין חייבין כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה ונחירה או התזת הראש כל זמן שיש בו ארמומית ועל הדם הכנוס בתוך הלב ועל דם הקזה כל זמן שהוא מקלח ויוצא אבל הדם השותת בתחלת הקזה קודם שיתחי׳ לקלח ודם השות׳ בסוף הקזה כשיתחיל אדם לפסוק אין חייבין עליו והרי הוא כדם האיברים שדם הקלוח הוא הדם שהנפש יוצא בו דם התמצית ודם האיברין כגון דם הטחול ודם הכליות ודם ביצים ודם המתכנס ללב בשעת שחיטה ודם הנמצא בכבד אין חייבין עליו כרת אבל האוכל ממנו כזית לוקה שנ׳ וכל דם לא תאכלו ובחיוב כרת הוא אומר כי נפש הבשר בדם היא אינו חייב כרת אלא על הדם שהנפ׳ יוצאה בו השליל הנמצא במעי׳ הבהמה הרי דמו כדם הילוד לפי׳ הדם הנמצא כנוס בתוך לבו חייבין עליו כרת אבל שאר דמו הרי הוא כדם האיברין הלב בין לצלי בין לקדרה קורעו ומוציא את דמו ואחר כך מולחו ואם בשל הלב ולא קרעו קורעו אחר שבשלו ומותר

ואם לא קרעו ואכלו אינו חייב עליו כרת ברא בלב העוף
שאין בו כזית דם אבל אם היה לב בהמה חייב כרת שהרי
יש בו כזית מדם שבתוך בלב שחייבין עליו כרת הכבד
אם חתכה והשליכה לתוך החומץ או לתוך מים רותחין
עד שתתלבן הרי זו מותרת לבשל אותה אחר כן וכבר
נהגו כל ישראל להבהבה על האור ואחר כך מבשלין אותה
בין שבשלה לבדה בין שבשלה עם בשר אחר וכן מנהג
פשוט שאין מבשלין המוח של ראש ולא קולין אותו עד
שמהבהבין אותו באור הכבד שבשלה ולא הבהבה על
האור ולא חלטה בחומץ או ברותחין הרי הקדירה כולה
אסורה הכבד וכל שנתבשל עמה ומותר לצלות כבד עם
הבשר בשפוד אחד והוא שתהיה הכבד למטה ואם עבר
וצלאה למעלה מבשר הרי זה אוכלו הטחול מותר לבשלו
אפילו עם הבשר שאינו דם אלא בשר הדומה לדם

השובר מפרקת בהמה קודם שתצא נפשה הרי הדם נבלע
באיברי ואסור לאכול ממנה בשר חי ואפי חלטו אלא כיצד
יעשה יחתך החתיכה וימלח יפה יפה ואחר כך יבשל או
יצלה וכבר בארנו שהשוחט בהם חיה ועוף ולא יצא מהן
דם שהן מותרין אין הבשר יוצא מידי דמו אלא
אם כן מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה כיצד עושה מדיח
הבשר תחלה ואחר כך מולחו יפה יפה ומניחו במלחו
כדי הילוך מיל ואחר כך מדיחו יפה יפה עד שיצאו המים
זכים ומשליכו מיד לתוך מים רותחי אבל לא לפושרין כדי
שיתלבן מיד ולא יצא דם כשמולחין הבשר אין
מולחין אותו אלא בכלי מנוקב ואין מולחין אלא במלח עבה
כחול הגס שהמלח דק כקמח יבלע בבשר ולא יוציא דם
וצריך לנפץ הבשר מן המלח ואחר כך ידיחנו כל
הדברים האלו לבשר שצריך לבשלו אבל לצלי מולח וצולה
מיד והרוצה לאכול בשר חי מולחו יפה יפה ומדיחו יפה
יפה ואחר כך יאכל ואם חלטו בחומץ מותר לאכלו כשהו
חי ומותר לשתות החומץ שחלטו בו שאין החומץ מוציא
הדם חומץ שחלט בו בשר לא יחלוט בו פעם שניי
וחתיכה שהארימה בתוך החומץ היא והחומץ אסורין עד
שימלח אותה יפה יפה ויצלה ובשר שהאדים וכן ביצי
תרנגולת בהמה וחיה בקלף שעליהן וכן העורף שבו
המזרקי שהן מלאי דם אם חתכן ומלחן כרת מותר לבשלן
ואם לא חתכן וצלאן בשפוד וצלה העורף ופיו למטה או
שצלן כולן על הגחלים הרי אלו מותרין ראש הבהמ
שצלהו בתנו או בכבשן או תלהו אם תלהו ובית שחיטתו
למטה מותר שהדם יוצא ושותת ואם היה בית השחיטה
מן הצד מוחו אסור שהדם מתקבץ לתוכו ושאר הבשר
שעל העצמות מבחוץ מותר הניח חוטמו למטה אם הניח
בו גמי או קנה כדי שישאר פתוח ויצא דמו דרך חוטמו
מותר ואם לאו מוחו אסור אין מניחין כלי תחת
הצלי לקבל מימיו עד שתכלה כל מראה ארוממית שבו
וכיצד עושין משליכין לתוך הכלי מעט מלח ומניח הכלי
עד שיצל ולוקח השמנוני של מעלה והמי שלמטה שתחת
השמנונית אסורה פת שחתך עליה בשר צלי מותר לאכלה
שאינה אלא שמנונית דגים ועופות שמלחן זה עם זה
אפי בכלי מנוקב הדגים אסורים שהדג רפה ובולע דם
היוצא מן העוף ואין צריך לומר אם מלח דג עם בשר
בהמה או חיה עופות שהניחן שלמים ומלא חללן
בשר וביצים ובשלן אסורות שהרי דם יוצא לתוכן ואעפ
שמלחן יפה יפה ואפי היה הבשר שבתוכן שלוק או צלוי
ואם צלאן הרי אלו מותרות אעפ שהבשר שבתוכן חי ואפי
פיהן למעלה בני מיעים שמלאן על דרך זו בבשר
צלוי או שלוק או שמלאן בביצים ושלקן או קלאן הרי אלו
מותרין שאין מחזיקין דם בבני מעים וכן הורו הגאונים
עופות שטפלן בבצק וצלאן בין שלימים
בין מחותכין אם טפלן בסולת נסה אפי הסמיקה הטפלה
אוכל את הטפילה מפני שהוא סולת נסה מתפררת ויוצא
הדם ואם טפלן בקמח חטים שלתתן אם היתה הטפלה
לבנה כמו הכסף מות לאכול ממנה ואם לאו אסורה טפלן

בשאר קמחין אם האדימו אסורין ואם לא האדימו מותרין
סכין ששחט בה אסור לאכול בה רותח עד
שילבן הסכי באור או ישחיזנה במשחזת או ינעצנה בקרק
קשה עשרה פעמים ואם חתך בה רותח מותר וכן אינו
חותך בה צונן וכיוצא בו מדברים החריפים לכתחלה ואם
הדיח הסכי או שקנחה בכלי מותר לחתוך בו צונן וכיוצא
בו אבל לא רותח קערה שמלח בה בשר אפי היתה
שועה באבר אסור לאכול בה רותח לעולם שכבר נבלע
הדם בחרסיה

פרק שביעי

האוכל כזית חלב במזיד חייב כרת בשוגג מביא חטאת
קבועה ובפירוש אמ תורה שאינו חייב אלא על שלשה מיני
בהמה טהורה בלבד שנ כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו
בין שאכל מחלב שחוטה בין שאכל מחלב נבלה וטריפת
שלהן אבל שאר בהמה וחייה בין טמאה בין טהור חלבה
כבשר וכן נפל של שלשה מיני בהמה טהורה חלבו כבשרו
והאוכל מחלבו כזית לוקה משום אוכל נבלה האוכל
מחלב נבלה וטריפה חייב משום אוכל חלב ומשום אוכל
נבלה וטרפה מתוך שנוסף האסו בבשר שהיה מותר נוסף
על החלב ולפיכך לוקה שתים

השוחט בהמה ומצא בה שליל כל חלבו מותר ואפי מצאו
חי מפני שהוא כאבר ממנה ואם שלמו לו חדשיו ומצאו
חי אעפ שלא הפריס על הקרקע ואינו צריך שחיטה חלבו
אסו וחייבין עליו כרת ומוציאין ממנו כל החוטין והקרומו
האסורין כשאר הבהמות הושיט ידו למעי בהמת
וחתך מחלב העובר שכלו לו חדשיו והוציאו הרי זה חייב
עליו כאלו חתכו מחלב האם עצמה שהחדשים הן הגורמין
לאסור החלב שלשה חלבים הן שחייבין עליהן
כרת חלב שעל הקרב ושעל שתי הכליות ושעל הכסלים
אבל האליה מותרת באכילה לא נקראת חלב אלא לענין
קרבן בלבד כמו שנקראו חלבי כליות ויותרת הכבד לענין
קרבן כמו שאתה אומ חלב הארץ וחלב כליות חטה שהוא
טובם ולפי שמרימין דברים אלו מן הקרבן לשריפה לשם
נקראו חלב שאין שם דבר טוב אלא המורם לשם ולכך
נאמר בתרומת מעשר בהרימכם את חלבו ממנו

חלב שעל המסס ושעל בית הכוסות הוא החל שעל הקרב
וחלב שבעיקרי הירכות מבפנים חייבין עליו כרת והוא
החלב שעל הכסלים ויש שם חלב על הקיבה עקום כמו
קשת והוא האסור וחוט משוך כמו יתר והוא מותר חוטין
שבחלב אסורין ואין חייבין עליהן כרת חלב שהבש
חופה אותו מותר שעל הכסלים אסר הכתוב לא שבתוך
הכסלים וכן חלב שעל הכליות נאסר ולא שבתוך הכליו
ואעפ כן נוטל אדם לובן שבתוך הכוליא ואחר כך אוכל
אותה ואינו צריך לחטט אחריו יש כמו שתי פתילו
של חלב בעיקרי המתנים סמוך לראש הירך כשהבהמה
חיה חלב זה נראה במעים וכשתמות ירבק בשר בבשר
ויתכסה חלב זה ואינו נראה עד שיתפרק הבשר מן הבשר
ואעפכ הרי זה אסור שאין זה חלב שהבשר חופה אותו
וכל מקום שתמצא בו החלב תחת הבשר והבשר מקיף
אותו מכל סביביו ולא יראה עד שיקרע הבש הרי זה מות
חלב הלב וחלב המעים והן הרקין המלופפי
כולן מותרין והרי הם כשומן שהוא מות חוץ מראש המעי
הסמוך לקיבה שהו תחלת בני מעים שצרי לגרור החלב
שעליו וזהו חלב שעל הרקין שאסור ויש מן הגאוני
שיאמר שראש המעי שצריך לגרדו הוא המעי שיצא בו
הראי שהוא סוף המעים יש בגוף הבהמה חוטין
וקרומות שהן אסורין מהם משום חלב ומהן משו דם וכל
חוט או קרום שאסור משום כל דם לא תאכלו צרי לנטלו
ואחר כך ימלח ויבשל הבשר כמו שאמרנו ואם חתכו
ומלחו אינו צריך לנטלו וכן לצלי וכל חוט או קרום שהוא
אסור משום כל חלב בין לצלי בין לבשול צריך לנטלו מן
הבהמה חמשה חוטין יש בכסלים שלשה מן הימין

ושנים מן השמא׳ השלשה שמן הימין מתפצל כל אחד מהם
לשנים שנים והשנים שמן השמא׳ מתפצלין לשלשה שלשה
וכולן משום חלב וחוטי הטחול וחוטי הכליות משום חלב
וכן קרום שעל הטחול וקרום שעל הכסלים
וקרום שעל הכליות אסורין משום חלב וקרום שעל רד
הטחול חייבין עליו כרת ושאר הקרום אסור ואין חייבין
עליו ושני קרומות יש לכוליא העליון חייבין עליו כרת
כחלב שעל הכוליא והתחתו׳ הרי הוא כשאר קרומות וחוטי׳
שהן אסורין ואין בהן כרת חוטי הלב וחוטי היד
וחוטי העוקץ וחוטי הלחי התחתון שבצד הלשון מיכן
ומיכן וכן החוטין הרקין שהן בתוך הלב הרקין כמו בית
עכביש מסובבין זה בזה וקרום שעל המוח שבקדקד וקרו׳
שעל הביצים הכל אסורין משום דם ביצי גדי או
טלה שלא השלים שלשים יום מותר לבשלן בלא קליפה
לאחר ל׳ יום אם נראו בהן חוטין דקין אדומי׳ בידוע שהלך
בהם הדם ולא יבשל עד שיקלוף או עד שיחתך וימלח
כמו שבארנו ואם עדיין לא נראו בהן חוטין האדומי׳
מותרין וכל בני מעים שהמאכל סובב בחללן אין מחזיקין
בהן דם יראה לי שכל אלו החוטין והקרומות
איסורן מדברי סופרים ואם תאמר שהן אסורין מן התורה
בכלל כל חלב וכל דם אין לוקין עליהן אלא מכת מרדות
ויהיו כחצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואין לוקין עליו
אין מולחין חלבים עם הבשר ולא מדיחין חלבים
עם בשר וסכין שחתך בה חלבים לא יחתך בה בשר וכלי
שהדיח בו חלבי׳ לא ידיח בו בשר לפי׳ צריך הטבח להתקי׳
שלש סכינין אחת ששוחט בה ואחת שמחתך בה בשר
ואחת שמחתך בה חלבים ואם דרך אותו מקום שידיח
הטבח הבשר בחנות צריך להתקין לו שני כלים שלמים
אחד שמדיח בו בשר ואחד שמדיח בו חלבים ואסור
לטבח לפרוש חלב הכסלים על הבשר כדי לנאותו שהקרום
שעל החלב דק ויתמעך ביד הטבח ויזוב החל׳ ויבלע בבשר
וכל הדברי׳ האלו אסור לעשותן ואם נעשו לא נאסר הבשר
ואין מכין את העושה אלא מלמדין אותו שלא יעשה
וכן אין מולחין את הבשר קודם שיסיר ממנו את הקרומו׳
ואת החוטי׳ האסורין ואם מלח מסירם אחר שנמלחו ואפי׳
היה בהן גיד הנשה מסירו אחר שנמלח ומבשל וטבח
שדרכו לנקות הבשר ונמצא אחריו חוט או קרום מלמדין
אותו ומזהירין אותו שלא יזלזל באיסורין אבל אם
נמצא אחריו חלב אם היה כשעורה מעבירין אותו ואם
נמצא אחריו כזית חלב אפילו במקומות הרבה מכין אותו
מכת מרדות ומעבירין אותו מפני שהטבח נאמן על החלב

פרק שמיני

גיד הנשה נוהג בבהמה וחיה הטהורין ואפי׳ בנבלו׳ וטרפו׳
שלהן ונוהג בשליל ובמקודשים בין קדשים הנאכלים בין
קדשי׳ שאינן נאכלין ונוהג בירך של ימין ובירך של שמאל
ואין אסור מן התורה אלא שעל כף הירך בלבד שנ׳ אשר
על כף הירך אבל שאר הגיד שלמעלה מן הכף ושלמט׳ עד
סופו וכן חלב שעל הגיד אינו אסור אלא מדבר סופרי׳ ושני
גידין הן הפנימי הסמוך לעצם אסור מן התורה והעליון
כולו אסור מדבריהם האוכל מגיד הנשה הפנימי
ממקום שעל הכף לוקה ואם אכל מחלבו או משאר הגיד
הפנימי או מכל החיצון מכין אותו מכת מרדו׳ וכמה שיעור
אכילה כזית ואם אכל הגיד שעל הכף כולו אע״פ שאין בו
כזית לוקה מפני שהוא כבריה בפני עצמה אכל כזית
מגיד של ימין וכזית מגיד של שמא׳ או שאכל שני גידים
כולן אע״פ שאין בהן כזית לוקה שמני׳ וכן הוא לוקה על כל
גיד וגיד העוף אין בו משום גיד הנשה מפני שאין לו כף
ירך אלא ירכו עגול ואם נמצ׳ עוף שירכו כירך הבהמ׳ שיש
לו כף גיד הנשה שלו אסור ואין לוקין עליו וכן בהמה
שכף ירכה ארוך כשל עוף גיד הנשה שלה אסור ואין לוקין
עליו האוכל גיד הנשה מבהמה וחיה הטמאים פטור
לפי שאינו נוהג בטמאה אלא בבהמה שכולה מותרת ואינו
כאוכל משאר גופה שאין הגידי׳ מכלל הבשר כמו שבארנו
ואם אכל מחלב שעל הגיד הרי זה כאוכל מבשרה
האוכל גיד הנשה של נבילה או של טריפה או של עולה
חייב שתים מתוך שנכלל באיסור שאר גופה שהיה מותר
נכלל גם הגיד ונוסף עליו איסור אחר הנוטל גיד
הנשה צרי׳ לחטט אחריו עד שלא ישאי׳ ממנו כלום ונאמן
הטבח על גיד הנשה כשם שנאמנין על החלב ואין לוקחין
בשר מכל טבח אלא אם היה אדם כשר ומוחזק בכשרו׳ הוא
ששוחט לעצמו ומוכר ונאמן ברא בחוצה לארץ אבל
בארץ ישרא׳ בזמן שכולה לישראל לוקחין מכל אדם
טבח הנאמן למכור בשר ונמצא בשר נבלה או בשר טרפ׳
יוצא מתחת ידו מחזיר את הדמים לבעלי׳ ומשמתין אותו
ומעבירין אותו ואין לו תקנה לעולם ליקח ממנו בשר עד
שילך למקום שאין מכירי׳ אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב
או ישחוט לעצמו ויוציא טרפ׳ לעצמו בממון חשוב שורא׳
עשה תשובה בלא הערמה הלוקח בשר ושלחו ביד
אחר מעמי הארץ הרי זה נאמן עליו ואע״פ שאינו מוחזק
בכשרות אין חוששין לו שמא יחליף ואפי׳ עבדי ישרא׳
ואמהותיהן נאמנין בדבר זה אבל לא גוים שמא יחליף
עשר חנויות תשע מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת
נבלות ולקח בשר מאחת מהן ואין ידוע ממי לקח הרי זה
אסור שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי אבל בשר הנמצ׳
מושלך בשוק הלך אחר הרוב דכל דפריש מרובא פריש
אם היו רוב המוכרים גוים אסור ואם היו רוב המוכרין
ישרא׳ מותר וכן בשר הנמצא ביד גוי היודע ממי לקח אם
היו מוכרי הבשר ישרא׳ מותר זה הוא דין תור׳ וכבר אסרו
חכמים כל הבשר הנמצא בין בשוק בין ביד גוי אע״פ שכל
השוחטין וכל המוכרין ישרא׳ ולא עוד אלא הלוקח
בשר והניחו בביתו ונעלם מן העין אסור אלא אם כן היה
לו בו סימן או שהיה לו בו טביעות עין והוא מכירו ודאי
שהוא זה או שהיה צרור וחתום תלה כלי מלא חתיכות
בשר נשבר הכלי ונפלו החתיכות לארץ ובא ומצא חתיכו׳
ואין לו בהן סימן ולא טביעות עין הרי זה אסור שיש לומ׳
אותו בשר שהיה בכלי גררתו חיה או שרץ וזה בשר אחר
הוא גיד הנשה מותר בהנאה לפיכך מותר לאדם
לשלוח לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכ׳ ונתן לו הירך שלימה
בפני ישרא׳ ואין חוששין שמא יאכל ממנה ישרא׳ זה קודם
שינטל גיד שהרי מקומו ניכר לפיכ׳ אם היתה הירך חתוכ׳
לא יתננה לגוי בפני ישרא׳ עד שיטול הגיד שמא יאכל
ממנה ישרא׳ כל מקום שנאמר בתורה לא תאכל
לא תאכלו לא יאכל לא יאכלו אחד איסור אכילה
ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרוט לך הכתוב כדרך
שפרט בנבל׳ שנ׳ לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ובחלב
שנ׳ בו יעשה לכל מלאכה או עד שיתפרש בתורה שבעל
פה שהוא מותר בהנאה כגון שקצים ורמשים ודם ואבר
מן החי וגיד הנשה שכל אלו מותרין בהנאה מפי הקבלה
אע״פ שהן אסורין באכילה כל מאכל שהוא אסור
בהנאה אם נהנה ולא אכל כגון שמכר או נתן לגוי או
לכלבים אינו לוקה ומכין אותו מכת מרדות והדמי׳ מותרי׳
וכל דבר שאסור באכילה ומותר בהנאה ואע״פ שהוא מות׳
בהנאה אסור לעשות בו סחורה ולכוין מלאכתו בדברים
אסורים חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה
לפיכך אין עושין סחורה לא בנבלות ולא
בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים הצייד שנזדמנו לו
חיה או עוף ודג טמאי׳ וצדן או שניצו׳ לו טמאין וטהורי׳
מותר למוכרן אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים ומותר
לעשות סחורה בחלב שחלבו גוי ואין ישרא׳ רואהו ובגבינ׳
הגוים וכיוצא בהן זה הכלל כל שאסורו מן התורה אסור
לעשות בו סחורה וכל שאסורו מדבריהם מותר לעשות
בו סחורה בין בספיקו בין בודאו

פרק תשיעי

בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור

בהנאה וקוברין אותו ואפרו אסור כאפר כל הנקברין ומי שיבשל משניהם כאחד לוקה שנ׳ לא תבשל גדי בחלב אמו וכן האוכל כזית משניהם מן הבשר והחלב שנתבשלו כאחד לוקה ואעפ׳ שלא בשל לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבשול כלומר ואפי׳ בשולו אסור ואין צריך לומ׳ אכילתו כמו ששתק מלאסור הבת מאחר שאסר בת הבת אין אסור מן התור׳ אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו וגדי הוא כולל ולד השור ולד השה ולד העז עד שיפרוט ויאמר גדי עזים ולא נאמ׳ גדי וחלב אמו אלא שדיבר הכתו׳ בהווה אבל בשר בהמה טהורה שבשלו בחלב בהמה טמאה או בשר בהמה טמאה שבשלו בחלב בהמה טהורה מותר לבשל ומותר בהנייה ואין חייבין על אכילתו משום בשר בחלב וכן בשר חיה ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה מן התורה לפיכך מותר לבשלו ומות׳ בהניי׳ ואסור באכילה מדברי סופרי׳ כדי שלא יפשעו העם ויבואו לידי איסור בשר בחלב של תורה ויאכלו בשר טהורה בחלב טהורה שהרי אין משמע הכתוב אלא גדי בחלב אמו ממש לפיכך אסרו כל בשר בחלב רגים וחגבים מותר לאכלן בחלב והשוחט עוף ונמצא בו ביצים גמורות מותר לאכלן בחלב המעושן והמבושל בחמי טבריה וכיוצא בהן אין לוקין עליו וכן המבשל בשר במי חלב או בחלב מתה או בחלב זכר או שבשל דם בחלב פטו ואינו לוקה על אכילתו משו׳ בשר בחלב אבל המבשל בשר מתה או חלב וכיוצ׳ בהן בחלב לוקה על בשולו ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב שאין אסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת המבשל שליל בחלב חייב וכן האוכלו אבל המבשל שליה או עור וגידים ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים בחלב פטור וכן האוכלן פטור בשר שנפל לתוך החלב או חלב שנפל לתוך הבשר ונתבשל עמו שיעורו בנותן טעם כיצד חתיכ׳ של בשר שנפלה לקדרה רותחת של חלב טועם הגוי את הקדרה אם אמר שיש בה טעם בשר אסורה ואם לאו מותרת ואותה חתיכה אסורה בד״א שקדם והוציא את החתיכה קודם שתפלוט חלב שבלעה אבל אם לא סלק משערים אותה בששים מפני שהחלב שנבלע בה ונאסר יצא ונתערב עם שאר החלב נפל חלב לתוך קדרה של בשר טועמין את החתיכה שנפל עליה חלב אם אין בה טעם חלב הכל מותר ואם יש בחתיכ׳ טעם חלב אעפ׳ שאם תסחט החתיכה לא ישאר בה טעם הואיל ויש בה עתה טעם חלב נאסרה אותה חתיכה ומשערין בכולה אם היה בכל שיש בקדרה מן החתיכות והירק והמרק והתבלין כדי שתהיה חתיכה זו אחד מששים מן הכל החתיכה אסורה והשאר מותר בד״א בשלא ניער את הקדרה בתחלה כשנפל החלב אלא לבסוף ולא כסה אבל אם ניער מתחלה ועד סוף או שכיסה משעת נפילה עד סוף הרי זה בנותן טעם וכן אם נפל חלב לתוך המרק או לכל החתיכות ולא נודע לאי זה חתיכ׳ נפל נוער את הקדרה כולה עד שתשוב ויתערב הכל אם יש בקדרה כולה טעם חלב אסורה ואם לאו מותרת אם לא נמצא גוי שיטעום ונסמוך עליו משערין בששים בין בשר לתוך חלב בין חלב לתוך בשר אחר מששי׳ מותר פחות מששי׳ אסור קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנותן טעם הכחל אסור מדברי סופרים שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטה אסור מן התורה כמו שבארנו לפיכך אם קרעו ומירק החלב שבו מותר לצלותו ולאכלו ואם קרעו שתי וערב וטחו בכותל עד שלא נשאר בו לחלוחית חלב מותר לבשלו עם הבשר וכחל שלא קרעו בין של קטנה שלא הניק בין של גדולה אסור לבשלו ואם עבר ובשלו בפני עצמו מותר לאכלו ואם בשלו עם בשר אחר משערי׳ אותו בששי׳ וכחל מן המנין כיצד אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל הכחל אסור והשאר מותר ואם היה בפחות

מששים הכל אסור ובין כך ובין כך אם נפל לקדרה אחרת אוסר אותה ומשערים בו בששים כראשונה שהכחל עצמו שנתבשל נעשה כחתיכה האסורה ואין משערין בו אלא כמות שהוא בעת שנתבשל לא כמות שהיה בשעה שנפל אין צולין את הכחל שחתכו למעלה מן הבשר בשפוד ואם צלהו הכל מותר קיבה שבשלה בחלב שבה מותרת שאינו חלב אלא הרי הוא כטנופת שהרי ישתנה במעים אסו להעמיד הגבנה בעור הקיבה של שחוטה ואם העמי׳ טועם את הגבינה אם יש בה טעם בשר אסורה ואם לאו מותרת מפני שהמעמיד דבר המותר הוא שקיבת שחוטה היא ואין כאן אלא אסור בשר בחלב ששיעורו בנותן טעם אבל המעמיד בעור קיבת נבילה וטרפה ובהמה טמאה הואיל והמעמיד דבר האסור בפני עצמו נאסרה הגבינה משום נבלה לא משום בשר בחלב ומפני חשש זה אסרו גבינת הגוים כמו שבארנו הבשר לבדו מותר והחלב לבדו מותר ובהתערב שניהן על ידי בישול יאסרו שניהם בד״א שנתבשלו שניהם ביחד או שנפל חם לתוך חם או צונן לתוך חם אבל אם נפל אחד משניהם והוא חם לתוך השני והוא צונן קולף הבשר כולו שנגע בו החלב ואוכל השאר ואם נפל צונן לתוך צונן מדי׳ החתיכה ואוכלה לפיכך מותר לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת והוא שלא יגעו זה בזה ואם נגעו מדיח הבשר ומדיח הגבינה ואוכל מליח שאינו נאכל מחמת מלחו הרי הוא כרותח ואם נאכל כמות שהוא כמו הכותח אינו כרותח עוף שחוט שנפל לחל או לכותח שיש בו חלב אם חי הוא מדיחו ומותר ואם צלי קולפו ואם היו בו פלחים או שהיה מתובל בתבלין ונפל לחלב או לכותח הרי זה אסור אסור להעלות העוף עם הגבינה על השולחן שהוא אוכל עליו גזרה משום הרגל עבירה שמא יאכל זה עם זה אעפ׳ שהעוף בחלב אסור מדברי סופרים שני אכסניין שאינם מכירין זה את זה אוכלין על שלחן אחד זה בשר בהמה ווה גבינה מפני שאין זה גס לבו בזה כדי שיאכל עמו אין לשין העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה שמא יאכל בה בשר ואין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת אסורה עד שיסיק את התנור שמא יאכל בה חלב ואם שנה בצורת הפת עד שתהיה נכרת כדי שלא יאכל בה לא בשר ולא חלב הרי זה מותר פת שאפאת עם הצלי ורגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב קערה שאכלו בה בשר ובשלו בה רגים אותן הדגי׳ מותר לאכלן בכותח סכין שחתך בה בשר צלי וחזר וחתך בה צנון וכיוצא בו מדברים חריפין אסור לאכלן בכותח אבל אם חתך בה בשר וחזר וחתך בה קשות או אבטיח גורר מקום החתך ואוכל השאר בחלב אין מניחין כד של מלח בצד כד של כמך מפני ששואב ממנו ונמצא מבשל הבשר במלח זה שיש בו טעם החלב אבל מניח כד החומץ בצד כד הכמך שאין החומץ שואב ממנו מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול אחריו בשר מיד וצרי׳ שידיח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר ובמה מקנח פיו בפת או בפירות שלועסן ובולען או פולטן ובכל מקנחין את הפה חוץ מתמרים או קמח או ירקות שאין מקנחין יפה בד״א בבשר בהמה או חיה אבל אם אכל בשר עוף אחר שאכל הגבינה או החלב אינו צרי׳ לא קנוח הפה ולא נטילת ידים מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעו׳ סעודה אחרת והוא כמו שש שעות מפני הבשר של בין השינים שאינו סר בקינוח

פרק עשירי

כל איסורין שאמרנו הן במיני נפש חיה ויש איסורי׳ אחרי׳ של תורה בזרע הארץ והן החדש וכלאי הכרם והטבל והערלה החדש כיצד כל אחד מחמשת מיני תבואה בלבד אסו לאכו מהחדש שלו קודם שיקרב העומר בששה

עשר בניסן שנ׳ ולחם וקלי וכרמל וכול לא תאכלו וכל האוכ׳
כזית חדש קודם הקרבת העומר לוקה מן התורה בכל מקו׳
ובכל זמן בין בארץ בין בחוצה לארץ בין בפני הבית בין
שלא בפני הבית אלא שבזמן שיש מקדש משיקרב
העומר הותר החדש בירושלם והמקומות הרחוקין מותרין
אחר חצות שאין בית דין מתעצלין בו עד אחר חצות
ובזמן שאין בית המקדש כל היום כולו אסור מן התורה
ובזמן הזה במקומות שעושין שני ימים טובי׳ החדש אסור
כל יום שבעה עשר בניסן עד לערב מדברי סופרים
האוכל לחם וקלי וכרמל כזית מכל אחד ואחד לוקה שלש
מלקיות שנ׳ ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו מפי השמוע למדו
ששלשתן בלאוין חלוקין זה מזה כל תבואה שהשרישה
קודם הקרבת העומר אע״פ שלא נגמרה אלא אחר שקרב
מות״ת באכילה משקרב העומר ותבואה שהשרישה אחר
שקרב העומר אע״פ שהיתה זרועה קודם שקרב העומר
הרי זו אסורה עד שיקרב העומר של שנה הבאה ודין זה
בכל מקום ובכל זמן מן התורה תבואה שהשרישה
אחר העומר וקצרה וזרע מן החטי׳ בקרקע ואחר כך קרב
העומר הבא ועדין החטים בקרקע הרי אלו ספק אם התירן
העומר כאלו היו מונחין בכד או לא יתיר אותן מפני שבטלו
בקרקע לפיכך אם לקט מהם ואכל אינו לוקה אבל מכין
אותו מכת מרדות וכן שיבולת שהביאה שליש
מלפני העומר ועקרה ושתלה אחר שקרב העומר והוסיפה
הרי זו ספק אם תהיה אסורה מפני התוספת עד שיבוא
העומר הבא או לא תהיה אסור שהרי השרישה קודם העומר
כלאי הכרם כיצד מין ממיני תבואה או מיני
ירקות שנזרעו עם הגפן בין שזרע ישראל בין שזרע גוי בין
שעלו מאליהן בין שנטע הגפן בתוך הירק שניהם אסורין
באכילה ובהנייה שנ׳ פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע
ותבואת הכרם כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם והאוכל
כזית מכלאי הכרם בין מן הירק בין מן הענבים לוקה מן
התורה ושניהם מצטרפין זה עם זה בד״א שנזרעו בארץ
ישראל אבל בחוצ׳ לארץ כלאי הכרם מדברי סופרי׳ ובהלכו׳
כלאים יתבאר אי זה מין אסור בכלאי הכרם ואי זה מין
אינו אסור והיאך יאסו׳ ומתי יאסר ואי זה דבר מקדש ואי׳
זה דבר אינו מקדש הערלה כיצד כל הנוטע
אילן מאכל כל פירו׳ שעושה אותו אילן שלש שני׳ משנזרע
הרי הן אסורין באכילה ובהנאה שנ׳ שלש שנים יהיה לכם
ערלים לא יאכל וכל האוכל מהם כזית לוקה מן התורה
בד״א בנוטע בארץ ישראל שנ׳ כי תבואו אל הארץ וכולי
אבל איסור ערלה בחוצה לארץ הלכה למש׳ מסיני שוודאי׳
הערלה בחוצה לארץ אסורה וספיקה מותר ובהלכו׳ מעשר
שני יתבאר דברים האסורי׳ משום ערלה ודברים המותרין
ספק ערלה וכלאי הכרם בארץ ישרא׳ אסור
בסוריא והיא ארצות שכיבש דוד מותר כיצד היה כרם
וערלה וענבי׳ נמכרות חוצה לו והיה ירק זרוע בתוכו וירק
נמכר חוצה לו שמא ממנו הוא זה שמא מאחר בסוריא
מותר ובחוצה לארץ אפי׳ ראה הענבים יוצאו׳ מכרם ערלה
או ירק יוצא מן הכרם לוקח מהן והוא שלא יראה אותו
בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו
כרם שהוא ספק ערלה או ספק כלאים בארץ ישרא׳ אסור
ובסוריא מותר ואין צריך לומר בחוצה לארץ חבית
יין הנמצאת טמונה בפרדס של ערלה אסורה בשתייה
ומותרת בהנייה שאין הגנב גונב ממקום וטומן בו אבל
ענבים הנמצאין טמונים שם אסורים שמא משם נלקטו
והצניען שם גוי וישרא׳ שהיו שותפין בנטיעה
אם התנו מתחלת השותפות שיהיה הגוי אוכל שני ערלה
וישרא׳ אוכל שלש שנים משני התר כנגד שני הערלה הרי
זה מותר ואם לא התנו מתחלה אסור ובלבד שלא יבואו
לחשבון כיצד כגון שיחשב כמה פירות אכל הגוי בשני
ערלה עד שיאכל ישרא׳ כנגד אותן הפירות אם התנו כזה
אסור שהרי זה כמחליף פירות ערלה יראה לי
שאין דין נטע רבעי נוהג בחוצה לארץ אלא אוכל פירות

שנה רביעית בלא פריון כלל שלא אמרו אלא הערלה וקל
וחומר הדברי׳ ומה סוריא שהיא חייבת במעשרו׳ ובשביע׳
מדבריהם אינה חייבת בנטע רבעי כמו שיתבאר בהלכות
מעשר שני חוצה לארץ לא כל שכן שלא יהיה נטע רבעי
נוהג בה אבל בארץ ישרא׳ נוהג בה בין בפני הבית
בין שלא בפני הבית והורו מקצת גאונים שכרם רבעי
לבדו פודין אותו בחוצ׳ לארץ ואחר כך יהיה מות׳ באכילה
ואין לדבר זה עיקר פירות שנה רביעית כולה אסור
לאכול מהן בארץ ישרא׳ עד שיפדו ובהלכות מעשר שיני
יתבאר משפטי פריונן ודין אכילתן ומאימתי מונין לערל׳
ולרבעי כיצד פודין פירות נטע רבעי בזמן הזה
אחר שאוסף אותן מברך בא״י אמ״ה אקב״ו על פריון
נטע רבעי ואחר כך פודה את כולן ואפי׳ בפרוטה
אחת ואו׳ הרי אלו פרוין בפרוטה זו ומשליך אותה פרוטה
לים המלח או מחללן על שווה פרוטה מפירות אחרות
ואומר הרי כל הפירות האלו מחוללין על חטים אלו או על
שעורים אלו וכיוצא בהן ושורף אותן כדי שלא יהיו תקלה
לאחרים ואוכל כל הפירות הורו מקצת הגאוני׳
שאע״פ שפדה פירות שנה רביעי׳ או חללן אסור לאכלן עד
שתכנס שנה חמישית ודבר זה אין לו עיקר ויראה לי שזו
שגגת הוראה ופסוק הישעם לפי שכתוב ובשנה החמישית
תאכלו את פריו ואין ענין הכתוב אלא שבשנה
החמישית תאכלו פריו בלא פריון ככל חולין שבעולם ואי׳
ראוי לחוש להוראה זו הטבל כיצד כל אוכל שהוא
חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות קודם שיפריש ממנו
נקר׳ טבל ואסו׳ לאכול ממנו שנ׳ ולא יחללו את קדשי בני
ישרא׳ את אשר ירימו לה׳ כלומר לא ינהגו בהן מנהג
חולין ועדיין קדשים שעתידין להתרים לא הורמו
האוכל כזית מן הטבל קודם שיפריש ממנו תרומה גדולה
ותרומת מעשר חייב מיתה בידי שמים שנ׳ ולא יחללו את
קדשי בני ישרא׳ וכול והשיאו אותם עון אשמה אבל
האוכל מדבר שניטלה ממנו תרומה גדולה ותרו׳ מעשר
ועדיין לא הפריש ממנו מעשרות ואפי׳ לא נשאר בו אלא
מעשר עני הרי זה לוקה משום אוכל טבל ואין בו מיתה
שאין עון מיתה אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר
אזהרה לאוכל טבל שלא הורמו ממנו מעשרות בכלל שנ׳
לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו׳ ובהלכות תרומו׳
ומעשרות יתבאר אי זה דבר חייב בתרומה ובמעשרו׳ ואי׳
זה דבר פטור ואי זה דבר הוא חייב מן התורה ואי זה
הוא החייב מדברי סופרים והאוכל כזית מטבל של דבריה׳
או מכלאי הכרם וערלה של חוצה לארץ מכין אותו מכת
מרדות הטבל והחדש וההקדש וספיחי שביעית
והכלאים והערלה משקין היוצאין מפירותיהן אסורים
כמותן ואין לוקין עליהן חוץ מיין ושמן של ערלה ויין של
כלאי הכרם שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזתים ועל
הענבים שלהן ויש בקדשים איסורין אחרי׳ במאכלו׳
וכולן של תורה הן כגון איסורין שיש באכילת תרומות
ובכורי׳ וחלה ומעשר שני ואיסורין שיש בקדשי מזבח כגון
פיגול ונותר וטמא וכל אחד מהן יתבאר במקומו ושיעור
כל אכילה מהן כזית בין למלקות בין לכרת וכבר ביארנו
איסור חמץ בפסח ודיניו בהלכות חמץ ומצה אבל איסור
אכילה ביום הכפורי׳ אינו איסור מין בפני עצמו וכן איסור
יוצא מגפן על הנזיר אינו שווה בכל ולפיכך יתבאר איסור
כל אחד מהן ושיעורו ודיניו במקומו הראוי לו

פרק אחד עשר

יין שנתנסך לע״ז אסור בהנייה והשותה ממנו כל שהוא
לוקה מן התורה וכן האוכל כל שהוא מתקרובת ע״ז מבשר
או מפירות אפי׳ מים ומלח האוכ׳ מהן כל שהוא לוקה שנ׳
אשר חלב זבחמו יאכלו ישתו יין נסיכם יקומו וכו׳ יין
שנתנסך לה כזבח שקרב לה וכיון שאיסו׳ זה משו׳ ע״ז הוא
אין לו שיעור שנאמר בע״ז ולא ידבק בידך מאומה מן
החרם יין הגוים שאין אנו יודעין אם נתנסך או לא

נתנסך והוא הנקרא סתם יינם אסור בהנא׳ כמו יין שנתנס׳ ודבר זה מגזירות סופרים הוא והשותה מסתם יינם רביעי׳ מכין אותו מכת מרדות וכל יין שיגע בו הגוי הרי זה אסור שמא נסך אותו שמחשבת הגוי לע״ז הא למדת שיין ישרא׳ שנגע בו הגוי דינו כסתם יינם שהוא אסור בהנייה

גוי שנגע ביין שלא בכוונה וכן תינוק גוי שנגע ביין אסור בשתייה ומותר בהנייה הלוקח עבדי׳ מן הגוי׳ ומלו וטבלו מיד אינן מנסכין ויין שנגעו בו מותר בשתיי׳ ואעפ״י שעדיי׳ לא נהגו בדתי ישרא׳ ולא פסקה ע״ז מפיהם בני השפחו׳ הגויות שנולדו ברשות ישרא׳ ומלו ועדיין לא טבלו הגדולי׳ אוסרין היין כשיגעו בו והקטנים אינן אוסרין גר תושב והוא שקיבל עליו שבע מצו׳ כמו שבארנו יינו אסור בשתייה ומותר בהנייה ומייחדין אצלו יין ואין מפקידין אצלו יין וכן כל גוי שאינו עובד ע״ז כגון אלו הישמעאלי׳ יינן אסור בשתייה ומותר בהנייה וכן הורו כל הגאונים אבל הנוצרים עובדי ע״ז הם וסתם יינם אסור בהנייה כל מקום שנ׳ בענין זה שהיין אסור אם היה גוי שנאסר היין בגללו עובד ע״ז הרי הוא אסור בהנייה ואם אינו עובד ע״ז הרי הוא אסור בשתייה בלבד וכל מקום שנ׳ גוי סתם הרי זה עובד ע״ז אין מתנסך לע״ז אלא יין שראוי להקריב על גבי המזבח ומפני זה כשגזרו על סתם יינם וגזרו על כל יין שיגע בו שיהיה אסור בהנייה לא גזרו אלא על היין הראוי להתנסך לפיכך יין מבושל של ישרא׳ שנגע בו הגוי אינו אסור ומותר לשתותו עם הגוי בכוס אחר אבל יין מזוג ויין שהתחיל להחמיץ ואיפש׳ שישתה אם נגע בו נאס׳ הורו גאוני המערב שאם נתערב ביין ישרא׳ מעט דבש או מעט שאור הואיל ואינו ראוי למזבח הרי הוא כמבושל או כשכר ואינו מתנסך ומותר לשתותו עם הגוי מאימתי יאסר יין הגוים משידרוך וימשך היין אעפ״י שלא ירד לבור אלא עדיין הוא בגת הרי זה אסור לפיכך אין דורכין עם הנכרי בגת שמא יגע בידו וינסך ואפי׳ היה כפות ואין לוקחין ממנו גת דרוכה ואעפ״י שעדיין היין מעורב עם החרצנין וזגין ולא ירד לבור נכרי שדרך היין ולא נגע בו והרי ישרא׳ עומד על גביו וישרא׳ הוא שכנסו בחבי׳ הרי זה אסור בשתייה החומץ של גוים אסור בהנייה מפני שנעשה יין נסך קודם שיחמיץ גוי שהיה דורס ענבים בחבית אעפ״י שהיין צף על גבי ידיו אין חוששין משום יין נסך היה אוכל מן הסלים והותיר כסאה וכסאתי׳ וזרקן בגת אעפ״י שהיין מנתז על הענבי׳ אין עושה יין נסך

החרצנים והזגין של גוים אסורים כל שנים עשר חדש ולאחר שני׳ עשר חדש כבר יבשו ולא נשארה בהן לחלוחי׳ ומותרין באכילה וכן שמרים של יין שיבשו לאחר שנים עשר חדש מותרין שהרי לא נשאר בהן ליח יין והרי הן כעפר וכארם נודות הגוי וקנקניהן שהכניסו בהן הגוי׳ יינם אסור ליתן לתוכן יין עד שישנן שנים עשר חדש או עד שיחזירן לאור עד שיתרפא הזפת שעליהן או שיחמו או עד שיתן לתוכן מים שלשה ימים מעת לעת ומערה המים ומחליף מים אחרים כל מעת לעת שלשה פעמים בשלשת הימים בין שהיו הכלים שלהן בין שהיו של ישרא׳ ושאלו אותן והכניסו בהן יינם ואם נתן לתוכם יין קודם שיטהר אותן הרי זה אסור בשתייה

ומותר ליתן לתוכן שכר או ציר או מוריים מיד ואין צריך לכלום ומותר ליתן היין לתוכן אחר שנותן הציר או המורי׳ שהמלח שותן הלוקח כלים חדשים שאינם מזופתי׳ מן הגוים נותן לתוכן יין מיד ואינו חושש שמא נתנו בהן יין נסך ואם היו מזופתין מדיחן ואעפ״י שהן חדשי׳ וכן כלי שנתנו בו יין נסך ואין מכנסו לקיום כגון כלי שחושף בו או המשפך וכיוצא בה משכשכו במים ודיו וכן כוס של חרש ששתה בו הגוי אסור לשתות בו פעם ראשונה ושניי׳ ושלישי׳ מותר שכבר הלכו צחצוחי היין שבו והוא שהיה מצופה באבר כדרך שהיוצרין עושין או שהיה מזופת אבל של חרש צריך הרחה כלי חרש השועים באבר שנשתמשו בהן ביין נסך אם היו לבנים או ארומים או שחורי׳ מותרין ואם היו ירוקין אסורין מפני שהן בולעי׳ ואם יש בהם מקום מגולה שלחרס בין לבנים בין ירוקין אסורים מפני שהם בולעין

ויראה לי שאין הדבר אלא בשכנסו בהם לקיום אבל לא כנסו בהם לקיום מדיחן ומותרין ואפי׳ הם של חרם גת של אבן ושל עץ שדרך בהן הגוי או גת של אבן שופתת הגוי אעפ״י שלא דרך בה מדיחן במי׳ ובאפר ארבעה פעמי׳ ודורך בהן ואם היתה בהן לחלוחית מקדים האפר למים ואם לאו מקדים המים גת של אבן מזופפת שדרך בה הגוי או גת של עץ זפותה אעפ״י שלא דרך בה צריך לקלוף את הזפת ואם ישנה שנים עשר חדש או נתן בה מים שלשה ימים מעת לעת אינו צריך לקלוף לא תהי׳ הגת חמורה יתר מן הקנקנים לא נאמ׳ יקלוף אלא להתירה מיד גת של חרש אעפ״י שנקלף את הזפת אסור לדרוך בה מיד עד שיחם אותה באש עד שירפה הזפת ואם ישנה שנים עשר חדש או נתן בה מים שלשה ימים מותרת כמו שבארנו משמרת של יין של גוים אם היתה של שער מדיחה ומשמר בה ואם היתה של צמר מדיחה במים ובאפר ארבעה פעמים ומניחה עד שתנגב ומשמר בה ואם היתה של שש מישנה שנים עשר חדש ואם יש בהן קשרים מתירן וכן כלי חלף והוצים וכיוצא בהן מכפיפות שדורכין בהן היין אם היו תפורין בחבלים מדיחן ואם היו אחוזות זו בזו בסבוך קשה מדיחן באפר ובמים ארבעה פעמים ומנגבן ומשתמש בהן ואם היו תפורות בפשתן מישנן שנים עשר חדש ואם יש בהן קשרים מתירן כלי הגת שדרך בהן הנכרי יין נסך כיצ׳ מטהרין אותן כדי שידרו׳ בהן הישרא׳ הדפין והעדשי׳ והלולבין מדיחן העקלין של נסרין ושל בצבוץ מנגבן של שיפה ושל גמי מישנן שני׳ עשר חדש ואם ריצה לטהרן מיד מגעילן ברותחין או חולטן במי זתים או מניחן תחת צנור שמימיו מקולחין או במעיין שמימיו רודפין שתים עשרה שעות ואחר כך יותרו בזמן שהיתה ארץ ישרא׳ כולה לישרא׳ היו לוקחי׳ היין מכל אדם מישרא׳ ואין חוששי׳ לו ובחוצ׳ לארץ לא היו לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרו׳ ובזמן הזה אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרו׳ וכן הבשר והגבנה וחתיכת דג שאין בה סימן כמו שבארנו המתארח אצל בעל הבית בכל מקום ובכל זמן והביא לו יין או בשר או גבינה וחתיכת דג הרי זה מותר ואינו צריך לשאול עליו אעפ״י שאינו מכירו אלא יודע שהוא יהודי בלבד ואם הוחזק שאינו כשר ולא מדקדק בדברי׳ אלו אסור להתארח אצלו ואם עבר ונתארח אצלו אינו אוכל בשר ולא שותה יין על פיו עד שיעיד לו אדם כשר עליהם

פרק שנים עשר

כיצד היא הנגיעה שאוסר בה הגוי היין הוא שיגע ביין עצמו בין בידו בין בשאר איבריו שדרכן לנסך בהן וישכשך אבל אם פשט ידו לחבית ותפסו את ידו קודם שיוציאה ולא ינידה ופתחו החבית מלמטה עד שיצא היין וירד למטה מידו לא נאסר היין. וכן אם אחז כלי פתוח של יין ושכשכו אעפ״י שלא הגביה הכלי ולא נגע ביין נאסר היין נטל כלי של יין והגביהו ויצק היין אעפ״י שלא שיכשך נאסר שהרי בא היין מכחו הגביה ולא שיכשך ולא נגע מותר נכרי שהיה אוחז הכלי בקרקע וישרא׳ צק לתוכו יין היין מותר ואם נרנר הגוי הכלי נאסר היין כלי סתום מותר לטלטלו הגוי ממקום למקום ואעפ״י שהיין מתנרנר שאין זה דרך הניסוך העביר נוד של יין ממקום למקום והוא אוחז פי הנוד בידו בין שהיה הנוד מלא או חסר מותר ואעפ״י שהיין מתנרנר העביר כלי חרש פתוח מלא יין אסור שמא נגע בו ואם היה חסר מותר אלא אם כן שכשכו גוי שנגע ביין ולא נתכוון לזה הרי היין מותר בהנייה בלבד כיצד כגון שנפל על נוד של יין או שהושיט ידו לחבית על מנת שהיא שמן ונמצאת יין

בא היין מכחו של גוי בלא כוונה הואיל ולא נגע ביין הרי זה מות׳ בשתייה כיצד כגון שהגביה כלי של יין ויצק לכלי אחר והוא מדמה שהוא שכר או שמן הרי זה מותר

נכנס הגוי לבית או לחנות לבקש יין ופשט ידו כשהוא מחפש ונגע ביין אסרו שהרי ליין נתכוון ואין זה נוגע בלא כוונה   חבית שנסדקה לאורכה וקדם הגוי וחבקה כדי שלא יתפרדו החרשים הרי זה מותר בהנייה אבל אם נסדקה לרחבה ותפס בסדק העליון כדי שלא יפול הרי זה מותר בשתייה שהרי אין היין על כחו של גוי   גוי שנפל לבור של יין והעלוהו משם מת   או שמדד הבור שיש בו היין בקנה   או שהתיז את הזבוב והצרעה מעליו בקנה או שהיה מטפח על פי החבית הרותחת כדי שתנוח הרתיחה או שנטל חבית וזרקה בחמתו לבור הרי זה מותר בהנייה בלבד ואם עלה הגוי חי היין אסור בהני׳

חבית שהיה נקב בצדה ונשמט הפקק מן הנקב והניח הגוי אצבעו במקו׳ הנקב כדי שלא יצא היין כל היין שמראש החבי׳ עד הנקב אסו׳ ושתחת הנקב מותר בשתיי׳

מניקת כפופת שעושין אותה ממתכת או מזכוכית ומוצצ בהם   שהניח ראשה לתוך היין שבחבית והראש האחר חוץ לחבית ומצץ היין   והתחיל היין לירד כדרך שעושין תמיד   ובא הגוי והניח אצבעו על פי המיניקת ומנע היין מלירד נאסר כל היין שבחבית שהכל היה יוצא ונגרר לולי ידו ונמצא הכל כבא מכחו   המערה יין לתוך כלי שיש בו יין גוים נאסר כל היין שבכלי העליון שהרי העמוד הנצוק מחב׳ בין היין שבכלי העליון ובין היין שבכלי התחתון לפיכך המודד לגוי לתוך כלי שבידו ינפץ נפיצה או יזרוק זריקה כדי שלא יהיה נצוק חבור ויאסור עליו מה שישאר בכלי העליון   משפך שמדד בו לנכרי אם יש בקצה המשפ׳ עכבת יין לא ימדוד בו לישראל עד שידיחנו וינגב ואם לא הדיח הרי זה אסור

כלי שיש לו כמין שני חוטמי׳ יוצאי׳ ממנו כמו הכלי׳ שנוטלי׳ בהם לידים   שהיה מלא יין ביד ישראל   והיה ישראל מוצץ ושותה מחוטם זה והגוי מוצץ ושותה מן החוטם השני הרי זה מותר והוא שיקדים הישראלי ויפסוק ועדיין הגוי שותה שמשיפסק הגוי   יחזור היין שישאר בחוטם לכלי ויאסור כל מה שישאר בו שהרי בא היין מכחו

גוי שמצץ היין מן החבית במניקית   אסר כל היין שבח׳ שכשיפסקו יחזור היין שעלה במניקי׳ במציציתו ויפו׳ לחבי׳ ויאסור הכל   נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום והוא הולך אחריהן לשמרן   אפי׳ הפליגו ממנו כדי מיל הרי אלו מותרות שאימתו עליהן ואומר עתה יצא לפנינו ויראה אותנו ואם אמר להם לכו   ואני אבוא אחריכם אם נתעלמו מעיניו כדי שיפתחו פי הכד ויחזרו ויגופו אותה ותיגב הרי היין כולו אסור בשתייה אם פחות מיכן מותר   וכן המניח נכרי בחנותו אעפ׳ שהוא יוצא ונכנס כל היום כולו היין מותר   ואם מודיעו שהוא מפליג ושהה כדי שיפתח ויגוף ותיגב היין אסור בשתייה

וכן המניח יינו בקרון או בספינה   עם הגוים ונכנס לעיר לעשות צרכיו היין מותר   ואם הודיען שהוא מפליג ושהה כדי שיפתח ויגוף ותיגב היין אסור בשתייה וכל הדברי׳ האילו בחביות סתומות אבל בפתוחות אפילו לא שהה מאחר שהודיען שהוא מפליג היין אסור

ישראל שהיה אוכל עם הגוי והניח יין פתוח על השולחן ויין פתוח על הדולפקי ויצא שעל השולחן אסור ושעל הדלפקי מותר   ואם אמר לו מזוג ושתה כל היין הפתוח שבבית אסור   היה שותה עם הנכרי ושמע קול תפלה בבית הכנסת ויצא אף היין הפתוח מותר שהנכרי אומר עתה יזכור היין   ויבוא במהרה וימצא אותי נוגע ביינו   ולפי זה אינו זז ממקומו ואין נאסר אלא מה שלפניו בלבד   נכרי וישראל שהיו דרין בחצר אחת ויצאו שניהם בבהלה לראות חתן   או הספד וחזר הגוי וסגר הפתח ואחר כך בא ישראל הרי היין הפתוח שבבית הישראלי בהתירו שלא סגר הגוי   אלא על דעת שכבר נכנס הישראלי לביתו   ולא נשאר אדם בחוץ וכמדומה לו שהוא קדמו   יין של ישראל ושל גוי בבית אחד והיו החביות פתוחות ונכנס הגוי לבית ונעל הדלת בעדו נאסר כל היין ואם יש חלון בדלת שמסתכל ממנו העומד אחורי הפתח ורואה כנגדו כל החביו׳ שכנגד החלון מותרות ושמן הצדדין אסורין   שהרי מפחד מן הרואה אותו   וכן אם שאג ארי וכיוצא בו וברח הגוי ונחבא בין החביות הפתוחות היין מותר שהוא אומ׳ שמא ישראל אחר נחבא כאן והוא רואה אותי כשאגע

אוצר של יין שהיו חביותיו פתוחות ויש לגוי חביות אחרו׳ באותו הפונדק ונמצ׳ הגוי עומד בין חביות ישראל הפתוחו׳ אם נבהל כשנמצא ונתפש עליו כגנב היין מותר בשתיית שמפחדו ויראתו אין לו פנאי לנסך   ואם לא נתפש כגנב אלא הרי הוא בוטח שם היין אסור   ותינוק הנמצא בין החביות בין כך ובין כך כל היין מותר   גדוד שנכנס למדינה דרך שלום כל החביות הפתוחות שבחנויו׳ אסורו׳ וסתומות מותרו׳ ובשעת מלחמה אם פשט הגדוד במדינה ועבר אלו ואלו מותרות שאין פנאי לנסך   גוי שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו מלוה על אותו היין הרי זה אסור מפני שלבו גס בו שולח ידו ומנסך   ואם אין לו עליו מלוה היין מותר בשתייה   זונה גויה במסיבה של ישראל היין מותר שאימתן עליה ולא תגע   אבל זונה ישראלית במסיבת גוים יינה של פניה בכליה   אסור מפני שהן נוגעין בו שלא מדעתה   גוי הנמצא בבית הגת אם יש שם לחלוחית יין כדי לבלול הכף עד שתבלול הכף לכף שנייה צריך להדיח כל בית הגת וינגב ואם לאו מדיח בלבד וזו הרחקה יתירה   חבית שצפה בנהר אם נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל מותרת בהניית כנגד עיר שרובה גוים אסורה מקום שהיו רוב מוכרי היין בו ישראל מותרת בהנייה כנגד עיר שרובה גוים אסורה

מקום שהיו רוב מוכרי היין בו ישראל ונמצאו בו כלים גדולים מלאים יין והם כלים שדרך המוכרין לכרם לכנוס בהן היין הרי אלו מותרין בהנייה חבית שפתחוה גנבי׳ אם רוב גנבי העיר ישראל היין מותר בשתייה ואם לאו אסור

פרק שלשה עשר

הלוקח בית או ששכר בית בחצירו של גוי ומלאהו יין אם היה הישראלי דר באותה חצר   אעפ׳ שהפתח פתוח היין מותר מפני שהגוי מפחד תמיד   ואומר עתה יכנס לביתו פתאום וימצ׳ אותי בתוך ביתו   ואם היה דר בחצר אחרת לא יצא עד שיסגור הבית ויהיה המפתח   והחותם בידו ואינו חושש שמא יזייף הגוי מפתח הבית   יצא ולא סגר הפתח   או שסגר והניח המפתח ביד הגוי הרי היין אסור בשתייה שמא נכנס הגוי ונסך   שהרי אין הישראלי שם ואם אמר לו אחוז לי מפתח זה עד שאבוא היין מותר שלא מסר לו שמירת הבית אלא שמירת המפתח   נכרי ששכר ישראל להדרוך לו יינו בטהרה כדי שיהיה מותר לישראל ויקחוהו ממנו והיה היין בביתו של גוי   אם היה ישראל זה ששומר היין דר באותה חצר היין מותר   ואעפ׳ שהפתח פתוח והשומר נכנס ויוצ׳ ואם היה השומ׳ דר בחצר אחרת היין אסור ואעפ׳ שהמפתח והחותם ביד ישראל שכיון שהי׳ של גוי וברשותו אינו מפחד לזייף ולהכנס לבית   ויאמר ויהי מה אם ירעו בו לא יקחו ממני   אפי׳ כתב הגוי לישראל שנתקבל ממנו המעו׳ למכור לו בהן יין הואיל ואי׳ הישראלי יכול להוציאו מרשות הגוי עד שיתן לו המעו׳ הרי הוא של גוי ואסור אלא אם היה השומ׳ דר שם בחצר ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר תמיד אלא נכנס   ויוצא כמו שבארנו בין ברשות בעל היין בין ברשות גוי אחר

היה יין זה הטהור של גוי מונח ברשות הרבים או בבית הפתוח לרשות הרבים וישראל הולכים ושבים מותר עדיין לא נכנס ברשו׳ הגוי ואשפה וחלון ודקל אעפ׳ שאין בו פירות הרי אלו כרשות הרבים וחבית יין שם וגוי הנמצ׳ שם אינו אוסרה   ובית הפתוח לשם הרי הוא כפתוח

לרשות הרבים חצר החלוקה בפסיפים וגוי בצר
זה וישרא͏ׄ בצר אחר וכן שני גגין שהיה גג ישרא͏ׄ למעלה
וגג הגוי למטה או שהיו זה בצר זה ויש ביניהן פסיפים
אעפ͏ׄ שיד הגוי מגעת לחלק ישרא͏ׄ אינו חושש משום יין
נסך ולא משום טהרות מותר לישרא͏ׄ להפקיד
יינו בכלי סתום ביד גוים והוא שיהיה לו בו שני סימנין
וזה הוא הנקרא חותם בתוך חותם כיצד סתם החבית
בכלי שאינו מהודק כדרך שסותמין כל אדם וטח בטיט
הרי זה חותם אחד היה כלי מהודק וטח עליו מלמעל הרי
זה חותם בתוך חותם וכן אם צר פי הנוד הרי
זה חותם אחד הפך פי הנוד לתוכו וצר עליו הרי זה חות
בתוך חותם וכן כל שנוי שמשנה מדברים שאין דרך כל
אדם הרי הן כחותם אחד והטיחה או הקשירה חותם שני
ואם הפקיד ביד גוי בחותם אחד הרי זה אסור בשתייה
ומותר בהנייה והוא שיחד לו קרן זוית יין מבושל
והשכר או יין שערבו עם דברים אחרים כגון דבש ושמן
וכן החומץ והגבינה והחלב וכל שאסורו מדברי סופרים
שהפקידו ביד גוי אינו צריך שני חותמות לא חותם אחד
בלבד דיו אבל היין והבשר וחתיכת דג שאין בה סימן
שהפקירן ביד גוי צריכין שני חותמות יראה לי שכל מקום
שאמרנו בענין זה ביין שלנו שהוא אסור בשתייה ומותר
בהנייה מפני צד נגיעה שנגע בו הגוי כשהיה הגוי עובר
עז͏ׄ אבל אם היה אסורו בגלל גוי שאינו עובר עז͏ׄ כגון
ישמעא͏ׄלי שנגע ביין שלנו שלא בכוונה או ששפח על פי
החבית הרי זה מותר בשתייה וכן כל כיוצא בזה
אבל המפקיד יין ביד גר תושב או ששלחו עמו והפליג או
שהניח ביתו פתוח בחצר גר תושב הרי זה אסור בשתי͏ׄ
שכל חשש של חלוף וזיוף יראה לי שכל הגוים שוים בו
הואיל ונעשה היין ברשותן נאסר בשתייה על כל פנים
יש דברים שאין בהם איסור ניסוך כלל ואסרו
אותם חכמים כדרך להרחיק מן הניסוך ואלו הן לא ימזוג
הגוי המים לתוך היין שביד ישראל שמא יבוא לצוק היין
לתוך המים ולא יוליך הגוי ענבים לגת שמא יבוא לדרוך
או ליגע ולא יסייע לישרא͏ׄ בשעה שמריק מכלי לכלי שמא
יניח הכלי ביד הגוי ונמצא היין בא מכחו ואם סייע או
מזג המים או הביא ענבים מותר וכן מותר שיריח
הגוי בחבית של יין שלנו
ומותר לישרא͏ׄ להריח בחבית של יין נסך ואין
בזה שם איסור שאין הריח כלום לפי שאין בו ממש
כבר ביארנו שכל דבר שהוא אסור בהני͏ׄ אם עבר ומכרו
דמיו מותרין חוץ מעז͏ׄ ומשמשי͏ׄ ותקרובת שלה ויין שנתנס
לה והחמירו חכמים בסתם יינם להיות דמיו אסורין כדמי
יין שנתנסך לעז͏ׄ לפיכך גוי ששכר את ישרא͏ׄ לעשות
עמו ביין שכרו אסור וכן השוכר את החמור להביא עליו
יין או ששכר ספינה להביא בה יין שכרן אסור אם מעות
נתנו לו יוליכן לים המלח ואם נתנו לו בשכרו כסות
או כלים או פירות הרי זה ישרוף אותן ויקבור האפר כדי
שלא להנות בו שכר לגוי חמור לרכוב עליו והניח
עליו לוגין של יין שכרו מותר שכרו לשבר כדי יין נסך
שכרו מותר ותבוא עליו ברכה מפני שממעט בתפלה
השוכר את הפועל ואמ͏ׄ לו העבר לו מאה חביות של שכר
במאה פרוטות ונמצא אחת מהן יין שכרו כולו אסור
אמר לו העבר לי חבית בפרוטה חבית בפרוטה והעביר
ונמצא ביניהן חביות של יין שכר חביות של יין אסור
ושאר שכרו מותר אומני ישרא͏ׄ ששלח להם גוי חביות
של יין בשכרן מותר ובלבד שיאמרו לו תן לנו את דמיה
ואם משנכנסה לרשותן אסור ישרא͏ׄ שהיה נושה בגוי
מנה הלך הגוי ומכר עז͏ׄ ויין נסך והביא לו דמיהן הרי זה
מותר ואם אמר לו קודם שימכור המתן לי עד שאמכור
עז͏ׄ או יין נסך שיש לי ואביא לך אף על פי שהוא סתם
יינו ומכר והביא לו הרי זה אסור מפני שהישראלי רוצה
בקיומו כדי שיפרע ממנו חובו
וכן גר וגוי שהיו שותפין ובאו לחלוק אין הגר יכול לומר
לגוי טול אתה עז͏ׄ ואני מעות אתה יין ואני פירות שהרי
רוצה בקיומן כדי שיטול כנגדן אבל
גר וגוי שירשו את אביהן גוי יכול לומר לו טול אתה עז͏ׄ
ואני מעות אתה יין ואני שמן קל הוא שהקלו בירושת
הגר כדי שלא יחזור לסיאורו ואם משבאו לרשות הגר
אסור ישרא͏ׄ שמכר יינו לגוי פסק עד שלא מדד
לו דמיו מותרין שמשפסק סמכה דעתו ומשמשך קנה ויין
נסך אינו נעשה עד שיגע בו נמצא בשעת מכירה היה
מותר מדד לו עד שלא פסק הדמים דמיו אסורים שהרי
לא סמכה דעתו אעפ͏ׄ שמשך ונמצא כשנגע עדין לא
סמכה דעתו ליקח ונאסר היין בנגיעתו והרי זה כמוכר
סתם יינם בד͏ׄא בשמדד הישרא͏ׄלי לכליו אבל אם
מדד לכלי הגוי או לכלי ישרא͏ׄ שביד הגוי צריך ליקח את
הדמים ואחר כך ימדוד ואם מדד ולא לקח דמים אעפ͏ׄ
שפסק דמיו אסורים שמשיגע לכלי נאסר כסתם יינם
הנותן דינר לחנוני גוי ואמר לפועלו הגוי לך ושתה ואכול
מן החנוני ואני מחשב לו הרי זה חושש שמא ישתה יין
שוה כמי שקנה לו יין נסך והשקהו וכנגד זה בשביעית
אסו͏ׄ כגון שנתן דינר לחנוני ישרא͏ׄ עם הארץ ואמ͏ׄ לפועלו
הישרא͏ׄלי לך ואכול ואני מחשב לו ואם אכל הפועל דבר
שאינו מעושר אסור אבל אם אמר להם אכלו
ושתו בדינר זה או שאמר להם אכלו ושתו עלי מן החנוני
ואני פורע אעפ͏ׄ שנשתעבד הואיל ולא נתייחד שעבודו
הרי זה מותר ואינו חושש לא משום יין נסך ולא משום
שביעית ולא משום מעשר מלך שהיה מחלק
יינו לעם ולוקח מהן דמיו כפי מה שירצה לא יאמר אדם
לגוי הא לך מאתים זוז והכנס תחתי באוצר המלך כדי
שיקח הגוי היי͏ׄ שכתבו בשם ישרא͏ׄ ויתן הגוי הדמי͏ׄ למלך
אבל אומר לו הא לך מאתים זוז ומלטני מן האוצר
גוי שנגע ביינו של ישרא͏ׄ לאונסו מותר למכור אותו יין
לאותו הגוי שאסרו לבדו שכיון שנתכוון זה הגוי להזיקו
ולאסור יינו הרי זה כמי ששברו או שרפו שחייב לשלם
ונמצאו הדמים שלוקח ממנו דמי ההזק לא דמי המכירה

פרק ארבעה עשר

כל איסורי מאכלות שבתורה שיעורן בכזית בינוני בין
למלקות בין לכרת בין למיתה בידי שמים וכבר בארנו
שכל המחוייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל לוקה
ושיעור זה עם כל השיעורין הלכה למשה מסיני הם ואסו͏ׄ
מן התורה לאכול כל שהוא מדבר האסור אבל אינו לוקה
לא על כזית ואם אכל כל שהוא פחות מכשיעו͏ׄ מכין אותו
מכת מרדות כזית שאמרנו חוץ משל בין השיני
אבל מה של בין החניכים מצטרף למה שבלע שהרי נהנה
גרונו בכזית אפי͏ׄ אכל כחצי זית והקיאו וחזר ואכל אותו
חצי זית עצמו שהקיא חייב שאין החיוב לא על הנאת
הגרון בכזית מדבר האסור כזית חלב או נבלה או
פגול או נותר וכיוצא בהן שהניחו בחמה ונתמעט האוכלו
פטור חזר והניחו בגשמי͏ׄ ונתפח חייבי͏ׄ עליו כרת או מלקו
היה פחות מכזית מכתחלה ונתפח ועמד על כזית אסור
ואין לוקין עליו כבר ביארנו שכל איסורין שבתורה
אין מצטרפין זה עם זה לכזית חוץ מבשר נבלה עם בשר
טריפה ואסורי נזיר שיתבארו במקומן וחמשה מיני
תבואה וקמחין שלהן והבציקות שלהן הכל מצטרפין
לכזית בין לאיסו͏ׄ חמץ בפסח בין לאסו͏ׄ חדש מלפני העומ͏ׄ
בין לאסורי מעשר שני ותרומות יראה לי שכל
החייב בתרומה ומעשרות מצטרף לכזית בטבל מפני
שהוא שם אחד הא למה זה דומה לנבלת השור ונבלת
השה ונבלת הצבי שהן מצטרפין לכזית כמו שבארנו
האוכל אכילה גדולה מדבר אסו͏ׄ אין מחייבין אותו מלקו͏ׄ
או כרת על כל כזית וכזית לא חיוב אחד לכל האכילה
ואם היו העדי͏ׄ מתרין בו בשעת אכילה על כל כזית וכזית
חייב על כל התראה והתראה ואעפ͏ׄ שהיא אכילה אחת
ולא הפסיק האוכל כשעורה או כחרדל מאחר

מכל מאכלות האסורים ושהה מעט וחזר ואכל כחרדל וכן
עד שהשלים כזית בין בשוגג בין במזיד אם שהה מתחלה
ועד סוף כדי אכילת ג ביצים יצטרף הכל שהרי הוא חייב
כרת או מלקות או קרבן כמו שאכל כזית בבת אחד ואם
שהה יתר מזה מתחלה ועד סוף אעפ שלא שהה ביניהן
אלא אכל כחרדל אחר כחרדל הואיל ולא השלים כזית אלא
ביותר מכדי אכילת פרס אינן מצטרפין ופטור וכן השותה
רביעי של סתם יינם מעט מע או שהמחה את החמץ בפס
או את החלב וגמאו מעט מעט או ששתה מן הדם מעט
מעט אם שהה מתחלה ועד סוף כדי שתיי רביעי מצטרפי
ואם לאו אין מצטרפין כל האכלין האסורין אינו חייב
עליהן עד שיאכל אותן דרך הנא חוץ מבשר בחלב וכלאי
הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה לא הוצי אסור אכילתן
בלשון אחרת בלשון בשול ובלשו הקדש לאסור אותן ואפי
שלא בדרך הנייה כיצד הרי שהמחה את החלב
וגמעו כשהוא חם עד שנכוה גרונו ממנו או שאכל חלב חי
או שערב דברי מרים כגון ראש ולענ לתוך יין נסך או לתו
קדרה של נבלה ואכלן כשהן מרין או שאכל אוכל האסור
אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטו ואם
ערב דבר מר בתוך קדרה של בשר בחלב או ביין כלאי
הכרם ואכלו חייב האוכל מאכל ממאכלות
האסורות דרך שחוק או כמתעסק אף על פי שלא נתכוון
לגוף האכילה הואיל ונהנה חייב כמי שמתכוין לעצמה של
אכילה והנייה הבאה לו לאדם בעל כרחו באיסור מכל
האסורים אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר
האוכל מאכל אסור לתאבון או מפני הרעב חייב ואם היה
תועה במדבר ואין לו מה יאכל אלא דבר איסור הרי זה
מותר מפני סכנת נפשות עוברה שהריחה מאכל
אסור כגון בשר קדש או בשר חזיר מאכילין אותה מן
המרק אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה
פחות מכשיעור ואם לא נתיישב דעתה מאכילין אותה עד
שתתיישב דעתה וכן החולה שהריח דבר שיש בו חומץ
וכיוצא בו מדברים שמערערין את הנפש דינו כעוברה
מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דברים האסורי מיד עד
שיאורו עיניו ואין מחזרין על דבר המותר לא ממהרין
בנמצא ומאכילין אותו הקל הקל תחלה אם האירו עיניו
דיו ואם לאו מאכילין אותו החמור כיצד היו לפניו
טבל ונבילה מאכילין אותו נבלה תחלה שהטבל במיתה
נבלה וספיחי שביעי מאכילין אותו ספיחי שביעי שאסורין
מדברי סופרי כמו שיתבא בהלכו שמטה טבל ושביעי
מאכילין אותו שביעית טבל ותרומה אם אי איפשר לתקן
הטבל מאכילין אותו טבל שאינו קדוש כתרומה וכן כל
כיוצא בזה כבר ביארנו שאין איסור חל על איסור
לא אם היו שני האיסורין באין כאחת או שהיה איסור
מוסיף או איסור כולל לפיכך יש אוכל כזית אחד ולוקה
עליו חמש מלקיות והוא שהתרו בו בחמשה אסורין
שנתקבצו בו כיצד כגון טמא שאכל כזית חלב
שנותר מן המוקדשים ביום הכפורים לוקה משום אוכל
חלב ומשום אוכל נותר ומשום אוכל ביום הכפורים ומשו
טמא שאכל קדש ומשום שנהנה מן הקדש ומעל
ולמה חל כאן איסור על איסור שבהמה זו היה חלבה אסו
באכילה ומותר בהנייה הקדישה נאסר חלבה בהנייה
ומתוך שנוסף בו איסור הנייה נוסף עליו איסור קדשים
ועדיין היה חלב זה מותר לגבוה ואסור להדיוט נעשה
נותר מתוך שנוסף בו איסור לגבוה נאסר להדיוט והאוכ
הזה היה מותר בבשר הבהמה ואסו בחלבה נטמא נאסר
אף בבשרה נוסף לו איסור על החלב בא יום הכפורים
כלל כל האוכלין ומתוך שנאסר אף בחולין נוסף איסורו
בחלב זה וכן כל כיוצא בזה

פרק חמשה עשר

דבר אסור שנתערב בדבר מותר מין בשאינו מינו בנותן
טעם ומין במינו שאי איפשר לעמוד על טעמו יבטל בר׳

כיצד חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין ונמוח
הכל טועמין את הגריסין אם לא נמצא בהן טעם חלב
הרי אלו מותרין ואם נמצ בהם טעם חלב והיה בהן ממשו
הרי אלו אסורין מן התורה נמצא בהן טעמו ולא היה בהן
ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים כיצד הוא
ממשו כגון שהיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן
התערובת אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים הואיל
ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם האיסור וממשו
קיים אבל פחות משלש ביצים מכין אותו מכת מרדות
מדבריהם וכן אם לא היה בתערובת כזית בכל
שלש ביצים אעפ שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה
אינו לוקה לא מכת מרדות נפל חלב כליות
לחלב האליה ונמוח הכל אם היה חלב האליה כשנים בחלב
הכליות הרי הכל מותר מן התורה אפילו חתיכת נבלה
שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה הכל מותר מן התור
אבל מדברי סופרים הכל אסור עד שיאבד דבר האסור
מעוצם מיעוטו ולא יהיה דבר חשוב שעינו עומדת כמו
שיתבאר ובכמה יתערב דבר האסו ויאבד בעוצם מיעוטו
כשיעור שנתנו בו חכמים יש דבר ששיעורו בששים ויש
ששיעורו במאה ויש ששיעורו במאתים נמצאת למד
שכל איסורי שבתורה בין איסורי מלקות בין איסורי כרת
בין איסורי הנייה שנתערבו במאכל המותר מין בשאינו
מינו בנותן טעם מין במינו שאי איפשר לעמוד על הטעם
שיעורו בששים או במאה או במאתי חוץ מיין נסך מפני
חומרת עז וחוץ מטב שהרי איפש לתקנו ומפני זה אוסרי
במינן בכל שהן ושלא במינ בנותן טעם כשא כל האיסורי
כיצד טיפת יין נסך שנפלו עליה כמה חביות של יין הכל
אסור כמו שיתבאר וכן כוס של יין טבל שנתערב בחבית
הכל טבל עד שיפריש תרומות ומעשרו הראויין לתערוב
כמו שיתבאר במקומו פירות שביעית אעפ שאם
נתערבו במינן בכל שהוא ושלא במינן בנותן טעם אינן
בכלל איסורי תורה שאין אותה התערובת אסורה לא חיי
לאסול כל התערובת בקדושת שביעית כמו שיתבאר
במקומו חמץ בפסח אעפ שהוא מאיסורי תורה
אינו בכללות אלו לפי שאין התערובת אסורה לעולם שהרי
לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת כמו שבארנו
לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו והוא
הדין לתבואה חדשה שנתערבה בישנה מלפני העומר
אוסרת בכל שהוא שהרי יש לה מתירין של אחר העומר
יותר הכל וכן כל דבר שיש לו מתירין ואפילו היה
איסורו מדבריהם כגון איסור מוקצה ונולד ביום טוב לא
נתנו בו חכמים שיעור לא אפילו אחד בכמה אלפים אינו
בטל שהרי יש לו דרך שיותר בה כגון הקדש ומעשר שני
וכיוצא בהן אבל הערלה וכלאי הכרם וחלב ודם וכיוצא
בהן וכן תרומות נתנו חכמי בהן שיעור שאין בהן דרך
התר לכל אדם ויראה לי שאפי דבר שיש לו מתירין
אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם מותר לא יהיה זה
שיש לו מתירין חמור מטבל שהרי איפשר לתקנו ואעפכ
שלא במינו בנותן טעם כמו שבארנו ולא תתמה על חמץ
בפסח שהתורה אמרה כל מחמצ לא תאכלו לפיכ החמירו
בו כמו שבארנו ואלו הן השיעורין שנתנו חכמים
התרומה ותרומת מעשר והחלה והבכורים עולין באחד
ומאה וצריך להרים ומצטרפין זה עם זה וכן פרוסה של
לחם הפנים לתוך פרוסות של חולין עולין באחד ומאה
כיצד סאה קמח מאחד מאלו או סאה מכולם
שנפלה למאה סאה קמח של חולין ונתערב הכל מרים מן
הכל סאה אחת כנגד סאה שנפלה והשאר מותר לכל אדם
נפלה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע הערלה
וכלאי הכרם עולין באחד ומאתים ומצטרפין זה עם זה
ואינו צריך להרים כיצד רביעית של יין ערלה או כלאי
הכרם או שהיתה הרביעית מצטרפת משניהם שנפלה לתו
מאתים רביעיות של יין הכל מותר ואינו צריך להרים
כלום נפלה לפחות ממאתים הכל אסור בהנייה

ולמה צריך להרים התרומה ולא ירים ערלה וכלאי הכרם
שהתרומה ממון כהנים לפיכך כל תרומה שאין הכהנים
מקפידין עליה כגון תרומת הכליסין והחרובין ושעורין
שבארום אינו צריך להרי׳ ולמה כפלו שיעור ערלה וכלאי
הכרם מפני שהן אסורין בהנייה ולמה סמכו על שיעור
מאה בתרומות שהרי תרומת מעשר אחד ממאה ומקדש
הכל שנ׳ את מקדשו ממנו אמרו חכמי׳ דבר שאתה מרים
ממנו אם חזר לתוכו מקדשו שאר איסורין שבתורה
כולן כגון בשר שקצים ורמשים וחלב ודם וכיוצא בהן
שיעורן בששים כיצד כזית חלב כליות שנפל לתוך
ששים כזית מחלב האליה הכל מותר נפל לפחות מששים
הכל אסור וכן אם נפל כשעורה חלב צרי׳ שיהיה שם כמו
ששים שעורה וכן בשאר איסורין וכן שומן של
גיד הנשה שנפל לקדרה של בשר משערין אותו בששים
ואין שומן הגיד מן המנין ואעפ׳ ששומן גיד הנש׳ מדבריה׳
כמו שבארנו הואיל וגיד הנשה בריה בפני עצמה החמירו
בו כאיסורי תורה והגיד עצמו אין משערין בו ואינו אוס׳
שאין בגידים בנותן טעם אבל כחל שנתבשל
עם הבשר בששים וכחל מן המנין הואיל והכחל מדבריה׳
כמו שבארנו הקלו בשיעורו ביצה שנמצא בה
אפרוח שנשלקה עם ביצים המותרות אם היתה עם ששים
ואחת והיא הרי הן מותרות היתה עם ששים בלבד נאסרו
הכל מפני שהיא בריה בפני עצמה עשו הכר בה והוסיפו
בשיעורה אבל ביצת עוף טמא שנשלקה עם ביצי
עוף טהור לא אסרה אותם ואם טרף או עם או או
שנתערבה ביצת עוף טמא או ביצת טרפה עם ביצים
אחרים שיעורן בששים ומנין סמכו חכמים על
שיעור ששים שהרי המורם מאיל נזיר והיא הזרוע אחד
מששים משאר האיל והיא מתבשלת עמו ואינה אוסרת
אותו שנ׳ ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל

מין במינו ודבר אחר שנתערבו כגון קדרה שהיה בה חלב
אליה וגירסין ונפל לתוכה חלב הכליו׳ ונמחה הכל ונעשה
גוף אחד רואין את חלב האליה ואת הגריסין כאלו הן גוף
אחר ומשערין חלב הכליות בגריסין ובאליה אם היה אחד
מששי׳ מותר שהרי אי איפשר כאן לעמוד על הטעם והוא
הדין לתרומות שנתערבו לשערן במאה וכלאי הכרם או
ערלה לשער אותן במאתים כשמשערין בכל האיסורי׳
בין בששים בין במאה בין במאתי׳ משערי׳ במרק ובתבלי׳
ובכל שיש בקדרה ובמה שבלעה קדרה מאחר שנפל האיסו׳
לפי אומדן הדעת שהרי אי איפשר לעמוד על מה שבלעה
בצמצום אסור לבטל איסורין של תורה לכתחלה ואם
בטל הרי זה מותר ואעפ״כ קנסו אותו חכמים ואסרו הכל
ויראה לי שכיון שהוא קנס אין אוסרין תערובת זו אלא על
זה העובר שבטל האסור אבל לאחרים הכל מותר

כיצד הרי שנפלה סאה של ערלה לתוך מאה
סאה שהרי נאסר הכל לא יביא מאה סאה אחרת ויצרף
כדי שתעלה באחד ומאתים ואם עבר ועשה כן הכל מות׳
אבל באיסורין של דבריהם מבטלין האיסו׳ לכתחלה כיצד
חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדרה
מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצ׳
בזה כבר בארנו שאם נתן דבר האסו׳ טעמו בדבר המות׳
נאסר הכל בד״א בשהשביחו אבל אם פגם זה האסור
למותר והפכיד טעמו הרי זה מותר והוא שיהיה פוגם
מתחלה ועד סוף אבל אם פגם בתחלה וסופו להשביח או
השביח בתחלה אעפ׳ שסופו לפגום הרי זה אסור

ומי יטעום את התערובת אם היה המעורב תרומות עם
החולין טועם אותן הכהן אם היה טעם התרומה ניכר הכל
מדומע ובהלכות תרומות יתבאר דין המדומע ואם היה
בשר בחלב או יין נסך ויין ערלה וכלאי הכר׳ שנפלו לדבש

או בשר שקצים ורמשים שנתבשל עם הירק וכיוצא בהן
טועם אותן הגוי וסומכין על פיו אם אמר אין בו טעם או
שאמר יש בו טעם ומטעם רע הוא והרי פגמו הכל מותר
והוא שלא יהיה סופו להשביח כמו שבארנו ואם אין שם
גוי לטעום משערין אותו בשיעורו בששים או במאה או
במאתים עכבר שנפל לשכר או לחמץ משערין
אותו בששים שאנו חוששין שמא טעמו בשכר ובחומץ
משביח אבל אם נפל ליין או לשמן או לדבש מותר ואפי׳
נתן טעם מפני שטעמו פוגם שכל אלו צריכים להיותן
מבושמים וזה מסריחן ומפכיר טעמן גדי שצלאו
בחלבו אסו׳ לאכו׳ אפי׳ מקצה אזנו שהחלב נבלע באיבריו
והוא משביחו ונותן בו טעם לפיכך אם היה כחוש ולא
היה בו חלב כליות ולא קרב אלא מעט כאחד מששי׳ קולף
ואוכל עד שמגיע לחלב וכן ירך שצלאה בגיד
הנשה שבה קולף ואוכל עד שהוא מגיע לגיד ומשליכו וכן
בהמה שצלאה שלימה ולא הסיר לא חוטין ולא קרומות
האסורות קולף ואוכל וכיון שיגיע לדבר אסור חותכו
ומשליכו שאין בגידים בנותן טעם כדי לשער בהן אין
צולין בשר שחוטה עם בשר נבלה או בהמה טמא בתנור
אחד ואעפ׳ שאין נוגעין זה בזה ואם צלאן הרי זה מותר
ואפי׳ היתה האסורה שמנה הרבה והמותרת רזה שהריח
אינו אוסר ואין אוסר אלא טעמו של איסור בשר
נבלה מליח שנבלל עמו בשר שחוטה הרי זה נאסר מפני
שתמצית הנבילה נבלעת בגוף בשר השחוטה ואי איפשר
לעמוד כאן לא על הטעם ולא על השיעור וכן בשר
דג טמ׳ מליח שנבלל עמו דג תפל טהור נאסר מפני צירו

אבל אם היה המליח טהור והתפל דג טמא לא נאסר
המליח שהתפל בולע מן המליח דג טמא שכבשו עם דג
טהו׳ הכל אסו׳ אלא אם כן היה הטמ׳ אחד ממאתי׳ מן הטהו׳

פרק ששה עשר

כל השיעורים האלו שנתנו חכמים לדבר האסור שנתערב
במינו המותר בשלא היה הדבר האסור מחמץ או מתבל
או דבר חשוב שהוא עומד כמות שהו׳ ולא נתערב ונדמע
בדבר המות׳ אבל אם היה מחמץ או מתבל או דבר חשוב
אוסר בכל שהוא כיצד שאור של חטין של תרומה
שנפל לתוך עיסת חיטין של חולין ויש בו כדי לחמץ הרי
העיסה כולה מדומע וכן תבלין של תרומה שנפלו לקדרת
חולין ויש בהן כדי לתבל והן ממין החולין הכל מדומע
ואעפ׳ שהשאור או התבלין אחד מאלף וכן שאור של כלאי
הכרם לתוך העיסה או תבלין של ערלה לתו׳ הקדרה הכל
אסור בהנייה דבר חשוב שהוא אוסר במינו בכל שהוא
שבעה דברי׳ ואלו הן אגוזי פרך ורמוני בדן וחביות סתומו׳
וחלפות תרדין וקלסי כרוב ודלעת יונית וככרות של בעל
הבית כיצד רמון אחד מרמוני בדן שהיה ערלה
ונתערב בכמה אלפים רמוני׳ הכל אסור בהנייה וכן חבית
סתומ׳ של יין ערלה או של כלאי הכרם שנתער׳ בכמה אלפי׳
חביות סתומו׳ הכל אסורין בהנייה וכן שאר השבעה דברי׳
וכן חתיכה של נבלה או של בשר בהמה או חיה או עוף או
דג הטמאין שנתערבה בכמה אלפים חתיכות הכל אסור
עד שיגביה אותה חתיכה ואחר כך ישער השאר בששים
שאם לא הגביהה הרי הדבר האסור עומד ולא נשתנה
והחתיכה חשובה אצלו שהרי מתכבד בה לפני האורחין
והוא הדין בחתיכה של בשר בחלב או של
חולין שנשחט בעזרה שהרי הן אסורים מדבריהן בהנייה
כמו שיתבאר בהלכו׳ שחיטה אוסרין בכל שהן עד שיגביה
אותן וכן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין או עם הבשר
בזמן שמכירו מגביהו והשאר מותר שאין בגידים בנותן
טעם ואם אינו מכירו הכל אסור מפני שהוא בריה בפני
עצמו הרי הוא חשוב ואוסר בכל שהוא וכן כל
בעלי חיים חשובים הן ואינם בטלין לפיכך שור הנסקל
שנתערב באלף שוורי׳ ועגלה ערופה באלף עגלות או צפור
מצורע השחוטה באלף צפרים או פטר חמור באלף חמורים
כולן אסורין בהנייה אבל שאר הדברים אעפ׳ שדרכן למנו׳
הרי אילו עולין בשיעורן כיצד אגודה של ירק
מכלאי הכרם שנתערבה במאתים אגודות או אתרוג של
ערלה שנתערב במאתים אתרוגי׳ הכל מותר וכן כל כיוצא

בזה　　　ויראה לי שכל דבר שהוא חשוב אצל בני
מקום מן המקומו׳ כגון אגוז פרך ורמוני ברן בארץ ישרא׳
באותן הזמני׳ שהוא אוסר בכל שהוא לפי חשיבותו באותו
מקום ובאותו זמן ולא הוזכרו אלו אלא לפי שהן אוסרין כל
שהן בכל מקום והוא הדין לכל כיוצא בהן בשאר מקומות
ודבר ברור הוא שכל איסורין האלו מדבריהם　　　נפל
רמון אחד מן התערובת הזאת לשני רמוני׳ אחרי׳ מרמוני
ברן ונפל מן השלשה רמון אחד לרמונים אחרים הרי אלו
האחרים מותרי׳ שהרי הרמון של תערובת הראשונ׳ בטל
ברוב　　ואם נפל מן התערובת הראשונה רמון לאלף כולן
אסורין לא נאמר בטל ברוב אלא להתיר ספק ספיקן שאם
יפול מן התערובת השנייה למקום אחר אינו אוסר　וכן כל
כיוצא בזה　　　　נתפצעו אגוזים אילו שנאסרו כולן
מפני אגוז ערלה שביניהן או נתפררו הרמונים ונתפתחו
החביו׳ ונתחתכו הרילועין ונתפרסו הככרו׳ אחר שנאסרו
הרי אלו יעלו באחר ומאתים　　והוא הדין לחתיכת נבלה
שנרוכה בכלל החתיכות ונעשה הכל כמוח　　שהיא עולה
בששים　　　　ואסור לפצע האגוזים ולפרר הרמונים
ולפתוח החביות אחר שנאסרו כדי שיעלו באחר ומאתים
שאין מבטלין אסור לכתחלה　　ואם עשה כן קונסין אותו
ואוסרין עליו כמו שבארנו　　　　　שאור של כלאי
הכרם ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה לא בזה כדי לחמץ
ולא בזה כדי לחמץ ובשניה׳ כשיצטרפו יש בהם כדי לחמץ
אותה עיסה אסורה לישרא׳ ומותרת לכהנים וכן תבלין של
תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו לתוך הקדר ולא באחר מהן
כדי לתבל ובשניה׳ כדי לתבל אותה קדרה אסורה לישרא׳
שהרי דבר האסור להם תבלה ומותרת לכהנים

תבלין שהם שנים או שלשה שמות ממין אחד או שלשה
מינין משם אחד מצטרפין לתבל ולאסור וכן לחמץ　כיצד
שאור של חטין ושאור של שעורים הואיל ושם שאור אחד
הוא אינן כמין ושאינו מינו אלא הרי הן כמין אחד ומצטר׳
לשער בהן כדי לחמץ בעיסה של חיטין אם היה טעם שניה׳
טעם חטין או כדי לחמץ בעיסה של שעורין אם היה טעם
שניהם טעם שעורים

שלשה שמות ממין אחד כיצד כגון כרפס של נהרות וכרפס
של אפר וכרפס של גנה　　אעפ׳ שלכל אחד מהן שם בפני
עצמו הואיל והם מין אחד מצטרפין לתבל　　　עיסה
מחומצת שנפל לתוכה שאור של תרומה או שאור של כלאי
הכרם וכן קדרה מתובלת שנפלו לתוכה תבלין של תרומה
או של ערלה ושל כלאי הכרם　　אם יש בשאור כדי לחמץ
אילו היתה העיסה מצה　　ובתבלין כדי לתבל הקדרה אלו
היתה תפילה הרי הכל אסור　　ואם אין בהם כדי לתבל
ולחמץ יעלו בשיעורן תרומה באחר ומאה　ועערלה וכלאי
הכרם באחר ומאתים

התרומה מעלה את הערלה ואת כלאי הכרם　כיצד סאה
תרומה שנפלה לתשעה ותשעים　חולין ואחר כך נפל לכל
חצי סאה של ערלה או של כלאי הכרם　　אין כאן איסור
ערלה ולא איסור כלאי הכרם שהרי עלה באחר ומאתים
ואעפ׳ שמקצת המאתים תרומה　　　　　וכן הערלה
וכלאי הכרם מעלין את התרומה　　　כיצד מאה סאה של
ערלה או של כלאי הכרם שנפלו לתוך　עשרי׳ אלף של חולי׳
נעשת כל התערובת עשרים אלף ומאה　ואחר כך נפל לכל
מאתים סאה　וסאה של תרומה הרי הכל מותר　　ותעלה
התרומה באחר ומאה　　　ואעפ׳ שמקצת המאה המעלין
אותה ערלה או כלאי הכרם　　　　וכן הערלה מעלה
את כלאי הכרם וכלאי הכרם את הערלה וכלאי הכרם את
כלאי הכרם　והערלה את הערלה כיצד מאתים סאה　של
ערלה　או של כלאי הכרם שנפלו לארבעים אלף חולין ואח׳
כך נפל לכל מאתים סאה וסאה של ערלה　　או של כלאי
הכרם הכל מותר שכיון שבטל האיסור שנפל תחלה נעשה
הכל כחולין המותרין　　　　בגר שצבעו בקליפי ערלה
ישרף נתערב באחרים יעלה באחר ומאתים　וכן תבשיל
שבשלו בקליפי ערלה ופת שאפאה בקליפי ערלה　　או

בכלאי הכרם ישרף התבשיל והפת　שהרי הנייתו ניכרת
בהן נתערבו באחרים יעלו באחר ומאתים　וכן בגר שארג
בו מלא הסיט שצבעו בערלה　ואין ידוע אי זה הוא יעלה
באחר ומאתים　　　נתערבו סמני ערלה בסמני התר יעלו
באחר ומאתים מי צבע במי צבע יבטל ברוב　　　תנור
שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכר׳ בין חדש בין ישן יוצן
ואחר כך יחם אותו בעצי התר　ואם בשל בו קודם שיוצן
בין פת בין תבשיל הרי זה אסור בהנייה　　יש שבח עצי
איסור בפת או בתבשיל גרף את כל האש ואחר כך בשל
או אפה בחומו של תנור הרי זה מותר　שהרי עצי איסור
הלכו להן　　　　קערות וכוסות וקדרות וצלוחיות שבשלן
היוצר בקליפי ערלה הרי אלו אסורין בהנאה　שהרי דבר
האסור בהנאה עשה אותן חרש

פת שבשלה על גבי גחלים של עצי ערלה
מותרת כיון שנעשו גחלים הלך איסורן אעפ׳ שהן בוערו׳
קדרה שבשל אותה בקליפי ערלה או בכלאי הכרם ובעצי
התר הרי התבשיל אסור　　ואעפ׳ שזה וזה גורם שבשעה
שנתבשלה מחמת עצי איסור עדיין לא באו עצי ההיתר
ונמצא מקצת הבשול בעצי התר ומקצתו באיסור

נטיעה שלערלה שנתערבה בנטיעות וכן ערוגה של　כלאי
הכרם בערוגות הרי זה לוקט לכתחלה מן הכל　ואם היתה
נטיעה במאתים נטיעות וערוגה במאתים　ערוגות הרי כל
הנלקט מותר　ואם היו בפחות מזה כל הנלקט אסור ולמה
התירו לו ללקוט לכתחלה והיה מן הדין שאוסרין　לו הכל
עד שיטרח ויוציא הנטיעה והערוגה האסורה　　　שהדבר
חזקה שאין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת ואלו היה יודעה
היה מוציאה　　　　　המעמיד גבינה בשרף פגי ערלה או
בקיבת תקרובת עז׳ או בחומץ יין של גוים הרי זו אסורה
בהנייה אעפ׳ שהוא מין בשאינו מינו ואעפ׳ שהוא כל שהוא
שהרי הדבר האסור הוא הניכר והוא שעשה אותה גבינה

הערלה וכלאי הכרם דין הפירות שלהן שישרפו
והמשקין שלהן יקברו מפני שאי איפשר לשרוף המשקין

יין שנתנסך לעז׳ שנתערב עם היין הכל אוסר
בהניי׳ בכל שהוא כמה שאמרנו ברא׳ בשהורק היין המותר
על טיפה של יין נסך　אבל אם ערה יין נסך מצלצול קטן
לתוך הבור של יין אפילו ערה כל היום כולו ראשון ראשון
בטל ערה מן החבית בין שערה מן המותר לאסור　או מן
האסור למות׳ הכל אסור מפני שהעמוד היורד מפי החבית
גדול　　　נתערב סתם יינם ביין הרי זה אסור בכל שהוא
בשתייה וימכר כולו לגוים ולוקח דמי היין האסור שבו
ומשליכו לים המלח ויהנה בשאר המעות וכן אם נתערבה
חבית של יין נסך בין החביות הכל אסורי׳ בשתייה ומותרי׳
בהנייה ויוליך דמי אותה חבית לים המלח　כשימכור הכל
לגוי וכן בחבית של סתם יינם

מים שנתערבו ביין או יין במים בנותן טעם מפני שהן מין
בשאינו מינו ברא׳ בשנפל המשקה המותר　לתוך המשקה
האסור　　　אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה
המות׳ ראשון ראשון בטל והוא שיורק מצלצול קטן שהיה
מריק ויורד מעט מעט　　　והיאך יהיו המים אסורים כגון
שהיו נעבדין או תקרובת עז׳　　　　　בור של יין שנפל
לתוכו קיתון שלמים תחלה　ואחר כך נפל לתוכו יין נסך
רואין את יין ההתר כאלו אינו והמים שנפלו משערין בהן
עם יין נסך אם ראויין לבטל טעם אותו יין נסך הרי המי׳
רבין עליו ומבטלין אותו ויהיה הכל מותר　　　יין נסך
שנפל על הענבים ידיחם והן מותרות באכילה　　ואם היו
מבוקעות בין שהיה היין ישן　בין שהי׳ חדש אם נתן טעם
בענבי׳ הרי אלו אסורות בהנייה ואם לאו　הרי אלו מותרו׳
באכילה　　　　　נפל על גבי תאנים　הרי אלו מותרות
מפני שהיין פוגם בטעם התאני׳ יין נסך שנפל על החטים
הרי אלו אסורו׳ באכילה ומותרות בהנייה ולא ימכרם לגוי
שמא יחזור וימכרם לישרא׳　אלא כיצד עושה טוחן אותן
ועושה מהן פת ומוכרה לגוים שלא בפני ישרא׳ כדי שלא
יקחו אותה ישרא׳ מן הגוי שהרי פת גוים אסורה　　כבו

שיתבאר ולמה אין בודקין את החשים בנותן טעם מפני שהן שואבות והיין נבלע בהן יין נסך שהחמיץ ונפל לתוך חומץ שכר אוסר בכל שהוא מפני שהו במינו ששניהן חומץ הן ויין שנתער׳ עם החומץ בין שנפל חומץ ליין בין שנפל יין לחומץ משערין אותו בנותן טעם

פרק שבעה עשר

קדרה של חרש שנתבשל בה בשר נבלה או בשר שקצים ורמשים לא יבשל בה בשר שחוטה באותו היום ואם בשל בה בשר שחוטה ואם בשל בה מין בשר התבשיל אסור בשל בה מין אחר בנותן טעם ולא אסרה תורה אא קדרה בת יומה בלבד הואיל ועדין לא נפגם השומן שנבלע בקדרה ומדברי סופרים לא יבשל בה לעולם לפיכך אין לוקחין כלי חרש ישנים מן הגוים שנשתמשו בהן בחמין כגון קדרות וקערות לעולם ואפי׳ היו שועין באבר ואם לקח ובשל בהן מיום שני והלאה התבשיל מותר

הלוקח כלי תשמיש סעודה מן הגוים מכלי מתכות וכלי זכוכית דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר מטבילן במי מקוה ואחר כך יהיו מותרין לאכול בהן ולשתות ודברים שנשתמש בהן על ידי צונן כגון כוסות וצלוחיות וקיתונו׳ מדיחן ומטבילן והן מותרות ודברים שנשתמש בהן על ידי חמין כגון יורות וקמקמוסין ומחמימי חמין מגעילן ומטבילן והן מותרין ודברים שנשתמש בהן על ידי האור כגון שפודין ואסכלאות מלבנן באור עד שתנשר קליפתן ומטבילן והן מותרין כיצד מגעילן נותן יורה קטנה לתוך יורה גדולה וממלא עליה מים עד שיצופו על הקטנה ומרתיחה יפה יפה ואם היתה יורה גדולה מקיף על שפתה בצק או טיט וממלאה מים עד שיצופו המים על שפתה ומרתיח וכולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח או עד שלא הדיח ועד שלא הלבין ועד שלא הטבי׳ מות שכל השומן שבהן נותן טעם לפגם הוא כמו שבארנו

טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן הגוים ואחר כך יותרו לאכילה ושתייה אינן לעניין טומאה וטהרה אא מדברי סופרים ורמז לה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אא בטהרתן מידי גיעולי גוי לא מידי טומאה שאין לך טומאה עולה על ידי האש וכל הטמאים בטבילה עולין מטומאתן וטומאת מת בהזאה וטבילה ואין שם אש בלל אא לענין גיעולי גוים וכיון שכתו׳ וטהר אמרו חכמים הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי גוים לא חייבו בטבילה זו אא כלי מתכות של סעודה הנלקחין מן הגוים אבל השואל מן הגוים או שמשכן הגוי אצלו כלי מתכות מדיח או מרתיח או מלבין ואינו צריך להטביל וכן אם לקח כלי עץ או כלי אבנים מדיח או מרתיח ואינו צריך להטביל וכן כלי חרשים אינו אינו צרי׳ להטביל אבל השועין באבר הרי הן ככלי מתכות וצריכין טבילה הלוקח סכין מן הגוים מלבנה באש או משחיזה בריחים שלה ואם היתה סכין יפה שאין בה פגימות די לו אם נעצה בקרקע קשה עשרה פעמים ואוכל בה צונן ואם היו בה פגימות או שהיתה יפה ורצה לאכול בה חמין או לשחוט בה מלבנה או משחיזה כולה

שחט בה קודם שיטהרנה מדיח מקום השחיטה ואם קלף הרי זה משובח סכין ששחט בה טרפה לא ישחוט בה עד שידיחה אפילו בצונן או מקנחה בבליות של בגדי׳

ויש שם דברים אחרים אסרו אותן חכמים ואעפ׳ שאין לאיסורן עיקר מן התורה גזרו עליהן כדי להתרחק מן הגוים עד שלא יתערבו בהן ישראל ויבואו לידי חתנו׳ ואלו הן אסרו לשתות עמהן ואפי׳ במקום. שאין לחוש ליין נסך ואסרו לאכול פיתן או בישוליהן ואפי׳ במקום שאין לחוש לגיעוליהן

כיצד לא ישתה אדם במסיבה של גוים ואעפ׳ שהוא יין מבושל שאינו נאסר או שהיה שותה מכליו לבדו ואם היה רוב המסיבה ישרא׳ מותר ואין שותין שכר שלהן שעושין

מן התמרים והתאנים וכיוצא בהן ואינו אסור אא במקום מכירתו אבל אם הביא השכר לביתו ושתהו שם מותר שעיקר הגזירה שמא יסעוד אצלו יין תפוחים ויין רמונים וכיוצא בהן מותר לשתותן בכל מקום דבר שאינו מצוי לא גזרו עליו יין צמוקי׳ הרי הו׳ כיין ומתנסך

אעפ׳ שאסרו פת גוים יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחין פת הנחתום הגוי במקום שאין שם נחתום ישרא׳ ובשדה מפני שהיא שעת הדחק אבל פת בעלי בתי׳ אין שם מי שמורה בה להקל שעיקר הגזירה משום חתנו׳ ואם יאכל פת בעלי בתים יבוא לסעוד אצלן

הדליק הגוי את התנור ואפה בו ישרא׳ או שהדליק ישרא׳ ואפה גוי או שהדליק הגוי ואפה הגוי ובא ישרא׳ וניער האש מעט או כבשו לאש הואיל ונשתתף במלאכת הפת הרי זו מותרת ואפילו לא זרק אא עץ לתוך התנור התיר כל הפת שבו שאין הדבר אא להיות הכר שהפת שלהן אסורה גוי שבשל לנו יין או חלב או דבש או פרישין וכיוצא בהן מכל דבר הנאכל כמות שהוא חי הרי הן מותרין ולא גזרו אא על דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי כגון בשר ודג תפל וביצה וירקות אם בשלן הגוי מתחלה ועד סוף ולא נשתתף ישרא׳ עמו בבשולן הרי הן אסורין משום בשולי גוים ברא בדבר שהוא עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת כגון בשר וביצים ודגים וכיוצא בהם אבל דבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת כגון תורמוסין ששלקן אותן גוי׳ אעפ׳ שאינן נאכלין חיין הרי הן מותרין וכן כל כיוצא בהן שעיקר הגזרה משום חתנות שלא יזמנו הגוי אצלו בסעוד ודבר שאינו עולה על שולחן מלכי׳ לאכול בו את הפת אין אדם מזמן את חבירו עליו ודגים קטנים שמלחן ישרא׳ או גוי הרי הן כמי שנתבשלו מקצת בשול ואם צלאן גוי אחר כן מותרין וכל שבשלו ישראל מעט בשולו בין בתחלה בין בסוף מותר לפיכך אם הניח הגוי בשר או קדרה על גבי האש והפך ישרא׳ בבשר והגיס בקדרה או שהניח ישרא׳ וגמר הגוי הרי זה מותר דג שמלחו גוי ופירות שעשנן עד שהכשירן לאכילה הרי הן מותרין מליח אינו כרותח בגזירה זו והמעושן אינו כמבושל וכן קליות של גוים מותרין ולא גזרו עליהם שאין אדם מזמן חבירו על הקליות פולין ואפונין ועדשים וכיוצא בהן ששולקין אותן הגוים ומוכרין אותן אסורין משום בישולי גוים במקום שעולין על שלחן מלכי׳ משום פרפרת ומשום גיעולי גוים בכל מקום שמא יבשלו אותן עם הבשר או בקדרה שבשלו בה בשר וכן הסופגנין שקולין אותן הגוים בשמן אסורין אף משום גיעולי גוים גוי שבשל ולא נתכוון לבשול הרי זה מותר כיצד גוי שהצית אור באגם כדי להעביר החציר ונתבשלו בה חגבים הרי הן מותרין ואפי׳ במקום שהן עולין על שולחן מלכים משום פרפרת וכן אם חרך הראש להעבי׳ השער מותר לאכו׳ מן הדלדולי׳ ומן ראשי אזנים שנצלו בשעת חריכה תמרים ששלקו אותן גוים אם היו מתוקין מתחלתן הרי הן מותרין ואם היו מרים ומתקן הבשול הרי הן אסורין היו בינוניים הרי הן אסורין קלי של עדשים שלשו בין במים בין בחומץ הרי זה אסור אבל קלי של חטים ושעורים שלשין אותן במים הרי זה מותר שמן של גוים מותר ומי שאוסרו הרי זה עומד בחטא גדול מפני שהסרה על פי בית דין שהתירוהו ואפי׳ נתבשל השמן הרי זה מותר ואינו נאסר לא מפני בישולי גוים מפני שנאכל כמות שהוא חי ולא מפני גיעולי גוים מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו וכן דבש של גוי שנתבשל ועשו ממנו מיני מתיק מותר מטעם זה כוספן של גוים שהוחמו חמיו בין ביורה גדול בין ביורה קטנה מותר מפני שנותן טעם לפגם הוא וכן כבשין שאין דרכן לתת לתוכן חומץ או יין או זתים הכבושין וחגבים הכבושין שבאין מן האוצר מותרין אבל חגבים וכבשים שמזלפין עליהן יין אסורין וכן אם היו מזלפין עליהן חומץ ואפי׳ חומץ שכר אסורין ומפני מה

אסרו חומץ שכר של גוים מפני שמשליכין לתוכו שמרי יין
לפיכך הנלקח מן האוצר מותר המורייס במקום שרדכן
לתת לתוכו יין אסור ואם היה היין יקר מן המורים מותר
וכזה מורין בכל דבר שחוששין לו. שמא ערבו בו הגוים
דבר אסור שאין אדם מערב דבר היקר בזול שהרי מפסי
אבל מערב הזול ביקר כדי להשתכר קטן שאכל
אחר ממאכלות אסורות או שעשה מלאכה בשב אין בית
דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת ברא בשעש
מעצמו אבל להאכילו בידים אסור ואפי דברים שאסורין
מדברי סופרי וכן אסור להרגילו בחלול שבת ומועד ואפי
בדברים שהן משום שבות אעפ שאין בית דין מצווי
להפריש את הקטן מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו
כדי לחנכו בקדושה ופרישה. שנ חנוך לנער על פי דרכו
וכול אסרו חכמים מאכלות ומשקין שנפש רוב
בני אדם קיהה מהן כגון מאכלות ומשקין שנתערב בהן
קיא או צואות ולחה סרוחה וכיוצא בהן וכן אסרו חכמים
לאכול ולשתות בכלים הצואים שנפשו של אדם מתאוננה
מהם כגון כלי בית הכסא וכלי וכוכית של ספרין שגורעין
בהן את הדם וכיוצא בהן וכן אסרו לאכו בידים מסואבו
מזוהמות ועל גבי כלים מלוכלכים שכל דברים אלו בכלל אל
תשקצו את נפשותיכ והאוכל מאכלו אלו מכין אותו מכת
מרדות וכן אסור לאדם שישהה את נקביו כלל בין
גדולים בין קטנים וכל המשהה נקביו הרי זה בכלל משקץ
נפשו יתר על חלאי רעים שיביא על עצמו ויתחייב בנפשו
לא ראוי לו להרגיל עצמו בעתי מזומני כדי שלא יתרחק
בפני בני אדם ולא ישקץ נפשו וכל הנזכר בדברים או
מביא קדושה וטהרה יתירה לנפשו וממרק נפשו לשם
הקבה שנ והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

הלכות שחיטה

יש בכללן חמש מצות שלש מצות עשה ושתים מצות לא
תעשה וזה הוא פרטן

א לשחוט ואחר כך יאכל
ב שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחר
ג לכסות דם חיה ועוף
ד שלא ליקח האם על הבנים
ה לשלח האם אם לקחה על הבנים

וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה שישחוט מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה
ועוף ואחר כך יאכל שנ וזבחת מבקרך ומצאנך ונאמר
בבכור בעל מום אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל הא
למדת שחיה כבהמה לענין שחיטה ובעוף הוא אום אשר
יצוד ציד חיה או עוף כול ושפך את דמו מלמד ששפיכת
דם העוף כשפיכת דם החיה והלכות שחיטה
בכולן אחת הן לפיכך השוחט בהמה או חיה או עוף מבר
תחלה אקבו על השחיטה ואם לא בירך בין בשוגג בין
במזיד הבשר מותר ואסור לאכול מן השחוטה
כל זמן שהיא מפרכסת והאוכל ממנה קודם שתצא נפשה
עובר בלא תעש והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם ואינו
לוקה ומותר לחתוך ממנה אחר שחיטה קודם שתצא
נפשה ומולחו יפה יפה ומניחו עד שתמו ואחר כך יאכלנו
דגים וחגבים אינן צריכים שחיטה לא אסיפתן
היא המתרת אותן הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם
ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם אסיפת דגים
כשחיטת בקר וצאן ובחגבים נאמר אסף החסיל באסיפה
לבדה לפיכך אם מתו מאיליהן בתוך המים מותרין ומות
לאכלן חיים זביחה זו האמורה בתורה סתם
צרי לפרש אותה ולידע באי זה מקום מן הבהמה שוחטי
וכמה שיעור השחיטה ובאי זה דבר שוחטין ומתי שוחטי
והיכן שוחטין וכיצד שוחטין ומה הן הדברים המפסידין
את השחיטה ומי הוא השוחט ועל כל הדרכים האלו צונו
בתורה ואמר וזבחת מבקרך וכול כאשר צויתיך ואכלת
בשעריך וכול שכל הדברים האו על פה צווה בהן כשאר
תורה שבעל פה שהיא הנקרא מצוה כמו שבארנו בתחלת
חבור זה מקום השחיטה מן החי הוא הצואר
וכל הצואר כשר לשחיטה כיצד בושט מתחלת המקום
שכשחותכין אותו מתקווץ עד מקום שישעיר ויתחיל
להיות פרצין פרצין ככרס זה הוא מקום השחיטה בושט
שחט למעלה ממקום זה והוא הנ תרבץ הושט או למטה
ממקום זה והוא מתחלת בני מעים שחיטתו פסולה ושיעו
תרבץ הוושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה בבהמה וחיה
כדי שיאחז בשתי אצבעותיו ובעוף הכל לפי גדלו וקטנו
ולמטה עד הופק ואי זה הוא מקום שחיטה בקנה
משיפוי כובע ולמט עד ראש כנף הריאה כשתמשו הבהם
צוארה לרעות זה הוא מקום השחיטה בקנה וכל שכנגד
המקום הזה מבחוץ נקרא צואר אנסה הבהמה עצמת
ומשכה צוארה הרבה או שאנס השוחט את הסימני ומשכן
למעלה ושחט במקום שחיטה בצואר ונמצאת השחיטה
בקנה או בושט שלא במקום שחיטה הרי זו ספק נבלה
וצריך השוחט שישחוט באמצע הצואר ואם שחט מן
הצדדין שחיטתו כשרה וכמה הוא שיעור השחיטה
שני הסימנין שהן הקנה והושט השחיטה המעליה שיחתכו
שניהן בין בבהמ בין בעוף ולזה יתכוין השוחט ואם שחט
רוב אחד מהן בעוף ורוב השנים בבהמה ובחיה שחיטתו
כשרה שחט האחד כולו וחצי השני בבהמה שחיטתו פסול
רובו של זה ורובו של זה אעפ שלא שחט מכל אחד מהן
לא יתר על חציו כחוט השערה הרי זו כשרה כיון ששחט
יתר על חציו כמה שהוא רובו הוא שחט חציו שלזה
וחציו של זה אפי בעוף שחיטתו פסולה קנה שהיה חציו
פסוק ושחט על מקום החתוך מעט והשלימו לרוב בין
שהתחיל לשחו במקום השלם ופגע בחתך בין שהכנים את
הסכין בחתך והשלימו לרוב שחיטתו כשרה כל השוחט
צריך לבדוק הסימנין לאחר שחיטתו ואם לא ברק ונחתך
הראש קודם שיבדק הרי זו נבלה ואפילו היה השוחט זריז
ומהיר כל בהמה בחייה בחזקת אסור עומדת עד שידע
בודאי שנשחטה שחיטה כשרה ובאי זה דבר שוחטין בכל
בין בסכין של מתכת בין בצור או בזכוכית או בקרומו של
קנה האגם וכיוצא בהן מדברים החותכין והוא שיהיה פיה
חד ולא יהיה בה פגם
אבל אם היה כמו תלם בחודו של דבר ששוחטין בו ואפי
היה התלם קטן ביותר שחיטתו פסולה היה התלם הזה
מרוח אחת לא ישחוט בה ואם שחט דרך הרוח שאין
הפגימה ניכרת בה שחיטתו כשירה כיצד סכין
שתברק בהולכה ולא תרגיש שיש בה פגם וכשתחזיר
אותה בהבאה תרגיש שיש בה פגם אם שחט בה דרך
הולכה ולא הביא שחיטתו כשרה ואם הביא שחיטתה
פסולה סכין שהיא עולה ויורדת כנחש ואין בה
פגם שוחטין בה לכתחלה וסכין שפיה חלק ואינה חדה
הואיל ואין בה פגם שוחטין בה ואעפ שהוליך והביא בה
כל היום עד ששחטה שחיטתו כשרה וסכין חדה
שהושחז והרי אינה חלקה לא מגעתה כמגע ראש השיבול
שהוא מסתבך באצבע הואיל ואין בה פגם שוחטין בה:
התולש קנה או שן או שקצץ צור או ציפורן והרי הן חדין
ואין בהן פגם שוחטין בהן ואם נעצן בקרקע לא ישחוט
בהן כשהן נעוצין ואם שחט שחיטתו כשירה שחט
בהן כשהן מחוברין מתחלת ברייתן קודם שיעקור אותן
שחיטתו פסולה ואעפ שאין בהן פגם לקח
לחי בהמה שיש בו שינים חדין ושחט בהן שחיטתו פסולה
מפני שהן כמגל אבל בשן אחת הקבועה בלחי שוחט בה
לכתחלה ואעפ שהיא קבועה בו ליבן הסכין באור ושחט
בה שחיטתו כשרה סכין שצדה אחד מגל וצדה
השני יפה לא ישחו בצד היפה לכתחלה גזרה שמא ישחו
בצד האחר ואם שחט הואיל ובצד היפה שחט שחיטתו

כשרה השוחט צריך שיברוק הסכין בחורה ומצד
זה ומצד זה וכיצ בורקה מוליכה ומביאה על בשר אצבעו
ומוליכה ומביאה על צפרנו משלש רוחותיה שהן פיה
ושני צרריו כדי שלא יהיה בה פגם כלל ואחר כך ישחוט
בה וצריך לברוק כן אחר השחיטה שאם מצא
בה פגם אחר השחיטה הרי זו ספק נבלה שמא בעור
נפגמה וכששחט הסימנין בסכין פגומה שחט לפיכ השוחט
בהמות רבות או עופות רבים צריך לברוק בין כל אחת
ואחת שאם לא ברק ובדק באחרונ ונמצאת סכין פגומה
הרי הכל ספק נבלות ואפי הראשונה ברק הסכין
ושחט בה ולא ברקה אחר שחיטה ושבר בה עצם או עץ
וכיוצא בהן ואחר כך ברק ומצאה פגומה שחיטתו כשרה
שחזקת הסכין שנפגמה בדבר קשה ששיבר בה וכן אם
פשע ולא ברק הסכין או שאברה הסכין עד שלא יברוק
שחיטתו כשירה כל טבח שלא ברק הסכין שלו
ששוחט בה לפני חכם ושחט בה לעצמו בורקין אותה אם
נמצאת יפה וברוקה מנדין אותו לפי שסומך על עצמו
פעם אחרת ותהיה פגומה וישחט בה ואם נמצאת פגומה
מעבירין אותו ומנדין אותו ומכריזין על כל בשר ששחט
שהוא טרפה כמה הוא אורך הסכין ששוחט כל
שהוא והוא שלא יהיה דבר דק שנוקב ואינו שוחט כמו
ראש האיזמל הקטן וכיוצא בו ומתי שוחטין בכל
זמן בין ביום בין בלילה והוא שתהיה אבוקה עמו כדי
שיראה מה יעשה ואם שחט באפילה שחיטתו כשירה
השוחט ביום הכפורים או בשבת בשוגג אעפ שאו היה
מזיד היה מתחייב בנפשו או מתחייב מלקות על יום
הכפורים שחיטתו כשירה

פרק שני

בכל מקום מות לשחוט חוץ מן העזרה שאין שוחטין בעזר
אלא קדשי מזבח בלבד אבל החולין אסור לשוחטן בעזרה
בין בהמה בין חיה בין עוף וכן הוא אומ בבשר תאוה כי
ירחק ממך המקום אשר יבחר ה וכולי וזבחת מבקרך
ומצאנך וכו ואכלת בשעריך הא למדת שאין שוחטין בשר
תאוה אלא חוץ למקום אשר בחר ה וזה שנשחט חוץ למקו
הוא שמותר לאכלו בכל השערים אבל השוחט חולין
בעזרה אותו הבשר טהור ואסו בהנייה כבשר בחלב וכיוצ
בו וקוברי אותו ואפרו אסו אפי שחט לרפואה או לאכילת
גוים או להאכיל לכלבים אבל הנוחר בעזרה והמעקר וגוי
ששחט והשוחט ונמצא טרפה והשוחט בהמה חיה ועוף
הטמאים בעזרה הרי או כולן מותרין בהנייה ולא
בהמה וחיה בלבד אלא כל החולין אסור להכניסן לעזרה
אפי בשר שחוטה או פירות ופת ואם עבר והכניסן מותרין
באכילה כשהיו ודברי או כולן דברי קבלה הן וכל השוחט
חולין בעזרה או האוכל כזית מבשר חולין שנשחטו בעזרה
מכין אותו מכת מרדות
האומר בהמה זו שלמים וולדה חולין אם נשחטה בעזרה
ולדה מותר באכילה לפי שאינו יכול לשחוט אותה ברחוק
מקום אין שוחטין לתוך ימים ונהרות שמא
יאמרו עובד מים הוא זה ונראה כמקריב למים ולא ישחט
לכלי מלא מים שמא יאמרו לצורה שתראה במים שחט
ולא ישחוט בתוך הכלים ולא לתוך הגומא שכן דרך
עובדי עז ואם שחט שחיטתו כשרה שוחטין לכלי
מלא מים עכורין שאין הצורה נראית בהן וכן שוחט חוץ
לגומא והדם שותת ויורד לגומא ובשוק לא יעשה כן שמא
יחקה את המינין ואם שחט לגומא בשוק אסור לאכול
משחיטתו עד שיבדקו אחריו שמא מין הוא ומותר לשחו
על דופן הספינה והדם שותת על הדופן ויורד למים ומות
לשחוט על גבי הכלים כיצד שוחטין מותח את
הצואר ומוליך הסכין ומביאה עד ששחט בין שהיתה
הבהמה רבוצה בין שהיתה עומדת ואחז בערפה והסכין
בידו מלמטה ושחט הרי זו כשירה נעץ את
הסכין בכותל והעביר הצואר עליה עד שנשחט שחיטתו

כשרה והוא שיהיה צואר הבהמה למטה וסכין למעלה
שאם היה צואר בהם למעלה מן הסכין שמא תדר הבהמ
בכובד גופה ותחתך בלא הולכה והבאה ואין זו שחיטה
כמו שיתבאר לפי אם היה עוף בין שהיה צוארו למעלה
מן הסכין הנעוצה או למטה ממנה שחיטתו כשרה
השוח והוליך את הסכי ולא הביאה או הביאה ולא הוליכ
ושחט שחיטתו כשרה הוליך והביא עד שחתך הראש
והתיזו שחיטתו כשרה הוליך ולא הביא או הביא ולא
הוליך והתיז את הראש בהולכה בלבד או בהבאה בלבד
אם יש בסכי כמלא שני צוארי מצוארי הנשחט שחיטתו
כשרה ואם לאו שחיטתו פסול שחט שני ראשים כאחד
שחיטתו כשרה שנים שאחזו בסכין אפי אחד מצד זה
ושני מצד אחר כנגדו ושחטו שחיטתן כשרה וכן שנים
שאחזו שני סכינין ושחטו כאחד בשני מקומות בצואר
שחיטתן כשרה ואפי שחט זה הושט בלבד או רובו והשני
שחט במקום אחר הקנה או רובו הרי שחיטה זו כשרה
ואעפ שאין השחיט כולה במקום אחד וכן שחיטה העשוי
כקולמוס ושחיטה העשויה כמסרק כשרה
אין שחיטת החולין צריכה כוונה אלא אפי שחט כמתעסק
או דרך שחוק או שורק סכין לנועצה בכותל ושחטה
בהליכתה הואיל והשחיט כראוי במקומה ושיעורה הרי זו
כשירה לפיכך חרש או שוטה או קטן או שכור
שנתבלבלה דעתו ומי שאחזתו רוח רעה ששחטו ואחרי
רואין אותה שהשחיטה כתיקנה הרי זו כשירה אבל סכין
שנפלה ושחטה אעפ ששחטה כדרכה הרי זו פסולה
שנ וזבחת עד שיהיה הזובח אדם ואעפ שאינו מתכוין
לשחיטה גלגל של אבן או של עץ שהיתה
הסכין קבועה בו וסבב אדם את הגלגל ושם צואר העוף
או חבהם כנגדו עד שנישחט בסביבת הגלגל הרי זו כשיר
ואם המים הן המסבבין את הגלגל ושם את הצואר כנגדו
בשעה שסבב ונשחט הרי זו פסולה ואם פטר אדם את
המים עד שבאו וסבבו את הגלגל ושחט בסביבתו הרי זו
כשרה שהרי מכח אדם בא ברא בסביבה ראשונה
שהיא מכח האדם אבל מסביבה שנייה ולאחריה אינה
מכח האדם אלא מכח המים בהילוכן השוחט לשם
הרים לשם גבעות לשם ימים לשם נהרות לשם מדברות
אעפ שלא נתכוין לעבדן אלא לרפואה וכיוצא בה מדברי
הבאי שאומרין הגוים הרי שחיטתו פסולה אבל אם
שחט לשם מזל הים או מזל ההר או לכוכבים ומזלו וכיוצ
בהן הרי זו אסורה בהנייה ככל תקרובת עז השוחט
את הבהמה לזרוק דמה לעז או להקטיר חלבה לעז הרי זו
אסורה שלמדין מחשבה בחוץ בחולין ממחשבת הקדשי
בפני שמחשבה כזו פוסלת בהן כמו שיתבא בהלכו פסולי
המוקדשי שחטה ואחר כך חשב לזרו דמה לעז או להקטי
חלבה לעז הרי זו אסו מספק שמא סופו הוכיח על תחלתו
ובמחשבה כזו שחט השוחט לשם קדשים שמתנדבין
ונודרים כמותן שחיטתו פסולה שזה כשוחט קדשים בחוץ
שחט לשם קדשים שאינן באין בנדר ובנדבה שחיטתו
כשירה כיצד השוחט לשם עולה לשם שלמים
לשם תודה לשם פסח שחיטתו פסול הואיל והפסח מפריש
אותו בכל השנה בכל עת שירצה הרי הוא דומה לדבר
הנדר והנדב שחט לשם חטאת לשם אשם ודאי לשם
אשם תלוי לשם בכור לשם מעשר לשם תמורה שחיטתו
כשרה היה מחוייב חטאת ושחט ואמר לחטאתי שחיטתו
פסולה היה לו קרבן בתוך ביתו ושחט ואמר לשם תמורת
זבחי שחיטתו פסולה שהרי המיר בו האשה
ששחטה לשם עולת יולדת ואמרה זו לעולתי שחיטתה
כשרה שאין עולת יולדת באה בנדר ונדבה והרי אינה
יולדת שנתחייבה בעולה ואין חוששין לה שמא הפיל שכל
המפלת קול יש לה אבל השוח לשם עולת נזיר אעפ שאינו
נזיר שחיטתו פסולה שעיקר הנזירו נדר מן הנדרים שני
אוחזין בסכין ושוחטין אחד מתכוין לשם דבר שהשוחט
לו שחיטתו אסורה והשני לא היתה לו כוונה כלל ואפי

נתכוון לשם דבר המותר להתכוין לו הרי זו פסולה וכן
אם שחט זה אחר זה והתכוון האחד מהן לשם דבר הפסול
פוסל בר״א בשהיה לו בה שותפות אבל אם אין
לו בה שותפו׳ אינה אסורה שאין אדם מישראל אוסר דבר
שאינו שלו שאין כוונתו אלא לצערו ישרא׳ ששחט
לנכרי אע״פ שהנכרי מתכוין לכל מה שירצה שחיטתו כשרה
שאין חוששין אלא למחשבת הזובח לא למחשבת בעל
הבהמה לפיכך נכרי ששחט לישראל אפילו היה קטן
שחיטתו נבלה כמו שיתבאר

פרק שלישי

חמשה דברי׳ מפסידין את השחיטה ועיקר הלכות שחיטה
להזהר מכל אחת מהן ואלו הן שהייה דרסה
חלדה הגרמה ועיקור שהייה כיצד הרי שהתחיל
לשחוט והגביה ידו קודם שיגמור השחיטה ושהה בין
בשוגג בין במזיד בין באונס וחזר הוא או אחר וגמר את
השחיט׳ אם שהה כדי שיגביה את הבהמ׳ וירביצנ׳ וישחוט
שחיטתו פסולה ואם שהה פחות מכדי זה שחיטתו כשירה
היתה בהמה דקה שיעור שהייתה כדי שיגביה
בהמה דקה וירביצנה וישחו׳ ואם היתה גסה כדי שיגביהנ׳
וירביצנה וישחו׳ ובעוף כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה
וישחוט שחט מעט ושהה מעט וחזר ושחט מעט ושהה
מעט עד שגמר השחיטה ולא שהה בפעם אחת שיעור
השהייה אבל כשתחשוב כל זמן השהיות יצטרף מכולן
שיעור שהיי׳ הרי זו ספק נבלה וכן אם שהה כדי שיגביהנה
וירביצנה וכדי שישחוט כמו מיעוט הסימני׳ בלבד לא כדי
שישחוט שחיטה גמורה הרי זו ספק נבלה שחט
רוב אחד בעוף או רוב שנים בבהמה אע״פ ששהה חצי
היום וחזר וגמר חתיכת הסימנין הרי זו מותרת מאחר
שנשחט בה כשיעור הרי זה כמחתך בשר השחוטה
שחט בקנה לברו חציו או מעוטו ושהה זמן מרובה הרי
זה חוזר וגומר השחיטה ואין בכך כלום אבל אם שחט
רוב הקנה או שנקב בושט כל שהוא ושהה כשיעור בין
שחזר וגמר השחיטה שהתחיל בין ששחט שחיטה גמורה
במקום אחר הרי זו פסול מפני שהבהמ׳ או העוף שנפסק
רוב הקנה שלה או שנקב הוושט במשהו נבלה ואין
השחיטה מועלת בה כמו שיתבאר הנה נתבאר
לך שאין שהייה בקנה בעוף כלל שאם שחט רוב הקנה
ושהה כבר נגמרה שחיטתו כשחזר וגמר מחתך בשר הוא
ואם שחט במיעוט הקנה ושהה הרי זה חוזר ושוחט כל
זמן שירצה שאינה נאסרת משום נבלה עד שיפסק רוב
הקנה שחט העוף ושהה בו ואינו יודע אם ניקב
הוושט או לא ניקב חוזר ושוחט הקנה לברו במקום אחר
ומניחו עד שימות ובודק הוושט מבפנים אם לא נמצאת
בו טיפת דם בידוע שלא ניקב וכשירה חלדה
כיצד כגון שהכני׳ הסכין בין סימן לסימן בין שפסק הסימן
העליון למעלה בין ששחט התחתון למטה שהוא דרך
שחיטה הרי זו פסולה הכניס את הסכין תחת העור
ושחט שני הסימנין כדרכן או שהחליד את הסכין תחת
צמר מסובך או שפרס מטלת על הסכין ועל הצואר ושחט
תחת המטלית הואיל ואין הסכין גלויה הרי זו ספק נבלה
וכן אם שחט מיעוט הסימנין בהחלדה וגמר השחיטה
שלא בהחלדה הרי זו ספק נבלה דרסה כיצד
כגון שהכה בסכין על הצואר כדרך שמכין בסיף וחתך
הסימנין בבת אחת בלא הולכה ולא הובאה או שהניח
הסכין על הצואר ודחק וחתך למטה כחותך צנון או קשות
עד שחתך הסימנין הרי זו פסולה הגרמה כיצד
זה השוחט בקנה למעלה במקום שאינו ראוי לשחיטה
וכמו שני חטים יש בסוף הקנה למעלה בטבעת גדולה
שחט בתוך החטי׳ אם שייר מהן כל שהוא למעלה הרי זו
כשרה שהרי שחט משיפוי כובע ולמטה והוא מן המקום
הראוי לשחיטה ואם לא שייר מהן כלום לא שחט למעלה
מהן הרי זו מוגרמת ופסולה שחט רוב האחד
או רוב השנים והשלים השחיטה בדרסה או בהגרמה הרי
זו כשרה שהרי נשחט השיעור כראוי הגרים בתחלת שלי׳
ושחט שני שלישים הרי זו כשרה שחט שליש והגרים
שליש וחזר ושחט שליש האחרון כשרה הגרים
שליש ושחט שליש וחזר והגרים שליש האחרון הרי זו
פסולה ואם דרס או החליד בין בשליש הרא׳שון בין בשלי׳
האמצעי הרי זו פסולה עיקור כיצד כגון שנעקרה
הגרגרת והיא הקנה או הושט ונשמט אחר מהן או שניהן
קודם גמר שחיט׳ אבל אם שחט אחר בעוף או רובו ואחר
כך נשמט הסימן השני שחיטתו כשירה נשמט אחר מהן
ואחר כך שחט את השני שחיטתו פסולה שחט אחר מהן
ונמצא השני שמוט ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמט
או אחר שחיטה הרי זו ספק נבלה נמצא הסימן
השחוט שמוט הרי זו כשירה שודאי אחר שחיטה נעקר
שאו נעקר קודם שחיטה היה מתרלדל ולא ישחט בר״א שלא
תפס הסימנין בידו כששחט אבל אם תפסן ושחט איפשר
שתשחט אחר העיקור ולפיכך אם נמצאת שמוטה ושחוט
הרי זו ספק נבילה כל מקום שאמרנו בשחיטה
פסולה הרי זו נבלה ואם אכל ממנה כזית לוקה משום
אוכל נבילה שאין מוציא מידי נבילה לא שחיטה כשירה
כאשר צוה כמו שביארנו וכל ספק בשחיטה הרי הוא ספק
נבילה והאוכל ממנה מכין אותו מכת מרדות
בהמה שנטל ירך שלה וחללה עמה עד שתראה חסרה
כשתרבץ הרי זו נבילה כמו שנחתך חצייה ונחלקה
לשני גופות ואין השחיטה מועלת בה וכן אם נשברה
מפרקת ורוב בשר עמה או שנקרעה מגבה כדג או שנפסק
רוב הקנה או שניקב הוושט בכל שהוא במקום הראוי
לשחיטה הרי זו נבילה מחיים ואין השחיטה מועלת בה
ואחד הבהמה ואחד העוף בכל הדברים האלה שני
עורות יש לו לושט החיצון ארום והפנימי לבן ניקב האחד
מהן בלבד כשירה ניקבו שניהן בכל שהוא במקום הראוי
לשחיטה הרי זו נבילה ובין שנשחטה במקום הנקב בין
שנשחטה במקום אחר אין השחיטה מועלת בה ניקבו
שניהן זה שלא כנגד זה נבילה נקב הושט ועלה בו קרום
וסתמו אין הקרום כלום והרי הוא נקוב כשהיה
נמצא קוץ עומד בוושט הרי זו ספק נבילה שמא נקב
הוושט ועלה קרום במקום הנקב ואינו נראה אבל אם
נמצא הקוץ לאורכו בושט אין חוששין לו שרוב הבהמות
המרבריות אוכלין הקוצים תמיד וושט אין לו בריקה
מבחוץ אלא מבפנים כיצד הופכו ובודק אם נמצא
עליו טיפת דם בידוע שהיה נקוב
גרגרת שנפסק רוב חללה במקום הראוי לשחיטה הרי זו
נבלה וכן אם ניקבה כאיסר נקבה נקבים קטני׳ אם נקבי׳
שאין בהן חסרון הם מצטרפין לרובה ואם נקבים שיש בה
חסרון מצטרפין לכאיסר וכן אם ניטלה
ממנה רצועה מצטרפת לכאיסר ובעוף כל שלו מקפל
הרצועה או הנקבים שיש בהן חסרון ומניחן על פי הקנה
אם חופה את רובו נבלה ואם לאו כשירה נקבה
הגרגר׳ נקב מפולש משני צדדיה כדי שיכנס איסר לרחבו
נבילה נסרקה לארכה אפי׳ לא נשתייר מן המקום הראוי
בה לשחיטה לא משהוא למעלה ומשהוא למטה כשרה
גרגרת שניקבה ואין ידוע אם קודם שחיטה
נקבה או אחר שחיטה נוקבין אותה עתה במקום אחר
ומרמין הנקב לנקב אם נרמה לו מותרת ואין מרמין לא
מחוליה גרולה לחוליה גרולה או מקטנה לקטנה אבל לא
מקטנה לגרולה שכל הקנה חליות חליות הוא ובין כל
חוליה וחוליה חוליה אחת קטנה משתיהן ורכה

פרק רביעי

ישרא׳ שאינו יודע חמשה דברו׳ שמפסידין את השחיטה
וכיוצא בהן מהלכות שחיטה שביארנו ושחט בינו לבין
עצמו אסור לאכול משחיטתו לא הוא ולא אחרים והרי זו
קרובה לספק נבלה והאוכל ממנה כזית מכין אותו מכת

מררות ואפי׳ שחט בפנינו ארבעה וחמשה פעמים שחיטה כשרה והרי שחיטה זו ששחט בינו לבין עצמו שחיטה נכונה וגמורה אסור לאכול ממנה הואיל ואינו יודע דברים המפסידים איפשר שיפסיד השחיטה והוא אינו יודע כגון שישהה או ידרוס או ישחוט בסכין פגומה וכיוצא באלו בלא כונתו

ישראל שיודע הלכות שחיט הרי זה לא ישחוט בינו לבין עצמו לכתחלה עד שישחוט בפני חכם פעמי׳ רבות עד שיהיה רגיל וזריז ואם שחט תחלה בינו לבין עצמו שחיטתו כשרה

היודע הלכות שחיטה ושחט בפני חכם עד שנעשה רגיל הוא הנקרא מומחה וכל המומחין שוחטין לכתחלה בינן לבין עצמן ואפי׳ נשים ועבדים אם היו מומחין הרי אלו שוחטין לכתחלה

חרש שוטה וקטן ושכור שנתבלבלה דעתו ששחטו שחיטתן פסולה מפני שאין בהן דעת שמא יקלקלו בשחיטתן לפיכך אם שחטו בפני היודע וראה אותן ששחטו כהוגן שחיטתן כשרה

מי שאינו ידוע אצלנו ששחט בינו לבין עצמו שואלין אותו אם נמצא יודע עיקרי הלכות שחיטה שחיטתו כשרה הרי שראינו ישראל מרחוק ששחט והלך לו ולא ידענו אם יודע אם אינו יודע הרי זו מותרת

וכן האומר לשלוחו צא ושחוט לי ומצא הבהמה שחוטה ואין ידוע אם שלוחו שחטה או אחר הרי זו מותרת שרוב המצויין אצל שחיטה מומחין הן אבד לו גדי או תרנגול ומצאו שחוט בבי׳ מותר שרוב המצויין אצל שחיטה מומחים הן מצאו בשוק אסו׳ שמא נתנבל ולפי׳ הושלך וכן אם מצאו באשפה שבבית אסור

מומחה שנשתתק והרי הוא מבין ושומע ודעתו נכונה הרי זה שוחט לכתחלה וכן מי שאינו שומע הרי זה שוחט הסומא לא ישחוט לכתחלה אלא אם כן אחרים רואים אותו ואם שחט שחיטתו כשרה

נכרי ששחט אעפ׳ ששחט בפני ישרא׳ בסכין יפה ואפילו היה קטן שחיטתו נבלה ולוקה על אכילתה מן התורה שנ׳ וקרא לך ואכלת מזבחו מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור ואינו דומה לישרא׳ שאינו יודע הלכות שחיטה וגדר גדול גדרו בדבר שאפילו גוי שאינו עובד ע״ז שחיטתו נבלה

התחיל הגוי לשחוט מיעוט סימנין וגמר ישרא׳ או התחיל ישרא׳ וגמר הגוי פסולה ישנה לשחיטתו מתחלה ועד סוף אבל אם שחט הגוי דבר שאינו עושה אותו נבלה כגון ששחט חצי הגרגרת בלבד וגמר ישרא׳ הרי זו כשרה

ישרא׳ משומר לעבירה מן העבירות שהיה מומחה הרי זה שוחט לכתחלה וצריך ישרא׳ כשר לבדוק את הסכין ואחר כך יתננה למשומר זה לשחוט בה מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק ואם היה משומר לע״ז או מחלל שבת בפרהסיא או מין והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו כמו שביארנו בהלכות תשובה הרי הוא כגוי ושחיטתו נבלה

מי שהוא פסול לעדות בעבירה מן העבירות של תורה הרי זה שוחט בינו לבין עצמו אם היה מומחה שאינו מניח דבר מותר ואוכל דבר איסור שזו חזקה היא על כל ישרא׳ ואפי׳ הרשעים מהן או הצדוקין והבייתוסין ותלמידיהן וכל הטועי׳ אחריהן שאינן מאמיני׳ בתורה שבעל פה שחיטתן אסורה ואם שחטו בפנינו הרי זו מותרת שאין איסור שחיטתן אלא שמא יקלקלו והם אינן מאמינין בתורת השחיטה לפיכך אינן נאמנין לומר לא קלקלנו

כשהיו ישרא׳ במדבר לא נצטוו בשחיטת החולין אלא היו נוחרין או שוחטין ואוכלין כשאר הגוים ונצטוו במדבר שכל הרוצה לשחוט לא ישחוט אלא שלמים שנ׳ איש איש מבית ישרא׳ אשר ישחט שור וכולי ואל פתח אהל מועד וכולי למען אשר יביאו וכולי וזבחו זבחי שלמים לה׳ וכו׳ אבל הרוצ׳ לנחור ולאכו׳ במדבר היה נוחר ומצוה זו אינה נוהגת לדורות אלא במדב׳ בלבד בעת התר הנחירה ונצטוו שם שכשיכנסו לארץ תאסר הנחירה ולא יאכלו חולין אלא בשחיטה וישחטו בכל מקום לעולם חוץ לעזרה שנ׳ כי ירחיב ה׳ אלהיך את גבולך וכולי וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה׳ אלהיך וכולי וזו היא המצוה הנוהגת לדורות לשחוט ואחר כך יאכל

פרק חמישי

כבר ביארנו בהלכות איסורי מאכלות שהטרפה האמורה בתורה היא הנוטה למות ולא נאמר טריפה אלא שדבר הכתוב בהווה כגון שטרפה ארי וכיוצא בו ושברה ועדיין לא מתה ויש שם חלאים אחרים אם יארעו לה תחשב טריפה והן הלכה למשה מסיני ושמונה מיני טרפות נאמרו לו למשה בסיני ואלו הן דרוסה נקובה חסרה נטולה פסוקה קרועה נפולה ושבורה אעפ׳ שכולן הלכה למשה מסיני הן הואיל ואין לך בפירוש בתור׳ אלא דרוסה החמירו בה וכל ספק שיסתפק בדרוסה אסור ושאר שבעה מיני טרפו׳ יש בהן ספקין מותרי׳ כמו שיתבא

הדרוסה הוא שיטרוף הארי וכיוצא בו הבהמה וידרוס עליה בידו או ידרוס הנץ והנשר וכיוצא בהן על העוף ואין דריסה בבהמ׳ גסה ובחיה גסה אלא לארי בלבד ובבהמה דקה וחייה דקה מן הזאב ולמעלה ובגריי׳ וטלאי׳ אפי׳ חתול ושועל ונמייה וכיוצא בהן יש להן דריסה וכל שכן בעופו והנץ יש לו דריסה ואפי׳ בעוף גדול ממנו אבל שאר עופות הדורסים יש להן דרוסה בעוף שכמותן ואין להן דריסה בעוף שהוא גדול מהן ויש לחולדה דריסה בעופות וכלב אין לו דריסה כל עיקר לא בעוף ולא בבהמ׳ וחיה והנץ יש לו דריסה בגריים וטליים והוא שיקוב בצפרניו לבית החלל

אין דריסה אלא ביד הטורף אבל ברגליו אין חוששין לה ואין דריסה אלא בציפורן אבל בשן אין חוששין לה אלא אם כן נקב עד בית החלל בודקין שמא נקב אחד מן האיברים שנטרפת בנקיבתן ואין דריסה אלא בכוונת הטורף אבל אם נפל הדורס ונשתקעו צפרניו בנטרף אין זו דריסה ואין דריסה אלא מחיים אבל אם דרס ונהרג ועדיין ידו בדרוסה ולא שמט צפרניו ממנה אלא אחר מותו אין חוששין לה

וכיצד דין הדרוסה כל מקום שאמרנו חוששי׳ לה שוחטין את הנטרף ובודקין כל החלל שלו מכף הירך עד הקרקר אם נמצאת כולה שלים מכל מיני טרפות ולא נמצא בה רושם הדריסה הרי זו מותרת ואם נמצא בה רושם הדריס הרי זו טריפה ואסור מן התורה

אי זה הוא רושם הדריסה שיאדים הבשר כנגד בני מעים ואם נמוק הבשר כנגד בני מעים עד שנעשה כבשר שהרופא גודרו מן החבורה רואין אותו הבשר כאלו חסר וטרפה ואם דרס בסימנין משיאדימו טריפה ודריסתן במשהו כיון שהאדים בהן כל שהוא מחמת דריסה טריפה

ספק דרוסה אסורה עד שתבדק כדרוסה ודאית כיצד ארי שנכנס לבין שוורים ונמצא צפורן בגבו של אחד מהן חוששין שמא ארי דרסו ואין אומ׳ שמא בכותל נתחכך וכן שועל או נמייה שנכנס לבין העופות והוא שותק והן מקרקרין חוששין שמא דרס אבל אם היה הוא נוהם והם מקרקרין מיראתו ומנהימתו הן מקרקרי׳ וכן אם קטע ראש אחד מהן הנה נח רגזו וכן אם שתק הוא והם אין חוששין שאלו הזיק היו מקרקרין

ספק שנכנס לכאן טורף או לא נכנס או שראינוהו שנכנ׳ ולא נודע אם זה מן הטורפין או אינו מן הטורפין אין חוששין וכן עוף שנכנס לבין העצים או לבין הקנים ויצא וראשו מנטף דם או צוארו אין חוששי׳ לו שמא נטרף אלא אומרי׳ שמא בעצים ניזק

פרק ששי

נקובה כיצד אחד עשר איברים הן שאם ניקב אחד מהן לחללו במשהו טרפה ואלו הן תרבץ הוושט וקרום של מוח הראש והלב עם הקנה שלו והמרה וקנה הכבד והקיבה והכרס והמסס ובית הכוסות והרקין והריאה עם הקנה שלה

תרבץ הוושט כבר ביארנו שיעורו ושהוא המקום מן הוושט שאינו ראוי לשחיטה למעל׳ מן הוושט

אם ניקב לחללו במשהוא טרפה שני קרומות יש
למוח שבראש אם ניקב העליו׳ הסמוך לעצם בלבד הרי זו
מותרת ואם ניקב התחתון הסמוך למוח טריפה ומשיתחיל
המוח להמשך לשדרה והוא מחוץ לפולין שהן תחלת
העורף יהיה לקרומו דין אחר ואם ניקב חוץ לפולין מות
המוח עצמו שניקב או נתמעך והקרום קיים כשרה ואם
נשפך כמים או כרונג טריפה הלב שניקב לבית חללו בין
לחלל גרול שבשמא׳ בין לחלל קטן שבימין טרפה אבל
אם ניקב בשר הלב ולא הגיע לחללו מותר וקנה הלב והוא
המורק הגרו׳ שיוצא ממנו לריאה הרי הוא כלב ואם ניקב
לחללו במשהו טריפה מרה שניקבה וכבר
סותמת מותר ואם לא נסתם הנקב אעפ׳ שהוא סמוך לכבר
טרפה נוייה שנמצאת במרה אם היתה כמו גרעינה של
תמרה שאין ראשה חר מותרת ואם ראשה חר כגרעינת
הזית אסורה שהרי נקבה אותה כשנכנסה וזה שלא יראה
הנקב מפני שהוגלר פי המכה קני הכבר והן המורקים
שבו שבהן הרם מתבשל אם ניקב אחר מהן במשהו טרפ׳
לפיכך מחט שנמצאת בחיתוך הכבר אם היתה מחט גרול
והיה הקצה החר שלה לפנים בירוע שניקבה כשנכנסה
ואם היה הראש העגול לפנים אומרין ררך סימפונות
הילכה ומותרת היתה מחט קטנה הרי זו טרפה מפני
ששני ראשיה חרין ווראי נקבה ואם נמצאת בסימפון
הגרול שבכבר והוא הקנה הרחב שבאמצע שבו נכנס
המאכל לכבר הרי זו מותרת ובשר כבר שהתליע מותרת
קיבה שניקבה וחלב טהור סותם את הנקב
מותרת וכן כל נקב שהבשר או החלב המותר באכילה
סותם אותו הרי זו מותר חוץ מחלב הלב והכים שעל הלב
כולו והמחיצה שבאמצע הבטן המברלת בין איברי המאכ׳
ואיברי הנשמה והיא שקורעין אותה ואחר
כך תראה הריאה והיא הנקראת טרפש הכבר והמקום
הלבן שבאמצעה וחלב המעי האחרון שבאיברים אילו אין
מגינין לפי שהן קשין ונקב שנסתם באחר מהן אינו כסתום
וחלב חיה שכנגרו בבהמה אסור אינו סותם אעפ׳ שהוא
מותר באכילה כרס שניקב טריפה ואין לו רבר
שיסתום אותו שהרי החלב שעליו אסור וכן המסס ובית
הכוסות שניקב אחר מהן לחוץ טרפה ואם נקב אחר מהן
לתוך חלל חבירו מותרת
מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות כשירה ואם נקבה נקב
מפולש לתוך חלל בית הכוסות ונמצאת טיפת רם במקום
הנקב טרפה שוראי קודם שחיטה ניקב אבל אם אין רם
במקו׳ הנקב הרי זו מותר שמא אחר שחיטה רחקה המחט
ונקבה בהסה שהלעיטה רבר שנוקב בני מעיה
כגון קורט של חלתית וכיוצא בו טרפה שוראי נוקב ואם
היה ספק נוקב ספ׳ אינו נוקב תברק כל אחר מן בני המעי׳
שפסולת המאכל סובבת בהן והן הנקראים רקין שנקב
טרפה ויש מהן מלופפין ומוקפין זו לפנים מזו בעיגול כמו
נחש שנכרך ואו׳ הן הנקראין הררה רכנתה אם נקב אחר
מהן לחבירו כשיר׳ שהרי חבירו מגין עליו ומעים שניקבו
וליחה סותמתן טריפ׳ שאין זו סתימה עומרת בני מעים
שבא ואב או כלב וכיוצא בהן ונטלן והרי הן נקובין אחר
שהניחן תולין בו ומותרת ואין אומרין שמא במקום
נקב נקב נמצאו נקובין ולא נורע אם קודם שחיט׳ נקבו אם
אחר שחיטה נוקבין בהן נקב אחר ומרמין לו אם היה
הנקב הראשון כמותו כשירה ואם היה ביניהן שינוי
קורם שחיטה ניקב וטריפה ואם משמשו הירים בנקב
הספק כך צריך למשמש בנקב שמרמי׳ לו ואחר כך עורכין
זה לזה בני מעים שיצאו לחוץ ולא ניקבו מותרת
ואם נתהפכו אעפ׳ שלא ניקבו טריפה שאי איפשר שיחזרו
כמות שהיו אחר שנהפכו ואינה חייה המעי האחרון
שהוא שוה ואין בו עיקום והוא שהראי יוצא בו מן הערוה
והוא רבוק בין עיקרי הירכים הוא הנקרא חלחולת
נקב במשהו טרפה כשאר המעים ברא׳ שנקב לחלל הבטן
אבל אם נקב במקום הרבוק בירכים מותרת ואפ׳ נטל

ממנו מקום הרבק כולו מותר והוא שישתיו׳ מארכו בשור
כמו ארבע אצבעות העוף אין לו כרס ולא מסס ולא
בית הכוסות אבל יש לו כנגרן זפק וקרקבן וכל הטריפות
שוות הן בבהמה חיה ועוף וזפק שניקב גגו במשהו טרפה
ואי זהו גגו של זפק זה שימתח עם הושט כשיאריך העוף
צוארו אבל שאר הזפק שנקב מותר שני כיסין
יש בקרקבן החיצון ארום כמו בשר והפנימי לבן כמו עור
ניקב זה בלא זה מותר ער שינקבו שניהן במשהו ואם
ניקבו שניהן זה שלא כנגר זה מותר הטחול אינו
מן האיברין שנקיבתן במשהו ולפיכך לא מנו אותו חכמי׳
בכללן לא יש לנקב שלו שיעור שאינו שוה בכולו כיצר
הטחול ראשו האחר עבה והשני רק כברייית הלשון אם
ניקב בראש העבה נקב מפול טריפ׳ ואם ניקב נקב שאינו
מפולש אם נשאר תחתיו כעובי רינר של זהב מותר פחות
מיכן הרי כמפולש וטרפה אבל אם נקב הרק כשרה
כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ניקב במשהו טרפה כך
אם ניטל כולו טריפה בין שנטל בחולי או ביר בין שנברא
חסר וכן אם נברא בשני איברים מאותו אבר טריפה
שכל היתר כנטול הוא חשוב כיצר נטל אחר מן
המעי או המרה וכיוצא בהן בין בעוף בין בבהמה טרפה
וכן אם נמצא בהן שתי מררות או שני מעים טרפה וכן
כל כיוצא בהן אבל אם ניטל הטחול או שנמצאו שנים
מותרת שאינו מכלל המנויין המעי היתר שתטרף
בו הבהמה הוא היתר מתחלתו וער סופו ער שנמצאו שני
מעים זה בצר זה מתחלה וער סוף כמעי העוף או שהיה
המעי יוצא כענף מן הבר והרי הוא מוברל בין העוף בין
בבהמה אבל אם חזר ונתערב עם המעי ונעשה אחר
משני ראשיו והרי שניהם מוברלין באמצע הרי זו מותרת
ואין כאן יתר

פרק שביעי

שני קרומות יש על הריאה אם ניקב זה בלא זה מותרת
ואם ניקבו שניהן טריפה אפילו נגלר הקרום העליון כולו
והלך לו מותרת והקנה שנקב מן החזה ולמטה במשהו
טרפה והוא המקום שאינו ראוי לשחיטה בקנה למטה
התחיל בשחיטה ושחט כל הקנה ואחר כך נקבה הריאה
ואחר כך גמר השחיטה הרי זו טריפה הואיל ונקבה קורם
גמר שחיטה וכן כל כיוצא בזה אחר מסימפוני
ריאה שניקב אפ׳ נקב לחבירו טרפה וריאה שנקבה ועלת
קרום במכה ונסתם הנק׳ אינו כלום נקבה האום של ריאה
אעפ׳ שרופן סותמתה טרפה ואם נקבה במקום חתוך
האונות שלה והוא המקום שרובצת עליו כשרה בר״א
בשסתם מקום הנקב שבאונות בשר אבל אם נסמך הנקב
לעצם אינו מגין ואם היה נקב האונו רבוק בעצם ובבשר
מותרת האום של ריאה שנמצאת סמוכה לרופן
בין שהעלת צמחים בין שלא העלת חוששין לה שמא
ניקבה וכיצר עושין בה מפרקין אותה מן הרופן ונוהרין
בה שלא תינקב אם נמצאת נקובה ונמצא ברופן מכה
במקום הנקב תולין במכה ואומרין אחר שחיטה ניקבה
כשנפרקה מן המכה ואם אין מכה ברופן בירוע שנקב זה
בריאה היה קורם השחיטה וטרפה הריאה שנמצא
בה מקום אטום כל שהוא שאין הרוח נכנסת בו ואינו
נתפח הרי זו כנקובה וטריפה וכיצר בורקין אותו קורעין
המקום שלא נתפח בשעת נפיחה אם נמצאת בו לחה
מותר שמחמת הלחה לא נכנסה שם הרוח ואם לא נמצא
בו לחה נותנין עליו מעט רוק או תבן או כנף וכיוצא בהן
אם נתנרנר כשירה ואם לאו טריפה שאין הרוח נכנסת
לשם ריאה שתשמע בה הברה כשנופחין אותה
אם ניכר המקום שממנו תשמע ההברה מושיבין עליו רוק
או תבן ומוצא בו אם נתנרנר בירוע שהיא נקובה וטריפ׳
ואם לא ניכר המקום מושיבין אותה במים פושרין ונופחי׳
אותה אם בקבק המים טרפה ואם לאו בירוע שקרום
התחתון בלבר ניקב והרוח תנהג בין שני הקרומו׳ ומפני

וה ישמע בה קול רממה בשעת נפיחה זה עיקר גרול יהיה בירך שכל ריאה שנופחין אותה בפושרין ולא יבקבק המים הרי היא שלימה מכל נקב ריאה שנשפכה כקיתון וקרום העליון שלה קיים שלם בלא נקב אם הסימפונות עומרים במקומם ולא נימוחו כשירה ואם נימוח אפילו סימפון אחר טריפה כיצר עושין נוקבין אותה ושופכין אותה בכלי שהוא שוע באבר וכיוצא בו

אם נראה בה חוטין לבנים בירוע שנימוקו הסימפונות וטריפה ואם לאו בשר הריאה בלבר הוא שנמוק וכשרה ריאה שנמצאו בה אבעבועות אם היו מלאי רוח או מים וכים או לחה הנמשכת כרבש וכיוצא בו או לחה יבשה יבשה וקשה אפילו כאבן הרי זו מותרת ואם נמצאה בהן לחה סרוחה או מים סרוחין או עכורין הרי זו טריפה

וכשמוציא הליחה ובורק אותה צריך לברוק הסימפון שתחתיה אם נמצא נקוב טרפה ריאה שנמצאו בה שני אבעבועות סמוכות זו לזו טריפה שהרבר קרוב הו"בה שיש נקב ביניהן ואין להן דרך בריקה היתה אחת ונראת כשנים נוקבין האחת אם שפכה לה האחרת אחת היא ומותרת ואם לאו טרפה הריאה שנתמסמסה טריפה כיצר כגון שנמצאת שלימה וכשתולין אותה תחתך ותפול חתיכות חתיכות ריאה שנמצאת נקובה במקום שיר הטבח ממשמשת מותרת ותולין בירו ואומרין מיר הטבח ניקבה אחר השחיטה נמצא הנקב במקום אחר ואין ירוע אם קורם שחיטה או אחר שחיט׳ טקבין בה נקב אחר ומרמין כשם שעושים בבני מעים ואין מרמין מריאה של בהמה דקה לריאה של בהמה גסה ולא מרקה לרקה ומגסה לגסה נמצא הנקב באחר מן האבעבועות הרי זו טריפה ואין אומרין ניקוב אבעבוע אחר ונערוך שאין הרבר ניכר מחט שנמצאת בריאה נופחין אותה אם לא יצא ממנה רוח בירוע שזאת המחט ררך סמפונו נכנסה ולא נקב ואם נתחתכה הריאה קורם נפיחה ונמצאת בה המחט הרי זו אסורה שהרבר קרוב שנקבה כשנכנסה תולעת שהיתה בריאה ונקבה ויצאה והרי הריאה נקובה בתולעת הרי זו מותר חזקתה שאחר שחיטה תיקוב ותצא יש שם מראות שאם נשתנה מראה האבר לאותו המראה הרע הרי הוא כנקוב שאותו הבשר שנשתנו מראיו למראה זה כמת הוא חשוב וכאלו אותו הבשר הנהפך עינו אינו מצוי וכן הוא אומר ומחית בשר חי בשאת וביום הראות בו בשר חי מכלל ששאר הבשר שנשתנה אינו חי ריאה שנשתנו מראיה בין מראה כולה בין מראה מקצתה אם נשתנית למראה המותר אפי׳ נשתנית כולה מותרת ואם נשתנה למראה האסור אפי׳ כל שהוא טריפה שהמראה האסור כנקב הוא חשוב כמו שבארנו וחמש מראות אסורות יש בריאה ואלו הן שחורה כריו או ירוקה כעין כשות או כעין חלמון ביצה או כעין חריע או כמראה הבשר וחריע הוא הצבע שצובעין בו הבגרי׳ והוא רומה לשערות ארומות מעט ונוטות לירוקה

נמצאת כעין חריות של רקל אוסרין אותה מספק שזה קרוב למראה האסור וכל המראות האלו אין אוסרין בהם ער שנופחין אותה וממרס בה בירו אם נשתנית למראה המותר מותרת ואם עמרה בעיניה אסורה ארבע מראות מותרות יש בה ואלו הן שחורה ככוחל או ירוקה כחציר או ארומה או כמראה הכבר ואפי׳ היתה הריאה כולה טלאים טלאים נקורות נקורו׳ מארבע מראות אלו הרי זו מותרת עוף שנפל לאור והוריק לבו או כברו או קרקבנו או שהארימו המעים שלו בכל שהוא הרי זו טריפה שכל הירוקי׳ שהארימו או הארומי׳ שהוריקו מחמת האור בעוף הרי הן כמי שניטלו וטריפה והוא שיעמרו במראה זה אחר ששלקו אותן מעט וממרסין בהן כל עוף שנמצאת הכבר שלו במראה בני מעים או שנשתנו שאר בני מעים ועמרו בשינויין אחר שליקה ומריסה כמו שבארנו בירוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו וטריפה ולא עור אלא בני מעים של עוף שלא נמצא בהם שינוי וכשנשלקו נשתנו והוריקו הארומים בירוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו וטריפה וכן הושט שנמצא העור החיצון שלו לבן והפנימי ארום בין בעוף בין בבהמה הרי הוא כאלו אינו וטרפה

פרק שמיני

חסירה כיצר שני איברי׳ הן שאם חסר ממניינם טרפה ואלו הן הריאה והרגלים וחמש אונות יש לריאה כשיתלה אותה ארם בירו ופני הריאה כנגר פניו שלשה מן הימין ושנים מן השמאל ובצר ימין ממנה כמו אזן קטנה ואינה בצר האונות ויש לה כמו כיס בפני עצמה והיא בתוך הכיס ואוזן זו קטנה היא הנקר וורדא מפני שהיא רומה לוורר ואינה מן המני׳ לפיכך אם לא נמצאת הוורר מותרת שכך היא ררכה יש בהמות תמצא בהם ויש בהמות לא תמצא בהם ואם נמצאת נקובה אעפ׳ שהכי׳ שלה סותם את הנקב הרי זו טריפה חסר מניין האונות ונמצאת אחת מן השמא׳ או שתים מן הימין טריפה ואם נמצאו שתים בימין וזאת הוורדא הרי זו מותרת נתחלפו האונות ונמצאו שלש מן שמא׳ ושתים מן הימין בלא וורר או שהיה הוורר עם השלש בצר שמאל הרי זו טריפה שהיא חסרה מצר הימין נתוספו האונות במניינם אם היתה האוזן היתירה בצר האונות או מלפני הריאה שהוא עומת הלב מותרת ואם היתה על גבה שהוא לעומת הצלעות הרי זו טריפה שהיתר כחסר והוא שתהיה כמו עלה של הרס אבל פחות מזה אינה אוזן ומותרת אזן שנמצאת רבוקה בחברתה הסמוכה לה מותרת ואם נסמכו שלא על הסרר כגון שנסמכה ראשונה לשלישית טריפה נמצאו שתי האונות כאונה אחת ואינן נראות כשתים רבוקות אם היה ביניהן כמו עלה ההרס בין בעיקרן בין באמצען בין בסופן כרי שיוכר שהן שתים רבוקות מותרת ואם לאו הרי זו חסירה וטריפה נמצאת כולה שתי ערונית ואין לה חיתוך אונים טריפה וכן אם חסר גוף הריאה אעפ׳ שלא נקבה הרי זו כמי שחסר מנין האונות וטריפה לפיכך אם נמצא ממנה מקום יבש ער שיפרך בצפורן הרי זה כחסר וטריפ׳ ואפילו היה כל שהוא ריאה שנמצאת נפוחה כמו עיקר חריות של רקל אוסרין אותה מספק שזו תוספ׳ משו׳ בגופה ושמא התוספת בגוף כחסרון כמו שאם במניין

הבהמה שפחרה ויראה ער שצמקה הריאה שלה וקרבה להיות יבשה אם פחרה בירי שמי׳ כגון ששמעה קול רעם או ראת זיקים וכיוצא בזה מותרת ואם פחרה בירי ארם כגון ששחטו לפניה בהמה אחרת וכיוצא בזה הרי זו כחסרה וטרפה כיצר בורקין אותה מושיבין את הריאה במים מעת לעת אם היה זמן הקור מושיבין אותה במים פושרי׳ ובכלי שאין המים מתמצין מגבו ונוזלים כרי שלא יצונו במהרה ואם היה זמן החום מושיבין אותה במים צונן בכלי שהמים מתמצין מגבו כרי שישארו קרים אם חורה לברייתה הרי זו בירי שמים ומותרת ואם לא חזרה בירי ארם היא וטרפה בהמה שהיתה חסרה רגל בתחלת ברייתה טרפה וכן אם היתה יתירה רגל שכל היתר כחסר הוא אבל אם היו לה שלש ירים או יר אחת מותרת לפיכך אם נחתך היר שלה מותרת נחתך הרגל מן הארכובה ולמעלה טריפה מן הארכובה ולמטה מותרת באי זו ארכובה אמרו בארכובה שהוא סוף הירך הסמוך לגוף נשבר העצם למעלה מן הארכובה אם יצא רובו או רובו לחוץ הרי זה כמה שנחתך ונפל וטריפה ואם היה הבשר או העור חופה רוב עביו ורוב הקיפו של עצם שנשבר הרי זו מותרת ואפי׳ נפל מקצת העצם שנשבר והלך לו וגירים הרכים אינן חשובין כבשר צומת הגירין הן בבהמה ובחיה למעלה מן העקב במקום שתולי׳ בו הטבחים הבהמה והן שלשה גירים לבנים אחר עבה ושנים רקים וממקום שיתחיל והן קשין ולבנים ער שאסור הלובן מהן ויתחילו להתארם ולהתרכך הוא צומת הגירי׳

והוא כאורך שש עשרה אצבעות בשור ומניין
גירים אלו בעוף ששה עשר גידין תחלתן מן העצם של
משה מאצבע יתירה עד סוף הרגל שהוא קשקשי קשקשי
בהמה שנחתכו רגליה במקום צומת הגידין
טריפה ול תתמה ותאמר כיצד תחתך למעלה מצומת
הגידים והיא מותרת עד שתחתך למעלה מן הארכובה
העליונה כמו שביארנו ואם נחתך למטה מצומת
הגידין אסורה שבטריפו תחתך מכאן ותחיה ומיכן ותמו
ולא נאסרה בהמה זו מפני שהיא חתוכת רגל ממקום זה
אלא מפני שנחתכו הגידין שחתיכתן מכלל הטריפות כמו
שיתבאר נטולה כיצד שלשה איברים הן שאם
נטלו טרפה ואעפ שאין בהן דין נקב ולא דין חסרון ואלו
הן צומת הגידין והכבר ולחי העליון וכבר בארנו
שהבהמה שנחתך רגלה וכן העוף במקום צומת הגידים
לא נעשו טרפ אלא מפני שנחתכו הגידין לפיכך אם נחתכו
הגידין לברם והרגל קיימת טרפה שהרי נטלה צומת
הגידים נחתך בבהמה האחד העבה לברו מותרת
שהרי נשארו שנים נחתכו השנים הרקין מותרת שהרי
האחד העבה גרול משניהן והרי לא נטל כל הצומה אלא
מיעוטה נחתך רובו של כל אחד מהן טרפה ואין צריך
לומר שנחתכו כולן או נטלו כולן ובעוף אפי נחתך רובו
של אחד מן הששה עשר טריפה ועוף שנשתברו אגפיו
מותר כבהמה שנחתכו ידיה
כבר שנטלה כולה טרפה ואם נשתייר ממנה כזית במקום
שהיא תלויה בו וכזית במקום מרה הרי זו מותרת נידלדל
הכבר והרי היא מעורה בטרפש שלה מותרת ניטל ממנה
מקום שהיא תלויה בו ומקום המרה ואעפ שהשאר קיים
כמו שהוא טרפה נשאר בה כזית במקום מרה וכזית במקו
שהיא תלויה בו כשרה אבל היה מפוזר מעט בכאן ומעט
בכאן או שהיה מרודד או שהיה ארוך כרצוע הרי זו ספק
ויראה לי שהיא אסורה לחי העליון שנטל טרפה
אבל אם נטל התחתון כגון שנגמם עד מקום הסימנין ולא
נעקרו הרי זו מותרת כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר
טריפה כך אם ניטל טריפה אבל אבר שנאמ בו אם ניטל
טרפה אינה נאסרת אלא אם נחתך אותו אבר אבל אם
נבראת חסירה אותו אבר הרי זו מותרת שאם לא תאמר
כן נמצאת החסירה והנטולה אחת וכל אבר שנ בו שאם
ניטל מותרת קל וחומר אם חסר מתחלת ברייתה ולא
נברא שהיא מותרת בהמה שנטלה האום שלה
והוא בית הרחם או שנטלו הכליות הרי זו מותרת לפיכך
אם נבראת בכוליא אחת או בשלש כליות מותרת וכן אם
נקבה הכוליא מותרת אעפ שהכוליא שניטלה או
חסרה מותרת אם נמצאת קטנה ביותר והקטנה ברקה
עד כפול ובגסה עד כעינב טרפה וכן אם לקתה הכוליא
והוא שיעשה בשרה כבשר המת שתבאיש אחר ימים שאם
תאחוז במקצתו יתמסמס ויפול והגיע חלי זה עד הלבן
שבתוך הכוליא הרי זו טרפה וכן אם נמצאת בכוליא לחה
אעפ שאינה סרוחה או שנמצא בה מים עכורין או סרוחי
הרי זו טריפה אבל אם נמצאו בה מים זכי הרי זו מותרת

פרק תשיעי

פסוקה כיצד חוט השדרה שנפסק העור החופה את המוח
טרפ ובלבד שיפסק רוב הקיפו אבל אם נסרק העור לארכו
או ניקב מותרת וכן אם נשברה השדרה ולא נפסק החוט
שלה או שנתמעך המוח שבתוך החוט ונתנרנר הואיל
ועורו קיים הרי זו מותרת הומרך המוח ונשפך
כמים או כרונג שנמס עד שימצא החוט כשמעמידו אינו
עומד הרי זו טרפה ואם אינו יכול לעמוד מפני כבדו הרי
זו ספק עד היכן חוט השדרה תחלתו מבחוץ
לפולין שבתחלת העורף עד סוף פרשה שנייה שלא ישאר
אחריה אלא פרשה של ישי הסמוכה לתחלת האליה ושלש
פרשיות הן ואילו הן שלשה עצמות רבוקין זה בזה למטה
סחליות של שדרה וחוט השדרה בעוף עד בין אגפיים

אבל למטה ממקומות אילו אין משגיחין על החוט הנמשך
לשם בין שנפסק עורו בין שנמרך המוח קרועה
כיצד בשר החופה את רוב הכרס והוא המקום מן הבטן
שאם יקרע יצא הכרס אם נקרע בשר זה טרפה אעפ שלא
הגיע הקרע לכרס עד שנראת אלא כיון שנקרע רוב עובי
הבשר הזה או ניטל טרפ וכמה שיעור הקרע בארכו אורך
טפח ואם היתה בהמה קטנה ונקרע רוב אורך הבשר הזה
החופה את הכרס אעפ שאין באורך הקרע טפח טרפה
הואיל ונקרע רובה נקדר הבשר הזה בעגול או
באורך אם היה יתר מכסלע והוא כדי שיכנס בו ג גרעני
תמרה זו בצד זו בדוחק הרי זו טריפה שאם ימתח קרע
זה יעמוד על טפח בהמה שנפשט העור שעליה
כולו בין שנקרע ביד או בחולי ונמצא בשר בלא עור הרי
זו טרפה וזו היא שנקראת גלודה ואם נשאר מן העור
רוחב סלע על פני כל השדר ורוחב סלע על הטיבו ורוחב
סלע על ראשי איבריה הרי זו מותרת ואם ניטל כרוחב
סלע מעל כל פני השדרה או מעל הטבור או מעל ראשי
איברי ושאר כל העור קיים הרי זו ספק ויראה לי שמתירין
אותה נפולה כיצד הרי שנפלה הבהמה ממקום גבוה
שגובהו עשרה טפחים או יתר ונתרסק אבר מאיבריה הרי
זו טריפה וכיצ הוא הריסוק שיתרוצץ האבר ויהלם מחמת
הנפילה עד שתפסד צורתו ותארו אעפ שלא ניקב ולא
נסרק ולא נשבר הרי זו טרפ וכן אם הכה אותה באבן או
במטה ורצץ אבר מאיבריה טריפה באי זו איברין אמרו
באיברים שבחלל הגוף
בהמה שנפלה מן הגג אם הלכה אין חוששין לה ואם
עמדה ולא הילכה חוששין לה קפצה מחמת עצמה אין
חוששין לה הניחה למעלה ומצאה למטה אין חוששין
לה שמא נפלה וכרים המנגחין זה את זה אין חוששין
להן נפלו לארץ חוששין להן וכן בהמה שהיתה
מגררת רגליה אין חוששין לה שמא נתרסקו איבריה או
שמא נפסק החוט של שדרה גנבים שגונבין
הטלאים ומשליכין אותן לאחורי הדיר אין חוששין להן
משום ריסוק איברים מפני שאין משליכין אותן אלא בכוונ
שלא ישתברו ואם החזירום והשליכום לדיר מחמת יראה
חוששין להן מחמת תשובה אין חוששין להן מפני
שמתכוין להחזירם שלמים ויזהרו בהשלכתן שור
שהרביצוהו לשחיטה אעפ שנפל נפילה גדולה שיש לה
קול בעת שמפילין אותו אין חוששין לו מפני שנועץ
צפרניו ומתחזק עד שמגיע לארץ הכה הבהמה
על ראשה והלכה לה המכה כלפי זנבה או על זנבה והלכה
לה כלפי ראשה ואפי הכה אותה במטה על כל השדר אין
חוששין לה ואם יש במטה חליות חוששין לה
ואם הגיע ראש המטה למקצת השדרה חוששין לה וכן
אם הכה לרוחב השדרה חוששין לה עוף שנחבט
על דבר קשה כגון כדי של חטים או קופה של שקדים
וכיוצא בהן חוששין לריסוק איברים ואם נחבט על דבר
רך כגון כסות כפולה והתבן והאפר וכיוצ בהן אין חוששי
לו נרבקו כנפיו ברבק בשעת צידה ונתחבט אם בכנף
אחד נאחז אין חוששין לו ואם נאחז בשתי כנפיו
ונתחבט בגופו חוששין לו נחבט על פני המים אם שט
מלא קומתו ממטה למעלה לעומת המים אין חוששין לו
אבל אם שט ממעלה למטה עם הלוך המים חוששין לו
שמא המים הם המוליכין אותו ואם קדם לתבן או קש
שמהלכין על גבי המים הרי זה שט מחמת עצמו ואין
חוששין לו כל מקום שאמרנו אין חוששין לה מותר
לשחוט מיד ואינו צריך לבדוק שמא נתרסק אבר וכל
מקום שאמרנו חוששין לה אם שחטה צריך לבדוק כנגד
כל החלל כולו מקרקד הראש עד הירך אם מצא בה טריפ
מן הטריפות שמנינו או שנתרסק אבר מן האיברי שבפני
ונפסדה צורתו הרי זו טרפה אפי נתרסק אבר מן האברי
שאם ניטלו כשירה כגון טחול וכליות הרי זו טרפה חוץ
מבית הרחם שאם נתרסק הרי זו מותרת והסימנין אינן

צריכין בדיקה בכאן שאין הנפילה ממעכת אותן נפלה מן הגג ולא עמדה אסור לשחוט אותה עד שתשהה מעת לעת ואם שחטה בתוך זמן זה הרי זו טרפ׳ וכששוה׳ אותה אחר מעת לעת צריכה בדיקה כמו שבארנו וכן מי שרדם ברגלו על העוף או שרפסתו בהמה או שטרפו לכותל והרי הוא מפרכס משהין אותו מעת לעת ואחר כך שוחטין אותו ובודקין אותו כדרך שבארנו סימנים שנידלדלו רובן טריפה ואפי׳ שלא מחמת נפילה וכן אם נתקפלו שהרי אינן ראויין לשחיטה אבל אם נתפרק רוב תרבץ הושט מן הלחי הרי זו מותרת שאין התרבץ ראוי לשחיטה כמו שבארנו

פרק עשירי

שבורה כיצד הוא שנשתברו רוב צלעותיה וצלעו׳ הבהמה הן אחת עשרה מיכן ואחת עשרה מיכן נשתברו שש מיכן ושש מיכאן או אחת עשרה מיכן ואחת מיכן טריפה והוא שנשברו מחציין שלמול השדרה נשברו שש מיכאן ושש מיכן אם היו צלעות גדולות שיש בהן מוח טריפה ואם לאו אע״פ שהן רוב ואע״פ שנשברו כלפי השדרה מותרת וכן אם נעקרו רוב צלעותיה טריפה ואם נעקרה אפי׳ צלע אחת וחצי חולייתה עמה שהצלע תקועה בה הרי זו טריפה וכן אם נעקרה מן השדרה חוליה אחת אפי׳ היתה מן החליות של מטה מן הכסלים שאין בהן צלעות הרי זו טרפה בהמה שנשמט הירך שלה מעיקרו ויצ׳ מן הכף שלו אם נתאכלו ניביו והן היתרות שבעצם הכף שיוצאת על העצם הזכר ואוחזות אותו הרי זו טריפה ואם לא נתאכלו מותרת וכן בעוף אם נשמט יריכו טריפה נשמט כנפו מעיקרו חוששי׳ שמא ניקבה הריאה שלו ולפיכך בודקין אותה ואחר כך יאכל ובהמה שנשמטה ירה מעיקרה מותרת ואין חוששין לה גולגולת בהמה או חיה שנטל ממנה כסלע אע״פ שלא ניקב הקרום טריפה ואם ניקבו נקבים שיש בהן חסרון כולן מצטרפין לכסלע וכן גולגול שנחבס רוב גובהה ורוב הקיפה טריפה אע״פ שהקרום שלם ולא חסר ממנה כלום נחבס רוב גובהה והרי רוב הקיפה קיים או שנחבס רוב הקיפה והרי רוב גובהה קיים הרי זו ספק טריפה ויראה לי שאוסרין אותה עוף שלמים כגון אווזים אם ניקב עצם גולגולתו אע״פ שלא ניקב קרום של מוח טריפה מפני שקרומו רך עוף היבשה שהכתו חולדה על ראשו או שניגף באבן או בעץ מניח ידו בצד הנקב ונועץ או מכניס ידו לתוך פיו ודוחק למעלה אם יש המוח מן הנקב בידוע שנקב הקרום וטריפה ואם לאו מותר בהמה שאחזה דם או שהיתה מעושנת או מצוננת או שאכלה סם שהורג הבהמה או שתת מים הרעים הרי זו מותרת אכלה סם שהורג את האדם או שנשכה נחש וכיוצא בו מותרת משום טריפה ואסורה מפני סכנת נפשות נמצאו כל הטריפות המנויות כשיפרטו ואיפשר שימצאו בבהמה וחיה שבעים ואלו הן על הסדר שנתבארו בחיבור זה

א דרוסה ב ניקב תרבץ הושט
ג ניקב קרום של מוח ד נתמסמס המוח עצמו
ה ניקב הלב עצמו לבית חללו ו ניקב קנה הלב
ז ניקבה המרה ח ניקבו קני הכבד
ט ניקבה הקיבה י ניקב הכרס
יא ניקב המסס יב ניקב בית הכוסות
יג ניקבו מעית יד יצאו המעים לחוץ ונהפכו
טו ניקב הטחול בעביו יו חסרה המרה
יז נמצאו שתי מררות יח חסרה הקיבה
יט נמצאו שתי קיבות כ חסר הכרס
כא נמצאו שני כרסים כב חסר המסס
כג נמצאו שני מססים כד חסר בית הכוסו׳
כה נמצאו שני בתי הכוסו׳ כו חסר אחד מן המעי׳
כז נמצאו שני מעים כח ניקבה הריאה
כט ניקב הקנה למטה במקום שאינו ראוי לשחיטה
ל ניקב סימפון מסימפוני ריאה אפילו לחבירו
לא נאטם מקום מן הריאה
לב נימוק סימפון מסימפוני ריאה
לג נמצאת ליחה סרוחה בריאה
לד נמצאו בה מים סרוחים
לה נמצאו בה מים עכורין אע״פ שלא הסריחו
לו נתמסמסה הריאה לז נשתנו מראית
לח נהפך הוושט במראיו לט חסרה הריאה
ממניין האונות מ נתחלפו האונות
מא הותירו האונות מגבה
מב נסמכה אונה לאונה שלא כסדרן
מג נמצאת הריאה בלא חיתוך אונים
מד חסר מקצת הריאה
מה יבש מקצת גופה
מו נמצאת הריאה נפוחה ועומרת
מז צמקה הריאה מפחד אדם
מח חסר הרגל בין מתחלת בריתו בין שנחתך
מט או שהיתה יתירה רגל
נ ניטלה צומת הגידין נא ניטלה הכבד
נב ניטל לחי העליון נג כוליה שהקטינה ביות
נד כוליה שלקתה נה כוליה שנמצא בה לחה
נו כוליה שנמצאו בה מים עכורין אע״פ שאינן סרוחי׳
נז כוליה שנמצאו בה מים סרוחין
נח נפסק חוט השדרה
נט נמרך מוח חוט השדרה ונתמסמס
ס נקרע רוב הבשר החופה את הכרס
סא נגלד העור שעליה סב נתרסקו איברי׳ מנפילה
סג נדלדלו הסימנין סד נשתברו רוב צלעותיה
סה נעקרו רוב צלעותיה
סו נעקרה צלע אחת בחלייתה
סז נעקרה חליה אחת סח נשמט הירך מעיקרו
סט חסרה הגולגולת כסלע
ע נחבס רוב הגולגולת ונתרוצץ

אלו השבעים חולי שאוסרין את הבהמה ואת החיה משום טריפה כבר נתבאר כל אחד מהן ומשפטיו וכל שאיפשר מהן שימצא בעוף באיברין המצויין לעוף כבהמה דינו בבהמ׳ ובעוף אחר הוא חוץ מטריפו׳ שבכולייא ושבטחול ושבאונות הריאה

מפני שהעוף אין לו חיתוך אונות כבהמה ואם ימצא אין לו מנין ידוע וטחול העוף עגול כמו עינב ואינו כטחול בהמה וטריפות שבכוליא ושבטחול לא מנו אותן בבהמה כדי שיהיה כנגדן בעוף ולפיכ׳ לא נתנו לכוליא שהקטינה שיעור בעוף וכן כל כיוצא בזה ושתי טריפות יש בעוף יתר על הבהמה ואע״פ שיש לה אותן האיברים ואלו הן עוף שנשתנו מראה בני מעיו מחמת האור ועוף המים שניקב עצם ראשו ואין להוסיף על טריפות אלו כלל שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי דורות הראשונות והסכימו עליהן בבתי דיני ישרא׳ איפש׳ שתחיה ואפי׳ נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפ׳ אע״פ שיראה בדרכי הרפוא׳ שבידינו שמקצתן אינן ממיתין ואיפשר שתחיה מהן אין לך אלא מה שמנו חכמים שנ׳ על פי התורה אשר יורוך

כל טבח שהוא יודע הטריפות האלו והרי הוא בחזקת כשרות מותר לו לשחוט ולבדוק לעצמו ולמכור ואין בזה חשש שעד אחד נאמן באיסורין בין יש לו הנייה בעדותו בין אין לו הנייה בעדותו וכבר בארנו שאין לוקחין בשר מטבח ששחט ובודק לעצמו בחוצה לארץ או בארץ ישרא׳ בזמן הזה אלא אם כן היה מומחה ואם יצאת טריפה מתחת ידו מנדין אותו ומעבירין אותו ואינו חוזר לכשרותו עד שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזי׳ אבידה ברב׳ חשו׳ או יוציא טריפ׳ לעצמו ברב׳ חשוב

פרק אחד עשר

כל בהמה או עוף שנולד בהן ספק טרפות מטריפות אלו
כגון בהמה שנפלה ולא הילכה או שנטרפה בידי חיה ואין
ידוע אם האדים בשר כנגד בני מעים או לא האדים או
שנחבסה גולגולתה ואין ידוע אם רובה או מיעוטה וכיוצ׳
בדברים אלו אם היה זכר ושהה יב׳ חדש הרי זו בחזקת
שלימה כשאר כל הבהמות ואם היתה נקבה עד שתלד
ובעוף בזכר יב׳ חדש ובנקבה עד שתלד כל הביצים של
טעינה הראשונה ותטעון טעינה שנייה ותלד ואסור למכו׳
ספק טריפה זו לגוי בתוך זמן זה שמא ימכרנה לישרא׳
כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם ואין חוששין להם
שמא יש בהן טריפה לפיכך כשישחטו שחיטה
כשירה אינן צריכין בדיקה שמא יש בהן אחת מן הטריפו׳
אלא הרי הן בחזקת התר עד שיולד להן דבר שחוששין לו
ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד כיצד כגון
שנשמט הגף של עוף בודקין את הריאה שמא ניקבה
נפלה הבהמה בודקין אותה שמא נתרסקו איבריה
נתרצץ עצם הראש בודקין קרום של מוח שמא ניקב
הכה אותה קוץ או נורק בה חץ או רומח וכיוצא בהן ונכנ׳
לחללה חוששין לה וצריכה בדיקה כנגד כל החלל שמא
ניקב אחד מן האיברין שתטרף בנקיבתן וכן כל כיוצ׳ בזה
לפיכך ריאה שהעלתה צמחין או שנמצאו סירכות כמו
חוטין תלויין ממנה ולדופן או ללב או לטרפש הכבד
חוששין לה שמא ניקבה וצריכה בדיקה וכן אם
נמצא בה אבעבוע מלא לחה חוששין שמא נקב סימפון
שתחתיו וצריכה בדיקה מן הדין היה על דרך זו שאם
נמצאת הריאה תלויה בסירכו׳ כמו חוטין אם היו מן האום
של ריאה ולדופן או שהיו ללב או לטרפש הכבד שחותכין
את הסירכא ומוציאין את הריאה ונופחין אותה בפושרין
אם נמצאת נקובה טריפה ואם לא נתבעבע המים הרי
היא שלימה מכל נקב ומותרת וסירכא זו לא היתה במקום
נקב או שמא ניקב קרום העליון בלבד ומעולם לא ראינו
מי שהורה כך ולא שמענו מקום שעושי׳ בו כך ואעפ׳ שאלו
הן הדברים הנראין מדברי חכמי התלמוד המנהג
הפשוט בישרא׳ כך הוא כששוחטין את הבהמה או את
החיה קורעין את הטרפש שלכבד ובודקין את הריאה
במקומה אם לא נמצאת תלויה בסרכא או שנמצא סרכה
בין אוזן מאוזני הריאה ולבשר שבמקו׳ רביצתה בין בשר
שבין הצלעות בין בשר שבחזה או שנמצאת סירכא מאזן
לאזן על הסדר או מן האום לאזן הסמוכה לה הרי אילו
מתירין אותה ואם נמצא חוט יוצא מן האום של
ריאה לאי זה מקום שימשך ואפילו היה כחוט השערה
אוסרין אותה וכן אם היה מן הריאה חוט משוך
ללב או לטרפש הכבד או לכיס הלב או לוורדא בין שהיה
החוט מן האום של ריאה בין שהיה מן האוזן ואפילו היה
כחוט השערה אוסרין אותה וכן וורדא שנמצאת
דבוקה בכיסה או חוט יוצא ממנה לכיסה אוסרין אותה
וחוט היוצא מאזן לאוזן שלא על הסדר אוסרין אותה
יש מקומות שמנהגן אם מצאו סירכא מן האוזן לבשר
ועצם שבצלעות והסירכא דבוקה בשתיהן אוסרין אותה
ואבא מרי מן האוסרין ואני מן המתירין ומיעוט מקומות
מתירין אפי׳ נדבקה בעצם לבדו ואני אוסר ויש
מקומות שנופחין הריאה שמא יש בה נקב ורוב המקומות
אין נופחין שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש ומעולם לא
נפחנו ריאה בספרד ובמערב אלא אם נולד לנו דבר
שחוששים לו ודברים האלו כולן אינן על פי הדין אלא על
פי המנהג כמו שביארנו ומעולם לא שמענו במי שבדק
עוף אלא אם נולד לו חשש מי ששחט את הבהמה
וקרע את הבטן וקודם שיבדוק את הריאה בא כלב או גוי
ונטל את הריאה והלך לו הרי זו מותרת ואין אומר שמא
נקובה היתה או שמא דבוקה היתה שאין מחזיקין איסור
אלא הרי זו בחזקת התר עד שיודע במה נטרפה וכשם
שאין חוששין לקרום מוח ולשדרה וכיוצ׳ בהן כך לא נחוש
לריאה שאבדה ואין בזה מנהג שדבר שאינו מצוי אין בו
מנהג בא הגוי או הישרא׳ והוציא הריאה קודם
שתבדק והרי היא קיימת נופחין אותה ואעפ׳ שאין אנו
יודעין אם היו שם צמחין או לא היו מפני פשוט המנהג
יש מקומות שאם נמצאו סירכות מדולדלות מן הריאה
אעפ׳ שאינן דבוקות לא לדופן ולא למקום אחר אוסרין
אותה ודבר זה הפסד גדול הוא ואיבוד ממון לישרא׳
ומעולם לא נהגו זה לא בצרפת ולא בספרד ולא נשמע זה
במערב ואין ראוי לנהוג במנהג זה אלא נופחין אותה
בלבד אם נמצאת שלימה מן הנקב הרי זו מותרת

פרק שנים עשר

השוחט אותו ואת בנו ביום אחד הבשר מותר באכילה
והשוחט לוקה שנ׳ אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד
ואינו לוקה אלא על שחיטת האחרון לפיכך אם שחט אחד
משניהן ובא חבירו ושחט את השני חבירו לוקה
איסור אותו ואת בנו נוהג בכל זמן ובכל מקום בחולין
ובמוקדשין בין קדשים הנאכלין בין קדשים שאינן נאכלי׳
לפיכך הראשון ששחט בעזרה והשני בחוץ או הראשון
בחוץ והשני בעזרה בין שהיו שניהן חולין או שניה׳ קדשי׳
בין שהיה אחד מהן חולין ואחד קדשים זה ששחט אחרון
לוקה משום אותו ואת בנו אין איסור אותו ואת
בנו נוהג אלא בשחיטה בלבד שנא׳ לא תשחטו בשחיטת
שתיהן הוא האיסור אבל אם ניחר הראשון או
נתנבל בידו מותר לשחוט השני וכן אם שחט הראשון
וניחר השני או נתנבל בידו פטור חרש שוטה
וקטן ששחטו בינם לבין עצמן את הראשון מותר לשחוט
שני אחריהם לפי שאין שחיטתן כשירה השוחט
את הראשון והרי הוא ספק נבילה אסו׳ לשחוט השני ואם
שחטו אינו לוקה שחיטה שאינה ראויה לאכילה שמה
שחיטה לפיכך הראשון ששחט חולין בעזרה או טריפה
או שור הנסקל ועגלה ערופה ופרה אדומה או ששחט לע׳ז׳
ובא האחרון ושחט את השני לוקה וכן אם שחט
הראשון את האחד ובא האחרון ושחט את השני והרי
הוא חולין בעזרה או שור הנסקל או עגלה ערופה ופרה
אדומה הרי זה לוקה שחטו לע׳ז׳ פטור משום אותו
ואת בנו שהרי נתחייב בנפשו ואם התרו בו משום אותו
ואת בנו ולא התרו בו משום ע׳ז׳ לוקה אין איסור
אותו ואת בנו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד שנ׳ ושור
או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ונוהג
בכלאים כיצד צבי שבא על העז ושחט העז ואת בנה
לוקה אבל העז שבא על הצביה אסור לשחוט אותה
ואת בנה ואם שחט אינו לוקה פרה ובנה אסרה תורה
לא צביה ובנה היתה בת הצביה הזאת נקבה וילדה
בן ושחט את הנקבה בת הצביה ואת בנה לוקה
וכן כלאים הבא ממין כבש וממין עז בין מכבש עם העז
בין מעז עם הכבשה לוקה משום אותו ואת בנו
מותר לשחוט את המעוברת עובר ירך אמו הוא ואם
יצא העובר חי אחר שחיטה והפריס על גבי קרקע אין
שוחטין אותו ביום אחר ואם שחט אינו לוקה איסור
אותו ואת בנו נוהג בנקיבות שוה בנה ודאי ואם נודע
ודאי שזהו אביו אין שוחטין שניהן ביום אחד ואם שחט
אינו לוקה שהדבר ספק אם נוהג בזכרים או אינו נוהג
השוחט את הפרה ואחר כך שחט שני בניה לוקה שתי
מלקיות שחט את בניה ואחר כך שחט היא לוקה
אחת שחטה ואת בתה ואת בן בתה לוקה שתים
שחטה ואת בן בתה ואחר כך שחט את הבת לוקה אחת
בין הוא בין אחר שנים שלקחו שתי בהמות זה
האם וזה הבת ובאו לדין זה שלקח ראשון ישחוט ראשון
והשני ימתין למחר ואם קדם השני ושחט זכה וימתין
הראשון עד למחר בארבעה פרקים בשנה המוכר
בהמה לחבירו צריך להודיעו ולומר לו כבר מכרתי אמה

או בתה לאחר לשחוט כדי שימתין זה האחרון ולא ישחו
עד למחר ואלו הן ערב יום טוב האחרון של חג וערב יום
טוב הראשון של פסח וערב עצרת וערב ראש השנה
ברא בשראה זה שלקח באחרונה נחפז לקנות והיה בסוף
היום שחזקתו שהוא שוחט עתה אבל אם היה ריוח
ביום אינו צריך להודיעו שמא לא ישחוט אלא למחר
והמוכר את האם לחתן והבת לכלה צרי להודיען שודאי
ביום אחד שוחטין וכן כל כיוצא בזה יום אחד
האמור באותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה כיצד הרי
ששחט ראשון בתחלת ליל רביעי לא ישחוט השני עד
תחלת ליל חמישי וכן אם שחט הראשון בסוף יום רביעי
קודם בין השמשות שוחט השני בתחלת ליל חמישי שחט
ראשון בין השמשות של ליל חמישי לא ישחוט השיני עד
ליל ששי ואם שחט ביום חמישי אינו לוקה

פרק שלשה עשר

הלוקח אם על הבנים ושחטה הבשר מותר באכילה ולוקה
על שחיטת האם שנ׳ לא תקח האם על הבנים וכן
אם מתה קודם שישלחנה לוקה ואם שלחה אחר שלקחה
פטור וכן כל מצות לא תעשה שניתקה לעשה חייב
לקיי׳ עשה שבה ואם לא קיימו לוקה בא אחר וחטף האם
מידו ושלחה או שברחה מתחת ידו שלא מדעתו לוקה שנ׳
שלח תשלח עד שישלח מעצמו והרי לא קיים עשה שבה
נטל אם על הבנים וקצץ אגפיה כדי שלא
תעוף ושלחה מכין אותו מכת מרדות ומשהא אותה
אצלו עד שיגדלו כנפיה ומשלחה ואם מתה קודם לזה
וברחה ואברה לוקה שהרי לא קיים עשה שבה וכיצד
משלח האם אוחז בכנפיה ומפריחה שלחה וחזרה
ושלחה וחזרה אפי׳ ארבעה וחמשה פעמים חייב לשלח שנ׳
שלח תשלח האומר הריני נוטל את האם ומשלח
את הבנים חייב לשלח את האם שנ׳ שלח תשלח את האם
לקח את הבנים והחזירן לקן ואחר כך חזרה האם
עליהן פטור מלשלח שלח את האם וחזר וצד אותה
הרי זה מותר לא אסרה תורה אלא לצוד אותה והיא אינה
יכולה לפרוח בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהן שלא
ילקחו שנ׳ והאם רובצת על האפרוחים אבל אם הוציאה
מתחת ידו וחזר וצד אותה מותר שלוח האם
אינו נוהג אלא בעוף טהור שאינו מזומן כגון יוני שובך
ועלייה ועופות שקננו בפרדס שנ׳ כי יקרא אבל המזומן
כגון אווזין ותרנוגלין ויונים שקננו בבית אינו חייב לשלח
היו אפרוחין מפרחין שאינן צריכין לאמן או
ביצים מוזרות אינו חייב לשלח היו האפרוחין
טריפות הרי אלו כביצים מוזרות ופטור מלשלח זכר
שמצאו רובץ על הקן פטור מלשלח עוף טמא רובץ על
ביצי עוף טהור או עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא
פטור מלשלח היתה רובצת על ביצים שאינן מינה
והן טהורין הרי זה משלח ואם לא שלח אינו לוקה היתה
האם טריפה חייב לשלחה שחט מקצת סימנין
בתוך הקן קודם שיקחנה חייב לשלח ואם לא שלח אינו
לוקה היתה מעופפת אם כנפיה נוגעות בקן חייב
לשלח ואם לאו פטו׳ מלשלח היה מטלית או כנפי׳ חוצצות
בין כנפיה ובין הקן הרי זה משלח ואם לא שלח אינו לוקה
היו שני סדרי ביצי׳ וכנפיה נוגעות בסדר העליון או שהית
רובצת על ביצים מוזרות ותחתיהן ביצים יפות או שהיתה
אם על גבי אם או שהיה הזכר על הקן והאם על הזכר הרי
זה לא יקח ואם לקח ישלח ואם לא שלח אינו לוקה
היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת
בהן פטור מלשלח וכן אם היתה בצד הקן וכנפיה
נוגעות בקן מצדו פטור מלשלח היתה על שני בדי אילן
והקן ביניהן רואין כל שאילו ינטלו הבדין תפול על הקן
חייב לשלח היתה רובצת על אפרוח אחד או על
ביצה אחת חייב לשלח המוצא קן על פני המים או
על גבי בעלי חיים חייב לשלח לא נאמר אפרוחי׳ או ביצי׳

ולא נאמר בכל עץ או על הארץ אלא שדיבר הכתו׳ בהווה
אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהן
לפיכך אפי׳ היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים
בעלייתו ושובכו אינן מזומנין ולא קנה לו חצירו כשם
שאינו יכול לזכות בהן לאחרים כך לא תזכה לו חצירו בהן
ולפיכך חייב לשלח אסור ליטול אם על הבנים ואפי׳
לטהר בהן את המצורע שהיא מצוה ואם לקח חייב לשלח
ואם לא שלח לוקה שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה
ולא עשה דוחה עשה המקריש עוף לבדק הבית
ופרח מידו והרי הוא מכירו ומצאו רובץ על האפרוחים או
על הביצים לוקח הכל ומביאן ליד גזבר שאין שילוח האם
נוהג במוקדשין שנ׳ ואת הבנים תקח לך ואלו אינן שלך
עוף שהרג נפש פטור מלשלח מפני שהוא מצווה להביאו
לבית דין לדון

פרק ארבעה עשר

מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה או עוף טהור
שנ׳ אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו
וכסהו בעפר לפיכך חייב לברך קודם שיכסה
בא״י אמה אקבו על הכיסוי הדם כיסוי הדם נוהג
במוזמן ובשאינו מוזמן לא נאמר אשר יצוד אלא בהווה
ונוהג בחולין ולא במוקדשין בין קדשי המזבח
בין קדשי בדק הבית ואם עבר ושחטן אינו חייב לכסות
את דמן שחט חיה ועוף ואחר כך הקדישן או
הקדיש את הדם חייב לכסות כלאים הבא מבהמה
וחיה וכן בריה שהיא ספק בהמה או חיה צריך לכסות
ואינו מברך השוחט לחולה בשבת חייב לכסות
לאחר שבת וכן השוחט ספק או כלאים ביום טוב
מכסה דמו לאחר יום טוב השוחט עופות ומיני
חיה במקום אחד מברך ברכה אחת לכולן וכיסוי אחד
לכולן דם שנתערב במים אם יש בו מראה דם
חייב לכסות ואם לאו פטור נתערב ביין או בדם
בהמה רואין אותן כאלו הם מים אם אפשר שיראה מראה
הדם שחייב לכסותו כשיעור זה אילו היה מים חייב לכסו׳
הכל ואם לאו פטור כסהו ונתגלה אינו חייב לכסותו
פעם אחרת כסתו הרוח אינו חייב לכסות חזר ונתגלה
אחר שכסתהו הרוח חייב לכסות דם הניתז ושעל
הסכין אם אין שם דם אלא הוא חייב לכסות שחט
ונבלע הדם בקרקע אם רישומו ניכר חייב לכסות ואם
לאו הרי זה כמי שכסתהו הרוח ופטור מלכסות אין
חייב בכיסוי אלא דם שחיטה הראויה לאכילה שנ׳ אשר
יאכל לפיכך השוחט ונמצאת טריפה או השוחט
חולין בעזרה או השוחט חיה ועוף שנגמר דינן לסקילה
והשוחט ונתנבלה בידו פטור מלכסות וכן חרש שוטה
וקטן ששחטו בינן לבין עצמן פטורי׳ מלכסות דם שחיטתן
במה מכסים מכסין בסיד ובגבסים בזבל דק
ובחול דק שאין היוצר צריך לכותשו ובשחיקת אבנים
וחרשים ובנעורת של פשתן דקה ובנסורת חרשים רקה
ובלבינה וחרסית ומגופה שכתשה שכל אלו מין עפר הן
אבל אם כפה עליו סל או כסהו באבנים אין זה כיסוי שנ׳
בעפר לפיכך אין מכסים בזבל גס וחול גס וקמח וסובי׳
ומורסן ושחיקת כלי מתכות לפי שאין אלו מין עפר חוץ
משחיקת הזהב בלבד שמכסין בהם מפני שנקר׳ עפר שנ׳
ועפרות זהב לו ואו׳ עד אשר דק לעפר מכסין בשיחור
והוא פיח הכבשן ובכוחל ובנקרת פסילי׳ ובאפר בין אפר
עצים בין אפר בגדי׳ אפי׳ אפר בשר שנשרף שהרי כתיב
מעפר שריפת החטא ומותר לכסו׳ בעפר עיר הנדחת
השוחט צרי׳ ליתן עפר למטה ואח״כ ישחוט בו ואחר כך
יכסה בעפר אבל לא ישחו׳ בכלי ויכסה בעפר ומי ששחט
הוא יכסה שנ׳ וכסהו בעפר ואם לא כסהו וראהו אחר חיי׳
לכסות שזו מצוה בפני עצמה ואינה תלויה בשוחט לבדו
וכשמכסין לא יכסה ברגלו אלא בידו או בסכין או בכלי
כדי שלא ינהוג בו מנהג בזיון ויהיו מצות בזויות עליו

שאין הכבו לעצמן של מצות אא למי שצוה בהן ברוך הוא והצילנו מלמשש בחשך וערך אותנו נר ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות היושר וכן הוא אומר נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי בריך רחמנא דסייע

נגמר ספר חמישי והוא ספר קדושה

ומניין פרקיו שלשה וחמשים

הלכות איסורי ביאה

שנים ועשרים פרקים

הלכות מאכלות אסורות

שבעה עשר פרקים

הלכות שחיטה

ארבעה עשר פרקים

ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

נרבות פי רצה נא ה ומשפטיך למרני

ספר ששי והוא ספר הפלאה

הלכותיו ארבע וזהו סידורן
הלכות שבועות הלכות נדרים
הלכות נזירות הלכות ערכין וחרמים

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות אחר מצות עשה וארבע מצות לא תעשה וזהו פרטן

א שלא לישבע בשמו לשקר
ב שלא לישא שמו לשוא
ג שלא לכפור בפקרון
ד שלא לישבע על כפירת ממון
ה לישבע בשמו באמת

הלכות נדרים

יש בכללן שלש מצות שתי מצות עשה ואחת מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א שישמור מוצא שפתיו ויעשה כמו שנרר
ב שלא יחל דברו
ג שיופר הנרר או השבועה וזה הוא רין הפר נדרי מפורש בתורה שככתב

הלכות נזירות

יש בכללן עשר מצות שתי מצות עשה ושמנה מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א שיגדל הנזיר פרע
ב שלא יגלח שערו כל ימי נזרו
ג שלא ישתה הנזיר יין ולא תערובת יין ואפילו חומץ שלהן
ד שלא יאכל ענבים לחים
ה שלא יאכל צימוקים
ו שלא יאכל חרצנים
ז שלא יאכל זגין
ח שלא יכנס לאהל המת
ט שלא יטמא למתים י שלא יגלח על הקרבנות כשישלים נזירותו או כשיטמא

הלכות ערכין וחרמין

יש בכללן שבע מצות חמש מצות עשה ושתים מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א לדון בערכי אדם כאשר מפורש בתורה וזה הוא דין ערכי אדם ב דין ערכי בהמה
ג דין ערכי בתים ד דין ערכי שדות
ה דין מחרים נכסיו ו שלא ימכור חרם
ז שלא יגאל חרם

נמצאו כל המצות הנכללות בספר הזה חמש ועשרים עשר מהם מצות עשה וחמש עשרה מצות לא תעשה

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות אחת מצות עשה וארבע מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א שלא לישבע בשמו לשקר
ב שלא לישא שמו לשוא
ג שלא לכפור בפקרון
ד שלא לישבע על כפירת ממון
ה לישבע בשמו באמת ובֵיאוּ מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

ארבעה מיני שבועות הן שבועת ביטוי ושבועת שוא ושבועת הפקרון ושבועת הערות שבועת ביטוי הוא שנ בתורה או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטי והיא נחלקת לארבעה חלקי שתים להבא ושתים לשעבר כגון שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה ועל דבר שעתיד להיות שיעשה ושלא יעשה ואין שבוע ביטוי נוהגת אלא בדברים שאיפשר לו לעשותן בין להבא בין לשעבר כיצד לשעבר שאכלתי או שזרקתי אבן לים או שדבר פלוני עם פלוני או שלא אכלתי או שלא זרק אבן לים או שלא דבר פלו עם פלו כיצד להבא שאוכל או שלא אוכל או שאזרוק או שלא אזרוק אבן לים הרי או שתים לשעבר ושתים להבא נשבע אחת מארבע מחלוקו אלו והחליף כגון שנשבע שלא יאכל ואכל או שאכלתי והוא לא אכל הרי זו שבועת שקר ועל זה וכיוצא בו נאמר לא תשבעו בשמי לשקר ואם נשבע לשקר במזיד לוקה בשוגג מביא קרבן עולה ויורד שנ ונעלם ממנו והוא ידע ואשם וגו שבועת שוא נחלקת לארבע מחלוקות האחת שנשבע על דבר הידוע שאי כן כיצד כגון שנשבע על האיש שהוא אשה ועל האשה שהוא איש ועל עמוד של שיש שהוא של זהב וכן כל כיוצא בזה השנייה שנשבע על דבר ידוע שאין בו ספק לאדם שהוא כן כגון שנשבע על השמים שהוא שמים ועל האבן זו שהוא אבן ועל השנים שהן שנים וכן כל כיוצא בזה שזה הדבר אין בו ספק לאדם שלם כדי לצדק הדבר בשבועה

שלישי שנשבע לבטל את המצוה כיצד כגון שנשבע שלא יתעטף בציצית שלא ילבש תפילין ושלא ישב בסוכה בחג הסוכות ולא יאכל מצה בלילי הפסח או שיתענה בשבתו ובימים טובים וכן כל כיוצא בזה רביעית שנשבע על דבר שאין כח בו לעשות כיצד כגון שנשבע שלא יישן שלשת ימים לילה ויום רצופי או שלא יטעום כלום שבעת ימים רצופים וכן כל כיוצא בזה כל הנשבע שבועת שוא מארבע שבועות אלו עובר בלא תעשה שנ לא תשא את שם ה אלהיך לשוא ואם היה מזיד לוקה ואם היה שוגג פטור מכלום

שבועת הפקרון כיצד כל מי שיש ממון חבירו בידו בין פקרון בין מלוה או שגזלו או עשקו או מצא לו אברה ולא החזירה וכיוצא בזה ותבע ממנו ממון שיש לו בידו וכפר בו הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תכחשו זו אזהרה לכפירת ממון ואין לוקין על לאו זה ואם נשבע לו על שקר על ממון שכפר בו הרי זה עובר בלאו אחר ועל זה נאמר לא תשקרו איש בעמיתו זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון ושבועה זו היא הנקראת שבועת הפקרון ומה הוא חייב על שבועת הפקרון ששקר בה משלם את

ן ספר הפלאה

הקרן שכפר בו עם תוספת חומש ומקריב אשם ודאי בין
שהיה מזיר בין שהיה שוגג שנ׳ וכחש בעמיתו בפקדון או
בתשומת יד או בגזל וגו׳ והיה כי יחטא ואשם ולא נאמר
בו ונעלם ממנו לחייב שוגג כמזיר והוא שיזיד בפקדון או
בממון שנתחייב בו וידע בו בשעת שבועה אבל אם שגג
ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע ואחר כך ידע הרי
זה אנוס ופטור מכלום וכן אם לא ידע שאסור לישבע
לשקר על כפירת ממון הרי זה אנוס ופטור
אם כן היאך היא שגגת שבועת הפקדון כגון שנעלם ממנו
אם חייבין עליה קרבן אם לאו וידע שהיא אסורה ושיש
לו אצלו ממון זו היא שגגתה וזדונה שידע שחייבין עליה
קרבן שבועת העדות כיצד העדים שידעו עדות
ממון ותבעם בעל העדות להעיד לו וכפרו בעדותן ולא
העידו ונשבעו שאינן יודעין לו עדות זו היא נקראת
שבועת העדות וחייבין על שבועה זו קרבן עולה ויורד
בין שהיו מזידין בין שהיו שוגגים שנאמר נפש כי תחטא
ושמעה קול אלה והוא עד ולא נאמר בה ונעלם לחייב על
הזדון כשגגה כיצד שגגת שבועת העדות כגון
שנעלם ממנו שחייבין עליה קרבן וידע ששבועה זו אסור
ושהיא שקר וזדונה שידע שחייבים עליה קרבן אבל אם
לא ידע שהיא אסורה או ששכחו העדות ונשבעו ואחר
כך נודע להם שהן יודעין לו עדות ושנשבעו על שקר הרי
אלו אנוסין ופטורין אף מן הקרבן

פרק שני

אחד הנשבע אחת מארבע מיני שבועות אלו מפי עצמו
ואחד המושבע מפי אחרים ועונה אמן אפי׳ השביעו גוי
או קטן ועונה אמן חייב שכל העונה אמן אחר שבועה
כמוציא שבועה מפיו ואחד העונה אמן או האומר דבר
שענינו כענין אמן כגון שאמ׳ הן או מחוייב אני בשבועה
זו קיבלתי עלי שבועה זו וכל כיוצא בזה בכל לשון הרי
זה כנשבע לכל דבר בין לחייבו מלקות בין לחייבו קרבן
אחד הנשבע או שהשביעו אחר בשם המיוחד
או באחד מן הכינוין כגון שנשבע במי ששמו חנון ובמי
ששמו רחום ובמי ששמו ארך אפים וכיוצא בהן בכל
לשון הרי זו שבועה גמורה וכן אלה וארור הרי הן
שבועה והוא שיזכור שם מן השמות או כנוי מן הכנויין
כיצד כגון שאמר באלה או ארור לה׳ או למי ששמו חנון
או למי ששמו רחום מי שיאכל דבר פלוני ואכלו הרי זה
נשבע על שקר וכן בשאר מיני שבועות
וכן מי האומר שבועה בה׳ או במי ששמו חנון שלא אוכל
ואכל שזו אשה והוא איש שאין לך בידי כלום ויש לו
שאיני יודע לך עדות והוא יודע הרי זה חייב אמר
אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם ולא כנוי הרי זה
אסו׳ בדבר שנשבע עליו אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן
אם עבר על שבועתו עד שיהי׳ בה שם מן השמו׳ המיוחדי׳
או כנוי מן הכנויין כמו שבארנו ולא השבועה
בלבד אלא כל כנוי שבועה כשבועה כגון שהיו אנשי אותו
מקום עלגים והיו קוראים לשבועה שבותה או שקוקה או
שהיו ארמים שלשון שבועה בלשונם מומתא והעלגים
מכנין אותה ואומר מוהא כיון שאמ׳ לשון שמשמעו ועניני
שבועה הרי זה חייב כמי שהוציא לשון שבועה וכן האומ׳
לאו לאו שני פעמים דרך שבועה או הן הן והזכיר שם
או כנוי הרי זה כנשבע וכן ימין שבועה ושמאל שבועה
שנאמר נשבע ה׳ בימינו ובזרוע עוזו וכן האומר
מבטא שלא אעשה כך וכך והזכיר שם או כינוי הרי זו
שבועה אמר אסר לה׳ או למי ששמו חנון שאעשה
או שלא אעשה הואיל והוציאו בלשון שבועה הרי היא
כשבועה שמע חברו נשבע ואני כמותך הואיל
ולא הוציא שבועה מפיו ולא השביעו חבירו הרי זה פטור
וזהו מתפיס בשבועה שהוא פטו׳ וכן אם נשבע שלא אוכל
בשר זה וחזר ואמר והרי הפת זה כבשר הזה הרי הוא
פטור על הפת שהרי לא הוציא שבועה מפיו עליה אלא

התפיסה ואעפ׳ שהוא פטור מן המלקות או מן הקרבן אסו׳
לו לאכול אותה הפת שהתפיסה בשבועה מי שנתכוון
לשבוע וגמר בלבו שלא יאכל היום או שלא ישתה ושדבר
זה אסור עליו בשבועה ולא הוציא בשפתיו הרי זה מותר
שנ׳ לבטא בשפתים אין הנשבע חייב עד שיוציא ענין
שבועה בשפתיו וכן אם גמר בלבו להשבע וטעה והוציא
בשפתיו דבר שלא היה בלבו הריזה מותר כיצד
המתכוין להשבע שלא יאכל אצל ראובן וכשבא להוציא
שבועה נשבע שלא יאכל אצל שמעון הרי זה מות׳ לאכול
עם ראובן שהרי לא הוציאו בשפתיו ועם שמעון שהרי
לא היה שמעו׳ בלבו וכן שאר מיני שבועות אינו חייב עד
שיהיה פיו ולבו שוין לפיכך אם נשבע אחד בפנינו שלא
יאכל היום ואכל והתרו בו ואמר אני לא היה בלבי אלא
שלא אצא היום וטעה לשוני והוציא אכילה שלא היתה
בלבי הרי זה אינו לוקה עד שיודה בפני עדים קודם
שיאכל שעל אכיל׳ נשבע או שקבל עליו התראה ולא טען
שטעה בעת ההתראה אעפ׳ שטען אחר כך אין שומעין
לו וכן אם התרו בו ואמר מעולם לא נשבעתי
או לא נדרתי אלא על דבר זה ואחר שהעידו עליו שנשבע
או נדר אמר כן היה אבל לא היה פי ולבי שוין או תנאי
היה בלבי על הנדר אין שומעין לו ולוקה כיוצא בו
אמרו לו אשתך נדרה ואמר בלבי היה להפר לה והפרתי
שומעי׳ לו אמרו לו נדרה והוא אומ׳ לא נדרה וכיון שראת
אותם העידו עליו אמר בלבי היה להפר אין שומעין לו
גמר בלבו שלא לאכל פת חטין ונשבע שלא יאכל פת
סתם אסור בפת חטים שפת חטים פת שמה מי
שנשבע ואמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני
נשבע אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי שלא נשבע זה
על דעתו אלא על דעת אחרים וכיון שהיה פיו ולבם של
אחרים שוים שנשבע על דעתם חייב מפני לבם של אלו
במקום לבו קם וכן בשאר מיני שבועות לפיכך
כשמשביעים הדיינין את הנשבע אומרי׳ לו לא על דעתך
אנו משביעין אותך אלא על דעתנו מי שנשבע
והיה פיו ולבו שוין בשבועה ואחר שנאסר חזר בו מיד
בתוך כדי דיבו׳ והוא כדי שיאמ׳ תלמיד לרב שלו׳ עליך ר׳
ואמ׳ אין זה שבוע או נחמתי או חוזרתי בי וכיוצ׳ בדברי׳ או
שענינם שהתי׳ מה שאסר הרי זה מותר ונעקרה השבועה
שזה דומה לטועה וכן אם אמרו לו אחרי׳ חזור בך או מות
לך וכיוצא בדברי׳ אלו וקבל מהן בתוך כדי דיבור ואמר הן
או חזרתי בי וכיוצ׳ בזה הרי זה מותר ואם אחר כדי דיבור
אינו יכול לחזור בו נשבע וחזר בו בתוך כדי דיבור
בלבו אין זה כלום וכן אם אמרו לו אחרים חזור בך או
מות לך או מחול לך וקבל דבריה׳ בלבו בתוך כדי דיבור
אין זה כלום עד שיוציא החזרה בפיו כמו השבועה

פרק שלישי

כל הנשבע שבועה מארבע מיני שבועות אלו באונס הרי
זה פטור מכלום ואחד הנשבע מתחלתו באונס כמו
שבארנו או שנשבע ונאנס ולא הניחוהו לקיים שבועתו
או שהשביעו אנס לפיכך נשבעין לחרמין ולהורגין
ולמוכסין באי זה מוכס אמר במוכס העומד מאליו שלוקח
ממון שלא ברשות מלך המדינה או שלוקח ברשות המלך
אבל מוסיף לעצמו על הדבר הקצוב כמו שיתבאר בהלכו׳
גזלה וצריך הנשבע באונס להיות כונתו בלבו בעת
השבועה לדבר הפוטרו ואעפ׳ שהדברים אלו שבלב אינן
דברים הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו מפני האונס
הרי זה סומך על דברים שבלבו כיצד כגון שנשבע לאונס
שלא יאכל בשר סתם ובלבו שלא יאכל היום או שלא יאכל
בשר חזיר הרי זה מותר וכן כל כיוצא בזה וכן
שבועת של הבאי ושל שגגות פטור עליהן שבועת של
הבאי כיצד כגון שראה חיילות גדולות וחומה גבוהה
ונשבע שראיתי חיל פלו׳ המלך והם כיוצאי מצרי׳ ושראיתי
חומת עיר פלו׳ גבוהה עד לרקיע וכיוצא בדברים

או שוה לא גמר בלבו שהרבר כך בלא פחות ולא יותר
ולא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם
שבועה של שגגות כיצר אם שבועת העדות או הפקרון
היא כגון ששגג בפקרון ובעדות שהוא פטור מכלום כמו
שבארנו ואם שבועת שוא היא כגון שנשבע שלא
ילבש תפילין ולא ידע שהתפילין מצוה ואם שבועת שקר
היא כגון שנשבע שלא אכל ונזכר שאכל או שנשבע שלא
יאכל ושכח ואכל או שלא תהנה אשתו לו מפני שגנבה
כיסו או שהכת את בנו ונודע שלא גנבה ושלא הכתה וכן
כל כיוצא בוה אם כן אי זהו שגגת שבועת בטוי
שחייבין עליה קרבן עולה ויורד לשעבר כגון שנשבע שלא
אכל והוא יודע שאכל וששבועת שקר זו שנשבע אסורה
אבל לא ידע שחייבין עליה קרבן זו היא השגגה שחייבין
עליה קרבן עולה ויורד בשבועת ביטוי לשעבר וכיצר
היא השגגה שחייבין עליה קרבן להבא כגון שנשבע שלא
יאכל פת חטים ושגג ודמה שנשב שיאכ פת חטים ואכלה
שזה נעלמה ממנו השבוע היאך היתה והרי הוא זוכר את
החפץ שנשבע עליו זה היא שגגת שבועת בטוי להבא
שחייבין עליה קרבן אבל אם נשבע שלא יאכל פת חטים
ואכל פת חטים על דעת שהוא פת שעורים הרי זה אנוס
ופטור שהרי לא נעלמה ממנו שבועה ולא נעלם ממנו
אלא חפץ שנשבע עליו נעלמה ממנו שבועה היאך
היתה ונעל ממנו חפץ שנשב עליו הרי זה פטור מן הקרבן
כיצר כגון שנשבע שלא לאכול פת חטים ודמה שנשבע
שיאכ פת חטים ואכל פת חטים על דעת שהיא פת שעורי
שהרי העלם שבועה וחפץ בידו הרי זה כאנוס ופטור
נשבע על ככר שלא יאכלנו ונצטע עליו ואכלו מפני הצער
והוא שוגג שהרי דמה שמות לו לאכלו מפני הצער הרי זה
פטור מן הקרבן לפי שאינו שב מידיעתו אלא ידע
שאסורה היא ואכלה בטעות

פרק רביעי

מי שנשבע שלא יאכל היום כלום ואכל פחות מכזית פטור
שאין אכילה פחותה מכזית והרי הוא כאוכל חצי שיעור
מנבלות וטרפות וכיוצא בהן ואם אמר שבועה שלא אוכל
רבר זה ואכלו חייב ואפי היה הרבר שנשבע עליו זרע
חרדל אחד או פחות ממנו נשבע שלא יטעום כלום ואכל
כל שהוא חייב מי שנשבע שלא יאכל היום ושתה
חייב שהשתייה בכלל אכילה לפיכך אם אכל ושתה אינו
חייב אלא מלקות אחת אם היה מזיר או חטאת אחת אם
היה שוגג נשבע שלא ישתה היום הרי זה מותר לאכול
שאין אכילה בכלל שתייה וכמה ישתה ויהא חייב נראה
לי שאינו חייב עד שישתה רביעית כשאר האסורין
שבועה שלא אוכל היום ואכל מינין הרבה או שבועה שלא
אשתה היום ושתה מיני משקין הרבה אינו חייב אלא אחת
ואפי אמר שבועה שלא אוכל היום בשר ופת קטנית ואכל
הכל אינו חייב אלא אחת וכולן מצטרפין לכזית
שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים
שהשתיה בכלל אכילה והואיל ופרש ואמר ושלא אשתה
גלה רעתו שלא כלל השתיה בכלל האכילה ונמצא כנשבע
על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו ולפיכך חייב שתים
וכן האומר שבועה שלא אוכל פת חטין ופת
שעורין ופת כוסמין ואכלן חייב על כל אחת ואחת שלא
אמר פת ופת ופת אלא לחלק ולחייב על כל אחת היה
חבירו מסרב בו לאכל אצלו ואמר לו בא ושתה עמי יין
וחלב ורבש ואמר שבועה שאיני שותה יין וחלב ורבש
ושתה מהן חייב על כל אחת ואחת בפני עצמו שהיה לו
לומר שבועה שאיני שותה כלום או מה שאמרת ומשחזר
ופרט גלה רעתו שחייב עצמו בשבועה על כל מין ומין
בפני עצמו לפיכך אין מצטרפין זה עם זה ואינו חייב עד
שיאכל כשיעור ממין אחר הואיל והן חלוקי לחטאות הרי
הן כחלב ודם שאינן מצטרפין לכזית כמו שנתבא בהלכו
מאכלות אסורות שבועה שלא אוכל ככר זו או שלא
אוכל אותה כיון שאכל ממנה כזית חייב שבועה
שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כלה אמר שבועה
שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב
אלא אחת וכן אם אמר שבועה שלא אוכל היום
וחזר ונשבע על הככר שלא יאכלנה ואכלה כולה באותו
היום אינו חייב אלא אחת וכן כל כיוצא בזה שאין שבועה
חלה על שבועה אבל אם נשבע על הככר שלא יאכלנה
וחזר ונשבע שלא יאכל כלום או שלא יאכל ככר זו ואכלה
כולה חייב שתים שבשעה שנשבע בתחלה שלא
יאכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכשחזר ונשבע שלא
יאכל או שלא יאכל אותה משיאכל ממנה כזית יתחייב
וכשיאכל כלה יתחייב בשבועה ראשונה
שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ונשבע על התאנים ועל
הענבים חייב על התאני שתים שהרי כלל התאני שנאסרו
בשבועה ראשונה עם הענבים שהיו מותרין ומתוך שחלה
שבועה שנייה על הענבים חלה על התאנים ונתחיי בשתי
שבועות כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות
שבועה שלא אוכל שמונה שבועה שלא אוכל תשעה שבוע
שלא אוכל עשרה בין שאכל שמונה בין שאכל תשעה בין
שאכל עשרה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא
אוכל עשרה שבועה שלא אוכל תשעה שבועה שלא אוכל
שמנה אם אכל עשרה חייב שלש על כל שבועה ושבועה
אחת וכן אם אכל תשעה חייב שתים אכל שמונה חייב
אחת שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ונשבע שלא
יאכל תאנים וענבים כאחת ושגג ואכל תאנים והפריש
קרבן ואחר כך שגג ואכל ענבים אינו חייב על הענבים
מפני שהן כחצי שעור ואין מביאין קרבן על חצי שעור
וכן הנשבע שלא יאכל עשר וחזר ונשבע שלא יאכל
עשר ותשע ואכל עשר והפרי קרבן וחזר ושגג ואכל תשע
הרי זה כחצי שיעור ואין מביאין קרבן על חצי שעור
שענין שבועה אחרונה שלא יאכל תשע עשרה שבועה
שלא אוכל ככר זו הגרול אם אכלתי ככר זו הקטנה ושכח
תנאי זה בעת שאכל הקטנה ואכל אחר כך הגרולה במזיר
חייב אכל את הקטנ והוא זוכר התנאי ויורע שבאכילתה
תאסר הגרולה ושכח ואכל את הגרול וכמרומה לו שעדין
לא נאסרה פטור אכל שניהן בשגגה פטור שתיהן במזיד
בין שאכל הגרולה בתחלה או באחרונה חייב וכן אם
תלאן זו בזו ונשבע ואם שבועה שלא אוכל אחת מהם אם
אכלתי האחרת ושכח התנאי ואכל אחת מהם ואכל השני
בזרון חייב אכל הראשונה בזרון והשנייה בשגגה
פטור שתיהן בזרון חייב
שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה בשוגג
מביא קרבן עולה ויורד במזיר אינו לוקה שהרי לא עשה
מעשה ואעפ שעבר על שבועת שקר ומפני מה לוקה
אם נשבע שאכל והוא לא אכל או שלא אכל והוא אכל
ואעפ שלא עשה מעשה מפני שמעת שבועתו לשקר נשבע
אבל אם נשבע שיעשה והוא לא עשה אינה שבועה
שקר משעת שבועה מי שאמר לחבירו שבועת
לך לא אוכל או שבועה שאיני אוכל לך או שהיה מסרב
בו לאכו אצלו והוא נמנע ונשבע ואמר שבוע שאוכל לך
וכן האומר לא שבועה לא אוכל לך כל אלו אסורין והרי
נשבע שלא יאכל אצלו ואם אמר כל הלשונות האלו ועבר
ואכל אינו חייב אלא אחת

פרק חמישי

מי שנשבע שזרק איש פלוני צרור לים והוא לא זרק או
שלא זרק והוא זרק הרי זה חייב בשבועת בטוי ואעפ
שאינו בלהבא שהרי אינו יכול להשבע שיזרוק ושלא
יזרוק איש פלוני וכל מי שנשבע על אחרים שיעשו כך וכך
או לא יעשו אפי היו בניו או אשתו אינו חייב בשבועת
בטוי שהרי אין בידו לא לקיי ולא לבטל ומכין אותו מכת
מרדות שהרי אין בידו לקיים שבועה זו ונמצא גורם
לשבועת שוא ולמה אינו לוקה משום שבועת שוא

שהרי איפשר לאותן אחרים שישמעו ממנו ותתקיים שבועתו ונמצא כשמתירין בו בעת שנשבע התראת ספק שאין לוקין עליה אא אם כן היה לאו שבו מפורש בתורה כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין ואין אותן אחרים נזקקין לקיים דברי זה הנשבע אא אם כן ענו אמן כמו שבארנו ואם קיימו דבריו הרי אלו משובחין שלא הרגילו להוצי שבוע לשוא ברא בשנשבע על דבר שאינו ברשותו כגון שנשבע ראובן על שמעון שלא ילך בסחורה או שלא יאכל בשר וכיוצא בוה אבל אם נשבע ראובן שלא יכנס שמעון בביתו ושלא יהנה מנכסיו ועבר שמעון ונכנ לביתו של ראובן ונהנה מנכסיו שלא מדעת ראובן פטור שהרי הוא אנוס ושמעון חייב שעבר על דבר האסור לו לעשותו שלא נשבע זה אא על דבר שהוא ברשותו וכן כל כיוצ בוה

שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ושתה משקין שאינן ראויין לשתייה פטור אבל דברים האסורי מן התורה באכילה כגון שאכל כזית נבלות וטרפו שקצים ורמשים פטור משום שבועת בטוי שבועת שאוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ושתה משקין שאינן ראויין לשתייה או שאכל נבלות וטרפו וכיוצא בהן פטור משבועת בטוי שהרי יצא ידי אכילה מאחר שהן חשובין אצלו אכילתן שמה אכילה

שבועה שלא אכלתי והוא אכל דברי שאינן ראויין לאכיל או נבלות וטריפות חייב שאכילתן שמה אכילה שכבר הן חשובין אצלו שהרי אכלן אבל להבא שנשבע שלא יאכל ונקרא נקרה ואכלן אינה אכילה כמו שבארנו שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבלות וטרפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה שהרי אינו מושבע על חצי שיעור מהר סיני שבועה שאוכל פחות מכזית נבלה וטרפה חייב בשבועה שבועה שלא אוכל עפר וכיוצא בו מדברי שאינן ראויין לאכילה אם אכל כזית חייב אכל פחות מכזית הרי זה ספק שמא יתחייב בכל שהו מפני שאין זה דרכו לאכילה כדי להצריכו שיעור וכן הנשבע שלא לאכול חרצן ואכל ממנו פחות מכזית הרי זה ספק היה הנשבע נזיר שהוא אסור בחרצן בכזית ואכל ממנו פחות מכזית אינו חייב בשבועת ביטוי שהרי אין דעתו בשבועתו אא על כל כזית שהוא מושבע עליו ואין שבועה חלה עליו לפיכך אם פירש ואמר שבועה שלא אוכל חרצן אחר ואכלו חייב שבועה שלא אוכל תמרי ונבלות וטריפות ואכל כזית נבילה או טריפה חייב אף משום שבועת ביטוי שהרי כלל דברים האסורין עם דברים המותרין ומתוך שחלה שבועה על התמרים חלה על הדברים האסורים כמו שבארנו אבל אם נשבע שלא יאכל נבילה וטריפה וכיוצא בהן בין אכל בין לא אכל אין כאן חיוב שבועה כלל לא שבועת ביטוי ולא שבועת שוא נשבע שיאכל נבילה וטריפה וכיוצא בהן מאסורי תורה הרי זה לוקה משום שבועת שוא בין אכל בין לא אכל שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנ השניה שבועת שוא שהרי מצוה עליו לאכלה ולוקה על שבועה שנייה בין אכל בין לא אכל ואם לא אכלה חייב אף בשבועת ביטוי שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה השנייה שבועת שוא שהרי זו אסורה עליו לאוכלה ולוקה על שבועה שנייה זו בין אכלה בין לא אכלה ואם אכלה לוקה אף משום שבוע ביטוי וכן כל הנשבע לבטל את המצוה ולא בטל פטור משבועת בטוי ולוקה משום שבועת שוא ועושה המצוה שנשבע לבטלה כיצד כגון שנשבע שלא יעשה סוכה ושלא ילבש תפילין ושלא יתן צרקה וכן הנשבע לחבירו שלא אעיר לך עדות זו שאני יורעה

או שלא אעיר לך אם אדע לך עדות הרי זה לוקה משום שבועת שוא מפני שהוא מצוה להעיד וכן האומר לחבירו שבועה שלא אדע לך עדות הרי זו שבועת שוא שאין בידו שלא ידע לו עדות וכן כל כיוצא בוה נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטו משום שבועת ביטוי כיצד כגון שנשבע שיעשה לולב או סוכה או שיתן צרקה לעני או שיעיר לו אם ידע לו עדות ולא עשה ולא נתן ולא העיר הרי זה פטור משו שבועת בטוי שאין שבועת בטוי חלה אא על דברי הרשו שאם רצה עושה ואם לא רצה אינו עושה שנ להרע או להטיב לפיכך כל הנשבע להרע לאחרים פטור משבועת בטוי כגון שנשב שיכה פלני או יקללנו או יגזול ממונו או ימסרנו ביר אנס מפני שהוא מצוה שלא לעשות ויראה לי שהוא לוקה משום שבועת שוא נשבע להרע לעצמו כגון שנשבע שיחבול בעצמו אעפ שאינו רשאי שבועה חלה עליו ואם לא הרע לעצמו חיי משום שבועת ביטוי נשבע להטיב לאחרים הטובה שבירו לעשותה כגון שידבר עליו לשלטון או יכברנו שבועה חלה עליו ואם עבר ולא עשה חייב משום שבועת בטוי נשבע שלא יאכל מצה שנה או שתים הרי זה אסור לאכול מצה בלילי הפסח ואם אכל חייב משום שבועת בטוי ואין זה שבועת שוא שהרי לא נשבע שלא יאכל מצה בלילי הפסח אא כלל עתים שאכילת מצה בהם רשות עם עת שאכילתה בו מצוה ומתוך שחלה שבועה על שאר הימים חלה על ליל הפסח וכן כל כיוצא בוה כגון שנשבע שלא ישב בצל סוכה לעולם או שלא יעלה עליו בגר שנה או שנתים

נשבע שהניח תפילין היום או לא הניח שנתעטף פלני בציצית או לא נתעטף הרי זה שבועת בטוי לשעבר שהו מגיר רבר שנעשה ולא נשבע על המצוה לא לקיימה ולא לבטלה נשבע שלא יישן שלשה ימים או שלא יאכל כלום שבעת ימים וכיוצ בוה שהיא שבוע שוא אין אומרי יעור זה עד שיצטער ויצום עד שיצטער ולא יהיה בו כח לסבול ואחר כך יאכל או יישן לא מלקין אותו מיר משום שבועת שוא ויישן ויאכל בכל עת שירצה נשבע שראה גמל פורח באויר אמרו לו היאך נשבעת לשוא ואם עוף גרו ראיתי ומגרלו קראתיו גמל וכך היה ברעתי אין זה כלום שאין כל ארם קוראין גמל אלא לגמל ובטלה רעתו אצל כל ארם ולוקה וכן כל כיוצא בוה רבר ירוע אצל החכמים בעלי שכל ומרע שהשמש גרולה מן הארץ מאה ושבעים פעמים נשבע אחר מן העם שהשמש גרולה מן הארץ אינו לוקה משום שבוע שוא שאעפ שהרב כן הוא אין רבר זה גלוי וירוע לכל העם אא גרולי החכמי בלבר ואינו חייב אא אם כן נשבע על רבר שגלוי וירוע לשלשה בני ארם משאר העם כגון איש שהוא איש ואבן שהוא אבן וכן אם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ אינו לוקה ואעפ שאין הרבר כן מפני שאין זה ירוע לכל ארם ואינו כמי שנשבע על האיש שהוא אשה שהרי לא נשבע אא על ראיית עיניו שהרי הוא רואה אותה קטנה וכן כל כיוצא בוה מרברי חשבון תקופות מזלות וגימטריאו וכיוצ בהן מרברי חכמה שאינן נכרין אא לאנשים אחרים

פרק ששי

מי שנשבע שבועת בטוי ונחם על שבועתו וראה שהוא מצטער אם קיים שבועה זו ונהפכה רעתו לרעת אחרת או שנולר לו רבר שלא היה ברעתו בשעת השבועה וניחם בגללו הרי זה נשאל לחכם אחר או לשלשה הריוטו במקו שאין שם חכם ומתירין לו שבועתו ויהיה מותר לעשות רבר שנשבע שלא לעשותו או שלא לעשות רבר שנשבע לעשותו וזהו הנקרא התר שבועות ורבר זה אין לו עיקר כלל בתורה שבכתב אא כך למרו ממשה רבי מפי הקבלה שזה הכתוב לא יחל רברו שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש באשם בנפש כענין שנ וחללת את שם אהיך אבל אם נחם וחזר בו חכם מתיר לו ואין ארם יכול להתיר שבועת עצמו ואין ארם רשאי להתיר שבועה או נדר במקום שיש גרול ממנו בחכמה ובמקום שיש בו רבו אסור לו להתיר אא מרעת רבו וזה שנשבע הוא שיבוא לפני החכם להתיר לו בין איש בין אשה ואינו עושה שליח להשאל לו על נררו והבעל נעשה

שליח לחרשת אשתו ומתירין לה ובלבד שיהיו השלשה מקובצים אבל לא יקבץ אותן להתיר לה לכתחלה ואינו נעשה שליח להתיר נדרו לאשתו כיצד מתירין יבא הנשבע לחכם המובהק או לשלשה הדיוטות אם אין שם מומחה ואומר אני נשבעתי על כך וכך ונחמתי ואלו הייתי יודע שאני מצטער בדבר זה עד כה או שארע לו כך וכך לא הייתי נשבע ואלו היתה דעתי בעת השבועה כמו עתה לא הייתי נשבע והחכם או גדול השלשה אומר לו וכבר נחמת והוא אומר לו הן חוזר ואומר לו שרוי לך או מותר לך או מחול לך וכל כיוצא בענין זה בכל לשון אבל אם אמר לו מופר לך או נעקרה שבועתך וכל כיוצא בעני׳ זה לא אמ כלום שאין מיפר אלא הבעל או האב אבל החכם אינו אומר אלא לשון התר ומחילה הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות ומתירין בלילה ומעומד שאין ההתר הזה הדין לפיכך נשאלין לשבועות ולנדרים בשבת אם היו לצורך השבת כגון שיתירו לו שבועתו כדי שיאכ׳ וישתה היום ואפי׳ היה לו פנאי להתיר שבועתו או נדרו מערב שבת הרי זה מתיר בשבת הואיל והוא לצור השבת ראובן שהשביע לשמעון וענה אמן או קבל השבוע ונחם שמעון על שבועתו ונשאל עליה אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשביעו וכן אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה בשמעון או שלא יהנה בו שמעון ונחם ונשאל לחכם אין מתירין לו אלא בפני שמעון שנדר ממנו הנייה ואפילו היה שמעון קטן או גוי אין מתירין לו אלא בפניו כדי שידע הנדר שהתיר זה נדרו או שבועתו ולפיכך יהנה ממנו או יהנה לו אחד הנשבע בינו לבין עצמו ואחד הנשבע לרבים ואפי׳ נשבע בשם המיוחד בה אלהי ישרא׳ ונחם הרי זה נשאל על שבועתו ומתירין לו נשבע על דעת רבים או שנדר על דעת רבים אין מתירין לו לעולם אלא לדבר מצוה כיצד נשבע ותלה שבועתו בדעת רבים שלא יהנה בפלוני לעולם והוצרכו בני אותה העיר ללמוד תורה או למי שימול את בניהם או שיזבח להם ולא נמצא אלא זה בלבד הרי זה נשאל לחכם או לשלשה הדיוטות ומתירין לו שבועתו ועוש׳ להם מצות אלו ונוטל שכרו מאותן האנשים שנשבע שלא יהנה מהם מי שנשבע ולא נחם על שבועתו ובא לבית דין לקיים שבועתו אם ראו הדיינין שהתר שבוע׳ זו גורם למצוה ולשלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו ושקיום שבועה זו גורם לעברה ולקטטה פותחין לו פתח ונושאין ונותנין עמו בדבר ומודיעין לו דברים שגורמת שבועתו עד שיתנחם אם נחם בדבריהם מתירין לו ואם לא נחם ועמד במריו הרי זה יקיים שבועתו

כיצד נשבע שיגרש את אשתו או שלא יהנה ישרא׳ מנכסי׳ או שלא יאכל בשר ושלא ישתה יין שלשים יום וכיוצא בזה אומרי׳ לו בני אם תגרש את אשתך אתה מוציא לעז על בניך ואומרין העם מפני מה נתגרשה אמן של אלו ולמחר קוראין להם בני גרושה ושמא תנשא לאחר ואי אתה יכול להחזירה וכיוצא בדברים אלו וכן זה שנשבעת שלא יהנה ישרא׳ מנכסיך למחר יצטרך זה ותהיה עובר על וחי אחיך עמך והחזקת בו או פתוח תפתח וכיוצא בהן וזה שנשבעת שלא תאכל בשר ושלא תשתה יין שלשים יום הרי אתה פוגע ברגל ומבטל שמחת יום טוב ועונג שבת אם אמר אלו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע מתירין לו ואם אמ׳ אעפ״כ לא נחמתי ורוצה אני בכל זה אין מתירי׳ לו אין פותחין בנולד כיצד נשבע שלא יהנה בפלוני ונעשה סופר העיר הואיל ולא נחם על שבועתו אין פותחין לו בדבר זה ואפי׳ אמר הוא מעצמו אלו הייתי יודע לא הייתי נשבע אין מתירין לו הואיל ועדיין לא נחם אלא רצונו שלא יהנה לו ושלא יעשה זה סופר אבל אם נחם הוא מעצמו מפני הנולד ונהפכה דעתו מתירין לו וכן כל כיוצא בזה מי שנשבע על דבר ונשבע שלא יתיר שבועה זו ונחם הרי זה נשאל על השבועה האחרונה תחלה שנשבע שלא יתיר ואחר כך ישאל על הראשונה נשבע שלא ידבר עם פלוני ונשבע אחר כך שאם ישאל על שבועה זו ויתירה יהיה אסור לשתות יין לעולם ונחם הרי זה נשאל על השבועה הראשונה ומתירה ואחר כך ישאל על השנייה שאין מתירין נדר או שבועה שעדיין לא חלו לפיכך אם היה עומד בניסן ונשבע שלא יאכל בשר שלשים יום מראש חדש אייר ונחם אינו נשאל עד שיכנס אייר נשבע שלא יהנה לפלוני שלא יהנה לחכם שישא׳ לו על שבועה זו נשא׳ על הראשונה ואחר כך ישאל על השנייה נשבע שלא יהנה לפלו׳ והרי הוא נזיר אם ישא׳ על שבועה זו ישא׳ על שבועתו תחלה ואחר כך על נזירותו וכן כל כיוצא בזה

שבועה שלא אוכל היום שבועה שלא אוכל היום שבועה שלא אוכל היום או שאמר על ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ונשא׳ על שבועה ראשונה והותרה הרי זה חייב משום שבועה שנייה וכן אם נשאל על השנייה חייב משום שלישית נשאל על השלישית בלבד חייב משום ראשונה ושנייה · נשא׳ על השנייה חייב משום ראשונה אם כן מפני מה אמרו אין שבועה חלה על שבועה שאם לא נשא׳ ואכלה אינו חייב אלא אחת כמו שבארנו מי שנשבע שבועת ביטוי להבא ושקר בשבועתו כגון שנשבע שלא יאכל פת זו ואכלה ואחר שאכלה קודם שיביא קרבנו אם היה שוגג או קודם שילקה אם היה מזיד נחם ונשאל לחכם והתירה לו הרי זה פטור מן הקרבן או מן המלקו׳ ולא עוד אלא אפי׳ כפתוהו ללקות ונשאל והתירו לו קודם שיתחילו להלקותו הרי זה פטור

פרק שביעי

התובע חבירו בממון שאם הודה בו יהיה חייב לשלם וכפר ונשבע או שהשביעו התובע וכפר הרי זה הנתבע הוא חייב בשבועת הפקדון אעפ שלא ענה אמן שבשבועת הפקדון אחד הנשבע מפי עצמו ואחד שהשביעו אחר וכפר אעפ שלא ענה אמן חייב שכפירתו אחר שהשביעו התובע כענית אמן תבעו בממון שאם יודה לו ויאמר כן הדבר לא יהיה חייב לשלם כגון שתבעו בקנס שאין אדם משלם קנס על פי עצמו וכפר ונשבע הרי זה פטור משבועת הפקדון וחייב משום שבועת בטוי וכן אם תבעו בקרקע או בעבד או בשטר וכפר ונשבע פטור משבועת הפקדון וחייב בשבועת בטוי שהרי נשבע על שקר ולמה נפטר משום שבועת הפקדון והרי זה אלו הודה חייב היה ומשלם מה שכפר לפי שנ׳ בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה הכל מטלטלין שאם יודה בהן יוצי׳ ממון מתחת ידו ויצאו קרקעות שאין מטלטלין והרי הן לפני בעליהן ובחזקתן ויצאו עבדים שהוקשו לקרקעות ויצאו שטרות שאין גופן ממון אחד הנשבע אחר שתבעו בעל הממון או הנשבע מעצמו אעפ שלא תבעו כיצד כגון שקדם ואמר למה אתה הולך אחרי. כלום יש לך בידי ממון שבועה שאין לך בידי ממון הרי זה חייב בשבועת הפקדון הואיל וכפר ונשבע ואעפ שלא תבעו זה אחד הנשבע לבעל הממון עצמו או לשלוחו הבא בהרשאתו ששלוחו של אדם כמותו ואינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה הנשבע שבועת הפקדון במזי׳ אעפ שנשבע לשקר והתרו בו עדים בשעת שבועתו אינו לוקה אלא מביא אשמו בלבד שהרי הכתוב מוציאו מכלל חייבי מלקות וחייבו אשם בין בזדון בין בשגגה כמו שבארנו כפר ונשבע ארבעה או חמשה פעמים או שהשביעו התובע ארבעה וחמשה פעמים והוא כופר על כל אחת ואחת בין בבית דין בין שלא בבית דין הרי זה חייב קרבן אשם על כל שבועה ושבועה שאילו הודה אחר שכפר היה חייב לשלם אעפ שכפר בבית דין ונמצא פוטר עצמו בכל כפירה וכפירה מן התשלומין לפיכך חייב על כל שבועה ושבועה היו חמשה תובעין אותו ואומרין לו תן לנו פקדון שיש לנו

בירך שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא קרבן אחר
שבועה שאין לך בידי לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל
אחת ואחת אמר לו חברו תן לי פקרון ותשומת יד
גזל ואברה שיש לי בירך שבועה שאין לך בידי
אינו חייב אלא אחת ואפי׳ היה לו פרוטה אחת מכולן הרי
אלו מצטרפין וחייב שבועה שאין לך בידי פקרון
תשומת יד גזל ואברה חייב על כל אחת ואחת תן
לי חטים ושעורים וכוסמין שיש לי בירך שבועה שאי׳ לך
בידי אינו חייב אלא אחר שבועה שאין לך בידי חטים
ושעורים וכוסמין חייב על כל אחת ואחת היו
חמשה תובעין אותו ואומרי׳ לו תן לנו פקרון גזל ואברה
ותשומת יד שיש לנו בירך ואמר לאחר מהן שבועה שאי׳
לך בידי פקרון וגזל ואברה ותשומת יד ולא לך ולא לך
ולא לך הרי זה חייב על כל טענה וטענה לכל אחר ואחר
ונמצא זה חייב עשרים אשם טען שאבר הפקרון
או כפר בו ונשבע ואחר כך הורה וחזר וטען שאבר
ונשבע וחזר והורה משלם הקרן הראשון וחומש אחר על
כל שבועה ושבועה שנ׳ וחמישיתיו התורה רבתה חומשי׳
הרבה על קרן אחר כיצר היה הקרן ארבעה וכפר ונשבע
והורה וחזר וטען שאבר ונשבע וחזר והורה וחזר וטען
שאבר ונשבע והורה משלם שבעה וכל כיוצא בזה
פחות מפרוטה אינו ממון לפיכך התובע חבירו בפחות
מפרוטה או בפחות משוה פרוטה וכפר ונשבע פטור
משבועת הפיקרון וחייב בשבועת ביטוי

פרק שמיני

הגונב שורו של חבירו וטבחו או מכרו תבעו בעל השור
ואמר לו גנבת שורי וטבחת או מכרת והוא אומר גנבתי
אבל לא טבחתי ולא מכרתי ונשבע הרי זה פטור משבוע׳
הפקרון שאלו הורה מעצמו שטבח או מכר לא היה משלם
תשלומי ארבעה וחמשה ומפני שהוא קנס כמו שיתבאר
בהלכות גנבה ונמצא זה כמו שלא כפר ממון ולפיכך פטו׳
משבוע׳ הפקרון וחיי׳ בשבועת בטוי שהרי נשבע על שקר
שלא טבח והוא טבח וכן האומר לחבירו המית
שורך את עברי וכפר ונשבע והעבר שתבע רבו ואמר לו
הפלת שני וסמית עיני וכפר ונשבע פטו׳ משבועת הפקרו׳
שאלו הורה לא היה משלם מפני שהוא קנס אבל חייב
בשבועת ביטוי וכן כל כיוצא בזה התובע את
חבירו ברבר שיש בו קנס שאינו משלם אותו על פי עצמו
כמו שבארנו ויש בו ממון שהוא משלם אותו על פי עצמו
וכפר בכל הדבר ונשבע הרי זה חייב משום שבועת
הפקרון כיצר תבעו ואמר לו אנסת או פתית בתי
והוא אמר לא אנסתי ולא פתיתי ונשבע חייב בשבועת
הפקרון שאעפ׳ שאינו משלם קנס על פי עצמו אלו הורה
היה משלם בשת ופגם על פי עצמו וכן האומ׳ לחבירו
גנבת שורי והוא אומר לא גנבתי ונשבע חייב בשבועת
הפקרו׳ שאעפ׳ שאינו משלם כפל בהוראתו משל הוא את
הקרן בהוראתו האומר לחבירו עשית בי חבורה
והוא אומר לא עשיתי המית שורך את שורי והוא
אומר לא המית ונשבע חייב בשבועת הפקרון שאלו הורה
היה חייב לשלם נתן שורו לשומר חנם ומת השור
תבעו ואמר לו היכן שורי שהפקרתי אצלך אמר לו לא
הפקרת אצלי כלום או שאמר לו הפקרת ונגנב או אבר
ונשבע הרי זה פטור משבועת הפקרון שאלו הורה ואמר
הרבר כשהיה לא היה חייב לשלם ממון מפני שהוא שומר
חנם אבל חייב הוא משום שבועת בטוי שהרי נשבע על
שקר וכן כל כיוצא בזה השאיל שורו לחברו
ותבעו ואמר לו היכן שורי ששאלת ממני והרי השור מת
ואמר לו השואל נגנב או אבר ונשבע על זה הרי זה פטור
משבועת הפקרון שהרי לא פטר עצמו מן התשלומין
בכפירתו ומכל מקום חייב הוא לשלם בין מת או נגנב או
אבר או נשבה מפני שהוא שואל כמו שיתבאר במקומו
אבל חייב הוא משום שבועת ביטוי שהרי נשבע על שקר

וכן כל כיוצא בזה זה הכלל כל שאינו פוטר עצמו
מן התשלומין אלא בכפירה זו ונשבע בין מפי עצמו בין
שהשביעו התובע וכפר הרי זה חייב בשבוע׳ הפקרון אעפ׳
שלא ענה אמן ולא הוציא שבועה מפיו הגונב שור
חברו ותבעו ואמר לו שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי
מה טיבו אצלך אתה הפקרת אצלי ונשבע חייב בשבועת
הפקרון שאלו הורה שגנבו היה חייב לשלם דמי השור
מכל מקום ועכשיו שאמ׳ פקרון הוא הרי פטר עצמו בכפיר׳
זו מן הגנבה ומן האברה שאם נגנב השור או אבר אחר
הוראה זו היה פטור מלשלם וכן אם טען ששכרו
ונשבע חייב בשבוע׳ הפקרון שהרי פטר עצמו מן השבור
ומן המתה וכן אם טען ואמ׳ השאלתו לי ונשבע חייב
בשבועת הפקרון שהרי פטר עצמו מן המתה בשעת
המלאכה כמו שיתבאר בהלכות השאלה לפיכך אם אמר
לא גנבתי אבל אתה הפקרת אצלי או שכרתני לשמרו
או השאלתהו לי והרי שורך לפניך קחהו ונשבע על זה
הרי זה פטור משבועת הפקרו׳ שהרי הורה בקרן ולא פטר
עצמו בכפירה זו מכלום וכן אם אמר לו אתה מכרתו
לי ועדיין לא נתתי רמיו אם תרצה קח דמיו או הרי שלך
לפניך או שאמר לו אתה נתתו לי בשכר מלאכה שאעשה
לך אם תרצ׳ שאעש׳ לך או קחנו ולך תועה בררך מצאתיו
ולא ידעתי שהוא שלך עכשיו שידעתי קחנו ולך או שאמר
אחר פרתי ריז׳ והרי הוא לפניך ונשבע על כל טענה מאלו
פטור משבועת הפקרון שהרי לא פטר עצמו מכלום וחייב
בשבועת בטוי שהרי נשבע על שקר מי שהיה חייב
ממון לשני שותפין ותבעו אחר מהן וכפר בו ונשבע חייב
בשבועת הפקרון שהרי כפר ממון תבעוהו שניהם והורה
בכל לאחר מהם ואמ׳ לא לויתי אלא מזה לברו ונשבע פטו׳
משבועת הפקרון שהרי לא פטר עצמו מכלום אבל חייב
בשבועת בטוי וכן מי שהיתה עליו מלוה בשטר וכפר
בה ונשבע פטור משבועת הפקרון שהרי בשטר נשתעבר
הקרקע ונמצא זה ככופר בקרקע וכבר בארנו שהכופר
בקרקע פטו׳ משבועת הפקרון וחייב בשבועת בטוי שהרי
נשבע על שקר היתה עליו מלוה בערים בלבר וכפר
ונשבע חייב בשבועת הפקרון שהרי פטר עצמו בכפירתו
מלשלם עתה ואעפ׳ שכשיבואו הערי׳ יתחייב לשלם ונמצ׳
שלא הועיל לו כפירתו הרי הועיל בעתה ושמא לא יבואו
הערים או יבואו ולא תתקיי׳ ערותן או יפסלו ולפיכ׳ חייב

פרק תשיעי

התובע עריו להעיר לו עדות שיתחייב הנתבע בערותן
לברה ליתן לתובע זה ממון המטלטל וכפרו בערותן
ונשבעו בין שנשבעו בבית רין בין שנשבעו חוץ לבית
רין הרי אלו חייבין משום שבועת הערות שהרי הפסירוהו
ממון בכפירתם וכן אם השביעם התובע וכפרו בו אעפ׳
שלא נשבעו הן ולא ענו אמן אחר שבועתו כיון שכפרו
הרי אלו חייבין והוא שישביעם בבית רין אין הערים
חייבין בשבועת הערי׳ ער שיכפרו בערותן בבית רין בין
שנשבעו או השביען בבית רין בין שנשבעו או השביען
חוץ לבית רין והכפירה בבית רין בלבר שנ׳ אם לא יגיר
ונשא עונו מקום שיגיר ויועיל הוא שאם לא יגיר
שם יתחייב תבען בערות שאינה מחייבת ממון
או בערות קרקעות או עברים או שטרות וכפרו ונשבעו
פטורין משבועת הערות שאין חייבין אלא על כפירת ערות
ממון שרומה לפקרון ותשומת יד וגזל ואברה שפרטן
הכתוב בפרשה שהן מטלטלין שגופן ממון וכשיעירו לזה
יתן זה וכן המשביע ערי קנס וכפרו פטורין משבועת
הערות מפני שאם קרם הנתבע והורה בקנס יפטר מלשל׳
ואעפ׳ שבאו הערים אחר כן והעירו נמצאו הערים לא
חייבו זה בערותן לברה אלא ערותן עם כפיר׳ הנתבע הוא
המחייבת אותן והואיל ואם הורה לא תועיל ערותן אם
כפרו בה ונשבעו פטורין משביעכם אני שתבאו
ותעירו לי שיש לי ביר פלו׳ תשלומי כפל ותשלומי ארבע

וחמשה וכפרו חייבין בשבועת העדות מפני הקרן שהוא ממון לא מפני הכפל שהוא קנס וכן אם השביעם שיעידו לו שאנס פלני או פתה בתו וכפרו חייבין בשבוע העדו מפני הבשת והפגם שאם הורה בהם הנתבע משלם לא מפני הקנס וכן כל כיוצא בזה אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלוחו אבל אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם פטורין משבועת העדות כיצד ראו התובע הולך אחריהן אמר למה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין משבועת העדות מפני שלא תבען התובע אלא הם קדמו ונשבעו בתביעת עצמן וכן אם השביעם הנתבע שאם תדעו לזה

שתובע אותו עדות שתבואו ותעידו לו וכפרו הרי אלו פטורין משבועת העדות עד שישביעם התובע ואין צריך לומר אם השביעם שיבואו ויעידו שיש לפלני ביד פלני ממון וכפרו שהן פטורין שאין זה תובע דין עצמו

וכן אם קדמה שבועה לעדות הרי אלו פטורין משבועת העדות שנ׳ ושמעה קול אלה והוא עד שקדמה עדות לשבועה לא שקדמה שבועה לעדות כיצד משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני ואמרו אמן וידעו לו עדות אחר כן ותבעם להעיד וכפרו בו הרי אלו פטורין משבועת העדות אין העדים חייבים בשבועת העדות עד שייחד אותם התובע וישביעם או ישבעו כיצד עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני כל מי שידע לי עדות שיבא ויעי׳ לי וענו כולם אמן ועדיו בכלל ואחר כך תבע עדיו וכפרו בו הרי אלו פטורין משבועת העדות מפני שלא ייחד עדיו בשבוע בפני עצמן אבל אם אמר משביע אני כל העומדים כאן שאם ידעו לי עדות שיבאו ויעידו לי והיו עדיו בכלל וכפרו הרי אלו חייבין בשבועת העדות שהרי ייחדם בכלל אחרים

וכן אם אמר לעדים באו והעידו לי שיש לי מנה ביד פלני ואחר כך עמד בבית הכנסת והשביע כל מי שיודע לו עדו׳ יבוא ויעיד ולא באו ולא העידו הרי אלו חייבין שהרי תבע תחלה והוא שיהיו אז בבית הכנסת יהיה שם בית דין אבל אם לא היו בפני בית דין אם ענו אמן חייבין בשבועת העדות כשיכפרו בעדותן בבית דין ואם לא ענו אמן אינן חייבין אחד המשביע עדיו בשבועה או שאמר להן מצוה אני עליכם בשבועה אוסרם אני בשבועה הרי אלו חייבין והוא שישביעם בשם או בכנוי מן הכנויין כמו שבארנו ואין העדים חייבין עד שישביעם בלשון שהם מכירין אותה הנה למדת שאין העדים חייבין בשבועת העדות אלא על פי עשרה דברים ואלו הן שיתבעם התובע ושתהי׳ עדות ממון ושיהי׳ ממון המטלטל ושיתחיי׳ הנתבע לשלם בעדותן לבדם אם העידו ושיכפרו אחר שתבען התובע ושיכפרו בבית דין ושתהיה שם שבועה בשם או בכנוי ושתקדם ידיעת העדו׳ לשבועה ושייחד עדיו בעת השבועה או בעת התביעה ושתהיה השבועה בלשון שהן מכירין אותה

כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת בטוי והוא שנשבע או שענה אמן אם השביעו אחר שהרי נשבע על שקר אבל המחוייב בשבועת העדו׳ אע״פ שהוא נשבע על שקר ואע״פ שהוא מזיד אינו חייב משום שבועת בטוי אלא משום שבועת העדו׳ בלבד שהרי הכתוב הוציא שבועת העדות מכלל שבועת ביטוי לחייב המזיד בה כשוגג בקרבן אבל לא במלקות שנ׳ לאחת מהנה במין אחד ממיני שבועות אתה מחייב הנשבע ואי אתה מחייבו בשני מינין עד שיהיה חייב בדין שבועת העדות ובדין שבועת ביטוי משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידו לי שיש לי ביד פלני פיקדון ותשומ׳ יד גזל ואבדה שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אינן חייבין אלא אחת שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלני פקדון ותשומת גזל ואבדה חייבי׳ על כל אחת ואחת משביע אני עליכם אם לא תבואו

ותעידו לי שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמין שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אינם חייבין אלא אחת שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמין חייב על כל אחת ואחת וכן אם תבעו אותן רבים להעיד להם ואמרו שבועה שאין אנו יודעין לכם עדות אינן חייבים אלא אחת לא לך ולא לך ולא לך חייבי׳ על כל אחת ואחת כדרך שבארנו בשבועת הפקדון הנשבע לחבירו שהוא יודע לו עדות ונמצא שאינו יודע לו עדות הרי זה פטור ואין כאן לא שבועת העדות ולא שבועת הבטוי מפני ששבועת ביטוי אינה אלא בדבר שיש בו לאו והן ואם יאמר שבועה שאיני יודע לך עדות אין זה שבועת בטוי אלא שבועת העדות הואיל ולאו זה שיש בה אינה שבועת בטוי כך הן שבה שהוא הנשבע שיודע לו עדות אינו שבועת ביטוי דבר ברור הוא שהנשבע לחבירו שהעיד לו והוא לא העי׳ או שלא העיד לו והוא העיד הרי זה חייב משום שבועת בטוי ואין כאן שבועת עדות כלל

פרק עשירי

היו עדיו או אחד מהן פסול או קרוב ואפי׳ מפסולי עדות של דבריהם או שהיה המלך אחד מעדיו שאינו ראוי להעיד או שהיו עד מפי עד וכפרו ונשבעו פטורין משבוע העדות שאלו הורו והעידו לא היו מחייבין בעדותן ממון משביע אני עליכם שתבאו ותעידו לי שאמר איש פלונ׳ שיתן לי מאתי׳ זוז ולא נתן וכפרו הרי אלו פטורי׳ משבועת העדות שאם העידו בדבר זה לא יתחייב הנתב׳ ממון באמירתו וכן כל כיוצא בזה תבען להעיד לו שהוא כהן או לוי או שאינו בן גרושה או בן חלוצ׳ וכפרו ונשבעו פטורין משבועת העדות שאין כאן עדות ממון תבען שיעידו לו שחבל בו בנו ושהדליק פלוני גדישו בשבת ושאנס פלו׳ או פתה בתו המאורשה וכפרו ונשבעו פטורין משבועת העדות שאם העידו עדות זו יתחייב הנתבע מיתת בית דין ואינו חייב תשלומין כמו שבארנו בהלכות נערה וכן כל כיוצא בזה היה עד אחד וכפר והשביעו פטור משבועת העדות שאין עדות עד אחד מחייבת ממון תבע את שני עדיו שיעידו לו שזנתה אשתו וכפרו ונשבעו הרי אילו חייבי׳ בשבועת העדות שאלו העידו היו מפסידין לה כתובתה ויפטר זה שתבען והרי כפרו בעדות ממון תבע עדי קנוי או עדי סתירה וכפרו ונשבעו פטורין משבועת העדות שאלו העידו אין חיוב ממון כאן אלא להשקותה בלבד ואע״פ שעדות זה גורמת לה שתפסיד כתובתה אם לא תשתה דבר שגורם לממון אינו כממון שהרי איפשר שתשתה ולא תשבור כתובתה הרי שקנא לאשתו ונסתרה בעדים וזנתה בעד אחד אחר הקנוי והסתירה והשביע עד זה שיבא ויעיד וכפר חייב בשבועת העדות שאע״פ שהוא עד אחד אלו העיד עדות זו היתה יוצאה בלא כתובה כמו שבארנו בהלכות סוטה וכן כל עד אחד שמחייב ממון בעדותו אם כפר ונשבע או שהשביעו בבית דין וכפר חייב משום שבועת העדות כיצד כגון שהיה התובע והנתבע חשודין על השבועה שאין משביעי׳ אותם והשבי׳ לעד אחד שיבא ויעיד לו שיש לו ביד זה מנה וכפר הרי זה חייב משום שבועת העדו׳ שאלו העיד היה הנתבע הזה משלם ממון בעדותו כמו שיתבאר בהלכות טוען וכן כל כיוצא בזה האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה במיתת בעלה וכפר חייב בשבועת העדות שאלו העיד היתה נשאת ונוטלת כתובתה בד״א בשהיה לה לגבות כתובתה מן המטלטלין אבל אם אין לה לגבות כתובתה אלא מן הקרקע הרי זה פטור משבועת העדות וכן אם היו שנים שהמשביע עדי קרקע פטורין כמו שבארנו

השביע עדיו בבית דין וכפרו שניהם כאחת כגון שיתחיל השני לכפור בתוך כדי דבורו של חבירו שניהם חייבין בשבועת העדו׳ וכל אחד ואחד מביא חטאתו על שבועתו

כפר הראשון ושהה העד השני יותר מכדי דיבור ואחר כך כפר הראשון חייב בשבועת העדו והשני פטור משבועת העדות שאו הודה זה השני לא היתה עדותו מחיבת ממון הודה אחד וכפר אחד הכופר חייב בין שכפר בתחלה בין שכפר בסוף כפרו שניהם כאחד וקדם האחד והודה בתוך כדי דיבור הרי זה פטור והעומד בכפירתו חייב בשבועת העדות

השביע שתי כתי עדים ושתיהן ראויות להעיד וכפרה כת ראשונה ואחר כך כפרה כת שנייה הראשונה פטורה משבועת העדו מפני שהן סמוכין על עדות שנייה ואיפש להוציא הממון בעדות הכת האחרת ונמצא זה הנתבע אינו חייב לשלם בעדות או שכפרו לבדה היתה הכת השנייה קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן והרי הן גוססות את הראשונה חייבת שהרי השנייה בעת כפירת הראשונ לא היתה ראויה להעי ואעפ שבמהרה יהיו עתה ראוין כשימותו או הגוססות ואם כפרה השנייה אחרי שמתו נשותיהן חייבין בשבועת העדות התובע את העדים להעיד לו וכפרו והשביען וענו אמן והשביען ארבעה וחמשה פעמים והן עונין אחר כל שבועה ושבוע חוץ לבית דין וכשבאו לבית דין הודו והעידו הרי או פטורין משבועת העדים כמו שבארנו ואם באו לבית דין ועמדו בכפירתן חייבין על כל אחת ואחת מאותן השבועות שחוץ לבית דין ברא בשענו אמן אבל אם לא ענו אמן לא כפרו על כל שבועה ושבועה הואיל ולא הוציאו שבועה מפיהם ולא ענו אמן הרי או פטורים עד שישביעם בבית דין ויכפרו בו שם כמו שבארנו השביען בבית דין וכפרו וחזר והשביען ארבעה וחמשה פעמים והן כופרין על כל אחת ואחת בין חוץ לבית דין בין בפני בי דין ואפי ענו אמן או נשבעו מפי עצמן פעם אחר פעם אינן חייבין משום שבועת העדות לא אחת מפני שאחר שכפרו בבית דין אם חזרו והודו אין עדותן מועלת כלום נמצאת למד שכל השבועות שנשבעו אחר שכפרו בבית דין הן על כפיר עדות שאינה מחייבת ממון שהן פטורין עליה משבועת העדות וחייבין משבועת בטוי כמו שבארנו

פרק אחד עשר

כשם ששבועת שוא ושקר בלא תעשה כך מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה בבית דין בשם שנאמ בשמו תשבע זו מצו עשה שהשבועה בשמו הגדול והקדו מדרכי העבודה היא והדור וקדוש גדול הוא להשבע בשמו ואסור להשבע בדבר האחר עם שמו וכל המשתף דבר אחר עם שם הקבה בשבועה נעקר מן העולם שאין שם מי שראוי לחלוק לו כבוד שנשבעין בשמו לא האחד ברוך הוא ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו ואעפ שהוא מושבע עליה מהר סיני שנאמ נשבעתי ואקיימה לשמר משפטי צדקך

שבועה זו שמשביעין הדיינים למי שנתחייב שבועה היא הנקראת שבועת הדיינין בין שהיה חייב בשבועה זו מן התורה בין שהיה חייב בה מדברי סופרים

שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה ואו הן מי שטענו חבירו מטלטלין והודה במקצתן וכפר במקצתן ומי שכפר בכל המטלטלין שטענו ועד אחד מעיד עליו ומכחישו הרי או שתי שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה וכן שומר שטוען שאבד דבר שהפקידו אצלו או נגנב או מת וכיוצ בזה הרי זה נשבע מספק שאין בעל הפקדון יודע אם אמת טוען זה השומר או שקר והוא נשבע מן התורה שנ שבועת ה תהיה בין שניהם

כל שבועה שמשביעין אותה הדיינין חוץ משלשה מיני שבועות או הרי הוא מדברי סופרי וגם היא הנקרא שבוע הדיינים וגם שבועות אלו מדבריהם שני מיני שבועות הן יש מהן שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה כגון שבועת שכיר ופוגם שטרו וכיוצא בהם ויש מהן שבועות בטענת ספק כגון שבועת השותפין והאריסין וכיוצא בהן ובדיני ממונות יתבאר חיוב כל אחת ואחת מאו השבועו ודיניהם ויש שם שבועה אחרת והיא תקנת חכמי תלמוד והיא הנקראת שבוע הסת ואעפ שבית דין משביעי אותה היום אינה נקראת שבועת הדיינין ושבועת הדיינין בין שהיתה של תורה או של דברי סופרים בין על טענת ודאי בין על טענת ספק כך היא הנשבע אוחז ספר תורה בזרועו והו עומד ונשבע בשם או בכנוי בשבוע או באלה מפיו או מפי הדיינין והורו רבותי שאין משביעין הדיינין לא בלשון הקדש כיצד מפיו כגון שיאמר הריני נשבע בה אהי ישרא או במי ששמו חנון או במי ששמו רחום שאיני חייב לזה כלום וכן אם אמר הרי הוא ארור לה או ארור למי ששמו חנון אם יש לזה אצלי כלום

וכיצד מפי הדיינין כגון שאמרו לו משביעין אנו אותך בה אהי ישרא או במי ששמו חנון שאין לזה בידך כלום והוא עונה אמן או שאמרו הרי פלוני בן פלני ארור לה אהי ישרא או למי ששמו חנון אם יש לפלני אצלו ממון ולא יודה לו והוא עונה אמן זו היא שבועת הדיינין

הדיינין שהשביעו בלא נקיט חפץ בידו הרי או טועי וחוז ונשבע וספר תורה בידו ואם אחז תפילי בידו והשביעוהו אינו חוזר ונשבע שהרי אחז תורה בידו וכמו ספר הן

השביעוהו מיושב אינו חוזר ונשבע תלמידי חכמים לכתחלה משביעין אותו מיושב ותפילין בידו ואינו צריך ליטול ספר תורה לא תפילי בכפו חפץ הוא ונשבע בלשון הקדש כמו שבארנו אין בין שבועת הסת לשבועת הדיינין לא נקיטת חפץ שאין הנשבע שבועת הסת אוחז ספר תורה לא משביעין אותו בשם או בכנוי בשבועה או באלה מפיו או מפי בית דין כמו שבועת הדיינין וכבר נהגו הכל להיות ספר תור ביד חזן הכנסת או שאר העם בעת שמשביעים שבועת הסת כדי לאיים עליו

הדיינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכירה הרי זו כמצותה וכן הורו הגאונים

אבל רבותי הורו שאין משביעים לא בלשון הקדש ואין ראוי לסמוך על הוראה זו ואעפ שנהגו בכל בתי דינין להשבע בלשון הקדש צריך להודיע את הנשבע עד שיהי מכיר לשון השבועה ששבועת הדיינין היא שבועת פקדון בעצמה ואת שבועת הסת נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש כל מי שיתחייב שבועת הדיינין שהיא על ידי טענת ודאי וכפירה בין שהיתה מדברי תור בין שהיתה מדבריהם מאיימין עליו כמו שית באר וכל מי שיתחייב בה בטענת ספק בין מן התורה בין מדבריהם אינו צריך איום וכיצד מאיימין על הנשבע אומרי לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמ הקבה למשה לא תשא את שם השם לשוא וכל עברות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה

כל עבירות שבתורה נפרעי ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שמחפין על זה ולא עוד לא גורם להפרע משונאיהם של ישרא שכל ישרא ערבין זה בזה שנ אלה וכחש ורצוח וגו וכתב אחריו על כן תאבל הארץ ואמלל כל יושבי בה כל עבירות שבתורה תולין לו שנים ושלשה דורות אם יש לו זכות וכאן נפרעין מיד שנאמר הוצאתיה נאם ה צבאות ובאה אל בית הגנב וא בית הנשבע בשמי לשקר

הוצאתיה מיד ובאה אל בית הגנב זה הגונב דעת הבריות ואין לו ממון על חבירו וטוענו בחנם ומשביעו

אל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו

וכלתו את עציו ואת אבניו דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן וענין האיום הזה כלו בלשון שהן מכירין אומרים להם כדי שיבינו בדברים ויחזור החוטא למוטב אמר איני נשבע פוטרין אותו ונותן מה שטענו חברו וכן אם אמר הטוען איני משביעו ופטרו הולכין להן אמר הריני נשבע וחברו תובע העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וגו ואומרי לו לא על דעתך אנו

משביעין אותך לא על דעתנו ועל דעת בית דין אעפ שאין מאיימין איום זה בשבועת טענת ספק כמו שבארנו ולא בשבועת הסת צריכין הדיינין לפצור בבעלי דינין אולי יחזרו בהן עד שלא תהיה שם שבועה כלל דבר ברור וגלוי שכל הנשבע שבועת הדיינין או שבועת הסת בשקר שהוא חייב משום שבועת הפקדון שכבר נתבארו משפטיה ואינו לוקה ואעפ שהוא מזיד ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו בתוספת חומש שהוא רביע הקרן עד שיהיה הוא וחומשו חמשה ומביא קרבן אשם אם יש שם בית דין כמו שבארנו

פרק שנים עשר

אעפ שלוקה הנשבע לשוא או לשקר וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדו מביא קרבן אין מתכפר להן עון השבועה כלו שנ לא ינקה ה אין לזה נקיון מדין שמים עד שיתפרע ממנו על השם הגדול שחלל שנ וחללת את שם ה אלהיך אני ה לפיכך צריך אדם להזהר מעון זה יותר מכל העבירות עון זה מן החמורות הוא כמו שבארנו בהלכות תשובה אעפ שאין בו לא כרת ולא מיתת בד יש בו חילול השם המקודש שהוא גדול מכל העונות מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן אעפ שאין כוונתו אלא למי שבראם אין זו שבועה וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב מכתבי הקדש אעפ שאין כוונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה אין זו שבועה ואעפ שאין אלו שבועות מאיימין עליהם ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך ומראין בעיניהם שזו שבועה ופותחין להם פתח ומתירין להם ברא בשאר כתבי הקדש אבל הנשבע בתורה אם נשבע במה שכתוב בה דעתו על ההזכרות ואם נשבע בה סתם דעתו על הגויל ואין כאן שבועה נטלה בידו ונשבע בה הרי זה כמי שנשבע במה שכתב בה ואסור והנשבע בתורה סתם אם תלמיד חכם הוא אינו צריך שאלה לחכם ואם עם הארץ הוא צריך שאלה לחכם כדי שלא ינהוג קלות ראש בשבועות עבד שנשבע אין רבו צריך לכפותו והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע לפי שאין גופו קנוי לו כדי שתחול עליו שבועתו ונאמר בשבועות לאסור אסר על נפשו מי שנפשו ברשותו יצא עבד שהוא ברשות אחרים ונמצא זה כמו שנשבע על נכסי אחר קטנים שנשבעו והן יודעין טעם השבועה אעפ שאינן חייבין כופין אותו לעמוד בדבריה כדי לחנכן ולאיים עליה כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות

ואם היה הדבר שנשבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמוד בו אלא אם כן נוק כגון שנשבע שיצום או שלא יאכל בשר ומן מרובה מכה אותו אביו או רבו וגוער בו ומראי לו שהותר שבועתו כדי שלא יהיה רגיל להק ראש בשבועו צריך להזהר בקטני הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד כגוים וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות

השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא או שנשבע לפניו לשקר או שברך ברכה שאינה צריכה שהוא עובר משום נושא שם ה לשוא כמו שבארנו בהלכו ברכות הרי זה חייב לנדותו ואם לא נדוהו הוא בעצמו יהא בנדוי וצריך להתי אותו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים שהרי אינו יודע שנדוהו ואם תאמר יודיעו נמצאו כל העולם בנדוי שהרי למדו לשונם מעוה ושבועה תמיד ברא בשהיה הנשבע הזה או המברך לבטלה מזיד אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור אינו חייב לנדותו ואני אומר שאסור לנדותו לא ענש הכתב שוגג אלא מזהירו ומתרה בו שלא יחזור ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה אלא אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדין לבטלה אסור ואעפ שלא נשבע שהרי הכתוב מצוה ואומר ליראה את השם הנכבד והנורא ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה לפיכך אם טעה הלשו והוציא שם לבטל ימהר מיד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא יזכר לבטלה כיצד אמר ה אומר ברוך הוא לעולם ועד או גדול הוא ומהול מאד וכיוצא בזה כדי שלא יהא לבטלה אעפ שמותר להשאל על השבוע כמו שבארנו ואין בזה דופי ומי שלבו נוקפו בדבר זה אינו אלא שמץ מינות אעפכ ראוי להזהר בדבר זה ואין נזקקין להתר אלא מפני דבר מצוה או מפני צורך גדול וטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל ואם עבר ונשבע שיצטע ויעמד בשבועתו שנ נשבע להרע ולא ימיר וכתב אחריו עושה אלה לא ימוט לעולם

הלכות נדרים

יש בכללן שלש מצות שתי מצות עשה ואחת מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א שישמור מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר

ב שלא יחל דברו

ג שיפר הנדר או השבועה וזהו דין הפר נדרים המפורש בתורה שבכתב ובאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

הנדר נחלק לשתי מחלוקות החלק הראשון הוא שיאסור על עצמו דברים המותרים לו כגון שיאמר פירות מדינה פלנית אסורין עלי כל שלשים יום או לעולם או מין פלני מפירות העולם או פרות אלו אסורין עלי בכל לשון שיאסור הרי זה נאסר בהן ואעפ שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם ולא כנוי ועל זה נאמר בתורה לאסור אסר על נפשו שיאסור על עצמו דברים המותרים וכן אם אמר הרי הן עלי אסר הרי אלו אסורין וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי אסר והחלק השני הוא שיחייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו כגון שיאמ הרי עלי להבי עולה או הרי עלי להביא שלמים או מנחה או הרי בהמה זו עולה או שלמים והאומר עלי הוא הנקרא נדר והאומר הרי זו הוא הנקרא נדבה והנדבה והנדר ממין אחד הוא אלא שהנדרי חייבין באחריותן ונדבות אין חייב באחריותן ועל זה נאמר בתורה ונדריך אשר תדור ונדבותיך וגו וחלק זהו שאני קורא אותו נדרי הקדש ודיני החלק הראשון ועניינו הם שאנו מבארי בהלכות אלו אבל דיני נדרי הקדש ומשפטיהם כלם יתבארו במקומם בהלכו מעשה הקרבנות

מצות עשה של תורה שיקיים אדם שבועתו או נדרו בין שהיה מנדרי אסר בין שהיה מנדרי הקדש שנ מוצא שפתיך תשמר ועשית כאשר נדרת ונאמ ככל היוצ מפיו יעשה האוסר על עצמו מין ממיני מאכל כגון שאמ תאנים אסורין עלי או תאנים של מדינה פלנית אסורים עלי או תאנים אלו אסורין עלי וכיוצא באלו ואכל מהן כל שהוא לוקה מן התורה שנ לא יחל דברו שאין לנדרים שיעור שכל הנודר מדבר הרי זה כמפרש כל שהוא אמר אכילה מפירות מדינה פלנית אסורין עליו או אכילה מפירות אלו אינו לוקה עד שיאכל כזית אסר על עצמו אכילה מן התאנים ואכילה מן הענבים בין בנדר אחר בין בשני נדרים הרי אלו מצטרפין לכזית וכן כל כיוצא בזה האומר פירות אלו עלי קרבן או שאמר הרי הם כקרבן או שאמר לחבירו כל מה שאוכל עמך עלי קרבן או כקרבן או הרי הן עלי קרבן הרי אלו אסורין עליו מפני שאפשר שידור אדם קרבן ויעשה בהמה שהיתה חול קרבן ותאסר אבל האומר פירות אלו עלי או מין פלני עלי או מה שאוכל עם פלני עלי כבשר חזיר או כעו או כנבלו וטריפו וכיוצא באלו הרי אלו מותרי ואין כאן נדר שאי איפשר שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר זה הכלל כל המשים דברים המותרים בדברים האסורים אם אותו דבר האסור יכול לעשותו בנדר הרי אלו אסורים ואם אינו יכול לעשותו בנדר הרי אלו מותרין החטאת והאשם אעפ שאינן באין בנדר ונדב כמו שיתבא במקומו איפשר לנודר להביא אותם מחמת נדרו שהנודר בנזיר מביא חטאת ואם נטמא מביא אשם כמו שיתבאר לפיכך

האומ׳ פירות אלו עלי כחטאת או כאשם או שאמר הרי הן
חטאת או הרי הן אשם הרי אלו אסורין ואין צריך לומר
באומר הרי הן עולה או שלמים או מנחה או תורה שהן
אסורין שכל אלו באין בנדר ונדבה אבל האומר
פירות אלו עלי כחלת אהרן או כתרומתו הרי אלו מותרין
שאין שם דרך להביא אלו בנדר ונדבה האומר הרי
הפירות האלו עלי כנותר כפיגול כבשר טמא של קדשי הרי
אלו אסורין שהרי עשאן כבשר קרבן מכל מקום
האומר הרי הן עלי כמעשר בהמה הרי אלו אסורין הואיל
וקדושתו בידי אדם הרי הן עלי כבכור הרי אלו מותרי׳ שאין
קדושתו בידי אדם ואינו יכול להתפיסו בנדר שנ׳ לא
יקדיש איש אותו אמר הרי הן עלי כחרמי שמים
הרי אלו אסורין שחרמי שמים לבדק הבית הרי הן עלי
כתרומת הלשכה כתמידים כדירים כעצים כאישים כמזבח
או כאחד ממשמשי המזבח כגון שאמר הרי הן עלי כיעים
כמזרקות כמזלגות וכיוצא בהן וכן האומר הרי הן
עלי כהיכל כירושלם הרי אלו אסורין ואעפ׳ שלא הזכיר שם
קרבן שכל דברים אלו ענינם כאומר הרי הן עלי קרבן
היו לפניו בשר קדש אפי׳ היה בשר שלמי׳ אחר זריקת דמי׳
שהוא מותר לזרים ואמר הרי הן עלי כבשר זה הרי אלו
אסורין שלא התפיס אלא בעיקרו שהיה אסור אבל אם היה
בשר בכור אם לפני זריקת דמים הרי זה אסור ואם לאחר
זריקת דמים הרי זה מותר יש מקומות שאנשיהם
עלגים ומפסידין את הלשון ומכנין על דבר בדבר אחר
הולכין שם אחר הכנוי כיצד כל כנויי קרבן כקרבן
האומר הרי הן עלי קונם קונח קונז הרי אלו כנויין לקרבן
חרק חרם חרך הרי אלו כנויין לחרם וכן כל כיוצא בזה
הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן וכשם
שאוסר עצמו בכינויין כך אם הקדיש בכנויין הרי זה
הקדש וכנויי הכנויין מותרין בין בנדרי אסר בין בנדרי
הקדש האומר לחבירו מה שאוכל עמך לא יהא
חולין או לא יהא כשר או לא יהא דכי או לא יהא טהור
הרי זה כמי שאמר לו כל מה שאוכל עמך יהא קרבן שהוא
אסור וכן אם אמר לו כל מה שאוכל עמך טמא או נותר
או פיגול הרי זה אסור האומר לחבירו לא חולין
לא אוכל לך הרי זה כמי שאמר לו מה שאכל לך לא יהא
חולין אלא קרבן וכן אם אמר הקרבן שאוכל לך קרבן שאוכל
לך כקרבן שאוכל לך הרי זה אסור אבל האומר
הקרבן לא אוכל לך או כקרבן לא אוכל לך או לקרבן לא
אוכל לך או קרבן לא אוכל לך או לא קרבן לא אוכל לך
כל אלו מותרין שאין משמע דברים אלו אלא שנשבע בקרבן
שלא יאכל לזה והנשבע בקרבן אינו כלום או שנדר שלא
יאכל לו קרבן חולין שאוכל לך החולין שאוכל לך
כחולין שאוכל לך חולין שלא אוכל לך החולין שלא אוכל
לך כחולין שלא אוכל לך הרי זה מותר אבל
האומר לא טמא שאוכל לך לא נותר שאוכל לך לא פגול
שאוכל לך אסו׳ שמשמעו של דבר דבר שאוכל הוא שיהיה
פגול או טמא לפיכך לא אוכל לך בהיכל שאוכל לך
היכל שאוכל לך לא היכל שאוכל לך אסור היכל שלא
אוכל לך כהיכל שלא אוכל לך לא היכל שלא אוכל לך
מות׳ שזה כמי שנשבע בהיכל שלא יאכל לך וכן כל כיוצא
בזה האומר לחבירו מודר אני ממך משמע דבר זה
שלא ידבר עמו מופרש אני מכך משמעו שלא ישא ויתן
עמו מרוחק אני ממך משמעו שלא ישב עמו בארבע אמות
וכן אם אמר לו מנודה אני לך או משמתנא ממך
אבל אם אמר לו מודר אני ממך שלא אוכל לך או מופרש
אני ממך שלא אוכל לך או מרוחק אני ממך שלא אוכל לך
הרי זה אסור לאכול ואם אכל כזית מכל נכסיו לוקה משום
לא יחל דברו אמר לו מנודה אני לך שלא אוכל לך
אינו אוכל לו ואם אכל אינו לוקה אמר לו נדינא ממך
הרי זה אסור להנות האומר לחברו הרי עלי כנדרי
רשעים אם אוכל לך שמנדריה׳ נזיר וקרבן ושבועה ואכל
חייב בכולן וכן האומר הרי עלי כנדבות כשרים
שמנדבותם נזיר וקרבן הרי זה חייב אמר הרי עלי
כנדרי רשעים או כנדבות כשרים שאוכל לך או אם אוכל
לך הרי זה אסור אעפ׳ שלא פירש אמר כנדר כשרים
לא נתחייב בכלום שאין הכשרים נודרי׳ בדרך אסור וכעס
אמר כנדרי רשעים הריני והיה נזיר עובר לפניו חייב
בנזירות כנדרי רשעים עלי חייב קרבן כנדרי רשעים
שלא אוכל ממנו חייב בשבועה הנודר בתורה כגון
שאמר פירות אלו עלי כזו לא אמר כלום ואינו צריך שאלה
לחכם אלא אם כן היה עם הארץ כדי שלא ינהגו קלות
ראש בנדרים נדר במה שכתוב בה הרי זה אסור שהרי
כתוב בה אסר ונדר נטלה בידו ונדר בה הרי זה כמי שנד׳
במה שכתוב בה האומר לחברו נשכים ונשנה פרק
עליו להשכי׳ ולקרות שזה כמו נדר הוא ואעפ׳ שלא הוציאו
בלשון נדר האו׳ לאשתו הרי את עלי כאמי או כאחותי
או כערלה או ככלאי הכרם הרי זה כאומר על הפירות הרי
אלו כבשר חזיר כשם שהוא מותר לאכלן כמו שבארנו כך
מותר באשתו אבל אם אמר לה הריני מודר ממך הניה או
הנאת תשמישך אסור עלי הרי זו אסורה עליו כמו שיתבא

פרק שני

אחד הנודר מפי עצמו או שהדירו חבירו ואמר אמן או
דבר שענינו כענין אמן שהוא קבלת דברים ואין הנודר
נאסר בדבר שאסר על עצמו עד שיוציא בשפתיו ויהיה
פיו ולבו שוין כמו שבארנו בשבועות אבל המתכוין
לנדור בנזיר ונדר בקרבן בקרבן ונדר בנזיר בשבוע ונדר
או שנתכוון לנדור ונשבע או שנתכוון לומר תאנים ואמר
ענבים הרי זה מותר בשניהם ואין כאן נדר הנודר
על דעת אחרי׳ הרי זה כנשבע על דעת אחרים וכן הנודר
וחזר בו בתוך כדי דבור או שמיחו בו בתוך כדי דיבור
וקבל הרי זה מותר ודין כל אלו הדברים בנדרים כדינן
בשבועות מי שהתנה קודם שידור ואמר כל נדר
שאדור מכאן ועד עשר שנים הריני חוזר בהן או הרי הן
בטלים וכיוצא בדברים אלו ואחר כך נדר אם היה זוכר
התנאי בשעה שנדר הרי נדרו קיים שהרי בטל התנאי
בנדר זה ואם לא זכר התנאי אלא אחר שנדר אעפ׳ שקבל
התנאי בלבו וקיים התנאי הרי הנדר בטל ואעפ׳ שלא
הוצי׳ עתה החזרה בפיו כבר הקדי׳ החזרה לנדר והוציאה
בפיו מקודם ויש שמורה להחמי׳ ואומ׳ והוא שיזכור התנאי
אחר שנדר בתוך כדי דבור מי שהקדים את התנאי
לשנה או לעשר ואחר כך נדר ונזכר בשעה שנדר שיש לו
תנאי ושכח על אי זה דבר התנה וכיצד היה התנאי אם
אמר על דעת ראשונה אני עושה אין נדרו נדר שהרי
בטלו ואם לא אמר על דעת ראשונה אני עושה כבר בטל
התנאי וקיים הנדר שהרי זכר בשעת הנדר שיש שם תנאי
ואעפ׳ כן נדר יש מהגאונים שאומרים אין כל
אלו הדברים נוהגין אלא בנדרים בלבד לא בשבועות
ויש מי שמורה שדין הנדרי׳ והשבועות בעניינות אלו אחד
הם וכי יש לו להקדים תנאי לשבועתו כדרך שאמרו
בנדרים סתם נדרים להחמיר ופירושן יש בו להקל
ולהחמיר כיצד האומר הרי הפירות האלו עלי כבשר
מליח וכיין נסך אומרין לו ומה היה בלבך אם פרש ואמר
כבשר מליח של קרבן וכיין שנתנסך על המזבח היה בלבי
הרי זה אסור ואם אמר לא היה בלבי אלא תקרובת
עו׳ ויין שנתנסך לה הרי זה מותר ואם נדר סתם הרי זה
אסור וכן האומר הרי הפירות האלו עלי חרם אם
כחרם של בדק הבית אסור ואם כחרמי הכהנים מותר
מפני שהן ממון שלהם ואין בה אסור ואם סתם אסור
הרי הן עלי כמעשר אם כמעשר בהמה אסור מפני שהוא
קרבן שהקדשו בידו כמו שבארנו ואם כמעשר דגן
מותר ואם סתם אסור הרי הן עלי כתרומה אם לתרומת
הלשכה נתכוון הרי זה אסור ואם לתרומת הגרן נתכון
מותר ואם סתם אסור וכן כל כיוצא בזה בד״א במקום
שמשמע כל אחד מאלו שם שני ענינות אבל מקום שדרכן

שאין קוראין חרם סתם אא לחרמי ברק הבית בלבד ואם שם הרי הן עלי חרם הרי זה אסור וכן אם היה דרכן שאין קראים חרם סתם אא לחרמי כהנים הרי זה מותר

וכן כל כיוצא בזה שאין הולכין בנדרים אא אחר לשון אנשי אותו מקום באותו זמן הנודר בחרם ואמר לא היה בלבי אא חמרו של ים שהיא המכמורות נדר בקרבן ואמר לא היה בלבי אא בקרבנות מלכים אמר לחברו הרי עצמי עליך קרבן ואמר לא היה בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחתי לו להיות נודר בו דרך שחוק נדר שלא תהנה לו אשתו ואם לא היה בלבי אא אשתו ראשונה שגרשתיה וכן כל כיוצא באלו הדברים שמשמען לכל העם אסור והוא אומר לא נתכוונתי אלא לכך ולכך אם היה הנודר תלמיד חכם הרי זה מותר ואין צריך שאלה לחכם ואם היה עם הארץ מראין בעיניו שזה נדר ושהוא אסור ופותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו ובין שהיה תלמי׳ חכם או עם הארץ גוערין בהן ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתול

וכן האומר לאשתו הרי את עלי כאמי או האומר פירות אלו עלי כבשר חזיר שאין כאן נדר כמו שבארנו אם היה האומר תלמיד חכם אינו צריך שאלה לחכם ואם היה עם הארץ צריך שאלה לחכם ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאותן הפירו׳ אסורין ופותחין לו פתח ממקו׳ אחר ומתירי׳ לו נדרו כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ההפקר אעפ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור לו בו

ומה הוא ההפקר הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל בין במטלטלין בין בקרקעו׳ וכיצד דין ההפקר כל הקודם וזכה בו קנהו לעצמו ונעשה שלו ואפי׳ זה שהפקיר דינו בו כדין כל אדם אם קדם וזכה בו קנהו המפקיר לעניים אבל לא לעשירים אינו הפקר עד שיפקי׳ לכל כשמטה והמפקיר עבדיו הגדולים קנו עצמן והקטני׳ כל הקודם והחזיק בהן זכה כשאר המטלטלין המפקיר את הקרקע כל הקודם והרחיק בהן זכה דין תורה ואפי׳ הפקיר בפני אחד הרי זה הפקר ונפטר מן המעשרות כמו שיתבאר במקומו אבל מדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה כדי שיהיה אחד וזכה אם רצה והשני׳ מעידים והאומר הרי זה הפקר וזה הרי השני ספק הפקר ואם אמר וזה כמו זה או שאמר וגם זה הרי התפיס השני ויהיה הפקר ודאי המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם כל שלשה ימים יכול לחזור בו אחר שלשה ימים אינו יכול לחזור בו אא אם כן קדם וזכה בה הרי הוא כזוכה מן ההפקר בין הוא בין אחר האומר שדה זו מופקרת ליום אחד לשבת אחד לחדש אחד לשנה אחד לשבוע אחת עד שלא זכה בה הוא או אחר יכול לחזור בו ומשזכה בה בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו ומפני מה יש לו לחזור כאן עד שיזכו בה מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא שאין אדם מפקיר לזמן קצוב דבר המופקר שבא אחר ושמרו והיה מביט בו שלא יטלנו אדם לא קנהו בהבטה אלא עד שיגביהו אם היה מטלטלין או יחזי׳ בקרקע כדרך שקונין הלקוחות

פרק שלישי

ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועות בטוי שבשבועת ביטוי אין שבועה חלה על שבועה ובנדרים יחול נדר על נדר המתפיס בשבועה פטור ובנדרים חייב אין שבועת ביטוי חלה אא על דברי הרשות ונדרים חלות על דברי מצוה כדברי הרשות שבועת ביטוי חלה על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש ונדרים אינן חלין אא על דבר שיש בו ממש כיצד יחול נדר על נדר האומר הרי עלי קרבן אם אכלתי ככר זו הרי עלי קרבן אם אוכלנה ואכלה חייב על כל אחת ואחת וכן כל כיוצא בזה כיצד המתפיס בנדרים חייב שמע חבירו שנדר ואמר ואני כמותך בתוך כדי דבור הרי זה אסור במה שנאסר בו חבירו שמע השלישי וזה שאמר ואני ואסר ואני אפי׳ היו מאה וכל אחד מהן אומר ואני בתוך כדי דבורו של חברו הרי כולן אסורין וכן האומר הבשר הזה עלי אסור וחזר ואמר אפילו אחר כמה ימים והפת הזאת כבשר הזה הרי הפת נתפשה ונאסרה חזר ואמר ודבש זה כפת הזאת ויין זה כדבש זה אפי׳ הן מאה כולן אסורין הרי שמת אביו או רבו היום ונדר שיצום אותו היום וצם ולאחר שנים אמר הרי יום זה עליו כיום שמת בו אביו או רבו הרי זה אסור לאכול בו כלום שהרי התפיס יום זה ואסרו כיום האסור לו וכן כל כיוצא באלו כיצד חלות הנדרים על דברי מצוה כדברי הרשות האום הרי המצוה בלילי הפסח אסורה עליו הרי ישיבת הסוכה בחג הסוכות אסורה עליו והרי התפילין אסורות בנטילה עליו הרי אלו אסורין עליו ואם אכל או ישב או נטל לוקה וכן כל כיוצא בזה

ואין צריך לומר במי שאמר הרי עלי קרבן אם אוכל מצה בלילי הפסח שהוא חייב בקרבן וכן כל כיוצא בזה ומפני מה נדרים חלות על דברי מצוה ושבועות אין חלות על דברי מצוה שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו והנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו נמצא הנשבע לבטל מצוה אוסר עצמו וכבר עצמו מושבע מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה והאוסר דבר זה בנדר זה הדבר הוא שנאסר ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני כשאתה מתבונן בכתוב תמצא שהדברים מראין כן כמו שקבלו חכמים מפי השמועה שהרי הוא אומר בשבועת בטוי להרע או להיטיב בדברי הרשו׳ כמו שבארנו שיאכל וישתה היום או שיצום וכיוצא בהן ובנדרים הוא אומר ככל היוצא מפיו יעשה ולא חלק בין דברי מצוה לדברי הרשות הנודר שיצום בשבת או ביום טוב חייב לצום שהנדרים חלות על דברי מצוה כמו שבארנו וכן הנודר שיצום יום ראשו׳ או יום שלישי כל ימיו ופגע בו יום זה והרי הוא יום טוב או ערב יום הכפורים הרי זה חייב לצום ואין צריך לומר ראש חדש פגע בו חנוכה ופורים ידחה נדרו מפני היבים האלו הואיל ואסור הצום בהם מדברי סופרי׳ הרי הן צריכי׳ חזוק וידחה נדרו מפני גזירת חכמים כיצד אין הנדרים חלות אא על דבר שיש בו ממש האומר דבורי עליך קרבן אינו אסור מלדבר עמו שהדבור אין בו ממש וכן אם אמר לו דבורי אסור עליך אין זה כאומר פירותי אסורין עליך או פירותי קרבן עליך שהן אסורין עליו לפיכך האומר לחבירו קרבן שאיני מדבר עמך או שאיני עושה עמך או שאיני מהלך עמך או שאסר קרבן שאיני ישן שאיני מדבר שאיני מהלך או שאם לאשה קרבן שאיני משמשך אין הנדר חל בכל אלו והרי זה כאום דבורי והלוכי ועשייתי ושמושי קרבן שהן דברים שאין בהן ממש

אבל האומר יאסר פי לדבורו וידי למעשיהן ורגלי להלוכן ועיני לשינתן הרי הנדר חל עליהן לפיכך האומר לחבירו קרבן פי מלדבר עמך וידי מלעשות עמך ורגלי מלהלך עמך הרי זה אסור וכן האומר הרי עלי קרבן אם ארבר עם פלוני או אם לא אדבר עמו ועבר על דברו חיי׳ בקרבן וכן אם נדר דברתי ולא דברתי וכיוצא בהן שאין אלו נדרי אסר שאנו מבארין משפטיהם אא נדרי הקדש הנודר בדברים שאין בהן ממש ואסרן אף עפ שאין הנדר חל עליהם אין מורים לו שינהוג בהן התר הואיל ואסר עצמו בהן ובדעתו שהנדר חל עליהן אא פותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו אעפ שלא נאסר כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים

פרק רביעי

נדרי אנסי׳ ונדרי שגגו׳ ונדרי הבאי הרי אלו מותרין כדרך שבארנו בשבועו׳ הרי שהדירוהו האנסין והמוכסין ואמרו לו נדור לנו שהבשר אסור עליך אם יש עמך דבר שחייב במכס ונדר ואמר הרי הפת והבשר והיין אסורין עלי הרי זה מותר בכל ואעפ שהוסיף על מה שבקשו ממנו

וכן אם בקש ממנו שירור שלא תהנה אשתו לו ונדר שלא תהנה לו אשתו ובניו ואחיו כולן מותרין וכן כל כיוצא בוה ובכל הנדרים האלו צריך שיתכוין בלבו לדבר המותר כגון שישים בלבו שיהיו אסורין עליו אותו היום בלבד או אותה שעה וכן כיוצא בוה וסומך על דברי שבלבו הואי והוא אנוס ואינו יכול להוציא בשפתיו ונמצא בשעה שירור להן אין פיו ולבו שוין כמו שבארנו בשבועות וכן נדרי זרוזין מותרים כיצד כגון שהדיר חבירו שיאכל אצלו ונדר זה שלא יאכל מפני שאינו רוצה להטריח עליו בין אכל בין לא אכל שניהן פטורין וכן המוכר שנדר שלא ימכור חפץ זה אלא בסלע והלוקח נדר שלא יקחנו אלא בשקל ורצו בשלש דינרין שניהן פטורין וכן כל כיוצא בוה לפי שכל אחד מהם לא גמר בלבו ולא נדר אלא כדי לזרז את חברו ולא גמר בלבו ומנין שאפילו ארבעת מיני נדרים אלו שהן מותרים שאסור לו לאדם להיות נודר בהן על מנת לבטלן תלמוד לומר לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין

מי שנדר ונחם על נדרו הרי זה נשאל לחכם ומתירו ודין התר נדרים כדין התר שבועות שאין מתיר אלא חכם מובהק או שלשה הדיוטות במקום שאין חכם ובלשון שמתירין השבועה מתירין הנדר וכן שאר הענינות שפרשנו בשבועות כולן בנדרים כדרך שהן בשבועות ואין מתירין הנדר עד שיחול בשבועה וכשם שנשאלים על נדרי האסר ומתירין אותו כך נשאלי׳ על נדרי הקדש ומתירין אותו בין נדרי קדשי ברק הבית בין קדשי מזבח ואין נשאלין על התמורה וכשם שהאב או הבעל מפר נדרי אסר כך מפר נדרי הקדש׳ הרומ׳ לנדרי האסר מי שנדר ושמע חבירו ואמר ואני ושמע שלישי ואמר ואני ונשאל הראשון על נדרו והותר הותרו כולן נשאל האחרון והותר האחרון מותר וכולן אסורין נשאל השני והותר השני ושל אחרון מותרין והראשון אסור וכן המתפי׳ דברי׳ הרבה בנדר כגון שנדר על הפת והתפי׳ הבשר ונשאל על הפת והותר בה הותר הבשר נשאל על הבשר והותר בו לא הותר הפת הנשבע או הנודר שאיני נהנ׳ לכולכם ונשא׳ על נדרו או על שבועתו על אחד מהם והתירו הותרו כלם שהנדר שהותר מכללו הותר כולו אם שאיני נהנה לזה ולזה ולזה הותר הראשון הותרו כולן הותר אחרון האחרון מותר וכולם אסורין שאיני נהנה לזה ולזה ולזה צריכין פתח לכל אחד ואחד וכן כל כיוצא בוה נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה או שנדר ואין ידוע באי זה מהן נדר פתח אחר לכולן הנודר מאנשי העיר ונשאל לחכם שבעיר או שנדר מישרא׳ והרי הוא נשאל לחכם שבישרא׳ הרי נדרו מותר האומר פירות אלו אסורין עלי היום אם אלך למחר במקום פלוני הרי זה אסור לאכלם היום גזירה שמא ילך למחר לאותו מקום ואם עבר ואכלן היו׳ והלך למחר לוקה ואם לא הלך אינו לוקה אמר הרי הן אסורין למחר אם אלך היום למקו׳ פלוני הרי זה מותר לילך היום לאותו המקו׳ ויאסרו עליו אותן הפירות למחר וכן כל כיוצא בוה מפני שאדם זהיר בדבר האסור שלא לעשותו ואינו זהיר בתנאי שגורם לאסור דבר המותר הנודר לצום עשרה ימים באי זה יום שירצה והיה מתענה ביום אחד מהם והוצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם נדרו הרי זה אוכל ופורע יום אחר שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר נדר שיצום היום ושכח ואכל משלים לצום נדר שיצום יום אחד או שני׳ וכשהתחיל לצום שכח ואכל אבד תעניתו וחייב לצום יום אחר

פרק חמישי

ראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם או הרי את אסור בהנייתי נאסר על שמעון שיהנה בראובן ואם עבר ונהנה אינו לוקה שהרי לא אסר שמעון כלום ומותר לראובן להנו׳ בשמעון שהרי לא אסר עצמו בהנייתו אמר לשמעון הרי את עלי חרם או הריני אסור בהנייתך הרי נאסר ראוב׳ מלהנות בשמעון ואם נהנה לוקה שהרי חלל דברו ושמעון מותר בהניית ראובן אמר לו הריני עליך חרם ואתה עלי או הריני אסור בהנייתך ואתה אסור בהנייתי שניהם אסורין זה בזה וכן כל כיוצא בוה ראובן שאמר לשמעון הרי פירות פלנית אסורין עליך או הרי את אסור בהניית פלוני אין זה כלום שאין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו שלו אלא אם כן ענה שמעון אמן כמו שבארנו האומר לחברו ככרי זו אסורה עליך אעפ׳ שנתנה לו במתנ׳ הרי זו אסו׳ עליו מת ונפלה לו בירושה או שנתנה לו אחר במתנה הרי זו מותרת שלא אמר לו אלא ככרי והרי אינה עתה שלו אמר לו פירות אלו אסורין עליך ולא אמר לו פירותי אעפ׳ שמכרן או שמת ונפלו לאחר הרי אלו אסורין עליו שהאוסר דבר שהוא שלו על חברו אעפ׳ שיצא מרשותו הרי הוא באסורו עומד אלא אם כן אמר נכסי או ביתי או פירותי וכיוצא בלשונות אלו שהרי לא אסרן אלא כל זמן שהן ברשותו האומר לבנו הרי את אסור בהנייתי או שנשבע שלא יהנה בו אם מת יירשנו שזה כאומר נכסי עליך אסורין אסר עליו הנייתו ופרש בין בחיי בין במותי אם מת לא יירשנו שזה כמי שאמר לו נכסים אלו אסורין עליך

אסר בנו בהנייתו ואמר אם היה בן בני זה תלמיד חכם יקנה בני זה נכסי כדי להקנותן לבנו הרי זה מותר ויהיה הבן אסור בנכסי האב ובן הבן מותר בהן אם יהיה תלמי׳ חכם כמו שהתנה זה הבן האסור בירושת אביו אם נתן ירושת אביו לאחיו או לבניו הרי זה מותר וכן אם פרעה בחובו או בכתובת אשתו וצריך להודיען שאלו נכסי אבי שאסרן עלי שהנשבע שלא יהנה בו חבירו מותר לו לפרוע את חובו כמו שיתבאר מי שנאסר עליו מין ממיני מאכל בין בנדר בין בשבוע׳ ונתבשל עם מינים אחרים או נתערב עמהן הרי זה מותר במינים המותרים אעפ׳ שיש בהן טעם המין האסור ואם נאסר בפירות אלו ונתערבו באחרים אם יש בהן טעם דבר האסור אסורין ואם לאו מותרין כיצד נאסר בבשר או ביין הרי זה מותר לאכל מרק וירקות שנתבשלו עם הבשר ועם היי׳ אעפ׳ שיש בהן טעם הבשר או טעם היין ואינו אסור אלא באכילת בשר בפני עצמו או לשתות יין בפני עצמו

נאסר בבשר זה או ביין זה ונתבשל עם הירק אם יש בירקות טעם בשר או טעם היין אסורין ואם לאו מותרין שזה הבשר וזה היין נעשה כמו בשר נבלות ושקצים וכיוצ׳ בהן וכן כל כיוצא בוה לפיכך האומר בשר זה אסור עלי הרי זה אסור בו ובמרק שבו ובתבלין שבו נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר אפי׳ טיפה בחבית נאסר הכל מפני שיש לו להשא׳ על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל במינו כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות האומר פירות האלו קרבן עלי או קרבן הן לפי או קרבן הן על פי הרי זה אסור בחלופיהן ובגדוליהם ואין צריך לומר במשקין היוצאין מהן נדר או נשבע שאיני אוכל אותם או שאיני טועם אותם אם היה דבר שזרעו כלה כשיזרע כגון חטה ושעורה הרי זה מותר בחלופיהן ובגדוליהן ואם היה הדב׳ שאין זרעו כלה בארץ כשיזרע כגון בצלים ושומין אפי׳ גדולי גדולין אסורין ובין כך ובין כך משקין היוצאין מהן ספק לפיכך אם שתה מהן אינו לוקה וכן האומר לאשתו מעשה ידיך עלי קרבן אי קרבן הן לפי או קרבן הן על פי אסור בחילופיהן ובגידוליהן שאיני טועם שאיני אוכל אם היו פירות מעשה ידיה דבר שזרעו כלה מותר בחילופיהן ובגידוליהן ואם היה דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין ולמה לא יבטל העיקר האסור בגדולין שרבו עליו שהרי הן דבר שיש לו מתירין שאינו בטל ברוב כמו שבארנו

האוסר פירותיו על חבירו בין בנדר בין בשבועה הרי גדוליהן וחלופיהן ספק לפיכך חברו אסור בגדולי פירות אלו ובחלופיהן ואם עבר ונהנה נהנה

פרק ששי

האומר לחברו הנאה המביאה לידי מאכלך אסורה עלי או
הנאה המביאה לידי מאכלי אסורה עליך הרי זה הנאסר
לא ישאל מן האסור לו נפה וכברה ורחים ותנור וכל דבר
שעושין בהן אוכל נפש אבל משאילו נזמים וטבעות וכלים
שאין עושין בהן אוכל נפש ואסור לשאול ממנו שק להביא
בו פירות וחמור להביא עליו פירות מקום שדרכן
שאין משאילו כלים אלא בשכר אסור לשאול ממנו אף כלים
שאין עושין בהן אוכל נפש הרי שהיו במקום שאין נוטלין
שכר שאל ממנו כלים שאין עושין בהן אוכל נפש כדי
להראות בהן בפני אחרים עד שיהנה מהם או שבקש לעבור
בארצו כדי שילך במקום שיהנה בו הרי זה אסור מספק
לפיכך אם עבר אינו לוקה אין בין מודר הנאה
מחבירו למודר ממנו הניית מאכל אלא דריסת הרגל וכלים
שאין עושין בהן אוכל נפש במקום שמשאילין אותם שם
בחנם ראובן שנאסרה עליו הניית שמעון בין
בנדר בין בשבועה מותר לו שיתן שמעון על ידו מחצית
השקל שראובן חייב בה וכן פורע חוב שעליו שהרי לא
הגיע ליד ראובן כלום אלא מנע ממנו התביעה
ומניעת התביעה אינו בכלל אסור הנייה לפיכך
מותר לו לזון אשתו ואת בניו ועבדיו אפי׳ הכנעניים אעפ״י
שהוא חייב במזונותם אבל לא יזון את בהמתו בין טמאה
בין טהורה שכל שמוסיף בבשרה היא הנייה שהגיע ליד
ראובן היה שמעון כהן הרי הוא מותר להקריב
קרבנות ראובן שהכהנים שלוחי שמים הם ואינם שלוחי
בעל הקרבן ומשיא שמעון בתו הבוגרת לראובן
מדעתה אבל אם היתה נערה שהרי עדין היא ברשותו
אסור שזה כמוסר לו שפחה לשמשו ותורם שמעון תרומת
ראובן ומפריש לו מעשרותיו מדעתו כיצד
מדעתו כגון שאמר ראובן כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום
אבל לא יאמר לשמעון לתרום לו שהרי עושה אותו שליח
וזה הנייה לו ומלמדו תורה שבעל פה שהרי אסור ליטול
עליה שכר אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עליה שכר
ואם אין דרכן שם ליטול שכר על תורה שבכתב הרי זה
מותר ובין כך ובין כך מותר ללמד את בנו חלה
ראובן נכנס שמעון לבקרו ובמקום שנוטל שכר מי שיושב
עם החולה לצות לו לא ישב שמעון אלא מבקרו ועומד
ומותר לו לרפאתו בידו שזו מצוה היא חלתה בהמת
ראובן לא ירפא אותה שמעון אבל אומר לו עשה לה כך
וכך ורוחץ עמו באמבטי גדולה אבל לא בקטנה מפני
שמהנהו בשעה שמגביה עליו המים וישן עמו במטה בימות
החמה אבל לא בימות הגשמים מפני שמחממו ומסב עמו
על המטה ואוכלין על שולחן אחר אבל לא מקערה אחת
ולא מאבום שלפני הפועלים שמא יניח שמעון חתיכה
אחת טובה ולא יאכל אותה כדי שיאכל אותה ראובן או
יקרב אותה לפניו ונמצא מהנהו וכן בפירות שבאבום
אבל אם אכל שמעון מקערה שהוא יודע
שכשיחזירנה לבעל הבית יחזור בעל הבית ויניחנה לפני
ראובן הרי זה מותר ואין חוששין שמא הניח נתח טוב
בשבילו ומותר ראובן לשתות כוס של תנחומין מידו של
שמעון משל ראובן וכן כוס של בית המרחץ שאין בזה
הנייה ואסור ראובן בנחלתו של שמעון ומותר בשלהבת
שלו היה לשמעון מרחץ או בית הבד מושכרים
בעיר אם היה לשמעון בהן תפיסת יד כגון שהניח מהן
כל שהו לעצמו ולא שכרו אפי׳ הניח במרחץ אמבטי אחת
ובבית הבד עקל אחד אסור לראובן להכנס לאותה מרחץ
ולדרוך בגת ואם לא הניח לעצמו כלום אלא שכר הכל הרי
זה מותר ואסור לראובן לאכול מפירות שדה שמעון ואפי׳
בשביעית שהכל הפקר שהרי לפני שביעי׳ נדר אבל אם
נדר בשביעית אוכל מן הפירות הנוטות חוץ לשדה אבל
לא יכנס לשדה אעפ״י שהקרקע כן הפקר גזירה שמא ישהה
שם אחר שיאכל ולא הפקירה אותה תורה אלא כל זמן
שהפירות בתוכה בד״א בשאמר לו הניית הנכסים האלו
אסורין עליך אבל אם אמ׳ לו הניית נכסי אסורין עליך או
שנשבע ראוב׳ או שנדר מנכסי שמעון כיון שהגיעה שביעי׳
אוכל מפירות שדהו שהרי יצאו מרשות שמעון אבל לא
יכנס לשדהו מן הטעם שבארנו נאסרה על ראובן
הניית מאכל שמעון בלבד אם לפני שביעית נאסרה בין
בנדר בין בשבועה הרי זה יורד לתוך שדהו אבל אינו
אוכל מפירותיו ואם בשביעי׳ נאסרה יורד ואוכל מפירותיו
שאין פירות אלו של שמעון אלא של הפקר הן ואסור
לראובן להשאיל לשמעון גזירה שמא ישאל ממנו והרי
הוא אסור בהנאתו וכן אסור להלוותו גזירה שמא ילוה
ממנו ולא ימכור לו גזירה שמא יקח ממנו נזדמנה
לו מלאכה עמו כגון שהיו קוצרים כאחד עושה ברחוק
ממנו גזירה שמא יסייענו המדיר את בנו מפני
שאינו עוסק בתורה ונאסר בהניית אביו הרי האב מותר
למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר ולצלות לו
דג קטן שאין כוונתו אלא להנאה גדולה ודברים אלו לגבי
הבן אינן חשובין מי שנשבע או נדר שלא ידבר
עם חברו הרי זה מותר לו לכתוב בכתב ולדבר עם אחר
והוא שומע הענין שירצה להשמיעו וכזה הורו הגאונים

פרק שביעי

שנים שנאסרה הנאת כל אחד מהן על חבירו בין בנדר
בין בשבועה הרי אלו מותרין להחזיר אבדה זה לזה מפני
שהיא מצוה ובמקום שדרכן שנוטל שכר המחזיר את
האבידה יפול השכר להקדש שאם יטול שכר נמצא נהנה
ואם לא יטול נמצא מהנה ומותרין בדברים
שהם בשותפות כל ישרא׳ כגון הר הבית והעזרות והבאר
שבאמצע הדרך ואסורי׳ בדברים שהם בשותפות כל אנשי
העיר כגון הרחבה שבעיר והמרחץ ובית הכנסת והתיבה
והספרים וכיצד יעשו כדי שיהיו מותרין בדברים
אלו כל אחד ואחד משניהם כותב חלקו לנשיא או לאחר
משאר העם ומזכה לו בחלקו על ידי אחר ונמצא כל אחד
מהם כשיכנס למרחץ שהוא לכל אנשי העיר או לבית
הכנסת אינו נכנס לרשות חבירו אלא לרשות אחרים שהרי
כל אחד מהם נסתלק מחלקו שבמקום זה ונתנו במתנה
היו שניהם שותפין בחצר אם יש בה דין חלוקה
הרי אלו אסורין להכנס לה עד שיחלוקו ויכנס כל אחד
לחלקו ואם אין בה דין חלוקה כל אחד ואחד נכנס לביתו
והוא אומר בתוך שלי נכנס ובין כך ובין כך שניהם אסורי׳
מלהעמיד רחים תנור ומלגדל תרנוגלין בחצר זו
שנים שהיו שותפין בחצר ונדר אחד מהן שלא יהנה בו
השני כופין את הנודר למכור חלקו נדר שלא יהנה
הוא בשני הרי זה מותר להכנס לביתו מפני שברשותו הוא
נכנס אבל אינו יכול להשתמש בחצר כמו שבארנו
היה אחר מהן מן השוק אסור בהנאת אחד משניהם הרי
זה מותר להכנס לחצר מפני שהו׳ אומ׳ לו לתוך של חבירך
אני נכנס איני נכנס לתוך שלך מי שאסר הניית
אומה מן האומו׳ על עצמו הרי זה מותר ליקח מהן ביותר
ולמכור להן בפחות אסר הנייתו עליהם אם שומעין לו
שיקח מהן בפחות וימכור ביתר מות׳ ואין גוזרין כאן שלא
ימכור גזירה שמא יקח שהרי לא נדר מאיש אחד כדי
שנגזור עליו מאומה כלה שאם אי איפשר לו לישא וליתן
עם זה ישא ויתן עם אחר לפיכך אם אסר הנייתן
עליו הרי זה משאילן ומלוה אותן אבל לא ישאל מהם ולא
ילוה מהן אסר הנייתו עליהן והנייתן עליו לא
ישא ויתן עמהם וכן לא ישאו הן ויתנו עמו ולא ישאל ולא
ישאיל להן ולא ילוה מהם ולא ילוה אותן אסר על עצמו
הניית בני העיר אסור להשאל על נדרו לחכם מבני אותה
העיר ההיא ואם נשא׳ והתי׳ לו הרי נדרו מות׳ כמו שבארנו
מי שאסר הניית הבריות עליו הרי זה מותר ליהנות
בלקט שכחה ופאה ומעשר עני המתחלק בגרנות אבל לא
שבתוך הבית מי שאסר הנייתו על הכהנים ועל

ספר הפלאה

הלוים הרי אלו באין ונוטלין מתנותיהם על כרחו ואם אמ׳ כהני׳ אלו ולויי׳ אלו הרי אלו אסורין ויתן תרומותיו ומעשרותי׳ לכהנים ולויים אחרי׳ והוא הדין במתנות עניים מן העניים

מי שהיתה הנייתו אסורה על חברו ואין לחבירו מה יאכל הולך אצל החנוני ואומ׳ איש פלונ׳ אסור בהנייתי ואיני יודע מה אעשה אם הלך החנוני ונתן לו ובא ונטל מזה הרי זה מותר היה ביתו לבנות גדרו לגדור שדהו לקצור והלך אצל פועלים ואמר איש פלוני אסור בהנייתי ואיני יודע מה אעשה והלכו הן ועשו עמו ובאו לזה ונתן להן שכרן הרי זה מותר שנמצא זה שפרע חובו לו וכבר בארנו שזה מותר לפרוע לו חובו היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחר משום מתנה והלה מותר בה ואם אין עמהם אחר מניח על הסלע ואומ׳ הרי הן מופקרין לכל מי שיחפוץ והלה נוטל ואוכל

נותן לאחר מתנה ואומ׳ לו הרי סעודה זו נתונה לך מתנה ויבא פלני שהוא אסור בהנייתו ויאכל עמנו הרי זה אסור

ולא עוד אלא אם נתן לו סתם וחזר ואמר לו רצונך שיבא פלני ויאכל עמנו אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן לו אלא על מנת שיבוא פלוני ויאכל אסור כגון שהיתה סעודה גדולה והוא רוצה שיבוא אביו או רבו וכיוצא בהן לאכול מסעודתו שהרי סעודתו מוכחת עליו שלא גמר להקנות לו וכן כל כיוצא בזה כל מתנה שאם הקדישה לא תהיה מקודשת אינה מתנה וכל הנותן לזה מתנה על מנת להקנותה לאחר הרי זה האחר קנה בעת שיקנה לו הראשון ואם לא הקנה לו הראשון לאותו האחר לא קנה לא הראשון ולא השני

מי שנאסרה הנייתו על בעל בתו והוא רוצה לתת לבתו מעות כדי שתהיה נהנית בהן ומוציאה אותן בהפציה הרי זה נותן לה ואומר לה הרי המעות האלו נתונין לך במתנת ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לפיך או למה שתלבשי וכיוצא בזה ואפי׳ אמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן אלא מה שתרצי עשי בהן לא קנה הבעל ומה שתרצה תעשה בהן אבל אם נתן לה מתנה ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן ולא פירש שתהיה המתנה הזאת לכך ולכך או למה שתרצה תעשה בהן הרי יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור שהרי הוא אסור בהנייות חותנו

פרק שמיני

מי שנדר או נשבע ופרש בשעת נדרו דבר שנדר או נשב׳ בגללו הרי זה כמי שתלה נדרו או שבועתו באותו דבר ואם לא נתקיים אותו דבר שנשבע בגללו הרי זה מותר

כיצד נדר או נשבע שאינו נושא אשה פלני שאביה רע שאיני נכנס לבית זה שכלב רע בתוכו מתו או שעשה האב תשובה הרי זה מותר שזה כמי שנדר או נשבע ואמר שלא אשא פלנית ולא אכנס לבית זה אלא אם נסתלק ההזק וכן כל כיוצא בזה אבל הנודר או הנשבע שאיני נושא פלנית הכעורה ונמצאת נאה שחורה ונמצאת לבנה קצרה ונמצאת ארוכה שאין אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכ׳ את בני ונודע שלא גנבה ושלא הכתה הרי זה מותר מפני שהוא נדר טעות והוא בכלל נדרי שגגות שהן מותרי׳ ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיי׳ הדבר שהרי הסבה שבגללה נדר לא היתה מצויה וטעות היה ולא עוד אלא מי שראה אנשים מרחוק אוכלים תאנים שלו ואמ׳ להן הרי הן עליכם קרבן כיון שקרב אליה והביט והרי הן אביו ואחיו הרי אלו מותרין אעפ׳ שלא פי׳ הסיבה שהדירן בגללה הרי זה כמו שפרש שהדבר מוכיח שלא אסר עליהם אלא שהיה בדעתו שהן זרים וכן כל כיוצא בזה מי שנדר או נשבע ונולד לו דבר שלא היה בלבו בשעת השבוע או בשעת הנדר הרי אסור עד שישאל לחכם ויתיר את נדרו

כיצד אסר את עצמו בהנית פלני או שלא יכנס למקום לפני ונעשה אותו האיש סופר ואותו מקום בית הכנסת אעפ׳ שהוא אומר אלו הייתי יודע שזה נעשה סופר ומקו׳ זה יעשה בית הכנסת לא הייתי נודר או נשבע הרי זה אסור להנות ולהכנס עד שיתיר נדרו כמו שבארנו וכן כל כיוצא בזה כל נדר שהותר מקצתו הותר כולו והוא הדין בשבועה כיצד ראה אנשים מרחוק אוכלין פירותיו ואמר הרי הן עליכם קרבן וכשהגיע אליהם והנה הם אביו ואנשים זרים הואיל ואביו מותר כולן מותרין ואפי׳ אמר אלו הייתי יודע כן הייתי אומ׳ פלני ופלני אסורי׳ ואבי מותר הרי כולן מותרין אבל אם אומר כשהגיע אליהן אלו הייתי יודע שאבי ביניכם הייתי אומר כולכם אסורין חוץ מאבי הרי כולן אסורין חוץ מאביו שהרי גלה דעתו שלא התיר מקצת הנדר אלא כמו שנדר היה נודר ומתנה על אביו וכן האומר היין קרבן עלי מפני שהיין רע לבני מעים ואמרו לו הרי המיושן יפה לבני מעי׳ אם אמר אלו הייתי יודע לא הייתי נודר אפילו אמר אלו הייתי יודע הייתי אומר החדש אסור והישן מותר מותר בישן ובחדש אבל אם אמר אלו הייתי יודע הייתי אומר כל היינות אסורו׳ עלי חוץ מן המיושן הרי זה מותר במיושן בלבד וכן כל כיוצא בזה

כל הנודר או נשבע רואין דברים שבגללן נשבע או נדר ולמדין מהן לאי זה נתכוון והולכין אחר הענין לא אחר כל משמע הדבור כיצד היה טוען משא של צמר או של פשתים והזיע והיה ריחו קשה ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם הרי זה מותר ללבוש בגדי צמר או פשתים ולכסותן ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו היה לבוש בגדי צמר ונצטער בלבושתו ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם אסור ללבוש ומותר לטעון עליו ומות׳ להתכסות בבגדי צמר שלא נתכוון זה אלא לבגד צמר וכן כל כיוצא בזה היו מבקשין ממנו שישא קרובתו והוא ממאן ופצרו בו ונדר או נשבע שלא תהנה בו לעולם וכן המגרש את אשתו ונשבע או נדר שלא תהנה בו לעולם הרי אלו מותרות להנות לו שאין כונתו אלא לשם אישות וכן הקודא לחבירו שיסעוד אצלו וממאן ונשבע או נדר שלא יכנס לביתו ולא ישתה לו טפת צונן הרי זה מותר להכנס לביתו ולשתות לו צונן שלא נתכוון זה אלא שלא יאכל וישתה עמו בסעוד זו וכן כל כיוצא בזה האומר לחבירו לביתך איני נכנס ושדך איני לוקח בין בנדר בין בשבועה ומת או מכרן לאחר הרי זה מותר להכנס לבית וליקח השדה מן היורש או מן הלוקח שלא נתכוון זה אלא כל זמן שהן ברשותך אבל אם אמר לבית הזה איני נכנס ושדה זו איני לוקח ומת או מכרן לאחר הרי זה אסור האומר לחבירו השאילני פרתך אמ׳ לו אינה פנויה נשבע או נדר ואמר שדי איני חורש בה לעולם אם היה דרכו לחרוש בידו הוא אסור וכל אדם מותרין לחרוש לו בה ואם אין דרכו לחרוש בידו הוא וכל אדם אסורין וכן כל כיוצא בדברים אלו מי שנשבע או נדר שישא אשה או שיקנה בית או שיצא בשיירא או יפרוש בים אין מחייבין אותו לישא אשה או לקנות או לצאת מיד אלא עד שימצא דבר ההגון לו מעשה באשה שנדרה שכל מי שיתבע אותה תנשא לו וקפצו עליה בני אדם שאינן הגונין לה ואמרו חכמי׳ לא נתכוונה זו אלא לכל מי שיתבע אותה מן ההגונין לה וכן כל כיוצא בזה המדיר את חבירו או שנשבע ואמר לו שתבוא ותטול לבניך כור אחד חטים או שתי חביות של יין הרי זה יכול להתיר נדרו בלא שאלה לחכם ויאמר לו כלום נתכוונת אלא לכבדני כבודי שלא אטול וכבר הגיע אלי כבוד שנדרת בשבילי וכן הנודר או הנשבע שאין אתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני כור של חטים ושתי חביות של יין הרי זה יכול להתי׳ נדרו שלא בשאילת חכם ויאמ׳ הריני כאלו נתקבלתי והגיש לידי וכן כל כיוצא בזה

פרק תשיעי

בנדרים הלך אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו

לשון ובאותו ומן שנדר או נשבע בו כיצד נדר או נשבע
מן המבושל אם דרך אותו מקום באותה לשון באותו זמן
שקוראין מבושל אפי׳ לצלי ולשלוק הרי זה אסור בכל ואם
אין דרכם לקרו׳ מבושל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלי׳
הרי זה מותר בצלי ובשלוק וכן המעושן והמבושל בחמי
טבריא וכיוצא בהן הולכין בו אחר הלשון של בני העיר
נדר או נשבע מן המליח אם דרכם לקרות מליח לכל
המלוחין הרי זה אסור בכל המלוחין ואם אין דרכם לקרו׳
מליח אלא לדג מליח בלבד אינו אסור אלא בדג מליח
נדר או נשבע מן הכבוש אם דרכ׳ לקרו׳ כבוש לכל הכבושי׳
הרי זה אסור בכל ואם אין דרכם לקרות כבוש אלא לירק
כבוש בלבד אינו אסור אלא בכבוש של ירק וכן כל כיוצא
בזה היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתם
אין קורין אין הולכין אחר הרוב אלא הרי זה ספק נדרים
וכל ספק נדרים להחמיר ואם עבר אינו לוקה
כיצד נדר מן השמן במקום שמסתפקין בשמן זית ובשמן
שומשמין ורוב אנשי המקו׳ אין קורין שמן סתם אלא לשמן
זית וקורין לשמן שומשמין שמן שומשמין ומיעוטם קורי׳
את לשמן שומשמין שמן סתם הרי זה אסור בשניהם ואינו
לוקה על שמן שומשמין וכן כל כיוצא בזה כל
דבר שדרך שליח באותו מקום להמלך עליו הרי הוא
בכלל המין שנאמר לשליח סתם כיצד מקום שדרכן
אם ישלח אדם שליח לקנו׳ לו בשר סתם אמ׳ לו לא מצאתי
אלא דגים אם נשבע במקום זה או נדר מן הבשר נאסר את
בבשר דגים וכן כל כיוצא בזה ובכל מקום הנודר
מן הבשר אסור בבשר עופות ובקרבי׳ ומותר בחגבים
ואם מראין הדברים בעת שנדר שלא נתכוון אלא בבשר
בהמה בלבד הרי זה מותר בבשר דגים ואפילו במקום
שהשליח נמלך עליהם הנודר מן המבושל מותר
בביצה שלא נתבשלה לא שכפתה אלא נתגלגלה בלבד
הנודר ממעשה קדרה אינו אסור אלא מדברים
שמרתיחין אותן בקדרה כגון ריפות ולביבות וכיוצא בהן
אסר עצמו מכל היורד לקדר׳ הרי זה אסור בכל המתבשלין
בקדרה הנודר מן הדגים מותר בציר ובמורייס
של דגים הנודר מן החלב מותר בקום והוא המים
המובדלין מן החלב נדר מן הקום מותר בחלב
נדר׳ מן הגבינה אסור בה בין מליחה בין תפלה
הנודר מן החטים אסור בהן בין חיין בין מבושלין
חטה חטים שאיני טועם אסור בהן בין קמח בין פת חטה
שאיני טועם אסור באפויה ומותר לכוס חטים שאיני
טועם מותר באפוי ומותר לכוס חטה חטים שאיני
טועם אסור בין באפוי בין לכוס והנודר מן הדגן או מן
התבואה אינו אסור אלא בחמשת המינין הנודר מן
הירק מותר בדלועין הנודר בפרישין מותר בקפלוטות
הנודר מן הכרוב אסור במים שנתבשל בו הכרוב
שהרי מי שלקות כשלקות
נדר ממי השלקות מותר בשלקות עצמן הנודר
מן הרוטב מותר בתבלין שבו מן התבלין מותר ברוטב
הנודר מן הגריסין אסור במקפה של גריסין הנודר
מן פירות הארץ אסור בפירות הארץ ומות׳ בכמהין ופטריו׳
ואם אמר כל גידולי קרקע עלי אסור את בכמהין ופטריות
אע״פ שאינן יונקין מן הקרקע גדלין הן בקרקע הנודר
מפירו׳ השנה אסו׳ בכל פירות השנה ומות׳ בגדיים ובטלאי׳
ובחלב ובביצים ובגוזלות ואם אמר כל גידולי שנה עלי
אסור בכלם הנודר מפירות הקיץ אין אסור אלא
בתאנים ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן הזהר בעיקר הגדו׳
שהוא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם שבאותו מקום
באותה לשון ובאותו זמן ועל פי עקר זה תורה ותאמר זה
הנודר אסור בדבר פלני ומותר בדבר פלני׳ הנודר
מן הענבים מותר ביין ואפי׳ החדש מן הזתים מותר בשמן
מן התמרים מותר בדבש תמרי׳ מן הסרוניות מות׳ בחומץ
סתוניות מן היין מותר ביין תפוחי׳ מן השמן מותר בשמן
שומשמין מן הדבש מותר בדבש תמרים מן החומץ מותר
בחומץ סתוניות מן הירק מותר בירקות שדה מפני שכל
אלו שם לווי הם והוא לא נדר אלא משם שאינו לווי באותו
מקום וכן כל כיוצא בזה הנודר מן הכסות מותר
בשק וביריעה ובחמילה מן הבית אסור בעליה שהעליה
בכלל הבית נדר מן העליה מותר בבית מן הדרגש מותר
במטה מן המטה אסור בדרגש שהוא כמו מטה קטנה
הנודר שלא יכנס לבית זה הרי זה אסור מן האגף ולפנים
נדר שלא יכנס לעיר זו מותר להכנס לתחומה ואסו׳ להכנס
לעבורה הנודר הנייה מבני העיר ובא אדם ונשתהה
שם שני׳ עשר חדש הרי זה אסור להנות ממנו פחות מכאן
מותר נדר מיושבי העיר כל ששהה שם שלשים יום
אסור ליהנות ממנו פחות מכן מותר הנודר מן המים
הנמשכין ממעין פלני אסור בכל הנהרות היונקות ממנו
ואין צריך לומר הנמשכות אע״פ שנשתנה שמם ואין קורין
אותן אלא נהר פל׳ ובאר פלני ואין מלוין אותן לשם המעין
הנדור והואיל והוא עקרן אסור בכל אבל אם נדר מנהר
פלני או ממעיין פלני אין אסור אלא בכל הנהרות הנקראות
על שמו הנודר מיורדי הים מותר ביושבי היבשה
מיושבי היבשה אסור׳ ביורדי הים אע״פ שהן מפרשים
באמצע הים הגדול שיורדי הים בכלל יושבי היבשה
נדר מרואי חמה אסור בסומין שלא נתכוון זה אלא ממי
שהחמה רואה אותו נדר משחורי הראש אסור בקרחים
ובעלי שיבות ומותר בנשים ובקטנים ואם דרכן לקרות
שחורי הראש לכל אסור בכל נדר משובתי שבת
אסור בישרא׳ ובכותיים נדר מעולי ירושלם
אסור בישרא׳ ומותר בכותיים שלא נתכוון זה אלא למי
שמצוה עליו לעלות לירושלם והנודר מבני
נח מותר בישרא׳ שאין נקראים בני נח אלא שאר האומות
נדר מזרע אברהם מותר בבני ישמעא׳ ובני
עשו ואינו אסור אלא בישרא׳ שנ׳ כי ביצחק יקרא לך זרע
והרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם
נדר מן הערלים אסור בערלי ישרא׳ ומותר במולי אומות
העולם שאין הערלה קרויה אלא לשם גוים שנ׳ כי כל הגוים
ערלים ואין כונתו של זה אלא למי שהוא מצוה על המילה
ולמי שאינו מצוה עליה הנודר מישרא׳ אסור בגרים
מן הגרים מותר בישרא׳ הנודר מישרא׳ אסור
בכהנים ולוים מן הכהנים ומן הלוים מותר בישרא׳
הנודר מן הכהנים מותר בלוים מהלוים מותר בכהנים
הנודר מבניו מותר בבני בניו ובכל הדברים האלו וכיוצא
בהן דין הנודר והנשבע אחד הוא

פרק עשירי

הנודר או הנשבע שאיני טועם היום אינו אלא עד שתחשך
שאיני טועם יום אחד אסור מעת לעת משעת נדרו לפיכך
הנודר שאיני טועם היום אע״פ שהוא מותר משתחשך לא
יאכל משתחשך עד שישאל לחכם גזירה שמא ישבע פעם
אחרת יום אחד ויאכל משתחשך שהרי אין כל העם יודעי׳
הפרש שבין זה לזה נדר שאיני טועם יום הרי זה
ספק ואסור מעת לעת כאומר יום אחד ואם אכל אחר
שחשכה אינו לוקה שאיני טועם שבת זו הרי זה
אסור בשאר ימי השבת וביום השבת והרי הוא מותר
מאחר בשבת שאיני טועם שבת אחת הרי זה אסור שבע
ימים מעת לעת אמר שבת סתם ולא פירש לא
אחת ולא זו הרי ספק ואסור שבעת ימים מעת לעת ואם
אכל אחר שבת אינו לוקה כמו שבארנו שאיני
שותה חדש זה אסור בשאר החדש אבל ביום ראש
חדש יהיה מותר אע״פ שהיה חדש חסר שאיני טועם חדש
אחד אסור שלשים יום גמורים מעת לעת נדר חדש סתם
אסור שלשים יום מעת לעת מספק שאיני אוכל
בשר שנה זו אפי׳ לא נשאר מן השנה אלא יום אחד אין
אסור אלא אותו היום וביום ראש השנה מותר וראש השנה
לנדרים הוא יום ראש חדש תשרי שאיני אוכל
שנה אחת הרי זה אסור שנה תמימה מיום ליום ואם

נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה שאיני אוכל שנה הרי
זה אסור מיום ליום מספק כמו שבארנו שאיני
שותה יין שבוע זה אסו בשאר שני השבוע ובשנת השמטה
ואינו מותר אלא מראש השנה של מוצאי שביעית
שאיני שותה יין שבוע אחד אסור שבע שנים גמורו מיום
ליום אמר יובל זה אסור בשאר שני היובל ובשנת חמשים
עצמה שאיני שותה יין עד ראש אדר אם היתה שנה
מעוברת ולא ידע שהיא מעוברת כשנדר אינו אסור אלא
עד ראש חדש אדר ראשון ואם נדר עד סוף אדר הרי זה
אסור עד סוף אדר שני ואם ידע שהשנה מעוברת ונדר
עד ראש אדר אסור עד ראש אדר שני האוסר
עצמו בדבר עד הפסח בין שאם עד לפני הפסח בין שאם
עד הפסח אינו אסור אלא עד שיגיע בלבד ואם אמר עד
שיהיה הפסח הרי אסור עד שיצא הפסח אמר
עד הקציר או עד הבציר או שאמר עד שיהיה הבציר או
הקציר אינו אסור אלא עד שיגיע

זה הכלל כל שזמנו קבוע ונדר עדיו אין אסור אלא עד
שיגיע ואם נדר עד שיהיה הרי אסור עד שיצא וכל
שאין לו זמן קבוע כגון זמן הקציר והבציר בין שנדר עדיו
בין שנדר עד שיהיה אינו אסור אלא עד שיגיע האוסר
עצמו בדבר עד הקיץ הרי אסור עד שיתחילו אנשי המקו
שנדר בו להכנים כלכלות תאנים עד הקציר
עד שיתחילו העם לקצור קציר חטים אבל לא קציר שעורי
פירש ואמר עד שיעבור הקיץ הרי זה אסור עד
שיכפלו העם רוב המחצלאות שבמוקצה שמייבשין עליהם
תאנים וענבים לעשותם גרוגרות וצמוקים הכל לפי מקום
נדרו שלנודר כיצד הרי שנדר בבקעה ואסר עצמו בדבר
עד הקיץ ועלה להר אינו מסתכל בקיץ של מקום שהוא בו
עתה אם הגיע אם לא הגיע אלא בקיץ של מקום שנדר בו
ועליו הוא סומך וכן כל כיוצא בזה האוסר עצמו
בדבר עד הגשם הרי זה אסור עד זמן הגשמים שהוא
בארץ ישראל ראש חדש כסליו והגיע זמן הגשמים הרי זה
מותר בין ירדו גשמים בין לא ירדו ואם ירדו גשמים
משבעה עשר במרחשון הרי זה מותר ואם אם עד הגשמי
הרי זה אסור עד שירדו הגשמים והוא שירדו מזמן רביעה
שנייה שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכין לה משלש
ועשרים במרחשון ואילך ואם פרש ואם עד שיפסקו
הגשמים הרי זה אסור עד שיעבור הפסח בארץ ישראל
ובמקומות שהם כמותה מי שהדיר את אשתו במרחשו
ואמר לה שאין את נהנית לי מכאן ועד הפסח אם תלכי
לבית אביך מהיום ועד סכות הרי זו אסור ליהנות לו מיד
גזירה שמא תלך ואם הלכה לפני הפסח והרי הוא מהנה
אותה לפני הפסח הרי זה לוקה עבר הפסח אעפ
שהלך התנאי הרי זה אסור לנהוג חולין בנדרו ולהניחה
שתלך ותהנה אלא נוהג בה אסור עד החג כמו שנדר ואעפ
שתלה הנדר באסור ומן שעבר וכן כל כיוצא בזה ואם
הלכה אחר הפסח אינה אסורה מליהנות לו אמר לה
שאין את נהני לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח
אסורה ליהנות מיד ואם הלכה לפני הפסח ונמצא מהנה
אותה הרי זה לוקה ואסורה בהנייתו עד החג ומותר לילך
לבית אביה משהגיע הפסח

פרק אחד עשר

קטן בין שתים עשרה שנה ויום אחד וקטנה בת אחד
עשרה שנה ויום אחד שנשבעו או נדרו בין נדרי אסר בין
נדרי הקדש בודקין אותן ושואלין אותן אם יודעין לשם
מי נדרו ולשם מי הקדישו ונשבעו נדריהן קיימים והקדשן
הקדש ואם לא ידעו אין בנדריהם ובדבריהם כלום וצריכי
בדיקה כל השנה כולה שהוא שנת שתים עשרה לקטנה
ושנת שלש עשרה לקטן כיצד הרי שנדרו או הקדישו
בתחלת שנה זו ושאלו אותן ונמצאו יודעין ונתקיים נדרן
ונדרו נדר אחר אפי בסוף שנה זו צריכין בדיקה ואחר כך
יתקיים ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה

אין צריכי בדיקה אלא בודקין אותן את כל השנה הזו כולה
קודם הזמן הזה אעפ שאם יודעין אנו לשם מי נדרנו
ולשם מי הקדשנו אין נדריהן נדר ואין הקדשן הקדש
ואחר הזמן הזה שנמצא הבן בן שלש עשרה שנה ויום אחד
והבת בת שתים עשרה שנה ויום אחד אעפ שאמרו אין
אנו יודעין לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו דבריהן קיימי
והקדשן הקדש ונדריהן נדרים ואעפ שלא הביאו שתי
שערות וזו היא עונת נדרים האמורה בכל מקום
הואי והגיעו לשני הגדולי נדריהן קיימי אעפ שלא הביאו
סימנין ועדין לא נעשו גדולים לכל דבר ודבר זה מדברי
תורה שהמופלא הסמוך לאיש הקדישו הקדש ונדרו נדר
אעפ שנדריהן קיימין אם חללו נדרן או נשבעו והחליפו
אינן לוקין עד שיגדילו ויביאו שתי שערות הקדישו
ובא הגדו ונהנה מן ההקד שהקדישו לוקה משום שנדריה
נדרים מן התורה כמו שבארנו ברא שבת שתים
עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין בשלא היתה ברשות
האב או ברשות הבעל אבל אם היתה ברשות האב אפילו
הגדילה והרי היא נערה אביה מפר כל נדריה וכל שבועו
שתשבע ביום שומעו שנ כל נדריה ואסריה וגו כי
הניא אביה אותה וגו ועד מתי אביה מפר עד שתבגר
בגרה אינו מפר לה והרי כל נדריה ושבועותי כנדר אלמנה
וגרושה שנ בהן כל אשר אסרה על נפשה וגו
ומאימתי מפר הבעל נדרי אשתו ושבועותיה משתכנס
לחופה והוא מפר לעולם עד שיגרשנה ויגיע הגט לידה
היתה מגורשת מספק לא יפר לה נתן לה גט על תנאי או
לאחר זמן לא יפר בימים שבנתים וכן מי ששמעה
שמת בעלה ונשאת והרי בעלה קיים וכיוצ בה אין הבעל
הראשון ולא האחרון מפירין נדריה היתה מחייבי לאוין
ואין צריך לומ מחייבי עשה והפר נדריה הרי אלו מופרין
נערה מאורשה אין מפר נדריה אלא האב עם הבעל כאחד
ואם הפר האחד לבדו אינו מופר הפר הבעל לבדו ועבר
על נדרה קודם שיפר האב אינו לוקה מת הארוס
חוזרה לרשות אביה וכל שתדור האב מפר כשהיה קודם
שתתארס מת האב אחר שנתארסה ונדרה אחר
מותו אין הבעל מפר שאין הבעל מפר נדרי אשתו עד
שתכנס לחופה נערה ארוסה שנדרה ושמע אביה
ולא שמע ארוסה ונתגרשה בו ביום ונתארסה לאחר בו
ביום אפי למאה אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה
שנדרה בפני ארוס ראשו מפני שלא יצאת לרשות עצמה
שעה אחת שעדין היא ברשות האב מפני שהיא נערה
אבל האשה הנשואה שנדרה ולא הפר לה בעלה וגרשה
בו ביום והחזירה בו ביום אינו יכול להפר שהרי יצאתה
לרשות עצמה אחר שנדרה אעפ שנדרה ברשותו והיא
עתה ברשותו הואיל ויצאתה ברשו עצמה בנתי נתקיימו
נדריה נערה מאורשה שנדרה ולא שמע אביה
ולא בעלה ונתגרשה ונתארסה לאחרים אפי לאחר כמה
ימים כשישמע האב והבעל האחרו מפירין נדריה שנדרה
בפני ארוס הראשון הואיל ולא שמע אותם הארוס הראשו
נערה מאורסה שנדרה ושמע אביה לבדו
והפר לה ומת הארוס קודם שישמע ונתארסה בו ביום אפי
למאה אביה וארוסה האחרון מפירים נדריה שנדרה בפני
ארוס ראשון שמת קודם שישמע שמע ארוס ראשון
והפר ומת ואחר כך שמע האב ונתארסה לאחר בו ביום
אביה עם הארוס האחרון מפירין נדריה שמע
אביה ולא שמע הארוס ומת בו ביום הארוס או ששמע
גם הארוס והפר או ששתק ומת בו ביום נתרוקנה רשות
לאב והאב יכול להפר שמע הארוס וקיים ומת בו ביום
או ששמע ושתק ומת ביום של אחריו אין האב יכול להפר
גרשה הארוס אחר ששמע הרי זה ספק אם
הגרושין כשתיקה ויפר האב עם הבעל האחרון שיארס בו
ביום או הגירושין כמו שקיים ארוס ראשון שכבר
נתקיימו הנדרים שמע האב והפר לה ומת האב
ואחר כך שמע הבעל אפי שמע הבעל קודם שימות האב

לא נתרוקנה רשות לבעל ואינו יכול להפר לעולם אחר
מות האב שאין הארוס מפר אלא בשותפות שמע
ארוס והפר לה ומת ואחר כך שמע האב או ששמע האב
והפר לה ומת הבעל קודם ששמע אין האב לבדו יכול
להפר נדרים אלו שנראו לארוס ראשון אלא בשותפות ארוס
האחרון אם נתארסה בו ביום כמו שבארנו
נדרה והפר לה אביה לבדו ולא שמע הארוס עד שנכנסה
לרשותו אינו יכול להפר שאין הבעל מפר נדרי ארוסתו
אחר שנשאת אלא קודם שתכנס לרשותו הוא שמפר
בשותפות האב לפיכך היה דרך תלמידי חכמי'
עד שלא תצא בתו מרשותו אומר לה כל נדרים שנדרת
בתוך ביתי הרי הן מופרין וכן הבעל עד שלא
תכנס לרשותו אומר לה כל נדרים שנדר משארסתיך עד
שלא תכנסי בתוך ביתי הרי הן מופרין שהבעל מפר
נדרי אשתו אעפ שלא שמע אותם הלך האב עם
שלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל עדין
אביה ובעלה מפירין נדריה מסר האב לשלוחי הבעל או
שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל אין האב יכול להפר
שהרי יצאת מרשותו ולא הבעל יכול להפ שאי הבעל ספר
בקודמי כמו שבארנו שומרת יבם אפי עשה בה יבמה
מאמר ואפי יבם אחר ליבמה אחת אינו מפר נדרי יבמתו
עד שיבא עליה היתה יבמתו נערה מאורסה לאחיו
ואביה קיים אין היבם עם האב מפירים נדריה כאחת אלא
האב לברו הוא שמפר כל שתדור ואפילו עשה בה היבם
מאמר אינה כנערה מאורסה שאין המאמר קונה ביבמה
קנין גמור כמו שבארנו נערה שהשיאה אביה
ונתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין הרי זו כיתומה בחיי
האב ואין אביה מפר נדריה ואעפ שעדיין היא נערה
נערה מאורסה שנדרה ולא שמעו נדריה אביה ובעלה עד
שבגרה או עד שנעשת יתומה בחיי האב הרי נדריה קיימי'
ואין הבעל יכול להפר שהרי יצאת מרשות אביה שהוא
מפר עמו בשותפות ועדין לא נכנסה לרשות הבעל

פרק שנים עשר

כל הנדרים והשבועות האב מפר ביום שמעו של כל נדריה
ואסריה אבל הבעל אינו יכול להפר אלא כל נדרים
ושבועו' שיש בהן ענוי נפש או שהן בדברים שבינו לבינה
כגון שנשבע או נדרה שלא תכחול או שלא תתקשט של
בין איש לאשתו ומה בנדרים שיש בהן עינוי נפש
לדברים שבינו לבינה שהנדרים שיש בהן עינוי נפש מפר
אל עצמו ואל אחרים ושבינו לבינה לעצמו מפר ולאחרים
אינו מפר כיצד נדרה שלא לאכול בשר מפר לה
ותהיה מותרת לאכול עם כל אדם לעולם אסרה עליה
תשמיש כל אדם שבעולם יפר חלקו ותהיה משמשתו
וכשימות או יגרשנה הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם
וכן כל כיוצא בזה אחד ענוי גדול ואחד ענוי קטן
ואחד ענוי שהוא לזמן מרוב או לפי שעה הכל מפר הבעל
כיצד נדרה או נשבעה שלא תרחץ היום או שלא
תשתה יין היום או שלא תאכל היום דבש וכן אם נדרה
שלא תכחול היום או לא תלבש רקמה היום מפר וכן כל
כיוצא בזה אפי נדרה ממאכל רע או ממין שלא טעמה
אותו מימיה הרי זה יפר נדרה משתי ככרות באחת יש לה
עינוי ובאחת אין לה עינוי מפר לזו שמתענ בה ואינו מפר
לזו שאין לה עינוי נדרה שלא תאכל תאנים של
מדינה זו יפר משום דברים שבינו לבינה שעסק גדול הוא
לו להשפל ולהביא לה ממדינה אחרת לפיכך אם מת או
גרשה או שהביא לה איש אחר מפירות אותה מדינה הרי
אלו אסורין עליה שאינו מפר לאחרים בדברים שבינו לבינ
וכן אם נדרה שלא להנות לבריות אעפ שאין שם הבעל
בכלל יש לו להפר משום דברים שבינו לבינה שלא יהיה
זקוק להאכיל משלו בלבד וכן אם אסרה הנאתה על אומה
כגון היהודים או כל הישמעאלים הרי זה יפר האשה
שאסרה לבעלה הנאת תשמישי אסורה עליך אינו צריך
להפר הא למה זה דומה לאוסר פירות חבירו על בעל
הפירות וכן הוא שאומר לה הנאת תשמישי אסורה עליך
לא אמר כלום מפני שהוא משועבד לה בשאר כסות ועונ'
כמו שבארנו בהלכות אישות אבל אם אמרה לו הנאת
תשמישך אסור עלי צריך להפר ואם לא הפר הרי זה אסו
לשמשה שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו
אמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה במעשה
ידיה אינו נאסר במעשה ידיה מפני שידיה משועבדין לו
שאעפ שאמרו השחרור והחמץ וההקדש
מפקיעין השעבוד חכמים עשו חזוק לשעבוד הבעל שאינה
יכולה להפקיעו מפני שהוא מדבריהם אבל צריך הוא
להפר שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו
נשבעה או נדרה שלא יהנה בה לא אבי בעלה ולא אחיו
ושאר קרוביו אינו יכול להפר וכן אם נדרה שלא
אתן מים לפני בהמתך ותבן לפני בקרך וכיוצא בדברים
אלו שאין בהן עינוי נפש ואינם מדברים שבינו לבינה
ואינה ממלאכו שהיא חייבת בהן הרי זה אינו יכול להפר
יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדין לא חלו
ולא נאסרה בהן כיצד כגון שאמרה היין אסור עלי אם
אלך למקום פלני הרי זה מפר אעפ שעדין לא הלכה ולא
נאסרה וכן כל כיוצא בזה האב או הבעל שאינן
שומעין אינן מפירין אעפ שהבעל מפר נדרים שלא שמען
הראוי לשמוע אין השמיעה מעכבת בו השוטה
אינו מפר בין אב בין בעל הקטן אין לו אישות לפיכך
אינו מפר והבעל מפר נדרי שתי נשיו כאחת וכן האב מפר
נדרי שתי בנותיו כאחד הפרת נדרים כל היום
ואינה מעת לעת כיצד נדרה בתחלת ליל שני
הרי זה מפר כל אותה הלילה וכל יום שני נדרה
ביום שני בתחלת היום מפר כל אותו היום נדרה
בסוף היום עם חשכה אם הפר לה עד שלא תחשך מופר
ואם לא הפר לה עד שהחשיכה אינו יכול להפר ומהו זה
שכתוב בתורה מיום אל יום ללמד שמפר בלילה אם נדרה
בלילה וכן מפר כל היום כמו שבארנו נדרה
ושהתה כמה ימים ואחר כך שמע האב או הבעל הרי זה
מפר ביום שמעו וכאלו נדרה בעת ששמעה של ביום
שמעו לא ביום נדרה בלבד נערה מאורסה
שנדרה ושמע אביה והפר ולאחר ימים שמע הארוס והפר
ביום שמעו אין זה מופר של ואם הניא אביה אותה ביום
שמעו וגו' ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה ושמע אישה
ביום שמעו וגו' הא למרת שאחר שהפר האב ושמע הארו'
הרי זה מפר ביום שמוע האב והוא הדין אם שמע ארוס
והפר ואחר כמה ימים שמע האב והפר ביום שמעו שאינו
מופר ומנין שבנערה מאורסה הכתוב מדבר שהרי
הוא אומר למטה ואם בית אישה נדרה וגו' ושמע אישה
והחריש לה וגו' מכלל שאישה האמור למעלה ארוס
כמו שבארנו שמע האב או הבעל ושתק כדי לצערה
אעפ שלא היה בלבו לקיים נדרה הואיל ועבר היום ולא
הפר ולא בטל נתקיימו נדריה נדרה והפר לה האב
או הבעל והיא לא ידעה שהפר ועברה על נדרה או על
שבועתה בזדון הרי זו פטורה ואעפ שנתכוונה לאסור
הואיל ונעשה ההיתר פטורה ועל זה נאמר וה' יסלח לה
כי הניא אביה אותה ומכי' אותה מכת מרדו' מפני שנתכונ'
לאיסור נדרה ועברה על נדרה קודם שיפר לה
אביה או בעלה אעפ ששמע בו ביום והפר לה הרי זו חייב'
על דבר שעברה בו אם מלקות מלקות ואם קרבן קרבן
שמע נדרה ושתק מפני שלא היה יודע שיש לאב או לבעל
להפר או שידע שיש להם להפר אבל לא ידע שנדר זה
צריך הפרה ולאח זמן ידע הרי זה יפר ושעת ידיעתו כאלו
היא שעת הנדר או שעת שמועתו ויפר כל היום
נדרה אשתו וסבור שהיא בתו והפר לה על דעת שהיא
בתו וכן אם נדרה בנזיר וסבור שנדרה בקרבן והפר לה
על דעת שנדרה קרבן אסרה עצמה בתאנים וסבור
שבענבים והפר לה על דעת שהנדר לאסור הענבים צריך

לחזור ולהפר כשידע הנדר והנודרת לשם הנודרת הזאת
ולשם הנדר הזה שנׂ לא הניא אביה אותה לנודרת עצמה
ואומר ושמע אביה את נדרה עד שידע אי זה נדר נדרה
ויש לו להפר אותו כל יום הידיעה

פרק שלשה עשר

מפר אדם או מקיים דברי אשתו או בתו בכל לשון ואעׂפׂ
שאינה מכרת שאין האשה צריכה לשמוע ההפרה או הקיוׂ
וכיצד מפר אומר מופר או בטל או אין נדר זה כלום וכיוצׂ
בדברים שענינם עקירת הנדר מעיקרו בין בפניה בין
לאחריה אבל אם אמר לה אי איפשי שתדורי או אין כאן
נדר הרי זה לא הפר וכן האומר לאשתו או לבתו
סחול ליך או מותׂ ליך או שרוי ליך וכל כיוצׂ בענין זה לא
אמר כלום שאין האב והבעל מתיר כמו החכם אלא עוקר
הנדר מתחלתו ומפירו וכיצד מקיים כגון שיאמר לה
קיים ליכי או יפה נדרת או אין כמותיך או אלו לא נדרת
היתי מדירך וכל כיוצא בדברים שמשמען שרצה בנדר
זה המבטל נדרי אשתו או בתו אינו צריך לומר
כלום ונתבטלו כל הנדרים ומהו הביטול שיכוף אותה
לעשות דבר שאסרה אותו אבל ההפרה אינו כופה אותה
אלא מפר לה ומניחה אם רצתה עושה ואם רצתה אינה
עושה כיצד נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא
תשתה ואמׂ לה מופר ליך הרי זה הפר ומותׂ לאכול ולשתוׂ
נטל ונתן לה ואמר לה טלי ואכלי טלי ושתי הרי זו אוכלת
ושותה והנדר בטל מאליו המפר נדרי בתו או
אשתו צריׂ להוציׂ בשפתיו ואם הפר בלבו אינו מופר אבל
המבטל אינו צריך להוציא בשפתיו אלא מבטל בלבו בלבד
וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר
מפירין נדרים בשבת בין לצורך השבת בין שלא לצורך
השבת ולא יאמר לה בשבת מופר ליך כדרך שאמר בחול
אלא מבטל בלבו ואוׂמ לה טלי אכלי טלי ושתי וכיוצא בזה
האומר לאשתו או לבתו כל נדרים שתדורי מכאן
ועד שאבוא ממקום פלוני הרי הן קיימין או הרי הן מופריׂ
לא אמׂ כלום עשה שליח להפר לה או לקיים לה אינו כלום
שנׂ אישה יקימנו ואישה יפרנו וכן האב בעצמו ולא
בשלוחו אסרה עצמה בתאניׂ וענבים בין בנדר בין בשבועׂ
בין שאסרה עצמה בכל המין בין שאסרה תאנים וענבים
אלו וקיים לתאנים והפר לענבים או שקיים לענבים והפר
לתאנים מה שקיים קיים ומה שהפר מופר וכן כל כיוצא
בזה ואין אומרין בהפרה נדר שהופר מקצתו הופר
כולו כדרך שאומרין בהתרה מי שנדרה אשתו ושמע
והתפיס עצמו בנדרה אינו יכול להפר שהרי קיים לה
נדר הוא והתפיס עצמה בנדרו מפר את שלה ושלו קיים
כיצד שמע אשתו או בתו אומרין הריני נזירה ואמר ואני
אינו יכול להפר ושניה נזירים אמׂ הוא הריני נזיר ושמעה
היא ואמׂ ואני מפר לה ושלו קיים וכן כל כיוצׂ בזה נדר
לעצמו והדירה כמותו וגמר בלבו להדירה ואמׂ אמן הרי זה
אינו יכול להפר ואם נדר והדירׂ דרך שאׂה לידע מה בלבה
כמו שאמר לה התרצי בנדר זה להיות כמותי או לא ואמר
אמׂן הרי זה מפר לה כיצד אמׂ לה הריני נזיר ואת כלומׂ
ואת נזירה כמותי ואמרה אמן אינו יכול להפר אמר לה
הריני נזיר ומה תאמרי האת נזירה כמותי ואמׂר אמן הרי
זה יפר ואם הפר לה שלו בטל שזה כמי שתלה נדרו
בנדרה אמרה לו הריני נזירה ואתה ואמר אמן אינו
יכול להפר וכן כל כיוצא בזה האשה שנדרה ושמע
אחר והתפיס עצמו בנדרה ואמר ואני ושמע אביה או
בעלה והפר לה שלה מופר וזה שהתפיס עצמו חייב
האשה שאין לה בעל ואינה ברשות אב ואמרה הרי הבשר
אסור עלי לאחר שלשים יום ונשאת בתוך שלשׂי יום אעׂפׂ
שבשעה שחל הנדר הרי היא ברשו הבעל אינו יכול להפר
שבשעׂ הנדר לא היתה ברשותו ועל זה נאמר ונדר אלמנה
וגרושה וגוׂ ואפׂי היתה מאורסת לו בשעת הנדר שאין
הבעל מפר בקודמין כמו שבארנו נדרה תחת בעלה
שיהיה הבשר אסור עליה לאחר שלשים יום או שתהיה
נזירה לאחר שלשים יום והפר לה בעלה ומת או גרשה
בתוך שלשים יום אעׂפׂ שבשעה שהיה לנדר לחול הרי היא
גרושה או אלמנה הרי זו מותרת שכבר הפר לה נדר זה
אלמנה או גרושה שאמרה הריני אסורה ביין
כשאנשא ונשאת אין הבעל יכול להפר אמרה והיא תחת
בעלה הריני אסורה בבשר כשאתגרש הרי הבעל מפר
וכשתתגרש תהיה מותרת
המקיים בלבו הרי זה קיים והמפר בלבו אינו מופר כמו
שבארנו לפיכך אם הפר בלבו הרי זה יכול לחזור
ולקיים ואם קיים בלבו אינו יכול לחזור
ולהפר אלא אם חזר בתוך כדי דיבור כדי שלא יהיה כח
דברים שבלבו גדול מכח המוציא בשפתיו המקיים
נדרי בתו או אשתו ונחם הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו
הקמתו וחוזר ומפר לה בו ביום אבל אם הפר לה ונחם
אינו יכול להשאל לחכם כדי שיחזור ויקיים נערה
מאורסה שנדרה וקיים לה אביה לברו או בעלה לברו
והפר לה האחר אעׂפׂ שנשאׂ לחכם והתיר לו הקמתו אינו
חוזר ומפר לה עם האחר שכבר הפר לה שאין להם להפר
אלא שניהם כאחד אמר לבתו או לאשתו קים ליך
קים ליך ונשאׂ על הקמה הראשונה הרי השנייה חלה עליו
אמר לה קים ליך ומופר ליך ולא תחול הקמה אלא אם כן
חלה הפרה הרי זה מופר שאין ההקמה מועל אחר ההפרה
אמר לה קיים ומופר ליך בבת אחת הרי זה קיים אמר
לה קיים ליך היום הרי זה קיים לעולם אמר לה מופר
ליך למחר אינו מופר שהרי קיימו היום ולמחר אינו יכול
להפר אמר לה קיים ליך שעה אחת ועבר היום
ולא הפר הרי זה קיים ואין אומריׂ שזה כמי שאמר לה הרי
מופר ליך לאחר שעה שהרי לא הוציא הפרה מפיו אמׂ לה
קיים ליכי שעה אחת וכשעברה השעה אמר לה מופר ליך
הרי זה ספק ולפיכך אסורה בנדרה ואם עברה על נדרה
אינו לוקה מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו
ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח כיצד כגון מי שהיׂ זולל
ואסר עליו הבשר שנה או שתים או מי שהיה שוגה ביין
ואסר היין על עצמו זמן מרובה או אסר השכרות לעולם
וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבהל להון ואסר על עצמו
המתנות או הניית אנשי מדינה זו וכן מי שהיה מתגאה
ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים אלו כולן דרך עבודה
לשם הם ובנדרים אלו וכיוצא בהן אמרו חכמיׂ נדרים סייג
לפרישות ואעׂפׂ שהן עבודה לא ירבה אדם
בנדרי אסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים
שראוי לפרוש מהן בלא נדר אמרו חכמים כל
הנודר כאלו בנה במה ואם עבר בנדר מצוׂ להשאׂ על נדרו
כדי שלא יהא מכשול לפניו בדׂא בנדרי אסר אבל נדרי
הקדש מצוה לקיימן ולא ישאׂ עליהן אלא מדוחק שנׂ נדרי
לה אשלם בריך רחמנא דסייען

הלכות נזירות

יש בכללן עשר מצות שתי מצות עשה ושמונה מצות לא
תעשה וזה הוא פרטן

א שיגדל הנזיר פרע
ב שלא יגלח שערו כל ימי נזרו
ג שלא ישתה הנזיר יין ולא תערובת יין ואפילו
חומץ שלהם
ד שלא יאכל ענבים לחים
ה שלא יאכל צמוקים
ו שלא יאכל חרצנים
ז שלא יאכל זגין
ח שלא יכנס לאהל המת
ט שלא יטמא למתים
י שיגלח על הקרבנות כשישלים נזירותו או
כשיטמא וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

הנזירות הוא נדר מכלל נדרי אסור שנ׳ כי ידור נדר נזיר וגו׳ ומצות עשה שיגדל שער ראשו שנ׳ גדל פרע שער ראשו ואם גלח בימי נזרו עובר בלא תעשה שנ׳ תער לא יעבור על ראשו וכן אסור להטמא למתים או לאכול דברים שאסרן הכתוב עליו מגפן יין כל ימי נזרו

עבר וגלח או נטמא או אכל מגפן היין הרי זה לוקה שתים אחת משום לא יחל דברו שכולל כל הנדרים ואחת משום דבר שעבר עליו מדברים שאסורין אסור מיוחד על הנזיר נדר בנזיר וקיים נדרו כמצותו הרי זה עושה שלש מצות עשה האחד ככל היוצא מפיו יעשה והרי עשה והשנייה גדל פרע שער ראשו והרי גדל והשלישי׳ תגלחתו עם הבאת קרבנותיו שנא׳ וגלח הנזיר פתח אהל מועד וגו׳ האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר הרי זה נזיר מיד שמא ימות עתה ואם אחר נזירותו הרי זה עובר בבל תאחר לשלמו ואין לוקין על לאו זה

אין אומרין בנזירות עד שיוציא בשפתיו דבר שמשמעו אצל כל העם כענין שבלבו לא כיון שגמר בלבו והוציא בשפתיו דברים שעניינם שיהיה נזיר אע״פ שהן עניינות רחוקות ואע״פ שאין במשמען לשון נזירות הרי הוא נזיר

כיצד הרי שהיה נזיר עובר לפניו ואמר אהיה הרי זה נזיר הואיל ובלבו היה שיהיה כמו זה ואע״פ שלא פרש ואמר אהיה כמו זה וכן אם אחז בשערו ואמ׳ אהיה נוה או אהא מכלכל או אהא מסלסל או שאמר הריני מסלסל או הריני מכלכל או הרי עלי לשלח פרע הרי זה נזיר והוא שיגמר בלבו להזיר אמר הרי עלי צפרים אע״פ שהיה נזיר עובר לפניו ואע״פ שהיה בלבו להזיר אינו נזיר והרי זה כמי שלא הוציא בשפתיו כלום כל כנויי נזירות כנזירות כיצד מקומות העלגים שמשנין את הדבור ואמר שם הריני נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר האומר הריני נזיר מן החרצנים בלבד או מן הזגים בלבד או הריני נזיר מן התגלחת או הריני נזיר מן הטומאה בלבד הרי זה נזיר גמור וכל דקדוקי נזירות עליו ואע״פ שלא היה בלבו להזיר לא מדבר זה בלבד הוא׳ ודבר שנזר ממנו אסור על הנז׳ הרי זה נזיר גמור אבל האומר הריני נזיר מן הגרוגרות או מן הדבילה וכיוצא בהן הרי זה אסור בהן ואינו נזיר

מזגו לו כוס של יין ונתנו לו לשתות ואמר הריני נזיר ממנו הרי זה נזיר גמור ואם היה מר נפש או כועס או מתאבל והיו מבקשין ממנו שישתה כדי לשכח עמלו ואמר הרי זה נזיר ממנו הרי זה אסור באותו הכוס בלבד ואינו נזיר שלא נתכוון זה לא שלא ישתה כוס זה וכן שכור שנתנו לו כוס כדי לרוותו ואמ׳ הרי זה נזי׳ ממנו הרי זה אסור באותו הכוס בלבד ואינו חייב בנזירות שלא נתכוון זה לא שלא ישכרו אותו יותר מדאי ואם הגיע לשכרותו של לוט אין דבריו כלום ואינו חייב על כל עביר שיעשה שמשהגיע לשכרותו של לוט אינו בן חיוב

האומר הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין או מטמא למתים או מגלח שערו הרי זה נזיר ואסור בכלם מפני שהתנה על מה שכתו׳ בתורה וכל המתנה על הכתו׳ בתור׳ תנאו בטל נדר בנזיר ואמר לא הייתי יודע שהנזיר אסור ביין או בטומאה או בתגלחת ואלו הייתי יודע כן לא הייתי נודר הרי זה נזיר וחייב בכולם שהרי הוא היה יודע שאסר עצמו באחת משלשה מינין וכבר בארנו שאפי׳ לא נדר לא מאחת מהם אסור בכולן אמר יודע הייתי שהנזיר אסו׳ בכל אלו אבל היה בדעתי שמות׳ לי אני לשתו׳ היין מפני שאיני יכול לחיות בלא יין או מפני שאני קובר את המתים הרי זה אינו נזיר מפני שאלו בכלל נדרי שגגו׳ שאינן צריכין שאלה לחכם כמו שבארנו האומר הרי ידי נזירה הרי רגלי נזירה לא אמר כלום הרי ראשי נזיר כבדי נזירה הרי זה נזיר זה הכלל כל אבר שאם ינטל מן החי ימות אם אמר הרי הוא נזיר הרי זה נזיר האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן אם נולד לו בן זכר הרי זה נזיר אבל אם נולדה לו בת או טומטום או אנדרוגינוס אין זה נזיר אמר הריני נזיר כשיהיה לי ולד אפי׳ נולד לו בת או טומטום ואנדרוגינוס הרי זה נזיר הפילה אשתו אינו נזיר חזרה ונתעברה וילדה הרי זה נזיר

פרק שני

הנודר בנזיר בשוגג או באונס או שנדר לזרז חבירו או דרך הבאי הרי זה פטור בשאר נדרים ומי שנדר בנזיר ונחם על נדרו הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו נזירותו כדרך שמתירין שאר הנדרים מי שנדר בנזיר והלך והבי׳ קר׳ בנותיו שנזר על דעת שיביאם במלאת ימי נזרו מצאן שנגנבו או נגנבה בהמה מהן אם עד שלא נגנבה הבהמה נזר הרי זה נזיר ואם אחר שנגנבה או שאבדה או שמתה נזר אינו נזיר שזה נזר בטעות

המתפיס בנזירות הרי זה נזיר כמו שבארנו בדין כל המתפיס בנדר היה נזיר עובר לפניו ואמר הריני כזה הרי זה נזיר נדר חבירו בנזיר ואמר הוא פי כפיו מיין או שאמר שערי כשערו מלהגזז הרי זה נזיר וכן אם שמע ואמר ואני בתוך כדי דיבור של שיני ואמר ואני ואפי׳ הן מאה כולן נזירין האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן וחבירו אמר ואני הרי חבירו נזיר מיד האומר לחבירו הריני נזיר כשיהיה לך בן ושמע חבירו ואמר ואני אין זה נזיר שלא נתכוון זה האחרון לא לומר שאני אוהב שיהיה לך בן כמו זה שהרי הוא בוש ממנו

האומר הריני נזיר כשיהיה לפלני בן ושמע חבירו ואמר ואני הרי זה ספק שמא לא נתכוון לא להיות נזיר כמותו או לומר שאני אוהב אותו כמותך וספק נזירו׳ להקל שנים שהיו מהלכים בדרך וראו אחד בא כנגדן ואמר אחד מן השנים זה ההולך כנגדנו שמעון הוא ואמר חבירו ראובן הוא ואמר זה הריני נזיר אם יהיה ראובן ואמר האחר הריני נזיר אם יהיה שמעון הגיע אליהם והרי הוא ראובן הרי זה נזיר ואם היה שמעון הרי חבירו נזיר כמו שנדרו וכן כל כיוצא בזה לא הגיע אליהם לא חזר לאחוריו ונעלם מעיניהם ולא ידעו מי הוא אין אחד מהן נזיר וכן האומר הריני נזיר אם יהיה בכרי זה מאה כור והלך למודדו מצאו שנגנב או שאבד אינו נזיר וכן כל כיוצא בזה שספק נזירות להקל היו מהלכין בדרך וראו את הכוי מרחוק ואמר אחד מהם הריני נזיר שזה חיה ואמ׳ אחר הריני נזיר שזה בהמה ואמ׳ אחר הריני נזיר שאין זה חיה ואמר אחר הריני נזיר שא׳ זה בהמה ואמר אחר הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה ואמר אחר הריני נזיר שזה בהמה וחיה הרי כולם נזירים מפני שהכוי יש בו דרכים שוה בהן לחיה ויש בו דרכים שוה בהן לבהמה ויש בו דרכים שוה לחיה ולבהמה ויש בו דרכי׳ שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה והוא הדין אם ראו אנדרוגינו׳ ונחלקו בו אם הוא איש או אשה ונדרו על דרך שנדרו אלו בכוי הרי כולם נזירים שהאנדרוגינוס יש בו דרכים שוה לאיש ודרכים שוה בהן לאשה ודרכים שאינו שוה בהן לא לאיש ולא לאשה ודרכים שהן שוין לאיש ולאשה וכל הדרכים האלו בענייני המצות ולא בטבעו ותולדתו וכן דרכי הכוי בענייני המצות לא בטבעו ותולדתו כיצד דמו טעון כיסוי כחיה וחלבו אסור כבהמה והרי הוא כלאים עם הבהמה וכן עם החיה כאלו אינו חיה ולא בהמה וטעון שחיטה כבהמה וחית ויש בו דרכים אחרים וכל אחד מהן יתבאר במקומו

וכן האנדרוגינס מטמא בלובן כאנשים ומטמא באודם כנשים ואינו נמכר עבד עברי לא כאנשים ולא כנשים וההורגו נהרג עליו כאנשים וכנשים ויש בו דינים אחרים וכל אחד יכתב במקומו וכן אם ראו אנשים באים כנגדם מהם פקחים ומהם סומים ואמר אחד הריני נזיר שאלו פקחין ואמר אחר הריני נזיר שאין אלו פקחין ואמר אחר הרי אני נזיר שאלו סומין ואמר אחר הריני נזיר שאין אלו סומין ואמר אחר הריני נזיר שאין אלו פקחין וסומין

ואמר אחר הריני נזיר שאין אלו לא פקחין ולא סומין הרי כולם נזירים וכן כל כיוצא בזה   קטן שהגיע לעונת נדרים ונדר בנזיר הרי זה נזיר ומביא קרבנותיו ואעפ שעדיין לא הביא שתי שערות כשאר הנדרי והאיש מדיר את בנו קטן בנזיר אעפ שלא בא לעונת נדרים

ואין האשה מדרת את בנה בנזיר   ודבר זה הלכה מפי הקבלה הוא ואינו נוהג בשאר נדרים   כיצד האב שאמר לבנו הקטן הרי אתה נזיר או שאמר בני פלני נזיר או הרי זה נזיר ושתק הבן הרי זה נזיר   וחייב האב לנהוג בו כל דקדוקי נזירות   ואם נטמא מביא קרבן טומאה וכשישלי נזירותו מביא קרבן טהרה כשאר הנזירי הגדולי

לא רצה הבן ומחה בדבר זה או שמחו קרוביו או שגלח שערו או שגלחוהו קרוביו שהרי נעשה מעש שגלה דעתם שלא רצה הוא או קרוביו בנזירות זו הרי זה אינו נזיר ועד מתי יש לו להדירו עד שיגדיל ויעשה איש

הגוים אין להן נזירות שנ דבר אל בני ישרא   נשים ועבדי יש להן נזירות והאב או הבעל מפר נזירות האשה אם רצה כשאר הנדרים   אבל העבד יש לרבו לכוף אותו לשתות ולהטמא למתים ואם לא כפה אותו נוהג נזירות

נדר העבד שאר נדרים שיש בהן ענוי נפש או שמעכבין את המלאכה   או שהעריך אין רבו צריך לכופו מפני שאין נפשו קנויה לו   ולא יחול עליו נדר למה הדבר דומה לאוסר פירות אחרים עליהם אבל אם אין שם עינוי ולא דבר שמעכב מלאכה אינו יכול לכפותו   נדר עבדו בנזירות   ואמר לו מופר לך יצא לחירות וחייב להשלים נזירותו שהעבד כופין אותו ואין מפירין לו ואם הפר יצא לחירות   עבד שנדר בנזירות וברח או שהלך רבו הרי זה אסור לשתות יין כדי שיצטער ויחזור לרשות רבו

נזר והשלים נזירותו וגלח ולא ידע רבו ואחר כך יצא לחירות הרי זה יצא ידי נדרו   אבל אם נדר ולא גלח ויצא לחרות לא יצא ידי נדרו   נטמא ואחר כך יצא לחירות מונה משעה שנטמא   נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית   לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה

הרי זה נזיר לעולם שאין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו   אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישרא ומי שנזר בחוצה לארץ קונסין אותו   ומחייבין אותו לעלות לארץ ישרא ולהיות נזיר בארץ ישרא כמנין הימים שנזר

לפיכך מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישרא ולהיות נוהג שם נזירות עד שימות או עד שיבנה המקדש ויביא קרבנותיו במלאות ימי נזרו וכל זמן שהוא בחוצה לארץ הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח כל דקדוקי נזירות עליו   ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו   ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא בנגיעה לוקה

פרק שלישי

סתם נזירות שלשים יום כיצד מי שאמר הריני נזיר   אין פחות משלשים   ואפי אמר הריני נזיר נזירות גדולה עד מאד הרבה הרי זה נזיר שלשים יום   שהרי לא פירש זמן   פירש זמן פחות משלשים כגון שאמר הריני נזיר יום אחד או עשרה ימים או עשרי יום הרי זה נזיר שלשי יום שאין נזירות פחותה משלשים יום ודבר זה מפי הקבלה   פרש זמן יותר משלשים יום כגון שאמר אחד ושלשי יום או ארבעי או מאה יום או מאה שנה   הרי זה נזיר כזמן שפרש לא פחות ולא יתר   האומר הריני נזיר שעה אחת הרי זה נזיר שלשים יום   אמר הריני נזיר שלשי יום ושעה אחת הרי זה נזיר אחד ושלשים יום שאין נוזרין שעות

האומר הריני נזיר מכאן עד מקום פלני   אם לא החזיק בדרך הרי זה נזיר שלשים יום בלבד שלא נתכוון זה אלא לנזירות גדולה והרי לא פרש זמן   ואם החזיק בדרך   אם היה מהלך פחות משלשים יום הרי זה נזיר שלשי יום ואם היה יותר משלשי יום הרי זה נזיר נזירות אחת כמנין הימי

מי שאמר הריני נזיר שתי נזירות או שלש או ארבע הרי זה נזיר כמנין שאמר כל נזירות מהן שלשי יום ובסוף כל שלשים ושלשים מגלח ומביא קרבנותיו ומתחיל למנות נזירות שנייה אפי אמר הריני נזיר מאה אלף נזירו שאי איפש שיחיה בזמן הזה הרי זה מונה אחת אחר אחת עד שימות או עד שישלים מנין נזירותיו   האומ הריני נזיר כמנין ימות השנה מונה נזירותיו כמנין ימות השנה

אם פרש שנות החמה מונה שלש מאות וחמש וששים נזירות כל אחד מהן שלשי יום ואם פרש שנת לבנה מונה שלש מאות ארבע וחמשים נזירות   ואם סתם מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות   שהרי בארנו שכל הנדרים הולכין אחר לשון בני אדם   ורוב שני החמה שלש מאות וחמשה וששים יום מונין לה ורוב שני הלבנה שלש מאות וארבע וחמשים יום מונין לה   ואין קורין כל העם שנה סתם אלא לשנת הלבנה

האומר הריני נזיר אחת ומחצה הרי זה נזיר שתי נזירות   אמר הריני נזיר ויום אחד   או שאמר הריני נזיר ושעה אחת הרי זה נזיר שתי נזירות   אמר הריני נזיר ואחת הרי זה נזיר שתים   הריני נזיר ואחת ועוד   הרי זה נזיר שלש נזירות   הריני נזיר ואחת ועוד ושב הרי זה נזיר ארבע נזירות   הריני שלשים יום ויום אחד הרי זה נזיר נזירות אחת של שלשים ואחד יום   מי שהיו שתי כתי עדים מעידין אותו אלו מעידין שנזר שתים ואלו מעידין שנזר חמש הרי זה נזיר שתים   שבכלל חמש שתים והרי כולן מעידים בשתים   מי שנזר שתי נזירות בין שנזר שתיהן בבת אחת   בין שנדר זו אחר זו כגון שאמ הריני נזיר יום הריני נזי יום ומנה את הראשונ והפריש קרבן ואחר כך נשאל על זאת הראשונה   והתיר נדרו עלתה לו ראשונה בשנייה ומביא זה הקרבן   ונפטר ואפי הביא כפרתו ואפילו גלח שערו ואחר כך נשאל עליה עלתה לו ראשונה בשנייה שהרי אין השנייה חלה   אלא לאחר הראשונ והראשונ כיון שהתירה כאלו אינה מעקרה

מי שאמר הריני נזיר לעולם   או הריני נזיר כל ימי חיי הרי זה נזיר לעולם   ואם אמר הריני נזיר אלף שנה הרי זה נזיר לזמן קצוב   ואעפ שאי אפשר שיחיה האדם אלף שנה   ומה בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב שהנזיר לזמן קצוב אסו לגלח עד סוף ימי נזרו שנאמ כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו   עד מלאת הימים

ונזיר עולם אם הכביד שערו מקל בתער משנים עשר חדש עד שנים עשר חדש ומביא קרבנו שלש בהמו כשיגלח שנ ויהי מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו   ואבשלום נזיר עולם היה ודבר זה הלכה היא מפי הקבלה ונזיר עולם שנטמא   הרי זה מביא קרבן טומאה ומגלח תגלחת טומא כמו נזיר לזמן קצוב   שמשון לא היה נזיר גמור שהרי לא נדר בנזי אלא המלאך הפרישו מן הטומאה   וכיצד היה דינו היה אסור ביין ואסור בתגלחת   ומות להטמא למתי ודבר זה הלכה מפי הקבלה לפיכך מי שאמ הריני נזיר כשמשון הרי זה נזיר מן התגלח ומן היין לעולם ואינו מגלח כל שנים עשר חדש   כשאר נזירי עולם ומותר להטמא למתים ואם אמר לא נתכוונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון אינו נזיר   ומי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להשאל על נדרו   שנזירות שמשון לעולם היתה   האומר הריני כשמשון בן מנוח כבעל דלילה כמי שעקר דלתות עזה   כמי שנקרו פלשתים את עיניו הרי זה נזיר כנזירות שמשון   ואעפ שאפשר שנעשו מעשים אלו לאיש אחר   שמואל הרמתי נזיר עולם היה לפיכך האומר הריני כשמואל הרמתי   כבן חנה כבן אלקנה כמי ששסף את אגג בגלגל   וכיוצא באלו הרי זה נזיר עולם ואין אומרין שמא לאיש אחר שמעשיו כאלה נתכוון   האומר הריני נזיר מלא הבית או מלא הקופה בודקין אותו אם אמ לא היה בדעתי שאהיה נזיר כל ימי   לא נתכוונתי אלא להאריך זמן הנזירות וזמן מרובה הרי זה נזיר שלשים יום בלבד   ואם אמר סתם נדרתי רואים את הקופה כאלו היא מלאה חרדל ויהיה נזיר

כל ימיו ויש לו לגלח משנים עשר חדש לשנים עשר חדש ויביא קרבנותיו כשאר נזירי עולם האומר הריני נזיר כשער ראשי או כעפר הארץ או כחול הים הרי זה כמי שאמר הרי נזירות עלי כמנין שער ראשי או כמנין עפר הארץ או כמנין חול הים לפיכך יגלח כל שלשים יום ויתחיל למנות נזירות שנייה שלשים יום ויגלח וכן עד שימות ובכל תגלחת ותגלחת אינו שותה ביין ולא מטמא למתים ואם שתה או נטמא אפי׳ ביום התגלחת הרי זה לוקה האומר הריני נזיר אם אוכל ככר זו הריני נזיר אם אוכלנה הריני נזיר אם אוכלנה ואכלה הרי זה חייב בנזירות כמניין שאמ׳ ומונה אחת אחר אחת כל אחת מהן שלשים ומגלח בסוף כל שלשי׳ ומביא קרבנו

פרק רביעי

האומר הריני נזיר הרי זה מגלח תגלחת טהורה יום אחד ושלשים ואם גלח ביום שלשים יצא אמר הריני נזיר שלשים יום אינו מגלח אלא ביום אחד ושלשים

מי שנזר שתי נזירות מגלח את הראשונה ביום שלשים ואחד ואת השני׳ ביום ששים ואחד ואם גלח את הראשונ׳ יום שלשי׳ מגלח את השני׳ יום ששים ואם גלח יום תשעה וחמשים יצא שיום שלשים עולה לו אף למנין נזירו׳ שנייה

והאומר הריני נזיר ונזיר כשיהיה לי בן והתחיל נזירות שלו ואחר כך נולד לו בן משלים את שלו ואחר כך מונה את של בנו אמר הריני נזיר כשיהיה לי בן והריני נזיר כך וכך יום והתחיל בנזירות שלו ואחר כך נולד לו בן פוסק נזירות שלו ומונה את של בנו ואחר כך חוזר ומשלים את שלו והרי שתיהן כנזירות אחת

לפיכך אם נטמא בתוך נזירות של בנו סתר הכל נטמא אחר נזירות בנו כשהתחיל להשלי׳ נזירותו אינו סותר אלא עד נזירות בנו ובכמה ימים משלים את שלו אם נשאר מנזירותו כשנולד הבן ל׳ יום או יותר מונה נזירות בנו ומשלי׳ הימי׳ שנשארו מנזירותו ואם נשארו מנזירותו פחו׳ מל׳ מונה ל׳ אחר נזירות בנו שאין בין תגלחת לתגלח׳ פחות משלשים יום כיצד האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן והריני נזיר מאה יום והתחיל בנזירות שלו ונולד לו בן אם נשאר מן המאה שנדר שלשים יום או יתר כשנולד הבן לא הפסיד כלום שהרי פוסק נזירות שלו ומונה של בנו ומגלח ומביא קרבנות ומשלים השלשים או יתר שנשארו מנזירותו ומגלח לנזירותו ואם נשאר מן המאה פחות משלשים סותר עד שבעים כיצד נולד הבן ביום שמונים מונה של בנו ומשלים את של בנו ומגלח ומתחיל למנו׳ מאחר התגלחת שלשים יום ונמצא מפסיד מקודם הולך עשרה ימים שהם מיום שבעי׳ עד הולד וכן כל כיוצא בזה

האומר הריני נזיר לאחר עשרים יום וחזר ואמר הריני נזיר מעתה מאה יום מונה עשרי׳ יום ופוסק ומתחי׳ למנות שלשים שהיא הנזירות שנדר לאחר עשרים ואחר השלשי׳ מגלח תגלחת טהרה ומביא קרבנותי׳ וחוזר ומונה שמוני׳ יום כדי להשלים המאה שנדר בסוף ומגלח ומביא קרבנותיו אמר הריני נזיר לאחר עשרים יום והריני נזיר מעתה מונה שלשים יום ומגלח תגלחת טהרה וחוזר ומונה שלשים יום אחרים והיא הנזירו׳ שנדר לאחר עשרי׳ שאם תאמר מונה עשרי׳ ופוסק מונה שלשי׳ ומגלח נשארו מנזירות שהתחיל בה עשרה יום בלבד ואין בין תגלחת טהרה לתגלחת טהרה לעולם פחות משלשים יום

אמר הריני נזיר לאחר עשרים יום וחזר ואמר הריני נזיר עולם מעתה לא חלה עליו נזירו׳ שנדר בראשונה וכן אם אמר הריני נזיר שמשון לאחר עשרים יום וחזר ואמ׳ הריני נזיר מעתה אינו מגלח לנזירות זו שנדר באחרונה

מי שאמ׳ הרי אני נזיר יום אחד לפני מיתתי הרי זה אסור לשתות ביין ולהטמא ולגלח לעולם

האומר הריני נזיר ביום שבן דוד בא בו אם בחול נדר הרי זה אסור לעולם ואם בשבת או ביום טוב נדר אותה שבת או אותו יום טוב מותר מכאן ואילך אסור לעולם שהדבר ספק אם יבא בשבת או ביו״ט או לא יבוא והואיל והוא ספק ביום שנדר לא חלה עליו נזירות שספק נזירות להקל מכאן ואילך חלה עליו נזירות ושבת הבאה שהיא ספק אינה מפקעת נזירות שחלה עליו

נזיר ששלמו ימי נזירותו ולא גלח תגלחת טהרה הרי זה אסור לגלח ולשתות יין ולהטמא למתים כשהיה מקודם וכל דקדוקי נזירות עליו ואם גלח או שתה יין או נטמא לוקה

מי שנדר בנזיר ודמה שאינו נדר והיה נוהג התר בנדרו ושתה יין ולאחר זמן שא׳ לחכם והורהו שהוא נדר ושהוא חייב בנזירות הרי זה מונה משעה שנדר ומדברי סופרים שינהוג אסור בימים שנהג בהן התר כיצד הרי שנדר שלשים יום ונהג התר בנדרו עשרה ימים ונהג איסור עשרים יום ולאחר השלשים שא׳ חכם ואסר לו הרי זה מונה עשרה ימים מיום ששא׳ כנגד העשרה שנהג בהן התר ואם שתה או גלח או נטמא בעשרת ימים האלו מכין אותו מכת מרדות בד״א בנזירות מועטת אבל בנזירות׳ מרובה דיו שינהוג שלשים יום בנזירות אע״פ שעבר על נזירותו המרובה כל ימיה ואם לא נהג אסור בעצמו אין נוקקין לו כלל כל ב״ד שנוקקין לזה וכיוצא בו ומודיעין לאו שמזלזלין בנדרים שאינן חייבין מן התורה או שיורו להן להקל או שיפתחו להן פתח מנדי׳ אותו ב״ד ההדיוט

האשה שנדרה בנזירות ושלמו ימי הנזירות והביאה קרבנותי׳ ונשחטה אחת מן הבהמות ונזרק דמה ואחר כך שמע בעלה אע״פ שעדיין לא גלחה אינו יכול להפר ואם קודם זריקה הרי זה יפר בד״א בתגלח׳ טהרה אבל בתגלחת טומאה יפר אע״פ שקרבו הקרבנות של תגלחת טומאה מפני שהיא עדיין צריכה למנות נזירות אחרת

פרק חמישי

שלשה מינין אסורין לנזיר הטמאה והתגלחת והיוצא מן הגפן בין פרי בין פסולת פרי אבל השכר של תמרים או של גרוגרות וכיוצא בהן מותר לנזיר ושכר זה שנאסר עליו בתורה הוא השכר של תערובת היין היוצא מן הגפן כיצד נזיר שאכל כזית מן הפרי שהוא ענבי׳ לחי׳ או יבשים או בסר או שאכל כזית מפסולת הפרי שהיא הזגין והם הקליפה החיצונה או החרצנים והם הזגין הפנימים שזורעין אותן הרי זה לוקה וכן אם שתה רביעית יין או אכל כזית מיין קרוש שהוא הפרי או שתה רביעית חומץ שהוא פסולת הפרי הרי זה לוקה אבל העלי׳ והלולבין ומי גפנים והסמדר הרי אלו מותרין לנזיר שאינן לא פרי ולא פסולת פרי אלא מן העץ הן נחשבין

כל איסורי הגפן מצטרפין זה עם זה כיצד הרי שצרף ענבי׳ לחים עם יבשים או עם בוסר וחרצן וזג ואכל מן התערובת כזית לוקה וכן אם אכלן זה אחר זה עד שאכל מן הכל כזית לוקה וכן אם שתה רביעית תערובת יין וחומץ לוקה דבר המותר אינו מצטרף לדבר האסו׳ בנזיר כיצד יין שנתערב ברבש אע״פ שטעם הכל טעם יין ושתה מן התערובת וכן הצמוקין שדרסן עם הגרוגרות וטעם הכל טעם צמוקין ואכל מן התערובת אינו לוקה עד שיהיה מדבר האסור בתערובת כזית בכדי שלש ביצים ואכל כשלש ביצים כשאר האסורין השוים בכל אדם כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות וכן אם שרה פתו ביין והיה הרביעית יין בכדי פרס מן הפת ואכל כדי פרס שנמצ׳ שאכל רביעי׳ יין הרי זה לוקה ועל זה וכיוצ׳ בו נאמ׳ בתור׳ וכל משרת ענבי׳ לאסו׳ דבר שנתער׳ בו היין וטעמו כטע׳ היין והוא שיהיה טעמו וממשו כשאר אסורי מאכול נתערב יין וכיוצא בו ברבש ואין שם טע׳ יין הרי זה מות׳ לנזיר לא יהיה זה חמור מחלב ודם היה בו טעם יין ואין שם רביעי׳ בכדי אכילת פרס הרי זה אסור מדברי סופרי׳ כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות ומכין אותו אם אכל מכת מרדות

נזיר שאכל כזית ענבים וכזית חרצן וכזית זג וכזית צמוקים ושתה רביעי׳ יין ואפי׳ סחט

אשכול ושתה ממנו רביעית הרי זה לוקה חמש מלקיות שכל אחד מהן בלאו אחר הוא ולוקה מלקות ששי משום לא יחל דברו שהוא שוה בכל הנד"ים וכן אם אכל כזית זג או כזית ענבים לוקה שתים אחד משום זג או משו ענבים ואחר משום לא יחל דברו והוא הדין לנזיר שגלח או נטמא שהוא לוקה שתים אחד על האסו המיוחד בו ואחת על האסור השוה בכל הנדרי שהוא לא יחל דברו

נזיר ששתה רביעית יין ורביעית חומץ אינו לוקה אלא אחת שאינו חייב על היין בפני עצמו ועל החומץ בפני עצמו שאין כתוב יין לא ישתה וחומץ לא ישתה אלא כך חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה כלומר לא ישתה יין ולא דבר שנתערב בו היין והוא השכר ואפילו החמיצו והואיל ולא כפל אלא החומ שהוא שם אחר אינו לוקה על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו נזיר שהיה שותה ביין כל היום כולו אעפ שהוא חייב לשמים על כל רביעית ורביעי אינו לוקה אלא אחת משום יין ואחת דלא יחל דברו כמו שבארנו ואם התרו בו על כל רביעית ורביעית ואמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת

מדברי סופרים שאסור לנזיר לעמוד במושב שותי יין ויתרחק ממנו הרבה שהרי מכשול לפניו אמרו חכמים סביב לכרם לא יקרב נזיר שגלח שערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעקרה כעין תער וכן אם תלשה בידו לוקה אחד המגלח ואחד המתגלח שנא תער לא יעבו על ראשו ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעקר אינו לוקה שאין זה כעין תער העביר על ראשו סם שמשיר את השער והשיר את השער אינו לוקה אלא בטל מצות עשה גדל פרע שער ראשו נזיר שגלח כל ראשו אינו לוקה משום התגלחת אלא אחת ואם התרו בו על כל שער ושער ואמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח לוקה על כל אחת ואחת נזיר חופף על שערו בידו וחוכך בצפרניו ואם נפל שער אינו חושש שהרי אין כוונתו להשי ואיפש שלא ישיר אבל לא יסרוק במסרק ולא יחוף בארם מפני שמשרת את השער ודאי ואם עשה כן אינו לוקה

נזיר שנטמא למת טומאת שבעה בין בטמאות שהוא מגלח עליהן כמו שיתבאר בין בטמאות שאינו מגלח עליה הרי זה לוקה נטמא למת פעמים הרבה אעפ שהוא חייב מלקות על כל אחת ואחת לשמים אין ב"ד מלקין אותו אלא אחת ואם התרו בו על כל פעם ופעם והוא מטמא לוקה על כל אחת ואחת ב"ד בשנטמ ופרש וחזר ונגע או נשא או האהיל אבל אם היה נוגע בכת ועדין המת בידו ונגע בכת אחר אינו חייב אלא אחת אעפ שהתרו בו על כל נגיע ונגיעה שהרי מחולל ועומד נזיר שנכנס לבית ושהה שם עד שמת שם המת או שנכנ לאהל המת בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע גג התיבה מעליו מדעתו הרי זה לוקה שתים אחת משום לא יבא ואחת משום לא יטמא שהרי טומאה וביאה באין כאחת אבל אם נכנס לדרכו טומאתו קודמת לביאתו שמעת שיכנים חוטמו או אצבעו רגליו נטמא ואינו חייב משום ביאה עד שיבא כולו נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה ואחר שנודע לו התרו בו ולא קפץ ויצא אלא עכב שם הרי זה לוקה והוא שישהה שם כדי השתחויה כמו טמא שנכנס למקדש

המטמא את הנזיר אם היה הנזיר מזיד הנזיר לוקה וזה שטמאו עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול ואם היה הנזיר שוגג וזה שטמאו מזיד אין אחד מהם לוקה ולמה לא ילקה המטמא את הנזיר לפי שנ' וטמא את ראש נזרו אינו לוקה עד שיטמא עצמו מדעתו נזיר טהור שטמא עצמו לוקה אף משו לא תאחר לשלמו שהרי איחר נזירות טהרה ועשה מעשה וכן אם נזר בבית הקברו לוקה אף משום לא תאחר הא למדת שהנזיר שטמא עצמו לוקה ארבע מלקיו משום לא יטמא ומשום לא יחל דברו ומשום לא תאחר לשלמו ומשום לא יבוא אם היתה ביאה וטומאה כאחת כמו שבארנו

פרק ששי

נזיר ששתה יין ואכל יוצא מן הגפן אפי ימים רבים אינו סותר בימי נזירותו אפי יום אחד וכן אם גלח מיעוט שער ראשו בין בשוגג בין במזיד נתגלח רוב ראשו בין בתער בין כעין תער ולא נשאר מן השערות כדי לכוף ראשן לעקרן בין בזדון בין בשגגה אפי גלחוהו לסטים באונס הרי זה סותר שלשי יום עד שיהי לו פרע ואחר כך מתחיל למנות כיצד נדר נזירות מאה יום ולאחר עשרים יום נתגלח רוב ראשו הרי זה שוהה שלשים יום עד שירבה שער ראשו ואחר השלשים יום מונה שמנים יום תשלום יום נזירותו וכל אותן השלשים יום כל דקדוקי נזירות עליו אלא שאין עולין לו מן המנין נזיר שנטמא בין בזדון בין בשגגה ואפי טמאוהו גוים באונס סתר הכל ומגלח תגלחת טמאה ומביא קרבנות טומאה ומתחיל למנות ימי נזירות שנ' והימים הראשונים יפלו ואפי נטמא ביום מלאת ימי נזרו בסוף היום סתר הכל

נטמא אחר יום מלאת שהוא יום הבאת קרבנות טהרה או לא נטמא סתר שלשים בלבד וכיצד יעשה מביא קרבנות טומאה כשיטהר ומגלח תגלחת טומאה ומתחיל למנות נזירות ל' יום ומגלח תגלחת טהרה ומביא קרבנות טהרה ואם נטמא אחר שנזרק עליו אחד מן הדמים אינו סותר כלום אלא יביא שאר קרבנות טהרה או כשיטהר נטמא ביום של אחריו שהוא יום שראוי לגדל שער או גלח אחר מלאת הרי זה אינו סותר כלו אעפ שעריין לא גלח שהרי שלמה הנזירות וכל שנטפל לה נטמא ביום שנדר או בשני אינו סותר אלא משלים עליהם אחר שיביא קרבנו שנ' והימים הראשונים יפלו עד שיהיו שם ימים ראשונים לפיכך אם נטמא בשלישי והלאה סותר כל הקודמין

נדר בנזיר והוא טמא מת חלה עליו נזירות ואם נטמא פעם אחר או שתה יין או גלח לוקה ואם שהה בטומאתו כמה ימים אין עולין לו עד שיזה שלישי ושביעי ויטבול בשביעי ויום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירו לזה שנדר והוא טמא אבל נזיר טהור שנטמ אינו מתחיל למנות אלא מיום שמיני והלאה מי שנדר והוא בבית הקברות נזירות חלה עליו ואפי שהה שם כמה ימים אין עולין לו ולוקה על שהייתו שם ואם התרו בו שלא יזיר שם אינו מגלח שערו כשיצא משם ואם נטמא שם בבית הקברות באחת מן הטומאות שהנזיר מגלח עליהן אינו מגלח ואינו מביא קרבן טומאה נכנס לשם בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה ונטמא אעפ ששהה שם אינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות אם שהה

יצא מבית הקברות ושהה ימים וחזר ונכנס אין אותן הימים עולין לו יצא והזה וטבל וטהר ומנה ימים מנזירותו וחזר לבית הקברות אותן הימים שמנה עולין לו ואפי נכנס ביום שמיני שלו הרי השביעי שלו עולה לו מן המנין ואם נטמא שם אחר שנכנס באחת מן הטמאו שהנזי מגלח עליהן מביא קרבן טומאה וסותר הימים הקודמין ומגלח תגלחת טומאה תגלחת טומאה כיצד היא הנזיר שנטמא באחת מן הטמאות שהוא מגלח עליהן הרי זה מזה עליו בשלישי ובשביעי ומגלח שער ראשו בשביעי וטובל בשביעי אחר ההזייה כדרך כל טמאי מת ומעריב שמשו ומביא קרבנותיו בשמיני והן שתי תורי או שני בני יונ' אחד לעולה ואחד לחטא וכבש בן שנתו לאשם וסותר כל הימים הקודמין ומתחיל למנות נזירותו ואם גלח בשמיני מביא קרבנותיו בו ביום

מאימתי מתחיל למנות משיביא חטאתו אבל עולתו ואשמו אין מעכבין אותו מלמנות הרי שהזה בשלישי ובשביעי ולא טבל ונתאחר כמה ימים כשיטבול יעריב שמשו ויביא קרבנותיו למחר טבל והעריב שמשו ואחר קרבנותיו אינו מתחיל למנות עד שיביא חטאתו אבל עולתו ואשמו אין מעכבין אותו כמו שבארנו

כשמגלח הנזיר תגלחת טומאה אינו צריך לגלח על פתח המקדש ולא להשליך שערו על האש ובין שגלח במדינה או במקדש שערו אסור בהנאה וטעון קבורה

ואפרו אסור כאפר כל הנקברים והמגלח במקדש אם השליכן תחת דוד האשם יצא נזיר שנטמא טמאות הרבה בין שהתרו בו על כל אחת ואחת ובין שלא התרו בו על כל אחת ואחת אינו מביא על טומאותיו אלא קרבן אחת בד״א שנטמא פעם שנייה קודם שיביא קרבנו טומאה הראשונה ואעפ שנתאחר כמה ימים אחר טהרתו קודם הבאת חטאתו ונטמא באותן הימים אינו מביא אלא קרבן אחר אבל אם נטמא וטהר והבי חטאתו ונטמא פעם שנייה אחר שהביא חטאתו אעפ שעדין לא הביא אשמו ועולתו חייב בקרבנות אחרות נזיר שגלח תגלחת טהרה ואחר כך נודע שטמא היה בתוך ימי נזרו אם בטומאה ידועה נטמא סתר הכל ומביא קרבנות טומאה ומגלח תגלחת טומאה ומונה נזירות אחרת ומביא קרבנו טהרה ואם בטומאת התהום נטמא אינו סותר ודבר זה הלכ׳ מפי הקבל ואם עד שלא נזרק עליו אחד מן הדמי׳ נודע שהוא טמא בין בטומאה ידועה בין בטומאת התהום סתר הכל נודע לו אחר שנזרק אחד מן הדמים אעפ שלא גלח הואיל וטומאה שאינה ידועה היא אינו סותר

אי זו היא טומאת התהום כל שאין אדם מכירה אפי בסוף העולם ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד אבל הרוג לא שהרי ידע בו זה שהרגו נמצא המת גלוי אין זה טומאת התהום נמצא מושקע בקרקעות מערה והמים על גביו הרי זה טומאת התהו שאינה ידועה היה טמון בתבן או בצרורות הרי זו טומאת התהום במים באפלה ובנקיקי הסלעים אינה טומאת התהום נזיר שנטמא במת וירד וטבל במערה והביא קרבנות טומאה ומנה נזירו וגלח תגלחת טהרה ואחר כך נודע שמת היה מושקע בקרקעות המערה כשירד לטבול אעפ שהיא טומאה שאינה ידועה סתר הכל מפני שהוחזק לטומאה וחזקת הטמא טמא עד שיטהר ודאי ירד להקר הרי זה טהור עד שידע שנגע נמצא המת צף על פני המים הרי זה בחזקת טמא שחזקתו שנגע בזה שהוא צף

פרק שביעי

יש טמאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליה ולא סותר את הקודמין ואעפ שנטמא בהן טומאת שבעה לפי שלא נאמר בו וכי ימות מת עליו עד שיטמ בטמאו וכי ימות מת עליו עד שיטמ בטמאו שהן מעצמו של מת ואחר כך יביא קרבנות טומאה ויגלח תגלחת טומאה ויפלו כל הימים הראשונים ואלו טמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן על הנפל ואפילו לא נתקשרו איבריו בגידין ועל כזית מבשר המת ועל כזית נצל ועל עצמות שהן רוב מנין העצמות אעפ שאין בהן רובע הקב ועל עצמות שהן רוב בניינו של מת ואעפ שאין בהן רובע הקב ועל חצי קב עצמות אעפ שאין בהן לא רוב בניינו ולא רוב מניינו וכל העצמות יהיו משל מת אחד ולא משני מתים ועל השדרה הבאה מן המת ועל הגולגולת של מת אחד ועל אבר מן המת הבא ממת אחר ועל אבר מן החי מאדם אחר שיש עליהן בשר שראוי לעלות בו ארוכה בחי ועל חצי לוג דם הבא ממת אחר ועל מלא חפני רקב המת אי זהו נצל זה בשר המת שנמוח ונעשה לחה סרוחה ואין רקב המת מטמא עד שיקבר ערום בארון של שיש ויהיה כלו שלם חסר ממנו אבר או שנקבר בכסותו או בארון של עץ או בשל מתכת אין לו רקב ולא אמרו רקב אלא למת בלבד להוציא הרוג שהרי הסר דמו קברו שני מתים כאחד או שגוזו שערו או צפרניו וקברום עמו או אשה עוברה שמתה ונקברה ועוברה במעיה אין הרקב שלהם מטמא וכן אם טחן המת עד שנעשה רקב אינו מטמא עד שירקיב מאיליו טחן את המת והניח עפרו עד שהרקיב כלו או שהרקיב כשהוא חי ומת והרקיב הכל הרי זה ספק ואם נטמא לרקב זה הרי זה ספק טמא וכן אם נטמא ברובע עצמות הבאין מהשדרה או מן הגולגולת באהלן הרי זה ספק טמא כל אלו השתים עשרה טמאות שמנינו אם נגע נזיר באחד מהן או נשאה או האהיל הנז׳ עליה או האהילה הטומאה על הנזיר או היה הנזיר ואחת מטמאות אלו באהל אחד הרי זה מגלח תגלחת טומאה ומביא קרבן טומאה וסותר את הכל חוץ מן הרקב שאינו מטמא במגע שאי אפשר שיגע בכלו שהרי אינו גוף אחד אבל אם נשאו או נטמא באהלו מגלח וכן נזיר שנגע בעצם המת אפי׳ עצם כשעורה או נשאו הרי זה מגלח עליו ומביא קרבנות טומאה וסותר את הקודמין ואין עצם אחד מטמא באהל אבל אם נטמא בגוש ארץ העמים או בשדה שנחרש קבר בתוכה שהן מטמאין במגע ובמשא שהאהיל עליו ועל אחת מן שתים עשרת השריגים היוצאים מן האילנות או הפרעות היוצאות מן הגדר או מטה או גמל וכיוצא בו או שנטמא באהל רובע עצמו שאין בהן לא רוב בנין ולא רוב מן מנין או שנטמא ברביעית דם מן המת שהיא מטמא במגע ובמשא ובאהל או שנטמא בגולל או בדופק בהן מטמאין במגע ובמשא או שנטמא באבר מן החי או באבר מן המת שאין עליהן בשר כראוי הרי זה אינו סותר אעפ שבכל אלו הוא טמא טומאת שבעה ומזה בשלישי ובשביעי אינו מגלח תגלחת טומאה ולא מביא קרבנות ולא סותר את הקודמין אבל כל ימי הטומאה אין עולין לו ממנין ימי נזירותו נגע באהל המת או בכלים הנוגעים במת אינו מזה בשלישי ושביעי ויראה לי שדין זה המיוחד בנזיר אבל כל אדם שנטמא בכלי טומאת שבעה יזה בשלישי ובשביעי כמו שיתבאר בהלכות טומאת מת וכן יראה לי שזה שאינו מזה בשלישי ובשביעי אם נגע בכלים כדי שיעלו לו ימי טומאתו בכלי ממנין ימי נזירותו

נזיר שנצטרע והוחלט כל ימי חלוטו ושבעת ימי ספירו שספר אחר שטהר מצרעתו בין תגלחת ראשונה לשנייה אין עולין לו מימי נזירותו אבל ימי הסגר עולין לו וכן אם זב בשרו בין איש בין אשה כל ימי זיבתן עולין להן אעפ שהן טמאין ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא אין צריך לומר שאם נטמא הנזיר בשאר טמאות שימי טומאתו עולין לו ואינו סותר כלום נטמא במת בתוך ימי צרעתו סותר כל את הקודמין שהרי בנזירותו עומד ואעפ שהוא טמא הנזיר מותר בטומאת מת מצוה ובתגלחת מצוה ואסור ביין המצוה ביין הרשות כיצד מי שנשבע שישתה היום יין שהרי מצוה עליו לשתות ואחר כך נדר בנזיר חלה נזירו׳ על השבועה ואסור ביין ואין צריך לומר שהוא אסור ביין קדוש והבדלה שאינו אלא מדברי סופרים וכיצד הוא מותר בטומא מת מצוה היה מהלך בדרך ופגע במת שאין שם מי שיקברנו הרי זה מטמא לו וקוברו ודברים אלו דברי קבלה הן נזיר וכהן שפגעו במת מצוה יטמא נזיר אעפ שהוא סותר הימים הראשונים ומביא קרבן טומאה ואל יטמא כהן שזה קדושתו קדושת שעה ואפי׳ היה נזיר עולם והכהן קדושתו קדושת עולם

פגעו בו שני נזירים אחד נזיר שלשים יום ואחד נזיר מאה יום יטמא נזיר שלשים היה אחד נזיר לזמן קצוב והשני נזיר עולם יטמא הנז׳ לזמן קצוב שנזיר עולם קדושתו חמורה מזה וכיצד הוא מותר בתגלחת מצוה נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות הרי זה מגלח כל שערו שהרי תגלחתו מצות עשה שנ׳ במצורע וגלח את כל שערו וגו׳ וכל מקום שאתה מוצא מצות עשה ולא תעשה אם יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה והלא נזיר שגלח בימי נזרו עבר על לא תעשה ועשה שנ׳ קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ובכל מקו׳ אין עשה דוחה לא תעשה ועשה ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חולטו אין עולין לו כמו שבארנו והרי אינו קדוש בהן ובטל העשה כאיליו ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא יעבו על ראשו ולפיכ׳ בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו

פרק שמיני

תגלחת הטהרה כיצד היא כשיגמור הנזיר ימי נזירותו
מביא ג׳ בהמות כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים
הביא שלשתן ולא פרש הראויה לחטאת תקרב חטאת
והראויה לשלמים שלמים והראויה לעולה עולה ומביא
עם איל השלמים ששה עשרונות ושני שלישי עשרון סולת
אופה מהן עשרים חלה עשר חלות מצות ועשרה רקיקי
מצות ומושח העשרים ברביעית שמן ושיעור זה הלכה
למשה מסיני ומביא העשרים בכלי אחד ושוחט החטאת
תחלה ואחר כך העולה ואחר כך שלמים ואחר כך מגלח
ואם גלח אחר ששחט החטאת או העולה יצא ומבשל
השלמי׳ או שולקן ולוקח מן הרוטב של זבחי השלמי׳ ונותן
על השער ואחר כך משליכו לאש תחת דוד השלמים ואם
השליכו תחת החטאת יצא והיכן מגלח שערו בעזרת
הנשים בלשכת הנזירים שהיתה שם בקרן מזרחית דרומי׳
ושם מבשלין את שלמיהן ומשליכין שערן לאש ואם גלח
במדינה יצא ובין שגלח במדינה ובין שגלח במקדש תחת
הדוד הוא משליך שערו ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזר׳
פתוח שנ׳ פתח אהל מוע׳ לא שיגלח כנגד הפתח שזה בזמן
מקדש הוא ואחר כך נוטל הכהן את הזרוע בשלה מן
האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק אחד ונותנן על כפי
הנזיר או הנזירה ומניפן ואחר כך הותר הנז׳ לשתות יין
ולהטמא למתים נזיר ממורט אינו צריך להעביר
תער ואעפ׳ שאין לו שער או שאין לו כפים הרי זה מקריב
קרבנותיו וישתה ויטמא ואם הביא קרבנותיו ולא גלח
ראשו אין התגלחת מעכבת אלא שותה ומטמא לערב
שמשיזרק עליו אחד מן הדמים הותר אעפ׳ שלא נתן על
כפיו ולא הניף שכל דברים אלו למצוה ולא לעכב אעפ׳
שאין התגלח׳ מעכב עליו מצוה לגלח אפי׳ לאחר זמן מרוב
ונזיר שגלח בלא תער או שגלח ושייר שתי שערו׳ לא עשה
כלום ולא קיים מצות גלוח בין נזיר טהור בין נזיר טמא
גלח והניח שתי שערות וצמח ראשו כלו וחזר וגלחו כלו
עם אותן שתי השערות או שגלח אחת ונשרה אחת הרי
זה קיים מצות גלוח נשרה אחת וגלח אחת אין כאן מצות
גלוח גלח על השלמים ונמצא פסול תגלחתו פסולה
וזבחיו לא עלו לו גלח על החטאת ונמצאת שלא
נשחטה לשם חטאת ואחר כך הביא השלמים והעולה
וקרבום כמצותן תגלחתו פסולה וזבחיו לא עלו לו
גלח על העולה ועל השלמים ונשחטה שלא לשמן ואחר
כך הביא קרבנות אחרות להקריבן לשמן תגלחתו פסולה
וזבחיו לא עלו לו גלח על שלשתן ונמצא אחד מהן
כשר תגלחתו כשרה ויביא שאר הזבחים ויקרבו כהלכתן
כל מקום שאמרו תגלחתו פסולה הרי הוא
כמי שנתגלח בתוך ימי נזירותו שהוא סותר שלשים יום
כמו שבארנו ונמצא מונה שלשים יום אחר התגלחת
הפסולה ויביא קרבנותיו שלמי נזיר ששחטן
שלא כמצותן כשרי׳ ואין עולין לבעלי׳ לשם חובה ונאכלין
ליום אחד ואין טעונין לחם ולא מתנות ולא זרוע
שלש בהמות אלו והלחם הבא עמהם הכל מן החולין כשאר
נדרי הקדש כמו שיתבאר במקומו האומר הריני
נזיר על מנת שאגלח ממעו׳ מעשר שני הרי זה נזיר ואינו
מביא קרבנותיו מן המעשר אלא מן החולין האיש
שנדר בנזיר יש לו להביא קרבנות אביו לעצמו ומגלח
עליהן ואין האשה מגלחת על קרבנות אביה ודבר
זה הלכה מפי הקבלה הוא כיצד
מי שהיה אביו נזיר והפריש מעות לקנות בהן קרבנותיו
ומת והניח המעות הסתומין ואמר אחרי מות אביו הריני
נזיר על מנת שאביא קרבנותי ממעות שהפריש בהן אבי
לקרבנותיו הרי זה מביא מהן קרבנותיו וכן אם היה
הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות סתומין ומת האב
ואמר הבן אחר מות אביו הריני מגלח על מעות אבי הרי
זה מביא קרבנותיו מהן אבל אם לא אמר יפלו המעות
לנדבה מת האב והניח בנים רבים חולקים המעות
הסתומים מפני שהיא ירושה להן ויש לכל אחד מהן לגלח
על חלקו והבכור נוטל בהן פי שנים בין שהיה האב
נזיר עולם והבן נזיר זמן קצוב בין שהיה האב נזיר זמן
קצוב והבן נזיר עולם הרי זה מגלח ומבי׳ קרבנותיו ממעו׳
נזירות אביו הפריש האב מעות להביא בהן קרבנות
טומאה ומת אין הבן מביא בהן קרבנות טהרה וכן אם
הפרישן האב לקרבן טהרה אין הבן מגלח עליהן תגלחת
טומאה שדברים אלו הן ספק ואם הביא זבחיו לא עלו לו
האומר הרי עלי לגלח נזיר חייב להביא קרבנו׳
תגלחת טהרה ומקריבן על יד אי זה נזיר שירצה
אמר הרי עלי חצי קרבנות נזיר או אם אמ׳ הרי עלי לגלח
חצי נזיר הרי זה מביא חצי הקרבנות לאי זה נזיר שירצה
ואותו נזיר משלים קרבנותיו משלו אבל אם
אמ׳ הרי עלי קרבנות חצי נזיר הרי זה מביא קרבנות נזר
שלם שאין לנו חצי נזירות האומר הריני
נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חבירו ואמר ואני הרי חבירו
נזיר ואני חייב לגלח נז׳ אחר שהרי לא התפיס עצמו אל׳
בנזירות ואם אמר ואני ועלי לגלח נזיר הרי זה חייב ואם
היו פקחין מביא כל אחד מהן קרבנות על ידי חבירו ואם
לא עשו כן חייבים לגלח נזירות אחרים האומר
הרי עלי לגלח חצי נזיר ושמע חבירו ואמ׳ ואני ועלי לגלח
חצי נזיר זה מביא חצי קרבנותיו של זה וזה מביא חצי
קרבנותיו של זה וכל אחד מהן משלים קרבנותיו אם היו
פקחין ואם לאו זה מביא חצי קרבנו מאי זה נזיר שירצה
וזה מביא קרבנות מאי זה נזיר שירצה

פרק תשיעי

המפריש מעות שיקריב מהן קרבנות נזירים והקריב מהן
והותירו יביאו במותרן קרבנות נזירים אחרים שמותר
נזירים לנזירים הפריש מעות סתומין לנזירותו והותירו
יפלו המותרות לנדבה המפריש מעות מפורשין
לנזירותו והותירו מותר מעות העולה יבאו עולה ומותר
החטאת יוליכם לים המלח ומותר דמי השלמים יבאו
שלמים ואין טעונין לחם ונאכלין ליום אחד המפריש
מעות לנזירותו ומת אם היו סתומין יפלו לנדבה היו
מפורשין דמי עולה עולה דמי חטאת ילכו לים המלח
דמי שלמים יבאו שלמים ונאכלין ליום אחד ואין טעונין
לחם כיצד הם המעות הסתומין כגון שהפריש
מעות להביא מהן קרבנותיו לא אמר כלום אבל אם
אמר אלו לחובותי הרי אלו כמפורשין ואין צריך לומר אם
אמר אלו לעולתי ולחטאתי ולשלמי׳ שהן כמפורשין
המפריש בהמה בעלת מום הרי היא כמעות סתומין
וכן המפריש לשון של כסף ושל זהב או כלי אעפ׳ שאמ׳ זה
לחטאתי ולעולתי ולשלמי׳ הרי הוא כמעות סתומין
האומ׳ אלו לחטאתי והשאר לנזירותי ומת או שהיתה אשה
והפר לה בעלה דמי חטאת ילכו לים המלח והשאר יבאו
בחציין עולה ובחציין שלמים אמר אלו לעולתי והשאר
לנזירותי דמי עולה יבאו עולה והשאר יפלו לנדבה
מי שרמה שהוא חייב בנזירות והפריש קרבנותיו ואחר
כך שאל לחכם והורהו שאין זה נדר ואינו חייב בנזירות
מה יעשה בקרבנות שהפרי׳ יצאו וירעו בעדר שזה הקדש
טעות שאינו הקדש כמו שיתבאר במקומו
האשה שנדרה בנזיר והפרישה קרבנותיה
ואחר כך הפר לה בעלה אם שלו היתה הבהמה תצא
ותרעה בעדר שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ואם
היו הקרבנות משלה ואין לבעלה בהן כלום כגון שנתנה
לה במתנה על מנת שלא יהיה לבעל בהן רשות אלא מה
שתרצה תעשה בהן החטאת תמות והעולה תקרב עלה
והשלמים יקרבו שלמים ונאכלין ליום אחד ואינן טעונין
לחם הפרישה מעות סתומין לקרבנותיה יפלו לנדבה
היו מפורשין דמי חטאת ילכו לים המלח ודמי עולה יבאו
עולה ודמי שלמים יבאו שלמים ונאכלין ליום אחד ואינן

טעונין לחם

האשה שנדרה בנזיר ונטמאת בתוך ימי נזירות ואחר כך שמע בעלה והפר לה הרי זו מביאה קרבן טומאה

האיש שהדיר את בנו בנזיר והפריש עליו קרבנותיו ולא רצה הבן בנזירות זו ומחה הוא או קרוביו או שגלח הוא או שגלחוהו קרוביו החטאת תמות והעולה תקרב עולה והשלמים יקרבו שלמים ונאכלין ליום אחר ואינן טעונין לחם

הפריש לו מעות סתומים הרי או יפלו לנדבה

היו מעות מפורשין דמי חטאת ילכו לים המלח דמי עולה יבואו עולה דמי שלמים יבאו שלמים ואינן טעונין לחם ונאכלין ליום אחר

האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן והפרי׳ קרבן והפילה אשתו וחזר׳ וילדה הרי הקרבנות ספק ואסורין בגזה ובעבורה

שני נזירים שנטמא אחד מהם ואין ידוע מי הוא כיצד מביאי׳ קרבנותיהן מביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה במלאת ימי נזירותם ואומר אחד מהם אם אני הוא הטמא קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלך ואם אני הוא הטהור קרבן קרבן טהרה שלי וקרבן טומאה שלך וסופרים ימי נזירות אחרת גמורה מאחר קרבנות אלו וחוזרין ומביאין קרבן טהרה ואומר אחד מהן אם אני הוא שהייתי טמא קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלך וזה קרבן טהרתי אם אני הוא הטהור קרבן טהרה שלי וקרבן טומאה שלך וזה קרבן טהרתך נמצאו שלא הפסידו בקרבנותיהן כלום

מת אחר מהן הרי זה מביא חטאת העוף ועולת בהמה ויאמר אם טמא הייתי החטאת מחובתי העולה נרבה ואם טהור הייתי העולה מחובתי וחטאת העוף ספק וסופר ימי נזירות אחרת ומביא קרבן טהרה

ואומר אם טמא הייתי העולה הראשונה נרבה וזו חובה ואם טהור הייתי העולה הראשונה חובה וזה שאר קרבני ואין אחד משניה׳ מגלח תגלחת טומאה לא אם כן היו קטנים או נשים שאין או מקיפין פאת ראשם מספק

וכיצד יולד להם ספק זה בטומאה כגון שהיו שני הנזירים עומדין ברשות היחי׳ שספק טומא׳ שם טמא והיה אחר מבחוץ רואה אותן ואמ׳ ראיתי אחר מכם שנטמא ואיני יורע מי הוא אבל אם היה עד זה עמהן בחצר הרי שניהן טהורין כיון שהם שלשה הרי הן רבים ורבי׳ ברשו׳ היחיד ספקן טהור כספק טומאת ברשות הרבים שהוא טהור כמו שיתבאר במקומו

בר״א בששתקו הנזירים שניהם או נסתפק להן הדבר אבל אם אמר אחד מהן אני לא נטמאתי אפי׳ שני עדים מעידי׳ עליו שנטמא אינו מביא קרבן על פיהם שזה שאמר לא נטמאתי כאומר אינו חייב בטומאה שכבר נשאתי על נזירותי ונמצא שאינו מכחיש את העדים ואדם נאמן על ידי עצמו אבל אם שתק או נסתפק לו הרי זה מביא קרבן אפי׳ על פי עד אחד כמו שבארנו

וכן עד שאמר לאחר בפני נדרת בנזירות אם הכחישו אינו חייב כלום ואם לא הכחישו נוהג נזירותו על פיו

אפי׳ אמר לשנים ראיתי אחר מכם שנזר ואיני יורע מי הוא הואיל ואין מכחישין אותו נוהגין נזירות על פיו נהג נזירות על פי עד אחר ושתה יין או נטמא והתרו בו לוקה

אעפ שעיקר הנזירות בעד אחר

מת שהיה מושכב לרוחב הדרך אעפ שאין שם מקום לעבור לא עליו או נוגע בצרו ואעפ שהיא טומאה ירועה ועבר משם נזיר הרי זה טהור הואיל וספק ברשות הרבים טהור

בר״א במהלך ברגליו אבל אם היה רוכב או טעון משא הרי זה טמא שהמהלך ברגליו איפש שלא יגע או שלא יאהיל או שלא יסיט אבל טעון או רוכב אי איפשר שלא יגע ושלא יאהיל או שלא יסיט שהרי המת לרחב הדרך

פרק עשירי

אין אדם מגלח תגלחת אחת ועולה לו לנזרו ולצרעתו

ותגלחת הצרעת בזמן שהוא ספק מצורע אינו דוחה את הנזירות

לפיכך מי שנזר שנה אחת והיה בכל השנה הזאת ספק מצורע וספק טמא מת או שהיה בה ספק מצור ובסוף השנה נטמא בספק הרי זה מונה שבעת ימים ומזה בשלישי ושביעי ואינו מגלח בשביעי ואינו יכול לשתות ביין ולהטמא למת לא לאחר ארבע שנים ואוכל בקרשים לאחר שתי שנים מפני שהוא צריך לגלח ארבע תיגלחות תגלחת טהרה ותגלחת טומאה מספק

ושתי תגלחות שמגלח המצורע שהרי הוא ספק מצורע

תגלחת ראשונה מגלח אותה אחר שנה ראשונה ומגלח בה ראשו וזקנו וגבות עיניו ומטהר בעץ ארז ואזוב וצפרים כשאר מצורעים אם אינו טמא מת ולא מצורע הרי היא תגלחת טהרה של נזירותו ואם הוא מצורע וראי בשנה ראשונה הרי היא תגלחת ראשונה של מצורע

ושוהה שנה אחרת כמנין ימי הנזירות ואחר כך מגלח תגלחת שנייה של מצורע שאינו יכול לגלח אחר שבעה כשאר מצורעין שמא אינו מצורע לא טמא מת וראי היה ושנה שנייה זו הרי הוא בה נזיר שאסו׳ לגלח ומאחר שגלח שתי תגלחות או שלמה טהרת הצרעת ומותר לאכול בקרשים

ושוהה שנה שלישית ואחר כך מגלח תגלחת שלישי׳ שמא מצורע וראי היה בשנה ראשונה ולא היה טמא מת בשנה ראשו׳ לא עלתה לו מפני שהיא ימי חלוטו ושנה שני׳ לא עלתה לו מפני שהיא ימי ספירו שלמצורע שבין תגלחת ראשונ׳ ושנייה לפיכ׳ צריך לשהות שנה שלישי׳ בנזירותו ומגלח תגלחת שלישי׳ לנזירתו והיא תגלחת טהרה או שמא טמא מת וראי היה ומצור׳ וראי ואין תגלח אחת עולה לנזירותו ולצרעתו ונמצאת תגלחת ראשונה ושנייה תגלחת צרעת ותגלחת שלישית תגלחת טומאה

ואין אחת משלש שנים עולה שהרי השלישית תגלחת טומאה לפיכך צריך לשהות שנה רביעית בנזירו׳ ומגלח תגלחת רביעי׳ ושערו בכל תגלחת ספק אסור בהני׳ מספק ששער נזיר שנצטרע מותר בהנייה

וכן אם נדר עשר שנים נזירות והיה בהן ספק מצורע ונולד לו ספק טומאה בסופן הרי זה אינו שותה ביין עד ארבעים שנה ומגלח ארבע תגלחות אחת בסוף כל עשר שנים תגלחת ראשונה לספק ימי צרעתו שניה לספק ימי ספירו של מצורע שלישית לספק טומאתו רביעית תגלחת טהרה

וכיצד מביא זה קרבנותיו אם היה עשיר כותב נכסיו לאחרים שמצורע עשיר שהביא קרבן עני לא יצא ואחר כך מביא חטאת העוף ועולת בהמה בתגלחת ראשונה ושנייה ושלישית וכל חטאת עוף מהן לא תאכל מפני שהיא ספק ומביא בתגלחת רביעית קרבן נזיר טהור שהוא שלש בהמות כמו שבארנו

שלש חטאות העוף שמביא בשלש התגלחו׳ חטאת ראשונ׳ לספק טומאתו שנייה לספק צרעתו שאין המצורע מביא קרבנו לא לאחר תגלחת שנייה וכן חטאת שלישית לספק טומאתו שאין תגלחת אחת עולה לנזרו ולצרעתו ושמא מצורע וראי ושמא מת וראי היה שהתגלחת הראשונה והשנייה לצרעתו כמו שבארנו ותגלחת שלישית תגלחת טומאה ולפיכך צריך להביא קרבן טומאה בשלישית

שלש עולות בהמה שמביא עמהן על הראשונ׳ הוא מתנה ואומר אם טהור אני זו מחובתי ואם טמא אני הרי היא נרבה

וכן הוא אומר בשנייה ובשלישית ומביא קרבן טהרה בתגלחת רביעית ואומר ומתנה אם טמא הייתי עולה ראשונה נרבה וזו חובה ואם מוחלט הייתי עולה ראשונ׳ חובת מצורע וזו חובת נזירות ושתים האמצעיות נרבה ואם טהור מטומא׳ מת הייתי ומצורע עולה הראשונ׳ חובה וכן השנייה אחת לחובת מצורע ואחת לחוב׳ נזירות ושלישית ורביעי׳ נרבה והשאר קרבן טהרתי

ואם טמא הייתי ומצורע עולה ראשונה חובת צרעת ושנייה ושלישית נרבה וזה קרבן תגלחת טהרה

אבל האשם והעולה אינן מעכבין לא בתגלחת טומאה ולא בצרעת נמצאת אומר אם הוא מצורע וראי ולא נטמא במת הרי טהר בצפורין וחטאת העוף היא חטאתו ולא תאכל מפני שהוא ספק ועולת בהמה שעמה מקרבן תגלחת טהרה כדי שיגלח על הבהמה ואם טמא מת הוא הרי עולת בהמה נרבה ואם אינו מצורע וטמא מת הוא חטאת העוף קרבן נזיר שנטמא ועולת בהמה נרבה והרי הביא קרבן

טהרה באחרונה ואם אינו טמא מת ולא מצורע עולת
בהמה שהביא בתגלחת ראשונה היא מחובת תגלחת וחטא
העוף באה על ספק והרי לא נאכלת ברא שהוא מגלח
ארבע תגלחו׳ בשהיה קטן או אשה אבל האיש אינו מגלח
מספק לא תגלחת טומאה ולא תגלחת צרעת שמא טהור
הוא ונמצא מקיף פאת ראשו שלא במקום מצוה לפיכך
אינו מגלח אלא תגלחת טהרה בלבד שאין ארבע תגלחות
אלו לעכב אלא למצוה נזיר שנצטרע ודאי ונטמא בספק
כיצד הוא עושה אחר שיטהר מצרעתו מזה בשלישי
ובשביעי ומגלח תגלחת טומאה ומתחיל למנות נזירותו
כלה שהרי נפלו הימים הראשונים בספק טומאה שנטמא
ומביא קרבן טהרה ושותה ביין ומאחר שיביא קרבן צרעת
אוכל בקרשים נטמא ודאי והיה מצורע בספק וטהר
מספק צרעתו מונה ימי נזירותו שלמה ואחר כך מגלח
תגלחת הנגע שאין תגלחת ספק נגעו רוחה נזירות ואחר
כך מונה ז׳ ימים שבין תגלחת מצורע הראשונה לתגלחת
שנייה ומגלח ומביא קרבנותיו ואוכל בקרשים ואם הזה
בשלישי ושביעי ואחר כך מונה שבעה אחרות לטומא מת
ומגלח תגלחת טומאה ואחר כך מונה נזירותו כלה וכן
אם היה טמא ומצורע בודאי לאחר שיטהר מצרעתו מגלח
תגלחת צרעת הראשונה ומזה בשלישי ובשביעי ומגלח
ראשו וזקנו בשביעי והיא תגלחת שנייה של צרעת ומביא
קרבנותיו בשמיני ואוכל בקרשים וסופר שבעה ומגלח
תגלחת טומאה ואחר כך סופר ימי נזירות שלמה ומביא
קרבן טהרה ושותה ביין ולמה סופר שבעה שאין שבעת
ימי הטומאה עולין בשבע׳ ימי ספירה שבין תגלחת ותגלח׳
של מצורע האומר הריני נזיר אם אעשה כך וכך
או אם לא אעשה וכיוצא בזה הרי זה רשע ונזירות כזו
מנזירות רשעים הוא אבל הנודר לה׳ דרך קרושה
הרי זה נאה ומשובח ועל זה נא׳ נזר אלהיו על ראשו קרש
הוא לה׳ ושקלו הכתוב בנביא ואקים מבניכם לנביאים
ומבחוריכם לנזירים

בריך רחמנא דסייען

הלכות ערכין וחרמין

יש בכללן שבע מצות חמש מצות עשה ושתים מצות לא
תעשה וזהו פרטן א לדון בערכי אדם כאשר
מפורש בתורה וזה הוא דין ערכי אדם ב דין ערכי
בהמה ג דין ערכי בתים ד דין ערכי שדות
ה דין מחרים נכסיו ו שלא ימכר חרם ז
שלא יגאל חרם וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

הערכים הם נדר מכלל נדרי הקדש שנ׳ איש כי יפליא נדר
בערכך נפשות לה׳ לפיכך חייבין עליהן משום לא יחל דברו
ולא תאחר לשלמו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה
מצות עשה לדון בדיני ערכין כאשר מפורש בתורה
ואחד האומר ערכי עלי או האומר ערך זה עלי או ערך
פלוני עלי נותן הערך לפי שני הנערך והוא הדבר הקצוב
שבתורה לא פחות ולא יתר וכמה הוא הערך אם
היה הנערך בן שלשים יום או פחו׳ אין לו ערך והאומר
עליו ערך זה עלי הרי זה כאומר ערך כלי זה עלי ואינו חיי׳
כלום היה מבן אחד ושלשים יום עד בן חמש שנים גמורות
ערך הזכר חמשה שקלים והנקבה שלשה שקלים
משנכנס בשנת שש יום אחד עד שישלים שנת עשרים ערך
הזכר עשרים שקלים והנקבה עשרה שקלים משיכנס
בשנת אחת ועשרים יום אחד עד שישלים שנת ששים ערך
הזכר חמשים שקלים והנקבה שלשים שקלים ומשיכנס
בשנה אחת וששי׳ יום אחד עד יום מותו אפי׳ היה כמה שני׳
ערך הזכר חמשה עשר שקלים והנקבה עשרה שקלים
כל השנים האלו מעת לעת מיום הלידה וכל השקלים בשקל
הקדש והוא משקל שלש מאות ועשרים שעורה מכסף טהור
וכבר הוסיפו עליו ועשו אותו סלע כמו שבארנו
בהלכות שקלים טומטום ואנדרוגינוס אין להם ערך
שלא קצבה תורה ערך אלא לזכר ודאי או לנקבה ודאית
לפיכך טומטום ואנדרוגינס שאמר ערכי עלי או שהעריכו
אחר אינו חייב כלום הגוי נערך אבל אינו מעריך
כיצד גוי שאמר ערכי עלי או ערך ישראל זה עלי לא אמר
כלום וישראל שאמ׳ ערך גוי זה עלי או ערך פלני הגוי עלי
נותן לפי שני הגוי הנער׳ וכן המערי׳ את החרש ואת השוט
חייב ונותן לפי שניו העבד נערך ועורך כשאר ישרא׳
ואם יפרה ויהיה לו יתן ערך שנדר אחד המעריך
את היפה הבריא ואחד המעריך את הכעור החולה אפילו
היה הנערך מוכה שחין או סומא או גרם ויש בו כל
מום נותן לפי שניו כמו שקצוב בתורה הדמים אינן
כערכין כיצד האומ׳ דמי עלי או דמי זה עלי או דמי פלני
עלי אפי׳ היה אותו פלני קטן בן יומו או טומטו׳ ואנדרוגינ׳
או גוי נותן מה שהוא שוה דינר או אלף כאלו הוא עבד
הנמכר בשוק והערכי׳ כולן והדמין הכל סתמן לבדק הבית
ויפלו הכל ללשכה שהיתה במקד׳ מוכנת לקדשי בדק הבית
גוי שאמר דמי עלי או דמי פלוני עלי נותן כפי נדרו
ואינו נופל ללשכה שאין מקבלין מן הגוים נדבה או נדר
לחזק את בדק הבית או בדק ירושל׳ שנ׳ לא לכם ולנו לבנו׳
בית וגו׳ ונאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם
ומה יעשה בהן יבדוק הגוי על דעת מי נדר אם נדר
על דעת ישרא׳ יוציאוהו בית דין במה שיראה להם חוץ
מבדק הבית ובדק ירושלם ואם אמר לשמים נדרתי
יגנזו הגוסס אין לו לא ערך ולא דמים הואיל ורוב
הגוססין למיתה הרי הוא כמת וכן מי שנגמר דינו
בבד׳ של ישרא׳ להרגו על עבירה שעבר והעריכו אחר
או שהעריך עצמו או שאמר דמי עלי או שאמר אחר דמי
זה עלי אינו חייב כלום שזה כמת הוא והמת אין לו ערך
ולא דמים ועל זה נאמר כל חרם אשר יחרם מן האדם לא
יפדה כלומר אין לו פריון אלא הרי הוא כמת וזה היוצא
להרג שהעריך אחרי׳ או נדר דמיהם או הזיק חייב לשלם
וגובין הכל מנכסיו כהנים ולויים מעריכין ונערכין
כשאר ישרא׳ וקטן שהגיע לעונת נדרים והעריך או נדר
דמים חייב לשלם שהרי נדריו קיימין כמו שבארנו בהלכו׳
נדרים הערכין הקצובין לפי השנים הן שני הנערך
ולא שני המעריך כיצד בן עשרי׳ שאמר לבן ששים ערכך
עלי נותן ערך בן ששים ובן ששים שאמר לבן עשרים
ערכך עלי נותן ערך בן עשרים וכן כל כיוצא בזה
וצריך המעריך שיהא פיו ולבו שוין כשאר הנדרים
ונשאלין על הערכין ועל הדמים כדרך שנשאלין על שאר
נדרים והקדשות האומר ערך אלו עלי נותן ערך כלן
כל אחד ואחד לפי שניו ואם היה עני נותן על ידי כולן
ערך אחד עני ואם היה עשיר נותן על ידי כולן ערך עשי׳
האומר ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי וכן אם אמר
אפי׳ כמה פעמים חייב על כל אחת ואחת אמר שני
ערכי עלי נותן שני ערכין וכן אם אמר ארבעה אפי׳ אלף
נותן כמנין שנדר אמר הרי עלי ערך ולא פרש ערך
מי אלא ערך סתם נותן פחות שבערכין שהוא שלשה שקלי׳
האומ׳ ערכי עלי ומת קודם שיעמוד בדין אין היורשין
חייבין ליתן שנא׳ והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן
עמד בדין ומת יתנו היורשין אבל האומר דמי עלי
אע״פ שעמד בדין ומת קודם שיקצו דמיו ויאמרו הדיינין
כמה ישוה אין היורשין חייבי׳ ליתן ואם קצבו דמיו ואחר
כך מת יתנו היורשי׳ ומה בין ערכי׳ לדמים שערכי׳ קצובין
מן התורה והדמים אינן קצובין וכן האומר ערך פלו׳
עלי ומת העורך והנערך אחר׳ שעמד הנערך בדין חייבי׳
היורשין ליתן מת הנערך קודם שיעמד בדין אע״פ
שהמעריך קיים הרי זה פטור שאין ערך למת והנערך
צריך עמידה בדין אמר דמי פלו׳ עלי ועמד בדין ומת
קודם שיקצו דמיו הרי זה פטור שאין דמים למתים

פרק שני

האומר ערך ידי או ערך עיני או רגלי עלי או שאמר ערך יד זה או עינו עלי לא אמר כלום ערך לבי או כבדי עלי או ערך לבו של פלוני או כבדו עלי נותן ערך כולו וכן כל אבר שאם ינטל מן החי ימות אם אמר ערכו עלי נותן ערך כולו אמר חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו ערך חציי עלי נותן ערך כולו שאי איפשר שינטל חציו ויחיה האומר דמי ידי עלי או דמי יד פלני עלי שמין אותו כמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא יד ונותן להקדש כיצד אם נמכר הוא כלו ישוה חמשים ואם ימכר חוץ מידו שתשאר ידו זו לבעליו ולא יהיה ללוקח בה כלום שוה ארבעים נמצא זה יתחייב לשלם להקדש עשרה וכן כל כיוצא בזה האומר דמי ראשי או כבדי עלי או דמי ראשו של פלוני עלי או לבו או כבדו שנפל עלי נותן דמי כולו וכן האומר דמי חציי עלי נותן דמי כולו אבל האומר חצי דמי עלי נותן חצי דמיו האומר משקלי עלי או משקל פלו נותן משקלו אם כסף כסף אם זהב זהב כמו שפרש אמר משקל ידי או רגלי עלי רואין כמה היא ראויה לשקל ונותן ממין שפרש ועד היכן היא היד לענין זה עד האציל והרגל עד הארכובה לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם האומר קומתי עלי כסף או זהב נותן שרביט שאינו נכפף מלא קומתו ממין שפירש אמר מלא קומתי עלי נותן אפי שרביט שנכפף ממין שפרש

האומר משקלי עלי ולא פרש מאי זה מין אם היה עשיר ביותר ונתכוון למתנה מרובה נותן משקלו זהב והוא הדין באומר משקל ידי או רגלי או קומתי ולא פירש מאי זה מין נותן זהב ואם אינו מופלג בעשירות נותן משקלו או משקל ידו מדברי שדרכן להשקל באותו מקום אפי פירות וכן נותן שרביט מלא קומתו אפילו של עץ הכל לפי ממונו ודעתו האומר עמדי עלי ישיבתי עלי או מקום ישיבתי עלי או רחבי עלי עביי עלי הקיפי עלי כל או ספק ומביא לפי ממונו עד שיאמ לא כך נתכוונתי ואם מת יתנו היורשי פחות שבלשונות האומר הרי עלי מטבע כסף לא יפחות מדינר כסף מטבע נחשת לא יפחות ממעה כסף הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכלה עורב שהיה למעלה בגג ההיכל כמו שיתבאר במקומו האומר הרי עלי כסף או זהב ולא הזכיר מטבע יביא לשון של כסף או של זהב יהיה משקלה כדי שיאמר לא כך נתכוונתי וכן אם פירש המשקל ושכח כמה פרש יביא עד שיאמר לא עד כך נתכוונתי אחד האומר דמי עלי או דמי פלוני עלי או האומר הרי עלי מנה או חמשים או כסף או זהב הכל הן הנקראים חיובי דמים והדמים והערכין לברק הבית כמו שבארנו שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשיים ואחת לשכת הכלים לשכת חשיים יראי חטא נותנין לתוכ בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסי ממנה בחשאי לשכת הכלים כל מי שהתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשי יום הגזברין פותחין אותה כל כלי שנמצ בו צורך לברק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת ברק הבית הוצרכו לקרשי מזבח ולא הספיק להן תרומת הלשכ מוציאי את הראוי להן מקרשי ברק הבית אבל אם הוצרכ לבדק הבית ולא מצאו בלשכת ברק הבית דבר המספיק להן אין מוציאין הראוי להן מקרשי המזבח

פרק שלישי

המעריך את הפחות מבן עשרים ולא עמד בדין עד שהיה יתר על עשרים אינו נותן אלא ערך פחות מבן עשרים שאין הערך אלא בזמן הערך לא בזמן ההעמדה בדין כל הערכין הקצובין בתורה הן שנותן המעריך אם היה עשיר אבל אם היה עני ואין ידו משגת נותן כל הנמצ בידו אפי סלע אחד ונפטר שנאמר ואם מך הוא מערכך על פי אשר תשיג יד הנודר ומנין שהוא נותן אפי סלע אחד אם אין לו אלא סלע אחד שנ וכל ערכך יהיה בשקל הקדש הוא למדת שאין בערכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים הרי שלא נמצא בידו אפי סלע אין לוקחין ממנו פחות מסלע אלא ישאר הכל עליו חוב ואם מצאה ידו והעשיר יתן ערך שלם הקצוב בתורה עשיר שהעריך והעני או שהערי כשהוא עני והעשי הרי זה חייב בערך עשיר אבל אם העריך כשהוא עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עני

עשיר שא ערכי עלי או ערך פלוני ושמע העני ואמ מה שאמר זה עלי הרי העני חייב בערך עשיר שהוא ערך שלם אבל עני שהעריך את העשיר ואמ ערך זה עלי אינו חייב אלא בערך עני שהוא כפי אשר תשיג ידו מה בין החייב בערך עני להחייב בערך עשיר שהוא הערך הקצוב כולו שהחייב בערך עני שלקחו ממנו כל מה שידו משגת אפי סלע אחד ואחר כך העשיר אינו חייב לשלם

ואם היה חייב בערך עשיר ישאר שאר הערך עליו עד שיעשיר וישלים הערך שעליו המפרש את הערך ואמר ערכי עלי חמשים סלעים או ערך פלני עלי שלשים סלעים אינו נרון בהשיג יד אלא לוקחין כל הנמצא בידו והשאר עליו חוב עד שיעשיר ויתן וכן האומר דמי עלי או דמי פלני עלי אינו נרון בהשג יד שחייבי דמי הרי פרשו נדרן והרי הן כמי שאמר מנה עלי הקדש שהוא חייב ליתן מנה גמור האומר הרי עלי ערך סתם ולא פרש אינו כמפרש שלשת שקלים אלא נרון בהשג יד כשאר המעריכין האומר ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי והיו בידו עשר סלעים ונתן תשע לשנייה וסלע לראשונה יצא ידי שתיהן שהערכין לאו כחובות הן שאעפ שכל מה שבידו משועבד לראשונה הקדש מאוחר שגבה גבה אבל אם נתן תשע לראשונה ואחת לשנייה ידי שנייה יצא שהרי כשנתן הסלע לא נשאר בידו כלום והרי אין ידו משגת ידי ראשונ לא יצא שהרי כל מה שהיה בידו משועבר לראשונה כשנתן התשע נשאר לו סלע והרי לא נתן כל מה שידו משגת לפיכך ישאר עליו שאר ערך ראשון עד שיעשיר וישלים האומר שני ערכי עלי ולא היה בידו לא פחות מכדי שני ערכין הרי הדבר ספק אם נתפס לשניהן ונותן חצי מה שיש לו לערך אחד וחצי לערך השני ויפטר או יתן ערך אחר מהן שלם או כל הנמצ בידו באחר מהן וישאר הערך האחר עליו חוב עד שיתן אותו בעניות או בעשירות כפי השג ידו המפריש ערכו או דמיו ונגנבו או אברו אעפ שלא אמר עלי חייב באחריותן עד שיגיעו ליד הגזבר שנ ונתן את הערכ ביום ההוא קדש לה הרי הן חולין אעפ שהפרישן עד שיגיעו לידי הגזבר חייבי ערכין ודמי ממשכנין אותן ולוקחין מהן בעל כרחן מה שנררו ואינן חייבין להחזיר להם המשכון ביום ובלילה ומוכרין כל הנמצא להם מן הקרקע ומן המטלטלין מכסות וכלי תשמיש הבית ועברים ובהמה ונפרעין מן הכל ואין מוכרין לו כסות אשתו ולא כסות בניו ולא בגדים שצבען לשמן ולא סנדלים חדשים שלקחן לשמן וכן המקדיש כל נכסיו לא הקדיש את אלו ונותנין לו מכל נכסיו לזה שיש עליו ערכין או דמים או שהקדיש מנה לברק הבית ואין לו נותנין לו תפילין של ראש ושל יד וסנדליו וכסא לישב עליה ומטה ומצע הראוי לו לישן עליהם ואם היה עני נותנין לו מטה ומפץ לישן עליו

ונותנין לו מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש לו לבדו אבל לא לאשתו ובניו אעפ שהוא חייב במזונותיהם ובכסותם ואין נותנין לו אלא כסות הראויה לו היו עליו כלי משי ובגדים מוזהבין מעבירין אותן מעליו ונותנין לו כסות הראויה לאיש כמותו לחול אבל לא לשבתות וימים טובים ואם היה אומן נותני לו שני כלי אומנות מכל מין ומין כיצד אם היה חרש נותנין לו שני מעצרים ושתי מגרות היו לו כלים מרובין ממין אחד ומועטין ממין שני אין מוכרי מן המרוב ולוקחי לו מן המועט אלא נותנין לו שני כלים מן המרובי וכל שיש לו מן המועט היה חמר או אכר אין נותנין לו בהמתו אעפ שאין לו מזונות אלא ממנה היה ספן אין נותנין לו ספינתו אלא ימכר הכל היה בנכסים בהמה ועבדים ומרגליות ואמרו התגרים אם לקח

לעבר זה כסות בשלשים משבח הוא מאה ופרה ואת אם
תמתינו בה לאטלס משבחת עשרה ומרגלית זו אם מעלין
אותה למקו׳ פלני תשוה ממון רב וכאן אינה שוה אׄא מעט
אין שומעין להן אׄא כיצד עושין מוכרין הכל למקומו
ובשעתו כמה שהוא שנאמר ונתן את הערכך ביום ההוא
קדש לה׳ לרבות כל דבר של הקדש שאין מפרכסין אותו
ואין ממתינין בו לשוק ולא מוליכין אותו ממקום למקום
אין להקדש אׄא מקומו ושעתו בד״א במטלטלין
ועבדים אבל הקרקעות מכריזין עליהם ששים יום רצופים
בבקר ובערב ואחר כך מוכרין אותן

פרק רביעי

שדה שירשה אדם ממורישיו והיא הנקראת שדה אחוזה
ושדה שלקחה או זכה בה היא הנקר׳ שדה מקנה והמקדיש
שדה אחוזתו מודרין אותה וערכה הוא הערך הקצוב
בתורה וכמה הוא כל מקום שראוי לזרוע בו חומר
שעורים ויזרענו ביד ולא יקרב זריעתו ולא ירחק אותה
ערכו נׄ שקלים לכל שני יובל ואין שנת יובל מן המניין
ואחד המקדיש שדה טובה שאין בכל ארץ ישראׄ כמותה
או שדה רעה שאין כמוה לרוע כזה מעריכין אותה
כבר בארנו בהלכות שקלים שהשקל האמור בתורה הוא
הנקרא סלע בלשון חכמים והגרה האמורה בתורה היא
המעה בדברי חכמים והוסיפו על השקל ועשו אותו סלע
והסלע ארבע דנרין והדינר שש מעין והמעה שני פונדיונו׳
נמצ׳ לכל שנה סלע ופונדיון שאעׄפׄ שהסלע שמנה וארבעי׳
פונדיונין כשיתן פונדיונות ליקח סלע מן השלחני נותן
תשעה וארבעים החמר הוא הכור והוא שני לתכין
והלתך חמש עשרה סאין נמצא החומר שלשים סאה שהן
עשר איפות כל שלש סאין איפה וכבר בארנו בהלכות
שבת שהמקום שיש בשבורו חמשים אמה על חמשי׳ אמה
הוא בית סאה והוא מורע סאה נמצאת למד שהמקום
שיש בשבורו עׄהׄ אלףׄ אמה שהוא ברבוע מאתים ארבע
ושבעים אמות על מאתים ארבע ושבעים אמות בקירוב
הוא בית כור והוא זרע חומר שעורים כיצד דרך
החשבון בערכי שדות הרי שהקדיש שדה אחזתו ונשאר
ליובל שמנה שנים חוץ משנת היובל שאינה בחשבון כמו
שבארנו כל הרוצה לפרותה מיד הקדש נותן לכל
זרע חמר שעורי׳ שמונה סלעים ושמונה פונדיונו ואם רצו
הבעלים לפרותה נותנין עשר סלעים ועשר פונדיונות לפי
שהן מוסיפין חומש וכן כל חומש האמור בתורה צריך
שיהא הקרן עם התוספת חמשה נמצא שהוסי׳ רביע הקרן
וכן אם פדת אשתו של מקדיש או אחד מיורשיו הרי אלו
מוסיפין חומש נשאר ליובל ארבע שנים נותן הפודה
ארבעה סלעים וארבע פונדיונות לכל חומר ואם הבעלים
פדו אותה נותן חומש וכן לפי חשבון זה סלע ופונדיון לכל
שנה ואינו נותן שנה בשנה אׄא נותן הכל כאחד
נשאר בינו ובין היובל שנה אינו יכול ליתן סלע ופונדיון
לפדותה שנׄ וחשב לו הכהן על פי השנים הנותרות אינה
נפדית בגרעון כסף אׄא קודם ליובל בשתי שנים או יותר
נשאר בינו ובין היובל שנה וחדשי׳ אם רצה הגזבר לחשוב
החדשים שנה ויתן שנים שקלים ושנים פונדיונין לכל זרע
חומר הרי זה מותר לפי שאין מחשבין חדשים להקדש
שנאמר על פי השנים הנותרות
שנים אתה מחשב להקדש ואי אתה מחשב חדשים לפיכך
אין ראוי לאדם להקדיש שדהו לפני היובל בפחות משתי
שנים ואם הקדישה הרי זו מקודשת ואינה נפדית בגרעון
כסף אלא אם רצה הפודה ליתן חמשים שקל לכל חומר
פודה אותה ואם לא פדאה הרי זו יוצאה לכהנים ביובל
כמו שיתבאר הקדיש שדהו בשנת היובל עצמה
אינה מקודשׁ וכהן ולוי שהקדישו בשנת היובל עצמה הרי
זו מקודשׁ כשם שגואלין לעולם כך מקדישין לעוׄ המקדיש
את שדהו אחר היובל אינה נפדית בגרעון כסף עד שיגםׄ
שנה אחר היובל לפי שאין מחשבין חדשים להקדש לפיכך

אם רצה הפודה ליתן חמשים שקל לכל זרע חומר הרי זה
פודה אפי׳ ביום שאחר היובל ואינו גורע כלום כשמודרין
אין מודרין אׄא מקומות הראויין לזריעה היו שם סלעים
גבוהים עשרה טפחים או נקעים מלאים מים עמוקי׳ עשרה
טפחים אין נמדרין עמה פחות מכאן נמדרין עמה
היו בה מקומות נמוכות עשרה או יותר ואין בהן מים
נמדרין בפני עצמן ומחשבין להם מה שראוי להם
היתה מלאה אילנות אעׄפׄ שלא פרש הרי הקדי׳ גם האילנו׳
שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש ומחשבין את האילנו׳
בשויהן והקרקע מודרין אותה ויהיה ערכה סלע ופונדיון
לכל שנה ולכל זרע חמר כמו שבארנו המקדיש
את השדה שאינה ראויה לזריעה והיא הנקראת טרשין
פודין אותה בשויה וכן המקדיש את האילנות בלבד פודין
אותן בשויהן היו האילנות גׄ אילנות לתוך בית סאה
ולא פרש שהאילנות בלבד הוא שהקדיש הרי זה הקדיש
את הקרקע ואת האילנות שביניהן אבל אם היו האילנות
נטועות כל שלשה אילנות ביתר מבי׳ סאה או בפחות או
שהקדישן זה אחר זה הרי זה לא הקדיש את הקרקע ולא
את האילנות שביניהם הקדיש האילנות ואחר כך
הקדיש את הקרקע פודה את האילנות בשויהן ואת הקרקׄ
על פי מדתה המקדיש שדה אחוזתו והגיע היובל
ולא נפדית אלא הרי היא תחת יד הקדש הכהנים נותנין
את דמיה ותהיה אחוזה להם שאין הקדש יוצא בלא פדיון
ואותן הדמים יפלו להקדש בדק הבית גאלה המקדיש
קודם שיגיע היובל הרי זה חוזרת לבעליה והערך שנתן
יפול לבדק הבית כמו שבארנו וכן אם גאלה בנו של
מקדיש הרי זה חוזרת לאביו ביובל אבל אם גאלה אותה
בתו או שאר קרוביו או נכרי מיד ההקד׳ אם חזר המקדי׳
וגאלה מידן חוזרת לו לעולם ואם לא גאלה מידן אׄא הגיע
היובל והיא תחת יד הבת או שאר קרובים או נכרי הרי
זו יוצאה להקדש ואינה חוזרת לבעליה לעולם אׄא תהיה
אחוזה לכהנים שנׄ והיה השדה בצאתו ביובל לכהן וכו׳
ואין הכהני׳ צריכין ליתן דמים שכבר נפדית מיד ההקדש
ולקח ערכה מאחר אׄא תחזור לכהנים כאלו הם בעליה
בדׄאׄ בישראׄ אבל אם היה המקדיש כהן או לוי הרי זה
גואל לעולם ואפי׳ עבר עליה היובל ולא נפדית מן ההקדש
פודה אותה אחר היובל שנׄ גאלת עולם תהיה ללויים
האשה שהקדישה שדה אחוזתה וגאלה בעלה מיד ההקדש
והגיע היובל והיא תחת יד הבעל הרי הדבר ספק אם
תחזור לאשה או תצא לכהני׳ לפיכך קדמה האשה והחזיקׄ
בה אחר היובל אין הכהני׳ יכולין להוציא מידה וכן אם
קדמו הכהנים והחזיקו בה אינה יכולה להוציא מידם
המקדיש שדהו ופדה אותה כהן מיד ההקדש והגיע היובל
והוא תחת יד הכהן לא יאמׄ הואיל והרי היא יוצאה לכהני׳
הרי היא תחת ידי וזכיתי בה אׄא יוצאה לכל אחיו הכהנים
כשתצא השדה לכהנים ביובל תנתן לכהני׳ שבמשמר
שפגע בו היובל ואם היה ראש השנה של יובל בשבת
שהרי משמר יוצא ומשמר נכנס תנתן למשמר היוצא
המקדיש את האילנות והגיע הייבל ולא פדו אותם אינן
יוצאין לכהני׳ שנׄ והיה השדה בצאתו ביובל ואין אׄו שדה
אבל המקדיש את הטרשים והגיע יובל ולא פדו אותן
הבעלי׳ הרי אׄו יוצאי׳ לכהני׳ שנׄ והיה השדה וזו נקר׳ שדה
כיצד דין מקדיש שדה מקנתו שמין אותה בדמיה ורואין
כמה היא שוה עד היובל ופודה אותה כל מי שירצה ואם
פדה אותה המקדיש אינו מוסיף חומש ופריונה לבדק הבי׳
כשאר ערכין ודמים וכשיגיע היובל תחזור לבעלים
הראשונים שמכרוה בין שנפדית מיד הגזבר והרי היא
יוצאה מיד אחר בין שלא נפדית והרי היא יוצאה מיד
ההקדש הרי זו חוזרת למוכר ואינה יוצאה לכהנים שאין
אדם מקדיש דבר שאינו שלו כל שדה ששמין
אותה להקדש למכור אותה בדמיה מכריזין עליה ששים
יום רצופין בבקר בשעת הכנסת פועלים ובערב בשעת
הוצאת פועלים ומסיימין מצריה ואומר כך היא

יפה ובכך היא שומה כל הרוצה ליקח יבא ויקח הלוקח שדה מאביו או משאר המורישין אותו והקדישה בין שהקדישה אחר מות אביו או מורישו ובין הקדישה בחיי אביו או שאר מורישיו ואחר כך מת אביו הרי זו כשדה אחוזה שנ' ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה יצאת זו שראויה לו ליורשה

פרק חמישי

המקדיש שדה אחוזתו מצוה עליו לפרותה הוא שהארון קודם ואם לא רצה אין כופין אותו ברא בזמן שמצות יובל נוהגת שאם יגיע יובל ולא יגאלנה תצא לכהני' כמו שבארנו אבל בזמן שבטלו היובלות שהרי אינה יוצאה לכהנים לא סופה להפרות לעולם כופין את הארון לפתוח בה תחלה והיא נפרית בשויה כשאר ההקדשות אם נמצא מי שמוסי' עליו וגוא' אותה יגא' ואם לאו אומרין לו הנעתך ויתן מה שאמר ואינו פותח בפחות מארבע פרוטות כדי שיהא החומש שמוסיף פרוטה רצה הארון למכור שדות אחרות משדותיו או ללוות כדי לפדות שדה זו שהקדיש הרשות בידו בין בזמן שהיובל נוהג בין בזמן שאין היובל נוהג והוא קודם לכל אדם וכן אם רצה לגאול חציה גואל מה שאין כן במוכר להדיוט וזה חומר בהדיוט מבהקדש

המקדיש את ביתו או את בהמה טמאה שלו או שאר מטלטליו הרי אלו נערכין בשויהן בין טוב ובין רע ואם פדה אותן המקדיש או אשתו או יורשו מוסיף חומש וכופי' את הבעלים לפתוח ראשון והדמים לברק הבית

בין שהיה הבית בבתי ערי חומה בין שהיה מבתי החצרי' הרי זה נגאל לעולם גאלו אחר מיד ההקדש אם היה בית ערי חומה וקם ביד הגואל שנים עשר נחלט אם היה בית החצרים והגיע היובל והוא ביד הגוא' חוזר לבעליו ביובל

המקדיש בהמה טהורה תמימה לברק הבית אעפ' שעבר על עשה מה שעשה עשוי וחלה קרוש עליה ונפרית כשהיא תמימה ומעריך אותה הכהן ברמיה והרמים יפלו לברק הבית ואין הפורה אותה פורה לא על מנת להקריב למובח למה שהיא ראויה שכל רבר הראוי למזב' אינו יוצ' מירי מובח לעולם ומנין שאסור להקריש תמימין לברק הבית שנ' ושור ושה שרוע וקלוט נרבה תעשה אותו

מפי השמועה למרו נרבה לברק הבית וכן הרברים מראין שאינה לא קרושת רמים שאין מקריבין בעל מום למובח שנ' אותו אותו אתה עושה נרבה לברק הבית ואין אתה עושה תמימים נרבה לברק הבית ולאו הבא מכלל עשה כעשה הוא

המקריש את בהמתו סתם או שהקריש את נכסיו סתם רואין כל בהמה תמימה הראויה להקריב על גבי המובח וכרים ימכרו לצרכי עולות ויקריבו אותן עולות והנקבות ימכרו לצרכי שלמים ויקריבו אותן שלמים והרמים יפלו לברק הבית שסתם הקרשות לברק הבית ועל זה נאמר ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קרש כלום כל הראוי לקרב על גב המובח יקרב

הקריש נכסיו סתם והיו בהן יינות ושמנים וסלתות ועופות הראויין לקרב על גבי המוב' ימכרו לצרכי אותו המין ויקריבו אותן והרמים ילקח בהן זכרים ויקריבו עולות ומפני מה יקרבו רמי או עצמן ורמי הבהמה התמימה יפלו לברק הבית לפי שהבהמה הקרוש למובח אם נפל בה מום יש לה פריון כמו שיתבאר והסלת והיין והשמן והעופות שנפסלו אין להן פריון שנא' והעמיר את הבהמה לפני הכהן והערי' הכהן אותה כל שישנו בכלל העמרה והערכה יש לה פריון וכל שאינה בכלל העמרה והערכה אין לה פריון

הקריש נכסיו סתם והיתה בהן הקטרת שנותנין לאומנין בשכרן ער שיחורו ויקחו אותה כמו שבארנו בשקלים הרי זו תנתן לאומנין בשכרן כמו שעושין במותר הקטרת וכן עושין אם יש בנכסיו אחר מסמני הקטרת

המקריש בהמה תמימה למובח ונפל בה מום ונפסלה הרי זו נערכ' ונפרית ועל זה נאמ' ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' והעמיר את הבהמה וגו' ויביא ברמיה קרבן אחר כמותה

כל המקריש בהמה בחייה בין טהורה בין טמאה בין קרשי הבית בין קרשי מובח שנפל בהן מום או תמימה הראויה ליקרב כמו שיתבאר הרי זו צריכה העמרה בבית רין שנ' והעמי' את הבהמה לפיכך אם מתה הבהמ' קורם שתערך ותפרה אין פורין אותה אחר שמתה לא תקבר אבל אם הקריש שחוטה או נבלה לברק הבית הרי זו תפרה כשאר מטלטלין

שחט בה שנים או רוב שני' וערין היא מפרכסת הרי היא כחיה לכל רברי' ונערכת והרי היא בכלל והעמיר והעריך ער שתמות

המקריש בהמה תמימה לרמיה הרי זו נתקרש גופה כיצר האומר רמי בהמה זו הקרש למובח היא עצמה תקרב

הקריש אחר מאיבריה לרמיו ואמר רמי רגלה של פרה זו הקרש למובח הרי זו ספק אם פשטה קרושה בכולה או לא פשטה ולפיכך תקרב ולא תפרה וכיצר עושין מוכרי' אותה כולה למי שיקריב אותה ורמיה הולין חוץ מרמי אותו אבר ואם היה אבר שהנשמה תלויה בו פשטה קרושה בכולה

היתה בהמה בעלת מום שאינה ראויה ליקרב והקריש אבר מאיבריה לרמיו בין שהנשמה תלויה בו בין שהנשמ' אין תלויה בו לא נתקרש לא רמי אותו אבר בלבר

כיצר כגון שאמ' רמי רגל פרה זו או רמי לבה הקרש למזב' הוא וההקרש שותפין בה וכן האומר ראש עבר זה או לב חמור זה הקרש למובח או שאמ' ראשי הקרש למובח אינו חייב לא ברמי ראשו ורואין כמה ישוה אותו אבר לו היה נמכר ויביא ברמיו קרבן

ברא בקרשי מובח אבל בקרשי ברק הבית האומר רמי ראש חמור זה או כברו הקרש או רמי ראש עבר זה או כברו הקרש הואיל והוא רבר שהנשמ' תלוי' בו הרי זה חייב ברמי כולו שכל הקרש ברק הבית קרושת רמים הוא

האומ' ערכי עלי למובח מביא בערכו קרבן ואם אין ירו משגת לערך שלם הרי זה רבר ספק אם נתון בהשג יר הואיל והוציאו בלשון ערך או אינו נידון בהשג יר הואיל ולמובח נרר

וכך המקריש שרה אחוזתו למובח הרי זו נפרית והרמי' יביאו בהן עולו' למובח ויש ברבר ספק אם פורין אותה בערך הקצוב בת' או פורין אותה בשוין הואיל ולמובח הקריש ורנין בכל לו וכיוצא בהן להחמיר

פרק ששי

אחר האומר הרי זה הקרש לברק הבית או חרם לברק הבית או חרם לשמים וכן בכל נכסיו אם אמר כל נכסיו הקרש או חרם לברק הבית או חרם לשמים הרי אלו יפלו לברק הבי' אבל אם אמר חרם סתם הרי לו לכהני' שסתם חרמים לכהנים שנ' כל חרם בישרא' לך יהיה

מחרים ארם מן בקרו ומצאנו ומעבריו ומשפחותיו הכנעני' ומשר אחוזתו אבל לא יחרים כל בהמתו ולא כל עבריו ולא כל שרותיו ולא כל מי שיש לו משאר המטלטין שנאמר מכל אשר לו ואם החרי' את הכל אפי' החרים כל נכסיו הרי לו מוחרמין בין שהחרים לכהנים בין שהחרים לברק הבית וכל מי שהחרים או הקריש כל נכסיו לוקחין כל מה שיש לו ואפי' תפילין שבראשו ואין צריך לומ' כלי אומנותו ובגריו שהכל הקרש או חרם

מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים שחרמי שמים הקרש ונפרין בשויהן ויפלו הרמים לברק הבית ויצאו הנכסים לחולין וחרמי כהנים אין להם פריון לעולם לא ניתנין לכהנים כתרומה ועל חרם כהנים הוא אומר לא ימכר ולא יגאל לא ימכר לאחר ולא יגאל לבעלים

ואחר המחרים קרקע או מטלטין הרי לו ניתנין לכהן שבאותו משמר בשעה שהחרים חרמי כהנים כל זמן שהן בבית הבעלים הרי הן הקרש לכל רבריה' שנ' כל חרם קרש קרשים הוא לה' נתנו לכהן הרי הן כחולין לכל רבריהם שנ' כל חרם בישרא' לך יהיה

כהן שהית לו שרה חרם שוכה בה אחר היוב' והחרימה הרי זו מוחרמ' ויוצאה לאחיו הכהנים שנ' לכהן תהיה אחוזתו מלמר ששר

חרמו לא כשרה אחוזה לישר׳ שאם החרימה תהי׳ מוחרמ׳
מיד מכר הכהן שדה חרמו והקדישה לוקח אפי׳
היה הלוקח הבעלים הראשונים שהחרימוה הרי זו כשדה
מקנה וחוזרת לכהן שמכרה ביובל אבל קרקע או מטלטלין
של כהנים ולוים אינן מחרימין אותן שהרי אומר בשדה
ולעולם תהיה אחוזתו כי אחוזת עולם הוא להם ומטלטלין
הוקשו לקרקעות כחרמין שנ׳ מכל אשר לו ומשדה אחוזתו
המקדיש קדשי מזבח לבדק הבי׳ הרי ההקדש חל עליהן
ותערך הבהמה ותפדה ויפלו דמיה לבדק הבית והבהמה
תקרב למה שהיתה בתחלה אבל המקדי׳ קדשי בדק הבית
למזבח ואמר הרי זו עולה או שלמים או החרימה לכהנים
לא עשה כלום ואין הקדש מזבח ולא החרם חל על קדשי
בדק הבית שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו
האומר שור זה הקדש לאחר שלשים יום ושחטו בתוך
שלשים יום הרי זה מותר בהנאה הקדישו למזבח
הרי זה הקדש למזבח אבל אם אמ׳ הרי זה הקדש מעכשיו
לאחר שלשים יום ושחטו בתוך שלשים יום הרי זה אסור
בהנאה ואם הקדישו בתוך השלשים למזבח אינו מוקדש
המקדיש עולה לבדק הבית אין בה אלא עכוב גזברין
בלבד ומדברי סופרים שלא תשחט עד שתפדה לפיכ׳ אם
עבר ושחטה הרי זו כשרה מחרים אדם בין קדשי
קדשים בין קדשים קלים בין חרמי כהנים בין חרמי בדק
הבית ואם היו קדשים שהוא חייב באחריותן נותן את
דמיהן בין לכהנים בין לבדק הבית ויקרבו אותן הקדשים
אחר שיפדו למה שהן היו נדבה והחרימן כיצד פודין אותן
אומרין כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להעלותה עולה
שאינו חייב בה וכל הנותן אותו שיעור יקריב בהמה זו
נדבה כמו שהיתה ישרא׳ שהחרים את בכור בהמה
לשמי׳ בין שהיה תמים בין שהיה בעל מום הרי זה מוחרם
ואין צריך לומר שהחרימו הכהן לשמים אחר שבא לידו
וכיצד פודין אותו אומרין כמה אדם רוצה ליתן
בבכור זה כדי שיהיה לו ותהיה הרשו׳ בידו ליתנו לכל כהן
שירצה לקרובו או לרעו וכל הנותן אותו שיעור יקח הבכו׳
ויתננו לכל כהן שירצה ויפלו הדמים לבדק הבית
המחרים את המעשר הרי זו כמחרים שלמי נדבה לפי
שאינו חייב באחריותו המקדיש שקלו לבדק הבית
הרי זו קדש הקדיש בכורים לבדק הבית אינן קדש אבל
אם הקדישן הכהן אחר שבאו לידו הרי אלו קדש
המחרים חצי עבדו ושפחתו הוא והכהנים שותפין בו אבל
אם הקדיש או החרים לשמים חצי עבדו כלו קדש כמו
שבארנו וכל המקדיש עבדו ושפחתו הכנענים או
המקדיש כל נכסיו והיו בהן עבדים הרי גופן קדש לפיכך
אסורים ליהנות בהן עד שיפדו ואין הגזברים
רשאין ליקח דמיהן מאחרים ולהוציא אותן לחירות אלא
מוכרין אותן לאחרים ואחרים מוציאין אותן לחירות אם
רצו המקדיש ידי עבדו כל היתר על פרנסתו קדש
וכיצד הוא מתפרנס עבד זה לווה ואוכל ועושה ופורע
והוא שיעשה פחות משוה פרוטה ויפרע שאם עשה
בפרוטה ראשון קנה הקדש המקדיש את
עצמו לא הקדיש אלא דמיו והרי הוא חייב בדמי עצמו
ומותר לו לעשות ולאכול שהרי לא נתקדש גופו כעבד
אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כיצד כגון שהחרים בנו
ובתו ועבדו ושפחתו העברים או שדה מקנתו הרי אילו
אינן מוחרמין שאין אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו
אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו כיצד היה לו פקדון
ביד אחר וכפר בו זה שהו׳ אצלו אין הבעלי׳ יכולין להקדישו
אבל אם לא כפר בו הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום
שהוא בד״א במטלטלין אבל קרקע שגזלה אחר
וכפר בה אם יכול להוציאה בדיינין הרי זה יכול להקדישה
ואע״פ שעדיין לא הוציאה שהקרקע עצמה הרי היא ברשות
בעליה הגוזל את חבירו ולא נתייאשו הבעלים
שניהן אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי
שאינו ברשותו וכן כל כיוצא בזה מי שהיה מוכר
דלועין או ביצים וכיוצא בהן ובא לוקח ונטל אחת והלך
לו אם היו דמי כל אחת ואחת קצובין הרי זה כמי שפסק
ואין המוכ׳ יכול להקדיש דלעת זו שהרי אינה ברשותו ואם
אין הדמים קצובין והקדישה מקודש שעדין ברשותו היא
שזה שלקחה לא לקחה דרך גולה וכן כל כיוצא בזה
אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כיצד מה שתעלה
מצודתי מן הים קדש מה שתוציא שדה זו מן הפירו׳ חרם
לא אמר כלום האומר לחבירו שדה זו שמכרתי לך
לכשאקחנה ממך מקודשת ולקחה אינה מקודשת לפי
שכשהקדישה לא באה ברשותו וכן המקדיש מעשה
ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת והמותר חולין אמר לה
יקדשו ידיך לעושיהן הואיל והן משועבדין לו הרי כל
מעשה ידיה קדש הא למה זה דומה לאומר אילן זה קדש
שכל פירות שעשה להבא קדש וכן כל כיוצא בזה
האומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה
ממך תתקדש הרי זו מקודשת כשיקחנה שהרי עתה בא
לידו להקדישה שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך
תהי קדש משיפדה אותה תקדש שהרי בידו לפדות ואפי׳
היתה ממושכנת לזמן קצוב שהרי בידו לפדותה אחר הזמן
המשכיר בית לחבירו וחזר והקדישו הרי זה קדש
ופקעה השכירות ואם דר בו השוכר מעל יראה לי
שאע״פ שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אם אמר
הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם
משום נדרו ואם לא הקדיש הרי זה עובר משום בל תאחר
ולא יחל דברו ומשום ככל היוצ׳ מפיו יעשה כשאר הנדרי׳
כיצד האומר הרי עלי להקדיש כל שתעלה מצודתי
מן הים הרי עלי ליתן לעניים פירות שתוציא שדה זו הרי
עלי להחרים או ליתן לשבוים כל שאשתכר בשנה זו וכל
כיוצא במאמרים אלו הרי זה חייב ליתן לעשות בהן מה
שאמר כשיבואו לידו וזה וכיוצא בו בכלל נדרים הוא לא
בכלל הקדשות ראיה לדבר זה מה שאמר יעקב
אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונא׳ אשר נדרת
לי שם נדר והרי האומר לא אפטר מן העולם עד
שאהיה נזיר חייב לנהוג בנזירות ואע״פ שעדין לא נדר
בנזיר הואיל ואמר שירור בנזיר חייב להנזר וזה כיוצא בו
וכזה ראוי לידון הקדש טעות אינו הקד׳ כיצד האומ׳ שור
שחור שיצא מביתו ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן אינו
הקדש דינר זהב שיעלה בידי ראשו׳ הרי הוא הקדש ועלה
של כסף אינו הקדש חבית של יין שתעלה בידי ראשונה
הקד׳ ועלה של שמן בין שהיין יקר מן השמן באותו מקום
או השמן יקר מן היין אינו הקדש התפיס בה אחרת ואמר
זו כזו הרי השנייה הקדש וכן כל כיוצא בזה

פרק שביעי

ההקדשות אין פודין אותן לא בקרקע ולא בעבדים שהרי
הוקשו לקרקעות ולא בשטרות שאין גופן ממון שנ׳ ונתן
את הכסף אחר הכסף ואחר שאר המטלטלין ששוין כסף
ואפי׳ סובין כל הפודה קדשיו מוסיף חומש ואחד
המקדיש עצמו או אשתו או היורש מוסיפים חומש כמו
שבארנו ואף החומש לא יהיה אלא מן המטלטלין והחומש
שמוסיף הרי הוא כהקדש עצמו ודין אחד להם הפודה
קדשיו אין החומש מעכב אלא מאחר שנתן את הקרן יצא
הקדש לחולין ומותר ליהנות בו ומדברי סופרים שאסור לו
ליהנות עד שיתן החומש שמא יפשע ולא יתן אבל בשבת
מפני עונג שבת התירו לו לאכול ואע״פ שעדין לא נתן את
החומש והרי הגזברין תובעין אותו קדשי מזבח
שנפל בהן מום ונפדו אם פדה המקדי׳ עצמו מוסיף חומש
כשאר ההקדשות והמקדיש שפדה לעצמו הוא שמוסיף
חומש לא המתכפר בה שפדאה והקדש ראשו הוא שחייב
בהוספת חומש אבל הקדש שני אינו מוסיף עליו חומש
שנ׳ ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית המקדיש
ולא המתפיס לפיכך אם חלל בהמה על בהמה שניה
בין בקדשי בדק הבית בין בקדשי מזבח שנפל בהם מום

או שהמיר בקדשי מזבח כשהוא פורה את השניה שחלל
עליה או את התמורה לעצמו אינו מוסיף חומש
המפריש אשם להתכפר בו ונפל בו מום והוסיף עליו חומש
וחללו על בהמה אחרת ונתכפר באשם אחר ונתקה הבהמ
שחלל עליה לרעיה כמו שיתבאר במקומו הרי היא ספק
אם מוסיף עליה חומש הואיל והוא קרבן עולה והרי הוא
גוף אחר וקדושה אחרת או אינו מוסיף עליה חומש מפני
שהיא באה מכח הקדש ראשון שכבר הוסיף עליו חומש
קדשי ברק הבי׳ אין עושין תמורה שלא דנה תורה בתמור
אלא בקדשי מזבח כיצד היו לפניו בהמת חולין ובהמת
קדשי ברק הבית ואמ׳ זו חלופת זו או זו תמורת זו לא אמר
כלום אבל אם אמר הרי זו תחת זו הרי זו מחוללת על זו
דבריו קיימין ויצאתה הבהמה הראשונה לחולין ונתפסה
השנייה אחר קדשי ברק הבית ואחר קדשי מזבח
שנפל בהן מום אין פורין אותן לכתחלה אלא בשויהן ואם
עבר וחללן על פחות משויהן אפי׳ הקדש שוה מאה דינר
שחללו על שוה פרוטה הרי זה פדוי ויצא לחולין ומותר
ליהנות בו ומדברי סופרי׳ שהוא צריך חקירת דמים וחייב
להשלים את דמיו כיצד היתה לו בהמת קדשי מזבח
שנפל בה מום והרי היא שוה עשרה ובהמת חולין ששוה
חמשה ואמ׳ הרי זו מחוללת על זו הרי זו נפדית ויצאתה
לחולין אבל צריך להשלים החמשה וכן אם היתה הבהמה
הראשונה קדשי ברק הבית הרי זו יצאתה לחולין להגוז
ולהעבר ותכנס השנייה תחתיה דין תורה אבל מדבריהם
צריך חקירת דמים אם היתה זו שחלל עליה שוה או ישלי׳
דמיה שמו אותה שלשה ואמרו שוו ברמיה אפי׳ באו אחר
כן מאה ואמרו של קדש היתה יפה אינו חוזר הואיל וחקיר׳
הדמים מדבריה׳ לא החמירו בה אבל אם שמו אותה שנים
ובאו שלשה ואמרו שהונה ההקדש בכל שהו חוזר
אין פודין את ההקדש אכסרה אלא בחקירת דמים כמו
שבארנו ואם פרה יד הקדש על העליונה כיצד
פרה זו תחת פרה זו של הקדש טלית זו תחת טלית זו של
הקדש הקדשו פדוי ויד הקדש על העליונה אם היתה
השנייה יפה מן הראשונה ביותר לוקחין אותה הגזברין
ושותקין ואם אינה יפה משלם את הדמים כמו שבארנו
ומוסיף חומש אבל אם אמר טלית זו בעשר סלעים
תחת טלית של הקדש ופרה זו בעשר סלעים תחת פרה זו
של הקדש אפי׳ היתה של הקדש שוה ה ושלו י הרי זו מוסי׳
חומש ונותן ב סלעים ומחצה שהרי בדמים קצובים פרה
ושנייה אינה טעונה חומש כמו שבארנו

הפורה מיד ההקדש משך במנה ולא הספיק ליתן הדמים
עד שעמד במאתים נותן מאתים שנ׳ ונתן את הכסף וקם
לו בנתינת הכסף הוא שלו משכו במאתים ולא
הספיק ליתן את הדמים עד שעמד במנה נותן מאתים לא
יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש והרי קנה במשיכה
ונתחייב בדמים פדה במאתים ונתן הדמים ולא הספיק
למשכו עד שעמד במנה כבר קנה בנתינת הכסף ומושך
את שלו וזכה הקדש במאתים פדהו במנה ונתן הדמים ולא
הספיק למשכו עד שעמד במאתים מה שפדה פדוי ואינו
נותן אלא המנה שכבר נתן ואין אומרין כאן לא יהא כח
הדיוט חמור מכח הקדש שאפי׳ הדיוט אינו יכול לחזור בו
עד שיקבל מי שפרע כמו שיתבאר במקומו ואין הקדש
ראוי לקבל מי שפרע המקדיש כל נכסיו והיתה
עליו כתובת אשה או שטרי בעלי חובות אין האשה יכולה
לגבו כתובתה מן ההקדש ולא בעל חובו את חובו שההקד׳
מפקיע השעבוד שקדם אבל כשימכר ההקדש הקרקע
שלו ותצא השדה לחולין יש לבעל חוב ולאשה לגבות מן
הפורה שהרי שעבודה עומד על קרקע זו הא למה זה דומ׳
לשני לקוחות שכתבה לראשון דין ודברים אין לי עמך
ומכר לשני שהיא טורפת מן השני וכיצד פורין קרקע
זה האיש משביעין האשה או בעל חוב תחלה כדרך כל
הבא ליפרע מנכסים משועבדים ואחר כך מכריזין עליהם
ששים יום בבקר ובערב כמו שבארנו ואומרין כמה אדם

רוצה ליתן בשדה על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל
חוב את חובו ואחר שפורין אותה ולוקח אותה
הלוקח אפי׳ בדינר כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון
חוזר הפורה ומגבה לאשה כתובת׳ או לבעל חוב את חובו
אפי׳ היה החוב מאה והשדה שוה תשעי׳ על מנת כך פורה
אותה הרוצה לפרותה אבל אם היה החוב שנים ברמי׳
השדה כגון שהיתה שוה מאה ויש עליו חוב וכתובת אשה
מאתים אין פורין אותה על מנת ליתן החוב או הכתובה
אלא פורין אותה סתם שאם התנו ליתן אינה נפרית כלל
המקדי׳ כל נכסיו ואחר כך גרש את אשתו וגבתה כתובתה
מן הפורה מיד ההקדש אינה גובה עד שידירנה הנאה
שמא קנוניא עשו על ההקדש ואין אומרין אלו רצה היה
אומר בטעות הקדשתי וישאל על הקדשו לחכם ויחזור לו
וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש מנה לפלוני חוב עלי או
כלי זה של פלוני הוא שמא יעשו קנוניא על ההקדש ואפי׳
היה שטר ביד בעל חוב אינו גובה על פי זה אלא כדרך
שגובין כל בעלי חובות כמו שבארנו ברא בבריא
אבל חולה שהקדיש כל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש מנה
לפלוני בידי נאמן שאין אדם עושה ערמה על ההקדש
בשעת מיתתו וחוטא לאחרי׳ שהרי הוא הולך למות לפיכך
אם אמר תנו אותה לו נוטל בלא שבועה ואם לא אמר תנו
אין נותנין אלא אם כן היה בידו שטר מקויים הרי זה נוטל
מן ההקדש מפני הצואה ואם אחר שהקדיש אמר תנו אין
שומעין לו אלא הרי הוא כשאר בעלי חובות אם נתקיים
שטרו נשבע וגובה מן הפורה לא מן ההקדש מי
שיצא עליו קול שהפקיר את נכסיו או הקדישן או החרימן
אין חוששין לו עד שתהיה שם ראיה ברורה

פרק שמיני

בחמשה עשר באדר בית דין נפנין לחפש ולבדוק על צרכי
צבור ועל עניני ההקדשות ובודקין עליהן ודורשין וחוקרי׳
ופודין את ההקדשות ואת החרמין וגובין את הערכין ואת
הדמים מכל החייב בהן כדי שיהיה הכל עם עתיד ליתן
תרומת השקלים לחזק את בית אלהינו אין פודין את
ההקדשות אלא בשלשה בקיאין וכן כשגובין מטלטלין
שממשכנין מחייבי ערכין שמין אותן בשלשה וכשמעריכין
בהמה וכיוצא בה משאר מטלטלין שמין אותה בשלשה
אבל כשמעריכין את הקרקעות או אם הוזקקו לגבות ערכי
אדם מן הקרקע שלו אין מעריכין אותן אלא בעשרה ואחד
מהן כהן שהרי כהן כתוב בפרשה וכן האומר דמי
עלי או דמי פלו׳ עלי או דמי ידי עלי או רגלי כששמי׳ אותו
כמה הוא שוה או כמה דמי ידו או רגלו שמין בעשרה ואח׳
מהן כהן כשפודין ההקדשות מיד ההקדש בין שהיו
קרקעות או מטלטלין מכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדו׳
אמר אחד הרי הן שלי בעשר סלעים ואמר אחד בעשרים
ואמר אחד בשלשים ואמר אחד בארבעים ואמר אחד
בחמשים חזר בו של חמשים לברו ממשכנין מנכסיו עשר
ונותני׳ אותן ההקדשות לזה שנתן ארבעים ונמצא ההקדש
נוטל חמשים עשר מזה וארבעים מזה חזר בו אחרי כן של
ארבעים ממשכנין מנכסיו עשר ונותנין את ההקדש לבעל
השלשי׳ וכן עד הראשון חזר בו הראשון שנתן עשר מכריזי׳
על ההקדש פעם שנייה ומוכרין אותו אם נפרה בפחות
מעשר נפרעין משל בעלה עשר את המותר ברא
בשחזרו זה אחר זה אבל אם חזרו כולן כאחת משלשין
ביניהם בשוה כיצד אם הראשון הרי הוא שלי בעשר ואם
השני בעשרים ואמר השלישי בארבעה ועשרים וחזר בו
השלישי והשני כאחד נותנין אותו לראשון בעשר וממשכני׳
מנכסי השני בשבע ומנכסי שלישי בשבע ונמצא ההקדש
גובה ארבע ועשרים וכן אם חזרו שלשתן כאחת
ונמכר ההקדש בשלש ממשכנין מנכסי כל אחת משלשתן
שבע סלעים וכן על דרך זו לעולם הבעלים קודמין
לכל אדם מפני שהם מוסיפי׳ חומש ואין מוסיפין חומש על
עלוין של שאר הפודים אלא על מה שנתנו הם תחלה

כיצר אמרו הבעלים הרי זה שלנו בעשרים ובא אחר ואמ הרי הוא שלי בעשרים הבעלים קורמין מפני שהן מוסיפי חומש ונותנין חמש ועשרים בא אחר ואמר הרי הוא שלי באחר ועשרים אם שתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום מוכרין אותה להם בחמש ועשרים ואם הוסיפו הבעלי על עשרים ואחר אפי פרוטה אחת הרי אלו נותנין שש ועשרים ופרוטה אחת ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן וחמש שהן חייבין בו משום חומש המתן שנתנו תחלה וכן אם בא השני ואמר הרי הוא שלי בעשרים ושנים ובא שלישי ואמר בעשרים ושלש ובא רביעי ואמר בעשרים וארבעה ובא חמישי ואמר בעשרים וחמש והוסיפו הן על העשרים וחמש אפי פרוטה אחת כופין אותן ליתן שלשים ופרוטה חמש ועשרי ופרוט שנתנו מעצמן וחמש מחומש שהן חייבין בו לפי שאין הבעלים מוסיפין חמש על עלויו של זה אלא חומש מה שנתנו תחלה מוסיפין על מה שנתן האחרון אם רצו ברא שלא שמו ההקרש שלשה מומחין אבל אם שמו אותן שלשה מומחין ואמרו שהוא שוה מה שנתן האחרון והוסיפו הבעלים על עלויו אפילו פרוטה אחת הרי הן מוסיפין חומש על עלויו של אחרון ונותנין אחר ושלשים ודינר ופרוטה הרי שלא נשום ההקרש ונתנו הבעלים תחלה עשרו ובא אחרו ונתן חמש ועשרים ושתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום הבעלים קודמין שאעפ הן חייבין ליתן חמש ועשרי מפני החומש בא אחרון ונתן שש ועשרי הוא קודם ואם רצו הבעלים והוסיפו אפי פרוטה נותנין אחר ושלשי ופרוטה כמו שבארנו ועל דרך זו לעולם אין מקרישין ולא מעריכין ולא מחרימין בזמן הזה שאין שם מקרש בחטאינו כדי לחזק את ברקו ואם הקריש או העריך או החרים אם היתה בהמה נועל דלת בפניה עד שתמות מאליה ואם היו פירות או כסות או כלים מניחין אותן עד שירקבו ואם היו מעות או כלי מתכות ישליכן לים המלח ים הגדול כדי לאברן הקריש או החרים עבד שנכנס למצות פורהו וילכו דמיו לים המלח כשאר דמים וערכין של זמן הזה ואם היה עבד גוי לא מעלין ולא מורידין

מותר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחלה ואפי בפרוטה ומשליך אותה פרוט לים המלח וחכמי דנו שיפדה בארבע זוזים או קרוב לזה כדי לפרסם הדבר אבל בזמן המקרש לא יפדה לכתחלה אלא בשויו כמו שבארנו מי שהחרים בזמן הזה מטלטלין סתם הרי אלו נותנין לכהנים הנמצאין באותו מקום אבל אם החרים שדה בארץ ישראל סתם או שהחרימה לכהנים אינה חרם שאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג החרים לכהנים קרקע בחוצה לארץ ואפי בזמן הזה הרי הוא כמטלטלין בארץ ישראל ותנתן לכהנים אעפ שההקדשות והחרמין והערכין מצות וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכוף יצרו ולא יהיה כילי ויקיים מה שצוו נביאים כבד את ה מהונך אעפכ אם לא הקריש ולא העריך ולא החרים מעולם אין בכך כלום הרי התורה העידה ואמרה וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו והעושה כן עובר על דעת הכתוב שהרי הוא אום מכל אשר לו ולא כל אשר לו כמו שבארו חכמים ואין זו חסידות אלא שטות שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות ואין מרחמין עליו ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים חסיד שוטה מכלל מקלי עולם אלא כל המפזר ממונו במצות לא יפזר יותר מחומש ויהיה כמו שצוו נביאי מכלכל דבריו במשפט בין בדברי תורה בין בדברי עולם אפי בקרבנות שאדם חייב בהן הרי חסה תורה על הממון ואמרה שיביא כפי מסת ידו קו לדברים שלא נתחייב בהן לא מחמת נדרו שלא ינדור אלא כראוי לו שנאמר איש כמתנת ידו כברכת ה אלהיך אשר נתן לך בריך רחמנ דסייען

נגמר ספר הפלאה

ומנין פרקיו שלשה וארבעים פרקים.

הלכות שבועות

שנים עשר פרקים

הלכות נדרים

שלשה עשר פרקים

הלכות נזירות

עשרה פרקים

הלכות ערכין וחרמין

שמונה פרקים

תהי ידך לעזרני כי פקודיך בחרתי

ספר שביעי והוא ספר זרעים

הלכותיו שבע וזה הוא סידורן הלכות כלאים
הלכות מתנות עניים הלכות תרומות
הלכות מעשרות הלכות מעשר שני ונטע רבעי
הלכות בכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין
הלכות שמטה ויובל

הלכות כלאים

יש בכללן חמש מצות לא תעשה וזהו פרטן

א שלא לזרוע זרעים כלאים
ב שלא לזרוע תבואה או ירק בכרם
ג שלא להרביע בהמה כלאים
ד שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה
ה שלא ללבוש כלאים כאחד

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצות שבע מצות עשה ושש מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א להניח פאה ב שלא יכלה אותה
ג להניח לקט ד שלא ילקט הלקט
ה לעזוב עוללות הכרם ו שלא יעולל הכרם
ז לעזוב פרט הכרם
ח שלא ילקט פרט הכרם
ט להניח שכחה
י שלא ישוב לקחת השכחה
יא להפריש מעשר לעניים
יב ליתן צדקה כמיסת יד
יג שלא יאמץ לבבו על העני

הלכות תרומות

יש בכללן שמנה מצות שתים מצות עשה ושש מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א להפריש תרומה גדולה
ב להפריש תרומת מעשר
ג שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה אלא יפריש על הסדר ד שלא יאכל זר תרומה
ה שלא יאכל אפי תושב כהן או שכירו תרומה
ו שלא יאכל ערל תרומה
ז שלא יאכל כהן טמא תרומה
ח שלא תאכל חללה תרומה ולא מורם מן הקדשים

הלכות מעשר

מצוה אחת והיא להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה

משני הזריעה וליתנו ללויים

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

יש בכללן תשע מצות שלש מצות עשה ושש מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א להפריש מעשר שני
ב שלא להוציא דמיו בשאר צורכי בני אדם חוץ מאכילה ושתייה וסיכה
ג שלא לאוכלו בטומאה
ד שלא לאוכלו באנינות
ה שלא לאכול מעשר שיני של דגן חוץ לירושלים
ו שלא לאכול מעשר תירוש חוץ לירושלם
ז שלא לאכול מעשר יצהר חוץ לירושלם
ח להיו נטע רבעי כולו קורש ודינו להאכל לירושל׳ לבעליו כמעשר שיני לכל דבר
ט להתודות וידוי המעשר

הלכות בכורים

עם שאר מתנות כהונה שבגבולין יש בכללן תשע מצות שמונה מצות עשה ואחת מצות לא תעשה וזהו פרטן

א להפריש בכורים ולהעלותן במקדש
ב שלא יאכל הכהן בכורים חוץ לירושלם
ג לקרות עליהן
ד להפריש חלה לכהן
ה לתת לכהן זרוע ולחיים וקיבה
ו ליתן לו ראשית הגז
ז לפרות בכור הבן וליתן פריונו לכהן
ח לפרות פטר חמור וליתן פריונו לכהן
ט לערוף פטר חמור אם לא רצה לפרותו

הלכות שמטה ויובל

יש בכללן עשרים ושתים מצות תשע מצות עשה ושלש עשרה מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה
ב שלא יעבור עבורת הארץ בשנה זו
ג שלא יעבור עבדת האילן בשנה זו
ד שלא יקצור הספיח כנגד הקוצרים
ה שלא יבצור הנזירים כנגד הבוצרים
ו שישמיט כל מה שתוציא הארץ
ז שישמיט כל הלואתו
ח שלא יגוש ולא יתבע הלוה
ט שלא ימנע מלהלוות קודם שמטה כדי שלא יאבד ממונו
י לספור השנים שבע שבע
יא לקדש שנת החמישים
יב לתקוע בשופר בעשירי לתשרי כדי לצאת עבדי׳ חפשי יג שלא תעבד אדמה בשנה זו
יד שלא יקצור ספיחיה כנגד הקוצרים
טו שלא יבצור נזיריה כנגד הבוצרים
יו ליתן גאולה לארץ בשנה זו וזה הוא דין שדה אחוזה ושדה מקנה
יז שלא תמכר הארץ לצמיתות
יח דין בתי ערי חומה
יט שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישר׳ אלא נותני׳ להם ערים מתנה לשבת בהן
כ שלא יקח שבט לוי בבזה
כא ליתן ללוים ערים לשבת ומגרשיהן
כב שלא ימכר מגרש עריהם אלא גואלין לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל

הלכות כלאים

יש בכללן חמש מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א שלא לזרוע זרעים כלאים
ב שלא לזרוע תבואה או ירק בכרם
ג שלא להרביע בהמה כלאים
ד שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה כאחד
ה שלא ללבוש כלאים וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

הזורע שני מיני זרעים כאחד בארץ ישראל לוקה שנאמר שרך לא תזרע כלאים ואחד הזורע או המנכש או המחפה כגון שהיתה חטה אחת ושעורה אחת או פול אחר וערשה אחת מונחי׳ על הארץ וחיפה אותן בעפר בין בידו בין ברגלו בין בכלי הרי זה לוקה ואחר הזורע בארץ או בעציץ נקוב אבל הזורע בעציץ שאינו נקוב מכין אותו מכת מרדות אסור לזרוע כלאים לגוי ומותר לומר לגוי לזרוע לו כלאי זרעים ואסור לארם לקיים כלאי זרעים בשרהו אלא עוקרן ואם קיימן אינו לוקה ומותר לישר׳ לזרוע כלאי זרעים בידו בחוצה לארץ ואפי׳ לערב הזרעים לכתחלה ולזורען בחוצה לארץ מותר ודברים אלו דברי קבלה אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעי׳ הראויין למאכל ארם אבל עשבים המרים וכיוצא בהן מן העיקרין שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצ׳ בהן אין בהן משום כלאי זרעים כלאי האילנות הרי הם בכלל מה שנ׳ שרך לא תזרע כלאים כיצר המרכיב אילן באילן כגון שהרכיב ייחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ וכן המרכיב ירק באילן או אילן בירק לוקה בכל מקום ואסור לישר׳ להניח לגוי שירכיב לו אילנו כלאים ומותר לזרוע זרעים וזרע אילן כאחד וכן מותר לערב זרעו אילנות ולזורען כאחד שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד הזורע זרעים כלאים וכן המרכיב אילנות כלאים אע״פ שהוא לוקה הרי אלו מותרין באכיל ואפי׳ לזה שעבר וזרען שלא נאסר אלא זריעתן בלבד ומותר ליטע ייחור מן האילן שהורכב כלאים ולזרוע מזרע הירק שנזרע כלאים הזרעונין נחלקין לשלשה חלקי׳ האחר מהם הוא הנקר׳ תבואה והיא חמשה מינין החטים והכוסמין והשעורין ושבולת שועל והשיפון והשני מהן הוא הנקרא קטנית והן כל זרעים הנאכל לארם חוץ מן התבואה כגון הפול והאפונין והערשים והרוחן והאורז והשומשמין והפרגין והספיר וכיוצא בהן והשלישי מהן הוא הנקרא זרעוני גנה והן שאר זירעונין שאינן ראויין למאכל ארם והפירי של אותו הזרע מאכל ארם כגון זרע הבצלים והשומין וזרע החציר והקצח וזרע לפת וכיוצא בהן וזרע פשתן הרי הוא בכלל זרעוני גינה כשיזרעו כל מיני זרעונים אלו ויצמחו נקרא הצמח כולן כל זמן שלא ניכר הזרע דשא ונקרא ירק ויש מזרעוני גינה זרעונים שדרכן לזרוע מהן שרות כגון הפשתן והחררל ואלו הן הנקראים מיני זרעים ויש מזרעוני גינה זרעים שאין דרך בני ארם לזרוע מהם אלא ערוגות ערוגות קטנות כגון הלפת והצנון והתרדי׳ והבצלי׳ והכסבר והכרפס והמרור וכיוצא בהן ואילו הן הנקראים מיני ירקות

פרק שני

זרע שנתערב בו זרע אחר אם היה אחר מעשרי׳ וארבעה כגון סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של שעורים הרי זה אסור לזרוע את המעורב ער שימעט את החטין או יוסיף על השעורים ואם זרע לוקה וכל שהוא כלאים עם הזרע מצטרף לאחר מעשרים וארבעה כיצר עשרי׳ ושלשה סאה של חטים שנתערב בה שני קבין שעורים ושני קבין ערשים ושני קבין פולים הרי זה לא יזרע הכל ער שימעט סאה של תערובת ויבור מקצתה או יוסיף על החטים שהשעורים והערשים והפול כולם כלאים

עם החטים ברא בשנתערבו מיני תבואה זה בזה
או מיני קטניות זה בזה או שנתערבה תבואה בקטניות
או קטניות בתבואה אבל זרעוני גינה שנתערב אחד מהן
בתבואה או בקטניות שיעורן אחד מעשרי' וארבעה ממה
שזורעין בבית סאה מאותו המין אם נתערב בסאה של
תבואה או קטנית לא יזרע עד שימעט או יוסיף על התבוא
כיצד חרדל שנתערב בתבואה והרי החרדל
זורעין ממנו קב בכל בית סאה אם נתערב ממנו אחד
מעשרים וארבעה מן הקב בסאה של תבואה או של קטני'
חייב למעט וכן אם היה מין זה מזרעוני גינה
זורעין ממנו סאתים בכל בית סאה אם נתערב ממנו חצי
קב בכל סאה של תבואה או של קטנית ימעט לפיכך
תבואה שנתערב בה זרע פשתן אם היה שלשת רביעים
בכל סאה הרי זה ימעט ואם לאו אינו צריך למעט לפי
שבית סאה זורעין בו שלש סאים זרע פשתן ועל דרך זה
משערין בכל הזרעים האחרים ברא בשלא נתכוון
לערב ובשלא נתכוון לזרוע השני מינין שנתערבו אבל אם
נתכוון לערב ורע בזרע אחר או לזרוע השני מינין אפילו
היתה חטה אחת בתוך כרי של שעורי' אסורה לזורעה וכן
כל כיוצא בזה הזורע שדהו מין מן המינין וכשיצמח
ראה בו כלאים אם היה המין האחר אחד מעשרי' וארבעה
בשדה הרי זה ילקט עד שימעטנו מפני מראית העין שמא
יאמרו כלאים זרע בכוונה בין שהיה המין האחר שצמח
תבואה וקטנית בתבואה או זרעוני גנה בתבואה בקטנית
ובזרעוני גינה ואם היה הצומח פחות מיכן אינו צריך
למעטו ברא בזמן שיש מקום לחשד אבל בזמן
שהדברים מראין שאין זה מדעתו של בעל השדה אלא
מאיליהן עלו אין מחייבין אותו למעט כיצד כגון
תבואה שעלו בה ספיחי אסטים ותלתן שזורעה למאכ' אדם
שעלו בה מיני עשבים שזה מפסיד הוא וכן כל כיוצא בזה
ובמה יודע שהתלתן זרועה למאכל אדם בשהיתה זרועה
ערוגות ערוגות ולה גבול סביב וכן מקום הגרנות
שעלו בה מינין הרבה אין מחייבין אותו לעקור שהרי
הדבר ידוע שאינו רוצה שיצמח צמח במקו' הגרנות ואם
הסיר מקצתן אומרי' עקור הכל חוץ ממין אחר שהרי גילה
דעתו שרוצה בקיום השאר אין נוטעין ירקות בתוך
סדן של שקמה וכיוצא בה הטומן אגודת לפת וצנון
וכיוצא בה תחת האילן אפי' תחת הגפן אם היו מקצת
העלין מגולין אינו חושש שהרי אינו רוצה בהשרשתן ואם
אינן אגודה או שלא היו העלין מגולין חושש משום כלאים
שדה שהיתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין
בארץ אעפ שאין מוציאין צמח אלא אחר כמה שנים לא
יהיה זורע באותה שדה מין אחר עד שיעקר העיקרין
היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזורעה שעורים קודם
שיצמחו החטים ימתין לה עד שיפסדו החטים ויתליעו
בארץ כמו שלשה ימים אם היתה שדהו רוה ואחר כך
יהפכם במחרישה ויזרע המין האחר ואינו צריך להפך את
כולה עד שלא תשאר חטה שלא נעקרה אלא חורש את
השדה כדרך שחורשין אותה קודם המטר כדי שתרוה
צמחו החטים ואחר כך נמלך לזורעה שעורים יהפך ואחר
כך יזרע ואם הוריד בהמתו לתוכה וקרסמה את הצמח
הרי זה מותר לזרוע שם מין אחר באחד באדר
משמיעי' על הכלאי' וכל אדם יוצא לגינתו ולשדהו ומנקין
אותו מן הכלאים ובחמשה עשר בו יוצאין שלוחי בד
ומסבבין לבדוק בראשונה היו עוקרין ומשליכין והיו
בעלי בתים שמחים שמנקין להן שדותיהן התקינו שיהיו
מפקירין את כל השדה שימצאו בו כלאים והוא שימצאו
בה מין אחר אחד מארבעה ועשרים אבל פחות מיכן לא
יגעו בה וחוזרין שלוחי בית דין בחולו של מועד
הפסח לראות האפיל שיצא וכלאים שהנצו אין ממתינין
להן אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין את כל השד' אם
יש בה אחד מעשרין וארבעה

פרק שלישי

יש מינין בזרעים שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה
מפני שינוי המקומות והעבודה שעובדין הארץ עד שיראה
כשני מינין ואעפ שאין דומין זה לזה הואיל והן מין אחד
אינן כלאים זה בזה ויש בזרעים שני מינין שהן
דומין זה לזה וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת ואע
פי כן הואיל והן שני מינין הרי אלו אסורין זה עם זה
כיצד החזרת עם חזרת גלים והעולשין עם עולשי שדה
והכרישין עם כרישי שדה והכסבר עם כסבר הרים
והחרדל עם חרדל מצרי ודלעת המצרית עם דלעת
הרמוצה אינן כלאים זה בזה וכן החטים עם הזונין
והשעורים עם שבולת שועל והכוסמין עם השיפון
והפול עם הספיר והפרקדן עם הטופח ופול לבן
עם השעשועית והכשות עם המלפפון והכרוב עם
התרובתור והתרדין עם הלעונין אינן כלאים זה עם זה
אבל הצנון עם הנפוסין והחרדל עם הלפסן
ודלעת יונית עם דלעת מצרית או עם דלעת רמוצה אעפ
שדומים זה לזה הרי אלו כלאים זה בזה וכן באילן שיש
שני מינין שדומין זה לזה בעלין או בפירות הואי' והן שני
מינין הרי אלו כלאים כיצד התפוח עם החזרד
והפרסקין עם השקדים והשזפין עם הרימין אעפ שדומין
זה לזה הרי הן כלאים זה בזה אבל האגסין עם הקרוסטמלי
והפרישין עם העוזררין אינן כלאים זה בזה וכן אם
יש שם זרעים ואילנות אחרות אעפ שהן שני מינין בטבען
הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה או פרי של זה דומי
לפרי של זה דמיון גדול עד שיראו כשני גוונים ממין אחד
לא חששו להן לכלאים זה עם זה שאין הולכין בכלאים אלא
אחר מראית העין כיצד הלפת עם הצנון אינן כלאים
זה בזה מפני שפירותיהן שוין והלפת עם הנפוס אינן כלאים
זה בזה מפני שהעלין שלהן שוין אבל צנון עם הנפוס
אעפ שהעלין דומין זה לזה והפרי דומה לפרי הרי אלו כלאי'
הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר וכן כל
כיוצא באלו כמה מרחיקין בין שני מיני זרעים שהן
כלאי' זה עם זה כדי שיהיו מובדלין זה מזה אבל אם נראין
שנזרעו בערבוביא הרי זה אסורין ושיעורין רבים יש
בהרחקה הזאת הכל לפי גודל השדה הנזרעת ולפי רוב
העלין ושלוח היונקות כיצד שדהו שהיתה זרועה
מין תבואה וביקש לזרוע בצידה מין תבואה אחרת בשדה
אחר מרחיק ביניהן בית רובע והוא כעשר אמות וחצי
אמה על עשר אמות וחצי אמה מרובע בין מן האמצע בין
מן הצד ואם היה ביניהן כשעור הזה אסור ואינו לוקה
עד שיהיו קרובין בתוך ששה טפחים היתה שדהו
זרועה ירק ובקש לזרוע בצדה שדה ירק אחר אפי' דלעת
מרחיק בין שתי השדו' ששה טפחי' על ששה טפחי' מרובע
בין מן הצד בין מן האמצע ופחות משיעור זה אסור ואינו
לוקה עד שיהיו קרובין בתוך טפח היתה אחת משתי
השדות זרועה תבואה והשנייה שבצדה ירק או דלעת
מרחיק ביניהן בית רובע ברא שצריך להרחקה בשיעורין
האלו בין שתי שדות אבל אם היתה שדהו זרועה ירק ורוצה
לזרוע בצידה שורה של ירק ממין אחר דיו לעשות בין
השדה ובין השורה תלם אחד ארכו ששה טפחים בלבד
ורחבו כעומקו
היתה שדהו זרועה תבואה ורצה לזרוע בתוכה שורה של
ירק אפי' שורה של דלועין שהעלין שלהן ארוכים ומסתבכי
מרחיק ביניהן ששה טפחים ואם נמשכו העלין של דלעת
ונכנסו לתבואה ונסתבכו בה יעקור מן התבואה שלפני
הדלעת עד שלא יתערבו העלין ואין צריך לומר שאם זרע
שורה ממין זה ושורה ממין אחר שדיו להיות ביניהן תלם
אחד כמו שיתבאר הרחיק בין שני המינין הרחקה
הראויה להן והיה מין זה נוטה על גבי מין זה בין שנטת
תבואה על התבואה או ירק על התבואה או תבואה על
הירק הכל מותר שהרי הרחיק כשיעור חוץ מדלעת יונית
שהיא נמשכת הרבה לפיכך אם נטת יעקר' מלפניה כמו
שבארנו היה בין שני המינין בור או ניר או גפה

או דרך או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה
או אילן שהוא מיסך על הארץ או סלע שהוא גבוה עשרה
טפחים ורחב ארבעה הרי זה מותר לסמוך המין לצד אחר
מאו והמין האחר לצד השני הואיל ואחד מכל או מבדיל
ביניהן הרי הן נראין מובדלין זה מזה ברא שצריך
הרחקה או דבר המבדיל בשורע בתוך שדהו אבל
אם היתה שדהו זרועה חטים מותר לחבירו לזרוע בצידה
שעורים שנ׳ שדך לא תזרע כלאים אין האיסור אלא שיזרע
שדהו כלאים שלא נאמר הארץ לא תזרע כלאים
ולא עוד אלא אפי׳ זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים
ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חבירו שהיא זרועה
שעורים הרי זה מותר מפני שנראו השעורי׳ שבתוך שדהו
שהן סוף שדה חבירו היתה שדהו זרועה חטים
ושדה חבירו בצידה זרועה חטים מותר לו לזרוע תלם של
פשתן אחר בצד חטים שלו סמוך לשדה חבירו שהרואה
יודע שאין דרך העם לזרוע תלם אחד של פשתן ולא
נתכוון זה אלא לבדוק שדהו אם ראויה היא לזרע פשתן אם
לא ונמצא כזורע להשחתה לפיכך אסור לזרוע מין אחר בין
שתי שורות אלו שהן ממין אחד עד שירחיק בתוך שלו
היתה שדהו ושדה חבירו שבצדה זרועין שני מיני תבואה
לא יזרע ביניהן חרדל וחריע אפי׳ תלם אחד מפני שהעם
זורעים מאלו תלם אחד אבל אם היו שתי השדות זרועין
שני מיני ירקות מותר לזרוע ביניהן חרדל או חריע שמות
להקיף חרדל לכל מין חוץ מן התבואה מפני שאינן מזיקין
אותה וכן אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בצלע
של זרע האחר בתוך שדהו הרי זה מותר מפני שהן נראין
מובדלין זה מזה ואין צריך לומר אם היתה זוית של זרע
זה נוגע בזוית של זרע האחר מפני שהן נראין שנגע בסוף
שדה שהוא מותר בלא הרחקה ולא הבדלה כמו שבארנו

פרק רביעי

מותר לזרוע שתי שורות זו בצד זו של קשואין ושתי שורו׳
בצידן של דלועין ושתי שורות של פול המצרי ותלם בין
כל מין ומין אבל לא יזרע שורה אחת של קשואין ושורה
אחת של דלועין ושורה אחת של פול המצרי אע״פ שהתלם
מבדיל בין כל מין ומין מפני שמינין אלו עלים שלהן ארוכי׳
ונמשכין ומסתבכין ואם זרען שורה בצד שורה יתערב
הכל ונראו כנזרעין בערבוביא היתה שדהו זרועה
מין ממיני ירקות ובקש לזרוע בתוכה שורות שורות של
דלועין עוקר מן הירק מקום שזורע בו שורה של דלועין
ומבדיל בינה ובין הירק בתלם ומניח מן הירק רוחב שנים
עשר אמה ועושה שורה שניי׳ של דלועי׳ ומבדיל בינה ובין
הירק בתלם וכן עד מקום שירצה שנמצא בין כל שתי
שורות של דלועין שתים עשרה אמה אבל פחות מיכן
אסור מפני העלין שמסתבכין העלין מיכן ומיכן בירק
שביניהם ונראה הכל כאלו נזרע בערבוביא היתה
שורה של דלעת זרועה אפי׳ דלעת יחידי׳ ובא לזרוע בציד׳
תבואה מרחיק בית רובע שהרי נמשכו עליה והחזיקה
מקום גדול וכל דבר שיהיה בתוך בית הרובע שמרחיקין
בין שני המינין עולה מן המדה כגון הקבר והסלע וכיוצא
בהן התלם או אמת המים שהן עמוקים טפח וזרעין
לתוכו שלש מיני זרעים אחד על שפת התלם מיכן ואחד
מיכן ואחד באמצע ומותר לנטוע שני מינין בתוך
גומא אחת ואפי׳ קשות ודלעת והוא שיהיה מין זה נוטה
מעל שפת הגומא לכאן והמי׳ האחר נוטה לצד השני ויראו
נבדלין זה מזה וכן אם נטע ארבע מינין בתוך הגומא
והפכן לארבע רוחותיה הרי זה מותר הרוצה לזרוע
שדהו משר משר מכל מין ומין מרחיק בין כל משר ומשר
שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך עד שלא ישאר
ביניהן בסוף המשר אלא כל שהוא שהרי הן נראין שלא
נזרעו בערבוביא רצה לעשות שדהו קרחת קרחת
מכל מין ומין לא יעשה בתוך כל בית סאה יתר על תשע
קרחות כל קרחת מהן בית רובע ונמצא רחוק בין קרחת
וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביע שכל בית סאה נ׳ על
נ׳ ומה בין המשר לקרחת שהמשר ארוך והקרחת מרובע
מיני ירקות שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא מעט מעט
כמו שבארנו מותר לזרוע מהם אפי׳ חמשה מינין בתוך
ערוגה אחת שהיא ששה טפחים על ששה טפחים והוא
שיזרע ארבע מינין בארבע רוחות ערוגה ואחת באמצע
וירחיק בין מין ומין כמו טפח ומחצ׳ כדי שלא יינקו זה מזה
אבל יותר על חמשה מינין לא יזרע אע״פ שמרחיק ביניהם
לפי שמינין הרבה בערוגה כזו הרי הן כנטועין בערבוביא
ברא בערוגה שהיא ברחבה ואין שם זרע חוצה
לה אבל ערוגה בין ערוגות אסור לזרוע בה חמשה
מיני׳ שאם יזרע בכל רוח מערוגה זו ובכל רוח מערוגותיה
שסביבותיה יראה הכל כמעורב ואם הטה עלין שבערוגה
זו לכאן ועלין שבערוגה שבצירה מיכן עד שייראו מובדלי׳
מותר וכן אם עשה תלם בין כל ערוגה וערוגה מותר
ואסור לזרוע חוץ לערוגה בלא תלם ובלא נטייה
ואפי׳ כנגד הקרנות של ערוגה שאין בהן זרע גזירה שמא
יזרע ארבעת המינין בארבע זויות ערוגה ויזרע מינין
אחרים חוצה לה כנגד הזויות ונמצא הכל כמעורב
היתה הערוגה ששה על ששה והיה לה גבול טפח סביב
מותר לזרוע בה אפי׳ שמונה עשר מינין שלשה על כל גבול
וגבול וששה באמצע וירחיק בין כל מין ומין טפח ומחצה
ולא יזרע ראש הלפת בתוך הגבול שמא ימלאהו יותר על
זה לא יזרע ואסור לזרוע בערוגה מיני זרעים בענין
זה מפני שהן נראין כלאים אבל מיני ירקות הואיל ואין
דרך בני אדם לזרוע מהן אלא מעט מעט הרי זה מותר כמו
שבארנו גבול שהיה גבוה טפח וזרעו בו מינין
הרבה כמו שבארנו ונתמעט מטפח מאחר שנזרע בו כשר
שהיה כשר מתחלתו הרוצה למלאות כל גינתו
מיני ירק רבים ולא ירחיק ביניהם עושה כל הגינה ערוגות
מרובעות אפי׳ ששה על ששה ועושה בכל ערוגה חמשה
עיגולין ארבע בארבע רוחותיה ואחד באמצע וזורע מין
בכל עיגול וזורע ארבעה מינים אחרים בארבעה קרנות
ערוגה נמצאו תשע מינין בכל ערוגה והן נראין מובדלין
זה מזה ואינו מפסיד אלא מה שבין העיגולין בלבד שהוא
מניחו חרב כדי שיראו העיגולין מובדלין מן הקרנות
ומובדלין זה מזה ואם רצה שלא יפסיד כלום אם
היו העיגולין זרועים שתי זורע מה שביניהן ערב ואם היו
זרועים ערב זורע מה שביניהן שתי כדי שיראו מובדלין
מכל אלו הדברים נתבאר לך שבזמן שיש
בין שני המינין הרחקה הראויה להם כדי שלא ינקו זה מזה
אין חוששין למראית העין כמו שבארנו ובזמן שיראו
מובדלין זה מזה אין חוששין לינקתן אפי׳ הן זה בצד זה
כמו שנתבאר עתה

פרק חמישי

הזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם
הרי זה לוקה שתים אחת משום שדך לא יזרע כלאים
ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים ואינו לוקה משום
לא תזרע כלאי׳ עד שיזרע בארץ ישרא׳ חטה ושעור וחרצן
במפולת יד וכן אם חפה אותן בעפר לוקה
וכן אם זרע שני מיני ירק וחרצן או זרע אחד ירק וזרע
אחד מין תבואה וחרצן במפולת יד הרי זה לוקה
ואינו חייב מן התורה אלא על קנבס ולוף וכיוצ׳ בהן מזרעי׳
שנגמרי׳ עם תבוא׳ הכרם אבל שאר הזרעי׳ אסורי׳ מדבריה׳
וכן אסור מדבריהם לזרוע כלאי הכרם בחוצה
לארץ ולמה אסרו כלאי זרעים מפני שכלאי הכרם חמורין
הם שאם נזרעו בארץ ישרא׳ הרי הן אסורין בהנאה וכיון
שהן אסורים בהנאה בארץ אסרו לזורען בחוצה לארץ
ואין עודרין עם הגוי בכלאים אבל עוקרין עמו כדי למעט
התפלה אין אסור משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה
ומיני ירקות בלבד אבל שאר מיני זרעים מותר לזורען
בכרם ואין צריך לומר שאר אילנות אסור לזרוע

ירקות או תבואה בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או תבואה ואם עשה כן אעפ׳ שאינו לוקה הרי זה קדש ונאסר שניהם בהנאה הירק או התבואה או הגפנים ושורפין את שתיהן שנ׳ פן תקדש המלאה הזרע ואפי׳ הקש של תבואה והעצים של גפנים האו אסורין בהנאה ושורפין אותם ולא יסיק בהן תנור וכירים ולא יבשל בהם בעת שריפתן אחד הנוטע ואחד המקיים כיון שראה כלאים צמחו בכרמו והניחם הרי זה קדש ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו קדש גפנו ולא נתקדשה התבואה סכך גפן חבירו על תבואתו קדש תבואה ולא קדש גפן חבירו סכך גפן חבירו על תבואת חבירו לא קדש אחד מהן ומפני זה הזורע כרמו בשביעית לא קדש הרואה כלאים בכרם חבירו וקיימו הרי זה הרואה אסור בהנייתן וכל אדם מותרין בהן ואו קיימן בעל הכרם היה מקדש אותן לכל אדם כמו שבארנו האונס שורע כלאים בכרם חבירו אם נשתקעו הבעלים אעפ׳ שלא נתייאשו הרי זה קדש מן התורה ואם לא נשתקעו הבעלים אעפ׳ שנתייאשו אינו מקדש אא מדברי סופרים הרוח שעקרה פארות הגפן ושלחה אותן על התבוא יגרור אותן מיד ואם אירעו אונס ולא סילקן הרי או מותרין ולא נתקדשו אנס שורע הכרם כשיצא האנס יקצור הזרע מיד ואפילו בחולו של מועד ואם לא מצא פועלין יוסיף להן עד שלי׳ בשכרן בקשו ממנו יותר מיכן עד שלא מצא פועלים הרי זה מבקש בנחת וקוצר ואם נשתהא הזרע עד שהגיע לעונת שיקדשו הרי זה יקדש ויאסרו שניהם מאימתי תבואה או ירק מתקדשין משישרישו ענבים משיעשו כפול הבלן שנ׳ המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם עד שיזרע זה ויהיה זה תבואה אבל תבוא שיבשה כל צורכה וענבי׳ שבשלו כל צורכן אינן מתקדשו כרם שלא הגיעו ענביו להיו כפול הלבן אלא עדין הן בוסר וזרע בתוכו ירק או תבוא והשרישו הרי זה לא קידש ואעפ׳ כן קונסין אותו ואוסרין הזרע אבל הבוסר מותר ואם עקר הזרע קודם שיעשו הענבי׳ כפול הלבן הרי זה מות׳ בהנייה מקצתן נעשו כפול הלבן ומקצתן לא נעשו את שנעשו נתקדשו ואת שלא נעשו מותרין

ענבים שנעשו כפול הלבן וזרע בצידן תבואה או מיני ירקות ולקט הזרע קודם שישריש הרי זה מותר בהנאה ואם השריש אסור גפן שיבשו העלין שנה ונפלו בגפן שתיבש בימי הקור אסו׳ לזרוע בצידה ירק או תבואה ואם זרע לא קידש וכן הזורע בעציץ שאינו נקוב המונח בכרם לא קדש ומכין אותו מכת מרדות אבל עציץ נקוב הרי הוא כארץ היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים או שיצאו מן הזבלים או עם המים או שהיה זורע או זורה בשדה לבן וסערתו הרוח לאחוריו ונפלו הזרעים בכרם וצמחו הרי זה לא נתקדש שנ׳ אשר תזרע וזה לא זרע וחייב לעקור כשיראה ואם קיימן הרי זה קידש סערתו הרוח לפניו וראה הזרעים שנפלו לכרם הרי זה כזורע וכיצ׳ יעשה אם צמחו העשבי׳ יהפכם במחריש ודיו ואם מצאן שנעשו אביב ינפץ אותו אביב כדי להשחיתו שהכל אסור בהנאה ואם מצאה שנעשית דגן הרי זו תשרף ואם ראה אותן וקיימן הרי או ישרפו עם הגפנים הסמוכות להן הרואה בכרם עשב שאין דרך בני אדם לזורען אעפ׳ שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה הרי זה לא קידש עד שיקיים דבר שכמוהו מקיימין רוב העם באותו מקום כיצד המקיי׳ קוצים בכרם בערב שרוצי׳ בקוצים לגמליהם הרי זה קידש האירוס והקיסוס ושושנת המלך ושאר מיני זרעי׳ אינן כלאים בכרם הקנכס והקרנס וצמר גפן הרי הן כשאר מיני ירקו׳ ומקדשי׳ בכרם וכן כל מיני דשאים שעולי׳ מאיליהן בשדה הרי הן מקדשי׳ בכרם ופול המצרי מין זרעים הוא ואינו מקדש הקנים והוורד והאטדין מיני אילן הן ואינן כלאים בכרם זה הכלל כל המוציא עלין מעיקרו הרי זה ירק וכל שאינו מוציא עלין מעיקרו הרי זה אילן והצלף אילן לכל דבר

הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר הגיע לו ועבר מעליו ואמר כשאחזור לו אלקטנו אם שהא עד שהוסיף אחד ממאתים הרי זה קדש וכיצד משערין שיעור זה רואין אם נחתוך ירק זה או מין תבואה זה מן הארץ בכמה זמן ויבש הגע בעצמך שיבש עד שלא תשאר בו לחה במאה שעה אם נשתהא בארץ משהגיע לו חצי שעה הרי הוסיף במאתים והוסיף ואם שהה פחות מחצי שעה מותר אסור לעבור בעציץ נקוב שזורע בו ירק בתוך הכרם ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאתים הרי זה קידש בצל שנטעו בכרם ואחר כך נעקר הכרם ואחר כך צמחו בצלים מן העיקר הנטוע אף על פי שרבו הגידולין על עיקרו במאתי׳ הרי אותו העיקר באיסורו שאין גידולו היתר מעלין את העיקר האסור

פרק ששי

הזורע ירק או תבוא׳ בכרם או המקיימו עד שהוסי׳ במאתי׳ הרי זה מקדש מן הגפני׳ שסביבותיו שש עשרה אמה לכל רוח עגולות ולא מרובעו׳ ורואין כל העיגול שרוחבו שתים ושלשים אמה כאלו הוא כולו מלא ירק ולכל גפן שתהיה בתוך עיגול זה נתקדשה עם הירק וכל שחוץ לעיגול אינם מתקדשות בר׳א בשהיה בין שפתי העיגול הזה ובין שורות הגפנים שחוצה לו יותר על ארבע אמות אבל אם היה ביניהם ארבע אמות מצומצמות או פחות רואין את העיגול כאו הגיע לשורה הסמוכה לו וכאו רוחב העיגו׳ ארבעים אמה ורואין כל גפן שתפול בתוך עיגול זה של ארבעים אמה הרי היא מתקדשת בר׳א בזורע או מקיים תוך הכרם אבל הזורע חוץ לכרם וסמך לו הרי זה מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרע באורך כל הזרע ויתר ארבע אמות חוץ לזרע ומתקדש מן הזרע רוחב ארבע אמות באורך כל השורה של כרם ואם זרע בצר גפן יחידית אינו מקדש מן הזרע אא ששה טפחים לכל רוח ילדה פחות מטפח מתקדשת את הזרעי׳ בר׳א בשתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל אם היה כל הכרם כן הרי זה מקדש שתי גנות זו על גבי זו התחתונה עשויה כרם זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים קרוב לכרם שאויר עשרה טפחי׳ סמוך לכרם או לגפן יחידית אסור לזרוע בו זרעים ואם היתה העליונ׳ עשויה כרם הרי זה זורע את התחתונה עד שהוא מגיע למטה משלשה טפחים מעיקר הגפנים

מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים הופך את הזרעי׳ במחרישה ואחר כך נוטע ולא יטע ואחר כך יהפוך היתה נטועה גפנים ונמלך לזרוע בה זרעים משרש את הגפנים ואחר כך זורע את הזרעים

ואם רצה לקוץ את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות מטפח סמוך לארץ הרי זה מותר לזרוע ואחר כך יחזור וישרש את הנשאר בארץ מן הגפנים המבריך את הגפן בארץ אפי׳ הבריכה בתוך הדלעת שיבשה ונעשי׳ כסילון או בתוך סילון של חרש ואם היה העפר על גבה שלשה טפחים או יותר הרי זה מותר לזרוע על גבה ואם היה על גבה פחות מזה אסור לזרוע על גבה ומותר לזרוע בצידה הבריכה בסלע אעפ׳ שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות מותר להביא זרע עליה בר׳א בשאין עיקר הגפן נראה אבל אם נראה צריך להרחיק ששה טפחים לכל רוח ואחר כך יזרע כמו שמרחיק מכל גפן יחידית שלא הוברכה כמו שיתבאר המבריך שלש גפנים ועיקריהם נראין אם יש ביניהן מארבע אמות עד שמונה הרי או מצטרפין לשאר גפנים העומדות וכאו לא הבריכן ואם לאו אינם מצטרפות היו פחות משלשה אינן מצטרפין אא מרחיק מהן ששה טפחי׳ לכל רוח וזורע

כל הזורע תחת השריגים והעלין היוצאין מן הגפן הרי זה קידש ואעפ׳ שהזרע רחוק מעיקר׳ הגפן כמה

אמות הדלה את הגפן על מקצת אפפירות לא
יזרע תחת מותר האפפירו ואעפ שאין עליהן לא עלין ולא
שריגים ואם זרע הואיל ואין הזרע תחת סכך הגפן הרי זה
מותר וכן אם הדלה הגפן על מקצת ברי אילן
שאינו עושה פירות כגון הארז והברוש אבל אם הדלה על
מקצת אילן מאכל הרי זה מותר ברי האילן שלא נמשכו
עליהן שריגי הגפן שאין אדם מבטל אילן מאכל ועושהו
אפפירות לגפן ואם נמשכו השריגים אחר שזרע וסככו על
הזרע הרי זה מחזירם למקום אחר הזורע תחת
מותר האפפירות או תחת מותר אילן שאינו עושה פירות
ונמשכו שריגי הגפן וסככו על הזרעים הרי זה אסור לקיימו
או להחזיר השריגים אלא כיצד עושה עוקר הזרע
קנים היוצאין מן הערים וחס עליהן לפוסקן כדי שלא ישחי
האפפירות הרי זה מותר לזרוע תחתיהן ואם עשאן כדי
שלא יהלכו עליהן השריגים והעלין היוצאין הרי זה אסור
לזרוע תחתיהן פרח היוצא מן הערים או מן
הדלת רואין אותו כאלו משקולת תלויה בו עד הארץ ואסו
לזרוע תחתיו וכן המותח זמורה מאילן לאילן אסור לזרוע
תחתיה קשר חבל או גמי בזמורה וקשר הראש
האחר באילן הרי זה מותר לזרוע תחת החבל ואם מתח
חבל זה כדי שיהלכו עליו השריגים והעלים הרי הוא
כאפפירות ואסור לזרוע תחתיו

פרק שביעי

הבא לזרוע בצד הכרם מרחיק ממנו ארבע אמות מעיקרי
הגפנים וזורע ואם גפן יחידית היא מרחיק ממנה ששה
טפחים וזורע היתה שורה אחת של גפנים זו בצד
זו אפי הן מאה אין זה כרם לא כגפן יחידית ומרחיק מן
השורה ששה טפחים וזורע היו שתי שורות הרי אלו
כרם וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צד ואחר כך יזרע
וכמה יהיה בכל שורה שלשה גפנים או יותר ברא בשהיה
בין כל גפן וגפן מארבע אמות עד שמונה אמות אבל אם
היה בין שתי השורות שמונה אמות חוץ ממקום הגפנים
עצמן הרי אלו כמובדלות זו מזו ואינן כרם אחד ואינו מרחי
לא ששה טפחים מכל שורה וכן אם היה ביניהן
פחות מארבע הרי אלו כגפן אחת ומרחיק ששה טפחי לכל
רוח היו שלש שורות אעפ שיש ביניהן פחות מארבע
הרי אלו כרם ורואין את האמצע כאלו אינה וכן אם היו
שלש שורות ובין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר
הרי זה זורע בין השורות לפיכך הנוטע את כרמו
מתחלה והרחיק בין כל שורה ושורה שמונה אמות מותר
להביא זרע בתוכו ומרחיק מכל שורה ששה טפחים בלבד
אבל אם זרע חוצה לו צריך להרחיק משורה החיצונה
ארבע אמות כשאר הכרמים ואין דין השורות של זה
הכרם ככרם שחרב באמצעו שהרי מתחלה נטען מרוחקין
היתה בשדה זו שורה אחת של גפנים ובשדה
חבירו שורה אחרת כנגדה קרובה לה אעפ שמפסי ביניהן
דרך היחיד או דרך הרבים או גדר שהוא נמוך מעשרה
טפחים הרי אלו מצטרפות להיות שתיהן כרם והוא שיהיה
ביניהן פחות משמונה נטע שורה אחת בארץ ושורה
אחת במדרגה אם גבוהה מן הארץ עשרה טפחים אינם
מצטרפין פחות מיכן מצטרפין הנוטע חמש גפנים
שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב הרי זה נקרא כרם
קטן וצריך להרחיק מהן ארבע אמות לכל רוח אבל אם
נטען שתים כנגד שתים ואחד באמצע או שלש בשורה זו
ושתים כנגדן בשורה שנייה אינם כרם ואינו מרחיק מהן
לא ששה טפחים לכל רוח כרם שחרב אם יש בו
ללקט עשר גפנים לכל בית סאה ויהיו נטועות שתים כנגד
שתים ואחת יוצאה זנב או יש בו לכוין שלש כנגד שלש
הרי זה נקרא כרם דל ואסור לזרוע בכולו כרם
שאינו נטוע שורות שורות לא מעורבב אם יש בו לכוין
שתים כנגד שלש הרי זה כרם ואם לאו אינו כרם אלא דין
להרחיק ששה טפחים מכל גפן וגפן וזורע היו העיקרי
מכוונין והנוף אינו מכוון הרי זה כרם הנוף מכוון והעיקר
אינו מכוון אינו כרם היו דקות ואינן מכוונות העבו
והרי הן מכוונות הרי זה כרם כיצד הוא יודע אם
הן מכוונות מביא חוט המידה ומותח מזו לזו כרם
שחרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביביו אם יש בקרחת
שבאמצעו שש עשרה אמה הרי זה מרחיק מעיקרי הגפני
ארבע אמות לכל רוח וזורע באמצע הקרחת ואם אין בה
שש עשרה אמה הרי זה לא יביא זרע לשם ואם הביא הואי
והרחיק אמות לכל רוח מן הגפנים של כרם הרי זה לא
קידש וכן מקום שנשאר פנוי בלא גפנים
בין סוף הכרם ובין הגדר שלו והוא הנקרא מחול הכרם
אם יש בו שנים עשרה אמה מרחיק מן הגפני ארבע אמו
וזורע את השאר היה בו פחות משני עשר אמה לא יביא
זרע לשם ואם הביא הואי והרחיק ארבע אמות הרי זה לא
קדש ברא בכרם גדול אבל בקטן אין לו מחול
לא מרחיק ארבע אמות מסוף הגפנים וזורע עד הגדר
וכן כרם גדול שהיה בין כל שורה ושורה שמונה
או יתר אין לו מחול היה הגדר המקיף את הכרם
פחות מעשרה טפחים או שהיה גובהו עשרה טפחים ואין
בו רוחב ארבעה טפחים אין לו מחול אלא מרחיק מסוף
הגפנים ארב אמות וזורע עד המחיצה אפי היה בין הגפני
ובין המחיצה ארבע אמות ומחצה זורע את חצי האמה
גדר שהוא גבוה עשרה טפחים וכן חריץ שהוא עמוק
עשרה טפחי ורוחב ארבע הרי זה מותר ליטע כרם בצידו
מיכן וירקות בצידו מיכן אפי מחיצה של קנים אם אין בין
קנה לחבירו שלשה טפחי הרי זו מובדלת בין הכרם והירק
בגדר גדר המבדיל בין כרם וירק שנפרץ עד עשר
אמות הרי זה כפתח ומותר היתה פרוצה יותר מעשר
כנגד הפרצה אסור עד שירחיק מן הגפנים כשיעור
נפרצו בו פרצו רבות אם היה העומר כפרוץ הרי זה כוות
כאלו אין שם פרצה היה פרוץ מרובה על העומד לא
יזרע כנגד כל המקומות הפרוצין עד שירחיק כשיעור
מחיצת הכרם שנפרצה אומרין לו גדור נתייאש ממנה
ולא גדרה הרי זה קידש בית שחציו מקורה וחציו
אינו מקורה וגפנים נטועים בצד זה מותר לזרוע ירקות
בצד האחר שהרי פי התקר כאלו ירד וסתם ונעשה ביניה
כמחיצה ואם השוה את קרויו אסור חצר קטנה
שנפרצה במלואה לגדולה והיו הגפני בגדולה אסור לזרוע
בקטנה ואם זרע הזרעים אסורין והגפנים מותרין היו
גפנים בקטנה מותר לזרוע בגדולה הואיל ויש בגדולה
פסין מיכן ומיכן הרי היא כמובדלת מן הקטנה ואין הקטנ
מובדלת מן הגדולה חריץ שהוא עובר בכרם עמוק
עשרה ורחב ארבעה אם היה מפולש מראש הכרם ועד
סופו הרי זה נראה כבין שני הכרמים ומותר לזרוע בתוכו
ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככין עליו כמו שבארנו ואם
לא היה מפולש הרי הוא כגת שבאמצ הכרם שאעפ שהיא
עמוקה עשרה ורחבה ארבעה או יתר אסור לזרוע בתוכה
לא אם כן היה בקרחת שש עשרה אמה שביל שבין
שני הכרמים הרי הוא ככרם שרחב מאמצעו אם יש ביניה
שש עשרה אמה מרחיק מזה ארבע אמו ומזה ארבע אמו
וזורע את המותר ואם היה פחות מיכן לא יביא זרע לשם
שומרה שבכרם אם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה
מותר לזרוע בראשה ירק ובלבד שלא יהיו השריגין נוגעין
בה כדי שלא יראה ירק בתוך הכרם מלמעלה ברא
במרובעת אבל אם היתה השומרה עגולה צריכה שיהיה
בתוכה חלל ארבעה טפחים כדי שתהיה מופלגת מן הארץ
וצריכה עפר על ראשה מלמעלה שלשה טפחים
הבית שבכרם אם היה יתר משלש טפחי על שלשה טפחי
זורעין בתוכו ירק ואם היה פחות משלשה על שלשה הרי
הוא כסתום ואין זורעין בתוכו גפן יחידית שהיתה
נטועה בתוך הנקע או בתוך החריץ מרחיק ממנה ששה
טפחי לכל רוח וזורע את כל החריץ כדרך שעושׂ במישור
ואם היה עמוק עשרה והיה רחב שפת החריץ ארבעה על

ספר זרעים

ארבעה אסור לזרוע בתוכו אעפ׳ שהרחיק ששה וכן
גפן יחידית שהית׳ מוקפת גדר גבוהה עשרה ורחב ארבע
לא יזרע בכל המחיצה ואעפ׳ שהרחיק ששה ואם הרחיק
ששה וזרע לא קדש וכמה ירחיק לכתחילה ויזרע
ארבע אמות לכל רוח ואחר כך יזרע שאר החריץ או שאר
המקו׳ המוקף גדר

פרק שמיני

הגפנים שגדלו כברייתן והרי השריגין והאשכולות שלהן
מושלכין בארץ הן הנקראין כרם אבל העושה כמטה
או כמו שבכה גבוהה מעל הארץ כדי שיהיו האשכולות
והשריגים נסמכין עליה והגביה נוף הגפנים מעל הארץ
על אותה המטה והדלה אותו הרי זה נקרא עריס ואותם
הקנים וכיוצ׳ בהן שעשה מהן מטה או שבכה והדלה עליהן
את נוף הגפן הן הנקראי׳ אפפירות ודינים אחרי׳ יש בערי׳

הנוטע שורה אחת של חמש גפנים או יתר וערסן
על גבי כותל גבוה עשרה וכיוצא בו או שנטען בצד חריץ
עמוק עשרה ורחב ארבעה הרי אלו נקראין עריס וצריך
להרחיק מן העריס ארבע אמות ואחר כך יזרע כדרך
שמרחיק מן הכרם ומהיכן מודדין מעיקר הגדר שערסן
עליו כיצד הרחיק את השורה של גפנים מן הכותל
אמה ונמצא העריס מן הגפנים ולכותל מודד מן הכותל
ארבע אמות וזורע ונמצא בין הזרע ובין עיקרי הגפנים
חמש אמות ואם בא לזרוע מצד הגפנים מרחיק מעיקרי
הגפנים ארבע אמות שנמצא רחוק מן הכותל חמש אמות
ועל דרך זו דנין בכל עריס אחד הבונה את הגדר
ואחר כך נטע או שנטע ואח׳ כך עשה הגדר הואיל וערסן
הרי זה עריס נהרס הגדר או נסתם החריץ אין כאן עריס
אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים עריס שחרב אמצעו
ונשתיירו בו חמש גפני׳ בצד הגדר מיכן וחמש גפנים בצד
הגדר האחר מכנגדן זהו הנקרא פסקי עריס אם יש ביניה׳
שמונה אמות ואחד מששים באמה הרי זה מרחיק מכל
שורה ששה טפחים וזורע והוא שלא יזרע תחת האפפירות
כמו שבארנו היה ביניהן שמונה אמות בצמצום הרי
זה לא יזרע לשם ואם זרע הואיל והרחיק מכל שורה ששה
טפחים הרי זה לא קידש ואם אין שם גדר מרחיק מכל
שורה ששה טפחים וזורע שאין כאן לא עריס ולא פסקי
עריס חזר ובנה הגדר חזר עריס למקומו וחזרו פסקי ערי׳
למקומן גינה קטנה שהיא מוקפת גדר ועירס את
הגפנים סביב לה מבחוץ על כל כתליה אם יש בה מלא
בוצר וסלו מיכן ומלא בוצר וסלו מיכן הואיל והיא מוקפת
גדר זורעין בתוכה ירקות ואם אין כשיעור הזה אין זורעין
בתוכה מפני שנראה הכל כעריס אחד וירק בתוכו

גפנים שהיו זרועים במדרגה גבוהה והעריס שלהן יוצא
ומסכך על השדה אם עומד בארץ ובוצר את כולו רואין
כל המקום שתחת העריס כאלו הוא מקום עיקרי הגפנים
ואוסר ארבע אמות בשדה לכל רוח משפת העריס ואם
אינו יכול לבצור עד שיעלה במדרגה או בסולם אין אסור
לזרוע אלא תחת העריס בלבד

שני כתלים הסמוכין זה לזה והגפנים נטועים בזוית ביניה׳
והעריס יוצא עם הכתלי׳ בתוך הקרן וכלה מרחיק מעיקרי
הגפנים כשיעור וזורע במקום הכלה שאין עליו עריס ואעפ׳
שהזרע מכוון בין שני הכתלי׳ שביניהן העריס הואיל והרחי׳
כשיעור הרי זה זורע בין הכתלים גפן שעלה העץ שלה מן
הארץ מעט ואחר כך נעקם ונמשך על הארץ וחזר ועלה
כמו ארכובה כשמודדין בין הגפן ובין הזרע ששה
טפחים או ארבע אמות אין מודדין אלא מסוף הארכובה
לא מעיקר הגפן הראשון כבר בארנו שאעפ׳
שמרחיק בין הזרע ובין הגפן כשיעור צריך להזהר שלא
תסכך הגפן על הירק או יסכך הירק על הגפן זרע
ירק או תבואה וצמחה ואחר כך סכך עליה את הגפן
הקשים מותרין והרגן ידלק היו שרשי הגפן יוצאין
לתוך הארבע אמות שבין הכרם והתבואה יעקר
היו שרשי התבואה יוצאים לתוך הארבע אמות מותר

כל ההרחקות והשיעורין האמורין בכלאי׳ באמה בת ששה
טפחי׳ שוחקות ולא יצמצם במדות הכלאים שאין מצמצמי׳
אלא להחמיר כל השיעורין האלו שמרחיקין בין
הגפני׳ והתבואה או הירק אינן אלא בארץ ישרא׳ או בסוריא
אבל בחוצה לארץ מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם
לכתחלה ולא אסרו בחוצה לארץ אלא לזרוע שני מיני ירק
או תבואה עם החרצן במפולת יד ואם אמר לתינוק
גוי לזרוע לו בחוצה לארץ מותר אבל לא יאמר
לגוי גדול שיתחלף בישרא׳ ואעפ׳ שמותר לזרוע הירק בצד
הכרם בחוצה לארץ הרי אותו הירק הזרוע שם אסו׳ באכיל
ואפי׳ בחוצה לארץ והוא שיראה אותו לוקט ומוכר אבל
ספיקו מותר כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות

פרק תשיעי

המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה
ובעופות ואפי׳ במיני חיה שבים הרי זה לוקה מן התורה
בכל מקו׳ בין בארץ בין בחוצה לארץ שנ׳ בהמתך לא תרבי׳
כלאים ואחד בהמה חיה ועוף שלו או שלחבירו ואינו לוקה
עד שיכנים בידו כמכחול בשפופרת אבל אם העלם זה על
זה בלבד או שעוררן בקול מכים אותו מכת מרדות
מותר להכניס שני מינין לסהר אחד ואם ראה אותם רובעי׳
זה את זה אינו זקוק להפרישן ואסור לישרא׳ ליתן בהמתו
לגוי להרביעה לו מי שעבר והרכיב בהמתו
כלאים הרי הנולד מהם מותר בהנא׳ ואם היה מין טהורה
עם מין טהורה מותר באכילה כמו שבארנו במאכלות
אסורות שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה
אעפ׳ שמתעברין זה מזה ודומין זה לזה הואי׳ והם שני מיני׳
הרי הן כלאים ואסור להרכיבן כיצד הזאב עם הכלב
והכלב הכופרי עם השועל והצבאים עם העזי׳ והיעלים עם
הרחלים והסוס עם הפרד והפרד עם החמור והחמור עם
הערוד אעפ׳ שדומין זה לזה הרי הן כלאים זה בזה מי
שיש לו מדברי׳ וישובי׳ כגון שור הבר עם השור והרמך עם
הסוס מותר להרכיבן זה עם זה מפני שהם מין אחד אבל
אווז עם אווז בר כלאים זה בזה מפני שהאווז ביציו מבפני׳
ואווז בר ביציו מבחוץ מכלל שהם שני מינין והכוי כלאים
עם החיה ועם הבהמה ואין לוקין עליו מפני שהוא ספק

הילודים מן הכלאים אם היו אמותיהן מין אחד מותר
להרכיבן זה על זה ואם היו שני מינים אסור להרכיבן זה
על זה ואם הרכיב לוקה וכן אם הרכיב זה הנולד
אפי׳ על מין אמו לוקה כיצד פרד שאמו
חמור מות׳ להרכיבו על פרדה שאמה חמור ואסו׳ להרכיבו
אפי׳ על החמור אבל פרד שאמו סוס אסור להרכיבו על
פרדה שאמו חמור וכן כל כיוצא בזה לפיכך
הרוצה להרכיב פרד על פרדה או למשוך בשתי פרדות
בודק בסימני אזנים וזנב וקול אם דומין זה לזה בידוע
שאמן ממין אחד ומותרין כל העושה מלאכה בשני
מיני בהמה או חיה כאחד והיה אחד מהן מין טהורה
והשני מין טמאה הרי זה לוקה בכל מקו׳ שנאמר לא תחרו׳
בשור ובחמו׳ יחדו אחד החורש או הזורע או המושך בהם
עגלה או אבן כאחד או הנהיגו כאחד ואפי׳ בקול לוקה שנ׳
יחדו מכל מקום אבל המזווגן פטור עד שימשך או ינהיג
ואחד שור וחמור ואחד כל שני מינין שאחד טמא ואחד
טהור בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש או חיה עם
חייה כחמו׳ עם הפיל או חיה עם בהמה ככלב עם העז או
צבי עם החזיר וכיוצ׳ בהם על כל אי׳ לוקה מן התור׳ שחיה
בכלל בהמה היא כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורו׳
אבל מדברי סופרי׳ שני מינין שהן כלאים בהרבעה אסורי׳
לחרוש בהן כאחד ולמשכן ולהנהיגן ואם עשה בהן מלאכ׳
כאחד או משך או הנהיג מכין אותו מכת מרדות ואסור
להנהיג בהמ׳ מן היבשה עם חיה שבים כגון עז עם שבוט
ואם עשה פטור עגלה שהיו מושכין אותה כלאים
היושב בעגלה לוקה ואעפ׳ שלא הנהיג שישיבתו גורמת
לבהמה שתמשך העגלה וכו׳ אם היה יושב אחר בעגלה

ואחר מנהיג שניהן לוקין ואפי׳ מאה שהנהיגו כלאים כאחד
כולן לוקין מותר לעשות מלאכה באדם
ובבהמה או חיה כאחד כגון אדם שחורש עם השור או
מושך עגלה עם החמו׳ וכיוצא בוה שנ׳ בשור ובחמור יחדו
לא באדם וחמור או באדם ושור בהמת
פסולי המוקדשין אעפ׳ שהיא גוף אחד עשאה הכתוב כשני
גופין מפני שהיתה קדש נעשית כקדש וכחול מעורבין זה
בזה ונמצאת בהמה זו כבהמה טמאה עם הטהור המעורבי׳
כאחד הרי הוא אומ׳ ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו
ממנה קרבן לה׳ מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא
בפסולי המוקדשין לפיכך החורש בשאר פסולי המוקדשין
או המרביע הרי זה לוקה משום כלאי׳ ואסו׳ זה מדברי קבל׳

פרק עשירי

אין אסור בכלאי בגדים אלא צמר ופשתן בלבד שנ׳ לא
תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו ויש בכרכי הים כמו צמר
שגדל על האבני׳ שבים המלח תבניתו כתבנית הזהב והוא
רך ביותר וכלך שמו ואסור עם הפשתן מפני מראית העין
שהוא דומה לצמר רחלים וכן השירים והכלך אסורין מפני
מראית העין רחל בת עז צמרה אין לוקין עליו
משום כלאים אבל אסור הוא מדבריהן מפני מראית העין
כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צר׳ חיבור בעולם הרי זה
כלאים מן התורה כיצד צמר ופשתים שטרפן זה עם זה
ושע׳ אותן ועשה מהן לבדין הרי אלו כלאים טרפן
וטווה אותן כאחד וארג בגר מטווי זה הרי זה כלאים

תפר בגר צמר בשל פשתן אפי׳ תפרן במשי או
שתפר בגר צמר בחוטי פשתן או בגר פשתים בחוטי צמר
או קשר חוטי צמר בחוטי פשתים או
גרלן אפילו נתן צמר ופשתים בשק או בקופה וכרכן הרי
אלו כלאים ואפי׳ קשר גריל של צמר בגריל של פשתן אעפ׳
שהרצועה באמצע וכן אם כפל בגרי
צמר ופשתן וקשרן הרי אלו כלאים שנ׳ צמר ופשתים יחדו
מכל מקום כיון שנתאחד נאסר ומנין
שכל איסורין של תורה שהרי צרך הכתוב להתיר כלאים
בציצי׳ כמו שלמדו מפי השמועה שלא נסמכה פרש׳ כלאים
שנ׳ צמר ופשתי׳ יחדו לפרשת ציצית אלא להתיר כלאי׳
בציצית והציצית חוטין קשורין בלבד הן מכלל שחבור
כזה שלא במקום מצוה אסור מן התורה שאינו ממעט
בתורה דבר שהוא אסור מדברי סופרים
הכלאים אין לו שיעור אפי׳ חוט כל שהוא של צמר בבגר
גרול של פשתן או של פשתן בצמר אסור צמר רחלים
וצמר גמלי׳ וכיוצא בו שטרפן זה בזה וטווה מהן טווי אם
היה החצי מן הרחלי׳ הרי הכל כצמר והרי הוא כלאים עם
הפשתן מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים ואין חוששין
לנימות של צמר אעפ׳ שנכרכו בכלל חוט הפשתן שתפרו
בו שהרי בטלו במיעוטן וכן הקנבס
והפשתן שטרפן זה בזה אם רוב מן הקנבס מותר לארוג
הטווי מהן עם חוטי צמר ואם היו מחצה למחצה
אסור העושה בגר כולו צמר גמלים או
צמר ארנבי׳ או קנבס וארג בו חוט של צמר מצר זה וחוט
של פשתן מצר זה הרי זה אסור משום כלאים
בגר צמר שנפרם מותר לפרוף אותו בחוטי פשתן וקושר
אבל לא יתפור לובש אדם בגדי צמר ובגר׳ פשתים וחוגר
עליהם מבחוץ ובלבר שלא ישרוף את המשיחה ויקשור
בה בין כתפיו כלאי בגרים מותר לעשותם
ולמוכרם ואין אסור אלא ללובשן בלבר או להתכסות בהן
שנ׳ לא תלבש שעטנז ונאמר לא יעלה עליך העליה שהיא
דרך לבישה אסור אבל עלייה שאין דרך לבישה כגון אהל
שהוא כלאים מותר לישב תחתיו וכן מותר מן
התורה לישב על מצעות של כלאי׳ שנ׳ לא יעלה עליך אבל
אתה מציעו תחתיך ומדברי סופרין אפי׳ עשר מצעות זו
על גבי זו והתחתון שבהן כלאים אסור לישב על העליון
שמא תיכרך נימא על בשרו בר״א ברכין
כגון יריעות ושמלות אבל בקשין שאינן נכרכין כגון
כרים וכסתות מותר לישב ולהסב עליהן והוא שלא יהיה
בשרו נוגע בהם וכן הפרוכת שהיא כלאים אם היתה רכה
אסורה שמא יסמכך השמש ותעלה על בשרו ואם היתה
קשה שאינה נכרכת מותרת מנעל
שהוא כלאים ואין לו עקב מותר ללובשו שעור הרגל קשה
הוא ואינו נהנה כשאר עור הגוף תופרין
כסו׳ תופרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמ׳ מפני החמה
ובגשמים מפני הגשמים והצנועין תופרים בארץ
וכן מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה
שיציל להם הכלאים שעל כתיפו מן החמה ולא יתכוונו
בגשמים להתחמם בו והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן

לא יקח אדם ביצה כשהיא בבגר כלאים שהרי הוא
נהנה בכלאים מפני החמה או מפני הצינה וכן כל כיוצא
בזה לא ילבש אדם כלאים עריי ואפי׳ על גבי עשרה
בגדים שאינו מהנהו כלום ואפי׳ לגנוב את המכס ואם לבש
כן לוקה אין אסור משום כלאים אלא בגרים שהן
דרך חימום כגון הכתונת והמצנפת והמכנסים והאבנט
והשמלה ובגרים שמחפין בהן את השוקים ואת הידים
וכיוצא בהם אבל צלצולין קטנים שעושין אותן העם
בבית יד שלהן לצרור בהן מעות או תבלין וסמרטוט
שמניחין עליו רטיה או מלוגמא או אספלנית וכיוצא בהן
הרי אלו מותרין אעפ׳ שבשרו נוגע בהן שאין דרך חימום
בכך ציץ של עור או משי וכיוצא בהן שתלה בהם חוטי
צמר וחוטי פשתן מרולרלין על פני האדם כדי להפריח
הזבובין אין בו משום כלאים שאין דרך חימום בכך
המנהיג בהמו׳ ומכניס חבלים לתוך ידו מהן פשתים ומהן
צמר הרי זה מותר ואעפ׳ שכורכן על ידו אבל אם קשרן
כולן נעשו כלאים ואסור לו לכורכן על ידו מטפחות
שמקנחין בהן את הידים ומטפחות שמספגגין בהן הכלים
והקרקעות ומטפחות ספרים אסורין משום כלאים שהרי
הידים נוגעות בהן והן נכרכין על היד תמיד ומחממין

אותות שעושין הכובסין והגררין בבגרים כדי שיהיה
כל אחד מכיר את שלו אם היתה אות של צמר׳ בפשתן
או פשתן בצמר הרי זה אסור אעפ׳ שאינו חשוב אצלו

בגר צמר שחברו עם בגר פשתן בתכיפה אחת אינו
חיבור ואין זה כלאים קבץ שני ראשי החוט כאחד או
שתכף שתי תכיפות הרי זה כלאים מותר לעשות מן
הכלאים תכריכין למת שאין על המתים מצוה ולעשות
ממנו מרדעת לחמור ויושב עליה והוא שלא יהיה בשרו
נוגע בה ולא יניח מרדעת זו על כתיפו אפי׳ להוציא עליהן
את הזבל המת והבהמ׳ שהיו מלובשין כלאי׳ מות׳ לנושאן
על כתיפו בגר צמר שאבר בו חוט של פשתן או בגר
פשתן שאבר בו חוט של צמר הרי זה לא ימכרנו לגוי
שמא ימכרנו הגוי לישרא׳ ולא יעשנו מרדעת לחמור שמא
ימצא אותו אחר ויקרענו מעל המרדעת וילבשנו שהרי
אין הכלאים ניכר בו וכיצד תקנת בגר זה צובעו שאין
הצמ׳ והפשתי׳ עולי׳ בצבע אחד ומיד הוא ניכר לו ושומטו

ואם לא ניכר הרי זה מותר שמא נשמט והלך לו שהרי
ברק ולא מצאו וכבר בארנו הלכות ביאות אסורות שכל
איסור ספיקות מדברי סופרים ולפיכך היקלו בספק זה

הלוקח כלי צמר מן הגוים צריך לבודקו יפה יפה
שמא הן תפורין בפשתן הרואה כלאים של תורה על
חבירו אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו עליו מיד
ואפי׳ היה רבו שלמדו חכמה שאין כבוד הבריות דוחה
איסור לא תעשה המפורש בתורה ולמה נרחה בהשב
אבדה מפני שהוא לאו של ממון ולמה נרחה בטומאת מת
הואיל ופרט הכתוב ולאחותו מפי השמועה למדו לאחותו
אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה אבל דבר
שאיסורו מדבריה׳ הרי הוא נרחה מפני כבוד הבריות בכל
מקום ואעפ׳ שכתו׳ בתור׳ לא תסור מכל הדבר הרי לאו זה
נרחה מפני כבוד הבריות לפיכך אם היה עליו שעטנז של
דבריה׳ אינו קורעו עליו בשוק ואינו פושטו בשוק עד שמגי׳

לביתו ואם היה של תורה פושטו מיד הלובש כלאים
או התכסה בו לוקה היה לבוש בכלאים כל היום כולו
אינו לוקה אלא אחת הוציא ראשו מן הבגד והחזירו
הוציא ראשו פשט הבגד כולו הרי זה חייב על כל אחת
ואחת ברא שהוא חייב אחת כל היום כשהתרו בו
התראה אחת אבל אם התרו בו ואמרו לו פשוט פשוט
והוא לבוש בו ושהה כדי לפשוט וללבוש אחר שהתרו בו
הרי זה חייב על כל שהייה ושהייה שהתרו בו עליה ואעפ
שלא פשט המלביש את חבירו כלאים אם היה הלובש
מזיד הלובש לוקה והמלביש עובר משו ולפני עור לא תתן
מכשול ואם לא ידע הלובש שהבגד הוא כלאי והיה המלבי
מזיד המלביש לוקה והלובש פטור כהנים שלבשו
בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפי במקדש לוקין מפני
האבנט שהוא כלאים ולא התרו בו אלא בשעת עבודה
שהיא מצות עשה כציצית

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצות שבע מצות עשה ושש מצות
לא תעשה וזהו פרטן א להניח פאה ב
שלא יכלה אותה ג להניח לקט ד שלא ילקט
הלקט ה לעזוב עוללות הכרם ו שלא יעולל
הכרם ז לעזוב פרט הכרם ח שלא ילקט פרט
הכרם ט להניח שכחה י שלא ישוב לקחת
השכחה יא להפריש מעשר לעניים יב ליתן
צדקה כמיסת יד יג שלא יאמץ לבבו על העני
וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

הקוצר את שרהו לא יקצור את כל השרה כולה אלא יניח
מעט קמה לעניים בסוף השדה שנ לא תכלה פאת שדך
בקוצרך אחד הקוצר ואחד התולש וזה שמניח הוא הנקר
פיאה וכשם שמניח בשדה כך מניח באילנות כשאוסף
את פירותיהן מעט לעניים עבר וקצר את כל השדה
או אסף כל פירות האילן לוקח מעט ממה שקצר או ממה
שאסף ונותנו לעניים שנתינתו מצות עשה שנ לעני ולגר
תעזוב אותם ואפי טחן הקמח ולשו ואפהו פת הרי זה נותן
ממנו פאה לעניים אבד כל הקציר שקצר או נשרף
קודם שיתן הפאה הרי זה לוקה שהרי עבר על מצות לא
תעשה ואינו יכול לקיים עשה שבה שניתק לו וכן
בלקט כשקוצר ומאלם לא ילקט השבלים הנופלות בשעת
הקציר אלא יניחם לעניים שנ ולקט קצירך לא תלקט עבר
וליקטן אפי טחן ואפה נותן לעניים שנ לעני ולגר תעזוב
אותם אברו או נשרפו אחר שלקטן קודם שיתן לעניים
לוקה וכן בפרט שנפרט מן הענבים בשעת הבצירה
וכן בעוללות שנ וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט
לעני ולגר תעזוב אותם וכן המעמר ושכח אלומה אחת
בשדה הרי זה לא יקחנה שנ ושכחת עומר בשדה לא
תשוב לקחתו עבר ולקטו אפי טחנו ואפהו הרי זה נותנו
לעניים שנ לגר ליתום ולאלמנה יהיה זו מצות עשה
הא למרת שכולן מצות לא תעשה הניתק לעשה הן ואם
לא קיים עשה שבהן לוקה כשם שהשכחה בעמרים
כך היא בקמה אם שכח מקצת הקמה ולא קצרה הרי זו
לעניים וכשם שהשכחה בתבואה וכיוצא בה כך יש
שכחה לאילנות כולן שנ כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך
והוא הדין לשאר האילנות נמצאת למד שארבע
מתנות לעניים בכרם הפרט והעוללות והפיאה והשכחה
והפאה ושתים באילנות השכחה והפאה כל מתנות
עניים אלו אין בהן טובת הנייה לבעלים אלא העניים באין
ונוטלין אותן על כרחן של בעלים ואפילו עני שבישראל
מוציאין אותן מידו כל גר האמור במתנות עניים
אינו אלא גר צדק שהרי הוא אומר במעשר שני ובא הלוי
והגר מה הלוי בן ברית אף הגר בן ברית ואעפכ אין מונעי
עניי גוים ממתנות אלו אלא באין בכלל עניי ישרא ונוטלין
אותן מפני דרכי שלום נאמר במתנות עניים לעני
ולגר תעזוב אותם כל זמן שהעניים תובעין אותן פסקו
העניים לבקש ולחזור עליהם הרי הנשאר מהן מותר לכל
אדם שאין גופו קדוש כתרומה ואינו חייב ליתן להן דמיהן
שלא נאמר בהן ונתן לעניים אלא תעזוב אותם ואינו מצווה
לעזוב אותן לחיה ולעופות אלא לעניים והרי אין עניים
מאימתי מותרין כל אדם בלקט משיכנסו המלקטים שניים
וילקטו אחר מלקטים הראשונים ויצאו מאמתי מותרין
כל אדם בפרט ובעוללות משהלכו העניי בכרם ויבואו
הנשאר אחרי כן מותר לכל אדם מאמתי מתירין
כל אדם בשכחה של זתים בארץ ישראל אם שכח אותה
בראש הזית הרי זה מותר בה מראש חדש כסליו שהוא
זמן רביעה שנייה בשנה אפילה אבל ציבורי זתים ששכחן
תחת האילן הרי זה מותר בהן משיפסקו העניים מלחזור
אחריהן כל זמן שיש לעני ליטול שכחת הזתים
המונחות בארץ תחת האילנות נוטל ואעפ שכבר הותר
כל אדם בשכחה שבראש האילן וכל זמן שיש לו ליטול
שכחה שבראש האילן נוטל ואעפ שעדין
אין לא שכחה תחתיו מתנות עניים שבשדה שאין
העניי מקפידי עליהן הרי הן של בעל השדה ואעפ שעדיין
לא פסקו העניים מלחזור על מתנותיהם כל מתנות
העניים הלו אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל
כתרומות ומעשרות הרי הכתוב אומ ובקוצרכם את קציר
ארצכם וכי תקצור קצירך בשדך וכבר נתפרש בתלמוד
שהפיאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם ויראה לי
שהוא הדין לשאר מתנות עניים לו שכולן נוהגות בחוצה
לארץ מדבריהם כמה הוא שיעור הפאה מן התורה
אין לה שיעור אפי הניח שבולת אחת יצא ידי חובתו אבל
מדבריהם אין פחות מאחד מששים בין בארץ בין בחוצה
לארץ ומוסיף על האחד מששי לפי גודל השדה ולפי רוב
העניי ולפי ברכת הזרע כיצד שדה שהיא קטנה ביותר
שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני הרי זה
מוסיף על השיעור וכן אם היו העניים מרובין מוסיף
ואם זרע מעט ואסף הרבה שהרי נתברך מוסיף לפי
הברכה וכל המוסיף על הפיאה מוסיפין לו שכר ואין
לתוספת זאת שיעור

פרק שני

כל אוכל שגידוליו מן הארץ ונשמר ולקיטתו כולו כאחת
ומכניסי אותו לקיום חייב בפיאה שנ ובקוצרכם את קציר
ארצכם כל הדומה לקציר בחמש דרכים לו הוא שחייב
בפאה כגון התבואה והקטניות והחרובין והאגוזי והשקדי
והרמונים והענבים והזתים והתמרים בין יבשים בין רכים
וכל כיוצא באלו אבל אסטס ופואה וכיוצא בהן פטורין
מפני שאין אוכל וכן כמהין ופטריות פטורין
מפני שאין גידוליהן מן הארץ כשאר פירות הארץ
וכן ההפקר פטור שאין לו מי שישמרנו שהרי הוא מופקר
לכל וכן התאנים פטורין מפני שאין לקיטתן כאחת
אלא יש באילן זה מה שיגמר היום ויש בו מה שיגמ לאחר
כמה ימים וכן ירק פטור שאין מכניסין אותו לקיום
השומים והבצלים חייבין בפיאה שהרי מייבשין אותן
ומכניסין אותן לקיום וכן האמהות של בצלים שמניחין
אותן בארץ ליקח מהן הזרע חייבות בפאה וכן כל כיוצא
בהן קרקע כל שהיא חייבת בפאה ואפי היתה של
שותפין שנ קציר ארצכם אפילו של רבים שדה שקצרוה
גוים לעצמן או שקצרוה ליסטים או קרסמוה נמלים או
שברתה הרוח או בהמה הרי זו פטורה מן הפאה שחובת
הפאה בקמה קצר חציה וקצרו הליסטים חציה שנשאר
הרי זו פטורה שהחיוב בחצי שקצרו הליסטים אבל אם
קצרו הליסטים חציה וחזר הוא וקצר השאר נותן פיאה
כשעור מה שקצר קצר חציה ומכר חציה הלוקח נותן
פאה קצר חציה והקדיש חציה הפודה מיד הגזבר נותן
פאה לכל קצר חציה והקדישו מניח מן הנשאר פאה

הראויה לכל

כרם שהיה בוצר ממנו ענבים למכור בשוק וברעתו שיניח השאר לגת לדרוך אותו אם היה בוצר לשוק מיכן ומיכן הרי זה נותן פאה לגת כפי הנשאר

אם היה בוצר לשוק מרוח אחת בלבד הרי זה נותן פאה מן הנשאר כפי הראוי לכל הכרם הואיל ובצר מרוח אחת אינו כבוצר עריי מעט מיכן ומעט מיכן שהוא פטור

וכן כל הקוטף מלילות מעט מעט ומכנים לביתו אפילו קטף כן כל שרהו פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה

הקוצר כל שרהו קודם שהוגמר ועדין לא הביאה שליש הרי זו פטורה ואם הגיעה לשליש חייבת וכן בפירות האילן אם נגמרו שליש גמירתן חייבין

המקריש שרהו והיא קמה ופראה והיא קמה חייבת בפאה

קצרה הגזבר ואחר כך פראה פטורה שבשעת חיוב הפאה היתה קרש שאינו חייב בפאה

נכרי שקצר שרהו ואחר כך נתגייר הרי זו פטור מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה אעפ׳ שאין השכחה אלא בשעת העימור

אין שוכרין פועלים גוים לקצור מפני שאינן בקיאין בלקט ופאה ואם שכר וקצרו את כולה הרי זו חייבת בפאה

בעל הבית שקצר כל שרהו ולא הניח פאה הרי זה נותן מן השבלים פאה לעניים ואינו צריך לעשר ואם נתן להם רוב הקציר משום פאה הרי זה פטור מן המעשרות

וכן אם דש ועדין לא זרה נותן להם הפאה קודם שיעשר

אבל דש וזרה ברחת ובמזורה וגמר מלאכתו מעשר ונותן להם מן הפירו׳ המעושרין שיעור הפאה הראוי׳ לאותה שרה וכן באילנות

אין מניחין את הפאה אלא בסוף השרה כרי שיהיו׳ עניים יורעים מקום שיבא לו וכרי שתהיה ניכרת לעוברי׳ ולשבים ולא יחשר ומפני הרמאים שלא יתכוין לקצור הכל ואומר לאו שרואים אותו קוצר סוף השרה בתחלת השרה הנחתי ועוד שלא ישמור שעה שאין שם אדם ויניחנ׳ ויתננ׳ לעני הקרוב לו

עבר והניח הפאה בתחלת השרה או באמצעה הרי זו פאה וצריך שיניח בסוף השרה כשיעו׳ הפאה הראויה למה שנשאר בשרה

אחר שהפריש את הראשונה

בעל הבית שנתן פאה לעניים ואמרו לו תן לנו מצד זה ונתן להם מצד אחר זו וזו פאה

וכן בעל השרה שהפריש פאה ואמר הרי זו פאה או שאמר הרי זו פאה וזו הרי שתיהן פאה

אסור לפועלים לקצור את כל השרה אלא מניחין בסוף השרה כשיעור הפאה ואין לעניים בה כלום עד שיפרישנה בעל הבית מרעתו:

לפיכך עני שראה פאה בסוף שרה אסור ליגע בה משום גזל עד שיורע לו שהיא מרעת בעל הבית

הפאה של תבואה וקטניות וכיוצא בהן מזרעים הנקצרים וכן פאת הכרם והאילנות ניתנת במחובר לקרקע והעניים בוזזין אותה בירם ואין קוצרין אותה במגלות ואין עוקרין אותה בקררומות כרי שלא יכו איש את רעהו רצו העניי׳ לחלקה ביניהם הרי אלו מחלקין

אפי׳ תשעים ותשעה אומרין לחלק ואחר אומר לבוז לזה אחר שומעין שאמר כהלכה

פאה של רלית ושל רקל שאין העניים מגיעין לבוז אותה אלא בסכנה גרולה בעל הבית מוריד אותה ומחלק אותה בין העניים ואם רצו כולן לבוז אותה לעצמן בוזזין אפילו תשעים ותשעה אומר׳ לבוז ואחר אומר לחלק שומעין לאחר שאמר כהלכה ומחייבין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהן

בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים בשרה או מניחין אותה לבוז בשחר ובחצי היום ובמנחה ועני שבא שלא בזמן זה אין מניחים אותו ליטול כרי שיהיה עת קבוע לעניים שיתקבצו בו כולן ליטול ולמה לא קבעו לה עת אחר ביום מפני שיש שם עניות מניקות שצריכות לוכל בתחלת היום ויש שם עניים קטנים שאין נעורין בבקר ולא יגיעו לשרה עד חצי היום ויש שם זקנים שאינן מגיעין עד המנחה

עני שנטל מקצת הפאה וזרק על השאר או שנפל עליה או שפירש טליתו עליה קונסין אותו ומעבירין אותו ממנה ואפי׳ מה שנטל לוקחין אותו מירו וינתן לעני אחר

מי שלקח את הפאה ואמר הרי זה לאיש פלני העני אם עני הוא זה שלקט מתוך שזוכה בו לעצמו זכה בו לאותו פלו׳ ואם עשי׳ הוא לא זכה לו אלא יתננה לעני שנמצא ראשון

בעל הבית שהניח פאה לעניים או העומרים ובא עני אחר ונטלה זכה בה שאין ארם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של מציאה עד שיגיעו לידו

פרק שלישי

אין מניחין את הפיאה משרה על חברתה

כיצד היו לו שתי שרות לא יקצר את האחת כולה ויניח בשני׳ פאה הראויה לשתיהן שנ׳ לא תכלה פאת שרך בקוצרך שיניח בכל אחת ואחת פאה הראויה לה ואם הניח משרה על חברתה אינה פיאה

היתה שרהו זרועה כול׳ה מין אחר והיה נחל בתוך השרה אעפ׳ שאינו מושך או אמת המים שאינו יכול לקצור מה שבשני צרריה כאחת והוא שתהיה מושכת וקבועה הרי זו כשתי שרות ונותן פאה מצר זה לעצמו ומצר זה לעצמו

וכן אם היה מפסיק ררך היחיר שהוא רחב ארב׳ אמות או ררך הרבי׳ הרחב שש עשרה אמה

אבל שביל היחיר והוא פחות מארבע או שביל הרבים פחות׳ משש עשרה אמה אם היה קבוע בימות החמה ובימות הגשמים מפסיק ואם אינו קבוע בימות הגשמים אינו מפסיק אלא הרי הוא כשרה אחת

היה מפסיק בה שרה כורה שאינה כורה שאינה ולא חרושה או אריץ נירה והוא שנחרשה ולא נזרע או שהפסיק בה זרע אחר כגון שהיה חטים מיכן וחטים מיכן ושעורים באמצע או שקצר באמצעה אפילו קורם שתביא שליש וחרש מקום שקצר הרי זו נפסקת לשתי שרות והוא שיהיה רוחב כל אחר מאו בשלשה תלמים של פתיח והוא פחות מבית רובע

ברא׳ בשרה קטנה שהיא חמשי׳ אמה על שתי אמות או פחות אבל אם היתה יתירה על זו אין הבור או הניר מפסיקה לשנים אלא אם כן היתה בו רוחב בית רובע

אבל זרע אחר כל שהוא מפסיק בה

אכלה גוביי או קרסמוה נמלים באמצעה אם חרש מקום שאכלו הרי זה מפסיק

הזורע בהר שאינו כולו שוה אם יש בו תילים תילים גבוהים ומקומות מקומות עמוקות אעפ׳ שאינו יכול לחרוש אותו כולו ולזורעו כאחר אלא נחרש המקום הגבוה בפני עצמו והנכוך בפני עצמו הרי זו כשרה אחת ומני׳ פאה אחת בסוף ההר על כל ההר

מררגיות שהן גבוהות עשרה טפחים נותן פאה מכל אחת ואחת ואם היו ראשי שורות מעורבי׳ נותן מאחת על הכל

היו פחות מעשרה אעפ׳ שאין ראשי השורות מעורבין נותן מאחת על הכל

היה סלע על פני כל השרה אם עוקר הוא את המחרישה מצר זה ונותנה מצר זה מפסיק ואם לאו אינו מפסיק

הזורע שרה שיש בה אילנות אעפ׳ שהיא מלבנות מלבנות בין האילנו׳ ואין כל הזרע מעורב נותן פאה אחת לכל השרה שרבר ידוע ששרה אחת היא ומפני מקום האילנות נחלק הזרע

ברא׳ בשהיו האילנות כל עשרה בתוך בית סאה

אבל אם היו כל עשרה אילנות ביותר מבית סאה הרי זה נותן פאה אחת לכל הבצלים ואעפ׳ שהירק מבריל ביניהן ומשימם מלבנות מלבנות

שרה שכולה זרועה מין אחר וכיון שהתחילו בה מקומות לייבש קצר או תלש מה שיבש מיכן ומיכ׳ עד שנשא הלח מפורר מלבנו׳ מלבנות מרוחקו׳ זו מזו אם היה ררך בני ארם שם לזרוע מאותו המין ערוגות ערוגות כגון שבת או חררל הרי זה מניח פאה מכל מלבן ומלבן שהרואה אומר ערוגו׳ ערוגות נזרעו

ואם היה מין אחר שזורעין אותו שרות כגון תבואה וקטניות נותן אחר לכל

ברא׳ כשהיה יבש מיכן ויבש מיכן ולח באמצע אבל לח מיכן ומיכן ויב׳ באמצע מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו

שרה שזורעה בצלים או פולים או אפונים וכיוצא בהן והיה ברעתו למכור מקצתן לחין בשוק מניח מקצת השרה יבש ויעשה ממנו גורן

חייב להניח פאה לזה שמוכר לח בפני עצמו ולזה שקוצר אותו

יבש בפני עצמו

הזורע את שדהו מין אחד אעפ שהוא עושהו שתי גורנות מניח פאה אחד וזרעה שני מינין אעפ שהוא עושה אותה גורן אחת נותן פיאה למין זה בפני עצמו ופאה למין זה בפני עצמו

זרע שני גהנים ממין אחר כגון שזרעה שני מיני חטים או שני מיני שעורים אם עשאן גורן אחד נותן פיאה אחד שני גורנות נותן שתי פיאות ודבר זה הלכה למשה מסיני

האחין שחלקו נותנין שתי פיאות חזרו ונשתתפו נותנין פאה אחת

השותפין שקצרו חצי השדה ואחר כך חלקו זה שלקח הקציר אינו מפריש כלום וזה שלקח הקמה מפריש על החצי שלקח בלבד חזרו ונשתתפו וקצרו החצי האחר בשותפו כל אחד מהן מפרי מחלקו שבקמה על חלק חבירו שבקמה אבל לא על חצי שנקצר

שדה שהגיע חציה על שליש וחציה לא הגיע והתחיל וקצר בחצי שהגיע חציו ואח הביאה כולה שליש ואחר כך גמר החצי הראשון שהגיע בתחלה מפריש מן הראשון על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשון ועל האחרון

המוכר מקומות מקומות משדהו לאנשים הרבה אם מכר כל השדה כל אחד ואחד נותן פיאה אחת מחלקו שלקח ואם התחיל בעל השדה לקצור ומכר מקצת ושייר מקצת בעל השדה נותן פיאה הראויה לכל שכיון שהתחי לקצור נתחייב בכל ואם מכר תחלה מפרי הלוקח על מה שלקח ובעל השדה על מה ששייר

שדה אילן אין מפסיק בה לא גדר גבוה המבדיל בין האילנות אבל אם היה הגדר מבדיל מלמטה והבדים והפאורות מעורבין מלמעל ונוגעין בגדר על גבו הרי זה כשדה אחת ונותן פאה לכל

שנים שלקחו אילן אחד נותנים ממנו פאה אחת לקח זה צפונו וזה דרומו זה נותן פאה לעצמו וזה נותן פאה לעצמו

החרובין כל שאדם עומד בצד זה חרוב אחר ורואין זה את זה הרי הן כשדה אחת ופיאה אחת לכולן

היו שני הצדדין רואין את האמצעיים ואין הצדדין רואין זה את זה מפריש מצד אחד מן הראשונים על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשונים אבל לא יפריש מצד זה על הצד האחר

הזתים כל שיש ברוח אחת מרוחות העיר כגון זתים שיש במערב העיר כולן או במזרחה הרי הן כשדה אחת ופאה אחת לכולן

הבוצר את מקצת כרמו מיכן ומיכן כדי להקל מעל הגפן עד שימצאו שאר האשכולו הווה ויוסיפו הוא הנקרא מידל וכבר בארנו שהבוצר מרוח אחת אינו מידל ולפיכ נותן מן הנשאר פאה הראויה לכל ואעפ שבצר לשוק אבל אם הידל למכור בשוק אינו נותן פיאה לזה שהדל הדל להביא ביתו נותן מן הנשאר שהניח לדרוך פיאה אחת הראויה לכל

פרק רביעי

אי זהו לקט זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה או הנופל מתוך ידו כשמקבץ השבלים ויקצור והוא שיהיה הנופל שיבולת אחת או שתים אבל אם נפלו שלש כאחד הרי שלשתן לבעל השדה והנופל מאחר המגל או מאחר היד אפי שבולת אחת אינה לקט

היה קוצר ביד בלא מגל הנופל מתוך ידו אינו לקט אבל התולש רברי התולשי אותם הנופל מתחת ידו לקט

היה קוצר או תולש רבר שדרכו להתלש ואחר שקצר מלא זרועו או תלש מלא קומצו הכהו קוץ ונפל מידו על הרי זה של בעל הבית

היה קוצר ונשארה שיבולת אחת שלא נקצרה ונקצר כל שסביבותי אם היה ראשה מגיע לקמה שבצירה ויכולה להקצר עם הקמה הרי היא של בעל השדה ואם לאו הרי היא של עניים

היו שתי שיבולות זו בצר זו הפנימי יכול להקצר עם קמה והחיצונה יכולה להקצר עם הפנימי ואינה יכולה להקצר עם הקמה הפנימית ניצלת ומצלת את החיצונה שהרי היא כנופלת מתוך המגל ואעפ שעדין לא נקצרה והשבלים שבקש הרי הן של בעל השדה

הרוח שפיזר את העומרים ונתערב קציר של בעל השדה עם הלקט אומדין את השדה כמה לקט היא ראויה לעשות ונותן לעניים מפני שזה אונס וכמה הוא שיעור זה ארבעת קבין תבואה לכל בית כור

לקט שנפל לארץ ולא לקטוהו עניים ובא בעל השדה והגריש את הקציר שלו על הארץ כיצד הוא עושה מפנה הגריש שלו כולו למקום אחר וכל השבלים הנוגעות בארץ כולן לעניי מפני שאין אנו יודעין אי זו היא מהם שהיתה לקט וספק מתנות עניים לעניים שנ תעזב הנח לפניהן משלך

ולמה אין אומרין אותה וליתן לעניים מה שראויה לעשות לקט מפני שעבר והגרי על הלקט קנסוהו ואפי היה שוגג

ואפי היה הלקט שעורים והגריש עליו חטים ואפי קרא לעניים ולא באו ואפילו קרא לעניים ולא באו ואפי הגרישוהו אחרי שלא מרעתו כל הנוגעו בארץ הרי הן לעניים

הצריך לרבץ את שדה קודם שילקטו העניים לקט שבה אם הזיקו מרובה על הפסד הלקט מותר לרבץ ואם הפסד הלקט מרובה על הפסדו אסור לרבץ ואם קבץ את כל הלקט והניחו על הגדר עד שיבא העני ויטלנו הרי זה מרת חסידות

זרעים הנמצאים בחורי הנמלים אם היו החורי בתוך הקמה הרי הוא של בעל השדה שאין לעניים מתנה בתוך הקמה ואם היו במקו שנקצר הרי זה של עניי שמא מן הלקט גררוהו ואעפ שנמצא שחור אין אומרין הרי זה משנה שעברה שספק הלקט לקט

שיבולת של לקט שנתערבה בגריש הרי זה מפריש שתי שיבולות ואומר על אחת מהן אם הלקט היא זו הרי היא לעניים ואם אינה לקט הרי המעשרו שהיא חייבת בהן שיבולת זו קבועים בשיבולת שנייה וחוזר ומתנה כן על שיבולת שניי ונותן אחת מהם לעני והאחרת תהיה מעשר

לא ישכור אדם את הפועל על מנת שילקט בנו אחריו אבל האריסין והחכורו נותני לחבירו לקצור וילקט בנו אחריו

ויש לפועל להביא אשתו ובניו ללקט אחריו ואפי שכרו ליטול חצי הקצי או שלישו או רביעו בשכרו

מי שאינו מניח את העניים ללקט או שהוא מניח אחר ומונע אחר או שמסייע את אחד מהן על חבירו הרי זה גוזל את העניים

ואסור לאדם להרביץ ארי וכיוצא בו בתוך שדהו כדי שיראו העניים ויברחו

היו שם עניים שאינן ראויין ליטול לקט אעפ יכול בעל הבית למחות בירן ממחה ואם לאו מניחן מפני דרכי שלום

המפקיר את הלקט עם נפילת רובו אינו הפקר מאחר שנשר רובו אין לו בו רשות

אי זהו פרט זה גרגר אחד או שני גרגרים הנפרטי מן האשכול בשעת הבצירה נפלו שלשה גרגרים בבת אחת אינו פרט

היה בוצר וכרת את האשכול והוסבך בעליו ונפל לארץ ונפרט אינו פרט

היה בוצר ומשליך לארץ כשמפנה האשכולות אפילו חצי אשכול הנמצא שם הרי הוא פרט והמניח את הכלכלה תחת הגפן בשעת שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים

אי זו היא עוללת זה אשכול הקטן שאינו מעובה כשיבולת שאין לו כתף ואין ענביו נוטפות זו על זו לא מפוזרות יש לה כתף ואין לה כתף הרי היא של בעל הכרם ואם ספק לעניים

אי זו היא כתף פסיגין המחוברות בשדרה זו על גב זו

נטף ענבים המחוברות בשדרה ויורדת והוא שיהו כל הענבים שבעוללות נוגעין בפס ידו

ולמה נקרא שמו עולל מפני שהוא לשאר האשכולות כעולל לאיש

ואין בעל הבית חייב לבצור העוללות וליתנן לעניים לא הן בוצרין אותן לעצמן

וגרגר יחידי הרי היא עוללת

ומורה שהיה בה אשכול ובארכובה של ומורה עוללת אם נקרצת עם האשכול הרי היא של בעל הכרם ואם לאו הרי היא לעניים

כרם שכולו עוללות הרי הוא לעניים שנ וכרמך לא תעולל אפי כולו עוללות

ואין הפרט והעוללות נוהגין לא בכרם בלבד

אין העניים זוכין ליקח פרט עוללות עד שיתחיל בעל הכרם לבצור כרמו שנ וכי תבצור כרמך לא תעולל

וכמה יבצור ויהיו זוכין בהן שלשה אשכולות

שהן עושין רביע   המקריש כרמו עד שלא נודעו
העוללות אין העוללות לעניים   ואם משנודעו העוללות
העוללות לעניים ויתנו שכר גדולים להקדש   הזומר
את הגפן אחר שנודעו העוללות הרי זה זומר כדרכו וכשם
שכורת האשכולות כך כורת העוללות   גוי שמכר
כרמו לישרא׳ לבצור חייב בעוללות ישרא׳ וגוי שהיו שותפי׳
בכרם חלקו של ישרא׳ חייב ושל גוי פטור   בן לוי
שנתנו לו מעשר טבל ומצא בו עוללות נותנן לעני   ואם
נקרצת עם האשכול יש לו לעשות תרומת מעשר על מקום
אחר   מי שהיו לו חמש גפנים ובצרם לתוך ביתו אם
לאוכלן ענבים פטור מן הפרט ומן השכחה   ומן הרבעי
וחייב בעוללות ואם בצרן לעשות יין חייב בכל אלא אם
כן שייר מקצתן

פרק חמישי

העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית שכחו בעל
השדה ולא שכחוהו פועלים שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרי׳
עוברין ורואין אותם בעת ששכחוהו אינה שכחה   עד
שישכחוהו כל אדם ואפילו עומר הטמון אם נשכח הרי זה
שכחה   היה בעל השדה בעיר ואמר שהפועלים שכחוהו
עומר שבמקו׳ פלו׳ שכחוהו הרי זה שכחה   ואם היה בשדה
ואם כן ושכחוהו אינו שכחה שהשכוח מעיקרו בשדה הוא
השכחה   אבל בעיר אפי׳ זכור ולבסוף שכוח הרי זו
שכחה שנ׳ ושכחת עומר בשדה לא בעיר   עמדו
העניי׳ בפניו או חפוהו בקש והוא זוכר את הקש או שהחזי׳
בו להוליכו לעיר והניחו בשדה ושכחו אינה שכחה
נטל עומר להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכח את
שניהן אם זכר העליון קודם שיפגע בו אין התחתון שכחה
ואם לאו התחתון שכחה   עפו עמריו ברוח חזקה לתוך
שדה חבירו ושכח שם עומ׳ אינו שכחה שנ׳ קצירך בשדך
אבל פזרה עמרים בתוך שדהו ושכח הרי זו שכחה
הנוטל עומר ראשון ושני ושלישי ושכח הרביעי אם
היה שם ששי אין הרביעי שכחה עד שיטול החמישי ואם
היו חמשה בלבד משישא כדי ליטו׳ החמישי הרי הרביעי
שכחה   שני עמרים מעורבבין ושכח אחד מהן אינה
שכחה עד שיטול את כל סביבותיו   הלוף והשום והבצלים
וכיוצא בהם אעפ׳ שהן טמונין בארץ יש להן שכחה
הקוצר בליל ושכח קמה או שעמר בלילה ושכח עומר וכן
הסומא ששכח יש להן שכחה   ואם היה הסומא או הקוצר
בלילה מתכוין ליטול את הגס אין לו שכחה   וכל האומר
הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטול יש לו שכח׳
שכל המתנה על מה שכתו׳ בתורה תנאו בטל   תבואה
שקצרה עד שלא נגמרה להאכילה לבהמה   וכן אם קצרה
אגודות קטנות   ולא עשאה עמרים וכן השומים והבצלים
שתלשן אגודות קטנות להמכר לשוק   ולא עשאן עמרים
להעמיר מהן גורן אין להם שכחה   הקוצר
שהתחיל לקצור   ושכח לפניו ולאחריו של אחריו שכחה
ושלפניו אינו שכחה שנ׳ אמר לא תשוב לקחתו אינו שכחה
עד שיעבור ממנו ויניחנו לאחריו
שנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה זה פניו לצפון   וזה
פניו לדרום ושכחו לפניהם ולאחריהן   שלפניהם שכחה
מפני שכל אחד מהן זה שלפניו הוא לאחריו של חבירו
והעומר ששכחוהו לאחריהן במקום שהתחילו ממנו אינו
שכחה מפני שהוא מעורב עם השורו׳ שמן המזרח למערב
והן מוכיחין עליו שאינו שכוח   וכן השורות של
עמרים שפינו אותן לגורן   והתחילו שנים מאמצע שורה
ושכחו עומר באמצע בין אחוריהן אינו שכחה מפני שהוא
באמצע השורה שמן מערב למזרח שעדין לא התחילו בה
והיא מוכחת עליו שאינו שכוח   הקוצר ואלם אלומות
אלומות ופינה האלומות   והן הנקראין עומרים ממקום זה
למקום אחר וממקום השני למקו׳ השלישי וממקו׳ השלישי
לגורן ושכח העומר בשעה שפנה ממקום למקום אם פינה
העמרים למקום שהוא גמר מלאכה ושכחה יש לו שכחה

ולכשיפנה ממקום שהוא גמר מלאכה לגורן אין לו שכחה
ואם פינה העמרים למקום שאינו גמר מלאכה ושכח אינו
שכחה וכיפשנה ממקום שהוא גמר מלאכה לגורן   יש לו
שכחה   אי זהו מקום שהוא גמר מלאכה זה מקום
שדעתו לקבץ כל העומרין שם ולדוש אותן שם או להוליכ׳
שם למקום גריש שהוא הגורן   ומקום שאינו גמר מלאכה
הוא המקום שמקבצין בו העומרים כדי לעשות מהן אומו׳
גדולות כדי להוליכן למקום אחר   שתי כריכות
המובדלות זו מזו שכחה ושלש אינן שכחה   שני עומרים
המובדלין זה מזה שכחה ושלשה אינן שכחה   שני
ציבורי זתים וחרובין המובדלין זה מזה שכחה   ושלשה
אינם שכחה   שני הוצני פשתן שכחה ושלשה אינם
שכחה   שתי גפנות וכן בשאר האילנות שנים
המובדלין זה מזה שכחה ושלשה אינן שכחה שנ׳ לעני ולגר
תעזב אותם אפי׳ היו שנים אחד לעני ואחד לגר
היו כל העמרים של קב קב ואחד של ארבעת
קבין ושכחו הרי זה שכחה יתר על הארבעה אינו שכחה
וכן אם היו של שני שני קבין ואחד יתר על שמנת
קבין אינו שכחה   העומר שיש בו סאתים ושכחו
אינו שכחה שנ׳ ושכחת עומר בשד׳ ולא גדיש אעפ׳ שכולן
סאתים   שכח שני עמרים אעפ׳ שיש ביניהן סאתים הרי
אלו שכחה   וכן יראה לי שהן שכחה אפי׳ היה בשניהן
יתר מסאתים   קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה
שכחה אין בה סאתים רואין את השיבולות הרקות כאלו הן
בריאות וארוכות ואת השדופות כאלו הן מלאות ואם היתה
ראויה להיות קמה אחת אומרין זה לעשות סאתים ושכחה
אינה שכחה   שכח סאה תבואה עקורה וסאה שאינה
עקורה אינן מצטרפים ושניהם שכחה   וכן בשום
ובבצלים ובפירות האילן אם שכח מקצתן בקרקע ומקצתן
תלוש ובשניהן סאתים אינן מצטרפין אלא שניהם שכחה
השוכח עומר בצד הקמה שאינה שכוחה אינה שכחה
שנ׳ כי תקצור ושכחת עומר שסביבותיו קציר שכחה אבל
עומר שסביבותיו קמה אינה שכחה   וכן אם שכח
קמה בצד קמה שאינה שכוחה קלח אחד   הרי זו מצלת
את השכוחה ויהיה מותר לקחתה   אבל אם שכח עומר או
קמה בצד עומר שאינו שכוח אפי׳ היה בו סאתי׳ אינו מציל
אותם והרי השכוח לעניים   אין קמת חבירו מצלת על
עומר שלו   ואין קמת שעורים מצלת על עומר חטים עד
שתהיה הקמה ממין העומר   השוכח אילן בין האילנות
אפי׳ היה בו כמה סאין פירות או ששכח שני אילנות   הרי
הן שכחה שלשה אינו שכחה   בד״א באילן שאינו ידוע
ומפורסם במקו׳ כגון שהיה עומד בצת הגת או בצד הפרצ׳
או במעטן כגון שהיה עושה זתים הרבה   או בשמו כגון
שהיה לו שם ידוע כגון זית הנטופה בין הזתי׳ שהוא נוטף
שמן הרבה או השפכני או הכשני
אבל אם היה בו אחד משלשה דברים אלו אינו שכחה שנ׳
ושכחת עומר בשדה עומר שאתה שוכחו לעולם ואין אתה
יודע בו אלא אם תשוב ותראהו יצא זו שאתה זוכרו לאחר
זמן ואעפ׳ שלא תפגע בו מפני שהוא ידוע ומפורסם
היה מסויים בדעתו הרי זה כמפורסם וידוע   היה עומד
בצד הדקל מסיימו   היו שניהן זית נטופה זה
מסיים את זה   היתה כל שדהו זית נטופה ושכח אחת
מהן או שתים יש לו שכחה   בד״א שלא התחיל באילן
זה המפורסם אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו   הרי זה
שכחה ואעפ׳ שהוא מפורסם והוא שיהיה הנשאר בו פחות
מסאתי׳ אבל סאתי׳ אינו שכחה אלא אם כן שכח כל האילן
כמו שבארנו   זית העומד באמצע השורות לבדו
ושלש שורות של זתים מקיפין אותו משלש רוחותיו אעפ׳
שאין בכל שורה מהן אלא שני זתי׳ שכח את האמצעי אינו
שכחה שהרי השורות הסתירוהו   ולמה אמרו זית בלבד
מפני שהיה חשוב בארץ ישרא׳ באותו הזמן   אי
זהו שכחה בערים כל שאינו יכול לפשוט את ידו   וליטלה
ובכרם משיעבו׳ מן הגפן ומן הגפנים וישכח אותה בדלית

וברקל משירר הימנו ושאר כל האילנות משיפנה וילך לו ברא שלא התחילו בו אבל אם התחיל בו ושכחו אינו שכחה עד שיבצור את כל סביביו המפקיר את כרמו והשכים בבקר וזכה בו לעצמו ובצרו חייב בפרט ובעוללו ובשכחה ובפא שהרי שרך וכרמך אני קורא בו מפני שהיה שלו והרי הוא שלו אבל אם זכה מן ההפקר בשרה של אחרים הרי זה פטור מן הכל ובין כך ובין כך פטור מן המעשרות כמו שיתבאר

פרק ששי

מתנה אחרת ששית יש לעניים בזרע הארץ והוא המעשר שנותנין לעניי והוא הנקרא מעשר עני וזהו סרר תרומות ומעשרות אחר שקוצר זרע הארץ או אוסף פרי העץ ותגמר מלאכתו מפריש ממנו אחר מן החמשים וזהו הנקרא תרומה גרולה ונותנה לכהן ועל זה נאמר בתורה ראשית רגנך תירושך ויצהרך ואחר כך מפריש מן השאר אחר מעשרה וזהו הנקרא מעשר ראשון ונותנו ללוי ועל זה נאמר בתורה כי את מעשר בני ישרא׳ ונאמר ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בני ישרא׳

ואחר כך מפריש מן השאר אחר מעשרה והוא הנקרא מעשר שני והוא לבעליו ואוכלי אותו בירושלם ועליו נאמ׳ ואם גאל יגאל איש ממעשרו ועליו נאמר עשר תעשר ואכלת לפני ה׳ אלהיך במקום אשר יבחר על הסרר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן השבוע ובשנייה וברביעי׳ ובחמישית אבל בשלישית ובששית מן השבוע אחר שמפרישים מעשר ראשון מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים והוא הנקרא מעשר עני ואין בשתי שנים או מעשר שני אלא מעשר עני ועליו נאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך ובא הלוי ועליו נאמר כי תכלה לעשר שנת השמטה כולה הפקר ואין בה לא תרום ולא מעשרות כלל לא ראשון ולא שני ולא מעשר עני ובחוצה לארץ שאין בה שמטת קרקע מפרישין בארץ מצרים ובעמון ובמואב מעשר ראשון ומעשר עני מפני שארצות אלו קרובות לארץ ישראל כרי שיהיו עניי ישרא׳ נסמכין עליה בשביעי׳ והלכה למשה מסיני שיהיו מפרישין בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית אבל בארץ שנער מפרישין בשביעית מעשר שני כסרר רוב השנים

מעשר ראשון שלקח הלוי מפריש ממנו אחר מעשרה ונותנו לכהן והוא הנקרא תרומת מעשר ועליו נאמר ואל הלויים תרבר בעל השרה שעברו עליו עניים והיה לו שם מעשר עני נותן לכל עני שיעבור עליו מן המעשר כרי שבעו שנאמר ואכלו בשעריך ושבעו כרי שבעו כמה אם מן החטים נותן לא יפחות מחצי קב ואם מן השעורים לא יפחות מקב ואם מן הכוסמין ומן הגרוגרות ומן הרבילה לא יפחות ממשקל חמשה ועשרים סלע ואם מן היין לא יפחות מחצי לוג ואם מן השמן לא יפחות מרביעית ומן האורז רובע הקב נתן לו ירק נותן לו משקל ליטרה והוא משקל חמשה ושלשים רינר מן החרובין שלשת קבין מן האגוזים עשרה מן האפרסקין חמשה מן הרמונים שנים אתרוג אחר ואם נתן לו משאר הפירות לא יפחות מכרי שימכרם ויקח ברמיהן מזון שתי סעורות היה לו רבר מועט והעניים מרובין ואין בו כרי ליתן לכל אחר ואחר כשיעור נותן לפניהם והן מחלקין ביניהן

ומעשר עני המתחלק בגורן אין בו טובת הנאה לבעלים אלא העניים באין ונוטלין על כרחו ואפי׳ עני שבישרא׳ מוציאין אותו מירו אבל המתחלק בבית יש בו טובת הנאה לבעלים ונותנו לכל עני שירצה היה לו מעשר בגורן ורצה ליתנו לעני קרובו או מיורעו יש לו להפריש מחצה ליתנו לו והחצי מחלקו לכל עני שיעבור כשיעור שאמרנו ברא שאינו נותן עני אלא כרי שבעו בשרה אבל אם היה המעשר בבית מחלקו לכל העניים אפי׳ כזית שאינו מצוו ליתן כרי שובעו אלא בשרה שהרי אינו מוצא שם ליקח שנ׳ ואכלו בשעריך ושבעו

באו איש ואשה לבית נותנין לאשה תחלה ופוטרין אותה ואחר כך נותנין לאיש אב ובנו איש וקרובו שני אחין שני שותפין שהיה אחר מהן עני נותן לו האחר מעשר עני שלו שני עניים שקבלו שרה באריסות זה מפריש מעשר עני מחלקו ונותנו לחבירו וכן חבירו מפריש מחלקו ונותן לו המקבל שרה לקצור אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני אימתי בזמן שקיבלה ממנו ליקח חלק בכל השרה כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו אבל אם אמר לו בעל השרה שליש מה שאתה קוצר בלבר הוא שלך או רביע מה שתקצור הרי זה אין לו כלום עד שיקצור ובשעת הקציר הוא עני לפיכ׳ מות׳ בלקט שכחה ופאה ואסו׳ במעשר עני שאין מפרישין מעשר עני אלא אחר שקצר והרי זכה בחלקו שקצר המוכר את שרהו קרקע ופירו׳ והעני הרי זה מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה והלוקח אסור בהן אע״פ שעריין לא נתן רמים ואפי׳ לווה הרמים ולקחה הרי זה אסור במתנות עניים מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה ואין משלמין ממנו את התגמולין אבל משלמי׳ ממנו רבר שגמילות חסרים וצריך להוריעו שהוא מעשר עני ואין פורין בו שבויים ואין עושי׳ בו שושבינות ואין נותנין ממנו רבר לצרקה ונותנין אותו לחבר עיר בטובת הנאה ואין מוציאין אותו מהארץ לחוצה לארץ שנ׳ והנחת בשעריך ונאמר ואכלו בשעריך ושבעו

פרק שביעי

מצות עשה ליתן צרקה לעניי ישרא׳ כפי שהיה ראוי לעני אם היתה יר הנותן משגת שנ׳ פתח תפתח את ירך לו ונ׳ והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ונאמר וחי אחיך עמך

וכל הרואה עני מבקש והעלים עיניו ממנו ולא נתן לו צרקה עבר בלא תעשה שנ׳ לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיך האביון לפי מה שחסר העני אתה מצוה ליתן לו אם אין לו כסות מכסין אותו אם אין לו כלי בית קונין לו אם אין לו אשה משיאין אותו ואם היתה אשה משיאין אותה לאיש אפי׳ היה ררכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבר רץ לפניו והעני ירד מנכסיו קונין לו סוס לרכוב עליו ועבר לרוץ לפניו שנ׳ רי מחסורו אשר יחסר לו ומצווה אתה להשלים חסרונו ואין אתה מצווה לעשרו יתום שבאו להשיאו אשה שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו ואחר כך משיאין לו אשה בא עני ושאל רי מחסורו ואין יר הנותן משגת נותנין לו כפי השגת ירו וכמה עד חמשית נכסיו מצוה מן המובחר ואחר מעשרה בנכסיו בינוני פחות מיכן עין רעה ולעולם לא ימנע עצמו משלישית השקל בשנה וכל הנותן פחות מזה לא קיים מצו׳ ואפי׳ עני המתפרנס מן הצרקה חיי׳ ליתן צרקה לאחר

עני שאין מכירין אותו ואמ׳ רעב אני האכילני אין בורקי׳ אחריו שמא רמאי הוא אלא מפרנסין אותו מיר היה ערום ואמר כסוני בורקין אחריו שמא רמאי הוא ואם היו מכירין אותו מכסין אותו לפי כבורו מיר ואין בורקין אחריו מפרנסין ומכסין עניי גוים עם עניי ישרא׳ מפני דרכי שלום ועני המחזר על הפתחים אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נותנין לו מתנה מועטת ואסור להחזי׳ את העני ששא׳ ריקם ואפי׳ אתה נותן לו גרוגרת אחת שנ׳ אל ישוב רך נכלם אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר אחר הנמכר בפונריון כשיהיו החטי׳ ארבעה סאין בסלע וכבר בארנו כל המרות ואם לן נותנין לו מצע לישן עליו כסות ליתן תחת מראשותיו ושמן וקטנית ואם שבת נותנין לו מזון שלש סעורות ושמן וקטני׳ ורג וירק ואם היו מכירין אותו נותנין לו לפי כבורו

עני שאינו רוצה ליקח צרקה מערימין עליו ונותני׳ לו לשם מתנה או לשם הלואה ועשיר המרעיב את

עצמו ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה אין
משגיחין בו מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט
ממה שראוי לו בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת
מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן ויורדין לנכסיו בפניו
ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן וממשכנין על הצדקה
ואפילו בערבי שבתות אדם שוע שהוא
נותן צדקה יותר מן הראוי לו או שמיצר לעצמו נותן
לגבאים כדי שלא יתביש אסור לתובעו ולגבו ממנו צדקה
וגבאי שמכלימו ושואל ממנו עתיד להפרע ממנו שנ׳
ופקדתי על כל לוחציו אין פוסקין צדקה
על יתומין ואפי׳ לפריו׳ שבויים ואעפ׳ שיש להן ממון הרבה
ואם פסק הדיין עליהן כדי לשום להן שם מותר
גבאי צדקה לוקחין מן הנשים ומן העבדים ומן התינוקות
דבר מועט אבל לא דבר מרובה שחזקת המרובה גנב או
גזל משל אחרים וכמה הוא מועט שלהן הכל לפי עושר
הבעלים ועניותן עני שהוא קרובו קודם לכל
אדם עניי ביתו קודמין לעניי עירו עניי עירו
קודמין לעניי עיר אחרת שנ׳ לאחיך לענייך ולאביונ׳ בארצ׳
מי שהלך בסחורה ופסקו עליו אנשי העיר
שהלך שם צדקה הרי זה נותן לעניי אותה העיר ואם היו
רבים ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשבאין מביאין אותה
עמהן ומפרנסין בה עניי עירם ואם יש שם חבר עיר
יתנוה לחבר עיר והוא מחלקה כמו שיראה לו האומר
תנו מאתים דינר לבית הכנסת או תנו ספר תורה לבית
הכנסת יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל בו ואם היה רגיל
בשנים ינתנו לשניהן האומר תנו מאתים דינרין לעניים
ינתנו לעניי אותה העיר

פרק שמיני

הצדקה הרי היא בכלל הנדרים לפיכך האומר הרי עלי
סלע לצדקה או הרי הסלע זו צדקה חייב ליתנה לעניים
מיד ואם איחר חייב בבל תאחר שהרי בידו ליתן מיד
ועניים מצויין הן אין שם עניים מפריש ומניח עד
שימצא עניים ואם התנה שלא יתן עד שלא ימצא עני
אינו צריך להפריש וכן אם התנה בשעה שנדר
בצדקה או בהתנדב אותה שיהיו הגבאין רשאין לשנותה
ולצורפה בזהב הרי אלו מותרין המתפים בצדקה
חייב כשאר הנדרים כיצד אמר הרי סלע זו כזו הרי זו
צדקה המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה ולקח סלע שנייה
וזו הרי שנייה צדקה ואעפ׳ שלא פירש הנודר צדקה
ולא ידע כמה נדר יתן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי
אחר האומר סלע זו צדקה או האומ׳ הרי עלי סלע לצדקה
והפרישו אם רצה לשנותו באחר מותר ואם משהגיע
ליד הגבאי אסור לשנותו ואם רצו הגבאין לצרף המעות
ולעשותן דינרין אינן רשאין אלא אם אין שם עניים לחלק
מצרפין לאחרים אבל לא לעצמן היו לעניים הנאה
בעיכוב המעות ביד הגבאי כדי לעשות לאחרים ליתן הרי
אותו הגבאי מותר ללות אותם המעות של עניים ופורע
שהצדקה אינה כהקדש שאסור ליהנות בו
מי שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת אסור לשנותה
ואם לדבר מצוה מותר לשנותה אעפ׳ שלא נשתקע שם
בעליה מעליה אלא אומר זו המנורה או נר של פלו׳ ואם
נשתקע שם הבעלים מעליה מותר לשנותה אפי׳ לדבר
הרשות בד״א בשהיה המתנדב ישרא׳ אבל
אם היה גוי אסור לשנותה אפי׳ לדבר מצוה עד שישתקע
שם בעליה מעליה שמא יאמר הגוי הקדשתי דבר לבית
הכנסת של יהודים ומכרוהו לעצמן גוי שהתנדב
לבדק הבית אין מקבלין ממנו תחלה ואם לקחו ממנו אין
מחזירין לו ואם היה הדבר מסוים כגון קורה או אבן
מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש שנאמ׳
לא לכם ולנו אבל לבית הכנסת מקבלין מהן לכתחלה
והוא שיאמ׳ בדעת ישרא׳ הפרשתי ואם לא אמ׳ טעון גניזה
שמא לבו לשמים ואין מקבלים מהם לחומת ירושלם ולא

לאמת המים שבה שנ׳ ולכם אין חלק וזכרון בירושלם
אסור לישרא׳ ליטול צדקה מן הגוים בפרהסיא ואם אינו
יכול לחיות בצדקה של ישרא׳ ואינו יכול ליטלה מן הגוים
בצנעה הרי זה מותר ומלך או שר מן הגוים ששלח ממון
לישרא׳ לצדקה אין מחזירין אותו לו משום שלום מלכות
אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי גוים בסתר כדי שלא ישמע
המלך פריון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן
ואין לך מצוה גדולה כפריון שבויים שהשבוי הרי הוא
בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות
והמעלים עינו מפריונו הרי זה עובר על לא תאמץ את
לבבך ולא תקפוץ את ידך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל
לא ירדנו בפרך לעיניך ובטל מצות פתח תפתח
את ידך לו ומצות וחי אחיך עמך ואהבת
לרעך כמוך והצל לקוחים למות והרבה דברים כאילו
ואין לך מצוה רבה כפריון שבויים אנשי העיר
שגבו מעות לבנין בית הכנסת ובא להן דבר מצוה מוציא׳
בו המעות קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדבר מצוה
אלא לפריון שבויים אעפ׳ שהביאו את האבנים וגררום ואת
הקורות ופסלום והתקינו הכל לבנין מוכרין הכל לפריון
שבויים בלבד אבל אם בנו וגמרו ולא ימכרו את בית
הכנסת אלא יגבו לפריונן מן הציבור אין פודין את
השבויים ביתר על דמיהן מפני תיקון העולם שלא יהיו
האויבי׳ רודפין אחריהן לשבותם ואין מבריחין את השבויי׳
מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים מכבידין עליהן את
העול ומרבין בשמירתן מי שמכר עצמו ובניו לגוים
או שלוה מהן ושבו אותן או אסרוהו בהלואתן פעם ראשונ׳
ושנייה מצוה לפרותן שלישית אין פודין אותן אבל
פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן ואם בקשוהו להורגו
פודין אותו מידן אפי׳ אחר כמה פעמים עבד שנשבה
הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות פודין אותו
כישרא׳ שנשבה ושבוי שנשתמד אפי׳ למצוה אחת כגון
שהיה אוכל נבילה להכעיס וכיוצא בו אסור לפרותו
האשה קודמת לאיש להאכיל ולכסות ולהוצי׳ מבית השבי
מפני שהאיש דרכו לחזור לא האשה ובושתה מרובה
ואם היו שניהם בשביה ונתבעו שניהן לדבר עבירה האיש
קודם לפרות לפי שאין דרכו לכך יתום ויתומה שבאו
להשיא אותן משיאין האשה קודם לאיש מפני שהבושתה
של אשה מרובה ולא יפחתו לה משקל ששה דינרי׳ ורביע
דינר של כסף טהור ואם יש בכיס של צדקה נותנין לה
לפי כבודה היו לפנינו עניים הרבה או שבויים הרבה
ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפרות את
כולן מקדימין את הכהן ללוי ולוי לישרא׳ וישרא׳ לחלל וחלל
לשתוקי ושתוקי לאסופי ואסופי לממזר וממזר לנתין ונתין
לגר שהנתין גדל עמנו בקדושה וגר קודם לעבד משוחרר
לפי שהיה בכלל ארור בד״א בשהיו שניהן שוין בחכמ׳ אבל
אם היה כהן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכם ת״ח קודם
וכל הגדו׳ בחכמה קודם את חבירו ואם היה אחד מהן רבו
או אביו אעפ׳ שיש שם גדול מהן בחכמה רבו או אביו
שהוא תלמיד חכם קודם לזה שהוא גדול מהן בחכמה

פרק תשיעי

כל עיר שיש בה ישרא׳ חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה
אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזרין על העם מערב
שבת לערב שבת לוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי
ליתן ודבר הקצוב עליו והן מחלקין המעות מערב שבת
לערב שבת ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבע׳
ימים וזו היא הנקרא קופה וכן מעמידין גבאין
שלוקחין בכל יום ויום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או
פירו׳ או מעות ממי שמתנדב לפי שעה ומחלקין את הגבוי
לערב בין העניים ונותנין לכל עני ממנו פרנסת יומו וזהו
הנקרא תמחוי מעולם לא ראינו ולא שמענו
בקהל מישרא׳ שאין להן קופה של צדקה אבל תמחוי יש
מקומות שנהגו בו ויש מקומו׳ שלא נהגו בו והמנהג הפשו׳

היום שיהיו גבאי הקופה מחורין בכל יום ומחלקין מערב
שבת לערב שבת בתעניות מחלקין מזונות
לעניי׳ וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניי׳
הרי אׄו כשופכי דמים ועליהם נאמר בקבלה צדק ילין בה
ועתה מרצחים ברׄאׄ בשלא נתנו להן הפת
והפירות כגון תמרים וענבים אבל אם איחרו המעות או
החטים אינן כשופכי דמים הקופה אינה
נגבית אלא בשתים שאין עושים שררה על הציבור בממון
בפחות משנים ומותר להאמין לאחר המעות
של קופה ואינה נחלקת אלא בשלשה מפני שהיא כדיני
ממונו שנותני׳ לכל אחד די מחסורו לשבת והתמחוי נגבה
בשלשה שאינו דבר קצוב ומתחלק בשלשה התמחוי
נגבה בכל יום והקופה מערב שבת לערב שבת והתמחוי
לעניי עולם והקופה לעניי אותה העיר בלבד

רשאי בני העיר לעשו קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותן
לכל מה שירצו מצרכי ציבור ואעפׄ שלא התנו כן בשעה
שגבו ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובין על דעתו
והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה הרי זה רשאי לשנותן
לכל מה שיראה לו מצרכי ציבור גבאי
צדקה אין רשאין לפרוש זה מזה בשוק אלא כדי שיהיה זה
פורש לשער וזה פורש לחנות וגובין מצא הגבאי
מעות בשוק לא יתנם לתוך כיסו אלא לתוך ארנקי של
צדקה וכשיגיע לביתו יטלם היה הגבאי נושה
בחבירו מנה ופרעו בשוק לא יתנם לתוך כיסו אלא לתוך
ארנקי של צדקה וכשיגיע לביתו יטלם ולא ימנה מעות
הקופה שנים שנים אׄא אחד מפני החשד שנׄ והייתם נקיים
מה' ומישראׄ גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק
מצרפין המעות דינרין לאחרים אבל לא לעצמן ואין
מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגוברין
שנאׄמׄ אך לא יחשב אתם הכסף הנתן על ידם כי באמונה
הם עושים מי שישב במדינה שלשים יום כופין אותו
ליתן צדקה לקופה עם בני המדינה ישב שם שלשה חדשי׳
כופין אותו ליתן התמחוי ישב שם ששה חדשים כופין
אותו ליתן צדקה בכסות שמכסין בה עניי העיר ישב
שם תשעה חדשים כופין אותו ליתן צדקה לקבור שקוברי׳
בה את העניים ועושין להן כל צורכי קבורה מי שיש
לו מזון בׄ סעודות אסור לו ליטול מן התמחוי היו לו
מזון ארבעה עשר סעודות לא יטול מן הקופה היו לו
מאתים זוז אעפׄ שאינו נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול
לקט שכחה ופאה עני היו לו מאתים חסר דינר אפי׳
אלף נותנין לו כאחד הרי זה מותר ליקח היו בידו מעות
והרי הן עליו חוב או שהיו ממושכנים לכתובת אשתו הרי
זה מותר ליקח עני שצרך ויש לו חצר וכלי בית אפי׳
היו לו כלי כסף וכלי זהב אין מחייבין אותו למכור את
ביתו ואת כלי תשמישו אׄא מותר ליקח ומצוה ליתן לו
ברׄאׄ בכלי אכילה ושתיה ומלבוש מצעות וכיוצא בהן אבל
אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדה או עלי וכיוצא בהן
מוכרן ולוקח פחות כהן ברׄאׄ קודם שיגיע לגבות
מן העם אבל אחר שגבה הצדקה מחייבים אותו למכור
כליו וליקח אחרים פחותין מהם ואחר כך יטול בעל
הבית שהיה מהלך מעיר לעיר ותמו לו המעו׳ בדרך ואין
לו עתה מה יאכל הרי זה מותר ליקח לקט שכחה ופאה
ומעשר עני וליהנו׳ מן הצדקה ולכשיגיע לביתו אינו חייב
לשלם שהרי עני היה באות שעה הׄאׄ למה זה דומה לעני
שהעשיר שאינו חייב לשלם מי שהיו לו בתים שדות
וכרמים ואם מוכרן בימי הגשמים מוכרן בזול ואם הניחן
בימות החמה מוכרן בשויהן אין מחייבין אותו למכור אׄא
מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן ולא ידחוק עצמו
וימכור שלא בזמן מכירה היו׳ שאר האדם לוקחי׳
ביוקר והוא אינו מוצא שיקח ממנו אלא בזול מפני שהוא
דחוק וטרוד אין מחייבין אותו למכור אׄא אוכל מעשר
עני והולך עד שימכור בשוה וידעו׳ הכל שאינו דחוק למכו׳
עני שגבו לו כדי להשלים מחסורו והותירו על מה

שהוא צריך הרי המותר שלו ומותר עניים לעניים ומות׳
שבויים לשבויים מותר שבוי לאותו שבוי מותר מתים
למתים מותר המת ליורשו עני שנתן פרוטה לתמחוי
או פרוטה לקופה מקבלים ממנו ואם לא נתן אין מחייבין
אותו ליתן נתנו לו בגדים חדשים והחזיר להן את
השחקים מקבלי׳ ממנו ואם לא נתן אין מחייבי׳ אותו ליתן

פרק עשירי

חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה
שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו שנׄאׄ כי ידעתיו
למען אשר יצוה לעשות צדקה ואין כסא ישראׄ מתכונן
ודת האמת עומדת אׄא בצדקה שנׄ בצדקה תכונני ואין
ישראׄ נגאלין אׄא בצדקה שנׄאׄ ציון במשפט תפדה ושביה
בצדקה לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ואין דבר
רע ולא היזק נגלל בשביל הצדקה שנׄ והיה מעשה הצדקה
שלום כל המרחם מרחמין עליו שנׄ ונתן לך רחמים
ורחמך והרבך וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם ייחוש
לייחסו שאין האכזריות מצויה אׄא בגוים שנׄ אכזרי הוא
וכל ישראׄ והנלוה עליהם כאחים הם שנׄ בנים אתם
לה׳ אׄהיכם ואם לא ירחם האח על האח מי ירחם עליו
ולמי עניי ישראׄ נושאין עיניהן הלגוים ששונאין
אותן ורודפין אחריהן הׄאׄ אין עיניהן תלויות אׄא לאחיהן
כל המעלים עינו מן הצדקה הרי זה נקרא בליעל
כמו שנקרא עובד עׄזׄ בליעל ובעׄזׄ הוא אומר יצאו אנשים
בני בליעל ובמעלים עינו מן הצדקה הוא אומר השמר
לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ונקר׳ רשע שנׄ ורחמי
רשעי׳ אכזרי ונקרא חוטא שנׄ וקרא עליך אל ה׳ והיה
בך חטא והקבׄהׄ קרוב לשועת עניים שנׄ שועת עניים
אתה תשמע לפיכך צריך להזהר בצעקתם שהרי ברית
כרותה להם שנׄ והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני

כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות
בקרקע אפי׳ נתן לו אׄףׄ זהובים אבד זכותו והפסידה אלא
נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה ומתאונן עמו על צרתו
שנׄ אם לא בכיתי לקשה יום עגמה נפשי לאביון ומדבר
לו דברי תחנונים וניחומים שנׄ ולב אלמנה ארנין שאׄ
העני ממך ואין בידך כלום ליתן לו פייסהו בדברי׳ ואסור
לגעור בעני או להגבי׳ קולו עליו בצעק מפני שלבו נשבר
ונדכא אׄהים לא תבזה ואומר להחיות רוח שפלים
ולהחיות לב נדכאי׳ ואוי למי שהכלים את העני אוי לו אׄא
יהיה לו כאב בין ברחמים בין בדברי׳ שנׄ אב אני לאביוני׳
הכופה אחרים ליתן צדקה ומעשה אותן שכרו גדול משכר
הנותן ועל גבאי צדקה וכיוצא בהם נאמר ומצדיקי הרבי׳
ככוכבים שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו
מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל
שמך ונותן לו מתנה או הלואה או עשה עמו שותפות או
ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך
לבריות לשאל ועל זה נאׄמׄ והחזקת בו גר ותושב וחי עמך
כלומר החזק בו עד שלא יפול ויצטרך פחות מזה
הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי
לקח שהרי זו מצוה לשמה כגון לשכת חשיים שהיתה
במקדש שהיו הצדיקים נותנין בה בחשיי׳ ותעניים בני
טובים מתפרנסין ממנה בחשיי׳ וקרוב לזה הנותן
קופה של צדקה ולא יתן אדם לתוך קופה של צדקה
אׄא אם כן יודע שהממונה נאמן וחכם ויודע להנהיג כשור׳
כחנניה בן תרדיון פחות מזה שידע הנותן למי
יתן ולא ידע העני ממי לקח כגון גדולי החכמים שהיו
הולכין בסתר ומשליכין המעות בפתחי העניים וכזה ראוי
לעשות ומעלה טובה היא אם אין הממונין בצדקה נוהגין
כשורה פחות מזה שידע העני ממי נטל ולא ידע
הנותן כגון גדולי החכמים שהיו צוררין המעות בסדיניהן
ומשילין לאחוריהן ובאין העניים ונוטלין כדי שלא יהיה
להן בושה פחות מזה שיתן לו פחות מן הראוי
בסבר פנים יפות פחות מזה שיתן לעני בידו קודם

שישאל פחות מזה שיתן לו בעצב גדולי החכמי היו נותנין פרוטה לעני קודם כל תפלה ואחר כך מתפללין שנ׳ אני בצדק אחזה פניך הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולי׳ שאינו חייב במזונותיהן כדי ללמד הזכרי׳ טובה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות וכן הנותן מזונות לאביו ולאמו הרי זה בכלל הצדקה וצדקה גדולה היא שהקרוב קודם וכל המאכיל ומשקה עניים ויתומים על שולחנו הרי זה קורא אל ה׳ ויענהו ומתענג שנ׳ אז תקרא וה׳ יענה צוו חכמים שיהיו בני ביתו של אדם עניים ויתומים במקום העבדי׳ מוטב לו להשתמש באלו ויהנו בני אברהם יצחק ויעקב מנכסיו ולא יהנו בהם זרע חם שכל המרבה עבדים בכל יום ויום מוסיף חט ועון בעולם ואם יהיו עניים בני ביתו בכל שעה ושעה מוסיף זכיות ומצות לעולם ירחוק אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הציבור וכן צוו חכמים ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואפי׳ היה חכם ומכובד והעני יעסוק באומנו׳ ואפי׳ באומנו׳ מנוולת ולא יצטרך לבריות מוטב לפשוט עור בהמות נבלות ולא יאמר לעם חכם גדול אני כהן אני פרנסוני ובכך צוו חכמים גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים ונושאי הקורות ושואבי מים לגנות ועושים הברזל והפחמי׳ ולא שאלו מן הציבור ולא קיבלו מהם כשנתנו להם

כל מי שאינו צריך ליטול ומרמה את העם ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות והרי הוא בכלל ארור הגבר אשר יבטח באדם וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות אלא אם כן נוטל כגון זקן או חולה או בעל ייסורין ומגיס דעתו ואינו נוטל הרי זה שופך דמי׳ ומתחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא חטאות ואשמות וכל מי שצריך ליטול וציער עצמו ודחק את השעה וחיה חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו ועליו ועל כל כיוצא בזה נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה׳

הלכות תרומות

יש בכללן שמונה מצות שתים מצות עשה ושש מצות לא תעשה וזה הוא פרטן

א להפריש תרומה גדולה

ב להפריש תרומת מעשר

ג שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה אלא יפריש על הסדר

ד שלא יאכל זר תרומה

ה שלא יאכל אפי׳ תושב כהן או שכירו תרומה

ו שלא יאכל ערל תרומה

ז שלא יאכל כהן טמא תרומה

ח שלא תאכל חללה תרומה ולא מורם מן הקרשי׳

וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישרא׳ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ונביאי׳ התקינו שיהו נוהגות אפי׳ בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לארץ ישרא׳ ורוב ישרא׳ הולכין ושבין שם והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומוא׳ מפני שהם סביבות לארץ ישרא׳ ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכובשן מלך ישרא׳ או נביא מדעת רובי ישרא׳ וזהו הנקר׳ כבוש רבים אבל יחיד מישרא׳ או משפחה או שופט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפי׳ מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישרא׳ לשבטים אעפ׳ שלא נכבשה כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו

הארצו׳ שכבש דוד חוץ לארץ כנען כגון ארם נהרי׳ וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן אעפ׳ שמלך ישרא׳ הוא ועל פי בית דין הגדול הוא עושה אינו כארץ ישרא׳ לכל דבר ולא כחוצה לארץ לכל דבר כגון בבל ומצרים אלא יצאו מכלל חוצה לארץ ולהיותן כארץ ישרא׳ לא הגיעו ומפני מה ירדו ממעל׳ ארץ ישרא׳ מפני שכבשן אותה קודם שיכבוש כל ארץ ישרא׳ אלא נשאר בה משבעה עממים ואלו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואחר כך כבש ארצות אחרות היה כבושו כולו כארץ ישרא׳ לכל דבר והארצות שכיבש דוד הן הנקראין סוריא סוריא יש דברים שהיא בהן כארץ ישרא׳ ויש דברים שהיא בהן כחוצה לארץ והקונה בה קרקע כקונה בארץ ישרא׳ לענין תרומות ומעשרו׳ ושביעי׳ והכל בסוריא מדברי סופרים כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלה קדושתן שקדוש ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ וקדשוה קדושה שנייה העומדת לעול׳ לשעתה ולעתי׳ לבוא והניחו אותם המקומו׳ שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ורבינו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומו׳ שלא החזיקו בהם עולי בבל והוא נמנה על אשקלון ופטר מן המעשרות נמצא כל העולם לעניין מצות התלויו׳ בארץ נחלקת לשלשה מחלוקות ארץ ישרא׳ וסוריא וחוצה לארץ וארץ ישרא׳ נחלקת לשני׳ כל שהחזיקו עולי בבל חלק אחד וכל שהחזיקו עולי׳ מצרים בלבד חלק שני וחוצה לארץ נחלקת לשנים ארץ מצרים ושנער ועמון ומואב המצות נוהגות בהן מדברי סופרים ונביאים ושאר הארצות אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים מרקם שהיא במזרח ארץ ישרא׳ עד הים הגדול מאשקלון שהיא לדרום ארץ ישרא׳ עד עכו שהיא בצפון היה מהלך לעכו לכזיב כל הארץ שעל ימינו שהוא מזרח הדרך הרי היא בחזקת חוצה לארץ וטמאה משום ארץ העמים ופטור מן המעשר ומשום השביעי׳ עד שיוודע לך שאותו המקום מארץ ישרא׳ וכל הארץ שעל שמאלו שהוא מערב הדרך הרי היא בחזקת ארץ ישראל וטהורה משום ארץ העמים וחייבת במעשר ובשביעית עד שיודע לך שאותו מקום חוצה לארץ וכל ששופע ויורד מטורי סמנום ולפני׳ ארץ ישרא׳ מטורי סמנון ולחוץ חוצה לארץ והננסי׳ שבים רואין אותן כאלו חוט מתוח עליה מטורי סמנון ועד נחל מצרים מן החוט ולפנים ארץ ישרא׳ מן החוט ולחוץ חוצה לארץ וזו היא צורתה

מהיכן החזיקו עולי בבל מכזיב ולפנים כנגר המזרח ומכזי׳ ולחוץ עד אמנה והיא סמנום ועד הנהר והוא נחל מצרים ולא החזיקו בו וכזיב עצמה לא החזיקו בה אי זו היא סוריא מארץ ישרא׳ ולמטה כנגד ארם נהרים וארם צובה כל יד פרת עד בבל כגון דמשק ואחלב וחרן ומנבב וכיוצ׳ בהן עד שנע׳ וצהר הרי היא כסוריא אבל עם חוצה לארץ כאשקלון והם תחומי ארץ ישרא׳ גוי שקנה קרקע בארץ ישרא׳ לא הפקיעה מן המצו׳ אלא הרי היא בקדושתה לפיכך אם חזר ישרא׳ ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפריש תרומות ומעשרות ומביא בכורים והכל מן התורה כאלו לא נמכרה לגוי מעולם ויש קנין לגוי בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית כמו שיתבאר פירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישרא׳ אם נגמר מלאכתן ביד הגוי ומרחן הגוי פטורין מכלום שנ׳ דגנך ולא דגן גוי ואם לקחן ישרא׳ אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן וגמרן ישרא׳ חייבין בכל מן התורה ומפריש תרומה גדולה ונותנה לכהן ותרומת מעשר ומוכרה לכהן ומעשר ראשון היא שלו מפני שהוא אומר ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר אני באתי מכח איש שאין אתם יכולין ליטול ממנו כלום ומפני מה אמרו לא יתן תרומת מעשר לכהן כתרומה גדולה לפי שנאמ׳ בתרומת מעשר כי תקחו מאת בני ישרא׳ את המעשר טבל שאתה לוקח מישרא׳

אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לכהן אבל טבל שאתה לוקח מן הגוי אין אתה נותן לכהן תרומת מעשר שהפריש ממנו אלא מוכרה לכהן ולוקח דמיה מכר הגוי הפירות שלו לישראל כשהן מחוברין בקרקע אם עד שלא באו לעונת המעשרות ונגמרו ביד ישראל חייבין בכל ונותן התרומות והמעשרות לבעלי׳ ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות מפריש תרומת מעשר ומעשר ונותן מהם לבעלי׳ לפי חשבון כיצד לקח תבואה וזרועה מן הגוי אחר שהביאה שליש ונגמרה ביד ישראל מפריש תרומות ומעשרות כמו שבארנו ונותן שני שלישי המעשר ושני שלישי תרומת מעשר לכהן ומוכר לו השליש ישראל שמכר פירותיו לגוי קודם שיבואו לעונת המעשרות ונגמרן הגוי פטורין מן התרומה ומן המעשרות ואם אחר שבאו לעונת המעשרות אע״פ שגמרן הגוי חייב בכל מדבריהן

וכן הגוי שגמר פירות ישראל הואיל ודיגונן ביד גוי אינן חייבין בתרומה ומעשרות אלא מדבריהן מכר גוי לישראל פירות מחוברין אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן הגוי ברשות ישראל אינן חייבין בתרומה ומעשרות הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות גוי ומרחן הגוי אע״פ שהן ברשות ישראל הקונה שדה בסוריא חייב בתרומות ומעשרות מדבריהן כמו שיתחייב מן התורה הקונה בירושלם כמו שבארנו אבל הקונה פירות מן הגוי בסוריא בין תלושין בין מחוברים אפי׳ קודם שבאו לעונת המעשרות אע״פ שמרחן ישראל הואיל ואינו מקרקע שלו פטור קנה קרקע מן הגוי בסוריא ופירות מחוברין בה אם הגיעו לעונת המעשרות ביד הגוי פטורין ואם עדיין לא הגיעו לעונת המעשרות הואיל וקנה אותם עם הקרקע חייב לעשר

ישראל שהיה אריס לגוי בסורי׳ פירותיו פטורין מן המעשרו׳ לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום ויש לגוי קנין בסוריא להפקיע מן המעשרות כמו שבארנו וכן החוכר והמקבל והשוכר שדה מן הגוי בסוריא פטור מן התרומות ומן המעשרות ישראל שלקח בסוריא שדה מן הגוי עד שלא הביאה שליש וחזר ומכרה לגוי מאחר שהביאה שליש אם חזר ישראל ולקחה פעם שנייה הרי זה חייב בתרומו׳ ומעשרות שהרי נתחייבה ביד ישרא׳

ישרא׳ שהיה לו קרקע בסוריא והוריד לה אריס שלח לו האריס פירו׳ הרי אלו פטורין שאני אומר מן השוק לקחן והוא שיהיה אותו המין מצוי בשוק שותפות הגוי חייבת בתרומות ומעשרות כיצד ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות אפי׳ חלקו שדה בקמתה שאין צריך לומר אם חלקו גריש הרי טבל וחולין מעורבין בכל קלח וקלח של גוי אע״פ שמרחן הגוי וחיובם מדבריהם כמו שבארנו בד״א בארץ ישרא׳ שהמעשרות של תורה ובשל תורה אין ברירה אבל אם לקחו שדה בסוריא הואיל והמעשרות שם מדבריהן אפי׳ חלקו הגריש חלקו של גוי פטור מכלום

פירות ארץ ישראל שיצאו חוצה לארץ פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות שנ׳ אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבים בחוצה לארץ פטורין ואם יצאו לסוריא חייבין מדבריהן וכן פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה שנא׳ שמה שמה אתם חייבין בין בפירות הארץ בין בפירות חוצה לארץ ואם נקבעו למעשר ביד ישרא׳ אחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות מדבריהן עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ בזמן שאין הספינה גוששת לארץ הרי הצומח בו חייב בתרומה ומעשרות ושביעית כצומח בארץ ישרא׳ עצמה

אילן שנוטה בארץ ועומד לחוצה לארץ או עומד בארץ ונוטה לחוצה לארץ הכל הולך אחר העיקר היו מקצת שרשיו בארץ ומקצתן חוצה לארץ אפי׳ היה צחיח סלע מבדיל ביניהן הרי טבל וחולין מעורבין זה בזה עציץ נקוב שהיה בו זרע שלא השריש והיה עיקרו בארץ ונופו חוצה לארץ הולכים אחר הנוף התרומה בזמן הזה ואפי׳ במקום שהחזיקו עולי בבל ואפי׳ בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישרא׳ בלבד ובזמן שכל ישרא׳ שם שנ׳ כי תבואו ביאת כולכם כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית לא כשהיו בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה

פרק שני

כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה ומצות עשה להפריש ממנו ראשית לכהן שנ׳ ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ יש לו בעלים שנ׳ דגנך את כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות

הכרשינין אע״פ שמאכל אדם אינן הם הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון חייבין בתרומה ומעשרות הסיאה והאזוב והקרנית שורען מתחלה לאדם חייבין במעשר וכן כל כיוצא בהן זרען למאכל בהמה אע״פ שנמלך וחשב עליהן לאדם כשהן מחוברין פטורי׳ שמחשבת אינה כלום עלו מאיליהן בחצר אם היא חצר המשמרת פירותיה הרי אלו חייבין שסתמן לאדם ואם אינה משמרת פירותיה פטורה זרעוני גינה שאינן נאכלים כגון זרע לפת וזרע צנון וזרע בצלים וכיוצא בהן פטורין מן התרומה ומן המעשרו׳ מפני שאינן אוכל אדם אבל הקצח חייב בתרומה ובמעשרות תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלבן ושל צלף והקפריסין של צלף פטורין מפני שאינן פרי בד״א בשורען לזרע אבל זרען לירק הרי אלו חייבין וכן האביונות של צלף חייבים מפני שהן פרי כוסבר שורעה לזרע ירק פטור מן התרומה ומן המעשרות זרעה לירק מפריש תרומות ומעשרות מן הירק ומן הזרע ומין השבת שורעה לזרע ירק פטור זרעה לירק מתעשרת זרע וירק ואינה מתעשרת זרים זרעה לזרי׳ מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק ומן הזרים

וכן השחלים והגרגר שורען לזרע מתעשרין זרע וירק כיצד מתעשרין לזרע ולירק שאם לקט הירק לאוכלו מפריש תרומה ומעשרות ואחר כך יאכל וכשייבש ויאסוף הזרע שלו מפריש מן הזרע הירקות אע״פ שהן מאכל אדם אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהן לפי שנאמר במעשר תבואת זרעך תבואה וכיוצא בה אבל הירקות אינן בכלל התבואה וכן יראה לי שהוא הדין בתרומה שהרי נאמ׳ בה דגנך תירושך ויצהרך כל הרומה לאלו אבל תרומת הירק מדבריהם כמעשר

אין מפרישין תרומות ומעשרות מן הירק בבחוצה לארץ ואפי׳ במקומות שאמרנו שמפרישין בהן מעשרו׳ וכן ירק הבא מחוצה לארץ אע״פ שיש עפר בעקריהן הרי זה פטור ולא גזרו עליו התבואה והקטנית שורען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם והירק שלהן פטור והזרע חייב בתרומה ומעשרות התלתן אע״פ שאינו אוכל אדם כשיקשו הואיל ורוב האדם אוכלין אותן בתחלתן הרי הן חייבין בתרומה ומעשר

אלו פטורין מן התרומה ומן המעשרות הלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות אפי׳ העמיד מהן כרי ואם עשה מהן גורן בשדה הוקבעו למעשרות ומפריש מהן תרומה ומעשרות אבל אם עשה הגורן בעיר פטורין שהרי קול יש להן שהכל יודעין שהן לקט או שכחה או פאה הלקט והשכחה והפאה של גוי חייבין בתרומה ומעשרות אלא אם כן הפקיר וכן התבואה והזתים שלא הביאו שליש פטורין מן התרומה ומן המעשרות ומנין יודע כל שורעה ומצמחת בירוע שהביאה שליש עבר והפריש מתבואה וזתים שלא הביאו שליש אינה תרומה וכן ההפקר פטור מן התרומה ומן המעשרות ואפי׳ הפקירו הכל אבל הזורע שדה הפקר חייב בתרומה ומעשרות הפקיר קמה וזכה בה ועבר והפריש ממנה תרומה הרי זו תרומה

אבל אם הפקיר שבלים חכה בהן ועבר והפרי מהן תרום
אינה תרומה וכן כל המפריש מרבר שאינו חייב תרומה
אינה תרומה וכן במעשרות רברים שאין דרך
רוב בני ארם לזורען בגנות ובשרו אלא חוקתן מן ההפקר
פטורין מן התרומה ומן המעשרות כגון השום בעל בכי
ובצל של רכפה וגרים הקלקי וערשים המצריות וכיוצא
בהן נתערב רבר שחייב בתרומה ברבר ש אינו
חיו כגון זיתי ניקוף שנתערבו בזיתי מסיק וענבי עוללות
בענבי בציר אם יש לו פירות אחרו מוציא על החייב לפי
חשבון ואם אין לו אלא לו מפריש תרומה ותרומת
מעשרות על הכל וכאו הכל חייב בתרומה ומפריש מעשר
ראשון ושני לפי חשבון רבר החייב התרומת
לכהן בין טהורה בין טמאה אפי ניטמא הרגן או התירוש
כולו קודם שיפריש הרי זה חייב להפריש ממנו תרומה
בטומאה וליתנה לכהן שנאמר ואני נתתי לך את משמרת
תרומותי אחת טהורה ואחת טמאה
הטהורה נאכלת לכהנים והטמאה יהנו בשריפתה אם היה
שמן מרליקין אותו ואם היה רגן וכיוצא בו מסיקין בו את
התנור וכן תרומת מעשר אם נטמאת או נטמא
המעשר מפרישין אותה בטומאה ונותנת לכהן ליהנות
בשריפתה וכל המפריש תרומה גרולה או תרומת
מעשר מברך קודם שיפריש כררך שמברכי על כל המצות
כמו שבארנו בברכות אין מוציאין תרומה מהארץ
לחוצה לארץ אפי טמאה ואין מביאין תרומה מחוצ לארץ
לארץ ואם הביא לא תאכל מפני שהיא טמא בארץ העמי
ולא תשרף שלא יאמרו ראינו תרום שלא נטמאת נשרפת
ולא תחזור לחוצה לארץ שמא יאמרו מוציאין תרומה
לחוצה לארץ אלא מניחי אותה עד שתטמא טומאה ירועה
לכל או עד שיבוא ערב הפסח אם היתה חמץ ותשרף

פרק שלישי

תרומה גרולה אין לה שיעור מן התורה שנאמר ראשית
רגנך כל שהוא אפי חיטה אחת פוטרת הכרי ולכתחלה
לא יפריש אלא כשיעור שנתנו חכמים ובזמן הזה שהיא
עומרת לשריפה מפני הטומאה יש לו להפריש כל שהוא
לכתחלה וכמה הוא שיעורה שנתנו חכמים עין יפה אחר
מארבעים בינוניות אחר מחמשים עין רעה אחר מששים
ולא יפחות מאחר מששים כל תרומה שאין הכהנים
מקפידין עליה כגון תרומות החרובין והקליסין נוטלת
לכתחלה אחר מששים ואילו נוטלי אחר מששים מתרומת
גירולי תרומה ועירובי תרומה ותרומה טמאה שהיתה
הטומאה באונס או בשגגה ותרומת הקרש ותרומת חוצה
לארץ ותרומת הקצח והקליסין והחרובין והגמזיות
והתורמוסין שעורים ארומיות וכיוצא בהן ופירות עציץ
שאינו נקוב וכן האפטרופין כשתורמין פירות יתומים
תורמין אחר מששים אין תורמין תרומה זו לא
במרה ולא במשקל ולא במנין לפי שלא נאמר בה שיעור
אלא אומר ומפריש ברעתו כמו אחר מששים אבל תורם
הוא את המרור ואת השקול ואת המנוי ולא יתרום בכל
ובקופ שמרתן ירועה אבל תורם הוא בהן חציין או שלישן
ולא יתרום בסאה שחצייה מרה המרבה בתרומה
הואיל ושייר מקצת חולין הרי זו תרומה אבל אם אמר כל
הפירות הלו תרומה לא אמר כלום המתכוין לתרום
אחר מעשרה ועלתה בירו אחר מששים תרומתו תרומה
נתכוון לתרום אחר מששים ועלתה בירו אחר מחמשים
אינה תרומה המפריש תרומה ועלתה בירו אחר
מעשרים תרומתו תרומה תרם ועלתה בירו אחר
מששים וחזר והוסיף לשם תרומה אותה התוספת חייבת
במעשרות ומפריש ממנה הכהן המעשרו ואחר כך יאכלנ
תרם ועלתה בירו אחר מששים ואחר הרי זו תרומה ויחזו
ויתרום פעם שניי כרי להשלים השיעור שברעתו והתוספ
הזאת יש לו להפרישה במרה או במשקל או במנין אבל
לא יפרישנה במרה או במשקל או במנין אבל לא יפרישנ

אלא מן המוקף בראשונה המפריש מקצת התרומה
אותו המקצת אינו תרומה והרי הוא כחולק הכרי ואעפ כן
צריך להפריש תרומת אותו מקצת ממנו ולא יפריש עליו
מפירות אחרות המפריש מקצת תרומה מכרי זה
ומקצת תרומה מכרי אחר ממינו הרי זה לא יתרום מזה
על זה האומר תרומת הכרי זה לתוכו ואם אמר בצפונו
או ברדומו קרא שם וחייב להפריש ממנו תרומתו ואם לא
עיין במקום לא אמר כלום אמר תרומת הכרי זה והכרי
הזה בזה מקום שנסתיימה תרומתו של ראשון שם נסתיים
תרומתו של שיני תרומת מעשר אין מפרישין אותה
באומר אלא מרקרק בשיעורה ואפי בזמן הזה שהרי שיעור
מפורש בתורה רבר שררכו למרור מורד ורבר הנשקל
שוקל ורבר שאיפשר למנותו מונה היה איפשר למנותו
ולשוקלו ולמורדו המונה משובח והמורד משובח ממנו
והשוקל משובח משניהן מצות תרומת מעשר שיפריש
אותן בן לוי ממעשרו שנ כי תקחו מאת בני ישראל את
המעשר ושל ישרא להפרי אותה וליתנה לכהן ויתן המעש
ללוי אחר שיפריש ממנו תרומתו שהיא מעשר מן המעשר
ישרא שהפריש מעשר ראשון כשהוא שבלים קודם שירוש
ויפריש תרומה גרולה ונתנו ללוי אין הלוי חייב להפריש
ממנו תרומה גרולה אחר שירושנו אלא תרומת מעשר
בלבר אבל אם רש ישרא והפריש המעשר מן הרגן
קודם שיפרי תרומה גרולה ותרומת מעשר מאחר שנעש
רגן נתחייב בתרומה שנ ראשית רגנך בן לוי
שלקח מעשר שבלים לא יתן תרומתו לכהן שבלים אלא
קונסין אותו לרוש ולזרות וליתן לו מעשר מן המעשר מן
הרגן ואינו חייב ליתן לו מעשר התבן או העצה ואם
הפריש תרומת מעשר שבלים כמו שנתנו לו הרי זה כותש
ונותן לכהן את הזרע ואת התבן ומפני מה קנסוהו
לכתוש מפני שלקח המעשר שבלים והפקיע ממנו תרומה
גרולה בן ישרא שאמר ללוי כך אמר לי אבא מעשר
לך בירי אין חוששין לתרומת מעשר שבו שהרי אביו
הפריש תרומתו ולפיכ צוהו שזה המעשר לפלני הלוי ואם
אמר לו אמר לי אבא כך מעשר יש לך בירי חוששין
לתרומת מעשר שבו תרומת מעשר שהיה
בה אחר משמונה בשמינית מוליכה לכהן פחות מיכן אינו
מיטפל להוליכה אלא משליכה באור ושורפה וביין ובשמן
אפי כל שהוא מוליכה לכהן ובלבר שתהא תרומת מעשר
וראית וטהורה אבל אם היתה טמאה או שהיתה של
רמאי אם אין בה כשיעור אינו מיטפל בה אלא שורפה
אין תורמין תרומה גרולה אלא מן המוקף כיצר היו לו נ
סאה בבית זה וחמשים סאה בבית אחר לא יפריש מאחר
מהן שתי סאתים על המאה שנמצא מפריש ממקום זה על
מקום אחר ואם הפריש שלא מן המוקף תרומתו תרומה
והוא שיהיה המופרש שמור אבל אם היה טעון כרי יין או
שמן וראה שמשתברין ואמר הרי הן תרומה על פירות
שבביתי לא אמר כלום פירות המפוזרין
בתוך הבית או שתי מגורות שבבית אחר תורם מאחר
על הכל שקי תבואה ועיגולי רבילה וחביות גרוגרות
אם היו בהקיפה אחר תורם מאחר על הכל חביות
של יין עד שלא סתם את פיהן תורם מאחר על הכל
משסתם תורם מכל אחת ואחת היה מלקט נפי
ירק ומניח בגינה תורם מאחר על הכל הביא מין אחר
ביניהן תורם מכל אחר ואחר הביא מינין
הרבה בקופה כרוב מלמעל ומרוב מלמט ומין אחר באמצ
לא יתרום מן העליו על התחתון ואם הקיף חמשה ציבורין
בגורן תורם מאחר על הכל בזמן שעקר הגורן קיים אין
עיקר הגורן קיים תורם מכל אחר ואחר תרומת מעשר
מפרישי אותה שלא מן המוקף שנ מכל מעשרותיכ תרימו
תרומה אפי מעשר אחר במרינה זו ומעשר אחר במרינה
אחרת מפריש תרום מאחת על הכל ותלמידי חכמים אין
תורמין אלא מן המוקף ואפי תרומת מעשר בן לוי
שהיה לו מעשר ראשון שלא ניטל ממנו תרומתו והניחו

להיות מפריש עליו והולך הוא בטבלו מה שעשה עשוי שנ׳
כי את מעשר בני ישרא׳ אשר ירימו לה תרומ׳ מלמד שהוא
עושה את כולו תרומה לאחר הפריש ממנו תרומת
מעשר תחלה ואחר כך הניחו להיות מפריש עליו והולך
עד שיעשה כולו תרומת מעשר ויתנו לכהן לא עשה כלום
שנאמ׳ את מקדשו ממנו בזמן שקדשין בתוכו עושה אותו
תרומה לאחרים אין קדשין בתוכו אינו עושה אותו תרומ׳
לאחרים וכן המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומ׳
גדולה צריך שיהיו טבולין לתרומה ואם הניחן להיות
מפריש עליהן מעשר צריך שיהיו טבולים למעשר
כשם שמפרישין תרומה ומעשר מפרישין אותן על הסדר
כיצד מפריש בכורים תחלה לכל ואחר כך תרומה גדולה
ואחר כך מעשר ראשון ואחר כך מעשר שני או מעשר
עני והמקדים שני לראשון או מעשר לתרומה
או תרומה לבכורים אעפ׳ שעבר על לא תעשה מה שעשה
עשוי ומנין שהוא בלא תעשה שנ׳ מלאתך ודמעך לא
תאחר לא תאחר דבר שראוי להקדימו ואין לוקין
על לאו זה הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת
מעשר כאחד מפריש אחד משלשה ושלשים ושליש ואומר
אחד ממאה שיש כאן הרי הוא בצד זה שהפרשתי והרי
הוא חולין והנשאר מזה שהפרשתי הוא תרומה על הכל
והמעשר שראוי להיות למאה חולין או הרי הוא בצד זה
שהפרשתי וזה הנשאר יתר על התרומה ממה שהפרשתי
הרי הוא מעשר על הכל

פרק רביעי

עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות שנאמ׳ כן
תרימו גם אתם לרבות שלוחכם ואין עושין שליח גוי שנ׳
גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית
חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה החרש
והשוטה והקטן והנכרי שתרם את של ישרא׳ ואפי׳ ברשותו
והתורם את שאינו שלו שלא ברשות הבעלים אבל התורם
משלו על של אחרים הרי זו תרומה ותקן פירותיה וטובת
הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה התורם שלא
ברשות או שירד לתוך שדה חבירו וליקט פירות שלא
ברשות כדי שיקחם ותרם אם בא בעל הבית ואמ׳ לו כלך
אצל יפות אם היו שם יפות ממה שתרם תרומתו תרומה
שהרי אינו מקפיד ואם לא היו שם יפות אין תרומתן תרומ׳
שלא אמר לו אלא על דרך מיחוי ואם בא בעל הבית
וליקט והוסי׳ בין יש לו יפות מהן בין אין לו תרומתו תרומ׳
חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה החרש
מדבר ואינו שומע מפני שאינו שומע הברכה והאלם
ששומע ואינו מדבר והערום מפני שאינו יכול לברך
והשיכור והסומא מפני שאינן יכולין לכוין ולהפריש את
היפה קטן שהגיע לעונת נדרים אעפ׳ שלא הביא שתי
שערות ולא נעשה גדול אם תרם תרומתו תרומה ואפילו
בתרומ׳ של תורה הואיל ונדריהן והקדישן קיימין מן התור׳
כמו שבארנו בנדרים האומר לשלוחו צא ותרום לי
והלך לתרום ואינו יודע אם תרם ואם לא תרם ובא ומצא
כרי תרום אין חזקתו תרום שאין אומרין באיסורין חזקת
שליח עושה שליחותו להקל אלא להחמי׳ וחושש שמא אחר
תרם שלא ברשות האומר לשלוחו צא ותרום תורם
כדעתו של בעל הבי׳ אם היה יודע בו שהוא בעל עין רעה
מפריש אחד מששים ואם היה בעל נפש שבעה מפריש
אחד מארבעים ואם אינו יודע דעתו מפריש לו בינונית
אחד מחמשים נתכוון לבינונית ועלתה בידו אחד
מארבעים או אחד מששים תרומתו תרומה ואם נתכוון
להוסיף על הבינונית ותרם אפי׳ אחד מתשעים ותשעה אין
תרומתו תרומה פירות השותפין חייבות בתרומה
ומעשרות שנ׳ מעשרותיכם אפי׳ של שנים והשותפין
אינן צריכין ליטול רשות זה מזה אלא כל התורם מהן
תרומתו תרומה תרם אחד מהן ובא השני ותרם
תרומה שנייה שהרי לא ידע שחבירו תרם אם היו ממחין
זה על זה תרומת השני אינה תרומה ואם לא היו ממחין
ותרם הראשון כשיעור תרומת שניהן תרומה
האומר לשותפו או לבן ביתו או לעבדו או לשפחתו לתרו׳
והלכו לתרום וביטל שליחותו קודם שיתרומו אם לא שינה
השליח תרומתו תרומה ואם שינה כגון שאמר לו תרום מן
הצפון ותרם מן הדרום הואיל וביטל שליחותו מקודם
אינה תרומה אדם שתרם ובא בעל הבית ועכב אם עד
שלא תרם עיכב אין תרומתו תרומ׳ ומשתרם עכב תרומתו
תרומה והאפטרופין תורמין נכסי יתומים הגנב והגזלן
והאנס תרומתן תרומה ואם היו הבעלים רודפין אחריהן
אין תרומתן תרומה הבן והשכיר והעבד והאשה תורמין
על מה שהן אוכלין אבל לא יתרומו על הכל שאין אדם
תורם דבר שאינו שלו הבן כשאוכל עם אביו והאשה
בעיסתה תורמין מפני שהן ברשות הפועלים אין להן
רשות לתרום שלא מדעת בעל הבית חוץ מן הדורכין בגת
שאם ירצו לטמא את היין הרי הן מטמאי׳ מיד ולפי שמסר
להן והאמינו על כן הרי הן כשלוחין ואם תרמו תרומתן
תרומה פועל שאמר לו בעל הבית כנוס לי
גורני ותרום ותרם ואחר כך כנס תרומתו תרומה
הנכרי שהפריש תרומה משלו דין תורה שאינן תרומה לפי
שאינן חייבין מדבריהן גזרו שתהיה תרומתו תרומ׳ משום
בעלי כיסין שלא יהיה זה הממו׳ של ישרא׳ ויתלה אותו בגוי
כדי לפוטרו ובודקין את הגוי שהפריש תרומה אם אמר
בדעת ישרא׳ הפרשתיה תנתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה
שמא בלבו לשמים ברא׳ בארץ ישראל אבל גוי שהפריש
תרומה בחוצה לארץ לא גזרו עליהן ומודיעין אותו שאינו
צריך ואינה תרומה כלל המתכוין לומר תרומה
ואמר מעשר ואמר תרומה לא אמ׳ כלום עד שיהיה
פיו ולבו שוין הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא
בשפתיו כלום הרי זו תרומ׳ שנ׳ ונחשב לכם כתרומת גרן
במחשבה בלבד תהיה תרומה המפריש תרומה על
תנאי אם נתקיים התנאי הרי היא תרומה ואם לאו אינה
תרומה וכן המפריש תרומה ומעשרות וניחם עליהן
הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו כדרך שמתירי׳ לו שאר נדרי׳
ותחזור חולין כמו שהיתה עד שיפרישו פעם שנייה אותה
שהפריש תחילה או פירות אחרות התורם בור של
יין ואמר הרי זה תרומה על מנת שתעלה שלם מן הבור
ומן השפיכה אבל לא מן הטומא׳ ואם נשברה אינה מדמע
הניחה במקום שאם תשבר שם או תתגלגל לא תגיע לבור
הרי זו מדמעת שכבר נתקיים התנאי ברא׳ בתרומה
גדולה אבל בתרומ׳ מעשר שמותר לתרום שלא מן המוקף
כיון שעלתה נתקיים תנאו והרי היא תרומת מעשר ואעפ׳
שנשברה או שנשפכה ואין צריך לומר שנטמאת
האומר שלמעלה תרומה ושלמטה חולין או שלמעלה חולי׳
ושלמטה תרומה דבריו קיימין שהדבר תלוי בדעת התורם
התורם את הגורן צריך שיכוין את לבו שתהיה זו
תרומה על הכרי ועל מה שבקוטעין ועל מה שבצדדין ועל
מה שבת יד התבן התורם את היקב צריך שיכוין
את לבו לתרום על מה שבחרצנין ועל מה שבזגין
התורם את הבור של יין צריך שיכוין את לבו לתרום על
מה שבגפת ואם לא נתכוון אלא תרם סתם נפטר הכל
שתנאי בית דין הוא שהתרומה על הכל התורם
כלכלת של תאנים ונמצאו תאנים בצד הכלכלה הרי אלו
פטורין מפני שבלבו לתרום על הכל

פרק חמישי

אין תורמין אלא מן היפה שנ׳ בהרימכ׳ את חלבו ממנו ואם
אין שם כהן תורם מן המתקיים אעפ׳ שיש שם יפה שאינו
מתקיים כיצד תורם תאנים על הגרוגרות ובמקום
שאין שם כהן תורם גרוגרות על התאנים ואם רגיל לעשו׳
תאנים גרוגרות תורם מן התאנים על הגרוגרו׳ אפי׳ במקו׳
שאין שם כהן אבל במקום שיש בו כהן אין תורמין
מן הגרוגרות על התאנים אפילו במקום שדרכן לעשות

תאנים גרוגרות תורמין בצל שלם אעפ שהוא קטן
אבל לא חצי בצל אעפ שהוא גדול בכל מקום אין תורמין
ממין שאינו מינו שנ׳ כדגן מן הגור׳ ואם תרם אין תרומתו
תרומה הכשות והמלפפון מין אחד כל מין חטים
אחד כל מין תאנים וגרוגרות ודבילה אחת ותורם
מזה על זה וכל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה
על זה אפי׳ מן היפה על הרע כיצד היו לו חמשים סאה
חטין וחמשים סאה שעורים בבית אחד והפריש על הכל
שני סאין חטין אינן תרומה וכל שאינו כלאים בחבירו
תורם מן היפה על הרע אבל לא מן הרע על היפה ואם
תרם תרומתו תרומה חוץ מן הזונין על החטי׳ מפני שאינן
אוכל אדם אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו
על דבר שלא נגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה
מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו שנ׳ כדגן מן הגורן
וכמלאה מן היקב מן הגמור על הגמור ואם תרמו תרומתן
תרומה מאימתי תורמין את הגורן משיבורר ברר
מקצת תורמין מן הברור על שאינו ברור המכנים
שבלים לתוך ביתו לעשותן מלילות הרי זה תורם מהן
שבלי׳ מאימתי תורמי׳ את הגת משיהלכו בה שתי וערב
מאמתי תורמין את הזתים משיטענו אין תורמין מן
הטהור על הטמא ואם תרם תרומתן תרומה והלכה למשה
מסיני שעיגול של דבלה שנטמא מקצתו תורמין לכתחלה
מן הטהור שבו על הטמא שבו ולא העיגול בלבד שהוא
גוף אחד אלא אפי׳ אגודה של ירק אפילו ערימה של חטים
שנטמאה מקצתה תורמין מן הטהור שבה על הטמא שבה
אבל אם היו שני עיגולים או שתי אגודות או שתי ערימו׳
אחת טמאה ואחת טהורה בצירה לא יתרו׳ מן הטהור על
הטמא לכתחלה ותורמין תרומת מעשר מן הטהור
על הטמא לכתחלה שנ׳ את מקדשו ממנו טול מן המוקדש
שבו אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם בשוגג
תרומתו תרומה במזיד לא תקן את השירים וזה שהרים
תרומה ויחזור ויתרום ברא שלא ידע בטומאה אבל אם
ידע ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא
כמזיד וכן בתרומת מעשר אין תורמין מן המחובר
על התלוש ולא מן התלוש על המחובר כיצד היו לו פירות
תלושין ואמר פירות אלו יהיו תרום על הפירו׳ אלו המחוברי׳
אפי׳ אמר לכשיתלשו או שהיו לו שתי ערוגות ואמר פירות
ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברי׳
או שאמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות
ערוגה זו תלושין לא אמר כלום אבל אם אמר פירות
ערוגה זו תלושי׳ יהיו תרום׳ על פירות ערוגה זו לכשיתלשו
ונתלשו הואי׳ ובידו לתולשן אינו מחוסר מעש׳ ולכשיתלשו
שניה דבריו קיימין והוא שיביאו שתיהן שליש בעת שאמ׳
אין תורמין מן הלח על היבש ולא מן היבש על
הלח ואם תרם תרומתו תרומה כיצד לקט ירק היום
ולקט ממנו למחר אין תורמין מזה על זה אלא אם כן דרכו
להשתמר שני ימים וכן ירק שדרכו להשתמר שלשה
ימים כגון המלפפונות כל שלקט בשלשת ימים מצטרף
ותורם מזה על זה ירק שדרכו להשתמר יום אחד
בלבד וליקט בשחרית ליקט בערב תורם מזה על זה
אין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה ולא
מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו ואם תרם אינה
תרומה שנ׳ שנה שנה ליקט ירק ערב ראש
השנה עד שלא באה השמש וחזר וליקט אחר שבאה השמ׳
אין תורמין מזה על זה שזה חדש וזה ישן וכן אם
לקט אתרוג בערב חמשה עשר בשבט עד שלא באה
השמש וחזר וליקט אתרו׳ אחר משבאה השמש אין תורמי׳
מזה על זה מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות
תבואה וקטניות וירקות וחמשה עשר בשבט ראש השנה
למעשרות האילן אין תורמין פירות הארץ על פירות
חוצה לארץ ולא מפירו׳ חוצה לארץ על פירות הארץ ולא
מפירות שאינן חייבין בתרומה כגון לקט שכחה ופיאה
או פירות שנתרמה תרומתן על פירות שחייבין בתרומה

ולא מפירות שחייבין בתרומה על פירות הפטורין ואם
תרם אינה תרומה המפריש תרומה ממעשר ראשון
שלא ניטלה תרומתו או ממעשר שני והקדש שלא נפדו
על פירות אחרות אין תרומתן תרומה אין תורמין
מדבר שהוא חייב מן התורה על דבר שהו׳ חייב מדבריה׳
ולא מן המחוייב מדבריהן על החייב מן התורה ואם תרם
תרומתו תרומה ויחזור ויתרום עציץ נקוב הרי הוא
כארץ וכמה יהא בנקב כדי שרש קטן והוא פחות מכזית
זרע תבואה בעציץ שאינו נקוב והביאה שליש ואחר כך
נקבו ונגמרה התבוא והוא נקוב הרי הוא כצומח בשאינו
נקוב עד שיקבנו קודם שיביאו שליש התורם מפירות
הגדילין בארץ על הגדילין בעציץ נקוב או מפירות עציץ
נקוב על הגדלין בארץ תרומתו תרומה תרם משאינו
נקוב על הנקוב תרומתו תרומה ויחזור ויתרום תרם
מן הנקוב על שאינו נקוב תרומתו תרומה ולא תיאכל
עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות ממקום אחר
התורם מן הדמאי על הדמאי ומן הדמאי על הודאי
תרומתו תרומה ויחזור ויתרו׳ מכל אחד ואחד בפני עצמו
תרם מן הוודאי על הדמאי תרומתו תרומה ולא תיאכל
עד שתוציא עליה תרומה ומעשרות
אין תורמין שבלים על החטים וזתים על שמן וענבים על
יין ואם תרם אינה תרומה גזירה שמא יטריח הכהן לדרוך
ולכתוש אבל תורמין שמן על הזתים הנכבשין
ויין על ענבים לעשותן צימוקין למה זה דומה לתורם
משני מינין שאינן כלאים זה בזה מן היפה על הרע
וכן תורמין מזיתי שמן על זיתי כבש אבל לא מזיתי כבש
על זיתי שמן מיין שאינו מבושל על המבושל אבל לא מן
המבושל על שאינו מבושל מן הצלול על שאינו צלול
אבל לא משאינו צלול על הצלול מתאנים על
גרוגרות במנין מגרוגרות על התאנים במדה אבל לא
תאנים על גרוגרות במדה ולא גרוגרות על התאני׳ במנין
כדי שיתרום לעולם בעין יפה ותורמין חטים על הפת
אבל לא מן הפת על החטים לפי חשבון ובכל אלו אם תרם
תרומתו תרומה אין תורמין שמן על הזתים הנכתשין
ולא יין על ענבים הנדרכות שזה דומה לתורם מדבר
שנגמר מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ואם תרם
תרומתו תרומה ויחזור ויתרום מן הזתים והענבים בפני
עצמן הראשונה מדמעת בפני עצמה והאוכלה חייב עליה
כשאר תרומות גמורות אבל לא מן השנייה מי
שתרם שמן על זתים שדעתו לאוכלן או זתים על זתים
ודעתו על הכל לאכיל או שתרם יין על ענבי׳ שהם לאכיל
או ענבים על ענבים והכל לאכילה ונמלך לדורכן ודרך
הזתים והענבי׳ שכבר תרם עליהם אינו צרי׳ לחזור ולתרו׳
אין תורמין חומץ על יין אבל תורמין יין על
חומץ שהיין והחומץ מין אחד הן היה בלבו לתרום חומץ
על חומץ ונמצא החומץ שתרם יין אינה תרומה
התורם חבית של יין על היין ונמצ׳ חומץ אם יודע שהית׳
חומץ עד שלא תרמה אינה תרומה ואם אחר שתרמה
החמיצה הרי זו תרומה ואם ספק תרומה ויחזור ויתרום
וכן התורם כשות ונמצאת מרה אבטיח ונמצא
סרוח או שנמצאו נקורין תרם חבית של יין ונמצאת
מגולה שאסור לשתותה תרומה ויחזור ויתרום שנייה ואי׳
אחת משתיהן מדמעת בפני עצמה והאוכל אחת משתיהן
אינו חייב חומש כיצד נפלה אחת מהן על החולין
אינה מדמעת נפלה שנייה למקום אחר אינה מדמעתן
נפלו שתיהן למקום אחר מדמעות בקטנה שבשתיהן
וכן אם אכל זר שתיהן משלם בקטנה שבשתיהן וחומשה
וכיצד הוא עושה בשתיהן נותנן לכהן אחד ונוטל מן
הכהן דמי הגדולה הבודק את החבית והניחה
להפרישה תרומה על אחרים עד שתעשה כולה תרומה
ויתננ׳ לכהן ולאחר זמן בדקה ומצא חומץ מעת שבדקה
תחלה עד שלשה ימי׳ וודאי יין וכל יין שחשב אותן הימי׳
שהתרומה שלו בחבית זו הרי הוא מתוקן מיכן ואילך

ספק וצריך להפריש ממנו תרומה שנייה   בשלשה
פרקים צריך לברוק את היין שהניחו   לפרוש עליו שמא
החמיץ ואלו הן   בקרים של מוצאי החג ובהוצאת
הסמדר   ובשעת כניסת מים לבוסר   ויין מגתו מפרישין
מפרישין עליו בחוקת שהוא יין בן ארבעים יום   המניח
פירות להיות מפריש עליהן עד שיעשו תרומה אעפ שאין
מפרישין לכתחלה אא מן המוקף אם הפרי הרי הן בחוקת
קיימין   מצאן שאברו הרי זה חושש לכל מה שתקן שמא
לא הפרי עליהן אא אחר שאברו לפיכ מפרי תרום שנייה

פרק ששי

תרומה ותרומת מעשר נאכלת לכהנים בין גדולים   בין
קטני בין זכרי בין נקבו הם ועבריהם הכנעניי ובהמותיהן
שנ וכהן כי יקנ נפש קנין כספו וגו עבר כהן שברח ואשת
כהן שמת הרי אלו אוכלין   תרומה של תורה   אין אוכל
אותה אא כהן מיוחס אבל כהני חזקה אוכלין בתרומה של
דבריהן בלבד   ותרומה טהורה בין תרומה גדולה בין
תרומת מעשר בין של תורה בין של דבריהן אינה ניתנת
אא לכהן תלמיד חכם מפני שאסור לאכול תרומה טמאה
וכל עמי הארץ בחוקת טומאה לפיכך נותן תרומה טמאה
לכהן שירצה   ישראלית שנשאת לכהן אפי קטנה
בת שלש שנים ויום אחד תאכל בתרומה וחזה ושוק   ודין
תורה שתאכל משנתארסה שהרי היא קניינו   אבל אמרו
חכמי שתאכל עד שתכנס לחופה שמא תאכיל תרומ לאבי
ולאחיה כשהיא ארוסה בבית אביה   חרשת ושוטה
שנשאת לכהן אינה אוכלת בתרומה   אפי השיאה אביה
גזירה שמא ישא חרש כהן חרשת ויאכילנה   לפיכך גזרו
שלא תאכל חרשת בת ישראל כלל   הזר אסור לאכול
תרומות שנ וכל זר לא יאכל קדש אפי היה תושב כהן או
שכירו לא יאכל קדש תושב זה שכיר עולם   שכיר זה שכיר
שנים ועבר עברי הרי הוא כתושב   וכהנת אשת הזר
הרי היא כזר שנ וכל זר בין הוא בין אשתו   זר שאכל
תרומה בזדון בין שהיה טמא בין שהיה טהור בין שאכל
תרומה טהורה   בין שאכל טמאה חייב מיתה בידי שמים
שנאמ ומתו בו כי יחללוהו   ולוקה על אכילתה ואינו
משלם דמי מה שאכל שאינו לוקה ומשלם ואם אכל בשגג
מוסי חומש שנ ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו
ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומ הקדשי לא תאכל
שני ענינים נכללו בלאו זה שאם תבעל לאסור לה
ותעשה זונה או חללה כמו שבארנו בהלכות איסורי ביאה
הרי היא אסורה לאכול בתרומו לעולם כדין כל חלל שהחל
כזר לכל דבר ואם תנשא לישראל הרי היא אסורה לאכול
במורם מן הקרשים שהוא חזה ושוק לעולם אעפ שגירשה
או מת   אבל התרומות אוכלת אחר שגרשה הישרא
או מת אם לא הניח בן ממנה שנ ובת כהן כי תהיה אלמנה
וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם
אביה תאכל מפי השמועה למדו מלחם ולא כל לחם חוזרת
היא לתרומה ולא לחזה ושוק   ולא הכהנת בלבד אא
אפי לויה וישראלית שנבעלה לאסור לה הואיל ונעשי זונה
אסורה לאכול בתרומה לעולם ואעפ שיש לה זרע מכהן
לפיכך השבויה אינה אוכלת בתרומה ואעפ שאומרת
טהורה אני וכל שבויה שנאמנת לומר טהורה אני או שיש
לה עד כדי שתהיה מותרת לבעלה הרי זו אוכלת בתרומה
והנרבעת לבהמה לא נפסלה מן הכהונה ואוכלת
ישראלית שיש לה זרע מכהן אוכלת בשביל בנה בין זכר
בין נקבה ואפי טומטום ואנדרוגינס ואפילו זרע הזרע עד
סוף כל העולם שנ וזרע אין לה כשם שזרע ישרא מכהנת
פוסל אותה כך זרע כהן מישראלית מאכילה אותה ואף עפ
שהוא זרע פסול   כיצד בת ישרא שנשאת לכהן או
כהנת לישרא וילד ממנו בת ובא על הבת מי שהוא ערוה
עליה   או שנשאת לממזר ומתה והרי הממזר קיים היתה
אם אמו בת ישרא לכהן תאכל בתרומה   בת כהן לישרא
לא תאכל   הא למדת שהיא אוכלת בשביל זרעה ואעפ

שאותו הזרע פסול ואפי ישרא אינו ואין צריך לומר שאם
היתה לה בת מכהן אעפ שהבת נשוא לישרא ואפי נתחלל
הרי אמה אוכלת בשביל הבת הפסולה   כיוצא בו
הכהנת שאינה אוכלת מפני זרעה שמישרא אעפ שאותו
הזרע כהני כיצד בת כהן שנשאת לישרא וילדה ממנו בת
והלכה הבת ונשאת לכהן וילדה ממנו הרי זה ראוי להיות
כהן מאכיל את אמו ופוסל את אם אמו ואעפ שמתה אמו
וזאת אומ לא כבן בתי כהן גדול שהוא פוסליני מן התרומ
העבר אינו פוסל משום זרע ואינו מאכיל   כיצד כהנת
שנשאת לישרא או ישראלית שנשאת לכהן וילדה ממנו בן
והלך הבן ונכבש על השפחה וילדה ממנו עבר ומת הבן
והרי העבר קיים היתה אם אביו של עבר זה   בת ישרא
לכהן לא תאכל בתרומה   היתה בת כהן לישרא תאכל
שאין זה זרע שהעברים אין להם ייחוס   בת ישרא
שנשאת לכהן ומת ולה ממנו בן וחזרה ונישאת לישרא לא
תאכל בתרומ מת הישרא ולה ממנו בן לא תאכל בתרומ
מת בנה מישרא אוכלת בשביל בנה הראשון
בת כהן שנשאת לישרא   ויש לה ממנו בן
וחזרה ונשאת לכהן תאכל בתרומה מת בנה מכהן אסורה
לאכול מפני בנה שמישרא מת בנה שמישרא חוזרת לבית
אביה כנעוריה ואוכלת בתרומה לא בחזה ושוק   בת
ישרא שנשאת לישרא תחלה ויש לה ממנו בן   וחזרה
ונישאת לכהן אוכל בתרומה מת ולה ממנו בן אוכלת מפני
בנה האחרון שהרי הוא מאכילה כמו שהאכילה אביו

פרק שביעי

כהן טמא אסור לאכול תרומה בין טמאה בין טהורה   שנ
איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקרשי לא יאכל
אי זהו קדש שאוכלין אותו כל זרע אהרן זכרים   ונקבות
הוי אומ זו תרומה אא שהאוכל תרומה טהורה חייב מיתה
בידי שמים ולפיכך לוקה   שנ ושמרו את משמרתי ולא
ישאו עליו חטא   וטמא שאכל תרומה טמאה אעפ שהוא
בלאו אינו לוקה שהרי אינה קודש   אין הטמאים
אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשן ויצאו שלשה כוכבים
אחר שקיעת החמה שנ ובא השמש וטהר   עד שיטהר
הרקיע מן האור ואחר יאכל מן הקרשים   כהן טהור
שאכל תרומה טמאה אינו לוקה מפני שהוא בעשה שנאמ
ואחר יאכל מן הקרשי מדבר שהוא בקדושתו הוא שיאכל
כשיטהר אבל דבר טמא לא יאכל אעפ שיטהר ולא הבא
מכלל עשה עשה הוא   מי שהיה אוכל בתרומה
והרגיש שנזדעזעו איבריו להוציא שכבת זרע אוחז באמה
ובולע את התרומה   החרש והשוטה מטבילין אותן
ומאכילי אותן תרומה אחר שהעריב שמשן ומשמרין אותן
שלא ישנו אחר הטבילה שאם ישנו טמאין   אא אם כן
עשו להם קיר של נחשת שמא יראו קרי   רוכבי
גמלים אסורין לאכול בתרומה עד שיטבולו ויעריב שמשן
שהן בחזקת טומאה מפני החימום שהרכיבה על עור הגמל
מוציא טיפה של שכבת זרע   המשמשת מטתה אם
לא נתהפכה בשעת תשמיש טובלת   ואוכלת בתרומה
לערב ואם נתהפכה בשעת תשמיש הרי זו אסורה לאכול
בתרומה כל שלשה ימים שאי איפשר לה   שלא תפלוט
ותהיה טמאה כמו שיתבאר במקומו   תרומת
חוצה לארץ הואיל ועיקרה מדבריהן אינה אסור באכילה
אא לכהן שטומאה יוצאה עליו מגופו והן בעלי קריין וזבין
וזבות ונידות ויולדות וכולן שטבלו מותרין לאכילה אעפ
שלא העריב שמשן   אבל טמאי מגע טמאות בין
שנגע במת שאי איפשר לנו היום לטהר ממנו   בין שנגע
בשרץ אינו צריך לטבול לתרומת חוצה לארץ
לפיכך כהן קטן שעדין לא ראה קרי וקטנה שעדין לא
ראתה דם נדה אוכלין אותה תמיד בלא בריקה שחוקתן
שלא יצאה טומאה עדיין עליהם   והמצורע הרי הוא
כמי שטומאה יוצאה עליו מגופו   והוא שיטמא אותו כהן
מיוחס אבל קודם שיטמאו הכהן טהור הוא   כהן

ערל אסור לוכל בתרומה מדין תורה שהרי נאמר תושב ושכיר בתרומה ונאמר תושב ושכיר בפסח מה תושב ושכי׳ האמור בפסח ערל אסור בו אף תושב ושכי׳ האמו׳ בתרומ׳ ערל אסור בו ואם אכל לוקה מן התורה משוך מותר לאכול בתרומה ואעפ׳ שנראה כערל ומדברי סופרי׳ שימול פעם שנייה עד שיראה מהול הנולד מהול אוכל בתרומה והטומטום אינו אוכל מפני שהוא ספק ערל ואנדרוגינס מל ואוכל הערל וכל הטמאין אעפ׳ שהן אסורין לאכול בתרומה נשיהן ועבדיהן אוכלין

פצוע דכא וכרות שפכה הם ועבדיהן אוכלין ונשיהן לא יאכלו אם לא ידע את אשתו משנעשה פצוע דכא וכרות שפכה הרי אלו יאכלו וכן אם נשא בת גרים הרי זו אוכלת

פצוע דכא כהן שקידש בת כהן אינה אוכלת סריס חמה הוא ואשתו עבדיו אוכלי׳ טומטום ואנדרוגינ׳ עבדיהן אוכלין אבל לא נשותיהן חרש שוטה וקטן שקנו להן עבדי׳ אינן אוכלין אבל אם קנו להם בית דין או אפטרופו׳ או שנפלו להן בירושה הרי אלו אוכלין אנדרוגינס שנבעל לפסול מן התרומ׳ בין דרך זכרותו בין דרך נקבותו נפסל מלאכול בתרומה כנשים ואין עבדיו אוכלין וכן אם נבעל לאנדרוגינס אחר שהוא פוסל בביאתו לאשה נפסל ואינו אוכל ולא מאכי׳ עבדיו והוא שיבעול אותו דרך נקבותו אבל דרך זכרותו אין זכר פוסל זכר מן הכהונה

עבד של שותפין שהיה אחד מהן כהן אינו מאכיל הרי זה העבד אסור לאכול וכל המאכיל בתרומה מאכיל בחזה ושוק בת ישרא׳ שנשאת לכהן והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי נכסי צאן ברזל הרי אלו יאכלו וכן עבדי כהן שקנו עבדים ועבדי אשתו שקנו עבדים יאכלו שנ׳ כי יקנה נפש קנין כספו אפילו קנין הקנין וקנין האוכל מאכיל אחרים בת כהן שנשאת לישרא׳ והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל הרי אלו לא יאכלו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט בין כהנת בין ישרא׳ וכן שאר חייבי לאוין והכניסה לו עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל עבדי מלוג לא יאכלו אעפ׳ שהוא חייב במזונותם ועבדי צאן ברזל יאכלו מפני שהם של בעל נשא שנייה היא אוכלת ועבדי מלוג שלה לא יאכלו כהנת אלמנה שנתארסה לכהן גדול או גרושה לכהן הדיוט הואיל והן משמרות לביאה פסולה של תורה הרי אלו לא יאכלו

וכן אם נכנסו לחופה בלא אירוסין אינן אוכלות שהחופה פוסלתן מלאכול נתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין חזרו להכשירן ואוכלות מן הנישואין לא יאכלו שכבר נתחללו כהנת שמת בעלה כהן ונפלה לפני יבמים שיש בהן חלל לא תאכ׳ מפני זיקת החלל ואפי׳ עשה בה אחר מן הכשרים מאמר שאין המאמר קונה ביבמה קנין גמור כהן שנתן גט ליבמתו הכהנת שהרי נאסרה עליו ועדין זיקתו עליה הרי זו אוכל בתרומה מפני שהיא משמרת לביאה פסולה של דבריהן שאין הגט פוסל היבמה אלא מדבריהן וכן כהנת חלוצה או שנייה שנתארסה לכהן אוכלת כהן הדיוט שנשא איילונית הרי זו אוכלת בתרומה

פרק שמיני

העובר והיבם והאירוסין והחרש ובן תשע שנים ויום אחד פוסלין ולא מאכילין העובר כיצד בת ישרא׳ המעוברת מכהן לא תאכל בשביל העובר ובת כהן המעוברת מישרא׳ אסורה לאכול מפני העובר שנ׳ ושבה א׳ בית אביה כנעורי׳ פרט למעוברת בת כהן שבא עליה ישרא׳ אין חוששין שמא נתעברה אלא טובלת ואוכלת לערב היתה נשואה לישרא׳ ומת בעלה טובלת ואוכלת בתרומה לערב עד ארבעי׳ יום ואם הוכר עוברה הרי זו מקולקלת למפרע עד מ׳ יום שכל המ׳ אינו עובר אלא מים הוא בעולם חשוב

בת ישרא׳ שנשאת לכהן ומת והניחה מעוברת לא יאכלו עבדיה בתרומה בשביל העובר שהילוד הוא שמאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל לפיכך אם היה העובר חלל אינו פוסל העוברים לא אוכלין בגלל אחיו הכשרים עד שיולד זה החלל ויאסרו העוברים מלאכול היבם כיצד בת ישראל הזקוקה ליבם כהן לא תאכל שנ׳ וכהן כי יקנה נפש וזה עדין לא קנאה ובת כהן הזקוקה לישרא׳ אסורה מפני יבמה שנאמר ושבה אל בית אביה כנעוריה פרט לשומרת יבם

יבם כהן שבא על יבמתו באונס או בשגגה או שבא ולא גמ׳ אעפ׳ שקנאה כמו שבארנו בהלכות יבום אינו מאכילה בתרומה עד שיבעול בעילה גמורה ברצון ברא שנתאלמנה מן האירוסין אבל מן הנשואים הואיל והיתה אוכלת תאכל בביאה זו האירוסין כיצד בת כהן שנתארסה לישראל אסורה לאכול שהרי יש לו בה קניין ובת ישרא׳ שנתארסה לכהן לא תאכל עד שתכנס לחופה שמא תאכיל לבני בית אביה כמו שבארנו ישרא׳ שאמר לכהנת הרי את מקודשת לי אחר שלשים יום הרי זו אוכלת בתרומה כל השלשים שעדיין לא נתארסה ואם אמר לה הרי את מקודשת לי עכשיו מאחר שלשים יום הרי זו אסורה לאכול מיד וכן שאר התנאים כיוצא בזה

החרש כיצד כהנת שנשאת לכהן חרש לא תאכל שאינו קונה בתקנת חכמים שתקנו לו נישואין ובת ישרא׳ שנשאת לכהן חרש לא תאכל שאינו קונה מן התור׳ שאינו בן דעת נתארסה לכהן פקח ולא הספיק לכונסה עד שנתחרש אינה אוכלת מת ונפלה לפני יבם חרש ויבמה אינה אוכלת אבל אם נשאה כשהוא פיקח ונתחרש הרי זו אוכלת מת ונפלה ליבם חרש ויבמה הרי זו אוכלת הואיל והיתה אוכלת בתחלה ואשת חרש שילדה ממנו הרי זו אוכלת בשביל בנה בן תשע שנים ויום אחד כיצד מי שנבעלה לאסור לה והוא בן תשע שנים ויום אחד הואיל וביאתו ביאה נפסלה מן הכהונה ואסורה מלאכול בתרומה מפני שנעשית זונה או חללה כמו שבארנו אפי׳ היה שתוק ובת ישרא׳ שנשאת לכהן בן תשע שנים ויום אחר אעפ׳ שביאתו ביאה אינה אוכלת בשביל הקטן לפי שאינו קונה עד שיגדיל

ספק שהוא בן תשע שנים ויום אחר ספק שאינו נשאת לבן שלש עשרה שנה ויום אחר ספק שהביא שתי שערות הרי זו אסורה לאכול כל אלו שאין מאכילין בתרומה של תורה כך אין מאכילין בתרומה של דבריהם גזירה שמא יאכילו בשל תורה ואילו לא פוסלין ולא מאכילין האונס והמפתה והשוטה שנשא אשה אלא אם כן היתה אסור להן שהן פוסלי׳ אותה בביאתה מפני שנעשת זונה וחללה כמו שבארנו מי שנשאת לכהן שוטה או שאנס אותה או שפיתה אותה כהן וילדה אוכלת בשבי׳ בנה ואעפ׳ שהדבר ספק הואיל ובלא קרושין היא שמא מאחר נתעברה הרי הוולד בחזקת זה שבא עליה והוא שלא יצא עליה קול עם אחר אלא הכל מרננין אחריה בזה הכהן וכן כהנת שבא עליה שוטה ישרא׳ או שאנסה או פיתה אותה ונתעברה אינה אוכלת מפני העובר נתחתך העובר הרי זו תאכל אשת איש שבאו עליה עידי קינוי ועידי סתירה הרי זו אסור לאכול בתרומ׳ עד שתשתה מי המרים מפני שהיא ספק זונה מת בעלה קודם שישקנה או שהיתה מן הנשים שאינן שותות ולא נוטלות כתובה הרי זו אסורה לאכל בתרומה לעולם

וכל אשת כהן שאמרה טמאה אני הרי זו אסורה לאכול בתרומה קטנה בת ישרא׳ שנשאת לכהן שלא מדעת אביה בין בפני אביה בין שלא בפניו אעפ׳ שקדשה אביה אינה אוכל בתרומ׳ שאם מיחה תעשה זרה למפרע וזה שרואה ושותק כועס הוא לפי שנשאת שלא לדעתו

פרק תשיעי

האשה אוכלת בתרומ׳ עד שיגיע גט לידה או ליד שלוחה שעשת לקבלה וכל שהיא ספק גרושה הרי זו לא תאכל

האשה שעשת שליח לקבל לה גיטה אסורה לאכול בתרומה מיד ואם אמרה קבל לי גיטי במקום פלני

אינה אסורה עד שיגיע שליח לאותו מקום שלחה שליח להביא לה גיטה אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה האומר לאשתו הרי זה גיטיך שעה אחת קודם למיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד עיר שהקיפוה כרכום וספינה המטרפת בים והיוצא לידון הרי אֿו בחזקת קיימין ואין צריך לומר מפרש ויוצא בשיירה אבל עיר שכבשה כרכום וספינה שטבעה בים והיוצא ליהרג מבתי דינין גוים ומי שגררתו חיה או נפלה עליו מפול או ששטפו נהר נותנין לו חומרי מתים וחומרי חיים לפיכך אם היו נשותיהן בת כהן לישראל או בת ישראל לכהן הרי אֿו לא יאכלו אבל מי שנגמר דינו בבית דין והניחוהו בבית הסקילה ליהרג הרי זה בחזקת מת ולא תאכל אשתו הניחה בעלה גוסס במדינה אחרת בין שהיתה כהנת אשת ישראל או ישראלית אשת כהן לא תאכל שרוב גוססין למיתה אחד אומר מת ואחד אומר לא מת הרי זו לא תאכל

אמר לה צרתה או אחת מחמש נשים שאינן נאמנות להעידה שמת בעלה הואיל ואינה נישאת על פיהן הרי זו אוכלת בתרומה בחזקת שבעלה קיים עד שיעיד לה מי שהוא נאמן להשיאה על פיו המשחרר את עבדו משיזכה לו בגט שחרור פסלו מלאכול בתרומה וכל עבד שיצא לחירות ועדיין הוא מעוכב גט שחרור כמו שיתבאר בהלכות עבדים אעֿפֿי כן הרי הוא אסור לאכול בתרומה הכותב נכסיו לאחר וזכה לו על ידי אחר והיו בהן עבדים ושתק זה שנתנו לו ואחר כך צווח הרי זה ספק אם זה שצווח הוכיח סופו על תחלתו ועדיין לא יצאו מרשות ראשון או זה שצווח אחר ששתק חזר בו לפיכך אין אוכלין בתרומה בין שהיה רבן שני ישרֿאל והראשון כהן בין שהיה רבן ראשון ישרֿאל והשני כהן ישרֿאל ששכר בהמה מכהן מאכילה תרומֿ וכהן ששכר בהמת ישרֿאל אעֿפֿ שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קנין כספו ישרֿאל ששם פרה מכהן לפטמה ולהיות השבח ביניהן לא יאכילנה בתרומה אעֿפֿ שיש לכהן חלק בשבחה אבל כהן ששם פרה מישרֿאל לפטמה אעֿפֿ שיש לישרֿאל חלק בשבח הואיל וגופה לכהן שהרי שמה על עצמו הרי זה מאכילה התרומה פרתו של ישרֿאל שילדה בכור מאכילו תרומה שהבכור לכהנים ואוצר אדם כרשיני תרומה לתוך שובכו ואינו חושש שמא יבואו היונים שלו ויאכלו אותן יראה לי שאם מכר הכהן פרתו לישרֿאל ולקח הדמים אעֿפֿ שעדיין לא משך הלוקח הרי זה אסור לאכילה תרומה שדין תורה מעות קונות כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר ואם מכר ישרֿאל לכהן אףֿ על פי שנתן הדמים לא תאכל בתרומה עד שימשוך

פרק עשירי

זר שאכל תרומה בשגגה משלם קרן וחומש אעֿפֿ שידע שהיא תרומה ושהוא מוזהר עליה אבל לא ידע אם חייב עליה מיתה אם לאו הרי זו שגגה ומשלם קרן וחומש אחד האוכל דבר שדרכו לאכול ואחד השותה דבר שדרכו לשתות ואחד הסך דבר שדרכו לסוך שנֿ ולא יחללו את קדשי בני ישרֿאל לרבות את הסך ואחד האוכל תרומה טהורה או טמאה בשגגה משלם קרן וחומש ואינו חייב בחומש עד שיאכל כזית שנֿ כי יאכל קדש בשגגה ואין אכילה פחותה מכזית וכשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייתה בכזית אכל וחזר ואכל שתה וחזר ושתה אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס ומתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית הרי אֿו מצטרפין לכזית התרומה ותרומֿ מעשר בין של דמאי בין של וודאי והחלה והבכורים כולן מצטרפין לכזית לחייב עליהן מיתה וחומש שכולן נקראו תרומה ומן הדין היה שאין חייבין חומש על תרומת מעשר של דמאי כמו שאין חייבין על מעשר שיני שלו כמו שיתבאר אבל אמרו חכמים אם לא יתחייב עליה חומש יזלזלו בה אכל תרומה במזיד אם היתה טהורה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש ואם היתה טמאה דמי משלם עצים מפני שאינה ראויה לא להסקה לפיכך אם אכל תרומת תותים ורמונים וכיוצא בהם שנטמאו פטור מן התשלומין שהרי אינם ראויין להסקה האוכל תרומת חמץ בפסח בין בזדון בין בשגגה בין טמאה בין טהורה פטור מן התשלומין אפי הפרישה מצה והחמיצה פטור ואפי דמי עצים אינו משלם שהרי אינה ראויה להסקה מפני שהיא אסורה בהנאה אין לה דמים אבל השוגג שאכל תרומה ביום הכפורי או שאכל תרומה נקורה והשותה יין תרומה שנתגלה והסך יין ושמן כאחד או ששתה שמן וחומץ כאחד או שכסס את החטים או גמע את החומץ הרי זה משלם קרן וחומש היה שבע וקץ במזונו והוסיףֿ על שבעו באכילת תרומה אינו משלם את החומש שנֿ כי יאכל לא שיזיק את עצמו וכן הכוסס את השעורי פטור מן החומש מפני שהזיק עצמו זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן ובא אחר ואכלן גם הוא בשגגה הראשון משלם קרן וחומש והשני משלם דמי עצים של ראשון המאכיל הפועלים ואת האורחים תרומה הם משלמין קרן וחומש מפני שהן כשוגגין והוא משלם להם דמי סעודתן שדמי החולי יתירין מדמי תרומה שאכלו ושרבר האסור נפשו של אדם חתה ממנו המאכיל את בניו הקטנים ואת עבדיו בין גדולים בין קטנים והאוכל תרומה חוצה לארץ והאוכל או השותה פחות מכזית ונזיר ששגג ושתה יין של תרומה והשותה שמן והסך את היין כל אֿו משלמי את הקרן ולא את החומש בת כהן שהיתה נשואה לישרֿאל או שנפסלה ואחר כך אכלה תרומה משלמת את הקרן ולא את החומש האשה שהיתה אוכלת בתרומה ואמרו לה מת בעליך או גירשך וכן העבד שהיה אוכל ואמרו לו מת רבך והניח יורש שאינו מאכיל או שמכרך לישראל או נתנך לו או שחררך וכן כהן שהיה אוכל ונודע לו שהוא בן גרושה או בן חלוצה הרי אֿו משלמין הקרן בלבד ואם היתה תרומת חמץ והיה ערב הפסח הרי אֿו פטורין מלשלם מפני שזמנה בהול נחפזו לאכול ולא בדקו וכולן שהיתה להן תרומה בתוך פיהן כשידעו שהן אסורין לאכול הרי אֿו יפלוטו היה אוכל ואמרו לו נטמאת או נטמאת התרומה טמא היית או טמאה היתה התרומה או נודע שהוא טבל או מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו או מעשר שני והקדש שלא נפדו או שטעם טעם פשפש לתוך פיו הרי אלו יפלוטו שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומֿ לתוך אחת מהן ואין ידוע לאי זו נפלה הריני אומֿ לתוך של תרומה נפלה ואין ידוע אי זו היא של תרומה אכל זר אחת מהן הרי זה פטור מן התשלומין שהמוציא מחבירו עליו הראייה והשנייה נוהג בה בתרומה אכל אחר את השנייה אףֿ הוא פטור אכל אחד את שתיהן משלם בקטנה שבשתיהן אם מזיד קרן ואם שוגג קרן וחומש

האוכל את החומש בשגגה הרי זה מוסיףֿ עליו חומשו שהחומש כקרן לכל דבר וכן מוסיףֿ חומש על חומש לעול

כל המשלם קרן וחומש הרי התשלומין כתרומה לכל דבר אֿא שאם נזרעו גידוליהן חולין ואם רצה הכהן למחול אינו מוחל וכל המשלם את הקרן בלבֿ הרי התשלומי חולין ואם רצה הכהן למחול מוחל בת ישרֿאל שאכלה תרומה ואחר כך נישאת לכהן אם תרומה שלא זכה בה אכלה משלמת קרן וחומש לעצמה ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה משלמת קרן לבעלי וחומש לעצמה שכל המשל קרן וחומש משלם הקרן לבעלים והחומש לכל כהן שירצה לא הספיקה לשלם עד שנתגרשה בין כך ובין כך אינה משלמת לעצמה והרי היא כמי שלא נשאת לכהן מעולם

כל האוכל תרומה בין בשוגג בין במזיד אינו משלם אֿא מן החולין המתוקני שהוציאו מהן תרומות ומעשרות ומשלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר וממעשר ראשון שניטלה תרומתו אעֿפֿ שעדיין לא ניטלה

תרומה גרולה שיש בו אם הקרים המעשר לתרום ומשלמי
ממעשר שני והקרש שנפרו אעפ שנפרו שלא כהלכה ומן
החרש על הישן אבל לא ממין על שאינו מינו שנ ונתן
לכהן את הקרש כקרש שאכל האוכל קישואין של
ערב שביעית ימתין לקישואין של מוצאי שביעית וישלם
מהן שאינו יכול לשלם חובו מפירות שביעי כמו שיתבאר
במקומו אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורין
ואם שילם חולין טמאין בין בשוגג בין במזיד תשלומיו
תשלומין ויחזור וישלם מן הטהורין אכל תרומת חבר
משלם לו אכל תרום חוצה לארץ משלם לחבר ונוטל רמיה
ממנו ונותן לעם הארץ שאכל תרומתו שאין מוסרין טהרו
לעם הארץ גזל תרומה מאבי אמו כהן ואחר כך
מת אבי אמו אינו משלם לעצמו אלא ליורש אחר משאר
השבט וכן אם נפלה לו תרומה מאבי אמו ואכלה
ובעל חוב שגבה תרומה בחובו והאשה בכתובתה ואכלוה
משלמין קרן וחומש לכהן חבר והחב נותן להן רמים שהיו
מוכרין בה אותה התרומה כמו שאכלו הגונב תרום
ולא אכלה משלם תשלומי כפל לבעלי ויש לו לשלם מרמי
תרומה גנבה ואכלה משלם שני קרנין וחומש קרן
וחומש מן החולין וקרן אפי מרמי תרומה היתה התרום
הקרש לברק הבית וגנבה ואכלה אינו משלם תשלומי כפל
שאין תשלומי כפל בהקרש כמו שיתבאר במקומו אבל
משלם קרן ושני חומשין חומש משום אוכל תרומה וחומש
משום שנהנה מן ההקרש ולמי משלם אם היה בה
כוית ואין בה שוה פרוטה משלם לכהנים ואם יש בה שוה
פרוטה בין שיש בה כוית בין שאין בה כוי משלם להקרש
ומפני מה חל איסור הקרש על איסור התרומה מפני
שהתרומה אסורה לזר ומותרת לכהן הקרישה נאסרה
על הכהן נוסף בה איסור אף על ישרא על דרך שבארנו
בהלכות ביאות אסורות ואיסורי מאכלות הגוזל
תרומה ואכלה משלם קרן וחומש אחר שהחומש חייב בו
משום תרומה יצא בו ידי גזלו שנ ונתן לכהן את הקרש
אינו חייב אלא בחומש של קרש בלבר גזלה והאכילה
לאחר האוכל משלם קרן וחומש אם אכל שוה ארבעה
משלם שוה חמשה ממין שאכל וכל מקום שאמרנו משלם
קרן ושני חומשין אכל שוה ארבעה משלם ששה וכל מקום
שאמרנו משלם שני קרנין וחומש אחר אכל שוה ארבעה
משלם רמי תשעה ולעול אינו משלם אלא לפי רמים שהית
שוה בשעת אכיל בין שהוזלה בשעת תשלומי בין שהוקרה

פרק אחד עשר

התרומה ניתנת לאכילה ולשתייה ולסיכה שהסיכה היא
כשתייה שנ ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו והשתייה
בכלל אכילה לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתו דבר שדרכו
לשתו ולסוך דבר שדרכו לסוך לא יין וחומץ אבל סך הוא
את השמן הטהור ומדליק את הטמא וזהו שנק שמן שריפ
בכל מקום תמרים של תרומה מותר לחבצן ולקבצן
כעיגול הרבילה ואסור לעשות מהם שכר וכן אין עושין
תמרים רבש ולא תפוחין יין ולא פירות הסתיו חומץ
וכן שאר כל הפירות אין משנין אותן מברייתן בתרומה
חוץ מזתים וענבים בלבר ועשה האוכל משקה הרי זה
שותהו וזר שאכל רבש תמרים ויין תפוחים וכיוצא
בהן בשגגה אינו חייב לשלם ואם אכל במזיד מכין אותו
מכת מרדות אין נותנין רבילה וגרוגרת לתוך המוריים
מפני שהוא מאברן אבל נותנין את היין לתוך המוריים
ואין מפטמין את השמן מפני שהוא מוציאו מכלל מאכלות
ועושהו שמן משחה אבל מערבין יין ושמן ורבש
ופלפלין וכיוצא באלו לאוכלן אין מבשלין
יין של תרומה מפני שהוא ממעטו אין כובשין בצלים
של תרומה בחומץ של תרומה מפני שמפסיד החומץ
אין מערבין תבואה בקטניות וכל דבר שיתפרש זה מזה
כשכוברין אותו מערבין ומשחרבה יהודה התחילו לערב
תבואה בתבואה וקטנית בקטנית אבל לא תבואה בקטני

כדרך שמרקדין את הקמח בחולין כך נוהג
הכהן בתרומה מרקר לאכול ומשליך את המורסן
הרי שרצה לעשות סולת מנופה בנפיות הרבה עד שיוציא
קב או קביים מן הפיאה לא ישליך את השאר מפני שהוא
ראוי לאכילה אלא יניחו במקום מוצנע שמן
של תרומה אין חוסמין בו תנור וכירים ואין סכין בו מנעל
וסנרל ולא יסוך רגלו והוא בתוך מנעל וסנרל אבל סך
את רגלו ולובש המנעל או הסנרל וסך כל גופו ומתעגל
על גבי קטובלייא חרשה ואעפ שהן ניסוכין אינו חושש
אבל לא יתן שמן על גבי טבלא של שייש להתעגל עלית
מפני שמאברו כל האוכל תרומה אפי פירות צריך
נטילת ירי אעפ שהיו ידיו טהורות כמו שיתבאר במקומו
ואינה נאכלת עם הזר על השולחן גזירה שמא יאכל ממנה
ותרומת חוצה לארץ נאכלת עם הזר על השולחן ואינה
צריכה נטילת ידים כחולין ואין סכין שמן תרומה בידים
מסואבות נפל על בשרו משפשפו בידים מסואבות אבל
סכין את הקטן בשמן תרומה בתוך שבעה שהנולד כל
שבעה אינו חשוב ערל סך הוא הכהן בשמן ומביא
בן בתו ישרא ומעגילו על גביו ואם סך עצמו בשמן ונכנס
למרחץ מותר לזר למושחו במרחץ אעפ שהוא נסוך ממנו
כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה אין
הישראלי מותרת לחוף אחריה אבל מענגה שערה בשערה
ומפני מה הותרו הכהנים לחוף שערן בתלתן של תרומה
מפני שאינו ראוי למאכל ארם עוקצי תאנים
וגרוגרות והכליסין והחרובין ומיני אבטיח וקליפי אבטיח
ואתרוג ומלפפון אעפ שאין בהן אוכל וקניב ירק שמשליכי
בעלי בתי הרי אלו אסורין לזרים אבל קניבת ירק שמקנבי
הגננין מותרת לזרים קליפי פולין ושומשמין אם
יש בהן אוכל אסורין אין בהן אוכל מותרין גרעיני אתרוג
מותרין גרעיני זתים ותמרים וחרובין אעפ שלא
כנסן הכהן הרי אלו אסורין לזרים ושאר הגרעינין בזמן
שכנסן ויש בהן לחלוחית למצוץ אותן אסורין לזר ואם
השליכן מותרות הסובין של חטים חרשות אסורין
מפני שהוא ראוי למאכל ארם ושל ישנות מותר ועד מתי
נקראו חרשות כל זמן שארם רגילין לחבוט בין הגרנות
שמרים של תרומה שנתן עליהם מים הראשון
והשני אסור לזרים והשלישי מותר ואם לא נתן עליהם
מים אלא מסנן היין מעל השמרים בלבר אף השלישי אסור
לזרים מגורה שפינה ממנה חיטי תרומה אין
מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת ואחר כך
יתן לתוכה חולין אלא מכבר כדרכו ונותן לתוכה חולין
וכן חבית של שמן תרומה שנשפכה אין מחייבין אותו
להיות יושב ומטפח אלא נוהג בה כדרך שנוהג בחולין
המערה כד של שמן תרומה הרי זה מערה עד שיפסוק
העמוד ויתחיל השמן מעט מעט וכיון שנטפו שלשה טיפין
זו אחר זו דיו ומותר ליתן בכד שמן חולין הרי
שלא נתן אלא הניח הכד עד שנתמצית אותה התמצית
תרומה ממלא הכהן נר שמן שריפה ונותנו לישראל
לעלות בו לעלייה ולהכנס לחדר לעשות צרכי הכהן אבל
לא צרכי ישרא ואם היה שותף עמו מותר ישראל
שהיה אורח אצל כהן והרליק לו שמן שריפה ועמד הכהן
והלך לו אינו חייב לכבותו עד שיכבה מאיליו וטובל
הישרא פתילה בנר הכהן ומדליק לילך בה בקרו
של כהן שהיה עומר אצל בקרו של ישראל וכליו של כהן
שהיה נארג אצל כליו של ישרא הרי זה מדליק עליהן שמן
שריפה שלא ברשות הכהן וכן מדליקין שמן שריפה
בבתי כניסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים שלא
ברשות כהן ומי שאין לו חולין להדליק נר חנוכה מדליק
שמן שריפה שלא ברשות הכהן מדליקין שמן שריפה
על גבי החולין ברשות כהן בת ישרא שנשאת לכהן
והיא למורה אצל אביה מרליק ברשותה מותר
לכהן להרלי שמן שריפ אפי בבית האבל או בבית המשת
שיש שם ערבוב ואין חוששין שמא יסתפקו ממנו בבית

המשתה שמפני נקיון כליהם אין נוגעין בו ובבית האבל
מפני שאין להם פנאי מפני האיבול הזורע את התרומ׳
בשוגג והפך במזיד יקיים ואם הביאה שליש בין במזיד
בין בשוגג יקיים ואם היה פשתן אפי׳ הביאה שליש ואפילו
במזיד יהפך קנס קנסו בו שלא יזרע ויתכוין ליהנו׳ בעציו
גירולי תרומה הרי הן כחולין לכל רבר אלא שאסורי׳ לזרים
גזרו חכמים עליהן שיהיו אסורין לזרים כתרומה משום
תרומ׳ טמאה שביר הכהן שלא ישהנה אצלו כרי שיזרענה
ותצא לחולין ונמצא בא בה לידי תקלה לפיכ׳ מותר לאכול
הגירולין בירים טמאות ומותר לטבול יום כחולין
גירולי גירולין חולין לכל רבר ואפי׳ רבר שאין זרעו כלה
אם רבו הגירולין על העיקר בגירולי הגירולי׳ הרי הגירולי׳
השניים מעלין את העיקר אע״פ שאין זרעו כלה ויהיה הכל
מותר לזרים וכן תרומת חוצה לארץ והמרומע
ותוספת תרומ׳ וזרעוני גינה שאינם נאכלי׳ כגון זרע לפת
וצנון אע״פ שאותו לפת וצנון תרומה גירוליהן מותר והרי
הן חולין לכל רבר וכן הזורע פשתן של תרומה הגירולין
מותרין לזרים הזורע תרומה טמאה אע״פ שהגירולי׳
טהורין הרי הן אסורין באכילה הואיל והתרומה שנזרעה
אסורה באכילה היתה כבר נרחו חתך את העלין
שצמחו ויצאו עלין שניין וחתכן הרי האוכל שיצא אחר כך
מותר באכילה שחלים חולין שנטמאו וזרען ועשאן
תרומה הרי אלו מותרין שהרי טהרו בזריעה ולא נטמאו
כשהן תרומה כרי שיהיו אסורין שבולת שהיתה בתוך
הכרי ומרח הכרי כולו הרי אותה השבולת טבל הואיל
ונמרחה בתוך הכרי שתלה ואחר כך קרא עליה שם
ועשאה תרומה הרי זו ספק תרומה הואי׳ וזרעה שמא פרח
הטבל ממנה ונעשית כפירות שעריין לא נגמרו
אבל אם עשאה תרומה קודם שיזרענה הרי זו תרומה
לפיכך אם תלש ממנה ואכל במזיר חייב מיתה בשוגג
משלם את החומש ואם נתן ואכל בפיו מן הארץ בטלה
רעתו אצל כל אדם שאין דרך בני אדם בכך לפיכך פטור
מן המיתה ומן החומש אם היה שוגג שרה
של גידולי תרומה חייבת בלקט שכחה ופאה ובתרומה
ובמעשרות ובמעשר שני ועניי ישראל ועניי גוים נוטלים
ממנה מתנות אלו עניי גוים אוכלין את שלהם ועניי ישראל
מוכרין את שלהם לכהנים ברמי תרומה והרמי׳ של עניים
וכן בן לוי מוכר המעשר שלו לכהנים החובט
גידולין אלו משובח והרש בבהמה כיצד יעשה תולה כפיפו׳
בצוארי בהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם
את הבהמה ולא מאכיל את התרומה

פרק שנים עשר

אסור לטמא את התרומה של ארץ ישראל כשאר הקרשים
ולא יביאנה לידי טומאה ולא יפסירנה אלא אוכל הטהורה
ומדליק הטמאה ומותר לטמא תרומ׳ חוצה לארץ בטמא׳
של תורה ואע״פ שאינה טמאה אלא בארץ העמים שהיא
מרבריהם מפני שעיקר חיובה מרבריהם לפיכך נידה
קוצה לה חלה בחוצה לארץ שאינה מוזהרת אלא לאכלה
לא ליגע בה כמו שבארנו תרומה שנטמאת
בספק לא אוכלים ולא שורפין אלא תהיה מונחת עד
שתטמא טומאה וראית ותשרף ויש שם ספיקות
ששורפין עליהן את התרומה כמו שיתבאר בענין טומאה
וטהרה חבית של תרומה שנולד לה ספק טומאה
הרי זה לא יחרש בה רבר לא יזיזנה ממקומה ולא יגלנה
אלא יניחנה עד שתטמא וראי ותשרף ואין חוששין שמא
תאכל חבית שנשברה בגת העליונה והתחתונה
טמאה אם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם
לאו יציל בידיו בלא נטילת ידים ואע״פ שהוא מטמאה כמו
שיתבאר בענין טהרות ברא׳ בחבית של יין והוא
שיהיה בגת התחתונ׳ פחות ממאה שהרי ירמע הכל ויפסל
אבל אם היה בתחתונה מאה בזו החבית שהרי היא עולה
באחת ומאה או שהיתה חבית של שמן תרד ותטמא ואל
יטמאנה בידיו שהרי הכל ראוי להרלקה ואין שם הפסר
מרובה וכן חבית שמן שנשפכה אם יכול להציל
רביעי׳ בטהרה יציל ואם לאו יציל בטומאה שכיון שנשבר׳
החבית אינו מוזהר שלא להציל בטומאה מפני שהוא בהול
היה עובר ממקום למקום ובירו ככרות שלתרומה אמ׳ לו
הנכרי תן לי אחת מהם ואם לאו הריני נוגע בכולן ומטמאן
יניח לפניו אחת על הסלע ואל יתננה לתוך ירו כרי שלא
יטמא התרומה בירים התלתן והכרשינין של תרומה
הואיל ואינו מאכל ארם הרי זה מותר לעשות כל מעשיהן
בטומאה ואינו נוהר אלא בעת שרייתן במים שאם שרה
אותה בטומאה הרי טמא אותם בירים אבל אחר השרייה
אינו נוהר לא בעת ששף הכרשינין ולא בעת שמאכלין
לבהמה לפיכ׳ נותנין תרומ׳ תלתן וכרשינין לכהן עם הארץ

אין מפקירין תרומה אצל כהן עם הארץ מפני שלבו
גס בו אבל מפקירי׳ אותה אצל ישרא׳ עם הארץ בכלי חרש
המוקף צמיר פתיל ובלבר שלא יהיו פירות מוכשרין גזירה
שלא תסיטס אשתו נרה אין עושין לעם הארץ תרומת
זתיו בטהרה אבל עושין לו זיתי חולין בטהרה משום כרי
חייו בלבר וכיצר עושה נוטל כרי התרומה ומניחה
בכלי שאינו מקבל טומאה כגון כלי אבנים וכשיבוא
עם הארץ ליטול החולין והתרומה אומרין לו הזהר שמא
תגע בתרומה שלא תחזור לטבלה ישרא׳ שעושה
פירותיו בטומאה אין בוצרין עמו ואין צריך לומר שאין
רורכין עמו מפני התרומה שתעשה בטומאה אבל מוליכין
עמו חביות לגת ומביאין מן הגת
זתים וענבים שנטמאו סוחטן ועושה אותן תרומה ואם
ניטמאו אחר שנעשו תרומה וסוחטן פחות מכביצה
הרי המשקה היוצא מהן מותר בשתייה לכהנים ואפילו
לנסכים היה ראוי שהמשקה כאילו הוא מופקר בתוך
האוכל ולא אמ׳ פחות פחות מכביצה אלא גזיר׳ שמא יעשה
יותר מכביצה ונמצא המשקה מתטמא בכביצה ואם היו
פירו׳ אלו שלישי לטומאה רורכן בגת ובבית הבר והמשקה
תרומה טהורה שאין שלישי עושה רביעי בתרומה כמו
שיתבאר בענין טהרות פת תרומה שנטמאת
משליכה לבין העצים עד שישרפנה. וכן שמן שנטמא
נותנו בכלי מאוס עד שירליקנו כרי שלא יהיה תקלה
לאחרים ויאכלוהו וחטים שנטמאו שולקן ומניחן בכלי
מאוס כרי שלא יהיו ראויין לאכילה ואחר כך יסיק בהן
תנור וכירים ומשקים שאין ראויין להרלקה שנטמאו כגון
היין קוברין אותן תרומה שנתגלה הואיל ואסור
בשתייה ישפך וכן תאנים וענבים וקשואים ורילועין
ואבטיחין ומלפפונות של תרומה שנמצאו מנוקרות הרי
אלו אסורין באכילה מפני סכנת נפשות מה יעשה בהן
ישליך לים או יקברו עיסה שנילושה במים מגולים
אע״פ שהיא תרומה תשרף אסור לכהן ליטול תרומה
או שאר מתנות שלו עד שיפרישו אותם הבעלים שנאמר
ראשיתם אשר יתנו לה׳ לך נתתים ונאמר אשר ירימו
בני ישרא׳ לה׳ נתתי לך עד שירימו הן ואח׳ כך יזכה בהם

ולא יטלם אחר שהורמו אלא מרעת בעלים שהרי הם
של בעלים ליתנן לכל כהן שירצו שנ׳ ואיש את קרשיו לו
יהיו ואם לקח שלא מרעת בעלים זכה בהן שאין לבעלים
מהן אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינה ממון כהן
שנתנו לו תרומה ומצא בה רברים אחרים הרי אלו אסורים
משום גזל שמא אחרים הניחום שם עד שיטלום אין
ישרא׳ חייבי׳ להטפל בתרומה ולהביאה מן הגורן לעיר ומן
המרבר ליישוב אלא כהני׳ יוצאין לגרנות וישרא׳ נותני׳ להן
חלקן שם ואם לא יצאו הרי זה מפריש ומניחה בגורן
ואם היתה חיה או בהמה אוכלתה שם ואינה משתמר שם
מהם התקינו חכמים שיטפל בה ויביאנה לעיר ויטול שכר
הבאתה מכהן שאם הפרישה והניחה לבהמה ולחיה הרי
זה חילול השם אסור לכהנים וללוים לסייע בבית
הגרנות כרי ליטול מתנותיהן וכל המסייע חלל קרש השם
ועליהם נאמר שחתם ברית הלוי ואסור לישר׳ שיסייעהו

לא נותן להם חלקן בכבור נתן תרומה לכהן על
מנת להחזירה יצא ידי נתינה ואסור לעשו כן מפני שנמצ׳
כמסייע בבית הגרנות וכן אסור להן שיחטפו תרומו׳
ומעשרות ואפי׳ לשאול חלקן בפיהן אסור אלא נוטלין בכבו׳
שעל שלחן המקו׳ הם אוכלין ועל שלחנו הם שותים ומתנו׳
אלו לה׳ הם והוא זוכה להן שנ׳ ואני נתתי לך את משמרת
תרומותי לא יתן אדם תרומה לשומר גתו ולא בכור
לשומר עדרו ולא מתנות לרועה בהמתו ואם נתן חלל אלא
אם כן נתן להם שכר שמירתן תחלה ורשאי ישרא׳
לומר לישרא׳ אחר הא לך סלע זו ותן תרומה או בכור
או שאר מתנות לפלו׳ הכהן בן בתי או בן אחותי וכל כיוצ׳
בזה ברא׳ בשהיו הבעלים רוצים ליתן אותן לאחר משני
כהנים אלו או לאחר משני לויים אלו בחנם ואמר לו חבירו
הא לך ותן לזה אבל הבעלים שאמרו לכהן או ללוי
הא לך חלק זה בטובת הנאה הרי זה אסור וכן אסור
לעשות סחורה בתרומות אעפ׳ שהוא לוקח מכהן ומוכר
לכהן עשרה אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות
אעפ׳ שהן אוכלין אותה או מאכילין אותה ואלו הן החרש
והשוטה והקטן שיש בו רעת לפרוש חיקו והטומטום
והאנדרוגינס מפני שהן בריה בפני עצמן והעבד שמא
יראוהו העוברים בשדה ויעידו עליו שהוא כהן והערל
והטמא מפני שהן מאוסין והאשה שמא תתגרש
ומפני הייחוד והנושא אשה שאינה הוגנת לו קונסו
אותו שלא יחלוק בבית הגרנו׳ עד שיגרשנה וכולן משלחין
להן לבתיהן וחולקין להן כשאר קרשי הגבול חוץ מן הנוש
אשה שאינ׳ הוגנת לו והטמ׳ והערל שאין משלחי׳ להן
כלל

פרק שלשה עשר

התרומה עולה באחד ומאה כיצד סאה תרומ׳ שנפל למאה
סאה של חולין ונתערב הכל מפריש מן הכל סאה אחת
ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים וכל תרומה שאין הכהני׳
מקפידין עליה כגון תרומת הכליסין והחרובין ושעורים
של ארום אינו צריך להגביה הואיל ונפלה במאה בטלה
במיעוטה והכל מותר לזרים נפלה סאה תרומה
לפחות ממאה נעשה הכל מרומע וימכר הכל לכהני׳ בדמי
תרומה חוץ מדמי אותה סאה ברא׳ בשנתערב מין
במינו אבל מין בשאינו מינו בנותן טעם אם יש בכל טעם
תרומה נעשה הכל מרומע וימכר לכהנים חוץ מדמי תרומ׳
שבו ואם טעם הכל טעם חולין הכל מותר לזרים סאה
תרומה שנפלה למאה והגביה סאה סאה מן הכל ועלה
הסאה שהגביה למקום אחר אינה מדמעת אלא לפי חשבון
וכן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונעשה הכל
מדומע ונפל מן המדומע למקום אחר אינו מדומע אלא לפי
חשבון כיצד הרי שנפלו עשר סאין של תרומה לתשעי׳
סאה חולין ונדמעה הכל אם נפל ממדומע זה עשר סאין
לפחו׳ ממאה חולי׳ נדמעו שהרי יש בעשר של מדמע סאה
של תרומה נפל לתוכן פחות מעשר סאין אינן מדמעות
ברא׳ בדבר שאין דרכו להבלל כגון חטים לחטים או קמח
לקמח אבל דרכו להבלל כגון שמן תרומה לשמן חולין יין
יין תרומה ליין חולין הולכין אחר הרוב אם רוב תרומה
הרי זה מדמע כתרומה ואם רוב חולין הרי הוא כחולין
ואינו מדמע אעפ׳ שהכל אסורין לזרים סאה
תרומה שנפלה למאה הגביהה ונפלה אחרת הרי החולין
מותרין עד שתרבה תרומה עליהן שאם נפלו לתוך המאה
חולין מאה סאה ועוד של תרומה סאה אחר סאה נעשה
הכל מדומע סאה תרומה שנפלה למאה ולא
הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת אם ידע בראשונ׳
קודם שתפול השניי׳ לא נדמעו אלא מפריש סאתים והשאר
מותר הואיל והיה לה לעלות הרי היא כאלו עלתה ואם
לא ידע בסאה ראשונה אלא אחר שנפלה השנייה הרי זה
מדומע וכאלו נפלו שתיהן כאחת אין פסולת של
תרומה מצטרפת עמה לאסור החולין אבל פסולת החולין
מצטרפת עם החולין להעלות התרומה כיצד סאה חטים

יפות של תרומה שנפלה למאה סאה חטים רעות של חולי׳
וטחן הכל אעפ׳ שהמורסן של חולין מרובה ושל תרומה
מועט והרי קמח של תרומה בפחות ממאה מקמח החולין
הרי זה עולה ומשערין בקמח המורסן שהוא מאה ואחד
אבל אם נפלה סאה חטים רעות של תרומה לפחות ממאה
סאה חטים רעות של חולין וטחן הכל והרי הקמח שלתרומ׳
אחד ממאה מקמח החולי׳ הרי זה עולה ממאה ואחד שהרי
הותירו החולין ופחתה התרומה לוג יין של
תרומה צלול שנפל למאה לוגין עכורין אין מוציאין שמרי׳
שבהם אלא מעלין את הלוג וכן אם נפל לוג עכור
למאה לוגין צלולין אין מוציאים שמרים שבהם
לוג מים שנפל לתשעי׳ ותשעה לוגין יין ואחר כך נפל לתוך
הכל לוג יין של תרומה נדמע הכל שאין המים מעלה את
היין סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין
ונפלו חולין אחרים עד שהוסיפו על מאה אם בשוגג הרי
זו עולה במאה ואחד ואם במזיד הרי הכל מרומע שאין
מבטלין איסורי תורה לכתחלה תרומת חוצה
לארץ מותר לבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו ולא עוד
אלא אם היה לו יין של תרומת חוצה לארץ נוטל ממנו
לוג אחד ונותן עליו שני לוגין חולין ונמצא הכל שלשה
ואחר כך נוטל מיין של תרומה לוג ונותן לתוך השלשה
ומגביה מארבעת לוג ושותה וחוזר ומשלי׳ לתוכן לוג אחר
וחוזר ונוטל לוג ושותה וכן נותן לוג תרומה ונוטל לוג
תרומה ונוטל לוג מן התערובת עד שיכלה כל היין של
תרומה ונמצא שנטל כמה לוגין בשני לוגין של חולין
הזורע תרומה בצד החולין ולא נודע אי זהו זרע
התרומה אפי׳ היה מאה לגנה של תרומה ולגנה אחת של
חולין כולן מותרין ברא׳ בדבר שזרעו כלה בקרקע
כגון החטים והשעורים וכיוצא בהן אבל דבר שאין זרעו
נפסד בארץ כגון השום והבצלים אפי׳ מאה לגינה של חולי׳
ולגינה אחת של תרומה תערובת ביניהן הרי הכל מדומע
ואם נתלש הכל תעלה התרומה באחד ומאה ולא יתלוש
לכתחלה שתי קופות אחת של תרומה ואחת של
חולין ואין ידוע אי זו היא או שנפלה סאה של תרומ׳ לתוך
אחת מהן ואין ידוע להיכן נפלה ואח״כ נפלה אחת משתי
הקופות לתוך החולין אינן מדמעתן וכן אם זרע אחת
מהם הגידולין חולין לכל דבר והשנייה נוהג בה כתרומה
נפלה הקופה השנייה למקום אחר אינה מדמעת וכן
אם זרע אחר את השנייה הגידולין חולין נפלו שתיהן
למקום אחר מדמעת כקטנה שבשתיהן וזרע אחר את
שתיהם בדבר שזרעו כלה הגידולין חולין ובדבר שאין
זרעו כלה הגידולין מדומע ברא׳ בזורע את השניית
עד שלא קצר את הראשונה אבל קצר את הראשונ׳ ואחר
כך זרע את השנייה אפי׳ בדבר שאין זרעו כלה הגידולין
חולין שאין תלוש ומחוברין נעשין הונח זה לזה
שתי קופו׳ א׳ של חולין וא׳ של תרומה ולפניהן ב׳ סאין אחת
של חולין ואחת של תרומ׳ ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני
אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך התרומ׳ ואעפ׳
שלא רבו חולין על התרומה ברא׳ בתרומה בזמן
הזה שהוא מדבריהם אבל בתרומה של תורה עד שירבו
חולין על התרומה סאה תרומה שנפלה לתוך הכרי
ואמר תרומת הכרי זה לתוכו במקום שנפלה אותה סאה
שם נסתיימה תרומת הכרי ונדמע הכל בתרומה שנפלה
ובתרומת הכרי אמר תרומת הכרי בצפונו חולקין אותו
לשנים והחצי שבצפון לשנים ונמצא רביע הכרי שהוא
צפון צפוני הוא המדומע היו לפניו שני כריים ואמר
תרומת שני כריים באחת מהן הרי שניהן מדומעין
היו לפניו שני סאין וכרי אחד ואמר הרי אחד מן הסאין
האלו עשויה תרומה על הכרי הזה הרי אחת מהן תרומה
ואין ידוע אי זו היא היו לפניו שני כריים וסאה אחת
ואמ׳ הרי זו תרומ׳ על אחת מן הכריי׳ הללו הרי הוא תרומ׳
ונתקן אחת מהן ואין ידוע אי זה הוא המתוקן מן הטבל

פרק ארבעה עשר

חמשים תאנות שחורות וחמשים לבנות שנפלה לתוכן
תאנה אחת של תרומה היתה לבנה השחורות מותרות
והלבנו׳ מרומעות היתה שחורה השחורו׳ מרומעות והלבנו׳
מותרות ואם אין ידוע אם שחורה היתה אם לבנה
עולה באחר ומאה ומן הכל ידע מה היתה
אחר שנפלה ושכח הרי כולן מרומעות וכן עיגולי
רבילה ומלבנים של רבילה שנפל עיגול או מלבן שלתרומ׳
לתוכן ואין ידוע אם מלבן היה או עיגול הרי העיגולין
מצטרפין למלבנים ותעלה התרומה באחר ומאה ומן הכל
עיגולי רבילה גרולים וקטנים שנפל עיגול רבילה
לתוכן ואין ידוע אם גרול היה אם קטן הרי הן מעלין בין
במנין בין במשקל כיצר נפל עיגול למאה עיגולין
גרולים וקטנים הריני אומר קטן נפל ומגביה אחר קטן
נפל עיגול לתוך ארבעים עיגולין מהן עשרים
עיגול משקל כל אחר ארבע ליטרין ומהן עשרים עיגול
משקל כל אחר ליטרא הוא׳ ומשקל הכל מאה ליטרי׳ ואחר
הרי אומר קטן נפל ומגביה אחר מן הקטנים והקמח
והסולת אינן מצטרפין להעלות את התרומה
סאה של חטים שנפלה על פי מגורה של חטים אין משערי׳
אותה באחר ומאה שאין משערין אלא אם נבללה תרומה
עם החולין או אם ידוע באי זה מקום נפלה התרומ׳ וכיצר
יעשה רואין את התרומה כאלו היא חטים על גבי שעורים
ומפריש התרומה עצמה שנפלה על גבי המגורה עם מעט
מן החולין שנפלה עליהן כמי שמאסף חטים מעל גבי
שעורין שתי קופות או שתי מגורות שנפלה תרומה
לתוך אחת מהן ונבללה ואין ידוע לאי זו מהן נפלה אם
היו שתי מגורו׳ בבית אחר הרי אלו מצטרפו׳ ותעלה באחר
ומאה מן הכל כאלו היו שתיהן מגורה אחת והקופו׳ מצטרפו׳
ואפי׳ היתה קופה בבית זה וקופה בבית אחר לפי שקרוב
הרבר לקבץ שתיהן בבית אחר אבל אם היו שתי הקופות
בשתי עיירות אינן מצטרפות וכיצר מעלה סאה
שנפלה אם רצה להעלות מאחר משתיהן מעלה ואם רצה
להעלות חציה מזו וחציה מזו מעלה כרין מלאים
תאנים של חולין שררס ליטרא תאנים של תרומה בפי כר
אחר מהם ואין ידוע אי זו היא אם היו שם מאה כר וכר
הרי זו תעל׳ ולוקח כר אחר ומוכרה לכהן חוץ מרמי אותה
ליטרא והשאר מותרין ואם היו פחות ממאה הפומין כולן
מרומעות והשולים מותרין וכן אם ררסה על פי
כוורת או על פי עיגול ואין ידוע אם בצפונו או ברומו
ולאי זה עיגול הוא רואין אותם כאלו הם פרודות ותעלה
לפי המשקל אם יש בכל העיגולין מאה ליטרין תעלה
והוא שיש בכל עיגול מהן יתר על שני ליטרין כרי שתבטל
התרומה ברוב שספק התרומ׳ בטל ברוב החולין התרומה
וראה אוסר במאה וספיקה אוסר בחמשים ואין לה היתר
אלא ברוב ואם היה ביותר מחמשים אינה צריכה רוב
כיצר תאנה אחת תרומה שנפלה לנ״ט והרי המאה
קיימין הכל אסור לזרים כמו שבארנו נפלה אחר
מחמשים ואברה אחת מן הכל שמא אחת מן החולין היא
שאברה הרי אלו אסורות עד שירבה עליהן חולין ממקום
אחר ויוסיף עליהן חמשים תאנים ואחר יותר הכל
ואם נפלה את של תרומה לתוך חמשים ואחר
ואברה אחת מן הכל השאר לזרים סאה תרומה
שנפלה לפחות ממאה מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו
או למעשר שיני והקרש ונרמע הכל אם למעשר ראשון
נפלה וקרא שם תרומה וימכר הכל לכהני׳ חוץ מרמי תרומ׳
שנפל ומרמי תרומ׳ מעשר שבו ואם למעשר שיני והקרש
נפלה הרי אלו יפרו וימכרו לכהן חוץ מרמי תרומה
סאה תרומה טמאה שנפלה לפחו׳ ממאה חולין או ממעשר
ראשון או מעשר או הקרש בין טמאין בין טהורים הואיל
ונרמע הכל בתרומה טמאה שאסורה באכילה לכל הרי
הכל אסור לעולם ומניחים אותן עד שירקבו

בּרא ברבר שאין דרכו להאכל חי אבל ברבר שדרכו
להאכל חי לא יניחן שמא יתקל בהם ויאכל מהן אלא ירליק
הכל כדרך שמדליקין תרומה טמאה סאה תרומה
טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין טמאין ימכר הכל
לכהנים חוץ מרמי תרומה והכהן אוכל מרומע זה קליות
או ילוש אותו במי פירות שאינן מכשירי׳ כרי שלא תטמא
את התרומה מן החולין הטמאין או ילוש מרומע זה פחו׳
מכביצה שאין אוכל טמא מטמא אוכל אחר עד שיהיה
כביצה או יתחלק מרומע זה פחו׳ מכביצה בכל עיסה כדי
שלא תטמא התרומה שבו סאה תרומה טמאה
שנפלה למאה חולין טהורים וכן סאה תרומה טהורה
שנפלה למאה חולין טמאין תעלה באחר ומאה ותאכל
קליות או תלוש במי פירות או פחות מכביצה שאין הסאה
שנפלה היא הסאה עצמה שעלתה סאה תרומה
טמאה שנפלה למאה סאה של תרומ׳ טהור בטלה במיעוט
ואוכלי׳ הכל בטהר ואם נפלה לפחות ממאה יניח הכל עד
שירקב שתי קופות שנפלה סאה של תרומה לתוך
אחת מהן ונורע לאי זו מהן נפלה ואחר כך נפלה סאה
שנייה ואין ידוע לאי זו מהן נפלה אומרין למקום שנפלה
ראשונה נפלה שנייה לפי שתולין את הקלקלה במקולקל
נפלה סאה ראשונה לתוך אחת מהם ואין ידוע
לאי זו מהן נפלה סאה שנייה ונורע לאי זו מהן נפלה אין
אומרין למקום שנפלה שנייה נפלה ראשונה אלא שתיהן
מקולקלות היו שתי קופות אחת טמאה ואחת
טהורה ונפלה סאה של תרומה לאחת מהן ואין ידוע אי
זו היא אומרין לתוך הטמאה נפלה שתי קופות
אחת תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין נפלה סאה
תרומה טהורה לתוך אחת מהן אומרין לתוך של תרומה
נפלה והחולין יאכלו בטהרה כתרומה נפלה סאה
תרומה לתוך אחת מהן אומרין לתוך של תרומה נפלה
והחולין יאכלו קליות או ילושו במי פירות שתי
קופות אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורה
ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן אומרין
לתוך של תרומה נפלה והחולין יאכלו קליות נפלה
סאה של תרומה טמאה לתוך אחת מהן שתיהן אסורות
שספק תרומה טמאה אסור וספק המרומע מותר מפני
שאיסו׳ תרומה טמאה מן התור׳ ואיסו׳ המרומע מרבריהן
על העיקרים שבארנו בהלכות איסורי מאכלות

פרק חמשה עשר

חבית סתומה מרמעת בכל שהוא כיצר חבית סתומה של
תרומה שנתערבה בכמה אלפים חביות סתומו׳ נרמע הכל
נפתחו החביות תעלה באחר ומאה חבית סתומה
שנתערב׳ במאה חביות ונפל אחת מהן לים הגרול הותרו
כולן ואומרין של תרומה היא שנפלה מה שאין כן בתאנה
שנפלה למאה ונפלה אחת מהן לים הגרול צריך להפריש
אחת לפי שהחבית נפילתה ניכרת ותאנה וכיוצא בה אין
נפילתה ניכרת חבית סתומה שנתערבה במאה
חביות ונפתחה אחת מהן נוטל ממנה אחר ממאה ושותה
אותה החבית אבל שאר החביות אסורות עד שיפתחו וכל
אחת ואחת שתפתח מהן נוטל ממנה כרי רימועה ושותה
המאה ושאר החמשים אסורות ואין מחזיקין לאותה
חבית של תרומה שהיא ברוב אפי׳ היו כמה אלפים חביות
כולן מרומע וכל מה שיפתח נוטל ממנו אחר ממאה
והשירים שותה והשאר מרומע
כבר בארנו בהלכו׳ איסורי מאכלות שהמחבץ והמתבל
אוסר בכל שהוא לפיכך אם ריסק תפוח של תרומה ונתנו
לתוך העיסה והחמיצה כל העיסה מרומעת ואסורה לזרים
ביצה שנתבלה בתבלין של תרומה אפי׳ חלמון
שלה אסור מפני שהוא בולע שאור של תרומה שנפל
לתוך העיסה והגביהו ואחר כך נתחמצה הרי זו מותרת
כבר בארנו שאם נתערב מין בשאינו מינו
בנותן טעם לפיכך בצל מחותך שנתבשל עם התבשיל אם

הבצל תרומה והתבשיל חולין ויש בו טעם הרי התבשיל אסור לזרי ואם הבצל חולין והתבשיל תרומה ונמצא טעם התבשיל בבצל הרי הבצל אסור עדשים שנתבשלו ואחר כך השליך לתוכן בצל יבש אם היה שלם הרי זה מותר ואם היה מחותך בנותן טעם ואם בשל הבצל עם העדשים בין שלם בין מחותך משערין אותו בנותן טעם

ושאר כל התבשיל בין שהשליך הבצל אחר שנתבשל בין שבשלו עם התבשיל בין שלם בין מחותך משערין אותו בנותן טעם ומפני מה בצל שלם לתוך עדשים שנתבשלו מפני שאין שואב מהן שהרי הוא שלם ולא פולט לתוכן שכבר נתבשלו ואם היו בצלים רכים הרי הן כמחותך וכן אם ניטל פטמתו וקליפתו החיצונה או שהיה לח הרי הוא כמחותך והקפלוט בין לח בין יבש בין שלם בין מחותך בנותן טעם הכובש ירק של חולין עם ירק של תרומה הרי זה מותר לזרים חוץ ממיני בצלים וחציר ושומים שאם כבש ירק של חולין עם בצלים של תרומה או בצלים חולין עם בצלים של תרומה הרי אלו אסורין כבש ירק של תרומה עם בצל של חולין הרי הבצל מותר לזרים ויתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה אם היו פצועין אלו ואלו או שהיו חולין פצועין ושל תרומה שלימין או שכבשן במי תרומ׳ הרי אלו אסורין אבל אם היו שניהם שלימין או שהיו זיתי תרומה פצועין וזיתי החולין שלימין הרי אלו מותרין לפי שהפצועין שואבות מן השלימין מי כבשים ומי שלקות של תרומה הרי הן אסורין לזרים השבת עד שלא נתנה טעם בקדרה יש בה משום תרומה משנתנה טעם בקדרה אין בה משום תרומה הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין תרומה אם היתה פת חטים הרי זו מותרת ושל שעורים אסורה מפני ששואבות תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותרת שאין בה טעם כמון אלא ריחו והריח אינו אסור שעורין של תרומה שנפלו לבור שלמים אע״פ שהבאישו מימיו הרי הן מותרין שאין נותן טעם לפגם שאוסר

תלתן של תרומה הוא ועצו שנפל לתוך בור של יין אם בורע התלתן כדי ליתן לבדו טעם ביין הרי היין אסור

שתי כוסות של יין אחד תרומה ואחד חולין מזג כל אחד במים ואחר כך עירבן רואין את יין החולין כאלו אינו וכאלו יין התרומ׳ שנתערב במים שהרי אינו מינו אם ראוי אותו המים לבטל טעם היין התרומה הרי הכל מותר לזרי׳ ואם לאו אסור שכבר בארנו שאין המי׳ מעלין את היין יין של תרומה שנפל על גבי פירות ידיחם והם מותרות

וכן שמן של תרומה שנפל על גבי פירות ידיחם והם מותרות נפל השמן על גבי יין יקפה אותו והיין מותר לזרים נפל על גבי הציר יקפה אותו ויטול קליפה מעל הציר כדי שיסיר כל הציר שבו טעם השמן קדרה שבשל בה תרומה לא יבשל בה חולי׳ ואם בשל בנותן טעם

ואם שטף הקדרה במים או ביין הרי זה מותר לבשל בה בישל במקצת הכלי אין צריך לשטף את כולו אלא שוטף מקום הבישול בלבד תרומה גדולה ותרומת מעשר והחלה והבכורים כולן נקראו תרומה בתרומ׳ מעשר נאמר והרמותם ממנו תרומת ה׳ ואומר כתרומת גורן ובחלה נאמר חלה תרימו תרומה ונאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וגו׳ ותרומת ידיך ואין לך דבר שטעון הבאת מקום שלא פרטו בפסו׳ זה חוץ מן הבכורים ובהן נאמר ותרומת ידיך הא למדת שהן קרואין תרומה לפיכך דין ארבעתן לעניי׳ אכילה ודימוע אחד הוא כולן עולין באחד ומאה ומצטרפין זה עם זה ואם נטמאו ישרפו ודין תרומת מעשר של דמאי בכל או הדרכים כתרומת מעשר של וודאי אלא שאין לוקין על אכילתה כל האוכל תרומה מברך ברכת אותו מאכל ואחר כך מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומ׳ וכך קיבלנו וראינו אותם מברכין אפי׳ בחלת חוצה לארץ שגם אכילת קדשי הגבול כעבודה שנ׳ עבודת

מתנה אתן את כהונתכם

הלכות מעשר

מצוה אחת והיא להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזריעה וליתנו ללויים וביאור מצוה זו בפרקים אלו

פרק ראשון

אחר שמפרישין תרומה גדולה מפריש אחד מעשרה מן הנשאר וזהו הנקרא מעשר ראשון ובו נאמ׳ כי את מעשר בני ישרא׳ אשר ירימו לה׳ וגו׳ והמעשר הזה ללויים זכרים ונקבות שנ׳ ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בני ישרא׳ לנחלה מעשר ראשון מותר באכילה לישרא׳ ומותר לאוכלו בטומאה שאין בו קדושה כלל וכל מקום שנאמר במעשרות קדש או פדייה אינו אלא מעשר שיני ומנין שמעשר ראשון חולין שנ׳ ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב מה גרן ויקב חולין לכל דבר אף מעשר ראשון שניטלה תרומתו חולין לכל דבר

לפיכך בת לוי שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה המעשר ואוכלת אבל מי ששמע שמת בעלה או העיד לה עד אחד ונסית ואחר כך בא בעלה קנסו אותה חכמים שתהיה אסורה במעשר לויים וכהנים מפרישין מעשר ראשון כדי להפריש ממנו תרומת מעשר וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות לעצמן לפי שהכהנים נוטלין מן הכהנים יכול יאכלו פירותיהן בטבלן תל׳ כן תרימו גם אתם מפי השמועה למדו אתם או הלוים גם אתם לרבות את הכהנים אין מוציאין המעשר מיד הכהנים שנ׳ כי תקחו מאת בני ישרא׳ וכן כל מתנות כהונה אין מוציאין אותן מכהן לכהן ועזרא קנס את הלוים בזמנו שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא ינתן לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלם האוכל פירותיו טבלין ובן לוי שאכל המעשר בטבלו אע״פ שהן חייבין מיתה לשמי׳ אין משלמי׳ המתנו׳ לבעליהן שנ׳ אשר ירימו לה׳ אין לך בהן כלום עד שירימו אותן ובחוצה לארץ מותר לאדם להיות אוכל והולך תחלה ואחר כך מפריש תרומה ומעשרות

מעשרין ממקום זה על אחר ואינו צריך לעשר מן המוקף אבל אין מעשרין ממין על שאינו מינו ולא מן החייב על הפטור ולא מן הפטור על החייב ואם עישר אינו מעשר

כל שאמרנו בתרומה אין תורמין מזה על זה כך במעשר אין מעשרין מזה על זה וכל שאמרנו בתרומה אם תרם תרומתו תרומה כך במעשר אם הפרי׳ מעשרותיו מעשרו׳ וכל שהוא פטור מן התרומה פטור מן המעשר וכל התורם מעשר וכל שאמרנו בהן לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה כך אם עישרו מעשרותיהן מעשרות וכל שאין תרומה כך אם עישרו מעשרותיהן האומר לחבירו הריני מעשר על ידיך אינו צריך לעמור עמו עד שיראה אם יעשר או לא יעשר ואם אמ׳ הוא לחבירו עשר על ידי צריך לעמור עמו החרובין אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהם לפי שאינו מאכל אדם והשקדים המרים בין בקטנם בין בגדלם פטורין לפי שאינן אוכל

אילן שנטעו בתוך הבית פטור ממעשרות שנ׳ עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם שהרי תאנה העומדת בחצר חייב לעשר פירותיה אם אספן כאחת

בצלים שהשרישו זה בצד זה אפי׳ השרישו בקרקע עלייה פטורין מן המעשרות נפלה עליהן מפולת והרי הן מגולין הרי אלו כנטועין בשדה וחייבין במעשרות

המשמר שדהו מפני ענביו ובא אחר ואסף את התאנים הנשארות באותה שדה או שהיה משמר שדהו מפני המקשאות והמדלעות ובא אחר ואסף את הענבים הנשארי׳ שם המפוזרין בשדה בזמן שבעל השדה מקפיד עליהן אסורין משום גזל ולפיכך חייבין במעשרות ובתרומה אין בעל הבית מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר אין מעשרין אלא מן המובחר שנ׳

בהרימכ׳ את חלבו ממנו ונחשב לכם כתבוא׳ גורן וכתבוא׳ יקב

כשם שמעשר שמפרישין הלוים מן החלב שבו כך מעשר שמפרישין ישרא׳ מן הגורן ומן היקב מן החלב שבו

אין מעשרין באומר א׳א במידה או במשקל או במנין וכל המדקדק כשיעור משובח והמרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין שהרי הטבל מעורב בהן ופירותיו מתוקנין

המפריש מקצת מעשר אינו מעשר א׳א כמי שחלק את הערימה אבל צריך מזה החלק שיוציא מעשר שלו

כיצד היו לו מאה סאה הפריש מהם חמשה לשם מעשר אינו מעשר

ואינו יכול להפריש על החמש סאין מעשר במקום אחר א׳א מהן חצי סאה שהיא המעשר שלהן

המפריש מעשר זה מברך תחלה כדרך שמברכין על המצות וכן מברך על מעשר שיני ועל מעשר עני ועל מעשר מן המעשר מברך על כל אחד בפני עצמו

ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהן כוללן ברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות

פרק שני

אינו חייב להפריש מן התורה א׳א הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו אבל הגומרן למוכר פטור מן התור׳ וחייב מדבריה׳ שנ׳ עשר תעשר וגו׳ ואכלת אינו חייב א׳א הגומר תבואתו לאכלה

וכן הלוקח פטור מן התורה שנ׳ תבואת זרעך וחייב מדבריהם

בד״א בשלקחן אחר שנגמרה מלאכתן ביד מוכר אבל אם נגמרו ביד לוקח חייב לעשר מן התור׳

פירות שאינן ראויות לאכילה בקטנן כגון הבוסר וכיוצא בו אינן חייבי׳ במעשר עד שיגדלו ויעשו אוכל שנ׳ מזרע הארץ מפרי העץ עד שיהי׳ פרי וכן התבוא׳ והקטניו׳ שנ׳ את כל תבואת זרעך

וזו היא עונת המעשרות וקודם שתגיע העונה והפירות לעונה זו מותר לאכל מהן כל מה שירצה ובכל דרך שירצה

פירות שהן ראויין לאכילה כגון הקשואין והמלפפונות שאין מניחין אותן אלא כדי להוסיף בגופן בלבד אבל ראויין הן מתחלה לאכילה הרי א׳ו חייבין במעשר בקוטנן שמתחלת יציאתן באו לעונת המעשרות

אי זו היא עונת המעשרות משיגיעו הפירות להזריע ולצמוח הכל לפי מה שהוא הפרי

כיצד התאנים משיעשו רכים עד שיהיו ראויין לאכילה אחר כ׳ד׳ שעות משעת אסיפתן

הענבים והבאושים והם הענבי׳ הרקין המדבריות משיראה החרצן שלהם מבחוץ הרמוני׳ משימס הפרד שלהם בין האצבעות ויצא ממנו מים

התמרים משיתפחו כשאור

האפרסקין משיטילו גידים ארומים האגוזים משיתפרש האוכל מן הקלפה החיצונה

השקדים המתוקים משתתפרש קליפתן החיצונה

המרים פטורין לעולם ושאר כל בעלי קליפות כגון האצטרובולין והלוט והבטנים משיעשו קליפה התחתונה הסמוכה לאוכל

הזותים משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשו׳ כשיגמרו וזהו שליש שלהן

התפוחי׳ והאתרוגים משיתעגלו מפני שהן ראויין לאכילה כשהם קטנים

התותים והאוג משיאדימו וכן כל שדרכן להאדים משיאדימו

החרובין משיעשו נקודות שחורות וכן כל שדרכן להשחיר משינקדו

האגסים והקרוסטמלין והפרישין והעוזרדין משיעשו קרחות קרחות לבנות וכן כל שדרכן משיקרחו קרחות

התבואה משתביא שליש התלתן משתהיה זרעה ראוי לצמיחה אם נורע

ובירק הקישואין והדילועין והאבטיחין והמלפפונות וכל כיוצא בהן חייבין בקטנן כמו שבארנו ושאר הירק שאינו ראוי לאכילה עד שיגדיל

אשכול שהגיע בו אפילו גרגר יחידי כולו חבור למעשרות וכאלו הגיע כולו ולא אותו אשכול בלבד אלא כל הרוח שיש בה אותה הגפן שיש בה האשכול

וכן רמון שהגיע בה אפי׳ פרידה אחת כולה חיבור

לא ימכור אדם פירותיו משבאו לעונת המעשרו׳ למי שאינו נאמן על המעשרות

ואם ביכרו נוטל את הבכורות ומותר למכור השאר שעדין לא הגיע לעונת המעשרות

וכן לא ימכור אדם את גפתו וזגיו למי שאינו נאמן על המעשרות להוציא מהם משקין שהמשקין היוצאין מהם חייבין במעשרות

ולא את תבנו ללקוט ממנו תבואה למי שאינו נאמן שהתבואה שתלקט מן התבן חייבת במעשר

שמרי יין שנתן עליהם מים וסננן אם נתן שלשה ומצא ארבעה מוציא מעשר על זה היתר ממקו׳ אחר ואינו מפריש עליו תרומה שהתורם בתחלה בלבו על הכל כמו שבארנו בתרומה

מצא פחות מארבעה אע״פ שמצא יתר על התרומה מדתו ואע״פ שיש בהן טעם יין פטור

המקדיש פירותיו כשהן מחוברין עד שלא באו לעונת המעשר ופדאן ואחר שפדאן הגיעו חייבין במעשר ואם באו לעונת המעשרות והם ביד הגזבר ואחר כך פדאן פטורין

פרק שלישי

פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדין לא נגמר׳ מלאכתן כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחה מותר לאכול מהן אכילת עראי עד שתגמר מלאכתן ומשתגמר מלאכתן אסור לאכול מהן עראי

בד״א במוכר פירותיו למוכרן בשוק אבל אם היתה כוונתו להוליכן בבית הרי זה מות׳ לאכו׳ מהן עראי אחר שנגמר׳ מלאכתן עד שיקבעו למעשר

אחר משׁשה דברים קובע הפירות למעשרות הבית והמקח והאש והמלח והתרומה והשבת וכולן אין קובעין א׳א בדבר שנגמרה מלאכתו

כיצד פירות שדעתו להוליכן לבית אע״פ שנגמרה מלאכתן אוכל מהן אכילת עראי עד שיכנסו לבית נכנסו לבית נקבעו למעשרות ואסור לאכול מהן עד שיעשר

וכן אם מכרן או בשלן באור או כבשן במלח או הפריש מהן תרומה או נכנסה שבת עליהם לא יאכל עד שיעשר אע״פ שלא הגיעו לבית

הכניסן לבית קודם שתגמר מלאכתן הרי זה אוכל מהן עראי התחיל מלאכתן מאחר שנכנסו לבית חייב לעשר הכל

כיצד הכניס קישואין ודילועין לבית קודם שישפשף משיתחיל לשפשף אחת נקבעו הכל למעשר וכן כל כיוצא בזה

וכן התורם פירות שלא נגמרה מלאכתן מותר לאכול מהן עראי חוץ מכלכלת תאנים שאם תרמה קודם שתגמר מלאכתה נקבעה למעשר

המביא לבית סוכי תאנה ובהן תאני׳ מכבדי תרמה אם הכניסום תינוקו׳ או פועלי לא נקבעו למעשר ואם הכניסן בעל הבית חייב במעשר

הכנים שבלים לעשות מהן עיסה לא נקבעו לאוכלן מלילות נקבעו למעשר

בד״א בתבואה אבל בקטניות לא נקבעו למעשר

מותר להערים על התבואה להכניסה במוץ כדי שתהי׳ בהמתו אוכל ופטורה מן המעשר וזורה מעט מעט אחר שהכנים לבית ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרו׳ שהרי אינו מתחיל לגמור הכל

הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו וכן הקובע פירותיו כאחד מן הששה דברים שקובעין למעשר שלא מדעתו הרי א׳ו טבלו למעשר

אי והו גמר מלאכתן של פירות הקשואין והדילועין והאבטיחין משישפשף בידו ויסיר הציהוב שעליהן כמו שיער דק ואם אינו משפשף משיעמיד ערימה ובאבטיח משיסדיר אותו המוקצה אבט׳ו בצד אבטיח היה משפשף אחת אחת כיון שגמר כל צורכו נגמרה מלאכתן ותורמן קישואין ודלועין אע״פ שלא הסיר הצהוב מעליהן

הירק הנאגד משיאגוד אם אינו אוגד משימלא את הכלי אינו ממלא הרי זה אוכל עראי עד שילקט כל צורכו

כלכלה משיחפה הפירות שבה בעלים ובהוצין וכיוצא בהן אינו מחפה משימלא את הכלי אם אינו ממלא עד שילקט כל צורכו

כלי גדול שדעתו למלאות את חציו כיון שמלא חציו נטבל היה בדעתו למלאות את כולו אינו נטבל עד שימלא את כולו היו שנים ובדעתו למלאות את שניהם לא נטבלו עד שימלא שניהם

אגד הירק אגד גדול בשדה אע״פ שבדעתו לאוגדו אגודות

קטנות לשוק הרי זה נטבל והצימוקין והחרובין משיעמו
ערימה בראש גגו והבצלים משיסיר העלים והקליפות
שדרכו להשליכם מעליהן ואם אינו מסיר עד שיעמיד
ערימה התבואה משימרח ואי זהו ממרח זה המיפה
פני הכרי של תבואה ברחת בסוף כל דבר כדרך שעושין
כשגומרין כל מעשיה אם אינו ממרח עד שיעמיד ערימה
הקטניות משיכבור ונוטל מתחת הכברה ואוכל
אינו כובר עד שימרח ואעפ׳ שמרח מות ליטול מן הקוטעי
ומן הצרדין וממה שבתוך התבן ואוכל היין משיניחנו
בחביות וישלה הזגין והחרצנים מעל פי החבית אבל
כשהוא בתוך הבור ומשיגביהנו להעמידו בחבית שותה
עראי וקולט מן הגת העליונ׳ ומן הצינור ומכל מקו׳ ושותה
השמן משירד לעוקה אעפ׳ שירד נוטל מן העקל
ומן הממל ומבין הפסין ונותן לקער קטנה ולתמחוי לתוך
התבשיל אעפ׳ שהוא חם מפני שאינו מתבשל בכלי שני
ואם היה חם ביותר כדי שיכוה את היד לא יתן לתוכו
מפני שהוא מתבשל העיגול של דבילה משיחלקנו
הגרוגרות משידוש ואם הכניסם למגורה משיעגיל בידו
על פי המגורה היה דש הגרוגרות בחבית או העיגול
על פי המגורה הרי זה לא יאכל עד שיעשר
תאנים וענבים שבמוקצה מותר לאכול מהן עראי במקומן
אבל אם נטל מן המוקצה והוליך למקום אחר לא יאכל
מהן עראי שהרי נגמרה מלאכתן אעפ׳ שלא יבשו כל צרכן
החרובי׳ עד שלא כנסן לראש הגג מוריד מהן לבהמ׳ ופטור
מפני שהוא מחזיר את המותר לייבשו ונמצא מאכיל עראי
מעשר ראשון שהקדימו בשבלים אסור לאכול ממנו
עראי קודם שיפריש תרומתו ואם אכל מכין אותו מרדות
כיצד היא אכילת עראי כגון שהיה מקלף שעורים
ואוכל מקלף אחת אחת ואם קלף וכנס לתוך ידו חייב
לעשר היה מולל מלילות של חטים מנפה מיד ליד
ואוכל ואם נפה לתוך חיקו חייב לעשר ואין צריך לומר
אם ניפה בכלי שאין זה עראי וכן נוטל מן היין ונותן
לקערה לתוך תבשיל צונן ואוכל אבל לא לתוך הקדרה
אעפ׳ שהיא צוננת מפני שהיא כבור קטן וכן סוחט זתים
על בשרו אבל לא לתוך ידו וכן כל כיוצא בזה וכשם
שמותר לאכול עריי מפירות שלא נגמר מלאכתן כך מות
להאכיל מהן לחיה ולבהמ׳ ולעופות כל מה שירצה ומפקיר
מהן כל מה שירצה קודם שיעשר ואם נגמרו אעפ׳
שלא נקבעו מעשר לא יפקיר ולא יאכיל לבהמה ולחיה
ולעופות אכילת קבע עד שיעשר
ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפי׳ בתוך
הבית ומאכיל פקיעי עמיר עד שיעשם חבילות
המוצא קציצות בדרך אפי׳ בצד שדה קציצות הרי לו
פטורין מן המעשר מצא גרוגרות אם דרסו רוב הגרוגרו׳
רוב האדם חייב לעשר שחזקתן מדבר שנגמרה מלאכתן
וכן אם מצא פלחי דבילה שידוע שהם מדבר הגמור
מצא כריכות ברשות היחיד חייב לעשר ברשות הרבים
פטורות והאלומות בכל מקום חייבות במעשר מצא
תבואה מרוחה עושה אותה תרומות ומעשרות על פירות
אחרות ואינו חושש מצא כלכלה מחופה חייבת
במעשרות מצא כלכלה במקום שהרוב מכניסין לשוק
אסור לאכול ממנה עראי ומתקנה דמאי ובמקום שהרוב
מכניסין לבתים אוכל ממנה עראי ומתקנה וודאי מחצה
למחצה דמאי ואם הכניסה לבית מתקנה וודאי בדא
בדבר שאין לו גמר מלאכה אבל בדב׳ שיש לו גמר מלאכ׳
אעפ׳ שהוא מעשר ודאי צריך להפריש שחזקתן שהפריש
מהן תרומה בשעה שנגמרה מלאכתן חדרי הגמלים
שלנו בצד הערימה החייב הרי הנמצא בהן חייב למעשרו׳
שידוע שמדבר גמור היו גוררין כל הלילה המוצא
זתים תחת הזית וחרובין תחת החרוב חייבין במעשר
שחזקתן שמאילן זה נפלו מצא תאנים תחת התאנה
הרי הם ספק שהרי משתנות ומתלכלכות בעפר שמא
מתאנה זו נפלו או מתאנים שנתעשרו המקדיש

פירות תלושין ופדאן קודם שתגמר מלאכתן חייב לעשר
ואם נגמרה מלאכתן ביד ההקדש ואחר כך פדאן פטורים
מן המעשרות שבשעת חובתן היו פטורין מן המעשרות

פרק רביעי

אין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכניסנו לביתו
שנ׳ בערתי הקדש מן הבית והוא שיכניסנו דרך השער
שנ׳ ואכלו בשעריך אבל אם הכניס תבואתו דרך
גגות וקרפיפות פטור מן התרומה ומן המעשרות
יראה לי שאין לוקין מן התור׳ על אכילת הטבל עד שיקבע
בכניסתו לביתו כמו שבארנו מפי השמוע אבל אם נקבע
בשאר הששה דברים שמנינו אין לוקין עליו אלא מכת
מרדות מדבריהן וכן האוכל מפירות שדעתו להוליכן
לשוק אחר שנגמרה מלאכתן אינו לוקה אלא מכת מרדות
כמו שבארנו שאין הגומר חייב במעשר אלא מדבריהם
בית שאין בו ד׳ אמות על ד׳ אמות אינו קובע
וכן הגגים אינן קובעין אעפ׳ שהבית שלמטה קובע ואם
לא היה בגג ארבע אמות על ארבע אמו׳ בזמן שהיה הבית
משופע עולה אינו פטו׳ מן המעשר אלא הרי גג זה כמקצת
אויר הבית הצריפין והבורגנין ובתי הקיץ והוא
ארבעה עמודים ותקרה על גביהן שנמצא בלא כתלים
וכן סוכות שעושין בני הכרמים ובני הגנות בימי
הקיץ אעפ׳ על פי שדרין בהן כל ימי הקיץ ויש בהן רחים
ותרנוגלי׳ אינן קובעין למעשר וכן סוכת היוצרים החיצונ׳
וסוכת החג בחג אינן קובעין שכל אלו אין דירתן קבע
הצריפין והבורגנין טובלין לבעליהן אעפ׳ שאינן טובלין
לכל אדם וכן בית הספר ובית המדרש טובל לזה שיושב
ומלמד מפני שהם כביתו ואין טובלין לאחרים בית
הכנסת ובית התלמוד אם יש בהן בית דירה קובעין ואם
לאו אין קובעין האוריארות והאוצרו׳ שבשדות העשויות
למוכנס אינן קובעין ואם היו לדירה קובעין כשם
שהבית קובע למעשר כך החצר ומשיכנסו לחצר דרך
השער נקבעו אעפ׳ שלא הכניסן לתוך הבית אי זו
היא חצר הקובעת כל שהכלים נשמרין בתוכה או שאין
אדם בוש מלאכול בתוכה או חצר שאם יכנס אדם לה
אומרין לו מה אתה מבקש וכן חצר שיש בה שני
דיורין או שהיא לשני שותפין שאחד פותחה ונכנס ואחד
בא ונכנס או יוצא נועל הואיל והן פותחין ונועלין הרי זו
קובעת בית שער של חצר והאכסדרה והמרפסת הרי
הן כחצר אם היתה קובעת קובעין ואם לאו אינן קובעין
המוליך פירותיו ממקום למקום אעפ׳ שהוא נכנס
בהן לבתים ולחצרו׳ בדרך לא נקבעו אלא אוכל עראי עד
שיגיע למקום שהוא סוף מגמתו וכן בחזירה הרוכלין
והמחזירין בעיירות שהן נכנסין מחצר לחצר אוכלין עראי
עד שמגיעין לבית שלנין בו המביא תאנים מן השדה
לאוכלן בחצר הפטורה מן המעשרות שכח והכניסן לתוך
ביתו הרי זה מותר להוציאם ולאכול מהן עראי וכן אם
שכח והעלן לגג אוכל מהן בגג עראי הביאן לוכל בראש
גגו ושכח והכניסן לתוך חצר חבירו נקבעו ולא יאכל עד
שיעשר חצר שהיא נעררת הרי היא כגינה ואוכלין
בתוכה עראי והוא שיעדר רובה ואם זרע רובה אין אוכלי׳
עראי וכן אם נטע רובה ואם נטע לנוי חצר הואיל וחיא
נעררת הרי זה אוכל עראי מאותן אילנות תאנה
העומדת בחצר אוכל ממנה אחת אחת ופטור ואם צרף
חייב במעשר בדא בשהיה עומד בקרקע אבל אם עלה
לראש התאנה ממלא חיקו ואוכל שם שאין אויר החצר
קובע למעשר היתה עומדת בחצר ונוטה לגינה הרי
זה אוכל ממנה בגינה כדרכו כאלו היתה נטועה בגינה
היתה נטועה בגינה ונוטה לחצר הרי זו כנטועה בחצר
שאינו אוכל שם אלא אחת נפן שנטועה בחצר לא יטול
את כל האשכול אחת ויאכל ולא מגרגר אחד אחד וכן
ברימון לא יטול את כל הרמון אלא פורט את כל הרמון
באילן ואוכל הפרד משם וכן באבטי׳ כופתו בקרקע ואוכלו

שם היה אוכל באשכול בגינה נכנס מן הגינה לחצר
אעפ שיצא מן החצר לא יגמור עד שיעשר כסבר
הזרועה בחצר מקרסם עלה עלה ואוכלו ואם צירף חייב
לעשר וכן כל כיוצא בזה

פרק חמישי

הלוקח פירות תלושין לאוכלן נקבעו למעשר מדבריהם
כמו שבארנו ומאימתי יקבעו משיתן את הדמים אף על פי
שלא משך הרי שלא נתן דמים והיה בורר ומניח בורר
ומניח אפי׳ כל היום כולו ואעפ שגמר בלבו ליקח לא נתחיי׳
לעשר ואם היה ירא שמים משגמר בלבו מעשר ואחר כך
יחזיר למוכר אם רצה להחזיר הלוקח במחובר לקרקע
או שלקח תלוש לשלח לחבירו לא נקבעו ויש לו לאכול
מהן עראי האומר לחבירו הא לך איסר זה ותן לי
בו חמש תאנים הרי זה אוכל אחת אחת ופטור ואם צרף
חייב לעשר הא לך איסר זה בעשרים תאנים שאבור לי
בורר אחת אחת ואוכל באשכול שאבור לי מגרגר ממנו
באילן ואוכל ברימון שאבור לי פורטו באילן ואוכל
באבטיח שאבור לי סופת בקרקע ואוכל ואם קצץ את
התאני׳ וצירפם או שקצץ האשקול או האבטיח חייב לעשר
שהרי לא קנה אלא הנתלש
אבל אם אמר לו הא לך איסר בעשרים תאנים או בשני
אשכולות או בשני רמונים או בשני אבטיחים או קוצץ
כדרכו ואוכל עראי ופטור שלא נקבעו במקח שהרי לקחן
במחובר המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול
שניהן נקבעו למעשרות שהרי לקחו בתלוש זה לקצות
וזה לקצות שניהן לא נקבעו שאין המכר קובע דבר שלא
נגמרה מלאכתו כמו שבארנו לקח האחר פירות
שהחליף לאכילה ולקח האחר חליפיהן להקצותן זה שלקח
לאכילה חייב לעשר וזה שלקח להקצות לא נקבע למעשר
האומר לחבירו צא ולקט לי עשרים תאנים
משלי ואני אמלא את כרסי משלך שניהם פטורין שאין זה
חליפין כדי שיהיה מכר ואם צרף ואכל חייב והמתנה אינ׳
קובעת כמכר עם הארץ שהיה עובר בשוק ואמר טלו
לכם תאנים אוכלין ופטורין שאין המתנה קובעת ואם
הכניסו לבתיהן אם רוב העם מכניסין לבתים מעשרין
לבתים ואם רוב העם מכניסין לשוק אינן מתקנין אלא
דמאי שמא עישר ואחר כך הביא לשוק ואם אמ טלו לכם
והכניסו לבתים כשמכנים לבית מעשר דמאי נתן
לו דבר מרובה אפי׳ אמר לו טול ואכול הרי זה כמי שאמר
לו טול והכנים שאינו אוכל עד שיתקן דמאי וכן אם
נתן לו דבר שאין דרכו להיאכל חי או שהיה אדם גדול
שאין דרכו לאכול בשוק הרי זה מתקן דמאי
היו שנים אמר לאחד טול ואכול ואמר לשני טול והכנים
זה אוכל ופטור וזה אוכל וחייב וכן אנשים שהיו
יושבים בשער או בחנות ואמר להם טלו ואכלו הרי אלו
אוכלין ופטורין ובעל השער או בעל החנות לא יאכלו עד
שיעשרו דמאי שנמצא כאומר לאלו טלו והכניסו לבתיכם
שהרי הם בבתיהם וכבר ביארנו שאין הבית שאינו שלו
קובע לו כשיעברו הפירות בתוכו השוכר את
הפועלים לעשות עמו בפירות בין בתלושין בין במחוברין
הואיל ויש להם לאכל מן התורה במה שהן עושין הרי אלו
אוכלין ופטורין מן המעשר ואם התנה עמהן שיאכלו מה
שלא זכתה להן תורה כגון שהתנה עמהן הפועל שיאכלו
בניו עמו או שיאכל בנו בשכרו או שיאכל אחר גמר
מלאכתו בתלוש הרי זה אסור לאכול עד שיעשר הואיל
ואוכל מפני התנאי הרי זה כלוקח שכרו לנקש
עמו בזתים והתנה הפועל שיאכל בזתים הרי זה אוכל מן
האילן אחת אחת ופטו׳ ואם צירף חיי׳ שכרו לנכש בבצלי׳
והתנה לאכל ירק מקרסם עלה עלה ואוכל ואם צירף חייב
קצץ הפועל שיאכל ליטרא של זתים אוכל אחת אחת ואם
צירף חייב לעשר הואיל והוא אוכל דבר קצוב הרי זה
כלוקח שאם צירף נקבע לא קצץ לא היה אוכל כדין מצרף

ואוכל כל מה שירצה והוא שלא יספות במלח אבל אם
ספת במלח אחת אחת מותר שתים שתים אסור שהרי
נקבעו פועל שהיה עושה בלבסין לא יאכל בבנות
שבע בבנות שבע לא יאכל בלבסין עד שיעשר אבל יש
לו למנוע עצמו עד שיגיע למקום היפות המוציא
פועלי׳ לעשות לו מלאכה בשדה בזמן שאין להן עליו מזונו׳
אוכלין מפירות שבשדה ופטורין מן המעשר והוא שלא
נגמר מלאכתן אבל אם יש להן עליו מזונו לא יאכלו ואעפ
שלא נגמרה מלאכתן שאין פורעין חוב מן הטבל אבל
אוכלין אחת אחת מן התאנה אבל לא מן הסל ולא מן
הקופה ולא מן המוקצה אחר המבשל ואחר
השולק ואחר הכובש קובע למעשר אבל המעשן את הפירו׳
עד שהכשירו הרי זה ספק הטומן פירות באדמה
או בתבן או בזבל עד שהכשירן לאכיל לא נקבעו למעשר
הנותן יין לתבשיל חם או שנתן שמן לקדרה באלפס כשהן
מרותחין נקבעו למעשר מזג יין במים חמין נקבע ואין
צריך לומר אם בישל היין ואפי׳ בנת שאסור לשתות
ממנו עד שיעשר השום והשחלים והחרדל ששחקן
בשדה בשמן נטבלו למעשר וכן הסוחט אשכול לתוך
הכוס נקבע לתוך התמחוי אינו נקבע המולח פירות
בשדה נקבעו טבל הזתים אחת אחת במלח ואכל פטור
הפוצע זתים כדי שיצא השרף מהם פטור הנוטל זתים
מן המעטן טובל אחת אחת במלח ואוכל ואם מלח ונתן
לפניו חייב וכן כל כיוצא בזה התורם פירותיו תרומה
שצריך לתרום אחריה שני׳ נקבעו למעשר ולא יאכל מהן
עראי עד שיוציא התרומה השנייה ויעשר פירות
שנגמר מלאכתן וחשכה עליהן לילי שבת נקבעו ולא יאכל
מהן אפי׳ לאחר השבת עד שיעשר תינוקות שטמנו
תאנים לשבת ושכחו לעשרן לא יאכלו למוצאי שבת עד
שיעשרו תאנה שהיתה מיוחדת לו לאכל פירותיה
בשבת ולקט ממנ׳ כלכלה לא יאכל עד שיעשר הוא׳ ופירו׳
או מיוחדין לשבת והשבת קובעת היה אוכל באשכול
וחשיכה עליו לילי שבת לא יגמור אכילתו בשבת עד
שיעשר ואם הניחן לאחר שבת הרי זה גומרו

פרק ששי

מחלקין בתאנים וענבים של טבל ואין בזה משום הפסד
וכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה כגון הגרעינין וכיוצא
בהן כך אסור לאוכלו מן הטבל ומן המעשר שלא נגמרה
מלאכתו וממעשר שני והקדש שלא נפדו וכל שמותר
לזרים לאוכלו בתרומה מדברי׳ או כך מותר בטבל ובמעש׳
שלא ניטלה תרומתו ומעשר שיני והקדש שנפדו
אין מדליקין בטבל טמא אפי׳ בחול ואין צריך לומ׳ בשבת
שנ׳ את משמרת תרומותי מה תרומה טהורה אין לך בה
אלא משעת הרמתה אף תרומה טמאה אין לך ליהנות בה
אלא משעת הרמתה ואילך אין מחפין בטבל ואין
זורעין את הטבל ואפי׳ פירות שלא נגמרה מלאכתן אסור
לזרוע מהן עד שיעשר ברא בתבואה וקטניות
וכיוצא בהן אבל העוקר שתלים שיש בהן פירות ממקום
למקום בתוך שדהו הרי זה מותר ואינו כזורע טבל שהרי
לא אסף הפירות וכן העוקר לפת וצנונות ושתלם
במקום אחר אם נתכוון להוסיף בגופן מותר ואם שתלן
כדי שיקשו ויקח הזרע שלהן אסור מפני שהוא כזורע חטי׳
או שעורים של טבל ליטרא מעשר טבול שזרעה
והשביחה והרי היא עשר ליטרין חייבת במעשר ואותה
ליטרא מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון ליטרא
בצלי׳ שתקנם וזרען אינם מעשר לפי חשבון התוספת אלא
מעשר לפי כולו זירעונים שהביאו שליש ומרחן
ועשרן ואחר כך זרען והוסיפו ואין זרעם כלה הרי זה ספק
אם חייבין במעשר מדבריהן הואיל והוסיפו או אין חייבי׳
שהרי הזרע שעדיין הוא קיים ולא אבד׳ מעושר הוא ואין
או דומין לבצלים שהבצלים אין דרכן להזרע הזורע
את הטבל בין דבר שזרעו כלה בין דבר שאין זרעו כלה

אם איפשר ללקטו קונסין אותו ומלקטו ואם צמח אין מחייבין אותו לעקור והגידולין חולין ואם היה דבר שאין זרעו כלה אפי׳ גידולי גידולין אסורין עד שלש גרנות והרביעי מותר ומפני מה הגידולין אסורים מפני תרומת מעשר ותרומת גדולה שבה וכן הדין בזורע מעשר שלא ניטלה תרומתו אין מוכרין את הטבל אלא לצורך ולחבר ואסור לשלח את הטבל ואפי׳ חבר לחבר שמא יסמכו זה על זה ויאכל הטבל המוכר פירות לחבירו ווכר שהם טבל ורץ אחריו לתקנו ולא מצאו אם ידוע שאי׳ קיימין ושכבר אבדו או נאכלו אינו צריך לעשר עליהם ואם ספק שהם קיימין או אין קיימין צריך להוציא עליהן מעשרות מפירות אחרות המוכר פירות לחבירו מוכר אומר על מנת שהן טבל מכרתי ולוקח אומר לא לקחתי מכך אלא מעושרין כופין אותו לתקן מפני שמכר טבל אין פורעין חוב מן הטבל מפני שהוא כמוכרו

מי שלקחו בית המלך את פירותיו והם טבלים אם מחמת שהוא חייב להן צריך להוציא עליהן מעשרות ואם לקחן באונס אינו צריך לעשר עליהם

הלוקח טבל משני מקומות מעשר מזה על זה

המקבל שדה מישראל או מן הנכרי חולק ונותן לבעל השדה בפניו כדי שידע שטבל ונטל אבל החוכר שדה מישרא׳ אם נתן לו מורע אותה שדה תורם ואחר כך נותן לו מזו שקצץ ליתן לו ובעל השדה מעשר לעצמו ואם נתן לו מורע שדה אחרת או ממין אחר מוציא המעשר ואחר כך נותן לו החוכר שדה מן הנכרי מעשר ואחר כך נותן לו קנס קנסוהו בזה כדי שלא יחכור מן הגוי ונמצאת השדה בורה לפניו עד שיצטרך וימכרנה לישרא׳ וכן המקבל שדה אבותיו מן הגוי קנסוהו שיעשר ואחר כך יתן חלקו לגוי כדי שלא יקפוץ ויקבלה ממנו מפני שהיא שדה אבותיו עד שתשאר לפניו בורה כדי שימכרנ׳ לישרא׳ אי זהו חוכר ואי זהו מקבל חוכר שחוכר הקרקע בדבר קצוב מן הזרע בכך וכך סאה בין עשת הרבה בין עשת מעט מקבל הוא שיקבל אותה בחלק ממה שתעשה חציו או שלישו או מה שיתנו ביניהן שוכר הוא ששוכר הקרקע במעות שנים שקיבלו שדה באריסות או ירשו או נשתתפו יכול האחד לומ׳ לחבירו טול אתה חטים שבמקו׳ פלו׳ ואני חטים שבמקום פלו׳ אתה יין שבמקום פלו׳ ואני יין שבמקום פלו׳ אבל לא יאמר טול אתה חטים ואני שעורים אתה יין ואני שמן מפני שמוכרין את הטבל

כהן או לוי שלקחו פירות מישרא׳ אחר שנגמרה מלאכתן מוציאין את התרומה והמעשרות מידיהן ונותנין אותם לכהנים וללוים אחרים קנס הוא להם כדי שלא יקפצו לגרנות ולגתות ויקנו טבלים כדי להפקיע מתנות אחיהם הכהנים ואם קנו קודם שתגמ׳ מלאכתן אין מוציאין מידם

כהן או לוי שמכרו פירות תלושין קודם שתגמר מלאכתן ואין צריך לומ׳ אם מכרו במחובר הרי התרומה או המעשר שלהם ואם מכרו אחר גמר מלאכ׳ הרי התרומ׳ והמעשר של לוקח ומפריש ונותן לכל כהן או לוי שירצה

כהן ולוי שקבלו שדה מישרא׳ כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה ובמעשרות והישרא׳ נוטל חלקו ונותן לכל כהן או לוי שירצה אבל ישרא׳ שקיבל שדה מישרא׳ כשם שחולקין בחולין כך חולקים בתרומה ובמעשרות והישרא׳ נוטל חלקו ונותן לכל כהן או לוי שירצה אבל ישרא׳ שקיבל שדה מכהן או מלוי התרומה או המעשר לבעל השדה ושאר המתנות חולקין

המקבל זתים להוציא מהן שמן בין ישרא׳ מכהן או לוי בין כהן או לוי מישרא׳ כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה ובמעשרות מפני שהשמן חשוב הוא כהן שמכר שדה לישרא׳ ואמ׳ לו על מנת שהמעשר שלי לעולם הרי הן שלו כיון שאמר על מנת נעשה כמי ששייר מקום המעשר ואם מת הכהן הרי בנו כשאר הכהנים אם אמר לו על מנת שהמעשרות לי ולבני מת הוא ישלם בנו על מנת שהמעשרות שלי כל זמן שהיא לפניך מכרה לאחר אע״פ שחזר ולקחה אין לכהן אותם המעשרות ישרא׳ שקיבל שדה מכהן ולוי ואמר לו על מנת שהמעשרו׳ שלי ארבע או חמש שנים מותר על מנת שהן שלי לעולם אסור שאין כהן עושה כהן וכן בן לוי שהיה עליו חוב לישרא׳ לא יהיה ישרא׳ זה גובה מאחרים ומפריש עד שיפרע כנגד חובו שאין לוי זה עושה בעל חוב שלו כלוי אחר שיגבה מעשר מאחרים ישרא׳ שירש טבל ממורח מאבי אמו כהן אותו אבי אמו ירשו מאבי אמו ישרא׳ הרי זה מפריש ממנו מעשרותיו והן שלו שהמתנות הראויות ליתרם כמו שהורמו הן אע״פ שלא הורמו הנותן שדהו בקבלה לגוי או למי שאינו נאמן על המעשרות אע״פ שלא באו לעונת המעשרו׳ צריך לעשר על ידם נתנה לעם הארץ עד שלא באו לענות המעשרות אינו צריך לעשר על ידם ומשבאו לעונת המעשרות צרי׳ לעשר על ידם כיצד הוא עושה עומד על הגורן ונוטל ואינו חושש למה שאכלו שאין אנו אחראין להם

פרק שביעי

מי שהיה לו מאה לוג של יין טבול מן התורה ואמר שני לוגין שאני עתיד להפריש מהן הרי הן תרומ׳ ועשרה מעש׳ ראשון ותשעה מעשר ראשון לא יתחיל וישתה עד שיניח בסוף תרומות ומעשרות לא יפריש ואחר כך ישתה ואין אומרין זה שהניח בסוף כאילו נברר תחלה מפני שחיוב תרומה ומעשרות מן התורה ואין אומרין כשל תורה כאלו נברר עד שיכרוך הקובע מעשרותיו בפי החבית לא ישתה משוליה לא ישתה מפיה מפני שהמשקין מעורבין אבל הקובע בפי המגורה אוכל מפיה ויש לאדם לקבוע מעשר שני ופודהו ועושהו מעשר ראשון על אותן הפירות או תרומת מעשר למקום אחר

המניח פירות להיות מפריש עליהן מעשרות מפרי׳ עליהן בחזקת שהן קיימין ואוכל ושות׳ עד שיעשו כל אותן הפירו׳ שהניח מעשר ונותנו ללוי מצאן שאברו הרי זה חושש לכל שהפריש ואינו מעשר וודאי

המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש על אותן המעות מחלקו מפריש עליהן בחזקת שהן קיימי׳ ואינו חושש שמא מתו הכהן או הלוי או העשיר העני כיצד מפריש עליהן מפריש תרומה או מעשר ראשון או מעשר שני מפירותיו ומזכה בהן על ידי אחר לאותו כהן או הלוי או העני שהלוום ואם היו רגילין ליטול ממנו והוא רגיל שלא יתן אלא להן אינו צריך לזכות על ידי אחר ואחר שמפריש מחשב כמה שוה וזה שהפריש ומנכה מן המלוה עד שיפרע כל חובו ומוכר כל התרומה לכל כהן שירצה ואוכל המעשרות כשהוא מחשב הפירו׳ שהפרו׳ יש לו לחשב כשער הזול ואינו חושש משום רבית ואין השביעית משמטת חוב זה ואם בא בעל הבית לחזור אינו חוזר אבל אם רצו אלו שלקחו המעות לחזור חוזרין נתיאשו מהן הבעלים אין מפרישין עליהן שאין מפרישין על האבוד מת הכהן או הלוי או העני שהלווה אינו יכול להפריש עליהן מחלקן כדרך הזו עד שיטול רשות מן היורשין והוא שיניח להן קרקע אפילו מלא מחט אבל אם הניח כספים אין רשות היורש מועלת ואם הלוון בבית דין על מנת שיפריש מעות אלו מחלקם אינו צריך ליטול רשות מן היורשין העשיר העני אין מפרישין עליו אע״פ שהלווהו בבר׳ וזכה הלה במה שבידו

ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי רשאי בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר אע״פ שלא משך ואם נתנו הישראלי ללוי אחר אין לו עליו אלא תרעומת מי שהיו לו פירות במגורה ונתן סאה ללוי וסאה לעני לא יפריש שמונה סאין מן המגורה ויאכל אלא אם כן יודע ששתי סאין של מעשרות קיימין אבל אם אכלו מהן הלוי והעני אינו מפרי׳ עליהן לפי חשבון הנשאר משתי הסאין עניים שהחליפו מתנותיהן עם בעל הבית כגון שנתנו לו סאה של לקט או שכחה ופאה ומעשר עני

ונטלו סאה מן הגורן וזה שנטל מהם פטו׳ מן המעשר אעפ׳ שנעשה ברשות בעל הבית וזה שנטלו ממנו חייב אעפ׳ שהוא חלק מתנותיהן הפטורין מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטלה תרומתן ואמר מעשרות זו בזו הראשונה מעושרת אמר מעשרות זו בזו וזו בזו הראשונה מעושרת שהרי קבע מעשרותיה בשנייה ואין השנייה מעושרת שאין מפרישין מעשר מן הראשון שכבר נפטרה על השנייה שעדין היא חייבת במעשר שתיהן אמר מעשרו׳ שתי כלכלו׳ או מעשר כל אחד מהן קבוע בחברת

קרא שם וכבר קבע מעשרותיהן בהן מוציא המעשרות שלהם ואינו יכול להוציא עליהם מעשרות ממקום אחר וכיצד מעשרן מוציא מעשר שתיהן מאחת מהן או מעשר כל אחת מהן ממנה אם היו שוות ואם היתה אחת גדולה מחברתה מפריש מן הקטנה מעשר הגדולה ומן הגדולה מעשר הקטנה

פרק שמיני

הפירות שהורם מהן תרומה גדולה ותרומת מעשר הן הנקראין חולין ואם הפריש מהן שאר מעשרותיהן הן הנקראין חולין מתוקנין בכל מקום טבל שנתערב בחולין מתוקנין מין במינו שאי איפשר להלך אחר הטעם

אם יש לו פירות אחרות מוציא על אותו טבל תרומה ומעשרות לפי חשבון ואם אין לו פירות אחרות להוצי׳ על אותו טבל הרי הכל אסור עד שיפריש וכשהוא מפריש מפסיד מן החולין המתוקנין כדי תרומת מעשר שבטבל

כיצד מאה סאה של טבל שנתערב במאה סאה של חולין מתוקנין מפריש מן הכל אחד ומאה וכל שהפרי׳ טבל וישאר צט׳ חולין מתוקנין נמצא מפסיד סאה אחת וכן אם היה אותו טבל טבול לתרומה מפסיד מן החולין המתוקנין כדי תרום׳ ותרומת מעשר ולמה מפסיד סאה זו כדי שלא יאמר מאה שהפריש הן מאה לחולין והסאה שנשארו היא הטבל וכן אם היה הטבל פחות מן החולין או מרובה על החולין מגביה הטבל וכדי תרומת מעשר שבטבל מן החולין או כדי תרומה ותרומת מעשר אם היה הטבל טבול לתרומה וכן אם נתערב מעשר טבול בחולין מתוקנין אוסר בכל שהוא אם יש לו מעשר אחר מוציאין אותו על מעשר הטבול תרום׳ מעשר לפי חשבון ואם אין לו מעשר מגביה המעשר שנתערב ומפסיד המתוקנין כדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול

כיצד מאה מעשר שנתערב במאה חולין מתוקנין מפריש מן כל המאה עשר וכל שהפריש מעשר והתשעים הנשארות הן חולין כשהיו וכן אם היו החולין מרובין על המעשר הטבול או פחותים ממנו מפריש המעשר וכדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול מן החולין טבל שנתערב במעשר טבול אם היה הטבל כמעשר מפסיד מן הטבל כדי תרומ׳ מעשר שבו כיצד מאה סאה טבל שנתער במאה סאה מעשר מפריש אחד ומאה וזה שהפריש מעשר וצט׳ הנשארות טבל היה הטבל מרובה על המעשר מפריש המעשר בלבד ולא יפסיד מן הטבל כלום שאם יקרא שם לתרומת מעשר שנטבל נמצא המעשר מרומע בתרומת מעשר של טבל שעלתה עמו היה המעשר מרובה על הטבל קורא שם לתרומת מעשר ומפריש הטבל וכדי תרומ׳ מעשר של טבל אחד ממאה מן המעשר ויהיה הטבל כולו מרומע וימכרנה לכהן חוץ מדמי שתי תרומות שבו ונמצא מפסיד מן המעשר אחד ממאה שבו שהיא כמו תרומת מעשר ומפסיד ממנו כמו תרומת מעשר שבטבל כיצד מאה טבל עם מאתים מעשר מפריש קג׳ והשלוש הן תרומ׳ מעשר כדי שלא יבוא מעשר ממאתי׳ כדי שלא יבוא לטעות אם נתערבו בכמותו וישאר קצ׳ז והם מעשר כשהיו מי שהיו׳ לו עשר שורות של עשר עשר כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה מעשר על מקום אחר ואין ידוע אי זו שורה ראשונ׳ היא נוטל שתי חביות באלכסון ומערב שתיהן ומפריש מהן קבעה בחצי שורה החיצונה ואין ידוע אי זו חצי שורה היא נוטל ארבע חביות מארבע חביות קבעה בשורה אחת מהן ואין ידוע אי זו שורה היא נוטל שורה אחת באלכסון קבעה בחצי שורה ואי׳ ידוע אי זו חצי שורה היא נוטל שתי שורו׳ באלכסון שהרי נטל חבית מכל חצי שורה ומערב ומפריש

קבע המעשר בכד אחת מהן ואין ידוע אי זו היא נוטל מכל כד וכד מן המאה ומערב ומפריש כדי כד אחד ומעשר

פרק תשיעי

בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק שלחו בד׳ הגדול ובדקו בכל גבול ישרא׳ ומצאו שהכל זהירים בתרום גדולה ומפרישין אותה אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני היו עמי הארץ מישרא׳ מקילין על עצמן ולא היו מפרישין אותן לפיכך גזרו שלא יהיה נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנין לומר מעושרין הן וזהו הנקרא דמאי

והתקינו שלא יהא אדם מפריש מן הדמאי אלא תרומת מעשר מפני שהוא עון מיתה ומעשר שני שאין בוה הפסד שהרי בעליו אוכלין אותו אבל מעשר ראשון ומעש שני אין מפרישי׳ מן הדמאי מפני שהוא ספק והמוצי׳ מחבירו עליו הראיה לפיכך אומ׳ ללוי או לעני הבא ראיה שאינו מעושר וטול מעשרות אעפ׳ שאין מפרישין מעשר עני מן הדמאי צריך לקרות לו שם ואינו מפריש ואומר עשור מפני שיש כאן מעשר עני כדי לקבוע מעשר שני בשלישית וששית במקום מעשר שני של שאר שני השבוע כשמפרישין מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני אין מברכין עליהן לפי שהוא ספק לפיכ׳ מותר להפרי׳ כשהוא ערום כיצד מעשרין את הדמאי מפריש כדי תרומת מעשר שהוא אחד ממאה על הכל ומניחה בצד הפירות ואומר זה המעשר ושאר מעשר סמוך לו ואחר כך אומר זה שאמרתי עליו שהוא מעשר הרי הוא תרומת מעשר על שאר המעשר הסמוך לו ונוטל אותה ונותנה לכהן שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחלה ואחר כך מפרישין מעשר שני קודם הראשון בדמאי ואם רצה אומר מעשר שני של פירות אלו בצפונם או בדרומם והרי הוא מחולל על המעות וכן הלוקח ככר מן הנחתום מפריש ממנה כדי תרומת מעשר וחלה ואומר אחד ממאה שיש כאן הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על השאר הסמוך לו והותר על אחד ממאה שיש בזה שהפרשתי הרי הוא חלה ומעשר שני בצפונה או בדרומה והרי הוא מחולל על המעות ואוכל וכן המזמן את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אומ׳ מערב שבת מה שאני עתיד להפרי׳ למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על שאר הסמוך לו ומעשר שני בצפונו או בדרומו והרי הוא מחולל על המעות מפני שמותר לאדם להתנות תנאים אלו על הדמאי אעפ׳ שאינו ברשותו אבל בודאי אינו מתנה אלא על דבר שברשותו כיצד היו לו מאה תאנים של טבל והוא בבית המדרש או בשדה ומתיירא שמא תחשך ואינו יכול לעשר בשבת אומר שני תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשר שאני מפריש אחריהן מעשר ראשון ותשע שאני מפריש אחריהן מעשר שני ולמחר מפריש ואוכל וצריך לרחוש בשפתיו בשעה שמפרי׳ זו אחר זו ואינו כמתקן בשבת שהרי הקדים תנאו וטבל שיש עליו תנאי זה מות׳ לטלטלו בשבת קודם שיפרי׳ ונותן עיניו בצד זה ואוכל את השאר נתן לו עם הארץ כוס לשתותו אומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על השאר הסמוך לו ומעשר שני בפי׳ הכוס והרי הוא מחולל על המעות ושותה ומניח כדי תרום מעשר בשולי הכוס וכן אם זמנו חבירו לשתו׳ בשבת מתנה כתנאי זה מערב שבת על כל מה שירצה שיסעוד אצלו

וכן פועל שאינו מאמין נוטל גרוגרת אחת ואומ׳ זו ותשעה
הבאות אחריה עשויו מעשר על המאה שאני עתיד לאכל
וזו האחת תרומת מעשר על העשר הבאו׳ אחריה ומעשר
שני הוא העשר הבאות האחרונות והרי הוא מחולל על
המעו׳ ונותן הגרוגרת שהפריש לכהן והכהן מפריש לעצמו
רמי מעשר שיני שתנאי בית רין הוא שתהיה תרומת
מעשר משל בעל הבית ומעשר שיני משל פועל
הנחתומי׳ לא חייבום להפריש מעשר שיני מן הרמאי אלא
תרומת מעשר בלבד כרי שיפרישנה בטהרה עם החלת
והלוקח מפריש מעשר ברא׳ במוכר בחנותו
או על פתח חנותו אבל המוכר לפלטר או בחנות הסמוכה
לפלטר חייב להפריש אף מעשר שני שנים
שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחר מהן אינו נאמן על
המעשרות אעפ׳ שעישר זה הנאמן על חלקו כשהוא נוטל
חלקו מן היין חייב להפריש ממנו מעשר רמאי על חלק
עם הארץ כיצר היו מחצה למחצה ונוטל בחציו
מאתים לוג יין הרי זה מפריש ממנו לוג אחר תרומת
מעשר ועשר מעשר שיני כנגר המאה לוג שהרי הפריש
המעשר של וודאי תחלה על חצי כל שררכו בגת וכן
אם היה שליש או רביע מפריש לפי חשבון

פרק עשירי

המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות לא יהיו פירותיו
רמאי צריך להיות מעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר
ואת שהוא לוקח ואינו מתארח אצל עם הארץ וצריך
שיקבל עליו רברים או ברבים וכשיבואו עדים נאמנים
שקיבל רברים או ברבים ושהוא רגיל בהם תמיר הרי זה
נאמן על פירותיו לומר מעושרין הן כל תלמיר חכם
לעולם נאמן ואינו צריך בריקה אחריו ובניו ובני ביתו
ועבריו הרי הם כמוהו תלמיר חכם שמת והניח
פירות אפילו נכנס באותו היום הרי הן בחזקת מתוקנין
בת עם הארץ או אשתו שניסת לחבר ועברו שנמכר
לחבר צריכין לקבל עליהם כתחלה ובת חבר או אשתו
שניסת לעם הארץ ועברו שנמכר לעם הארץ הרי הן
בחזקתן ער שיחשרו
בנו או עברו של חבר שהיו למורי׳ אצל עם הארץ צריכין
לקבל בנו או עברו של עם הארץ שהיו למורין אצל חבר
כל זמן שהן אצלו הרי הן כחבר יצאו הרי הן כעם הארץ
מי שאינו נאמן והיה אחר מבניו או מעבריו נאמן או אחר
ממשפחתו לוקחין ממנו אוכלין על פיהן ואינן חוששין
לרבר׳ היה הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת לוקחים ממנו
ואין מתארחין אצלו ואין לוקחין ממנו ותבא מארה למי
שאשתו נאמנת והוא אינו נאמן לא ישמש חבר
לא במשתה עם הארץ ולא בסעורתו אלא אם כן היה הכל
מעושר ומתוקן מתחת ירו לפיכך הרואה חבר משמש
במשתה עם הארץ או בסעורתו הרי הכל בחזקת מתוקן
ומעושר ראוהו מיסב עם עמי הארץ אין
הסעורה בחזקת מעושרת שמא החבר על התנאי שבלבו
הוא סומך כשם שארם סומך אצל עם הארץ
וסומך על תנאו כך הוא צריך להיות מתנה על בנו ואפי׳
היה בנו במקום אחר אבל אינו צריך להיות מתנה
על אחר חוץ מבנו ואפי׳ היה עמו במשתה לפיכך בן
חבר שהיה מיסב במשתה עם הארץ אין הסעורה בחזקת
מעושרת שמא אביו התנה עליו עם הארץ
שנתן מעה לחבר ואמר לו קח לי אגורת ירק אחת או
גלוסקא אחת לוקח לו סתם ופטור מלעשר ואם החליף
את המעה חייב לעשר ואחר כך יביא לו ואם פירש החבר
ולא לקח סתם לא אמר לחנוני אגורה זו שאני לוקח ממך
לחברי אני קונה אותה וזו לעצמי אני קונה אותה שזו
שלקח לעצמו חייב לעשרה וזו שלקח לחבירו אינו צריך
לעשרה ואם נתערבו אפי׳ נתערבה אחת שלו במאה של
חבירו מתקן הכל רמאי ואחר כך יתן לחבירו ששלחו
יקח לו חמשה שאמרו לאחר צא והבא לנו
חמש אגורות של ירק והביא לכל אחר ואחר בפני עצמו
חברים שבהן אין צריכין לעשר אלא על חלקן בלבר
הביא להן בערבוב חברים צריכין לעשר על הכל
עם הארץ שאמר לחבר צא ולקט לי תאנים מתאנתי
אוכל מהן החבר עראי ומעשרן רמאי ואם אמר החבר
לעם הארץ ללקו׳ לו ושמע חבר אחר זה האחר אוכל ואינ׳
צריך לעשר שאין החבר מוצי׳ רבר שאינו מתוקן מתחת
ירו וחזקתו שהפריש עליה ממקום אחר אעפ׳ שלא
נחשרו חברים לתרום שלא מן המוקף כרי לסלק המכשול
מלפני עם הארץ תורמין מותר להאכיל את העניים
ואת האורחים רמאי וצריך להוריען והעני עצמו והאורח
אם רצו לתקן מתקן גבאי צרקה גובין סתם מכל ארם
ומחלקים סתם והרוצה לתקן יתקן רופא חבר שהיה
מאכי׳ לחולה עם הארץ מפירות עם הארץ נותן לתוך ירו
אבל לא לתו׳ פיו ואם היה הרמאי שלרופא אפי׳ לתוך ירו
לא יתן וכן אם ירע שהוא טבל וראי אפי׳ לתוך ירו אסור

פרק אחד עשר

אסור למכור את הרמאי לעם הארץ או לשלח לו רמאי
מפני שהוא מסייע לזה לאכול רבר האסור אבל מוכרין
ומשלחין אותו לתלמירי חכמים שאין תלמיר חכם אוכל
ער שיעשר או ער שיוריעו ארם נאמן שזה מעושר
כל המשפיעין במרה גסה כגון הסיטונות ומוכרי תבואה
מותרין למכור את הרמאי ולשלחו מפני שהן מוסיפין על
המרה התקינו חכמים שיהיה הלוקח או זה שנשתלחו לו
הוא המפריש מעשר רמאי
אבל המוררין במירה קלה הואיל והמוכר משתכר הוא
מפריש ולא ימכור ולא ישלח אלא מתוקן וכמה היא מרה
גסה ביבש חצי סאה ובלח מירה שמחזקת שוה רינר
מאותו רבר הלח סלי זתים וענבים וקופות של ירק אעפ׳
שהוא מוכרן אכסרה אסור למוכרן רמאי אמר
אחר מהן בוא ונתקן הפירות הא׳ בין שהיה מוכר ברקה
או בגסה מפריש תרומת מעשר והלוקח מפריש מעשר
שני ורבר זה תנאי בית רין הוא חבר ועם
הארץ שירשו את אביהן עם הארץ יכול הוא לומר טול
אתה חטים שבמקום פלוני ואני חטים שבמקום פלו׳ אתה
יין שבמקום פלו׳ ואני יין שבמקום פלו׳ אבל לא יאמר טול
אתה חטים ואני שעורים טול אתה הלח ואני היבש מפני
שזה מוכר רמאי מי שהיה נושא ירק וכבר עליו משאו
ורצה להשלי׳ ממנו על הדרך כרי להקל ממשאו לא ישליך
ער שיעשר כרי שלא תהא תקלה לעמי הארץ שאוכלין
אותו ברמאו הלוקח ירק מן השוק ומשך אעפ׳ שלא
שקל ולא מרר ולא נתן רמים ונמלך להחזיר לבעל החנות
לא יחזיר ער שיעשר המוצא פירות בררך אם רוב
מכניסין לבתיהן פטור מלעשר שעריין לא נקבע למעשר
ואם רוב מכניסי׳ למכור בשוק הרי או רמאי ומחצה למחצ׳
רמאי נטלן לאוכלן ונמלך להצניע לא ישהא אותן
ער שיעשר כרי שלא יהיה תקלה לאחרים ואם נטלם
מתחל שלא יאברו הרי זה מותר לשהותן אצלו ער שירצה
לאוכלן או לשולחן או למוכרן יעשר אותן רמאי
קנובת ירק הנמצאת בגינה הרי זו פטורה מן הרמאי ושל
בעל הבית הנמצאת בבית חייבת שעל גבי האשפה בכל
מקום מותרת הנותן לפונרקאות לבשל לו ולאופות
לו מעשר את שהוא נותן לה כרי שלא יהיה תקלה לאחרים
ומעשר את שהוא נוטל ממנה מפני שהוא חשורה להחליף
של זה אבל הנותן לחמותו בין שנשא בתה בין
שארסה או לשכינתו פת לאופות ותבשיל לבשל אינו
חושש לא משום מעשר ולא משום שביעית מפני שאינה
חשורה להחליף ברא׳ בזמן שנתן לה שאור
לעיסה ותבלין לקררה אבל אם לא נתן חושש משום
מעשרות ולפיכך אם היתה שנת שמיטה אסור שמא השא׳
מספיחי שביעית הוא המוליך חטיו לטוחן
עם הארץ הרי הם בחזקתן שאינו חשור להחליף הוליכן

למוחן נכרי הרי הם דמאי שמא החליפן בחטים של עם
הארץ וכן המפקיד אצל עם הארץ הרי הן בחזקתן
שאינו חשוד להחליף הפיקדון עם הארץ שהיה
משתמש בחנותו של חבר אעפ שחבר יוצא ונכנס הרי זה
מותר ואינו חושש שמא החליף המפקיד פירותיו
אצל הנכרי הרי הן כפירותיו של נכרי שחזקתו להחליף
הפיקדון והיאך דינם אם היו פירות שעדין לא נגמרה
מלאכתן ונגמרו ביד ישרא׳ אחר שלקח הפקדון מפריש
מעשרותיו כמו שבארנו ואם היו פירות שהפקיד טבלים
ונגמרה מלאכתן חייב להפריש שמא לא החליף הגוי ולפי׳
יראה לי שהמעשרות שיפריש ספק אבל אם הפקיד חולין
מתוקנין אינו צריך להפרי׳ כלום שאפי׳ החליף הגוי פטורי׳
כמו שבארנו בהלכות תרומות דגנך ולא דגן גוי

פרק שנים עשר

הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרו׳ ושכח לעשרן
ונכנסה שבת או יום טוב שאינו יכול לעשר הרי זה שואלו
ואם אמר לו מעושרין הן אוכל על פיו בשבת וכן אם
אמ׳ לו אחר שאינו נאמן מעושרין הן אוכל על פיו באותה
שבת ואפי׳ היו לו פירות אחרו׳ מתוקנין מאותו המין מפני
שאימת שבת על עמי הארץ ואינו עובר בה עבירה
אעפ שהוא אוכל על פיו בשבת הרי זה לא יאכל מאותן
הפירו׳ למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל על שאכל
בשבת ועל הנשא׳ שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה
שבת היתה שבת ויום טוב סמוך לה ושאלו באחת
מהן אוכל אף בשיני מפני שלא נראה לעשר בנתים וכן
בשני ימים טובים של גליות הנשבע על חבירו
שיאכל עמו בשבת והוא אינו מאמינו על המעשרות שוא׳
ואוכל על פיו בשבת הראשונה בלבד אבל בשבת שנייה
אעפ שנדר ממנו הנאה אם לא יאכל אצלו לא יאכל עד
שיעשר דמאי מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש
תרומ׳ מעשר מפירותיו שהן דמאי וראינוהו שחזרה ונפלה
בפנינו בין למקום אחר בין למקומה וחזר ואמ׳ הפרשתיה
נאמן אפי׳ בחול ואוכל על פיו כשם שאימת שבת על עמי
הארץ כך אימת דימוע עליהם ואינן חשורין להאכיל את
המדומע מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש מעשר
ראשון מפירות אלו ואמר שהפריש מהן מעשר שיני נאמן
הפריש מעשר שיני בפנינו ואמר שהפריש מעשר ראשון
אינו נאמן שהשיני שלו והנאמן על השיני אינו נאמן על
הראשון והנאמן על הראשון נאמן על השיני
לפיכך מי שאינו נאמן שהוציא פירות מביתו ואמר אלו
מעשר ראשון נאמן ואין מפרישין מהן תרומה ומעשרות
ואם אמ׳ אלו מעשר שני אינו נאמן והרי הן דמאי ומפרישי׳
מהן תרומת מעשר ויראה לי שהוא פודה את כולם
האומר למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי
ממי שהוא מעשר והלך ולקח והביא לו אינו נאמן ואם
אמר לו קח לי מאיש פלו׳ הרי זה נאמן לומר ממנו לקחתי
שהרי מתיירא שמא ישאלנו הלך ולקח לו מאותו
פלו׳ ואמר לא מצאתיו ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן
אינו נאמן הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם
ואמר מי כאן מעשר ואמר לו אחד אני אינו נאמן אמר
לו איש פלו׳ הרי זה נאמן ולוקח מאותו פלוני אעפ שאינו
מכירו והולך ואוכל על פיו הלך ולקח ממנו ושאל
לו מי כאן מוכר יין ישן אמר לו זה ששלחך אצלי אעפ
שהם כגומלין זה את זה הרי אלו נאמנין בד״א בזמן שאינו
מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם שם לא יקח אלא מן
המומחה ואם שהה שם שלשים יום אעפ שאינו מכיר אדם
שם לא יקח אלא מן המומחה
ולא התירו דברים אלו אלא בתרומות ומעשרות אבל לענין
פירות שביעית או לענין טהרות לא יקח אלא מן המומחה
החמרין שנכנסו לעיר ואמר אחד מהם פירות
אלו אינם מתוקנין ופירות חבירי מתוקנין אינו נאמן שמא
קנוניא עשו ביניהן המוכר פירות בסוריא ואמר
משל ארץ ישראל הם חייב הלוקח לעשר מעושרין הן
נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר משלי הן חייב
לעשר ואם ידוע שיש לו קרקע בסוריא והיה רוב ממכרו
משדהו הוי׳ הלוקח ממנו לעשר שחזקתו משדהו הביאם
עניים שאמרו פירות אלו של לקט שכחה
ופאה הן הרי אלו נאמנין כל זמן הגרנות שהלקט והשכחה
והפאה מצויים והוא שיהיה קרוב מן הגורן כדי שיצא ויבא
בו ביום ואם אמרו של מעשר עני הם הרי אלו נאמנין כל
השנה כולה ואינם נאמנין אלא על דבר שדרך בני אדם
ליתנו כיצד חטים או לקט שכחה ופאה הוא
אינם נאמנין ואין צריך לומר שאינן נאמני׳ על הפת לומר
ממתנות עניים הוא אלא מתעשרין דמאי
נאמנין על השעורה של אורז ואין נאמנין עליו בין חי בין
מבושל נאמנין על הפול ואין נאמנין על הגריסין בין
חיין בין מבושלין נאמנין על השמן לומר של מעשר
עני הוא ואין נאמנין לומר של זיתי ניקוף הם
נאמני׳ על הירק חי ולא מבושל אא אם כן היה דבר מועט
שכן דרך בעלי בתי׳ ליתן מעט ירק מבושל מקדרתו לעני
ומתוך שיכול לומר בעל הבית נתנו לי יכול לומר אני
בשלתיו ממתנותיי וכן בן לוי שאמר פירות
אלו ממעשר ראשון שניטלה תרומתו הם הרי זה נאמן
לעולם על תרומת מעשר כשם שישראל נאמן על תרומה
גדולה אבל אינו נאמן עליו לפוטרו ממעשר שיני
אין כל הדברים האלו אמורין אלא בעם הארץ שאינו לא
חשוד ולא נאמן אבל מי שהוא חשוד למכור תרומה לשם
חולין אסור ליקח ממנו כלל דבר שיש בו זיקת תרומה
ומעשר אפי׳ קרבי דגים מפני שנותנין בהן שמן ואין אסו׳
אלא כל שלפניו אבל אוצרו מותר ליקח ממנו מפני שהוא
מתיירא לערב תרומה באוצרו שמא יוודע הדבר ויפסיד
הכל וכן החשוד למעשר שיני למוכרו לשם
חולין אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זיקת מעשר וכל זה
קנס מדבריהם חשוד שהעיד על של אחרים
נאמן חזקה אין אדם חוטא ולא לו ואין צריך לומר עם
הארץ לפיכך עם הארץ שאמר זה טבל וזה תרומה זה
וודאי וזה דמאי אפי׳ בשלו נאמן אמר אלו פירות
מתוקנין כשל אחרי׳ נאמן והוא שלא יראו כעושה קנוניא
כמו שבארנו המוכר פירות לחבירו ואחר שיצאו
מתחת ידו אמ׳ ללוקח פירות שמכרתי לך טבלי׳ הן הבשר
בשר בכור היה היין יין נסך שורת הדין שאינו נאמן אפי׳
היה המוכר חבר והזריז מחמיר על עצמו ואם האמינו
הרי זה משובח אפילו היה המוכר עם הארץ

פרק שלשה עשר

פירות שחזקתן מן ההפקר כגון השיתין והרימין והעוזרין
ובנות שוח ובנות שקמה והגופנן ונובלות תמרה והן
שעדיין לא הטילו שאר הנצפה והכסבר וכיוצא בהן פטורי׳
מן הדמאי והלוקחן מעם הארץ אינו צריך להפריש מהן
תרומת מעשר ולא מעשר שיני מפני שחזקתן מן ההפקר
אפי׳ אמר לו עם הארץ אינם מעושרין הרי אלו פטורין מן
מן המעשרות עד שיוודע לו שהן מן השמור חבכורות
והסייפות שבבקעה פטורים מן הדמאי ושבגינה חייבין
מפני שהן נשמרין ואלו הן הבכורות כל הפירות שבכרו
עד שלא השיבו שומר על הבקע לשמור פירותיה והסייפו׳
הן הפירו׳ שישאר אחר שיקפלו המקצועו׳ שבשדו׳ ויניחום
בלא שומר וכן החומץ העשוי מן התמרים פטור מן הדמאי
כשגזרו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ
שהחזיקו בה עולי בבל בלבד שהוא מכזיב ולפנים וכזיב
עצמה כלחוץ וכל הפירות הנמצאות מכזיב ולחוץ פטורין
מן הדמאי שחזקתן מפירות מקום שנמצאו בו פירות
שידוע שהן מפירות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל אעפ
שהן נמצאות בסוריא ואין צריך לומר בארץ שהחזיקו בה
עולי מצרים בלבד הרי אלו חייבין בדמאי ומפרישין מהן
תרומת מעשר ומעשר שני לפיכך הדבילה השמינה שאין

כמותה לא בארץ שהחזיקו עולי בבל וכן התמרי והחרובי
הגדולי השוים והאורז הלבן ביותר והכמון הגדל מתעשרי
דמאי בכל ארץ ישרא׳ ובסוריא וכן כל כיוצא בפירות אלו
החמרים שהביאו פירות לצור חייבין בדמאי שחזקתן
מהארץ שהחזיקו עולי בבל שהיא הקרובה לה והאורז אין
חוששין לו לא כל האורז הנמצ׳ חוצה לארץ שהחזיקו עולי
בבל פטור מן הדמאי אלא אם כן היה מכר כמו שבארנו
הלוקח מבעלי אוצרות בצור פטור מן הדמאי ואין
אומרין שמא מפירות הארץ אצרו וכן חמור יחידי
שנכנס לצור והוא טעון פירות פטור מן הדמאי שחזקתן
משדה העיר הלוקח מבעלי אוצר בצידון חייב בדמאי
מפני שקרובה היא יותר מצור שחזקתה שאוצרין מפירות
הארץ שהחזיקו עולי בבל אבל הלוקח מן החמרים בצידן
פטור מן הדמאי מפני שחזקתן שמביאין מחוצה לארץ
הלוקח מן הגוי בארץ שהחזיקו עולי בבל אם היה
תגר גוי שלוקח מישרא׳ הרי פירותיו דמאי לפיכך
בראשונה בזמן שהיה רוב ארץ ישרא׳ ביד ישרא׳ הלוקח
מכל תגר גוי מעשר דמאי כלוקח מעם הארץ
אי זהו תגר זה שהביא שנים ושלש פעמים אבל אם הביא
פעם אחת אפי׳ הביא שלש משואות בבת אחת או שהביא
הוא ובנו ופועל עדיין לא הוחזק תגר כשגזרו על הדמאי
לא גזרו על פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ פירות
הארץ שרבו על של חוצה לארץ הרי אלו חייבים בדמאי
ושל חוצה לארץ שרבו על פירו׳ הארץ וכן דברים שחזקתן
תדיר מחוצה לארץ כגון אגוזי ודרמסקעות הרי אלו פטורי
מן הדמאי לא הלכו חכמים בפירות חוצה לארץ
לא אחר המראה ולא אחר הטעם והריח אלא אחר הרוב
כל שרבו לו מותר ושלא רבו לו אסו׳ כיצד רבו בעיר אבל
לא במדינ׳ או שרבו במדינה ולא רבו בעיר בהר ולא רבו
בבקעה בבקעה ולא בהר רבו לחנוני ולא לבעל הבית
לבעל הבית ולא לחנוני זה שרבו בו מותר ומקו׳ שלא רבו
בו חייב בדמאי רבו פירות חוצה לארץ בשוק
ונתמעטו חזר השוק לישנו והלוקח ממנו חייב בדמאי
ואלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי
הלוקח פירות לזריעה או להאכיל לבהמה קמח לעורות
או למלוגמא או לרטייה שמן להדלקת הנר או לסוך בו
את הכלים יין לקילור וחלת עם הארץ והמדומע והלוקח
בכסף מעשר שני ושירי המנחות ותוספת הביכורים כל
אלו פטורים מן הדמאי וכיון שאם לו עם הארץ מתוקנין
הם אינו צריך לעשר הלוקח פירות לאכילה ונמלך
עליהם לבהמה הרי זה לא ימכרם לגוי ולא יאכילם לבהמה
אפי׳ לבהמת אחרים עד שיתקנם דמאי שמן ערב
פטור מן הדמאי שאין חזקתו לאכילה שמן שלוקח הסורק
לתתו בצמר פטור מן הדמאי מפני שהוא נבלע בצמר
אבל שמן שלוקח האורג לסוך בין אצבעותיו חייב בדמאי
מפני שהוא נבלע בגופו וסיכה היא כשתייה בכל מקום
גוי ששאל מישרא׳ ליתן לו שמן על מכתו אסור בודאי
ומותר בדמאי נתן הגוי שמן על גבי טבלה להתעגל
עליה משעמד מותר לישרא׳ לישב אחריו מי שנפל
שמן דמאי על בשרו משפשפו ואינו חושש הלוקח
יין למוריים או לאלנתית או קטניות לעשות טחינין חייב
בדמאי אבל הלוקח מורייס שיש בו יין אלנתית או שלקח
טחינין הרי אלו פטורין מן הדמאי שלא גזרו על תערובת
דמאי ואם היה הדבר שחייב בדמאי שנתערב כגון תבלין
ושאור הודאי וטעמו ניכר אינן בטלים ונמצאת כל התערובת
חייבת בדמאי כל אלו הפטורין מן הדמאי שלא גזרו
עליהם אם התקינן דמאי והפריש מהם תרומת מעשר
ומעשר שני מה שעשה עשוי אבל אם תיקן את הדמאי
בודאי והפריש ממנו תרומה גדולה ומעשרות או שתיקן
את הודאי בדמאי לא עשה כלום כל העיר מוכרין
וודאי ואחד מוכר דמאי ולקח ואין ידוע ממי לקח כיצד
מתקן מפריש תרומה ותרומת מעשר ונותנן לכהן ומפריש
מעשר שני בלבד והרי הוא כמעשר שני של דמאי.

וכן אם היו לפניו שתי קופות אחת טבל ואחת מתוקן
ואבדה אחת מהם הרי זה מפריש מן השניי תרומה גדולה
ותרומת מעשר ונותנן לכל כהן שירצה ומפריש מעשר
שני בלבד ברמאי

פרק ארבעה עשר

הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו פעם שנייה לא יעשר
מזה על זה אעפ׳ שהוא מין אחר אפי׳ מקופה אחת אעפ׳
שמכיר את החבית שהיא היא מפני שהסיטון לוקח מאנשי
הרבה ומוכר ושמא לקח זה שמכר תחלה מעם הארץ
שפירותיו דמאי וזה שלקח בסוף מחבר שפירותיו מתוקנין
וכבר בארנו שאין מעשרין מן החייב על הפטור ולא מן
הפטור על החייב ואם אמר הסיטון משל אחד הן נאמן
היה מוכר כשות או ירק והן מביאין וצוברין לפניו הלוקח
ממנו מעשר מכל כשות וכשות ומכל אגודה ואגודה ומכל
תמרה ותמרה הלוקח מבעל הבית וחזר ולקח ממנו
שנייה מעשר מזה על זה אפי׳ משתי קופות אפי׳ משתי
עיירות שחזקתו שאינו מוכר אלא משלו.
בעל הבי׳ שהיה מוכר ירק בשוק בזמן שמביאין לו מגנותיו
מעשר מאחד על הכל ובזמן שמביאין לו מגנות אחרות
אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שנייה לא יעשר מזה
על זה הלוקח פת מן הנחתום לא יעשר מן
החמה על הצוננת שאני אומר חטים של אמש היו משל
אחר ושל היום משל אחר הלוקח מן הפלטר
אעפ׳ שהן רפוסין הרבה מעשר מאחד על הכל שהנחתום
שמוכר למנפול ועושה עיסתו רפוסין הרבה אבל הלוקח
מן המנפול מעשר מכל רפוס ורפוס שהמנפול לוקח משני
נחתומין תשעה מנפולין שלקחו מעשרה
נחתומין הואיל ואחד מהן לקח משנים כל הלוקח מאחד
מן התשעה מעשר מכל רפוס ורפוס הלוקח
מן העני וכן העני שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבילה
מעשר מכל אחת ואחת ובתמרים ובגרוגרות כולל הכל
ומעשר אימתי בזמן שהמתנה מרובה אבל במועטת
מעשר מכל מתנה ומתנה שחק את הפת ועשאה
פירורין ואת הגרוגרות ועשאן דבילה מעשר מאחד על
הכל פועלים או אורחים שהיו מסובין ואוכלין
והותירו פרוסות מעשר מכל אחת ואחת

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

יש בכללן תשע מצות שלש מצות עשה ושש מצות לא
תעשה וזהו פרטן

א להפריש מעשר שני
ב שלא להוציא דמיו בשאר צורכי בני אדם חוץ
מאכילה ושתייה וסיכה
ג שלא לאוכלו בטומאה
ד שלא אוכלו באנינות
ה שלא לאכל מעשר שיני של דגן חוץ לירושלם
ו שלא לאכול מעשר תירוש חוץ לירושלים
ז שלא לאכל מעשר יצהר חוץ לירושלם
ח להיות נטע רבעי כולו קדש ודינו להיאכל
לירושלם לבעליו כמעשר שני לכל דבר
ט להתודות וידוי המעשר

וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר
שני שנ׳ עשר תעשר את כל תבואת זרעך ובשנה שלישית
וששית מפרישין מעשר עני חלף מעשר שני כמו שבארנו
באחר בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואה
וקטניו׳ וירקות וכל מקום שנ׳ ראש השנ׳ הוא אחר בתשרי
ובחמשה עשר בשבט הוא ראש השנה למעשר האילנות

כיצד תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני
ראש השנה של שלישית אעפ״ שנגמרו ונאספו בשלישית
מפרישין מהן מעשר שיני ואם לא באו לעונת המעשרות
אלא לאחר ראש השנה של שלישית מפרישין מהן מעשר
עני וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות
קודם חמשה עשר בשבט של שלישי אעפ״ שנגמרו ונאספו
אחר כן בסוף שנה שלישית מתעשרין לשעבר ומפרישין
מהן מעשר שיני וכן אם לא באו לעונת המעשרות
קודם חמשה עשר בשבט של רביעי אעפ״ שנגמרו ונאספו
ברביעית מפרישין מהן מעשר עני ואם באו לעונת
המעשרות אחר חמשה עשר בשבט מתעשרין להבא
והחרובין אעפ״ שחנטו פירותיהן קודם ט״ו בשבט מתעשרין
להבא הואיל ומתעשרות מדברי סופרים יראה לי
שאין הדברים אמורין אלא בחרובי צלמונה וכיוצא בהן
שאין ראויין למאכל רוב האדם והן הן שמתעשרו מדברי
סופרים אבל שאר החרובין יראה לי שהן כשאר פירות
האילן הירק בשעת לקיטתו עישורו כיצד
אם נלקט ביום ראש השנה של שלישית אעפ״ שבא לעונת
המעשרות ונגמר בשנייה מפרישין ממנו מעשר עני ואם
נלקט ברביעית מעשר שני וכן האתרוג בלבד משאר
פירות האילן הרי הוא כירק והולכין אחר לקיטתו בין
למעשר בין לשביעית כיצד אם נלקט בשלישית
אחר ט״ו בשבט מפרישים ממנו מעשר עני נלקט בה אחר
ט״ו בשבט מפרישין ממנו מעשר שיני ואעפ״ שהולכין אחר
לקיטתו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית אפי׳
היתה כזית ונעשית כככר חייבת במעשרות האביונות
של צלף נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים שאם
היו משנה שניה שנכנסה לשלישי׳ ונלקטו קודם ט״ו בשבט
מפרישין מעשר ראשון ואחר כך מפרי׳ מעשר אחר ופורהו
ואחר שפורהו נותנו לעניים ואוכל פריונו בתורת מעשר
שני ונמצא כמי שהפריש מעשר שני ומעשר עני
האורז והרוחן והפרגין והשומשמין אעפ״ שהשרישו קודם
ראש השנה אין הולכין בהן אלא אחר גמר הפרי ומתעשרי׳
להבא וכן פול המצרי אעפ״ שמקצתו השריש לפני
ראש השנה ומקצתו לאחריו צובר גורנו לתוכו ותורם
ומעשר מן הכל כאחר שהכל הולך אחר גמר הפרי
הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום לפני ראש
השנה ושל בעל שמנע מהם שלש עונות לפני ראש השנה
מתעשרין לשעבר מנע מהם פחות מיכן אעפ״ שהתחילו
לייבש קודם ראש השנה מתעשרין להבא פול המצרי
שהביא שליש לפני ראש השנה אם זרעו לזרע מתעשר
לשעבר זרעו לירק מתעשר להבא זרעו לזרע ולירק או
שזרעו לזרע וחשב עליו לירק מעש׳ מזרעו על ירקו ומזרעו
על ירקו לא הביא שליש לפני ראש השנה אם זרעו
לזרע מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו והוא
שליקט ממנו לפני ראש השנה אבל אם לקט ממנו אחר
ראש השנה בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא זרעו
לזרע והישב עליו לירק הולכין אחר מחשבתו זרעו לירק
וחשב עליו לזרע אין מחשבת זרע חלה עליו אלא אם כן
מנע ממנו ג׳ אריות והוא שהביא שליש לפני ראש השנה
אבל לאחריו אעפ״ שלא נמנע מלארות ממנו ג׳ אריות
זרעו לזרע ועשה כולו קצצין גמורין לפני ראש השנה
מתעשר לשעבר וירקו כשעת לקיטתו מקצתו עשה קצצין
גמורי׳ ומקצתו לא עשה זה שאמרו צובר גרנו לתוכו ונמצ׳
מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו פירות שנה
שנייה שנתערבו בפירות שלישית או של שלישית ברביעי׳
הולכין אחר הרוב מחצה למחצה מפריש מעשר שיני מן
הכל אבל לא מעשר עני שמעש׳ שני חמור שהרי הוא קדש
ומעשר עני חול וכן פירות שהן ספק אם פירות שנייה
הם או פירות שלישית מפריש מהן מעשר שיני כל
הפטו׳ ממעשר ראשון פטור מן השני ומן העני וכל שחייב
בראשון חייב בשניהן וכל התורם מעשר וכל שאינו תורם
אינו מוציא מעשר זה וכל מי שאם תרם תרומתו תרומה
כך אם עישר מעשר זה הרי הוא מעשר וכל מי שאין
תרומתו תרומה כך אם הוציא מעשר זה אינו מעשר
פירות שהוציא מהן מעשר ראשון קודם שיקבעו למעשר
הרי זה אוכל מהן עראי קודם שיוציא מעשר שיני שאין
הראשון קובע לשני אבל משנקבעו למעשר אעפ״ שהוציא
את הראשון אסור לוכל מהן עראי עד שיוציא את השיני
או את מעשר עני מעשר שני הואיל וטעון הבאת
מקום אין מביאין אותו מחוצה לארץ כבכור בהמה לפיכך
לא חייבו להפריש מעשר שיני בסוריא ויראה לי
שמעשר שני שמפרישי׳ בארץ שנער ובמצרים פודין אותו
ומביאין דמיו לירושלם וכן יראה לי שלא חייבו מקומו׳
אלו במעשר שני אלא כדי לקבוע מעשר עני כדי שיהיו
עניי ישראל סומכים עליהם

פרק שיני

מעשר שני נאכל לבעליו לפנים מחומת ירושל׳ שנ׳ ואכלת
לפני ה׳ אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וגו׳ ונוהג
בפני הבית ושלא בפני הבית שנ׳ מעשר דגנך ותירושך
ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך מפי השמועה למדו מה
בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יאכל
אלא בפני הבית מירת חסידות שפודין מעשר שני
בזמן הזה בשווייהו כדרך שפודין אותו בפני הבית
והורו הגאוני׳ שאם רצה לפדות שוה מנה בפרוטה לכתחל׳
בזמן הזה פודה לא יהיה זה חמור מן הקודש ומשליך
הפרוטה לים הגדול וכן אם חילל מעשר שוה מנה
על שוה פרוטה מפירות אחרות הרי זה מחולל ושורף את
הפירו׳ שחילל עליהם כדי שלא יהיו תקלה לאחרי׳ בפריון
נטע רבעי בזמן הזה כמו שבארנו בהלכות איסורי מאכלו׳
כשם שאין אוכלין מעשר שני בזמן הזה בירושלם כך
אין פודין אותו שם ואין מחללי׳ אותו ואין מוכרין אותו
ואם נכנס בירושלם אף בזמן הזה אין מוציאי׳ אותו משם
ומניחין אותו שם עד שירקב לפיכך אין מפרישין מעשר
שיני בירושלם בזמן הזה אלא מוציאי׳ את הפירות בטבלן
חוץ לעיר ומפרישין אותו שם ופודהו ואם הפרישו שם
בזמן הזה ירקב כל האוכל כזית מעשר שני או ששתה
ממנו רביעית יין חוץ לחומת ירושלם לוקה שנ׳ לא תוכל
לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וגו׳ ולוקה
על כל אחד ואחד בפני עצמו לפיכך אם אכל שלשתן חוץ
לחומה לוקה שלש מלקיות שנ׳ ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר
דגנך תירושך ויצהרך למה פרטן ולא אמר לא תאכלם
בשעריך לחייב על כל אחד ואחד בפני עצמו אינו
לוקה מן התורה עד שיאכלנו אחר שנכנס לחומת ירושלם
שנ׳ לא תוכל לאכול בשעריך וגו׳ ואכלת לפני ה׳ אלהיך
כיון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה אבל אם
אכלו קודם שיכנס לירושל׳ מכין אותו מכת מרדו׳ מדבריה׳
מקצת מעשר בפנים ומקצתו בחוץ האוכל מזה
שעדיין לא נכנס מכין אותו מכת מרדו׳ והאוכל מזה שנכנס
לוקה אין פודין מעשר שני בירושלם אלא אם כן נטמא
שנ׳ כי ירחק ממך המקום בריחוק מקום הוא נפדה ואינו
נפדה בקירוב מקום היה הוא בפנים ומשאו בחוץ
אפי׳ היה אוחז אותו בקנה הואיל ולא נכנס המעשר הרי
זה מותר לפדותו שם בצד החומה מעשר שיני שנכנס
לירושל׳ אפי׳ של דמאי אסור להוציאו משם שכבר קלטוהו
מחיצות וכן פירות הנלקחין בכסף מעשר שנ׳ ואכלת לפני
ה׳ אלהיך עבר והוציאן או שיצאו בשגגה יחזרו ויאכלו
בירושלם וקליטת מחיצות מדבריהם אפי׳ מעשר שאין
בחומשו שוה פרוטה שהוא מדבריהן מחיצו׳ קולטות אותו
ואסור להוציאו אבל מעות מעשר עני נכנסין לירושלם
ויוצאין פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בתוך ירושלם
ויצאו אינו יכול להוציא עליהן מעשר שני מפירות אחרות
שלא נכנסו לירושלם אלא יחזור מעשר שני שלהן ויאכל
בירושלם ואינו נפדה בחוץ אפילו עשה כל הפירות האלו
מעשר שיני אחר שיצאו על פירות אחרות שלא נכנסו

יחזרו ויאכלו בירושל׳ חומר הוא במחיצות ירושלם הואיל
וקלטו קלטו   פירות שלא נגמרה מלאכתן שעברו
בירושלם ויצאו כגון סלי ענבים לגת וסלי תאנים במוקצה
מותר לפדות מעשר שיני שלהם בחוץ   וכן פירות דמאי
אעפ׳ שנגמרה מלאכתן ועברו בירושלם ויצא פודין מעשר
שני שלהן בחוץ   פירות מעשר שיני שנטמאו בירושלם
ופדאן אם נטמאו בוולד הטומא מדבריהן אסור להוציאן
אלא יאכלו בפנים מפני שוולד הטומאה מדבריהם   ואם
נטמאו באב הטומא או שניטמאו בחוץ ואפי׳ בולד הטומא
אעפ׳ שנכנסו לירושלם הרי אלו נפדין ונאכלין בכל מקום
בד״א בשהכניסן על מנת שלא תתפשם המחיצות
אבל אם לא התנה הואיל ונכנס הרי הוא טהור מן התורה
כבר קלטוהו מחיצות ואינו יוצא   תלתן של מעשר
שני מותר לאכלה צמחונין שכך היא ראויה לאכילה
וכן כרשיני מעשר שני יאכלו צמחונין   ואם עשה מהם
עיסה הרי זו מותרת להכנס לירושלם ולהוציאה   שאינן
בכלל הפירות ואם נטמאו בירושלם יפדו ויאכלו בחוץ
אילן שעומד לפנים מן החומה ונופו נוטה חוץ לחומה אין
אוכלין תחת נופו   אין פודין אותו שהרי הוא כמי שנכנס
לירושלם   בתים שבצד החומה שפתחיהם
לפני׳ מן החומה וחללו חוץ מכנגד החומה ולפנים כלפנים
לכל דבר ומכנגד החומה ולחוץ אין אוכלין שם ואין פודין
שם להחמיר   היה חללו לפנים ופתחיהן לחוץ
מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ פודין בו   ואין אוכלין ומכנגד
החומה ולפנים אין אוכלין שם ואין פודין להחמיר
והחלונות ועובי החומה כלפנים

פרק שלישי

האוכל מעשר שני בטומאה לוקה שנא׳ ולא בערתי ממנו
בטמא בין שהמעשר טמא והאוכל טהור   בין שהמעשר
טהור והאוכל טמא והוא שיאכלנו בירושלם קודם שיפדה
שאינו לוקה על אכילתו בטומאה אלא במקום אכילתו אבל
אם אכלו בטומאה חוץ לירושלם מכין אותו מכת מרדות
ואפלו להדליק בו את הנר אחר שנטמא אסור עד שיפדה
שנ׳ ולא בערתי ממנו בטמא   כבר בארנו שהמעשר
שניטמא אפילו בירושלם פודין ויאכל   ואוכלין את דמיו
בטהרה בתורת פירות מעשר כמו שיתבאר אפילו נטמאו
הפירות כולן כשהן טבל מפריש מעשר שני בטומא ופודהו
הערל כטמא ואם אכל מעשר שיני לוקה מן התורה
כדרך שלוקה על אכילת תרומה שהתרומה קרויה קדש
שהרי נאמר בו קדש לה׳   וטמא שטבל אוכל מעשר שיני
אעפ׳ שלא העריב שמשו   האוכל מעשר שיני באנינות
של תורה לוקה שנ׳ לא אכלתי באוני ממנו והוא שיאכלנו
במקום אכילתו בירושלם   אבל אם אכלו בחוץ באנינות
או שאכלו בפנים באנינות של דבריהם מכין אותו מכת
מרדות   אי זהו אונן זה המתאבל על אחד מן הקרובי׳
שהוא חייב להתאבל עליהן   וביום המיתה הוא אונן מן
התור׳ ולילה אונן מדבריהן שנ׳ ואכלתי חטאת היום הייטב
בעיני ה׳ היום אסור ולילה מותר   נשתהה המת ימים
רבים ואחר כך נקבר כל אותן הימים שאחר יום המיתה
עד יום הקבורה הוא אונן מדבריהן ואין יום הקבור׳ תופש
לילו   ולא מעשר שני בלבד אלא כל הקדשים כולן אם
אכלן באנינות של תורה לוקה ובאנינות של דבריהן מכין
אותו מכת מרדות   אין נותנין פירות מעשר שני
לעם הארץ ולא פירות הנלקחות במעות מעשר ולא מעות
מעשר מפני שהוא בחזקת טומאה   ומותר לאכול מעשר
שיני של דמאי באנינות וליתנו לעם הארץ   והוא שיאכל
כנגדו   אין מפקידין מעשר שני אפי׳ אצל חבר שמא
ימות ונמצא המעשר תחת יד בנו עם הארץ   מעשר
שיני אסור לאבד אפי׳ מיעוטו בדרכי׳ אלא מוליכו כל שהוא
או מוליך דמיו לירושלם   ומותר לאבד מיעוט מעשר
שני של דמאי בדרכים   וכמה הוא מיעוט פחות
מכגרוגרת בין באוכל שלם בין בפירור אבל כגרוגרת אין

מאברין אותו   והמפריש מעשר שיני של דמאי פחות
מכגרוגרת הרי זה נותנו לעם הארץ ואוכל כנגדו אבל לא
יפרישנו לכתחלה לאברו שאין מפרישין לאבד
מעשר שיני ניתן לאכילה ושתיה שנ׳ ואכלת לפני ה׳ אלהיך
וסיכה כשתייה ואסור להוציאו בשאר צרכיו כגון ליקח בו
כלים ובגדים ועבדים שנ׳ לא נתתי ממנו למת לא הוצאתי
אותו בדבר שאינו מקיים את הגוף   ואם הוציא ממנו
בשאר דברים אפילו בדבר מצוה   כגון שלקח ממנו ארון
ותכריכין למת מצוה הרי זה אוכל כנגדו בתורת מעשר
מעשר אוכל דבר שדרכו להיאכ׳ ושותה דבר שדרכו לשתו׳
וסך דבר שדרכו לסוך ולא יסוך יין וחומץ   אבל סך הוא
את השמן   ולא יסחוט את הפירות להוציא מהן משקין
חוץ מזותים וענבים בלבד   ואין מחייבין אותו לאכול פת
שעיפשה ושמן שנסרח אלא כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה
קדושה ממנו   כל שמותר לזרים לאוכלו בתרומה כך
מותר במעשר שיני לאוכלו בתורת חולין   שמרים של
מעשר שיני שנתן עליהן מים ראשון אסור במעשר ושיני
מותר בחולין של דמאי אפי׳ ראשון מותר   יין של
מעשר שנפל לתוכו דבש והתבלין והשביחו   השבח לפי
חשבון   וכן דגים שנתבשלו עם קפלוטות של מעשר שני
והשביחו השבח לפי חשבון   זה הכלל כל ששבחו ניכר
אם הותיר במידה השבח לפי חשבון   ואם לא הותירה
מדה השבח לשיני בלבד וכל שאין שבחו ניכר אפי׳ במדה
השבח לשני בלבד   כיצד השבח לפי חשבון יין של
מעשר ששוה שלשה   שנפל לתוכו דבש ותבלין שוה זוז
אחד והוסיפו במירתו והשביחוהו והרי הכל חמשה חושבי׳
הכל בארבעה ורביע וכן על דרך זו בשאר הדברים
מעשר שיני אעפ׳ שנתן לסיכה אין נותני׳ אותו לא על גבי
צינית ולא על גבי חזזית   ואין עושין ממנו קמיע וכיוצא
בו שהרי לא ניתן לרפואה   מעשר שיני ממון
גבוה הוא שנ׳ לה׳ הוא לפיכך אינו נקנה במתנה אלא אם כן
נתן לו הטבל והמקבל מפרי׳ המעשר ואין מקדשין בו את
האשה ואין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו ואין מחליפי׳
אותו   ואין מרהינין אותו   כיצד אין ממשכנין אותו
לא יכנס לביתו וימשכננו מעשר שני שלו   עבר ומשכנו
מוציאין אותו מידו   כיצד אין מרהינין אותו לא יאמר
לו הא לך מעשר זה ויהיה בידך ותן לי עליו חולין
כיצד אין מחליפין אותו   לא יאמר לו הא לך יין מעשר
ותן לי שמן מעשר אבל אומר לו הא לך יין שאין לי שמן
ואם רצה חבירו ליתן לו שמן מותר שהרי לא החליף עמו
אלא הודיעו שאין לו ואם רצה הלה ליתן יתן
מעשר שיני אין שוקלין כנגדו אפי׳ דינרי זהב ואפי׳ לחלל
עליהם מעשר שיני אחר   גזירה שמא יכוין ממנו משקלות
ונמצאו הפירו׳ חסרים והוא שוקל בהן מעות לחלל עליהם
מעשר אחר נמצא מוציא מעשר לחולין בפחות מדמיו
האחין שחלקו מעשר שיני אין שוקלין כנגדן ואין מחליפין
ולא מרהינין ולא יתנם לשולחני להתנאות בהן   ולא ילוה
אותן להתגדל בהן   ואם הלוון שלא יעלו חלודה מותר
ואין פורעין מהם את המלוה ואין עושין מהן שושבינות
ואין משלמין מהן הגמולין ואין פוסקין מהם צדקה בבית
הכנסת אבל משלמין מהן דברי׳ של גמילות חסדים וצרי׳
להודיע   לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות
האלו לירושלם וטול מהן חלקך   שנמצא זה כנוטל שכר
ממעשר שיני על הבאתו לירושלם   אבל אומר לו העלם
שנאכלם ושנשתם לירושלם   אומר אדם לחבירו
בירושלם לסוך אותו בשמן מעשר שני   אעפ׳ שניסוכה
ידו ואין זה כשכר סיכתו   כבר ביארנו שהמעשר
ממון גבוה הוא לפיכך אני אומר שהגונב מעשר שני אינו
משלם תשלומי כפל והגוזלו אינו משלם חומש
המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית הרי זה פודה אותו
מי שפודהו על מנת ליתן להקדש את שלו ולמעש׳ שני את
שלו

פרק רביעי

הרוצה לפדות פירות מעשר שני פודה אותן בדמיהן ואומ' הרי המעות האלו או הפירו' האלו מחוללות על המעות האלו ואם לא פירש אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפירות דיו ואינו צריך לפרש ויצאו הפירות לחולין ויעלו המעות לירושלם ויוציאם שם שנאמר וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו וכן אם רצה לחלל פירות המעשר על פירות אחרות יעלו הפירות השניות ויאכלו בירושלם ולא יחלל ממין על שאינו מינו ולא מן היפה על הרע ואפי' באותו המין ואם חילל הרי הן מחוללות הפודה מעשר שיני מברך אקבו' על פריון מעשר שיני ואם חיללן על פירות אחרות או שחלל מעות על הפירות מברך על חילול מעשר שיני הפודה או המחלל מעשר שיני של דמאי אינו צריך ברכה כשפודין את המעשר אין פודין אותו לשם מעשר אלא לשם חולין ואומרין כמה שוים פירות חולין אלו ואעפ שהכל יודעין שהן מעשר כדי שלא יתבזה אין מחללין מעות מעשר שיני על מעות אחרות בין שהיו אלו ואלו כסף או אלו ואלו נחושת או הראשונות נחשת והשניות כסף ואם עבר וחלל הרי אלו מחוללין אין מחללין מעות מעשר על הפירות ואם חילל יעלו הפירות ויאכלו בירושלם ולא יחללם על בהמה חיה ועוף חיין ואם חלל לא קנה מעשר שמא יגדל מהם עדרים עדרים אבל על שחוטים הרי הן כשאר הפירות ויעלו ויאכלו בירושלם ויצאו המעות לחולין בשעת הדחק מותר לחלל מעות הכסף על של נחשת לא שיקיים אלא עד שימצ' רויח ויחזור ויחלל מעות הנחשת על מעות הכסף מעשר שיני של דמאי מחללין אותו לכתחלה כסף על כסף וכסף על נחשת ונחשת על כסף ונחשת על נחשת על הפירות ויעלו אותן הפירות ויאכלו בירושלם

אין פודין פירות מעשר אלא בכסף שנ' וצרת הכסף וכן אם פדה לעצמו והוסיף חומש לא יהיה החומש אלא כסף כקרן ואין פודין בכסף שאינו מטבע אלא בכסף מתותח שיש עליו צורה או כתב ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו הוא הנקרא אסימון לא עשה כלום ואין פודין בפחות מפרוטה מפני שהוא כפודה באסימון אין פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום שנ' ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך עד שיהי' ראוי להוצא' ומטבע מלכים הראשונים אם יוצא משבם פודין בו אינו פודה במעות שאינן ברשותו שנ' וצרת הכסף בידך נפל כיסו לבור והוא יכול להוציאו פודה בו מפני שהוא ברשותו היה בא בדרך ומעות בידו ואנס בא כנגדו אם יכול להציל על ידי הדחק פודה בהן פירות שבביתו ואם לאו ואמר פירות שיש לי בתוך ביתי מחוללין על המעות הללו לא אמר כלום המניח מעות להיות מחלל עליהן מעשר שני הרי זה פודה בהן בחזקת שהם קיימין מצאן שאברו חושש לכל מה שפדה בהן למפרע מי שהיה עומד בטבריא ויש לו מעות בבבל אינו מחלל עליהן היו לו מעות ממטבע טבריא בבבל מחלל עליהם וכן כל כיוצא בוה האומר מעשר שיני מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה על סלע שאפרוט מדינ' זהב זה על פונדיון שאפרו' מסלע זה הרי זה חלל וסלע שתעלה בידו או שיפרוט תהי מעשר אמר הרי מעשר מחולל על סלע שהיתה ביד בני לא חלל שמא לא היתה בידו באותה שעה

הפודה מעשר שני קודם שיפרישנו כגון שאמר מעשר שני של פירות אלו פדוי במעו' אלו לא אמר כלום ולא קבע מעשר אבל אם קבע ואמר מעשר שיני שלהן בצפון או בדרום מחולל על מעות אלו הרי זה פדוי כשפודין מעשר שיני פודין אותו בשויו ויש לו לפדות בשער הזול כמות שהחנוני לוקח כמות שהוא מוכר ונותן המעו' כמות שהשולחני פורט לא כמות שהוא מצרף ואם עבר ופרט שוה מנה בפרוט או חילל שוה מנה בפרוט הרי זה מחולל היתה הסלע חסירה שתות או פחות משתות אם היתה יוצאת על ידי הדחק מחלל עליה לכתחל בשוה סלע ואינו חושש יפדה בסלע ונמצאת רעה יחליפנה אין פודין מעשר שיני אכסרה אלא מדקדק במדתו או במשקלו ונותן דמיו אם היו דמיו ידועים יפדה על פי אחר ואם דבר שאין דמיו ידועים כגון יין שהתחיל להחמיץ ופירות שהרקיבו מעות שהחלידו יפדה על פי שלשה תגרים ואפי' היה אחד מהן גוי או בעל המעשר אפילו איש ושתי נשיו פודין על פיהם וכופין את הבעלי' לפתוח ראשון וזה חומר במעשר מן ההקדש אין מוליכין פירות מעשר ממקום למקום לפדותם שם והמוליך ממקו' היוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היוקר פודה כשער מקום הפדייה ואם היו דמאי פודין אותו כשער הזול הואי' ונראו להמכר בזול היו לו פירות מעשר שיני בגורן והוציא עליהם יציאות מביתו עד שהביאן לעיר והשביחו פודה כשער העיר והפסיד יציאותיו

פרק חמישי

הפודה מעשרו לעצמו בין שהו' שלו בין שנפל לו בירושה בין שניתן לו בטבלו מתנה כמו שבארנו הרי זה מוסיף עליו חומש אם היה שוה ארבעה נותן חמשה שנ' ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו ואשה שפדת מעשר שני שלה לעצמה אינה מוסיפה חומש מפי השמוע' למדו איש ממעשרו ולא אשה וכן אם פדה פריון פירות המעשר לעצמו מוסיף חומש פדה פירות מעשרו והוסיף חומש וחזר ופדה הפריון לעצמו פעם שניי מוסיף חומש שני על הקרן בלבד ואינו מוסיף חומש על החומש מעשר שני שאין בחומשו שוה פרוטה אינו מוסיף עליו חומש וכן מעשר שאין דמיו ידועי' דיו שיאמ הוא וחומשו מחולל על הסלע הזה וכל מעשר שהוא אינו פודהו משלו אינו מוסיף חומש ומעשר שיני של דמאי אינו מוסיף עליו חומש הפודה מעשר שני והיה לו מעשר שיני אחר שלא נפדה אם אין בחומשו שוה פרוטה דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות לפי שאי איפשר לאדם לצמצם את מעותיו והפודה מעשר ביותר על דמיו לא נתפסה התוספ' למעשר בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע בעל הבית קודם מפני שהוא מוסיף חומש בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע ופרוטה האחר קודם מפני שמוסיף על הקרן מותר להערים על פריון מעשרו כיצד אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים ולעברו העברי הא לך את המעות האלו ופדה לך בהן המעשר כדי שלא יוסיף חומש אבל לא יאמר לו פדה לי בהן וכן אם אמ' לו פדה לך משלך אינו מוסיף חומש אבל לא יתן המעות לפדות לבנו ולבתו הקטני' ולעבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו נתן לשפחתו העבריה אם מעשר שיני זה מדבריהם כגון שהיה מעציץ שאינו נקוב דבריו קיימין שאמה העבריה קטנה היא ואין הקטן זוכה לאחרים אלא בדבר שהוא מדבריהם

וכן מערים ונותן המעשר מתנה כשהוא בטבלו ואומר הנותן הרי הפירות האלו מחוללין על מעות שבביתי

האחין שני שותפין פודין זה לזה מעשר שיני כדי שלא יוסיף חומש אשה שהכניסה לבעלה מעשר שיני הואיל והוא ממון גבוה כמו שבארנו לא קנה בעל לפיכ' אם פדהו אינו מוסיף חומש הפודה מעשר שיני לעצמו ונתן את הקרן ולא נתן את החומש אעפ שאין החומש מעכב והרי נתחלל לא יאכל עד שיתן החומש ואפי' בשבת גזיר' שמא יפשע ולא יתן מעות מעשר שני אם רצה לצורפם בדינרי זהב כדי להקל משאן מצרפן ואם צרפן לעצמו אינו מוסיף חומש שאין זה דרך פדייה הפורט סלע ממעו' מעשר שני בין בירוש' בין חוץ לירוש' לא יצרפנה כולה במעות הנחשת אלא בשקל מעות כסף ובשקל מעות נחשת מותר לחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף והוא שיהיו בפירות פחות משוה דינר אבל אם היה בהן שוה דינר לא יחללם עם הכסף אלא בפני עצמן כיצד היו לו פירות שוה דינר ושלשה דינרין של

מעשר שני אינו מחלל על סלע אחת אבל אם היה לו חצי
דינר פירות וחצי דינר מעות מחלל שניהם על דינר אחר

פרק ששי

מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מיכן ומיכן מה
שלקט לקט מעשר עד שישלים והשאר חולין ואם כלל
וחפן או שלקט מצד אחר ומצא חסר הרי זה לפי חשבון
כיצד היו מאתים מעשר שני ומאה חולין נתפזרו ובללן
וחפן הכל נמצאו מאתים ושבעים הרי קפ מהן מעשר וצ
חולין זה הכלל המתלקטין למעשר שני והנבללין
לפי חשבון מתנה ואומר אם אילו שבידי הן המעשר
השאר חולין ואם הן חולין הרי מעות המעשר בכל מקום
שהן מחוללין עליהם סלע של מעשר שיני
ושל חולין שנתערבו מביא בסלע מעות ואפי׳ מעות נחשת
ואומר מעות נחשת ואומר סלע של מעשר שיני בכל מקו׳
שהיא מחוללת על המעות האלו ואחר כך בורר את היפה
שבשתיהן ומחלל המעות של נחשת עליה ותחזור הסלע
היפה למעשר האומר לבנו מעשר שיני בזוית
זו ונמצא בזוית אחרת הרי אלו חולין אמרו לו הרי שם
מנה ונמצא מאתים השאר חולין הרי שם מאתים ונמצא
מנה הרי היא חולי׳ הניח מנה מעשר ונמצא מאתים מאתי׳
ומצא מנה אפי׳ הן בשני כיסין הכל חולין אמר
לו אביו כים מעשר שיני לי בבית הלך ומצא שם שלשה
כיסים הגדול שבכולן מעשר והשאר חולין ואעפ״כ לא יאכל
מן הקטנים עד שיחללם על הגדול מי שנשתתק
ואמרו לו מעשר שיני שלך במקום פלו׳ והרכין בראשו
בודקין אותו ג׳ פעמים כדרך שבודקין לגיטין והרי דבריו
קיימין אמרו לו בחלום מעשר שיני של אביך שאתה
מבקש הרי הוא במקום פלוני אעפ״ שמצא שם מה שנ׳ לו
אינו מעשר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין
האומר לבניו אפילו אתם מתים אל תגעו בזוית זו ונמצאו
שם מעות הרי אלו חולין טמן מעות מפניהם ואמר להן של
פלו׳ הן או של מעשר שיני הן אם כמערים אין חוששין
לדבריו ואם כמתכוין דבריו קיימין המוצא כלי וכתוב
עליו מ׳ הרי מה שבתוכו מעשר שיני ד׳ דמאי ט׳
טבל ת׳ תרומה ק׳ קרבן ואם היה של מתכת הוא ומה
שבתוכו קרבן שכן היו כותבין אות אחת מן השם בשעת
הסכנה מעות הנמצאות בירושלם אפילו דינרי זהב
עם הכסף ועם המעות הרי אלו חולין הואיל ושוקי ירושלם
מתכברין בכל יום מצא בתוכן חרס וכתוב בו מעשר
הרי אלו מעשר שיני בר״א בשאר ימות השנה אבל
ברגל הכל מעשר מעות הנמצאות לפני סוחרי בהמה
בירושלם לעולם מעשר שחזקת רוב העם מביאין מעשר
וקונין בו בהמו׳ והנמצאו׳ בהר הבית לעולם חולין שחזקתן
מתרומת הלשכה שחללום הגזברין על בהמה תיבה
שנשתמש בה חולין ומעשר שיני ונמצא בתוכה מעות אם
רוב מניחין מעשר הרי המעות מעשר ואם רוב מניחין
חולין חולין מחצה למחצה חולין מצא פירות בין
מעשר מעשר לפירות תרומה יפלו לקרוב מחצה למחצה
יאכלו כחומרי שניהן אסורין לזרים וטעונין רחיצת ידים
והערב שמש כתרומה ואסורים לאונן וטעוני הבאת מקום
כמעשר וכן המעות הנמצאות בין חולין למעשר
מעשר שיני של דמאי ושל ודאי שנתערבו יאכלו כחומרי
שלהן פירות מעשר שנתערבו בפירות חולין שיאכל
הכל בטהרה במקו׳ או יפדה את המעשר לפיכ׳ אם נתערבו
בירושלם אסורין בכל שהן במנין הואיל והוא בירושלם
הרי הוא כדבר שיש לו מתירין ויאכל הכל בטהרה
הזורע מעשר שיני אחר שנכנס לירושלם הגידולין מעשר
שיני זרעו קודם שיכנס הגידולין חולין ואפי׳ בדבר שאין
זרעו כלה ופודין אותו בשעת זריעתו מעשר שיני
בטל ברוב בא׳ זה מעשר אמרו במקום שנכנס לירושלם
ויצא ונפלו מחיצות שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם
וא׳ אפשר לפדותו מאחר שנכנס ואעפ״ שאין בו שוה
פרוטה ונמצא דבר שאין לו מתירין ובטל ברוב כמו
שבארנו בהלכות איסורי מאכלות

פרק שביעי

פירות הנלקחות בכסף מעשר שיני אינם נפדין בריחוק
מקום אלא אם כן נטמאו באב הטומאה לא יעלו הן עצמן
ויאכלו בירושלם זה חומר בלקוח בכסף מעשר מפירות
מעשר עצמן ואם נטמא בוולד הטומאה יפדו ויאכלו
בירושלם אין נלקח בכסף מעשר אלא
מאכל אדם שגידוליו מן הארץ או גידולי גידוליו מן הארץ
כגון הפרט המפורש בתורה בבקר ובצאן וביין ובשכר
לפיכך אין לוקחין בכסף מעשר מים ומלח כמהין
ופטריות לפי שאין גידוליהם מן הארץ ולא פירות מחוברי׳
לקרקע ולא פירו׳ שאינן יכולים להגיע לירושלם לפי שאינן
דומין לבקר וצאן הדבש והביצים והחלב
הרי הן כבקר וצאן שאעפ״ שאינן גידולי קרקע הרי הן
גידולי גידוליה התמד עד שלא החמיץ אינו
נלקח בכסף מעשר מפני שהוא כמים ומשהחמיץ נלקח
ביין ובשכר לקחו עד שלא החמיץ והחמיץ קנה מעשר
בר״א בנתן שלש מים ומצא פחות מארבעה אבל
אם נתן שלשה והוציא ארבעה הרי זה כיין מזוג ונלקח
בכסף מעשר לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו
אין נלקחין אחר שימתיקו נלקחין אבל הלוף והחרדל
והתורמוסין ושאר כל הנכבשי׳ בין משימתיקו בין עד שלא
המתיקו נלקחין והקור נלקח בכסף מעשר הכרכום
אינו נלקח שאינו א׳ למראה וכן כל כיוצא בו מנותני ריח
ומראה וטעם הוא׳ ואינו לאכילת גופן א׳ לטעם שנותנין
אינן נלקחין בכסף מעשר לפיכך ראשי בשמים והפלפלין
והקושט והחלתית וחלות חריע וכל כיוצא בא׳ אינן נלקחי׳
בכסף מעשר השבת אם ליתן טעם בקדירה אינה
נלקחת בכסף מעשר ואם לכמך וכיוצא בו שהוא אוכל
גופה נלקחת בכסף מעשר ערב מים ומלח אם נתן לתוכו
שמן הרי הן כמוריים ולוקח מהן בכסף מעש׳ ומבליע דמי׳
המים והמלח בדמי השמן אין לוקחין תרומות בכסף
מעשר מפני שהוא ממעט אכילתו ואכילתה שאין אוכלין
אותה א׳ כהנים מעורבי שמש ומותרת לאונן ונאכלת
בכל מקום והמעשר מותר לזרים ולטבול יום ואסור לאונן
ואינו נאכל א׳ בירושל׳ נמצא ממעט אכילת מעשר ואכיל׳
התרומה לוקחין בהמה לזבחי השלמים מכסף המעשר
שהשלמים נאכלים לזרים בראשונה היו לוקחין בהמות
לאוכלן חולין מכסף מעשר שיני כדי להבריחה מעל המזב׳
גזרו בית דין שאין לוקחין בהמה ממעו׳ מעשר א׳ לשלמי׳
אבל חיה ועוף לוקחים שאינן ראויין לשלמים
אין לוקחין פירות שביעית בכסף מעשר לפי שהוא חייב
לבער כמו שיתבאר הלוקח מים ומלח או פירות
מחוברין או פירות שאינן יכולין להגיע לירושלם לא קנה
המעשר אעפ״ שיצאו המעות לחולין הלוקח פירות
חוץ לירושלם בכסף מעשר בשוגג כופין את המוכר להחזי׳
הדמים לבעלים והן מעשר כמות שהיו במזיד יעלו
הפירות ויאכלו לירושלם ואם אין המקדש יניחם עם
שירקבו וכן אין לוקחין בהמה בכסף מעשר חוץ
לירושלם ואם לקח במזיד יחזרו הדמים למקומן בשוגג
תעלה ותאכל בירושלם ואם אין מקדש תקבר היא ועורה
לקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה בין במזיד
בין בשוגג אם ברח המוכר הרי זה יאכל כנגד אותן המעו׳
בירושלם בתורת מעשר זה הכלל כל שהוציא חוץ
לאכילה ושתייה וסיכה חוץ מדמי מעשר וברח המוכר או
מת יאכל כנגדו ואם היה המוכר קיים יחזרו הדמים
למקומן וכן אם הביא עולות וחטאות ואשמו׳ מדמי מעשר
יאכלם כנגדן לקח חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר
תאוה הרי זה כמי שנקנה שור לחרישה ולא קנה שלמים
לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום פקעה ממנה
קדושת מעשר ופודה אותה ואין הדמים מעשר ואעפ״ כן

אם פראה לעצמו מוסיף חומש׃ המתפיס מעות מעשר לשלמים לא קנו שלמים שקרושת שלמים אינה חלה על קרושת מעשר שהמעשר ממון גבוה הוא ואין צריך לומר אם התפיס המעשר עצמן לשלמים שלא קנו שלמים
האוכל מעשר שיני בתורת חולין אפי׳ במויד אם פירות המעשר עצמן אבל יצעק לשלמים ואם כסף מעשר אבל יחזרו רמים למקומם ויעלו ויאכלו בירושלם או יאכל כנגרן בירושלם אם יכול להחזיר את הרמים

פרק שמיני

הלוקח בהמה לזבחי שלמים וחיה לבשר תאוה ממי שאינו תגר ואינו מרקרק יצא העור לחולין אפי׳ היו רמי העור מרובין על רמי הבשר אבל הלוקח מן התגר לא יצא העור לחולין וכן הלוקח כרי יין סתומות ממקום שררכם להמכר סתומות ממי שאינו תגר יצא הקנקן לחולין לפיכך צריך המוכר לפתוח ראשי הכרים כרי שלא יצא הקנקן לחולין ואם רצה להחמיר על עצמו ולמכור במרה יצא הקנקן לחולין לקחן פתוחות או סתומות במקום שררכן להמכר פתוחות או שלקח מן התגר שמרקרק במכירתו לא יצא הקנקן לחולין לקח סלי תאנים וענבים עם הכלי לא יצאו רמי הכלי לחולין לקח אגוזים ושקרים וכיוצא בהן יצאו קליפיהן לחולין לקח חותל תמרים יצא החותל לחולין קופה של תמרים אם דרוסות יצאו הקופות לחולין ואם לאו לא יצאו לחולין מי שהיה לו יין של מעשר שיני והשאיל קנקניו לאותו מעשר אע״פ שסתם את פיהם לא קנה מעשר את הקנקנים כנס היין לתוכו סתם אם קרא שם ועשהו מעשר עד שלא סתם את פיהם לא קנה מעשר את הקנקנים ואם משסתם פיהן קרא שם ועשהו מעשר קנה מעשר את הקנקן הפקיד לתוך הקנקן רביעית חולין או שכנס לתוכן שמן או חומץ או ציר או רבש של מעש׳ שיני סתם בין משסתם בין שלא סתם לא קנה מעשר את הקנקנים צבי שלקחו בכסף מעשר ומת יקבר בעורו לקחו חי ושחט ונטמא הרי זה יפרה כשאר פירות שנטמאו המניח דינר מעשר שיני להיות אוכל כנגרו עד שיצא לחולי׳ יהיה הרינר יוצא בעשרים מעה אכל עליו בעשרי׳ מעה והוזלו המעות לאחר זמן והרי הרינר יוצא בארבעים מעה צריך לאכול עליו בעשרים מעה ואחר כך יצא לחולין הוקרו המעות והרי הרינר יוצא בעשרים מעין אוכל עליו בחמש מעין ואחר כך יצא לחולין הלוקח פירות של סלע בכסף מעשר ומשך הפירות ולא הספיק ליתן הסלע עד שהוקרו הפירות ועמרו בשתים הרי זה מפריש עליהן סלע בלבר שנא׳ ונתן את הכסף וקם לו בנתינת הכסף קונה והשכר למעשר משך פירות בשתי סלעים ולא הספיק ליתן המעות עד שהוזלו הפירו׳ ועמרו בסלע אינו מפריש עליהן ממעות מעשר שיני אלא סלע אחת ומוסיף עליה סלע שניי׳ מן החולין ונותן למוכר ואם היה המוכר עם הארץ הרי זה מותר ליתן סלע שנייה ממעות מעשר שיני של רמאי
נתן לו סלע של מעשר ולא הספיק למשוך הפירות עד שעמרו בשתים מה שפרה פרה והרין ביניהן נתן לו סלעים שתים של מעשר ולא הספיק למשוך הפירות עד שחזרו להיות בסלע מה שפרה פרה ומרת הרין ביניהם שהמעשר שיני פרייתו הוא משיכתו מי שהיו לו פירו׳ חולי׳ בירושלם והיו לו מעות מעשר שיני חוץ לירושל׳ אומר הרי המעות ההם מחוללין על הפירות האלו ויאכלם שם בטהרה ויצאו אותן המעות לחולין במקומן
היו לו מעות מעשר שיני בירושלם ויש לו פירות חוץ לירושלם אומר הרי המעות האלו מחוללין על פירות ההם ויצאו המעות לחולין ויעלו הפירות ויאכלו בירושל׳ שאינו צריך להיות המעות והפירות במקום אחר בשעת החילול
מי שהיו לו מעות מעשר בירושלם וצרך להם ויש לחבירו פירות חולין שרוצה לאוכלן אומר לחבירו הרי המעות האלו מחוללין על פירותיך ונמצאו אותם הפירות לקוחות בכסף מעשר ויאכל אותם חבירו בטהר׳ ולא הפסי׳ כלום ויצאו המעות לחולין בר״א בשהיה חבירו בעל הפירות חבר שאין מוסרין פירות של מעשר שיני של וראי אלא לחבר לפיכך אם היו המעות של רמאי אומר בן אף לעם הארץ ומותר לחלל מעשר שיני על פירות עם הארץ ועל מעותיו ואין חוששין להן שמא של מעשר שיני הם המניח רינר של מעשר להיות אוכל כנגרו והולך כיון שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו פחות מפרוטה יצא לחולי׳ בר״א בשל רמאי אבל בשל וראי לא יצא לחולי׳ עד שישאר ממנו פחות משוה פרוטה אחר שמוסיפין את החומש כגון שנשאר ממנו פחות מארבעה חומשי שוה פרוטה׃ טמאין וטהורין שהיו אוכלין או שותין כאחר בירושלם ורצו הטהורין להיותם אוכלין מעשר שני שלהם מניחין סלע של מעשר שני ואומר כל שהטהורים אוכלין ושותין סלע זו מחולל עליו ותצא הסלע לחולין שהרי אכלו ושתו בשוייה בטהרה ובלבר שלא יגעו הטמאים במאכל שלא יטמאוהו

פרק תשיעי

נטע רבעי הרי הוא קרש שנ׳ ובשנה הרביעי׳ יהיה כל פריו קרש הלולים לה׳ ורינו להאכל בירושלם לבעליו כמעשר שיני וכשם שאין מעשר שיני בסוריא כך אין נטע רבעי בסוריא ובנטע רבעי הוא אומר ואיש את קרשיו לו יהיו שאין לך קרש שלא נתפרש רינו בתורה למי שהוא חוץ מנטע רבעי הרוצה לפרות נטע רבעי פורהו כמעשר שיני ואם פרהו לעצמו מוסיף חומש ואין פורין אותו עד שיגיעו לעונת המעשר שנא׳ להוסיף לכם תבואתו עד שיעשר תבואה ואין פורין אותו במחובר כמעשר שיני והרי הוא ממון גבוה כמעשר לפיכ׳ אינו נקנה במתנה אלא אם נתנו בוסר ורינו בשאר הרברי׳ לענין אכילה ופריה כמעשר והפורה כרם רביעי רצה פורהו ענבי׳ רצה פורהו יין וכן הזתים אבל שאר הפירות אין משנין אותן מברייתן כרם רבעי אין לו לא שכחה ולא פאה ולא פרט ולא עוללות ואין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות כשם שאין מפרישין ממעשר שני אלא כולו עולה לירושלם או נפרה ויעלו הרמים ויאכלו לירושלם כמעשר ענבים של כרם רבעי התקינו ב״ר שיהיו עולין לירושלם מהלך יום לכל צר כרי לעטר שוקי ירושלם בפירות ומשחרב בית המקרש נפרה אפי׳ סמוך לחומה ושאר כל הפירו׳ אפי׳ בזמן בית המקרש נפרין סמוך לחומה כיצר פורין נטע רבעי מניח את הסל על פי שלשה ואומרין כמה ארם רוצה לפרו׳ לו בסלע על מנת שיוציא יציאות השומרים והחמרים והפועלי׳ מביתו ואחר שקוצבין את השער מניח את המעו׳ ואומר כל הנלקט מזה מחולל על המעו׳ אלו משער כך וכך סלים בסלע ובשביעית פורהו בשוויו שאין שם לא שומרי׳ ולא פועלים ואם היה הפקר׳ אין לו אלא שכר לקיטה בלבר
מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמטה שיר הכל שוה צריך לציינו בקוזות ארמה כרי שיכירו בו ולא יאכלו ממנו עד שיפרו ואם היה בתוך שני ערלה מציינין אותו בחרסי׳ כרי שיפרשו ממנו שאם ציינו בקוזות ארמה שמא יפרדו שאיסור ערלה חמור הוא שהיא אסורה בהנייה
והצנועין היו מניחין את המעות בשנת שמטה ואומרין כל הנלקט מפירות רבעי אלו מחולל על המעות האלו שהרי איפשר לפרותו במחובר כמו שבארנו באחר בתשרי ראש השנה לערלה ולרבעי ומאימתי מונין להם משעת נטיעה ואינו מונה מראש השנה לראש השנה אלא שלשים יום בשנה חשובין שנה והוא שתקלוט הנטיעה קורם שלשים יום וכמה הוא סתם הקליטה לכל האילנות שתי שבתות נמצאת למר שהנוטע מ״ר יום קורם ראש השנה עלתה לו ראש השנה ואעפ כן אין פירות הנטיעה הזאת מותרות בערלה אלא ברבעי עד ט״ו בשבט שהוא ראש השנה לאילן כיצר הנוטע אילן מאכל

בטו באב משנה עשירית ביובל הרי הוא בתוך שני ערלה
עד טו בשבט משנת יג וכל מה שיוציא האילן בתוך זמן
זה הרי הוא ערלה אעפ שנגמרו לאחר כמה ימים ומטו
בשבט משנת יג ביובל עד טו בשבט משנת יד הוא נטע
רבעי וכל מה שיוציא בתוך זמן זה הרי הוא רבעי וצריך
פריון ואם נתעברה השנה נתעברה לערלה או לרבעי
נטען ביו באב משנת עשר לא עלתה לו שנת
עשר אלא הרי הוא ערלה שנת יא ויב ויג כולה והרי הוא
נטע רבעי מראש השנה של שנת יד עד סופה נטע
הנטיעה מראש השנה תשרי עד טו בשבט מונה לה שלש
שנים מיום ליום לערלה ומיום ליום לרבעי וראיתי
לגאונים דברים בחשבון ערלה ורבעי אין ראוי להאריך
ולהשיב עליהן וראי טעות סופרים הם והאמת כבר בארנו
דרכה העלין והלולבין ומי גפנים והסמדר מותר
בערלה וברבעי והענבי ששרפם הקדים והפסידן והחרצני
והזגין והתמר שלהן וקלפי רימון והנץ שלו וקליפי אגווים
והגרעינים אסורין בערלה ומותרין ברבעי והלובלות טלן
אסורות

פרק עשירי

כל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי וכל שפטור מן הערלה
אינו חייב ברבעי שנ שלש שנים יהיה לכם ערלי וגו ובשנ
הרביעית הנוטע אילן מאכל ודעתו עליו שיהיה
סייג לגינה או שנטעו לקורות לא לפירות הרי זה פטור מן
הערלה נטעו לסייג וחזר וחשב עליו למאכל או שנטעו
למאכל וחזר וחשב עליו לסייג כיון שערב בו מחשבת חיוב
חייב נטעו שלש שנים לסייג ומיכן ואילך למאכל
אין לו רבעי שכל שאין לו ערלה אין לו רבעי נטע
אילן וחשב שיהיה הצד הפנימי שלו למאכל והחיצון לסייג
או שהיה הצד התחתון למאכל והעליון לסייג זה שחשב
עליו למאכל חייב בערלה וזה שחשב עליו לסייג או לעצי
פטור שהדבר תלוי בדעתו של נוטע והצלף חייב בערלה
האביונות בלבד אבל הקפריסין מותרות הנוטע
לרבים בתוך שהוא חייב בערלה שנ ונטעתם אפי לרבים
בדא בארץ ישראל אבל בחוצה לארץ פטור הנוטע
ברשות הרבים או בספינה והעולה מאליו ברשות היחיד
ונכרי שנטע בין לישראל בין לעצמו והגזלן שנטע חייבין
בערלה וברבעי העולה מאיליו במקום טרשים פטור
אפילו הנוטע במקום שאינו יישוב פטור והוא שלא יהיה
עושה כדי טיפול שמטפל בפירותיו עד שמביאן ליישוב
אבל אם היה עושה כדי טפילו חייב בערלה הנוטע
למצוה כגון שנטע אתרוג ללולב או זית למנור חייב בערל
הקדישו ואחר כך נטע פטור מן הערלה נטע ואחר
כך הקדיש חייב בערלה הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב
בערלה אעפ שאינו כארץ לזרעי הרי הוא כארץ לאילנות
אילן שנטעו לתוך הבית חייב בערלה זה שנטעו
גוים עד שלא באו אבותינו לארץ פטור אבל משבאו
לארץ את מה שנטעו גוים חייב שנ כי תבואו אל הארץ
ונטעתם משעת ביאה גוי שהרכיב אילן מאכל על
גבי אילן סרק חייב בערלה ויש לנכרי נטע רבעי שאם בא
לנהוג במצוה זו הרי הוא קדש כנטע רבעי של ישראל
אחד הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו ונטעו
במקום אחר הרי זה חייב בערלה ומונה משעת נטיעתו
זעזעו ולא עקרו ואחר כך מלא סביבותיו בעפר אם יכול
לחיות אילו לא מלא סביבותיו הרי זה פטור ואם לאו הרי
זה כמי שעקר ונטע וחייב וכן אילן שנעקר ונשאר
ממנו שורש אחד אפי במחט שמלפפין עליו הרוקמין את
השני והחזירו למקומו ונטעו פטור מפני שיכול לחיות
נעקר כולו ונעקרה הסלע ששרשיו בה עמו וחזר ונטעו
כמה שהוא בכל הארמה שסביבות שרשיו אם היה יכול
לחיות מאותה ארמה אילו לא נטע הרי הוא כמי שלא
נעקר ואם לאו חייב אילן שקצצו מעם הארץ והחליף
חייב בערלה ומונין לו משעת קציצה אחד הנוטע
ואחד המבריך ואחד המרכי חייב בדא בשחתך בד אחד
מן האילן והבריכו בארץ או הרכיבו באילן אחר אבל אם
מתח בד אחד מן האילן הזקן והבריך בארץ או הרכיבו
באילן אחר ועקר הבד מעורה באילן הזקן הרי זה פטור
גדל זה הילד שהבריך ועשה פירות ואחר כך פסק עיקרו
שהי מעורה באילן הזקן מונה משעה שנפסק ואותן הפירו
מותרי מפני שגדלו בהיתר ואם הניחן אחר שנפסק העקר
עד שהוסיפו במאתים הרי אלו אסורין ילדה שגדלה
בזקנה והיו פירות בילדה אפי הוסיפו מאתים הרי אלו
הפירות של ילדה אסורין שאין גידולי היתר מעלין את
העיקר האסור אילן שהבריך ממנו בד בארץ
ואחר כך נעקר האילן כולו והדי הוא מן הבד שהבריך
בארץ ונעשה אותו אילן באילן עתה נטע וחייב בערלה
ומונה לאילן ולמה מפני שצמח מן ההברכ משעה שנעקר
הרי שהבריך בד בארץ וצמח והבריך בד
אחר ממה שצמח בארץ וצמח וחזר והבריך מן השלישי
אפי הן מעורין זה בזה הואי ולא נפסקו מן העקר הראשון
הכל מותר ואם נפסק עקר הראשון מונה לכל משעת
שנפסק אילן היוצא מן הגזע פטור מן הערלה מן השרשי
חייב ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה
כל שנותיה מפני שנראית כנטיעה בת שנתה בדא
בנטיעה אחת או שתים כנגד שתי ואחת יוצאה זנב אבל
אם היה הכרם כולו פחות מטפח הרי זו יש לו קול ומונין
כדרך שמונין לשאר האילנות נוטעין ייחור
של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי
ופירות ערלה אסורין בהנאה כמו שבארנו בהלכות אסורי
מאכלות ואם עבר ונטע אגוז של ערלה הרי הצומח מותר
כשאר האילנות וכן אין מרכיבין כפניות של ערלה
בדקלים מפני שהן כפרי עבר והרכיב מותר שכל דבר
שיש לו שני גורמין אחד אסור ואחד מותר הרי זה הנגרם
משניהם מותר לפיכך הצומח מפירות ערלה מותר שהרי
גרם לצמוח הפרי האסור והארץ המותרת

פרק אחד עשר

מצות עשה להתוודות לפני ה אחר שמוציאין כל המתנות
שבורע הארץ וזהו הנקרא וידוי מעשר ואין מתודין
וידוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר שיני שנ כי
תכלה לעשר ואמרת לפני ה אלהיך בערתי הקדש מן הבי
אמתי מתודין במנחה ביום טוב האחרון של פסח של
רביעי ושל שביעי שנ כי תכלה לעשר ברגל שכל המעשרו
כלים בו ואין הפסח מגיע משנה רביעית אלא כל פירות
שלישית נתעשרו בין פירות האילן בין פירות הארץ
אין מתודין אלא ביום וכל היום כשר לוידוי המעשר ובין
בפני הבית בין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתוודות
וידוי זה נאמר בכל לשון שנאמר ואמרת לפני ה אלהיך
בכל לשון שאתה אומר וכל אחד ואחד אומרו בפני עצמו
ואם רצו רבים להתוודות כאחד מתוודין ומצוותו במקדש
שנ לפני ה ואם התוודה בכל מקום יצא אינו
מתוודה עד שלא ישאר אצלו אחד מן המתנות שכן הוא
אומר בוידוי בערתי הקדש מן הבי וערב יום טוב האחרון
היה הביעור ולמחר מתוודים כיצד הוא עושה אם
נשאר אצלו תרומ מעשר נותנה לכהן מעשר ראשון נותנו
ללוי מעשר עני נותנו לעניים נשארו אצלו פירות מעשר
שיני של ודאי או נטע רבעי או מעו פרייתן הרי זה מבערן
ומשליך לים או שורף נשאר אצלו מעשר שיני של
דמאי אינו חייב לבערו נשאר אצלו בכורים הרי הן
מתבערין בכל מקום בדא ששורף ומבער בשנשארו
אצלו פירות שאינו יכול לאוכלן כולן קודם שיכנס יום טוב
אבל אם נשאר תבשיל של מעשר שיני ונטע רבעי אינו
צריך לבערו שהתבשיל כמבוער וכן יין ותבלין הרי
הן כמבוערין פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות
בשעת הביעור אין מעכבין אותו להתוודות ואינו חייב
לבערן כי שהיו פירותיו רחוקין ממנו והגיע יום

הביעור הרי זה קורא שם למתנות ומזכה להן לבעליהן על גב קרקע או למי שזוכה להן לבעליהן ומתוודה למחר שנתינת המטלטלין על גבי קרקע אינה ﭏ מתנה שיש בה חיזוק אבל אינו יכול להקנות להם המעשר בחליפין מפני שנראה כמכירה והמעשרות והמתנות נאמר בהן נתינה לא מכירה ומניין שאינו יכול להתוודות עד שיוציא כל המתנות שנ׳ בערתי הקדש מן הבית הקדש זה מעשר שיני ונטע רבעי הקרוין קדש מן הבית זו חלה שהיא המתנה של כהנים בבית נתתיו ללוי זה מעשר ראשון וגם נתתיו מכלל שקדמתו מתנה אחרת והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר לגר ליתום ולﭏמנה זה מעשר עני ולקט שכחה ופאה אעפ׳ שאין לקט שכחה ופאה מעכבין את הוידוי וצריך להפריש המתנות על הסדר׳ ואחר כך יתודה שנ׳ ככל מצות אשר צויתני הא אם הקדי׳ מעשר שני לראשון אינו יכול להתוודות נשרף טבלו אינו יכול להתוודו׳ שהרי לא הפריש מתנות ולא נתנן לבעליהן ובזמן שהיו נותנין מעשר ראשון לכהנים לא היו מתוודין שנ׳ וגם נתתיו ללוי מי שאינו לו ﭏ מעשר שיני בלבד מתודה שעיקר הוידוי במעשר הוא וכן אם לא היה לו ﭏ ביכורים בלבד מתודה שנ׳ בערתי הקדש הקדש הראשון שהוא המעשר אבל מי שאין לו ﭏ בכורי׳ תרומה בפני עצמה אינו מתודה שאין התרומ׳ טעונה וידוי ﭏ בכלל שאר המתנות לא עברתי ממצותיך שלא הפריש ממין על שאינו מינו ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש ולא שכחתי שלא שכח מלברכו ומהזכיר שמו עליו לא אכלתי באוני ממנו הא אם אכלו באנינה אינו מתודה ולא בערתי ממנו בטמא הא אם הפרישו בטומאה אינו מתודה ולא נתתי ממנו למת שלא לקח ממנו ארון ותכריכין ולא נתנו לאוננים אחרים שמעתי בקול ה׳ אהי׳ שהביאו לבית הבחירה עשיתי ככל אשר צויתני ששמח ושימח בו שנ׳ ושמחת בכל הטוב השקיפה ממעון קדשך מן השמים עד כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודב׳ זו בקשה שיתן טעם בפירו׳ ישרא׳ וממזרים מתוודים אבל לא גרים ועבדים משוחררים מפני שאין להם חלק בארץ הרי הוא אומר כאשר נשבעת לאבותינו כהנים ולוים מתודים שאף על פי שלא נטלו חלק בארץ יש להם ערי מגרש

הלכות בכורים

עם שאר מתנות כהונה שבגבולין יש בכללן תשע מצות שמונה מצות עשה ואחת מצות לא תעשה וזהו פרטן

א להפריש בכורים ולהעלותן במקדש
ב שלא יאכל הכהן בכורים חוץ לירושלם
ג לקרות עליהן
ד להפריש חלה לכהן
ה לתת לכהן זרוע ולחיים וקיבה
ו ליתן לו ראשית הגז
ז לפרות בכור הבן וליתן פריונו לכהן
ח לפרות פטר חמור וליתן פריונו לכהן
ט לערוף פטר חמור אם לא רצה לפרותו

וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

ארבע ועשרים נתנו לכהנים וכולן מפורשין בתורה ועל כולן נכרתה ברית לאהרן וכל כהן שאינו מודה בהן אין לו חלק בכהנים ואין נותנין לו מתנה מהן וכל האוכל מתנה שיש בה קדושה מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכל כך וכך שמונה מתנות מהם אין אוכלים אותן הכהנים אלא במקדש לפנים מחומת העזרה וחמש מתנות אין אוכלין אותן ﭏ בירושל׳ לפנים מחומת העיר וחמש מתנות אין זוכין בהן מן התורה ﭏ בארץ ישרא׳ בלבד וחמש מתנות זוכין בהן בין בארץ בין בחוצה לארץ ומתנה אחת זוכין בה מן המקדש מה הן השמונה שאין נאכלי׳ ﭏ במקדש בשר החטאת אחר חטאת העוף ואחר חטאת הבהמה ובשר האשם בין תלוי בין ודאי וזבחי שלמי ציבור ומותר העומר ושירי מנחות ישראל ושתי הלחם ולחם הפנים ולוג שמן של מצורע אלו אינן נאכלין ﭏ במקדש ומה הן החמש שאינן נאכלין אלא בירושלם חזה ושוק של שלמים והמורם מן התודה והמורם מאיל נזיר ובכור בהמה טהורה והבכורים אילו אינן נאכלין ﭏ בירושלם ומה הן החמש שבארץ ישרא׳ התרומה ותרומת מעשר והחלה ושלשתן קדש וראשית הגז ושדה אחוזה ושניהן חולי׳ אילו אינן זכין בהן מן התורה ﭏ בארץ ישרא׳ ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ ישרא׳ ﭏ בארץ ישרא׳ ומה הן החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום המתנות ופריון הבן ופטר חמור וגזל הגר והחרמים והחמישתן חולין לכל דבר והמתנה שזוכין בה מן המקדש היא עורות העולו׳ והוא הדי׳ לשאר עורות קדשי קדשים כולן לכהנים השמונה מתנות שאינן נאכלין ﭏ במקדש כולן קדשי קדשים הן ואינן נאכלין ﭏ לזכרי כהונה כמו שיתבאר במקומו ובהן נאמ׳ כל זכר בכהנים יאכל אותו וגו׳ החמש שבירושלם הן קדשים קלין ונאכלין לזכרים ולנקבו׳ ובהן נאמר לך נתתי׳ ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם ואעפ׳כ אין ניתנין ﭏ לזכרי כהונה שהרי לאנשי משמר הן והבכור מקריבין חלבו ודמו ואין מקריבו ﭏ איש וכן עורות קדשי קדשים ושדה אחוזה והחרמים וגזל הגר אין זוכין בהן אלא אנשי משמר כמו שיתבאר וכן פריון הבן לזכרי כהונה הבכורו׳ כולן שוה לזכרים ולא לנקבות הנה למדת שהמתנות שניתנין לנקבות טכרים חמש מתנות תרומה ותרומת מעשר וחלה ומתנות בהמה וראשית הגז ומנין אתה אומ׳ שראשית הגז ניתנת לכהן שנ׳ ראשי׳ דגנך תירושך ויצהר׳ וראשית גז צאנך תתן לו מה ראשית דגן ניתנת לנקבות כזכרים אף ראשית הגז מנו חכמים מתנות אלו על דרך אחרת ואמרו עשרי׳ וארבע מתנות כהונה ניתנו לאהרן ואלו הן עשר במקדש ארבע בירושל׳ ועשר בגבולי׳ עשר במקדש חטאת וחטאת העוף אשם ואש׳ תלוי וזבחי שלמי ציבור ולוג שמן של מצורע שתי הלחם ולחם הפני׳ שירי מנחות ומותר העומר׳ ארבע בירושלם הבכורה והביכורים ומורם מתודה ואיל נזיר׳ ועורות קדשים עשר בגבולין תרומה ותרומ׳ מעשר וחלה וראשית הגז והמתנו׳ ופריון הבן ופריון פטר חמור שדה חרמים ושדה אחוזה וגזל הגר ולפי חשבון זה חשב כל המורם מקדשים קלים מתנה אחת והן חזה ושוק המורם מכל זבח שלמים עם הלחם המורם עמהם עם חזה ושוק הואיל ושלשתן שלמי׳ הן חשוב המורם מהם מתנה אחת כל המתנות שהן תלויות בקרבנות תתבאר כל אחת ואחת במקומה בהלכות קרבנות וכן גזל הגר יתבאר בהלכות גזילה וכבר בארנו דין שדה אחוזה ודין החרמים בהלכות ערכין ודין תרומה ותרומת מעשר בהלכות תרומות ובהלכות ﭏו אבאר משפטי המתנות שאין תלויין בקרבנות והם הבכורי׳ והחלה והמתנות וראשית הגז ופריון הבן ופטר חמור

פרק שני

מצות עשה להביא בכורים למקדש ואינם נוהגין ﭏ בפני הבית ובארץ ישרא׳ בלבד שנ׳ ראשי׳ בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך ומביאי׳ ביכורים של דבריהם מערי סיחון ועוג ומסוריא שהקונה בסוריא כקונה אעפ׳ שהן חייבין בתרומה ובמעשרות מדבריהם אין מביאין מהן בכורים ואם הביא בכורים מחוצה לארץ אינן בכורים אין מביאין בכורים ﭏ משבעת המינין האמורים בשבח הארץ והם החטים והשעורים והענבים והתאנים והרמונים והזתים והתמרים ואם הביא חוץ משבע המינין לא נתקדשו אין מביאין לא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים ולא מזיתי שמן שאינן מן המובחר ﭏ

מתמרים שבעמקים ומפירות שבהרי׳ לפי שהן מן המובחר
כגון תמרים שבהרים ותאנים סוכות ומרוקבות וענבים
מאובקות ומעושנות לא נתקדשו אין מביאין בכורים
משקין חוץ מזיתים וענבים בלבד שנ׳ פרי האדמה ואם
הביא משקין אין מקבלים ממנו הקרובים לירושלם
מביאין תאנים וענבי׳ לחים והרחוקין מביאין אותן גרוגרו׳
וצימוקין אין מביאין בכורים קודם לעצרת שנ׳ וחג
הקציר בכורי מעשיך ואם הביא אין מקבלין ממנו אלא
יניחם שם עד שתבוא עצרת ויקרא עליהן וכן אין
מביאין ביכורים אחר חנוכה שהבכורי׳ שבכרו אחר חנוכה
הן חשובין משנה הבאה ויניחם אחר עצרת אין
מביאין בכורי׳ לא מן החרש על הישן ולא מן הישן על
החרש כיצד לא יביא מפירות שחנטו קודם ט״ו בשבט על
פירו׳ שחנטו אחר ט״ו בו אחד הנוטע ואחד העולה מאיליו
שנ׳ בכורי כל אשר בארצם הגדל בעציץ אע״פ שהוא
נקוב והגדל בספינה אינו מביא ממנו כל עיקר שנ׳ בארצכ׳
אבל מביא מן הגדל בגג ובחרבה הנוטע אילן בתוך
שרהו והבריכו לתוך שרה חבירו או לרשות הרבים או
שהיה נוטע בשרה חבירו או ברשות הרבי׳ והבריכו
בתוך שרהו או שהיה עיקרו בתוך שרהו והבריך קצתו
בתוך שרהו דרך הרבים או דרך היחיד מפסקת באמצע
בין העקר והצד המובדך אינו מביא ביכורים לא ממה
שהוציא ברשות זו ולא מן הצד שברשו׳ האחרון שנ׳ בכורי
אדמתך עד שיהיו כל הגידולין מאדמתך נתן לו
חבירו רשות להבריך בתוך שלו אפי׳ לשעה הרי זה מביא
בכורים ואם היה האילן סמוך למצר או נוטה לשרה
חבירו אע״פ שחיי׳ להרחיק הרי זה מביא ממנו וקודם שעל
כן הנחיל יהושע את הארץ האריסין והחכירין ובעלי׳
ורוע שאונסין את הבעלים ולוקחין מהן ארצותם בפחות
והגזלנין אינן מביאין בכורים ואפי׳ נתייאשו הבעלים שנא׳
בכורי אדמתך הקונה אילן בתוך שרה חבירו אינו
מביא לפי שאין לו קרקע שלשה יש לו קרקע ואע״פ שאין
לו א׳א אילנות בלבד הרי הוא כמי שקנה קרקע קנה אילן
אחד וקרקעו הרי זה מביא הלוקח פירות תלושין
ולקח הקרקע הרי זה מביא בכורים שהרי יש לו קרקע
ופירותיה מכר לו פירות חוץ מן הקרקע אפי׳ מחוברים
מוכר אינו מביא שהרי אין לו קרקע חזר המוכר
ולקח הפירות מן הלוקח הרי זה מביא שהרי יש לו קרקע
ופירותיה המוכר שרהו לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי
זה מביא ממנה בכורי׳ מן התורה שאינה נפקעת מן המצו׳
בקנין הגוי כמו שבארנו אשירה שביטלה אין מביאי׳
ממנה בכורים שהבכורים כקדשי מקדש הן הבכורים
אין להם שיעור מן התורה אבל מדבריהם צריך להפריש
אחד מששים והרוצה לעשות כל שרהו בכורים עושהו
הפריש בכוריו וחזר והוסיף עליהן או עטרן הרי התוספת
כבכורים בד״א בשהביא מארץ ישרא׳ אבל אם הביא
מעבר הירדן או מסוריא אינה כבכורים ואע״פ שאינה
כבכורי׳ אינה נאכלת א׳א בטהרה ואין מעטרין את הבכורי׳
בכל מקום א׳א משבעת המינים כיצד מפרישין
הבכורי׳ יורד אדם לתוך שרהו ורואה תאנה שבכרה אשכול
ענבים שבכר רמון שבכר קושרן בגמי ואומ׳ הרי א׳ו בכורי׳
והם נעשים בכורים במחובר משקרא להן שם ואע״פ שעדין
לא בשלו כל צרכן ומשיגמרו ויתלשם מן הקרקע אינו
צריך לחזור ולקרות להם שם לא הפרישן במחובר ולא
קרא להם שם ותלשם הרי זה מפריש אחר שנתלשו ואם
נטמאו הפירות כולן אינו מפריש בכורים בטומאה אלא
מפריש מן הטהור על הטמא לכתחלה ואם אין לו פירות
אחרות להפריש מהן יראה לי שאינו מפריש בטומאה
שאין מפרישין לאבד וכן יראה לי שהבכורים שנטמאו
אינו מסיק בהן התנור כתרומה טמאה מפני שהן כקדשי
מקדש המפריש בכוריו ונמקו או נבוזו או אברו או
שנגנבו או שנטמאו חייב להפריש אחרים תחתיהם שנאמ׳
תביא בית ה׳ אלהיך מלמד שהוא חייב באחריותן עד
שיביאם להר הבית המפריש בכוריו להעלותן בידו
לירושלם לא ישלחם ביד שליח ואם לקטן מתחלה על מנת
לשלחם ביד שליח הרי זה מותר לשלחם

פרק שלישי

הבכורים נותנין לאנשי משמר והן מחלקים אותן ביניהן
כקרשי המקדש וכבר ביארנו שהן קרויין תרומה
ולפיכך זר שאכל בכורי׳ בכל מקום חייב מיתה בידי שמים
והוא שיאכלם מאחר שנכנסו לחומת ירושלם
היו מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ זה שבפנים חייבין עליו
מיתה והרי הוא הקדש לכל דבריו וזה שבחוץ הרי הוא
חולין לכל דבריו כהן שאכל בכורים חוץ לירושלם
מאחר שנכנסו לפנים מן החומה לוקה מן התורה שנ׳ לא
תוכל לאכול בשעריך וגו׳ ותרומת ידיך והם הבכורים
כמו שבארנו בהלכות תרומה וכן אם אכלן הכהן
בירושלם קודם הנחה בעזרה לוקה מן התורה כמי שאכלן
בחוץ לפי שהן טעונין הנחה בעזרה שנא׳ והנחתו לפני
מזבח ה׳ אלהיך ומשיניחם המביאם בעזרה הותרו לכהן
ואע״פ שעדין לא התודה עליהן שאין הקריאה מעכבת
אכילתן ובכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין
באכילה אכילת בכורים כאכילת תרומה לכל
דבריו יתר בבכורים שהן אסורין לאונן וטעונין הבאת
מקום וכהן טהור שאכל בכורים טמאים לוקה כשם שלוקה
ישרא׳ טהור שאכל מעשר שנטמא מה שאין כן בתרומה
ומנין שהבכורים אסורין לאונן שהרי נאמר
בהן ושמחת בכל הטוב מכלל שהוא חייב לאכלן בשמחה
לא באנינות והאוכלן באנינות מכין אותו מכת מרדות
הבכורים טעונין כלי שני שנ׳ ושמת בטנא
ומצוה מן המובחר להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו
ואם הביא בכלי אחד יצא ולא יביאם בעירבוב א׳א שעורי׳
מלמטה וחטים על גביהן וזתים על גביהן ותמרים על
גביהן ורמונים על גביהן ותאנים למעלה מן הכלי ויהיה
דבר אחד מפסיק בין מין ומין כגון הוצין וחלף או עלין
וכיוצא בהן ומקיף לתאנים אשכולות של ענבים מבחוץ
הביאם בכלי מתכות נוטל הכהן הבכורים וחוזר
הכלי לבעליו ואם הביאם בכלי ערבה וחלף וכיוצא בהן
הרי הבכורים והסלים לכהנים ואם נטמאו הבכורים אין
הסלים לכהנים כשהיו מביאין את הבכורים
היו מביאין בידם תורין ובני יונה וכן היו תולין מצידי
הסלים תורין ובני יונה כדי לעטר את הבכורים אילו שעם
הסלי׳ היו קרבים עולות ואילו שבידיהן היו ניתנין לכהנים
מצות עשה להתוודות במקדש על הבכורים
בשעה שמביאם מתחיל וקורא הגדתי היום לה׳ אלהיך כי
באתי אל הארץ וגו׳ ארמי אבד אבי עד שיגמור כל הפרש
עד אשר נתת לי ה׳ ואין קורין אותה א׳א בלשון הקדש שנ׳
וענית ואמרת בלשון הזאת בראשונה כל מי שהיה
יודע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו
נמנעו אילו שאין יודעין לקרות מלהביא כדי שלא יכלמו
התקינו בית די׳ שיהיו מקרי׳ את מי שהוא יודע כמי שאינו
יודע המביא את הבכורים יש לו רשות ליתנם לעבדו
וקרובו בכל הדרך עד שמגיע להר הבית הגיע להר
הבי׳ נוטל הסל על כתיפו הוא בעצמו ואפי׳ היה מלך גדול
שבישרא׳ ונכנס עד שמגיע לעזרה וקורא ועודהו הסל על
כתיפו הגדתי היום לה׳ אלהיך וגו׳ ומוריד הסל מעל כתיפו
ואוחזו בשפתיו והכהן מניח ידו תחתיו ומניף וקורא ארמי
אבד אבי וירד מצרימה וגו׳ ומניחו בצד המזבח בקרן
דרומית מערבית בדרומה של קרן וישתחוה ויצא
ומנין שהן טעונין תנופה שנ׳ ולקח הכהן הטנא מידך לרבו׳
את הבכורי׳ לתנופה וכיון שטעוני׳ תנופה כך טעונין קרבן
שלמים שנ׳ בהן ושמחת בכל הטוב וברגלים אומר ושמחת
בחגך מה שמחת החג בשלמים אף כאן בשלמים
ואין הקרבן מעכבת ואימתי קורין בשיר עליהן משיגיעו
לעזרה הלוים היו מתחילין וקורין ארוממך ה׳ כי דליתני

הבכורים טעונים לינה כיצד הביא בכוריו למקדש וקרא
והקריב שלמיו לא יצא באותו היום מירושל לחזור למקומו
אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו שנא ופנית בבקר והלכת
לאהלך כל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא
לו לא יהיו אלא בבקר נמצא אומ שהבכורי טעונין שבעה
דברי הבאת מקום וכלי וקריאה וקרבן ושיר ותנופה ולינה

פרק רביעי

כל המביא בכורים טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה אבל
הוידוי אינו שוה בכל לפי שיש שחייבו להביא בכורי ואינן
קורין עליהם ואלו מביאין ולא קורין האשה והטומטום
והאנדרוגינס לפי שהן ספק אשה ואינן יכולין לומר אשר
נתת לי ה וכן האפטרופין והעבד והשליח לפי שאינן
יכולין לומר אשר נתת לי ה הגר מביא וקורא שנ
לאברהם אב המון גוים נתתיך הרי הוא אב כל העולם
כולו שנכנסין תחת כנפי שכינה ולאברהם היתה השבועה
תחלה שירשו בניו את הארץ וכן כהני ולוים מביאי וקורין
מפני שיש להן ערי מגרש הקונה שני אילנות בתוך
של חבירו מביא ואינו קורא לפי שהדבר ספק אם יש לו
קרקע או אין לו וכיצד עושה מקריש אותם תחלה לברק
הבית מפני שהן ספק חולין ואין מכניסין חולין לעזרה
והכהן פודה אותן מיד ההקדש ואחר כך אוכלן ומפריש
מהן תרומה ומעשר מפני שהן ספק חולין ונותן המעשרות
שלהן לכהנים שמא ביכורי הם ואסורין לזרים ואינו מביא
אותן בעצמו אלא משלחן ביד שליח כדי שלא תעכב אותן
הקריאה מלאוכלן שכל שאינו ראוי לקריאה מפני הספק
הקריאה מעכבת בו הפריש בכוריו ומכר שדהו מביא
ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נתת לי ה שהרי אין לו
והלוקח אינו חייב להפריש בכורים אחרים מאותו המין
שכבר הפריש ממנו המוכר ואם
הפריש מביא ואינו קורא אבל ממין אחר מפריש מביא
וקורא המוכר שדהו לפירות הלוקח מביא ואינו קורא
שקנין פירות אינו כקנין הגוף אבל מביא אדם מנכסי
אשתו בכורים וקורא אעפ שאין לו גוף הקרקע שנא אשר
נתן לך ה אלהיך ולביתיך אעפ שמתה אשתו אחר שהפריש
והוא בדרך מביא וקורא המוכר שדהו או שמכר
אילנות וקרקען בזמן שהיובל נוהג הרי זה מביא וקורא
ביובל ראשון בלבד שעדיין לא סמכה דעתו של מוכר
שתחזור לו הקרקע אבל אם חזר ומכרה ביובל שני
הרי זה מביא ואינו קורא שהרי סמכה דעתו שאין לו אלא
הפירות וקנין פירות אינו כקנין הגוף

הפריש בכורים וחלה והרי הוא מסוכן זה שראוי ליורשו
מביא ואינו קורא הפריש בכוריו ושלחן ביד
אחר ומת השליח בדרך אעפ שחזר הוא והביאן אינו קורא
ולקחת ובאת עד שתהיה לקיחה והביאה כאחת

הפריש בכוריו ואבדו קודם שיגיע להר הבית והפריש
אחרים תחתיהן מביא השניים ואינו קורא לפי שאינו יכול
לומר את ראשי כל פרי האדמה לפי שאינן ראשית ואילו
השניים אין חייבין עליהן חומש כבכורים הביא
בכוריו ונטמאו בעזר נופצם שם ואינו קורא הביא בכוריו
מאחד מן המיני וקורא וחזר והביא בכורי ממין אחר אינו
קורא עליהן שנ הגדתי היום פעם אחת בשנה הוא
מגיד ולא שתים הפריש בכוריו ויבש המעיין
או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא לפי שזה כמי שאין לו
קרקע שהרי אבדה המביא בכורים מאחר
החג ועד חנוכה אעפ שהפרישן קודם החג מביא ואינו קור
שנ ושמחת בכל הטוב ואין קריאה אלא בשעת שמחה מחג
השבועות עד סוף החג ושאר המביאין חוץ מאלו מביאין
וקורין הבכורים והתרומות והחלה והקרן והחומש
ומתנו בהמה הם נכסי כהן יש לו לקנות מהן עבדי וקרקעו
ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו והאשה בכתובתה
וקונה בהן ספר תורה אעפ שהבכורים והתרומות אסור
להאכל לזרים אעפ שהבכורים עולין באחד ומאה
כתרומה אם בחולין בירושלם אסורין בכל שהן במינם
כמעשר שני שהוא מקום אכילתן עשאום כדבר שאין לו
מתירין ואעפ שהבכורים אסורים לזרים אף בירושלם הרי
הן אוסרין בכל שהן אפי זרע הבכורי אחר שנכנסו לירושל
הרי הגידולי אסורי ואוסרין בכל שהן אם נתערבו בירושל
אבל הזורע בכורים קודם שיכנסו לירושלם הגידולין חולין

כיצד מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד
מתכנסות לעירו שלמעמד כדי שלא יעלו יחידים שנ ברוב
עם הדרת מלך ובאים ולנים ברחובה של עיר ולא
יכנסו לבתים מפני אהל הטומאה ובשחר הממונה אומר
קומו ונעלה ציון אל ה אלהינו והשור הולך לפניהם וקרניו
מצופין זהב ועטרה של זית בראשו להודיע שהבכורים
משבע המינין והחליל מכה לפניהם עד שהם מגיעין קרוב
לירושלם והם הולכין בכל הדרך וקורין שמחתי באומרים
לי בית ה נלך ולא היו מהלכין ביום אלא שתי ידות בלבד
הגיעו קרוב לירושלם שלחו לפניהם שלוחין להודיע לאנשי
ירושלם ועטרו את בכוריהם ופרכסו אותן ואם היה להם
לח ויבש מראין את הלח מלמעלה והפחו והסגנים והגוברי
יוצאין לקראתן מירושלם לפי הבאים הם יוצאין אם באו
אנשים הרבה יוצאין לקראתן רבים ואם מעט מעט
ומשיכנסו כולן בשערי ירושלם יתחילו לקרות עומדות היו
רגלינו בשעריך ירושלם כל בעלו אומניות
שבירושלם עומדין מפניהם ושואלין בשלומן אחינו אנשי
מקום פלני באתם בשלו והם מהלכין בתוך ירושל והחליל
מכה לפניהם עד שהם מגיעים להר הבית הגיעו להר
הבית נוטל כל אחד ואחד סלו על כתיפו ואומרין הללויה
הללו אל בקדשו כולה עד כל הנשמה תהלל יה הללויה
והם מהלכי בהר הבית וקוראי עד שמגיעין לעזרה הגיעו
לעזרה דברו הלוים בשיר ארוממך ה כי דליתני וגו

פרק חמישי

מצות עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן שנ ראשית
עריסותיכם חלה תרימו תרומה וראשית זו אין לה שיעור
מן התורה אפי הפריש כשעורה פטר את העיסה והעושה
כל עיסתו חלה לא עשה כלום עד שישייר מקצתו

ומדברי סופרים שמפרישין אחד מארבעה ועשרים מן
העיסה כדי שיהיה בה כדי מתנה לכהן שנא תתן לו תן לו
דבר הראוי ליתנו מתנה והנחתום העושה למכור בשוק
מפריש אחד משמונה וארבעים לפי שעיסתו מרובה יש
בשיעור זה כדי מתנה העושה עיסה למשתה בנו

אעפ שהוא מרובה מפריש אחד מעשרים וארבעה שלא
לחלוק בעיסת בעל הבית והנחתום שעשה עיסה קטנה
אחד מארבעים ושמונה שלא לחלוק בעיסת הנחתום

נטמאת העיסה בשוגג או באונס מפריש אחד מארבעי
ושמונה ואם טמאה בזדון מפריש אחד מעשרים וארבע

כדי שלא יהיה חוטא נשכר וחלה טמאה לכהן להסקה
כתרומה טמאה אין חייבין בחלה מן התורה אלא
בארץ ישרא בלבד שנ והיה באכלכם מלחם הארץ וגו
ובזמן שכל ישרא שם שנ בבאכם ביאת כולכם ולא ביאת
מקצתכם לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ
ישרא אינה אלא מדבריהם כמו שבארנו בתרומה פירות
חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבי בחלה ופירו האר שיצאו
חוצה לארץ פטורין שנ אשר אני מביא אתכם שמה שמה
אתם חייבין בין על פירו הארץ בין על פירות חוצה לארץ

מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים כדי שלא
תשתכח תורת חלה מישרא ואין מביאי חלות חוצה לארץ
לארץ כשם שאין מביאין תרומה ובכורי משם ואם הביא
מניחה עד ערב הפסח ותשרף כתרומה שלש
דינין לחלה בשלש ארצות כל הארץ שהחזיקו בה עולי
בבל עד כזיב מפרישין בה חלה אחת כשיעו והיא נאכלת
לכהנים ושאר ארץ ישרא שהחזיקו בה עולי מצרים ולא
עולי בבל שהיא מכזיב ועד אמנה מפרישי בה שתי חלות
האחת נשרפת והאחת נאכלת ומפני מה מפרישין בה

שתי חלות מפני שהחלה הראשונה טמאה שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא וקדושה ראשונה בטלה משגלו והואיל והיא ארץ ישראל מפרישין בה חלה אחר מארבעים ושמונה ושורפין אותה ומפרישין חלה שנייה ונותני אותה לכהן לאכלה כדי שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת שהרי נשרפה הראשונ אעפ שלא נטמאת טומאה ידועה לכל וזו השנייה אין לה שיעור אלא כל שרוצה מפריש מפני שהיא מדבריהם וכל הארץ שמא מאמנה ולחוץ בין בסוריא בין בשאר הארצות מפרישין שתי חלות אחת לשריפה כדי שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת ואחת לאכיל כדי שלא תשתכח תורת חלה מישרא והואיל וזו וזו מדבריהם מוטב לרבות בנאכלת לפיכך שלשריפה אין לה שיעור אלא כל שהוא ושל אכילה אחד מארבעים ושמונה ומותרת לזבים ולזבות ואין צריך לומר לשאר טמאים בזמן הזה שאין שם עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישרא אחר מארבעים ושמונה ושורפין אותה מפני שהיא טמאה ויש לה שם מן התורה ומכזיב עד אמנה מפרישין שנייה לכהן לאכילה ואין לה שיעור כשהיה הדבר מקודם

חלת חוצה לארץ אעפ שהיא טמאה הואיל ועיקר חיובה מדבריה אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומא יוצאה עליו מגופו והם בעלי קריין וזבים וזבות ונידות ויולדות ומצורעין אבל שאר הטמאים במגע הטמאות אפי טמאי מת מותרין לאכילה לפיכך אם היה שם כהן קטן בחוצה לארץ בין בסוריא בין בשאר ארצו ורצה להפריש חלה אחת מפריש אחד מארבעים ושמונ ונאכלת לקטן שעדי לא ראה קרי או לקטנ שעדיין לא ראת נדתה אינו צריך להפריש שנייה וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו אעפ שלא העריב ואעפ שהוא טמא הרי זה מותר לאכול החלה הראשונה ואינו צריך להפריש שנייה בחוצה לארץ כל המפריש חלה מברך תחלה אקבו להפריש חלה בין בארץ בין בחוצה לארץ וכשם שמברך על הטהורה כך מברך על הטמאה לפיכ אין האיש ערום מפריש חלה שאינו יכול לברך אבל האשה הערומה שישבה וכל פניה טוחות בקרקע מברכת ומפרשת חלה הנדה וכיוצ בה מברכת ומפרש חלה חוצה לאר שאינ מווהרת על מגעה אלא על אכילת ואם היה שם כהן קטן או כהן שטבל שהיא מותר לו לאכיל כמו שבארנו הרי זה מותר לאכלה עם הזר על שולחן אחד לפי שאינה מדמעת ואפי נתערבה שוה בשוה ונותנין אותה לכהן עם הארץ מפני שהיא טמאה באויר ארץ העמים ואחר כך יפריש החלה בחוצ לארץ מותר שאין עקרה אלא מדבריה

החלה נקראת תרומה לפיכך אינה ניטלת אלא מן המוקף כתרומה ואינה ניטלת מן הטהו על הטמא לכתחל וכל שאמרנו בתרומה לא יתרום ואם תרם אינה תרומה כך בחלה וכל שאמרנו בתרומה לא יתרום מזה על זה כך בחלה וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל חלה וכל האוכל תרומה אוכל חלה הסומא והשכור מפרישין חלה לכתחלה שאין בעיסה רע ויפה כדי שיכוונו ויפרשו מן היפה

פרק ששי

הלוקח מן הנחתום חייב בחלה על הצוננת ומן הצוננת על החלקה אפילו מרפיסין הרבה אין חייבין בחלה לא חמשה מיני תבואה בלבד והם החטים והשעורים והכוסמין ושבולת שועל והשיפון שנ באכלכם מלחם הארץ ואין קרוי לחם לא פת הנעשית מאלו אבל העושה פת אורז או דוחן וכיוצא בהן מן הקטניות אינן חייבין בחלה כלל הלקט והשכחה והפאה וההפקר ותבואה שלא הביאה שליש אעפ שהן פטורין מן התרומה חייבין עליהם בחלה וכן מעשר ראשון שהקדימו בשבלים שניטלה תרומתו אעפ שאין בו חלק תרומה גדולה ומעשר שני והקדש שניפדו ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפני כשיפדו כל אותן המותרות הכל חייבין בחלה

עיסה של מעשר שני בירושלם ועיסת שביעי וספק מדומע חייבין בחלה אבל המדומע פטור מן החלה חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו פטורין מן החלה מפני שהן קדש למוכרן בשוק לנזירים ולמקריבי תודה חייבין בחלה לפי שבדעתו שאם לא תמכר יאכלנה עיסת השותפין והעושה עיסה לרבים חייבת בחלה

העושה עיסה מן הטבל בין שהקדים חלה לתרומה בין שהקדים תרומה לחלה מה שעשה עשוי ואם הפריש החלה תחלה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ותרומת מעשר ואם הפריש תחלה תרומה לא תאכל עד שיוציא עליה חלה העושה עיסה להאכיל הפת שלה לבהמה או לחיה פטורה עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה עיסת הנכרי פטורה היו ישרא ונכרי שותפין בעיסה אם היה בחלק ישרא שיעור עיסת החייבת בחלה הרי זו חייבת בחלה נכרי שהפריש חלה אפי בארץ ישרא אינה חלה לא מודיעין אותו שאינו צרי ותאכל לזר ולמה לא חששנו לה שמא עיסה של ישרא היא ותלה אותה ביד גוי כדי לפוטרה שאם ירצה ישרא יפטור עצמו ויעשה ישרא עיסתו פחות משיעור חלה המערב קמח חטי וקמח אורז ועשה מהן עיסה אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואם לאו פטורה אפי היה השאור חטים לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלת ואם לאו פטורה עיסה שנילושה ביין או שמן או דבש או מים רותחין או שנתן לתוכה תבלין או הרתיח המים והשליך הקמח לתוכו ולשו אם אפאה בין בתנור בין בקרקע בין על המחבת והמרחשת בין שהרביק את הבצק במחבת ובמרחשת ואחר כך הרתיחן באש מלמטה עד שנאפת הפת בין שהרתיחה ואחר כך הרביק הבצק כל או חייבין בחלה אבל העושה עיסה ליבשה בחמה בלבד או לבשלה בקדרה הרי היא פטורה מן החלה שאין מעשה חמה לחם בין שלשה במים בין שלשה בשאר משקין

וכן קלי שלשין אותן במים או בדבש ואוכלין אותו בלא אפייה פטור שאין חייבת לא עיסה שסופה להאפות להם למאכל אדם עיסה שלשה תחלה לעשותה מעשה חמה והשלימה לעשותה פת או שהתחיל בה לאפות פת והשלימה לעשות מעשה חמה וכן קלי שלשו לאפותו פת חייבין בחלה לחם העשוי לכותח מעשיה מוכיחין עליה עשאה כעכין חייבת בחלה עשאה כלמודין פטורה מן החלה כמה רוב שיעור העיסה שחייבת בחלה מלא העומר קמח בין מאחר מחמשת המינין בין מחמשתן כולם מצטרפין לשיעור וכמה הוא שיעור העומר שני קבין פחות חומש והקב ארבעת לוגין והלוג ארבע רביעיות והרביעית אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעי וחצי אצבע וחומש אצבע וכל האצבע הם רוחב גודל של יד נמצאת למד שהמדה שיש בה עשר אצבעות על עשר אצבעות ברום שלש אצבעות ותשיע אצבע בקירוב הוא העומר וכן מדה שיש בה ז אצבעות פחות שני תשיעי אצבע ברום שבעה אצבעות פחות שני תשיעי אצבע היא מדת העומר ושתי המדות כאחד הם עולים

וכמה מכילה מדה זו כמו ארבעים ושלשה ביצים בינוניות וחומש ביצה והם משקל ששה ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים שבמצרי שהם משקל חמש מאות ועשרים זוז מזוזי מצרים בזמן הזה ומדה שמכילה כמשקל הזה מקמח החטי הזה בה מודדי לחלה בכל מקום אסור לאדם לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי לפוטרה מן החלה והמפריש חלה מעיסה שהיא פחותה מכשיעור לא עשה כלום והרי היא חולין כשהיתה עשה עיסה פחותה מכשיעור ואפייה ונתן הפת לסל וחזר ואפה הפת אחרת ונתן לסל אם נתקבץ בסל שיעור חלה הסל מצרפן לחלה ומפריש החלה מן הפת שנא והיה באכלכם מלחם הארץ מלמד שהוא מפריש מן האפוי ואין התנור מצרפן לחלה היו הככרות נושכות זו בזו ונתקבץ מן הכל שיעור חלה חייבין בחלה אעפ שאינן בסל אפה

מעט מעט וקבץ הכל על לוח שאין לו תוך הרי זה ספק ואם חלה של דבריה היא אינו חייב להפריש עד שיצטרף אותו כלי שיש לו תוך קמח שלא רקדו אלא לשו בסובין שלו הואיל ויש בכל הקמח עומר חייב בחלה אבל אם נטל המורסן מן הקמח וחזר והשלים שיעור העיס במורסן שהחזירו לקמח אינו חייב בחלה נחתום שעשה עיסה לעשות שאור לחלקו חייבת בחלה שאם לא תמכר יעשנה פת אבל העושה עיסה לחלקה בצק פטורה נשים שנתנו קמח לנחתום לעשות להם שאור אם אין בשל אחת מהן כשיעור אעפ שיש בכללן כשיעור פטורה

פרק שביעי

שתי עיסות שיש בשתיהן שיעור החייב בחלה ואין באחת מהן כשיעור ונגעו זו בזו ונשכו זו את זו אם היו של שנים אפי׳ הן ממין אחר פטורין מן החלה שסתם שנים מקפידין ואין ידוע שאינן מקפידין על עירוב העיסות הרי אלו מצטרפות היו שניהן של איש אחד אם היו ממין אחר מצטרפין וחייבות בחלה ואם משני מינין היו אין מצטרפי׳ שסתם אחד אינו מקפיד ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב עמה אפי׳ היו מין אחר אין מצטרפות

וכיצד מצטרפות אם היו של אחד ממין אחד עיסת החטים שנגעה בעיסת הכוסמין מצטרפות נגעה בשאר המינין אין מצטרפות וכן עיסת שעורין שנגעה בעיסת הכוסמין או שבולת שועל או שיפון וכן עיסת כוסמין ושל שבולת שועל ושל שיפון שנגע כל אחת משלשתן בחברת הרי אלו מצטרפות עיסת חדש אינה מצטרפת לישן

אעפ שהן ממין אחד כדי שלא יאמרו תורמין מן החדש על הישן ולא יתרום מאמצע שתיהן אלא יביא עיסה אחרת חדש או ישן ויצטרף להם להשלים השיעור

בד״א בעיסה שנגע בעיסה אחרת אבל הכולל קמח חמשת המינין ועושה מהם עיסה אחד הרי חמשתן מצטרפין לשיעור עיסת חלה כמו שביארנו עיסה שהיא פחותה מכשיעור מיכן ועיסה פחות מכשיעור מיכן ועיסה שאינה חייבת בחלה באמצע כגון עיסת אורז או עיסת תרומה או מדומע או עיסת גוי אעפ שנוגעות זו בזו אינן מצטרפות שהרי דבר הפטור מן החלה מבדיל באמצע

היה באמצע עיסה שהורמה חלתה מצטרפות שהעיסה שביניהן כבר היתה מחוייבת בחלה וכן אם היה ביניהן עיסת הקדש מצטרפו׳ מפני שראוי לפדותה ותתחיי׳ בחלה וכן אם היתה ביניהן עיסת מין אחר או עיסת איש אחר או עיסת חדש הרי שתי העיסות שבצדדין מצטרפות לחלה שתי עיסות שכל אחת מהן פחותה מכשיעור שהפריש חלה מזו וחלה מזו וחזרו ונגעו זו בזו והרי בשתיהם כשיעור חייבין להפריש מהן חלה שהחלות הראשונות אינן כלום שני גוים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה ואחר כך נתגיירו והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגייר עד שהשלימו לשיעו׳ הרי זו חייבת שלא היתה לה שעת חובה כשהיו גוים שהרי פחו׳ מכשיעו׳ היה ביד כל אחד מהן אבל שני ישרא׳ שעשו כך וחזר כל אחד אחד שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשיעור הרי זו פטורה שכבר היתה לה שעת חובה והן היו פטורין באותה שעה מפני שעשאוה לחלק היתה העיסה ביד הגוי והישרא׳ בשותפות וחלקו ואחר כך נתגייר הגוי והוסיף הגר על שלו עד שהשלים כל אחד עיסתו לשיעור של ישרא׳ חייבת ושל גוי פטורה הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונתנו לתוך עיסה שהורמה חלתה הרי זה מביא עיסה שניה שיהיה בה עם שאור זה שיעו׳ עיסה שחייבת בחלה ונותנה בתוך העיסה שהורמה חלתה ומפריש מן העיסה השנייה שיעור חלה עליה ועל השאו׳ כדי שיטול מן המוקף ואם אין לו עיסה שנייה נעשי׳ זו כולה טבל ומפרי׳ חלה על הכל שהטבל במינו אוסר בכל שהו עיסה הטבולה לחלה אינה כחלה והרי היא כחולין לענין הטומא׳ שאין השני עושה שלישי בחולין כמו שיתבאר במקומו ומותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישרא׳ לפיכך שתי עיסות אחת טמאה ואחת טהורה נוטל כדי חלת שתיהם מעיסה שלא הורמה חלתה ונותנו באמצע סמוך לעיסת הטהורה ומושך מן הטמאה לטהורה כדי ביצה כדי לתרום מן המוקף עושה אדם עיסת טהורה ואינו מפריש חלתה ומניחה או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של עיסות אחרות ואפילו נטמאו העיסות עד שתעשה העיסה שהניח כולה חלה ויתננה לכהן והוא שלא תפסל מאוכל אדם אבל משתסרח אינו מפריש עליה בד״א בשהיו אותם העיסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה שחלת דמאי ניטלת מן הטהו׳ על הטמא לכתחל׳ ושלא מן המוקף

פרק שמיני

המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן ושאר העיסה חייבת בחלה ואותו הקמח שהפריש לשם חלה אם יש בו עומר ועושהו עיסה הרי זה מפריש ממנו חלה כשאר כל קמח חולין אימתי מפרישין חלה כשיתן את המים ויתערב הקמח במים מפריש החלה מתחלת דבר שנילוש שנ׳ ראשית עריסותיכם והוא שלא ישאר שם בעריבה קמח שלא נתערב במים שיעור עומר ואם אמר הרי זו חלה על העיסה ועל השאו׳ ועל הקמח שנשתיי׳ ולכשתעש׳ כולה עיסה אחת תתקדש זו שבידו לשם חלה הרי זה מות׳

הניח החלה עד שלש הכל וערבה ואחר כך הפריש אין בכך כלום ואם לא הפרי׳ החלה בצק אלא אפת הכל הרי זה מפריש מן הפת כמו שבארנו מאמתי תתחייב העיסה בחלה משתתגלגל בחטי׳ ויתערב הקמח במים או שתטמטם בשעורים ותעשה כולה גוף אחד ואוכלין עראי מן העיס׳ עד שתתגלגל בחטי׳ ותטמטם בשעורי׳ והכוסמי׳ בחטין ושבולת שועל והשיפון בשעורים נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורי׳ האוכל ממנה קודם הפרש׳ חלה חייב מיתה מפני שהיא טבל לפיכך אם היתה העיסה חייבת בחלה מן התורה האוכל ממנ׳ לוקה ככל אוכל טבל ואם היתה חייבת מדבריהם מכין אותו מכת מרדות

עיסה שנדמעה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו שאין מחזקין ידי עוברי עבירה אלא מוליכין עמו פת לפלטר הלוקח מנחתום עם הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה אינו צריך להפרי׳ חלה מספק כשם שלא נחשדו כל ישרא׳ בארץ על תרומה גדולה כך לא נחשדו בסוריא על החלה

הלוקח בחוצה לארץ מן הנחתום צריך להפריש חלה מספק אבל הלוקח מבעל הבית ואין צריך לומר המתארח אצלו אינו צריך להפריש חלה מספק

פרק תשיעי

מצות עשה ליתן כל זובח בהמה טהורה לכהן הזרוע והלחיים והקיבה שנ׳ וזה יהיה משפט הכהנים ואלו הם הנקראים בכל מקום מתנות ומצוה זו נוהגת תמיד בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ובכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ ובחולין אבל לא במוקדשין

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו חייבין במתנו׳ ואם קדם מום עובר להקדישן או שהקדישן תמימים ואחר כך נולד בהן מום ונפדו הרי אלו פטורין מן המתנות ספק בכור חייב במתנות מכל צד אם בכור הוא כולו לכהן ואם אינו בכור מתנותיו לכהן ואם נסתפק בשנים ולקח הכהן האחד מספק הרי השני פטור מן המתנו׳ עשאוהו כמי שזכה בו הכהן ונתנו במומו לבעליו אבל ספק המעשר פטור מכל מקום שהמוציא מחבירו עליו הראיה בהמת קדשים שנפסלה במומה ואינה חייבת במתנות שנתערבת בבהמות אחרו׳ אפי׳ אחת במאה בזמן שכל בהמ׳ מהן לאחר כולן פטורין שכל אחד ואחד ספק והמוציא מחבירו עליו הראייה

היה אחד הוא השוחט את כולם פוטר מתנות אחת מהן בלבד אין חייב במתנות אלא בהמה טהורה

בלבד שנ׳ אם שור אם שה כלאים הבא מכבש ועז
חייב במתנות והכוי אעפ׳ שהוא ספק מפרישין ממנו כל
המתנות צבי הבא על העז וילדה הולד חייב בחצי
מתנות אם שה אפי׳ מקצת שה תיש הבא על הצביה
הולד פטור מן המתנות אחד השוחט לאכילת אדם
או לאכילת גוים או לאכילת כלבים או לרפוא׳ חייב במתנו׳
בהמת שותפין חייבת שנ׳ וזבחי הזבח הלוקח
בהמה מפירות שביעית חייבת במתנות כהנים ולויים
פטורים מן המתנות שנ׳ מאת העם וספק הם הלוים
אם הם בכלל העם או לאו לפיכך אין ניטלין מהם ואם
נטל הכהן לא יחזיר ברא׳ בשוחט לעצמו אבל כהן
טבח ששוחט ומוכר בשוק ממתינין לו שנים שלש שבתות
מיכן ואילך מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותם לכהנים
אחרים ואם קבע בית מטבחים למכור אין ממתינין לו אלא
מוציא׳ ממנו מיד ואם נמנע מליתן מנדין אותו עד שיתן
השוחט לנכרי ולכהן פטור מן המתנות והמשתתף
עם הכהן צריך שירשום חלקו כדי שיניח המתנות בחלק
הכהן שאם לא עיין חלקו חייב במתנות מפני שאין הכל
יודעין שהכל שותף לו לפיכך אם היה הכהן עומר עמו
במטבחים ונושא ונותן עמו אינו צריך לרשום שסתם גוי
מרבה דברים ומודיע לכל שהוא שותף ואעפ׳ שאינו עמו
בשעת מכירה התנה הכהן עמו שהוא שותף חוץ מן
המתנות הרי המתנות לכהן כיון שאמר לו חוץ הרי שייר
לו הכהן חלק במתנות ולפיכך הם שלו אבל אם אמר לו
הכהן על מנת שהמתנות שלי הרי המתנות של ישרא׳ זה
ונותנן לכל כהן שירצה אעפ׳ שהתנה עמו שהן שלו לא
נפטר מן המתנה שהאומר לו על מנת לא שייר לו בעצמן
של מתנות כלום הואיל ולא שייר לו בהן שותפות לא קנאן
בתנאי זה היה הכהן שותף בראש פטור מן הלחי
שותף ביד פטור מן הזרוע שותף בבני מעים פטור מן
הקיבה אמר לו הכהן הרי הבהמה כולה שלי והראש
שלך חייב בלחי שהדבר החייב הרי הוא של ישרא׳
גר שנתגייר והיתה לו בהמה שחוטה אם נשחטה עד
שלא נתגייר פטור ואם אחר שנתגייר חייב ואם ספק פטו׳
והמוצי׳ מחבירו עליו הראיה סומה שלא הורמו מתנותי׳
מותר לאכול ממנה שאינה דומה לטבל שהרי מתנות כהונ׳
מובדלין והמתנות עצמן אסור לישרא׳ לאכלן אלא ברשות
כהן הן עבר ואכלן או הזיקן או מכרן אינו חייב לשלם
מפני שהוא ממון שאין לו תובע ידוע והקונה אותם אעפ׳
שאינו רשאי הרי זה מותר לאכלן מפני שמתנות כהונה
נגזלות אמר לטבח מכור לי בני מעים של פרה והיו
בה מתנות נותנן לכהן ומנכה לטבח מן הדמים
המשלח בשר לחבירו והיו בה מתנו׳ אינו חושש שמא עבר
זה וגזלן מקום שאין בו כהן מעלה המתנות
בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן ויתן הדמי׳ לכל כהן שירצ׳
הרוצה ליתן המתנות לכהן אחד נותן ואם רצה
לחלוק אותן לא יתן חצי קיבה לאחד או חצי זרוע
אלא זרוע לאחד וקיבה לאחר ולחיים לשנים שנ׳ ונתן לו
שיהיה בה כדי מתנה ואם היו של שור חולק אותן חתיכו׳
והוא שיהיה בכל חתיכה כדי מתנה אי זהו הזרוע זרוע
שלימין מן הפרק לארכובה עד כף של יד שהן שני אברים
זה מעורה בזה והלחיים מן הפרק של לחי ועד פוקה של
גרגרת שהיא טבעת גדולה עם הלשון שבשניהן הכל לכהן
אין מולגין אותן ואין מפשיטין אותן אלא יתנו לו בעורן
ובצמרן והקיבה בחלב שעליה וכבר נהגו הכהנים להניח
חלב הקיבה לבעלים הכהנת אוכלת המתנות אעפ׳
שהיא נשואה לישרא׳ מפני שאין בהן קדושה ולא עוד אלא
הבעל אוכל מתנות בגלל אשתו
אבל חללה אינה אוכלת שאין חללים בכלל כהני׳ ואם רצה
הכהן למכור המתנות או ליתנן במתנה אפילו לגוי או
להאכילם לכלבים מאכילן שאין בהן קדושה כלל
כהן שהיו לו חברים שנותנים לו המתנות אם רצה לזכות
בהן לישראל חבירו הרי זה מזכה לו ואעפ׳ שלא באו לידו

ויהיו אותם החברים זובחים ונותנין המתנות לזה הישרא׳
שוכה בהן והוא שיהיה הישרא׳ זה ברוחק ואין לו לקנות
בשר ויהיה הכהן שוכה לו חבירו אבל אם היה הכה׳ שמשו
של ישרא׳ זה או שכירו או לקיטו אינו מוכה לו עד שיבואו
לידו שמא יוכה בעל כרחו לא יחתוף הכהן
המתנות ולא ישאל בפיו אלא אם כן נתנן לו בכבוד נוטל
ובזמן שהם רבים בבית מטבחים הצנועים מושכין ידיהם
והגרגרי׳ נוטלין ואם היה כהן צנוע ואין מכירין אותו שהוא
כהן הרי זה נוטל כדי שיודע לכל שהוא כהן ואין הכהנים
אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל שנאמר למשחה כדרך
שאוכלים המלכים

פרק עשירי

מצות עשה ליתן לכהן ראשית הגז שנ׳ וראשית גז צאנך
תתן לו ולויים בכלל ישרא׳ במצוה זו ואין לראשית
הגז זו שיעור מן התורה ומדברי סופרים שלא יפחות
מאחד מששים ואינה נוהגת אלא בארץ בין בפני הבית בין
שלא בפני הבית כראשית הדגן ונוהג בחולין אבל לא
במוקדשין כיצד הרי שהקדיש בהמות לבדק הבית
וגזזן יכול יהיה חייב לפדות וליתן לכהן או הקדיש בהמה
חוץ מגזותה יכול יהיה חייב בראשית הגז ת״ל צאנך אין
לו צאנו כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו
חייבין בראשית הגז אבל אם קדם הקדישן את מומן או
שקדם מום עובר להקדשן ואחר כך נולד להן מום קבוע
ונפדו פטורים מראשית הגז אין חייבין בראשית הגז
אלא הכבשי׳ בלבד זכרי׳ כנקבות שהצמר שלהן הוא הראוי
לבגדים היה צמרן קשה ואינו ראוי ללבישה פטורין
מראשית הגז שאין מתנה זו לכהן אלא כדי ללבוש ממנה
כיון שזיכה לו הקב״ה בתרומות שהן לחמו ויינו
וזכה לו במתנות בהמה וקדשי מקדש שהבשר שלו זכה לו
בראשית הגז ללבושו ובגזל הגר והחרמים ושדה אחוזת
ופדיון בכורות להוצאותיו ושאר צרכיו שהרי אין לו חלק
בנחלה ובבזה היה הצמר שלהן אדום או שחור או
שחום חייבות בראשי׳ הגז אבל אם גזז הצמר וצבעו קודם
שיתן נפטר מראשית הגז הלבינו קודם שיתן חייב
להפריש אחר שלבנו התולש צמר רחלים בידו ולא
גזז חייב בראשית הגז ראשית הגז נוהג בכלאים ובכוי
ובטריפה אבל הגוזז את המתה פטור המפריש ראשי׳
הגז ואבד חייב באחריותן עד שיתן לכהן האומר כל
גזותי ראשית דבריו קיימין הלוקח גז צאנו של נכרי
אחר שגזזן הגוי פטור מראשית הגז לקח הצאן לגיזתן
חייב אעפ׳ שגדלה הגזה ברשות הגוי ואעפ׳ שחוזרין הצאן
לגוי אחר גזיזה הואיל והגוזז ישרא׳ והגזזות שלו חייב שאי׳
החיוב אלא בשעת הגיזה הלוקח גז צאנו של חבירו
אם שייר המוכר מעט מצאנו להגזז הגוזז חייב להפרי׳ מן
המשואר על הכל ואעפ׳ שלא התחיל המוכר לגזז חזקה
אין אדם מוכר מתנות כהונה ואם לא שייר כלום הלוקח
חייב להפריש היו שני מיני גיזה כגון גיזה לבנה וגזה
שחומה או גזת זכרים וגזת נקבו׳ ומכר מין זה והניח המין
האחר זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו על מה שלקח וזה
נותן לעצמו על מה שמכר גר שנתגייר והיו לו גזות
ואין ידוע אם עד שלא נתגייר נגזזו או משנתגייר הרי זה
פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה כמה צאן יהיו
לו ויהיו חייבות בראשי׳ הגז אין פחות מחמש והוא שיהי׳
בגזה שלהן אין פחות ממשקל ששים סלע ותהיה גזת
כל אחת מחמשתן אין פחות ממשקל שנים עשר סלע
היתה אחת מהם גוזזת פחות משנים עשר סלע אעפ׳
שחמשת גוזזות ששים סלע או יתר הרי אלו פטורין מראשי׳
הגז השותפין חייבין בראשית הגז והוא שיהיה בחלק
כל אחד מהן כשיעו׳ אבל חמש צאן בלבד של שני שותפי׳
פטורין ראשית הגז מצותה בתחלה ואם הפריש בין
באמצע בין בסוף יצא היו לו חמש צאן וגזז אחת
מהן בלבד ומכר גיזותה ואחר כך גזז שנייה ומכר גיזותה

ואחר כך גוז שלישית ומכר גיזתה הכל מצטרפות לראשי
הגז וחייב לאחר כמה שנים ויש לו להפריש מן החדש על
הישן ומזה על זה אבל אם היתה רחל אחת וגזתה והניח
גזתה ואח כך קנה שניי וגזתה והניח גיזתה אינן מצטרפו
מי שהיו לו גיזות רבות של ראשית הגז ורוצה לחלק
לכהנים לא יתן לכל אחד ואחד פחות ממשקל חמש סלעי
מלובן כדי בגד קטן לא שילבנו ואחר כך יתן לו אלא יתן
לו מצמר הגזה כשהוא צואי כדי שיהיה בו אחר הליבון
חמש סלעים או יותר שנאמר תתן לו שיהיה בו כדי מתנה
המועלת ראשית הגז חולין לכל דבר לפיכך אני אומ
שנותנים או לכהנת אף על פי שהיא נשואה לישרא כמתנו
בהמה ויראה לי שדין שניהן אחד הוא

פרק אחד עשר

מצות עשה לפדות כל איש מישרא בנו שהוא בנו לאמו
הישראלית שנ כל פטר רחם ונאמר אך פדה תפדה את
בכור האדם ואין האשה חייבת לפדות את בנה שהחייב
לפדות את עצמו הוא שחייב לפדות את בנו
עבר האב ולא פדהו כשיגדל יפדה את עצמו היה הוא
לפדות ובנו לפדות יפדה עצמו תחלה ואחר כך בנו
ואם אין לו אלא כדי פדיון אחד יפדה עצמו היה בנו לפדו
והגיע עת לעלות לרגל ואין לו כדי לזה ולזה פודה את בנו
ואחר כך עולה לרגל שנ כל בכור בניך תפדה ואחר
כך ולא יראו פני ריקם הפודה את בנו מברך
אקב״ו על פדיון הבן וחוזר ומברך שהחיינו ואחר כך
נותן הפדיון לכהן ואם פדה עצמו מברך לפדות הבכור
ומברך שהחיינו. מצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן
ובכמה פודהו בחמש סלעים שנ ופדויו מבן חדש תפדה
בין בכסף בין בשוה כסף מן המטלטלין שגופן ממון כענין
השקלים לפיכך אין פודין בקרקעות ולא בעבדים מפני
שהן כקרקעות ולא בשטרו לפי שאין גופן ממון ואם פדהו
בהן אינו פדוי בא אב לכהן שהוא חייב לו חמש
סלעים חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי נתן לו
כלי שאינו שוה בשוק חמש סלעים וקבלו הכהן בחמש
סלעים הרי בנו פדוי נתן חמש סלעים לעשרה
כהנים בין בבת אחת בין בזה אחר זה יצא רצה
הכהן להחזי לו הפדיון ולא יתן לו הוא ודעתו שיחזיר ואם
עשה כן והחזיר לו אין בנו פדוי עד שיגמור בלבו ליתן
לו מתנה גמורה ואם רצה הכהן אחר כך להחזיר יחזיר
וכן אם פירש ונתן לו על מנת להחזיר הרי
בנו פדוי כהנים ולויים פטורים מפדיון הבן מקל
וחומר אם פטרו של ישרא במדבר דין הוא שיפטרו עצמן
ישרא הבא מן הכהנת ומן הלויה פטור שאין
הדבר תלוי באב אלא באם שנ פטר רחם בישרא לויה
המעוברת מגוי בנה פטור וכהנת המעוברת מגוי בנה
חייב שהרי נפסלה אמו מן הכהונה בבעילת הגוי
כהן שנולד לו בן חלל מת האב בתוך שלשי יום הבן חייב
לפדות את עצמו שלא זכה האב בפריונו מת אחר
שלשים יום אינו חייב הבן לפדות את עצמו שהרי האב
בפריונו השפחה שנשתחררה ונכרית שנתגיירה
כשהן מעוברות וילדו אעפ שהורתו שלא בקדושה הואיל
ונולד בקדושה חייב שנ פטר רחם בישרא והרי פטר רחם
בישרא אין ידוע אם קודם שנתגיירה או אחר שנתגיירה
המוציא מחבירו עליו הראיה הנכרית והשפחה
שילדו ואחר כך נתגיירו ונשתחררו וילדו ולד אחר הרי זה
פטור שנ פטר רחם ואין זה פטר רחם וכן הבא אחר
הנפלים כל נפל שאמו טמאה לידה הבא אחריו אינו פטר
רחם וכל נפל שאין אמו טמאה לידה כמו המפלת כמין
דגים וחגבים או המפלת יום ארבעים וכיוצא בהן הבא
אחריו בכור לכהן וחייב לפדות חתך העובר במעיה
והוציאו אבר אבר הבא אחריו אינו פטר רחם בן
שמנה חדשים שהוציא ראשו והוא חי והחזירו ומת וכן בן
תשעה שמת ויצא ראשו והוחזר ואח כך יצא אחיו וילדה

זה שילדה אינו פטר רחם שהרי נפטר בראשו של ראשון
ומשתצא פרחתו פוטר הבא אחריו יוצא דופן
והבא אחריו כדרכו שניהם פטורים הראשון לפי שלא יצא
מן הרחם והשני מפני שקדמו אחר מאימתי
יתחייב בפדיון משישלים שלשי יום שנ ופדויו מבן חדש
תפדה מת הבן בתוך שלשים ואפי ביום שלשים. וכן אם
נעשה טרפה אינו חייב בחמש סלעים ואם הקדים ונתן
לכהן יחזיר לו הפדיון ואם לא נתן לא יתן מי שפדה
בנו בתוך שלשים יום אם אמר לו מעכשיו אין בנו פדוי
ואם אמר לו לאחר שלשים יום בנו פדוי ואעפ שאין המעו
קיימים לאחר שלשים יום מי שהוא ספק אם חייב
בפדיי או לא הרי זה פטור שהמוציא מחבירו עליו הראיי
מת האב בתוך שלשים יום הרי הבן בחזקת שלא נפדה
עד שיביא ראייה מאביו פדהו קודם שימות מת האב
לאחר שלשים יום הרי הוא בחזקת פדוי עד שיודיעוהו
בחזקת שלא נפדה מי שלא בכרה אשתו וילדה זכר
ונקב ואין ידוע אי זה מהן יצא ראשון אין כאן לכהן כלום
ילדה שני זכרים אעפ שאין ידוע אי זה מהן הבכור
נותן חמש סלעים לכהן מת אחד מהן בתוך שלשים
יום פטור שהמוציא מחבירו עליו הראייה מת האב
בתוך שלשי יום בין אחר שלשי יום בין שלא חלקו האחי
בין שחלקו ינתן מן הנכסי חמש סלעי לכהן שכבר נתחיבו
הנכסים שתי נשיו שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן
עשר סלעים לכהן ומת אחד מהן בתוך שלשים יום אם
לכהן אחד נתן יחזיר לו חמש סלעים ואם לשני כהנים
נתן אינו יכול להוציא מהן שהרי לא עיין פדיון זה על בן
זה וכל אחד מהן יכול לומר החזיר מחבירי
שתי נשיו לא בכרו שילדו זכר ונקבה או שני זכרים ונקב
נותן חמש סלעים לכהן שאי איפשר שלא יהיה זכר אחד
מהן פטר רחם
ילדו שתי נקבות וזכר או שני זכרי ושתי נקבות ואין ידוע
אי זה נולד ראשון אין כאן לכהן כלום שאני אומר נקבה
נולדה תחלה ואחריה זכר שתי נשיו אחת בכרה
ואחת לא בכרה וילדו שני זכרי ונתערבו נותן חמש סלעי
לכהן מת אחד מהם בתוך שלשים יום האב
פטור מת הבן ינתן מן הנכסים חמש סלעים
ילדו זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום
שאני אומר זה שלא בכרה ילדה נקבה תחלה ואחריה זכר
וזו שבכרה ילדה זכר שתי נשים של שני אנשים
שלא בכרו וילדו שני זכרי ונתערבו זה נותן חמש סלעים
וזה נותן חמש סלעים נתנו ואחר כך מת אחד
מן הבנים בתוך שלשים יום אם לשני כהנים נתנו אינן
יכולין להוציא מידן ואם לכהן אחד נתנו כותב אחד מהן
לחבירו הרשאה וילך זה בהרשאה ויחזיר מן הכהן חמש
סלעי ילדו זכר ונקבה ונתערבו האבות פטורין והבן חייב
לפדות את עצמו וכן מבכרת שלא שהת אחר
בעלה שלשה חדשים ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או
בן שבעה לאחרון שניהן פטורי והבן חייב לפדו את עצמו
ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים
אין כאן לכהן כלום שתי נשים של שני אנשים אחת
בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים זה שלא בכרה
אשתו נותן חמש סלעים שלא נפטר אלא בשתי ספיקות
אם אשתו ילדה זכר בלבד חייב ואם היא ילדה הזכר
והנקבה חייב אלא אם כן ילדה נקבה תחלה והואיל והדבר
רחוק יתן פריונו

פרק שנים עשר

מצות עשה לפדות כל אדם מישרא פטר חמור בשה
ואם לא רצה לפדות מצות עשה לערפו שנאמ ופטר חמור
תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו ושתי
מצות אלו נוהגות בכל מקום ובכל זמן ומצו פדייה קודמת
למצות עריפה השה שפודין בו נותנו לכהן שנ
כל פטר חמור וגו ואת בכור הבהמה הטמא תפדה בהמה

טמאה האמורה כאן היא החמור בלבד   פטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה   ואם מכרו קודם פדיון דמיו אסורים ואם מת קודם פדיון או שערפו יקבר מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפתו הואיל ולא נפדה

לפיכך אם לא פדהו ונתן פטר החמור בעצמו לכהן אסור לכהן להשתמש בו עד שיפדהו בשה ויקח השה לעצמו או ישרפנו ויקבר והכהנים חשודים על דבר זה   לפיכך אסור לישרא׳ ליתן פטר חמור לכהן אלא אם כן פדה הבן בפניו

הפריש פדיון פטר חמור ומת השה קודם שיתננו לכהן אינו חייב באחריותו ויתן הנבלה לכהן להנות בה

מת פטר החמור אחר שפדהו יתן הטלה לכהן ומותר בהנייתו שכבר נפדה   מאימתי חייב לפדותו משיולד ועד שלשים יום ומאחר שלשים יום אם רצה לערפו עורפו אם רצה לפדותו פודה ואין כאן אלא מצות עיכוב בלבד

לא רצה לפדותו עורפו בקפיץ מאחוריו שנ׳ ואם לא תפדה וערפתו ואין ממיתין אותו לא במקל לא בקנה ולא בקורדום ולא במגירה אלא בקופים ולא יכניסנו לחדר וינעול הדלת בפניו עד שימות שנ׳ וערפתו   אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשה שחוט ולא בטרפה   ולא בכלאי׳ ולא בכוי שנ׳ תפדה בשה ואין קרוי שה אלא כבשים ועזים חיים בלבד   אין פודין בשה הדומים לאחר ואם פדה פדוי ופודין בבן פקועה ולא בפסולי המוקדשין שהרי נאמ׳ בהן כצבי וכאיל מה צבי ואיל אין פודין בו אף פסולי המוקדשין   פודין בשה בין זכרים בין נקבות בין תמימים בין בעלי מומים בין קטנים בין גדולים   שה שלקחו מדמי שביעית אין פודין בו את הודאי אבל פודין בו את הספק   אם אין לו שה לפדותו פודהו בשויו ונותן דמיו לכהן לא אמרה תורה שה להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם היה לו פטר חמור ששוה עשר סלעים   יש לו לפדותו בשה שוה דינר   ולא יהיה זה חמור מן ההקדש שנפדה בכסף   בר״א כשהיו דמי פטר חמור משלשה זוזים ולמעלה   אבל אם היו דמיו פחות משלשה זוזים אין פודי׳ אותו אלא בשה או בג׳ זוזים ועין יפה לא יפחות מסלע ועין רעה בחצי סלע ובינונית בשלשה זוזים   והפודה פטר חמור של חבירו הרי זה פדוי והחמור לבעליו

כהנים ולויים פטורי׳ מפטר חמור שנ׳ בכור האדם ואת בכו׳ הבהמה הטמאה תפדה כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה   והפטו׳ מבכו׳ אדם פטו׳ מבכו׳ בהמה טמאה

הלוקח עובר חמורו של נכרי או המוכר עובר חמורו של נכרי אף על פי שאינו רשאי הרי זה פטור מן הבכורה ואין קונסין אותו על דבר זה   היה הנכרי שותף באם או בבכור אפילו לא היה אלא אחד מאלף בו הרי זה פטור

היה לו בו או באמו אבר אחר כגון ידו או רגלו אפילו אזנו   כל שאלו יחתך יהיה בעל מום הרי זה פטור מן הבכור ואם כשיחתך חלק הגוי לא יהיה בעל מום למזבח הרי זה חייב   וכן המקבל חמור מן הגוי להיות מ פל בה והולד ביניהם   נכרי שקבל מישרא׳ הכל פטור מן הבכורה   שנ׳ פטר רחם בבני ישרא׳ באדם ובבהמה עד שיהיה הכל בישרא׳   גר שנתגייר ואין ידוע אם עד שלא נתגיי׳ ילדה חמורו או אחר שנתגי׳ הרי זה חייב לערוף או לפדות ואם פדה בשה השה של גר שהמוציא מחבירו עליו הראייה   גוי שהפריש פטר חמו׳ מודיעין אותו שאינו חייב והרי הוא מותר בגיזה ועבודה   פרה שילדה כמין חמור או חמור שילדה כמין סוס פטור שנ׳ ופטר חמור תפדה בשה ופטר חמור שני פעמים עד שיהיה הילוד חמור והנולד חמור

ואם יש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה

חמורו שלא בכרה וילדה שני זכרים נותן טלה לכהן ילדה זכר ונקבה מפרי׳ טלה אחר כדי להפקיע קדושה ממנו עד שיהיה מותר בהנייה   שמא הזכר נולד תחלה וטלה זה שהפרי׳ לבעלים ואינו לכהן שהמוציא מחבירו עליו הראיה

שתי חמוריו שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן זכר ונקבה או שני זכרי׳ ונקבה נותן טלה אחד לכהן   ילדו שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום ואינו צריך להפריש טלה לעצמו לפי שיש כאן ספיקות הרבה שמא האחת ילדה זכר והשני׳ ילדה שתי נקבות או שמא זו ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה או נקב׳ ואחריה זכר וכן ספיקות הרבה יש בשני זכרים ושתי נקבות   אחת בכרה ואחת שלא בכרה וילדו שני זכרי׳ ונתערבו נותן טלה אחד לכהן זכר ונקבה מפרי׳ טלה אחר לעצמו ואינו נותנו לכהן כפני שהוא ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה   וכן הלוקח חמור מן הגוי ואין ידוע אם בכרה או לא בכרה וילדה זכר פודה אותו בשה והוא לבעלים מפני שהוא ספק   מי שהיו לו עשר טלאים   כל אחד מהן הפרישו על ספק פטר חמור הרי הן כחולין לכל דבר   ומתעשרין כשאר הבהמה ומפריש אחד מהן מעשר והשאר שלו כשהיו   ישרא׳ שהיו לו עשרה פטרי חמורים ורואין בתוך ביתו שנפלו לו מבית אבי אמו כהן ואותו אבי אמו הכהן   נפלו לו מבית אבי אמו ישרא׳ הרי זה מפריש עליהן עשרה שיין והן שלו וחייבין במעשר

בריך רחמנא דסייען

הלכות שמטה ויובל

יש בכללן שנים ועשרים מצות תשע מצות עשה   ושלש עשרה מצות לא תעשה וזהו פרטן

א שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה
ב שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו
ג שלא יעבוד עבודת האילן בשנה זו
ד שלא יקצור הספיח כנגד הקוצרים
ה שלא יבצור הנזירים כנגד הבוצרים
ו שישמיט מה שתוציא הארץ
ז שישמיט כל הלואתו
ח שלא ינוש ולא יתבע הלווה
ט שלא ימנע מלהלוות קודם שמיטה   כדי שלא יאבד ממונו
י לספור השנים שבע שבע
יא לקדש שנת החמשים
יב לתקוע בשופר בי׳ לתשרי כדי לצאת עבדי׳ חפשי
יג שלא תעבוד אדמה בשנה זו
יד שלא יקצור ספיחיה כנגד הקוצר
טו שלא יבצור נזיריה כנגד הבוצרים
יו ליתן גאולה לארץ בשנה זו וזהו דין שדה אחוזה ושדה מקנה
יז שלא תמכר הארץ לצמיתות
יח דין בתי ערי חומה
יט שלא ינחל כל שבט לוי   בארץ ישרא׳ אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהם
כ שלא יקח שבט לוי בבזה
כא ליתן ללויים ערים לשבת ומגרשיהן
כב שלא ימכר מגרש עריהם אלא גואלים לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושבתה הארץ שבת לה׳   בחריש ובקציר תשבות   וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמ׳ שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור   אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה   או על הבצירה ואחד הכרם ואחד שאר האילנות   וזמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה ולמה פרטן הכתוב לומ׳ לך על שתי תולדו׳ אלו בלבד שהוא חייב ועל שאר התולדות שבעבוד הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן אבל מכין אותו מכת מרדות   כיצד החופר או

ספר זרעים

או החורש לצורך הקרקע או המסקל או המזבל וכיוצ׳ בהן
משאר עבודת הארץ וכן המבריך או המרכיב או הנוטע
וכיוצא בהן מעבודת האילנות מכין אותו מכת מרדות
מדבריהן אין נוטעין בשביעית אפי׳ אילן סרק ולא
יחתוך היבולת מן האילנו׳ ולא יפרק העלי׳ והבדים היבשׁ׳
ולא יאבק את צמרתו באבק ולא יעשן תחתיו כדי שימות
התולעת ולא יסוך את הנטיעות בדבר שיש לו זוהמא כדי
שלא יאכלו אותו העוף כשהוא רך ולא יסוך את הפגין
ולא ינקוב אותן ולא יכרוך את הנטיעו׳ ולא יקטום אותם
ולא יפסג את האילנות וכן שאר כל עבודת האילן ואם
עשה אחת מאלו בשביעית מכין אותו מכת מרדות
אין מציתין את האור באישת הקנים מפני שהיא עבודת
קרקע ואין מלמדין את הפרה לחרוש אלא בחול
ואין בורקין את הזרעים בעציץ מלא עפר אבל
בורקין אותן בעציץ מלא גללים ושורין את הזרעים
בשביעית כדי לזורען במוצאי שביעית ומקיימין האלויי
בראש הגג אבל אין משקין אותו
סוקרין את האילן בסקרא וטוענין אותו באבנים ועודרין
אחר הגפני׳ והמקשקש בותים אם להברות את האילן אסו׳
ואם לסתום הפצימים מותר משקין בית השלחין
במועד והיא שדה הוריעה שצמאה ביותר וכן שדה
האילנות אם היו מרוחקין זה מזה יתר מעשר לבית סאה
מוליכין את המים מאילן לאילן אבל לא ישקו את כל
השדה ואם היו מקורבין זה לזה עשר לבית סאה משקין כל
השדה בשבילן וכן עפר הלבן מרביצין אותו
במים בשביעית בשביל האילנות שלא יפסדו
ועושין עוגיות לגפנים ועושין את אמת המים כתחלה
וממלאין את הנקעים מים ומפני מה התירו כל
אלה שאם לא ישקה תפשה הארץ מלחה וימו׳ כל עץ שבה
והואיל ואסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא
גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבו׳ ושתי
תולדות שלהם כמו שבארנו משרבו האנסין והטילו
מלכי גוים על ישרא׳ לעשות מחנו׳ לחיילותיהן התירו לזרע
בשביעית איברים שצריכין לכם עברי המלך בלבד וכן
מי שכפאו אנס לעשות בשביעית בחנם כמו עבודת המלך
וכיוצא בהן הרי זה עושה הנוטע בשביעית בין
בשוגג בין במזיד יעקור מפני שישרא׳ חשודין על השביעי׳
אם תאמר בשוגג יקיים יאמר המזיד שוגג הייתי החורש
את שדהו או כרה או זבלה בשביעית כדי שתהיה יפה
לזריעה במוצאי שביעית קונסין אותו ולא יזרענה במוצאי
שביעי׳ ואין חוכרין אותה ממנו כדי לזורעה אלא תהי בורה
לפניו ואם מת יזרענה בנו המעביר קוצים בארצו
בשביעית כדי לתקנה למוצאי שביעית או שסקל ממנה
אבנים אע״פ שאינו רשאי לא קנסו אותו ומותר לו לזורעה
במוצאי שביעית הטומן לפת וצנונות וכיוצא
בהן בשביעי׳ אם היו מקצת העלין מגולין אינו חושש ואם
לאו אסור הטומן את הלוף וכיוצא בהן לא יפחות
מארבעת קנים על גובה טפח וטפח עפר על גביו וטומנו
במקום דריסת האדם כדי שלא יצמח ומותר למרס באורז
בשביעית אבל לא יכסח בראשונה היו אומרין
מלקט אדם עצים ואבני׳ ועשבים מתוך שדהו והוא שיטול
הגס הגס כדי שלא יתכוין לנקות הארץ אבל משדה
חבירו נוטל בין דק בין גס משרבו עוברי עביר שמתכוונין
לנקות ואומרין הגס הגס אנו נוטלין אסרו ליטול אדם
משדהו אלא מתוך שדה חברו והוא שלא ילקט בטובה שלא
יאמר לו ראה כמה טובה עשיתי לך שהרי נקיתי שדך
היתה בהמתו עומדת בתוך שדהו מלקט ומביא לפניה
שבהמתו מוכחת עליו וכן אם היתה שם כירתו מלקט
הכל ומדליק שכירתו מוכחת עליו הקוצץ אילן או
שתים לעצים הרי זה מותר לשרשן קצץ שלשה או יתר
זה בצד זה לא ישרש שהרי מתקן את האר׳ אלא קוצץ מעל
הארץ ומניח שרשיו בארץ בד״א בקוצץ מתוך שלו
אבל משדה חבירו מותר לשרש המבקע בזית ליטול
עצים לא יחפה מקום הבקוע בעפר מפני שהיא עבודה
אבל מכסה באבנים או בקש המזנב בגפנים והקוצץ
קנים הרי זה קוצץ כדרכו בקרדום ובמגל ובמגירה ובכל
מה שירצה אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית כדרך
שקוצצי׳ בשאר השני׳ מפני שקציצתה עבוד׳ אילן שבקציצ׳
זו תגדל ותוסיף ואם צרך לעציה קוצץ אותה שלא כדרך
עבודתה כיצד קוצצה מעם הארץ או למעלה מעשרה
טפחים אילן שנפשח קושרין אותה בשביעית לא
שלא יעלה אלא שלא יוסיף

פרק שני

לא יוציא אדם שני זבלי׳ מחצירו ויתן בתו׳ שדהו בשביעי׳
מפני שנראה כמזבל שדהו שתהיה יפה לזריעה ואם הוצי׳
והעמיד ממנו אשפה מותר ולא יעשה אשפה בתוך שדהו
עד שיעבור זמן שמזבלין בו לעבודת הארץ והוא משיקשו׳
המתיק ולא יעשה אשפה פחותה ממאה וחמשים
סאה של זבל כדי שתהיה נכרת שהיא אשפה ואם ירצה
להוסיף מוסיף היה לו דבר מועט מוסיף והולך ולא
יעשה בכל בית סאה יתר משלש אשפות והרוצה לעשות
כל שדהו שלש שלש אשפתות לתוך בית סאה עושה
היה מעמי׳ הזבל על הסלע או שהעמיק בארץ שלשה טפחי׳
והעדים הזבל או שבעה על הארץ גובה שלשה והעמיד
עליו הזבל אינו צריך שיעור אפילו עשה כן כמה אשפתות
לתוך בית סאה בין גדולות בין קטנות מותר שהרי הדבר
ניכר שאינן לעבודת הארץ אלא לכניסת הזבל
מותר לאדם להוציא זבל מן הסהר של צאן ונותן לתוך
שדהו כדרך כל מכניסי זבל והעושה דיר בתוך שדהו
בשביעי׳ לא יעשהו יתר על בית סאתים ויכנס הצאן לתוכו
וכשיזבלו את כל הדיר מני׳ דופן אחד מדפני הדיר ועושה
דיר אחר בצדו נמצא מזבל בתו׳ שדהו בית ארבעת סאין
היתה כל שדהו בית ארבעת סאין מסייר
ממנה מקצת מפני מראית העין כדי שידעו הכל שהצאן
הטילו בה ונדירה ולא יאמרו זבל זה כל שדהו בשביעית
לא יפתח אדם מחצב כתחלה לתוך שדהו
בשביעית שמא יאמרו לתקן שדהו נתכוון שיסיר ממנה
הסלע ואם התחיל מקודם שביעי׳ ופצל ממנ׳ שבעה ועשרי׳
אבנים ברבוע שלש על שלש על רום שלש כל אבן מהן
אמה על אמה ברום אמה או גדולו׳ מזו הרי זה מותר לנקר
ממנו בשביעית כל מה שירצה גדר של אבנים
שיש בגבהו עשרה טפחים או יתר ורצה ליטול כל אבניו
אם היו בו עשר אבנים או יתר כל אחת מהן משוי שנים
או גדולו׳ מזו הרי זה נוטל שהרואה יודע של צורך האבני׳
הוא נוטל היה פחות מעשרה או שהיו פחות מעשר
אבנים או שהיו אבניו קטנות ממשוי שנים שנים נוטל עד
שיניח טפח לארץ בד״א בשנתכוון לתקן שדהו
שהתחיל ליטול בשביעית אבל אם לא נתכוון לתקן
שדהו או שהתחיל מקודם שביעית נוטל בשביעית כל מה
שירצה מכל מקום וגודר עד לארץ וכן אם היה נוטל
משדה חבירו אע״פ שהוא קבלן גודר עד לארץ
אבנים שראויים שתזעזע אותן המחרישה או שהיו מכוסות
ונתגלו אם יש בהן שתי׳ שלמשוי שנים שנים הרי זה מותר
ליטול אותן היו קטנות מזה לא ינטלו המסקל שדהו
בשביעית מפני שהוא צריך לאבנים נוטל את העליונות
ומניח את הנוגעות בארץ וכן אם היה לו בשדהו
גרגש של צרורות או גל של אבנים נוטל את העליונות
ומניח את הנוגעות בארץ ואם יש תחתיהן סלע או קש
יטול את כולן לא ימלא אדם גיא עפר או יתקננו
בעפר מפני שמתקן את הארץ אבל עושה הוא חריץ
על פני הגיא וכל אבן שיכול לפשוט את ידו וליטלה והוא
עומד על שפת הגיא הרי זו תנטל אבני כתף והם
הנטלות שתים שלש על הכתף מותר להביאן בכל מקום
בין משדה חבירו בין משדהו וכן הקבלן מביא מכל
מקום ואפי׳ אבנים קטנות בין משדה שקבלה בין משדה

שלא קבלה פרצה שהיא סוגה בעפר אם אינה מכשלת את הרבים אסור לבנותה ואם היתה מכשלת הרבים או שלא היתה סוגה בעפר אלא פתוחה לרשות הרבים מותר לבנותה אסור לו לבנות גדר בשביעית בין שדהו לשדה חבירו אבל בונה גדר בינו ובין רשות הרבים ומותר להעמיק עד הסלע ומוציא את העפר וצוברו בתוך שדהו כדרך כל מעמידי זבל וכן אם חפר בור ושיח ומערה בשביעי׳ צובר העפר בתוך שדהו כדרך כל החופרי׳

פרק שלישי

עבודת הארץ בשנה ששית שלשים יום סמוך לשביעית אסורה הלכה למשה מסיני מפני שהוא מתקנה לשביעית ודבר זה בזמן שבית המקד׳ קיים הוא שנאסר מפי השמוע ונזרו חכמים שלא יהיו חורשים שדה האילן ערב שביעית בזמן המקד׳ אלא עד העצרת ושדה הלבן עד הפסח ובזמן שאין מקדש מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה כדין תורה אי זו היא שדה האילן כל שלשה אילנות לבית סאה אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל ואפי׳ הן של שלשה אנשים רואין אותן כאלו הם תאנים אם ראויין לעשות ככר דבילה של ששים מנה חורשין כל בית סאה בשבילם והוא שיהיה רחוק בין כל אחד ואחד כדי שיהיה הבקר לעבור בכליו היו פחות משלשה לבית סאה או שהיו שלשה ואחד ראוי לעשות ששים מנה או יתר והשני׳ אינן ראויין לעשות או שנים ראויין לעשות אפי׳ מאה מנה ואחד אינו עושה אין חורשין להן והוא מלוא האורה וסלו חוצה לו היו משלשה ועד תשעה וראויין לעשות ששים מנה חורשין כל בית סאה בשבילן ואע״פ שיש בהמה שאינו ראוי לעשות היו עשרה אילנות לתוך בית סאה או יתר בין עושין בין אינן עושין חורשין כל בית סאה בשבילן

עשר נטיעות מפוזרות לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה ודבר זה הלכה למשה מסיני היו עשויות שורה אחת או מוקפות עטרה אין חורשין להן אלא צרכן לכל אחת ואחת והדילועין עם הנטועו מצטרפות לעשרה אי זו היא נטיעה זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה אילן שנקצץ והוציא חליפין אם נקצץ מטפח ולמעלה הרי הוא כאילן מטפח ולמטה הרי הוא כנטיעה וכל הדברים האלו בזמן המקדש כמו שאמרנו אבל בזמן הזה מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה אף בזמן המקדש מותר לזבל השדות ולעדור המקשאות והמדלעות ובית השלחין עד ראש השנה ומזבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין ומקרסמין ומזרדין ומפסלין ומזהמין את הנטיעות וכורכין וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותם וסכין את הפגין ומנקבין אותן כל עבודות אלו מותרות בערב שביעי׳ עד ראש השנה של שביעית ואפי׳ בזמן המקדש

פני ערב שביעית שנכנסו לשביעית ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין ובזמן המקדש אין בוזמן מדרגות על פי הגיאיות ערב שביעית ומשיפסקו הגשמים מפני שהוא מתקנן לשביעית אף בזמן הזה אין נוטעין אילנות ואין מרכיבין ערב שביעית אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשהה אחר הלקיטה שלשים יום קודם ראש השנה של שביעי׳ וסתם קליטה שתי שבתו׳ ודבר זה אסור לעולם מפני מראי׳ העין שמא יאמר הרואה בשביעית נטעו נמצאת אומר שהנוטע או המבריך או המרכיב ערב שביעית קודם ראש השנה בארבעה וארבעים יום יקיים פחות מיכן יעקור ואם לא עקר הפירות מותרין ואם מת קודם שיעקור מחייבין את היורש לעקור

פרק רביעי

כל שתוציא הארץ בשנה שביעית בין מן הזרע שנפל בה מקודם שביעי׳ בין מן העיקרי׳ שנקצרו מקודם וחזרו ועשו ושניהם נקראו ספיח בין מן העשבים והירקות שעלו מאיליהן ואין להן זרע הכל מותר לאכלו מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ וגו׳ את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל ומדברי סופרין שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני׳ גנה בתוך שדהו בסתר וכשיצמח יאכל מהם ויאמ׳ ספיחי׳ הן לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית הא למדת שאין אוכלין מפירות שביעית אלא פירות האילנות והעשבים שאין זורעין אותם רוב האדם כגון הפיגם והירבוזין השוטים וכל כיוצ׳ בהן אבל הירקות שדרך רוב האדם לזורעם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן אסור מדבריהם והמלקטן מכין אותו מכת מרדות

ספיחים העולים בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם ובשדה זרע מותרין באכילה ומפני מה לא גזרו עליה׳ לפי שאין אדם זורע מקומות אלו שדה בור אין אדם נפנה לשם ושדה ניר רוצה הוא בתיקונה ושדה כרם אינו אוסר כרמו ושדה זרע הספיחין מפסידין אותה וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום ולא גזרו עליו ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה ואין תולשין אותן ביד אלא חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה ועד מתי אסורין ספיחי שביעית במוצאי שביעית מראש השנה ועד חנוכה ומחנוכ׳ ואילך הן מותרין והזורע ספיחי׳ שביעית אחר שביעית הגידולין מותרין בצלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית אם עשו כיוצא בהן מותרין ואם לאו אסורין וכן שאר הפירות אין לוקחים אותם במוצאי שביעית אלא משיעשו כיוצא בהן מפירות מוצאי שביעית עשה הבכיר הותר האפיל ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד מאימתי מותר אדם ליקח לוף במוצאי שביעית משירבה החרש באחד בתשרי ראש השנה לשמטי׳ וליובלות פירו׳ ששית שנכנסו לשביעי׳ אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה הרי אלו מותרי׳ ואע״פ שאוסף אותם בשביעית הרי הן כפירות ששית לכל דבר ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ראש השנה הרי הן כפירו׳ שביעית התבואה והקטניות אסורין באכילה משום ספיחים ופירות האילן אוכלין אותן בקדושת שביעית האורז והדוחן והפרגי׳ והשומשמי׳ ופול המצרי שזרעו לזרע הוכבין בהן אחר גמר פרי אם נגמר פרים קודם ראש השנה הרי אלו מותרין בשביעית כפירו׳ ששית ואם נגמרו אחר ראש השנה אע״פ שהשרישו קודם ראש השנה הרי אלו אסורים משום ספיחים הירק בשעת לקיטתו והאתרוג אפי׳ היה כפול קודם ראש השנה ונעשה ככר בשביעי׳ חייב במעשרות כפירות ששית ואפילו היה ככר בשביעית הרי הוא כפירות שביעית ומתעשר כפירות ששית להחמיר

וכן פירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית בתבואה וקטניות ואילנות הולכין אחר המעשרות והפרגין והשומשמין והאורז והדוחן ופול המצרי שזרעו לזרע אחר גמר הפרי והירק אחר לקיטתו פול המצרי שזרעו לזרע בששית ונגמר פריו קודם ראש השנה של שביעית בין ירקו שלו בין זרע שלו מותר בשביעית ואם זרעו לירק ונכנסה עליו שביעית בין ירקו בין זרעו אסור כספיחי שביעי׳ וכן אם זרעו לזרע ולירק אסור עבר וזרעו בשביעי׳ ויצא לשמינית אם זרעו לזרע בין זרעו בין ירקו אסור במוצאי שביעית כשאר הספיחים ואם זרעו לירק הואיל ונלקט בשביעית בין ירקו בין זרעו מותר זרעו לזרע ולירק זרעו אסור משום ספיחים וירקו מותר בנות שוח הואיל והן נגמרו לאחר שלש שני׳ אם באו לעונת המעשרו׳ קודם ראש השנ׳ של שמינית הרי הן נאכלות בשנה שנייה מן השבוע בתורת שביעית הבצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהם מים שלשים יום קודם ראש השנה ושל

בעל שמנע מהם שלשה עונות לפני ראש השנה הרי אלו
מפירות ששית פחות מיכן הרי הם כספיחי שביעית
הרלועין שקיימן לזרע אם הקשו לפני ראש השנה ונפסלו
מלאכול אדם מותר לקיימן בשביעית שהן מפירות ששית
ואם לאו אסורין כספיחי שביעית
וכן הירקות כולן שהקשו לפני ראש השנה מותר לקיימן
בשביעי׳ ואם היו רבים אסור לקיימן משום ספיחים ואין
מחייבין אותו לשרש מן הלוף אלא מניחו בארץ כמות
שהוא אם צמח למוצאי שביעית מותר ואין מחייבין
אותו לשרש את הקנרס אלא גוזל בעלין ואם צמח למוצאי
שביעית מותר לוף של ערב שביעית וכן בצלים
של ערב שביעית הקיצונים ופואה שנגמרו לפני שביעית
מותר לעקרן בשביעית בקרדומות של מתכת ואין בזה
משום עבודת הארץ הבצלים שירדו עליהם
גשמי׳ בשביעית וצמחו כל זמן שהעלין שלהן ירוקין הרי
אלו מותרי׳ ואם השחירו הרי הן כנטועין באר׳ ואותן העלי׳
אסורין משום ספיחין ובין כך ובין כך הבצלים עצמן
בהתירן עומדין בצל שעקרו בשביעית ונטעו
בשמינית ורבו גידוליו על עקרו העלו גידוליו את עקרו
הותר הכל הואיל ושביעי׳ אסורה על ידי קרקע כך נטילתה
על ידי קרקע הפירות שיוציא האילן בשביעית
לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנ׳ ואת ענבי נזיריך
לא תבצור ואם בצר לעבודת האילן הוא שבצר כדרך
הבוצרים וכיצד עושה תאנים של שביעי׳ אין קוצין אותן
במוקצה אבל מייבשן בחרבה ולא ידרוך ענבים בגת אבל
דורך הוא בעריבה ולא יעשה זתים בתור הבד אבל
כותש הוא ומכנים לתוך בד קטן ביותר וטוחן בבית הבד
ומכנים לבד קטנה וכן בשאר הדברים כל שיכול לשנות
משנה מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא
הארץ בשביעית שנ׳ והשביעית תשמטנה ונטשתה וכל
הנועל כרמו או סג שדהו בשביעי׳ בטל מצו׳ עשה וכן אם
אסף כל פירותיו לתוך ביתו אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין
בכל מקום שנ׳ ואכלו אביוני עמך ויש לו להביא לתוך
ביתו מעט כדרך שמביאי׳ מן ההפקר חמש כדי שמן חמש
עשר כדי יין ואם הביא יתר מזה מותר אין
שביעית נוהגת אלא בארץ ישרא׳ בלבד שנ׳ כי תבואו אל
הארץ וגו׳ ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית
כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל
הספחין שצומחין בו אסורין באכילה וכל שלא החזיקו בו
אלא עולי מצרים בלבד שהוא מכזיב ועד הנהר ועד אמנה
אע״פ שהוא אסור בעבודה בשביעית הספיחים שצומחין
בו מותרי׳ באכיל ומהנהר ומאמנה והלאה מותר בעבודה
בשביעית סוריא אע״פ שאין שביעית נוהגת בה מן
התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעי׳ בארץ
ישרא׳ כדי שלא יניחו ארץ ישרא׳ וילכו וישתקעו שם אבל
עמון ומואב ומצרים ושנער אע״פ שהם חייבות במעשרות
ומדבריהם אין שביעית נוהגת בהן עבר הירדן
שביעית נוהגת בה מדבריהם וספיחי סוריא ועבר הירדן
מותרין באכילה לא יהיו ארצות אלו חמורין מארץ ישראל
שהחזיקו בה עולי מצרים גוי שקנה קרקע בארץ
ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרין שלא גזרו על
הספיחין אלא מפני עוברי עבירה והגוים אינן מצויין על
השביעית כדי שנגזור עליהם עיירות ארץ ישראל
הסמוכות לספר מושיבי׳ עליהם נאמר כדי שלא יפוצו גוים
ויבוזו פירות שביעית

פרק חמישי

פירות שביעית נתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה ולהדלקת
הנר ולצביעה מפי השמועה למדו תהיה אף להדלקת נר
ולצבוע בה צבע לאכילה ולשתי׳ כיצד לאכול דבר שדרכו
לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתות כדין תרומה ומעשר
שני ולא ישנה פירות מברייתן כדרך שאינו משנה בתרום
ומעשר דבר שדרכו לאכול חי לא יאכלנו מבושל

ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי לפיכך
אין שולקין אכלי בהמה אינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד
והפת שעפשה כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר ואין
מבשלין ירק של שביעית בשמן תרומה שלא יביאנו לידי
פסול ואם בשל מעט ואכלו מיד מות שהרי לא הניחן כדי
לבוא לידי פסול פירות המיוחדין למאכל אדם אין
מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות הלכה הבהמה
מאיליה לתחת התאנה ואכלה אין מחייבין אותו להחזירה
שנ׳ ולבהמתך ולחיה וגו׳ לסיכה כיצד לסוך דבר שדרכו
לסוך לא יסוך יין ושמן אבל סך הוא את השמן ולא
יכנוס את השמן ולא יסוך במרחץ אבל סך הוא מבחוץ
ונכנס שמן של שביעית אין חומסין בו תנור וכירים ואין
סכין בו מנעל וסנדל ואין סכין אותו בידים טמאות
נפל על בשרו מפשפשו בידים טמאו׳ ולא יסוך רגלו בתוך
המנעל אבל סך הוא רגלו ולובש המנע׳ וסך גופו ומתעגל
על גבי קטבליא להדלקת הנר כיצד שמדליק את הנר
בשמן שביעי׳ עצמו מכרו ולקח בו שמן אחר או שהחליף
שמן בשמן שניהם אסורים בהדלקה שאין מדליקין בדמי
שביעית ולא יתן השמן לתוך המדורה אלא מדליקו בנר
לצביעה כיצד דברים שדרכן לצבוע בהן אע״פ שהן
מאכלי אדם צובעין בהן לאדם אבל אין צובעין לבהמה
מפירו׳ שביעית אפי׳ מאכלי בהמה שאין קרושת שביעית
חלה על צבעי׳ בהמה מיני כבסים כגון בורית ואהל קדוש׳
שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן שנ׳ והיתה שבת הארץ
לכם לכל צרכיכם
אבל אין מכבסין בפירות שביעי׳ ואין עושין מהם מלוגמא
שנ׳ והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא למלוגמא ולא
לזולף ולא להקיא ולא למשרה ולא לכביסה כלל
גדול אמרו בפירו׳ שביעית כל שהוא מיוחד למאכל אדם
כגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן אין עושין ממנו
מלוגמה או רטיי׳ וכיוצא בה ואפילו לאדם שנ׳ לכם לאכלה
כל שהוא מיוחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה וכל
שאינו מיוחד למאכל אדם כגון קוצים ודרדרין הרכים
עושין מהן מלוגמה לאדם אבל לא לבהמה וכל שאינו
מיוחד לא לזה ולא לזה כגון הסיאה והאזוב והקורנס הרי
הוא תלוי במחשבתו חשב עליו לעצים הרי הוא כעצים
לאכילה הרי הוא כפירות למאכל אדם ולמאכל בהמה
נותנין עליו חומרי מאכל אדם שאין עושין מהן מלוגמא
וחומרי מאכל בהמה אין שולקין אותו מותר
למכור אוכלי אדם ואוכלי בהמה וליקח בהם אוכלי אדם
אבל אין מוכרי׳ אוכלי בהמה ליקח בהן אוכלי בהמ׳ אחרת
ואין צריך לומר שאין מוכרין אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי
בהמה ואם לקח בהן או החליף בהן אוכלי אדם באוכלי
בהמה הרי הן כאוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמ׳ לאדם
פירות שביעית אין מוציאין אותן מהארץ
לחוצה לארץ ואפילו לסוריא ואין מאכילין אותן לא לגוי
ולא לשכיר ואם היה שכיר שבת או שכיר שנה או שכיר
חדש או שקצ׳ מזונותיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילי׳
אותו ומאכילין את האכסניא דמאי אין בית דין
פוסקין לאשה פירות שביעי׳ מפני שהוא כמשלם חוב מפירו׳
שביעית אבל ניזונית היא משל בעלה אין
אוספין פירות שביעי׳ כשהן בוסר שנ׳ תאכלו את תבואתה
אינה נאכלת עד שתעשה תבואה אבל אוכל מהן
מעט בשדה כשהם פגין כדרך שאוכל בשאר שני שבוע
ולא יכנוס לאכול בתוך ביתו עד שיגיעו לעונת המעשרות
ומאימתי יהיה מותר לאכול פירות האילן
בשדה בשביעי׳ הפגין של תאנים משיזריחו אוכל בהן פתו
בשדה וכן כל כיוצא בהן הבוסר משיוציא מים ואוכלו
בשדה וכן כל כיוצא בו הזתים משיכניסו סאה
של זתים רביעית שמן פוצע ואוכל בשדה הכניסו חצי
לוג כותש וסך בשדה הכניס שליש מותר להכניס לביתו
שהרי הגיעו לעונת המעשרות מותר לקוץ אילנות
לעצים בשביעית קודם שיהיה בהן פרי אבל משיתחיל

לעשות פרי ולא יקוץ אותו שהרי מפסיד האוכל ונאמ׳ לכם
לאכלה ולא להפסיד ואם הוציא פירות והגיעו לעונת
המעשרו מותר לקוץ אותו שהרי הוציא פירותיו ובטל דין
שביעית ממנו ומאימתי קוצצין
האילן בשביעית החרובין משישלשלו והגפנים משיגרעו
והזתים משינצו ושאר כל האילנות משיוציאו בוסר ואין
קוצצי׳ את הכופניות בשביעית מפני שהוא הפסר פרי ואם
אין דרכן להעשות תמרים אלא שיצין מותר לקוץ אותן
כפניות אין שורפין תבן וקש של שביעית מפני שהוא
ראוי למאכל בהמה אבל מסיקין בגפת ובזוגין של שביעי׳
מרחץ שהוסקה בתבן בקש של שביעית מותר לרחוץ
בה בשכר ואם אדם חשוב הוא אסור שמא יסיקו בה
דברים אחרים בשבילו כדי שיהיה ריחה נודף ונמצאו
מפסידין פירות שביעית הקליפין והגרעינין שמותרי׳
כתרומה לזרים אין קרושת שביעית חלה עליהם והרי הן
כעצים אלא אם כן ראויין לצביעה והקור קרושת שביעית
חלה עליו הצורר תבלין של שביעית ונותן לתוך
התבשיל אם בטל טעמן הרי אלו מותרין לכל דבר ואם
נשאר בהן טעם עדיין הם בקרושת שביעית אין
נותנין תבן וקש של שביעי׳ לא לתוך הכר ולא לתוך הטיט
ואם נתן הרי זה כמבוער תנור שהסיקוהו בתבן
ובקש של שביעית ומשתרד רביעה שנייה במוצאי שביעי׳
נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית

פרק ששי

אין עושין סחורה בפירות שביעית ואם רצה למכור מעט
מפירו׳ שביעית מוכר ואותן הרמים הרי הן כפירות שביעי׳
וילקח בהן מאכל ויאכל בקרושת שביעית ואותו הפרי
הנמכר הרי הוא בקרושתו כשהיה לא יהיה
לוקח ירקות שרה ומוכר ולא יצבור מקליפי שביעי׳ בשכר
מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית לקח ירקות
לאכול והותיר מותר למכור המותר והרמי׳ שביעית וכן אם
לקט ירקות לעצמו ולקח מהן בנו או בן בתו הרי זה מותר
והרמים רמי שביעית כשמוכרין פירות שביעית
אין מוכרין אותן לא במרה ולא במשקל ולא במניין כרי
שלא יהיה כסוחר בפירות אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה
להוריע שהוא הפקר ולוקח הרמים לקנות בהן אוכל אחר
ואוגר רברים שררכן להאגר לבית למכור בשוק אכסרה
כררך שאוגרין להביא לבית לא כררך שאוגרין לשוק כרי
שלא יהיה כמוכר בצמצום ורברי׳ שאין דרכן להאגר אלא
לשוק לא יאגור אותן פירות חוצה לארץ שנכנסו
לארץ לא יהיו נמכרים במרה או במשקל או במניין אלא
כפירות הארץ אכסרה ואם היו ניכרין שהם מחוצה לארץ
מותר חומר בשביעית מבהקרש שהפורה את הקרש
יצא הקרש לחולין ויתפשו הרמים תחתיו והשביעית אינה
כן אלא המוכר פירות שביעית יתפשו הרמים ויעשו כפירות
שביעית והפירות עצמן לא נתחללו ונעשו כפירות שאר
שנים שנאמ׳ בה תהיה בהוייתה תהי לעולם ולפי שנקראת
קרש תופשת רמיה נמצאת אומר האחרון נתפש בשביעית
והפרי עצמו הוא כמו שהיה כיצר לקח בפירות שביעי׳
או ברמיהן בשר נעשה הבשר כאותן הפירות ואוכלו כפירו׳
שביעית וצריך לבער אותן בשעת ביעור השביעית
לקח באותו בשר או ברמיו רגים יצא הבשר ונתפשו הרגי׳
לקח ברמיהן שמן יצאו רגים ונתפש שמן לקח
בשמן או ברמיו רבש יצא שמן ונתפש רבש וצריך לבער
הפירות הראשונות עם הרבש האחרון כררך שמבערין
פירות שביעית ואין עושין משניהם מלוגמא ולא מפסירין
אותן כשאר פירות שביעית אין שביעית
מתחללת אלא על דרך מקח ברא׳ בפרי ראשון אבל
בפרי שני מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול וכשמחללי׳
פרי הנלקח שנית אין מחללין אותו על בהמה חיה ועוף
חיים שמא יניחם ויגרל מהם עררים ואין צריך לומר
שביעית עצמה אבל מחללין אותן הפירות על השחוטים

רמי שביעית אין פורעין מהם את החוב ואין
עושין בהן שושבינות ואין משלמין מהן תגמולין ואין
פוסקין מהן צרקה לעניים בבית הכנסת אבל משלחין מהן
רברים של גמילות חסרים וצריך להוריע וכן אין לוקחין
מהן עברים וקרקעות ובהמה טמאה ואם לקח יאכל כנגרן
כררך שעושה במעשר שיני ואין מביאין מהן קיני׳ זבים
וזבות ויולרות וחטאות ואשמות ואם הביא יאכל כנגרו
ואין סכים כלים ועורות בשמן של שביעית ואם סך יאכל
כנגרן אין נותנין מהן לא לבלן ולא לספר
ולא לספן ולא לשאר האומנין אבל נותן הוא למי שרולה
מים מן הבור להשקותו מים ומותר ליתן מפירות שביעית
או מרמיהן לאומנין מתנות חנם האומר לפועל
הא לך איסר זה ולקט לי ירק היום שכרו מות ואינו כרמי
שביעית אלא מוציאו בכל מה שירצה ולא קנסו הפועל להיו׳
שכרו כרמי שביעית ואם אמר לו לקט לי היום ירק הרי זה
כרמי שביעית ואינו מוציאו אלא באכילה ושתייה כפירות
שביעית החמרים העושים בפירות שביעית
מלאכת שביעית האסורה כגון שהביאה יותר מראי הרי
שכרן כרמי שביעית ורבר זה קנס להם ומפני מה קנסו
בשכר החמרים ולא קנסו בשכר הפועל מפני ששכרו מעט
לא קנסו בו משום כרי חייו הלוקח מן הנחתום
ככר בפונריון ואמר לו בשעת לקיחה כשאלקט ירקו שרה
אביא לך בו הרי זה מותר ואותו הככר הרי הוא כפירות
שביעית ואם לקח ממנו סתם לא ישלם לו מרמי שביעית
שאין פורעין חוב מהן אוכלין פירות שביעית
בטובה ושלא בטובה בטובה כיצר שיתן לו פירות שביעי׳
כמי שעשה עמו טובה שנתן לו או שיכניסו לגינתו לאכול
כמי שעשה לו טובה ומי שנתנו לו פירות שביעית במתנה
או שנפלו לו בירושה הרי זה אוכלן כררך שאוכל פירות
שאוסף אותן הוא בעצמו מן השרה

פרק שביעי

פירות שביעי׳ אין אוכלי׳ מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי
בשרה שנ׳ ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה
לאכול כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השרה אתה אוכל
ממה שבבית כלה לחיה מן השרה חייב לבער אותו המין
מן הבית וזהו ביעור של פירות שביעית כיצר הרי
שהיו לו גרוגרות של שביעי׳ בתוך ביתו אוכל מהן כל זמן
שהתאנים באילנות בשרה כלו התאנים מן השרה אסור
לאכול מאותן שבבית אלא מבער אותן היו לו פירות
מרובין מחלקן מזון שלשה סעורות לכל אחר ואחר ואסור
לאכול אחר הביעור בין לעניים בין לעשירי׳ ואם לא מצא
אוכלין בשעת הביעור שורף באש או משליך לים המלח
ומאברן לכל רבר שמאבר היו לו צמוקין של שביעי׳
וכלו הענבים מן השרה מן הגנות והפררסים שהן הפקר
אע״פ שעריין יש ענבים בגפני׳ שבתוך החצרות אינו אוכל
מן הצמוקין מפני ענבים אלו שבחצר לפי שאינן לחיה אבל
אם יש ענבים ביותר שאינן נגמרין אלא בסוף השנה הרי
זה אוכל מן הצמוקין בשבילן וכן כל כיוצא בזה אילן
שעושה פירו׳ שתי פעמי׳ בשנה והיו לו מפירותיו הראשונו׳
הרי זה אוכל מהן כל זמן שפירות שניות מצויות בשרה
שהרי מאותו המין בשרה אבל פירות הסתיו אין אוכלים
בשבילן מפני שרומין לפירות של שנה אחרת הכובש
שלשה כבשי׳ בחבית אחת כל שכלה מינו מן השרה יבער
מינו מן הבית ואם התחיל בה הרי הכל כמבוער וכשם
שמבער אוכלי ארם כך מבער אוכלי בהמ׳ מן הבית ואינו
מאכילן לבהמה אם כלה אותו המין מן השרה וכשם
שמבערין את הפירות כך מבערין את הרמים
כיצר הרי שמכר רמונים שלש ביעות והרי הוא אוכל
ברמיהן וכלו הרמונים מן האילנות שבשרה ונשאר אצלו
מן הרמים שמכר בהן חייב לבערן כיצר עושה קונה בהן
מאכלות ומחלקן מזון שלש סעורות לכל אחר ואחר או
ישליכם לים המלח אם לא מצא אוכלין שלשה ארצות

לביעור ארץ יהודה כולה ההר והשפלה והעמק ארץ אחת עבר הירדן כולו שפלת לוד והר שפלת לוד ומבית חורון עם הים ארץ אחת והגליל כולו העליון והתחתון ותחום טבריא ארץ אחת ואוכלין בכל אחת ואחת משלשתן עד שיכלה האחרון שבה כיצד היו לו פירות בארץ יהודה אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין בכל ארץ יהודה כולה וכן אם היו לו פירות גליל וכן בעבר הירדן

ושלש ארצות אלו כולן חשובות כארץ אחת לחרובין ולזתים ולתמרי׳ ואוכלין בתמרי׳ עד שיכלה האחרו׳ שבזוער ואםתי הוא כלה עד הפורים ואוכלין בזתים עד העצרת ובענבים עד הפסח של מוצאי שביעית ובגרוגרות עד החנוכה המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער לפי שנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ופירות הארץ שיצאו לחוצה לארץ מתבערו׳ במקומן ולא יעבירם ממקום למקו׳

כלל אמרו בשביעית כל שהוא מאוכל אדם או מאוכל בהמה או ממין הצובעין או ממין שאינו מתקיים בארץ ויש לו ולדמיו שביעית וחייב בביעור הוא ודמיו כגון עלי הלוף השוטה ועלי הדנדנה והעולשין מאוכל אדם וכגון החוחים והדרדרין מאוכל הבהמה וכגון אסטס וקוצה ממין הצובעין ואם היה מתקיים בארץ כגון הפוא והרכפה ממי׳ הצובעין אף על פי שיש לו ולדמיו שביעית אין להם ביעור שהרי מתקיים בארץ לא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממין הצובעים הוא׳ ואינו לעצים יש לו ולדמיו שביעית אבל אין להם שיעור אף על פי שאינו מתקיי׳ בארץ לא נהנין בו או ברמיו עד ראש השנה בזמן עיקרי הלוף השוטה ועקר הרגרנה והעקרבין קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגרעינין יש להם ולדמיהם שביעי׳ אבל אין להם ביעור לולבי זרדים והחרובין יש להן ולדמיהם שביעית

וביעור לולבי האלה והבוטנה והאטדין יש להן ולרומיהן שביעית אבל אין להם ביעור אבל לעלים שלהן יש ביעור אי זו היא שעת ביעור העלין בעת שיבולו וגושרין מאילנותיהן עלי זתים ועלי קנים ועלי חרובין אין להם ביעור לפי שאינן נובלות וכלות

ועד מתי יהיה אדם ללקט עשבים לחין בשביעי׳ עד שיבש המתיק ויגבב עשבים יבשים עד שתרד רביעה שנייה במוצאי שביעית ועד מתי יהיו העניים מותרין להכנס בפרדסות במוצאי שביעית לאסוף פירות שביעית עד שתרד רביעה שנייה הוורד והכופר והולטס יש להן ולרמיהן שביעית הקטף והוא שרף היוצא מהאילנות ומהעיקרים אין לו שביעית והיוצא מן הפגי׳ יש לו ולרמיו שביעי׳ בר״א באילן מאכל אבל באילן סרק אף היוצא מן העלין ומן העקרים כפרי שלהן ויש לו ולרמיו שביעית

הכובש וורד שביעית בשמן של ששית ולקט את הוורד והשמן מותר כבשו בשמן של מוצאי שביעית חייב לבער השמן שהרי השמן יבש הוא וכבר נתחייב בביעור

חרובין של שביעית שכבשן ביין ששית או ביין מוצאי שביעית חייב לבער היין שהרי טעם פירות שביעי׳ בו זה הכלל פירות שביעית שנתערבו בפירות אחרות מין במינו בכל שהוא ושלא במינו בנותן טעם

פרק שמיני

כדרך שאסור לעבור הארץ בשביעית כך אסור לחזק ידי ישרא׳ שעוברי׳ אותה או למכור להן כלי עבודה לפי שאסו׳ לחזק ידי עוברי עבירה ואלו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית למי החשוד על השביעית מחרישה וכל כליה העול והמזרה והרקב זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת למלאכה שאסורה בשביעית אסור למכרו לחשוד ולמלאכה שאיפשר שתהיה אסורה ותהיה מותרת מותר למכרו לחשוד כיצד מוכר הוא לו המגל והעגלה וכל כליה שאם יקצור בו מעט ויביא על העגלה מעט הרי זה מותר ואם יקצור כדרך הקוצרין או יביא כל פירות שרהו אסור ומותר למכור סתם למי שאינו חשוד אפי׳ דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסור בשביעית שהרי איפשר שקנה בשביעית לעשות לו מלאכה לאחר שביעית

היוצר מוכר חמש כדי שמן וחמשה עשר כדי יין ומותר למכור לגוי יתר מזה ואינו חושש שמא ימכו׳ לישרא׳ ומוכר כדים רבים לישרא׳ החשור בחוצ לארץ ואינו חושש שמא יביא לארץ ומוכר לחשור פרה חורשת בשביעית שהרי איפשר לשוחטה ומוכר לו שרהו שהרי איפשר שיובירה אבל לא ימכור לו שדה האילן אלא אם כן פסק עמו על מנת שאין לו באילן ומשאילו סאה למדוד בה אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן שהרי איפשר שימדוד בה בתוך ביתו ופורט לו מעות אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלין וכולן בפירוש אסורין וכן משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה רחים ותנור אבל לא תבור ולא תטחון עמה

מחזיקין ידי גוים בשביעית בדברים בלבד כגון שראהו חורש או זורע אמר לו תתחזק או תצליח וכיוצא בדברים אלו מפני שאינם מצווין על שביתת הארץ אבל לא יסעדנו ביד ומותר לרדות עמהן הפירות וחוברין מהן נירין לפי שאינן בני חיוב כדי לקטם אותן מותר לעשות בסוריא בתלוש אבל לא במחובר כיצד דשין וזורין ודורכין ומעמידין אבל לא קוצרין ולא בוצרי׳ ולא מוסקין וכן כל כיוצא באלו כשם שאסור לעשות סחורה בפירות שביעי׳ או לשמרן כך אסור ליקח מעם הארץ לפי׳ שאין מוסרין דמי שביעי׳ לעם הארץ ואפי׳ כל שהו שמא לא יאכל אותן בקרושת שביעית הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית נותן לו אתרוג מתנה ואם לא נתן לו מבליע לו רמי אתרוג ברמי לולב בר״א בזמן שהיה מוכר פירות שכמותן בשמור כגון תאנים ורמונים וכיוצא בהן אבל היה מוכר פירות שחזקתן מן ההפקר כגון הפיגם והירבוזי׳ השוטים והחלגלוגו׳ והכסבר של הרי׳ וכיוצא בהן הרי זה מותר ליקח ממנו מעט כדמי שלש סעורות בלבד משום כדי חייו של מוכר

וכל דבר שאינו חייב במעשרות כגון שום בעל בכי ובצל של רכפה וגריסין חקלקיות ועדשים המצריות וכן זרעוני גינה שאינן נאכלות כגון זרע לפת וצנון וכיוצא בהן הרי אלו נלקחין מכל אדם בשביעית בר״א בעם הארץ סתם אבל מי שהוא חשוד לעשות סחורה בפיאת שביעית או לשמור פירותיו ולמכור מהן אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זיקת שביעית כלל ואין לוקחין ממנו פשתן אפילו סרוק אבל לוקחין ממנו טווי ושזור

החשור על השביעית אינו חשור על המעשרות והחשור על המעשרות אינו חשור על השביעית שאע״פ שזה וזה מן התורה מעשר טעון הבאת מקום מה שאין כן בשביעית ושביעית אין לה פריון מה שאין כן במעשר

החשור על הטהרות אינו חשור לא על המעשר ולא על השביעית שהאוכל הטמא הזה שמכרו בחזקת טהור אינו מטמא אחרים אלא מדברי סופרים והחשור לדברי סופרים אינו חשור לדברי תורה כל החשור על דבר אע״פ שאינו נאמן על של עצמו נאמן הוא על של אחרים חזקה אין אדם חוטא לאחרים לפיכך החשור על דבר דנו ומעידו הכהנים חשורין על השביעית לפי שהן אומרין הואיל והתרומות מותרות לנו אע״פ שהן אסורין על הזרים במיתה קל וחומר פירות שביעית לפיכך סאה תרומה שנפלה למאה סאה של פירות שביעי׳ תעלה נפלה לפחות ממאה ירקבו הכל ולא ימכרו לכהנים ככל מדומע לפי שהן חשורין על השביעית הצבענין והפטמין לוקחין מורסן מכל מקו׳ ואינן חוששין שמא מספיחי שביעי׳ הוא גבאי קופה בשביעי׳ לא יהיו מדקדקין בחצרות של אוכלי שביעית ואם נתנו להן פת מותרת ואין חוששין לה שמא מספיחי שביעי׳ הוא שלא נחשדו ישרא׳ להיות נותני׳

לא יהיו מעות שביעית או ביצים הנלקחות ברמי שביעית
ומותר ללות מן העניים פירות שביעית ומחזירין להן פירו׳
בשנה שמינית

פרק תשיעי

מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית שנ׳ שמוט כל בעל
משה ידו והתובע חוב שעברה עליו שביעית עבר על לא
תעשה שנ׳ לא יגוש את רעהו ואת אחיו אין שמיטת
כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שם
שמיטת קרקע שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף ודבר
זה קבלה הוא אמרו חכמי׳ בזמן שאתה משמיט קרקע אתה
משמיט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ
ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמיט כספים
בשביעית אפי׳ בארץ ומדברי סופרים שתהא שמיטת
כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום ואע״פ שאין היובל נוהג
כדי שלא תשתכח תורת שמיטת הכספים מישרא׳
אין שביעי׳ משמטת כספים אלא בסופה שנ׳ מקץ שבע שני׳
תעשה שמיטה וזה דבר שמטה ושם הוא אומר מקץ שבע
שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות מה שם אחר
שבע אף השמטת כספים אחר שבע לפי׳ הלוה את חבירו
בשביעי׳ עצמה גובה חובו כל השנה וכשתשקע חמה בלילי
ראש השנה שלמוצאי שביעית אבד החוב שחט
את הפרה וחלקה על דעת שהיום ראש השנה של מוצאי
שביעית ונתעבר אלול ונמצא אותו היום סוף שביעית
אבדו הדמים שהרי עברה שביעית על החוב שביעית
משמטת את המלוה ואפילו מלוה שבשטר שיש בו אחריו׳
ונכסים הרי זה משמיט ואם סיים לו שדה בהלואתו אינו
משמיט והשביעית משמטת את השבועה שנ׳ לא יגוש מכל
מקום לא לשלם ולא להשבע כ״א בשבועת הדיינין
וכל כיוצא בה מדברים שאם יודה בהן שביעית משמטתן
אבל שבועת השומרין והשותפין וכיוצא בהן משבועות
שאם יודה ישלם הרי זה ישבע אחר השמטה
הלוהו ותבעו וכפר בו והגיע השמטה והוא בכפירתו והודה
אחר שעברה שביעית או שבאו עליו עדים אחר השביעית
אין השביעית משמטת המלוה את חבירו וקבע
לו זמן לעשר שנים אינו משמיט אע״פ שהוא בא לידי לא
יגוש הרי הוא עתה אינו יכול לנגוש התנה עמו שלא
יתבענו שביעית משמטת המלוה את חבירו והתנה
עמו שלא תשמטנו שביעי׳ הרי זה נשמט שאינו יכול לבטל
דין השביעית התנה עמו שלא ישמיט הוא חוב זה
ואפילו בשביעית תנאו קיים שכל תנאי שבממון קיים
ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה שהוא
חייב הקפת החנות אינה נשמטת ואם עשאה
מלוה נשמטת שכר שכיר אינו נשמט ואם
זקפו עליו מלוה נשמט קנסות של אונס
ושל מפתה והמוצי׳ שם רע אינם נשמטין ואם זקפן במלוה
נשמטים ומאמתי נזקפין במלוה משעת העמדה בדין
המגרש את אשתו קודם השמטה אין כתובתה
נשמטת ואם פגמתה או זקפתה עליו כמלוה נשמטת
המלוה על המשכון אינו משמיט והוא שיהיה
החוב כנגד המשכון ואם היה יתר משמיט היתר
המוסר שטרותיו לב״ד ואמ׳ להם אתם גבו לי חובי זה אינו
נשמט שנ׳ ואשר יהיה לך את אחיך וזה בית דין תובעין
אותו וכן ב״ד שחתכו את הדין וכתבו איש פלוני אתה
חייב ליתן לזה כך וכך אינו נשמט שזה כגבוי הוא וכאלו בא
לידו ואינו כמלוה
כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלות זה את זה ועוברין על
הכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר וגו׳ התקין פרוזבול
כדי שלא ישמט החוב עד שילוו זה את זה ואין הפרוזבול
מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה שהיא מדברי סופרי׳
אבל שמטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה
אין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר בבית דינו
של ר׳ אמי ור׳ אסי שהן ראוין להפקיע ממון בני אדם אבל
שאר בתי דינין אין כותבין וזהו גופו של פרוזבול
מוסרני לכם פלני ופלני הדיינין שבמקום פלני שכל חוב
שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה והדייני׳ או העדי׳ חותמין
מלמטה אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אם אין
קרקע ללוה מזכה לו המלוה כל שהוא בתוך שדהו אפילו
קלח של כרוב השאילו מקום לתנור או לכירה כותבין
עליו פרוזבול היתה לו שדה ממושכנת כותבין עליה
פרוזבול כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים
על נכסי אפטרופוס אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע
כותבין עליה פרוזבול היה לו חוב על חבירו
ויש לחבירו קרקע הואיל והוא תחת שעבודו כותב עליו
פרוזבול אחד שלוה מחמשה צריכים פרוזבול
לכל אחד ואחד וחמשה שלוו מאחד דיו פרוזבול אחד
לכולן כתב הפרוזבול תחלה ואחר כך הלוה אינו
מועיל אלא משמיט עד שיכתוב הפרוזבול אחר שהלוה
נמצאת אומ׳ שכל מלוה הקודמת לפרוזבול אינה נשמטת
בפרוזבול זה ואם הפרוזבול קודם למלוה נשמטת בפרוזבו׳
זה לפיכך פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול
כיצד כתבו בניסן והקדי׳ זמנו מאדר כשר שהרי הורע כחו
שאינו משמיט אלא עד אדר אבל אם אחר זמנו וכתבו
מאייר פסול שהרי מייפה כחו שאינו משמי׳ עד אייר שלא
כדין שאין דינו שלא ישמי׳ עד ניסן בשעת מסירת הדברי׳
לבית דין המוציא שטר חוב אחר שביעית
ואין עמו פרוזבול אבד חובו ואם אמר היה לי ואבד
נאמן שמזמן הסכנה ואילך בעל חוב גובה שלא בפרוזבול
ולא עוד אלא כשיביא בעל חוב את שטרו או כשיבוא
לתבוע במלוה על פה אומרין לנתבע שלם לו ואם טען
הנתבע ואמר איה פרוזבול שלו אומר לתובע היה לך
פרוזבול ואבד אם אמר הן נאמן ואם הודה שלא כתב
פרוזבול אבד חובו והיתומים אינן צריכין פרוזבול
הוציא פרוזבול וטען הנתבע ואמר מלוה זו שהוא
תובע אחר פרוזבול זה היתה התובע נאמן שאלו אמר
היה לי ואבד נאמן ואע״פ שאין אנו יודעין זמן הפרוזבול
שאבד טען הנתבע ואמר מלוה יש לו אצלי
והתובע אומר לא כי אלא הקפת החנו׳ היא שאינה נשמטת
שהרי לא זקפתיה מלו׳ הרי זה נאמן שהרי אם ירצה יאמר
מלוה היתה ופרוזבול היה לי ואבד שכיון שתקנו חכמים
פרוזבו׳ חזקה היא שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר
אסור תלמידי חכמים שהלוו זה את זה ומכר
רבריו לתלמידים ואמר מוסרני לכם שכל חוב שיש לי
שאגבנו כל זמן שארצה אינו צריך לכתוב פרוזבול מפני
שהן יודעים שהשמטת כספי׳ בזמן הזה מדבריהם ובדברי׳
בלבד היא נדחית כל המחזיר חוב שעברה
עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו וצריך המלו׳ לומר
למחזיר משמיט אני וכבר נפטרת ממנו אמר לו אע״פ כ׳
צוני שתקבל ממנו שנ׳ לא יגוש והרי לא נגש
ואל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הם
ובמתנה אני נותן לך
החזיר לו חובו ולא אמר לו כן מסבב עמו בדברים עד
שיאמר לו שלי הם ובמתנה נתתים לך ואם לא אמר לא
יקבל ממנו אלא יטול מעותיו וילך לו מי שנמנע
מלהלוו׳ את חבירו קודם השמטה שמא יתאחר החוב שלו
וישמט עבר בלא תעשה שנ׳ השמר לך וגו׳ וחטא גדו׳ הוא
שהרי הזהירה עליו תורה בשני לאוין שנ׳ השמר לך פן וגו׳
וכל מקום שנ׳ השמר או פן או אל הרי זה מצות לא
תעשה והתורה הקפידה על מחשבה רעה זו וקראתו בליע׳
והרי הוסיף הכתו׳ להזהיר ולצוות שלא ימנע לא יתן שנ׳
נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו וגו׳ והבטיח הקב״ה
בשכר מצו׳ זו בעול הזה שנ׳ כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו׳

פרק עשירי

מצות עשה לספור שנים שבע שנים ולקדש שנת החמשים
שנ׳ וספרת לך שבע שבתות שנים וגו׳ וקדשתם את שנת

החמשים ושתי מצוות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד

ומאימתי התחילו למנות מאחר ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ שנ' שש שנים תזרע שדך ושש שנים בכבוש הארץ ושבע שנים בחילוק נמצאת אומר בשנת שלש וחמש מאות ואלפי' מראש השנה מאחר מולד אדם הראשו' שהיא שנה שניה ליצירה התחילו למנו' ועשו שנת עשר וחמש מאות ליצירה שהיא שנת אחת ועשרים משנכנסו לארץ שמטה ומנו שבע שמטות וקדשו שנת החמשים שהיא שנת ארבע וששים משנכנסו לארץ שבעה עשר יובלים מנו ישרא' משנכנסו לארץ ועד שיצאו ושנה שיצאו בה שחרב הבית בראשונה מוצאי שביעית היתה ושנת שש ושלשים ביובל היתה שארבע מאות שנה ועשר שנה עמד בית ראשון כיון שחרב הבית בטל מנין זה משבטלה נשארה הארץ חרבה שבעים שנה ונבנה בית שני וארבע מאות ועשרים שנה עמד ובשנה השביעית מבניינו עלה עזרא והיא הביאה השנייה ומשנה זו התחילו למנות מניין אחר ועשו שנת שלש עשרה לבניין בית שני שמטה ומנו שבע שמטות וקדשו שנת החמשים

אעפ"י שלא היתה שם יובל בבית שני מונין היו אותו כדי לקדש שמטות נמצאת למד שהשנה שחרב בה הבית באחרונה שתחלתה מתשרי שאחר החרבן בשני חדשים שהרי מתשרי הוא המניין לשמטין וליובלות אותה השנה מוצאי שביעית היתה ושנת חמשה עשר מן היובל התשיעי היתה ולפי חשבון זה שנה זו שהיא שנת אלף ומאה ושבע לחרבן שהיא שנת שמנים ושבעה ואלף וארבע מאות למנין שטרות שהיא שנת ששה עשר ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה היא שנת שמטה והיא שנת אחת ועשרים מן היובל אבל כל הגאונים אמרו שמסורת היא בידיהם איש מפי איש שלא מנו באותן השבעי' שנה שבין חרבן בית ראשון ובנין בית שני אלא שמיטות בלבד בלא יובל וכן משחרב באחרונה לא מנו שנת החמשים אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנת החרבן וכן עולה מתל' מע"ז כפי חשבון זה שהוא קבלה ומשנת השמטה ידועה היא ומפורסמת אצל הגאונים ואנשי ארץ ישראל וכולן לא מנו אלא לשני חרבן משישלי' אותן שבע שבע ולפי חשבון זה תהי שנה זו שהיא שנת שבע ומאה ואלף להורב' מוצאי שביעית ועל זה אנו סומכין וכפי חשבון זה אנו מורים לענין מעשרות ושביעי' והשמטת כספים שהקבלה והמעשה עמודים גדולי' בהוראה ובהן ראוי להתלות שנת יובל אינה עולה ממנין שני השבוע אלא שנת תשעה וארבעי' שמטה ושנת חמשים יובל ושנת חמשים ואחת תחלת שש שנים של שבוע וכן בכל יובל ויובל משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות שנא' וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה והוא שלא יהיו מעורבבין שבט בשבט אלא כולם יושבים כתקנן בזמן שהיובל נוהג בחוצה לארץ שנא' יובל היא בכל מקום בין בפני הבית בין שלא בפני הבית נוהג דין עבד עברי ודין בתי ערי חומה ודין שדה חרמים ודין שדה אחוזה ומקבלין גר תושב ונוהגת שביעית הארץ והשמטת כספי בכל מקום מן התורה ובזמן שאין היובל אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם כמו שבארנו מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל ומצוה זו מסורה לבית דין תחלה וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע שנ' תעבירו שופר ותוקעין בשופ' תשע כדרך שתוקעין בראש השנ' ומעבירי' שופר בכל גבול ישרא' שופר של יובל ושל ראש השנה אחד הוא לכל דבר ואחד ראש השנה ואחד היובל לתקיעו' אלא שביובל תוקעין בין בבית דין שקדשו בו את החדש בין בבית דין שלא קדשו בו את החדש וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע כל זמן שבית דין יושבין ושלא בפני בית דין ובראש השנה שחל להיות בשבת לא היו תוקעין אלא בבד' שקדשו בו את החדש ואין כל יחיד ויחיד תוקע אלא בפני בית דין

שלשה דברים מעכבין ביובל תקיעה ושלוח עבדים והחזרת שדות לבעליהן וזו היא שמיטת קרקע

מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לארוניהן ולא השדות חוזרות לבעליהן אלא עבדים אוכלין ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם כיון שהגיע יום הכפורים תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן

דין היובל בשביעי' הארץ ודין השמטה אחד הוא לכל דבר כל שאסו' בשביעית מעבודת הארץ אסור בשנת יובל וכל שמותר בשביעית מותר ביובל ומלאכות שלוקין עליהן בשביעית לוקין עליהן ביובל ודין פירות שנת יובל באכיל' ובמכירה ובביעור כדין פירות שביעית לכל דבר יתירה שביעית על היובל שהשביעית משמטת כספים ולא יובל ויותר יובל על השביעית שהיובל מוציא עבדים ומשמיט קרקע וזהו דין מכירת שדות האמורות בתורה והיא מצות עשה שנאמר גאולה תתנו לארץ יובל משמיט קרקע בתחלתו ושביעית אינה משמטת כספים אלא בסופה כמו שבארנו

פרק אחד עשר

ארץ ישרא' המתחלקת לשבטי' אינה נמכרת לצמיתות שנ' והארץ לא תמכר לצמיתות ואם מכר לצמיתות שניהם עוברין בלא תעשה ואין מעשיהן מועלין אלא תחזור השדה לבעליה ביובל והמוכר שדהו לששים שנה אינה יוצאה ביובל שאין חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם או הנמכר לצמיתות לא ימכור אדם ביתו או שדה אחוזתו אעפ"י שהם חוזרין אחר זמן אלא אם כן העני שנ' וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו אבל למכור ולהניח הדמים בכיסו או לעשו' בהן סחורה או ליקח בהן כלים או עבדים ובהמה אינו רשאי אלא למזונות בלבד ואם עבר ומכר מכל מקום הרי אלו מכורין ודנין בבד' בתי ערי חומה ובשדה דין שדה אחוזה דין מוכר שדה אחוזתו לחשב את הדמים לפי השנים הנשארות ליובל ובכל עת שירצה לפדות מחשב עם הלוק' על השנ' שאכל וגורע מדמי המוכ' ומחזי' לו השאר כיצד הרי הנשאר ליובל עשר שנים ומכר לו שדה במאה דינר אכלה הלוקח שלש שנים ורצה המוכ' לגאול נותן לו שבעה דינר ומחזיר שדהו וכן אם אכלה שש שנים נותן לו ארבעים דינר ומחזיר לו שדהו לא גאלה אלא הניחה ביד הלוקח עד שנת היובל תחזור לבעלי' בלא דמים שנ' כי מספר תבואות ימכור לך מכרה לו והיא מלאה פירות ולאחר שנים גאלה אינו יכול לומר לו החזירנה לי מלאה פירות כמו שמכרתי לך לפיכך אם מכרה לו מליאה פירות לפני ראש השנה וגאלה אחר שתי שנים הרי זה אוכל שלש תבואו' בשתי השנים ואינו מחשב עמו אלא לפי שתי שנים בלבד שנ' על פי השנים לא על פי התבואות הקנים והזמורות ופירות שקשה שבתוכה הרי הן של לוקח כשאר הפירות שלה אבל אילן שנכסח או שיבש שניהן אסורין בו כיצד יעשה ימכר וילקח ברמיו קרקע והלוקח אוכל פירותיה עד שתגאל השדה מידו הלוקח שדה אחוזה ונטעה אילנו' והשביחה כשהיא חוזרת ביובל שמין שבח האילנות שבתוכה ונותן בעל השדה דמי השבח ללוקח שנ' ויצא ממכר בית ממכר חוזר ולא השבח

המוכר את שדהו בזמן שהיובל נוהג כמו שבארנו אינו מותר לגאול לפחות משתי שנים שנ' כמספר שני תבואות ימכור לך ואפי' רצה הלוקח אסור שנא' במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמית אין פחות משתי שנים מעת לעת מיום המכירה וצריך שיאכל הלוקח שתי תבואות בשתי השנים ואחר כך יגאל שנא' שני תבואות לפיכך אם היתה אחת משתי השנים שביעית או שנת שדפון או ירקון אינה עולה מן המנין הניחה הלוקח בורה שנה ואכלה שנה או אכלה שנה ונרה שנה ולא זרעה הרי אלו עולין למנין מכרה בשנת יובל עצמה אינה נמכרת והדמים חוזרין לבעלים מכרה שנה אחת לפני היובל

הרי הלוקח אוכל אותה שנה שנייה אחר היובל שנ׳ שני
תבואות מכר נקעים מלאים מים או סלעים שאינם
ראויין לזריעה הרי זה פודה בפחות משתי שנים שנ׳ מספר
שני תבואות שדה הראויה לתבואה היא שאינה נגאלת
אלא אחר שתי שני ואם לא גאלה אעפ׳ שאינה ראוייה
לזריעה חוזרת לבעלים ביובל מכר אילנות אין נגאלי׳
לפחות משתי שנים שהרי ראויים לתבואות ואם לא גאלן
אינן חוזרין לבעלים ביובל שנ׳ ושב לאחוזתו ולא לאילנות
מכר שדהו לראשון וראשון מכרה לשני ושני
לשלישי אפי׳ מאה זה אחר זה בשנת היובל תחזור לארון
ראשון שנ׳ בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו
לאשר לו אחוזת הארץ מכרה לראשון במאה דינר
וראשון לשני במאתים ורצה הארון לגאול אינו מחשב אלא
עם הראשון שנ׳ לאיש אשר מכר לו מכרה לראשון
במאתים וראשון לשני במאה הרי זה מחשב עם האחרון
וכן אם מכר במאה והשביחה ביד הלוקח והרי היא ראוייה
להמכר במאתים מחשב לפי מה שמכר ואם מכרה במאתי׳
והכסיפה והרי היא ראויה להמכר במאה מחשב לפי מה
מה שהיא ולעולם מיפים כח המוכר שדה אחוזה ומריעין
כח הלוקח המוכר שדה אחוזה והיו לו שדות אחרות
ומכר מאותם השדות כדי לגאול שדהו שמכר אין שומעין
לו שנ׳ ומצא כדי גאולתו עד שימצא דבר שאינו מצוי לו
בשעה שמכר וכן אם לוה לגאול אין שומעין לו שנ׳ והשיגה
ידו לא שילוה מצא מעט ורצה לגאול חצי השדה
שמכר אין שומעין לו שנ׳ כדי גאולתו או גואל את כולה או
אינו גואל ואם רצו קרוביו לגאול גאולים שנאמר או דודו
או בן דודו יגאלנו הנותן שדהו מתנה הרי זו חוזרת
לו ביובל שנא׳ תשובו איש אל אחוזתו לרבות את המתנה
האחין שלקחו כלקוחות הן ומחזירין זה לזה חלקו
ביובל לא תבטל הלוקתן מכמות שהיתה וכן הבכור
והמייבם אשת אחיו מחזיר ביובל חלק שנטל ונוטל החלק
שכנגדו אבל היורש את אשתו אעפ׳ שירוש הבעל מדבריה׳
עשו חוזק לדבריהם כשל תורה ואינו מחזיר ביובל ואם
ירש ממנה בית הקברות יחזיר לבני משפחה משום פגם
משפחה ויתנו לו דמיה ומנכין לו דמי קבר אשתו שהרי
חייב בקבורתה

פרק שנים עשר

המוכר בית בתוך עיר המוקפת חומה הרי זה גואלה כל
שנים עשר חדש מיום שמכר בכל עת שירצה ואפילו ביום
שמכר וכשרוצה לפדות נותן כל הדמים שלקח ואינו נורע
ללוקח כלום ואין הקרובים פודין אותה אלא המוכר עצמו
אם השיגה ידו ויש לו למכור מנכסיו ולפרותו אבל לא ילוה
ויגאל ולא יגאל לחצאין מת הלוקח יפדה מיד בנו וכן
אם מת המוכר יש לבנו לפרותה כל שנים עשר חדש
מכר לראשון וראשון לשני בתוך השנה מונין לראשון כיון
ששלמה שנה ראשון הוחלט הבית ביד השני שהמוכ׳ מכר
לשני כל זכות שתבוא לידו הגיע שנים עשר חדש
ולא גאלה הרי זו נחלטת ביד הלוקח וכן אם נתן הבית
מתנה ולא גאלו כל שנים עשר חדש הרי זה נחלט ביד זה
שנתן לו מתנה היתה שנה מעוברת אינו נחלט עד
סופה שנא׳ עד מלאת לו שנה תמימה להביא חדש העיבו׳
מכר שני בתים אחד בחצי אדר ראשון ואחד בראש
אדר שני זה שמכר בראש אדר שני כיון שהגי׳ אחד באדר
של שנה הבאה עלתה לו שנה וזה שמכר בחצי אדר ראשו׳
לא עלתה לו שנה עד חצי אדר שלשנה הבאה מפני שירד
הלוקח בחדש העיבור הגיע יום שנים עשר חדש ולא
נמצא הלוקח לפדות ממנו הרי זה מניח מעותיו בבו׳
ושובר את הדלת ונכנס לביתו ואימתי שיבוא הלוק׳ יבוא
ויטול מעותיו המקריש בית עיר חומה וגאלו אחר
מיד ההקדש כיון שעלתה לו שנה משעה שנגא׳ מיד ההקד׳
ולא גאלו בעליו נחלט ביד הגואל שאין ההקדש חולט
אלא הלוקח שנאמר לקונה אותו לדורותיו מכר בית

עיר חומה והגיע יובל בתוך שנת המוכר אינו חוזר ביובל
אלא יהיה ביד הלוקח עד שירצה המוכר לגאול כל שנת
המוכר או תמלא שנה ויחלוט המוכר בית בבתי
החצרים או בעיר שאינה מוקפת חומה כראוי הרי זה נגא׳
בכח יפה שבדין השדה ושבדין הבתים המוקפין חומה
כיצד אם רצה לגאול מיד גוא׳ כדין הבתים הגיע שנים
עשר ולא גאל הרי זה גואל עד שנת היובל כדין השדות
ובעת שגוא׳ מחשב עם המוכר וגורע לו מה שאכל הגיע
יובל ולא גאל חוזר הבית בלא דמים כדין השדות כל
שהוא לפנים מן החומה כגון הגנות והמרחצאו׳ והשובכות
הרי הוא כבתים שנאמר אשר בעיר אבל השדות שבתוך
העיר נגאלין כדין השדות שחוץ לעיר שנאמר וקם הבית
אשר בעיר וכל הדומה לבית לא השדות בית
שאין בו ארבע אמו׳ על ארבע אמות אינו נחלט כבתי ערי
חומה וירושלם אין הבית נחלט בה ובית הבנוי בחומה
אינו כבתי ערי חומה עיר שגגותיה חומתה או
שהים חומתה אינה כמוקפת חומה
אין המקום נקרא ערי חומה עד שיהיה בו שלש חצרות או
יתר ובכל חצר מהן שני בתים או יתר ויקיפוה חומה תחל׳
ואחר כך יבנו החצרות בתוכו אבל מקום שישב ואחר כך
הוקף או שלא היו בו שלש חצרות של שני שני בתים אינו
עיר חומה אלא בתים שבו כבתי החצרים אין סומכין
אלא על חומה המוקפת בשעת כיבוש הארץ כיצד עיר שלא
היתה מוקפת חומה בשעת שכבש יהושע את הארץ אעפ׳
שמוקפת עתה הרי היא כבתי החצרי׳ ועיר שהיתה מוקפת
חומה בימי יהושע אעפ׳ שאינ׳ מוקפ׳ עתה הרי היא כמוקפ׳
וכיון שגלו בחרבן ראשון בטלה קדושת ערי חומה שהיו
בימי יהושע כיון שגלה עזרא בביאה השנייה נתקדשו כל
הערים המוקפות חומה באותו העת מפני שביאתן בימי
עזרא שהיא ביאה שנייה כביאתן בימי יהושע מה ביאתן
בימי יהושע מנו שמטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה
ונתחייבו במעש׳ אף ביאתם בימי עזרא מנו שמטין ויובלו׳
וקדשו בתי ערי חומה ונתחייב במעשר וכן לעתיד
לבוא בביאה שלישית בעת שיכנסו לארץ יתחילו למנות
שמיטין ויובלות ויקדשו בתי ערי חומה ויתחייב כל מקום
שיכבשוהו במעשרות שנאמר והביאך ה׳ אלהיך אל הארץ
אשר ירשו אבותיך וירשת מקיש ירושתך לירושת אבותי׳
מה ירושת אבותיך אתה נוהג בחידוש כל הדברי׳ האלו אף
ירושתך אתה נוהג בה בחידוש כל הדברים האלו

פרק שלשה עשר

שבט לוי אעפ׳ שאין להם חלק בארץ כבר נצטוו ישרא׳
ליתן להם ערים לשבת ומגרשיהם והערים הם שש ערי
מקלט ועליהן שתים וארבעים עיר וכשמוסיפין ערי מקלט
אחרות בימי המשיח הכל ללויים מגרשי הערים
כבר נתפרשו בתורה שהם שלשת לכל רוח מקיר העיר
וחוצה שנאמר מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב ולהלן
הוא אומר ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפי אמה
וגו׳ אלף הראשונים מגרש ואלפים שמודדין חוץ למגרש
לשדות וכרמים ונותנין לכל בית הקברות חוץ
לתחום זה שאין קוברין מתיהם לתחום עריהם שנאמר
ומגרישה יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם לחיים ניתנו
ולא לקבורה אין עושין בערי הלויים עיר מגרש
ולא מגרש עיר ולא מגרש שדה ולא שדה מגרש שנ׳
ושדה מגרש עריהם לא ימכר ומפי השמועה למדו שזה
לא ימכר לא ישונה אלא השדה והמגרש והעיר כל אחד
משלשתן כמות שהוא לעולם וכן בשאר ערי ישרא׳ לא
יסתור אדם את ביתו לעשותו גינה ולא יטע את חרבתו
גינה שלא יחריבו ארץ ישרא׳ כהנים ולויים שמכרו
שדה משדה עריהם או בית מבתי ערי חומה שלהן גואלין
כסדר הזה אלא מוכרין השדות ואפי׳ סמוך ליובל וגואלין
מיד ואם הקדישו שדה גואלים מיד ההקדש לאחר היובל
וגואלים בתי ערי חומה כל זמן שירצו אפי׳ אחר כמה שנים

שנ׳ גאולת עולם תהיה ללויים ישרא׳ שירש את אבי
אמו לוי הרי זה גואל כלויי אעפ׳ שאינו לוי הואיל והערי׳
או השדות של לויים גואל לעולם שרין זה תלוי במקומות
אלו ולא בבעלים ולוי שירש את אבי אמו ישרא׳ גואל כישרא׳
ולא כלויים שלא נאמר גאולת עולם תהיה ללויים אלא בערי
הלויים כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ
כנען וכן הן מוזהרין שלא יטלו חלק בבזה בשעה שכובשין
את הערים שנאמר לא יהיה לכהני הלויי׳ כל שבט לוי חלק
ונחלה עם ישרא׳ חלק בבזה ונחלה בארץ וכן הוא אומר
בארצ׳ לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם בבזה וכן לוי
או כהן שנטל חלק בבזה לוקה ואם נטל נחלה בארץ
מעבירי׳ אותה ממנה יראה לי שאין הדברי׳ אומרין
אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק
וליעק׳ וירשוה בניה ונתחלקה להם אבל שאר
כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל
הרי הכהני׳ והלויי׳ באותן הארצו׳ ובביתן
ככל ישרא׳ ולמה לא זכה לוי בנחלת
ארץ ישרא׳ ובבזתה עם אחיו מפני
שהובדל לעבוד את ה׳ ולשרתו
ולהורו׳ דרכיו הישרי׳ ומשפטיו
הצדיקים לרבים שנא׳ יורו
משפטי׳ ליעקב ותורתך
לישרא׳ לפי׳ הובדלו
מדרכי העול׳ לא
עורכין
מלחמה כשאר
ישרא׳ ולא נוחלין
ולא זוכין לעצמן
בכח גופן אלא הם חיל
ה׳ שנאמ׳ ברך ה׳ חילו והוא
ברוך הוא זוכה להם שנ׳ אני
חלקך ונחלתך ולא שבט לוי
בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי
העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו
מדעו להבדל לעמוד לפני ה׳ לשרתו
ולעבדו לדעה את ה׳ והלך ישר כמו שעשהו
האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבי׳
אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קודש
קדשים ויהיה ה׳ חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי
עולמים ויזכה לו בעולם דבר המספיק לו כמו שזכה
לכהנים וללויים הרי דוד עליו השלום אומ׳ ה׳ מנת חלקי
וכוסי אתה תומיך גורלי

נגמר ספר שביעי והוא ספר זרעים

והלכותיו שבע ופרקיו חמשה ושמונים

הלכות כלאים

עשרה פרקים

הלכות מתנות עניים

עשרה פרקים

הלכות תרומות

חמשה עשר פרקים

הלכות מעשרות

ארבעה עשר פרקים

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

אחד עשר פרקים

הלכות בכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין

שנים עשר פרקים

הלכות שמטה ויובל

שלשה עשר פרקים

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

ותכל מלאכת עבודת הקדש השבעה ספרים הראשונו׳ על ידי המחוקקי׳ שלמה בר׳ יהודה ועובדיה בר׳ משה ה׳ יזכינו להתחיל ולהשלים החצי האחרו׳ וספרי׳ אחרי׳ לחיים ולשלו׳

שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך

ספר שמיני והוא ספר עבודה

הלכותיו תשע וזהו סידורן הלכות בית הבחירה
הלכות כלי המקדש והעוברים בו הלכות ביאת
מקרש הלכות איסורי מזבח הלכות מעשה הקורבנות
הלכות תמידין ומוספין הלכות פסולי המוקדשין
הלכות עבורת יום הכיפורים הלכות מעילה

הלכות בית הבחירה יש בכללן שש מצות שלש מצות
עשה ושלש מצות לא תעשה וזהו פרטן
א לבנות בית המקדש ב שלא לבנות המזבח גזית
ג שלא לעלות עליו במעלות ד ליראה מן
המקדש ה לשמרו סביב ו שלא להשבית שמירתו

הלכות כלי המקדש והעובדים בו

יש בכללן ארבע עשרה מצות שש מצות עשה ושמונה
מצות לא תעשה וזהו פרשן א לעשית שמן
המשחה ב שלא לעשות כמוהו ג שלא לסוך
ממנו ד שלא לעשות כמתכונת הקטורת ה שלא
להקטיר על מזבח הזהב חוץ מן הקטורת ו לשאת
הארון על הכתף ז שלא יסורו הברים ממנו
ח שיעבור הלוי במקרש ט שלא יעשה אחד
במלאכת חבירו במקרש י לקרש הכהן לעבורה
יא שיהיו כל המשמרות שוות ברגלים יב ללבוש
בגרי כהונה לעבורה יג שלא יקרע המעיל
יד שלא יזח החושן מעל האפור

הלכות ביאת המקדש

יש בכללן חמש עשרה מצות שתי מצות עשה ושלש
עשרה מצוות לא תעשה וזהו פרטן א שלא
יכנס כהן שכור למקרש ב שלא יכנס בו כהן פרוע
ראש ג שלא יכנס בו כהן קרוע בגרים ד שלא
יכנס כהן בכל עת להיכל ה שלא יצא כהן מן המקרש
בשעת העבורה ו לשלח טמאים מן המקרש
ז שלא יכנס טמא למקרש ח שלא יכנס טמא להר
הבית ט שלא ישמש טמא י שלא ישמש טבול
יום יא לקרש העובר יריו ורגליו יב שלא
יכנס בעל מום להיכל ולמזבח יג שלא יעבור בעל מום
יד שלא יעבור בעל מום עובר טו שלא יעבור זר

הלכות איסורי מזבח

יש בכללן ארבע עשרה מצות ארבע מצות עשה
ועשר מצות לא תעשה וזהו פרטן א להקריב כל
הקורבנות תמימים ב שלא להקריש בעל מום למזבח
ג שלא ישחט ד שלא יזרוק דמו ה שלא יקטיר
חלבו ו שלא יקריב בעל מום עובר ז שלא
יקריב בעל מום אפי בקורבנות הגוים ח שלא יטיל
מום בקרשים ט לפרות פסולי המוקרשין
י להקריב מיום השמיני והלאה וקורם זמן
זה הוא נקרא מחוסר זמן ואין מקריבין אותו יא שלא
להקריב אתנן ומחיר יב שלא להקטיר שאור ורבש
יג למלוח כל הקורבנות יד שלא להשבית מלח
מעל הקרבנות

הלכות מעשה הקרבנות

יש בכללן שלש ועשרים מצות עשר מצות עשה
ושלש עשרה מצות לא תעשה וזהו פרטן א לעשות
העולה כמעשיה הכתובים על הסרר ב שלא לאכול
בשר עולה ג סרר החטאת ד שלא לאכול
מבשר חטאת הפנימית ה שלא יבריל בחטאת העוף
ו סרר האשם ז שיאכלו הכהנים בשר קרשי
קרשים במקרש ח שלא יאכלום חוץ לעזרה ט שלא
יאכל זר מקרשי קרשים י סרר השלמים יא שלא
לאכול בשר קרשים קלים קורם זריקת רמים יב לעשות
כל מנחה כסרר מעשיה הכתובין בתורה יג שלא
ישים שמן על מנחת חוטא יד שלא יתן עליה לבונה
טו שלא תיאכל מנחת כהן יו שלא תאפה מנחה
חמץ יז שיאכלו הכהנים שירי מנחות יח שיביא
ארם כל נרריו ונרבותיו ברגל שפגע בו ראשון יט שלא
יאחר נרריו ונרבתו יו ושאר רברים שהוא חייב בהן כ
להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה כא להביא קרשי
חוצה לארץ לבית הבחירה כב שלא לשחוט קרבנות
חוץ לעזרה כג שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה

הלכות תמידין ומוספין

יש בכללן תשע עשרה מצות שמונה עשר מצות עשה
ואחת מצות לא תעשה וזהו פרטן א להקריב שני
כבשים בכל יום עולות ב להדליק אש על המזבח
בכל יום ג שלא לכבותה ד להרים את הרשן בכל
יום ה להקטיר קטורת בכל יום ו להדליק
נירות בכל יום ז שיקריב כהן גרול מנחה בכל יום והיא
הנקראת חביתין ח להוסיף שני כבשים בשבת
ט לעשות לחם הפנים י מוסף ראשי חרשים
יא מוסף הפסח יב להקריב עומר התנופה
יג מוסף עצרת יד להביא שתי הלחם עם הקרבנות
הבאות בגלל הלחם ביום עצרת טו מוסף ראש השנה
יו מוסף יום צום יז מוסף החג יח מוסף
שמיני עצרת יט לספור כל איש ואיש שבעה שבועי
מיום הקרבת העומר

הלכות פסולי המוקדשין

יש בכללן שמונה מצות שתי מצות עשה ושש מצות לא
תעשה וזהו פרשן א שלא לאכול קרשים שנפסלו או
שהוטל בהם מום ב שלא לאכול פיגול ג שלא
יותיר קרשים לאחר זמנם ד שלא יאכל נותר ה
שלא יאכל קרשים שנטמאו ו שלא יאכל ארם
שנטמא הקרשים ז לשרוף הנותר ח לשרוף הטמא

הלכות עבודת יום הכפורים

מצות עשה אחת והוא שיעשה מעשה יום הכיפירים כלו
על הסרר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות הקרבנות
והוירוים ושילוח השעיר ושאר העבורות

הלכות מעילה

יש בכללן שלש מצות אחת מצות עשה ושתים
מצות לא תעשה וזהו פרטן א לשלם המועל אשר
חטא בתוספת חומש וקרבן וזהו רין המועל ב
שלא לעבור בקרשים ג שלא לגזוז קרשים
נמצאו כל המצות הנכללות בספר הזה מאה ושלש מהם
שבע וארבעי מצות עשה ושש וחמשי מצות לא תעשה

הלכות בית הבחירה

יש בכללן שש מצות שלש מצות עשה ושלש מצות לא
תעשה וזהו פרטן א לבנות בית המקרש ב שלא
לבנות המזבח גזית ג שלא לעלות עליו במעלות
ד ליראה מן המקרש ה לשמרו סביב ו שלא להשבית
שמירתו וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה לעשות בית לה׳ מוכן להיות מקריבין בו הקורבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנ׳ ועשו לי מקדש וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנ׳ כי לא באתם עד עתה וגומר כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה ושסט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנוב ובנו שם מקדש וכשמת שמוא׳ חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו לבית העולמים וימי נוב וגבעון נ״ז שנה כיון שנבנה המקדש בירושלם נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה׳ ולהקריב בהן קרבן ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלם בלבד ובהר המוריה שבה נא׳ ויאמר דוד זה הוא בית ה׳ אלהי ישראל וזה מזבח לעולה לישרא׳ ואומר זאת מנוחתי עדי עד בניין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים וכן בניין העתיד להבנות אע״פ שהוא כתוב ביחזקא׳ אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבניין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקא׳ ואלו הן הדברים שהן עיקר בבניין הבית עושין בו קודש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם ושלשתן נקראין היכל ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה והכל נקרא מקדש ועושין במקדש כלים מזבח לעולה ולשאר הקורבנו׳ וכבש שעולי׳ בו למזבח ומקומו לפני האולם משוך לדרום וכיור וכנו לקדש ממנו הכהני׳ ידיהם ורגליהם לעבודה ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום שהוא שמא׳ הנכנס למקדש ומזבח לקטורת ומנורה ושולחן ושלשתן בתוך הקדש לפני קודש הקודשים המנורה בדרום משמא׳ הנכנס ושולחן מימין שעליו לחם הפנים ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ ומזבח הקטורת משוך מבין שניהם לחוץ ועושין בתוך העזרה גבולין עד כאן לישרא׳ עד כאן לכהנים ובונים בה בתים לשאר צרכי המקדש כל בית מהם נקרא לשכה כשבונין ההיכל והעזרה בונין באבנים גדולות ואם לא מצאו אבנים בונין בלבנין ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלי׳ אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואחר כך מכניסי׳ אותן לבניין שנ׳ אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית ואומ׳ ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבי׳ בהבנותו ואין בונין בו עץ בולט כלל אלא או באבנים או בלבנים וסיד אין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות ואם נעקרה אבן אע״פ שהיא עומדת במקומה הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ ומצוה מן המובחר לחזק את הבניין ולהגביהו כפי כח הציבור שנ׳ ולרומם את בית אלהינו ומפארין אותו ומייפין כפי כוחן אם יכולי׳ לטוח אותו בזהב ולהגדיל במעשיו הרי זו מצוה אין בונין את המקדש בלילה שנ׳ וביום הקים את המשכן ביום מקימין לא בלילה ועוסקין בבניין מעלות השחר עד צאת הכוכבי׳ והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשי׳ ונשים כמקדש המדבר ואין מבטלי׳ תינוקות של בית רבן לבניין ואין בניין בית המקדש דוחה יום טוב המזבח אין עושין אותו אלא בניין אבנים וזה שנ׳ בתורה מזבח אדמה תעשה לי שיהיה מחובר באדמה שלא יבנוהו לא על גבי גיפין ולא על גבי מחילות וזה שנ׳ ואם מזבח אבנים מפי השמועה למדו שאינו רשות אלא חובה כל אבן שנפגמ׳ כדי שתחגור בה הציפורן כסכי׳ שלשחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנ׳ אבנים שלימות תבנה את מזבח ה׳ ומהיכן היו מביאין אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הניכר שאינו מקום עבודה ובניין ומוציאין ממנו האבני׳ או מן הים הגדול ובונין מהן וכן אבני ההיכל והעזרות שלימות היו אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגנזים כל אבן שנגע בה הברזל אע״פ שלא נפגמה פסולה לבניין המזבח ובניין הכבש שנאמר כי חרבך הנפת עליה ותחלליה והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש לוקה שנ׳ לא תבנה אתהן גזית והבונה אבן פגום עובר בעשה אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסול והשא׳ כשירות ומלבנין את המזבח פעמים בשנה בפסח ובחג וכשמלבנין אותן מלבנין במפה אבל לא בכפים שלברזל שמא יגע באבן ויפסול אין עושין מדרגות למזבח שנ׳ לא תעלה במעלות על מזבחי אלא בונין כמו תל בדרומו שלמזבח מתמעט ויורד מראש המזב׳ עד הארץ והוא הנקר׳ כבש והעולה במעלות על המזבח לוקה וכן הנותץ אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנ׳ ונתצת את מזבחות וגומר לא תעשון כן לה׳ אלהיכם המנורה וכליה והשולחן וכליו ומזבח הקטורת וכל כלי השרת אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד ואם עשאום שלעץ או עצם או אבן או שלזכוכית פסולין היו הקהל עניים עושין אותן אפי׳ שלבדיל ואם העשירו אותן עושי׳ שלזהב אפי׳ המזרקו׳ והשפודין והמגרפות שלמזבח העולה והמדות אם יש כח בציבור עושין אותן שלזהב אפי׳ שערי העזרה מחפין אותן זהב אם מצאה ידם אין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם הקודש ואם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי׳ להשתמש בהן הדיוט ומשנשתמש בהן גבוה אסורין להדיו׳ אבנים וקורות שחצבתן מתחלה לבית הכנסת אין בונין אותן להר הבית

פרק שיני

המזבח מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנ׳ וזה מזבח לעולה לישראל ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנא׳ ולך לך א׳ ארץ המורייה שנ׳ ויבן שם שלמה את הבית בהר ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקו׳ שבנה בו נח כשיצ׳ מן התבה והוא המזב׳ שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמ׳ חכמים אדם ממקו׳ כפרתו נברא מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתיד להבנות עשוהו ואין להוסיף על מידתו ולא לגרוע ממנה ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד העיד להן על מקו׳ המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן שמקריבי׳ על המזב׳ הזה כל הקרבנות אע״פ שאין שם בית מזבח שעשה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעתיד להעשות כולן עשר׳ אמות גובה כל אחד מהן וזה הכתוב בתור׳ ושלש אמות קומתו מקום המערכה בלבד ומזבח שעש׳ בני הגולה וכן העתיד להבנות מידת ארכו ורחבו שתים ושלשים אמות על שתים ושלשים אמות עשר אמות של גובה המזבח מהן באמה בת חמשה טפחי׳ ומהן באמה בת ששה טפחים ושאר כל אמות הבניין באמה בת ששה טפחים וגובה כל המזבח שמונה וחמשים טפחי׳ וכך היתה מידתו וצורתו עלה חמשה טפחים וכנס חמשה טפחים זהו יסוד נמצא רוחב שלשים אמה ושני טפחים על רוחב שלשים אמה ושני טפחים עלה שלשים טפחים וכנס חמשה טפחים זהו סובב נמצא רוחבו שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים על שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים ומקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה סביב וכן מקום רגלי הכהנים אמה סביב נמצא מקום המערכה רוחב ועשרים וארבעה אמה וארבעה טפחים על ארבעה ועשרים אמה וארבעה טפחים גובה כל קרן וקרן

חמשה טפחי' ורבוע כל קרן אמה על אמה וארבע הקרנות
חלולות היו מתוכן וגובה מקום המערכה שמונה ועשרים
טפחים נמצא חצי גובה המזבח בששה טפחי' מסוף הסובב
ולמטה וחוט של סקרא היה חבור באמצע המזבח להבדיל
בין רמים העליונים לרמים התחתונים ונמצא גובהו מן
הארץ עד מקום המערכה תשע אמות פחות טפח
יסוד המזבח לא היה מקיף מארבע רוחותיו כמו הסובב
אלא היה היסוד משוך כנגד כל רוח צפון ומערב ואוכל
בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת וקרן דרומי' מזרחית
לא היה לה יסוד ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים
כמין שני חוטמין דקין והן הנקראין שיתין שהדמים יורדין
בהן ומתערבין באותה הקרן באמה ויוצאין לנחל קדרון
ולמטה ברצפה באותו הקרן היה מקו' אמה על אמה וטבלה
שלשייש וטבעת קבועה בה שבו יורדין לשית ומנקין אותו
וכבש היה בנוי לדרומו שלמזבח ארכו שלשי' ושני' אמה על
רוחב יו' אמה והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד
המזבח ופורח ממנו אמה על היסוד ואמה על הסובב
ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברי'
למזבח בזריקה וגובה הכבש תשע אמות פחות שתות עד
כנגד המערכה ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו שבהם
פונים ליסוד ולסובב ומובדלין מן המזבח כמלא נימא
וחלון היתה במערבו שלכבש אמה על אמה ורבובה היתה
נקרא שבה נותנין פסולי חטאת העוף עד שתעבור צורתה
ותצא לבית השריפה ושני שולחנות היו במערב
הכבש אחד שלשייש שנותנין עליו את האברים ואחד של
כסף שנותנין עליו כלי השרת כשבונין המזבח בונין אותו
טלו אטום כמין עמוד ואין עושין בו חלל כלל אלא מביא
אבנים שלמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקונייא
וממחה ושופך לתוך מלבן גדול כמדתו ובונה ועולה ונותן
בתוך הבניין גוף שלעץ או אבן בקרן דרומית מזרחית
כמידת היסוד וכן נותן בתוך כל קרן וקרן עד שישלים
הבניין ויסיר הגופים שבתוך הבניין כדי שתשאר קרן
דרומית מזרחית בלא יסוד וישארו הקרנות חלולין
ארבע קרנות שלמזבח ויסודו וריבועו מעכבין וכל מזבח
שאין לו קרן ויסוד וכבש וריבוע הרי הוא פסול שארבעתן
מעכבין אבל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו
אינן מעכבין והוא שלא יפחות מאמה על אמה ברום שלש
אמות כשיעור מקום המערכה שלמזבח מדבר מזבח
שנפגם מבניינו אם נפגם מבניינו טפח פסול פחות מטפח
כשר והוא שלא יהיה בנשאר אבן פגומה

פרק שלישי

המנורה מפורשת צורתה בתורה וארבעה גביעים ושני
כפתורים ושני פרחים היו בקנה המנורה שנאמר ובמנורה
ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה ועוד פרח
שלישי היה סמוך ליריכה שלמנורה שנ' עד יריכה עד
פרחה ושלש רגלים היו לה ושלשה כפתורים אחרות
היו בקנה המנורה שמהן יוצאים ששת הקנים שלשה מצד
זה ושלשה מצד זה ובכל קנה וקנה מהן שלשה גביעים
וכפתור ופרח והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן
נמצאת כל הגביעים שנים ועשרים והפרחים תשעה
והכפתורים אחד עשר וכולן מעכבין זה את זה ואפי' חסר
אחד מן השנים וארבעים מעכב את כולן ברא
בשעשאוה זהב אבל שאר מיני מתכות אין עושין בה גביעי'
כפתורים ופרחים וכן מנורה הבאה זהב תהיה
טלה ככר עם נרותיה ותהיה טלה מקשה מן העשתות
ולשאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה ואם היתה
חלולה כשירה ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין
שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות
המלקחים והמחתות וכלי השמן אינן מכלל הככר שהרי
נאמר במנורה זהב טהור ולא נאמר נירותיה זהב טהור
מפני שהנירות קבועין במנורה והם מכלל הככר
שבעת קני המנורה מעכבין זה את זה ושבעת נירותיה
מעכבין זה את זה בין שהיתה שלזהב בין שהיתה של שאר
מיני מתכות וכל הנירות קבועים בקנים ששה הנירות
הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה כולן פניהם
לנר האמצעי שעל קני המנורה וזה הנר האמצעי פניו כנגד
קורש הקדשים והוא הנקרא נר מערבי הגביעים דומין
לכוסות אלכסנדריאה שפיהן רחב ושוליהן קצר והכפתורים
כמין תפוחי' כרותים שהן ארוכין מעט כביצה ששני ראשיה
כרין והפרחים כמו פרחי העמודים שהן כמין קערה ושפתה
כפולה לחוץ גובה המנורה היה שמונה עשר טפח
הרגלים והפרח שלשה טפחים ושני טפחים חלק וטפח שבו
גביע כפתור ופרח וטפחיים חלק וטפח כפתור ושני קנים
יוצאין ממנו אחד הילך ואחד הילך ונמשכים ועולין כנגד
גובה המנורה טפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים
ממנו אחד הילך ואחד הילך ונמשכין ועולין כנגד גובה
המנורה וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו
אחד הילך ואחד הילך ונמשכין ועולין כנגד גובה המנורה
וטפחיים חלק נשתיירו שלשה טפחים שבהן שלשה גביעים
כפתור ופרח
ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה כהן
עומד ומטיב את הנירות ומניח עליה כלי שמנה ומלקחיה
ומחתותיה בשעת הטבה השולחן היה ארכו שנים
עשר טפח ורחבו ששה טפחים והיה מונח אורכו לאורך
הבית ורוחבו לרוחב הבית וכן שאר כל הכלים שבמקדש
אורכן לאורכו שלבית חוץ מן הארון שהיה ארכו לרחב הבי'
וכן נירות המנור' היו כנגד רוחב הבי' בין הצפון ובין הדרו'
ד' סניפין שלזהב היו לשולחן מפוצלין בראשיהן שהיו סומכין
בהן שתי המערכות שללחם הפנים שנים מסדר זה ושנים
מסדר זה והם הנאמרו' בתורה וקשותיו וכח' קנים של זהב
כל אחד מהן כחצי קנה חלול היו לו ארבעה עשר לסדר
זה וארבעה עשר לסדר זה והם הנקראים מנקיותיו ושני
הבזיכין שמניחין בהן הלבונה על השולחן בצד המערכות
הן הנקראין כפותיו והדפוסין שעושין בהן לחם הפנים הם
הנקראים קערותיו או הארבעה עשר קנים נותן
החלה הראשונ' על עצמו שלשולחן ונותן בין ראשונ' ושניי'
שלשה קנים וכן בין כל חלה וחלה שלשה קנים ובין ששית
וחמשית שני קנים בלבד לפי שאין על הששית אחרת
נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה ומערכה ושתי שולחנות
היו באולם מבפנים על פתח הבית אחת שלשייש נותנין
עליו לחם הפנים בכניסתו ואחר שלזהב נותנין עליו הלחם
ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין מזבח הקטורת
היה מרובע אמה על אמ' והוא נתון בהיכל מכוון בין הצפון
לדרום משוך בין השולחן והמנורה לחוץ ושלשתן היו
מונחין משליש ההיכל ולפנים כנגד הפרוכת המבדלת בין
הקודש ובין קודש הקודשים הכיור היו לו שנים
עשר דד כדי שיהיו כל הכהנים העוסקי' בתמיד מקדשין
ממנו כאחד ומכוני עשו לו שיהיו בה המים תמיד והיא
חול כדי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה שהכיור מכלי
הקודש ומקדש וכל דבר שיתקדש בכלי קודש אם לן נפסל

פרק רביעי

אבן היתה בקודש הקדשים במערבו שעליה היה הארון
מונח ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן ובעת שבנה שלמה
את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון
למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה
ונגנזו במקום שבנה שלמה שנ' ויאמר ללוים המבינים לכל
ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה
שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו
את ה' אלהיכם וכו' ונגנזו עמו מטה אהרן והצנצנת
ושמן המשחה וכל אילו לא חזרו בבית שיני ואף אורים
ותומים שהיו בבית שיני לא היו משיבין ברוח הקודש ולא
היו נשאלין בהן שנ' עד עמוד כהן לאורים ותומים ולא היו
עושין אותן אלא להשלים שמונה בגדים לכהן גדול כדי שלא
יהא מחוסר בגדים בבית ראשון היה כותל מבדיל בין

הקרש ובין קרש הקרשים עביו אמה וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל היה ממרת הקרש או ממרת קרש הקרשים לפי עשו קרש הקרשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקרש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקרש ובין קרש הקרשים ולא בנו כותל בבית שני אׁא עשו שתי פרכות אחר מצר קרש הקרשים ואחר מצר הקרש וביניהן אמה כנגר עובי הכותל שהיה בראשון אבל במקרש ראשון לא היתה שם אׁא פרכת אחת בלבר שנׄ והברילה הפרכת להם וכוׄ ההיכל שבנו בני הגולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה וכן היתׄ מרת רומו בנו גובה וׄ אמות אטום סתום כמו יסור לו ורום כותלי הבית ארבעים אמה ורום הכיור שבתקרה אמה ועל גביו גובה שתי אמות פנוי שיכנס בו הרלף והוא הנקרא בית רילפא ועובי התקרה שעל גבי בית רילפא אמה ומעזיבה גובה אמה ועלייה בנוייה על גביו גובה כותלית ארבעים אמה ובגגה גובה אמה כיור ואמתים גובה בית רילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגובה המעקה שלש אמות וטס של ברזל כמו סיף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כרי שׁלא ינוחו עליו העופות והוא הנקרא כלה עורב הרי הכל מאה אמה מן המערב לכורח מאה אמה ווהו חשבונן ארבעה כתלים וה לפנים מזה וביניהן שלשה מקומות פנויין בין הכותל המערבי ובין הכותל שלפנים ממנו חמשה אמות ובין כותל שני ושלישי שני אמות כותל שלישי ורביעי שש ואלו המרות שׁלעובי הכותל עם המקום הפנוי שבין שני כותלים ואורך קורש הקרשים עשרׄ אמה ובין שתי הפרוכות המברילות בינו ובין הקרש אמה ואורך הקורש ארבעׄ אמה ועובי הכותל המזרחי שבו השער שש אמות ועובי כותל האולם עשר אמות והאולם חמש אמות נמצא הכל מאה אמה מן הצפון לדרום מאה אמה עובי כותל האולם חמש אמות ומכותל אולם עד כותל הקורש עשר אמות וכותלי הקורש ששה זה לפנים מזה וביניהן חמשה מקומות פנויין בין כותל חיצון ובין השני חמש אמות ובין שני ושלישי שלש אמות וחמש בין שלישי ורביעי ובין רביעי וחמישי שש ובין חמישי וכותל הפנימי שש נמצא הכל ארבעים אמה מצר זה וארבעׄ אמה מצר זה שכנגרו ורוחב הבית מבפנׄ עשרים הרי מאה אמה הפשיפש והוא שער הקטן ושני פשיפשין היו להיכל מצרי השער הגרול שבאמצעי אחר בצפון ואחר ברדום שברדום לא נכנס בו ארם מעולם ועליו הוא מפורש על ירי יחזקאׄ השער הזה סגור יהיה לא יפתח ושבצפון בו נכנסין ומהלך בין שני הכתלים עד שמגיע למקום פתוח לקורש משמאלו ונכנס לתוך ההיכל ומהלך עד שער הגרול ופותחו השער הגרול היה רחבו עשר אמות וגובהו עשרים אמה וארבעה רלתות היו לו שתים בפנים ושתים בחוץ

החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הרלתות

פתחו של אולם היה גבוה ארבעים אמה ורוחב עשרים ולא היה לו שערים וחמש מלתריות של מילא היו על גבי פתחו מלמעלה התחתונה עורפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה וכל אחת מחמשתן עורפת על מׄשלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה נמצאת העליונה שׁלשים אמה ונרבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת

ההיכל היה בנייני רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי ויציעים היו מוקפין לבית כולו מסביב חוץ לכותל המסיתה ויציע התחתונה חמש ורובר על גבה שש ויציע אמצעית שש ורובר על גבה שבע והעליונה שבע שנׄ היציע התחתונה וגוׄ וכן היו השלש יציעים מקיפים לבית משלש רוחותיו וכן סביב לכותלי האולם מלמטה עד למעלה כך היו השלש יציעים מקיפין לבית משלש רוחותיו וכן סביב לכותלי האולם מלמטה עד למעלה כך היו אמה אחת חלק ורובר שלש אמות ואמה חלק ורובר שלש אמות עד למעלה ונמצאו הרוברין מוקפין לכתלים רוחב כל רובר שלש אמוׄ עד למעלה ובין כל רובר ורובר אמה ורובר העליון היה רוחבו ארבע אמות כל אילו המקומות הפנויות שבין הכתלים הם הנקראים תאים נמצאו התאים המוקפין למקרש חמש מן הצפון וחמש מן הררום ושלש מן המערב ושלש ריוטות היו ריוטא על גבי ריוטא נמצאו חמשה עשר תאים ברדום חמשה על גבי חמשה וכן בצפון חמשה עשר ושמונה תאים היו במערב שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהן בריוטא אחת הכל שמונה ושלשים תאים שלשה פתחים היו לכל אחת ואחת מן התאים אחר לתא מן הימין ואחר לתא מן השמאׄ ואחר לתא שעל גביו ובקרן מורחית צפונית בתא שבריוטא האמצעית היו חמשה פתחים אחר לתא מימיׄ ואחר לתא שעל גביו ואחר למסיבה ואחר לתא שיש בו הפשיפש ואחר להיכל ומסיבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולין לגגות התאים היה עולה במסיבה ופניו למערב הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב הגיע למערב הפך פניו לדרום הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום הגיע לדרום הפך פניו למזרח והיה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה שלעלייה שפתחה שלעלייה היה פתוח לדרום ובפתחה שלעלייה היו שתי קלונסות שלארז שבהן עולין לגגה שלעלייה וראשי פסיפסין היו מברילין בעלייה בין גג הקודש לגג קרש הקרשים ולולין היו פתוחין בעליׄ לבית קרש הקרשים שבהן משלשין את האומנין בתיבות כרי שלא יזונו עיניהם מבית קרש הקרשים ופעם אחת בשנה מפסח לפסח מלבנין את ההיכל

פרק חמישי

הר הבית והוא הר המוריה היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה והיה מוקף חומה וכיפין על גבי כיפין היו בנויות מתחתיו מפני אהל הטומא וכולו היה מקורה סיטיו לפנים מסטיו וחמשה שערׄ היו לו אחר מן המערב ואחר מן המזרח ואחר מן הצפון ושנים מן הררום רוחב כל שעׄ עשר אמות וגובהו עשרים ויש להם רלתות לפנים ממנו סורג מקיף סביב גובהו עשר טפח ולפנים מן הסורג החיל גובהו עשר אמות ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חיל וחומה זו חומת העזרה לפנים מן החיל העזרה וכל העזרה היתה אורך קפׄז על רוחב מאה ושלשים וחמשה ושבעה שערים היו לה שלשה מן הצפון הסמוכין למערב ושלשה מן הדרום סמוכׄ למערב ואחר במזרח מכוון כנגר בית קורש הקרשים באמצע כל שער מהן היה רוחבו עשר אמות וגובהו עשרׄ אמה והיו לו רלתות מחופות זהב חוץ משער מזרחי שהיה מצופה נחשת רומה לזהב ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור

העזר לא היתׄ מכוונת באמצע הר הבית אׁא רחוקה מדרום הר הבׄ יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחׄ ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינׄ ובין המערב ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים והיא היתה אורך מאה אמה ושלשים וחמשה על רוחב מאה ושלשים וחמשה וארבע לשכות היו באצבע מקצעותיה של ארבעה וארבעים אמה ולא היו מקורות וכן עתירין להיות ומה הם משמשות דרומית מזרחׄ לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהם ומגלחׄ את שערם מזרחית צפונית לשכת דיר העצׄ ששם כהנים בעלי מומין מתלעים בעצים שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול צפונית מערבית לשכת המצורעים

מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמניה עזרת הנשים היתה מוקפת גזוזטרא כרי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשׄ מלמטן כרי שלא יהיו מעורבבין ובית גרול היה בצר העזרה בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל והיה בנוי כיפה ומוקף רוברין של אבן והוא היה נקרא בית המוקר ושני פתחים היו לו אחר פתוח לעזרה ואחר פתוח לחיל

וארבע לשכות היו בו שתים קורש ושתים חול וראשי פסיפסין מבדילין בין הקודש והחול ומה היו משמשות מערבית דרומית לשכת הטלאים דרומית מזרחית לשכת עושי לחם הפנים מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסיבה ההולכת תחת המקדש כולו והנירות דולקות מיכן ומיכן עד שמגיע לבית הטבילה ומדורה היתה שם ובית הכסא שלכבוד וזהו כבודו מצאו נעול בידוע שיש שם אדם אורך העזרה מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבעה וזהו חשבונן מכותל מערבי של עזרה עד כותל ההיכל אחד עשר אמה ואורך ההיכל כולו מאה אמה בין האולם ולמזבח שנים ועשרים המזבח שנים ושלשים מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים יא אמה מקום דריסת רגלי ישרא׳ והוא הנקרא עזרת ישרא׳ אחד עשרה אמה ורוחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמשה וזהו חשבונן

מכותל צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות בית המטבחים שנים עשר אמות ומחצה ושם תולין ומפשיטין את הקדשים בצידו מקום השולחנות שמונה אמות ובו שולחנות של שייש שמניחין עליהן הנתחים ומדיחין את הבשר לבשלו ושמונה שולחנות היו ובצד מקום השולחנות מקום הטבעות ארבעה ועשרים אמה ושם שוחטין את הקדשים ובין מקום הטבעות והמזבח שמונה אמות והמזבח שנים ושלשים והכבש שלשים ובין הכבש ולכותל דרומי שנים עשר אמה ומחצה מכותל צפוני של עזרה עד כותל המזבח שהוא רוחב ששים ומחצה וכנגדו מכותל האולם עד כותל מזרחי של עזרה שהוא אורך ששה ושבעים כל המרובע הזה הוא הנקרא צפון והוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשי׳ שמונה לשכות היו בעזרת ישרא׳ שלש בצפון ושלש בדרום שבדרום לשכת המלח לשכת הפרוה לשכת המדיחין לשכת המלח שם נותנין מלח לקרבן לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים ועל גגה היתה בית טבילה לכהן גדול ביום הכיפורי׳ לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי הקדשים ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה והשלש שבצפון לשכת הגזית לשכת הגולה לשכת העץ לשכת הגזית שבה סנהדרי גדולה יושבת וחצייה היה קודש וחצייה היה חול ולה שני פתחים אחד לקודש ואחד לחול ובחצי שלחול היו הסנהדרין יושבין

לשכת הגולה שם היתה בור שממלאין ממנו בגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה ולשכת העץ היתה אחורי שתיהן והיא היתה לשכת כהן גדול והיא הנקראת לשכת פרהדרין וגג שלשתן שוה ושתי לשכו׳ אחרות היו שם בעזר׳ ישרא׳ אחד מימין שער מזרחי והוא לשכת פנחס המלביש ואחת משמאלו והוא לשכת עושה חביתין

פרק ששי

המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר כשאדם נכנס משער מזרחי שלהר הבית מהלך עד סוף החיל בשוה ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתים עשר מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה ומהלך כל עזרת הנשי בשוה ועולה ממנה לעזרת ישרא׳ שהוא תחילת העזר בחמשה עשר מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה ומהלך כל עזרת ישרא׳ בשוה ועולה ממנה לעזרת הכהנים במעלה גבוה אמה ועליה דוכן יש בו שלש מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה

נמצאת עזרת הכהנים גבוהה על של ישרא׳ שתי אמות ומחצה ומהלך כל עזרת כהנים והמזבח ובין האולם ולמזבח בשוה ועולה משם לאולם בשתים עשר מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה והאולם וההיכל כולו בשוה נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית שתים ועשרים אמות וגובה שער הר הבית עשרים אמה לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל ומפני זה עשו כותל שעל גבי שער זה נמוך כדי שיהא העומד בהר המשח רואה פתח ההיכל בשעה שמזה מדם הפר נוכח ההיכל ולשכות היו שם תחת עזרת ישרא׳ פתוחות לעזרת הנשים ששם הלוים נותנין הכינורות והנבלים והמצלתים וכל כלי השיר ועל הדוכן העולה מעזרת ישרא׳ לעזרת הכהנים היו הלוים עומדים בשעה שאומרין שירה על הקרבן

הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול אם היו גגותיהן שוין עם קרקע העזרה תוכן חול וגגותיהן קודש ואם אינן שוין אף גגותיהן חול שהגגות והעליות לא נתקדשו לפיכך גגים אילו אין אוכלין שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים היו בנויות לחול ופתוחות לקודש תוכן קודש לאכילת קדשי קדשים אבל אין שוחטין שם קדשים קלים והנכנס לשם בטומאה פטור וגגותיהן חול לכל דבר המחילות הפתוחות לעזרה קודש והפתוחות להר הבית חול החלונות ועובי החומה כלפנים בין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה בית דין שרצו להוסיף על ירושלם או להוסיף על העזרה מוסיפין ויש להם למשוך העזרה עד המקום שירצו מהר הבית ולמשוך חומת ירושלם עד מקום שירצו אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורי ותומים ועל פי סנהדרין שלשבעים ואחד זקנים שנ׳ ככל אשר אני מראה אותך וכן תעשו לדורות ומשה רבינו מלך היה וכיצד מוסיפין על העיר עושין בד שתי תודות ולוקחין לחם חמץ שבהם ולוקחי׳ בית דין אחר שתי התודות ושתי התודות זו אחר זו ועומדין בכינורו׳ ובנבלים ובצלצל על כל פינה ופינה ועל כל אבן ואבן שבירושלם ואומר ארוממך ה׳ כי דליתני וגומר׳ עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם ואוכלין שם לחם תודה אחת משתי התודו׳ והשנייה נשרפת ועל פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשירי המנחה מה ירושלם התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו כל מקום שלא נעשה ככל אילו וכסדר הזה אין קידוש גמור וזה שעש׳ עזרא שתי תודות זכר הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלם לשעתן וקידשן לעתיד לבוא לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע״פ שאין שם בית בנוי ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע״פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שיני בכל ירושלם אע״פ שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא ולמה אני אומר במקדש וירושלם קדושה ראשונ׳ קדושתן לעתיד לבוא ובקדושת שאר ארץ ישרא׳ לענין שביעית ומעשרות וביוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמי׳ אע״פ ששוממין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישרא׳ וכיון שעלה עזרא וקדש לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע״פ שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה

פרק שביעי

מצות עשה ליראה מן המקדש שנ׳ ומקדשי תיראו ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבי׳ במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות

הצרורין לו בסרינו ואין צריך לומר שאסור לרוק בכל הר הבית אא אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא בפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אא יקיפו מבחוץ ולא יכנס לו אא לדבר מצוה וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל לפיכך היו שואלין לו מה לך מקיף על השמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבבך ותשמע לדברי חביריך ויקרבוך כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אלא מהלך אחורנית מעט מעט ומהלך על צידו עד שיצא מן מן העזרה וכן אנשי משמר ואנשי מעמר ולוים מרוכנן כך הם יוצאין מן המקדש כמי שפוסע אחר תפלה לאחוריו כל זה ליראה מן המקדש לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי שלעזרה שהוא שער ניקנור מפני שהוא מכוון כנגד בית קודש הקדשים וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם ויראה עצמו שהוא עומד לפני אדון ה׳ שאמר והיו עיני ולבי שם כל הימי׳ ומהלך באימה וביראה ורעדה שנ׳ בבית אלהי׳ נהלך ברגש ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה אא למלכי בית דוד בלבד שנא׳ ויבא המלך דוד וישב לפני ה׳ והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחצייה שלחול אעפ׳ שהמקדש היום חרב בעוונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו לא יכנס אא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנ׳ את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקד׳ לעולם שאעפ׳ שחרב בקדושתו עומד בזמן שיהיה המקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופין שהוא חוץ לירושלם ולפנים והוא שיהיה רואה את המקדש ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש אסור לאדם לעולם שיפנה או שישן בין מזרח למערב ואין צריך לומר שאין קובעין בין הכסא בין מזרח למערב בכל מקום מפני שההיכל במערב לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב אא בין צפון לדרום נפנים וישנים וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים ישב ופניו כלפי הקודש או יסלק הקודש לצדדין ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם חצר כנגד העזרה שולחן בצורת שולחן ומנורה בצורת מנורה אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמנה קנים או מנורה שאינה שלמתכת אעפ׳ שיש לה שבעה קנים שלש מחנות היו במדבר מחנה ישרא׳ והוא ארבע מחנות ומחנה לויה שנ׳ בה וסביב למשכן יחנו ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים וכנגדן לדורות מפתח ירושלם עד הר הבית כמחנה ישרא׳ ומפתח הר הבית עד פתח העזר׳ שהוא שער ניקנור כמחנה לויה ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה והחיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית העולמים

כל ארץ ישרא׳ מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם והביכורים מה שאין מביאין כן משאר ארצות עשר קדושות הן בארץ ישרא׳ זו למעלה מזו עיירות המוקפות חומה מקודשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצורעים ואין קוברין בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אעפ׳ שרצו כולן להחזירו

רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפנין אותו וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך קבר שהקיפתו העיר בין מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו כולן פחות מכאן מפנין אותו ירושלם מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה ואלו דברים שנאמרו בירושלם אין מלינין בה את המת ואין מעבירין בתוכה עצמו אדם ואין משכירי׳ בתוכה בתים ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב ואין מקיימי׳ בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים ואין נוטעים בה גנות ופרדסים ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרח ואין מקיימין בה אילנות חוץ מגינת וורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים ואין מקיימין בה אשפה מפני השרצים ואין מוציאין המינה זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים מפני אהל הטומאה ואין עושין בה כבשונות מפני העשן ואין מגדלין בה תרנוגלות מפני הקדשי׳ וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולין בכל ארץ ישרא׳ מפני הטהרות ואין הבית נחלט בה ואינו מטמא בנגעים ואינה נעשת עיר הנדחת ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים

הר הבית מקודש ממנה שאין זבין וזבות נידות ויולדות נכנסי׳ לשם ומותר להכני׳ המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם החיל מקודש ממנו שאין גוים וטמא מת ובועל נדה נכנסין לשם עזרת הנשים מקודשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם ואיסו׳ זה מדבריהם אבל מן התורה מותר טבול יום להכנס למחנה לויה וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת עזרת ישרא׳ מקודשת מעזרת נשים שאין מחוסר כיפורים נכנס לשם וטמא שנכנס לשם חייב כרת עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישרא׳ נכנסין לשם אא בשעת צורכיהם לסמיכה ולכפרה ולשחיטה ולתנופה בין האולם ולמזב׳ מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח שאין נכנס לשם אא רחוץ ידים ורגלים בית קודש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אא כהן גדול ביום הכיפורים בשעת העבודה מקום שהיה בעלייה מכוון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא צריך לחזק ברקו בשעת שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה מצוה שיהיו הנכנסין כהני׳ תמימים לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין ואם אין שם כהנים יכנסו לוים לא מצאו לוים יכנסו ישרא׳ מצוה בטהורי׳ לא מצאו טהורי׳ יכנסו טמאים טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא שהטומאה דחויה בציבור וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות אם אין שם תיבות או אי אפשר להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים

פרק שמיני

שמירת המקדש מצוה עשה ואעפ׳ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטי׳ שאין שמירתו אא כבוד לו אינו דומה פלטורין שיש עליו שומרין לפלטורין שאין עליו שומרין ושמירה זו מצותה כל הלילה והשומרים הם הכהנים והלוים שנ׳ ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות כלומר אתם תהיו שומרי׳ לו והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד ונאמר והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש ואם בטלו שמירה עברו בלא תעשה שנ׳ ושמרתם את משמרת הקודש ולשון שמירה אזהרה היא הא למדת ששמירתו מצות עשה וביטול שמירתו מצות לא תעשה מצות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלוים מבחוץ וארבעה ועשרים עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד בארבעה ועשרי׳ מקום הכהנים בשלשה מקומות והלוים באחד ועשרים מקום והיכן היו שומרים כהנים היו שומרים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד בית אבטינס ובבית הניצוץ היו עליות בנויות בצד שערי העזרה והרובין היו שומרים שם בית המוקד בארץ וזקני בית אב שלאותו היום היו ישינים שם ומפתחות העזרה בירם

לא היו הכהנים השומרים ישינים בבגדי כהונה אא מקפלין אותן ומניחין אותן כנגד ראשיהן ולובשין בגדי

עצמן וישנים על הארץ כדרך כל שומרי חצירות המלכים
לא שישנו על המטות אירע קרי לאחד מהן הולך
במסיבה שתחת הקרקע שהמחילות הפתוחות להר הבית
לא נתקדשו וטובל וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים עד
שפותחין השערים בבוקר יוצא והולך לו והיכן
היו הלוים שומרים על חמשה שערי הר הבית ועל ארבע
פנותיו מתוכו ועל ד׳ פינות העזרה מבחו׳ שאסו׳ לישב בעזר׳
ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה שהרי הכהנים שומרי׳
על שער המוקד ועל שער הניצוץ הרי שמונה עשר מקום
ועוד שומרים בלשכת הקרבן ובלשכת הפרוכת ואחורי בית
הפרוכת ומעמידין ממונה אחד על כל המשמרות השומרים
ואיש הר הבית היה נקרא והיה מחזר על כל משמר ומשמר׳
כל הלילה ואבוקות דלוקות לפניו וכל משמר שאינו עומד
ואומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו
במקלו ורשות היה לו לשרוף את כסותו עד שהיו אומרין
בירושלם מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין
שישן על משמרו בשחר קודם שיעלה עמוד השחר׳
סמוך לו יבוא הממונה שלמקדש וידפוק על הכהני׳ שבבית
המוקד והן פותחין לו נטל את המפתח ופתח את
השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית
המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות שלאור
בידם ונחלקו לשתי כיתות כת הולכת למזרח וכת
הולכת למערב והיו בודקין והולכי׳ את כל העזרה עד שיגיעו׳
שתי הכתות למקום בית עושי חביתין הגיעו אלו ואלו אומרין
ש׳לום הכל שלום והעמידו עושי חביתין לעשות חביתין
כסדר הזה עושין בכל לילה ולילה חוץ מלילי שבת שאין
בידם נאור אלא בודקין בנרות הדלוקי׳ שם מערב שבת

הלכות כלי המקדש והעובדים בו

יש בכללן ארבע עשרה מצות שש מצות עשה ושמונה
מצות לא תעשה וזהו פרטן א׳ לעשות שמן המשחה
ב׳ שלא לעשות כמוהו ג׳ שלא לסוך ממנו ד׳ שלא
לעשות כמתכונת הקטורת ה׳ שלא להקטיר על מזבח
הזהב חוץ מן הקטורת ו׳ לשאת הארון על הכתף
ז׳ שלא יסורו הבדים ממנו ח׳ שיעבוד הלוי במקדש
ט׳ שלא יעשה אחד במלאכת חבירו במקדש י׳ לקדש
הכהן לעבודה יא׳ שיהיו כל המשמרות שוות ברגלים
יב׳ ללבוש בגדי כהונה לעבודה יג׳ שלא יקרע המעיל
יד׳ שלא יזח החושן מעל האפוד וביאור מצות אילו
בפרקים אילו

פרק ראשון

מצות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים
שצריכין משיחה בו שנ׳ ועשית אותו שמן משחת קודש
וככה עשהו משה רבינו במדבר לקח מן המור והקנמון
והקדה מכל אחד משלשתן חמש מאות שקל בשקל הקודש
ומקנה הבושם חמשים ומאתי׳ וזהו שנ׳ בתורה וקנמון בשם
מחיצתו חמשים ומאתים ששוקלין אותו בשני פעמים
חמשי׳ ומאתים בכל פעם ושוחק כל אחד ואחד לבדו וערב
הכל ושרה אותן במי׳ זכין ומתוקין עד שיצא כל כחן במים
ונתן על המים שמן זית הין והוא שנים עשר לוג כל לוג
ארבע רביעי׳ ובשל הכל על האש עד שאבדו המים ונשאר׳
השמן והניחו בכלי לדורות המור הוא הדם הצרור
בחיה שבהודו הידוע לכל שמתבשמין בה בני אדם בכל
מקום והקנמון הוא העץ שבא מאיי הודו שריחו טוב
ומתגמרין בני האדם והקדה היא הקושט וקנה בושם הם
הקנים הדקים כתבן האדומים הבאים מאיי הודו וריחן
טוב והם ממיני הבשמים שנותנין אותם הרופאים בצרי
העושה שמן המשחה כמעשה הזה וכמשקל הזה
ולא הוסיף ולא גרע במזיד חייב כרת בשוגג מביא חטאת
קבעה שנ׳ אשר ירקח כמוהו והוא שיעשה אותו להמשח
בו אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור הסך
משמן המשחה כזית במזיד חייב כרת ובשוגג מביא חטאת
קבועה שנ׳ ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו ואין חייבין
אלא על סיכת שמן המשחה שעשה משה שנ׳ ממנו מזה שנ׳
בו שמן משחת קדש יהיה זה לי ומעולם לא נעשה שמן
אחר חוץ ממה שעשה משה אחד הסך את עצמו
ואחד הסך את אחרים שנ׳ ואשר יתן ממנו על זר הסך
כלים ובהמה וגוים שהם כמותה או שסך מתים בו פטור
שנ׳ על בשר אדם לא יסך אין מושחין ממנו לדורות
אלא כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד בלבד
אפי׳ כהן בן כהן מושחין אותו שבזמן שלא היה שם שמן
המשחה היה כהן גדול מתרבה בלבישת בגדי׳ בלבד שהיה
לובש בגדי כהונה גדולה כיצד מושחין את הכהן
צק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עיניו כמין כי יווני׳
כזה שנ׳ ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח

כ

אותו לקדשו ומלכי בית דוד מושחין אותו
כמין נזר על ראשו ולא ימשח במקומות אחרות ולא ירבה
בשמן הנותן משמן המשחה על גבי מלך או כהן
גדול שכבר נמשחו פטור שנ׳ ואשר יתן ממנו על זר ואין
אלו זרים אצלו אבל הסך ממנו אפילו למלך וכהן גדול חייב
שנ׳ על בשר אדם לא יסך כל אדם במשמ׳ וכהן גדול שנטל
שמן המשח׳ מראשו וסך במיעיו חייב כרת והוא שיסו׳ ממנו
בכזית אין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך
לעולם שנ׳ הוא ובניו בקרב ישרא׳ ואם היתה שם מחלוקת
מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך
לבדו כמו שמשחו שלמה מפני מחלוק׳ אדוניהו ויואש מפני
עתליה ויהואחז מפני יהויקי׳ אחיו וזה שמשח אלישע ליהוא
לא בשמן המשחה משחו אלא בשמן אפרסמון ודבר זה מסור
ביד החכמי׳ כל כלי המקד׳ שעשה משה במדב׳ לא נתקדשו
אלא במשיחתן בשמן המשחה שנ׳ וימשחם ויקדש אותם
ודבר זה אינו נוהג לדורות אלא הכלים כולן כיון שנשתמשו
בהן במקדש במלאכתן נתקדשו שנ׳ אשר ישרתו בם בקודש
בשירות הם מתקדשין הכפות והקערות שמקבלין
בהן הדם ושאר כלי השרת כולן שלכסף ושלזהב היו ומותר
לעשותן משאר מיני מתכות כמו שביארנו וכולן מתקדשין
במלאכתן ואם נשברו מתיך אותם ועושה אותן כלי אחר
ואין קדושתן מסתלקת מהן לעולם כלי הקודש שנקבו או
שנסדקו אין סותמין אותן אלא מתיכין אותן ועושין אותן
חדשים סכין שנשמט מן הניצב או שנפגם אין מחזירין
אותו ואין משחיזין אותו אלא גונזין אותו בצד ההיכל בין
הקודש והאולם לדרום ועושין אחרים שאין עניות במקום
עשירות שתי מדות שליבש היו במקדש עשרון וחצי
עשרון העשרון למנחות וחצי העשרון לחלוק בו מנחת כהן
גדול שבכל יום ושבע מדות שללח היו שם הין וחצי ההין
ושלישית ההין ורביעית ההין ולוג וחצי לוג ורביעית ולמה
היו חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין ושלישית ההין
למדידת הנסכים שלזבחים ולוג למדידת שמן המנחות
וחצי לוג למדידת שמן לכל נר מנרות המנורה ורביעית
לחלק בה השמן לחביתין ואין לנו דבר למדוד בו הין ולמה
היה שם הואיל והיה במקד׳ בימי משה שמדד בו שמן לשמן
המשחה ובחצי לוג שהיה במקדש שהיו מודדין מים
למי סוטה ושמן לתודה וברביעית שהיתה שם היו מודדין
שמן לחם הנזיר ומים לטהרת מצורע ולא מפני מעשים או
נתקדשו אלא מפני המלאכות שלמקדש שאמרנו כל
המדות האלו קודש ומכלי השרת אלא שמדות הלח נמשחו
מבפנים ומבחוץ וכלי היבש לא נמשחו אלא מבפנים לפיכך
בחצי מדות הלח קודש ובחצי מדות היבש חול

פרק שני

הקטורת נעשית בכל שנה ושנה ועשייתו מצות עשה שנ׳
ואתה קח לך סמים וגומר ונתפרשו בתורה ארבעה
מסממניה והן נטף ושחלת וחלבנה ולבונה ושאר סממניה
הלכה למשה מסיני אחד עשר סממנים נאמרו לו

למשה בסיני והם שעושין אותן במשקל מכוון ומוסיפין עמהן בלא משקל מלח סרומית וכפת הירדן ועשב אחד שמעלה עשן ולא היו יודעים אותו אלא אנשים ידועים והוא היה הלכה בידם איש מפי איש וזהו משקל אחד עשר סמניה נטף ושחלת וחלבנה ולבונה מכל אחד משקל שבעים מנה והמנה מאה דינרין ומר וקציעה ושבולת נרד וכרכום מכל אחד ששה עשר מנה קושט שני עשר מנה קנמון תשעה מנים קלופה שלש מנים משקל הכל שלוש מאות וששי ושמונה מנה שחוקין הכל הדק ומוסיפין לה רובע הקב מלח סרומית וכפת הירדן ומעלה עשן כל שהוא ומקטיר ממנה בכל יום על מזבח הזהב מנה

שלש מאות וששים וחמשה יום כנגד ימות החמה והשלש מנים הנשארות שוחק אותם ערב יום הכיפורים דקה מן הדקה עד שמוצי׳ ממנה מלא חפניו להקטיר ביום הכיפורי׳ והשאר הוא מותר הקטורת שאמרנו בשקלים נטף האמור בתורה הוא עצי הקטף שיוציא מהן הצרי והשחלת היא הציפורן שנותנין אותה בני האדם במוגמרות והחלבנ׳ כמו דבש שחור וריחו קשה והוא שרף אילנות בערי יון וזהו שמות הסמנים בלשון ערבי עוד בלסאן ואצפאר טיב ומיעה ולכאן ומסך וקציעה וסנבל אלנטורין ווערן וקושט ועור וקשר סליכה וענבר כיצד מפטמין את הקטרת מביא תשעת קבין בורית כרשינה ושף בה את הציפורן ואחר כך שורה את הציפורן באחד ועשרים קב שליין חזק ביותר ואחר כך שוחק כל אחד מן הסמנים בפני עצמו הרק וכשהוא שוחק אומר הידק היטב הידק היטב כל זמן ששוחק ומערב הכל וכל מעשיה בקודש בתוך העזרה ומשל הקדש והמפטם את הקטרת מן החולין פסולה פעמים בשנה היו מחזירין אותו למכתשת בימות החמה היו מפזרי׳ אותה כדי שלא תתעפש ובימות הגשמים צוברין אותה כדי שלא יפוג ריחה נתן לתוכה רבש כל שהוא פסלה

חסר אחד מסממניה חייב מיתה שהרי נעשית קטרת זרה פטמה מעט מעט במתכונתה כשרה אפי׳ פיטם פרס בשחרי׳ ופרס בין הערבים העושה קטורת מאחד עשר סממנין או לפי משקולות או כדי להריח בה אעפ שלא הריח חייב כרת על עשייתה אם עשה מזיד ובשוגג מביא חטאת קבוע׳ אעפ שלא עשה המשקל כולו אלא חציו או שלישו הואיל ועש׳ לפי משקלות או חייב כרת שנ׳ במתכונתה לא תעשו לכם איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו עשה להתלמד בה או למוסרה לציבור פטו׳ הריח בה ולא עשאה אינו חייב כרת אלא דינו כדין כל הנהנה מן ההקדש לא חייבה תורה כרת אלא לעושה במתכונתה להריח בה

מזבח הזהב שבהיכל עליו מקטירין הקטורת בכל יום ואין מקריבין עליו דבר אחר ואם הקטיר עליו קטורת אחרת שאינה כזו או שהקטי׳ עליו קטורת כזו שהתנדב אותה יחיד או רבים או הקריב עליו קרבן או הסיך נסך לוקה שנא׳ לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה וכו׳ בעת שמוליכין את הארון ממקום למקום אין מוליכין אותו לא על הבהמה ולא על העגלות אלא מצו׳ לנוטלו על הכתף ולפי ששכח דוד ונשאו על העגלה נפרץ פרץ בעוזא אלא מצוה לנשאו על הכתף שנ׳ כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו

כשנושאי׳ אותו על הכתף נושאין פנים כנגד פנים ואחוריה׳ לחוץ ופניהם לפנים ונזהרי׳ שלא ישמטו הבדים מן הטבעו׳ שהמסיר אחד מן הבדים מן הטבעות לוקה שנא׳ בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו

פרק שלישי

זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש שנ׳ בעת ההיא הבדיל ה׳ את שבט הלוי ומצות עשה להיות הלוים פנוין ומוכנין לעבודת המקד׳ בין רצו בין שלא רצו שנ׳ ועבד הלוי הוא את עבוד׳ אהל מועד ובן לוי שקבל עליו כל מצות לויה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו עד שיקבל את כולן עבודה שלהן היא שיהיו שומרין את המקדש ויהיו מהן שוערין לפתוח שערי המקדש ולהגיף דלתותיו ויהיו מהן משוררין לשורר

על הקרבן בכל יום שנ׳ ושרת בשם ה׳ אלהיו ככל אחיו הלוים אי זהו שירות שהוא בשם ה׳ הוי אומר זו שירה ומתי אומר שירה על כל עולות הציבור החובה ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין אבל עולת נרבה שמקריבין הציבור לקיץ למזבח וכן הנסכין הבאין בפני עצמן אין אומ׳ עליהן שירה לוי האונן מותר לעבור ולשורר ואין פוחתין משנים עשר לוים עומדים על הדוכן בכל יום לומר שירת על הקורבן ומוסיפין עד לעולם ואין אומרין שירה אלא בפה בלא כלי שעיקר השירה שהיא עבודתה בפה

ואחרים היו עומדים שם מנגנין בכלי שיר מהן לוים ומהן ישרא׳ מיוחסין המשיאי׳ לכהונה שאין עולה על הדוכן אלא מיוחס ואין אילו המשוררים על פי הכלים עולין למניין השנים עשר ובמה הם מנגנין בנבלים וחלילים וכינורות וחצוצרות והצלצל ואין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה ואין פוחתין משני חלילים ולא מוסיפין על שנים עשר ואין פוחתין משני הצוצרות ולא מוספין על עשרים ומאה ואין פוחתין מתשעה כינורות ומוסיפין עד לעולם והצלצל אחד בלבד בימי המועדות כולם ובראשי חורשים היו הכהנ׳ תוקע׳ בחצוצרות בשעת הקרבן והלוי׳ אומרי׳ שירה שנ׳ וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חרשיכם ותקעתם בחצוצרות החצוצרת היתה נעשית מן העשת של כסף עשה אותה מן הגרוטאות של כסף כשירה משאר מיני מתכות פסולה והחלילין שהיו מנגנין בהן היה אבוב שלהן שלקנה מפני שקולו ערב ולא היה מחלק אלא באבוב יחידי מפני שהוא מחלק יפה

בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון ובשחיטת פסח שיני וביום טוב הראשון של פסח וביום טוב הראשון של עצרת ובשמונת ימי החג וחליל זה רוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה הוא ודוחה את השבת אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים תחילה שנ׳ זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה

וכתוב אחר אומר מבן שלשים שנה הא כיצד חמש לתלמוד ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה איש שנ׳ איש איש על עבודתו וזה שנ׳ בתורה בלוים ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה אינו אלא בזמן שהיו נושאין המקדש ממקום למקום ואינה מצוה נוהגת לדורות אבל לדורות אין הלוי נפסל בשנים ולא במומין אלא בקול שיתקלקל קולו מרוב הזוקנה יפסל לעבודתו במקדש

ויראה לי שאינו נפסל אלא לומר שירה אבל יהיה מן השוערים שמוא׳ הרואה ודוד המלך חלקו הלוים לארבעה ועשרים משמרות ועובר משמר בכל שבת וכל אנשי משמר מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות וכל יום מימי השבת עוברים בו אנשים ידועים וראשי האבות מחלקין אילו העוברים ביום שלהן איש איש על עבודתו וכל הלוים מוזהרין על עבודת המזבח שנ׳ אך כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו לא יקרבו לעבודה אבל ליגע מותרין וכשם שהלוים מוזהרין שלא לעבור עבודת הכהנים כך הכהנים מוזהרי׳ שלא לעבור עבודת הלוים שנ׳ גם הם גם אתם וכן הלוים עצמם מוזהרין שלא יעשה אחד מלאכ׳ חבירו שלא יסייע המשורר לשוער ולא השוער למשורר שנ׳ איש איש על עבודתו ועל משאו לוים שעבדו עבודת הכהני׳ או שסייע לוי במלאכ׳ שאינ׳ מלאכתו חייבין מיתה בידי שמים שנ׳ ולא ימותו אבל כהן שעבר עבודת לוי אינו במיתה אלא בלא תעשה

פרק רביעי

הכהני׳ הובדלו מכלל הלוים לעבודת הקורבנות שנ׳ ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרבן שנ׳ וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב וצריך כל אדם מישרא׳ לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה לפתוח בתורה ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון משה

רבינו חלק הכהנים לשמונה משמרות ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר וכן היו עד שמואל הנביא ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבע ועשרי משמר ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממונה ועולין לירושלם לעבודה משמר לכל שבת ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס עד שיגמרו וחוזרין חלילה ומצות עשה להיות כל המשמרות שוים ברגלים

וכל שיבוא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד עובד וחולק עמהם ואין אומ לו לך עד שיגיע משמרך שנאמ וכי יבוא הלוי מאחר שעריך ברא בקורבנות הרגלים ובחלוק לחם הפני ובחילוק שתי הלחם שלעצרת אבל נדרים ונדבו ותמידין אין מקריבין אותן אלא משמר שזמנו קבוע ואפילו ברגל שנ חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות כלומר חלק כחלק יאכלו בקורבנו הציבו ואינן חלק כחלק בשאר הדברי שכבר חלקו אותם האבות וקבעום כל משמר ומשמ בשבתו וכן עבודת לחם הפנים במשמר שזמנו קבוע אבל עבודת שתי הלחם בכל המשמרות ומנין שאינו מדבר אלא ברגלים שנאמ מאחר שעריך מכל ישראל בשעה שכל ישראל באין בשער אחד ומנין שאינו מדבר אלא בכהנים שנאמר חלק כחלק יאכלו ואין שם מתנות במקדש להיאכל אלא לכהנים בלבד וכן כהן שהיה לו קרבן הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה שנ ובא בכל אות נפשו ושרת ואפי חטאתו ואשמו הוא מקריב ומכפר על ידי עצמו והעור שלקרבנו שלו ואם רצה ליתן את קרבנו לכל כהן שירצ להקריבו נותן ועור הקרבן ועבודתו לאותו הכהן בלבד שנתן לו היה הכהן בעל הקורבן בעל מום נותן קרבנו לאנשי משמר והעור שלהם היה זקן או חולה שיכול לעבוד על ידי הדחק נותן קרבנו לכל כהן שירצה והעור והעבודה לאנשי משמר ואם אינו יכול לעבוד כלל הרי הקרבן נאכל לאנשי משמר

היה טמא בקורבנות הציבור וכל הכהנים טמאים נותנו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר ועורו ועבודתו לאנשי משמר הטמאים היה הקרבן של כהן גדול והיה אונן נותנו לכל כהן שירצה ועורו ועבודתו לאנשי משמר כיון שכהן גדול האונן ראוי לעבודה כמו שיתבאר הרי זה עושה שליח לקורבנו כל ראש משמר ומשמר מחלק משמרו לבתי אבות עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אחד מימות השב והאחד ביו שלאחריו והאחד ביום של אחריו ולכל בית אב ואב ראש אחד ממונ עליו וממנין כהן גדול הוא ראש לכל הכהנים ומושחין אותו בשמן המשחה ומלבישין אותו בגדי כהונה גדולה שנ והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק וגומר ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בבגדי כהונה גדולה בלבד שנ אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדי כשם שמתרבה בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים

כיצד מרבין אותו בבגדים לובש שמונה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום שנ שבע ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו וכשם שריבוי בגדי שבעה כך משיחה בשמן שבע יום אחר יום ואם עבד קודם שיתרבה בבגדים כל שבעה או קודם שימשח כל שבעה עבודתו כשירה הואיל ונתרבה או נמשח פעם אחת נעשה כהן גדול לכל דבר אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר שמביא כהן המשיח אם שגג באחד מן המצות שחייב עליהן חטאת שנ אם הכהן המשיח יחטא וגו אבל לשאר הדברים שוים הם אין מעמידין כהן גדול אלא בית דין שלאחד ושבעים ואין מושחין אותו אלא ביום שנ ביום המשח אותו וכן אם נתרבה בבגדים בלבד אין מרבין אותו אלא ביום ואין ממני שני כהנים גדולים כאחת וממנין כהן אחר יהיה לכהן גדול כמו המשנה למלך והוא הנקרא סגן והוא הנקר ממונה ויהיה עומד לימין כהן גדול תמיד וזה כבוד הוא לו וכל הכהנים מתחת יד הסגן ועוד ממנין קתיקולין להיות לסגן כמו הסגן לכהן גדול ואין פוחתין משנים וממנים אמרכלין אין פחות משבע ומפתחות העזרה בידם רצה האחת לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כל האמרכולין ויפתחו וממנים גוברין מתחת ידי האמרכולין ואין פוחתין משלשה גוברין והגוברין הן שגובין כל ההקדשות ופורין את הנפרה מהן ומוציאין אותן בדברים הראויין להן להוציאן כהן הגדול המשיח קודם למרוב בגדי ומרוב בגדים העומד לשרת קודם למשוח שעבר מחמת קרי והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמ מום והעוב מחמ מום קודם לכהן משוח מלחמה ומשוח מלחמה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקול וקתיקול קודם לאמרכל ואמרכ קודם לגזבר וגזבר קודם לראש משמר וראש המשמר קודם לראש בית אב וראש בית אב קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים נמצאו הכהנים תמיד שמנה מעלות זו למעלה מזו

כשימות המלך או כהן גדול או אחר משאר הממונים מעמידין תחתיו בנו או הראוי ליורשו וכל הקודם לנחלה קודם לשררות המת והוא שיהיה ממלא מקומו בחכמה או ביראה אעפ שאינו כמותו בחכמ שנ במלך הוא ובניו בקרב ישראל מלמד שהמלכו ירושה והוא הדין לכל שררה שבקרב ישראל שהזוכה לה זוכה לעצמו ולזרעו משוח מלחמה אין בנו מתמנה תחתיו לעולם אלא הרי הוא כשאר הכהני אם נמשח למלחמה נמשח ואם לא נמשח לא נמשח

וכשכהן משוח מלחמה משמש במקדש משמש בארבעה כלים כשאר כהנים מעלין משררה לשררה גדולה ממנה ואין מורידין אותו לשררה שהיא למטה ממנה שמעלין בקודש ולא מורידין ואין מורידין לעולם משררה שבקרב ישראל אלא אם סרח וכהן גדול שעבר עבירה שחייב עליה מלקות מלקין אותו בבית דין של שבעי ואחר כך בבר שלשלשה כשאר מחוייבי מלקות וחוזר לגדולתו

פרק חמישי

כהן גדול צריך שיהיה גדול מכל אחיו הכהנים בנוי בכח בעושר בחכמה ובמראה אין לו ממון כל הכהנים נותנין לו משלהן כל אחד לפי עושרו עד שיעשו יותר מעשיר שבכולן ואין אחד מכל אלו מעכב אלא כל זה למצוה אבל אם נתרבה מכל מקום נתרבה וחייב כהן גדול לנהוג כבוד בעצמו ולא יקל בעצמו עם שאר העם ולא יראו אותו ערום לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא ולא כשמסתפר שנאמ הכהן הגדול מאחיו מלמד שנוהגין בו גדולה יתירה רצה הוא שירחצו אחרים עמו הרשות בידו

לא יכנס לבית המשתה ולא לסעודת של רבים אפילו הם של מצוה אבל הולך הוא אם רצה לבית האבל וכשהוא הולך אינו הולך בערבוביא עם שאר הכהנים אלא מסבבין אותו הכהני וחולקין לו כבוד והסגן ממצעו בינו לבין העם והסגן ומשוח שעבר מימינו וראש בית אב והאבלים וכל העם משמאלו ואומ לאבלים תנוחמו והן מכברין אותו כפי כוחן מת לו מת אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש וכל העם באים לנחמו לביתו והוא עומד בשורה והסגן מימינו וראש בית אב וכל העם משמאלו ואומרי לו אנו כפרתך והוא אומר להם תתברכו מן השמי וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל ואינו קורע על מתו כשאר הכהנים שנ ובגדיו לא יפרום ואם קרע לוקה אבל קורע הוא מלמטה כנגד רגליו ואינו מרב פרע לעולם שנ את ראשו לא יפרע ואפי בעת שלא יכנס למקדש אלא מספר מערב שבת לערב שבת ואינו מספר בתער אלא בזוג ראש שערה זו בעיקר זו עד שיראה כאילו הוא צמח כאחת שנ ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהן ובית יהיה לו מוכן במקד והוא הנקרא לשכת כהן גדול ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום ולא יצא אלא לביתו בלבד בלילה או שעה או שתים ביום ויהיה ביתו בירושלם ואינו זז משם

כהן גדול דן ודנין אותו ומעידין עליו ואין דנין אותו דיני נפשות אלא בבית דין הגדול בלבד שנ כל הדבר הגדול יביאו אליך היה יודע עדות אינו חייב

להעיר ואפי׳ כבר הגדול שזה אינו כבוד לו שילך ויעיר ואם היתה ערות למלך ישרא׳ הרי זה הולך בבית די׳ הגדול ומעיר לו וכבר ביארנו בספר קדושה שהוא אסור באלמנה ומצווה על הבתולה ואינו נושא שתי נשים ואם נשא שתים אינו יכול לעבור ביום הצום עד שיגרש לאחת וחולץ וחולצים לאשתו ומייבמין את אשתו ואם גירש אשה מותרת להינשא לשאר העם בזמן שכהן גדול נכנס להיכל להשתחות שלשה אוחזין בו אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד באבנים טובות שבאפוד מאחוריו ויכנס להיכל וישתחווה וכיון שישמע הסגן קול רגליו שלכהן גדול שהוא יוצא מגביה לו את הפרוכת ואחר שיצא יכנסו אחיו הכהנים וישתחוו ויצאו בכל יום שירצה להקטיר הקטורת מקטיר ונוטל חלק בראש בקודשי המקדש כולן

כיצד כשירצה אומר זו החטאת שלי וזה האשם שלי ואינו עובד בפיים אלא כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה והרי הוא בקודשי הגבול כשאר הכהנים

בזמן שרוצה כהן גדול להקריב היה עולה בכבש והסגן מימינו הגיע למחצית הכבש אחז הסגן בימינו והעלהו והושיט לו הכהן שהוא מוליך את ראש העולה

האברים שבירו וסומך עליהן וזורקן לאש וכך היו מושיטי׳ לו שאר האיברים כל אחד ואחד נותן האיברים שבידו לראשון והראשון נותן לכהן גדול והוא סומך וזורק לאש ואם רצה לסמוך בלבד ויהיה אחר זורק לאש עושה ואין שם סמיכה על האיברים אלא לכהן גדול בלבד מפני כבודו אבל כל הסמיכות על בעלי חיים הם כשיגדיל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן עשרים שנה ואינו נכנס לעזרה לעבודה תחילה אלא בשעה שהלוים אומרין שירה אין הכהן עובד תחילה וכן כהן גדול אינו עובד תחילה עד שיביא עשירית האיפה משלו ועובד בידו שנ׳ זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה׳ ביום המשח אותו ואם עבר קודם שיביא עשירית האיפה וכן כהן גדול שעבר בכהונה גדולה קודם שיביא עשירית האיפה עבודתן כשרה

כהן שלא עבר עדין מימיו שמינוהו כהן גדול הרי זה מביא עשירי׳ האיפה ועובדה בידו בתחילה כשאר חינוך כל כהן הדיוט ואחר כך מקריב עשירי׳ האיפה שנייה שהיא חינוך כהן גדול ואחר כך מקריב עשירית האיפה שלישית שהיא חביתי כהן גדול שמקריב בכל יום כמו שיתבאר ומעשה שלשתן שוה הוא

פרק ששי

אי איפשר שיהיה קרבנו שלאדם קרב והוא אינו עומד על גביו וקרבנות הציבור הן קרבן שלכל ישרא׳ ואי איפשר שיהיו ישרא׳ כולן עומדין בעזרה בשעת קרבן לפיכך תיקנו נביאים הראשונים שיבררו מישרא׳ כשרים ויראי חטא ויהיו שלוחי כל ישרא׳ לעמוד על הקורבנות והם הנ׳ אנשי מעמד וחלקו אותם ארבעה ועשרים מעמדות כמניין משמרות כהונה ולויה ועל כל מעמד ומעמ׳ אחד מהן ממונה על כולם והוא נקרא ראש המעמד בכל שבת ושבת מתקבצין אנשי מעמד של אותה שבת מי שהיה מהן בירושלם או קרוב לה נכנסין למקדש עם משמר כהונה של אותה שבת

והרחוקים שבאותו מעמד כיון שהגיע מעמד שלהן הן מתקבצין לבית הכנסת שבמקומן ומה הן עושין אילו המתקבצין בין בירושלם בין בבתי כנסיות מתענין בשיני בשבת שלהן ובשלישי וברביעי ובחמישי אבל בערב שבת לא היו מתעני׳ מפני כבוד שבת ובאחד בשבת אינם מתענים כדי שלא יצאו מעונג שבת לצום ובכל יום ויום משבת שהיא מעמדן מתפללין ארבע תפילות שחרית ומנחה ונעילה ועוד מוסיפין תפלה אחרת בין שחרית ומנחה והיא יתירה להן ונושאין כפיהן הכהנים במעמד שלשה פעמי׳ בכל יום בשחרית ובתפילה זו היתרה ובנעילה וקורין בספר תורה שלשה פעמים בכל יום בשחרית ובתפילה השנייה שמוסיפין אבל במנחה לא היו קוראין בספר תורה אלא על פה כקוראין את שמע ולא היו מתקבצין לתפלת מנחה בערב שבת מפני שהן טרודין לשבת וקיבוצן לכל תפילה מארבע תפילות אילו ועמידתן שם לתפילה ולתחינה ולבקשה ולקרות בתורה נקרא מעמד

ובמה היו קוראין במעשה בראשית ביום הראשון קוראין בראשית ויהי רקיע בשיני יהי רקיע ויקוו בשלישי יקוו ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו בחמישי ישרצו ותוצא הארץ בשישי ותוצא הארץ ויכולו פרשה גדולה קורין אותה בשנים וקטנה קורא אותה אחד ושתי פרשיות שקורין שחרית הם שחוזרין וקורין אותם בתפילה השנית בספר וחוזרין וקורין אותה במנחה על פה

שמונת ימי חנוכה לא היו אנשי מעמד עושין מעמד בשחרית וכל יום שיש בו קורבן מוסף לא היה בו מעמד לא בתפילה שנייה שלהם ולא במנחה אלא בשחרית ובנעילה בלבד וכל יום שהיה בו קרבן העצים לא היה בו מעמד בנעילה אלא בשחרית ובתפילה שנייה ובמנחה ומהו קרבן העצים זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים להביא עצים למערכה ויום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים היו מקריבין עולות נדבה וזהו קרבן העצים והיה להם כמו יום טוב ואסורין בו בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ודבר זה מנהג

אפי׳ יחיד שהתנדב עצים או גזרים במערכה אסור באותו היום בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ודבר זה מנהג אנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס כל שבת שלהן

ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ומפני מה אסרו עליה לספר ולכבס כדי שלא יכנסו למעמדם כשהן מנוולין אלא יספרו ויכנסו מקודם

פרק שביעי

חמשה עשר ממונין היו במקדש וכן ממנים לעולם על כל דבר מחמשה עשר דברי׳ אלו ממונה אחד ואלו הן א׳ על הזמנים ב׳ על נעילת שערים ג׳ על השומרים ד׳ על המשוררים ה׳ על הצלצל עם שאר כלי שיר ו׳ על הפייסו׳ ז׳ על הקנים ח׳ על החותמות ט׳ על הנסכים י׳ על החולים י״א על המים י״ב על מעשה לחם הפנים י״ג על מעשה הקטורת י״ד על מעשה הפרכות ט״ו על מעשה בגדי כהונה כל אחד ואחד ממהמונים אלו תחת ידו אנשים הרבה כדי להכין המלאכה שהוא ממונה עליה זה שעל הזמני׳ הוא ואנשיו כיון שיגי׳ עת הקרבן מכריז הוא או אחר מאנשיו ברשותו ואומר עמדו כהנים לעבודה ולוים לדוכן וישרא׳ למעמד וכיון שישמע קולו יבוא כל אחד למלאכתו

זה שעל נעילת שערים על פיו נועלין ועל פיו פותחין ואין התוקעין תוקעין בכל יום לפתיחת השערי׳ אלא ברשותו ובכל יום תוקעין במקדש שלש תקיעות לפתיחת השערים תקיעה תרועה ותקיעה

זה שעל השומרים הוא איש הר הבית שמסבב על הלוים בכל לילה וכל מי שישן על משמרו מלקה במקלו ושורף את כסותו זה שעל המשוררים הוא בורר בכל יום המשוררים שעומדים על הדוכן לזמר שירה בפה ועל פיו תוקעין על הקורבנות אין פוחתין במקדש מאחד ועשרי׳ תקיעה בכל יום שלש לפתיחת שערי׳ ותשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים, ויום שיש בו קרבן מוסף מוסיפין תשע על קרבן מוסף ואם חל ראש חדש או יום טוב להיות בשבת או שחל ראש השנה להיו׳ בשבת שיש שם שלשה מוספין אין תוקעין לכל מוסף ומוסף בפני עצמו אלא תוקעין תשע בלבד לכל המוספין

בערב שבת מוסיפין שם שלש להבטיל את העם מן המלאכה ושלש להבדיל בין קודש לחול וברגל מוסיפין שלש לפתיחת שער התחתון והוא שער עזרת נשים ושלש לפתיחה שערי׳ שער העליון והוא שער ניקנור ולמה נקרא שער עליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים וכן תוקעין שלש למלוי המים בשבת ותוקעין שלש על גבי המזבח בשעה שמנסכין המים וכל התוקעין שתוקעין

על הקרבנות מתחת ידו זה שעל המשוררים וברשותו וכל אילו התקיעות בחצוצרות הן זה שעל הצלצל הוא המעמיד כל המשוררים על פי כלי שיר שסוערין עם הלוים כמו שבארנו זה שעל הפייסות הוא מפיס בין הכהנים בכל יום עד שיהיה כל איש ואיש עושה מלאכתו שוכה בה בפיים וארבע פעמי היו מפיסין בכל יום ובהלכות תמירין אבאר כיצד היו מפיסין הממונה שעל הקינים הוא שפוסקין עמו שימכור הקנים לקרבנות כך וכך בסלע וכל מי שהוא חייב תורים או שני בני יונה יביא דמיהם למקדש וזה הממונה נותן הקנים לבעלי הקרבנות ועושה חשבון עם הגוברין ונותנין לו משלשים יום לשלשים יום פוסקין עמו השער ואם הוזלו הקנים מספק כשער הזול ואם הוקרו מספק כמו שפסקו עמו שיד הקודש על העליונה וכן קן שנמצא פסול או שנפסל קודם שיקרב נותן אחר תחתיו וה שעל החותמות הוא שמקבל דמי הנסכים ממחוייבי נסכים ונותן להן חותמות ווה שעל הנסכים הוא שמוכר הנסכים כיצד ארבע חותמו היו במקד׳ האחר כתוב עליו עגל והשני כתוב עליו זכר והשלישו כתוב עליו גדי והרביעי כתוב עליו חוטא

כל מי שיביא קורבנותיו למקדש נותן דמי הנסכים לזה הממונה על החותמות ונותן לו חותמות כמניין הקורבנות שלו ואם היה מצורע עשיר נותן לו חותם אחר שכתוב עליו חוטא והלה הולך בחותמות שבירו לזה הממונה על הנסכי׳ ונותן לו נסכים כמניין החותמות וכמו שכתוב בהן

ולערב באים זה אצל זה מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות אם הותירו המעות הותירו להקדש ואם פחתו המעות ישלם זה שעל החותמות מביתו מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב אם מצאו במעות יתר כדי חותם ששוען נותנין לו ואם לאו אין נותנין לו ושם כל היום כתוב על החותם מפני הרמאים שלא ישהא החותם אצלו עד שיוקרו הנסכים משלשים יום לשלשים יום פוסקין שער היין והסולת עם הממונ׳ על הנסכים אם הוקרו נסכים מספק להן כמו שפסקו עמו ואם הוולו מספק להן כשער הזול והשכר שמשתכר ההקדש בשערים אילו הוא הנקרא מותר נסכי׳ ולוקחין בו עולות לקיץ המזבח ואין מקיצין את המזבח בעולת עוף שאין בקורבנו׳ הציבור עוף

הכהנים מפני שהן עומדים על הרצפה תמיד ואוכלין בשר הרבה ואין עליהן בגדים בשעת העבודה אלא חלוק אחד הם חלים במעיהן לפיכך מעמידין ממונה אחר שיהיה מבקר אותן ומרפא כל תחלואיהן ועוסק בהן תמיד הוא ואנשיו שתחת ידו וכן ממנין אחר להיות חופר בורות ושיחין ומתקן הבורות שלרבים כדי שיהיו המים מצויין בירושלם לכל אחר מיושביה ולכל עולי הרגלים

ואחר ממונה על כל אומני לחם הפנים והוא מתקן כל מלאכתו ואחר ממונה על כל אומני הקטורת והוא מתקן מלאכתה זה שעל הפרוכת ממונה על כל אורגי הפרכות והרוקמים בהן שיהיו מוכנות להיכל ולשערים ושתי פרכות היו עושין הקדשי׳ וחוטי הפרוכת כפולין ששה ששה וארבע מינין היו בה שש ותכלת וארגמן ותולע שני וכל אחד מהן כפול ששה הרי ארבעה ועשרים חוטין וטפח היה עביה ועל שנים ושבעים נירין היתה נארגת ארכה ארבעי׳ אמה ורחבה עשרים אמה ושלש עשרה פרוכות היו במקדש שבע על שבעה שערי העזרה ואחת על פתח האולם ואחר על פתח ההיכל ושתים לדביר בינו ובין הקודש ושתים כנגדן בעליו׳

פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד לפי שאינה צריכה הערב שמש ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה מבחוץ ושוטחין אותה בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש ואם היתה חדשה שוטחין אותה על גב האצטבה כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה וכל הכלים שהיו במקדש היו להם שניים ושלישים שאם יטמאו הראשוני׳ יביאו השני׳ תחתיה׳

זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כהן גדול ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל ולשכה היתה לו במקדש

פרק שמיני

בגדי כהונה שלש מינים בגדי כהן הדיוט ובגדי זהב ובגדי לבן בגדי כהן הדיוט הם ארבעה כלים כתנת ומכנסים ומגבעו ואבנט וארבעתן שלפשתן לבנים וחוטן כפול ששה והאבנט לבדו רקום בצמר בגדי זהב הן בגדי כהן גדול והם שמונה כלים הארבע שלכל כהן ומעיל ואפוד וחושן וציץ ואבנטו של כהן גדול מעשה רוקם הוא הוא דומה במעשיו לאבנט כהן הדיוט ומצנפת האמורה באהרן היא המגבעת האמורה בבניו אלא שכהן גדול צונף בה כמי שלופף על השבר ובניו צונפין בה ככובע ולפי נקרא מגבע

בגדי לבן הם ארבעה כלים שמשמש בהן כהן גדול ביום הכפורים כתנת ומכנסים ואבנט ומצנפת וארבעתן לבנים וחוטן כפול ששה ומן הפשתן לבדו הם ושתי כתנות אחרות היו לו לכהן גדול ביום הכיפורי׳ אחת לובשה בשחר ואחת בין הערבים ושתיהם בשלשים מנה משל הקדש ואם רצה להוסיף מוסיף משלו ומקדיש התוספת ואחר כך עושה בה הכתנות בגדי כהונה מצוותן שיהיו חדשים נאים ומשולשים כדרך בגדי הגדולים שנ׳ לכבוד ולתפארת

היו משוששין או מקורעין או ארוכין יתר על מדתו או קצרים פחות ממדתו או שסלקן באבנט ועבד עבודתו פסולה היו משוחקין או שהיו ארוכים וסילקן באבנט עד שנעשו כמידתו ועבד עבודתו כשירה כל בגד מבגדי כהונה שנעשו צואי אין מלבנין אותן ואין מכבסין אותן אלא מניחן לפתילות ולובש חדשים ובגדי כהן גדול שבלו גונזין אותן ובגדי לבן שעובד בהם ביום הצום אינו עובד בהם פעם שנייה לעולם אלא נגנזין במקום שיפשוט אותם שם שנ׳ והניחם שם והם אסורין בהנאה

מכנסי כוהנים הדיוטי׳ שבלו ואבנטיהם היו עושין מהן פתילות ומדליקין בהן במקדש בשמחת בית השואבה וכותנות כהנים הדיוטים שבלו היו עושין מהן פתילות למנורה תמיד כל בגדי הכהנים אינן באים אלא משל ציבור ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לציבור ומותר וכן כל כלי השרת ועצי המערכה שמסרן יחיד לציבור הרי הן כשרין אף כל קורבנות הציבור שהתנדב אותן יחיד משלו כשירו׳ ובלבד שימסרם לציבור בגדי כהנים הדיוטים היו עושין מהן מחצלות רבות וששה ותשעים חלון היו במקדש להניח בהן הבגדים ארבעה חלונות לכל משמר ושם כל משמר כתוב על חלונותיו וכולן סתומות וכשיכנסו אנשי משמר לעבודה בשבת שלהן פותחין חלונותיהן כל ימי שבתן ונוטלין הכלים וכשיצאו מחזירין הבגדים לחלונותיהם וסותמן ולמה עשו ארבעה חלונות לכל משמר לפי שלא יהיו הכלים מעורבין אלא כל המכנסים בחלון אחר וכתוב עליו מכנסים וכן באבנטים בחלון אחר וכתוב עליו אבנט וכן המצנפות כולן בחלון אחר והכתנות כולן בחלון אחר כהן גדול מניח בגדי זהב בלשכה שלו בלילה או בעת שיצא מן המקדש בגדי כהונה מותר ליהנות בהן לפיכך לובשם ביום עבודתו ואפי׳ שלא בשעת עבודה חוץ מן האבנט מפני שהוא שעטנז אסור לכהן הדיוט ללובשו אלא בשעת עבודה אין הכהנים לובשין לעבודה אלא צמר ופשתים בלבד וכל מקום שנ׳ בתורה שש או בד הוא הפשתים והוא הבוץ ותכלת האמורה בכל מקום הוא הצמר הצבוע כעצם שמים שהוא פתוך מן הכוחל הארגמן הוא הצמר הצבוע אדום ותולעת השני הוא הצמר הצבוע בתולעת כל מקום שנ׳ בתורה שש או שש משזר צריך שיהיה החוט כפול ששה ומקום שנ׳ בד אם היה חוט אחד לבדו כשר ומצוה מן המובחר שיהיה כפול ששה ומקום שנ׳ בו משזר בלבד צריך שיהיה חוטין כפול שמונ׳ כל מקום שנ׳ בתורה מעשה רוקם הוא שתהיה הצורות הנעשי׳ באריג נראין מצד אחד בפני האריג ומעשה חושב הוא שתהיה הצורה נראית משני

ח׳ ספר עבודה

צרדין פנים ואחור וכיצד מעשה הבגדים הכותנות בין של כהן גדול בין של כהן הדיוט משבצת היתה שהיא בתי בתים באריגתה כמו בית הכוסות כדרך שעושין האורגין בבגדים הקשים ובית יד שלה נארג בפני עצמו ומחברין אותו עם גוף הכתונת בתפיר אורך הכתונת עד למעלה מן העקב ואורך בית יד שלה עד פס ידו ורוחבו כרוחב היד

המכנסים בין של כהן גדול בין של כהן הדיוט הם ממתנים עד יריכים שהוא למעלה מן הטיבור קרוב מן הלב עד סוף הירך שהוא הארכובה ושנצים יש להם ואין להם לא בית הנקב ולא בית הערוה אלא מוקפין כמין כיס המצנפת של כהן גדול או הדיוט ארכה ששה עשר אמו והאבנט רוחבו כמו שלש אצבעות ואורכו שנים ושלשי אמה מקיפו ומחזירו כרך על גבי כרך ובגדי כהונה כולן אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג שנאמר מעשה אורג

פרק תשיעי

כיצד מעשה הציץ עושה טס שלזהב רחב שתי אצבעות ומקיף מאוזן לאוזן וכותב עליו שני שיטין קודש לה׳ קודש מלמטה לה׳ מלמעלה ואם כתבו בשיטה אחד כשר ופעמים כתבוהו בשיטה אחד והאותיות בולטות בפניו דופר את האותיו מאחוריו והוא מרובק על השעוה עד שבולט והוא נקוב בשתי קצותיו ופתיל תכלת למטה ממנו נכנס מנקב לנקב כדי שיהיה נקשר בפתיל כנגד העורף המעיל כולו תכלת וחוטיו כפולין שנים עשר ופיו ארוג בתחילת אריגתו ואין לו בית יד אלא נחלק לשתי כנפים מסוף הגרון עד למטה כדרך כל המעילי ואינו מחוב אלא כנגד כל הגרון בלבד והקורע פי המעיל לוקה שנ׳ לא יקרע והוא הדין לכל בגדי כהונה שהקורען דרך השחתה לוקה ומביא תכלת וארגמן ותולעת שני כל מין משלשתן שזור שמונה לפי שנ׳ בשוליו משור נמצאו חוטי השולים ארבעה ועשרים ועושה אותן כמין רימונים שלא פתחו פיהן ותולה אותן במעיל ומביא שנים ושבעים זוגים ובהם שנים ושבעים ענבולים הכל זהב ותולה בו ששה ושלשי׳ בשולי כנף זה וששה ושלשי׳ בשולי כנף זה והזוג עם הענבול התלוי בין שניהם כאחד נקרא פעמון עד שיהיו שוליו משני צדדיו פעמון ורימון פעמון ורימון

הזהב שבאריגת האפור והחושן האמור בתורה ככה הוא מעשהו לוקח חוט אחד זהב טהור ונותנו עם ששה חוטין של תכלת וכופל השבעה חוטין כאחת וכן הוא עושה חוט זהב עם ששה של ארגמן וחוט אחר עם ששה של תולעת וחוט אחר עם ששה של פשתים נמצאו ארבעה חוטי זהב ונמצאו כל החוטים שמונה ועשרים שנ׳ ויקרעו את פחי הזהב וגומר לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן ובתוך תולעת השני ובתוך השש מלמד שחוט הזהב כפול בתוכן

כיצד מעשה החשן אורג בגד מעשה חושב מן הזהב והתכלת והארגמן ותולעת השני והשש על שמונה ועשרים חוטין כמו שביארנו ארכו אמה ורחבו זרת וכופלו לשנים נמצ׳ זרת על זרת מרובע וקובע בו ארבע טורים של אבן המפורשים בתורה כל אבן מהן מרובע ומשוקע בבית של זהב שמקיפו מלמטה ומארבע רוחותיו ומפתח על האבנים שמות השבטים כתולדותם ונמצא כותב על האודם ראובן ועל ישפה בנימין וכותב בתחילה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב וכותב למטה מבנימין שבטי יה כדי שיהיו כל האותיות מצויות שם ועושה על ארבע זויות של חושן ארבע טבעות זהב ונותן בשתי הטבעות של מעלה שהחושן נתלה בהן שתי עבותות הזהב והם הנקראים שרשות ונותן בשתי טבעות של מטה שהן כנגד הדדים שני פתילי תכלת האפור רוחבו כרוחב גבו של אדם מכתף לכתף ואורכו מכנגד אצילי הידים מאחוריו עד הרגלים ויש לו כמו שתי ידות יוצאות ממנו באריג לכאן ולכאן שחוגרין אותו בהם והם הנקראין חשב האפור והכל ארוג זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש על שמונ׳ ועשרים חוטין כמעשה החושן ותופר עליו שתי כתיפות כדי שיהיו על כתפות חכהן וקובע על כל כתף וכתף אבן שוהם מרובע מושקע בבית שלזהב ומפתח על שתי האבני׳ שמות השבטי׳ ששה על אבן זו וששה על אבן זו כתולדותם וכותבין שם יוסף יהוסף ונמצאו חמשה ועשרים אות באבן זו וחמשה ועשרים אות באבן זו וכך היו כתובין והאבן שכתוב בה ראובן על כתיפו הימנית והאבן שכתוב בה שמעון על כתיפו השמאלי ועושה בכל כתף שתי טבעות אחת מלמעלה בראש הכתף ואחת מלמטה לכתף למעלה מן החשב ונותן שתי עבותות זהב בשתי טבעות שלמעלה והם הנקראים שרשרות ואחר כך מכנים קצות העבותות שלחושן בטבעות שלמעלה בכתפו האפור ומכני׳ שני פתילי התכלת שבשולי החושן בשתי הטבעו׳ שלמעלה מחשב האפור ומורידין את השרשרות שבטבעות כתפות האפור עד טבעות החושן העליונו׳ כדי שידבקו זה בזה ולא יזח החושן מעל האפור וכל המזיח חושן מעל האפו׳ ומפרק חיבורן דרך קילקול לוקה נמצא כשלובש האפור עם החושן יהיה החושן על לבו בשוה והאפו׳ מאחריו וחשב האפור קשור על לבו תחת החושן ושתי כתפות האפור על שתי כתיפיו ושתי עבותות זהב יורדות מעל כתיפיו מיכן ומיכן מכתפות האפור עד טבעות החושן ושני חוטי׳ תכלת מרוכסין מתחת אצילי ידיו משתי טבעות החושן התחתונו׳ עד שתי כתפות האפור התחתונות שהם למעלה מן החשב

פרק עשירי

כיצד סדר לבישת הבגדים לובש המכנסים תחילה וחוגר את המכנסי׳ למעלה מטיבורו מעל מותניו ואחר כך לובש הכתונת ואח׳ כך חוגר את האבנט כנגד אצילי ידיו ומקיפו כרך על כרך עד שגומר וקושר ועל האבנט מפורש בקבלה ולא יחגרו ביזע במקום שמזיעין וכך קיבל יונתן בן עוזיא׳ מפי הנביאים ותרגם על לבביהון יסרון ואחר כך צונף במצנפת כמין כובע

כהן גדול אחר שחוגר באבנט לובש המעיל ועל המעיל האפור והחושן וחוגר בחשב האפור על המעיל מתחת החושן ולפיכך נקרא מעיל האפור שחוגרו באפור ואחר כך צונף במצנפת וקושר הציץ למעלה מן המצנפת ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ושם היה מניח תפילין בין ציץ למצנפת מצוה עשה לעשות בגדים אילו ולהיות הכהן עובד בהן שנ׳ ועשית בגדי קודש ואת בניו תקריב והלבשתם כותנות וכהן גדול ששימש בפחות משמנה בגדי׳ אילו או כהן הדיוט ששימש בפחות מארבעה בגדים אילו הוא הנקרא מחוסר בגדים ועבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים כזר ששימש שנ׳ וחגרת אותם אבנט והיתה להם כהונה בזמן שבגדיהם עליהן כהונתם עליהן אין בגדיהן עליהן אין כהונתם עליהן אלא הרי הם כזרים ונא׳ והזר הקרב יומת כשם שמחוסר בגדים חייב מיתה ופוסל העבודה כך היתר בגדים כגון שלבש שתי כתנות או שני אבנטי׳ או כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד הרי זה מחלל העבודה וחייב מיתה בידי שמים

נאמ׳ בבגדי כהונ׳ על בשרו ולבשם מלמד שלא יהיה דבר חוצץ בין בשרו לבגדים אפי׳ נימא אחת או עפר או כינה מתה אם היתה בין בשר לבגד הרי זו חציצה ועבודתו פסולה לפיכך אין הכהן יכול לעבוד בתפילין שליד שהרי חוצצת אבל שלראש אינה חוצצת ואם רצה להניח בשעת העבודה מניח וצריך להיזהר בשעה שלובש שלא יהיה אבק בין בגדו לבשרו ולא כינה אעפ׳ שהיא בחיים ושלא תכנס הרוח בשעת העבודה בין בשרו לבגדו עד שיתרחק הבגד מעליו ולא יכנים ידו תחת חלוקו לחוך ולא יצא שערו מן הבגד ולא יהיה בבגד נימא מדולדלת ואם היה שם אחר מכל אילו עבודתו כשירה כרך על בשרו בגד שלא במקום בגדים כגון שכרכו על אצבעו או על עקבו אם היה בו שלש אצבעות על שלש אצבעות

הרי זה חוצץ ופוסל פחות מיכן אינו חוצץ ואם היה צלצול קטן הואיל והוא חשו בנגר בפני עצמו הרי זה פוסל ואעפ׳ שאין בו שלש על שלש כהן שלקה באצבעו מותר לכרוך עליה גמי בשבת או בגד שאין בו שלש על שלש ועובד ואם נתכוון להוציא דם אסור והוא שלא יחוץ הגמי או הבגד בין בשרו לכלי בשעת העבודה עשו בבית שיני אורים ותומים כדי להשלים שמונה בגדים ואעפ׳ שלא היו נשאלין בהן ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקודש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו וכיצד שואלין עומד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחריו פניו לאחורי הכהן ואומר השואל אעלה או לא אעלה ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו ומיד רוח הקודש לובש את הכהן ומביט בחושן ורואה בו במראה הנבואה עלה או לא תעלה באותיות שבולטות מן החושן כנגד פניו והכהן משיבו ואומר לו עלה או לא תעלה אין שואלין על שני דברים כאחד ואם שאל משיבין על הראשון בלבד ואין נשאלין בהן להדיוט אלא או למלך או לבית דין או למי שצורך הציבור בו שנא׳ ולפני אלעזר הכהן יעמוד וגו׳ הוא זה המלך וכל בני ישרא׳ הוא משוח מלחמה או מי שצורך הציבור בשאילתו וכל העדה או בית דין הגדול וזה שאתה מוצא בדברי נביאים שהכהנים היו חוגרין אפוד בד לא היו כהנים גדולי׳ שאין האפוד שלכהן גדול אפוד בד אף הלוים היו חוגרין אותו שהרי שמוא׳ הנביא לוי היה ונאמ׳ בו נער חגור אפוד בד אלא אפוד זה היו חוגרין אותו בני הנביאים ומי שהוא ראוי שתשרה עליו רוח הקודש להוריע כי הגיע זה למעלת כהן גדול שמדבר על פי האפוד והחושן ברוח הקודש

הלכות ביאת המקדש

יש בכללן חמש עשרה מצות שתי מצות עשה ושלש עשרה מצות לא תעשה וזהו פרטן א שלא יכנס כהן שכור למקדש ב שלא יכנס בו כהן פרוע ראש ג שלא יכנס בו כהן קרוע בגדים ד שלא יכנס כהן בכל עת להיכל ה שלא יצא כהן מן המקדש בשעת העבודה ו לשלח טמאים מן המקדש ז שלא יכנס טמא למקדש ח שלא יכנס טמא להר הבית ט שלא ישמש טמא י שלא ישמש טבול יום יא לקדש העובד ידיו ורגליו יב שלא יכנס בעל מום להיכל ולמזבח יג שלא לעבוד בעל מום יד שלא יעבוד בעל מום עובר טו שלא יעבוד זר וביאור מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

כל כהן הכשר לעבודה אם שתה יין אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים ואם נכנס ועבד עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים שנ׳ ולא תמותו והוא ששתה רביעי׳ יין חי בבת אחת מיין שעברו עליו ארבעים יום אבל אם שתה פחות מרביעי׳ יין או שתה רביעי׳ והפסיק בה או מזגה במי׳ או ששתה יין מגיתו בתוך ארבעים אפילו יתר מרביעית פטור ואינו מחלל עבודה שתה יתר מרביעית מן היין אעפ׳ שהיה מזוג ואעפ׳ שהפסיק ושתה מעט מעט חייב מיתה ופוסל העבודה היה שכור משאר משקין המשכרין אסור להכנס למקד׳ ואם נכנס ועבד והוא שכור משאר משקין המשכרין אפי׳ מן החלב או מן הדבלה הרי זה לוקה ועבודתו כשירה שאי׳ חייבין מיתה אלא על היין בשעת העבודה ואין מחלל עבודה אלא שכור מן היין

וכשם שאסור לכהן להכנס למקדש מפני השכרות כך אסור לכל אדם בין כהן בין ישרא׳ להורות כשהו׳ שתוי אפי׳ אכל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט אל יורה שנ׳ ולהורות את בני ישרא׳ ואם הורה בדבר שהוא מפורש בתורה עד שידעוהו הצדוקים מותר כגון שהורה שהשרץ טמא והצפרדע טהור והדם אסור וכיוצא בזה ומותר לשכור ללמד תורה ואפי׳ הלכות ומדרשות והוא שלא יורה ואם היה חכם קבוע להוראה לא ילמד שליסודו הוראה היא שתה כדי רביעית בלבד והיה בה מים כל שהוא או ישן מעט או הלך כדי מיל כבר עבר היין ומות׳ לעבוד׳ אבל אם שתה יותר מרביעית אפי׳ מזוג שינת מעט או הדרך מוסיפין בשכרותו אלא ישהה לפי השכרות עד שלא ישאר משכרותו שום דבר שבעולם אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימי שבתן ואפי׳ שאר בתי אבות של משמר שאין עבודתן היום שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שליום ויצטרכו לאחרים מאנשי משמרן לסייען ואנשי בית אב שלאותו היום אסורי׳ לשתו׳ בין ביום בין בלילה שמא ישתה בלילה וישכים לעבודתו ועדיין לא סר יינו מעליו כל כהן שיודע מאי זה משמר הוא ומאי זה בית אב הוא ויודע שבתי אבותיו קבועים בעבודה היום אסור לו לשתות יין כל אותו היום היה יודע מאי זה משמר הוא ואינו מכיר בית אב שלו אסור לו לשתות כל אותה שבת שמשמרתו עובדין בה לא היה מכיר משמרתו ולא בית אבותיו הדין נותן שאסור לשתות יין לעולם אבל תקנתו קלקלתו והרי הוא מות׳ לשתו׳ תמיד שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו כהן שגדל שערו אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים ואם נכנס ועבד חייב מיתה בידי שמים כשכור שעבד שנ׳ ויין לא ישתו כל כהן וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו מה שתויי יין במית׳ אף מגודלי פרע במית׳

ואין פרועי הראש מחללין עבודה אעפ׳ שהיא במיתה עבודתו כשרה כשם שאין הכהנים מוזהרין על היין אלא בשעת ביאה למקדש כך אין אסורין לגדל פרע אלא בשעת ביאת למקדש בד״א בכהן הדיוט אבל כהן גדול אסור לגדל פרע ולקרוע בגדיו לעולם שהרי תמיד הוא במקדש ולכך נאמר בו את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום כמה הוא גידול פרע שלשי׳ יום כנזי׳ שנ׳ גדל פרע שער ראשו ואין נזירות פחותה משלשים יום לפיכך כהן הדיוט העובד מגלח משלשים יום לשלשים יום ואנשי משמר אסורין לספר ולכב׳ בשבתן כדי שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין אלא מגלחין ורוחצין ומכבסין קודם שיעלו מי ששלמה משמרתו בתוך הרגל מותר לגלח ברגל אבל אם שלמה בערב הרגל אינו מגלח אלא בערב הרגל

דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד הוא שנא׳ ראשיכם לא תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו

הא אם עבר והוא קרוע בגדים חייב מיתה בידי שמים אעפ׳ שעבודתו כשירה ולא חללה יראה לי שכל כהן הכשר לעבודה אם נכנס מן המזבח ולפנים והוא שתוי יין או שכור משאר המשכרין או פרוע ראש או קרוע בגדי׳ כדרך שקורעין על המתים אעפ׳ שלא עבר עבודה הרי זה לוקה הואיל והוא ראוי לעבודה ונכנס בשעת העבודה מנוול ככה והרי הוא מוזהר שלא יכנס ודין הנכנס ככה מן המזבח ולפנים ודין היוצא משם אחד הוא כיצד כגון ששתה רביעית יין בין האולם ולמזבח או קרע בגדיו שם ויצא לוקה וכן אם עבר ביציאתו חייב מיתה

וכן אסור לכל אדם בין כהן בין ישרא׳ להכנס למקדש כולו מתחילת עזרת ישרא׳ ולפני׳ כשהוא שתוי יין או שכור או פרוע ראש דרך ניוול או קרוע בגדים אעפ׳ שאינו באזהרה שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנ׳ בו מנוול אבל ישרא׳ שגדל שערו עד שנעשה מחלפת ולא היה דרך ניוול הרי זה מותר להיכנס לעזרת ישרא׳

פרק שני

אין כהן גדול נכנס לקודש הקדשים אלא מיום הכיפורים ליום הכיפורים וכהן הדיוט נכנס לקודש לעבודה בכל יום והוזהרו כל הכהנים שלא יכנסו לקודש או לקודש הקדשים שלא בשעת עבודה שנא׳ ואל יבא בכל עת אל הקודש זה קודש הקדשים מבית לפרכת להזהיר על כל הבית

כהן שנכנס לקודש הקדשים בשאר ימות השנה בין כהן הדיוט בין כהן גדול או כהן גדול שנכנס לו ביום הכיפורים

שלא בשעת העבודה חייב מיתה בידי שמים שנ׳ ולא ימות וכמה פעמים הוא נכנס לשם ביום הכיפורים ארבע כמו שיתבאר במקומו ואם נכנס חמישית חייב מיתה בידי שמים והנכנס לקודש חוץ לקדש הקדשים שלא לעבודה או להשתחוה בין הדיוט בין גדול לוקה ואינו חייב מיתה שנ׳ אל פני הפרכת ולא ימות על קודש הקדשים במיתה ועל שאר הבית בלאו ולוקה כהן שיצא מן המקדש בשעת העבודה בלבד חייב מיתה בין כהן גדול בין כהן הדיוט שנ׳ ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו כלומר לא תניחו עבודה ותצאו מבוהלים ודחופים מפני גזירה זו וכן זה שנ׳ בכהן גדול ומן המקדש לא יצא אינו אלא בשעת העבודה בלבד שלא יניח עבודתו ויצא אם כן מפני מה נשנית אזהרה זו בכהן גדול שכהן הדיוט שהיה במקדש בעבודתו ושמע שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו אעפ׳ שאינו יוצא מן המקדש אינו עובד מפני שהוא אונן ואם עבר והוא אונן של תורה חלל עבודתו בין בקורבן יחיד בין בקורבן ציבור אבל כהן גדול עובד כשהוא אונן שנ׳ ומן המקדש לא יצא ולא יחלל כלומ׳ ישב ויעבוד עבודה שהיה עוסק בה ואינה מתחללת ומניין שעבודת האונן פסולה מקל וחומר אם בעל מום שאוכל בקדשים אם עבד חילל אונן שהיה אסור בקדשים שנ׳ לא אכלתי באוני ממנו דין הוא שיחלל ואעפ׳ שכהן גדול עובד אונן אסור לאכול בקדשים שנ׳ ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה׳ וכן אינו חולק לאכול בערב אונן שעבר אינו לוקה ומותר ליגע בקדשי׳ אעפ׳ שלא טבל שלא עשו מעלה אלא באכילה אבל בנגיעה הרי זה טהור כמו שיתבאר במקומן אי זהו אונן זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה ובלילה הוא אונן מדברי סופרים ומת ששהה ימים ואחר כך נקבר כל אותם הימים שאחר יום המיתה הוא אונן מדבריה׳ וכן יום הקבור׳ ואינו תופש לילו לפיכך מי שמת לו מת לאחר יום המיתה כל יום הקבורה אינו מקריב ואינו אוכל בקדשים מדבריה׳ וטובל ואוכל לערב ויום שמועה קרובה ויום ליקוט עצמות הרי הוא כיום קבורה שאינו תופש לילו ואפי׳ מדבריהם לפי׳ טובל ואוכל בקדשים לערב אבל יום המיתה כשם שאסור לאכול בו קדשים מן התורה כך אסרו לאכול בלילו מדבריה׳ חוץ מן הפסח בלבד שהוא אוכל לערב כמו שיתבא׳ במקומו האבל אינו משלח קורבנותיו כל שבעה אפי׳ יין או עצי׳ או לבונה וכן מצורע אינו משלח קרבנותיו כל זמן שאינו ראוי לביאה אל המחנה אינו ראוי להקרבה אבל המנורה יש בו ספק אם משלח אם אינו משלח לפיכך אם הקריבו עליו נרצה טמא שרץ וכיוצא בו והערל משלחין את קורבנותיהם ומקריבין עליהן חוץ מפסח שאין שוחטין אותו על טמא שרץ ואין שוחטי׳ על הערל פסח כמו שיתבא׳ אבל טמא מת אין מקריבי׳ עליו קרבן כלל עד שיטהר

פרק שלישי

מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש שנא׳ וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכינה שהוא מפתח עזרת ישרא׳ ולפנים

שומע אני שהמצורע והזב וטמא מת שלשתן במקום אחד ת״ל במצורע בדד ישב מחוץ למחנה מושבו זה מחנה ישרא׳ שהוא מפתח ירושלם ולפנים מה מצורע שטומאתו חמורה חמור שלוחו משלוח חבירו אף כל שטומאתו חמורה חמור שלוחו משלוח חבירו לפי׳ משלחין את המצורע חוץ לשלש מחנות שהוא חוץ לרושלים מפני שהוא מטמא בביאה מה שאין הזב מטמא ומשלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות שהוא חוץ להר הבית מפני׳ שהן מטמאי׳ המשכב והמושב אפילו מתחת האבן מה שאין המת מטמא טמא מת אפי׳ המת עצמו מותר להכנס להר הבית שנ׳ ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחנה הלויה החיל משלחין ממנו גוים וטמא

מת ובועלי נידות אבל טבול יום נכנס לשם שכבר טבל עזרת הנשים משלחין ממנה טבול יום אבל לא מחוסר כיפורים שמחוסר כיפורים העריב שמשו ואסור טבול יום במחנה לויה מדברי סופרים מעזרת ישרא׳ ולפנים אפילו מחוסר כיפורים לא יכנס לשם שעדיין לא טהר טהרה גמורה שנא׳ וכפר עליה הכהן וטהרה מכלל שעדיין לא גמרה טהרתה

הטמא המשולח מהר הבית אם נכנס עובר בלא תעשה שנ׳ ויצא מחוץ למחנה זה מחנה שכינה ולא יבוא אל תוך המחנה זה מחנה לויה וכן מצורע שנכנס לירושלם לוקה אבל אם נכנס לשאר הערים המוקפות חומה אעפ׳ שאינו רשאי לפי שנ׳ בדד ישב אינו לוקה נכנס המצורע להר הבית לוקה שמנים אבל טמא מת או טבול יום שנכנס לעזרת נשים או מחוסר כיפורים שנכנס לעזרת ישרא׳ אעפ׳ שאינו לוקה מכין אותו מכת מרדות וכשם ששלוח טמאים מן המקדש בעשה כך אם נכנסו עוברי׳ בלא תעשה שנ׳ ולא יטמאו את מחניהם זה מחנה שכינה ומניין שאינו עובר אלא אם כן נכנס אבל אם נגע בעזרת מאחוריה פטור שנ׳ ביולדת ואל המקדש לא תבוא

טמא שנכנס למקדש במזיד ענוש כרת שנ׳ ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו בשוגג מביא קרבן עולה ויורד שנ׳ או נפש אשר תגע בכל דבר טמא ואין חייבין כרת או קרבן אלא מעזרת ישרא׳ ולפני׳ או על תוספת העזרה שנתקדשה קדוש גמור כמו שביארנו ואי זהו הטמא שחייב כרת על המקדש כל שנטמא בטומאת מן המת שהנזיר מגלח עליהן שכבר נתפרש בנזירו או שיגע באדם או בכלים שנטמאו באותן הטומאות שהנזיר מגלח עליהן שהרי הוא שיני לראשו שנגע במת או שנטמ׳ בשאר אבות הטומאות של תורה שיתפרשו במקומן כללו של דבר כל הטעון ביאת מים מן התורה חייב כרת על ביאת המקדש ואפי׳ אחר שטבל עד שיעריב שמשו אבל המתטמא בטומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן שאעפ׳ שהוא טמא טומאת שבעה הרי זה פטור על ביאת המקדש וכן הנוגע בכלים שנגעו באדם שנגע במת או שנגע באדם שנגע בכלים הנוגעים במת אעפ׳ שהוא טמא ראשו׳ לעניין תרומה ולטמא בשר קדשים הרי זה פטור על ביאת המקדש שדברי׳ אילו הלכה מפי הקבלה ואעפ׳ שהוא פטור מכין אותו מכת מרדות הסכניס שרץ וכיוצא בו במקדש או שהכניס אדם טמא למקדש הרי זה חייב כרת שהרי טמא מקדש ה׳ אבל הזורק כלים טמאים למקדש אפי׳ היו כלים שנגעו במת פטור מן הכרת אבל חייב מלקות שנ׳ ואם לא יכבס וגימר מפי השמועה למדו על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כיבוס בגדיו לוקה ארבעים יראה לי שאינו לוקה אלא על בגדים שהן אב טומאה כגון בגדים שנגע בהן זה הטמא למת שהן אב טומאה כמו שיתבאר אבל בגד שהוא ראשון אם הכניסו למקדש אינו לוקה עליו אבל מכין אותו מכת מרדות וכן טמא שהכנים ידו למקדש מכין אותו מכת מרדות וכן כל טמא באב מאבות הטומאות של דבריהם או שאכל אוכלין טמאים ושתה משקין טמאין ונכנס למקדש במזיד קודם שיטבו׳ מכין אותו מכת מרדות

טמא שנכנס למקדש דרך גגות פטור שנאמר ואל המקד׳ לא תבוא דרך ביאה חייבה תורה ואעפ׳ שהוא פטו׳ מכרת מכין אותו מכת מרדו׳ בין שנכנ׳ למקדש דרך גגות בין שנכנס בו דרך פתחים כל מקום שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו קרבן אם נמצאת שם טומאה בשבת מוציאין אותה ושאר המקומות כופין עליו כלי עד אחר שבת וכשהן מוציאין אין מוציאין אותה אלא בפשוטי כלי עץ שאין מקבל טומאה שלא לרבות את הטומאה אחר טמא שנכנס למקדש טהור או טהור שנכנס למקדש שיש בו טומאה כגון שהיה מת תחת אהל במקדש ונכנס הוא תחת האהל הרי זה חייב כרת שהרי ביאתו וטומאתו באין כאחת נכנס למקדש ונטמא שם אחר שנכנס

אפי׳ טמא עצמו שם במזיד ימהר ויבהל ויצא בדרך קצרה
ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך ארוכה
ואם שהה או שיצא בארוכה אעפ׳ שלא שהה או שהחזיר
פניו להיכל והשתחוה אעפ׳ שלא שהה חייב כרת ואם היה
שוגג מביא קרבן לא החזיר פניו לא השתחוה דרך יציאתו
כלפי חוץ אינו חייב אלא אם כן שהה כשיעור וכמה שיעור
שהייתו כדי לקרות ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו
והודות לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו וזהו שיעור השתוויה
ואי זו היא דרך ארוכה כל שאפשר לו לצאת מן המקדש
בדרך קצרה ממנה יצא בקצרה אעפ׳ שרץ ורחק
עצמו בכל כוחו ונמצא שיעור זמן שהלך בו הארוכה פחות
משיעור הזמן שמהלך כל אדם בקצרה הואיל ויצא בארוכ׳
חייב יצא בקצרה והלך מעט ועמד ושהה מעט
עד שנצטרף מכל השהיות כדי השתחוויה במזיד אינו לוקה
בשוגג אינו מביא קרבן מפני שהדבר ספק אבל מכין אותו
מכת מרדות

פרק רביעי

טמא שעבד במקדש חלל עבודתו וחייב מיתה בידי שמים
על עבודתו אעפ׳ שלא שהה שם שנ׳ וינזרו מקדשי בני ישר׳
ולא יחללו את שם קדשי הרי זו אזהרה לעובד בטומאה
ולהלן הוא אומר ומתו בו כי יחללוהו מה חילול האמו׳ חייב
מיתה בידי שמים אף כאן מיתה בידי שמים וכל
לאו שחייבין עליו מיתה בידי שמים לוקין עליו
אעפ׳ שאם עבד בטומאה אינו חייב בב״ד אלא מלקות אחיו
הכהנים לא היו מביאין אותו לב״ד אלא מוציאין אותו לחוץ
ופוצעין את מוחו ואין ממחין עליהן בכך והיאך
איפשר לו לעבוד ולא ישהה עד שלא יתחייב כרת אלא מיתה
בידי שמים בלבד כגון שנטמא בעזרה ויצא בקצרה
וביציאתו היה צינור בידו והפך בו אבר על האש במזבח
וקרב שריפתו שכל קרוב עבודה הרי הוא כעבודה
וכן טמא שטבל ועבר קודם שיעריב שמשו עבודתו פסולה
וחייב מיתה בידי שמים שנ׳ ולא יחללו שם אלהיהם מפי
השמועה למדו שזו אזהרה לטבול יום שעבד שעדיין טמא
הוא שנ׳ ובא השמש וטהר מכלל שעדיין לא טהר
אבל מחוסר כיפורים שעבר אעפ׳ שעבודתו פסולה וחלל
הרי זה פטור ומניין שעבודתו פסולה שנ׳ וכפר עליה הכהן
וטהרה מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה והוא הדין לכל
מחוסרי כיפורים כהן שעבר ואחר כך נודע שהיה
טמא אם היא טומאה ידועה כל הקורבנות שהקריב פסולין
שהרי עבודתו חולין ואם היא טומאת התהום הציץ
מרצה וכל הקורבנות שהקריב נרצו ואפי׳ נודע
לו שהוא טמא קודם שיזרק הדם וזרק הרצה שהציץ מרצה
על טומאת התהום אעפ׳ שהוא מזיד וכבר ביארנו טומאת
התחום בנזירות וכן הציץ מרצה על טומאת
דברים הקרבין שנ׳ והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את
עון הקדשים אבל אינו מרצה על טומאת הנאכלין ולא
על טומאת האדם שנטמא בטומאה ידועה אלא אם כן היתה
הטומאה הדחוייה בציבור שהציץ מרצה עליה ואין
הציץ מרצה אלא בזמן שהוא על מצחו שנ׳ והיה על מצחו
תמיד לרצון להם לפני ה׳ כל קרבן שאין קבוע
לו זמן אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה שאם לא
יקרב היום יקרב למחר ולמחר מחר וכל קרבן שקבוע
לו זמן בין קרבן ציבור בין קרבן יחיד דוחה את השבת
ודוחה את הטומאה ולא כל הטומאו הוא דוחה אלא טומאת
המת לבדה כל קורבנות הציבור קבוע וזמנם לפיכך
כולן דוחין את השבת ואת טומאת המת וכל קרבן מהן
שקרב בטומאה אינו נאכל אלא מקטירין ממנו דברי הראוין
להקטרה והשאר ראוי לאכילה נשרף כשאר קדשי שנטמאו
כיצד דוחה את הטומאה הגיע זמנו שלאותו קרבן
והיו רוב הקהל שמקריבין אותו טמאי׳ למת או שהיו הקהל
טהורים והיו הכהנים המקריבין טמאים למת או שהיו אילו
ואלו טהורין והיו כלי השרת טמאים למת הרי זה יעשה
בטומאה ויתעסקו בה הטמאים והטהורים כאחד ויכנסו
כולן לעזרה אבל הטמאים בטומאה אחרת כגון
זבים וזבות ונידות ויולדות וטמאי שרץ ונבילה וכיוצא בהן
לא יתעסקו ולא יכנסו לעזרה ואעפ׳ שנעשה בטומאה ואם
עברו ועשו או נכנסו לעזרה חייבין כרת על הביאה ומיתה
על העבודה שלא נדחית אלא טומאת המת בלבד ופסח שבא
בטומאה ודחקו טמאי מת ונכנסו להיכל פטורין אעפ׳ שלא
הותרו אלא לעזר׳ הואיל ואין אני קורא בהם אל מחוץ למחנ׳
תשלחום הרי אלו פטורין היו מקצת בית אב טמאים
ומקצתם טהורים אעפ׳ שרוב טמאי מת לא יקריבו אלא
הטהורים היה כל בית האב טמאי מת יביאו בית אב אחר
היתה כל המשמרה טמא׳ מת מחזירי׳ על משמרה אחרת אם
היו רוב הכהנים נכנסים שם בירושלם בזמן הקבוע טמאי
יעשו בטומאה ומפני מה מחזירין על הטהור מבית
אב אחר מפני שהטומאה לא הותרה בציבור אלא באיסורה
עומדת ודחויה היא עתה מפני הדחק ואין דוחין כל דבר
הנדחה אלא במקום שאי אפשר ומפני זה צריכה ציץ לרצו׳
עליה ומניין שטומאת מת דחוייה בציבור שנ׳
ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם כך למדו
מפי השמועה שאנשים יחידים הם שידחו לפסח שני אם
היו טמאים אבל ציבור שהיו טמאי מת אינן נדחין
אלא הטומאה תדחה ויעשו פסח בטומאה והוא הדין לכל
קרבן שקבוע לו זמן בפסח שהוא דוחה את הטומאה
והרי הדבר מפורש בכתובים שנ׳ שם כי רבת הקהל אשר
לא התקדשו והלוים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור כי
מרבית העם רבת מאפרי׳ ומנש׳ יששכר וזבולון לא הטהרו
ומהו זה שנ׳ כי אכלו את הפסח בלא ככתוב מפני
שעברו אותה השנה מפני הטומאה שנ׳ ויועץ המלך ושריו
וכל הקהל בירושלם לעשות הפסח בחודש השני כי לא יכלו
לעשותו בעת ההיא כי הכהנים לא התקדשו למדי
וכבר ביארנו בקידוש החודש שאין מעברין את
השנה לכתחילה מפני הטומאה ועוד אחרת היתה שם
באותה השנה שעיבר חזקיה המלך את השנה ביום שלשים
של אדר שראוי להיות ראש חדש ניסן ועשה אותו החודש
אדר שני ולא הורו לו חכמים שאין מעברין ביום זה כמו
שביארנו בקידוש החדש ומפני דברים אלו שעשה
שלא כהלכה נאמר כי אכלו את הפסח בלא ככתוב ובקש
רחמים על עצמו ועל החכמים שהסכימו על מעשיו שנ׳
התפלל חזקיה עליהם לאמר ה׳ הטוב בעיניו יכפר בעד׳
ונא׳ וישמע אל חזקיהו וירפא את העם הזה שנרצה קרבנם

פרק חמשי

מצות עשה לקדש כהן העובד ידיו ורגליו ואחר כך יעבוד
שנ׳ ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם וכהן
שעבד ולא קידש ידיו ורגליו שחרית חייב מיתה בידי שמי׳
שנ׳ ירחצו מים ולא ימותו ועבודתו פסולה בין כהן גדול בין
כהן הדיוט ומניין שעבודתו פסולה שנ׳ חוקת עולם
לו ולזרעו ובבגדי כהונה הוא אומר חוקת עולם מה מחוסר
בגדים מחלל עבודה כמו שביארנו אף מי שלא רחץ ידיו
ורגליו מחלל עבודה אין הכהן צריך לקדש בין
כל עבודה ועבודה אלא פעם אחת מקד׳ בבקר ועובד והולך
כל היום כולו וכל הלילה והוא שלא יצא מן המקדש ולא
ישן ולא יטיל מים ולא יסיח דעתו ואם עשה אחד
מארבעתן צריך לחזור ולקדש יצא מן המקדש וחזר
ועבד ולא קדש אם לא הסיח דעתו עבודתו כשירה וזה
הכלל היה במקדש אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אעפ׳
שהוא טהור עד שהוא טובל וכל המסיך את רגליו טעון
טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים יצא חוץ
לחומת העזרה אם לשהות בחוץ יצא כשחוזר טעון קידוש
ידים ורגלים בלבד ואם לא טבל ולא קידש ועבד הואיל
ולא הסיח דעתו ולא הסיך רגליו ולא הטיל מים עבודתו
כשירה הוציא ידיו חוץ לחומת העזרה אינו צריך
לחזור ולקדש נטמאו ידיו מטבילן והם טהורין ואינו צריך

לחוור ולקרש נטמא גופו באכילת אוכלין טמאין או שתיית
משקין טמאין וטבל אעפ שאינו צריך הערב שמש חוזר
ומקרש אחר טבילה שכל טובל מקרש ידיו ורגליו ואחר כך
עובד ואם לא קירש הואיל ולא הסיח רעתו לא חלל
כהן גרול שלא טבל ידיו ורגליו בין בגרים לבגרים ובין
עבודה לעבורה ביום הכיפורי ועבר עבורתו כשרה הואיל
ואותן הטבילות והקירושין אינן שוים באהרן ובניו ונאמר
ורחצו אהרן ובניו ממנו. רבר השוה בכל הכהנים מעכב
שהוא קירוש ראשון קירש ידיו היום צריך לחוור
ולקרש למחר אעפ שלא ישן כל הלילה שהירים נפסלות
בלינה קירש בלילה והקטיר החלבי כל הלילה צריך לחזור
ולקרש ביום לעבורת היום קירש ידיו ורגליו לתרום הרשן
אעפ שהוא מקרש קורם שתעלה השמש אינו צריך לחזור
ולקרש אחר שהאיר היום שהרי בתחילת עבורה קרש
מצוה לקרש ממי הכיור ואם קרש מאחר מכלי השרת הרי
זה כשר אבל כלי החול אינם מקרישין קרש בכלי שרת
בחוץ או בכלי חול בפני ועבר עבורתו פסולה ואין מקרשין
בתוך הכיור או בתוך כלי השרת אלא מהן שנ׳ ורחצו אהרן
ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם ואם קרש בתוכו ועבר
לא חילל הטביל ידיו ורגליו במי מקוה אפי׳ במעיין
אין זה קירוש כלל עד שירחץ בכלי ובכל כלי הקור מקרשין
בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית כל
המימות כשרים לקירוש בין מים חיים בין מי מקוה ובלבר
שלא ישתנה מראיהן אלא יהיו כמים הכשרים לטבילה
טיט הנרוק שהפרה שוחה ושותה ממנו משלים למי כיור
זה הכלל כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור
כמה מים צריכין להיות בכיור אין פחות מכרי לקרש ממנו
ד׳ כהנים שנ׳ אהרן ובניו והיו אלעזר ואיתמר ופנחס עמהם
הרי ארבעה מי כיור נפסלין בלינה כמו שביארנו
וכיצר היו עושין משקעין אותו במי מקוה או במעיי׳ ולמחר
מעלין אותו או ממלאין אותו בכל יום בבקר הים
שעשה שלמה כמקוה היה מפני אמה שלמים היתה עוברת
בתוכו מעיין עיטם לפיכך לא היו מימיו נפסלין בלינה
כמי הכיור וממנו היו ממלאין הכיור כיצר מצות
קירוש מניח ירו הימנית על גבי רגלו הימנית וירו השמאל׳
על גבי רגלו השמאלית ושוחה ומקרש וכל החוצץ בטביל׳
חוצץ בקירוש ירים ורגלים ואינו מקרש כשהוא יושב מפני
שהוא כעבורה ואין עבורה אלא מעומר שנ׳ לעמור לשרת
וכל העובר והוא יושב חלל ועבורתו פסולה ואינו לוקה
מפני שאזהרה שלו מכלל עשה היא וכן כל העוסק
בעבורה מעבורת המקרש צריך שיהיה עומר על הרצפה
ואם היה רבר חוצץ בינו ובין הקרקע כגון שעמר על גבי
כלים או בהמה או על רגלי חבירו פסל וכן אם היה
רבר חוצץ בין ירו ובין הכלי שעובר בו פסל ואין
עבורה אלא בימין ואם עבר בשמאל פסולה ואינו לוקה רגלו
אחר על הכלי ורגלו אחת על הרצפה רואין כל שאלו ינטל
הכלי או האבן יכול לעמור על רגלו אחר עבורתו כשרה
ואם לאו עבורתו פסולה קיבל בימין ושמאל מסייעתו
עבורתו כשרה שהמסייע אין משגיחין עליו נתנררה אבן
מאבני העזרה לא יעמור עליה בשעת עבורה עד שתחובר
בארץ ואם עבר עבורתו כשרה הואיל ובמקומה עומרת

פרק ששי

כל כהן שיש בו מום בין מום קבוע בין מום עובר לא
יכנס למקרש מן המזבח ולפנים שנ׳ אל הפרכת לא יבוא
ואל המזבח לא יגש ואם עבר ונכנס לוקה אעפ שלא
עבר ואם עבר במקרש פסל וחלל עבורה ולוקה אף על
העבורה שנ׳ אשר יהיה בו מום לא יקרב מפי השמועה
למרו שאזהרה זו לא יקרב לעבורה וכן בעל מום
עובר שעבר פסל ולוקה שנ׳ כל איש אשר בו מום לא
יקרב מפי השמועה למרו שזו אזהרה לבעל מום עובר
ואין בעלי מומין שעברו במיתה אלא במלקות בלבר כל
המומין כולן אחר שהיו בו מתחילת ברייתו ואחר שנולרו
בו אחר כן בין עוברין בין שאינן עוברין הרי זה פסול עד
שיעבורו מום קבוע כגון שבר רגל או שבר יר
ומום עובר כגון גרב או ילפת והיא החזזית ולא המומין
הכתובין בתורה בלבר הן שפסולין בכהנים אלא כל המומין
הנראין בגוף שנ׳ כל אשר בו מום מכל מקום ואילו הכתובי׳
בתורה רוגמא הן שלשה מיני מומין הם יש מומין
שהן פוסלין הכהן מלעבור והבהמה מליקרב ויש מומין
שפוסלין הארם בלבר מלעבור ויש מומין שאין פוסלי׳ אבל
מפני מראית העין אמרו שכל כהן שיש בו אחר מהן אינו
עובר כל מי שיש בו מום שפוסל בארם ובבהמה
ועבר בין בשוגג בין במזיר עבורתו פסולה ואם היה מזיר
לוקה וכל מי שיש בו מום מן המומין המיוחרי׳ לארם ועבר
אעפ שהוא לוקה לא חלל עבורתו ואם היה בו רבר מרברי׳
שהם מפני מראית העין אינו לוקה ועבורתו כשירה
אין פוסל בארם אלא מומין שבגלוי אבל מומין שבחלל
הגוף כגון שנטל כולייתו של ארם או טחול שלו או שניקבו
מעיו אעפ שנעשה טריפה עבורתו כשירה שנ׳ שבר רגל
או שבר יר מה אילו בגלוי אף כל בגלוי הערל
הרי הוא כבן נכר שנ׳ כל בן נכר ערל לב וערל בשר לפיכך
ערל שעבר חלל עבורתו ולוקה כזר שעבר אבל אינו חייב
מיתה כהן שהיה נושא נשים בעבירה אינו עובר
עד שירירוהו בד׳ על רעת רבים כרי שלא יהיה לו הפרת
שלא יוסיף לחטוא ועובר ויורר ומגרש וכן אם היה מטמא
למתים עבורתו פסולה עד שיקבל עליו בנרר שלא יטמא
ואם עבר ועבר קורם שיריר או שיקבל אעפ שהוא נשוי
בעבירה לא חלל עבורה כהן שעבר ונברק ונמצא
חלל עבורתו כשירה לשעבר ואינו עובר להבא ואם
עבר לא חילל שנ׳ ברך ה׳ חילו ופועל ידיו תרצה אף חולין
שבו תרצה בית רין הגרול היו יושבין בלשכת
הגזית ועיקר מעשיה התריר שהיו יושבי׳ ורנין את הכהונה
ובורקין הכהנים ביוחסין ובמומין כל כהן שנמצא
פסול בייחוסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן
העזרה וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס
ומשמש עם אחיו הכהנים מי שנמצא כשר בייחוסו
ונמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה
וחולק בקרשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל שנאמר לחם
אלהיו מקרשי הקרשים ומן הקרשים יאכל

פרק שביעי

כל המומין הפוסלים בארם ובבהמה חמשים וזהו פרטן
ה׳ באוזן ואלו הם מי שנפגם סחוס אוזנו כרי
שתחגור הציפורן בפגם אבל העור המוקף לסחוס האוזן
אין בו מום בין ניקב בין נפגם בין נסרק מי שנסרק
סחוס אוזנו בכל שהוא אעפ שלא חסר מי שניקב
סחוס אזנו כבראשונה בין ניקב עגול בין ניקב ארוך אם
מצטרף לכרשינה הרי זה מום מי שיבשה אוזנו כרי
שתנקב ולא תוציא רם מי שהיתה אוזנו כפולה
לשתי׳ אפי׳ הגרי שררך אוזניו להיותן נוטות וכפולו ובלבר
שיהיו לו שני סחוסין אבל אם אין לה אלא סחוס אחר
והרי הוא כגוף אחר שנכפל כשר שלשה בריס של
עין ואלו הן מי שנקב ריס מריסי עיניו בכל שהוא מי
שנסרק ריס מריסי עיניו בכל שהוא מי שנפגם ריס מריסי
עיניו בכל שהוא ושלשה מומי׳ אלו בכלל חרוץ האמור בתור׳
שמונה בעין ואלו הן העויר בין באחר מעיניו
בין בשתיהן מי שאינו רואה בשתי עיניו או באחר מהן
אעפ שאין נראה בהן שינוי כלל מחמת שירדו מים קבועים
כנגר ראותיו מי שאינו רואה בעיניו או באחת מהן
ראייה ברורה מחמת שהיה בה סנוירים קבועים
מי שבעינו כמו עינב אעפ שהוא רואה מי שיצא בשר יתר
בעיניו עד שחפה מעט מן השחור של עין מי
שנמשך הלובן של עין ונכנס ממנו מעט בשחור עד שנמצ׳
השחור מעורב בלובן והוא תבלול האמור בתורה אבל
אם יצא מן השחור לתוך הלבן אינו מום שאין מומין בלבן

מי שהיתה נקודה לבנה בתוך השחור וזהו
רק האמור בתורה והוא שתהיה צפה על גבי השחור אבל
אם לא היתה צפה או שהיתה משוקעת בשחור אינו מום
וכן אם היתה נקודה שחורה בתוך הלבן אפילו
צפה אינו מום שאין מומים בלבן היתה נקודה
שחורה שוקעת בתוך השחור אף זה נקרא דק אבל אם
היתה צפה הואיל והיא שחורה בשחור אינו מום
שלשה בחוטם ואלו הן מי שנקב חוטמו אפילו מצד
אחד מי שנסרק חוטמו מי שנפגם חוטמו ששה
בפה ואלו הן מי שניקב שפתו אפילו אחת מהן מי
שנפגמה שפתו מי שנסרקה שפתו והוא שנסרק
מזר שלה עד שתחלק לשני ראשים מי שעצם
לחיו התחתון עודף על העליון כל שהוא מי שפיו
נבלם מחמת גופו ובריותו אבל אם נבלם מחמת הרוח אינו
מום מי שנטל רוב המדבר שללשונו שנים עשר באיברי
הזרע ואילו הן מי שנמעך הגיד שלו או נכתת או נתק או
נכרת מי שנמעכו הבצים שלו או אחת מהן או נכתתו או
אחת מהן או ניתקו או אחת מהן או נכרתו או אחת מהן מי
שאין לו אלא ביצה אחת אע״פ שיש לו שני כיסין
מי ששני ביציו בכיס אחד הטומטום האנדרוגינס
ששה בירים וברגלים ואילו הן הפסח ומי שנשמטה ירכו
והוא שרוע האמור בתורה מי שאחת מירכותיו גבוהה
מחבירתה מי שנשבר עצם ידו והוא שיהיה ניכר מי
שנשבר עצם רגלו והוא שיהיה ניכר אע״פ שאינו ניכר
כשעומד אם ניכר כשיהלך הרי זה מום מי שרגליו
מבולמות מחמת עצמן ובריותן אבל אם היו מבולמות
מחמת הרוח אינו מום ארבעה ראויין להיות בכל
הגוף ואילו הן מי שיש בו גרב יבש כל שהוא וזהו הגרב
האמור בתורה מי שיש בו יבולת שיש בה עצם וזה הוא
יבולת האמורה בתורה מי שיש בו חזזית מצרית כל שהיא
והיא חזזית קשה וכעורה וזו היא ילפת האמורה בתורה כל
עצם שבגלוי שנחרץ בו חריץ הרי זה מום והוא בכלל חרוץ
האמו׳ בתורה ואין הצלעים בכלל עצמות שבגלוי ועוד יש
שם שלשה מומים אחרים ואלו הן הזקן שהגיע להיות
רותת ורועד כשהוא עומד החולה כשהוא רועד
מפני חוליו וכשלון כוחו אבל הטריפה כשר באדם ופסול
בבהמה וכן יוצא דופן כשר באדם ופסול בבהמה המזוהם
וכהן שהוא מזוהם בזיעתו רוחץ ושף כל גופו בבושם ועובר
היה ריח פיו רע נותן בפיו פלפל או זנגביל וכיוצא בהן
ועובד ואם עבד בזיהום זיעתו או בזיהום פיו הרי זה
חלל עבודתו כשאר אילו הבעלי מומים כולם

פרק שמיני

כל המומין המיוחדין באדם תשעים וזהו פרטן שמונה
בראש ואלו הן מי שאמצע קודקדו שוקע למטה כמי
שרחקו בידו מי שאמצע קודקדו עולה למעלה כמו
ביצה מי שפאת ראשו יוצא כנגד פניו כמו מקבת
מי שראשו יוצא מאחוריו כנגד עורפו מי שראשו
רחב ויוצא מיכן ומיכן עד שתמצא ראשו על צואריו כמו
ראש הלפת על העלין שלו הקרח שאין בכל ראשו
שיער כל עיקר ואם יש בו שיטה שלשיער מוקפת מאחוריו
מאזן לאוזן כשר מי שהיה השיער מקיף מאוזן לאוזן
מלפניו בלבד ושאר הראש קרח הוא הרי הוא פסול
מי שהיה השיער שלו מקיף את כל הראש סביב מלפניו
ומאחריו ואין שם שיער באמצע גם זה קרח ופסול
שנים בצואר ואלו הם מי שצוארו שוקע הרבה עד שנמצא
ראשו כאילו הוא מונח על כתיפיו מי שצוארו ארוך
הרבה עד שיראה כשמוט מבין כתיפיו ארבעה
באוזן ואלו הן מי ששתי אוזניו קטנות הרבה מי ששתי
אוזניו נפוחות דומות לספוג מי שאוזניו מדולדלות
למטה מי שאחת מאוזניו משונה מחברתה במראה
חמשה בגבינים ואלו הן מי שאין לו שיער בגביניו והוא
גבן האמור בתורה מי שגביניו שוכבין מי שאין לו אלא
גבין אחד מי שיש לו גבינין יתר על שנים מי שאחד
מגביניו משונה מחבירו בין ששערו שלזה ארוך ושערו של
זה קצר בין ששערו שלאחד שחור ושערו השיני לבן או
אדום הואיל ויש בניהם שינוי זה הרי זה פסול
ארבעה בריס העין ואלו הן מי שאין לו שיער כלל בריסי
עיניו מי ששיער ריסי עיניו מרובה מעובה הרבה
מי ששיער אחד מריסי עיניו משונה משיער ריס אחר כגון
שאחד שחור ואחר לבן או שאחד נושר והשני מעובה
מי שעפעפיו סגורות מעט ואינן נפתחות הרבה כשאר כל
האדם אחד עשר בעינים ואילו הן מי שהיו שתי עיניו
למעלה מפרחתו מן המקום הראוי להם קרובות מפרחתו
מי שהיו שתי עיניו עגולות ואינם נמשכות באורך מעט
כשאר העינים מי שעיניו מזורות והן יוצאות כעיני הנמר
וכמי שהוא מסתכל בעת שכועס כעס הרבה מי
שעיניו גדולות הרבה כשל עגל מי שעיניו קטנות כשל אווז
מי שדמעיו זולפות תמיד מי שלחלוחית נמשכת
מראש עינו מכנגד החוטם או מזנב עינו מצד צדעיו
מי שמקביץ ריסי עיניו ועוצמן מעט בשעה שרואה
או בשעה שהוא רוצה לדקדק בראיה מי שראיית
עינו מעורבבת עד שרואה את החדר ואת העלייה כאחת
ויודע דבר זה בעת שידבר עם חבירו ונראה כאילו הוא
מסתכל באיש אחר מי שאחת מעיניו משונה מחברתה
בין במקומה בין במראה כגון שהיתה אחת שחורה ואחת
פתוכה או אחת קטנה ואחת גדולה הואיל ויש בין שתיהן
שינוי מכל מקום פסול ששה בחוטם ואילו הן מי
שעקר חוטמו שוקע אע״פ שאינו כוחל שתי עיניו כאחת וזה
חרום האמור בתורה מי שאמצע חוטמו בולט למעלה
מי שעוקץ חוטמו נוטף למטה מי שחוטמו עקום לצד
אחד מי שחוטמו גדול מאיבריו מי שחוטמו קטן
מאיבריו וכיצד משערין אותו באצבע קטנה שעל ידו אם
היה חוטמו גדול ממנה או קטן ממנה הרי זה מום
שלשה בשפתים ואילו הן מי ששפתו העליונה עודפת על
התחתונה מי ששפתו התחתונה עודפת על העליונה
מי שפיו רפוי ורירו יורד מפיו שלשה בבטן ואילו
הן מי שכריסו עבה מי שטיבורו יוצא ואינו שוקע כשאר
בני אדם מי שדדיו שוכבין על בטנו כדדי אשה
שלשה בגב ואילו הן מי ששדרתו עקומה מי
שיצאת חולייה משדרתו בין שבלטה לחוץ או נכנסה לפני
או נטת לצדדין וזהו בעל חטוטרת מי שתפח בשר
בגבו ונעשית כחטוטרת אע״פ שלא זזה חולייה ממקום הרי
זה מום ששה בידים ואילו הן מי שיש בידו אצבע
יתירה באצבעות ידיו אפי׳ היו שש ושש ואם חתך את
היתירה כשר ואם היה בה עצם אפי׳ חתכה פסול
מי שחסר אצבע מידו מי ששתי אצבעות
ידיו קלוטות עד למטה מן הפרק ואם חתכן והפרישן
עד הפרק כשר באי זה פרק אמרו בפרק ראשון
הסמוך לכף היד מי שאצבעותיו מורכבות זו על
גבי זו מי שפיקה יוצאת מגודלו מי שהוא אטר יד
ימינו ואם היה שולט בשתי ידיו כשר ארבעה
באיברי הזרע ואלו הן מי שכיס הבצים גדול וארוך
עד שמגיעה לארכובותיו מי שהגיד שלו ארוך עד
שמגיע לארכובותיו מי שנמרחו באשכיו והוא
מרוח אשך האמור בתורה חמשה עשר בשוקים
וברגלים אלו הן מי ששוקיו עקומות עד שמחבר
רגל לרגל ואין ארכובותיו נוגעות זו בזו מי שפיקתו
יוצאת והפיקה היא העגול של מעלה מן העקב מצד פנים
והוא דומה לפיקה ששוות בה הנשים מי שעקבו
יוצא לאחוריו עד שנמצא השוק כאלו הוא באמצע רגלו
עומד מי שפרסותיו רחבה כשלאווז אע״פ שאינה
קלוטה כשלאווז מי שפיקה יוצאה מגדלו מי
שיש ברגלו אצבע יתירה אפי׳ שש ושש ואם חתכה כשר
והוא שלא יהיה בה עצם מי שחסר אחת מאצבעות
רגליו מי שאצבעותיו מורכבות זו על גבי זו מי

שהיו אצבעות רגליו קלוטות עד למעלה מן הפרק ואם היו
עד הפרק או שחתכן והפרישן כשר מי שרגלו כולה
שוה שנמצא רוחב פס אצבעותיו כרוחב עקיבו וכאלו היא
חתיכה שוה מי שרגלו עקומה דומה למגל שנמצא
פס רגלו שיש בו האצבעות עם עקבו כאלו הם שני ראשי
הקשת מי שרגלו חלולה והוא שיהיה אמצעה
גבוה מעל הארץ ונמצא כשעומד עומד על עקיבו ועל
אצבעות רגליו המקיש בקרסוליו בעת שמהלך מי
שמקיש בארכובותיו בעת שמהלך מי שהוא אטר ברגל
ימינו ארבעה בכל הגוף ואלו הן מי שגופו
גדול מאיבריו מי שגופו קטן מאיבריו הארוך ביותר
הננס והוא הקצר ביותר עד שיהיו מופלגין משאר העם
שמונה בעור הבשר ואלו הן הכושי הלבן
ביותר כמו גבינה האדום כשני בעלי נגעים טהורים
שנשתנה העור מחמת עצמו כמו הבוהק שנשתנה העור
מחמת דבר אחר כגון צרבת המכוה וזה בכלל נגעי טהורין
מי שהיתה בעור פניו שומא שיש בה שיער אעפ
שאינה כאיסר אא כל שהוא מי שהיתה בעור פניו
שומא כאיסר או יותר בעלי הדלדולי והוא שידלדל העור
והבשר או הלחלוחית שיש בעור שנדלדל באי זה מקום
שיהיה מכל הגוף הרי זה מום ועוד יש שם בארם
ד מומין אחרים ואלו הן החרש והשוטה והנכפה אפי
לימים רבים מי שרוח רעה מבעתתו תמיד או בעתים
ירועים נמצאו כל המומין הפוסלין בכהנים מאה
וארבעים וזהו כללם שמונה בראש ושנים בצואר
ותשעה באזנים וחמשה בגבינים ושבעה בריס העין
ותשעה עשר בעינים ותשעה בחוטם ותשעה בפה
ושלשה בבטן ושלש בגב ושבעה בידים וששה
עשר באיברי הזרע ועשרים ברגלים ושמונה בכל הגוף
ושמונה בעור הבשר ושבעה בכח הגוף וריחו
וכבר נפרטו כולן אחר אחר ואלו פסלו מפני מראית העין
מי שנשרו ריסי עיניו אעפ שנשאר השיער בעיקרן ומי
שניטלו שיניו

פרק תשיעי

זר שעבר במקדש עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים
שנ והזר הקרב יומת מפי השמועה למדו שאין חיוב זה
אא לקרב לעבודה והיכן הוזהר עליו וזר לא יקרב אליכם
שנ וערכו בני אהרן והקטירו בני אהרן בני אהרן
ולא בנות אהרן אעפ שהזרין מוזהרין שלא יתעסקו
בעבודה מעבודות הקורבנות אין חייבין מיתה אלא על
עבודה תמה לא על עבודה שיש אחריה עבודה ואין
הזר חייב מית אא על ארבע עבודות בלבד על הזריקה ועל
האקטרה ועל ניסוך המי בחג ועל ניסוך היין תמיד כיצד
על הזריקה בין שזרק בפנים בין שזרק בחוץ בין שהזה
הזאה אחת מכל הזיות הדם בין שהזה הזאה אחת מכל
הזיות הקרבנות מצורע הרי זה חייב מיתה כיצד
על הקטרה הקטיר איברים או קומץ או לבונה על המזבח
אפי הפך באיברי שלא נתאכלו וקרב שריפתן חייב מיתה
והוא שהקטיר כזית וכן אם הקטיר קטורת על מזבח
הזהב משיקטיר כזית חייב אבל המקטיר קטורת
ביום הכיפורים בקדש הקדשים אינו חייב מיתה עליה עד
שיקטיר מלא חפניו המפורש בתורה והמסדר שני גזרי
עצים על המערכה הרי הוא כמקטיר איברים וחייב מיתה
שהעצים קרבן הוא אבל היוצק והבולל והפותת
והמולח והמניף והמגיש והמסדר את לחם הפנים או את
הבזיכין על השולחן והמטיב את הנרות והצית אש במזבח
והקומץ והמקבל דמי אעפ שנפסלו והרי הוא מוזהר על כל
אילו ולוקה אינו חייב מיתה מפני שכל אחת מהן עבודה
שאחריה עבודה ואינה גמר עבודה שחיטת
הקדשים כשירה בזרים אפי קדשי קדשים בין קדשי יחיד
בין קדשי ציבור שנ ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו
בני אהרן מקבלה ואילך מצות כהונה וכן ההפשט
והניתוח והולכת עצים למזבח כשירה בזרים שנ באיברים
והקטיר הכהן את הכל המזבחה זו הולכת איברים לכבש
הולכת איברים היא שצריכה כהונה ולא הולכת
עצים וכן הדלקת הנירות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב
הכהן את הנירות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן
הרמת הדשן צריכה כהן שנ ולבש הכהן מדו בד וגומר
ואם הרים ישרא לוקה ואינו חייב מיתה אעפ שאין אחריה
עבודה שנאמר עבודת מתנה עבודת מתנה הוא שתהיה
בכהן לבדו ואם קרב לה הזר חייב מיתה אבל עבודת סלוק
אין חייבין עליה מיתה סידר המערכה פורקה
וחוזר הכהן וסודרה מפני שסדורה פסול הטמא ובעל
מום ושלא רחוץ ידים ורגלים ששמשו במקדש אינן חייבין
אא על עבודת שהזר חייב עליהן מיתה ועל שאר העבודות
באזהרה כהן טבול יום ומחוסר כיפורים שנטמא
והרי הוא מחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים ועבר על
כל אחר ואחר ואם היה זר אינו לוקה אא אחת משום זרות
זר ששמש בשבת חייב משום שבת ומשום זרות
וכן בעל מום ששימש בטומאה משום טומאה ומשום בעל
מום כל כהן שעבר עו בין במזיד בין בשוגג אעפ
שחזר בתשובה גמורה הרי זה לא ישמש במקדש לעולם
שנ לא יגשו אלי לכהן לי אחת העובר אותה בשירות כגון
שנעשה כומר לעו או המשתחוה לה או המורה בה וקבלה
עליו באלוה הרי זה פסול לעולם עבר והקריב אין
קורבנו ריח ניחוח אעפ שהיה שוגג בעת ששרת או
שהשתחווה או שהודה אבל השוחט לעו בשוגג אם עבר
והקרי קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה
כומר אא שחט בלבד והוא שוגג ואעפכ לכתחיל לא יעבור
מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קורבנו
לשם אינו כבית עו ואעפכ כל כהן ששימש בבית כזה לא
ישמש במקדש לעול וכן כלי שנשתמ בהן שם לא ישתמשו
בהן במקדש לעולם אא יגנזו ויראה לי שאם עבר
כהן ששמש שם במקדש לא פסל נמצאו כל הפסולים
לעבודה שמונה עשר ואלו הן העובד עו הזר בעל מום
הערל הטמא טבול יום מחוסר כיפורים האונן השכור
מחוסר בגדים יתר בגדים פרום בגדים פרוע ראש שלא
רחץ ידים ורגלים היושב מי שיש בין ידו ובין הכלי דבר
חוצץ מי שעבר בשמאו כל אלו פסולין לעבודה ואם עברו
חללו חוץ מפרוע ראש וקרוע בגדים והשחט לעו בשוגג
שאם עברו עבודתן כשרה

הלכות איסורי מזבח

יש בכללן ארבע עשרה מצות ארבע מצות עשה
ועשר מצות לא תעשה וזהו פרטן א להקריב
כל הקורבנות תמימים ב שלא להקדיש בעל מום
למזבח ג שלא ישחט ד שלא יזרוק דמו
ה שלא יקטיר חלבו ו שלא יקריב בעל מום
עובר ז שלא יקריב בעל מום אפילו בקורבנות הגוים
ח שלא יטיל מום בקדשים ט לפדות
פסולי המוקדשין י להקריב מיום השמיני
והלאה וקודם זמן זה הוא נקרא מחוסר זמן ואין מקריבין
אותו יא שלא להקריב אתנן ומחיר יב שלא
להקטיר שאור ודבש יג למלוח כל הקורבנות
יד שלא להשבית המלח מעל הקרבנות
וביאור מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

מצות עשה להיות כל הקורבנו תמימין ומובחרין שנ תמים
יהיה לרצו זו מצות עשה וכל המקדיש בהמה שיש בה מום
לגבי המזבח עובר בלא תעשה ולוקה על הקדישו שנ כל
אשר בו מום לא תקריבו מפי השמועה למדו שזו אזהרה
למקדיש בעלי מומי אפי הקדישו לדמי נסכי לוקה שביזיון
קדשים הוא המתכוין לומר שלמים ואמר עולה
עולה ואמ שלמים לא אמר כלום עד שיהיה פיו ולבו שוים

לפיכך המתכוין לומר על בעל מום עולה והקדישו שלמים או שלמים ואמר עולה אעפ״ שנתכוון לאסור אינו לוקה

מי שרצה שמותר להקדיש בעל מום למזבח והקדיש הרי זה קדוש ואינו לוקה השוחט בעל מום לשם קרבן לוקה שהרי נאמר בבעלי מומים לא תקריבו אלה לה׳ ומפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט

וכן הזורק דם בעלי מומין על המזבח לוקה שהרי נאמר בהן לא תקריבו אלה לה׳ מפי השמועה למדו שזו אזהרה לזורק וכן המקטיר אימורי בעלי מומין על המזבח לוקה שנ׳ ואשה לא תתנו מהם על המזבח אילו החלבים נמצא למד שאם הקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטי׳ אמוריו לוקה ארבע מלקיות אחד בעל מום קבוע או בעל מום עובר אם הקריבו עובר בכל לאו שנ׳ לא תזבח לה׳ אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום מפי השמועה למדו שזו אזהרה לבעל מום עובר כגון שהיה בבהמה גרב לח או חזזית אם הקריבה לוקה ולא קורבנות ישרא׳ בלבד אלא אף קורבנות הגוים אם הקריבן והם בעלי מומים לוקה שנ׳ ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה

המטיל מום בקדשים כגון שסמא עינו או קטע ידו לוקה שהרי נאמר בקרבן כל מום לא יהיה בו

מפי השמועה למדו שזו אזהרה שלא יתן בו מום ואינו לוקה אלא בזמן שבית המקדש קיים שהרי היה ראוי לקרבן ופסלו אבל בזמן הזה אעפ״ שעבר בלא תעשה אינו לוקה הטיל מום בקדשים ובא אחר והטיל בה מום אחר השני אינו לוקה אחד המטיל מום בקדשים עצמן או בתמורתן חוץ מן הבכור ומן המעשר שהמטיל מום בתמורתן אינו לוקה לפי שאינן ראוין לקרבן כמו שיתבאר במקומו וכן המטיל מום בתשיעי שלטעות עשירי אינו לוקה

המקדיש בעלת מום למזבח אעפ״ שלוקה הרי זה נתקדשה ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן וכן הדין בבהמת קדשים שנפל בה מום ומצות עשה היא לפדות קדשים שנולד בהן מום ויצאו לחולין ויאכלו שנ׳ רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר

מפי השמועה למדו שהכתוב מדבר בפסולי המוקדשין שיפדו וכבר ביארנו בערכין שזה שנ׳ ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה׳ שהוא מדבר בבעלי מומין שנפדו מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר שבעלת מום קבוע אם ילדה והיא קודש יפדה הולד ויצא לחולין אעפ״ שהוא תמים כדי שלא יהיה טפל חמור מן העיקר ואם נתעברה קודם שתפדה וילדה אחר פדיון הולד חולין ואם מתה קודם שתפדה נפדית אחר שתמות שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה אלא על דמיה מפני שהיתה בעלת מום קבוע אבל המקדיש בעלת מום עובר או תמימה ואחר שהקדישה נולד לה מום קבוע אם מתה קודם שתפדה תקבר כשאר הקדשים התמימים מפני שהיא צריכה העמדה והערכה כמו שביארנו בערכין

ואם נשחטה קודם שתפדה הרי זו נפדית כל זמן שהיא מפרכסת ואחר כך תאכל ואם ילדה יקרב וולדה נתעברה קודם שתפדה וילדה אחר שנפדית הוולד אסור ואינו נפדה אלא כיצד יעשה סמוך לפריון אמו מתפיס זה הוולד לשם אותו הזבח לפי שיכול להקריבו מכח אמו מפני שבא מכח קדושה גמורה

כל פסולי המוקדשין כשיפדו מותר לשוחטן בשוק של טבחים ולמוכרן שם ולשקול בשרם בליטרא כשאר החולין חוץ מן הבכור ומן המעשר מפני שמכירתם בשוק מוסיף בדמיהם שאר הקדשים שדמיהן חוזרין להקדש שהרי מביא בדמיהם בהמה אחרת מוכרין אותן בשוק כחולין אבל הבכור והמעשר שאין דמיהן להקד׳ לא נאכלין בסומן כמו שיתבאר אין שוחטין אותם בשוק של טבחים ואין מוכרין אותם שם אפי׳ התפיס בכור לבדק הבית אינו נשקל בליטרא ולא ימכר בשוק שאינו יכול להתפיס אלא דבר הקנוי לו קניין גמור

פרק שני

כל המומין הפוסלין באדם ובבהמה חמשים וכבר נמנו ויש מומין אחרי׳ מיוחדין בבהמה ואינו ראוין להיות באדם ושלשה ועשרים הם ואלו הן אם היה גלגל עינה עגול כשל אדם עינה אחת גדולה כשל עגל והשנייה קטנה כשל אווז אבל אם היתה אוזן גדולה ואוזן קטנה אפי׳ קטנה עד כפול כשר אם יש בלובן עינה יבולת שיש בה שיער

אם ניקב העור שבין שני חוטמיה במקום הנראה פיה דומה לשל חזיר פרוס אעפ״ שאינו מחודד כשפור

חטיה החיצונות שניקבו או שנפגמו אעפ״ שנשאר מקצתן או שנגממו אם נעקרו חטיה הפנימיות שהרי בעת שפותחת פיה וצווחת הן נראין חסרין אם ניטלו קרניה וזכרותן עמהן ולא נשאר מהן כלום אבל נקבה שיש לה קרנים כשירה אם נפגם העור שחופה את גיד הבהמה אם נפגמה הערוה של נקבה אם נפגם הזנב מן העצם אבל לא מן הפרק אם היתה ראש הזנב מפוצל לשנים בשני עצמים אם היה בין חוליא לחוליא מלא אצבע בשר אם היה הזנב קצר ועד כמה בגדי חוליא אחת מום שתים כשר ובטלה אורך שתי חוליות מום היתה שלש כשר זנב הגדי שהיה רך ומדולדל דומה לשל חזיר אם נשבר עצם מן הזנב אבל אם נשבר עצם מצלעותיו כשר מפני שאינו בגלוי בעל חמש רגלי או אין לה אלא שלש רגלים אם היתה אחת מרגליו וידיו פרסתה עגולה כשל חמור אעפ״ שהיא סדוקה ופרוסה אם היתה ידו או רגלו קלוטה כשלחמור וזהו קלוט האמור בתורה אם נגממו טלפיה וזכרותן עמהן אעפ״ שנשאר מזכרותן מעט קרוב לבשר כל מום משלשה ושבעים מום המנויין בבהמה פוסלין אותה מן הקרבן ואם נפל אחד מהם בתמימה שהיא קודש תפדה ותצא לחולין חוץ מזקן וחולה ומזוהם שאעפ״ שאינו כשר לקרבן אינו נפדה אלא יהי קיים ורועה עד שיולד בו מום אחר קבוע משאר המומין ויפדה וכן בהמת קדשי׳ שנולד בה מום עובר אינה קריבה ולא נפדית

ארבעה מומין עוברים יש באדם ובבהמה ואלו הן גרב לח חזזית שאינה מצרית מום שידרדין בעין ואינן קבועין סנוורין שאינן קבועין ויש שם ארבע חוליים אחרים אם נמצא אחת מהם בבהמה אין מקריבין אותה לפי שאינה מן המובחר והכתוב אומר מבחר נדריך ואלו הן מי שבלובן עינו יבולת שאין בו שיער אם נגממו קרניו אעפ״ שנשאר מזכרותן מעט סמוך לבשר אם נפגמו חוטיו הפנימיות אם נגממו חוטיו הפנימיות אם היה אחד מאלו בקדשים לא קריבין ולא נפדין אלא ירעו עד שיפול בהן מום ואם הקריבן יראה לי שהורצו

וכן בהמת קדשים שנעבדה בה עבירה או שהמיתה את האדם בעד אחד או על פי הבעלים לא קריבה ולא נפדית עד שיולד לה מום קבוע בהמה שנולד בה אחת מן הטריפות האוסרין אותה באכילה אסורה לגבי המזבח הרי הוא אומר הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך

ואעפ״ שאינה ראויה לקרבן אין פודין אותה שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים אלא ירעו עד שימותו ויקברו נשחטה ונמצאת טריפה הרי זו תצא לבית השריפה וכן אם נמצא אחד מאיבריה הפנימיין חסר אעפ״ שאינה טריפה כגון שנמצאת בכוליא אחת או שנטל הטחול הרי זו אסורה למזבח ותשרף לא מפני שהיא בעלת מום שאין חסרון שבפנים חסרון אלא מפני שאין מקריבי׳ חסר כלל שנ׳ תמימי׳ יהיו לכם וכל היתר כחסר לפי׳ אם נמצא שם שלש כוליות או שני טחולים פסולה אי זו היא סנוורין קבועים כל ששהא שמונים יום ולא ראה ובודקין אותה שלשה פעמים ביום שבעה ועשרים מעת שהרגישו בו וביום ארבע וחמשים וביום שמונים אם ראה מונים לו שמונים מעת שפסקה הראייה ובמה יודע שהמים קבועין כשאכלה עשבים לחים מראש אדר עד חצי ניסן ואכלה אחריכן עשבים יבשים אלול וחצי תשרי ולא נתרפאה הרי אלו מים קבועין וכמה תאכל מעשבים אילו הלחין בזמן הלח והיבשי בזמן היבש כגרוגר או יתר קודם

סעורה ראשונה שלכל יומים בשלשה חדשים אלו וצריך שתאכל אותן בכל יום אחר שתייה ותהיה מותרת בשרה בעת אכילה ולא תהיה לברה אלא היא ובהמה אחרת לצוות עמה אם נעשה לה כל אלו ולא נתרפאת הרי אלו קבועי ודאי ואם חסר אחר מכל אלו הרי זה ספק ואינה קריבה ולא נפדית כיצד אכלה הלח כמשפטיו באדר כולו וחצי ניסן ואכלה אחריו היבש כמשפטו בחצי ניסן ואייר שנמצא שאכלה בשלשה חדשי על הסדר או שאכלה כגרוגרת אחר אכילה או קודם שתייה או שהיתה קשורה או שהית לברה או שהיתה בגינה הסמוכה לעיר ולא נתרפאת מכל אלו ספק קבועי או עוברין לפיכך אם הטיל בה מום אחר אינו לוקה אכלה כמשפטה בזמני האכילה ולא נתרפאה הרי היא בעלת מום קבוע יש בדבר ספק אם למפרע היא בעלת מום קבוע מעת שבאו לה המים או מעת שנתיאשו מרפואתה לפיכך הפורה אותה קודם שנתיאשו מרפואתה ונהנה באותו הפדיון אחר שנתיאשו מרפואתה הרי זה ספק מועל ואינו מביא קרבן מעילה כמו שיתבאר במקומו

פרק שלישי

אין המומין פוסלין בעוף וכן אחר הזכר ואחר הנקבה בעוף שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה בלבד בדא במומין קטנים אבל עוף שיבש גופו או נסמית עינו או נקטעה רגלו אסור לגבי המזבח שאין מקריבין חסר כלל וכן אם נולד בו אחת מן הטריפות שאוסרין אותו באכילה הרי זה נפסל לקרבן תורים קטנים פסולין ובני יונה גדולים פסולים שנ׳ מן התורים או מן בני היונה תחילת הציהוב בזה ובזה פסול ועד מתי יהיו בני יונה כשירים כל זמן שעוקר כנף ומתמלא מקום עיקרו דם והתורים כשירים משיזהבו הטומטום והאנדרוגינס אע״פ שאין לך מום גדול מהן הרי הן פסולין למזבח מדרך אחרת לפי שהן ספק זכר ספק נקבה הרי הן כמין אחר ובקורבנות נאמר זכר תמים ונקבה תמימה עד שיהיה זכר ודאי או נקבה ודאית לפיכך העוף שהוא טומטום או אנדרוגינס פסול למזבח וכן הכלאים ויוצא דופן ומחוסר זמן פסולין אע״פ שאין בהם מום שנ׳ שור או כשב או עז עד שיהיה כל מין ומין בפני עצמו לא שיהיה מעורב מכבש ועז כי יולד פרט ליוצא דופן והיה שבעת ימים פרט למחוסר זמן תחת אמו פרט ליתום שנולד אחר שנשחטה אמו הנדמה אע״פ שאינו כלאים הרי הוא פסול למזבח כיצד רחל שילדה כמין עז ועז שילדה כמין כבש אע״פ שיש בו מקצת סימנין הואיל והוא דומה למין אחר פסול כבעל מום קבוע שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי וכן הרובע והנרבע והמוקצה לע״ז והנעבד אע״פ שהן מותרין באכילה הרי הן פסולין לגבי המזבח שנ׳ כי משחתם בהם כל שיש בו השחתה פסול ובעבירה הוא אומר כי השחית כל בשר ובע״ז כתוב כי שחת עמך וכן בהמה ועוף שהרגו את האדם הרי הן כרובע או נרבע ופסולין למזבח ויראה לי שאע״פ שאין כל הפסולין למזבח האלו ראויין לקרבן אם עבר והקריבן אינו לוקה מן התורה לפי שלא נתפרשה אזהרתן אבל אתנן זונה ומחיר כלב אסורין לגבי המזבח והמקריב אחת מהן או שניהן כאחד לוקה אחת שנ׳ לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב ומפני מה לוקה אחת על שניהן מפני שנאמרו בלאו אחד מצות עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה שנאמ׳ והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה וכל שבעת הימים נקרא מחוסר זמן ואע״פ שמחוסר זמן פסול אם עבר והקריבו אינו לוקה מפני שהוא לאו הבא מכלל עשה ולא נרצה הקרבן תורים שלא הגיע זמנן שהן כמחוסר זמן בבהמ׳ ובני יונה שעבר זמנן הכל כבעל מום והמקריב׳ אינו לוקה אע״פ שהקרבן פסול ולא נרצה המקריש טומטום והאנדרוגינס וטריפה וכלאים ויוצא דופן למזבח הרי זה כמקריש עצים ואבנים לפי שאין קרושה חלה על גופן והרי הן חולין לכל דבר וימכרו ויביא ברמיהם כל קרבן שירצה ואינן כבעל מום שבעל מום יש במינו קרבן אבל המקריש רובע ונרבע ומוקצה ונעבד ואתנן ומחיר הרי זה כמקריש בעל מום עובר וירעו עד שיפול בהן מום קבוע ויפרו עליו וכן המקריש מחוסר זמן הרי זה כמקריש בעל מום עובר ואינו לוקה כמו שביארנו נמצאו כל האסורין למזבח הרי הן ארבעה עשר ואלו הן בעל מום ושאינו מן המובחר ומחוסר אבר מבפנים וטריפה וכלאים ויוצא דופן ורובע ונרבע ושהמית האדם הנעבד המוקצה האתנן המחיר מחוסר זמן כל האסורין לגבי המזבח אוסרין בכל שהן אפי׳ נתער׳ אחד בריבוא נפסד הכל ונפסל למזבח וכולן וולדותיהן מותרין למזבח חוץ מוולד נרבעת ונעבדת ומוקצת ושהמית את האדם שוולדן אסורי׳ למזבח כמותן בדא כשנעברה בה עבירה או שהמיתה כשהיתה מעוברת שהרי הוולד מצוי עמה בעת שנפסלה והיה כאבר מאיבריה אבל אם נתעברה אחר שנעברה בה עבירה או אחר שהמית הרי וולדה כשר למזבח אפי׳ נרבעה כשהיא מוקדשת ואין צריך לומר אם נרבעה והיא חולין ואחר כך הקדישה ונתעברה שוולדה מותר וכן אפרוח ביצת טריפה מותר למזבח המשתחוה לקמת חטית מותרין למנחות שהרי נשתנו ונרמו לוולדות של איסורי מזבח שהן מותרין וכן בהמה שפטמה בכרשיני ע״ז מותרת למזבח שהרי נשתנו לוקחין כל הקורבנות מן הגוים ואין חוששין להן לא משום רובע ונרבע ולא משום מוקצה ונעבד עד שיודע בוודאי שזה נפסל הרי הוא אומר מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבוח לה׳ אלהיך

פרק רביעי

אחר הבהמה ואחר העוף שנרבע או שהמית את האדם או הוקצה או נעבד הכל פסול לגבי המזבח הרובע והנרבע ושהמית את האדם אם היו שם שני עדים הרי הבהמה או העוף נסקלין ובשרן אסור בהנאה ואין צריך לומר באילו שהן אסורין לגבוה ובמה אמרו שהן אסורין למזב׳ כשהיו מותרין להדיוט כגון שהיה שם עד אחד בלבד והבעלים שותקין או על פי הבעלים אע״פ שאין שם עד כלל היה שם עד אחד והבעלים מכחישין אותו הרי אילו מותרין אף למזבח בהמה ששחקו בה והגיחות עד שהמיתה את האדם הרי זו כשירה למזבח מפני שהיא כאנוסה אין הבהמה נפסלת משום רובע או נרבע עד שיהיה האדם שרבעה בן תשע שני׳ ויום אחד בן ישרא׳ בן גוי בין עבד הואיל ורבעה אדם נפסלה ואם האדם הוא שנרבע מן הבהמה אינה נפסלת עד שתהיה האשה הנרבעת בת שלש שני׳ ויום אחד או יהא האיש הנרבע בן תשע שנים ויום אחד מאימתי תיפסל הבהמה או העוף משום מוקצה משיעשו בהן הכומרים מעשה כגון שיגוזו אותו או יעבדו אותו לע״ז לשמה אבל בדברים אינו נעשה מוקצה שאין הקדש לע״ז הרובע והנרבע בין שהיתה הבהמה שלו בין שהיתה של חבירו בין באונס בין ברצון בין בזדון בין בשגגה בין לפני הקדשה בין לאחר הקדשה הרי זו אסורה למזבח אבל המוקצה אם היא שלו והקצה קודם שיקריש נפסל הקצה של חבירו או שהקצה שלו אחר שהקדישו הרי זה מותר שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו הנעבד בין שעבד שלו בין של חבירו בין באונס בין ברצון בין בזדון בין בשגגה בין לפני הקדש בין לאחר הקדש הרי זה אסור וירעה עד שיפול בו מום קבוע ויפדה בו כמו שביארנו והנעבד הוא וכל מה שעליו אסורין למזבח שכל צפוי נעבד אסורי׳ בהנאה אבל המוקצה הוא אסור ומה שעליו מותר למזבח המשתחוה להר׳ אע״פ שהוא מותר בהנאה הרי אבניו אסורין למזבח וכן המשתחוה למעין הנובע בארצו הרי מימיו פסולין לנסך אשירה שבטלה אין מביאין ממנה גזרים למערכה וכן המשתחווה לבהמה כשם שנפסלה למזבח כך צמר שלה פסול לבגדי כהונה וקרניה

פסולין לחצוצרות ושוקיה לחללין ובני מעיה לנימין הכל
פסול כל שיש בו שם לעז לא יעשה למלאכת הקודש
אעפ שהוא מותר בהנאה אי זהו אתנן האומר לזונה
הא ליך דבר זה בשכריך אחר זונה גויה או שפחה או
ישראלית שהיא ערוה עליו או מחוייבי לאוין אבל
הפנויה אפי היה כהן אתננה מותר וכן אשתו נידה
אתננה מותר אעפ שהיא ערוה נשא אחת מחוייבי
לאוין כל שיתן לה מחמת בעיל הרי זה אסור והזכור אתננו
אסור נתנה האשה אתנן לבועל הרי זה מותר משום אתנן
האומר לחבירו הא לך דבר זה ותלין שפחתך אצל
עבדי העברי הרי זה אתנן והוא שאין לו אשה ובנים אבל
אם יש לו אשה ובנים הרי זה מותר בשפחה כנענית כמו
שיתבאר והוא הדין באומר לזונה הא ליך דבר זה והבעלי
לפלו הישראלי הרי זה אתנן פסק עם הזונה ליתן לה
טלה אחר ונתן לה הרבה אפי נתן לה אלף כולן אתנן ואסורי
למזבח נתן לה אתננה ולא בא עליה אלא אמר לה
יהי אצליך עד שאבוא עליך כשרה כשיבוא עליה יאסר
קרמה והקריבתו קודם שיבוא עליה כשר והוא
שיאמר לה בעת שנתן אמתי שתרצי לי קני אותו מעכשיו
אבל אם לא אמר לה כן אינה יכולה להקריב דבר שאינה
שלה קרמהו הקרישתו קודם שיבו עליה ואחר כך בא עליה
הרי זה ספק אם הוא אתנן הואי ובא עליה קודם שתקריבנו
או אינו אתנן שהרי הקרישתו קודם ביאה לפיכ לא יקרב
ואם קרב נרצה בא עליה ולא נתן לה ולאחר זמן נתן
לה אפי אחר כמה שנים הרי זה אתנן ברא בגויה
שאם לה בטלה זה שאינה צריכ משיכה או בישראלי שהיה
הטלה בחצירה ואמר לה אם לא אתן לך מעות ביום פלו
הרי הוא שלך אבל אם אמר לה הבעלי לי בטלה סתם ובא
עליה ולאחר זמן שלח לה טלה הרי זה מותר משום אתנן
אין אסור משום אתנן ומחיר אלא גופן לפיכך
אינו חל אלא על דבר הראוי ליקרב על גבי המזבח כגון
בהמה טהורה ותורין ובני יונה ויין ושמן וסולת
נתן לה מעות ולקחה בהן קרבן הרי זה כשר נתן
לה חטים ועשאתן סולת זיתים ועשאתן שמן ענבי ועשאתן
יין הרי אילו כשירים שכבר נשתנו נתן לה בהמת קרשים
באתננה לא נאסרה למזבח ואפי סנה אותה על פסחו ועל
חגיגתו באתננה לא נפסלו המוקרשין שכבר זכה בהן גבוה
משעה שהקרישן וכן אם נתן לה דבר שאינו שלו
לא פסלו שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא אם כן
נתייאשו הבעלים אבל אם נתן לה עופות אעפ
שהן מוקרשין אתנן חל עליהן ואסורין ובדברי קבלה הוא
דבר זה אי זה הוא מחיר כלב זה האומר לחבירו
הא לך טלה זה תחת כלב זה וכן אם החליף כלב
בכמה בהמות או עופות וכיוצא בהן כולן אסורות למזבח
שני שותפין שחלקו זה לקח עשרה טלאים וזה לקח
תשעה וכלב אחר שעם הכלב מותרין אבל העשרה שכנגדו
אם יש אחר מהם רמו כרמי הכלב או יותר על רמי הכלב
מוציאו מן העשרה כנגד הכלב ויהיה מחירו ושארן מותרי
ואם כל אחד ואחד מהן דמיו פחותין מרמי הכלב הרי
העשרה כולן אסורין נשתנה המחיר כגון שהחליף
כלב בחיטים ונעשו סולת הרי זה מותר אתנן כלב ומחיר
זונה מותרין אתנן זונה ומחיר כלב מותרין לברק הבית
שהרי הן משתנין אבל גופן של אתנן לא יעשה
ריקועין לבית שנ לכל נדר להביא את הריקועים

פרק חמישי

שאור ודבש אסורין לגבי המזבח ואיסורן בכל שהן שנ
כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגומר ואינו חייב אלא אם
הקטירן עם הקרבן או לשם קרבן ואחד המקטירן עצמן
או המקטיר תערובת שלהן לוקה על כל אחד מהן בפני
עצמו ואם הקטיר שניהן כאחת אינו לוקה אלא אחת לפי
ששניהם נאמרו בלאו אחד נפל מהם כל שהוא
בקטורת נפסלה ואם הקטי ממנה בהיכל לוקה ואין הקטרה
פחותה מכזית העלה שאור או דבש בפני עצמן למזבח
לשם עצים פטור שנ ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח לריח
ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשם עצים
אפי הקטיר דבר שאינו ראוי להקטרה ברבש או בשאור
הואיל והוא מן הקרבן לוקה כיצד המעלה מבשר
חטאת ואשם או מבשר קרשים קלים או משירי המנחות
או ממותר העומר או מחטאת העוף או מלחם הפנים ושתי
הלחם או מלוג שמן שלמצורע המעלה כזית מאחת מאילו
בחמץ או ברבש בין למזבח בין לכבש לוקה אעפ שאין כל
אלו ראויין להקטרה והן קרויין קרבן חייב עליהן שנ קרבן
ראשית תקריבו אותם לה וגו וכן אסור להקטיר על
המזבח דבר מכל דברים אלו שאינן ראויין להקטרה כגון
בשר חטאות ואשמות ושירי מנחות וכיוצא בהן מפי
השמועה למדו שכל דבר שמקצתו לאישים הרי שאריתו
בבל תקטירו המקטיר אברי בהמה טמאה על גבי
המזבח לוקה ואעפ שאיסור הקרבתה מכלל עשה שהרי
נאמר מן הטהורה אכול ומן הטהורה הקריב הא טמאה לא
תאכל ולא תקריב כשם שלוקה על אכילת הטמאה
הבא מכלל עשה כמו שבארנו במקומו כך לוק על הקרבתה
אבל המקריב אברי חיה טהורה עובר בעשה ואינו
לוקה ומנין שהוא בעשה שנ מן הבהמ מן הבקר ומן הצאן
תקרי את קרבנכ הא מן החיה לא תקריבו ולאו הבא מכלל
עשה עשה הגונב או הגוזל והקרי הקרבן פסול והקבה
שנאו שנ שונא גזל בעולה ואין צריך לומ שאינו מתקבל
ואם נתיאשו הבעלי הקרבן כשר ואפי היה חטאת שהכהנים
אוכלין את בשרה ומפני תקנת מזבח אמרו שהחטאת
הגזולה אם נודעה לרבים אינה מתכפרת אעפ שנתיאשו
הבעלים כדי שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות וכן העולה
הגונב עולת חברו והקריבה סתם נתכפרו בה
הבעלים הראשונים אין מביאין מנחות ונסכים לא
מן הטבל ולא מן החדש קודם לעומר ולא מן המדומע
ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם מפני שהיא מצוה
הבאה בעבירה שהקבה שונאה ואם הביא לא נתקדשו
להיותן ראויין לקרבן אבל נתקדשו להפסל ויהיו כקדשים
שנפסלו כל המנחות אין מביאין אותן מן החדש
קודם שתי הלחם לכתחילה שהרי נאמר בהן בכורים לה
ואם הביא כשר ומביאים נסכים מן המוקצה ביום טוב
מצות עשה למלוח כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח שנ
על כל קרבנך תקריב מלח ואין לך דבר שקרב למזבח בלא
מלח חוץ מיין הנסכים והדם והעצים ודבר זה קבלה ואין
לו מקרא לסמוך עליו ומצוה למלוח הבשר יפה יפה כמולח
בשר לצלי שמהפ את האבר ומולח ואם מלח כל שהו אפי
בגרגר מלח אחד כשר הקריב בלא מלח כלל לוקה שנ ולא
תשבית מלח ברית אהיך ואעפ שלוקה הקרבן כשר
והורצה חוץ מן המנחה שהמלח מעכב בקמיצה שנ ולא
תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך המלח
שמולחין בו כל הקרבנות משל ציבור כמו העצים ואין
היחיד מביא מלח או עצים לקרבנו מביתו ובשלשה
מקומות היו נותנין המלח בשלכת המלח ועל גבי הכבש
ובראשו של מזבח בלשכת המלח היו מולחין עורות
הקדשים ועל גבי הכבש מולחין האברים ובראשו של מזבח
מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות ועולת העוף

פרק ששי

כשם שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר כך נסכין יהיו
תמימים ונבחרים שנאמר תמימים יהיו לכם ונסכיהם
שיהיו הנסכים תמימים שלא יביא נסכים לא מיין מעושן
ולא סולת שהתליעה ולא יבלול בשמן שריחו או טעמו רע
וכן עצי המערכה לא יהיו אלא נבחרים ולא יהיה בהם
תולעת וכל עץ שהתליע כשהוא לח פסול למזבח התליע
יבש גורר את המקום שהתליע ועצי סתירה פסולין לעולם
לא יביאו אלא חדשים המקריש יין פסול או סלת
פסולה או שמן פסול או עצים פסולים למזבח הרי הרבר

ספק אם דומים לבעל מום כבהמ' ולוקה או אינן כבעל מום
לפיכך אינו לוקה ומכין אותו מכת מרדות הסולת
והיין והשמן והלבונה והעופות והעצים וכלי שרת שנפסלו
או שנטמאו אין פודין אותן שנ' והעמיד והעריך כל שישנו
בהעמדה נערך ואילו אינן בכלל העמדה לפיכך אין נפדין
לעולם ברא' בשנפסלו או נטמאו אחר שנתקדשו
בכלי שרת אבל קודם שיתקדשו בכלי אם נטמאו או
נפסלו פודין אותן אבל טהורין אעפ' שעדין לא קדשו בכלי
אין פודין אותן חוץ ממנחת חוטא שנ' בה מחטאתו על
חטאתו לומר שמביא חטאתו מדמי חטאתו לפיכך
קודם שתתקדש בכלי שרת הרי היא כקדושת דמים ופודין
אותה אעפ' שהיא טהורה וכל הנסכים שנטמאו עושה להם
מערכה בפני עצמן ושורפן במזבח מי החג שנטמאו
והשיקן וטהרן כמו שיתבאר בטהרות אם טיהרן ואחר כך
הקדישן הרי אילו מתנסכין ואם הקדישן ואחר כך נטמאו
הואיל ונדחו ידחו זתים וענבים שנטמאו דורכן
פחות מכביצה והמשקין היוצאין מהן כשרים לנסכים
שהמשקה מופקר הוא באוכל וכאלו אינו מגופו מעלה
יתרה עשו חכמים בקדשים שורעים שנטמאו אפילו ורען
היוצא מהן פסולין לנסכים שאין זריעה מועלת בקדשים
וכן העצים והלבונה אעפ' שאינן אוכלין הרי הן
מתטמאין כאוכל לעניין הקרבנות ויפסלו העצים והלבונה
בטומאה זו למזבח ואין מקריבין אותן ואלו הן היינו הפסולי'
לגבי המזב' המתוק והמעושן והמבושל באש או בשמש עד
שנשתנה טעמו בבישול אבל יין שמחממי' אותו בשמש ולא
נתנה בו טעם בישול וכן יין צימוקין ויין מגיתו שלא שהה
ארבעים יום ויין הדליות ויין כרם הנטוע בבית השלחין
או בבית הזבלים או יין גפנים שנזרע זרע ביניהן או יין
כרם שלא נעבד כל אלו היינות לא יביא לכתחילה ואם הביא
כשר יין שנתגלה פסול לגבי המזבח הדלה
גפן על גבי תאנה יינה פסול לנסכים מפני שנשתנה ריחו
הרי הוא אומר זבח ונסכים מה זבח שלא נשתנה אף נסכים
שלא נשתנו סולת שהתליעה רובה או התליע רוב
החטים שנעשית מהן פסולה התליע רוב חטה אחת הרי זו
ספק וכל סולת שנשאר בה קמח פסולה כיצד בודקים
מכנים הגזבר ידו לתוך הסלת אם עלה בה אבק פסולה עד
שיחזור וינפה אותה אבל סלת חטים שנזרעו
בבית השלחין או בבית הזבלים או בבית האילן או בארץ
שלא נרה ולא עברה לא יביא לכתחילה ואם הביא כשירה
חטים שלקטן מגללי הבקר וזרעם הרי זו ספק
אם עברה מאוסן בזריעה או עדיין הן מאוסין לפיכך לא
יביא מהן מנחות ואם הביא כשר ואלו הם השמנים
הפסולין שמן שלגרגרים שנשרו במים או שלזתים כבושין
או שלוקים או שמן שלשמרים או שמן שריחו רע כל אילו
פסולין אבל שמן זית שנטעו בבית הזבלים או בבית
השלחין או שנזרע זרע ביניהן או שמן שהוציאו מותו' שלא
בשלו אלא עדיין הם פגין כל אלו לא יביא ואם הביא כשר
כל המנחות והנסכים כשרים מהארץ ומחוצה לארץ
מן החדש ומן הישן ובלבד שיביאו מן המובחר חוץ מן
העומר ושתי הלחם שאינן באי' אלא מן החדש ומארץ ישרא'

פרק שביעי

לא כל דבר שאינו פסול מביא אותו לכתחילה כיצד היה
חייב עולה לא יביא שה כחוש וכעור ויאמ' הרי אין בו מום
ועל זה נאמר ארור נוכל וגומר אלא כל שיביא לקרבן
יביא מן המובחר וכך היו עושים בזמן המקדש מביאין
אלים ממואב ומביאין כבשים שגביהן רחבים מחברון
ומביאין עגלים מן השרון וגוזלות מהר המלך ומביאין
יין מקרחויין וחלוטיין וסולת ממכמש ויוחנה ומביאין
שמן מתקוע כל העצים החדשים כשרים למערכה
ולא היו מביאין משלזית ולא משל גפן משום ישוב ארץ
ישרא' ובאילו היו רגילין במורביות של תאנה של חדשים
שאינן ביישוב ובשלאגוז ובשל עץ שמן והגזרין שעשה

משה אמה ארכן ואמה רחבן ועביין כמחק גריש של סאה
וכמותן עושין לדורות וכיצד היו עושין בזריעת
חטי המנחות והנסכים נר חצי השדה בשנה ראשונה וזורע
חציה ובשנה שנייה נר החצי שזרע בראשונה וזורע החצי
האחר קודם לפסח שבעים יום ואם לא היתה השדה עבור
חורש ושונה ואחר כך זורע ובורר החטים יפה יפה ואחר
כך שף את החטים ובועט בהן הרבה עד שיתקלפו
כל החטים של מנחות טעונות שלש מאות שיפה וחמש
מאות בעיטה שף אחת ובועט שתים שף שתים ובועט שלש
נמצאו שלש שיפות וחמש בעיטו' וחוזר חלילה עד שיגמור
שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה כדי שיתקלפו הרבה
וחושב ההובאה וההולכה בשיפה אחת להחמיר ואחר כך
טוחן ומרקד יפה יפה היין מביא ענבים מן הרגליות
מן הכרמים העבודים פעמים בשנה ודורך וכונסין אותו
בחביות קטנות ואין מניחין אותן אחת אחת ולא שתים
שתים אלא שלש שלש ואינו ממלא את החבית עד פיה כדי
שיהיה ריחו נודף ואינו מביא לא מפי החבית מפני
הקמחין העולה על פני היין ולא משוליה מפני השמרים אלא
משלישה ומאמצעה של אמצעית היה הגזבר יושב והיין
יוצא מן הנקב שבצד החבית כיון שיראה שינוי השמרים
מתחיל לצאת פוסק ואינו לוקח ומאימתי מביא
מאחר ארבעים יום לדריכתו עד שתי שנים או יתר מעט
ואם הביא יין ישן מכמה שנים הרי זה כשר והוא שלא יפסד
טעמו תשעה מינין בשמן מפני שינוי מעשיו כיצד זית
שגרגרו בראש הזית ובררו אחת אחת וכתשו ונתנו לסל
השמן שיצא ממנו הוא הראשון חזר אחר כך וטענו בקורה
השמן שיצא ממנו הוא השני ואם חזר אחר שטענו וטחנו
שנייה השמן שיצא ממנו הוא השלישי זתים שמסקן מלן
בערבוביא והעלן לגג וחזר ובירר גרגר וכתשן ונתנן לסל
השמן שיצא ממנו הוא הרביעי ואם טענו בקורה אחר כך
השמן שיצא הוא החמישי חזר וטחן וטען פעם שניה השמן
שיצא הוא הששי זתים שמסקן וטענן בתוך הבית
עד שילקו והעלן ונגבן ואח' כך כתש ונתן לסל השמן שיצא
הוא השביעי חזר וטען בקורה השמן שיצא הוא השמיני
חזר וטחן וטען פעם שנייה השמן שיצא הוא התשיעי
אעפ' שכולן כשרין למנחות הראשון אין למעלה ממנו
ואחריו השני והרביעי ושניהן שוין ואחריהם השלישי
והחמישי השביעי ושלשתן שוין ואחריהן הששי והשמיני
ושניהן שוין והתשיעי אין למטה ממנו אין כשר
למנורה אלא ראשון ורביעי ושביעי בלבד שנ' כתית למאור
אין כשר למנור' אלא היוצ' מן הכתוש בלבד אבל למנחו' כולן
כשרין ומאחר שכולן כשירין למנחות למה נמנו כדי לידע
יפה שאין למעלה ממנו והשות והפחו' שהרוצה לזכות עצמו
יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח
ביותר שבאותו המין שיביא ממנו הרי נאמר בתורה והבל
הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל
ואל מנחתו והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא'
הטוב שיהיה מן הנאה הטוב אם בנה בית תפילה יהיה
נאה מבית ישיבתו האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק
שבשולחנו כסה ערום יכסה מן היפ' שבכסותו הקדיש דבר
יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומ' כל חלב לה' וגומ'

הלכות מעשה קרבנות

יש בכללן שלש ועשרים מצות עשר מצות עשה
ושלש עשרה מצות לא תעשה וזהו פרטן א לעשות
העולה כמעשיה הכתובים על הסדר ב שלא לאכול
בשר עולה ג סדר החטאת ד שלא לאכול
מבשר חטאת הפנימית ה שלא יבדיל בחטאת
העוף ו סדר האשם ז שיאכלו
הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש ח שלא יאכלום
חוץ לעזרה ט שלא יאכל זר מקדשי קדשים י סדר
השלמים יא שלא לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת
דמים יב לעשות כל מנחה כסדר מעשיה הכתובי' בתורה

יג שלא ישים שמן על מנחת חוטא יד שלא יתן עליה לבונה טו שלא תאכל מנחת כהן יו שלא תאפה מנחת חמץ יז שיאכלו הכהנים שירי מנחות יח שיביא ארם כל נדריו ונדבותיו ברגל שפגע בו ראשון יט שלא יאחר נדרו ונדבתו ושאר דברים שהוא חייב בהן כ להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה כא להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה כב שלא לשחוט קרבנות חוץ לעזרה כג שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה וביאור מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

כל הקרבנות שלמיני נפש חיה באין מחמשה מינין בלבד מן הבקר ומן הכבשים ומן העזים ומן התורים ומן בני היונ׳

וכל הקרבנות בין שלציבור בין שליחיד ארבעה מינין עולה וחטאת ואשם ושלמים ועוד יש שם שלשה מיני קרבן יחיד והם הפסח והבכור והמעשר כל קרבנות הציבור הן עולה או חטאת ואין בקרבנות הציבו׳ שלמים חוץ משני כבשים הבאים עם לחם התנופה בעצרת והם הנקראים זבחי שלמי ציבור ואין הציבור מקריבין אשם לעולם ולא עוף קרבנות הציבור הם שני תמידין שלכל יום ומוספי שבתות וראשי חדשים והמועדות ושעיר חטאת שליום הכיפורים וכן אם שגגו בית דין והורו בעז׳ מביא כל שבט ושבט פר ושעיר הפר עולה והשעיר חטאת ואילו השעירים הם הנקראין שעירי עז׳ ואם שגגו והורו בשאר המצוות מביאין פר לחטאת והוא הנקרא פר העלם דבר של ציבור

קרבנות היחיד הם הבכור והמעשר והפסח והחגיגה והיא שלמים והראיה והיא עולות וקרבן הגר והוא עולה מן הבהמה או שני בני יונה או שתי תורים ושניהן עולה או שתי בהמות אחת עולה ואחת שלמים והנודר או המתנדב עולה או שלמים ושלמין הבאין עם הלחם הם הנקראים תודה וכן קרבנות הנזיר והן עולה וחטאת ושלמים וקרבנות מצורע והן חטאת ואשם ועולה וקרבנות זבים ויולדות והן חטאת ועולה וקרבן השוגג במצות לא תעשה שיש בה כרת והוא חטאת ואם נסתפק לו אם עשה אם לא עשה אותו החוטא מביא אשם והוא הנקרא אשם תלוי ויש עבורות שמביא עליהם אשם והוא הנקרא אשם ודאי וכן איל העולה ופר החטאת שמקריב כהן גדול משלו ביום הכיפורים הרי הן קרבן יחיד ופר זה הוא הנקרא פר יום הכיפורים וכל אילו הקרבנות מפורשין הן בתורה וכל אחד מהן יתבארו דיניו במקומו כל קרבנות היחיד חייב באחריותן ובאחריות נסכיהן חוץ מן הנדבה וכל קרבנות הצבור אינן חייבין באחריותן ולא באחריות נסכיהן ואם קרב הזבח חייבין באחריות נסכיהם וקרבן יחיד שקבוע לו זמן הרי הן כקרבן ציבור ואינו חייב באחריותו כל עולת בהמה אינה באה אלא מן הזכרים בלבד והיא באה מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר בין גדולים בין קטנים ומן התורים ובני יונה ואחד בהן הזכר והנקבה החטאת באה מחמשת המינים האילו מן הזכרים ומן הנקבות מן הגדולים ומן הקטנים האשם אינו בא אלא מזכרי כבשים בלבד יש אשם בא מגדולי מין זה ויש אשם בא מן הקטנים השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר מזכרים ומנקבות מן הגדולי׳ ומן הקטנים ואין העוף בא שלמים הקטנים הם מבן שמונת ימים עד שנה תמימה מיום ליום אם נתעברה שנה נתעברה לו והגדולים בבקר עד שלש שנים שלימות מיום ליום ובצאן עד שתי שנים שלימות מיום ליום יותר על זה הרי הוא זקן ואין מקריבין אותו אע״פ שכל הקרבנות כשרין מיום השמיני והלאה אין מקריבין לכתחיל אלא מיום שלשים והלאה חוץ מן הבכור ומן הפסח ומן המעשר שאם רצה להקריבן בשמיני לכתחילה מקריב שעות מונין לקדשים ואם הוסיפו שעה אחת או פחתו שעה פסולין

כיצד קרבן שמצותו להיות בן שנה אם הוסיף על השנה שעה אחת נפסל אפי׳ היה בן שנה בשעת שחיט׳ והוסיף על השנה בשעת זריקה נפסל עד שיהיה בן שנה עד שעת זריק׳ וכן בכל הזבחים כל מקום שנ׳ בתורה כבש או כשבה או כבשים הרי אלו בני שנה וכל מקום שנ׳ איל או אלים הם הזכרים בני שנתים ומאמתי יקרא איל משיכנס בשנה שני׳ אחד ושלשים יום אבל ביום שלשים אינו כשר לא לכבש ולא לאיל והוא הנקרא פלגס וכל מקום שנ׳ בו עגל הרי זה בן שנה פר בן שתים שעיר עזים בן שתים כל שנה שנייה הוא נקרא שעיר כל קרבנות הציבור זכרים וכל חטאו׳ שלציבו׳ מן העז׳ או מן הבקר ואין בהן מן הכבשי׳ וכן עולות הציבור מן הכבשים ומן הבקר ואין להן עולה מן העז׳ כל חטאת יחיד לנקבה ותאכל לכהנים ואינה באה מן הבקר חוץ משלש חטאות חטאת נשיא שהיא עז׳ ונאכלת וחטא׳ כהן משיח שהוא פר ונשרפת והוא פר הבא על כל המצות והשלישי פר שמביא כהן גדול ביום הכיפורי׳ והוא חטאת ונשרפ׳ כל חטאות שלציבור נאכלות חוץ משעיר שליום הכיפורים שחבירו משתלח וכן שעירי עז׳ ופר העלם ופר הבא על כל המצות ופר העלם נקראי׳ פרים הנשרפין ושעירי עז׳ נקראים שעירים הנשרפים הא למדת שחמש חטאות הם הנשרפות שתים ליחיד ושלש לציבור

כל הקרבנות האלו נקראים זבחים וכל העולות והחטאות והאשמו׳ ושני כבשי שלמי׳ שלעצרת נקראי׳ קדשי קדשי׳ אבל שלמים שליחיד והבכו׳ והמעשר והפסח נקראי׳ קדשים קלים האיברים ששורפין אותן על גבי המזבח מן החטאת הנאכלות ומן האשמות ומן השלמים הם הנקראים אימורין ואילו הן האימורין של שור או של עז׳ החלב אשר על הקרב ובכללו חלב שעל גבי הקיבה ושתי הכליות בחלב שעליהן עם החלב אשר על הכסלים ויותרת הכבד ונוטל מן הכבד מעט עם היותרת ואם היה הקרבן ממין הכבשים מוסיף על אילו האליה תמימה עם החליות מן השדרה עד מקום הכליות שנ׳ לעומת העצה יסירנה וכל האימורין נשרפין על מזבח החיצון היתה הבהמה מעוברת אע״פ שכלו חדשיו של עובר ואפילו נמצא חי אינו מעלה חלבו עם חלב אמו אלא חלב אמו בלבד והרי העובר כאחר מאיבריה

פרק שני

היין והסולת שמביאין עם הקרבן הם הנקראין נסכים והסולת לבדה נקראת מנחת נסכים ומנחת נסכים אינה טעונת לא תנופה ולא הגשה ולא לבונה אבל טעונה מלח וכולה נשרפת על מזבח החיצון ויתנסך היין על המזבח ואין נותנין אותו על האש אלא מגביה ידו ויוצק על היסוד והוא יורד לשיתין אין טעון נסכין אלא עולת בהמה והשלמים בלבד בין היו קרבן ציבור או קרבן יחיד או כבש יולדת ואילו שלכהן גדול הואיל והן עולות טעונים נסכים אבל העוף והאשמות והחטאות אין מביאין עמהם נסכים חוץ מחטאת מצורע ואשמו שנתפרשו נסכיהם בתורה

ומניין שאין מביאין נסכים עם החטאת והאשם שנאמר לפלא נדר או נדבה דבר הבא בנדר ונדבה יצאו חטאת ואשם ובכור ומעשר ופסח הואיל ואינן באין בנדר ונדב׳ אין טעונין נסכים ומניין להביא שלמי חגיגה ועולת ראי׳ לנסכים שנ׳ או במועדיכם כמה הוא שיעור נסכים נסכי כבש או כבשה עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין וכן נסכי העז׳ בין קטן בין גדול בין זכר בין נקבה או נסכי רחל אע״פ שהיא גדולה אבל נסכי איל הן שני עשרנים סולת בלול בשלישית ההין שמן ויין לנסך שלישית ההין ונסכי הפר או העגל בין זכרים בין נקבות שלשה עשרונים סלת בלול בחצי ההין שמן ויין לנסך חצי ההין אלו הן הנסכים בין לעולה בין לשלמים כשיעור הזה לכל אחד ואחד שנ׳ כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם אין מוסיפין על השעורין האלו ואין גורעין מהן ואם גרע או הוסיף כל שהוא פסל חוץ מכבש העולה שמקריבין ביום הנפת העומר שהנסכים שלו שני עשרונים בלול בשלישית ההין שמן אע״פ שנכפלה

סלתו לא נכפלה יינו אלא יין לנסך רביעית ההין

המצורע מביא עם שלשה כבשים שלו שהן חטאת ואשם ועולה שלשה עשרונים ומפי השמועה למרו שהן באין בכלל הזבחים שלו עשרון עם כל כבש בלול ברביעית ההין שמן ורביעית יין עם כל עשרון משלשתן כשאר נסכי הכבשים והמקריב את הפלגס מביא עמו נסכי איל ולא עולה לו זבחו

ההין הוא שנים עשר לוג וכבר הודענו שיעור הלוג עם מדות אחרות בהלכות עירובין והעשרון הוא העומר שהוא שיעור חלה וכבר ביארנו שיעורו בענין חלה כשמודדין הנסכים או המנחות בין מנחת יחיד בין מנחת ציבור אין מודדין אותו במדה שלשלשה עשרוני לפר או של שני לאיל אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקד וכן השמן שלנסכי מודדין אותו במדתו שבמקדש ושמן שלמנחות היחיד בלוג שבמקדש כמניין העשרונות כמניין הלוגין בירוצי המדות שלסולת חול שאין גב העשרון קודש ובירוצי היין והשמן קודש לפי שהוא יורד על גבי הכלי וכלי הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ ולמה יתקדשו הבירוצין אע״פ שאין כונת המודד אלא למה שבכלי בלבד כדי שלא יאמרו מוציאי מכלי שרת לחול מה היו עושין בבירוצין אם יש שם זבח אחר יקריבו עמו ואם לאו יפסלו בלינ׳ ואם לאו מקיצין בהן המזבח כיצד לוקחין בהם עולות הבשר לשם והעורות לכהנים הסולת עם השמן שלנסכים אינן מעכבין את היין ולא היין מעכבן ולא הנסכים מעכבין את הזבח אלא מביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים אחד יחיד ואחד ציבור והוא שלא קדשו הנסכים בכלי שרת אבל אם נתנן לכלי שרת אם לנו יפסלו בלינה אין מביאין נסכים אלא מן החולין לא יביאם לא מן התרומ׳ ולא ממעשר שני ולא מן הבכורים ואפי׳ תודה שמביא לחמה מן המעשר לא יביאו נסכים אלא מן החולין כל שיעורי הנסכים האמורי׳ בספר יחזקא׳ ומניי׳ אותן הקרבנות וסדרי העבודה הכתובי׳ שם כולם מלואים הן ואינן נוהגין לדורות אלא הנבי׳ צוה ופירש כיצד יהיו מקריבין המלואין עם חנוכת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי וכשם שהקריבו הנשיאים בחנוכת המזבח דברי׳ שאין כמותן לדורו׳ והקריבו בשבת כך הנשיא מקריב חנוכתו בשבת לעתיד כאשר מפורש שם וכן קרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאי׳ מהשבי מלואים היו ואינן נוהגין לדורות אבל דברי׳ הנוהגי׳ לדורות הם דברי תור׳ שפירשנו כמו שהעתיקו מפי משה רבינו אין להוסי׳ עליהם ואין לגרוע

פרק שלישי

שנים שרצו להביא שלמים או עולה בשותפות מביאין בין בנדר בין בנרבה ואפילו עוף יבוא בשותפות ואחד אנשים ואחד נשים או עבדים מביאין כל הקרבנות

אבל הגוים אין מקבלין מהן אלא עולות בלבד שנ׳ ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם אפי׳ עולת העוף מקבלין מן הגוי אע״פ שהוא עובד ע״ז אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות וכן עולות שאינן באות בנדר ונרבה׳ אין מקבלין אותן מן הגוים כגון עולת יולדת וכיוצא בה מעולות שאינן באות משום נדר ולא משום נרבה גוי שהביא שלמים מקריבין אותן עולות שהגוי לבו לשמים נדר שלמי׳ ונתנם לישרא׳ על מנת שיתכפר בהן לישרא׳ אוכלין אותן הישראלים כשלמי ישרא׳ וכן אם נתנן לכהן כהן אוכלן ישרא׳ שהוא משומד לע״ז או מחלל שבת בפרהסיא אין מקבלין ממנו קרבן כלל אפילו העולה שמקבלין אותה מן הגוי אין מקבלין אותה מן המשומד הזה שנ׳ אדם כי יקריב מכם מפי השמועה למדו מכם ולא כולכם להוציא את המשומד אבל אם היה משומד לשאר עבירות מקבלין ממנו כל הקרבנות כדי שיחזור בתשובה היה משומד לעבירה והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה בין להכעיס בין לתאבון אין מקבלין ממנו קרבן לאותה עבירה כיצד כגון שהיה רגיל לאכול חלב בין להכעי׳ בין לתיאבון ושגג ואכל חלב והביא חטא׳ אין מקבלין אותה ממנו עולות הגוים אין מביאין עמהן נסכים שנ׳ כל האזרח יעשה ככה אבל נסכיהם קריבין משל צבור שנ׳ ככה תעשו לאחד כמספרם ואינן טעונות סמיכה שאין סמיכה אלא בישרא׳ באנשים לא בנשים כל קרבנות בהמה שיקריב היחיד בין חובה בין נרבה סומך עליהן כשהן חיין חוץ מן הבכור והמעשר והפסח שנ׳ וסמך ידו על ראש קרבנו מפי השמועה למדו שכל קרבן במשמע חוץ מפסח ובכור ומעשר העוף אינו טעון סמיכה וכן כל המעו׳ שרינן שיפלו לתיבות של נרבה שכבר בארנו בהלכו׳ שקלים שכולן יביאו עולות אין בעל אותן המעות סומך על אותה העולה ואינו מביא עליה נסכי׳ אלא נסכיה משל ציבור ואם היה כהן עבודתה ועורה של אנשי משמר

הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן ועבד ואשה וסומא ונכרי ואין השליח סומך שאין סמיכה אלא בבעלי׳ שנ׳ וסמך ידו לא יד אשתו ולא יד עבדו ולא שלוחו חמשה שהביאו זבח אחד כולן סומכין עליו זה אחר זה לא שיסמכו כולן בבת אחד מי שמת והניח קרבנו עולה או שלמים הרי יורשו מביאו וסומך עליו ומביא נסכיו אין סמיכת בקרבנות הציבור חוץ משתי סמיכות על שעיר המשתלח ועל פר העלם דבר שלשה מן הסנהדרין סומכין עליו ודבר זה הלכה מפי משה רבינו שאין בציבור אלא שתי סמיכות

אין סומכין אלא בעזרה סמך חוץ לעזרה חוזר וסומך מבפני׳ ואם היה בעל הקרבן עומד בחוץ והכניס ידו לפנים וסמך סמיכתו כשרה והוא שיסמוך בכל כוחו ואין סומך אלא טהור ואם סמך הטמא סמך ובמקום שסומכין שוחטין ותכף לסמיכה שחיטה ואם שחט במקום אחר או ששהא שחיטתו כשרה והסמיכה שירי מצוה היא לפיכך אם לא סמך כפר ואינה מעכבת וא״עפ״כ מעלין עליו כאילו לא כפר וצריך הסומך לסמוך בכל כחו בשתי ידיו על ראש הבהמה שנ׳ על ראש העלה לא על הצואר ולא על הצדדין ולא יהיה דבר חוצץ בין ידיו ובין הבהמה

וכיצד סומך אם היה הקרבן קדש קדשים מעמידו בצפון ופניו למערב והסומך עומד במזרח ופניו למערב ומניח שתי ידיו בין שני קרניו ומתודה על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל העולה מתודה עון עשה ועון לא תעשה שניתק לעשה כיצד מתודה אומר חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה לפניך וזו כפרתי היה הקרבן שלמים סומך בכל מקום שירצה מן העזרה במקום שחיטה ויראה לי שאינו מתודה על השלמי׳ אבל אומר דברי שבח

פרק רביעי

כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום שנא׳ ביום צוותו את בני ישרא׳ להקריב את קרבניהם ביום ולא בלילה לפיכך אין שוחטין זבחים אלא ביום ואין זורקין דמים אלא ביום השחיטה שנאמ׳ ביום הקריבו את זבחו ביום הזביחה תהיה ההקרבה וכיון ששקעה החמה נפסל הדם כל שקרביו מתיריו ביום מעלין אותו על המזבח כל הלילה

כיצד זבחים שנזרק דמם ביום מקטירין אמוריהן בלילה עד שיעלה עמוד השחר וכן אברי העולות מקטירין אותן בלילה עד שיעלה עמוד השחר וכדי להרחיק מן הפשיעה אמרו חכמים שאין מקטירין האימורין ואיברי העולה אלא עד חצות הלילה אע״פ שמותר להקטיר אמורין ואיברים בלילה אין מאחרין אותן לרעת אלא משתדלין להקטיר הכל ביום חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר אמורין ואברים אע״פ שכשרים בלילה דוחין את השבת בזמנן ואין מאחרין אותן למוצאי שבת כל דבר שאינו קרב אלא ביום כגון הקומץ והלבונה והקטורת ומנחות הנשרפות מותר להקריבן עם מבוא השמש והם מתאכלין והולכין כל הלילה כאברי עולה הנסכים הבאים עם הזבח אין קריבין אלא ביום שנאמר ולנסכיכם ולשלמיכם מקיש נסכים לשלמים מה שלמי׳ ביום אף נסכי׳ ביום אבל הנסכים הבאים בפני עצמן מתקדשין בלילה וקריבין בלילה לפיכך אם נזרמנו לו נסכים הבאין בפני

עצמן מקרישין ומקריבן בלילה ועלות השחר פוסלת בהן
כאיברי העולות כל היום כשר לסמיכה ולשחיטה
ולמליקה להקטר להגשה ולהזייה ולתנופה ולקמיצה ולקרבן
המוספין וכל הלילה כשר להקטיר אימורין ואברים זה הכלל
דבר שמצוותו ביום כשר כל היום ודבר שמצוותו בלילה
כשר כל הלילה ואעפ״כ זריזין מקדימין למצות כל הזבחים
אין שוחטין אותן לכתחילה אלא בסכין מכלי שרת ואם
שחט בכל דבר ששוחטין בו החולין אפילו בקרומית שלקנה
כשרין וכל הזבחין שקיבל מדמם פחות מכדי הזייה לא
נתקדש הדם וצריך להתכוין לקבל כל הדם כיצד
הוא עושה אוחז הסימנים בידו ומוציאן עם הורידין לתוך
המזרק ושוחט שנים או רוב שנים כדי שיתקבל הדם כולו
בכלי ומגביה הסכין למעלה כדי שלא ירד הדם מעליה אלא
מן הצואר ודם שבסכין מקנחו בשפת המזרק אויר
הכלי הרי הוא ככלי הזה מקבל הדם ונפחתו שולי
המזרק קודם שיגיע הדם לאויר המזרק הנפחת לא נתקדש
הדם שהאויר שאין סופו לנוח אינו כמונח כל הזבחים
צריך העובד שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו בשע
זביחה ובשעת קבלת הדם ובשעת הולכת הדם ובשעת
זריקתו על המזבח שנאמ׳ ובשר זבח תודת שלמיו שתהיה
זביחה עם שאר ארבע העבודות לשם שלמיו וכן שאר
הקרבנות ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם ולא חשב
כלל בעולה ובשלמים הרי הן כשרים ועלו לבעלים
וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה לשם ששה
דברים לשם הזבח ולשם הזובח ושהזבח לה׳ ברוך הוא
ושיקטירו לאישים ושהקטרתו לריח בלבד ושריח זה נחת
רוח לפני ה׳ ואם שחט סתם כשר כמו שביארנו והשוחט
חטאת ואשם צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא
שבא עליו

פרק חמישי

כבר ביארנו ששחיטת הקדשים כשרה בזרים ומקבלת הדם
ואילך מצות כהונה וכל הזבחים קיבול דמן בכלי שרת ביד
כהן אבל מקום שחיטתן ומקום קיבול דמן אינו שוה בכלן
כיצד קדשי קדשים אין שוחטין אותן ואין מקבלין
את דמן אלא בצפון המזבח בכל המקום שביארנו גבולותיו
בתחילה ספר זה וקדשים קלים שחיטתן וקיבול דמן בכל
מקום מן העזרה ומניין שאין שוחטין קדשי קדשים
אלא בצפון שהרי נאמר בעולה ושחט אותו על ירך המזבח
צפונה ובחטאת הוא אומר במקום אשר תשחט העולה
תשחט החטאת וכשם שהחטאת נקראת קדש קדשים כך
העולה נקראת קדש קדשים ובאשם הוא אומר במקו׳ אשר
ישחטו את העולה ישחטו את האשם ושלמי צבור הוקשו
לחטאת שנ׳ ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים
בני שנה לזבח שלמים לפיכך הן קדשי קדשים כחטאת
ונשחטין במקום שחיטתה ומקום שחיטה הוא מקום הקבלה
ומניין ששוחטים קדשי קלין בכל העזרה אפי׳ אחורי ההיכל
שהרי נאמר בשלמים ושחטו פתח אהל מועד להכשיר כל
הרוחות שהרי לא ייחד להם רוח והוא הדין לשאר קדשים
קלים ואם שחטם בהיכל כשרים אבל אם שחטן בגגו של
היכל פסולין שאין הגגות ראויות לשחיטה כלל אלא בקרקע
העזרה שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל
פסולין שנ׳ פתח אהל מועד בזמן שפתוח אפילו היו דלתותיו
מוגפות הרי זה כנעול אבל הפרוכת שעליו אינה פוסלת
העולה והאשם והשלמים בין שליחיד בין שלציבור
זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שוה לעולם וכיצד הוא
עושה כשלוקח הכהן הדם במזרק וזורק ממנו במזרק שתי
זריקות על שתי זוות המזבח באלכסון מחצי המזבח ולמטה
על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית
ומתכוין שיזרוק הדם על הקרן שיהיה
הדם מקיף על הזוויות כמין גם כדי שימצא הדם על שתי
מתנות על ארבע כתלי המזבח לפי שנ׳ בעולה ובשלמי׳ סביב
והוא הדין לאשם ושירי הדם נשפכין על גג היסוד הדרומי
החטאות הנאכלות דמן טעון ארבע מתנות על
ארבע קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה לפי שנ׳
בה על קרנות המזבח וכיצד הוא עושה כשלוקח הכהן הדם
במזרק מוליכו אצל המזבח וטובל אצבעו הימנית הסמוכה
לגודל בדם וסומך באצבעו הגדו׳ מיכן ובגודל מיכן ומחטא
ויורד כנגד חודה שלקרן עד שיכלה כל הדם שבאצבעו
וכן הוא עושה בכל קרן וקרן ואם נתן סמוך לקרן
באמה אחד מיכן או מיכן כפר וצריך לטבול אצבעו על
כל קרן וקרן וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו
בשפת המזרק ואחר כך טובל פעם שנייה ששירי הדם
שבאצבעו פסולין ליתן מהן על קרן אחרת אין בכל
הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבע אלא חטאת בלבד
שנ׳ בה וטבל אצבעו בדם וצרי׳ שיהיה שם דם כדי טבילה
לא שיספג אצבעו מדם ומנין הוא מתחיל עולה
בכבש ופונה לימינו ומהלך על הסובב ונותן בקרן דרומית
מזרחית תחילה ואחר כך בקרן השנייה הסמוכה לה שהיא
מזרחית צפונית ואחר כך בקרן שלישית הסמוכה לה שהיא
צפונית מערבית ואחר כך בקרן רביעית הסמוכה לה שהיא
מערבית דרומית ועל יסוד אותה הקרן שהשלים בה המתנו׳
הוא שופך שירי הדם שנ׳ ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח
העולה זה יסוד דרומי כל החטאות הנשרפות דמם נכנס
לפנים להיכל ומזין ממנו שם כאשר מפורש בתורה ושירי
הדם שופכן על יסוד מערבי של מזבח החיצון שהוא פוגע
בו תחילה בצאתו מן ההיכל והיכן מזין מדמן וכמה
מזה מהם פר ושעיר שליום הכיפורי׳ דם כל אחד מהן טעון
שמונה הזיות על בין הבדים ושמונה על הפרוכת ומערב
דם הפר והשעיר ומזה משניהם ארבע הזאות על ארבע
קרנות מזבח הזהב שבהיכל ושבע הזיות על אמצעו של
מזבח זה כמו שיתבאר בהלכות עבודת יום הכיפורים
ואם לא כיון בהזיות שבפנים כשרות פרים הנשרפין
ושעירים הנשרפין זורק דם מכל אחד מהם שבע הזיות על
הפרוכת המבדלת בין הקודש ובין קודש הקדשים וארבע
הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב וכל הדמים
הניתנין על מזבח הזהב כשהוא נכנס עומד בין המזבח
למנורה והמזבח לפניו ונותן על קרנות המזבח
מבחוץ מתחיל מקרן מזרחית צפונית לצפונית מערבית
למערבית דרומית לדרומית מזרחית פר כהן משיח
הבא על כל המצו׳ כהן המשיח עצמו מקבל דמו ומזה ממנו
מבפנים ואם קיבל והזה כהן הדיוט כשר שעירי עז׳
והן שעירין הנשרפין לא נתפרש כהן בתורה כיצד נותנין
דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאת הקהל דינן כדין
פר העלם שהוא חטאת הקהל לכל האמור בו למתן דמים
ולשריפה ולטמא את השורף הבכור והמעשר והפסח
דם כל אחד מהן טעון מתנה אחת בשפיכ׳ כנגד היסוד באי
זו רוח שירצה משלש זוית המזבח שהרי קרן מזרחית
דרומי׳ לא היה לה יסוד כמו שביארנו ומניין שאינן טעונין
אלא מתנה אחת שהרי נאמר בבכור ואת דמם תזרוק על
המזבח מפי השמועה למדו שהוא הדין במעשר ובפסח
שנותן דמן מתנה אחת כבכור כל הזבחים מקטירין
אמוריהן על גבי המזבח אחר שזורקין הדם תחילה וכל
הזבחי׳ מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אמוריהן ואין
מפשיטין אותן עד שיזרק הדם חוץ מחטאות הנשרפו׳ שאין
מפשיטין אותם כלל שנ׳ את עורם ואת בשרם נמצאת
אומר זורק תחילה ואחר כך מפשיט וקורע ומוציא האמורי׳
ומקטירן כל עורו׳ קדשי הקדש׳ לכהני׳ בין בקרבנו׳ צבור
בין בקרבנות יחיד שנ׳ עור העולה אשר הקריב אבל עורות
קדשים קלים לבעלים וכל עולה שלא זכה המזבח בבשרה
לא זכו הכהנים בעורה שנ׳ עולת איש עולת שעלת לאיש
כל קדשי הקדשים שאירע בהן פסול קודם הפשטן אין
עורותיהן לכהנים לאחר הפשטן עורן לכהנים וכל העורות
מחלקין אותן אנשי משמר ביניהן מערב שבת לערב שבת
המתפיש עולתו לבדק הבית וכן המקריש נכסיו
והיו בהן זכרים שראוין שיקרבו עולות אין עורותיהן לכהני׳
שנ׳ עולת איש פרט לעולת הקדש לא ימכרו העולות ויפלו

לברק הבי׳ אחר עולת איש או אשה או גוי או עבד עורותיה
לכהנים לא נאמר איש אלא להוציא ההקדש

פרק ששי

מצות עשה לעשות העולה כמשפטה הכתוב בתורה וכיצד
מעש׳ העולה שוחט וזורק הדם כמו שביאר׳ ומפשיט ומנתח
ומקטיר כל הנתחי׳ על גבי המזב׳ שנ׳ והקטיר הכהן את הכל
המזבח צמר שבראשי כבשי׳ ושיער שבזקן התיישי׳ והעצמו׳
והגידים והקרנים והטלפים בזמן שהן מחוברין מקטירין
את הכל ואם פרשו לא יעלו שנא׳ עולותיך הבשר
והדם וכולן שפקעו מעל המזבח לא יחזיר
וכן גחלת שפקעה מעל המזבח לא יחזיר אברים שפקעו
מעל המזבח אם יש בהן ממש אפי׳ פקעו אחר חצות הלילה
יחזיר שנ׳ על מוקדה על המזבח כל הלילה ואם אם אין בהם
ממש אפי׳ פקעו קודם חצות לא יחזיר נתחרך הבשר ויבש
עליהן כעץ ופקעו קודם חצות יחזיר אחר חצות לא יחזיר
כשמנתח איברי העולה מוליכין את כל הנתחים
לכבש ומולחין אותם שם ואחר כך מעלי׳ כל האיברי׳ לראש
המזבח ומסיר גיד הנשה בראש המזבח ומשליכו על גבי
הדשן שבאמצע המזבח וזורק כל האיברים על האש שנא׳
הבשר והדם כשם שהדם בזריקה כך כל הבשר בזריקה
ואחר שזורקן חוזר ועורך אותן על האש שנ׳ וערך
הכהן אותם ואברים שצלאן ואחר כך העלן למזבח אין
בהן משום ריח ניחוח כיצד מנתחין את העולה לא
היה שובר את הרגל אלא נוקבו ותולה בו ומפשיט ואם היית
שור מפשיטו בלי תלייה ומפשיט עד שהוא מגיע לחזה
הגיע לחזה חותך את הראש ונותנו לכהן וחתך את הכרעי׳
ונתנן לאחר ומשלים את ההפשט וקורע את הלב ומוציא
את דמו וחותך את הידים ונותנן לאחר ושני בצים עמם
ואחר כך קורע את הבהמה עד שיגלו את המעים
ונוטל את הפרד ונותנו על הראש מלמעל על בית השחיט׳
ונוטל את הקרביים ונותנן לאחר הולך ומריחן בבים שנ׳
והקרב והקרעים ירחץ במים לא ביין ולא במזג ולא בשאר
משקין וכל המימות כשרין כמה מריחן הכרס מריחין
אותה בבית כל צרכה הקרבים אין פחותין משלשה פעמים
ומריחין אותן על שלחנות שלשיש שבין העמודים
נטל את הסכין ומפריש את הריאה מן הכבד ואצבע הכבד
מן הכבד ואינו מזיז הכבד ממקום ונוקב את הריאה ונותנו
לאחר ועולה לרופן הימנית וחותך ויורד עד השורה ולא
יגיע בשורה עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות חותכה
ונותנה לאחר והכבד תלוייה בה בא לו לגרה מניח
בה שתי צלעות מיכן ושתי צלעות מיכן חותכה ונותנה
לאחר והקנה והלב והריאה תלויין בה בא לו לרופן
השמאלית ומניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתי
צלעות רכות מלמטה וכך היה מניח בחברתה נמצא מניח
בשתי הרפנות ד׳ צלעות בזו וד׳ צלעות בזו חותכה ונותנה
לאחר והשורה עמה והטחול תלוי בה בא לו לעוקץ
חותכו ונתנו לאחר והאליה ואצבע הכבד ושתי כליות עמה
נוטל את הרגל השמאלי ונותנה לאחר וכסדר זה מפשיטין
ומנתחין עולת בהמה ואילו הן הנתחין האמורין בתורה
ונתח אותו לנתחיה בכמה מוליכין את האיברים
לכבש אם מן הצאן היא העולה מוליכי׳ אותה ששה הראשון
בראש וברגל הראש בימינו וחוטמו כלפי זרועו
וקרניו בין אצבעותיו ובית שחיטה למעלה והפדר עליה
והרגל שלימין בשמאלו ובית עורה לחוץ
השני בשתי הידים שלימין בימינו ושל שמאל בשמאלו
ובית עורן לחוץ השלישי בעוקץ וברגל העוקץ בימינו
והאליה מדולדלת בין אצבעותיו ואצבע הכבד ושתי
הכליות עמו והרגל שלשמא׳ בשמא׳ ובית עורן לחוץ
הרביעי בחזה ובגרה החזה בימינו והגר׳ בשמא׳ וצלעותיה
בין אצבעותיו החמישי בשתי רפנות שלימין בימינו
ושלשמא׳ בשמא׳ ובית עורן לחוץ הששי בקרבים
נתונין בכוף וכרעים על גביהן מלמעלה אם היתה העולה
כבש או עז אבל אם היתה איל מוליכין הקרבים שנים וכן
הסלת שלנסכיה ביד אחר והיין ביד אחר ואם היה איל
הסולת בשנים והיין בשנים נמצאת למד שהכבש או העז
מוליכי׳ אותו שמונה למזבח והאיל מוליכין אותו אחד עשר
השור מוליכין אותו ארבעה ועשרים הראשון מוליך
את הראש והשני והשלישי מוליכין הרגל שלימין והרביעי׳
והחמישי מוליכין את העוקץ והששי והשביעי מוליכין את
הרגל שלשמא׳ והשמיני מוליך את החזה והגרת
מוליכין אותה שלשה תשיעי ועשירי ואחד עשר
מוליכין שתי הידים בשנים ושתי הדפנות בשנים והקרבים
והסלת והיין בשלשה שלשה הרי ארבעה ועשרים ולמה
לא יחלקו האבר הגדול שלשור לחלקים שנא׳ ונתח אותה
לנתחיה ולא נתחיה לנתחים בד״א בעולות הציבור
אבל עולות היחיד אם רצו להוליך נתחיה בפחות מא׳ או
ביותר מוליכין עולת העוף כיצד היתה נעשית עולת
לכבש ופונה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית והית
מוליך שם את ראשה ממול ערפה ומבדיל ואם לא הבדיל
פסולה וממצה דם הראש ודם הגוף על קיר המזבח למעלה
מן החוט שבאמצע המזבח ואם מצה דם הראש ולא מצה
דם הגוף פסולה מצה דם הגוף ולא מצה דם הראש
כשרה ונוטל את הראש ומקיף דם מליקתו למזבח
וסופגו במלח וזורקו על גבי האישים ובא לו לגוף והסיר
את המראה והעור שעליה בידו עם הנוצה ואת בני מעים
היוצאין עמה ומשליכן לבית הדשן ושסע אותו בכנפיו
בידו בלא סכין ואינו צריך להבדיל שנ׳ לא יבדיל ואם
הבדיל כשר וסופגו במלח וזורקו על גבי האישים לא הסיר
את המראה ולא את הנוצה ולא את בני מעים ולא ספגת
במלח כל ששנה בה מאחר תמצית הדם כשרה כיצד
מולקין קוצץ ויורד בצפורן ממול עורף אם רצה להוליך
ולהביא מוליך ומביא ואם רצה להיות דורס ויורד בצפורן
דורס ואם נעקרו הסימני׳ אינו חושש וחותך שדרה ומפרקת
בלא רוב בשר שאם חתך רוב בשר הרי זו כמתה קודם
שיגיע לסימנין וצריך לחתוך שני הסימנים בעולה כשהוא
יורד והמולק בסכין או מן הצדדין אינה מליקה אלא כמו
שחנק או נחר וכל העורף כשר למליקה

פרק שביעי

מצות עשה לעשות החטאות כמצוותן האמו׳ בתורה וכיצד
מעשה חטאת הנאכלת שוחט ונותן הדם כמו שביארנו
ומפשיטה ומפריש האימורי׳ ומולחן וזורקן על גבי האישים
ואם רצה ליתן את האימורין בכלי כשמוליכן למזבח נותן
ושאר בשרה נאכל לזכרי כהונה בעזרה וכיצד מעשה
חטאות הנשרפות שוחט וזורק דמם כמו שביאר׳נ ואחר כך
קורעם ומוציא האימורי׳ ונותנן בכלי ומולחן וזורקן על גבי
האישי׳ ומוצי׳ שאריתן חוץ לעיר ומנתחין אותן שם כנתחי׳
העולה בעורן ושורפין אותן שם בבית הדשן שלשה מקומו׳
לשריפה אחד בתוך העזרה ובו שורפין פסולי המוקדשין
ואמורי קדשים קלים שנפסלו ופרים ושעירים של חטאות
הנשרפות אם אירע בהם פסול בין לפני זריקה בין לאחר
זריקה כגון שנטמאו או שיצאו חוץ לעזרה עד שלא
הגיע זמנן לצאת או שלן הבשר או לנו האמורין שלהן
והמקום השני בהר הבית ושמו בירה ובו שורפין
חטאות הנשרפו אם אירע בהן פסול אחר צאתן מן העזרה
והמקום השלישי חוץ לירושלם והוא הנקרא בית
הדשן ושם שורפין חטאות הנשרפות בזמן שהן נשרפות
כמצוותן ושריפת כל הנשרפין כשרין בזר ובלילה
וכל הנשרפין חוץ לעזרה כל העצים כשירין לשריפתן אפי׳
בקש ובגבבה שנ׳ על עצי׳ באש אש מכל מקום ולמה נא׳
עצים להוציא את הסיד ואת הרמץ חטאת העוף כיצד
היית נעשית מולק אותה בקרן דרומית מערבי כמו שביא׳
ויורד בצפורנו עד שיחתוך הסימני׳ או רוב אחד מהן ואינו
מבדיל הראש מן הגוף ואם הבדיל פסל ולוקה שנ׳ ומלק
את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל ומזה מדמה על קיר

המזבח למטה מאמצעו ושירי הדם מתמצים על היסוד שנ׳
והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח מכלל שהנתינה על
קיר שהשירין שלו מתמצין אל היסוד וזהו קיר התחתון
ומצוי דם חטאת העוף מעכב ואין למזבח בה אלא דמה
והשאר נאכל לזכרי כהונה כבשר חטאת הבהמה כיצד
אוחז חטאת העוף בשעת מליקה אוחז שתי רגליה בין שתי
אצבעותיו ושתי גפיה בין שתי אצבעותיו ומותח צוארה
אל רוחב שתי אצבעותיו ומולק וזו מעבודות קשות
שבמקדש ואם שנה ואחז בכל מקום כשרה וכל מקום מן
המזבח כשר למליקתה ובלבד שיזה דמה למטה מאמצע
המזבח ואם הזה בכל מקום כשרה והוא שיתן למטה מעט
מדם הנפש שלשה דברים היתה קרן דרומית
מערבית משמשת למעלה ושלשה למטה מלמטה חטאת
העוף והגשת המנחה ושירי הדם שלעולות וחטאות הנאכלו׳
ואשמות ושלמים ששופכין עליה והשלשה שלמעלה
ניסוך המי׳ שמנסכין בחג וניסוך היין שלנסכי׳ ועולת העוף
בזמן שהוא רבה ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה
נפנין לקרן דרומית מערבית ועושין אותה שם כל
העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין דרך שמאל
חוץ מן העולה לאחד משלשה דברים או שלמעלה בקרן זו
שהן עולין ונפנין על השמא׳ לקרן ועושין מלאכתן וחוזרין
לעקב ומפני מה נפנין לשמאל כדי שיפגעו בקרן
מערבית דרומית תחילה שאם נפנין על ימין ומקיפין את
כל המזבח עד שיגיעו לקרן דרומית מערבית שמא יתעשן
המים והיין או שמא ימות העוף בעשן המזבח לפיכך
המנסך מים או יין כשהוא מקיף את המזבח לא יהיה בידו
כלום ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מזרחית למזרחית צפוני׳
לצפונית מערבית למערבית דרומית ולא יהיה בידו כלום
וכשמגיע למערבי׳ דרומי׳ נותנין המים או היין בידו ומנסך
ואם לא הקיף עולה ופונה על שמאלו ועושה מלאכתו ויורד

פרק שמיני

חומר בחטאת הבהמה משאר קדשי קדשים שדם חטאת
הבהמה שניתז מן הכלי שקבל בו הדם קודם הזיה על הבגד
טעון כבוס במים בעזרה שנאמר ואשר יזה מדמה על הבגד
אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש אחד הבגד ואחד
העור הרך ואחד השק טעונין כיבוס אבל העור הקשה הרי
הוא כעץ וגורר הדם מעליו ואחד דם חטאת הנאכלת או
דם חטאת הנשרפת אבל לא חטאת העוף שנ׳ תשחט החטא׳
בנשחטת הכתוב מדבר לא בנמלקת חטאת שנפסלה
אין דמה טעון כיבוס בין שהיתה לה שעת הכושר בין שלא
היתה לה שעת הכושר אי זו היא שהיתה לה שעת
הכושר שלנה ושנטמאת ושיצאת חוץ לעזרה ואי זו היא
שלא היתה לה שעת הכושר שנפסלה בשחיטה או בזריקת
הדם אין טעון כיבוס אלא מקום הדם בלבד והוא שיהיה
על כלי שראוי לקבל טומאה וראוי לכיבוס אבל אם נתז
על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין
לכיבוס אלא גורדן בלבד נתז על עור הדג אינו טעון
כבוס לפי שאינו ראוי לקבל טומאה אבל אם נתז על עור
בהמ׳ עד שלא הופשט אינו טעון כיבוס אחר שהופשט טעון
כיבוס שאעפ׳ שאינו מקבל טומאה עתה הרי הוא ראוי
לקבל טומאה לאחר שיתעבד נתז מן הצואר על
הבגד או מעל קרן המזבח או שנשפך הדם על הרצפה
ואספו ונתז ממנו על הבגד אינו טעון כיבוס שנ׳ ואשר יזה
מדמה לא אמרתי אלא בדם שנתקבל בכלי שרת וראוי להזי׳
ויש בו כדי הזייה נתן ארבע המתנות ואחר כך
נתז מן הכוס על הבגד משירי הדם אינו טעון כיבוס אעפ׳
שעדיין לא זרק השירים על היסוד וכן בחטאות הנשרפות
נתז מאצבעו אחר שיצאת הזייה מידו אינו טעון כיבוס
ששירי הדם שבאצבע פסולין להזייה נתז מן הבגד
לבגד שני אין הבגד השני טעון כיבוס נתז על בגד טמא
אינו טעון כיבוס נתז דם החטאת על הבגד ונתז על דם
החטא׳ דם חולין טעון כיבוס אבל אם נתז דם החולין תחיל׳
ונתז עליו דם החטאת אינו טעון כיבוס שהרי לא נבלע בו
כשמכבסין את מקום הדם מכבסין אותו במים
יפה יפה עד שלא ישאר לו רושם וכל שבעת הסממנים
שמעבירין על הכתם מעבירין על דם חטאת חוץ ממי רגלי׳
שאין מכניסין מי רגלים למקדש כלי חרש שנתבשלה
בו החטאת הנאכלת טעון שבירה בעזרה וכלי מתכות
שנתבשלה בו טעון מריקה ושטיפה במים בעזרה שנ׳ וכלי
חרס אשר תבושל בו ישבר אעפ׳ שלא נאמר כאן במקום
קדוש הרי דינן כדין הכבוס מה כבוס הבגד בקודש אף
שבירת כלי חרס ושטיפת כלי מתכות ומריקתו בקודש ואחד
כלי שבשל בו או כלי שהערה לתוכו רותח מריקה
בחמין ושטיפה בצונן במים לא ביין ולא במזג ולא בשאר
משקין והמריקה והשטיפה כמריקת הכוס ושטיפתו והשפוד
והאסכלה מגעילן במים חמים על גבי האש ואחר כך מריחן
ברא׳ שבשל בהן אחר שנזרק דמה כהלכתו אבל
אם בשל קודם זריקה או שבשל בה בשר חטאת הנשרפת
אינו טעון מריקה ושטיפה בשל במקצת הכלי כלו טעון
מריקה ושטיפה צלה הבשר בתנור שלחרס
יש בדבר ספק אם ישבר הואיל ונתבשלה בו או לא ישבר
הואיל ולא נגעה בו ולא בחטאת בלבד אלא כל הכלים
שמשתמשין בהן בקדשים על ידי חמין בין קדשי קדשים
בין קדשים קלים טעונין מריקה ושטיפה עקב אכילה
וכן השפוד והאסכלה מגעילן עקב אכילה ואינו מניחן עד
זמן אכילה שניי׳ אלא כשישלי׳ לאכול יגעיל השפוד והאסכלה
וימרק וישטף הכלי בין כלי מתכות בין כלי חרס
ומבשל ושונה ומשלש מיד בין בכלי מתכות בין בכלי חרש
וממרק ושוטף עד סוף אכילה כלי גללים וכלי אבנים
וכלי אדמה אינן טעונין מריקה ושטיפה אפי׳ בחטאת אלא
הרחה בלבד נאמר בחטאת כל אשר יגע בבשרה
יקדש להיות כמוה אם פסולה היא הנוגע בה יאכל כמוה
ובקדושתה ברא׳ בשנבלעה בו אבל נגיעה בלא הבלעה
אינה מקדשת ואחד החטאת ואחד שאר קדשים בין
קדשים קלים בין חמורים שנ׳ זאת התורה לעולה ולמנחה
נגע בבשרה ברקיק ונבלע במקצתו לא נתקדש כולו אלא
חותך מקום הבלע כלי שבשל בו קדשים וחולין או
קדשי קדשים וקדשים קלין אם יש בהן בנותן טעם הרי
הכל נאכל כחמור שבהן וטעון הכלי מריקה ושטיפה והכל
כחמור שבהן לכל דבר ואם לא נתן טעם זה בזה אין הקלין
נאכלין כחמורים ואינן כמותן לכל דבר אבל הכלי טעון
מריקה ושטיפה בגד שנתז עליו דם החטאת ויצא
חוץ לעזרה מחזירו לעזרה ומכבסו שם נטמא חוץ לעזרה
כיצד יעשה קורעו כדי שיטהר ומכניסו ומכבסו בפנים
וצרי׳ להניח בו שלם כדי מעפורת לפי שנ׳ בגד צריך לכבס
בגד ואעפ׳ שהוא טמא מדבריהם מפני כדי המעפורת
שנשארה בו כיון שנקרע רובו טהור מן התור׳ ומות׳ להכניסו
למקדש לטהר הדם מעיל שנתז עליו דם חטאת ויצא
ונטמא לחוץ כיצד הוא עושה והרי הקורע אותו לוקה כמו
שביארנו ומכניסו פחות משלש אצבעות ומכבסו בפנים
ואחר שיתכבס כל הדם מעט מעט מטבילין אותו בחוץ
כלי חרס שבשל בו החטאת ויצא מכניסו ושוברו בפנים
נטמא בחוץ נוקבו בכדי שורש קטן כדי שיטהר ומכניסו
ושוברו בפנים ואם נקבו נקב גדול מזה אינו שוברו בפנים
שהרי אינו כלי ואין שוברין בפנים אלא כלים וכן כלי
מתכות שבשלה בו ויצא חוץ לעזרה מכניסו ומורקו ושוטפו
בפנים נטמא כשיצא פוחתו עד שיטהר ומכניסו בפנים
וחוזר ומרדדו עד שיסתם הפחות ויחזור כתבנית הכלים
ואחר כך מורקו ושוטפו בעזרה שנ׳ ואם בכלי נחשת ונומר
אין מוריקין בפנים אלא כלים

פרק תשיעי

מצות עשה לעשות כל האשמות כמצוותן האמורה בתורה
וכיצד מעשה האשמו בין ודאי בין אשם תלוי שוחט וזורק
הדם כמו שביארנו ומפשיט ומוציא האמורין ומולחן וזורקן

על גבי האישים ואם רצה להוליכן בכלי מוליך ושאר בשרם
נאכל לזכרי כהונה בעורה כחטאת אשם מצורע יש
בקבלת דמו שינוי כמו שיתבאר בהלכות מחוסרי כפרה
ואעפכ שאר מעשיו וזריקת דמו על המזבח ואכילתו כשאר
האשמות לכל דבר עשיית כל שלמים כמצוותן
מצות עשה והן ארבעה מינין האחד שלמי ציבור והשלשה
שלמי יחיד וכיצד מעשה שלמי ציבור שוחט וזורק הדם
כמו שביארנו ומפשיט ומוציא האימורין ומולחן ומקטירן
והשאר נאכל לזכרי כהונה בעזרה כחטאת וכאשם מפני
שהן קדשי קדשים כמו שביארנו שלמי יחיד שלשה
מינין האחד הוא הבא שלמים בלא לחם כגון שלמי חגיגה
ושמחה וזהו הנקרא שלמים והשני שלמים הבאים עם
הלחם בנדר או נדבה וזהו הנקרא תורה ואותו הלחם נקר׳
לחם תורה והמין השלישי שלמים שמקריב הנזיר ביום
סלאת נזרו והם באים עם לחם וזהו הנקרא איל נזיר
וכיצד מעשה שלשתן שוחט וזורק הדם כמו שביארנו
ומפשיט ומוצי׳ האמורין ואחר כך מנתח את הבשר ומפריש
החזה ושוק הימין ונותן האמורין עם החזה והשוק על ידי
הבעלים וכהן מניח ידו תחת ידי הבעלי׳ ומניף הכל לפני ה׳
במזרח וכן כל הטעון תנופה במזרח מניפין אותו וכיצד
הוא מניף מוליך ומבי׳ מעלה ומוריד ואם היה הקרבן תורה
לוקח מן הלחם הבא עמה אחד מעשרה ומניחו עם החזה
והשוק והאימורים ומניף הכל על ידי הבעלים כמו שביארנו
וכיצד מניחן על ידי הבעלי׳ נותן את החלבי׳ על ידי הבעלי׳
וחזה ושוק למעלה ושתי הכליות ויותרת הכבד למעלה מהם
ואם יש שם לחם מניחו למעלה ומניף הכל היה הקרבן
איל נזיר מוציא האימורין ומפריש חזה ושוק ומבשל שאר
האיל בעזרת הנשי׳ ולוקח הכהן הזרוע בשלה מן האיל עם
אחד מעשר מן הלחם הבא עמו עם החזה והשוק והאמורין
ומניח הכל על ידי הנזיר והכהן מניח ידיו תחת ידי הבעלי׳
ומניף הכל כמו שבארנו אי זהו חזה כל הרואה את
הקרקע למעלה עד הצואר למטה עד הכרס וחותך עמה
שתי צלעות אילך ואילך ואי זהו זרוע מן הפרק שלארכובה
עד כף שליר שהם שני איברים מעורין זה בזה והזרוע
האמור היא זרוע שלימין ושכנגדה ברגל הוא השוק האמור
בכל מקום ואחר שמניפין מולח האמורין ומקטירן על
גבי המזבח אבל החזה והשוק נאכל לכהנים שנ׳ כי את חזה
התנופה ואת שוק התרומה ושאר השלמים נאכלים לבעלים
ואין הכהנים זכין בחזה ושוק אלא לאחר הקטר האמורין
וכן הלחם שמניף בתורה ובאיל נזיר והזרוע הבשלה נאכלין
לכהנים ושאר הלחם עם שאר הבשר נאכל לבעלים והלחם
שמניף עם החזה והשוק הם הנקראין מורם מתורה והזרוע
בשלה עם החזה והשוק עם הלחם שמניף הם הנקראי׳ מורם
מאיל נזיר הלחם המורם מן התורה ספק תרומה
הוא לפיכך אין חייבין עליו מיתה וחומש כתרומה ואינו
מדומע כתרומה היה בעל התורה כהן הרי שאר הלחם
נאכל לבעלים כתורת ישרא׳ שאין הלחם הבא עם התורה
או עם האיל נזיר קרוי מנחה שנים שהביאו שלמים
בשותפות האחד מניף ברשות חבירו אפילו הם מאה אחד
מניף על ידי כלן מה שאין כן בסמיכה היתה אשה בעלת
הקרבן אינה מניפה אבל הכהן מניף שקרבנה טעון תנופה
והיא פסולה לתנופה ולעולם אין אשה מניפה אלא השוטה
והנזירה בלבד כמו שביארנו ותנופה קודמת להגשה בכל
מקום כיצד הוא הלחם שמביא עם התורה לוקח
עשרי׳ עשרון סולת ועושה מהם עשרה עשרונים חמץ ועשר׳
מצה העשרה שלחמץ עושה אותן עשר חלות וכיצד מחמצן
מביא שאור כדי חימוצן ונותנו לתוך המדה וממלא את
המדה אעפ׳ שסופה להיותה חסירה או יתירה מפני השאור
שפעמים יהיה עבה וקשה ופעמים רך אין משגיחין אלא על
מדתה עתה והרי הוא מודד עשרון עשרון שלמים
והעשרה עשרונים של מצה עושה מהן שלשים
חלה שוות עשר חלות מכל מין עשר חלות מאפה תנור
ועשר חלות רקיקים ועשר חלות מורבכת וכיצד היא
המורבכת חולטה ברותחי׳ ואופה אותה מעט ואח׳ כך קולט
אותה בשמן על האלפס וכיוצא בו כדרך שקולין הסופגנין
ומרבי׳ בשמנה וזהו הריבוך האמור בכל מקום ובכמה שמן
הוא עושה השלשים חלות בחצי לוג שמן ושיעור זה הלכה
למשה מסיני רביעי׳ ממנו לרבוכה ושמיני׳ לחלות ושמיני׳
לרקיקין החלות לותת הסולת שלהן בשמינית שלשמן ואחר
כך לש ואופה אותם והרקיקין משחן בשמינית שלהן אחר
אפייתן והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות אחת מכל מין
ומין שנ׳ אחד מכל קרבן ולחמי תורה שאפה אותם ארבע
חלות יצא לא נאמר ארבעים אלא למצוה והוא שיפריש
החלה שלהן אחת מכל קרבן כשהן בצק שאין מפרישין
פרוסה שנ׳ אחד מכל קרבן שלא יטול פרס וכיצד הוא
הלחם הבא עם איל נזיר לוקח ששה עשרונות ושני שלישי
עשרון ועושה מהן עשרים חלות שוות וכל מצה עשרה
רקיקין משוחי׳ בשמן ועשר חלות לותת הסולת שלהן בשמן
והכל מאפה תנור ושמן שלהן רביעית ושיעור זה הלכה
למשה מסיני והכהן לוקח מהן שתי חלות אחד מכל מין
שני מיני לחם שבנזיר וארבעה מיני לחם שבתודה
מעכבין זה את זה ומעשה הלחם של שניהן חוץ לעזרה
כיצד מעשה הבכור והמעשר והפסח אחר שזוקק דמן
כמו שביאר מפשיט ומוציא האמורי׳ ומולחן ומקטירן ושאר
בשר הבכור נאכל לכהני׳ ושאר בשר המעשר נאכל לבעלים
ושאר בשר הפסח נאכל למנויו כהלכותיו כמו שיתבאר
בהלכות הפסח

פרק עשירי

אכילת החטאת והאשם מצות עשה שנ׳ ואכלו אותם אשר
כופר בהם הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים והוא
הדין לשאר הקדשי׳ שאוכלין אותן הכהנים שאכילתן מצוה
וכן אכילת שירי מנחות מצות עשה שנ׳ והנותרת
ממנה יאכלו אהרן ובניו ואין חטאת ואשם ושירי
מנחות נאכלין אלא לזכרי כהונה בעזרה ואם נאכלו בהיכל
נאכלו שנאמ׳ לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם בקדש
הקדשי׳ תאכלנו כל זכר יאכל אותו וכן שלמי ציבור הרי הן
כחטאת וכאשם כמו שביארנו חזה ושוק של שלמים
נאכלין לכהנים זכרים ונקבות שנ׳ בהם לך נתתים ולבניך
ולבנותיך וכן המורם מתודה והמורם מאיל נזיר שנא׳ כל
תרומו׳ הקדשי׳ אשר ירימו בני ישרא׳ לה׳ נתתי לך ולבניך
ולבנותיך וכן הבכור שהרי נאמר בו ובשרם יהיה
לך כחזה התנופה וכשוק הימין וכל אילו הנאכלים לכוהנות
נאכלים לעבדי הכהנים ולנשיהם כתרומה וכולן
נאכלים בכל העיר שנ׳ את חזה התנופה ואת שוק התרומה
תאכלו במקום טהור לא נאמר בהן במקום קדוש שהיא
העזרה אלא טהור שהוא כל מחנה ישרא׳ שכנגדו לדורות
ירושלם והוא הדין למעש׳ ופסח שהרי הן קדשי׳ קלי׳ כשלמי׳
והחלונות ועובי החומה כלפנים השלמים נאכלין
ביום הזביחה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמ׳
שנ׳ ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת ואם האכל יאכל
מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגומר נמצאת למד שהן
נאכלין לשני ימים ולילה אחד בין חלק הכהנים בין חלק
הבעלים והוא הדין לבכור ומעשר שהרי הן קדשים קלים
כשלמים אבל התודה אעפ׳ שהיא קדשים קלים אינה
נאכלת אלא ביום הזביחה עם הלילה שנאמ׳ בה ביום קרבנו
יאכל לא יניח ממנו עד בקר וכן איל נזי׳ והלחם הבא עמהן
כיוצא בהן בין חלק הכהנים בין חלק הבעלים והוא הדין
לחטאת ולאשם ולשלמי ציבור ולשירי מנחות שהכל נאכל
ליום ולילה שנ׳ ביום קרבנו יאכל כל הקרבנו׳ במשמע חוץ
מן השלמי׳ שפירש בהן הכתוב ובכור ומעשר הדומים להם
כל אלו הנאכלין ליום ולילה דין תורה שהן נאכלין
עד שיעלה עמוד השחר וכדי להרחיק מן העבירה אמרו
חכמים שאין נאכלין אלא עד חצות הלילה כל הקרבנות
בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אין אוכלין אותם אלא
הטהורי׳ בלבד המולין אפי׳ העריב שמשו ולא הביא כפרתו
אינו אוכל בקדשים והטומטום אסור לאכל בקדשים

לפי שהוא ספק ערל אבל האנדרוגינס יראה לי שאוכל
בקדשים קלים ומותר לאכול את הקדשים בכל מאכל
אפי׳ הכהנים מותרין לאכול חלקם בין מקדשים קלים בין
מקדשי קדשים בכל מאכל ולשנות באכילתן ולאוכלם צלויי׳
שלוקים ומבושלים ולתת לתוכן תבלין שלחולין אבל לא
תבלין שלתרומה שלא יביאו את התרומ׳ לידי פסול והעצמו׳
הנשארות מותרות ועושה אדם מהם כל כלים שירצה
היתה להם אכילה מועטת אוכלין עמה חולין ותרומות כדי
שתהיה נאכלת עם השבע היתה להן אכילה מרובה
אין אוכלין עמה חולין ותרומה כדי שלא תהיה נאכלת עם
הגסה וכן בשירי המנחות אין מבשלין חטאת או אשם
עם מורם מתודה או מאיל נזיר מפני שממעט באוכליהן
ובמקום אכילתן ולא מורם מתודה ומאיל נזיר עם בכור או
עם חזה ושוק שלשלמים מפני שממעט זמן אכילתן
ולא מורם משלמים שלאמש עם חטאת ואשם שליום מפני
שממעט באוכליהן ובמקום אכילתן ובזמן אכילתן אבל
חטאת ואשם מתבשלין זה עם זה ותודה ואיל נזיר זה עם
זה והבכור וחזה ושוק זה עם זה חתיכה שלקדשי
קדשים או שלפגול או נותר שנתבשלה עם חתיכות אחרות
אותן החתיכות אסורות לזרים ומותרות לכהנים

בשר קדשי קדשים או בשר קדשים קלים שנתבשל
עם בשר תאוה הרי בשר התאוה אסור לטמאים ומותר
לטהורים נאמר בעולה עור העולה אשר הקריב
לכהן לו יהיה ונאמר בחטאת הכהן המחטא אותה יאכלנה
ונאמר באשם הכהן אשר יכפר בו לו יהיה ונאמר בשלמים
לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה ונאמר במנחה הכהן
המקריב אותה יאכלנה אין הכתוב מדבר בכל אילו
אלא בראוי שהכהן הראוי לעבודה זהו שיש לו חלק לאכול
ומי שאינו ראוי בשעת הקרבן כגון שהיה טמא אין לו חלק
לאכול אפי׳ כשיטהר לערב אבל לעניין חלוקה הכל לאנשי
בית אב שמקריבין באותו היום וכולם חולקין בכל קדשי
המקדש איש כאחיו בין זה שהקרי׳ בין אחיו שעמו במקד
שלא הקריב ולמה חלק הכתוב במנחות בין מנחות האפויות
ומנחת הסלת שהרי באפויות הוא אומר כל המנחה אשר
תאפה בתנור לכהן המקרי׳ אותה לו תהיה ובמנחת הסולת
הוא אומר וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן
תהיה איש כאחיו שהאפויה כשחולקין אותה אנשי
בית אב כל שיגיע לו חלקו אפי׳ כזית פת הרי הוא ראוי לו
שהרי אוכלו מיד אבל הסולת אם יחלקוה ביניהן נמצא
מגיע לזה מלא כפו סלת או פחות שאינו ראוי לא ללוש
אותו ולא לאפותו לפיכך היה עולה על הדעת שיחלקו׳
מנחה כנגד מנחה ולא יחלקו מנחה זו בפני עצמה על כל
אנשי בית אב הוצרך הכתוב לומר בה לכל בני אהרן תהיה
איש כאחיו לומר שיחלקוה בפני עצמה מיכן אמרו
חכמי׳ אין חולקין מנחה כנגד מנחה אפי׳ מעשה מחבת כנגד
מעשה מחבת או סולת כנגד סולת לא כל אחת ואחת
חולקין שיריה בפני עצמה וכן אין חולקין עוף כנגד
עוף ולא חטאת כנגד חטאת ולא חזה ושוק כנגד חזה
ושוק לא כל חלק וחלק חולקין אותו ביניהן בשוה אין
הקטן חולק אפי׳ בקדשים קלים אע״פ שמותר להאכילו קדשי
קדשים וכן אשה ואנדרוגינ׳ אין חולקי׳ להם בקדשי המקדש
כלל שנ׳ איש כאחיו אבל בעל מום בין קבוע בין
עובר בין שנולד במומו בין שהיה תמים ונפסל חולק ואוכל
שנ׳ לחם אלהיו מקדשי הקדשי׳ וגו׳ והוא שיהיה ראוי לאכילה
אבל אם היה טמא אינו חולק לאכול לערב וכהן גדול אוכל
שלא בחלוקה לא נוטל כל מה שירצה כל הראוי
לאכילת הקדשים בשעת הקרבן חולק לאכול וכל מי שאינו
ראוי לאכל בשעת העבורה אע״פ שהוא ראוי לעבודה והרי
הוא ראוי לאכול לערב אינו חולק כדי להניח חלקו לערב

כיצד טבול יום ומחוסר כיפורים והאונן ביום הקרבן
בין כהן גדול בין כהן הדיוט אין חולקין לאכול לערב

כל שאינו ראוי לאכול אינו ראוי לעבור חוץ מכהן גדול
האונן שהוא מקריב ואינו אוכל כמו שביארנו

וכל שאינו ראוי לעבור אינו ראוי לאכול חוץ מבעל מום
שהרי נתפרש בתורה כל שאין לו חלק בבשר אין לו
חלק בעורות אפילו טמא בשעת זריקת דמים
וטהור בשעת הקטר חלבים אינו חולק בבשר
שנ׳ המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו
תהיה שוק הימין למנה עד שיהיה טהור וראוי לעבודה
משעת זריקה עד אחר הקטר חלבים נטמא אחר
זריקה וטבל הרי הוא טהור אף בשעת הקטר חלבים הדבר
ספק אם חולק אם אינו חולק לפיכך אם תפש אין מוציאין
מידו קרבן ציבור הבא בטומאה אע״פ שהטמאים
מקריבין אותו אין חולקין עם הטהורין לאכול לערב מפני
שאינן ראויים לאכילה

פרק אחד עשר

כל האוכ׳ כזית מבשר העולה בין לפני זריקת דמה בין לאחר
זריקת דמה לוקה שנ׳ לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך
תירושך ויצהרך ונדריך אשר תדור מפי השמועה למדו
שזו אזהרה לאוכל בשר העולה וחלבה ובשרה וסלתה
ושמנה ויין של נסכיה חמשתן מצטרפין לכזית וכן
האוכל כזית מכל האמורין בין לפני זריקה בין לאחר זריקה
בין כהן בין ישרא׳ לוקה שהאמורין כליל למזבח ככל העולה
והרי נאמר במנחת כהנים כליל תהיה לא תאכל כל שהוא
כליל למזבח אכילתו בלא תעשה ולוקין עליו בכזי׳ וכן האוכ׳
כזית מבשר חטאות הנשרפות לוקה שנ׳ וכל חטאת אשר
יובא מדמה אל אהל מועד לא תאכל באש תשרף
כל האוכל כזית מבשר הקדשים אפי׳ קדשים קלים קודם
זריקת הדם לוקה שנ׳ לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך
תירושך ויצהרך ונדבותיך כלומ׳ לא תוכל לאכול נדבותיך
בשעריך קודם שזורקין דמן בשערי המקום מפי
השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל תודה או שלמים קודם
זריקת דמים והוא הדין לשאר קדשי׳ בין קלים בין חמורים
וששה דברים שבתורה שהם החלב והבשר והסולת
והשמן והיין והלחם כולן מצטרפין לכזית כל האוכל
כזית מבשר קדשי קדשים חוץ לעזרה לוקה שנ׳ לא תוכל
לאכל בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהר׳ ובכורות בקרך
וצאנך מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל מבשר חטאו׳
ואשמות חוץ לעזרה והוא הדין לאוכל קדשים קלים
חוץ לירושלם שהוא לוקה שחומת ירושלם לקדשים קלים
כחומת העזרה לקדשי קדשים ואחד בשר חטאת ואשם או
שירי מנחות בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לחומת
העזרה ובשר קדשי׳ קלים שיצא חוץ לחומת ירושלם נפסל
ונאסר לעולם ואע״פ שחזר למקומו אסור לאוכלו והאוכל
ממנו כזית לוקה שנ׳ ובשר בשדה טריפה לא תאכלו כיון
שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה כמו שביארנו
בהלכות מאכלות אסורות נכנס בשר קדשים קלים להיכל
הרי זה כשר זר שאכל כזית מבשר קדשי קדשים
בעזרה אחר זריקת דמים לוקה שנ׳ ואכלו אותם אשר כופר
בהם וזר לא יאכל וכו׳ במקו׳ שהכהן אוכל ובעת שראוי
לאכול אם אכלו שם הזר לוקה אבל אם אכל הזר בשר
קדשי קדשים מחוץ לוקה משום אוכלן בחוץ לא משום זר
שאכל קדש שהרי אינם ראויין שם לכהנים וכן אם אכלן
בעזרה קודם זריקה לוקה משום אוכל קודם זריקה בלבד
לא משום זרות זר שאכל כזית מחטאת העוף
לוקה שתים אחת משום זר שאכל את הקודש ואחת משום
אוכל נבלה שכל מליקה נבילה היא וכשהותר לכהני׳ הותר
לא לזרים והרי הן שני אסורין הבאין כאחד כמו שביארנו

פרק שנים עשר

המנחות הם מן הקרבנות והמנחו׳ הבאות בפני עצמן ואינן
באות משום נסכים מהם מנחת ציבור ומהם מנחת יחיד
וכל המנחות סולת חיטין חוץ ממנחת סוטה ועומר התנופה
שהם מן השעורים שלש מנחות לציבור עומר התנופה
והוא קרב למזבח כמו שיתבאר ושתי הלחם שמביאין ביוכ׳

עצרת ואלו נקראו מנחה ואינן קריבין לגבי המזבח והן חמץ ועליהן נאמר קרבן ראשית תקריבו אותם לה׳ ואל המזבח לא יעלו. והמנחה השלישית הוא לחם הפנים שעושין בכל שבת ואינו קרב לגבי המזבח אא כלו נאכל לכהנים כמו שיתבאר ותשע מנחות ליחיד וכולן קריבין למזבח ואלו הן מנחת חוטא והוא המנחה שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא תגיע ידו מנחת סוטה והיא מנחת הקנאות שכבר נתפרשו מעשיה המנחה שמקריב כל כהן תחילה כשיכנס לעבודה שמקריב אותה בידו והיא הנקרא מנחת חינוך המנחה שמקריב כהן גרול בכל יום והיא הנקראת חביתי מנחת הסולת והיא באה בנדר ונדבה מנחת המחב והיא באה בנדר ונדבה מנחת המרחשת והיא באה בנדר ונדבה מנחת מאפה תנור רקיקין והיא באה בנדר ונדבה

כל המנחות הקריבות לגבי המזבח אין כל אחר מהן פחותה מעשרון ומיעוטו מעכב את כולן וחמש מנחות הבאות בנדר ונדבה יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה אפי׳ אלף עשרון אבל מנחת העומר ומנחת חוטא ומנחת קנאות ומנחת חינוך והחביתין כל אחת מהן עשרון אחת לא פחות ולא יתר כל המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות הגשה במערב כנגד חודה שלקרן דרומית מערבית ואינן טעונות תנופה חוץ ממנחת שוטה ועומר התנופה ששניהם טעונות תנופה והגשה כל המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות שמן ולבונה לוג שמן לכל עשרון וקומץ לבונה לכל מנחה בין שהיתה עשרון אחר בין שהיתה ששים עשרוני שאין מביאי בכלי אחר יתר על ששי עשרון כמו שיתבא׳ חוץ ממנחת קנאות ומנחת חוט׳ שנ׳ לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה נתן והקריב לוקה על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה נתן כלי שיש בו שמן או לבונה על גביה אינו עובר ולא פסל מנחת חינוך והחביתין מוסיף לכל אחת מהן שמן כמו שיתבאר

כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטירין הקומץ כולו על גבי המזבח והשאר נאכל לכהנים חוץ ממנחת זכרי כהונה שאינה נקמצת אא מקטירין אותה כולה שנ׳ וכל מנחת כהן וגומר הא למדת שמנחת חינוך והחביתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נרבה כולן נשרפות על גבי המזבח ואינן נקמצות הכוהנת מנחתה נקמצת כמנחת ישרא׳ ושיריה נאכלין וולדות שנתערבו והרי כל אחר מהן ספק מנחתם נקמצת כמנחת ישרא׳ ואינה נאכלת כמנחת כהנים כיצד עושים הקומץ קרב בפני עצמו והשירים מתפזרין על בית הרשן כל הנשואו׳ לכהנים בין כהנת בין ישראלית אין שירי מנחותיהן נאכלים מפני חלק הבעל שאינו אוכל ואינה כולה לאישים מפני חלק האשה אא הקומץ קרב לעצמו והשירין מתפזרין על בית הרשן הקמיצה בכל מקום בעזרה ואם קמץ בהיכל כשירה מקרשין מנחה בכלי שעל גבי קרקע וקומצין מכלי שעל גבי הקרקע ואין מקרישין הקומץ בכלי שעל גבי קרקע ומאמתי יותרו השירים באכילה משיצת האור ברוב הקומץ כל המנחות הקריבות לגבי המזבח מצה וכן שירי המנחות שאוכלין הכהנים אעפ׳ שהן מותרין לאכלן בכל מאכל ובדבש אין אוכלין אותן חמץ שנאמר לא תאפה חמץ חלקם אפי׳ חלקם לא יחמיצו ואם החמיץ שיריה לוקה והמחמץ אחר המחמץ חייב ולוקין על כל עשייה ועשייה שבה כיצד לשה חמץ או ערבה חמץ או קטפה חמץ או אפאה חמץ לוקה שנאמ׳ לא תעשה חמץ ונאמ׳ לא תאפה חמץ לחייב על כל מעשה יחידי שבה עשה חמץ מתחילה ועד סוף לוקה על כל מעשה מהן הניח שאור על גבי העיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאליה לוקה שהנחת השאור הוא המעשה תבל השירים בקצח או בשומשמין או בכל מיני תבלין ושמנין כשרה מצה היא אא שנקראת מצה מתובלת המחמץ מנחה פסולה פטור שנאמ׳ אשר תקריבו לה׳ לא תעשה חמץ הכשרה לה׳ לא הפסולה חמצה כשהיא כשרה ויצאת לחוץ וחזר וחמצה אחר שנפסלה ביציאתה אינו לוקה חמצה בראשו שלמזבח אינו לוקה שנא׳ אשר תקריבו וכבר קרבה זו והיא כשרה המחמץ לחם הפנים לוקה שנ׳ כל המנחה אבל מנחת נסכים אין בה מלקות שאם גבלה במים הרי נפסלה קודם שתתחמץ ואם גבלה בשמן שלנסכים מי פירות הן ואינן מחמיצין החיטים שלמנחות אין לותתין אותן שמא יחמיצו שהרי בחוץ לותתין אותן ואין הכל זריזין לשמרן אבל מנחת העומר הואיל והיא שלצבור לותתין אותה שהרי הציבור זריזין הן ומשמרין אותה כל המנחות הנאפות נילושות בפושרין ומשמרין שלא יחמיצו הואיל ולישתן ואפייתן בפנים בעזרה אנשי פנים זריזין הן ובמקום שמבשלין קדשי קרשים שם אופין את המנחות שנ׳ זה המקום אשר יבשלו שם הכהני׳ אשר יאפו את המנחו׳ וגו׳ כל המנחות טחינתן והרקתן בחוץ ולישתן ועריכתן ואפייתן בפנים וכל מעשיהן כשרים בזר עד שיבואו לבית הקמיצה ומחבת ומרחשת היו בעזרה ושתיהם מכלי השרת ומקרשין ותנור שלמקדש שלמתכת היה

פרק שלשה עשר

מצות עשה לעשות כל מנחה כמצוותה האמורה בתורה

וכיצד עשיית חביתי כהן גדול מביא עשרון שלם וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש שאעפ׳ שהיא קריבה חציין אינה מתקדשת לחציין ומביא עמה שלשת לוגי שמן שנ׳ בשמן תעשה להוסיף לה שמן כנסכי הכבש ובולל הסולת בשמן וחולטה ברותחין ולש מכל חצי עשרון שש חלות נמצאו שנים עשר חלות ואחת אחת היו נעשות וכיצד עושה מחלק השלשת לוגין ברביעי׳ שבמקרש רביעי׳ לכל חלה ואופה החלה מעט ואחר כך קולה אותה על המחבת בשאר רביעית השמן שלה ואינו מבשלה הרבה שנאמר תופיני בין בשל ונא ואחר כך חולק כל חלה וחלה לשנים באומר כדי שיקריב החצי בבקר והחצי בערב ולוקח החצי׳ וכופל כל אחר מהן לשני׳ ופותת עד שתמצ׳ כל פתיתה כפולה לשני׳ ומקריב החציין עם חצי קומץ לבונה בבוקר והחצי הנשאר עם חצי קומץ לבונה בערב ואם היתה מנחת חינוך אינו חוצה אא מקריבה כולה כאחת עם קומץ לבונה ושתיהן כליל לאישים

מנחת הסולת כיצד היתה נעשית מביא עשרון סולת או כמה עשרונו׳ או כפי נדרו ושמן הראוי לה ומודד בעשרון של מקדש ונותן שמן בכלי ואחר כך נותן עליו את הסולת ואחר כך נותן שמן אחר על הסולת ובולל הסולת בו ואחר כך נותנה בכלי שרת וצק לתוכה שמן ושמן שנתן תחילה עם השמן הבלול עם שמן שיצק הכל לוג לעשרו׳ ונותן עליה לבונתה מנחת המחבת והמרחשת כיצד נותן השמן בכלי ונותן עליו הסולת ונותן על הסולת שמן אחר ובולל הסלת ואחר כך לשה בפושרין ואופה אותה במחבת או במרחשת כמו שנדר ופותת אותה פתים ונותנה בכלי שרת ויוצק עליה שאר השמן ונותן לבונתה מה בין מחבת למרחשת מרחשת יש לה שפה והבצק שאופין אותו עליה רך שהרי יש לה שפה ואינו יוצא ומחבת אי׳ לה שפה והבצק שאופין אותו בה קשה כדי שלא יצא מיכן ומיכן

מנחת מאפה תנור כיצד אם חלות היא בולל הסולת בשמן ולש בפושרין ואופה ופותת ונותן בכלי שרת ונותן עליה לבונתה ואין בה יציקת שמן שנ׳ חלות מצות בלולו׳ בשמן ואם רקיקי׳ היא לש את הסלת בפושרי׳ ומושח את הרקיקין בשמן שנ׳ ורקיקי מצות משוחים בשמן ויראה לי שאחר אפייה מושח אותם וכיצד מושחן מביא לוג שמן לכל עשרון ומושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלוג כל ארבע מנחות אלו האפויות כשאופין אותן אופין כל עשרון עשר חלות ואם רבה בחלו׳ או חסר כשרה

וכיצד פותתין אותן כופל החלה לשנים והשנים לארבעה ומבדיל ואם היתה המנחה של זכרי כהונה אינו מבדיל ופותת וכולן פתיתן כזתים ואם הגדיל הפתיתין או הקטין אותן כשרים לא בלל לא פתת לא הגיש לא משח את הרקיקין כשרה לא נאמרו כל הדברים האלו אא למצוה

שכך היא מצותה סדר הבאת המנחה כיצד מביא
אדם סולת מתוך ביתו בקלתות שלכסף או שלזהב או של
שאר מיני מתכות כלי שהוא ראוי לכלי שרת ואם היתה
מנחת הסלת נותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת ואם
היתה מן המנחות הנאפות אופה אותה שם במקדש ופותת
כמו שביארנו וניתן הפתיתין לכלי שרת ונותן עליה שמנה
ולבונתה ומוליכה אצל כהן והכהן מוליכה אצל המזבח
ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה שלקרן ודיו
ומסלק את כל לבונתה לצד אחד וקומץ ממקום
שנתרבה שמנה שנאמר מסלתה ומשמנה ונותן הקומץ לכלי
שרת ומקדשו בכלי שרת וקומץ שחלקו בשני כלים אינו
קדוש וחוזר ומלקט את כל לבונתה ונותנה על הקומץ
שבכלי ומעלהו על המזבח ומולחו ונותנו על גבי האישים
מכלי שרת ואם מנחת כהנים היא אינו קומץ לא נותן מלח
על כלה ומשליך הכל על גבי האישים כיצד קומצין מנחות
הנקמצו כדרך שקומץ כל האדם פושט פס ידו וקומץ
קמץ בראשי אצבעותיו או מן הצדדין לא יקטיר ואם הקטי׳
הורצה ואם הוסיף בקומץ כגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ
הרי זה פסול אין קומץ פחות מכשני זתים ומקצת הקומץ
מעכב את כולו והקומץ והלבונה מעכבין זה את זה ומקצת
השמן מעכב את כולו אין פחות מלוג לעשרון כמו שבארנו

פרק ארבעה עשר

מתנדב
אדם ונודר עולה ושלמים וכל מין שירצה מחמשת מיני
מנחות הבאי בנדר ונדבה ומתנדב או נודר מנחה ממנחת
נסכי לבדה מאי זה מין מג מיני מנחו נסכי כמו שבא ומתנד
או נודר יין בפני עצמו או לבונה בפני עצמו או שמן בפני עצמו
או עצי למערכה מפני שהן כקרבן שנ ולקרבן העצי שנים
מתנדבין או נודרין קרבן אחד עול או שלמי אפי פריד אחת
שלתורים או בני יונה מביאין אותה בשותפות אבל המנחה
אינה באה בשותפות ונדבים אלו הן דברי קבלה הניח
מנחה לשני בניו ומת הרי אלו מביאין אותה אי זהו
נדר ואי זו היא נדבה האומר הרי עלי עולה או הרי עלי
שלמי או הרי עלי מנחה או הרי דמי בהמה זו עלי עולה או
שלמים זהו הנדר אבל האומר הרי בהמה זו או דמי בהמה
זו עולה או שלמים או הרי העשרון הזה מנחה הרי זו נדבה
מה בין נדרים לנדבות שהנודר אם הפריש קרבנו
ואבד או נגנב חייב באחריותו עד שיקריב כמו שנדר
והמתנדב ואמר זו אם מת או נגנב אינו חייב באחריותו
האומר דמי שור זה עלי עולה ודמי בית זה עלי
קרבן ומת השור ונפל הבית חייב לשלם אמ הרי עלי עולה
על מנת שלא אתחייב באחריותה אינו חייב באחריותה
כבר ביארנו שהעושה בית חוץ למקדש להקריב בו
קרבנות אינו כבית עז והאומר הרי עלי עולה שאקריבנה
במקדש והקריבה בבית זה לא יצא שאקריבנה בבית זה
והקריבה במקדש יצא ואם הקריבה באותו הבית יצא הרי
הוא כמי שנדר עולה על מנת שלא יתחייב באחריותה
וענוש כרת על העלייתה בחוץ וכן אם אמר הריני נזיר
על מנת שאגלח בבית זה אם גלח שם יצא הרי הוא כמי
שנדר לצער עצמו והרי ציער עצמו ואינה נזורות חטאת
ואשם אינן באין לא על חטא ואינן באין בנדר ונדב האומ
הרי עלי חטאת או אשם או שאמר הרי זו חטאת או אשם
לא אמר כלום היה מחוייב חטאת או אשם ואמר הרי זו
לחטאתי או לאשמי או הרי המעות האילו לחטאתי או
לאשמי דבריו קיימים האומר קרבן מצורע זה או
יולדת זו עלי אם היה אותו מצורע או היולדת עניים מביא
הנודר קרבן עני ואם היו עשירים מביא הנודר קרבן עשיר
אעפ שהנודר עני האומר חטאתו ועולתו ואשמו
ושלמיו של פלני עלי אם רצה אותו פלוני הרי זה מניחו
להקריבן על ידו ומתכפר לו רצה בשעת הפרשה
ולא רצה בשעת הקרבה לא חזר בו בעולה ובשלמים
מקריבן ומתכפר לו בהן אעפ שאינו רוצה עתה שהרי
רצה בשעת הפרשה אבל בחטאת ובאשם לא נתכפר לו

עד שירצה מתחילה ועד סוף האומר הרי עלי
כנדרי הרשעים שמנדריהן נזיר וקרבן ושבועה חייב בכולן
כנדרי כשרין לא נתחייב כלום הרי עלי כנדבות כשרי׳ הרי
זה נדר בנזיר ובקרבן וכל כינויי קרבן כקרבן אין
הנודר ולא המתנדב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין כיצד
המתכוי לומר הרי עלי עולה ואמר שלמים או שנתכון לומר
הרי זו עולה ואמר שלמים לא אמר כלום
נתכוון לנדור בעולה ואמר קרבן לנדור בחרם ואמר
הקדש דבריו קיימין שהעולה קרבן והחרם הקדש וכן כל
כיוצא בזה בנדרים ונדבות אינו צריך להוציא
בשפתיו כלום כיצד גמר בלבו שזו עולה או שיביא עולה
הרי זו חייב להביא שנ כל נדיב לב יביאה בנדיבות לב
יתחייב להביא וכן כל כיוצא בזה מנדרי קדשים ונדבותן
אחד נדרים ונדבות עם שאר הדברים שאדם חייב
בהן מערכין ודמים ומעשרות ומתנות עניים מצות עשה מן
התורה שיביא הכל ברגל שפגע בו תחילה שנ ובאת שמה
והבאתם שמה וגו׳ כלומר בעת שתבא לחוג תביא כל מה
שאתה חייב בו ותתן כל חוב שעליך לשם הגיע הרגל
ולא הביא הרי זה בטל מצות עשה עברו עליו שלש רגלים
ולא הביא קרבנותיו שנדר או התנדב או שלא נתן הערכים
והחרמים והדמים הרי זה עבר בלא תעשה שנ לא תאחר
לשלמו אינו עובר בלא תעשה עד שיעברו עליו רגלי השנ
כולה ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה הקרי בהמ
למזבח ועברו עליו שני רגלים ונפל בה מום ופדאה על גב
בהמ אחרת אינו עובר בלא תעשה עד שיעברו על האחר
שלש רגלים ואחד האיש ואחת האשה עובר בבל תאחר
אבל היורש אינו עובר בבל תאחר
כל הקרבנות שעברו עליהן שלש רגלים לא נפסלו
אלא מקריבן וכשרים ובכל יום ויום אחר השלש רגלים הוא
עובר בלא תאחר ובית דין מצויין לעשותו מיד עד שיקרי׳
קרבנותיו ברגל שפגע בו תחילה אעפ שנ לרצונו כופין
אותו עד שיאמ רוצה אני בין שנדר ולא הפרי בין שהפרי
ולא הקריב כופין אותו עד שיקריב כל חייבי עולות
ושלמין ממשכנין אותם אעפ שאין מתכפר לו עד שירצ שנ
לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני אבל חייבי חטא׳
ואשמות אין ממשכנין אותן הואיל והם מעכבי כפרה אין
חוששין להם שמא יפשעו וישהו קרבנותיהן חוץ מחטאת
נזיר הואיל ואינה מעכבתו מלשתות יין שמא יאחר אותה
לפי ממשכנין אותו עליה

פרק חמשה עשר

האומר וולדה שלזו עולה והיא שלמים דבריו קיימים היא
שלמים וולדה עולה אם לכך נתכוון דבריו קיימים ואם
אחר שגמר בלבו והוציא בשפתיו שתהיה שלמים חזר בו
ואמ וולדה עולה אעפ שחזר בו בתוך כדי דיבור הרי וולדה
שלמים שאין חוזרה בהקדש ואפי בתוך כדי דיבור
האומר ירך שלזו עולה או רגלה שלזו עולה תמכר לחייבי
עולות ודמיה חולין חוץ מדמי אותו אבר והוא שיהיה זה
המחוייב עולה שקנה אותה נדר עולה בתמים קצובים
האומר לבה או ראשה שלזו עולה הואיל ודבר שהנשמה
תלוייה בו הוא כולה עולה הקדיש אבר אחד מן העוף הרי
זה ספק אם נתקדש כולו או לא נתקדש האומר בהמה זו
חציה עולה וחציה שלמים קדושה ואינה קריבה לא תרעה
עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי
דמיה שלמים היה מחוייב חטאת ואמר חציה
חטאת וחצייה עולה או שלמים או שאמר חצייה עולה או
שלמים וחצייה חטאת הרי היא תמות כמו שיתבאר בחטא׳
המתות בהמת השותפין שהקדיש אחד מהן חצייה שלו
וחזר ולקח החצי האחר והקדישו הרי זו קדשה וקריבה
אעפ שמתחילתה דחוייה היתה כשהקדי חצייה אין הדחוי
מעיקרו דחוי ואעפ שהביא קדושת דמי הואיל והיא בעלי
חיים אין בעלי חיים נדחים והרי נראית כלה להקרבה לפי
תקרב ועושה תמורה האומ דמי בהמה זו עולה או הרי

זו לעולה אם היתה ראוייה ליקרב עולה נתקדשה קדושת
הגוף והיא עצמה תקרב עולה ואם אינה ראוייה תמכר
ויביא בדמיה עולה אמר על בהמה טמאה
וכיוצא בה מאיסורי קרבן שאין קדושה חלה עליהן הרי זו
עולה לא אמר כלום כמו שביארנו בהילכות איסורי מזבח
אמר הרי אילו לעולה ימכרו ויביא בדמיהן עולה
האומר דמי פרה זו לעולה כל שלשים יום ולאחר
שלשים יום לשלמים או שאמר דמיה לשלמים כל שלשים
יום ולאחר שלשים יום לעולה דבריו קיימין ואם הקריב
דמיה בתוך שלשים יום מביא בהן כמו שנדר. ואם הקריבו
לאחר שלשי יום מביא כמו שנדר היתה לו בהמה מעוברת
ואמר אם תלד זכר הרי הוא עולה ואם היא נקבה זבחי
שלמים ילדה זכר יקרב עולה ילדה נקבה תקרב זבחי שלמי
ילדה זכר ונקבה הזכר יקרב עולה והנקבה זבחי שלמים
ילדה שני זכרים אחד יקרב עולה והשני ימכר
לצרכי עולה ודמיו חולין וכן אם ילדה שתי נקבות אחת
תקרב שלמים ושניה תמכר לצרכי שלמים ודמיה חולין
ילדת טומטום ואנדרוגינס אינן קדשים והרי הן
חולין כמו שביארנו והמקדיש עובר במעי בעלת מום וכיוצ
בה הרי זה קדוש

פרק ששה עשר

הנודר גדול והביא קטן לא יצא קטן והביא גדול יצא
כיצד אמר הרי עלי עולה או שלמים כבש והביא איל או
שנדר עגל והביא שור גדי והביא שעיר יצא נדר עולה מן
הכבשים או מן האים והביא פלגס הרי זה ספק אם יצא ידי
נדרו או לא יצא וכן הנודר עולת עוף מן התורי או מן בני
היונה והביא תחילת הציהוב שבזה ושבזה הרי זה ספק
נדר שחור והביא לבן לבן והביא שחור זכר והביא נקבה
נקבה והביא זכר לא יצא הנודר סתם מביא מן
הגדולים שבמין שנדר ואם אותו המקו רגילו לקרות בסתם
לאחד מן המינין מביא כאנשי המקום כיצד נדר
עולה מן הבקר יביא שור אמר הרי עלי עולה אם דרך
אנשי המקום לקרות עולה סתם אפילו לעולת העוף מביא
פרידה אחת תור או בן יונה ואם דרכן שאין קורין עולת
סתם אלא לעולת בקר יביא שור וכן כל כיוצא בזה
מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכיוצא בהם לא יביא
כחוש ביותר שבאותו המין מפני שדמיו מועטין ואינו חייב
להביא היפה השמן ביותר שאין שם למעלה ממנו אלא יביא
הבינוני ואם הביא הכחוש יצא ידי נדרו האומר הרי
עלי שור שוה מנה יביא שור ששוה מנה באותו מקום חוץ
מנסכיו הביא שנים במנה לא יצא האומר שור זה
עולה ונפל בו מום אם רצה יביא בדמיו שנים ואפי׳ הביא
בדמיו איל אחד יצא אמר שני שוורים אלו עולה ונפל
בהם מום אם רצה יביא בדמיהם איל אחד זה עולה ונפל
בו מום אם רצה יביא בדמיו כבש וכן אם נדר כבש ונפסל
יביא בדמיו איל אם הרי עלי עולה והפרי׳ שור ונגנב פוטר
עצמו בשה אמר שור זה ודמיו עלי עולה הוקבע ואם נפסל
לא יביא בדמיו אלא שור האומר אחד מכבשי הקדש ואחד
משוורי הקדש והיו לו שני הגדול שבהן הקדש היו שלשה
הגדול שבהן הקד׳ וחוששי׳ לבינוני כיצד יעש׳ ימתין לבינוני
עד שיפול בו מום ותחול הקדושה על הגדול לבדו ואם
אמ׳ שור שבשוורי הקדש הגדול שבהם הקדש ואין חוששין
לבינוני פירש אחד מהן ושכח או שאמר לו אביו
אחד מהן הקדש הרי זה מקריש גדול שבהן ואחר כך יצא
ידי חובתו וכן הנודר עולה מן הבקר וקבע נדרו ושכח מה
קבע אם שור אם עגל הרי זה יביא שור וכן אם
קבע בכבשים ושכח מה קבע יביא איל קבע בעזים ושכח
יביא שעיר שכח באי זה מין הבהמה קבע עולתו יביא שור
ואיל ושעיר ואם נסתפק לו שמא קבע עולתו יוסיף תור
ובן יונה נדר תודה או שלמים וקבע נדרו בבקר
ושכח במי קבעו יביא פר ופרה וכן אם נסתפק לו בכבשים
יביא איל ורחל נסתפק לו בעזים יביא שעיר ושעירה

שכח באי זה מין קבע נדרו מבי׳ פר ופרה איל ורחל שעיר
ושעירה האומר הרי עלי עולת עוף מביא תור
או בן יונה פירש ושכח באי זה מין קבע נדרו מביא
תור ובן יונה האומר הרי עלי למזבח יביא קומץ לבונה
שאין לך דבר שקרב כולו למזבח כמות שהוא אלא לבונה
פירש נדרו ושכח מה פיר׳ יביא מכל דבר שקרב כולו למזב׳
לפיכך מביא עולת בהמ׳ ועולת העוף ומנחת נסכים ולבונה
ויין בפני עצמו אמר הרי עלי בסלע למזבח יביא
כבש שאין לך דבר שקרב בסלע למזבח אלא כבש פירש
ושכח מה שפיר׳ יביא בסלע מכל דבר ודבר שקרב למזבח
האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ הרי
עלי עצים לא יפחות משני גזרים עביין כמחוקות וארכן
אמה הרי עלי עץ מביא גזר אחד ארכו אמה ואם רצה
להביא דמי העצים יביא מי שנדר או התנדב
שמן כיצד עושין בו קומץ ממנו קומץ ונותן עליו מלח
וזורקו על גבי האישים והשאר נאכל לכהנים כשירי מנחות
וכיצד עושין ביין הבא בפני עצמו נותן עליו מלח ומנסכו
כולו על גבי השיתין ככל הנסכים והלבונה הבאה בפני
עצמה נותן עליה מלח וכולה לאישים מי שנדר נדר
לא יביאנו ממעות מעשר שני שהרי נתחייב בקרבן זה וכל
המחויב בקרבן לא יביא קרבנו אלא מן החולין אמר
הרי עלי תודה מן החולי׳ ולחמה מן המעשר לא יביא לחמה
אלא מן החולין שהרי נדר בקרבן תודה והתודה אינה באה
אלא עם הלחם פירש ואמר הרי עלי להביא תודה ממעות
מעשר שני ולחמה מן החולין יש לו להביא כמו שנדר ואם
הביא הכל מן החולין יצא וכן אם פירש ואמ׳ הרי עלי תודה
היא ולחמה מן המעשר יביא ולא יביא לחמה מחיטי מעשר
שני אלא ממעות מעשר שני כמו הבהמ׳ שהיא ממעות מעש׳
שני ואע״פ שפירש שיביא לחמה מן המעשר לא יביא
נסכיה ממעות מעשר שני שאין הנסכים באין לעולם אלא
מן החולין כמו שביארנו לפי שנאמר בהן והקריב המקריב
קרבנו עד שיהיו משלו ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל

פרק שבעה עשר

הנודר מנחה מאפה תנור לא יביא מאפה כופח ולא מאפת
רעיפים ולא מאפה יורות הערביים האומר הרי
עלי במחבת והביא במרחשת במרחשת והביא במחבת
מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא ואם אמר זו להביא
במרחשת והביאה במחבת או במחבת והביאה במרחשת
הרי פסולה וכן כל כיוצא בזה וכן האומר הרי עלי שני
עשרונות להביאן בכלי אחד והביאן בשני כלים בשני כלים
והביאן בכלי אחד מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא
שנ׳ כאשר נדרת לה׳ אמר להביא בכלי אחד והביא בשני
כלים או להביא בשני כלים והביא בכלי אחד הרי אילו
פסולין לא קבען בשעת הנדר אלא אמר הרי עלי
שני עשרונות ובשעת הפרשה קבען והפרישן בשני כלים
וחזר והביאן בכלי אחד הרי אילו כשירים שנ׳ כאשר נדרת
ולא כאשר פרשת אמר הרי עלי שני עשרונות להביא
בכלי אחד והביאן בשני כלים אמרו לו בכלי אחד נדרת
הקריבם בשני כלים הרי אלו פסולין הקריבם בכלי אחד הרי
אילו כשרים אמר הרי עלי שני עשרונות להביא
בשני כלים והביא בכלי אחד אמרו לו בשני כלים נדרת
הקריבן בשני כלים הרי אילו כשרים הקריבן בכלי אחד
הרי אלו כשתי מנחות שנתערבו האומר הרי עלי
מנחה יביא אחת מחמשת מיני מנחות הבאות בנדר ונדבה
אמר הרי עלי מנחות יביא שני מיני מנחות מחמשתן אמר
הרי עלי מיני מנחות יביא שתי מנחות ממין אחד הרי עלי
מיני מנחות יביא שתי מנחות משני מינים וכן אם אמר
מיני מנחה יביא שני מינין קבע נדרו במין מהן ושכחו
מביא חמשתן אין היחיד מביא מנחה בכלי אחד
יותר מששים עשרון ואם נדר יותר מששים מביא ששים
בכלי אחד והשאר בכלי שני שאין יכולין להבלל כאחד אלא
ששים אבל יתר על ששים אין נבללין אע״פ שאין הבלילה

מעכבת כמו שביארנו אמרו חכמים כל הראוי לבילה אין
הבילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבלילה הבלילה מעכבת
בו אמר הרי עלי קכא עשרון מביא קכ בשני כלים
ששים בכל כלי ומביא עשרון אחר בכלי השלישי אמר הרי
עלי עשרון יביא עשרון אחר הרי עלי עשרונות יביא שנים
פירש נדרו ושכח כמה עשרון פירש יביא ששים עשרון בכלי
אחר שכח כמה עשרון פירש ובאי זה מין קבעו
הרי זה מביא ששים עשרון מכל מין ומין מחמשתן
קבע נדרו ושכח כמה עשרונות נדר ובכמה כלים נדר הרי
זה מביא מאחד ועד ששים בששי כלים כיצד מביא עשרון
אחד בכלי ראשון ושני עשרונים בכלי שני ושלשה עשרונים
בשלישי עד שיהיו ששים עשרון בכלי האחרון ואם
שכח אף באי זה מין קבע מביא על סדר זה ששים כלי מכל
מין ונמצא מביא מכל מין אלף ושמונה מאות ושלשים עשרון

האומר הרי עלי מנחת שעורים או מנחת חצי עשרון
או מנחה בלא שמן ולבונה הרי זה פטור שלא התנדב דבר
שבמהו מקריבין אמר הרי עלי מנחה מן השעורים או מן
העדשים או מנחה בלא שמן ולבונה או מנחה חצי עשרון
שואלין אותו אם אמר לא נדרתי אלא על דעת שמותר
להקריב כזה ואילו ידעתי שאין מקריבין אלא עשרון שלם
סלת בשמן ולבונה לא הייתי נודר הרי זה פטור ואם אמר
אילו הייתי יודע הייתי נודר כדרך שמקריבין הרי זה חייב
להקריב כדרך שמקריבין נדר עשרון ומחצ ואמ׳ אלו הייתי
יודע הייתי נודר כדרך המתנדבין הרי זה מביא שנים אמר
הרי עלי קמח או הרי עלי חצי עשרון ולא הזכיר שם מנחה
הרי זה פטור כמי שלא נדר מעולם וכן האומר הרי עלי
תודה בלא נסכים הרי זה פטור ואם אמר אילו הייתי יודע
שאין מקריבין כך הייתי נודר כדרך הנודרין הרי זה חייב
להקריב כדרך המקריבין האומר הרי עלי לחמי
תודה יביא תודה ולחמה שהדבר ידוע שאין מקריבין לחם
בלא תודה וסוף הקרבן הזכיר אמר הרי עלי לחם לפטור
תורתו שלפלו יביא לחם תודה עם תודת חבירו

מתנדב או נודר אדם יין בפני עצמו ואין מתנדבין לוג יין
ולא שני לוגין שאין בנסכים לא לוג ולא שנים ואין מתנדבי
חמשה שאין חמשת לוגין ראויין לא לנסכי בהמה אחת
ולא לנסכי שתי בהמות אבל מתנדבי שלשה וארבע וששה
ומששה ומעלה מפני שהן ראויין לנסכי בהמות כיצד
נדר שבעה הרי הן כנסכי כבש ואיל נדר שמונה הרי אילו
כנכסי שני אלים תשעה כנסכי שור וכבש או כנסכי שלשה
כבשים נדר עשרה הרי או כנסכי שור ואיל או שני כבשים
ואיל וכן עד לעולם נדר חמשת לוגין אומרין לו
השלם ששה שהרי קבען לקרבן אבל אם נדר לוג או שנים
פטו שהרי אינן ראויין כלל לא הן ולא מקצתן ואין מתנדבי
ולא נודרין פחות מלוג שמן שאין לך מנחה פחות מעשרון
והיא צריכה לוג אחד שמן האומר הרי עלי יין לא
יפחות משלשת לוגין הרי עלי שמן לא יפחות מלוג

פירש נדרו ושכח כמה לוג נדר מן היין או מן השמן יביא
ארבעים ומאה לוג שאין לך יום שמקריבין בו הציבור
קרבנות מרובות יותר מיום טוב הראשו שלחג שחל להיות
בשבת ויהיו הנסכים בו מאה וארבעים לוג שמן וכמותם יין
כמו שיתבאר בהלכות תמידין ומוספין

פרק שמונה עשר

כל הקרבנות כולן בין קרבנות בהמה ועוף בין קרבנות
מנחות מצות עשה להקריבן בבית הבחירה שנ׳ ושם תעשה
כל אשר אנכי מצוך וכן מצות עשה להיות כל אדם
משפל ומביא קרבנות בהמה שנתחייב להקריבן מחוצה
לארץ לבית הבחירה שנאמר קדשיך אשר יהיו לך ונדריך
תשא ובאת וגומר מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בקדשי
חוצה לארץ שהוא משפל בהם עד שיביאם לבית הבחירה

המקריב קרבן חוץ לעזרה בטל מצות עשה ועבר על לא
תעשה שנ׳ השמר לך פן תעלה עולותי בכל מקום אשר תראה
ואם הקריב במזיד חייב כרת שנ׳ אשר יעלה עולה או זבח
ואל פתח אהל מועד לא הביאו ונכרת מעמיו בשוגג מביא
חטאת קבועה וכן השוחט קדשים חוץ לעזרה אעפ׳ שלא
העלם אם היה מזיד חייב כרת שנ׳ אשר ישחט שור או עז
דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת ואם שחט בשוגג
מביא חטאת קבועה והיכן הזהיר על השחיטה בחוץ
בהקש נאמר שם תעלה עולותיך ונאמ׳ שם תעשה כל אשר
אנכי מצוך מה העלייה בחוץ שענש עליה הזהיר עליה
בפירוש שנ׳ השמר לך פן תעלה עולותיך אף עשייה
שבכללה השחיטה שענש עליה בפירוש הרי הוא מוזהר עליה
שלא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר השוחט קדשים
והעלם בחוץ חייב שתים אחת על השחיטה ואחת על
העלייה שחט בפנים והעלה בחוץ חייב על העלייה וכן
אם שחט בחוץ והעלה בפנים חייב על השחיטה

אינו חייב אלא על שחיטת קדשים הראויין ליקרב לגבי
מזבח אבל השוחט בחוץ אחד מאיסורי מזבח או מחטאות
המתות הרי זה פטור שנ׳ לפני משכן ה׳ כל שאינו ראוי לבוא
אל משכן ה׳ אין חייבין עליו שחט בחוץ מחוסר
זמן בגופו או בבעלים הואיל ואינו ראוי עתה לבוא בפנים
פטור אי זהו מחוסר זמן בגופו בהמה בתוך שבעת ימי
הלידה ותורין שלא הגיע זמנן ואותו ואת בנו שנשחט
אחר מהם היום שאין השני ראוי עד למחר ואי
זהו מחוסר זמן בבעלים קרבן שעדיין לא הגיע זמן בעליו
להקריבו כיצד הזב והזבה והיולדת ששחטו חטאתן בחוץ
בתוך ימי ספירה פטורין וכן מצורע ששחט חטאתו
ואשמו בחוץ בתוך ימי הספירה פטור שעדיין לא נראו
בעלי הקרבנות האילו לכפרה אבל אם שחטו עולותיהן
בחוץ בתוך ימי הספיר חייבין שהעולה דורון היא והחטאת
והאשם היא עיקר הכפרה וכן נזיר ששחט חטאתו בחוץ
בתוך ימי נזירות פטור הקריב עולתו או שלמיו בחוץ חייב
שהחטאת היא המעכבתו והיא עיקר הנזירות אשם תלוי
וחטאת העוף הבאה על הספק שהקריבן בחוץ פטור שהרי
לא נקבע האיסור אשם מצורע ששחטו בחוץ שלא לשמו
חייב הואיל ושלא לשמו ראוי בפנים וכשר כמו שיתבאר
וכל קרבן שהוא פטור על שחיטתו בחוץ כך הוא פטור על
העלאתו שני שעירי יום הכיפורים ששחטם בחוץ
אם עד שלא התודה עליהם חייב כרת על שניהן הואיל
וראויין לבוא לפני השם לוידוי ואם אחר שהתודה פטור על
המשתלח שהרי אינו ראוי לבוא לפני השם השוחט שלמים
בחוץ קודם שיפתחו דלתות ההיכל פטור שהרי הן מחוסרין
מעשה ואחר כך יהיו ראויין לקרב לפני השם כמו שבארנו
והשוחט את הפסח בחוץ אפי׳ בשאר ימות השנה בין לשמו
בין שלא לשמו חייב שהפסח בשאר ימות השנה שלמי׳ הוא

בהמת חולין שעוברה קדשי מזבח אסור לשוחטה
בחוץ ואם שחטה אינו לוקה מפני שאינ׳ ראוייה לבוא לפני
השם גנב והקדיש ואחר כך שחט בחוץ חייב ומאימתי
העמידוה ברשותו כדי לחייבו עליה כרת משעה שהקדישה
והוא ששחטה אחר יאוש אבל לפני יאוש אינה קדושה

היתה הבהמה כולה בחוץ וצוארה בפנים ושחט חייב שנאמ׳
אשר ישחט שור או כשב או עז במחנ׳ או אשר ישחט מחוץ
למחנה אחד השוחט במקדש ושאר גוף הבהמה בחוץ או
שהיה גופה בפנים וצוארה בחוץ חייב עד שתהיה הבהמה
כולה במקד׳ שנ׳ ואל פתח אהל מועד לא יביאנו אבל השוחט
בגגו של היכל הרי זה פטור שנים שאחזו בסכין
ושחטו בחוץ פטורין שנ׳ אשר ישחט או אשר ישחט אחד
ולא שנים ואחד ששחט בחוץ אעפ׳ שלא נתכוון לשחוט
קדשים אלא לה׳ הרי זה חייב שנא׳ דם יחשב לאיש ההוא דם
שפך אעפ׳ שזה הדם במחשבתו כדם הנשפך לא כקרבן
הרי זה חייב השוחט בחוץ בלילה חייב הואיל
והשחיטה בלילה כשרה בחוץ וכן אם העלה בלילה מזה
ששחט בחוץ בלילה חייב על העלאה אבל אם שחט בפנים
בלילה והעלה בחוץ פטור לפי שלא העלה אלא דבר פסול
שאין לך שחיטה כשרה בלילה במקדש וכן אם קבל בכלי
חול בפנים וזרק בחוץ פטור וכן המולק את העוף בחוץ

פטור ואם העלהו פטור מלק בפנים והעלה בחוץ חייב על העלאה שחטו בפנים והעלהו בחוץ פטור שלא העלה אלא דבר שאינו ראוי ליקרב שחט את העוף בחוץ והעלהו בחוץ חייב שתים שהשחיטה בחוץ כשרה והרי היא כמליקה בפנים

פרק תשעה עשר

אין המעלה בחוץ חייב עד שיעלה לראש המזבח שיעשה בחוץ אבל אם העלה על הסלע או על האבן פטור שאין קרוי קרבן אלא על המזבח ואעפ שהוא בחוץ שנ ויבן נח מזבח ואינו חיי עד שיעלה לשם שנ לעשות אותו לה עד שיתכוין לשם אינו חייב אלא על העלאה דבר הראוי לאישים ולמזבח כגון העולה שנ אשר יעלה עולה או זבח מה עולה שראוייה לאישים את כל שראוי לאישים הוא שחייבין על העלאתו בחוץ מיכן אני אומר הזורק את הדם או המקטיר איברי עולה או אמורין או קומץ או לבונה או קטורת או מנחת כהנים או מנחת נסכי או המנסך שלשת לוגין יין או מים בחוץ חייב שנ לא יביאנו לעשות אותו כל המתקבל בפנים חייבין עליו בחוץ אבל הזורק שירי הדם בחוץ אפילו שירי דמים הפנימים פטור שוריקת שירי הדם שירי מצוה הם ואינן מעכבין וכן המנסך יין או מים פחות משלשת לוגין בחוץ פטו בין בחג בין בשאר ימות השנה הואיל וחסר השיעור הרי אינן ראוין להתקבל בפנים וכן המעלה מבשר חטאת מבשר אשם מבשר שלמים בין של יחיר בין של ציבור משירי מנחות משתי הלחם מלחם הפנים בחוץ פטור שכל אילו ראוין לאכילה לא לאישים המעלה את הבהמה כולה בחוץ חייב מפני האמורין ואעפ שלא הפרישן אין בשר הזבח חוצץ וכאילו הקטיר האמורין בפני עצמן אבל המעלה מנחה שלא נקמצה פטור שאין הקומץ ברור ומובר קמצה וחזר קמצה לתוכה והקריב כולה בחוץ חייב

היוצק והבולל והפותת והמולח והמניף והמגיש והמסדר את השולחן והמטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים בחוץ פטור לפי שכל אחר מאילו אינו גמר עבורה ונאמר אשר יעלה עולה או זבח מה העלאה שהיא גמ עבור את כל שהוא גמר עבודה חייבין עליו פרה ארומה ששרפה חוץ ממקום שריפתה וכן שעיר המשתלח שהקריבו בחוץ אחר שהתודה עליו פטור אבל קרשים פסולין שהיה פסולן בקודש אם העלה מהן בחוץ חייב כיצד כגון הלן והיוצא והטמא ושנפסל במחשב העובר שכולן נשרפין כמו שיתבאר בהלכות פסולי המוקרשין אם עבר והעלה מהם בחוץ חייב שנ לעשות אותו לה כל הנעשה לה חייבין ואו נעשו לשם כל רבר שחייבין על העלאתו בחוץ כיון שהעלה ממנו כזית בחוץ חייב בין שהעלה בפני תחילה ושייר ממנו כזית והעלהו בחוץ בין שהניח הכל בפני ולוקח ממנו כזית והעלהו בחוץ אבל אם חסר אותו דבר הקרב כל שהוא בפנים והעלה שאריתו בחוץ פטור כיצד הקומץ או הלבונה והאמורין והעולה ומנחה הנשרפ והנסכי שחסרו מקצתם בפנים והקריב שאריתן בחוץ פטור שהרי נאמר לעשות אותו על השלם הוא חייב ואינו חייב על החסר הוציאו שלם וחסר בחוץ והעלהו הרי זה ספק לפיכך אינו לוקה העלה אבר שאין בו כזית בשר והיה העצם משלימו לכזית חייב מפני שהוא מחובר היה מלח משלימו לכזית הרי זה ספק לפי אינו לוקה ועולה ואימוריה מצטרפין לכזית העלה וחזר והעלה חייב על כל אבר ואבר ורק והעלה חייב שתים שהרי חלק הכתוב בין מעלה לעושה שהרי נאמר אשר יעלה עולה ונאמר לעשות אותו העלה אבר חסר פטור שנ לעשות אותו על השלם הוא חייב שנים שאחזו באבר והעלוהו בחוץ חייבי שנ איש איש אשר יעלה עולה אפי איש ואיש שהעלו חייבין הזורק מקצת מתנות בחוץ חייב

המקבל דם חטאת בכוס אחר נתן ממנו בחוץ וחזר ונתן בפנים חייב על הנותן בחוץ שהרי כולו ראוי ליקרב בפנים ואם נתן ממנו בפנים וחזר ונתן בחוץ פטור מפני שהן שירים אבל אם קבל בשני כוסות בין שנתן שניהן בחוץ או אחר בחוץ ואחר בפנים או אחר בפנים ואחר בחוץ הרי זה חייב הקומץ והלבונה שלמנחה שהקריב אחר מהן בחוץ או הקריב האחר בפנים והשני בחוץ חייב וכן שני בזיכי לבונה שללחם הפנים שהקריב אחר מהן בחוץ או אחר בפנים והשני בחוץ חייב

מי ששחט קרשים בזמן הזה והעלה חוץ לעזרה חייב מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים שהרי מותר להקריב אעפ שאין בית מפני שקרושה ראשונה קרשה לשעתה וקרשה לעתיד לבוא השוחט קרשי גוים בחוץ חייב וכן המעלה אותן בחוץ והגוים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום והוא שיקריבו בבמה שיבנו ואסור לסייען ולעשות שליחותן שהרי נאסר עלינו להקריב בחוץ ומותר להורות להם וללמדם היאך יקריבו לשם הא ברוך הוא

הלכות תמידין ומוספין

יש בכללן תשע עשרה מצות שמונה עשר מצות עשה ואחת מצות לא תעשה וזהו פרטן א להקריב שני כבשים בכל יום עולות ב להדליק אש על המזבח בכל יום ג שלא לכבותה ד להרים את הדשן בכל יום ה להקטיר קטורת בכל יום ו להדליק נירות בכל יום ז שיקריב כהן גדול מנחה בכל יום והיא הנקראת חביתין ח להוסיף שני כבשי עולות בשבת ט לעשות לחם הפנים י מוסף ראשי חרשים יא מוסף הפסח יב להקריב עומר התנופה יג מוסף עצרת יד להביא שתי הלחם עם הקרבנות הבאות בגלל הלחם ביום עצרת טו מוסף ראש השנה יו מוסף יום צום יז מוסף החג יח מוסף שמיני עצרת יט לספור כל איש ואיש שבעה שבועות מיום הקרבת העומר וביאור מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

מצות עשה להקריב שני כבשים עולו בכל יום והם הנקראי תמידי אחר בבקר ואחר בין הערבים שנ שנים ליום עולה תמיד וגומר ואימתי ומן שחיטתן של בקר שוחטין אותו קודם שתעלה החמה משיאיר פני כל מזרח ופעם אחת דחקה השעה את הצבור בבית שיני והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום תמיד של בין הערבים שוחטין אותו משיאריך הצל ויראה לכל שהאריך והוא משש שעות ומחצה ומעלה עד סוף היום ולא היו שוחטין אותו בכל יום אלא בשמונה שעות ומחצה וקרב בתשע ומחצה ולמה מאחרין אותו שתי שעות אחר תחילת ומן שחיטתו מפני הקרבנות של יחידים או של ציבור לפי שאסור להקריב קרבן כלל קודם תמיד שלשחר ולא שוחטי קרבן אחר תמיד של בין הערבים חוץ מקרבן פסח לברו שאי אפשר שיקריבו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות

אין שוחטין את הפסח אלא אחר תמיד של בין הערבים וכן מחוסרי כיפורים מקריבין כפרתן אחר תמיד שלבין הערבי ביום ארבעה עשר כדי שיהיו טהורין לאכל פסחיהן לערב ערב פסחים בין בחול בין בשבת היה התמיד נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונ ומחצה כדי שיהו להם פנאי לשחוט פסחיהם ואם חל ערב פסח להיות ערב שבת היו שוחטין אותו בשש ומחצה בתחילת זמנו וקרב בשבע ומחצה כדי שיהי להם ריוח לצלות קודם שיכנס שבת אעפ שאין שוחטין אחר תמיד שלבין הערבים מקטירין כל דבר הראוי להקטרה כל היום ומקטירין איברי עולות והאמורין עד חצי הלילה כמו שביארנו במעשה הקרבנות ואיברין ואימורי שלא נתאכלו בין מן התמיד בין משאר הקרבנות מהפכין בהן כל הלילה עד הבקר שנ כל הלילה עד הבקר אברים שלתמיד דוחין את הטומאה ואין דוחין את השבת אלא בערב שבת בלבד מקטירין אברי תמיד שלערב שבת שהתמיד תחילתו דוחה שבת וסופו אינו דוחה חלבי

שבת קריבין בלילי יום טוב אבל אם חל יום טוב להיות במוצאי שבת אין קריבין וכן בלילי יום הכיפורים שנ׳ עולת שבת בשבתו ולא עולת שבת זו בשבת אחרת ולא עולת חול ביום טוב ארבעה עשר שחל להיות בשבת מקטירין חלבי הפסחים בלילי יום טוב מפני שהם כחלבי שבת אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים שבמקדש והיו מוכנים קודם יום הקרבה בארבעה ימים ואע״פ שהיו מבקרין אותו מתחילה לא היו שוחטין את התמיד עד שמבקרין אותו שנייה קודם שחיטה לאור האבוקות ומשקין אותו מים בכוס שלזהב כדי שיהיה נח להפשט כמעשה תמיר שלשחר כך מעשה תמיד שלבין הערבי׳ והכל כמעשה העולה שכתבנו במעשה הקרבנו׳ ולא היו כופתין את הטלה שלא יחקו את המינין אלא אוחזין ידיו ורגליו בידיהן וכך היתה עקידתו ראשו לדרום ופניו למערב תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית שלבית המטבחים על טבעת שנייה ושלבין הערבים על קרן צפונית מזרחית ממנה על טבעת שנייה כדי שיהיה כנגד השמש דברי קבלה הן שיהיו נשחטין כנגד השמש טעו או שגגו אפי׳ הזידו ולא הקריבו תמיד שלשחר יקריבו תמיד שלבין הערבים בדא כשנתחנך המזבח אבל אם היה מזבח חדש שעדיין לא קרב עליו כלום לא יקריבו עליו תחילה בין הערבים, שאין מחנכין מזבח העולה אלא בתמיד שלשחר

פרק שיני

מצות עשה להיות אש יקודה על המזבח תמיד שנ׳ אש תמיד תוקד על המזב׳ אע״פ שהאש ירדה מן השמי׳ מצוה להבי׳ אש מן ההדיוט שנ׳ ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח

בבקר עורכין עצים ועורכין בראש המזבח מערכה גדולה שלאש שנ׳ ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר

וכן מצוה לעלות בשני גזרים של עץ עם תמיד של שחר יתר על עצי המערכה שנ׳ ובער עליה הכהן עצים בבקר וכן מוסיפין שני גזרים עם תמיד של בין הערבים שנ׳ וערכו עצים על האש מפי השמועה למדו שבתמיד של בין הערבים הכתוב מדבר שני גזרים של בין הערבים מעלין אותו שני כהני׳ כל אחד ואחד בעץ יחידי בידו שנא׳ וערכו הרי כאן שנים אבל של שחר בכהן אחר שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות שנייה בצרה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום שלישית אין עליה כלום אלא לקיום מצות האש שנ׳ אש תמיד תוקד מפי השמועה למדו שזה שנ׳ על מוקדה על המזבח זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שנייה שלקטורת והאש על המזבח תוקד בו זו מערכה שלישי׳ של קיום האש

אבל אברים ופדרים שלא נתאכלו מבערב נותנין אותן בצידי מערכה גדולה המכבה אש המזבח לוקה שנ׳ לא תכבה אפי׳ גחלת אחת ואפי׳ הורידה מעל המזבח וכבה לוקה אבל אש מחתה ואש מנורה שהכינה למזבח להדליק ממנה אע״פ שכבה אותן בראש המזבח פטור שהרי נתקה למצוה אחרת ואין אני קורא בהן אש המזבח

כשמסדר עצי מערכה גדולה מסדרה במזרח המזבח ויהיו מראה שהתחיל לסדר מן המזרח וריוח היה בין הגורים וראשי הגורים הפנימים היו נוגעין ברשן שבאמצע המזבח והוא הנקרא תפוח ואחר שמסדר מערכה גדולה חוזר ובורר עצי תאנה יפים ומסדר מערכה שניי׳ של קטורת כנגד קרן מערבית דרומית משוכה מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות ובה כמו ה׳ סאין גחלים ובשבת עושין בה כמו שמונת סאין גחלים מפני שעליה מקטירין בכל שבת שני בזיכי לבונה שללחם הפנים מערכה שלישית שלקיום האש עושה אותה בכל מקום שירצה מן המזבח ומצית בה את האש ולא יצית האש למטה ויעלה אותה למזבח אלא במזבח עצמו מציתין שנ׳ ואש המזב׳ תוקד בו מיכן להצתה שלא תהיה אלא בראשו שלמזבח הרמת הרשן מעל המזבח בכל יום מצות עשה שנ׳ והרי׳ את הרשן והיא עבודה מעבודו׳ כהונה ובגדי כהונה שתורם בהן הרשן יהיו פחותי׳ מן הכלים שמשמש בהם בשאר עבודו׳ שנ׳ ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והרים את הרשן אינו אומר אחרים שיהיו בגדי חול אלא שיהיו פחותין מן הראשונים לפי שאינו דרך ארץ שימזוג כוס לרבו בבגדי׳ שבשל בהם קדרה לרבו אימתי תורמין הרשן בכל יום משיעלה עמוד השחר וברגלי׳ משליש אחרון שללילה וביום הכיפורים מחצות הלילה

כיצד תורמין מי שזכה לתרום טובל ולובש בגדי הרמה ומקד׳ ידיו ורגליו ואומ׳ לו הזהר שמא תגע בכלי עד שתקד׳ ידיך ורגליך ואחר כך לוקח המחתה ושלכסף היתה והיא היתה נתונה במקצוע בין כבש למזבח במערבו של כבש ונוטל את המחתה ועולה לראש המזבח ומפנה את הגחלים אילך ואילך וחותה בין הגחלים שנתאכלו בלב האש ויורד למטה לארץ והולך פניו לצפון ומהלך בארץ למזרח הכבש כמו עשר אמו׳ כלפי הצפון וצובר את הגחלים שחתה על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחי׳ במקום שנותני׳ מראות העוף ודשון המזב׳ הפנימי והמנור וחתיה זו שחותה במחתה ומוריד לרצפה אצל המזבח היא המצוה שלכל יום אחר שירד זה שתרם רצים אחר הכהנים ומקדישין ידיהם ורגליהם במהרה ונוטלין את המגרפו׳ ואת הצנורות ועולין לראש המזבח וכל אברי העולות ואמורי הקרבנות שלא נתאכלו כל הלילה מחזירין אותם לצדדי המזבח אם אין הצדדין מחזיקין סודרים אותם בכבש כנגד הסובב

ואחר כך גורפין את הרשן במגריפות מכל צדדי המזבח ומעלין אותו ערימה על גבי התפוח וגורפין מאותה הערימה בפסכתר והוא כלי גדול שמחזיק לתך ומורידין אותו למטה וברגלי׳ לא היו מורידין אותו אלא מניחין הערימ׳ גבוהה באמצע המזבח מפני שהוא נואי למזבח

כל מי שירצה מן הכהנים ממלא מן הרשן שהורידו למטה ומוציא חוץ לעיר לשפך הרשן ואין להוצאת הרשן לחוץ בירם אלא כל הרוצה ומעולם לא נתעצל בהם מלהוציא את הרשן ואע״פ שאין הוצאתו לחוץ עבוד׳ אין בעלי מומין מוציאין אותו וכשמוציאין אותו חוץ לעיר מניחין אותו במקום שאין הרוחות מנשבות בו בחוזקה ולא הורמים גורפין אותו ולא יפזרנו שם שנ׳ ושמו שיניחנו בנחת ואסו׳ ליהנות בו

פרק שלישי

מצות עשה להקטיר הקטרת על מזבח הזהב שבהיכל פעמים בכל יום בבוקר ובין הערבים שנ׳ והקטיר אהרן עליו קטרת סמים לא הקטירו בבקר יקטירנו בין הערבים אפילו היו מזידין ואין מחנכין מזבח הזהב אלא בקטרת של בין הערבים כמה מקטירין ממנה בכל יום משקל מאה דינרין חמשים בבקר וחמשים בין הערבים מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו וקטרת שפקעה מעל המזבח אפילו קרטין שבה אין מחזירין אותן בעת שמקטירין הקטרת בהיכל בכל יום פורשין כל העם מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח לא יהיה שם אדם עד שיצא זה שהקטיר הקטרת וכן בשעה שיכנס ברם חטאות הנעשו׳ בפנים פורשין הכל מבין האולם ולמזבח עד שיצא שנ׳ וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש וגו׳ בניין אב לכל כפרה שבקודש שלא יהא שם אדם

כיצד סדר הקטרת הקטורת בכל יום מי שזכה בדישון המזבח הפנימי נכנס בכלי קודש וטני היה שמו ושל זהב היה ומחזי׳ קביים וחצי מניח הטני בארץ לפניו וחופן בידיו האפר והפחם שבתוך המזבח ונותן לתוך הטני ובאחרונה מכבד את השאר לתוכו ומניחו שם בהיכל ויוצא ומי שזכה בקטורת נוטל כלי מלא קטורת גדוש וכסוי היה לו ובזך היה שמו ונותן הבזך בתוך כלי אחר וכף היה שמו ומכסה את הכף בבגד קטן ואוחז הכף בידו ונכנס עמו אחר במחתה שלאש בידו וכיצד חותה זה שזכה במחתה לוקח מחתה שלכסף ועולה לראש המזבח ומפנה את הגחלי׳ אילך ואילך ונוטל מן הגחלים שנתאכלו במערכה שנייה

ויורד ומערן לתוך מחתה שלזהב אם נתפזרו מן הגחלי כמו קב או פחות מכברן לאמה ובשבת כופה עליהן הפסכתר ואם נתפזר יתר על קב חוזר וחותה שלשה דברים היה הפסכתר משמש כופין אותו על הגחלים ועל השרץ בשבת ומורידין בו את הדשן מעל המזבח ומקדים לפניהם זה שדשן המזבח הפנימי ונוטל הטני שבו דשון המזב׳ ומשתחו׳ ויוצא וזה שבידו המחתה צובר את הגחלים על גבי המזבח הפנימי ומרדדן בשולי המחתה ומשתחוה ויוצא וזה שבידו הכף נוטל את הבזך מתוך הכף ונותנו לאהובו או לקרובו

ורואה אם נתפזר מן הקטורת מעט בכף אוהבו או קרובו נותן לו לתוך חפניו זה שנתפזר עם הקטורת שבבזך ומשתחוה ויוצא ואומרין לזה המקטיר הזהר שלא תתחיל מלפניך שלא תכוה ומתחיל ומשליך הקטורת על האש בנחת כמי שמרקד סולת עד שתתדרה על כל האש ואין המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר ואם כהן גדול הוא אומ׳ לו הממונה אישי כהן גדול הקטר ואחר שאומ׳ יפרשו כל העם ויקטיר המקטיר וישתחוה ויוצ׳ דישון המנורה והטבת הנירות בבוקר ובין הערבים מצות עשה שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו והדלקת הנירות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבנות שקבוע להן זמן שנ׳ להעלות נר תמיד וכמה שמן הוא נותן לכל נר חצי לוג שמן שנ׳ מערב עד בקר תן לו כמדה שיהי׳ דולק מערב עד בקר ואין מחנכין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותיה בין הערבים מהו דישון המנורה כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה והדלקת הנרות היא הטבתם ונר שמצאו שלא כבה מתקנו נר מערבי שכבה אין מדליקין אותו אחר דשונו אלא ממזבח החיצון אבל שאר הנרות כל נר שכבה מהן מדליקו מנר חבירו וכיצד מדליקו מושך הפתילה עד שמדליקה ומחזירה לפי שהנרות קבועים במנורה ואינו יכול להדליק בנר אחר משום בזיון כל הפתילות שאסור להדליק בהן בשבת אסור להדליק בהן במקדש במנורה שנ׳ להעלות נר תמיד שתהא שלהבת עולה מאליה

לא היה מטיב כל הנרות בפעם אחת אלא מטיב חמשה נירות ומפסיק ועושין עבודה אחרת ואחר כך נכנס ומטיב השתים כדי להרגיש את כל העזרה כל נר שכבה מדליקין אותו מנר אחד מהן כמו שביארנו וכיצד סדר ההטבה זה שזכה בדישון המנורה נכנס וכלי בידו וכוז שמו ושל זהב היה דומה לקיתון גדול מדשן בו את הפתילות שכבו ואת השמן הנשאר בנר ומטיב חמשה נרות ומניח הכוז שם לפני המנורה על מעלה שנייה משלש מעלו׳ שלפניה ויוצא ואחר כך נכנס ומטיב שני הנרות ונוטל הכוז בידו ומשתחוה ויוצא חביתי כהן גדול מצות עשה להקריבן בבקר בכל יום מחצה בבקר עם תמיד של שחר ומחצה בין הערבים עם תמיד שלבין הערבים ולישתן ואפייתן דוחין את השבת ואת הטומאה ככל קרבן שקבוע לו זמן שנ׳ תופיני שתהא נאה ולא תאפה מבערב ועוד אם תאפה מבערב תפסל בלינה שהמרחשת מכלי הקדש היא כמו שביארנו טחינת סולתן והרקדן בחוץ ואינן דוחין את השבת כהן שהקריב מחצה בשחרית ומת או נטמא או נולד לו מום ומנו כהן אחר תחתיו לא יביא חצי עשרון מביתו ולא חצי עשרון של ראשון אלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה ומחצה אבד נמצאו שני חצאים קריבין ושני חצאין אובדין ואילו שני החצאין האובדין מניחין אותן עד שתעבור צורתן ויוצאין לבית השריפה וכן אם אבד או נטמא החצי שלבין הערבי׳ והיכן שורפין אותן בעזרה מת כהן גדול בשחרית אחר שהקריב חצי העשרון ולא מנו כהן אחר מביאין היורשין עשרון שלם עבור כפרתו ועושין אותו חביתין ושלימה היתה קריבה מת כהן גדול קודם שיקריבו בבקר ולא מנו כהן אחר מקריבין אותו עשרון שלם בבקר ועשרון שלם בין הערבים ואין כופלי׳ שמנה ולבונתה אע״פ שנכפלה הסלת אלא מפרישי׳ להם שלשת לוגי שמן וקומץ לבונה לוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לעשרון שלבקר ולוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לעשרון שלבין הערבים

פרק רביעי

כל העבודות הא׳ שעושין בכל יום בפנים היו עושין אותן וכיצד היו עושין כל כהני בתי אבות שליום נכנסין ללשכת הגזית אחר שיעלה עמוד השחר ומלובשין הן בבגדי כהונה והממונה שעל הפייסות עמהן והם עומדין בהקפה והממו׳ נוטל מצנפת מעל ראשו שלאחד מהן ומחזירה והוא האיש שמתחילין למנות ממנו ומפיסין כמו שיתבאר ויוצאין לעבודה אנשי שעוברין בו ושאר הכהני׳ מוסרי׳ אותן לחזני׳ ומפשיטין אותן את בגדי הקדש ולא היו מניחין עליהן אלא המכנסיי בלבד עד שלובשין בגדי חול וחוזרין ופושטין את המכנסיים של קדש ומחזירים החזנים את הכלים לחלונות

כיצד מפיסין עומדין בהקף ומסכימין על מניין שמונים מאה או אלף או כל מניין שיסכימו עליו והממונה אומר להם הצביעו והן מוציאין אצבעותיהן אחת או שתים ואם הוציא שלש מונין לו שלש ואין מונין גודל במקדש מפני הרמאים שהגודל קצר ונוח להוציאו ולכפותו והמוצי׳ גודל אין מונין אותו לו ומתחיל הממונה למנות מן האיש הידוע שהסיר מצנפתו תחילה ומונה על אצבעותיהן וחוזר חלילה עד שישלים המניין שהסכימו עליו והאיש ששלם המניין אצל אצבעו הוא שיצא בפייס ראשון לעבוד׳ ולמה מונה המניין שהסכימו עליו על האצבעות שהוציאו ולא היה מונה על האנשי׳ עצמן לפי שאסור למנו׳ ישרא׳ אלא על ידי דבר אחר שנאמר ויפקדם בטלאים

ארבעה פייסות היו מפיסין בכל יום בשחרית הפייס הראשון מיתורם את המזבח הפיסו וזכה מי שזכה לתרום והוא מסדר את המערכה והוא מעלה שני גזרי עצי׳ למזבח והוא מכנים מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת הפייס השני זוכין בו שלשה עשר על סדר עמידתן כיצד הממונה אומר להם הצביעו ומונה כדרך שביארנו וזה שיצא בפייס ראשון הוא שוחט תמיד של שחר והשני שעומ׳ בצידו הוא מקבל את דם התמי׳ והוא זורקו והשלישי הסמוך לשני מדשן המזבח הפנימי שהוא מזבח הקטורת והרביעי שבצדו מדשן את המנורה ומטיב את הנרות והחמישי מעלה ראש התמיד ורגלו לכבש והששי מעלה שתי הידים והשביעי מעלה העוקץ והרגל והשמני מעלה החזה והגרה והתשיעי מעלה שתי הדפנות והעשירי מעלה הקרבים והאחד עשר מעלה סולת הנסכים והשנים עשר מעלה החביתין והשלשה עשר מעלה היין של נסכים

הפייס השלישי אומר להן הממונה לכל אנשי בית אב של אותו היום מי שלא הקטיר קטורת מימיו יבא ויפיס יתקבצו אצל הממונה ויפיסו ומי שיצא בפייס זה ראשון הוא שיזכה להקטיר קטורת הפייס הרביעי מתקבצין כולן ומפיסין לידע מי מעלה איברים מן הכבש למזבח הפיסו וזכה מי שזכה תמיד של בין הערבים אין מפיסין לו פייס אחר אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית יזכה בה בין הערבים חוץ מן הקטורת שהן מפיסין לה פייס אחר בין הערבים ויבוא כל מי שלא הקטיר קטורת מעולם מאנשי אותו בית אב ויפיסו עליה ואם כבר הקטירו כולן מימיהן מפיסין להן כולן בשחרית בפייס שלישי וזה שזכה בה שחרית מקטירה בין הערבים בשבת שיש שם תמידין ומוספין ושני בזיכי לבונה כיצד הם עוברין מפיסין בשחר אנשי אותו בית אב של משמר היוצא ומקריבין תמיד של שחר ושני כבשי עולה של מוספין וכל שזכה בעבודה מעבודת התמיד שלשחר הוא זוכה בה בשני כבשי מוסף והמשמר האחר שיכנס בשבת מפיסין פייסות אחרות לתמיד של בין הערבים ואילו ואילו חולקין בלחם הפנים ואין אוכלין את הלחם עד שיקטירו שני בזיכי לבונה על האש והלבונה טעונה מלח כשאר הקרבנות

ואחר קרבן המוספין מקטירין שני הבזיכין ושני כהנים מקריבין את שני הבזיכין כיצד חולקין לחם הפנים בכל שבתות השנה משמר הנכנס נוטל שש חלות ומשמר היוצא נוטל שש הנכנסין חולקין ביניהם בצפון שהרי הן מוכנין לעבודה והיוצאין חולקין בדרום ובזמן שיהיה יום טוב של אחד משלש רגלים בשבת וכן בשבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים וכן אם חל יום טוב הראשון שלחג באחד בשבת חולקין כל המשמרות בשוה מערב יום טוב שהוא שבת בלחם הפנים מפני שהקדימו לעבודה וכן אם חל יום טוב האחרון להיות בערב שבת חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפני׳ באותה שבת שהיא מוצאי החג ודבר זה תקנה כדי שיתאחרו הכהנים בשביל חילוק לחם הפנים ואם נתאחר אחר מבעלי משמר ולא בא ימצא אחר חל יום אחד להפסיק בין השבת ובין יום טוב כגון שהיה יום טוב הראשון שלחג בשני או יו׳ט׳ האחרון בחמישי או יום טוב שלעצרת שחל להיות בשני או בחמישי משמר שזמנו קבוע באותה שבת נוטל עשר חלות וזה הנכנס נוטל שתים שהרי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם לא יום אחד שהוא ערב שבת או אחד בשבת ומתעצלין ואין בהן מהן לא מעט כהן גדול לעולם נוטל מכל משמר חצי החלות שוכה בהן שנא׳ והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו ואין כהן גדול נוטל פרס שאין זה כבודו

פרק חמישי

מצות עשה לסדר לחם הפנים בכל יום שבת על השולחן לפני ה׳ בהיכל שנא׳ ביום השבת ביום השבת יערכנו הכהן וגו׳ ודבר ברור בתורה שהוא שתים עשרה חלות כל חלה שני עשרונים ועורכין אותו שני סדרים שש חלות בכל סדר חלה על גבי חלה ובין כל שתי חלות שלש קנים שלזהב כדי שתהיה הרוח מנשבת בו וסומך כל מערכה בשתי קשוות ונותני׳ בצד כל מערכה כלי שיש בו קומץ לבונה שנ׳ ונתתה על המערכת לבונה זכה וכלי זה הוא הנקר׳ בוך נמצאו שני קומצי לבונ׳ בשני הבזיכי׳ ושוליים היו לבזיכין כדי שיניחום על השולחן שני הסדרים מעכבין זה את זה ושני הבזיכין מעכבין זה את זה והסדרין והבזיכין מעכבי׳ זה את זה ואין מחנכין את השולחן לא בלחם הפנים בשבת מיום השבת ליום השב׳ מוציאין את הלחם שהוא שם על השולחן משבת שעברה ומסדרין לחם אחר וזה שמוציאין הוא שחולקין שתי המשמרות הנכנסת והיוצאת עם כהן גדול ואוכלין אותו וכיצד מסדרין את הלחם ארבעה כהנין נכנסים שנים בידן שני סדרין ושנים בידם שני בזיכין וארבעה מקדימין לפניהם שנים ליטול שני סדרים ושנים ליטול שני בזיכין שהיו שם על השולחן הנכנסין עומדין בצפון ופניהם לדרום והיוצאין עומדין בדרום ופניהם לצפון אילו מושכין ואילו מניחין וטפחו של זה בתוך טפחו של זה שנ׳ לפני תמיד יצאו ונתנו את הלחם שהוציאו על שולחן והב אחר שהיה באולם והקטירו הבזיכין ואחר כך מחלקין החלות ואם חל יום הכיפורים להיות בשבת החלות מתחלקות לערב כיצד מעשה לחם הפנים מביא ארבעה ועשרים סאין חטים הראויין למנחות ושפין אותן ובועטין בהן כשאר חיטי מנחות וטוחני׳ אותן ומניפין מהן באחד עשר נפה ארבעה ועשרים עשרון סולת ועושין מהם שתים עשרה חלות מצות לא נפה אותם באחד עשר נפה או שלא הוציאן מעשרים וארבע סאין הואיל ונעשו סלת מכל מקום כשרות לא נאמרו השיעורין האילו אלא למצוה

לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים בעזרה

כשאר המנחות ולשין אותן אחת אחת ואופין אותם שתים שתים ושלשה דפוסין של זהב היו להם אחד שנותנין בו החלה והיא בצק והשני שאופין אותה בו והשלישי שנותנין אותה בו כשרודה אותה מן התנור כדי שלא תתקלקל

כל חלה מהן מרובעת שנא׳ לחם הפנים שיהיו לו פנים רבים ארך כל חלה מהן עשרה טפחים ורחבה חמשה טפחים ורומה שבע אצבעות והשולחן ארכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים נותן אורך החלה על רוחב השולחן נמצאת החלה יוצאת שני טפחים מיכן ושני טפחי׳ מיכן וכופל את היוצא מיכן ומיכן וישאר בין שני הקצוות רוח באמצע וכן מניח חלה על גבי חלה עד שעורך שש חלות וכן עושה בצד המערכה שנייה שש חלות אין אפיית לחם הפנים דוחה את השבת ולא את יום טוב לא בערב שבת אופין אותן ועורכין אותן למחר ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות בחמישי ובערב שבת אופין אותן מיום רביעי לא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת לא מערב שבת נכנס ושומטן ונותנן לאורך השולחן ובאחר בשבת נכנס ומכנים את הקנים בין החלות סידר הלחם בשבת כמצוותו ולא הניח עמו בזיכי לבונ׳ עד למחר ולשבת הבאה הקטיר הבזיכין נפסל הלחם ואינו קדוש וכן אם סידר הלחם והבזיכין באחד בשבת והקטיר הבזיכין לאחר שבת הבאה הלחם אינו קדוש ונפסל אבל אם הקטיר הבזיכין בשבת נפסל הלחם כיצד יעשה בלחם ובזיכין שסדרן לאחר השבת יניחם שם על השולחן עד שיעבור עליהן יום השבת והן מסודרין ואחר כך יקטיר הבזיכין לשבת הבאה אחר השבת שעברה עליהן והן מסודרין שאפי׳ נשאר הלחם עם הבזיכין על השולחן כמה שבתות אין בכך כלום

סידר את הלחם ואת הבזיכין בשבת כמצותן והקטיר את הבזיכין לאחר השבת בין לאחר שבת זו בין לאחר שבת אחרת הבאה נפסל הלחם והרי הוא כקדשי׳ שנפסלו שחייבי׳ עליהן משום פיגול ונותר וטמא כמו שיתבאר נפרסה חלה אחר מן הלחם אם עד שלא הסיר הלחם מעל השולחן נפרסה הלחם פסול ואינו מקטיר עליו את הבזיכין ואם אחר שהסיר הלחם נפרס הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין הגיע זמן הלחם להסירו הרי זה כמי שהסירו ואם נפרס הלחם מקטיר הבזיכין ואע״פ שלא פרק המערכת נטמא אחר מן הסדרי׳ בין לפני הקטרה בין לאחר הקטרה או שניטמ׳ אחר מן הבזיכי׳ הטמא בטמאתו והטהו׳ בטהרתו

פרק ששי

סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא׳ סמוך לעלות השחר יבוא הממונה שעל הפייסות ויקיש על העזרה ופותחין לו ומבלשין את כל העזרה ומעמידין עושי חביתין לעשות החביתין וכל הכהנים ששם כבר טבלו קודם שיבוא הממונה ולבשו בגדי כהונה ויבאו ויעמדו בלשכת הגזית ויפיסו פיים ראשון ושני ויזכה כל אחד במלאכתו כמו שביארנ׳ ומתחיל זה שזכה בתרומת הדשן ותורם על הסדר שאמרנ׳ ואח״כ מסדר מערכה גדול ואח״כ מסדר מערכ׳ שניי׳ ואח״כ מעלה שני גזרי עצים ומניחן על מערכה גדול להרבות האש ואחר כך נכנסין ללשכת הכלי׳ ומוציאין כל כלי השרת הצריכין להן כל היום ומשקין את התמיד מים וזה שזכה כשחיטתו מושכו לבית המטבחים והולכין אחריו הכהנים שזכו להעלות האברי׳ ושוהין שם עד שפותחין שער ההיכל הגדול ובשעת פתיחת השער שוחטין את התמיד

ואחר כך נכנסין להיכל שני כהנים האחד שזכה ברישון המזבח הפנימי והשני שזכה ברישון המנורה והמדשן את המזבח מדשנו בשעה שהשוחט שוחט את התמיד ואחר כך זורק הדם זה שקבלו ואחר שזורקין את הדם מטיב זה שבהיכל חמש הנרות ויוצאין שניהן מן ההיכל ואילו שבבית המטבחים מפשיטין ומנתחין וכל אחד ואחד מעלה אבר שזכה בו לכבש ונותנין האברים מחצי כבש ולמטה במערבו ושלמוספין היו נותנין אותן מחצי כבש ולמטה במזרחו ושל ראשי חדשים נותנין על המזבח מלמעלה בין קרן לקרן כמקום הלוך רגלי הכהנים כדי לפרסמו שהוא ראש חדש ומולחין שם את האברים ובוזקין מלח על גבי הכבש אפי׳ בשבת כדי שלא יחליק ויפלו הכהנים שם בעת הליכתן בעצים למערכה ואע״פ שהמלח חוצץ בין רגליהם ובין הכבש הואיל ואין ההולכה הזאת עבודה אינן חוששין

ואחר שמעלין האברים לכבש מתכנסין כולן ללשכת הגזית והממונה אומר להם ברכו ברכה אחד והן פותחין וקורין אהבת עולם ועשרת הדברות ושמע והיה שמוע ויאמר ואמת ויציב ורצה ושים שלום ובשבת מוספין ברכה אחת והיא שיאמרו אנשי משמר היוצא לאנשי משמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה ישכן ביניכם אהבה אחוה שלום ורעות ואחר כך מפיסין פיס שלישי ורביעי ווזכה בקטורת מי שווכה ונכנס ומקטיר ואחר כך נכנס זה שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי הנרו׳ ויוצא זה שהקטיר עם מדשן המנורה ועומר על מעלות האולם הוא ואחיו הכהנים כשיגיעו בין האולם ולמזבח נטל אחד המגריפה וזרקה בין האולם ולמזבח והיה לה קול גדול ושלשה דברים היתה משמשת בהן השומע את קולה היה יודע שאחיו הכהנים נכנסין להשתחוות והוא רץ ובא ובין לוי השומע את קולה היה יודע שאחיו הלוים נכנסי׳ לדבר בשיר והוא רץ ובא וראש המעמד כשהיה שומע את קולה היה מעמיד את הטמאים על שער המזרח מפני החשד שידעו הכל שעדין לא הביאו כפרתן ואחר כך מעלה זה שזכה באברים את האברים מן הכבש למזבח ואחר שמעלין את האברים מתחילין אילו שעל מעלות האולם ומברכין ברכת כהנים ברכה אחת בשם המפורש כמו שביארנו במקומה ואחר כך מעלין סלת הנסכים ואחר הסלת מקטיר החביתין ואחר החביתין מעלין את היין לניסוך ובשעת הניסוך אומרין הלוים השיר ומכין המשוררין במיני ניגון שבמקדש ותוקעי׳ תשע תקיעות על פרקי השיר כשהיו נותנין היין למנסך היו שני כהנים עומדין על שולחן החלבים ושתי חצוצרות בידן והסגן עומד על קרן המזבח והסודרין בידו תקעו והריעו ותקעו ובאו ועמדו אצל זה הממונה על הצלצל אחד מימינו ואחד משמאלו שהה המנסך לנסך מניף הסגן בסודרין הקיש זה בצלצל ותקעו אלו בחצוצרות ודברו הלוים בשיר הגיעו לפרק תקעו והשתחוו כל העם שבעזרה על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה וכל התקיעות שעל התמיד תשע כמו שבארנו אין אומרי׳ שירה אלא על עולות הציבור וזבחי שלמיהם האסורי׳ בתורה אבל עולות נדבה שמקריבי׳ מסותר תרומת הלשכה אעפ׳ שהן שלציבור אין אומרין שירה עליהם וכן נסכים הבאין בפני עצמן אין אומרין עליהן שירה השיר שהיו הלוים אומרין ביום הראשון היו אומרין לה׳ הארץ ומלואה בשני היו אומרין גדול ה׳ ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו וגו׳ בשלישי היו אומרין אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט ברביעי היו אומרין אל נקמות ה׳ אל נקמות הופיע בחמישי היו אומרין הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב בששי היו אומרין ה׳ מלך גאות לבש לבש ה׳ עוז התאזר וגומר בשבת היו אומרין מזמור שיר ליום השבת במוספי שבת אומרים שירת האזינו וחולקין לששה פרקים הז׳ יו׳ לך כדרך שקוראי׳ אותה ששה בבית הכנסת ואומרין פרק בכל שבת נגמרו השירה בששה שבתות חוזרין לראש במנחה שלשבת אומ׳ אז ישיר משה ומי כמוכה וכולי במוסף שלראש השנה היו אומרין הרנינו לאלהים עוזינו ואם חל להיות בחמישי אומר הסירותי מסבל שכמו וגו׳ במנחה של ראש השנה היו אומרים קול השם יחיל מדבר וכולי ראש חדש שחל להיות בשבת שירה שלראש חדש דוחה את שירה של שבת כדי לפרסם שהיום ראש חודש בשבת מקטירין את שני בזיכי לבונה עם המוספין קודם ניסוך היין של מוספין וכסדר שעושין בכל יום בבקר כך עושין בין הערבים חוץ מהרמת הדשן ממזבח החיצון וסדור המערכות והפייסות שאין עושין דברי׳ אלו אלא בכל יום בשחר בלבד כמו שבארנו

פרק שביעי

בראשי חדשים מקריבין מוסף ראש החדש אחר תמיד של שחר וכמה הוא מוסף ראש חודש פרים שנים ואיל אחר ושבעה כבשים הכל עולות ושעיר עזים חטאת

מעשה כל העולות אחד הוא כמעשה התמיד ומעשה החטאות של ראשי חדשים ושל מועדות כמעשה החטאת הנאכלת שביארנו בפסח מקריבין קרבן מוסף בכל יום מיום הראשון עד יום השביעי כמוסף ראשי חדשי׳ פרים שנים ואיל אחד ושבעה כבשים הכל עולות ושעיר חטאת הנאכלת ביום שני של פסח שהוא יום ששה עשר בניסן מקריבין יתר על מוסף של כל יום כבש לעולה עם עומר התנופה והוא מנחה של צבור כמו שביאר׳ וזמנו קבוע ולפיכך דוחה את השבת ואת הטומאה אין מביאין מנחה זו אלא מארץ ישרא׳ שנא׳ והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן מצוותו לבוא מן הקרוב לא בא מן הקרוב מביאין אותו מכל מקום מארץ ישרא׳

מצוותו להקצר בלילה בליל ששה עשר בין בחול בין בשבת וכל הלילה כשר לקצירת העומר ואם קצרוהו ביום כשר מצותו לבוא מן הקמה לא מצאו יביאו מן העומרים מצותו לבוא מן הלח לא מצאו יביאו מן היבש היה דרכן להביא משרות שבדרום היה נר חצי השדה וזורע חצייה בשנ׳ זו ובשנה אחרת נר החצי השדה שזרע וזורע החצי שנר ומביא ממנו עומר זה מן השעורים היה בא ודבר זה הלכה ממשה רבינו וכיצד היה נעשה מערב יום טוב יוצאין שלוחי בית דין ועושין אותו כרכות במחובר לקרקע כדי שיהיה נוח לקצור וכל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות כדי שיהיה נקצר בעסק גדול וקוצרין שלש סאין שעורין בשלשה אנשים ובשלש קופות ובשלשה מגלות כיון שחשכה אומר להם הקוצר לכל העומדים שם בא השמש אומרין לו הין בא השמש אומרין לו הין בא השמש אומרין לו הין מגל זה אומרין לו הין מגל זה אומרין לו הין מגל זה אומרין לו הין קופה זו אומרין לו הין קופה זו אומרין לו הין קופה אומרין לו הין ואם היה שבת אומר להן שבת היום אומרין לו הין שבת היום אומרין לו הין שבת היום אומרין לו הין ואחר כך אומר להן אקצור והן אומרין לו קצור קצור שלשה דברים על כל דבר ודבר וכל כך למה מפני אלו הטועי׳ שיצאו מכלל ישרא׳ בבית שני שהן אומרין שזה שנא׳ בתורה ממחרת השבת הוא שבת בראשית ומפי השמועה למדו שאינה שבת אלא יום טוב וכן ראו תמיד הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור שהיו מניפין את העומר בששה עשר בניסן בין בחול בין בשבת והרי נאמר בתורה ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה ונא׳ ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי

ואם תאמר שאותו הפסח בשבת אירע כמו שדמו הטפשים היאך תלה הכתוב התר אכילתן לחדש בדבר שאינו העיקר ולא הסיבה לא נקרה נקרה לא מאחר שתלה הדבר במחרת הפסח הדבר ברור שמחרת הפסח היא העילה המתרת את החדש ואין משגיחין על אי זה יום הוא מימי השבוע קצרוהו ונתנוהו בקופות והביאוהו לעזרה וחבטוהו וזורין ובוררין ולוקחין את השעורין ומהבהבין אותו באור באבוב מנוקב כדי שיהיה האש שולט בכולו שנא׳ אביב קלוי באש גרש כרמל מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא במנחת העומר בלבד

ואחר שקולין אותו שוטחין אותו בעזרה והרוח מנשבת בו ונותנין אותו לריחים של גרוסות וטוחנין את השלש סאין ומוציאין מן הכל עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשרות כמו שביארנו ולוקחין זה העשרון שלסולת השעורים ובוללין אותו בלוג שמן בששה עשר בניסן ונותנין עליו קומץ לבונה כשאר המנחות ומניפו במזרח מוליך ומביא מעלה ומוריד ומגישו כנגד חודה של קרן מערבית דרומית כשאר המנחות וקומץ ומקטיר השאר והשאר נאכל לכהנים כשירי כל המנחות

ואמתי קומצין אותו אחר שמקריבין מוסף היום וכבש העולה קודם תמיד שלבין הערבים אסור לקצור

בארץ ישרא׳ מין מחמשת מיני תבואה קודם לקצירת העומ׳
שנא׳ ראשית קצירכם שיהיה תחילה לכל הנקצרים בר׳א
בקציר שראוי להבי׳ ממנו עומר אבל בית השלחין שבעמקים
הואיל ואינו ראוי להביא ממנו קוצרין אותו מלפני העומר
אבל לא ירגוש תבוא׳ שהרישה קודם העומר העומר מתירה
ואם לאו אסור לקצרה כדרך שאסו׳ לאכלה עד שיבא העומ׳
הבא תבואה שלא הביאה שליש מותר לקצור ממנה
להאכיל לבהמה וקוצרין מפני הנטיעו׳ שלא יפסדו וקוצרין
לפנות מקום לבית האבל או לבית המדרש שנ׳ קצירכם ולא
קציר מצוה ואע״פ שמותר לקצור לא יעשה אותן כריכות
כדרך הקוצרין אלא יניחם צבתים כבר ביארנו
שאין מביאין מנחות ולא מנחת נסכים ולא ביכורים מן
החדש קודם הבאת העומר ואם הביא פסול ולא יביא קודם
להבאת שתי הלחם ואם הביא כשר וכל המקריב מנחה מן
החדש תחילה מברך שהחיינו תבואה שזרעה אחר
שקרב העומר של שנה הבאה הרי זו ספק אם מביאין ממנ׳
מנחות לכתחילה טרם הבאת שתי הלחם הואיל
ותבואה זו עבר עליה הבאת שתי הלחם וקצירת העומר
או אין מביאין עד שיביאו שתי הלחם אחר הבאת העומר
של שנה אחת וכן תבואה שהיתה בקרקע וחנטו
עליה או הנצו עלים שלה כשהביאו שתי הלחם הרי זה ספק
אם הנצת העלין או חנטתן כמו השרשה והותרה להביא
ממנה מנחות או אינה חשובה השרשה לפיכך לא יביא ואם
הביא הורצה והקוצר קודם קצירת העומר אינו לוקה
והקציר כשר מצות עשה לספור שבע שבתות
תמימות מיום הבאת העומר שנאמר וספרתם לכם ממחרת
השבת שבע שבתות ומצוה למנות הימים עם השבועות שנ׳
תספרו חמשי׳ יום ומתחילת היום מונין לפיכך מונה בלילה
מליל ששה עשר בניסן שכח ולא מנה בלילה מונה
ביום ואין מונין אלא מעומד ואם מנה מיושב יצא
מצוה זו על כל איש מישרא׳ ובכל מקום ובכל זמן ונשים
ועבדים פטורין ממנה וצריך לברך בכל לילה ב״אי אמ״ה
אקבו על ספירת העומר קודם שיספור מנה ולא בירך
יצא ואינו חוזר ומברך

פרק שמיני

ביום חמשי׳ מספירת העומר הוא חג השבועות והוא עצרת
וביום הזה מקריבין מוסף כמו מוסף ראש חודש שני פרים
ואיל ושבעה כבשים כולם עולות ושעיר חטאת ואלו הן
הקרבנות האמורות בחומש הפיקודים והם מוסף היום ועוד
מביאין יתר על המוסף ביום הזה מנחה חדשה שתי הלחם
ומקריבין עם הלחם פר ושני אלים ושבעה כבשים הכל
עולות ושעיר חטאת ושני כבשים זבח שלמים ואלו הן
הקרבנות האמורות בחומש ויקרא נמצא הקרב ביום
זה יתר על שני התמידין שלשה פרים ושלשה אלים וארבע
עשר כבשים הכל עשרים בהמה עולות ושני שעירי חטאות
נאכלים ושני כבשים שלמים נאכלים שתי הלחם אינן
באין אלא מן הארץ ומן החדש שנא׳ ממושבותיכם תביאו
לחם תנופה וכו׳ לא מצאו חדש יביאו מן העלייה חטים
שירדו בעבי׳ יש בהם ספק אם אני קורא בהם ממושבותיכ׳
או אינם ממושבותיכם לפיכך לא יביא ואם הביא כשר
וכיצד היו עושין מביאין שלש סאין חטים חדשות ושפין
אותן ובועטין בהם כדרך כל המנחות וטוחנין אותן סולת
ומנפין מהן שני עשרונות מנופה בשנים עשרה נפה והשאר
נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשרו׳ כמו
שביארנו שתי הלחם שהן מן החדש צריכין לבוא עשרון
מכל סאה ומחצה ומנפין אותן בשנים עשר נפה ולחם הפני׳
שהוא בא מן הישן די לו באחד עשר נפה והוא בא עשרון
מכל סאה אבל העומר שהוא בא מן השעורים חדשות אינו
בא מן המובחר אלא משלש סאין ובשלש עשרה נפה וכולן
אם רבה במדת הסאין שבאין מהן או מעט כשר ולוקחין
שני העשרונו׳ ולשין אותן אחת אחת ואופין אותן אחת אחת
ולישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ככל המנחות ואין
עשייתן דוחה יום טוב ואין צריך לומ׳ שבת אלא אופין אותן
מערב יום טוב שנ׳ הוא לבדו יעשה לכם ולא לגבוה
היה ערב יו״ט שבת אופין אותן מערב יום טוב ונאכלות
בשלישי לאפייתן שהוא יום טוב והרי מפורש בתורה שהם
חמץ וכיצד עושה מביא שאור ממקום אחר ונותנו לתוך
העשרון וממלא העשרון סולת ומחמצו באותו השאור
ומרובעות הן אורך כל חלה ז׳ טפחי׳ ורחבה ד׳ טפחי׳ וגבהה
ארבע אצבעות כיצד הנפת הלחם עם שני כשבי השלמים
מביא שני הכבשים ומניפם בעודן חיים שנ׳ והניף אותם
תנופה ואם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו יצא ואחר
כך שוחטין אותן ומפשיט ולוקח חזה ושוק מכל אח׳ משניהן
ומניחן בצד שתי הלחם ומניח שתי ידיו מלמטן ומניף הכל
כאחת במזרח במקום כל התנופות מוליך ומביא מעלה
ומוריד ואם הניפן אחד אחד יצא ואחר כך מקטיר
אימורי שני הכבשים ושאר הבשר נאכל לכהנים וכן שתי
החלות נוטל כהן גדול אחת מהן והשנייה מתחלקת לכל
המשמרות ושתיהן נאכלות אותו היום וחצי הלילה כבשר
קדשי קדשים שחט שני כבשים על ארבע חלות
אם אמר יקדשו שתים מתוך ארבע מושך שתים מהן
ומניפן והשאר פודין אותן בפנים ונאכלין בחוץ כשאר
החולין ואם לא התנה לא קדש הלחם שחט ארבעה
כבשי׳ על שתי חלות מושך שנים מהן וזורק דמן שלא לשמן
ומניף השנים הנשארים הכשרים עם שתי הלחם
שתי החלות מעכבות זו את זו ושני הכבשים מעכבין זה
את זה מת אחד משניהן או ברח או נעשה טריפה יקח זוג
לשני שחט אחר לשמו יקח לו זוג שתי הלחם מעכבים
את הכבשים ושני הכבשים אינן מעכבים את הלחם
ואם הונפו עם הכבשים מעכבין זה את זה ואם אבד הלחם
יאבדו הכבשים ואם אבדו הכבשי׳ ואבד הלחם ויביאו לחם
אחר וכבשים אחרים שתי הלחם הבאות בפני
עצמן בלא כבשים כיצד עושין בהן יונפו ותעבור צורתן
ויצאו לבית השריפה גזירה שמא ימצאו כבשי׳ לשנה הבאה
ויביאו לחם בלא כבשים הפר ושני האלים ושבעת
הכבשים והשעיר הבאים ביום זה בגלל הלחם אינן מעכבין
את הלחם ולא הלחם מעכבן שני פרים שלמוסף
היום הבא בגלל הלחם אינן מעכבין זה את זה איל
שלמוסף היום ושני אלים הבאין בגלל הלחם אינן מעכבין
זה את זה שבעה כבשים של מוסף היום ושבעה כבשים
הבאים בגלל הלחם אינן מעכבי זה את זה ואם נשחטו כולן
מעכבין זה את זה התמידין אינם מעכבין את המוספין
ולא המוספין מעכבין את התמידין ולא המוספי׳ מעכבין זה
את זה ולא מניין העולות כולן מעכב כיצד הרי שלא
מצאו אלא ששה כבשים מקריבין ששה אפילו לא מצאו אלא
אחד מקריבין אותו בין בראשי חדשי׳ בין בימי המועדות
והשבתו׳ ואינן חייבין להקריב השאר למחר או למועד אחר
אלא כל קרבן ציבור שעבר זמנו בטל קרבנו לא
מצאו אלא שני כבשי׳ אם יקריבו אותן למוסף היום אין להם
תמידין למחר הרי הדבר שקול אם הקריבום למוסף היום
הקריבו ואם רצו להניחם למחר לתמידין יניחו

פרק תשיעי

באחד בתשרי מקריבי׳ מוסף היום פר ואיל ושבעה כבשים
הכל עולות ושעיר חטאת הנאכלת וזה מוסף היום
יתר על מוסף ראש חדש הקרב בכל ראש חדש לפיכך אם
חל להיות בשבת היו שם שלשה מוספין מוסף שבת ומוסף
ראש החדש ומוסף היום וכיצד סידור הקרבתן מוסף
שבת תחיל ואחריו מוסף החדש ואחריו מוסף יום טוב שכל
התדיר מחבירו קודם את חבירו וכן כל המקודש מחברו
קודם את חברו היה לפניו
תדיר ומקודש יקדים אי זה מהן שירצה עבר או שכח
ושחט את שאינו תדיר או הפחות בקדוש תחילה מקריבו
ואח״כ שוחט את התדיר או את המקודש ואם נשחטו שניהם
כאחד יהיה זה ממרס בדם עד שיזרק דם התדיר או דם

המקודש דם החטאת קודם לדם העולה מפני שדם החטא מכפר איברי עולה קודמין לאיברי חטאת מפני שהעולה כולה לאישים דם חטאת ואיברי עולה אי זה שירצה יקדים וכן דם עולה ואימורי חטאת או דם עולה ודם אשם אי זה שירצה יקדים חטאת קודמת לעולה אפי׳ חטאת העוף קודמת לעולת בהמה שנ׳ את אשר לחטאת ראשונה בניין אב לכל חטאת שהיא קודמת לעולה הבא עמה

וכן בשעת הפרשה מפריש החטאת תחילה ואחר כך העולה בקרבנות החג אינו כן לא קריבין על סדר הכתוב שנ׳ כמשפטם כיצד בתחילה פרים ואחריהם אלים ואחריהם כבשים ואחריהם שעירים אע״פ שהשעירים חטאות וכל אילו שקדמו אותן עולות וכן בשגגת ציבור בע״ז שהן מביאין פר עולה ושעיר חטאת הפר קודם שנ׳ בו כמשפט ופר כהן משיח קודם לפר העלם דבר של ציבור ופר העלם קודם לפר ע״ז ופר ע״ז קודם לשעיר שלה אע״פ שהפר עולה והשעי׳ חטאת שכך הוא סדר הכתו׳ בתור׳

שעיר ע״ז קודם לשעיר נשיא שהנשיא יחיד ושעיר נשיא קודם לשעירת יחיד ושעירת יחיד קודמת לכבשה אע״פ ששניה׳ חטאת שהשעירה ראוייה לבוא על הכריתות שמביאין עליהם חטאת והכבשה אינה באה על שגגת ע״ז אפי׳ חטאת העוף שליולדת קודמת לכשבה חטאת קודמת לאשם מפני שדמה ניתן על ארבע קרנות ועל היסו׳

וכל חטאות שבתורה קודמין לכל האשמות חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על ידי הכשר האשם קודם לתודה ולאיל נזיר מפני שהוא קדשי קדשים תודה ואיל נזיר קודמין לשלמים מפני שהן נאכלין ליום אחד וטעונין לחם והתורה קודמת לאיל נזיר מפני שיש בה ארבעה מיני מנחה שלמין קודמין לבכור מפני שהן טעונין מתן שתים שהן כארבע וטעונין סמיכה ותנופה ונסכים הבכור קודם למעשר בהמה מפני שקדושתו מרחם ונאכל לכהנים בלבד המעשר קודמין לעופות מפני שהוא זבח ויש בו קדשי קדשים דמו ואימוריו והעופות קודמין למנחות מפני שהן מיני דמים

הרי שהיו לפניו חטאת העוף ומעשר המעשר קודם מפני שהוא זבח היו שם חטאת העוף ומעשר ועולת בהמה הואיל ועולה קודמת למעשר וחטאת העוף קודמת לעולת בהמה מקריב חטאת העוף תחילה ואחר כך העולה ואחר כך המעשר הרי שהיו מיני בהמה הרבה ממין קרבן אחר כיצד הן קריבין הפרים קודמין לאלים שכן נתרבו בנסכים ואלים קודמין לשעירים שכן נתרבו בנסכים וכבשים קודמי׳ לשעירים שכן נתרבו באמורי׳ שבכלל אמורי כבשים האליה ואין בשעירים אליה העומר קודם לכבש הבא עמו ושתי הלחם קודמין לשני כבשים זה הכלל דבר הבא בגלל היום קודם לדבר הבא בגלל הלחם

מנחת האיש קודמת למנחת האשה מנחת חיטים קודמת למנחת שעורים מנחת חוטא קודמת למנחת נרבה מפני שהיא באה על חטא מנחת נרבה ומנחת סוטה אי זה שירצה מהם יקדים מנחות קודמין ליין והיין קודם לשמן והשמן קודם ללבונה ולבונה קודמת למלח ומלח קודם לעצים אמתי בזמן שבאו כולן כאחת אבל הבא ראשון קרב ראשון והבא אחרון קרב אחרון כל הקוד׳ בהקרבה קודם באכילה היו לפניו שלמים שלאמש ושלמים שליום שלאמש קודמין שהרי קרב זמנן שלמים שלאמש וחטאת או אשם שליום חטאת ואשם קודמין מפני שהן קדשי קדשים כמו שבארנו

פרק עשירי

ביום הכיפורים מקריבין מוסף כמוסף ראש השנה פר ואיל ואיל זה נקרא איל העם ושבעה כבשים כולן עולות ושעיר חטאת והוא נאכל לערב ועוד מקריבי׳ הציבו׳ שעיר חטאת והוא נשרף שבן זוגו שעיר המשתלח ביום הראשון שלחג הסוכות מקריבין מוסף היום שלשה עשר פרים ושני אלים וי״ד כבשים כולן עולות ושעיר חטאת נאכלת וכן בכל יום ויום משבעת ימי החג מקריבין שני אלים וארבעה עשר כבשים ושעיר חטאת אבל הפרים פוחתין אחד אחד בכל יום בשני מקריבין שנים עשר בשלישי אחד עשר עד שימצא קרבן יום שביעי פרים שבעה אלים שנים כבשים ארבעה עשר הכל עולות ושעיר חטאת ביום השמיני עצרת מקריבין מוסף היום פר ואיל ושבעה כבשים כולן עולות ושעיר חטאת וזה מוסף בפני עצמו כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח ודבר זה הלכה למשה מסיני ועם ניסוך היין שלתמיד שלשחר היה מנסך המים לברו ואם ער׳ה המים לתוך היין או היין לתוך המים ונסך שניהם מכלי אחר יצא ואם הקדים ניסוך המי׳ לזבח אפי׳ נסכן בלילה יצא ובקרן דרומית מערבית היה מנסך למעלה מחצי המזבח והכל יורד לשיתין כמו שבארנו

כיצד היו עושין צלוחית שלזהב מחזקת שלשת לוגין היה ממלא אותה מן השילוח הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו עלה לכבש ופנה לשמאלו ונותן המים מן הצלוחית לתוך הספל שהיה שם ושני ספלים שלכסף היו שם מערבי היו בו המים ומזרחי היה בו היין שלנסך והיו מנוקבין כמין שני חוטמין רקין ושלמים היה נקב שלו רק משליין כדי׳ שיכלה המים עם היין כאחר זה שמנסך המים היו אומרי׳ לו הגבה ידך שפעם אחד נסך על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן שאמרו מין הוא שהן אומרין אין מנסכין מים וכשמעשהו בחול כך מעשהו בשבת לא שהיה ממלא מערב שבת חבית שלזהב ואינ׳ מכלי השרת ומניחה בלשכה ולמחר ממלא ממנה אם נשפכה או נתגלתה ממלא מן הכיו׳ ומנסך בכל יום ויום מימי החג היו אומ׳ שירה בפני׳ עצמה על מוסף היום בראשון מימי חולו של מועד היו אומרין הבו לה׳ בני אלים בשני ולרשע אמר אלהים וגומר בשלישי מי יקום לי עם מרעים ברביעי בינו בוערים בעם וגו׳ בחמישי הסירותי מסבל שכמו בששי ימוטו כל מוסדי ארץ וגומר ואם חל שבת להיות באחד מהן ימוטו ידחה

כבר ביארנו שכל משמרות כהונה ארבעה ועשרים וכולן עוברין בשוה ברגלים ובחג הסוכות היה כל משמר מקריב פר אחד או איל אחד או שעיר החטאת אבל הכבשי׳ יש משמר שמקריב מהן שני כבשים ויש משמר שמקריב כבש אחד כיצד ביום טוב הראשון של חג היו שם שלשה עשר פרים ושני אלים ושעיר כל משמר מקריב בהמה אחת מהם נשארו שם ארבעה עשר כבשי׳ לשמונה משמרות ששה משמרות מקריבין שנים שנים ושני משמרו׳ מקריבין אחד אחד בשני היו שם שנים עשר פרים ושני אלים ושעיר כל משמר מקרי׳ אחד נשארו שם ארבעה עשר כבשים לתשעה משמרות חמשה מקריבין שנים שנים וארבעה מקריבין אחד אחד בשלישי היו שם אחד עשר פרים ושני אלים ושעיר כל משמר מקרי׳ אחד נשתיירו ארבעה עשר כבשים לעשרה משמרות ארבעה מקריבין שנים שנים וששה מקריבין אחד אחד ברביעי היו שם עשרה פרים ושני אלים ושעיר כל משמר מקריב אחד נשארו שם ארבעה עשר כבשים לאחד עשר משמר שלשה מקריבין שנים שנים ושמונה מקריבין אחד אחד בחמישי היו שם תשעה פרים ושני אלים ושעיר כל משמר מקריב אחד נשארו שם ארבעה עשר כבשים לשנים עשר משמר שני משמרות מקריבין שנים שנים ועשרה מקריבין אחד אחד בששי היו שמונה פרים ושני אלים ושעיר כל משמר מקריב אחד נשארו שם ארבעה עשר כבשים לשלשה עשר משמר משמר אחד מהן מקריב שני כבשים ושנים עשר משמר מקריבין אחד אחד בשביעי היו שם שבעה פרים ושני אלים ושעיר וארבעה עשר כבשים כמניין המשמרות נמצא כל משמר מקריב בהמה אחת וכל מי שהיה מקריב פר היום לא היה מקריב פר למחר לא חוזרי׳ חלילה ובשמיני חוזרין לפיים כולן כאחד כשאר הרגלי׳ כמו שבארנו ביום טוב הראשון שלחג שחל להיות בשבת היה שם מנחת נסכים של מוספין ושלתמידים אחד וששים עשרון ולא היו מערבין אותו ולעולם אין מערבין נסכי׳ לא

נסכי הפרים לברם ונסכי האלים לברם ונסכי כבשים לברם
בין בקרבנות ציבור בין בקרבנות יחיד וכל החלבים
שלקרבנות בין קרבנות ציבור בין קרבנות יחיד אין מערבין
אותן זה בזה אלא מקטירין אימורי כל קרבן וקרבן בפני
עצמן ואם נתערבו מקטירין הכל כאחד מנחות של נסכים
שנתערבו זו בזו אחר שנבללה כל מין ומין בפני עצמו
כשרות וכיון שנבללו המנחות ונתערב שמנן וסולתן הרי זה
מותר לערב יין שלהן לכתחילה וכן אם הקטי מנחות שלנסכי
כל אחת ואחת בפני עצמה הרי זה מותר לערב היין שלהן
כשמערבין היין שלנסכים יש לו לערב יין נסכים של אמש
בשליום ושליחיד בשלציבור וכשמערב מערב נסכי פרים
ביין נסכי אלים ביין נסכי כבשים אבל אין מערבין יין נסכי
כבשי ביין נסכי פרי ואלים ולעולם אין מערבין היין לכתחילה
לא אחר שנתערב הסולת או אחר שהקטיר כמו שבארנו

הלכות פסולי המוקדשין

יש בכללן שמונה מצות שתי מצות עשה ושש מצות לא
תעשה וזהו פרטן א שלא לאכול קדשים שנפסלו או
שהוטל בהם מום ב שלא לאכול פיגול ג שלא יותיר
קדשים לאחר זמנם ד שלא יאכל נותר ה שלא יאכל
קדשים שנטמאו ו שלא יאכל אדם שנטמא הקדשים ז
לשרוף הנותר ח לשרוף הטמא וביאור מצות אלו בפרקים
אילו

פרק ראשון

כל הפסולין לעבודה מותרין לשחוט קדשים לכתחילה ואפי
קדשי קדשים חוץ מן הטמא שאינו שוחט לכתחילה ואעפ
שהוא חוץ לעזרה ופשט ידיו ושחט בעזרה גזירה שמא יגע
בבשר ואם עבר ושחט הזבח כשר וכן פר כהן גדול של יום
הכיפורים אעפ שנ בו ושחט אהרן אם שחטו זר כשר
אף פרה אדומ ששחט הזר כשירה שאין לך שחיטה פסולה
בזר השוחט את הקדשים ולא נתכוון לשחיטה אלא
כמתעסק הרי אלו פסולין עד שיתכוין לשחיטה ולא ישחוט
שני ראשים כאחד בקדשים ואם שחט הרי אלו כשרים
אבל שנים שוחטין בהמה אחת בקדשים כחולין
הקטן אינו שוחט קדשים אעפ שהגדול עומד על
גביו שהקדשים צריכין מחשבה וקטן אין לו מחשבה אפי
היתה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אינה מחשב להקל אלא
להחמיר כיצד היתה עולה עומדת בדרום ומשכה
הקטן והביאה לצפון ושחטה שהרי ממעשיו ניכר שמחשבתו
לשחיטת קדשים הרי זו פסולה קדשי קדשים
שנשחטו בדרום או שנתקבל דמם בדרום פסולין היה עומד
בדרום והושיט ידו לצפון ושחט שחיטתו כשירה היה עומד
בדרום והושיט ידו וקבל הדם בצפון קבלתו פסולה הכניס
ראשו ורובו לצפון הרי הוא כעומד בצפון שחטה
בצפון ופרכסה ויצאת לדרום אפי הוציאה לדרום כשירה
פרכסה ויצאת לדרום וחזרה לצפון ואחר כך קיבל דמה
בצפון כשירה וכן קדשים קלים שהיו בפנים ועמד
חוץ לעזרה והכניס ידו לפנים ושחט שחיטתו כשרה הכניס
ידו וקבל קבלתו פסולה אפילו הכניס ראשו ורובו ואפי היה
העובר כולו בפני וציצתו בחוץ עבודתו פסולה שנ בבאכם
אל אהל מועד עד שיבואו כולן פרכסה הבהמה
ויצאת לחוץ אחר קבלת דמה כשרה שאפי יצאו האימורין
והבשר קודם זריקה בקדשי קלים הזבח כשר כמו שיתבאר
היתה הבהמה כולה בפנים ורגלה בחוץ
ושחט הזבח פסול שנ והביאום לה' עד שתהיה כולה בפנים
שחטה והיא כולה בפנים ואחר כך הוציאה רגלה לחוץ
חותך הבשר עד שהוא מגיע לעצם ואחר כך מקבל הדם
ואם קבל ואחר כך חתך פסול מפני שמנונית הבשר שבחוץ
ובקדשים קלים אינו צריך לחתוך אלא מחזיר רגלה לפנים
ומקבל שבשר קדשים קלים שיצא קודם זריקה כשר
תלה הבהמה ושחטה באויר העזרה פסלה שנ על
ירך המזבח עד שישחוט בארץ היתה הבהמה בארץ ונתלה
ושחט והוא תלוי באויר בקדשי קדשים פסול בקדשים קלים
כשר שחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרן בפנים
או ששחט מיעוטן בדרום וגמרן בצפון פסולין שישנה
לשחיטה מתחילתה ועד סוף נתלה וקבל הדם
מצואר בהמ המונחת בקרקע פסול שאין דרך שירות בכך
היה עומד בעזרה ותלה המזרק בידו וקבל הדם
באויר או שהגביה הבהמה וקבל הדם באויר כשר שאויר
המקום כמקום נתן מזרק לתוך מזרק וקבל כשר
מין במינו אינו חוצץ הניח סיב בתוך המזרק וקבל כשר
מפני שהסיב חלול והרי הדם יורד לתוך המזרק ואין כאן
חציצה אבל אם עשה כן בקמיצת המנחה וקמץ מתוך
הסיב פסולה קבלת הדם והולכתו למזבח וזריקתו
וכן הולכת איברים לכבש כל אחת מאלו אינה כשירה
אלא בכהן הכשר לעבודה כמו שביארנו בקמיצת המנחה
ובמליקת העוף והולכה שלא ברגלה אינה הולכה לפי כהן
גדול שקבל את הדם ועמד במקומו וזרקו למזבח נפסל
הזבח קיבל בימינו ונתן לשמאו יחזיר לימינו
קבל בכלי חול נפסל הזבח קבל בכלי קודש ונתן לכלי
חול יחזיר לכלי קודש נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו
כשר אבל אם נשפך מצואר בהמה על הרצפה ואספו
ונתנו לכלי השרת נפסל הזבח
נשפך מקצת הדם מצואר בהמה על הארץ ולא אספו וקבל
מקצתו מצואר בהמה הרי זה כשר ובלבד שיהיה זה הדם
שנתקבל דם הנפש לא דם התמצית ולא דם העור כל
הזבחים שקבל דמם אחד מן הפסולין לעבודה או שהוליך
את הדם למזבח או שזרקו למזבח כהלכתו נפסל הזבח קבל
הכשר ונתן לפסול ולא הלך בו הפסול לא עמד במקומו
יחזיר לכשר אבל דם שהוליכו הפסול לעבודה
והחזירו לכשר והוליכו או שהוליכו הכהן תחילה והחזירו
ונתנו לפסול והוליכו הואיל והוליכו הפסול בין בתחילה בין
בסוף נפסל הזבח שהרי אי איפשר לתקן דבר זה
קבל הפסול אם נשאר דם הנפש חוזר הכשר ומקבל ומוליך
וזורק שאין הפסולין לעבודה עושין הדם הנשאר שירים
חוץ מן הטמא הואיל והוא ראוי לעבודה בקרבן הבא
בטומאה כמו שביארנו עושה שירים כיצד קבל
הטמ אעפ שקבל אחריו הכשר דם הנפש וזרקו נפסל הזבח
שזה שקבל הכשר באחרונה שירים הוא ואינו כלום
בהמה שחסר מאו בריה כל שהוא אחר שחיטה קודם
קבלת הדם נפסלה אפי צרם באזנה קודם קבלה הרי זה לא
יקבל שנ ולקח מדם הפר שיהיה שלם כולו בשעת הקבלה
ואם קבל מן החסרה וזרק הרי זה פסול אבל אם חסרה
אחר קבלה קודם זריקה אפי אבד הבשר קודם זריקת הדם
או נשרף אם נשתייר כזית מן הבשר או כזית מן האמורין
זורק את הדם ואם לאו אינו זורק ובעולה אפי כחצי זית מן
הבשר וחצי זית מן האמורין מפני שכולה לאישים נשאר
פחות מכזית לא יזרוק ואם זרק לא הורצה נפסל הבשר
קודם זריקה או שיצא חוץ לעזרה לא יזרוק הדם ואם זרק
הורצה בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה קודם
זריקת דמים אעפ שנזרק הדם והבשר בחוץ הזבח כשר
מפני שסוף הבשר לצאת והזריקה מועלת ליוצא לשרפו
אבל לא לאכלו וכן אמורי קדשים קלים שיצאו
לפני זריקת דמים ונזרק הדם והם בחוץ לא נפסל הזבח
ואם החזירן מקטירין אותן ואעפ שלא החזירן חייבין עליהן
משום פיגול ונותר וטמא כל הזבחים של יחיד בין
שנטמא בשר והחלב קיים בין שנטמא חלב והבשר קיים
וזרק את הדם נטמאו שניהן לא יזרוק ואם זרק הורצה
שהציץ מרצה על הטמאה וכן אמורין או אברי
עולה שנטמאו והקטירן הציץ מרצה כמו שבארנ וכל קרבנו
הצבור שנטמא הבשר והחלב כולו הרי זה זורק את הדם
דם קדשים שיצא חוץ לעזרה נפסל הזבח ואעפ
שחזר והכניסו וזרקו על המזבח לא נרצה וכל דם הקדשים
אינו מקבל טומאה כלל שנ כדם על הארץ תשפכנו כמים
דם שנשפך כמים הוא הנחשב כמים ומקבל טומאה
אבל דם קדשים שאינו נשפך כמים אינו מקבל טומאה

ודם ששקעה עליו חמה ולא נזרק נפסל הזבח ואם זרקו לא
הורצה

פרק שני

כל הדמין הניתנין על מזבח החיצון אם נתן מתנה אחת
בלבד כיפר ואפילו בחטאת מתנה אחת היא העיקר ושאר
הארבע מתנות למצוה שנאמר ודם זבחיך ישפך על
מזבח ה׳ אלהיך שפיכת הדם על המזבח היא העיקר וכל
הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא שנ׳ ודם זבחיך ישפך
כל הדמים הניתנין על מזבח הפנימי אם חסר אחת מהן
לא כפר לא כולן הן עיקר הכפרה שהרי הכתוב הקפיר על
מניינן שנ׳ שבע פעמים חטאת שנתן ממנו מתנה אחת
ומתו הבעלים ישלים ארבע המתנות לאחר המיתה אבל
אם נתן האחת ביום לא יתן השלש בלילה ואם נתן אחת
בפנים והשלימן בחוץ חייב משום מעלה בחוץ היה
מזה ונקטעה ידו שלמזה קודם שיגיע דם לאויר המזבח לא
עלתה לו הזייה שינה מתן קרנות בחטאת בין
בחטאת הנעשת בפנים בין בחטאת הנעשת בחוץ נפסל
אבל בשאר קדשים כשרין נתן הדם מן הקרן ולפנים בין
בחטאת בין בשאר קדשים. בין במזבח הפנימי בין במזבח
החצון פסל דם שמצותו ליתן אותו למעלה מחצי
המזבח שנתנו למטה או שמצותו ליתנו למטה ונתנו למעלה
או שמצותו ליתנו בפני׳ בהיכל שנתנו על המזבח החצון או
הניתנין על מזבח החצון שנתנן לפנים בהיכל או שנתן דם
הניתנין בחוץ על הכבש שלא כנגד היסוד הרי בשר הזבח
פסול ואעפכ נתכפרו הבעלי׳ בו כיון שהגיע דם למזב׳ אעפ׳
שהגיע שלא למקומו הרי הוא כמי שהגיע למקומו לכפר
ברא בשהיה זה הזורק כשר לעבודה אבל אם קבל
הכשר ונתן לפסול את הניתנין למעלה למטן ואת הניתנין
בפנים בחוץ ואת הניתנין בחוץ בפנים או שנתן על הכבש
שלא כנגד היסוד לא נפסל בשר הזבח אם נשאר דם הנפש
לא יחזור הכשר ויקבל שאר דם הנפש ויזרוק הדם במקומו
דמי קדשים שנתערבו בין דם בדם בין כוסות
בכוסות אם נתערבו הניתנין מתנה אחת בניתנין מתנה
אחת יתן הכל מתנה אחת וכן הניתנין מתן ארבע
בניתנין מתן ארבע יתן הכל מתן ארבע נתערבו הניתנין
מתנה אחת בניתנין מתן שתי׳ שהן כארבע יתן הכל מתנה
אחת נתערבו הניתנין למעלה בניתנין למטה ישפך הכל
לאמה והזבחים פסולין אפי׳ נתערבו שירי החטאת עם דם
העולה שמקום הכל למטה ישפך הכל לאמה ואם לא שאל
אלא מן התערובת נתן למעלה ולמטה הרי זה כשר נתן
למעלה ושאל יתן למטה ואלו ואלו עלו לו נתערבו הניתנין
בפנים בניתנין בחוץ ישפכו הכל לאמה ואם לא שאל ולקח
דם התערובת ונתן ממנו בפני׳ ובחוץ בין שנתן בפני׳ וחזר
ונתן בחוץ או בחוץ וחזר ונתן בפנים הכל כשר ברא
בשאר דמים הניתני׳ בחוץ חוץ מן החטאת אבל דם חטאת
הנעשית בחוץ שנתערב בדם חטאת הנעשית בפנים אם
נתן בחוץ וחזר ונתן בפנים כשר
נתן בפנים וחזר ונתן בחוץ פסולה שדם חטאת שנכנס
להיכל אפילו חטאת יחיד הנאכלת אסורה שנא׳ כל חטאת
אשר יובא מדמה וגומר והוא שיבא דרך ההיכל
שנ׳ יובא דרך ביאה אבל אם הכניסו בפשיפש או דרך
חלון או גג אינו נפסל פר העלם ושעיר ע״ז שדמם
נכנס להיכל אם הכניסו לקודש הקדשים נפסל שמקום זה
פנימה של מקומן הוא וכן פר ושעיר של יום
הכיפורים שדמם נכנס לקודש הקדשים אם הכניס דמם
לקודש הקודשים והזה ממנו והוציאו להיכל וחזר והכניסו
לקודש הקדשים נפסל ואינו גומר ממנו הזייות שבקודש
הקדשים כיון שיצא יצא וכן אם גמר הזיות שבקודש
הקדשים והוציאן להיכל והזה מקצת הזיות והוציאן חוץ
להיכל וחזר והכניסן להיכל אינו גומר הזיות שבהיכל שכיון
שיצא הדם חוץ למקומו נפסל חטאת שקבל דמה
בשתי כוסות ויצאת אחת מהן לחוץ הפנימית כשרה ויזה
ממנה נכנסה אחת מהן להיכל והזה ממנה שם אף החיצונ׳
פסולה שנא׳ אשר יובא מדמה אפי׳ מקצת דמה אם נכנס
לכפר בקודש נפסלה דם חטאת שהכניסו לכפר
בו בפנים ולא כפר אלא הוציאו ולא הזה ממנו בפנים כלום
אם הכניסו בשוגג הרי זה כשר ומזה ממנו בחוץ שהרי לא
כפר בקודש ואם הכניסו במזיד פסול הכניס החטאת
עצמה להיכל כשרה שנ׳ אשר יובא מדמה בשר חטאת
העוף שפרכסה ונכנסה להיכל כשירה הכניס דם חטאת
העוף להיכל בצוארה הרי זה ספק אם הצואר חשוב ככלי
נשפך דם חטאת העוף ואספו הרי זה ספק אם
הכלי פוסל ברמה או אינו פוסל לפיכך תשרף ככל חטאת
העוף שהיא ספק חטאת שקבל דמה בארבעה
כוסו ונתן מתנה אחת מכל כוס וכוס שירי ארבעתן נשפך
על היסוד שנ׳ ואת כל דמה ישפך נתן ארבע המתנות מכוס
אחת שירי אותו הכוס נשפך על היסוד ושאר הכוסות
נשפכין לאמה דם שנפל לתוך המים או לתוך דמי
חולין לא יזה ממנו ואם הזה פסול נפל מים לתוך
הדם שבמזרק אם יש בו מראה דם כשר נפל לתוכו יין או
דם חולין אומרין אותו אילו היו מים אם ראויין לבטל דם
שבמזר׳ עד שלא יהיו מראיו מראה דם הרי זה לא יזה ממנו
ואם אינ׳ ראויי׳ לבטל מראיו יזה ממנו דם הקדשי׳ שנתער׳
בדם פסולי המזבח או בדם קדשים שנפסלו בשחיט׳ ישפך
הכל לאמה ואפי׳ קרבו כל הכוסות חוץ מאחת ישפך לאמת
וכל אותן הזבחי׳ פסולי׳ נתערב בדם התמצית ישפך לאמה
ואם לא שאל ונתן בשר האמורין ואברי העולות והקמצים
והלבונה ומנחות הנשרפות אחר שנתקדשו בכלי שרת אם
ורק אחד מכל אלו על גבי האישי׳ בין ביד בי׳ בכלי בין בימי׳
בין בשמא׳ הרי אלו כשרי׳ היין והמי׳ שנסכן בין בקערה
בין בהין בין בשאר כלי השרת כשרין נסכן בכלי חול או
בידו פסולין איברים שסדרן וכן קומץ שסדרו וסדר׳
העצים שלמערכה למעלה מהן או שסדרן מצדי העצים
הרי זה ספק אם דרך הקטרה בכך או אין דרך הקטר׳ בכך
לפיכך לא יעשה כן לכתחילה ואם עשה הורצה

פרק שלישי

קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח כאילו שחטן בצפו׳ שנ׳
וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך מלמד שכל המזבח
ראוי לשחיטת העולה ושחיטת השלמים עולה ששחטה
בראש המזבח או ששחטה למטה והעלה אותה לראש המזב׳
יפשיט אותה וינתחנה במקומה ומוריד הקרבים ומריחן
למטה וחוזר ומעלה אותן ומוריד העור ונותנו לכהנים
וכן זבחים שחוטין שעלו לגבי המזבח מפשיט ומנתחן
במקומן ומוריד הקרבים ומריחן במים וחוזר ומעלה אותן
ומוריד את העור ואת הבשר ונותנו לבעלים וחוזר ומקטיר
את השאר ומפני מה לא יוריד הכל אלא יפשיט וינתח בראש
המזבח שכל הראוי לאישים אם עלה לראש המזבח לא
ירד שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש יכול אעפ׳ שאינו ראוי
ת״ל היא העולה על מוקדה מה עולה שהיא ראויה לאישים
אם עלת לא תרד אף כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד
עולה שהעלה חיה לראש המזבח תרד שעדיין
אינה ראויה וכן קומץ המנחה שלא נתקדש בכלי שרת וכל
איסורי המזבח שעלו ירדו לפי שאינן ראויין מתחילתן וכן
בהמת קדשים שנשחטה בלילה או נשפך דמה או שיצאת
חוץ לעזרה אם עלתה תרד אבל קדשי׳ שלנו או שלן הדם
או הבשר או האימורין וזבח שיצא חוץ לעזרה או שנטמ׳ או
נפסל במחשבת הזמן או במחשבת מקום או במחשב׳ שינוי׳
או שקבלו הטמאים וזרקו את דמו הואיל וראויין בעבודת
קרבן הבא בטומא׳ ושנתן דמו חוץ למקומו או קדשי קדשי׳
שנשחטו בדרו׳ או שנתקבל דמן בדרום אעפ׳ שכל אלו פסולי׳
ואם עלו לראש המזבח לא ירדו כל שפסולו בקודש הקודש
מקבלו וכשם שאם עלו לא ירדו כך אם ירדו לא יעלו
שנייה ולא ירדו מן האמצעית שהרי פסולין הן ואם משלה
בהם האור אעפ׳ שירדו יעלו שנייה וישלו׳ הקטרתן קומץ
שנתפגל ומקצתו בארץ ומקצתו משלה בו האור יעלה כולו

אברים וחלבי׳ וקמצי׳ שלנו בראשו שלמזבח כאו לנו בעזרה
ואם ירדו לא יעלו. אבל אם לא ירדו מקטירין אותם לעולם
ואויר מזבח כמזב ואימורי קרשי קלין שהעלן קורם זריקת
רמים לא ירדו שהרי נעשו לחמו שלמזבח הפריש שני
אשמות לאחריות ושחט את שתיהן וקרם והעלה אמורין
שלאחר מהן קורם זריקה הרי אלו לא ירדו הזבח הפסול
והנסכים הפסולין שעלו למזבח הזבח לא ירד כמו שביארנו
מפני שהוא ראוי לאישים והנסכים ירדו וכן נסכים הבאים
בפני עצמן שנפסלו ועלו ירדו עוף שמלקו זר ועלה לא ירד
וקומץ המנחה שקמצו זר ועלה ירד אעפ׳ שזה פסו וזה פסול
כאו לא נתקרש כלל ואחד הזר ואחר שאר הפסולין

ואילו אם יעלו ירדו כל שאינו ראוי לאישים בשר
קרשי קרשים ובשר קרשים קלים מותר העומר ושירי מנחו׳
ושתי הלחם ולחם הפנים והקטרת וצמר שבראשי כבשים
ושער שבזקן התיישים והעצמות והגירים והקרנים והטלפי׳
בזמן שאינן מחוברין אם עלו ירדו

קומץ שמצה שמנו על העצם וירד העצם יחזירו שהרבר
ספק שמא חבורי עולין כעולין הם חשובין מזבח
הפנימי מקרש פסולין בין ראוין לו בין שאינם ראויין לו
אבל מזבח החיצון אינו מקרש אלא פסולין הראויין לו כמו
שביארנו כיצד מזבח החיצון שעלו לו זבחים שנפסלו
לא ירדו עלת לו קטרת זרה תרד שאין הקטרת ראוייה
למזבח החיצון אבל מזבח הפנימי שעלה לו קומץ מנחה
בין כשר בין פסול לא ירד וכן כל כיוצא בזה כשם
שהמזבח מקרש את הראוי לו כך הכבש ושאר כלי השרת
מקרשין את הראוי להם שהרי נאמר בבלים כל הנוגע בהן
יקרש משיגיע לכבש רבר הראוי לו לא ירד ואעפ׳ שנפסל
וכן כשיגיע כל רבר הראוי לו נתקרש ולא יפרה לעולם
ואעפ׳ שנפסל כמו שבארנו באיסורי המזבח אין כלי
הלח מקרשות את היבש ולא כלי היבש מקרשות את הלח

בדא׳ במרות הלח והיבש שהיו במקרש כמו שבארנו
בהלכות כלי המקרש אבל המזרקות מקרשות הלח והיבש
וכלי שרת מקרשין רם הפסול ליקרב כל כלי השרת אין
מקרשין אלא במקרש ואין מקרשין אלא מרעת ואין מקרשין
אלא מתוכן ואין מקרשין אלא שלמים ניקבו אם עושין מעין
מלאכתן שהיו עושין והם שלימים מקרשין ואם לאו אין
מקרשין ואין מקרשין אלא מליאין אבל המרות אין מקרשין
חסרים אלא אם רעתו למלאתם ואם אין רעתו למלואתן
מקרשין להפסל אבל לא ליקרב כלי שרת מקרשין
שלא בזמנן להפסל אבל לא להיקרב כיצר רבר שמצותו
ביום שנתקרש בכלי שרת בלילה נפסל וישרף אבל אינו
קרב כגון שקמץ מנחה בלילה ונתן קומצה לכלי שרת הרי
זו נשרפת מזבח שנפגם נפסלו כל הקרשים שהיו שם
שוחטין במקרש שעריין לא נזרק הרם שהרי אין שם מזבח
לזרוק עליו ונאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך
כלומר תזבח והוא עומר בתקונו לא פגום אבל קרשים
חיין שהיו שם בעזרה כשנפגם לא נפסלו אלא כשיבנה המזב׳
יקרבו שאין בעלי חיין נרחין הקריש בהמות עד שלא
נבנה המזבח כשיבנה מקרבין אותן שהרחוי מעיקרו אינו
ריחוי וכן אין אוכלין קרשים והמזבח פגום שנ׳ ואכלוה
מצות אצל המזבח והוא הרין לקרשים קלים שאין אוכלין
אותן בירושלם והמזבח פגום עד שיבנה

פרק רביעי

ולר חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה וחטאת
שאברה ונמצאת אחר שכפרו הבעלים הרי אלו ימותו

נמצאת אחר שנשחטה החטאת השנייה שהפריש קורם
שיזרק רמה הרי זו ספק אם תמות אם תרעה עד שיפול בה
מום לפיכך תמות וכיצר הן מתות לא שיהרגם
בכלי או בירו אלא יכניסם לבית וננעל עליהם עד שימותו
ורברים אילו כולן מפי משה רבינו נשמעו

אין כל הרברים אמורין אלא בחטאת יחיד בלבר
אבל חטאת ציבור שאברה ונמצאת אחר כפרה בין ראויה
בין אינה ראוייה תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ויפלו
רמיה לנרבה ואין אתה יכול לומר בחטאת ציבור ולר או
תמורה או שמתו בעליה שכל קרבנות הציבור זכרים
ואין הציבור עושין תמורה כמו שיתבאר פר ושעיר
של יום הכיפורים שאברו והפריש אחרי׳ תחתיהן וכן שעירי
עז שאברו והפריש אחרים תחתיהן ירעו עד שיפול בהן
מום וימכרו ויפלו רמיהן לנרבה שאין חטאת הציבור מתה
ולמה לא יקרבו עצמן נרבה שהרי זכרים הם גזרה לאחר
כפרה משום לפני כפרה המפריש חטאתו ואברה
והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה והרי שתיהם
עומרות מקריב אחת משתיהן ונתכפר בה האחרת תמות בא
להמלך אומרין לו שיתכפר בזו שהפריש בראשונה והשנייה
תרעה עד שיפול בה מום ויפלו רמיה לנרבה

היתה אחת מהן תמימה ואחר בעלת מום תמימה
תקרב ובעלת מום תפרה נשחטה בעלת
מום קורם שיזרק רם התמימה הרי זו אסורה בהנאה היו
שתיהן בעלי מומין ימכרו שתיהן ויביא מרמיהם חטאת
והשאר יפול לנרבה הפריש חטאתו ואברה והפריש
אחרת תחתיה ואברה והפריש אחרת ונמצאו האובדות
והרי שלשתן עומרות ונתכפר בראשונ׳ שנייה מתה ושלישי׳
רועה נתכפר באמצעית שתיהם מתות המפריש
שתי חטאות לאחריות מתכפר באי זו שירצה והשנייה
תרעה עד שיפל בה מום ויפלו רמיה לנרבה הפריש חטאת
מעוברת וילרה הרי היא וולרה כשתי חטאות שנתפרשו
לאחיות המפריש חטאתו ועברה שנתה תרעה עד
שיפול בה מום ותמכר ויביא ברמיה אחרת וכן אם הפריש
חטאתו ונפל בה מום יביא ברמיה אחרת כל חטאת
שאברה ונמצאת קורם כפרה אעפ׳ שנמצאת בעלת מום
או שנמצאת אחר שעברה שנתה אינה מתה אלא תרעה עד
שיפול בה מום ויפלו רמיה לנרבה נמצאת אחר
כפרה אעפ׳ שנמצאת בעלת מום או עברה שנתה הואיל
והיתה אבורה בשעת כפרה הרי זו תמות היתה
גנובה או גזולה בשעת כפרה ואחר כך חזרה אינה מתה
אלא תרעה לא שמעו ממשה רבי׳ אלא אברה היתה עיקר
אבירתה בלילה אעפ׳ שהיתה אבורה בשעת כפרה אינה
מתה אלא תרעה אברה ממנו ולא מן הרועה או שאברה מן
הרועה ואינה אבורה מבעלה אינה מתה אלא רועה וכל אילו
שרועות רועות עד שיפול בהן מום ויפלו רמיהן לנרבה
היתה אבורה ממנו ומן הרועה ואחר מצאה אפילו בסוף
העולם הרי זו ספק לפיכך תמות היתה נחבאת אחורי
הרלת או בסתר המררג הרי זו אברה שהרי אין ארם רואה
אותה בשעת כפרה היתה בשרה או באגם הרי זו ספק
אברה שמא יש שם ארם רואה אותה בשעת כפרה לפיכך
תמות מספק השולח חטאתו ממרינת הים מקריבין אותה
בחזקת שהוא קיים בדא׳ בחטאת העוף או בחטאת בהמה
שלאשה שאינה בת סמיכה כמו שבארנו אבל אשם
ודאי שמתו בעליו ושכפרו בעליו ירעה עד שיפול בו מום
וימכר ויפלו רמיו לנרבה שכל שבחטא׳ תמות באשם ירעה
עד שיפול בו מום ויפלו רמיו לנרבה וכל אשם שנתק לרעוי׳
אם הקריבו עולה כשר ולמה לא יקרב בעצמו עולה לכתחיל׳
גזרה לאחר כפרה משום לפני כפרה המפריש נקבה
לאשמו תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא ברמיה אשם
ואם הקריב אשמו יפלו רמיה לנרבה וכן ולרה הפריש
נקבה לעולתו וילרה זכר ירעה עד שיפול בו מום ויביא
ברמיו עולה אבל הריוט שהפריש זכר לחטאת ונשיא
שהפריש שעירה לחטאת וכהן משיח שהפריש פרה לחטאת
הרי אלו אין מתקרשין לא קרושת הגוף ולא קרוש רמים לפי
ימכרו שלא במום הביא אשם תלוי ונורע לו שלא חטא
או שחטא וראי אם עד שלא נשחט ירעה עד שיפול בו מום
ויפלו רמיו לנרבה מפני שלבו שלארם רוה על עונותיו
והואיל ועל ספק הפרישו גמר בלבו להקרישו הפרישו אפילו
על פי עדים והוזמו יפלו רמיו לנרבה ואם אחר שנשחט נורע
לו הרם ישפך והבשר ישרף כשאר פסולי המוקרשי׳ נורע לו

אחר שנזרק הדם הבשר יאכל לכהנים ככל האשמות
אשם ודאי אינו כן אם עד שלא נשחט נודע לו שלא חטא יצא וירעה בעדר כשאר החולין ואין בו קדושה כלל ואם משנשחט הרי זה יקבר ואם משנזרק הדם והבשר יצא לבית השריפה כשאר פסולי המוקדשין

מי שנתחייב באשם תלוי והפריש שנים לאחריות מתכפר באחד והשני ירעה עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה ואין צריך לומר באשם ודאי שהוא כן כל האשמות שבתורה באין בני שתים ובאין בכסף שקלים חוץ מאשם מצורע ואשם נזיר שהן בני שנה ואין לדמיהן קצבה

אשם תלוי בפירוש שהוא מן הגדולים ומפי השמועה למדו שאינו בא אלא בכסף שקלים הוזלו אלים ולא ימצא איל בשתי סלעים אין לא תקנה אלא ישהא עד שיוקרו ויביא בשתי סלעים שהרי הקפידה תורה על דמיו ונתנת לו קצבה הפריש אשמו והיה בשעת הפרשה יפה סלע ובשעת כפרה יפה שתים כשר שהרחוי מעיקרו אינו רחוי ועדיין לא נראה עד שנעשה שוה שתים ואעפ שהשביח מאליו אדם מתכפר בשבח הקודש היה בשעת הפרשה יפה שתים ובשעת כפרה יפה סלע הרי זה פסול חזר ונעשה יפה שתים יחזור לכשרותו שאין בעלי חיים נדחין כמו שביארנו למה הדבר דומה למום שנפל ועבר הפריש שתי סלעים לאשם ולקח בהן שני אלים לאשם אם היה אחד מהן יפה שתי סלעי יקרב לאשמו והשני ירעה עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה היה חייב באשם בן שנה והביא בן שתים או בבן שתים והביא בן שנה או ששחטו מחוסר זמן בבעלים פסול נתעבור צורתו ויצא לבית השריפה זה הכלל כל הפסול בחטאת פסול באשם חוץ מן האשם ששחטו שלא לשמו שהוא כשר כמו שיתבאר עולת נזיר עולת יולדת עולת מצורע ששחטן בני שנים עשר חדש ויום אחד או מחוסרי זמן בבעלים כשרים וטעונין נסכים זה הכלל כל שאינו פוסל בעולת נדבה אינו פוסל בעולת חובה בין עלת לבעלים בין שלא עלת להם

פרק חמישי

המפריש מעות לחטאתו ומת ילכו המעות לים המלח וכן המפריש מעות לחטאתו ואבדו והקריב חטאת תחתיהן ונמצאו המעות אחר כפרה ילכו לים המלח הפריש מעות לחטאתו ואבדו והפריש מעות אחרות תחתיהן ולא הספיק ליקח בהן חטאת עד שנמצאו מעות הראשונות יביא מאילו ואילו לחטאת והשאר יפלו לנדבה הפריש מעות לחטאתו ואבדו והפריש חטאת תחתיהן ולא הספיק להקריבה עד שנמצאו המעות והרי החטאת בעלת מום תמכר ויביא מאלו ואלו חטאת והשאר יפלו לנדבה הפריש חטאתו ואבדה והפריש מעות תחתיה ולא הספיק ליקח בהן עד שנמצאה חטאתו והרי היא בעלת מום תמכר ויביא מאלו ואלו חטאת והשאר יפלו לנדבה הפריש שני צבורי מעות לאחריות מתכפר באחד מהן והשני יפול לנדבה המפריש חטאתו או דמי חטאתו וכסבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב הרי אלו חולין ולא נתקדשו הפריש שתי או דמי שתים וכסבור שהוא חייב שתים ונמצא שאינו חייב אלא אחד יביא אחת והשאר יפלו לנדבה הלוקח מעות בידו או שהיה מלקט ואמר אלו אביא מהן חטאתי המותר חולין וכן יראה לי שהדבר קל וחומר בשאר הקרבנות שהמותר חולין
המפריש מעות למנחת חוטא והביא מהם מנחתו או שהפרי׳ מנחת חוטא והותירה המותר יביא מנחת נדבה

אבל מותר עשירית האיפה שלכהן גדול שהיא החביתין ירקב וכן מותר לחמי תודה ומותר לחמו של נזיר ירקבו ומותר דמי נסכיו יעלו לנדבה כבר בארנו בשקלים שמותר השקלי׳ חולין מותר קיני זבים קיני זבות קיני יולדו׳ חטאות ואשמות מותריהן יפלו לנדבה ויקרבו עולות כמו שבארנו מותר עולה לעולה מותר שלמים לשלמים מותר מנחה למנחה מותר פסח לשלמים מותר נזירים לנזירים מותר נזיר לאותו נזיר ברא שמותר חטאת לנדבה בחטאת קבועה אבל מי שהוא חייב בקרבן עולה ויורד שהפריש מעות לחטאת בהמה והעני מביא תחתיהן עוף ומחללן על העוף ויהנה מהם וכן אם הפריש דמי עוף והעני מביא תחתיהם עשירית האיפה ויחלל המעות עליה ויהנה בהן הפריש בהמה ונפל בה מום תמכר ויביא בדמיה עוף אבל אם הפריש עוף ונפסל לא יביא בדמיו עשירי׳ האפה שאי׳ לעוף פדיון כמו שבארנ׳ באיסורי המזבח כל חייבי קינין שבתורה שהפרישו מעות לקיניהן רצה להביא בכל המעות חטאת העוף לבדה יביא רצה להביא בהן עולת העוף לבדה יביא אפילו אמר אלו דמי חטאתי ואילו דמי עולתי יש לו לערב המעות וליקח בהן כאחת חטאתו ועולתו או ליקח בכל חטאת או עולה שאין הקינין מתפרשות אלא בלקיחת הבעלים או בעשיית כהן לפיכך אם הפריש מעות לקינים סתם ומת יפלו כל אותן המעות הסתומין לנדבה שהרי כולן ראויין לבוא עולה

מי שהיה מחוייב חטאת ואמר הרי עלי עולה והפריש מעות ואמר אלו לחובתי רצה להביא בהן חטאת בהמה יביא מת והניח המעות ילכו לים המלח

פרק ששי

כל הזבחים שנתערב בהן אחד מחטאות המתות או שור הנסקל אפי׳ אחד ברבוא כולן ימותו לפי שבעלי חיין חשובין הן ואינם בטילין ואם הקריב הורצה שאין בעלי חיין נדחין נתערב בהם אחד מאיסורי המזבח ירעו כולם עד שיפול בהן מום וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן מאותו המין של קדשים שנתערב נתערבו קדשים בחולין תמימים ימכרו החולין שבתערובת לצרכי אותו המין ויקרבו כולן כיצד ארבע בהמות שלמים שנתערבו בארבע בהמות חולין תמימים ימכרו הארבעה של חולין למי שהוא צריך להביא שלמים ויקרבו הכל שלמים וכן בעולה או באשם והדמים חולין לכל דבר שהרי דמי חולין הן נתערב שור הקדש בשורים חול גדול שבכולן הקדש וימכרו השאר לצריכי אותן המין נתערבו קדשים בקדשים מין במינו זה יקרב לשם בעליו אעפ שאין כל אחד מהן מכיר קרבנו ברא בקרבנות נשים שאין בהם סמיכה אבל קרבנות אנשים הואיל וכל אחד צריך לסמוך על ראש קרבנו הרי אלו לא יקריבו עד שיתן האחד חלקו לחברו או עד שיפול מום בכל וימכרו ויביאו כל אחד בדמי היפ׳ שבהן מאותו המי׳ נתערבו מין בשאינו מינו כגון עולה בשלמים לא יקרבו אפי׳ כחמור שבהן שאין מביאין קדשים לבית הפסול וכשם שאין ממעטין בזמן אכילתן כך אין ממעטין באוכליהן ולא במקום אכילתן אלא כיצד יעשה ירעו הכל עד שיפול בהם מום וימכר כל אחד מהן לבדו ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה ובדמי היפה שבהן ממין האחר ויפסיד המותר מביתו אעפ שכבר הקריב עולה שחייב בה או שלמים שהיה חייב להקריבן הרי זה מקריב מדמי התערובת עולה אחרת ושלמים אחרים חטאת שנתערבה בשלמים ירעו הכל עד שיפול בהן מום ויביא בדמי היפה שבהן שלמים ובדמי היפה שבהן חטאת ואם קדם והקריב חטאת אחרת על חטאת שהפרישה לו כולן ימותו וכן אם נתערבו מעות חטאת במעו׳ אשם לוקח שתי בהמות ומחלל דמי חטאת בכל מקום שהוא על חטא׳ ודמי אשם על אשם ואם כבר קרבה חטאתו יוליך כל המעו׳ לים המלח ואם כבר קרבה אשמו יעלו הכל לנדבה תודה שנתערבה בתמורתה שניהן יקרבו ויניח הלחם עמהם וכך אם נתערבה תודה בשאר זבחים אעפ שקרבה תודתו ירעו הכל עד שיפול בהן מום ויביא בדמי היפה תודה אחרת ובדמי היפה זבח אחר נתערבה באיל נזיר שניהם יקרבו ויניח הלחם עמהן בכור שנתערב בפסח שניהם ירעו עד שיפול בהם מום ויאכלו כבכור ולמה לא יקרבו לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות והבכור לשני ימים ואינו נאכל אלא לכהני׳ ואין מביאין קדשים לבית הפסול ואין ממעטין

באכילתן וכן מעשר שנתערב בפסח כשיפול בהן מום יאכלו כמעשר הבכור והמעשר שנתערבו יאכלו במומן וכן שאר קדשים שנתערבו בבכור ובמעשר ירעו עד שיפול בהם מום ויאכלו כבכור שנפל בו מום או כמעשר שנפל בו מום אשם שנתערב בשלמים אעפ שאין מקריבין משניהן אלא האמורין אבל הבשר נאכל לא יקרבו אלא ירעו עד שיפול בהן מום ויביא ברמי היפה אשם וברמי היפה שלמי והמותר יפסיד מביתו ואם קדם והקריב אשמו שניהן יפלו לנרבה כל הקדשים איפשר שיתערבו מין במינו חוץ מן החטאת עם האשם שאין האשם אלא מזכרי כבשים ואין לך חטאת מן הכבשים אלא נקבה וכל אילו המתערבין בחיים אם הקריב הורצה שאין בעלי חיים נרחים בהמה שנמצאת מירושלם ועד מגדל עדר וכמרתה לכל רוח אם נקבה בת שנתה היא כונסה לכיפה עד שתמות שמא חטאת היא היתה בת שתים יביאנה שלמי ויביא עמה לחם שמא תורה היא מצא זכר בין ב׳ שני אין לו תקנ׳ שמא אשם הוא ועדיין לא כפרו בעליו מצא זכר בן שנה מניחו עד שיפו׳ בו מום ומביא שתי בהמו׳ תחתיו ומתנ׳ ואומ׳ אם עולה היה זה עולה תחתיו ואם שלמים היה זה שלמים תחתיו ומקריב האחת עולה ונסכיו משל ציבור והאחר שלמים עם הלחם שמא תורה היה ומה יעשה בזה הנמצא יאכל במומו שאפילו היה בכור או מעשר במומו הוא נאכל ואם פסח אחר זמנו הוא הרי זה שלמים ובומנו הכל נוהרין בו ואם תאמר שמא אשם נזיר או אשם מצורע הוא אינן מצויין תמיד לפיכך לא חשו להן נתערבו קדשים בקדשי אחר שנשחטו יאכלו כחמור שבהן נתערבו בפסולי המוקדשין או בחולין שנשחטו בעזרה תועבר צורתן ויצאו לבית השריפה איברי חטאת שנתערבו באיברי עולה מניחין הכל עד שיפסדו ותעבור צורתן ושורפין אותן בעזרה במקום ששורפין פסולי המוקדשין אבר של בעלי מומין שנתערב באברי קדשים אפילו אבר באלף אברים יצאו הכל לבית השריפה ואפילו קרבו כולן חוץ מאחר מן התערובת הרי זה ישרף בעזרה במקום ששורפין פסולי המוקדשין חתיכות קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשים קלים או הנאכלין ליום אחר בנאכלין לשני ימים יאכלו כחמור שבהן חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות שלחטא׳ טהור׳ וכן פרוסה של לחם הפנים שנטמא שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים הטהור הרי זה תעלה כמו שביארנו בתרומות

אבל חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין וכן פרוסה של לחם הפנים הטהור שנתערבה במאה פרוסות של חולין הרי אלו לא יעלו אלא יאכל הכל לכהנים ככל המדומעות

פרק שביעי

כל הפסולין לעבודה שמלקו מליקתן פסולה ואעפ שאותו העוף פסול אינו כנבלת העוף הטהור לטומאה וכן אם מלק בלילה או ששחט חולין בפנים וקדשים בחוץ אינם כנבילה

מלק תורים שלא הגיע זמנן ובני יונה שעבר זמנם ושיבש גפה ושנסמית עינה ושנקטעה רגלה הרי זו נבילה לכל דבר זה הכלל כל שהיה פסולה בקודש פסולה ואינה נבילה לא היה פסולה בקודש הרי זו נבילה לכל דבר

לפיכך המולק ונמצאת טריפה או שמלק חולין בפנים וקדשים בחוץ הרי זו נבילה לכל דבר שאין המליקה מתרת ומטהרת אלא דבר שהוא כשר למזבח אבל הנרבע והמוקצה והנעבד והאתנן והמחיר והטומטום והאנדרוגינס שנמלקו הרי אלו נבילה לכל דבר ומטמאין בגדים בבית הבליעה שאין הקדושה חלה עליהן והרי אין פסולן בקודש

כבר בארנו במעשה הקרבנות שחטאת העוף נעשית למטה ועולת העוף למעלה חטאת העוף שעשאה למעלה פסולה בין שעשה הזייתה כמעש׳ חטאת בין שעשא׳ כמעשה עולה בין שעשאה לשם עולה בין שעשאה לשם חטאת

וכן עולת העוף שעשאה למטה אפי׳ מלק סימן אחד למטה וסימן אחד למעל׳ פסול בין שמלקה כמליקת עול׳ בין שעשא׳ כמעשה חטא׳ בין שעשא׳ לשם חטאת בין שעשא׳ לשם עולה

חטאת העוף שמלקה למטה כמליקת עולה לשם חטאת או כמעשה חטא׳ לשם עולה או כמעשה עולה לשם עולה פסולה

וכן עולת העוף שעשאה למעלה כמעשה חטאת לשם עולה או כמעשה חטאת לשם חטאת פסולה כמעשה עולה לשם חטאת כשרה ובלבד שלא עלת לבעלים לשם חובה

כל אלו העופות שנפסלו מפני מקום עשייתן או מפני שינוי מעשיהן או שינוי שמם אינן כנבלת העוף לטומאה וכן חטאת העוף או עולת העוף שנתפגלה או נטמאת או נעשית נותר אינה מטמאה בבית הבליעה כנבלת העוף שכל אילו פסולן בקודש חטאת העוף הבאה על הספק נעשית כמצוותה ואינה נאכלת אלא תשרף ככל פסולי המקודשין

וכיצד תבא על הספק כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת וכל כיוצא בזה ואין לנו חטאת בהמה על ספק שאם נסתפ׳ לו אם חטא אם לא חטא יביא אשם תלוי כמו שיתבא בהלכות שגגות חטאת העוף הבאה על הספק ונודע שהיא חייבת בה ודאי אם עד שלא נמלקה נודע לה תעשה ודאית ותאכל ואם אחר שנמלקה נודע לה הרי זה גומר הויית דמה ותמציתו ותשרף כדי שלא יאמרו חטאת העוף הבאה על הספק תאכל שהרי בתחילה על ספק באה נודע לה שאינה חייבת בה מאחר שנמלקה הרי זו תקבר

פרק שמיני

חטאת העוף שנתערבה בעולת העוף או עולת העוף שנתערבה בחטאת העוף אפי׳ אחת ברבוא כולן ימותו

ובד״א בשהיו מפורשות בשעת לקיחת הבעלים זו חטאת וזו עולה אבל אם הביא עופות לחובתו מהן חטאת ומהן עולה ולא פירש אלא כולן סתומות ונתערבה חטאת או עולה בחובה זו הסתומה יש להן דינין אחרים

וכיצד דיניהן אם נתערבה חטאת בחובה זו הסתומה אין כשר אלא מניין חטאות שבחובה בלבד אבל מניין העולות שבחובה עם החטאת שנתערבה בהן פסולין שהרי נתערבה חטאת בעולו לפיכ׳ אם היתה החובה שתים בחטאת חצי החובה כשר וחצייה פסול ויראה לי שהוא עושה כולן למטן כמעשה חטאת וכן אם נתערבה עולה בחובה זו הסתומה אין כשר אלא מניין עולות שבחובה

אבל מניין החטאות שבחובה עם העולה שנתערבה בהן פסולין שהרי נתערבה עולה בחטאות בין שהיתה החובה הסתומה מרובה על העולות שנתערבו בה בין שהיו העולו מרובין על החובה הסתומה בין שהיו שתיהן שוות אין כשר אלא מניין עולות שבחובה לפיכך אם היתה החובה שתים בעולו׳ חצי החובה כשר וחצייה פסול ויראה לי שהוא עושה כולן למעלה כמעשה עולה חובה סתומה וחובה אחרת סתומה שנתערבו בין שהיו שתיהן משם אחר כגון קיני זבים עם קיני זבים או משני שמות כגון קיני זבים עם קיני יולדות בין שהיו שתיהם לאדם אחר בין שהיו לשנים אם היו שתיהן שוות מחצה כשר ומחצה פסול בין שעשה הכל למעלה או הכל למטה או עשה חציין למעלה וחציין למטה לעולם מחצה כשר ומחצה פסול מפני שהכל חציין עולה וחציין חטאת והחטאת למטה והעולה למעלה אם עשה הכל למעלה חציין כשרות והן העולות ואם עשה כולן למטה חציין כשרות והן החטאות עשה חציין למטה וחציין למעלה חצי החצי שנעשה למעלה כשר מפני התערובת והוא עולות וחצי החצי של מטה כשר והוא חטאות

היו שתי החובות הסתומות שנתערבו זו גדולה מזו כגון שהיתה אחת ארבעה עופות והשנייה ששה אם עשה הכל למעלה או עשה הכל למטה מחצה פסול ומחצה כשר מטעם שבארנו עשה חציין למטה וחציין למעלה אם אחר ששל עשה כן המועט כשר ואם מדעתו עשה המרובה כשר זה הכלל כל שעשה הכהן מדעתו חציין למעלה וחציין למטה ואי איפשר שלא יהיה משלאחר למעלה ולמט הרי זה המרובה כשר הואיל ודבר ידוע שמקצת קרבנותיו

למעלה ומקצתן למטה יהיו כל קרבנותיו כשרין שנים שלקחו קיניהן בעירוב או שנתנו דמי קיניהן לכהן לאי זה שירצה הכהן יקריב חטאת ולאי זה שירצה שיקריב עולה שאין הקינין מתפרשין אלא בלקיחת הבעלים או בעשיית הכהן כמו שבארנו היו לפני הכהן חטאות ועולות עשה שתיהן למעלה או שתיהן למטה מחצה כשר ומחצה פסול עשה חציין למעלה וחציין למטה ולא ידע אם החטאות הם שעשה למטה או העולות הרי הכל פסול שאני אומר העולות הם שעשה למטה והחטאות למעלה

היו לפניו שלשה ציבורי עולות אחד חטאות ואחד עולות והאחר סתום חציו עולות וחציו חטאות ולא פורשו אם עשה כולן למעלה או למטה מחצה כשר ומחצה פסול

עשה חציין למעלה וחציין למטה אין הכשר אלא הסתום בלבד שעשה חציו למעלה וחציו למטה והוא מתחלק בין הבעלים ועולה לשניהן שהרי הכהן אינו יודע לאי זה מהן פירש ולאי זה מהן היה הסתום ושני הציבורין המפורשין פסולי שהרי לא ידע אי זה עשה למעלה ואי זה עשה למטה ושמא העולה נעשית למטה והחטאת למעלה

פרק תשיעי

קן סתומה שפרח ממנה גוזל לאויר או שפרח לבין העופות שימותו כולן או שמת גוזל אחר יקח זוג לשני פרח לבין הקרבנו פסול ופוסל אחר כנגדו שהגוזל הפורח מקן סתום לבין הקרבנות פסול ופוסל אחר כנגדו כיצד פרח גוזל מן הסתום לעשרה עופות סתומות אם עשה חמשה למטה וששה למעלה הרי חמשה עולות כשרות מהששה של מעלה וארבע חטאות כשרות מהחמש עופות שנעשו למטה שאני אומר שמא הגוזל הפורח הוא אחד מחמשה שלמטה וכן אם עשה מהם ששה למטה וחמשה למעלה נמצאת הכשר חמש חטאות וארבע עולות שאני אומ שמא הגוזל מחמש שלמעלה נמצאת הכשר מהעשרה תשעה הרי פסל אחר

ארבע עופות סתומות וארבע עופות שניות סתומות פרח אחד מן הראשונות לשניות פסל אחד מן השניות אחר שנתערבו חזר אחד מן השניו ופרח לראשונו פסל אחר מן הראשונות ונמצא הכשר מן הראשונות שתים בלבד חזר אחד ופרח מן הראשונות לשניות אפי׳ כל היום אינו מוסיף להפסיר יתר על זה שאפי׳ הן מעורבות כולן זו בזו מחצה כשר ומחצה פסול כמו שביארנו

ציבור אחד יש בו שתי עופות ובשני ארבע ובשלישי ששה וברביעי שמונ׳ ובחמישי עשרה ובששי שני עשר ובשביעי ארבעה עשר ופרח גוזל מן הראשונה לשנייה ואחר מן השנייה לשלישית ומשלישית לרביעי׳ ומרביעית לחמישית ומחמישית לששית ומששית לשביעית וחזר אחד ופרח מציבור לציבור עד שחזר לראשונה שפרח ממנה הראשונה פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו הראשונה והשנייה אין להם כלום והשלישית יש לה שני עופות והרביעית יש לה ארבעה והחמישית יש לה ששה והששית יש לה שמונה והשביעית יש לה שנים עשר חזר אחד ופרח פעם שניי׳ מזו לזו וחזר אחד ופרח מן האחרונ׳ לשל מעלה ממנה עד שחזר לראשונה פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו השלישית והרביעית אין להם כלום והחמישית יש לה שני עופות כשרים והששית יש לה ארבעה והשביעית יש לה עשרה פרח פעם שלישית גוזל מזו לזו וחזר פעם רביעית מזו לזו פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו והחמשית והששית נפסלו כולן והשביעי׳ נשארו להן שמונה עופות כשירין כשיעשה ארבעה עשר שבע למעלה ושבע למטה יהיו שמונה מהן כשרין והששה פסולין מפני תערוב גוזלות אילו שפרחו בהליכה ובחזורה קן סתומה וקן מפורשת פרח מן הסתומה למפורשת יקח זוג לשני חורי או שפרח אחד מן המפורשות לסתומה ולא ידע זה שפרח אם היה עולה או חטאת ימותו כל העופות שבסתומה שאם נתערבה בהן עולה כל החטאת שבה פסולות ואם חטאת נתערבה כל העולות שבת פסולות לפיכך ימותו כולן חטאת מיכן ועולה מיכן וסתומה באמצע פרח מן האמצע לצדדין אילך אחר ואילך אחר לא הפסיד כלום אלא יאמר זה שהלך אצל החטאות חטאת וזה שהלך אצל העולות עולה חזר אחד שנתערבו ופרח אחד מיכן ואחד מיכן לאמצע השניי׳ האמצעי׳ ימותו שהרי הן חטאת ועולה מעורבין והצדדין לו יקרבו חטאת ולו יקרבו עולה כשהיו פרח מן האמצעית לצדדין כולן ימותו שמא עולה נתערבה בחטאות וחטאות בעולות

פרק עשירי

האשה שאמרה הרי עלי קן כשאלד זכר ילדה זכר מביאה ארבע עופות שנים לנדרה והן עולה כמו שבארנו ושנים לחובתה משום לידה והן אחד עולה ואחד חטאת

נמצאת למד שהכהן צריך לעשות שלש פרידין למעלה ופרידה אחת למטה טעה ועשה שתים למעלה ושתים למט׳ ולא נמלך צריכ׳ להביא עוד פרידה אחת ויקריבנה למעלה

בד״א בשהביאה הארבעה ממין אחד כגון שהיו כולן תורין או בני יונה אבל אם היו שתי תורין עם שני בני יונה ועשה שתים למעלה ושתים למטה צריכה להביא עוד תור ובן יונה ויעשה שתיהן למעלה כדי לצאת ידי חובתה שאם עשה בתחילה שתי התורין למטה צריכה תור למעלה להשלים חובתה ואם עשה שני בני היונה למטה צריכה בן יונה למעלה להשלים חובתה שאין אדם מביא חטאתו גוזל אחד תור ואחד בן יונה אלא או שניהן תורין או שניהן בני יונה פרשה נדרה ואמרה לכהן לו לנדרי ואילו לחובתי ועשאם הכהן שתים למעלה ושתים למטה ולא ידע אי זה מהן עשה למעלה צריכה להביא שלשה עופות שנים לנדרה ואחד להשלים חובתה ויעשו השלשה למעלה שהרי פרשה נדרה ושמא שנים שלנדר נעשו למטה שהם פסולות

בד״א בשהביאה הארבעה שפרשה נדרה בשנים מהן ממין אחד אבל אם היו שני מינין תביא ארבעה אחרים שנים ממין שפרשה בו נדרה יעשו לנדרה ושנים מאי זה מין שתרצה יהיו לחובתה ויעשו אחד למעלה ואחד למטה

קבעה נדרה ואמר׳ אם אלד זכר הרי עלי שתי תורין וילדה והביאה ארבעה עופות שנים לנדרה ושנים לחובתה ועשה שתים למעלה ושתים למטה ולא ידע אי זה נעשה למעלה ואי זה נעשה למטה וגם היא שכחה ולא ידעה באי זה מין קבעה נדרה אם בתורי׳ אם בבני היונה הרי זו צריכה להבי׳ שתי תורין עם שני בני יונה לנדרה ויעשו ארבעתן למעלה ותביא גוזל אחר להשלים חובתה ויעשה למעלה שכבר עשה שתים למטה שהם חטאת בד״א בשהביאה הארבעה תחילה ממין אחד אבל אם היו שני מינין צריכה להביא ששה עופות שתי תורין עם שני בני יונה לנדרה ותביא לחובתה שתי תורים או שני בני יונה ויעשו אחד למעלה ואחד למט׳ וכן אם נתנתם לכהן ושכחה מה נתנה לו והלך הכהן ועשה ואינו יודע היכן עשה אם הכל למעלה או הכל למטה או מחצה למעלה ומחצה למטה הרי זו תביא שתי תורים עם שני בני יונה לנדרה ותביא שתי תורים או שני בני יונה לחובתה קבעה חובתה וקבעה נדרה ושכחה במה קבעה ואיפשר שחובתה כבש לעולה ופרידה אחת תור או בן יונה לחטאת לפיכך תביא ששה פרדין ארבעה לנדרה ושתים לחובתה ועוד תביא חטאת אחת בן יונה או תור עם כבש נמצאת שהביאה שבעה עופות וכל החטאות האילו אינן נאכלות מפני שהם ספק כל המנחות שקמצן אחד מן הפסולין לעבורה הרי הם פסולות וכן אם לקט הלבונה פסל אע״פ שלא קמץ קמץ הכשר ונתן לפסול קמץ בימינו ונתן לשמאו ואחר כך נתנו לכלי קמץ מכלי קודש ונתן לכלי חול פסל קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסל קמץ עד שהוא בחוץ ונכנס לפנים יחזור ויקמוץ בפנים וכשר נתפזר הקומץ על גבי הרצפה יחזור ויאספנו היתה המנחה שלא בכלי שרת או שהיתה קומצה שלא בכלי שרת או שהעלהו למזבח שלא בכלי שרת או שבללה בשמנה חוץ

לעזרה פסולה עד שתהיה בלילתה בפנים   כל המנחות שיצק עליהן השמן פסול לעבודה כגון הזר   וכיוצא בו או שבללן או פתתם או מלחן כשרות   הגישן או הניפן חוזר הכהן ומגיש או מניף   ואם לא הגיש ולא הניף הכהן כשרות שנ׳ והביאה אל בני אהרן וקמץ   מקמיצה ואילך מצות כהונה לסמך על יציקה ובלילה שכשרה בזר

מנחה שנפל לתוכה שמן מנחה אחרת או שמן חולין כל שהוא נפסלה חיסר שמנ׳ פסולה חוסר לבונתה כשרה והוא שיהיו עליה שני קורטי לבונה   אבל קורט אחד פסולה שנ׳ את כל לבונתה   ריבה שמנה ולבונתה על שני לוגין לכל עשרון ושני קומצי לבונה לכל מנחה כשרה

שני לוגין או שני קומצין או יתר על זה פסולה   מנחת חוטא שנתן עליה שמן או על הקומץ שלה נפסלה נתן עליה לבונה ולקטנה היתה שחוקה הרי זו פסולה מספק שהרי אי אפשר ללקט   נתן שמן על שיריה אחר שקמץ אינו לוקה ולא פסלה שהרי הקומץ כשר   נתן משהו שמן על גבי כזית מן המנחה פסלה מספק אבל אם נתן השמן על פחות מכזית לא פסלה ואינו פוסל בלבונה עד שיתן כזית לבונה אפילו נתן הלבונה על כל שהו מן המנחה פסל עד שילקט גבלה במים וקמץ כשרה לא נאמ׳ חריבה אלא משמן

מנחה שקמצה פעמים כשרה אפילו פעמים רבות והוא שיקטיר כזית בבת אחת שאין הקטרה פחותה מכזית

הקריב הקומץ בלא מלח פסולה שהמלח מעכב במנחה כמו שבארנו   מנחה שחסרה קודם קמיצה יביא מתוך ביתו וימלאנה שהקמיצה היא הקובעת   לא נתינתה בכלי שרת   התערב קומץ לבונה בפני עצמו אם חסר כל שהו פסול   וכן שני בזיכי לבונה שעם הלחם אם חסר אחד מהן כל שהוא פסולין עד שיהיו שני קמצין מתחילה ועד סוף

הפריש שני קמצין למנחה אחת ואבד אחד מהן קודם קמיצ׳ לא הוקבע לאחר קמיצ׳ הוקבע ופסולה מפני שריבה לבונתה   וכן אם הפריש ארבעה קמצים לשני בזיכי לחם ואבדו שנ׳ מהם קודם סילוק הלחם לא הוקבעו וכשרי׳ לאחר סילוק הבזיכין הוקבעו ופסולין מפני הרבוי

קומץ מנחה שנטמא והקטירו הציץ מרצה שנ׳ ונשא אהרן   יצא הקומץ חוץ לעזרה והכניסו והקטירו   אין הציץ מרצה שהציץ מרצה על הטמא ואינו מרצה על היוצא   קמץ את המנחה ואחר כך נטמאו שיריה כולן או נשרפו או יצאו חוץ לעזרה או אבדו לא יקטיר הקומץ   ואם הקטיר הורצה

נשאר מעט מן השירים בכשרותן יקטיר הקומץ ואותן השירים שנשארו אסורין באכילה   היתה מחיצה מלמטה בכלי שיש בו עשרון שלמנחה   אעפ׳ שהוא מעורב מלמעלה לא יקמוץ ואם קמץ פסולה   היה הכלי חלוק במחיצה מלמעלה ומעורב מלמטה קומץ ממנו   חלק העשרון בכלי אחד ואין חלקיו נוגעין זה בזה   ואין ביניהן מחיצה הרי זה ספק אם מצרף הכלי לקמיצה או אינו מצרף לפיכך לא יקמוץ ואם קמץ לא יקטיר   ואם הקטיר הורצה ולא יאכלו השירים   קמץ ונתן הקומץ למעלה על השולחן כנגד גובה מערכת לחם הפני׳ קדשו השולחן להפסל אבל אינו מקדשו ליקרב ואינו קרב עד שיתקדש בכלי שרת הראוי לקומץ   הרביק הקומץ לדופן הכלי וקמץ או שהפך הכלי על ידו וקמץ מתוכו ופיו למטה לא יקטיר ואם הקטיר הורצה   עשרון שחלקו ואבד אחד מחלקיו והפריש חלק אחר תחתיו ונמצא האבוד והרי שלשתן מונחין בכלי אחד ואין נוגעין זה בזה נטמא זה שאבד הרי הוא מצטרף עם חלק ראשון ונפסלו וזה שהפרי׳ אינו מצטרף   לא ישלים עליו   נטמא המופרש מופרש וראשון מצטרפין ונפסלו וזה שנמצא אינו מצטרף עמהן   נטמא החלק הראשון הרי האבוד והמופרש תחתיו מצטרפין   וכן לעניין קמיצה קמץ מן הנמצא שיריו עם החלק הראשון נאכלין והמופרש אינו נאכל קמץ מן המופרש שיריו וראשון נאכלין   והנמצא אינו נאכל קמץ מן הראשון שניהן אין נאכלין לפי ששניהן שירים יתירים שהרי הן עשרון שלם   ודומין למנחה שלא נקמצה שהיא אסורה   והיאך קרב הקומץ הזה והרי לפניו

עשרון ומחצה   מפני שהקמיצה תלויה בדעת הכהן ובעת שקומץ אין דעתו אלא על העשרון בלבד והרי החלקים אינן נוגעין זה בזה   קומץ מנחה שנתערב בקומץ מנחה אחרת מקטיר שניהן כאחת והן כשרות   וכן אם נתערב הקומץ במנחת כהנים או במנחת הנסכים או בחביתי כהן גדול הרי אילו כשרות ויקטיר הכל כאחר שהכל לאישים

שתי מנחות שלא נקמצו שנתערבו זו בזו אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמא כשרות   ואם לאו פסולות

קומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה לא יקטיר ואם הקטיר הכל זו שנקמצה עלת לבעלים   וזו שלא נקמצה לא עלת לבעלים   נתערב קומצה בשיריה או שנתערבו שיריה בשירי חברתה   לא יקטיר ואם הקטיר עלת לבעלים

פרק שנים עשר

שתי הלחם ולחם הפנים ועומר התנופה   שהוסיף במדתן או חסר כל שהוא פסולות   חלות תודה ורקיקי נזיר שחסרו עד שלא נזרק דם הזבח פסולין משנזרק דם הזבח כשרין

וכן שתי הלחם שחסרו עד שלא נזרק דמן של כבשים פסולין משנזרק דמן כשרין   וכן שני סדרים שחסרו עד שלא הוקטרו הבזיכין פסולין משהוקטרו כשרי׳ אבל הנסכים שחסרו בין משקרב הזבח   בין עד שלא קרב כשרים ויביא נסכים אחרים למלאותן   נסכים שקדשו בכלי שרת ונפסל הזבח   אם נפסל בשחיטה לא קדשו הנסכים ליקרב   נפסל מקבלה ואילך קדשו הנסכים ליקרב שאין הנסכים מתקדשים ליקרב אלא בשחיטת הזבח   ומה יעשה בהן אם היה שם זבח אחר זבוח באותה שעה יקרבו עמו ואם לא היה שם זבח אחר זבוח באות׳ שעה נעשו כמי שנפסלו בלינה וישרפו   בד״א בקרבן ציבור מפני שלב בית דין מתנה עליהן אבל בקרבן יחיד הרי אילו לא יקרבו עם זבח אחר ואעפ׳ שהוא זבוח באותה שעה   אלא מניחן עד שיפסלו בלינה וישרפו   וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן יקרבו נסכיהם   ולד תודה ותמורתה והמפריש תודתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה   אם הביאן לאחר שכפר בתודה ראשונה אינן טעונין לחם   ואם עדיין לא כפר בה והרי היא וחלפת׳ או היא וולד׳ או היא ותמורת׳ עומדות הרי שניהן צריכין לחם   בד״א בנודר תודה אבל תודת נדבה חלפתה ותמורת׳ טעונין לחם וולדה אינו טעון לחם בין לפני כפרה בין לאחר כפרה   הפריש תודתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה   ואבדה והפריש אחרת תחתיה   ונמצאו הראשונות והרי שלשתן עומדות נתכפר בראשונ׳ שנייה אין טעונה לחם שלישי טעונה לחם נתכפר בשלישית שנייה אינה טעונה לחם ראשונה טעונה לחם נתכפר באמצעית שתיהן אינן טעונות לחם

המפריש מעות לתודתו ואברו והפריש מעות אחרות תחתיהן   ולא הספיק ליקח בהן תודה עד שנמצאו מעות הראשונות יביא מאילו ומאילו תודה בלחמה והשאר יביא בהן תודה ואינה טעונה לחם אבל טעונה נסכים   וכן המפריש תודתו ואבדה והפריש מעות תחתיה   ואחר כך נמצאת יביא במעות תודה בלא לחם   וכן המפריש מעות לתודתו ואברו והפריש תודה תחתיהן   ואחר כך נמצאו המעות יביא מן המעות תודה ולחמה וזו התודה האחרונה תקרב בלא לחם   האומר הרי זו תודה והרי זה לחמה אבד הלחם מביא לחם אחר אבד התודה אינו מביא תודה אחרת מפני שהלחם בא בגלל התודה   ואין התודה בא בגלל הלחם   הפריש מעות לתודתו ונותרו מביא בהן לחם הפריש ללחם והותיר אינו מביא בהן תודה   האומר הרי זו תודה ונתערבה בתמורת׳ ומתה אחת מהן ואין ידוע אי זו היא הרי זו הנשארת אין לה תקנה   שאם יביא עמה לחם שמא התמורה היא ואם הביאה בלא לחם שמא התוד׳ היא לפיכך לא תקרב זו לעולם   אלא תרעה עד שיפול בה מום   תודה שנפרסה חלה מחלותיה כולן פסולות יצאת החלה או נטמאת שאר החלות כשרות   נפרס לחמה או נטמא או יצא עד שלא נשחטה התורה מביא לחם אחר

ושוחט ואם אחר שנשחט נפרס או נטמא או יצא הדם זורק הבשר יאכל והלחם כולו פסול וידי נדרו לא יצא נזרק הדם ואח"כ נפרס מקצת הלחם או נטמא או יצא תורם מן השלם על הפרוס ומן הטהור על הטמא וממה שבפנים על שבחוץ תודה שנשחטה על שמונים חלות לא קדשו ארבעים מתוך שמונים ואם אמר יקדשו ארבעים מתוך שמונים מושך ארבעים מתוך שמונים ומרים מהם אחד מכל קרבן והארבעים השניות יפדו ויצאו לחולין השוחט את התודה והיה לחמה חוץ לחומת בית פגי לא קדש הלחם אבל אם היה חוץ לעזרה קדש הלחם אע"פ שאינו לפנים שחטה עד שלא קרמו פני הלחם בתנור ואפילו קרמו כולן חוץ מאחת מהן לא קדש הלחם שחטה ונפסלה בשחיטתה במחשבת זמן או במחשבת מקום קדש הלחם נמצאת בעלת מום או טריפה או ששחטה שלא לשמה לא קדש הלחם וכן הדין באיל נזיר עם הלחם שלו

פרק שלשה עשר

שלש מחשבות הן שפוסלין את הקרבנות ואילו הן מחשבת שינוי השם ומחשבת המקום ומחשבת הזמן מחשבת שינוי השם כיצד זה השוחט את הזבח שלא לשמו כגון שהיה עולה ויחשב שהוא שלמים או ישחטנו לשם עולה ושלמים או לשם שלמים ולשם עולה או ששחט הזבח שלא לשם בעליו זו היא מחשבת שינוי השם מחשבת המקום כיצד כגון ששחט את הזבח לשמו על מנת לזרוק דמו או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטרה חוץ לעזרה או לאכול ממנו דבר הראוי לאכילה חוץ למקום אכילתו זו היא מחשבת המקום וזבחים שחשב בהן מחשבה זו הם הנקראי' זבחים ששחטן חוץ למקומן מחשבת הזמן כיצד כגון ששחט את הזבח לשמו על מנת לזרוק דמו ומאחר שתשקע החמה שאינו זמן זריקתו או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטיר למחר מאחר שיעלה עמוד השחר שאינו זמן הקטרתו או לאכול ממנו דבר הראוי לאכילה לאחר זמן הראוי לאכילתו זו היא מחשבת הזמן וזבחים שחשב בהן מחשבה זו הם הנקראים זבחים שנשחטו חוץ לזמנן והם הנקראים פיגול בכל מקום וזהו פיגול האמור בתורה מפי השמועה למדו שזה שנ' בתורה ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו אינו מדבר אלא במחשב בשעת הקרבה שיאכל ממנו בשלישי והוא הדי' לכל קרבן שחשב עליו בשע' מעשיו שיאכל ממנו לאחר זמן הראוי לאכילת אותו קרבן וכן אם חשב להקטיר ממנו במזבח דבר הראוי להקטרה כך למדו מפי השמועה אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח אם חשב עליהן לאחר זמנן הרי הקרבן פגול אבל קרבן שלא נפסד מחשבתו אלא נזרק דמו על המזב' כהלכתו ונשאר ממנו לאחר זמן אכילתו אותו הנשאר נקרא נותר ואסו' לאכלו והקרבן כבר נרצ' וכפר הרי הוא או' ברם אני נתתיו לכם על המזב' לכפר כיון שהגיע דם למזבח כהלכתו נתכפרו הבעלים ונרצה הקרבן לפיכך אין מתפגל אלא דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח כמו שיתבאר אחד זבח שחשב בו אחד משלש מחשבות אלו בשעת שחיטה או שחשב בשעת קבלת הדם או בשעת הולכתו למזב' או בעת זריקתו על המזבח נמצאת למד שבארבע עבודות הזבח נפסל במחשבה בשחיטה ובקבלה ובהולכת הדם ובזריקתו על המזבח והעוף בשני דברים במליקה ובמיצוי הדם

והמנחות הנקמצות בארבעה בקמיצה ובנתינת הקומץ בכלי שרת ובהולכת הקומץ למזבח ובזריקתו על האש

אבל אם חשב בדברי' אחרים חוץ מאלו כגון שחשב בשעת הפשט או בשעת ניתוח או בשעת הולכת אימורין למזבח או בשעת בלילת המנחה או בשעת הגשתה וכיוצא בדברי' אלו אין אותה המחשבה מועלת כלום בין שהיתה מחשבת שינוי השם בין מחשבת מקום בין מחשבת הזמן וכן המחשב באחר מארבע עבודות אלו או בכולן מחשב' אחרת חוץ משלש מחשבות אלו אין אותה המחשבה מפסדת כלום כיצד המחשב בשעת שחיטה וקבלה והולכה וזריקה להניח דם הזבח או אימוריו למחר או להוציאן חוץ לעזר' או שחשב לזרוק הדם על הכבש שלא כנגד היסוד או ליתן את הניתנין למעלה למטה ואת הנתנין למטה למעלה או ליתן דמים הניתנין במזבח החיצון במזבח הפנימי או את הניתני' בפנימי לחיצון או להכניס דם החטאת לפני' או שחשב שיאכלו הזבח טמאים או שאר הפסולין לאכילה או שיקריבום טמאים או שאר הפסולין לעבודה או לערב דם הזבח בדם הפסולין או שחשב לשבר עצמות הפסח ולאכל ממנו נא או שחשב לשרוף חטא' הנשרפ' חוץ לזמנן או חוץ למקומן בכל אילו המחשבות וכיוצא בה הזבח כשר

וכן אם חשב בשעת קמיצת המנחה ובשעת נתינתו לכלי' ובשעת הולכתו ובשעת זריקתו על האש להניח קומצה או לבונתה למחר או להוציאו לחוץ הרי זו כשרה כבר ביארנו שהולכה שלא ברגל אינה הולכה לפי' אין המחשבה פוסלת בה והמהלך במקום שאינו צריך הרי זו הולכת והמחשבה פוסלת בה כיצד קבל הדם והוא עומד במקומו ופשט ידו בין לזרקו על המזבח וחשב בעת שפשט ידו ברם אין המחשבה פוסלת בה אבל אם קבל הדם בפני' ולא הלך בו לגבי המזבח אלא הלך בו להוציאו לחוץ וחשב בשעת הלוכו לחוץ במחשבת הזמן וכיוצ' בה הרי זו פוסלת

פרק ארבעה עשר

אין המחשבה הולכת אלא אחר העובד אבל מחשבת בעל הקרבן אינה מועלת כלום אפי' שמענו הבעלי' שפיגלו והית' מחשבת העובד נכונה הרי זה כשר ואי' המחשב מועלת אלא ממי שהוא ראוי לעבוד' ובדבר הראוי לעבוד' ממי שהוא ראוי כיצד אחד מן הפסולין לעבודה שקבל הדם או הוליך או זרק וחשב בשעת העבודה מחשבת מקום או מחשבת הזמן לא פסל במחשבתו לפי שאינו ראוי לעבוד' ואותו הדם שקבל או שורק מקצתו ישפך לאמה ואם נשאר דם הנפש יחזור הראוי לעבודה ויקבל במחשבה נכונה אבל אם חשב הפסול בשעת שחיטה פסל במחשבתו שהשחיטה כשירת בפסולין כמו שביארנו יש קרבנות שאם נעשו שלא לשמן כשרין כמו שיתבאר לפיכך אם קבל הדם בהם זה שאינו ראוי לעבודה או הוליכו או זרקו פסל הזבח כאילו עשאהו לשמו שהוא פסול ואע"פ שיש דם הנפש וחזר הכשר וקבל וזרק כבר נפסל הזבח ולא מפני מחשבת שינוי השם פסל אותו אלא מפני שהוא פסול לעבודה כמו שבארנו

בדבר הראוי לעבודה כיצד מנחת העומר שקמצה שלא לשמה הרי זו כמי' שנעשי' לשמה ושיריה נאכלין מפני שהיא מן השעורים ואין השעורים דבר הראוי לשאר קורבנות

וכן המחשב במנחת קנאות והלבונה עליה קודם שילקט הלבונ' אין מחשבתו מועלת שהרי אינה דבר הראוי לעבודה וכן כל כיוצא בזה במקום הראוי לעבודה כיצד מזבח שנפגם וחשב מחשבת זמן או מחשבת מקום לא פסל הזבח במחשבה זו שהרי אין המקום עתה ראוי לעבודה קמץ את המנחה בחוץ וחשב בשעת קמיצת מחשבת זמן או מחשבת מקום אין מחשבת זו כלום אלו דברי' שאינן ראויין לאכילה מן הקרבנות וראויין להקטרת הדם והאמורין ובשר העולה והקומץ והלבונה מן המנחות הנקמצות ואילו ראויי' לאכילה ואינן ראויין להקטרה הבשר הנאכל מכל הזבחי' בין הנאכל לכהנים בין הנאכל לכל אדם ושירי המנחות ושתי הלחם ולחם הפנים ואילו דברים שאינן ראויי' לא לאכילה ולא להקטרה בשר חטאת הנשרפ' והעור של בהמה כולו חוץ מעור האליה שהוא לאכילה אבל המורא והוא הקרום הדק הדבק בעור ומבדיל בינו ובין הבשר אינו ראוי לאכילה וכן העצמות והגידים והקרנים והטלפים והנוצה שלעוף והצפרני' והחרטום שלו וראשי אגפיים וראש הזנב אפי' מקומות הרכים מכל אילו הדבוקים בבשר שאלו יחתכו מן החי יבצבץ הדם ויצא

הואיל ואינן חשובין נקראים דבר שאינו ראוי לאכילה לעניין הקרבנות וכן המרק והתבלין והשליל והשליא וביצת העוף והבשר שפולטתו הסכין בשעת הפשט וישאר

מורבק בעור הוא הנקרא אלל כל אילו אינן חשובין לעניין מחשבת הקרבנות והרי הן כרבר שאינו ראוי לאכילה ומחשבין לענין העומר לאבור ולשריפה המחשב באחת מאותן ארבע העבודות או בכולן לאכול רבר שאין דרכו לאכילה או להקטי רבר שאין דרכו להקטרה בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן הזבח כשר כיצד חשב לשתות מרם הזבח או לאכול מאמוריו או מן הקומץ ומן הלבונה בחוץ או למחר או שחשב להקטיר מבשר הזבח או משירי המנחה בחוץ או למחר הרי הזבח כשר וכן אם חשב לאכול או להקטיר מן העור או מן העצמות והגירין והטרק או האלל וכיוצא בהן בין מחשבת זמן בין מחשבת מקום הזבח כשר וכן אם חשב לאכול מפרים ושעירים הנשרפין בחוץ או למחר הרי הן כשרים וכן כל כיוצא בזה

חשב שיאכלו הטמאים או הפסולין מרבר הראוי לאכילה או שיקטירו הטמאים או הפסולין רבר הראוי להקטרה חוץ לזמן אכילה והקטרה הזבח פיגול כמו שבארנו חוץ למקום אכילה והקטרה הרי זה פסול ואינו פיגול אין אכילה פחות מכזית ולא הקטר פחות מכזי לפי המחש לאכול מרב הראוי לאכילה פחות מכזית או שחשב להקטי מרבר הראוי להקטר פחות מכזית בין במחשבת זמן בין במחשבת מקום הזבח כשר חשב לאכול כחצי זית בחוץ ולהקטיר כחצי זית בחוץ או שחשב לאכול כחצי זית אחר זמן אכילה ולהקטיר כחצי זית אחר זמן הקטרה הזבח כשר שאין אכילה והקטרה מצטרפין ואם הוציאו בלשון אכילה ואמר שיאכל כחצי זית ותאכל האש חצי זית הרי אלו מצטרפין לשון אכילה אחר הו

חשב לאכול או להקטיר כחצי זית וחזר וחשב על חצי זית אחר כאותה המחשבה הרי אילו מצטרפין חשב לאכול כחצי זית ושיאכל בהמה או חיה כחצי זית בין במחשבת מקום בין במחשבת זמן הרי אילו מצטרפין ששם אכילה אחר הוא חשב על כזית שיאכלוהו שנים הרי אילו מצטרפין

חשב לאכול כזית ביותר מכרי אכילת פרס הרי זה מצטרפת חשב בשעת זביחה לאכול כחצי זית ובשעת זריקה לאכול כחצי זית הרי אילו מצטרפין בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן וכן אם חשב על כזית בשעת קבלה ועל כזית בשעת הולכה שארבע העבורות מצטרפות והרי הן כעבודה אחת חשב להקטיר כחצי זית מן הקומץ וכחצי זית מן הלבונה הרי אילו מצטרפין שהלבונה עם הקומץ למנחה כאמורין לזבח לפיכך אם חשב להקטיר כזית מן הלבונה חוץ לזמנו הרי זה פיגול כמו שנתבאר

אחר המחשב לזרוק דם הזבח כולו בחוץ או למחר או שחשב לזרוק מקצת דמו בחוץ או למחר כיון שחשב על כדי הזייה מן הדם פסל

פרק חמשה עשר

כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות צבור כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן החטאת והפסח שאם נעשו במחשבת שינוי השם פסולין ואחת המשנה שם הזבח בשעת שחיטה או בשעת קבלה או בשעת הולכה או בזריקה כמו שבארנו כיצד לא עלו לשם חובה כגון ששחט עולה לשם שלמים לא עלת לבעלים לא משום עולה שהם חייבין בה ולא משום שלמים לא חייבין להביא זבח אחר וכן אם שחט עולת ראובן לשם שמעון לא עלת לא לראובן ולא לשמעון ברא בשעקר שם הזבח בזרון אבל אם טעה ורמה שזו העולה שלמים היא ועשה כל עבורותיה לשם שלמים עלת לבעלים לשם חובה

וכן החטאת והפסח שעשאן במחשבת שינוי השם בטעות כשרים שעקיר בטעות אינה עקירה וכן עולת העוף שמלקה או שמצה דמה במחשבת שינוי השם כשרה ולא עלת לבעלי וחטאת העוף פסולה וכן כל המנחות שנעשו במחשבת שינוי השם כשרות ולא עלו לבעלים חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות שאם חשב באחת מארבע עבורות שלהן מחשבת שינוי השם פסולות שינוי השם במנחה כיצד כגון שקמץ מנחת נרבה לשם מנחת חוטא או מרחשת לשם

מחבת או מחבת לשם מרחשת וכן כל כיוצא בזה אסור לחשב בקרשים מחשבה שאינה נכונה כמו שיתבאר לפיכ זבח ששחטו שלא לשמו או מנחה שקמצה שלא לשמה בין בזרון בין בשגגה חייב להשלים שאר עבורות לשמן אפילו שחט וקבל והוליך במחשבת שינוי השם חיי לזרוק במחשב נכונה ומפני מה נשתנה רין החטאות והפסח מכל הזבחים ורין מנחת חוטא ומנחת קנאות מכל המנחו מפני שעיין עליהן הכתוב הרי הוא אומר בחטאת ושחט אותה לחטאת שתהיה שחיטה לשם חטאת וכן שאר עבורותיה לשמה ונאמר על חטאתו שת עשה לשם אותו החטא ונאמ וכפר עליו שתהיה לשם בעליה ונאמר בפסח ועשית פסח לה אלהיך שתהיה כל עשייתו לשם פסח שנ ואמרתם זבח פסח הוא לה שתהיה זביחתו לשם פסח הא אם שינה שמו או שם בעליו פסול ובמנחת חוטא הוא אומר כי חטאת היא ובמנחת סוטה נאמר כי מנחת קנאות היא שיהיו כל מעשיה לשמן חטאת ששחטה לשם זבח אחר כגון ששחטה לשם עולה או לשם אשם או לשם שלמים פסולה כמו שביארנו אבל אם שחטה לשם חולין הרי זו כשרה ולא עלת לבעלים ספי השמועה למרו שהקרשים מחללין קרשים ואין החולין מחללין קרשים שחטה לשם חטא אחר כגון שבאה על אכילת חלב ושחטה על אכילת רם פסולה שחטה לשם ארם אחר שהוא מחוייב חטאת אפילו חטאת שאינה קבועה הרי זו פסולה אבל אם שחטה לשם אחר שהוא מחויי עולה הרי זו כשרה ולא עלת לבעלים וכפר עליו ולא על חבירו שהוא מחוייב חטאת כמותו שחטה לשם מת כשרה ולא עלת לבעלי שאין כפרה למתים שחטה לשם מי שאינו מחוייב קרבן כלל לא חטאת ולא עולה ולא שאר קרבנות הרי זו פסולה שמא מחוייב הוא ואינו יורע שחט לשמה וחשב בשעת השחיטה לזרוק דמה שלא לשמה הרי זו פסולה לפי שמחשבין מעבורה לעבורה וזאת המחשבה שחשב בשעת השחיטה כאילו חשבה בשעת זריקה ולפיכך פסולה הפסח ששחטו במחשבת שינוי השם בין ששנה שמו לשם זבח אחר בין ששנהו לשם חולין פסול שנ ואמרתם זבח פסח הוא לה

ברא ששחטו בזמנו שהוא יום ארבעה עשר בניסן אפילו שחטו בשחרית במחשבת שינוי השם פסול אבל אם שחטו שלא בזמנו במחשבת שלא לשמו כשר שלא לשם בעליו נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול פסח ששחטו שלא לשמו בארבע עשר קור חצות פסול לפי שאינו זמנו עברה שנתו ושחטו בזמנו לשם פסח וכן השוחט שאר זבחים לשם פסח אפי שחטן אחר חצות הרי אילו כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה תורה ששחטה לשם שלמים עלת לבעלי ושלמי ששחטן לשם תורה לא עלו לבעלים לפי שהתורה נקראת שלמים ושלמים לא נקראו תורה

עולה ששחטה על מי שאינו מחוייב קרבן כלל לא עלת לבעלים שהרי שחטה שלא לשם בעליה ואעפ שחטה לשמו אינו מחוייב כלום בעניינו אי איפשר שלא יהיה חייב כפרה לשמים שאין לך ארם בישראל שלא עבר מעולם על מצות עשה עולה הבאה לאחר מיתה שעשאה שלא לשם בעליה עלת לבעלים לשם חובה שאין בעלים לאחר מיתה

שני כבשי עצרת ששחטן לשם אלים לא עלו לציבור לשם חובה ואם רמה שהן אלים ושחטן לשם אלים עלו להן מפני שהיא עקירה בטעות אשם מצורע ששחטו שלא לשמו או שלא נתן מרמו על גבי בהונות טעון נסכים שאם יקרב בלא נסכי נמצא כמקריב נרבה ואין האשם בא נרבה כבש הבא עם העומר ששחטו שלא לשמו לא יביא מנחת נסכים שלו שני עשרונים אלא עשרון אחר כשאר הנרבו שהרי לא עלה לשם חובתו וכן תמיר ששחטו שלא לשמו לא יעלה עמו שני גזרי עצים כשאר התמידין שהרי לא עלה לחובת התמיר אלא הרי הוא ככל הנרבות שני כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן או ששחטן בין לפני זמנן בין לאחר זמנן הרם יזרק והבשר יאכל אעפ שלא עלו לציבור לשם חובה ואם היתה שבת לא יזרוק ואם זרק הורצה להקטיר אמורין לערב

וכן שלמי נזיר ששחטן שלא לשמן אעפ שלא עלו לבעלים הרי הן נאכלים ליום ולילה ואינן טעונין לחם וכן אשם נזיר ואשם מצורע ששחטם שלא לשמן אעפ שלא עלו לבעלים הרי הן נאכלין

פרק ששה עשר

כבר בארנו שהמחשב באחת מארבע העבודות מחשבת המקום הקרבן פסול ואינו פיגול ואם חשב מחשבת הזמן הקרבן פיגול בדא בשלא ערב עם מחשבת הזמן מחשבה אחרת אבל אם ערב מחשבת מקום או מחשבת שינוי השם בפסח ובחטאת עם מחשבת הזמן הקרבן פסול ואינו פיגול כיצד שחט וקבל והוליך וזרק ומחשבתו בארבע עבודות אילו מחשבת הזמן או שהיתה מחשבתו באחת מארבעתן מחשבת הזמן ובשאר העבודות היתה מחשבתו נכונה או לא היתה שם מחשבה כלל בשאר העבודות הרי זה פיגול אבל אם שחט במחשבת הזמן וקבל או הוליך או זרק במחשבת המקום או ששחט במחשבת המקום וקבל או הוליך או זרק במחשבת הזמן הרי זה אינו פיגול לא פסול בלבד וכן הפסח והחטאת ששחטן במחשבת הזמן וקבל או הלך או זרק במחשבת שינוי השם אין זה פיגול לא פסול והוא הדין בעופות ובמנחות אין שם פיגול לא קרבן שנפסל במחשבת הזמן ולא ערב עמה מחשבת מקום לא בתחילה ולא בסוף ולא ערב עמה מחשבת שינוי השם בקרבנו שנפסלין במחשבת שינוי השם המחשב באחת מארבע העבודות או בכולם לאכול כזית מדבר הראוי לאכילה בחוץ וכזית למחר או כזית למחר וכזית בחוץ או כחצי זית למחר וכחצי זית בחוץ הרי הקרבן פסול ואינו פגול וכן אם ערב המחשבה בהקטרה הרי זה פסול ואינו פיגול חשב לאכל או להקטיר כחצי זית במחשבת המקום ולאכול או או להקטיר כזית במחשבת הזמן הרי זה פיגול בין שהקדים מחשבת כזית בין שאחר אותה שאין חצי זית חשוב אצל כזית חשב על חצי זית במחשבת הזמן ועל חצי זית במחשבת המקום וחזר וחשב על חצי זית אחר במחשבת הזמן הרי זה פיגול וכן אם חשב על חצי זית במחשבת הזמן וחזר וחשב על כזית חציו במחשבת הזמן וחציו במחשבת המקום הרי זה פיגול

חשב על הדמים הניתנין למטה ליתן אותם למעלה או על הניתני למעלה לתתם למטה וכיוצא במחשבות אילו שאינן פסולין כמו שביארנו וערב עמהן מחשבת הזמן הרי זה פיגול ואם חשב עמהן מחשב המקום לברה הרי זו פסול ואינו פיגול חשב על הדם הניתן למעלה לתתו למחר למטה או על הדם הניתן למטה לתתו למחר למעלה או שחשב על הדם הניתן בפני בהיכל לתתו במזבח החיצו

או שחשב על הדם הניתן במזבח החיצון לתתו למחר בפנים אינו פיגול אעפ שחשב מחשבת הזמן הואיל ושינה מקום נתינת הדם במחשבתו הרי זה פסול ואינו פיגול ומאחר שביארנו בהלכות אילו שהדם שניתן שלא במקומו כאו ניתן במקומו למה לא יהיה זה פיגול במחשב זו שחשב ליתן הדם שלא במקומו למחר מפני שהדם הניתן שלא במקומו אעפ שהזבח כשר אינו מתיר הבש באכילה כמו שביארנו וכל זריקה שאינ מתרת הבשר באכילה אם חשב ליתנה חוץ לזמנה לא פיגל לפיכך אם חזר וחשב המזבח זה מחשבת הזמן הרי זה פסול ואינו פיגול חשב מחשבת זמן בשעת קמיצה אבל לא בשעת ליקוט הלבונה או שחשב מחשבת הזמן בשעת ליקוט הלבונה אבל לא בשע קמיצה הרי זו פסולה ואינה פיגול עד שיחשב מחשבת הזמן בכל המתיר שהוא הקומץ עם הלבונה בשעת קמיצת הקומץ וליקוט הלבונה או בשעת נתינת שניהן בכלי או בשעת הולכתן או בשעת זריקתן

חשב בשעת הקטרת הקומץ שיקטיר הלבונה למחר אינה פיגול שאין הקטרה מפגלת הקטרה וכן אם הקטיר הלבונה לברה או הקומץ לברו והוא מחשב לאכול שירים למחר הרי זו פסולה ואינה פיגול שאין מפגלין בחצי מתיר אבל אם הקטיר את הקומץ לברו וחשב שיקטיר לבונה למחר ואחר כך הקטיר הלבונה וחשב שיאכל השירי׳ למחר הרי זה פיגול שהרי פשטה מחשבת זמן בכל המנחה הקטיר כדי שומשום מן הקומץ עם הלבונה והוא מחשב שיאכל כדי שומשום מן השירים למחר עד שהשלים כל הקומץ עם הלבונה במחשבת הזמן הרי זו פסולה ואינה פיגול שאעפ שדרך אכילה בכך מעט מעט אין דרך הקטרה בכך לא הרי זו כמנחה שלא הוקטר קומצה מנחת חוטא או מנחת קנאות שהיה עליה לבונה וחשב בה מחשב הזמן קודם שילקט הלבונה הרי זו פסולה ואינה פיגול ואם אחר שליקט הלבונה חשב עליה מחשבת הזמן הרי זה פיגול שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה והקטיר הקומץ במחשבת הזמן הרי זה ספק אם נקבעו לפיגול והרי הן פיגול או לא נקבעו ואינה פיגול

פרק שבעה עשר

כל הדמים הניתנין על מזבח החיצון שנתן מהם מתנה ראשונ במחשבה,נכונה ונתן ממתנה שנייה ואילך במחשב שינוי השם או מחשבת המקו או מחשבת הזמן הרי זה כפר והורצה הקרבן ואם נתן את הראשונה במחשבת הזמן והשלים המתנות במחשבת המקום הרי זה פיגול שמתנה ראשונה היא העיקר אבל כל הדמים הניתנין על מזבח הפנימי הואיל וכולן מעכבין זה את זה כמו שביארנ אם נתן אחת מהן שלא כתקנה לא הפסיד בה המחשבה אעפ שנתן כל השאר כתיקנן הזבח פסול חשב בראשונה מחשבת הזמן ושתק בשאר או שנתן כולן כתיקנן חוץ מן האחרונה שנתן במחשבת הזמן הרי זה פסול ואינו פיגול עד שיזה במחשב הזמן שהרי כולם במתנ אחת הן טבילת אצב בדם בחטא׳ הפנימיות מפלגת כיצד חשב בשעת טבילת אצבע בדם מחשב הזמן הרי זה כמחשב בשעת הזייה היה עומד בעזר׳ וחשב מחשבת הזמן בחטאות הנעשות בפני בדבר הנעשה בפנים אינו פיגול חשב בדבר הנעשית בחוץ הרי זה פיגול כיצד היה עומד בעזרה ואמ הריני שוחט לתזות דמו למחר אינו פיגול שהתזייה לפנים בהיכל היה עומד בהיכל ואמר הרי אני מזה לשפוך שירים למחר אינו פיגול שהרי חשב בפנים בדבר הנעשה בחוץ אבל אם היה עומד בעזרה ושחט והוא מחשב לשפוך שירים למחר או להקטיר אימורין למחר הרי זה פיגול שהרי חשב בחוץ בדבר הנעש בחוץ התורה מפגלת את הלחם והלחם אינו מפגל את התורה כיצד השוחט את התורה והוא מחשב שיאכל מבשרה או יזרוק דמה או יקטיר אימורית למחר הזבח עם הלחם פיגול אבל אם חשב לאכול מן הלחם למחר הלחם לברו פיגול וזבח התורה אינו פיגול

וכן הדין בשני כבשי עצרת עם שתי לחם הבאות עמהן שאם חשב מחשבת זמן בכבשים נתפלגו שתי הלחם

חשב שיאכל משתי הלחם למחר שתי הלחם פיגול והכבשים אינן פיגול חשב באחת מארבע העבודות לאכול כזית מבשר הזבח עם הלחם למחר הלחם לברו פיגול והתודה או הכבשים אינן פיגול

המקטיר שני בזיכי לבונה שעם לחם הפנים וחשב בשעת הקטרתן שיאכל לחם הפנים למחר הרי הלחם פיגול השוחט שני כבשי עצרת וחשב לאכול אחת משתי החלות למחר שתיהם פיגול הקטיר שני הבזיכים והוא מחשב לאכול אחר משני הסדרים למחר שני הסדרים פיגול וכן אם חשב מחשבת הזמן באחת מחלות התורה או באחת מחלות מנחת מאפה התנור הרי כל החלות פיגול אבל אם נטמאת אחת משתי החלות או אחר משני הסדרים או אחת מחלות התורה בין לפני זריקה בין לאחר זריקה אותה החלה ואותו הסדר אסור והטהור בטהרתו ויאכל

חשב בעבודת אחד משני הכבשים שיאכל כזו משתי הלחם למחר וכן אם חשב בהקטרת אחד משני הבזיכין שיאכל כזית מלחם הפנים למחר הרי הלחם פסול

ואינו פיגול עד שיחשב בכל המתיר שהוא עבודת שני הכבשים והקטרת שני הבזיכין שחט אחד וחשב לאכול חצי זית מחלה או למחר ושחט השני וחשב לאכול חצי זית מחלה שנייה הרי אלו מצטרפין לפיגול והוא הדין בשני הבזיכין עם שני הסדרים חשב באחד משני הכבשים מחשבת הזמן ועשה השני במחשבה נכונה זה שעשאהו במחשבת הזמן פיגול והשני כשר שחט אחד מהן וחשב בשעת שחיטתו שיאכל מבשר השני למחר שניהן כשרים שאין מחשבין מזה על זה שני כבשי עצרת אין מקרשין את הלחם אלא בשחיטה כיצד שחטם וזרק רמם במחשבת שינוי השם לא קרש הלחם שחטן לשמן וזרק רמם שלא לשמן הלחם קרוש שחטן שלא לשמן אע״פ שורק לשמן לא קרש הלחם שתי הלחם שיצאו בין שחיטה לזריקה וזרק דם הכב׳ש׳ במחשבת הזמן נתפגלו שתי הלחם אע״פ שהן בחוץ שהזריקה מועלת ליוצא אע״פ שעריין הוא בחוץ כשבי עצרת ששחטן לשמן ואבר הלחם אם זרק רמן לשמן הרי אלו פסולין זרק רמן במחשבת הזמן אחר שאבר הלחם הרי אלו ספק אם הותרו באכילה או לא הותרו

פרק שמונה עשר

כל המחשב מחשב׳ שאינה נכונה בקרש׳ הרי זה עובר בלא תע״שה שהרי הוא אומ׳ לא יחשב מפי השמועה למרו שבכל דין זה של׳א יפסיד הקרשים במחשב׳ שהרי זה דומה למטיל מום בקרשים ואע״פ׳כ אינו לוקה שאין המחשבה מעשה כל קרבן שנ׳ שהוא פסול בין שנפסל במחשבה בין במעשה בין שאירע בו דבר שפסלו כל האוכל ממנו כזית במזיד לוקה שנ׳ לא תאכל כל תועבה מפי השמועה למרו שאין הכתוב מזהיר אלא על פסולי המוקרשין וכן קרשים שהוטל בהם מום האוכל מהם כזית לוקה הרי הם בכלל כל תועב׳ עד שיולד להם מום אחר ויאכלו במומן כמו שבארנו וכל שפסולו מספק אין לוקין עליו כל קרבן שנתפגל במחשבת הזמן כמו שביארנו כל האוכל ממנו כזית במזיד חייב כרת שנ׳ והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ואם אכל ממנו בשגגה מביא חטאת קבועה

אין חייבין כרת אלא על אכילת דברים שהותרו בין לאדם בין למזבח אבל אם אכל מן המתיר עצמו אינו חייב כרת אלא לוקה כאוכל פסולי המוקרש׳ שאין בהן פיגול כיצד מנחה שנתפגלה האוכל כזית משיריה חייב כרת אבל אם אכל מן הקומץ שלה או מן הלבונה אינו חייב כרת לפי שהן הן המתירין את השירים לאדם וכן זבח שנתפגל האוכ׳ כזית מבשרו או מאמוריו או מבשר העולה חיי׳ כרת אבל אם אכל כזית מן הדם אינו חייב עליו משום פיגול שהד׳ מתיר את האמורין לקרב למזב׳ והאמורי׳ מתירין את הבשר לאדם ודם העולה מתיר בשרה למזבח ודם חטא׳ העוף מתיר בשרה לכהני׳ ודם עולת העוף מתיר בשרה למזב׳ח ודם חטאות הנשרפו׳ מתיר אמוריהם למזבח לפי חייבין על אמוריהן משום פיגול הקומץ והלבונ׳ מתירין השירים לכהנים שני כבשי עצרת מתירין שתי הלחם לכהני׳ וכן שני בזיכי לבונה מתירין לחם הפנים לכהנים אבל דברים שאין להם מתירין כגון בשר חטאות הנשרפות ומנחות הנשרפות אינן מתפלגין לעולם ואילו דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול לעולם הקומץ והלבונה והקטור׳ והד׳ והיין בין יין הבא עם הנסכ׳ בין יין הבא בפני עצמו ומנחות הנשרפות כולן שהרי אין להם קומץ להתירן כגון מנחת כהנים ומנחת נסכים ובשר חטאות הנשרפות ולוג שמן של מצורע ואם תאמר והלא דם האשם מתירו אינו תלוי בו שהרי אדם מביא אשמו היום ולוג אחר כמה ימים כמו שיתבאר במקומו אסור להותיר מבשר הקרשים לאחר זמן אכילתן שנ׳ בקרבן תירה לא תותירו ממנו עד בקר והוא הרין לשאר הקרשים כולם והמותיר אינו לוקה שהרי נתקו הכתוב לעשה שנא׳ והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו האוכל כזית מבשר קרשים שנותר במזיד חייב כרת בשוגג מביא חטאת קבועה שנ׳ ואכליו עונו ישא כי את קרש השם חלל ונכרתה ומאמתי יתחייב כרת על אכילת הנותר אם קרשי קרשי׳ הם חייב עליהן מאחר שיעלה עמור השחר ואם קרשי׳ קלין הם חייב עליהן משקיע החמה שליום שני שהוא תחילת הלילה שליום שלישי והיכן הזהיר הכתוב על הפיגול ועל הנותר במילואים שהרי נאמר שם לא יאכל כי קורש הם להזהיר על כל שפסולו בקור׳ שהוא בלא תעשה על אכילתו והפיגו׳ והנותר מצטרפי׳ זה עם זה לכזית וכל הפיגולין והנותרין מצטרפין אסור לטמא את הקרשים או לסבב להם טומאה שהרי פוסלן והמטמא את הקרש׳ אינו לוקה אבל ארם טהור שאכל כזית מקרשין שנטמאו לוקה שנ׳ והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל והוא הרין לשאר הקרבנות שאם אכל כזית מלבונת המנחה שנטמאת אחר שנתקרשה בכלי לוקה אחד קרשים שנטמאו לפני כפרה או לאחר כפרה בין שנטמאו באב הטומאה או בולר הטומאה של רברי תורה אבל אם נטמאו בטמאות שלרבריהם אינו לוקה על אכילתן אבל מכין אותו מכת מררות ואינו לוקה אלא האוכל אחר זריקת רמים אבל אם אכל קורם זריקה אינו לוקה משו׳ אוכל קורש טמא אבל מכין אותו מכת מררות כל ארם שנטמא טומאה שחייבין עליה כרת על ביאת המקרש ואכל כזית מן הקרש׳ בין בקורש טהור בין בקורש טמא במזיד הרי זה נתחייב כרת שנ׳ והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה׳ וטומאתו עליו ונכרתה ואם אכל בשגגה מביא קרבן עולה ויורד ומניין שאינו מרבר אלא בטומאת הגוף שנא׳ ונפש כי תגע בכל טמא בטומא׳ ארם או בבהמ׳ טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מבשר זבח השלמי׳ אשר לה׳ ונכרתה והוא הרין לשאר קרשי מזבח והיכן הזהיר על עון זה ביולדת שהרי נאמר בה בכל קורש לא תגע מפי השמוע למרו שזו אזהר׳ לטמא של׳א יאכ׳ קורש קורם שיטבו והאוכ׳ קורש אחר שטב׳ קורם שיעריב שמשו או קורם שיביא כפרתו לוקה ואינו חיי׳ כרת שנא׳ וטומאתו עליו עד שתהיה כל טומאתו עליו היה טמא בטמאות של רבריהם אינו לוקה ואין צריך לומר שאינו חייב כרת אבל מכין אותו מכת מררות

אינו חייב כרת על קורש שיש לו מתירין עד שיאכל ממנו אחר שקרבו מתיריו אבל אם אכל את הבש׳ קורם זריקת הרם אינו לוקה משום טמא שאכל את הקורש וזה הכלל כל שיש לו מתירין אין חייבין עליו משום פיגול או משום נותר או משום טמא עד שיקרבו מתירן כהילכתן וכל שאין לו מתירין כיון שקרש בכלי חייבין עליו משום טומאה אפילו נטמא הבשר קורם שיתטמא האוכל הואיל וקרבו המתירין ואחר כך אכל חייב כרת וכן אם אכל מבשר חטאות הנשרפו והוא טמא אחר שנזרק רמם הרי זה חייב כרת כבר נתבאר לך שא׳ת רברים שאין חייבין עליהן משום פיגול חייבין עליהן משום נותר וטמא כיצד רברים שאין להם מתירין אין חייבין עליהן משום פיגול וחייבין עליהם משום נותר וטמא וכן המתירין עצמן אע״פ שאין חייבין עליהן משום פיגול כמו שביארנו חייבין עליהם משום נותר וטמא חוץ מן הרם שאין חייבין עליו לעולם אלא משום רבר אחר בלבר טמא שאכל אמורין חייב כרת אבל פסח שלא נצלה ולחמי תורה שלא הורמה חלתן הרי זה חייב כרת משום טומאת הגוף אע״פ שאינן ראויין למה שהן אי אפשר שיתחייב ארם על אכילה אחת משום פיגול ומשום נותר שהפיגול הוא הקרבן שנפסל במחשבת הזמן ואינו עולה לשם קרבן ולא נרצה כלל והנותר הוא הנשאר מקרבן שקרב כמצותו לאחר זמן אכילתו הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן חייב אע״פ שריבה מין על חבירו אינו מבטלו שאין האיסורין מבטלין זה את זה ופיגו׳ או נותר או טמא שהעלן לראש המזבח משמשלה האור ברובן פקע אסורן מהן והאמורין מצטרפין עם הבשר לכזית בין בעולה בין בשאר קרשים לחייב עליו משום פיגול או נותר או טמא זבח שנתפגל או שנותר לאחר זמנו ואכל ממנו מן העור

או מן המרק או מן התבלין או מן האלל או מן המוראה מן הגידי מן הקרנים מן הטלפים מן הצפרנים מן החרטום ומן הנוצ ומביצי העוף אינו חיי כרת וכן טמ הגוף שאכל דברי אלו מקרבן כשר אינו חייב כרת אבל מכי אותו מכת מרדות אבל מן השליל או מן השליא חייב משום פיגול ונותר וטמא כאוכל משאר בשר הזבח קרשי גוים אין חייבין עליהם משום פיגול ונותר וטמא וכן דם הקרשים כמו שביארנו וכן הלבונה והקטורת והעצים אין חייבין עליהן כרת לא משום פיגול ולא משום נותר ולא משום טומאת הגוף

פרק תשעה עשר

מצות עשה לשרף כל הקרשים שנטמאו שנא והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף וכן הנותר מצות עשה לשרפו שנא והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף ובכלל הנותר הפיגול וכל פסולי המוקרשין הכל נשרפין

קרבן שנתפגל או נפסל ישרף במקרש מיד וכל שפסולו מספק תעבור צורתו ואחר כך ישרף במקרש פרים ושעירים הנשרפים יש בהם ספק אם הלינה והיציאה קודם שיגיע זמנם לצאת פוסלת בשרם באימוריהן או אינ פוסלת בשרן לפיכך פוסלין אותן להחמיר וישרפו בעורה וכן אם יצא חצי הבהמה ברוב האבר אם מחזיקין אותן ביוצא הואיל ויצא רוב האבר או עריין אינן יוצאין שהרי לא יצא רוב הבהמה לפיכך נפסלו מספק וישרפו בעורה וכן אם נשאום חמשה להוציאן ויצאו שלשה ונשארו שנים והוציאו השלשה חצי הבהמה הרי אלו נפסלו מספק וישרפו בעורה ויראה לי שאין אלו צריכין להמתין עד שתעבור צורתן הואי והן עומרין לשריפה לעולם אפילו לא נפסלו בשר הנמצא בעזרה איברים עולות וחתיכות חטאות והנמצא בירושלם שלמים והכל תעבור צורתן ויצאו לבית השריפה שמא נותר הוא אם כן מה הועיל שתהיה חזקתו עולה או חטאת או שלמים למי שעבר ואכל אין שורפין את הנותר אלא ביום שנ ביום השלישי באש ישרף אעפ שהשלמי אסורי באכילה מתחילת ליל שלישי אין שורפין אותן אלא ביום בין בזמנו בין שלא בזמנו וכן הפיגול אינו נשרף אלא ביום ואין שריפת טמא ונותר רוחה את יום טוב ואי צריך את השבת ומות לשרוף טמא ונותר ופיגול כאחר בשר קרשי קרשי שנטמ בפני שורפין אותו בפני ואם נטמ בחוץ שורפין אותו בחוץ בין שנטמא באב הטומאה בין שנטמא בוולר הטומא ומימיהן של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא באב הטומאה שהרי הוא ראשון לטומאה עם הבשר שנטמ בולר הטומאה שהרי הוא שלישי אעפ שמוסיפין לו טומאה על טומאתו שהשלישי שנגע בראשון יחזור שני כמו שיתבאר במקומו ולא עוד אלא אפילו שמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי מותר להרליקו בנר של מתכת שנגע בראשון יחזור לשני כמו שיתבאר במקומו ולא עוד אלא אפי שמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי מותר להרליקו בנר של מתכת שנגע בה טמא מת שהנר אב הטומאה אעפ שזה השמן נעשה ראשון כשיגע בנר הואיל ויש שם שום טומאה אין מקפידין על תוספתה ואין נזהרין אלא מן הטהור שלא יפסל נותר של קרשים קלין שורפין אותו בעליו בבתיהן מי שיצא מירושלם ונזכר שיש בירו בשר קורש אם עבר הצופים שורפו במקומו ואם לאו אם יש בו כזית או יתר חוזר ושורפו בירושלם ואם הוא אורח שאין לו בית שורפו לשני הבירה מעצי המערכה וכל עצמות הקרשים שאין בהן מוח אינן טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח כבר ביארנו שהקרבן שנפסל אחר שהופשט העור לכהנים או לבעליו בקרשים קלים אבל אם נפסל קודם הפשט הרי העור כבשר וישרף הכל וכן זבח שהופשט ונמצא טריפה או שנפסל במחשבת הזמן או במחשבת המקום הואיל ולא נרצה הזבח ישרף העור בין בקרשי קרשים בין בקרשי קלים אבל אם נעשה במחשבת שינוי השם אעפ שלא עלה לבעלים הואיל ונרצה הרי העור לכהני או לבעליו כמו שביארנו וזבח שהופשט קודם זריקה

אינו פוסל אילו הן הנשרפים בשר קורש שנטמא או נותר או נפסל וכן המנחה שנטמאת או נפסלה או נותרת ואשם תלוי שנורע לו שלא חטא אחר שנזרק רמו וחטאת העוף הבאה על הספק ושיער נזיר טהור והערלה וכלאי הכרם ורבר שאין דרכו להשרף כגון משקין של ערלה ושל כלאי הכרם הרי אילו יקברו ואילו הם הנקברים קרשים שמתו בין קרשי מזבח בין קרשי ברק הבית וקרשי שהפילו נפל הפילו שליא תקבר ושור הנסקל ועגלה ערופה וצפרי מצורע ושיער נזיר טמא ופטר חמור ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה האורג מלוא הסיט משיער נזיר ומפטר חמור בשרן ירלק כל הנקברין אפרן אסור וכל הנשרפין שלהקרש אפרם מותר חוץ מרשן המזבח החיצון והפנימי ורישון המנורה כל הנשרפין לא יקברו וכן כל הנקברי לא ישרפו שאעפ שהוא מחמיר בשריפתו הרי הקל באפרן שאפר הנקברים אסור היה מקריב עמו בזבחו ואמ לו נתפגלו עושה עמו בטהרות ואם אמר לו נטמאו נאמן לא נחשרו ישראל על כך אבל אם אמ לו זבחי שהקרבתי לך באותו היום נתפגלו ואותן הטהרו נטמאו אם היה נאמן לו סומך על רבריו ואם לאו שורת הרין שאינו נאמן והרוצה להחמי על עצמו הרי זה משובח בריך רחמנא דסייען

הלכות עבודת יום הכיפורים

מצות עשה אחת והיא שיעשה מעשה יום הכיפורי כולו על הסרר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות הקורבנות והוירויין ושילוח השעיר ושאר העבורות וביאור מצוה זו בפרקי אלו

פרק ראשון

ביום הצום מקריבין תמיד בשחר ותמיד בין הערבי כסרר כל יום ויום ומקריבין מוסף היום פר ואיל ושבעה כבשים כלם עולות ושעיר חטאת נעשה בחוץ והוא נאכל לערב

ועור מקריבין יתר על מוסף זה פר בן בקר לחטאת והוא נשרף ואיל לעולה ושניהם משל כהן גרול ואיל הבא משל ציבור האמור בפרשת אחרי מות והוא האיל האמו בחומש הפיקורים בכלל המוסף והוא הנקר איל העם ועור מביאין משל ציבור שני שעירי עזים אחר קרב חטאת והוא נשרף והשני שעיר המשתלח נמצאו כל הבהמות הקרבים ביום זה חמשה עשר שני תמידין ופר ושני אלים ושבעה כבשים כולם עולות ושני שעירים חטאת אחר נעשה בחוץ ונאכל לערב והשני נעשה בפנים ונשרף ופר כהן גרול לחטאת והוא נשרף עבורת כל חמשה עשר בהמות אילו הקריבין ביום זה אינה אלא בכהן גרול בלבר אהר כהן המשיח בשמן המשחה או המרובה בבגרי ואם היתה שבת אף מוסף שבת אין מקריב אותו אלא כהן גרול וכן שאר העבורות של יום זה כגון הקטרת הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל עשוי בכהן גרול נשוי שנא וכפר בערו ובער ביתו ביתו זו אשתו שבעת ימי קורם ליום הכיפורי מפרישין כהן גרול מביתו ללשכתו שבמקר ורבר זה קבלה ממשה רבינו ומפרישין אותו מאשתו כל שבעת ימים אלו שמא תמצא אשתו נרה ונמצא טמא שבעת ימים ואינו יכול לעבור ומתקינין לו כהן גרול אחר שאם יארע בזה פסול יעבור האחר תחתיו בין שאירע בו פסול קודם תמי של שחר בין שאירע בו פסול אחר שהקריב קרבנות

וזה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבורתו מחנכתו ומתחיל מעבורה שפסק בה הראשון עבר יום הכיפורים הרי הראשון חוזר לעבורתו והשני עובר ככל מצות כהונה גרולה אלא שאינו ככהן גרול ואם עבר עבורתו כשרה ואם מת הראשון זה השני מתמנה תחתיו בשבעת ימים אילו מזין עליו מאפר הפרה בשלישי להפרשתו ובשביעי שהוא ערב יום הכיפורים שמא נטמא במת ולא ירע ואם חל יום שבת בשלישי או בשביעי שלו רוחין את ההזייה כל שבעת הימים מרגילין אותו בעבורות

וזורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות ומקטיר אברי תמיד על המזבח כדי שיהיה רגיל בעבודה ביום הכיפורים ומוסרין לו זקנים מזקני בית דין וקוראין לפניו ומלמדין אותו עבודת היום וסדורה ואומרין לו אישי כהן גדול קרא אתה בפיך שמא שכחת או שמא לא למדתה דבר זה וערב יום הכיפורים בשחרית היו מעמידין אותו בשערי המזרח ומעבירין לפניו פרים ואלים וכבשים כדי שיהיה מכיר ורגיל בעבודה כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשקה ערב יום הכיפורי עם חשכה לא היו מניחין אותו לאכל הרבה שהמאכל מביא את השינה ולא היו מניחין אותו לישן שמא יראה קרי ולא היו מאכילין אותו דברים המרגילין לשכבת זרע כגון ביצים וחלב חם וכיוצא בהן בימי בית שני צץ המינות בישרא׳ ויצאו הצדוקין מהרה יאבדו שאינן מאמינין בתור׳ שבעל פה והיו אומרין שקטורת שליום הכפורי׳ מניחי׳ אותה על האש בהיכל חוץ לפרוכ׳ וכשיעל עשנה מכני׳ אותה לפני׳ לקודש הקדשים הטעם זה שכתוב בתורה כי בענן אראה על הכפורת אמרו כי הוא ענן הקטורת ומפי השמועה למדו חכמים שאין נותן הקטורת אלא בקודש הקודשי׳ לפני הארון שנ׳ ונתן את הקטרת על האש לפני ה׳ ולפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד מינות היו משביעין אותו ערב יום הכפורים ואומרי׳ לו אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחינו ושליח בית דין משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל דבר שאמרנו לך והוא פורש ובוכה על שחשדוהו במינו׳ והן פורשין ובוכין לפי שחשדו למי שמעשיו סתומין שמא אין בלבו כלום כל לילי יום הכפורים כהן גדול יושב ודורש אם היה חכם ואם היה תלמיד דורשי׳ לפניו אם היה רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו כדי שלא יישן ובמה קורין לפניו בכתבי הקודש בקש להתנמנם פרחי לויה מכין אותו באצבע צרדה ואומר לו אישי כהן גדול עמוד והצטנן מעט על הרצפה כדי שלא יישן ומתעסקי׳ עמו עד שמגיע זמן שחיטה ולא היו שוחטין עד שמכירין שעלה עמוד השחר בודאי שמא ישחטו בלילה

פרק שני

כל מעשה התמידין והמוספי׳ שליום זה כהן גדול עושה אותן והוא לבוש בבגדי זהב ועבודות המיוחדות ליום זה בבגדי לבן ועבודה המיוחדת ליום זה היא מעשה הפר שלכהן גדול ושני השעירים שאחד מהן שעיר המשתלח והקטרת הקטור׳ בקדש הקודשים כל אלו בבגדי לבן הם נעשים

כל עת שישנה הבגדים ויפשוט בגדים וילבש בגדי׳ אחרים טעון טבילה שנ׳ ופשט את בגדי הבד ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו וחמש טבילות ועשר קידושי׳ טובל כהן גדול ומקדש בו ביום כיצד בתחילה פושט בגדי חול שעליו וטובל ועולה ומסתפג ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו ושוחט את התמיד ומקטיר קטורת של שחר שלכל יום ומטיב את הנרות ומקטיר אברי התמיד עם החביתין והנסכים ומקריב הפר ושבעה כבשי׳ שלמוסף היום ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי הזהב וטובל ועולה ומסתפג ולובש בגדי לבן ומקדש ידיו ורגליו ועובד עבודת היום כל הוידויים עם ההגדלה וזריקת הדמי׳ בפנים והקטרת הקטורת בקודש הקודשים ומוסר השעיר׳ למשלחו לעזאזל ומוציא אמורי הפר והשעי׳ הנשרפי׳ ומוסר שארן לשריפה ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי לבן וטובל ועולה ומסתפג ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו ומקריב שעיר חטאת של מוסף היום ואילו ואיל העם והם עולות ומקטיר אמורי פר ושעיר הנשרפין ומקריב תמיד של בין הערבים ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב וטובל ועולה ומסתפג ולובש בגדי לבן ומקדש ידיו ורגליו ונכנס לקדש הקדשים ומוציא משם את הכף ואת המחתה ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי לבן וטובל ועולה ומסתפג ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו ומקטיר קטורת של בין הערבים של כל יום ומטיב את הנרות בין הערבים ומקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב ולובש בגדי חול ויוצא כל הטבילות האילו והקידושין כולן במקדש שנ׳ ורחץ את בשרו במים במקום קדוש חוץ מטבילה ראשונה שהוא רשאי לטבול אותה בחול שאינה אלא להוסיף כוונתו שאם יזכור טומאה ישנה שבידו יפרוש ממנה בטבילה זו לשמה וכל כהן שלא טבל בין בגדים לבגדים או שלא קדש בין בגד ובגד ובין עבודה לעבודה ועבד עבודתו כשרה היה כהן גדול זקן או חולה מלבנין עששיות של ברזל באש מבערב ולמחר מטילין אותן במים כדי להפיג צינתן שאין שבות במקד׳ או מערבין מים חמים במי המקוה עד שתפוג צינתן בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור כשאר הכהנים והיום מקדש מקיתון של זהב משום כבודו׳ בכל יום הכהנים עולים במזרחו של כבש ויורדין במערבו והיום עולים באמצע ויורדין באמצע לפני כהן גדול כדי להדרו בכל יום מי שזכה במחתה חותה במחתה של כסף ומערה האש למחתה של זהב והיום חותה כהן גדול במחתה של זהב ובה נכנס להיכל שלא לייגעו בתוספ׳ עבודה וכן מחתה של כל יום מחזקת ארבעה קבין ושל יום שלשת קבין ובכל יום היתה כבידה והיום קלה ובכל יום ידה קצרה והיום ארוכה כדי להקל על כהן גדול שלא ייגע בכל יום ויום היו על המזבח שלש מערכות של אש והיום היו שם ארבע מוסיפין מערכה כדי להדר המזבח ולעטרו וזה שנ׳ בתורה וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישרא׳ מפי השמועה למדו שזה וידוי דברים נמצאת למד שהוא מתודה ביום זה שלשה וידויים אחד על ידי עצמו תחילה וידוי שני על ידי עצמו עם שאר הכהני׳ ושניהם על פר החטאת אשר לו והוידוי שלישי על ידי כל ישר׳ על שעיר המשתלח ומזכיר את השם בכל וידוי מהן שלשה פעמים כיצד הוא אומר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך אנא ה׳ כפר נא לחטאים ולעוונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי וכולי שנ׳ כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני השם תטהרו הרי שלשה פעמי׳ הזכיר את השם וכן בכל וידוי מהן וכשהוא נותן את הגורל על שעיר החטאת אומר להשם חטאת נמצא מזכיר את השם ביום זה עשרה פעמי׳ ובכולם הוא מזכיר בכתבו שהוא השם המפורש בראשונה היה מגביה את קולו בשם כיון שרבו פרוצין חזרו לאומרו בקול נמוך ומבליעו בנעימות עד שלא יכירו בו אפילו חביריו הכהנים כל הכהנים והעם העומדים בעזרה כשהם שומעים את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוי׳ ונופלי׳ על פניהם ואומר׳ ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שנ׳ כי שם ה׳ אקרא הבו גודל לאלהינו ובשלשת הוידויי׳ היה מתכוין לגמור את ה׳ כנגד המברכין ואומר להן תטהרו וכל היום כשר לוידוי יום הכפורים ולוידוי הפרים הנשרפים

פרק שלישי

שני הגורלו׳ אחד כתוב עליו להשם ואחד כתוב לעזאזל והן כשירים מכל דבר בין מן העץ בין מן האבן בין מן המתכת אבל לא יהיה אחד גדול ואחד קטן אחד כסף ואחד זהב אלא שניהם שוין ושל עץ היו ובבית שני עשו אותם של זהב ומניחין שני הגורלות בכלי אחד המחזיק שתי הידים כדי שיכנים שתי ידיו ולא יתכוין וכלי זה חול הוא ושל עץ היה וקלפי שמו היכן מגריל במזרח העזרה בצפון המזבח מניחין שם הקלפי ומעמידין שני השעירים פניהן למערב ואחוריהם למזרח וכהן גדול בא לשם והסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ושני השעירים לפניו אחד לימינו ואחד לשמאלו טרף בקלפי והעלה שני הגורלות בשתי ידיו לשם שני השעירים ופותח ידיו אם שלשם עלה בימינו הסגן אומ׳ לו אישי כהן גדול הגבה ימינך ואם בשמאלו עלה ראש בית אב אומר לו אישי כהן גדול הגבה שמאלך ונותן שני הגורלות על שניהם שלימין על שלימין ושלשמא׳ על של

שמאל ואם לא נתן לא עיכב אלא שחיסר מצוה שההנחה מצוה שאינה מעכבת וההגרלה מעכבת אעפ שאינה עבוד לפי ההנחה כשרה בזר והעליית הגורלות מן הקלפי פסולה בזר וקושר לשון שלזהורית משקל שתי סלעים בראש שעיר המשתלח ומעמידו כנגר בית שלוחו

ולנשחט כנגר בית שחיטתו ושוחט את פר החטאת אשר לו ואת השעיר שעלה עליו הגורל לשם ומכנים דמן להיכל ומזה מרם שניהן ביום הזה שלש וארבעים הזייה ואלו הן מזה תחילה מרם הפר שמונה הזיות בקודש הקדשים בין ברי הארון קרוב לכפורת בטפח שנאמר ולפני הכפורת יזה וגומ ומזה שם אחת למעלה ושבע למטה מפי השמועה למרו שזה שנ שבע פעמים יזה יתר על הזיה ראשונה וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע ולמה כונת ככה שמא ישכח וימנה הזייה ראשונה מכלל השבע

ואחר כך מזה מרם השעיר בין ברי הארון שמונה אחת למעלה ושבע למטה ומונה כדרך שמנה ברם הפר וחוזר ומזה בהיכל על הפרוכת מרם הפר שמונה אחת למעלה ושבע למטה שכך נאמר ברם הפר על הכפורת ולפני הכפורת ומונה כדרך שמנה בפנים

וחוזר ומזה מרם השעיר כן על הכפורת שמונה הזיות אחת למעלה ושבע למטה שנ ברם השעיר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר ומונה כדרך שמנה בפנים וכל אלו ההזיות אינו מתכוין בהן להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף

ואחר כך מערב שני הרמים דם הפר ודם השעיר ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל ושבע הזיות על אמצעו של מזבח זה וכל אילו השלש וארבעים הזייה טובל אצבעו ברם טבילה על כל הזייה לא שיזה שתי הזיות מטבילה אחת ושורי הרם שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ואחר כך משלח את השעיר החי ביד איש המוכן להוליכו למדבר והכל כשרים להוליכו אלא שעשו כהנים גדולים קבע ולא היו מניחים את ישראל להוליכו וסוכות היו עושין מירושלם עד תחילת המרבר ושובת איש אחר או אנשי הרבה בכל סוכה וסוכה מהן כדי שיהיו מלוין אותו מסוכה לסוכה על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון והרי מים אם כשל כוחו וצריך לאכול אוכל ומעולם לא צרך אדם לכך ואנשי הסוכה האחרונה עומדין בסוף התחום ורואין את מעשיו מרחוק

כיצד היה עושה חולק לשון שלזהורית שבקרניו חציו קושר בסלע וחציו קושר בין שתי קרניו ודוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד לא היה מגיע לחצי ההר עד שהו נעשה איברים איברים ובא ויושב לו תחת סוכה האחרונה עד שתחשך ודרביות היו עושין ומניפין בסודרין כדי שידעו שהגיע שעיר למדבר ואחר שמשלח את השעיר ביד מוליכו חוזר אצל הפר והשעיר שהזה דמן לפנים וקורען ומוצי את אמוריהן ונותנם בכלי ומקטירן על גבי המזב ומחתך שאר בשרן חתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה ואינו מפרק אותן ומשלחן ביד אחרים להוציאן לבית השריפה ומנתחין אותן שם בעורן כמו שביארנו כיון שהגיע שעיר למדבר יצא כהן גדול לעזרת הנשים לקרות בתורה ובזמן קריאתו שורפין הפר והשעיר בבית הרשן לפיכך הרואה כהן גדול כשהו קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפי ושריפתן כשרה בזר כמו שבארנו קריאה זו אינה עבודה לפיכ אם רצה לקרות בבגרי חול לבנים משלו קורא ואם רצה לקרות בבגרי לבן קורא שבגרי כהונ נתנו ליהנות בהן שלא בשעת עבודה כמו שביארנו כיצד הוא קורא יושב בעזרת הנשי וכל העם עומדין לפניו וחזן הכנס נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גרו וכהן גדול עומד ומקבל עומד וקורא אחרי מות ואך בעשור שבפרשת מועדות עד סוף העניין וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן ובעשור שבחומש הפקידים עד סוף העניין קורא אותו על פה ולמה קורא על פה לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור ולמה לא יקרא בספר אחר לפי שאין אחר קורא בשני ספרים משום פגם ראשון

בעת שקורא מברך לפניה ולאחריה כדרך שמברכין בבית הכנסת ומוסיף לאחוריה שבע ברכות ואילו הן רצה ה אלהינו וכו מודים אנחנו לך וכו סלח לנו אבינו כי חטאנו וכו וחותם בה ברוך אתה ה מוחל עונות עמו ישראל ברחמי הרי שלש ברכות כתקנן ומברך על המקרש ברכה בפני עצמה יהיה עניינה שיעמוד המקרש ושכינה בתוכו וחותם בה באי שוכן בציון ומברך ישראל ברכה בפני עצמה עניינה שיושיע ה את ישראל ולא יסור מהן מלך וחותם בה באי הבוחר בישראל ומברך הכהנים ברכה בפני עצמה עניינה שירצה המקום מעשיהם ועבורתם ויברכם וחותם בה באי מקרש הכהנים ואחר כך אומר תפילה ותחינה ורינה ובקשה כפי מה שהוא רגיל וחותם הושיע השם עמך ישראל שעמך ישראל צריכין להושע באי שומע תפילה

פרק רביעי

סדר כל המעשים שביום זה כך הוא כחצות הלילה מפיסין לתרומת הרשן ומסדרין את המערכה ומרשנין את המזבח כדרך שעושין בכל יום על הסדר שביארנו עד שיגיעו לשחיטת התמיד כשיגיעו לשחוט את התמיד פורסין סרין של בוץ בין כהן גדול ובין העם ולמה של בוץ כדי שיכיר שעבודת היום בבגרי בוץ ופושט בגרי חול וטובל ולובש בגרי זהב ומקרש ידיו ורגליו ושוחט בתמיד רוב שנים ומניח אחר לגמור השחיטה ומקבל הדם וזורקו על המזבח כמצותו ואחר כך נכנס להיכל ומקטיר קטורת של שחר ומטיב את הנירו ומקטיר איברי התמיד והחביתי והנסכים ככל סדר התמיד של כל יום שביארנו ואחר התמיד מקריב הפר ושבעת הכבשים של מוסף היום

ואחר כך מקרש ידיו ורגליו ופושט בגרי זהב וטובל ולובש בגרי לבן ומקרש ידיו ורגליו ובא לו אצל פרו ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב וסומך שתי ידיו על ראש הפר ומתורה וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עברך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה תטהרו ואחר כך מגריל על שני השעירים וקושר לשון של זהורית בראש המשתלח ומעמידו כנגר בית שלוחו ולנשחט כנגר בית שחיטתו ובא לו אצל פרו שנייה וסומך שתי ידיו על ראשו ומתורה וידוי שני וכך הוא אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קרושיך

אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קרושיך ככתוב בתורת משה עברך כי ביום הזה וכו ואחר כך שוחט את הפר ומקבל את דמו ונותנו למי שהוא כנרנדו שלא יקרש על הרובר הרביעי של היכל מבחוץ ונוטל את המחתה וחותה בה אש מעל המזבח מן הסמוך למערב שנ מעל המזבח מלפני השם ויורד ומניחה על הרובד שבעזרה ומוציאין לו את הכף וכלי מלא קטורת רקה מן הדקה וחופן ממנה מלא חפניו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו ונותן לתוך הכף

כבר ביארנו שהולכה בשמאל פוסלת בדם הקדשים ושאר העבודות לפיכך היה מן הדין שיוליך המחתה בשמאלו וכף הקטורת בימינו אבל מפני כובד המחתה ועוד שהיא חמה אינו יכול לסובלה בשמאלו עד הארון לפיכך נוטל המחתה בימינו וכף הקטורת בשמאלו ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקודש הקודשים מצא הפרוכת פרופה נכנס לקודש הקדשים עד שהוא מגיע לארון הגיע לארון נותן המחתה בין שני הברים ובבית שיני שלא היה ארון היה מניחה על אבן השתייה ואוחז שפת הכף בראשי

אצבעותיו או בשיניו ומערה הקטורת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזירה למלוא חופניו כשהיתה וזו היא עבודה קשה שבמקדש. וצובר את הקטורת על גבי הגחלים בידו לפנים במחתה כדי שתהיה הקטורת קרובה לארון רחוקה מפניו שלא יכוה ומסתין שם עד שיתמלא הבית עשן ויוצא והוא מהלך אחרונית מעט מעט פניו לקודש ואחוריו להיכל עד שיצא מן הפרוכת ומתפלל שם בהיכל אחר שיצא תפילה קצרה שלא להבעית את העם שמא יאמרו מת בהיכל וכך היה מתפלל יהי רצון מלפניך ה אלהינו שאם היתה שנה זו שחונה תהיה גשומה ולא יסור שבט מבי יהודה ולא יהיו עמך בית ישרא׳ צריכין לפרנסה ואל תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים בשעת הקטרת הקטורת בקודש הקודשי׳ כל העם פורשים מן ההיכל בלבד ואינן פורשין מבין האולם ולמזב׳ שאין פורשין מבין האולם ולמזבח אל׳ בשעת הקטרה בהיכל בכל יום ובשעת מתן דמים בהיכל כמו שבארנו בהלכות תמידין ואחר כך נוטל דם הפר מזה שהוא מנרנרו ונכנס בו לקודש הקדשים ומזה ממנו שם שמונה הזיות בין בדי הארון ויוצא ומניחו בהיכל על כן הזהב שהיה שם ואח׳כ יוצא מן ההיכל ושוחט את השעיר ומקבל את דמו ונכנס בו לקודש הקודשי׳ ומזה ממנו שם שמונה הזיות בין בדי הארון ויוצא ומניחו על כן שני שבהיכל ואחר כך נוטל דם הפר מעל הכן ומזה ממנו על הפרוכת כנגד הארון שמונה הזיות ומניח דם הפר ונוטל דם השעיר ומזה ממנו על הפרוכ׳ כנגד הארון שמונה הזיות ואח׳כ מערה דם הפר לתוך דם השעיר ומחזיר הכל למזרק שהיה בו דם הפר כדי שיתערבו יפה יפה ועומד לפנים ממזבח הזהב בין המזבח והמנורה ומתחיל להזות מדם התערובת על קרנות מזבח הזהב והוא מסבב והולך ומזה על הקרנות מבחוץ ומתחיל מקרן מזרחית צפונית לצפונית מערבית למערבית דרומית לדרומית מזרחי׳ ועל כולן הוא נותן מלמטן מלמעלן חוץ מן האחרונ׳ שהיתה לפניו שהוא נותן מלמעלן למטן כדי שלא יתלכלכו כליו וחותה הגחלים והאפר שבמזבח הזהב הילך והילך עד שמגלה זהבו ומזה מדם התערובת על טהרו של מזבח שבע פעמים בצד הדרום במקום ששלמו מתנות קרנותיו ויוצא ושופך שירי הדם על יסוד מערבי של מזבח החיצון

ואחר כך בא אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה וכך הוא אומר אנא השם חטאו ועוו ופשעו לפניך עמך בית ישרא׳ אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישרא׳ ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם וכו׳

ואחר כך משלח השעיר למדבר ומוציא אמורי׳ פר ושעיר שהכניס דמן לפנים ונותנן בכלי ומשלח השאר לבית הדשן לשריפה ויוצא לעזרת הנשים וקורא שם אחר שיגיע שעיר למדבר ואחר כך מקדש ופושט בגדי לבן וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו ועושה השעיר הנעשה בחוץ שהוא מכלל קורבנות מוסף היום ומקריב אילו ואיל העם שנ׳ ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם ומקטי׳ האימורין שלפר ושעיר הנשרפין ומקרי׳ תמיד שלבין הערבי׳ ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש ונכנס לקודש הקודשים ומוציא את הכף ואת המחתה ואחר כך מקדש ופושט בגדי לבן וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ומקטיר קטרת שלבין הערבים ומטיב את הנרות שלבין הערבים כשאר הימים ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב ולובש בגדי עצמו ויוצ׳ לביתו וכל העם מלוין אותו עד ביתו ויו׳ טוב היה עושה על שיצא בשלום מן הקודש

פרק חמישי

כל עבודות שעובד בבגדי לבן בפנים בהיכל צריך לעשותן על הסדר שביארנו ואם הקדים בהן מעשה לחבירו לא עשה כלום קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום אע׳פ שהחפינה בעזרה צורך פנים כעבודת פנים היא וכן שעיר ששחטו קודם מתן דמו שלפר לא עשה כלום אע׳פ שהשחיטה בעזרה הרי דמו נכנס לפנים איל ושעיר המוספין שעשה אותן קודם עבודת היום אינן כלום הקדים דם השעיר לדם הפר בקדש הקדשים קודם שיגמר עבודתו יזה מדם הפר כמצותו ואח׳כ יביא שעיר אחר וישחוט אותו ויזה מדמו בקודש הקדשים כמצותו ויפסל הראשון הקדים דם השעיר לדם הפר במתנות שבהיכל על הפרכת יחזור ויזה מדם השעי׳ פעם שנייה לאחר דם הפר נשפך הדם עד שלא גמר מתנות שבקודש הקדשים יביא דם אחר ויחזור ויזה בתחילה בקודש הקדשים גמר מתנות שבקודש הקדשי׳ והתחיל במתנו׳ שבהיכל ונשפך הדם עד שלא גמר יביא דם אחר ויתחיל מתחילת הזיות שבהיכל גמר מתנות שבהיכל והתחיל ליתן על מזבח הזהב ונשפך הדם עד שלא גמר יביא דם אחר ומתחיל מתחילת מתנות המזב׳ שכולם כפרה בפני עצמן הן גמר מתנות המזבח ואחר כך נשפך הדם אינו צריך להביא דם אחר ששפיכת השירים על מזבח החיצון אינה מעכבת ואם דם הפר הוא שנשפך קודם שיגמור כל המתנות הרי זה מביא פר אחר ויחפון קטורת פעם שנייה קודם שחיטת הפר ויקטיר הקטורת ואחר כך יביא דמו ויזה ממנו ואין מטמא בגדים ואין נשרף בבית הדשן אלא הפר הזה האחרון שבו נגמרה הכפרה

נתערב לו דם הפר בדם השעיר קודם שיגמור ההזיו׳ נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר נתערבו במתנה אחרונה נותן אחת למטה לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר נתחלפו הכוסות ולא ידע אי זה הוא כוס דם הפר ואי זה הוא כוס דם השעי׳ נותן מאחד מהן אחת למעלה ושבע למטה ונותן מן השיני אחת למעלה ושבע למטה וחוזר ונותן מן השני אחת למעלה ושבע למטה וחוזר ונותן מן הראשון אחת למעלה ושבע למטה נמצא מכל מקום שנתן מדם הפר ואחריו מדם השעיר קיבל דם הפר בשתי כוסות וקיבל דם השעיר בשתי כוסות ונתערבו מקצת הכוסות ולא נודע כוס דם הפר מכוס דם השעיר הרי זה מזה כל ההזיות כמצותן מן הכוסות שלא נתערבו ושופך שירי אילו שהזה מהן על היסוד כמצוה ואותן הכוסות שנתערבו ישפכו לאמה פר יום הכיפורים אע׳פ שכהן גדול קונה אותו משלו שנ׳ פר החטאת אשר לו המקום הפקיר ממונו בו לכל אחיו הכהנים שאילו לא היה להן בו שותפות לא היו מתכפרין בו לפי׳ אם מת כהן גדול קודם שישחט הפר הכהן שעומד תחתיו אינו מביא פר אחר אלא שוחט את של ראשון ואינו חטאת שמתו בעליה שתמות שאין חטאת הרבים מתה שחט את הפר ומת קודם שיכפר בדמו הכהן האחר נכנס בדם זה ומכפר בו שני שעירי יום הכיפורים מצותן שיהיו שוין במראה ובקומה ובדמים ולקיחתן כאחת אע׳פ שאינן שוין כשרין לקח אחד מהן היום ואחד למחר כשרים מת אחד מהן אם עד שלא הגריל מת יקח זוג לשני ואם משהגריל מת יביא שנים ויגריל עליהן כתחילה ורואה אי זהו שמת אם היה שלשם אומר זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו ואם היה המת של עזאזל יאמר זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו והשיני מן השנים שהגריל עליהן בסוף ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת הציבור מתה

פר ושעיר של יום הכיפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן וקרבו ונמצאו הראשוני׳ ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה וכן אם נמצאו הראשוני׳ קודם שיקרבו או יקרבו הראשוני׳ וירעו השניי׳ עד שיפול בהן מום ויפלו דמיהן לנדבה שאי׳ חטאת הציבור מתה המום פוסל בשעיר המשתלח אפילו מום עובר וכן אם נעשה מחוסר זמן נפסל כגון שנשחטה אמו לחולה ביום הכפורים שדחייתו לעזאזל היא שחיטתו היה טריפה פסול שנ׳ יעמד חי חלה השעיר ואי׳ יכול להלך מרכיבו על כתיפו ואפי׳ בשבת חלה המשלח הרי זה משלחו ביד אחר נטמא המשלח הרי זה נכנס למקדש ונוטלו ויוצא שנאמ׳ ביד איש עתי המדברה ביד זה שהוכן

אפי׳ נטמא דחפו ונפל השעיר ולא מת ירד אחריו וימיתנו
בכל דבר שממיתו ואיברי שעיר זה מותרין בהנייה
נפחתה תקרה שלהיכל לא היה מזה שנ׳ באהל מועד מזבח
שלא נתחנך בקטורת לא יזה עליו שנ׳ מזבח קטורת הסמים
חסר מן הקטורת אחד מסממניה או מעלה עשן חייב מיתה
עליה שנ׳ ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת וכן חייב
מיתה על ביאתו בלא מצוה לפיכך אם שגג בביאה והזיר
בקטורת או שנכנס בקטורת שלימה עם החסירה חייב מית
הקטיר מן הקטורת שלקדש הקדשי׳ כזית בהיכל חייב מית
חפינת הקטורת עבודה והמחשבה פוסלת בה וכן
חתיית הגחלים לקטורת נפסלת במחשבה שמכשירי קרבן
כקרבן חפן בראשי אצבעותיו או מן הצדדין או ממטה
למעלה או שחפן בידו זו ובידו זו וקרב זו לזו או שנתפזרה
קטורת מידו על הארץ ואספה או שחפן חבירו ונתן לחפניו
או שחפן ומת ונכנס שני במה שחפן ראשון כל אילו ספק
ולא יקטיר ואם הקטיר הורצה

הלכות מעילה

יש בכללן שלש מצות אחת מצות עשה ושתים מצות לא
תעשה ווהו פרטן א לשלם המועל אשר חטא בתוספת
חומש וקרבן ווהו דין המועל ב שלא לעבוד בקרשים
ג שלא לגזוז קדשים וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

אסור להדיוט ליהנות מקדשי השם בין מדברים הקריבין
על גבי המזבח בין מקדשי בדק הבית וכל הנהנה בשוה
פרוטה מקדשי השם מעל דברים שהותרו באכילה
מן הקורבנות כגון בשר חטאת ואשם אחר זריקת דמן או
שתי הלחם אחר זריקת דם שני הכבשים אין בהן מעילה
אפי׳ אכל הזר מאילו וכיוצא בהן הואיל והן מותרין למקצת
בני אדם ליהנות בהן כל הנהנה מהן לא מעל ואפי׳ נפסלו
ונאסרו באכילה הואיל והיתה להן שעת היתר׳ אין חייבין
עליהן מעילה כל המועל בזדון לוקה ומשלם מה
שפגם מן הקודש בראשו ואזהרה של מעילה מזה שנ׳ לא
תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו׳ ונדריך מפי השמוע׳
למדו שזו אזהרה לאוכל מבשר עולה הואיל וכלו לשם והוא
הדין לשאר כל קודש שהוא להשם לבדו בין מקדשי מזבח
בין מקדשי בדק הבית אם נהנה מהן בשוה פרוטה לוקה
מעל בשגגה משלם מה שנהנה ותוספת חומש
ומביא איל בשני סלעים ומקריבו אשם ומתכפר לו ווהו
הנקר׳ אשם מעילות שנ׳ וחטאה בשגגה מקדשי השם והביא
את אשמו וכו׳ ואת אשר חטא מן הקודש ישלם ואת חמישיתו
וכו׳ ושילום הקרן בתוספת חומש עם הבאת הקרבן מצות
עשה תשלום הקרן והבאת האשם מעכבין הכפרה
ואין החומש מעכב שנ׳ באיל האשם איל ואשם מעכבין ואין
החומש מעכב שנ׳ באיל האשם הביא מעילתו עד שלא
הביא אשמו לא יצא נסתפק לו אם מעל או לא מעל פטו׳ מן
התשלומין ומן הקרבן והחומש הרי הוא כתחילת ההקדש
ואם נהנה בו מוסיף חומש על החומש וכבר ביארנו כמה
פעמים שהחומש אחד מארבעה מן הקרן עד שיהיה הוא
וחומשו חמשה יש דברים שאין חייבין עליהן מעילה
מדברי תורה אבל אסור להנות בהן מדברי סופרי׳ והנהנה
מהן משלם קרן בלבד ואינו מוסיף חומש ואינו מביא אשם
כל קודשי מזבח בין קודשי קדשים בין קדשים
קלים אסורין בגיזה ועבודה שנא׳ לא תעבוד בבכור שורך
ולא תגוז בכור צאנך והוא הדין לשאר קדשים והגוזז את
השור או העובר בצאן לוקה מן התורה ותולש אינו כגוזז
ויראה לי שאינו לוקה עד שיגווז כדי רוחב הסיט כפול לא
יהיה זה חמור משבת ספק קדשים כגון בהמה שהיא
ספק בכור וכיוצא בה הרי הן אסורין בגיזה ועבודה והגוזז
או העובר בהן אינו לוקה בהמת הקדש שנפל בה מום
ונפדת כמו שבארנו אינה מותרת בגיזה ועבודה והרי היא
באסורה עד שתשחט נשחטה אחר פדיונה הותרה
באכילה בלא כשקדם הקדישן את מומן או קדם מום עובר
להקדישן אבל המקדיש בעלת מום קבוע למזבח אינה
אסורה בגיזה ועבודה אלא מדבריהם נפדית הרי זו
כחולין לכל דבר ותצא לחולין להגוז ולהעבד חוץ מן הבכו׳
והמעשר שהקדושה חלה על גופן אע״פ שהן בעלי מומין
קבועין מתחילתן ואינן יוצאין לחולין להגוז ולהעבד לעולם
ואסור להרביע בבכור או בפסולי המוקדשין מותר לתלוש
את השיער לכתחילה מן הקדשי׳ כדי להראו׳ המום למומחה
ואותו השיער שתלש או שנשר מן הבהמה או מן הבכור
והמעשר הרי זה אסור בהנייה אפי׳ לאחר שישחטו מפני
מומן גזירה שמא ישהה אותן הואיל ואינן באין לכפרה
אבל צמר הנושר מן החטאת והאשם מותר בהנייה לאחר
שחיטתן מפני מומן הואיל ולכפרה הן באין אינו משהה
אותן ואם נתלש מן העולה הרי זה ספק וכל שיתלש מכל
הקדשי׳ אחר שנפל בהן מום הרי הוא מותר בהנייה שהרי
לא תלש בידו חוץ מן הבכו׳ שאף הנתלש ממנו אחר שנפל
בו מום אסור בהנייה השוחט בכור או שאר מוקדשין
תולש את השיער מכאן ומכאן לעשות מקום לסכין ובלבד
שלא יזיזנו ממקומו קודשי בדק הבית אסורין
בגיזה ועבודה מדברי סופרים אבל מן התורה אינן אסורי׳
לפיכך הגוזז אותן או העובר בהן אינו לוקה אבל מכין
אותו מכת מרדות המקדיש עובר למזבח אמו אסורה
בעבודה מדברי סופרים מפני שעבודתה מכחשת את
העובר גזרו בה והרי היא מותרת בגזה שאין בזה הפסד
לולד הקדיש אבר אחד מן הבהמה בין לבדק הבית
בין למזבח הרי הדבר ספק אם אסורה כולה בגיזה ועבודה
או אינה אסורה לפיכך אין לוקין עליה

פרק שני

קדשי׳ קלין אין מועלין בהן עד שיזרק הדם נזר׳ הדם מועלי׳
באימוריהן עד שיצאו לבית הדשן שהרי הן לאישים ואין
מועלין בדבר הנאכל כמו שביארנו אפי׳ העלה האימורין
של הן למזבח קודם זריקה אין מועלין בהן עד שיזרק הדם
הוציא אימוריהן לחוץ קודם זריקה אין מועלין
בהן עד שיזרק הדם נזרק הדם אע״פ שעדיין הן בחוץ ולא
החזירן מועלין בהן שהזריקה מועלת ליוצא בין להקל בין
להחמיר כל קודשי קדשים מועלין בהן משהוקדשו
עד שיזרק הדם נזרק הדם מועלין מהן בדב׳ שכולו לאישי׳
עד שישרף ויצא לבית הדשן ואין מועלין בדבר הנאכל
כמו שביארנו כיצד העולה אחר עולת העוף ואחת
עולת בהמה והקומץ והלבונה ומנחת כהנים והחביתין
ומנחת נסכים מועלין בהן משעת הקדישן עד שיצאו אחר
שריפתן על המזבח לבית הדשן וכן פרים הנשרפין
ושעירים הנשרפים מועלין בהן משעת הקדשן עד שישרפו
ותגמור שריפתן בבית הדשן ויתוך הבשר אבל קודם שיתו׳
מועלין בו והוא בבית הדשן וכן פרה אדומה מועלין בה
משהוקדשה עד שתעש אפר אע״פ שהיא כקדשי בדק הבי׳
הרי נאמר בה חטאת היא ותנאי בין דין הוא שלא ימעול
אדם באפר הפרה חטאת בהמה ואשם וזבחי שלמי
ציבור מועלין בכולן משהוקדשו עד שיזרק הדם נזרק הדם
מועלי׳ באמוריהן עד שיצאו לבית הדשן ואין מועלי׳ בבשר
וכן חטא׳ העוף מועלין בה משהוקדשה עד שיזה דמה הוזה
דמה אין בה מעילה אבל אסור ליהנות במוראתה ונוצתה
והנהנה בהן אחר הזיית לא מעל המנחות מועלין
בהן משהוקדשו אע״פ שעדיין לא נתקדשו בכלי שרת עד
שיקטיר הקומץ קרב הקומץ הותרו השירים באכילה ואם
נפסלו השירים או חסרו ואחר כך הקטיר הקומץ הואיל
והקטרה זו אינה מתרת השירים באכילה הרי הדבר ספק
אם יצאו ידי מעילה או לא יצאו לחם הפנים מועלין
בו משהוקדש אע״פ שעדיין לא נאפה עד שיקטיר הבזיכין
הקטיר הבזיכין הותר באכילה וכן שתי הלחם מועלין בהן
משהוקדשו קודם שיאפו עד שיזרק דם הכבשים נזרק דם
הכבשים הותרו באכילה הנסכין מועלין בהן משהוקדשו

ירדו לשיתין אין מועלי׳ בהן מים שמנסכין בחג הסוכות כל
זמן שהן בכד שלזהב אין נהנין בהן והנהנה לא מעל נתנו
אותן בצלוחית מועלין בכולן שהרי הן מכלל הנסכים
לוג שמן שלמצורע מועלין בו משהוקדש בכלי עד שיזרק
דם האשם נזרק דם האשם לא נהנין ולא מועלין עד שיתנו
ממנו מתנותיו נתנו ממנו המתנות הותרו השירים באכילה
כבשר חטאת ואשם כל דמי שחיט׳ הקדש׳ אין מועלי׳ בו בין
לפני כפרה בין לאחר כפר עד שיצא לנחל קדרון יצא לנחל
קדרון מועלי׳ בו מפני שהיה נמכר לגנות ודמיו הקדש אבל
המקיז דם לבהמת קדשים הרי הוא אסור בהנייה ומועלין
בו הואיל ואינה יכולה לחיות בלא דם הרי הוא כגופה
העצמות והגידים והקרנים והטלפים שפירשו מקודשי קדשי׳
לפני זריקת דמים מועלין בהן פירשו לאחר זריקת דמים
אין מועלין בהן עצמות העולה שפירשו לפני זריקה אין
מועלין בהן לאחר זריקה שהזריקה מתרת אותם ואם פירשו
אחר זריקה מועלין בהן לעולם עצמות העולה שפקעו
מעל המזבח קודם חצות הלילה מועלין בהן לאחר חצות
אין מועלין בהן אעפ׳ שפקעו קודם חצות כיון שהגיע חצות
הלילה נעשו כל האיברים כמי שנתאכלו ונעשו אפר
גחלת שפקעה מעל המזבח בין לפני חצות בין לאחר חצות
לא נהנין ולא מועלי׳ אבל גחלת שלקדשי ברק הבית מועלי׳
בה והשלהבת לא נהנין ולא מועלי׳ דשן המזבח החיצון בין
קודם הרמת הדשן בין אחר הרמה מועלי׳ בו רישון המזבח
הפנימי ורישון המנור לא נהנין ולא מועלי׳ כל בהמת קדשי
קדשי׳ שהיא בעלת מום בין שקדם מום קבוע להקדישה בין
שקדם הקדישה למום קבוע ואפי׳ היתה מחוסר זמן מועלין
בהן משהוקדשו עד שיפדו אבל תורין שלא הגיע זמנן ובני
יונה שעבר זמנן והן קדשי מזבח אעפ׳ שאסור ליהנות בהן
הנהנה לא מעל הואיל ואינן ראויין לפדיון הרי הם כחטאו׳
המתות לפיכך אין מועלין בהן

פרק שלישי

קדשי מזבח שמתו יצאו ידי מעילה דבר תורה אבל מועלין
בהן מדברי סופרים וכן אם נפסלו בדברים שיפסלו בהן
הקורבנות שכבר ביארנום מועלין בהן מדברי סופרים
בד״א בשלא היה להן שעת היתר לאכילת כהנים
אבל אם היה לקודשי קדשים הנאכלים שעת היתר ואחר
כך נפסלו ונאסרו באכילה הואיל והותרו שעה אחת אין
מועלין באותו דבר שהיה ראוי לאכילה כמו שביארנו
כיצד קודשי קדשים שנפסלו קודם שיגיע הדם למזבח
כהלכתן כגון ששחטן בדרום אעפ׳ שקיבל בצפון או ששחטן
בצפון וקיבל בדרום או ששחט ביום וזרק בלילה או ששחט
בלילה וזרק ביום או שעשאן במחשבת הזמן או במחשבת
המקום או שקבלו הפסולין את דמן אעפ׳ שזרקוהו כשרים
או שזרקוהו פסולין אעפ׳ שקבלוהו כשרים או שיצא הבשר
או הדם כולו קודם זריקת הדם או שלן הדם בכל אילו
מועלין בכולן לעולם שהרי לא היה להן שעת היתר
אבל אם הגיע הדם למזבח כמצותו ואחר כך לן הבשר או
האמורין או שנטמא הבשר או האימורין או שיצא הבשר
או האימורין לחוץ או שיצא מקצת הבשרק ודם זריקת
דמים בכל אילו וכיוצא בהן אין מועלין בשאר בשרן שהרי
היה לו שעת היתר לאכילה כמו שביארנו קבלו
הפסולין את הדם וזרקוהו וחזרו הכשרים לעבודה וקיבלו
שאר דם הנפש וזרקוהו אין מועלין בבשרן שאין הפסולין
עושין שאר דם הנפש שירים חוץ מן הטמא הואיל וראוי
לעבודת ציבור עושה שאר דם שירים כיצד קיבל
הטמא וזרק אעפ׳ שחזר הכשר וקיבל שאר דם הנפש וזרקו
הרי אילו לא היתה להן שעת היתר ומועלין בכולן שזה
הדם שירים הוא ואין זריקת השירים מועלת כבר
ביארנו שאין בקדשים קלים מעילה לעולם חוץ מאמוריהן
אחר זריקת הדם והוא שתהיה זריקת המועלת אבל קדשין
קלין שנתפגלו אעפ׳ שנזרק הדם אין מועלין באמוריהן וכן
אם יצא הדם אעפ׳ שהחזירו וזרקו אין מועלין באמוריהן

כל חטאות המתות כגון ולד חטאת ותרומתה
וכיוצא בהן אסור ליהנות בהן ואם נהנה לא מעל וכל
חטאת שתרעה עד שיפול בה מום מועלין בה עד שתפדה
המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה
ואחר כך נמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות ושחט
שתיהן כאחת וזרק דם אחת מהן אין מועלין לא בבשר זו
שנזרק דמה ולא בבשר חבירתה ואעפ׳ שאינו ראוי לאכילה
הואיל ואם רצה מזה זורק ואם רצה מזה זורק אבל אם
שחט זו אחר זו אין דמה מועיל לבשר חברתה ואפי׳ לאחר
זריקה שהרי לא היתה לה שעה הראויה להתיר בשרה
כל חטאת עוף או עולת עוף שנפסלה בשינוי עשייתה או
בשינוי מקום עשייתה מועלין בה חוץ מעולת העוף שנמלק
למטה במליקת חטאת לשם חטאת שאעפ׳ שלא עלת לבעלי׳
לשם חובה אין מועלי׳ בה הואי׳ ושינה שמה ומקום עשייתה
ושינה מעשיה לשם דבר שאין בו מעילה מנחה
שנתפגלה או שנעשית במחשבת המקום וכן שתי הלחם
ולחם הפנים שנתפגלו או שנפסלו במחשבת המקום מועלי׳
בהן שהרי לא היתה להן שעת היתר וכן קומץ שיצא
לחוץ או לן וחזר והקטירו מעלין בשירים שהרי לא היה שם
שעת היתר אבל אם נטמא
הקומץ והקטירו אין מועלין בשירו׳ שהציץ מרצה על הטמא
ואינו מרצה לא על הלן ולא על היוצא יצאו השירים או
נטמאו ואחר כך הקטיר הקומץ אעפ׳ שהן אסורין באכילה
אין מועלין בהן שהרי קרב הקומץ כמצוותו הנהנה
מקודשי קדשים כולם לפני זריקת דמים או מאימורי קדשי׳
קלים לאחר זריקה או שנהנה מן העולה כולה או מן הקומץ
והלבונה ומנחת כהנים והחביתין יפול מה שנהנה לנדבה
מעל בקורבנות הציבור יפול מה שנהנה ללשכה
נהנה קודם זריקה מבשר קדשי קדשים שנטמא או שנהנה
מאמורי קדשים קלים אעפ׳ שהעלן לראש המזבח הרי זה
פטור קדשי המזבח חלבן וביציהן אסור ליהנות
בהן והנהנה לא מעל לפיכך ולד הקדשים וכן ולד המעשר
לא יינק מאמו לא מבהמה אחרת חול ויש לאדם להתנדב
ולומר חלב בהמה זו החולין יהיה הקדש לולדות הקדשים
שיינקוהו כדי שלא ימותו הקדיש בהמה ועוף למזבח
קדושת דמים כגון שאמר דמי בהמה זו לנסכים ודמי בן
יונה זה לשלמים הרי הן כקודשי ברק הבית ומועלין בחלבן
ובביציהן כמו שיתבאר

פרק רביעי

המפריש מעות לחטאתו לעולתו ולאשמו ולתורין ובני יונה
מועלין בהן משעה שהפריש הפריש לשלמים אין מועלין
בהן הקדיש אבר אחר לדמיו למזבח הרי זה
ספק אם פשטה קדושה בכולן או לא פשטה לפיכך תקבר
ולא יפדה ואם נפדה אין מועלין בפדיונו
המפריש מעות לנזירותו אסור ליהנות בהן ואם נהנה
לא מעל מפני שהן ראויין לבוא כולם שלמים ואין בשלמים
מעילה לא באימוריהן אחר זריקת דמים מת יפלו לנדבה
היו מפורשין דמי חטאת ילכו לים המלח ולא נהנין ולא
מועלין דמי עולה יבואו עולה ומועלין בהן אמר אילו
לחטאתי והשאר לנזירותי אם נהנה בכל השאר מעל נהנה
במקצתו לא מעל וכן אם אמ׳ אילו לעולתי והשאר לנזירותי
ונהנה בכולן מעל נהנה במקצתן לא מעל שאין בדמי
שלמים מעילה הפריש מעות ואמר אילו לעולתי
ואלו לחטאתי ואלו לשלמים ונתערבו מועלי׳ בכולן ומועלין
במקצתן וכיצד יעשה יקח שלש בהמות ומחלל דמי חטאת
בכל מקום שהוא על החטאת ודמי עולה על העולה ודמי
שלמים על שלמים אחר ממחוייבי קינין שהפריש
מעות ואמר אילו לחובתי מועלין בכולן ומועלין במקצתן
ואם מתו יפלו לנדבה כמו שביארנו בנזירות ומועלין בהן
המפריש חטאת על אכילת חלב והביאה על אכילת דם
הרי זה לא כפר לפיכך לא מעל הפריש מעות ל חטאת
חלב וקנה בהן חטאת לדם בשוגג כפר לפיכך מעל במזיד

לא כיפר לפיכך לא מעל   המפריש שתי סלעים לאשם ולקח בהן שני אלים לחולין הואיל וקנה חולין ברמי אשם מעל וחייב לשלם עשרה דינרים   שהן שני סלעים וחומש ויביא בהן אשם ויביא קרבן אשם על מעילתו

לפיכך אם היה אחר משני האלים שקנה יפה שתי סלעים והשיני יפה עשרה דינרין יביא השוה עשרה אשם תחת המעילה עם החומש ויביא השוה שני סלעים אשם על מעילתו   לקח אחד לאשם ואחר לחולין אם היה של אשם יפה שתי סלעים יביא אותו לאשמו הראשון   וכן אם היה זה החולין יפה שתים יביא אותו אשם מעילתו שהרי מעל בסלע אחת מרמי האשם וישלם חמשה דינרי ויפלו לנרבה

הנהנה מרמי חטאת עד שלא קרבה חטאתו יוסיף חומש על מה שנהנה ויביא ברמי חטאתו ויביא קרבן אשם על מעילתו   וכן אם נהנה מרמי אשם עד שלא קרב אשמו יוסיף חומש ויביא ברמי חטאתו ויביא אשם אחר למעילתו שקורבנות המזבח מעילתן לקורבנות המזבח וקודשי ברק הבית מעילתן לברק הבית   נודע לו שמעל ואחר כך קרבה חטאתו ועריין לא הפריש מעילתו או שהפרישה ולא כלה ברמי חטאתו יוליך המעילה וחומשה לים שמלח

נודע לו שמעל אחר שקרבה חטאתו יפלו מעות המעילה וחומשה לנרבה שאין מפרישין כתחילה לאבוד ובין כך ובין כך יביא אשם מעילתו   ובאשם בין שנודע לו שמעל קורם שקרב אשמו   או אחר שקרב תפול מעילתו וחומשה לנרבה   מפני שהוא כמותר אשם ויביא אשם מעילתו   המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום ורין תורה שיחזרו המעות חולין כמו שהיו וקנסו אותו חכמים שיפלו המעות לנרבה   אפי היתה הבהמה שוה ארבעה ומכרה בחמשה החמשה כולן יפלו לנרבה ואין כאן מעילה לא מרברי תורה ולא מרברי סופרים   יש מעילה בנררים כיצד   האומר ככר זו עלי קרבן או הקדש ואכלה מעל אעפ שהיא מותרת לאחרים   לפי אין לה פריון שהרי אינה קודש אלא לזה בלבר   אמר ככר זו קודש או קורבן ואכלה בין הוא בין אחר מעל לפיכך יש לה פריון   היתה לפניו ככר שלהפקר ואמר ככר זו הקרש   נטלה על מנת לאכלה מעל לפי כולה   על מנת להורישה מעל לפי טובת הנייה שבה   האומר לחבירו ככרי עליך הקרש וחזר ונתנה לו המקבל מתנה זו מעל לכשיוציא שהרי הנותן אינ' אסורה עליו   וכן כל כיוצא בזה משאר הקונמות יש בהן מעילה לנאסר בהן   וכל רברים הנאסרין עליו מנרר כזה מצטרפין ואם נהנה מכולם בשוה פרוטה מעל   האומר הנטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות היום ושלית זה קרבן אם לא תשרף היום   ועבר היום ולא נקצצו ולא נשרפה השלית הרי הן הקרש ויפרו כשאר ההקרשות   ואחר כך יהנה בהן   אבל אם אמר הרי הנטיעות האילו קרבן עד שיקצצו אינו יכול לפרותן שבכל עת שיפרו יחזרו הקרש עד שיקצצו וכיון שנקצצו אינן צריכין פריון   אלא נהנין בהן מיר   ברא בשפראן המקריש אבל אם פראן אחר הרי אלו יוצאין לחולין   אעפ שעריין לא נקצצו ויהיו מותרין אף למקריש

פרק חמישי

אחר המקריש לברק הבית רבר הראוי לחזק הברק   כגון אבן או קורה   או המקריש לברק הבית רבר הראוי למזבח כגון כבשים ותורים או המקריש למזבח   רבר הראוי לברק הבית כגון אבן וקורה או המקריש לזה ולזה רברים   שאינן ראויין לא לזה ולא לזה כגון המקריש תרנוגלין וחומץ וציר' או קרקע   אפי הקריש אשפה מליאה זבל או עפר   או אפר' מועלין בכולן משעה שהוקרשו   עד שיפרו רברים הראויין להפרות   כל קרשי ברק הבית עם רברים שמועלין בהן מקרשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה   ואם נהנה בשוה פרוטה מכולם   מעל אכל והאכיל את חבירו   או נהנה ומהנה חבירו אכילתו והניי חבירו או אכילת חברו והנייתו כולן מצטרפין למעיל ואם נעשה מן הכל הנייה בפרוט מעל

המעילה מצטרפת לזמן מרובה כיצר נהנה היום מן ההקר' ונהנה לאחר כמה שנים בעלם אחר   הרי אילו מצטרפין לפרוטה ומעל   אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע אבל הנהנה בקרקע עצמה או במחובר לה לא מעל   אפילו פגם   כיצר החורש שרה הקרש או הזורע בה פטור נטל מאבקה ונהנה בו ופגמה מעל   הרש בשרה הקרש מעל שהאבק שלה מועיל לשרה והרי נהנה באבק   ופגם השרה וכן אם חרש שרה הקרש   כרי להעלות אבק לעשב שנתן בה ונטל העשב מעל   הרר במערת הקרש או בצל אילן או שובך אילן של הקרש אעפ שנהנה לא מעל   וכן המקריש בית בנוי הרר בו לא מעל   אבל המקריש עצים ואבנים ובנה בהן בית הרר שם מעל כמו שביארנו

גירולי הקרש מועלין בהן   כיצר הקריש שרה והוציאה עשבים אילן ועשה פירות מועלין בהן   אבל המקריש את הבור ריקן ואחר כך נתמלא מים הקריש   אשפה ואחר כך נתמלאת זבל שובך ונתמלא יוני הואיל ואינן גרולי הקרש אין מועלין בהן וכן הזבל והפרש שבחצר   הקרש לא נהנין ולא מועלין ומה יעשו בהן ימכרו ויפלו רמיהן ללשכה

מעיין שהוא יוצא מתוך שרה הקרש אסור   ליהנות במים שיוצאין ממנו בתוך השרה והנהנה לא מעל   יצאו המים חוץ לשרה מותר ליהנות בהן ערבה הגרילה בשרה הקרש לא נהנין ולא מועלין   אילן של הריוט הסמוך לשרה הקרש ושרשיו יוצאין בתוך השרה אם בינו לבין השרה עד שש עשרה אמה   הרי אותן השרשין שבתוך השרה אסורין והנהנה מהן לא מעל היה האילן רחוק יתר על שש עשרה הנהנה בהן מעל   אילן של הקרש הסמוך לשרה הריוט ושרשיו יוצאין בתוך השרה   אם היה בתוך שש עשרה אמה מועלין בהן היה רחוק יתר על שש עשרה אמה אותן השרשין שבתוך שרה הריוט לא נהנין ולא מועלין

קן שבראש האילן של הקרש שבנה אותן העוף מעצים ועשבים וכיוצא בהן   כל הקן עם הבצים שבו עם האפרוחים הצריכין לאמן אין נהנין בהן   והנהנה לא מעל   המקריש את היער מועלין בכולן בין באילנות   בין בכל קן שבראש האילנות או שביניהן   גוברים ששפו עצי הקרש וקצצו אותן מועלין באותן   העצים הקטנים שחתכו בעת שקצצו   אבל אין מועלין לא בשפוי ולא בנסורת ולא בנביה שלעצי   והוא הגוף הקשה העגול שבתוך העץ הרוס ליבולת שלא יצלח למלאכה   המקריש עברו אין מועלין בשערו אעפ שהוא עומר להגוז מפני שהוא מחובר לו   וכל זמן שהוא מחובר הולך ומשביח   הזורע פירות הקרש פורה אותן בשעת זרען ואעפ שלא פרה הרי הגירולי חולין ואין מועלי בהן   ואין משלמין מהן קרן וחומש וחיובו בחלה

שמרים שלהקרש שנתן עליהם מים ראשון ושני ושלישי אסור להנות בו והנהנה לא מעל רביעי מותר ברא בקרשי ברק הבית אבל קרשי מזבח מרביעי ואילך לעולם אסור

המקריש תרנגולת למזבח מועלין בה ובביצתה

הקריש חמור למזבח מועלין בה ובחלבה הקריש תורים לברק הבית מועלין בהן ובביציהן כמו שבארנו   מתנות כהונה שבלו מועלין בהן כשאר קרשים   והחרשים הואיל וניתנו ליהנות בהן אין מועלין בהן

קרשי גוים אם לברק הבית הקרישו מועלין בהן ואם קרשי מזבח הן   אין בהן מעילה מן התורה שנ' בקרבנו רבר אל בני ישרא' אבל אסור ליהנות בהן מרברי סופרים

קול ומראה וריח של הקרש לא נהנין ולא מועלין

ברא בשהריח הקטורת אחר שעלת התימורת   אבל אם הריח בקטורת כשת עלה תרמתה מעל

פרק ששי

יש רברים שהארם נהנה בהן ולא יפגמו   כגון המשתמש בכלי זהב טהור   ויש רברים שיפגמו כגון בגרים וכלי כסף ונחושת וברזל וכיוצא בהן והנהנה בשות פרוטה מן ההקר' שאינו מחובר בקרקע אם נהנה   ברבר שאין בו פגם כגון שנשתמש בכלי זהב של הקרש מעל   נהנה ברגי'

שנפגם כגון שלבש בגדי הקדש או בקע בקורדום לא מעל
עד שיפגום בהקדש בשוה פרוטה באותו דבר עצמו שנהנ׳
בו ויתכוין ליהנות ויפגום ויהנה כאחת נהנה בכחצי פרוטה
ופגם בכחצי פרוטה או שנהנה בשוה פרוטה ופגם בשוה
פרוטה בדבר אחר ולא נהנה במא שפגם ולא פגם במה
שנהנה הרי זה לא מעל עד שיהנה בשוה פרוטה ויפגום
באותה הנייה בשוה פרוטה בדבר עצמו כיצד הרי שהתיר
מטלת מבגד הקדש ותפרה בבגדו ולבשה ונהנ׳ בה בשוה
פרוטה והפסיד בבגד שהתירה ממנו בשוה פרוטה
ולא הפסיד במטלית כלום הרי זה לא מעל מפני שנהנה
בדבר ופגם בדב׳ אחר וכבר ביארנו שנהנה ומהנה חבירו
מצטרף ואפילו לזמן מרובה קדשי קדשים התמימים
שתלש מצמרן כיון שנהנה בפרוטה מעל אעפ׳ שלא פגם
שהרי הן דומין לכוס של זהב שאינו נפגם שאין תלישת
הצמר פוסלת אותן מלקרב אבל אם נפל בהן מום הואיל
ולמכירה עומדין והגיזה פוגמת דמיהן לא מעל עד שיהנה
ויפגום בפרוטה תלש מהן אחר שמתו כיון שנהנ׳ מעל שאין
פגם למתה ומעילה זו מדבריהם כמו שביארנו
המועל בקודשי ברק הבית כיון שמעל בשגגה נתחלל הקוד׳
וזה שיהנה אחריו פטור מעל בזדון הואיל ואינו חיי׳ בקרבן
מעילה לא נתחלל הקודש א׳ הרי הוא בהווייתו ואם בא
אחר ונהנה בו בשגגה מעל ברא׳ בשמעל בקודש והוציאו
בתורת חולין והקנהו לאחר אבל אם נהנה בו ופגמו ולא
הקנה לאחר יש בו מועל אחר מועל ואין מועל אחר מועל
במוקדשי א׳ בבהמ׳ וכלי תשמיש בלב כיצד בקע בקורדו׳
של הקדש ונהנה בפרוטה ופגם ובא חבירו ובקע בו ונהנה
ופגם כולם מעלו נטל הקורדום ונתנו לחבירו הוא מעל
אבל חבירו לא מעל שתה בכוס של זהב ונהנה בפרוטה
ובא חבירו ושתה ונהנה ובא חבירו ושתה ונהנה כולם
מעלו נטל הכוס ונתנו לחבירו מתנה או מכרו הוא מעל
וחבירו לא מעל רכב על גבי החמור ונהנה בפרוטה
ופגם ובא חבירו ורכב עליו ונהנה ופגם ובא חבירו ורכב
עליו ונהנה ופגם כולם מעלו נתן החמור לחבירו מתנה
או מכרו או שכרו הוא מעל וחברו לא מעל וכן המשאיל
קרדום של הקדש הוא מעל לפי טובת הנאה שבו וחברו
מותר לבקע בו לכתחילה והוא הדין לבהמה בהמת
קדשי קדשים אינה כן א׳ יש בה מועל אחר מועל עכ׳פ
כיצד תלש מן החטאת ובא חבירו ותלש ובא חבירו ותלש
כולן מעלו וכן אם נתנה לחבירו וחבירו לחבירו כולן
מעלו ויראה לי שדין המנחות והעופות והנסכים וכלי שרת
כדין הבהמה שכולן קדושת הגוף הן בהמת קדשי
קדשים שנפל בה מום הואיל והיא עומדת לפדיון הרי הוא
כקודשי ברק הבית שהיא קדושת דמים ואם נתנה לחברו
וחברו לחברו הראשון בלבד מעל אמרו חכמים
שהנוטל אבן או קורה של הקדש ונתנה לחבירו שניה׳ מעלו
ואם נתנה לזה הגזבר שהיתה תחת ידו הוא מעל והגזבר
לא מעל ויראה לי שאין אלו הדברים אמורין א׳ במועל
בזדון שהרי לא נתחלל הקדש הנוטל פרוטה של
הקדש על דעת שהיא שלו לא מעל עד שיוציא אותה
בחפציו או עד שיתן אותה במתנה נתנה לחברו הוא מעל
וחברו לא מעל שאין מועל אחר מועל בשאר הקדשות
כמו שביארנו וכן כל כיוצא בזה נטל אבן או קורה
שלהקדש לא מעל שהרי לא נהנה עדיין בנה אותה בתוך
ביתו מעל נתנה על גבי חלון שבתקרה ולא חברה לא מעל
עד שידור תחתיה בשוה פרוטה שאין זו הנייה הנכרת
נטל פרוטה שלהקדש ונתנה לבלן אעפ׳ שלא רחץ
מעל שהרי נהנה בהיותו רוחץ בכל עת שירצה וכן אם
נתנה לאחר מבעלי אומניות מעל אעפ׳ שעדיין לא עשו
מלאכתו קנה בה חפץ ולא משך אם מן הגוי מעל ואם מן
ישר׳ לא מעל המוציא מעות הקדש בצרכיו על
דעת שהן חולין אעפ׳ שלא הוציאן בדברי חול מעל כיצד
המביא חטאתו ואשמו ופסחו מן ההקדש וכן מחוסר כפרה
שהביא כפרתו מן ההקדש מעל וכולם אין מועלי׳ עד שיזרק

הדם לפיכך המביא מנחות ונסכים ולחם תודה מן
ההקדש אעפ׳ שעבר עבירה לא מעל שאין כאן זריקת הדם
לכפר עליו נתן שקלו ממעות הקדש כשיתרמו התרומה
ויקנו ממנה אפילו בהמה אחת ויזרק דמה ימעול השוקל
שהרי חלקו באותה הבהמה שנזרק דמה המפריש
שקלו והוציאו בשאר צרכיו בין הוא בין חבירו מעל נתנו
לחבירו לשוקלו על ידו הלך ושקלו על ידי עצמו אם כבר
נתרמה התרומה מעל השוקל שהתורם תורם על העתיד
להגבות כמו שביארנו בשקלים וכאלו הגיע שקל זה ללשכה
ולפיכך מעל ואם עדיין לא נתרמה תרומה לא מעל ולעולם
אין מועלין בשירי הלשכה

פרק שביעי

מי ששגג ולקח הקדש או מעו׳ הקדש ונתנו לשליח להוציאו
בתורת חולי׳ אם עשה השליח שליחותו המשלח הוא שמעל
ואם לא עשה שליחותו א׳ עשה השליח מדעת עצמו
השליח הוא שמעל כיצד בעל הבית שאמר לשלוחו
תן לי מאותו בשר לאורחין הלך ונתן להן כבד או שאמר לו
תן להן כבד ונתן להן בשר אמר לשלוחו הבא לי מן החלון
והביא לו מן המגדל או שאמר לו הבא מן המגדל והביא
לו מן החלון השליח מעל וכן כל כיוצא בזה הלך
השליח והביא מן החלון כמו שאמר לו אעפ׳ שאמר השולח
לא היה בליבי שיביא א׳ מן המגדל בעל הבית מעל שהרי
עשה שליחות מאמרו ודברים שבלב אינן דברים ואפילו
היה השליח חרש או שוטה או קטן שאין להן שליחות אם
עשו כמאמרו בעל הבית מעל ואם לא עשו שליחותו בעל
הבית פטור אמר לשלוחו תן לאורחין חתיכה של
בשר הלך השליח ואמר להן טלו שתים שתים בעל הבית
מעל שהרי נעשה דברו והשליח פטור מפני שהוא מוסיף
על שליחות בעל הבית ולא עקר את השליחות אבל
אם אמר להם השלי׳ טלו שתים שתים מדעתי שניהן מעלו
נטלו האורחים שלש שלש אף האורחין מעלו מפני שכל
אחד מהן עשה שליחות חבירו והוסיף מדעתו נמצא חבירו
חיי׳ לפי שנעשו דבריו ולא נעקרה השליחות והוא חייב על
זה שהוסיף מדעתו ברא׳ בשהיו החתיכות מקדשי
ברק הבית אבל אם היו בשר עולה וכיוצא בו לא מעל א׳
האוכל בלבד שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה
ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה א׳ במעילה
לבדה שלא יתערב עמה אסור אחר הנותן פרוטת
הקדש לשלוחו ואמר לו הבא לי בחציה נירות ובחציה
פתילות הלך והביא לו בכולה נירות או בכולה פתילות או
שאמר לו הבא לי בכולה נירות או בכולה פתילות הלך
והביא בחציה נירות ובחציה פתילות שניהם פטורים בעל
הבית לא מעל שהרי לא נעשת שליחותו בפרוטה והשליח
לא מעל שהרי לא עקר שליחותו בפרוטה אבל אם
אמר לו הבא לי בחציה נרות ממקום פלוני ובחציה פתילו׳
ממקום פלוני והלך והביא נרות ממקום פתילות ופתילות
ממקום נרות השליח מעל נתן לו שתי פרוטות
ואמר לו הבא לי אתרוג והלך והביא לו בפרוטה אתרוג
ובפרוטה רימון השליח מעל ובעל הבית פטור שהרי שלחו
לקנות לו אתרוג ששוה שתי פרוטות לפי׳ אם היה האתרוג
שהביא לו בפרוטה אחת שוה שתי פרוטות שניהם מעלו
השולח פרוטה ביד שלוחו לקנות לו בה חפץ
ונזכר בעל הבית שהיא הקדש קודם שתגיע ליד החנוני
השליח מעל שהוא שוגג ובעל הבית כבר נזכר ואין המזיד
חייב בקרבן מעילה כמו שביארנו נזכר אף השליח
וידע שהיא הקדש קודם שתגיע לחנוני שניהם פטורים
מקרבן מעילה והחנווני חייב כשיוציא אותה פרוטה
שנתערבה במעותיו שהרי הוא שוגג הודיעו לחנוני
שפרוטה שנתנו לו הקדש שלשתן פטורין ונתפס המקח
להקדש וכיצד יעשה כדי להציל החנווני מן החטא עד
שיהיה מותר להשתמש בכל המעות נוטל פרוטה של חולין
או כלי כל שהוא ואומר פרוטה של הקדש בכל מקום שהיא

מחוללת על זה ותעשה אותה פרוטה או הכלי הקרש ויותר
החנווני להשתמש בכל המעות וכן פרוטה של
הקרש שנתערבה בכל הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה
הקרש מחלל אותה ואחר כך ישתמש בכיס ואם הוציא ולא
חילל לא מעל עד שיוציא את כל הכיס

אמר כים מכיסי הקרש ושור משווריי הקרש מועלין בכולן
ומועלין במקצתן כיצר עושה מביא את הגרול שבהם ואומ
אם הקרש הוא הרי הוא הקרש ואם לאו ההקרש בכל
מקום שהוא מחולל על זה ויהנה בקטן המועל
בפחות משוה פרוט בין בזרון בין בשגגה משלם את הקרן
ואינו חייב חומש ולא קרבן ויראה לי שאינו לוקה על פחות
משוה פרוטה אם היה מזיר המפקיר מעות אצל
בעל הבית ונשתמש בהן והוציא בעל הבית מעל שהרי אין
לו רשות להשתמש בהן ובעל הפקרון לא הרשהו הפקירן
אצל שולחני או חנווני ולא היו חתומין ולא קשורין קשר
משונה הואיל ויש לו רשות מן הרין להשתמש בהן אם
הוציאו שניהן פטורין בעל הפקרון פטור שהרי לא אמר
לו השתמש בהן והחנווני פטור מפני שאינן קשורין קשר
משונה ולא חתומין וכאלו השתמש ברשות האשה
שהכניס מעות שלהקרש לבעלה או שהקריש מורישה ומת
ונפלו לה הקרשות בירושה לכשיוציא הבעל המעות בחפציו
ימעול

פרק שמיני

הפועלין שהן עושין בהקרש אעפ שפסקו עמהן מזונות לא
יאכלו מגרוגרות של הקרש ואם אכלו מעלו אא ההקרש
נותן להם רמי מזונות הרש כרשיני הקרש הרי
זה חוסם את הפרה שנ לא תחסום שור ברישו ריש הראוי
לו אין מחללין את ההקרש על המלאכה אא על המעות

כיצר אומן שעשה מלאכה בהקרש במנה אין נותנין לו
בהמת הקרש או טלת הקרש בשכרו עד שמחללין אותן על
המעות ואחר שיעשו חולין נותנין אותן לאומן בשכרו אם
רצו וחוזרין ולוקחין ממנו בהמה מתרומת הלשכה

כשבונין במקרש אין לוקחין עצים ואבנים מן ההקרש
ולא בונין את הבניין על רעת שהוא קורש אא בונין הכל
מן החול גזירה שמא יהנה בצל הבניין או ישען על אבן או
קורה בשעת מלאכה ואחר שישלים הבניין מחללין מעות
ההקרש על הבניין ואם צרכו הגזברין לעצים לקרש לאותו
היום בלבר לוקחין אותן ממעות ההקרש שהרי אינן
מתאחרין ימים כרי שנחוש להן שמא ישען ארם עליהן
וימעול כשפוסקין עם האומנין לבנות במקרש
ובעזרות פוסקין עמהן כך וכך אמה בכך וכך סלע באמה
בת עשרים אצבע וכשמושחין להן מה שבנו מושחין
ומחשבין להן באמה גרולה בת עשרים וארבע אצבעות
כרי שלא יבואו לירי מעילה מפני שאין מרקרקין במשיחה

תנאי בית רין הוא שיהיו הכהנים ניאותין במלח
ובעצים באכילת קורבנות שאוכלין בחלקן אבל לא יתנו
מלח המקרש בחולין שלהן מלח שעל גבי האבר מועלין בו
שעל גבי הכבש ושעל ראש המזבח אין מועלין בו
ראוי לארם להתבונן במשפטי התורה הקרושה ולירע סוף
עניינם כפי כוחו ורבר שלא ימצא לו טעם ולא ירע לו עילה
אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה פן יפרוץ בו ולא
תהא במחשבתו בו כמחשבתו בשאר רברי החול בא
וראה כמה החמירה תורה במעילה ומה אם עצים ואבנים
ועפר ואפר כיון שנקרא שם ארון העולם עליהם
ברברים בלבר נתקרשו וכל הנוהג בהן מנהג חול מעל בה
ואפי היה שוגג צריך כפרה קל וחומר למצות שחקק לנו
הקבה שלא יבעט הארם בהן מפני שלא ירע טעמן ולא
יחפה רברים אשר לא כן על השם ולא יחשוב בהן מחשבתו
כרברי החול הרי נאמר בתורה ושמרתם את כל
חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ואמרו חכמים ליתן
שמירה ועשיה לחוקים כמשפטים והעשיה ירועה והיא
שיעשה החוקים והשמירה שיזהר בהן ולא ירמה שהן
פחותין מן המשפטים והמשפטים הן המצות שטעמן גלוי
וטובת עשייתן בעולם הזה ירועה כגון אסור גזל ושפיכות
רמים וכיבור אב ואם והחקים הן המצות שאין טעמן ירוע
אמרו חכמי חוקים שחקקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן
ויצרו של ארם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן
כגון אסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה ארומ
ושעיר המשתלח וכמה היה רור המלך מצטער מן
המינים ומן הגוים שהיו משיבין על החוקים וכל זמן שהיו
רורפין אותו בתשובו השקר שעורכין לפי קוצר רעת הארם
היה מוסיף רבקה בתור שנ טפלו עלי שקר זרים אני בכל לב
אצור פקוריך ונ שם בעניי כל מצותיך אמונה שקר ררפוני
עזרני וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן אמרו חכמים
שבשביל עבורת הקרבנות העולם עומר שבעשית החוקים
והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא והקרימה תורה
צווי על החקים שנ ושמרתם את חוקותיי ואת משפטי אשר
יעשה אותם הארם וחי בהם

נגמר ספר שמיני

הלכותיו תשע ופרקיו חמשה ותשעים ואילו הן
הלכות בית הבחירה שמונה פרקים הלכות כלי המקרש
עשרה פרקים הלכות ביאת מקרש תשעה פרקים
הלכות איסורי מזבח שבעה פרקים הלכות מעשה
הקרבנות תשע עשרה פרקים הלכות תמירין
ומוספין עשרה פרקים הלכות פסולי המוקרשין תשעה
עשרה פרקים הלכות עבורת יום הכיפורים חמשה
פרקים הלכות מעילה שמונה פרקים

ספר תשיעי והוא
ספר הקרבנות

הלכותיו שש וזהו סדורן הלכות קרבן פסח הלכות חגיגה הלכות בכורות הלכות שגגות הלכות מחוסרי כפרה הלכות תמורה

הלכות קרבן פסח

יש בכללן שש עשרה מצות ארבע מצות עשה ושתים עשרה מצות לא תעשה וזהו פרטן א לשחוט את הפסח בזמנו ב שלא לזבוח אותו על החמץ ג שלא תלין אימוריו ד לשחוט פסח שני ה לאכול בשר הפסח על מרור בליל חמשה עשר ו לאכול פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחרש השני ז שלא יאכל נא ומבושל ח שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה ט שלא יאכל ממנו משומר י שלא יאכיל ממנו לתושב או לשכיר יא שלא יאכל ממנו ערל יב שלא לשבור בו עצם יג שלא לשבור בו עצם בפסח שני יד שלא ישאיר ממנו עד בקר טו שלא ישאיר בפסח שני לבקר יו שלא ישאיר מבשר חגיגת ארבעה עשר עד יום של שלישי

הלכות חגיגה

יש בכללן שש מצות ארבע מצות עשה ושתים מצות לא תעשה וזהו פרטן א להראות פני ה ב לחוג בשלש רגלים ג לשמוח ברגלים ד שלא יראה ריקם ה שלא יעזוב לוי מלשמחו וליתן לו מתנות וברגלים ו להקהיל את העם בחג הסכות במוצאי שמטה

הלכות בכורות

יש בכללן חמש מצות שתי מצות עשה ושלש מצות לא תעשה וזהו פרטן א להפריש בכורות ב שלא יאכל בשר תמים חוץ לירושלם ג שלא יפרה הבכור ד להפריש מעשר בהמה ה שלא יגאל מעשר בהמה וכללתי המעשר עם הבכור לפי שמעשה שניה אחד והכתו׳ כללו עמו שנ׳ ואת דמם תזרוק על המזבח כך למדו מפי השמוע שזה דם מעשר ודם בכו

הלכות שגגות

יש בכללן חמש מצות עשה וזהו פרטן שיקריב א היחיד קרבן חטאת קבועה על שגגתו ב שיקרי׳ אשם מי שלא נודע לו אם חטא אם לא חטא ויביא חטאתו וזהו הנקרא אשם תלוי ג שיקריב החוטא אשם על עבירות וזהו הנקרא אשם ודאי ד שיקריב החוטא קרבן על עבירות אם היה עני ואם היה עשיר עוף או עשירית האיפה וזהו הנקרא קרבן עולה ויורד ה שיקריבו הסנהדרין קרבן אם טעו והורו שלא כהלכה באחת מן החמורות

הלכות מחוסרי כפרה

יש בכללן ארבע מצות עשה וזהו פרטן א שתקריב הזבה כשתטהר קרבן ב שתקריב היולדת כשתטהר קרבן ג שיקריב הזב כשיטהר קרבן ד שיקריב מצורע כשיטהר קרבן ואחר שיקריבו קרבנותיהן תגמר טהרתן

הלכות תמורה

יש בכללן שלש מצות אחת מצות עשה ושתים מצות לא תעשה וזהו פרטן א שלא ימיר ב שתהיה התמורה קדש אם המיר ג שלא ישנה הקדשים מקדושה לקדושה נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה תשעה ושלשים עשרים מהם מצות עשה ותשע עשרה מצות לא תעשה

הלכות קרבן פסח

יש בכללז שש עשרה מצות ארבע מצות עשה ושתי׳ עשר׳ מצות לא תעשה וזהו פרטן א לשחוט את הפסח בזמנו ב שלא לזבוח אותו על החמץ ג שלא תלין אימוריו ד לשחוט פסח שני ה לאכולבשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני ו שלא יאכל נא ומבושל ח שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה ט שלא יאכל ממנו משומד י שלא יאכל ממנו לתושב ולשכיר יא שלא ישבור בו עצם יג שלא ישבור עצם בפסח שני יד שלא ישאיר ממנו עד בקר טו שלא ישאיר מפסח שני לבקר יו שלא ישאיר מבשר חגיגת ארבעה עשר עד יום שלישי וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה לשחוט הפסח בי״ד לחודש ניסן אחר חצות ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים בלבד זכר בן שנה ואחד האיש ואחד האשה חייבין במצוה זו ומי שבטל מצוה זו בזדון ועבר יום י״ד ולא הקריב והוא לא טמא ולא בדרך רחוקה הרי זה חייב כרת ואם בטלה בשגגה פטור אין שוחטי׳ את הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשי׳ אף בשעת התר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה שנ׳ לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט בבמת יחיד אפי׳ בשעת התר הבמות

שחיטת הפסח אחר חצות ואם שחטו קודם חצות פסול ואין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים אחר שמקטירין קטורת שלבין הערבים ואחר שמטיבין את הנרות מתחילין לשחוט את הפסחים עד סוף היום ואם שחטו אחר חצות קודם תמיד של בין הערבים כשר ויהיה אחר ממרס בדם הפסח עד שיזרק דם התמיד ואחר כך יזרוק דם הפסח אחריו ואם נזרק דם הפסח קודם דם התמיד כשר השוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה שנ׳ לא תזבח על חמץ דם זבחי שלא יזבח הפסח והחמץ קיים אחד השוחט ואחד הזורק את הדם ואחד המקטי׳ את האמורין אם היה ברשות אחד מהן או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה כזית חמץ בשעת הקרבתו הרי זה לוקה והפסח כשר דם הפס טעון שפיכה כנגד היסו׳ ואחר ששופכי׳ דמו מפשיטין אותו וקורעין את בטנו ומוציאין את אמוריו ומקטירין אותן חלבי׳ כל זבח וזבח לבדן ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו ויוצא לביתו לירושלים וצולהו ואוכלו לערב המניח אמורי׳ ולא הקטירן עד שלנו ונפסלו בלינה הרי זה עובר בלא תעשה שנ׳ לא ילין חלב חגי עד בוקר ואעפ׳ שעבר אינו לוקה לפי שאין בו מעשה ומקטירין חלבי פסחים כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר ברא׳ כשחל י״ד להיות בשבת שהרי חלבי שבת קריבין ביום טוב אבל אם חל י״ד להיות בחול אין מקטירין חלבי חול ביום טוב הפסח נשחט בשלוש כתות שנ׳ ושחטו אותו כל קהל עדת ישרא׳ קהל ועדה וישרא׳ ואין פחותי׳ משלשי׳ בני אדם בכל כת וכת היו הכל חמשים נכנסים בתחילה שלשים ושוחטין ויוצאים עשרה ונכנסין עשרה וחוזרין ויוצאין עשרה ונכנסין עשרה וחוזרין ויוצאי׳ עשר׳ ונכנסין עשרה היו פחות מחמשים אין שוחטין את הפס׳ לכתחיל׳ ואם שחטו כולן בכת אחת כשר כיצד נשחט נכנסה הכת הראשונה עד שתמלא העזרה וננעלין דלתות העזר׳ ומתחילי׳ לשחוט את פסחיהן וכל זמן שהן שוחטין ומקריבין קוראים הלוים את ההלל אם גמרו

ההלל ועדין לא שלמה הכת מלהקריב שונים ואם שנו ולא שלמו להקריב משלשין ומעולם לא שלשו על כל קריאה וקריאה תוקעין ג׳ תקיעות בחצוצרו׳ תקיעה תרועה ותקיעה הואיל ואין לו נסכים לתקוע בשעת ניסוך תוקעין בשעת שחיטה הכהנים עומדים שורות שורות וביריהן מורקי כסף ומורקי זהב שורה שכולה כסף כסף שורה שכולה זהב זהב ולא היו מעורבי׳ כדי שיהיה להם נוי ולא היו למזרקין שולים כדי שלא יניחום ויקרש הדם שחט השוחט וקבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו כדי שיתעסקו רבים במצוה עד שיגיע הדם אצל כהן הקרוב למזבח שופכו שפיכה אחת כנגד היסוד ומקבל מזרק אחר מלא ואחר כך מחזיר את הריקן ותולין ומפשיטין את כולו וקורעו וממחה את קרביו עד שמסיר מהן הצואה והפרש ומוציא את האמורין ונותנם בכלי ומולחן ומקטירן הכהן על גבי המזבח וכיצד תולין ומפשיטין מסמרות של ברזל היו קבועין בכתלי׳ ובעמודי׳ שבהן תולין ומפשיטי׳ וכל מי שלא מצא מקום לתלות מקלות דקים וחלקי׳ היו שם מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט

שלמו מלהקריב פותחין דלתות העזרה ויצאת כת הראשונ׳ ונכנסה שנייה יצאת שנייה ונכנסה שלישי׳ כמעשה ראשונ׳ כך מעשה שנייה ושלישית שלמה כת שלישית ויצאת רוחצים את העזרה חל י״ד להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ורוחצים את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפילו בדבר שאינו צורך עבודה אסור שבות במקדש התר הוא

אין כל אחד ואחד מוליך את פסחו בביתו בשבת אלא כת הראשונה יוצאין בפסחיהם ויושבין בהר הבית והשניה יוצאין בפסחיהן ויושבין בחיל והשלישית עומדין במקומן בעזר׳ ושוהים הכל עד מוצאי שבת והולך כל אחד בפסחו לביתו שחיטת הפסח וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את השבת שאי איפשר לעשותן קודם השב׳ שהרי קבוע לו זמן שנ׳ במועדו אבל הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום והתיכת יבלתו בכלי אינן דוחין את השבת שהרי איפשר לעשותן קודם השבת ואם יכול לחתוך יבלתו בירו בשבת חותך ואם היתה יבשה חותכה אפי׳ בכלי שאין שבות במקדש כלל וכן צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת שהרי איפשר לעשותן לאחר השבת

שכח ולא הביא סכין לא יביאנה בשבת אלא נותנה בין קרני הכבש או בצמרו ומכישו עד שמביאו לעזרה ומקדישו שם ואע״פ שהוא מחמר בשבת מחמר כל אחר יד הוא ומפני המצוה מותר ברא׳ בשלא הקריש פסחו עדין ולא אמר זה פסח אבל אם הקדישו לא יביא סכין עליו מפני שהוא עובר בקדשים ומפני מה התירו להקריש פסחו בשבת הואיל וקבוע לו זמן מותר להקדישו בשבת וכן מקדיש אדם חגיגתו ביום טוב ואינו חושש

השוחט את הפסח ונמצא בעל מום או טריפה הרי זה שוחט אחר בין בחול בין בשבת אפילו מאה זה אחר זה שוחט והולך עד שיכשר אחר או עד שתחשך וידחה לשני שהרי אנוס הוא

פרק שני

אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו שנ׳ תכוסו על השה מלמד שמתמנים עליו כשהוא חי ואלו המתמנים על הפסח הם הנקראים בני חבורה יחיד ששחט את הפסח לעצמו כשר הוא והוא שיהיה ראוי לאכל את כולו ומשתדלי׳ שלא ישחט לכתחילה על יחיד שנ׳ יעשו אותו אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכו׳ היה אחד מבני חבורה קטן או זקן או חולה אם יכול לאכו׳ כזית שוחטין עליו ואם לאו אין שוחטין עליו שנ׳ איש לפי אכלו עד שיהיה ראוי לאכול אפי׳ חבורה של מאה ואין כל אחד מהן יכול לאכול כזית אין שוחטין עליהן

אין עושין חבורה נשים ועבדים או קטנים ועבדים מפני שלא תהיה קלות ביניהן אבל עושים חבורה כולם נשים אפילו בפסח שני או כולה עבדים ושוחטין על הקטני׳ שיהיו מכלל בני החבורה לא שתהיה חבורה כולה קטנים שאינן בני דעת וכן אין עושין חבורה כולה חולים או זקנים או אוננים אע״פ שהן יכולין לאכול הואיל ואכילתם מעוטה שמא ישאירו הפסח ויבואוהו לידי פסול ואם עברו ושחטו על חבורה זו כשר וכן אין עושין חבור׳ כולה גרים שמא ידקרקו בו ויביאוהו לידי פסול ואם שחטו עליהן כשר שחטו שלא למנוייו או למי שאין כל אחד מהן יכול לאכול כזית או ששחטו לערלי׳ או לטמאי׳ פסול שחטו למי שיכול לאכול ולמי שאינו יכול לאכול כזית למנוייו ושלא למנוייו למולים ולערלים לטהורים ולטמאין כשר שאלו הראויין לו אוכלין כהלכ׳ והאחרי׳ כאילו לא חשב עליהם שחטו למולים וזרק הדם לשם מולים וערלים פסול שהזריקה חמורה שהיא עיקר הקרבן

שחטו למולים שיתכפרו בו ערלים פסול שהרי יש מחשבת ערלים בזריקה שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו הפס׳ כשר ואין אדם יוצא בו ידי חובתו לפי שאין מחשבת אוכלים בזריקה מי שהוא בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה או חולה בשעת שחיטה ובריא בשעת זריקה אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהיה בריא משעת שחיטה עד שעת זריקה

שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטני׳ ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על ידי אשתו אלא מדעתן ואם שתקו ולא מיחו הרי זה מדעתן שחט על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנעני׳ והלכו ושחטו הן לעצמן יוצאין בשל רבן שחט על ידי אשתו ובנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברי׳ ושחטו הן לעצמן אין לך מיחוי גדול מזה ואינן יוצאין אלא בשל עצמן האשה שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל משלבעל היתה נחפזת ללכת בבית אביה ברגל הראשון הסמוך לנישואיה כדרך כל הבנו׳ ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכ׳ משל אביה מיכן ואילך תאכל ממקום שהיא רוצה והוא שתברור לה מקום שתרצה בשעת שחיט׳ וכן יתום ששחטו עליו אפטרופין יאכל ממקום שהוא רוצה ברא׳ ביתום קטן אבל גדול נעשה כממנה עצמו על שני פסחי׳ והממנה על שני פסחים אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון

עבד של שני שותפין בזמן שמקפידין זה על זה שלא יגנבו לא יאכל משל שניהן ואם אינן מקפידין ממקום שירצה יאכל מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו עד שיעשה כולו בן חורין

עד כמה נמנין על הפסח עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד ונמנין עליו ומושכי׳ את ידיהן ממנו עד שישחט כיון שנשחט אינו יכול למשוך את ידו שהרי נשחט עליו

נמנו עליו וחזרו אחרים ונמנו עליו ראשונים שיש להם כזית אוכלים ופטורי׳ מעשות פסח שני ואחרונים שרבו עד שלא נמצא בו כזית לכל אחד אינן אוכלין וחייבין לעשות פסח שני הממנה אחרים עמו על חלקו ולא ידעו בהן בני החבורה הרי בני החבורה רשאין ליתן לו חלקו אחר שיצלה בעת האכילה ובני החבורה אוכלין משלהן והוא אוכל חלקו עם האחרים שמנה עליו בחבורה שנייה

וכן בני חבורה שהיה אחד מהן גרגרן רשאין להוציאו מהן ונותנין לו חלקו ויאכלו בחבורתו ואם אינו וולל אינן רשאין ליחלק

פרק שלישי

האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח אע״פ שדרך רבו לשחוט טלה בכל שנה והלך ושחט עליו גדי או שהיה דרכו לשחו׳ גדי והלך ושחט עליו טלה הרי זה יאכל ממנו שהרי לא פירש ואמר לו שחוט לי ממין פלוני הלך ושחט גדי וטלה אינו אוכל משניהן אלא יצאו לבית השריפ׳ שאין נמנין על שני פסחים ואם היה מלך או מלכה ואמר לעבדו לשחוט עליו ושחט גדי וטלה יאכל מן הראשון משו׳

שלום מלטות האומר לשלוחו צא ושחוט עלי
את הפסח וקבע לו גרי או טלה ושכח מה אמר לו רבו הרי
זה שוחט גרי וטלה ואומר אם גרי אמר לי גרי
שלו וטלה שלי ואם טלה אמר לי טלה שלו וגרי שלי שכח
השולח מה אמר לו שניהן יצאו לבית השריפה ואם שכח
השליח קודם שיזרק הדם חייבין לעשות פסח שני שכח
אחר שנזרק הדם פטור מלעשות פסח שני
וכן הדין באום לעבדו צא ושחוט עלי וקבע לו ושכח העבד
מה אמר לו רבו והוא שיתן לו רועה של רבו גדי וטלה
ויאמר לו שחוט שניהן כדי שתשחוט כמו שאמר לך רבך
והרי אחד מהן שלך על מנת שלא יהיה לרבך בו כלום אם
עשה הרועה כך אחר כך יהיה איפשר לעבד להתנות כמו
שביארנו בני חבורה שאמרו לאחר צא ושחוט
לנו את הפסח ואמר הוא להן ואתם שחטו עלי ושחטו הם
ושחט הוא כלם אוכלין מזה שנשחט ראשון והאחרון יצא
לבית השריפה חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחר
צא ובקש ושחוט עלינו הלך ומצא פסח שאבד ושחטו והם
לקחו פסח אחר ושחטוהו אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל
משלו והן אוכלין עמו והשני ישרף ואם שלהן נשחט ראשון
הן אוכלין משלהן והוא אוכל משלו אין ידוע אי
זה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת הוא אוכל
משלו והן אינן אוכלין עמו ושלהן יצא לבית השריפ׳ ופטורי׳
מלעשות פסח שני אמר להם זה ששלחוהו לבקש
פסח שאבד ולשחטו אם איחרתי שחטו אתם עלי הלך
ומצא ושחט והם לקחו ושחטו אם שלהן נשחט ראשון הם
אוכלין משלהן והוא אוכל עמהן והשני ישרף ואם שלו נשח׳
ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן אין ידוע
אי זה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחד הן אוכלין
משלהן והוא אינו אוכל עמהן ושלו יצא לבית השריפה
ופטור מלעשות פסח שני אבד להן פסח ואבד
לו פסח ואמר להן צאו ובקשו ושחטו עלי ואמרו לו צא
ובקש ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט ומצאו הם ושחטו
כולם אוכלין מן הראשון והשני ישרף ואם אין ידוע אי זה
נשחט תחילה או ששחטו שניהן כאח׳ שניהן ישרפו ופטורין
מלעשות פסח שני הלך הוא לבקש והלכו הם
לבקש ולא אמרו זה לזה כלום אעפ׳ שהיה בלבם שישחוט
כל אחד מהן על חבירו או שהיו שם רמיזו ודברי׳ שאומדן
הדעת בהן שכל אחד שימצא ישחוט על חבירו הואיל ולא
פרשו ולא אמרו זה לזה כלום אינן אחראין זה לזה

שתי חבורות שנתערבו פסחיהן קודם שישחטו חבורה זו
לוקחין כבש אחד מן התערובת והשניה לוקחין השני ואחד
מבני חבורה זו בא אצל אלו ואחד מבני שניה בא אצל הראשונ׳
וכל חבורה מהן אומרת לזה האחר שבא אצלם אם שלנו
הוא הפסח הזה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו ואם
שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכו׳ משלנו ונמנינו על שלך

וכן חמש חבורות של חמשה חמשה בני אדם או עשר
חבורות של עשרה עשרה מושכין להן אחד מכל חבורה
לחבורה האחרת וכך הם מתנים ואומרים ואחר כך שוחטי׳

שנים שנתערבו פסחיהן זה לוקח פסח אחד
מן התערובת וזה לוקח לו אחר וזה ממנה על פסחו אחד
מן השוק והאחר ממנה עמו אחר מן השוק כדי שיהיו שתי
חבורות ואחר כך יביא אחד משניה אצל אילו ויביא אחד
מאילו אצל האחר ומתנה כל אחד עם חבירו שבא אצלו
מחבורה שנייה ואומ׳ אם שלי הוא פסח זה ידיך משוכות
משלך ונמנית על שלי ואם שלך הוא ידי משוכה מפס׳ שלי
ונמניתי על שלך ונמצא שלא הפסידו כלום חמשה
שנתערבו עורות פסחיהן ונמצאת יבולת בעור אחד מהן
כולם יצאו לבית השריפה ואם נתערבו קודם זריקת דמן
חייבין בפסח שני נתערבו אחר זריקה פטורין מלעשו׳
פסח שני שאם הקריבו פסח שני נמצא זה שקרב בראשון
קרבן כשר מביא חולין לעזרה ואם נמנו כולן על פסח
אחד נמצ׳ נשחט שלא למחויו וזה כמי שנשח׳ שלא למנויו
ואם התנה כל אחד מהן ואמר אם אינו פסח יהיה שלמים
דם הפסח בשפיכה ודם השלמי׳ בזריקה והניתנין בזריקה
אל יתנם בשפיכה לכתחילה לפיכך פטורין מפסח שני

פרק רביעי

כבר נתבאר בהלכות פסולי המוקדשין שהפסח אינו נשחט
אלא לשם פסח ולשם בעליו ואם שחטו במחשבת שינוי השם
פסול השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר
לאחר זמן אותו הפסח ששחטתי עליכם שלא לשמו שחטתיו
אם היה נאמן להן סומכין על דבריו ואם לאו שורת הדין
שאינו נאמן והרוצה להחמי׳ על עצמו הרי זה משובח ויביא
פסח שני בשר הפסח שנטמא ונודע לו קודם
זריקה אעפ׳ שהאמורין טהורין לא יזרוק את הדם שאין
הפסח בא אלא לאכילה ואם זרק לא הורצה ואם לא נודע לו
עד שנזרק הדם הורצה שהציץ מרצה על שגגת הבשר
שנטמא ואינו מרצה על היוצא נטמאו מקצת
האברים שורף את הטמאים ואוכל את הטהורים נטמאו
האמורים והבשר קיים זורק את הדם והבשר נאכל לערב
נטמאו הבעלים אחר שנשחט לא יזרוק את הדם ואם זרק
לא הורצה לפיכך חייבין בפסח שני שאין הציץ מרצה על
טומאת הגוף אלא אם נטמא בטומאת התהום כמו שביארנו
בהלכות ביאת המקדש הפסח שיצא
מירושלים או שנטמא בארבעה עשר ישרף מיד נטמאו
הבעלים או מתו או משכו את ידיהם אפי׳ נטמאו או מתו
קודם זריקת הדם מניחין אותו עד שתעבור צורתו ואחר
כך ישרף זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם או
בבעלים תעבור צורתו ואחר כך ישרף מיד לפיכ׳ אם שחטו
אחר שנודע שמשכו הבעלים את ידיהם או מתו או נטמאו
ונדחו לפסח שני הרי זה ישרף מיד ברא׳ שישרף
אם נטמאו הבעלים כשניטמאו כל בני חבורה אבל אם
נטמאו מקצתן זכו טהורי׳ בחלקם של טמאים אעפ׳ שנטמאו
מקצתן אחר שהתחילו לאכול זכו הטהורים שעדין לא
התחילו אבל אם התחילו כולן ונטמאו מקצתן לא
זכו טהורין בחלקן של טמאים לא הטהורים אוכלין חלקם
וחלק הטמאים ישרף והוא הדין אם מתו מקצתן נטמא
שלם או רובו שורפי׳ אותו לפני הביר׳ בפני הכל כדי לביישן
עד שיזהרו בו ושורפין אותו מעצי המערכה כדי שלא
יחשדו אותן ויאמרו מעצי המערכה גנבו לפיכך אם
שרפוהו בקש ובקנים ורצו לשרוף משל עצמן שורפין

נטמא מיעוטו וכן הנותר שורפין אותו בחצרותיהן
מעצי עצמן אבל לא מעצי המערכה שלא ישאירו מהן
אצלם וימעלו בהן המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי
שני ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויביא בדמיו פסח ואם
לא נפל בה מום עד שהקריב פסחו יביא בדמיו שלמים
הפריש פסחו ומת לא יביאנו בנו אחריו לשם הפסח אלא
לשם שלמים ואם היה ממונה עם אביו עליו יביאנו לשם
פסח ב״א בשמת אביו אחר חצות ארבע עשר אבל קודם
חצו׳ הרי זה נדחה לפסח שני מפני שהוא אונן כמו שיתבא׳
ויבי׳ פסחו זה בשיני מי שאב׳ פסחו ומצאו אחר שהפרי׳ פס׳
אחר והרי שניהן עומדין יקריב אי זה מהן שירצה לשם
פסח והשני יקרב שלמי׳ מצאו אחר ששחט פסחו הרי זה
יקריב שלמים וכן אם המיר בזה הנמצא אחר שחיטה הרי
תמורה זו תקר״ב שלמים אבל אם מצאו קודם שחיטת
זה שהפריש הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי
להקריבו שלמים כמו שביארנו אם המיר בזה הנמצא בין
קודם שחיטת המופרש תחתיו בין אחר שחיטה אין
תמורתו קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ויביא בדמי׳
שלמי׳ פסח שעברה צורתו ושלמים הבאים מחמת
הפסח הרי הם כשלמים לכל דבר טעונין סמיכה ונכסים
ותנופת חזה ושוק מה שאין כן בפסח פסח
שנתערב בשלמים יקרבו כולן שלמים נתערב בזבחים
אחרים ירעו עד שיפול בהן מום ויביא בדמי היפה שבהן
ממין זה ובדמי היפה שבהן שלמים ויפסיד המותר מביתו
כמו שביארנו בפסולי המוקדשין נתערב בבכורות

ירעו הכל עד שיפול בהן מום ויאכלו בבכור בעל מום ויביא
בהמה שהיא יפה ביפה שבתערובת ויאמר כל מקום שהוא
הפסח קרושתו תחול על זו ויקריבנה שלמים המפריש
פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר עד שלא נשתחר ונשתחרר
עד שלא הביא שתי שערו והביא הרי זה מקריבו לשם פסח
שאין בעלי חיים נרחין כמו שביארנו בפסולי המוקדשים
המפריש מעו לפסחו והותירו יביא המותר שלמי' הממנה
אחרי' על פסחו ועל חגיגתו הרי המעות שיקח מהן בחלקם
חולין אעפ שזה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש מעות
לפסחו ולקח ממנו המעות ומנהו על פסחו הרי המעות
חולין שעל מנת כן הקרישו ישרא' את פסחיהן ואת חגיגתן
ואת מעות פסחיהן וחגיגתן עצים של צליית
הפסח כפסח וכן מצה ומרור הואיל והן מכשירי הפסח ואם
לקח ממעות הפסח ממי שמנה אותן עמו כדי למנותן עמו
במצה ומרור או להיות לו חלק בעצים שצולה בהן הרי
המעות חולין

פרק חמישי

מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח שאין שוחטין עליו או
שהיה בדרך רחוקה או נאנס באונס אחר או ששגג ולא
הקריב בראשון הרי זה מביא פסח ביד לחודש השני בין
הערבים ושחיטת פסח זה מצות עשה בפני עצמה ודוחה
את השב שאין השני תשלומין לראשון לא רגל בפני עצמו
לפיכך חייבין עליו כרת מי ששגג או נאנס
ולא הקריב בראשון אם הזיר ולא הקריב בשני חייב כרת
ואם שגג או נאנס אף בשני פטור הזיד ולא הקרי' בראשון
הרי זה מקריב בשני ואם לא הקריב בשני אעפ ששגג הרי
זה חייב כרת שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו והיה מזיד
אבל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את
הראשון אעפ שהזיד בשני אינו חייב כרת שכבר נפטר
בפסח ראשון מן הכרת ומי שהיה בדרך רחוקה ושחטו
וזרקו עליו את הדם אעפ שבא לערב לא הורצה וחיי' בפס
שני טמא שיכול לטהר בפסח ראשון שלא טבל אלא
ישב בטומאתו עד שעבר זמן הקרבן וכן ערל שלא מל
עד שעבר זמן הקרבן הרי זה מזיד בראשון לפיכך אם לא
עשה את השני אפי' בשגגה חייב כרת כשם
שמילת עצמו מעכבתו מלעשות פסח כך מילת בניו הקטנים
ומילת כל עבריו בין גדולי' בין קטני' מעכבת אותו שנ' המול
לו כל זכר ואז יקרב לעשותו ואם שחט קודם שימול אותם
הפסח פסול וכן טבילות אמהותיו לשם עבדות
מעכבתו ודבר זה מפי הקבלה שהטבילה לשפחות כמילה
לעבדים הקטן אין מילת עבדיו וטבילת שפחותיו
מעכבתו מלהמנות על הפסח שנ' וכל עבד איש להוציא את
הקטן גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני
וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני
ואם שחטו עליו בראשון פטור נשים שנרחו
לשני בין מפני האונס והשגגה בין מפני הטומאה ודרך
רחוקה הרי פסח שני להם רשות רצו שוחטין
רצו אין שוחטין לפיכך אין שוחטין עליהן בפני עצמן בשב
בפסח שני אבל אם היתה האשה אחת מבני חבורה מותר
ואי זו היא דרך רחוקה חמשה עשר מיל חוץ לחומות
ירושלם מי שהיה בינו ובין ירושלם יום ארבעה עשר אם
עליית השמש חמש עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה
היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא
יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת
הלך ולא הגיע מפני שעכבוהו הבהמות ברחקס או שהיה
בירושלם והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר
זמן הקרבן הרי זה אנוס ואינו בדרך רחוקה מי
שהיה חבוש חוץ לחומת ירושלם והבטיחוהו לצאת לערב
שוחטין עליו וכשיצא לערב יאכל ברא כשהיה חבוש
ביד ישרא' אבל אם היה חבוש ביד גוים אין שוחטין עליו
עד שיצא ואם שחטו עליו ויצא הרי זה אוכל ואם לא יצא
פטור מלעשות פסח שני שהרי נשחט עליו וכן

האונן והחולה והזקן שאינן יכולין לאכול ששחטו עליהן
ואחר שנזרק הרם נטמאו במת והרי אינן יכולין לאכול הרי
אילו פטורים מלעשות פסח שני

פרק ששי

אי זהו טמא שנרחה לפסח שני כל מי שאינו יכול לאכול
את הפסח בלילי טו בניסן מפני טומאתו כגון זבים וזבות
נרות ויולרות ובועלי נרות אבל הנוגע בנבילה
ושרץ וכיוצא בהן ביום יר' הרי זה טובל ושוחטין עליו
אחר שיטבול ולערב כשיעריב שמשו אוכל את הפסח
טמא מת שחל שביעי שלו להיות ביר' אעפ שטבל והוזה
עליו והרי הוא ראוי לאכול קרשי' לערב אין שוחטי' עליו לא
נרחה לפסח שני שנ' ויהי אנשים אשר היו טמאי' לנפש אדם
ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא מפי השמועה למדו
ששביעי שלהן היה ועל זה שאלו אם ישחט עליהן והם יאכלו
לערב ופירש להן שאין שוחטין עליהן ברא בשנטמא
בטומאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן אבל אם היה
טמא בשאר טומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן
שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו וכשיעריב
שמשו אוכל פסחו זב שראה שני ראיות וספר
ז' ימים וטבל בשביעי שוחטין עליו והוא אוכל לערב ואם
ראה זוב אחר שנזרק הרם הרי זה פטור מלעשות פסח שני
וכן שומרת יום כנגר יום טובלת ביום
השמור כמו שביארנו בביאות אסורות ושוחטין עליה והיא
אוכלת לערב ואם ראת רם אחר שנזרק רם הפסח פטורה
מלעשו' פסח שני ואין שוחטי' על הנרה בשביעי שלה שהרי
אינה טובלת עד ליל שמיני ואינה ראויה לאכול קרשים עד
ליל תשיעי מחוסרי כפורים שחל יום הבאת
קרבנותיהן ביר' שוחטין עליהן ומקריבין קרבנותיהן ביר'
בניסן בין קודם שחיטת הפסח בין אחר שחיטתו ואוכלים
פסחיהן לערב ואין שוחטין עליהן עד שימסרו קרבנותיהן
ביר' שמא יפשעו ולא יקריבו אותם מצורע שחל
שמיני שלו להיות ביר' וראה קרי בו ביום הרי זה טובל
ונכנס לעזרת נשי' ומביא קרבנותיו ואעפ שטבול יום אסו'
להכנס לעזרת נשים הואיל ואיסורו להכנס שם מדבריהם
כמו שביארנ' בהלכו' ביאת מקדש ויום זה הוא יום הקרבת
הפס' במועדו יבוא עש שיש בו כרת וידחה אסו' שלדבריה'
טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת אין מזין עליו לא
למחר ואפי' חל שביעי שלו להיות ביג' בניסן והוא שבת
ידחה ליום יר' ומזין עליו ואין שוחטין עליו כמו שביארנו
לא ידחה לפסח שני והלא איסור הזייה בשבת
משום שבות והפסח בכרת והיאך יעמידו דבריהם במקום
כרת מפני שביום שהוא אסור בהזייה משום שבות אינו
זמן הקרבן שחייבין עליו כרת לפיכך העמידו רבריהן
במקומן אעפ שהרבר גורם לעתיד לבוא לעמוד במקום
כרת ישרא' ערל שמל בערב הפסח שוחטין עליו
אחר שמל אבל גר שנתגייר ביום יר' ומל וטבל אין שוחטי'
עליו שאינו אוכל לערב והרי הוא כפורש מן הקבר שצרי'
ז' ימים ואח כך יטהר גזירה שמא יטמא גר זה למת לשנה
הבאה ביום יר' ויטבול ויאכל לערב ויאמ' אשתקד כך עש
לי ישרא' כשמלתי טבלתי ואכלתי לערב והלא
גזירה זו מדבריהם והפסח בכרת והיאך העמידו דבריהם
במקום כרת ביום הקרבן שהוא יום יר' מפני שאין הגר
מתחייב במצוות עד שימול ויטבול ואינו טובל עד שירפא
מן המילה כמו שביארנו בעניין הנירות לפיכך העמידו
רבריהם במקום זה שהרי זה המל יש לו שלא לטבול עד
שיבריא ולא יבוא לירי חיוב כלל מי שבא
בבית הפרס הרי זה מנפח והולך ואם לא מצא עצם ולא
נטמא שוחט ואוכל פסחו ואעפ שהלך בבית הפרס שטומא'
בית הפרס מדבריהן כמו שביארנו בהלכות טמא מת ולא
העמידו דבריהם במקום כרת כמו שביארנ' וכן בית הפרס
שנדוש טהור לעושה פסח האונן ראוי לאכול
הפסח לערב מפני שאנינות לילה מדבריהם לא העמידו

רבריהם במקום כרת ברבר זה אלא שוחטין עליו וטובל
ואחר כך אוכל כרי שיפרוש מאנינותו ולא יסיח רעתו
ברא׳ שמת לו המת אחר חצות שכבר נתחייב
בקרבן פסח אבל אם מת לו המת קודם חצות אין שוחטין
עליו אלא ירחה לשני ואם שחטו עליו וזרקו הרם טובל
ואוכל לערב מת לו מת ביג׳ וקברו ביר׳ הרי הוא
ביום קבורה אונן מרבריהם ואינו תופש לילו אׂא מרבריהם
לפיכך שוחטין עליו וטובל ואוכל לערב את בשאר הקרשים
ויום שמועה ויום ליקוט עצמות הרי הוא כיום קבורה לפיכ׳
מי שלקט עצמות מתו ביום יד׳ או ששמע שמת לו מת
שוחטין עליו וטובל ואוכל בקרשים לערב מי
שחופר בגל לבקש על המת אין שוחטין עליו שמא ימצא
שם המת בגל והרי הוא טמא בעת שחיטה שחטו עליו ולא
נמצא שם מת הרי זה אוכל לערב נמצא שם מת
אחר שנזרק הרם אם נורע לו בוראי שהיה טמא בשעת
זריקת הרם כגו׳ שהיה גל עגול הרי זה חייב בפסח שני ואם
ספק הרב׳ ושמא לא היה עומר על הטומא׳ בעת זריקה ולא
ניטמא אׂא אחר זריקה הרי זה פטור מפסח שני
מי שעבר ברדך ומצא מת מושכב לרוחבה של דרך אם
היה המת טומאת התהום אעפ׳ שהוא טמא לתרומה הרי
זה טהור לפסח ושוחט ואוכל פסחו ואעפ׳ שאיפשר שנגע
הואיל והיא טומאת התהום טהור לפסח ואעפ׳ שהמת שלם
והוא מן הקצה אל הקצה הרי זה עושה פסחו עד שירע
בוראי שנטמא בו ברא׳ כשהיה מהלך ברגליו שהרי
איפשר שלא יגע אבל אם היה רוכב או טעון משא הרי זה
טמא אעפ׳ שהיא טומאת התהום לפי שאי איפשר שלא יגע
ושלא יסיט ושלא יאהיל וכבר ביארנו טומאת התהום
בהלכות נזרות מי שעשה פסח בחזקת שהוא
טהור ואחר כך נורע לו שהיה טמא בטומא׳ התהום אינו
חייב בפסח שני ודבר זה הלכה מפי הקבלה אבל אם נורע
לו שהיה טמא בטומאה ירועה חייב בפסח שני
מי שנטמא במת והווה שלישי ושביעי ובשביעי שלו ניטמא
בקבר התהום ולא ירע ועשה פסח בחזקת שהוא טהור
ואחר כך נורע לו שהיא טמא בטומאת התהום אינו חייב
בפסח שני שביון שטבל בשביעי פסקה טומאה הראשונה
אבל אם נטמא בטומאת התהום בששי
לטומאתו ולא ירע עד שעשה הפסח הרי זה חייב בפסח
שני שחזקת הטמא טמא עד שיהיה טהור וראי שרגלי לרב׳

פרק שביעי

רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון אם היו מיעוט הקהל
הרי אילו נרחין לפסח שני כשאר הטמאים אבל אם היו
רוב הקהל טמאי מת או שהיו הכהנים או כלי שרת טמאי׳
טומאת מת אינן נרחין אלא יקרבו כולן הפסח בטומאה
הטמאים עם הטהורים שנא׳ ויהי אנשים אשר היו טמאי׳
לנפש ארם יחידים נרחים ואין הצבור נרחה ודבר זה
בטומאת המת בלבר כמו שביארנו בביאת המקרש היו
הקהל מחצה טהורי׳ ומחצה טמאי מת כולן עושין בראשון
והטהורים עושין לעצמן בטהרה והטמאים עושין לעצמן
בטמאה ואוכלי׳ אותו בטומא׳ ואם היו טמאי׳ המת עודפין
על הטהורים אפי׳ אחר יעשו כולן בטומאה היו האנשים
מחצה טמאי מת ומחצה טהורים ובזמן שאתה מונה הנשי׳
בכלל האנשים יהיו הרוב טהורים הטהורים עושין את
הראשון והטמאי׳ אינן עושין לא את הראשו׳ ולא את השני׳
אין עושין ראשון מפני שהן מיעוט ואין
עושי׳ את השני מפני שהנשי׳ בשני רשות ונמצאו הטמאים
מחצה ואין מחצה עושין את השני היו רוב
הקהל זבים ומצורעי׳ ובועלי נרות ומיעוטן טמאי מת אותן
טמאי מת אינן עושין בראשון לפי שהן מיעוט ואינן עושין
השני שאין היחירי׳ עושים את השני אׂא בזמן שעשו רוב
הקה׳ את הראשון וכאן הואיל ולא עשו רוב הקהל בראשון
לא יעשו אׂו המיעוט הטמאים למת את השני היו
רוב הקהל טמאי מת ומיעוט זבים וכיוצא בהן טמאי מת
עושין את הראשון והזבין וכיוצא בהן אינן עושין
לא את הראשון ולא את השני אינן עושין בראשון שאין
נרחית בצבור אלא טומאת המת בלבר ואינן עושין בשני
שאין עושין פסח שני אׂא אם בא הראשון בטהרה אבל
אם נעשה ראשון בטומאה אין שם פסח שני
היו שליש הקהל טהורים ושליש זבים וכיוצא בהם ושליש
טמאי מת אותן טמאי מת אין עושין את הראשון ולא את
השני אינן עושין ראשון שהרי הן מעוטים לגבי טהורי׳ עם
הזבים ובשני לא יעשו שהרי מיעוט עשו בראשון כמו
שביארנו כיצר משערים הפסח לירע אם רוב
הקהל טמאים או טהורי׳ אין משערין בכל האוכלי׳ שאיפשר
שיהיו עשרי׳ נמנין על פסח אחר ומשלחין אותו ביר אחר
לשחוט עליהן אׂא משערין בכל הנכנסים לעזרה וער שהן
מבחוץ קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן יחיר
שנטמא בספק רשות היחיר כמו שיתבאר במקומו הרי זה
ירחה לפסח שני כשאר טמאי מת וצבור שנטמא בספק
רשות היחיר ועשו כולן בטומאה פסח שהקריבוהו בטומא׳
הרי זה נאכל בטהרה שמתחילתו לא בא אׂא לאכילה
ואינו נאכל לכל טמא אׂא לטמאי מת שנרחית להם הטומא׳
הזאת ולכיוצא בהן מטמאי מגע טומאות אבל
הטמאים שהטומאה יוצאה עליהן מגופן כגון זבים וזבות
נרות ויולדות ומצורעים לא יאכלו ממנו ואם אכלו פטורין
מפי השמועה למרו שהנאכל לטהורין חייבין עליו משום
טומאה והנאכל לטמאי׳ אין חייבין עליו משום טומאה אפי׳
אכלו טמאי המת מהאמורים שלו פטורין ברא׳
שהפסח יאכל בטומא׳ כשנטמאו הצבור קודם זריקת הרם
אבל אם נטמאו לאחר זריקת הרם לא יאכל
שחטוהו בטהרה ונטמאו רוב הצבור קודם זריקה וזרק את
הרם והפסח לא יאכל גזרה שמא יטמאו אחר זריקה בשנה
אחרת ויאכלוהו בטומאה היו כלי שרת טמאים
בשרץ וכיוצא בו הואיל ואינן מטמאין את הארם כמו
שיתבאר במקומו אעפ׳ שמטמאין את הבשר לא יעשוהו
אׂא הטהורי׳ ויאכל אעפ׳ שהוא טמא מוטב שיאכל בטומאת
בשר שהיא בלאו ולא יאכלוהו טמאי הגוף שהם בכרת
כמו שביארנו בפסולי המוקרשין

פרק שמיני

אכילת בשר הפסח בלילי טו׳ מצות עשה שנאמר ואכלו את
הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו ואי׳
מצה ומרור מעכבין אם לא מצאו מצה ומרור יוצאין ירי׳
חובתן באכילת בשר הפסח לברו אבל מרור בלא פסח
אינו מצוה שנ׳ על מצות ומרורים יאכלוהו מצוה מן
המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע לפיכ׳ אם הקריב
שלמי חגיגה ביר׳ אוכל מהן תחילה ואחר כך אוכל בשר
הפסח כרי לשבוע ממנו ואם לא אכל אלא כזית יצא ירי׳
חובתו וכן אכילת בשר פסח שני בלילי טו׳
לחורש אייר מצות עשה שנ׳ בו על מצות ומרורי׳ יאכלוהו
ושניהן אינן נאכלין אׂא צלי אש והאוכל
מהן כזית נא או מבושל בלילי פסחים לוקה שנ׳ אל תאכלו
ממנו נא ובשל מבושל במים אכל נא ומבושל כאחת
אינו לוקה אׂא אחת לפי ששניהן נכללות ב׳ לאו אחר׳
אכל ממנו נא או מבושל מבעור יום אינו לוקה שנ׳ כי אם
צלי אש בשעה שמצוה לאכלו צלי חייב על אכילת נא
ומבושל אבל מבעור יום פטור אכל ממנו כזית
צלי מבעור יום עבר על מצות עשה שנ׳ ואכלו את הבשר
בלילה הזה בלילה ולא ביום ולאו הבא מכלל עשה עשה
הוא נא שהזהירה עליו תורה הוא הבשר שהתחיל
בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת ארם ערין
אבל אם אכל ממנו בשר חי אינו לוקה ובטל מצות עשה
שנ׳ צלי אש הא שאינו צלי אסור צלהו כל צרכו
עד שנתחרך ואכלו פטור מבושל שהזהירה עליו
תורה בין שנתבשל במים בין שנתבשל בשאר משקין או
במי פירות שנ׳ ובשל מבושל רבה הכל צלהו

ואחר כך בשלו או שבשלו ואחר כך צלהו או שעשהו צלי
קדרה ואכלו חייב אבל מותר לסוך אותו ביין
ושמן ובשאר משקים ומי פירו חוץ מן המים ומותר לטבל
הבשר אחר שנצלה במשקים ובמי פירות אין צולין
את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות שנ׳ צלי אש לא
צלי דבר אחר לפיכך אם היה כלי מנוקב כדי שתשלוט
בו האור צולין עליו ואין צולין אותו בשפוד של מתכת שהרי
השפוד כולו חם וצולה מקומו הסיק את התנור
וגרף את כל האש ותלהו בתנור וצלהו הרי זה אסור שאין
זה צלי אש חתכו ותלהו על גבי גחלים הרי זה צלי אש
צלהו על גבי סיד או חרסית או חמי טבריה הרי זה
אסור שאין זה צלי אש כיצד צולין אותו תוחבו מתוך
פיו עד בית נקבותו בשפוד של עץ ותולהו לתוך התנור
והאש למטה ותולה כרעיו ובני מעיו בתנור חוצה לו ולא
יתנם בתוכו שזה כמין בשול הוא ושפוד של רמון היו בורר׳
לצלייתו כדי שלא יזרוק את מימיו ויבשלו נגע
הבשר בחרסו של תנור יקלוף את מקומו מפני שהוא צלי
החרס נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יקלוף את מקומו
מפני שהוא צלי החרס שנטף שכל המרק והליחה שתפרוש
ממנו כשיצלה אסורה שהרי אינה בשר צלי נטף
מרוטבו על הסלת יקלוף את מקומו וישליכנו סכו בשמן
של תרומה אם חבורת הכהנים יאכלו ואם שלישרא׳ אם חי
הוא ידיחנו וינגב ואם צלי יקלוף את החיצון סכו בשמן
שלמעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה שאין פודין
מעשר שני בירושלם כמו שביארנו במקומו ואין צולין שני
פסחים כאחת מפני התערובות אפי׳ גדי וטלה
כבר ביארנו בכמה מקומות שאי׳ הפסח נאכל אלא עד חצות
כדי להרחיק מן העבירה ודין תורה שיאכל כל הלילה עד
שיעלה עמוד השחר וכבר ביארנ׳ בהלכו חמץ ומצה שהוא
טעון הלל בשעת אכילתו ושאין בני חבורה חוזרין ואוכלין
אחר שנרדמו בשינה אפילו בתחלת הלילה

פרק תשיעי

כל האוכל מן הפס אינו אוכל אלא בחבור אחת ואין מוציא׳
ממנו מן החבורה שיאכל בה והמוציא ממנו כזית בשר
מחבורה לחבורה בליל טו׳ לוקה שנ׳ לא תוציא מן הבשר
חוצה והוא שיניחנו בחוץ שהוצאה כתובה בו כשבת לפיכ׳
צריך עקירה והנחה כהוצאת שבת ואין מוציא אחר מוצי׳
בפסח שכיון שהוציאו הראשון נפסל מן האגף
ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ והאגף עצמו שהוא
עובי הפתח כלחוץ החלונות ועובי הכתלים כלפנים הגגים
והעליות אינן בכלל הבית בשר הפסח שיצא
חוץ לחבורתו בין בזדון בין בשגגה נאסר באכילה והרי
הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה או בשר קדשי
קלים שיצא חוץ לחומת ירושלם שהכל בשריפה ולוקין על
אכילתו כמו שביארנו במעשה הקרבנות אבר
שיצא מקצתו חותך הבשר ויורד עד שמגיע לעצם וקולף
את הבשר כל שבפנים יאכל וכל שבחוץ ישרף וכשהוא
מגיע לעצם חותך בקופיץ אם היה שאר קדשים ואם היה
פסח שאסור לשבור בו עצם קולף עד הפרק ומפרק האבר
שיצא מקצתו מן הפרק ומשליכו לחוץ שתי
חבורות שהיו אוכלות בבית אחד צריכה כל חבורה מהן
לעשות לה הקף שנ׳ מן הבשר חוצה מפי השמועה למדו
שצריך ליתן לו חוצה למקום אכילתו ואלו הופכי׳ את פניהן
אילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהן אילך ואוכלין כדי שלא
יראו מעורבים היו המים שמוזגין בו יינם
באמצע הבית בין שתי החבורות כשהשמש עומד למזוג
קופץ את פיו ומחזי׳ את פניו עד שמגי׳ אצל חבורתו ואחר
כך אוכל מה שבפיו שאסור לאוכל לאכול בשתי חבורות
ומותר לכלה להחזיר פניה מפני חבורתה ואוכלת מפני
שהיא בושה לאכול בפניהם שתי חבורות
שנפרצה מחיצה מבניהן אינן אוכלין וכן אם היתה חבורה
אחת ונעשי׳ מחיצה ביניהן אינן אוכלי׳ עד שתסתלק שאין
הפסח נאכל בשתי חבורות ואין נעקרין מחבורה לחבורה
בני חבורה שנכנסו ג׳ מהן או יתר לאכול פסחיהן
ולא באו שאר בני חבור אם נכנסו בשעה שדרך בני אדם
לאכול הפסחי׳ וחזר המעורר לכולן על השאר ולא באו הרי
אילו שנכנסו אוכלין עד שישבעו ואין ממתינין לשאר ואפי׳
באו המתאחרין אחר כך ומצאו אילו השלשה שאכלו הכל
אין משלמי׳ להן דמי חלקם אבל אם נכנסו שני׳ בלבד הרי
אילו ממתינין בד״א בשעת כניסתן לאכול
אבל בעת שנפטרין אין אדם צריך להמתין לחברו אפילו
גמר אחד בלבד מלאכול יצא ואינו צריך להמתין
המאכיל כזית מן הפסח בין מפסח ראשון בין מפסח שני
למשומד לעז׳ או לגר תושב או שכיר הרי זה עובר בלא
תעשה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות ובן נכר
האמור בתורה זה העובד אל נכר ואין מאכילין ממנו לגוי
אפילו גר תושב או שכיר שנ׳ תושב ושכיר לא יאכל בו
ערל שאכל כזית מבשר הפס׳ לוקה שנ׳ כל ערל לא יאכל בו
בו הוא שאינו אוכל אבל אוכל הוא מצה ומרור וכן מותר
להאכיל מצה ומרור לגר תושב ולשכיר כשם
שמילת בניו ועבדיו מעכבתו מלשחוט הפסח כך מעכבתו
מלאכול שנא׳ ומלת אותו אז יאכל בו כיצד קנה עבד אחר
שנשחט הפסח או שהיה לו בן שלא הגיע זמנו להמול אלא
אחר שחיטת הפסח הרי זה אסור לאכול עד שימול אותן
וכיצד יהיה הבן ראוי למילה אחר שחיטת
הפסח ולא יהיה ראוי קודם שחיטה כגון שחלצתו חמה
שצרי׳ ז׳ ימים מעת לעת מיום הבראתו וכגון שכאבה עינו
ונרפאת אחר שחיטה או שהיה טומטו׳ ונקרע אחר שחיטת
הפסח ונמצא זכר

פרק עשירי

השובר עצם בפסח טהור הרי זה לוקה שנאמר ועצם לא
תשברו בו וכן נאמר בפסח שני ועצם לא תשברו בו
אבל פסח שבא בטומאה אם שבר בו עצם אינו לוקה מפי׳
השמועה למדו לא תשברו בו בטהור לא בטמא אחד
השובר את העצם בלילי טו׳ או ששבר בו עצם מבעוד
יום או ששבר אחר כמה ימים הרי זה לוקה לפיכך שורפין
עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו כדי שלא יבואו בהן
לידי תקלה אין חייבין אלא על שבירת עצם
שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח אבל עצם שאין בו
מוח ושאין עליו כזית בשר אינו חייב על שבירתו
היה עליו כזית בשר ושבר העצם שלא במקום הבשר חייב
אעפ׳ שהמקום ששבר פנוי מבשרו השובר
בעצם אחר לוקה השורף עצמות והמחתך
גידים אינו חייב משום שבירת עצם פסח שהוא נא
או מבושל ושבר בו את העצם לוקה אפילו נפסל בטומאה
ויציאה וכיוצא בהם יש בו איסור שבירת העצם
בד״א כשהיתה לו שעת הכושר ונפסל אבל אם לא היתה
לו שעת הכושר כגון שנתפגל או נעשה מחשבת זמן
או מחשבת שינוי השם אין בו משום שבירת העצם
שבר עצם האליה אינו לוקה שהרי אינה
ראויה לאכילה הסחוסים שהם כמו עצמים
רכים הרי אילו מותרין לאכלן היה גדי קטן ורך
שעצמותיו רכים לא יאכל אותן שזה שובר עצם ואם אכל
לוקה שאחר חשובר עצם קשה או עצם רך וזה
הכלל כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל הוא שמותר
לאכול כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו כגון ראשי כנפים
והסחוסים גידין הרכין שסופן להקשות אעפ׳ שהן
ראויי׳ לאכילה עתה ונאכלין בפסח אין נמנין עליהן ונמנין
על מוח שבראש מפני שיכול להוציאו בלא שבירת עצם
ואין נמנין על מוח שבקולית והוא העצם הסתום משני
ראשיו שהרי אינו יכול להוציאו אלא בשבירת עצם
כשאדם אוכל את הפסח חותך הבשר ואוכל וחותך העצמו׳
מן הפרק ומפרקן אם רצה וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו
ומניחו עם שאר הגידי׳ והעצמות והקרומות שיוצאי׳ בשעת

אכילה שאין מנקין אותו כשאר הבשר ואין מחתכין אותו
אלא צולין אותו שלם ואם חתכו חתיכות חתיכות כשר
והוא שלא יחסר אבר וצריך אדם להשתדל
שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר שנ׳ לא ישאירו ממנו עד
בקר ואם השאיר ממנו בין בראשון בין בשני עבר בלא
תעשה ואינו לוקה על לאו זה שהרי נתק לעשה שנ׳ והנותר
ממנו באש תשרופו כשמקריבין את הפסח
בראשון מקריבין עמו שלמים ביום יד׳ מן הבקר או מן
הצאן גדולים או קטנים זכרים או נקבות בכל זבחי השלמי׳
וזו היא הנקראת חגיגת יד׳ ועל זה נאמ׳ בתורה וזבחת פסח
לה׳ אלהיך צאן ובקר אימתי מביאין עמו חגיג׳ זו בזמן שהוא
בא בחול ובטהר ובמועט אבל אם חל יום יד׳ להיות בשבת
או שבא הפסח בטומאה או שהיו הפסחים מרובין אין
מביאין עמו חגיגה ואין מקריבין אלא הפסחים בלבד
חגיגת יד׳ רשות ואינה חובה ונאכלת לשני ימים ולילה אחד
ככל זבחי שלמי׳ ואסו׳ להניח מבשר חגיגת יד׳ ליום השלישי
שנ׳ לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשו׳ לבקר
מפי השמועה למדו שזו אזהרה למניח בשר חגיגת יד׳ ליום
טו׳ שנ׳ לבקר עד בקר שליום השני והמותיר אינו
לוקה אלא ישרף הנותר ממנה כשאר הנותרים
בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן וכל התבשילים
העולים עמו על השלחן מתבערים עמו ואינן נאכלי׳ אלא עד
חצות כפסח עצמו גזירה מפני התערובת מה
בין פסח ראשון לפסח שני הראשו׳ אסור בחמץ בבל יראה
ובל ימצא ואינו נשחט על חמץ ואין מוציאין ממנו חוץ
לחבורה וטעון הלל באכילתו ומביאין עמו חגיגה ואיפשר
שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מת כמו
שבארנו אבל פסח שני חמץ ומצה עמו בבית
ואינו טעון הלל באכילתו ומוציאין אותו חוץ לבית אכילתו
ואין מביאין עמו חגיגה ואינו בא בטומאה ושניהם דוחין
את השבת וטעונין הלל בעשייתן ונאכלין צלי בבית אחד
על מצה ומרו׳ ואין מותירי׳ מהן ואין שוברין בהן את העצם
ולמה לא ישוה השני לראשון לכל הדברים
מאחר שנ׳ ככל חוקת הפס׳ יעשו לפי שפירש בו מקצת חקת
הפסח ללמד שאינו שוה לראשון אלא
בדברים שנתפרשו בו והן המצוות שבגופו והם חוקות
הפסח שכלל זה במצרים שילקח הפסח
מבעשור ושהוא טעון הגעת דם באגודת אזוב למשקוף
ולשתי המזוזות ושיאכל בחפזון אין אותן הדברים נוהגות
לדורות ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד

הלכות חגיגה

יש בכללם שש מצות ארבע מצות עשה ושתים מצוות לא
תעשה וזהו פרטן א להראות פני ה׳
ב לחוג בשלשה רגלים ג לשמוח ברגלים
ד שלא יראה ריקם ה שלא יעזוב לוי מלשמחו
ולתן לו מתנותיו ברגלים ו להקהיל את העם
בחג הסוכות במוצאי שמטה וביאור מצוות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

שלש מצות עשה נצטוו ישרא׳ בכל רגל משלש רגלי׳ ואילו
הן הראייה שנ׳ יראה כל זכורך והחגיגה שנ׳ תחוג לה׳ אלהיך
והשמחה שנ׳ ושמחת בחגך הראייה האמורה
בתורה היא שנראה פניו בעזרה ביום טוב הראשון
שלחג ויביא עמו קרבן עולה בין מן העוף בין מן הבהמה
ומי שבא לעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה לא דיו שלא
עשה מצות עשה אלא עובר על לא תעשה שנ׳ לא יראו פני
ריקם ואינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה
החגיגה האמורה בתורה היא שיקריב שלמים
ביום טוב הראשון של חג בבואו להראות והדבר ידוע
שאין השלמים באים אלא מן הבהמה ושתי מצוות אלו שהן
הראייה והחגיגה אין הנשים חייבות בהן והשמחה
האמורה ברגלים היא שיקריב שלמים יתר על
שלמי חגיגה ואילו הם הנקראים שלמי חגיגה שנ׳ וזבחת
שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה׳ אלהיך ונשים חייבות
במצוה זו הראייה והחגיגה אין להן שיעור מן
התורה שנ׳ איש כמתנת ידו כברכת ה׳ אלהיך אבל מדברי
סופרים שלא יהא קרבן עולת ראי׳ פחות משוה מעה כסף
ולא שלמי חגיגה פחות משוה שתי כסף ומצוה להביא כפי
עשרו שנ׳ כמתנת ידו שלמי שמחה לא נתנו בהן חכמים
שיעור בעת שיעלה אדם לירושלם לחוג אם היו בידו
קרבנו׳ הראיה יביאם או יעלה עמו כסף לקנות בו הקרבן
ואם אין בידו כסף לו יביא שוה כסף אפילו היה בידו שוה
כמה זהובים אסור לו לעלו׳ ריקם בלא כסף ולא קרבן ולמה
אסרו שיעלה בידו שוה כסף גזירה שמא לא ימצא למכור
או שמא ימצאו המעות סיגים מי שלא הקריב
ביום טוב הראשון עולת ראייתו ושלמי חגיגתו הרי זה
מקריבן בשאר ימות הרגל שנ׳ שבעת ימים תחוג לה׳ אלהיך
מלמד שכולן ראויין לחגיגה וכולן תשלומי ראשון הם ומצו׳
להקדים ולהקריב בראשון לא הקריב
בראשון בין שוגג בין מזיד יקריב בשני וכל המאחר הרי
זה מגונה ועליו נאמר נוגי ממועד אספתי עבר הרגל ולא
חג אינו חייב באחריותו ועל זה וכיוצא בו נאמר מעוות
לא יוכל לתקון
מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג הסוכות חוגג את כל
הרגל וביום טוב האחרו׳ שהוא שמיני ואף השמיני תשלומי
ראשון הוא וכן מי שלא חג ביום חג השבועות חוגג
כל שבעה ויש לו תשלומין כל ששת הימים של אחר חג
השבועות ודבר זה מפי השמועה נאמ׳ שחג השבועות כחג
המצות לתשלומין עולת ראייה ושלמי חגיגה
אינן דוחין לא את השבת ולא את הטומאה לפי שאין להן
זמן קבוע כקרבנו׳ הצבור שאם אינו חוגג היום חוגג למחר
כמו שביארנו אבל דוחין את יום טוב ואע״פ
שאין מקריבין ביום טוב נדרים ונדבות מקריבין עולת
ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה שאין אלו נדרי׳ ונדבות
אלא חובות כשמקריב המקריב עולת ראייתו ושלמי
חגיגתו ושמחתו ביום טוב סומך עליהן בכל כוחו כדרך
שעושה בשאר הימים אע״פ שסמיכה אינה מעכבת כמו
שביארנו במעשה הקרבנות לא גזרו עליה משום שבות
המפריש עולת ראייתו ומת היורשין חייבין
להביאה מותר להקריב בחולו של מועד נדרים
ונדבות שנאמר אלה תעשו לה׳ במועדיכם לבד מנדריכם
ונדבותיכ׳ מכלל שקרבי׳ ברגל לעולותיכם כמו עולת מצורע
ועולת יולדת ולמנחותיכם להביא מנחת חוטא ומנחת
קנאות ולשלמיכם לרבות שלמי נזיר הכל קריבין במועד
ואין קריבין ביום טוב מי שהיו לו אוכלים מרובים
ונכסים מועטים מביא שלמי חגיגה מרובין ועולת ראייה
מועטין היו לו אוכלין מועטין ונכסים מרובין
מביא עולת ראייה מרובות ושלמי חגיגה מועטות
היו זה וזה מועט על זה אמרו לא יפחות
ממעה לעולה ושתי כסף לשלמים זה וזה מרובה על זה
נאמר כברכת ה׳ אלהיך אשר נתן לך

פרק שני

נשים ועבדים פטורין מן הראייה וכל האנשי׳ חייבי׳ בראיי׳
חוץ מחרש ואלם ושוט׳ וקטן וסומא וחגר וטמא וערל וכן
הזקן והחולה והרך והענוג מאד שאינם יכולין לעלות על
רגליהן כל אלו האחד עשר פטורין ושאר כל האנשי׳ חייבין
בראייה החרש אע״פ שהוא מדבר אפי׳ חרש
באזנו אחת פטור מן הראייה וכן הסומא בעינו אחת או
חגר ברגלו אחת פטור האלם אע״פ שהוא
שומע פטור טומטום ואנדרוגינס פטורין מפני שהן ספק
אשה מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור
מפני צד עבדות שבו ומניין שכל אלו פטורין
מן הראייה הרי הוא אומ׳ יראה כל זכורך להוצי׳ את הנשי׳
ומצות עשה שאין הנשים חייבות בה ואין העבדים חייב

בה ועוד הרי נאמר בבא כל ישרא׳ להוציא העברים ונאמ׳
בבוא כל ישרא׳ לראות כשם שהן באין להראות לפני ה׳ כך
הם באים לראות הרר קרשו ובית שכינתו להוציא סומא
שאינו רואה אפי׳ נסמית עינו אחת שהרי אין ראייתו שלימ׳
ושם נאמר למען ישמעו להוציא מי שאין לו שמיעה גמורה
ולמען ילמרו להוצי׳ מי שאינו מרבר שכל המצו׳
ללמור מצוה ללמר ונאמ׳ בעלותך ליראות פני ה׳ מי שיכול
לעלות ברגליו להוציא חגר וחולה וזקן וענוג וכבר ביארנו
בהלכות ביאת המקרש שאין הטמא ראוי לביאה וכן הערל
מאוס כטמא המקמץ והוא שמלאכתו לקבץ צואת
כלבי׳ וכיוצ׳ בהן לעבר העורו׳ או לרפוא׳ וכן המצרף נחשת
במחצב שלו והעברנין אע״פ שהן מאוסין מפני מלאכתן
הרי אילו מטהרין גופן ומלבושן ועולין בכלל ישרא׳ ליראות
כל קטן שיכול לאחוז בירו של אביו ולעלות מירושלים להר׳
הבית אביו חייב להעלותו ולהראות בו כרי לחנכו במצוות
שנ׳ יראה כל זכורך ואם היה הקטן חגר או סומא או חרש
אפי׳ באחת אינו חייב לחנכו אע״פ שהוא ראוי לרפואה
שאילו היה גרול והוא כך היה פטור כמו שביארנו כל
החייב בראייה חייב בחגיגה וכל הפטור מן הראייה חייב
בחגיגה וכולן חייבין בשמחה חוץ מחרש ושוטה וקטן וערל
וטמא חרש שוטה וקטן מפני שאינן בני חיוב
הרי הן פטורין מכל מצוות האמורות בתורה וערל וטמא
מפני שאינן אוכלים בקרשים ואינן ראויין לביאה כמו
שביארנ׳ בהלכות ביאת המקרש ובהלכות מעשה הקרבנות
מי שהיה חגר או סומא ביום ראשון ונתרפא
בשני פטור מן הראייה ומן החגיגה שביום חובתו היה
פטור שכל ימות החג תשלומי ראשון הן כמו שביארנו
וכן אם נטמא בלילי יום טוב הראשון אף על פי שטהר
למחר פטור אבל אם נטמא ביום ראשו׳ הרי זה חייב להביא
חגיגתו וראייתו בתוך ימי הרגל כשיטהר
מי שבא לעזרה בתוך ימי החג אינו חייב
להביא עולה בירו בכל עת שיכנס שזה שנאמ׳ לא יראו פני
ריקם אינו אלא בעיקר הרגל בלבד שהוא יום ראשון או
תשלומי ראשון ואם הביא בכל עת שיביא מקבלין ממנו
ומקריבין אותה לשם עולת ראייה שהראייה אין לה שיעור
הפריש עשר בהמות לחגיגתו והקריב מהן
מקצתן בראשון ופסק שוב אינו חוזר ומקריב השאר שהרי
שייר אותם ואם לא פסקו אלא רחקו היום ולא יכול להקריב
היום מקריב השאר למחר עולת ראייה אינה באה
אלא מן החולי׳ כשאר הקרבנות שארם חייב בהן אבל שלמי
חגיגה באות ממעות מעשר שני המעורבות עם מעו׳ חולין
לוקח מן התערובת בהמה ומקריבה שלמי חגיגה והוא
שיהיה שיעור אכילה ראשונ מן החולי׳ מפני ששלמי חגיגה
חובה וכל שהוא חובה אינו בא אלא מן החולין ויוצא ארם
ירי חובת שלמי חגיגה במעשר בהמה ואין מביאין אותו
ביום טוב גזרה שמא יעשר ביום טוב יוצאין ישרא׳
ירי חובת שלמי שמחה בנררים ונרבות ובמעשר בהמה
והכהנים בחטאת ובאשם ובבכור ובחזה ושוק שמצוה זו
היא לשמוח באכילת בשר לפני ה׳ והרי אכלו אבל אין
יוצאין ירי חובתן לא בעופות ולא במנחות שאינן בשר
המשמח כבר ביארנו בפסחים שחגיגת י״ד רשות
לפיכך אין ארם יוצא ירי חובת חגיגה אבל יוצא בה ירי
חובת שמחה מי שהיו לו שלמים נרר או נרבה
ושחטן מערב יום טוב אע״פ שאכלן ביום טוב אינו יוצא
בה ירי חובת חגיגה שאינה באה אלא מן החולין אבל
יצא בה ירי חובת שמחה אע״פ ששחטן קורם הרגל הואיל
ואכל מהן ברגל יצא ירי חובתו שאינו צריך לשחוט שלמי
שמחה בשעת שמחה לא יביא ארם תורה ביום י״ר מפני
החמץ שבה שאין מביאין קרשים לבית הפסול ואם הביא
יוצא בה ירי חובת שמחה כמו שביארנו האומר הרי
עלי תורה שאצא בה ירי חובתי לשם חגיגה חייב להביא
תורה ואינו יוצא בה ירי חגיגה שאין חגיגה באה אלא מן
החולין כשיזבח ארם שלמי חגיגה ושלמי שמחה

לא יהיה אוכל הוא ובניו ואשתו בלבר וירמה שיעש׳ מצוה
גמורה אלא חייב לשמח העניים והאמללים שנ׳ והלוי והגר
והיתום והאלמנה מאכיל הכל ומשקן כפי עשרו ומי שאכל
זבחיו ולא שמח אילו עמו עליו נאמר זבחיהם כלחם אונים
להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם מצוה
בלוי יות׳ מן הכל שאי׳ לו לא חלק ולא נחלה ואין לו מתנות
בבשר לפיכך צריך לזמן לויים על שולחנו ולשמחם או יתן
להם מתנות בשר עם מעשר שלהם כרי שימצאו בו צרכיה׳
וכל העוזב את הלוי מלשמחו ושוהה ממנו מעשרותיו ברגל׳
עובר בלא תעשה שנ׳ השמר לך פן תעזוב את הלוי

פרק שלישי

מצות עשה להקהיל כל ישרא׳ אנשי׳ ונשים וטף בכל מוצאי
שמטה בעלותם לרגל ולקרוא באזניהם מן התורה פרשיות
שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות יריהם ברת האמת שנ׳
מקץ שבע שנים במוער שנת השמטה בחג הסוכו׳ בבוא כל
ישרא׳ לראות וגו׳ הקהל את העם האנשים והנשים והטף
וגרך אשר בשעריך וגו׳ כל הפטור מן הראייה
פטו׳ ממצות הקהל חוץ מן הנשי׳ והטף והערל אבל הטמא
פטור ממצו׳ הקהל שנ׳ בבוא כל ישרא׳ וזה אינו ראוי לביאה
והרבר ברור שהטומטום והאנררוגינס חייבין
שהרי הנשים חייבות אמתי היו קורין במוצאי
יום טוב הראשון שלחג הסוכות שהוא תחילת ימי חולו של
מוער של שנה שמיני׳ והמלך הוא שיקרא באוניה׳ ובעזרת
הנשי׳ היו קורין וקורא כשהוא יושב ואם קרא מעומר הרי
זה משובח מהיכן הוא קורא מתחילת חומש אלה
הרברי׳ ער סוף פרש שמע ומרלג לו והיה אם שמוע וגומר
ומרלג לעשר תעשר וקורא מעש׳ תעשר על הסרר ער סוף
ברכו׳ וקללו׳ ער מלבר הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק
כיצר הוא קורא תוקעי׳ בחצוצרו׳ בכל ירושל׳ כרי להקהיל
את העם ומביאין בימה גרולה ושלעץ היתה ומעמירין
אותה באמצע עזרת נשים והמלך עולה ויושב עליה כרי
שישמעו קריאתו וכל ישרא׳ העולים לחג מתקבצין סביביו
וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש
הכנס׳ נותנו לסגן וסגן לכהן גרו׳ וכהן גרו׳ למל׳ כרי להררו
ברוב בני ארם והמלך מקבלו כשהו׳ עומר ואם רצה ישב
ופותח ורואה ומברך כררך שמברך כל קורא בתור׳ בבית
הכנסת וקורא הפרשיות שאמרנו ער שהוא גומר וגולל
ומברך לאחריה כררך שמברכין בבתי כנסיות ומוסי׳ שבע
ברכות ואו׳ הן רצה ה׳ אלהינו בעמך ישרא׳ וכו׳
מורים אנחנו לך וכו׳ אתה בחרתנו מכל העמים וכו׳
ער מקרש ישרא׳ והזמנים כררך שמברכין בתפילה הרי
שלש ברכות במטבען רביעית מתפלל על המקרש
שיעמור וחותם בה בא״י השוכן בציון חמישית
מתפלל על ישראל שתעמור מלכותם וחותם בה הבוחר
בישרא׳ ששית מתפלל על הכהנים שירצה הא׳
עבורתם וחותם בה בא״י מקרש הכהנים שביעית
מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול וחותם בה הושע ה׳
את עמך ישרא׳ שעמך צריכין להושע בא״י שומע תפילה
הקריאה והברכות בלשון הקרש שנ׳ תקרא את
התורה הזאת בלשונה אע״פ שיש שם לועזות וגרים שאינן
מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה
ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני אפי׳
חכמים גרולים שיורעים כל התורה כולה חייבין לשמוע
בכונה גרולה יתירה ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו
לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק רת האמת ויראה
עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבור׳ שומעה שהמלך
שליח הוא להשמיע רברי הא׳ יום הקהל שחל
להיות בשבת מאחרין אותו לאחר השבת מפני תקיעת
החצוצרות והתחינות שאינן רוחין את השבת

הלכות בכורות

יש בכללן חמש מצוות שתי מצוות עשה ושלש מצוות לא

תעשה וזהו פרטן א להפריש בכורות
ב שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלם ג
שלא יפרה הבכור ד להפריש מעשר בהמה
ה שלא יגאל מעשר בהמה וכללתי המעשר עם
הבכור לפי שמעשה שניהם אחד והכתוב כללו עמו שנאמ׳
ואת דמם תזרוק מפי השמועה למדו שזה דם מעשר ודם
בכור וביאור מצוות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

מצות עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים בין באדם בין
בבהמ׳ טהורה בין ממין החמור בין שהיו שלמים בין שהיו
טריפות שנ׳ קדש לי כל בכור פטר רחם בבני ישרא׳ באדם
ובבהמ׳ וכולן לכהני׳ בכור אדם ובכור חמור נפדים ופדיונם
לכהני׳ ובכור בהמה טהור נשחט בעזרה כשאר קדשי׳ קלין
וזורקין דמו ומקטיר אמוריו כמו שביארנו במעשה הקרבנו׳
ושאר הבשר נאכל לכהנים שנא׳ אך פדה תפדה את בכור
האדם ואת בכור הבהמה הטמא׳ תפדה אך בכור שור לא
תפדה קודש הם ובשרם יהיה לך בכור בהמה טהורה
שהוא בעל מום בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר
שהיה תמים הרי הוא לכהן אם רצה אוכלו בכל מקום או
מוכרו או מאכילו למי שירצה אפילו לגוי מפני שהוא חולין
שנ׳ וכי יהיה בו מום פסח או עור וגו׳ הטמא והטהור יחדו
יאכלנו כצבי וכאיל והרי הוא נכסי כהן מצוה
להקדיש בכור בהמה טהורה ויאמר הרי זה קודש שנאמר
תקדיש לה׳ אלהיך ואם לא הקדישו הרי זה מתקדש מאליו
וקדושתו מרחם היא מצות בכור בהמה טהורה
נוהגת בארץ ובחוצה לארץ ואין מביאין בכורות מחוצה
לארץ לארץ ש׳ ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר דגנך תירושך
ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך ממקו׳ שאתה מביא מעשר
דגן אתה מביא בכור בקר וצאן וממקום שאין אתה מביא
מעש׳ דגן אי׳ אתה מביא בכור בקר וצאן לא יאכל במומו
ואם הביא אין מקבלין ממנו ולא יקרב לא יאכל במומו
מצוה זו נוהגת בין בפני הבית בין שלא
בפני הבית כמו מעשר דגן ואינה נוהגת במוקדשין כשהן
בקדושתן קודם שיפדו בין קדשי מזבח בין קדשי בדק
הבית הכל חייבין בבכור בהמה טהורה כהנים
לויים וישרא׳ ואע״פ שהבכו׳ לכהן אם נולד לו בכור מקריב
דמו ואמוריו כמו שביארנו ואוכל שאר הבשר בתור בכור
שנ׳ כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגו׳ אבל בכור
אדם ובכור בהמה טמאה כהני׳ ולויים פטורין כמו שביארנו
בהלכות מתנות כהונה הבכור נאכל בתוך
שנתו בין תמים בין בעל מום שנ׳ לפני ה׳ אלהיך תאכלנו
שנה בשנ׳ וכי יהיה בו מום בשערי׳ תאכלנו ומאמתי מונה
לו אם תם הוא מונה לו מיום שמיני שהוא ראוי להקרבה
ואם נולד בעל מום מונה לו מיום שנולד והוא שכלו לו
חדשיו שהרי נראה לאכילה ביום לידתו אבל אם לא ידע
בודאי׳ שכלו לו חדשיו מונה לו מיום שמיני נולד
לו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל יב׳ חודש נולד לו מום
בסוף שנתו מותר לקיימו ל׳ יום מיום שנפל בו המום ואע״פ
שהוא מתאחר לאחר שנתו כיצד כגון שנפל בו
מום בט״ו יום לפני גמר שנתו משלימין לו ט״ו אחר שנתו
נולד לו מום אחר שנתו אינו רשאי לקיימו לא עד שלשים
יום ויאכל הבכור בזמן הזה מניחו עד שיפול
בו מום ויאכ׳ ועד שלא נראה להראותו לחכם רשאי לקימו
שתים ושלש שנים ומשנראה להראותו לחכם אם נולד בו
מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל יב׳ חודש נולד אחר
שנתו מקיימו ל׳ יום שנה של בכור היא שנת לבנה
תמימה יב׳ חודש מיום ליום ואם היתה שנה מעוברת
נתעבר׳ לו ומונה לו יג׳ חודש נולדו לו שני טלאי׳ אחד בט״ו
של אדר הראשון ואחד בראש חודש אדר שני זה שנולד
בראש חודש אדר שני כיון שהגי׳ יום ראשו באדר שלשנה
הבאה עלתה לו שנה וזה שנולד בחצי אדר ראשו׳ לא עלת
לו שנה עד חצי אדר של שנה הבאה הואיל ונולד בחודש

העיבור מונין אותו לו עבר ואיחר הבכור
לאחר שנתו אע״פ שהוא עובר בלא תעש׳ אם היה תם הר
זה לא נפסל לא מקריבו ואם היה בעל מום שוחטו בכל מקו׳
שנ׳ מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך
מקיש בכור למעשר מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה
אף בכור אינו נפסל משנה לחברתה אין נותנין
את הבכור לכהן כשיולד שאין זו גדולה לכהן אלא יטפל בו
בעליו עד שיגדיל מעט ויתננו לכהן ועד כמה ישרא׳ חייבין
להטפל בבכור בהמה דקה שלשים יום ובגסה נ׳ יום ואם
אמ׳ לו הכהן תנהו לי בתוך זמן זה ואני אטפל לעצמי אינו
רשאי ליתנו לו שזה כמו מסייע על מתנותיו וכבר ביארנו
בתרומות שהכהני׳ המסייעין בבית הגרנות ובבית המטבחי׳
ובתוך הרועים אין נותנין להם מתנותיהן בשכרן
היה הבכור בעל מום ואמר לו בתוך זמן זה תנהו לי
שאכלנו עתה או שהיה תמים ואמר לו תנהו לי בתוך זמן
זה שאקריבנו עתה הרי זה נותנו לו ויראה לי
שהבכור נותן לכל כהן שירצה כהן שאכל כזית
מבכור תמים חוץ לירושלים לוקה מן התורה שנ׳ לא תוכל
לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהריך ובכורות
בקרך וצאנך וכן זר שאכל כזית מבכור בין לפני זריקה בין
לאחר זריקה לוקה מפי השמועה למדו שזו אזהרה אף לזר
שאכל בכור בין לפני זריקה בין לאחר זריקה
הבכור אין פודין אותו ש׳ אך בכור שור או בכור כשב או
בכור עז לא תפדה וכן אין מוכרין אותו כשהוא תם שכיון
שהוא עומד לקרבן אין לכהן בו זכות כדי למכרו ובזמן הזה
שאין בית הואיל והוא עומד לאכילה הרי הוא מות׳ למכרו
ואע״פ שהוא תמים בין לכהן בין לישרא׳ בכור
בעל מום יש לכהן למכרו בכל זמן בין לפני הבית בין שלא
בפני הבית בין חי בין שחוט וכשהוא מוכר בשר בכור בעל
מום מוכרו בבית אבל לא בשוק כמו שביארנו בהלכות
איסורי מזבח אבל בשר בכור תמים אינו נמכר
מפני שהוא בשר קדש וכהנים שנמנו על הבכור מותרין
לשקול מנה כנגד מנה המפשיט בכור בעל מום
הרי זה מות׳ להפשיטו באי זה דרך שירצ׳ אם רצה להרגיל
מרגיל וכן שאר פסולי המוקדשין אם רצה להפשיט מן
הרגל מפשיט

פרק שני

כל המומים
הקבועים הפוסלין את הקדשים ונפדים עליהן אם נפל אחד
מהן בבכור הרי זה נשחט עליו בכל מקום וכבר ביארנו
אותן המומין בהלכות איסורי מזבח שהראוי מהן להיות
בוכר ס׳ז וכל הדברי׳ שמנינו שם שאין הקרבן מן המובחר
ואין הקדשים קרבין בהן ולא נפדין עליהן כך אין הבכור
נשחט עליהן ולא קרב לא יהיה עומד עד שיול לו מום קבו׳
וכן אם נולד בבכור מום עובר הרי זה אינו נשחט בכל
מקום ולא קרב לא יהיה רועה עד שיפול בו מום קבוע
וישחט עליו וכן אם נעברה בו עבירה או שהרג בעד אחד
או על פי הבעלי׳ או שהוקצה או נעבד ירעה עד שיפול בו
מום כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח יוצא דופן
והבא אחריו שניהן אינן בכור הראשון מפני שאינו
פטר רחם והאחרון מפני שקדמו אחר אפי׳ יצאת נקבה
דרך דופן וזכר דרך רחם אינו בכור בכור שהוא אנדרוגינ׳
אין בו קדושה כלל והרי הוא כנקבה שאין בו לכהן כלום
ועובדים בו וגוזזים אותו כשאר החולין נולד טומטום הרי
זה ספק בכור ויאכל במומו לבעליו בין שהטיל האנדרוגינ׳
מום ממקום זכרות בין שהטיל מום ממקום נקבות
רחל שילדה כמין עז או עז שילדה כמין רחל פטור
מן הבכורה שנ׳ אך בכור שור עד שיהיה הוא שור ובכורו
שור ואם היה בו מקצת סימני אמו הרי זה בכור והוא בעל
מום קבוע שאין לך מום גדול משינוי ברייתו אפילו פרה
שילדה כמין חמור ויש בו מקצת סימני פרה הרי זה בכור
לכהן הואיל ומין החמו׳ יש בו דין בכור אבל אם ילדה מין
סוס או גמל אע״פ שיש בו מקצת סימני פרה הרי הוא ספק

בכור לפיכך יאכל לבעליו ואם תפסו כהן אין מוציאין מידו
המטיל מום בבכור הואיל ועשה עבירה קונסין
אותו ואינו נשחט על מום זה עד שיפול בו מום אחר מאליו
ואם מת זה החוטא מותר לבנו לשחטו על מום שעשה אביו
שלא קנסו בנו אחריו הרגיל לבכור שיפול בו
מום כגון שנתן רבילה על אזנו עד שבא כלב ונטלה וחתך
אזנו או שהלך בין ברזל ועששית של זכוכית כדי שתקטע
ידו ונקטעה או שאמ׳ לגוי להטיל בו מום הרי זה לא ישחט
עליו זה הכלל כל מום שנעשה לדעתו אסור
לו לשחוט עליו ואם נעשה שלא לדעתו הרי זה שוחט עליו
אמר אילו נפל בבכור זה מום הייתי שוחטו
ושמע הגוי ועשה בו מום הרי זה שוחט עליו שהרי לא
נעשה ברעתו ראינוהו שעשה מעשה המרגיל להטי׳ בו מום
ונפל בו מום ואין אנו יודעין אם נתכוון למום זה או לא
נתכוון הרי זה לא ישחוט עליו כיצד כגון שנתן לו שעורי׳
במקום רחוק מסורג בקוצים וכיון שאכל וחלק שפתיו אפי׳
היה חבר הרי זה לא ישחוט עליו וכן כל כיוצא בזה
היה בכור רודף את האדם ובעטו כדי לטרדו ואפילו בעט
בו מפני שרפו מקודם ונעשה בו מום בבעיטה זו הרי
זה ישחט עליו קטנים שהטילו מום בבכור דרך שחוק
וכן הגוי שעשה לדעתו הרי זה ישחט עליו ואם עשו כדי
להתירו לא ישחט עליו בכור שאחזו דם יקיז
ובלבד שלא יתכוין לעשות בו מום ואם נעשה בו מום
בהזקה זו הרי זה נשחט עליו מותר להטיל מום
בבכור קודם שיצא לאויר העולם וישחט עליו
בד״א בזמן הזה שאין שם בית מפני שסופו להיאכל במומו
אבל בזמן שבית המקדש קיים אסור עד שהעיד מפי
עד אחד שמום זה נפל שלא לדעת נאמן אפי׳ אשה נאמנת
לומר בפני נפל מום זה מאליו וישחט עליו כל
המומים הראויין לבא בידי אדם נאמן הרועה עליהן לומר
מאיליהן נפלו ולא נעשו בכונה וישחט עליהן בד״א
בשהי׳ הרועה ישרא׳ והבכור ביד הכהן אבל אם היה הרוע׳
כהן והבכור עדין הוא ביד בעליו הישרא׳ הרי זה אינו נאמן
וחושדין אותו שמא הוא הטיל בו מום כדי שיתננו לו
כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאיליו
נפל נאמן ואין חוששי׳ להן שמא הם גומלים זה את זה שכל
הכהנים חשודין להטיל מום בבכור כדי לאכלו בחוץ ולפיכ׳
אין נאמנין על ידי עצמן אבל חבירו מעיד לו שאין אדם
חוטא לאחר אפי׳ בניו ובני ביתו של כהן מעידין
לו על הבכור אבל לא אשתו מפני שהיא בגופו
בכור שהיה ביד כהן ונפל בו מום והעיד עליו עד אחד שזה
המום מאיליו נפל ואין אנו יודעים אם מום זה שוחטין עליו
את הבכור או אין שוחטין עליו ובא הכהן שהוא בידו ואמ׳
הראיתי מום זה למומחה והתירו לשחיטה הרי זה נאמן ואי׳
חוששין שמא לא הראהו ושמא בכור תם הוא שלא נחשדו
לשחוט קדשים בחוץ מפני שהוא עון כרת כמו שביארנו
וכן נאמן הכהן לומר על בכור בעל מום
בכור זה נתנו לי ישרא׳ במומו ולא נפל ברשותו כדי לחוש
לו שמא הוא הטילו שהרב׳ עשוי להגלו׳ והוא מתירא שמא
ישאלו בעליו ויאמרו תמים היה בעת שנתנוהו לו

פרק שלישי

אין שוחטין את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא
שבארץ ישרא׳ רשות ואמר לו התר בכורות במומן אפילו
היה מום גדול וגלוי לכל לא יתירו אלא מומחה שנטל רשות
וכל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורי עצמו
אם אין שם מומחה והיה המום מן המומי׳ הגלויי׳ המובהקין
כגון שנסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו הרי זה
ישחט על פי שלשה בני הכנסת וכן בכו׳ שיצא לחוצה לארץ
ונפל בו מום מובהק הרי זה יותר על פי שלשה בני הכנסת
אין רואין את הבכור לישרא׳ עד
שיהיה כהן עמו שמא יאמר לו המומחה מום הוא ומותר
לשחוט עליו וילך וישחטנו לעצמו ולא יתננו לכהן שאע״פ
שאינו חשוד לאכול קדשים בחוץ חשוד הוא לגזול מתנות
כהונה לפיכך אם היה חכם וידוע שהוא מדקדק על עצמו
רואין לו היה המום גלוי לכל כגון שנקטעה ידו
או רגלו הואיל והביאו לחכם המומחה הרי זה בחזקת
מדקדק על עצמו לפיכך רואין לו אע״פ שאין עמו כהן
השוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אע״פ שהוא
מום גלוי שאינו משתנה בשחיט׳ כגון שנחתכה ידו או רגלו
הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסו׳ ויקבר כבכור
שמת בכור שהיתה לו ביצה אחת ושני כיסים ובדקו
המומ׳ והושיבוהו על הדגוזו ומעכו ולא יצאת ביצה שנייה
והתירו המומחה ונשחט ונמצא השנייה דבוקה בכסלים
הרי זה מותר הוא׳ ומעכו אבל אם לא נמעך אע״פ שנשחט
על פי מומחה הרי זה יקבר מי שאינו מומחה וראה
את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו
וכמה משלם רביע לדקה ומחצה לגסה ומפני מה לא ישלם
כל דמיו מפני שקנסו את בעל הבהמ׳ כדי שלא ישהנה ולא
יגדל בהמה דקה בארץ ישרא׳ הנוטל שכרו להיות
רואה בכורות אין שוחטין על פיו אלא אם כן היה מומחה
גדול וידעו בו חכמי׳ שאי׳ כמותו ופסקו לו שכר על הראייה
והבקור בין שנמצא בו מום בין שנמצ׳ תמים ולא יטול שכר
על בהמה זו חוץ מפעם אחת ורואה אותה לעולם כל זמן
שמביאין אותה כדי שלא יבא לידי חשד החשוד
על הבכורות למכרן לשם חולין אין לוקחין ממנו אפי׳ בשר
צבאים מפני שהוא דומה לבשר עגל ואין לוקחים ממנו
עורות שאינן עבודים אפילו של נקבה שמא יחתוך זכרותו
ויאמר עור נקבה הוא ואין לוקחין ממנו צמר אפילו מלובן
ואין צריך לומר צואר
אבל לוקחין ממנו טווי ולבדין ועורות עבודים שאינו
מעבד עור בכור תמים מפני שהוא מפחד לשהותו אצלו
שמא ישמעו בו הדיינים ויקנסוהו כפי רשעו
השוחט את הבכור ומכרו ונודע שלא הראהו למומחה מה
שאכלו אכלו ויחזיר להם את הדמים ומה שלא נאכל יקבר
ויחזיר את הדמים וכן הדין במאכיל את הטריפה כמו
שיתבאר בהלכות מקח וממכר בכור שנמצא
טריפה אם תמים הוא ונמצא טריפה אחר שהופשט העור
ישרף כמו שביארנו בהלכות פסולי המוקדשין והבשר
יקבר ואם במומו נשחט הבשר יקבר ויהנו הכהנים בעורו
והוא שנשחט על פי מומחה הבכור שנאכל
בשרו כהלכה בין תמים בין בעל מום כשם שמותר ליהנות
בעורו כך נהנין בגזותיו אבל כל צמר שנגזז ממנו כשהוא
חי אפי׳ נשר הרי הוא אסור בהנאה ואפי׳ נשר ממנו אחר
שנפל בו מום ואפי׳ אחר שחיטתו ואין צריך לומר אחר
מיתתו הרי אותו הצמר שנשר ממנו מחיים באיסורו עומד
וכן במעשר בהמה וכבר ביארנו בהלכות
מעילה שלא גזרו גזירה זו אלא על הבכור ועל המעשר
בלבד שאינן באין לכפרה שמא ישהם אצלו כדי ליקח כל
הצמר שינשור מהם וכבר ביארנו שמצוה לאכלו תוך שנתו
בין תמים בין בעל מום בכור שהיה בו צמר
מדובלל ושחטו את שהוא נראה עמו מן הגיזה מות׳ בהנא׳
ואת שאינו נראה עמו והוא הצמ׳ שעיקרו הפוך כלפי ראשו
אסור שזה כמו שנשר מחיים גיזת בכור אפילו
בעל מום שנתערבה בגיזי חולין אפילו אחת בכמה אלפים
הכל אסורים הרי הוא דבר חשוב ומקדש בכל שהוא
האורג מלא הסט מצמר הבכור בבגד ידלק
מצמר המוקדשין מקדש בכל שהוא

פרק רביעי

בהמת השותפי׳ חייבת בבכורה לא נאמר בקרך וצאנך אלא
למעט שותפות הגוי שאם היה שותף בפרה או בעובר אפי׳
היה לגוי אחד מאלף באם או בולד הרי זה פטור מן הבכורה
היה לו באחד משניהם אבר אחד כגון יד או רגל
רואין כל שאילו יחתך והיה בעל מום הרי זה פטור ואם
איפשר שיחתך אבר הגוי ולא יפסל הרי זה חייב בבכורה

הלוקח עובר פרתו של נכרי או המוכר עובר פרתו לנכרי אף על פי שאינו רשאי הרי זה פטור מן הבכור ואין קונסין אותו על דבר זה

המקבל בהמה מן הגוי להיות מטפל בה והוולדות ביניהם או נכרי שקבל מישראל כזה הרי אלו פטורים מן הבכור שנאמר פטר רחם בבני ישראל עד שיהיה הכל מישראל

המקבל צאן מן הגוי בממון קצוב ופסק עמו שיהיה השכר ביניה ואם פחתו פחתו לישרא׳ אע״פ שברשות ישרא׳ הם והרי הם כקניינו הואיל ואם לא ימצא הגוי אצלו ממון לגבות ממנו יגבה מן הבהמות האלו ומולדותיהן נעשה כמי שיש לו אחריות עליהן ועל ולדותיהן והרי יד גוי באמצע ופטורין מן הבכורה הם וולדותיהן אבל ולדי ולדות חייבין שהרי שלישרא׳ הם ואין לגוי רשות עליהן

ישרא׳ שנתן מעות לגוי וקנה לו בהן בהמה מגוי בדיניהן אע״פ שלא משך קנה וחייבת בבכורה וכן אם קנה הגוי מישרא׳ בדיניהם ונתן מעות אע״פ שלא משך קנה ופטורה מבכורה

גר שנתגייר ואין ידוע אם עד שלא נתגייר ילדה פרתו או אחר שנתגייר הרי זה בכור מספק

הלוקח בהמה מן הגוי ואין ידוע אם בכרה או לא בכרה וילדה אצלו הרי זה ספק בכור ויאכל במומו לבעלים ואינו לכהן שהמוציא מחבירו עליו הראייה

לקח בהמה מניקה מן הגוי אינו חושש שמא בנה שלאחרת היא מניקה אלא הרי זו בחזקת שילדה ואפילו היה זה שמניקה כמו מין אחר ואפילו כמין חזיר הרי זו פטורה מן הבכורה וכן בהמה שהיא חולבת פטורה מן הבכורה שרוב הבהמו׳ אינן חולבות אלא אם כן כבר ילדו

הלוקח בהמה מישראל הרי זו בחזקת שבכרה עד שיודיעו המוכר שעדיין לא ילדה שאין הישראל שותק וגורם לו לאכול קדשים בחוץ וודאי שבכרה ולפיכך מכרה סתם

בהמה דקה שהפילה עובר שעדין לו נתבאר צורתו הרבה וניכרה לכל וזהו הנקרא טנוף אם אמרו הרועים עובר הוא אלא שנפסדה צורתו הרי זו פטורה מן הבכורה וצריך להראותו לרועה חכם

לפיכך הלוקח בהמה מן הגוי אפי׳ היתה קטנה וילדה אצלו בתוך שנתה הרי זה ספק בכור שמא טינוף הפילה ברשות הגוי

וכן בהמה גסה שהפילה שלייה הרי זו סימן ולד שאין שלייה בלא ולד ונפטרה מן הבכור ומותר להשליך אותה השלייה לכלבים שאין מתקדש בבכורה אלא זכר וחזקת הנולדים מחצה זכרים ומחצה נקבות וכבר ביארנו שהזכר שאין בו מקצת סימני אמו אינו מתקדש בבכורה ונמצא מיעוט הנולדי׳ הן המתקדשים בבכורה ואין חוששי׳ למיעוט

אבל בהמת קדשים שהפילה שליה תקבר שהזכרים כנקבות

בהמה גסה שהפילה חררת דם הרי זו נפטרה מן הבכור שחזקת שהולד בתוכה ורבה עליו הדם והפסידו ובטלו וקוברין חררה זו כמו נפל מבכרת אע״פ שאין חררה זו קדושה ולמה קוברי׳ אותה כדי לפרסם הדב׳ שנפטרה מן הבכורה

כבר ביארנו בעניין נדה שהולד באדם נגמר לארבעי׳ יום והמפלת לפחו׳ מארבעי׳ אינו ולד אבל ולד בהמה לא עמדו חכמים על מניין הימים שיגמר בו אבל אם שהמפלת טינוף אינה מתעברת אחריו ולא מקבלת ולד אחר לפחות משלשים יום

בהמה שיצאת מליאה ובאה ריקנית הבא אחר כן בכור מספק שמא דבר שאינו פוטר בבכורה הפילה ואין לנפלי׳ בהמה פטירת רחם עד שיעגילו ראש כפיקה של עורב

מבכרת המקשה לילד מחתך אבר ומשליך לכלבים והבא אחריו בכור יצא רובו הרי זה יקבר ונפטרה מן הבכור ואם חתך אבר והניחו אבר והניחו עד שהשלים רובו הרי כל האיברים צריכין קבורה ונפטרה מן הבכורה כיון שיצא רובו בין שלם בין מחותך והרי הוא לפנינו

יצא שליש ומכרו לגוי וחזר ויצא שליש אחר נתקדש למפרע ונפטרה מן הבכורה

יצא שליש דרך דופן ושני שלישים דרך רחם אינו קדוש שהרוב הראשון לא יצא דרך רחם ולמפרע הוא מתקדש

יצא מיעוט אבר גדול והרי זה היוצא רובו שלעובר נפטר מן הבכורה ויקבר היוצא

יצא חצי העובר והוא רובו של אבר היוצא הרי זה ספק אם נפטרה מן הבכורה או לא נפטרה לפיכך הבא אחריו ספק בכור

בכור שכרכו בסיב והוציאו ולא נגע ברחם או שכרכו בשליית בהמה אחרת או שנכרכה עליו אחותו ויצא הואיל ולא נגע ברחם מכל מקום הרי זה ספק בכור

הרביק שני רחמים זה לזה ויצא מזה ונכנס לזה הרי זה ספק אם נפטרה מן הבכורה הבהמה שנכנס בה הבכור שהרי פטר רחם או לא נפטרה עד שיפטור רחמה ולדה

נפחתו כתלי בית הרחם ויצא הרי זה ספק אם נגיעת רחם מתקדשת או אוירו

נעקרו כתלי בית הרחם בצוארו הרי זה ספק אם במקומו מקדש או מקדש אף חוץ למקומו

נגממו כתלי בית הרחם אינו קדוש

נפרץ מקצתו ועומד מרובה על הפרוץ ויצא דרך הפרוץ או שהיה הפרוץ מרוב על העומד ויצא דרך העומ׳ הרי זה ספק בכור

פרק חמישי

רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים אפי׳ יצאו שני ראשיהן כאחד אי איפשר שלא קדם אחד הואיל ואין ידוע אי זה יצא ראשון הכהן נוטל את הכחוש והשני ספק בכור

מת אחד מהן אין לכהן כלום שזה החי ספק הוא והמוציא מחברו עליו הראיה

וכן אם ילדה זכר ונקבה הרי הזכר ספק שמא הנקבה יצאת תחילה לפיכך אין לכהן כלום שהמוציא מחברו עליו הראיה

שתי רחלות שלא בכרו וילדו שני זכרים שניהן לכהן זכר ונקבה הזכר לכהן שני זכרים ונקבה הכהן נוטל את הכחוש והשני ספק בכור ואם מת אחר מהן אין לכהן כלום שזה הזכר החי ספק בכור הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה

ילדו שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות הרי הזכרים ספק בכור שאני אומ׳ שמא הנקבה נולדה תחילה ואחר כך הזכר לפי׳ אין כאן לכהן כלום שהמוצי׳ מחברו עליו הראי׳

אחת בכרה ואחת שלא בכרה וילדו שני זכרים אחד לו ואחד לכהן וכל אחד מהן ספק בכור והכהן נוטל את הכחוש מת אחד מהן אין כאן לכהן כלום שזה החי ספק הוא וכן אם ילדו זכר ונקב׳ אין כאן לכהן כלום שזה הזכר ספק בכו׳ הוא

כל בכור שהוא ספק דינו שירעה עד שיפול בו מום ויאכל לבעליו ואם תפשו הכהן אין מוציאין אותו מידו ואוכל אותו במומו אבל אינו מקריבו שאין מקריב לעולם אלא בכור וודאי שמא ישחוט חולין בעזרה

מי שהיה בעדרו מבכרות ושאינן מבכרות וילדו ואין שם אדם ונכנס ומצא את המבכרות מניקות נקבו׳ ואת שאינן מבכרות מניקות זכרים אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו ובנה שלזו בא לו אצל זו. אלא הרי הדבר בחזקתו שכל אחת מניקה בנה

שנים שהפקידו שני זכרי׳ אצל הרועה האחד בכור והשני פשוט ומת אחד מהן מניח הרועה השני ביניהן ומסתלק והרי הוא ספק בכור ושניהן חולקין אותו שאין אחד מהן מכיר את שלו

הפקיד בכור אצל בעל הבית והניחו בעל הבית עם פשוט שלו ומת אחד מהן ואי׳ ידוע אי זהו המוציא מחבירו עליו הראייה והרי הוא ספק בכור ואפי׳ רועה כהן שהניח בכורו בחצר בעל הבית עם פשוט של בעל הבית ומת אחד מהן המוצי׳ מחבירו עליו הראיה ואין מוציאין מחצר בעל הבי׳ אלא בראיה שהרי מדעת בעל הבכור הניחו עם הפשוט של בעל הבית

לא נחשדו ישראל על הבכורות לפיכך נאמן הישרא׳ לומ׳ זה ספק בכור הוא ורואין לו מומו ואוכל אותו במומו

כל הקדשים שקדם להן מום קבוע להקדשן ונפדו חייבין בבכורה ואם קדם מום עובר להקדשן או שהקדישן תמימים ואחר כך נולד להם מום קבוע ונפדו פטורין מן הבכורה שהרי לא יצאו לחולין לכל דבר מפני שהן אסורין בגיזה ועבודה כמו שביארנו בהלכות מעילה

הלוקח בהמה ממעות מעשר שני בירושלם חייבת בבכור׳ אבל הלוקח בהמה מפירות שביעית הרי זו

ט ספר קרבנות

פטורה מן הבכורה לפי שאינו רשאי לסחור בפירות שביעי׳ שהרי נאמר בה לאכלה ולא לסחורה ואם תהיה חייבת בבכורה הרי זה משתכר בבכור שהרי יצא מתורת פירות שביעית ככר ביארנו בהלכות מאכלות אסורות שאסור לעשות סחורה בדברים האסורים באכילה וכן ביארנו בתרומות שאסור לעשות סחורה בתרומות וכן אסור לעשות סחורה בבכורות אעפ שמותר למכרן על הדרך שביארנו לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צרך לו מותר למכרו אין שמין בכורות תמימים לישרא׳ אבל שמין להן בכורות בעלי מומים ושמין בכורות תמימים לכהנים בזמן הזה שהן עומדין להיאכל בכומן ואין צריך לומר ששמין להן בעלי מומים

פרק ששי

מצוה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות טהורות שיולדו לאדם בכל שנה ושנה ואין מצוה זו נוהגת אלא בבקר וצאן בלבד שנ׳ כל מעשר בקר וצאן וגו׳ מעשר בהמה נוהג בחולין אבל לא במוקדשין ונוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית אבל חכמי׳ אסרו לעשר בהמה בזמן הזה ותקנו שאי׳ מעשרין אלא בפני הבי׳ גזירה שמא יאכלוהו תמים ונמצא בא לידי איסור כרת שהוא שחיטת קדשים בחוץ ואם עבר ועש בזמן הזה הרי זה מעשר ויאכל במומו

הכל חייבין במעשר בהמה כהנים לויים וישרא׳ ודין מעשר בהמ׳ שיהי׳ נשחט בעזרה וזורקי׳ את דמו׳ זריקה אחת כנגד היסוד ומקטירין אמוריו ושאר הבשר נאכל לבעלים בירושלם כשאר קדשים קלים ואין לכהנים בו כלום אלא כלו לבעלים כפסח ואם היה בעל מום בין שנפל בו מום בין שהפרישו בתחילה במומו הרי זה נאכל בכל מקום

מעשר בהמה אסור למכרו כשהוא תמים שנ׳ בו לא יגאל מפי השמועה למדו שזה שנ׳ לא יגאל אף איסור מכירה שאין נגא׳ ואינו נמכר כלל ויראה לי שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח ולפיכך אינו לוקה כמוכר הדמי כהנים שלא קנה לוקח וכמוכר יפת תואר כמו שיתבאר במקומו מדברי סופרים שאסור למכרו בעל מום ואפי׳ שחוט גזירה שמא ימכרנו חי לפיכך אין שוקלין מנה כנגד מנה במעשר כדרך ששוקלין בבכור מפני שהוא נראה כמוכר ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו מותר למכרו כדרכו מפני השב אבידה ליתומים לא גזרו עליו מעשר בהמה שנשחט במומו מותר למכור חלבו וגידיו ועורו ועצמותיו ולא אסרו למכור אלא בשרו בלבד ואם הבליע דמי הבשר ברמי העור והחלב והגידין ומכר הכל בהבלעה מותר ואם היו רמי העצמות יקרים והבליע דמי הבשר בדמי העצמות מותר הכל נאמנים על מומי מעשר לומר מום זה מאיליו בא ולא נעשה לדעת ואפי׳ אלו שאינן נאמנים על הבכור נאמנים על המעשר ורואה אדם מומי מעשר שלו ומתירו אם היה מומחה שאם ירצה יטיל מום בכל עדרו ואחר כך יעשר ונמצא המעשר בעל מום מתחילתו

הלוקח טלאים שנולדו בשנה זו או שניתנו לו במתנה הרי הם פטורין מן המעשר עד שיולדו ברשותו

לפיכך השותפין שנשתתפו בבהמות והביא זה מאה טלאים וזה מאה טלאים וערבום ונשתתפו בהן הרי המאתים פטורים מן המעשר שכל טלה מהן כמכור וכן האחים שירשו טלאים מאביהם הרי הן פטורין מן המעשר אבל הנולדים להם בשותפות לאחר מיכן מאילו הבהמות בין לשותפין בין לאחים חייבין במעשר וכן אם היו שותפי׳ במעות וקנו בהמות ממעות השותפות והאחים שקנו בהמות ממעות הירושה הרי הנולדי׳ מהם לאחר מיכן חייבין במעשר שהרי ברשותן נולדו והרי הן כאיש אחר חלקו האחים והשותפין אחר שנולדו להן הבהמות ברשותן וחזרו ונשתתפו הרי אילו פטורין מן המעשר שבשעה שחלקו נעשו הכל לקוחין והלוקח פטור וכשחזרו ונשתתפו הרי נשתתפו בבהמות ועדין לא ילדו להן ברשותן אחר

שתוף וזה השני ואעפ שחלקו גדיים כנגד גדיים וטלאי׳ כנגד טלאים ועשרה כנגד עשרה הכל פטורי׳ מן המעשר והרי הן כלקוחין האחין והשותפין שחלקו בכספי׳ ולא חלקו בבהמ׳ חייבין במעשר שעדין לא נעשו הבהמות לקוחין אבל אם חלקו הבהמות אעפ שעדין לא חלקו הכספים הרי אילו פטורין הלוקח עשר עוברי׳ במעי׳ אמן כולן נכנסין לדיר להתעשר שהרי ברשותו נולדו כהן שנפלו לו עשר בהמות בגזל הגר פטורים מן מעשר שמתנות כהונה מתנות הם וככר ביארנו שהנותן מתנה פטור מן המעשר הכל נכנסין לדיר להתעשר בין תמימים בין בעלי מומים וכל איסורי מזבח חוץ מן הכלאים והטריפ׳ ויוצא דופן ומחוסר זמן שכל אילו פטורין מן המעשר וכן היתום שמתה אמו או נשחטה עם לידתו אינו מתעשר ודברי׳ אילו מפי השמועה הם אין הלקוח פטור אלא אם כן נלקח אחר שנראה להתעשר לפיכך הלוקח טלאים אחר ז׳ ימי הלידה כשיגיע זמנם חייב לעשרן שכיון שאינו מחוסר זמן ראוי להתעשר הרי זה כמי שלקח עוברים ונולדו ברשותו כל בהמה שהיא ספק אם בת מעשר היא או אינה בת מעשר הרי היא פטורה מן המעשר לפיכך טלאים שנתערב בהן יתום או לקוח וכיוצא בהן הרי כולן פטורין מן המעשר שכל אחד מהן ספק הוא

פרק שביעי

מי שהיו לו עשר טלאים והפריש אחד מעשרה היו לו מאה והפריש עשרה למעשר אין זו מעשר אלא כיצד עושה כונס כל הטלאי׳ או כל העגלי׳ לדיר ועוש׳ לו פתח קטן כדי שלא יצאו׳ שנים כאחד ואמותיהן מעמיד מבחוץ והן גועות כדי שישמעו הטלאי׳ קולן ויצאו מן הדיר לקראתן שנ׳ כל אשר יעבור תחת השבט שיעבור מעצמו ולא שיוציאו בידו וכשיצאו מן הדיר זה אחר זה מתחיל ומונה אותם בשבט אחד שנים שלשה ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה והיוצ׳ עשירי בין זכר בין נקבה בין תמים בין בעל מום סוקרו בסקרא ואומר הרי זה מעשר לא סקרו בסקרא ולא מנאן בשבט או שמנאן רבוצים או עומדים הרי אילו מעשר הואיל ומנאם עשרה עשרה וקדש עשירי הרי זה מעשר אינו צריך לצרף כל בהמה שנולדה ברשותו לדיר אחד אלא מצרף כל עדר ועדר לבדו היו לו חמשה טלאים בירושלם וחמשה טלאי׳ בעכו אין מצטרפין וכולן פטורין מן המעשר וכמה יהיה בין אילו לאילו ויצטרפו יו׳ מיל היו שלשה עדרים בין כל אחד ואחד יו׳ מיל הרי שלשתן מצטרפין כיצד היו תשעה מיכן ותשעה מיכן ואחד באמצע׳ הרי שלשתן מצטרפין לדיר להתעשר אין מעשרין מן הצאן על הבקר ולא מן הבקר על הצאן אבל מעשרי׳ מן הכבשי׳ על העזים ומן העזים על הכבשי׳ שנ׳ וכל מעשר בקר וצאן כל משמע צאן אחד ששניהם נקראים שה והרי הם כמין אחד אין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדי׳ בשנה אחרת כשם שאין מעשרין בזרע הארץ מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש שנ׳ היוצא השדה שנה שנה ויראה לי שאם עשר בהמה משנה על שנה הרי זה מעשר מפני חומרת הקדשים שהרי לא הקפידה תורה על מעשר בהמה בפירוש שיהיה שנה שנה כל הנולדים מאחר בתשרי עד כ״ט באלול מצטרפין ומעשרים מאילו על אילו נולדו חמשה טלאים בכ״ט באלול וחמשה באחד בתשרי אין מצטרפי׳ ילדו הולדות בתוך שנתן הרי היא ובתה נכנסים לדיר להתעשר אין הטלאים הנולדים כמו הטבל שאסור לאכול ממנו עד שיעשר כמו שביארנו במקומו אלא מותר למכור ולשחוט כל מה שירצה עד שיעשר ויהיה המעשר קודש ויאכל כהלכתו כמו שביארנו

קבעו חכמי׳ שלשה זמני׳ בשנה למעשר בהמה ומשיגיע זמן מהן אסור לו למכור או לשחוט עד שיעשר ואם שחט הרי זה מותר ואלו הן השלשה זמנים ביום ט״ו קודם הפסח

וביום טו֗ קודם עצרת וביום טו֗ קודם החג וכל זמן מאילו נקרא גרן מעשר בהמה נמצאת אומר שהגרנות של מעשר בהמה ביום אחרון מחורש אדר וביום לה֗ מספירת העומר וביום אחרון מחדש אול ולמה קבעו הגרנות בימים אילו כדי שתהינה הבהמות מצויות לעולי רגלים שאעפ֗ שמותר למכור קודם שיעשר כמו שביארנו היו נמנעים למכור עד שיעשרו ויעשו המצוה הכנים כל הצאן או הבקר לדיר והתחיל למנות ולקדש עשירי עד שנשארו בתוך הדיר פחות מעשרה הרי זה מניחן לגורן אחר והן מצטרפין לאו שיולדו ויתעשרו הכל בגורן אחר ואעפ֗ שהוא יודע שאלו ישארו במניין חייב להכנים הכל לדיר והנשאר ישאר

פרק שמיני

המכנים צאן לדיר והתחילו לצאת אחר אחר והוא מונה כמו שביארנו וטעה במנין וקרא לשמיני או לשלמטה ממנו עשירי או שקרא ליב֗ או לשלמעל ממנו עשירי לא נתקדשו

אבל אם קרא לתשיעי או ליא֗ עשירי נתקדשו֗

ודבר זה הלכה מפי הקבלה נשמע שהטעות מתקדשת למעשר שלמעלה ממנו ושלמטה ממנו אבל לא שלפניהם ושלאחריהם אפי֗ קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי וליא֗ עשירי בין בטעות בין בכוונה שלשתן מוקדשו֗ והיאך דינם התשיעי אינו קרב אא֗ נאכל במומו והעשירי מעשר והיא֗ יקרב שלמים וטעון נכסו֗ כשלמו֗ ואינו עושה תמורה מפני שהוא עצמו כתמורה ברא֗ כשהיה המונה הוא בעל הבהמות אבל העושה שליח לעשר לו וטעה בין בתשיעי בין ביא֗ אין מקדש אא֗ העשירי הודאי בלבד שלא עשאהו שליח לטעות ולהפסיד אא֗ לקדש כראוי

זה שאמרנו שאם קרא ליא֗ עשירי נתקדש כשקרא לעשירי תשיעי אבל אם קרא לעשירי וקרא אחריו ליא֗ עשירי לא נתקד יא֗ שהרי העשירי הודאי לא עקר שם עשירי מעליו

ואפי֗ יצא העשירי ולא קראהו לא עשירי ולא יא֗ אלא שתק ואחר כך יצא יא֗ וקראהו עשירי לא נתקדש שהעשירי מעצמו נתקדש ואעפ֗ שלא קראהו עשירי הואיל ולא עקר שם עשירי מעליו אין יא֗ מקודש יצאו תשיעי ועשירי כאחד בין שקרא שניהם עשירי בין שקראם תשיעי שניהם מוקדשין ויאכלו במומן ואינן קרבי֗ וכן אם יצא עשירי ויא֗ כאחד אם קראן עשירי הרי עשירי ויא֗ מעורבין זה בזה כמו מעשר שנתערב בשלמים שיאכלו במומן כמו שביארנו בהלכות פסולי המוקדשין ואם קראן יא֗ הרי העשירי והחולין מעורבין זה בזה ויאכלו במומן

התחיל למנות ויצאו תחילה שנים שהן ראשון ושני הרי זה מונה הכל זוג זוג ומקדש זוג עשירי וכן אם מנאן שלשה שלשה בכל פעם ופעם או חמשה חמשה מקדש הכת העשירית

יצאו בתחילה שנים ומנאן אחד וקרא השלישי שיצא אחריהן שני ומנה כדרכו אחר אחר הרי התשיעי והעשירי מקודשין ויאכלו במומן התשיעי מפני שהוא העשירי הודאי שהרי שנים יצאו בתחילה וזה שקראו עשירי הוא יא֗ והקורא ליא֗ עשירי נתקדש כמו שביארנו

מנאן למפרע כגון שיצא ראשו ואמר עשרה ויצא שני ואמ֗ תשע עד שיצא העשירי ומנה אחת הרי זה קדש שהעשירי מאליו נתקדש קרא לתשיעי עשירי ונשאר העשירי בדיר התשיעי יאכל במומו וזה שנשאר בדיר מעשר אעפ֗ שלא יצא ולא בירדו שהעשירי מאיליו נתקדש מת העשירי בדיר התשיעי יאכל במומו וכל השמונה שיצאו ונמנו פטורין ואעפ֗ שלא נתקדש עשירי שלהן ליקרב לא מת קודם שיצא שהמניין הראוי פוטר הכנים עשרה טלאים לדיר והיה מונה והולך מת אחד מן המנויין מונה ומשלים כדרכו ומקדש עשירי אעפ֗ שאין שם עתה חיים אא֗ תשעה מת אחד מאילו שבתוך הדיר או שנמנו פטורין מפני שהמנין הראוי למעשר פוטר אעפ֗ שלא הפריש עליהן כמו שביאר֗ ואילו שבתוך הדיר מניחן לגורן אחר עד שיצטרפו לאחרים וכן מי שהיו לו יד֗ טלאים והכניסן לדיר ויצאו ארבעה ומנאן בפתח זה ויצאו ששה ומנאן מפתח אחר ונשארו שם ארבעה בתוך הדיר אם יצאו הארבעה הנשארים מן הפתח שיצאו בו הששה נוטל מהן אחד וכולן פטורין שאותן הארבע שיצאו תחילה מפתח ראשון מניין הראוי פטרן ואם יצאו אילו הארבעה הנשארים מן הפתח שיצאו בו הארבעה תחילה הרי אותם הארבעה שיצאו בתחילה ואותן הששה שיצאו אחריהן בפתח שני פטורו֗ שכל אחד מהן נמנה מנין הראוי למעשר שהרי נשארו שם בדיר אחרים להשלים המניין ולעשר אבל אלו הארבע שנשארו אעפ֗ שיצאו ונמנו מפתח הראשון אין מנין הראוי לפיכך אין מצטרפין לגורן אחר

יצאו ד֗ מפתח זה וד֗ מפתח שני ונשארו שם ששה אם יצאו הששה מאחת משני הפתחי֗ נוטל מהן אחד֗ מעשר וכולן פטורים ואם יצאו הששה בשני הפתחים הרי הששה מצטרפין לגורן אחר והשמונה שיצאו תחילה מיכן ומיכן פטורין שכל ארבעה מהן נמנו מניין הראוי להשלים עליו עשרה ולעשר שהרי ששה היו שם נשארי֗ בתוך הדיר

היו לו יט֗ טלאים בתוך הדיר ויצאו ט֗ בפתח זה וט֗ בפתח שני נוטל האחרון לשם מעש֗ וכולן פטורו֗ שאותן התשעה נמנו מנין הראוי היה מונה והוציא הטלה ראשו ורובו מן הדיר וחזר הרי הוא כמנוי לכל דבר

היה מונה והפסיק המניין מפני חבירו שדבר עמו או שחשיכה לילי שבת הרי זה חוזר ומשלים מניינו אחר כך היה מונה היוצאים אחר אחר ומקדש עשירי וקפץ אחד מן המנויין לתוך הדיר לתו֗ אילו שעדיין לא נמנו ולא נתעשרו נפטרו הכל שכל אחד מהן ספק אם הוא המנוי שקפץ או אחר וכבר ביארנו שכל המנויין פטורין קפץ אחד מן העשיריים לתוך הדיר כולן ירעו עד שיפול בהן מום ויאכלו במומן

הלכות שגגות

יש בכללן חמש מצות עשה וזהו פרטן

א֗ שיקריב היחיד קרבן חטאת קבוע֗ על שגגתו

ב֗ שיקריב אשם מי שלא נודע לו אם חטא אם לא חטא עד שיודע לו ויביא חטאתו וזהו הנקרא אשם תלוי

ג֗ שיקריב החוטא אשם על עבירות ידועות וזהו הנקרא אשם ודאי

ד֗ שיקריב החוטא קרבן על עבירות ידועות אם היה עשיר בהמה ואם היה עני עוף או עשירית האיפה וזהו הנקרא קרבן עולה ויורד

ה֗ שיקריבו הסנהדרין קרבן אם טעו והורו שלא כהלכה באחת מן החמורות וביאור מצוות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

כל העובר בשגגה על אחת ממצות לא תעשה שיש בה מעשה שחייבין עליה כרת הרי זה חייב להקריב קרבן חטאת ומצות עשה שיקריב חטאתו על שגגתו וכל עבירה שחייבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלוש עבירות מגדף ומבטל מילה וקרבן פסח הפסח והמילה מפני שהן מצוות עשה וחטאת אין מביאי֗ אלא על שגגת לא תעשה שנ֗ אחת ממצות ה֗ אשר לא תעשינה והמגדף מפני שאין בו מעשה ונאמר לעושה בשגגה יצא מגדף שאין בו מעשה לפי המקבל ע֗ באלוה אעפ֗ שהוא חייב כרת אם היה מזיר נסקל ואם קבל בשגגה פטור מן הקרבן לפי שלא עשה מעשה ונאמ֗ בעשות אחת

כל כריתות שבתורה חוץ משלש כריתות שביארנו אם עבר היחיד על אחת מהן בשגגה מביא חטאת קבועה חוץ מטמא שאכל קודש וטמא שנכנס למקדש ששניה֗ אין מביאין חטאת קבועה אא֗ קרבן עולה ויורד כמו שיתבאר

חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד וקרבן עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף או

עשירית האיפה כמו שיתבאר נמצאת למד שכל העבירות שהיחיד מביא על שגגתן חטאת קבועה מ״ג ואלו הם הבא על אמו והבא על אם אשתו והבא על אם אמו והבא על אם אביה והבא על בתו והבא על בת בתו והבא על בת בנו והבא על בת אשתו והבא על בת בתה והבא על בת בנה והבא על אחותו והבא על אחותו שהיא בת אשת אביו והבא על אחות אביו והבא על אחות אמו והבא על אחות אשתו והבא על אשת אביו והבא על אשת אחי אביו והבא על אשת בנו והבא על אשת אחיו והבא על אשת איש הבא על הניד׳ השוכב עם זכור הבא על אשת אביו הבא על אשת אחי אביו השוכב עם בהמה האשה שמביאה עליה את הבהמה נמצאו כל כריתות שבעריות כ״ו ובשאר העברות י״ז ואלו הם העובר ע״ז במעשה הנותן מזרעו למולך בעל אוב בעל ידעוני במעשה המחלל את השבת העושה מלאכה ביום הכיפורים האוכל ושותה ביום הכיפורים האוכל נותר האוכל חמץ בפסח האוכל חלב האוכל דם האוכל פיגול השוחט קרשים חוץ לעזרה המעלה קרבן חוץ לעזרה המפטם את שמן המשחה המפטם את הקטורת הסך בשמן המשחה הרי אלו מ״ג עבירות שמביאין על שגגתן חטאת קבועה

ומה הוא הקרבן שמביא השוגג באחת מאילו אם שגג מביא ע״ז בת שנתה לחטאת והיא האמורה בפרשת שלח לך בין שהיה החוטא הדיוט או מלך או כהן גדול או משוח מלחמה הכל שוין בשגגת ע״ז אבל אם שגג באחת משאר מ״ב אם היה הדיוט מבי׳ שעירת עזי׳ או נקבת מן הכבשים וזו היא חטאת שלאחד מעם הארץ האמורה בפרשת ויקרא ואם המלך הוא ששגג באחת מהן מביא שעירת עזים לחטאת ואם כהן משוח הוא מביא פר בן בקר לחטאת והוא נשרף כמו שנתפרש שם אחד יחיד ששגג באחת מא׳ או מרובין שנ׳ תורה אחת תהיה לכם לעושה בשגגה כיצד אנשי מדינה ששגגו ודמו שהיום חול והרי הוא יום הכפורים וכולן אכלו ועשו מלאכה כל אחד מהן מביא שתי חטאות כבשות או שעירות וכן אם שגגו כולן והקטירו לע״ז כל אחד ואחד מן העוברים מביא ע״ז בת שנתה לחטאת

פרק שני

אין אדם חייב חטאת על שגגתו עד שיהיה שוגג מתחילה ועד סוף אבל אם שגג בתחיל והזיד בסוף או הזיד בתחיל ושגג בסוף פטור מקרבן חטאת כיצד כגון שהוציא חפץ מרשות לרשות בשבת עקר בזדון והניח בשגגה או שעקר בשגגה והניח בזדון פטור עד שיעקור בשגגה ויניח בשגגה וכן כל כיוצא בזה עבר עבירה וידע שהיא בלא תעש אבל אינו יודע שחייבין עליה כרת הרי זו שגגה ומביא חטאת אבל אם ידע שהיא בכרת ושגג בקרבן ולא ידע אם חייבין עליה קרבן אם לאו הרי זה מזיד ששגגת קרבן אינה שגגה בעבירות אילו שחייבין עליה כרת

מי שלא נודע לו עצמו שלחטא אע״פ שידע בודאי שעבר על לא תעשה שיש בו כרת הרי זה פטור מקרבן חטאת שנ׳ אשר חטא בה עד שידע החט׳ שחטא בו כיצד חלב ונותר לפניו ואכל את אחד מהם ואין ידוע אי זה אכל אשתו נדה ואחותו בבית ושגג ובא על אחת מהן ואין ידוע אי זו מהן בעל שבת ויום הכפורי׳ לפניו ועשה מלאכה באחת מהן ואין ידוע באי זה מהן עשה הרי זה פט׳ מקרבן חטא׳ חטא ונודע לו חטאתו וחזר ושכחו הרי זה מביא חטאת לשם מה שהוא ותיאכל כשאר חטאות הנאכלות שגג בשם אחד והם שני גופין חייב כיצד שתי נדות ושגג באחד מהם ואין ידוע אי זו היא שתי אחיות ושגג באחת מהן ואי יודע אי זו היא חיי׳ חטאת שהרי ידע עצמו שלחטא למה זה דומה לשתי נרות דולקות שכבה אחד מהן ואין ידוע אי זו נר היא או לשני תמחויין של חלב שאכל מאחד מהן ואין ידוע מאי זה תמחוי מהן אבל שהוא חייב וכן כל כיוצא בזה

כל המחוייב חטאת קבועה על שגגתו ועשה בשגגה ונודע לו אחר שחטא אע״פ שלא היתה לו ידיעה בתחילה שזה חטא הוא הרי זה חייב חטאת כיצד תינוק שנשבה לבין הגוים וגדל והוא אינו יודע מה הם ישרא׳ ולא דתם ועשה מלאכה בשבת ואכל חלב ודם וכיוצא בהן כשיודע לו שהוא ישרא׳ ומצווה על כל אילו חייב להביא חטאת על כל עבירה ועבירה וכן כל כיוצא בזה השוגג בלא כוונה בעריות או במאכלות אסורות חייב חטאת ובשבת פטור מחטאת כיצד היה מתעסק עם אשה ובעלה בלא כוונה לבעילה והרי היא ערוה עליו דמה שזה שבפיו רוק הוא ובלעו בלא כוונ׳ לשם אכילה בעולם והרי הוא חלב הרי זה חייב חטאת נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר בלא כונה לחתיכתו פט׳ מלאכת מחשבת אסרה תורה כמו שביאר׳ במקומו כל העוש מצוה מן המצוו ובכלל עשיית נעשית עבירה שחייבין עליה כרת בשגגה הרי זה פטור מחטא׳ מפני שעשה ברש׳ כיצד הבא על יבמתו והרי היא נדה והוא לא ידע הרי זה פטור מחטא׳ שהרי עשאה ברש׳ אבל אם בא על אשתו והרי היא נדה חיי׳ חטא מפני שלא שאלה ואחר כך יבעול אבל יבמתו אינו רגיל בה כדי שישא׳ לה וכן מי שהיו לו שתי תינוקות אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת או באחר בשב׳ ושכח ומל שניהן בשבת פטור מחטאת שהרי יש לו רשות למול אחד מהן בשב׳ ושבת דחויה היא אצלו ומצות עשה אע״פ שהם שני גופי׳ הואי׳ וזמנו בחול אינו מדקדק אבל אם לא היה אחד מהן ראוי למול בשבת ושכח ומל בשבת מי שאינו ראוי למולו בשבת חייב חטאת אומן שבא למול לפנות היום ביום השבת ואמ׳ לו לא נשאר פנאי ביום כדי שתמול ואם תתחיל למול לא תשלים עד יציאת השבת ונמצאת חובל בשבת לא עושה מצוה ואמ׳ רגיל אני וזריז ובמהרה אמול אם לא השלים לא עד יציאת השבת הרי זה חייב חטאת שהרי התרו בו המוציא את הלולב ביום טוב הראשון שלחג שחל להיות בשבת כדי לצאת בו והעבירו ד׳ אמות ברשות הרבים בשגג פטור שהרי ברשות הוציא וכן השוחט את הפסח ביום י״ד שחל להיות בשבת ונודע לו אחר כן שמשכו הבעלי׳ את ידיהם או מתו או נטמאו קודם שחיטה או שנמצ׳ טריפ׳ בסתר כגון נקוב מיעים או ריאה הרי זה פטור מפני ששחט ברשות אבל אם נמצא בעל מום או שהיתה טריפה גלוייה הרי זה חייב חטאת מפני שהיה לו לבדוק ואחר כך ישחוט וכן כל כיוצא בזה

שחט את הפסח בשבת שלא לשמו בטעות פטור מפני שהזבח כשר שעקירת שמו בטעות אינו עקירה כמו שביארנו בהלכות פסולי המוקדשין שחט זבחים אחרים לשם פסח בטעות אם ראויין הם לקרבן פסח פטור מקרבן חטאת מפני ששחט ברשות אם אינו נראה כגון שהיתה נקבה או בן שתים חייב חטאת שהרי אינו ראוי לקרבן פסח וכן אם שגג ושחטו בשבת שלא לאוכליו או שלא למנוייו או לערלים או לטמאים חייב חטאת שחטו לאוכליו ושלא לאוכליו למנוייו ושלא למנוייו למולים ולערלים לטמאים ולטהורי׳ פטור שהרי הפסח כשר וכן כל כיוצא בזה השוחט בשבת קרבן ציבור שלא לשמן הרי זה חייב חטאת ויקטיר אמורים לערב וכן אם שחט יתר על חובת היום חייב חטאת על התוספת שחט קרבנות יחיד שאין דוחים את השבת בשבת בשגגה חייב חטאת והבשר מותר בהנאה ואין זורקין את הדם ואם עבר וזרק דמם לשמן בין בשוגג בין במזיד עלו לבעלים לשם חובה ויקטיר אמורי׳ לערב והבשר יאכל ויביא השוחט חטאת על שגגתו היו לפניו שתי בהמות של ציבור אחת כחושה ואחת שמינה והיתה חובת היום באחת בין חטאת בין עולה ושגג ושחט השתים אם שחט כחושה בתחילה ואחר כך שחט השמינה פטור מקרבן חטאת ולא עוד אלא שאומר לו והבא שמינה ושחוט לכתחילה אבל אם שחט

השמינה תחילה ואח׳ כך הכחושה חייב חטאת על התוספת נמצאת הראשונה השמינה טריפה בבני מיעים אעֿפֿ שלא ידע שהיא טריפה בעת ששחט הכחושה ולא לזה נתכון הואיל ונשחטה האחרונה כמצותה הרי זה פטור מחטאת וכן הפורס מצודה להעלות דגים מן הים בשגגה ועלה תינוק עם הדגי׳ בין ששמע שטבע תינוק בין שלא שמע הואיל ועלה תינוק הרי זה פטור מחטאת אעֿפֿ שלא היתה כונתו אלא לצוד מפני שהיה שוגג וכן כל כיוצא בוה מי שהיה לפניו בלילי הפסח צלי של פסח ונותר מן הקדשים ונתכון לאכול צלי שהיא מצוה ושגג ואכל הנותר הרי זה חייב חטאת שהרי לא עשה מצוה באכילה זו וכן כל כיוצא בוה

פרק שלישי

מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התרו בו לא אמרו אנו ראינוך שעשית מלאכה בשבת או שאכלת חלב והוא אומר אני יודע בודאי שלא עשיתי דבר זה אינו חייב חטאת הואיל ואם יאמר מזיד הייתי יפטר מן הקרבן כשאמר להן לא אכלתי ולא עשיתי נעשה כאומר לא אכלתי בשגגה אלא בזדון שהוא פטור מן הקרבן ולא הכחיש את העדים שתק ולא הפליג את העדי׳ לא אפי׳ אמרה לו אשה אכלת חלב או עשית מלאכה בשבת ושתק חיי׳ להביא חטאת אמר לו עד אחד חלב הוא זה ושתק וחזר ואכלו בשגגה מביא חטאת ואם התרו בו לוקה עליו אעֿפֿ שעיקר הערות בעדות אחד

כבר ביארנו בהלכות פסולי המוקדשין שהמפריש חטאתו על החלב שאכל לא יביאנה על השבת שחלל או על הדם שאכל שנ׳ והביא קרבנו שעיר עזים על חטאתו אשר חטא עד שיהיה קרבנו לשם חטאו לא שיקריבנ׳ מחט׳ על חטא ואם הקריב פסלה יתר על זה אמרו הפריש חטאתו על חלב שאכל אמש לא יביאנ׳ על חלב שאכל היום ואם הביא כפר ואין צריך לומר שאם הפרישה אביו ומת והיה הבן מחויב באותו החטא שלא יביאנ׳ הבן על חטאו כמו שנתבאר שם המביא חטאת על שני חטאי׳ תרעה עד שיפול בה מום ותמכ׳ ויביא ברמי חצייה לחטא זה וברמי חצייה לחטא השני וכן שנים שהביאו חטאת אחת על שני חטאיהם תרעה עד שיפול בה מום ותמכ׳ ויביא זה חטאתו ברמי חצייה ויביא זה חטאתו ברמי חצייה

הביא שתי חטאות על חט אחד יקריב אי זה שירצה והשנייה תרעה עד שיפול בה מום ויפלו רמיה לנרבה הביא שתי חטאות על שני חטאים זו תשחט לשם חטאת האחר והשנייה לשם החטא השני כבר ביארנו בהלכות מעשה הקרבנות שהמשומר לעז׳ או לחלל שבתות בפרהסיא אין מקבלין ממנו קרבן כלל והמשומר לעבירה משאר עבירות אין מקבלין ממנו חטאת על אותו החטא כיצד משומר לאכול חלב שאכל חלב בשגגה והביא חטאתו אין מקבלין ממנו עד שיחזור בתשובה אפי׳ היה משומר לאכול חלב לתיאבון ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו והביא קרבן אין מקבלין ממנו שמשאכל בזדון בין להכעיס בין לתיאבון הרי הוא משומר היה משומר לאכול חלב ושג׳ ואכל דם מקבלין ממנו כמו שביארנו מי ששגג והפריש חטאתו ואחר כך נשתמד וחזר בתשובה או נשתטה וחזר ונשתפה אעֿפֿ שנדחה הקרבן בנתים הרי זה חוזר ונראה שאין בעלי חיים נדחין כמו שביארנו בהלכות פסולי המוקדשין לפיכך יקריבנה עצמה וכשם שאם נולד בו מום עובר ונתרפא יחזו׳ לכשרותו כך אם נדחו הבעלי׳ וחזרו ונראו יקרב חייבי חטאות ואשמות ודאים שעבר עליהן יום הכיפורי׳ חייבי׳ להבי׳ לאחר יום הכיפורי׳ וחייבי אשמות תלוין פטורין שנ׳ מכל חטאתיכם לפני השם תטהרו כך למדו מפי השמועה שכל חט שאין מכיר בו לא ה׳ נתכפר לו לפיכך מי שבא על ידו ספק עבירה ביום הכפורי׳ אפי׳ עם חשיכה פטור מאשם תלוי שכל היום מכפר נמצאתה למד שאין מביאין על לא הודע של יום

הכיפורים אשם תלוי לא אם כן לא כפר יום הכיפורים כמו שיתבאר אין יום הכיפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין לא על השבים המאמינים בכפרתן

אבל המבעט בהן אינן מכפרין בו כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין או מכפרין אעֿפֿ שקרבו במצותן לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה מבעיטתו צריך להביא חטאתו ואשמו

וכן המבעט ביום הכפורים אין יום הכפורים מכפר עליו לפיכ׳ אם נתחייב באשם תלוי ועבר עליו יום הכפורי׳ והוא מבעט בו הרי זה לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה אחר יום הכפורים חייב להביא כל אשם תלוי שהיה חייב בו כל אשמות שבתורה מעכבים את הכפרה חוץ מאשם נזיר ספק נזיר וספֿ מחוסרי כפרה וספק כוטה כולם מביאין קרבנותיהן אחר יום הכפורים מי שהוא מחוייב חטאת או אשם והרי הוא יוצא מב״ד ליהרג אם היה זבחו זבוח משהין אותו עד שיזרוק הדם ואחר כך יהרג ואם עדין לא נשחט הזבח אין משהין אותו עד שיקריבו עליו

פרק רביעי

העושה עבירות הרבה בהעלם אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת אפי׳ עשה המ״ג אלו שמנינו בהעלם אחד חייב מ״ג חטאות וכן אם עשה מעשה אחד שהוא חייב עליו משום שמות הרבה חייב על כל שם ושם והוא שהיו האיסורי׳ כולן באין כאחת או איסור מוסיף או איסור כולל כיצד השוחט בהמת קדשים חוץ לעזרה בשבת לעז׳ חייב ג׳ חטאות משום שוחט קדשים בחוץ ומשו׳ מחלל שבת ומשום עובד עז׳ שהרי שלשת האיסורין באין כאחת ברא׳ באומר בגמר זביחה הוא עובד אותה אבל אם לא היתה כונתו לכך משישחוט בה מעט לשם עז׳ תיאסר ואינו חייב משום שחוטי חוץ עד שישחוט שנים או רוב שנים ונמצא כשגמר השחיטה שחט בהמה האסורה לקרבן שאינו חייב עליה משום שוחט חוץ כמו שביארנו היתה חטאת העוף והיה חצי קנה שלה פגום והוסי׳ בו כל שהו׳ בשבת לשם עז׳ חייב ג׳ חטאו׳ שהרי שלשת האסורין באין כאחת וכן העושה מלאכה ביום הכיפורים שחל להיות בשבת חייב שתי חטאו׳ מפני ששני האיסורין באין באחת הבא על אשת אחיו הקיים כשהיא נדה מביא ג׳ חטאות משום אשת איש ומשו׳ אשת אח והן שני איסורין הבאין כאחת ומשו׳ נידה שהוא איסור מוסיף שמתוך שנתוסף בה איסור זה לבעלה נוסף ליבמה וכן כל כיוצא בוה

הבא על אביו חייב שתים אחת משום ערות אביך לא תגלה ומשו׳ ואת זכר לא תשכב וכן הבא על אחי אביו חייב שתים שנ׳ ערות אחי אביך לא תגלה הבא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחד אעֿפֿ שהן שני גופין אינו חייב לא חטאת אחת שנ׳ ואת זכר לא תשכב השוכב והנשכב שם אחד הוא וכן הבא על הבהמה והביא בהמה עליו בהעלם אחד אינו חייב לא חטאת אחד עשו השוכב והנשכב בבהמה וזכור בבעילה אחת יש בועל בעילה אחת וחייב עליה ה׳ חטאו׳ כיצד יעקב שהית׳ לו בת מזלפה ושמה תמנע נשא לבן תמנע והולי׳ ממנה בת ושמ׳ סרח ואין ללבן בת לא רחל לבדה נמצאת סרח בת בת יעקב ואחות אשתו מאביה הן שני איסורים הבאין כאחד נשאת סרח לראובן ונאסרה על שאר בני יעקב נוסף בה איסור ליעקב והרי היא כלתו מת ראובן או גירש ונישאת סרח זו לאחי יעקב מאמו מתוך שנאסרה על שאר אחי יעקב נוסף ליעקב בה איסור אשת אחיו

מת או גירש וניסאת סרח זו לישמעא׳ מתוך שנאסר׳ על שאר אחי ישמעא׳ נוסף ליעקב איסו׳ אשת אחי אביו

מת ישמעא׳ ונפלה לייבום לפני יצחק ועבר יצחק ויבמה אעֿפֿ שהיא שנייה לו מתוך שנאסרה על שאר אחיו נוסף בה איסור ליעקב משום אשת אביו ומשום אשת אח ששני

האיסורין באין כאחת אם שגג יעקב ובא על סרח זו כשהיא נרה בחיי יצחק בעלה ובחיי רחל אשת יעקב הרי זה חייב עליה שמונה חטאות משום בת בתו ומשום אחות אשתו ומשום כלתו ומשום אשת אחיו ומשום אשת אחי אביו ומשום אשת אביו ומשום אשת איש ומשו׳ נרה וכן כל כיוצא בזה כל או שתיאסר זו הערוה עליהן באיסור מוסיף צריך שיהיו האנשי׳ האחרים מצויין בעולם כדי שתיאסר עליהן ומתוך שתיאסר עליהן יתוסף אסור אחר לזה אבל אם אינן מצויין אין אומ׳ הואיל או היו לזה בנים או אחים היתה נאסרת עליהן יתוסף בה איסור לזקן שהרי אין שם עתה לא בן ולא אח וכן כל כיוצ׳ בהן מי שהיו נשוי׳ ג׳ נשים ובא על אמה של אחת מהן שהיא אם אמה של שנייה שהיא אם אביה של שלישי׳ אע״פ שזקנה זו היא חמותו ואם חמותו ואם חמיו ושלשה שמות הן ואיסור בת אחת היא אינו חייב אלא חטאת אחת לפי שנ׳ באשה ובתה ובת בנה ובת בתה שארה הנה זמה היא הכתוב עשה שלשה גופין כגוף אחר לפיכך יחשבו השלשה שמות כשם אחר

אבל הבא על אחותו שהיא אחות אביו והיא אחות אמו חייב ג׳ חטאות שנ׳ ערות אחותו גילה חייב על אחותו בפני עצמה ואע״פ שהיא אחות אמו ואחות אביו והיאך תהיה זאת כגון שבא על אמו והוליד ממנה שתי בנות ובעל אחת מבנותיו והוליד ממנה בן כשיבא הממזר הזה על הבת השנית שהיא אחות אמו הממזרת שהיא אחותו מאביו שהיא אחות אביו מאמו חייב ג׳ חטאות וכן כל כיוצא בזה

פרק חמישי

הבא על ערוה אחת ביאות הרבה בהעלם אחר אע״פ שהיה בין בעילה ובעילה ימים הרבה הואיל ולא נודע לו בנתים והרי היא גוף אחר הרי הכל שגגה אחת ואינו חייב אלא חטאת אחת אבל אם שגג בה ואחר כך נודע לו וחזר ושגג בה עצמה ובעלה ואח׳ כך נודע לו וחזר ושגג בה עצמה ובעלה חייב על כל בעילה ובעילה שהידיעות מחלקות השגגות הבא על הערוה ביאות הרבה בהעלם אחר וזו הנבעלת היתה לה ידיעה בין כל ביאה וביאה שנמצאו הביאות אצלה בהעלמות הרבה הוא מביא חטאת אחת והיא מביאה חטאת על כל ביאה וביאה הוא היו לו ידיעות בנתיים והיא בהעלם אחר הוא מביא חטאות הרבה והיא מביאה חטאת אחת הבא על עריו׳ הרבה בהעלם אחר אע״פ שכולן משם אחר הואיל והן גופים מחולקים חייב על כל אחת ואחת כיצד הרי שבעל ה׳ נשיו נדות או שבא על ה׳ אחיותיו או על ה׳ בנותיו בהעלם אחר חייב על כל גוף וגוף מיכן אתה למד שזה שאמרו חכמי׳ הבא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחר חייב חטאת אחת בר״א בשהיה אותו הזכור עצמו אבל אם היה זכור אחר בין שבא על שניה בין שבא על זה והביא זה עליו חייב על כל גוף וגוף והוא הדין בבא על הבהמה והביא בהמה עליו האשה שהביאה עליה בהמות הרבה בהעלם אחר חייבת חטאת על כל בהמה ובהמה שהרי גופין מחולקין והרי זו כמי שנבעלה לאנשים הרבה בהעלם אחר שהיא חייבת חטאת על כל איש ואיש האשה שהלך בעלה למדינת הים ושמעה שמת או שבאו עדי׳ שמת ונישאת בין על פי עצמה בין על פי ב״ד ונודע שבעלה קיים חייבת קרבן אחר ואם נישאת לאנשים הרבה או שזינת עם אנשים הרבה חייבת חטאת על כל איש ואיש מפני שהן גופים מוחלקין ואף על פי שהכל בשגגה אחר הבא על הנרה בשגגה וטהרה מנרתה וטבלה וחזרה וראתה נרה ובא עליה פעם שנייה באותה שגגה עצמה חייב על כל פעם ופעם אע״פ שהוא בהעלם אחר והוא גוף אחר שזמן נרות זה חוץ מזמן נרות השני׳ והרי הן כשתי נשים נרות הבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראת דם בשעת התשמיש הרי או פטורין מקרבן חטאת מפני

שזה כאנוס הוא ולא שוגג שהשוגג היה לו לברוק ולרקרק ואילו ברק יפה והקרק בשאלות לא היה בא לידי שגגה ולפי שלא טרח בדרישה ובחקירה ואחר כך יעשה צריך כפרה אבל זה מה היה לו לעשות הרי טהורה היתה ושלא בשעת וסתה בעל אין זה אלא אונס לפיכך בין שנמצא דם על עד שלה בין שנמצא על עד שלו פטורין אבל אם עבר ובא עליה סמוך לוסת ודמה שבעול ויפרוש קודם שתראה דם וראת בשעת התשמיש חייבי׳ בקרבן שזו היא שגגה לפיכך אם נמצא דם על עד שלו שניהם טמאים וחייבין בקרבן נמצא על עד שלה אם קנחה עצמה מיד כשפירש הבעל ולא שהת שניהם טמאי׳ וחייבין בקרבן ואם שהת כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד לבדוק בו ואחר כך קנחה עצמה שניהן טמאים בספק ופטורין מקרבן ואם שהת כדי שתרד מן המט׳ ותדיח את פניה ואחר כך קנחה עצמה ונמצא דם בעלה טהור מי שעבר ובעל סמוך לוסת על דעת שתקדום ביאתו לראיית הדם ותרגישה האשה שנטמאת בשעת תשמיש ואמר׳ לו נטמאתי הרי זה לא יפרוש כשהו׳ מתקשה כמו שביארנו בהלכות איסורי ביאה ואם לא ידע שאסור לפרוש מיד ופירש כשהוא מתקשה חייב שתי חטאות אחת על כניסתו שהרי בעל נרה ואחת על יציאתו שיציאתו הנאה לו כביאתו בר״א כשידע שאסור לבעול בשעת הוסת ודמה שתקדום בעילתו לראייתה ולא ידע שאסו׳ לפרוש מיד שנמצאו לו שני העלמות בשתי הבעילו׳ אבל אם לא ידע שאסור לבעול בשעת הוסת ולא ידע שאסור לפרוש מן הטומאה מיד אע״פ שפירש מיד והוא מתקשה אינו חיי׳ אלא חטאת אחת מפני שכניסתו ויציאתו שהן כשתי בעילות בשגג׳ אחת הן ובהעלם אחת עשה הכל והוא הדין בשאר העריות שאם שגג ובא על הערוה על דעת שהיא מותרת ונודע לו שהיא ערוה והוא בתוך התשמיש לא יפרוש מיד שיציאתו הנאה לו כביאתו ואם לא ידע שאסור לפרוש מיד ופירש והוא מתקשה אינו חייב אלא חטאת אחת שהכל שגגה אחת היא

פרק ששי

דין שגגת המאכלות כדין שגגת הבעילות לפי׳ אם אכל אכילות הרבה משם אחר בהעלם אחר אע״פ שיש ביניהן ימים רבים אינו חייב אלא חטאת אחת כיצד אכל חלב היום ואכל חלב למחר וחלב למחר בהעלם אחר אע״פ שהן כשלשה תמחויין אינו חייב אלא אחת אבל אם אכל כזית חלב ונודע לו וחזר ואכל כזית חלב ונודע לו חייב על כל אכילה ואכילה שהידיעות מחלקות השגגות אבל כחצי זית חלב וחזר ואכל כחצי זית חלב בהעלם אחר אע״פ שהן שני תמחויין ואע״פ שהפסיק ביניהן הרי או מצטרפין ומביא חטאת שאין התמחויין מחלקין והוא שלא ישהא ביניהן יותר מכדי אכילת ג׳ כצים כמו שביארנו בהלכות מאכלות אסורו׳ שכשם שמצטרף השיעור למזיד למלקות כך מצטרף השעור לשוגג לקרבן אכל נותר מחמשה זבחים כזית מכל זבח בהעלם אחר אע״פ שאכלן בחמשה תמחויין אינו חייב אלא חטאת אחת שכולן שם אחר הן והתמחויין אינן מחלקין וגופי הזבחים אינן מחלקין שאחד האוכל בשר מזבחים רבים או מזבח אחר וכן השוחט חמשה זבחים בחוץ בהעלם אחר אינו חייב אלא חטאת אחת הא למה זה רומה למשתחוה לחמש צורות בהעלם אחר הקיז דם לבהמתו וקבלו בשני כוסות ושתאן בהעלם אחר אינו מביא אלא חטאת אחת האוכל מאכלות הרבה משמות הרבה בהעלם אחר חייב על כל שם ושם כיצד כגון שאכל חלב ודם ונותר ופיגול כזית מכל אחר ואחר בהעלם אחת מביא ד׳ חטאות וכן כל כיוצא באילו וכן האוכל כזית אחר שנתקבצו בו שמו׳ הרבה בהעלם אחר אם נתקבצו באיסור מוסיף או באיסור כולל או באיסור בת אחת חייב על כל שם ושם לפיכך הטמא שאכל כזית חלב ונותר

ביום הכפורים מביא ארבע חטאות ואשם חטאת אחת
משו׳ טמא שאכל קורש ואחת משום אוכל חלב ואחת משו׳
אוכל נותר ואחת משום יום הכפורים והוא שיצטרף אוכל
אחר עם כזית זה ער שישלימו לככותבת ומביא אשם ודאי
למעילה שהרי נהנה מן ההקדש בשגגה האוכל
ושותה ביום הכפורים בהעלם אחד אינו חייב לא חטאת
אחת אכילה ושתיי׳ אחת היא העושה מלאכ׳ ביום הכפורי׳
שחל להיות בשבת חייב שתי חטאו׳ מפני שהן שני איסורין
הבאין כאחר אכל כחצי זית חלב וכחצי זית דם
בהעלם אחר אינו חייב קרבן כשם שאין האיסורי׳ מצטרפי׳
למלקות כמו שביארנו בהלכות מאכלות אסורות כך אין
מצטרפין לקרבן אבל כחצי זית ונודע לו
וחזר ושכח ואכל כחצי זית אחר בהעלם שני פטור שהרי
נודע לו בנתים ויש ידיעה לחצי שיעור וכן אם
כתב אות אחת בשבת בשגגה ונודע לו וחזר ושכח וכתב
אות שנייה סמוכה לה בהעלם שני פטור מקרבן חטאת וכן
כל כיוצא בוה וכן הוציא שתי אמות בשוגג ושתי
אמות במזי׳ ושתי אמות בשוגג אם בזריקה חייב לא מפני
שאין ידיעה לחצי שיעור אלא מפני שאין בירו להחזירה
לפיכך לא הועילה לו הידיעה שבנתיים ואם בהעברה פטו׳
שיש ידיעה לחצי שיעור כמו שביארנו האוכל
כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחת ונודע לו על הראשון
וחזר ונודע לו ע׳ השני מביא שתי חטאות שהידיעות
מחלקות ואע״פ שעדין לא הפריש הקרבן אבל אם נודע לו
על שניהן כאחת מביא חטאת אחת וכן יראה לי שהוא
הדין בבעילות
אכל כזית ומחצה בהעלם אחר ונודע לו על כזית וחזר ואכ׳
חצי זית בהעלמו של שני אינו חייב לא חטאת אחת שאין
חצי זית האחרון מצטרף לראשון אע״פ שהוא בהעלמו
שהרי נודע לו על מקצת העלמה ראשונה אכל
שני זיתי חלב בהעלם אחר ונודע לו על אחת מהן וחזר
ואכל כזית אחר בהעלמו שלשני והביא חטאת על הראשו׳
ראשון ושני מתכפרין אבל שלישי לא נתכפר לא כשיודע
לו עליו יביא חטאת אחרת הביא חטאת על
השלישי שלישי ושני מתכפרין ששניה בהעלם אחר וראשון
לא נתכפר בחטאת זו הביא חטאת על האמצעי שלשתן
מתכפרין מפני שהראשון והשלישי בהעלמו של אמצעי
וכשיודע לו על הראשון ועל השלישי אינו צריך להביא
חטאת אחרת מי שאכל חתיכה משני חתיכות
ונסתפק לו אם אכל חלב או שומן ואכל חתיכ׳ אחרת משני
חתיכות ונסתפק לו אם אכל חלב או שומן ואחר כך נודע
בוראי לו שחלב אכל בראשונה ובשנייה אינו חייב לא
חטאת אחר שידיעת ספק שהית לו בנתים אע״פ שמחלקת
לאשמות אינה מחלקת לחטאות

פרק שביעי

המשתחו׳ לע״ז ונסך וקטר וזבח בהעלם אחר חייב ד׳ חטאו׳
וכן אם פער עצמו לפעור וזרק אבן למרקולים
בהעלם אחר חייב שתים וכן כל כיוצא בוה יהא חייב על
כל עבודה ועבודה ברא בשהזיד בעבורה זרה
ושגג בעבורות אלו אבל אם הזיד בעבודות אלו ושגג בע״ז
אינו חייב לא חטאת אחת כיצד ידע שזו ע״ז ושאסור׳
לעובדה אבל אם לא ידע שהשתחויה והניסוך עבירה
והשתחוה וניסך חייב שתים ידע שאילו עבודות
הן ואסור לעבוד בהן לא׳ אחר ולא ידע שזו ע״ז לפי שלא
היתה שלכסף וזהב ועלה על דעתו שאין קרויה ע״ז לא של
כסף וזהב ועברה בכל העבודו׳ אינו חייב לא חטאת אחת
כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת
ושכח שנצטוו ישרא׳ על השבת או שנשבה והוא קטן לבין
הגוים או נתגייר קטן והוא בין הגוים אע״פ שעשה מלאכות
הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת שהכל
שגגה אחת היא וכן חייב חטאת על כל חלב שאכל
חטאת אחת על דם שאכל וכן כל כיוצא בוה בעבודות אלו
וכל היורע עיקר שבת אבל שכח שהיום שבת ודמה שהוא
חול אע״פ שעשה בו מלאכות הרבה חייב חטאת אחת על
היום כולו וכן חטאת על כל שבת ושבת ששגג בו
וכל היודע שהיום שבת ושגג במלאכות ולא ידע שמלאכות
אלו אסורות או שידע שהן אסורות ולא ידע שחייבין עליהן
כרת ועשה מלאכות הרבה חייב חטאת על כל אב מלאכה
ומלאכה אפי׳ עשה הארבעי׳ חסר אחת בהעלם אחר מביא
לט׳ חטאות שכח שהיום שבת ושגג אף במלאכות
ולא ידע שמלאכות אלו אסורות אינו חייב לא חטאת אחת
העושה אב ותולרותיו בהעלם אחר אינו חייב לא
חטאת אחת ואין צריך לומר העושה תולרות הרבה של
אב אחר שאינו חייב לא חטאת אחר עשה תולרו׳ שלאב זה
ותולר׳ שלאב זה בהעלם אחר יראה לי שהוא חייב ב׳ חטאו׳
עשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת כגון שורע והבריך
והרכיב בהעלם אחת אינו חייב אלא חטאת אחת וכבר
נתבאר בהלכו׳ שבת האבות והתולרות והמלאכו׳ שהן מעין
אבות עשה מלאכו׳ הרבה מעין מלאכה אחת בשבתו׳
הרבה בין בזרון שבת ושגגת מלאכות בין בשגג׳ שבת וזרון
מלאכות חייב על כל מלאכה ומלאכה כיצד ידע
שהיום שבת וזרע בו מפני שלא ידע שזריעה מלאכה
וכן בשבת שנייה ירע שהוא שבת ונטע בה מפני שלא ידע
שהנטיעה אסורה משום מלאכה וכן בשבת
שלישית הבריך מפני שלא ירע שההברכ׳ מלאכה חייב על
כל אחת ואח׳ אע״פ שהיא מעין מלאכ׳ אחת מפני שהשבתו׳
כגופין מוחלקין שגג שהיום שבת וזרע בו
והוא יורע שהזריעה מלאכה וכן בשבת שנייה שכח שהיא
שבת ונטע בה והוא יורע שהנטיעה מלאכה וכן בשלישית
שכח שהוא שבת והבריך אע״פ שיורע שההברכה מלאכה
הרי זה חייב על כל אחת ואחת שהימים שבין שבת לשבת
הרי הן כידיעה אחת לחלק מי שקצר וטחן כגרוגרת
בשגגת שבת וזרון מלאכות שאינו חייב אלא חטאת אחת
וחזר וקצר וטחן כגרוגרת בזרון שבת ושגגת מלאכו׳ שהוא
חייב על מלאכ׳ ומלאכ׳ ונודע לו על קצירת של שגגת שבת
וזרון מלאכות קצירה גוררת קצירה וטחינה גוררת טחינה
וכאילו עשה ארבעתן בשגגת שבת וזרון מלאכות שאינו
חייב לא חטאת אחת וכיון שהקרי׳ חטאת זו נתכפר לו על
הכל וכשירעם אחר כן אינו צריך להביא חטאת אחרת
אבל אם נודע לו תחילה על קצירה של זרון
שבת ושגגת מלאכו׳ והקרי׳ חטאת נתכפר לו על זו הקציר׳
שנודע לו עליה ועל הקציר והטחינה של שגגת שבת וזרון
מלאכות מפני ששניהן כמלאכה אחת ונגררה קצירה עם
הקצירה ותשאר הטחינ׳ של זרון שבת עד שיודע לו עליה
ויביא חטאת שנייה קצר כחצי גרוגרת בשגג׳ שבת וזרון
מלאכו׳ וחזר וקצר כחצי גרוגרת בזרון שבת ושגגת מלאכו׳
הרי אילו מצטרפי׳ קצירה גוררת קצירה וכן כל כיוצא בוה
בשאר מלאכות
המתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אע״פ
שנתכוו׳ לחתיכה הואיל ולא עשה מחשבתו פטו׳ מן החטא׳
שזה כמתעסק ולא אסרה תורה לא מלאכת מחשבת כמו
שביארנו כמה פעמים החותה גחלים בשבת
שהוא מכבה את העליונות ומרליק את התחתונות אם
נתכון לבכות ולהבעיר חייב שתים חתה גחלים להתחמם
מהם והובערו מאיליהן חייב שתים מפני שמלאכה שאינה
צריכה לגופה חייב עליה כמו שביארנו בהלכו׳ שבת וכשם
שחייבין על זדונה כרת כך חייב על שגגתה קרבן חטאת

פרק שמיני

כל חט׳ שחייבין על שגגתו חטאת קבועה חייבין על לא
הורע שלו אשם תלוי ומהו לא נורע אם נסתפק
לו אם שגג ברבר זה או לא שגג הרי זה מצוה להקריב
אשם שנ׳ ולא ירע ואשם ונשא עונו והביא איל תמים מן
הצאן בערכך לאשם וזהו הנקרא אשם תלוי מפני שהוא
מכפר על הספק ותולה לו עד שיורע לו בוראי שחטא

בשגגה ויקריב חטאתו אינו חייב באשם תלוי
עד שיהיה שם איסור קבוע כיצד אכל חלב
וספק אם היה כזית או פחות מכזית או שהיתה לפניו
חתיכת חלב וחתיכת שומן ואכל אחת מהן ואין ידוע אי זה
מהן אכל אשתו ואחותו עמו בבית בעל אחת מהן ואי ידוע
אי זו מהן בעל שבת וחול ועשה מלאכה באחת
מהן ואין ידוע באי זה יום עשה או שעשה מלאכה בשבת
ולא ידע מעין אי זו מלאכה עשה הרי זה מביא אשם תלוי
וכן כל כיוצא בזה אבל אם היתה
לפניו חתיכה אחת ספק שהיא חלב ספק שהוא שומן ואכלה
פטור שהרי אין כאן אסו וכל האוכל חלב הכוי פטור מאשם
תלוי שהרי אין כאן איסור קבוע וכן הבא על אשה שהיא
ספק נדה או ספק ערוה שלקרוב בשר פטור מאשם תלוי
לפי האשה שנמצא דם על עד שלה לאחר זמן
והנושא יבמתו בתוך שלשה חדשים וילדה ואין ידוע אם בן
תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון הרי אילו פטורין מן
הקרבן וכן כל כיוצא באילו שהרי אין שם איסור קבוע
האוכל חתיכה ועד אחד אומר לו זה שאכלת חלב היה ועד
אחד אומר לא אכלת חלב אשה אומר אכל ואשה אומר לא
אכל הואיל ונקבע האיסור והוא אינו יודע אם חטא או לא
חטא הרי זה מביא אשם תלוי וכן כל הבא על
אשת איש שעד אחד אומ׳ מת בעלה ועד אחד אומ׳ לא מת
חייב באשם תלוי והוא הדין לספק מגורשת שהרי נקבע
האיסור אבל ספק מקודשת לא נקבע האיסור
מי שהיו לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן
ואכל אחת מהן ובא גוי או כלב ואכל את השנייה או שאכל
גוי או כלב את הראשונה ובא ישראל ואכל את השנייה או
שאכל ראשונה בזדון ושנייה בשגגה או שאכל ראשונה
בשגגה ושנייה בזדון הרי זה חייב באשם תלוי הואיל והיה
שם איסור קבוע אבל שתיהן בזדון פטור מקרבן
אכל שתיהן בשגגה מביא חטאת אכל את הראשונ׳ בשגגה
ובא אחר ואכל את השנייה בשגגה שניהן חייבין באשם
תלוי וכן כל כיוצא בזה חלב ונותר לפניו אכל
אחת מהן ואין ידוע אי זו מהן אכל אשתו נדה ואחותו עמו
בבית ושגג באחת מהן ואין ידוע איזו מהן בעל שבת ויום
הכפורים ועשה מלאכה בין השמשו׳ שביניהן הרי זה פטור
מקרבן ואינו מבי׳ חטא׳ שהרי אינו יודע עצמו של חט כמו
שביארנו ואינו מביא אשם תלוי שהרי יודע בודאי שחטא
כל דבר שחייבין על ודאו חטאת קבועה חייבין על
לא הודע שלו אשם תלוי אחד וכל דבר שחייבין על ודאות
חטאות הרבה חייבי׳ על לא הודע שלו אשמו׳ תלויין הרבה
כמניין החטאות כיצד כשם שאם אכל חלב ודם
ונותר ופיגול בהעלם אחד חייב ארבע חטאות כך אם
נסתפק לו אם אכלן או לא אכל לא חתיכות של התר שהיו
עמהם מביא ארבע אשמות תלויין
וכן אם נסתפק לו אם האשה שבא עליה אשתו או פלנית
הערוה שהיתה עמה שחייב עליה שמונה חטאות הרי זה
מביא שמונה אשמות תלויין האוכל חתיכה משתי
חתיכות ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שומן אכל
ואחר שנולד לו הספק אכל חתיכה משתי חתיכות אחרות
ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שומן הרי זה מביא
שתי אשמות תלויין כשם שידיעת ודאי בנתיים מחלקת
לחטאות כך ידיעת ספק בנתים מחלקת לאשמות לפיכך
אם אכל חמשה זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו ידיע׳ ספק
על אחד מהם וחזר ונודע לו ידיעת ספק אחרת על השני
וכן על כל אחד ואחד חייב אשם תלוי על כל אחד ואחד
חתיכה של שומן וחתיכה של חלב אכל אחת מהן ואין ידוע
אי זו היא והביא אשם תלוי וחזר ואכל את השנייה מביא
חטאת וכן אם אכל אחר את השנייה מביא האחר אשם
תלוי כמו שביארנו חתיכה של חלב וחתיכה
של נותר אכל את אחת מהן ואין ידוע אי זו היא מביא
חטאת על החלב ואשם תלוי משום נותר אכל את
השנייה בהעלם שני מביא שלוש חטאות ואם היה בה שוה

פרוטה מביא אשם ודאי משום מעילה אכל אחר
את אחת משתיהם ובא אחר ואכל את השנייה זה מביא
חטאת ואשם תלוי וזה מביא חטאת ואשם תלוי
וכן כל כיוצא בזה

פרק תשיעי

על חמש עבירות מביאין קרבן אשם והוא הנקרא אשם
ודאי שהרי אינו בא משום ספק ואלו הן על שפחה חרופה
ועל הגזל ועל המעילה ועל טומאת נזיר ועל הצרעת
כשיטהר ממנה על שפחה חרופה כיצד הבא
על שפחה חרופה בין בזדון בין בשגגה מביא אשם והוא
שתהיה גדולה מזידה וברצונה ותהיה בעולה כדי שתלקה
שנ׳ בקורת תהיה והביא את אשמו היא לוקה והוא מביא
קרבן ומפי השמועה למדו שבזמן שהיא חייב מלקות הוא
חייב בקרבן ובזמן שהיא פטורה מן המלקו הוא פטור מן
הקרבן בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה
חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן ויראה לי
שאינו מביא עד שיגדיל ויהיה בן דעת
כבר ביארנו בהלכות ביאות אסורות מה היא השפחה
האמורה בתורה ושאינן חייבין עד שיבעול כדרכה ויגמור
לפי אם אמרו לו שנים בעלת שפחה חרופה והוא אומר לא
בעלתי נאמן ואינו מביא קרבן על פיהם שהרי הוא ידע
אם גמר ביאתו או לא גמר וזה שאמר לא בעלתי כלומר
לא גמרתי הבא על השפחה ביאות הרבה אינו
חייב לא אשם אחד כיצד הבא על השפחה
ביאות הרבה בזדון או שבא עליה בשגגה ונודע לו וחזר
ובא עליה בשגגה ונודע לו אפי׳ מאה פעמי׳ במאה העלמו׳
מקריב אשם אחד ומתכפר לו על הכל על הזדונות שבה
ועל השגגות בדא׳ בשפחה אחת אבל הבא על
שפחות הרבה אפי׳ בהעלם אחד חייב אשם על כל שפחה
ושפחה בעל שפחה והפריש אשמות וחזר ובעל בה
אחר שהפריש אשמו חייב על כל אחת ואחת שההפרשה
מחלקת ונמצא כמי שהקריב ואחר כך בעל וכן
אם בעל חמש בעילות בהעלם אחד בשפח׳ אחת ונודע לו
על אחת מהן והפריש אשמו ואחר כך נודע לו על השנייה
מפריש אשם אחר אע״פ שבהעלם אחד היו כולן הואי׳ ולא
נודע לו אלא אחר שהפריש נמצא כבועל אחר שהפריש
שדין השוגג והמזיד בשפחה אחד הוא
על הגזל כיצד כל מי שיש בידו משוה פרוטה ומעלה
ממנון ישרא׳ בין שגזלו בין שגנבו בין שהפקידו אצלו או
הלוהו או משום שותפות או משאר דרכים וכפר בו ונשבע
לשקר בין בזדון בין בשגגה הרי זה מביא אשם על חטאו
וזהו הנקרא אשם גזילות ומפורש בתורה שאין מתכפר לו
באשם זה עד שישיב הממון שבידו לבעליו אבל החומש
אינו מעכב הכפרה כבר ביארנו בהלכות שבועות
אימתי יהיה חייב בשבועה זו שמקרי׳ עליה אשם זה ואמתי
יהיה פטו׳ ממנה ועל אי זו דרך יתחיי׳ אשמות רבות כמניין
חיוב השבועות ועל אי זו דרך לא יהיה חייב לא אשם
אחד על המעילה כיצד כל הנהנה משוה פרוטה
מן ההקדש בשגגה מחזיר מה שנהנה ויוסיף חומש ויקריב
אשם ויתכפר לו וכבר ביארנו בהלכות מעילה שהקרבן
והקרן מעכבין הכפרה ואין החומש מעכב
האוכל מדבר שמועלין בו בחמשה תמחויין בהעלם אחד
אע״פ שהוא מזבח אחד אם יש בכל אכילה ואכילה שוה
פרוטה חייב אשם על כל אחד ואחד שהתמחויין מחלקין
במעילה והרי הן כמינין הרבה אע״פ שאין מוחלקים בחיוב
הכריתות חומרא יתירה יש במעילה שהרי עשה בה
המהנה כנהנה ומצטרפת לזמן מרובה ושליח שעשה
שליחותו חייב המשלח מה שאין דברי׳ אילו בשאר האסורי׳
כל המחוייב אשם ודאי צריך שיודע לו חטאו תחלה ואחר
כך יקריב אשמו אבל אם הקריבו קודם שיודע לו ונודע לו
אחר שהקריב אינו עולה לו וכל חט שחייבין עליו אשם
ודאי אחד המלך או כהן משוח או שאר עם הארץ שוין בו
כל חט שחייבין עליו אשם ודאי אם נסתפק

לו אם עשאהו או לא עשאהו פטור מכלום לפיכך הבא על
ידו ספק מעילה אינו חייב כלום כמו שביארנו בהלכות
מעילה היתה לפניו חתיכה של חולין וחתיכה של
הקדש אכל אחת מהן ואין ידוע אי זו היא פטור חזר ואכל
את השנייה מביא אשם על מעילתו אכל אחר את השנייה
שניהן פטורין חתיכה של חלב וחתיכה שלחלב
הקדש אכל אחת מהן מביא חטאת אכל את השנייה אחר
שנודע לו על הראשונה מביא שתי חטאות ואשם ודאי על
מעילתו בא אחר ואכל את השנייה זה מביא חטאת וזה
מביא חטאת בלבד כבר ביארנו בהלכות מאכלות
אסורות מאי זה טעם נוסף איסור הקדש על איסור חלב
וכן כל כיוצא באילו האיסורין

פרק עשירי

ששה מצותן שיקריבו קרבן עולה ויורד ואילו הן המצורע
והיולדת והנשבע שבועת הערות בין בזרון בין בשגגה
והנשבע שבועת ביטוי בשגגה והטמא שאכל קודש
בשגגה והטמא שנכנס למקדש בשגגה קרבן היולדת אם
היתה עשירה מביאה כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור
לחטאת ואם אין ידה משגת הרי קרבנה יורד ומביאה שתי
תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחר חטאת אפי׳ היתה
ידה משגת לשה ואינה משגת לנסכיו מביאה קרבן עני
המצורע כשיטהר מביא שלש בהמות מהן שני כבשו׳ אחד
עולה ואחר אשם וכבשה לחטאת אם אין ידו משגת מביא
שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחר חטאת וכבש
לאשם על שבועת הערות ועל שגגת שבועת
ביטוי ועל שגגת טומאת מקדש וטומא׳ קדשיו מביא כשבה
או שעירה כשאר החטאות הקבועות ואם אין ידו משגת
מביא שני תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחר חטאת
ואם אין ידו משגת לעוף מביא עשירית האיפה סלת והיא
הקרויה מנחת חוטא שכבר נתפרשו מעשיה בהלכו׳ מעשה
הקרבנות כל הקרבנות האילו מפורשין בתורה
ומפורש זה שחייב להביאן חוץ מטמא שנכנס למקדש או
אכל קודש שכך כתוב שם ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה
וגו׳ או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו׳ או נפש כי תשבע
לבטא בשפתים וגו׳ והיה כי יאשם לאחת מאלה
וגו׳ מפי השמוע למדו שזה שחיי׳ כאן קרבן לטמא כשנטמא
ונכנס למקדש או אכל קודש והוא לא ידע אע״פ שהדבר
מפי הקבלה הרי הוא כמפורש שהרי בפירוש חייבה תורה
כרת לטמא שאכל קודש ולטמא שנכנס למקדש באוכל נא׳
והנפ׳ אשר תאכל בשר מזבח השלמי׳ אשר לה׳ וטומא׳ עליו
ונכרתה ובנכנס למקדש נאמר ונכרתה הנפש ההיא מתוך
הקהל כי את מקדש ה׳ טמא וכיון שחייבה תורה כרת על
טומאת מקדש וקדשיו פירש הקרבן שמביאין על שגגתן
כל קרבנות שהאשה חייבת בעלה מביא על ידיה
אם היה עני מביא קרבן עני ואם היה עשי׳ מביא על ידיה
קרבן עשיר ומביא אדם על ידי בנו ועל ידי בתו ועל ידי
עבדו ושפחתו קרבן ומאכילן בזבחים המלך
וכהן משיח מביאין קרבנן על שבועת העדו׳ או על שבועת
ביטוי או על טמאת מקדש וקדשיו כשאר ההדיוטות שלא
חלק הכתו׳ קרבן מלך מקרבן הדיוט מקרבן כהן משיח אלא
במצוות שחייבין על שגגתן חטאת קבועה כמו שביארנו
אבל בקרבן עולה ויורד כלן שוים כבר ביארנו
בהלכות שבועות אמתי יהיה חייב על שבועת הערות ועל
שבועת שגגת ביטוי ואמתי יהיה פטור עליהן ועל אי
זו דרך יהיה חייב קרבנות הרבה כמניין השבועות ועל אי
זה דרך לא יהיה חייב אלא קרבן אחד ובהלכות מחוסרי
כפרה אבאר באי זה דרך תתחייב היולדת והמצורע
קרבנות הרבה ובאי זה דרך יתחייב כל אחד מהן קרבן
אחד כל המביא קרבן על הזדון בשגגה אם היה
אנוס פטור מן הקרבן ואין צריך לומ׳ שאר עבירות שאינו
חייב חטאת אלא על שגגתן שאם היה אנוס פטור
מי שהפריש מעות לכבשה של חטאתו וצרך הרי זה מביא
שעירה ויחללו אותם המעות על השעירה ויהנה בהן וכן
אם הפריש לשעירה ולקח כשבה יהנה בהן הפריש
מעות לבהמה והעני יקח שתי תורים או שני בני יונה
ויחלל עליהן אותם המעות ויהנה בהם הפריש מעות
לבני יונה או לתורים והעני יביא עשירית האיפה ויחלל
עליהן אותן המעות ויהנה בהן וכן אם היה עני
והפריש מעות לעשירית האיפה והעשיר יוסיף עליהן ויביא
עוף הפריש לעוף והעשיר יוסיף עליהן ויביא כשבה או
שעירה אפי׳ היה מורישו גוסס הרי זה עני עד שימו׳ מורישו
וירשנו עשיר שהפריש כשבה או שעירה ונפל
בה מום אם רצה יביא בדמיה עוף אבל אם הפריש עוף
ונפסל לא יביא בדמיו עשירית האיפה שאין לעוף פדיון
הפריש עשירית האיפה והעשיר עד שלא
קדשה בכלי הרי היא ככל המנחו׳ ותפדה ותאכל ומשקדשה
בכלי תעבור צורתה ותצא לבית השריפה עשיר
שהפריש קן למכרה וליקח בדמיה כשבה או שעירה והעני
יביא קן זו אע״פ שהיא קדושת דמים שהיא נדחית ולמה
לא נדחית מפני שדחוי מעיקרו אינו דיחוי והרי נראה קן
זו לו עתה עני שהקריב קרבן עשיר יצא
ועשיר שהקריב קרבן עני לא יצא

פרק אחד עשר

שינוי יש בשגגת טומאת מקדש וקדשיו מה שאין כן בשאר
כריתות שכל הכריתות כיון ששגג ונודע לו בסוף שחטא
אע״פ שלא היתה לו ידיעה בתחילה הרי זה חייב חטאת
אבל בטומאת מקדש וקדשיו אינו מביא
קרבן עולה ויורד עד שתהיה לו ידיעה לטומאה וידיעה
לקודש או למקדש בסוף והעלם בנתיים כיצד
נטמא ונכנס למקדש או אכל קודש ואחר כך נודע לו
שנטמא ושהיה טמא בשעת שאכל או שנכנס ושקודש היה
זה שאכלו או מקדש היה זה שנכנס לו הרי זה פטור
מקרבן עד שידע שנטמ׳ ושזה מקדש קודם שיכנ׳ או קודם
שיאכל כיצד נטמא וידע שנטמא וידע שזה
מקדש ושזה קודש ואחר כך נעלמה ממנו הטומאה ושכח
שניטמ׳ ונכנס למקדש או אכל קודש והוא יודע שזה מקדש
ושזה קודש או ששגג ושכח שזה מקדש או שזה בשר קודש
והוא יודע שהוא טמא ושנכנס או אכל או שגג
ושכח שניטמ׳ ושגג שזה בשר קודש ושזה מקדש ונכנס או
אכל ואחר כך נודע לו דברי׳ שנתעלמו ממנו הרי זה מביא
קרבן עולה ויורד בכל צד וצד משש מחלקות אילו
ומניין שדין שגגת מקדש וקדשיו כך הוא שהרי נאמר
בשאר שגגות בעשותה אחת ממצות ה׳ אשר לא תעשנה
ואשם או הודע אליו חטאתו אשר חטא כיון שידע בסוף
אע״פ שלא ידע בתחילה ובטומאת מקדש וקדשיו נאמר
ונעלם ממנו והוא ידע ואשם מאחר שנ׳ ונעלם ממנו מכלל
שהיתה שם ידיעה בתחילה ונאמר והוא ידע הא למדת
שהוא צריך ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בנתיים
ניטמא וידע שנטמא אבל לא ידע באי
זה אב ניטמא ושכח שנטמא ואחר כך נכנס למקדש או
אכל קודש ונודע לו אחר שנכנס או אחר שאכל באי זה
אב ניטמא הרי זה חייב קרבן אע״פ שלא ידע בתחילה
באי זה אב ניטמא הרי זה חייב קרבן הואיל וידע שהוא
טמא הרי היתה שם ידיעת טומאה בתחילה אבל אם
נעלמה ממנו הלכות טומאה כגון שנטמא בכעדשה מן
השרץ וידע שהשרץ מטמא ולא ידע בשיעור ושכח שנגע
בשרץ כלל ונכנס או אכל ואחר כך נודע לו בכעדשה מן
השרץ הרי זה ספק אם חייב קרבן או פטור
וכן מי שלא ראה המקדש מימיו ולא
הכין מקומו אם נטמא וידע שניטמ׳ ושכח שניטמא ונכנס
למקדש ולא ידע בתחילה שזהו מקומו שהרי לא ראהו
מעולם ואחר כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש הרי זה
ספק אם ידיעה שיש מקדש בעולם ידיעה או עד שידע
מקומו תחילה יראה לי שאילו החייבים קרבן מספק אינן

מביאין קרבן שמא יכניסו חולין לעזרה ואם תאמר והלא חטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת מפני שהמביא אותה מחוסר כפורים ואסור לאכול בקדשים עד שיביא כפרתו אבל מי שאינו מחוסר כפורי׳ אינו מביא קרבן מספ׳

מי שנטמא בעזרה צריך שידע תחילה שנטמא ושזה מקדש ואם נעלם ממנו אחריכן שנטמא והרי הוא זכור שזה מקדש או שנעלם ממנו שזה מקדש ולא שכח שניטמא או שנתעלמו ממנו זה וזה כשיודע לו יביא קרבן עולה ויורד והוא שישהא כשיעור כמו שביאר בהלכו׳ ביאת מקדש מי שנטמ׳ עצמו במזיד ולא שהא כשיעו׳ הרי זה ספק אם שיעור השתחויה לאנוס בלבד או אף למזיד ולפי׳ אם נעלם ממנו ויצא ולא שהא אינו מביא קרבן ואינו חייב קבועה וכן אם תלה עצמו באויר עזרה הדבר ספק אם אויר עזרה כעזרה או אינו כעזרה מי שנסתפק לו אם נכנס למקדש או אכל קודש בטומאה או לאו אינו מביא אשם תלוי שאין מביאין קרבן על לא הודע אלא בכרת שחייבין על שגגתו חטאת קבועה מי שהיו לפניו שני שבילים אחד טמא ואחד טהור הלך בראשו׳ וחזר והלך בשני ובעת שהלך בשני שכח שהלך בראשון ונעלמה ממנו טומאה זו ונכנס למקדש או אכל קודש חייב ואעפ׳ שלא היתה לו בתחילה ידיעה גמורה לטומאה אלא מקצת ידיעה שהרי לא ידע שהלך בשני שבילין שבהילוך שניהן יהא טמא בודאי ואעפ׳ חייב חטאת שמקצת ידיעה ככל ידיעה הלך בראשו ונכנס למקדש או אכל קודש פטור מפני שהוא ספק טמא הזה שלישי ושביעי וטבל ואחר שנכנס למקדש והלך בשני וחזר ונכנס למקדש חייב שהרי נכנס כשהוא טמא למקדש בודאי או בפעם ראשונה או בפעם שנייה ואעפ׳ שכל ידיעה מהן ספק ידיעה היא שהרי כל שביל מהן ספק הוא כאן בטומאת מקדש וקדשיו עשו ספק ידיעה כידיעה היה טמא ואמרו לו שנים נכנסת למקדש והוא אומר להם לא נכנסתי נאמן ואינו מביא קרבן שאם ירצה יאמר מזיד הייתי אמרו לו שנים טמא היית כשנכנסת למקדש ובפנינו נטמא׳ וידעת שאתה טמא אעפ׳ שהיה בין טומאה זו שמעידי בה ובין כניסתו למקדש ימים רבים שאיפשר לו שיאמר כבר טבלתי הואיל והכחיש את העדים ואמר לא נטמאתי מעולם הרי אילו נאמנים ומביא קרבן על פיהם אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמור׳ קל וחומר שיביאוהו לידי קרבן הקל שהרי הכחישן

טומאת מקדש וקדשיו שהיה לה ידיעה בתחילה ולא היה לה ידיעה בסוף שעיר של יום הכיפורים הנעשה בפני׳ ויום הכפורים תולין עד שיודע לו ויביא קרבן עולה ויורד ושאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ביום הכפורים ויום הכפורים מכפרין ועל שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו פר כהן גדול שליום הכפורים מכפר אם היה המזיד מן הכהנים ואם היה מישרא׳ דם שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפר שנ׳ וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל

פרק שנים עשר

כל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה אם שגגו ב״ד הגדול בהוראה והורו להתירו ושגגו העם בהוראתן ועשו העם והם סומכין על הוראתן ואחר כך נודע לב״ד שטעו הרי ב״ד חייבי׳ להביא קרבן חטא׳ על שגגתן בהוראה ואעפ׳ שלא עשו הן בעצמן מעשה שאין משגיחין על עשיית ב״ד כלל בין עשו בין לא עשו אלא על הוראתן בלבד ושאר העם פטורין מן הקרבן ואעפ׳ שהם העושים מפני שתלו בב״ד

ומהו הקרבן שמביאין על שגגה זו אם בע״ז שגגו והורו מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת מכל שבט ושבט וקרבן זהו האמו׳ בפרש׳ שלח לך שנ׳ והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה מפי השמוע׳ למדו שבשגגת ע״ז הוא מדבר ואם בשאר כריתות שחייבין על שגגתן חטאת קבועה שגגו והורו מביא כל שבט ושבט פר חטאת וזהו האמור בפרשת ויקרא שנ׳ ואם כל עדת ישרא׳ ישגו

נמצאת למד שאם שגגו ב״ד הגדול בהוראה בע״ז מביאין כל הקהל י״ב פרים עולות וי״ב שעירים חטאות והן נשרפות שהרי דמן נכנס לפנים והן הנקראין שעירי ע״ז ואם בשאר המצות שגגו מביאין י״ב פרים חטאות והן נשרפות מפני שדמם נכנס לפנים וכל פר מהן נקרא פר העלם דבר של צבור שנאמר והקריב הקהל כל קהל וקהל וכל שבט ושבט קרוי קהל שנאמר ויעמד יהושפט בקהל יהודה

בין שעשו כל ישרא׳ שבארץ ישרא׳ על פי ב״ד שהורו בין שעשו רוב ישרא׳ אעפ׳ שהן מיעוט מניין השבטי׳ בין שעשו רוב השבטים אעפ׳ שהן מיעוט כל ישרא׳ מביאין כמניין כל השבטי׳ פר לכל שבט ושבט ובע״ז פר ושעיר לכל שבט ושבט שאף אלו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאי׳ אפי׳ עשה שבט אחד בלבד והוא רוב הקהל הרי כל הציבור מביאין י״ב פרים וי״ב שעירים ב״ד שנסתפק להן אם שגגו בהוראה או לא שגגו אינן חייבין באשם תלוי שנ׳ ונודעה החטאת עד שתודע ואחר כך יתחייבו בקרבן כמו שיתבאר בד״א שב״ד חייבין ואילו העושים על פיהם פטורין מן הקרבן כשהיו המורים ב״ד הגדול שלע״א ויהיה ראש ישיבה עמהן בהוראה ויהיו כולן ראויין להורא׳ ויטעו כולן או רובן בדבר זה שהורו בו ויורו בפירוש ויאמר׳ לעם מותרין אתם לעשות וכן אלו ששמעו מפי ב״ד אם אמרו לאחרים מותרים אתם לעשות ויעשו כל הקהל או רובו על פיהם ויהיו העושים שוגגים על פיהם ומדמים שהדבר שהורו בו כדת הורו ויורו לבטל מקצת ולקיי׳ מקצת לא שיעקרו כל הגוף וכשיודע להם ידעו גופו של דבר שהורו בו בשגגה בכל אילו המאורעים הוא שיהיו ב״ד חייבין בקרבן והעושה על פיהם פטור אבל אם חסר אחת מכל אילו הדרכים הרי ב״ד פטורי׳ מן הקרבן וכל מי ששגג ועשה מעש׳ מביא חטאת קבועה על שגגתו

פרק שלשה עשר

כיצד אם חסר אחת מכל הדרכים שביארנ׳ יפטרו בית דין ויתחייבו העושים הרי שהורו ב״ד של אחד מן השבטי׳ להם שחלב הקיבה מותר ואכלוהו אנשי מקומם על פיהם אותו ב״ד פטורין וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה על שגגתו וכן אם הורו ב״ד הגדול שדם חלב מותר ולא היה ראש ישיבה עמהן או שהיה אחד מהן אינו ראוי להיו׳ ממונ׳ בסנהדרי׳ כגון שהי׳ גר או ממזר או זקן או שלא ראה בני׳ וכיוצ׳ בהן ועשו העם על פיהם ואכלו דם חלב הרי ב״ד פטורין וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה על שגגתו ומניין שאי׳ הכתוב מדבר אלא בב״ד הגדול שנ׳ ואם כל עדת ישרא׳ ישגו וגו׳ ומניין שעד שיהיו כולן ראויין להוראה שנ׳ ואם מעיני׳ העדה עד שיהיו להם כעינים ולהלן הוא אומר ושפטו העדה מה עדה האמורה בדיני נפשות כולן ראויין להוראה אף עדה האמורה בשגגה זו עד שיהיו כולן ראויין להוראה וכן אם הורו וידע אחד מהן שטעו ואמר להם טועים אתם ורבו עליו המתירי׳ והתירו הרי ב״ד פטורין וכל מי שעשה על פיהם חייב להבי׳ חטא׳ קבועה על שגגתו שנ׳ ואם כל עדת ישרא׳ ישגו עד שישגו כל הסנהדרי׳ ידע אחד מן הסנהדרין או מעוטן שטעו המתירין ושתקו הואיל והורו ולא היה שם חולק ופשטה ההוראה ברוב הקהל הרי ב״ד חייבין בקרבן וכל שעשה על פיהם פטור ואילו ששתקו אם עשו על פי אילו שהורו הרי אילו חייבין מפני שלא תלוי בב״ד וכן אם נשאו ונתנו בדבר ואמרו דבר זה מותר הוא ולא הורו לעם ולא אמרו להם מותרין אתם לעשות ושמע השומע מהן בעת שגמרו שהדבר מותר והלך ועשה כפי מה ששמע הרי כל העושה חייב חטאת קבועה וב״ד פטורין שהרי לא הורו להם בפירוש לעשות

וכן אם הורו ועשו מיעוט הקהל על פיהם ונודעה השגגה הרי ב״ד פטורין ואלו המעוט שעשו חייבין וכל אחד ואחד מביא חטאתו והסנהדרין עצמן שעשו בהוראתן אינן

מצטרפין לרוב הקהל עד שיהיו הרוב שעשו חוץ מן
הסנהדרין עשו רוב אנשי ארץ ישראל על פיהם
אע״פ שאילו העושים שבט אחד וכן אם עשו רוב השבטים
אע״פ שהן מיעוט הקהל ב״ד חייבין והעושין פטורין
כיצד היו יושבי ארץ ישראל שש מאות אלף ואחד והיו העושים
בהוראת ב״ד שלש מאות אלף ואחד והרי כולן בני יהודה
בלבד או שהיו העושים בני שבעה שבטים כולן אע״פ שיש
בהן מאה אלף הרי ב״ד חייבין וכל העושים על פיהם פטורין
ואין משגיחין על יושבי חוצה לארץ שאין קרוי קהל אלא בני
ארץ ישראל ושבט מנשה ואפרים אינן חשובין כשני שבטים
לענין הזה אלא שניהם שבט אחד היו העושים מרובין
בשעת החטא ומועטין בשעת ידיעה או מועטין בשעת החטא
ומרובין בשעת ידיעה הכל הולך אחר שעת המעשה
הורו ב״ד בחלב מן החלבים שהוא מותר ואכל
מיעוט הקהל על פיהם ונודע להם שחטאו וחזרו בהן ואח״כ
חזרו והורו שעבודה פלונית מותרת ועבר אותה עבודה מיעוט אחר
על פיהם וכשיצטרפו האוכלים לעובדים יהיו רוב הרי אלו
מצטרפין אע״פ שהיתה להן ידיעה בנתים ב״ד
כשהיה המורה ב״ד אחר אבל אם מת ב״ד שהורה תחילה
ועמד אחר והורה אין אלו מצטרפין לאילו אפילו הורו שני
בתי הדינים בדבר אחד כגון חלב וחלב או דם ודם
וכן אם לא היו העושים שוגגין על פי ההוראה
הרי ב״ד פטורין וכל העושים חייבין כיצד הורו
ב״ד לאכול חלב הקיבה כולו וידע אחד מן הקהל שטעו
ושחלב הקיבה אסור ואכלו מפני הוראתן שהיה עולה על
דעתן שמצוה לשמוע מב״ד אע״פ שהם טועים הרי זה האוכל
חייב חטאת קבועה על אכילתו ואינו מצטרף למנין השוגגים
על פיהם ב״ד כשהיה זה שידע שטעו חכם
או תלמיד שהגיע להוראה אבל אם היה עם הארץ הרי זה
פטור שאין ידיעתו באיסורין ידיעה ודאית ומצטרף לכלל
השוגגים על פיהם וכן אם לא ידע שטעו ונתכוון
לאכול שומן וחלב ואכל חלב הקיבה שהתירוהו והוא לא
ידע שהוא חלב קיבה הרי זה חייב מפני שאכילתו מפני
שגגתו לא מפני ההוראה ואינו מצטרף למנין השוגגים על
פיהם שנאמר לכל העם בשגגה עד שתהיה שגגה אחת לכל
וכן אם תלה בעצמו ואכל חלב הקיבה שהורו להתירו לא
מפני הוראתן אלא מפני שהוא מותר בדעתו הרי זה חייב
חטאת קבועה בפני עצמו וזה הכלל כל התולה
בב״ד פטור והוא שיהיו שם כל הדרכים שמנינו וכל החייב
בפני עצמו אינו מצטרף לרוב השוגגים הורו
ב״ד להתיר דבר האסור בזדון ועשו הקהל על פיהם בשגגה
ב״ד פטורין מן הקרבן מפני שהן מזידין וכל אחד ואחד מן
העושים על פיהם חייב קרבן בפני עצמו מפני שהוא שוגג
הורו ב״ד בשגגה וידעו הקהל שטעו ושאין ראוי
לקבל מהן ואעפ״כ עשו הקהל על פיהם אילו ואילו פטורין
מן הקרבן ב״ד פטורין שהרי לא עשו הקהל מפני הוראתן
שהטעתם וכל העושים פטורין מן הקרבן מפני שמזידין הם
שהרי ידעו שטעו ושאין ראוי לעשות

פרק ארבעה עשר

ב״ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על
פיהם ב״ד פטורין וכל אחד ואחד מן העושים חייב חטאת
קבועה שנ׳ ונעלם דבר ולא כל הגוף לעולם אין ב״ד חייבין
עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת בדברים שאינן מפורשין
בתורה ומבוארים ואחר כך יהיו ב״ד חייבין בקרבן והעושים
על פיהם פטורין כיצד שגגו והורו שמותר להשתחוות לע״ז
או שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת או שמותר
לבוא על שומרת יום כנגד יום הרי אילו כמי שאמרו אין
שבת בתורה או אין ע״ז בתורה או אין נדה בתורה שעקרו
כל הגוף ואין זו וכיוצא בזה שגגת הוראה אלא שכחה לפיכך
פטורין מן הקרבן וכל העושה על פיהן חייב חטאת בפני
עצמו אבל אם טעו והורו ואמרו המוציא מרשות
לרשות הוא שחייב שנ׳ אל יצא איש ממקומו אבל הזורק או

המושיט מותר או שעקרו אב מאבות מלאכות והורו שאינה
מלאכה הרי אילו חייבין וכן אם טעו ואמרו
המשתחוה לע״ז בפשוט ידים ורגלים הוא החייב שנ׳ בו לא
תשתחוה לאל אחר אבל הכורע על הארץ ולא פשט ידיו
ורגליו הרי הוא מותר הרי אילו חייבין וכן אם
טעו ואמרו הבא על שומרת יום כנגד יום שראתה דם ביום
הוא חייב שנאמר כל ימי זובה אבל ראתה בלילה מותר
לבא עליה וכן אם הורו ואמרו שמי שפרשה אשתו
נדה בשעת תשמיש מותר לפרוש ממנה כשהוא מתקשה
הרי אלו חייבין וכן אם טעו ואמרו
שהאוכל דם שיצא בשעת שחיטה הוא החייב אבל האוכל
דם הלב מותר הרי אילו חייבים וכן כל כיוצא בטעיות אלו
אם הורו בהן ועשו רוב הקהל על פיהן פטורין וב״ד מביאין
קרבן על שגגתן הורו ב״ד שיצא השבת לפי שנתכסית החמה
ודימו ששקעה חמה ואח״כ זרחה אין זו הוראה אלא טעות
וכל שעשה מלאכה חייב אבל ב״ד פטורין וכן אם התירו
ב״ד אשת איש להנשא לפי שהעידו בפניהם שמת בעלה
ואחר כך בא בעלה אין זו הוראה אלא טעות והאשה ובעלה
האחרון חייבין חטאת על שגגתן וכן כל כיוצא בזה
ב״ד שהורו בשגגה ושכחו עצמו של חטא שהורו
בו אע״פ שהן יודעים בודאי שחטאו בשגגה ואע״פ שהעם
מודיעין אותן ואומרין להם בכך וכך הוריתם לנו הם פטורין
והעושים על פיהם חייבין בפני עצמן שנאמר ונודעה
החטאת אשר חטאו עליה לא שיודיעו אותו החוטאים
כיצד שגגו והתירו חלב שעל גבי הקיבה ואכלוהו
רוב העם ואחר שידעו ששגגו בהוראה ושהתירו דבר
שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת קבועה נסתפק
להם אם מקצת החלבים התירו או מקצת הדמים התירו
הרי אילו פטורין וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה
ב״ד שהורו בשגגה ונודעה להן שגגתן בין שהביאו כפרתן
בין שלא הביאו כל העושה כפי הוראתן שפשטה ברוב הצבור
מאחר שידעו הרי זה מביא אשם תלוי הואיל והיה לו לשאול
בכל עת על דברים שנתחדשו בב״ד ולא שאל הרי זה כמי
שנסתפק לו אם חטא או לא חטא ב״ד במי שהיה
עם ב״ד במדינה אבל מי שראה ההוראה והלך למדינה
אחרת אע״פ שעשה אחר שידעו פטור מפני שתלה בהן והרי
אי אפשר לו לשאול ולא עוד אלא הנבהל לצאת אע״פ שעדיין
לא יצא לדרך ועשה על פיהם מאחר שידעו הרי זה פטור

פרק חמשה עשר

כבר ביארנו שכל שגגה שההדיוט מביא עליה חטאתו
הקבועה כשבה או שעירה אם שגג בה הנשיא מביא שעיר
ואם שגג בה כהן משיח מביא פר ב״ד שכהן
משיח מביא פר על שגגתו כשטעה בהוראת עצמו ועשה
מעשה בשגגת הוראתו לבדה והוא שיהיה חכם מופלא שנ׳
אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם הרי משיח כצבור
מה הציבור שהן ב״ד אינן חייבין בקרבן עד שיהיו חכמים
ראויין להוראה ויטעו בהוראה ויעשו העושים על פיהם
ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת כך המשיח בכל הדרכים
האלו כיצד כהן משיח שטעה בהוראה לעצמו
ודמה שהזורק מרשות לרשות בשבת מותר יזרק
מרשות לרשות והוא תולה בהוראתו
לעצמו כשיודע לו חטאו יביא פר לחטאת אבל אם לא תלה
בהוראתו אלא שגג וזרק בשגגה או שתלה בהוראתו ולא
היה חכם מופלא או שעקר כל הגוף בהוראתו לעצמו או
ששגג בהוראתו לבטל מקצת ולא עשה והוא סומך על
הוראתו אלא עשה בשגגה אחרת או שהיה מזיד בהוראה
ושגג במעשה הרי זה פטור מקרבן כלל שדינו להוראת
עצמו כדין הקהל להוראת ב״ד לכל דבר הורה
לעצמו ושכח מאי זה טעם הורה ובשעת מעשה אמר הריני
עושה על דעת הוראתי הרי זה מביא פר חטאת
הורה לעצמו לבטל מקצת ולקיים מקצת בע״ז ועשה כפי
הוראתו הרי זה מביא שעירה כהדיוט והוא שישגוג

בהוראה כמו שביארנו שאין הכהן המשיח חייב קרבן אלא בהעלם דבר בהורא׳ עם שגגת המעשה בצבו׳ אבל אם שגג במעשה בלבד בלא הוראה בין בעו׳ בין בשאר מצות אינו מביא קרבן כלל

הורה הכהן המשיח עם ב״ד ושגג הוא והם בהוראה אעפ׳ שעשו על פי ההוראה הזאת שטעו בה הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה אלא על הוראתו עם הוראת ב״ד הרי זה פטור ואינו צריך להבי׳ כפרה בפני עצמו אלא אם היו ב״ד מביאין קרבן מתכפר לו בכלל הצבור ואם היו העושים הם המביאים קרבן הוא אינו מביא קרבן שהרי אינו צריך כפרה בפני עצמו

הורה עם ב״ד בשגגה ושגגו הם ברם והוא בחלב אינו מתכפר לו עם הצבור אלא מביא פר לעצמו

כהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו שהיא שגגת הוראה עם המעשה או לא שגג אותה אינו מביא אשם תלוי מפני שהו׳ בא בצבור שאינן מביאין אשם תלוי על לא הודע על שגגת הוראה

אבל הנשיא אם נסתפק לו אם חטא או לו חטא מביא אשם תלוי כשאר ההדיוטות מפני שאין שגגתו תלויה בהוראתו

אי זהו נשיא האמור בתורה זה מלך שאין עליו רשות לאדם מישרא׳ ואין למעלה ממנו במלכותו אלא ה׳ אלהיו בין שהיה מבית דוד או משאר שבטי ישרא׳

ואם היו מלכים רבים ואין אחד מהן עובד את חבירו כל אחד ואחד מהן מביא שעיר עזים על שגגתו

ואי זהו כהן משיח זה כהן גדול שנמשח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים

כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ועבר מעבודתו מפני מום או זקנה וכיוצא בהן וחטא בשגגה זו מביא פר על שגגתו

לפי שאין בין כהן משיח המשמש לכהן משיח שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה של כל יום שאין מקריב אותן אלא כהן המשמש בכהונה גדולה אבל פר הבא על כל המצות שוים הם בו

נשיא שעשה עם הציבור בהוראת ב״ד הרי זה מתכפר לו בכלל העם שאם היו ב״ד הם שהקריבו על שגגתן כל העם והמלך פטורין מן הקרבן כמו שביארנו ואם היו העושי׳ על פי ב״ד הם שחייבין בקרבן והיה המלך מן העושים הרי זה מביא שעיר ששעי׳ נשיא במקום כשבה או שעירה של הדיוט הוא עומר

נשיא שנצטרע עבר מנשיאותו ונשיא שעבר מנשיאותו הרי הוא כהדיוט

חטא כשהיה נשיא ועבר מגדולתו הרי זה מביא שעיר שנ׳ על חטאתו אשר חטא בשעת חטאתו הוא מביא

כהן משיח או מלך שחטאו עד שלא נתמנו אעפ׳ שלא נודע להם אלא אחר שנתמנו הרי אילו כהדיוט שנ׳ אשר נשיא יחטא אם הכהן המשיח יחטא עד שיחטא כשהוא נשיא וכשהוא משיח

לפיכך אם אכל ספק חלב כשהוא הדיוט ונודע לו על ספיקו אחר שנתמנה להיות כהן גדול הרי זה מביא אשם תלוי

אבל חצי זית חלב כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא בהעלם אחר או שאכל חצי זית כשהוא נשיא וחצי זית אחר שעבר אינו מצטרף ופטור

אכל חצי זית כשהוא הדיוט ונתמנה ועבר ואכל חצי זית כשהוא הדיוט הרי זה ספק אם מצטרף או כבר הפסיקה הנשיאות

הלכות מחוסרי כפרה

יש בכללן ארבע מצות עשה וזהו פרטן

א שתקריב הזבה כשתטהר קרבן ב שתקריב היולדת כשתטהר קרבן ג שיקריב הזב כשיטהר קרבן ד שיקריב מצורע כשיטהר קרבן ואחר שיקריבו קרבנותיהן תגמ׳ טהרתן וביאו׳ מצוו׳ או בפרקי׳ אלו

פרק ראשון

ארבעה הן הנקראין מחוסרי כפרה הזבה והיולדת והזב והמצורע

ולמה נקראו מחוסרי כפרה שכל אחד מהן אעפ׳ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו עדיין הוא חסר ולא גמרה טהרתו כדי לאכול בקדשי׳ עד שיביא קרבנו וקודם שיביא כפרתו אסור הוא לאכול בקדשים כמו שביארנו בפסולי המוקדשין

גר שמל וטבל ועדין לא הביא קרבנו אעפ׳ שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא כפרה אינו ממחוסרי כפרה שקרבנו עכבו להיות גר גמור ולהיות ככל כשרי ישרא׳ ומפני זה אינו אוכל בקדשי׳ שעדין לא נעשה ככשרי ישרא׳ וכיון שיביא כפרתו ויעשה ישרא׳ כשר אוכל בקדשים

הביא פרידה אחת בשחרית אוכל בקדשים לערב ויביא פרידה שנייה שקרבנו של גר עולת בהמה או שני בני יונה או שתי תורי׳ ושניהן עולה כמו שביארנו במעשה הקרבנות

הזב והזבה קרבן כל אחד מהן שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטאת

והיולדת קרבנה כבש עולה ובן יונה או תור חטאת ואם אין ידה משגת מביאה שתי תורי׳ או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטא׳

והמצורע קרבנו שלשה כבשים אחד עולה ואחד אשם וכשבה לחטאת ואם אין ידו משגת מביא קן אחד עולה ואחד חטאת וכבש לאשם

הזב והזבה והמצורע מביא כל אחד משלשתן כפרתו ביו׳ השמיני לטהרתו שכל אחד מהן סופר שבעת ימי טהרה וטובל ביום השביעי ומעריב שמשו ומקריב קרבנותיו ביום השמיני

היולדת אינה מביאה קרבנה ביום ארבעים לזכר או ביום שמונים לנקבה אלא מערבת שמשה ומביאה קרבנה למחר שהוא יום מ״א לזכר ויום פ״א לנקבה והוא היום שנ׳ בו ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא ונומר ואם הביא׳ קרבנה תוך ימי מלאת לא יצאת אפי׳ הביא׳ על ולדות הראשונים בתוך ימי מלאות שלולד זה לא יצאת

עברו ימים אילו ולא הביאו כפרתן הרי אילו מקריבין כפרתן לאחר זמן וכל זמן שלא הקריבו חטאתם אסורים לאכול בקדשים אבל העולה והאשם אינן מעכבין

כבר ביארנו במעשה הקרבנות שכל מחייבי קרבן אין מקריבי׳ על ידן אלא מדעתן חוץ ממחוסרי כפרה שאין צריכין דעת בעלים שהרי אדם מביא קרבן על בניו ובנותיו הקטנים אם היו מחוסרי כפרה ומאכילן בזבחים

אי זו היא זבה זו שזב דמה שלשה ימים זה אחר זה בלא עת נדתה וזו היא זבה גדולה שצריכ׳ ספירת שבעה וחייבת בקרבן וכבר ביארנו בעניין הנדה אמתי תהיה האשה זבה בדמי׳ שתראה ואמתי לא תהיה זבה לא נדה או שהורה ומתי תהיה ספק זבה

כל מקום שאמרנו שהיא זבה וסופרת שבעה הרי היא חייבת להביא קרבן וחטאתה נאכלת וכל מקום שאמרנו שהיא ספק הרי זבה זו מביאה קרבן ואי׳ חטאתה נאכלת שכבר ביארנו שחטא׳ העוף הבאה על הספק תשרף

ושם ביארנו מה תלד האשה או מה תפיל ותהיה טמאה לידה ומה תלד או תפיל ולא תהיה טמאה לידה וכל מקום שאמרנו שהיא טמאה לידה הרי זו מביאה קרבן וחטאתה נאכלת וכל מקום שאמרנו שאינה טמאה לידה הרי זו פטורה מן הקרבן

האשה שלא הוחזקה עוברה והפילה ולא ידעה מה הפילה אם נפל שחייבת עליו קרבן או דבר שאינה חייבת עליו קרבן הרי זו ספק יולדת ומביאה קרבן ואין חטאתה נאכלת

וכן שתי נשים שהפילו שני נפלים נפל אחד ראוי להקריב עליו והנפל האחר פטורה עליו ואין אחת מהן מכרת נפלה כל אחת משתיהן מביא׳ קרבן מספק ואין חטא׳ אחד משתיהן נאכלת שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת שמא׳ אינה חייבת ונמצאת חטאת זו חולין שנשחטו בעזרה שהן אסורין בהנאה כמו שביארנו בהלכות שחיטה

אחת היולדת ואחת המפלת ולד אחד או ולדות הרבה הרי זו מביאה קרבן אחד לכולן והוא שתלד כולן בתוך ימי מלאות אבל אם הפילה אחר ימי מלאת מביא אף על השני

כיצד ילדה נקבה שהפילה מיום הלידה עד סוף יום שמונים הרי הן נחשבין עם הולד הראשון וכאילו ילדה תאומים זה אחר זה ואינה מביאה אלא קרבן אחד

הפילה נפל ביום פ״א ומיום פ״א והלאה אם היא ראוי לקרבן הרי זו מביאה עליו בפני עצמו

ילדה נקבה ולאחר

ששים או שבעים יום הפילה נקבה שנייה   כל נפל שתפיל
בתוך שמונים של נקבה זו השנייה פטורה עליו   וכן אם
הפילה נקבה שלישית אחר ששים או שבעים יום של נקבה
שנייה הרי כל נפל שתפיל בתוך שמונים של נקבה שלישית
פטורה עליו מפני שהוא חשוב עם הנפל השלישי   והנפל
השלישי חשוב עם השני מפני שהו בתוך ימי מלאות שלו
והשני חשוב עם הראשונה ואינה מביאה אלא קרבן אחר
על הכל   היולדת טומטום או אנדרוגינס והפילה
נפל אחר ארבעים מיום לידתו הרי זו מביאה קרבן על נפל
זה שמא זכר הוא הראשון   והרי הפילה אחר מלאות ואין
חטאתה נאכלת שמא נקבה היא הראשונה ובתוך מלאות
הפילה שהיא פטורה מקרבן שני   האשה שיש
עליה ספק חמש לידות או ספק חמש זיבות מביאה קרבן
אחר ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה
היו עליה חמש לידות וראות חמש זבות וראות מביאה
קרבן אחר ואוכלת בזבחים והשאר עליה חובה וכן הדין
בזב   היו עליה חמש לידות וראות וחמש לידות
ספק או חמש לידות וראות וחמש זיבות ספק מביאה שני
קרבנות אחר על הוראי ונאכל   ושאר הוראות עליה
חובה ואחר על הספק ואינו נאכל ואין השאר עליה חובה
ואוכלת בזבחים   האשה שנתגייר ואין ידוע אם עד שלא
נתגייר ילדה או משנתגייר ילדה הרי זו מביא קרבן מספק
ואין חטאתה נאכלת   כבר ביארנו בהלכות שגגות שכל
מחוסרי כפרה מספק שעבר עליהן יום הכפורים   חייבין
להביא אחר יום הכפורי שקרבן זה מכשירן לאכול בקדשי
האשה שיש עליה לידה או זיבה מביאה מעות
הקינים ונותנת בשופר ואוכלת בקדשים לערב חזקה שאין
בד׳ של כהנים עוסרין משם עד שיכלו כל המעות שבשופר
ויקריבו כנגדן קינים כמו שביארנו בשקלים ובהלכות כלי
המקדש והעובדי בו   האשה שהביאה חטאתה ומתה
יביאו היורשים עולתה   אעפ שלא הפרישה אותה מחיים
כבר נשתעברו נכסיה לקרבן והשעבוד דין תורה הוא

פרק שני

הזוב האמור בתורה היא שכבת זרע הבא מחולייו החללים
שהיא מתקבצ בהן וכשיצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכבת
זרע ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה   אלא נגרר ויוצא כמו
בצק של שעורים מהה כלובן ביצה המוזרת   אבל שכבת
זרע לבנה קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת
הרואה ראיות הזוב הגורמות לו להיות זב מחמת חולי או
אונס וכיוצא בהן אינו זב שנ זב מבשרו מחמת בשרו הוא
שיהיה טמא לא מחמת דבר אחר   מיכן אמרו
בשבעה דרכים בודקין את הזוב   במאכל ובמשתה במשא
ובקפיצה בחולי ובכראה ובהרהור   כיצד אכל
אכילה גסה או שתה הרבה או שאכל   או שתה אוכלין או
משקין המביאין לידי שכבת זרע   או שנשא משוי כבד או
שקפץ ממקום למקום ובכלל דבר זה   אם הוכה על גבו או
שהיה חולה או שראה אשה והתאוה שכיבתה   או שהרהר
בעסקי בעילה אעפ שלא הרהר בבעיל אשה שהוא מכירה
אם קדם אחד מכל אלו וראה ראייה של זוב תולין בו ואינו
מטמא   הרואה קרי אינו מתטמא בזוב מעת לעת
שראייה זו של זוב מחמת שכבת זרע היא   וכן למראה
ולהירהור תולין בהן מעת לעת אבל למאכ ולמשת ולקפיצ
תולין בהן כל זמן שמצטער   מי שמל ואחר כך ראה זוב
בין גוי בין ישראל תולין במילה כל זמן שמצטער   גוי
שנתגייר וראה קרי מטמא בזיבה מיד   ואין תולין לו מעת
לעת   קטן אין תולין לו לא במראה ולא בהרהו שאין לקטן
מראה והירהור המביא לידי זוב   לפי בודקי אותו בה דרכי
בלבד וכשם שתולי לקטן בחליו כך תולין לו בחולי אמו
אם היה יונק ממנה או צריך לאמו   ברא שבודקין את
הזוב בדרכים אלו בראייה שנייה שלזוב שבה יעשה זוב כמו
שיתבאר אבל ראייה ראשונ אפי ראה אותה באונס וראיי
שנייה מחמת בשרו הרי זה טמא טומאת זיבות   ואעפ כן
בודקין אותו בראשונה כדי למנות בה שלש ראיות לחייבו
קרבן   ראייה שלישית אין בודקין אותו בה אלא
אפילו ראה אותה מחמת אונס הואיל ונזקק לטומאה שהרי
ראיות שנעשה בהן זב מחמת בשרו היו   ולפיכך יתחייב
בקרבן   הרואה ראייה אחת שלזוב הרי הוא כבעל
קרי ראה שתים הרי זה זוב וצריך ספירת שבע וביאת מים
חיים ואינו חייב בקרבן ראה שלוש ראיות הרי זה זב גמור
וחייב בקרבן ואין בין זב שראה שתי ראיות   לרואה שלש
אלא קרבן בלבד ודברים אילו כולן דברי קבלה   מפי משה
רבינו מסיני   אחד הרואה שתי הראיות או השלוש
בשעה אחת זו אחר זו או שראה ראייה בכל יום וזה אחר זה
הרי זה זב לפי שתלה הכתוב את הזובה בימים   שנ כי יזוב
זוב דמה ימים רבים והזב לא תלה אותו בימים   ואם
הפסיק הזוב בין ראייה לראייה יום גמור אינן מצטרפות
כיצד ראה ראייה בשבת וראייה שנייה בשני בשבת   אינן
מצטרפו ואינו זב וכן אם ראה ראייה שנייה באחד בשבת
וראה ראייה שלישית בשלישי בשבת   אינו חייב בקרבן
שאין זו מצטרפת לשתים   שהרי הפסיק ביניהן יום אחד
אבל אם ראה אחת היום ואחת בלילה של
אחריו הרי אילו מצטרפו ואין צריך לומר שאם ראה אחת
בלילה ושנייה ביום שהן מצטרפות   וכן אם ראה שלוש
ראיות בשלשה לילות זה אחר זה הרי אלו מצטרפות
ראיית הזב אין לה שיעור אלא הרואה כל שהוא טמא   שנא
או החתים בשרו כל שהוא ניכר בבשרו מטמא   היה הזוב
נגרר ויוצא ולא פסק   אם יש מתחילת הראייה עד סופה
כדי טבילה וספוג   או יתר הרי זו נחשבת כשתי ראיות
הואיל והיא ארוכה כשתים   ואם לא היתה ארוכה כשעור
הזה אפילו פסק הזוב בנתיים הרי זו ראייה אחת
וכן אם היתה ראייה אחת ארוכה   כשלוש ראיות שנמצא
מתחילתה ועד סופה כשתי טבילות   ושני ספוגין הרי זו
נחשבת כשלוש ראיות ויביא קרבן   ראה ראייה
אחת ביום והפסיק כדי טבילה וספוג ואחר כך ראה שתים
או אחת מרובה כשתים או שראה שתים   או אחת מרובה
כשתים והפסיק כדי טבילה וספוג ואחר כך ראה אחת הרי
זה זב גמור   ראה ראייה אחת מקצתה בסוף היום
ומקצתה בתחילת הלילה אעפ שאינה ארוכה כשתים הרי
אילו שתי ראיות שהימים מחלקין הראיה   לפיכך הרואה
ראייה אחת בין השמשות שהוא ספק מן היום ומן הלילה
הרי זה ספק לטומאה   ראה ראייה אחת ביום
ואחת בין השמשות הרי זה וראי לטומאה   וספק לקרבן
ומביא קרבן ואינו נאכל   ראה ראייה אחת בין
השמשות של שבת וראייה שנייה בין השמשות של מוצאי
שבת הרי זה ספק לטומאה וספק לקרבן ספק לטומא שמא
ראייה ראשונה היתה בערב שבת   ושנייה במוצאי שבת
והרי הפסיק שבת ביניהן   ואין כאן זיבות כלל והרי הוא
ספק לקרבן   שמא אחת מהן היתה מקצתה ביום ומקצתה
בלילה שהיא חשוב כשתים והרי ראה שלוש ראיות שהוא
חייב בקרבן ולפיכך מביא קרבן ואינו נאכל

פרק שלישי

כלהימים שהזב רואה בהן זיבות הרי הוא טמא   וכשיפסוק
הזיבו מונה שבעת ימי נקיי כזבה   וטובל בשביעי ומעריב
שמשו ובשמיני מביא קרבנו אם היה בעל שלוש ראיו ואם
ראה ראייה שלזוב אפי בסוף יום שביעי אחר שטבל סתר
הכל ומתחיל למנות שבעת ימים נקיים   מאחר יום ראייה
האחרונה   זב שראה קרי באחד משבעת ימי
הספירה אינו סותר אלא יומו בלבד   ומשלים שבעת ימים
ומביא קרבנו   כיצד ראה קרי ביום החמישי סופר
אחריו שלשה ימים וטובל בשלישי   ומביא קרבנו ברביעי
זב שברק ביום ראשון מימי הספירה ומצא
טהור ולא ברק כל שבע   וביום השביעי ברק ומצא טהור
הרי זה בחזקת טהר   אפי ברק ביום הטומא עצמה ומצא
טהור ופסק הזוב ולא ברק למחר בתחיל ימי הספיר וברק

בשביעי או בשמיני ומצא טהור עלו לו ימי הספיר והרי זה בחזקת טהורה כל ראייה שהיא סותרת אינה מביאה לידי קרבן כיצד ראה שתי ראיות והפסיק יום או יומי׳ והרי הוא מונה שבעת ימי׳ נקיים ובתוך השבעה ראה ראייה של זוב אינה מצטרפת לשנים אלא סותרת ומתחיל למנות כמו שביארנו אפילו ראה בתוך ימי הספירה שלש ראיות זו אחר זו אפילו ראה אותם ביום אחד אפילו ראה שלוש ראיות בסוף יום שביעי של שבעת ימי נקיים אינו מביא קרבן שראיות אלו לסתירה הן ראה שלש ראיות בליל שמיני מביא קרבן שאין ראיות אלו סותרין

ברא בוב בעל שתי ראיות אבל בוב בעל שלוש שראה שלוש ראיות בליל שמיני שלאחר שבעת ימי נקיים אינו מביא קרבן שני על שלש ראיות אלו אלא קרבן אחד על השלוש הראשונות שאעפ׳ שאין שלוש אחרונות סותרות הרי לא יצא לזמן שראוי לקרבן והלילה מחוסר זמן הוא לכל חוץ מיולדת שהפילה בליל פא׳ שהיא מביאה קרבן שני כמו שביאר׳ ודבר זה מפי הקבלה ראה ראיה אחת בליל שמיני ושתי ראיות ביום שמיני הרי אילו מצטרפין ומביא קרבן שני על זיבות האחרונות שהרי ראייה ראשונה של כל זב כשכבת זרע היא חשובה ואם ראה אחריה שתים מצטרפת עמהם לקרבן אבל אם ראה שתים בליל שמיני ואחת ביום שמיני אין מצטרפת ואינו מביא קרבן על הזיבה זו האחרונה הכל מתטמאין בזיבה אפי׳ קטן בן יומו והגרים והעבדים וחרש ושוטה ויראה לי שמביאין עליהן כפרה כדי להאכילן בקדשים וחטאתן נאכלת שהרי הן כקטן שאינו בן דעת וסרים אדם וסרים חמה מתטמאין בזיבה ככל האנשים הטומטום והאנדרוגינס נותנין עליהן חומרי האיש וחומרי האשה מתטמאין בדם כנשים ובלובן כאנשים וטומאתן בספק לפיכך אם היה אחד מהן זב בעל שלוש ראיות או זבה שראת דם שלשה ימים זה אחר זה מביאין קרבן ואינו נאכל היה מונה שבעת ימים נקיים ללובן וראה אודם או לאודם וראה לובן הרי זה אינו סותר

פרק רביעי

כשיתרפא הצרוע מצרעתו אחר שמטהרין אותו בעץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפורים ומגלחין את כל בשרו ומטבילין אותו אחר כל זאת יכנס לירושלם ומונה שבעת ימים וביום השביעי מגלח תגלחתו שנייה כתגלח׳ הראשונה וטובל והרי הוא טבול יום ומעריב שמשו ולמחר בשמיני טובל פעם שנייה ואחר כך מקריבין קרבנותיו ומפני מה טובל בשמיני אחר שטבל מאמש מפני שהיה רגיל בטומאה בימי חלוטו ואינו נזהר משו׳ טומאה ושמא נטמא אחר שטבל לפיכך טובל בשמיני בעזרת הנשים בלשכת המצורעי׳ ששם אעפ׳ שלא הסיח דעתו נתאחר ולא גילח בשביעי וגילח בשמיני או אחר כמה ימי׳ ביום שיגלח יטבול ויעריב שמשו ולמחר יביא קרבנותיו אחר שיטבול פעם שנייה כמו שביארנו כיצד עושין לו המצורע עומד חוץ לעזרת ישראל כנגד פתח מזרחי ופניו למערב ושם עומדים כל מחוסרי כפרה בעת שמטהרין אותן ושם משקין את הסוטות והכהן לוקח אשם של מצורע כשהוא חי ומניפו עם לוג השמן במזרח כדרך כל התנופות ואם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו יצא ואחר כך מביא את האשם שלמצורע עד הפתח ומכנים שתי ידיו לעזרה וסומך עליו ושוחטין אותו מיד ומקבלין שני כהנים את דמו אחד מקבל בכלי וזורקו על גבי המזבח ואחר בידו הימנית ומערה לידו השמאלית ומזה באצבעו הימנית ואם שינה וקבל בשמא׳ תחילה פסל הכהן שקבל מקצת הדם בכלי מוליכו וזורקו על המזבח תחילה ואח׳ כך יבא הכהן שקבל הדם בכפו אצל המצורע הכהן מבפנים והמצורע מבחוץ ומכני׳ המצורע ראשו ונותן הכהן מן הדם שבכפו על תנוך אזנו הימנית ואחר כך יכנים ידו הימנית ויתן על בהן ידו ואח׳כ׳ יכנים רגלו הימנ׳ ויתן על בהן רגלו ואם נתן על השמא׳ לא יצא ואח׳כ׳ יקריב חטאתו ועולתו

ואחר שיתן הדם על הבוהנות נוטל הכהן מלוג השמן ויצק לתוך כפו של חבירו השמא׳ ואם יצק לתוך כף עצמו יצא וטובל אצבעו הימנית בשמן שבכפו ומזה שבע פעמים כנגד בית קודש הקדשי׳ על כל הזייה טבילת אצבע בשמן ואם הזה ולא כיון כנגד בית קודש הקדשים כשרות ואחר כך יבא אצל המצורע ויתן מן השמן על מקום דם האשם בתנוך אזן ובהן ידו ובוהן רגלו והנותר מן השמן שבכפו יתננו על ראש המתטהר ואם לא נתן לא כפר ושאר הלוג מתחלק לכהנים שירי הלוג אינו נאכל אלא בעזרה לזכרי כהונה כשאר קדשי קדשי׳ שהרי הוקש לאשם ואסור לאכול מלוג השמן עד שיתן ממנו מתן שבע ומתן בהונות ואם אכל לוקה כאוכל קדשים קודם זריקה

פרק חמישי

אי זהו תנוך אזן זה גדר האמצעי נתן על צידי הבהונות כשר נתן על צידי צידיהן פסול בין שנתן השמן על דם האשם עצמו מלמעלה בי׳ שנתן בצד הדם אפי׳ נתקנח הדם קודם שיתן השמן נותן השמן על הבהונות שנ׳ על מקום דם האשם אין לו בוהן יד ימנית או בוהן רגל ימנית או שאין לו אזן ימנית אין לו טהרה עולמית אשם מצורע ששחטו שלא לשמו או שלא נתן מדמו על גבי בהונות הרי זה עולה למזבח וטעון נסכים כנסכי אשם מצורע וצריך המצורע אשם אחר להכשירו הקדים חטאתו לאשמו לא יהיה אחר סמרס ברמה אלא תעבור צורתה ותצא לבית השריפה יש לאדם להביא אשמו היום ולוגו אחר עשרה ימים ואם רצה לשנות הלוג לאשם מצורע אחר משנה אעפ׳ שקדש בכלי חסר הלוג עד שלא יצק ימלאנו חסר מאחר שיצק יביא אחר בתחילה יצק מן השמן לכפו והתחיל להזות ונשפך הלוג אם עד שלא גמר מהן שבע נשפך הלוג יביא אחר ויתחיל במתן שבע גמר מהן שבע ונשפך הלוג יביא אחר ויתחיל לכתחילה בבוהנות

גמר הבהונות ואח׳ כך נשפך הלוג קודם שיתן שאר השמן שבכפו על ראש המטהר אינו צריך להביא לוג אחר שמתנ׳ הראש אינ׳ מעכב שנ׳ והנות׳ בשמן ומיתר השמן הקדים מתן שמן למתן דם ימלא הלוג שמן ויחזו׳ ויתן השמן אחר הדם הקדי׳ מתן שמן על הבהונו׳ למתן שבע ימלא הלוג ויחזור ויתן על הבהונות אחר מתן שבע שנא׳ זאת תהיה תורת המצורע שתהיה כל תורתו על הסדר נתן שבע המתנות שלא לשמן לא הורצה והוכשר המצורע

מצורע שנתנגע אחר שהביא אשמו צריך קרבן אחר לצרעת שנייה וכן אם הביא אשמו ונתנגע צריך קרבן על כל אחת ואחת אבל אם נתנגע ונרפא והביא צפוריו וחזר ונתנגע ונתרפא והביא צפוריו קרבן אחד לכולן

מצורע שהביא קרבן עני והעשיר או עשיר והעני קודם שיקריב קרבנותיו הכל הולך אחר האשם אם היה בשעת שחיטת האשם עשיר ישלם קרבן עשי׳ ואם היה עני ישלם קרבן עני שני מצורעים שנתערבו קרבנותיהן ונזרק דם אחת משתי החטא׳ שלהן ואחר כך מת אחד מן המצורעים כיצד עושה זה המצורע החי להביא חטאת בהמה אינו יכול שמא זו שנזרק דמה חטאתו היא ואין מביאין חטאת בהמה על הספק ולהביא חטאת העוף אינו יכול שעשיר שהביא קרבן עני לא יצא וכיצד יעשה יכתוב כל נכסיו לאחר ונמצ׳ עני ויביא חטאת העוף מספק ולא תיאכל כמו שביארנו ונמצא אוכל בקדשים

עשיר שאמר קרבנו של מצורע זה עלי והמצורע היה עני הרי זה מביא על ידו קרבנו׳ עשיר שהרי יד הנודר משגת ועני שאמ׳ קרבנו של מצורע זה עלי והיה המצורע עשיר הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר שהרי זה הנודר חייב בקרבנות עשיר

הלכות תמורה

יש בכללן שלוש מצות אחת מצות עשה ושתים מצות לא
תעשה וזהו פרטן א שלא ימיר בהמה בבהמה
ב שתהיה התמורה קודש אם המיר ג שלא ישנה
הקדשים מקרושה לקרושה וביאור
מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

כל המימר לוקה על כל בהמ׳ ובהמ׳ שימיר שנ׳ לא יחליפנו
ולא ימיר אותו ואעפ׳ שלא עשה מעשה מפי השמוע למדו
שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה אין לוקי׳ עליה חוץ
מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם שלשה לאוין אילו
אי אפשר שהיה בהן מעשה כלל ולוקין עליהן
ולמה לוקי׳ על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה שנאמ׳
ואם המר ימיר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש מפני שיש
בה עשה ושני לאוין ועוד שאין לאו שבה שוה
לעשה שהציבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו
אעפ׳ שאין מוזהרין שלא ימירו נמצאתה אומר
שהיחיד שהמיר הרי התמור׳ קודש ואפי׳ המיר בשבת לוקה
ארבעי׳ ואחר מן השותפין שהמיר או מי שהמיר בקרבן
מקרבנות הצבור הואיל ויש לו בהן שותפות הרי זה לוקה
ואין התמורה קודש אחד המימר בזדון או שהמיר
בשגגה הרי זה עושה תמורה ולוקה כיצד המתכוין לומר
הרי זו תמורת עולה שיש לי ואמר הרי זו תמורה שלמים
שיש לי הרי זו תמורה ולוקה אבל אם דמה שמותר להמיר
והמיר או שאמר אכנס לבית זה ואמיר מדעתי ונכנס
ושכח והמיר שלא מדעתו הרי זו תמורה ואינו לוקה עליה
אין אדם מימר בהמתו בקרבן שאינו שלו ואם אמר בעל
הקרבן כל הרוצ׳ להמיר בבהמתי יבוא וימיר הרי זה מימר
בה המיר קרבנו בבהמה שאינה שלו אינה תמורה שאין
אדם מקדיש דבר שאינו שלו המתכפר הוא
שעושה תמורה אבל לא המקדיש כיצד הקדיש בהמה
שיתכפר בה חבירו כגון שהקדיש קרבנות נזיר שיתכפר
בהם פלוני הנזיר אותו הנזיר הוא שעושה בהן תמורה
אבל לא זה שהקדיש לפי שאינן שלו היורש מימר
הניח בהמה לשני בניו ומת הרי זו קריבה ואין ממירין
בה שהרי הם בה שותפין והשותפין אין עושין תמורה
כמו שביארנו אין קדשי גוים עושין תמורה מן
התורה אבל מדברי סופרים שהגוי שהמיר הרי זו תמורה
הקדיש הגוי בהמה שיתכפר בה ישרא׳ והמיר בה הגוי
הרי זו ספק תמורה אחד אנשים ואחד נשים אם המירו
עושים תמורה קטן שהגיע לעונת נדרים שהמיר
אעפ׳ שאינו לוקה יש בו ספק אם עושה תמור׳ או אינו עושה
תמורה אין הכהנים ממירין בחטאת ובאשם שאעפ׳
שהם שלהם אינן זוכין בהן מחיים שאין להם בבשר עד
שיזרק הדם ואין הכהנים ממירין בבכור שאעפ׳ שהוא
זוכה בו מחיים אינו זוכה בו מתחילה שהרי תחילתו בבית
ישראל הוא

אבל הבעלים שהמירו בבכור כל זמן שהוא בביתם עושים
תמורה וכן כהן שהמיר בבכור שנולד לו לא בבכור שלקח
מישרא׳ הרי זו תמורה אילו של כהן גדול עושה
תמורה אבל פרו אינו עושה תמורה אעפ׳ שהוא משלו הוא׳
ואחיו הכהנים מתכפרין בו הרי הם בו כשותפין

העופות והמנחות אינן עושין תמורה שלא נאמ׳ אלא בהמה
קרבנות בדק הבית אין עושין אותן תמורה
שנ׳ במעשר לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו והלא
המעשר בכלל כל הקדשים היה ולמה יצא ללמד על הכלל
מה מעשר קרבן יחיד יצאו קרבנות צבור וכן
השותפין מה מעשר קרבן מזבח יצאו קדשי בדק הבית
מה מעשר בהמה הוקש למעשר דגן שאין חייבין בו אלא
ישרא׳ ולא גוים יצאו קרבנות גוים שאין עושין תמורה כמו
שביארנו המקדיש בעלת מום קבוע אינה עושה
תמורה מפני שלא נתקד׳ גופה קדוש גמור ואינ׳ אלא קדושת
דמים אבל המקדיש בעלת מום עובר או שהקדיש תמימה
ואחר כך נולד לה מום קבוע הרי זו עושה תמורה

אחד המימר תמים בבעל מום או בעל מום בתמים
או שהמיר בקר בצאן או צאן בבקר או כבשים בעזים או
עזים בכבשים או נקבות בזכרים או זכרים בנקבות או
שהמיר אחד במאה או מאה באחד בין בבת אחד בין בזו
אחר זו הרי אילו תמורה ולוקה כמניין הבהמות שהמיר
אין התמורה עושה תמורה ולא ולד בהמות
ההקדש עושה תמור׳ שנ׳ והיה הוא ותמורתו הוא ולא ולדו
ותמורתו ולא תמורת תמורתו אבל המימר בבהמה וחזר
והמיר בה וחזר והמיר אפילו אלף כולן תמורה ולוקה על
כל אחד ואחד כמו שביארנו

אין ממירין אברים או עוברים בשלמים ולא שלמים בהן
כיצד האומר רגלה של בהמה זו או ידה תחת עולה זו או
שאמר עובר בהמה זו תחת עולה זו אינה תמורה
וכן האומ׳ בהמה זו תחת ידה או רגלה של עולה זו או שאמ׳
בהמה זו תחת עוברה שלחטאת זו אינה תמורה
המימר בכלאים או בטריפה ויוצא דופן או בטומטום
ואנדרוגינס אין הקדושה חלה עליהן והרי זה כמי שהמיר
בגמל או בחמור לפי שאין במינן קרבן ולפיכך אינו לוקה
מה בין אילו לבעל מום בעל מום יש במינן קרבן אילו אין
במינם קרבן הרובע והנרבע הרי הם כבעל מום
ועושין תמורה וכן כל כיוצא בהן בהמה שחצייה
קודש וחצייה חול לא עושה תמורה ולא נעשית תמורה
כל החטאות שדינן שימותו אינן עושין תמורה
וכל חטאת שדינה שתרעה עד שיפול בה
מום ותמכר עושה תמורה המפריש נקבה לפסחו
או לעולתו או לאשמו עושה תמורה אעפ׳ שאינן ראויין
ליקרב הואיל וירדו לקדושת דמים והרי הם תמימים ירדו
לקדושת הגוף אבל המפריש שעיר לחטאתו
ונשיא שהפריש שעירה לחטאתו וכהן גדול שהפריש פרה
לחטאתו אינן עושין תמורה שכל המשנה בחטאות לא
נתקדשה כלל ואפילו קדושת דמים כמו שביארנו
בהלכות פסולי המוקדשין

פרק שני

התמורה היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו
הרי זו תחת זו או הרי זו חליפת זו ואין צריך לומ׳ אם אמר
הרי זו תחת חטאת זו או תחת עולה זו שהיא תמורה וכן
אם אמר הרי זו תחת חטאת שיש לי בתוך הבית או תחת
עולה שיש לי במקום פלוני הרי זו תמורה והוא שיש לו
אבל אם אמר על בהמת חולין הרי זו תחת
עולה או הרי זו תחת חטאת לא אמר כלום וכן אם אמר
הרי זו מחוללת על זו אינה תמורה
היו לפניו שתי בהמות אחת חולין ואחת הקדש שנפל בה
מום הניח ידו על בהמת חולין ואמר הרי זו תחת זו הרי זו
תמורה ולוקה הניח ידו על בהמת הקדש ואמר
הרי זו תחת זו הרי זה חללה על בהמת החולין ואין זו
תמורה אלא כפורה בעלת מום בזו הבהמה היו
לפניו שלוש בהמות קדשי מזבח ואחת מהן בעלת מום
שהרי היא עומדת לפדיון וג׳ בהמו׳ תמימו׳ חולין ואמ׳ הרי
אילו תחת אילו הרי שתים מן החולי׳ תחת שתים התמימו׳
תמורתן ולוקה עליהם שתים והבהמה השלישי׳ היא תחת
בעלת מום שנתחללה עליה ולחללה נתכון ולא להמיר בה
שכיון שיש לפניו דרך איסור והיא התמורה ודרך התר
והוא החילול חזקה היא שאין אדם מניח ההתר ועושה
האיסור ולפיכך אינו לוקה שלוש מלקיות
וכן אם אמר עשר בהמות אילו תחת עשר בהמות אילו
ואחת מהן בעלת מום אינו לוקה אלא ט׳ מלקיות שהבהמה
העשירית לחללה נתכוון ולא להמיר בה שאעפ׳ שהוחזק זה
במלקיות הרבה הואיל ויש שם דרך התר אינו מניח דבר
ההתר ועושה האיסור שתי בהמות של הקדש

ואחת מהן בעלת מום ושתי בהמות של חולין ואחת מהן
בעלת מום ואמ׳ הרי אילו תחת אילו הרי התמימה תמורת
התמים ולוקה אחת ובעלת המום מחוללת על בעלת המום
שאינו מניח ההתר ועושה האיסור

האומר הרי זו תמורת עולה ושלמים דבריו
קיימי׳ ותמכר ויביא בחצי דמיה תמורת עולה ובחצי דמיה
תמורת שלמים אמר הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים
אם נתכוון לכך מתחילה דבריו קיימים ואם לא נתכוון
בתחילה לא לתמורת עולה וחזר ואמר תמורת שלמים
אעפ׳ שחזר בתוך כדי דיבור אין תופשין אלא לשון ראשון
והרי היא תמורת עולה בלבד

פרק שלישי

כיצד דין התמורות ליקרב תמורת העולה תקרב עולה
ואם היתה תמורתה נקבה או בעלת מום תרעה הנקב׳ עד
שיפול בה מום ותמכר ויביא בדמיה עולה תמורת
החטאת תמות כמו שביארנו בפסולי המוקדשין תמורת
האשם תרעה עד שיפול בה מום ויפלו דמיה לנרבה
תמורת השלמים כשלמים לכל דבר טעונה סמיכה ונסכים
ותנופת חזה ושוק תמורת התודה כתודה לא שאינה
טעונה לחם כמו שביארנו בהלכות פסולי המוקדשין
תמורת הפסח אם המיר בו קודם חצות יום יד׳ אי׳ תמורתו
קריבה לא תרעה עד שיפול בה מום ויביא בדמיה שלמים
ואם המיר בה אחר חצות הרי התמור׳ עצמה תקרב
שלמים תמורת הבכור והמעשר אינם קריבין
לעולם שנ׳ בבכור לה׳ הוא מפי השמועה למדו הוא קרב
ואין תמורתו קריבה ודין המעשר כבכור תמורתן תרעה
עד שיפול בה מום ותיאכל תמורת הבכור לכהנים
ותמורת המעשר לבעלים וכשם שאין פודין בכור ומעשר
שנפל בהן מום כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח כך
אין פודים תמורתן בהמה שהקדישה חצייה
עולה וחצייה שלמים תמורתה כמוה וכן כל בהמת
הקדש שאינה קריבה מפני תחילת הקדשה הרי תמורתה
כמוה אמר חצי בהמה זו תמורתה וחצייה עולה
הרי זו תקרב עולה וחצייה עולה וחציו׳ מעשר תקרב עולה
הצייה תמורה וחצייה מעשר הרי זו ספק ואינה קריבה

המקדיש בעלת מום עובר ואין צריך לומר תמימה
ואחר כך נולד בה מום קבוע ונפרית והמיר בה אחר
שנפרית הרי זו תמורה ואינה קריבה ואינה נפרית לא
מניחה עד שתמות אינה קריבה מפני שבאה מכח קרושה
רחויה ואינה נפרית שאין בכח קרושתה לתפוס פריונה

כל התמורות שהיו בעלי מומין קבועין מתחילתן
הרי אילו יפרו ואינן יוצאין לחולין לכל דבר כדי שיהיו
מותרי׳ בגיזה ועבורה אחר פריונן שהקרושה חלה בתמורה
על בעלת מום קבוע שנ׳ או רע בטוב ורע האמו׳ כאן הוא
בעל מום וכיוצא בו שאינו ראוי לקרבן ואעפכ׳ כתוב בו
יהיה קודש עולה שנתערבה בזבחים והמיר באחר
מן התערובת הרי זה מביא בהמה אחרת ואומ׳ אם תמורת
עולה היא זו הרי בהמה זו שלמים ואם תמורת שלמי׳ היא
זו הרי בהמה זו עולה ונמצא הבהמה שהביא עם התמורה
כעולה ושלמים שנתערבו זה בזה חזר והמיר
באחת משתיהן ואין ידוע באי זו מהן המיר מביא זבח
אחר מתוך ביתו ואומר על התמורה השנייה אם תמורת
תמורה היא זו הרי זה שהביא חולין ואם תמורת עולה או
שלמים היא הרי זה שהביא עולה או שלמי׳ והרי זה שהביא
עם התמורה השניי׳ כזבח ותמורה שנתערבו זה בזה וכבר
ביארנו דין התערובות בהלכות פסולי המוקדשין
שלמי׳ שנתערבו בבכור או במעשר והמיר באחר מהן הרי
זה לא יקרב אלא ירעה עד שיפול בו מום ויאכל כבכור או
כמעשר כמו שביארנו

פרק רביעי

כיצד דין ולדות הקדשים ולד שלמים ולד תמורת שלמים
היה אילו כשלמים והן עצמן כשלמים לכל דבר וכן ולד
התודה וולד תמורתה הרי אילו יקרבו כתודה אלא שאינן
טעונין לחם שאין מביאין לחם אלא עם התודה עצמה שנ׳
על זבח התודה עליו ולא על ולדה ולא על תמורתה כמו
שביארנו בדא בולדות עצמן אבל ולדי ולדות
אינם קריבין שמתוך מעשיו ניכר שהוא משהא אותן לגדל
מהן עדרים ולפיכך קונסין אותו ולא יקריבם

ולד החטאת ימות ואין צריך לומר ולד תמורתה
השוחט את החטאת ומצא בה בן שמונה חי הרי זה נאכל
כבשר החטאת שוולדי הקדשים במעי אמן הם קדושים

וולד תמורת האשם וולד ולדה עד סוף העולם
ירעו עד שיפול בהם מום וימכרו ויפלו דמיהן לנרבה ואם
ילדה זכר אחר שהקריב אשמה הולד עצמו יקרב עולה

הפריש נקבה לאשמו וילדה תרעה היא ובנה
עד שיפול בהן מום וימכרו ויביא ברמי שניהם אשמו ואם
כבר הקריב אשמו יפלו דמיהן לנרבה ולד תמורת
העולה וולד וולדה עד סוף העולם הרי אילו כעולה והן
עצמן יקרבו עולה הפריש נקבה לעולתו וילדה אעפ׳
שילדה זכר ירעה עד שיפול בו מום ויביא ברמיו עולה

כבר ביארנו במעשה הקרבנות שכל מקום
שאנו אומרי׳ יפלו לנרבה הוא שיתן המעות בשופרות שהיו
במקרש שביארנו בשקלים כמה הם וכבר מקריבין באותן
המעות עולות נרבה ונסכיהם משלציבור ואינן טעונות
סמיכה אבל מקום שנ׳ הוא עצמו יקרב הוא עולה או
יביא ברמיו עולה הרי זו טעונה סמיכה ונסכיה משלו
ולד המעשר תמורת המעשר ולד תמורת הבכור וולדי
וולדותיהן עד סוף העולם הרי אלו לא יקרבו לא ירעו עד
שיפול בהן מום ויאכלו כבכור וכמעשר שנפל בהן מום
וולדות תמורת הבכו׳ לכהן וולדות מעשר ותמורתו לבעליו

וולד תמורת הפסח כתמורת הפסח אם היתה
אמו קריבה שלמים ולדה יקרב שלמים ואם היה דינה
שתמכר ויביא ברמיה שלמי׳ אף ולדה נמכר ויביא ברמיו
שלמים הפריש נקבה לפסחו וילדה או שהפרישה
מעוברת היא וולדה ירעו עד שיפול בהן מום ויביא ברמיה
פסח ואם נשארה נקבה זו עד אחר הפסח או שילדה אחר
הפסח תרעה היא וולדה עד שיפול בהן מום ויביא ברמיה
שלמים וולדות הקדשים שיצאו דרך דופן או
שילדו טומטום ואנדרוגינס וכלאים וטריפה הרי אילו יפדו
ויביא ברמיהן קרבן הראוי להביא ברמי׳ ולד של זו ולד
בעלת מום הרי הוא כולד התמימה לכל דבר ויקרב בראוי
לו קדשים שהפילו נפל או שלייה יקברו והרי הם
אסורים בהנאה המשנה את הקדשים מקרושה לקרושה
עובר בלא תעשה שנאמ׳ בבכור לו יקדיש איש אותו שלא
יעשנו עולה או שלמים והוא הדין לשאר הקדשים שאין
משנין אותן מקרושה לקרושה אחר קרשי מזבח ואחר
קרשי ברק הבית כיצד אם הקדיש לברק ההיכל
לא ישנה לברק המזבח וכן כל כיוצא בזה ואין לוקין על
לאו זה כיצד מערימין על הבכור להקדישו למזבח
הקרש אחר מקדישו בבטן קודם שיולד שנ׳ אשר יבוכר לה׳
לא יקדיש איש אותו משיבוכר אי אתה מקדישו אבל אתה
מקדישו בבטן לפיכך יש לו לומר מה שבמעיה של
מבכרת זו אם הוא זכר הרי זה עולה אבל אינו יכול לומר
זבחי שלמים שאינו מפקיע אותו מקרושתו כדי ליהנות בו
ואם אמר עם יציאת רוב ראשו יהיה עולה הרי זה בכור
ואינו עולה ואין מערימים על בהמת הקדש להקדיש
עוברה קרושה אחרת לא הרי הוא כקרושת אמו שולדות
הקדשים במעי אמם הם קדשים כמו שביארנו והרי כל
עובר מהן כקרושת אמו ואינו יכול לשנותו בבטן כדרך
שעשה בבכור שהבכור ביציאתו הוא שמתקדש

אעפ׳ שכל חוקי התורה גזירות הם כמו שביארנו
בסוף מעילה ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן
לו טעם תן לו טעם הרי אמרו חכמים הראשונים
שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים שלכל חוקי התורה
יראה לי שזה שאמ׳ הכתוב והיה הוא ותמורתו יהיה קודש

כיעניין שאמר ואם המקריש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו ירדה תורה לסוף מחשבת הארם וקצת יצרו הרע שטבע של ארם נוטה להרבו קניינו ולחוס על ממונו ואעפ שנרר והקריש איפשר שחזר בו וניחם ויפרה בפחות משוויו אמרה תורה אם פרה לעצמו יוסיף חומש וכן אם הקריש בהמה קרושת הגוף שמא יחזור בו וכיון שאינו יכול לפרותה יחליפנ בפחותה ממנה ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא לפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף וקנסו אם החליף ואמר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש וכל אלו הרברים כרי לכוף יצרו ולתקן רעותיו ורוב ריני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגרול העצה לתקן הרעות ולישר כל המעשי וכן הוא אומר הלא כתבתי לך שלישים במועצות ורעת להוריעך קושט רברי אמת להשיב אמרי אמת לשולחיך

בריך רחמנא רסייען

נגמר ספר תשיעי

ומניין פרקיו של ספר זה חמשה וארבעים

הלכות קרבן פסח עשרה פרקים
הלכות חגיגה שלשה פרקים
הלכות בכורות שמונה פרקים
הלכות שגגות חמשה עשר פרקים
הלכות מחוסרי כפרה חמשה פרקים
הלכות תמורה ארבעה פרקים

לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חרש בקרבי

ספר עשירי והוא ספר טהרה

הלכותיו שמונה וזהו סרורן הלכות טומאת מת הלכות פרה ארומה הלכות טומאת צרעת הלכות מטמאי משכב ומושב הלכות שאר אבות הטמאות הלכות טומאת אוכלין הלכות כלים הלכות מקוות

הלכות טומאת מת

מצות עשה אחת והיא רין טומאת מת

הלכות פרה ארומה

יש בכללן שתי מצות עשה רין פרה ארומה ב רין טומאת מי נרה וטהרתן

הלכות טומאת צרעת

יש בכללן שמנה מצות שש מצות עשה ושתי מצות לא תעשה וזהו פרטן א להורות בצרעת ארם כרינה הכתוב בתורה ב שלא יקוץ סימני טומאה ג שלא יגלח הנתק ד שהיה המצורע מפורסם בקריעת בגריו ופריעת ראשו ועטייה על שפם ה טהרת צרעת ו שיגלח המצורע את כל שערו כשיטהר ז רין צרעת הבגר ח רין צרעת הבית

הלכו מטמאי משכב ומושב

יש בכללן ארבע מצות עשה וזה הוא פרטן א רין טומאת נרה ב רין טומאת זבה ד רין טומאת זב

הלכו שאר אבות הטומאה

יש בכללן שלש מצות עשה וזהו פרטן א רין טומאת נבלה ב רין טומאת שרץ ג רין טומאת שכבת זרע ועז מטמא כשרץ וטומאתה מרברי סופרים

הלכות טומאת אוכלין

מצות עשה אחת והוא רין טומא משקי ואוכלי והכשרן

הלכות כלים

ענין אלו ההלכות לירע כלים שמקבלין טומאה מכל אלו הטומאות וכלים שאינן מתטמאין הכלים ומטמאין

הלכו מקוות

מצות עשה אחת והיא שיטבול כל טמא במי מקוה ואחר כך יטהר נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה עשרים שמנה עשרה מהן מצות עשה ושתי מצות לא תעשה

הלכו טומאת מת

מצות עשה אחת והוא רין טומאת מת וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

המת מטמא במגע ובמשא ובאהל טומאת שבעה וטומאת מגע ואהל מפורשין בתורה שנ הנגע במת לכל נפש ארם וטמא שבע ימים ונאמר כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים טומאת משא מפי השמועה וקל וחומר הרברים אם נבלה שהיא טומאת ערב ואינה מטמאה באהל מטמאה במשא שנ והנושא את נבלתם המת לא כל שכן ומה נבלה שמגעה טומאת ערב מטמאה טומאה ערב אף המת שמגעו טומאת משאו טומאת שבעה אין טומאת משא במת מרברי סופרי לא רין תורה ויראה לי ששתק ממנה הכתוב כררך ששתק מאסור הבת לפי שאסר בפירוש אפילו בת הבת ושתק מאסור אכילת בשר בחלב לפי שאסר בפירוש אפי בשולו כך שתק מטומאת משא במת לפי שטמא בפירוש אפי בשולו כך שתק מטומאת אהלו טומאת מגע האמורה בכל מקום ונטמא

מיסט בכלל נושא הוא וכל רבר שמטמא במשאו מטמא בהיסט כיצר קורה שהיא מונחת על הכותל ועל צרה מת או נבלה וכיוצ בהן ובא הטהו לקצה הקורה השני והנירו כיון שהניר את הטומאה שבקצה השני טמא משום נושא ואין צריך לומר אם משך את הקצה השני כנגר הארץ ער שהגביה הטומאה או שגרר הטומאה על הארץ שזה נושא וראי וזה וכל כיוצא בה היא טומאת הסט האמורה בכל מקום הנושא בתוך בית הסתרים נטמא שאעפ שאין הנגיעה שם נגיעה הנושא שם נושא הוא אלא אם כן נבלע הטומאה בתוך מעיו שמאחר שהגעה לתוך בטנו אינו לא נוגע ולא נושא ואם טבל טהר ואעפ שהטומאה בתוך מעיו אין מתטמא במשא אלא הארם בלבר לא הכלים כיצר הרי שהיה מונח על ירו עשרה כלים זה על גב זה והנבלה וכיוצ בה בכלי העליון האר טמא משום נושא נבלה והכלי שעל ירו מלן טהורי חוץ מכלי העליון שנגעה בו הטומאה וכן כל כיוצא בוה טומאת אהל אינה בשאר טומאת אלא במת בלבר ובין שהאהיל הארם או הכלי אפי מחט שהאהילה על המת או שהאהיל המת על הארם או על הכלי או שהיה המת עם הארם או עם הכלים תחת אהל אחר הרי אלו טמאים וטומאת אהל האמור בכל מקום הוא שתטמא אותה טומא הארם או הכלים באחר משלשה ררכים אלו אחר הבא כלו

לאה׳ המת או הבא מקצתו הרי זה נטמא באהל אפי׳ הכניס ידו או ראשי אצבעותיו או הוטמו לאהל המת הרי זה כלו נגע במשקוף וצרף ידו עם המשקוף נטמא וכאלו בא מקצתו נגע באסקופה מטפח ולמטה קרוב לארץ טהור ומטפח ולמעלן טמא ויראה לי שדבר זה מדבריהם

אחר המת מישרא׳ או מן הגוים מטמא במגע ובמשא ואין הגוי מטמא באהל ודבר זה קבלה הוא והרי הוא במלחמת מדין כל נוגע בחלל ולא הזכיר שם אהל. וכן הגוי אינו נעשה טמא מת אא גוי שנגע במת או נשאו או האהיל עליו הרי הוא כמי שלא נגע הא למה זה דומה לבהמה שנגעה במת או האהילה על המת ולא בטומאת המת בלבד אא בכל הטמאות כלן אין הגוים ולא הבהמה מתטמאין בהן ומדברי סופרים שיהו הגוים כזבין לכל דבריהן ואין לך בכל מיני נפש מה שמתטמא והוא חי או מטמא והוא חי חוץ מן האדם בלבד והוא שיהיה מישרא׳

אחד גדול ואחד קטן מתטמאין בכל השומאו אפי׳ בטומאת המת שנ׳ בה איש אשר יטמא אחד האיש בה ואחד הקטן שהרי הוא אומר שם ועל כל הנפשו׳ אשר היו׳ שם אפי׳ קטן בן יומו שנגע או נשא או האהי׳ על המת נטמא והרי הוא טמא מת והוא שנולד לתשעה אבל בן שמונה הרי הוא כאבן ואינו מקבל טומאה

המת אינו מטמא עד שתצא נפש אפילו מגוייד או גוסס אפי׳ נשחטו בו שני הסימנים אינו מטמא עד שתצא נפשו שנ׳ בנפש האדם אשר ימות נשברה מפרקתו ורוב בשרה עמה או שנקרע כדג מגבו או שהותז ראשו או שנחלק לשני חלקים בבטנו הרי זה מטמא אעפ׳ שערין הוא מרפרף באחד באבריו

פרק שני

הנפל אעפ׳ שעדין לא נתקשרו אבריו בגידין מטמא במגע ובמשא ובאהל כאדם גדול שמת שנ׳ הנוגע במת לכל נפש אדם וכן כזית מבשר המת בין לח בין יבש כחרש מטמא כמת שלם והנצל בבשרו מטמא בכזית אי זהו נצל זה הבשר שנמוח ונעשה לחה סרוחה והוא שתקרוש אותה הלחה הנמצאת מן המת שאם קרשה בידוע שהוא מבשרו ואם לא קרשה אינה מטמאה שמא כיחו וניעו הוא

אעפ׳ שהשיעורין כלן הלכה למשה מסיני הן אמרו חכמים תחלת ברייתו של אדם כזית ולפיכך שעור׳ טומאת בשרו כזית אבר שנחתך מן האדם החי הרי הוא כמת שלם מטמא במגע ובמשא ובאהל אפי׳ אבר קטן של בן יומו שהאיברים אין להן שיעור שנ׳ כל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב והדבר ידוע שדין חלל כדין אבן או חלל שאר דברים מפי השמועה למדו שלא בא אלא לטמא נוגע באבר שפלטתו החרב ברא בשהיה האבר שלם כברייתו בשר וגידים ועצמות שנאמ׳ או בעצם אדם עצם שהוא כאדם מה אדם בשר וגידים ועצמות אבל הכוליה והלשון וכיוצא בהן אעפ׳ שהן אבר בפני עצמן הואיל ואין בהן עצם הרי הן כשאר הבשר חסר מן העצם של אבר כל שהוא הרי האבר כלו חסר מבשרו אם נשאר עליו בשר שראוי לעלות בו ארוכה בחי ויתרפ׳ וישלם הרי זה מטמא במגע ובמשא ובאהל ואם לאו מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל ובשר הפורש מן החי טהור וכן עצם בלא בשר הפורש מן החי טהור

אבר הפורש מן המת מטמא במגע ובמשא ובאהל כמת והוא שיהיה שלם בברייתו בשר וגידי׳ ועצמות חסר עצמו אם נשא עליו בשר כזית מטמא כמת שלם חסר הבשר אם נשאר עליו כדי לעלות ארוכה בחי מטמא כמת שלם ואם לאו הרי הוא כשאר עצמות המתים שאין עליהן הבשר מוח שבתוך העצם הרי הוא מעלה ארוכה מבחוץ לפיכ׳ קולית המת והוא עצם הסתום משני קצותיו אם יש בתוכה מוח כדי לעלות ארוכה הרי זה כמת שלם

היה בה מוח המתנדנד אם יש בו כזית הרי זו מטמאה באהל אעפ׳ שהעצם סתום מכל צדדיו טומאה בוקע ועולה בוקעת ויורדת כמו שיתבאר שהמוח כבשר לכל דבר

האבר והבשר והמדולדלים באדם ואעפ׳ שאין יכולין לחזור ולהיות טהורים מוה האדם הרי הבשר טהור והאבר מטמא משום אבר מן החי ואינו מטמא משום אבר מן המת מה בין אבר מן החי לאבר מן המת אבר מן החי בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו טהורים ואבר מן המת בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו כמפורשים מן המת השלם ומטמאין בשעורן ובין אבר מן החי בין אבר מן המת אין להן שעור

אמרו חכמים מאותם מאתים שמנה וארבעים אברים יש באיש כל אחד ואחד מהן בשר וגידים ועצם ואין השניים מן המנין ובאשה מאתים ואחד וחמשים כל אבר מהן שפירש כברייתו בין מן החי בין מן המת מטמא במגע ובמשא ובאהל חוץ משלשה איברים יתירות שבאשה שאינן מטמאין באהל

וכן אצבע יתירה שיש בה עצם ואין בה צפורן אם נספרת על גב היד עולה למניי רוב האיברי׳ ואם אינה נספרת על גב היד מטמאה במגע ובמשא ואינה מטמאה באהל וטומאתה מדברי סופרים ואם היה בה צפורן הרי היא כשאר האברים ומפני מה יטמאה על אצבע שאינ׳ נספרת גורה משום הנספרת ולא טמאוה באהל עש׳ לה הכר כדי להודיע שטומאתה מדבריה׳ משום גורה כדי שלא ישרפו על טומאתה תרומה וקדשים

עצמות שאין עליהם בשר אם נכרת בה צורת עצמות האדם הרי אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל כמת שלם שאני קורא בהם עצם אדם ואלו הן העצמות שהן מטמאין כמת השדרה והגלגולת ורוב בנינו ורוב מנינו

השדרה כיצד שדרה שהיא שלמה הרי היא כמת שלם ואם חסרה אפי׳ חליה אחת משמונה עשרה חליות הרי הוא כשיור העצמות

הגלגלת כיצד גלגולת שהיא שלמה הרי היא כמת ואם חסרה כסלע הרי היא כשאר העצמות היו בה נקבים קטנים כולם מצטרפין לכסלע

כל בנינו של אדם הוא שתי השוקים והירכי׳ והצלעות והשדרה ורוב בנינו של מת הרי הוא כמת שלם כיצד כגון שתי שוקיו וירך אחת והיא חסר רוב בנינו כל שהוא הרי הן כשאר העצמות

רוב מנינו כיצד רוב מנין עצמות כגון שהיו מאה חמשה ועשרי׳ עצם הרי אלו כמת שלם היו מאה ארבעה ועשרים הרי הן כשאר העצמות אעפ׳ שהיה אדם זה יתר באיבריו או חסר באבריו אין משגיחין בו אא על מנין רוב כל אדם אא אם כן היית אצבע שיש בה צפורן או שהיתה נספרת על גב היד שהיא עולה למנין כמו שביארנ׳

שאר עצמות המת שאין בהן רוב מנין ולא רוב בנין ולא שדרה שלמה ולא גלגלת שלמה אם היה בהן רוב הקב הרי אלו מטמאי׳ כמת במגע ובמשא ובאהל היו פחו׳ מרובע אפי׳ עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמ׳ באהל

היה עצם אחד אפילו יש בו רובע הרי זה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל

טומאת עצם אחד הלכה מפי השמועה לפי שנ׳ וכל הנוגע בעצם למדו מפי השמועה אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולפי שטומאתו הלכה הרי הוא דין תורה ולא כדברי סופרים

מת שהרקיבו עצמותיו בקבר ונעשו רקב מלא חפנים מאותו רקב מטמא במגע ובמשא ובאהל כמת ואינו מטמא במגע לפי שאי איפשר ליגע בכולו שהרי אינו גוף אחד ואפי׳ גבלו במים אינו חבור

דם המת מטמא כמת במגע ובמשא ובאהל שנ׳ בנפש אדם ונאמר כי הדם הוא הנפש וכמה שיעורו רביעיתו אפילו תמצית הדם כל זמן שיש בו ארמומית מטמא באהל המת

דם החי אפי׳ דם נחירה הרי זה טהור כל זמן שהוא חי נתערב הדם שיצא ממנו באחרונה סמוך למיתה עם הדם שיצא ממנו אחר שמת וכל התערובת רביעית ואין ידוע כמה יצא מחיים וכמה יצא אחר מיתה אפי׳ חצי רביעית מחיים וחצייה אחר מיתה הרי זה נקרא דם תבוסה ומטמ׳ במשא ובמגע ובאהל אא שטומאתו מדברי סופרי׳ הרוג שהיה מוטל על המטה ודמו מנטף כשהוא חי ויורד לגומא

ומת והרי הדם מנטף אחר מות ויורד לאותה גומא הרי כל הדם שבא טהור ששיפה טיפה ראשונ׳ ראשונה בטלה בדם שיצא מחיים יצא ממנו רביעית דם כלבד וספק כולה מחיים ספק כולה לאחר מיתה הרי זו ספק טומאה כשאר הספקות והנוגע בה ברשות היחיד טמא ברשות הרבים טהור כמו שית באר במקומו הקבר כל זמן שהטומאה בתוכו מטמא במגע ובאהל כמת דין תורה שנ׳ או במת או בעצם אדם או בקבר ואחד הנוגע בגגו של קבר או הנוגע בכתליו והוא שיהיה בנוי וסתום ואחר כך יהיה כלו מטמא במגע ובאהל אבל המעמיד כלים או אבני וכיוצא בהן בצדי המת וכסה עליו מלמעלה בכלים או באבנים וכיוצא בהן זה הכסוי המוטל מלמעלה נקרא גולל ואלו הצדדי׳ המעמידי׳ את הגולל שהוא נשען עליהן נקראין דופק ושניהן הגולל או הדופק מטמאין במגע ובאהל כקבר וטומאתן מדברי סופרי׳ ואינן מטמאין במשא לפיכך אם נדר הגולל עד שכסה בו את המת או נדרו או שמטו מעל המת או שנדר הדופק עד שהעמיד עליו הגולל או שמטו בחבלים מתחת הגולל הרי זה טהור ודברים שסומכין את הדופק והן הנקראין דופק דופקין הרי הן טהורין שדה שנחרש בה הקבר ואברו עצמו המת בעפרה היא הנקראת בית הפרס ועפרה מטמא במגע ובמשא שמא יש בו עצם כשעורה ואינה מטמאה באהל וכן כל ארצות העמים עפרן מטמא במגע ובמשא מפני העצמו׳ שאין נזהרין בהן וטומאת בית הפרס וארץ העמים מדברי סופרים כמו שיתבאר

פרק שלישי

אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל המת אפילו נפל שלא נתקשרו אבריו בגידין וכזית מבשר המת וכזית נצל ואבר מן החי ואבר מן המת שיש עליהם בשר כראוי והשדרה והגולגולת ורוב בנינו ומנינו ורובע עצמו מכל מקום אע״פ שאין בהן לא רוב בנין ולא רוב מנין ורביעית דם תבוסה הכל שתים עשרה ואלו מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל אבר מן החי שחסר בשרו או עצמו והשדרה שחסרה ואבר מן המת שחסר בשרו או עצמו והשדרה שחסרה ואין בה רובע עצמות והגלגלת שחסרה אין בה רובע עצמות ועצם אפילו כשעורה וארץ העמים ובית הפרס הכל שבעה הגולל והדופק מטמאין במגע ובאהל כקבר ואינן מטמאין במשא הרקב מטמא באהל וטומאת רביעית דם וטומאת אבר שאין עליו בשר כראוי בין מן המת בין מן החי יראה לי שכלן טומאתן אינן דין תורה שהרי אין הנזיר מגלח עליהן כמו שביארנו בנזירות ואין חייבי׳ עליהן על ביאת המקדש לפיכך אני אומר שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה

אין רקב המת מטמא עד שיקבר ערום בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן ויהיה כלו שלם חסר ממנו אבר או שנקבר בכסותו או בארון של עץ או של מתכת אין רקבו טמא מפני שרקב הכסות או רקב העץ או חולדת המתכת תתערב ברקב בהויית נרקב המטמא שנתערב בו עפר כל שהוא הרי הוא בטומאתו ולא אמרו רקב אלא למת בלבד אבל הרוג אין לו רקב

קברו שני מתים כאחד או שגזזו שערו או צפרניו וקברום עמו או שקברו אשה עוברה ועוברה במעיה אין להם רקב

טחן המת עד שנעשה רקב אינו מטמא עד שירקיב מאליו טחנו כלו והניחו עד שירקיב או שהרקיב מקצתו כשהוא חי ומת והרקיב כלו הרי זה ספק ואם נטמא למלוא חפנים מרקב זה הרי זה טמא בספק מלא חפנים ועוד מעפר הנמצא בקבר ואין ידוע מה טיבו אם הוא רקב שמטמא באהל או אינו אלא עפר שנתלכלך בנצל המת ודמו הרי זה מטמא במשא ובאהל שהרי יש במלוא חפנים ועוד מלא חפני רקב ויראה לי שאת טומאה מדברי סופרי׳

המת שנשרף ושלדו קיימת והצלעות הרי זה מטמא כמת שלם ואין צריך לומר אם נחרך אבל אם נשרף עד שנתבטלה צורת תבניתו טהור וכן שפיר מרוקם שטרפו במים טהור שהרי נתבלבלה צורתו בשר המת שנפרך ונעשה כקמח טהור וכן אפר השרופין טהור וכן התולעים הנהון מבשר המת בין חיים בין מתים טהורין וכבר בארנו שהמוח כבשר ואם עברו כל צרכו או הילך בו כדי עבירה הרי זה טהור מן התורה אבל מדבריהם מטמא בכזית כבשר המת גזירה שלא להרגיל בני אדם לעבוד עורות האדם וישתמשו בהן עור הבא כנגד פניו של אדם כשיולד בין שהיה חי ואמו חיה בין שנולד מת ואמו מתה הרי זה טהור מפני שהוא כמו פרש או צואה וקיא וכיוצא בהן כל שבמת טמא חוץ מן השיני והשער והצפורן הואיל וגזען מחליף ובשעת חבורן הכל טמא כיצד המת בחוץ ושערו בתוך הבית נטמא כל אשר בבית וכן הנוגע בשערו או בשניו או בצפרניו כשהן מחוברין נטמא שערו העומד להגזז וצפרנו העומד להנטל הואיל והן עומדין להנטל יש בהן ספק לפיכ׳ הנוגע בהן הרי הוא ספק טמא כל משקה היוצא מן המת׳ טהור חוץ מדמו וכל מראה דמים מן המת טמא כמו שבארנו ומפני מה לא גזרו על משקה המת כדרך שגזרו על משקין היוצאין מכל הטמאין מפני שהמת הכל בדלין ממנו לא גזרו על משקיו כבר שנמוחה מטמאה ברביעית מפני שהיא כדם קופה דם קנין שיצא כלו אם אין בו רביעית טהור אע״פ שהוא כל דם שבו ואם חסרו כל שהוא טהורים רביעית דם ועצם כשעורה וכזית מת וכזית נצל ומלא חפני רקב ואבר מן החי שחסר מעצמו כל שהוא

פרק רביעי

רביעית דם הבאה משני מתים טהורה עד שתהיה הרביעי׳ ממת אחד שדרה שנגמרה משני מתים כגון שהיו מקצת החליות מאחד ותשלומן ממת אחר וכן הגלגלת של שני מתים ורובע עצמו משני מתים ואבר מן המת משני מתי׳ כל אלו אינן מטמאין באהל אלא במגע ובמשא כשאר כל העצמות אבר מן החי משני אנשים טהור אפי׳ מאיש אחד אם נחלק לשנים טהור כזית בשר משני מתים ומלוא חפנים רקב משני מתים שכל אחד מהן יש לו רקב הרי אלו מצטרפין זה עם זה ושאר כל הטמאות שבמת אין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן עצם כשעורה שנחלק לשנים מטמא במשא וכן רובע עצמות המת שנקרקרו ואין בכל אחד עצם כשעורה מטמאי׳ באהל כאלו לא נקרקרו כזית מן המת שחתכו הנקיי׳ ודרדרו ודבקו מטמא באהל ובמשא ואינ׳ מטמא במגע קצתו אע״פ שחברו שאין חבורי אדם חבור כזית שלם שהתיכו טמא היה מפורד והתיכו טהור שדרה שנגררו רוב חליות שלה אע״פ ששדרה קיימת אינ׳ מטמאה באהל ובזמן שהיא בתוך הקבר אפי׳ משוברת אפילו מכותתת מטמאה באהל מפני שהקבר מצרפה כל המטמאין באהל שנ׳ חלקו והכניסן בתוך הבית האהל מצרפן ומטמאין באהל עצם שיש עליו כזית בשר בידי שמים והכניס מקצתו לפנים מן הבית נטמא הבית שני עצמות ועליהם כשני חצאי זתים בשר והכניס מקצתן לפנים הבית טמא ואם היה הבשר תחוב בעצמות בידי אדם הבית טהור שאין חבורי אדם חבור מלא חפנים רקב שנתפזר בתוך הבית הבית טמא רביעית דם שנבלעה בתוך הבית הבית טהור להביא וכל שהיה בו שנבלעה הרביעי׳ בארץ טמא כזית מן המת שאבד בתוך הבית ובוקש ולא נמצ׳ הבית טהור ולכשימצא הבית טמא למפרע מעת שאבד עד שנמצא

רביעית דם שנשפך באויר אם קרש או שהיה במקום אשבורן והוא המקום הנמוך כמו גומא והאהיל המאהיל על מקצתו נטמא נשפך על האסקופה במורד בין לפני׳ בין לחוץ הבית טהור שהרי לא נח הדם על האסקופה ואם היתה האסקופה אשבורן או שקרש הדם עליה הבית טמא

רביעית דם שנבלעה בכסות אם מתכבסת

ויוצאה ממנו רביעית דם שנבלעה בכסות אם מתכבסת ויוצא הרי זו הכסות מתטמאה במגע ובאהל ואם לאו אינה מתטמא באהל והרי היא ככסות שנגעה במת שכל הבלוע שאינו יכול לשאוב טהור. כיצד משערין אותה מכבסין אותה במים ומביא מים כמדתן ונותן לתוכן רביעי׳ דם אם היה מראיהן שוה או שהיה מן הכבוס ארום יותר ממי המזק בירוע שיצא ממנה רביעית המשא והמגע והאהל שלשה שמות הם וכל שהוא משם אחד מצטרף ומטמא ומשני שמות אינו מצטרף וטהור כיצד הנוגע בכשני חציי זתים או שהאהיל על חצי זית וחצי זית אחר מאהיל עליו או שהיה הוא וחצי זית תחת האהל והאהיל במקצת גופו על חצי זית אחר או האהיל חצי זית על מקצתו הכל טמאים מפני שהוא שם אחד אבל הנוג׳ בחצי זית או הנושא חצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית או שהאהיל עליו חצי זית אחר או שהאהיל הוא על חצי זית אחר וכן הנוגע בחצי זית אחר הכל טהורים שאין המגע מצטרף עם המשא ולא במת ולא בשאר טומאות ולא המגע מצטרף עם האהל ולא האהל מצטרף עם המשא

פרק חמישי

כל המתטמאין מחמת המת בין אדם בין כלים טמאים טומאת שבעה כיצד אדם או כלי שנגע בדברים שמטמאין מן המת במגע או שנטמא באהל כאחד מדברי׳ שמטמאין באהל וכן אדם שנשא דברים שמטמאין מן המת במשא הכל טמאים טומאת שבעה שנ׳ כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים אדם שנטמא במת וכלים שיגע בהן אדם זה טמאין טומאת שבעה שנאמר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם אבל אדם שיגע באדם של טמא במת בין שנגע בו אחר שפורש ממטמאיו בין שנגע בו כשהוא עדין נוגע במת הרי זה השני טמא טומאת ערב שנ׳ והנפש הנוגעת תטמא עד הערב זהו דין תורה אבל מדברי סופרים הנוגע במת ונגע באדם אחר ועדין הוא מחובר במת שניהן טמאין טומאת שבעה וכאלו נגע זה השני במת עצמו בד״א לענין תרומה וקדשים אבל לנזיר ולעושה פסח בין בשעת חבור בין אחר שפירש אינו טמא אלא טומאת כדין תורה כלים שנטמאו במת בין במגע בין באהל הרי הן לנוגע בהן כנוגע במת עצמו מה המת מטמא הנוגע בו בין אדם בין כלים טומא׳ שבעה את כלים שנטמאו במת הם והכלים או האדם שיגע בהן טמאי׳ טומאת שבעה שנ׳ בחלל חרב או במת מפי השמועה למדו שהחרב כמת והוא הדין לשאר כלים בין כלי מתכות בין כלי שטף ובגדים הרי הוא אומר כל הורג נפש וכל נוגע בחלל וכי תעלה על דעתך שזה ירה חץ והרג זרק אבן והרג נטמא שבעת ימים אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו שהרי נגע הכלי במת ומנין שאף הכלים הנוגעין באדם שנגע בכלים שנטמאו במת טמאים טומאת שבעה שהרי הוא אומר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם הא למדת שכל אדם הטמ׳ טומאת שבעה מטמא בגדי׳ טומאת שבעה נמצאת אומר אדם שנגע במת ואדם באדם אחר הראשון טמא טומאת שבעה והשני טומאת ערב כלים הנוגעין במת וכלים בכלים שניהם טמאים טומאת מת שבעת השלישי בין אדם בי׳ כלים טמא טומאת ערב כלים הנוגעין במת ואדם בכלי׳ וכלים באדם שלשתן טמאין טומאת שבעה הרביעי בין אדם בין כלים טמא טומאת ערב בד״א לענין תרומה וקדשים אבל לחייב כרת על ביאת מקדש או על אכילת קדשי׳ אינו חייב אלא השנים בלבדה ראשון שנגע במת והשני שנגע בו כדין תורה שנ׳ וכל אשר יגע בו הטמא יטמא אבל הנוגע בכלים שנגעו באדם או בכלים שנגעו במת פטור כמו שביארנו בהלכות ביאת מקדש שהדברי׳ האלו אע״פ שהן דברי קבלה אינן דין תורה שהרי לא נתפרשו בתורה. אלא זה שנטמא במת שהוא אב והשני הנוגע בו שהוא ראשון בין אדם בין כלים כלי חרש שנגע במת או שהיה עמו באהל טמא ואינו מטמא לו ולא כלי חרש אחר ולא שאר כלים שאין כלי חרש נעשה אב השומאה לעולם לא במת ולא בשאר טמאות וזה דין תורה אע״פ שהוא קבלה וזה כלל גדול בטמאת כל אב טומאה מטמא אדם ומטמא בגדים וכלי בין כלי מתכו בין כלי שטף בין כלי חרש וכל המטמא וכלי בנגיעה הרי זה אב טומאה וכל ולד הטמאות מטמא אוכלין ומשקין ואינו מטמא לא אדם וכלים ולא כלי חרש ולא שאר כלים ובגדים כל הנוגע באב הוא הנקרא ראשון והנוגע בראשון נקרא שני והנוגע בשני נקרא שלישי והנוגע בשלישי נקרא רביעי והראשון ושל מטה ממנו כולן נקראין ולד הטומאה כל המתטמא מחמת המת טומאת שבעה בין אדם בין כלים הוא הנקר׳ טמא מת והוא אב מאבות הטמאות לענין טומאת תרומה וטומאת קדשים כמו שביארנ׳ כדי למנו ממנו ראשון ושני כדי לטמא אדם וכלים במגע כשאר אבות הטמאות ואינו מטמא במשא כל המתטמא מחמת המת טומאת ערב הוא ולד הטומאה והוא הראשון לטומאה ואיפשר שיהיה הרביעי מן המת ראשון לטומאה כמו שביארנו לענין תרומה וקדשים אדם או כלים שנטמאו במגע ארץ העמי׳ ובית הפרס או במשאן או במגע דם תבוסה וגולל ודופק אין באהלן וכן אדם שנטמ׳ במגע דם תבוסה הרי אלו כולן וכל כיוצא בהן אבות טמאות של דברי סופרי׳ וכן בגדים המתטמאין מחמת אלו טומאת שבעה כלן אבות הטמאות של דברי סופרים האהל עצמו המאהיל על הטומאה אע״פ שלא נגעה בו טומאה הרי הוא טמא טומאת שבעה מן התור׳ והרי הוא כבגדי׳ שנגעו במת שנ׳ והזה על האהל בד״א בשהיה האהל בגד או שק או כלי עץ או עור אחר עור בהמה וחיה בין המותרין לאכילה בין האסורין לאכיל׳ שנ׳ ויפרוש האהל על המשכן אין קרוי אהל אלא ארוג ועור כמשכן אבל אם היה האהל נסרין של עץ כגון התקרה והמחצלת וכיוצא בהן או שהיה עצם או שלמתכ׳ הרי זה טהור ואין צריך לומר שאם היה בנין שהרי טהור וכל מקום שנ׳ הבית טמא כלומר אדם וכלים שבכל הבית ואין לך יוצא מן העץ שהוא מתטמא טומאת אוכלין אלא הפשתן בלבד בגדים הנוגעין במת אע״פ שהן כמת לטמא אחרים שנגעו בו טומאת שבעה אינן כמת לטמא באהל ובמשא שהמשא למת עצמו אינו מפורש כמו שבארנו ובטומאת אהל הוא אומר אדם כי ימות באהל לפיכ׳ הנושא בגדים שנגעו במת ולא נגע בהן וכן המאהי׳ עליהן או שאהילו עליו או שהיו עמו באהיל הרי זה טהור וכן אדם שנטמא במת והאהיל על הכלים הרי הן טהורין שאין טמא מתטמא אלא במגע בלבד המת אינו מטמ׳ משכב ומושב מתחתיו ולא מדף מעל גביו אלא אחר כלי שיגע במת מצדו או שיהיה תחתיו או על גביו כיצד עשרה בגדים זה על גב זה והמת למעלה ועשרה בגדים אחרים על גבו מלמעלה בגד הנוגע בו והבגד השני שנגע בבגד שנגע בו שניהן טמאי׳ טומאת שבעה והשלישי טמא טומאת ערב בין של מעלה בין של מטה והרביעי ומן הרביעי ולמטה ומן הרביעי ולמעלה כלן טהורין מה שאין כן במטמאי משכב ומושב כמו שיתבאר במקומו בד״א שכל הבגדים או הכלים שתחתיו ושל מעלה ממנו טהורין בשלא היתה שם טומאה רצוצה ולא טומא׳ אהל או שהיה מבדיל בינו ובין הכלים אבן כמו שיתבאר.

פרק ששי

עצמות הדג ועורו העושה מהן כלים אינן מקבלין טומאה כלל לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים וכן ירוקה שעל פני המים וכיוצא שבכל בים כמו שיתבאר בהלכות כלים לפי׳ העושה אהל עור הדג או מצמר שגדל הים או עצמו של אהל וזה מקבל טומאה אע״פ שמביא את הטומאה לכל אשר יהיה תחתיו כשאר אהלים כלי גללים וכלי אבנים

וכלי ארמה אינן מקבלין טומאה לא מרברי תורה ולא
מרברי סופרים בין טומאת מת בין שאר הטמאות וכן כל
עץ העשוי לנחת כגון התיב והמגרל והכוורת שהן מחזיקי
ארבעים סאה בלח ויהיה להם שולים אינן מקבלין טומאה
כלל לא מרברי תורה ולא מרברי סופרים ואלו הן הנקראין
כלי עץ הבא במרת כלי חרש פשוטיהן טהורין
ומקבליהן טמאין ואינן טמאין אלא מאוירן או בהיסט הזב
אפי׳ נגע כלי חרש במת מגבו אינו מתטמא ואם נכנסה
טומאה מן הטמאות באוירו ואעפ״ שלא נגעה בו נטמא
היה כלי חרש עם המת באהל נטמא שהרי
הטומא׳ נכנסה באוירו אם היה מוקף צמיר פתיל הוא ומה
שבתוכו טהור כמו שנתפרש בתורה שאין טומאה נכנסה
לו אלא מפתחו ובהיסט הזב שהרי הוא כמי שנגע בכולו
העושה גולל מרבר שאינו מקבל טומאה כגון
שהניח על גבי הקבר אבן או כלי ארמה או כלי עץ הבא
במרה או כלי חרש המוקף צמיר פתיל או עור הרג ועצמו
וכיוצא באלו הנוגע בהן טמא טומאת שבעה משום נוגע
בגולל ואם פרשו מלהיות גולל או שהסי׳ את המת מתחתיה
הרי הן טהורין וכן בהמה שכפתה ועשה אותה גולל הנוגע
בה טמא טומאת שבעה כל זמן שהיא גולל התיר הבהמה
הרי היא טהורה כשאר הבהמות וכן הבית
שהיא מלאה משקין מוקפת צמיר פתיל ועשה אותה גולל
למת הנוגע בה טמא טומאת שבעה והחבית והמשקין
טהורין קורה שעשאה גולל לקבר בין עומרת בין
מוטה על צרה אין טמא אלא כנגר פתח בית הקבר והנוגע
בקצה המונח חוץ לקבר טהור עושה ראשה גולל לקבר
והרי היא עומרת על הקבר כמו אילן הנוגע ממנה בארבע׳
טפחים סמוך לקבר טמא משום גולל ומארבעה ולמעלה
טהור בר״א בזמן שהו׳ עתיר לקוץ אותה אבל אם אינו עתי׳
לקוץ כולה גולל שתי אבנים גרולות של ארבעה ארבעה
טפחים שעשיין אהל המאהיל על גבי שתיהם טמא נטלה
אחת מהן המאהיל על גבי שני הטהור מפני שיש לטומאה
דרך שתצא בו גל של צרורות שעשהו גולל לקבר
אין טמא אלא סדר הפנימי שהוא צרכו של קבר אבל הנוגע
בשאר האבנים טהור ארון שהוא חקוק בסלע
והניח בו המת וכסהו בחלל הנוגע בסלע מכל מקום טהור
והנוגע בגולל טמא למה זה דומה לבור גרול מלא מתים
ואבן גרולה על פיו שאין טמא אלא כנגר חללה ואם בנה
נפש על גבה הרי זו כקבר סתום ומטמא מכל סביביו
היתה הארון החקוקה בסלע רחבה מלמטה וצרה
מלמעלן והמת בתוכה הנוגע בה מלמטן טהור ומלמעלן
טמא שהרי הצררין מלמעלן סיככו על גבי המת ונעשו
גולל היתה הארון רחבה מלמעלן וצרה מלמטן
הנוגע בה מכל מקום טמא היתה שונה הנוגע בה מטפח
הסמו׳ לקרקעיתה ולמעלה טמא׳ מטפח ולמטה טהור ארון
בסלע והכניס המת בתוכה כמו נגע הנוגע בה מכל מקום
טהור חוץ ממקום פתחה מערה שהקבר בתוכה
וחצר לפני המערה בזמן שהחצר לאויר העומד לתוכה
טהור ובלבר שלא יגע במשקוף המערה ובזמן שהחצר
מקורה אם היה בה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או
יתר הנכנס לשם טהור היתה פחותה מארבעה הנכנס לשם
טמא ואעפ״ שלא נגע בפתח המערה

פרק שביעי

בית סתום שהמת בתוכו מטמא מכל סביביו והנוגע בו
מאחוריו או מגגו טמא שבעה מפני שהוא כקבר סתום
נפתח בו פתח הנוגע בו מאחוריו ומגגו טהור ואין טמא
אלא כנגר הפתח וכמה יהיה שיעור פתח המת פתחו
בארבעה טפחים וכזית מן המת פתחו בטפח וגרול מכזית
הרי הוא כמת ופתחו בארבעה המת בתוך
הבית ובו פתחים הרבה בזמן שכולם נעולים כלם טמאים
והיושב בצר כל פתח מהן תחת התקרה היוצא על הפתח
נשמאת נפתח אחר מהן או שחשב להוציאו באחר מהן
ואעפ״ שחשב אחר שמת המת אפילו חשב להוציאו בחלון
שהיא ארבעה על ארבעה הציל על הפתחי׳ כלן ואין טמא
אלא כנגר הפתח שנפתח או שחשב עליו והשאר טהורין
מפני שהן נעילין והרי אין הבית כקבר סתום וכן
אם התחיל לחתור פתח להוציאו בו מה שיחתור ארבעה
על ארבעה הציל על הפתחים כולן היה שם פתח סתום
וחשב להוציאו והתחיל לפתחו משיתחיל לפתוח הציל על
הפתחים כולן היו בו חלונות הרבה וכלן מוגפות
כלן טהורות נפתחו כלן טמאות ולא הצילו על הפתחים
פתח קטן בתוך פתח גרול המאהיל על גבי שניהם טמא
חשב להוציאו בקטן טיהר קטן את הגרול היו שניהן
מתאימין המאהיל על גבי שניהם טמא חשב להוציאו
באחר מהן טיהר את חבירו היה לבית פתח אחר
לצפון ופתח לררום וחשב להוציאו בצפוני ואחר כך באו
אחיו או קרוביו ואמרו אין מוציאי׳ אותו אלא ברדומי טיהר
דרומי את הצפוני ובלבר שלא יערים ואם הערים שניהן
טמאים בתים הפתוחין לאכסררה והמת באחר
מהן אם היה דרכו של מת לצאת באויר הרי בית שער
טמא והבית טהור החרר של לפנים מן הבית מוגף
ונכנסה טומאה לפנימי דרך חלון הבית החיצון טהור
מפני שהטומאה חוזרת ויוצאת דרך החלון שנכנסה בו
אין הקבר מטמא מכל סביביו עד שיהיה שם חלל
טפח על׳ טפח על רום טפח אפי׳ הגביה הבנין על גבי חלל
טפח על׳ לרקיע הכל טמא שהכל כקבר היתה
טומאה רצוצה ולא היה שם חלל טפח טומא׳ בוקעת ועולה
בוקעת ויורדת ואי׳ טמא אלא הנוגע כנגר הטומא׳ מלמעלה
או המאהי׳ עליה מלמעלה או הנוגע כנגרה מלמטה או מת
שתאהיל עליו מלמטה אבל הנוגע בצדי הבנין טהור
זה כלל גרול בטומאת מת שכל רבר המטמא
באהל מן המת אם היה רצוץ שאין לו חלל טפח הרי
הטומא׳ בוקעת ועולה עד לרקיע בוקעת ויורד׳ עד התהום
ואינה מטמאה מן הצדרין כיצד כרי של תבואה
או גל של אבני׳ וכזית מן המת בתוכו וכלים בצד הטומאה
ואינן נוגעין בה כלים טהורין וכל כלי שבתוך הגל מכוין
כנגר הטומאה מלמעלה או מלמטה טמא שהטומאה בוקע׳
ועולה ובוקעת ויורדת ואם היה מקום הטומאה חלול טפח
על טפח ועל רום טפח הרי הוא כקבר סתום ומטמא מכל
סביביו בית שמלאו עפר או צרורות הרי זה בטל
הבית והרי הוא כגל של עפר או צרורו׳ ואם היתה טומאה
בתוך העפר בוקעת ועולה בוקעת ויורדת וכלים שבצירי׳
בתוך העפר טהורים טומאה שהיא רצוצה בכותל
וסמך סוכה לכותל הסוכה טמאה שהרי נעשה הכותל צר
מצירי האהל ואעפ״ שהצדרין טהורין לנוגע אלו ולא היה
עליהן אבל משנעשה עליהן אהל האהל כולו טמא
שהרי הטומאה בתוכו

פרק שמיני

שרה שאבר קבר בתוכ עפרה מטמא במגע ובמשא כבית
הפרס שמא נרוש הקבר בה ויהיו עצמות כשעורה בתוך
עפרה וכל השרה כולה המאהיל עליה נטמא ואם העמיד
בתוכה אהל נטמא כל שיש בה באהל שמא האהל שהעמי׳
באותה שרה על׳ הקבר הוא מאהיל בנה בית
ועליה על גביו אם היה פתחה של עליה כנגר פתחה שלבי׳
העליה טהור שאפי׳ היה הקבר תחת המשקו׳ הבית העליה
טהורה שהרי הוא על גבי אהל כמו שיתבאר ואם לא היה
מכוון את העליה טמאה שמא אסקופת עליה על הקבר
והרי העליה מאהיל על הקבר ושרה זו מות׳ לזרוע בתוכה
כל זרע לפי שאין שרשי זרעים מגיעין עד לקבר אבל אין
נוטעין בתוכה אילני מאכל מפני שהשרשים מגיעין עד
למת התלולית הקרובות לעיר הסמוכה לבית
הקברות או לררך בית הקברו׳ אחר חרשות ואחר ישנות
הרי אלו בחזקת טומא׳ מפני שהנשי׳ קוברות שם את הנפלי׳
ומוכי שחין קוברין שם אבריהן אבל הרחוקות

החרשות טהורות והישנו׳ טמאות שמא היו קרובות מעיר
שחרבה או מדרך שאברה ואי זהו תל קרוב כל שאין שם
תל אחר קרוב יותר ממנו וישן שאין אדם זוכרו
שדה בוכין והוא המקום הקרוב לבית הקברות שהנשים
יושבות שם ובוכות אע״פ שעפרה טהור שהרי לא הוחזקה
שם טומאה אין נוטעין אותו ואין זורעין אותו שלא להרגיל
רגל אדם לשם שמא יש שם טומאה מפני שהוא קרוב לבי׳
הקברות כבר נתיאשו בעליו ממנו לפיכ׳ אפשר שיבא אדם
ויקבור בו מפני זה חששו לו ועושין מעפר מקום זה תנורים
לקדש שהרי לא הוחזקה טומאה שם קבר הנמצא
מותר לפנותו ואם פנהו מקומו טמא ואסור בהנייה עד
שיבדק כמו שיתבאר וקבר הידוע אסור לפנותו ואם פנהו
מקומו טהור ומותר בהנייה קבר שהוא מזיק את הרבים
מפנין אותו ומקומו טמא ואסור בהנייה הפגיע במת
מצוה אם מצאו בתוך התחום מביאו לבית הקברות
מצאו חוץ לתחו׳ אפי׳ בתוך שדה כרכום קנה מקומו ויקבר
במקום שנמצא מצאו על המצר מסלקו לצדדין שדה בור
מצד זה ושדה ניר מצד זה קוברו בשדה בור שדה ניר
ושדה זרע קוברו בשדה ניר שדה זרע ושדה כרם קוברו
בשדה זרע שדה אילן ושדה כרם קוברו מפני אהל
הטומאה היו שניהן שוין קוברו לאי זה צד שירצה קבר
הנמצא מטמא למפרע ואם בא אחר ואמר בארי לי שלא
היה כאן קבר אפילו קודם לעשרים שנה אינו מטמא אלא
משעת מציאה ואילך כל המוציא קבר או מת
או דבר שמטמא באהל מן המת חייב לציין עליו כדי שלא
יהיה תקלה לאחרי׳ ובחולו של מועד היו יוצאין מב״ד לציין
על הקברות אין מציינין על כזית מצומצם
מן המת לפי שסופו יחסר בארץ ובמה מציינין בסיד ממחה
ושופך על מקום הטומאה לא יהי׳ עורך מכאן ומכאן בצדי
הטומאה להפסיד את הטהרות ואין מרחיקין את הציון
ממקום הטומאה שלא להפסיד את ארץ ישרא׳ ואין מציינין
על הודאות שהרי הן יודעין לכל אלא על הספיקו׳ כגון שדה
שאבד בה קבר והסככות והפרעות מצא שדה
מצויינת ואין ידוע מה טבה אם אין בה אילנות בידוע
שאבד בה קבר יש בה אילנות בידוע שנחרש הקבר כמו
שיתבאר מצא אבן אחת מצויינת תחתיה טמא
היו שתים אם יש סיר ביניהן טמא ואם אין
סיר ביניהן אלא על ראשיהן אם יש חרש ביניהן טהור שאין
זה אלא בנין ואם אין חרש ביניהן והיה הסיר מרודה על
ראשיהן מכאן ומכאן הרי זה ציון וטמא מצא
מצר אחד מצויין הוא טמא וכל השדה טהורה וכן שנים
וכן שלשה מצא ארבעה מצריה מצויינין הן טהורין וכל
השדה כלה טמאה שאין מרחיקין הציון ממקום הטומאה

פרק תשיעי

מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים בגומא
אחת זה על גב זה או זה בצד זה או שמצא הרוגים או
שמצא מת יושב או ראשו בין ברכיו אינו חושש שמא
מקום זה בית הקברות היה אלא נוטל המת שמצא ונוטל כל
העפר התוסח שתחתיו וחופר בבתולת קרקע שלש אצבעו׳
ומוציא על הכל ושאר השדה בחזקת טהרה כשהיתה קודם
שימצא ועפר זה עם שלש אצבעות שחופר הוא הנקרא
תבוסת המת שדה שנהרגו בה הרוגים מלקט
כל העצמות שבה והרי היא טהורה וכן המכנה קברו מתוך
שדהו מלקט כל העצמות עצם עצם והרי היא טהורה
וכן בור שמטילין בתוכו נפלים או הרוגים מלקט כל
העצמות שבו עצם עצם והרי הוא טהור היה
חופר ומצא מת מושכב כדרך שקוברין המתים נוטלו ואת
תבוסתו וכן אם מצא שנים נוטל כל אחד מהן ותבוסתו
עמו וכל השדה טהורה מצא שלשה מתים כל
אחד מהן מוטל כדרך הנקברין אם יש בין זה לזה מארבע
אמו׳ ועד שמונה כמלוא מטה וקובריה הרי זה חושש שמא
בית הקברות הוא זה וצריך לבדוק מן האחרון עשרי׳ אמה
שהן כשתי מערו׳ וחצר שביניהן ואם לא מצא שם מת אחר
הרי אותן העשרים שבדק טהורות אע״פ שהן שכונת קברו׳
מצא מת אחר בסוף עשרים אמה צריך לבדוק
ממנו עשרים אמה אחרת שרגלים לדבר ואם היה אחד
מאלו שמצא בתחלה או בסוף הרוג או יושב ומושכב שלא
כדרכו שיהיה ראשו בין ירכותיו אינו בודק עשרים אמה
אלא נוטלן ואת תבוסתן בלבד שחזקתן גוים הגוים
אין להם טומאת קברות הואיל ואינן מטמאין באהל הרי
הנוגע בקברן טהור עד שיגע בעצמה של טומאה או
ישאנה מת שחסר אבר שאם ינטל מן החי ימות אין לו
תבוסה ולא שכונת קברות ומתים הנמצאים גלוים על פני
השדה אין להן שכונת קברות ולא תבוסה אלא מלקט עצם
עצם והכל טהור והנקבר שלא ברשות יש לו תבוסה ואין
לו שכונת קברות אחד המוצא שלשה מתים
כדרכן בתחל׳ או שמצא שלשה בוכין או כוך ונקיע ומערה
הרי זו שכונת קברות מצא שנים ואחד היה ידוע יש להן
תבוסה ואין להם שכונת קברות שהקבר הידוע אינו עושה
שכונה ולא אמרו אלא המוצא שלשה בתחלה הוא שצריך
בדיקה כיצד בודק העשרים אמה שאמרנו חופר
עד שהוא מגיע לסלע או לבתולה והיא הקרקע שנראית
שאינה עבודה העמיק אפילו מאה אמה ומצא חרש הרי זו
כבתולה וצרי׳ להעמיק עד שיגיע לבתולה הגיע למים הרי
זו כבתולה אינו צריך לחפור תלם אחד מתחלת
העשרים עד סופן אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה על
סופן שאין בין קבר לקבר פחות מאמה היה חופר והגיע
בתוך העשרי׳ לנהר או לשלולו׳ או לדרך הרבי׳ יפסיק ואינו
צריך לבדוק שהרי נפסקה שכונת הקברות המוציא
עפר זה של בדיקה טהור אלא אם כן מצא טומאה במקום
שחפר אבל קודם שימצא אוכל בתרומה שהרי יודע ודאי
שהמתים שם תחת הגל אלא שאינו מכיר מקומן
גל טמא שנתערב בשני גלין טהורין בדק אחד מהן ומצאו
טהור הוא טהור והשנים טמאין בדק שנים ונמצאו טהורי׳
הן טהורי׳ והשלישי בחזקת טמא בדק שלשתן ומצא טהור
כולן בחזקת טומאה עד שיבדוק שלשתן עד שיגיע לסלע
או לבתולה ויהיו שלשתן טהורין בור שמטילין
לתוכו נפלים המאהיל עליו טמא דין תורה אע״פ שחולדה
ובורדלס מצוין שם אין ספק מוציא מידי ודאי אבל אם
הפילה שם אשה נפל ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא
או לא הפילה הואיל וחולדה ובורדלס מצויין שם הרי
ספקו טהור דבר ידוע שכל אלו הטמאות וכיוצא בהן
שהן משום ספק הרי הן של דבריהן ואין טמא מן התורה
אלא מי שנטמא טומא׳ ודאי אבל כל הספיקות בין בטמאות
בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבתות אין חוששין
להן אלא מדברי סופרים כמו שבארנו בהלכות איסורי
ביאה ובכמה מקומות

פרק עשירי

אי זהו בית הפרס והמקום שנחרש בו קבר שהרי נקרקו
עצמו׳ המת בתוך העפר ונתפרסו בכל השדה וגזרו טומאה
על כל השדה שנחרש בה הקבר אפי׳ חרש על גבי הארון
ואפי׳ היה מושקע ברובדין ובאבנים ואפילו היה על גבי
הארון רום שתי קומות הואיל וחרש על קבר הרי זה עושה
בית הפרס עד כמה הוא נעשית בית הפרס
מאה אמה על מאה אמה ממקום הקבר כל הרובע שהוא
בית ארבעת סאין הרי הוא בית הפרס ועפרו מטמא במגע
ובמשא כמו שבארנו ואינו מטמא באהל וכן המאהיל על
בית הפרס הזה טהור התחיל לחרוש את הקבר
והיה חורשו והולך וקודם שיגמור מאה אמה נוער את
המחרישה או שהטיח בסלע או בגדר עד שם הוא עושה
בית הפרס בלבד והשאר טהור שהן לא הגיע אלו במשוך
המחרישה חרש כמו חמשים אמה או יותר וחזר
וחרש עד שהשלי׳ המאה הכל בית הפרס היה חורש והולך
חוץ למאה אמה ממא׳ אמה ולחוץ טהור שאין עצמות קבר

מניעות ליתר ממאה   חזקת העצמות המכוסות
שהן של אדם עד שיודע שהן של בהמה   עד שיודע שהן
של אדם היו שם הריץ מלא עצמות אדם או שהיו עצמות
אדם צבורות על גבי קרקע   וחרש עצמות אלו עם השדה
או שחרש שדה שאבד בה קבר   הרי זה אינו עושה בית
הפרס שלא גזרו טומא׳ אלא על שדה שנחרש בה קבר וראוי
וכן החורש את המת בשדה אינו עושה בית הפרס שכל אלו
קבר שאינו מצוי הוא   ולא גזרו אלא בקבר שנחרש שהוא
דבר המצוי   החורש את הקבר בשדה שאינה
שלו אינו עושה בית הפרס   שאין אדם אוסר דבר שאינו
שלו אפילו שותף או אריס או אפטרופוס   אינו עושה בית
הפרס   חרש קבר בשדה שלו ושל חברו כאחת   שלו עושה
בית הפרס ושל חבירו אינו עושה בית הפרס ונכרי שחרש
קבר בשדהו אינו עושה בית הפרס שאין בית פרס לגוים
שדה בית פרס למעלה ושדה טהורה למטה
ושטפו גשמי׳ מעפר בית הפרס לטהורה אפי׳ היתה אדומה
והלבינה או לבנה והאדימה טהורה שאין בית פרס עושה
בית פרס ולא גזרו טומאה אלא על גוש כברייתו
בית הפרס הזה מותר לנטוע בו כל נטע   לפי שהשרשין
יורדין למטה   ולמטה משלשה בבית הפרס טהור שהרי
הקבר נפרס על פני השדה אבל אין זורעי׳ בתוכה אלא זרע
הנקצר   ואם זרע ועקר צובר את גרנו בתוכו   וכובר
את התבואה בשתי כברות ואת הקטניות   בשלש כברות
שמא יש בהן עצם כשעור ושורף את הקש ואת העצה שם
גזרה שמא יהיה בהן עצם כשעורה   ואם תתיר לו בהנייה
מוציאו ומוכרו ונמצא מרגיל את הטומאה   שהוחזקה
שהיא בית הפרס אפי׳ היא בית ארבעה כורין ואפי׳ משוכה
ספקו הטיט הרך שאינו נחרש ולא נעשה בית הפרס ואפי׳
טהורה מקפת אותה מארבע רוחותיה הרי היא בחזקתה
מצא שדה מצויינת ואין יודע מה טיפה אם
בה אילן בידוע שאבד קבר בתוכה   כמו שביארנו והוא
שיהיה באותו מקום זקן או תלמיד חכם   שאין כל אדם
בקיאין בכך ויודעין שמותר לנטוע בזו   ואסור לנטוע
באחרת   המהלך בבית הפרס על האבנים שאין
מתנדנדין תחת רגלי אדם בשעה שמהלך עליהן או שנכנ׳
לה והוא רוכב על גבי אדם ובהמה שכחן יפה הרי זה טהור
אבל אם הלך על גבי אבנים שמתזעזעין
בשעת הלוך אע״פ שנשתמר ולא נתנדנד הרי זה טמא כמי
שהלך על העפר עצמו   וכן אם הלך על גבי אדם שכחו רע
עד שתהיינה ארכובותיו נושקות זו לזו   ושוקיו מרעידות
כשהו נושאו או על גבי בהמה שכחה רע עד שתטיל גללים
בשעת רכיבה הרי זה טמא וכאלו הלך ברגליו
המטהר בבית הפרס צריך לטהרו במעמד שני תלמידי
חכמים וכיצד מטהרין אותו כונס את כל העפר שהוא יכול
להסיטו מעל פני השדה ונותנו לתוך כברה שנקביה דקין
וממחה ומוציא כל עצם כשעורה הנמצא שם ומטהר
וכן אם נתן על גביו שלשה טפחים עפר ממקום
אחר או שנטל מעל כל פניו   שלשה טפחים הרי זה טהור
נטל מחציו אחד שלשה טפחים ונתן על חציו האחר שלשה
טפחים הרי זה טהור   נטל מעל פניו טפח ומחצה
ונתן עליה טפח ומחצה עפר ממקו׳ אחר לא עשה כלום וכן
אם עזקו ובדק בשעת עזוק מלמעלה   לא עשה כלום רצפו
באבנים שאינן מתנדנדין מהלוך אדם הרי זה טהור

פרק אחד עשר

ארץ העמים בתחלה גזרו על גושה בלבד בבית הפרס ולא
היו מטמאי׳ אלא המהלך בה או נוגע או נושא מעפרה חזרו
וגזרו על אוירה שיטמא ואע״פ שלא נגע ולא נשא   אלא כיון
שהכניס ראשו ורובו לאויר ארץ העמים נטמא   וכן כלי
חרש שהכניס אוירו לארץ העמים ושאר כלים שהכני׳ רובו
לאויר ארץ העמים נטמאו   טומאת אויר ארץ
העמים לא עשו אותה כטומאת עפרה אלא קלה היא ממנה
שעל טומאת עפרה שורפין תרומה וקדשים   והמטמא
בגושה מטמא טומאת שבעה וצריך הזייה שלישי ושביעי
אבל הנטמא באוירה   אינו צריך הזיה שלישי ושביעי אלא
טבילה והערב שמש   וכן תרומה וקדשים שנטמאו מחמת
אוירה תולין לא אוכלין ולא שורפין   עפר ארץ
העמים ועפר בית הפרס מטמאין במגע ובמשא   כמו
שבארנו וכמה שעורן כחותם המרצפין והוא כקופה גדולה
של סקאין   עפר בית הפרס ועפר חוצה לארץ
שבא אם יש במקום אחד כחותם המרצפין מטמא ואם לאו
אינו מצטרף שלא גזרו אלא על גוש כברייתו   מעשה שהיו
אגרות באות מחוצה לארץ לבני כהנים גדולים   והיו בהן
כסאה וכסאתים חותמות ולא חשו להן משום טומאה   לפי
שלא היה כחותם מהן כחותם המרצפין   המביא
תנורים וספסלין וכלי חרש מחוצה לארץ   עד שלא הוסקו
טמאים משום ארץ העמים   משהוסקו טמאין משום כלי
חרש שנטמא בארץ העמים שאינו מטמא אדם וכלים   כמו
שבארנו   המהלך בארץ העמים בהרים ובסלעים
טמא טומאת שבעה   בים ובמקום שהים עולה בזעפו טהור
משום נוגע בארץ העמים וטמא משום אוירה הנכנס לארץ
העמים בשדה תיבה   ומגדל הפורחין באויר טמא באהל
זרוק אינו קרוי אהל   סוריא עפרה טמא בחוצה
לארץ ואוירה טהור לא גזרו על אוירה   לפיכך אם היתה
סמוכה לארץ ישרא׳ שפה בשפה   ולא היה מפסיק ביניהן
לא ארץ העמים ולא בית הקברות ולא בית הפרס הרי זה
יכול להכנס לה בטהרה בשדה תיבה ומגדל והוא שלא יגע
בגושה   וכן ארץ העמים הסמוכה לארץ ישרא׳ ואין ביניהן
מקום טמא הרי זו נבדקת וטהורה   מקום ששכנו בו גוים
בארץ ישרא׳ הרי זה מטמא כארץ העמים   עיר
שיבדק שמא קברו בו נפלים   ותרומה וקדשים שנטמאו
מחמת מדור העמים תולין לא אוכלין ולא שורפין   וכמה
ישהו במקום ויהיה צריך בדיקה ארבעי׳ יום כדי שתתעבר
אשה ותפיל נפל שמטמא   אפי׳ איש שאין עמו
אשה אם שהה ארבעים יום מדורו טמא   עד שיבדק גזרה
משום מדור שתהיה בו אשה   אפי׳ עבד וסריס או אשה או
קטן בן תשע שנים ויום אחד עושה מדור העמים   מדור
גוים שהיה בו עבד מישרא׳ או אשה או קטן בן ט׳ משמרין
אותו שלא יקברו שם נפל אינו צריך בדיקה   ואת מה הן
בודקי׳ את הביבין העמוקים ואת המים הסרוחין וכל מקום
שהחזיר והחולדה יכולין להוליך משם הנפל   אינו צריך
בדיקה מפני שהן גוררין משום   מדור העמים שחרב הרי
הוא בטומאתו עד שיבדק   האיצטווניות אין
בהן משום מדור גוים לפי שאין דירתן קבועה   לא גזרו
עליהן טומאה   ואלו הן העשרה מקומות אהלי
הערביים והסוכות והצריפין והבורגנין   ותקרה שעל גבי
העמודים ואי׳ לה דפנות והן בתי הקיץ ובית שער ואוירה
של חצר והמרחץ ומקום שעושין בו החצים וכלי המלחמה
ומקום הגליונות   החנות אין בה משום מדור גוים
אלא אם כן היה דר בתוכה   חצר שהיא טמאה משום מדור
העמי׳ הרי בית שער שלה ואוירה טמאין כמוה ואין מדור
העמים ולא בית הפרס בחוצה לארץ   עיירות
המובלעות בארץ ישראל   כגון סוסית וחברותיה אשקלון
וחברותיה אע״פ שפטורות מן המעשרות ומן השביעית אין
בהן משום ארץ העמים וחזקת דרכים שלעולי בבל טהורו׳
אע״פ שהן מבולעות בארץ העמים

פרק שנים עשר

טפח על טפח מרובע על רום טפח   מביא את הטומאה
וחוצץ בפני הטומאה דין תורה   שאין קרוי אהל אלא טפח
ברום טפח או יתר על זה   כיצד כזית מן המת מונח
לאויר ובצדו כלים כגון מחטין וצנורות וכיוצא בהן ואינן
נוגעין בטומאה   אם האהיל עליהן אהל שיש בו טפח על
טפח והיה גבוה מעל הארץ טפח הרי הגביא את הטומאה
לכלים וטמאין   היו כלים אחרים על גבי אהל זה שיש בו
טפח לכל טפח הרי הן טהורין   מפני שהאהל חוצץ בינם

ובין הטומאה הנה למרת שכשם שהאהל מטמא כל שתחתיו מציל כל שחוצה לו וחוצץ בין הטומאה בין כלים שעל גביו וכן אם היתה הטומא' על גביו וכלי תחתיו הכלים טהורין שהאהל חוצץ בפני הטומאה היה האהל פחות מרום טפח או פחו' מטפח על טפח אע"פ שהוא גבוה כמה טפחים הכלים שבצר הטומאה טהורי' וכלים של מעלה מאהל זה כל שכנגד הטומאה טמא מפני שהאהילו על הטומאה אין שם אהל לחוץ בפני הטומאה וכן אם היתה טומאה על גבי אהל זה וכלים תחתיו כל שכנגד הטומאה האהילה עליהן וא' שם אהל שיחוץ בפני הטומא' שכל פחות מרום טפח כנגיעה הוא חשוב וטומא' שתחתיו טומאה רצוצה היא כמו שביארנו ב'ר'א בשלא היה האהל אדם או כלים אבל אדם או כלים שנעשו אהל על הטומא' בין שהיו הן עצמן אהל בין שהיו עמורי האהל אפי' היו כלים שאין מקבלין טומאה כל עיקר הרי א'ו מביאין את הטומאה ואינן חוצצין בפני הטומאה כיצד לוח שהיה מונח על גבי ארבע בני אדם או על גבי ארבעה כלים אפי' כלי אבנים וכיוצא בהן מכלים שאינן למינן טומאה ואין צריך לומר אם היה מונח על ארבעה שפודין או ארבע קנים שגבוהין טפח והיתה טומאה וכלים תחתיו הכלים טמא' ואם היו כלים על גביו אפי' שלא כנגד הטומא' טמא' ואם היתה טומאה על גבי לוח וכלי תחתיו כל כלים שתחת הלוח טמא' אבל אם היה מונח על גבי ארבע אבני' או על גבי בהמה וחיה והיתה טומאה תחתיו הרי הכלים שעל גביו טהורין היתה טומאה על גביו הרי כל הכלים שתחתיו טהורין מפני שהאהל חוצץ בפני הטומאה

נסר שהוא נתון על פי תנור חדש ועודף מכל צדדיו בפותח טפח היתה טומאה תחת הנסר כלים שעל גביו טהורין מפני שתנור חדש אינן ככלים לענין זה ואם היה ישן הכל טמא נסר שהוא נתון על פי שני תנורים אפי' ישנים ועודף מחוצה לתנור זה ומחוצה לתנור זה והיתה טומאה תחתיו בין שני התנורים ביניהן בלבד טמא אבל כלים שתי הקצוות שחוצה לתנורי' טהורי' שהרי הן כשני אהלים זה בצר זה וכן נסר שהוא נתון על פי תנור אפי' ישן ויוצי' מזה טפח ומזה טפח אבל לא מן הצדדין וטומאה שבצר זה כלי' שבצר השני טהורין

אדם שנשא כלי כגון מרדע וכיוצא בו והאהיל צר הכלי האחר על הטומאה אם היה בהקפו טפח אע"פ שאין ברחבו לא רוחב אצבע ושליש הרי זה מטמא את השליש הנושא ומביא לו טומאה מדבריהם גזרו על שיש בהקיפו טפח משום שיש ברחבו טפח אבל אינו מביא את הטומאה לכלים שתחתיו ולשאר אדם שיאהיל עליהן ועל הטומאה עד שיהיה בו רחב טפח ארונות של עץ שמניחין בהן את המת אינן כקבר אבל אם יש כסוי הארון והמת גובה טפח חוצץ והעומד על גבי הארון טהו' מן התורה ואע"פ שרוב ארונות יש בהן חלל טפח הואיל ויש שאין שם חלל טפח גזרו על כל הארונו' שאינן חוצצין ושיהיה המהלך על גבי הארון כנוגע במת או בקבר

קורה שהיא נתונה מכותל לכותל והטומאה תחתיה אם יש בה פותח טפח מביאה את הטומאה תחת כלה וכל הכלים או האדם שתחתיה אע"פ שאין כלה שוה וקצתה פחותה מטפח מפני שקצתה מקצת אהל הוא אם אין בה פותח טפח טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת כמו שבארנו כמה יהיה בהקפה ויהיה בה פותח טפח בזמן שהיא עגולה שלשה טפחים ובזמן שהיא מרובעת ארבעה טפחים סאה שהיא מוטה על צדה באויר אינה מביאה את הטומאה תחת כלה עד שיהיה בהקיפה ארבעה טפחי' ומחצה בקרוב כדי שיהיה גובה הצד העליון טפח ומחצה ויהיה הטפח על טפח ממנה גבהו מעל הארץ טפח לפיכך אם היתה גבוהה מעל הארץ חצי טפח והיה בהקיפה שלש מביאה את הטומאה וכן עמוד עגול שהוא מוטל לאויר ומונח על הארץ אינו מביא טומאה תחת רפנו עד שיהיה בו הקף עשרים וארבעה טפחים ואם אין בהקיפו עשרים וארבעה טפחי' טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת

זה שהצריכו עשרים וארבעה טפח על העיקרין שסומכין עליהן חכמים בחשבון כל המשפטים שכל שיש בהקפו שלשה יש בו רוחב טפח וכל טפח על טפח ברבוע יש באלוכסונו טפח ושני חמשין לפי' אם היה בהקף העמוד עשרים וארבעה טפחים נמצא תחת כל רפנו טפח מרובע ויתר מעט שחשבונות א'ו בקרוב הן

פרק שלשה עשר

כל טפח על טפח ברום על רום טפח קרוי אהל כמו שביאר' וחוצץ בפני הטומאה ומביא את הטומאה בין שעשהו להאהיל בין שעשהו מאיליו אפי' היה שלא בידי אדם הרי זה מביא חוצץ כיצד אחר שהרוהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת או שצבר אבנים יקרות או קורות ונעשה בהן חלל טפח הרי זה אהל ומביא וחוצץ ב'ר'א בשהיה האהל חזק ובריא אבל אהל רעוע אינו מביא את הטומאה ואינו חוצץ בפני הטומאה מן התור' אבל מדברי סופרים מביא את הטומאה ואינו חוצץ

כיצד שריגי האילנות הסוככים על הארץ והן הנקראין סככות ואבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ והן הנקראין פרעות אם יכולין לקבל מעזיבה בינונית והן עומדין הרי א'ו מביאין וחוצצי' מן התורה ואם אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית א'א הן טפלים הרי א'ו מביאין מדבריה' ואינן חוצצין וכן כל כיוצ' בהן א'ו מביאי' וחוצצין כלי עץ הבא במדה וכן כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה הבאין במדה ופשוטי כלי עור ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שהן עשוין אהלים ובהמות או חיות בין טמאות בין טהורות והוא שיהיה ראש זו בין רגלי זו ויהיו כלן רבוקות והעור ששכן והחוטט בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש ואוכלין שאינן מוכשרין כדי שלא יטמאו ירקות המתקיימין בימות החמה והגשמים הרי הן כאילנות ומביאין וחוצצין וא'ו הן הארוס והקיסוס וירקות חמור ודלעת יונית וכן הסיכבות והפרעות והזיזין והגזזרות והשובכות והשקיפין והסלעים והנחירים והשננין כל א'ו מביאין וחוצצין וא'ו מביאין ולא חוצצין האדם וכלי עץ שאינן באין במדה מפני שהן ככל הכלים ומתטמאין ופשוטי כלי עור ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאין עשוין אהלים א'א מתוחין בלבד ואין להן שפוע ואין שם כתלים ובהמה וחיה שמתו ואכלין טמאין או מוכשרין שדבר טמא אינו חוצץ ורחים של יד שהרי היא בכלל כלי אבנים כל א'ו מביאין ואינן חוצצין וא'ו לא מביאין ולא חוצצין הזרעים והירקות המחוברין לקרקע חוץ מן הארבע ירקות שמנינו וכפת הברד והשלו והכפור והגליד והמלח והדולג ממקום למקו' והעוף הפורח וטלת המנפנפת וספינה שהיא שטה על פני המים כל א'ו לא מביאין ולא חוצצין שאע"פ שהאהילו אינו אהל המתקיים

קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה כבש כנף הטלית באבן הרי זו מביאה את הטומאה נסר שהוא צף על פני המים וטומאה תחת צדו מאחד הרי הכלי' שתחת הצדו השני טהורי' שהרי כבר בארנו שהספינ' השטה אינה מביאה את הטומאה א'ו חוצצין ולא מביאין מסכת פרוסה וחבלי מטה והמשפלות והסריגות שבחלונות כיצד הן חוצצין שאם היה חלון בין שני בתים והטומאה בבית אחד והיה אחד מא'ו מתוח בחלון זה וסתמו אע"פ שיש ביניהן אויר הרי א'ו חוצצין ולא תכנס טומאה לבית שני והוא שלא יהיה שם בסריגו' א'ו או בעיני המשפלות בין חבל לחבל פותח טפח שאם היה שם פותח טפח תכנס בו הטומאה כמו שיתבאר

פרק ארבעה עשר

אין טומאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנו בפחות מטפח על טפח כיצד חלון שבין בית לבית או שבין בית לעליה אם יש בו טפח על טפח מרובע והיתה טומאה באחד מהן

הבית השני טמא אין בחלון פותח טפח אין הטומאה יוצא ממנו ולא נכנסת לאהל השני ברא בחלון שעשה אותו האדם לתשמי אבל חלון שעשה אותו האדם לאורה כדי שיכנס ממנו האור שעורו בפונדיון והטומאה ממנו כיצד היתה טומאה בבית אדם ונסמך לחלון זה של מאור או שהניח בו כלי או שהאהיל עליו אהל בצד הכותל נטמא כל שבאהל שהטומאה יוצאה לו וחלון העשוי לאורה אין עליו תקרה לא גלוי הוא לשמש

חלון הנעשה שלא בידי אדם כגון שחררוהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת או שהיה חלון פקוק ונטל הפקק או שהיתה בו זכוכית ונשברה שיעורו מלא אגרוף והוא לראש גדול של אדם והוא שלא חשב עליו אבל אם חשב עליו לתשמיש שיעורו בפותח טפח חשב עליו למאור שיעורו בפונדיון שהמחשבה כאן כמעשה מאור שהתחיל לסותמו ולא הספיק לגומרו מפני שלא היה טיט או שקראו חבירו או שחשכה לילי שבת ונשאר ממנו מעט אם נשאר ממנו רוס אצבעים על רוחב הגודל מביא את הטומאה פחות מכן הרי הוא כסתום

חלון גדול העשוי לאורה והיה בה שבכה וכיוצא בה אם יש שם במקום אחד ממנה כפונדיון מביא את הטומאה ומוצי את הטומאה היו נקבי השבכה רקים ואין באחד מהן כפונדיון הרי זו כסתומה וכן חלון העשויה לתשמיש ובה סבכות ורפפות אם יש במקום אחד טפח על טפח מרובע מביא ומוצי ואם לאו הרי היא כסתומה חלון שהיא גלויה לאויר שיעורה כפונדיון מפני שאינ׳ עשויה לא לאור כמו שאמרנו בנה בית חוצה לה ונעשי חלון זו תחת תקרה והרי היא בין שני בתים שיעורה בפותח טפח והעליון נתן את התקרה באמצע החלון התחתו׳ שתחת התקרה שיעורו בפותח טפח והעליון שלמעלה מן התקרה שיעורו בפונדיון מפני שהוא גלוי לאויר החור שבדלת או ששייר בה החרש מקום פתוח מלמעלה או מלמטה או שהגיף את הדלת ולא מירקה ונשאר אויר בין שתי הדלתות או שסגר הדלת ופתחו הרוח בכל או אם היה באגרוף הטומא יוצאה ממנו ונכנסת לה במקו׳ פתוח זה ואם היה פחות מכאגרוף הרי הוא כסתום העושה חור בכותל כדי להניח בו מסמר גדול או לראות ממנו העוברים והשבים או לדבר הרי זה כחלון העשויה לתשמיש ושיעורה כפותח טפח

פרק חמשה עשר

חלון תשמיש שסתמה כולה או סתמה עד שנשאר בה פחו׳ מטפח אם בדבר החוצץ בפני הטומאה סתם הרי זה חוצץ והוא שיהיה דבר שאין דעתו לפנותו לפיכך אם סתם החלון או מיעטו באוכלין שאינן מוכשרין אינן חוצצין שאעפ׳ שאין מקבלין טומאה והרי הן טהורין דעתו לפנותן

היו סרוחין הרי אלו חוצצין וכן תבן סרוח חוצץ ושאינו סרוח אינו חוצץ מפני שדעתו לפנותו תבואה שגדלה וסתמה את החלון או מיעטתו שינה חוצצת לפי שדעתו לפנותה שמא תפסיד הכותל היה עיקרה רחוק מן הכותל ונטה ראשה וסתם הרי זה חוצצת וכן כל כיוצא בזה חבית שהיא מלאה גרוגרות סרוחן שאינן מוכשרין ולא ראויין לאכילה ומונחת בחלון ופי החבית כלפי הטומאה שהרי החבי טמאה וכן קופה שהיא מלאה תבן סרוח שאינו ראוי לא למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה ומונחת בחלון אם יכולין הגרוגרות והתבן לעמוד בפני עצמן כשינטל הכלי שהן בו הרי אלו חוצצין ואם לאו אינן חוצצי׳ עשבים המרים שאינן ראויין לבהמה ומטלניות שאין בהן שלש על שלש שהיו מנטפי׳ וקשים כדי שלא יהיו ראוי׳ אפי׳ לקנח הדם מן השריטה והאבר והבשר המדולדלי׳ בבהמה טמאה והוא שתהיה כחושה שאינה ראויה להמכר לגוי וקשורה כדי שלא תברח והעוף טמא ששכן בחלון והוא שיהיה משרט שהרי אינו ראוי אפילו לתינוק לשחק בו וגוי כפות שהוא מאסורי המלך שאין אחר יכול להתירו ובן שמונה ביום השבת שהרי אסור לטלטלו והמלח המר

המעורב בקוצים שאינו ראוי לא לאכילה ולא לעבדה והוא שיהיה מונח על החרש כדי שלא יזיק את הכותל כל אלו ממעטין בחלון שהרי אינן מקבלין טומא ואין דעתו לפנותן מפני שאינן ראויין למלאכה וכן ספר תורה שבלה והיה מונח בחלון אם גמר שתהיה שם גניזתו הרי זה ממעט בחלון אבל השלג והברד והכפור והגליד והמים אינן ממעטין בחלון שהרי הן ראויין ומקבלין טומאה

מיעט את הטפח בפחות מכזית מבשר המת או מבשר הנבלה או בפחות מכזית מבשר נבלה או בעצם פחות מכשעורה או בפחות מכעדשה מן השרץ הרי אלו חוצצין שכל אלו טהורין ואינן חשובין אצלו לפי אין דעתו לפנותן

וכן פחות מכביצה אוכלים שאינן מוכשרין אינן חשובין אצלו ואין דעתו לפנותן ולפיכך ממעטין את הטפח

סתם החלון בכלי חרש והיה פיו לחוץ הרי זה חוצץ לפי שאינו מטמא מגבו הרי הוא טהור וצריך להיות כלי זה מאוס ונקוב עד שלא יהיה ראוי להקיז בו דם כדי שלא תהיה דעתו לפנותו היה בבית מת או רובע עצמות וכיוצא בהן מעצמות הטמאות באהל ומיעט החלון של בית זה בעצם פחות מכשעורה אינו מיעוט שהעצם מצטרף לעצמות וכן אם היה שם מת או כזית מבשר המת ומיעט החלון בפחות מכזית מבשר המת אינו מיעוט שהבשר מצטרף לבשר אבל עצם פחות מכשעורה ממעט על ידי כזית בשר ופחות מכזית בשר ממעט על ידי רובע עצמות וכיוצא בהן מיעט את הטפח בשתי ועֵרב המנוגעין או בגוש מבית הפרס אינו מיעוט שדבר טמא אינו חוצץ עשה לבנה מעפ׳ בית הפרס הרי זו טהורה וממעטת שלא אמרו אלא גוש כברייתו נסתם הפתח או נתמעט בקורה עכביש אם היה ממש הרי זו חוצצת ואם אין בה ממש אינה חוצצת

פרק ששה עשר

ארובה שהיא באמצע תקרת הבית בי׳ שיש בה פותח טפח בין שאין בה פותח טפח והיתה טומאה תחת תקרת הבית כנגד ארובה טהור שהרי הוא גלוי לאויר ושאר הבי׳ טמא היתה טומאה כנגד ארובה בלבד כל הבית טהור

היתה מקצת הטומאה תחת התקרה ומקצתה תחת ארובה אם היה בארובה פותח טפח הבית כלו טמא וכנגד כל הארוב טמא אין בה פותח טפח אם יש בטומאה כדי שתחלק וימצא כשעור תחת התקרה וכשעור תחת הארובה טהור היה בארובה פותח טפח ונתן אדם רגלו מלמעלן על הארובה נעשה הכל אהל אחד ובין שהיתה הטומאה תחת התקרה בלבד או תחת הארובה בלבד הכל טמא והאדם שעירב את הטומא טמא מפני שנעשה אהל על הטומאה אין בארובה פותח טפח והיתה הטומאה תחת התקרה זה שנתן רגלו מלמעלה טהור שאין טומאה יוצאת לו בפחות מטפח היתה הטומאה תחת הארובה אם טומא׳ קדסה את רגלו טמא שהרי רגלו מקצת האהל ואין טומאה יוצאת לו היה כזית מן המת בפי העורב והאהיל על גבי ארובה עד שנמצא כזית באויר ארובה אעפ׳ שאין בה פותח טפח הבית טמא בית וארובה באמצע׳ תקרת הבית ועליה על גביו וארוב׳ באמצ׳ תקרת העליה והארובות מכוונו׳ זו למעלה מזו בין שיש בארובות פותח טפח בין שאין בה פותח טפח וטומאה בבית כנגד הארובות טהור היתה טומאה כנגד ארובות הרי הבית טהור היה בארובות פותח טפח והטומאה בין תחת תקרת הבית בין כנגד ארובו׳ ונתן דבר שהוא מקבל טומאה בין למעלה מארובות הבית בין למעלה מארובת עליה הכל טמא שאין דבר טמא חוצץ נתן דבר שאינ׳ מקבל טומאה על ארובות הבית הבית טמא והעליה טהורה נתנו על ארובת העליה הבית והעליה טמאים וכנגדו מלמעלה ולשמים טהור אין בארובות פותח טפח והטומאה תחת תקרת הבית ונתן בין דבר המקבל טומאה ובין דבר שאינו מקבל טומאה בין על

ארובת הבית בין על ארובת העליה אין טמא אלא הבית שאין טומאה יוצאת לעליה בפחות מטפח. היתה הטומאה כנגד ארובות ונתן דבר שהוא מקבל טומאה בין למעלן בין למטן הבי׳ והעליה טמאין שהרי ערב את הטומא נתן דבר שאינו מקבל טומאה בין למעלן בין למטן אין טמא אלא הבית וכל אלו הדינין בעושה ארובה אבל תקרה שנפחתה מאליה שעורה מלא אגרוף כמו שבארנו הפוחת את המעזיבה עד שעשה ארובה בתוך תקרת הבית כדי שתכנס בה רגל הערש והיתה רגל הערש סותמת את הארובה אם יש בה פותח טפח וטומאה בבית את העליה טמאה שאין כלי המקבל טומאה חוצץ ואם אין בה פותח טפח העליה טהורה והרגל של מטה טמאה ככלים המאהילים נפחתה המעזיבה מאיליה שיעורה מלא אגרוף כמו שביארנו ארובה שבתוך תקרת הבית וקדרה מונחת על הארץ ומכוונת כנגד ארובה שאם תעלה תצא בצמצום מן הארובה והיתה טומאה תחת הקדרה רצוצה בינה ובין הארץ או שהיתה הטומאה בתוך הקדרה או על גבה טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואין טמא אלא כנגדה והבית כולו טהור

היתה הקדרה גבוהה מן הארץ טפח וטומאה תחתיה או תחת תקרת הבית כולו ותחת הקדרה טמא שהרי הוא אהל אבל תוך הקדר וגבה טהור שאין כלי חרש טמא מגבו והרי אויר הקדרה גלוי לאוירו אם היה כלי בתוכה או למעלה על גבה טהור היתה טומאה בתוכה או על גבה הבית כולו טהור שהרי הטומאה כנגד ארובה בלבד

היתה הקדרה תחת הארובה והארובה גדולה מן הקדרה שאם תעלה הקדרה ותצא מן הארובה נמצא בינה ובין שפתי ארובה פותח טפח אעפ׳ שהקדרה גבוהה טפח וטומאה בתוכה או על גבה או תחתיה הבית טהור

היתה הקדרה מונחת בצד אסקופת הבית שאם תעלה נמצא ממנה פותח טפח לפנים מן המשקוף והיתה טומאה רצוצה תחתיה או בתוכה או על גבה טומא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת היתה גבוהה מן הארץ טפח וטומאה תחתיה או בבית תחתיה והבית טמא שהכל אהל אחת ותוכה וגבה טהור היתה הטומאה בתוכה או על גבה הבית טמא מפני שהיא נוגעת במשקוף טפח וכן תחתיה טמא מפני שהטומאה יוצא לתחתיה מן הבית שהכל אהל אחד לפיכ׳ אם לא היתה נוגעת במשקוף בפותח טפח או שהיתה בצד המשקוף וטומאה תחתיה אין טמא אלא תחתיה אבל הבית טהור קורות הבית והעליה שאין עליהם מעזיבה והן מכוונות קורה כנגד קורה ואויר ובכל קורה מהן פותח טפח וביניהן אויר פותח טפח וטומאה תחת אחת מהן תחתיה בלבד טמא היתה הטומאה בין התחתונים ולעליונים בין שתיהן בלבד טמא היתה הטומא על גבי העליונה כנגדו עד לרקיע טמא היו הקורות העליונות מכוונות כנגד האויר שבין הקורות התחתונה וטומאה תחת אחת מהן תחת כולם טמא היתה הטומאה על גבי קורה העליונה כנגד הטומאה עד לרקיע טמא אין בקורות פותח טפח בין שהיו מכוונות זו על גבי זו ובין שהיו העליונות כנגד אויר התחתונות והיתה הטומאה תחתיהן או ביניהן או על גביהן טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואינה מטמא אלא כנגדה בלבד שכל טומא שאינה תחת פותח טפח ברום טפח הרי היא כרצוצה

בית שנסרק גבו וכתליו ונעשה שני חלקים והיתה הטומאה בחציו החצון שהפתח בו הכלים שבחציו הפנימי כולם טהורין יתר על הטומא כחציו הפנימי אם היה רוחב הסרק כחוט המשקולת כלים שבחציו החיצון טהורין ואם היה פחות מכאן הרי הן טמאין אכסדרה שנסרקה וטומאה שבצד זה הכלי שבצד השני טהור׳ שהרי היא שני אהלים זה בצד זה ואויר ביניהן שהרי הסרק בכל התקרה נתן רגלו או קנה מלמעלה אם הסרק ערב את הטומא נתן את הקנה בארץ כנגד הסרק ואפי׳ כרי גדול אינו מערב את הטומאה עד שיהיה גבוה טפח תחת הסרק

היה אדם מוטל על הארץ תחת הסרק מערב את הטומאה שאר חלול הוא והצר העליון הרי הוא כאהל שיש בו גובה טפח וכן אם היו תחת הסרק כלים מקופלי׳ מונחי׳ על הארץ זה על גב זה והיה העליון גבוה מעל הארץ טפח מערב את הטומא וכל הכלי שלמטה ממנו הרי הן ככלי׳ שתחת האהל

פרק שבעה עשר

ויז שהוא יוצא מפתח הבית ופניו למטה והיה גבהו מעל הארץ שתים עשרה טפח או פחות מכאן הרי זה מביא את הטומאה בכל שהוא ודבר ברור הוא שאינו אלא מדבריהם וכן כל כיוצא בהבאת הטומאה כזו שאינה באהל טפח הבריא אינה אלא מדבריהם היה גבוה יתר משנים עשר טפח או שהיו פניו למעלה וכן העטרות והתפוחין היוצאו׳ מן הבנין אין מביאין אלא בפותח טפח וכן זיז שעל גבי הפתח היוצא מן המשקוף ואפי׳ היה קנה בצד המשקו׳ ברוחב הפתח אינו מביא אלא אם כן היה בו פותח טפח

זיז שהוא סובב את כל הבית ואוכל בפותח טפח מביא את הטומאה היה אוכל בפתח פחות מטפח וטומאה בבית כלים שתחתיו טמאים טמא תחתיו אינו מביא את הטומא לבית וכן בחצר שהיא מוקפת אכסדרה חלון העשויה לתשמיש וזה יוצא על גבי החלון אפי׳ היה ברוחב הגורל מביא את הטומאה והוא שיהיה גבוהה מעל הארץ החלונים רום אצבעי׳ או פחות היה למעלה מאצבעים אינו מביא את הטומאה אלא אם כן יש בו רוחב טפח

זה שעל גבי החלון העשויה מביא את הטומאה בכל שהוא ואפי׳ גבוה כל שהוא בנין היוצא לפני החלון שהמשקוף נסמך עליו בשע׳ שמשקיף אינו מביא את הטומא היה בו רואין את הבנין כאלו אינו והזיז העליון מביא את הטומאה

וכיצד מביאין כל הזיזין האלו טומאה שאם היתה טומאה תחת אחד מהן או בבית הכל טמא בין בבית בין תחת הזיז שני זיזין זה על גבי זה ויש בכל אחד מהן פותח טפח וביניה׳ פותח טפח וטומא׳ תחת התחתו׳ תחתיו בלבד טמא היתה טומאה ביניהן בלבד טמא היתה על גב העליון כנגדו עד הרקיע טמא היה העליון עודף על התחתון פותח טפח וטומאה תחת התחתון וביניהן תחתיהן וביניהן טמא היתה על גב העליון כנגדו עד הרקי׳ טמא היה העליון עודף על התחתון פחות מטפח וטומאה תחתיו וביניהן טמא היתה הטומאה ביניה׳ או תחת המות׳ ביניהן ותחת המותר טמא אבל תחת התחתון טהור

יש בכל אחד מהן פותח טפח ואין ביניהן פותח טפח וטומא תחת התחתון תחתיו בלבד טמא היתה ביניה׳ או על גב העליון כנגד הטמאה עד לרקיע טמא אין בהן פותח טפח בין שיש ביניה׳ פותח טפח ובין שהית׳ הטומא תחת התחתון או ביניהן או על גב העליון טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת שהרי היא רצוצה ובין שתי זריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח זו על גבי זו כלים או בגדים או לוחות של עץ שהן מונחין זה על גב זה וטומאה רצוצה ביניהן אם היתה הטומא גבוהה מן הארץ טפח הרי הכלי שעליה מלמעל מאהיל על חלל הטפח ומבי׳ את הטומאה לכל הכלים שתחתיו היו טבליות שלשתן אפי׳ גבוהות מן הארץ אמה טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת מפני שהן כקרקע לוחות של עץ שהן נוגעות זה בזה בקרנותיהן והן גבוהות מן הארץ טפח וטומאה תחת אחת מהן כלים שתחת השנייה טהורין לפי שאינה נוגעת בחברת׳ בפותח טפח והנוגע בלוח זו השניה כנוגע בכלים שנגעו באהל המת אבל כל הכלים שאמרנו שמביאין את הטומאה ואינם חוצצין אם האהיל הכלי על המת כל כלים שעל גביו טמאים כמו שבארנו וטומאתן משום כלים המאהילין על המת ואף הכלי שעל גביו שאינן כנגד הטומאה טמאים משום כלים שהאהילו על המת

חבית שהיא יושבת על שוליה וכזית מן המת נתון בתוכה או תחתיה כנגד אוירה טומאה בוקעת ועולה בוקע׳ ויורדת החבית טמא שהרי הטומאה בוקעת מתחתיה

ונמצא אוירה היתה תחת טומאה תחת עובי דפנה טומא
בוקעת ועולה בוקעת ויורדת והחבית טהורה
ולמה החבית טהורה שהרי אין מטומאה בוקעת
אוירה לה ואין כלי חרש מטמא אלא מאוירו היתה מקצת
הטומאה תחת עובי דפנה ומקצתה תחת אוירה טומאה
בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת היה בדפנו פותח טפח כלה
טמאה וכנגר פיה טהור שהרי הטומאה פשטה בדפנות
בלבד ברא בחבית טהורה אבל אם היתה טמאה
או גבוהה מן הארץ טפח או מכוסה או כפויה על פיה והית
טומאה תחתיה או בתוכה או על גבה הכל טמא וכל הנוגע
בה כלה טמא היתה מוקפת צמיר פתיל ונתונה
על גבי המת האכלים והמשקין שבתוכה טהורין והכלים
שעל גבה טמאים חביות שהם יושבות על שוליהן
או מוטות על צריהן באויר והן נוגעות זו בזו ובפותח טפח
וטמאה תחת אחר מהן טומאה בוקעת בתוכו הבית טהור יו
טומאה בבית מה שבתוכו טמא שהרי הוא פתוח ובתוך
הפתח ודרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס
היתה מוכני שלו משוכה לאחוריו ויוצאת פחות מטפח
ואינה נשמטת וטומאה שם בתוכה כנגר מקורות הבית
טהור שאע״פ שהיא יוצאה אינה נשמטת ואינ׳ יוצאה טפח
והוא שיהיה בה טפח על טפח על רום טפח חלול אבל אם
אין במוכני חלל טפח הרי הטומאה רצוצה בתוך הבית
והבית טמא היתה המגרל עומר בתוך הבית
והטומאה בתוכו או בתוך התיבה שלו אע״פ שאין ביציאת
הפותח טפח הבית טומאה בבית מה שבתוכו טהור שדרך
הטומא לצאת ואין דרכה להכנס כלים שבין המגרל ובין
הארץ שבינו הכותל ושבינו ובין הקורות אם יש שם פותח
טפח טמאי ואם לאו טהורים שהרי אני רואה את הקורות
כאלו הן יורדות וסותמות היתה טומאה תחת
המגרל בינו ובין הארץ או בינו ובין הכותל בין שיש
שם חלל טפח בין שאין שם הבית טמא היה עומר
באויר וטומאה שבתוכו כלים שבעביו טהורים טומאה
בעביו כלים שבתוכו טהורים כל שפועי
אהלים כאהלים כיצר אהל שהוא שופע ויורד וכלה ער
כאצבע וטומאה באהל כלים שתחת השפוע הנוגע בו
מתוכו טמא טומאת שבעת והנוגע בשפוע מאחריו טמא
טומאת ערב נעשה השפוע מאחוריו כאלו הוא כלי שנגע
באהל היתה הטומאה על אחורי הנוגע מאחוריו טמא
טומאת שבעה והנוגע בשפוע מתוכו טמא טומאת ערב
כחצי זית מתוכו וכחצי זית מאחוריו הנוגע בו בין בתוכו
בין מאחוריו טמא טומא ערב והאהל לעצמו טמא טומאת
שבעה היה כנף האהל מרורר על הארץ וטומאה
תחת כנף האהל הפרוש על הארץ או על גבי הכנף טומאה
בוקעת ועולה בוקעת ויורדת

פרק תשעה עשר

כוורת שהיא מוטלת בארץ והיא בתוך פתח הבית ופיה
לחוץ וכזית מן המת נתון תחתיו או על גבה מבחוץ כל שהו
כנגר הזית בתחתיה או בגבה טמא וכל מה שבאויר תוכה
טהור חוץ מכלי שהוא כנגר הטומאה והבית טהור
היתה הטומאה בבית אין טמא אלא הבית אבל כלים
שבתוכה או תחתיה או על גבה טהורים היתה הטומאה
בתוכה הכל טמא כל שבבי׳ וכל שבתוכה וכל שעל גבה וכל
שתחתיה כנגר הטומאה כמו שביארנו היתה
גבוהה מן הארץ טפח וטומא תחתיה או בבית או על גבה
הכל טמא כל שבבית וכל שתחתיה אבל כל שבאויר תוכה
טהור חוץ מכלי שהוא כנגר הטומאה היתה
הטומאה בתוכה הכל טמא כל שבתוכה וכל שבבית וכל
שתחתיה וכל שעל גבה שהכלים או האדם שנעשו אהל על
בטומא או שהיתה הטומאה על גביהן מביאין ולא חוצצין
המו שבארנו ברא בזמן שהוא כלי ומחולחלת אבל
אם היתה פחות הוסתם המקום הנפחת בקש שהרי אינה
כלי או שהיתה אפיצה עד שלא יהיה בה חלל אלא אטומה יז
כדי שלא ימצא בה חלל טפח במקום אחר והיתה גבוה מן
הארץ טפח וטומאה תחתיה או בבית הרי הבית וכל
שתחתיה טמאין מפני שהוא אחר ותוכה וגבה טהור מפני
שהוא אהל של עץ ואינו כלי שהיתה טומאה בתוכה אין
טמא אלא תוכה היתה על גבה כנגרו עד לרקיע טמא
היתה מונחת על הארץ ופיה וכזית מן המת נתון
תחתיה כנגרו עד התהום טמא היה גבה כנגרו עד הרקיע
טמא היתה טומא בבית אין טמא אלא הבית היתה טומאה
בתוכה אין טמא אלא תוכה כוורת המטולטלת
בארץ בתוך הפתח ופיה לפני׳ והיא כלי שלם וחלולה וכזית
מן המת נתון תחתיה או על גבה מבחוץ כל שהוא כנגר
הזית בתחתי או על גבה טמא וכל מה שבאויר תוכה טהור
חוץ מכנגר הטומאה והבית טהור היתה טומאה בתוכה או
בבית הכל טמא היתה גבוהה מן הארץ טפח
וטומאה תחתיה או בתוכה או על גבה או בבית הכל טמא
כל שבבית וכל שתחתיה מפני שהיא והבי׳ כאהל אחר וכל
שעל גבה וכל שבתוכה שהכלי מביא את הטומאה ואינו
חוצץ כמו שנתבאר היתה פחותה פקוקה בקש
או חפוצה וגבוהה מן הארץ טפח וטומא תחתיה או בבית
או בתוכה הכל טמא חוץ מעל גבה היתה טומאה על גבה
כנגרו בלבד על לרקיע טמא אבל תוכה טהור ותחתיה
והבית כל מה שבהן טהור מפני שאינה כלי חוצצת היתה
מונחת על הארץ ופיה לפנים וכזית מן המת נתון תחתיה
כנגרו ער התהום טמא היתה על גבה כנגרו עד לרקיע
טמא היתה הטומאה בתוכה או בבית תוכה והבית טמא
כוורת שהיא בתוך הבית והיא ממלאה את כל
גובה הבית ופיה למעלה לקורות הבית ואין בינה לבין
הקורות פותח טפח וטומאה בתוכה הבית טמא טומאה
בבית מה שבתוכה טהור שדרך הטומא לצאת לתוך הבית
בפחות מטפח ואין דרכה להכנס בין שהיתה עומרת בין
שהיתה מוטה על צרה ופיה לכותל ובינו ובין הכותל פחות
מטפח בין שהית׳ כוורת אחת בין שהיו שתים זו על גבי זו
ואין בין העליונות ולקורות או לכותל פותח טפח
היתה עומרת בתוך הפתח ופיה למעלה ואין בינו לבין
המשקוף פותח טפח וטומאה בתוכה הבית טהור טומאה
בבית מה שבתוכה טמא שדרך טומאה לצאת ואין דרכה
להכנס כוורת חלולה שהיא כלי שלם והיתה מונחת
על צריה באויר וכזית מן המת נתון תחתיה או על גבה כל
שהוא כנגר הזית בתחתיה ובגבה טמא וכל מה שבאויר
תוכה טהור אלא כנגר הטומאה וכל שאינו כנגר הטומאה
בתוכה טהור היתה טומא בתוכה הכל טמא כל מה שבתוכ׳
וכל שכנגר הטומאה למעלה על גבה או למטה תחתיה
היתה גבוהה מן הארץ טפח וטומאה תחתיה או
על גבה כל שתחתיה טמא וכל שעל גבה טמא אבל כל
שבתוכה טהור חוץ מכלי שהוא כנגר הטומאה היתה טומא
בתוכה הכל טמא כל מה שבתוכה וכל שתחתיה וכל של
מעלה על גבה שהכלים מביאין ואינן חוצצין כמו שביארנו
לפיכך אם היתה כוורת זו המוטלת על הארץ
פחותה ופקוקה בקש או שהיתה באה במרה וכזית מן המת
נתון תחתיה כנגרו עד התהום על גבה כנגרו עד התהום
טמא על גבה עד לרקיע טמא בתוכה אין טמא אלא תוכה
היתה גבוהה טפח מעל הארץ וטומאה תחתיה בלבד טמא
בתוכה תוכה בלבד טמא על גבה כנגרו עד לרקיע
טמא שכבר בארנו שכלי עץ הבא במרה כאהל הוא חשוב
לא ככלים ולפיכך חוצץ כוורת שהיא כלי שלם
והיא יושבת על שוליה לאויר וטומאה תחתיה או בתוכה
או על גבה טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת אבל אם
היתה גבוהה טפח או מכוסה או כפויה על פיה וטומאה
תחתיה או בתוכה או על גבה הכל טמא כל שבתוכה וכל
שתחתיה וכל שעל גבה אם היתה הטומאה למטה שהכלי
המאהיל מביא את הטומאה ואינו חוצץ כמו שבארנו
לפי׳ אם היתה פחותה ופקוקה בקש או באה במרה
וטומאה תחתיה בתוכה או על גבה טומאה בוקעת ועולה
בוקעת ויורדת מפני שהיא רצוצה ברא בטהרות אבל אם היו טמאות או גבוהות מן הארץ פותח טפח וטומאה תחת אחת
מהם תחת כולו טמא שהרי הכל אהל אריך

פרק שמונה עשר

אדם שהאהיל בידו אחת על
המת והאהיל בשנייה על הכלים או שנגע במת והאהיל על הכלים אם
יש בידו פותח טפח הכלים טמאין ואם לאו טהורין וכן שני בתים ובהם שני חצאי זתים ופשט ידו לבית זה וידו השנייה
לבית השני אם יש בידו פותח טפח ערב את הטומאה ונעשה הכל כאהל א׳ זית ונטמא הוא והבתים ואם לאו אינו מביא את
הטומאה אדם שהשקיף כצד החלון והאהיל על הטומאה מביא את הטומאה לבית ונטמא כל הבית היה מוטל על האסקופה
ומקצתו בתוך הבית ומקצתו בחוץ והאהילה טומאה על מקצתו שבחוץ הבית טמא מפני שהאדם חלול ויש בו גובה טפח וכיון
שהאהילה טומאה עליו הרי זה כמאהיל עליה ומביא את הטומאה וכן אם היתה טומאה בבית והאהילו טהורין על מקצתו
שבחוץ הרי אילו טמאין מפני שהוא כמאהיל על הטומאה והאדם מביא ואינו חוצץ כמו שביארנו נושאי המת שעברו בו
תחת האכסדרה והגיף אחד מהן את הדלת וסמכו במפתח כדי שלא יטמא הבית וכן אם היה אדם מבפנים או מבחוץ סומך הדלת
אם יכול הדלת לעמוד בפני עצמו הבית טהור ואם לאו הבית טמא לפי שנמצא האדם הוא שחוצץ בפני הטומאה והאדם והכלים
מביאין ואינן חוצצין כמו שביארנו תנור שהוא עומד בתוך הבית ועינו קמורה לחוץ והאהילו נושאי המת על עינו הקמורה התנור
טמא והבית טהור שהרי אין התנור גבוה מעל הארץ כדי שיביא טומאה לבית מגרל הבא בסירה שהוא עומד בתוך הפתח

בוקעת ויורדת ואם היתה גבוהה טפח וטומאה תחתיה
בלבד טמא היתה טומאה בתוכה או על גבה כנגדו עד
לרקיע טמא וכלי שתחתיה טהורין מפני שהי' אהל וחוצצת
גמל שהוא עומד באויר טומאה תחתיו כלים שעל
גביו טהורים טומאה על גביו כלים שתחתיו טהורין
היה רובץ וטומאה תחתיו הרי זו בוקעת ועולה בוקעת
ויורדת וכן אם היתה טומאה רצוצה תחת רגלו או על גב
רגלו הרי זו בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת
כבר בארנו בנזירות שאם היה הנזיר וכזית מן המת תחת
הגמל או תחת המטה וכיוצ' בה משאר הכלי' אעפ' שנטמא
טומאת שבעה אינו מגלח ומשם אתה למד שכל אלו ההלכו'
האמורות בטומאת אהלים הנעשי' מן האדם או מן הבהמה
או מן הכלים הכל מדברי סופרים מהן דברי קבלה ומהן
גזרות והרחקות ולפי' אין הנזיר מגלח עליהן ואין חייבין
עליהן כרת על ביאת מקדש או אכילת קדשיו ואין הדברי'
כולם אמורין אלא לענין טומאת תרומה וקדשים בלבד כמו
שביארנו

פרק עשרים

שלשה דברי' מצילי' באהל המת צמיד פתיל ואהלין ובלועין
הבלועין מצילין על הטהורין שלא יתטמא ומונעין הטומא'
שלא תצא ותטמא אבל צמיד פתיל ואהלין מצילין על
הטהורים שלא יתטמאו ואינן מונעין את הטומאה שלא
תצא ותטמא את אחרים כיצד בית טמא שיש
בו כלי מוקף צמיד פתיל כל שבתוך הכלי טהורים וכן אם
היה שם אהל בתוך הבית כל הכלים שבתוך האהל טהורין
אבל אם היה כזית מן המת נתון בכלי ומוקף עליו בצמיד
פתיל והכניסו לבית הבי' טמא וכן אהל בתוך האהל וכזית
מן המת באהל הפנימי כל הכלים שבאהל החיצון טמאים
אלו הבלועין מצילין על הטהורים ומונעין את
הטומאה כיצד כלב שאכל בשר המת ונכנס לבית הבית
טהור בלע טבעת אפי' אדם שבלע טבעת ונכנ' לאהל המת
אעפ' שנטמא טומאת שבעה הטבעת טהורה
וכן כל הבעולין בחיה ובהמה ובעופות ובדגים מצילין כל
זמן שהן חיין ואם מתו ובשר המת בתוך מעיהן או בכלים
הרי הן כמה שאינו בלוע נשחט רוב אחד בעוף ורוב שני'
בבהמה אעפ' שעדין הן מפרכסין הרי הן כמתים ואינן
מצילין על הכלים הבלועים ולא מונעי' את הטומאה שבתו'
מעיהן שלא תטמא וכמה תשהא הטומאה במעיהן
ותהיה מטמאה כשימותו בכלב שלשה ימים מעת לעת
ובשאר חיה ועופות ודגים יום אחד מעת לעת ברא'
בשנשאר בשר המת בתוך מעיהן אבל זאב שבלע תינוק
והקיאו דרך בית הרעי הבשר טהור והעצמות בטומאתן
אין הבלועין נצלין אלא בבטן נפש החיה כמו
שביארנו אבל הבלועין בגות הכלים והאבנים אינן נצלין
כיצד גוש שנבלעה בו הצנור' של מתכת ומלמר שנבלע בו
הדרבן ולבינה שהיתה טבעת מובלעת בתוכה ונכנסו
לאהל המת ונטמאו אעפ' שאינן נראין והרי הן מחופין
שאין הבלועין בכלים מצילין אלא בצמיד פתיל
וכן מחט או טבעת שהיו מובלעין בטפילת התנור ונטמא
התנור באהל המת או שנפל שרץ לאוירו נטמאו הכלים
שבתוך הטפילה ואם היה התנור מוקף צמיד פתיל הואיל
והתנור טהור את הכלים המובלעין בטיט שעל גביו טהורי'
וכן חבית המוקפת צמיד פתיל והיתה מחט או
טבעת במגופת החבית מצרה הרי אלו טמאין ואינן מצילין
באהל המת היו במגופת החבית כנגד פיה אם היו נראין
לתוך החבי' ואינן יוצאין לאוירה טהורי' ואם יצאו לאוירה
טמאין שאין כלי חרש המוקף צמיד פתיל מציל על הכלים
שבתוכו כמו שיתבאר ואם יש תחתיהן כקליפת אעפ' שהן
שוקעין לתוך אוירה הרי אלו טהורין כל הבלועין
בקרקעיתו של בית הרי הן טמאין ואינן נצלין שקרקע
האהל כמוהו עד התהום מה שאין כן בכתליו כמו שיתבאר
כיצד הטומאה בבית וכלים הטמונים בקרקעיתו אפי' תחת
מאה אמה ואם יש במקומן טפח על טפח טהורין שהרי הן
תחת אהל אחד למה זה דומה לעליה שעל גבי הבית
וטומאה בעליה שהבית טהור וכן אם חלק הבית
במחיצה מעל פי ארצו והיתה הטומא' בין המחיצה והארץ
כלים שבבית למעלה מן המחיצה טמאין שאין האהלים
מונעין הטומאה כמו שבארנו היתה הטומאה למעלה
מן המחיצה כלים שבבין המחיצה והארץ טהורין שהאהל
מציל ואם אין בין המחיצה והארץ גובה טפח הרי הן
כטמונים בקרקע הבית וטמאים ביב שהוא קמור
תחת הבית ויש בו פותח טפח ויש בפתחו שהיא חוץ לבי'
פותח טפח והיתה טומאה בתוכו הבית טהור היתה טומא'
בבית מה שבתוכו טהור היה בו פותח טפח ואין
ביציאתו פותח טפח והיתה טומאה בתוכו הבית טמא
טומאה בבית מה שבתוכו טהור שאין דרכה של טומאה
להכנס אין בו פותח טפח ואי' ביציאתו פותח טפח טומאה
בתוכו הבית טמא כאלו היא בתוך הבית טומאה בבית מה
שבתוכו טמא מפני שהן ככלי' הטמוני' בקרקע וקרקע הבי'
כמוהו עד התהום שתי חביות וכחצי זית בכל אחד
ומוקפות צמיד פתיל ומונחות בתוך הבית הן טהורו' שאין
חצי שיעור מטמא והבית טמא שהרי יש בבית כזית ואין
צמיד פתיל לטומא' ואינן מטמאות מחמת הבית שהרי הן
מוקפות צמיד פתיל נפתחה אחת מהן היא והבית טמאין
וחברתה טהורה וכן שני חדרים שהן פתוחין זה לזה
ולבית וכחצי זית בפנימי או באמצעי וכחצי זית בחיצון
החיצון טמא והפנימי והאמצעי טהורין כחצי זית בפנימי
וכחצי זית באמצעי הפנימי טהור והאמצעי והחיצון
טמאים שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס

פרק אחד ועשרים

מנין לצמיד פתיל שמציל באהל המת שנ' וכל כלי פתוח
אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא הא יש צמיד פתיל
עליו טהור ומפי השמועה למדו שאי' הכתו' מדבר אלא בכלי
חרש בלבד כלי שאינו מטמא אלא דרך פתחו ולפיכך אם
היה פתחו סתום ומוקף צמיד פתיל הציל על כל שבתוכו
קל וחומר לכל הכלים שאין מקבלין טומאה
שיצילו בצמיד פתיל והם כלי גללים כלי אבנים כלי ארמה
וכלי עצמות הדג ועורו ועצמות העוף וכלי עץ הבא במדה
ונסרים של עץ שהן פשוטין ואינן כלים וגמלי כלי מתכות
כל אלו מצילין מצמיד פתיל אם הדברים שבתוך הכלי
המוקף ניצלו קל וחומר לבלועין ולכלים שתחת האהלים
מה בין אהלים לכלים שמצילין בצמיד פתיל שהכלים אינן
מצילין אלא בצמיד פתיל והאהלים מצילין בכסוי בלבד
משפך שכפה מציל בכסוי אעפ' שקצתו נקוב נקב קטן הרי
הוא כסתום כל הכלים המצילין בצמיד פתיל
אם היה בהן טפח על טפח על רום טפח וכפאן על פיהם על
הארץ אעפ' שלא מירח בצמיד פתיל מן הצדדין הרי אלו
מצילין כל מה שתחתיהן עד התהום מפני שהן כאהל
והאהל מציל אלא אם כן היה הכלי כלי חרש שאין אהלי כלי
חרש מצילין כיצד חבית שכפויה על פיה אעפ' שמירח
בטיט מן הצדדין כל מה שתחתי' טמא שנ' צמיד פתיל עליו
ולא צמיד פתיל על גבו הדביק פיה לכות' ומריח מן הצדדין
מצלת על כל מה שבתוכה ועל כל שכנגדה בכותל ואם לא
מריח מן הצדדין אינה מצלת שאין כלי חרש מציל משום
אהל כמו שביארנו אבל שאר כל הכלים המצילין
בצמיד שהיו פיותיתן דבוקות בדפני הבית מצילין בלא
צמיד פתיל מפני שהן מצילין משום אהל לפיכך צריך
שיהיה בדופן הכלי טפח שאין הכלים מצילין עם דפנות
אהלים עד שיהיה להן דופן טפח היה לכלי דופן
חצי טפח והיה יוצא מדופן האהל שפה חצי טפח והדביק
זה לזה אעפ' שיש שם חלל טפח אינו מציל עד שיהיה טפח
ממקום אחד כשם שמצילין מבפנים עם דפנות האהל כך
מצילין חוץ לאהל אם סמכן לאהל שהרי האהל נעשה כסוי
מכל מקום כיצד כלי מחם שיש לו דופן טפח שהניחו

על גבי יתדו חוץ לאהל וספך פיו לדופן האהל הוא׳ והיתה טומאה תחתיו כלים שבתוכו טהורין ואם היה סמוך לכותל חצר או לכותל גינה אינו מציל לפי שאינן כותל אהל ולפי׳ כלים שבתוך הכלי טמאים שהרי האהילו על הטומאה

קורה שיש בה פותח טפח והיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה וקדרה תלויה מן הקורה והיתה הקורה נוגעת בפי הקדרה כלה ומכסה אותה כלים שבקדר׳ טהורים שהרי הוצלו בכסוי האהל להם ואם לא היה פי הקדרה מכוסה בקורה אלא ביניהן ריוח כל מה שבקדרה טמא והקדרה עצמה טמאה בור שבתוך הבית וטומא׳ בבית וכלי בבור אם היה מכוס בנסר חלק או בכלי המציל שיש לו דופן טפח הרי כל מה שבבור טהור היה לבור בנין סביב לפיו גבוה טפח על הארץ בין שכסהו בכלי המציל שיש לו דופן בין שלא היתה לו דופן הרי זה מציל שהרי יש לו דופן טפח ממקום אחר חרות הבנוי בתוך הבית ומנורה בתוכו והפרח שלה יוצא ומכסה פי החרות ונתן כלי׳ המציל באהל המת על פי החרות והרי הוא נשען על פרח המנורה רואין אם תנטל מנורה והכלי המציל עומד הרי זה מציל על כל שבחרו׳ וכלים שבין שפת הכלי ושפת החרו׳ טהורי׳ עד התהום ואף המנורה טהורה אעפ׳ ששפת הפרח נראה בין הכסוי והחרות ואם לאו הכל טמא

חרות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו והיתה טומאה בין שפת הבית ושפת החרות או בתוך החרו׳ הבית טמא שאין האהל שבתוך הבית מונע הטומא׳ כמו שביארנו היתה טומאה בבית כלים שבכתלי חרות אם יש במקומן טפח על טפח על רום טפח טהורים ואם לאו טמאים ואם היו כתלי החרות רחבים משל בית בין כך ובין כך טהורים מפני שאינן חשובין מכתלי הבית וכשם שמציל החרות בתוכו כך מציל בכתליו כבר ביארנו שהתנור הישן הרי הוא ככל הכלים שהן מביאין את הטומאה ואינן נעשין אהלים ומפני זה אינו מציל על מה שבתוכו אלא אם כן היה מוקף צמיר פתיל כשאר כלים המצילין וכן בארנו שהתנור החרש אינו ככלים לענין זה אלא נעשה אהל ולפיכך מציל על מה שבתוכו בכסוי בלבד בלא צמיר פתיל כאהלים וכסוי התנור הוא נקרא סרידא תנור ישן בתוך החרש וסרידא על פי החרש והרי הכסוי נשען על פי התנור הישן רואין אם כשינטל הישן תפול הסרידא לא הציל וכל שבתוכו טמא ואם לאו הכל טהו׳ היה החרש בתוך הישן והסרידא מונח על פי הישן אם יש בין החרש והכסוי פחות מטפח כל שבתוך החרש טהור וכאלו הסרידא מונחת על פיו סרידא של חרש שיש לה שפה והיא עודפת על פי התנור ומוקפת צמיר פתיל אפי׳ היתה טומאה תחתיה או על גבה שהכל טמא הרי כנגר אוירו של תנור טהור היתה טומאה כנגד אוירו של תנור כנגדו עד לרקי׳ טמא וכל מה שבתוכו טהור קדרה שכפאה על פי החבית ומרח דפנותיה עם החבית מצלת על כל שבתוכה ועל מה שבינה ובין שפתות החבית הושיבה על פי החבית כדרכה ומרח אינו מצלת מפני שהקדרה מתטמאה מאוירה ואין כלי טמא מציל כמו שביארנו

אמר מעתיק המימוני הזה כמתנצל אלו האחר ועשרי׳ פרקים אשר מתחלת ספר טהרה עד כאן לא היה לנו כי אם העתק אחר ולכן ראוי למעיין להשתדל להגיהם אבל הספר הזה בכללו מתחלתו ועד סופו היה לט ד׳ או ג׳ העתקות זולת אלו האחר ועשרים פרקים כאשר זכרתי

פרק שנים ועשרים

שולי המחצין ושולי הקרקעות כלים ודפנותיהן מאחוריהן אין מצילין בצמיר פתיל באהל המת קרסמן ושפן ועשאן כלים מצילין בצמיר פתיל שאין מציל בצמי׳ פתיל אלא כלים

כלי חרש שנתן בו טיט עד חציו לא בטלו ואם השקיע בו את הכלים מציל כלי חרש מציל בצמיר פתיל עד שינקב במוציא רמון ובגדול עד שיפחית רובו

כיצד כלי גדול שנפחת רובו והקיפו צמיר פתיל וסתם מקו׳ הפחת בצמיר פתיל הרי זה מציל אעפ׳ שאינו חשוב כלי לענין טומאה אבל כלי המוקף צמיר פתיל שהיה נקוב או סרוק ולא סתם הנקב נטמא ואינו מציל וכמה יהיה בנקב אם היה כלי העשוי לאוכלי׳ שיעורו במוצי׳ זתים היה עשוי למשקה שיעורו בכונס משקה העשוי לכך ולכך מטילין אותו לאמרו ומשינקב בכונס משקה אינו מציל עד שיסתום הנקב או עד שימעטנו תנור שהיתה סרידא על פיו ומוקף צמיר פתיל ונתו׳ באהל המת ונסרק התנור אם היה הסרק מלא פי מרדעת שהוא הקף טפח נטמא התנו׳ ואעפ׳ שאין המרדע יכול להכנ׳ בסרק אלא הרי הוא כמותו בשווה פחות מכאן התנור טהור נסרקה הסריד׳ שעל פיו כמלא פי מרדע נכנס הרי׳ זה טמא פחות מכאן ניצל בצמיר פתיל היה הסרק עגול אין רואין אותו ארוך אלא שיעורו כמלא פי מרדע נכנס תנור המוקף צמיר פתיל שנקב נקב בעינו של תנור הטוחה אם היה הנקב מלא כוש נכנס ויוצ׳ כשהוא דולק הרי זה נטמ׳ ואם היה הנקב פחות מזה ניצל נקב התנור מצדו שיעורו מלא כוש נכנס ויוצא שלא דולק

וכן מגופת החבית שנקבה שעורה כדי שתכנס מיצה שנייה של שיפון בנקב וחצבים גדולי׳ שניקבו שעורן כדי שתכנס מיצה שנייה של קנה פחות מכאן טהורין בד״א בזמן שנעשו ליין אבל אם נעשו לשאר המשקין אפי׳ ניקבו בכל שהן נטמאו ואין הצמי׳ פתיל מועיל להם עד שיסתום הנק׳ ואף בזמן שנעשו ליין לא אמרו אלא שנקבו שלא בידי אדם אבל אם נעשו בידי אדם אפי׳ כל שהן טמאים ואינן ניצלין עד שיסתם הנקב חבית שהיא מלאה משקין טהורין ומניקת של חרש בתוכה והחבי׳ מוקפת צמיר פתיל ונתונה באהל המת החבי׳ והמשקין טהורין והמניקת טמא׳ מפני שקצתה האחת בתוך החבית המוקפת והקצה השני פתוח לאהל המת ואינו סתו׳ אעפ׳ שהיא עקומה אי׳ העקום כסתום חבית המוקפת צמיר פתיל שנקבה מצרה וסתמו שמרים את הנקב תציל אגף חצי הנקב וסתם חציו הרי זה ספק אם הציל אם לא הציל סתם את הנקב בזמורה עד שימרח מן הצדדין סתמו בשני קסמים עד שימרח מן הצדדין ובין זמורה לחבירתה וכן נסר שנתון על פי התנור ומרח מן הצדדין ובין נסר לחבירו חבר את שני נסרים במסמרים של עץ וכיוצא בהן או שלפף עליהן שוגמין אינו צריך למרח מן האמצע במה מקיפין בסיד ובחרסית ובגפסין בזפת ובשעוה בטיט ובצואה ובחמר ובכל דבר המתמרח ואין מקיפין לא בבעץ ולא בעופרת מפני שהוא פתיל ואינו צמיד ומקיפין ברבילה שמינה שלא הוכשרה ובבצק שנילושה במי פירות כדי שלא יטמא שדבר טמא אינו חוצץ מגופת החבית שנתחלחלה אעפ׳ שאינ׳ נשמטת אינה מצלת שהרי נתרעע הצמיר הכדור והבקעת שלגמי שנתן על פי החבי׳ ומריח מן הצדדין לא תציל עד שימרח על כל הכדור ועל כל הבקעת ממטה למעלה וכן במטלת של בגר שקשרה על פי הכלי היתה שלנייר או שלעור וקשרה במשיחה אם מריח מן הצדדין הציל חמת של עור הרג או הנייר שהלביש בהן את החבית וצררה מלמטה הרי זו מצלת ואם לא צררה אעפ׳ שמריח מן הצדדין לא תציל

חבית זפותה שנתקלף החרש מלמעלה והזפת שלה עומר ונתן הכיסוי על הזפת ודחקו עד שרבק בזפת ונמצא הזפת עומר בין הכיסוי ובין קרקע החבית הרי זה מציל וכן בכלי המוריים וכיוצא בהן מרברים המתמרחין שהיה המתמרח בין הכיסוי ובין הכלי כמו זר הואיל והכל דבוקין הרי זה מציל

פרק שלשה ועשרים

כל הכלי המצילי בצמיד פתיל מצילין על כל מה שבתוכן
בין אוכלין בין משקין בין בגדים וכלי שטף והו דין תורה
אבל מדברי סופרים שכלי חרס המוקף צמיד פתיל אינו
מציל אא על האוכלין ועל המשקין ועל כלי חרס אחרים
שיהיו בתוכו אבל אם היו בתוך כלי חרס המוקף כלי שטף
או בגדים הרי אילו טמאים ומפני מה אמרו
שלא יציל על הכל כשאר כלים המצילין מפני ששאר הכלי
המצילין אינן מקבלין טומאה וכלי חרס מקבלין טומאה
וכלי טמא אינו חוצץ וכל כלי עמי הארץ בחזקת טומאה
כמו שיתבאר ולמה לא אמרו כלי חרס של עם
הארץ לא יציל על הכל ושל חבר יציל על הכל שהרי הוא
טהור מפני שאין על הארץ טמא בעיני עצמו שאום הואיל
וכלי חרס מציל על הכל אחר אני ואחר החבר ולפיכך חשו
וגזרו שלא יציל על הכל ולמה אמרו מציל על האוכלין
ועל המשקין ועל כלי חרס מפני שאילו השלשה טמאים הן
על גב עם הארץ בין קודם שיהיו באהל המת בין אחר
שיהיו שם תחת צמיד פתיל לעולם לא ישאל
החבר מעם הארץ לא אוכלין ולא משקין ולא כלי חרס אא
על דעת שהן טמאין שהרי אין להן טהרה לעולם ולא יבא
בהן לידי תקלה אבל כלי שטף שואל אותם
החבר מעם הארץ ומטבילן מפני מגע עם הארץ ומעריב
שמשן ומשתמש בהן בטהרות לפיכך חשו חכמים
שמא ישאל ממנו כלי שטף שכבר היה תחת צמי פתיל בכלי
חרס שלו שהרי עם הארץ הזה מדמה שניצל והרי הוא
טמא טומאת שבעה ויטביל החבר ויעריב שמשו וישתמש
בו בטהרות ויבואו לידי תקלה ומפני זה גזרו שלא יציל כלי
חרס על כלי שטף שבתוכו

ארם שהיה נתון בתוך החבית ומוקפת צמיד פתיל טהור
ואפילו עשאה גולל לקבר ויראה לי שזה שלא גזרו על
כלי חרס שלא יציל על הארם מפני שהוא דבר שאינו מצוי
וכל דבר שאינו מצוי לא גזרו בו כלי חרס שמשתמשין
בהן באפר הפרה או בקרשים עמי הארץ נאמנין על
טהרתם מפני שהן נזהרים בהן הרבה ולפיכ יצילו על הכל
בצמיד פתיל אעפ שהן של חרס ארובה שבין בית
לעליה וטומאה בבית וקדירה נתונה על פי הארובה ונקוב
בכונס משקה הקדירה טמאה והעליה טהור היתה שלימה
כל שבעליה מאוכלין ומשקין וכלי חרס טהור

אבל ארם וכלי שטף שבעלייה טמאי שאין כלי חרס חוצץ
אלא על האוכלין ועל המשקין וכלי חרס וכל שבעלייה
טהורה כאילו הוא תחת צמיד פתיל ככלי חרס וטמאו
הארם שבעלייה זו מפני שהוא דבר המצוי לפיכך
אם היה בעלייה זו כלי מתכות וכיוצא בו מלא משקין הכלי
טמא טומאת שבעה והמשקין טהורין היה בה
אשה לשה בעריבה של עץ האשה והעריבה טמאי טומאת
שבעה והבצק טהור כל זמן שעוסקת בו פרשה
וחזרה ונגעה בו טמאתו וכן אם פנה הבצק או המשקין
לכלי אחר מכלי שטף שבעלייה נטמאו במגע הכלי האחר
היה על פי ארובה או שאר כלים המצילין
בצמיד פתיל שאין מקבלין טומאה כמו שביארנו ולפיכך
אין מגע עם הארץ מטמא או שהיה כלי חרס הטהור לפרה
ארומה או לקודש שהכל נאמנין על טהרתן הרי זה מציל
על כל מה שבעלייה היה אהל נטוי בעלייה
ומקצתו מרודד על הארובה שבין בית לעליי הרי זה מציל
ואעפ שאין גגו על הארובה שהאהל מציל בכיסוי כמו
שביארנו

פרק ארבעה ועשרים

בית שחלקו בקנקנים טהורות מן הארץ ועד הקורה וטומא
בחציו האחד אם היו פי הקנקנים כלפי הטהורה הרי אילו
מצילות ואם היו כלפי הטומאה אינם מצילות טחן
בטיט בין מבפנים בין מבחוץ רואין אם יכול הטיט לעמוד
בפני עצמו מציל ואם לאו אינו מציל והרי הכל אהל אחד
בית שחלקו בנסרים או ביריעות אם חלקו
מן הצדדין או מכלפי הקורות והיתה הטומאה בבית כלים
שבין המחיצה ובין הכותל או שבין המחיצ והקורות טהורי
היתה הטומא בין מחיצה לכותל או בין מחיצה לקורות כלי
שבבית טמאין שאין המחיצה מונעת הטומאה שלא תצא
ותטמא כמו שביארנו באהל שבתוך הבית היו הכלים
בתוך עובי המחיצה עצמה בין שהיתה הטומאה לפני מן
המחיצה או שהיתה בתוך הבית אם היה מקום הכלים
טפח על טפח טמאים ואם לאו טהורין וכבר ביארנו כיצד
דין הבית אם חלקו מכלפי ארצו בית שהוא מלא
תבן ואין בינו לבין הקורות פותח טפח טומאה בפנים בין
בתוך התבן בין שהית בין תבן לקורות פותח טפח טומא
בפני בין בתוך התבן בין שהיתה בין תבן לקורות כל הכלי
שכנגד יציאת הטומאה במלואו של פתח טמאים היתה
טומאה חוץ לתבן במלואו של פתח כלים שבפנים אם יש
במקומן טפח על טפח על רום טפח טהורין ואם לאו טמאין
ואם יש בין תבן לקורות פותח טפח בין כך ובין כך טמאין
שאין התבן חוצץ מפני שסתם תבן דעתו לפנותו

כותל שבין שני בתים וטומאה בתוך הכותל בית הקרוב
לטומאה טמא והקרוב לטהרה טהור היתה מחצה למחצה
שניהן טמאין היתה הטומאה באחד משני הבתים
והכלים בתוך הכותל מחציו וכלפי טומאה טמאין מחציו
וכלפי טהרה טהורין מחצה למחצה טמאין וכן
מעזיבה שבי הבית והעליה והטומא בתוך מעזיבה מחציו
ולמטה הבית טמא והעלייה טהור מחציה ולמעלה העלייה
טמאה והבית טהור מחצה למחצה שניהן טמאין
היתה טומאה באחר מהן וכלים בתוך המעזיבה מחציה
וכלפי טומאה טמאין מחציה וכלפי טהרה טהורין מחצה
למחצה שניהן טמאין היתה המעזיבה לאויר וטומאה
בתוכה מחציה ולמטה הבית טמא והעומד מלמעלה אפי
כנגד הטומאה טהור שהרי פשטה הטומאה בכל הבית

היתה הטומאה מחציה ולמעלה הבית טהור והעומד
מלמעלה כנגד הטומאה טמא מחצה למחצה הבית טמא
והעומד מלמטה כנגד הטומאה טמא שהרי אי איפשר
לצמצם וכן כותל המשמש את הבית ירון מחצה
למחצה כיצד כותל שהוא לאויר וגג הבית סמוך לכותל
ואינו מורכב על הכותל וטומא רצוצה בתוך הכותל היתה
מחציו ולפנים הבי טמא והעומד מלמעלה על ראש הכותל
טהור כעומד על גג הבית היתה מחציו ולחוץ הבית
טהור והעומד מלמעלה כנגד הטומאה טמא שהרי לא
פשטה הטומאה בתוך הבית היתה הטומא מחצה למחצה
הבית טמא והעומד מלמעלה טהור שהרי פשטה טומאה
בבית נטל מהכותל מבפנים או שהוסיף בכותל
מבחוץ עד שנמצאת הטומאה מחצי כותל ולפנים הבית
טמא נטל מבחוץ או שהוסיף בעובי הכותל מבפנים עד
שנמצאת הטומאה מחצי כותל ולחוץ הבית טהור היתה
הטומאה נתונה על גבי הכותל אפילו מחציו ולפנים הבית
טהור בית המשמש את הכותל ירון כקליפת
השום כיצד החופר שני כוכים או שתי מערות זו בצר זו
עד שנמצאו שני בתים חפורין בקרקע ונעשה ביניהן כותל
המבדיל בין שניהן והיתה טומאה בבתים וכלי בכותל אם
יש עליהן כקליפת השום טהורין היתה טומאה
בכותל זה וכלים בבתי אם יש עליה כקליפת השום טהורין
הנה למדת שבותל בניין נידון מחצה למחצה
וכותל הסלע או שנעשה מגוש הארץ כשיחפור מיכן ומיכן
נידון כקליפת השום כותל שחצי עוביו בניין וחציו סלע
נידון מחצה למחצה טומאה שהיתה בין קורת
הבית אפילו אין תחתיה אא כקליפת השום הבית טהור
ורואין את הטומאה כאילו היא רצוצה בארץ ומטמאה
כנגדה בלבד אם יש במקומה טפח על טפח הכל
טמא וכן אם היתה נראית בתוך הבית בין כך
ובין כך הבית טמא שני פתחים זה על גבי זה

וטומאה בכותל שביניהן אם נראית שהיא לתוך אחת מהן הוא טמא וחברו טהור ואם לאו נידונין מחצה למחצה

פרק חמשה ועשרים

עמוד העומד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורד ואינו מטמא אלא כנגד הטומאה בלבד ואם היה פרח יוצא מעמוד זה וכלים תחת הפרח הכלים טהורים שאינו מטמא אלא כנגד הטומאה

טפח על טפח על רום טפח הרי הוא כקבר סתום ומטמא מכל סביביו והבית כלו טמא שהרי האהיל על הקבר

טומאה שבתוך הכותל ומקומה טפח על טפח על רום טפח כל העליות הבנויות על כותל זה אפילו עשר טמאות שהרי הכותל כולו קבר סתום עד סופו והוא כותל כל העליות וכל עלייה מהן מאהלת על הקבר בנה בית בצד הכותל מיכן ובית מכאן ובנה עלייה על גבי שני הבתים עד שנמצא ראש הכותל הטמא הוא באמצע קרקע העליי׳ הרי העלייה טמאה שהרי האהילה על הקבר והעלייה השנייה הבנוייה על גבה טהורה מפני שהן זו על גב זו ואין הכותל הטמא כותלה חור גדול שבעובי הכתלים שדרך בני אדם לעשותו לתשמיש והוא הנקרא פרדסיק שהיתה טומאה מונחת בתוכו ויש עליו דלתות סגורות הבית טהור

היתה הטומא׳ רצוצה בקרקעותו או בכלתיו או בגגו רואין את כל החור כולו כאילו הוא אטום ורואין מקום הטומאה אם הוא כחצי עובי הכותל של פנים הבית טמא ואם היתה הטומא׳ מחצי כותל ולחוץ הבית טהור מחצה למחצ׳ הבית טמא שני פרדסקין זה בצד זה או זה על גב זה וטומאה מונחת באחת מהן ונפתח הוא והבית טמא וחברו טהור היתה טומאה רצוצה בתוך הבניין רואין את הפרדסקין כאילו הן אטומין וידון מחצה למחצה

כזית מן המת מורבק באסקופת הבית מבחוץ הבית טהור היה רצוץ תחת האסקופה ידון מחצה למחצה היה מורבק למשקוף הבית טמא כלב שאכל בשר המת ומת בתוך שלשה ימים והרי הוא מוטל על האסקופה רואין חלל הטומאה מגופו אם הוא כנגד המשקוף ולפנים הבית טמא ומכנגד המשקוף ולחוץ הבית טהור

האשה שמת עוברה בתוך מעיה אם נעשית ראש הנפל כקיפה של שתי כיון שנפתח הרחם עד שנראת הראש נטמא הבית מפני העובר אעפ׳ שעדיין לא יצא

האשה שמקשה לילד ויצאה מבית לבית והפילה נפל מת בבית שני הרי הבית הראשון טמא בספק שמא כשהית׳ בו יצא ראשו של נפל הזה בר׳א׳ בשלא היה ראש הנפל כקיפה של שתי אבל אם העגיל ראש הנפל כקיפה הבית הראשון טהור שאילו נפתח רחמה שם לא היתה יכולה להלך על רגליה לפיכך אם היתה ניטלת באגפיים והוציאוה מבית לבית הבית הראשון טמא בספק אעפ׳ שהעגיל ראש הנפל כפיקה שלשתי האשה שהפילה שליא הבית טמא וודאי חזקה היא שאין שליא בלא וולד

מי שילדה שני ילדים אחד חי ואחד מת אם המת יצא ראשון החי טהור שהרי לא נגע בו משיצ׳ לאויר העולם ואם החי יצא ראשון הרי הוא טמא שהרי אי אפשר שלא יגע בו המת משיצא לאויר העולם

מפני שהוא מתגלגל אחריו כאבן שאין בו רוח כדי להעמיד עצמו האשה שילדה וולד מת אפי׳ נפל קטן כמו שביארנו הרי היא טמאה טומאת שבעה מת עוברה בתוך מעיה ופשטה החיה את ידה ונגעה בו החית טמאה שבעה והאשה טהורה עד שיצא הוולד וטומא׳ החיה מדבריהם גזרה שמא תגע בו משיצא לפרוזדור אבל מן התורה אין מגע בית הסתרים מגע הואיל והוא בתוך המעים הנוגע בו טהור וכן הבולע טבעת טמאה וחזר ובלע אחריה טבעת טהורה אעפ׳ שנגעו זו בזו בודאי בתוך מעיו אינו מגע והטמאה בטומאת והטהורה בטהרת

הלכות פרה אדומה

יש בכללן שתי מצות עשה וזהו פרטן א׳ דין פרה אדומה ב׳ דין טומאת מי נידה וטהרתן וביאור שתי מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

מצות פרה אדומה שתהיה בת שלש שנים או בת ארבע ואם היתה זקינה כשירה אלא שאין ממתינין לה שמא תשחיר ותיפסל ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה שנ׳ ויקחו אליך פרה ולא עגלה מצאו עגלה פוסקי׳ עליה דמים ותהיה אצל בעליה עד שתגדיל ותעשה פרה ולוקחי׳ אותה מתרומ׳ הלשכה זה שנ׳ בתורה תמימה תמימת אדמימות לא תמימת קומה אלא אם היתה ננסה כשירה כשאר הקדשי׳

היו בה שתי שערות לבנות או שחורות בתוך גומא אחת או בתוך שתי כיסות והן מוכרחות זו על גב זו פסולה היו בה שתי שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר עיקרן משחיר וראשן מאדי׳ הכל הולך אחר העקר וגוזז במספרים את ראשן המשחיר ואינו חושש משום גיזה בקדשים שאין כוונתו לגוז וצריך שישאר מן המאדים כדי שתינט׳ בזוג שכל שערה שאינ׳ ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה לפיכך אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות שאינן נלקטין בזוג הרי זו כשירה היו קרניה או טלפיה שחורי׳ יגוד גלגל העין והשינים והלשון אין מראיהן פוסלין בפרה היתה בה יבולת וחתכה אעפ׳ שצמח במקומ׳ שיער אדום פסולה כל המומין הפוסלין בקדשים פוסלין בפרה שנ׳ אשר אין בה מום היתה יוצא דופן או מחיר או אתנן או טריפ׳ או שנרבעה פסולה שכל הפוסלין את הקדשים למזבח פוסל את הפרה ואעפ׳ שהיא כקודשי ברק הבית הואיל וקראה הכתוב חטאת ומותר ליקח אותה מן הגוי ואין חוששין שמא רבעה הגוי שאינו מפסיד בהמתו יתירה פרה על הקדשים שהעבודה פוסלת בה שנ׳ אשר לא עלה עליה עול ובעגלה ערופה אומר אשר לא עובד בה אשר לא משכה בעול מה עול האמור בעגלה עשה שאר עבודו׳ כעול אף עול האמו׳ בפרה יפסול בה שאר עבודות כעול אלא שהעול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה ושאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה כיצד קשר עליה העול אעפ׳ שלא חרש בו פסולה הכניס לדוש אינה נפסלת עד שידוש בה וכן כל כיוצא בזה רכב עליה נשען עליה נתלה בזנבה ועבר בה את הנה׳ קפל עליה את המוסיר נתן טליתו עליה נתן עליה כסות שלסקאי׳ פסולה

קשרה במוסרה אם היתה מורדת וצריכה שמירה כשירה ואם לאו פסולה שכל שמירה שאינה צריכה משוי הוא נעשה בה סנדל שלא תחלק פירש טליתו עליה מפני הזבובין כשירה זה הכלל כל שהוא לצורכה כשירה לצורך אחר פסולה

נעשית בה מלאכ׳ מאיליה או שעלה עליה עול מאיליו אם לרצונו פסולה שנאמ׳ אשר לא עובד בה שאם עובד בה לרצונו הרי זה כמי שעבד בה לפיכך אם שכן עליה העוף כשירה עלה עליה זכר פסולה ואין צריך לומר שהמעוברת פסולה הכניסה לרבקה ודשה מאיליה כשירה הכניסה כדי שתינק ותדוש פסולה שהרי עשת לרצונו וכן כל כיוצא בזה פרה שנולד בה פסול תפרה וכן אם מתה תפרה מפני עורה אבל לא להאכיל בשרה לכלבים

נשחטה לשם חולין תפרה ואינה מכפרת נשחטה על גב מערכתה אין לה פריון עולמית לקחו פרה ומצאו אחרת נאה ממנה הרי זו תפרה שלא במום

אף כהן הדיוט כשר לשריפת הפרה שנ׳ ונתתם אותה לאלעזר הכהן ועדיין אהרן היה קיים ומפי השמועה למדו זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט והעושה אותה לובש ארבע כלים שלכהן הדיוט בין שעשאה כהן הדיוט בין שעשאה כהן גדול

כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סופ̇ שהיו טבולי יום כשירי׳ למעשה הפרה ולקדש ולהזות מאפרה ואעפ̇ שעדי׳ לא העריב שמשן שזה שנ̇ בכל הפרשה איש טהור הוא הטהור למעש̇ שני אעפ̇ שאינו טהור לתרומה עד שיעריב שמשו הרי זה טהור לפרה הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש לפיכ̇ היו בית דין בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואחכ̇ עוסק בה כדי לבטל דברי אלו הזידי׳ שמורים מהעולה על רוחם לא מן הקבלה וכן כל הכלים שמכניסי׳ לתוכם אפר הפרה כולם טבולי יום היו החותך שפופרת של קנה להניח בה אפר חטאת יטמא אותה ויטבלנה ואחר כך יניח בה והחותכה והמטבילה טעון טבילה מפני שעשאוה כטמא מת בשביעי שלו ולפיכך אינה צריכ̇ הזאת שלישי ושביעי אלא מטמאה כדי להראו׳ לצדוקין ומטבילה ונותן בה

פרק שני

מעלות יתירות עשו בטהרת פרה אדומה והרחקו׳ גדולות הרחיקו מטומאת המת בכל מעשיה מפני שהיא כשירה בטבולי יום חשו שמא יבואו לזלזל בה

ומפני זה כשמפרישין הכהן השורף אותה מפרישין אותו ללשכה מוכנת בעזרה ובית אבן היתה נקראת מפני שכל כליה כלי אבנים שאין מקבלין טומאה ובכלי האבן היה משתמש כל שבעת ימי ההפרשה ולא היו נוגעין בו אחיו הכהנים כדי להרבות בטהרתו שבעת ימים קודם שריפת הפרה מפרישין כהן השורף אותה מביתו כשם שמפרישין כהן גדול לעבודת יום הכפורים ודבר זה קבלה ממשה רבינו וכן מפרישין אותו מאשתו שמא תמצא נידה ויהיה טמא שבעת ימים הלשכה שהיה יושב בה כל שבעה צפונית מזרחית היתה כדי להזכירו שהיא כחטאת הנשחט בצפון אעפ̇ שהיא נשחטת בחוץ

כל יום ויום משבעת ימי ההפרש̇ מזין עליו מי חטאת שמא נטמא למת והוא לא ידע חוץ מיום רביעי להפרשה שאינו צריך הזאה לפי שאי איפש̇ שלא יהיה לא שלישי לטומאתו ולא שביעי שאין הזאת בשביעי עולה משום הזאת שביעי עד שיזה בשלישי מלפניה ומן הדין היה שאינו צריך הזאת אלא בשלישי ושביעי להפרשה בלבד וזה שמזין יום אחר יום מעלה יתירה עשו בפרה ברביעי בשבת היו מפרישין אותו כדי שיחול רביעי שלו להיות בשב̇ שההזיה אינה דוחה שבת והרביעי אינו צריך הזאה בכל יום ויום מימי ההפרשה שמזין עליו

בהם מזין מאפר פרה מן הפרות שנשרפו כבר ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד מזין ממנו עליו כל הששה כשמזין עליו בימי ההפרשה אין מזה עליו אלא אדם שלא נטמא במת מעולם שהמזה צריך שיהי׳ טהור ואם תאמ̇ יזה עליו איש שנטמא והוזה עליו שמא זה שהזה עליו לא היה טהור מטומאת מת וכן הכלים שממלאין בהן ומקדשין להזות על הכהן השורף כולם כלי אבנים היו שאין מקבלין טומאה וכל אלו הדברים מעלות יתירות הן שעשו בה וכיצד ימצא איש שלא ניטמא במת מעולם חצירות היו בירושלם בנויות על גבי הסלע ותחתיהן חלול מפני קבר התהום ומביאין היו נשים עוברות ויולדות שם ומגדלות שם את בניהם

וכשירצו להזות על הכהן השורף מביאין שורים מפני שכרסיהן נפוחות ומניחין על גביהן דלתו׳ ויושבין התינוקות על גבי הדלתות כדי שיהיה האהל מבדיל בינם לבין הארץ מפני קבר התהום וכוסות של אבן בידם והולכין לשילוח הגיעו לשילוח ויורדין שם וממלאין שאין לחוש שם מפני קבר התהו׳ שאין דרך בני אדם לקבור בנהרות ועולין ויושבין על גבי הדלתות והולכין עד שמגיעים להר הבית הגיעו להר הבית יורדין ומהלכין על רגליהן מפני שכל הר׳ הבית והעזרות תחתיהן היה חלול מפני קבר התהום

ומהלכין עד פתח העזרה

והפתח העזרה היה קלל של אפר נוטלין האפר ונותני׳ במים שבכוסות ומזין על הכהן השורף ומטבילין היו התינוקות שממלאין ומקדשין ומזין על השורף אעפ̇ שהן טהורין מטומאת המת שמא נטמאו בטומאה אחרת תינוק שטבל למלאות ולהזות לא ימלא בכליו תינוק אחר אעפ̇ שטבל ותינוק שטבל להזות על כהן זה אינו מזה על כהן אחר עד שיטבול לשם מעשה זה הכהן וכן כלים שטהרום לחטאת זו ובני אדם שטהרום לחטאת זו לא יתעסק בהן בפרה אחרת עד שיטבלו לשמה וכל הדברים האלו מעלות יתרות בפרה

פרק שלישי

אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית שנ̇ והוציא אותה אל מחוץ למחנה ובהר המשחה היו שורפין אותה וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה ותחתיו בנוי כיפין כיפין וכיפה על כל שני כיפין כדי שיהיו שני רגלי הכיפה על גג שני כיפין שתחתיה כדי שתהיה תחת הכל חלול מפני קבר התהום אף מקום שריפתה ומקו׳ הטבילה שהיו בהר המשחה תחתיהן חלול מפני קבר התהו׳ והפרה והשורף וכל המסעדין בשריפתה יוצאין מהר הבית להר המשחה על גבי כבש זה כיצד שורפין אותה זקני ישרא׳ היו מקדימין ברגליהן להר המשחה ובית טבילה היה שם וכהן והמסעדין בשריפתה והפרה יוצאין על הכבש ובאין להר המשחה ומטמאין את הכהן וסומכין הזקנים את ידיהם על הכהן ואומרין לו טבול אחת ואם היה כהן גדול אומרין לו אישי כהן גדול טבול אחת

ירד וטבל ועלה ונסתפג ועצים מסודרים היו שם ארזים אלונים וברושים ועצי תאנה חלקה ועושין מערכה כמין מגדל ומפתחין בה חלונות כדי שתהיה האור מלבבת בהן ומראה המערכה במערב ומופתין את הפרה בחבל של מגג ונותנין אותה על גבי המערכה ראשה לדרום ופניה למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב שוחט בימינו ומקבל הדם בשמאלו ומזה באצבעו הימנית מן הדם שבכפו השמאלית שבע פעמים כנגד בית קדש הקדשי׳ על כל הזאה טבילת אצבע בדם ושירי הדם שבאצבע פסולים להזייה לפיכ̇ על כל הזאה מקנח אצבעו בגופה של פרה גמר מלהזות קנח את ידיו בגופה של פרה ויורד מן המערכה והצית את האש בעצי קטני׳ והכניסן תחת עצי המערכה ותתחיל האש בה והכהן עומ̇ ברחוק ומשמר לה עד שיצת את האור ברובה ותקרע בטנה ואחר כך נוטל עץ ארז ואזוב אין פחות מטפח וצמר צבוע בתולעת משקל ה׳ סלעים ואומ̇ לעומדי׳ שם עץ ארז זה עץ ארז זה עץ ארז זה אזוב זה אזוב זה אזוב זה שני תולעת זה שני תולע̇ זה שני תולע̇ זה ג׳ פעמי׳ על כל אחד ואחד והן אומרין לו הין הין הין ג׳ פעמי׳ על כל אחד ואחד וכל כך למה לפי שמיני ארזים שבעה הן ומיני אזוב ארבעה והצבוע אדום יש שצובעין אותו בפואה ויש שצובעי׳ אותו בלבא ויש שצובעי׳ אותו בתולעת והתולעת היא הגרגרים האדומים ביותר הדומים לגרעיני החרובים וכן כמו האוג ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגר מהן

לפיכך מודיע לכל ומגלה להן שאילו הן המינים האמורי׳ בתורה והאזוב האמור בתורה הוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים ומתבלין בו הקדירות האזוב והארז והתולעת שלשתן מעכבין זה את זה וכורך האזוב עם הארז בלשון של שני ומשליך אל תוך בטנה שנ̇ והשליך אל תוך שריפת הפרה ואינו משליך קודם שיצת האור ברובה ולא אחר שתעש̇ אפר ואם השליך פסול שנ̇ אל תוך שריפת לא קודם שיצת האור ברובה ולא אחר שתעשה אפר בין שהשליך שלשתן כאחת בין שהשליך זה אחר זה בין שהשליך לתוך גופה או לתוך שריפתה בין שנקרעה מאליה ואחר כך השליך בין שקרעה בידו או בכלי כשירה נגמרה שריפתה חובטין אותה במקלות היא וכל עצי המערכה שנשרפה בהן וכוברין את הכל בכברו׳ וכל שחור שאיפשר

שיכתש ויהיה אפר בין מבשרה בין מן העצי׳ כותשין אותו עד שיעשה אפר ושאין בו אפר מניחין אותו וכל עצם שנשאר מעצמיה בלא שריפה בין כך ובין כך היה נכתש אין מכניסין כלום מאפרה להניחו בעורה שנ׳ בו והניח מחוץ למחנה ושלשה חלקי׳ היו חולקין את כל אפרה אחד ניתן בחיל ואחד בהר המשחה ואחר מתחלק לכל המשמרו׳ וה שמתחלק לכל המשמרות היו הכהנים מקרשין ממנו וזה שניתן בהר המשחה אחיו ישראל מזין ממנו וזה שניתן בחיל היה מוכן ומוצנע שנ׳ והיתה לערת בני ישראל למשמרת מלמר שמצניעין ממנו וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין בחיל ותשע פרות ארומו׳ נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשנייה ראשונה עשה משה רבינו שנייה עשה עזרא ושבע מעזרא עד חורב הבית והעשירי עשה המלך המשיח מהרה יגלה

פרק רביעי

אין שוחטין שתי פרות ארומות כאחת שנ׳ ושחט אותה לא רצתה פרה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו ולא ארומה שלא יאמרו שתים שחטו

פרה שנשחטה שלא לשמה או שקיבל או שהיזה שלא לשמה או לשמה ושלא לשמה או שלא לשמה ולשמה או שנעשית שלא בכהן או במחוסר בגדים או שעשאה בבגדי זהב או בבגדי חול פסולה שחטה על מנת לאכול מבשרה או לשתות מדמה כשירה לפי שלא נאמר בה ריח ניחוח קבל דמה בכלי פסולה שנ׳ ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו מצוותה מצות יד לא מצות כלי

הזה בכלי אפי׳ אחת מהן הזאתו פסולה הזה אחת מהן בשמאלו פסולה הזו שבעה כהנים הזיתן כאחד הזייתן פסולה זה אחר זה כשירה הזה ולא כיון כנגד ההיכל פסולה שנאמר אל נכח פני אהל מועד עד שיכוין כנגד ההיכל ויהיה רואהו וכן אם שחטה או שרפה שלא כנגד ההיכל פסולה שנ׳ ושחט אותה לפניו ברא׳ שהזה או שרף או שחט כנגד הדרום או כנגד צפון או שהיה אחריו למקרש אבל אם עמר בין מזרח ומערב ופניו כנגד ההיכל אעפ׳ שלא כיון כנגד ההיכל ברקרוק כשירה

חסר אחת מן המתנות פסולה טבל שנים והזה אחת הזאתו פסולה טבל אחת והזה שתי׳ אעפ׳ שלא חישב הזאה שנייה לא טבל והזה אחרת הזייתו פסולה

כיצד טבל אצבעו טבילה ששית והזה ששית ושביעית אעפ׳ שחזר וטבל אצבעו והזה שביעית הזייתו פסולה הזה מטבילה שביעית ושמינית אפי׳ חזר וטבל טבילה שמינית והזה שמיני׳ כשירה שכל שמוסי׳ על השבע אינו כלום והוא שיהיה זה שהוסי׳ כהן אחר אבל הכהן השורף אותה אם הוסיף פסלה מפני שנתעס׳ בדבר שאינו צריך בשעת שריפתה הוציא את הדם חוץ ממערכתה והזה פסולה הזה מדמה בלילה אפילו הזה שש הזיות ביום ואחת בלילה פסולה שחטה חוץ ממקום שריפתה אפי׳ שחטה לפנים מן החומה פסולה

שרפה חוץ ממערכה שנשחטה עליה או שחלקה לשנים ושרפה בשתי מערכות או ששרף שתים במערכה אחת פסולה ואם אחר שנעשית אפר מביא אחרת ושורף על גבה ואינו חושש הפשיטה ונתחה ואחר כך שרף כלה כשירה ואם חסר ממנה כלום אפי׳ מפרשה פסול פקע מעורה או מבשרה אפי׳ משערה כזית יחזיר ואם לא החזיר פסולה פקע חוץ למערכתה מרבה עליו ושורפו במקומו

פקע מקרניה מלטפיה או מפרשה אינו צריך להחזיר הפרה אינה נפסרת בלינה לפיכך אם נשחט היום והוזה רמה כהלכתו ונשרפה למחר כשירה שרפה אונן או מחוסר כפרה כשירה שרפה שלא בקירוש ידים ורגלים פסולה מפני שמעשיה כעין עבורה והיכן מקרש ידיו ורגליו בכלי שרת בפני׳ ואם קירש בחוץ ומכלי חול אפי׳ במקירה של חרס כשר הואיל וכל מעשיה בחוץ וכן כשמבטלין את הכהן השורף אחר

המטמאין אותן כמו שביארנו אינו צריך לחזור ולקרש הואיל וכל מעשיה בטבולי יום שרפה שלא בעצים או בכל עצים אפילו בקש או בגבבה כשירה ומצוותה שלא ימעט לה עצים מן הראוי לה אבל מרבה הוא לה חבילי אזוב ואיזוביון בזמן שריפה כרי להרבות את העפר ויש לו להרבות עצים בשריפתה עד שתעשה אפר אבל משתעשה אפר אם הוסי׳ בה׳ אפי׳ עץ אחר הרי זה כמערב אפר מקלה באפר הפרה כל מעשה הפרה מתחילה ועד סוף אינו לא ביום ובזכרי כהונה והמלאכה פוסלת בה עד שתעשה אפר אבל משתעשה אפר אם כנס אפרה בלילה או שכנסתו אשה או שעשה מלאכ׳ אחרת בשעת כניסתו הרי זו כשירה

ומניין שאסיפת האפר בכל ארם מישר׳ חוץ מחרש שוטה וקטן שנ׳ ואסף איש טהור מכלל שאינה צריכה כהן וכאילו אמר ארם טהור בין איש בין אשה

ומניין שהמלאכ׳ פוסלת בה שנ׳ ושחט אותה מפי השמועה למרו שלא בא הכתוב לא ללמר שאם נתעסק ברבר אחר בשעת שחיטתה פסלה שנ׳ ושרף את הפרה לעיניו שיהיו עיניו בה ללמר שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיטה עד שתעשה אפר וכל העוסק בשריפתה ועשה מלאכה אחרת פסלה עד שתעשה אפר שחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה או נתחתכה רלעת עמה כשירה שהרי לא נתכוון למלאכה אעפ׳ שהבהמה שנשחטה עמה כשירה לאכילה שאין שחיטת החולין צריכה כוונה לא אם נתכוון לחתוך הרלעת ונחתכה בשעת שחיטה פסולה שהרי עשה עמה מלאכה

פרק חמישי

כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגרים כל זמן עשייתן שנ׳ בשוחט ומשלי׳ ע״ץ ארז וכבס בגריו ורחץ בשרו ונאמר בשורף והשורף אותה יכבס בגריו ונאמר וכבס האוסף את אפר הפרה מלמר שכל העוסקין בה מתחילה ועד סוף מטמאין בגרים וטעונין טבילה והערב שמש רין תורה אבל המשמרה בשעת עשייתה מטמא בגרים מרבריהם גוירה שמא יזיז בה אבר

כל מקום שנ׳ בתורה בטמאות יכבס בגריו לא בא ללמרנו שהבגרים שעליו בלבר הם טמאים לא ללמר שכל בגר או כלי שיגע בו הטמא הזה בשעת חיבורו במטמאיו הרי הן טמאים אבל אחר שיפרוש ממטמאיו אינו מטמא בגרים

כיצר הנושא את הנבילה אחר בגר שעליו או כלי שיגע בו כל זמן שהוא נושאה הרי הן טמאין והרי הן ראשון לטומאה וכן זה הנושא הרי הוא ראשון פירש ממטמאיו והשליך את הנבילה הרי הוא ראשון כמות שהיה ואם יגע בכלי או בגר אינו מטמא אותו שאין וולר טומאה מטמא כלים כמו שביארנו בתחילת ספר זה וכן כל כיוצא בנבילה וכן כל העוסקין בפרה אם נגע בבגר או בכלי בשעת שחיטה או בשעת שריפה הרי הן טמאין אבל אחר שיפרוש ממעשיה אעפ׳ שעריין לא טבל אם נגע בכלי אינו מטמאו מפני שהוא וולר הטומאה והפרה עצמה אינה מטמאה לא ארם ולא כלים שנגעו בו לא המתעסק בה בלבר הוא הטמא וטעון טבילה ומטמא בגרים כל זמן שעוסק בה ברא׳ בזמן שנשרפת כמצוותה אבל אם נפסלה המתעסק בה טהור אירע פסול בשחיטתה אינה מטמאה בגרים אירע פסול בהזייתה כל העוסק בה לפני פסולה מטמא בגרים לאחר פסולה אינו מטמא בגרים השלים לכנוס את אפרה המתעסק בה אחר כן בחילוק האפר או בהצנעתו וכן הנוגע בו טהור ולא הפרה בלבר לא כל החטאו׳ הנשרפות מן הפרים ומן השעירי׳ השורפם מטמא בגרי׳ בשעת שריפתו עד שיעשו אפר שהרי הוא אומר בפר ושעיר שליום הכפורים והשורף אותם יכבס מפי השמועה למרו שזה בניין אב לכל הנשרפין שיהו מטמאין בגרים עד שיעשו אפר ברא׳ בשלא אירע להן פסול ונשרפו כמצותן בבית הרשן אבל אם

נפסלו בעזרה נשרפין שם כפסולי המוקדשי ושורפם טהור וכן המתעסק בהן משיעשו אפר אינו מטמא בגדים

ואי זהו שופת זה המסייע בשריפה כגון המהפך בבשר והמשליך עצים והמהפך באש והחותה גחלים כדי שתבער האש וכיוצא בהן אבל המצית את האור והמסדר את המערכה טהור כך למדו מפי השמועה שהנושא פרים ושעירים הנשרפים להוציאן לבית הדשן לשורפם טמא ומטמא בגדי דין תורה כל זמן שהוא עוסק בהולכתן וטעון טבילה והערב שמש כמו המשלח את השעי׳ לעזאזל שהוא מטמא כל בגד וכל כלי שיגע בו בכלי׳ שעליו כל זמן שמתעסק בשלוחו שנ׳ והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו מאימתי מטמאין בגדים הנושאים פרים ושעירים הנשרפים משיצאו בהן חוץ לחומת העזרה נשאום במוטות ויצאו מקצת הנושאים חוץ לחומת העזרה והאחרונים לא יצאו אילו שיצאו מטמאין בגדים ואילו שעדין לא יצאו אינן מטמאי׳ בגדים עד שיצאו יצאו וחזרו לעזרה הנושאן בעזרה טהור עד שיצא בהן היה עומד חוץ לעזרה ומושך אותם משם מאחר שחזרו הואיל וכבר יצאו לחוץ והרי זה המושכם בחוץ הרי הוא ספק טמא ומאימתי מטמא בגדים המשלח את השעיר משיצא חוץ לחומת ירושלם עד שעת דחייתו לעזאזל אבל אחר שדחהו אם נגע בכלים ובבגדים טהורים

הנוגע בפרים ובשעירין הנשרפים עצמן אפי׳ אחר שיצאו בין אדם בין כלים בין אוכלין בין משקין הכל טהור וכן אם נגעו בשעיר המשתלח עצמו בזמן הולכתו טהורין שאין אלו מטמאין אלא למתעסק בהן בלבד שנ׳ והשורף אותה יכבס בגדיו אבל הנוגע טהור

פרק ששי

המים שנותני׳ עליו אפר הפרה אין ממלאין אותו אלא בכלי ומן המעיינות הנובעין או מן הנהרות המושכין שנ׳ ונתן עליו מים חיים אל כלי ונתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו הוא הנקרא קידוש והמים האלו שניתן עליהן האפר הן הנקראין מי חטאת ומים מקודשין והם שקראן הכתוב מי נידה הכל כשירים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן והכל כשירין לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן ואין ממלאין ואין מקדשין אלא בכלי ואין מזין אלא מכלי והמילוי והקידוש כשרין בלילה אבל אין מזין ואין טובלין אלא ביום וכל היום כשר להזאה ולטבילה

בכל הכלים ממלאין ומזין ומקדשין אפי׳ בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה ובספינה ואחד כלי חרס ואחד כל הכלים אבל אין ממלאין ואין מקדשין ולא מזין בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופת החבית ולא בחופניו ולא בביצות התרנוגלות ולא בשוקת שבסלע אבל ביצת היוצרים כשירה מפני שהיא כלי אדמה שולי כלי עץ וכלי זכוכית וכלי עצם אין מקדשין בהן עד שישופ׳ אותם ויתקנם ויעשם כלים בפני עצמן וכן מגופה שהתקינה להיות כלי מקדשי׳ בה וביצת הנעמית כשירה לקדש בה ואין צריך לומר שכשירה למלאות בה ולהזות ממנה כלי שחברו בארץ או בסלע אפי׳ חברו בסיד מקדשין בו ומזין ממנו עשה עטרה שלטיט סביב לכלי והמי׳ שבכלי צפין עד שהלכו לעטרה אם ניטלת העטרה עם הכלי הרי המים שבתוכה כשירים שהרי הן ככלי אדמה ואם לאו הרי הן כמי שהקיף עטרה של טיט בסלע או על הארץ ומלא אותה מים שהן פסולין מפני שאינן בכלי כלי חרס שניקב בכונס משקה אין ממלאין ומקדשין בו אבל אם ניקב כמוציא משקה מקדשין בו

כלי שניקב מלמטה וסתמו בסמרטוטין פסול שהמים שבו אינן על עיגול הכלי אלא על הפקק היה נקוב מן הצד ופקקו הרי זה כשר למלאות ולקדש ולהזות ממנו הזולף מים מן המעיין בידיו וברגליו ובחרסים ונתן לתוך החבית פסולין מפני שלא נתמלאו בכלי נתן את החבית במים ודחק המים בידיו או ברגליו או בעלי ירקות כדי שיעברו לחבית הרי אלו פסולין וכן אם שקעו במים כדי שיגברו המים ויעלו וישפכו לחבית פסולין ואם עשה כן בעלי קנים או בעלי אגוז הרי המים כשירים

זה הכלל דבר שהוא מקבל טומאה אם סייע בו המים כדי שימלאו הכלי המים פסולין ואם סייע בדבר שאינו מקבל טומאה כשרים המפנה המעיין לתוך הגת או לתוך הגבא וחזר ומלא בכלי מאותו הגבא או הגת פסולי׳ שהרי צריך שתהי׳ לקיחת המים מן המעיין בכלי בתחילה

הים הגדול כמקוה אינו כמעיין לפיכך אין ממלאין ממנו לקידוש אבל הנהרות פסולין לקדש מהן מי חטאת ושאר הימים כמעיין והמים הנגררין משאר הימים והן הנקראין זוחלין פסולין והזוחלין מן המעיין הרי הן כמעיין וכשירין מים המוכין והמכזבין פסולין ואילו הן המוכין המלוחין או חפושרין והמכזבין הם המעיינות שפעמים מקירין ופעמי׳ חרבין ויבישין אפי׳ היו חרבין פעם אחת לשבע שנים פסולין אבל אם היו חרבין בשני בצורת או לשנים רבות יתר משבע או שהיו מימיהן פעמים מרובין ופעמי׳ מועטין ואינ׳ חרבין הרי אילו כשירין ומעיין היוצא בתחילה כשר ואינו צריך לבדוק שמא יכזב מי בצים ומן הירדן ומי הירמוך פסולין מפני שהן מי התערוב ואילו הן מי התערובת מים כשרים לקידוש שנתערבו במים פסולין אין ממלאין מתערובת שניהן אבל מים כשירי׳ שנתערבו במים כשרים כגון מימי שתי המעיינות שנתערבו במשכן ממלאין מהן

המים שנשתנו שינויין מחמת עצמן כשירין באר שנפל לתוכה חרסית או אדמה ונעשו מימיה עכורין ממלא ממנה ואין צריך להמתין נפל לתוכה שטף של מימי גשמים ימתין עד שתציל אמת המים הבאה מרחוק הואיל ותחילתה מן המעיין כשירה למלאות ממנה ובלבד שישמרנה שלא יפסקנה אדם ונמצ׳ ממלא מן המי׳ שפסקו תחילתן מן המעיין שהן פסולין

פרק שביעי

המלאכה פוסלת במים קודם שיתקדשו ואינה פוסלת בהזאה ודברים אלו הן דברי קבלה כיצד הממלא מים לקידוש ונתעסק במלאכה אחרת בשעת המילוי או בשעת הולכת המים שממלא או בעת שמערה אותן מכלי אל כלי פסלן לעולם המלאכה פוסלת במים עד שיטיל להן את האפר הטיל את האפר ונתקדשו ונעשו מי נידה אין המלאכה פוסלת בהן אלא המוליך המים המוקדשי׳ או מערה אותן מכלי לכלי והוא עוסק במלאכה אחרת אין בכך כלום וכן מזה מהן בידו אחת והוא עושה מלאכה בידו האחרת

השכר פסול בקידוש ובהזייה ואינו פוסל במילוי

כיצד הנוטל שכרו לקדש מי חטאת או להזות מהן הרי אותן המים כמו המערה האפר באפר מקלה שאינו כלום אבל נוטל הוא שכר למלאות המים או להוליכן ומקדשין אותן בחינם ומזה מהן המזה בחינם היה המקדש או המזה זקן שאינו יכול להלך על רגליו ובא הטמא וביקש ממנו להלוך עמו במקום רחוק לקדש או להזות הרי זה מרכיבו על החמור ונותן לו שכרו כפועל בטל שבטל מאותה מלאכה שביטלו ממנה

וכן אם היה כהן והיה טמא בטומאה המונעתו מאכול תרומתו בעת שילך עמו להזות או לקדש הרי זה מאכילו ומשקהו וסכו ואם ביטלו ממלאכה נותן לו שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה שכל אלו הדברי׳ אינן שכר שנשתכר בקידוש או בהזאה שהרי לא הרויח כלום ולא נטל אלא כנגד מה שהפסיד הממלא באחת ידו ועושה מלאכה בידו האחרת או הממלא לו ולאחר או שמלא לשני׳ כאחת שניהן פסולין שהמילוי מלאכה ונמצא כל מילוי משניהן כאילו עשה עמו מלאכה אחרת וכבר הודענו שהמלאכה פוסלת במילוי בין שמילא לעצמו בין שמילא לאחרים

הממלא לאחרים אפילו מילא אלף חביות זו אחר זו לאלף בני אדם כולן כשירין וכל אחד מהן נוטל המים

שלו ומקדשן מילא לעצמו חבית אחר חבית

אם נתכוון לקבץ כל החביות לכלי אחר ולהשליך עליהן את האפר ומקדשן קידוש אחר כולן כשירין שהכל מילוי אחר הוא אבל אם נתכוון לקדש כל חבית וחבית בפני עצמה כלן פסולין חוץ מן האחרונה שהראשונה נפסלת במלאכה שעשה קודם שיקדש והוא מילוי השנייה וכן השנייה נפסלת במילוי השלישית ואין כשירה אלא באחרונה חמשה שמלאו חמש חביות לקדשים חמשה קידושין שישליך האפר על כל אחת ואחת בפני עצמה ונמלכו לערבן ולקדשן כולן קידוש אחר או שמלאום לקדשן קידוש אחר ונמלכו לקדשן חמשה קידושין כולן כשירין שהרי לא נתעסק הממלא במילוי אחר

אבל היחיד שמילא חמש חביות לקדשם חמשה קירושין אעפ שחזר ונמלך לקדשן קידוש אחד אין כשר אלא אחרון מלאן לקדשן קידוש אחר ונמלך לקדשן חמשה קידושין אין כשר אלא זה שקדש בתחילה וכן אם אמר לאחר קדש לך את אילו אין כשר אלא זו שנתקדשה מהן בתחיל אבל אם אמר לו קדש לי את אילו הרי כולן כשירין שהרי לקידו אחר מלאן ואעפ שנמלך עליהן לקדשן חמשה קירושין הרי לא קידש הוא אלא אחר קדש לו

הרוצה לכלאות מים לקדשן ימים אחרים לצרכיו ממלא את של צרכיו תחילה וקושרן וטוענן לאחוריו ואחר כך ממלא את שלחטאת כדי שלא יתעסק במלאכ אחר המילוי ונותנם לפניו והולך שנים שהיו ממלאין כל אחד ואחד לעצמו והגביהו זה על זה ונטל זה לזה קוץ מידו או מגופו בשעת מילואו אם מלאו שניהם לקידוש אחר המים כשירין ואם מלאו לקדש כל אחד לעצמו זה שהגביה או הוציא את הקוץ פסל מימיו השוא חבל למלאות בו ומלא ונטל החבל בידיו ומימיו על כתיפו ופגע בבעלים בדרכו ונתן להן את החבל כשהוא מהלך כשירין ואם יצא מן הדרך כדי להוליך החבל לבעלים פסל את המים מי שהיה ממלא ומשליך החבל שמילא בו על הארץ ואחר שמילא חזר וקבץ החבל על ידו פסלתן ואם היה דולה ומקבץ לתוך ידו המים כשירין הממלא ונותן לחבית עד שימלאנה מים והצניע את החבית שלא תשבר בשעה שהיה ממלא או שכפאה על פיה על מנת לנגבה ולמלאו בה כשר שזה מצורך המילוי הוא אבל אם הצניעה או נגבה כדי להוליך בה את הקירוש פסל שהרי עשה מלאכה שאינה לצורך המילוי וכן הממלא ונותן לשוקת ופינה חרסים מן השוקת בשעת מילוי אם בשביל שתחזיק מים רבים כשירין שהרי זה צורך המילוי ואם בשביל שלא יהיו החרסי מעכבין אותו בשעה שהוא זולף את המים שמילא בשוקת הרי אילו פסולין הממלא דלי לשתות ונמלך וחשב עליו למי חטאת אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב מערה ואין צריך לנגב ואם משהגי הדלי למים חישב מערה וצריך לנגב ואחר כך ימלא בו לחטאת שלשל הדלי ונפסק החבל מידיו אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב עליו מערה ואינו צרי לנגב עורהו בתוך המים וחשב עליו למי חטאת מערה ואינו צריך לנגב מים שמלאן למי חטאת ואחר שנתמלא חשב עליהן לשתות כשיטה את הכלי לשתו פסל המים אעפ שלא שתה מהן כלום

פרק שמיני

מי שהיו מימיו על כתפו ועמד והורה הוראה לאחרים או שדן דין או שחלצה בפניו או מיאנה או שהראה לאחרים את הדרך או שהרג נחש או עקרב או נטל אוכלין מן השוק להצניעם הרי המים פסולין שהרי נתעסק בדבר אחר קודם שיתן האפר על המים אבל אם נטל האוכלין לאכלן ואכלן כשהוא מהלך או שהרג נחש או עקרב המעכבין אותו הרי המים כשרים שזה מצורך הולכת המים זה הכלל דבר שהוא משום מלאכה שעשהו קודם מתן האפר בין עמד בין לא עמד פסל ודבר שאינו משום מלאכה אם לא עמד כשרים ואם עמד פסל היה מהלך במים ופרץ בשעת הילוכו מקום שילך בו אעפ שפרץ על מנת לגרור כשרים ואם גרר קודם שיתן האפר פסולין וכן אם קצת פירות לאכול אעפ שכוונתו להקצות את השאר כשרין ואם הקצה קודם מתן האפר פסל היה אוכל בשעת הולכת המים והותיר וזרק מה שהותיר לתחת התאנה או לתחת המוקצה אם נתכוון שלא יאבדו הפירות הרי המים פסולין שהרי עשה מלאכה ואם זרקן לפי שאין לו צורך בהן הרי המים כשירין הממלא מים לקדשן ומסרן לאחר לשומרן ועשו הבעלים מלאכה לא נפסלו המים שהרי מסרן לשומר ואם עשה השומר מלאכה פסלן שהרן הן ברשותו

והוא נכנס תחת הבעלים היו שנים שומרין את המים ועשה אחר מהן מלאכה המים כשירים שהרי השיני משמר

חזר הראשון לשמור ועמר והשיני עשה מלאכה המים כשירים עד שיעשו כל השומרין מלאכה כאחת

המקרש באחת ידו ועשה מלאכה בשנייה אם לעצמו קרש פסל שהרי עשה מלאכה קודם מתן אפר במים ואם לחברו קרש המים כשירים שאין זה פוסל מימיו שלחברו במלאכה שעשה שאין המלאכה פוסלת בקירוש אלא במים והוא שיהיה העושה השומר או הבעלים המקרש לעצמו ולאח כאחת שלו פסול שהרי נפסלו המים של עצמו בעסק שנתעסק בקירוש חבירו אבל אם קירש לשני כאחת שניהן כשרים שאין מלאכתו פוסלת מי אחרים הממלא לעצמו בשתי ידיו כאחת בקירוש אחת פסול בשני קירושין כשר קירש לעצמו בשתי ידיו כאחת בקירוש אחר כשירים בשני קירושין פסולין מלא וקירש בשתי ידיו כאחת לעצמו שניהן פסולין מלא לאחר בשתי ידיו כאחת בקירוש אחר כשר בשני קירושין פסולין קירש לאחת בשתי ידיו כאחת בן בקירוש אחר בין בשני קירושין שניהן כשרי מילא וקירש בשתי ידיו כאחת לאחר המילוי פסול והקירו כשר זה הכלל כל מילוי שעשה עמו מלאכה בין שמילא לעצמו בין שמילא לאחר פסול וכל מים שנתמלאו כהלכתן ועשה מלאכה קודם שיתן את האפר אם היו המים שלו הרי הן פסולין ואם היו של אחר כשירין

וכל רבר שבירו ועשה מלאכה בין שיש שם שומר שאינו עושה מלאכה בין שאין שם שומר פסל ודבר שאינו בירו ועשה מלאכה אם יש שומר לא פסל אם אין שם שומר פסל

האום לחבירו קרש לי ואקרש לך וקרשו זה לזה הראשון כשר והשני פסול שהרי קרש בשכר אמר לו מלא לי ואמלא לך ומלאו זה לזה הראשון פסול הואי וכוונתו שימלא לו חבירו חלף מילוי זה והרי זה כממלא לו ולאחר שהן פסולין והשני כשר שהמילוי בשכר מותר והרי לא עשה מלאכה אחר שמילא ואין בכוונתו מילוי אחר

האום לחבירו קרש לי ואמלא לך שניהן כשירין שהמלאכה אינה פוסלת הקידוש והמילוי בשכר מותר מלא לי ואקרש לך שניהן פסולי זה שמילא בתחילה פסול שהרי הוא כממלא ומקרש כאחת ופסל המים במלאכ וזה שקירש באחרונ פסול שהרי קירש בשכר וכאילו החזיר חוב שעליו

ההולך לקרש הרי זה נוטל את המפתח ופותח להוציא האפר ונוטל קררום אם צריך לחפו בו אפר הפרה ונוטל סולם ומוליך ממקום למקום להביא האפר וכשר ואם משנטל האפר לקרש בו כסה הכלי שהי בו האפר או שהגיף את הרלת או שוקף את הכלי בארץ קודם שישליך האפר למים פסל המים אבל האפר כשר לקרש בו מים אחרים זקף את הכלי שיש בו האפר בירו כרי שלא יתפזר כשירין מפני שאי איפשר שהרי אם הניחו בארץ פסל ואם כיסהו פסל נטל את האפר וראה שהוא מרובה והחזיר ממנו כשר נתן האפר על המים וראה שהוא מרובה ונטל ממנו לקרש מים אחרים כשר קרסם עלי זית לחתות בו האפר אם בשביל שלא יחזיק אפר הרבה פסל ואם בשביל שיכנס האפר בכלי כשר

פרק תשיעי

כיצד מקדשין את המים באפר הפרה נותן את המים
שנתמלאו לשם מי חטאת בכלי ונותן אפר על פני המים
כדי שיראה על פני המים אעפ׳ שהיא חבית גדולה מליאה
מים ומערב הכל ואם נתן האפר תחילה ואחר כך נתן עליו
המים פסל ומהו זה שנ׳ בתורה ונתן עליו מים חיים כדי
לערב את האפר במים המקדש צריך שיתכוין
ויתן האפר בידו על המים שנ׳ ולקחו לטמא עד שיהיה
מתכוין לקידוש ולמילוי ולהזייה אבל אם נפל האפר מן
הכלי שיש בו האפר לתוך המים או שנטל האפר בידו
ודחפו חברו או הרוח ונפל האפר מידו על המים או שנפל
האפר מידו על צד הכלי או על ידו ואח׳ כך נפל למים הרי
זה פסול קדש פחות מכדי הזאה בכלי זה ופחות
מכדי הזאה בכלי אחר לא נתקדשו היה האפר צף על פני
המים וכנס ממנו מלמעלה וקדש בו מים אחרים הרי אלו
מקודשי׳ וכל שנגע במים אין מקדשין בו פעם שנייה ואעפ׳
שניגבו ואפילו נשבה הרוח ונתנה את האפר על גבי המים
אינו מנגבו ומקדש בו כלי קטן שהיה בתוך
כלי גדול והן מליאין מים והמים מעורבין כיון שנתן האפר
במים שבכלי הגדול נתקדשו כל המים שבתוך הכלי הקטן
ואעפ׳ שהיה פיו צר ביותר ולא נכנס לו אפר שהרי המים
כולן מעורבין היה ספוג בתוך המים בעת
שנתן האפר הרי המים שבספוג פסולין מפני שאינן בכלי
כיצד יעשה זולף את כל המים עד שמגיע לספוג ולא יגע
בספוג ואם נגע בספוג אעפ׳ שהמים צפין על גביו כל שהן
פסולי׳ מפני שהמי׳ שבספוג יוצאי׳ ומתערבין במים הכשרין
נפל ספוג לתוך המים המוקדשין נוטלו וסוחטו
חוץ לכלי והמים שבכלי כשירין שתי שוקתות
שבאבן אחת שנתן את האפר לתוך אחת מהן אין המים
שבשנייה מקודשין ואם היו נקובות זו לזו
כשפופרת הנוד או שהיו המים צפין על גביהן אפי׳ כקליפת
השום ונתן אפר לאחת מהן הרי המים שבשנייה מקודשין
שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת וכן
שתי עריבות וכן שוקת שנחלקה ונתן אפר בחלק אחד מהן
המים שביניהן אינן מקודשין ואם חיברן בסיד או בגפסים
והם יכולות להינטל כאחת המים שביניהן מקודשין
מים מקודשין שנתערב בהן מים אחר כל שהוא
אפילו מים שנתמלאו לקידוש הרי אילו פסולין וכן אם
ירד לתוכו טל הרי אילו פסולין נפל לתוכן
משקין ומי פירו׳ יערה הכל וצריך לנגב הכלי ואחר כן יתן
לתוכו מים מקודשין אחרים נפל לתוכן דיו
קומוס וקנקנתום וכל דבר שהוא רושם יערה ואינו צריך
לנגב שאם ישאר שם דבר הרושם הרי הוא נראה
המטביל כלי לחטאת במים שאינן ראויין לקדש
צריך לנגב ואחר כך יקדש בו הטבילו במים הראויי׳ לקדש
אינו צריך לנגב ואם הטבילן לאסוף בו מים מקודשין בין
כך ובין כך צריך לנגב קרוייה שהטבילה במים
הראויין לקדש מקדשין בה אבל אין אוספין לתוכה מי
חטאת מפני שהמים שהוטבלה בהן נבלעים בתוכה ויוצאי׳
ומתערבין במי חטאת ופוסלין אותן נטמאת
והטבילוה אין מקדשין בה שהמשקין הטמאין הנבלעין
בגופה יצאו ויתערבו במים שמקדשין אותה בתוכה
מים מקודשין שנפל לתוכן שקצים ורמשים
ונתבקעו או שנשתנו מראיהן פסולין אפי׳ היו יבישים
ביותר כגון הנמלה והרירה והכינה שבתבואה
נתן לתוכה חפושי׳ אעפ׳ שלא נתקבעה ולא נשתנו מראיה
הרי המים פסולין מפני שהיא כשפופרת והמים נכנסין
בתוכה ויוצאין מתוכה עם הליחה שבה מים
מקודשין ששתה מהן בהמה או חיה פסולין וכן כל העופות
פסולין חוץ מן היונה מפני שהיא מוצצת ואין ריר יוצא
מפיה ומתערב במים וכן כל השרצים ששתו אינן פוסלין
חוץ מן החולדה מפני שהיא מלקקת בלשונה ונמצאת
הליחה יוצאה מפיה למים מי חטאת שנשתנו
מראיהן מחמת עצמן כשירים נשתנו מחמת עשן פסולין
הגלידו וחזרו ונימוחו כשרים אפי׳ נימוחו בחמה אבל אם
המחן באור פסולין אפר חטאת שנשתנו מראיו
מחמת עצמו או מחמת עשן כשר נשתנו מחמת אבק או
שנפל לתוכו סיד או גפסים או שנתערב בו אפר מקלה כל
שהוא הרי זה פסול החושב
על מי חטאת לשתותן לא פסלן עד שישתה מהן ואם
שפך מן הכלי לתוך גרונו ולא נגעה שפתו במים שבכלי
לא פסל כלי שיש בו מים מקודשין שהניחו מגולה
ובא ומצאו מכוסה הרי אלו פסולין שמא אדם שאינו טהור
לחטאת נגע בהן שהרי אדם כיסהו בודאי הניחו
מכוסה ובא ומצאו מגולה אם יכולה החולד לשתות ממנו
או שירד לו טל בלילה פסולין ואם לאו כשרין מפני שיש
כאן שתי ספיקות ספק אדם גילה או בהמה חיה ורמש ואם
תימצא לומר אדם גילהו שמא היה טהור לחטאת או לא
המוסר מים מקודשין או מים שנתמלאו לקדוש
לטמא לשומרן הרי אילו פסולין שנים שהיו שומרין את
המים ונטמא אחד מהן כשירין מפני שהן ברשותו של שני
טהר וחזר לשמור ונטמא השיני כשירי׳ מפני שהן ברשותו
של ראשון נטמאו שניהן כאחת המים פסולין

פרק עשירי

הממלא מים לקידוש אינו צריך שיהיה הוא עצמו המקדש
והמזה אלא מקדש אחר ומזה אחר וכן ממלא אדם בכלי
ומערה מכלי לכלי ומקדש בכלי אחר ומערה המים
המקודשין מכלי לכלי ומזה מכלי אחר ממלא אדם
מים ומניחן אצלו בלא קידוש כל זמן שירצה ואין בכך
כלום ומוליכם ממקום למקום ומעיר לעיר ונותן עליהן
אפר ומקדשן בכל עת שירצה וכן המים המקודשין
מניחן אדם אצלו ימים ושנים ומזה מהן בכל יום שהוא
צריך עד שיתמו ומוליכן ממקום למקום ומעיר לעיר
פעם אחת הוליכו כלי שהיה בו מי חטאת
בספינה בירדן ונמצא כזית מן המת בקרקע הספינה
ונטמאו המים באות׳ שעה גזרו ב״ד הגדול שאין מעבירין
מי חטאת ולא אפר חטאת בנהר ובספינה ולא ישוט על
פני המים ולא יעמוד בצד הנהר מיכן ויזרקם לצד השיני
אבל עובר הוא אדם במים עד צוארו ובידו אפר פרה
או מים מקודשין וכן אדם וכלי הרקנים שהן טהורין לחטא׳
ומים שנתמלאו לחטא׳ ועדיין לא נתקדשו מעבירין אותם
בנהר בספינה מעבירין מים מקודשין בספינה בים הגדול
ושטין בספינה על פני המים שלא גזרו אלא על המים
המוקדשין ועל האפר בנהר המוליך מים לקדשן
ואין צריך לומר מים שנתקדשו לא יפשיל הכלי לאחוריו
אלא לפניו שנ׳ למשמרת למי נידה בזמן שהן שמורין הן מי
נידה ואם לאו פסולין מילא שתי חביות נותן אחת לפניו
ואחת לאחוריו מפני שאי איפשר מי חטאת
ששקלן במשקל אם הסיח דעתו פסולין ואם לאו כשירין
אבל אם שקל דברים אחרים במי חטאת הואיל ועשאן
משקולת פסלן שאין זו משמרת כל אילו הטהורים
שנתמלאו או שנתקדשו או שמזין וכן כל הכלים שממלאין
ומקדשין מהן ושמזין מהן אם היו טבולי יום אעפ׳ שלא
העריב שמשן הרי אילו כשירי׳ שכל מעשה הפרה והמילוי
והקידוש וההזייה כשר בטבול יום כמו שביארנו ומפני
הצדוקין מטמאין את כל כלי שטף ומטבילין אותן ואחר
כך משתמשין בהן במי חטאת הכל כשירין
להזות חוץ מאשה וטומטום ואנדרוגינס וקטן שאי׳ בו דעת
אבל קטן שיש בו דעת כשר להזות והערל כשר להזות שאי׳
הערל טמא קטן שיש בו דעת שהיזה והאשה
מסעדתו כגון שאחזה לו המים בידה הזאתו כשיר ובלבד
שלא תאחז בידו בשעת הזאה ואם אחזה בידו
הזייתו פסול המזה צריך לכוין ולהזות על הטמ׳ לטהרו ואם
היזה שלא בכוונה הזאתו פסולה אבל זה שמזין עליו אינו

צריך כוונה לא מזין על האדם לרעתו ושלא לרעתו
המתכוון להזות לפניו והיזה לאחוריו והיזה לפניו
הזייתו פסולה נתכוון להזות לפניו והיזה לצדדין של פניו
הזייתו כשירה המזה אינו צריך טבילה
לכל הזייה לא טובל את האזוב ומזה הזייה אחר הזייה עד
שנגמרו ממים ומזה הזייה אחת על כמה בני אדם או על
כמה כלים כאחת אפי' מאה כל שנגע בו מן המים כל שהוא
טהור והוא שיתכוין המזה להזות עליו
טבל את האזוב ונתכון להזו' על דבר שמקבל טומאה או על
האדם והזה מאותה טבילה על דבר שאינו מקבל טומאה
או על הבהמה אם נשארו מים באזוב אינו צריך לחזור
ולהטביל לא מזה מן השאר על האדם או על הכלי הטמא'
שהרי תחילת טבילתו כשירה היתה אבל אם
טבל את האזוב להזות על דבר שאינו מקבל טומאה או
על הבהמ' והזה על האדם או על הכלי הטמא הזייתו פסולה
עד שיחזור ויטבול האזוב פעם שנייה ויתכוין להזות על
האדם או על דבר המקבל טומאה הטביל את
האזוב ונתכוון להזות על דבר שאינו מקבל טומאה המים
המנטפין כשירין לפיכך אם נטפו בכלי וחזר והטביל בהן
את האזוב בכוונה להזו' על דבר המקב' טומא' הזייתו כשירה
מי חטאת שנתמעטו טובל בהן אפי' ראשי גבעולין ומזה
ובלבד שלא יספג צלוחית שפיה צר טובל ומעלה כדרכו
ומזה ואינו צריך להזהר שמא יגע בצידי הכלי בפעם שניי'

פרק אחד עשר

כיצד מטהרי' טמאי מת במי נידה לוקח אדם טהור שלשה
קלחין של אזוב ואוגדן אגודה אחת ובכל בד ובד גבעול
אחד וטובל ראשי גבעולין במי נידה שבכלי ומתכוין ומזה
על האדם או על הכלים ביום השלישי וביום השביעי אחר
שתנץ החמה ואם הזה משעלה עמוד השחר כשר ואחר
שיזה עליו ביום השביעי טובל ביום ומעריב שמשו והרי
הוא טהור לערב טבל את האזוב בלילה והזה ביום
כשירה ביום והזה בלילה הזאתו פסולה והמים מטמאין
משום מי חטאת כמו שיתבאר עד שתהיה טבילת האזוב
במים והזאתו ממנו ביום השלישי וביום השביעי אחר
שתנץ החמה ואם עבר ועשה משעלה עמוד השחר כשר
כמו שביארנו מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא
הזאה כשיבוא להזות מונה בפנינו שלשה ימים ומזין עליו
בשלישי ובשביעי וטובל בשביעי ומעריב שמשו
ברא' בעם הארץ שבא להזות שאפילו אמר היום שלישי
שלי אינו נאמן שמא היום נטמא לפי' צריך למנות בפנינו
אבל חבר שבא להזות מזין עליו או על כליו מיד
מי שהוזה עליו בשלישי ולא הוזה עליו בשביעי ושהה כמה
ימים טובל בכל עת שירצה אחר השביעי בין ביום בין
בלילה ומזין עליו ביום בין קודם טבילה בין אחר טבילה
אפילו טבל בליל תשיעי או בלילי עשירי מזין עליו למחר
אחר הנץ החמה כל המטמאין מקבלין הזאה
כיצד זבים וזבות נידות ויולדות שנטמאו במת מזין עליהן
בשלישי ושביעי והרי הם טהורין מטומאת מת אעפ' שהן
טמאין טומאה אחרת שנאמר והזה הטהור על הטמא ביום
השלישי הא למדת שההזייה מועלת לו אעפ' שהוא טמא
וכן הערל מקבל הזאה כיצד ערל שנטמא במת
והוזה עליו שלישי ושביעי הרי זה טהור מטומאת מת
וכשימול טובל ואוכל בקדשים לערב מצות אזוב שלשה
קלחין וכל קלח וקלח גבעול אחד נמצאו שלשה גבעולין
ושיריו שנים או אם לקח שנים בתחילה ואגדן כשר
נתפרדו הגבעולין ונשרו העלין אפי' לא נשאר מכל גבעול
מהם לא כל שהוא כשר ושירי האזוב בכל שהוא
קלח שיש בו שלשה בדין מפסקו ואחר כך אוגד שלשתן
שמצוותו להיות אגודה אעפ' שלא נתפרשו בתורה שיהיה
אגודה פסקו ולא אגדו או שאגדו ולא פסקו או שלא פסקו
ולא אגדו והיזה בו כשר האזוב הקצר אוגדו
בחוט על הכוש וכיוצא בו וטובל במים ומעלה ואוחז

באזוב ומזה נסתפק לו אם מן החוט הזה או מן הכוש או מן
הגבעול הזאתו פסולה אין מזין לא ביונקות
האזוב ולא בתמרות לא בגבעולין אלו הן היונקות גבעולין
שלא גמלו ומי שהוזה עליו ביונקות ונכנס למקדש פטור
ומאימתי מזין באזוב משינץ ואזוב שהוזה בו
מי נידה כשר לטהר בו את המצורע כל אזוב שיש
לו שם לווי פסול והאזוב שקורין אותו אזוב בייחוד הוא
הכשר והוא האזוב שאוכלי' אותו בעלי בתי' אבל זה שקורין
אותו אזוביון ואזוב כחלית ואזוב רומי ואזוב מדברי פסול
אזוב שלאשירה ושל עיר הנירחת ושל ע"ז ושל תרומה
טמאה פסולה של תרומה טהורה לא יזה ואם הזה כשר
אזוב שלקטו לעצים ונפלו עליו משקין מנגבו והוא
כשר להזייה לקטו לאוכלין ונפלו עליו משקין אעפ' שנגבו
פסול שהרי נטמא להזייה שכל המשקין וכל האוכלין וכל
הכלים הרי הן כטמאים לעניין חטאת כמו שביארנו
לקטו לחטאת הרי הן כנלקט לעצים ואם נפלו
עליו משקין מנגבו ומזה בו

פרק שנים עשר

אדם שנטמא במת והוזה עליו כיון שנגע כל שהוא ממי
הנידה בכל מקום מעור בשרו של טמא עלתה לו הזיה אפי'
נפלה ההזאה על ראש אצבעו או על ראש שפתו אבל אם
נגעה בלשונו אינה כלום אעפ' שהלשון כאיברים שבגלוי
לעניין טומאה כמו שביארנו אינן כאברים שבגלוי לעניין
הזאה וטבילה וכן כלי שנטמא במת והיזה
עליו כיון שהגיע לגופו של כלי כל שהוא ממי הנידה עלתה
לו הזאה שני כלים או שני בני אדם שנתכוון
להזות על שניהן כאחת והיזה על אחד מהן ונטפו המים
מעל הראשון על השני הרי השני בטומאתו עד שיפלו
עליו המים מהזיית המזה לא מן התמצית הזה
על שני כלים וניסתפק לו אם הזה על שניהן כאחד או
מחבירו נמצה עליו הזייתו פסולה מחט שנתונה על
החרש והזה עליה ספק על המחט הזה ספק מן החרש
נמצה עליה הזייתו פסולה כלים המפוצלין
שמחוברין זה לזה במסמרים כגון מספורת של פרקים
ואוזמל של רהיטני וכיוצא בהן בשעת מלאכה חיבור
לטומאה ולהזייה שלא בשעת מלאכה אינו חיבור לא זה
ולא לזה כיצד הן חיבור לטומא' ולהזייה שאם נטמא אחד
מהן בשעת מלאכה נטמא השיני ואם הזה על אחד מהן
בשעת מלאכה עלתה הזייה לשניהן וכאילו הן גוף אחד
וכיצד אינן חיבור לא לטומא' ולא להזיה שאם נטמא אחד
מהן שלא בשעת מלאכה לא נטמא חבירו ואם נטמאו
שניהן והיזה על אחת מהן שלא בשעת מלאכה לא טהר
חבירו אעפ' שהן מחוברי' וזהו דין תור' אבל מדברי סופרי'
גזרו שיהיו חיבור לטומאה אפי' שלא בשעת מלאכה גזרה
משום שעת מלאכה ולעולם אם נגעה באחד מהן טומאה
נטמא חבירו וכן גזרו עליהן שלא יהיו חיבור להזיה אפי'
בשעת מלאכה גזרה משום שלא בשעת מלאכ' ולעולם אם
הזה על אחת מהן לא טהר חבירו עד שיזה גם עליו
הנה למדת שכל מקום שאתה שומע חיבור לטומאה ואינו
חיבו' להזיה אין זה לא גזירה מדבריה' על הדרך שביארנו
שני כלים שחיברן עד שנעשו כגוף אחד כגון
שתפר שני בגדים או שתי יריעות הרי אלו חיבור לטומאה
ולהזא' מפני שהן ככלי אחד של הכובסן והבגד שהוא
תפור בכלאי' הואיל והן עומדין להתירן אינו חיבור להזיה
והרי הן חיבור לטומאה וכן הסלים שבקנתל והמיטה
של טרבל וקרן של כליבה וקרני' של יוצאי דרכים ושלשל'
המפתחות חיבור לטומאה ולא להזאה לא צריך שיגעו
המים מן המזה בכל סל וסל ובכל מפתח ומפתח ובכל קרן
וקרן ובכל קורה וקורה ממטה זו המפוצלת
המחבר שלשה כסתות של צמר וששה של פשתן או שלשה
סדינים או שנים עשר מטפחות הרי אילו חיבור לטומאה
ולא להזאה חלוק אחד וטלית אחד וקלובקרין

אחר הרי הן חיבור לטומא ולהזייה אפי׳ היו ארוכין ביותר
או רחבין ביותר כל שהן ואי זהו קלובקרין
זה שני בגדי׳ שמניחין צמר גפן ביניהן ותופרין אותן כאחת
ועושין מהן חלוק לימות הגשמים כיסוי המיחם
שמחובר בשלשלת הזה על המיחם טהר הכל הזה על
הכיסוי לא טהר המיחם עד שיזה עליו הזוג
והענבל חיבור לטומאה ולהזאה ואם היזה על אחד מהן
טהרו שניהן הטווי שטוים בו הפשתים או שוורין בו החבלי׳
שלשה גופין יש בו העץ שמלפפין עליו הטווי והוא הנקרא
כוש והנחושת או הברזל שבראש העץ והוא הנקרא צינורא
שבה פותלין וטווין והרחיים שבאמצע הכוש והיא הנקראת
פיקא הכוש שפותלין בו החבלים שנטמא
לא יזה על הפיקה שלו ולא על הכוש אלא על הצינורה ואם
הזה על אחר משלשתן טהר הכל ושלפשתן מזה על אחר
משלשתן לכתחילה ששלשתן חיבור עור של
עריסה שהוא מחובר לפיקות חיבור לטומאה ולהזאה
המלבן של מטות אינו חיבור לא לטומאה ולא להזאה
כל ירות הכלים הקרוחות כגון נצב הסכין
וכיוצא בו שהנצב נקוב והברזל נכנס בו חיבור לטומאה
ולהזאה אבל הירות החרוקות כגון עץ החנית שהעץ נכנס
בברזל אינו חיבור להזאה

פרק שלשה עשר

מעלות יתירות עשו בטהרת החטאת שהאדם הטהור
אפי׳ טבל לקודש ועומר ומשמש על גבי המזבח אינו טהור
לחטאת ולא לשריפת הפרה ולא למילוי המים ולא לקדשן
ולא להזות עד שיטבול לשם חטאת ואחר כך יהיה טהור
לחטאת וכן הכלים אפילו מזרק שבעזרה אינו
טהור לחטאת עד שיטבילוהו לשם חטאת וכן כל האוכלין
וכל המשקין אעפ׳ שהן טהורי׳ הרי הן לעניין חטאת כאוכלין
ומשקין המטמאין כל כלי הראוי למשכב או
למושב אעפ׳ שהוא טהור לגבי הקודש הרי הוא לגבי חטא׳
כמדרס הזב עד שיטבילוהו לשם חטאת יוחנן
בין גודגדא היה אוכל בטהר הקודש כל ימיו והיה מטפחתו
כמדרס הזב לעניין החטאת כל וולד הטמאות
אעפ׳ שאינו מטמא אדם ולא כלים אפי׳ לקודש כמו שבארנו
הרי הוא מטמא אדם וכלים לחטאת לפיכך
אמרו המקדש את מי חטאת לא ינעול את הסנדל שמא
יפלו משקין על הסנדל ונמצא הסנדל טמא שכל המשקין
טמאין הן לגבי החטאת ויתטמא זה המקדש בנגיעתו
בסנדל ונמצאו מי החטאת טמאים מי שנטמאו
ידיו בלבד בדברי׳ המטמאין את הידים כגון שנגע באוכלין
או במשקין וכיוצ׳ בהן אעפ׳ שהוא טהור לקודש ואינו צריך
אלא טבילת ידיו בלבד כמו שיתבאר הרי נטמא כל גופו
לעניין החטאת וצריך טבילה אפי׳ לא נטמאת אלא ידו אחת
נטמא כולו והרי הוא ראשון לטומאה
כל הטעון טבילה בין מן התורה בין מדבריהן מטמא את
מי חטאת ואת אפר החטאת ואת המזה מי חטאת במגע
ובמשא וכן מטמ׳ את האזוב המוכשר ואת המים שנתמלאו
ועדיין לא נתקדשו ואת הכלי הריקן הטהור לחטאת מטמא
כל אחד מאלו במגע אבל לא במשא וטמא שנגע במקצת
אפר חטאת פסל את כולו אין מונין לחטאת ראשון
ושני ושלישי כדרך שמונין לתרומה ולקודש כיצד עשרה
שטבלו לשם חטאת ונטמא אחד מהן אפי׳ לא נטמא אלא
לגבי חטאת בלבד כגון שנטמאת ידו בלבד ונגע בחברו
וחברו בחברו אפי׳ הן מאה כולן טמאין לחטאת
וכן כלים הטהורי׳ לחטאת שנטמא כלי מהן אפי׳ לא נטמאו
אלא אחוריו בלבד לגבי חטאת כגון שנגעו משקין באחוריו
ונגע כלי זה בכלי שני ושני בשלישי נטמאו הכלים כולן
לגבי החטאת ואפי׳ הן מאה כל הראוי להתטמא
במדרס הזב אעפ׳ שהוא טהור לקודש אם הנידו הטהור
לחטאת נטמא אעפ׳ שלא נגע בו וכן הטהור
לחטאת שהניד את האדם שאינו טהור לחטאת או שהניד
את רוקו או את מימי רגליו של אדם זה נטמא אעפ׳ שלא
נגע בו אבל כלי שאינו ראוי למדרס אינו מטמא את הטהור
לחטאת אלא אם כן נגע בו כלי הטמא בטמא מת
אם הניחו הטהור לחטאת נטמא ואעפ׳ שלא נגע בו ואעפ׳
שאין טמא מת מטמא במשא כמו שביארנו כיצד
מפתח שהוא טמא מת שהיה תלוי בדלת וסגר הטהו׳ לחטא׳
את הדלת הואיל והניד את המפתח הטמא נטמא וכן
אם הסיט את השרץ ואת שכבת זרע הרי זה טמא לחטאת
אעפ׳ שאין אילו מטמאין במשא כמו שיתבאר
הטהור לחטאת שנגע בכלים שהיו למעלה מן הזב וכיוצא
בו והן הנקראין מדף אעפ׳ שהוא טהור לקודש נטמא
לחטאת וכן כלי הטהור לחטאת שנגע במדף נטמא לחטא׳
הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בין
טהורים בין טמאים שכל אוכלין ומשקין לגבי חטאת אינן
טהורין אם נגע בהן בידו נטמא כל גופו כמו שביארנו
נגע בהן ברגלו או בשאר גופו או שהסיטן
בידו ולא נגע בהן טהור וכן אם נגע בידו בתנור וכיוצא בו
משאר כלים שאינם טהורין לחטא׳ נטמא כולו אבל אם נגע
ברגלו בהן הרי הוא טהור לחטאת כמו שהיה הטהור
לחטאת שהכניס ראשו ורובו לתוך מים שנתמלאו לחטאת
נטמא מפני שהן שאובין ומדברי סופרים שהבא ראשו
ורובו במים שאובין נטמא כמו שיתבאר הכל
נאמנין על טהרת החטאת ואפי׳ עמי הארץ מפני חומרתה
ומעלות אילו שעשו בה הכל נוהרין בה והרי נאמר בתורה
והיתה לעדת בני ישרא׳ למשמרת כל ישרא׳ ראויין לשמרה
לפיכך עם הארץ שהביא כלי מביתו אפילו
כלי חרס ואמר כלי זה טהור לחטאת הרי זה טהור ומקדשי׳
בו ומזין ממנו ואעפ׳ שאותו כלי טמא לקודש ולתרומה
וכן עם הארץ שאמר טהור אני לחטאת או
שהיו מי חטאת אצלו ואמר טהורין הן נאמן שאין אדם
מישרא׳ מזלזל בה

פרק ארבעה עשר

כלי חרש שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצדו טהור
שאין כלי חרס מטמא מגבו אפי׳ לגבי חטאת הניח הכלי
על גבי השרץ אעפ׳ שלא נטמא הכלי הרי האפר טמא שנ׳
והניח מחוץ למחנה במקום טהור ואין זה מקום טהור
ולא על גבי השרץ בלבד אלא אפילו הניחו על
גבי אוכל שני וכיוצא בו מדבריהם שטומאתן טומאה קלה
והם מדברי סופרי׳ הרי נטמא האפר שנ׳ במקום טהור שלא
יהיה על גבו שום טומאה בעולם וכן כלי חרש
שהיה בו אפר חטאת ונתון על ארובה שבבית טמא אם
היה הכלי משולשל לבית נטמא האפר ואעפ׳ שאין בארובה
פותח טפח ואם לא היה משולשל אם היה בארובה פותח
טפח טמא היה הכלי של אבן בין שיש בה פותח טפח
בין שאין בה האפר טהור וכן כלי שיש בו אפר
או מים מקורשים ומוקף צמיד פתיל ונתון באהל המת הרי
האפר והמים טמאים שאין אפר החטאת ניצלת בצמיד
פתיל שנ׳ במקום טהור ואין זה מקום טהור וכן
אוכלין ומשקין של קודש אינן ניצלין בצמיד פתיל אבל
מים שאינן מקודשי׳ וכלי ריקן הטהור לחטאת ניצל בצמיד
פתיל ברא בשהיו הבעלים טהורים אבל אם נטמאו
הבעלים נפסלו המים בכל מקום שהן כיצד היו מימיו
מוקפי׳ צמיד פתיל והוא והם באהל המת שניהם טמאי׳ היה
הוא מבחוץ והמים שאינן מקודשין מבפנים שניהם טהורין
הוא בפנים והמים בחוץ כשם שהוא טמא כך מימיו פסולין
הטהור לחטאת שהיה עומד על גבי התנור וכיוצ׳ בו מכלי׳
שאינם טהורים לחטאת ופשט ידו חוץ לתנור וכלי שיש בו
מי חטאת בידו וכן קנה המוטל על גבי התנור ושני כלים
שיש בהן מי חטאת תלוין בו אחד מיכן ואחד מיכן הרי אלו
טמאין לפי שאינן במקום הטהור לחטאת והואיל והם
נשענים על התנור הרי הן כאילו מונחין על גבו אבל
אם היה עומד על התנור ובידו כלי ריקן הטהור לחטאת

או מים שאינן מקודשין הרי אלו טהורין כמות שהיו היה עומד חוץ לתנור ופשט ידו לחלון ונטל כלי שיש בו מי חטאת והעבירו על גבי התנור הרי זה טהור וכן הזיה שעברה על גבי טומאה כגון משכב ומושב וכיוצא בהן הרי זו טהורה כלי שיש בו מי חטאת וכלי שיש בו קודש שנגעו זה בזה הרי נטמא כלי של חטאת וכל שיש בו אבל כלי הקודש טהור כשהיה וכן אם נגע הטהור לחטאת בשניהן בשתי ידיו כשהן מונחין על הארץ הרי נטמא של חטאת שהרי הטהור לחטאת נטמא בנגיעת הכלי שאינו טהור לחטאת כמו שביארנו וחזר וטמא את מי חטאת

הגביה שני הכלים בשתי ידיו שניהן טמאין זה של חטאת נטמא מפני שנגע בו אדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטא ושל קודש נטמא מפני זה שהגביהו והוא טמא בנשיאת מי נדה שהן מטמאין במשא מפני שנטמאו מחמת הכלי של קודש לפיכך אם היה הכלי של קודש כרוך

בנייר והגביהו בנייר ולא נגע בו והגיע החטאת בידו שנייה שניהן טהורין שהרי לא נגע בכלי ולא נטמא לחטאת אבל אם היה נוגע בכלי הקודש בידו אפי׳ היה של חטאת בנייר שניהם טמאין הסיט את שני הכלים בידו ולא נגע בהן שניהן טהורין שאין הכלי שאינו טהור לחטאת מטמא את הטהור לחטאת עד שיגע בו בידו אלא אם כן היה ראוי למדרס כמו שביארנו

כל ספק הטמאות שהוא טהור לגבי תרומה כמו שיתבאר הרי הוא טהור לחטאת וכל הספיקות שתולין בהן את התרומה אם נולדו בחטאת הרי אילו נשפכין ואם נעשו טהרות על גבי אותן כלים ואדם שנולדו להן ספיקות אילו שהחטא נשפכין עליהן הרי אותן הטהרות תלויות והרפפו׳ אינן ככלים והרי הן טהורות לתרומה ולקודש ולחטאת

רבילה של תרומה שנפלה לתוך מי חטאת ונטלה ואכלה אם יש בה כביצה המים טמאין בין שהיתה הרבילה טמאה בין שהיתה טהורה שכל האוכלין אפילו אוכל קודש אינו טהור לחטאת והאוכלה חייב מיתה מפני שאכל תרומה טמיאה ואם אין בה בביצה המים בטהרתן שאין האוכל מטמא אחרים עד שיהיה בו כביצה בין לתרומה בין לקודש בין לחטאת

פרק חמשה עשר

הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה בין אדם בין כלים טמא ואינו מטמא בגדים בשעת מגעו שנאמר והנוגע במי הנירה יטמא עד הערב הנה למרת שמי הנדה אב מאבות השומאות של תורה וטומאת מגען בכל שהוא ואם היה בהן כדי הזאה מטמאין במגע ובמשא והנוגע בהן או הנושאן שלא לצורך מטמא בגדים בשעת מגעו או בשעת משאו עד שיפרוש ממטמאיו שנאמר ומזה מי הנידה יכבס בגדיו אינו מדבר אלא במזה על הטמ׳ אם טיהר את הטמא קל וחומר שיהא הוא טהור מפי השמועה למדו שזה שנאמר בתורה ומזה מי הנידה לא נאמר אלא לשיעור שהנוגע או הנושא מי נידה שיש בהן כדי הזייה שלא לצור׳ הזאה טמא ומטמא בגדי׳ דין תורה וכמה הוא שיעור הזאה כדי שיטבול ראשי גבעולין של אזוב במים

בדא׳ שמי חטאת מטמאין בזמן שנגע בהן או נשאן שלא לצורך קודם שיעשו מצוותן אינן מטמאין כלל

כיצד הרי ששבל את האזוב והיזה על האדם הטמא או על הכלי והיו המים שותתין ויורדין מעל הטמא לארץ וכן המים הניתזין בשעת הזאה על הארץ או על הטהור הרי אותן המים טהורים והנוגע בהן והנושאן טהור הטביל את האזוב להזות על רבר שאינו מקבל טומאה הרי המים המנטפין כשירין להזות מהן כמו שביארנו לפיכך מטמאין טומאת מי חטאת לפי שלא עשו מצוותן שהרי הטבילה היתה לשם רבר שאינו מקבל טומאה אין מי חטאת מטמאין את הכל קודם שיעשו מצוותן עד שיהיו טהורי׳ וכשירין להזאה אבל מי חטאת שנפסלו כגון שנתערב בהן מים או ששתה

מהן בהמה וכיוצא בהן מאו הדברי׳ הפוסלין אותן אם נגע בהן הטהור לתרומ׳ נטמא בין שנגע בידיו בין שנגע בשאר גופו נגע בהן אדם הטהור לחטאת ואפילו בידיו הרי הוא טהור כמות שהיה

מי חטאת שנטמאו ונגע בהן אחר שנטמאו אדם הטהור לתרומה בין בידיו בין בגופו נטמא ואם נגע בהן הטהור לחטאת בידיו נטמא נגע בשאר גופו הרי הוא טהור כמות שהיה מי חטאת שנפלו לתוכן מי מעיין או מי מקוה או מי פירות אם רוב מי חטאת מטמאין במשא ואם רוב מי פירות אין מטמאין מחצה למחצה מטמאין

אפר פרה שנתערב באפר מקלה וקדש בכולן אם היה הרוב אפר פרה מטמאי׳ במי נירה ואם היה הרוב אפר מקלה אין מטמאין במגע אבל מטמאין במשא אפר כשר שנתנו על גבי המים שאינן ראויין לקדשן ונגע בהן הטהור לתרומ׳ בין בידיו בין בגופו נטמא נגע בהן הטהור לחטאת אפי׳ בידיו הרי זה טהור כמות שהיה מי חטאת שנפסלו לא יגבלם בטיט שלא יעשם תקלה לאחרי׳ שמא יגע בטיט ויטמא שמי חטאת אינם בטלין בטיט שנ׳ חטאת היא פרה ששתת מי חטאת אע״פ שנשחטה בתוך כ״ד שעות בשרה טהור שנ׳ למשמרת למי נרה בזמן שהן שמורין אינן בטלין אבל בזמן ששתאן פרה בטלו שהרי אינם שמורין המזה מחלון שמזין ממנו על הרבי׳ והזוה עליו ונכנס למקר׳ ואח״כ נמצאו המים פסולין הרי זה פטור שחזקת המים שמזין מהן על הרבים שהן כשרין והרי זה כאנוס אבל אם הזוה עליו מחלון שליחיד ונכנס למקרש ונמצאו המים פסולין חייב בקרבן עולה ויורד מפני שהיה לו לברוק על המים ואחר כך יכנס למקרש מחליקין היו העם במים ששותתין בארץ מחלון של רבים ורורסין אותן ונכנסין למקרש ולא היו חוששין להן שמא פסולין הן המזה באזוב הטמא לחטא׳ אם יש בו כביצה המים פסולין והזייתו כשירה אין בו כביצה המים כשרים והזאתו פסולה ואזוב זה מטמא חבירו וחבירו לחבירו אפי׳ הן מאה שאין מונין לחטאת המגביה כלי שהזוה עליו והרי עליו המים כרי הזאה טהור שהמים שעשו מצוותן אינו מטמאין כמו שביארנו

הלכות טומאת צרעת

יש בכללן שמונה מצות שש מצות עשה ושתים מצות לא תעשה וזהו פרטן א׳ להורות בצרעת אדם כרינה הכתוב בתורה ב׳ שלא יקוץ סימני טומאה ג׳ שלא יגלח התנק ד׳ שיהיה המצורע מפורסם בקריעת בגריו ופריעת ראשו ועט ייה על שפם ה׳ טהרת צרעת ו׳ שיגלח המצורע את כל שערו כשיטהר ז׳ רין צרעת הבגר ח׳ רין צרעת הבית וביאור מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

צרעת עור הבשר הוא שילבין מקום מן העור ותהיה הלבנונית כקרום ביצה ומקרום ביצה ולמעל אבל לבנונית שהיא ריהא מקרום הביצה ולמטה אינה צרעת אלא בוהק הוא וארבע מראות יש בצרעת עור הבשר ואילו הן לובן עד ביותר שאין למעלה ממנו שהוא נראה בעור הבשר כשלג הוא הנקרא בהרת ולובן שהוא ריהא מזה מעט שנראה כצמר נקי שלכבש בין יומו הוא הנקר׳ שאת

ולובן שריהא מן השאת מעט שנראה כסיד ההיכל הוא תולרת הבהר׳ ונקר׳ ספחת ולובן שרוהא מסיד ההיכל מעט והרי הוא כקרום ביצה היא תולרת השאת וגם זה נקרא ספחת הנה למרת שהמראה שהוא כסיד ההיכל הוא ספחת הבהר׳ והמראה שהוא כקרום ביצה היא ספחת השאת שאין לשון ספחת אלא טפילה מיכן אמרו מראו׳ נגעים שנים שהן ארבע בהרת וספחתה שאת וספחתה ארבע מראות נגעים אילו כולן

מצטרפין זה עם זה בין להקל בין להחמיר בין בתחילת ראיית הנגע בין בסוף השביעי בין לאחר שנפטר המצורע או נחלט כיצד אחר נגע שהיה כולו לבן כשלג או כסיד ההיכל או כצמר נקי או כקרום ביצה ואחר נגע שהי׳ מקצת הלובן כמראה הבהרת ומקצתו כמראה השאת ומקצתו כמראה הספחת הכל כמראה אחר הוא חשוב אם כן למה מנאום חכמים ואמרו מראות נגעים שתים שהן ארבע כדי להבין במראות שכל כהן שאינו מכיר המראות ושמותיהן כשמלמדין אותו ומודיעין אותו לא יראה הנגע עד שיבין ויכיר ויאמר זו היא הבהרת זו היא ספחת זו היא השאת ווו היא ספחתה היה כמראה הלובן מארבע מראות אלו מקצת אדמוניות מעורבת בו גם זה נגע צרעת הוא שנ׳ או בהרת לבנה ארמדמת והוא הדין לשאת ולספחת שלשאת ולספחת הבהרת והמראה הזה שהוא מעורב מלבנונית וכעט אודם והוא הנקרא פתוך וכיצד מראה הפתוך בארבעה מראות אלו כאילו הן ארבעה כוסות מליאות חלב ונתערב בכוס הראשונה שני טיפי דם ובשניה ארבעה טיפין ובשלישית שמונה טיפין וברביעית ששה עשר טיפין

הפתוך שבבהרת הוא המראה הרביעי והפתוך שבשאת כמראה כוס שלישית והפתוך שבספחת הבהרת כמראה הכוס השניה והפתוך שבספחת השאת כמראה הכוס הראשונה כל המראות האלה בין הלבן

בין הפתוך מצטרפין זה עם זה וכמראה אחד הן חשובין ובין שהיה הנגע כולו לבן או מקצתו לבן ומקצתו ארמדם הכל כמראה אחד הוא בין להקל בין להחמיר כל מראה צרעת עור הבשר אינה קרויה נגע ולא מטמאה עד שיהיה מראה הנגע עמוק מעור הבשר לא עמוק במשיחתו לא במראית העין כמראה החמה הנראית לעין עמוקה מן הצל אבל אם היה מראה הלובן או הפתוך בשוה עם שאר העור או גבוה מן העור אינו נגע לא כמו צמח מן הצמחי העולים בגוף שיעור כל נגעי צרעת בין צרעת אדם בין צרעת בגדים כגרים הקלקלי שהוא מרובע והוא מקום מרובע מעור הבשר כדי צמיחת שלשים וששה שערות שש שערות אורך ושש שערות רוחב וכל הפחות מזה אינו נגע צרעת נגע שהיה רוחבו כדי צמיחת חמש שערות אפי׳ היה אורכו אמה הרי זה טהור ואינו נגע צרעת עד שיהיה בו רבוע כגרים וכל השיעורין הלכה למשה מסיני כל מקום שנ׳ בהרת הוא הדין לשאר ארבע מראות של לובן או של פתוך והוא שיהיה הנגע כגרים או יתר ויהיה עמוק מעור הבשר ווה היא שאנו קורין אותו בהרת סתם בהרת שהיא עזה כשלג נראית באדם שהוא לבן כהה ובהרת שהיא כהה נראית בכושי עזה לפיכך אין משערין הכל אלא בבינוני שאינו לא לבן ולא שחור שלשה סימני טומאה הן בצרעת עור הבשר שיער לבן והמחיה והפשיון ושלשתן מפורשין בתורה כיצד מי שנולדה בו בהרת ובה שיער לבן או מחית בשר חי כשיראהו הכהן יחליטו ויאמר טמא לא היה בה שיער לבן ולא מחיה יסגיר שבעת ימים ובשביעי רואהו אם נולד בבהרת שיער לבן או מחיה או שפשת והוסיפה הרי זה מוחלט לא נולד בה לא מחיה ולא שיער לבן ולא פשתה בעור יסגיר שבוע שני אם נולד בה אחד משלשתן מחליטו ואם לאו הרי זה טהור ויפטרנו שאין בנגעי עור הבשר הסגר יתר על שני שבועו׳ ואם לאחר שפטרו וטהר פשה הנגע או נולד בו שיער לבן או מחיה הרי זה מוחלט טומאה בהרת שהיתה עזה כשלג ולאחר ההסגר נעשית כהה כקרום ביצה או שהיתה בתחילה כקרום ביצה ונעשי׳ כשלג הרי היא כמות שהיתה שאין עזות המראה סימן טומאה ולא כהייתו סימן טהרה אלא אם נתמעט מארבע מראות ונעשית כהה מקרום ביצה שהרי נעשית בוהק ולפיכך טהור אם כן מהו וזה שנ׳ בתורה והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטיהרו הכהן שאם כהה מארבע מראות טהור וכן אם לא כהה ולא פשה ולא נולדה בו לא שער לבן ולא מחיה הרי זה

טהור

פרק שני

שיער לבן שהוא סימן טומאה בצרעת אין פחות משתי שערות וכמה יהיה אורכן כדי שיהיו נטלות בזוג

היתה אחת ארוכה ואחת קצרה משיעור זה או אחת שחורה ואחת לבנה או אחת מלמטה ונחלקה מלמעלה ונראית כשתים או שהיה עיקרן משחיר וראשן מלבין הרי זה טהור היה עיקרן מלבין וראשן משחיר אע״פ שהלבן כל שהוא טמא שתי שערות לבנות שהן בתוך הנגע אע״פ שיש שיער שחור ביניהן והן מפוזרות אחת כאן ואחת כאן הרי אילו סימן טומאה אפילו היה הנגע כגרים מצומצם אין מקום שיער השחור ממעטו ובין שהיו שתי השערות בתוך הבהרת והיא מקפתן ובי׳ שהיו בסופה הרי זה טמא אבל אם היו בצירה מבחוץ הרי זה טהור עד שיהיה העור שצומחות בו שתי השערות הלבנות לבן היו שתי שערות בתוך הנגע ושוכבות חוצה לו טמא היו חוצה לו ושוכבות בתוכו אינן סימן טומאה

לובן השערות מטמא בכל מראה בין שהיו לבנות כשלג בין שהיו לבנות לובן דיהא ביותר הואיל ומראיהן לבן טמא אין שיער לבן סימן טומאה עד שיהיה בגוף הבהרת כיצד בהרת ובתוכה שחין או מכוה או בוהק או מחיית השחין או מחיית המכוה ושתי שערות לבנות בתוך השחין או המכוה או הבוהק שבתוך הנגע אינן סימן טומאה והרי זו כבהרת שאין בה שיער לבן ויסגיר אע״פ שהבהרת מקפ׳ את השחין או את המכוה או את מחייתן או את הבוהק שיש בהן שתי השערות וכן אם היה שחי׳ או מכווה מחייתן או בוהק מקיף את שתי שערות הרי אלו אינן סימן טומאה הרי הבהרת כבהרת שאין בה שיער לבן ויסגיר הלכו להן השחין והבוהק והמכוה שהקיפו את השערות הלבנות או נסמכין להן או חולקין אותן ונמצאו שתי השערות בתוך הבהרת בגופה בסוף השבוע הראשון או בסוף השבוע השני הרי זה מוחלט ואם לא הלכו להן יפטרנו אין שיער לבן סימן טומאה עד שתקדום הבהרת את השיער הלבן שנא׳ והיא הפכה שיער לבן שתהפוך אותו הבהרת אבל אם קדם שיער לבן את הבהר׳ הרי היא כבהרת שאי׳ בה סימן טומאה ויסגיר היתה בו בהרת ובה שיער לבן והוחלט בו ואחר כך הלכה הבהרת והניחה שיער לבן במקומו וטהר ואחר כך חזרה בהרת אחרת במקו׳ הבהרת הראשונה והרי השיער הלבן בתוכה והו הנקרא שיער פקודה ואינו סימן טומאה שנאמר והיא הפכה שיער לבן שהפכתו היא לא שהפכתו חבירתה היה בו בהרת כגרים ובה שתי שערות והוחלט והלך ממנה כחצי גרים וטהר ונשארו שתי השערות בחצי גרים הנשאר וחזר כחצי גרים במקום זה שהלך והרי שתי שערות לבנו׳ בבהרת כגרים אינן סימן טומאה עד שיהפוך שתי השערו׳ בהרת אחת בהרת כחצי גרים ואין בה כלום ונולדה בצירה בהרת כחצי גרים ובה שיער אחת הרי זו להסגיר בהרת כחצי גרים ובה שערה אחת ונולדה לה בהרת כחצי גרים ובה שיער אחת הרי זו להסגיר בהרת כחצי גרים ובה שתי שערות ונולדה לה בהרת כחצי גרים ובה שערה אחר הרי זו להסגיר בהרת כחצי גרים ואין בה כלום ונולדה לה בהרת כחצי גרים ובה שתי שערו׳ הרי זו להחליט שהרי קדמה בהרת לשתי השערות הלבנות ספק שיער לבן קדם ספק הבהרת קדמה הרי זו טמא ויראה לי שטומאתו בספק

פרק שלישי

אין המחיה סימן טומאה עד שתהיה כערשה מרובעת או יתר על זה וכמה שיעורה כדי צמיחת ארבעה שערו׳ שתים אורך ושתים רוחב והוא שתהיה המחיה באמצע הבהרת והבהרת מקפת אותה מכל צד והיא יתירה על המחי׳ רוחב

שתי שערות או יתר אבל אם היתה המחיה בצד הבהרת
אינה סימן טומאה היתה מפוזרת כגון שהיה
בשר חי כחרדל במקום זה ובשר חי כחרדל במקום אחר
אעפ שהכל באמצע הבהרת אינן מצטרפין לכערשה עד
שיהיה במקום אחר באמצע הבהרת כערשה מרובע או
יתר המחיה מטמאה בכל מראה בין שהיה
מראה המחי ארום או שחור או לבן והוא שלא יהיה הלובן
מארבע מראות שביארנו אין המחיה סימן טומאה עד
שתהיה בגופה של בהרת כיצד בהרת שהיה באמצע שחין
או מכוה או מחיה או בוהק והמחיה בתוך השחין או בתוך
המכוה או בתוך מחייתן או בתוך הבוהק אעפ שהמחיה
באמצע הבה״ אינה סימן טומא מפני שהיא בתוך השחין
או המכוה או בתוך הבוהק או מחייתן וכן אם
הקיף השחין או מחייתו והמכוה או מחייתה והבוהק את
המחייה שנסמך אחר מהן למחיה מצירה או שחלק אחר
מהן את המחיה ונכנס לתוכה אינה סימן טומאה והרי זו
כבהרת שאין בה סימן ויסגיר הלכו להן השחין
או המכוה או הבוהק שהיו תחת המחיה שהיו בצירה אג
שהיו מקיפין או שהיו נכנסי׳ לתוכה ונמצאת המחיה לבדה
בתוך הבהרת בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שיני הרי
זה יחליט אם לא הלכו להן יפטור המחיה סימן
טומאה לעולם בין שקדמה מחיה את הבהרת בין שקדמה
בהרת את המחיה לפי שלא נאמר בה והיא הפכה

זה שנאמר בתורה והיא הפכה שיער לבן ומחית בשר חי
בשאת אינו צריך לשניהן לשיער ולמחיה אלא כל אחד מהן
סימן טומאה ולא נאמר שיער לבן עם המחיה אלא לתן
שיעור למחיה שתהיה כדי לקבל שיער לבן שהוא שתי
שערות בהרת כגרים מצומצם ובאמצעה מחיה
כערשה מצומצמת הרי זה מוחלט נתמעטה הבהרת או
שנתמעטה המחיה טהור וכן אם רבתה המחיה
ש בתוך בהרת זו טהור שאין הבהרת מטמאה במחיה עד
שתהיה יתירה על המחיה רוחב שתי שערות מכל צד

היתה המחיה פחותה מכערשה ורבתה המחיה עד
שנעשית כערשה הרי זה מוחלט נתמעטה המחיה ממה
שהיתה או שהלכה לה הרי זה כמות שהיה ואין כאן סימן
טומאה בהרת יתירה מכגרים ובה מחיה יתרה
מכערשה ורבו או שנתמעטו טמא ובלבד שלא יתמעט
בהרת מכגרים ולא תתמעט המחיה מכערשה ולא תקרב
המחיה לסוף הבהרת בפחות מכדי צמיחת שתי שערות
כמו שביארנו בהרת כגרים ובשר חי כערשה או
יתר מקיפה מבחוץ ובה״ת שנייה מקפת את הבשר החי
הרי הבהרת הפנימית להסגיר שהרי אין בה סימן טומאה
ובהרת החיצונה להחליט שהרי המחיה באמצעה

נתמעט הבשר החי שביניהן או שהלך כולו בין שהיה
מתמעט וכלה מבפני׳ בין שהיה מתמע מבחוץ הרי שתיהן
כבהרת אחת שאין בה סימן טומאה בהרת שהיתה
בראש אבר מן האיברים והמחיה באמצע הבהרת בראש
האבר אינה סימן טומאה מפני שהמחיה חולקת את הנגע
ונמצא מקצתו שופע ויורד מיכן ומקצתו שופע ויורד מיכן
ונאמר בנגעים וראהו הכהן שיהיה רואה הנגע כולו כאחת
ואילו הן ראשי
איברי׳ שאינן מטמאי׳ במחיה ראשי אצבעות ידים ורגלים
וראשי אזנים וראש החוטם וראש העטרה וראשי דדין
שלאשה אבל ראשי דדין שלאיש והיבולת והדלדולין
מטמאין במחיה וכל ראשי איברים אילו שהיה
מקומן יושב כגרים מטמאין בנגעים אבל אם היו עגולין
כרוב בריית בני ארם טהורין כיצד בהרת
כגרי׳ בראש חוטמו או בראש אצבעו ושופעת אילך ואילך
טהור שנ׳ וראהו הכהן עד שיראהו כולו כאחת

פרק רביעי

הפשיון מטמא בכל שהוא והוא שיהיה הפשיון מאחת
ממראות הנגעים אבל אם היה הפשיון מראה בוהק אינו
פשיון ואין הפשיון סימן טומאה עד שיפסע הוא לנגע אבל
אם פשה לתוך הנגע הרי הוא כמות שהיה כיצד
בהרת ובתוכה בשר חי פחות מכערשה והסגירה ובסוף
השבוע נתמעטה המחיה ממה שהיתה או שהלך הבשר
החי כולו אין זה פשיון שאין הבהרת פושה לתוכ׳ אלא חוצה
לה אין הפשיון סימן טומאה עד שיהיה אחר
הסגר אבל אם בא בתחילה וראה הכהן את הנגע שהוא
פושה והולך אינו מחליטו אלא מסגירו עד סוף השבו׳ ויראה
אין הבהרת פושה לתוך השחין ולא לתוך
המכוה ולא לתוך מחיית השחין ולא לתוך מחיית המכוה
ולא לראש ולא לזקן אעפ שנקרחו והלך השיער מהן שנאמ
ואם פשה תפשה המספחת בעור אבל בהרת שפשתה לתוך
הבוהק הרי זה פשיון השחין והמכוה והבוהק
ומחיית השחין ומחיי׳ המכוה שהן חולקין בין האום לפשיון
אינו סימן טומאה הסגירו והלכו להן עד שנמצא הפשיון
סמוך לאום הרי זה מוחלט בהרת כגרים ופשתה כחצי
גרים ועוד והלך מן האום כחצי גרים אעפ שהנות מן האום
אם הפשיון יתר מכגרי׳ זה טהור היתה כגרים ופשת כגרים
ועוד והלכה לה האום תראה כתחילה ויסגיר שבוע אחר
שביע היתה בו בהרת והסגירו והלכה הבהרת בסוף ימי
הסגר וחזרה בהרת במקומה כמות שהיתה הרי הוא כמו
שהיה נתמעטה בתוך ימי הסגר ופשתה וחזרה
כמות שהיתה או שפשתה ונתמעט הפשיון וחזרה כמות
שהיתה הרי זה יסגיר בהרת כגרים ונולד
בפשיון מחיה או שיער לבן והלכה לה האום תרא׳ כתחילה
היתה בו בהרת כגרים והסגירו בסוף השבוע והרי היא
כסלע ספק שהיא היא ספק שהיא אחרת בא תחתיה הרי
זה טמא בהרת כגרים וחוט יוצא ממנו אם יש
בו רוחב שתי שערות זוקקה לשיער לבן ולפשיון אבל לא
למחיה שאין המחיה סימן טומא׳ עד שתקיף אותה הבהרת
ויהיה בין סוף המחיה וסוף הבהרת רוחב צמיחת שתי
שערות היו שתי בהרות וחוט יוצא מזו לזו
אם יש בו רוחב שתי שערות מצרפן ואם לאו אינו מצרפן
הסגירו שבוע אחר שבוע ולא נולד לו סימן טומאה ופטרו
ולאחר הפטר פשה הנגע כל שהוא הרי זה מוחלט
בהרת שטהרה מתוך הסגר או מתוך החלט
שהלכו ממנה סימני הטומאה אין מסגירין בה לעולם
בהרת שכנסה אחר הפטור ופשתה לכמות שהיתה
או שפשתה וחזרה לכמות שהיתה הרי הוא בטהרתו
בהרת כגרים ובה מחיה כערשה ושיער לבן בתוך
המחיה והחליטו ולאחר החלט הלכה המחיה טמא מפני
שיער לבן הלך השיער לבן טמא מפני המחיה
היה השיער לבן בתוך הבהרת והלך לו טמא מפני המחיה
הלכה המחיה טמא מפני שיער לבן בהרת ובה
מחיה ופשיון הלכה המחיה טמא מפני הפשיון הלך הפשיון
טמא מפני המחיה וכן בשיער לבן ובפשיון
החליטו בשיער לבן והלך השיער וחזר בו שיער לבן אחר
או שנולדה לו מחיה או פשיון או שהחליטו במחיה והלכה
המחיה ונולדה לו מחיה אחרת או שיער לבן או פשיון או
שהחליטו בפשיון והלך הפשיון וחזר בו פשיון אחר או
שנולדה בה מחיה או שיער לבן הרי זה בטומאתו כמות
שהיה אחר הטמא שהוחלט בתחלה או שהוחלט
בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני או אחר הפיטור
הואיל והוחלט מכל מקום אינו טהור עד שלא ישאר בו
סימן טומאה לא סימן החלט ולא סימן אחר

פרק חמישי

מי שהית׳ לו מכה בעור בשרו ונפשט העור מחמת המכה
אם היתה המכה מחמת האש כגו׳ שנכוה בגחלת או ברמץ
או בברזל או באבן שלבנו באש וכיוצא בהן הרי זו נקרא
מכוה ואם היתה המכוה שלא מחמת האש בין שלקה
באבן או בעץ וכיוצא בהן בין שהיתה המכה מחמת חולי
הגוף כגון גרב או חזזית שהפסיד העור או שחפת או

וקרחת ודלקת וכיוצא בהן שהשחיתו העור הרי זה נקרא שחין ליבן שפור והכה בו אם היה ראשו מכוור הרי זה מכוה ואם היה ראשו חד הרי זה ספק אם היא מכוה או שחין לקה במי טבריא או בגפת וכיוצא בהן הרי זה שחין השחין והמכוה כל זמן שהן מכות טריות הן נקראין מורדין ואינן מטמאין בנגעים כלל

היו השחין והמכוה ונתרפאו ריפוי גמור אע״פ שהמקום צלקת ואינו דומה לשאר העור הרי הן כעור הבשר לכל דבר ומתטמאין בשלשה סימנין ויש בהן הסגר שני שבוע׳ כמו שביארנו התחילו השחין והמכוה לחיות ולהתרפאות ונעשית עליהן קליפה כקליפת השום זו היא צרבת השחי האמורה בתורה ומחיית המכוה האמורה שם ומטמאות בשני סימנין בשיער לבן או בפשיון ואין בהן הסגר אלא שבוע אחד כיצד בהרת שהיתה בצרבת השחין או במחיית המכוה אם היה בה שיער לבן יחליט. לא היה בה שיער לבן יסגיר שבוע אחר ויראה בסוף השבוע אם נולד בה שיער לבן או פשת יחליט ואם לא נולד בה כלום יפטור פשת לאחר הפטור או נולד בה שיער לבן יחליט השחין והמכוה אין מצטרפין זה עם זה לפיכך חלקן הכתוב לומר שאין מצטרפין זה עם זה ואין פושין זה לזה אין פושין לעור הבשר לא בהרת ולא עור הבשר פושה לתוכן כיצד היה שחין בצד המכוה ובהרת כגרים בשתיהן הרי זה טהור היתה באחת מהן ופשת לשנייה או שפשת לעור הבשר טהור היתה בהרת בעור הבשר ופשת לאחת מהן אינו פשיון היה בתוך כפו צרבת שחין כגרים ובה בהרת כגרים יסגיר שאע״פ שאינה ראויה לשיער לבן ולא לפשיון שמא יולד לו שחין אחר בצידה ותפשה לתוכו שחין שנעשה מכוה בטלה מכוה את השחין ומכוה שנעשית שחין בטל שחין המכוה אם אין ידוע אם שחין היו אם מכוה אין בכך כלום ששניה׳ סימן אחד וטומאה אחת ולא חלקן הכתוב אלא לומר שאין מצטרפין הסגירו בבהרת שבשחין ובסוף השבוע נעשה עור הבשר או שהסגירו בעור הבשר ובסוף השבוע נעשית שחין יראה כתחילה מי שנשר כל שער ראשו בין מחמת חולי בין מחמת מכה שאינה ראויה לגדל שיער בין שאכל דברים המשירין את השיער או סך דברים שהשירו שערו אע״פ שראוי לגדל לאחר זמן הואיל ואבד כל שער ראשו עתה הרי זה נקרא קרח או גבח אם נשר שערו מן הקדקוד ולמטה שופע לאחור ועד פוקה של צואר נקרא קרח ואם נשר מן הקדקוד ולמטה שופע לפניו עד כנגד פרחתו נקרא גיבח הקרחת והגבחת מטמאות בשני סימנין במחיה ובפשיון ויש בהן הסגר שני שבועות שנ׳ בהן כמראה צרעת עור בשר ולפי שאין בהן שיער אין השיער הלבן סימן טומאה בהן וכיצד מטמאין בשני סימנין ובשני שבועות שאם היתה בהרת בקרחתו או בגבחתו והיתה בה מחיה יחליט לא היתה בה מחיה יסגיר ויראה בסוף השבוע אם נולדה בה מחיה או פשיון יחליט לא נולד בה כלום יסגיר שבוע שיני

פסת או שנולד בה מחיה יחליט לא נולד בה כלום יפטור ואם פשת או נולד בה מחיה לאחר הפטור יחליט

הקרחת והגבחת אינן מצטרפות זו עם זו שנ׳ בקרחתו או בגבחתו מלמד שהן שתים ואין פושות מזו לזו ולא לשאר עור הבשר ולא בהרת עור הבשר פושה לתוכן הקרחת או הגבחת או הזקן שנקרח ונעשה בהן שחין או מכוה מטמאין כשחין וכמכוה שבעור הבשר שהראש או הזקן שנקרחו כעור הבשר לכל דבר אלא שאי׳ מטמאי׳ בשער לבן הראש והזקן קודם שיצמח בהן השיער ועדין לא העלו שיער מעולם וכן הדלדולין שבראש ושבזקן הרי הן כעור הבשר ומתטמאין בשלשה סימנין ובשני שבועות

וכן זקן האשה והסריס עד שלא העלו שיער הרי הן כעור הבשר ואם העלו שיער הרי הן כזקן האיש שמתטמא בנתקין כמו שיתבאר ואינו מתטמא בבהרת

פרק ששי

אלו מקומות באדם שאין מתטמאין בבהרת תוך העין ותוך האוזן ותוך החוטם ותוך הפה והקמטים שבבטן והקמטין שבצואר ותחת הדד ובית השחי וכף הרגל והציפורן והראש והזקן שיש בהן שיער והשחין והמכוה והמורדין

כל אלו המקומות אין מתטמאין בנגעים ואין מצטרפין בנגעים ולא הנגע פושה לתוכן ואין מטמאין משום מחיה ואין מעכבין את ההופך כולו לבן שנ׳ בעור בשרו וכל אילו אינו עור גלוי אלא מהן שאינו עור ומהם שהוא עור והוא מכוסה ואינו גלוי ואורס השפתי׳ נידון כבית הסתרים ואינו מטמא בנגעים הראש והזקן שנשר כל שערן והשחין והמכוה שהעלו צרבת מטמאי׳ בבהרת כמו שביארנו ואינן מצטרפין זה עם זה ואין נגע עור הבשר פושה לתוכן ואינן מטמאין משום מחיה אבל מערבין את ההופך כולו לבן

בהרת הסמוכה לראש או לעין או לאוזן וכיוצא בהן או לשחין או למכוה טהורה שנ׳ וראה הכהן את הנגע בעור הבשר שיהיה כל שחוצה לנגע כעור הבשר וראוי לפשיון

אילו בהרות טהורות גוי שהיתה בו בהרת ונתגייר היתה בעובר ונולד בקטט ונגלה בראש ובזקן כשהי׳ בהן שיער ונקרחו ונשר כל השיע׳ ונתגלתה הבהרת היתה בשחין ובמכוה כשהן מורדין והעלו צרבת הרי אילו טהורות וכן אם היתה הבהרת בראש או בזקן קודם שיעלו שיער מעולם והעלו שיער והלך השיער או שהיתה הבהרת בעור ונעשה מקומה שחין או מכוה וחיו והרי הן בעור הבשר אע״פ שתחילתה וסופה טמאין הואיל והיתה טהורה בנתים הרי זו טהורה נשתנו מראיהן בין שהעזו או שכהו יראה כתחילה

כיצד גוי שהיתה בו בהרת כקרום ביצה ולאחר שנתגייר נעשית כשלג או שהית׳ כשלג ולאחר שנתגיי׳ נעשת כקרום ביצה תראה כתחילה וכן בקטן שנולד ובקטט שנגלה ובראש ובזקן שנקרחו ובשחין ובמכוה שחיו אם נשתנו מראה אותן הבהרות יראו כתחילה ואם לאו טהורות כל ספק נגעים חוץ משני ספיקות שמנינו כבר טהר עד שלא נזקק לטומאה אבל משנזקק לטומאה ספיקו טמא כיצד שנים שבאו אצל כהן בזה בהרת כגרים ובזה כסלע והסגירן ובסוף השבוע היה בזה כסלע ובזה כסלע ואין ידוע באי זה מהן פשתה בין בשני אנשים בין באיש אחר הרי זה טהור שאע״פ שוודאי פשה הנגע בזה הואיל ואינו ידוע אי זו היא הבהרת שפשתה הרי זה טהור עד שידע באי זה נגע טמאו משנזקק לטומאה ספיקו טמא כיצד שנים שבאו אצל כהן בזה בהרת כגרים ובזה כסלע והסגירן בסוף השבוע והרי בזה כסלע ועוד ובזה כסלע ועוד שניהן טמאין חזרו שניהן להיות כסלע שהרי הלך הפשיון מאחר מהן הואיל ואינו ידוע אי זהו שניהם טמאים עד שיחזרו שניהן להיות כגרים וזהו שאמרו משנזקק לטומאה ספיקו טמא וכן מי שהיתה בו בהרת ובה שיער לבן שקדם את הבהרת ושיער לבן שהפכתהו הבהרת ואינו ידוע זה שקדם מזה שנהפך אם מתוך הסגר נסתפק לו הרי זה טהור ואם אחר החלט הרי זה טמא אע״פ שהלך שיער אחר מהן ואינו יודע אי זה הלך אם השיער שהיה סימן טומאה או השיער האחר מי שבא אצל כהן וראהו שצריך הסגר או שהוא פטור ועד שלא הסגירו או פטרו נולדו לו סימני טומאה הרי זה יחליט וכן אם ראהו שיש בו סימני טומאה וקודם שיחליטו ויאמר לו טמא אתה בני הלכו להן סימני טומאה אם היה בתחילה או בסוף שבוע ראשון יסגירו ואם היה בסוף שבוע שיני או לאחר הפטור יפטור אותו.

פרק שביעי

מי שהיתה בו בהרת והוחלט באחד מסימני טומאה בין בתחיל בין אחר הסגר או שהוסגר ואח׳ כך פרחה הצרעת בכולו ונהפך לבן בין שנהפך מתוך הסגר בין מתוך החלט

הרי זה טהור אבל אם הוסגר ולא נולד לו
סימן טומאה ונפטר ולאחר הפטור פרחה הצרעת בכולו
הרי זה טמא מוחלט הבא בתחילה והוא כולו הפך
לבן אם היתה בו מחיה או שתי שערות לבנות מחלטין
אותו אם אין שם סימן טומאה מסגירין אותו שבוע ראשון
נולד בו שיער לבן או מחיה מחליטו לא
נולד בו כלום מסגירו שבוע שני לא נולד לו סימן טומאה
הרי זה טהור שדין בהרת זו הגדולה כדין הקטנה

החליטו בשיער לבן שנולד בו והשחירו
שתיהן או אחת מהן יסמוך השחין לשתיהן או לאחת מהן
הקיף השחין את שתיהן או אחת מהן או שחלקו השחין
ומחית השחין והמכוה ומחית המכוה והבוהק הרי זה טהור

נולד לו שיער לבן אחר או מחיה הרי זה טמא מפני
שבא כולו לבן בתחילה אחר שפרחה הצרעת בכולו כאחת
ואחר שפשתה ופרחה מעט מעט עד שהלבין כולו אם
מתוך הסגר או מתוך החלט טהור ואם אחר הפטור טמא
ואם בתחילה יסגיר אחר שהיה כולו מראה אחד
או שהיה כולו לבן בארבע המראות שבלובן ובארבעה של
פתוך הכל מצטרפין בין לטהרו בין לטמאו כמו שבארנו

היתה בו בהרת כגרים ובה מחיה כערשה
והוחלט במחיה ופרחה הצרעת בכולו ואחר כך הלכה
המחיה או שהלכה המחיה תחילה ואח כך פרחה בכולו הרי
זה טהור ואפילו נולד לו שיער לבן נולדה בו
מחיה טמא שנ׳ וביום הראות בו בשר חי יטמא והוא
שתהיה כערש׳ מרובעת או יתר היתה בו בהרת ובה שיער
לבן והוחלט בשיער ואחר כך פרחה בכלו אעפ׳ ששיער לבן
במקומו עומד טהור שנ׳ וביום הראו׳ בו בשר חי יטמ׳ במחי׳
מתטמא זה שנהפך כולו לבן אח׳ר החלט או אחר הסגר
ואינו מטמא בשיער לבן החליטו בפשיון
ואחר כך פשתה ופרחה בכולו טהור ואם נראית בו מחיה
טמא את ראשי איברים שאינן מטמאין משום
מחיה שבתוך הבהרת מטמאין ומעכבין את הנהפך כולו
לבן כיצד מוחלט או מוסגר שהלבין כולו בצרעת חוץ
מכערשה בשר חי אפי׳ בראש אצבעו או בראש חוטמו
וכיוצא בהן הרי הוא בטומאתו וכן זה שנהפך כולו לבן
וטהר אם חזר בו כערשה בשר חי אפילו בראש אחר מן
האיברים הרי זה מוחלט נהפך כולו למראה
צרעת חוץ מכערשה אפי׳ בראש אחר מן האיברין שנהפך
לבוהק הרי זה טמא מוחלט שנא׳ והנה כסתה הצרעת לא
הבוהק אפי׳ היה מקצת הערשה בשר חי ומקצתה בוהק
הרי זו סימן טומאה נהפך כולו למראה צרעת
וטהר ואחר כך חזר בו בשר כמראה הבוהק הרי זה טהור
עד שיראה בו כערשה בשר חי שנ׳ וביום הראות בו בשר
חי לא בוהק חזר בו כערשה מקצתה בשר חי
ומקצתה בוהק אינו סימן טומאה והרי הוא בטהרתו

כל טמא שפרחה הצרעת בכולו טהור נתגלה
ממנו כערשה בשר חי נטמא חזר ונתכסה בצרעת טהר
חזר ונתגלה נטמא אפילו מאה פעמים התחיל הבשר החי
להתגלות והרי הוא מוסיף והולך והצרעת מתמעטת הרי
זה בטומאתו עד שתתמעט הבהרת מכגריס
כל הראוי ליטמא בנגע הבהרת מעכב ההופך כולו לבן וכל
שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת אינו מעכב

כיצד פרחה בכולו אבל לא בראש ובזקן בשחין ובמכוה
המורדין או שנשאר פחות מכערשה בשר חי סמוך לשחין
ולמכוה המורדין ולראש ולזקן הרי זה טהור חזר הראש
והזקן ונקרחו וכן אם היו השחין והמכוה והעלו צרבת הרי
זה טמא עד שתפרח הצרעת בהן שהרי הן ראויין לבהרת

היו בה שתי בהרות אחת יש בה סימן טומאה
ואחת טהורה ופרחה הטהורה לטומאה ואחר כך פרחה
בכולו הרי זה טהור מפני שהיה מוחלט בטומאה אעפ׳
שהטהורה היא שפרחה ולא עוד אלא אפי׳ היו אחת
בשפתו העליונ׳ ואחת בשפתו התחתונ׳ או בשתי אצבעותיו
או בשני ריסי עיניו וכשהן נדבקין זה לזה נראין שתי

הבהרות כבהרת אחת הואיל ופרחה בכולו טהור

יש מראה נגעו לכהן ונשכר מפני שהקדים
להראותו ולא נתאחר ויש מראה ומפסיד כיצד מי שהיה
מוחלט והלכו להן סימני טומאה ולא הספיק להראותו לכהן
עד שפרחה בכולו טהור ואילו קדם והראה לכהן ופטרו
קודם שיהפך ונהפך אחר הפטור היה מוחלט כמו שביארנו

היתה בו בהרת ואין בה כלום ולא הספיק
להראותו לכהן עד שפרחה בכולו הרי זה טמא וצרי׳ הסגר
ואילו קדם והראה לכהן והסגירו קודם שיהפך ונהפך מתוך
הסגר היה טהור כמו שביארנו

פרק שמיני

נגעי הראש והזקן הוא שיפול השיער שבהן מעיקרו וישאר
מקום השיער פנוי וזהו הוא הנקרא נתק ואין נתק פחות
מכגרי׳ המרובע בין שהיה מראהו עמוק בין שלא היה עמוק

ולא נאמר עמוק בנתקין אלא לומר לך מה מראה עמוק
בידי שמים אף נתק המטמא בידי שמים להוציא שנתקו
אדם שהוא טהור והאשה והסריס שהעלה זקנם שיער הרי
זה מטמא בנתקים הנתקים מטמאין בשני
סימנים בשיער צהוב דק ובפשיון ויש בהן הסגר שני
שבועות וכל זה מפורש בתורה כיצד מי שנולד לו
נתק בראשו או בזקנו אם היו בו שתי שערות צהובין דקין
ולא יותר ואין שם בנתק שיער שחור כלל יחליט לא היה
בו שיער לא שחור ולא צהוב יסגיר שבוע אחר ובשביעי
רואהו אם נולד בו שיער צהוב דק או שפשה הנתק יחליט
נולדו בו שתי שערות שחורות יפטור אותו לא
פשה ולא נולד בו שיער צהוב ולא שיער שחור יגלח סביבו
הנתק ולא יגלח הנת׳ ויסגיר שבוע שני וחוזר ורואהו בסוף
שבוע שני אם פשה הנתק או נולד בו שיער צהוב דק
יחליט לא נולד בו כלום יפטור שאין הסגר בנתקין
יתר על שתי שבוע׳ ואם אחר שפטרו נולד בו שיער צהוב
או פשה יחליט כיצד מגלחין את הנתק מגלח
חוצה לו ומניח שתי שער׳ סמוך לו כדי שיהיה ניכר הפשיו׳
והתגלחתו כשירה בכל אדם שנ׳ והתגלח וכן כשירה בכל
דבר ואפי׳ היה נזיר הרי זה מגלח הסגירו ולא גילחו הרי
זה מוסגר שיער צהוב האמור בתורה הוא שיהיה
כתבנית הזהב וזה שנ׳ דק הוא שיהיה קצר אבל אם היה
ארוך אעפ׳ שהוא צהוב כתבנית הזהב אינו סימן טומאה

שתי שערות הצהובות הדקות סימן טומאה
בין שהיו זו בצד זו בין שהיו מרוחקות זו מזו בין שהיו
באמצע הנתק בין שהיו בסוף הנתק בין
שקדם הנתק את השיער הצהוב בין שקדם השיער הצהוב
את הנתק הרי הוא סימן טומאה והוא שיהיו ניטלות בזוג
כמו שביארנו בשיער הלבן השיער השחור
המציל בנתקין אין פחות משתי שערות ואינן מצילות עד
שיהיו אורכן כדי לכוף ראשן לעיקרן בין שהיו זו בצד זו
בין שהיו מפוזרות והוא שיהיו באמצע הנתק וישאר מן
הנתק פנוי בין השיער השחור שבתוכו ובין השיע׳ שחוצה
לו כדי צמיחת שתי שערות אבל אם נשארו השתי שערות
השחורות בצד הנתק בסופו אינן מצילות כיצד
מצילות שאם נשאר בתוך הנתק שתי שערות שחורות
אעפ׳ שנול׳ בנתק שיער צהוב דק או שפשה הרי זה טהור

החליטו בשיער צהוב או בפשיון
וצמח בנתק שתי שערות שחורות טהר הנתק ומצילות
מיד הפשיון ומיד השיער הצהוב בין שצמחו באמצ׳ הנתק
בין שצמחו בסופו שהצומח מציל בכל מקום והנשאר
אינו מציל עד שיהיה רחוק מן הקמה שתי שערות

שתי שערות שצמחו אחת שחורה ואחת לבנה
או צהובה אחת ארוכה ואחת קצרה אינן מצילות

נתק שהוחלט בשיער צהוב או בפשיון ונולד בו שיער
שחור וטיהר אעפ׳ שהלך השיער השחור הרי זה טהור עד
שיוולד בו שיער צהוב אחר או יפשה פשיון אחר מאחר
שהלך השיער השחור שנ׳ נרפא הנתק טהור הוא כיון

שנתרפא טהור אעפ שסימני טומאה במקומן
החליט בשיער צהוב בין שהחליטו בתחילה בין שהחליטו
בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שיני או שהחליטו אחר
הפטור והלך השיער הצהוב ונולד בו שיער צהוב אחר או
שנולד לו פשיון הרי זה מוחלט כשהיה וכן אם החליטו
בפשיון בין בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שיני או
אחר הפטור והלך הפשיון וחזר הפשיון אחר או שנולד לו
שיער צהוב הרי זה מוחלט כשהיה עד שלא ישאר סימן
טומאה או עד שיצמיח בו שתי שערות שחורות

שני נתקים זה בצד זה ושיטה של שיער שחור
מפסקת ביניהן ונפרץ השיער השחור ונתק ממקום אחר
הרי הוא כמות שהיה שהשיער השחור הנשאר ביניהן
הרי הוא בצד הנתק נפרצה השיטה משני מקומות טהור
שהרי הנשאר מן השיטה באמצע הנתק וכמה
יהיה בכל פרצה מהן אין פחות ממקום צמיחת שתי שערו
ואם היתה פרצה ממקו אחר כגריס הרי זה טמא שהפרצה
עצמ נתק אחר והרי שיער שחור בצידו ואינו כנוס לתוכו
נתק שהשיער השחור מקיפו ונתק אחר מקיף את השיער
השחור נפרץ השיער שביניהן ממקום אחר טמא שהנתק
הפנימי לא ניצל שהרי השיער השחור בצידו לא בתוכו
נפרץ השיער משני מקומות טהור ואפי היתה פרצה כגרים
שהרי הנתק הפנימי והחיצון נעשו נתק אחר ושיער שחור
באמצע והוא שתהיה הפרצה כדי צמיחת שתי שערות או
יתר נתק שהיה חוט יוצא ממנו וכן שני נתקין שחוט
יוצ מזה לזה אם יש ברוחב החוט הנתוק כדי צמיחת שתי
שערות זוקקין ליטמא בשיער צהוב רק ופשיון ומצילין
בצומח בו אבל שער שחור הנשאר באותו החוט אינו
מציל עד שיהיה רוחב החוט כגרים מי שהיה בראשו
נתק כגרים ופשה הנתק כל ראשו ולא נשאר שם שיער
כלל לא פחות משתי שערות הרי זה טהור בין שנתק כלו
מתוך הסגר או מתוך החלט או אחר הפטור שנ קרח הוא
טהור הוא וכן אם היה הנתק בזקנו ונתק כל זקנו הרי זה
טהור ואעפ שאין זה
מפורש בתור שבכתב קבלה היא שאם הלך כל שיער הזקן
טהור הוא ויתטמא עור הזקן שקרח בנגעי עור הבשר כמו
שבארנו הבא בתחילה וכל ראשו נתוק או כל
זקנו נתוק יסגיר שבוע אחד אם לא נולד לו שיער צהוב
יסגי שבוע שני אם נולד לו שיער צהוב רק טמא לא נולד
לו יפטר נולד לו אחר הפטר שיער צהוב הרי זה מוחלט
נולד לו שיער שחור הרי זה טהור הבא כולו
נתוק ראש או זקן ונולד לו שיער שחור טהור כמו שביארנ
הלך השיער השחור טמא משום פשיון הראש
והזקן אינן מעכבין זה את זה ואין מצטרפי זה עם זה ואין
פושי מזה לזה שנ צרעת הראש או הזקן מלמד שהן חשובי
שנים ואי זה הוא זקן מהפרק שללחי העליון
עד פיקה של גרגרת מותח את החוט מאוזן לאוזן כל שמן
החוט ולמעלה הרי הוא מכלל הראש ומן החוט ולמטה
מכלל הזקן

פרק תשיעי

הכל מתטמאין בנגעים אפילו קטן בין יומו והעברים אבל
לא גוים ולא גר תושב והכל כשירין לראות את הנגעים
וכל הנגעים אדם רואה אותן חוץ מנגעי עצמו.
אעפ שהכל כשירין לראות נגעים הטומאה והטהרה תלויה
בכהן כיצד כהן שאינו יודע לראות החכם רואהו ואומר לו
אמור טמא והכהן אומ טמא אמור טהור והכהן אומ טהור
הסגירו והוא מסגירו שנ ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע
ואפי היה הכהן קטן או שוטה החכם אומר לו והוא מחליט
או פוטר או סוגר ברא בשהי הכהן סומך על דברי החכם
אבל אם היה הכהן רואה וסומך על עצמו אסור לו לראות
נגע מכל נגעים עד שיורנו רבו ויהיה בקי בכל הנגעים
ובשמותיהן בנגעי אדם כולם ובנגעי בגרים ובנגעי בתים
כהן שטימא את הטהור או טהר את הטמא לא
עשה כלום שנא טמא הוא וטמאו הכהן טהור הוא וטיהרו
הכהן ומצורע שנרפא בין מתוך הסגר בין מתוך החלט
אפי אחר כמה שנים הרי זה בטומאתו עד שיאמר לו כהן
טהור אתה אין הכהן רשאי לטמא את הטמא
עד שיהיה עיניו במקום הנגע בעור הבשר שחוצה לו
וכהן שראה הנגע בתחיל הוא שרואהו בסוף שבוע ראשון
ובסוף שבוע שיני והוא שמסגירו או מחליטו או
פוטרו מת הכהן שראהו תחילה או שחלה
רואהו כהן אחר ואין השני יכול לטמאו בפשיון שאין יודע
אם פשה אם לא פשה אלא ראשון ונאמן כהן לומר נגע זה
פשה ונגע זה לא פשה ושיער לבן זה קרם את הבהרת או
בהרת זו קרמה את שיער לבן חלל פסול לראיית
נגעים שנ אחד מבניו הכהנים בכהונתם אבל בעלי מומים
כשרי לראיית נגעים ובלבד שלא יהיה סומא ואפי באחת
מעיניו ואפי כהן שכהה מאור עיניו לא יראה את הנגעים
שנ לכל מראה עיני הכהן אין רואין את הנגעים
אלא ביום בין להסגיר בין להחליט בין לפטור שהרי בכל
העניין הוא אומר ביום וביום ואין רואין לא בשחרית ולא
בין הערבים ולא בתוך הבית ולא ביום המעונן לפי שכהה
נראית עזה ולא בצהרים לפי שעזה נראית כהה ואימתי
רואין אותן בשעה רביעית ובחמישי ובשמינית ובתשיעית
בין נגעי אדם בין נגעי בגדים ובתים בכל יום רואין
את הנגעים חוץ משבת ויום טוב חל יום שביעי שלו להיות
בשבת או ביט מעבירין לאחוריו ויש בדבר להקל ולהחמיר
שאיפשר שיהיה ביום שבת זה שהוא יום הראוי לראות
טמא ולמחר ילכו להן סימני טומאה ואיפשר שיהיה טהור
ולמחר יולדו לו סימני טומאה ואין דנין אותו אלא בשעת
ראייתו לאחר השבת
חתן שנראה בו נגע נותנין לו כל שבעת ימי המשתה וכן
אם נראה בבגדיו או בביתו אין רואין אותן עד לאחר
המשתה וכן ברגל נותנין לו כל ימות הרגל שנ וצוה הכהן
ופינו את הבית וכו אם המתינ תורה לדבר הרשות שלא
יטמאו כליו קל וחומר לדבר מצוה אין מסגירין ולא
מחליטין ולא פוטרין אלא ביום שיראה בו כתחילה בשביעי
או ביום שלשה עשר בנגעים שמסגירין בהן שני שבועות
מפני שיום שביעי עולה למניין שבוע ראשון ולמנין שבוע
שני בכל הנגעים בין בנגעי אדם בין בנגעי בתים ובגדים
אין מסגירין בתוך ימי הסגר ולא מחליטין
בתוך ימי הסגר אם נולד לו סימן החלט ולא מחליטין
המוחלט אם נולד לו נגע אחר ולא מסגירי אותו בתוך ימי
חלוטו אם נולד לו נגע אחר שראוי להסגר אבל
אם היו בו שני נגעי וראה זה וחזר וראה זה הרי זה מותר
לומר לו הרי אתה מוסגר בזה ומוחלט בזה או מוחלט בזה
ומוסגר בזה בין בתחילה בין בסוף שבוע ראשון
בין בסוף שבוע שיני ואין רואין שני נגעים
כאחת בין בשני אנשי בין באיש אחד שנ וראה הכהן את
הנגע נגוע שבא לכהן לראותו לא יאמר לו לך ושוב אלא
נוקק לו מיד באו לפניו שנים רואה את הראשון מסגירו או
פוטרו או מחליטו וחוזר ורואה את השני אין
הכהן זקוק לבקש תחת אצילי ידיו של נגוע או בין פחדיו
או בתוך הקמטים שמא שם נגע שנ לכל מראה עיני הכהן
וכן בהופך כולו לבן וכיצד יעמוד לפני הכהן אם
איש הוא נרא ערום ועומר בעודר וכמוסק ותים ואם אשה
היא נראית ערומה ויושבת כעורכת וכמיניקה את בנה
וכאורג בעומרי שמגבהת ירה הימני עד שיגלה בית השחי
אם היה הנגע נראה בהן בזמן שהן עומרי כך הרי זה טמא
ואם אינו נראה בהן כשהן עומרין כך אין נזקקין לו
וכשם שהאדם נראה לנגעו כך הוא נראה לתגלחתו שאם
לא יראה שיער בכל בשרו כשיעמוד ערום כעורר וכמוסק
או כשתשב האשה כמו שביארנו הרי זו תגלחת כשירה
ואין כהן זקוק לחפש בשאר מקומו שמא נשאר בהן שיער
אעפ שהוא צריך לגלח הכל כמו שיתבאר

פרק עשירי

התולש סימני טומאה בין כולן בין מקצתן או הכוה את המחיה כולה או מקצתה או הקוצץ הנגע כולו מבשרו או מן הבגד או מן הבית בין קודם שיבוא לכהן בין בתוך הסגר או בתוך החלט או אחר הפטור הרי זה עובר בלא תעשה שנ׳ השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהני׳ הלוים כאשר צויתים תשמרו שלא יתלוש או שיקוץ אבל אינו לוקה עד שיועילו מעשיו ואם לא הועילו אינו לוקה כיצ׳ היתה בו בהרת ובה שלש שערות לבנו׳ ותלש אחת כוה מקצת המחיה ונשאר ממנה כעדשה אינו לוקה שהרי הוא טמא כשהיה וכן כל כיוצא בזה ומכין אותו מכת מרדות וכן המגלח את הנתק לוקה שנ׳ ואת הנתק לא יגלח ואינו חייב עד שיגלח כל הנתק בתער ומותר למצורע לישא במוט על כתיפו שיש בה הצרעת ולקשור הסיב על רגלו׳ ואם הלכו סימני טומאה ילכו שלא נתכוון לכך

התולש סימני טומאה או שכוה את המחיה עד שלא בא אצל כהן הרי זה טהור וכן אם עשה כן בימי הסגר הרי זה טהור לאחר ימי הסגר ואם תלשן אחר שהוחלט בהן הרי זה מוחלט כשהיה ואין לו טהרה עד שתפרח הצרעת בכולו או עד שתתמעט בהרתו מכגריס מי שנקצצה בהרתו כולה שלא בכוונה טהור קצצה בכוונה אם קצץ כל הבשר החי המקיפה אפילו כחוט השערה אין לו טהרה עולמית קצצה בצמצום אין לו טהרה עד שתפרח בכולו

התולש שערה לבנה אחת ונשרה השנייה הרי זה טהור היו שלש תלש שתי׳ ונשרה אחת הרי זה בטומאתו היתה בו מחיה כעדשה כוה חצייה והלך חצייה הרי זה טהור היתה יתירה מכעדשה כווה המותר והלך כעדשה הרי זה טהור כוה כעדשה והלך המותר הרי זה טמא

מי שהיתה בהרת בערלתו ימול ואע״פ שהיא מילה בזמנה ושלא בזמנה שמצות עשה דוחה את לא תעשה בכל מקום ואם מל והלך בעור הערלה סימן שהיה מוחלט בו הרי זה חייב בקרבן מצורע מצות עשה שיהיה המצורע המוחלט מכוסה ראש כל ימי חלוטו ועוטה על שפם כאבל ופורם בגדיו ומודיע העוברים עליו שהוא טמא שנ׳ והצרוע אשר בו הנגע וכו׳ אפי׳ כהן גדול שנצטרע פורע ופורם שעשה דוחה את לא תעשה ואסור בשאילת שלום כל ימי חלוטו כאבל שנ׳ ועל שפם יעטה שיהיו שפתיו דבוקות אבל קורא ושונה ודורש ואסור לספר ולכבס כל ימי חלוטו ונוהג בכל הדברי׳ האילו אפי׳ בשבתו׳ וימים טובים והרי הוא מותר ברחיצ׳ ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמי׳ המיטה וזוקף את מטתו כשאר העם דין המצורע שיהיה לו מושב לבדו חוץ לעיר שנאמר מחוץ למחנה מושבו ודבר זה בעיירות המוקפו׳ חומה בארץ ישרא׳ בלבד

המצורעת אינה פורעת ואינה פורמת ולא עוטה על שפם אבל יושבת היא מחוץ לעיר ומודיעה לאחרים שהיא טמיאה ולא המצורעים בלבד אלא כל המטמאים את האדם חייבין להודיע לכל שהן טמאין כדי שיפרשו מהן שנאמר וטמא טמא יקרא הטמא מודיע שהוא טמא וטומטום ואנדרוגינס פורע ופורם ועוטה על שפם מפני שהוא ספק אחד מצורע מוסגר ואחד מצורע מוחלט לעניין טומא׳ ואין בין מצורע מוסגר למצור׳ מוחלט לעניין טומאה אלא פריעה ופרימ׳ ותגלחת וציפורים שהטהור מתוך הסגר פטור מן התגלחת ומן הציפורים והטהור מתוך החלט חייב בהן אבל טומאת שניהן שוה בכל דבר המצורע אב מאבות הטומאות מטמא אדם וכלים במגעו וכלי חרס באוירו ומטמא אדם במשא ומטמא משכב ומושב אפילו תחת אבן כזב וכזבה שנ׳ וכבס בגדיו וטהר מפי השמועה למדו שטהר מלטמא משכב ומושב ואחד המוסגר ואחד המוחלט בכל אלו

חומרה יתירה יש במצורע שהוא מטמא בביאתו לבית בין בימי החלט בין בימי הסגר כיצד נכנס לבית נטמא כל אשר בבית בין אדם בין כלים אע״פ שלא נגע בהן נעשו ראשון לטומאה שנ׳ מחוץ למחנה מושבו מה הוא טמא אף מושבו טמא היה עומד תחת האילן ועבר אדם טהור תחת האילן נטמ׳ היה הטהו׳ עומד תחת האילן ועבר המצורע תחתיו לא טמאהו ואם עמד נטמא שהרי נעשה לו מושב ספק עמד ספק לא עמד טהור

הכנים המצורע ראשו ורובו לבית ניטמא כל שיש בתוכו נכנס לבית הכנסת עושין לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים ורוחבה ארבע אמות על ארבע אמות ונכנס ראשון ויוצא אחרון כדי שיהיה מושבו לבדו ולא יעמוד עם העם בערבוב ויטמא אותם

פרק אחד עשר

טהרת מצורע מצות עשה ותגלחתו כשיטהר מצות עשה כיצד מטהרין את המצורע מביאין מזרק של חרש חדש וקבלה היא שיהיה של חרש ונותן לתוכו רביעי׳ מים חיים הראויי׳ לקדש אותן מי חטאת ושיעור זה מדברי׳ סופרים ומביא שתי ציפורים דרור טהורות לשם טהרת צרעת שנ׳ ולקח למטהר ושוחט את הברורה שבשתיהן על המים שבכלי חרס וממצה עד שיהיה הדם ניכר במים וחופר וקובר הציפור השחוטה בפניו ודבר זה קבלה מפי השמועה ונוטל עץ ארז ומצותו שיהיה אורכו אמה ועוביו ברביע כרע מכרעי המטה ואזוב שאין לו שם לווי כמו שביארנו אין פחו׳ מטפח ושני תולעת משקלו שקל ואם טעמו פסלו בצבוע התכלת וכל השעורין הלכה ולוקח שלשתן והציפור החיה וארבע מינין אילו מעכבין זה את זה ועץ ארז ואזוב שנתקלפו פסולין וכורך האזוב עם הארז בלשון של זהורית ומקיף להן ראשי אגפים וראש הזנב של ציפור החיה וטובל ארבעתן במים שבכלי ובדם שעליהם ומזה שבע פעמים על אחר ידו של מצורע ומשלח את הציפור

וכיצד משלחה עומד בעיר וזורקה חוץ לחומה ואינו הופך פניו לא לים ולא לעיר ולא למדבר שנ׳ מחוץ לעיר אל פני השדה שלחה וחזרה חוזר ומשלחה אפי׳ מאה פעמים

ואחר כך מגלח הכהן את המצורע כיצד מגלחו מעביר תער על כל בשרו הנראה אפילו בית השחי ובית הערוה ושער שעל כל הגוף עד שיעשה כדלעת שנ׳ את כל שערו אם כן למה נאמר ראשו וזקנו וגבות עיניו לרבות כל כיוצ׳ בהן ולמעט שער שבתוך החוטם לפי שאינו נראה

ואח׳ כך מכבס בגדיו וטובל ויטה׳ מלטמא בביאה ומלטמא משכב ומושב ויכנס לפנים מן החומה ומונה שבעת ימים ואסור בהן בתשמיש המיטה שנ׳ מחוץ לאהלו מלמד שאסו׳ בתשמיש המיטה והמצורעת מותרת בתשמיש המטה כל שבעת הימים האלו עדיין הוא אב הטומא׳ מטמא אדם וכלים במגע לא במשא שהרי הוא אומר והיה ביום השביעי וכבס בגדיו וכו׳ מלמד שהיה מטמא בגדים וכשם שהיה מטמא בגדים במגע כך מטמא אדם במגע שכל המטמאין בגדים מטמא אדם

וביום השביעי מגלחו הכהן תגלחת שנייה כראשונה ומכבס בגדיו וטובל ויטהר מליטמא אחרים והרי הוא ככל טבולי יום ואוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומ׳ הביא כפרתו אוכל בקדשים כמו שביארנו כשהוא מגלח בשתי התגלחו׳ אינו מגלח אלא בתער ואם גילח שלא בתער או שהניח שתי שערות לא עשה כלום ואינו מגלחו אלא כהן ואם שייר שתי שערות בתגלחת ראשונה וגלחן בשנייה לא עלתה לו אלא תגלחת אחת בלבד והרי היא ראשונה וכל היום כשר לטהרת המצורע

תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו ושאר כל מעשיו מעכבים שחיטת הציפור והתגלחת ביום וההזייה ושאר כל מעשיו בין ביום בין בלילה אילו באנשים ושאר כל מעשיו בין באנשים בין בנשים אלו בכהנים ושאר כל מעשיו בין בכהנים בין בישרא׳

טהרת מצורע זו נוהגת בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית וכהן שטימאו מצוה לטהרו שנ׳ לטהרו או לטמאו והכל כשרין לטהר את המצורע אפי׳ זב ואפי׳ טמא

מת ואין מצורע מטמא מצורע ואין מטהרין שני מצורעין כאחת שאי׳ עושי׳ מצות חבילות עץ ארז ואזוב ושני תולעת שטהר בהן מצורע זה מטהר בהן מצורעין אחרים וכן ציפור המשתלחת מותר לטהר בה מצורעי׳ אחרים מאחר שנשתלחה ומותרת באכילה אבל הציפור השחוטה אסורה בהנאה ומאימתי תיאסר משעת שחיטתה שחטה ואין שם אזוב ולא עץ ארז ולא שני תולעת הרי זו אסור בהנאה ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה והאוכל כזית מצפור השחוטה עבר על עשה ועל לא תעשה שנאמר וזה אשר לא תאכלו מהן מפי השמועה למדו שזה לרבות הציפור השחוטה ונאמ׳ טהור תאכלו הא אחרת לא תאכלו ולאו הבא מכלל עשה עשה

אין לוקחין שתי הציפורים מציפורי עיר הנידחת ולא מציפורים שהחליפן בע״ז ולא מציפורים שהרגו את הנפש ומצותן שיהיו שתיהן שוות במרא׳ בקומ׳ ובדמים ולקיחתן כאחת אע״פ שאינן שוות או שלקח אחת היום ואחת למחר כשירות לקח שתי צפרים לשם איש כשרות לטהר בהן אשה לשם אשה כשרות לטהר בהן איש לטהר בהן בית מנוגע כשרות לטהר אדם לקחן לאדם כשרות לבית מנוגע שנ׳ ולקח למטהר שחט אחת מהן ונמצאת שלא היתה דרור יקח זוג לשנייה והראשונה מותרת באכילה שחט האחת ונמצאת טריפה יקח זוג לשנייה והראשונה מותרת בהנאה נשפך הדם מניחין את המשתלחת עד שתמות מתה המשתלחת ישפך הדם ויקח שתים אחרות

פרק שנים עשר

צרעת בגרי׳ כגרים כצרעת אדם אבל פחות מכגרים טהור ושלשה סימני טומאה יש בהן ירקרק אדמדם והפשיון ושלשתן מפורשין בתורה ירקרק הוא הירוק שבירוקין שהוא ירוק הרבה בכנף הטווס וכהוצי הדקל ואדמדם הוא אדום שבאדומין שהוא אדום הרבה כזהורית יפה ושני מראות אילו מצטרפין זה עם זה במראה ירקרק או אדמדם מסגירין את הבגר ואם עמד במראה זה שני שבועות מחליטין ושורפין וכן אם פשה מחליטין ושורפין כיצד בגר שנראה בו נגע ירקרק או אדמדם מסגירו שבעת ימים ובשביעי רואה אם פשה מחליטו ושורף את כל הבגר ואם עמד במראהו ולא פשה או שפשה וכהה משני המראות שהוסגר בהן או שהוסיף המראה להאדי׳ ולהוריק ולא פשה יכבס מקום הנגע ויסגיר שבעת ימים שנית ובסוף שבוע שיני שהואיום שלשה עשר רואה אם כהה למרא׳ שלישי׳ הרי זה טעון כיבוס וטהו׳

ואם נשתנה הנגע ממה שהיה כגון שהיה ירקרק ונעשה אדמדם או אדמדם ונעש׳ ירקרק קורע מקום הנגע ושורף מה שקרע ותופר מטלית במקום שקרע ופוטר שאר הבגר ומכבסו כולו כיבוס שיני ומטבילו וטהר ואם עמד במראה שהוסגר בו בתחילה יחליטו וישרוף את כולו

נגע שהיה ירקרק ופשה אדמדם או שהיה אדמדם ופשה ירקרק הרי זה פשיון נגע שהיה באמצעו מקום נקי בלא נגע ופשה לו הנגע אינו פשיון עד שיפשה לחוץ שאי׳ פשיית הנגע לתוכו פשיון בין באדם בין בבגרים ובתים

הפשיון הסמוך בבגרים כל שהוא והרחוק או החוזר כגרים כיצד בגר שהוסגר ונולד בו נגע אחר כגרי׳ רחוק מן הנגע שהוסגר בו הרי זה פשיון וישרף ואם היה פחות מכגרים אין משגיחין בו וכן בגר שקרע ממנו הנגע בסוף שבוע שיני כמו שביארנו וחזר בו נגע כגרים ישרף וכן בגר שפשה בו הנגע אחר שנפטר ישרף מי שמכבס את הנגע בשבוע ראשון כמו שביארנו צריך לכבס מעט מן הבגר שחוצה לו שנ׳ את אשר בו הנגע וכל נגעי בגרים שמכבסין אותן מעבירין עליהן שבעה סממנין שמעבירין על הכתם כדרך שמעבירין על הכתמים כמו שביארנו בעניין נידה בגר שקרע ממנו מקום הנגע ותפר מטלית כמו שביארנ׳ וחזר נגע כגרים על הבגר מתיר את המטלת ומצילה ושורף שאר הבגר חזר הנגע על המטלית שורף את הכל התולה מן המוסגר בטהור וחזר נגע על הבגר שורף את המטלת חזר על המטלת הבגר הראשון המוסגר ישרף והמטלית תשמש את הבגר שהוא תפורה בו בסימנין אם עמד בעיניו שני שבועות או פשה שורפין הכל בגר שבא כולו בתחילה ירקרק או אדמדם מסגירו שבוע אחר שבוע אם עמד בו שני שבועות ישרף אבל בגר שהסגירו ופשה הנגע בכולו ונעשה ירקרק או אדמדם או שפטרו ואחר שפטרו בא כולו ירקרק או אדמדם הרי זה טהור כבס ופשה ישרף

בגר שמוכין יוצאין על פניו מן האריג כגון סגום שלצמר ונראה בו נגע אינו מתטמ׳ עד שירא׳ הנגע במוכין ובאריג עצמו וזה שנ׳ בבגרים בקרחתו או בגבחתו קרחתו אילו השחקים גבחתו או החרשים הבגרים הצבועים אינן מטמאין בנגעי׳ בין שצבועין בידי אדם בין שצבועים בידי שמים עד שיהיו לבנים בגר ששתיו צבוע וערבו לבן ערבו צבוע ושתיו לבן הכל הולך אחר הנראה פחות משלש אצבעות על שלש אצבעות מן האריג אינו מטמא בנגעים בגר שארג בו פחות משלש על שלש ונראה בו נגע ואחר כך השלימו לשלש על שלש טהור התופר מטליות שאין בכל אחת מהן שלש על שלש ועשה מהן בגר הרי זה מטמא בנגעים שהתפור כארוג וכולו בגר אחר הוא בגר שהוא מטליות מטליות מהן צבועין ומהן לבנים ונראה נגע בלבן שבו מסגירין אותו אם עמד שני שבועות ניטמא כולו וישרף וכן אם פשה הנגע במטלית לבנה אחרת הרי זה פשיון אע״פ שיש ביניהן צבוע היה כולו צבוע ובו פס אחד לבן אפי׳ כגרים ונראה בו נגע יסגי׳ שאם עמד בעיניו ולא הוסיף ולא כהה שני שבועות ישרף

פרק שלשה עשר

אין מטמא בנגעי׳ לא בגרי צמר ופשתים בלבר או השתי או הערב של צמר ופשתים וכל כלי העור בין קשה בין רך אף העור הצבוע בידי שמים מטמא בנגעי׳ והלברי׳ כבגרי׳ ומטמאין בנגעים והאהלים מטמאין בנגעים בין שהיו של צמר ופשתים בין שהיו שלעור כל הבגרים של צמר ופשתים מטמאין בנגעי׳ חוץ מבגרי גוים הלוקח בגרי׳ מן הגוים יראו כתחילה בגר שהוא כלאים מן הצמר ומן הפשתים מטמא בנגעים צמר גמלים וצמר רחלים שטוואן זה עם זה אם רוב מן הגמלים אינו מטמא בנגעים ואם רוב מן הרחלים מטמא בנגעי׳ מחצה למחצה מטמא בנגעים והוא הרין בפשתן וקנבס שטרפן זה בזה ורחל בת עז אין צמר שלה מטמא בנגעים בין שהי׳ שתיו פשתן וערבו קנבס או שתיו קנבס וערבו פשתן אינו מטמא בנגעים וכן אם היה שתיו או ערבו פשתן או צמר והשאר נוצה של עזים וכיוצא בה אינו מטמא בנגעים העור שאינו מעובר אינו מטמא בנגעים וכן העור שהוא גולם קודם שעשה ממנו כלים אינו מטמא בנגעים שנ׳ כלי העור וכל כלי העור בין פשוטיהן בין מקבליהן כל שהן מטמאין בנגעים עורות חיה שבים אין מטמאין בנגעים חיבר להן מן הגדל בארץ אפי׳ חוט או משיחה של צמר או פשתים או עור בהמה וחיה המעוברין כל שהוא ועשה מהן כלים מטמאין בנגעים והוא שיחברנו לו כדרך חיבורי בגרים לטומאה

כל כלי הראוי להתטמא בשאר הטומאות אע״פ שאינו מתטמא במדרס הזב מפני שלא נעשה למשכב או למושב הרי זה מטמא בנגעים כגון קלע שלספינה והפרוכת ושבים של שבכה ומטפחות ספרים והאבנט ורצועות מנעל וסנרל שיש בהן רוחב כגרים הרי אילו וכל כיוצא בהן מטמא בנגעים ואין צריך לומר שאר הכלים כגון כרים וכסתות החמת והתורמל נראין כדרכן ופושה הנגע מתוכן לאחוריהן ומאחוריהן לתוכן וכן כל כיוצא בהן מכלי העור הכפולין סדין המקוסט מפשיטין את קסטיו ורואין

את נגעו   השתי והערב בין של צמר בין של פשתן
מטמאין בנגעין מיד משיטו   אעפ שלא לבן הפשתן ולא
שלק הצמר   וכמה יהיה בפקעת של טווי ותטמא בנגעים
כדי לארוג ממנו שלש על שלש שתי וערב בין שהיה כולה
שתי בין שהיתה כולה ערב   היתה הפקעת
מקובצת מחוטים פסוקין אינה מטמאה בנגעים שתי פקעו
המעורות זו לזו בחוט ובין השתי שמקצתו לסוף על הכבר
העליונה ומקצתו לסוף על הכבר התחתונה   וכן שני דפי
חלוק שמעורות בחוט אחד ונראה הנגע באחר מהן השני
טהור אעפ שחוט אחד מחבר ביניהן   נראה הנגע
בנפש המסכת ובשתי העומר   אעפ שמקצת הנגע בבגר
ומקצתו בשתי הרי זה טמא נראה הנגע בשתי העומר לברו
הארוג טהור נראה באריג לברו השתי העומר טהור
נראה בסדין שורף את הנימין נראה בנימין
הסדין טהור פשה מן הנימין לסדין הסדין טמא
חלוק שנראה בו נגע באמריות שבו אפילו היתה האמרה
צמר או פשתים מצילה ואינה נשרפת   בגר מוסגר
שצבעו או מכרו לגוי טהור   וכן אם נתערב באחרים כולן
טהורים   קצצו ועשהו מוכין פחות משלש על שלש טהור
ומותר בהנייתו   היתה בהן אחת שלש על שלש ונראה בה
נגע היא לברה טמאה   בגר מוחלט שנתערב
באחרים כולן טמאין וישרפו   אפילו אחד בכמה אלפים וכן
אם קצצן ועשאהו מוכין הרי הן טמאים ואסור בהנייתן
אחד בגר או כלי עור או שתי או ערב המוסגר
או המוחלט לעניין טומאה הרי הוא אב מאבות הטומאות
כאדם מצורע לכל דבר מטמ במגע ובמשא ובביאה ועושה
משכב ומושב אפי מתחת האבן
כיצד בגר מנוגע או שתי או ערב או כלי עור   המנוגעין
שהכניס מהן אפי כזית לבית טהור נטמא כל אשר בבית
בין אדם בין כלים ונעשו כולן ראשון לטומאה וכן משכב
או מושב המונח תחת האבן   והניח כזית מהן למעלה מן
האבן ניטמא המשכב או המושב   מטלית שיש
בה שלש על שלש אעפ שאין בה כזית   כיון שנכנס רובה
לבית טהור טמאתו היו בה כמה זתים   כיון שנכנס ממנה
כזית לבית טהור ניטמא   אעפ שכל השיעורין
הלכה למשה מסיני הרי הוא אומר לכל נגע הצרעת ולנתק
ולצרעת הבגר ולבית הקיש נגעי אדם לנגעי בגרים ובתים
והשוה המצורע למת שנ אל תהי כמת מה המת בכזית אף
זו בכזית   בגרים המנוגעים משלחין אותן חוץ
לעיר בין שהיתה מוקפת חומה בין שאינה מוקפ וזה חומר
בבגרים מבאדם

פרק ארבעה עשר

צרעת בתים כשני גריסין זה בצר זה   נמצא רוחב הנגע
כמו מקום צמיחת שש שערות בגוף ואורכו כשתים עשרה
שערות בריבוע והפחות משיעור זה בבתים טהור   וכל
השיעורין הלכה למשה מסיני ג סימני טומאה יש בבתים
מראה ירקרק ואדמר והפשיון וכלן מפורשין בתורה   ושני
המראו מצטרפין זה עם זה ופשיון הסמו כל שהוא והרחוק
כגרים אבל החוזר אחר הטוח כשני גריסין   אין נגעי
בתים מטמאין עד שיהיה מראה הנגע   שפל מן הקיר שנ
שקערורות שיהיו שוקעין בקירות ובשני המראות מסגירין
או מחליטין ובפשיון נותצין   ואם פשה אחרי הטוח נותץ
את כל הבית כמו שיתבאר   כשיראה נגע בבית
אפי חכם שיורע וראי שזה נגע   לא יגזור ויאמר נגע
נראה לי בבית לא אומר לכהן כנגע נראה לי בבית וציוה
הכהן ופינו את הבית אפי חבילי עצים וחבילי קנים ואחר
כך יבוא הכהן ויכנס ויראה הנגע ובית אפל אין פותחין בו
חלונות לראות את נגעו לא אם אין הנגע נראה בו טהור
ואחר שיראה הכהן את הנגע יצא ויעמד על פתח הבית
בצר המשקוף ויסגי או יחליט או יפטור שנ ויצא הכהן מן
הבי אל פתח הבית והסגיר את הבית לא שיסגי והוא בתוך
ביתו או בתוך בית המנוגע או תחת המשקוף   לא בצר
פתחו   ואם עמד תחת המשקוף או שהלך לביתו והסגיר
הרי זה מוסגר   אין הבית מטמא בנגעים עד
שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יתר   ויהא לו
ארבע כתלים והוא בנוי בארץ באבנים ועפר ועצים   שנ
את אבניו ואת עציו ואת עפרו   אבל אם היה
בו פחות מארבע אמות על ארבע אמות או שהיה עגול או
שהיה בעל שלשה כותלים   או בעל חמש   או שהיה בנוי
בספינה או תלוי על ארבע קורות אינו מטמא בנגעים היה
בנוי על ארבעה עמורים מטמא בנגעים   כמה
אבנים יהיו בו   אין פחות משמונה שתי אבנים בכל כותל
כדי שיהיה כל כותל ראוי לנגע   שאין הבית מטמא בנגעי
עד שיראה בו כשני גריסין על שתי אבנים שנ את האבנים
אשר בהן הנגע וכמה עצים יהיו בו כדי ליתן תחת המשקו
ועפר כדי לתת בין פצים לחבירו   אבל אם היה בו פחות
משיעורים אילו אינו מטמא בנגעים   הלבינים
והשיש אינן חשובין כאבנים   בית שאחר מציריו מחופה
בשיש ואחר בסלע ואחר באבנים ואחר בעפר אינו מטמא
בנגעים   בית שלא היה בו לבינים ועצים ועפר
כשיעור ונראה בו נגע   ואחר כך הביא לו אבנים ועצים
ועפר טהור   בית שסככו בורעים בטלו הואיל
ומשמשין תשמיש עץ הרי הן כעץ ואם נטמא הבית נטמא
עמו טומאה חמורה כמו שיתבאר   ירושלם והוצה
לארץ אין מטמאין בנגעים   שנאמר בבית ארץ אחוזתכם
וירושלם לא נתחלקה לשבטים ובתי הגוים שבארץ ישרא
אין מטמאין בנגעים   הלוקח בתים מן הגוים
יראו בתחילה   בית שצרו אחר גוי וצרו אחר ישרא צרו
אחר בארץ וצרו אחר בחוצה לארץ   אינו מטמא בנגעים
ושאר כל הבתים שבארץ ישרא מטמאין בנגעים   בין
צבועים בידי אדם בין צבועים בידי שמים   בית
האשה בית השותפין בית הכנסת   או בית המדרש שיש
בהן דירה לחזנין או לתלמידים   מטמאין בנגעים קירות
האבוס וקירות המחיצה שבבית אין מטמאין בנגעים

פרק חמשה עשר

נגעי בתים יש בהן הסגר שלשה שבועות שהן תשעה עשר
יום שיום שביעי עולה לכאן ולכאן   ויום שלשה עשר עולה
לכאן ולכאן   נמצאת אתה למד שאם צרך לשלשה
שבועות רואהו בשביעי וביום שלשה עשר   וביום תשעה
עשר והסגר בתים שלשה שבועות אינו מפורש בתורה וכן
רוב דיני נגעי בתים דברי קבלה הן וכל הדינים המפורשי
בהן בתורה ובדברי קבלה כך הם
כשיבא הכהן ויראה הנגע שוקע ירקרק   או אדמדם כמו
שביארנו יסגיר שבעת ימים   ואפילו מצאו כולו בתחילה
ירקרק או אדמדם יסגיר   ובשביעי רואהו אם כהה הנגע
ואין צריך לומר אם הלך קולף מקום הנגע בלבר   והבית
טהור   מצאו שעמד בעיניו ולא פשה מסגיר
שבוע שני ורואהו ביום שלש עשר   אם כהה הנגע או הלך
לו קולף מקום הנגע ומטהר את הבית בציפורים ואם מצא
הנגע שפשה בסוף שבוע שני   או שעמד בעיניו חולץ את
האבני שבהן הנגע ומקצה העפר אל מחוץ לעיר וטח את
כל הבית ומסגירו שבוע שלישי   וביום תשעה עשר רואהו
אם חזר בו נגע כשני גריסין הרי זה פשיון אחרי הטוח
ונותץ את כל הבית ואם לא חזר בו נגע מטהרו בצפורים
וכל זמן שיחזור בו הנגע קודם שיטהרו בציפורים   הרי זה
ינתץ   ואם נראה בו נגע אחר שטהרו בציפורים יראה
כתחילה   וכן אם פשה הנגע בסוף שבוע ראשון חולץ
את האבני שבהן הנגע וקוצה העפר חוץ לעיר   וטח את
כל הבית ומסגירו שבוע שני ורואה אם מצא בו נגע כשני
גריסין הרי זה פשיון אחרי הטוח ונותץ את כל הבית
ואם לא חזר בו נגע מטהרו   בציפורים וכל
זמן שיראה בו נגע קודם טהרה בציפורי ינתץ ואם נראה
בו אחר שטהרו בצפרים יראה כתחילה   כשהוא
חולץ את האבנים שבהן הנגע אינו   חולץ פחות משתי

אבנים ואינו נוטל אבני׳ מצד זה ומביאן לצד זה שנ׳ ולקחו
אבנים אחרות ולא עפר מצד זה ומביא לצד זה שנ׳ ועפר
אחר יקח וטח את הבי׳ ואינו טח בסיד אלא בעפר שנ׳ ועפר
אחר יקח וכו׳ אינו מביא אבן אחת תחת שתים
שחליץ ולא שתי אבנים תחת אבן אחת חלוצה אלא מביא
שתים תחת שתים ויש לו להביא שתים תחת שלש

היה הכותל בינו לבין חבירו שניהן חולצין
ושניהן קוצים את העפר ושניהם מביאין אבנים אחרות
אבל בעל הבית מביא לברו את העפר שנ׳ ועפר אחר יקח
וטח אין חבירו מטפל עמו במיחה אבן שבזוית
בזמן שהוא חולץ חולץ את כולה ובזמן שהוא נותץ נותץ
את שלו ומניח את של חבירו ויש בדבר ספק אם תהיה זו
של חבירו כמו יד לאבן שלו בית שנראה בו נגע
והיתה עלייה על גביו נותן את הקורות לעלייה נראה
בעלייה נותן את הקורות לבית לא היתה עלייה על גביו
אבניו ועציו ועפרו כולן ניתצי עמו ומציל את המלבני ואת
סריגי החלונות הלוקח אבנים מבית מסוגר
ובנאן בבית טהור חזר הנגע למוסגר חולץ את האבנים
שבטהור נראה נגע על האבנים שבנה המוסגר ינתץ
והבית השיני מסגירין אותו בנגע זה כדין כל בית שנראה
בו נגע בתחילה כיצד מטהרין את הבית המנוגע
אחר החליצה והטיחה מביא מים חיים בכלי חרס ושתי
צפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת כטהרת אדם שביארנו
לכל דבר אלא שבאדם מזה שבעה פעמים לאחר ידו של
מצורע ובבית מזה שבעה פעמים על המשקוף של בית
מבחוץ ושאר כל מעשיהן שוין

פרק ששה עשר

בית המנוגע אב מאבות הטומאות כל הנוגע בו יטמא וכן
אבנים שחולצין ממנו אחר הסגר או אבנים ועצים ועפר
של בית כשנותצין אותו כולן אבות טומאות וכל כזית מהם
מטמא אדם וכלים במגע ובמשא ובביאה כיצד
אם נכנס כזית מהן לבית טהור נטמ׳ כל אשר בבית מאדם
וכלים שכולן מטמאין בביאה כאדם מצורע וכולן אסורין
בהנאה ואם שרפן ועשה מהן סיד הרי זה אסור בהנאה
שנ׳ צרעת ממארת תן בו מאירה ולא תהנה בו וכולן משלחי׳
אותן חוץ לעיר אעפ׳ שאינה מוקפת חומה בית
מוסגר אינו מטמא אלא מתוכו שנאמר והבא אל הבית כל
ימי הסגיר אותו יטמא עד הערב אבל המוחלט מטמא
מתוכו ומאחוריו שהנוגע בו מאחוריו טמא שנ׳ צרעת
ממארת בבית טמא הוא וכי טהור היה אלא להוסיף לו
טומאה על טומאתו שיהיה כולו טמא ויטמא מאחוריו וכן
אבנים שיש בהן הנגע במוסגר מטמאין מאחוריהן

אחד המוסגר והמוחלט מטמא בביאה כיצד
בית שהיה מיסך על גבי בית מנוגע בין מוחלט בין מוסגר
או אילן שהוא מיסך עליו העומד תחת האילן או הנכנס
לבית החיצון טמא שהרי הוא והבי׳ הטמא תחת אוהל אחד

וכן אבן מנוגעת הנכנסת לאהל והונחה שם ניטמא כל
אשר באהל היתה מונחת תחת האילן והטהו׳ עובר ניטמא

היה הטהור עומד תחת האילן ועבר אדם
באבן מנוגעת לא טמאהו ואם הניחה שם טמאהו שמושב
המנוגע כמוהו בין אדם בין כלים בין אבניו ועציו ועפרו

המאהיל בידו על אבן מנוגעת או שהאהילה עליו
טהור עד שיגע טהור שנכנס לבית מנוגע דרך אחוריו
אפי׳ נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור שנאמר והבא אל הבית
דרך ביאה טמאה תורה טהור שהכנים ראש
ורובו לבית טמא ניטמא וכן טלית טהורה שהכנים ממנה
שלש על שלש לבית טמא ניטמאת וכן כלי חרס שהכנים
אוירו לבית טמא ניטמא אבל שאר כלים עד שיכנים רוב
הכלים משיכנים רובו ניטמא מיד ברא בכלים
שנכנסו חלוצין אבל אדם מישרא׳ שנכנס לבית מנוגע והוא
לבוש בבגדיו וסנדליו ברגליו וטבעותיו בידיו הרי האדם
טמא מיד ובגדיו טהורים עד שישהא שם כדי שיסב אדם

ויאכל כשלש בצים פת חטים בלפתן שנ׳ והשוכב בבית
יכבס את בגדיו והאוכל בבית יכבס את בגדיו וכי
תעלה על דעתך שאין בגדיו מתטמאין עד שיאכל שם אלא
ליתן שיעור לשוכב כאוכל ואחד השוכב או היושב או
העומד אם שהא כדי לאכול שיעור אכילה האמורה נטמאו
בגדיו מי שנכנס לבית מנוגע וכליו על
כתפיו וסנדלו וטבעתו בכתפיו הוא והן טמאין מיד שאינו
מציל מלטמא מיד אלא כלים שהוא לבוש בהן וכן הגוי
והבהמה שהיו מלובשין בכלים ונכנסו לבית מנוגע נטמאו
הכלים מיד אבל הגוי אינו מקבל טומאה כבהמה
מי שהיה עומד בבי׳ מנוגע ופשט ידיו חוץ לבית וטבעותיו
בידיו אם שהא כדי אכילת השיעור נטמאו הטבעות אעפ׳
שהם בחוץ וכן העומ׳ בחוץ ופשט ידיו לבית מנוגע נטמאו
ידיו בלבד מיד ואם נשתהו שם כדי אכילת השיעור נטמאו
טבעותיו ואם לאו טהורות כל המציל בצמיד
פתיל באהל המת מציל מכוסה בבית מנוגע וכל המציל
מכוסה באהל המת אפי׳ היה מגולה בבית המנוגע הרי זה
טהור כיצד כלי חרס או כלי אבנים וכלי אדמה
וכיוצא בהן שהיו אוכלין ומשקין וכלים בתוכן והיו מכוסין
בבית המנוגע אעפ׳ שאינן מוקפין צמיד פתיל הן וכל מה
שבתוכן טהור הבור והדות שבבית המנוגע
אעפ׳ שהן מגולין כלים שבתוכן טהורין הצרעת הוא
שם האמור בשותפות כולל עניינים הרבה שאין דומין זה
לזה שהרי לובן עור האדם קרוי צרעת ונפילת קצת שער
הראש או הזקן קרוי צרעת ושינוי עין הבגדים או הבתים
קרוי צרעת וזה השינוי האמור בבגדים ובבתים
שקראתו תורה צרעת בשותפות השם אינו ממנהגו של
עולם אלא אות ופלא היה בישרא׳ כדי להזהירן מלשון הרע
שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו אם חזר בו
יטהר הבית אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית
משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן אם
חזר בו יטהרו ואם עמד ברשעו עד שישרפו
משתנין הבגדים שעליו אם חזר בו יטהרו ואם עמד
ברשעו עד שישרפו משתנה עורו ויצטרע ויהיה מובדל
ומפורסם לבדו עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא
הליצנות ולשון הרע ועל עניין זה מזהיר בתורה
ואומר השמר בנגע הצרעת וזכור את עשה ה׳ אלהיך למרים
בדרך הרי הוא אומר התבוננו מה אירע למרים הנביאה
שדיברה באחיה שהיא גדולה ממנו בשנים וגידלתו על
ברכיה וסכנה בעצמה להצילו מן הים והיא לא דברה
בגנותו אלא טעת שהשוהו לשאר נביאים והוא לא הקפיד
על כל הדברים האילו שנ׳ והאיש משה עניו מאד ואפעכ׳
מיד נענשה בצרעת קל וחומר לבני אדם הרשעים
הטפשים שמרבים לדבר גדולות ונפלאות לפיכך ראוי
למי שרוצ׳ לכוין אורחיו להתרחק מישיבתן ומלדבר עמהן
כדי שלא יתפש אדם ברשות רשעים וסכלותם
וזהו דרך ישיבת הלצים הרשעים בתחילה מרבין בדברי
הבאי כעניין שנ׳ וקול כסיל ברוב דברים ומתוך כך באין
לספר בגנות הצדיקים כעניין שנ׳ תאלמנה שפתי שקר
הדוברות על צדיק עתק ומתוך כך יהיה להן
הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם כעניין שנ׳
ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובוזים דבריו ומתעתעים
בנביאיו ומתוך כך באין לדבר באלהים וכופרין
בעיקר כעניין שנאמר ויחפאו בני ישרא׳ דברים אשר לא
כן על ה׳ אלהיהם והרי הוא אומר שתו בשמים
פיהם ולשונם תהלך בארץ מי גרם להם לשית בשמי׳ פיהם
לשונם שהלכה תחילה בארץ זו היא שיחת הרשעי׳ שגורמ׳
להן ישיבת קרנות וישיבת כנסיות של עמי הארץ וישיבת
בתי משתאות עם שותי שכר אבל שיחת
כשירי ישרא׳ אינה אלא בדברי תורה וחכמה ולפיכך הקב״ה
עוזר על ידן ומזכה אותן בה שנ׳ אז נדברו יראי ה׳ איש אל
רעהו ויקשב ה׳ וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה׳
ולחושבי שמו

הלכות מטמאי משכב ומושב

יש בכללן ארבע מצות עשה ווהו פרטן
א דין טומאת נירה ב דין טומאת יולרת
ג דין טומאת זבה ד דין טומאת זב
וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

הזב והזבה והנירה והיולרת כל אחר מארבעתן אב מאבות
הטומאות מטמאין כלים במגע ומטמא אדם במגע ומשא
ומטמא משכב ומושב ומרכב מתחתיו ועושה אותן אב
טומאה ומטמא מרף על גבו אחר זבה קטנה
ואחר זבה גרולה ואחר זבה מחמת עצמה או מחמת אונס
ואחר זב בעל שתי ראיות או בעל שלש טומאת כולן שוה
לטמא אחרים קטנה בת יום אחר מטמאה
בנירה בת עשרה ימים בזיבה בת שלש שנים ויום אחר
מטמאה את בועלה כמו שיתבאר קטן בן יום
אחר מטמא בזיבה ואחר גרים ועברי׳ ואחר ישרא׳ מטמאין
בנירה ובזיבה סרים ארם סרים חמה מטמאין
בזיבה כשאר הבריא׳ אין האשה מטמאה בלובן ולא האיש
באורם לא האשה באורם והאיש בלובן טומטום
ואנררוגינ׳ נותנין עליה׳ חומרי האיש וחומרי האשה מטמאי׳
בלובן כאיש ובאורם כאשה וטומאתן בספק לפיכך אין
שורפין עליהן תרומה וקרשי׳ ואין חייבין עליהן על טומאת
מקרש וקרשיו ראה לובן ואורם כאחר שורפין
עליהן את התרומה ואת הקרשים אבל אין חייבין עליהן
על ביאת מקרש וקרשיו שנ׳ מזכר וער נקבה תשלחו ער
שיהיה הטומאה טומאת זכר ודאי או טומאת נקבה וראית
וכן הנוגע בלובן ואורם שלו כאחת אינו חייב
על טומאת מקרש וקרשיו נגע הוא בעצמו בלובן ואורם
שראה הרי זה חייב על ביאת המקרש רם הנירה
או רם הזבה או רם היולר׳ מטמא בכל שהוא במגע ובמשא
שנ׳ והרוה בנרתה והזב מפי השמועה למרו שמרוה כמוה
וכבר ביארנו בעניין איסור נירה שחמשה רמים טמאים
באשה אבל אם ראתה רם ירוק הרי הוא טהור ואינו
כמו רוקה ושאר משקין היוצאין ממנ׳ שהרוק מתעגל ויוצא
וזה שותת ויורר אשה שיצא הוולר מרפנה ויוצא
עמו רם מן הרופן הרי אותו הרם אב מאבות הטומאות
כרם הנירה והלירה והזיבה שהמקור מקומו טמא והאשה
טהורה ער שיצא ממנה רם ררך הרחם מקור
האשה שנעקר ונפל לארץ האשה טמאה טומאת ערב וכן
מקור שהזיע כשתי טיפי מרגליות האשה טמיאה טומאת
ערב אבל אינה נירה ער שתראה אחר מחמשה רמים
המטמאין אותה הזיבה טיפה אחת הרי האשה טהורה
שאינה לא מחוץ למקור וזבו של זב אב מאבות
הטומאות כזב שנ׳ זובו טמא הוא ומטמא במגע ובמשא
בכל שהוא ראייה ראשונה של זב אינה מטמאת
במשא והרי היא כשכבת זרע בין מאיש גרול בין מאיש
קטן וכן המשכבות והמושבות שישב עליהן
משראה ראייה ראשונה ער שראה השנייה טהורין שאינו
קרוי זב לא אחר ראייה שנייה כמו שביארנו בהלכות
מחוסרי כפרה ראה אחת מרובה כשתים אין טמא אלא
המסיט טיפה אחרונה ראייה ראשונה של
מצורע מטמא במשא שנ׳ כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש
הרי הצרוע כזב נמור מה זב גמור זובו מטמא במשא אף
מצורע ראייתו הראשונה מטמאה במשא רוק
הזב ושכבת זרעו ומימי רגליו כל אחר משלשת אב טומאה
רין תורה ומטמא בכל שהוא במגע ובמשא הרי הוא אומר
ברוק וכי ירוק הזב בטהור ומימי רגליו ושכבת זרעו אי
איפשר שלא יהיה בהם ציחצוחי זיבה כל שהוא
אחר זב ואחר נירה ויולרת וזבה כל אחר מהן רוקו ומימי
רגליו אב טומאה כזב וכן כל מקום שנ׳ בהלכות אילו הזב
אחר הזב ואחר שאר הארבעה
תשעה משקין בזב שלשה מהן אב טומאה והן רוקו ושכבת
זרעו ומימי רגליו כל אחר מאלו מטמא ארם וכלים בכל
שהוא כמו שביארנו שלשה מהן כוולר הטומאה
ואלו הן רמעת עינו ורם מגפתו וחלב האשה כל אחר מאילו
כמשקין טמאין שאין מטמאין ארם אבל מטמאין כלים
מרברי סופרים כמו שביארנו ושלשה מהן טהורין
ואלו הן זיעתו וליחה סרוחה היוצאת ממנו והריעי הרי אלו
שלשה מן הזב וחביריו כמותו משאר הארם כיחו
וניעו ורירו ומי האף שלו הרי הן כרוקו לכל רבר ובכלל
הרוק הן חשובין רם היוצא מפי אמה ורם
השותת מפיו הרי הן בכלל רם מגפתו היה מוצץ ורוקק רם
הרי זה מטמא כרוק שהרם שמוצץ אי איפשר לו בלא
צחצוחי רוק

פרק שיני

רם נירה וזבה ויולרת מטמא לח ויבש אבל זובו של זב
ורוקו ושכבת זרעו אינו מטמא לא כל זמן שהוא לח אבל
אם יבש יותר מראי אינו מטמא וער כמה אם
שורין אותו בפושרין מעת לעת וחוזר לכמות שהיה הרי
זה מטמא כלח ואם היו המים פושרי׳ בתחילתן אע״פ שאינן
פושרין בסופן וכל הרברים האלו רברי קבלה הן פשתן
ששוותהו נירה המסיטו טהור ואם היה לח מטמא מפני
רוק פיה זב שהניח פיו על פי הכוס ונמלך שלא
לשתותו המסיט את הכוס טהור שתה ממנו הזב כל שהוא
המסיטו טמא מפני משקה פי הזב זב שנשך את
הפת ואת הבצל המסיטן טהור נשך את הקשות והמלפפון
המסיטן טמא מפני משקה פי הזב המתערב בהן
קליפי פולין וקליפי תרמוסין שקצצן הגוי המסיטן טמא
שכל הגוים כזבים לכל רבריהן כמו שיתבאר הקליפים
שבשווקין הולכין בהן אחר הרוב רם טמא
שנתערב במים אם בטלו מראיו הכל טהור נתערב ברם
טהור וביין רואין אותו כאילו הוא מים וכן רוק
טמא שנתערב במים אם היה קרוש כברייתו הרי זה טמא
ואם נמחה במים אם ביטלו מראיו הכל טהור נתער׳ ברוק
אחר רואין אותו כאילו הוא מים וכן מי רגליו
של טמא שנתערבו במים אם בטלו מראיה הכל טהור ואם
לאו טמא נתערב ביין או במי רגלים טהורין רואין אותו
כאילו הוא מים נתערבו במי רגלים של גוים
הולכין אחר הרוב כיצר כלי שהיו ישרא׳ וגוים מטילין שם
מי רגליהן אם רוב גוים הכל טמא ואם רוב ישרא׳ הכל טהו׳
מחצה למחצה הכל טמא וכן אם נתערב מי
רגלי גוי זה במי רגלי ישרא׳ זה הולכין אחר הרוב
שואלין כלי מי רגלי מכל מקום ואין חוששי׳ שמא של נירות
הן שלא נחשרו בנות ישרא׳ לכנס את מי רגליהן כשהן
נירות חרס שהיה הזב או הזבה מטילין בו מי רגליהן
וכיבסו פעם ראשונ׳ ושנייה הרי המשקי׳ שכבסו בהן טמאי׳
ופעם שלישית טהורין בין שכבסו במים בין שכבסו במי
רגלי׳ שהרי לא נשאר בה לחלוחי׳ מימי רגלי׳ זבה שנעקרו
מימי רגליה בסוף שבע ימי הספיר׳ וירדה וטבלה והטילה
מים אחר הטבילה הרי הן ספק אם אחר עקירה הולכין
וזבה היתה או אחר היציאה שהיא טהורה וכן
גויה שנעקרו מימי רגליה ונתגיירה וטבלה והטילה מים
אחר שטבלה הרי זה ספק אם אחר עקירה הולכין והרי הן
כמי רגלי הנכרי הטמאים או אחר יציאה והרי הם כמימי
רגלי ישרא׳ הטהורים העכרים מטמאין בזיבה
ובנירה ובלירה כישר׳ אבל הגוים אין מטמאי׳ לא בזיבה
ולא בנירות ולא בלירות רין תורה שנ׳ רברו אל בני ישרא׳
ואמרתם אליהם איש איש כי יהיה זב בני ישרא׳ מטמאין
בזיבה ולא הגוים וחכמים גזרו על כל הגוים
שיטמאו כזבים לכל רבריהן זכרים ונקבות והוא שיהית
הזכר בן תשע שנים ויום אחר ולמעלה והנקבה בת שלש

שנים ויום אחד ומעלה אבל הקטנים למטה מזמן זה לא גזרו עליהן טומא שעיקר הגזירה היא כדי שלא יהא תינוק ישרא רגיל אצל הגוי במשכב זכור ופחות מזמן זה אין ביאתן ביאה בעת שגזרו עליהן לא גזרו על שכבת זרע שלהן אלא שכבת זרעו של גוי טהורה כדין תורה ומפני מה לא גזרו עליה טומאה כדי להוריע שטומאתן מרברי סופרים שהרי הכל יורעין שאילו היו ובין רין תורה היתה שכבת זרעם אב הטומאה כשכבת זרע הזב ומאחר שיורעין בטומאתן שהיתה מרברי סופרי לא יבואו לשרוף עליה תרומה וקרשים נמצאת למד שזובו של גוי ורם נירה או רם זיבה ולירה של גויה והגוי והגויה גוים עצמן אעפ שהם נקיים מרם הזב ורוק הגוים ומימי רגליה ומשכבן ומרכבן ובועל גויה כל אחר מאלו אב טומא מרברי סופרים לפיכך אין חייבין עליהן על ביאת מקרש וקרשיו ואין שורפין עליהן את התרומה וכולם מטמאין ארם וכלים במגע ומטמאין ארם במשא כזב לכל רבר אלא שהטומאה מרבריהן כמו שביארנו ורם הנכרית כרוקה וכמימי רגליה מטמא לח ואינו מטמא יבש

פרק שלישי

בועל נירה כנירה שהוא אב מאבות הטומאה של תורה מטמא כלים במגע ומטמא ארם במשא ובמגע ומטמא בהיסט ומטמא משכב ומרכב כנירה אין משכב בועל נירה ומרכבו כמשכב נירה ומרכבה שהמשכב או המרכב שררסה עליו נירה אב מאבות הטומאה ומשכב בועל נירה ומרכבו וולר טומאה ככלים שנוגע בהן שאינן מטמאין ארם ולא כלים אלא אוכלין ומשקין בלבר

ולמה נגרעה טומאת משכבו מטמאת משכבה מפני שנ׳ בבועל נירה ותהי נירתה עליו וטמא שבעת ימים ונאמר בו כל המשכב אשר ישכב עליו יטמא מאחר שנאמר ותהי נרתה עליו איני יורע שהוא מטמא משכב ולמה נאמ׳ מפי השמועה למרו שהכתוב נתקו מטומאה חמורה מלטמא ארם וכלים ותלאו בטומאה קלה שיהיה משכבו וולר ולא יטמא ארם וכלים אלא אוכלין ומשקין בלבר כשאר וולרות הטומאות אחר הבא על הנירה או על הזבה או על שומרת יום כנגר יום או על היולרת בין כררכן בין שלא כררכן אחר המערה ואחר הגומר בין גרול שבא על הקטנה בין קטן שבא על הגרולה מתטמא משום בועל נירה ברא בשהיה הבועל בין תשע שנים ויום אחר והנבעלת היתה בת שלש שנים ויום אחר אבל פחות מיכן אינו מתטמא משום בועל נירה אלא משום נוגע בנירה בלבר שהוא ולר ואינו אב וכן בועל הזב הרי הוא כנוגע בו ואחר הנוגע בזב או הנבעלת מן הזב

הנירה והזבה ושומרת יום כנגר יום והיולרת אעפ שלא ראת רם כולם מטמאות למפרע מעת לעת או מפקירה לפקירה וזהו הנקרא מעת לעת שבנירה כיצר אשה שהיתה טהורה ואין לה ווסת וברקה עצמה בשחרית ומצאה טהור ובחצי היום ברקה עצמה ומצאה רם הרי כל הטהרות שעשתה משעת פקירה ראשונה ער שעת פקירה שנייה טמאות למפרע וכן אם ברקה היום ומצאה טהור ולאחר שנים או שלשה ימים ברקה ומצאה רם כל הטהרות שעשת מעת שברקה ומצאה רם עת עשרי׳ וארבעה שעות טמאות למפרע וער שלאחר התשמיש הרי הוא כפקירה ושלפני התשמיש אינו כפקירה מפני שאינה בורקת בו יפה אשה שיש לה ווסת וראת רם בשעת ווסתה ריה שעתה ואינה טמאה למפרע הגיע שעת ווסתה ולא ברקה עצמה ולאחר ימים ברקה עצמה ומצאה רם הרי זו טמיאה למפרע והרי היא בחזקת נירה משעת ווסתה וזו היא טומאת ווסתות האמורה בכל מקום ואם מצאה עצמה טהורה כשברקה אחר הווסת הרי זו טהורה

כל אשה שיש לה ווסת תרגיש בעצמה מפהקת או מתעטשת או חוששת פי כריסה ושיפולי מעיה או אחוה צמרורית או ראשה כבר עליה או איבריה כבירין וכיוצא באילו ויש אשה שררכה לראות בעת שיתחול בה מקרה אחר מאילו מיר בתחילתו ויש אשה שתמתין במקרה זה שעה או שתים ואחר כך תראה הרם בסוף הווסת היתה למורה להיות רואה בתחילת הווסת כל הטהרות שעשת בתוך הווסת טמאות היתה למורה להיות רואה בסוף הווסת כל הטהרות שעשת בתו׳ הווסת טהורות ואינה חוששת אלא משעה שררכה לראות ער עת שמצאה רם הרואה כתם טמאה למפרע ער עת הפקירה וכן הבגר שנמצא עליו הכתם טמא למפרע וער כמה ער שתאמר ברקתי החלוק הזה ולא היה עליו כתם אפי׳ כבסתו ולא ברקתו טמא מקורם הכיבוס למפרע ער שעת בריקה ואפי׳ נמצא הכתם לח הרי זה מטמא למפרע ער שעת הבריקה שאני אום מימים היה שם ועתה נפלו עליו מים ונעשה לח וכל הנשים שריין שעתן כתבן כראייתן ואינו מטמא אותן למפרע כל אילו הנשים הטמאות למפרע בין ראתה רם בין מצאה כתם מטמאות משכב ומרכב למפרע לטמא ארם ובגרים וכן רוקן ומימי רגליהן טמאין למפרע ואפילו כלי חרש המוקף צמיר פתיל מטמאות אותן למפרע אבל אינן מטמאות את הבועל למפרע משום בועל נירה אלא משו נוגע בלבר אבל הרואה כתם הבועל אותה מאחר שנמצאת הכתם טמא משום בועל נרה מעוברת שהוציא העובר את ירו והחזירה אמו טמאה לירה וטומאת יולרת יר וטומאה מעת לעת או מפקירה לפקירה למפרע כמו שביארנו וטומאת וסתות וטומאת כתמים הכל מרברי סופרים וטומאתן מספק לפיכך אין שורפין עליהן תרומה וקרשי אלא תולי׳ וכן חולין שנעשו על טהרת הקורש שנטמאו באילו תולין אבל הנעשים על טהרת התרומה והחולין הטבולין לחלה אין מתטמאין בכל אילו הטמאות שהן מרבריהן נמצאת אומר שכל אחת מאו׳ הנשים ומשכבן ומרכבם ורוקן ומימי רגליהן ובועל רואה כתם מאחר שנמצ׳ הכתם ובועל יולרת אבר מאחר שיצא האבר וחזר כולן אבות טמאות מרברי סופרים

פרק רביעי

ארבע נשים רריין שעתן ואינן מטמאין למפרע ואלו הן מעוברת ומניקה ובתול וזקנה אי זו היא מעוברת משיוכר עוברה היתה בחזקת מעוברת וראת רם ואחר כך הפילה רוח או רבר שאינו וולר הרי זו בחזקת ורייה שעתה ראת רם ואחר כך עוברה הרי זו מטמאה למפרע ככל הנשים

אי זו היא מניקה כל עשרים וארבעה חורש מיום הלירה אפי׳ מת בנה בתוך זמן זה או שגמלתהו או נתנתהו למניקה רייה שעתה אבל אחר עשרים וארבעה חורש אעפ שהיא מניקה והולכת הרי זו טמאה למפרע ככל הנשים אי זו היא בתולה כל שלא ראת רם מימיה בתולת רמים אמרו לא בתולת בתולים כיצר אפילו נשאת וראת רם מחמת נישואין או ילרה וראת רם מחמת לירה עריין היא בתולה לעניין טומא ורייה שעתה

אי זו היא זקינה כל שעברו עליה שלשה חרשים סמוך לזקנותה ולא ראת רם ואי זו היא סמוך לזקנותה כל שחברותיה קוראות לה זקינה בפניה ואינה מקפרת

עברו עליה שלש עונות וראתה וחזרו ועברו עליה שלש עונות אחרות או פחות או יתר וראת הרי היא ככל הנשים ומטמאה למפרע בתולה שראת רם אפי׳ שופעת כל שבעה או רולפת הרי זו פעם אחת ראת רם ופסק וחזרה וראתה הרי זו שתי פעמים

תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראת רם פעם ראשונה ושנייה ריה שעתה ראת פעם שלישית מטמאה למפרע עברו עליה שלשה חרשים אחרים ואחכ ראת ריה שעתה עברו עליה שלשה חרשים אחרים וראתה מטמאה למפרע

תינוקת שהגיע זמנה לראות וראתה פעם ראשונה רייה שעתה שנייה מטמאה למפרע עברו עליה שלשה ששה ואחר כך ראת רייה שעתה

חרשים אחרים ואחר כך ראת מטמאה למפרע
מעוברת ומניקה וזקינה ובתולה שהגיע זמנם לראות שראו
ראיה ראשונה דין שעתן ראו פעם שנייה מטמאות למפרע
ככל הנשים כמו שביארנו ואם ראו הראשונה באונס אעפ
בשנייה דיין שעתן מעוברת או מניקה שראת
דם ועברו עליה שלשה חדשים ואחר כך ראת דייה שעתה
עברו עליה שלשה חדשים אחרים וראת פעם שנייה שהיא
שלישית לראיה ראשונה מטמאות למפרע הרואה
דם אחר דם טוהר בתוך כד׳ שעות דיה שעתה וכל שדיה
שעתה אעפ שאינה מטמא למפרע צריכה שתברוק עצמה
תמיד וכל אשה המרבה לברוק משובחת חוץ מן הנירה
ויושבת על דם טוהר שאין הבדיקה מועלת להן כלום

חכמים תקנו להן לבנות ישרא׳ להיות בורקות
עצמן בכל יום בשחרית מפני טהרות של ערבית ובערבית
מפני טהרות של שחרית וכל אוכלת תרומה בורקת בשעה
שאוכלת בתרומה וכל אשה בורקת בשעה שעוברת לשמש
מטתה מפני הטהרות אבל אם לא היתה עוסקת
בטהרות אינה צריכה בריקה לבעלה שכל הנשים שיש
להן ווסת בחזקת טהרה לבעליהן כמו שביארנו בעניין
נירה חזקת בנות ישרא׳ שלא הגיעו לפרקן
בחזקת טהרה ואין הנשים בורקות אותן אבל משהגיעו
לפרקן צריכות בריקה ונשים בורקות אותן החרשת
והשוטה ומי שנטרפה דעתה בחולי אם יש להן פקחות
מתקנות אותן הרי אילו אוכלות בתרומה כל הכתמים
הבאים מבין ישרא׳ בחזקת טומאה והבאים מבין הגוים
בחזקת טהורים והנמצאים בערי ישרא׳ טהורים שלא
נחשרו ישרא׳ להשליך כתמיהם לא מצניעים אותם

לפיכך כל הכתמים הנמצאים בכל מקום טהורים
חוץ מן הנמצאין בחורים וסביבות בית הטומאה וכולן
טומאתן בספק כמו שביארנו
כל הכתמים הטמאין מעבירין עליהן שבעה סממנים ואחר
כך בין עבר הכתם בין לא עבר מטבילו וטהור שאם לא
עבר כלל הרי הוא צבע ואם עבר או כהה הרי זה כתם
ומאחר שעברו עליו הסממנים כבר בטל אעפ שרישומו
ניכר ואפי׳ כתם של דם נירות ורא׳ כיון שהעביר עליו
שבעה סממנים בטל ומטבילו ועושה טהרות על גביו
בגר שאבר בו כתם מעבירין על כל הבגר שבעה סממנים
ומטבלו אברה בו שכבת זרע אם היה חרש בורקו במחט
ואם היה שחוק בורקו בחמה בגר שהיה עליו כתם והטבילו
ועשה על גביו טהרות ואחר כך העביר על הכתם שבעה
הסממנים ולא עבר הרי זה צבע והטהרות שעשה טהורות
ואינו צריך להטבילו פעם אחרת ואם עבר הכתם או כהה
עינו הרי זה כתם והטהרות טמאו׳ שהרי הקפיר על הכתם
להסירו וצריך להטבילו פעם שנייה לטהרו כתם
שהעביר עליו ששה סמנים ולא עבר ואחר כך העביר עליו
צנון ועבר הרי הטהרות שנעשו על גביו טמאות אעפ
שהצנון מעביר הצבע הואיל ולא העביר עליו שבעה
הסמנים הרי זה בחזקת כתם ושמא או העביר השביעי
היה עובר העביר עליו שבעה הסמנים ולא עבר
וחזר והעבירן עליו פעם שנייה ועבר כל הטהרות שנעשו
על גביו בין תכבוסת ראשונ׳ לשנייה טהורות וכל הטהרות
שנעשו על גביו אחר תכבוסת שנייה טמאות הואיל וגילה
דעתו שהוא מקפיר עליו ורוצה להוצי׳ רשומו הרי זה טמא
עד שיבטלו ויטבילו כבר ביארנו בהלכות
איסורי ביאה שבעת הסמנים שמעבירין על הכתם מה הן
והיאך מעבירין אותן האשה שמתה ויצאה ממנה
דם מטמא משום כתם כתם הנירה שהמקור מקומו טמא
אעפ שיצא הדם אחר שמת ואין כאן נירה הואיל וממקום
טמא יצא מטמא טומא׳ כתמים ואם היה בו רביעי׳ מטמא
באהל ומטמא משום כתם

פרק חמישי

הזב והזבה והנירה והיולרת לעולם הם בטומאתן ומטמאין
ארם וכלים ומשכב ומרכב עד שיטבולו אפי׳ נתאחרו כמה
שנים בלא ראיית טומאה ולא טבלו הרי הן בטומאתן

יולרת שלא טבלה אחר שבעה לזכר וארבעה
עשר לנקבה כל דם שתראה אעפ שהוא בתוך ימי טוהר
הרי הוא כרם הנירות ומטמא לח ויבש לא תלה הכתוב
בימים בלבר לא בימים וטבילה יולרת שירדה
לטבול מטומאה לטהרה ונעקר ממנה דם בירידתה ויצא
חוץ לבין השינים הרי זו טמא ואין הטבילה מועלת לרם זה
ואעפ שעריין היא בבשרה ואם נעקר ממנה בעליתה מן
המקוה הרי זו טהורה מפני שהוא דם טוהר והטבילה
מועלת לכל הרם המובלע באברים ומשימתהו דם טוהר

יולרת שטבלה אחר שבעה של זכר וארבעה עשר
של נקבה או אחר ספירת שבעה ימים נקיים אם היתה
יולרת בזוב הרי היא בכל ימי טוהר שלה כטמא שטבל
ועריין לא העריב שמשו והרי היא טבולת יום בכל אותן
הימים ואינה צריכה טבילה אחרת בסוף ימי טוהר לא
במושלם הימים הרי היא כטבול יום שהעריב שמשו בצל

ברא׳ שהיא כטבול יום לעניין תרומה ומעשר אבל
לקרשים הרי היא כראשון לטומאה שעריין לא טבל אלא
כמי שנגע בנירה או בטמא מת שעריין לא טבל וכיוצא
בהן נמצאת אתה למר שהיולרת בתוך ימי
טוהר אוכלת במעשר ופוסלת את התרומה כטבול יום כמו
שיתבא ואם נפל מרוקה ומרם טהרתה על ככר של תרומה
הרי הוא בטהרתו שמשקה טבול יום טהור כמו שית באר
ומטמאה את הקרשים כוולר הטומאות עד שתשלים ימי
טוהר ותהיה טהורה לכל ויראה
לי שמאחר שהיא מטמאה את הקורש שהיא צריכה טבילה
אחרת לאכילת התרומה יולרת שהיא מצורעת
וטבלה אחר שבעה של זכר או ארבעה עשר של נקבה הרי
רם טוהר שלה טמא כרוקה וכמימי רגליה וכולן כמשקין
טמאים שכל המשקין הטמאין היוצאין מהן כמשקין שהן
נוגעין בהן חוץ מזב וכיוצ׳ בו שהרי שלשה משקין היוצאין
ממנו אבות טומאות כמו שביארנו זבה קטנה שטבלה
ביום השמור שלה אחר הנץ כמו שביאר בעניי׳ איסו׳ נירה
הרי מגעה ובעילתה תלויין אם נגמר היום ולא ראת כל
שנגעה בו טהור ובועלה טהור ופטור ואם ראת דם אחר
שטבלה כל טהרות שעשת טמאות ועושה משכב ומרכב
ובועלה חייב חטאת טבלה בליל השמור קורם שיעלה
עמור השחר הרי זו כמי שלא טבלה ועריין עושה מרכב
ומושב הרואה רם ביום אחר עשר וטבלה לערב
ליל שנים עשר הרי זו מטמאה משכב ומושב אעפ שאינה
ראוייה להיו זבה גרולה כמו שביארנו בעניין איסור נירה

טבלה ביום שנים עשר אחר הנץ החמה אעפ
שאסורה לשמש עד לערב אם שמשה בועלה טהו׳ ומשכבה
ומרכבה טהורין אעפ שראת רם ביום שנים עשר אחר
הטבילה מפני שהוא תחילת נירה כמו שביארנו שם באסו׳
נירה ואינו מצטרף ליום אחר עשר לפיכך אינה צריכה
לשמור יום שנים עשר לא טובלת ועוסקת בטהרות
אבל הרואה רם בעשירי טובלת ביום אחר עשר ומשמר׳
אותו שאם תרא׳ בו אחר טבילה נטמאו כל טהרות שעשת
ונטמא בועלה אעפ שאינה ראויה להיות זבה גרולה כמו
שביארנו בעניין נירה זב וזבה גרולה שטבלו
ביום שביעי שלהן כמו שביארנו לא יתעסקו בטהרות עד
לערב שמא יראו טומאה ויסתרו שבעת ימי הספירה
ונמצא אותן הטהרות טמאות למפרע

פרק ששי

כבר ביארנו שהזב וחביריו מטמאין משכב ומושב ומרכב
והמשכב והמושב אחר הוא ולמה נאמ׳ בתור׳ משכב ומושב
שהמשכ׳ הראוי לשכיב׳ והמושב הראוי לישיבה ובין שישב
על המשכב או ששכב על המושב טמאהו לפיכ׳ אני אומר
בכל מקום משכב לבר והוא הרין למושב ואי זהו מרכב זה
הראוי לרכיבה כגון מרדעת החמור וטפיטן הסוס

המשכב והמרכב כל אחד מהן אב מאבות הטומאות של תורה מטמא אדם וכלי במגע ומטמאין את האדם במשא ומה בין משכב למרכב שהנוגע במשכב אם היה אדם ונגע בבגדים ובשאר כלים עד שלא פירש ממטמאיו הרי זה טמאי ועשאן ראשון לטומאה והנוגע במרכב אינו מטמׄ בגדים ולא כלים אפי׳ בשעת מגעו אבל הנושא את המשכב או את המרכב הרי זה מטמא בגדים ושאר כלים בשעת נשיאתו עד שלא פירש ממטמאיו

ומניין שבטומאת מרכב חלק מגעו ממשאיו ובמשכב לא חלק שהרי הוא אומר במשכב ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו ובמרכב הוא אומׄ וכל המרכב אשר ירכב עליו וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב ולא נאמר בו יכבס בגדיו מלמד שאינו מטמא בגדים בשעת מגעו ונאמר והנושא אותם יכבס בגדיו אחד הנושא את המרכב או הנושא משכב מטמא בגדים בשעת נשיאתו

נמצאת למד שהזב והזבה והנידה והיולדת ומשכבן ורוקן ומימי רגליהן ודם נידה וזבה ויולדת וזובו של זב כל אחד מאלו אב ואדם שנגע באחד מכל אלו או נשאן מטמא בגדים ושאר כלים בשעת נגיעתו או בשעת נשיאתו ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש שכל המטמא אדם מטמא כלי חרש וכל שאינו מטמא אדם אינו מטמא כלי חרש

הנה למדת שכל טמא שנׄ בו יכבס בגדיו הרי זה מטמא בגדים שיגע בהם כל זמן שלא פירש ממטמאיו ועושה אותן ראשון לטומאה כמוהו ומטמא שאר כלים בבגדים חוץ מכלי חרש שאינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש אעׄפׄ שעדיין לא פירש וכל טמא שלא נאמר בו יכבס בגדיו הרי הוא עד שלא פירש כאחר שפירש שאינו מטמא בגדים מפני שהוא וולד ואין צריך לומר שאינו מטמא בגדים בשעת נגיעתו כמו שביארנו

כל הכלים שינשאו למעלה מן הזב הם הנקראין מדףׄ והם כולם ככלים שהוא נוגע בהם שהם ראשון לטומאה ואינן מטמאין לא אדם ולא כלים אבל מטמאין אוכלין ומשקין כשאר וולדות הטומאה וטומאת מדףׄ מדבריהם

הזב והזבה והנידה והיולדת והמצורע שמתו הרי הן מטמאין משכב ומרכב אחר מיתתן כשהיו כשהן חיין עד שימוק הבשר וטומאה זו מדבריהם גזירה שמא יתעלףׄ אחד מאילו וידמו שמת והוא עדיין לא מת נמצא משכבו ומרכבו של אחד מיתה אב טומאה של דברי סופרים אבל נוכרי שמת אינו עושׄ משכב שהרי כשהוא חי אינו מטמא אׄא מדבריהם כמו שביארנו כל מקום שאתה שומע טומאת משכב ומרכב אינו שיגע הטמא במשכב או במרכב כשינשא עליהן אׄא אפי׳ היו אבנים גדולות למעלה מן הכלי העשוי למשכב או למרכב ונשא הזב על האבנים מלמעלה נטמא המשכב או המרכב ונעשה אב טומאה

אפי׳ אלףׄ משכב או מרכב זה למעלה מזה ואבן על העליון וישב אחד מטמאי משכב ומושב למעלה מן האבן נטמאו הכל ואחד המשכב הנוגע בארץ או המשכב של מעלה אם נגע בו בשעת שכיבתו כל אחד מהן אב הטומאה וכן אם היה אחד מטמאי משכב ומושב למטה ואבן על גביו ואוכלין ומשקין וכלים ואדם על גבי האבן זה למעלה מזה כלן טמאין וראשון לטומאה ואחד כלי או אוכל ומשקה או אדם הנוגע בזב או כלי או אוכל ומשקה או אדם שהוׄ למעלה על האבן שעל גביו הכל וולד טומאׄ ואינו מטמא לא אדם ולא כלים חוץ מן האדם שעל גבי הזב שעד שלא פירש ממטמאיו מטמא שאר כלים כמו שביארנו האוכלים והכלים והמשקין שאינן עשוי׳ לא למשכב ולא למושב ולא למרכב שהיו למטה וישב הזב וכיוצא בו עליהם למעלה ולא נגעו בהן כולן טהורין אבל אם היה האדם למטה והזב למעלה אעׄפׄ שאינו נוגע בו הרי זה טמא משום נושא זב ככל נושא דבר שמטמא במשא שהנושא ראשון לטומאה הא למדת שכל שיהיה למעלה מן הזב טמא בין אדם בין כלים העשויין למשכב ולמושב ולמרכב בין שאר כל הכלים בין אוכלים בין משקין הכל ראשון לטומאה וכל שיהיה למטה מן הזב ולא יגע בו טהור חוץ מן האדם או כלי העשוי למשכב או למושב או למרכב אׄא שהאדם ראשון והכלים העשויים למושב או למשכב או למרכב אב הטומאה כמו שביארנו

פרק שביעי

הזב מטמא את המשכב והמושב והמרכב בחמשה דרכים עומד יושב שוכב נתלה ונשען כיצד כלי העשוי למשכב או למושב או למרכב אפי׳ היה תחת האבן אם עמד אחד ממטמאי משכב על האבן או ישב עליה או שכב או נשען עליה או נתלה בה הואיל ונתנשא על הכלי הזה מכל מקום נטמא ונעשה אב טומאה וכל אחד מחמשה דרכים אׄו הוא הנקרא מדרס בכל מקום וכן המשכב והמרכב מטמאין את האדם בשבעה דרכיׄ בחמשה דרכים אׄו שמנינו ובמגע ובמשא כיצד משכב או מרכב שדרס עליו הזב ונטמׄ במדרסו הנוגע בו או הנושאו טמא וכן היושב עליו או העומׄ או השוכב או הנתלה או הנשען אעׄפׄ שהיתה אבן מבדלת בין הטהור ובין המדרס הרי זה נטמא שנׄ והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב מפי השמועה למדו שמקום שהזב יושב ומטמא אם ישב שם הטהור נטמא מה הזב מטמא מרכב ומושב שתחת האבן אףׄ הטהור מתטמא מן המשכב או המרכב שהוא מתחת האבן אעׄפׄ שאין הזב שם על המשכב ואדם זה שהוא למעלה מן המדרס מטמא בגדים כל זמן שלא פירש ממטמאיו כמו שביארנו אין הזב מטמא את המשכב עד שינשא רובו על המשכב או על המושב או על המרכב וכן הטהור שדרס על מדרס הזב אינו מתטמא מחמת המדרס עד שינשא רובו עליו אבל אם נשא מיעוטו הואיל ולא נגע הרי זה טהור כיצד מקצת טמא על המשכב ומקצת הטהור על אותו משכב המשכב טהור והטהור שנשא מקצת כליו טהורין הטמא שנשא רובו על מקצת המשכב או המרכב נטמא המשכב כולו או המרכב כולו וכן הטהור שנשא רובו על מקצת המדרס נטמא ואעׄפׄ שלא נשא אׄא מקצת המושב זב שהיה מוטל על חמשה ספסלין שהן מונחין לאורכן טמאין שהרי נשא רובו על כל אחד מהן היו מונחי׳ לרוחבן טהורי׳ שהרי לא נישא רובו על כל אחד מהן ואם ישן עליהם בין כך ובין כך טמאים שמא נתהפך עליהם ונמצׄ רובו על כל אחד היה מוטל על ששה כלים העשויין למשכב שתי ידיו על שנים ושני רגליו על שנים וראשו על אחד וגופו על אחד אין טמא משוׄ משכב אׄא זה שתחת גופו שהרי נישא רובו עליו עמד על שני משכבות רגלו אחת על אחת ורגלו שנייה על השיני שניהן טמאין היה יושב על גבי המטה וארבעה משכבות תחת ארבע רגלי המטה כולן טמאות מפני שאינה יכולה לעמוד על שלש

היה רוכב על גבי בהמה וארבעה משכבות תחת ארבע רגליה כולן טהורות מפני שהבהמה יכולה לעמוד על שלש ונמצאת הרביעי׳ מסייע ומסייע אין בו ממש והואיל וכל אחת ראוייה להיות מסייע ואין אנו יודעים אי זו יד ואי זו רגל היא שלא היתה נשענת עליה הרי לא הוחזקה טומאה באחד מהן ולפיכך כולן טהורות לפיכך אם היה משכב אחד תחת שתי ידי׳ הבהמׄ או תחת שתי רגליה או תחת ידה ורגלה הרי זה טמא שהרי וודאי נישא הזב על משכב זה שאין הבהמה יכולה לעמוד על שתים ישב הטמא על קורת בית הבד כל הכלים שבעקל טמאים שהרי הם רצוצים תחת הקורה אבל אם ישב על מכבש של כובס הרי הכלים שתחת לוח המכבש טהורים מפני שהוא רפוי ונמצאת משענת המכבש על רגליו לא על הכלים שתחתיו שאם ירצה אדם להכנים סכין וכיוצא בה בין הכלי׳ שתחת המכבש ובין המכבש מכנים אעׄפׄ שהוא קשור זב שדרס על כלי שלא נעשה למשכב או למושב או למרכב אעׄפׄ שהוא ראוי למשכב הואיל ולא נגע בו הרי זה טהור שהרי אומר לו עמוד ונעשה מלאכתנו בכלי זה

כיצד כפה סאה וישב עליה כפה ערבה וישב עליה או שישב על פרוכת או על קלע של ספינה וכיוצא בהן הרי אלו טהורים שנ׳ אשר ישב עליו המיוחד לישיבה לא שאומרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו מפני שכלי זה לא נעשה לישיבה

היה הכלי משמש ישיבה עם מלאכתו שעושה לה הרי זה מתטמא במדרס כגון הרדיד והחלוק והטלית והתורמל והחמת אע״פ שכל אחד מהן לא נעשה מתחילה למשכב הרי הוא משמש את המשכב עם מלאכתו וכן כל כיוצא באילו

ובהלכות כלים אבאר כל הכלים המתטמאין במדרס וכלים שאין מתטמאין במדרס ואי זה כלי ראוי לישיבה ואי זהו ראוי לשכיבה ואי זהו ראוי לרכיבה.

פרק שמיני

כבר ביארנו בתחילת ספר זה שאם הסיט האדם את הטומאה שהיא מטמאה במשא נטמא משום נושא אבל אם הסיטה הטומאה את האדם לא נטמא אין בכל אבות הטומאות כולן טומאה שאם תסיט את האדם הטהור או את הכלי הטהו׳ תטמא אותן לא הזב או חבריו בלבד וזו היא הטומאה היתירה בזב שלא מצינו כמותה בכל התורה שאם הסיט את הטהורין טמאין

כיצד היתה קורה מוטלת על ראש הגדר ואדם טהור או כלים אפי׳ כלי חרס על קצתה והניד הזב את הקצה השיני הואיל ונתנדנדו מחמת הזב הרי זה כמי שנגע בהן וטמא׳ ונעשו ראשון לטומא׳ דין תורה ואין צריך לומר שאם נשא הזב את האדם או את הכלים שטמאן ואחד זב וזבה נידה ויולדת בכל הדברים האילו

הנה למדת שהאדם הטהור שהסיט את הזב נטמא משום נושא זב והזב שהסיט את הטהור בין אדם בין כלים אפי׳ כלי חרס טמאין מפני שהנדת הזב לאחרים כאלו נגע בהן

חומר בהסט הזב מבמגעו שאם נגע בכלי חרס המוקף צמיד פתיל טהור ואם הסיטו טמאהו וכן כלי חרס שהוא נבוב כפרור ועדיין לא נעשה לו פה כמו אלפסין אירניות אם הסיטן הזב טמאים ואע״פ שהן טהורין באהל המת שהרי הן ככלי חרס המוקף צמי׳ פתיל שפתחו סתום

וכן מחט שהיתה בלועה בתוך העץ וטבעת הבלועה בתוך הלבינה והסיט הזב את העץ או את הלבינ׳ נטמאו הכלים הבלועין שבתוכן וכן כל כיוצא בזה

זב שהכניס ירו או רגלו לאויר כלי חרס הואיל ולא נגע בו מתוכו ולא הנידו הרי זה טהור שאין הנדה וכיוצא בה מטמאין לאיברים

זב שהיה קנה אחוז בתוך קמטו והסיט והוציא בקצה הקנה אדם או כלי הרי הן טהורין שנ׳ וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים מפי השמועה למדו שהכתוב הזה מדבר בהיסט הזב והוציאו בלשון נגיעה מה נגיעה בידיו והרומה לידיו משאר גופו הגלוי אצל הנגיעה אף היסטו עד שיסיט בגלוי שבגופו לא שיסיט בבית הסתרים

היה הקנה בקומטו של טהור והסיט בו את הזב נטמא׳ שהמסיט את הטומאה כנושא אותה וכשם שהנושא את הסתרי׳ טמא כמו שביארנו בתחילת ספר זה כך המסיט בבית הסתרים טמא

הזב בכף מאזנים וכלי העשוי למשכב או למרכב בכף שנייה כנגדו כרע הזב הרי הן ככלים שנגע בהן שהרי הסיטן כרעו הן טמאין משום משכב ונעשו אב שהרי נשאו הזב וכאילו עמד עליהן

היה בכף שנייה שאר הכלים או אוכלין ומשקין או אדם בין שכרעו הן בין שכרע הזב כולן ראשון לטומאה

הזב והטהור שישבו על הספסל או על הנסר בזמן שהן מחגירין או שעלו באילן שכוחו רע והוא האילן שאין בעובי עיקרו כדי לחוק רובע הקב או שעלו בסוכ שכוחה רע והיא שנסבה בה ורוחק אותה תזוז בו או שעלו בסולם מצרי שאינו קבוע במסמר או שעלו על הכבש ועל הקורה ועל הדלת בזמן שאינן מחוברין בטיט הרי זה טמא מפני שהן מתנדנדין בהן וכאילו הסיט הזב את הטהור שעמו

אבל אם ישבו בספינה גדולה שאינ׳ יכולה להסיט באר או על הנסר או על הספסל בזמן שאינם מחגירין או שעלו באילן ובסוכה שכוחן יפה או בסולם מצרי הקבוע במסמר או בכבש ובקורה ובדלת שמחוברים בטיט אפי׳ עלו מצד אחד הרי זה טהור

זב וטהור שהיו שניהם כאחד מגיפין את הדלת או פותחין הרי זה טהור היה אחד מגיף ואחר פותח נטמא

העלו זה את זה מן הבור אם הטמא העלה את הטהור טמאהו מפני שהסיטו ואם הטהור העלה את הטמא נטמא במשאו כמו שביארנו

זב וטהור שהיו מפשילין בחבלים אם היה זה מושך אילך וזה מושך אילך נטמא היו אורגין בין בעומדין בין ביושבין או טוענין או טוחנין או פורקין מן החמור בזמן שמשאן כבד הרי זה טמא ואם היה משוי קל טהור

טהור שהיה מכה את הזב הרי זה טהור וזב שהכה את הטהור טמאהו שמא ימשוך הטהור והרי הטמא נופל ונמצא כאילו נשען עליו ולפיכך אף בגדי הטהור טמאין

זב שנישא מקצתו על הטהור או טהור שנישא מקצתו על הזב ניטמא

כיצד אצבעו של זב שהניחה למעלה מן הטהור או הטהור שהניח אצבעו למעלה מן הזב אע״פ שיש ביניה׳ אבן או קורה וכיוצא בהם הרי זה טמא

וכן חבורי הזב שנשאו על הטהור או חבורי טהור שנשאו על הזב הרי זה טמא וכאילו נשא כל אחר מהם עצמו של חבירו ואילו הם החיבורים השינים הציפורנים והשיער שלהן ויראה לי שהטומא׳ זו מדבריהם

פרק תשיעי

דבר שהיה מחובר בארץ או מסומר במסמרים אם היה כוחו יפה וחזק והקיש עליו הזב ובעת שהקיש הניד כלי או אוכלין ומשקין מכח הכאתו או שהפילן הרי אלו טהורים ואם לא היה כוחו יפה וחזק אלא מתנדנד והקיש עליו הזב והפיל או הסיר בכח הכאתו כלים או אוכלים ומשקין הרי אילו טמאין וכאילו הסיטן שהרי מכוחו נפלו

זה הכלל כל שנפל מכח הסיטו טמא מכח הרעדה טהור

כיצד הקיש על אילן או סוכה שכוחן רע או על סולם מצרי שאינו קבוע במסמר או על קורה ודלת וכבש שאינם מחוברים בטיט או שהקיש על הנגר על המנעול והמשוט ובשעה שהקיש הפיל אוכלין ומשקין או כלים אפי׳ הנידן ולא נפלו הרי אלו טמאים

אבל אם הקיש על אילן או על סוכה שכוחן יפה או על סולם מסומר או על כבש או על דלת או קורה המחוברין בטיט או על המריש או על התנור ובשעה שהקיש הניד כלים או אוכלין ומשקין אפי׳ הפילן הרי אלו טהורין וכן כל כיוצא באלו

תנור שהיתה הפת רבוקה בו והקיש על התנור ונפל ככר אפי׳ היה תרומה הרי זה טהור ואם היה חרס מן התנור מרובק בככר שנפל אפי׳ היה חולין הרי זה טמא

אין המשכב או המרכב מטמא כלים או אוכלין ומשקין לא במגע בלבד אבל אם היו כלים או אוכלים ומשקין למעלה מן המדרס או שהיה המדרס למעלה מהן אפי׳ לא הפסיק ביניהם לא נייר הואיל ולא נגע בהן הרי אילו טהורין וכן אם הסיט המשכב את הכלים או את האוכלי׳ והמשקין הרי אלו טהורין

הזב והטהור שישבו בספינה או שרכבו על גבי בהמה אע״פ שאין בגדיהן נוגעין זה בזה הרי בגדי הטהו׳ טמאים מדרס וטומאת׳ בספק שמא דרס הזב עליהן

וכן נידה שישבה עם הטהור במטה בגדים טמאים מדרס חוץ מכיפה שבראשה וכן הבגדים שבראש הנס שבספינה טהורין

הנרחק בריחים שהגוי בתוכם או זב וכיוצא בו הרי בגדיו טמאין מדרס

באי זה רחים אמרו ברחי׳ שמנדנדין את הקרקע עד שעוקרין את העומד כאן ודוחפין אותו ממקומו ודבר ברור הוא שטומאה זו בספק שמא נעקר הטמא ודרס על בגדי הטהור

פרק עשירי

עם הארץ אע״פ שהוא ישרא׳ וישנו בתורה ובמצו׳ הרי הוא בחזק׳ טמא ובגדיו מדרס לטהרו׳ ואם נגעו בגדיו באוכלין ומשקין הרי הן טמאי׳ ואם נגע בכלי חרס מאוירו טמאהו

ושורפין את התרומ׳ על מגען אע״פ שטומאתן בספק ואינן נאמנין על הטהרות לפי שאינן בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות ולעולם הוא בחזקה זו ואינו נאמן על הטהרות עד שיקבל עליו דברי חבירות ומה הן דברי חברות שיקבל עליו שיהא נזהר בטומאות שלא יטמא בהן ובטהרות שלא יטמא אותם ויזהר בנטילת ידים ובטהרתן שלא יקח מעם הארץ לח ולא יתארח אצלו ולא יארחו אצלו בכסותו הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד מהן אין מקבלין אותו ראינוהו שנוהג בצנעה בתוך ביתו מקבלין אותו ואחר כך מלמדין אותו עסקי טומאה וטהרה ואם לא ראינוהו שנוהג בצנעה בביתו מלמדין אותו ואחר כך מקבלין אותו ומקבלי׳ אותו תחילה לטהרת הידים ואחר כך מקבלין אותו לטהרות ואם אמר אינו מקבל אלא לטהרת הידים מקבלין אותו קיבל לטהרות ולא לידים אף לטהרות אין מקבלין אותו כשמקבלין אותו חוששי׳ לו כל שלשים יום שילמד ויהיה רגיל בטהרות ואחר שלשי׳ יום משיקבל דברי חבירות הרי בגדיו טהורין וכל אוכלין ומשקין טהורין ונאמן על כל הטהרות כשאר כל החבירים ואע״פ שאינו תלמיד חכם תלמידי חכמים הרי הן בחזקת טהרה נאמנין ואינן צריכין לקבל דברי חבירות אבל משחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול בעצמן שלא יהו מוסרין טהרות אפילו לתלמידי חכמים עד שיקבל עליו דברי חבירות וזקן ויושב בישיבה אינו צריך לקבל שכבר קיבל משעה שישב המקבל דברי חבירות צריך לקבל בפני שלשה חברים ובניו ובני ביתו אינן צריכין לקבל בפני שלשה מפני שהוא מלמדן ומרגילן בדרך טהורה ואשת חבר ובניו ובני ביתו ועבדיו הרי הן כחבר וחבר שמת אשתו ובניו ובני ביתו בחזקת חבירים עד שיחשדו אשת עם הארץ או בתו שנשאת לחבר וכן עבדו שנמכר לחבר הרי אילו צריכין לקבל עליהן דברי חבירות כבתחילה אבל אשת חבר או בתו שנישאת לעם הארץ וכן עבדו שנמכר לעם הארץ אין צריכין לקבל דברי חבירות כבתחילה עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות והיו לו טהורות כשהיה עם הארץ ואמר אני יודע ודאי שלא נטמאו בזמן שנתעסקו בהן אחרים הרי הן אסורות כמקודם ואם הוא בעצמו נתעסק בהן הרי הן מותרות לו ואסורות לכל אדם ונשאל החבר על טהרותיו ומורה בהן טהרה לעצמו ואין חושדין אותו בכך חבר שנעשה גבאי למלך או מוכס וכיוצא בהן דוחין אותו מחברותו פירש ממעשיו הרעים הרי הוא ככל אדם וצריך לקבל דברי חבירות כבתחילה עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחר אינו חשוד אלא לאותו דבר וכל החשוד לחמור נחשד על הקל לקל לא נחשד לחמור חבר שנחשד על הטהרות כגון שמכר אוכלין טמאין בחזקת שהן טהורין הרי זה אינו נאמן לעולם עד שיודע שחזר בתשובה גמורה החשוד על השביעית או על התרומה שמכרן לשם חולין הרי זה חשוד על הטהרות שהחשוד על דבר של תורה הרי הוא חשוד על דברי סופרים והאוכלי׳ הטמאין אין מטמאין אחרים אלא מדבריהן כמו שיתבאר וכל החשוד על דבר נאמן להעיד בו לאחרים ולדון בו לאחרים חזקה היא שאין אדם חוטא כדי שיהנו בו אחרים

פרק אחד עשר

כבר ביארנו שעמי הארץ נאמני׳ הן על טהרת פרת החטא מפני חומרתה אין מזלזלין בה וכן נאמנין הן על טהרת יין ושמן של נסכים אם אמ׳ טהור הוא הרי זה בחזקת טהרה מפני חומרתו נזהרין בו וכן נאמנין הן על התרומה בשעת הגתות והבדים מפני שכל העם מטהרין עצמן וכליהן כדי לעשות יינם ושמנם בטהרה עברו הגיתות והבדים אינן נאמנין כהן שהביא לו עם הארץ חבית יין או שמן של תרומה לא יקבלנה ממנו מפני שהיא בחזקת טומאה הניחה עם הארץ אצלו עד גת הבאה והביאה לו יקבלנה ממנו אע״פ שהוא יודע שהיא משל אשתקד שלא גזרו עליהם טומאה בשעת הגיתות והבדים עם הארץ שנעל בית בדו או גיתו בשעה שגמרו העם לדרוך והוליך את המפתח מיד כהן אע״פ ששהה כמה ימים אחר שעברו הגיתות הרי הכהן בא ופותח בפניו ומטבילו ודורך ונוטל תרומה בטהרה ואם לא עשה כן לא יטול תרומ׳ מעם הארץ אלא זתים וענבים שאינן מוכשרים שאינן מקבלין טומאה הביא לו עם הארץ חבית של תרומה בשאר ימות השנה ואמר בתוכה קודש אפי׳ רביעית מתוך שנאמן על טהרת הקודש נאמן על הכל אפי׳ בשעת הגיתות והבדים שעמי הארץ נאמנין על התרומה אינן נאמנין על הכלי הריקם לומר שהוא טהור לתרומה וכן אין נאמני׳ לעולם על כלי ריקם לומ׳ שהוא טהור לקודש כלי שהיה בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמרו כדי להוציא ממנו נסכים הרי זה נאמן על טהרת הכלי ואפי׳ קודם לגיתות ולבדים בשבעים יום אבל קודם לשבעים אינן נאמנין בד״א בשאר ארץ ישראל אבל בירושלים נאמנין על כלי חרס הריקם לומר שהוא טהור לקודש לעולם בין כלים דקים בין כלים גסים בין מליאין בין ריקנים הרי הוא נאמן על הכלי אע״פ שהמשקי׳ שבתוכו טמאי׳ אפי׳ היה בגדו שהוא מדרס בתוך הכלי הרי הכלי בחזקת טהרה לקודש ומפני מה הקלו בהם מפני שאין עושין כבשנות בירושלים מן המודיעית ולפנים נאמנין על כלי חרס מן המודיעי׳ ולחוץ אינן נאמני׳ והמודיעית עצמה פעמים כלחוץ ופעמים כל פנים כיצד היה חבר נכנס ועם הארץ יוצא וכלי חרס בידו הרי זה נאמן במודיעית לומר שהוא טהור לקודש היו שניהן נכנסין או שניהן יוצאין אינו נאמן עד שיהא לפנים מן המודיעית קדר שהביא קדירות והניחן לפנים מן המודיעית ובאו הלוקחין והוא אומר להן שטהורות הן לקח קדירה ונכנס בה הרי היא טהורה לקודש אבל לא לתרומה כמו שביארנו לקח קדירה ויצא בה חוץ למודיעית הרי זו טמיאה בין לקודש בין לתרומה אע״פ שהן הם הקדירות והוא הקדר עצמו אינו נאמן אלא לפנים מן המודיעית הלוקח כלי חרס מן הכבשן בכל מקום הרי אלו טהורין בין לקודש בין לתרומה ואין אומרין שמא נגע בהן עם הארץ ואפי׳ לקח מן הסדר הראשון ואע״פ שהכבשן פתוח וכבר נלקח חציו שלא גזרו טומאה על כלים שבכבשן טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה שכל ישרא׳ חבירים הן ברגלים וכליהם כולם ואוכליהן ומשקיהן טהורי׳ ברגל מפני שהכל מטהרין עצמן ועולין לרגל לפי׳ הן נאמנין כל ימות הרגל בין על הקודש בין על התרומה משעבר הרגל חוזרין לטומאתן הפותח חביתו ברגל והמתחיל בעיסתו ועבר הרגל הרי שאר החבית ושאר העיסה בחזקת טומאה שהרי נגע בו עמי הארץ ואע״פ שלא נגע בה אלא בזמן שהוא כחבר אינה טהורה אלא בימי הרגל בלבד אחר הרגל במוצאי יום טוב היו מטבילין כל הכלים שהיו במקדש מפני שנגעו בהן עמי הארץ ברגל בשעת החג ולפי׳ היו אומרין להן אל תגעו בשולחן בשעה שמראין אותו לעולי רגלים כדי שלא יהיה טמא במגעו אחר הרגל ונמצא צריך טבילה והערב שמש ונאמר בלחם הפנים לפני תמיד וכל הכלי׳ היו טעוני׳ טבילה והערב שמש חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת מפני שציפוייהן כבטלין לגביהן עם הארץ שאמ׳ טהור אני מטומאת מת או שאמ׳ כלי זה טהור מטמאת מת נאמן ומטבילין אותו משום טומאת עם הארץ בלבד וצריך הערב שמש ואינו צריך הזאה בד״א בששאלו ואמר טהור הוא אבל הלוקח כלי סתם מרשות עם הארץ חוששין לו שמא טמא מת הוא ומזין עליו שלישי ושביעי ככל הכלים הנמצאים בכל מקום חוץ לירושלם שלא גזרו טומאה על הכלים הנמצאים בירושלם כמו שיתבאר בטומאת הספיקות

פרק שנים עשר

המפקי׳ כלים אצל עם הארץ או שנתן כלי לאומן עם הארץ
הרי אילו טמאים טמא מת וטמאין מדרס אם מכירו שהוא
אוכל בתרומה טהורין מטמא מת אבל טמאים מדרס מפני
שאשתו נידה יושבת עליהם שלא מדעתו שהרי אין נזהרין
מן הטומאות בבתי עמי הארץ המניח כליו בפני
עם הארץ ואמר לו שמור לי את אילו הרי אילו טמאין
מדרס וטהורין מטמא מת הניחן על כתיפו טמאין מדרס
וטמא מת שכח כליו בבית הכנסת הרי הן
טהורין שאינה רשות עם הארץ גמורה הניח כליו במרחץ
ובא ומצאן כמות שהן טהורי׳ ומלמדין אותו שלא יעשה כן
הניח ניתו וביתו אעפ שנכנס לעיר ובא ומצא עם הארץ
בצירו טהורין מפני שאין לו רשות שיכנס המוסר
מפתח ביתו לעם הארץ כל שבבית טהור שלא מסר לו לא
שמירת המפתח המניח כליו בחלונו׳ של מרחץ ונעל עליה׳
אעפ שנתן המפתח לעם הארץ כליו טהורין וכן אם חתם
על החלון או עשה לו סימן אפילו מצא החותם מקולקל הרי
כל אלו טהורין
המניח עם הארץ בתוך ביתו לשומרו וישב הוא מרחוק
בזמן שהוא רואה את הנכנסין ואת היוצאין הרי כל שבבית
מן האוכלין והמשקין וכלי חרס שאינו מוקף צמיד פתיל
טמאין אבל המשכבות והמרכבות וכלי חרס
המוקף צמיד פתיל טהורין ואם אינו רואה לא את הנכנסין
ולא את היוצאין כל שבבית טמא אפי׳ היה כפות או כרות
ידים ורגלים הכל טמא מפני שהן ברשות עם הארץ
חבר שהיה ישן בביתו שלעם הארץ והיו כלים
מקופלים ומונחין תחת ראשו וסנדלו וחביתו לפניו הרי או
טהורין מפני שהן בחזקת שמירת בעליהן ולא יגע בהן עם
הארץ שהרי הוא אומר עתה יעור ויביט בי עם
הארץ ששאל מחב מטה שישן עליה וישן עליה בתוך ביתו
של חבר אין טמא לא אותה המטה ועד מקום שהוא יכול
לפשוט את ידו מאותה המטה וליגע חבר שאמר
לעם הארץ שמור לי פרה זו שלא תיכנס לבית או שלא
תשבר את הכלים הרי הבית והכלים טהורים שלא מסר לו
לא שמירת הפרה אבל אם אמר לו שמור לי בית זה שלא
תכנס בו הפרה וכלים אילו שלא תשברם הרי הן טמאין
הסניח עם הארץ בתוך ביתו ויצא הניחו ער
ומצאו ער ישן ומצאו ישן או שהניחו ער ומצאו ישן כל
שבבית טהור הניחו ישן ומצאו ער כל מקום הקרוב ממנו
שהוא יכול לפשוט את ידו וליגע בו טמא וכן
המניח אומנים בתוך ביתו אין טמא לא עד מקום שיכולין
לפשוט את ידיהן וליגע ואין אומרין שמא עלו על גבי כסא
או על סולם ונגעו בכלי או באוכלין התלויין למעלה בכותל
אשת חבר שהניחה אשת עם הארץ טוחנת
בתוך ביתה אפילו פסקה הריחים ואפילו היו שתים אין
טמא לא עד מקום שיכולין לפשוט את ידם וליגע ואין
אומרין שמא האחת טוחנת והשנייה בלשה כל שבבית
ושמא נתלת ועלת במקומות הגבוהות האשה
שנכנסה להוציא פת לעני ומצאתו עומד בצד ככרות
אפי׳ היו תרומה הרי הן טהורות שאין חזקתו ליגע שלא
ברשות וכן האשה שיצאה ומצאה אשת עם הארץ חותה
גחלים מתחת הקדירה הרי הקדירה טהורה גבאי
הלשכות שנכנסו לתוך הבית למשכן כל שבבית טמא אם
יש עמהם גוי נאמנים לומר לא נגענו מפני שאימת הגוי
עליהן ברא בזמן שיש שם עדים שנכנסו או
שהיה המשכו בידם אבל אם אמרו הן מעצמן נכנסנו אבל
לא נגענו נאמנין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר
הגנבי׳ שנכנסו לתוך הבית אין טמא לא מקום רגלי הגנבי׳
מפני שהן מפחדין מלבלוש לא דבר שנוטלין ומה הן
מטמאין במקום הליכתן האוכלין והמשקין וכלי חרס
הפתוחין אבל המשכבות והמרכבות וכלי חרס המוקפין
צמיד פתיל טהורין ואם יש עמהן גוי או אשה הכל
טמא הגבאים והגנבים שעשו תשובה והחזירו
מעצמן לא מחמת יראה ואמרו לא נגענו בכל מה שהיה
בבית כשנכנסנו הרי אילו נאמנים אפילו על מקום רגליהן
המניח את ביתו פתוח ומצאו פתוח או שמצאו
נעול אפי׳ הניחו נעול ומצאו פתוח ולא נגנב ממנו כלום כל
שבבית טהור שאני אומר הגנבים פתחוהו ונמלכו והלכ
להם ולא נכנסו קורדום שאבד בבית או שהניחו
בזוית זו ובא ומצאו בזוית אחרת הבית טמא שאני אומר
אדם טמא נכנס לשם ונטלו הדר עם הארץ
בחצר ושכח כלים בחצר אפילו חביות מוקפות צמיד פתיל
או תנור מוקף צמיד פתיל הרי אילו טמאין עד שיעשה
לתנור מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי שלא יהא ברשות
עם הארץ חבר שהיתה לו מחיצה או סוכת
לפני פתחו של עם הארץ או שהיתה מחיצה או סוכה של
עם הארץ לפני פתחו של חבר כלים שבתוכה או כלי
שבמחיצה טמאים מפני שיש לעם הארץ בסוכה זו או
במחיצה זו רשות חבר שהיה גגו למעלה מגגו
של עם הארץ הרי זה שוטח שם כלים ומניח טהרות והן
בחזקתן אעפ שעם הארץ יכול לפשוט ידו וליגע וכן בגוי
אינו חושש לא משום טומאה ולא משום יין נסך
היו הגגות זה בצד זה או שהיה גגו של עם הארץ למעלת
ושטח החבר כלים או הניח טהרו׳ בגגו הרי כל מקום שיכול
עם הארץ לפשוט את ידו וליגע בחזקת טומאה
שתי חצירות זו לפנים מזו הפנימית של חבר והחיצונת
של עם הארץ חבר מניח שם כלים ושוטח שם פירות אעפ
שיד עם הארץ מגעת לשם מפני שנתפש עליו כגנב
חצר החלוקה בספינה וחבר בצד זה ועם הארץ
בצד זה טהרותיו טהורו׳ אעפ שיד עם הארץ מגעת מפני
שהם ברשות החבר חבר שנפל דליו לתוך
בורו של עם הארץ והלך להביא במה יעלנו הרי זה טמא
מפני שהוא נח ברשות עם הארץ שעה אחת אשת
עם הארץ שנכנסה לתוך ביתו של חבר להוציא בנו או
בתו או בהמתו של חבר כל שבבית טהור מפני שנכנסת
שלא ברשות קדר חבר שהכנים קדירותיו
למכור וירד לשתות הרי הפנימיות טהורות והחיצונות
טמאות ברא בשהניחן סמוך לרשות הרבים
מפני שהעוברי׳ והשבים נוגעים בחיצונות בשעת הליכה
אבל היו רחוקות מרשות הרבים אם היו כלי
אומניתו בידיו הכל טמאות מפני שכליו מוכיחין שהונחו
למכור ויד הכל ממשמשו בהן אין כלי אמנותו בידיו הכל
טהורות חזקתן שלא נגע בהן אדם חבר שהניח
אוכלין ומשקין על פתח חנותו ונכנס הרי אלו טמאים מפני
שהעוברים והשבים ממשמשין בהן

פרק שלשה עשר

כהן שטהר כליו לגת זו והניחן לגת הבאה הרי או בחזקתן
שאין עמי הארץ נוגעין בכלים של כהן זה שהן בתוך גתו
מפני שהוא אוכל טהרות אבל של ישרא׳ טמאו עד שיאם
בלבי היה לשמור עם הארץ שיכנס לגת שלא יגע בכלים
הרוצה לעשות יינו בטהרה באומנים עמי
הארץ הרי זה מטביל את הבוצרי׳ וכן אם היה עושה שמן
מטביל את הבדדין וצריך לעמוד על האומני׳ עד שיטבלו
בפניו שהרי אינן יודעים הלכות טבילה והציצה
יצאו חוץ לפתח בית הבד ונפנו אחורי הגדר וחזרו הרי או
בטהרתן עד כמה ירחיקו והם טהורין עד כדי שלא יסתרו
מעיניו אבל אם נסתרו מעיניו חזרו לטומא׳ עד שיטבילם
פעם אחרת ויעריב שמשן הבדדין והבוצרים
שנמצאת טומא׳ לפניהן נאמנין לומ׳ לא נגענו וכן בתינוקו׳
שלהם המטהר את הבדדין והכניסן לבית הבד ונעל
עליהן אם היו שם כלים שנטמאו במדרס הרי בית הבד
כולו טמא שמא נגעו באותן הכלי׳ ואפי׳ ראה אותם מקודם
נזהרין מאותם הכלים מפני טומאתן הרי בית הבד טמא
שמא השיאו והן מדמין שא׳ המסיט טמא שא׳ עמי הארץ

בקיאין בטומאת היסט היו חמריו ופועליו טוענין טהרות
ועוברין לפניו אעפ שהפליגו יותר ממיל הרי אלו טהורות
מפני שהן בחזקת שהוא שומרן והן מפחדין ליגע ואומרים
עכשיו יבוא שהרי הוא יבוא אחרינו אבל אם אמר להם
צאו ואני אבוא אחריכם כיון שנתכסו מעיניו הרי הן טמאו
חבר שהיה לבוש בחלוק ועטוף בטלית
ומהלך ואמר בלבי היה לשמור את החלוק והייתי נזהר בו
והסחתי דעתי מן הטלית הרי החלוק בטהרתו והטלית
טמאה שמא נגע בה עם הארץ היה סל על כתיפו ומגריפה
בתוך הסל ואמר בלבי היה לשמור את הסל ולשמור את
המגריפה מדבר המטמאה אבל לא מדבר הפוסלה הסל
טהור והמגריפה וכל תרומה שבה פסולה מפני המגרפה
טמאה שפוסלת האוכלין שבסל היה משתמש
מן החבית בטהרה בחזקת שהיא חולין ואחר כך נמצאת
תרומה אעפ שהיא טהורה הרי היא אסורה באכילה שמא
נגע בה טבול יום שהוא פוסל בתרומה וטהור בחולין כמו
שיתבאר ואינו דומה משמר תרומה למשמר חולין ואם
אמר בלבי היה לשומרה אפי מדבר הפוסלה הרי זו מותרת
באכילה נתחלפו לו כלים של שבת בכלים
של חול ולבשן נטמאו שאינו משמר כלים של חול ככלים
של שבת מעשה בשתי נשי חבירות שנתחלפו להם כליהם
בבית המרחץ ובה מעשה לפני חכמים וטמאו הכל
אפי נפלה מעפרתה ממנה ואמרה לחבר תנה לי ונתנו לה
נטמאת גזירה שמא יתננה לה עם הארץ או שלא יהיה
החבר משמרה שאין אדם משמר כלים שאינן שלו ככליו
לא אם כן הודיעו וסמך עליו חבר שמת והניח
טהרות הרי אילו טהורות הניח כלים הרי הן טמאים שאני
אומר שמא נטמאו והזה עליהם בשלישי ולא היזה עליהן
בשביעי היזה עליהם בשביעי ועדיין לא הטביל או שמא
לא היזה עליהן בשביעי כל עיקר מי שאמר
לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק הרי זה נאמן
והרי הן טמאות ואם הכחישו ואמר לא נטמאו הרי הן
בחזקתן עד שיעידו שנים היה עושה עמו בטהרות
או בזבחים ולאחר זמן מצאו ואמר לו בשעה שפגע בו
טהרות שעשיתי עמך נטמאו וזבחי שעשיתי עמך נתפגלו
הרי זה נאמן אבל אם פגע בו ולא אמר לו
כלום ואחר כך פגע בו פעם שנייה ואמר לו אינו נאמן אלא
הרי זבחיו בחזקה כשרות וטהרותיו בחזקת טהרה

הלכות שאר אבות הטמאות

יש בכללן שלש מצות עשה וזהו פרטן
א דין טומאת נבילה ב דין טומאת שרץ
ג דין טומאת שכבת זרע ועז מטמאה כשרץ
וטומאתה מדברי סופרים וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

הנבילה אב מאבות הטמאות כזית מבשרה מטמא אדם
וכלים במגע וכלי חרס באויר ומטמא את האדם במשא
לטמא בגדים כמרכב הזב כיצד אדם שנגע
בנבילה נטמא והרי הוא ראשון לטומאה ואם נגע בכלים
אפי בשעת מגעו בנבילה הרי הן טהורין וכן כלים שעליו
טהורין לפי שהן וולד ואין וולד מטמא כלים אבל הנושא
את הנבילה מטמא כלים בשעת נשיאתו שנ והנושא את
נבלתם יכבס בגדיו ואותן הבגדים ראשון לטומאה ואינו
מטמא לא אדם ולא כלי חרש ואפי בשעת נשיאתו כמו
שביארנו במטמא משכב ומושב אחד בהמה
וחיה בין המותרין באכיל בין האסורין אם מתו כולן בשרן
מטמא בכזית ושחיטת בהמ טהורה וחיה טהורה מטהרתו
בכל מקום ואפי שחט חולין בעזרה וקדשים בחוץ הרי אלו
טהורין ואם אירע פסול בשחיטה הרי זו נבילה ומטמאה
במשא כמו שביארנו בהלכות שחיטה בהמה
טמאה וחיה טמאה אין השחיטה מועלת בה ואחר
השוחטה או הנוחר או החונקה או שמתה כדרכה הרי זו
נבילה וכל הנבילות מצטרפות לעניין טומאה לכזית אחד
טמאות ואחד טהורות מוח הרי הוא כבשר
ודם הנבילה אינו מטמא כנבילה אלא הרי הוא כמשקין
טמאים שאינו מטמא לא אדם ולא כלים מן התורה
חלב בהמה טהורה שמתה טהור שנ וחלב נבילה וחלב
טריפה יעשה לכל מלאכ ואכול לא תאכלוהו שאסורו משום
נבילה וטרפה ואם הוכשר במשקין המכשירין
הרי הוא כאוכלין טמאים ואינו כבשר נבילה והנוגע בחלב
החופ את הכוליא קודם הפרש הרי זה טמא כנוגע בכוליא
עצמה שהרי כמה חוטין נמשכין ממנה בחלב
אבל בהמה טמאה והחיה בין טהורה בין טמאה אחד
בשרה ואחד חלבה לטומאה ומטמא אדם וכלים בכזית
כבשר הנבילה הכוי חלבו מטמא כבשרו וטומאתו
בספק לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים ואין חייבין
כרת על טומאתו ועל ביאת המקדש או על אכילת קדשיו
ואילו דברים שאין מטמאין מן הנבילות העצמות
והקרנים והטלפים אפילו עיקרן הרך שאם יחתך מן החי
יוצא דם והעור אעפ שאינו מעובד והאל והגידים והמרק
והתבלין שמתבשלין עמה ברא שפירשו מן
הנבילה אבל הנוגע באחד מכל אילו כשהן מחוברין בבשר
הרי זה טמא והוא שיהיה בבשר כזית שאין אחד מכל אילו
מצטרף לכזית האלל בין שפלטתו חיה בין
שפלטתו סכין אינו מצטרף לכזית ואם כנסו והיה בו כזית
מטמא ואילו בהמות שעורותיהם כבשרן עור
חזיר שליישוב ועור חטוטר הגמל הרכה ועור בית הבושת
ועור השליל ועור שתחת האליה הרי אילו מטמאין מן
הנבילה ואם עבדן או הלך בהן כדי עבוד הרי אילו טהורי
ואם עשה בהן מעשה שבטלן טהורין אעפ שלא הלך בהן
כדי עבודה כיצד אוזן חמור שתלאה לכפיפתו
טהורה כמה הוא כדי עבודה ארבעה מילין ואי זו היא
חטוטרת רכה כל זמן שלא טענה הגיע זמנה לטעון ולא
טענה או שטענה קודם שיגיע זמנה הרי זה ספק
המפשיט נבילת בהמה או חיה בין טמאה בין טהורה בין
דקה בין גסה אם לשטיח הפשיט כיון שהפשי מן העור כדי
אחיזה והוא שני טפחים הנוגע בעור זה שהופשט טהור
ועד שלא הפשיט שני טפחים הנוגע בעור כנוגע בבשר
הפשיטה כדי לעשות מן העור חמת הרי העור
חיבור עד שיפשיט את כל החזה ואם הפשיט מרגלה בלבד
הרי העור כולו חיבור והנוגע בעור כנוג בבשר עד שיפרי
העור כולו מעל הבשר וכן המפשיט בשרצים חיבור עד
שיפשיט כולו עור שעל הצואר חיבור עד
שיפשיט את כולו וכל עור שהוא חיבור לטמא כך הוא
חיבור להתטמא שאם היתה שחוטה ונגעה טומאה בעור
זה שהוא חיבור נטמא הבשר עור שיש עליו כזית
נבילה הנוגע בציב היוצא ממנו וכשעורה שכנגדו מאחורי
העור נטמ מפני שהעור בשערו שומר לבשר ברא שפלטתו
חיה אבל פלטתו סכין אם היה מרודד בטל אגב העור
עור שיש עליו כשני חצאי זתים בשר נבילה
העור מבטלן ואינן מטמאין לא במגע ולא במשא שכל
שאינו מטמא מן הנבילה במגע אינו מטמא במשא אבל
שני חצאי זתים שתחבן בקיסם הנושאן טמא שהרי נשא
כזית והנוגע טהור שאין חיבורי אדם חיבור והוא שיהיו
שניהן מרודדין ודבוקין זה בזה עד שינטלו כאחד אבל אם
היה חצי זית זה בפני עצמו וזה בפני עצמו בקיסם אחד
אפי הוליך והביא כל היום כולו טהור בשר נבילה שנפסד
והבאיש ונפסל מלאכול הכלב טהור לפי נצל הנבילה ספק
אם מטמ בכוי אם לא בשר נבילה שיבש אם יכול לשרות
בפושרין מעת לעת לחזור לח וראוי לכלב מטמא ואם לאו
טהור ואפי באוכלין טמאין אינו מטמא בשר
נבילה שהיה סרוח מעקרו ואינו ראוי למאכל אדם הרי זה
טהור שנ לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה עד שתהיה

תחולתה ראויה לגר   שליא של נבילה הרי היא
כפרש וכרעי ואינה מטמא כנבילה ואם חשב עליה לאכילה
מתטמא טומאת אוכלין   הקיבה והחלב של נבילה
טהורין מכלים   בהמה ששפעה חררת דם אעפ
שנפטרה מן הבכורה אינה מטמאה לא במגע ולא במשא
עד שיהיה בה צורת נפל   לפי שהיא בטילה ברוב היוצא
עמה לפיכך היא טהורה אעפ שהיתה ראויה לגר אגב אמה
נבילה שנתערבה בשחוטה אם רוב מן השחוטה
בטלה הנבילה בשחוטה ואין הכל מטמא במגע אבל אם
נשא הכל נטמא שאי איפשר לשחוטה שתחזור נבילה
אבל הנבילה איפשר שתטהר כשתסרח לפיכך תבטל

פרק שני

בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה
כל וזמן שהיא מפרכס עד שתמות או עד שיתיז את ראשה
והרי היא כאוכלין טמאין   נחרה והרי היא מפרכסת אין
בה אפי טומא אוכלין כל זמן שהיא מפרכסת ואבר הפורש
מן המפרכסת אסור לבני נח כפורש מן החי   ובשר הפורש
ממנה כפורש מן החי   וכן טהורה שנפסלה בשחיטתה
ועדיין היא מפרכסת שחט בה אחד   או רוב אחד אין לה
טומאה כלל עד שתמות   חלק הבהמ לשנים או שנטלה ירך
וחלל שלה הרי זו נבילה ומטמא במשא ובמגע אעפ שהיא
עדיין בחיים   וכן אם קרעה מגבה או שנשברה מפרקת
ורוב בשר עמה הרי זו כנבילה לכל דבר   בהמה שמת
עוברה בתוך מעיה והושיט הרועה את ידו ונגע בו   בין
בבהמה טמאה בין בטהורה הרי זה הנוגע טהור עד שיצא
הנפל לאויר העולם   בשר הפורש מבהמה והיה
כשהן חיין בין טהורין בין טמאין טהור ואינו מטמ כנבילה
אבל אבר מן החי הפורש מהן מטמא כנבילה
אחד אבר מן החי הפורש מן הבהמ עצמה או אבר הפורש
מן השליל שבבטנה והאיברים אין להן שיעור   אפילו היה
כשעורה או פחות מטמא והוא שיהיה האבר כברייתו בשר
וגירין ועצמות ויהיה עליו בשר כדי לעלות ארוכה   היה
הבשר פחות מהעלות ארוכה בחי או חסר עצמו טהור
הכוליא והלשון והשפה וכיוצא בהן אעפ שהן איברים
ואין עושין חליפין הואיל ואין בהן עצם הרי הן כבשר
הבשר או האבר המדולדלין בבהמה או חיה שאינן
יכולין לחיות ולהדביק בשאר הגוף אינן מטמאין כנבילה
כל וזמן שהבהמה בחיים והרי הן כשאר אוכלין אם הוכשרו
מקבלין טומאה במקומן   נשחטה הבהמה הוכשרו
בשחיטה ואינן מטמאי כנבילה שאין השחיטה עושה אותן
כמו שפירשו מחיים   אבל אם מתה הבהמה הבשר שהיה
מדולדל בה צריך הכשר והאבר מטמא משום אבר מן החי
ואינו מטמא משום אבר מן הנבילה   ומה בין
אבר מן החי לאבר מן הנבילה שהבשר הפורש מאבר מן
החי טהור והבשר הפורש מאבר מן הנבילה מטמא בכזית
במגע ובמשא וזה וזה שוין לשיעור   טריפה
שנשחטה שחיטה כשירה אעפ שהיא אסורה באכילה הרי
היא טהורה   וכן השוחט את הבהמה ומצא בה עובר מת
שחיטת אמו מטהרתו מירי נבילה מצא בה בן שמונה חי
נטרף אעפ שנשחט אחר שנטרף   אין שחיטתו מטהרתו
מירי נבילה לפי שאין למינו שחיטה   לפיכך וולד
בהמ שלא שהה שבעה ימים גמורין אם שחטו בתו שבעה
אין שחיטתו מטהרתו מירי נבילה מפני שהוא כנפל
השוחט את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי
קודם שיהלך על הקרקע   אעפ שאינו צריך שחיטה כמו
שביארנו שהרי שחיטת אמו מטהרתו אם נטמאת אמו לא
נטמא הוא ואם נתנבלה אמו הרי הוא טהור   שאין החי
מתטמא לא טומאת אוכלין ולא טומאת נבילו ואעפ שהוא
כאבר מאיבריה ואם מת קודם שיפרים על גבי קרקע הרי
הוא טהור ששחיטת אמו טהרתו   טריפה שנשחטה
אעפ שהיא טהורה מן התורה אם נגע בה הקודש נטמא
מדברי סופרים וזו מעלה יתירה שעשו בקודש

בהמה המקשה לילד והוציא העובר את ידו וחתכה ואחר
כך שחט את אמו האבר שנחתך נבילה ושאר בשר העובר
טהור   שחט את אמו ואחר כך חתכה האבר כטריפה
שנשחטה ושאר בשר העובר מגע טריפה שחוטה   שהוא
מטמא את הקודש אבל לא את התרומה
הוציא העובר את ידו בין שחיטת סימן לשחיטת סימן
וחתכו   מצטרף שחיטת סימן לסימן לטהר האבר מירי
נבילה   שחיטת נכרי נבילה ומטמא במשא ואפי
ישרא עומד על גביו   ואם שחט בסכין יפה שחיטה כראוי
אחר הנוכרי ואחר הכותי או גר תושב שחיטתן נבילה
וקרוב בעיני שאב זה מדברי סופרים שהרי
טומאת עז וטומאת תקרובתה מדבריהם כמו שיתבאר
ובגלל עז נתרחקו הגרי ונאסרה שחיטתן ואם תאמר והלא
היא אסורה באכילה דין תורה   לא כל האסור באכילה
מטמא שהרי הטריפה אסורה וטהורה   ואי איפשר לחייב
כרת על טומאה זו על ביאת מקדש ואכילת קדשיו   אלא
בראייה ברורה   קולית הנבילה הנוגע בה או
נושאה טהור   שכל דבר מן הנבילה שאינו מטמא במגע
אינו מטמא במשא   ניקבה כל שהוא הנוגע בה או נושאת
טמא ברא בשהיה המוח שבה מתקשקש שהרי אינ מעלה
ארוכה   אבל אם היה עומד במקומו אם יש בו כדי לעלות
ארוכה לעצם מבחוץ   הרי זו מטמאה במגע ובמשא ככל
האברים   וכבר פירשנו שהקוליא היא העצם הסתום מכל
צדדיו   קוליה שחישב עליה לנוקבה ועדיין לא
ניקבה הרי הנוגע בה ספק טמא שהרי יש בדבר ספק אי
מחוסר נקיבה כמחוסר מעשה או לא

פרק שלישי

נבילת העוף הטהור מטמא מן התורה מפי השמועה למדו
שזה שנ וכל נפש אשר תאכל נבילה וטריפה באזרח ובגר
וכיבס בגדיו ורחץ במים   אינו מדבר אלא באוכל נבילת
העוף הטהור בלבד שהוא אסור משום נבילה וטריפה
וכיצד היא טומאתה אינה מטמאה לא
במגע ולא במשא ולא כשהיא בתוך הפה   אלא בתוך בית
הבליעה שנ וכל נפש אשר תאכל   אינה מטמא אלא בבית
הנפש וזה שנ תאכל לתת שיעור לטומאתה כשיעור אכילה
שהוא כזית והרי נאמר בה וכבס בגדיו מלמד שהמתטמא
בה מטמא בגדיו עד שיפרוש ממטמאיו כמו שביארנו
כיצד הבולע כזית מנבלת העוף הטהור ונגע
בכלים בשעת בליעתו טמא ונעשו ראשון לטומאה
היה נוגע באדם ובכלי חרס בשעת בליעתו לא
טמאן כמו שביארנו בשאר אבות הטומאות   ואחר שבלע
אינו מטמא שאר כלים   שהרי הוא ככלי ראשון לטומאת
אחר שפירש ממטמאיו   שאעפ שהוא טעון טבילה והערב
שמש אינו מטמא כלים
אין נבילת העוף הטהור צריכה מחשבה לטמא טומאה זו
החמורה   אלא כיון שבלע ממנה כזית מכל מקום הרי זו
מטמא בבית הבליעה חשב עליה לאכילה הרי זו מטמאת
טומא אוכלין והרי היא כאוכל ראשון לטומאה אעפ שלא
נגע בה טומאה אחרת ואינה צריכה הכשר
פרה אדומה ושעירין הנשרפים אינן כן אעפ שהן מטמאין
המתעסק בהן אם חשב עליהן לאכילה צריכין שתגע בהן
טומאה ואחר כך יטמאו טומאת אוכלין   כזית
מנבלת הבהמה שתחבו בכוש   והכניסו לתוך מעי האשה
מלמטה   או שהכניסו לתוך בליעתו של חבירו במקום
שנבלת העוף הטהור מטמא הרי זה טמא משום נושא לא
משום נוגע כמו שביארנו בתחילת הספר   הכורך
כזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצ בה ובלעו
אעפ שלא נגע בגרונו הרי זה טמא כרכו בסיב ובלעו הרי
זה טהור   הבולע נבלת העוף הטהור ואחר
שבלעה הקיאה קודם שתתעכל הרי זה אינו מטמא בגרי
כשתצא לגרונו בשעה שמקיאה שאינ מטמא בבית הנפש
אלא בשעת בליעה לא בשעה שמקיאה   מעי של

נבלת העוף הטהור שבלעו מקצתו בבית הבעילה ומקצתו
בחוץ לתוך פיו אם יש בבית הבעילה כזית הרי זה טמא
ואם לאו טהור בלע ממנה אבר שלם שאין בו כזית
אינו מתטמא אפי׳ נטל ציפור ואכלה אם יש בה כזית נטמא
ואם לאו טהור הכנפיים והנוצה אעפ׳ שהן באוכלים
ומתטמאין ומטמאין טומאת אוכלין אינן מצטרפין בנבלת
העוף הטהור לכזית אבל המקומות הרכים הקרובים לבשר
מן החרטום והציפורנים הרי הן כבשר ומצטרפין לכזית
ראשי אגפים וראש הזנב והעצמות אפי׳
הרכות אינן מצטרפין האוכל מנבלת העוף
הטהור מן העצמו׳ הרכין או מן הגידין ומן השלל של בצים
ומן הדם ומבשר מן החי ממנו טהור אבל האוכל
מן האשכול של בצים ומן הקורקבן ומן בני המעים או
שהמחה את החלב באור וגמעו הרי זה טמא כאוכל מבשר
שהשותה בכלל אוכל המחהו בחמה וגמעו טהור שהרי
הסריחו נבילת העוף הטהור שנפסרה מלאכול
הכלב טהורה וכן אם יבשה כחרס ואינה יכולה להשרות
בפורשין מעת לעת לחזור לכמות שהיתה הרי זו טהורה
והאוכל נצל של נבלת העוף הטהור הרי זה טהור
עוף טהור שנטרף ונשחט שחיטה כשירה שחיטתו
מטהרתו ואפי׳ נשחט בעזרה ואם נמלק ונמצא טריפה אין
מליקתו מטהרתו נמצאת אומר שהשוחט עוף
טהור בין בחוץ בין בפנים בין קרשים בין חולין הרי זה
טהור והמולק חולין בפנים או שמלק קרשי׳ בחוץ הרי אילו
מטמאין בגרים בבית הבליעה המולק קרשים
בפני׳ אם היו ראויין לקרבן ולא נמצאו בהן מומין שביארנו
במקומן הרי אילו טהורין כיוצא בו עגלה ערופה
שנערפה כהלכתה טהורה כפרה כתוב בה כקרשים וכן אם
נשחטה אחר ירידתה לנחל אעפ׳ שאסורה בהנאה הצילה
אותה שחיטתה מידי נבילה נבלת העוף הטמא
טהורה ואינה מטמאה בבית הבעילה ואם חשב עליה
לאכילה והוכשרה הרי היא כאוכלין טמאין שהן ראשון
לטומאה וכנפים והנוצה והמקומות הרכים מן
ההרטום ומן הציפורנים שלה הרי הן כבשרה
אחד העוף הטהור ואחד העוף הטמא אבר מן החי הפורש
מהם טהור ואין בו טומאה כלל שנ׳ ולאלה תטמאו לכל
הבהמה הוצי׳ את העוף שאי׳ לו פרסה ומפי השמועה למדו
שלא בא הכתוב לא לטמ׳ אבר מן החי של בהמה או חיה
אבר מן המת מן העוף הרי הוא כנבילת העוף
שפירש ממנו אם היתה נבילת העוף טהור מטמא טומאה
חמורה בבית הבליעה בכזית ואם חשב עליו לאכילה
מטמא טומאת אוכלין ואם היתה נבילת עוף טמא מטמא
טומאת אוכלין אם חשב עליו והוכשר ואינו מטמא אוכלין
אחרים עד שיהיה בו כביצה כשיעור כל האוכלין לטמא
כמו שיתבאר

פרק רביעי

שמונה שרצים האמורין בתורה והן החולד והעכבר והצב
והאנקה והלטאה והכח והתנשמת והחומט טומאת כולן
שווה והן הנקראין שרץ לעניין טומאה השרץ
אב מאבות הטומאות מטמא אדם וכלים במגע וכלי חרס
באויר ואינו מטמא במשא והנוגע בו אינו מטמא בגדים
בשע׳ מגעו ושיעור טומאתו בכעדשה וכל השרצין מצטרפי׳
לכעדשה האיברים אין להן שיעור אבר מן השרץ
כברייתו בשר וגידים ועצמות שהוא פחות מכעדשה בין
שפירש מן החי בין שפירש מן המת מטמא טומאתו והוא
שיהיה בבשר שעליו או במוח שבעצם כדי לעלות ארוכה
בשר מן החי הפירש מן השרץ טהור שאין מטמא לא אבר
הדומה לשרץ כולו מה שרץ בשר וגידים ועצמות אף אבר
הפורש בשר וגידים ועצמות הכוליא והכבד
והלשון וכיוצא בהן אעפ׳ שהן אבר ואין עושין חליפין הרי
הן כבשר ואם פירשו מן החי טהורין דם השרץ
כבשרו ומצטרף לכעדשה כל זמן שהוא מחובר בבשר
עצמו׳ השרץ וגידיו וציפורניו טהורין ועור החולד והעכבר
והצב והתנשמת טהור אעפ׳ שהוא לח ועדיין לא עברו ולא
הלך בו אבל עור האנקה והכח והלטאה והחומט
כבשרן ומטמ׳ בכעדש׳ ואם עיברן או שהלך בהן כדי עבור
טהורין וכמה היא כדי עבורה כדי הלוך ד׳ מילין
קולית השרץ הנוגע בה טהור אעפ׳ שהיא מליאה מוח והוא
שיהיה המוח מתקשקש שאינו מעלה ארוכה אבל אם היה
עומד במקומו ויש בו כדי להעלות ארוכה בה מבחוץ הרי
הנוגע בה טמא ככל האיברים שיש בהן כדי לעלות ארוכה
כמו שביארנו ניקבה הקוליא בכל שהוא הנוגע
בה מכל מקום טמא ביצת השרץ המרוקמת אעפ׳ שהשרץ
נראית מתוכה טהורה ניקבה כל שהוא הנוגע בה טמא
שרץ שחציו בשר וחציו אדמה הנוגע בבשר
טמא ובאדמה טהור ואם השרץ על פני כולו אף הנוגע
באדמה שעדיין לא נגמרה צורתו טמא בשר
השרץ שנפסר והבאיש ונפסל מלאכול הכלב טהור יבש עד
שנעשה כחרש אם יכול להרשות בפושרין מעת לעת
ולחזור לח כשהיה מטמא ואם לאו טהור ואפילו באוכלין
טמאים אינו מטמא ברא במקצת השרץ אבל
שרץ שיבש ושלדו קיים או שנשרף ושלדו קיים הואיל
ותבנית כולו עומדת הרי זה מטמא וקרוב בעיני שטומאה
זו מדבריהם כזית מן הנבילה או כעדשה מן
השרץ שצמקו וחסרו טהורין פחות מכעדשה מן השרץ
ופחות כזית מן הנבילה שתפחו ועמדו על כשיעור מטמאין
מדברי סופרים היו בתחילה כשיעור וצמקו
וחזרו ותפחו עד שהגיעו לשיעורן הרי אלו מטמאין כשהיו
דין תורה וכן אתה אומר בכזית מן המת השרץ
אינו מטמא עד שימות הותזו ראשיהן אעפ׳ שעדיין הראש
מעורה בעור הגוף אעפ׳ שהן מפרכסין כזנב הלטאה טמאי׳
שאר שקצים ורמשים כולן כגון הצפרדע והנחש
והעקרב וכיוצא בהן אעפ׳ שהן אסורין באכילה הרי הן
טהורין מכלום ואפי׳ כאוכלין טמאין אינן ואין לך בכל
השרצים כולן מה שמטמא במותו חוץ משמונה המינין
המפורשין בתורה

פרק חמישי

שכבת זרע אב מאבות הטומאה מטמא אדם וכלים במגע
וכלי חרס באויר ואינה מטמאה במשא ואין המתטמא בה
מטמא בגדים בשעת מגעו ואחד הנוגע בה ואחד הרואה
אותה בבשרו שניהן ראשון לטומאה דין תורה
וכמה שיעור לנוגע בכעדשה ולרוא׳ בכל שהוא ואין הרואה
טמא עד שתצא ממנו ויחתם ממנו פי׳ אמה שנ׳ אשר תצא
ממנו שכבת זרע לפיכך אפי׳ ראה בקיסם הואיל
והגיעה לפי אמה נטמא ואחד הרואה מחמת בשרו או
הרואה באונס טמא אין שכבת זרע של קטן מטמאה
עד שיהיה בין תשע שנים ויום אחד שכבת זרע ארומה
טהורה עד שתהיה לבנה ונמשכת וכל שכבת זרע שאי׳ גופו
של אדם מרגיש בה אינה מטמאה לפיכך אם
ראה בלא קישוי ובלא תאוה אינה מטמאה משום שכבת
זרע נעקרה בהרגשה אעפ׳ שיצתה שלא בהרגשה טמא
המהרהר בלילה וראה ששימש מטה בחלום ועמד
ומצא בשרו חם אעפ׳ שלא מצא שכבת זרע הרי זה טמא
כיון שהרגיש ששימש בחלום כבר ראה בהרגשה ולפי׳ מצא
בשרו חם והיתה מעט ונתקנחה בבשרו או בכליו ולפיכך
לא מצא לחלוחית הרהר ולא מצא בשרו חם או שמצא
בשרו חם ולא הרהר טהור
המטיל מים וראה מים חלוקין או עכורים בתחילה טהור
ראה אותם באמצ׳ או בסוף הרי זה טמא היו המים שהטיל
כולם מתחילה ועד סוף חלוקין או עכורים הרי זה טהור
היו לבנים ונמשכין טמא והמטיל טיפים עבות מתוך
האמה טהור בעל קרי שטבל ולא הטיל מים
קודם שיטבול כשיטיל מים טמא מפני צחצוחי שכבת זרע
שאינן יוצאין אלא כשיטיל מים ברא׳ בחולה או

בוקן אבל ילד בריא טהור מפני שהוא יורה שכבת זרע בחוקה כחץ והיא כולה נתקה מן האמה עד כמה הוא ילד כל זמן שהוא עומד על רגלו אחת ונועל או חולץ מנעלו ואם אינו יכול לעשות כן מפני חוליו הרי זה חולה לעניין זה וכל אשה ששמשה מטתה וירדה וטבלה קודם שתקנח עצמה יפה יפה הרי היא בטומאתה

אחד האיש ואחד האשה ששמשו מטתן שניהם טמאים ושניהם ראשון לטומאה דין תורה ואין האשה טמיאה משום נוגעת בשכבת זרע שנגיעת בית הסתרים אינה נגיעה אלא המשמש הרי הוא כרואה קרי והוא שתהיה בת שלש שנים ויום אחד שנאמר אשר ישכב את אשה

היתה קטנה מבת שלש שנים אינה מתטמא בשכיבה אבל מתטמאה בנגיעת שכבת זרע אם נגע בבשרה מבחוץ לפיכך הבועל גדולה שלא כדרכה טהורה שלא טמא אותה הכתוב בטומאת בית הסתרים אלא כדרכה הבועל את האשה ולא הוציא שכבת זרע טהור אעפ שהערה וכן האשה טהורה עד שיוציא האיש האשה שפלטה שכבת זרע אם פלטה אותה בתוך שלש עונות הרי היא טמאה כרואה קרי לפיכך סותרת יום אחד אם היתה זבה כאיש שראה קרי ומטמא בכל שהוא אעפ שלא יצאת לחוץ אלא נעקרה והגיעה לבין השינים נטמא שהרי שכבת זרע כדמה מה דמה מטמא בפנים אף שכבת זרע שתפלוט תטמא אותה בפנים

שכבת זרע עצמה שנפלטה בתוך השלש עונות מטמאה אחרי שנגעו בה כדרך שטמאה האשה שפלטה אותה ואם פלטה אחר שלש עונות הרי האשה טהורה

וכן שכבת זרע שנפלטה טהורה שכבר נפסרה צורתה וכמה היא עונה יום או לילה ואין העונה שנבעלה בה מן המניין כיצד נבעלה בליל השבת שלש עונות שלה יום שבת וליל אחד בשבת ואחד בשבת אם פלטה בתוך זמן זה טמאה פלטה מליל שמיני והלאה טהורה והאשה שפירשה ממנה שכבת זרע אפילו לאחר כמה עונות הרי זו טמאה כל זמן שהיא לחה והפירש ממנו טמא

שכבת זרע אינה מטמאה אלא כשהיא לחה יבשה כחרס טהור ואם יכולה לשרות מעת לעת בפורשין ולחזור לכמות שהיתה הרי זו טמאה

כבר ביארנו בפרק זה שהרואה קרי והאשה ששכב איש אותה שכבת זרע והנוגע בשכבת זרע טמאים מן התורה וכן האשה שפלטה בתוך שלש עונות הרי היא טמאה מן התורה כרואה קרי אבל שאר האמורין בפרק זה שהן טמאים כגון מהרהר ומטיל מים אינן טמאין אלא מדבריהן ולא גזרו עליהן טומאה אלא לתרומה אבל לחולין טהורין נכרית שפלטה שכבת זרע שלישראל בתוך השלש עונות וכן הבהמ שפלטה שכבת זרע שלישראל בתוך זמן זה הרי אותה הנפלטת טמיאה פלטתו לאחר זמן זה הרי היא ספק נסרחה או עדיין לא נסחרה

כבר ביארנו בהלכות מטמאי משכב ומושב ששכבת זרעו של נוכרי טהור מכלום לפיכ בת ישראל שפלטה שכבת זרע של נכרי אפי בתוך שלש עונות טהורה גוי שהרגיש ונתגייר וירד וטבל ויצא ממנו שכבת זרע שהרגיש בה אחר שטבל הרי זה ספק טמא גדולה ששכב אותה קטן פחו מבן תשע או נוכרי או בהמה הרי זו טהורה שנ ואיש אשר ישכב את אשה עד שיהיה השוכב איש כמו שביארנו

פרק ששי

טומאת עז מדברי סופרים ויש לה רמז בתורה הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם והטהרו והחליפו שמלותיכם

וארבע אבות הטומאות יש בה עז עצמה ומשמשיה ותקרובת שלה ויין שנתנסך לה וטומאת כולן מדבריהן עז עצמה מטמא אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר ואינ מטמא במשא כשרץ שנ שקץ תשקצנו ושיעורה כזית לא תהיה זו חמורה מן המת אבל אם היתה הצורה פחותה מכזית טהורה קצץ אבר ממנה אפי היה כמרדע הרי זה טהור שעז אינה מטמאה לאברים אלא הצורה כולה כשהיא שלימה שנ תזרם כמו דוה מה דוה אינה מטמאה לאיברים אף עז אינה מטמאה לאיברים כקולי אבות הטומאה דנו בה מפני שטומאתה מדבריהם עשאוה כשרץ שאינו מטמא במשא וכמת שאינו מטמא אלא בכזית וכנדה שאינה מטמאה לאיברים נתפרקה עז אעפ שההדיוט יכול להחזירה והרי כל איבריה קיימים אינה מטמאה

כל משמשי עז כשרץ מטמאין אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר ואינן מטמאין במשא ושיעור טומאתן בכזית ואפי קצץ ממשמשיה כזית מן הכלי מטמא כשרץ זו חומר במשמשיה יותר מעז עצמה ובית עז עצמה אבניו ועציו ועפרו מטמאין כזית במגע ככל המשמשין המכנים ראשו ורובו לבית עז נטמא כנוגע וכן כלי חרס שהכנים אוירו לבית עז נטמא ספסלים וקתידראות שהכנים רובן לבית עז טמאים וכולן ראשון לטומאה תקרובת עז מטמאה במגע ובמשא כנבילה ושיעורה בכזית כל דבר שמקריבין לה בין בשר בין שאר אוכלים ומשקין הכל כנבילה שהכתו קראן זבחי מתים ואעפ שאין תקרובת עז של אוכלין בטילין לעולם להתירה בהנאה אם בטלה הרי זו ספק לטומאה אבל כלי שהוא תקרובת עז שביטלו טהור וכן עז ומשמשיה שבישלן טהורין יין שנתנסך לעז מטמא אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר ומטמ אדם במשא כנבילה וטומאתו בכזי שנ אשר חלב זבחמו יאכלו ישתו יין נסיכם הרי יין נסיכם כחלב זבחמו ואין מטמא טומא זו אלא יין שנתנסך ביד לפני עז אבל סתם יינן שלגוים מטמ טומאה קלה כשאר כל משקין טמאין מכל הדברים שביארנו מתחילת הספר עד כאן אתה למד שאבות הטומאות מהן אבות של תורה ומהן אבות של דברי סופרי כל המתטמא מחמת אב של תורה הרי הוא וולד טומאה של תורה וכל המתטמ מחמת אב של דבריהם הרי זה וולד של דבריהם כל אב טומאה שמטמא במגע ואינו מטמא במשא בין אב של תורה בין אב של דבריהם אדם הנוג בו אינו מטמא בגדי בשעת מגעו ולא אדם ולא כלי חרס אעפ שעדי לא פירש ממטמאיו והנו אחר שפיר ממטמאיו או קודם שיפרוש וולד שהוא מטמ אוכלי ועושה אותן שיני לטומאה מפני שהוא ראשון וכל אב טומאה שמטמא במגע ובמשא בין אב של תורה בין אב של דבריהן אדם הנוגע בו או הנושאו מטמא בגדי בשעת מגעו ובשעת נשיאתו ועושה אותן ראשון לטומא וכן אם נגע באוכלין עשאן ראשון כל זמן שלא פירש ממטמאיו פירש ממטמאיו הרי הוא ראשון לטומאה לכל דבר ואינו מטמא בגדים ואם נגע באוכלין הרי הן שני ברא בשאר כל האבות חוץ מן הנבילות והמרכב אבל הנבילה והמרכב אעפ שמטמאי במגע ובמש הנוגע בהן אינו מטמא בגדים בשעת מגעו ואם נגע באוכלין הרי הן שני לטומאה

והנושא מטמא בגדים בשעת נשיאתו ואם נגע באוכלי עד שלא פירש הנס ראשון לטומאה כמו שביארנו מי חטאת שיש בהן כדי הזאה אעפ שהן כנבילה וכמרכ שאין מטמאין בגדים אלא הנושאן הרי הנוגע בהן מטמא בגדים בשעת מגעתו משום נושא שאי איפשר שיגע במים שלא יסיט אותן וכבר ביארנו שאחר הנושא ואחר המסיט

וכן הנוגע בצמר הנבילה או שנגע במימי המרכב מטמא בגדי בשעת מגעו משום נושא שאי איפשר לנגוע בדברים אלו שלא יסיט אותן ולפיכ מטמא בגדי עד שלא פירש כדין הנושא הבולע נבלת עוף הטהור בשעת בליעתו מטמא בגדים כמו שביארנו והן ראשון לטומא וכן אם נגע באוכלי הרי הן ראשון לטומאה ואחר שבלע הרי זה פירש ממטמאיו השורף פרה ארומה ושעירים הנשרפים והמשלח את השעיר אעפ שבשעת מעשיהן מטמא בגדים כמו שביארנו אם נגעו באוכלין אפילו בשעת מעשיהן הרי הן שיני לטומאה הנוגע באב מאבות הטומאות המושלך בתוך המקוה כגון

נבילה או שרץ או משכב שהיה במקוה ונוגע בו הרי זה
טמא שנ׳ אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ונוג׳ בנבלת
יטמא אפילו כשהן בתוך המקוה מטמאין וכשיעלה מן
המקוה זה הנוגע יטהר וכן זב שדרס על
המשכב שהוא מונח במקוה הרי המשכב טמא וכשיעלה
המשכב מן המקוה יטהר שהרי עלתה לו טבילה וזה הנוגע
במשכב כשהוא במקוה אם פשט ידו ונגע חוץ למקוה הרי
זה מטמא בגדי׳ ואין צריך לומ׳ שהוא מטמא אוכלין ומשקי׳

פרק שביעי

דבר מפורש בתורה שהאוכלין והמשקין מתטמאין שנ׳ מכל
האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה
אשר ישתה בכל כלי יטמא ואי׳ האוכל שנטמא מטמא אוכל
אחר מן התורה ולא המשקין שנטמאו מטמאין דבר אחר
מן התורה אבל מדברי סופרים גזרו על האוכל
הטמא שאם נגע באוכל אחר טמאהו וכן אם נגע אוכל
הטמא במשקי׳ טמאי׳ ואין אוכל מטמא כלי שנגע בו לעולם
ואפי׳ מדבריהם וכן גזרו על המשקין הטמאים שיטמאו
אוכלין או משקין או כלים שנגעו בהן אין לך
וולד טומאה שמטמא כלים אלא משקין טמאים בלבד
וטומאה זו מדבריהם והוא שיהיו אותן המשקין טמאין
מחמת אב מאבות הטומאות בין של תורה בין של דבריהם
ומפני מה גזרו על המשקין טמאים שיטמאו
כלים גזירה משום משקה הזב שהוא אב ומטמא כלים דין
תורה שנאמר וכי ירוק הזב בטהור כמו שביארנו
כשגזרו על המשקין שיטמאו את הכלי גזרו שיהיו מטמאין
את הכלי מתוכן כיצד אם נפלו לאויר כלי חרס נטמא כולו
והרי הוא שני ואם נגעו בשאר כלים מתוכן מטמא כולן
ונעשו שיני

אבל אם נגעו משקין טמאין באחורי הכלי שיש לו תוך בין
בכלי חרס בין בכלי שטף וכלי מתכות נטמאו אחוריו בלבד
והרי אחוריו שני ולא נטמא תוכו ברא׳ לתרומה
אבל לקודש כלי שנטמאו אחוריו נטמא כולו והרי כולו שני
לטומאה כבר ביארנו שהאוכלין אין מטמאין
כלים והמשקין מטמאין ולמה עשו בטומאת משקין היכר
זה ואמרו שהכלי שנגעו משקין טמאין באחוריו לא נטמא
תוכו לתרומה להודיע שטומאת כלים אילו מדבריהם שלא
ישרפו עליה תרומה וקדשים כבר ביארנו שהאוכלין
והמשקין שנגעו באב מאבות הטומאות הרי הן ראשון
לטומאה וכן אם נגע אוכל באדם או בכלי שניטמא באב
הרי אותו האוכל שיני לטומאה ואוכל שנגע בזה השיני
נקרא שלישי לטומאה ואם נגע השלישי באוכל רביעי הרי
זה נקרא רביעי לטומאה ברא׳ באוכלין אבל
המשקין אחד משקה שנגע באב הטומאה או שנגע בראשון
או שנגע בשיני הרי אותו המשקה תחילה לטומאה ומטמא
את חבירו וחבירו את חבירו אפילו הן מאה שהן מונין
במשקין כיצד יין שנגע באב הטומאה או בראשון
או בשיני הרי יין זה כראשון לטומאה וכן אם נגע יין זה
בשמן ושמן בחלב וחלב ברבש ורבש במים ומים ביין אחר
וכן עד לעולם כולן ראשון לטומאה וכאילו כל אחד מהן
נטמא באב תחילה וכולן מטמאין את הכלים

וכן כלי שנטמאו אחוריו במשקין ונגעו משקין אחרים
באחורי הכלים הטמאין אפי׳ היו משקין חולין נעשו המשקי׳
האחרים תחילה לטומאה ומטמאי׳ כלי אחרים ועושין אותן
שיני ואין צריך לומר שהן מטמאין אוכלין ומשקין אחרים
אחורי הכלי שנטמאו במשקין ונגעו אוכלין
באחורי הכלי הטמא אפי׳ אוכלי תרומה הרי הן טהורין
שהכלי שנטמאו אחוריו בלבד אינו מטמא את האוכלין אלא
לקודש בלבד שהכלי שנטמאו אחוריו הרי זה טמא כולו
לקודש כמו שביארנו, ולפיכך מטמא אוכל הקודש

פרק שמיני

כל הנוגע בידיו בראשון לטומאה בין שהיה אותו ראשון
אדם או כלי או אוכל או משקין טמאין נטמאו ידיו בלבד
עד הפרק וכן המכנים ידיו לאויר כלי חרס
שנטמא באב הטומאה או שהכנים ידיו לבית מנוגע נטמאו
ידיו וטומאת הידים מדברי סופרים הידים שניות
מדברי סופרים לעולם שאין טומאתן אלא מדבריהם וכשגזרו
טומאה עליהן גזרו שיהיו כשיני לטומאה אפי׳ המכנים
ידו לבית המנוגע או שנגע בידיו באדם שמטמא בגדים
עד שלא פירש ממטמאיו הרי ידיו שניות הפגול
והנותר וצריר של מנחות הרי הן כראשון לטומאה ומונין
בהן ראשון ושיני לפיכך מטמאין את הידים בכביצה ואין
הפיגול והנותר מצטרפי׳ אע״פ ששיעורן שוה בכביצה הואיל
וטומאת הידים מדבריהן אבל שאר האוכלין
מצטרפין שאין אוכלין טמאין מטמאין את הידים עד
שיהיו כביצה קולית הפיגול או הנותר אע״פ
שהיא סתומה הנוגע בה בידיו נטמאו ידיו שהעצמות של
קדשים ששמשו נותר או פיגול מטמאין את הידים הואיל
ונעשו בסים לדבר האיסור

בשר קודש שיצא חוץ למחיצתו הרי הוא ספק אם מטמא
את הידים או לא לפיכך אינו מטמא שספק טומאת הידים
טהור כמו שיתבאר ואם בשר פסח שיצא חוץ לבית הוא
הרי הוא טהור בני חבורה זריזין הן אין טומאת
ידים במקדש שבשעה שגזרו טומאה על הידים לא גזרו
במקדש אלא הנוגע באוכלין טמאים וכיוצא בהן בין שנגע
במקדש בין שנגע חוץ למקדש ונגע בקדשים במקדש לא
טמאן ואם נגע חוץ למקדש הרי זה מטמא את הקודש
ופוסל את התרומה כמו שיתבאר מי שנטמאת
ידו אחת ונגעה באחרת האחרת טהורה ונוטל את הטומא׳
ודיו ברא׳ לתרומה אבל לקודש אם נטמאת ידו
אחת ונגע בשנייה טמאה ושתיהן צריכות טבילה לקודש
אבל לתרומה בטבילת ידים בלבד יטהרו ידיו

שלמה המלך ובית דינו גזרו על כל הידים שיהיו שניות
ואע״פ שלא ידע בוודאי שנטמאו מפני שהידים עסקניות
ולא גזר שלמה על הידים טומאה אלא לקודש ואחר כך גזרו
חכמים שאחריו אף לתרומה ולפיכך צריך נטילת ידים
לתרומ׳ ואם נגע בתרומה קודם שיטול ידיו פסולה ונשרפת
על טומאה זו לט אדם ידיו במפה ואוכל
תרומה בלא נטילת ידים ואין חוששין שמא יגע אבל
לא יעשה כן מפני החולין שנעשו על טהרת הקודש או על
טהרת תרומה גזירה שמא יגע לפי שאינו מקפיר עליהן
הואיל והידים שניות אם נגעו במשקה עשאום
תחילה ואם נגעו משקין אילו באוכלי עושין אותן שיני ואם
נגעו במשקין אחרים עושין אותן תחילה שהמשקין תחילה
לעולם כמו שביארנו אבל אין משקין אילו שנטמאו
מחמת הידים מטמאין כלים שעיקר טומא׳ הידים מדבריהן
וכן גזרו חכמים על כל אדם שיאכל אוכלין טמאי׳ בין שאכל
אוכל ראשון או אוכל שיני ועל כל השותה משקין טמאין
שיהיה שיני לטומאה עד שיטבול ואם נגע באוכלין עשאן
שלישי ואם נגע במשקין אפי׳ משקה חולין עשאן תחילה
לטמא אוכלי׳ ומשקין אחרי׳ אבל לא לטמא כלים הואי׳ ועקר
טומאת אדם זה מדבריהן ומפני מה גזרו טומאה
על האוכל אוכלין טמאים שמא יאכל אוכל ראשון או שיני
וישתה עליו משקה תרומה ונמצא המשקה תרומה טמא
באוכל שבפיו וכן השותה משקין טמאים שמא
יאכל עמהן אוכל תרומה ונמצא טמא במשקי׳ שבפיו וכבר
ביארנו בתרומות שאסור לאכול תרומה טמאה
אינו מתטמא עד שיאכל מאכלים טמאים כחצי פרס שהוא
כביצה ומחצה שוחקת וכן השותה אינו מתטמ׳ עד שישתה
ממשקין טמאין רביעית וכל האוכלין מצטרפין
לכחצי פרס לפסול את הגויה וכל המשקין מצטרפין
לרביעית ואם אכל או שתה פחות משיעור זה טהור
אכל מעט ושהא ואכל מעט אם יש מתחילה ועד סוף כדי
אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין
וכן אם שתה מעט ושהה ושתה מעט אם יש מתחילה ועד

סוף כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין אכל פחות מכשיעור וטבל ועלה ואכל מעט מיר אם לא שהה ביניהן והרי בין אכיל שלפני טבילה ושל אחר טבילה בכדי אכילת פרס הרי או מצטרפין אשה שהיא ראשון לטומאה ומניקה את בנה הרי הבן טהור ולא גזרו עליו טומאה שאפי׳ תאמר שינק רביעית איפשר שיש מתחילה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס שהרי אינו יונק בבת אחת המעוברת התירו לה לאכול אוכלין טמאין פחות מכשיעור ואעפ שהיא אוכלת הרבה מפני הסכנה ואינה צריכה טבילה אא הרי היא כטבולה

פרק תשיעי

הבא ראשו ורובו במים שאובין או שנפלו על ראשו ועל רובו שלשת לוגין מים שאובין הרי הוא כשני לטומאה עד שיטבול ואם נגע באוכלין עשאן שלישי ואם נגע במשקין טמאים ועשאן תחילה לטמא אוכלים ומשקין אחרים אבל לא לטמא כלים ומפני מה גזרו טומאה על אדם זה ספני שהיו טבולי יום טבולין במערות שמימיהן רעים ואחר כך היו רוחצין במים שאובים יפים דרך נקיות ופשט המנהג כך עד שיהיו רוב העם מדמין שמים שאובים שרוחצים בהן באחרונה הן שמטהרין לא הטבילה שבמי׳ מקוה והיו טובלין בולזול בלא כוונה ולפיכך גזרו שכל שבא ראשו ורובו במים שאובי׳ או שנפלו על ראשו ורובו נטמא ונעשה כשיני לטומאה אפילו שאינו טבול יום אם נפלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובין או שבא ראשו ורובו במים שאובין הרי זה כשני לטומאה עד שיטבול טבל אינו צריך הערב שמש מפני שעיקר טומאה זו מדבריהן וכן האוכל אוכלין טמאים והשותה משקין טמאין וטבל אינו צריך הערב שמש

וכן כלים שנטמאו במשקין כיון שהטבילן טהרו ואין צריכי הערב שמש מפני שטומאו אילו עקרן מדבריהן

מי שנפלו עליו שלשת לוגין מים שאובין משני כלים או משלשה אם התחיל השיני עד שלא פסק הראשון מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין נפלו מארבעה כלים אין מצטרפין ואעפ שהתחיל זה עד שלא פסק זה הרי זה טהור נפלו על ראשו אבל לא על רובו או שנפלו על רובו ולא על ראשו בלבד מלמעלה ועל רובו נפלו מן הצד או מלמטה הרי זה טהור עד שיפלו על ראשו ועל רובו הסמוך לראשו כדרכן וכן אם בא ראשו במים שאובין ולא בא רובו או בא רובו ולא בא ראשו או שבא ראשו בלבד ובא משאר גופו ורובו במים שאובין מלמטה או מן הצד הרי זה טהור עד שיבא ראשו ורובו הסמוך לראשו כדרכו הבא מראשו ורובו החצי במים שאובין ונפלו על החצי האחר מים שאובין הואיל וחציו בנפילה וחציו בביאה טהור

היו שלשת הלוגין שנפלו עליו או שבא בהן מקצתן שאובין ומקצתן אינן שאובין או שנתערב בהן יין רבש וחלב הרי זה טהור עד שיהיו השלשה כולן מים שאובין

שלשת לוגין אילו שנפלו על הטהור או שבא בהן וטמאוהו כיון שנעשה כשיני לטומא׳ הרי המים האילו טמאין שהרי נגעו בשיני והרי אילו המים אומרין לזה הטהור טמאנו איתו וטמאנו בראשונה היו מניחין ככרות של תרומה בצד הספרים ואומרים זה קודש וזה קודש ובאין העכברים וקורעין את הספרים לפיכך גזרו שכל תרומה שתגע באחר מכתבי הקודש נטמא׳ והרי היא כשלישי לטומא כאילו נגעה בשיני ונמצאו כל כתבי הקודש פוסלין את התרומה כשני

ולא עוד אא מי שהיו ידיו טהורות ונגע באחר מכתבי הקוד׳ נעשו ידיו שניות ומטמאין את התרומה ואת המשקין ואעפ׳ שאין הידים מתטמאות אא מראשון לטומאה כמו שביארנו הרי הן מתטמאות מן הספר רצועות תפילין עם התפילין וגיליון שבספר שמלמעלה ושמלמטה שבתחילה ושבסוף כשהן מחוברין לספר וספר שנמחק ונשתייר בו שמונים וחמשה אותיות וסגילה שכתוב בה מן התורה פה׳ אותיות בפרשת ויהי בנסע הארון הרי אילו מטמאין את הידים ולא דברי תורה בלבד אא כל כתבי הקודש אפילו שיר השירים וקוהלת שהן דברי חכמה מטמאין את הידים תרגום שבעזרה ושבדניאל הרי הוא מכלל כתבי הקודש אבל תרגום שכתבו עברית וערבית שכתבו תרגום או שכתב כתבי הקודש בכתב ערבי אינן מטמאין את הידים עד שיהיו כתובים אשורית על העור ובדיו

הכותב הלל ושמע לתינוק להתלמד בו אעפ שאינו רשאי הרי אילו מטמאין את הידים

המשיחו והרצועו שתפרן לספר אעפ שאינו רשאי לקיימן כל זמן שהן מחוברין לספר מטמאין את הידים תיק של ספר ותיבה של ספר ומטפחות ספרים בזמן שהן תפורות מטמאין את הידים אבל הברכות אעפ שיש בהן מאותיות שלשם ומעניינים הרבה של תורה אינן מטמאי׳ את הידים

ספרי המינין אינן מטמאין את הידים פרשת סוטה הואיל ולמחיקה עומדת אינה מטמאה את הידים

פרק עשירי

כל המתטמא באב מאבות הטומאות בין אדם בין כלים הרי הוא ראשון לטומאה כמו שביארנו עד שיטבול טבל הרי הוא כשיני לטומאה עד שיעריב שמשו שנ׳ במים יובא וטמא עד הערב וטהר הכתוב קרא לטבול יום טמא

אחד טבול יום מטומאה חמורה כגון שטבל מזיבות או מטומא׳ מת וצרעת ואחד טבול יום מטומאת שרץ וכיוצא בו כל הטעון הערב שמש בין אדם בין כלים בין מדברי תורה בין מדברי סופרים הרי הוא כשיני לטומאה עד שיעריב שמשו טבול יום פוסל אוכלי תרומה ומשקה תרומה ואוכלי הקודש ומשקה הקודש פוסל הכל כיצד טבול יום שנגע באוכלין של תרומה עשאן שלישי לטומאה מפני שהוא שני וכן אם נגע במשקין של תרומה טמאין והרי הן שלישי לטומאה נגע טבול יום במשקין של קודש טמאן והרי הן רביעי לטומאה וכן אם נגע באוכלי הקודש עשאן רביעי אבל אם נגע באוכלי חולין ובמשקה חולין הרי הן טהורין הרי נתבאר לך מכל אלו הדברים שאין שם משקי׳ שניות לעולם אא המשקין תחילה לעולם חוץ ממשקין שנגע בהן טבול יום שהן שלישי אם היו תרומה או רביעי אם היו קודש

כל המטמאין בין חמורין בין קלין משקין היוצאים מהן כגון רוקן ומימי רגליהן הרי הן כמשקין שנגעו בהן אלו ואלו ראשון לטומאה כמו שביארנו חוץ מזב וחביריו שמשקין היוצאין מהן אב טומאה ומשקין שהזב וחביריו נוגעין בהן תחילה אפילו אוכל אוכלין טמאין או שותה משקין טמאים המשקי׳ היוצאין ממנו קודם שיטבול כמו המשקין שנגע בהן שהן תחילה וכן טבול יום משקין היוצאין ממנו כמשקין שהוא נוגע בהן שאין מטמאין אחרים כלל אא אם נגע במשקה חולין הרי הן טהורין ואם נגע במשקה תרומה הרי הן שלישי ואם נגע במשקה קודש הרי הן רביעי ועתה יתבאר לך שאין שלישי שבתרומ׳ ולא רביעי שבקוד׳ מטמא משקה אחר או אוכל אחר ואין צריך לומר שאין מטמאין כלים לפיכך קדירה שמלאה משקין ונגע בה טבול יום אם היה משקה חולין הכל טהור ואם היה משקה תרומה המשקין פסולין והקדירה טהורה ואם היו ידיו טמאות המשקה טמא בין משקה תרומ׳ בין משקה חולין וזה חומר בידים מבטבול יום וחומר בטבול יום מבידים טמיאות שספק טבול יום פוסל מספק וספק הידים טהור כמו שיתבאר אחד טהור שהיו ידיו טמאות או טבול יום שידיו טמאות הרי זה מטמא משקה חולין ועושה אותן תחילה לטמא אוכלין ומשקין כמו שביארנו ומאחר שמשק׳ שיצא מטבול יום כמשקין שנגע בהן טבול יום שנפל מרוקו או מימי רגליו על ככר שלתרומה הרי זה טהור מפני שהן כמשקין שנגע בהן מכל או הדברים

שהקדמנו לבארם אתה למד שהאדם יהיה אב לטומאה ויהיה ראשון לטומאה מדברי תורה ולעולם לא יהיה האדם שני ﭏ מדברי סופרי׳ והוא האוכל אוכלי׳ טמאי׳ או השותה משקין טמאין או הבא ראשון ורובו במים שאובין שכל אילו כשיני לטומאה מדבריהם וכן שאר כל הכלי׳ חוץ מכלי חרס יהיו אב טומאה ויהיו ראשון לטומאה מדברי תורה ולא יהיה הכלי לעולם שיני לטומאה ﭏ מדברי סופרים שאם יטמא במשקין טמאין יהיה שיני מדבריהן כמו שביארנו

כבר ביארנו שכלי חרס לא יהיה אב טומאה לעולם לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים ויהיה ראשון לטומאה מדברי תורה ושני מדבריהן אם נטמא במשקין כשאר הכלים ולא יהיה האדם ולא הכלים שלישי ולא רביעי לעולם לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים האוכלין לא יהיו אב טומאה לעולם לא מדברי תורה ולא מדבריהם ויהיו ראשון ושיני מדברי תורה שהאדם או הכלי שהוא ראשון לטומאה אם נגע באוכל עשאהו שיני והאוכלין יהיו שלישי ורביעי לטומאה מדבריהן בלבד המשקין יהיו אב טומאה מדברי תורה כגון מי חטאת ורוק הזב ומימי רגליו ויהיו ראשון לטומאה מדברי תורה כגון שנגעו באב מאבות הטומאות וכן אם נגעו המשקין בוולד הטומאה בין אדם בין כלים נטמאו מדברי תורה והרי הן כראשון לטומאה לטמא אחרים מדבריהם וכן אם נגעו בשני בני אדם בין כלים בין באוכלין נעשו ראשון לטמא אחרי׳ מדבריהם כמו שביארנו ויהיו המשקי׳ שלישי ורביעי מדבריהם כיצד אם נגע טבול יום במשקה תרומה עשאהו שלישי ואם נגע במשקה קודש עשאהו רביעי ואין אתה מוצא משקין שניות לעולם ולא משקה שאינו תחילה חוץ ממשקה טבול יום כמו שביארנו שהוא פוסל מדבריה׳ ואינו מטמא

פרק אחד עשר

כל מקום שנ׳ באוכלין פסול הוא שיהיה האוכל עצמו טמא ולא יטמא אוכל אחר ﭏ אם נגע באוכל אחר הרי הוא טהור הראשון שבחולין טמא ומטמא השיני פסול ולא מטמא ואין שיני עושה שלישי בחולין ומניין לאוכל שיני שהוא פסול בחולין שנ׳ וכלי חרס אשר יפול מהן אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא נמצא השרץ אב וכלי חרס שנפל השרץ לאוירו ראשון והאוכל שבכלי שיני והרי הוא אומר יטמא וכן שרץ שנפל לאויר התנור הפת שנייה שהתנור ראשון הראשון והשיני שבתרומה טמאים ומטמאין השלישי פסול ולא מטמא ואין שלישי עושה רביעי בתרומה מניין לאוכל שלישי שהוא פסול בתרומה שנ׳ ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשי׳ נמצא טבול יום אסור בתרומה עד שיעריב שמשו ואם נגע בה פסלה וטבול יום כשיני לטומא׳ הוא הא למדת שהשיני עושה שלישי בתרומה

הראשון והשיני והשלישי בקודש טמאין ומטמאין הרביעי פסול ואינו מטמא ואין רביעי עושה חמישי לעולם ומניין לשלישי בקודש שהוא טמא שנ׳ והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל וכבר קרא הכתוב לשיני טמא שנ׳ כל אשר בתוכו יטמא הא למדת שבשר הקודש שנגע בשיני נטמא וישרף ומניין לרביעי בקודש שהוא פסול מקל וחומר ומה מחוסר כיפורים שהוא מותר בתרומה אסור בקודש עד שיביא כפרתו השלישי שהוא פסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש אבל החמישי טהור

בשר תאוה אע״פ שהוא טהור גזרו עליו שיהיה כשלישי לטומאה מטמא את הקודש ואינו פוסל את התרומה

ויראה לי שלא גזרו עליו ﭏ כדי שלא יערבוהו עם בשר הקדש ויבואו לטעות ולשגוג בו וידמה שהבשר זה הוא חול והוא קודש ויאכלנו בטומאה חיבורי אוכלין על ידי משקין הרי הן חיבור לטמא טומאת אוכלין והדבר ספק אם חשובים כגוף אחד למנו׳ בהן ראשון ושיני ושלישי או חושבין זה האוכל שנגעה בו הטומאה ראשון והאוכל המחובר לו שיני השיני שבחולין פוסל אוכלי תרומה ועושה אותן שלישי ואם נגע במשקה חולין טמאין ואין צריך לומר אם נגע במשקה תרומה או במשקה קודש שהוא מטמא את הכל השלישי שבתרומה שנגע באוכלי קודש פסלן ונעשו רביעי ואם נגע במשקה הקודש טמאן ונעשו תחילה אבל אם נגע שלישי שבתרום במשקה תרומה הרי הוא טה׳ וכן רביעי שבקודש אם נגע במשקה קודש הרי זה טהור חולין שנעשו על טהרת תרומה השלישי שבהן פסול כתרומה ואם נגע בקודש אינו עושהו רביעי ואפי׳ משקה קודש אינו פוסל והחולין שנעשו על טהרת הקודש השלישי שבהן טהור כחולין האוכל רביעי שבקודש אסור לו לאכול את הקודש ומותר ליגע בקודש ואינו פוסלו אפילו תבשיל שנתערב בו הקודש ואין בו כזית בכדי אכילת פרס הרי זה לא יאכל ברביעי של קודש ﭏ בחמישי שהוא טהור כמו שביארנו האוכל שלישי שבתרומה עצמה או של חולין שנעשו על טהרת תרומה הרי זה אסור לאכול את התרומה עד שיטבול ומותר ליגע בתרומה והרי היא טהורה באכילה עשו מעלה בנגיעה לא עשו מעלה בד״א בתרומה עצמה אבל תבשיל שנתערבה בו תרומה אם אין שם כזית בכדי אכילת פרס הרי זה מותר לאכול מאותו תשביל כדרך שמותר ליגע בתרומה

האוכל שלישי שבתרומה או של חולין שנעשו על טהרת התרומה אע״פ שהוא טהור לנגיעת תרומה הרי הוא כשיני לעניין קודש שטהרת תרומה טומאה היא אצל הקודש אבל האוכל שלישי שבחולין שנעשו על טהרת הקודש הרי הוא טהור שאי׳ לך דבר שעושה רביעי בקודש ﭏ קודש מקודש בלבד כל קודש האמור בעניין טומאת אוכלין ומשקין הוא קודש מקודש המקודשין כגון בשר קודשי קדשים ובשר קדשים קלים וחלות תורה ורקיקי נזיר שנשחט עליהן הזבח והמנחות שקדשו בכלי ושתי הלחם ולחם הפנים משקרמו בתנור אבל חלות תודה ורקיקי נזיר שלא נשחט עליהן הזבח והמנחות שלא קדשו בכלי אינן לא כקודש ולא כחולין ﭏ כתרומה

החלה והביכורים ותשלומי ארבעה וחמשה הרי הן כתרו׳ הטבל והמדומע וגידולי תרומה ומעשר שיני וראשו ועיסה הטבולה לחלה הרי הן כחולין והראשון טמא בהן והשיני פסול ואין בהן שלישי כל דבר שווראי מטמא את החולין מן התורה גזרו על ספקו כחולין הטבולין לחלה שתעשה אותה העיסה בטהרה ומפרישי׳ ממנה חלה וחלתה תלויה לא נאכלת ולא נשרפת

פרק שנים עשר

אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה ואילו הן יש לאדם להטביל כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקוד׳ גזירה שמא יהיה פי הכלי צר ולא יהיה בו כשפופרת הנוד ונמצאו הכלים שבתוכו כאילו טבלו במים שבכלי לא במקוה בד״א בשהיה הכלי הגדול שיש בתוכו הכלים הטמאין טהור אבל אם היה טמא מתוך שעלתה לו טבילה עלתה טבילה לכלים שבתוכו אפי׳ להשתמש בהן בקודש

כלי שנטמאו אחוריו במשקין לא נטמא תוכו ולא בית אצבע שבעובי שפתו והמשקין שבתוכו או שבבית צביעתו טהורין ושותה בו ואינו חושש שמא יגעו משקין שבפיו באחורי הכלי ויחזרו ויטמאו תוכו בד״א לתרומה אבל לקודש נטמאו אחוריו נטמאו כולן הנושא את המדרס מותר לו לישא עמו תרומה כאחר והואיל ואין הנושא נוגע בתרומה ולא התרומה נוגעת במדרס הרי היא טהורה אבל לא הקודש אע״פ שלא נגע בו מעשה היה באחר שנשא חבית של קודש טמאה במדרס שנשא עמה ובאותה שעה גזרו שהנושא את המדרס לא ישא את הקודש ולא גזרו אלא במדרס עם הקודש כמעשה שהיה ואם עבר ונשא הואיל ולא נגע בקודש הרי הקודש טהור בגדי אוכלי תרומה אע״פ שהן טהורין ונזהרין

מן הטומאות הרי בגדיהן מדרס לקודש   כלי
שהוא מפוצל ולוחותיו וקורותיו מקושרו כגון מטה וכיוצא
בה אם נטמא וצריך להטבילו לתרומ יש לו להטבילו כולו
כאחת כשהוא מקושר   אבל לקודש מתיר ומנגב שמא יש
שם דבר החוצץ ומטביל ואחר כך קושר   כלים הנגמרין
בטהרה אפי היה העושה אותן תלמיד חכם ונזהר בהן הרי
אילו צריכין טבילה לקודש ואינן צריכין הערב שמש אבל
לתרומה משתמש בהן בלא טבילה שהרי נעשו בטהרה

ומפני מה הצריכום טבילה לקודש גזירה משום רוק עם
הארץ שיגע בהן בשעת מלאכ ועדיין הוא לח אחר שנגמר
הכלי מצרף מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומ כיצד כלי
שהוא מלא פירו פירורי זה מזה כגון צימוקי וגרוגרו ונגעה
טומאה באחד מהן נטמא כל מה שבכלי לקודש   אבל לא
לתרומה וכל המעלות של דבריהם הם ורמז יש למעלה זו
בתורה כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת   אמרו חכמים
כל מה שבכף הרי הוא כגוף אחד אפי שאין לו תוך מצרף
מה שעליו לקודש כגון שהיו צבורין   על גבי הלוח או על
גבי העור אעפ שאין הפירות נוגעין זה בזה   היו
שני הצבורין בתוך הכלי   ודבר אחר ביניהן ונטמא אחד
משניהן אם היה הדבר שביניהן צריך לכלי הכלי מצטרפן
ונטמא הכל ואם אינו צריך לכלי לא נטמא אלא זה שנגעה
בו הטומאה בלבד   היו שני ציבורין בכלי והצבור
האחר מחובר למים שאחורי   הכלי ונגע בצבור השיני
נטמאו שניהן בצירוף הכלי   ונטמאו המים שאחורי הכלי
מחמת זה האוכל המחובר להן אעפ שהן אחורי הכלי

נגע הטמא במים שאחורי הכלי נטמא האוכל
המחובר להן והדבר ספק אם נטמא האוכל השני בצירוף
הכלי או לא נטמא מחמת הצירוף

אוכל קודש שנטמא והניחו בכלי   ובתוך הכלי אוכל קודש
אחר טהור   ואין נוגעין זה בזה הטהור בטהרתו והטמא
בטומאתו   בא טבול יום ונגע באוכל הטמא יש בדבר זה
ספק אם נפסל הטהור מחמת מגע טבול יום   מפני צירוף
הכלי או לא נפסל   שלא נגע טבול יום אלא באוכל ששבע
מן הטומאה ולא הוסיף לו כלום   הרביעי בקודש
פסול אבל בתרומה טהור   וכן שלישי בתרומה אם נגע
במשקה קודש הרי זה נטמא כמו שביארנו   והשלישי
שבתרומה או שבקודש אם נגע במשקה תרומה לא פסלו

מי שנטמאת ידו אחת ונגעה בה בידו שנייה
או ביד חבירו פסל את השנייה והרי היא כשלישי ואם היה
ידו בלולה במשקה אעפ שלא נגע נטמאת חבירתה וצריך
להטביל את שתיהן ואחר כך יגע בקודש   אבל
בתרומה אם נטמאת ידו האחת לא נטמאת חברתה ואפי
נגע בה כשהיא נגובה   ואינו צריך להטביל ידו שנטמאת
אלא נוטלה ונוגע בתרומה   אוכלין נגובים שלא
הוכשרו אוכלין אותם בידים מסואבות   ברא בתרומה
אבל בקודש חיבת הקדש מכשרתן   ואסור למי שידיו
טמאות לאכול קודש שלא הוכשר   ואפילו לא נגע בו אלא
בכוש או שתחב לו חבירו לתוך פיו הרי זה אסור

אין צריך לומר שאם נגעה טומאה באוכלין של קדש שלא
הוכשרו שלא נטמאו מפני שחיבת הקודש מכשרתן

ברא לפסול האוכל עצמו ולאוסרו באכילה אבל
למנות בו ראשון ושני הרי זה ספק כיצד נגע אוכל שנטמא
בלא הכשר באוכל שיני שהוכשר הרי זה השיני ספק ספני
שהראשון לא הוכשר   האונן אחר שתם זמן
אנינותו ומחוסר כיפורי אחר שהביא כפרתו צריכין טבילה
לאכילת הקודש אבל לא לתרומה שהאונן ומחוסר כיפורי
מותרין לאכול את התרומה   ומפני מה הצריכום
טבילה לקודש שהרי עד עתה היו אסורי לאכול את הקודש
והסיחו דעתן ושמא נטמאו והם לא ידעו ולא עשו מעלה
זו לא לאכילה אבל לנגיעה נוגעין בקדשים קודם טבילה

שש מעלות הראשונות עשאום בין לקודש
בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש   וחמש אחרונות שהן
מן הכלי מצרף מה שבתוכו והלאה עשאום בקודש בלבד
אבל לא בחולין שנעשו על טהרת הקודש אלא הרי הן בחמש
אילו כחולי לפיכך חולין שנעשו על טהרת הקודש הראשון
טמא בהן והשיני פסו והשלישי טהור בחולי כמו שביארנו

פרק שלשה עשר

חמש מעלות עשו חכמים בבגדים ואילו הן בגדי עם הארץ
מדרס לאוכלי חוליהן בטהרה   וכן עמי הארץ עצמן כובין
לטהרות כמו שביארנו ובגדי אוכל חוליהן בטהרה מדרס
לאוכלי מעשר שני   אבל אוכלי חוליהן בטהרה
והן הנקראים פרושים אינם כובין אפי לתרומה   הרי זה
הפרוש טהור אם נגע בה בגופו   ובגדי אוכלי מעשר שני
מדרס לאוכלי תרומה ובגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש
אבל אוכלי תרומה עצמן אינן כובין בקודש
ובגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת   כמו שביארנו בהלכות
פרה אדומה אבל הטהור לקודש אינו כוב לחטאת

וכן עשו חכמים מעלות בטבילה כיצד מי ששבל
בלא כוונה הרי זה טהור לחולין ; ואסור במעשר שני עד
שיתכוין לטבול למעשר   טבל למעשר הרי זה
בחזקת טהרה למעשר ואסור בתרומה טבל לתרומה הוחזק
לתרומה ואסור בקודש   טבל לקודש הוחזק לקודש ואסור
לחטאת   טבל לחטאת הוחזק לכל שהטובל לחמור
הוחזק לקל טבל סתם ולא נתכוון לאחד מכל אילו הרי זה
טהור לחולין בלבד וטמא כשהיה אפי למעשר
וכן הטובל ידיו או הטבילן צריך כוונה אפילו למעשר ומן
המעשר ומעלה צריך כוונה   אבל לחולין אינו צריך כוונה
וכל המעלות האילו מדברי סופרים   אבל דין תורה הואיל
וטבל מכל מקום הרי הוא טהור לכל   מי שהיה
טהור לתרומ והסיח את לבו מלאכול נטמא בהסח הדעת
ואסור לאכול תרומה עד שיטבול פעם שנייה   ואינו צריך
הערב שמש   היו ידיו טהורות לתרומה והסיח
לבו מלאכול אעפ שאומר יודע אני שלא נטמאו ידי   הרי
ידיו טמאות בהסח הדעת שהידים עסקניות   אם לתרומה
כן קל וחומר לקודש שכל המסיח דעתו צריך טבילה
ואם לא שמר עצמו מטומאת מת ולא ידע בוודאי   שלא
נטמא הרי זה צריך הזאה שלישי ושביעי מפני הסח הדעת

ואם ידע שלא נטמא במת והסיח דעתו משאר טומאות
הרי זה צריך טבילה והערב שמש אף לתרומה ודבר ברור
הוא שכל אילו הטבילות מדבריהן   וכן גזרו חכמים
על הכלים הנמצאים בשווקים וברחובות אפילו במדברות
שיהיו בחזקת טומא שמא בזב או במת נטמאו וכן הרוקים
הנמצאין שם בחזקת טומאה שמא רוק זב וכיוצא בו הוא
הרוק הזה   כל הכלים הנמצאין בירושלים טהורין
אפי נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה שלא גזרו טומא על
הכלים הנמצאי בירושלם חוץ מן הסכיני לשחיטת הקדשי
מפני חומרת הקדשים   ברא בסכין הנמצאת בירושלם
בשאר ימות השנה אבל אם מצא סכין בירושלם בארבעה
עשר בניסן שוחט בה הקדשים מיד ואפי חל ארבעה עשר
להיות בשבת שלא גזרו על הסכינים הנמצאין ביום הזה
וכן אם מצאה ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים
ביום טוב טהורין   מצא הסכין בשלשה עשר מזה
עליה ומטבילה ושוחט בה למחר   מפני שעשאוה ביום זה
כאילו יום שלשה עשר שביעי שלה

מצא סכין קשורה לסכין הידועה אצלו בין ביום טוב בין
בשאר הימים הרי היא כמוה אם טהורה טהור ואין טמאה
טמאה   כל הרוקין הנמצאים בירושלם באמצע
הדרך גזרו עליהן טומאה כשאר הרוקי הנמצאי בכל מקום
וכל הרוקי הנמצאים בצדדין בירושלם טהורי שהפרושים
הן שמהלכין בצדדים כדי שלא יתטמאו במגע עמי הארץ
ובשעת הרגל שבאמצע הדרך טהורי שכל ישראל טהורים
ברגל   ושבצדדין טמאין שהטמאים ברגל מעטים והן
פורשין לצידי הדרכים כשם שהראשון עושה שיני והשיני
עושה שלישי כן ספק ראשון עושה ספק שיני   וספק שיני
עושה ספק שלישי   תרומה וקדשים שנטמאו בספק

אב מאבות הטומאות של תורה הרי אילו נשרפין בטומאה זו כגון שנסתפק לו אם נגע באב זה או לא נגע

ויש שם ספיקות שאין שורפין עליהן ואין אוכלין אותן אוכלים שנסתפק לו בהן אלא תולין לא אוכלין ולא שורפין

ויש שם ספיקות ששורפין עליהן את התרומה ואין צריך לומר קדשים אבל על ספק אין שורפין עליו תרומה לעולם ואין צריך לומר קדשים אלא תולין לא אוכלין ולא שורפין על ששה ספיקות שורפין את התרומה וכולם גזירה מדבריהם ואילו הן על בית הפרס ועל עפר הבא מארץ העמי' ועל בגדי עם הארץ ועל הכלים הנמצאים ועל הרוקים הנמצאים ועל מי רגלי אדם טמא שנתערבו במי רגלי בהמה מחצה למחצה ואין ידוע אם בשלו מראיהן אם לא כיצד אם נמצאת תרומה מחמת אחד מששה אילו אע"פ שעיקר טומאתן בספק הרי זו תשרף הואיל וודאי ספיקות אילו טומאתן מן התורה שהמת והזב טמאין מן התורה ואחת תרומה שנגעה באחת משש טמאו' האילו או שנטמאת מחמת אחת מהן והרי היא שלישי לאחת מהן הרי זו תשרף

אבל אם נסתפק לו בכל מקום אם נגע בבית הפרס ובארץ העמים או לא נגע אם נגע בבגדים ורוקין וכלים ומי רגלים או לא נגע הרי אילו תולין מפני שעיקר טומאתן מפני הספק שמא טמאי' הן או טהורי' ואם תאמ' טמאין שמא נגע שמא לא נגע ונמצאו שני ספיקות ואין שורפין על שני ספיקות אלא תולין כמו שביארנו

פרק ארבעה עשר

שנים עשר ספיקות טהרו חכמים ואילו הן ספק מים שאובין למקוה ספק טומאה צפה על פני המים ספק משקין לטמא אחרים אבל לטומאת עצמן טמאים מספק ספק הידים בין לטומאת עצמן בין לטמא אחרים בין לטהרת ידים מטומאתן ספק דברי סופרים ספק החולין ספק קורבנות ספק נגעים ספק עובר ועומד ספק שרצים ספק רשות הרבי' ספק שתי רשויות ספק מים שאובין למקוה כיצד שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למקוה פסלוהו ספק נפלו ספק לא נפלו ואפי' נפלו ספק יש בהן שיעור או אין בהן ספיקו טהור והרי המקוה בכשרותו ואין מורי' לו לטבול במקוה זה ולעשות טהרות לכתחילה ואם טבל ועשה טהרותיו טהורות ספק טומאה צפה על פני המים כיצד שרץ שהיה צף על פני המים בין שהיו המים בכלים או בקרקעות וירד למים אפילו אין שם אלא מלא אדם וטומאה הרי זה טהור עד שירע וודאי שנגע ולא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד וכל הנתלין והנגררין הרי הן כמונחין

שרץ שהיה מונח בכלי וכלי צף על פני המים או שהיה מונח על המת או על הנבילה ואפי' נימוח הנבילה או בשר מת שתחתיו או שהיה מונח על שכבת זרע הצפים על פני המים הרי זה כמונח על הארץ שספקו ברשות היחיד טמא כמו שיתבאר היה שרץ על גבי שרץ צף על פני המים הרי זה כטומא' עבה שצפה על פני המים וספיקו טהור היה מונח על גבי מי חטאת ומי חטאת צפין על פני המים הרי זה ספק אם הוא כמונח או אינו כמונח לפיכך יראה לי שספיקו טהור כדרך שטהרו ספק טומאה צפה על פני המים בין בכלים בין בקרקעות כך טהרו ספק טהרה הצפה על פני המים בין בכלים בין בקרקעות כיצד עריבה שהיא טמא מת וככר תרומה כרוך בסיב או בנייר ונתון בתוכה וירדו לתוכה מי גשמים ונתמלאת ונפשט הנייר והרי הככר צף על פני המים והניי' מבדיל בינו לבין המים וספק נגע צדו בעריבה ספק לא נגע הרי הוא בטהרתו מפני שהוא צף

שרץ שנמצא צף על גבי בור בתוך הגת לתרומה ספיקו טמא ולפועלין ספיקן טהור מפני שהיא טומאת צפה ספק משקין לטמא אחרים טהור לטומאת עצמן טמא כיצד היה מקל בידו ובראשו משקין טמאין וזרקן לתוך ככרות טהורות ספק נגעו המשקין בככרות ספק לא נגעו טהורות וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין טמאין בכלי זה או לא נגעו הרי הכלי טהור וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין אילו הטמאין במשקין אחרי' או לא נגעו הרי המשקין האחרים טהורין אבל טמא שפשט ידו או רגלו לבין משקין טהורין או שורק ככר טמא לבין משקין טהורין ספק נגע במשקין ספק לא נגע הרי או טמאין בספק וכן כל כיוצא בזה חבית שהיא מליאה משקין ופשט הטמא את ידו לאוירה ספק נגע במשקין ספק לא נגע בה המשקין טמאין והחבית טהורה שאין ספק המשקין מטמא וכן אם נכנסו משקין שהן טמאין מספק לאויר החבית הרי החבית טהור והמשקין שבתוכה טהורין שאינן מתטמאין אלא מן החבית ואם נתערבו משקין או הספק במשקין שבחבית הרי כל המשקין טמאין בספק והחבית טהורה וכן אם נפלו משקין או לתוך התנור הרי הפת והתנור טהורין

המרביץ ביתו במים טמאים או שולפן והיו שם טהרות ספק נתזו עליהן ספק לא נתזו ספקו טהור

ולף משקין טהורין וטמאין בתוך הבית ונמצאו אחר כך משקין על ככר של תרומה נטלה ונשאל עליה הרי זו טהורה שספק המשקין לטמא טהור הניח הככר עד שנגבו המים שעליה הרי זו טמיאה בספק שספק טומא ברשות היחיד טמא כמו שיתבאר והרי אין כאן משקין אלא ככר שהיא ספק טמאה ספק טהורה ספק ידים בין להתטמא בין לטמא אחרים בין לטהרתן טהור כיצד היו ידיו טהורות ולפניו שני ככרים טמאין ספק נגע ספק לא נגע או שהיו ידיו טמאות ולפניו שני ככרים טהורים ספק נגע ספק לא נגע או שהיו ידיו אחת טהורה ואחת טמאה ולפניו שני ככרים טהורין ונגע באחת מהן וספק בטמאה נגע ספק בטהורה או שהיו ידיו טהורות ולפניו שני ככרים אחת טהורה ואחת טמאה ונגע באחר מהן ספק בטמא נגע ספק בטהור נגע או שהיו ידיו אחת טהור ואחת טמאה ולפניו ככר טמא וככר טהור ונגע בשתיהן ספק טמאה בטמא והטהור בטהור או טמא בטהור והטהו בטמא הידים כמו שהיו והככרים כמות שהיו וכן אם היו ידיו טמאות והטבילן או נטלן ספק שהמים שטהרו בהן כשרים לידים ספק שהן פסולין ספק יש בהן כשיעור ספק אין בהן ספק שהיה דבר חוצץ על ידו וספק שלא היה הרי ידיו טהורות היתה ידו אחת טמאה ואינו יודע אי זו היא אומרין לו שלא יעשה טהרות עד שיטול שתי ידיו ואם נגע באחת מהן בטהרות קודם שיטול ידיו טהרותיו טהורות

פרק חמשה עשר

ספק דברי סופרים כיצד ספק אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין ספק שלא אכל ושלא שתה ספק שבא ראשו ורובו במים שאובין או שנפלו עליו מים שאובין ספק שלא בא ושלא נפלו הרי זה טהור וכן אם אכל אוכלין טמאין או שתה משקין טמאין או בא במים שאובין או נפלו עליו וספק נגע בטהרות או ספק לא נגע הרי טהרות או טהורות וכן האוכל ספק אוכלין טמאים והשותה משקין שהן טמאים בספק הרי זה טהור וכן האוכל תרומה תלויה טהור וכן כל כיוצא באו מוולדי טומאות שהן מדברי סופרים ספיקן טהור אבל אב שהוא מדברי סופרי' ספיקו טמא אלא אם כן היה האב עצמו טמא בספק כגון בית הפרס וארץ העמים שאין שורפין על ספק מגען כמו שביארנו ספק החולין היא טהרת אוכלי חוליהן בטהרה והן הנקראין פרושים כיצד אוכלי חוליהן בטהרה שנולד להן ספק טומאה בטהרותיה הרי או טהורין בכל הספיקות כולן ואין להן טומאה אלא טומאה וודאית ספק הקורבנות כיצד מחוסר כיפורים שיש עליו ספק חמש קורבנות כגון האשה שיש עליה ספק חמש זיבות או ספק חמש לידות מביאין קרבן אחד וטהר

לאכול בקדשו ואין השאר עליו חובה כמו שביארנו בהלכו
מחוסרי כפרה ספק נגעים כיצד עד שלא נזקק
לטומאה ספיקו טהור כמו שביארנו בפרק שישי מהלכות
נגעים ספק עומד ועובר כיצד מצורע שיושב תחת
האילן והטהור עובר ספק האהיל עליו האילן וטמא ספק
לא האהיל עליו וכן אם היה הטהור יושב תחת האילן
והמצורע עובר תחתיו ספק עמד המצורע ונטמא הטהור
ספק לא עמד ספיקו טהור ספק שרצים זה ספק הנזרקין
כיצד זרק שרץ או דבר טמא לבין הככרות או שזרק ככר
לבין הטמאות ספק נגע ספק לא נגע הרי זה טהור הואיל
ומצא הככר הטהו שאינו נוגע בטומא שכל הטומאו בשעת
מציאתן ואין אומרין שמא נגע בו ואחר כך נפל בצידו
לא הרי הן כשעת מציאתן השרץ בפי החולדה ומהלכת על
גבי ככרות של תרומה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור
מפני שלא נחה הטומאה היתה מהלכת בו ונוגע
בככרות ספק חי ספק מת הרי הן טהורות ברא בזמן
שנטלתו והלכה לה אבל אם נמצ מת בפיה הרי אילו טמאו
ראוהו חי בפיה אעפ שמצאוהו מת בפניה הרי או טהורות
וכן השרץ בפי החולדה והנבילה בפי הכלב ועברו
בין הטהורים או שעברו טהורים ביניהן ספיקו טהור מפני
שאין לטומאה מקום קבוע היו מנקרין בהן על
הארץ הרי הן כמונחין ומטמאין למפרע מספק אם היו
ברשות היחיד כמו שיתבאר ספק רשות הרבים
כיצד טומאה שמונחת ברשות הרבים ספק נגע בה ספק
לא נגע ספיקו טהור היתה ברשות היחיד וספק נגע בה
ספק לא נגע ספיקו טמא וכל או הספיקות שטהרו חכמים
אפי ברשות היחיד מפני שאין בהן דעת להישאל כמו
שיתבאר ספק שני רשויות כיצד היה דבר
טמא ברשות היחיד ודבר טהור ברשות הרבים או שהיה
הדבר להפך ונגע באחד מהם ואין ידוע באי זה מהן נגע
או שהסיט את אחד מהן ואין ידוע אי זו הסיט אם היה
הדבר הטמא מטמא במשא או שהיה אחד מהן מטמא
באהל והאהי על אחד מהן ואין ידוע על אי זה מהן האהיל
הרי זה טהור אעפ שספק רשות הרבים טהור
כשבוא לישאל אומרין לו אם טבלת אין בכך הפסד אם
טבל הרי זה משובח ואם לא טבל ועשה טהרות הרי הן
טהורות שספק רשות הרבים טהור שרץ שנמצא
שרוף ומונח על גבי אוכלי וכן טלית שנמצאת בלויה ומחט
שנמצאת שבורה או חלודה בין הכלים הרי אילו טהורין
בין ברשות היחיד בין ברשות הרבי ואין אומרי שמא אחר
שנגע באוכלין נשרף ואחר שנטמאו הכלים במגע הטלית
והמחט נשברה או החלידה ובלתה הטלית עד שטהר שכל
הטמאות בשעת מציאתן שני עדים אומרין
לו ניטמא והוא אומר טהור אני הוא נאמן על ידי עצמו
ואעפכ אין אומרין לו עסוק בטהרו אלא אם עשה טהרות
הרי הן טהורות לעצמו עד אומר נטמא ושנים
אומרין לא נטמא בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים
טהור שנים אומרי נטמא ועד אחד אומר לא נטמא בין
ברשות היחיד בין ברשות הרבים הרי זה נטמא עד אומר
נטמא ועד אומר לא נטמא אשה אומרת נטמא ואשה
אומרת לא נטמא ברשות היחיד טמא ברשות הרבי טהור

פרק ששה עשר

מפני מה טהרו חכמים ספק טומאה ברשות הרבים שהרי
הציבור עושין פסח בטומאה בזמן שהטמאין מרובין אם
טומאה ודאית נדחית מפניהן קל וחומר לספק טומאה
שאיסור כל הספיקות מדבריהן כמו שביארנו בהלכות
ביאות אסורות ומפני מה החמירו בספק רשות
היחיד שהרי סוטה שנסתרה אעפ שהדבר ספק הרי היא
טמאה לבעלה עד שתשתה וכשם שהסוטה ובועלה שנים
כך ספק טומאה בשנים אבל אם היו שלשה ברשות היחיד
הרי ספק טומאתן שם טהור ברשות הרבים ברא
בשהיה זה שנטמא בספק יש בו דעת להישאל ולדרוש
ממנו מה אירע לו כסוטה אבל אם היה חרש או שוטה או
קטן שאינו יודע להשיב על העניין כששואלין אותו הרי
ספיקו טהור כיצד חרש או שוטה או קטן שאין
בו דעת להשאל שנמצאו בחצר או במבוי שיש שם טומאה
וספק נגעו ספק לא נגעו הרי או טהורין וכן כל שאין בו
דעת להשאל אעפ שנולד לו הספק ברשות היחיד ספיקו
טהור הסומא והישן והמהלך בלילה ספיקן
ברשות היחיד טמא מפני שיש בו דעת להשאל ברא
שכל שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור בשהיה הדבר שקול
ואין שם חוקה אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו שנטמא
הרי זה טמא כיצד תינוק טמא שנמצא בצד
העיסה והבצק בידו הרי העיסה טמאה שדרך התינוק
לטפח ובכך היא חזקתו ואין שורפין על חזקה זו
היו משקין טמאין ובצק טהור ובהמה או חיה או עופות
בבית ונמצא בבצק מקום נשיכתן חזקה ששתו משקין
ונשכו בבצק וטמאוהו היתה שם פרה ובין המשקין והבצק
כדי שתלחך את לשונה הרי הבצק טהור ובשאר כל הבהמ
כדי שתנגב את פיה פחות מזה הבצק טמא ואם היה כלב
אפי היו משקין בצד הבצק הרי זה טהור שאין דרכו של
כלב להניח המזון ולילך לו אל המים נמצא בבצק
נקירת התרנוגלין אם יש בין המשקין והבצק כדי שינגבו
את פיהן בארץ הבצק טהור ואם לאו טמא שחזקתן ששתו
וניקרו בבצק במשקין שבפיהם ברא בשהיו
המשקין צלולין שבבואה של תינוק ניכרת בהן אבל עכורין
הבצק טהור שאילו נקרו במשקין היה מקום המשקין ניכר
בבצק אם היו צלולין אעפ שהבצק בחזקת טומאה אין
שורפין על חזקה זו אלא תולין
אי זו היא חזקה ששורפין עליה ברשות היחיד עיסה בבית
ושרצים וצפרדעים מטפלין שם ונמצאו חתיכות מבשרן
בעיסה אם רוב המטפלים שרצים העיסה טמיאה ותישרף
ואם הרוב צפרדעים טהורה היו טמאות וטהרות
בצידו או למעלה ממנו ונתעט בטלתו וספק נגעו ספק לא
נגעו בעת שנתעטף אם היו ברשות היחיד ספיקו טמא
שספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה אפי בכלי
המונח על גבי קרקע הרי הוא כמי שיש בו דעת לישאל
ואם היו ברשות הרבים ספיקו טהור ואם אי איפשר שלא
יגע ספיקו טמא ככר של תרומה שנתון על
גבי הדף ומדרס נתון תחתיו ואי איפשר לו כשיפול שלא
יגע במדרס אעפ שהוא במקום מדרון ובא ומצא הככר
במקום אחר הרי הוא בטהרתו שאני אומר אדם בא ונטלו
ונתנו במקום זה ואם אמר ברי לי שלא בא אדם לכאן
טמא שוודאי נפל ונגע במדרס כשנפל תינוק
שנמצא בצד בית הקברות והשושנים בידו אעפ שאין שם
שושנים אלא במקו הטומאה ספיקו טהור שמא אחר ליקטן
ונתנם לו וכן חמור העומד בבית הקברות
כליו טהורין ואין אומרין שמא נתמעך בהן ונגעו בקבר
מפני שאין בו דעת לישאל וכשנמצאו לא נמצאו נוגעין
וכל הטומאות כשעת מציאתן תינוק שהיה
תופש בידו שלאביו או שהיה רוכב על גבי כתיפו של אביו
ספיקו ברשות היחיד טמא מפני שאביו נשאל עליו
וארבע ספיקות אמרו חכמים בתינוק תינוק שאינו יכול
להלך שהניחתו אמו ובאת ומצאתו כמות שהוא במקומו
טהור ואין אומרין שמא טומאה באה ונשקתו וגפפתו
התחיל התינוק לצאת ולהכנס בגדיו טהורין ואינן מדרס
כשאר בגדי עם הארץ ואעפ שהן טהורין אין עושין על
גביהן טהרות הגדיל עד שיהיה בו דעת לישאל ספיקו
טמא ברשות היחיד הגדיל עד שיהיה בו דעת לשמור את
גופו אוכלין על גופו טהרות יודע לשמור את ידיו אוכלין
על גבן טהרות כיצד בודקין אותו מטבילין אותו
ונותנין לו חולין לשם תרומה אם יודע לשמור את גופו
אוכלין אגב גופו טהרות ואם יודע לשמור את ידיו אוכלים
אגב ידו טהרות

פרק שבעה עשר

כזית מן המת בפי העורב ספק האהיל על האדם ועל הכלי ברשות היחיד ספק שלא האהיל הרי האדם טמא מספק והוא שיהיה בו דעת לישאל והכלים טהורין מפני שאין להן דעת לישאל וכן הממלא בכלי ונתן בעשרה כלים ונמצא השרץ באחד מהן הוא טמא והכלים טהורין אעפ שכולן ספק שמא השרץ בכלי שמילא בו היה תחילה מפני שהן כלים ואין בהן דעת לישאל ואם היה לכלי שמילא בו אזנים הואיל ואיפשר שיצאו המים ויתאחר בו השרץ כולן טמאים וכן הממלא בעשרה דליים זה אחר זה ונתן בעשרה כלים מדלי אחר לכלי אחר ואין ידוע הראשון מן האחרון ונמצא השרץ בכלי אחד מהן הרי התשעה כלים עם עשרת הדליים טהורין שאני אומר שמא בכלי זה היה השרץ מתחילתו ואם יש לדליים אזניים הרי כל הדליים עם כל הכלים טמאין המערה מכלי לכלי ונמצא השרץ בתחתון העליון טהור ואין אומרין מן העליון נפל אלא שמא בתחתון היה מפני שהן כלים ואין להן דעת לישאל וכן כל כיוצא בזה קופה שנשתמש בה בטהרות ונמצא בה שרץ אם יש לה שוליים או אזנים אעפ שאין לה שולים הרי כל הטהרות שנשתמשו בה טמאות אפי היה ברוקה ומכוסה שמא עם הגבהת ירו מן הבריקה נפל השרץ ואפי נשתמש בה בטהרו בזוית זו וטלטלה לזוית אחרת ונמצא בה השרץ כולן טמאות

לפי שמחזיקין טומאה ממקום למקום לתלות אבל לא לשרוף הזולף את הבור וממלא ממנו חביות אם היה משקיע כל חבית וחבית בבור וממלא אותה ונמצ השרץ בראשונה כולן טמאות נמצא באחרונה היא טמאה וכולן טהורות שאני אומר אחר שמילא את הראשונות נפל שרץ לבור היה זולף בכלי ונותן לתוך החבית עד שמלאן ונמצא השרץ באחד מהן היא בלבד טמאה וכולן טהורות שאני אומר בזו בלבד נפל השרץ או היה בה עד שלא זלף לתוכה

לפיכך אם היה בורק כל חבית מהן ואחר כך נותן בה היין ומכסה אותה אחר שזולף לתוכה ונמצא השרץ באחת מהן כולן טמאות וכן אם נמצא השרץ בבור או בכלי שזולף בו הכל טמא היה קוצה זתים מן המעטן ומעלה אותן לגג ונמצא השרץ בגג זתים שבמעטן טהורים נמצא במעטן המעטן טמא נמצא בין כותל לזתים הזתים טהורי נמצא השרץ בתוך גוש של זתים והגוש בגג אם בתוך שלשה ימים אף המעטן טמא שאני אומר גוש זה מן המעטן עלה והשרץ בתוכו ואם נמצא אחר שלשה ימים משהעלה זתים לגג הרי המעטן טהור שמא בגג נתקבצו ונעשו גוש בתוך השלשה ימים הקורץ מקרצת מן העיסה ונמצא שרץ במקרצת המקרצת לבדה טמאה נמצא בעיסה העיסה לבדה טמאה נמצא בתוך המקרצת אף העיסה טמאה אוכל טמא שנמצא גרעינה שלו בתוך הככר או על גבי תבשיל רותח אעפ שאין עליה משקה רותח הרי הן טמאים שאני אומר האוכל כולו נפל שם ונימוח בתוך הככר או מחסת הרתיחה ונשארה גרעינתו נמצאת הגרעינה על גבי הככר או בתוך תבשיל צונן הרי אילו טהורי אעפ שיש עליה משקה שאני אומ גרעינה זו לבדה נפלה אחר שאכר האוכל מעליה שהרי אינה מטמאה היו בבית אוכלין טמאין ואוכלין טהורים ונמצאת גרעינה בבית הולכין אחר הרוב וכן אם היו דמים טהורין ודמים טמאים בתוך הבית ונמצא דם על האוכל הולכין אחר הרוב

מעשה היה בככר של תרומה שנמצא עליו דם ובא מעשה לפני חכמים וטהרוהו שאפילו נאכר דם שרץ הוא הריני אומר דם שרץ חי הוא שהוא טהור עיר שיש בה נבילות ושחוטות בשר הנמצ בה הולכין אחר הרוב וכן אם היה הנמצא בה ספק שרץ ספק צפרדע הולכין אחר הרוב שיש באותה העיר באותו הזמן וזה הכלל בנמצא הלך אחר הרוב האשה שמגבבת גבבה בחצר ונמצא שרץ בתוך גבבה הרי זו טהורה שאין השרץ מטמא במשא נמצא על גבי גבבה הרי זו טמאה שמא נגעה בו היתה כוברת בכברה ונמצא שרץ בתוך הפירות שבכברה הרי זו טהורה נמצא על גבי הכברה הרי זו ספק טומאה שמא נגעה בו וכל ספק ברשות היחיד טמא כמו שביארנו

פרק שמונה עשר

כל שאתה יכול לרבות ספיקות וספק ספיקות ברשות הרבי טהור ברשות היחיד טמא כיצד נכנס למבוי והטומאה בחצר ספק נכנס לחצר ספק לא נכנס טומאה בבית ספק נכנס לבית ספק לא נכנס ואפי נכנס ספק שלא היתה שם ספק היתה שם ואם תאמר היתה שם בעת שנכנס ספק יש בה כשיעור ספק אין בה ואם תאמ יש בה ספק שהיא טומאה ספק אינה טומאה ואפי היא טומאה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא שהמבוי רשות היחיד תשעה צפרדעים ושרץ אחד ביניהן ברשות היחיד ונגע באחד מהן ואינו יודע אי זהו ספיקו טמא תשעה שרצים וצפרדע ביניהן ברשות הרבים ונגע באחד מהן ספיקו טהור זה הכלל כל ספק ברשות הרבים טהור עד שיאמר נטמאתי בוודאי וכל ספק ברשות היחיד טמא עד שיאמר ודאי שלא נטמאתי לפיכך עצמות המת ועצם נבילה ברשות הרבים או גוש מארץ טהורה וגושים מבית הפרס או מארץ העמים ונגע באחד מהן או הסיטו ואין ידוע כמה נגע מהן כזית מן המת וכזית מן הנבילה והאהיל על אחר מהן ואין ידוע על אי זה מהן האהיל שני שבילין אחד טהור ואחד טמא הלך באחד מהן ואין ידוע באי זה הלך או שנגע באדם זה בדרך ואין ידוע אם הוא טמא או טהור או שהיו שני אנשים אחד טמא ואחד טהור ונגע באחד מהן ואין ידוע באי זה מהן נגע מכל אילו הספיקות טהור

המוצא מת מושכב לרוחבו של דרך אם היה שלם והוא מן הקצה אל הקצה הרי זה טמא לתרומה שחזקתו שנגע היה לו מקום לעבור או שהיה משובר ומפורק שאיפשר שעבר בין שוקיו ופרקיו הרי זה טהור ואם היה קבר לכל רוחב הדרך הקבר מצרפו והעובר שם טמא שאין זה כשאר ספיקות לא חזקתו שנגע שרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע עד העת שיאמר בדקתי את המבוי הזה ביום פלוני ולא היה בו שרץ אפילו כברו ולא ברקו הרי זה מטמא למפרע מקודם הכבור בדא שמצאו יבש אבל אם מצאו לח אינו מטמא למפרע לא עד שעה שאיפשר שימות בה ויחיה עתה לא בעת שנמצא שני רוקין ברשות היחיד אחד טהור

ואחר מן הרוקין הנמצאים שגזרו עליהן טומאה כמו שביארנ ונגע באחד מהן או הסיטו ואין ידוע אי זהו תולין עליו את התרומה מפני שהן שני ספיקות ספק בטהור נגע ספק בנמצא ואם תאמר בנמצא ספק שהוא טמא ספק שהוא טהור היו שני הרוקין ברשות הרבים אם היו נגובין ומונחין שם ונגע באחד מהן ספיקו טהור נשא אחר מהן תולין עליו שהרי משנשאו אינו מונח ברשות הרבים וכן אם היה אחר מהן לח ונתלה בו הרוק הלח תולין עליו שהרי אינו מונח ברשות הרבים כדי שיהיה ספיקו טהור לא הרי הוא על בגדו

כבר ביארנו שאם נגע ברוק הנמצא או נשאו או הסיטו בכל מקום שורפין עליו את התרומה כבית הפרס וכיוצא בה ששורפין על וודאי מגען בכל מקום

מי שישב ברשות הרבים ובא אחר ודרס על בגדיו או שרקק ונגע בו הרוק על רוקו שורפין את התרומה ועל בגדיו הולכין אחר הרוב אם רוב העיר טמאי בגדיו מדרס ואם רוב העיר טהורים הרי הוא טהור מי שאבד לו כלי ומצאו ברשות היחיד הרי זה טמא מדרס וטמא מת אבד לו ברשות הרבים ומצאו ברשות הרבים אם אבדו ביום ומצאו לבו ביום טהור אבד ביום ומצאו בלילה בלילה ומצאו ביום או שאבד ביום ומצאו ביום של אחריו הרי זה בחזקת טמא זה הכלל כל

שעבר עליו הלילה או מקצתו טמא הניח כלי או שכחו ברשות הרבים אעפ שעבר עליו הלילה טהור הניחו או שכחו ברשות היחיד הרי זה טמא מדרס וטהור מטמא מת ומפני מה לא החמירו בשוכח ומניח כמאבר מפני שאינו דבר מצוי תמיד לא גזרו עליו המאבר ומצ בתוך הבית הרי זה טהור מפני שהוא בחזקת שמור השוטח כלים ברשות הרבים הרי אילו טהורי וברשות היחיד טמאים שמא נגעו בהן טמאים ואם היה משמרן טהורין נפלו והלך להביאם טמאין מפני שנעלמו מעיניו וכן מי שאבדו כליו ברשות היחיד ומצאן אפי בו ביום הרי הן מדרס וטמא מת כמו שביארנו

שוטה אחת בעיר או נוכרית כל הרוקין שבעיר בחזקת טומאה לעולם בכל מקום מי שדרסה אשה על בגדיו או שישבה עמו בספינה אם מכירתו שהוא אוכל בתרומה כליו טהורין ואם לאו ישאלנה

מי שישן ברשות הרבים ועמד כליו טהורים נגע ברשות הרבים באחד בלילה ואין ידוע אם חי אם מת ובשחר עמד ומצאו מת הרי זה טמא שכל הטומאו כשעת מציאתן ואם ראוהו חי בערב ובשחר מצאו מת הרי זה ספק ברשו הרבים וטהור המסוכן ברשות היחיד ונתעלף ואין ידוע אם מת או עדיין הוא חי והוציאוהו לרשות הרבים וחזרו והכניסוהו לרשות היחיד כשהוא ברשות היחיד ספיקו טמא וכשהוא ברשות הרבים ספיקו טהור

מעשה באחד שהיה מסוכן והוליכוהו מעיר לעיר במיטה והיו כתות מתחלפות תחתיו ובאחרונה נמצאת מת ולא טמאו חכמים לא כת אחרונה בלבד טמא שהיה עומד ומדבר על הבור ונתזה צינורה מפיו ספק הגיע לבור ספק לא הגיע אם היה בור של שמן ספיקו טמא ברשות היחיד ואם היה בור של יין ספיקו טהור בכל מקום מפני ששפת הבור קולטת

פרק תשעה עשר

שני שבילין אחד טמא ואחד טהור הלך באחד מהן ואין ידוע באי זה מהן הלך ועשה טהרות ונאכלו והיזה שלישי ושביעי וטבל וטהר והלך בשיני ועשה טהרות הרי אילו טהורות אם קיימות הראשונות אילו ואילו תלויות שבווראי שאחד מן הטהורות טמא ואם לא טהר בנתים הראשונות תלויות והשניות ישרפו שהרי הן טמאות בווראי שזה טמא הוא מפני שהלך בשני השבילין וכן השרץ והצפרדע ברשות הרבים ואין צורתן ניכרת ואין ידוע אי זהו השרץ ונגע באחד מהן ועשה טהרות ונאכלו וטבל ונגע בשני ועשה טהרות הרי אילו טהורות ואם קיימות הראשונות אילו ואילו תלויות ואם לא טבל בנתים הראשונות תלויות והשניות ישרפו שני שבילין אחד טמא ואחד טהור הלך באחד מהן ועשה טהרו ובא חבירו והלך בשיני ועשה טהרות אם באו ונשאל זה אחר זה מורין לכל אחד מהן בפני עצמו שהוא טהור באו שניהן כאחד או שבא האחד ושאל עליו ועל חבירו ואמר שנים היינו ובשני השבילים הלכנו ושני טהרות עשינו הרי שניהם טמאין וטהרות שעשו נשרפות

וכן אם נטמאו בטומאה קלה כיצד שני ככרים אחד טמא ואחד טהור אכל את אחד מהן ועשה טהרות ובא חבירו ואכל את השני ועשה טהרות אם נשאלו זה אחר זה שניהן טהורין מפני שהן ספק דברי סופרי שהוא מכלל הספיקות שטהרו חכמים כמו שביארנו נשאלו שניהן כאחת או שנשאל עליו ועל חבירו שניהן טמאים מספק וטהרותיהם נשרפות שהרי וודאי אחת מהן טמאה ואפילו ככר אחד טמאה שנתערבה במאה ככרות טהורות כולן טמאות וישרפו ככר טמא שנתערב בתשעה ככרות טהורין ובאו חמשה בני אדם ואכלו חמשה ככרות מהן ובאו חמשה בני אדם אחרים ואכלו החמשה הנשארות הראשונים טמאים מפני שאין להן אנשים אחרים שיתלו בהן והחמשה האנשים האחרונים טהורין מפני שהן תולין בראשונים שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלכו בהן שני אנשים איש אחד טהור ואיש אחד טמא אפי היה האחד תלוי הרי זה הטהור תולה בתלוי ואומרי זה הטהו תולה ואומרי זה הטהור הלך בשביל הטהור והרי הוא בטהרתו וזה התלוי הלך בשביל הטמא ואעפ שנשאו שניהן כאחר

פרק עשרים

כל מקום שהוא רשות הרבים לעניין שבת כך הוא רשות הרבים לענין טומאה ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים הרי הן כרשות הרבים לטומאה וכן הכרמלית כגון הים והאצטוונית הרי הן כרשות הרבים לטומאה יש שם מקומות שאעפ שהן רשות היחיד לשבת הרי הן כרשו הרבים לעניין טומאה ואילו הן השבילין המפולשין לשיחין ולבורות ולגתות והגבעה המוקפת גדר בימות החמה

ובסילקי מלכים שהוא בניין רחב הרבה לעמוד בו אנשי המרכבה ויש לו פתחים הרבה פתוחין לרשות הרבים והפורן והוא הבניין הגדול שיש לו שני פתחים זה כנגד זה וחצר שהרבים נכנסין בפתח זה ויוצאין בפתח אחר

וכן מבואות היורדין לים או לנהר אעפ שהן גדורין מיכן ומיכן ורבים מטפסין ועולין בהן והבימוסות והמרחצאות הרי הן כרשות הרבים לטומאה וכן כל העזרה כרשות הרבים לטומאות גגות העיר שדרך העיר עוברת עליהן רשות הרבים לטומאה הגינה בזמן שהוא משתמרת רשות היחיד ובזמן שאינה משתמרת רשות הרבים לטומאה וכן בסלקי גדולה בזמן שפותחין אותה רשות הרבים לטומאה ובזמן שנעולין אותה רשות היחיד לכל הבקעה המוקפת גדר בימות הגשמים רשות היחיד לשבת ולטומאה ואם לא היתה מוקפת הרי היא רשות היחיד לטומאה בלבר ובקעה שעברו עליה בימות הגשמים הרי היא רשות היחיד לטומאה אפי בימות החמה ואילו הן ימות החמה משתעקר התבואה מתוכה ואילו הן ימות הגשמים משתרד רביעה שנייה בין העיגולים של ענבים לזוגין רשות הרבים לטומאה

כרם של פני הבוצרים רשות היחיד ולאחר הבוצרים רשות הרבים לטומאה אימתי בזמן שהרבים נכנסי ברוח זו ויוצאין ברוח שכנגדה שאר כל המקומות חוץ מאילו שביארנו דינם כשם שהן רשות היחיד לשבת כך הם רשות היחיד לטומאה ויש מקומות שאינן רשות היחיד לשבת ואעפכ הן רשות היחיד לטומאה מפני שאין העם משתמשין בהן ואלו הן האילנות וחורי רשות הרבים אעפ שאין בהן ארבעה על ארבעה

כיצד אילן שהוא עומד ברשות הרבים וטומאה בתוכו עלה לראשו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא הכניס ידו לחור שיש בו טומאה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא

חנות שהיא טמיאה ופתוחה לרשות הרבים ספק נכנס ספק לא נכנס ספיקו טהור שכל החנות כמו שרץ המונח ברשות הרבים שספק מגעו טהור היו שתי חנויות אחת טהורה ואחת טמיאה ונכנס לאחת מהן ספק לטמא נכנס ספק לטהור ספיקו טמא שזה ספק רשות היחיד שהחנו רשות היחיד וכן בקעה בימות הגשמי שיש בה שדות הרבה ובה שדה אחת טמאה ואחת טהורה ואמ נכנסתי לבקעה זו ואיני יודע אם נכנסתי לאותה שדה או לא נכנסתי ספיקו טמא שספק טומאה ברשות היחיד אפי ספק ביאה טמא מקום שהיה רשות היחיד ונעשה רשות הרבים וחזר ונעשה רשות היחיד כשהוא רשות היחיד ספיקו טמא וכשהוא רשות הרבים ספיקו טהור

דברים שהן ברשות הרבים הרי הן כרשות הרבים כיצד קופה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים והטומאה בתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור הכני ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היתה כפושה נתונה על כתיפו וככר תרומה כרוך בסיב או בנייר ונתון לתוכה ספק נגע בה אחר ספק לא נגע ספיקו טמא חמור ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים

ושומאה נתונה עליו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור פשט ידו על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא

וכן סלע המונח ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים וטומאה נתונה עליו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור עלה בראש הסלע ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא

היה זב רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו ומהלכין בדרך ספק נגע בזב ספק לא נגעו תינוק טמא מורכב על כתיפו של אביו ותינוק טהור מורכב על כתיפו של אביו והלכו זה בצד זה ספק נגע ספק לא נגע חבילה על כתיפו והרוק מורבק בכותל ספק נגע ספק לא נגע כלים ששוחין ברשות הרבים למעלה מעשרה והטמא עובר ספק הסיט ספק לא הסיט הכל טהור

הלכות טומאת אוכלין

מצות עשה אחת והיא דין טומאת אוכלין ומשקין והכשרן וביאור מצוה זו בפרקים אילו

פרק ראשון

כל אוכל המיוחד למאכל אדם כגון לחם ובשר וענבי' וזתים וכיוצא בהן מקבל טומאה וכל שאינו מיוחד למאכל אדם הרי זה טהור ואינו מקבל טומאה אא אם כן חישב עליו וייחדו למאכל אדם ואינו מקבל טומאה עד שיבלל תחילה באחד משבעה משקין וזהו הנקרא הכשר שנ וכי יותן מים על זרע ואו הן השבעה משקין שמכשירין את האוכלין לטומא' המים והטל והשמן והיין והחלב והדם והדבש ואינן מכשירין עד שיפלו על האוכלין ברצון הבעלי' ולא יהיו סרוחין שהמשקה הסרוח אינו מכשיר וכיון שהוכשר האוכל אעפ שיבש והרי הוא נגוב הרי זה מקבל טומאה אוכל שהיה בלול במי פירות כגון מי תותים ורימונים אעפ שהוא בלול ונגע בו הזב או בשר המת הרי הוא טהור מפני שלא הוכשר באחד משבעת המשקין

אין שם משקה שמקבל טומאה אא שבעת המשקין שמנינו בלבד אבל שאר מי פירות כדרך שאין מכשירין כך אין מקבלין טומאה כלל זתים וענבים שלא הביאו שליש משקין היוצאין מהן אינן מכשירין ולא מקבלין טומאה אא הרי הן כשאר מי פירות שהן טהורין לעולם אילו דברים שאינן מקבלין טומאה אעפ שבני אדם אוכלין אותן לפי שאינן נאכלין להנאת גופן אא מפני שנותנין טעם במאכלות או מפני הריח או המראה ואילו הן הקושט והחמס וראשי בשמים והתייה והחלתית והפלפלין חלות חריע וכן כל כיוצא בהן השבת סתמו לאכילת גופו כשאר ירקות שדה ואם חשב עליו לקדירה אינו מתטמ טומאת אוכלין והשבת משנתנה טעם לקדירה הרי זה כזבל ואינה מתטמאה טומאת אוכלין

התמרים והגרוגרות שנתן לקדירה כתבלין עדיין הן מתטמאין טומאת אוכלין עד שיפסדו מלאכול אדם הכרשינים אם ייחדן למאכל אדם מתטמאין טומאת אוכלין

הקורה הרי הוא כעץ לכל דבר ואם שלקו וטגנו מתטמא טומא אוכלין החרצנין והזגין אעפ שכנסן לאוכלין אינן מתטמאין טומאת אוכלין זתים וענבים הקשים שנפרצין ויוצאין מתחת הקורה בשעת הדריכה אינן מקבלין טומאה ועד כמה עד ארבע קבין לכל כור היה הנפרץ יתר מזה מקבלין טומאה ואם כנסן לאוכלין אעפ שהן פחות מארבע קבין מקבלין טומאה

הכפניות והפגין והבוסר והקצח הרי הן כאוכלין ומקבלין טומאה לולבי זרדים והחרובין ושל ערל ועלי' הלוף השוטה אינן מקבלות טומאה עד שיתמתקו

החרדל והתורמוסין ושאר כל הנכבשין מטמאין טומאת אוכלין בין משהמתיקו בין עד שלא המתיקו

זתים שכבשן בעלין שלהן אין העלין מקבלין טומאה שלא כבשן לאוכלין אא למראה כשות של קשות והנץ שלה אין מקבלין טומאה מפני שאינו אוכל

רבש בכוורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה דרה הדבש משיסרק החלות מתטמא משום משקה רבב הזב מכוורתו מתטמא טומאת משקין חשב עליו לאוכלין מתטמא טומאת אוכלין

השמן הקרוש אינו אוכל ולא משקה חשב עליו כשהוא קרוש בין לאוכלין בין למשקין בטלה דעתו וכן הרם שקרש אינו אוכל ולא משקה חשב עליו לאוכלין מתטמא טומאת אוכלין חשב עליו למשקין בטלה דעתו

חלב שקרש לא אוכל ולא משקה חשב עליו לאוכלי' מתטמ' טומאת אוכלין למשקין בטלה דעתו רבש תמרים לא אוכל ולא משקה חשב עליו לאוכלין מתטמא טומאת אוכלין למשקין בטלה דעתו ושאר כל מימי פירות כולן לא אוכל ולא משקה חשב עליו בין לאוכלין בין למשקין בטלה דעתו השלג אינו אוכל ולא משקה חשב עליו לאוכלין בטלה דעתו למשקה מתטמא טומא' משקין נטמא מקצתו לא נטמא כולו העבירו על גבי כלי חרס הטמא נטמא כולו

החלב שבכחל שחישב עליו בטלה דעתו והרי הוא טהור חשב על החלב שבקיבה הרי זה מתטמ' טומא' אוכלין

ענבים שדרכן משיהלך בהן הדורך שתי וערב מתטמאין טומאת משקין נשתיירו בהן גרגרין שלימים אותן גרגרין מתטמאין טומאת אוכלים וכן הזתים משיעטרו מתטמאין טומאת משקין נשארו בהן גרגרו' שלמין מתטמאין טומאת אוכלין הערלה וכלאי הכרם ושור הנסקל שנשחט ועגלה ערופה בין שנשחטה בין שנערפה וציפורי מצורע ופטר חמור ובשר בחלב ובשר פרה ארומה והפיגול והנותר אעפ שכל או אסורין בהנאה כולן מתטמאין טומאת אוכלין

פרק שיני

כל האוכלין הגדולין מן הקרקע אינן מקבלין טומאה עד שיעקרו אבל כל זמן שהן מחוברין אפי' בשורש קטן שיכולי' לחיות ממנו אינן מקבלין טומאה ייחור שלתאנה שנפשח ומעורה בקליפה שאינו יכול להיות ממנה כל האוכלין שבו מתטמאין ויש בדבר ספק אם היה שאר האילן כמו יד לזה הייחור שנשבר או לאו ירקות שיבשו באיביהן כגון כרוב ודלעת שיבשו באיביהן אינן מתטמאין טומאת אוכלין לקטן ליבשן הרי הן אוכלי' כשהיו עד שיבשו ויעשו כעץ אילן שנפשח ובו פירות הרי הן כתלושין וכן אם יבש האילן ובו פירות הרי הן כתשולין תאנים שיבשו באיביהן מטמאות טומאת אוכלין במקומן כל האוכלין שהן מבעלי חיים אינן מקבלין טומאה עד שימותו שחט בהמה חיה ועוף אעפ שעדין הן מפרכסין מקבלין טומאה ודגים מאימתי מקבלי' טומאה משימותו נולד בהן טריפה ונתטמאו כשהן מתנדנדי' הרי יש בדבר ספק אם הן חשובין כמתים הואיל ונטרפו או אינן מקבלי' טומא' עד שידמו כאבן ולא יתנדנדו

האבר או הבשר המדולדלין בבהמה או חיה שאינן יכולין לחיות אם הוכשרו מקבלין טומאה במקומן מפני שהן חשובין כאוכל שפירש נשחטה הבהמה הוכשרו בשחיטה שהבהמה כלה כמו יד לאבר זה ויד שהוכשר הוכשר האבר כולו כמו שיתבאר ויש בדבר זה ספק אם תהיה הבהמה בחייה כמו יד לאבר או בשר המדולדלין בה השוחט בהמה חיה ועוף הוכשר כל הבשר ברם שיצא בשחיטה לפיכך אם לא יצא מהן רם בשחיטה הרי כל בשרן צריך הכשר ככל האוכלין שלא הוכשרו אוכלין שהוכשרו כשהן מחוברין לקרקע או שהוכשרו במים שבקרקע אינו הכשר עד שיוכשרו אחר שנעקרו במים התלושין מן הקרקע או בשאר משקין שנאס בכל כלי אינו מכשיר עד שיתלש מן הקרקע כעין המים שבכלים שאב המים בכלי ונתנן בקרקע אינן מכשירין

קשות שנטעה בעציץ והגדילה אעפ שיצאת חוץ לעציץ אינה מקבל טומאה ועציץ שהוא נקוב כדי שיצא בו שורש קטן הרי הוא כארץ והנטוע בו אינו מקבל טומאה וכן אם היו בו מים אינן מכשירין עציץ שאינו נקוב הרי

הנטוע בו מקבל טומאה ואם היו מים בתוכו מכשירין כלי גללים וכלי אדמה שהשרשים יכולין לבקוע בהן ולצאת אינן מכשירין את הזרעים ואעפ שאינן נקובין הרי הן כנקובין עציץ שמילאהו עפר עד שפתו אינו חשוב כלי אלא הרי הוא כטבלה שאין לה שפה שאינו כלי קיבול משקין טמאין שנפלו על האוכלין נטמאו אעפ שנפלו שלא ברצון הבעלים שהרי הטומאה וההכשר באין כאחת והוא שלא יהיו בקרקע כל אוכל שנפסד ונסרח עד שאינו ראוי למאכל אדם אינו מקבל טומאה וכן משקה שנסרח ונפסד ואינו ראוי לשתיית אדם אינו מקבל טומאה כדרך שאינו מכשיר שנ אשר ישתה

העור ששלקו והשליא שחישב עליה לאכילה מתטמאין טומאת אוכלים בפני עצמן עור החמור ששלקו הרי זה ספק אם מתטמא טומאת אוכלים בפני עצמו מפני ששלקו או אינו מתטמא מפני שהוא מאוס הרבה

חטים שבגללי בקר ושעורים שבגללי הבהמה של קטן אין מקבלין טומאה ואם חישב עליהן לאכילה מתטמאות טומאת אוכלין

כל אוכל שנתטמא ואחר שנתטמא נפסל ונסרח אם נפסל מלאכול הכלב או שיבש כחרש הרי זה טהור ואם נפסל מלאכול אדם ועדיין הוא ראוי לכלב הרי זה טמא כשהיה וכל האוכלין שנתטמאו אין להן טהרה במקוה

זרעים טמאים שזרעם הרי הצומח מהן טהור ואפילו בדבר שאין זרעו כלה והוא שהשרישו אבל קודם השרשה הרי הן בטומאתן אפי בדבר שזרעו כלה אוכלין שמחוברין לכלים בטלו מתורת אוכל ואם נטמא הכלי הרי הן מתטמאין בטומאת הכלי הואיל והן משמשין תשמיש עץ הרי הן כעץ כל משקה שנטמ ואחר שנטמ נפסד ונסרח הרי זה בטומאתו לעולם שאין המשקה יוצא ידי הכלב טהור לעולם ואין למשקה שנטמא טהרה חוץ מן המים בלבד שאם הטביל מים טמאים במקוה כיון שצפו מי מקוה עליהן טהרו מקל שהיא מליאה משקין טמאים והטביל מקצתה במקוה לא טהרו המים שעל מקצתה עד שיטבול את כולה שלג שנטמא והשיק מקצתו למי מקוה הואיל וטהר מקצתו טהר כולו התמר הטמא בין שנטמא אחר שתמדו בין שתמדו במים טמאים עד שלא החמיץ משיקו במקוה ויטהר שהרי הוא כמים משהחמיץ הרי הוא כיין ואין לו טהרה במקוה קדירה שמליאה משקין כגון דבש ויין וכיוצא בהן ונתונה בתוך המקוה ופשט הראשון לטומאה את ידו ונגע בה הרי זה מטמא את המשקי אעפ שהן בתוך המקוה ונטמא הקדירה מחמת המשקין שבתוכה אעפ שהיא בתוך המקוה שהרי המשקים שבה חוצצין

היתה מליאה מים הקדירה טהורה שאין הראשון מטמא כלי חרס לעולם ואין המים שבתוכה טמאים מפני שהן מעורבים במי המקוה פשט אב הטומאה את ידו ונגע בה נטמאת הקדירה שהרי המים חוצצין בתוכה

מי שפיכות הרי הן בחזקת טומאה ירדו עליהן מי גשמים אם רבו עליהם הרי הן טהורים מחצה למחצה הכל טמא בין בכלים בין בקרקעות אמתי בזמן שקדמו מי שפיכה אבל קדמו מי גשמים וירדו עליהן כל שהוא ממי שפיכות הכל טמא שמשקין טמאי שירדו לטהורים מטמאין בכל שהוא הטורף את גגו והמכבס את כסותו והרי הן מנטפין וירדו עליהן גשמים ורבו הנטיפות הרי רבו מי גשמים עליהן והנוטפין מהן טהורין הסך שמן טהור ונטמא זה האדם וטבל והרי השמן על בשרו אם היה כדי סיכת אבר קטן הרי הוא טהור כשהיה מקודם

סך שמן טמא וטבל לא טהר השמן שעליו אא אם נשאר ממנו משקה טופח הרי השמן בטומאתו ואם לא נשאר ממנו כדי להטפיח בטל במיעוטו

פרק שלישי

כבר ביארנו שאין האוכלין מתטמאין עד שיכשרו ושכל אוכל שאינו מיוחד למאכל אדם אינו מקבל טומאה עד שייחדו לאדם אוכל שהוא מיוחד לאדם במקום הזה ואינו מיוחד לאדם במקום אחר במקום שהוא מיוחד בו אינו צריך מחשבה ליחדו לאדם ובמקום שאינו מיוחד בו צריך מחשבה לייחדו לאדם ואחר כך יקבל טומאה וכל אוכל שסופו לטמא אדם וכלים אינו צריך הכשר

יש אוכלין שצריכין הכשר ואינן צריכין מחשבה ויש שצריכין מחשבה ואינן צריכין הכשר ויש שצריכין מחשבה והכשר ויש שאין צריכין לא מחשבה ולא הכשר

כיצד כל האוכלין המיוחדין לאדם בכל מקום צריכים הכשר ואין צריכים מחשבה רגים טהורים וחגבים טהורין בכל מקום וחגבים טמאים ורגים טמאים בכפרים הרי הן מיוחדין לאדם וצריך הכשר ולא מחשבה וכן חלב בהמה טהורה שמתה צריך הכשר ולא מחשבה בכל מקום ואילו צריכין מחשבה והכשר בשר הפורש מן החי בין מן האדם בין הבהמ בין מן העוף ונבלת העוף הטמא וחלב בהמה טהורה שחוטה בכפרים אעפ שהוכשר בשחיטה צריך הכשר שני אחר המחשבה ושאר כל ירקות השרה כגון הבצלי הקשים ביותר והפטרי וכן חגבים ורגים קטנים צריכין מחשבה בכפרים עולשין שורען לבהמה ונמלך עליהן לאדם אינן מקבלין טומאה עד שיחשוב עליהן אחר שיתלשו שמחשבת חיבור אינה מחשבה עולשין שלקטן לבהמתו והריחן ונמלך עליהן לאדם צריכין הכשר שיני אחר המחשבה וכן כל כיוצא בזה האלל אם חשב עליו לאכילה מקבל טומאת אוכלין ואם לאו הרי הוא כעץ ואינו מקבל טומאה

וכן העצמות המחוברין בבשר והגידים והמקומו הרכים מן הקרנים ומן הטלפים והכנפים והנוצה והמקומות הרכים מן הצפורנים ומן החרטום המובלעין בבשר צריכין הכשר ומחשבה ואו שאין צריכין לא מחשבה ולא הכשר נבילת בהמה טהורה בכל מקום ונבילת העוף הטהור וחלב בהמה טהורה בכרכי לפי שהן מיוחדין למאכל אדם אין אחד מאו צריך מחשבה ואינן צריכין הכשר מפני שסופן לטמא אדם וכלים בכזית וכל המטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר ואו צריכים מחשבה ואינן צריכים הכשר נבלת העוף הטהור בכפרים ונבלת בהמה טמאה בכל מקום והוא שחשב על פחות מכזית אבל כזית אב טומאה הוא ישראל ששחט בהמה טמאה לנוכרי ושחט בה שנים הרי זו מתטמאה טומאת אוכלין כל זמן שהיא מפרכסת ואין צריכה מחשבה שהרי ישראל שחטה לאכילת הגוי ואין לך מחשבה גדולה מזו ואינה צריכה הכשר לפי שסופה לטמא טומאה חמורה

שחט בה אחד או שנחרה אינה מטמא טומאת אוכלין וכן גוי ששחט בהמה טהורה לישראל ושחט בה שנים או רוב שנים מתטמא טומאת אוכלי כל זמן שהיא מפרכסת ואינה צריכה הכשר שחט בה אחד או נחרה אינה מטמאה טומאת אוכלין והרי היא כשאר הנבילות החותך בשר מאבר מן החי של בהמה ואחר כך חישב עליו צריך הכשר חישב עליו ואחר כך חתכו אינו צריך הכשר מפני שמטמא טומאה חמורה כנבילה וכל המטמ טומא חמורה אינו צריך הכשר פחות מכזית מנבלת בהמה טמאה שחישב עליו והשלים עליו כביצה מאכלים אחרים אין הכל צריך הכשר הואיל ופחות מכזית שבכל הביצ אם השלימו לכזית מטמא טומאה חמורה וכן כזית מנבלת בהמה טמא שחשב עליו והניח בבצק עד שהשלי לכביצ הואיל ואינו מטמ במגע מפני הבצק הרי זה צריך מחשבה ואין הבצק הזה צריך הכשר והואיל וכל השיעו הזה מטמא במשא מפני כזית נבילה שבתוכו אעפ שאינו מטמא במגע הרי סופו לטמא טומאה חמורה לפיכך אין צריך הכשר פחות מכזית מבשר המת שהשלים עליו כביצה משאר אוכלין הכל צריך מחשבה שהרי בטל

הכל אצל כל אדם ואין הכל צריך הכשר מפני בשר המת שבכללו כזית מן המת שחפהו בבצק הכל מתטמא טומאה חמורה החותך בשר מאדם חי להאכילו לכלב אם חשב עליו למאכל אדם הרי זה צריך מחשבה ואינו צריך הכשר גוזל שנפל לגת ומת אעפ שהגת במדינ׳ הרי נמאס בגת ולפיכך צריך מחשבה חשב עליו כשהעלהו להאכילו לנוכרי הרי זה מטמא שהרי חשב עליו למאכל אדם חשב עליו להאכילו לכלב אינו מתטמ׳ טומאת אוכלים היה זה שחשב עליו להאכילו לאדם חרש שוטה וקטן הרי זה טהור העלוהו כדי להאכילו לאדם הרי זה טמא שיש להן מעשה ואין להם מחשבה

פרק רביעי

כמה שיעור אוכלין לטמאה לטומאת עצמן כל שהן אפילו שמשום או חרדל מתטמא שנ׳ בכל האוכל אשר יאכל כל שהוא ואין אוכל טמא מטמא אוכל אחר או משקין או ידים עד שיהיה בו כביצה בלא קליפתה וכן האוכל אוכלין טמאים אינו נפסל עד שיאכל כביצה ומחצה וזהו חצי פרס

המשקין מתטמאין כל שהן ומטמאין בכל שהן אפילו טיפת משקין טמאים כחרדל שנגע באוכלים או בכלים או במשקין אחרים נטמאו ואעפ כן אין השותה משקין טמאים נפסל עד שישתה רביעית כמו שביארנו

כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה לרביעית וכל האוכלין מצטרפין לכביצה לטמא טומא׳ אוכלי׳ ולכחצי פרס לפסול את הגויה אפי׳ חטה עם בצק עם תאנה ובשר וכיוצא באילו הכל מצטרף העור המחובר בבשר והמרק והתבלין והאלל אעפ שמקצתו חשב עליו ומקצתו לא חשב עליו מקצתו פלטתו חיה ומקצתו פלטתו סכין והעצמות המחוברות בבשר והגידים והמקומות הרכים והקרני׳ ומן הטלפים והכנפים והנוצה והמקומות הרכים מן הציפורנים ומן החרטום המובלעין בבשר כל אחד מאילו מתטמאין ומטמאין ומצטרפין לכביצה או לכחצי פרס

כביצה אוכלין טמאים שהניחן בחמה ונתמעטו אינן מטמאים וכן כזית מן המת או מן הנבילה וכעדשה מן השרץ שהניחן בחמה ונתמעטו טהורין כזית חלב ודם ונותר ופיגול שהניחן בחמה ונתמעטו אין חייבין עליהן כרת הניחן בגשמים ונתפחו חזרו לכמות שהיו בין לטומאה חמורה בין לטומאה קלה בין לאיסור

עלי בצלים ובני בצלים שהן חלולין אם יש בהן ריר משתערין כמות שהן ואם היו חלולין וריקנים ממעך את חללן פת סופגנין משתערת כמות שהיא ואם יש בה חלל ממעך את חללה

בשר העגל שנתפח ובשר זקנה שנתמעטה משתערין כמות שהן האגוז והתמרים והשקד המתקרקשים משתערין כמות שהן כל שטומאתו ושיעורו שוין מצטרפין זה עם זה היו טומאתן שוין אבל לא שיעורן שיעורן אבל לא טומאתן אין מצטרפין ואפי׳ לטמא כקל שבשניהן

כיצד טומאתו ולא שיעורו כגון בשר המת ורקב שלו שיעורו ולא טומאתו כגון בשר המת ובשר הנבילה ואין צריך לומר שאם לא היו שוים לא בשיעור ולא בטומא׳ כגון בשר נבילה ובשר השרץ שאין מצטרפין

אוכלין טמאים שיעורם שוה שכל אוכל טמא אינו מטמא אלא בכביצה וטומאתה שוה שכל אוכל טמא אינו מטמא אלא במגע ואינו מטמא לא אדם ולא כלים לפיכך מצטרפין לטמא כקל שבשניהן כיצד כחצי ביצה אוכל ראשון וכחצי ביצה אוכל שני שבללן זה בזה הרי זה שיני ואם נגע בתרומה פסלה כחצי ביצה אוכל שיני וכחצי ביצה אוכל שלישי שבללן הרי זה שלישי וכן כל כיוצא בזה אפילו חצי ביצה אוכל ראשון וחצי ביצה אוכל רביעי של קודש שבללן זה בזה הרי הכל רביעי כביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שיני שבללן זה בזה הכל ראשון חלקן כל אחד מהן שיני נפל זה לעצמו וזה לעצמו על ככר של תרומה פסלוהו נפלו שניהן כאחד עשאוהו שיני כביצה אוכל שיני וכביצה אוכל שלישי שבללן זה בזה הרי הכל שיני חלקן כל אחד מהן שלישי נפל זה לעצמו וזה לעצמו על ככר של תרומה לא פסלוהו נפלו שניהן כאחת פסלוהו מפני שעשאוהו שלישי

כביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שלישי שבללן זה בזה ראשון חלקן זה שיני וזה שיני שהשלישי שנגע בראשון נעשה שיני כשני בצים אוכל ראשון וכשני בצים אוכל שיני שבללן הכל ראשון חלקן לשנים כל אחד מהן ראשון חלקן שלשה חלקים או ארבעה כל אחד מהן שיני וכן בשתי בצים אוכל שיני ובשתי בצים אוכל שלישי שבללן הכל שיני חלקן לשנים כל אחד מהן שיני לשלשה ולארבעה הרי כל אחד מהן שלישי

פרק חמישי

ידות האוכלים הן העצים הרכין הסמוכין לאוכל שהאוכל נתלה בהן מן האילן כמו עוקצי התאנים והאגסים וקצת האשכול וכן הגרעינים וכיוצא בהן מרברים שהאוכל צריך להן ושומרי האוכלי׳ הן הקליפה שעל האוכל שהיא שומרתו וכן כל כיוצא בה כל שהוא יד ואינו שומר מתטמא ומטמא ולא מצטרף וכל שהוא שומר אעפ שאינו יד מטמא ומתטמא ומצטרף וכל שאינו לא שומר ולא יד אינו מתטמא ולא מטמא ואין צריך לומר שאינו מצטרף

כיצד מתטמא ומטמא ואינו מצטרף שאם נגעה טומא׳ ביד נטמא האוכל התלוי בו ואם נגעה טומא׳ באוכל נטמא היד ואין היד מצטרפת עם האוכל להשלימו לכביצה או לכחצי פרס אבל אם היה שומר הרי זה מצטרף לכביצה ולכחצי פרס כשם שיד לטומאה כך יש יד להכשר שאם הוכשר היד הוכשר כל האוכ׳ התלוי בו ויש יד לפחות מכזית ויש שומר לפחות מכפול ושומר שחלקו אינו מצטרף עם האוכל ומניין לשומרי אוכלין שהן מתטמאין עם האוכלין כשהן מחוברין בהן שנ׳ על כל זרע זרוע אשר יזרע כדרך שבני אדם מוציאין לוריעה חטים בשעוריהן ושעורים בקליפיהן ועדשים בקליפיהן והוא הדין לשאר השומרין ומניין לידות האוכלין שהן מתטמאות ומטמאות כשהן מחוברין עם האוכלין שנאמר טמא הוא לכם לכל שבצורכיכם הבוצר לגת אין לו ידות שהרי אין לו צורך ביד מפני שמוציא את המשקה הקוצר לסמוך אין לו ידות שהרי אינו צריך ליד

כל ידות האוכלין שבססן בגורן טהורין פסיגה שלאשכול שריקנה טהורה ואם נשתייר בה גרגר אחד הריזה יד לאותו גרגר ומקבלת טומאה וכן שרביט תמרה שריקנו טהורה שייר בו תמרה אחת טמת וכן שרבי׳ קטניות שריקנו טהור שייר בו גרגר אחר מקבל טומאה

לעולם אין שומר על גבי שומר אלא שומר אחר בלבד הסמוך לאוכל הוא הנחשב עמו שלש קליפות בבצל פנימית בין שלימה בין קרורה מצטרפת אמצעית שלימה מצטרפת קרורה אינה מצטרפת החיצונה בין כך ובין כך טהורה כל הקליפין מתטמאות ומטמאות ומצטרפות מפני שהן שומר קליפי פולין ותורמוסין ורקן אינן מתטמאות כנסן לאוכלין מתטמאין ואם נשאר בהן אוכל בין כך ובין כך מתטמאין קליפת כלפפון אעפ שאין בהן מתוך המלפפון מתטמאות טומאת אוכלין השעורים בזמן שהן יבישין קליפתן מצטרפת עמהן ובזמן שהן להין אין מצטרפין אבל החיטה בין לחה בין יבישה קליפתה מצטרפת כל הגרעינין מתטמאות ומטמאות ולא מצטרפות חוץ מגרעינות הרוטב אבל של תמרה יבישה אינה מצטרפת החותל שעל הגרעינה של רוטב אינו מצטרפת ושעל גרעינת היבשה מצטר מפני שהו׳ דבוק באוכל נחשב כאוכל גרעינה של רוטב שיצאת מקצתה כל שכנגד האוכל מצטרף והיוצא אינו מצטרף וכן עצם שיש עליו בשר כל שכנגד הבשר מצטרף היה עליו הבשר מצד אחר אינו מצטרף ממנו אלא

העצם שתחת הבשר עד חלל העצם ואם לא היה לעצם
חלל רואין אותו כאלו הוא כעובי האזוב ושאר העצם אין
מצטרף שהעצמות לבשר כשומר הן חשובין קולית שהיה
עליה בשר אפי׳ כפול גורר את כולה לטומאה
גרעיני זתים ותמרה אעפ׳ ששלקן לאוכלין אין מתטמאין
גרעיני חרובין אעפ׳ שכנסן לאוכלין אין מתטמאין שלקן
לאוכלין מתטמאין אילו מתטמאין ומטמאין
ומצטרפין שורשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן
לחין והפטמה שלהן בין לחה בין יבישה והעמוד שהוא
מכוון כנגד האוכל ושרשי החזרין והנפוס ושורש צנון גדול
מצטרף והסיב שלו אינו מצטרף ושרשי המתנא
והפיגם ושרשי ירקות שדה וירקות גינה שעיקרן לשתלים
והשורה שלשיבולת והלבוש שלה ועוקצי תאנים וגרוגרות
והכלסים והחרובין ואילו מתטמאין ומטמאין
ולא מצטרפין שורשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן
יבישין והעמו׳ שאינו מכוון כנגד האוכל. ומלעין של שבולים
והן השערות השחורות שבראש השיבולת שרומין כמו
מסר ועוקצי האגסים והקרוסטומלין והפרישין והעוזרדין
ועוקץ דלעת טפח הסמוך לאוכל ועוקץ קונרס טפח
וכן יד הפרכיל טפח מיכן וטפח מיכן והפרכיל
הוא השריג שהאשבולות תלויין בו ויד האשכול כל שהוא
וזנב האשכול שרקנו ויד המכבד של תמרה ארבעה טפחים
והמכבד הוא העץ הארוס שהשרביטין תלויין בו והתמרי׳
דבוקות בשרביטים וקנה השיבולת שלשה טפחים ויד כל
הנקצרין שלשה טפחי׳ ושאין דרכו להקצר ידיהם ושרשיהן
כל שהן כל אילו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין מפני
שהן ידות אוכלין ואילו לא מתטמאין ולא מטמאין ולא
מצטרפי׳ שאר כל העוקצי׳ ושרשי קלחי הכרוב וחלפי תרדי׳
וחלפי הלפת והן העיקרין שנשארו בקרקע כשלקטו הכרוב
והלפת וחזרו והחליפו וכל השרשין שנשארו שדרכן להגזז
שנעקרו עם האוכל הפטמה של רימון מצטרפת והנץ
שלו אינו מצטרף הרימון והאבטיח שנימוק מקצתו אין
הנשאר חיבור לאותו שנימוק ואין הנשאר מן הקליפה
מצטרף שהרי אין שמירתו מועלת כלום וכן אם
היתה של׳ם מיכן ומיכן ונימוק באמצע אין הצדדין חיבור
זה לזה ואין קליפתו מצטרפת עלי ירקות ירוקין מצטרפין
ולבנים אינם מצטרפין שהרי אינן כלום

פרק ששי

האגוזין והשקדי׳ שנסדקה קליפתן עדיין הוא חיבור לאוכל
עד שירצץ את הקליפה ביצה מגולגלת משיקוב
בה מקום לגומעה ממנו אין שאר קליפתה חיבור ושלוקה
קליפתה חיבור עד שירצץ את הקליפה ואם נתבלה
בקליפתה אעפ׳ שרצצה כולה חיבור עצם שיש
בו מוח חיבור עד שירצץ צמר שבראשי הכבשים
ושיער שבזקן התיישים אעפ׳ שהרכן באור הרי הן חיבור
עד שיתחיל לתלוש כנפי חגבים וקשקשי דגים אעפ׳
שהעביר סכין עליהן חיבור עד שיתחיל לקלף
הרימון שפרח חיבור עד שיקיש עליו בקנה השרביטים
של תמרים אינן חיבור זה לזה מלפפון
שחתכו ונתנו על השולחן חיבור עד שיתחיל לפרק התחיל
לפרק חתיכה וכל העולה עמה חיבור והשאר אינה חיבור
פיקה התחתונה חיבור לעצמה ואינה חיבור לחתיכות
היו שנים או שלשה מלפפונות וחתך כל אחד
מהן והניחן על השולחן והתחיל באחד מהן זה שהתחיל בו
חיבור והשאר אינו חיבור אפי׳ אמר חציו אני אוכל שחרי׳
וחציו ערבית זה החצי שהתחי׳ בו חיבור והשאר אינו חיבו׳
המחתך ירקות וכיוצא בהן לבשל אעפ׳ שלא מירק והבדיל
אינו חיבור אלא אם נטמא זה לא נטמ׳ זה אעפ׳ שהו׳ מעורה
בו חתך לכבוש או לשלוק או להניח על השולחן
הרי זה חיבור ואפילו התחיל לפרק מה שחתך כל
אוכל שעדיין לא פרקו חיבור ואם נטמא מקצתו נטמא
כולו אוכל שנפרס ומעורה במקצת ונגע טמא
באחד מהן אם אחז בזה שנגע בו והשני עולה עמו הרי זה
חיבור ואם כשאוחז בזה הטמא ומגביהו ישמט האחר ויפול
אינו חיבור אלא הרי זה האחר כנוגע בראשון שנטמא
כל האוכלין שהיו עלין או קלחין מחוברים בהן או שדרכו
להאחז בעלה אוחזין אותו בעלה בקלח אוחזין אותו בקלח
אם נתלה עמו הרי זה חיבור בטבול יום ואין צריך לומר
בשאר טומאות וכן אם היה לו יד אוחזין אותו ביד
שלו היה לו יד ועלה אוחזין אותו באי זה מהן שירצה לא
היה לו יד ולא עלה בזה אמרו אם אוחו בטמא והשיני עולה
עמו חבור ואם לאו אינו חיבור האגוזין שקצצן
בעוקציהן כשהן רכין ואמנן כולן כמו חבל וכן הבצלים
שחיברן בדרך הזאת הרי אילו חיבור התחיל
לפרק באגוזים ולפקל בבצלים אין השאר חיבור אפילו
היו לפניו סאה כור אין כולן חיבור שהרי הוכיח שדעתו
לפרק הכל
קליעה שלשום שנפלו משקי׳ על אחד מהן הוא טמא וחבורו
טהור שאין חיבורי אדם חיבור לכל דבר וכן אתרו׳ שנפרש
ותחבו בכוש או בקיסם אינו חיבור עיסה שלשה
במי פירות אינה חיבור שאין לך דבר שמחבר את האוכלין
אלא שבעה משקין בלבד הממעך אוכלין זה
בזה וקבצן כגון הדבילה והתמרי׳ והצימוקין שקבצן ועשאן
גוף אחד אינן חיבור לפיכך עיגול של דבילה
שנפלו משקין טמאין על מקצתו הרי זה נוטל ממנו מקום
המשקין בלבד והשאר טהור התמרים והגרוגרות
ששלקן ונעשו אום הרי אילו חיבור הזתים
שנטמאו ונעשו גוש אחד הרי זה חיבור מפני שמתחיל לא
נתנן למעטן אלא על מנת שיינקו זה מזה לפיכך שרץ
שנמצא על אום של זתים והן הזתים שנעשו כולן גוף אחד
אפילו נגע בכשעורה הכל טמא שהכל גוף אחד
היתה לו אום של זתים ועתיד להפכה כיון שתקע בה את
היתד אעפ׳ שיש בה גושים הרבה אינן חיבור ואם משהפכ׳
נעשו אום אינן חיבור אוכל פרור שהוא כולו
מכונס ודבק זה בזה אעפ׳ שאינו חיבור להתטמ׳ ואינו כגוף
אחר כמו שבארנו הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא אוכלים
אחרים ואם לא כנסו אלא הרי הוא מפורד כמעשה קדירה
והקטנית אינו מצטרף עד שיקבצם ויעשם גוש אחד
היו גושים הרבה זה בצד זה ונגע אב הטומאה
באחד מהן הרי הוא ראשון והגוש שבצידו השיני שלישי
ושבצד השלישי רביעי ככר של תרומה שהיתה
ראשון לטומאה והשיך לה אחרות כולן ראשון פרשה היא
ראשון וכולן שניות היתה שנייה והשיך לה אחרות כולן
שניות פרשה היא שנייה וכולן שלישיות היתה שלישית
והשיך לה אחרות היא שלישית וכולן טהורות בין שפירשו
בין שלא פירשו ככרות של תרומה נושכות זו בזו נטמא
אחת מהן בשרץ כולן ראשון ואעפ׳ שפירשו אחר מיכן
נטמאת אחת מהן בידים כולן שלישיות ואעפ׳ שפירשו
מפני שהיו גוף אחת בשעת טומאתן

פרק שביעי

הנצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה כיצד היה
מערה משקין טהורין לתוך כלי טמא ואפילו על גבי השרץ
הרי העמוד הנצוק טהור ואם קלט מן המשקין הניגרין מן
האויר הרי זה שקלט טהור ואין צריך לומר שהמשקין
שמערה מהן טהורין בד״א בשערה מצונן
לצונן או מחם לחם או מחם לצונן אבל המערה משקין
טהורין צונן לתוך משקין טמאין חמין הרי הצנוק חיבור
ונטמאו המשקי׳ הצונין כולן שהוא מערה מהן ונטמ׳ הכלי
שמערה ממנו מחמת המשקין שבתוכו שהרי נטמאו
ומפני מה אמרו המערה משקין צונין לחמין חיבור
מפני שעשן החמין עולה כתימורות עשן ומתערב בנצוק
ובמים שבכלי העליון ומטמא הכלי שהעשן העולה מן
החמין משקין הוא חשוב לפיכך האשה שהיו ידיה
טהורו׳ והגיסה בקדרה טמאה והזיעו ידיה מהבל הקדרה

נטמאו ידיה כאלו נגעה במשקה שבקדרה וכן אם היו ידיה
טמאות והגיסה בקדרה והזיעו ידיה נטמא כל מה שבקדרה
כאלו נגעה במשקין שבקדירה נחיל דבש הזיפים
ודבש הצפיחית הנצוק שלהן חיבור ואפילו היה מערה
מצונן לצונן מפני שיש להן דיר והרי הן נמשכין כדבק
לפיכך כל האוכלין אין הנצוק שלהן חיבור ואפי׳
היו עבים הרבה כגון הגריסין והחלב המותך וכיוצא בהן
לפי שאין להן דיר
וכן שאר כל המשקין אין הנצוק שלהן חיבור אא׳ אם כן
ערה מצונן לחם כמו שביארנו הנצוק אינו
חיבור לטהרה כיצד שאם ערה מים טמאין מכלי אבן
וכיוצ בהן לתוך המקוה אין אומ׳ משהגי׳ קצת הנצוק למקוה
טהרו המים אא הרי הן בטומאתן עד שישיק המקוה לכולן
כמו שביארנו וכן הקטפרס שיש עליו משקה
טופח אינו מחברן לשאר המשקין שבמדרון לא לטומאה
ולא לטהרה אבל המשקין שבאשבורן כולן חיבור לטומאה
ולטהרה עריבה שהיא קטפרס ועליה משקה
טופח ושלש חתיכות אוכלין טמאים בכביצה מונחין עליה
זו למטה מזו אינן מצטרפות היו שתים הרי אילו מצטרפות
ואם היה תחתיהם משקה עומד אפילו כעין החרדל הרי זה
מצרף את כולן כבר ביארנו שטבול יום אינו
מטמא חולין כלל אא פוסל אוכלי תרומה ומשקה תרומה
ועושה הכל שלישי וכן אם נגע באוכלי קודש או משק׳ קודש
פסלן ועשאן רביעי יש דברים שאינם חיבור
בטבול יום אעפ׳ שהן חיבור בכל הטומאות אא אם נגע
בהן טבול יום לא פסל אא זה שנגע בו ואפי׳ היה הנוגע
במקום טבול יום אדם אחר היה פוסל הכל אפילו
היה הנוגע אדם שאכל אוכלין טמאין או שתה משקין טמאי׳
שהיא טומאה קלה הרי זה פסל הכל שלא פסלו טבול יום
ואין צריך לומר שאם היה הנוגע אב טומאה או ראשון
שהוא מטמא הכל ומפני מה היקלו בטבול
יום מפני שכבר טהר ואינו מחוסר אא הערב שמש
ועוד היקלו בטבול יום שיש אוכלין שהן מיוחדין לאדם
ומתטמאין בכל הטומאות והן טהורות בטבול יום ואילו הן
השעורה והכוסמ׳ בזמן שאינן קלופין אבל בזמן שהן קלופין
והחיטה אעפ׳ שאינה קלופה והקצח והשומשום נפסלים
בטבול יום ואין צריך לומר שהן מתטמין בכל הטומאות
כל ידות האוכלין שהן חיבור באב
הטומאה הרי הן חיבור בטבול יום וכן כל אוכל שנפרס
ומעורה במקצת שהוא חיבור באב הטומאה כך הוא חיבור
בטבול יום וכל שאינו חיבור בטבול יום הרי הוא חיבור
בידים וגם זה חומר בטומאת ידים מטבול יום

פרק שמיני

חלות או ככרים שכנסן והיו נושכות זו בזו ודעתו להפרישן
או שאפה חלה על גבי חלה בתנור ועדין לא קרמו פניה
ונגע טבול יום באחת מהן לא פסל אא החלה שנגע בה
וכן המים שהרתיחו ונעשו כקובה והגריסין שהרתיחו
רתיחה ראשונה ויין חדש ואורז שהרתיחו ונגע טבול יום
ברתיחה אינו חיבור ולא פסל אא הרתיחה בלבד ובשאר
כל הטומאות בין קלות בין חמורות הכל חיבור אבל
חלות שהיו נושכות זו בזו ואין דעתו להפריש או שאפה
חלה על גבי חלה ונשכו וקרמו בתנו׳ ורתיחת המים שאינה
מחולחלת כקובה ורתיחת הגריסין שנייה ורתיחת יין ישן
ורתיחת השמן בין ישן בין חדש ורתיחת עדשים הרי אילו
חיבור בטבול יום ואין צריך לומר בכל הטומאות
בצק שיצא בשעת אפייה ונמצא באמצע הככר כמו מסמר
יוצא וכן קצת הבצק שנמשך ונחרך בעת אפייה והוא
הנקרא חרחור אם היו פחותי׳ מכאמצע ונגע טבול יום בהן
פסל כל הככר וכן אם נגע בגרגר מלח קטן
שבכר נפסל כל הככר ואין צריך לומר בכל הטומאות
אבל צרור שבככר או תורמוס וגרגר מלח גדול
וחרחור יתר מכאצבע שנגע בהן אפילו אב הטומאה הככר

טהור ואין צריך לומר בטבול יום רקק שנחרר
חציה וחצייה קיים הרי זו אינו חיבור נחרר האמצע
והצדדים קיימין אינן חיבור זה לזה אפי׳ כאב הטומאה
ואין צריך לומר בטבול יום בשר קודש שקרם
עליו הסחק ונגע טבול יום בקופה החתיכות מותרות נגע
בחתיכה החתיכה וכל העולין עמה חיבור וכן בתבשיל
קטניות שקרם על גבי פרוסות שמן שצף על
גבי יין ונגע טבול יום בשמן לא פסל אא השמן
ירק תרומה וביצה טרופה ונתונה על גביו ונגע טבול יום
בביצה לא פסל אא קלח שכנגדו ואם היתה כמין קובע
אינו חיבור חוט של ביצה שקרם על דפנה
שלאילפס ונגע בו טבול יום מן השפה ולפנים חיבור מן
השפה ולחוץ אינו חיבור וכן בקטניות שקרמו על שפת
הקדירה חבית שנקבה בין משוליה בין מצידיה
וסתם טבול יום הנקב בידיו נפסלה כולה המערה
מכלי לכלי ונגע טבול יום בקילוח משערי׳ זה שנגע בו באח׳
ומאה שתרומה טמאה שנתערבה באחד ומאה בטלה
במעוטה כמו שביארנו בהלכות תרומות טבול
יום שהיה תורם או הבור ונפלה ממנו חבית שלתרומה
ושקעה בבור של יין ונגע ביין שבבור מן השפה ולחוץ
אינו חיבור מן השפה ולפנים חיבור ואם היה הבור קטן
אפי׳ היה כלי גדול שמחזיק מאה כור כולו חיבור ואם נגע
במקצת היין פסל התרומה שבחבית שבקרקע הכלי
הסולת של מנחות והלבונה והקטורת והגחלים
שנגע טבול יום במקצתן פסל את כולו ברא׳ בגחלי׳ שחותה
במחתה ביום הכיפורים, שהמחתה שחותה בה נכנס להיכל
אבל גחלי׳ שחותה בכל יום כשהו׳ מערה ממחתה של כסף
לשל זהב אם נתפזרו מן הגחלים אין בהן קדושה אא מכבן
לאמה מקפה של חולין או רקיק של חולין ושמן של תרומ׳
צף על גביהן ונגע טבול יום בשמן לא פסל אא השמן בלב׳
ואם חבץ כל מקום שהלך בו השמן פסל ירק של
חולין שבישלו בשמן שלתרומה ונגע בו טבול יום לא פסל
אא מקום מגעו המקפה של תרומה והשום
והשמן של חולין שנגע טבול יום במקצתן פסל את כולן
המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה שנגע
טבול יום במקצתן לא פסל אא מקום מגעו אם היה השום
מרובה הולכין אחר הרוב איםתי בזמן שהן גוש בקערה
אבל אם היה מפוזר במרוכה ונגע במקצתו לא פסל אלא
מקום מגעו מפני שהוא רוצה בפיזורו ושאר
כל הנידוכין שדכן לדוכן במשקין כגון השום בשמן אם
דכן שלא במשקין וקבצן אעפ׳ שהן גוש בקערה ונגע בהן
לא פסל אא מקום מגעו שהרי הם כעיגול של דבילה שאם
נטמא מקצתו לא נטמא כולו עיסה שקרא שם
חלתה בצפונה או בדרומה הרי זה חיבור ואם נגע טבול
יום במקצת העיסה שנפסלה החלה נטלה חלתה מתוכה
וחזרה לתוכה אינה חיבור עיסה שנדמעה או
שנתחמצה בשאור של תרומה אינה נפסלת בטבול יום
עיסה שהוכשר במשקין ונילושה במי פירות ונגע בה טבול
יום לא פסל אא מקום מגעו בלבד מעשר ראשון
שהוכשר ונגע בו טבול יום או ידים מסואבות מפרישין
ממנו תרומת מעשר בטהרה מפני שמעשר ראשון בחולין
וטבול יום וידים מסואבו׳ אינם פוסלי׳ את החולין שהשלישי
בחולין טהור כמו שביארנו וכן האשה שהיא
טבולת יום לשה את העיסה וקוצה לה חלה ומפרשתה
ומנחתה בכלי ונותנתו עם שאר העיסה כאחת ומקפת על
הכל כדי לתרום מן המוקף ואחר כך קוראה
לה שם ואומרת הרי זו חלה ומשתקרא לה שם לא תגע בה
שלא תפסלנה וכך היא עושה אם לשה בעריבה שהיא
טבולת יום לגין שהוא טבול יום שמילאהו
מחבית מעשר שלא נטלה תרומתו ואמר הרי זה תרומת
מעשר על מה שבחבית אחר שתחשך הרי זו תרומ׳ טהורה
לפי שאינה נעשית תרומת מעשר עד שתחשך כפי תנאו
ואחר שתחשך יעריב שמשו שללגין ויטהר

נשברה החבית קודם שתחשך הלגין בטלו   נשבר הלגין החבית בטבלה   טבול יום מטומאת מת ומבעילת נירה עושה בבית הבד   וכן שאר הטמאים שטבלן עושין בטהרות חוץ מזב והזבה בשביעי שלהן   שאעֿפֿ שטבלן לא יעשו בבית הבד ולא יתעסקו בטהרות שמא יראו ונמצאו טמאים למפרע שהרי סותרין הכל כמו שנתבאר

פרק תשיעי

השמן או הרבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו הרי הן ראשון לטומאה לעולם   מפני שהן כמשקין ואעֿפֿ שקפאו אחר שנטמאו הרוטב והגריסין והחלב שקרשו הרי הן כאוכלין וצריכין מחשבה ואם נגע בהן אוכל ראשון או משקה נעשו שניים   היה בהן משקה טופח הרי הן כמשקין והן תחילה לטומאה   נטמאו כשהן משקין וקפאו אחר כן וקרשו הרי הן שניים כמו אוכל שנטמא ממשקין טמאין

נטמאו כשהן קופאין ונימוחו ונעשו משקין אם היו כביצה מכוון הרי המשקין טהורין היו יותר מכביצ המשקין טמאין שכשנימוחה טיפה ראשונה נטמאת בכביצה אוכל טמא שנימוחה ממנו   ואותה הטיפה תטמא כל המשקין שנימוחו אחרים

וכן טמא מת שסחט זתים וענבים שהוכשרו אם היו כביצה הרי המשקין היוצאין מהן טהורי ובלבד שלא יגע במקום המשקה שהמשקה כמופקר באוכל וכאילו הוא גוף אחר   היו אותן זתים וענבים יתר מכביצה   הרי המשקין היוצאין מהן טמאין שכיון שיצאת טיפה ראשונה נטמאת מכביצה וטמאה כל המשקין ואם היה הסוחט זב וזבה וכיוצא בהן אפילו שחט גרגר אחד יחידי שלא הוכשר ולא נגע במשקה   המשקה טמא שכיון שיצאת טיפה ראשונה נטמאת במשא הזב שהזב שנשא אוכלין או משקין טמאין כמו שביארנו

וכן זב שחלב את העז החלב טמא שכיון שיצאת טיפה הראשונה נטמאת במשא הזב   קדירה שמלאה כבשין של חולין   ויצא עליה חוץ לקדירה ונגע אב הטומאה או ראשון בעלה שחוץ לקדירה במקום הנגוב אעֿפֿ שיש בעלה כביצה הוא טמא והכל טהור חזר לקדירה טמא את המשקין שבה ונטמאת הקדירה וכל הכבשין

נגע בעלה שחוץ לקדירה והיה בו משקה אם יש בעלה כביצה הכל טמא   שהעלה מטמא משקה שעליו והמשקה מטמא כל המשקין שבקדירה ומטמא את הקדירה

היתה הקדירה מליאה כבשים של תרומה וניער אותה טבול יום וראה משקין על ידו ספק מן הקדרה ניתזו ספק שהקלח נגע בידו הירק פסול והקדירה טהורה

טמא שהיה אוכל ענבים מוכשרים ונפל ממנו גרגר יחידי לגת אם היה שלם ולא נשמט ממנו עוקצו הגת טהור

ואם נישל עוקצו והיו הענבים מוכנים בעביט וכיוצא בו לדרכן שהרי רוצה במשקה היוצא מהן נטמא הגת בטיפת משקה שבראש הגרגר במקום העוקץ   נפלו ממנו ענבים ודרכן במקום מופנה   אם היו כביצה מכוון הרי המשקין היוצאין מהן טהורין כמו שביארנו   היו יתר מכביצה היוצא מהן טמא שכיון שיצאת טיפה הראשונ נטמאת בכביצה ומטמאה את כל המשקה היוצא אחריה

גוש של זתים טמאין שהיה מקובץ ומחובר והשליכו לתוך התנור והוסק אם היה כביצה מכוון התנור טהור שאין האוכלין מטמאין כלים   והמשקה היוצא מהן טהור כמו שביארנו   היה הגוש יתר מכביצה נטמא התנור שכשיצאת טיפה אחת נטמא בכביצה וטמאה את התנור לפיכך אם היו הזתים הטמאין פירורי ואינן גוש אפי הן מאה התנור טהור   עצים שנבלעו בהם משקין טמאין והסיקן התנור טהור   שהרי בטלו בעצים

ואפי הוציא העצים שנפלו עליהן גשמים ונפלו לרצונו והסיקן התנו טהור ואין המים שעליהן מתטמאי מן המשקין הבלועין בהן   ולא יסיקם אלא בידים טהורות גזירה שלא יסיקם הטמא ונמצאו המשקי שעליהם מטמאין את התנור

שרץ שנמצא ברחים שלותים אין טמא אלא מקום מגעו   אם היה משקה מהלך הכל טמא שכיון שנטמא מקצת המשקה נטמא כולו והשמן מטמא את כל הזותים נמצא על גבי העלין למעלה מן הזותים ישאלו   מן הבדרין אם אמרו לא נגענו נאמנין   נמצא על אוס שלזותים נטמא כל הגוש כמו שביארנו   נמצא על גבי זתים פרורין והוא נוגע בכביצה הכל טמא שהאוכל שהוא כביצה מטמא המשקה המעורב בהן והמשקה מטמא שאר הזתים היו פרורין על גבי פרורין והמשקה מלמטה אעֿפֿ שנגע בכביצה אין טמא אלא מקום מגעו

עם הארץ שהושיט ידיו לגת ונגע באשכולות אשכול וכל סביבותיו טמאין והגת כולה טהורה   מפני שמפסיקין האשכולות שסביבות זה האשכול בינו ובין שאר הגת

הגפת והזוגים שנעשו בטהרה והלכו עליהן טמאין ואחר כך יצאו מהן משקין הרי אלו טהורי שמתחילה נעשו בטהרה ואם נעשו מתחילה בטומא ויצאו מהן משקין טמאין   חברי שנכנסין ויוצאין ומשקין טמאי בתוך בית הבד אם יש בין משקי לזתים כדי שינגבו את רגליהן בארץ הרי הזתים טהורין   שהנוגע במשקין טמאין שלא בידיו טהור ואפילו לקודש   כברות הקודש שהיו בהן גומות ובתוך הגומות היו משקי שלקודש ונגע השרץ באחת מהן ונגעה ראשונה בשנייה ושנייה בשלישית אפילו מאה כולן ראשון לטומא   מפני המשקה שבגומות וחיבת הקודש הרי כולן כמשקין שאין מונין בהן   אבל אם היו כברות תרומה הרי הכבר השלישית בלבד פסולה ומשלישית והלאה טהור   ואם היה משקה טופח על כל הכברות אף בתרומה הכל טמאות   וכולן שניות חוץ מן הראשונה שנגע בה השרץ שהיא ראשון   אבעבוע הנעשה בעובי החבית   והרי הוא כמו כלי אחר בצירה אם נקב האבעבוע לאויר החבית   ונקב נקב אחר לחוץ וזה כנגד זה   או שהיה הנקב הפנימי מלמטה והחיצון מלמעלה והיה האבעבוע והחבית מליאים משקין   אם נגע אב הטומאה במשקה שבאבעבוע נטמאו כל המשקין שבחבית

היתה החבית מוקפת צמיד פתיל ונתונה באהל המת נטמאת מפני הנקב שבאבעבוע זה שהרי הוא מפולש לאוירה   וכן אם היה הנקב שבאבעבוע שבפנים מלמעלה והחיצון מלמטה   הרי זו אינה ניצלת בצמיד פתיל   אבל אם נגע אב הטומאה באבעבוע לא נטמאו משקין שבחבית והנם כמובדלין מהן

פרק עשירי

כבר ביארנו שהשבעה משקין בלבד הן שמתטמאין או מכשירין והשאר קרויין מי פירות   ואינם מתטמאין ולא מכשירין ושבעה משקין שמנינו תולדותיהן כיוצא בהן

תולדות המים הם היוצא מן העין ומן האוזן ומן החוטם ומן הפה   ומי רגלי בני אדם בין גדולים בין קטנים כל אילו היוצאין מן האדם משקין הן   בין שיצאו לדעתו של אדם בין שיצאו שלא לדעתו   אבל מי רגלי בהמה והמלח שנמחת הרי הן כמי פירות   לא מתטמאין ולא מכשירין   הדם המצוי מן המשקין הוא הדם השותת בשעת שחיטה מן הבהמ והחיה והעופ הטהורין אבל דם הקילוח אינו מכשיר   שעריין חיים הן והרי הוא דומה לדם מכה או לדם הקזה   השוחט ונתן דם על האוכלין ונתקנח הדם בין סימן לסימן הרי זה ספק לפיכך תולין עליו לא אוכלין ולא שורפין   תולדת הדם דם הקז של אדם שהוציאו לשתייה אבל אם הוציאו לרפואה טהור ואינו מכשיר   וכן דם שחיטה בבהמה ובחייה ובעופות הטמאין והדם היוצא עם הליחה ועם הראי ודם השחין ואבעבועות   ותמצית הבשר כל אלו אינן מתטמאין ולא מכשירין   אלא הרי הן כשאר מי פירות ודם השרץ כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו מי החלב הרי הן כחלב וחלב האדם שאינו צריך   לו אינו משקה לא מכשי ולא מתטמא לפיכ חלב הזכר אינו משקה וכן חלב בהמה וחיה שיצא שלא לרצון   כגון שוב מהדר

מאיליו שחלבו כמתעסק אבל חלב האשה בין
שיצא לרצון בין שיצא שלא לרצון סתמו משקה ומתטמא
או מכשיר מפני שהוא ראוי לתינוק המשקין
שיוצאין מאותן הטמאין שאותן המשקין אבות טומאות
מתטמאין בלא הכשר שהטומאה וההכשר באין כאחת
ואילו הן זוב הזב ושכבת זרעו ומימי רגליו
ורביעית דם מן המת ודם הנידה וכן דם מגפתו של זב
וחביריו וחלב של אשה ודמעת עינם עם שאר תולדות
המים היוצאין מהן מטמאין כמשקין טמאי׳ שמטמאין בלא
כוונה שמשקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון לפיכך
נידה או זבה שנטף חלב מדדיה לאויר התנור נטמא התנור
וכל מה שבתוכו כבר ביארנו שהמשקין היוצאין מטבול
יום אינם טמאי׳ לפיכ׳ אם נפלו אפי׳ על ככר של תרומה אינו
מוכשר עד שיפלו לרצון כשאר המשקין הטהורין שאינן
מכשירין לא לרצון הזיעה והליחה הסרוחה
והרעי׳ ומשקין היוצאין מבן שמונה חדשים והשותה מי
טבריה וכיוצ׳ בהן אע״פ שיוצאין נקיים כל אילו אינן חשובין
משקה ולא מתטמאין ולא מכשירין השותה שאר
משקין ויצאו הרי הן משקין כשהיו שאין שאר המשקין
טהורין בגוף כיצד שתה מים טמאים והקיאן
הרי אילו טמאין מפני שנטמאו במגעו ביציאתן
שתה מים טמאין וטבל ואחר כך הקיאן או שיצאו מלמטה
אע״פ שלא טבל הרי הן טהורין שתה שאר משקין
טמאין או שאר אוכלין טמאין אף על פי שטבל ואחר כך
הקיאן טמאין לפי שאינן טהורין בגוף שסרחו או שיצאו
מלמטה הרי הן טהורין כבר ביארנו שהזיעה
אינה משקה אפי׳ שתה משקין טמאין והזיע זיעתו טהורה
אבל הבא במים שאובין והזיע זיעתו טמיאה
ואם נסתפג מן המים השאובין ואחר כך הזיע זיעתו טהור
זיעת בתים שיחין ומערות ובורות אינן משקה
ואפילו הן טמאין זיעתן טהורה אבל זיעת המרחץ
במים אם היתה המרחץ טמאה זיעתה טמאה ואם היתה
טהורה והכניס בה פירות הוכשרו הכניסו לה כלי הרי המים
שעליהם כתשולין ברצון ומכשירין הבריכה שבבית
והבית מזיע מחמתה אם היתה הבריכה טמיאה זיעת כל
הבית שמחמתה טמאה שתי בריכות בבית אחד
טמאה ואחת טהורה המזיע קרוב לטומאה טמא קרוב
לטהורה טהור מחצה למחצה טמא המוהל בשמן
משקין המטנפין מסלי זתים וענבים אינה משקה ולא
מתטמאין ולא מכשירין עד שיכניסם בכלי

השוקל ענבים בכף מאזנים היין שבכף אינו משקה עד
שיערנו לתוך הכלי והרי זה דומה לסלי זתים וענבים
שמנטפין הדורס ענבים של תרומה בחבית
אע״פ שהיין צף על גבי ידיו הרי הכל טהור

משקה בית מטבחים שבעזרה והוא דם הקדשים והמים
שמשתמשין בהן שם טהורין לעולם ואינן מתטמאין ולא
מכשירין ודבר זה הלכה מפי הקבלה לפיכך כל דמי הזבחי׳
אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר והואיל ודם הקדשים אינו
מכשיר קדשי׳ שנשחטו בעזרה לא הוכשרו בדם שחיט׳ ואין
לבשר הקדשים הכשר לא במשקין שיפלו על הבשר חוץ
ממשקה בית המטבחים פרת קדשים שהעבירה
בנהר ושחטה ועדיין משקה טופח עליה הרי זו מוכשרת
לפיכך אם נמצאת מחט טמיאה בבשרה הרי הבשר טמא

וכן אם היתה הפרה חסומה מחוץ לירושלם אע״פ שאין
המחט ידועה הרי הבשר טמא מפני שנגע בכלי׳ הנמצאים
חוץ לירושלם נמצאת המחט בפרש הבשר טהור
ובין כך ובין כך הידים טהורו׳ שאין טומאת ידים במקדש
כמו שביארנו ברא להיות הבשר טמא בדין
תורה אבל להתטמא מדבריהם אין הקדש צריך הכשר לא
חיבת הקודש מכשרת הבשר ואם נגעה בו טומא׳ בין קלה
בין חמורה נפסלו אע״פ שלא הוכשר במשקה כמו שביארנו

פרק אחד עשר

הבוצר ענבים למכור בשוק או ליבשן לא הוכשרו לטומאה
עד שיפלו עליהן משקין לרצונו כשאר האוכלין אבל הבוצר
לדרוך הוכשר לטומאה ואע״פ שלא נפלו משקין על הבציר
כלל ואם נגעה בו טומאה נטמא ודבר זה גזירה מדברי
סופרים ומפני מה גזרו על הבוצר לגת שהוא
מוכשר שפעמי׳ שאדם נכנס לכרמו לידע אם הגיע להיבצר
וסוחט אשכול של ענבים לברוק בו ומולפו על גבי הענבים
הבצורות שהרי הכל לדריכה עומד ועוד מפני
שאינו מקפיד עליו הרי הוא מתמעך ויצאו מימיו והרי הוא
מקפיד עליהן שלא יזובו בקרקע ונמצא מוכשר בהן לפיכך
גזרו שהבוצר לגת הוכשר הבוצר ענבים שאם
לא מצא להם שוק מחזירן לגת לא הוכשרו עד שיבואו
לרשות הגת וכן הזתים שבאו לרשות הבד הוכשר כמו
שיתבאר הבוצר ענבים ונתנם בעביט או
ששטחן על גבי העלין הוכשרו במשקין היוצאין מהן שהרי
דעתו על המשקין ולפיכך שטח על העלין או נתן לתוך
העביט שהוא כמו בור לפיכך אם נטל מהן טמא או מי
שידיו טמיאות טמאן בצר ונתן לסלים או
במשטח של אדמה לא הוכשרו שהרי אינו מקפיד על
המשקה היוצא מהן לפיכך נוטל הטמא מהן ואוכל ואע״פ
שהן מבוקעות ומנטפות לגת הרי הגת טהורה שהרי לא
הוכשרו והרי נבצרו לאכילה וכן הנוטל מן הסלים
ומן המשטיח שלאדמה ואכל והותיר כסאה וכסאתים
וזרקן לגת ואע״פ שהיין מנתז על הענבים לא הוכשרו
ענבי׳ שהיו בסלים או במשטיח של אדמ׳ ולקח מהן לדורכן
הוכשרו לפיכ׳ צריך ליקח מהן בידים טהורו׳ כדי שלא יקח
מהן הטמא ויטמאן כרם שהוא עומד בבית הפרס הבוצר
אותו לגת אינו מוכשר כל זמן שהוא בבית הפרס הואיל
וטמאת בית הפרס מדבריהם היקלו בגזירה זו ולא גזרו
עליו שיהיה מוכשר עד שיצא מבית הפרס לפיכך הרוצה
לבצור בבית הפרס לגת בטהרה מטהר את הבוצרים ואת
הכלי ומזה עליהם שלישי ושביעי ומעריב שמשן כדי להכיר
שאין מקילין בטומאת בית הפרס לא מפני שהוא ספק
ואחר כך נכנסין ובוצרין ומוציאין חוץ לבית
הפרס ואחרים טהורין מקבלין מהן ומוליכין לגת ואם נגעו
אילו באילו טמאין ומטמאין את הענבי׳ שהאנשים שבבית
הפרס טמאין ומטמאין לאותן שבחוץ ועושין אותן ראשון
והן מטמאין הענבים שהרי הוכשרו משיצאו חוץ לבית
הפרס המוסק את זיתיו לכבשן או למוכרן בשוק
לא הוכשרו עד שיפלו עליהן משקין ברצון כשאר האוכלין
וכן המוסק זיתיו לדרוך בבית הבד לא הוכשרו עד שתגמ׳
מלאכתן ומפני מה יוכשרו הזתים שנגמרה מלאכתן
שחוקתן שהוכשרו כדי שיהיו נוחין לדרוך אבל
קודם שתגמר מלאכתן אין המוהל היוצא מהן מכשיר מפני
שאינו רוצה בקיומו לפיכך זתים שלא נגמרה
מלאכתן שנפלו עליה משקין טמאי׳ אין טמא אלא מקו׳ מגעם
ככל האוכלין שלא הוכשרו נפלו עליהן משקין
טמאין אחר שנגמר מלאכתן נטמאו כולן שהמשקי׳ הטמאי׳
מטמאי׳ את המוהל שבהן והמוהל מטמא את כולן שהמוהל
שיצא מהן אחר גמר מלאכתן חשוב משקה ומתטמא
ומכשיר חבית של זתים מגולגלין צריך לנקוב
החבית כדי שיצא המוהל ואם לא נקב הרי אלו מוכשרין
נקבה וסתמוה שמרים ותנם בלולים בטוהל
אינם מכשירין מפני שאינן ברשותו שהרי נקבה
זתים שמסקן לדריכה מאמתי גמר מלאכתן משתגמר
מסיקתן ויהיו מונחים ומוכנים לדריכה אע״פ שלא נפלו
עליהן משקין ולא יצאו מהן משקין הואיל ונגמרה מלאכתן
הוכשרו אבל קודם שנגמרה מלאכתן אע״פ
שנתמעטו והזיעו ונתחברו במשקיהן אינן מוכשרין
גמר מלמסוק זתיו אבל עתיד ליקח זתים אחרים
ולהוסיף עליהם אפילו אינו עתיד להוסיף לא או קב או
קביים לא הוכשרו ואם הערים הרי אילו מוכשרין גמר
מליקח אבל עתיד ללוות ולהוסיף ואירעו אונס או נתעסק

במשתה ולא הוסיף עדיין לא נגמרה מלאכתן ואינן מקבלין
טומאה ואפילו זבים וזבות מהלכין עליהן טהורין
העושן זתיו בשני בתים כיון שגמר אחת מהן הוכשרו לקבל
טומאה המסיק זתיו בגליל העליון ועתיד להורידם
לגליל התחתון אין מקבלין טומאה עד שיורידם לשם והוא
שחישב עליהן קודם שימסוק אבל אחר שימסוק אין
המחשבה מועלת לא הוכשרו גמר את זתיו
ועתיד למוכרן לא הוכשרו עתיד לחפותן בעלין הוכשרו
ומקבלין טומאה הלוקח מעטן זתים מן הגוי
אם יש סוסק על פני הארמה יעשו בטומאה שזה בחזקת
שגמר ונאמן עם הארץ לומר מעטן זה לא גמרתיו

הרוצה ליטול מותים שלא נגמרה מלאכתן ולדרוך
הרי זה נוטל מהן בטומאה ומוליך לבית הבד בטומאה
ומכסה השאר בטומאה ואינו חושש שהרי לא הוכשרו כדי
שיקבלו טומאה המניח את זתיו בכותש כדי
שימתינו ויהיו נוחין להכתש הרי או מוכשרין הניחן למולחן
אינן מוכשרין שהרי דעתו עליהן לכבשם הפוצע
זתים של תרומה בידים טמאות פסלן שפציעתן היא גמר
מלאכתן פצען לסופגן במלח לא הוכשרו וכן אם פצען
לידע אם יש בהן שמן והגיעו להמסק לא הוכשרו
המניח זתים בגת לגרגרן ולייבשן אפי׳ הן רום אמה אינן
מוכשרי׳ נתנן בסילק אע״פ שעתיד להעלותן לגג או שנתנן
בגג סילקי אע״פ שעתיד לפתחם ויפרוס אותן הרי או
מוכשרין נתנן בבית עד שישמור את גגו או עד
שיוליכם למקום אחר אינן מוכשרין שעדין לא נגמרה
מלאכתן העושן זתיו ברשות עם הארץ ונעל
וחתם אינו חושש שמא יש לו מפתח אחר וחותם אחר
אע״פ שמצא חותם מקולקל ומפתח פתוח הרי או טהורין
וחותם שאמרו אפי׳ צרור או קיסם היו שם
חורין וסדקין אינו חושש שמא מכניס קנה ומסיטן היו שם
חלונות של ארבעה טפחים נידונות כפתחין

הדורך בטומאה ורצה לטהר כלי בית הבד והעקל מן
המשקין הטמאין שנבלעו בהן כיצד יעשה כלי של עץ ושל
אבנים מדיח ושל נצרים וכיוצא בהן מנגבן ושל גמי מישנן
כל שנים עשר חדש או חולטן בחמי׳ או במי זתים או מניחן
תחת צינור שמימיו מקלחין או לתוך מעין שמימיו רודפין
שתים עשרה שעות ואחר כך מטביל את הכלים שצריכין
טבילה ומשתמש בהן בטהרה

פרק שנים עשר

כל דברי הכשר אוכלין דברי קבלה הן מפי השמועה למדו
שזה שנ׳ וכי יותן מים על זרע אחר המים ואחד שאר שבע
משקין והוא שינתן עליהן ברצון בעלים ואחר שנעקרו
מן הקרקע שדבר ידוע הוא שאין לך זרע שלא בא עליו
המים כשהוא מחובר לא נאמר וכן יותן מים אלא לאחר
שנעקרו האוכלי׳ ונתלשו המשקין כל משקה שנפל על האוכ׳
בתחילה ברצון בעלי׳ אע״פ שאין סופו ברצון או שהיה סופו
ברצון ואין תחילתו ברצון הכשר נפל שלא ברצונו אינו
מכשיר אפי׳ בלל הוא פירותיו מפני הסכנה או מפני הצורך
והוא אין רצונו שיהיו בלולין הרי אילו לא הוכשרו
כיצד הטומן פירותיו במים מפני הגנבי׳ או הנותן פירותיו
לשבילת הנהר להביאן עמו אינם מוכשרין משקין
שנתשלו מן הקרקע שלא ברצון אינן מכשירין לפיכך אדם
או כלים או פירות שנבללו במשקין ונתלשו שלא ברצון
אע״פ שנגעו אוכלין באותן משקין ברצון לא הוכשרו שהרי
אותן המים שלא לרצון נתלשו וכאילו הן עדיין בקרקע
שאינן מכשירין היו המים שעל האדם ועל
הכלים ועל הפירות תלושין ברצון ונגעו בהן אוכלין ברצון
הוכשרו כיצד הכופה קערה על הכותל בשביל
שתדיח המים שבה מכשירין ואם הניח בהן פירות הוכשרו
מפני שהן תלושין בכלי לדעת כפאה בשביל
שלא ילקה הכותל המים שבה אינן כתשולין ולפיכך אם
נתן בה אוכלין לא הוכשרו נתכוון שיודח הכותל

אם היה כותל בית הרי אילו מכשירין שהתלוש שחיברו
לעניין הכשר הרי הוא כתלוש ונמצאו מים שעל כותל בית
זה כמים שבכלים ואם היה כותל מערה שאינו בניין אלא
עצמה של קרקע המים שעליה אינן כתלושין מן הקרקע

השוחה לשתות הרי המים העולים בשפמו
ובפיו תלושי׳ ברצונו שדבר ידוע הוא שהשותה יעלה המים
כפיו ובשפתיו והואיל ושתה ברצונו הרי אילו נתלשו ברצון
אבל המים העולים בחוטמו ובזקנו ובראשו אינן
תלושין ברצון הממלא את החבית המים העולים
אחריה ובחבל שהוא מכוון על צוארה ובחבל שהוא לצורכ׳
הרי הן תלושין ברצון והמים היתר על צורכה אינן תלושין
ברצון נתנה תחת הצינור כל המים שעל גבה ובחבל אינם
תלושין ברצון לפי׳ מכשירי׳ מי שירדו עליו גשמים אפי׳ היה
אב הטומא׳ המים שעליו אע״פ שירדו מצד העליון לתחתון
טהורי׳ והוא שינתקם מעליו בכל כוחו אבל אם היו שותתין
ויורדין בשעת פרישתם מתטמאין ובזמן שהן טהורין אינן
מכשירי׳ שהרי אינן תלושין עליו לרצונו ואם נער הרי אילו
לרצון עמד תחת הצינור להקר או לרוח הרי זה לרצון ואם
היה טמא המים שעליו טמאין חבית שהיתה מליאה
פירות וירד הדלף לתוכה הרי זה יערה המים מעליהן ואינן
מכשירין ואע״פ שרצונו שיהיו בתוכה עד שיערה המים
מעליהן עריבה שירד הדלף לתוכה המים הניתזין
והצפין מעליה אינן תלושין ברצון נטלה לשפכה המים
שבתוכה אינן ברצון הניחה שירד הדלף לתוכה
הניתזין והצפין שבתוכה אינן תלושין ברצון ואם נטלה
לשפכה הרי אילו מכשירין שכיון שלא שפכה במקום הרי
תלשן ברצונו המטביל את כליו והמכבס את
כסותו במערה המים העולין בידיו ברצון וברגליו אינן
כתלושין ברצון פירות שנפלו לתוך המים
ופשט ידיו ונטלן לא הוכשרו ואם חישב שיודחו ידיו
הוכשרו במים שבידיו שהמים שבידיו ושעל הפירות הרי
הן כתלושין ברצון הנותן פירותיו לתוך המים
ברצונו אם היו מים שבקרקעות אינן מוכשרין כל זמן שהן
במים הוציאן הוכשרו במים שעליהן או שעל ידיו שהרי
נתלשו ברצון כיצד צנון או לפת שהוא בתוך
המערה נרה מריחתו שם והוא טהור העלתהו כל שהוא
מן המים נטמא במגעה קופה שהוא מליאה תורמוסין
ונתונה לתוך המקוה מושיט ידו הטמא ונוטל תורמוסין
מתוכה והן טהורין מפני שלא הוכשרו שהרי מתוכה נטל
ואין רצונו במים שעליהן העלה מן המים הנוגעין
בקופה טמא׳ שהרי הוכשרו במים בקופה שנתלשו ברצונו
ושאר כל התורמוסין שבתוך הקופה טהורין

פרק שלשה עשר

הממלא בקילון המים הנשאר בקילון הרי הן תלושין ברצון
עד שלשה ימים אבל אחר שלשה ימים אינן תלושין ברצון
אלא אם נשאר שם משקה אינו מכשיר עצים
שנפלו עליהן משקין ברצון וירדו עליהן גשמים שלא לרצון
אם רבו הרי כולן שלא לרצון הוציאן שירדו עליהן גשמים
אע״פ שרבו הרי כולן לרצון היו רגליו או רגלי
בהמתו מלאו טיט ועבר בנהר ורחצו אם שמח הרי המים
העולין עליהן תלושין ברצון ואם לאו אינן ברצון

המוריד את הגלגלים ואת כלי הבקר בשעת הקרים
למים כדי שיסתמו הסדקין שבעץ הרי המים העולין בהן
תלושין ברצון המוריד את הבהמה לשתות המים
העולין בפיה תלושין ברצון וברגליה אינן כתלושין ברצון
אלא אם חישב שיודחו רגליה ובשעת החום והדיש אף
שברגליה תלושין ברצון הורידה חרש שוטה וקטן
אע״פ שחשב שידחו רגליה המים העולין ברגליה אינם
תלושין ברצון שיש להן מעשה ואין להן מחשבה הטובל
במים הרי כל המים שעל בשרו תלושין ברצון אבל העובר
במים כל המים שעל בשרו אינן תלושין ברצון מי
שטבל בנהר והיה לפניו נהר אחר ועבר בו בטלו השנים

את הראשונים והרי המים שעליו אינן תלושין ברצון
וכן אם רחהו חבירו לשברו או לשבר בהמתו בטלו
המים הראשונים אבל אם רחהו דרך שחוק לא בטלו לא
הרי המים שעליו תלושין לרצון טבל בנהר
ועלה וירדו עליו גשמי׳ אם רבו עליו גשמים הרי בטלו מים
הראשונים והרי כל המים שעליו אינן תלושין ברצון
השט על פני המים המים הניתזין אינן תלושין
ברצון והמים העולין עליו תלושין ברצון ואם נתכוון להתיז
על חבירו אף הניתזין תלושין ברצון העושה ציפור במים
המים הניתזין ואת שבה אינם תלושין ברצון
המודד את הבור לידע עומקו מים העולין בידו ובדבר
שמדד בו תלושין ברצון ואם מדד רוחבו מים העולין
בידיו או בדבר שמדד בו אינן תלושין ברצון
פשט ידו או רגלו לבור לידע אם יש בו מים הרי המים
העולין בידו או ברגלו אינן תלושין ברצון פשטן לידע
כמה מים שם העולין בהן תלושין ברצון זרק אבן
לבור לידע אם יש בו מים הניתזין אינן ברצון ושעל האבן
אינן כתשולין החובט על השלח חוץ למים
הנתזין ממנו תלושין ברצון שהרי רצונו שיצאו חבט עליו
והוא בתוך המים אינן תלושין ברצון המים העולין
בספינה ובעיקל ובמשוטות אינן תלושין ברצון ובמצודות
וברשתות ובמכמורות אינם תלושין ברצון ואם נער תלושין
ברצון וכן המים שעל הקסיח שלחנות ועל השפה של לבנים
אינן ברצון ואם נער הרי לו ברצון המוליך את
הספינה לים הגדול לצרפה המוציא מסמר לגשמים לצרפו
המניח את האור בגשמי׳ לעשותו פרוס הרי המים שעליהן
תלושין ברצון אבל המוציא את המסמר ואת האור
לגשמים לכבותן אין המים שעליהן תלושין ברצון
שלשל את המשולת לבור להעלות בה כלי או קיתון שלשל
את הכלכלה לבור כדי שתשב עליה את התרנגולת אין
המים שעליהן תלושין ברצון הממחק את הכרישה
להסיר המים שעליה והסוחט שערו בכסותו המים היוצאין
תלושין ברצון והנשארים בהן אינן תלושין ברצון מפני
שרצונו שיצאו מכולן וכרישה עצמה הוכשרה
שבשעת פרישתן מכשירו׳ ואם ניתק המים מעליה בכל כוחו
לא הוכשרה המרעיד את האילן להשיר ממנו
אוכלין או להשיר טומאה המים הניתזין ממנה אינן תלושין
ברצון הרעידו להשיר ממנו משקין היוצאין
הרי הן תלושין והנשארים בו אעפ׳ שנשרו ממקום למקום
אינן תלושין ברצון מפני שהוא מתכוין שיצאו מכולו וכן
אם נתזו על המחוברין אינן תלושין ברצון
המרעיד את האילן ונפל על חבירו או סוכה ונפלה על
חבירתה ותחתיהן זרעים וירקות מחוברין לקרקע ונפלו
המים על הפירות המחוברין שתחת אותן המים שבזרעים
ושבירקות אינן תלושין ברצון
שמרים של תרומה שנתן עליהן מים כבר ביארנו בתרומות
שהראשון והשיני אסור לזרים ושל הקדש ברק הבית אף
השלישי אסור ושל קדשי מזבח לעולם אסור ושל מעשר
שיני הודאי ראשון בלבד אסור כשם שאמרו
לעניין אסורן כך אמרו לעניין הכשירן כגון שנתמרחו
מאליהן והיתה בהמה שותה ראשון ראשון שאם היה האדם
הוא שמסיר המים הראשונים אעפ׳ שמאיליהן נפלו כיון
שחשבן והקפיר עליהן מכשירין

פרק ארבעה עשר

פירות שירד הדלף לתוכן ועירבן כדי שיתנגבו לא הוכשרו
המעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וירד עליהן הטל לא
הוכשרו ואם נתכוון שירד עליהן הטל הוכשרו
לפיכך אם העלום חרש שוטה וקטן אעפ׳ שחישבו שירד
הטל עליהן לא הוכשרו שיש מעשה להן דין תורה ואין להן
מחשבה אפי׳ מדברי סופרים הפכו בהן קטנים
על הגג הרי אילו מוכשרין שאם היתה מחשבת של קטן
ניכרת מתוך מעשיו מחשבתו מועלת מדבריהן

המעלה את האגודות ואת הקציעות ואת השום לגג בשביל
שימתינו וירד עליהן הטל לא הוכשרו ואין אומרין הואיל
והכל יודעין שהטל יורד הרי זה ברצונו שהרי לא העלם
לא כדי שימתינו המוליך חיטין לטחון וירדו
עליהן גשמים את שמח הוכשרו היו זיתיו נתונין בגג וירדו
עליהן גשמים אם שמח הוכשרו החמרים שהיו
עוברי׳ בנהר ונפלו שקיהן במים והעלום אם שמחו הוכשרו
הפירות והמים שעל השקין הנם תלושי׳ ברצון שהרי שמחו
שק שהוא מלא זרעונים ונתון על גבי הנהר
או על פי הבור או על מעלות המערה ושאבו הוכשרו
חבית שהוא מליאה פירות שנתנה
בתוך המשקין או מליאה משקין שנתנה בתוך הפירות
ושאבו הוכשרו באילו משקין אמרו במים וביין ובחומץ
אבל שאר המשקין אין נשאבין מן החרס כדי שיכשירו
הפירות שבצידן הרודה פת חמה ונתנה על
פי חבי׳ של יין אם היתה פת חיטין לא הוכשרה ואם היתה
של שעורים הוכשרה מפני שהשעורים שואבות
וכן אם היה היין טמא והיה פת חיטים טהורה ואם היתה
שעורים נטמאה מפני ששאבה משקין טמאין
המרביץ את ביתו ונתן בו חטים וטננו אם מחמת המים
הוכשרו ואם מחמת הסל לא הוכשרו הסכבס
את כסותו בעריבה ונתן בה חטים וטננו אם מחמת המים
הוכשרו ואם מחמת העריבה לא הוכשרו הטומן
פירות בחול כדי שירטבו הוכשרו הטומן בטיט הנגוב אם
יש בו משקה טופח הוכשרו ואם לאו לא הוכשרו המרביץ
את גורנו ואינו חושש שמא יוכשרו חטיו אם טננו בו ואעפ׳
שהוא שמח המלקט עשבים כשהטל יורד עליהן לחפות
בהן החטין אם נתכוון לכך הוכשרו
המרביץ את ביתו במים טמאים ונתן בו שבולים וטננו אם
יש עליהן משקה טופח הרי אילו טמאין ואם לאו טהורין
הנוער אגודה של ירק שהיו עליה משקין וירדו
מצד העליון לצד התחתון לא הוכשר המעלה
שקין מליאין פירות מן הנהר ונתנן זה על גבי זה הוכשר
התחתון במים שירדו לו מן העליון שהרי ברצונו הניח זה
על גב זה הנופח בעדשים לבודקן אם הן יפות והזיעו
הוכשרו בהבל פיו מפני שהוא מתולדות המים וכן האוכל
שומשמין באצבע הוכשרו במשקה פיו ושעל אצבעו
נשך באוכל ונפל האוכל הרי המשקה שעל האוכל שלא
לרצון היה אוכל זתים פצועים ותמרים רטובות
וכל שהוא רוצה למוץ את גרעינתו ונפל מפיו הרי המשקה
שעליו ברצון היה אוכל זתים נגובין ותמרים
יבישות וכל שאינו רוצה למוץ את גרעינתו ונפל מפיו הרי
המשקה שעליו שלא ברצון עולשין של קטן לבהמה
והדיחן וחישב עליהן לאדם אחר כך כבר ביארנו שהן
צריכים הכשר שני ואם היה עליהן משקה טופח כשחשב
עליהן לאדם הרי אילו מוכשרין

פרק חמשה עשר

מים שבכלים מתטמאין בין לרצון בין שלא לרצון ומטמאי׳
אוכלים וכלים בין שנפל עליהן ברצון בין שלא נפל עליהן
ברצון אבל מים שבקרקעות כגון מי בורות
שחין ומערות ומי גבאים שאין בהן ארבעים סאה אין
מתטמאין לא לרצון ואין מטמאין לא ברצון
כיצד מים שבקרקע שאין בהן ארבעים סאה בין שהיו
שאובין בין שאינן שאובין שנפל לתוכן המת או שהלך
בהן הטמא הרי אילו טהורין אבל אם שתה מהן
אדם טמאן שמילא בהן בכלי טמא או שנפלו לתוכן משקין
טמאין ברצון הרי לו טמאין ואעפ׳ שהן בקרקע
שתה מהן הטהור אחר שנטמאו בקרקע או שמילא מהן
בכלי טהור נטמא השותה ונטמא הכלי שהרי ברצון שתה
או מילא נפל לתוכן ככר של תרומה הרי הוא
טהור כשהיה שאין מתטמאי׳ לא לרצון לפיכ׳ אם הדיח ידו
והוציא הככר נטמא במים הככר שבידיו שהרי הן ברצון

מי גבאים וכיוצא בהן ממים שבקרקעות כגון מי בורות שחין ומערות ומי תמצית שפסקו ומקואות שאין בהן ארבעים סאה ורבו מי גשמים עליהם אעפ שלא שטפו הרי הן טהורין לפיכך כל המים שבקרקעות כגון מי גבאים וכיוצא בהן בשעת הגשמים הכל בחזקת טהרה פסקו הגשמים הקרובים לעיר או לדרך טמאין שהן בחזקת ששתה מהן הטמא ושמלאו מהן בכלים טמאין והרחוקין טהורין עד שיהלכו רוב האדם הלכו הכל בחזקת טומאה שההולכים בשיירות ממלאין ושותין מהן

ברא כגבא שאפשר לשתות ממנה אבל בגבא שאי אפשר לשתות ממנה לא ברוחק גדול הרי זה בחזקת טהרה שהן בחזקת טהורין עד שימצא מקום פרסות רגלי אדם או פרסות רגלי בהמה גסה ניכרת בו אבל מצא פרסות רגלי בהמה דקה הרי זה טהור שאיפשר שירדה ושתת חוקת טיט וגמומיות שבפתחי חנויות ברשות הרבים בשעת הגשמים שהן טהורין פסקו הגשמים הרי הן כמי שפיכות ושבשוקין הולכין בהן אחר הרוב

גבא שנפל לתוכו יין או חלב או רבש הולכין בו אחר הרוב נפל לתוכו שמן אעפ שהקפיאהו הרי זה מתטמא ומטמא שלא ברצון לפי שאי איפשר לו לצאת ידי צחצחית שמן ושאר המשקין חוץ מן המים הרי הן בקרקע כמות שהן בכלים דין אחד הוא

מי תמצית שלא פסקו אעפ שאין בהן ארבעים סאה הואיל והן בקרקע הרי המים נמשכין ובאין להן אינן מקבלין טומאה ואעפ ששתה מהן הטמא ומילא מהן בכלי טמא או נתן לתוכן מים טמאים הרי הן טהורין לכל דבר

מי שהיה אוכל תרומה בידים טמאות כגון דבילה שלא הוכשרה והכניס ירו לתוך פיו ליטול צרור אם הפך נטמאת הדבילה בריחו שהרי נטמא בידו מפני שעקרו ואם לא הפך טהור שהמשקה שבפיו קודם שיהפכנו או ימוצצנו להוציאו דומה למים שלא נתלשו לא הן עדיין בקרקע שאין מתטמאין ואין מטמאין לא ברצון כמו שביארנו וזה אין רצונו לא ליטול הצרור היה פונדיון לתוך פיו ופשט ידו ליטלו והדבילה בתוך פיו אם הניחו לצמאו הרי זה הרוק כעקור ונטמאת הדבילה מחמת משקה פיו שנטמא מחמת ידיו האשה שהיתה אוכלת אוכלין של תרומה שאינן מוכשרין והיתה גורפת את התנור הטמא והכה הקוץ ויצא ממנה דם ומצצה אצבעה מפני הדם או שנכוית ונתנה אצבעה בפיה ניטמאת התרומה שבפיה שהרי רצונה להוצי המשקה מפיה ולעוקרו במציצת אצבע

פרק ששה עשר

כל האגודות שבשווקי וכל הקמחים וכל הסללות שבשווקי בחזקת מוכשרין האגודות מפני שדרכן לזלף המים עליהן תמיד והקמח והסלת לותתין אותו ואחר כך טוחנין אותו

וכן חטין שחולקין אותן ברחים אחת לשתים ואחת לשלש כרי לעשות מהן מעשה קדירה כגון הריפות וכיוצא בהן הרי הן בחזקת מוכשרין בכל מקום בין של שווקין בין של בתים מפני שלותתין אותו להסיר קליפתן

כל אילו שהן בחזקת מוכשרין הרי הן בחזקת טומאה מפני שהכל ממשמשין בהן והן מוכשרין ועל כולן נאמן עם הארץ לומר לא הוכשרו ואין צריך לומר שאר אוכלים שאין להן חזקה שעם הארץ נאמן לומר לא הוכשרו

כל הדגים בחזקת מוכשרין ואין עם הארץ נאמן עליהן לומר לא הוכשרו לפי לעולם הדגים בחזקת טומאה

הדגים בין שצדן בחרם בין בכפיפ בין במצודה אם לא ניער את המצודה עליהן לא הוכשרו ואם נער הוכשרו ואין עם הארץ נאמן לומר לא נערתי את המצודה עליהן והרי הן בחזקת טומאה עד שיתכוין לצודן בטהרה כל הציר בחזקת מוכשר ציר טהור שנפל לתוכן מים כל שהם הרי הכל משקה ומכשיר ומתטמ טומאת משקין לפיכך חזקתו טמא נפל לתוכו מים יין רבש וחלב הולכין אחר הרוב וכן מי פירות שנתערבו בשאר המשקין הולכין אחר הרוב נתערבו במים כל שהם הרי הכל משקה ומתטמא טומאת משקין ומכשיר וציר חגבים טמאים אינו מכשיר אבל מתטמא טומאת משקין

הלוקח ציר מעם הארץ משיקו במים וטהור שאם היה רוב הציר מים הרי המים מטהרין במקוה ואם היה רובו מלח של דגים אינה מקבלת טומאה והמים שבה בטלו במיעוטן ברא לטבול בהן פת אבל לקדרה מצא מין את מינו וניעור ונמצאו את רוב המים טמאים שהמיעוט שהיה בציר לא טהר במקוה

הפירות בכל מקום בחזקת טהרה אפי היה המוכר גוי עד שירע שהוכשרו או שיהיו מדברים שחזקתן מוכשרין

האוג בכל מקום בחזקת טומאה וכן כל הקישואין והדילוע והתלויות בגמי על פתחי חנויות בחזקת מוכשרין וטמאין

כל הכתוב בדברי קבלה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לעניין מקדש וקדשיו ותרומות ומעשר שיני בלבד שהרי הזהיר את הטמאים מליכנס למקדש או לאכול קודש או תרומה ומעשר בטומאה אבל החולין אין בהן איסור כלל אלא מותר לאכול חולין טמאין ולשתות משקין טמאי הרי נאמר בתורה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל מכלל שהחולין מותרין שאינו מדבר אלא בבשר קדשים אם כן מפני מה נאמר הראשון שבחולין טמא והשיני פסול לא שיהיה אסור באכילה לא למנו ממנו לתרומה ולקודש שאם נגע שיני של חולין בתרומה פסלה ועשאה שלישי וכן אם נגע באוכלין של קודש טמאין ועשאן שלישי כמו שביארנו וכן האוכל אוכל שיני של חולין אם נגע בתרומה פסלה כשם שמותר לאכול חולין טמאים ולשתותן כך מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישרא ויש לו לטמא את החולין המתוקנין לכתחילה וכן מותר לאדם ליגע בכל הטומאות ולהתטמא בהן שהרי הזהיר הכתוב את בני אהרן ואת הנזיר מהתטמא במת מכלל שכל העם מותרין ושאר כהנים ונזירים מותרין להתטמא בשאר טומאות חוץ מטמא מת

כל ישרא מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהן נכונים ליכנס במקרש ולאכול קרשים וזה שנאמ בתורה ובנבלתם אל תגעו ברגל בלבר ואם נטמא אינו לוקה אבל בשאר ימות השנה אינו מוזהר הטמא והטהור יחדיו מפי השמועה למרו שהטמא והטהור אוכלין בקערה אחת אבל לא יאכל הבעל עם אשתו בקער כשתהי נידה ולא ישתה עמה ולא תמזוג לו את הכוס כמו שביארנו ולא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה שמא יבעול

אעפ שמותר לאכול אוכלין טמאין ולשתות משקין טמאים חסידים הראשונים היו אוכלי חולין בטהרת ונזהרי מן הטומאות כולן כל ימיהם והן הנקראים פרושים

ודבר זה קדושה יתירה היא ודרך חסידות שיהית נבדל אדם ופורש משאר העם ולא יגע בהם ולא יאכל וישתה עמהם שהפרישו מביאה לידי טהרת הגופ ממעשי הרעים וטהר הגופ מביאה לידי קדושת הנפש מן הדיעות הרעות וקדושת הנפש גורמת להדמות בשכינה שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה מקדשכם

הלכות כלים

עניין אילו ההלכות לידע כלים שמקבלין טומאה מכל אילו הטומאות וכלים שאינן מתטמאין וכיצד מתטמאין ומטמאין וביאור עניין זה בפרקים אילו

פרק ראשון

שבעה מיני כלים הן שמקבלין טומאה מן התורה ואלו הן הבגדים והשקין וכלי עור וכלי עצם וכלי מתכות וכלי עץ וכלי חרש הרי הוא אומר מכל כלי עץ או בגד או עור או שק ובכלי מתכות נאמ אך את הזהב ואת הכסף ובכלי חרש נאמר וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו מפי השמועה למרו שוה שנאמר בתורה וכל מעשה עזים לרבות כלים

העשויין מן הקרנים ומן הטלפיים ומן העצמות של עזים והוא הדין לשאר מיני בהמה וחיה אבל כלים העשויין מעצמות העוף אינן מקבלין טומאה חוץ מכלים העשויין מכנף העזניה בלבד וביצת הנעמית המצופה הואיל והן דומין לעצם מקבלין טומאה ככלי עצם וקרוב בעיני שטומאתן מדברי סופרים כלים העשויין מעצמות חיה שבים ומעורה טהורים כל שבים טהור ואינו מקבל טומאה מן הטמאות ולא טומאת מדרס

אף האורג בגד מצמר הגדל בים אינו מקבל טומאה שנ' או בגד או עור מפי השמועה למדו מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ אפי' חוט או משיחה אם חברו חבור עד שמשי' את שניהן כאילו הן אחד לטומאה שאם נטמא זה יטמא זה הכל מקבל טומאה יראה לי שהכלים העשויים מעור העוף אין מקבלין טומאה כמו עצמותיו ואם תאמר והרי הוא כשר לכתוב עליו תפלין כעור בהמה וחיה הנה עור הדג אינו מקבל טומאה ולולא זוהמתו שאינה פוסקת היה כשר לתפילין הנה למדתה שאף דבר שאינו מקבל טומאה כשר לתפילין אם אין לו זוהמא כלי זכוכית אינן מקבלין טומא' מדברי תורה וחכמי' גזרו עליהן שיקבלו טומאה הואיל ותחילת ברייתן מן החול ככלי חרס הרי הן ככלי חרס ומפני שתוכן נראה כברן לא גזרו עליהן שיטמאו מאוירן אלא עד שתגע הטומאה בהן בין מתוכן בין מגבן ככלי מתכות ולא גזרו טומאה על פשוטיהן אלא על מקבליהן ואין להם טהרה במקוה ואין שורפין עליהן תרומה וקדשים שלא גזרו עליהן אלא לתלות

כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה לעולם טהורין ואין מקבלין טומאה מן הטמאות ולא טומאת מדרס לא מן התורה ולא מדברי סופרים בין פשוטיהן בין מקבליהן

פיל שבלע הוצין והקיאן דרך הראי העושה מהן כלים הרי הן ספק אם הן ככלי גללים או כלי עץ כשהיו אבל כפיפה שנטמאת ובלעה פיל והקיאה דרך בית הרעי הרי היא בטומאתה פשוטי כלי חרס כגון מנורה וכסא ושולחן של חרס וכיוצא בהן אין מקבלין טומאה מן הטמאות ולא טומאת מדרס לא מן התורה ולא מדברי סופרים שנאמר אשר יפול מהם אל תוכו יטמא כל שיש לו תוך בכלי חרס מקבל טומאה ושאין לו תוך טהור

כלי מתכות אחד פשוטיהן כגון הסכינים והמספרים או מקבליהן כגון היורות והקומקומוסין הכל מקבלין טומאה שנ' כל דבר אשר יבוא באש בין מקבל בין פשוט אפי' תיבה או מגדל וכיוצא בהן של מתכת שהן מקבלין מ' סאה בלח או יתר מקבלין טומאה שנ' כל דבר אשר יבא באש כלי עץ וכלי עור וכלי עצם מקבליהן כגון העריבה והחמת וכיוצא בהן מקבלין טומאה מדברי תורה אבל פשוטיהן כגון הלוחות והכסא והעור שאוכלין עליו וכיוצא בהן אין מקבלין טומאה אלא מדברי סופרים שנ' מכל כלי עץ

מפי השמועה למדו מה שק שיש לו בית קיבול אף כל שיש לו בית קיבול וכלי עצם ככלי עץ לכל דבר

בר"א שטומאת פשוטיהן מדברי סופרים בשאר טומאות חוץ מטומאת מדרס אבל במדרס הזב וחביריו מתטמאין מן התור' שנ' כל המשכב אשר ישכב כל העשוי למשכב או למרכב כמו שביארנו וכן כלי זכוכית העשוי למשכב מתטמא במדרס מדבריהן' כל שהוא ארוג בין מצמר ופשתים בין מקנבס או ממשי או משאר דברים הגדלים ביבשה הוא הנקרא בגד לעניין טומאה והלבדים כבגדים לכל דבר השק הוא חוטי שער הגדילין כשלשלת או הארוגין כבגדים אחד העשוי מן העזים או מצמר גמלים או מזנב הסוס והפרה וכיוצא בהן ואחר האריג מהן כמו המריצופין או הגדול כמו חבק של חמור וכיוצא בו אבל החבלים והמשיחות השזורין בין מן השיער בין מצמר ופשתים אינן מקבלין טומאה בפני עצמן כל הכלים העשויין מן הגומא ומן הערבה ומן הקנים ומכפות תמרים ומן העלים והשריג' וקליפי אילנות ומן החלף כגון הכפיפות והטרסקלין והמחלצות והמפצות הכל בכלל כלי העץ שהכל גדל מן הארץ כעץ אחד כלי חרס ואחד כלי נתר לכל דבר כל כלי העשוי מעפר מן העפרות ואחר כך שורפין אותו בכבשן הרי זה כלי חרס והתנור והכירים והכופח וכיוצא בהן משאר הבניני' שאופין בהן או מבשלין בהן הכל מקבלין טומאה דין תורה וטומאתן וטומאת כלי חרס שוה

פרק שיני

העוש' כלי קיבול מכל מקום הרי זה מקבל טומא' בכל שהוא מן התורה ואין לכלי קיבול שיעור והוא שיעשה דבר של קיימא שאיפשר שיעמוד כיצד העושה כלי מן העור המצה שלא נתעבד כלל או מן הנייר אע"פ שאי' הנייר מקבל טומאה או מקליפת הרימון והאגוז והאלון אפילו חקקום התינוקות למוד בהן את העפר או שהתקינום לכף מאזנים הרי אילו מקבלין טומאה שתינוק חרש שוטה וקטן יש להן מעשה אע"פ שאין להן מחשבה אבל העושה כלים מן הלפת והאתרוג והדלעת היבשים שחקקן למוד בהן וכל כיוצא בהן הרי הן טהורין לפי שאי איפשר שיעמדו אלא זמן מועט קנה מאזנים והמחק שיש בהן בית קיבול מתכת והאסל שיש בו בית קיבול מעות וקנה של עץ שיש בו בית קיבול מים ומקל שיש בו בית קיבול מזוזה או מקום מרגלית ומשחזת שלעץ שיש בו בית קיבול שמן ולוח פינקס שיש בו בית קיבול שעוה כל אילו וכיוצא בהן אע"פ שהן פשוטי כלי עץ הואיל ויש בהן בית קיבול כל שהוא מקבלי טומאה דין תורה ואין טמא מן התורה אלא בית הקיבול לבדו שיש בהן והמשמש את בית הקיבול משאר הכלי שבית הקיבול צריך לו אבל היתר על הצורך משאר הכלי הפשט טהור מן התורה וטמא מדבריהן כמו שביארנו בית קיבול העשוי למלאותו אינו בית קיבול כיצד בקעת של עץ שחוקקין בה בית קיבול ותוקעין בו הסרן של ברזל אם של נפחים היא אינה מקבלת טומאה שאע"פ שיש בה בית קיבול לא נעשה אלא למלאותו וכן כל כיוצא בזה ואם היתה של צורפי' הרי זו מקבלת טומאה מפני שהן מגביהין את הברזל בכל עת שירצ' ומקבצי' את שפות הזהב והכסף המתקבצת שם תחת הסרן והרי נעשה לקבלה וכן כל כיוצ' בו הכף החקוק שתחת רגלי המטות והמגרלות וכיוצ' בהן אע"פ שהוא מקבל טהור ואין בו משום כלי קיבול לפי שאינו עשוי לקיבול אלא לסמוך בו בלבד שפופרת הקש מקבלת טומאה ככל כלי העץ שמקבלין טומאה אפי' אינה יכולה לקבל אלא טיפה אחת ושפופרת הקנה שחתכה לקבלה אינה מקבלת טומאה עד שיוציא את כל הלבן שבתוכה ואם לא נחתכה לקבלה הרי היא כפשוטי כלי עץ אבל שפופרת של פקועות וכיוצ' בהן אינן כלים אלא כאוכלי' הן חשובין שפופרת שחתכה ונתן בה את המזוזה ואח"כ נתנה בכותל אפי' נתנה שלא כדרך קבלתה מקבלת טומאה קבעה בכותל אם קבעה כדרך קבלתה ואחר כך נתן בה את המזוזה אם היתה כדרך קבלתה הרי זו מקבלת טומאה שלא כדרך קבלתה טהורה

נתן השפופרת בכותל ואחר כך נתן בה המזוזה אם היתה דרך קבלתה הרי זו מקבלת טומאה שלא דרך קבלתה טהורה קבעה בכותל אפי' כדרך קבלתה טהורה כלי שאורגין אותו מן הנסרים או מן השעם כדי שישטחו עליו הבגדים והמוגמר מלמטה כדי שיתבסמו אם היה עשוי ככוורת שאין לו קרקע טהור ואם היה בו בית קבולת כיסוי הרי זה מקבל טומאה סנדל של בהמה של מתכת טמא ושל שעם טהור שאין זה חשוב מכלי הקבלה הצורר מרגלית בעור והוציא ונשאר מקומה עמוק הרי זה מקבל טומאה עד שפשט שכל כלי קיבול מקבלין בכל שהן והרי מקומה כמו כיס קטן אבל צרור המעות אינו מקבל טומאה שאין עליו צורת כלי

פרק שלישי

כל כלי עץ העשוי לנחת אפילו אינו מקבל אלא דבר מועט
אינו מקבל טומאה לא מן התורה ולא מדברי סופרים
וכל כלי עץ העשוי להתטלטל מלא וריקן כשק אפי׳
היה מחזיק מאה סאה ואעפ׳ שיש לו שוליים הואיל ואינו
עשוי לנחת הרי זה מקבל טומא׳ דין תורה כשאר כלי קיבול
וכל כלי עץ שהוא סתם אם היו לו שולים לישב
עליהם על הקרקע כדי שלא יהא נוח להתגלגל והיה מחזיק
ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש אינו מקבל טומאה
כלל לא מן התורה ולא מדברי סופרים מפני שחזקתו
שעשוי לנחת ודברים אלו דברי קבלה הן מפי
השמועה למדו מה שק שהוא מתטלטל מלא וריקן אף כלי
עץ לא יטמא אלא אם כן היה מטלטל מלא וריקן להוציא
כלי עץ העשוי לנחת הכלים שחזקתן שהן עשוין
לנחת כגון שידה תיבה ומגדל וכוורת הקש וכוורת
הקנים ובור ספינה גדולה וכיוצא באלו אם הן מחזקין
ארבעים סאה אין מקבלין טומאה ואלו הן הכלים
של עץ שהן עשויין להתטלטל במלואן דרדור שמניחין
אותו על העגלה וקוסטות המלכים ועריבת העברן ובור
ספינה קטנה שאינה יכולה להלך באמצע הים הגדול
והארון כל אחד מחמשת כלי עץ אילו אעפ׳ שהן מקבלי׳ יתר
מארבעים סאה הרי אילו מקבלין טומאה שלא נעשו
מתחילתן אלא להטלטל מליאין ושאר כל כלי העץ אם היו
מקבלין ארבעים סאה ויש להם שולים חזקתן שאינן עשוי׳
להתטלטל במלואן ולפיכך אין מקבלין טומאה
וכן כלי עצם וכלי העור המקבלין ארבעים
סאה בלח אין מקבלים טומאה אלא אם כן נעשו מתחילתן
להטלטל כשהן מליאין השידה והתיבה והמגדל של זכוכית
הבאים במידה טהורין ושאר כלי זכוכית אעפ׳ שמקבלין מ׳
סאה הרי הן מקבלין טומאה וזה חומר בכלי זכוכית מבכלי
עץ כל כלי שיש בשבורו אמה על אמה ברום
שלש הרי הוא מחזיק מ׳ סאה בלח וכשמודדין את הכלי
מודדין אותו מבחוץ אם היה בו אמה על אמה ברום שלש
אעפ׳ שאין תוכו אלא פחות מזה הרי הוא טהור שאין עובי
הדפנות ממעט אבל עובי הרגלים והזר אם היה לו זר
אין נמדדין עמו היה בתוך הכלי תיבה קטנה
כגו׳ מוכני שבתוך השדה בזמן שהיא נשמטת אינה נמדדת
עמה ואינה חיבור לה ואינה מצלת עמה באהל המת ואם
אינה נשמטת נמדדת עמה והרי הן ככלי אחד היה
לכלי כיסוי קמור בזמן שהוא קבוע נמדד עמו אינו קבוע
אינו נמדד עמו היו בו מגורות מבפנים נמדדות עמו ואם
היו מבחוץ אינן נמדדות עמו כלי עץ שאינו
מקבל ארבעים סאה מדדו אלא אם כן הטהו על צדו או
סמכו בדבר אחר הואיל ומקבל ארבעים סאה מכל מקום
טהור השידה והתיבה והמגדל שניטלה אחת
מרגליהן אעפ׳ שלא ניקבו אלא הרי הן מקבלין הרי אלו טהורי׳
ועדיין יש להן שולים וחזקתן שהן לנחת כשהיו

פרק רביעי

שלש מידות בכלי עץ שאינן עשויין לקבל כל כלי עץ העשוי
לתשמיש אדם בלבד כגון הסולם טהור ואינו מקבל טומאה
כלל ולא רבוהו חכמים לטומאה וכל כלי עץ העשוי לתשמי׳
הכלים והאדם כגון השולחן והטבלה והמטה וכיוצא בהן
מקבלין טומאה ומניין שהן לתשמיש אדם ותשמיש
משמשיו שהרי מניח הקערו׳ על השלחן והכוסות על הטבלה
והמצעות על המטה וכל כלי עץ העשוי לתשמיש הכלים
בלבד שהרי הוא משמש משמשי אדם אם לא היה משמש
את הכלים אלא בשעת מלאכה בלבד הרי זה טהור מכלום
כגון מנורה של עץ שמשמשת הנר בשעת הדלקה וכן
כלי שמניחין תחת הכלים בשעת מלאכה והדפוסין כולן
ואם היה משמש את הכלים בשעת מלאכה
ושלא בשעת מלאכה הרי זה מקבל טומאה כגון כסוי
הקפצה וכיוצא בו ותיק הסייף והסכין והרומח והמספרים
והתער והמכחול והמכתב ובית הכוחל ותיק טבלה
וסקרוטיה ובית החצים ובית הפגוות ותיק חלילים כל אלו
וכיוצא בהן אעפ׳ שאינן אלא משמשי כלים מקבלין טומאת
שהרי הכלי צריך להן בשעת מלאכ׳ ושלא בשע׳ מלאכ׳ אבל
כסוי קמטרה ותיבה ונוני והמכבש שלחרש והכסא שתחת
התיבה והקמתין שלה והקלב שבונין עלין תיק הספר ובית
הנגר והמנעול והמזוזה ותיק נבלים והכינורות והקלב של
גודלי מצנפת ודפוס שלתפלין וסוס שלעץ שלזמר שמשחקי׳
בו ודביעית המקוננות ונגונת העני וסמוכות המטה כל אלו
וכיוצא בהן טהורין מפני שהן משמשי הכלים בשעת מלאכ׳
בלבד מלבן המטה אם היה מלובש בפיקות
ויש לו רגלים שמחברין עם המיטה הרי זה מתטמא עם
המיטה שהרי נותנין אותו בפני המיטה והרי הוא כאחת
מאיבריה נתנו על שתי לשונות והרי הוא גבוה על
המטה אעפ׳ שמסורג בחבלים הואיל ואין לו רגלים טהור
מפני שהוא ממשמשי הכלים בשעת מלאכה בלבד כמלבני
בני לוי שתולין בהן כנורותיהן וכלי השיר שהן טהורין
מכבש שלאשכף שמותח עליו את העור טהור מפני
שמניח עליו את האבן במקו׳ החקוק שיש בו ומשמש עליו
ונמצ׳ עשוי לשמש את הכלים בשעת מלאכה ואינו מתטמ׳
משום כלי קיבול שהרי החקק שבו עשוי להתמלאות באבן
חפויי המיטה טהורין וכן כל החפויין בין שהיו
שלעץ או שלעצם או שלעור או שלמתכת טהורין שנאמר
אשר יעשה מלאכה בהן פרט לחפויי הכלים וכן
כלי עץ או עצם שיש בהן בית קיבול שציפם במתכ׳ טהורין
ואין מקבלי׳ טומא׳ מאחר שצפם בטלן והציפוי עצמו טהור
כמו שביארנו העושה כלי מקצתו מן העץ
ומקצתו מן המתכת אם היה העץ משמש המתכת מקבל
טומאה ואם היתה המתכת משמשת את העץ הכל טהור
כיצד מפתח שלעץ ושיניו ממתכת אפי׳ שן אחד
הרי זה מקבל טומאה היתה היא ממתכת ושינים שלו מעץ
הכל טהור טבעת שלמתכת וחותמה שלאלמוג טמאת
היתה שלאלמוג וחותמה של מתכת הרי זו אינה מקבלת
טומאה השן של מתכת או החותם מקבל טומאת
בפני עצמו אם לא היה מחובר לעץ וכן המעבר
והמרחה והמגוב ומסרק של ראש שניטלה אחת משיניהן
ועשאה של מתכת הרי אילו מקבלין טומאה מקל
שעשה בראשו מסמר כמין רימון כדי שיהיה אוחז בו אינו
מקבל טומאה עשאהו שלא תהיה הארץ אוכלת את העץ
מקבלת טומאה וכן מקל שקבע בו מסמרים
כדי להכות בו מקבל טומאה שנמצא העץ משמש את
המתכת עשאן לנוי אינו מקבל טומאה שהרי המתכת
משמשת את העץ וכן מנקיות של מתכת שקבען
במקל או בדלת לנוי טהורו׳ וכן כל כיוצא בזה משאר הכלי׳

פרק חמישי

כל הכלים אין מקבלין טומא׳ עד שתגמר מלאכתן וכלי עץ
מאימתי מקבלין טומא׳ המיטה והעריסה משישופם בעור
הדג גמר מלשוף מקבלין טומאה הסלים של
עץ משיחסום שפתותיהן ויכרות עוקצי השריגים והעצים
הקטנים היוצאין על גב הסל היו הסלים של
תמרה אעפ׳ שלא כרת ההוצין מבפנים מקבלין טומא׳ שכך
מקיימין אותן הכלכלה משיחסום פיה ויכרות
ההוצי׳ ויגמור את התלויות בית הכוסות והלאגין אעפ׳ שלא
כרת מבפנים מקבלין טומאה שכך מקיימין אותן
הקנונים הקטנים והקלתות משיחסום שפתותיהן
ויכרות ההוצין היוצאי׳ הקנונים הגדול׳ והסיגנים הגדולים
משיעשה שני דורים לרוחב שלהן הנפה והכברה
וכף מאזנים משיעשה דור אחד לרוחב שלהן הקופה
משיעש׳ שתי צפירות לרוחב שלה והערק משיעשה צפירה
אחת אעפ׳ שלא גמר גביהן מקבלין טומאה שהרי נראו
למה נעשו וצורת הכלי עליהן הא למה זה דומה לבגד

שנארג מקצתו   המחצלת משיכרות ההוצין ווהו
גמר מלאכתה   וכל כלי הנסרים אינן מקבלין טומאה עד
שיתחסמו שפתותיהן   גולמי כלי עץ מקבלין
טומא משנעשה הכלי בצורתו אעפ שעתיד לתארו בשרד
או להשוותו במחוגה או ליפותו במעצר וכיוצא במעשים
אלו ועדיין הוא גולם הואיל ואינו שחוסר חקיקה והרי השלי
חפירתו הרי זה מקבל טומאה   וכל גלמי כלי עץ מקבלין
טומאה חוץ משלאשכרוע שאין הכלי ממנו חשוב כלי עד
שיתייפה   וקרוב בעיניי שכלי עצם ככלי אשכרוע ואין
גולמיהן מקבלין טומאה   כלי עץ שאין עליו צורת כלי
אעפ שמשתמשין בו אינו מקבל טומאה   ארובות
שלנחתומין שסודרין עליהן החלות כשהן בצק מתטמאות
שהרי צורת הכלי עליהן ושלבעלי בתים אינן מקבלי טומא
ואם צבען בסקרא או בכרכום וכיוצא בהן מתטמאו שהרי
נעשית להן צורת כלי   סרור שלנחתומין שנותנין בו
המים שמקטפין בו טמא   ושלבעלי בתים טהור ואם נפחו
מארבע רוחותיו מתטמא   נפרץ מרוח אחת טהור והלוח
שעורכין עליו מתטמא   כלי עץ שהסלתים
מרקדין עליו את הסולת מתטמא ושל בעלי בתים טהור
רחת הגרוסות מתטמאות של אוצרות
טהורה שלגתות מתטמאה ושל גרנות טהורה   זה הכלל
העשוי לקבלה מקבל טומאה והעשוי ליכנס בו טהור   כל
התלויין טהורי חוץ מתלויי נפה של סלתין ותלוי כברה של
גרנות ומגל יד ומקל הבלשין   מפני שהן מסייעין בשעת
מלאכה   זה הכלל העשוי לסייע בשעת מלאכה
מתטמא לתלות בו הכלי בלבד טהור   נבלי המשוררים
מתטמאין ונבלי בני לוי שמזמרין בהן במקדש טהורין
הבישנון והקנטמון והאירוס מתטמאין   מצורת
החולדה מתטמאה ושל עכרבים טהורה לפי שאין לה בית
קיבול ואין עליה צורת כלי   קוצין שאורגין בהן
כמו כפיפה שמניחין בה התאנים וכיוצא בהן   מתטמאין
ושאורגין בהן כתבנית מנורה גדולה שאוצרין בהן החטין
טהורה שאין תורת כלי עליה
עלין שמסרגי אותן כמין סייג סביב לפירות טהור ואם עשו
סייג של נסרין מתטמאין   חותל של הוצין שמניחין בו
הרוטב וכיוצא בו אם הוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו מתטמ
ואם אינו יכול ליטול מה שבתוכו עד שיקרענו   או יתירנו
או שחשב לאכול מה שבתוכו ולזורקו טהור   וכן הקרן
שהוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה   ואם
חשב עליה מקבלת טומאה   השופר אינו מקבל טומאה
חתכו להיות קרן תשמיש מקבל טומאה   קערה שקבעה
בשידה תיבה ומגדל אם היא כדרך קבלתה מקבלת טומאה
ואם קבעה בדופן שהרי אינה מקבלת   עד שמטים שידה
על צידה הרי זו מכלל השידה וטהורה
האקון והרטוב והכלוב של עץ טהורין   המרא והפלצור
ומצורת שכרים מתטמאין שהרי צורת כלי עליהם
הספסלין שבפונדקאות ושל מלמדי תינוקות אעפ שהן
נקובין ומכניסין בהן את הרגלים טהורין   קבען בהן רגלים
במסמר מקבלין טומאה   זה הכלל כל שניטל ואין רגליו
ניטלות עמו טהור וכל שניטל ורגליו ניטלות עמו טמא
ואם היו כולן של עץ או עצם מקבל טומאה   היתה אחת
מרגליו של אבן אינו מקבל טומאה

פרק ששי

כל כלי שנטמא   ונשבר אחר שנטמא ונפסדה צורתו
ותשמישו טהור בשבירתו   וכן כלים שנשברו כשהן טהורין
שבריהן אינן מקבלין טומאה   כמה שיעור השבר
שישבר בכלי עץ או כלי עצם ויהיה טהו כל כלי בעלי בתים
שיעורן כרימונים   כיצד משינקב הכלי במוציא רימון
טהור והרימון שאמרו בינוני לא גדול ולא קטן   לפי דעת
הרואה ויהיו בכלי שלשה רימונים אחוזים זה בזה
ניקב הכלי במוציא זית וסתמו וחזר וניקב זית וסתמו
עד שהשלימו למוציא רימון   אעפ שהוא סתום טהור שהרי
נעשו לו פנים חדשות   כלים שעשאן מתחילה
נקובין במוציא רימון   כגון הסל והפחולין של גמלים
והאפפירות מקבלין טומאה עד שיקרע רובן
אפפירות שעשה להן קנים מלמעלה ומלמטה להן לחוק
טהור עשה להן גפיים כל שהן אעפ שכולה נקובה כמוציא
רימון מקבלת טומאה   כל הכלים שאינן יכולין
לקבל רימונים   כגון הרובע וחצי רובע והקנונים הקטנים
שיעורן כמוציא זית נגממו שפתותיהן אם נשאר בהן כדי
לקבל כל שהוא טמאין   הסלין שלפת שיעורן
ככברות שלפת   קופת הגננים משתוציא אגודות שלירק
טהורה ושל בעלי בתים במוציא תבן ושלבלנין כגבבה
בית קערות שאינו מקבל קערות   הואיל ומקבל התמחויין
הרי זה מקבל טומאה   וכן בית הראי שאינו מקבל משקין
הואיל ומקבל את הראי הרי זה מקבל טומאה   כל
כלי עץ שנחלק לשנים טהור ואעפ שמקבלין על רפנותיהן
כאילפסין   חוץ מכלים שלעץ שחציין או מקצתן כלי בפני
עצמו מתחילת עשייתן   כגון השולחן הכפול שמתחילה
נעשה שני חלקים והרי הוא נכפל ונפשט   וכגון התמחוי
המזמן שהוא קערות קערות והרי בכל חלק מחלקיו קערות
שלימות וכגון הכסא הכפול וכל כיוצא באילו   וכן בית
לגוזין ובית הכוסות   שנפחת אחד מהן זה שנפחת טהורה
ואינו חיבור לשאר הבתים   נפחת השיני טהור ואינו חבור
לו נפחתו שלשתן כולן טהורין וכן כל כיוצא בכלים כאילו
משפלת שאמצעיתה גבוהה וזויתיה יורדות   ונפחתה מצד
אחד טמא מפני שהוא מקבלת בצד השיני   נפחתה מצד
השיני טהורה   השולחן והדלופקי שנפחתו מקבלין
טומאה עד שיחלקו ויבדל כל חלק מחבירו   נטלה אחת
מרגליהן טהורה וכן אם נטלה השנייה נטלה השלישית אם
חישב עליה שיאכל על שולחן זה או על דולפקי זו כמו אוכל
בטבלה מקבלין טומאה ואם לאו טהורין   כלי נסרים
שנפלו שפתותיהן טהורין ואם נשאר מחסום שפתותיהן כל
שהו מקבלין טומאה   טבלה שמלאה עצים ותקעה
טהורה חיפה בנסרים מקבלת טומאה ספסל שנתפרק טהור
סרגלו במשיחות או בחבלים מקבל טומאה   הסלין
של גמלין התירן טהורין חזר וקשרן מקבלין טומאה נמצאו
מתטמאין ומתטהרין אפי עשר פעמים ביום
השולחן או הדולפקי שחיפן בשייש ושייר בהן מקום הנחת
הכוסו מקבלין טומא ואם חפה הכל טהור בין בציפוי עומד
בין בציפוי שאינו עומד   בין שחפה את לבזבזו בין שלא
חיפן בין שהיו של עצים חשובי כגון אשכרוע וכיוצא בו בין
שהיו של שאר עצים הואיל וחפן כלן טהורין כמו שביארנו

פרק שביעי

כלי עור מאימתי מקבלין טומא התורמל וכיוצ בו משיחסום
שפתותיו   ויכרות הקופין הקטנים היוצאין על גב העור
ויעשה קיחותיו סקרוטיה משיחסום ויכרות ויעשה ציציתה
קטבוליה משיחסום ויכרות הכר והכסת של
עור משיחסום שפתותיהן ויכרות הקופין היוצאין
התפילין משיגמור הקציצה אעפ שהוא עתיד
לתת בה את הרצועה מקבלת טומאה   עור
העריסה שהוא עתיד לעשות לו טבור עד שיעשנו לו
הסנדל משיקמיע המנעל משיגוב האימום
ואם עתיד לכרכם ולשרטט עד שיכרכם וישרטט   עור
שאין עליו צורת כלי אינו מקבל טומאה לפיכך כת של עור
שקושרין לוקטי עצים על כפותיהן כדי שלא יכס קוץ אינו
מקבל טומאה מפני שהוא עור פשוט ואין עליו צורת כלי
וכן העור שמלקטין בו גללי הבקר ועור שחוסמין
בו פי הבהמה ועור שמשיבין בו הדבורים בשעה שלוקחין
הדבש ועור שמניפין בו את הרוח מפני החום טהורין ואין
מקבלין טומאה   כל בית האצבעות של עור
טהורות חוץ משלקייצין   מפני שהיא מקבלת את האוג
טמאה   נקרעה אם אינה מקבלת את רוב האוג טהורה
האבנט של עורות ועורות שתופרין הקטעין

על ארכובותיהן כדי שיתגלגלו בהן על הקרקע מקבלין
טומאה שהרי צורת כלי עליהן וכן עורות
העשויות כעין טבעות שמכניסי אותן האומנין בזרועותיהן
כדי להגביה בגדיהן מעל ידן בשעת מלאכה מטמאין
כשאר כלי עור הפשוטין עור שתופרין ממנו כיסוי
ליד ולזרוע של זורעי גינות ושל הולכי דרכים ושל עושי
פשתן מקבלין טומאה ואם היה של צבעים ושל נפחים
אינו מקבל טומאה זה הכלל כל העשוי לקבלה
כדי שלא יכהו קוץ וכדי שיאחז יפה יפה מקבל טומאה
והעשוי מפני הזיעה כדי שלא יפסד הדבר שמתעסק בו
בזיעת ידו אינו מקבל טומאה כמה שיעור הנקב
שיקנב כלי העור ויטהר החמת משתינקב במוציא פקעיות
שלשתי ואם אינה יכולה לקבל שלשתי הואיל ומקבל של
ערב מקבלת טומאה עד שתינקב רובה התורמיל
שנפחת הכים שבתוכו עדיין התורמיל מקבל טומאה ואינו
חיבור לו החמת שהבצים שלה מקבלות עמה
ונפחתו טהורות שאינן מקבלות כדרכן כלי עור
שיש לו לולאות ושנצות כגון סנדל עימקי וכיס שלשנצות
אעפ שכשהן מותרין אין עליהן צורת כלי הרי אלו מקבלין
טומאה כשהן מותרין הואיל וההדיוט יכול במהרה להכניס
השנצות בלולאות ויחזור כלי קיבול כשהיה וכן אם
נטמאו והסיר השנצות מהן ונפסדה צורתן הרי הן טהורין
אעפ שאיפשר להחזירן שלא באומן כיס של
שנצות שניטלו שנציו עדיין הוא מקבל טומאה שהרי הוא
מקבל נפשט וחזר עור פשוט טהור תלה עליו את המטלית
מלמטה מקבלת טומאה אעפ שהוא פשוט שהרי יש עליו
צורת כלי עור שכרך בו את הקמיע מקבל טומאה
פשטו טהור חזר וכרך בו מקבל טומאה מתטמא ומתטהר
אפי עשרה פעמים ביום ועור שכתב עליו את הקמיע טהור
ואם כרת ממנו ועשה חוליא לתכשיט מקבל טומאה

התפילין של ראש ארבעה כלים היא הרי שנטמאת
במת והתיר קציצה הראשונה ותקנה הרי היא אב טומאה
כשהית אם התיר השנייה ותקנה ואם התיר את השלישית
ותקנה והתיר את הרביעית ותקנה נעשית כולה ראשון
לטומאה שהרי התיר כל אחת ואחת וחזר ותקנם כולם
וכאילו זו תפילין אחרונות שנגעו בראשונות

חזר והתיר את הראשונה פעם שנייה ותקנה הרי היא
ראשון כשהיתה וכן אם התיר את השנייה ואת השלישית
חזר והתיר את הרביעית ותקנה הרי כולה טהורה שאין
הראשון מטמא כלים מפני שהוא ולד כמו שבארנו

וכן סנדל שהוא טמא מדרס ונפסקה אחת מאזניו ותקנה
הרי הוא טהור מן המדרס שהרי נעשו לו אזנים חדשות
אבל טמא מגע מדרס לא הספיק לתקן את הראשונה עד
שנפסקה השנייה או שנפסק עקיבו או ניטל חוטמו או
נחלק לשנים טהור מנעל שנפחת אם אינו מקבל רוב
הרגל טהור תפילין שנטמאת מאימתי טהרתה של יד
משיתיר אותה משלש רוחות ושל ראש משיתיר משלש
רוחות וכן קציצה לחברתה הכרור והאמום והקמיע
והתפילין שנקרע אחר שנטמאו הנוגע בהן טמא ובמה
שבתוכן טהור האיכוף שנקרע הנוגע במה שבתוכו טמא
מפני שהתפר מחברו ונעשה כולו כגוף אחד

פרק שמיני

כל כלי מתכות אינן מקבלין טומאה עד שתיגמר מלאכתן
כולה ולא יהיה הכלי מחוסר מעשה כלל אבל גומלי כלי
מתכות אינן מקבלין טומאה ואילו הן גומלי כלי מתכות כל
שעתיד לשוף אותו או לשבץ או לגרר או לכרכם או להקיש
בקורנס או שהיה מחוסר אוזן או אוגן הרי זה אינו מקבל
טומאה עד שיתקננו וייפהו ולא תשאר בו מלאכה כלל
כיצד הסייף אינו מקבל טומאה עד שישופנו והסכין עד
שישחיזנה וכן כל כיוצא במעשים אילו לפיכך העושה כלים
מן העשת של ברזל או מן החררה של מתכת ומן הסובב
של גלגל ומן הנימים ומן הצפויים ומבני הכלים ומאזני
הכלים ומאוני הכלים ומן השחולה ומן הגרודת הרי אלו
טהורים מפני שכל אילו שנעשו גולמי כלי מתכות הן

אבל העושה כלי משברי כלי מתכות ומן הכלים
שנשחקו מרוב הזמן ומן המסמרו שידוע שנעשו מן הכלים
הרי אילו מקבלין טומאה לפי שאינם גולמים אבל מסמרות
שאין ידוע אם נעשו מן הכלים או מן העשת הרי הן טהורי
אפי התקין אותם לכלי אינם מקבלין טומאה
כלי מתכות שאינו מחוסר אלא כיסוי מקבל טומאה שאין
הכיסוי חשוב מגוף הכלי מחט שלא נקבה אלא שפה ותקנה
לכך מתחלתה מקבלת טומא מפני שמוציאין בה את הקוץ

אבל אם עתיד לנקבה הרי היא כשאר גומלי כלי מתכות
ואינה מקבלת טומאה מאחר שביארנו שגומלי
כלי מתכות טהורים וגולמי כלי עץ טמאים ופשוטי כלי
מתכות טמאים ופשוטי כלי עץ טהורים דין תורה נמצא
הטמא בכלי עץ טהור בכלי מתכות טמא בכלי מתכו טהור
בכלי עץ כל כלי המלחמה כגוף הסייף והרומח
והכובע והשריון והמגפיים וכיוצא בהן מקבלין טומאה וכל
תכשיטי האדם כגון הקטלה והנזמים והטבעות בין שיש
עליהן חותם בין שאין עליהן חותם וכיוצא בהן מקבלין
טומאה אפילו דינר שנפסל והתקינו לתלותו
בצואר קטנה מקבל טומאה וכן קמיע של מתכת מתטמא
ככל תכשיט אדם כל תכשיטי הבהמה והכלים
כגון הטבעות שעושין לצואר הבהמ ולאזני הכלים טהורין
ואינן מקבלין טומא בפני עצמן חוץ מזוג של בהמה וכלים
המשמיע קול לאדם כיצד העושה זוגים למכתשת
ולעריסה ולמטפחות ספרים ותינוקות טהורין עשה להן
ענבולין מקבלים טומאה הואיל ונעשו להשמיע קול לאדם
הרי הן כתכשיטי אדם ואפי נטלו ענבוליהן מקבלי טומאה
שהרי הוא ראוי להקישו על החרס זוג העשוי
לאדם אם נעשה לקטן אינו מקבל טומאה אלא בענבול
שלו שהרי לקול נעשה לגדול הרי זה תכשיט ומקבל
טומאה אעפ שאין לו ענבול כל הפרצופות מקבלות
טומאה וכל החותמות טהורין חוץ מחותם של מתכת שבו
חותמין בלבד וכל הטבעות טהורות חוץ מטבעת אצבע
אבל טבעת שחוגר בו את מתניו או שקושרה בין כתפיו
טהורה טבעת השיר שלבהמה הואיל והאדם מושך
בה את הבהמה מקבלת טומא וכן מקל של בהמ שלמתכת
הואיל ואדם רודה אותה בו מקבלת טומאה כל הכלים
יורדין לטומא במחשבה ואין עולין מידי טומא אלא בשינוי
מעשה והמעשה מבטל מיד המעש ומיד המחשב והמחשב
אינה מבטלת לא מיד המעשה ולא מיד המחשבה
כיצד טבעת בהמה או כלים שחשב עליה להחזירה טבעת
אדם הרי זו מקבלת טומאה במחשבה זו וכאילו נעשית
לאדם מתחילת עשייתה חזר וחשב עליה להניחה
טבעת בהמה כשהיה אעפ שלא נתקשט בה האדם הרי זה
מקבלת טומאה שאין המחשבה מבטלת מיד המחשבה עד
שעשה מעשה בגוף כגון שישוף אותה או יתקעה במעשה
שלבהמה היתה הטבעת לאדם וחשב עליה לבהמה
עדיין היא מקבלת טומאה כשהיתה שאין הכלים עולין
מידי טומאת במחשבה עשה בה מעשה ושנה לבהמ אינה
מקבלת טומאה שהמעשה מבטל מיד המעשה

חרש שוטה וקטן יש להן מעשה ואין להן מחשבה כמו
שביארנו למעלה בעניין הכשר אוכלין זוג של
דלת שחישב עליה לבהמה מקבל טומאה ושל בהמה
שעשאוהו לדלת אפי חיברו בקרקע ואפי קבעו במסמר
מקבל טומאה כשהיה עד שישנה בו מעשה בגופו
אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות אם רוב העשוי
לדבר שמקבל טומאה הרי הכל מקבל טומאה עד שיפריש
מקצתן לדבר שאינו מקבל טומאה ואם רוב העשוי לדבר
שאין מקבל טומאה הרי הכל טהור עד שיפריש מקצתן
לדבר המקבל טומאה וזגין הנמצאין בכל מקום
מקבלין טומאה חוץ מהנמצאים בכרכים מפני שרובן
לדלתות אמר לאומן עשה לי שני זוגים אחד

לדלת ואחר לבהמה עשה לי שתי מחצלאות אחת לשכיבה
ואחת לאוהלים עשה לי שני סדינים אחד לצורות ואחד
לאוהלים שניהן מקבלי׳ טומא׳ עד שיפרש ויאמר זה לכך וזה
לכך

פרק תשיעי

כל כלי מתכות שיש להן שם בפני עצמן מקבלין טומאה
חוץ מן הדלת והנגר והמנעול והפותה שתחת הציר והציר
והקורה והצינור מפני שאו׳ עשויין לקרקע או לשמש את
העץ אינן מקבלין טומאה ואפי׳ קודם שיקבעו
וכל כלי מתכות שיש לו שם לווי אינו מתטמא בפני עצמו
מפני שהוא כמקצת כלי כיצד עקרב של פרומביא טמא
ולחיים שלה שעל לחיי הבהמה מיכן ומיכן טהורין ואין
מקבלין טומאה בפני עצמן ובשעת חיבורו הכל מקבל
טומאה טסין של ברזל שמניחין על לחיי האדם
בשעת מלחמה אינן מקבלין טומאה מפני שאין להן שם
בפני עצמן ואם יש בהן בית קיבול מים מתטמאין ככל כלי
קיבול נוס העשוי כקדרה מלמטה וכעדשה
מלמעלה ונפסק הקדרה שלו מקבלת טומאה בפני עצמה
שהרי יש לה בית קיבול והעדשה מקבלת טומאה בפני
עצמה מפני שיש לה שם בפני עצמה והצנירה שלה שהיא
נכנסת באוזן או באף אינה מקבלת טומאה בפני עצמה
מפני שאין לה שם בפני עצמה היה הנזם עשוי
כמין אשכול ונפרק טהור מפני שאי׳ בו בית קיבול ואין לכל
גרגר ממנו שם בפני עצמו והרי אינו ראוי לתכשיט משנפר׳
טבעת אחת שמניחין הבנות ברגל אחת היא הנקראת
ברית ואינה מקבלת טומאה מפני שאין עליה צורת כלי
תכשיט ﭏ כמו טבעת הכלי׳ או טבע׳ שקושר בה בין כתפיו
אבל שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן
ושלשלת מוטלת ביניהן מזו לזו מקבלין טומאה מפני שהן
מתכשיטי הבנות והן הנקראין כבלים קטלה של
חליות של מתכת והם כחוט של צמר או של פשתן ונפסק
החוט החליות מקבלות טומאה שכל אחד ואחד כלי בפני
עצמו היה החוט שלה של מתכת והחוליות
של אבנים טובות ושל מרגליות או של זכוכית ונשברו
החוליות והחוט קיים הרי זו מתטמ׳ בפני עצמו שירי קטלה
כמלוא צואר קטנה כל הכיסויין של מתכת טהורין
ואין מקבלין טומאה מפני שאין להם שם בפני עצמן חוץ
מכיסוי המיחם ומכיסוי טס של רופאין מפני שמניחין בו
את האספלנית נעשה כלי קיבול כיסוי של מתכת
ששפו ולטשו ועשהו מראה הרי זה מקבל טומאה כל
המשקולות שלמתכת מקבלות טומאה והן הנקראי׳ אונקיות
קנה מאזנים של עץ שהיו אונקיות של ברזל תלויות בו
מקבלת טומאה מפני האונקיות התלויות בו
בדא׳ במאזנים של מוכרי פשתן ומוכרי צמר אבל של בעלי
בתים אינו מקבל טומאה עד שיהיו האונקיות קבועות בו
משקלות שנשתברו אעפ׳ שהחזירן ושוקל בהן
אינן מקבלות טומא׳ ייחד מהן חצאי ליטרין שלישי ליטרין
רביעי ליטרין הרי או׳ מקבלין טומאה סלע שנפלה והתקינ׳
להיות שוקל בה מקבלת טומאה אונקלי של
כתפים טהורה ושל רוכלים מתטמאין אונקלי של נקליטי
המטה טהורה ושל דרגיש מתטמאה אונקלי של כוורת
הציידים שצדין בהן הדגים הטהורים טהורה ושל שדה
מתטמאה אונקלי שלמנורות העץ טהור ושלשולחן
מתטמא זה הכלל כל כלי שמקבל טומאה בפני
עצמו מן התורה הרי האונקלי של מתכת שלו ושלשלת שלו
מקבלת טומאה וכלי שאינו מקבל טומאה כגון פשוטי כלי
עץ וכלי עץ הבאים במידה וכיוצא בהן אונקלי של מתכת
והשלשלת שלו אינן מקבלין טומאה וכל אחת ואחת בפני
עצמה טהור שאין האונקלי או השלשת כלי בפני עצמו ﭏ
הרי הן כמקצת כלי ואפי׳ אונקלי שבכתלים שתולין בה
הכלים והבגדים וכיוצא בהן טהורה שלשלת שיש בה
בית נעילה מתטמא והעשויה לכתיפה טהורה שלשלת של
סיטונות מתטמאה מפני שהן נועלין בה החנויות ושל בעלי

בתים טהורה שאינה עשויה ﭏ לנוי שלשלת
של מושחי קרקע ויתידותיהן שתוקעין בקרקע בשעה
שמושחין מקבלין טומאה ושל מקוששי עצים טהורה לפי
שהיא משמשת את העץ שלשלת דלי גדול
ארבעה טפחי׳ ממנה סמוך לדלי מתטמאה עם הדלי מפני
שהיא צורך הדלי והשאר טהור לפי שאין לו שם בפני
עצמו ושלשלת דלי קטן עשרה טפחים הכרור
של מתכת והסרן והקנטר של בנאי והדקר של חרש וחמור
שלנפח והמטולטלת והמשקולת שלבנאים והכירו׳ שלברזל
שחובטין בהן הזתים והאפרכס שלמתכת והאולר שכורתין
בו הסופרים ראש הקולמוס שלקנה והקולמוס שלמתכת
והכן והכנא שמשרטטין בו הסופרים כל אילו מקבלין
טומאה שכל אחד מהן יש לו שם בפני עצמו

פרק עשירי

מסמרות שמחזיקין בהן התקרה העשויין לתקוע אותו
בעצים אינן מקבלין טומאה וכן המסמרות שתוקעין אותן
בכתלים לתלות בהן ואם התקינו להיות כלי בפני עצמו
מקבל טומאה כיצד מסמר שהתקינו להיות
פותח ונועל בו או להוציא את הפתילה או שנתנו בריחים
של יד או של חמור הרי זה מקבל טומאה התקינו
לפתוח בו את החבית טהור עד שיצרפנו מסמר
העשוי כסימן לשמירת הפתח אינו מקבל טומא׳ וכן מסמר
של שולחני שתולה בו המאזנים והכים טהור וכן תלווי
המגרדות טהורות אעפ׳ שמספרין אילו משנין בצורתן
משאר מסמרות התקיעה מסמר הגרע והוא
הכלי שמקיזין מקבל טומאה ומסמר של אבן השעות טהור
מסמר הגרדי והוא המסמר הארוך כעין שפוד שמכנים
בו האורג שפופרת הקנה או העץ ולופף עליה חוטי׳ מקבל
טומאה אילו כלי מתכות המתטמאות בעגלה
העול של מתכת והקטרב והכנפי׳ המקבלות את הרצועות
וברזל שתחת צוארי בהמה והסומך והמחגר והתמחויות
והענבול והצנירה ומסמר המחבר את כולם
ואילו טהורין בעגלה העול של עץ המצופה וכנפי׳ העשוין
לנוי והשפופרות המשמיעו׳ את הקול והאבר שבצד צוארי
בהמה והסובב של גלגל והטסין והציפויין ושאר כל
שבה טהורין עקרב בית הבר מקבל טומאה ארון של
גרוסות אעפ׳ שהוא טהו׳ אם היתה תחתיו עגלה של מתכת
הרי זו מקבלת טומאה רחים של פלפלין מקבלת טומאה
משום שלשה כלים משום כלי מתכות ומשום כלי קיבול
ומשום כברה הדלת של מתכת שבמגדל של
בעלי בתים אינה מקבלת טומאה ושל רופאים מקבלת
טומאה מפני שמניחין בה את האספלנית ותולה בה את
המספרים טסין של מתכת שמנערין בהן את
הקדירה מקבלין טומאה והקבועין בכירה טהורין
המלקחי׳ שממעך בהן את הפתילה מקבלין טומא׳ והצינורו׳
שתופסות בהם את הרחים מלמעלה אינן מקבלות טומאה
מפני שאינן עשויות ﭏ לחזק קלוסטרא שנועלין
בה הדלתות אם היתה של מתכת מתטמאה היתה של עץ
ומצופה מתכת טהור הפין והפורנה טמאים
פיקה שלמתכת טהורה לפי שהיא משמשת את העץ
הכוש והפימא והמקל וסימפוניא וחליל שלמתכת מקבלין
טומאה היו של עץ ומצופין מתכת טהור חוץ מן הסימפוניה
שאם היה בה בית קיבול כנפים אעפ׳ שהיא מצופה טמא
החצוצרות שמפוצלת חליות אם אין
יודע להחזירה ﭏ אומן הרי זה מקבלת טומאה כשהיא
מחוברת ואם יכול הכל לפרקה ולהחזירה אינה מקבלת
טומאה הקצה שמניחין הפה עליו בשעת תקיעה
מקבל טומאה בפני עצמו והקצה האחר הרחב אינו מקבל
טומאה בפני עצמו ובשעת חיבור הכל טמא כיוצא
בו קנה מנורה בפני עצמה אינן מקבלין טומאה מפני שיש
להן שם לווי הפרח שלה והבסים מתטמאין בפני עצמן
ובשעת חיבור הכל טמא קורת החצים שהיא

הסנור שיש בה לשונות שלמתכת מקבלת טומא ושמניחין אותה ברגלי האסירים טהור והקולר מקבל טומאה מגירה שעשה שיניה לחור הדלת אעפ שמשתמש בה אינה מקבלת טומאה ואם משנטמא עשאה לחור הדלת הרי זו בטומאתה עד שיקבענה במסמר הפכה בין מלמעלה בין מלמטה בין מן הצדדין טהורה

פרק אחד עשר

כמה שיעור השבר שישבר כלי מתכת ולא יקבל טומאה או יטהר מטומאתו הכל לפי מה שהוא כל זמן שהכלי יכול לעשות מעין מלאכתו עדיין הוא כלי וחשוב כלי שלם כיצד כלי שלמתכת שנשבר והרי הוא יכול למלאות בו הרי הוא כלי כשהיה הקומקום כדי לחם בו חמין המיחם כדי לקבל סלעים הלפס כדי לקבל קיתונות שלמתכת הקיתון כדי לקבל פרוטות מדות היין כדי למוד בהן היין וכן מדות השמן כדי למוד בהן השמן מסננת שלחרדל שנפרצו בה שלשה נקבים מלמטה זה לתוך זה טהורה לפי שאינה משמשת מעין מלאכתה מגריפה שנטל כפה אעפ שהיא כקורנס טהור שאינ עושה מעין מלאכתה אלא מעין הקורנס והיא לא נעשית לתקוע בה כקורנס

מסרק שלצמר שניטלו שיניו אם נשתייר בו שלשה במקום אחת טמא היתה החיצונ אחת מן השלש טהור לפי שאינו יכול לסרוק בו פשתן שהחיצונה אינה מועלת לסרוק וכל שאינה עושה מעין מלאכתו בכלי מתכות טהור נטלו מן המסרק שתים ועשאן למלקטת טמאות אחת והתקינה לניר או לילפות עליה החוט לריקום מקבלת טומאה ואם היתה השן עבה וגדולה אעפ שלא התקינה הרי זו מתטמאה בפני עצמה מסרק שלפשתן שניטלו שיניו ונשתייר בו שתים טמא נשתייר בו אחת טהור

הכרומים שנשברו ואונקלי שלהן קיימת טמאין שהרי איפשר להוציא בהן הדלי מן הבאר כשהיו מקודם

מגירה שניטלה שן אחת מבנתים טהורה נשתייר בה מלוא הסיט במקום אחר טמאה שהרי איפשר לגור בנשאר המעצר והאוזמל והמפסלת והמקדח שנפגמו עדין מקבלין טומאה ניטל הסומן טהורין וטלן שנחלקו לשנים טמאין חוץ מן המקרח שהרי אינו יכול לנקוב בו והרונקי בפני עצמה אינה מקבלת טומאה מפני שהיא מקצת כלי הסייף והסכין העקום כמו מגל והרומח ומגל יד ומגל קציר וזוג ומספרי קטני של בעלי בתים וזוג מספרים גדולין של סופרים שנחלקו כל חלק מהן מקבל טומאה מפני שהוא עושה מעין מלאכתו מספרת שנחלקה לשנים טהורה לפי שאינה מעברת את השיער אלא ברוחק שריון שנחלק לאורכו טהור לרוחבו אם משמש מעין מלאכתו ראשונה טמא מאימתי טהרתו משיבלה ואינו משמש מעין מלאכתו בלה ונשתייר בו רובו אם מלמעלה טמא ואם מלמטה טהור קצץ ממנו ועשה חוליא לתכשיט הרי זו מקבלת טומאה

שפופרת של זהבים ושל זוגין ושל נפחים ושל עושי זכוכית שנחלקה לאורכה טהורה לרוחבה אם משמשת מעין מלאכתה ראשונה טמיאה ואם לאו טהורה כלביא שלספרים ושלרופאים ושלעושי זכוכית שנחלקה לשנים טהור ושלנפחים טמאה מפני שהוא כתחילה ועכשיו חותה בה את הגיחלים מראה שלמתכת שנשברה או שנטששה אם אינה מראה רוב הפנים טהורה, היתה מראה רוב הפני עדיין היא כלי כשהיתה מחט שניטל קצתה הנקוב או עוקצה טהורה ואם התקינה ללפות עליה החוט לרקום בה טמאה אבל מחט של שקין שניטל קצתה הנקוב טמיאה מפני שהוא רושם בקצה השני המחט שלופפין עליה השני או הזהב וכיוצא בהן כדרך שעושין הרוקמין בין שניטל הנקוב שלה בין שניטל עוקצה טמיאה שאין מלאכתה התפירה מחט שהעלת חלודה אם מעכבת התפיר טהורה ואם לאו טמאה הסייף והסכין שהעלו חלודה טהורין שפאן והשחיזן חזרו לטומאתן הישנה וכן צינרה שפששה טהורה כפפה חזרה לטומאתה הישנה

מפתח עקום כמו ארכובה שנשבר מתוך ארכובותיו טהור וכן מפתח העשוי כמן גאם שנשבר מתוך גמו טהור שהרי אינו יכול לפתוח בהן והרי אינן משמשי מעין מלאכן היו בה שינים ונקבי טמא שעדיין הוא מפתח ניטלו השיני טמא מפני הנקבים נסתמו הנקבים טמא מפני השינים ניטלו השינים ונסתמו הנקבי או שנפרצו הנקבים זה לתוך זה טהור כלי שיש בראשו האחד כף להרים בו הדשן ובראשו השיני מזלג לצלות בו הבשר ניטלה כפו טמא מפני שיניו ניטלו שיניו טמא מפני כפו וכן מכחול שניטלה כפו שגורפין בה הכחול טמא מפני הזכר שכוחלין בו העין ניטל הזכר טמא מפני הכף כלי שבראשו כף אחר בסבב לצלות עליו ובקצה השיני שינים להוציא בהן הבשר מן הקדירה או מעל האש ניטלה כפו טמא מפני שיניו ניטלו שיניו טמא מפני כפו

וכן עט של מתכת שכותבין בראשו האחד ובראשו השיני מוחקין ניטל הכותב טמא מפני המוחק ניטל המוחק טמא מפני הכותב וכן כל כיוצא באו והוא שיהיה הנשאר יכול לעשות מעין מלאכתו כיצד עט שניטל המוחק שלו ונשאר הכותב אם נשאר מאורכו כדי שיגע לקשרי אצבעותיו טמא שהרי איפשר שיאחז בו ויכתוב בו ניטל הכותב ונשאר המוחק אם נשאר מאורכו מלוא פס ידו טמא שהרי איפשר לו למחוק בו נשאר פחות מזה טהור קורדום שניטל עופשו והוא הצד שהחרש מנגר בו טמא מפני בית בקועו ניטל בית בקועו טמא מפני בית עופשו נשבר מקופו טהור חרחור שנפגם עדיין הוא כלי עד שינטל רובו נשבר מקופו טהור המרדע הוא המלמד והוא עץ ארוך עב וכמו מסמר חד תקוע בקצתו מלמעלה וזה הברזל נקרא מלמד ובקצה השיני ממנו ברזל כמו רומח והעץ נכנס בו וזה הברזל נקרא חרחור מינקת של מתכת שהיא כמו שפופרת שנטמאה משיקבענה במקל או בדלת ויחברנה עם העץ תטהר לא נטמאה וקבעה במקל או בדלת הרי זו מקבלת טומאה במקום שכל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכותל מקבלין טומאה כשהיו עד שישנה את מעשיהם לפיכך רף של נחתומין של מתכת שקבעו בכותל טמא וכן כל כיוצא בזה משאר כלי מתכות שנקבעו בין מקבליהן בין פשוטיהן מקבלין טומאה כשהיו

פרק שנים עשר

כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו טהרו מטומאתן חזר ועשה כלי משבריה או שקיבץ את שבריה ועשה מהן כלים אחרים הרי אילו כשאר הכלים הטהורים שלא נטמאו מקודם שהן מקבלין טומאה מיכן ולהבא וכן כלי מתכת שנשברו אחר שנשברו טהרו התיכן וחזר ועשה מהן כלים אחרי חזרו לטומא הישנה ואין לכלי מתכות טהרה גמורה עד שיטבילם במקוה כשהן שלימים או ישארו שבורים וחוזרת כלי מתכות לטומאתן הישנה מדברי סופרים

ומפני מה גזרו על כלי מתכות שיחזרו לטומאתן הישנה גזירה שמא יטמא לו כלי ותים ויתיכנו ויעשה ממנו כלי אחר בו ביום אם יאמר שהוא טהור בדין תורה יבוא לומר השבירה מטהרת והטבילה מטהר כשם שאם נשבר והתיכו ועשה ממנו כלי כשהיה והרי הוא טהו בו ביום כך אם הטבילו אעפ שהוא כשהיה הרי הוא טהור בו ביום ויבואו לומר שאין הכלים צריכין הערב שמש מפני זה החשש גזרו טומאה עליהם אחר כלי שנטמא במת או בשאר הטומאו אם התיכו חזר לטומאתו הישנת עד שיטביל נטמא במת והיזה עליו בשביעי ואחר כך התיכו ועשאהו כלי אחר וחזר עליו בשביעי והטבילו הרי זה טמא ואין הזייה שקודם היתך מצטרפת להזאה שאחר היתך ואין לו טהרה עד שיזה עליו שלישי ושביעי ויטביל כשהו כלי קודם שבירה או יזה עליו שלישי ושביעי ויטבל אחר שיתיכנו ברזל טמא שבללו

עם ברזל טהור אם רוב מן הטמא טמא ואם רוב מן הטהו
טהור מחצה למחצה טמא וכן טיט שבללו בגללים
ושרף הכל בכבשן ועשאהו כלי אם רוב מן הטיט הרי זה
מקבל טומא מפני שהוא כלי חרס ואם רוב מן הגללי אינו
מקבל טומאה כלי מתכות הטהורין שאנכן באנך טמאים
אבל העושה כלים מן האנך הטמא הרי הן טהורין

קורדום שעשאהו מן הברזל הטהור ועשה עפשו מן
הטמא הרי זה טמא עשה עפשו מן הטהור והקורדום מן
הטמא הרי זה טהור שהכל הולך אחר עושה המלאכה
קורדום טהור שחמסו בברזל טמא טהור

קיתון שעשאהו מן הטמא ושוליו מן הטהור טהור עשאהו
מן הטהור ושוליו מן הטמא טמא שהכל הולך אחר המקבל
העושה מלאכ׳ כלי מתכות שנטמא בטומא שהיא מדברי
סופרים כגון שנטמא בעז וכיוצא בה ונשבר והתיכו וחזר
ועשה ממנו כלי אחר הרי זה ספק אם חזר לטומאתו הישנה
או לא חזר כלי זכוכית שנטמאו ונשברו טהרו
ככל הכלים ואפילו התיכן ועשה מהן כלים אחרים אינם
חוזרים לטומאה הישנה לפי שעיקר טומאתה מדברי סופרי׳
כמו שביארנו לא גזרו עליהן בטומאה ישנה

וכן כלי זכוכית שנשברו אעפ׳ ששבריהן כלים וראויין
לתשמיש הואיל והם שברי כלים אינן מקבלין טומאה לפי
שאינן דומין לכלי חרס

כיצד קערה של זכוכית שנשברה והתקין שוליה לתשמיש
אין השולים מקבלין טומאה אעפ׳ שהן בקערה ואם קירסם
את מקום השבר ושפאו בשופין הרי זו מקבלת טומאה

צלוחית קטנה הניטלת ביד אחר שניטל פיה
מקבלת טומאה מפני שאין מכניסין היד לתוכה אלא יוצק
ממנה אבל גדולה הניטלת בשתי ידים שניטל
פיה טהורה מפני שהיא חובלת ביד בשעה שמכנים ידו
לתוכה וכן צלוחית של פילטון אעפ׳ שהיא
קטנה אם ניטלת פיה טהור מפני שחובלת באצבעו בשעה
שמוציא הבושם מתוכה לגינים הגדולין שניטל
פיהן עדיין הן כלים מפני שמתקינם הוא לכבשנים

כוס שנפגם רובו טהור נפגם בו שליש הקיפו ברוב גובהו
טהור ניקב וסתמו בין בעץ בין בזפת טהו׳ והכוס והצלוחית
שניקבו בין מלמעלה בין מלמטה טהורין התמחוי
והקערה שניקבו מלמעלה טמאין מלמטה טהורי׳ נסדקו אם
יכולין לקבל את החמים בצונין טמאין ואם לאו טהורין

הכוסות החתובין אעפ׳ ששפתותיהם סורחין את
הפה מקבלים טומאה האפרכס של זכוכית טהור שהרי הוא
כמו׳ מחץ שאינו מקבל זכוכית שעושין אותה
למראה טהור אעפ׳ שהיא מקבלת לפי שלא נעשית לקבלה

התרווד של זכוכית שהוא מקבל אעפ׳ שכשמניחו
על השולחן והפך על צידו ואינו מקבל הרי זה מקבל טומא׳

תמחוי של זכוכית שעשאה מראה מקבל טומאה

ואם מתחילה עשאהו למראה כדי שיהיו דברים שמניחין
בו נראין מאחוריו הרי זה טהור וכל כלי זכוכית אין
מקבלין טומאה עד שתיגמר מלאכתן ככל הכלים

פרק שלשה עשר

כבר ביארנו בכמה מקומות שאין כלי חרס מתטמא אלא
מאוירו או בהסט הזב ושאר כל הכלים שנגעה בהן הטומא׳
נטמאו ואם נכנסה טומאה לאוירן ולא נגעה בהן הרי הן
טהורין נמצא הטמא בכלי חרס טהור בכל הכלים
והטמא בכל הכלים טהור בכלי חרש ומניין שאין כלי
חרס מתטמא אלא מאוירו שנ׳ וכלי חרש אשר יפול מהן אל
תוכו וגו׳ מתוכו הוא מתטמא לא מאחוריו וכשם שמתטמא
מאוירו כך מטמא אוכלין ומשקין מאוירו כיצד כלי
חרס שנטמא ונכנסו אוכלין ומשקין לאוירו אעפ׳ שלא נגעו
בו הרי אילו טמאין שנ׳ כל אשר בתוכו יטמא אבל שאר
הכלים הטמאין אין מטמאין אוכלין ומשקין עד שיגעו בהן

אין כלי חרס מטמא כלים מאוירו בין כלי חרס
בין שאר כלים כיצד כלי חרס גדול שהיו בתוכו כלים
ונכנסה טומא׳ באוירו הוא טמא וכל הכלים שבתוכו טהורין
היו משקין בכלים שבתוכו נטמאו המשקין
מאוירו וחוזרין ומטמאי׳ את הכלים והרי זה אומר מטמאיך
לא טמאוני ואתה טמאתני כלי חרס שנגעו משקין
טמאין באחוריו בלבד נטמאו אחוריו כשאר כל הכלים
ברא׳ בשהיה לו תוך אבל אם אין לו תוך ונגעו בו משקין
טמאין הרי זה טהור שכל שאין לו תוך בכלי חרס אין
אחוריו מתטמאין במשקין נגעו אוכלין או
משקין באחורי כלי הרס הטמא הרי אלו טמאין

ואחד כלי חרס ואחד שאר כל הכלים בדבר זה שכל
הכלים הטמאין שנגעו אוכלין או משקין בהן בין מתוכן בין
מאחוריהן נטמאו אחד כלי חרס שנכנסה
טומאה לאוירו או שכפהו על הטומאה המונחת על הארץ
ונעשה אוהל עליה שהרי הטומאה בתוכו מפי השמועה
למדו שוה שנ׳ אל תוכו לרבות את האהלים
גומא שהיה השרץ מונח בתוכה וכפה כלי חרס על הגומא
לא נטמא שנאמר אל תוכו עד שתיכנס עצמה של טומאה
בתוכו לפיכך השרץ שנמצא למטה מנחושתו
של תנור שהיא קרקעית התנור טהור שאני אומר חי נפל
ועכשיו מת בתוך גומא זו וכן אם נמצאת
מחט או טבעת למטה מנחושתו אעפ׳ שכל הכלים הנמצאי׳
טמאים כמו שביארנו הרי התנור טהור שאני אומר שם
היו עד שלא בא התנור והתנור נבנה עליהם ולא נפלו
בתוכו נמצאו ברשן הרי התנור טמא שאין לו במה
יתלה נמצאו בנחושתו שלתנור נראין אבל אינן יוצאין
לאוירו אם אופה את הבצק והוא נוגע בהן נטמא התנור
כאילו היו הן למטה מנחושתו באי זה בצק אמרו בבצק
הבינונית שאינו רך ביותר ולא קשה השרץ
שנמצא בעין של תנור בעין של כירה בעין של כופח אם
נמצא מן השפה הפנימית ולחוץ טהור וכן אם
נמצא באויר העין טהור שהרי לא נכנס לאויר התנור או
הכירה או הכופח אלא תחת עובי דפנותיהן הוא תלוי ואפי׳
היה שם כזית מן המת טהורין אלא אם כן היה בעובי העין
פותח טפח שהרי מביא את הטומאה לאויר התנור כמו
שנתבאר בעניין טומאת מת נמצא השרץ במקום
הנחת העצם מן השפה הפנימית ולחוץ טהור נמצ׳ במקום
ישיבת הכלך במקום ישיבת הצבע במקום ישיבת שלקי
הזתים הכל טהור אין התנור ולא הכירה
ולא שאר מקומות היקוד מתטמאין אלא אם כן נמצאת
הטומאה מן הסתומה ולפנים

כלי חרס ששותין בו בעלי בתים המים שבאמצעו כמו
רשת של חרס ושפתו שלמעלה מן הרשת כמו מסרק וזהו
הנקרא צרצור אם נכנסה הטומאה לאויר המסרק למעלה
מן הרשת נטמא כולו שזהו תוכו של כלי זה כלי
חרס שהיו לו שלש שפיות זו לפנים מזו היתה הפנימית
עודפת ונכנסה טומא לאויר הפנימית כל האוכלין והמשקי׳
שבאויר שבין השפה הפנימית ובין האמצעית והחיצונה
טהורין היתה האמצעית עודפת ונטמא אוירה ממנה ולפני׳
טמא ממנה ולחוץ טהור היתה החיצונה עודפת ונטמא
אוירה הכל טמא היו שוות כל שנטמא אוירה טמאה והשאר
טהור לפסים זו בתוך זו ושפתותיהן שוות
והשרץ בעליונה או בתחתונה זו שיש בה השרץ טמאה
ושאר האלפסין טהורים הן וכל האוכלין שבהן היה
כל אילפס מהן נקובה בכונס משקה והשרץ בעליונה כל
האוכלין והמשקין שבכל האלפסים טמאים שהטומא באויר
כולן כמו שיתבאר היה שרץ בתחתונה היא
טמאה וכולן טהורות שהרי לא נכנס שרץ לאויר העליונה
ואין שפת התחתונ׳ עודפת כדי לטמא כל האוכלין והמשקין
שבתוכה היה השרץ בעליונה והיתה שפת התחתונה
עודפת העליונה טמאה שהשרץ בתוכה וכן התחתונה מפני
ששפתה עודפת היה השרץ באוירה ושאר האלפסין
שבתוך התחתונ׳ טהורין שאין כלי חרס מטמא כלי שבתוכו
ואם היה ביניהן משקה טופח כל משקה שיש בה טמאה

שהמשקה מתטמא מאויר התחתונ׳ העורפת וחוזר ומטמא
את האלפס טבלה שלחרס שהיו קערות דבוקות בה
בתחילת מעשיה והרי הכל כלי אחד ונטמאת אחר מהן
לא נטמאו כולן ואם היה לטבלה רופן עורף שנמצאו כל
הקערות בתוכו ונטמאת אחת מהן נטמאו כולן
וכן הדין בבית התבלין שלחרס וקלמירין המתימות כיוצא
בו בית התבלין שלעץ שנטמא אחד מבתיו במשקין לא
נטמאו שאר הבתים ואם יש לו רופן עורף שנמצאו
כל הבתים בתוכו ונטמא אחד מבתיו במשקי נטמאו כולן
שהכל ככלי אחד וכלי שנטמא תוכו במשקין נטמא כולו
היו בתיו קבועין במסמר הרי או חיבור זה לזה
לטומאה ולהזייה היו תקועין בלבד הרי או חיבור לטומאת
ולא להזייה ואם היו בתיו ניטלין וניתנין אינן חיבור לא
לטומאה ולא להזייה

פרק ארבעה עשר

כל המציל בצמיד פתיל באהל המת מציל בצמיר פתיל
באויר כלי חרס אם הציל במת החמור רין הוא שיציל
בכלי חרס הקל וכל שאינו מציל באהל המת אינו מציל
באויר כלי חרס וכשם שאין צמיר פתיל לטומאה באהל
המת כך אין צמיר פתיל לטומאה באויר כלי חרס
כיצר קרירה שהיא מליאה אוכלין ומשקין ומוקפת צמיר
פתיל ונתונה בתוך התנור הטמא הרי הקרירה וכל מה
שבתוכה טהורין היה השרץ או משקין טמאין בתוכה
ומוקפת צמיר פתיל ונתונה באויר התנור נטמא התנור
טבעת טמיאה שמובלעת בתוך הלבינה או
מחט טמאה שמובלעת בתוך העץ ונפלו לאויר כלי חרס
נטמא אעפ׳ שאם נגע ככר תרומה בעץ זה או בלבינה
זו טהור הרי הן מטמאין כלי חרס מאוירו תרנגול
שבלע שרץ או בשר מת ונפל לאויר התנור הרי זה טהור
ואם מת שם התרנגול נטמא התנור שהבלועים בחי
מצילין מיר כלי חרס כררך שמצילין באהל המת
רברים שבתוך הפה או בתוך הקמטים אינן כבלועין
כיצר ארם שהיו משקין טמאין בתוך פיו וקפץ פיו והכנים
לאויר כלי חרס טמאהו וכן טהור שהיו אוכלין
ומשקין לתוך פיו והכנים ראשו לאויר תנור טמא נטמאו
אוכלים שבפיו היה לו בתוך קומטו כערשה מן
השרץ והכניסו לאויר התנור נטמא התנור אעפ׳ שהטומא
בתוך הקמט ספוג שבלע משקין טמאין אעפ׳ שהוא
נגוב מבחוץ אם נפל לאויר כלי חרס טמאהו שסוף משקה
לצאת וכן חתיכה שללפת ושלגמי
חרסים שנשתמש בהן משקי טמאין ונגבו ונפלו לאויר כלי
חרס לא טמאוהו נפלו לתנור והוסק נטמא שסוף משקה
לצאת ברא במשקין קלין אבל בחמורין כגון רם
הנירה ומימי רגליה אם היו יכולי לצאת והקפי עליו שיצא
הרי זה מטמא התנור אעפ׳ שלא הוסק ואם אינו מקפיר
עליו אינו מטמא ער שיוסק ויצא במשקה וכן
בגפת חרשה הבאה ממשקי טמאי שהוסק בה התנו נטמא
שסוף משקה לצאת אבל בישנה טהור אי זו היא
ישנה לאחר שני עשר חורש ואם ירוע שיצא ממנה משקה
בשעת היסק אפי׳ לאחר שלש שנים נטמא התנור כשיוסק
כלי חרס שחלקו במחיצה משפתו ער קרקעיתו
ונכנסה טומאה באויר אחר משני החלקים נטמא הכלי
כולו לפי שאי ררך בני ארם לחלק כלי חרס כררך שחולקי
האוהלים לפיכך תנור שחצצו בנסרים או
ביריעות ונמצא השרץ במקום אחר הכל טמא
כלי שהיתה הטומאה בתוכו והכנים הכלי לאויר כלי חרס
ושפת הכלי הטמא חוץ לכלי חרס אעפ׳ שהטומאה מכוונת
בתוך כלי חרס הרי זה טהור שנ׳ אל תוכו לא אל תוך תוכו
וכן אם היה כלי חרס טמא והכנים לאוירו
כלי אחר שיש בו אוכלין ומשקין ושפת הכלי האחר חוץ
לכלי חרס אעפ׳ שהאוכלי והמשקין מכוונין בתוך כלי חרס
הטמא הרי או טהורין שנאמר כל אשר בתוכו יטמא ולא
שבתוך תוכו כיצר כוורת או קופה או קררת
או חמת וכיוצא בהן שהיה השרץ בתוכה ושלשל הקופה
לאויר החבית או לאויר התנור אעפ׳ שהשרץ מכוון בתוך
אויר החבית הואיל ושפת הקופה או החמת למעלה משפת
החבית או משפת התנור הרי או טהורין ואם
היה בתוך החמת או בתוך הקרירה וכיוצא בהן אוכלין או
משקין ושלשלן לאויר התנור או לאויר החבי הטמאין הרי
הן טמאין היתה הכוורת או הקופה או החמת
וכיוצא בהן נקובין אינן מצילין לא אם היה השרץ לתוכן
ושלשלן לאויר כלי חרס הטהור נטמא ואם היו אוכלין או
משקין לתוכן ושלשלן לאויר כלי חרס הטמא נטמאו
וכמה יהיה בנקב אם היה בכלי שטף כמוציא ותים ואם
היה בכלי חרס העשוי לאוכלי שיעורו כזתי והעשוי למשקי
שיעורו בכונס משק והעשוי לכך וכך מטילין אותו לחומרו
וכשינקב כלי חרס זה בכונס משקה אינו מציל מיר כלי
חרס סתם נקב כלי חרס בזפת אם היה השרץ בכלי
זה ושלשלו לאויר התנור הטהור נטמא שאין הצמיר מציל
על הטומאה מלטמא כמו שביארנו אבל אם היה
בכלי זה אוכלין או משקין ושלשלו לאויר התנור הטמא
הרי הן טהורין שהרי הנקב סתום ושאר כל הכלים שסתמן
בזפת וכיוצא בו אינו מציל מיר כלי חרס כוורת
פחותה אעפ׳ שסתם הפחת בקש אינה מצלת מיד כלי
חרס שהרי אינה כלי החמת והכפישה שנפחתו
במוציא רימון אעפ׳ שבטלו מתורת כלים הרי או מצילין
מיר כלי חרס והוא שיהיה הפחת למעלה משפת כלי חרס
מבחוץ ויהיה בית קיבול שלהן משולשל לתוך כלי חרס
עור פשוט וכיוצא בו שהיה שקוע לאויר כלי חרס
או לאויר התנור והשרץ בתוך העור הרי התנור טמא ואם
היה השרץ בתנור אוכלין ומשקין שבתוך העור טמאין
שאין מציל מיר כלי חרס לא כלים שיש להן תוך כגון הסל
והקופה והחמת כלי חרס שהיתה טומאה בתוכו
והיה כלי חרס טהו׳ כפוי על פי הכלי הטמא או שהיה הכלי
שהטומאה רבוקה בתוכו כפוי על פי הכלי הטהור אעפ׳
שאויר שניהן מעורב הטמא בטומאתו והטהור בטהרתו
שהרי לא נכנסה הטומאה עצמה לאויר כלי חרס הטהור
לפיכך חבית שהיתה מליאה משקין טהורין ונתונה
למטה מנחושתו של תנור ונפל שרץ לתוך התנור הרי
החבית והמשקין טהורין אעפ׳ שאויר התנור מעורב עם
אויר החבית וכן אם היתה החבית כפויה על פי
התנור ופיה לאויר התנו׳ אפי׳ המשקה שבשולי החבי׳ טהור

פרק חמשה עשר

אין כלי חרס מקבל טומאה ער שתגמר מלאכתו ומאימתי
הוא גמר מלאכתו משיצרפו בכבשן התנור משיסיקנו
לאפות ספוגנין הכירה משיסיקנה כרי לבשל עליה ביצת
התרנגלין טרופה ונתונ׳ באלפס הכופח אם עשאהו לאפי׳
שיעורו כתנור עשאהו לבישל שיעורו ככירה
תנור שהתחיל לבנותו אם היה גרול משיתחיל בו ארבעה
טפחים ויסיקנו מקבל טומאה ואם היה קטן משיתחיל בו
טפח ויסיקנו הכירה משיתחיל בה ארבעת
אצבעות ויסיקנה הכופח אם עשאהו לאפייה
הרי הוא כתנור ואם לבשל הרי הוא ככירה
תנור שהוסק מאחוריו או שהוסק מבית האומן או שהוסק
שלא לרעת הואיל והוסק מכל מקום הרי זה מקבל טומאה
מעשה שנפלה רליקה בתנור בכפר מן הכפרי׳
ובא מעשה לפני בית רין ואמרו מקבל טומאה
תנור שהסיקו להיות צולה בו הרי זה מקבל טומאה ללבן
בו אונין של פשתן טהור שאין זה עושה מלאכה בגוף
התנור תנור שחצצו לשנים והוסק אחר מחלקיו
ונטמא במשקין הוא טמא וחברו טהור נטמא בשרץ
וכיוצא בו מטומאות של תורה הכל טמא ועובי שביניהן
טמא הוסקו שניהן ונטמא אחר מהן במשקין
באויר חולקי׳ את עוביו המשמש לטמא טמא לטהור טהור

בר״א בזמן שחצצו ואחר כך הסיקו אבל הסיקו ואחר כך חצצו ונטמא אחר מהן אפי במשקין נטמא הכל תנור או כירה של אבן טהורין לעולם ושל מתכת טהורין משום תנור וכירים שנ׳ יותץ את שיש לו נתיצה מטמאין משום כלי מתכות כיצד אין מתטמאין מאוירן ולא במחובר לקרקע כתנור וכירים ואם נגעה בהן טומאה אפי מאחוריהן מתטמאין כשאר כלי מתכות ואם נטמאו במת נעשין אב טומאה כשאר כלי מתכות ויש להן טהרה במקוה תנור של מתכת שנקב או נפגם או נסרק וסתמו בטיט או שעשה לו טפילה של טיט או מוסב של טיט הרי זה מתטמא משום תנור

וכמה יהיה בנקב כדי שיצא בו האור וכן בכירה ואם עשה לכירה פטפוטים של טיט מתטמאה משום כירה מירחה בטיט בין מבפנים בין מבחוץ עדיין אינה מקבלת טומאה תנור שאינו מחובר בארץ אפי׳ תלוי בצואר הגמל הרי זה טמא משום תנור שנ׳ טמאים הם מכל מקום כור של צורפי מתכות שיש בו בית שפיתה מתטמא בכירה וכן כירה של עושי זכוכית אם יש בו בית שפיתה מקבלת טומאה כבשן של סיידין ושל זוגגין ושל יוצרין טהורים הפורנה אם יש לה רופן מתטמא

אבנים שחיברן זו לזו ועשאן תנור אם עשה לו טפילה מבפנים ומבחוץ הרי זה כתנור לכל דבר ומתטמא מאוירו ואם טפלו מבחוץ בלבד מתטמא במגע ולא באויר

חבר אבנים לתנור ולא חברן זו לזו מתטמאות עם התנו׳ חברן זו לזו ולא חברן לתנור הרי הן כטירה חפר בארץ ועשה טירה טהור וטירת הכירה טהור

שתי חביות ושני אלפסין שעשאן כירה מתטמאין באויר ובמגע ותוכן של חביות טהור ועובי החביות הולקין אותו המשמש את הכירה טמא והמשמש את תוך החבית טהור

העושה שלשה פטפוטין בארץ וחיברן בטיט להיות שופת עליה את הקדירה הרי זו טמיאה משום כירה

קבע שלשה מסמרין בארץ להיות שופת עליהן את הקדירה אעפ׳ שעשה בראשה מקום בטיט שתשב הקדירה הרי זו טהורה ככירה של מתכת וכן אבנים שלא מירחם בטיט שהוא שופת עליהן אינן מקבלות טומא׳ כאילו הוא כירה של אבן העושה שתי אבנים כירה וחיברן בטיט מתטמאה חיבר את האחר בטיט והשנייה לא חיברה אינה מקבלת טומאה האבן שהוא שופת עליה ועל התנור ועל הכירה עליה ועל הכופח עליה ועל הכותל עליה ועל הסלע אינה מקבלת טומאה

כירת הטבחים שהוא נותן אבן בצד אבן וכולן מחוברות בטיט נטמאת אחת מהן לא נטמאו כולן

שלש אבנים שחיברן בטיט ועשאן שתי כירות בין שחיברן זו לזו ולא חברן לקרקע בין שחברן בקרקע ולא חיברן זו לזו אם נטמאת אחת משתי הכירות האבן האמצעית המשמש ממנה לכירה הטמאה טמא והמשמש ממנה לכירה הטהורה טהור ניטלה האבן החיצונה של כירה הטהורה הוחלטה האמצעית כולה לטומאה

ניטלה החיצונה של כירה הטמאה שהיא האבן האמצעית כולה נטמאו שתי הכירות אם היתה האבן האמצעית גדולה נותן ממנה לכירה זו כדי שפיתה מצידה ולכירה השנייה כדי שפיתה מיכן והשאר טהור ואם היתה קטנה הכל טמא ניטלה האמצעית אם יכול לשפות על שתים חיצונות יורה גדולה הרי היא טמאה היו מרוחקין יתר מזה טהורה החזיר את האמצעית הרי הכל טהור כשהיה מרחה בטיט מקבל טומאה מיכן ולהבא והוא שיסיקנה לכל אחת מהן כדי לבשל עליה הביצה

שתי אבני שעשאן כירה ונטמאת וסמך לאבן זו ממנה אבן אחת מיכן ולזו אבן אחת מיכן הרי חצי כל אבן משתי אבני הכירה הראשונה טמא וחצי האבן טהור

נישלו השנים הטהורות שסמך חזרו השתים של כירה לטומאתן רובס של חרס שיש בו בית קיבול הקירירות והרמץ נתון בתוכו טהור משום כירה וטמא משו׳ כלי קיבול לפיכך אם היה מחובר בארץ טהור כשאר הכלי ואם ניקב אינו מקבל טומא׳ ככלי קיבול מה שאין כן בכירה הצדדין שלו הנוגע בהן אינו טמא משום כירה הרחב שלו שיושבין עליו בשעת בישול מתטמא אם נטמא הרוכן

וכן הכופה את הסל ובנה כירה על גבה הרי זו טמאה משום כלי עץ לא משום כירה לפיכך אינה מקבלת טומאה מאוירה ככירה

פרק ששה עשר

תנור גדול שיריו ארבע טפחי׳ והקטן שיריו רובו כיצד אם נשבר בגדול ארבעה ובקטן רובו מקבל טומאה פחות מיכן אינו מקבל טומאה וכן אם נטמא ונתצו עד ששייר בו פחות מארבע בגדול או פחות מרוב בקטן טהור נשאר בו ארבע או רוב בקטן עדיין הוא בטומאתו והכירה שהיו שיריה שלש אצבעו׳ הכופח שעשאהו לאפייה שיעורו כתנור לבשול שיעורו ככירה תנור שנטמא ולא רצה לכתתו כיצד מטהרין אותו חולקו לשלשה חלקי׳ וגורר את הטפילה שעל החרסים עד שנמצא כל חרס מהן עומד על הארץ בלא טיט על גביו חלקו לשני אחד גדול ואחד קטן הגדול טמא והקטן טהור חלקן לשנים בשוה כל אחד מהן טמא לפי שאי איפשר לכוין אבל טבלה של חרס שיש לה רופן שנחלקה לשנים טהורה ואם היה אחד גדול ואחד קטן הגדול טמא תנור שחלקו לשלשה ואחד גדול כשנים הגדול טמא והשנים הקטנים טהורין חתכו חוליות לרחבו אם היה גובה כל חוליא וחוליא פחות מארבעה טפחי׳ טהור חזר וסרר החליות זו על גבי זו והמריח עליהם בטיט והחזירו תנור כשהיה הרי זו כמו שעשה תנור אחר ואינו מקבל טומאה אלא מיכן ולהבא והוא שיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין אחר שמירחו הרחיק ממנו את הטפילה ונתן חול או צרורות בין החוליות ובין הטפילה אינו מקבל טומאה לעולם וזהו שאמרו הנירה והטהורה אופות בו והוא טהור היתה בו חוליא אחת שיש בה ארבעה טפחים היא מתטמאה במגע ולא מתטמאה באויר ושאר החליות טהורות תנור שבא מחותך מבית האומן ועשה לו סמוכי׳ שמקבצין אותו להיות כאחר ונתנם עליו והוא טהור ונטמא כשיסיר את הסומכין אותו יטהר ואפי החזירן הרי הוא טהור מירחו בטיט מקבל טומאה להבא ואינו צריך להסיקו שכבר הוסק

תנור שחתכו הליות ונתן חול בין חוליא לחוליא וטח בטיט על הכל מבחוץ הרי זה מקבל טומאה יורת הערביים שהוא חופר בארץ וטח בטיט אם יוכל הטיט לעמוד בפני עצמו מקבלת טומאה ואם לאו טהור המביא שברי חרס ודבקן זה בזה ועשאן תנור ועש׳ לו טפיל׳ מבית ומבחוץ והסיקו הרי זה מקבל טומא׳ אעפ׳ שאין בכל אחד מהן כשיעור פנים שקרולו ועשאהו תנור ועשה לו טפילה מחוץ אעפ׳ שמקבל על רפנותיו כשיעור הרי זה טהור שכלי חרס שטהר אין לו טומאה לעולם אלא אם כן עשאהו תנור ועשה לו טפילה מבית ומחוץ תנור שלסרקין שעשה טפילה לכל אחד ואחד ומקום הסרקין מגולה אינו מקבל טומאה נתן טיט או סיד או גבסים על גבי הסרקין הרי זה מתטמא נתן עליהן חרסית או זפת וגופרית שעוה ושמרים בצק או גללים טהור

זה הכלל דבר שאין עושין ממנו תנור אינו מחבר את הסרקין סרק תנור שנתנו כלפי זוית ומירחו בטיט מן הצדדין טהור דף של תנור שנתנו בזוית להיות אופה בו טהור ואם יש בו רוב תנור מקבלת טומאה

תנור שנתן בו עפר עד חציו אם נטמא מאוירו בלבד אינו מתטמא אלא מעפר ולמעלה ואם נטמא במגע ונגעה טומאה בו מתוכו נטמא כולו אף מעפר ולמטה

הכירה מקום שפיתת שתי קדירות והכופח מקום שפיתת קדירה אחת לפיכך כירה שנחלקה לאורכה טהור לרוחבה עדיין מקבלת טומאה הכופח שנחלק בין לאורכו בין לרוחבו טהור הקלתות של בעלי בתים שנפחתה

קרקעיתה אם היה עומק הפחת פחות משלשה טפחים הרי
זו מקבלת טומאה שאם יסיק בפחת מלמטה תתבשל
הקדירה מלמעלה היה הפחת עמוק שלשה או
יתר אינה מקבלת טומאה שהרי האש רחוקה מן הקדירה
ואינה בשלה נתן אבן או צרור על פי הפחת עריין היא
בטהרתה מירחו בטיט נעשה האבן קרקע הכירה ומקבלת
טומאה מיכן ולהבא

פרק שבעה עשר

כל ירות הכלים הרי הן ככלים ואם נטמא הכלי נטמא ירו
הצריך לה בתשמישו ושאין צריך לה טהור כמו שיתבאר
לפיכך האבן היוצאת מן התנור טפח ומן הכירה
שלש אצבעות חיבור ואם נטמא התנור והכירה נטמאו
אבנים אילו ואוכלין ומשקין הנוגעין באבנים אילו נטמאו
ואם נגעו בחוץ לטפח של תנור או בחוץ לשלש אצבעות
של כירה טהורין הכופח עשאהו לאפייה שיעורו
כתנור עשאהו לבישול שיעורו ככירה מוסף
התנור של בעלי בתים טהור ושל נחתומין טמא בטומאת
התנור מפני שסומך עליו את השפוד כיוצא בו
מוסף יורה של שולקי זתים טמא ושל צבעים טהור
עטרת הכירה טהורה וטירת התנור והוא המקום
הבנוי בצירו שמניחין בו את הפת בעת רדיית בזמן שהיא
גבוהה ארבעה טפחים טמאה בטומאת התנור פחות
מארבעה טפחים טהור לפי שאינה חיבור לו ואם חיברה
לתנור אפי על שלש אבנים טמיאה בית הפך ובית
התבלין ובית הנר שבכירה אם נטמאת הכירה במגע
נטמאו כולן ואם נטמאת באויר לא נטמאו לפי שאינן
חיבור לה לא מדברי סופרים ולפיכך עשו לה היכר כדי
שלא ישרפו על מגען תרומה וקדשים וכן כל שאנו
אומרין בעניין זה שהוא מתטמא במגע ואינו מתטמא
באויר אינו חיבור לא מדבריהם ועשו לו היכר זה כדי
שלא ישרפו עליו קדשים לא תולין חצר הכירה
בזמן שהיא גבוהה שלש אצבעו הרי זו חיבור ואם נטמאת
הכירה או חצרה בין באויר בין במגע נטמא השנייה
היתה החצר פחותה מיכן ונטמאת אחת מהן
במגע נטמאת השנייה אבל אם נטמאת אחת מהן מאוירה
בלבר אין חברתה טמאה לפי שאינ׳ חיבור לה לא מרבריה
היתה חצר הכירה מופרשת ממנה בזמן שהיא גבוהה
שלש אצבעות הרי זו חיבור לה בין לטומאת מגע בין
לטומאת אויר היתה פחות מיכן או שהיתה החצר חלקה
ואין לה שפה אין חיבור לה ואם נטמא הכירה בין מאוירה
בין במגע החצר טהורה וכן אם נטמאת החצר הכירה
טהורה פטפוטי כירה שלשה היה גובה כל
אחר מהן שלש אצבעות או פחות אם נטמאת הכירה בין
במגע בין באויר נטמאו שלשתן וכן אם היו ארבעה
נטל אחר מהן אם נטמאת הכירה במגע נטמאו שני
הפטפוטים שנשארו ואם נטמאת באויר לא נטמאו עמה
עשה לה שני הטפוטים זה כנגר זה אם נטמאת הכירה
במגע נטמאו ואם גטמאת באויר לא נטמאו
היו הפטפוטים גבוהין משלש אצבעות ולמטה
מתטמאין עמה בין שנטמאת במגע בין שנטמאת באויר
ומשלש ולמעלה מתטמאין עמה אם נטמאת במגע אבל
אם נטמאת מאוירה בלבר אין מתטמאין עמה
היו משוכין מן השפה בתוך של׳ש אצבעות מתטמאין עמה
בין שנטמאת במגע בין שנטמאת באויר היו
חוץ לשלש אצבעות מתטמאי׳ עמה אם נטמאת במגע ואם
נטמאת באויר בלבר אין מתטמאין עמה ואין מרקרקין
בכל השיעורין האילו שכולן הם מרברי סופרים

פרק שמונה עשר

כלי חרס אינו מקבל טומא׳ עד שיהיה מקבל ועשוי לקבלה
אבל אם לא היה לו בית קיבול או שהיה מקבל ולא נעשה
לקבלה אינו מקבל טומאה כלל לא מן התורה ולא מרברי
סופרים לפיכך הכסא והמטה והספסל והמנורה והשלחן
של חרס וכן כל כיוצא בהן מכלים שאין להן תוך אינן
מקבלין טומאה וכן הסילונית שהמים מהלכין
בהן אע״פ שהן כפופין ואע״פ שהן מקבלין הרי הן טהורין
מפני שלא נעשו לקבלה לא כדי שיצאו מהן המים
וכן חבית של שיטים וחבית הרפונה בשולי
המחץ ונעשית כמו בית יר שנושאין בה המחץ ולא נעשי׳
לקבלה אינה מקבלת טומאה פנס שהיה בו בית
קיבול שמן מקבל טומאה ושאין בו טהור וכן מגופת
היוצרים שיש לה תוך טמאה משפך של בעלי
בתים טהור ושל רוכלין מתטמא מפני שמטהו על צידו
ומריח בו ללוקח כסוי כדי יין וכדי שמן והחביות
טהורות שלא נעשו לקבלה ואם התקינן לתשמי׳ מתטמאין
כיסוי האלפס בזמן שהוא נקוב ויש לו חרור
טהור ואם אינו נקוב ואין לו חרור מתטמ׳ מפני שהאשה
מצננת לתוכו את היר זה הכלל כל המשמש בכלי חרס
כשהוא כפוי טהור טיטרוס אע״פ שהוא נקוב ומוציא פרוט׳
מתטמא שהרי המים מתכנסין בצררין והן עשויין לקבלה
הלפיר של חרס שמניחין מטליות הבגרים והשמן בתוכו
והוא דולק מתטמא וכן כלי שמניחין תחת הנרות לקבל
השמן מתטמא בגסטרה שמניחין תחת הכלים
לקבל משקין הנוזלין מן הכלי מקבלין טומאה
ספינה של חרס אע״פ שהיא מקבלת אינה מקבלת טומאה
שאין הספינה בכלל הכלים האמורין בתורה בין היא של
חרס בין היא של עץ בין גרולה בין קטנה כל
הכלי שנשברו ונפסרה צורתן אנן שבריהן מקבלין טומאה
אע״פ שאותן השברי׳ ראויין לתשמיש חוץ משברי כלי חרס
שאם היה בהן חרס הראוי לקבל הרי הוא מקבל טומאה
שנ׳ וכל כלי חרס מפי השמועה למרו שזה לא בא לרבות
לא שברי כלי חרס ברא׳ בשהיה לחרס זה תוך
לקבל בו המשקין כשהיה החרס יושב לא סמוך אבל אם
אינו יכול לקבל לא אם כן סומכי׳ אותו אינו מקבל טומאה
החרס שאינו יכול לישב כרי שיקבל מפני
אוזנו או שהיה בו חרור והחרור מכריעו לצר אחר הרי זה
טהור אע״פ שניטלה האזן או נשבר החרור שכל כלי חרס
שטהר שעה אחת אין לו טומאה לעולם כלי חרס
ששוליהן חרין כמורקות שנשברו ושוליהן מקבלין אע״פ
שאינן מקבלין לא אם כן נסמכו כגון שולי הקרפיות
והכוסות הרי אילו מקבלין טומאה של כך נעשו מתחילתן
שיהיו מקבלין בסמיכה או באחיזה כמה יקבל
החרס ויהיה מקבל טומא׳ אם היה הכלי כשהיה שלם ומכיל
כרי סיכת ארם קטן עד חביות שהן מקבלות כסאה או
קרוב לה ונשברו ונשאר בחרסים בין מקרקעיהן בין
מרפניהן חרס שהוא מקבל כשהוא יושב רביעית הרי זה
מקבל טומאה היה הכלי מחבית המכילת כסאה
עד חבית המכילה סאתים או יתר ונשברה אם היה בחרס
הנשאר כרי לקבל חצי לוג הרי זה מקבל טומאה
היה הכלי מחבית המכילה סאתים עד חצבים גרולים
ונשברו אם נשאר מהן חרס המקבל לוג הרי זה מקב׳ טומא׳
היו החרסים מקבלין פחות משיעורין אילו אין מקבלין
טומאה כלי חרס קטן כגון הפך וכיוצא בו שנשבר
ונשאר מקרקעיתו חרס המקבל כל שהוא כשהוא יושב
והיה חר ביותר שנמצא ככלי קטן הרי זה מקבל טומאה
ואם נשאר מרפנותיתן חרס המקבל אינו מקבל
טומאה לפי שרפנות כלי אילו וכיוצא בהן כשוין הן ואין
להן תוך הניכר ונמצאו כפשוטי כלי חרס חזקת
חרסים הנמצאים בכל מקום טהורים חוץ מהנמצאי׳ בבית
היוצר מפני שרובן גסטריות הן לכלים והגסטרא מקבלת
טומאה אע״פ שהיא משברי כלים

פרק תשעה עשר

כמה שיעור השבר שישבר כלי חרס ויטהר מטומאתו אם
היה טמא או לא יקבל טומא׳ אם היה טהור העשוי לאוכלין

משינקב במוציא זתים והעשוי למשקין משינקב במכנים משקין כשמניחין אותו על המשקה יכנס המשקה לכלי מן הנקב העשוי לכך ולכך מטילין אותו לחומרו והרי הוא מקבל טומאה עד שינקב במוציא זית ולא אמרו במוציא משקה לא בגסטרה בלבד לפי שהיא עשויה לקבל המשקין הנוזלים מן הכלים ואם הוציאה משקין הרי בטל תשמישה חמש מדות בכלי חרס נקב במשהו במוציא משקה טהור מלהתטמא משום גסטרא ועדיין הוא חשוב כלי לקדש בו מי חטאת ניקב בכונס משקה אינו ראוי לקדש בו מי חטאת ועדיין כלי הוא חשוב להכשיר הזרעים במשקין התלושין בו כמו שביארנו נקב כשורש קטן אין המים שבתוכו מכשירין את הזרעים והינם כמי שאינן בכלי ועדיין כלי הוא חשוב לקבל בו זתים ומקבל טומאה נקב במוציא זתים טהור והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלין טומאה ועדיין כלי הוא חשוב להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו כמו שביארנו בטומאת מת בפרק שנים עשר החבית שיעורה כאגוזים

האלפס והקדירה שיעורן בזתים וכן עריבה של חרס אפילו היתה גדולה ומחזקת ארבעים סאה בלח ונפחתה במוציא זתים אעפ׳ שהוא מטה על צירה ולש בה טהור שמתחילת לא נעשית לכך הפך והשני שעורן כשמן והצרצור שיעורו כמים נר שניטל פיו טהור ושל ארמה שהוסק פיו בפתילה אינו מקבל טומא ואינו בכלל כלי חרס עד שיוסק כולו בכבשן בכלי חרס חבית שנפחתה וכשמטין אותה על דפנה מקבלת או שנחלקה כמין שתי עריבות עדיין היא מקבלת טומאה נתרעעה ואינה יכולה להטלטל בחצי קב גרוגרות טהורה חבית שניטלו אזניה הרי הוא כגסטרא אפי אוזן אחת נסדקה למטה מאזניה אעפ׳ שאזניה קימות הרי זו כגסטרא ואם עשאה מתחילה שלא באזנים נידונת כחבית חבית שנסדקה בכבשן ונמצאת שהיא כשתי גסטראות אם משנגמרה מלאכתה נסדקה כל גסטרא מהן מקבלת טומאה

ואם נסדקה קודם שתגמר מלאכתה ואחר כך נשרפה בכבשן טהורה והיאך יודע דבר זה אם היו שבריה שוין ותוכה מאדי עד שלא נגמרה מלאכתה נסדקה אין שבריה שוין ואין תוכה מאדים בידוע שאחר שנגמרה מלאכתה נשברה ומקבלת טומאה כשאר שברי כלי חרס הראויין לתשמיש גסטרא שנתרעעה ואינה מקבלת משקין אעפ׳ שמקבלת אוכלי הרי זו טהורה שאינה עשוי לא לקבל משקין הדולפין כמו שבארנו ואם היתה דולפת אין עושין גסטרא לגסטרא וכן גסטרא שנפחתה או שנחלקה לשתים טהורה שלא אמרו שירים של שירים מתטמאין לא שירי כלי חרס בלבד הן שמתטמאין גסטרא שחרורין יוצאי ממנה בין שהיתה יושבת בין שהיתה מוטה על צירה כל המקבל מן החרורין ותים כשיתמלא הגסטרא ותים מתטמא במגע וכנגדו מתטמא באויר וכל שאין מקבל עמה בזתים מתטמא במגע ואין כנגדו מתטמא באויר כיצד מתטמא במגע ואין כנגדו מתטמא באויר שאם נגעה הטומאה בגסטרא מתוכה מתטמא החרור

נכנסה הטומאה באויר הגסטרא אפילו היתה כנגד החרור לא נטמא החרור וכיצד כנגדו מתטמא באויר שאם היתה הטומאה באויר הגסטרא כנגד החרור נטמא החרור עם הגסטרא ועל דרך זה הוא בכל מקום שנאמר בכלי חרס ובתנור וכירים מתטמא במגע וכנגדו באויר או אין מתטמא כנגדו באויר

וכן כל טומאת מגע האמורה בעניין כלי חרס או תנור וכירים הוא שתגע הטומאה בהן מתוכן וכל טומאת אויר הוא שלא תגע הטומאה כלל לא תיכנס לאויר בלבד

חבית שנתרעעה וטפלה בגללים אעפ׳ שהוא נוטל את הגללים ואת החרסים טפלים הרי זו מקבלת טומאה מפני שלא בטל שם כלי מעליה נשברה ודבק חרסיה אחר שפרשו או שהביא חרסי ממקום אחר וטפלם בגללים אעפ׳ שנוטל את הגללים וחרסיה עומדין הרי זו טהורה מפני שבטל מעליה שם כלי היה בהן חרס מחזיק רביעית כנגד אותו החרס בלבד מתטמ׳ באויר מפני שהוא כלי בפני עצמו ושאר החבית אינו מתטמא עד שתגע בה הטומאה מתוכה מפני שאינה כלי שלם חבית שניקבה וסתם הנקב בזפת ואחר כך נשברה אם יש בחרס הסתום בזפת כדי להחזיק רביעי׳ הרי זה מקבל טומא מפני שהוא משברי החבית ולא בטל שם כלי מעליה

אבל חרס שניקב אחר שפירש מן הכלי וסתם הנקב בזפת אעפ׳ שהוא מחזיק רביעית טהור שהחרס שניקב בטל שם כלי מעליו וטהר וכל שטהר בכלי חרס שעה אחת אין לו טומאה לעולם קומקומוס שניקב ועשאהו בזפת טהור שאינו יכול לקבל החמי׳ כצונין וכן כלי הזפת והשעוה וכיוצא בהן טהורין ואינן בכלל הכלים משפך של חרס שפקקו בזפת אינו מקבל טומאה שאין הזפת משימו כלי קיבול אבל משפך של עץ שסתמו הרי זה ככלי קיבול ומתטמא

פרק עשרים

כבר ביארנו שכל ירות הכלים שהכלי צריך לה בשעת תשמישו הרי היא חשובה כגוף הכלי להתטמא ולטמא

לפיכך הטופל כלי חרס הבריא אם נטמא הכלי הרי אוכלין ומשקין הנוגעין בטפילה טהורין שאין הכלי צריך לטפילה זו אבל הטופל את כלי חרס הרעוע הרי הטפילה חשובה כגוף הכלי וכן המהרק את הקדירה שלחרס הרולין בה המים אם חיפה אותה בעור או בקלף וכיוצא בהן אם היתה רעועה הרי הן כגופה הטופל כלי חרס להיות מבשל בו אינו חיבור טפל כלים להיות זופת בהן חיבור חבית שניקבה ועשאה בזפת בבעץ ובופרית בסיר ובגפסים אינן חיבור ושאר כל הדברים חיבור דברים הלחין המשוכין שטופלין בהן הפטסין שלמים כדי שלא ידלוף הכלי הרי הן כגופו של כלי

אפילו נטמא הכלי מאוירו אוכלין ומשקין הנוגעים בטפילה טמאין וכן טפילו של תנור הרי הוא כחרס התנור והוא שיהיה בעובי הטפילה עד טפח שהוא צורכו של תנור אבל יתר על טפח אינו מצורך התנור והנוגעים ביתר על טפח מעוביו טהורין וטפילת הכירה עוביו שלש אצבעות חבית שנקבה וסתמה בזפת יותר מצורכה הנוג בצורכה טמא וביתר מצורכה טהור זפת שנטפה על חבית הנוגע בה טהור מיחם שנפל בחמר ובחרסית ונטמ הנוגע בחמר טמא והנוגע בחרסית טהור שאין החרסית מתחבר לכלי מגופת החבית שטפל בטיט עליה ועל החבית אינה חיבור לה ואם נגעו משקין טמאין בחבית לא נטמא המגופה ואם נגעו במגופה לא נטמאו אחורי החבית

כלי נחושת שזפתן אין הזפת חיבור ואם ליין הרי זה כגוף הכלי בצק שבסדיקי העריבה שנגע בו שרץ אם בפסח הואיל ואיסורו חשוב חוצץ ולא נטמאת העריבה

ואם בשאר ימות השנה אם היה מקפיד עליו העריבה טהורה ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה ונטמאת העריבה המשיחות והרצועות שבמטפחות הספרים ושבמטפחו התינוקות תפורות חיבור וקשורות אינן חיבור

וכן רצועות שבמערד ושבשק ושבקופה אבל שבאזני כלי חרס אפי׳ תפורות אינן חיבור שאין חיבורין לכלי חרס יד קורדום תיוצא מאחוריו שלש אצבעות חיבור והיתר על שלש הנוגע בו טהור יד קורדום מלפניו טפח הסמוך לברזל חיבור יתר על כן הנוגע בו טהור שירי הפרגל טפח ויד מקבת של מפתחי אבנים טפח יד קורנס של זהבים טפחים ושל חרשים שלשה שירי מלמר הבקר ארבעה טפחים סמוך לדרבן יד קורדום שחופרין בו ברירין שלמים ארבעה טפחים ויד קרדום שלנכש חמשה ויד בן פטיש חמשה ושל פטיש ששה וכן יד קרדום שלבקוע ושל עדיר ששה יד מקבת שלסתתין ששה שירי המרדע הסמוך לחרחור שלמתכת שבראש

המרדע שבעה טפחים   יד המגריפה שלבעלי בתים
שמונה טפחים ושל סיידין עשרה   וכל היתר על זה
אם רצה לקיימו טמא   יד כל משמשי האור כגון
השפודין והאסכלאות אפי׳ ארוכין כל שהן טמאין
מקל שעשאהו יד לקורדום הרי הוא חיבור לטומאה
בשעת מלאכה ואם נגעה טומאה במקל כשהוא חורש או
מבקע בו נטמא הקורדום   ואם נגעה בקורדום נטמא
המקל   וכן הריוסטר שהן כשני כלים והמסמר מחברן
להיות מסך עליהן הרי הן חיבור בשעת מלאכה
קבעו בקורה הרי זה מקבל טומאה ואין הקורה חיבור לו
עשה קצת הקורה ריוסטר   כל שהוא מן הקורה לצורך
הריוסטר חיבור לריוסטר והנוג׳ בשאר הקורה טהור שאין
כל הקורה חיבור   עגלה שנטמאת הנוגע בעול
ובקטרב ובעץ ובענבות אפי׳ בשעת מלאכ׳ טהורה והנוגע
בחרב ובכורך וביצול ובעין שלמתכת ובלחיים ובעיראין
טמא   וכן מגירה שנטמאת הנוגע בירה מיכן ומיכן
טמא והנוגע בחוט ובמשיחה ובאמה ובסניפין שלה טהור
שאין אילו חיבור לה   אבל הנוגע ביר מיכן ומיכן טמא
והנוגע בחוט ובמשיח ובאמה ובכתיפין שלה טהור שאין
אילו חיבור לה אבל הנוגע במלאבן שלמסר הגדול טמא
מכבש שלחרש שנטמא הרומח שבו הנוגע במכבש
טהור מגרח שנטמא הנוגע בקשטנית שהיא לפופה עליו
טהור שאינה חיבור
קשת שהית מתוחה והחץ משוך עמה ונטמא החץ הנוגע
ביתר ובקשת טהור ואפי כשהיא מתוחה   וכן
מצודת האישות שנטמא החץ שלה לא נטמאת המצודה
אפי׳ כשהיא מתוחה   וכן מסכת נסוכה שנטמאת בשעת
האריג   הנוגע בכובד העליון והתחתון ובכרים ובקרוס
ובחוט שהעבירו על גבי ארגמן   ובעירה שאינו עתיד
להחזירה טהור שכל אילו אינן חיבור לבגד   אבל הנוגע
בנפש המסכת ובשתי העומד   ובכפול שהעבירו על גבי
ארגמן ובעירה שהוא עתיד להחזירה טמא   שכל אילו
חיבורין לבגד   הנוגע בצמר שעל העימה ובאשויה
טהור הנוגע בפיקה עד שלא פרעה טמא   משפרעה טהו׳
החוט שהשילו למחט אפי׳ קשור משני צדדין
אינו חיבור הכניסו לבגד החוט חיבור לבגד ואין המחט
חבור לבגד ואין החוט כולו חיבור לבגד   א׳א כל שהוא
לצורך התפירה חיבור ושאינו לצורך התפירה אינו חיבור
החוט שפירש מן הבגד אפי׳ מאה אמה כולו חיבור
חבל שקשור בחרס אפי׳ מאה אמה כולו חיבור קשר
בו חבל אחר מן הקשר ולפנים חיבו׳ מן הקשר ולחוץ אינו
חיבו החבל שהוא קשור בקופה אינו חיבור א׳א אם כן תפר

פרק אחד ועשרים

החוטין היוצאין מן האריג ושבתחילת   היריעה ושבסופה
והן הנקראין נימין כמה שיעורן   של סדין ושל סודרין ושל
צעיף ושל פליון של ראש ששה   אצבעות ושל חלוק שהוא
קרוע מתחילתו ועד סופו   ואחר שלובשין אותו מקבצין
אותו בלולאות שיעור חוטיו עשרה אצבעות הסגים והרדיד
והטלית שלש אצבעות   וכל היתר על השיעורין
האו הנוגע בו טהור   אע״פ שהבגד טמא במדרס או בשאר
טומאות ואין צריך לומר שאם נגעה טומאה ביתר שהבגד
טהור   נימי הכיפה של ראש והמחוה שמניחין
הערביים על פניהם והקלקין השוורין   מן השיער והפונדה
שלובש האדם על בשרו והשמלה   והפרגוד שמניחין על
הפתחים כמו פרוכת נימיהן כל שהן   משקולת
שנטמאת הרי שנים עשר טפח מן החוט שלה חיבור לה
וכל הנוגע בחוץ לשנים עשר טפח טהור   ומשקולת של
חרשים שמונה עשר טפח ושל בנאין חמשים אמה   והיתר
על מירות אילו אע״פ שהוא רוצה בקיומו טהור   משקולת
של צדדין אפי׳ ארוכין כל שהן טמאין   חוט
מאוני של זהבים ושל אלפס ושל שוקלי ארגמן טוב שאוחז
השוקל בו ותולה המאונים מירו שלש אצבעות   קנה שלה
וחוטיה כל שהן   חוטי מאזנים של מוכרי עששיות
של מתכות וכיוצא בהן שלשה טפחים   קנה שלה וחוטיה
שנים עשר טפחים   חוט מאזנים של חנוונים
ושל בעלי בתים טפח קנה המאזנים וחוטיה ששה טפחים
חוט מאזנים של צמרים ושל שוקלי זכוכית
טפחיים   קנה מאזנים וחוטיה תשעה טפחים והיתר על
השיעורין אילו אינו חיבור   החבל שמסרגין
המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה   משיסרג בו שלשת
בתים והנוגע בחבל מן הקשר ולפני׳ טמא מן הקשר ולחוץ
עד שלש אצבעות טמא מפני שהן צרכיו של קשר הרי הן
מכלל המיטה   וחוץ לשלש אצבעות טהור שאינו לצורך
הכלי שאפילו פסקו אין הקשר ניתר   חבל היוצא
מן המטה שהיא טמאה עד סוף ארבעה טפחים הנוגע בו
טהור שאינו מצורכי המטה לפי שאינו ראוי לכלום מתחלת
חמשה ועד סוף עשרה טמא מפני שתולין בו את המטות
מעשרה ולחוץ טהור מפני שהוא יתר על צורך המטה
אבנט של אריג שמקיפין אותו על המט׳ כדי לקבץ איבריה
והוא הנקרא מזרן שמקצתו יוצאה מן המטה   עד עשרה
טפחים הרי הוא מצורכי המטה   יתר על כן אינו מצרכי
המטה   ומזרן שלה אם נשאר ממנו שבעה טפחים כדי
לעשות ממנו חבק לחמור הרי זה מקבל טומאה
מטה שהיתה טמאה מדרס ומזרן יוצא ממנה עד עשרה
טפחים הרי הוא אב טומאה כמיטה עצמה והכל מדרס
מעשרה ולחוץ הרי הוא כמגע מדרס   דרס הזב על
המזרן היוצא מעשר ולפנים הרי המטה כולה מדרס מעשר
ולחוץ טהורה   בר״א למדרס אבל לשאר טומאות אפי׳
מאה אמה כולו חיבור   כיצד מזרן שהוא כרוך על
המטה והכנים קצתו לאהל המת   או שנגע שרץ בקצתו
או שנפלו משקין טמאין על מקצתו נטמאת המיטה ואפי׳
היה הקצה שנטמא יוצא מן המטה מאה אמה
מטה הטמאה מדרס וכרך לה מזרן הכל טמא מדרס
הפרישו המיטה מדרס כשהיתה והמזרן מגע מדרס
היתה טמאה טומאת שבעה וכרך לה מזרן כולה טמאת
טומאת שבעה הפרישו היא טמאה כשהיתה והמזרן טמא
טומאת ערב היתה טמאה טומא׳ ערב וכרך לה מזרן הכל
טמא טומא׳ שבעה הפרישו היא טמא טומא׳ ערב והמזרן
טהור   מיטה שכרך עליה מזרן ונגע בהן המת
הכל טמא טומאת שבעה פרשו טמא טומאת שבעה
נגע בה שרץ וכיוצא בהן טמאין טומאת ערב
פרשו טמאים טומאת שבעה   כרע שהיתה
טמאה מדרס וחברה למטה המטה כולה מדרס   פרשה
הכרע טמאה מדרס כשהיתה והמטה מגע מדרס
וכן אם היתה הכרע טמאה טומאת שבעה וחיברה למטה
המטה כולה טמאה שבעה כאילו נגע המת בכרע שלה ואם
היזה על המטה טהרה והכרע בכללה   ואם פירשה קודם
הזייה הכרע טמאה טומאת שבעה כשהיתה והמטה טמאה
טומאת ערב   היה הכרע טמאה טומאת ערב
וחיברה למטה הכל טמא טומאת ערב פירשה היא טמאה
טומאת ערב והמיטה טהורה שאין הטמא טומאת ערב מן
המת מטמא לא אדם ולא כלים   מפני שהוא ולד כמו
שביארנו   וכן הדין בשן של מעדר שניטמא במת ואחר
כך חיברו למעדר

פרק שנים ועשרים

כמה שיעור הבגד להתטמא שלשה טפחי׳ על שלשה טפחי׳
למדרס   ושלש אצבעות על שלש אצבעות מכוונת עם
המטל לטומאת המת או לשאר טומאות   בר״א
בבגדי צמר ופשתים אבל בגדים שלשאר מינין אין מקבלי׳
טומאה מכל הטומאות א׳א אם כן   היה בהן שלשה טפחים
על שלשה טפחים או יתר   שנ׳ או בגד מפי השמועה למדו
שבא הכתוב לרבות שלשה טפחים על שלשה טפחי׳ כשאר
בגדים לטומאה   בר״א בקרעים מן הבגדים
אבל האורג בגד בפני עצמו כל שהוא הרי זה מקבל שאר

טומאות חוץ מטומאת מדרס שאין מקבל אותה לא הראוי
למדרס הבגדים העבים ביותר כגון הלברין
והנמטין הקשין או הבגדים הרכין ביותר כגון בגדי פשתן
של מצריים שהבשר נראה מתחתן אינן מקבלי טומאה עד
שיהיה בקרע שלשה על שלשה טפחים בין למדרס בין
לשאר טומאות כל הקליעות מקבלות טומאה
כבגדים אחר הקולע חוטים ועשאן פיף או האורגן ועשאן
אבנט וכיוצא בו חוץ מקליעה שעושין הצמרים לקשור בה
הצמר שהיא טהורה הקלע שבית קיבול אבן
שבה אריג או עור מקבלת טומאה נפסק בית אצבע שלה
טהורה נפסק בית הפקיע שלה בלבד עדין היא בטומאתה
המכמורות והרשתות מקבלין טומאה והחרם
מקבל טומאה מפני הזוטו מפני שעוני אותה השבכה דקין
ביותר והרי היא כבגד העושה בגד מן החרם
טהור מן הזוטו מתטמא עשה חלוק מן המשמרת
אם יש בו שלשה על שלשה מקבל טומאה משמרת
שליין שבלת אם משמשת מעין מלאכה ראשונה טמא ואם
לאו טהור מטפחות הספרים המצויירות אין
מקבלין טומאה מפני שאינן משמשין אדם שהרי ציורן
מעיד עליהן שבשביל ספר נעשו ושאינן מצויירות
מתטמאות בשאר טומאות חוץ מטומאת מדרס מפני
שאומרין לו עמוד ונעשה מלאכתו כסת הסבלים
שמניחין על כתפיהן מפני המוט מתטמאה במדרס וכן
משמרת שליין בגד שחשב עליו לצורות אינו מקבל
טומאה בטל מחשבתו מקבל טומאה בעל הבית שעשה
משפחות לחפות בהן כותלים או עמודים מקבלות טומאה
חלוק העשוי כסבכה כדי לשחק בו שותי שכר
אינו מקבל טומאה כפה שנתנו על הספר טהור מלקבל
טומאת מדרס אבל מתטמא במת ובשאר טומאות
העושה אספלנית בין על העור בין על הבגד אעפ שיש
בהן שיעור טהורין, עשה עליהן מלוגמא על
הבגד אינו מקבל טומאה שהרי נתלכלך ואינו ראוי ועל
העור מקבל טומאה מפני שהוא מתקנח וראוי למשכב
מאימתי יקבל הבגד טומאה משיארוג בו שלש אצבעות
על שלש אצבעות וכל הכלים הנארגין במחט כגון הכום
ואנפליא אין מקבלין טומאה עד שתיגמר מלאכתן
כל הכלים הנעשין על גבי מהט כגון מצודה כיון
שנעשה בהן בית קיבול מלאכתן מקבלין טומאה
סבכה שמניחות הבנות בראשיהן אם התחילו
לעשות אותה מפיה אינה מקבלת טומאה עד שיגמר
קרקעיתה ואם התחילה מקרקעיתה אינה מקבלת טומאה
עד שיגמור את פיה ושביסה מקבלת טומאה בפני עצמה
וחוטיה חיבור לה לטמא ולהתטמא סבכה שנקרעה
אם אינה מקבלת רוב שער הראש טהורה חלוק של
בגד או שללבד או שלנייר מאימתי הוא גמר מלאכתו
משיפתח את פיו הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו ואם
נטמא החלוק מאמתי הוא טהרתו משיבלה ואינו משמש
מעין מלאכתו ראשונה נשתייר בו רובו מלמעלה
עדין הוא בטומאתו רובו מלמטה טהור ואם נקרע מבית
פיו טהור העושה חגור מצואר שלבגד ומצירו
שלסדין אינו מקבל טומאה עד שימלול שפתותיו עשאהו
מאמצע הבגד ומאמצע הסדין אינו מקבל טומאה עד
שימלול מצד השני חגור שבלו צדדיו ואמצעיתו
קיימת טמא שפה שפירשה מן הבגד והתקינה לחגור בה
את מותניו מקבלת טומאה מפני שהיא כאבנט
טלית של עני שבלת אם היו רוב שפתותיה קיימות אעפ
שאין בה שלש על שלש בריא הרי זו מקבלת טומאה
אין שפתותיה קיימות אם יש בה שלש על שלש
חזק ובריא מקבלת טומאה ואם לאו אינה מקבלת טומאה
וכן שאר בגדי עניים סטליות שאין בהן
שלשה על שלשה אינן מקבלות טומאה ואם חשב עליהן
והכינן מקבלות טומאה עד שיהיו פחות משלש על שלש
שכל פחות משלש על שלש אינו מקבל טומאה כלל ואעפ
שהכינו פחות משלשה על שלשה שהתקינו לפקוק
בו את המרחץ ולנער בו את הקדירה ולקנח בו את הריחים
וכיוצא באילו אם השליכו באשפה אינו מקבל טומאה
תלאהו בבגדו או הניחו אחורי הדלת הרי זה כמי
שהניחו בתוך בגדיו ועדיין הוא חשוב אצלו מלקבל שאר
טומאות חוץ מטומאות מדרס שהרי הוא פחות משלשה
טפחים שלשה על שלשה שהיה מושלך באשפה
אם היה בריא כדי לצרור בו רובע הקב מלח גס ולא יקרע
הרי זה מתטמא במדרס ואם לאו אינו מתטמא
אבל אם היה בבית אם היה בריא אעפ שאינו יכול לצרור
בו מלח או שהי צורר בו מלח ולא היה בריא הרי זה טמא
מדרס שלשה על שלשה שנקרע ולא הובדלו
הקרעי אם נותנו על הכסא וכשישב עליו יגע בשרו בכסא
הרי זה טהור ואם לאו הרי זה מתטמא במדרס
שלש על שלש שנימחה ממנה אפילו חוט אחר או שנמצא
בה קשר או שני הוטין מתאימין הרי זו טהורה
שלש על שלש שהשליכה באשפה טהורה החזירה מקבלת
טומא לעולם השלכתה מטהרתה והחזרתה מטמאתה חוץ
משלארגמן ושל זהורית טובה שאפילו היתה על האשפה
מקבלת טומאה מפני שהיא חשובה שלש על שלש
שנתנה בכדור או שעשאה כדור בפני עצמה טהורה אבל
ג טפחים על ג טפחי שנתנו בכדור הרי הוא כמות שהיה
ומתטמא במדרס עשהו כדור בפני עצמו אינו מתטמא
במדרס שהרי התפר ממעטו משלשה על שלשה

פרק שלשה ועשרים

המפץ הוא המחצלת שאורגין אותה מן החבלים ומן הסוף
ומן הגומא כיוצא בהן ואין המפץ בכלל כלים האמורין
בתורה ואעפ"כ מתטמ הוא במדרס דין תורה שהרי ריבה
הכתוב כל המשכב וזה ראוי למשכב ועשוי לו
וכן מתטמא במת ובשאר טמאות מדבריהן ככל פשוטי
כלי עץ כמו שביארנו וזה כלל גדול שכל המתטמ במדרס
מתטמא בשאר טמאות כבר ביארנו שהבגד מתטמא
בשלש על שלש כמו שבארנו בשאר טמאות ובג טפחים
על שלשה טפחים למדרס השק שיעורו ארבע טפחי על
ארבעה טפחים העור חמשה על חמשה המפץ ששה
על ששה בין למדרס בין לשאר הטומאות ופחות מן
השיעורין האלו טהורין מכלום ברא בקרע אחד
מהן שנקרע בלא כוונה אבל הקוצץ בכוונה וקצץ אפילו
טפח על טפח למושב או שלשה טפחים על שלשה טפחים
למשכב הרי זה מתטמא במדרס בין שהיה הטפח על
טפח שקיצע או השלשה על השלשה בגד או שק או עור או
מפץ וכן המקצע מאחד מהן לאחיזה כדי
שיאחז בו בידו כדרך שעושין קוצצי תאנים שלא יוזקו
אצבעותיהן הרי זה טמא בכל שהוא והוא שלא יהיה
פחות מג על ג שכל פחות משלש אצבעות טהור מכלום
המחבר שני טפחים מן הבגד ומן השק טפח
שלשה מן השק ואחד מן העור ארבעה מן העור ואחד מן
המפץ הרי זה טהור מן המדרס אבל אם
חיבר חמשה טפחים מן המפץ ואחד מן העור ארבעה מן
העור ואחד מן השק שלשה מן השק ואחד מן הבגד הרי
זה טמא מדרס וזה הכלל כל שהשלים שיעורו בחמור
ממנו טמא מן הקל טהור בלויי נפה וכברה
שהתקינן לישיבה טהורין ואינן מקבלין טומאה עד
שיקצצם ואחר כך יהיו כמפץ חלוק של קטן אינו מתטמא
במדרס עד שיהיה בו כשיעור שלשה טפחים על שלשה
טפחים ונמדד כפול כברייתו ואילו נמדדין
כפולין בגדים שמלבישין אותן על הרגלים ועל השוקים
ואת הראש והמכנסים והכובע והכים של פונדה ומטלית
שתלאה על השפה אם פשוטה נמדדת פשוטה ואם כפולה
נמדדת כפולה הבגד שארג בו ג על ג נטמא במדרס
ואחר כך השלים את כל הבגד כולו מדרס נטל חוט
אחד מתחילתו טהר מן המדרס אבל טמ מגע מדרס והרי

הוא ראשון ככלי שנגע במרדם נטל חוט אחר מתחילתו ואחר כך השלים את כל הבגד כל הבגד טמא מגע מרדם וכן בגד שנארג בו שלש אצבעות על שלש אצבעות ונטמא במת ואחר כך השלים עליו את כל הבגד הבגד כולו טמא מת נטל חוט אחר מתחילתו טהר מטמא מת אבל טמא מגע טמא מת נטל חוט אחר מתחילתו ואחר כך השלים את כל הבגד הכל טהור ולמה יהיה הכל טהור מפני שאמרו ג על ג שנתמעט טהורה מכלום אבל שלשה על שלשה שנתמעטה אעפ שטהרה מן המרדם הרי היא טמאה בכל הטמאות

מטלת שהיא מרדם ותלאה על הקופה או על העור נעשה הכל ראשון לטומאה הפריש את המטלת הרי הקופה או העור ראשו מפני שנגעו במרדם והמטלת טהורה שכיון שתלאה והפרישה בטלה תלאה על הבגד או על השק נעשה הכל מרדם והרי הכל אב טומאה

הפרישה הרי הבגד או השק ראשון שהרי נגע במרדם והמטלת אב טומאה כשהיתה שאינה בטילה על האריג

תפר המטלת על הבגד כשתלאה מרוח אחת או משתי רוחות כמין גאם אינה חיבור ולא נעשה הכל אב לא מגע מרדם בלבד תפרה משתי רוחות זו בצד זו הרי היא חיבור ונעשה הכל אב שלשה על שלשה שנטמא במרדם ואחר כך נחלק טהר מן המרדם ואין בקרעים לו טומאה כלל והנם כשברי כלי שנטמא

אבל בגד שנטמא במרדם וקרע ממנו שלש אצבעות על שלש אצבעות אותו הקרע טהר מן המרדם אבל טמא מגע מרדם שבעת פרישתו מן הבגד הגדול נטמא במגעו

סרין שנטמא במרדם ואחר כך עשאהו פרוכת טהר מן המרדם ומאימתי הוא טהרתו מן המרדם משישתקע בו הלולאות שהוא נתלה בהן כשאר הפרכות טלית שהיא מרדם והטביל וקודם שיעריב שמשה התחיל לקרוע ממנו קרע כיון שנקרע בה רובה שוב אינה חיבור וטהרה כולה אעפ שערין נשתייר בה כדי מעפורת שלא נקרע שהרי הוא קורע והולך ברא בטבילת יום שכיון שלא חס עליה להטבילה כך לא יחוס לקרוע את כולה ולפי טהרה כולה

פרק ארבעה ועשרים

אילו עורות מתטמאין במרדם עור שחשב עליו לשטיחה ועור שמניחין על המטו למעלה לישן עליו ועור שמניחין על החמור תחת המשאוי ועור שמניחין בערס תחת הקטן ועור הכר ועור הכסת ועור שמניחין תחת השולחן בעת האכילה כדי שיפלו עליו הפירורין מפני שהוא נשען עליו ברגלו ועור שחוג נופץ הפשתן עליו בעת שנופץ ועו שחוג החמר עליו ועור שמני הסבל על כתיפו בעת שסוב ועור שמניח הרופא על ברכיו בעת שמפים השחינין מפני שכל העורות האילו יושב עליהן ועור הלב שלקטן שרירו יורד עליו כדי שלא יפסדו בגדיו ועור שעשאהו לנותנו על לבו בשעת הקציר מפני השרב ועור שלופפין הכסות בו ועור התפור כתיבה שמניחין בו הבגדים שכל אילו מתהפכין עליהן ונשענין עליהן כל העורות המתטמאו במרדם אינן מתטמאין עד שיהיה בהן כשיעו חמשה טפחים על חמשה טפחים ואילו עורות שאין מתטמאין במרדם עור שחוגר סורק הצמר בעת שסורק ועור שלופת בו הצמר הסרוק ועור שלופת בו הארגמן ועור התופר שמניחין בו הארגמן וכולן מתטמאי בשאר טומאות עור שעשאהו חיפוי לכלים טהור מכלום עשאהו חיפוי למשקולת מקבל שאר טומאות שהרי נעשה לקבלה ואינו מתטמא במרדם עור שעשאהו לעקבו ולפרסתו אם חופה את רוב הרגל מתטמא ואם לאו טהור

מנעל שעל האימום אעפ שערין לא לבשו אדם הרי זה מתטמא במרדם שכבר נגמרה מלאכתו

כל עור הראוי להתטמא במרדם ואינו חסר מלאכה המחשב מטמאתו ואם חשב עליו להיות עור שולחן וכיוצ בו הרי זה מתטמא במרדם ואם חסר מלאכה אין המחשב מועלת בו עד שתיגמר מלאכתו חוץ מן העור שמחפין בו המרכב מפני האבק שהמחשבה מועלת בו אעפ שלא נגמרה מלאכתו ברא בעורות בעל הבית אבל עורות העברן שסתמן למכירה אין המחשבה מטמאתן עד שיעשה בהן מעשה ויכינם למדרס אין אדם מטמא במרדם משכב או מרכב שאינן שלו שנ והנוגע במשכבו

גזל משכב ודרס עליו בלא נגיעה טהור ואם נתייאשו הבעלים טמא גנב משכב וישב עליו טמא שחזקתו שנתייאשו הבעלים שאינן יודעי מי גנבו ואם נודע שערין לא נתייאשו הבעלים טהור לפיכך גנב שגנב עור וחשב עליו לשכיבה המחשבה מועלת לו ומתטמא במרדם אבל הגזלן אין מחשבתו מועלת אלא אם כן נתיאשו הבעלים עור שנתטמא במרדם והתחיל לקורעו רצועות הרי הוא בטומאתו עד שימעטנו פחות מחמשה טפחים כל כלי עור שנטמא במרדם הזב ושינהו לכלי אחר אם שינהו מפשוט לפשוט הרי הוא בטומאתו שינהו מפשוט למקבל וממקבל לפשוט טהור ובבגד הכל טמא כיצד חמת שעשאה שטיח ושטיח שעשאהו חמת טהור אבל חמת שנטמאת מרדם ועשאה תורמיל או תורמיל שעשאהו חמת הרי הן מרדם כשהיו כר של בגד שנטמא במרדם ועשאהו סרין או סרין שעשאהו כר או כסת בגד שעשאהו מטפחת או מטפחת שעשאהו כסת הרי הן מרדם כשהיו

כלים שעיקר עשייתן לקבלה ולמשכב כאחד כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין אם נפחתו אעפ שטהרו מלהתטמ במת ובשאר טומאות מפני שאינן יכולין לקבל הרי הן מתטמאין במרדם שערין הן ראויין למרדם

אבל כלים שעיקר עשייתן לקבלה בלבד כגון החמת והתורמיל אם היו גדולים כדי שיהיו ראויין לישב עליהן הואיל ויושבין עליהן מפני גודלן הרי הן מתטמאין במרדם כל זמן שהן שלימין נפחתו אעפ שאפשר עדיין לישב עליהן אין מתטמאין במרדם שעיקר עשייתן לקבלה בלבד והואיל ובטלו מלקבל טהרו מלהתטמא לא במרדם ולא בשאר טומאות וכמה הוא שיעורן ויהיו ראויין למרדם החמת שבעת קבין והילקוט חמשה והקלסתר שתולין בו השעורים בראש הבהמה ארבעה והכריתית שמערין בה המים סאה פחות משיעורין לו אינן ראויין למרדם ואין דרך העם לישב עליהן נפחתו וצרר מקום הפחת הרי הן טהורין וכאילו לא קשר מקום הפחת וכל החמתות שנפחתו וצררן טהורו חוץ משלערביים מפני שכך הוא דרכן תמיד לצררן וחמת חלילין אין מתטמאה במרדם שהרי אינה ראוייה למרדם

פרק חמשה ועשרים

כל פשוטי כלי עץ העשויין לישיבה או לשכיבה או לרכיבה מתטמאין במרדם כגון המטה והכסא וכיוצא בהן

המטה והכר והכסת של מת וכסא של כלה ומשבר שלחיה וכסא של כובס שכובס עליו את הכלים וכסא של קטן שיש לו רגלים אעפ שאין בו גובה טפח כל אילו מתטמאין במרדם כסא של ברזל שעושין בבית הכסא והעור נתון עליו הרי הוא מתטמא במרדם ובשאר טומאו

הפריש עור המחופה על הברזל העור מתטמא במרדם והברזל מתטמא בשאר טומאות אבל לא במרדם

טרסקל של גמי וכיוצא בו המחופה בעור מתטמא במרדם ובשאר טומאות הפריש העור מעליו העור מתטמא במרדם אבל הטרסקל טהור מכלום שהרי נעשה כשברי כלים ספסלין שבמרחץ ששתי רגליו של עץ מתטמא במרדם היתה אחת של עץ ואחר של שייש אינו מקבל טומאה נסרים שבמרחץ ששגמן אינן מקבלי טומאה שאינן עשויין לישיבה אלא כדי שיהלכו המים תחתיהן הכלכלה והסל שמלאן תבן או מוכין אעפ שהתקינן לישיבה אינן מקבלין טומאת

מדרס שאינן ראויין לישיבה   ואם סרגן בגמי או במשיחה
על פיהן מתטמאין במדרס   קורת בית הבד
שעשה ראשה האחר כסא   אינו מתטמא במדרס מפני
שאומרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו   אבל אם
קבע את הכסא בקורת בית הבד   הכסא מתטמא במדרס
ואם דרס הזב על הקורה לא נטמא הכסא   וכן
אם קבע הכסא בקורה גדולה או עשה ראש הקורה הגדול
כסא אין טמא לא מקום הכסא בלבד ושאר הקורה טהור
וכן הדין בכסא שקבעו בעריבה שהוא טהור

קצת הקורה שמתקן המסתת את האבן לישב עליו הרי
מקום ישיבתו מתטמא במדרס   ומקום ישיבת שאחורי
הקרון טהור שאינה אלא ישיבת צער   ראשי
כלונסות שיושבין עליהן האומנין ושפין את האבני וכיוצא
בהן טהורין וכן כופת של תמרה   שהוא יושב עליו אפילו
גבוה טפח טהור שאין זה כלי   וכן בול של עץ
אעפ שסרקו וכרכמו   ועשאהו פנים לשער וכיוצא בו אינו
כלי ולא מקבל טומאה עד שיחוק בו

ראשי כלונסות החקוקין אם חקקן לדעת   מקבלין טומאה
מצאן חקוקין אם חשב עליהן מקבלי טומאה   מיכן ולהבא

ואם חשב עליהן חרש שוטה וקטן או אדם שאינן שלו
טהורין   וכן כל כיוצא בהן מדברים שאינן מקבלין
טומאה לא במחשב שאין לך מחשבה מועלת לא מחשבת
בעלים שהן בני דיעה   העושה כפה מן השאור
ויבשה ויחדה לישיבה   הרי בטלה מתורת אוכל ומתטמאה
במדרס שהרי משמשת תשמישי העץ   מחצלת
הקש מתטמאה במדרס ושל קנים ושל חלף   טהורין מפני
שאינה ראוייה למדרס   ושאר המחצלאות אם עשאה
לשכיבה מקבלת טומאה עשאה לסיכוך טהורה   עשאה
סתם גדולה סתמה לסיכוך קטנה סתמה לשכיבה

מחצלת שעשה לה קנים לאורכה טמאה מדרס שעדיין
ראויה לשכיבה   עשאה כמין גאס טהורה   עשה לה
קנים לרוחבה   אם אין בין קנה לחבירו ארבעה טפחים
טהורה   נחלקה לרוחבה עדיין מקבלת טומאה

לאורכה נשתיירו בה שלשה מעדנים של ששה טפחים
עדיין היא ראויה למדרס ומתטמאה פחות מיכן טהורה

וכן אם התיר ראשי מעדנים טהורה ואף טומאת
מדרס לא תקבל המחצלת   עד שתיגמר מלאכתה ותתנקב
כמו שביארנו   תיבה שפחתה מלמעלה טהורה מן
המדרס שאינה ראויה לישב עליה   ומקבלת שאר טומאות
פחתה מצידה טמיאה במדרס ובשאר טומאות
עגלה של קטן מתטמא במדרס שהרי נשען עליה   מקל של
זקינים טהור מכלום שאינו לא לסייע   סנדל של סיידין
והוא סנדל של עץ מתטמא במדרס   מפני שהסייד פעמים
מטייל בו עד שמגיע לביתו   קב של קיטע שיש
בו בית קיבול כתיתין מתטמא   בשאר טומאות מפני בית
קיבולו ומתטמא במדרס שהרי נשען עליו   ואילו
טמאין משום מרכב מרדעת של חמור וטפיטין של סוס וכר
הגמל ואוכף של נאקה וכל כיוצא בהן   הלוחות
שמניחין על גבי החמור   ואחר כך נותנין עליו המשאוי
טהורות ואם היתה ראויה למרכב טמאה

פרק ששה ועשרים

כלי עץ הראוי למדרס שקבעו בכותל בתוך הבניין   קבעו
בכותל ולא בנה על גביו או בנה על גביו   ולא קבעו עדיין
מתטמא במדרס כשהיה קבעו במסמרים   ובנה עליו טהור

וכן מפץ שנתנו על גבי הקורות קבעו ולא
נתן עליו את המעזיבה   או שנתן עליו את המעזיבה
מתטמא במדרס קבעו ונתן עליו את המעזיבה טהור

ספסל שנטל אחד מראשיו
עדיין הוא ראוי למדרס נטל השני טהור   ואם יש בו גובה
טפח מתטמא במדרס   כסא שלכלה שנטלו
חפויו טהור   ואם לא היו חפויו יוצאין וניטלו עדיין הוא
ראוי למדרס   שכן דרכו להיות מטהר על צידו ויושב עליו

כסא שניטלו חפויו ועדיין הוא ראוי לישיבה
מתטמא   ניטלו שנים מחפוייו זה בצד זה טהור

שדה שניטל העליון שלה טמאה מפני התחתון
שהוא ראוי למדרס   ניטל התחתון טמאה מפני העליון
ניטלו שתיהן הרי הדפין טהורין   תיבה שנפחתה
מצידה מתטמא במדרס כשאר טומאות מפני שראויה אף
לישיבה והכל יושבין עליה   נפחתה מלמעלה
טהורה מן המדרס   שהרי אינה ראויה לישיבה ומתטמאה
בשאר טומאות שעדיין היא מקבלת   נפחתה
מלמטה טהור מכל טומא אעפ שאיפשר לישב עליה בכסא
מפני שעיקר מעשיה לקבלה וכבר ביטל העיקר   והמגורות
שלה מתטמאות ואינן חיבור לה   וכן משפלת
שנפחתה מלקבל רימונים   אעפ שראויה למדרס הרי היא
טהורה מכלום מפני שעיקר מעשיה לקבלה   והואיל ובטל
העיקר בטלה הטפילה   עריבה של עץ שמגבלין בה
את הבניין או את הגפסים   אעפ שמקבלת שאר טומאות
אינה מתטמאה במדרס   ושלשין בה את הבצק
שמחזקת משני לוגין ועד תשעת קבין   שנסרקה עד שאינו
יכול לרחוץ בה רגלו אחת מפני הסרק   הרי זו מתטמאה
במדרס שסתמה שכופתה ויושב עליה   לפי גודלה וסרק
שלה   הניח בה שמנים עד שנפחתה ונסתם
הסרק אינה מתטמאה במדרס שהרי היא ראויה ללוש בה
ותחילת מעשיה ללוש בה ומקבלת שאר טומאות

חזר והניחה בקרים ונפתח הסרק חזרה לקבל
טומאת מדרס וטהורה משאר טומאות
עריבה גדולה שהיא יתר על תשעת קבין שנפחתה מלקבל
רימוני והכינה לישיבה הרי זו טהורה אף מטומאת מדרס
עד שיקציע   שאין המחשבה מועלת בעריבה גדולה
שנפחתה עד שיעשה בה מעשה   עשאה אבוס לבהמה
אעפ שבקעה בכותל טמאה בכל הטומאות   מטה שנפלו
שתי ארוכות שלה אחר שנטמאת ועשה לה ארוכו חדשות
ולא שינה את הנקבים ונשברו החדשות   עדיין היא
בטומאתה   נשתברו הישנות טהורה שהכל הולך אחר
הישנות   מיטה שהיתה טמיאה מדרס ונטלה קצרה
ושתי כרעים עדיין היא בטומאתה שעדיין   צורת המיטה
עומדת נטלה ארוכה ושתי כרעים טהורה   קצץ
שתי לשונות שלמטה באכסון   או שקצץ שתי כרעים טפח
על טפח באכסון או שמיעטן פחות מטפח   הרי זו נשברה
וטהורה   נשברה ארוכה ותיקנה עדיין היא אב
טומאת כשהיתה נשברה הארוכה השנייה ותקנה טהרה מן
המדרס   אבל טמאה מגע מדרס לא הספיק לתקן את
הראשונה עד שנשברה השנייה טהורה   מטה
שהיתה טמאה מדרס   או בשאר טומאות ונגנב חציה או
אבד חצייה או שחלקוה אחין   או שותפין הרי זו טהורה
שהרי זו ככלי שנשבר   החזירוה מקבלת טומאה
מיכן ולהבא הרי זו דומה למי שעשה כלי אחר משברי כלי
שנטמא שהוא טהור ומקבל טומאה להבא   מטה
שנפרקו איבריה אם נשברה ארוכה ושתי כרעים או קצרה
ושתי כרעים הרי אילו מתטמאין   מפני שראויין לסומכן
בכותל ולישן עליהן   מיטה שנטמאת כולה אם
הטבילה איברים איברים טהורה   המפרק את המיטה
להטבילה הנוגע בחבלים שלה טהור

פרק שבעה ועשרים

שלש תיבות הן תיבה שנפחתה מצידה טמאה מדרס
מלמעלה טמאה טמא מת והבאה במידה טהורה מכלום

שלש עריבות הן עריבה משני לוגין ועד
תשעת קבין שנסרקה טמיאה מדרס   שלימה טמיאה טמא
מת והבאה במידה טהורה מכלום   שלש עגלות
הן העשויה כקתדרה טמאה מדרס כמיטה טמאה טמא מת
ושל אבנים טהורה מכלום   שלשה תריסין הן
תרים הכפוף טמא מדרס ושמשחקין בו בקמפון טמא טמא
מת ודיצת הערביים טהור. מכלום לפי שהיא עשויה לצורה

בלבר ואינה ממשמשי אדם וכל כלי שאינה ממשמשי אדם אינו מקבל טומאה כל עיקר

שלשה תרכוסין שלעור הן שלספרים טמא מדרס ושאוכלין עליו טמא טמא מת וששוטחין עליו את הזתים טהור מכלום לפי שאינו ממשמשי אדם שלש בסיסיאות הן שלפני המטה ושלפני הסופרים טמא מדרס שלשולחן טמא טמא מת ושלמגדל טהור מכלום לפי שהוא כמקצת המגדל וצורתו מוכחת עליו שלש מטות הן העשוייה לשכיבה טמאה מדרס ושלוגגין שנותנין בה כלי זכוכית טמאה טומאת מת ושלסרגין שמסרגין עליה את הסבכות טהורה מכלום לפי שאינה ממשמשי אדם שלש משפלות הן שלזבל טמאה מדרס שלתבן טמאה טמא מת והפוחצל שלגמלי טהו מכלו לפי שהחבלי שלו קשים ביותר ועבים ואינו ראוי לישב עליו ועיני הסבכה רחבים הרבה ואיני ראוי לקבל תבן וכיוצא בו ונמצא שאין עליו תורת כלי אלא חבלים בלבר שלשה מפצין הן העשוי לישיבה טמא מדרס ושלצבעים שמניחין בו את הכלים טמא טמא מת ושלגתות שנותנין עליו ענבים ומחפין בו שהור מכלום לפי שאינו ממשמשי אדם שלש חמתות הן ושלשה תורמלין הן המקבלין כשיעור טמאין מדרס וכמה שיעורן החמת ארבעה קבין והתורמיל חמשה ושאינן מקבלין כשיעור טמאים טמא מת ושלעורות הדג טהור מכלום שלשה עורות הן העשוי לשטיח טמא מדרס והעשוי לתכריך כלים טמא טמא מת ושלרצועות ושלסנדלין טהור מכלום לפי שאין עליו צורת כלי שלשה סרינים הן העשוי לשכיבה טמא מדרס והעשוי לפרוכת טמא טמא מת ושלצורות שעושין אותו כדי שיתלמד ממנו הרוקם טהור מכלום לפי שאינו ממשמשי אדם שלש מטפחות הן של ידים טמיאה מדרס ושל ספרים טמאה טמא מת ושל תכריכי המת ושל נבלי בני לוי טהורה מכלום לפי שאינו ממשמשי אדם

עור העשוי כמו יר שמכניסין בו היד והאצבעות מפני הצינה וכיוצא בהן הוא הנקרא פרקלנין ושלשה פרקמילין הן שלציידי חיה ועוף טמא מדרס שהרי נשען עליו ושלחגבים טמא טמא מת שנותנין בו החגבים ושל קייצים שבו מקייצין פירות טהור מכלום לפי שאינו ממשמשי אדם שלשה סבכות הן שלילרה טמאה מדרס ושלוקנה טמאה טמא מת ושעושין לשחק בה לשותי שכר טהורה מכלום לפי שאינה ממשמשי אדם

שלשה סנרלין הן של אדם טמא מדרס שלמתכ ושל בהמה טמא טמא מת שלשעם ושל צפירה טהורה מכלום

כללו של דבר כל כלי שאינו ראוי למשכב או למרכב או שהוא ראוי ולא נעשה לא למלאכה אחרת הרי הוא טהור מן המדרס נעשה למלאכה אחרת ומשמש עמה את הישיבה כגון הטלית והרדיד מתטמא במדרס וכל המתטמא במדרס מתטמא במת ויש שמתטמא בוה ואינו מתטמא בוה כמו שביארנו וכל המתטמא במת מתטמא בשאר אבות הטומאות בין אבות של תורה בין של דבריהם ומתטמאין במשקין

שלש קופות הן מהוהה שתלאה על הבריאה קטנה על הגרולה הולכין אחר הגרולה היו שוות הולכין אחר הפנימית כיצר הולכין אחריה שאם נקבה במוציא רימון שתיהן טהורות שלש פנקסות הן האפיפירין שמניחין עליו הספרים טמא מדרס ושיש בו בית קיבול שעוה טמאה טמא מת חלקה טהורה מכלום לפי שאין עליו צורת כלי ואינו ראוי למדרס

פרק שמונה ועשרים

כל הכלים שיש להן בית קיבול שנטמאו אחוריהן במשקין לא נטמא תוכן לתרומה ולא אוגניהן ולא אוזניהן ולא ירי ולא מקום אצבע השוקע בשפת הכלי נטמא תוך הכלי נטמאו כולן נפלו משקין טמאים על כני הכלים או על אוגניהן או על אוזניהן או על ירות הכלים המקבלין הרי זה מנגבן והן טהורין ואפי אחורי הכלי כולו לא נטמאו אחר כלי השק כגון השקין והמרצופין או כלי העור כגון הריב והכסתות ואחר כלי עץ אפי קופות ומשפלות אם נטמאו אחוריהן במשקין לא נטמא תוכן

פשוטי כלי שטף שאין ראוין למדרס כגון השולחן וטבלה שאין לה רופן הואיל ואין מקבלין טומאה מן התור אם נטמאו אחוריהן במשקין לא נטמא תוכן אבל פשוטי כלי שטף למדרס כגון המטה והעור שישינים עליו והכסא וכיוצא בהן אין להן אחוריים ותוך אלא בין שנגעו משקין בהן מתוכן או מאחוריהן נטמא הכלי כולו וכן מירות יין ושמן והמלטרא ומסננת שלהרדל ומשמרת שליין אין להן אחורים ותוך אלא אם נפל משקין על מקצתן נטמאו כולן כמו הבגרים המררע והמלמר יש להן אחוריים ותוך כיצר נפלו משקין על החרחור לא נטמא מן העץ הסמוך לחרחור אלא שבעה טפחים בלבד ושאר העץ טהור וכן אם נפלו משקין על הדרבן לא נטמא אלא ארבעה טפחים הסמוכין לדרבן נפלו חוץ לשבע הרי זה ככלי קיבול שנגעו משקין באחוריו ולא נטמאו אלא ממקום מגען ולחוץ כיס שבתוך כיס שנטמא אחר מהן במשקין לא נטמא חבירו ברא בשהיו שפתותיהן שוין אבל אם היה החיצון עורף ונטמא הפנימי נטמא החיצון נטמא החיצון לא נטמא הפנימי ובשריץ בין כך ובין כך אם נטמא אחר מהן לא נטמא חבירו החוקק רובע וחצי רובע בעץ אחר ונטמא אחר מהן במשקין לא נטמא השיני אעפ שהן עץ אחר כיצר נגעו משקין טמאין בתוך הרובע חצי הרובע ואחוריו טמאין וחצי הרובע ואחוריו טהורין נגעו בחצי הרובע מתוכו חצי הרובע ואחוריו טהורין וכשהוא מטביל מטביל את הכל נטמאו אחורי הרובע או אחורי חצי הרובע במשקין הרי אחורי הכלי טמא שאין חולקין את האחורין

קומקומוס שהיו אחוריו טמאין והיה מרתיח אין חוששין שמא יצאו משקין מתוכו ונגעו באחוריו וחזרו לתוכו אלא הרי המשקין שבתוכו טהורין לתרומה

הלכות מקוואות

מצות עשה אחת והיא שיטבול כל טמא במי מקוה ואחר כך יטהר וביאור מצוה זו בפרקים אילו

פרק ראשון

כל הטמאין בין אדם בין כלים בין שנטמאו טמא חמור של תורה בין שנטמאו בטומאה של רבריהן אין להן טהרה אלא בטבילה במים הנקיין בקרקע כל מקום שנאמר בתורה רחיצת בשר וכיבוס בגרים מן הטומאה אינו אלא טבילת כל הגוף במקוה וזה שנאמר בזב וידיו לא שטף במים כלומר שיטבול כל גופו והוא הרין לשאר הטמאין שאם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדין הוא בטומאתו וכל הרברים האלה אעפ שהן מפי השמועה הרי נאמר במים יובא וטמא עד הערב וטהר בניין אב לכל הטמאין שיבואו במים כל הכלים שנטמאו יש להן טהרה במקוה חוץ מכלי חרס וכלי זכוכית כלי חרס נאמ בו ואותו תשבורו ואין לו טהרה אלא שבירה אפי חיברו בקרקע ואפילו קבעו במסמר ואפי מלאהו סיד או נפסים הרי הוא כמו שהיה עד שישבר וכלי זכוכית ככלי חרס עשאום ברבר זה המפץ אינו בכלל הכלים המקבלין שאר כל הטומאות לפי שאינו כלי קיבול ואינו מכלל כלי עץ האמורין בתורה והואיל והוא ראוי למשכב נתרבה לטומאת מדרס בלבר רין תורה וכיון שאין לו טומאה וטהרה בפירוש ונתרבה לטומאה לא יתרבה לטהר במקוה שאין מתטהר במקוה אלא הכלים האמורין בתורה ואין למפץ טהרה אלא קריעתו עד שישאר פחות מששה על ששה טפחים הזב אין לו טהרה אלא במעיין שהרי נאמר בו במים חיים אבל הזבה ושאר הטמאים בין אדם בין כלים טובלין אף במקוה כל חייבי

טבילות טבילתן ביום חוץ מנירה ויולדת שטבילתן בלילה
כמו שביארנו בעניין נידה ובעל קרי טובל והולך כל היום
כולו מתחילת הלילה שנ׳ והיה לפנות ערב ירחץ במים
סלמר שטובל והולך מתחילת הלילה עד הערב שמש

כל הטובל צריך שיטבול כל גופו כשהוא ערום בבת
אחת ואם היה בעל שער יטביל כל שער ראשו והרי הוא
כגופו דין תורה וכל הטמאין שנטבלו בבגדיהן עלתה להן
טבילה מפני שהמים באין בהן ואינן חוצצין וכן הנידה
שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה כל הטובל צריך
להתכוין לטבילה ואם לא נתכוון עלתה לו טבילה לחולין

אפי׳ נידה שטבלה בלא כוונה כגון שנפלה לתוך המים או
ירדה להקר הרי זו מותרת לבעלה אבל לתרומה ולקדשי׳
אינה טהורה עד שתטבול בכוונה הכופת ידיו ורגליו
וישב לו באמת המים אם נכנסו מים דרך כולו טהור
הקופץ לתוך המקוה הרי זה מגונה והטובל פעמים
במקוה הרי זה מגונה והאומר לחבירו כבוש ידך עלי
במקוה הרי זה מגונה בית הסתרים ובית הקמטים
אינן צריכין שיבואו בהן המים שנ׳ וידיו לא שטף במים
אברי הניראין בלבד ואעפ״כ צריכין להיות ראויין שיבואו
בהן המים ולא יהיה דבר חוצץ לפיכך אמרו חכמים
לעולם ילמוד אדם בתוך ביתו שתהיה אשה מדיחה בין
קמטיה במים ואחר כך תטביל והאשה טובלת כדרך
גדילתה כאורגת וכמניקה את בנה אשה אינה
טובלת בנמל מפני שמתביישת מבני העיר ואינה טובלת
כהוגן ואם הקיף לה מפץ וכיוצא בו כדי להצניעה טובלת
בנמל ולא תטבול על גבי כלי חרס או סל וכיוצא בהן מפני
שמפחדת ולא תעלה לה טבילה אחד האדם או
הכלים לא יהיה דבר חוצץ בינם ובין המים ואם היה דבר
חוצץ בינם ובין המים כגון שהיה בצק או טיט מורבק
על בשר האדם או על גוף הכלי הרי זה טמא כשהיה ולא
עלתה להן טבילה דבר תורה אם היה דבר החוצץ
חופה את רוב האדם או רוב הכלי לא עלתה להן טבילה
והוא שיקפיד אדם עליו ורוצה להעבירו אבל אם אינו
מקפיד עליו ולא שם אותו על לב בין עבר בין לא עבר
אינו חוצץ ואעפ״ שחופ׳ את רובו וכן אם היה חופה מיעוטו
אינו חוצץ אעפ״ שהוא מקפיר עליו מדברי סופרים
שכל דבר החוצץ אם היה מקפיר עליו לא עלתה לו טבילה
אעפ״ שהיא על מיעוטו גזירה משום רובו וכל דבר
החוצץ אם היה חופה את רובו לא עלתה לו טבילה אעפ״
שאינו מקפיד עליו גזירה משום רובו המקפיד עליו

נמצאת אומר שאם היה על בשר האדם או על גוף הכלי
דבר מדברים החוצצין כגון בצק וזפת וכיוצא בהן אפילו
טיפה כחרדל והוא מקפיר עליו לא עלתה לו טבילה ואם
אינו מקפיר עליו עלתה לו טבילה אלא אם כן היה חופה
רוב הכלי או רוב האדם כמו שביארנו

פרק שיני

אלו חוצצין באדם לפלוף שחוץ לעין וגלד שעל גבי המכה
והדם יבש שעל גבי המכה והרטייה שעליה וגלדי צואה
שעל בשרו ובצק או טיט שתחת הציפורן והמלמולין שעל
הגוף וטיט היון וטיט היוצרים וטיט שלדרכים הנמצא שם
תמיד אפי׳ בימות החמה כל אלו חוצצין ושאר כל הטיט
כשהוא לח אינו חוצץ שהרי נמחה במים וכשהו׳ יבש חוצץ

הדבש והדיו והחלב והדם ושרף התות והתאינה
והשקמה והחרוב יבישין חוצצין לחין אינן חוצצין ושאר
כל השרפים בין לחין בין יבשין חוצצין ודם שנסרך
בבשר אפילו לח חוצץ האבר והבשר המדולדלים חוצצין
בית הסתרים באשה חוצץ עד שתדיח תחילה שהזיעה שם
תמיד והאבק מתקבץ וחוצץ בד״א בנשואה אבל בפנוייה
הואיל ואינה המקפדת אינו חוצץ האגד שעל
גבי המכה והקשקשין שעל גבי השבר והשירים והנזמים
והקטליות והטבעו׳ בזמן שהן חזקין ודבוקין בבשר חוצצין
רפים אינן חוצצין חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות

שקושרות הנשים בראשיהן לנוי חוצצין מפני שמבדילין
בין הגוף ובין המים אבל חוטי שיער אין חוצצין מפני
שהמים באין בהן אעפ״ שאינן רפין חוטין שבצואר
אינם חוצצין אפילו של פשתן לפי שאין אשה חונקת עצמה
בהן אבל חבקים שבצואר כגון קטליות וענקים חוצצין לפי
שהאשה חונקת עצמה בהן כדי שתיראה בעלת בשר

שיער שעל הלב שנתקשר ונעשה קלקלין וכן קלקלי
הזקן חוצצין חוץ התחוב באדם בזמן שהוא נראה
חוצץ ובזמן שאינו נראה טובל ואוכל בתרומתו לערב אעפ״
שהוא חוץ טמא וכן מי שבלע טבעת טמיאה
וטבל הרי זה טהור ואם הקיאה אחר שטבל נטמא במגעה
שכבר ביארנו שכל הבלועים בגוף החי לא מטמאין ולא
מתטמאין נכנסו צרורות וקיסמין בסרקי רגליו
מלמטה חוצצין אספלנית מלוגמא ורטייה שעל
בית הסתרים חוצצין אעפ״ שאינו צריך שיכנסו בהן המים
צריכי׳ שיהיו ראויין ולא יהא בהן דבר חוצץ כמו שביארנו

היתה בו שערה אחת או שתים חוץ למכה
ראשו מוברק למכה או שהיו שתי שערות ראשם מוברק
למכה או שהיו שתי שערות ראשם מוברק בטיט או בצואה
או שהיו שתי שערות בריסי עיניו מלמטה ונקבן והוציאן
בריסי עיניו מלמעלה הרי אילו חוצצין לא יטבול
אדם בעפר שעל רגליו ואם טבל אינו חוצץ האוחז
באדם ובכלים והטבילן הרי הן בטומאתן ואעפ״ שרפה ידיו
עד שבאו בהן המים גזירה שמא לא ירפה ואם הדיח ידיו
במים עלתה להן טבילה המפשלת בנה לאחוריה
וטבלה לא עלתה לה טבילה שמא היה טיט ברגלי התינוק
או בידיו ונדבק באמו בשעת טבילה וחוצץ ואחר שעלתה
נפל נידה שנתנה שערה בפיה או שקפצה ידה
או שקרצה בשפתותיה או שנמצא עצם בין שיניה כאילו
לא טבלה וכן שאר כל הטמאים

נתנה מעות בפיה וירדה וטבלה טהרה מטומאת הנידה
והרי היא טמיאה על גב רוקה ונמצאת ראשון לטומאת
כמי שנגע ברוק הנידה וכן הדין בזב ואילו
שאין חוצצי׳ באדם קלקי הראש ובית השחי ובית הסתרים
שבאיש ולפלוף שבעין וגלד שהעלת המכה ולכלוכי צואה
שעל בשרו וצוא׳ שתח׳ הציפורן וציפורן המדולדלת ובשות
הקטן והוא השיער הרק שעל בשרו כל אלו אינן חוצצין

שתי שערות או יתר שהיו קשורין כאחד קשר אחד
אינן חוצצין מפני שהמים באין בהן ושערה אחד שנקשרה
חוצצת והיא שיהיה מקפיד עליה אבל אם אינו מקפיר
עליה עלתה לו טבילה עד שיהיה רוב שערו קשור נימא
בפני עצמה כוה הורו הגאונים ויראה לי ששערו
שלאדם כגופו הוא חשוב לעניין טבילה ואינו כגוף בפני
עצמו כדי שנאמר רוב השיער לא אעפ״ שכל שער ראשו
קשור נימא נימא אם אינו מקפיר עליו עלתה לו טבילה
לא אם כן נצטרף לחוצץ אחר על גופו ונמצא הכל רוב
גופו כמו שביארנו ואחר הנידה ואחר שאר הטמאין
שיש בראשן שיער

תקנת עזרא היא שתהיה אשה חופפת את שערה ואחר כך
תטבול ואם איפשר לה לחוף בלילה ולטבול מיד תכף
לחפיפה הרי זה משובח ובשעת הדחק או מפני החולי׳
חופפת אפי׳ בערב שבת וטובלת למוצאי שבת

טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם באותו היום
שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף פעם שנייה לא חוזרת
וטובלת מיד בלבד ואם לאו צריכה לחוף פעם שנייה
ולטבול לא תחוף אשה בנתר מפני שמקטף את
השיער ולא באהל מפני שמסריך את השיער לא בחמין
ואפילו בחמי׳ חמה מפני שהחמין מישירין את השיער
ומסלסלין אותו אבל הצונין מקלקלין ומקבצין את
השיער ומתקשר נירה שנתנה תבשיל לבנה
וטבלה לא עלתה לה טבילה מפני השמנונית שעל ידיה
שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה בתוך שלשה ימים אין
מקום השריטו חוצץ לאחר שלש ימים חוצץ מפני שהדם

קופה שם כגלד שעל גבי המכה וכן לפלוף שבעין אם היה יבש והוא שהתחיל להוריק חוצץ בנידה כוחל שבעין אינו חוצץ שעל גב העין חוצץ זאם היו עיניה פתוחות אף על גבי העין אינו חוצץ פתחה עיניה ביותר או עצמם ביותר לא עלתה לה טבילה ברא לעניין טהרות אבל להתירה לבעלה הרי זו מותרת אעפ שנתנה תבשיל לבנה או שהיה בה שרט ישן או שהיה על גב עינה כוחל ובין פתחה עיניה או עצמן הרי זו מותרת לבעלה שכל הדברי׳ האילו וכיוצא בהן אינן חוצצין אלא מדבריהן ולעניין טהרות גזרו לעניין ביאה לא גזרו וכל החוצץ בנידה לטהרות חוצץ בשאר הטמאין לעניין טהרו׳ וחוצץ בגד בשעת טבילה מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אעפ שנתעסק באותו המין כל היום כולו הרי הוא בטומאתו עד שיאמר יודע אני בוודאי שלא היה זה עלי קודם הטבילה הואיל והוחזק טמא העמד טמא על טומאתו עד שתדע בוודאי שטהר

פרק שלישי

ואילו חוצצין בכלי׳ הזפת והחמר וכיוצא בהן הזפת שבכוס ושבצלוחית מתוכן חוצצין מאחוריהן אינן חוצצין

ברא מבית האומן אבל מבעל הבית בין מתוכן בין מאחוריהן חוצצין הזפת שבתמחוי ושבקערה בין מתוכן בין מאחוריהן בין מבעל הבית בין מבית האומן חוצצין המור והקומוס בין בכוס בין בצלוחית בין בתמחוי וקערה בין מבעל הבית בין מבית האומן בין מתוכן בין מאחוריהן חוצצין היה זפת או חמר וכיוצא בהן על הטבלה ועל השולחן ועל הדרגש אם היו׳ נקיים חוצצין מפני שמקפי׳ עליה ועל הכלוסין אינן חוצצין מפני שאינו מקפיר עליהן היו על מטות בעל הבית חוצצין על מטות של עני אינן חוצצין על אכוף בעל הבית חוצץ ועל זקקין אינו חוצץ על המרדעת משני צדדין חוצץ היו זפת או חמר וכיוצא בהן על בגד תלמידי׳ חכמים אפי׳ מצד אחר חוצץ מפני שמקפידין על מלבושן להיות נקי על בגדי עמי הארץ משני צדדין חוצץ מצד אחר אינו חוצץ היו על המטפחות שלופתים של יוצרים ושל ספסלי אילנות אינן חוצצין טבח שהיה דם על בגדו אינו חוצץ מפני שאינו מקפיד מוכר רבב שהיה רבב על בגדו אינו חוצץ וכן כל כיוצא בזה

היה הטבח מוכר רבב והוה על בגדו דם ורבב הרי זה ספק אם חוצץ מפני שהן שנים ומקפיד או אינו חוצץ שהרי מלאכתו היא ואינו מקפיר היה הזפת או החמר וכיוצא בהן על הסנדל מתוכו מלמעלה חוצץ מלמטה אינו חוצץ על הספסל מלמעלה או מן הצדדין חוצץ מלמטה אינו חוצץ לכלוכי צואה שבכסא ושבקתדרה המכובשין בין מתוכן בין מאחוריהן בין מלמטה בין מן הצדדין אינן חוצצין מפני שהמים מעבירין אותן

אבל לכלוכי שמרים שבכוס ושבצלוחית והסוך שבשיר ושבזוג והטיט והבצק שעל יד הקורדום ושעל יד המגריפ חוצצין דבר ברור הוא שכל מקום שאמרנו בזפת ובחמר וכיוצא בהן שאינן חוצצין בכלים מפני שאינו מקפיר הוא לפיכ׳ אם היה רוב הכלי חפוי בזפת או בחמר וכיוצ׳ בהן לא עלתה לו טבילה כמו שביארנו אעפ שאינו מקפיר אין ברבר זה הפרש בכלי מן הכלים אלא כל הכלים שוין בדבר זה כל ידות הכלים שהן חלולין שהכניסן שלא כדרכן או שהכני׳ כדרכ׳ ולא מריקן או שהיו שלמתכ׳ ונשברו לא עלתה להן טבילה כלי שהפך פיו למטה והטבילו כאילו לא טבל מפני שאין המים נכנסין בכולו היה בו מקום שאין המים נכנסין בו עד שיטנו על צידו לא עלתה לו טבילה עד שיטנו על צידו כלי שהוא צר מיכן ומיכן ורחב באמצע אינו טהור עד שיטנו על צידו צלוחית שפיה שוקע אינה טהורה עד שיטנה על צידה קלמרין אינה טהורה עד שיקבנה מצידה כדי שיכנסו המים לעקמומיות שבה בהמה שהיה השיר שעליה

רפוי ונטמא מטבילין אותו במקומו לא יטביל אדם את הקומקום בפיחמין שבו אלא אם כן שפשך כלי שהוא מלא משקין והטבילו כאילו לא טבל היה מלא מים והטבילו הרי המים והכלי טהורין כאחת מפני שהמים יש להן טהרה במקוה כמו שביארנו בטומא׳ אוכלי׳ ומשקי׳

היה הכלי מלא מי רגלים רואין אותו כאלו הוא מים

היה בו מי חטאת אם היה רוב הכלי פנוי כדי שירבו מי מקוה על מי חטאת שבתוכו הרי זה טהור ואם לאו עדיין הוא בטומאתו וכאלו הן שאר משקין שחוצצין בין גוף הכלי ובין מי המקוה כלי שתוכו טהור וגבו טמא והיה מלא יין לבן או חלב והטבילו הולכי׳ אחר הרוב אם היה רוב הכלי פנוי כדי שירבו המים בתוכו טהו׳ מפני ששומאתו מדבריהן אבל אם היה בו יין אדום או שאר משקין לא עלתה לא טבילה לגין שהוא מלא מים טמאי׳ והיה על פיו טיט טופח והיה הטיט שוקע במי׳ והטבילו טהו׳ ואם היה טיט הזון וכיוצ׳ בו כאלו לא טבל וכן טבעת שנתנה בלבינה של טיט טופח והטבילה טהורה ואם היה טיט יון כאילו לא טבלה אילו שאין צריכין שיבואו המים בהן כתם קשרי בגדי עניים ואם הקפיד עליהן חוצצין וקשרי בגדי בעלי בתי סתמן חוצצין זאם אינו מקפיד עליהן אינן חוצצין וקשרי נימי הבגדים שנקשרו מאיליהן וחבט הסנדל ותפילה של ראש בזמן שהקציצה דבוקה עם הרצועה שבה וחזקה ותפילה שלזרו׳ בזמן שאינה עולה ויורדת ואזני החמת והתורמיל וכל כיוצא באילו מקשרים ותפרים שאינו עתיד להתירם

ואילו שצריכין שיבואו בהן המים הקשרים שבפתחי החלוק שהן עשויין לולאו וכן קשרי לולאות שבבתף ושפה של סרין צריך למתח ותפילה של ראש בזמן שאינה קבועה ברצועה ושל זרוע בזמן שהיא עולה ויורדת ושנץ של סנדל וקשרי נימי הבגדים שקשרן וכן כל כיוצא באילו המקומות שהוא עתיר לגלות ולמותחן הסלין של גת ושל בד אם היו חזקים צריך לחשט ואם היו רפים צריך לנער הכר והכסת של עור צריכים שיבואו בהן המים כסת עגולה והכדור והאמום והקמיע והתפילה אינן צריכין שיבואו המי׳ לחללן

זה הכלל כל שאין דרכו להוציא ולהכניס טובל סתום

המטביל בגדים המכובסין צריכין שיכנסו בהן המים עד שית בעבעו הטבילן נגובין עד שיבעבעו ויגוחו מבעבוען כל ידות הכלים שהן ארוכין יותר מכדי צורכן ועתיד לקוצן מטבילין עד מקום המידה כיצד שלשלת הדלי גדול ארבעה טפחים וקטן עשרה מטביל מן השלשלת עד מידה זו בלבד והשאר טהור כלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכל עלתה להן טבילה אעפ שפי הכלי צר ביותר שהרי המים נכנסין לו ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדו׳ עלתה טביל לכלי׳ שבתוכו ואם הטהו על צידו והטבי׳ לא עלתה להן טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד

וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאין והטבילן לא עלתה להן טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד

ברא לתרומה אבל לקודש אין מטבילין כלים לתוך כלים טהורין כלל ואפילו היה בסל או בקופה כמו שביארנו למעלה במקומו

פרק רביעי

דין תורה שכל מים מכונסין טובלין בהן ויש׳ מקוה מים מכל מקום והוא שיהיה בהן כדי להעלות בהן כדי טבילה לכל גוף האדם בבת אחת שיערו חכמים אמה על אמה ברום שלש אמות ושיעור זה הוא מחזיק ארבעים סאה מים בין שאובין בין שאינן שאובין מדברי סופרים שהמים השאובין פסולין לטבילה ולא עוד אלא מקוה מים שאינן שאובין שנפל לתוכן שלשת לוגין מים שאובין פסלו הכל

אעפ שפסול מים שאובין מדברי סופרים למדוהו בהיקש שהרי הוא אומר אך מעיין ובור מקוה מים והיה טהור המעיין אין בו תפיסת יד אדם כלל והבור כולו בידי אדם שהרי כולו מים שאובים אמרו חכמים

המקוה לא יהיה כולו שאוב כבור ואינו צריך להיות כולו בידי שמים כמעיין אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר

כיצד המניח קנקנין בראש הגג לנגבן וירדו להן גשמים ונתמלאו אע״פ שהיא עונת הגשמים הרי זה ישבור את הקנקני׳ או יכפם והמים של קנקנים מהן כשירי׳ לטבול ואע״פ שכל המים האלו היו בכלים שהרי לא מלאן בידו לפיכך אם הגביה את הקנקנים והערם הרי כל המים שבהן שאובין

המניח כלים תחת הצינור תמיד בכל עת ובכל זמן אחד כלים קטנים ואחר כלים גדולים אפי׳ כלי אבנים וכיוצא בהן מכלים שאינן מקבלין טומאת ונתמלאו מי גשמים הרי אלו פסולין ואם כפאן על פיהן או שברן המים הנקיין מהן כשאובין לכל דבר שהרי לדעתו נתמלאו שחזקת הצינור לקלח מים ואפי׳ שכח הכלי׳ תחת הצינור פסולין גזרו על השוכח מפני המניח וכן המניח את הכלים בחצר בעת קשור העבים ונתמלאו המים שבהן פסולין שהרי לדעתו נתמלאו וכן גזרו על השוכח בחצר בשעת קשור עבים משום מניח

הניחן בחצר בעת פיזור עבים ובאו עבים ונתמלאו הרי אלו כשרין כמו שהניחן בראש הגג לנגבן וכן אם הניחן בעת קשור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ונתמלאו הרי אלו כשרין ואם שברן או כפאן המים הנקיין מהן כשרין

הסידר ששכח עציץ במקוה ונתמלאו מים אע״פ שלא נשאר במקוה אלא מעט והרי העציץ יש בו רוב המקוה הרי זה ישבור את העציץ במקומו ונמצא המקוה כולו כשר וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן ונתמלאו מים אע״פ שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים כלל אלא מים שבתוך הקנקני׳ הרי זה ישבר את הקנקנים והמים הנקיין מהן מקוה כשר

כיצד פוסלין המים השאובין את המקוה בשלשת לוגין שאם היה במקוה פחות מארבעים סאה ונפלו לתוכן שלשת לוגין והשלימוהו לארבעים סאה הכל פסול

אבל מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינן שאובין ושאב בכד ושפך לתוכו כל היום כולו כשר ולא עוד אלא מקוה עליון שיש בו ארבעים סאה מים כשרין והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שרבו המים וירדו למקוה תחתון ארבעים סאה הרי התחתון כשר

מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ונתן לתוכו סאה מים שאובין ונטל אחר כך ממנו סאה הרי זה כשר וכן נותן סאה ונוטל סאה והוא כשר עד רובו

אין המים השאובין פוסלין את המקוה בשלשת לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי אבל אם נגררו המים השאובין חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה אינן פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה אבל אם היה רוב מן הכשרים הרי המקוה כשר

כיצד מקוה שיש בו עשרים סאת ומשהו מים כשירין והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה בין שהיו נמשכין על הקרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברי׳ שאינם פוסלין את המקוה הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאה שהשאובה שהמשיכוה כשירה אם היה שם רוב ארבעי׳ סאה מן הכשר

וכן גג שהיה בראשו עשרים סאה ומשהו מי גשמים ומילא בכתיפו ונתן לתוכו פחות מעשרים שנמצא הכל פסול ופתח הצינור ונמשכו הכל למקום אחר הרי זה מקוה כשר שה שאובה שהמשיכוה כולה כשירה הואיל והיה שם רוב מן הכשר

הורו מקצת חכמי מערב ואמרו הואיל ואמרו חכמי׳ שאובה שהמשיכוה כולה טהורה אין אנו צריכי׳ שיהיו שם רוב מים כשירין ווה שהצריך רוב והמשכה דברי יחיד הן וכבר נדחו שהרי אמרו בסוף שאובה שהמשיכוה כולה לפי דברי זה אם היה ממלא בכלי ושופך והמים נזחלין והולכין למקו׳ אחר הרי זה מקוה כשר ובן כל אמבטי׳ שבמרחצאות שלנו מקוואות כשרים שהרי כל המים שבהן שאוב ושנמשך הוא ומעולם לא ראינו מי שעשה מעשה בעניין זה

מי גשמים ומים שאובין שהיו מתערבי׳ בחצר ונמשכין ויורדין לעוקה שבחצר או שמתערבין על מעלות המערה ויורדין למערה אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול מחצה למחצה פסול אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ונמשכין ויורדין אבל אם היו הכשרים והפסולין מקלחין לתוך המקוה אם ידוע שנפלו לתוכו ארבעי׳ סאה מים כשרין עד שלא ירדו לתוכו שלשת לוגין מים שאובין כשר ואם לאו פסול

פרק חמישי

מקוה שנפלו אליו שלשת לוגין מים שאובין מכלי אחד או משנים ושלשה כלים מצטרפין והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון מארבעה כלים אין מצטרפין

בדא בזמן שלא נתכוון לרבות אבל אם נתכוון לרבות את מי המקוה אפילו נפל משקל דינר בכל שנה מצטרף לשלשת לוגין בין שקדמו השאובי׳ את הכשרי׳ בין שקדמו הכשרי׳ את השאובין או שנפלו שתיהן כאחת כיון שנפלו שלשת לוגין שאובין לתוך ארבעים סאה או לפחות מם׳ נפסל הכל ונעשה שאוב

שנים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה והסוחט כסותו והגביהה והמים שבה נופלין ממקומו הרבה וכן המערה מן הצרצו׳ שמטיל ממקומות הרבה הרי אלו פוסלין

המטביל כד או כסת שלעור במקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות כיון שהגבי׳ שפתותיהן מן המים נמצאו המים שבתוכן שאובי׳ כיצד יעשה מטבילן ומעלן דרך שוליהן

אבל הקופה והשק מטבילן ומעלן כדרכן ואינו חושש

מקוה שיש בו שלש גומות ממים שאובין לוג בכל גומא ונפלו לתוכו מים כשרין אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרין עד שלא יגיעו לגומא השלישית כשר ואם לאו פסול

שני מקוואות אין בכל אחד מהן ארבעים סאה ונפל לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו שני המקוואות הרי אלו כשרין מפני שלא נקרא על אחד מהן שם פסול

אבל מקוה שיש בו ארבעים סאה שנפל לתוכו שלשה לוגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים וריבה מים כשרין על כל אחד מהן הרי אלו פסולין שכל המקוה כולו שנפסל כמים שאובין הוא חשוב וכאילו כל מימיו נשאבו בכלי

בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשארו מן השאובי׳ שהיו בבור שלש לוגין

מקוה שנפל לתוכו מים שאובין ונפסל ואחר כך ריבה עליו מים כשרין עד שנמצאו הכשירים ארבעים סאה הרי הוא בפסולו עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובין משלשת לוגין

כיצד מקוה שיש בו עשרים סאה מי גשמים ונפל לתוכו סאה מים ואחר כך הרבה עליו מים כשירי׳ הרי זה בפסולו עד שירע שיצאו ממנו עשרים סאה שהיו בו וחמשת קבין ויותר מרביע הקב ולא נשא מן הכל שנפסל חוץ מפחות משלשת לוגין

וכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרי׳ ועירבו עם המקוה הזה הפסול טהרו אלו את אילו

המסלק את הטיט לצדדין ונמשכו ממנו שלשת לוגין למקוה הרי זה כשר היה תולש הטיט ומגביהו בידיו והבדילו מן המקוה לצדת ונמשכו ממנו שלשת לוגין הרי אילו פוסלין

גיים העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום ונפלו בידיהן וברגליה שלש לוגין למקוה הרי זה כשר ולא עוד אלא אפי׳ עשו מקוה כתחילה הרי זה כשר

מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו פחות משלשת לוגין מים טמאי׳ שאובין הרי זה כשר לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולין להקוות עליהן

ירדו עליהן גשמים ורבו עליהן הרי אילו כשרים להקוות עליהן

נפל לתוכו ג׳ לוגין מים שאובין טמאין הרי זה פסול לחלה ולתרומה וליטול ממנו לידים ופסול להקוות עליו

ירדו גשמים ורבו עליהן הרי הן כשירין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולין להקוות עליהן עד שיצאו כל המים

האשרנים שנעשו כולן כשאובין ולא ישאר מהן אלא פחות משלשת לוגין וכן מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר דינר ונפלו לתוכו שלשת לוגין מים שאובין טמאין הרי זה פסול לחלה ולתרומ׳ וליטול ממנו לידים ופסולין להקוות עליהן נפל לתוכו פחות משלשת לוגין מים אפילו כולן טמאין ואחר כך נפל לתוכו משקל דינר מי גשמים להשלימו כשר כשם שטהר לטבילה כך טהר לכל דבר

פרק ששי

כל הכלים המקבלין שהלכו המים עליהן או שנפלו מתוכן הרי אילו שאובין ופוסלין את המקוה והוא שיעשו לקבלה אפילו היו כלים שאין מקבלין טומאה כגון כלי אבנים וכלי אדמה הרי אילו פוסלין כל כלי שלא נעשה לקבלה אעפ׳ שהוא מקבל אינו פוסל את המקוה כגון הסלונות שהמים נמשכין מהן אעפ׳ שהן רחבים באמצע ומקבלין אין פוסלין את המקוה בין שהיו של מתכת או של חרס השוקת שבסלע אינו פוסל את המקוה לפי שאינה כלי אבל כלי שחיברו בסלע פוסל את המקוה אעפ׳ שחיברו בסיד נקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנוד כשרה ואינה פוסלת את המקוה הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשאהו מקוה הרי זה כשר וכן אם פקק את הנקב בסיד ובבניין אינו פוסל והמי׳ הנקוין בתוכו מקוה כשר סתמו בסיד או בגפסים עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה ואם הוליכו על גב הארץ ועל גב הסיד ומריח בטיט מן הצדדין הרי זה כשר

המניח טבלה תחת הצינור והרי המים נמשכין על הטבלה ויורדין למקוה אם היה לטבלה רופן הרי זה פוסלת את המקוה ואם לאו אינה פוסלת וזקפה תחת הצינור כדי להדיחה אעפ׳ שיש לה דופן אינה פוסלת שהרי לא עשאה לקבל החוטט בצינור מקום לקבל בו הצרורות המתגלגלין במים כדי שלא ירדו עם המים אם היה הצינור שלעץ וחפר בו כל שהוא פוסל שהרי כל המים שיורדין באין מתוך כלי שנעשה לקבלה ואפי׳ קבעו אחר שחקק בו הואיל והיה עליו תורת כלי כשהיה תלוש אבל אם קבעו בקרקע ואחר כך חקק בו בית קיבול אינו פוסל ואם היה צינור שלחרס אינו פוסל עד שיהיה בחקק כדי לקבל רביעית אעפ׳ שנתמלא המקום החקוק שבצנור צרורות המתחלחלין בתוכו הרי הוא בפסולו ואינו כסתום

ירד לתוך המקום שחקק עפר או צרורות וסתמו ונגבס הרי זה כשר הספוג והדלי שהיו בהן שלשת לוגין מים ונפלו למקוה לא פסלוהו שלא אמרו אלא שלשת לוגין שנפלו לא כלי שנפלו בו מים שאובין השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהן אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד ואם היה שק או קופה מטבילין בהן וכן המניח שק או קופה תחת הצינור אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקוה גסטרא טמאה שהיא בתוך המקוה ושפתה למעלה מן המים והטביל בה הכלים טהרו מטומאתן אבל כשיגביהם מן המים עד שהן באויר הגסטרא מתטמא המים שעל גבן מאויר הגסטרא וחוזר ומטמא אותן וכן מעיין היוצא מתחת התנור טמא וירד וטבל בתוכו הוא טהור וידיו טמאות מאויר התנור אלא אם כן היו המים למעלה מן התנור ברום ידיו שנמצא כשטבל ידיו למעלה מן התנור שאין כלי חרס מתטהרין במקוה כמו שבארנו

חבית מלאה מים שנפלה לים אפי׳ לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה אי איפשר לשלשת לוגין שלא יהיו במקום אחד וככר של תרומה שנפל לשם נטמא במים השאובין שהרי המים עומדין שם אבל הנהרות וכיוצא בהן הואיל והן נמשכין הרי זה טובל שם מים שאובין שהיו בצד המקוה אעפ׳ שהמים נוגעין במי במקוה לא פסלוהו מפני שהן כמקוה סמוך למקוה היו השאובין באמצע פוסלין את המקוה שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן והעליונה מליאה מים כשרים והתחתונה מליאה מים שאובי׳ ונקב בכותל שבין העליונה לתחתונה אם יש כנגד הנקב שלשת לוגין מים שאובין נפסלה העליונה מפני שהנקב כאילו הוא באמצע העליונה לא בצירדה כמה יהיה בנקב ויהיה בו שלשת לוגין הכל לפי הבריכה אם היתה הבריכה התחתונה ארבעים סאה צריך שיהי׳ הנקב אחר משלש מאות ועשרי׳ לבריכה היתה עשרי׳ סאה צריך להיות הנקב אחד ממאה וששים לבריכה וצא וחשב לפי חשבון זה שהסאׄ ששת קבין והקב ד׳ לוגין והלוג ששה ביצים שלש מקוואו׳ זה בצד זה בכל אחד מהן עשרי׳ סאה מכוונות ואחד מהן שאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בשלשתן ונערמו המים מכולן ונתערבו מלמעלה המקוואו׳ כשרים והטובלים טהורים שהרי נעשה הכל ששים סאה מהן ארבעי׳ כשרים זה בצד זה ואין המים השאובים פוסלין מקוה שיש בו ארבעים סאה כמו שביארנו היה השאוב באמצע וירדו וטבלו בהן ונערמו המים ונתערבו המקוואות הרי המקוואות כשהיו והטובלין טמאין כשהיו שהרי לא נתערבו ארבעים סאה הכשרים לפי שאינן זה בצד זה שהשאוב מבריל ביניהן

פרק שביעי

אין המקוה נפסל לא בשינוי הטעם ולא בשינוי הריח אלא בשינוי מראה בלבד וכל דבר שאין עושין בו מקוה לכתחילה פוסל את המקוה בשינוי מראה כיצד היין או החלב והדם וכיוצא בהן ממי כל הפירות אינן פוסלין את המקוה בשלשת לוגין שלא אמרו אלא מים שאובין ופוסלין בשינוי מראה אפילו מקוה שיש בו מאה סאה ונפל לו לוג יין או מי פירות ושינה את מראיו פסול וכן מקוה שיש בו עשרים סאה מים כשרים או פחות מזה ונפל לתוכו סאה יין או מי פירות ולא שינו את מראיו הרי אלו כשרים כשהיו ואין הסאה שנפלה עולה למדת המקוה ואם נוסף על העשרים עשרים אחרים מים כשרים הרי זה מקוה כשר יש מעלין את המקוה ולא פוסלין פוסלין ולא מעלין לא מעלין ולא פוסלין ואלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק כיצד מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת ונפל לתוכו סאה מאחד מאילו הרי זה עולה למדתו והרי המקוה כשר ושלם נמצאו מעלין ולא פוסלין אפי׳ הביא ארבעים סאה שלג כתחילה והניחן בעוקא וריסקו שם הרי זה מקוה שלם וכשר ואילו פוסלין ולא מעלין מים שאובים בין טהורין בין טמאים ומי כבשים ומי שלקות והתמר עד שלא החמיץ והשכר

כיצד מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר משקל דינר ונפל מאחד מאלו משקל דינר לתוכן אינו עולה למידת המקוה ולא השלימו ואם נפל מאחד מהן שלשת לוגין מהן פוסלין את המקוה ואלו לא פוסלין ולא מעלין שאר המשקין ומי פירות והציר והמורייס והתמר משהחמי׳ כיצד מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת ונפל מאחד מאלו סאה לתוכן לא העלהו והרי המים כשרים כשהיו שאין אלו פוסלין אלא בשינוי מראה כמו שבארנו ופעמים שאלו מעלין את המקוה כיצד מקוה שיש בו ארבעים סאה ונפל לתוכו סאה מאחד מאילו וחזר ולקח סאה ממנו הרי הארבעים שנשארו מקוה כשר מקוה שהדיח בו כלי זתים וענבים ושינו את מראיו כשר מי הצבע פוסלין את המקוה בשלשת לוגין ואין פוסלין אותו בשינוי מראיו מקוה שנפל לתוכו יין או מוהל או שאר מי פירות ושינו את מראיו ונפסל כיצד תקנתו ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיו למראה מים ואם היה במקוה ארבעים סאה מים כשרים ממלא ושואב לתוכן עד שיחזרו מראיו למראה מים נפל לתוכו יין או מוהל וכיוצא בה ונשתנה מראה מקצתו אם אין בה מראה מים שלא נשתנה כדי ארבעי׳ סאה הרי זה לא יטבול בו והטובל במקום שנשתנה לא עלתה לו טבילה אפילו חבית שליין שנשברה בים הגדול ומראה אותו מקום כמראה יין הטובל באותו מקום לא עלתה לו טבילה שלשת לוגין מים

שאובין שנפל לתוכן אפילו משקל דינר יין ושינה מראיהן
והרי מראה הכל מראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו אלא
אם שינו את מראיו
שלשת לוגין חסר דינר מים שאובין שנפל לתוכן דינר חלב
או מי פירות והרי מראה הכל מים ונפלו למקוה לא פסלוהו
עד שיפלו שלשת לוגין מים שאובין שאין בהן תערובת
משקה אחר ולא מי פירות מקוה שנשתנה
מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר הרי זה כשר לא
אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר

פרק שמיני

כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו גומות
הסמוכות לפי המקוה ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן
מים מעורבין עם מי המקוה כשפופרת הנוד מטבילין בהן
חררי המערה וסדקי המערה מטבילין בהן אע״פ
שאין המים שבהן מעורבין עם מי המקוה אלא בכל שהוא
מחט שהיתה נתונה על מעלות המקוה והיה
מוליך ומביא במים כיון שעבר עליה הגל טהורה
עוקה שבתוך המקוה אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה
והמקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה אין מטבילין
במים שבעוקה עד שיהיו מעורבין עם המקוה כשפופרת
הנוד ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה אפי׳ אינן
מעורבין אלא בכל שהוא מטבילין בהן כותל שבין
שני מקוואות שנסדק לשתי מצטרפין ואם היה בשניהן
ארבעים סאה מטבילי׳ בכל אחת מהן ואם נסדק לערב אין
מצטרפין עד שיהיה במקום אחד כשפופרת הנוד
נפרץ הכותל מלמעלה אם נתערבו המים למעלה מן הכותל
כקליפת השום על רוחב שפופרת הנוד מצטרפין
כמה הוא שיעור הנקב שהוא כשפופרת הנוד ברוחב שתי
אצבעות בינוניות של כל אדם וחוזרות בו ואינן בגודל אלא
שתי אצבעות ראשונים מן הארבעה שבפס היה
כל שיעמוד בשפופרת הנוד ממעט ואפילו מדבריהם
שהן מברייתו שלמים ספק יש בנקב כשפופרת הנוד ספק
אין בו אין מצטרפין מפני שעיקר הטבילה מן התורה
וכל שעיקרו מן התורה אע״פ ששיעורו הלכה ספק שיעורו
להחמיר מטהרין את המקוואות העליון מן
התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביאין סילון שלחרס או
של אבר וכיוצא בהן שאין הסלונות פוסלין את המקוה
ומניח את ידיו תחתיו עד שיתמלא מים ומושכו ומשיקו
עד שיתערב המים שבסילון עם מי המקוה כאחד אפילו
כשערה דיו והרי שני המקוואות שהסילון ביניהן כמקוה
אחד שלש גומות שבנחל התחתונה והעליונה של
עשרים סאה והאמצעית של ארבעים ושטף של גשמים
עובר בתוך הנחל אע״פ שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן
אין זה עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית שאין המים
הנוחלין מערבין אלא אם כן עמדו טיט רך שהפרה
שוחה ושותה ממנו הרי זה נמדד עם המקוה היה עבה עד
שאין הפרה שוחה ושותה אינו נמדד עמו מקוה
שיש בו ארבעים סאה מים וטיט מטבילין בטיט ובמים
באי זה טיט מטבילין בטיט הרך שהמים צפין על גביו היו
המים מצד אחד והטיט הרך מצד אחר מטבילי׳ במים ולא
בטיט כל שתחילת ברייתו מן המים כגון יבחושין
אדומין מטבילין בו ומטבילין בעינו שלדג מקוה שיש
בו ארבעים סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה
אע״פ שרגליו שלראשון נוגעות במים הראשון טהור והשיני
בטומאתו שהרי חסרו המים מארבעים סאה הטביל
בו תחילה סגוס עבה וכיוצא בו והגביהו אם היה מקצת
הסגוס נוגעת במים הרי הטובל באחרונ׳ טהור שהרי המי׳
כולן מעורבין הטביל בו את המטה וכיוצא בה אע״פ
שרחק רגלי המטה בטיט עבה שבקרקע המקוה עד שצפו
המים עליה למעלה הרי זו טהורה שהרי לא נטבעו בטיט
עד שטבלו במים תחילה הטביל בו יורה גדולה
הרי זו טמאה כשהיתה מפני שהמים ניתזין ויוצאין חוץ
למקוה ונמצא חסר מארבעים כיצד יעשה מורידה
דרך פיה והופכ׳ במקוה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה
כדי שלא יהיו המי׳ שבתוכה שאובי׳ ויחזרו למקוה ויפסלוהו
מקוה שמימיו מרודדין כובש אפילו חבילי קש
וחבילי קנים בתוך המים ומן הצדדין עד שיעדמו המים
למעלה ויורד וטובל לתוכן

פרק תשיעי

שש מעלות במקואות זו למעלה מזו הראשון מי גבאים ומי
בורות שיחין ומערות וכיוצא בהן ממים המכונסין בקרקע
אע״פ שהן שאובין ואע״פ שאין בהן ארבעי׳ סאה הואי׳ ואינן
מתטמאין אלא לרצון כמו שביארנו הרי הן בחזקת טהורין
וכשירי׳ לעשות מהן עיסה ולטבול לחלה וליטול מהן לידים
והוא שיטיל מהן בכלי כמו שביארנו
למעלה מהן מי תמצית שלא פסקו אלא עדיין הגשמי׳ יורדין
וההרים בצין והן נמשכי׳ ונקוין ואינן שאובין אבל אין בהן
ארבעים סאה הרי הן כשרין לתרומה וליטול מהן לידים
ומטבילין בהן את המים שנטמאו פסקו הגשמים
ולא פסקו ההרי׳ מלהזחיל עדין הן מי תמצית פסקו ההרים
ואינן בצין הרי אילו כמי גבאין החופר בצד הים
ובצד הנהר ובמקום הבצין הרי הן כמי תמצית שלא פסקו
החופר בצד המעיין כל זמן שהיו באין מחמת המעין
אע״פ שפוסקין וחוזרין ומושכין הרי הן כמי מעיין פסקו
מלהיות מושכין הרי הן כמי גבאין למעלה מהן
מקוה שיש בו ארבעי׳ סאה מים שאינם שאובין שבו טובל
כל אדם טמא חוץ מן הזב הזכר ובו מטבילין את כל הכלי׳
הטמאין ואת הידים שמטבילין לקודש כמו שביארנו
למעלה מזה המעיין שמימיו מועטין והרבו עליו מים
שאובין שוה למקוה שאין מטהרין במים הנמשכין ממנו
אלא במים הנקוין ועומדין באשבורן ושוה למעיין שהוא
מטהר בכל שהוא שהמעיין אין למימיו שיעור אפי׳ כל שהן
מטהרין למעלה מזה המעיין שלא נתערב בו מים שאובי׳
אבל מימיו מוכים כגון שהיו מימיו מרים או מלוחין שהרי
הוא מטהר בזוחלין והן המים הנגררין ונמשכין מן המעיין
למעלה מזה המעיין שמימיו מים חיים שבהן
בלבד טובלין בו הזבים הזכרים ולוקחין מהן לטהרת
המצורע ולקדש מי חטאת מה בין מעיין למקוה
המקוה אינו מטהר אלא בארבעי׳ סאה והמעיין מטהר בכל
שהוא המקוה אינו מטהר אלא באשבורן והמי׳ הנוחלי׳ ממנו
אינן מטהרין והמעיין מטהר בזוחלין המקוה לא
תעלה בו טבילה לזבים והמעיין אם היו מימיו מים חיים
הזב טובל בהן מעיין שמימיו יוצאין ונמשכין
לתוך השוקת ואחר כך יוצאין מן השוקת ונזחלין הרי כל
המים שבשוקת ושחוץ לו פסולין היו מקצתן נמשכין
על שפת השוקת אפי׳ כל שהוא הרי המים שחוץ לשוקת
כשרים שהמעיין מטהר בכל שהוא היו מימיו
נמשכין לתוך בריכה שהיא מליאה מים ונקוין שם הרי
אותה הבריכה כמקוה היה יוצא חוץ לבריכה הרי זה
פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מי חטאת עד שירע שיצאו
כל מי המקוה שהיו בתוך הבריכה מעיין שמימיו
נמשכין על גבי כלים שאין להן בית קיבול כגון שולחן
וספסל וכיוצא בהן הרי זה כמקוה ובלבד שלא יטביל על
גבי הכלים מעיין שהיו אמות קטנות נמשכות ממנו
ורבה עליו מים שאובין לתוך המעיין עד שגברו המים
שבאמות ושפכו הרי הן כמעיין לכל דבר היו מימי
המעיין עומדין ואינן נמשכין ורבה עליו מים עד שמשכו
ממנו אמות המים הרי המים שמשוכין שוין למקוה לטהר
באשבורן בלבד ושוין למעיין לטהר בכל שהוא כל המים
מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי
חטאת המים הזוחלין מן המעיין הרי הן כמעיין
לכל דבר והמנטפין מן המעיין אע״פ שהן טהורין הרי הם
כמקוה ואין מטהרין אלא בארבעים סאה עומדין פסולין
לזבים ולמצורעים ולהקדש בהן מי חטאת היו הזוחלין

מן המעיין מתערבין עם הנוטפים הרי הכל כמעיין לכל דבר
ואם רבו הנוטפין על הזוחלין וכן אם רבו
מי גשמים על מי הנהר אינן מטהרי בזוחלין אלא באשבורן
לפיכך צריך להקיף ספין וכיוצא בו באותו הנהר המעורב
עד שיקוו המים ויטבול בהן נוטפין שעשאן זוחלין
כגון שסכך למקו הנטפת טבלה שלחרס חלקה והרי המים
נוחלין ויורדין עליה הרי הן כשרים וכל דבר שמקבל
טומאה ואפי מדברי סופרים אין מזחילין בו וזחלין
שקלחן בעלי אגוז כשרי כשהיו שאין עלי האגוז הלח שהוא
צובע חשוב ככלים מי גשמים הבאים מן המדרון
והם נוחלין ויורדין אעפ שיש מתחילתן ועד סופן ארבעי
סאה אין מטבילין בהן כשהן נוחלין עד שיקוו וינוחו
באשבורן ארבעים סאה הרי שהקיף כלים ועשה
מהן מחיצות עד שנתקבץ ביניהן ארבעים סאה ממים
הנזחלין מן הגשמים הרי זה טובל בהן וכלים שעשה מהן
והגדר לא עלתה להן טבילה גל שנתלש מן הים
ונפל על הארם או על הכלים אם יש בו ארבעים סאה הרי
אלו טהורין לחולין שאין הטובל לחולין צריך כוונה כמו
שבארנו בהלכות שאר אבות הטומאות ואם נתכוון
והיה יושב ומצפה עד שיפול עליו הגל עלתה לו טבילה
לדבר שנתכוון לו אין מטבילין הגל כשהוא באויר
קודם שיפול על הארץ ואעפ שיש בו ארבעים סאה לפי
שאין מטבילין בזוחלים קל וחומר באויר היו שני
ראשי הגל נוגעין בארץ מטבילין בו ואין מטבילין בכפה
שלו מפני שהוא באויר

פרק עשירי

ספק מים שאובין שטהרו חכמים כיצד מקוה שנסתפק לו
אם נפלו לתוכו מים שאובי או לא ואפי ידע בודאי שנפלו
ספק יש בהן שלשת לוגין ספק אין בהן ואפילו ידע בודאי
שיש בהן שלשת לוגין ספק שהיה במקוה שנפלו בו ארבעי
סאה ספק לא היה הרי זה כשר שני מקוואות
אחת יש בו ארבעים סאה ואחת אין בו נפלו שלשת לוגין
מים שאובין לאחת מהן ואין ידוע לאי זה מהן נפלו ספיקו
טהור מפני שיש לו במה יתלה

היו שניהן פחותין מארבעים סאה ונפלו לאחד מהן ואין
ידוע לאי זה מהן כל אחד משניהן פסו שאין לו במה יתלה
אם לזה נפלו נפסל ואם לזה נפלו נפסל מקוה
שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים
שאובין למקוה זה צינור שמקלח למקוה והמכתשת
נתונה בצירו ספק מן הצינור למקוה ספק מן המכתשת
למקוה הרי זה פסול מפני שהפסול מודח ואם יש במקוה
רובו מים כשרים הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים הוא
שהרי יש שם מקוה כשר קבוע כל המקוואות
הנמצאות בארץ העמים פסולין שחזקתן שאובין וכל
המקוואות הנמצאות בארץ ישראל במדינות לפנים מן
המפתח בחזקת פסולי שאנשי המדינ׳ מכבסין בהן ומטילין
לתוכן מים שאובין תמיד וכל המקוואות הנמצאות בארץ
ישראל חוץ למפתח בחזקת טהרה שחזקתן מן הגשמים

הטמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל ואפי טבל
ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו שני מקוואות אחד
יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו וטבל באחד מהן ואין
ידוע באי זה מהן טבל ספיקו טמא לפי שהטמא בחזקתו
עד שיוודע שטבל כראוי וכן מקוה שנמדד ונמצא
חסר בין שהיה המקוה ברשות הרבים בין שהיה ברשות
היחיד כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות עד
שיוודע ומן שנמדד בו והיה שלם בדא כשהיתה
הטבילה מטומאה חמורה אבל אם טבל מטומאה קלה כגון
שאכל אוכלין טמאין או שתה משקין טמאין או בא ראשו
ורובו במים שאובין או שנפלו על ראשו ועל רובו שלשת
לוגין מים שאובין הואיל ועיקר דברים אלו מדבריהן הרי
ספיקו טהור כמו שבארנו ואעפ שנסתפק לו אם טבל או
לא טבל או שנמצא המקוה חסר לאחר זמן וכיוצא בספיקות

אלו הרי זה טהור שני מקוואות אחד כשר ואחד
פסול וטבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות הרי
אלו תלויות טבל בשיני ועשה טהרות הראשונות תלויות
כשהיו והשניות טהורות ואם נגעו אלו באלו ראשונות תלויות
ושניות ישרפו וכן אם נטמא באמצע טומאה
קלה שבארנו וטבל בשני ועשה טהרות אבל אם טבל
באחד מהן מטומאה קלה ועשה טהרות ונטמא טומאה
חמורה וטבל בשני ועשה טהורות הראשונות טהורות
והשניו תלוית ואם נגעו אלו באילו ראשונות ישרפו והשניו
תלויות כשהיו היה באחד מהן ארבעים סאה ואחד
כולו שאוב וטבלו בהן שנים אחד מטומאה חמורה ואחד
מטומא קלה ועשו טהרות הטובל מטומא חמורה טהרותיו
תלויות והטובל מטומאה קלה טהרותיו טהורות

היה אחד טמא וירד לטבול והשיני ירד להקר זה שירד
לטבול באחד מהן טהרותיו תליות כמו שבארנו וזה שירד
להקר טהור כשהי׳ שזה ספק מים שאובין הוא שמא בשאוב
טבל כשהקר ונטמא שני מקוואות שלעשרים עשרים
סאה אחד שאוב ואחד כשר היקר באחד מהן ועשה טהרו
הרי אלו טהורות הקר בשני ועשה טהרות הרי אלו ישרפו
שהרי ודאי בא ראשו ורובו במים שאובין כמו שבארנו

פרק אחד עשר

כבר בארנו שנטילת ידים וטבילתן מדברי סופרים וידים
שצריכין טבילה אין מטבילין אותן אלא במקוה כשר שיש
בו מ׳ סאה שבמקום שהאדם טובל בו כלים ידים טובלי
אבל ידים שאין צריכות אלא נטילה בלבד אם הטבילן במי
מקוה טהורין ואם הטבילן במים שאובים בין
בכלים בין בקרקע לא טהרו ידיו עד שיכלו המים השאובי
מן הכלי על ידיו שאין נוטלין לידים אלא מן הכלים ומכח
נותן כמו שבארנו בהלכות ברכות כל החוצץ בטבילה
חוצץ בידים בין בטבילתן בין בנטילתן וכל העולה למידת
המקוה בטיט הנרוק עולה לשיעור הרביעית שנוטלין בהן
הידים וכל הנוטל ידיו צריך לשפשף

הנוטל שתי ידיו לתרומה צריך לחזור וליטול פעם
שנייה במים שניים כדי להסיר המים שעל גב ידיו שהרי
המים שנטל בהן תחילה והן הנקראין מים ראשוני נטמאו
בידיו לפיכך אם נפל ככר של תרומה לתוך המים
שנטל בהן ידיו תחילה נטמא ואם נפל לתוך המים השניים
לא נטמא ואם נטל ראשונים ושניים למקום אחד ונפל שם
ככר של תרומה נטמא נטל את הראשונים ונמצא
על ידיו דבר חוצץ הסירו ונטל את השנים הרי ידיו טמאו
כשהיו שאין המים השניים מטהרין אלא הנשאר מן המים
הראשונים על גבי ידיו הידים מתטמאות ומתטהרות
עד הפרק כיצד נטל את הראשונים עד הפרק ונטל המים
השניים חוץ לפרק וחזרו מחוץ לפרק לידיו הרי ידיו טהורו
שהמים השניים טהורין הן נטל את הראשונים
והשניים חוץ לפרק וחזרו לידו נטמאת ידו שהמים
הראשונים שחוץ לפרק נטמאו מחמת ידיו ואין המים
השניים מטהרין מים שחוץ לפרק ולפי שחזרו המים שחוץ
לפרק לידו טמאוה נטל את הראשונים לידו אחת
ונמלך ונטל את השנים לשתי ידיו ידיו טמאות שהשנים
מתטמאין מחמת היד שלא ניטלה במים ראשונים
וחוזרין ומתטמאין את היד השניה נטל את
הראשונים לשתי ידיו ונטל את השנים לידו אחת האחת
טהורה נטל ידו אחת ושפשפה בחבירתה נטמאו
המים שעליה מחמת חברתה שלא ניטלה וחוזרין ומטמאין
את היד שנטלה שפשפה בראשו או בכותל הרי זו
טהורה נטל שתי ידיו משטיפה אחת הרי אילו
טהורין ואין אומרין הרי זה כנוטל ידיו אחת במים שירדו
מעל ידו השנייה אפי ידרו חמשה זה בצד זה או זה על גב
זה ובלבד שירפו שיבואו בהן המים נטל מקצת
ידו וחזר והוסיף ונטל הנשאר מן ידו הרי ידו טמאה
כשהיתה ואם עדיין יש על מקצת שנטל בתחילה טופח

ספר טהרה

על מנת להשפיח הרי זו טהורה ברא במים ראשונים אבל בשניים נוטל מקצת ידיו וחוזר ומוסיף על מקצתן שיעור המים שנוטלין בהן תחילה רביעית לכל אדם ואדם לשתי הידים אין פחות משיעור זה כמו שבארנו בנטילת ידים לפת אבל מים שניים יש לשנים ליטול ידיהן מרביעית ומחצי לוג נותנין לשלשה ולארבע ומלוג נותני אפי׳ למאה שאין המים השניים לטהר אא להעביר המים הראשונים כלי שהיה בו רביעית מים כשרים לנטילת ידים ונתן לתוכו מעט מים פסולין לנטילת ידים הרי אלו כשרין נטל מן הכלי כשיעור שנתן ונשארה רביעית בלבד כשהיתה הרי זו פסולה מפני שהמים הפסולין השלימו שיעור הרביעית כל המים הפסולין לנטילה במים ראשונים כך הן פסולי׳ במים שניים וכל כלי שאין נוטלין ממנו במים ראשונים כך אין נוטלין ממנו מים שניים וכשם שצריך להיות המים הראשונים מכח אחר כך המים השניים כבר ביארנו בפרק ששי מהלכות ברכות כל מיני המים הפסולין לנטילת ידים הכשרין וכל הכלים שנוטלין בהן לידים ושאין נוטלין ואי זו נתינה היא מכח נותן וכשרה ואי זו נתינה אינה מכח נותן ופסולה וכל אותן הדברים שבארנו שם בנטילת ידים לפת חולין כך הן לתרומה וכשם שכל ספק ידים טהורות לחולי׳ כמו שבארנו שם כך לתרומה כל ספק ידים טהור דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהורות גזירות הכתוב הן ואינן מדברים שדעתו שלאדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים וכך הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים לא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל ואעפ״כ רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהר ואעפ׳ שלא נתחדש בגופו דבר כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודיעות הרעות כיון שהסכים בלבו לפרו׳ מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהר הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורי׳ וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם אטהר אתכם השם ברחמיו הרבים יטהרינו מכל חטא עון ואשמה אמן

נגמר ספר עשירי והוא ספר טהרה

ומניין פרקיו מאה וארבעים ושלשה ואילו הן

הלכות טומאת מת עשרים וארבעה פרקים
הלכות פרה אדומה חמשה עשר פרקים
הלכות טומאת צרעת ששה עשר פרקים
הלכות מטמאי משכב ומושב שלשה עשר פרקים
הלכות שאר אבות הטומאות עשרים פרקים
הלכות טומאת אוכלים ששה עשר פרקים
הלכות כלים שמונה ועשרים פרקים
הלכות מקוואות אחד עשר פרקים

ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

הט לבי אל עדותיך ואל אל בצע

ספר אחד עשר

והוא ספר נזיקים הלכותיו חמשה וזה הוא סידורן
הלכות נזקי ממון הלכות גניבה הלכות גזילה ואבידה
הלכות חובל ומזיק הלכות רוצח ושמירת נפש

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ארבע מצות עשה וזהו פרטן א דין השור
ב דין ההבער ג דין הבור ד דין הבערה

הלכות גניבה

יש בכללן שבע מצוות שתי מצות עשה וה לא תעשה
וזהו פרטן א שלא לגנוב ממון
ב דין הגנב ג לצדק המאזנים והמשקלות
ד שלא יעשה עול במדות ובמשקלות ה שלא יהיה
לאדם אבן ואבן איפה ואפה אעפ שאינו לוקח ונותן בהן
ו שלא ישיג גבול ז שלא יגנוב נפשות

הלכות גזילה ואבידה

יש בכללן שבע מצות שתי מצות עשה וה לא תעשה
וזהו פרטן א שלא לגזול ב שלא לעשוק ג שלא לחמוד
ד שלא להתאוות ה להשיב את הגזילה ו שלא
יתעלם מן האביד ז להשיב את האבידה

הלכות חובל ומזיק

מצו עש אחת והיא דין חובל בחבירו או מזיק ממון חביר

הלכו רוצח ושמירת נפש

יש בכללן יז מצות ו מצות עשה וי מצות לא
תעשה וזה הוא פרטן א שלא לרצוח ב שלא ליקח
כופר נפש הרוצח אלא יומת ג להגלות הרוצח בשגגה
ד שלא ליקח כופר למחוייב גלות ה שלא ימות
הרוצח כשירצח קודם עמידה בדין ו להציל
הנרדף בנפשו שלרודף ז שלא לחוס על הרודף
ח שלא לעמוד על דם ט להפריש ערי מקלט
ולהכין להם הדרך י לערוף את העגלה בנחל
יא שלא יעבד אותה קרקע ולא תזרע יב שלא
לשים דמים יג לעשות מעקה יד שלא
יכשיל תמים בדבר טו לפרוק עם מי שנכשל בדרך
יו לטעון עמו יז שלא יניחנו בדרך נבהל במשאו
וילך לו נמצאו כל המצוות הנכללות בספר הזה לו
מהן יח מצות עשה ועשרים מצוות לא תעשה

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ארבע מצות עשה וזהו פרטן א דין
השור ב דין ההבער ג דין הבור ד
דין הבערה וביאור מצוות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

כל נפש אדם שהיא ברשותו שלאדם שהזיקה הבעלי חייבי
לשלם שהרי ממונ הזיק שנ כי יגוף שור איש את שור רעהו
אחד השור ואחד שאר בהמה חיה ועוף לא דיבר הכתוב
בשור אלא בהווה וכמה משלם אם הזיקה בדברים
שדרכה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה כגון בהמה שאכל
תבן או עמיר או שהזיקה ברגלה כדרך הילוכה חייב לשלם
נזק שלם מן היפה שבנכסיו. שנ מיטב שדהו ומיטב כרמו
ישלם ואם שינת ועשת מעשים שאין דרכה לעשותם
תמיד והזיקה בהן כגון שור שנגח או נשך חייב לשלם חצי
נוק מגוף המזיק עצמו שנ ומכרו את השור החי וחצו את
כספו וגו כיצד שור שוה מנה שנגח לשור שוה עשרי
והמיתו והרי הנבילה שוה ארבעה בעל השור חייב לשלם
שמונה שהוא חצי הנזק ואינו חייב לשלם אלא מגוף השור
שהזיק שנ ומכרו את השור החי לפיכך אם המית
שור שוה עשרים לשור שוה מאתים והנבילה שוה מנה אין
בעל הנבילה יכול לומר לבעל החי תן לי חמשים אלא אומר
לו הרי שור שהזיק לפניך קחהו ולך אפילו אינו שוה אלא
דינר וכן כל כיוצא בזה העושה מעשה שדרכו לעשותו
תמיד כמנהג ברייתו הוא הנקרא מועד והמשנה ועשה
מעשה שאין דרך כל מינו לעשות כן תמיד כגון שור שנגח
או נשך הוא הנקרא תם וזה המשנה אם הרגיל בשינויו
פעמים רבות נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו שנא או
נודע כי שור נגח הוא חמשה מעשים תמים יש
בבהמה ואם הועדה לאחד מהן נעשית מועדת לאותו
מעשה ואלו הן הבהמה אינה מועדת מתחילתה
לא ליגח ולא ליגוף ולא לישוך ולא לרבוץ על כלים גדולי
ולא לבעוט ואם הועדה לאחד מהן הרי זו מועדת לו

אבל השן מועדת מתחילתה לאכול את הראוי לה והרגל
מועדת מתחילתה לשבר כדרך הילוכה והבהמה מועדת
מתחילתה לרבוץ על פכין קטנים וכיוצ בהם ולמעך אותן
חמשה מיני בהמה מועדין מתחילת בריתן להזיק ואפי הן
בני תרבו לפיכ אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה
ודריסה וכיוצ בהן חיי נוק שלם ואלו הן הזאב והארי והדוב
והנמ והברדלס וכן הנחש שנשך הרי זה מועד ואפילו
היה בן תרבות כל מועד משלם נזק שלם מן היפה
שבנכסיו וכל תם משלם חצי נזק מגופו ברא
בשנכנסה הבהמה לרשות הניזק והזיקתהו אבל אם נכנס
הנזק לרשו המזיק והזיקתהו בהמתו שלבעל הבית הרי זה
פטור על הכל שהרי הוא אומר לו אילו לא נכנסת לרשותי
לא הגיע לך הזק והרי מפורש בתורה ושלח את בעירה
ובער בשדה אחר הזיקה ברשות הרבים או
בחצר שאינ שלשניה לא למזיק ולא לניזק או בחצר שהיא
שלשניהן והרי היא מיוחדת להניח בה פירות ולהכנים לה
בהמה כגון הבקעה וכיוצ בה אם בשן ורגל הזיקה כדרכה
הרי זה פטור מפני שיש לה רשות להלך בכאן ודרך הבהמ
להלך ולאכול כדרכה ולשבר כדרך הילוכה ואם נגחה או
נגפה או רבצה או בעטה או נשכה אם תמה היא משלם
חצי נוק ואם מועדת משלם נזק שלם היתה החצר
של שניהן מיוחדת לפירות ולא להכנים בה בהמה והכנים
שם אחד מן השותפים בהמתו והזיקה חייב אפי על השן
ועל הרגל וכן אם היתה מיוחדת לבהמה לשניהם והיה
רשות לאחד מהן בלבד להכנים לה פירות והזיקה פירותיו
חייב את על השן ועל הרגל שלשה אבות נזיקין בשור
הקרן והשן והרגל תולדו הקרן נגיפה נשיכה רביצה בעיט
תולדות השן אם נתחככה בכותל להנאתה והזיק בחיכוכה
וכן אם טנפה פירות להנאתה תולדות הרגל הזיקה בגופה
דרך הילוכה או שהזיקה בשערה דרך הילוכה או כשכשה
בזנב או באכוף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצואר

וכן חמור שהזיק במשאו בשעת הילוכו ועגלה המושכת
בקרון שהזיקה בשעת משיכתה כל אלו תולדות הרגל הן
וברשות הרבים פטורין וברשות הניזק משלמין נזק שלם

כשכשה בזנבה כשכוש רב שאין דרכה לעשותה תמיד
והזיקה ברשות הרבים או שכשכשה בגיר שלה ברשות
הרבים והזיקה פטור ואם תפש הניזק גובה חצי נוק ממה
שתפש שזה הדבר ספק הוא אם אלו תולדות הקרן שחייב
עליה ברשות הרבים או תולדות הרגל שפטור עליה ברשו
הרבים כמו שביארנו

פרק שני

אחד אבות נזיקין ואחד התולדות אם היה האב מועד
תולדתו מועדת ואם היה תם תולדתו כמוהו וכל אבות
נזיקים וכל תולדותיהן מועדין הן מתחילתן חוץ מקרן
ותולדותיו שהן תמים בתחילה עד שיועדו כמו שביארנו

כל תולדה כאב שלה חוץ מצרורות המנתזין מתחת
רגלי הבהמ בשעת הילוכה שאעפ שתולדת הרגל הם ופטו
עליהן ברשות הרבים כרגל ואם הזיקו ברשות הניזק משלם

מן היפה שבנכסיו כרגל שהוא אב אעפ״כ אינו משלם אלא
חצי נזק כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק והלכה
והיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברו את הכלי משלם
חצי נזק מן היפה שבנכסיו ודבר זה הלכה מפי הקבלה היא
וכן אם היתה מהלכת ברשות הרבים ונתזו
צרורות מתחת רגליה לרשות הניזק ושברו את הכלים משל
חצי נזק דרסה על הכלי ברשות הניזק ושברתו ונפל על
כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון
משלם חצי נזק היתה מהלכת ברשות הרבים
ובעטה והתיזה צרורות והזיקו ברשות הרבים פטור ואם
תפש הניזק רביע נזק אין מוציאין מידו שהדבר ספק הוא
שמא שינוי הוא ואינו תולדת רגל שהרי בעטה
בעטה בארץ ברשות הניזק והתיז הצרורות מחמת הבעיט
והזיקו שם חייב לשלם רביע נזק שזה שינוי הוא בהתזת
הצרורות ואם תפש הניזק חצי נזק אין מוציאין מידו ואפי׳
היתה מהלכת במקום שאי איפשר לה שלא תתיז ובעטה
והתיזה משלם רביע נזק ואם תפש הניזק חצי׳ נזק אין
מוציאין מידו כל המשלם נזק שלם הרי התשלומין ממון
שהוא חייב לשלמו כמי שלוה מחבירו שהוא חייב לשלם
וכל המשלם חצי נזק הרי התשלומין קנס חוץ מחצי נזק
שלצרורות שהוא הלכה כמו שביארנו וזה הכלל כל
המשלם מה שהזיק הרי זה ממון וכל המשל׳ יתר או פחות
כגון תשלומי כפל או חצי נזק הרי היתר על הקרן או הפחו׳
קנס ואין חייבין קנס אלא על פי עדים אבל המודה בכל
קנס מן הקנסות פטור תרנגול שהושיט ראשו לאויר
כלי זכוכית ותקע בו ושברו אם היו בתוכו תבלין וכיוצא
בהן שהושיט ראשו כדי לאכלן על המבלין משלם נזק
שלם ועל הכלי משלם חצי נזק כחצי נזק צרורות שכך הוא
דרכו ואם היה הכלי ריקן הרי זה משונה
ומשלם חצי נזק ככל הקנסות וכן סוס שצנף וחמור שנער
ושבר את הכלים משלם חצי נזק התרנגלין מועדין
להלך כדרכן ולשבר היה חוט או רצועה קשור ברגליהן
ונסתבך כלי באותו החוט ונתגלגל ונשבר משלם חצי נזק
ברא״ כשקשרו אדם אבל אם נקשר על רגליהם
מאליו בעל התרנגלין פטור ואם היו לחוט בעלים ולא היה
החוט הפקר בעל החוט חייב חצי נזק שהרי הוא ככור
המתגלגל הצניע בעל החוט את החוט והתרנגלין
דרסו עליו והוציאוהו ונקשר ברגליהן ושברו בו את הכלים
אף בעל החוט פטור שהרי אנוס הוא תרנגלין שהיו
מפרחין ממקום למקום ושברו את הכלים אם בכנפיהם
שברו משלם נזק שלם ואם ברוח שבכנפיהם משלם חצי
נזק היו מהרסין על גבי עיסה או על גבי פירות וטנפו
או נקרו משלמין נזק שלם הזיקו בעפר או צרורות שהעלו
בכנפיהן או ברגליהן משלמין חצי נזק היו מחטטין
דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם והוא
שנתגלגל הדלי מחמתן עד שנפל ונשב׳ ואם היה על החבל
אוכל ובעת אכילתן פסקוהו משלם גם על החבל נזק שלם
הכלב והגדי שקפצו מראש הגג מלמעלה למטה
ושברו את הכלים משלמין נזק שלם מפני שמועדי׳ הן לדבר
זה וכן אם נפלו והזיקו שעלייתן לראש הגג פשיעה ואעפ׳
שנפילתן אונס כל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב
קפצו ממטה למעלה משלמין חצי נזק והוא
שנתל הגדי ונסרך וקפץ הכלב אבל נסרך הכלב ודלג הגדי
בין מלמעלה למטה בין ממטה למעלה חייבין נזק שלם
וכן תרנגול שדלג בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה
משלם נזק שלם כלב שנטל את החררה והלך לו
לגדיש אם הניחה בגדיש ואכל את החלה והדלי׳ את הגדיש
על החלה ועל מקום החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש
חצי נזק ואם היה מגרר את החלה על הגדיש והולך
ושורף משלם על החררה נזק שלם ועל מקום הגחלת חצי
נזק ועל שאר הגדיש פטור ברא״ בששמר בעל הגחלת
את אשו וסתם הדלת ובא הכלב וחתר ונטל את החררה
מעל האש אבל אם לא שמר אשו בעל האש חייב על
שריפת הגדי׳ ובעל הכלב חייב על אכילת החרר׳ ועל מקומה
המשסה כלבו שלחבירו בחברו פטור מדיני אדם
וחייב בדיני שמים ובעל הכלב חייב חצי נזק שכיון שהוא
יודע שאם שסה את כלבו להזיק נושך לא היה לו להניחו
ואם שסהו בעצמו בעל הכלב פטור שכל המשנה ובא אחר
ושנה בו פטור שתי פרות ברשות הרבים אחת
רבוצה ואחת מהלכת ובעטה מהלכת ברבוצה חייב חצי
נזק שאעפ״ שדרכה להלך עליה אין דרכה לבעט בה

פרק שלישי

הבהמה מועדת לאכול פירות או ירקות וכיוצא בהן לפיכך
אם נכנסה לרשות הניזק ואכלה דברים שדרכה לאכלם
משלם נזק שלם שנ׳ ובער בשדה אחר מיטב שדהו וגו׳
ואם אכלם ברשות הרבים פטור ואם נהנית משלם מה
שנהנית לא מה שהזיקה כיצד נכנסה לרשות
הניזק ואכלה שומשומין או לוט וכיוצא בהם בשוה דינר
משלם דינר ואם אכלן ברשו׳ הרבים ונהנית רואין אותן
כאילו הם שעורים או עמיר ומשלם דמי עמיר או דמי
שעורים בזול אכלה אוכלים הרעים לה כגון שאכלה חיטין
הואיל ולא נהנית פטור אכלה אוכלין שאין דרכה
לאכלן כגון שאכלה כסות או כלים בין ברשות הניזק בין
ברשות הרבים משלם חצי נזק שזה שינוי הוא ודרך בני
אדם להניח כליהם וכסותן ברשות הרבים עד שינוחו מעט
בהמה שהיתה עומדת ברשות הניזק ותלשה
פירות מרשות הרבים ואכלתן ברשות הניזק הרי הדבר
ספק לפיכך אינה משלמת אלא מה שנהני׳ ואם תפש הניזק
כמה שהזיקה אין מוציאין מידו שהרי ברשותו אכלה
כלב שנכנס לחצר ונטל פת או בשר והוציאן לרשות הרבי׳
או לחצר אחרת ואכלה שם מה שנהנה משלם אכלה
בשדה שלבעל החצר משלם נזק שלם כאילו אכלן בתוך
החצר שהרי ברשות הניזק אכל וכן כל כיוצא בזה
בהמה שאכלה אוכלין שאין דרכה לאכלן אבל אוכלן על
ידי הדחק כגון פרה שאכלה שעורים וחמור שאכל כרשיני׳
או דגים וחזיר שאכל חתיכת בשר וכלב שלקק את השמן
וחתול שאכל תמרים וכן כל כיוצ׳ באילו אם אכלה ברשות
הניזק משלם נזק שלם וברשות הרבים פטור ואם נהנית
משלם מה שנהנית חיה שנכנסה לרשות הניזק וטרפה
ואכלה בהמה או בשר משלם נזק שלם שזהו דרכה אבל
כלב שאכל כבשים קטנים או חתול שאכל תרנגלים גדולי׳
הרי זה שינוי ומשלם חצי נזק סל שיש בו לחם
ונכנס חמור ושבר הסל ואכל הלחם משלם על הסל ועל
הלחם נזק שלם שזה הוא דרכו וכן שעיר עזים שראה
לפת וכיוצא בו על פי החבית ונסתבך בחבית ואכל את
הלפת ושבר את החבית משלם על שניהם נזק שלם כשם
שדרכו לאכול כך דרכו להתלות בכלים ולעלות כדי לאכול
וכן כל כיוצא בזה אבל אם נכנס החמור ואכל
את הלחם ואחר כך שבר את הסל ואכלו על הלחם משלם
נזק שלם ועל הסל חצי נזק וכן כל כיוצא בזה
בהמה שאכל מתוך הרחבה בין דרך הליכתה בין שעמדה
ואכלה משלם מה שנהנית ואפילו חזרה על צדי הרחבה
ואכלה מהן אבל אם הניחה את הרחבה והלכה ועמדה
בצידי הרחבה ואכלה משלם מה שהזיקה אכלה מפתח
החנות משלם מה שנהנית מתוך החנות משלם מה שהזיקה
היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה
מעל גבי חברתה ואפי׳ עמדה משלם מה שנהנית שכן דרך
הבהמות לאכול זו מעל גבי זו ואם קפצה ואכלה על גבי
חברתה משלם מה שהזיקה שגבי חברת׳ כחצר הניזק הוא
חשוב בהמה שהוחלקה באבן או במימי רגליה ונפלה
לגינה ונחבטה על גבי פירות וירקות או שאכלה משלם מה
שנהנית אפי׳ הלכה מערוגה לערוגה ואפילו נשארה שם כל
היום כולו אינו משלם אלא מה שנהנית ומה הנאה יש לה
בחביטה שהרי מצאה מקום רך ולא נתרסקו אבריה
אבל אם ירדה כדרכה ואכלה משלם מה שהזיקה ואפי׳

טנפה פירות במי לירה משלם מפני שתחילתו בפשיעה וכן אם רחפתה חברתה ונפלה משלם מה שהזיקה מפני שהיה לו להעבירה אחת אחת כדי שלא ירחפו זו את זו הוחלקה ונפלה ויצאת וחזר לגינה אעפ שחזרה שלא לדעת הבעלים משלם מה שהזיקה מפני שהיה לו לשמרה שלא תחזור שהדבר ידוע שכיון שירעה דרך הגינה הרי היא חוזרת מאיליה הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב ואם הכניס ברשו פטור ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הקדרות בעל הבית חייב וכן אם הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשו ואכלתם בהמתו שלבעל הבית פטור ואם הוחלקה בהן והוזקה בעל הפירות חייב ואם הכניס ברשות פטור ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הפירות בעל הבית חייב הכניסן שלא ברשות ואכלתן בהמתו שלבעל הבית והוזקה באכילתן בעל הפירות פטור מפני שהיה לה שלא תאכל ואם הכניסן ברשות והניחו בעלי החצר את זה שהרשוהו בחצר לשמרו ואכלת בהמתו שלבעל הבית והוזקה באכילתן בעל הפירות חייב שכיון שראה הבהמה אוכלת דברים המזיקין לה והניחה חייב שהרי אין בעלי החצר מצויין שם להעביר הבהמה מהן ומעשה באשה שנכנסה לאפות בתנור בבית שכנותי והניחוה ונתעלמו כדי שלא יבישו בה בעת לישתה ואפייתה ובא עז שלבעל הבית ואכל הבצק ומת וחייבוה חכמים לשלם דמיו וכן כל כיוצא בזה המגריש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו שלבעל השדה פטור ואם הוחלקה בהן והוזקה בעל הפירות חייב אכלתן והוזקה באכילתן פטור ואם הגריש ברשות בעל השדה חייב אעפ שלא קבל עליו לשמור שהשומר בגרנות כיון שאמר לו הגרש בכאן כמי שאמר לו הגרש ואני אשמו לך הוא חשוב

פרק רביעי

הכונס צאן לדיר ונעל בפניהן ברלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ויצאת והזיקה פטור ואם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה או שהיו כתלי הדיר רעועין הרי לא נעל בפניהם כראוי ואם יצאת והזיקה חייב ואפי חתרה ויצאת ואפילו נפרצה מחיצה בלילה או פרצוה ליסטים בעל הצאן חייב היתה מחיצה בריאה ונפרצה בלילה או שפרצוה ליסטים ויצאת והזיקה פטור הוציאוה ליסטים והזיקה הליסטים חייבין הפוריץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאת והזיק אם היה גדר חזק ובריא חייב ואם היה כותל רעוע פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים וכן הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים המעמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו המעמיד חייב לשלם מה שהזיק וכן אם הכישה עד שהלכה לקמת חבירו והזיקה זה שהכישה חייב המוסר בהמתו לשומר או לנושא שכר או לשוכר או לשואל נכנסו תחת הבעלים ואם הזיקה חייב השומר ברא בזמן שלא שמרוה כלל אבל אם שמרוה שמירה מעולה כראוי ויצאת והזיקה השומרים פטורין והבעלים חייבין אפי המיתה את הארם שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור ואם שומר שכר או שוכר או שואל הוא חייבין הניחה בהמה אפי חתרה ויצאת והזיקה חייב זה שהניחה שם שכיון שהניחה בהמה הרי היא מצטער ובורחת ועושה כל שאיפשר לה לעשות מסר בהמתו לחרש שוטה וקטן אעפ שהיה השור קשור הבעלים חייבין שדרך השור וכיוצ בו להתיר הקשר ולצאת ולהזיק אפי שמרוה שמירת מעולה וחתרה ויצאת והזיקה הבעלים חייבין מסר שורו לחמשה ופשע בו אחר מהן ויצא והזיק אם אינו משתמר אלא בחמשתן זה שפשע בשמירתו חייב ואם משתמר בשארן אף אילו הנשארים חייבין שאלו בחזקת תם ונמצ מועד אם ידע השואל שהוא נגחן הבעלי משלמין

חצי נוק שכל מקו שהוא הולך הרי שם בעליו עליו והשואל משלם חצי נזק שאפי היה תם חצי נזק היה משלם שהרי ידע שהוא נגחן ואם לא ידע שהוא נגחן אין השואל חייב כלום והבעלים משלמין נזק שלם שאלו כשהוא תם והועד בבית השוא והחזירו לבעליו חוזר לתומתו הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההערה והבעלים משלמין חצי נזק והשואל פטור שהרי החזירו שומר שקבל עליו שמירת גוף הבהמה בלבד אבל לא שמיר נזקיה והזיקה פטור מלשלם והבעלים חייבין קבל שמירת נזקיה והזיקה חייב השומר ואם הוזקה פטור והבעלי עושין דין עם המזיק מסר השומר לשומר אחר השומר הראשון חייב לשלם לניזק והשומר שמסר לשומר חייב והרי הניזק אומר לו למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר שלם לי אתה ולך ועשה דין עם השומר שמסרת לו אתה מסרה השומר לבנו או לבן ביתו או למסעדו נכנסו תחת השומר וחיבים כל שומר שנתחייב לשלם ואין לו והיה המזיק תם שהוא משלם חצי נזק מגופו הרי הניזק משתלם מן הבהמה שהזיקה וישאר דמי מה שגבה הניזק חוב על השומר לבעל הבהמה כל בהמה שהזיקה פירות מחוברין משערין מה שהזיקה בששים ומשלם זה שנתחייב לשלם בן הבעלים בין השומרים כיצר הרי שאכלה בית סאה שמין ששים בית סאה באותה השדה כמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה אחר שנפסד בו הבית סאה ומשלם השאר וכן אם אכלה קב או רובע אפילו קלא אחד שמין אותו בששים אכלה פירות גמורין שאין צריכין לקרקע משלם דמי פירות גמורין בשויהן אם סאה דמי סאה ואם סאתים דמי סאתים הרי שאכלה פירות דקל אחד וכן הקוצץ פירות דקל חבירו ואכל אם היה דקל רומי וכיוצא בו שאין התמרים שלו יפות משערין אותו בששים על גב הקרקע ואם דקל פרסי וכיוצא בו הוא שהתמרו שלו יפות ביותר משערין הדקל בפני עצמו כמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה

פרק חמישי

בהמה שהיתה רועה ופרשה ונכנסה בשרות ובכרמי אעפ שעדי לא הזיקה מתרין בבעליה שלשה פעמי אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות יש רשות לבעל השדה לשחט שחיט כשרה ואומר לבעליה בואו ומכרו בשר שלכם מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק אפילו לגרום הנזק אסור לפיכך אסרו חכמים לגדל בהמה דקה וחיה דקה בארץ ישרא במקום השדות והכרמים אלא ביערים ובמדברות שבארץ ישרא ומגדלין בסוריא בכל מקום

עשרה תנאים התנה יהושע ובית דינו בשעה שחלק את הארץ ואלו הן התנה שמרעי בהמה דקה ביערי שאילניהן גסין אבל אין מרעין שם בהמה גסה וביער שאילנית רקים אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מרעת בעליו וכן התנה שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חבירו והוא שיהיו עצים פחותי וקרובים להיות קוצים כגון הזמי והיגי והוא שיהיו לחים ומחוברין ובלבד שלא ישרש אבל שאר עצים אסור וכן התנה שיהיה כל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאיליה בכל מקום חוץ משדה תלתן שורע לבהמה וכן התנה שיהיה אדם קוטם נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות שלזית ואינו קוטם מן האילנות אלא כזית וכביצה ובקנים מן הפקק ולמעלה ובגפנים ובשאר האילן מתוכו שלאילן לא מחורו וכשהתי לקטום לא התיר אלא מחרש שאינו עושה פירות אבל לא מישן שעוש פירו ואינו קוטם אלא ממקום שאינו רואה פני חמה וכן התנה שהמעיין היוצא בתחילה בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקי ממנו אעפ שאין עקרו בחלקם ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו וכן התנה שיהיה כל אדם מותר לצור דגים מים טבריה והוא שיצור בחכת בלבר אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקם וכן התנה שכל אדם

שצרך לנקביו מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע
בו ונפנה שם ואפי׳ בשרה מליאה כרכום ונוטל משם צרור
ומקנח וכן התנה שכל התועה בין הכרמים וכיוצא
בהן מפסג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרכו
וכן התנה שבזמן שירבה הטיט ברדכי הרבי׳ או נקיעי מים
יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים ומהלכין שם
אעפ׳ שהן מהלכין ברדך שיש לה בעלים וכן התנה
שמת מצוה קונה מקומו ונקבר במקום שימצא בו והוא
שלא יהא מוטל על המצר ולא בתוך תחום המדינה אבל
אם נמצא על המצר או שהיה בתוך התחום מביאו לבית
הקברות שלמה תקן שיהיו עוברי דרכים מותרין בימות
החמה להלך בשבילין שבשרות שיש להן בעלים עד שתרד
רביעה שנייה ותקנות אלו כולן נוהגו בכל מקום אפי׳ בחוצה
לארץ ומשירד הטל בבבל אסור להלך בשבילין שיש להן
בעלים אעפ׳ שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישרא׳ מותר
לשהותה קודם לרגל ל׳ יום וקודם למשת בנו ל׳ יום והטבח
לוקח ושוחט לוקח ומשהא עד שישחוט מעט מעט ובלבד
שלא תצא ותרעה בעדר אלא כל המשהא משהא בתוך
ביתו כדי שלא תזיק וכבר עשו בכל ארץ ישרא׳ לאסור
בה גידול בהמה דקה וחיה דקה מפני שיהו רוב השרות
והכרמים שם באותם הימים שלישרא׳ וכן אסרו
הכמים לגדל חזירים בכל מקום ולא את הכלב אלא אם כן
היה קשור בשלשלת אבל מגדל הוא כלבים בעיר הסמוכה
לספר ביום קושרו ובלילה מתירו ואמרו חכמי׳ ארור מגדל
כלבים וחזירים מפני שהזיקן מרובה ומצוי רועה
שעשה תשובה אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על
יד על יד וכן מי שנפלו לו כלבים וחזירים בירושה אין
מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר מעט מעט

פרק ששי

אי זהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים אבל אם נגח ביום
אחד או נשך או רבץ או בעט או נגף אפילו מאה פעמים
אין זה מועד העידו בו שלשה כיתי עדי׳ ביום אחד הרי זה
ספק אם הועד או לא הועד אין העדה אלא בפני הבעלים
ובפני בד׳ שנ׳ והועד בבעליו ואין העדה אלא בבד׳ שור
שלחרש שוט וקטן ומי שהו׳ במדינ׳ הים שנגחו פטורי׳ אבל
בד׳ מעמידין להן אפטרופין ומעידין בהן בפני האפטרופין
הזיקו אחר שהועדו בפני אפטרופין אם עדין הוא
תם משלם חצי נזק מגופו ואם הועד בו שלשה ימים ואחר
כך הזיק משלם נזק שלם מן היפה שבנכסי אפטרופין
ולכשיגדלו היתומים יעשו דין עם האפטרופין וישלמו להן
שורים שמשחקין בהן ומלמדין אותן ליגח זה את
זה אינם מועדי׳ זה לזה ואפי׳ המיתו את האדם אינן חייבין
מיתה שנ׳ כי יגח לא שיגידוהו שור שהועד ונמכר
או ניתן במתנה חזר לתמותו שהרשות שנשתנית משנה
דינו אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו
וכן שור שהועד בפני אפטרופין ונתפקח החרש
ונשתפה השוטה והגדיל הקטן אעפ׳ שבטל האפטרופין
הרי הן מועדין בחזקתן שהרי ברשות בעלים הן
בהמה שהועדה וחזרה בה מדבר שהועד לו חזרה
לתמותה כיצ׳ שור שהועד ליגח וחזר שלא יגח אעפ׳ שהוא
נוגף הרי זה תם לנגיחה ומאמתי היא חזרתו עד שיהיו
התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח וכן בשאר הדברים
שהועד להן עד שימשמשו בו ולא יהיה עושה אותן שור
שהוא מועד למינו הרי זה אינו מועד לשאינו מינו הועד
לאדם אינו מועד לבהמה הועד לקטני׳ אינו מועד לגדולי׳
לפיכך אם הזיק את מין שהוא מועד לו משלם נזק שלם
ואם הזיק לשאר המינין משלם חצי נזק היה מועד
לשבתות אינו מועד לימות החול ואם הזיק בשבתות
משלם נזק שלם ובימות החול משלם חצי נזק ומאמתי
היא חזרתו משימשמשו התינוקות בו ביום שהוא מועד לו
ולא יהיה מזיק נזק שהועד לו
נגח שור היום וחמור׳ למחר וגמל ביום שלישי
נעשה מועד לכל ראה שור היום ונגחו ולמחר ראה
שור ולא נגחו וביום שלישי ראה שור ונגחו וברביעי ראה
שור ולא נגחו ובחמישי ראה שור ונגחו ובשישי ראה
שור ולא נגחו נעשה מועד לסירוגין לשורים וכן כל כיוצא
בזה ראה שור היום ונגחו ולמחר ראה חמור ולא
נגחו ובשלישי ראה סוס ונגחו וברביעי ראה גמל ולא נגחו
ובחמישי ראה פרד ונגחו ובשישי ראה ערוד ולא נגחו
נעשה מועד לסירוגין לכל ואם נגח ביום שהוא מועד לו
אחר משלשת המינין שנגח בסירוגין הרי זה מועד
נגח בט״ו לחודש זה ובט״ז לחודש שני ובי״ז לחודש שלישי
אינו מועד עד שישלש בדילוג שמע קול שופר ונגח קול
שופר ונגח קול שופר ונגח נעשה מועד לשופרו׳ וכן כל כיוצ׳
בזה נגח שלשה שורים בשלשה ימים זה אחר זה וברביעי׳
נגח חמור ובחמישי נגח גמל או שנגח חמור וגמל
בתחילה בשני ימים זה אחר זה ואחר כך נגח שלשה שורי׳
זה אחר זה ספק אם הוא מועד לשורים בלבד או לשלשת
המינין הוא מועד וכן אם נגח בשלשה שבתות זו
אחר זו ובאחד בשבת ובשני בשבת או שנגח בחמישי
בשבת ובערב שבת וביום השבת ובשתי שבתות הבאות
אחריה הרי זה ספק אם הוא מועד לשבתות בלבד או
לשלשת הימים ששנים מהן חול וכל אילו הספיקות
וכיוצא בהן אין מחייבין בהן את המזיק אלא חצי נזק ואם
תפש הניזק נזק שלם אין מוציאין מידו

פרק שביעי

שור שקשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק
אם תם הוא משלם חצי נזק ואם היה מועד פטור שנ׳ ולא
ישמרנו הא אם שמרו פטור ושמור הוא זה וכן אם הזיק
בדבר שהוא מועד לו מתחילתו כגון שאכל דברי׳ הראוים
לו או שבר ברגליו כדרך הלוכו פטור מלשלם היה מועד
לקרן ימין ואינו מועד לקרן שמא׳ ויצא אחר ששמרו כראוי
ונגח בין בקרן ימין בין בשמא׳ משלם חצי נזק בהמה
שחבל באדם בין בכונה בין שלא בכונ׳ אם תמה היא משל׳
חצי נזק מגופה ואם מועדה היא משלם נזק שלם ופטו׳ מן
השבת ומן הבשת ומן הצער ומן הרפוי שארבעה דברים
אילו לא חייבה בהן תורה אלא באדם שחבל בחברו אבל
בהמה שחבלה בחברו הרי זה כמי׳ שהזיקה ממונו שאינו
חייב אלא חצי נזק בלבד לפי׳ שורו שבייש פטור ואם בייש
הוא בעצמו חיי׳ כמו שיתבא׳ ושורו שחבל באביו או באמו
או שהדליק גדיש חברו בשבת חייב בנזיקין ואלו היה הוא
בעצמו העושה זה פטור מלשלם כמו שיתבאר המכניס
שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו שורו של בעל
הבית או נשכו כלבו פטור ואם נגח הוא שור של בעל
הבית אם היה תם משלם חצי נזק ואם היה מועד משלם
נזק שלם כדין הנוגח ברשות הרבים נפל לבור שבחצר
זה והבאיש את מימיו אם הבאיש את מימיו מיד בשעת
נפילה חייב בנזקי המים ואם אחר זמן פטור שהרי נעשה
השור תקלה בבור והמים הרי הן ככלים ולא מצינו בור
שחיי׳ בו את הכלי׳ ואם הכניס ברשות בעל השור פטור ואם
קבל עליו בעל הבי׳ לשמו׳ הרי הוא חייב בנזק השור שנפל
לבור הכניס שורו בחצר בעל הבי׳ שלא ברשו׳ והזיק את
בעל הבית או שהוזק בו בעל הבית או שחפר בחצר בורות
שיחין ומערו׳ בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב
בנזקי הבור שהרי עליו לסתמו הזיק בעל הבית את
השור אם הזיקו שלא לדעת פטור שהרי אומרין לו למה
נכנסת שלא ברשו׳ שלא ידעתי עד ששגנתי בך ואם הזיקו
לדעת חייב נזק שלם מפני שיש לו רשות להוציאו מרשותו
אבל להזיקו אין לו רשות שמין לנזקין כיצד הרי
ששבר כלי שלחבירו בין הוא בין בהמתו אין אומרי׳ למזיק
קח אתה הכלי השבור ושלם לזה דמי הכלי אלא אומרין כמה
פחת הכלי מדמיו ונותן לו כל הפחות אם המזיק מועד או
חצי הפחת אם היה תם שנ׳ והמת יהיה לו לניזק פחת
הנבלה לניזק ושבח הנבלה חולקין אותו המזיק והניזק

כיצד שור שוה מאתים שנגחוהו ומת והרי הנבלה שוה
בשעת מיתה מאה ובשעת העמדה ברין פחתה והרי שוה
שמונים אין המזיק משלם אלא מאה ואם היה תם משלם
לו חמשים מגופו השביחה הנבלה והרי היא שוה בשעת
העמדה ברין מאה ועשרים הרי המזיק משלם לו תשעים
אם היה מועד ואם היה תם משלם חמשה וארבעים מגופו
וזהו שנ׳ וגם את המת יחצון שור שוה מאתים
שנגח שור שוה מאתים והפחיתו חמשים ובשעת העמדת
ברין השביח הניזק והרי הוא שוה ארבע מאות ווז ואלולי
הנגיחה שהפחיתו היה שוה שמונה מאות בין שפטמו בין
ששבח מאלי אין נותן אלא בשעת הנזק כחש מחמת המכה
בשעת העמדה ברין והרי הפחת שוה מאה נותן לו בשעת
העמד ברין השביח המזיק בשעת העמד ברי׳ אם מחמת
שפטמו שבח אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעה
שהזיק ואם מחמת עצמו השביח משתלם חצי נזק ממנו
כלו בשעת העמדה ברין על המזיק לטרוח בנבלה
עד שממציא אותה לניזק כיצ׳ כגון שנפל השור לבור ומת
מעלה הנבלה מן הבור ונותנ׳ לניזק ואחר כך שמין לו פחת
נבלה שנ׳ כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו מלמד שהוא
חייב להשיב את הנבלה ואת הפחת שפחתה מן החי לניזק
ואם היה תם חצי הפחת כמו שביארנו

פרק שמיני

שור של ישראל שנגח שור של הקדש או שור של הקדש
שנגח שור של ישרא׳ פטור שנאמר שור רעהו וכל הקדשי׳
שחייבי׳ בהן מעילה אין בהן דין נזקין ופסולי המוקדשי׳
יש בהן דין נזקי׳ בין שהזיקו בין שלא הזיקו שהרי יצאו
לפדיו ולהיותן חולין שלמים שהזיקו גובה מבשרם ואינו
גובה מן הבשר כנגד אמוריהן שהאמורי׳ של קדשים קלים
מועלין בהן כמו שבארנו בהלכות מעילה וכן תורה
שהזיק גובה מבשרה ואינו גובה מן הלחם הבא עמה שאין
הלחם מכלל בשר וכיצד גובה שיאכל הניזק וחבורתו מן
הבשר בקרושה כנגד חצי נזק שלו וכיצד אינו גובה מן
האמורין שאם היה לגבות בחצי נזקו שוה דינר והיה כל
הבשר עם האמורין שוה שני דינר׳ והבש׳ בלא אמורין שוה
דינר וחצי אינו גובה שני שלישי הבשר אלא חצי הבשר
בלבד וכן שור הפקר שהזיק פטור שנ׳ שור רעהו עד
שיהיו הנכסים מיוחדין לבעלים כיצד שור הפקר שנגח
וקודם שיתפוס אותו הניזק בא אחר וזכה בו הרי זה פטו׳
ולא עוד אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק ואחר שהזיק
הקדישו או הפקירו הרי זה פטור עד שיהיו לו בעלים
בשעת הזקו ובשעת העמדה ברין שור של
ישרא׳ שנגח שור של נכרי בין תם בין מועד פטור לפי
שאין הגוים מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה והרי
אנו רנין להם כדיניהם ושור של נכרי שנגח של ישרא׳ בין
תם בין מועד משלם נזק שלם קנס זה הוא לגוי׳ לפי שאינן
זהירין במצות ואינן מסלקין הזקן ואם לא תחייב אותן על
נוקי בהמתן אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות
שור תם שהזיק אם מכרו המזיק עד שלא עמד
ברין אעפ׳ שהוא מכור הרי הניזק גובה הימנו וחוזר הלוקח
וגובה מן המזיק שמכר לו שכיון שנגח קול יש לו ולא היה
לו ללוקח ליקח עד שיגבה הניזק הקרישו המזיק הרי
זה מוקדש כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פריון שחטו
גובה מבשרו נתנו במתנה מה שעשה עשוי ויגבה הניזק
ממנו הזיק ועמד ברין ואחר כך מכרו אינו מכור
הקדישו אינו מוקדש נתנו במתנה לא עשה ולא כלום
קרמו בעלי חובות שלמזיק ותפסוהו בין שחב עד
שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא זכו אלא הניזק גובה
ממנו שאפי׳ היה שלבעלי חובות מתחלה והזיק הרי זה
גובה מגופו מועד שהזיק בין עמד ברין בין שלא עמד
ברי׳ והקדישו או מכרו או נתנו במתנה או שחטו מה שעש׳
עשוי קרמו בעלי חובות והנהיגוהו בין חב עד שלא
הזיק בין הזיק עד שלא חב זכו בו לפי שאי׳ משתלם הניזק

אלא מן המעולה שבנכסי המזיק והרי כלנכסיו
משועברין לנזק זה כשבית רין נזקקין ל גבו הניזק
מנכסי המזיק גובין מן המטלטלין תחלה ואם לא היו לו
מטלטלין כלל או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק גובין
השאר מן הקרקע המעולה שבנכסי המזיק וכל זמן
שימצאו מטלטלין ואפי׳ סובין אין נזקקין לקרקע מת המזיק
קודם שישלם אין ב״ר נזקקין למטלטלין של יתומים אלא
לקרקע וגובי׳ לניזק בין הזבורית מפני שהניזק נעשה כבעל
חוב והמטלטלי׳ אינן משועברין לבעל חוב ואם תפס הניזק
המטלטלין בחיי המזיק גובין לו מהם לאחר מותו
כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין ופשטה
תקנה זו בכל בתי רינין לפיכך מגבין הנזקין מן המטלטלין
של יתומים ואם לא הניח מטלטלין גובין לו מן הזבורי׳ שכל
הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא מן מן הזבורי׳ כמו
שבארנו אין הנזקין משתלמין ואין חייבין בכופר
ואין הבהמה נהרגת אלא בראיה ברורה ובעדים הכשרים
להעיד שלא תאמ הואיל ואין מצוין באוריו הסוסים וברפת
הבקר וגהרות צאן אלא העברים והרועים וכיוצא בהן אם
העירו שבהמה זו הזיקה את זו שומעין להם ואם העירו
קטנים או נשים שאדם זה חבל את זה או העירו בשאר
נזקין סומכי׳ עליהן אין הרבר כן אלא אין מחייבי׳ לעול ממון
על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדיות
ויעידו ויתחייבו ב״ר המזיק לשלם שור שהיה רועה על גב
הנהר ונמצא שור הרוג׳ בצדו אעפ׳ שזה מנוגח וזה מועד
ליגח וזה מנושך וזה מועד לישך אין אומ בידוע שזה נשכו
וזה נגחו ואפי׳ גמל האוחר בין הגמלי׳ ונמצ׳ גמל הרוג בצרו
אין אומר בידוע שזה הרגו עד שראוהו עדים כשרים

פרק תשיעי

בהמה מעוברת שהזיקה גובה חצי נזק ממנה ומולדה מפני
שהוא מגופה אבל תרנגולת שהזיקת אינה גובה מביצתה
מפני שהביצ׳ אינה מגופ׳ העוף אבל מוברלת ומופרש ממנו
מעוברת שנגחה ונמצא ולרה בצרה ואין ידוע
אם עד שלא נגחה ילרה או אחר שנגחה ילרה משלם חצי
נזק מן הפרה ואינו גובה מן הולר כלום עד שיביא ראית
שבשעה שנגחה היתה מעוברת שהמוציא מחברו עליו
להביא הראיה שור שנגח פרה מעוברת ונמצא עוברה
נופל בצרה ואין ידוע אם עד שלא נגחה הפילה או מחמת
נגיחה הפילה משלם נזק מן הפרה ואינו משלם נזק הולר
שהמוציא מחברו עליו הראיה נגח פרה מעוברת והפילה
אין שמין פחת פרה בפני עצמה ופחת הולר בפני עצמו
אלא שמין כמה היתה הפרה שוה כשהיתה מעוברת ובריא
וכמה היא שוה עכשו היא והנפל שלה ומשלם הפחת או
חציו אם היה תם היתה הפרה לאחר והולר לאחר הרי
פחת השומן שפחת גופ׳ הפרה לבעל הפרה ופחת הנפחת
חולקין אותו בעל הפרה עם בעל ולר והנפל של בעל הולר
שור שהיה רורף׳ אחר שור אחר והוזק הניזק אומר
שורך הזיק וזה אומר איני יורע שמא בסלע לקה המוציא
מחברו עליו הראיה ואעפ׳ שהניזק אומר אני יורע בוראי
וזה אומר איני יורע טען הניזק ואמר אתה
יורע ששורך הזיק הרי זה נשבע שבועת הסת שאינו יורע
אם היה מועד אבל אם היה תם פטור אף משבועת
הסת שאפי׳ הורה מעצמו פטור שחצי נזק קנס הוא ומורה
בקנס פטור הוא היו שנים רורפים אחר אחר והרי
עדים שאחר מהן הזיק ואין העדים יורעין אי זהו משניה׳
וזה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורין
ואם היו שניהם של איש אחד חייב לשלם מגוף
הפחו׳ שבשניהם ואם היו מוערין משלמין נזק שלם מנכסיו
ברא׳ בששני השורים עומרין אבל אם מת אחד
מהן או אבר והיה אחד מהן תם אעפ׳ שהן של איש אחד
פטור שהרי אומר לו הבא ראיה שזה העומד הוא שהזיק
ואשלם לך היו שני השורים הרורפין
אחד גרול ואחד קטן הניזק אומר גרול הזיק והמזיק אומר

קטן הזיק היה אחד תם ואחד מועד הניזק אומ׳ מועד הזיק והמזיק אומר תם הזיק המוציא מחברו עליו הראיה לא היתה שם ראה ברורה שזה הזיק לא עדים מעידים שאחד משני אלו הזיק משלם המזיק כמו שאומר ואם טען הניזק שאתה יודע ודאי שזה הזיק בפניך הרי המזיק נשבע שבועת התורה ומשלם כמו שהודה שהרי הודה במקצת

היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקין אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול והקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול את הקטן או שהיה אחד תם ואחד מועד הניזק אומ׳ המועד הזיק את הגדו׳ ותם הזיק את הקטן והמזיק אומ׳ תם הזיק את הגדול והמועד הזיק את הקטן המוצי׳ מחברו עליו הראיה לא היתה שם ראייה ברורה המזיק פטור למה זה דומה זה טוען את חבירו חטים והודה לו בשעורי׳ שהוא נשבע שבועת הסת ופטור אף מדמי שעורים כמו שיתבאר בהלכו׳ טוען ואם תפס הניזק הרי משלם לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן כמו שהודה המזי׳ אבל אם לא תפס אין מוציאין מן המזיק כלום שור שנגח וחזר ונגח שור אחר הרי הניזק הראשון והבעלי׳ בשותפין בו כיצ׳ שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתי׳ ואין הנבלה יפה כלום הניז׳ נוטל מאה ובעל השור מאה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום

האחרון נוטל מאה והניזק שלפניו עם הבעלי׳ נוטלי׳ חמשי׳ נ׳ וזו חזר ונגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום האחרון נוטל מאה והנזק שלפניו חמשים וזה ניזק הראשון עם הבעלים כ״ה כ״ה וכן על דרך זה חולקין והולכי׳

ניזק שתפס בהמה שהזיקה לגבות חצי נזקו מגופה נעשה עליה שומר שכר לנזקיה ואם יצתה והזיקה הניזק הראשון חייב בנזקיה והבעלים פטורין כיצד שור שוה מאתים שנגח והפסיד מאתים ותפסו הניזק לגבות ממנו מאה וחזר ונגח והפסיד במאה וארבעי׳ הרי הניזק האחרון משתלם שבעים והניזק הראשון שתפסו משתלם מותר ניזקו והוא שלשים והבעלי׳ מאה וכן כל כיוצא בזה שני שורים תמים שחבלו זה בזה משלמין במותר חצי נזק שניהם מועדין או מועד ותם שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם אחד תם ואחד מועד מועד בתם משלם במותר נזק שלם תם במועד משלם במותר חצי נזק כיצד שור תם שהפסיד בשור תם אחר שוה מנה וחזר זה האחרון והפסיד בראשון שוה ארבעי׳ הרי בעל הראשון משלם לבעל האחרון שלשי׳ היו שניהם מועדין בעל הראשון משלם ששים הראשון מועד ואחרון תם בעל הראשון משלם שמונים הראשון תם והאחרון מועד בעל הראשון משלם עשרה

פרק עשירי

שור שהמית את האדם בכל מקום בין גדול בין קטן בין עבד בין חורין אחד תם ואחד מועד הרי זה נסקל ואם המית את הגוי פטור בדיניה׳ אחד שור ואחד שאר בהמה חיה ועוף שהמיתו הרי אלו נסקלין מה בין תם שהרג את האדם למועד שהרג את האדם שהתם פטור מן הכופר והמועד חייב בכופר ובלבד שיהיה מועד להרוג והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו את האדם נסקלי׳ היאך ימצא מועד להרוג עד שישלמו את בעליו הכופר כגון שהרג שלש גוים ואחר כך הרג ישרא׳ שהמוע׳ לגוי׳ הרי זה מועד לישרא׳ או שהרג שלשה ישרא׳ טרפה ואחר כך הרג שלם או שהרג וברח וברביעי׳ נתפס שאין הבעלי׳ חייבין בכופר עד שיסקל השור וכן אם סכן שלשה בני אדם כאחד או שהרג שלשה בהמות הרי זה מועד להריגה ובעלים משלמין את הכופר וכן אם הכירו עדים את בעל השור

ולא הכירו את השור בפעם ראשונה ושנייה ושלישית ורביעית ראו שורו ולא היו יודעין

אם זה הוא שור שהרג בשלשה פעמים הראשונות או אחר היה הואיל והועדו הבעלים שיש להם בבקרם שור שהרג שלשה פעמים היה להם לשמור כל בהמתם ומאחר שלא שמרו משלמין את הכופר וזה שכתוב בתורה וגם בעליו יומת מפי השמועה למדו שחיוב מיתה זו בידי שמי׳ ואם נתן כופר הנהרג מתכפר לו ואע״פ שהכופר כפרה ממשכנין מי שנתחייב בכופר בעל כרחו ושור של שני שותפין שהרג כל אחד מהם משלם כופר שלם שהרי כל אחד מהן צריך כפרה גמורה אין גומרין דינו של שור אלא בפני בעליו אם היו לו בעלים אבל אם לא היו לו בעלי׳ כגון שור המדבר ושור של הקדש ושור של גר שמת ואין לו יורשין אם המית הרי זה נסקל וגומרין דינו אע״פ שאין לו בעלים וכן שור האשה והיתומים ושור האפטרופים שהמיתו נסקלין ואין משלמין את הכופר שהכופר כפרה הוא ואין הקטנים והיורשים והשוטים בני חיוב כדי שיהיו צריכין כפרה שור שהוא טרפה שהרג את הנפש או שהיה השור של אדם טרפה אינו נסקל שנ׳ וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור וכיון שבעליו כמת הם חשובים ואינן צריכין מיתה הרי זה פטור המשסה כלב בחברו והרגו אין הכלב נסקל וכן אם גרה בהמה או חיה והרגוהו אבל אם שסה בו נחש ואפי׳ השיכו בו והרגו הנחש נסקל שארס הנחש שממית מעצמו מקיאו לפיכ׳ זה האדם שהשיך בו נחש פטור ממיתת ב״ד אין הבהמת נסקלת אם המיתה עד שנתכונ׳ להזיק למי שהיא׳ חייב׳ עליו סקילה אבל שור שהיה מתכוי׳ להרוג את הבה׳ והרג את האדם נתכון לנכרי והרג לישראל נתכון לנפלים והרג בן קימא פטור מן המיתה ואם היה מועד הבעלים חייבין בכופר או בקנס אם המית עבד ואע״פ שהרג בלא כונה הואיל והוא מועד לזו היה מועד ליפול על בני האדם בבורות וראה ירק בבור ונפל לבור בשביל הירק והיה שם אדם ומת או שהיה מועד להתחכך בכתלי׳ ולהפיל על בני אדם ונתחכך בכותל להנאתו ונפל על אדם ומת מחמת הכוכו השור פטו׳ ממיתה לפי שלא נתכון להמית והבעלים חייבין בכופר שהרי זה מועד ליפול בבורות על בני אדם או להפיל עליה הכותלים והיאך יוודע שנתחכך להנאתו כשנתחכך לאחר שהפיל והמית אין הבעלים משלמין את הכופר עד שתמית בהמתן חוץ מרשותן אבל אם המית ברשות המזיק אע״פ שהוא בסקיל׳ הבעלי׳ פטורין מן הכופר כיצד הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשותו ואפילו נכנס לתבוע שכרו או חובו ממנו ונגחו שורו שלבעל הבית ומת השור בסקילה והבעלים פטורין מן הכופר שהרי אין לו רשות ליכנס לרשותו שלזה שלא מדעתו

עמד בפתח וקרא לבעל הבית ואמר לו הן ונכנס ונגחו שורו שלבעל הבית הרי הבעלים פטורי׳ שאין משמע הן אלא עמוד במקומך עד שאדבר עמך בהמה שנכנ׳ לחצר הניזק ודרסה על גבי תינוק דרך הלוכה והרגתהו הבעלים משלמין את הכופר שהרגל מועדת להזיק כדרך הלוכה וברשות הניזק חייב אף על השן ועל הרגל כמו שבארנו

נמצאת למד שהמועד שהמית בכונה נסקל והבעלים חייבין בכופר ותם שהמית לא בכונה פטור מן המיתה ומן הכופר ואם נתכון להמית נסקל והבעלי׳ פטורים מן הכופר וכן מקנס של עבד נראה לי שאע״פ שהתם שהמית בכונה עבד או שפחה פטו׳ מן הקנס שהוא שלשי׳ סלע הכתו׳ בתורה אם המית שלא בכונה משלם חצי דמי העבד או חצי דמי השפחה מגופו כאלו המית שור חברו או חמורו

פרק אחד עשר

כמה הוא הכופר כמו שראו הדיינין שהוא דמי הנהרג הכל לפי שויו של נהרג שנ׳ ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו וכופר העבדים בין גדולים בין קטנים בין זכרים בין נקבות הוא הקנס הקצוב בתורה שלשים סלע כסף יפה בין שהיה העבד שוה מאה מנה בין שאינו שוה אלא דינר וכל המעוכב גט שחרור אין לו קנס הואיל ואי׳ לו אדו׳ שהרי יצא לחרות למי נותנין הכופר ליורשי הנהרג ואם המית אשה הכופר ליורשיה מאביה ואינו לבעל

המית מי שחציו עבר וחציו בין חורין נותן חצי קנס לרבו
והחצי האחר ראוי ליתן ואין מי יקחנו
שור שנגח אשה ויצאו ילדיה אעפ שהוא מועד ליגח הבעלי
פטורי מדמי ולדות שלא חייב תורה ברמי ולדות אלא לאדם
נגח שפחה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות שוה כמי שנגח
חמור מעוברת ואם היה תם משלם חצי נזק ולדות מגופו
כיצד שמין אותה אומרין כמה היתה שפחה זו שוה
כשהיתה מעוברת וכמה היא שוה עתה נותן לבעליה הפחת
או חציו ואם המית השפחה משלם הכופר הקצוב בתור
בלבד כמו שבארנו שור שנתכון לבהמה ונגח את האדם
אעפ שאם המיתו פטו כמו שבארנו אם חבל בו חייב בנזק
ואם תם הוא משלם חצי נזק מגופו ואם מועד נזק שלם
שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות ואין
דנין אותו דיני ממונו ומועד שהמית שור והזיק דנין אותו
דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות קדמו
ודנוהו דיני נפשות תחלה חוזרין ודנין אותו דיני ממונות
ומהיכן משתשלם מן השבח שהשביח ברריתו אחר שנגמר
דינו שכיון שנגמר דינו לסקילה אין לו בעלים שיתחייבו
בנזקיו דנוהו דיני נפשות וברח אין דנין אותו דיני ממונות
שור שהמית את האדם והקדישו בעליו אינו קדוש
וכן אם הפקירו אינו מופקר מכרו אינו מכור החזירו שומר
לבעליו אינה חזרה שחטו בשרו אסור בהנאה ברא
אחר שנגמר דינו לסקילה אבל אם עד שלא נגמר דינו
לסליקה אם הקדישו מוקדש ואם הפקירו הרי הוא מופקר
מכרו הרי מכור החזירו שומר לבעליו הרי זה מוחזר ואם
קדם ושחטו הרי זה מותר באכילה שור שלא נגמר
דינו שנתערב בשורים אחרי כולן פטורין לפי שאין גומרין
דינו של שור אלא בפני בעל השור כדין האדם נגמר דינו
ואחכ נתערב באחרי אפי באלף כולן נסקלי ונקברין ואסורין
בהנאה כדין בהמה נסקלת פרה מעוברת שהמיתה
את האדם וכן כל בהמה שנעברה בה עברה הרי עוברה
כמוה היא ועוברה נגחה היא ועוברה נרבעה נגחה
והמיתה ואחר כך נתעברה אם עד שלא נגמר דינו נתעבר
וילדה קודם גמר דין ולדה מותר ואם ילדה אחר גמר דין
ולדה אסו שהעוב ירך אמו הוא ואם נתערב ולד זה באחרי
כונסין את כלם בכיפה עד שימותו שם שור הנסקל
שהוזמו עדיו כל הקודם בו זכה שהרי משנגמ דינו הפקירהו
בעליו ואם העידו שבעליו רבעהו והזים את העדי הרי השו
לבעליו והקודם ומשכו לא זכה בו שכיון שהבעל יודע בעצמו
שלא חטא ושאו עידי שקר הם והרי הוא מיחל להזים לא
הפקיר

פרק שנים עשר

החופר בור ברשות הרבים ונפל לתוכו שור או חמור ומת
אפי היה הבור מלא גוות של צמר וכיוצא בהן הרי בעל
הבור חייב לשלם נזק שלם שנ בעל הבור ישלם ואחד
שור וחמור או שאר מיני בהמה חיה ועוף לא נאמר
שור וחמור אלא בהווה אחד החופר בור ברשות
הרבים או החופר בור ברשותו ופתחו לרשות הרבים או
פתח לרשות חבירו או שחפר ופתח לרשותו והפקיר
רשותו ולא הפקיר בורו הרי זה חייב בנזקיו אבל אם
הפקיר רשותו ובורו או שהפקי בורו שברשותו או הקדישו
הרי זה פטור שנ בעל הבור ישלם מי שיש לו בעלים
וזה הפקר ובתחילה ברשות חפר מפני שחפר ברשותו
אחד החופר בור או שנחפר מאיליו או שחפרתו בהמה או
חיה הואי והוא חייב למלאותו או לכסותו ולא עשה הרי זה
חייב בנזקיו ואחד החופר או הלוקח או שנתן לו במתנה
שנ בעל הבור ישלם מי שיש לו בעלים מכל מקום
אחד החופר או המגלה מקום שהיה מכוסה שנ כי יפתח
איש בור או כי יכרה ואם כסהו כראוי אעפ שהתליע מתוכו
ונפל לתוכו שור ומת פטור שנאמ ולא יכסנו הא אם כסהו
פטור כסהו ברבר שיכול לעמוד
בפני שורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים והלכו עליו
גמלים ונתרעע והלכו עליו שורים ונפלו בו אם אין הגמלי
מצויין באותו מקום הרי זה פטו מפני שזה אונס ואם יבואו
שם גמלים אפי לפרקים הרי זה חייב התליע מתוכו
ונפלו בו שורים אעפ שהגמלי מצויין שם תמיד והרי הוא
פושע לגמלים הואי ומחמת שהתליע נפלו בו השורים הרי
זה פטור וכן כל כיוצא בזה המוצא בור וכסהו וחזר
וגילהו בעל הבור חייב וזה האחרון פטור סתמו
בעפר וחזר והוציא את כל העפר זה האחרון חייב שכיון
שסתמו בעפר נסתלק מעשה ראשון בור של שני
שותפין ועבר הראשון ולא כסהו השני ולא כסהו הראשון
חייב עד שימסור דליו לשני ומשמסר דליו לשני לדלות
ממנו נפטר הראשון ונתחייב השני לכסותו כסהו
הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כסהו השני חייב ועד
אימתי יהיה השני לבדו חייב עד שידע הראשון שהבור
מגולה וכדי שישכור פועלי ויכרות ארזים ויכסנו וכל שימו
בו בתוך זמן זה הרי השני לבדו חייב בו וכל שימות
בו אחר זמן בזה שניהם חייבין לשלם שהרי שניהן פשעו
בו המוסר בורו לשומר השומר חייב בנזקיו ואם
מסרו לחרש שוטה וקטן אעפ שהיה מכוסה הרי הבעלים
חייבין שהבור עשוי להתגלות ואלו אין בהן דעת
המכסה בורו בדליו שלחבירו ובא בעל הדלי ונטל דליו
בעל הבור חייב אחד החופר בור או שיח או מערה או
חריץ ולמה נאמר בור עד שיהיה בו כדי להמית וכמה כדי
להמית עומק עשרה טפחים אבל אם היה פחות מעשרה
ונפל לתוכו שור או שאר בהמה חיה ועוף ומת פטור
ואם הוזקו חייב בעל התקלה נזק שלם
היה עומק הבור תשעה ומהן טפח אחד מים
חייב שהטפח שלמים חשוב כעומק שני טפחים ביבשה
היה עמקו שמונה ומהן שני טפחין מים או שהיה עומקו
שבעה ומהן שלשה טפחים מים ונפל לתוכו שור וכיוצא בו
ומת אין מחייבין אותו לשלם ואם תפש הניזק אין מוציאין
מידו שהדברים האלו יש בהן ספק החופר בור עמוק
עשרה טפחי ובא אחר והשלימו לעשרי ובא אחר והשלימו
לשלשים כולן חייבין חפר הראשון פחות מעשרה אפי
טפח ובא האחרון והשלימו לעשרה בין שחפר בו טפח או
שהגביה בניין על שפתו זה האחרון חייב סתם טפח
שהוסיף או שסתר טפח שבנה הרי זה ספק אם כבר נסתלק
מעשה ראשון או עדין לא נסתלק חפר הראשון בור
עמוק ובא האחרו והרחיבו ונפל לתוכו שור ומת אם מחמת
הבלו מת האחרון פטור שהרי מיעט הבלו ואם מחמ חבטו
מת האחרון חייב שהרי הוא הקריב הזק בור זה
וכן אם נפל השור מאותו הצד שהרחיב האחרון האחרון
חייב שהרי הקריב הזק בור זה אעפ שמת מן ההבל ואם
מן הצד שחפר הראשון נפל הראשון חייב שוה האחרון
מיעט הבלו בור שחייבה עליו התורה אפילו לא
מתה הבהמה אלא מהבלו ואין צריך לומ אם מתה מחבטו
לפיכך אם היה עומק הבור כרחבו אין לו הבל ואם לא
נחבטה בו הבהמה ומתה פטור היה עומקו יתר על רחבו
יש לו הבל ואם מתה בו הבהמה חייב אעפ שלא נחבטה
בקרקעיתה עשה תל גבוה ברשות הרבים ונחבטה
בו הבהמה ומתה אם היה גבוה עשרה טפחים חייב לשלם
ואם היה פחות מעשרה פטור על מיתת הבהמה אבל אם
הוזקה בלבד חייב לשלם נזק שלם ואפי בתל גבוה כל שהו
או בחפירה כל שהיא שהנזק בכל שהוא דבר מצוי וידוע
ואין המיתה בכל שהוא מצוייה והרי הוא כמו אונס וכן
אינו חייב על מיתת הבהמה בבור או על חביטתה בתל
אלא אם היתה הבהמה קטנה או חרשת או שוטה או סומה
או שנפלה בלילה אבל אם היתה פקחת ונפלה ביום ומתה
פטור שזה כמו אונס מפני שדרך הבהמה לראות ולסור
מן המכשולות וכן אם נפל לתוכו אדם ומת אפי היה
סומא או שנפל בלילה בין שהיה בן חורין או עבד הרי זה
פטור ואם הוזק בו האדם או הבהמה הפקחת חייב נזק
שלם כמו שביארנו נפל לתוכו שור פסולי המוקרשין
ומת הרי זה פטור שנ והמת יהיה לו מי שהמת שלו יצא

זה שהוא אסור בהנאה ודינו שיקבר היה חופר
בבור ונפלה הבהמה בתוך הבור מקול החפירה ומתה אם
נפלה מלפני חייב מאחוריה כגון שנבעתה וחזר על עקיבה
לאחור ונפלה ומתה פטור שנ ונפל עד שיפול דרך נפילה
נפל לפניו מקול החפירה חוץ לבור ומת אין בית
דין מחייבין אותו ואם תפס הניזק אין מוציאין מידו ואם
נפל לאחוריו חוץ לבור ומת או הוזק בעל הבור פטור

שור שרחף בהמה לתוך הבור ומתה אם מועד
הוא בעל הבור משלם מחצה ובעל השור מחצה ואם תם
הוא בעל השור משלם רביע מגופו ובעל הבור משל שלשה
חלקים מן היפה שבנכסיו שבעל הנבילה אומר לבעל הבור
פחת נבילה זו יש לי אצלך אעפ שהיא גדולה ופקחת כיון
שנרחפה הרי זו כמי שנפלה בלילה כל שאני יכול להוציא
מבעל השור אני מוציא והשאר אתה חייב לשלמו וכן
המניח אבן על פי הבור ובא השור ונתקל בה ונפל לבור
ומת המניח את האבן משלם מחצה ובעל הבור מחצה

וכן שור שלהדיוט ושור פסולי המוקדשין שנגחו
באחד אם תם הוא זה שלהדיוט משלם חצי נזק ואם מועד
נזק שלם שהניזק אומר לו כל שאוכל להוציא מזה אוציא
והשאר ממך וזה הואיל והקדש הוא ופטור אתה תשלם
לי הכל מי שהיה חופר בור ברשות הרבים ונפל עליו
שור והרגו בעל השור פטור ואם מת השור נוטל בעל
השור דמי שורו מיורשי בעל הבור

פרק שלשה עשר

כלים שנפלו לבור ונשתברו בעל הבור פטור שנ ונפל שמה
שור או חמור מפי השמועה למדו שור ולא אדם חמור
ולא כלים אפי נפל שור בכליו ומת השור ונשתברו כליו
חייב על הבהמה ופטור על הכלים הבור מאבות
נזיקין הוא ותולדותיו כמוהו מועדין מתחילתן וכל המניח
תקלה הרי זו תולדת הבור ואם הוזק בה אדם או בהמה
משלם זה שהניח התקלה נזק שלם בין הפקיר התקלה בין
לא הפקירה ואם הוזקו בה כלים פטור כיצד המניח
אבנו או סכינו או תבנו או משאו וכיוצא בהן ברשות
הרבי והוזק בהן בין אדם בין בהמה חייב נזק שלם וכן אם
הניחן ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקירן נתקל בקרקע
ונחבט בתקלה זו והוזק בה חייב בעל התקלה ואם הוזקו
כלים בכל אלו או נטנפו פטור הכנים שורו לחצר
בעל הבית שלא ברשות והרביץ גללים ונטנפו בהן כליו
שלבעל הבית פטור שהגלל זה תולדת בור הוא ולא מצאנו
בור שחייב בו על הכלים המניח את הכד ברשות
הרבי והלך המהלך ונתקל בה ושברה פטור לפי שאין דרך
בני אדם להתבונן בדרך כשהן מהלכין ואם הוזק בה הרי
בעל הכד חייב בנזקיו ואפי הפקיר הכד שכל המפקיר נזקיו
שאין לו רשות לעשותה מתחילה חייב כאילו לא הפקירן

הניח את הכד במקום שיש לו רשות להניחה שם
כגון מקום הקרנות שלגיתות וכיוצא בהן ונתקל בה ושבר
חייב ואם הוזק בה המהלך בעל הכד פטור מפני שהיה לו
להסתכל ואם היתה אפילה או שמילא כל הדרך כדים פטו
על שבירתה ואם נתקל בה הרי בעל הכד חייב וכן כל
כיוצא בזה נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק
אחד במים או שלקה בחרסיה פטו מדיני אדם לפי שאנוס
הוא וחייב בדיני שמים מפני שלא סילק החרסים והרי
החרסים והמים בהפקר ולא הפקיר אלא אחר שנאנס ולפיכ
פטור ואם נתכוון לזכות בחרסיה והוזק בהן אחר חייב
והוא הדין לנפלה גמלו ולא העמידוה וכל כיוצא בה ואם
הוזקו כלים בכל אלו פטור בין הפקיר בין לא הפקיר כמו
שביארנו שני כדרים שהיו מהלכין בדרך זה אחר זה
ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון אם היה לראשון
לעמו ולא עמד חייב הראשו בנזקי שני שאעפ שהוא אנוס
בשעת נפילה אינו אנוס בהיותו מוטל לדרך והרי הוא יכול
לעמוד ואם לא היה לו לעמוד פטור ואעפ שלא הזהיר לזה
שנתקל בו מפני שהוא טרוד בנפשו ברא שהוא

חייב בנזקיו שלשני כשהוזק גופו שלשני אבל אם הוזקו
כליו פטור שאינו חייב על הכלים בבור וכל תקלה תולדת
בור הוא כמו שביארנו הקדרים והזוגגים וכיוצא
בהן שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל
השני בראשון והשלישי בשני וכל אחד מהן יש לו לעמוד
ולא עמד הראשו חייב בנזקי גופו שלשני בין שהוזק בגופו
של ראשון המוטל בארץ בין שהוזק במשאו והשני חייב
בניזקי גופו שלשלישי אם הוזק בגופו שלשני

אבל אם הוזק במשאו של שני שנפל פטור
שהרי אומר לו השני בור זה שהוא משאי אין אני הכורה
אותו שהרי הראשון הפיל השני עם משאו ואם הזהירו זה
את זה כולן פטורין נפל הראשון והיה מוטל
לרוחב הדרך ונתקל אחד בראשון ואחד ברגליו ואחד
בבטנו הרי הוא חייב בנזקי כולן הואי והיה לו לעמוד ולא
עמד. השופך את המים ברשות הרבים והוזק בהן אחר
חייב בנזקיו ואם נטנפו כליו פטור כמו שביארנו נבעלו
המים בארץ ונשארה הארץ חלקה והוחלק ונפל והוזק
בקרקע הרי זה חייב בנזקיו כל אלו שפותקין
ביבותיהן וגורפין מערותיהן אין להן רשות לשפוך המים
ברשות הרבים בימות החמה אבל בימות הגשמין יש להן
רשות ואעפכ אם הוזק אדם או בהמה במים חייבין נזק
שלם לא יוציא אדם תבנו וקשו לרשות הרבים
כדי שידושו וייעשו לו זבל ואם הוציאו קנסוהו חכמים
שיהיו בהפקר וכל הקודם בהן זכה מעת שנידושו והשביחו
ואם קדם אדם וזכה בהן משעת הוצאה לרשות הרבים אי
מוציאי מידו ואעפ שהן בהפקר אם הוזק בהן אדם או
בהמ הרי זה המוציא חייב לשלם יש לכל אדם להוציא
את הזבל והגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים
ולצבור אותן שם שלשי יום כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם
ואעפכ אם הזיק חיי לשלם וחייבין על זה הגלל משום גזל
כיון שאין בו שבח אם נרוש לא קנסו בו אין שורין
טיט ברשות הרבים ואין לובנים לבנים אבל גובלין טיט
ברשות הרבים אבל לא ללבנים הבונה ברשות הרבים
המביא אבני מביא והבונה בונה וכולן שהזיקו חייבי לשלם
נזק שלם החצב שחצב אבנים ומסרה לסתת והוזק
בה אדם או בהמה הסתת חייב וסתת שמסר לחמר החמר
חייב מסר חמר לכתף הכתף חייב מסר כתף לבונה הבונ
חייב מסרה הבונה לזה שמתקן ישיבתה בבנין המתקן
חייב ואם אחר שהעלוה על גבי הדימוס נפלה והזיקה והיו
עושין בקבלנות כולן חייבין ובשכירות האחרון חייב וכולן
פטורין הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו
פטו מלשלם ואעפ שהפקירן לפי שאינן דומים לבור שהרי
אין תחילתן להזיק ואם היו רעועין בד קובעין לו זמן לקוץ
את האילן ולסתור את הכותל וכמה הזמן שלשים יום נפלו
בתוך הזמן והזיקו פטו לאחר הזמן חייב מפני ששהא אותן

המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדרו
בקוצים והפריח לרשות הרבים והוזק אחד בהן חייב נזק
שלם ואם גדר בקוצים בצמצום בתוך רשותו פטור לפי
שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים המצניע
קוציו וזכוכיותיו בתוך כותלו שלחבירו ובא בעל הכותל
וסתר את כותלו ונפל לרשות הרבי והזיק אם כותל רעוע
היה המצניע חייב ואם כותל בריא הוא בעל הכותל חייב

חסידים הראשונים היו מצניעין את הקוצים ואת
הזכוכית בתוך שדותיהם בעומק שלשה טפחים בארץ כדי
שלא תעלם המחרישה ואחרים שורפים אותם באש ואחרי
משליכין אותן לים או לנהר כדי שלא יוזק בהם אדם

לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים ואין עושין
חלל תחת רשות הרבים ולא בורות ולא שחין ולא מערות
ואעפ שהעגלה יכולה להלך על גביהן והיא טעונה אבנים
שמא תפחת מלמט שלא מדעתו והחופר בור לצרכי רבים
מותר אין מוציאין זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים
אלא אם כן היו למעל מגמל ורוכבו והוא שלא יאפיל הדרך
על בני רשות הרבים ואם רצה כונס לתוך שלו ומוציאו

כנס ולא הוציא הרי זה מוציא כל זמן שירצ׳ אבל אינו יכול להחזי׳ כותלים למקומן לעולם שכל מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות יוצאות לרשות הרבי׳ הרי זו בחזקתה ואם נפלה חוזר ובונה אותה כשהיתה אילן שהוא נוטה לרשות הרבים קוצץ כדי שיהיה הגמל עובר ברוכבו ומניחי׳ מקום פנוי משתי שפתו׳ הנהר ברוחב כתפי המלחים שיורדין שם ומושכין הספינה וכל אילן הנמצא ברוחב זה קוצצין אותו מיד ואין מתירין בבעליו שהרי מעכב מושכי הספינה מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתנה להם מן הצד מה שנתן נתן וזכו בו וזה שנטל לא זכה בו וכמה רוחב דרך הרבים אין פחות מששה עשר אמות

פרק ארבעה עשר

המדליק בתוך שדה חבירו ועברה הדליקה חייב לשלם נזק שלם שנ׳ כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה שלם ישלם המבעיר וגו׳ והבעירה מאבות נזיקין היא הדליק בתוך רשותו צריך להרחיק מסוף המצר כדי שלא תעבור הדליקה לשדה חבירו וכמה שיעור ההרחקה הכל לפי גובה הדליקה ואם לא הרחיק כראוי ועברה האש והזיקה חייב לשלם נזק שלם הרחיק כראוי ועברה והזיקה פטור שזו מכה בידי שמים היא וכן אם עברה נהר או שלולית שיש בהן מים ורחבן שמונה אמות פטור

עברה גדר אומדין גובה הגדר וגובה הדליקה והעצים או הקוצים המצויין שם אם אינה ראויה לעבור פטור ואם ראויה לעבור חייב בד״א באש הקורחת אבל אם היה לה להב גדול העולה ונכפף מגובה עליית הלהב והיו עצים מצויין שם אין לה אומד אלא אפי׳ עברה אלף אמה חייב נפלה דליקה בחצרו ונפל גדר שלא מחמת הדליקה ועברה הדליקה בחצר אחרת אם היה יכול לגדור הגדר שנפל ולא גדרו חייב למה הדבר דומה לשורו שיצא והזיק שהיה לו לשמרו ולא שמרו השולח את הבעירה ביד שוטה חרש וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים

בד״א שמסר להן גחלת וליבנה שדרך הגחלת להכבות מאיליה קודם שתעבור ותדליק אבל אם מסר להן שלהבת חייב שהרי מעשיו גרמו שלח את הבעירה ביד פקח זה הפקח שהבעיר חייב לשלם והשולח פטור. וכן אם הניח שומר לשמור הבעירה השומר חייב אחד הביא את האור ואחד הביא את העצים המביא את העצי׳ חייב אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב בא אחד וליבה המלבה חייב ליבתו רוח שאינה מצויה תמיד הרי כולן פטורין ליבה ולבתו הרוח חייב שהרי הוא גרם וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר כל המזיקין אש שיצאה ואכלה עצים או אבנים או עפר חייב לשלם שנא׳ ומצאה קוצים או השדה אכלה גדיש וכיוצא בו והיו כלים טמונים בתוך הגדיש אם היו כגון מוריגים וכלי בקר וכיוצ׳ בהן מדברים שדרך אנשי השדה לטמנם בגדיש חייב לשל׳

היו בגדים וכלי זכוכית וכיוצא בהן פטור על הכלים בד״א במדליק בתוך שדה חבירו אבל במדליק בתוך שלו ועברה לשדה חבירו פטור על כל הכלים הטמונים בגדיש אבל משלם הוא שיעור מקום הכלים ורואין אותו כאלו הוא מלא גדיש של חטים או שלשעורים המדליק בתוך שדה חבירו ויצאת האש ונאכל הגדיש והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור

המשאיל מקום לחבירו והגדיש בו והטמין בו כלים והדליק המשאיל ושרף הגדיש אינו משלם אלא דמי גדיש בלבד השאילו מקום להגדיש חטים והגדיש שעורים או להגדיש שעורים והגדיש חטים או שהגדי׳ חטים וחיפם בשעורים או שהגדיש שעורים וחיפם בחיטים אינו משלם לו אלא דמי שעורים בלבד

המדליק את הבירה שלחבירו משלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח כל כליהם וכל חפציהם בבתים וכל שיטעון בעל הבית הרי זה נשבע בנקיטת חפץ ונוטל ושבועה זו מדברי סופרים כמו שיתבאר ובלבד שיטעון דברים שהוא אמוד בהן או שהוא אמוד להיות אותן הדברים שטען פקדון אצלו גמל שהוא טעון פשתן ועובר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו שלחנוני והדליק את כל הבירה בעל גמל חיי׳ מפני שהרבה במשוי בין שעמדה הבהמה בין שלא עמדה

הניח החנוני נרו מבחוץ החנוני חייב אף ברמי פשתן מפני שהניח נרו מבחו׳ ואפי׳ נר חנוכה היה לו לישב ולשמור הכופף קמתו של חבירו לפני האש עד שתדלק אם אין האש מגעת לה אלא ברוח שאינה מצויה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והטומן קמתו שלחבירו בעפר או בתבן ועברה האש ואכלה אותה הרי׳ הטומן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים מפני שהמדלי׳ את האש פטור על הטמון אש שעברה והזיקה את האדם וחבלה בו הרי המבעי׳ חייב בנזקיו ובשבתו וברפויו ובצערו ובבשתו כאילו הזיקו בידו שאע״פ שאשו ממונו הוא הרי הוא כמי שהזיק בחציו אבל אם הזיקה בהמת או בורו את האדם אינו חייב אלא בנזק בלבד כמו שביארנו

כל תולדות האש הרי הן כאש כיצד הניח אבן או סכין או משא בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו חייב לשלם נזק שלם שכל אילו וכיוצא בהן תולדות הבערה הן ואם נפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו פטור

הלכות גנביה

יש בכללן שבע מצות שתי מצות עשה וחמש מצות לא תעשה וזהו פרטן א שלא לגנוב ממון ב דין הגנב ג לצדק המאזנים עם המשקלות ד שלא יעשה עול במדות ובמשקולות ה שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה אע״פ שאינו לוקח ונותן בהן ו שלא ישיג גבול ז שלא לגנוב נפשות וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

כל הגונב ממון משוה פרוטה ולמעלה עובר על לא תעשה שנא׳ לא תגנוב ואין לוקין על לאו זה שהרי ניתן לתשלומי׳ שהגנב חייבתו תורה לשלם ואחד הגונב ממון ישרא׳ או הגונב ממון גוי עובר ע״ז ואחד הגונב את הגדול או את הקטן אסור לגנוב כל שהוא דין תורה ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנוב על מנת לשלם הכל שלא ירגיל עצמו בכך

אי זהו גנב זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים כגון הפושט ידו לתוך כיס חבירו ולקח מעותיו ואין הבעלי׳ רואים וכן כל כיוצא בזה אבל אם לקח בגלוי ובפרהסי׳ בחוזק יד אין זה גנב אלא גזלן לפי׳ ליסטים מזויין שגנב אינו גזלן אלא גנב אע״פ שהבעלי׳ יודעים בשעה שגנב גנב שהעידו עליו עדים כשרים שגנב חייב לשלם שנים לבעל הגניבה אם גנב דינר משלם שנים גנב חמור או כסות או גמל משלם שנים ברמיה נמצא מפסיד כשיעור שבקש לחסר את חבירו גנב שהודה מעצמו שגנב משלם את הקרן ופטור מן הכפל שנ׳ אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים המרשיע את עצמו משלם שנים והוא הדין לכל הקנסות שהמודה בהן פטור תשלומי כפל נוהגין בכל חוץ משה ושור שהגונב את השור או את השה וטבח או מכר משלם על השה תשלומי ארבעה ועל השור תשלומי חמשה אחד האיש ואחד האשה שגנבו חייבין לשלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה

היתה אשת איש שאין לה לשלם הרי הכפל עליה חוב עד שתתגרש או ימות בעלה ובד׳ נפרעים ממנה קטן שגנב פטור מן הכפל ומחזירין לו דבר הגנוב ממנו ואם אבדו אינו חייב לשלם אף הקרן ואפי׳ לאחר שהגדיל העבד שגנב פט׳ מן הכפל ובעליו פטורין שאין אדם חייב על נזקי עבדיו אע״פ שהן ממונו מפני שיש בהן דעת ואינו

יכול לשמרן שאם יכעיסנו רבו ילך וירליק גריש באלף
רינר וכיוצא בזה משאר נוקין נשתחרר העבר חייב
לשלם את הכפל ראוי לבר׳ להכות את הקטנים כפי
כח הקטן על הגניבה כרי שלא היו רגילין בה וכן אם
הזיקו שאר נוקין וכן מכין את העברים שגנבו או שהזיקו
מכה רבה כרי שלא יהיו רגילין להזיק היתה הגניבה ביר
הגנב והשביחה מאיליה כגון כבשה שילרה וגווה משלם
אותה ואת גיזותיה ואת ולרותיה ואם אחר יאוש ילרה
וגווה משלם בשעת הגניבה הוציא עליה הוצאה
והשביחה כגון שפטמה הרי השבח שלגנב אפי׳ לפני יאוש
וכשמחזיר הגניבה עם הכפל נוטל השבח מן הבעלים או
מחשבין לו מן הכפל הגבינה עצמה שהיא ביר
הגנב ולא נשתנית חוזרת לבעלי׳ בין לפני יאוש בין לאחר
יאוש אלא שאחר יאוש השבח לגנב כמו שבארנו
נשתנית הגניבה ביר הגנב קנאה וקנה שבחה אפילו לפני
יאוש ואינו משלם אלא רמים גנב כחושה והשמינה
או שמינה והכחישה משלם תשלומי כפל או תשלומי ארבע׳
וחמשה בשעת הגניבה גנב טלה ונעשה איל עגל
ונעשה שור משלם תשלומי כפל בשעת הגניבה
טבחו או מכרו אחר שהגריל נעשה שינוי בירו וקנהו ושלו
הוא טובח ושלו הוא מוכר ואינו משל׳ תשלומי ארבע וחמש׳
גנב בהמה או כלי וכיוצא בהן ובשעת הגניבה
היה שוה ארבעה ועכשו בשעת עמרה ברין שוה שנים
משלם קרן בשעת הגניבה ותשלומי כפל או ארבע׳ וחמשה
בשעת העמרה ברין היה שוה בשעת הגניבה שנים
ובשעת עמרה ברין ארבע׳ אם שחט או מכר או שבר הכלי
או אברו משלם תשלומי כפל או ארבעה וחמשה בשעת
העמרה ברין ואם מתה הבהמה או אבר הכלי מאיו משלם
תשלומי כפל בשעת הגניבה מי שגנב כלי ושברו
או פחתו או נשבר או נפחת מאליו אין שמין לו הפחת אלא
רואין כמה היה שוה אותו הכלי ומשלם לבעלי׳ שני׳ ברמיו
והכלי השבור יהיה לגנב וכן כל כיוצא בזה ואם רצו
הבעלים ליטול הכלי השבור וישלם להם הפחת והכפל
שומעין להם הגונב וטבח או מכר לפני יאוש בעלים
אעפ״ שלא קנה לוקח והרי הגניבה חוזרת בעצמה מיר
הלוקח הרי זה משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואין צריך
לומר אם טבח או מכר לאחר יאוש שהוא משלם תשלומי
ארבעה וחמשה שהרי הועיל במעשיו וקנה הלוקח
הגונב מגנב אחר אעפ״ שנתייאשו הבעלים אינו משלם
תשלומי כפל ואם טבח ומכר אינו משלם תשלומי ארבעה
וחמשה לגנב הראשון אינו משלם שהרי רין הבהמה הזאת
לחזור בעיניה לבעלים ולא קנאה הגנב ולבעלי׳ אינו משלם
הכפל או ארבעה וחמשה מפני שלא גנבה מרשותן
גנב וטבח ובא גנב אחר וגנב הגנב האחרון משלם תשלום
כפל לגנב ראשון שהרי קנה בשינוי מעשה וגנב הראשון
משלם תשלומי ארבעה וחמשה גנב ומכר ובא אחר
וגנב מן הלוקח אם נתיאשו הבעלים הרי הראשון משלם
תשלומי ארבעה וחמשה והגנב השני משלם תשלומי כפל
ואם לא נתייאשו הבעלי׳ אין האחרון משלם אלא קרן בלב׳

פרק שני

הגונב את הגוי או שגנב נכסי הקרש אינו משלם אלא הקרן
בלבר שנ׳ ישלם שנים לרעהו לרעהו ולא להקרש לרעהו
ולא לגוי וכן הגונב קרשים מבית בעליהן בין קרשי
קרשים בין קרשים קלים בין קרשים שאין הבעלים חייבין
באחריותן בין קרשים שהבעלים חייבין באחריותן הרי זה
פטור מן הכפל ומתשלומי ארבעה וחמשה שנ׳ וגונב מבית
האיש ולא מבית הקרש וכן הגונב עברים ושטרות
וקרקעות אינו משלם תשלומי כפל שלא חייבה תורה הכפל
אלא במטלטלין שגופן ממון שנ׳ על שור על חמור על שה
על שלמה אבל העברים הוקשו לקרקעות שנ׳ והתנחלתם
אותם לבניכם והשטרות אין גופן ממון הגונב פטר
חמור של חבירו קורם שיפרה משלם תשלומי כפל לבעלים

שאעפ״ שאינו עכשו שלו ראוי להיותו לו אחר שיפרה
הגונב טבלו שלחבירו ואכלו משלם לו רמי טבלו וכן אם
גנב חלבו ואכלו משלם לו רמי חלבו
גנב תרומה מבעליה הישראלים שהפרישוה אינו
משלם תשלומי כפל שאין להם בה אלא טובת הנאה וטובת
הנאה אינה ממון הגונב משלאביו וטבח או מכר
ואחר כך מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואם
מת אביו ואחר כך טבח או מכר משלם תשלומי כפל ואינו
משלם תשלומי ארבעה וחמשה גנב וטבח או מכר
ואחר כך הקריש משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואם
הקריש ואחר כך טבח או מכר אעפ״ שהקרישו קרשים קלים
משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה
בר״א בשהקריש אחר יאוש אבל אם הקריש לפני
יאוש אינו קרוש ואם טבח או מכר משלם תשלומי ארבע׳
וחמשה הקרישו הבעלים והוא בבית הגנב אינו
קרוש לפי שאינו ברשותן ואעפ״ שלא נתיאשו ואם טבח
או מכר אפי׳ אחר הקרישן משלם תשלומי ארבעה וחמשה
השוחט ונתנבלה בירו והנוחר והמעקר משלם תשלומי
כפל בלבר אבל אם שחט לרפואה או לכלבי׳ או שנמצאת
טריפה או ששחטו בעזרה משלם תשלמי ארבעה וחמשה
אעפ״ שחולין שנשחטו בעזרה אסורי׳ בהנא׳ הואיל ואיסורן
מרבריהם הרי זה חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה
וכן הגונב כלאים הבא מן השה וממין אחר או שגנב טריפ׳
או קטעת או חגרת או סומא או בהמת השותפין וטבח
ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה גנב ונתן לאחר
במתנ׳ או שנתן לאחר לטבוח וטבח או שנתן לאחר למכו׳
ומכרה לאחר גנב והקיף גנב והחליף גנב ופרע
בהקיפו או ששלחו סבלונות לבית חמיו משלם תשלומי
ארבעה וחמשה גנב ומכר והקנה למוכר לאחר
שלשים יום ובתוך שלשים יום הוכר הגנב אינו משלם אלא
כפל מכרו חוץ מאחר ממאה בו או חוץ מירו או רגלו
כללו של רבר ששייר בו רבר הניתר עמו בשחיטה פטור
מתשלומי ארבעה וחמשה ואם מכרו חוץ מוינתו
או חוץ מקרניו חייב בתשלומי ארבעה וחמשה שאלו אינם
ניתרים עמו בשחיטה גנב וקטע ממנה אבר ואחר
כך מכרה או שמכרה חוץ ממלאכתה או שמכרה חוץ מל׳
יום אין מוציאין ממנו תשלומי ארבעה וחמשה ואם תפש
הניזק אין מוציאין מירו מכרו והיתה לו בו שותפות
פטור מתשלומי ארבעה וחמשה שותפין שגנבו אם
טבח אחר מהן או מכר מרעת חבירו משלמין תשלומי
ארבעה וחמשה ואם עשה שלא מרעת חבירו פטורין
מתשלומי ארבעה וחמשה וחייבין בכפל גנב ועמר
ברין ואמרו לו הריינין צא תן לו מה שגנבת ויצא ואחר
כך טבח או מכר פטור מתשלומי ארבעה וחמשה
אמרו לו חייב אתה ליתן לו וטבח או מכר אחר כך הרי זה
חייב בתשלומי ארבע וחמשה הואיל ולא חתכו הרין עליו
וערין עומר הוא בגניבתו
הגונב ברשות הבעלים הואיל והגניבה ערין היא
ברשותם פטור מן הכפל וכן אם טבח נמכר שם ברשותן
פטור ואם הגביה הגניבת נתחייב משום גנב אעפ״ שערין
לא הוציאה מרשות הבעלים כיצר גנב טלה מן
הריר והיה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור
הגביהו או הוציאו מרשות הבעלים ומת חייב נתנו שם
בבית הבעלים לבכורת בנו או לבעל חובו או לשומר חנם
ולשואל לנושא שכר ולשוכר והיה מושכו זה שניתן לו ומת
פטור השומר הגביהו או שהוציאו מרשות בעלים ומת
חייב השומר או בעל החוב שניתן לו מפני שערין לא
הוציאו הגנב מרשות בעליו חיה העדר ביער כיון
שהכיש את הבהמה וטמנה בתוך האילנות והעצים חייב
בתשלומי כפל ואם טבחהאו מכרה שם משלם תשלומי
ארבעה וחמשה גנב ברשות הבעלים ואחר שידעו
שנגנבה הוציאה וטבחה או מכרה חוץ מרשותן או שגנב
והוצ׳ חוץ מרשותן וטבח או מכר ברשותן משלם תשלומי

ארבעה וחמשה

פרק שלישי

כבר ביארנו בהלכות נערה שכל העושה עבירה שיש בה
עון מיתת בד ותשלומין אינו משלם אעפ שהיה שוגג
והעושה עבירה שנתחייב בה מלקות ותשלומי לוקה ואינו
משלם שאין אדם לוקה ומשלם לפיכך אם היה שוגג או לא
התרו בו משלם ואינו לוקה בדא שנתחייב בתשלומי עם
עון מיתת בד כאחת או שנתחייב תשלומין ומלקות בבת
אחת אבל אם נתחייב בתשלומי ואחר כך נתחייב במיתת
בד או במלקות או שנתחיי מלקות או מיתת בד ואחר כך
נתחייב בתשלומין הרי זה לוקה ומשלם ומת כיצד
זרק חץ בשבת מתחילת ארבע לסוף ארבע וקרע בגד
חבירו בהליכתו או שהדליק גריש חבירו בשבת או שגנב
כים בשבת והיה מגררו עד שהוציאו מרשות הבעלי שהיא
רשות היחיד לרשות הרבים ואבדו שם הרי זה פטור מן
התשלומין שאיסור שבת ואיסור גניבה והזק באין כאחת
אבל אם גנב כים בשבת והגביהו שם ברשות
היחיד ואחר כך הוציאו לרשות הרבי והשליכו לנהר חייב
לשלם תשלומי כפל שהרי נתחייב באיסור גניבה קודם
שיתחייב באיסור סקילה וכן כל כיוצא בזה וכן אם
קצץ אילן חבירו ביום טוב והתרו בו או שהדליק את הגדי
ביום הכפורים והתרו בו או גנב וטבח ביום הכפורים
והתרו בו פטור מן התשלומין אבל אם לא התרו בו חייב
בתשלומין ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה גנב וטבח
בשבת או לעבודה זרה אפי בשגגה פטור מתשלומי ארבע
וחמש כמו שביארנו היתה פרה שאולה אצלו וטבחה בשב
דרך גניבה פטור אף מן הכפל שהרי איסור שבת ואיסור
גניבה באין כאחת ואם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה
גנב שמכר בשבת או שמכר לעז חייב לשלם תשלומי
ארבעה וחמשה שאין במכירה מיתה ואם נעשית מלאכה
בשבת בעת המכירה פטור מתשלומי ארבעה וחמשה
כיצד כגון שלא הקנה לו עד שתנוח בחצר הלוקח
שנמצא כשהוציא מרשות לרשות אסור שבת ומכירה באין
כאחת עשה שליח לשחוט לו ושחט לו השליח בשבת
הרי הגנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה שהרי זה הגנב
לא עשה עון מית בד וכבר ביארנו שהשוחט על ידי שליח
חייב כתשלומין היו שנים מעידים שגנב בין שהעידו
הן עצמן שטבח או מכר בין שהעידו אחרי שטבח או מכר
משלם תשלומי ארבע וחמשה היו שנים מעידי שגנב ועד
אחר מעיד שטבח או מכר או שהודה מעצמו שטבח או
מכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה
וחמשה שהמודה בקנס פטור כמו שביארנו מי שהודה
בקנס ואחר כך באו עדים אם הודה בתחיל בפני בד ובבד
פטור אבל אם הודה חוץ לבד או שהודה בפני שנים בלבד
ואכ באו עדים הרי זה משלם קנס על פיה כיצד הודה בבד
שגנב ואכ באו עדים שגנב פטו מן הכפל שהרי חייב עצמו
בקרן קודם שיבואו עדים אבל אם אמר לא גנבתי שפטר
עצמו מן הכל ובאו עדים שגנב וחזר ואמ בבד טבחתי או
מכרתי אם באו עדים אחר כך שטבח או מכר משלם
תשלומי ארבעה וחמשה לפי שפטר עצמו תחילה מכלום
עד שבאו העדים הגונב שור של שני שותפין וטבחו
או מכרו והודה בבד לאחר מהן וכפר באחר ואחר כך
באו עדים שגנב וטבח או מכר משלם לזה שכפר לו חמשה
חצאי בקר וארבעה חצאי צאן דין הגנב לשלם הקרן
והכפל או תשלומי ארבעה וחמשה מן המטלטלין שלו אם
לא נמצאו לו מטלטלין בד יורדין לנכסיו וגובין הכל מן
היפה שבנכסיו כשאר הנזקין שנ בהן מיטב שדהו ואם אין
לו לא קרקע ולא מטלטלין בד מוכרין אותו ונותנין דמיו
לניזק שנ אם אין לו ונמכר בגניבתו האיש נמכר
בגניבתו אבל לא האשה ודבר זה מפי הקבלה ואין הגנב
נמכר אלא בקרן אבל הכפל או תשלומי ארבעה וחמשה
אינו נמכר אלא הרי זה עליו חוב עד שיעשיר היה דקן

הנגיב שוה מאה ואין הגנב שוה אלא חמשי הרי זה נמכר
ושאר הקרן עם הכפל עליו חוב עד שיצא בשביעי ויעשיר
וישלם היה הגנב שוה מאה ואחר אינו נמכר שנ
ונמכר בגנבתו עד שיהיו דמיו כולן מובלעין בגניבתו
גנב ונמכר וחזר וגנב אם לשני גנב הרי זה נמכר פעם
שנייה ואפי גנב מאה אינו נמכר מאה פעמים ואם לראשו
גנב פעם שנייה אינו נמכר שנייה אלא ישאר עליו הכל חוב
גנב לזה וחזר וגנב לזה וחזר וגנב לזה כולם
שותפי בו אם היו דמיו כנגד הקרן שלשלשתן או פחות מן
הקרן נמכר ומחלקין ביניהן ושאר הכפלות חוב עליו ואם
היו דמיו יתר אינו נמכ והכל חוב עליו עד שיעשיר שותפי
שגנבו כאחד משלשים ביניהן וכל אחד מהן נמכר בחלקו
מן הקרן וכל מי שדמיו יתר על חלק הקרן שנתחיי בו אינו
נמכר

פרק רביעי

הטוען שנגנב מביתו הפקדון אם נשבע ואחר כך באו עדי
ששקר טען ושהפקדון הזה אצלו הרי זה משלם תשלומי
כפל שהרי הוא עצמו הגנב ואם טבח ומכר אחר שנשבע
משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואינו מביא אשם על פי
עדים על שבועתו ואינו מביא חומש שאי החומש משתלם
עם הכפל ואם באו עדים קודם שישבע אינו משלם אלא
הקרן בלבד בדא שנשבע קודם שישלח בפקדון
יד אבל אם שלח בו יד וטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים
פטור מן הכפל שכיון ששלח יד נתחייב בו וקנהו
וכן הטוען טענת אבידה בפקדון ונשבע וחזר וטען טענת
גנב ונשבע ואחר כך באו עדים פטור מן הכפל שכבר יצא
הפקדון מידי הבעלים משבועה ראשונה הטוען
טענת גנב באבידה ונשבע ואחר כך באו עדים שהאבידה
ברשותו ושקר טען משלם תשלומי כפל שנ על כל אבידה
והוא שיטעון שנגנבה בליסטים מזויין שהוא אנוס ופטור
אבל אם טען שנגנבה בלא אונס פטור מן הכפל מפני
שהוא חייב לשלם על פי טענתו ששומר אבידה כשומר
שכר הוא כמו שיתבאר הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע
ואחר כך באו עדים שהוא ברשותו וחזר וטען בו טענ גנב
ונשבע ואחר כך באו עדים שעדין ברשותו הוא אפי מאה
פעמים חייב כפל על כל טענה וטענה ואם נשבע חמשה
פעמים נמצא משלם ששה הקרן שהפקיד אצלו וחמשה
בקרן משום חמשה כפילות של חמש שבועות טען
טענת גנב ונשבע וחזר וטען טענת אבידה ונשבע ובאו
עדים שלא נגנב והודה הוא שלא אבד הואיל ומשלם
תשלומי כפל על פי עדים אינו משלם חומש על שבועה
אחרונה אעפ שהודה שהממון המחייבו בכפל פוטרו מן
החומש מסר שורו לשנים וטענו טענת גנב ונשבעו
והודה אחד מהם והשני באו עליו עדים שניהן משלמין
את הקרן ואם תפש בעל הפקדון את הכפל אין
מוציאין מידו וזה שהודה משלם חומש כשאר הנשבעין
שבועת הפקדון שהורו מעצמן בעל הפקדון שתבע
את השומר ונשבע שנגנ ואח כך הוכר הגנב ותבע השומ
את הגנב והוד לו הגנב שגנב ותבע בעל הפקדון את הגנ
וכפר ובאו עדים שגנב אם באמת נשבע השומר כשטען
שנגנב נפטר הגנב מן הכפל בהודאתו לשומר ואם בשקר
נשבע אין מוציאין הכפל מן הגנב ואם תפשו הבעלי הכפל
אין מוציאין מידן תבעו הבעלי את השומר ושלם ואח כך
הוכר הגנב ותבעוהו הבעלים והודה להן שגנב ואחר כך
תבעו השומר וכפר בו ובא עדים שגנב אין מוציאין הכפל
מן הגנב ואם תפש השומר את הכפל אין מוציאין
מידו וכן הדין בתשלומי ארבעה וחמשה אם טבח הגנב או
מכר הטוען טענת גנב בפקדון שלקטן אעפ שנתן
לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול ונשבע ואחר כך באו
עדים הרי זה פטור מן הכפל שנ כי יתן איש ואין נתינת
קטן כלום וצריך שתהיה נתינה ותביעה שוין בגדול
שומר שגנב מרשותו כגון שגנב טלה מעדר שהופקד
אצלו וסלע מכים שהפקד אצלו אם יש עליו עדים חייב

בכפל ואעֿפֿ שהחזירֿ הסלע למקומו והטלה לעדרו הרי זה
חייב באחריותו עד שיודיע הבעלים שהרי כלתה שמירתו
וכאילו לא החזיר כלום עד שיודיע בעליו אבל הגנוב
סלע מכיס חבירו או כלי מביתו והחזיר דבר הגנוב מביתו
למקומו אם ידעו הבעלֿ בגניבתו ולא ידעו בחזירתו עדיין
הגנב חייב באחריותו עד שימנה את מעותיו מנה
את כיסו ומצאו שלם המניין פטור ואם לא ידעו הבעלים
לא בגניבתו ולא בחזירתו אפֿי מניין אינו צריך אלא כיון
שהחזירו למקומו נפטר מאחריותו בדֿא בדבר שאין
בו רוח חיים אבל הגנֿ טלה מעדר חבירו וידעו בו הבעלֿ
והחזירו לעדר שלא מדעת הבעלים ומת או נגנב חייב
באחריותו ואם מנו את הצאן והיא שלימה פטור ואם לא
ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו אעֿפֿ שמנו את
הצאן והיא שלימה חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלֿ
כדי שישמרו את הטלה הגנוב שהרי למדו דרך אחרת חוץ
מדרך שאר הצאן שבעדר זה.

פרק חמישי

אסור לקנות מן הגנב החפץ שגנב ועון גדול הוא שהרי
מחזיק ידי עוברי עבירה וגורם לו לגנוב גניבות אחרות
שאם לא ימצא לוקח אינו גונב ועל זה נאמר חולק עם גנב
שונא נפשו הגונב ומכר ולא נתיאשו הבעלים ואחר
כך הוכר הגנב ובאו עדים שזה החפץ שמכרו פלני הוא
גנבו בפנינו חוזר החפץ לבעליו והבעלים נותנין ללוקח
דמים ששקל לגנב מפני תקנת השוק והבעלים חוזרין
ועושים דין עם הגנב ואם גנב מפורסם הוא לא עשו בו
תקנת השוק ואין הבעלים נותנין ללוקח כלום אלא חוזר
הלוקח ועושה דין עם הגנב ומוציֿ ממנו דמים ששקל לו
נתיאשו הבעלים מן הגניבה בין שנתיאשו
ואחר כך מכר הגנב בין שנתיאשו אחר שמכר קנה הלוקח
ביאוש ושינוי רשות ואינו מחזיר הגניבה עצמה לבעליה
אלא נותן להם הדמים אם לקח מגנב מפורסם או אינו נותן
כלל לא חפץ ולא דמים מפני תקנת השוק אם לא היה זה
המוכר גנב מפורסם בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הביֿ
אם אֿי עדיֿ בכמה לקח הרי התגר נשבע בנקיטֿ חפץ בכמה
לקח ונוטל מן הבעלֿ וכל הנשבע ונוטל שבועתו מדבריה
ונשבע בנקיטת חפץ כמו שיתבאר במקומו בזמן
שהלוקח עושה דין עם הגנב והוא אומר בכך וכך לקחתי
ממך והוא אומר לא מכרתילך אלא בפחוֹ מזה התגר נשבע
בנקיטת חפץ ונוטל מן הגנב שאין הגנב יכול לישבע מפני
שהוא חשוד על השבועה גנב ופרע בחובו גנב
ופרע בהקיפו אין בזה תקנת השוק אלא הבעלים נוטלים
הגניבה בלא דמים וישאר חוב אילו על הגנב כשהיה
משכן הגניבה בין שמשכנה ביתר על דמיה או
בפחות מדמיה הבעלים נותנין לבעל המשכון וחוזרין
ועושין דין עם הגנב אלא אם כן היה הגנב מפורסם כמו
שביארנו הלוקח מגנב שאינו מפורסם בין שלקח
ממנו שוה מאה במאתים או שוה מאתים במאה הרי זה
נוטל הדמים מבעל הבית ואחר כך מחזיר הגניבה מפני
תקנת השוק כמו שבארנו היה נושה בגנב מאה וזוז
וגנב והביא לבעל חובו ונתן לו מאה אחרת הרי הגניבה
חוזרת לבעליה ואומרין לזה לך ותבע הגנב במאתים שלא
נתת לו המאה האחרת מפני החפץ שהביא לך בלבד כשם
שהאמנתו בראשונה האמנתו באחרונה לקח מגנב
שאינו מפורסם במאה ומכר לאחר בקֿכֿ והוכר הגנב בעל
הגניבה נותן לזה האחרון קֿכֿ ונוטל גניבתו וחוזר הבעל
ונוטל עשרים שלשכר מן המוכר ונוטל המאה מן הגנב
ואם גנב מפורסם הוא נוטל המאה ועשריֿ מן התגר שלקח
מן הגנב והולך התגר ותובע הגנב במאה שלקרן
והוא הדין אם מכר השני לשלישי והשלישי לרביעי אפילו
מאה שהוא נוטל מכל אחד ואחד מה שנשכר ונוטל הקרן
מן הגנב וכל הדברים האֿלו לפני ייאוש כמו שבארנו
בעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו ויצא לו שם גניבה
בעיר והכיר כליו וספריו ביד אחרֿ או שהיה עשוי למכור
והיו כליו אלו שהכיר מכלים העשויין להשאיל ולהשכיר אם
באו עדים שזה כליו שלוה ישבע זה שהן בידו בנקיטֿ חפץ
בכמה לקח ויטול מבעל הבית ויחזיר לו כליו היה
בעל הבית עשוי למכור את כליו ולא היו מדברים העשוֿ
להשאיל ולהשכיר אעֿפֿ שיצא לו שם גניבה בעיר והוכרו
כליו אינו מחזירן מיד הלקוחות שמא הוא מכרם לאחרין
אבל אם באו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד וזעק בלילה
וגנבו כליו וספריו ובאו בני אדם ומצאו מחתרת חתורה
ובני אדם שלנו בתוך ביתו יוצאין וצרורות שלכלים על
כתפיה והכל אומריֿ הללו כליו וספריו שלפלו הרי זה נאמן
וישבע זה שהכלֿ בידו בנקיטת חפץ כמה הוציֿ ויטול מבעֿ
הגניבה ויחזיר לו כליו גנב שהוחזק ונתפרסם שנכנס
לתוך בית חבירו ועדים מעידים שיצא וכלים טמונים לו
תחת כנפיו אעֿפֿ שהיה שם בעל הבית וטען ואמר לקוחין
הן בידי ובעל הבית אומר גנובים הם אם היה בעל הבית
שאֿי דרכו למכור את כליו ואותם כלים אין דרך בני אדם
להטמינן ואין דרך אותו המוחזק להצניע כלים תחת
כנפיו הרי בעל הבית נאמן וישבע בנקיטֿ חפץ ונוטל כליו
ואם אין אדם זה מוחזק בגניבה אין בעל הבית נאמן אלא
נשבע זה שהכלֿ בידו שבועת הסת שהכלים האֿלו לקוחים
הם בידו והולך

פרק ששי

כל דבר שחזקתו שהוא גנוב אסוֹ ליקח אותו וכן אם רוב
אותו הדבר שהוא גנוב אין לוקחין אותו לפיכך אין
לוקחים מן הרועים צמר או חלב או גדיים אבל לוקחין
מהן חלב וגבינה במדבר אבל לא ביישוב ומותר ליקח
מן הרועֿי ארבע צאן או ארבע גיזות של צמר מעדר קטן
או הֿ מעדר גדול שאין חזקתו שהוא גנוב בדבר זו כללו
שלדבר כל שהרועה מוכרו אם היה בעל הבית מרגיש בו
מותֿ ללקחו מן הרועה ואם אין בעל הבית מרגיש בו אסוֹ
ללקחו אין לוקחין משומרי פירות עצים או פירות
אלא בזמן שהן יושבין ומוכרין והסלֿ והפלס לפניהם שהרי
הדבר גלוֿי ויש לו קול ואין זה גניבה ולוקחין מפתח הגינה
אבל לא מאחורי הגינה וכולן שאמרו הטמן אסור
לקחת מהן ומותֿ לקחת מן האריס שהרי יש לו חלק בפירוֹ
ובעצים אין לוקחין מן הנשים ומן העבדים ומן
הקטנים אלא דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת הבעלים
כגון נשים שמכרו כלי פשתן בגליל או עגלים בשרון וכולן
שאמרו הטמן אסור ליקח מהן מפני שהן בחזקת גניבה
ולוקחים ביצים ותרנגלים בכל מקום מכל אדם ואם אמר
הטמן אסור לוקחין מן הבדדין זתים במדה ושמן
במדה אבל לא זתים מועטים ולא שמן מועט
שחזקתן גניבה הם וכן כל כיוצא בהם מוכין
שהכובס מוציא הרי אלו שלו ושהסורק מוציא הרי אלו של
בעל הבית הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו יתר מיכן
של בעל הבית אם היה שחור על גבי לבן נוטל את הכלי
והם שלו החייט ששייר מן החוט כדי משיכת מחט
ושייר מן הבגד מטלית שהיא שלשה אצבעות על שלשה
אצבעות חייב להחזירן לבעלים פחות מיכן שלו
נסורת שהחרש מוציא במעצד שלו בכשילֿ
שלבעל הבית ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסות
שלבעל הבית וכל הדברים האֿלו וכיוצא בהן הולכין בהן
אחר מנהג המדינה כל אומן שמכר דבר מן הדברים
שאינו שלו כהלכֿ המדינה כגון מוכֿי שמכרן הסורק במקום
שנהגו שיהיו שלבעל הבית אסור ליקח ממנו מפני שהן
בחזקת גניבה אבל לוקחין ממנו כר מלא מוכין ואם מכר
האומן דברים שהן שלו בהלכת מדינה לוקחין ממנו ואם
אמר הטמן אסור

פרק שביעי

השוקל לחבירו ממשקלו חסרות מן המשקל שהסכימו עליו
בני אותה המדינה או המודד במדה חסרה מהמדה

עליה הרי זה עובר בלא תעשה שנ׳ לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה אעפ׳ שהמודד או השוקל חסר גונב אינו משלם לו תשלומי כפל אלא משלם לו המדה או המשקל ואין לוקין על לאו זה מפני שהוא חיי׳ בתשלומין

כל מי שמשהא בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר עובר בלא תעשה שנ׳ לא יהיה לך בכיסך וגו׳ ואפי׳ היתה המדה עביט שלמימי רגלים אסור שאעפ׳ שאין זה לוקח ומוכר בה שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה וימדוד בה ואין לוקין על לאו זה שהרי אין בו מעש

היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם ידוע וזו המדה או המשקל החסירים בלא חותם הרי זה מותר לשהותם לשאר תשמישי הבית כיוצא בזה סלע שנפגמה מן הצד לא יעשנה משק בין משקלותיו ולא יזרקנה בין גרטותיו ולא יקבנה ויתלנה בצואר בנו שמא יבא אחר ויעשנה משקל אלא או ישחוק או יחתוך או יקוץ או ישליך לים המלח חסרה ועמדה על מחצה יקיים עמדה על פחות ממחצה או על יתר ממחצה יקוץ עד שיעמידנה על מחצה ואם לא חסרה אלא פחות משתות יקיים לשאת ולתת בה אבל לא למשקל שכל פחות משתות רוב בני אדם מוחלין בו במשא ובמתן סלע שנפגמה באמצע אסו׳ למכרה להרג או להרס מפני שמרמין בה את אחרי׳ אבל נוקבה ותולה אותה בצואר הקטן עושה אדם מרותיו סאה וחצי סאה ורובע סאה וקב וחצי קב ורובע הקב וחצי הרובע ושמין הרובע אבל לא יעשה קבים שלא תתחלף ברובע הסאה שהוא קב ומחצה וכן במדות הלח עושה הין וחצי הין ורביעית ההין ולוג וחצי לוג ורביעית ושמינית ואחר בשמונה בשמינית ולא אסרו לעשות שלישית הין ורביעית הין אעפ׳ שמתחלפין זה בזה הואיל והיו במקדש מימות משה רבינו

אחר הנושא והנותן עם ישראל או עם הגוי עובר עו׳ אם מדד או שקל בחסר עובר על לא תעשה וחייב להחזיר וכן אסור להטעות את הגוים בחשבון אלא ידקדק עמו שנ׳ וחשב עם קונהו אעפ׳ שהוא כבוש תחת ידיך קל וחומר לגוי שאינו כבוש תחת ידיך והרי הוא אומר כי תועבת ה׳ אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול מכל מקום

וכן במדת הקרקע אם הטעה את חבירו במשיחת הקרקע עובר בלא תעשה שנ׳ לא תעשו עול במשפט במדה במדה זו מדת הקרקע וכן הוא עניין פס׳ זה לא תעשו עול במשפט זו מדת הקרקע ולא במשפט המשקל ולא במשפט המדה אפי׳ מדה קטנה כמשורה בני חבורה המקפידין זה על זה שהחליפו חלק בחלק או לוה ממנו מאכל והחזיר לו עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מניין ומשום לאוין ופורעין ביום טוב המשיג גבול רעהו והכניס מתחום חבירו בתוך תחומו אפי׳ מלוא אצבע אם בחזקה עשה הרי זה גזלן ואם השיג בסתר הרי זה גנב ואם בארץ ישרא׳ השיג הגבול הרי זה עובר בשני לאוין בלאו גניבה או בלאו גזילה ובלאו לא תשיג ואין חייב בלאוין זה אלא בארץ שנ׳ בנחלתך אשר תנחל קשה עונשן שלמדות יתר מעונשן שלעריות שזה בינו לבין המקום וזה בינו לבין חבירו וכל הכופר במצות מדות ככופר ביציאת מצרים שהיא תחילת הצווי וכל המקבל מצות מדות הרי זה מודה ביציאת מצרים שהיא גרמה לכל הציווין

פרק שמיני

מצות עשה לצדק המאזנים והמשקלות והמדות יפה יפה ולדקדק בחשבונן בשעת עשייתן שנ׳ מאזני צדק וגו׳ וכן במדת הקרקע צריך לדקדק בחשבון משיחת הקרקע על פי העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא שאפילו מלוא אצבע מן הקרקע רואין אותה כאילו היא מליאה כרכום

ארבע אמות הסמוכין לחריץ מזלזלין במשיחתן והסמוכים לשפת הנהר אין מושחין אותן כלל מפני שהן שלבני רשות הרבים והמודד את הקרקע לא ימוד לאחד בימות החמה ולאחר בימות הגשמי׳ מפני שהחבל מתקצר בימות החמה לפיכך אם מדד בקנה או בשלשלת שלברזל וכיוצא בה אין בכך כלום אין עושין משקלות לא שלברזל ולא שלעופרת ולא של שאר מיני מתכו׳ כלו׳ מפני שמעלין חלודה ומתחסרין אבל עושין שלצחיח סלע ושל זכוכית ושל אבן שוהם וכיוצא בהן

אין עושין את המחק לא של דלעת מפני שהוא מיקל ולא שלמתכת מפני שהוא מכביד אבל עושהו של זית ושל אגוזים ושלשקמה ושלאשכרוע וכיוצא בהן

אין עושין את המחק צדו אחד קצר וצדו אחד עבה ולא ימחוק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר ולא ימחוק בבת אחד מפני שמפחיתו ללוקח אין טומנין את המשקלות במלח כדי שיפחתו ולא ירתיח במדת הלח בעת שמודד ואפי׳ היתה המדה קטנה ביותר שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא שנ׳ ובמשורה והיא מדה קטנה אחד מלג בלוג מוכרי עששיות של ברזל וכיוצא בהן צריך להיו׳ חוטי׳ המאזנים שאוחז השוקל בידו תלוי באויר שלשה טפחים וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים ואורך קני המאזנים ואורך החוטים יב׳ טפח מאזנים שלמוכרי צמר ושלמוכרי זכוכי׳ יהיה אורך החוטים שהן תלויין בו שני טפחים וגבוהין מן הארץ שני טפחי׳ והקנה והחוטין ארכן ט׳ טפחים מאזנים שלחנוני ושל בעל הבית יהי׳ אורך החוט שהן תלויין בו טפח וגבוהין מן הארץ טפח והקנה והחוטין ארכן ששה טפחים החוט שתולין בו הפלס וכן חוט מאזנים שלזהב ושל מוכרי ארגמן טוב ארכו שלש אצבעות וגבוהין מן הארץ שלש אצבעות ואורך הפלס ואורך השלשלאות שלו כפי מה שהוא רוצה מניין שחייב המוכר להכריע ללוקח בעת ששוקל לו שנאמ׳ אבן שלימה וצדק יהיה לך אמרה תורה צדק משלך ותן לו וכמה כלח אחד למאה וביבש אחד לארבע מאות כיצד מכר לו עשר ליטר׳ לח נותן לו גירומין אחד מעשרה בליטרא ואם מכר לו עשרים ליטרין יבש נותן לו גירומיו אחד מעשרים בליטרא וכן לפי חשבון זה בין רב בין מעט

ברא׳ במקום שנהגו למכור עין בעין אבל במקום שנהגו להכריע חייב להכריע לו טפח היה שוקל לו עשר ליטרים לא יאמר לו שקול אחת אחת והכרע אלא שוקל לו עשרה בבת אחת והכריע אחד לכולן מקום שנהגו למוד ברקה לא ימוד בגסה בגסה לא ימוד ברקה למחוק לא יגדוש ויוסיף ברמים וכן אם נהגו לגדוש לא ימחוק ויפחות מן הדמים אלא מודד כמנהג המדינה

בני מדינה שרצו להוסיף על המדות או על המשקלות לא יוסיפו יותר על שתות שאם היה הקב משקל חמש ועשאוהו מכיל ששה הרשות בידן יתר על ששה לא יעשו

הסיטון מקנח את מדותיו אחת לשלשים יום ובעל הבית אחת ליב׳ חדש והחנווני מקנחן פעמים בשבת וממחה משקולותיו פעם אחת בשבת ומקנח מאזנים על כל משקל ומשקל כדי שלא יחלידו המבקש לשקול שלשה רביעי׳ ליטרא נותן ליטרא בכף מאזני׳ והבשר ורביע ליטרא בכף שנייה שאם אתה אומר נותן חצי ליטרא ורביע ליטרא בכף אחת שמא יפול רביע הליטרא ואין הלוקח רואהו חייבין בד׳ להעמיד שוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שיהיו מחזרין על החנויות ומצדקין את המאזני׳ ואת המדות ופוסקין השערים וכל מי שנמצא עמו משקל חסר או מדה חסרה או מאזנים מקולקלין יש להם רשות להכותו כפי כוחו ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר וכל מי שמפקיע את השער ומוכר ביוקר מכין אותו וכופין אותו ומוכר בשער השוק

פרק תשיעי

כל הגונב נפש מישרא׳ עובר בלא תעשה שנ׳ לא תגנוב פסוק זה האמור בעשרת הדברי׳ הוא אזהרה לגונב נפשות וכן המוכרו עובר בלא תעשה שזה בכלל לא ימכרו ממכר עבד ואין לוקין על שני לאוין אלו מפני שהוא לאו שניתן לאזהר׳ מיתת בד׳ שנ׳ כי ימצא איש גונב וגו׳ ומיתתו בחנק

אין הגנב חייב מיתת חנק עד שיגנוב את הישרא׳ ויכניסנו לרשותו וישתמש בו וימכרנו לאחרי׳ שנ׳ והתעמר בו ומכרו ואפי׳ לא נשתמש בו אלא בפחו׳ משוה פרוטה כגון שנשען עליו או נסמך בו אע״פ שהנגנב ישן הרי זה נשתמש בו

גנבו ונשתמש בו ומכרו ועדין הגנוב ברשות עצמו ולא הכניסו הגנב לרשותו פטור

גנבו והוציאו לרשותו ונשתמש בו ולא מכרו או מכרו קודם שישתמש בו או נשתמש בו ומכרו לאחר מקרוביו שלגנוב כגון שמכרו לאביו או לאחיו הרי זה פטור שנא׳ גונב נפש מאחיו עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה

וכן אם גנבו והוא ישן ונשתמש בו כשהוא ישן ומכרו ועדין הוא ישן הרי זה פטור וכן אם גנב אשה ומכרה לעובריה בלבד כגו׳ שהתנה על הלוקח שוו השפחה לי ואין לך אלא הוולדות הרי זה פטור

הגונב את בנו או את אחיו הקטן וכן האפטרופין שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלם ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו הסמוכין על שולחנו ומלמד תינוקות שגנב אחד מן הקטנים הלמדים אצלו

אע״פ שנשתמש בו ומכרו פטור שנ׳ ונמצא בידו פרט לאלו שהן מצויין בידם

אחד הגונב את הגדול או הגונב את הקטן בן יומו שכלו לו חדשיו בין זכר בין נקבה בין שהיה הגנב איש או אשה הרי אלו נהרגין שנ׳ גונב נפש מכל מקום

ואחד הגונב את ישרא׳ או שגנב גר או עבד משוחרר שנ׳ נפש מאחיו ואלו בכלל אחינו הן בתורה ובמצות

אבל הגונב את העבד או מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור

הבא במחתרת בין ביום בין בלילה אין לו דמים אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם פטורין ורשות יש לכל להורגו בין בחול בין בשב׳ בכל מיתה שיכולין להמיתו שנ׳ אין לו דמים ואחד הבא במחתרת או גנב שנמצ׳ בתוך גגו של אדם או בתוך חצרו או בתוך קרפיפו בין ביום בין בלילה ולמה נאמר מחתרת

לפי שדרך רוב הגנבים לבוא במחתרת בלילה

ומפני מה התירה תורה דמו של גנב אע״פ שבא על עסקי ממון לפי שחזקתו שאם עמד בעל הבית לפניו ומנעו יהרגנו

ונמצא זה הנכנס לבית חבירו לגנוב כרודף אחר חבירו להרגו

ולפיכך יהרג בין שהיה גדול בין שהיה קטן בין זכר בין נקבה

היה הדבר ברור לבעל הבי׳ שזה הגנב הבא עליו אינו הורגו ואינו בא אלא על עסקי ממון אסו׳ להרגו ואם הרגו הרי זה הורג נפש שנ׳ אם זרחה השמש עליו

אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו

לפיכך אב הבא במחתרת על בנו אינו נהרג שודאי שאינו הורגו אבל הבן הבא על אביו נהרג

וכן הגנב שגנב ויצא או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחתרת הואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים

וכן אם הקיפוהו בני אדם או עדים אע״פ שעדין הוא ברשות זה שבא עליו אינו נהרג

ואין צריך לומר אם בא לבד׳ שאינו נהרג

וכן הבא במחתרת לתוך גינתו או לתוך שדהו

או לתוך הדיר והסהר יש לו דמים שחזקתו שבא על הממון בלבד

לפי שאין רוב הבעלים מצויים במקומות אילו

כל גנב שיש לו דמים אם נפל עליו גל בשבת מפקחים עליו ואם שבר כלים בביאתו חייב בתשלומין אבל מי שאין לו דמים ששבר כלים בביאתו פטור כמו שביארנו

בריך רחמנא רסייען

הלכות גזלה ואבדה

יש בכללן שבע מצות שתי מצות עשה וחמש מצות לא תעשה וזהו פרטן א׳ שלא לגזול ב׳ שלא לעשוק ג׳ שלא לחמוד ד׳ שלא להתאוות ה׳ להשיב את הגזילה ו׳ שלא יתעלם מן האבדה ז׳ להשיב האבדה וביאור מצות אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה עובר בלא תעשה שנ׳ לא תגזול ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה שאם גזל חייב להחזיר שנ׳ והשיב את הגזילה אשר גזל זו מצות עשה ואפי׳ שרף הגזלה אינו לוקה שהרי הוא חייב לשלם דמיה וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו ואסור לגזול כל שהו דין תורה אפי׳ גוי עובד ע״ז אסור לגזלו או לעשקו ואם גזלו או עשקו יחזיר אי׳ זהו גוזל זה הלוקח ממון האדם בחזקה כגון שחטף מידו מטלטלין או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלי׳ ונטל משם כלים או שתקף בעבדו ובבהמתו ונשתמש בהן

או שירד לתוך שדהו ואכל פירותיה וכל כיוצא בזה הוא הגוזל שנ׳ ויגזול את החנית מיד המצרי

אי׳ זהו עושק זה שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלי׳ וכיון שתבעוהו כבש הממון בחזקה ולא החזירו כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או שכירות והוא תובעו

ואינו יכול להוצי׳ ממנו מפני שהוא אלם וקשה ועל זה נאמ׳ לא תעשק את רעך

כל הגוזל חייב להחזיר הגזילה עצמה שנ׳ והשיב את הגזילה אשר גזל ואם אברה או נשתנית משלם דמיה בין שהודה מפי עצמו בין שבאו עליו עדים שגזל הרי זה חייב לשלם הקרן בלבד

אפי׳ גזל קורה ובנאה בבירה הואיל ולא נשתנית דין תורה הוא שיהרוס את כל הבניין ויחזיר קורה לבעליה אבל תקנו חכמי׳ מפני תקנת השבים שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבניין וכן כל כיוצא בזה

אפי׳ גזל קורה ועשאה בסוכת החג ובא בעל הקורה לתובעה בתוך החג נותן לו את דמיה אבל אחר החג הואי׳ ולא נשתנית ולא בנאה בטיט מחזיר את הקורה עצמה

הגוזל פחות משוה פרוטה אע״פ שעבר אינו בתורת השב גזלה גזל שלש אגודו׳ שוות שלש פרוטות והוזלו והרי שלשתן שוות שתי פרוטות והחזיר לו שתים חייב להחזיר השלישית הואיל ובתחילה היתה שוה פרוטה

גזל שתים שוות פרוטה והחזיר את גזילה יש כאן מצות השב גזילה אין כאן

הגוזל את חבירו ביישוב והחזיר לו גזילתו במדבר הרשות ביד הנגזל אם רצה נוטל ואם לאו אומ׳ לו איני נוטל אלא ביישוב שמא תאנס ממני כאן

והרי היא ברשות הגזלן ובאחריותו עד שיחזירנה לו ביישוב

וכן ברמי הגזילה

הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון יצא ואם החזיר לכיסו שיש בו מעות יצא

שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעו׳ שהחזי׳ לו בכלל מעותיו ומניין שלא מדעת פוטר ואם החזיר לכיס שאין בו כלום לא יצא וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו שהחזיר לכיס פלני

כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו שלחבירו

או כל דבר שאיפשר לו שיקנהו ממנו והכביר עליו ברעי׳ והפציר בו עד שלקחו ממנו אע״פ שנתן לו דמי׳ רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנ׳ לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה

ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כעניין שנ׳ לא תחמוד כסף וזהב עליה ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה

כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאיפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר

עבר בלא תעשה שנ׳ לא תתאוה

ואין תאוה אלא בלב בלבד

התאוה מביאה לידי חמוד והחמוד מביא לידי גזל

שאם לא רצו הבעלים למכור אע״פ שהרבה להם ברמים והפציר ברעים

יבא לידי גזל שנ׳ וחמדו בתים וגזלו

ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם

או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים צא ולמוד ממעשה אחאב ונבות הא למדת שהמתאו׳ עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוי׳ לכך נא׳ לא תחמו׳ ולא תתאוה ואם גזל עבר בג׳ לאוין כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנ׳ כן ארחות כל בוצע בצע את נפש וגו׳

ואעפ״כ אם לא היתה הגזילה קיימת ורצה הגזלן לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזילה תקנת חכמים היא

שאין מקבלין ממנו אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים וכל המקבל ממנו דמי הגזלה אין רוח חכמים נוחה ממנו

פרק שני

הגזילה שלא נשתנית לא הרי היא כמו שהיתה אף על פי שנתייאשו הבעלים ממנה ואע״פ שמת הגזלן והרי היא ביד בניו הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה ואם נשתני׳ ביד הגזלן אע״פ שעדין לא נתיאשו הבעלים ממנה קנאה בשינוי ומשלם דמיה בשעת הגזילה ודין זה דין תורה הוא שנא׳ והשיב את הגזלה אשר גזל מפי השמועה למדו אם היא כשגזלה משלם אותה ואם נשתנית בידו משלם דמיה נתיאשו הבעלים ממנה ולא נשתנית קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר יאוש ואינו משלם אלא כשעת הגזילה ודבר זה מדבריהם מפני תקנת השבים וכשמחזיר לו הגזילה שמין לו השבח ונוטל מן הנגזל מכרה הגזלן או נתנה במתנה אע״פ שלא נשתנית הגזילה אינה חוזרת בעצמה מיד הלוקח הואיל ונתיאשו הבעלים בין לפני מכירה ונתינה בין לאחר מכירה ונתינה קנאה הלוקח ביאוש ושינוי רשות

הגוזל והשביח ומכר או הוריש לפני יאוש מה שהשביח הוריש ומה שהשביח מכר וקנה לוקח או יורש את השבח ונוטל דמי השבח מנגזל ומחזיר הגזלה וחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזל שהרי לא נתיאש וכן אם השביח הלוקח או היורש נוטל השבח מן הנגזל מכר הגזלן לגוי אף על פי שהשביח הגוי חוזרת לבעליה מכרה הגוי לישרא׳ אחר שהשביח הואיל והגזלן ישרא׳ וזה שהיא בידו ישרא׳ קנה השבח ואם תפש הנגזל אין מוציאין מידו

כבר ביארנו שהגזילה שהשביחה אחר יאוש או אחר שנשתנית השבח לגזלן מפני תקנת שבים אע״פ שהשביחה מאליה כיצד גזל פרה ונתעברה אצלו בין שילדה קודם שתבעו בדין בין שעדין לא ילדה גזל רחל ונטענה אצלו בין שגזזה קודם שתבעה בדין בין שעדין לא גזזה הואיל ונתיאשו הבעלים משלם כשעת הגזלה ואם ילדה וגזזה הגזות והולדות של גזלן ואם עדין לא ילדה ולא גזזה שמין לו ונוטל השבח מן הנגזל ומחזיר הבהמה עצמה

גזל פרה מעוברת ונתיאשו הבעלים ואחר כך ילדה רחל טעונה ונתיאשו הבעלים ואחר כך גזזה משלם דמי פרה העומדת לילד ודמי רחל העומ׳ ליגזז ואם לפני יאוש או קודם שנשתנה ילדה או גזזה הרי הגזות והולדות של בעלים ואע״פ שנתעברה או נטענה ביד הגזלן הואיל ולא נתיאשו הבעלים ולא נשתנית הגזילה ברשות בעליה היא עדין אע״פ שהגזלן חייב באונסיה גנב או גזל והקדיש וטבח אחר שנתיאשו הבעלים הרי היא ברשו׳ הגזלן משעה שהקדישה בלבד כדי שלא יהא חוטא נשכר וכל ולדותיה וגזותיה משעת גניבה עד שעת הקדש של בעלים בד״א בשבח הבא מאליו כגון גזות וולדות אבל אם היתה כחושה ופטמה אפי׳ לפני יאוש נוטל מן הנגזל שבח הפטום וכן כל כיוצא בזה משבח שיש בו הוצאה

שינוי החוזר לברייתו אינו שינוי כיצד הגוזל עצים ודבקן במסמרים ועשה מהן תיבה אינו שינוי שהרי אפש׳ לפרקן וחוזרין לוחות כשהיו גזל עפר ועשהו לבינה לא קנה שאם ידוק הלבינה תחזור עפר כשהייתה גזל לשון של מתכת ועשאהו מטבע לא קנה שאם יתיך המטבע יחזור לשון כשהיתה וכן כל כיוצא בזה אבל הגוזל עצים ושרפן וקצצן או חפר בהן ועשאן כלים או שגזל צמר וצבעו או נפצו ולבנו או שגזל טווי ועשאהו בגד או שגזל לבינה ועשאה עפר או אבנים ופתתן או מעות והתיכן הרי זה שינוי בידו שאם יעשה מעות אחרות פנים חדשות הן וכן כל כיוצא בהן הגוזל מעות ישנות ושפן וחדשן לא קנה שהרי מתישנין וחוזרין כשהיו גזל מעות חדשים וישנ׳ קנה שאם יחדשם פנים חדשות הן גזל דקל מחובר וקצצו לא קנה ואפי׳ כרתו חליות חליות עשהו קורות קנה גזל קורות גדולות ועשאן קטנות לא קנה קצצן לוחות עד שנשתנה שמם קנה גזל לולב והפריד עליו קנה העלים גזל עלים ועשאן חופייה קנה גזל טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור הרי זה שינוי בידו וקנהו ומשלם כשעת הגזלה ואע״פ שלא נתיאשו הבעלים גזל כלי ושברו אין שמין לו הפחת אלא משלם דמיו והכלי השבור שלגזלן ואם רצו הבעלי׳ ליטול הכלי השבור נוטלין ומשלם הפחת שזו תקנה היא לבעלים ואם לא רצו הרשות בידן וכן כל כיוצא בזה

גזילה שלא נשתנית והוקרה אף על פי שנתיאשו הבעלים ממנה הרי זו חוזרת לבעלים ואין לגזלן בה כלום שלא תקנו לגזלן את השבח אחר יאוש אלא כגון שבח גזות וולדות אבל שבח היוקר אם היתה הגזילה חוזרת בעיניה אינו זוכה בה

פרק שלישי

הגוזל חבית שליין מחבירו והרי היא שוה דינר בשעת הגזלה והוקרה אצלו ועמדה בארבעה אם שבר החבית או שתה אותה או מכרה או נתנה במתנ׳ אחר שהוקרה משלם ארבעה בשעת הוצאה מן העולם שאילו הניחה היתה חוזרת בעצמה נשברה מאליה או אבדה משלם דינר בשעת הגזילה היתה שוה בשעת הגזלה ארבעה ובשעת הוצאה מן העולם דינר משלם ד׳ בשעת הגזילה בין שברה או שתאה בין שנשברה או אבדה מאליה וכן כל כיוצא בזה

הגוזל חותל שיש בו חמשים תמרים וכשימכר החותל כולו כאחת ימכר בתשעה וכשימכ׳ אחת אחת ימכר בעשר אינו משלם אלא תשעה ואין הנגזל יכול לומר לו אני אחת אחת הייתי מוכר וכן הדין במזיק וכן כל כיוצא בזה בנכסי הדיוט אבל בהקדש אינו כן אלא משלם עשרה

גזל בהמה והזקינה או כחשה כחש שאינו יכול לחזור כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה או שגזל מטבע ונסדק או פסלו המלך או שגזל פירות והרקיבו כולן או שגזל יין והחמיץ הרי זה כמי שגזל כלי ושברו ומשלם בשעת הגזיל׳ אבל אם גזל בהמות וכחשו כחש שאפשר לחזור או שגזל עבדים והזקינו או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו והרי הוא יוצא במדינה אחרת או שגזל פירות והרקיבו מקצתם או תרומה ונטמאת או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח או בהמה ונעבדה בה עבירה או נפסלה מליקרב או שהיתה יוצאה להסקל אומ׳ לו הרי שלך לפניך ומחזיר אותה בעצמה בד״א בשהחזיר הגזילה אבל אם נשרפה הגזילה או אבדה אחר שנאסרה בהנאה חייב להחזיר לו דמיה כשעת הגזילה לפיכך אם כפר בו אחר שנאסרה בהנאה ונשבע חייב לשלם קרן וחומש ואשם

הגוזל בהמה ונשא עליה משא או רכב עליה או חרש או דש בה וכיוצא בזה והחזיר לבעליה אף על פי שעבר בלא תעשה אינו חייב לשלם כלום שהרי לא הפסידה ולא הכחישה ואם הוחזק אדם זה לגזול או לעשוק או לעשות מעשים אלו פעם אחר פעם קונסין אותו ואפילו בחוצה לארץ ושמין השכר או השבח שהשביח בבהמה ומשלם לנגזל

התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה ולא בטלו ממלאכ׳ אחרת פטור שנוח לו לאדם שלא יבטל עבדו ואם בטלו ממלאכה אחרת משלם לו כפועל התוקף ספינתו שלחבירו ועשה בה מלאכה אם אינה עשויה לשכר שמין כמה פחתה ומשלם ואם היא עשויה לשכר אם ירד לה בתורת שכירות הואיל וירד שלא ברשות אם רצה הבעל ליטול שכרה נוטל רצה ליטול פחתה נוטל ואם ירד לה בתורת גזל נותן הפחת וכן כל כיוצא בזה הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אם אותה חצר אינה עשויה לשכר אינו צריך להעלו׳ לו שכר אף על פי שדרך זה הדר לשכור מקום לעצמו שזה נהנה וזה אינו חסר ואם החצר עשויה לשכר אף על פי שאין דרכו זה לשכור צריך להעלות לו שכר שהרי חסרו ממון

מי שהיה לו צמר וסמנים שרויין ובא אחר וצבע הצמר בסמנין שלא מדעת חבירו משלם לו דמי מה שהפסיד בצמר ואינו מחשב לו שבח סמנין שעל גבי הצמר ואם תפש הניזק דמי מה שחסרו מן הסמנין אין מוציאין מידו

השולח יד בפקדון בין ששלח יד בעצמו או על ידי

בנו ועברו ושלוחו הרי זה גזלן ונתחייב באונסיו ונעשית הגזילה ברשותו כדין כל הגזלנים חשב לשלוח יד בפקדון אינו חייב באחריותו עד שישלח יד ומשישלח יד נתחייב בו אע"פ שלא חסר ממנו כלום אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו כדי לשלוח בו יד הרי זה חייב ששליחות יד אינה צריכה חסרון הגביה את החבית ליטול ממנה רביעית נתחייב באונסיה אף ע"פ שלא נטל

אבל אם הגביה את הכיס ליטול ממנו דינר וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף אחד הרי זה ספק אם נתחייב בכל הכיס או לא נתחיי' אלא בדינר בלבד היו פירו' מופקדין אצלו ונטל מקצתן אינו חייב אלא באחריות הפירות שנטל ושאר הפקדון המונח במקומו ברשו' בעליו הוא ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל חייב בכל כיצד הטה את החבית במקומה ונטל ממנה רביעית או יתר אם נשברה אחר שנטל והיא במקומה אינו חייב אלא כמה שנטל שהרי לא הגביה החבי' ואם החמיצה משלם את דמי' כולה כשעת הגזילה וכן כל כיוצא בזה הכופר בפקדון בב"ד אם היה ברשותו בשעת שכפר נעשה עליו גזלן וחייב באונסיו

השואל שלא מדעת הבעלים הרי זה גזלן היה כלי ביד בנו של בעל הבית או ביד עבדו ולקחו אחד מהן ונשתמש בו הרי זה שואל שלא מדעת ונעשה ברשותו ונתחייב באונסיו עד שיחזירנו לבעלים לפיכך אם החזירו לקטן שהיה בידו או לעבד ואבד מהן או נשבר חיי' לשלם וכן כל כיוצא בזה החוטף משכון מיד הלוה שלא ברשות בית דין הרי זה גזלן אף על פי שהוא חייב לו ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חבירו ומשכנו שהוא גזלן שנאמר בחוץ תעמוד

פרק רביעי

קנס קנסו חכמים לגזלנין שיהיה הנגזל נשבע על כל מה שיטעון ונוטל מן הגזלן והוא שיהיה זה מוחזק שגזלו בשני עדים כיצד הרי שנכנס לתוך בית חבירו למשכנו בפני עדים ולא היה כלום תחת כנפיו ויצא וכלים מוטלין לו תחת כנפיו ולא ידעו העדי' מה הן בעל הבית אומר כך וכך גזלתני בין שאמ' הגזלן מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי כלום בין שאמר נכנסתי למשכן כמו שראו העדים אבל לא נטלתי ולא היה תחת כנפי אלא כלים שלי בין שאמ' נטלתי כלי זה ובעל הבי' טוען שנטל זה וכלי אחר הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ ונוטל כל מה שיטעון בד"א בשטען דברי' שהוא אמוד בהן או שהוא אמוד שמפקידין אצלו אותן דברים שטען וטען בדברים שאיפשר שינטלו תחת הכנפים כמו שהעידו העדים ראוהו עדים שנכנס למשכן את חבירו ולא ראוהו בעת שיצא או שיצא ואין נראה תחת כנפיו כלום ובעל הבית טוען ואומר כך וכך נטל אפי' אומר מעולם לא נכנסתי שהרי מכחיש את העדים הרי זה פטור שאם אמר נכנסתי ולא נטלתי נשבע שבועת הסית שלא נטל כלום והולך שאיפשר שיכנס לגזול ולא גזל היה עד אחד מעידו שנכנס ונטל כלים תחת כנפיו ואינו יודע מה הן והוא אומ' לא גזלתי כלום או שאמ' בחובי נטלתי הואיל ואין העד יודע מהו תחת כנפיו הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל שאינו מוחזק בגזלנות אלא בשני עדים כשם שבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן כך שומר שלבעל הבית אפי' אשתו של שומר נשבעת שזה נטל כך וכך ומשלם הגזלן היה שם לקיטו או שכירו שלבע' הבית אינן נשבעין ונוטלין ואין הנגזל יכול לישבע שהרי לא היה בביתו בשעה שנגזל ואין העדים יודעין מה נטל תחת כנפיו כדי לחייב הגזלן להחזיר ואין משביעין את הגזלן מפני שהוא חשוד על השבועה וכיצד עושים בדין זה מחרים בעל הבית חרם סתם על מי שנטל מביתו כלום ואינו מודה בב"ד ואפי' הודה הגזלן שגזל קצת מחזיר המקצ' שהודה בה בלבד שהרי אין בעל הבית טוענו טענ' ודאי הגוזל אחד מחמשה ואין ידוע מי הוא הנגזל וכל אחד ואחד מהן תובעו ואומ' לי גזלת אף על פי שאין שם עדים שגזל הרי כל אחד מהן שזה נשבע גזלו ומשלם גזלה לכל אחד ואחד אף דבר זה קנס הוא שקנסוהו חכמי' מפני שעבר עבירה וגזל אבל דין תורה אינו חייב לשלם מספק אמר לשנים גזלתי אחד מכם או אביו של אחד מכם ואיני יודע אי זהו אם בא לצאת ידי שמים חיי' לשלם גזילה לכל אחד ואחד אבל בדין אינו נותן אלא גזילה אחת והן חולקין אותה ביניהן שהרי אין אחד מהן יודע שנגזל אלא זה בא והודיעם ולא קנסו חכמים בדבר זה מפני שאין לו תובע הטוען את חבירו ואמ' לו גזלתני מאה אם אמ' לא גזלתי נשבע שבועת הסת כדין כל נתבע ואם הודה שגזלו חמשי' משלם ונשבע שבועת התורה על השאר כדין כל מודה במקצת שהרי לא החזק גזלן בעדים

וכן הטוען את חבירו שנכנס לביתו וגזלו כלים והוא אומר דרך משכון לקחתי' בחובי שיש לי אצלך ובעל הבית אומר אין לך בידי כלום אף על פי שהודה שמשכנו שלא ברשות הואיל ואין שם עדים שמעידי' שגזל הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון שהפה שאסר הוא הפה שהתיר והואיל והוא נשבע ונוטל הרי זה נשבע בנקיטת חפץ כמו שיתבאר בהלכות טוען ראוהו עדים שנכנס לתוך בית חבירו שלא בפני בעל הבית ונטל משם כלים אע"פ שהוציאן מגולין ואע"פ שבעל הבית הזה עשוי למכור את כליו אם טען ואמר דרך גזל לקחן והלה אומר ברשותך באתי ואתה מכרת לי או נתתם לי או בחוב שיש לי אצלך תפשתים אינו נאמן שכל הנכנס לבית חבירו שלא בפניו ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים הרי זה בחזקת גזלן לפיכך מחזיר הכלים לבעל הבית ואין כאן שבועה שהרי העדים ראו מה גזל ואחר שיחזיר חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה שיטעון והדין ביניהן וכן אם היה שם עד אחד בלבד ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו והלה אומר לקוח הוא בידי או בחוב גביתיו או שלי היה ופקדון הוא אצלך הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה שאילו היו שם שני עדים היה חייב לשלם ועכשו שאין שם אלא עד אחד חיי' שבוע' ואינו יכול לישבע שהרי אינו מכחיש את העד וכל המחוי' שבועה ואינו יכול לישבע משלם לפיכ' אם כפר ואמ' לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו הרי זה שבועת התורה שלא לקח מביתו כלום ונפטר

מעשה באחד שחטף לשון של כסף מיד חבירו בפני עד אחד ובא החוטף ואמ' חטפתי ושלי חטפתי וחייבוהו חכמי' להחזיר מפני שהוא מחוייב שבועה בעד זה ואינו יכול לישבע שהרי הודה כמו שאמר העד ואלו לא היה שם עד כלל היה נשבע שבועת הסת ששלו חטף ואלו הכחיש העד ואמר מעולם לא חטפתי היה נשבע שבועת התורה שלא חטף וכדין זה דנין בכל כיוצא בזה בכל מקום חטף ממנו זהובים והוא אומר שלי חטפתי ועשרים היו' אע"פ שאין העד יודע כמה חטף הרי זה משלם העשרים שהרי ידע בודאי שזהובים חטף ואלו היו שנים היה חייב לשלם ונמצא בעד אחד מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע כמו שביארנו אמר החוטף עשרים חטפתי ועשרים שלי הן והנגזל אומר מאה חטף הואיל ואין העד יודע מניינן הרי משלם העשרים שהודה בהן שחטפן ונשבע שבועת התורה על השאר שהרי נתחייב במקצת ודעתי נוטה בזה שישבע הסת שהרי לא הודה לכלום אלא אמר שלי חטפתי נכנס לביתו של חבירו שלא בפניו ונטל משם כלים בפני עד אחד ואין העד יודע כמה נטל הרי בעל הבי' אומר עשרים כלים היו בביתי והגוזל אומר לא נטלתי אלא עשרה והם שלי חייב להחזיר העשרה מפני שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ואינו נשבע על השאר אפי' שבועת הסת מפני שאינו יכול לטעון על הגזלן טענת ודאי

פרק חמישי

אסור לקנות דבר הגזול מן הגזלן ואסור לסעדו על שינויו כדי שיקנהו שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהן מחזק ידי

עוברי עבירה ועובר על ולפני עור לא תת׳ן מכשול׳ אסור ליהנות בדבר הגזול ואפי׳ לאחר יאוש והוא שידע בוראי שדבר זה הוא הגזילה עצמה׃ כיצד ידע בוראי שבהמה זו גזולה אסור לרכוב עליה או לחרוש בה

גזל בית או שדה אסור לעבור בתוכה או ליכנס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמי׳ ואם דר בתוכה חייב להעלות שכר לבעלים כדין הדר בחצר חבירו שלא מדעתו גזל דקלים ועשה מהן גשר אסור לעבור עליו וכן כל כיוצא בוה מי שעבר ואכל הגזילה אחר יאוש פטור מלשלם ואם אכל קודם יאוש ורצו הבעלים לגבות מן האוכל גובין שעדיין ברשותן היא ואם רצו גובי׳ מן הגזלן הגוזל ומת בין שהאכיל את הגזילה לבנים אחר יאוש בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה אם הניח קרקע חייבין לשלם אבל מן המטלטלין אינן חייבין לשלם שדמי הגזלה חוב הן על הגזלן ואין המטלטלין משתעבדין לבעל חוב כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין ואפי׳ במלוה על פה לפיכך חייבין לשלם בין אכלו בין לא אכלו בין נתיאשו בין לא נתיאשו בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח דין הלוקח מטלטלין מן הגזלן כלוקח מן הגנב אם גזלן מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק ואם אינו מפורסם עשו בו תקנת השוק ונותן הנגזל דמים שנתן ולוקח גזילתו וחוזר ותובע הגזלן בדמי הגזילה ואם כבר נתיאשו הבעלים קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה אסור ליהנות מן הגזלן ואם היה מיעוט שלו אעפ׳ שרוב ממונו גזול מותר ליהנות ממנו עד שידע בוראי שדבר זה גזול בידו בני אדם שחזקתן גזלנין וחזקת כל ממונן מן הגזל מפני שמלאכתם מלאכת גזלנין כגון המוכסין והליסטים אסור ליהנות מהן שחזקת מאכל זה שהוא גזול ואין מצטרפין דינרים מן התיבה שלהן שהכל בחזקת גזילה נטלו מוכסים כסותו והחזירו לו אחרת הרי זה שלו מפני שזו כמכירה היא וחזקתה שנתיאשו הבעלים ממנה ואינו יודע בוראי שזו גזילה ואם היה ותיק ומחמיר על עצמו מחזירן לבעלים הראשונים

ברא׳ שהמוכס כליסטים בזמן שהמוכס גוי או מוכס העומד מאליו או מוכס העומד מחמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה אבל מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שליש או רביע או דבר קצוב והעמיד מוכס ישרא׳ לגבו׳ חלק זה למלך ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך אינו בחזקת גזלן לפי שדין המלך דין הוא ולא עוד אלא שהוא עובר המבריח ממכס זה מפני שהוא גוזל מנת המלך בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישרא׳ וכן מלך ששם מס על בני העיר או על כל איש ואיש דבר קצוב משנה לשנה או על כל שדה ושדה דבר קצוב או שגזר שכל מי שיעבור על דבר זה ילקחו כל נכסיו לבית המלך או כל מי שימצא בשדה בשעת הגורן הוא יתן המס שעליה בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה וכל כיוצא בדברו׳ אילו אינו גזל וישרא׳ שגבה אותן למלך אינו בחזק גזלן והרי הוא כשר והוא שלא יוסיף ולא ישנה ולא יקח לעצמו כלום וכן מלך שכעס על אחד מעבריו ושמשיו מבני המדינ׳ ולקח שדהו או חצרו אינה גזל ומותר ליהנות בה והלוקחה מן המלך הרי היא שלו ואין הבעלים מוציאין אותה מידו שזה דין המלכים כולם ליקח כל ממון שמשיה כשכועסין עליה והרי המלך הפקיע שעבורן ונעשי׳ חצר זו או שדה זו כהפקר וכל הקונה אותה מן המלך זכה בה אבל מלך שלקח חצר או שדה שלאחד מבני המדינה שלא בדינין שחקק הרי זה גזלן והלוקח ממנו מוציאין הבעלי׳ מידו כללו שלדבר כל דין שיחקוק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו אינו גזל וכל שיקח מאיש זה בלבד שלא כדת הידועה לכל אלא חמס את זה הרי זה גזל לפיכך גבאי המלך ושוטריו שמוכרים השדות במס הקצוב על השדות ממכרן ממכר אבל מס שעל כל איש ואיש אינו גובה אלא מן האדם עצמו ואם מכרו השדה במס שעל הראש הרי זה אינו ממכר אם כן היה דין המל׳ כך מלך שהיו דיניו שכל שלא יתן המס שעל השדה תהיה השדה לנותן המס וברח בעל השדה מפני המס ובא זה נתן מס שעליה למלך ואכל פירותיה אין זה גזל אלא אוכל פירות ונותן המס עד שיחזורו הבעלים שדין המלך דין הוא כמו שאמרנו וכן מלך שגזר שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש ישתעבד בזה שלא נתן ובא ישראל ונתן המס שעל ישרא׳ זה העני הרי זה עובר בו יתר מדי׳ שדין המלך דין אבל אינו עובר בו בעבד

מלך שכרת אילנות של בעלי בתים ועשה מהן גשר מותר לעבור עליו וכן אם הרס בתים ועשאן דרך או חומה מותר ליהנות בה וכן כל כיוצא בזה שדין המלך דין

ברא׳ במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא ארוניהם והם לו עברי׳ אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזלן בעל זרוע וכמו חבורת ליסטי׳ המזויינין שאין דיניה׳ דין וכן מלך זה וכל עבדיו גזלנין לכל דבר

פרק ששי

קורות ואבנים ועצים וכיוצא בהן ששטפם הנהר אם נתיאשו הבעלים מהן הרי אילו מותרין והן שלמצילן ואם אינו יודע אם נתיאשו או לא נתיאשו חייב להחזיר ואין צריך לומר אם היו הבעלים מרדפין אחריהם לפיכך המציל מן הנהר ומזוטו שלים ומשלוליתו שלנהר ומן הגוי׳ ומן הדליקה ומן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס אם ידע בוראי שנתיאשו הבעלים הרי אילו שלו ואם לא ידע יחזיר המציל מיד ליסטם ישרא׳ הרי אלו שלו מפני שסתם הדבר שנתיאשו הבעלים ואם ידע שלא נתיאשו חייב להחזיר אבל המציל מיד ליסטים גוי או מוכס גוי חייב להחזיר שסתם הדבר שלא נתיאשו הבעלי׳ ואם ידע בוראי שנתיאשו הרי אלו שלו ומפני מה סתם ליסטים ישראל שנתיאשו הבעלים וסתם גוי לא נתיאשו מפני שהבעלים יודעים שהגוים מחזירין מיד הגזלן אעפ׳ שאין שם עדים שגזל אלא בראיות רעועות ובאומד הדעת

שחליים הצומחים בתוך הפשתן המלקטן כשהן לחין אין בו משום גזל מפני שהן מפסידין הפשתן שלבעל השד׳ ואם יבשו אסורי׳ משו׳ גזל שכבר הפסידו מה שהפסידו

ואם היו על הגבול אסורים אפי׳ כשהן לחין כבר בארנו בניזקי ממון שהמוצי׳ תבנו וקשו לרשות הרבים אין בהם משום גזל אבל המוציא הגלל לרשות הרבים בין בשעת הוצאת זבלים בין שלא בשעת הוצאת זבלים חייבין עליה׳ משום גזל מי שנתחלפו לו כליו בכלים אחרים בבית האבל או בבית המשתה הרי זה לא ישתמ׳ בהן עד שיבא הלה ויטול את שלו נתחלפו לו בבית האומן אם אשתו ובניו שלאומן נתנו לו או שנתן לו האומן ואמר לו טול כליך הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבא הלה ויטול את שלו

אמר לו האומן טול כלי זה הרי זה ישתמש בו עד שיבא הלה ויחזי׳ את שלו שמא כליו שלאומן הוא או בעל הכלי צוה את האומן למכרו לו וכן כל כיוצא בזה דברים הרבה אסרו חכמי׳ משום גזל והעובר עליהן הרי זה גזלן מדבריהם כגון מפריחי יונים והמשחקים בקוביא

מפריחי יונים כיצד לא יפריח אדם יונים בתוך היישוב שהרי לוקח ממון אחרים שלא בדין מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותבי׳ זכר ולא יוני׳ בלבד אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה הרי זה גזלן מדבריהם וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך היישוב מפני שהן של אחרים ואין פורשין נישוכין ליונים אלא אם כן הרחיק מן היישוב ארבע מילין ואם היה יישוב כרמים אפי׳ מאה מיל לא יפרוש שהיונים של בעלי כרמים הם וכן לא יפרוש בתוך השובכין אעפ׳ שהן שלו או שלגוי או שלהפקר ואעפ׳ שהרחיק מן היישוב מאה מיל מפני שהיונים באות ליישוב השובכין מרחיק את השובך מן העיר חמשים אמה ולא יעשה אדם שובך

בתוך שרהו אא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח כדי
שלא ימשכו הגוזלות ויפסידו בשרות ויאכלו משל אחרים
ואם לקחו מאחר אפי׳ היה בינו ובין תחיל שדה חבירו בית
רובע בלבד הרי הוא בחזקתו ואין מחייבין אותו להרחיק
המשחקים בקוביא כיצד אלו שמשחקים בעצים
או בצרורות או בעצמות וכיוצא בהן ועושים תנאי ביניהן
שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק יקח ממנו כך וכך הרי
זה גזל מדבריהם אעפ שברצון הבעלים לקח הואיל ולקח
ממון חבירו בחנם דרך שחוק והתול הרי זה גוזל
וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי
שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחבירו כך וכך
וכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם הוא
והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל אבל יש בו
איסור עוסק בדברים בטלי׳ שאין ראוי לאדם שיעסוק כל
ימיו אא בדברי חכמה ובישובו שלעולם מצודות
חיה ועופות ודגים שנפלו מיני החיה לתוך המצודה ובא
אחר ונטלן הרי זה גזל מדבריהם מפני שעדין לא הגיעו
ליד הזוכה בהן נהר המושך ומעיינות הנובעין הרי
הן שלכל אדם עני המנקף בראש הזית ותים שלשכחה ובא
עני אחר ונטלן מעל הארץ הרי זה גזל מדבריהם ואם היה
העני מקבץ בידו בראש הזית ומשלי׳ לאר׳ הרי זה גזל גמור
שהרי הגיעו ליד הזוכה בהן הדבורים אינן ברשותו
שלאדם כמו תרנגלי׳ ואווזים ואעפכ יש בהן קניין מדבריה׳
והגוזל נחיל דבורים או שמנעם מבעליו אם בא לרשותו
הרי זה גזל מדבריהם לפיכך מי שיצא נחיל שלדבורים
מרשותו ושכן ברשות חבירו יש לבעל הנחיל להלך בתוך
שדה חבירו עד שיטול את נחילו ואם הזיק משלם מה
שהזיק אבל לא יקוץ את שוכה על מנת ליתן דמים
נאמנת אשה או קטן לומר מיכן יצא נחיל
זה והוא שיהיו משיחין לפי תומן ויהיו הבעלי׳ מרדפין אחר
הנחיל ושואלים היכן הונח אעפ שאין אשה או קטן
בני עדות הואיל וקניין דבורים מדבריהם האמינו אותם
בו כל מי שיש בידו גזל של דבריהם אינו יוצא
מידו בדייני׳ וכן אם כפר בו ונשבע אינו מוסיף חומש כמו
שמוסיף על הגזל הגמור

פרק שביעי

כל מי שנתחייב ממון לחבירו הישרא׳ וכפר בו ונשבע על
שקר הרי זה חיי׳ להחזיר לו הקרן שכפר בו והוספת חומש
וחייב בקרבן והוא הנקרא אשם גזילות אחד הגוזל
או העושק או הגונב או שהלוהו או שהפקי׳ אצלו או מצא
אבדה וכחש בה או שהית׳ ביניהן שותפות ונשאר לו אצלו
ממון או שעשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו כללו של דבר
כל שאילו הודה חייב לשלם ברין וכפר ונשבע משלם קרן
וחומש שנ׳ וכחש בעמיתו בפקדון ברא כשהיה
חייב לשלם מחמת עצמו אבל אם היה חייב לשלם מחמת
אביו אינו משלם חומש כיצד כגון שגזל אביו או גנב או
שהיה חייב לאחרים והבן יודע וכפר הבן ונשבע ואחר כך
הודה משלם הקרן בלבד שנ׳ אשר גזל על גזלו הוא מוסיף
חומש ואינו מוסיף חומש על גזל אביו ברא בשאין
הגזילה קיימת אבל אם גזל אביו ומת והגזלה קיימת
וכפר היורש ונשבע ואחר כך הודה משלם קרן וחומש
גזל האב ונשבע האב והודה ואח׳ כך מת הרי היורש משלם
קרן וחומש גזל ונשבע ומת והודה היורש משל׳ הקרן בלבד
ובין כך ובין כך היורש פטור מן האשם
הנשבע לגוי משלם את הקרן ואינו חייב בחומש שנ׳ וכחש
בעמיתו וכן הגוזל פחות משוה פרוטה וכפר ונשבע
אינו חייב בחומש שאין פחות משוה פרוטה ממון
כמה הוא החומש אחד מארבעה בקרן שאם גזל שוה
ארבעה ונשבע משלם חמשה ואם היתה הגזלה קיימת
מחזיר אותה ונותן דמי רביע שלה אין הנשבע על
פירת ממון משלם חומש עד שיודה מעצמו אבל אם באו
דים והוא עומד בכפירתו משלם הקרן בלבד על פי עדי׳
ואינו משלם את החומש שהחומש עם הקרבן לכפרה הם
באים ואינו מביאם אא על פי עצמו הגוזל את חבירו
אעפ שכפר בו הואיל ולא נשבע אם חזר והודה אינו חייב
לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם ממון שבידו לא יהי׳
ביד הגזלן עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן אבל אם
נשבע על שוה פרוטה ומעלה חייב לרדוף אחר הבעלים
עד שיחזיר להם אפילו הם באיי הים מפני שכבר נתיאשו
מאחר שנשבע ואינן באין עוד לתבעו
אפי׳ החזיר הגזלה כולה חוץ משוה פרוטה חייב
להוליכה אחר הנגזל ולא יתן לא לבנו שלנגזל ולא לשלוחו
אא אם כן עשה הנגזל השליח בעדי׳ ואם הביא את הגזלה
ואת החומש לב״ד שבעירו הרי זה מביא אשמו ומתכפר לו
וב״ד מתשפלין בה עד שתגיע לבעלה וכן נותן הוא לשליח
ב״ד וכל הנותן הגזל וכיוצא בו לב״ד יצא נתן לו
את הקרן ולא נתן לו את החומש או שמחל לו על הקרן
ולא מחל לו על החומש או שמחל לו על זה ועל זה חוץ
מפחות שוה פרוטה בקרן אינו צריך להוליך אחריו אלא
יבא הנגזל ויטול את השאר ואעפ שהגזלה עצמה קיימת
אין חוששין שמא תתייקר ונמצא הנשאר שוה פרוטה
אבל אם נתן לו החומש ולא נתן לו הקרן או שמחל לו על
החומש ולא מחל לו על הקרן או שמחל לו על זה ועל זה
חוץ משוה פרוטה בקרן חייב להוליכו אחריו או לתת לב״ד
שבעירו כמו שביארנו המחזיר את הקרן לבעלים
וכפר פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן
לכל דבר ומשל עליו חומש אחר שנ׳ חמישיתיו יוסף עליו
מלמד שהוא מוסיף חומש על חומש עד שיתמעט החומש
שיכפור בו וישבע עליו משוה פרוטה מי שהיה
אצלו פקדון וטען שאבר ונשבע וחזר והודה שהוא אצלו
וחזר וטען שאבר ונשבע וחזר והודה שהוא אצלו משלם
חומש לכל שבועה ושבועה עם הקרן האחד שנ׳ חמישיתיו
יוסף עליו מלמד שהוא משלם כמה חומשין על קרן אחד

פרק שמיני

הגוזל את חבירו ומת הנגזל יחזיר הגזילה ליורשים ואם
אבדה או נשתנית נותן להם דמיה ואם נשבע לו ואחר
כך מת נותן ליורשים הקרן והחומש הגוזל את אביו
ונשבע לו ומת האב אם אין הגזילה קיימת או נשתנית
עושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החומש ואם הגזילה
קיימת חייב להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו לפיכך נותן
את הגזלה ואת החומש לאחיו ועושה עמהן חשבון
אם אין לו אחין שנמצא זה הגזלן לבדו הוא היורש מוצי׳
הגזלה מתחת ידו לבניו ואם אין בני׳ לזה הבן הגזלן נותן
לבעל חובו או בהלואתו או לצדקה הואיל ויצאת גזלו
עצמה מתחת ידו נפטר אעפ שנתנה מתנה או פרעו
בחובו והוא שיודיעם ויאמר זה גזל אבא וכן הגוזל
את הגר ונשבע לו וחזר והודה לו וזקף עליו הכל מלוה
ואחר כך מת הגר אעפ שזכה בגזילה חייב להוציא מתחת
ידו ברא בשהודה בנתים אבל אם גזל את הגר שאין לו
יורשים ונשב׳ לו ומת הגר הרי זה חייב לשלם הקרן והחומ׳
לכהנים שלאותו משמר ומביא אשמו ואחר כך יתכפר לו
מפי השמועה למדו שזה שנ׳ בתורה ואם אין
לאיש גואל בגר שמת ואין לו יורשים הכתוב מדבר ואשם
זה האמור כאן הוא הגזילה או דמיה לפיכך המחזיר
גזל הגר בלילה לא יצא שהרי אשם קראו הכתוב ואין
מקריבין בלילה ואין הכהנים חולקין גזל הגר כדרך שאין
חולקין בשר אשם כנגד בשר אשם אחר כל גזל
הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי משמר לא
יצא המחזירו ידי השבה שנ׳ המושב לה׳ לכהן עד שתהיה
השבה לכל כהן ולמה נא׳ בגזל הגר איש שהאיש אתה צרי׳
לחקור ולחזר עליו אם יש לו יורשים או אם אין לו אבל
אם היה הגר קטן אי אתה צרי׳ לחזר עליו אא חזקתו שאי׳
לו יורשים הכהנים בגזל הגר כמקבלי מתנות הן
לפיכך הגוזל חמץ מן הגר שאי׳ לו יורשי׳ ועבר עליו הפסח

חייב ליתן לכהני את דמיו בשעת הגזלה שאם יתנהו להן
עכשיו אינה מתנה שהרי הוא אסור בהנאה ואילו היה
הגר קיים היה אומר לו הרי שלך לפניך כמו שביארנו
כהן שגזל גר שאין לו יורשים ונשבע לו ומת הגר לא
זכה זה בגזלו שתחת ידו אלא יוצא מתחת ידו לכל אחיו
הכהנים בני המשמרה הגוזל את הגר ומת הגר והפריש
אשמו וגזלתו להעלותן לכהני ומת הגזלן קודם כפרה הרי
בני הגזלן יורשי את כסף הגזלה או הגזלה עצמה והאשם
ירעה עד שיפול בו מום כמו שביארנו במקומו נתן
הגזלן את הכסף לאנשי משמר ומת קודם כפרה אין יורשי
הגזלן יכולין להוציא מיד הכהנים שנ׳ איש אשר יתן לכהן
לו יהיה ואפי׳ היה הגזלן קטן שאין מתנתו מתנה אין יורשי׳
מוציאין מיד הכהנים נתן את הכסף לאחת מן המשמרו׳
ואת האשם למשמרה זו שהיא שבתה יחזיר הכסף אצל
האשם לאנשי המשמרה הקבועה שהמשמרה שלקחה כסף
בלא שבתה לא זכת ומוציאין מידה אין מקריבין
את האשם עד שיחזיר הגזלן הקרן לבעלים או לכהנים אם
היה גזל גר שאין לו יורשים נתן את הקרן והקריב
אשמו נתכפר לו ואין החומש מעכב הכפרה וחייב ליתן
את החומש אחר כפרה העברים והשטרות והקרקעות
אין בהן תוספת חומש שנ׳ וכחש בעמיתו בפקדון כל האמו׳
בעניין מטלטלין הוא וגופן ממון יצאו קרקעות ועברים
שהוקשו לקרקעות ויצאו שטרות שאין גופן ממון וכן אם
היו גזל גר שאין לו יורשים אינן חוזרין לכהנים וכן
הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן אלא ברשו בעליה עומדת
ואפי׳ נמכרה לאלף זה אחר זה ונתיאשו הבעלים הרי זו
חוזרת לנגזל בלא דמים וכל מי שיצאה מתחת ידו חוזרת
על זה שמכרה לו וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון
עד שיחזור הלוקח מן הגזלן על הגזלן ויטול ממנו כמו שיתב׳

פרק תשיעי

הגוזל קרקע מחבירו והפסידה כגון שחפר בה בורות שחין
ומערות או שקצץ את האילנות ושחת את המעיינות והרס
הבניין חייב להעמיד לו בית או שדה כשהיו בשעת הגזלה
או ישלם דמי מה שהפסיד אבל אם נשחתה מאליה
כגון ששטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים אומר
לו הרי שלך לפניך שהקרקע בחזקת בעליה קיימת ואין
אחריות הפסדה עליו אלא אם כן הפסי׳ בידו מה שאין הדין
כן במטלטלין כמו שביארנו גזל שדה ונגזלה ממנו
ונטלוה מציקין בכח המלך אם מכת מדינ׳ היא כגון שלקח
המלך שדות או בתים שלכל אנשי המדינה אומר לו הרי
שלך לפניך ואם מחמת הגזלן נלקחה חייב להעמי׳ לו שדה
אחרת אנס המלך את הגזלן ואמר לו הראה לנו
כל מה שיש לך והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו ונטלה
המלך חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה או נותן דמיה
גזל שדה והפסידה בידו כשבעל השדה גובה את
דמי מה שהפסי׳ הגזלן גובה אותן מנכסים בני חורין מפני
שהיא כמלוה על פה ואם עמד הגזלן בדין ונתחייב לשלם
ואחר כך מכר גובה מנכסים משועבדין גזל שדה
ואכל פירותיה משלם כל הפירות שאכל מנכסים בני חורין
גזל והשביח שמין לו ויורד על התחתונה אם השבח יתר על
ההוצאה נוטל ההוצאה בלב׳ מן הנגזל ואם ההוצאה יתירה
על השבח אין לו מן ההוצאה אלא שיעור השבח גזל
שדה ומכרה והשביחה הלוקח אם השבח יתר על ההוצאה
נוטל ההוצאה מבעל השדה והקרן נוטל עם שאר השבח
מן הגזלן הקרן גובה מנכסים משועבדי׳ ושאר השבח
מנכסי׳ מבני חורין ואם הכיר בה שהיא גזולה כשלקח אינו
נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד ומפסי׳ שאר השבח היתר
על ההוצא׳ היתה ההוצאה יתיר׳ על השבח בין שהכיר בה
שהיא גזולה בין שלא הכיר אין לו מן ההוצאה אלא שיעור
השבח נוטל מבעל השדה והקרן נוטל מן הגזלן מנכסים
משועברין הגוזל שדה ומכרה ואכל הלוקח פירותיה
מחשבין עליו כל הפירו׳ שאכל ומשלם לבעל השדה וחוזר
וגובה אותן מן הגזלן מנכסים בני חורין ואם הכיר בה
שגזולה היא אין לו פירות ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן
בלבד המוכר שדה שאינה שלו אין ממכרו ממכר
ולא קנה לוקח כלום כמו שביארנו חזר הגזלן אחר שמכר
ולקחה מבעליה נתקיימה ביד הלוקח מן הגזלן ואפי׳ נתנה
לו הגזלן מתנה כשהיתה גזולה בידו כיון שחזר ולקחה
נתקיימה ביד זה שקבל המתנה שמפני זה טרח הגזלן עד
שקנאה כדי לעמוד בנאמנותו לפיכך אם תבע
הלוקח את הגזלן מפני שמכר לו שדה שאינה שלו ונתחי׳
לשלם והתחיל בד׳ להכריז על נכסי הגזלן כדי להגבות מהן
ללוקח ואחר שהתחילו ההכרזות לקחה הגזלן מן הבעלים
לא נתקיימה ביד הלוקח שמאחר שהכריזו על נכסיו נתגל
שאינו נאמן ולא לקחה מן הבעלי׳ כדי להעמיד ביד הלוקח
לקחה הגזלן מן הבעלים אחר שמכרה כשהיא גזולה
וחזר ומכרה לאחר או נתנה במתנה או הורישה הרי גילה
דעתו שאינו רוצה להעמידה ביד זה שלקחה ממנו כשהית׳
גזולה וכן אם נפלה לגזלן בירושה לא נתקיים׳ ביד הלוקח
גבאה הגזלן בחובו אם יש לנגזל קרקע אחרת
ואמר לו הגזלן זו אני גובה בחובי הרי זה מתכוין להעמיד
ביד הלוקח ואם אין לנגזל קרקע אלא זו לגבות חובו הוא
שנתכוין נתנוה הבעלים לגזלן מתנה קנאה הלוקח
שאלו לא טרח לבעלים לא היו נותנים לו במתנה ומפני זה
טרח כדי שיזכה בה בדין ויעמוד בנאמנותו ותתקיים ביד
הלוקח הגוזל שדה ואחר שגזלה והוחזק הגזלן
עליה חזר ולקחה מבעלים הראשוני׳ וטוען הנגזל ואמ׳ אנוס
הייתי בשעה שמכרתיה לו ושלא לרעתי מכרתי מחמת
גזלנותו לא זכה הגזלן אע״פ שיש לו עדים שבפניהם לקחה
ותחזור השדה לבעליה ומחזירין לגזלן הדמים שנתן
בד״א בשהעידו העדי׳ שמנה בפניהם את המעות אבל אם
לא העידו שבעל הקרקע מכר לגזלן והודה לו בפניה׳ שנתן
לו דמים כך וכך והנגזל טוען שלא נתן לו דמים ומחמת
יראה הודה לו אין לגזלן כלום אלא מוציאין ממנו השדה
בלא דמים מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד כשטען
הואיל והוחזק גזלן עליה אין בעל השדה צריך לעשות
מודעא על מכר זה הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו ואין
ראייתו בה ראייה ואין צריך למסור מודעא ואין דין גזלן
כדין האונס את חבירו ותלה אותו עד שימכור לו שזה
האנס אינו רוצה לגזול ולא גזלו עדין כלום לפיכך אם לא
מסר המוכר האנוס מודעא ממכרו קיים

פרק עשירי

גוי בעל זרוע שאנס נכסי ישרא׳ וירד לתוך שדהו מחמת
שהיה לו חוב על בעל השדה או מחמת שיש לו נזק ביד זה
הישרא׳ או מחמת שהפסיד ממונו ואח׳ שתקף לו את השד׳
מכרה לישרא׳ אחר אין הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח
בד״א כשהודו הבעלים שאמת טען הגוי וכן אם היה שם
מלך או שר באותו מקום שיכול לכוף את הגוי שמכר לדין
ולא תבעו הבעלים את הגוי אינן יכולי׳ להוצי׳ מיד הלוקח
מן הגוי אע״פ שאינן מודין לגוי ואע״פ שאין שם עדים
שאמת טען הגוי שהרי אומר הלוקח לבעלים אם גזלן הוא
הגוי למה לא תבעתם אותו בדיניהם הגוים המציקים
לישרא׳ ומבקשי׳ להרגם עד שיפדה עצמו מיד הגוי בשדהו
או בביתו ויתננה למזיק ואחר כך יניחנו כשירצה המציק
למכור אותה הקרקע אם יש ביד הבעלים ליקח מן המציק
הן קודמין לכל אדם ואם אין ביד הבעלים ליקח או
ששהת הקרקע ביד המזיק יב׳ חדש כל הקודם ולקח מן
המציק זכה ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע
או שליש המעו׳ מפני שזה המציק מוכר בזול הואיל וקרקע
שאינה שלו הוא מוכר הרי זה מוכר בפחות רביע או קרוב
לו וזה הרביע שלבעלים שהרי מחמת שהיא שלהן מוכר
בזול לפיכך הלוקח מן המציק בשלשים נותן לבעלים
עשרה או נותן להם רביע הקרקע ואחר כך יקנה הכל ואם
לא נתן הרי רביע הקרקע כגזל בידו

היורד לתוך שרה חברו שלא ברשות ונטעה אם
היתה שרה העשויה ליטע אומרין כמה ארם רוצה ליתן
בשרה זו ליטעה ונוטל מבעל השר׳ ואם אינה עשויה ליטע
שמין לו וירו על התחתונה אמר לו בעל השרה
עקור אילנך ולך שומעין לו אמר הנוטע הריני עוקר
אילני אין שומעין לו מפני שמכחיש את הקרקע
החצרות הרי הן ראויין לבניין ולהוסיף בהן בתים ועליות
לפיכך הורו הגאונים שהבונה בחצר חבירו שלא מרעתו
הרי זה כנוטע שרה העשוייה ליטע ושמין לו כמה ארם
רוצה ליתן בבניין זה לבנותו והוא שיבנה בניין המועיל
הראוי לאותה חצר במנהג אותו המקום היורד לשרה
חברו ברשות אפי׳ נטע שרה שאינה עשויה ליטע שמין לו
וירו על העליונה שאם היתה ההוצאה יתר על השבח נוטל
השבח ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה ובעל
בנכסי אשתו והשותף בשר׳ שיש לו חלק בה כיורד ברשות
הן ושמין להן וירם על העליונה היורד לשרה חבירו
שלא ברשות ונטע או בנה ואח׳ כך בא בעל השרה והשלים
הבניין או ששמר הנטיעות וכיוצא באילו הדברים שמראין
שרעתו נוטה למה שעשה זה וברצונו בא הדבר שמין לו
וירו על העליונה היורד לתוך חרבתו שלחבירו ובנאה
שלא ברשות שמין לו וירו על התחתונה ואם אמר בעל
הבניין עציי ואבניי אני נוטל בבית שומעין לו בשרה אין
שומעין לו מפני שמכחיש את הקרקע אמ׳ לו בעל הקרקע
טול מה שבנית שומעין לו כל מי ששמין לו בין שהית ירו
על העליונה בין שהיתה ירו על התחתונה אינו נוטל כלום
עד שישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ואם אמר יבואו
הריינים ויעשו שומת ההוצאה והרי היא גלוייה לעיניהם
וישערו העצים והאבנים והסיר ושכר האומנין בפחות
שבשערים שומעין לו ונוטל בלא שבועה וכן זה שנוטל מן
השבח בלבר והיתה ירו על העליונה אינו צריך שבועה
כל ששמין לו ונוטל שטען בעל השרה ואמר נתתי
והיורד לשרה אומר לא נטלתי היורד נאמן ונשבע שלא
נתן לו כלום ונוטל שהרי אומרין לבעל השרה ערין לא
שמו לך ולא ירעת כמה אתה חייב ליתן היאך נתת
אבל אם שמו לו ואמרו לבעל השרה תן לו ואמר נתתי
אעפ׳ שערין לא נשבע היורד הרי בעל השרה נאמן וישבע
שבועת הסת שנתן ויפטר שהקרקע בחזקת בעליה
בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו ואחר כך גירשה אם
הבעל עצמו אריס נסתלק בעל נסתלקו אריסיו שלא ירדו
לה אלא על רעת הבעל ושמין להם וירם על התחתונ׳ ואם
אין הבעל אריס על רעת הקרקע ירדו ושמין להם כאריס

פרק אחד עשר

השב אבירה לישרא׳ מצות עשה שנ׳ השב תשיבם והרואה
אבירת ישרא׳ ונתעלם ממנה והניחה עובר בלא תעשה שנ׳
לא תראה את שור אחיך והתעלמת מהם ובטל מצו׳ עשה
ואם השיבה קיים מצות עשה לקח את האבירה
ולא השיבה בטל מצות עשה ועבר על שני לאוין על לא
תוכל להתעלם ועל לא תראה את שור אחיך אפי׳ היה
בעל האבירה רשע ואוכל נבילה לתיאבון וכיוצא בו מצוה
להשיב לו אבידתו אבל אוכל נבילה להכעיס הרי הוא
מין והמינין מישראל והאפיקורוסים ועובדי ע׳ ומחללי
שבת בפרהסיא אסור להחזיר להן אבדה כגוי שאבירת
הגוי מותרת שנ׳ אבירת אחיך והמחזירה הרי זה עובר
עבירה מפני שהוא מחזק ידי עוברי עבירה ואם החזירה
לקרש את השם כדי שיפארו את ישראל וירעו שהם בעלי
אמונה הרי זה משובח ובמקום שיש חלול השם אבידתו
אסורה וחייב להחזירה ובכל מקום מכניסין כליהם בכלי
ישראל מפני דרכי שלום טעות הגוי כאבירתו
ומותר והוא שטעה מעצמו אבל להטעותו אסור כיצד כגון
שעשה הגוי חשבון וטעה וצריך שיאמ׳ לו ישרא׳ ראה שעל
חשבונך אני סומך ואיני יורע אלא מה שאתה אומר
אני נותן לך כגון זה מותר שמא יתכוין הגוי לבורקו ונמצא

שם שמים מתחלל עיר שישראלים וגויים דרין בה
ומחצה גויים ומחצה ישרא׳ ומצא בה אברה נוטל ומכריז
ואם בא ישרא׳ ונתן סימניה חייב להחזיר היה רוב
העיר גוים אם מצא במקום מן העיר שרוב המצויים שם
ישרא׳ חייב להכריז אבל אם מצא בסטריא ופלטיא
גרולה בבתי כניסיות ובבתי מדרשות שהגוים מצויין שם
תמיד ובכל מקום שהרבים מצויין שם שהרי המציאה
שלו ואפי׳ בא ישראל ונתן סימניה שהרי נתיאש ממנה
כשנפלה מפני שהוא אומר גוי מצאה אעפ׳ שהיא
שלו הרוצה לילך בררך הטוב והישר ועושה לפנים משורת
הרין מחזיר את האברה לישרא׳ כשיתן את סימניה
מצא בעיר זו שרובה גויים חביב של יין יינה אסור בהנא׳
וקנקנה מותר משום אבירה ואם בא ישרא׳ ונתן סימניה
מות בשתייה לזה ישרא׳ שמצא עוף שחטף בשר והשליכו
בחצר אחרת אעפ׳ שרוב העיר ישרא׳ הרי זה מותר משום
אבירה שהרי נתיאשו הבעלים ממנו המוצא אבירה
בזוטו שלים ובשלוליתו שלנהר שאינו פוסק אעפ׳ שיש בה
סימן הרי זו שלמוצאה שנ׳ אשר תאבר ממנו ומצאתה מי
שאבורה ממנו ומצויה היא אצל כל ארם יצאת זו שאבור
ממנו ומכל ארם שזה וראי נתיאש ממנה המאבר
ממונו לרעת אין נזקקין לו כיצר הניח פרתו ברפת שאין
לה רלת ולא קשרה והלך לו השליך כיסו ברשות הרבים
והלך לו וכל כיוצא בזה הרי זה אבר ממונו לרעתו ואעפ׳
שאסור לרואה רבר זה ליטול לעצמו אינו זקוק להחזיר שנ׳
אשר תאבר פרט למאבר לרעתו אבירה שאין בה
שוה פרוטה אינו חייב להטפל בה ולא להחזירה מצא
שק או קופה אם היה חכם או זקן מכובר שאי׳ דרכו ליטול
כלים או בירו אינו חיי׳ להטפל בהן ואומר את רעתו אילו
היו שלו אם היה מחזירן לעצמו כך חייב להחזיר שלחברו
ואם לא היה מוחל על כבורו אפי׳ היו שלו כך
בשל חבירו אינו חייב להחזיר היה דרכו להחזיר
כלים כאילו בשרה ואין דרכו להחזירן בעיר ומצאן בעיר
אינו חייב להחזיר מצאן בשרה חייב להחזירן עד שיגיעו
לרשות הבעלי׳ ואעפ׳ שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך
וכן אם מצא בהמה והכישה נתחייב להטפל בה
ולהחזירה אעפ׳ שאינה לפי כבורו שהרי התחיל במצוה
החזירה וברחה אפי׳ מאה פעמים חייב להחזיר שנ׳ השב
תשיבם השב אפי׳ מאה פעמים משמעו לעולם הוא חייב
להטפל בה עד שיחזירנ׳ לרשו׳ בעליה למקום המשתמ׳ אבל
אם החזירה למקו׳ שאין משתמר כגון גינה וחרבה ואברה
משם חייב באחריותה החזיר את האבירה בשחרית
למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחרית אינו חייב
להטפל בה שהרי הבעלים רואין אותה אף על פי שהוא
מקום שאינו משתמ׳ אבל בבעלי חיים לעולם חייב להטפל
בה עד שיכניסנה לרשות הבעלים המשתמרת ואינו צריך
רעת בעלים ראה בהמה שברחה מן הריר והחזירה
למקומה הרי זה קיים המצוה ואינו צריך רעת הבעלים
ההולך בררך הטוב והישר ועושה לפנים משורת
הרין מחזיר את האברה בכל מקום ואף על פי שאינה לפי
כבורו כהן שראה האברה בבית הקברות אינו
מטמא להחזירה שבעת שקיים מצות עשה שלהשב אברה
מבטל עשה שלקרושים יהיו ועובר על לא תעשה שללא
יטמא בעל בעמיו ואין עשה רוחה את לא תעשה ועשה
ראה את האברה ואמר לו אביו אל תחזירנה יחזיר
ולא יקבל ממנו שאם קבל מאביו נמצא בעת שקיים מצו׳
עשה שלכבר את אביך בטל עשה שלהשב תשיבם ועבר
על לא תוכל להתעלם הרואה מים שוטפין ובאין
להשחי׳ בניין חבירו או שרהו חייב לגרור בפניהם ולמנע
שנ׳ לכל אבירת אחיך לרבות אבירת קרקעו

פרק שנים עשר

מי שאברה לו אברה ופגע באבירתו ואבר׳ חבירו אם יכול
להחזיר את שתיהן חייב להחזיר שתיהן ואם אינו יכול

להחזיר אלא אחת מהן אבדתו קודמת ואפילו לאבדת אביו
או של רבו שלו קודם לכל אדם פגע באבדת רבו עם
אבדת אביו אם היה אביו שקול כנגד רבו שלאביו קודמת
ואם לאו שלרבו קודמת והוא שיהיה רבו מובהק שרוב
חכמתו שלתורה ממנו למד הניח אבדתו והחזיר אבידת
חבירו אין לו אלא שכר הראוי לו כיצד שטף נהר
חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושלחבירו מאתים הניח
את שלו והציל את שלחבירו אין לו אלא שכרו הראוי לו
ואם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי או
שהתנה בפני בד חייב ליתן לו דמי שלו ואעפ שחמורו
עלה מאיליו הואיל ולא נתעסק בו זכה במה שהתנה עמו
ירד להציל ולא הציל אין לו אלא שכרו הראוי לו היה עוסק
במלאכה ובטל ממלאכתו ששוה דנר והחזיר אבידה ששוה
ק דינ לא יאמלו תן לי דינר שהפסדתי אלא נותן לו שכרו
כפועל בטל שיבטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה ואם
התנה עם הבעלי או בפני בד שיטול מה שיפסיד והרשוהו
הרי זה נוטל ואם אין שם בעלים ולא בד שלו קודם
וכן שנים שהיו באין בדרך זה בחבית שליין וזה בכד של
דבש ונסדקה הכד של דבש וקודם שישפך הדבש לארץ
שפך זה את יינו והציל את הדבש לתוך החבית אין לו אלא
שכרו הראוי לו ואם אמ אציל את שלך ואתה נות לי דמי
שלי או שהתנה בפני בד הרי זה חייב ליתן לו ואם נשפך
הדבש לארץ הרי זה הפקר וכל המציל לעצמו מציל
היה זה בא בכד של דבש וזה בא בקנקנים רקנים ונסדקה
כד הדבש ואמר לו בעל הקנקנים איני מציל לך דבש זה
בקנקניי עד שתתן לי חציו או שלישו או כך וכך דינרין
וקבל עליו בעל הדבש ואמר לו הן הרי זה שחק בו ואינו
נותן לו אלא שכרו הראוי לו שהרי לו הפסידו כלום
וכן מי שברח מבית האסורי והיתה מעבורת לפניו ואמר
לו העבירני ואני נותן לך דינר והעבירו אין לו אלא שכרו
הראוי לו ואם היה צייד ואמר לו בטל מצודתך והעבירני
נותן לו כל מה שהתנה עמו וכן כל כיוצא בזה שיירת
שהיתה הולכת במדבר ועמד עליה גיים וטרפה אם אינן
יכולים להציל מידם ועמד אחד מהם והציל הציל לעצמו
ואם יכולין הן להציל מידם וקדם אחד מהן והציל אעפ
שאמר לעצמי אני מציל הציל לאמצע היו יכולין
להציל על ידי הדחק כל המציל מציל לאמצע אלא אם כן
אמ לעצמי אני מציל הרי זה מציל לעצמו שכיון ששמענוהו
אומר לעצמי אני מציל היה להן לרחוק שלעצמן ולהציל
וכיון שישבו ולא הצילו הרי נתיאשו מן הכל היו שני
שותפין והציל אחד מהן הציל לאמצע ואם אמר לעצמי
אני מציל הרי זה חלק מחבירו והציל לעצמו וכן השוכר
את הפועל להציל כל שיציל הרי הוא למשכיר ואם אמר
לעצמי אני מציל הרי זה חוזר בו מן השכירות וכל שיציל
אחר שאמר לי הרי הוא שלו שיירא שחנתה במדבר
ועמד עליה גיים לטרפה ופסקו עם הגיים ממון ונתנו לו
מחשבין לפי ממונם ואין מחשבין לפי נפשות ואם
שכרו תייר לפניה להוריעם הדרך מחשבין שכרו לפי ממון
ולפי נפשות ואל ישנו ממנהג החמרים רשאין
החמרים להתנות ביניהן כל מי שתאבד ממנו חמור מבני
השיירא מעמידין לו חמור אחרת ואם פשע בה הוא
ואברה אין חייבין להעמיד לו אברה חמורו ואמר
תנו לי דמיה ואיני רוצה ליקח חמור והריני שומר עמכם
אין שומעין לו אלא מעמידין לו חמור אחרת כדי שיזרז
עצמו וישמור בהמתו ואפי היתה לו בהמה אחרת בשיירה
אינו דומה שומר אחת לשומר שתים ספינה
שהיתה מהלכת בים ועמד עליה נחשול לטובעה והקילו
ממשאה מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון ואל
ישנו ממנהג הספנים רשאין הספנים להתנות
ביניהן כלמי שתאבד לו ספינה מעמידין לו ספינה אחרת
פשע בה ואבדה או שפירש למקום שאין הספינות
הולכות בו באותו הזמן אין חייבין להעמיד לו

פרק שלשה עשר

המוצא אבדה שהוא חייב להחזירה חייב להכריז עליה
ולהודיעה ולומר מי שאבד לו מין פלני יבוא ויתן סימנין
ויטול אפי התיה שוה פרוטה בעת המציאה והוזלה חייב
להכריז עליה ואבן גבוהה היתה חוץ לירושלם שעליה
היו מכריזין כיצד מכריז אם מצא מעות מכריז מי
שאבד לו מטבע וכן מכריז מי שאבד לו כסות או בהמה
או שטרו יבוא ויתן סימנין ויטול ואינו חושש מפני שהוריע
מין האבדה לפי שאינו מחזירה עד שיתן סימנים מובהקין
בא בעל האבדה ונתן סימנין שאינן מובהקין
אין מחזירין לו עד שיאמר סימנין מובהקין והרמאי אעפ
שאמר סימנין מובהקין אין מחזירין לו עד שיביא עדים
שהיא שלו אמרו חכמים והיה עמך עד דרוש אחיך
עד שתחקור אחר כך אם רמאי הוא אם לאו
בראשונ כל מי שאבד לו אבדה ובא ונתן סימניה מחזירין
אותה לו אלא אם כן החזק רמאי משרבו הרמאי התקינו בד
שיהו אומרין לו הבא עדים שאין אתה רמאי וטול
הסימנין המובהקין סומכין עליהן ודנין על פיהם בכל מקו
דין תורה והמדה או המשקל או המנין או מקום האבדה
סימנין מובהקין הן באו שנים זה נתן סימני האבדה
וזה נתן סימני האבד כמו שנתן האחר לא יתן לא לזה ולא
לזה אלא תהיה מונחת עד שיודה האחר לחבירו או יעשו
ביניהן פשרה נתן האחד את הסימנים והשני הביא
עדים יתן לבעל העדים זה נתן סימני וזה נתן סימנין ועד
אחד הרי העד האחד כמו שאינו ויניח מצא שמלה
וכיוצא בה וזה הביא עידי אריגה שארגוה לו וזה הביא
עדים שנפלה ממנו יתן לעידי נפילה זה נתן מדת
ארכה וזה נתן מדת רחבה יתן למי שנתן מדת ארכה
שאיפשר שישער הרמאי מדת רחבה כשהיה בעליה
מתכסה בה זה נתן מדת ארכה ורחבה וזה כיון
משקלותיה יתן למי שכיון משקלה זה נתן מדת
ארכה ורחבה וזה נתן מדת האמריות שבה יתן למי שנתן
מדת ארכה ורחבה בראשונה כל מי שמצא אבדה
היה מכריז עליה שלשה רגלים רגל ראשון אומר ראשון
שיני אומר שיני שלישי מכריז סתם כדי שלא יתחלף לו
שיני בשלישי ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז פעם
רביעית כדי שילך השומע לביתו בשלשה ימים וימשש את
כליו ויחזור בשלש ימים וימצא זה המכריז מכריז בשביעי
משחרב בית המקדש התקינו שיהו מכריזין
בבתי כניסיות ובבתי מדרשות משרבו האנסין ואמרו
המציאה שלמלך היא התקינו שיהיו מודיעין לשכיניו
ולמיודעיו ודיו הכריז או הודיע ולא באו הבעלים
תהיה המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו ובכל זמן
שהאבדה אצלו אם נגנבה או אברה חייב באחריותה ואם
נאנסה פטור ששומר אבדה כשומר שכר הוא מפני שהוא
עוסק במצוה ונפטר מכמה מצות עשה כל זמן שהוא עוסק
בשמירתה וצריך לבקר את האבדה ולבדקה כדי
שלא תפסד ותאבד מאיליה שנ והשבותו לו ראה היאך
תשיבנו לו כיצד מצא כסות שלצמר מנערה אחת
לשלשים ולא ינערנה במקל ולא בשני בני אדם ושוטחה
על גבי מטה לצרכה בלבד אבל לא לצרכה ולצרכו
נזדמנו לו אורחים לא ישטחנה בפניהם ואפי לצרכה שמא
תגנב מצא כלי עץ משתמש בהן כדי שלא ירקבו
כלי נחשת משתמש בהן בחמין אבל לא על ידי
האור מפני שמשחיקן כלי כסף משתמש בהן בצונן אבל
לא בחמין מפני שמשחירן מצא מגריפו וקרדומות ישתמש
בהן ברך אבל לא בקשה מפני שמפחיתן מצא כלי זהב
וכלי זכוכית וכסות שלפשתן הרי זה לא יגע בהן עד שיבא
אליהו וכדרך שאמרו באבידה כך אמרו בפקדון שהלכו
בעליו למדינת הים מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים
יום ואם אינו יודע לקרות גוללן כל ל יום ולעולם לא ילמד
בהן לכתחילה ולא יקרא פרשה וישנה ולא יקרא פרשה

ויתרגם ולא יפתח בו יותר משלשה דפין ולא יהיו שנים קורין בשני ענייני שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר אבל קורין הן בעניין אחד ולא יקראו שלשה בספר אחד ואפי׳ בעניין אחד מצא תפילין שם דמיהן ומניחן עליו שדבר מצוי הוא ביד הכל ואין עשויין אלא למצותן בלבד מצא דבר שיש בו רוח חיים שהרי צריך הוא להאכילו אם היה דבר שעושה ואוכל כגון פרה וחמור מטפל בהן יב׳ חדש מיום המציאה ושוכרן ולוקח שכרן ומאכילן ואם היה שכרן יתר על אכילתן הרי היתר לבעלים וכן התרנגלין מוכר ביציהן ומאכילן כל יב חדש מיכן ואילך שם דמיהן עליו והרי הן שלו ושל בעלים בשותפות כדין כל השם בהמה מחבירו מצא עגלים וסיחין שלרע׳ מטפל בהן ג׳ חדשים ושלבריאה ל׳ יום אווזים ותרנגלי׳ גדולים מיטפל בהן ל׳ יום מצא קטנים וכל דבר שטיפולו מרובה משכרו מטפל בהן ג׳ ימים מיכן ואילך מוכרן בבד׳ וכן פירות שהתחילו להרקיב וכיוצא בהן מוכרן בבד׳

מה יעשה בדמים ינתנו למוצא ויש לו רשות להשתמש בהן לפיכך אם נאנסו כגון שטרפם גיים או טבעו בים חיי׳ לשלם ואעפ׳ שלא נשתמ׳ בהן שכיון שיש לו רשות להשתמ׳ בהן הרי הן אצלו כשאלה ברא׳ בדמי האבדה הואיל ונטפל בה אבל מעות אבידה לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו באונס פטור שהרי הוא שומר שכר כמו שביארנו

כל אותן הימים שמטפל באבדה קודם שימכרינה בבית דין אם האכילם משלו נוטל מן הבעלים

ויראה לי שהוא נוטל בלא שבועה מפני תיקון העולם

המוציא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם שאם אתה אומר ישבע יניח המציאה וילך לו כדי שלא ישבע אפי׳ מצא כיס וטען בעל המציא׳ ששני כיסים קשורי׳ היו ואי איפשר שימצא האחר אלא אם נמצא האחר הקשור עמו הרי זה לא ישבע

פרק ארבעה עשר

השמלה בכלל כל אבידת אחיך היתה וכן השור והשה והחמור ולמה פרט הכתוב חמור להחזירו בסימני מרדעת אעפ׳ שהסימן בדבר הטפל לו יחזיר ולמה פרט שור ושה להחזיר אפי׳ גיזות השה או גו זנב שור אף ע׳ פי שהוא דבר מועט ולמה פרט השמלה ללמוד ממנה מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין וחזקתה שיש לה תובעין וחייב להחזיר אף כל דבר שיש לו סימנים הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין וחייב להחזיר אבל דבר שאין לו תובעין אלא נתיאשו ממנו הבעלים הרי הוא שלמוצאו אף על פי שיש בו סימנים וזה הכלל באבדה כל דבר שאין בו סימן כיון שאבד וידעו בו הבעלי׳ שאבד הרי זה בחזק׳ שנתיאשו בעליו ממנו כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד שהרי אינן יכולין ליתן סימן להחזירו להן ולפיכ׳ הרי הוא לזה שמצאו וכל דבר שיש בו סימן כגון שמלה ובהמה הרי זה בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו שהרי דעתן תלוי׳ ליתן סימנין שיש בו ויחזור להן לפיכ׳ המוצאו חייב להכרי׳ אלא אם כן ידע שנתיאשו הבעלים כגון ששמע אותם אומ׳ ווי להסרון כיס וכיוצא בדברים אלו שמראין שנתיאשו הרי אותה האבידה שלמוצאה וכן אם מצא דבר שיש בו סימן בים ובנהר וכיוצא בהן או במקו׳ שרובו גוים הרי זה בחזקת שנתיאשו בעליו ממנו משעה שנפל ולפיכך הרי הוא שלמוצאן ואף על פי שלא שמעו הבעלים שנתיאשו ממנו יאוש שלא מדעת אפי׳ בדבר שאין בו סימן אינו יאוש כיצד נפל ממנו דינר ולא ידע בו שנפל א׳ על פי שכשידע בו שנפל יתיאש הרי זה אינו יאוש עתה עד שידעו הבעלים שנפל אבל אם עדין אומרי׳ הבעלים שמא נתתיו לפלני או במגדל הוא מונח או שמא טעיתי בחשבון וכיוצ׳ באילו הדברים אין זה יאוש הרואה חבירו שנפל ממנו דינר על הארץ ולא ידע בו ונפל הדינר קודם יאוש עובר על עשה ועל שני לאוין כמו שבי׳ ואפי׳ החזיר לו הדינר לאחר שנתיאש מתנ׳ היא זו וכבר עבר על האיסורי׳

נטל הדינר לפני יאוש על מנת להחזירו ולאחר יאוש נתכון לגזול אותו עובר משום השב תשיב המתין לה ולא הודיע לבעלי׳ ולא נטל הדינר עד שידעו הבעלי׳ שנפל שהרי נתיאשו כמו שביארנו ואחר כך נטל הדינר מעל הארץ אינו עובר אלא משו׳ לא תוכל להתעלם וכן כל כיוצא בזה ראה סלע או מטבע שנפל אפי׳ משלשה בני אדם ואעפ׳ שאין בו שוה פרוטה לכל אחד ואחד חייב להחזיר שמא שותפין הן ומחל אחד מהן חלקו לחבירו ונמצאת אבדתו שלזה שוה פרוטה ראה חבירו שנפל ממנו דינר בתוך החול או בתוך העפר ונתעלמ ממנו הני זה כנופל לים או לנהר והרי הוא שלמוצאו שהרי נתיאש ממנו מפני שאין בו סימן ואפי׳ ראה אותו הביא כברה לחפש אחריו בדעת דעועה הוא מחפש כדרך שמחפשין בעפר שאר הבלשין שלא נפל מהן כלום שמא ימצאו מה שנפל לאחרי׳ כך הוא זה מחפש לא מפני שלא נתיאש המוצא סלע בשוק מצאו חברו ואמר לו שלי׳ היא וחדשה היא ושל מדינה פלנית היא ושל מלך פלו׳ היא אפי׳ אמ׳ שמי כתוב עליה לא אמ׳ כלום ואינו חייב להחזיר שאין סימני המטבע סימן מפני שחזקתו להוצאה ואומרין אנו שלו היתה והוציאה מידו ונפלה מיד אחר והואיל ואי׳ סימן שסומכין עליו משעת נפילה נתיאש והרי היא של מוצאה המוצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן חייב להכריז בא בעל הסימן ונטל את שלו ואמר שזה בלבד נפל ממנו זכה המוצא בדבר שאין בו סימן המוצא כלי חרש וכיוצא בהן מכלים שצורת כולן שוה אם כלים חדשים הן והרי הם שלו שהרי הן כמו דינר משאר הדינרים שאין לו סימן ואין הבעלים מכירים אותן שהרי אינו יודע אם פך זה או צלוחית זו שלו או שלאחר ואם היו כלים שטבעתן העין חייב להכריז שאם יבא תלמי׳ חכם ויאמר אף על פי שאינו יכול ליתן בכלי כזה סימן יש לי בו טביעות עין חייב להראותו לו אם הכירו ואמר שלו׳ הוא מחזירין ברא׳ בתלמיד ותיק שאינו משנה בדיבורו כלל אלא בדברי שלום או במסכתא או במטה או בבי׳ שהו׳ מתארח בו כיצד היה עוסק במסכתא דנדה ואמר במקואות אני שונה כדי שלא ישאלוהו שאלות בעניין נדה או שישן במטה זו ואומר בזו אני ישן שמא ימצא שם קרי או שנתארח אצל שמעון ואמר אצל ראובן אני מתארח כדי שלא יטריח על זה שנתארח אצלו או שהביא שלום בין אדם לחבירו והוסיף וגרע כדי לחבבן זה לזה הרי זה מותר אבל אם באו עדים ששנה בדבורו חוץ מדברים אלו אין מחזירין לו בטביעות עין

פרק חמשה עשר

כל המוצא אבידה בין שיש בה סימן בין שאי׳ בה סימן אם מצאה דרך הנחה אסור ליגע בה שמא בעליה הניחוה שם עד שיחזרו לה ואם יבא ליטלנה והיה דבר שאין בו סימן הרי אבד ממון חבירו בידו שהרי אין לו בה סימן להחזיר׳ בו ואם היה דבר שיש לו סימן הרי זה הטריחן לרדוף אחריה ולתת סימנה ולפיכ׳ אסור לו שיגע בה עד שימצאנ׳ דרך נפילה אפי׳ נסתפק לו הדבר ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח הרי זה לא יגע בו ואם עבר ונטלו אסור לו להחזירו לשם ואם היה דבר שאין בו סימן זכה בו ואינו חייב להחזירו וכל דבר שיש בו סימן בין ספק הנחה בין דרך נפילה בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים חייב להכריז כיצד דרך הנחה כגון שמצא חמור או פרה רועי׳ בדרך ביום או שמצא כלי מכוסה באשפה הרי זה לא יגע בהן שנ׳ נרחים בדרך אבל אם מצא חמור וכליו הפוכי׳ ופרה רצה בין הכרמי׳ או כלי מגולה באשפה הרי זו אבידה ונוטל ומכריז ראה חמור או פרה רועים כדרכן בלילה הרי זו אבידה בפנות היום ובנשף אם ראה אותן ג׳ ימים זה אחר זה הרי זו אבידה ונוטל ומכריז ראה פרה רצה בדרך אם פניה כלפי העיר אין זו אבידה כלפי השדה הרי זו אבידה מצאה רועה בין הכרמים

חייב להחזיר משום אבידת הקרקע לפיכך אם היו הכרמים
שלגוי אינה אבידה ואינו חייב להחזיר ואם חשש שמא
יהרגנה הגוי כשימצאנ מפני שהפסידה הכרם הרי זו אבד
ונוטל ומכריז מצא פרה ברשות הרבים אם עומדת
ברשות הרבים חייב להחזיר היתה רועה בעשבים או
שהיתה ברפת שאינה משתמרת ואינה מאבדת לא יגע
בה שאין זו אברה מצא טלת או קרדום בצד הגדר
הרי זה לא יגע בהן בסרטיא הרי זה נוטל ומכריז וכן כל
כיוצא בזה מצא גוזלות מקושרין בכנפיהן ומדדין
אחר הגדר או אחר הגפה או בשבילין שבשדות הרי זה לא
יגע בהן שמא בעליהן הניחום שם ואם נטלן הרי אלו שלו
ואם היו קשורין קשר שהוא סימן חייב להכריז וכן אם
מצאן קבועים במקומן חייב להכריז שהמקום סימן
מצאה באשפה כלי מכוסה הרי זה לא יגע בו כמו שבארנו
ואם אשפה שאינ עשוי להתפנות היא ונמלך עליה לפנות
אף על פי שמצאו מכוסה נוטל ומכריז וכן אם היו כלים
קטני כגון סכין ושפוד וכיוצא בהן אפי היו מכוסין באשפ
הקבועה נוטל ומכריז מצא פירות מפוזרין דרך
הנחה לא יגע בהן דרך נפילה הרי הן שלו וכן אם
מצא כריכות קטנות שלשבולים ברשות הרבים שהרי אין
בהן סימן או שמצא עיגולי דבילה וככרות של נחתום
ומחרוזות של דגים וחתיכות של בשר וגיזי צמר הבאות
ממדינתן ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן הרי אלו שלו
מפני שאין בהן סימן ואם יש בהן סימן נוטל ומכריז
שסימן העשוי לירדם הרי הוא סימן

אבל אם מצא ככרות של בעל הבית וגיזי צמר
הלקוחות מבית האומן כדי יין וכדי שמן חייב להכריז שכל
אלו יש להם סימנין מובהקין ואם נפתחו האוצרות שליין
ושל שמן הרי אילו שלו ואעפ שהם רשומין שכל הכדו כך
היו רשומות ונמצאו אלו הכדין ככרות הנחתום שיש צורה
אחת לכולן ומשקל אחד לכולם מצא כריכות ברשות
היחיד אם דרך נפילה הרי אילו שלו ואם דרך הנחה
חייב להכריז שאעפ שאין להם סימן המקו סימן אף על פי
שאינו סימן מובהק מצא אלומות בין ברשות
היחיד בין ברשות הרבים נוטל ומכריז מצא
עיגול ובתוכו חרש כבר ובתוכו מעו חתיכה של בשר שהוא
משונה בחתיכות רג נשוך וכן כל כיוצא באילו הואיל ויש
בהן שינוי חייב להכריז שלא עשאום בעליהן אלא לסימן

מצא פירות מפוזרין במקום הגרנות אם היו כמו
קב בתוך ד' אמות או ביתר על ד' אמות הרי אילו שלו

מפני שאין הבעלים מיטפלים באסיפתן היו מפוזרין
בפחות מד' אמות לא יגע בהן שמא הבעלים הניחום שם

היו כמו חצי קב בשתי אמות או קבים בח אמות
או שהיה הקב משנים שלשה מינין כגון תמרים שומשמין
כל אלו ספק לפיכך לא יטול ואם נטל אינו חייב להכריז
המוצא ציבורי פירות או פירות בכלי או כלי שהוא חייב
להכריז מצא כלי ולפניו פירות הרי אלו שלו הפירות והכלי
שאני אומ הכלי שלאחר והפירות שלאחר והרי אין בו
סימן ואם מראין הרבדים שהן שלאדם אחד חייב להכריז
כיצד היו אחורי הכלי לפני הפירות הרי אלו שלו היו פני
הכלי לפני הפירות חוששין שמא מן הכלי נשפכו ואם היו
אזנים לכלי אף על פי שפניו כלפי הפירות הרי אלו שלו
שאילו נשפכו מן הכלי היה נשאר מהן בתוכו מפני האזנים
היו מקצת הפירות בכלי ומקצתן בארץ חייב להכריז
המוצא קציצות בדרך ואפילו בצד שדה קציצות הרי אלו
שלו וכן תאנה שהיא נוטה לדרך ונמצאו תאנים
תחתיה מותרות משום גזל שהתאנה וכיוצא בה עם נפילת
נמאסת ופטורות משום מעשר אבל זתים וחרובין וכיוצא
בהן אסורין תמרים שמשירן הרוח מותרות שהבעלים
מחלום לכל אדם וזו היא חזקתן ואם שהיו שליתומים
שאינן בני מחילה אסורין וכן אם הקפיד בעל השדה
והקיף מקום האילנות או תיקן המקום שיפלו בו הנובלות
עד שילקטם הרי אלו אסורות שהרי גילה דעתו שלא מחל

חתול רע שהורג את הקטנים אסור לקיימו ואין בו
משום גזל ואין בו משום השב אבדה אף על פי שעורו
מועיל אלא כל המוצאו זכה בו והורגו והעור שלו
גוזל הנמצא קרוב לשובך בתוך חמשים אמה הרי הוא
של בעל השובך חוץ לחמשי אמה הרי הוא שלמוצאו שאין
הגוזל מדדה יתר על חמישים אמה נמצא בין שתי שובכו
הרי הוא שלקרוב מחצה למחצה יחלוקו ברא בשהיו
יוני שתי השובכו שוים במניינן אבל אם היו יוני האחד
רבים הלך אחר הרוב אעפ שהוא רחוק

פרק ששה עשר

המוצא מחטים וצנורות ומסמרים וכיוצא בהן אם מצאם
אחת אחת הרי אלו שלו שנים שנים או יתר חייב להכריז
שמניין סימן וכן המוצא מעות מפוזרים הרי אלו שלו
אפי היו מקצת מטבע זה על גבי זה הרי הן כמפוזרין אבל
אם מצא ציבור מעות חייב להכריז מצא שלשה
מטבעו זה על גב זה והן עשויין כמגדל או שהיו אחד מיכן
ואחד מיכן ואחד על גביהן או שהיו מקצת זה על מקצת
זה כדי שאם יכנים קיסם ביניהן ינטלו בבת אחת חייב
להכריז היו עשויין כשר או כשורה או כחצובה
או כסולם הרי זה ספק ולא יטול המוצא מעות בכים
או כים כמות שהוא חייב להכריז מצא כים ולפניו
מעות מפוזרין הרי אלו שלו ואם מראין הדברים שהכים
והמעות של אדם אחד ומן הכים נפלו חייב להכריז
המוצא מעות בחנות אם היו בין תיבה לחנוני הרי הן של
בעל החנות ואם מצאן על התיבה ואין צריך לומר מתיבה
ולחוץ הרי הן שלמוצאן ולמה לא תקנה החנו לבעליה לפי
שאינה חצר המשתמרת ואף על פי שבעליה בתוכה צריך
לומר תקנה לי חנותי כמו שיתבאר מצא מעות בחנו
השולחני בין כסא לשולחני הרי אלו של שולחני מצאן על
הכסא לפני השולחני אפי היו צרורין ומונחין על השולחן
הרי אלו שלמוצאן והוא שיהיו רוב גוים כמו שביארנו אבל
אם היו רוב ישראל חייב להכריז מפני שהן צרורין יש להם
סימן הלוקח פירות מחבירו או ששלח לו חבירו פירות
ומצא בתוכן מעות צרורות נוטל ומכריז מצאן מפוזרות
הרי אלו שלו ברא בשהיו הפירות מן התגר או מבעל
הבית שלקחן מן התגר אבל אם בעל הבית דש הפירות
לעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הכנעניים הרי זה חייב
להחזיר המוצא מטמון בגל או בכותל ישן הרי אלו שלו
שאני אומר שלגוים הקדמונים הן והוא שימצאם מטה
מטה כדרך כל המטמונות הישנות אבל אם מראין הדברי
שהן מטמון חדש אפי נסתפק לו הדבר הרי זה לא יגע בהן
שמא מונחים הם שם והואיל וחצרו שלאדם קונה לו
שלא מדעתו כמו שיתבאר למה לא יקנה בעל החצר זה
המטמון שבתוך הכותל הישן אף על פי שהוא שלאמוריים
ותהיה מציאה זו לבעל החצר מפני שאינה ידועה לו ולא
לאחרי והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם ולפיכ הוא
שלמוצאו ומה אברה שלאדם אמרה תורה אשר תאבד
ממנו ומצאתה מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל
אדם יצאת זו שנפלה לים שאבודת ממנו ומכל אדם
קל וחומר לממון קדמוני שלא היה שלו מעולם והוא אבוד
ממנו ומכל אדם לפיכך הוא שלמוצאו

מצא מטמון בכותל חדש אם המטמון מוכיח
שהוא לבעל הבית הרי הוא שלו ואם מוכיח שהוא שלאחר
מן השוק הרי הוא שלמוצאו כיצד הסכין הרי הנצב שלו
מוכיח והכים פיו מוכיח ואם נמצא תוך הכותל מלא מהן
חולקין היו בתוך הכותל מעות או לשונות של
זהב שאין שם מוכיח מחציו ולחוץ שלמוצא מחציו ולפנים
של בעל הבית יראה לי שאין הדברים אמורים אלא
בשטען בעל הבית שהממון שלו או שהיה יורש שאנו
טוענין לו שמא של אביו הן אבל אם הודה שהן מציאה
הרי הן שלמוצא לפיכך אם היה משכיר לאחרים הרי הן
שלשוכר אחרון ואם השכירו לשלשה גוים כאחת הרי

עשאהו פונדק וכל הנמצא בו אפי׳ בתוך הבית הרי הוא
שלמוצאן מפני שאין אחר יכול לטעון שהן שלו או שהוא
טמן שהרי עשאהו פונדק.

פרק שבעה עשר

כל מציאה שאמרנו בה שהיא שלמוצאה אינו זוכה בה עד
שתגיע לידו או לרשותו אבל אם ראה את המציאה אפי׳
נפל עליה ובא אחר והחזיק בה הרי זה שהחזיק בה זכה
בה היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה
ואמר לחבירו זכה לי בה כיון שהגביהה לו קנה הרוכב ואף
על פי שלא הגיעה לידו ואם אמר לו תנה לי ונטלה ואמר
אני זכיתי בה זכה בה הנוטל ואם משנתנה לרוכב אמר
אני זכיתי תחילה לא אמר כלום המגביה מציאה לחבירו
ואעפ׳ שלא אמר לו כלום זכה בה הגביהו המציאה שנים
קנאוהו שניהם הגביהה לו חרש או שוטה או קטן
לא קנה הפקח לפי שאין להן דעת הגביהה חרש
ופקח כאחד מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש

היו שניהם חרשים תקנו חכמים שיקנו כדי שלא יבאו
להנצות שנים שראו גמל או חמור של מציאה וקדמו
שניהם והנהיגוהו או משכוהו או שהיה אחר מנהיג ואחר
מושך קנו שניהם ברא בחמור אבל בגמל אם היה
אחר מנהיג ואחר מושך המושך קנה אבל לא המנהיג

בהמת מציאה שקדם אחר ואחז במוסרה לא קנה עד
שימשוך או ינהיג וכן בנכסי הגר אבל קנה המוסרה לבדה

היה אחר רוכב ואחר אוחז במוסרה הרוכב קנה
הבהמה והמוסרה שעל לחיי הבהמה בלבד וזה שאחז
המוסרה קנה ממנה מה שאחז בידו ושאר המוסרה לא
קנהו אחד מהן חצרו שלאדם קונה לו שלא מדעתו
ואם נפלה בה מציאה הרי היא שלבעל החצר ברא
בחצר המשתמרת אבל בשדה וגינה וכיוצא בהן אם היה
עומד בצד שדהו ואמר זכה לי שדי זכה בה ואם אינו
עומד שם או שהיה עומד ולא אמר זכת לי שדי כל הקודם
זכה וכן ד׳ אמות שלאדם שהוא עומד בצדן הרי או
קונים לו ואם הגיעה המציאה לתוך ארבע אמות
שלו זכה בה חכמים תקנו דבר זה כדי שלא יריבו המוצאי׳
זה עם זה ברא בסימטא או בצידי רשות הרבים
שאין הרבים דוחקין בהן או בשדה שאין לה בעלים אבל
העומד ברשות הרבים או בתוך שדה חברו אין ד׳ אמות
קונות לו ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו

קטנה יש לה חצר ויש לה ד׳ אמות וקטן אין לו חצר ואי׳ לו
ד׳ אמות מפני שחצר שלקטנה מידה למרגוה שכשם שהיא
מתגרשת בגט המגיע לידה כך מתגרש בגט המגי׳ לחצרה

וכשם שיש לה חצר לעניין הגט כך יש לה לעניין מציאה
וד׳ אמות של אדם כחצרו לעניין מציאה אבל האיש
למדנו שחצרו קונה לו משלוחו כדרך שקונה לו שלוחו כך
תקנה לו חצרו והקטן הואי׳ ואינו עושה שליח כך אין חצרו
ולא ד׳ אמות שלו קונין לו עד שתגיע מציאה לידו

מי שראה אחרי רצים אחר המציאה והרי היא צבי שבור
או גוזלו שלא פרחו אם היה עומד בצד שדהו שהן בתוכה
ואילו היה רץ היה מגיען ואמר זכת לי שדי זכת לו שדהו
ואם אינו יכול להגיען הרי אלו כצבי שהוא רץ כדרכו
וכגוזלות המפרחים ולא אמ׳ כלום אלא כל הקודם בהן זכה

ואם נתנו לו במתנה הואיל ואחר הקנס לו והרי הן
מתגלגלין בתוך שדהו קנת שדהו ואם היה צבי רץ כדרכו
וגוזלות מפרחין לא קנת לו שדהו מציאת חרש
שוטה וקטן יש בה גזל מפני דרכי שלום לפי׳ אם עבר אחר
וגזלה מידן אינה יוצאה בדיינים ואם כפר בה ונשבע אינו
חייב בחומש מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו
אעפ׳ שהן גדולים ומציאת בתו הנערה אעפ׳ שאינ׳ סומכת
על שלחנו ואפי׳ היתה מכורה אמה ומציאת עבדו ושפחתו
הכנענים ומציאת אשתו הרי או שלו אבל מציאת
בנו שאינו סומך על שולחנו אעפ׳ שהוא קטן ומציא׳ עבדו
ושפחתו העברים ומציאת אשתו שהיא מגורשת ואינה
מגורשת כל או המציאות אינן שלו

פרק שמונה עשר

המוצא שטר חוב אעפ׳ שלא פירש בו אחריות נכסי׳ ואעפ׳
שהחייב מודה ואעפ׳ שהוא מקויים הרי זה לא יחזיר שמא
פרעו וקנוניא הם עושים כדי לטרוף לקוחות שלא כדין
ולפיכך הודה לו שהרי יש לו לטרוף בשטר שלא פירש בו
אחריות שהאחריו׳ שלא נתפרשה בשטר טעות סופר הוא
בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר לפיכך
אם פירש בשטר זה שהוא שלא באחריות אם היה החייב
מודה יחזיר ואם לאו לא יחזיר שמא פרעו וכן אם מצא
שטר שזמנו בו ביום והיה מקויים והחייב מודה יחזיר ואם
אינו מקויים לא יחזיר שמא כתב ללוות ועדין לא לוה

מצא שטר בחמת או בכלי עץ וכיוצא בהן הריזה
יחזיר למי שנתן סימן מצא שלשה שטרות כרוכין
בכרך אחד או מונחין זה על זה ואגורים אגד אחד יחזיר
למי שנתן סימן היה הלוה אחד והמלוים שלשה
אם מקויימים הם יחזיר ללוה ואם לאו יחזיר למי שנתן
סימן שמא המלוים נתנו שטרותיהן לסופר לקיימן ונפלו
מיד הדיין היה המלוה אחד והלווים שלשה יחזיר
למלוה ואם היו שלשתן בכתב ידי סופר אחד יחזיר למי
שנתן סימן שמא שלשתן הוליכו שטריהן לסופר לכתוב
ונפלו מיד הסופר מצא שטרות קרועין ושטר חוב
ביניהן לא יחזיר ואם יש עמהן שובר אפי׳ בלא עדים
יתן שטר החוב ללוה שאילו לא היה פרוע לא השליכו בין
שטרות קרועים והרי יש עמו כתב שהוא פרוע

מצא גיטי נשי׳ בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה אין הבעל
מודה אם נתנה האשה סימן מובהק ינתן לה ואם לאו לא
יחזיר לא לזה ולא לזה אמר הבעל מידי נפל ונתן סימניו
והאשה אומ׳ מידי נפל ונתנה סימניו ינתן לה והוא שתתן
סימן מובהק כגון שאמרה נקב יש בצד אות פלנית שאילו
לא הגי׳ לידה לא היתה יודע הוא אומ׳ סימני החוט שקשר
בו הגט והיא אומ׳ סימני החוט ינתן לה והוא שתאמר סימן
מובהק כגון אורך מדת החוט אבל אם אמרה אדום או
שחור הוא אין זה סימן מובהק הוא אומ׳ בחמת היה מונח
והיא אומרת בחמת היה מונח ינתן לו שאין זה סימן
מובהק מצא גט שחרור בזמן שהרב מודה יחזיר לעבד
אין הרב מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה מצא שטר
מתנה אם מתנת בריא היא אעפ׳ ששניהם מודים לא יחזיר
לא לזה ולא לזה שמא כתב ליתן ולא נתן ואחר שכתב
שטר זה מכר שדה זו או נתנה לאחר במתנה וחזר בו וזה
שמודה לזה כדי לעשות קנוניא על האחרון שנתן לו או
שמכר לו ואם מתנ׳ שכיב מרע היא אם הודה יתן ואם לאו
לא יתן ששכיב מרע שנתן לשנים זה אחר זה האחרון קנה
כמו שיתבאר מת שכיב מרע שנתנה במתנה אף על
פי שהיורש מודה שמורישו נתנה הרי זה לא יחזיר לא לזה
ולא לזה שמא כתב ליתן ולא נתן ומכרה היורש או נתנה
וחזר בו והרי הוא רוצה לעשות קנוניא עם זה כדי להפקיע
נכסי זה האחרון מצא שובר בזמן שבעל השטר
מודה שנשבר שטרו ופרעו או מחלו יתן לבעל השובר
אין שניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה מצא כתובה
אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר לאשה שמא נפרעה
כתובה זו או נמחלה ואחר כך מכר הבעל נכסיו והרי הוא
רוצה לעשות קנוניא על הלקוחות מצא אגרות שום
ואגרות מזון שטרי חליצה ומיאונין ושטרי טענות שכותבי׳
הדייני׳ שלבעל דין זה ושל חבירו או שמצא שטרי בירורי׳
והם השטרות שבררו להן בעלי דינין את הדיינין שדנין
להם וקבלו עליהם שידונו להם פלני ופלני או שמצא כל
מעשה בד׳ כללו שלדבר כל שטר שחוששין בו לפירעון
לא יחזיר שמא נפרע החוב ואם היה החייב מורה ואיפשר
שהודה כדי לעשות קנוניא עד שיפסיד את הלוקח או
מקבל מתנה שלקחו אחר זמן השטר כדי שיפרעו מידם
שלא כדין הרי זה לא יחזיר אעפ׳ ששניהם מודים וכל

שטר שאין בו צר לחשש לא לפרעון ולא לקנוניא יחזיר לבעליו כל השטרות הנמצאות שדינן שלא יחזיר אם החזיר הרי אלו כשרי׳ וגובין בהן ואין מוציאין אותן מתחת יד בעליהן והרי הם בחזקתן ואין חוששין להם

הלכות חובל ומזיק

מצות עשה אחד והיא דין חובל בחבירו או מזיק ממונו וביאור מצוה זו בפרקים אילו.

פרק ראשון

החובל בחבירו חייב לשלם לו חמשה דברים ואילו הם
נזק וצער ורפוי ושבת ובשת
וחמשה דברים אלו כולן משתלמים מן היפה שבנכסיו כדין
כל המזיקין נזק כיצד שאם קטע יד חבירו או רגלו
רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק כמה היה יפה או
וכמה הוא יפה עתה ומשלם הפחת שהפחית מדמיו שנ׳ עין
תחת עין מפי השמועה למדו שוה שנ׳ תחת לשלם ממון
הוא זה שנ׳ בתורה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו
אינו לחבול בזה כמו שחבל בחברו אלא שהוא ראוי לחסרו
אבר או לחבול בו כאשר עשה ולפיכך משלם נזקו והרי
הוא אומר ולא תקחו כופר לנפש רוצח לרוצח בלבד הוא
שאין בו כופר אבל לחסרון אברים או לחבלות יש בו כופר
וכן זה שנ׳ בחובל בחברו ומזיקו לא תחוס עיניך
שלא תחוס בתשלומין שמא תאמר עני הוא זה ושלא בכונ׳
חבל בו ארחמנו לכך נאמר לא תחוס עיניך ומנין שוה שנ׳
באברי׳ עין תחת עין תשלומין הוא שנ׳ חבורה תחת חבור׳
ובפירוש נאמר וכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף
רק שבתו יתן ורפוא ירפא הא למדת שתחת שנ׳ בחבורה
תשלומין והוא הדין לתחת האמור בעין ובשאר אברים
אעפ שדברים אלו נראין מענין תורה שבכתב כולן
מפורשין הן מפי משה רבינו מהר סיני כולן הלכה למעשה
הן בידינו וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע
ובבית דינו שלשמואל הרמתי ובכל בד׳ ובד׳ שעמדו
מימות משה רבינו ועד עכשו ומניין שמזיק בחבירו חייב
בצער בפני עצמו שהרי נאמר באונ׳ תחת אשר עינה והוא
הדין לכל המצער את חבירו בגופו שהוא חייב לשלם דמי
הצער ומניין שהוא חייב בשב׳ בפני עצמו ורפוי בפני עצמו
שנא׳ רק שבתו יתן ורפוא ירפא ומניין שהוא חייב בבשת
בפני עצמה שהרי נאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו
וקצותה את כפה בכלל דין זה קנס המבייש אינו חייב
על הבשת עד שיהיה מתכוין שנ׳ ושלחה ידה אבל המבייש
חבירו בלא כוונה פטור לפיכך ישן וכיוצא בו שבייש פטור
אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין
ישן בין שכור אם חבל בחבירו או הזיק ממון חבירו משלם
מן היפה שבנכסיו בד׳א שהישן חייב לשלם בשנים
שישנו כאחד ונתהפך אחד מהן והזיק את חבירו או קרע
בגדו אבל אם היה אחד ישן ובא אחר ושכ׳ בצדו זה שבא
באחרונה הוא המועד ואם הזיקו הישן פטור וכן אם הניח
כלי בצד הישן ושברו פטור שזה שהניחו הוא המוע׳ שפשע
מי שנפל מן הגג ברוח מצויה והזיק חייב בארבעה
דברים ופטור מן הבושת נפל ברוח שאינה מצויה חייב
בנזק בלבד ופטור מארבעה דברי׳ ואם נתהפך חייב בכל
אף בבשת שכל המתכוין להזיק אעפ שלא נתכון לבייש
חייב בבשת שנים שחבלו באחד כאחת שניהם חייבין
ומשלשין ביניהן היה אחד מתכוין ואחר שאינו מתכוין
זה שאינו מתכוין פטור מן הבושת המתכוין לבייש
את הקטן ובייש את הגדול נותן לגדול דמי בשתו שלקטן
נתכוון לבייש העבד ובייש את בן חורין נותן לבן חורין
דמי בשתו שלעבד היתה לו אבן מונחת בחיקו בין
שלא הכיר בה מעולם בין שהכיר בה ושכחה ועמד ונפלה
והזיקה חייב בנזק בלבד ופטור מארבעה דברים וכן אם
נתכון לזרוק שתים וזרק ארבע והזיק או שהזיק כשהוא
ישן חייב בנזק ופטור מארבע דברים המזיק את
חבירו בכונה בכל מקום חייב בחמשה דברי׳ ואפילו נכנס
לרשות חבירו שלא ברשות והזיקו בעל הבית חייב שיש
לו רשות להוציאו ואין לו רשות להזיקו אבל אם הוזק זה
שנכנס בבעל הבית הרי בעל הבית פטו׳ ואם הוזק בו בעל
הבית חייב מפני שנכנס שלא ברשות היו שניהם
ברשות או שניהם שלא ברשו׳ והוזקו זה בזה שניהם פטורי׳
המבקע עצים ברשות הרבים ופרח ץ מהן
והזיק לרשות היחיד או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשו׳
היחיד אחר או שנכנס לחנותו של נגר בין ברשו׳ בין שלא
ברשות ונתזה בקעת וטפחה על פניו בכל אלו חייב בארבע
דברים ופטור מן הבשת כשם שאומדין למיתה כך
אומדין לנזקים כיצד הרי שהכה חבירו בצרור קטן
שאין בו כדי להזיק או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבלה
שאין חפץ זה ראוי לעשותו הרי זה פטור שנאמ׳ באבן או
באגרוף דבר הראוי להזיק אבל חייב הוא בבשת
בלבד שאפילו בגופו שלחבירו חייב בבשת לפיכך
צריכין העדי׳ לידע במה הזיק ומביאין החפץ שהזיק בו
לבית דין עד שאומדין אותו ודנין עליו
ואם אבד החפץ ואמר החובל לא היה בו כדי
להזיק וכמו אנוס אני והנחבל אומ׳ היה בו כדי להזיק
ישבע הנחבל ויטול כמו שיתבאר הברזל אין לו
אומד אפי׳ מחט קטנה ראויה היא להמית ואין צריך לומר
להזיק הזורק אבן ולאחר שיצאה מתחת ידו הוציא
הלה את ראשו מן החלון וקבלה פטור מכלום שנ׳ ומצא
את רעהו פטר לממציא את עצמו

פרק שני

החובל בחבירו חבלה שהוא ראוי לשלם החמש דברי׳ כולן
משלם חמשה הזיקו נזק שאין בו אלא ארבעה משלם
ארבעה שלשה משלם שלשה שנים משלם שנים אחד
משלם אחד כיצד קטע ידו או רגלו או אצבע מהן
או שסמא עינו משלם חמש נזק וצער וריפוי ושבת ובושת
הכהו על ידו וצבתה וסופה לחזור על עינו ומרדה וסופה
לחיות משלם ארבעה צער ורפוי ושבת ובשת הכהו
על ראשו וצבה משלם שלשה צער ורפוי ובשת הכהו
במקום שאינו נראה כגון שהכהו על ברכיו או בגבו משלם
שנים צער ורפוי הכהו במטפחת שבידו או בשטר
וכיוצא באילו נותן אחת והיא הבשת בלבד כואהו
בשפוד או במסמר על צפורניו במקו׳ שאינו עושה חבורה
ולא מעכב מלאכה משלם הצער בלבד השקהו סם או סכו
סם ושינה מראה עורו משלם לו רפוי בלבד עד שיחזור
מראהו כשהיה אסרו בחדר נותן לו דמי שבת בלבד
וכן כל כיוצא באלו המגלח שער ראש חבירו נותן
לו דמי בשתו בלבד מפני שסופו לחזור גלחו בסם או
שכוואהו עד שאין סוף השער לחזור חייב בחמשה דברים
בנזק בצער ורפוי שהרי יתחמם ראשו מן הכויה או מן
הסם ונמצא חש בראשו ומשלם לו שבת שהרי הוא ראוי
לרקד ולגדר דלת ראשו בשעת רקוד ונמצ׳ בטל ממלאכ׳
זו ובשת שאין לך בשת גדול מזה הא למדת שכל
המחסר חבירו אבר שאינו חוזר חייב בכל החמשה דברים
אפי׳ הפיל שנו חייב בכל שאי איפשר שלא יחלה פיו שעה
אחת אעפ שהשן אין לה רפואה בשר השינים צריך רפוא
אפי׳ חסרו כשערה מעור בשרו חייב בחמשה דברים שהעו׳
אינו חוזר אלא צלקת לפיכך החובל בחבירו וקרע העור
והוציא ממנו דם חייב בחמש הדברים המבעית
חבירו אעפ שחלה מן הפחד הרי זה פטור מדיני אדם וחיי׳
בדיני שמים והוא שלא נגע בו אלא כגון שצעק מאחוריו או
נתראה באפילה וכיוצא בזה וכן אם צעק באזנו וחרשו
או שנגע בו ודחפו בעת שהבעיתו או שאחז בבגדיו
וכיוצא בדברים אלו חייב בתשלומין יראה לי
שהנחבל שאמ׳ נתחרשתי או נסמית עיני והרי איני רואה
אינו נאמן שהרי אין אנו מכירין הדבר שמא יערים ואינו
נוטל הנזק עד שיברק זמן מרוב ויהיה מוחזק שאבד מאור

עיניו או נתחרש ואחר כך ישלם זה כמה הוא הצער הכל הוא לפי הניזק יש אדם שהוא רך וענוג מאד ובעל ממון ואילו נתנו לו ממון הרבה לא היה מצטער מעט ויש אדם שהוא עמלן וחזק ועני ומפני זוז אחד מצטער צער הרבה ועל פי הדברי׳ האלה אומרין ופוסקין הצער כיצד משערין הצער במקו׳ שחסרו אבר הרי שקטע אצבעו אומ׳ ואומרי׳ כמה אדם כזה רוצה ליתן בין לקטוע לו אבר זה בסייף או לקטוע אותו בסם אם גזר עליו המלך לקטוע ידו או רגלו ואומרין כמה יש בין זה לזה ומשלם המזיק כיצד משערין השבת אם לא חסרו אבר אלא חלה ונפל למשכב או שצבת ידו וסופה לחזור נותן לו שבתו שלכל יום ויום כפועל בטל שלאותה מלאכ׳ שבטל ממנו ואם חסרו אבר או שקטע ידו נותן דמי ידו שהוא הנזק ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואים ורואין כמה הוא שכר קישואין בכל יום ועושין חשבון כל ימי חליו שלזה ונותן לו וכן אם קטע רגלו רואין אותו כאילו הוא שומר על הפתח סימא עינו רואין אותו כאילו הוא מטחינו ברחים וכן כל כיוצא בזה

הכה את חבירו על אזנו או אחזו ותקע באזנו וחרשו נותן לו דמי כולו שהרי אינו ראוי למלאכה כלל

סימא את עינו ולא אמרוהו וקטע את רגלו ולא אמרוהו ואחר כך חרשו הואיל ולא אמרוהו בכל נזק ונזק נותן לו דמי כולו אמרוהו לכל נזק ונזק ואחר כך אמרוהו לכולו אין גובין ממנו אלא דמי כולו בלבד ואם תפש הניזק נזק כל אבר ואבר ודמי כולו אין מוציאין מידו

כיצד משערין הריפוי אומרין כמה ימים יחיה זה מחולי זה וכמה הוא צריך ונותן לו מיד ואין מחייבין אותו ליתן דבר יום ביומו ודבר זה תקנה היא למזיק וכן השבת אומרין אותה ונותן הכל מיד אם היה מתגלגל בחליו והולך וארך בו החולי יתר על מה שאמרוהו אינו מוסיף לו כלום וכן אם הבריא מיד אין פוחתין לו ממה שאמרוהו במה דברים אמורים בשרצה המזיק שזו תקנה היא לו אבל אם אמר המזיק אין רצוני בתקנה זו אלא ארפאנו דבר יום ביומו שומעין לו

אמר לו הניזק פסוק עמי ותן על ידי ואני ארפא את עצמי אין שומעין לו שהרי אומרין לו שמא לא תרפא עצמך ואחזיק אני במזיקין אלא נותן לו דבר יום ביומו או פוסק על הכל ונותן דמי הרפוי על ידי בית דין אמר לו המזיק אני ארפא אותך או יש לי רופא שמרפא בחינם אין שומעין לו אלא מביא רופא אומן ומרפאהו בשכר הרי שלא פסק עמו אלא היה מרפא יום יום ועלו בו צמחים מחמת המכה או נסתר המכה אחר שחיית חייב לרפאותו ולתת לו דמי שבתו עלו צמחים שלא מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו נותן לו דמי שבתו עבר על דברי רופא והכביד עליו החולי אינו חייב לרפאותו כשפוסקין בית דין על המזיק ומחייבין אותו לשלם גובין ממנו הכל מיד ואין קובעין לו זמן כלל ואם נתחייב בבשת בלבד קובעין לו זמן לשלם שהרי לא חסרו ממון

פרק שלישי

כיצד משערין הבשת הכל לפי המבייש והמתבייש אינו דומה מתבייש מן הקטן למתבייש מאדם גדול ומכובד שזה שביישו זה הקל בשתו מרובה המבייש את הערום או מי שהוא במרחץ פטור נשבה הרוח והפכה שוליו על פניו והרי הוא ערום והוסיף זה בהפשטתו חייב בבשת ואינו דומה מבייש את זה שנעשה ערום למבייש את שאינו ערום וכן אם הגביה בגדיו לירד לנהר או שעלה מן הנהר ובייש חייב ואינו דומה מבייש זה למבייש את המכוסה בבגדיו המבייש את הישן חייב בבשת ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו אין גובין בשת זה מן המבייש ואם תפשו היורשין אין מוציאין מידן

המבייש את השוטה פטור והמבייש את החרש חייב המבייש את הגר או את העבד חייב

המבייש את הקטן אם כשמכלימין אותו נכלם חייב ואם לאו פטור ומכל מקום אינו דומה המבייש את הקטן למבייש את הגדול ולא המבייש את העבד למבייש את בן חורין ולא מבייש חרש למבייש פקח המבייש את חבירו בדברי׳ או שרקק על בגדיו פטור מן התשלומין ויש לבד לגדור בדבר בכל מקום ובכל זמן כפי שיראו ואם בייש תלמיד חכם חייב לשלם לו בשת שלימה אף על פי שלא ביישו אלא בדברים כבר נפסק הדין שכל המבייש תלמיד חכם אפי׳ בדברים קונסין אותו וגובין ממנו משקל לה דינר מן הזהב שהוא משקל תשעה סלעים פחות רביע וקבלה היא בידינו שגובין קנס זה בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ מעשים היו אצלינו תמיד בכך בספרד ויש תלמידי חכמים שהיו מוחלין על זה וכך נאה להם ויש שתובע ועושין פשרה ביניהן אבל הדיינים היו אומרין למבייש חייב אתה ליתן לו ליטרא זהב אף על פי שהמבייש שאר העם בדברי׳ פטור מן התשלומין עון גדול הוא ואינו מחרף ומגדף לעם אלא רשע שוטה ואמרו חכמי׳ הראשונים שכל המלבין פני אדם כשר מישרא׳ בדברים אין לו חלק לעולם הבא יש הכאות רבות שיש בהן בזוי וצער מעט ואין בהן נזק וכבר פסקו להם חכמי׳ דמי׳ קצובים וכל המכה לחבירו הכאה מהן משלם אותו הממון הקצוב וכולן קנסו׳ הן ואותו הממו׳ הקצוב הוא דמי הצער והבשת והרפוי והשבת בין צרך לרפוא ושבת בין לא צרך בזה הוא משלם וכמה הוא משלם הבועט בחברו ברגלו משלם ה׳ סלעים הכהו בארכובתו משלם ג׳ סלעים קבץ אצבעותיו כמו אוגר אגודה והכהו בידו כשהיא אגודה משלם י״ג סלעים תקע את חבירו בכפו משלם סלע סטרו באחר ידו משלם מאה סלע וכן אם צירם באזנו או תלש בשערו או שרקק והגיעו משלם ק׳ סלע וכזה הוא משלם על כל מעשה ומעשה

כיצד כגון שבעט בחבירו ד׳ בעיטות אפי׳ זו אחר זו משלם כ׳ סלעי׳ סטרו על פניו שתי סטירות משלם ק׳ סלע וכן בשארן כל אלו הסלעים הם מכסף ארץ ישרא׳ באותו הזמן שהיה בכל סלע חצי דינר כסף וג׳ דינרין ומחצה נחשת לפיכ׳ מי שנתחייב בהכאות אלו לשלם ק׳ סלע הרי זה משלם יב סלע ומחצה כסף נקי במה דברים אמורים במכובד

אבל אדם שהוא מבוזה ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהן אינו נוטל אלא לפי מה שראוי לו וכמו שיראו הדיינ׳ שהוא ראוי ליטול לפי שיש בני אדם כעורין שאין מקפידין על בשתם וכל היום מבוי׳ עצמן בכל מיני בזוי דרך שחוק וקלות ראש או כדי ליטול פרוטה אחת מן הלצים המשחקים עמהם

פרק רביעי

הנוגף את האשה ויצאו ילדיה אף על פי שלא נתכוון חיי׳ לשלם דמי וולדות לבעל ונזק וצער לאשה וכיצד משערין דמי וולדות שמי׳ את האשה כמה היתה יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה ונותני׳ לבעל אם מת הבעל נותני׳ ליורשים ואם נגפה אחר מיתת הבעל נותנין אף דמי ולדו׳ לאשה היתה נשואה לגר וחבל בה בחיי הגר נותן דמי ולדות לבעל מת הגר פטור ואם חבל בה אחר מיתת הגר זכת היא בדמי ולדות היתה שפחה או גויה בשעת הדין ובשעת נגיפה נשתחררה או נתגייר׳ הרי דמי הולדות שלה הנוגף את האשה ויצאו ילדיה ומתה אף על פי שהיה שוגג הרי זה פטור מן התשלומין ואינו משלם כלום שנ׳ ולא יהיה אסון ענוש יענש לא חלק הכתו׳ בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת ב״ד לפוטרו מן התשלומין במה דברים אמורים כשנתכוון לאשה אבל אם נתכוון לחבירו ונגף את האשה אף על פי שמתה הואיל והמיתה בלא כוונה הרי זה כרב׳ שאין בו מיתת ב״ד ומשלם דמי ולדות המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה או שחבל בחבירו בשבת אפי׳ היה שוגג פטור מן התשלומין מפני שהוא עון מית׳ ב״ד וכבר ביאר שלא חלק הכתוב בדבר שיש בו מיתת ב״ד בין שוגג למזיד לפוטרו מן התשלומין והלא החובל מקלקל הוא וכל המקלקלין

בשבת פטורין מן המיתה ולמה נחשוב זה החובל עון שיש בו מיתת בד׳ הוא׳ ועשה נחת רוח ליצרו הרע בעת שחבל בחבירו הרי הוא כמתקן ונמצא עון מיתה ולפיכך פטור מן התשלומין

החובל בחבירו ביום הכפורים אפילו במזיד חייב בתשלומין אעפ שעבר עבירה שהוא חייב עליה מלקות והלא כל המחוייב מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם שאין אדם לוקה ומשלם כך הם הדברים בכל חוץ מחובל בחבירו שהוא משל שהרי בפירו רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין שנ׳ רק שבתו יתן

החובל בעבד כנעני שלו פטור חבל בעבד עברי שלו חייב בכולן חוץ מן השבת

החובל בעבד כנעני שלחבירו רבו שלעבד נוטל ה׳ דברים ואפי׳ צערו בסם ונתרפא במהרה הרי כל רפואתו לרבו

כל עבד שיצא לחרות ועדין לא הגיע גט שחרור לידו אין לו קנס ואחרים שחבלו בו אינו יכול להוציא מהן לעצמו שעדין לא גמר שחרורו ולא הארון יכול להוציא מהן שהרי לא נשאר בו קניין לפיכך המפיל שן עברו ואחר כך סימא עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו ואם תפש אין מוציאין מידו

מי שחציו עבד וחציו בין חורין שביישו אדם או צערו או שנגחו שור וכיוצא באילו אם אירעו זה ביום שלרבו לרבו ביום שלעצמו לעצמו

החובל בעבד עברי שלחבירו חייב בה׳ דברי׳ וילקח בהן קרקע ורבו אוכל פרותי׳ ולכשיצ׳ העבד לחירות יצא השדה מתחת רבו

הזיקו הזק שאינו מעכב מלאכה כלל כגון שקטע ראש אזנו או ראש חוטמו הכל לעבד ואין לרבו בהן פירות

החובל בבת קטנה שלאחרי׳ אם נזק הפוח אותה מכספה הוא הרי הוא שלאב וכן שבתה שלאב שהרי מעשה ידיה וכסף מכירתה שלאביה הוא אבל צער ובשת וריפוי הרי הוא שלה וכן נזק שאינו פוחתה מכספה הרי הוא שלה וכן החובל בבתו משלם צער ורפוי ובשת

החובל באשת איש השבת והרפוי לבעל והצער שלה והבשת והנז׳ אם בגלוי הוא כגון שחבל בפניה ובצוארה או בידיה וזרועותיה השליש שלה ושני שלישים לבעל ואם בסתר הוא הנזק השליש לבעל ושני שלישי׳ לאשה שלבעל נותנין לו מיד ושל אשה ילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות.

בד״א בשחבלו בה אחרים אבל הבעל שחבל באשתו חייב לשלם לה מיד כל הנזק וכל הבשת והצער והכל שלה ואין לבעל בהן פירות ואם רצת ליתן הדמי׳ לאחר נותנת וכזה הורו הגאונים והבעל מרפא אותה כדרך שמרפא כל חליה והמזיק אשתו בתשמיש המטה חייב בנזקיה

האשה שחבלה בבעלה אם היה תוספת בכתובתה מחייבין אותה למכור התוספת לבעלה בטובת הנאה וגובה ממנה אם רצה הבעל ואם רצה לגרש ולגבות מן הכל גובה ואם לא היה לה תוספת אינה יכולה למכור לו עיקר כתובת שאסור לו לאדם לשהות את אשתו שעה אחת בלא כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציא׳ אלא אם רצה הבעל כותב לה שטר בדמי חבלו או מגרשה ונוטל מכתובתה הראוי לו

החובל בבניו הגדולים אם אין סומכין על שלחנו נותן להם מיד והקטנים ילקח בהן קרקע בנזקן והן אוכלין פירותיו וכן הדין באחרים שחבלו בהן ואם היו סמוכין על שולחנו וחבל בהן פטור בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים ואם חבלו בהן אחרים בגדולים יתן להם מיד ובקטני׳ ילקח בהן קרקע והן אוכלי׳ פירותיה עד שיגדלו

חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרי׳ פטורין אעפ שנתפתח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן אינם חייבין לשלם שבשעה שחבלו בהן לא היו בני דעת

העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורי׳ אבל משלמין לאחר זמן אם נתגרשה האשה או מת בעלה או נשתחרר העבד שהרי בני דיעה הן והרי הן כבעל חוב שאין לו מה יגבה שאם העשיר חייב לשלם

עברו שלאדם כגופו ובהמתו כממונו

כיצד הרי שהניח גחלת על לב עברו של חבירו ומת או שרחפו לים או לאש והוא יכול לעלות משם ולא עלה ומת פטור מן התשלומין ואם עשה כן לבהמת חבירו כאילו הניח הגחלת על בגדו ונשרף, שהוא חייב לשלם וכן כל כיוצא בזה

פרק חמישי

אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישרא׳ בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה שנ׳ לא יוסיף להכותו אם הזהירה תורה להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק אפי׳ להגביה ידו על חבירו אסור וכל המגבי׳ ידו על חבירו אעפ שלא הכהו הרי זה רשע

המכה את חברו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה ניתן לתשלומין ואפילו הכה חבירו הכאה שאין בה שוה פרוט׳ לוקה שהרי ישנו במקצת מצוו׳ וגוי שהכה את ישרא׳ חייב מיתה שנ׳ ויפן כה וכה ויך את המצרי

קנס קנסו חכמים לאו השוטים בעלי זרוע שיהיה הנחבל נאמן ונשבע בנקיטת חפץ שזה חבל בו חבל זה ונוטל מה שראו׳ לו והוא שיהיו שם עדים

כיצד היו שני עדים מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול ולא ראוהו בעת שחבל בו והוא אומ׳ לא חבלתי והלה אומר אתה חבלת בי הרי זה נשבע ונוטל

בד״א כשהיתה המכה במקום שאיפשר לו להכותו לעצמו או שהיה עמהם שלישי שאיפש׳ שזה הנחבל אמר לו לחבול בו ולהתרעם על אחר אבל אם אין עמהן אחר והיתה המכה במקו׳ שאינו יכול לעש׳ בעצמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו וכיוצא בזה הרי זה נוטל בלא שבועה

הודה החובל שהוא חבל משלם חמשה דברי׳ שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה ויצא חבול אבל אם לא היו שם עדים כלל הוא אומ׳ חבלת בי והודה מעצמו פטור מן הנזק ומן הצע׳ וחייב בשבת ובבשת ובריפוי על פי עצמו לפיכך אם כפר ואמ׳ לא חבלתי נשבע שבועת הסת

ולמה משלם אדם שלשה דברים או על פי עצמו שהשבת והרפוי ממון הוא ולא קנס שאם לא יתן לו הרי חסרו ממון שהו׳ מתרפ׳ בו ובטל ממלאכתו והבשת לא הגיע לו אלא בשעה שהודה בפנינו שהוא חבל בו שהנחבל שלא חבל בו אדם אין לו בושת והוראתו בבד׳ היה שביישה אותו

נמצאת למד שאין הפרש בבשת בין בושה המגיעה לו אם חבל בו בפני אחרים ובין בשת המגיעה לו בעת שהורה בפני אחרים שחבל בו לפיכך משלם אדם בשת בפני עצמו

אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו שהמזי׳ ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו אבל חובל בחבירו אעפ שנתן לו ה׳ דברים אין מתכפר לו ואפי׳ הקרי׳ כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו

ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול אין זו דרך זרע ישרא׳ אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושנייה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימינו

ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו שהאומר לחבירו סמא את עיני קטע את ידי על מנת שאתה פטור הרי זה חייב בחמשה דברי׳ שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך

אבל האומר לחבירו קרע את כסותי שבר את כדי על מנת שאתה פטור הרי זה פטור ואם לא אמר לו על מנת שאתה פטור הרי זה חייב לשלם אעפ שהרשהו להשחית

בד״א כשבאו הכלים לידו תחילה בתורת שמירה כגון שהיו שאולין או מופקדין אצלו ואמר לו שבר וקרע ועשה כן חייב לשלם עד שיאמר לו על מנת שאני פטור אבל אם אמר לו קח כלי זה ושברו בגד זה וקרעו ועשה כן הרי זה פטור

האומר לחבירו שבר כליו שלפלני על מנת שאתה פטור ועשה הרי זה חייב לשלם וכאילו אמר לו סמא עינו של פלני על מנת שאתה פטור ואעפ שהעושה הוא חייב לשלם הרי זה האומר לו שותפו

בעון ורשע הוא שהרי הכשיל עיור וחוק ירי עוברי עבירה

פרק ששי

המזיק ממון חבירו חייב לשלם נזק שלם בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס הרי הוא במזיד כיצד נפל מן הגג ושבר את הכלים או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו חייב נזק שלם שנ׳ ומכה בהמה ישלמנ׳ לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד ואחד ההורג בהמתו שלחבירו או השובר כליו או הקורע בגדיו או קוצץ נטיעותיו הכל דין אחד הוא ברא׳ ברשות הניזק אבל ברשות המזיק אינו חייב לשלם אלא אם הזיק בזדון אבל בשגגה או באונס פטור וכן אם היו שניהן ברשות או שניהם שלא ברשות והזיק אחד מהן ממון חבירו שלא בכונה פטור היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו ונפלה והזיקה אם היתה מהורקת וחזקה חייב היתה חזקה ומהודקת ונשמטה או שהתליעה הרי זה פטור שזו מכה בידי שמים היא וכן כל כיוצא בזה כל אלו הדברים ברשות הניזק אבל ברשות המזיק פטור עד שיתכוין להזיק כמו שביארנו

הרי שמילא חצר חבירו כדי יין ושמן אפי׳ הכניסם ברשות הואיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמור הרי זה נכנס ויוצ׳ כדרכו וכל שישתב׳ מן הכדי׳ בכניסתו וביציאתו הרי הוא פטור עליהן ואם שברן בכונה אפי׳ הכניסם בעל הכדים שלא ברשות הרי זה חייב לשלם שור שעלה על גבי שור להרגו ברשות המזיק שהוא בעל התחתון בין שהיה תם בין שהיה מועד ובא בעל התחתון ושמט את שורו להצילו ונפל עליון ומת הרי זה פטור דחפו לעליון ומת אם היה יכול לשומטו ולא שמטו הרי זה חייב ואם לא היה יכול לשומטו הרי זה פטו׳ שני שהיו מהלכים ברשות הרבים זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ונשברה חביתו שלזה בקורתו שלזה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך היה בעל הקורה ראשון ובעל החבית אחרון ונשברה חבית בקורה פטור ואם עמד בעל הקורה לנוח מכובד משאו חייב ואם הזהיר בעל הקורה ואמר לו עמוד הרי זה חייב ואם עמד לתקן משאו אעפ׳ שלא הזהי׳ לבעל הקורה הרי הוא חייב וכן זה בא בנרו וזה בא בפשתנו וכן כל כיוצא בזה שנים שהיו מהלכין ברשות הרבי׳ אחד רץ ואח׳ מהלך והוזק אחד מהן בחברו שלא בכוונה זה הרץ חיי׳ מפני שהוא משנה ואם היה ערב שבת בין השמשות פטור מפני שברשות הוא רץ כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי היו שניהם רצים והוזקו זה בזה שניהם פטורים ואפי׳ בשאר הימים

אחד המזיק בידו או שזרק אבן או ירה חץ והזיק בו או שפטר מים על חבירו או על הכלי והזיק או שורק או נע והזיק בכיחו וניעו בעת שהלכו מכוחו הרי זה כמזיק בידו והם תולדות שלאדם אבל אם נח הרוק והכוח על הארץ ואחר כך נתקל בהן אדם הרי זה חיי׳ משום בורו שכל תקלה תולדות בור הוא כמו שביארנו לוטש שהי׳ מכה בפטיש ויצא ניץ מתחת הפטיש והזיק הרי זה חיי׳ כמי שזרק אבן או חץ וכן הבנאי שקבל עליו את הכותל לסותרו ושבר את האבנים או הזיק חייב היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב שזה כזורק חץ והזיק בו הוא הכובש בהמת חבירו במים או שהניחה בחמה וצמצם עליה המקום כדי שלא תמצא צל עד שהרגתה החמה חייב לשלם וכן כל כיוצ׳ בזה

שנים שהמיתו את הבהמה כאחת או שברו את הכלי כאחת משלשין ביניהן חמשה שהניחו חמשה חבילות על הבהמ׳ ולא מתה ובא זה האחרון והניח חבילתו עליה ומתה אם היתה מהלכת באותן החבילות ומשהוסיף זה חבילתו עמדה ולא הלכה האחרו׳ חייב ואם מתחילה לא היתה מהלכת האחרון פטור ואם אין ידוע כולן משלמין בשוה וכן חמשה שישבו על הכסא ולא נשבר ובא אחרון וישב עליו ונשבר אעפ׳ שהיה ראוי להשבר בהן קוד׳ שישב הואיל וקירב את שבירתו האחרון חייב שהרי אומ׳ לו אילו לא נסמכת עליו היינו עומדים קודם שישבר ואם ישבו כאחת ונשבר כולן חייבי׳ וכן כל כיוצ׳ בזה אדם ושור שדחפו בהמ׳ או אדם או כלים או בהמת פסולי המוקדשין לבור והוזק הנדחף בבור או מת או נשתברו הכלים לעניין נזקי אדם או הזק בהמה שלשתן חייבין האדם הדוחף ובעל השור ובעל הבור ומשלשין ביניהן לעניי׳ דמי וולדות וארבעה דברים אדם חייב ובעל השור ובעל הבור פטורין לעניין כופר ושלשים שלעבד בעל השור חייב ואדם ובעל הבור פטורי׳ לעניין כלים ופסולי המוקדשים אדם ובעל השור חייבין ובעל הבור פטור

פרק שביעי

המזיק ממון חבירו הזק שאינו ניכר הואיל ולא נשתנה הדבר ולא נפסד׳ צורתו הרי זה פטו׳ מן התשלומי׳ דין תור׳ אבל מדברי סופרים אמרו הואיל והפחית דמיהן הרי זה חייב ומשלם מה שהפחית מדמיהן כיצד הרי שטמא אוכלין טהורים שלחבירו או שדמע פירות או ערב לו טיפת יין נסך בתוך יינו שהרי אסר עליו הכל וכן כל כיוצ׳ בזה שמין מה שהפסי׳ ומשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כדרך כל המזיקין ודבר זה קנס הוא שקנסוהו חכמים כדי שלא יהיה כל אחד מן המשחיתים הולך ומטמ׳ טהרותיו שלחבירו ואומ׳ פטור אני לפיכ׳ אם מת זה שהזיק הזק שאינו ניכר אין גובין הנזק מנכסיו שלא קנסו חכמים אלא זה שעבר והזי׳ אבל היורש שלא עשה כלום לא קנסוהו וכן המזיק הזק שאינו ניכר בשגגה או באונס פטור שלא קנסו אלא המתכוין להזיק מדעתו הכהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבין לשלם בשוגג פטורין וכן העושה מלאכה בפרת חטאת ובמי חטאת במזי׳ חייב לשלם בשוגג פטור הכנים פרה למרבק כדי שתינק ותרוש והסיח דעתו ממי חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים

המנסך יין חבירו לעז׳ לא נאסר היין שאין אדם מישרא׳ אוסר דבר שאינו שלו ואם היה לו בו שותפות או שהיה משום שהרי הוא כגוי או שהתרו בו וקבל ההתרא׳ שהרי הוא משומד הרי זה אוסר היין וחייב לשלם והיאך יתחייב זה לשלם והרי הוא מתחייב בנפשו מפני שמעת שהגביהו נתחייב לשלם ואינו מתחייב בנפשו עד שינסך כל הגורם להזיק ממון חבירו חייב לשלם נזק שלם מן היפ׳ שבנכסיו כשאר המזיקי׳ אעפ׳ שאינו הוא המזיק זה הנזק עצמו באחרונ׳ הואיל והוא הגורם הראשון חייב כיצד הזורק כלי שלו מראש הגג על גבי כרים וכסתות ובא אחר וקדם וסלק את הכרי׳ מעל האר׳ ונחבט הכלי בארץ ונשבר חיי׳ נזק שלם כאילו שברו בידו שסלוק הכרים והכסתות גרם לו שישבר וכן כל כיוצא בזה הזורק כלי של חבירו מראש הגג על גבי כרים וכסתות של בעל הכלי וקדם בעל הכלי והסיר הכרים הזורק חייב שזריקתו היא הגורם הראשון לשביר׳ הכלי ואם קדם אחר וסלקן שניהם חייבין הזורק והמסלק ששניהם גמרו לאבד ממונו שלזה וכן השורף שטרותיו שלחבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר שאעפ׳ שאין גוף השטר ממון הרי גרם לאבד הממון ובלבד שיודה לו המזיק ששטר מקוים היה וכך וכך היה כתוב בו ומחמת ששרפו הוא אינו יכול לגבות החוב אבל אם לא האמינו אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד וכן ראובן שהיה נושה בשמעון ומכר השטר ללוי וחזר אחר שמכרו ומחלו לשמעון הרי נפטר שמעון כמו שיתבאר במקומו ונתחייב ראובן לשלם ללוי כל מה שבשט׳ שהרי גרם לו לאבד השטר והרי הוא כמו ששרפו וכן אם מחלו יורש ראובן משלם המוחל מן היפה שבנכסיו וכן העושה עבדו אפותיקי וחזר ושחררו חייב המשחרר לבעל החוב שהרי הפקיע שעבודו וגרם לאבד ממונו וכופין את בעל חוב גם הוא לשחרר העבד כדי שלא יפגע בו ויאמר לו עבדי אתה וכן הדוחף מטבע חבירו ונתגלגל וירד לים חייב לשלם וכן הצורם אזן הפרה חייב לשלם שהרי

גרם לפחות דמיה וכן המרקע דינרי חבירו והעביר
צורתן חייב לשלם משום גורם וכן כל כיוצא באילו
הדברים הזורק כלי מראש הגג לארץ ולא היה
תחתיו כלים וקדם אחר ושברו במקל כשהוא באויר קודם
שיגיע לארץ הרי זה האחר פטו׳ שלא שבר אלא כלי שסופו
להשבר מיד בודאי ונמצא כשובר כלי שבור ואין זה כגור
וכן כל כיוצא בזה פטור שור שהיה עומד להריגה
מפני שהוא מזיק את הבריות ואילן העומד לקציצה מפני
שהוא מזיק את הרבי׳ וקדם אחר ושחט שור זה וקצץ אילן
זה שלא מדעת הבעלים חייב לשלם הבעלים כמו שיראו
הדיינים שהרי הפקיען מלעשות מצוה ואם טען ואם אתה
אמר לי להרגו ולקצצו הואיל והוא עומד לכך הרי זה פטו׳
וכן מי ששחט חיה ועוף ובא אחר וכסה הדם שלא
מדעת השוחט חייב ליתן כמו שיראו הדיינים ויש מי שהור׳
שהוא נותן קנס קצוב והוא עשרה זהובים וכן הורו
שכל המונע הבעלים מעשו׳ מצות עשה שהן ראויין לעשות
וקדם אחר ועשאה משלם לבעלים עשרה זהובים

שמין למזיק בידו כדרך ששמין לו אם הזיק
ממונו כיצד הרי שהרג בהמת חבירו או שבר כליו
שמין כמה היתה הבהמ׳ שוה וכמה הנבילה שוה וכמה היה
הכלי שוה והוא שלם וכמה שוה עתה ומשלם הפחת לניזק
עם הנבילה או הכלי השבור כדרך שביארנו בשורו שהזיק
דין אחד הוא דרך ענבים של חבירו שמין לו הזק וכן
כל כיוצא בזה כשגובין הפחת מן המזיק גובין
מן המטלטלין שלו אם אין לו מטלטלין גובים מן היפה
שבנכסיו וכן האונס והמפתה והמוציא שם רע כולן גובין
מהן מן היפה שבנכסיו כל המזיק ממון חבירו
ואינו יודע מה הזיק הרי הניזק נשבע בתקנת חכמי׳ ונוטל
כמו שיטעון הנגזל והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהן
כמו שביארנו בנגזל כיצד לקח כיס חבירו והשליכו לים
או לאש או שמסרו ביד אנס ואבד בעל הכיס אומ׳ זהובים
היה מלא והמזיק אומר איני יודע מה היה בו שמא עפר או
תבן היה מלא הרי הניזק נשבע בנקיטת חפץ ונוטל והוא
שיטעון דברים שהוא אמוד בהן או אמוד להפקידן אצלו
ודרכן להניחן בכיס וכיוצא בו אבל אם אין דרכן להניחן
בכלי זה הוא פש׳ בעצמו כיצ׳ הרי שחטף חמת או סל מלאי׳
ומחופים והשליכם לים או שרפן וטען הניזק שמרגליות היו׳
בתוכן אינו נאמן ואין משביעין אותו על כך שאין דרך
בני אדם להניח מרגליות בסלים ובחמתות ואם תפש אין
מוציאין מידו אלא נשבע שמרגליו׳ היו בה ונוטל ממה שיש
אצלו וכן כל כיוצא בזה ידע המזיק שהכיס היה בו זהובים
אבל אינו יודע כמה היו ואומר הניזק אלף היו נוטל אלף
בלא שבועה ואינו יכול להשבע כמו שיתבאר בעניין
הפקדון

פרק שמיני

המוס׳ ממון חבירו בידי אנס חייב לשל׳ מן היפה שבנכסיו
ואם מת גובין מיורשיו כשאר כל המזיקין בין שהיה האנס
גוי בין שהיה ישראל הרי זה המוסר חייב לשלם כל מה
שלקח האנס אע״פ שלא נשא המוסר ולא נתן בידו אלא
הרגיל בלבד בד״א בשהראה המוסר מעצמו אבל
אם אנסוהו גוים או ישרא׳ אנס להראות והראה הרי זה
פטור מן התשלומין ואם נשא ונתן ביד אע״פ שהוא אנוס
חייב לשלם שהמציל עצמו בממון חבירו חייב לשלם
כיצד הרי שגזר המלך להביא לו יין או תבן וכיוצ׳ בדברי׳
אלו ועמד מוסר ואמר הרי יש לפלני אוצר יין או תבן במקו׳
פלני והלכו ולקחוה חייב לשלם אנסו המלך למוסר זה
עד שיראה לו אוצרות יין או תבן או עד שירא׳ לו ממון
חבירו שהוא בורח מלפניו והראה לו מפני האונס הרי זה
פטור שאם לא יראה לו יכהו או ימיתהו
נשא ממון חבירו בידו ונתנו לאנס חייב לשלם
מכל מקום אע״פ שהמלך אנסו להביא בד״א שאם
אנסו להביא והביא חייב בשלא הגיע הממון לרשות האנס
אבל אנס שאנס ישרא׳ עד שהראהו ועמד האנס על
הממון ונעשה ברשותו ואנס את ישראל עד שהוליכו לו
למקום אחר ואפי׳ הוליכו זה המוסר שהראהו הרי זה פטו׳
מלשלם שכיון שעמד האנס בצד האוצר כבר אבד כל מה
שיש בו וכאילו נשרף בעל דין שהיתה בינו׳ מריבה
על קרקע או על מטלטלין זה אומ׳ שלי וזה אומ׳ שלי ועמד
אחד מהן ומסרה ביד גוים מנדין אותו עד שיחזיר הדבר
לכמו שהיה ויסלק יד אנס מביניהם ויעשו דין בישרא׳ מי
שנתפש על חבירו ולקחו גוים ממון ממנו בגלל חבירו אין
חבירו חייב לשלם אין לך מי שנתפש על חבירו ויהי׳ חבירו
חייב לשל׳ לו חוץ מן הנתפש מפני המס הקצו׳ על כל איש
ואיש בכל שנה או הנתפש על התשור שנותן כל איש ואיש
למלך בעברו עליהם הוא או חיילותיו הרי זה חייב לשלם
לו והוא שיקחו ממנו בפירוש בגלל פלני בפני עדים
מי שיש עליו עדים שמסר ממון חבירו כגון שהראה
מעצמו או שנאנ׳ ונשא ונתן ולא ידעו העדי׳ כמה הפסידו
במסורתו והנמסר אומ׳ כך וכ׳ הפסידני וזה מוסר כופר במה
שטענו אם תפש הנמסר אין מוציאין מידו אלא נשבע
נשבע בנקיטת חפץ וזוכה במה שתפש ואם לא תפש אין
מוציאין מן המוסר אלא בראייה ברורה אין משביעי׳
את המוסר שהראה מעצמו לא שבועה חמורה ולא שבוע׳
הסת מפני שהו׳ רשע ואין לך פסול יתר מזה אבל המוסר
שאנסוהו להראות או להביא ונשא ונתן ביד אע״פ שהוא
חיי׳ לשלם אינו רשע אלא בין תשלומין הוא בלבד ומשביעי׳
אותו כשאר הכשרין אסור למסור ישרא׳ ביד גוים בין
בגופו בין בממונו ואפי׳ היה רשע ובעל עבירות ואפי׳ היה
מיצר לו ומצערו וכל המוסר ישרא׳ ביד גוי׳ בין בגופו בין
בממונו אין לו חלק לעולם הבא מותר להרוג המוסר
בכל מקום ואפי׳ בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות ומותר
להרגו קודם שימסור אלא כשאמר הריני מוסר פלני בגופו
או בממונו ואפי׳ ממון קל התיר עצמו למיתה ומתרין לו
ואומרין לו אל תמסור אם העיז פניו ואמר לא כי אלא
אמסרנו מצוה להרגו וכל הקודם להורגו זכה עשת
המוסר אשר זמם ומסר יראה לי שאסור להרגו לא
אם כן הוחזק למסור ה״ז זה יהרג שמא ימסור אחרים
ומעשים בכל זמן בערי המערב להרוג המוסרי׳
שהחזקו למסור ממון ישראל ולמסור המוסרים ביד הגוים
להרגם ולהכותם ולאסרם כפי רשעם
וכן כל המיצר לציבור ומצערן מותר למוסרו
ביד הגוים להכותו ולאסרו ולקנסו אבל מפני צער יחיד
אסור לאוסרו ואסור לאבד ממונו שלמוסר ואע״פ שמותר
לאבד גופו שהרי ממונו ראוי ליורשיו רודף שהיה
רודף אחר חבירו להרגו או לדבר עבירה ושבר את הכלים
בן של נרדף בין שלכל אדם פטור מן התשלומין מפני
שהוא מתחייב בנפשו שכיון שרדף התיר עצמו למיתה
נרדף ששבר כלים של רודף פטור לא יהיה ממונו חביב
מגופו ואם שבר כלי אחרים חייב שהמציל עצמו בממון
חבירו חייב מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף
ושבר את הכלים בין של רודף בין שלכל אדם פטור ולא
מן הדין אלא תקנה היא שלא ימנע מלהציל או יתמהמה
ויעיין בעת שירדוף ספינה שחשבה להשבר מכובד
המשוי ועמד אחד מהן והקל ממשאה והשליך בים פטור
שהמשא שבה כמו רודף אחריה להרגם ומצוה רבה עשה
שהשליך והושיעם בריך רחמנא דסייען

הלכות רוצח ושמיר נפש

יש בכללן י״ז מצות שבע מצות עשה ועשר מצות לא
תעשה וזהו פרטן א שלא לרצוח ב שלא ליקח כופר
לנפש רוצח לא יומת ג להגלות הרוצח בשגגה
ד׳ שלא ליקח כופר מחוייב גלות ה שלא יומת
הרוצח כשירצח קודם עמידה בדין ו׳ להציל הנרדף
בנפשו שלרודף ז׳ שלא לחוס על הרודף ח׳ שלא
לעמוד על דם ט להפריש ערי מקלט ולכוין להם הדרך
י׳ לערוף את העגלה בנחל יא שלא יעבר באותה

קרקע ולא תורע יב שלא לשים דמים
יג לעשות מעקה יד שלא יכשיל תמים בדבר
טו לפרוק עם מי שנכשל בדרך יו לטעון עמו
יז שלא יניחנו נבהל במשאו וילך לו וביאור מצות
אילו בפרקים אילו

פרק ראשון

כל הורג נפש אדם מישרא׳ עובר בלא תעשה שנ׳ לא תרצ׳
ואם רצח בזדון בפני עדים מיתתו בסייף שנ׳ נקם ינקם
מפי השמועה למדו שזו מיתת סייף בין שהרג את חבירו
בברזל בין ששרפו באש מיתתו בסייף מצוה ביד גוא׳
הדם שנ׳ גוא׳ הדם הוא ימית את הרוצ׳ וכל הראוי לירושה
הוא גוא׳ הדם לא רצה גוא׳ הדם או שלא היה יכול להמיתו
או שאין לו גוא׳ דם ב״ד ממיתין את הרוצח בסייף
האב שהרג את בנו אם היה בן לנהרג הרי זה הורג אבי
אביו מפני שהוא גוא׳ ואם אין לו בן אין אחד מן האחין
נעשה גוא׳ הדם להמית את אביו אלא בית ד׳ ממיתין אותו
ואחד הזכר ואחד הנקבה בגאולת הדם
ומוזהרין ב״ד שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפי׳
נתן כל ממון שבעולם ואפי׳ רצה גואל הדם לפוטרו שאין
נפשו שלזה הנהרג קניין גוא׳ הדם אלא קניין הקב״ה שנ׳ ולא
תקחו כופר לנפש רוצח ואין לך דבר שהקפידה תורה
עליו כשפיכו׳ דמים שנ׳ ולא תחניפו את הארץ כי הדם הוא
יחניף את הארץ וגומר רוצח שהרג בזדון אין
ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיבא לב״ד
וידינוהו למיתה שנ׳ ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה
למשפט והוא הדין לכל מחוייבי מיתות ב״ד שעברו ועשו
שאין ממיתין אותן עד שיגמר דינם בב״ד ברא
כשעב ועשה העון שחייב עליו מיתת ב״ד אבל הרודף אחר
חבירו להרגו אפי׳ היה הרודף קטן הרי כל ישרא׳ מצווין
להציל הנרדף מיד הרודף ואפי׳ בנפשו של רודף
כיצד אם הזהירוהו והרי הוא רודף אחריו אע״פ שלא קבל
עליו התראה כיון שעדין הוא רודף הרי זה נהרג ואם
יכולי׳ להצילו באבר מאברי הרודף כגון שיכו אותו בחץ או
באבן או בסיף ויקטעו את ידו או ישברו את רגלו או יסמו
את עינו עושין ואם אינן יכולין לכוין ולא להצילו אלא אם
כן הרגוהו לרודף הרי אילו הורגין אותו אע״פ שעדין לא
הרג שנ׳ וקצותה את כפה לא תחום עיניך אחד
מבושיו ואחד כל דבר שיש בו סכנת נפשות אחד האיש או
האשה עניין הכתוב שכל החושב להכות חבירו הכאה
הממיתה אותו מצילי׳ את הנרדף בכפו של רודף ואם אינן
יכולין מצילין אותו אף בנפשו שנ׳ לא תחום עיניך אף זו
מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף לפיכך
הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך
העובר במיעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף
אחריה להורגה ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין
דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו שלעולם אחד הרודף
אחר חבירו להרגו או רודף אחר נערה מאורסה לאונסה
שנ׳ כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה
והרי הוא אומ׳ צעקה הנער המאורס ואין מושיע לה הא יש
לה מושיע מושיעה בכל דבר שיכול להושיעה ואפי׳ בהריג׳
הרודף והוא הדין לשאר כל העריות חוץ מן הבהמה
אבל הזכור מצילין אותו בנפש הרודף כשאר כל עריות
אבל הרודף אחר הבהמה לרבעה או שרדף
לעשו׳ מלאכה בשבת או לעבוד ע״ז אע״פ שהשב׳ וע״ז עיקרי
הדת אין ממיתין אותו עד שיעשה ויביאוהו לב״ד וידינוהו
וימות רדף אחר ערוה ותפשה ושכב עמה והערה אע״פ שלא
גמ׳ ביאתו אין ממיתי׳ אותו עד עמדו בדין רדף אחר ערוה
ואחרים היו רודפין אחריו להצילה ואמ׳ להם הניחוהו כדי
שלא יהרגני אין שומעין לה אלא מבהילי׳ אותו ומונעי׳ אותו
מלבעול באבריו ואם אינן יכולין באבריו אפי׳ בנפשו כמו
שביארנו כל היכול להציל באבר מאבריו ולא טרח בכך
אלא הציל בנפשו שלרודף והרגו הרי זה שופך דמים וחייב
מיתה אבל אין בית דין ממיתין אותו
כל היכול להציל ולא הציל עובר על לא תעמוד על דם
רעך וכן הרואה את חבירו טובע בים או ליסטין באין
עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או
שישכור אחרי׳ להצילו ולא הציל או ששמע גוים או מוסרי׳
מחשבים עליו רעה או טומנין לו פח ולא גילה אזן חבירו
והודיעו או שידע בגוי או באנס שהוא בא על חבירו ויכול
לפייסו בגלל חבירו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו וכל כיוצ׳
בדברי׳ אילו העושה אותם עובר על לא תעמד על דם רעך
הרואה רודף אחר חבירו להרגו או אחר ערוה
לבועלה ויכול להציל ולא הציל הרי זה בטל מצות עשה
שהיא וקצותה את כפה ועבר על שני לאוין על לא תחום
עיניך ועל לא תעמוד על דם רעך אף על פי שאין
לוקין על לאוין אילו מפני שאין מעשה בהן חמורים הם
שכל המאבד נפש אחת מישרא׳ כאילו אבד כל העולם כולו
וכל המקיים נפש אחת מישרא׳ כאילו קיים כל העולם כולו

פרק שני

כל ההורג חבירו בידו כגון שהכהו בסיי׳ או באבן הממיתה
או שחנקו עד שמת או שרפו באש הואיל והרגו מכל מקום
הוא בעצמו הרי זה נהרג בב״ד אבל השוכר הורג להרוג
את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפתו והניחו
לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכן ההורג את עצמו כל
אחד מאילו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחיי׳ מיתה
לשמים ואין בהן מיתת ב״ד ומניין שכן הוא הדין
שנ׳ שופך דם האדם באד׳ דמו ישפך זה ההורג עצמו שלא
על ידי שליח את דמכם לנפשותיכם אדרוש זה ההורג
עצמו מיד כל חיה אדרשנו זה המוסר חבירו לפני חיה
לטרפו מיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם
זה השוכר אחרים להרוג את חבירו ובפירוש נאמר
בשלשתן לשון דרישה הרי דינם מסור לשמים וכל
אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתת ב״ד אם
רצה מלך ישרא׳ להרגם בדין המלכו׳ ותקנת העולם הרשו׳
בידו וכן אם ראו ב״ד להרגם בהוראת שעה אם היתה
השעה צריכה לכך יש להם רשות כפי מה שיראו הרי
שלא הרגם המלך ולא היתה השעה צריכ׳ לכך לחזק הדב׳
הרי ב״ד חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרוב׳ למית׳
ולאסרם במצור ובמצו׳ שנים רבות ולצערן בכל מיני צער
כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים שלא יהיה הדבר
להם לפוקה ולמכשול לבב׳ ויאמ׳ הריני מסבב להרוג אויבי
כדרך שעשה פלני ואפטר אחד ההורג את הגדול או
את הקטן בין יומו בין זכר בין נקבה הרי זה נהרג עליו
אם הרג בזדון או גולה אם הרג בשגגה והוא שכלו לו
חדשיו אבל אם נולד לפחות
מתשעה חדשים הרי הוא כנפל עד שישהא ל׳ יום וההורגו
בתוך ל׳ יום אינו נהרג עליו אחד ההורג את הבריא או
את החולה הנוטה למות ואפי׳ הרג את הגוסס נהרג עליו
ואם היה גוסס בידי אדם כגון שהכוהו עד שנטה למות
והרי הוא גוסס ההורגו אין ב״ד ממיתין אותו ההורג את
הטריפה אע״פ שאוכל ושותה ומהלך בשוק הרי זה פטור
מדיני אדם וכל אדם בחזקת שלם וההורגו נהרג עד שיודע
בודאי שזה טריפה ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה
תעלה באדם ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר
אדם טריפה שהרג את הנפש נהרג שנ׳ ובערת הרע מקרב
והוא שיהרוג בפני ב״ד אבל בפני עדים פטור שמא יוזמו
ואם הוזמו אינן נהרגין שהרי לא זממו אלא להרוג טריפה
וכל עדות שאינה ראוייה להזמה אינה עדות בדיני נפשות
אחד ההורג את ישרא׳ או ההורג עבד כנעני
הרי זה נהרג עליו ואם הרג בשגגה גולה ישרא׳
שהרג [illegible] אינו נהרג עליו בב״ד שנ׳ וכי יזיד איש על
רעהו ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי ואחד ההורג
את עבד אחרי׳ או ההורג עבדו הרי זה נהרג עליו שהעבד
קבל עליו מצות ונוסף על נחלת ה׳ מה בין לעבדו

לעבר אחרים שעברו יש לו רשות להכותו לפיכך אם הכהו הכאה שיש בה כדי להמית ונטה למות ועמד כד שעות ואחר כך מת אינו נהרג עליו אעפ שמת מחמת המכה שנ לא יוקם כי כספו הוא ומהו יום או יומים יום שהוא כיומים שהוא מעת לעת אבל המכה עבד שאינו שלו אפי מת לאחר כמה ימים מחמת המכה הואיל והכהו כדי להמית הרי זה נהרג עליו כשאר בני חורין יראה לי שהמכה את עברו בסכין וסייף או באבן ואגרוף וכיוצא בהן ואמדוהו למיתה ומת אינו בדין יום או יומים לא אפי מת לאחר שנה נהרג עליו לכך נאמר בשבט שלא נתנה תורה רשות להכותו לא בשבט ומקל ורצועה וכיוצא בהן ולא בהכאת רציחה המוכר עברו ופסק עמו שישמשינו ל יום והכהו אחר מהן בתוך השלשים יום והמיתו הרי זה נהרג עליו ואין בדין יום או יומים הראשון לפי שאינו כספו המיוחד לו והשני לפי שאינו עדין תחתיו וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין ועבר של שני שותפי אינן בדין יום או יומים שהרי אינו לאחד מהן כספו המיוחד לו ולפיכ נהרג עליו כשאר העם

פרק שלישי

המכה את חבירו בודון באבן או בעץ והמיתו אומדין הבר שהכהו בו ומקום שהכהו עליו אם ראוי אותו חפץ להמית באבר זה או אינו ראוי שנ באבן יד אשר ימות בה הכהו או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו עד שיהיה בו כדי להמית ואינו דומה מכהו על לבו למכהו על ירכו הואי ונאמר אשר ימות בה מיכן שאומדין מקום המכה כשם שאומדין החפץ שהכה בו ומקום המכה כך אומדין כח ההכאה שנ באבן יד מיכן שמשערין את היד אינו דומה זורק אבן בחבירו ברחוק שתי אמות לזורק בו בריחוק עשר שברחוק עשר יהיה כוחה יתר ואינו דומה זורק ברחוק עשר לזורק ברחוק מאה שברחוק המקו ביות יתמעט כח ההכאה וכן משערין המכה עצמה ומשערין כח ההורג וכח הנהרג אם הוא גדול או קטן או חזק או חלש או בריא או חולה וכן כל כיוצא בזה שנ אשר ימות בה מיתתו של זה משערין כל סבותיה כלי ברזל לא נתנה בו תורה שיעור שנ ואם בכלי ברזל הכהו וימות רוצח הוא ואפי במחט והוא שיהיה לו חד כמו מחט או שפוד או סכין וכיוצא בהן אבל אם הכהו בעשת שלברזל וכיוצא בה אומדין אותה כדרך שאומדין העץ או האבן המכה את חבירו בלי כלי והמיתו כגון שהכהו בידו או ברגלו או נגפו בראשו והמיתו משערין כח המכה וכח הנהרג ומקום המכה אינו דומה דוחף חבירו באצבעו לבועט בו ברגלו בכל כוחו ואינו דומה מכהו על לבו למכהו על מתניו ואינו דומה חלש המכה את הברי החזק לבריא חזק המכה חלש או חולה ומנין שמשערין בכל אילו שנ או באיבה הכהו בידו וימות מות יומת המכה אעפ שנ בידו הצריך הכתוב להיות ההכאה באיבה מכלל שמשערין כח ההכאה

וכן הדוחף את חבירו מראש הגג ונפל ומת משערין גובה המקום שהפילו מעליו וכח הנדחף שאינו דומה בן יומו שנפל לגדול שנפל ומניין שמשערין גובה המקום שנ ואם בשנאה יהדפנו ויראה לי שכל מקום שאין בגובהו עשר טפחים אין בו כדי להמית כמו שאמרו בבור לעניין בהמה אחד המכה את חבירו באבן או בעץ או שהכהו בגוש עפר או בגוש מלח וגפרית או בסל מלא עפר או צרורות ואפי בפלח דבילה שנ אשר ימות בה כל שהוא ראוי להמית והכובד הוא שממית הדוחף את חברו לתוך המים או לתוך האש אומדין אותו אם יכול לעלות משם פטור ממיתת בד ואם לאו חייב וכן אם כבש עליו בתוך הים או בתוך האש עד שלא נשא בו כח לעלות ומת חייב אעפ שאינו הוא הדוחף בתחילה

והוא הדין למניח ידו על פי חבירו וחוטמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות או שכפתו והניחו בצנה או בחמ עד שמת או שבנה עליו מקום עד שמנע ממנו הרוח או שהכניסו לבית שלשיש והדליק עלי נר עד שהמיתו ההבל בכל אלו נהרג עליו שזה כמי שחנקו בידו אבל הכופת את חבירו והניחו ברעב עד שמת או שכפתו והניחו במקו שסוף הצנה או החמה לבוא לשם ובא והמיתתו או שכפה עליו גיגית או שפרע עליו את המעזיבה או שהשיך עליו את הנחש ואין צריך לומר אם שסה בו כלב או נחש בכל אלו אין ממיתין אותו והרי הוא רוצח ודורש דמים דורש ממנו דם וכן הדוחף חבירו בבור והיה שם סולם שיכול לעלות עליו או שורק בו חץ והי תרים בידו להגן עליו ובא אחר וסלק את הסולם והסיר את התרים שניהן אין נהרגי בבד אפי היה הדוחף עצמו הוא שחזר וסלק הסולם פטור ממיתת בד ונדרש ממנו דם הזורק צרור בכותל וחזר האבן ל אחוריה והרגה חייב מיתת בד שמכוחו היא באה וכן אלו שמשחקין בכדור שהתרו בהן והרגו בתוך ד אמו פטורין חוץ לד אמות אפי לסוף מאה אמה חייבין והוא שיש בה כדי להמית כמו שביארנו זרק אבן למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב הכופת את חבירו והניחו במקום שאינו יכול לברוח והציף עליו מים ומת הרי זה נהרג עליו והוא שימות מכח ראשון הבא ממעשיו

פרק רביעי

המתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתת בד ומן התשלומין ומן הגלות לפי שאין ערי מקלט קולטות אותו כמו שיתבאר לפיכ הזורק אבן לתוך עדה מישרא והרג אחד מהן פטור ממיתת בד נתכוין להכות את חבירו על מתניו ולא היה בכלי כדי להמית על מתניו והלכלה האבן על לבו והיה בה כדי להמי על לבו ומת או שנתכוון להכותו על לבו והיה לה כדי להמי על לבו והלכ לה האבן על מתניו ומת פטור ממיתת בד ואינו גולה שאין ההורג בכונ גולה אבל אם נתכוון להכותו על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת הרי זה נהרג וכן כל כיוצא בזה המכה את חבירו באבן או באגרוף וכיוצא בהן אומדין אותו אם אמדוהו לחיים נותן חמשה דברים ונפטר ואפי חלה המוכה והכביד ומת מחמ המכה הרי זה פטו ואם אמדוהו למיתה אוסרין את המכה בבית הסוהר מיד וממתינין לזה אם מת יהרג המכה ואם הקל ונתרפא רפואה שלימה והלך בשוק על רגליו כשאר הבריאי משלם המכה חמשה דברים ונפטר זה שנ בתורה על משענתו אינו שיהלך והוא נשען על המטה או על אחר שאפי הנוטה למות יכול להלך על המשענ לא נאמ משענתו אלא שיהיה מהלך על משענת בוריו ולא יהיה צריך כח אחר להשען עליו אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר מיכן הכביד ומת הרי זה נהרג ואין אומדין אותו אומד שני כשהקל שרגלים לדבר הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות ומת בין שהכוהו בזה אחר זה בין שהכוהו כאחת כולן פטורין ממית בד שנ כל נפש אדם עד שיהיה אחד שהרג כל הנפש והוא הדין לשנים שרחפוהו או שכבשוהו לתוך המים או שהיו רבים יושבים ויצא חץ מביניהן והרג שכולן פטורין זרקו בו עשרה אבן זה אחר זה וכל אחת מהן אין בה כדי להמית ומת הרי זה האחרון נהרג עליו רוצח שנגמר דינו ונתערב באחרים ולא נודע מי הוא מהן כולן פטורין ורוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינן כולן פטורין מן המיתה שאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו ואוסרין את כולן ההורג נפשות ולא היו שם עדים רואין אותו כאחת אלא ראהו האחד אחר האחד או שהרג בפני עדים בלא התראה או שהוכחשו העדי בבדיקו ולא הוכחשו בחקירות כל אלו הרצחני כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מיעיהן ואחר כך מאכילין אותן שעורים עד שתבקע כריסם מכובד החולי ואין עושין דבר זה לשאר מחוייבי מיתת בד אבל אם נתחייב מיתה ממיתין אותו ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו שאעפ שיש עונות חמורין משפכו דמים אין

בהן השחתת יישובו של עולם כשפיכות דמים אפי׳
ע״ז ואין צריך לומר עריות או חילול שבת אינן כשפיכות
דמים שאלו עוונות הן מעבירות שבין אדם למקום אבל
שפיכות דמים מעבירות שבינו לבין חבירו וכל מי שיש
בידו עון זה הרי הוא רשע גמור ואין כל המצות שעשה
כל ימיו שקולין כנגד עון זה ולא יצילוהו מן הדין שנאמר
אדם עשוק בדם נפש וגו׳ צא ולמד מאחאב עובד ע״ז
שהרי נאמר בו רק לא היה כאחאב וכשנסדרו עונותיו
וזכויותיו לפני אלהי הרוחות לא נמצא עון שחייבו כלייה
ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו אלא דמי נבות שנא׳
ותצא הרוח ותעמד לפני ה׳ זה רוח נבות ונאמר לה תפתה
וגם תוכל והרי הוא הרשע לא הרג בידו אלא סבב קל
וחומר להורג בידו המינים והם עובדי ע״ז או העושה
עבירות להכעיס אפי׳ אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס
הרי זה מין והאפיקורוסין והן שקופרין בתורה ובנבואה
מישראל מצוה להרגן אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסי׳
הורג ואם לאו יבוא עליהן בעלילות עד שיסבב הריגתן
כיצד ראה אחד מהן שנפל לבאר והסולם
בבאר קודם ומסלקו ואומ׳ הריני טרוד להוריד בני מן הגג
ואחזירנו לך וכיוצא בדברים אילו אבל הגוים שאין
בינינו ובינם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בה
אי׳ מסבבים להן המיתה ואסור להצילן אם נטו למות כגון
שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו שנ׳ לא תעבד על
דם רעך ואין זה רעך בד״א בישראל בעל עבירה והעומד
ברשעו ושונה בו תמיד כגון רועי בהמה דקה שפקרו בגזל
והם הולכים באולתן אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד
ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל
נבילות לתיאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו

פרק חמישי

כל ההורג בשגגה גולה ממדינה שהרג בה לערי מקלט
ומצות עשה להגלותו שנ׳ וישב בה עד מות הכהן הגדול
והזהירו בד״ר שלא ילקח כופר מן הרוצח בשגגה כדי לישב
בעירו שנ׳ ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו
אין הרוצח בשגגה גולה אלא אם כן מת הנהרג מיד אבל
אם חבל בו בשגגה אעפ׳ שאמדוהו למיתה וחלה ומת אינו
גולה שמא הוא קירב את מיתת עצמו או הרוח נכנסה
בחבורה והרגתהו אפי׳ שחט בו כל שני הסימנים ועמד
מעט אינו גולה על ידו לפיכך אם לא פרכס כלל או ששחטו
במקום שאין הרוח מנשבת בו כגון בית סתום שלשיש הרי
זה גולה וכן כל כיוצא בזה ישראל שהרג בשגגה את
העבד או את גר תושב גולה וכן העבד שהרג בשגגה את
ישראל או את גר תושב וכן גר תושב שהרג את גר תושב
או את העבד בשגגה גולה שנא׳ לבני ישראל ולגר ולתושב
בתוכם גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אף על
פי שהוא שגג הרי זה נהרג אדם מועד לעולם וכן גר תושב
שהרג גר תושב מפני שעלה על דעתו שמותר להרגו הרי זה
קרוב למזיד ונהרג עליו הואיל ונתכון להורגו וגוי שהרג
את הגוי בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו שנ׳ לבני
ישראל הבן שהרג את אביו בשגגה גולה וכן האב
שהרג את בנו גולה על ידו בד״א בשהרגו שלא
בשעת לימוד או שהיה מלמדו אומנו׳ אחרת שאינו צריך
לה אבל אם יסר בנו כדי ללמדו תורה או חכמה או אומנו׳
ומת פטור וכן הרב המכה את תלמידו או שליח בד״ר
שהכה את בעל דין הנמנע מלבוא לדין והמיתו בשגגה
פטור מגלות שנ׳ לחטוב עצים לדברי הרשות יצא האב
המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בד״ר שהרי
שגגו זהרגו בשעת עשות המצוה כתחילה אחד
שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט ובית דין שלאותה
העיר שהרג בה שולחין ומביאין אותם משם ודנין שנאמר
ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם מי שנתחייב מיתה
ממיתין אותו שנ׳ ונתנו אותו ביד גואל הדם מי שנפטר
פוטרים אותו שנ׳ והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם
מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנ׳ והשיבו אותו
העדה אל עיר מקלטו כשמשיבין אותו מוסרין לו שני תלמידי
חכמים שמא יהרגנו גואל הדם בדרך ואומ׳ להם אל תנהגו
לו מנהג שופכי דמים בשוגג בא מעשה לידו
רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם חוץ לתחום
עיר מקלטו פטור שנ׳ ולו אין משפט מות אחר ההורגו
בדרך קודם שיכנס לעיר מקלט או שהרגו
בחזירתו עם השנים ששומרין אותו נכנס לעיר
מקלטו ויצא חוץ לתחומה בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה
ורשו׳ לגואל הדם להורגו ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו
שנ׳ אין לו דם יצא חוץ לתחום עיר מקלטו בשגגה
כל ההורג בין גואל הדם בין שאר אדם גולה על ידו
הרגו בתוך תחום עיר מקלטו אפי׳ גואל הדם הרי זה נהרג
עליו המזבח קולט שנ׳ כהורג בזדון מעם מזבחי
תקחנו למות מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח
לפיכך ההורג בשגגה וקלטו מזבח והרגו שם גואל הדם הרי
זה נהרג עליו כמי שהרגו בתוך עיר מקלט אין
קולט אלא גגו שלמזבח בית העולמים בלבד ואין קולט אלא
כהן ועבוד בידו אבל זר או כהן שאינו עובד בשע׳ שנהרג
או שהיה עובד ולא היה על גגו של מזבח אלא סמוך לו או
אוחז בקרנותיו אינו נלקט וכן מי שקלטו המזבח
אין מניחין אותו שם אלא מוסרין לו שומרים ומגלין אותו
לעיר מקלטו בד״א במחוייב גלות אבל מי שפחד
מן המלך שלא יהרגנו בדיני המלכות או מבד״ר שלא יהרגוהו
בדין המלכות או מבד״ר שלא יהרגוהו בהוראת שעה וברח
למזבח ונסמך לו ואפי׳ היה זר הרי זה ניצל ואין לוקחין
אותו מעם המזבח למות לעולם אלא אם כן נתחייב מיתת
בד״ר בעדות גמורה והתראה כשאר כל הרוגי בד״ר תמיד

פרק ששי

שלשה הם ההורגים בלא כונה יש הורג בשגגה והעלמה
גמורה וזהו שנ׳ בו ואשר לא צדה ודינו שיגלה לערי מקלט
וינצל כמו שביארנו ויש הורג ותהיה השגגה קרוב לאונס
והוא שיארע במיתת זה מאורע פלא שאינו מצוי ברוב
מאורעות בני אדם ודינו שהוא פטור מן הגלות ואם הרגו
גואל הדם נהרג עליו ויש הורג בשגג ותהיה השגג קרובה
לזדון והוא שיהיה בדבר כמו פשיעה או שהיה לו להזהר
ולא נזהר ודינו שאינו גולה מפני שעונו חמור אין גלות
מכפרת לו ואין ערי מקלט קולטות אותו שאינן קולטות
אלא המחוייב גלות בלבד לפיכך אם מצאו גואל הדם
בכל מקום והרגו פטור ומה יעשה זה ישב וישמור עצמו
מגואל הדם וכן כל הרצחני׳ שהרגו בעד אח׳ או בלא התרא׳
וכיוצא בהן אם הרגן גואל הדם אין להם דמים לא יהיו
אלו חמורים מההורג בלא כוונה כיצד הזורק אבן לרשו׳
הרבים והרג או הסותר כתלו לרשות הרבים ונפלה אבן
והמיתה בין שסתרו ביום בין שסתרו בלילה הרי ז״ה קרוב
למזיד ואינו נקלט מפני שזו פשיעות היא שהרי היה לו
לעיין ואחר כך יזרוק או יסתור סתרו לאשפה בלילה
אם הרבי׳ מצויין בה הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט ואם
אין הרבים מצויין בה כלל הרי זה קרוב לאונס ופטור
מן הגלות היתה האשפה עשויה להפנות בה בלילה ואינה
עשויה להפנות בה ביום ונקרה אדם וישב שם ונפלה עליו
אבן בשעת סתירה ומת הרי זה גולה ואם אחר שנפלה
האבן בא זה וישב ונפלה עליו ומת הרי זה פטור מן הגלו׳
וכן הזורק את האבן ואחר שיצאת מידו הוציא הלה את
ראשו וקבלה פטו׳ מגלות שנ׳ ומצ׳ את רעהו פרט לממציא
עצמו השונא שהרג בשגגה אינו נקלט שנ׳ והוא לא
אויב לו חזקתו שהוא קרוב למזיד ואי זהו שונא זה שלא
דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה וכן אם נכנס לקרן
זוית והמיתו שם בשגגה או שרחפו בגופו או נתכון לזרוק
שתים וזרק ארבע או שעלה על דעתו שמותר להרוג או
שנתכון להרוג זה והרג את זה אפי׳ נתכון להרוג גוי או
בהמה ונמצא ישראל הרי כל אלו קרובי׳ למזיד ואינן נקלטין

הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והרגו
בעל הבית בשגגה פטו מן הגלות שנ ואשר יבא את רעהו
ביער מה יער שיש רשות לנהרג להכנס לשם
אף כל כיוצא בו לפיכך הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות
ונתזה בקעת ושפחה לו על פניו ומת פטור מגלו ואם נכנס
ברשות הרי זה גולה מי שהיה דולה את החבית
להעלותה לגג ונפסק החבל ונפלה על חבירו והרגתהו או
שהיה עולה בסולם ונפל על חבירו והרגו פטור מן הגלות
שוה כמו אנוס הוא שאין זה דבר הקרוב להיו ברוב העתים
אלא כמו פלא הוא אבל אם היה משלשל את החבית ונפלה
על חבירו והרגתהו היה יורד בסולם ונפל על חברו היה
מעגל בעגלה ונפלה על חבירו והרגתהו גולה שנ ויפל עליו
וימת שיפול דרך נפילה שהרי דרך נפיל מצוי ברוב העתי
להזיק ודבר קרוב הוא להיו שהרי טבע הכבד לירד למטה
במהרה והואיל ולא זרז עצמו ותקן מעשיו יפה בשע ירידת
יגלה וכן כל כיוצא בזה קצב שהיה מקצב והגביה
ידו בקופיץ לאחוריו והחזירו לשבר העצם כדרך שעושין
הקצבים כל שימות בהולכה שהיא ההגבהה מלפניו ויריד
מאחריו אינו גולה עליו וכל שימות בהחזרה שהיא עלייה
מאחריו וירידה מלפניו גולה זה הכלל כל שבדרך ירידתו
גולה שלא בדרך ירידתו אינו גולה ואפי בירידה שהיא
צורך עלייה אינו גולה כיצד היה עולה בסולם ונשמטה
שליבה מתחת רגלו ונפלה והמיתה פטור מן הגלות וכן
המתכוין לזרוק בצד זה והלכה לה לצד אחר או שהיתה
לו אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה
והמיתה וכן הסומא שהרג בשגגה כל אלו פטורין מן הגלות
מפני שהן קרובין לאונס היתה אבן בחיקו והכיר בה
ושכחה ועמד ונפלה והמיתה גולה שנ בשגגה מכלל שהית
לו ידיעה נשמט הברזל מן העץ המתבקע אינו גולה
מפני שאין זה בא מכוחו אלא מכח כוחו ונמצ כמו אונס וכן
הזורק אבן לתמר להפיל תמרים ונפלו מן התמרים על
תינוק והרגוהו פטור מפני שנפלו מכח כחו וכן כל כיוצא
בזה משאר הסבו

פרק שביעי

תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו שנ וחי עשה לו
כדי שיחיה וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה
כמית חשובין וכן הרב שגל מגלין ישיבתו עמו עבד שגלה
לעיר מקלט אין רבו חייב לזונו ומעש ידיו לרבו אבל אשה
שגלת לעיר מקלט בעלה חייב לזונה ואינו יכול לומר לה
צאי מעשה ידיך למזונותיך אלא אם כן היו מספיקין לה
רוצח שנגמר דינו להגלותו ומת קודם שיגלה
מוליכין עצמותיו לשם ובעת שימות הכהן הגדול מוליכין
עצמות הרוצח משם לקברי אבותיו שאר הלויים
השוכנים בערי מקלט כשימות אחד מהן אינו נקבר בעיר
ולא בתוך התחום שנ ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם
ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה רוצח שהרג
בשגגה בעיר מקלטו גולה בה משכונה לשכונה ואינו יוצא
מן העיר וכן לוי שהרג במדינתו גולה למדינה אחר מערי
הלויים לפי שכולן קולטות כמו שיתבא ואם הרג חוץ מערי
הלוים וברח לעירו הרי זה קולטו עיר מקלט שרובה
רצחנים אינה קולטת שנ ודבר באזני העי ההי את דבריו
ולא ששוין דבריהם לדבריו וכן עיר שאין בה זקנים אינה
קולטות שנ זקני העיר ההיא רוצח שגלה לעיר מקלט
ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו
אעפכ יקבל מהן הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו
לעולם ואפי לדבר מצוה או לעדות בין עדות ממון בין
עדות נפשות ואפי להציל נפש בעדותו או להציל מיד
הגיים או מיד הנהר או מן הדליקה ומן המפולת אפי כל
ישרא צריכין לתשועתו כיואב בן צרויה אינו יוצא משם
לעולם עד מות הכהן הגדול ואם יצא התיר עצמו למיתה
כמו שביארנו אחר כהן גדול המשוח בשמן המשחה
ואחר המרובה בבגדים ואחר הכהן הגדול העובר ואחר
הכהן שעבר כל אחד מארבעתן שמת מחזיר את הרוצח

אבל משוח מלחמה אינו מחזיר מפני שהוא ככהן הדיוט
רוצח שנגמר דינו לגלות ולא היה שם כהן גדול
וההורג כהן גדול ולא היה שם כהן גדול אחר וכהן גדול
שהרג ולא היה שם כהן גדול אחר הרי אלו גולין ואינן
יוצאין מעיר מקלט לעולם נגמר דינו לגלות ואחר
כך מת הכהן הגדול קודם שיגלה הרוצח הרי זה פטור מן
הגלות ואם עד שלא נגמר דינו מת הכהן הגדול ומנו כהן
אחר תחתיו ואחר כך נגמר דינו הרי זה חוזר במיתתו של
שני שנגמר דינו בפניו נגמר דינו ונמצא הכהן הגדול
בן גרושה או בן חלוצה בטלה כהונה וכאלו נגמר דינו בלא
כהן גדול ואינו יוצא משם לעולם רוצח ששב לעירו
אחר מות הכהן הגדול הרי הוא כשאר כל אדם ואם הרגו
גואל הדם נהרג עליו שכבר נתכפר לו בגלותו אעפ שנתכפר
אינו חוזר בה לשררה שהיה בה לעולם אלא הרי הוא מורד
מגדולתו כל ימיו הואיל ובא תקלה זו הגדול על ידו אעפ
שהחובל באביו בזדון חייב מיתת בד כמו ההורג שאר
אדם אם חבל באביו או באמו בשגג אינו חיי גלות שלא
חייב תורה גלות אלא להורג נפש אדם בשגג בלבד כמו
שביארנו

פרק שמיני

מצות עשה להפריש ערי מקלט שנ שלש ערים תבדיל לך
ואין ערי מקלט נוהגת אלא בארץ ישרא וששה ערים היו
שלש הבדיל משה רבינו בעבר הירדן ושלוש הבדיל
יהושע בארץ כנען אין אחת מערי מקלט קולטת
עד שיבדלו כולן שנ שש ערי מקלט תהיינה לכם והודיענו
משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטו עד שיובדלו
שלוש שבארץ כנען ולמה הבדילן אמר הואיל ובאה מצוה
לידי אקיימנה בימי המלך המשיח מוסיפין שלוש
אחרו על אלו השש שנ ויספת לך עוד שלש ערים על השלש
האלה והיכן מוסיפין אותן בערי הקניזי והקני והקדמוני
שנכרת לאברהם אבינו עליהן נאמר בתורה ואם ירחיב ה
אלהיך את גבולך וחייבין בד לכוין הדרכים לערי
מקלט לתקנם ולהרחיב ומסירין מהן כל מכשול וכל תקלה
ואין מניחין בדר לא תל ולא גיא ולא נהר אלא עושין עליו
גשר כדי שלא לעכב את הבורח לשם שנ תכין לך הדרך
ורוחב דרך ערי מקלט אין פחות מלב אמות ומקלט מקלט
היה כתוב על פרשת דרכי כדי שיכירו הרצחני ויפנו לשם
בטו באדר בכל שנה בד מוציאין שלוחים לתקן
הדרכים וכל מקום שמצאוהו שנתקלקל מתקנים אותו
ובד שנתרשלו בדבר זה מעלה עליהן הכתוב כאילו שפכו
דמים וכן מושחין בין כל עיר ועיר מערי מקלט
בתחילת הפרשתן עד שיהיו משולשות בשוה שנ תכין לך
הדרך וגו ערי מקלט אין עושין אותן לא עיירות גדולות
ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות ואין מושיבין
אותן אלא במקום שוקים ובמקום המים ואם אין שם מים
מכניסין לתוכן מים ואין מושיבו אותן אלא במקו אוכלוסין
נתמעטו אוכלוסיהן מוסיפין עליהן נתמעטו
דיוריהן מכניסין לתוכן כהנים לויים וישראלים ואין פורשין
בתוכן מצודות ואין מפשילין בתוכם חבלי כדי שלא יהיה
רגל גואל הדם מצויה שם כל ערי הלוים קולטות וכל
אחד מהן עיר מקלט היא שנ ועליהן תתנו מב עיר כל
הערים אשר תתנו ללוים מח עיר הקישן הכתו כלן זו לזו
לקלוט ומה הפר יש בין ערי מקלט שהובדלו למקלט ובין
שאר ערי הלוים שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא
לדעת הואיל ונכנס בהן נלקט ושאר ערי הלויי אינן קולטו
אלא לדעת ורוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו
והדר בשאר ערי הלויים נותן שכר לבעל הבית כל
עיר הקולטת תחומה קולטת כמוה אילן שעומד בתוך
תחום ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום משיגיע תחת
הנוף נקלט היה עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחו
משיגיע לעקרו נקלט וההורג שם נהרג עליו ואעפ שהתחו
קולט אין הרוצח דר בו שנ וישב בה בה ולא בתחומה

פרק תשיעי

הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו מניחין אותו במקומו ויוצאין ה׳ זקנים מב״ד הגדול שבירושלם שנ׳ ויצאו זקיניך ושופטיך ומודדי׳ ממנו אל הערים שסביבות החלל אפי׳ נמצא בצד עיר זו שהדבר ידוע בודאי שהיא הקרובה מצוה למדוד אחר שמודדין ונודעה העיר הקרובה קוברין את הנהרג במקומו וחוזרין זקני ירושלם למקומן

וב״ד שלאותה העיר מביאין עגלת בקר משל אנשי אותה העיר ומורידים אותה אל נחל ששוטף בחוזקה וזהו איתן האמור בתורה ועורפין אותה שם בקופיץ מאחריה

וב״ד שלאותה העיר עם כל זקניה אפי׳ הם מאה כולן רוחצי׳ את ידיהן שם במקום עריפתה ואומר שם בתוך הנחל בלשון הקודש ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו כלו׳ שלא בא לידינו הנהרג הזה ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו ופטרנוהו בלא לויה והכהנים אומרין בלשון הקו׳ כפר לעמך ישרא׳ והולכין להן והקב״ה מכפר על הדם שנ׳ ונכפר להם הדם כשמודדין מן החלל מדקדקין במדה ואין מודדין אל לעי׳ שיש בה ב״ד שלכ״ג ואין מודדין לירושלם שירושלם אין מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים ונאמר באדמה אשר ה׳ אלהיך נותן לך לרשתה נמצא קרוב לירושלם או לעיר שאין בה ב״ד מניחין אותה ומודדין אל שאר העיירות הסמוכות לו נמצא סמוך לספר או לעיר שיש בה גוים אין מודדין כל עיקר שהרי זה בחזקת שהרגוהו גוים אין העיר הקרוב מביאה אלא בזמן שמניין הרוב שבה כמו מניי׳ העיר הרחוקה ממנה אבל אם היו אילו שברחוקה מרובין על אנשי הקרובה ממנה הולכין אחר הרוב והמרובין מביאין העגלה אעפ׳ שהולכין אחר הרוב מן התורה והולכין אחר הקרוב הרוב עורף נמצא הנהרג מכוון בין שתי עיירו׳ ואנשי זו כאנשי זו בשוה יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו ויאמרו אם זו היא הקרובה הרי היא שלהן ואלו יתנו להן חלקם מתנה ואם אלו הם הקרובים הרי היא שלהן ואלו יתנו להם חלקם מתנה לפי שאי איפש׳ לצמצם ואפי׳ בידי אדם

מהיכן מודדין מחוטמו נמצא גופו במקום אחר וראשו במקו׳ אחר מוליכין הגוף אצל הראש וקוברין אותו במקומו

וכן כל מת מצוה מוליכין גופו אצל ראשו ונקבר במקומו נמצאו מתים רבים זה בצד זה מודדין מחוטמו שלכל אחד ואחד מהן ואם היתה עיר אחד קרוב׳ לכולם מביאה עגלה אחת על כולן נמצאו זה על גבי זה מודדין מן העליון כמות שהן מונחין נאמר כי ימצא חלל לא חנוק ולא מפרפר שאין זה נקרא חלל באדמה לא טמון בגל לא תלוי באילן בשדה לא צף על פני המים לא נודע מי הכהו הא אם נודע לא היו עורפין אפי׳ ראה ההורג עד אחד אפי׳ עבד או אשה או פסול לעדות בעבירה לא היו עורפין לפי׳ משרבו הרצחנין בגלוי בטלה עגלה ערופה

עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחר הכחישו ואמר לו לא ראית היו עורפין בד״א כשבאו שניהם כאחת

אבל אם אמר אחד אני ראיתי את ההורג הרי זה נאמן כשנים לעניין זה ואם בא אחר כך עד אחר והכחישו ואמר לו לא ראית אין משגיחין על דברי האחרון ואין עורפין

באו שנים אחר שהעיד האחד והכחישוהו ואמרו לו לא ראית הרי הן כשני עדיות המכחישות זו את זו ועורפין

אשה אומר׳ ראיתי את ההורג ואשה אחרת מכחשת אותה ואומ׳ לא ראית היו עורפין בין שבאו שתיהן כאחת בין שבאו זו אחר זו שנים אומרי׳ ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם אין עורפין אחד אומר ראיתי ושנים אומר׳ לו לא ראית היו עורפין בד״א כשהיו שלשתן כשרים או פסולים אבל אם אמר עד אחד ראיתי ההורג ושתי נשים או שני פסולים אומר׳ לו לא ראית אין עורפין שתי נשים או שני פסולים אומר׳ ראינו ההורג ועד אחד מכחישם ואומר׳ לא ראיתם עורפין שאפי׳ מאה נשים או מאה פסולי׳ ועד אחד מכחיש את כולן הרי או כאיש אחד ועד אחד שלוש נשים או שלשה פסולים אומר׳ ראינו ההורג וארבע נשים או ארבע פסולין אומר׳ לא ראיתם עורפין זה הכלל בפסולין אחר רוב המניין בכל מקום

פרק עשירי

אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישר׳ וכן בעבר הירדן עגלה ערופה בת שתי שנים או פחות אבל אם היתה בת שתי שנים ויום אחד פסולה ואין המומין פוסלין בה אעפ״כ אם היתה טריפה פסולה כפרה נאמר בה כקדשים

כל העבירות פוסלות את העגלה כמו שפוסלין בפרה אדומה שנ׳ אשר לא עובד בה ולמה נאמר עול אחר שנ׳ אשר לא עובד בה שהוא כולל העול עם שאר עבודות שהעול פוסל בין בשעת מלאכה בין שלא בשעת מלאכה כיון שמשכ׳ בעול טפח נפסל אעפ׳ שלא חרש בה ולא עשה בה מלאכ׳ ושאר עבודות אין פוסלי׳ אלא עד שעת מלאכ׳ כל מלאכה שהיא לצרכה כגון פירש טליתו עליה מפני הזבובי׳ אינו פוסלה וכל שהיא שלא לצרכ׳ כגון שפירש טליתו עליה לנושאה פסולה וכן כל כיוצא בזה כמו שביארנו בהלכות פרה אדומה אין עורפין את העגלה אלא ביום לפי שנ׳ בה כפרה כקדשי׳ וכל היום כשר לעריפתה ואין עורפין שתי עגלות כאחד שאי׳ עושי׳ מצות חבילות חבילות עגלה ערופה אסורה בהנאה ונקברת במקום עריפתה ומשתרד לנחל תיאסר בהנאה אעפ׳ שעדין לא נערפה ואם מתה או נשחטה אחר ירידתה הרי זו אסורה בהנאה ותקבר

נמצאו עידיה זוממין הרי זו מותרת בהנאה כיצד כגון שאמ׳ עד אחד אני ראיתי את ההורג ובאו שני׳ והכחישוהו ואמרו לו לא ראית והפרישו את העגלה והורידוה לנחל לעורפה על פיהם ואחר כך הוזמו השנים הרי זו מותרת בהנאה נמצא ההורג עד שלא תערף העגלה תצא ותרעה בעדר נמצא אחר שנערפה תקבר במקומה שעל הספק באה מתחילתה כפרה ספיקה והלכ׳ לה ואעפ׳ שנמצ׳ הרוצח אחר עריפתה הרי זה יהרג שנ׳ ואתה תבער הדם הנקי הנחל שנערפה בו העגלה אסור בזריעה ועבודה לעולם שנאמר אשר לא יעבד בו ולא יזרע וכל העובד שם עבודה בגופה שלקרקע כגון שחרש או חפר או זרע או נטע וכיוצא באלו הרי זה לוקה

ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים שזה כמי שארג שם בגד או תפרו שאינה מלאכה בגוף הקרקע לכך נאמר לא יעבד ולא יזרע מה זריעה בגופה של קרקע אף כל עבודה שנאסרה שם אינה אלא בגופה של קרקע

אנשי עיר קרובה שנתאחרו ולא הביאו עגלה ערופה כופין אותן ומביאין ואפי׳ לאחר כמה שנים שחייבי עגלה ערופה שעבר עליה יום הכיפורים חייבין להביא אחר יום הכפורים

פרק אחד עשר

מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו שנ׳ ועשית מעקה לגגך והוא שיהיה בית דירה אבל בית האוצרות ובית הבקר וכיוצא בהן אינו זקוק לו וכל בית שאין בו ד׳ אמות על ד׳ אמות פטור מן המעקה בית שלשני שותפין חייבין במעקה שנ׳ כי יפול הנופל ממנו לא תלה אלא בנופל אם כן למה נאמר גגך למעט בתי כניסיות ובתי מדרשות לפי שאינן עשויין לדירה היתה רשות הרבים גבוהה מגגו אינו זקוק למעקה שנ׳ כי יפול הנופל ממנו

גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים כדי שלא יפול ממנו הנופל וצריך להיות המחיצה חזקה כדי שישען אדם עליה ולא תפול וכל המניח גגו בלא מעקה בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנ׳ ולא תשים דמים בביתך ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בה אדם וימות כגון שהיתה לו באר בחצרו בין שיש בו מים בין שאין בו מים חייב לעשות חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות וכן

כל מכשול שיש בו סכנת נפשו מצו׳ עשה להסירו ולהשמר
ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנ׳ השמר לך ושמור נפשך
ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאין לידי סכנה בטל
מצות עשה ועבר בלא תשים דמים הרבה דברים
אסרו חכמי׳ מפני שיש בה סכנת נפשות וכל העובר עליהן
ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני
מקפיד בכך מכין אותו מכת מרדות ואלו הן לא יניח
אדם פיו על הסילון המקלח וישתה ולא ישתה בלילה מן
הנהרות ומן האגמים שמא יבלע עלוקה והוא אינו רואה
ולא ישתה מים מגולים שמא שתה מהן נחש וכיוצא בו
מזוחלי עפר וימות ואלו הן המשקין האסורין משום
גילוי המים והיין ואפי׳ מזוג ואפילו התחיל טעמו להשתנו׳
לחומץ והחלב והדבש והציר אבל שאר כל המשקין אין
מקפידין על גלויין שאין בעלי ארס שותין מהן השום
שנתרסק ואבטיח שנחתך ונתגלה אסור וכן כל כיוצא בהן
יין מבושל ויין תוסס אין בהן משום גילוי והוא היין
משעת דריכתו עד שלשה ימים ויין או מים או חלב שהיו
חמין כל זמן שההבל עולה מהן וכן משקין שהיה
המשקה יורד מלמעלה לתוכן טיפה אחר טיפה והוא שיהי׳
טורד ויורד כל אלו אין בהן משום גילוי שזוחלי עפר
מתיראים מבעבוע המשקה ומן ההבל ואין שותין ממנו
מי כבשין ומי שלקות ומי תורמוסין אין בהן
משום גלוי מים ששרה בהן כבשין ושלקות ותורמוסין אם
נשתנה טעמן אין בהן משו׳ גילוי ואם אין בהם נותן טעם
אסורין וכן מים שהריח בהן פרישים ודרמוסקין לחולה
אסורין משום גילוי יין שנתחבר בו דברים חדין
כפלפלין או דברי׳ מרים כאפסנתין עד שנשתנה טעמ׳ אין
בו משום גילוי והוא הדין בשאר המשקין כל המשקין
האסורין משום גילוי שנתגלו בין ביום בין בלילה אסורין
ואפי׳ היה בצידן אדם ישן אין אימת ישן על הזוחלין
וכמה ישהו ויאסרו כדי שיצא הרחש מתח׳ אזן כלי וישתה
ויחזור למקומו שיעור המים שיאסרו אם נתגלו
כדי שיהיה הסם ניכר בהן ומזיק אבל אם היו המים
מרובין כדי שתאבד בהן המרה הרי אלו מותרין בין בכלי׳
בין בקרקעות וכן הדין בשאר המשקין מעיין
המושך כל שהו אין בו משום גילוי לגין מגולה שהניחו
בשד׳ תיבה ומגדל או בתיק שלו או בבור אפי׳ עמוק מאה
אמה או במגדל גבוה מאה אמ׳ או בטרקלין מיופה ומסויד
הרי זה אסור בדק את התיבה או את המגדל ואחר
כך הניחו הרי זה מותר ואם היה בהן נקב אסור כמה
יהא בנקב כדי שתכנס אצבע קטנה שלקטן חבית
שנתגלתה אעפ׳ ששתו ממנו תשעה ולא מתו לא ישתה
עשירי מעשה היה ואמרו ששתה עשירי ומת מפני שארס
הנחש שקע למטה ויש שם חמת זוחלי עפר שעולה וצופה
למעלה ויש שם שהיא נתלית באמצע המשקה לפיכך הכל
אסור ואפילו סננו במסננת וכן אבטיח שנתגלה
אעפ׳ שאכלו ממנו תשעה ולא מתו לא יאכל עשירי מים
שנתגלו לא ישפכם לרשות הרבי׳ ולא ירבץ בהם את הבית
ולא יגבל בהן את הטיט ולא ירח׳ בהן פניו ידיו ורגליו ולא
ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו אבל משקה אותן
לחתול עיסה שנילושה במים מגולין אפילו היא של
תרומה תשרף ואפילו נאפת הפת אסורה

פרק שנים עשר

בהמ׳ חיה או עוף שנשכן הנחש וכיוצא בו או שאכלו סם
הממית האדם קודם שישתנה בגופו הרי אלו אסורים משום
סכנת נפשות לפי׳ בהמה חיה ועוף שנמצאו חתוכי רגלים
אעפ׳ שהן מותרין משום טריפ׳ הרי אלו אסורין משום סכנה
שמא אחד מזוחלי עפ׳ נשכן עד שיבדקו כיצד בודק צולה
אותן בתנור אם לא נתחתך הבש׳ ולא נשתנ׳ משאר הצלי
הרי אלו מותרין וכן ניקורי תאנים וענבים והקשואים
והדילועין והאבטיחין והמלפפונות אפי׳ היו גדולים ביותר
בין תלושין בין מחוברין ואפי׳ היו בתוך הכלי כל שיש בו
לחה ונמצא נשוך אסור שמא נחש וכיוצא בו נשכו ואפילו
ראה צפור או עכבר יושב ומנקר הרי אילו אסורין שמא
במקום נקב נקב תאנה או ענב שניטל העוקץ
שלהן אין בהם משום גילוי לפיכך אוכל אדם תאנים
וענבים בלילה ואינו חושש תאנה נקורה שיבשה
ונעשת גרוגרת ותמרה נקורה שיבשה שתיהן מותרות
אסור לאדם ליתן מעות או דינרים לתוך
פיו שמא יש עליהן רוק יבש שלמוכי שחין או מצורעין או
זיעה שכל זיעת אדם סם המות חוץ מזיעת הפנים וכן
לא יתן אד׳ פת ידו תחת שחיו שמא נגע בידו במצורע או
בסם רע שהידים עסקניות ולא יתן התבשיל תחת המטה
אעפ׳ שהוא עוסק בסעודה שמא יפול בו דבר המזיק והוא
אינו רואהו וכן לא ינעוץ הסכין בתוך האתרוג
או בתוך הצנון שמא יפול אדם על חודה וימות וכן
אסור לאדם לעבור תחת קיר נטוי או על גשר רעוע או
ליכנס לחרבה וכן כל כיוצא באילו משאר הסכנות אסור
לעבור במקומן וכן אסור ליהודי להתיחד עם
הגוים מפני שהן חשודין על שפיכות דמי׳ ולא יתלוה עמהן
בדרך פגע גוי בדרך מחזירו לימינו היו עולין במעלה
או יורדים בירידה לא יהיה ישרא׳ למטה וגוי למעלה אלא
ישרא׳ למעל׳ וגוי למטה שמא יפול עליו להמיתו ואל ישוח
לפניו שמא ירוץ את גולגולתו אם שאלו לאין אתה הולך
ירחיב לו את הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו׳ שנ׳ עד
אשר אבוא אל אדוני שעירה אסור לקח רפואה
מן הגוי אלא אם כן נתיאשו ממנו שיחיה ואסו׳ להתרפאות
מן המין ואעפ׳ שנתיאשו ממנו שמא ימשכו אחריו ומותר
ליקח רפואה מן הגוי לבהמ׳ או למכה שבגוף מבחוץ כגון
מלוגמה ורטייה ואם היתה מכה שלסכנה אסור ליקח
ממנו וכל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין
מהן ומותר לשאול לרופא גוי ויאמר לו סם פלני יפה לך
וכך וכך תעשה אבל לא יקח ממנו ואסור להסתפר מהן
ברשות היחיד שמא יהרגנו אם היה אדם חשוב מותר
מפני שמתירא להרגו ואם דמה לגוי שהוא אד׳ חשוב כדי
שיפחד ממנו ולא יהרגנו הרי זה מותר להסתפר ממנו
אסו׳ למכור לגוים כל כלי המלחמה ואין משחיזין להם את
הזיין ואין מוכרין להן לא סכין ולא קולרין ולא של שלאות
שלברזל ולא עששיות שלברזל הינדואה ולא דובים ואריו׳
ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים אבל מוכרין להן תריסין
שאינן אלא להגן וכשם שאסרו למכור לגוי כך אסרו למכו׳
לישרא׳ שמוכר לגוי ומותר למכור כלי זין לחיל שלבני
המדינ׳ מפני שהן מגינין על ישרא׳ כל שאסור למכור לגוי
אסור למכור לישרא׳ שהוא ליסטים מפני שנמצא מחזק יד
עוברי עביר׳ ומכשילו וכן כל המכשיל עיור בדבר והשיאו
עצה שאינה הוגנת או שחזק ידי עוברי עבירה שהוא עיור
ואינו רואה דרך האמת מפני תאות ליבו הרי זה עוב׳ בלא
תעשה שנ׳ ולפני עור לא תתן מכשול הבא ליטול
ממך עצה תן לו עצה ההוגנת לו ואסור להשיא עצה טובה
לגוי או לעבד רשע ואפי׳ להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה
והוא עומד ברשעו אסור ולא נתנסה דניא׳ אלא על שהשיא
עצה לנבוכדנ׳ ליתן צדקה שנ׳ להן מלכ׳ מלכי ישפר עלך

פרק שלשה עשר

מי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רובצת תחת משאה בין
שהיה עליה משא הראוי לה בין שהיה עליה יותר ממשאה
הרי זה מצו׳ לפרוק מעלי׳ וזו מצו׳ עשה שנ׳ עזוב תעזו׳ עמו
ולא יפרוק ויניחינו נבהל וילך אלא יקים עמו ויחזור ויטעין
משאו עליה שנ׳ הקם תקים עמו וזו מצות עשה אחרת ואם
הניחו נבהל ולא פרק ולא טען בטל מצות עשה ועבר על
מצות לא תעשה שנ׳ לא תראה את חמור אחיך היה
כהן והבהמה רובצת בבי׳ הקברות אינו מתטמא לה כשם
שאינו מתטמא להשב אבדה וכן אם היה זקן שאין דרכו
לטעון ולפרוק הואיל ואינה לפי כבודו פטור זה הכלל כל
שאלו היתה שלו היה טוען ופורק הרי זה חיי׳ לטעון ולפרוק

בשל חבירו ואם היה חסיר ועושה לפנים משורת הדין אפי
היה הנשי הגדול וראה בהמת חבירו רובצת תחת משאה
שלתבן או קנים וכיוצא בהן פורק וטוען עמו פרק
וטען וחזרה ונפלה חיי לטעון ולפרוק פעם אחרת אפי מאה
פעמים שנ עזב תעזב הקם תקים עמו לפיכ צריך להורו
עמו עד פרסה אלא אם כן אומר לו בעל המשא איני צריך
לך מאמתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו משיראהו ראייה
בפגיעה שהרי נאמר כי תראה ונאמ כי תפגע וכמה שערו
חכמים משיהיה ביניהן רסו אמה ושני שלישי אמה שהוא
אחר משבעה ומחצה במיל היה רחוק ממנו יתר מזה אינו
זקוק לה מצוה מן התורה לפרוק עמו בחינם אבל
לטעון עליו הרי זו מצוה ונוטל שכרו וכן בשעה
שמדדה עמו ועד פרסה יש לו שכר מצא בהמת חבירו
רבוצה אעפ שאין הבעלי עמה מצוה לפרוק מעליה ולטעו
עליה שנ עזב תעזב הקם תקים מכל מקום אם כן למה נאמ
עמו שאם היה בעל הבהמה שם והלך וישב לו ואמר לזה
שפגע בו הואיל ועליך מצוה אם רצית לפרוק לבדך פרוק
הרי זה פטור שנ עמו ואם היה בעל הבהמ זקן או חולה חיי
לטעון ולפרוק לבדו בהמת הגוי והמשא שלישרא אם
היה הגוי מחמר אחר בהמתו אינו זקוק לה ואם לאו חייב
לפרוק ולטעון משום צער ישרא וכן אם היתה הבהמה של
ישרא והמשוי של גוי חייב לפרוק ולטעון משום צער ישרא
אבל בהמת הגוי ומשאו
אינו חייב להטפל בו אלא משום איבה חמרים שרגליו
שלאחד מהן רעועות אינן רשאין חביריו להקדים ולעבור
מעליו נפל רשאין לעבור מעליו היה אחד טעון ואחר
רוכב ודחקן הדרך מעבירין את הרוכב מפני הטעון אחד
טעון ואחר ריקן מעבירין את הריקן מפני הטעון שניהן
טעונין שניהן רוכבין שניהן רקנים עושין פשרה ביניהן
וכן שתי ספינות העוברות בנהר ופוגעות זו בזו אם עוברו
שתיהן בבת אחת טובעות ואם בזו אחר זו עוברו וכן שני
גמלי העולי במעלה גבוהה ופגעו זה בזה אם עוברין שניה
בבת אחת נופלי ואם בזה אחר זה עולין כיצד הן עושין
טעונה ושאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני הטעונה
קרובה ורחוקה תדחה קרובה מפני שאינה קרובה שתיהן
רחוקות או קרובות או טעונות הואיל וכולן ברוחק אחד
הטל פשרה ביניהן והן מעלות שכר זה לזה ובזה וכיוצא בו
נא בצדק תשפוט עמית הפוגע בשני אחד רובץ תחת
משאו ואח פרק מעליו ולא מצא מי שיטעו עמו מצו לפרוק
בתחילה משום צער בעלי חיים ואחכ טוען ברא בשהיו
שניהם שונאים או אוהבים אבל אם היה אחד שונא ואחד
אוהב מצוה לטעון עם השונא תחילה כדי לכוף את יצרו
הרע השונא שנ בתורה לא מאומות העולם הוא אלא
מישרא והיאך יהיה לישרא שונא מישרא והכתוב אומר לא
תשנא את אחיך בלבבך אמרו חכמים כגון שראהו
לבדו שעבר עביר והתרה בו ולא חזר הרי זה מצו לשונאו
עד שיעשה תשובה וישוב מרשעו ואעפ שעדין לא
עשה תשובה אם מצאו נבהל במשאו מצוה לטעון ולפרוק
עמו ולא יניחנו נוטה למות שמא ישהא בשבי ממונו ויבא
לידי סכנה והתורה הקפידה על נפשו ישרא בין רשעים בין
צדיקים מאחר שהם נלוים אל ה ומאמיני בעיקר הדת שנ
אמור אליהם חי אני נאם ה אלהים אם אחפוץ במות הרשע
כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה

בריך רחמנא רסייען

נגמר ספר אחד עשר ומנין פרקיו סב
הלכות נזקי ממון יד פרקים
הלכות גניבה תשעה פרקים
הלכות חובל ומזיק שמונה פרקים
הלכות גזילה ואבידה שמונה עשר פרקים
הלכות רוצח ושמירת נפש שלשה עשר פרקים

ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קניניך קנה בינה

ספר שנים עשר והוא
ספר קניין

הלכותיו חמש וזהו סדורן הלכות מכירה הלכות
זכיה ומתנה הלכות שכנים הלכות שלוחים ושותפין
הלכות עבדים

הלכות מכירה

יש בכללן חמש מצות אחד מצות עשה וארבע מצות
לא תעשה וזהו פרטן א דין מקח וממכר ב
שלא יונה במקח וממכר ג שלא יונה בדברים
ד שלא יונה גר צדק בממונו ה שלא יונהו בדברים

הלכות זכיה ומתנה

ענין אלו ההלכו לידע דין זוכה מן ההפקר היאך יקנה ובמה
יקנה ודין נותן מתנה ומקבל ואי זו מתנה חוזרת ואי זו
אינה חוזרת

הלכות שכנים

ענין אלו ההלכות לידע דין חלוק הקרקעות בין השותפין
והרחקת נזק כל אחד מהן משכנו ומבעל המצר שלו
ודין בעל המצר

הלכות שלוחין ושותפין

ענין אלו ההלכו לידע דין שלוחו שלאדם ושותפו ומשפטיה
במקחן וממכרן ובהפסדן ושכרן

הלכות עבדים

יש בכללן יג מצות חמש מצות עשה ושמונה
מצות לא תעשה וזהו פרטן א דין קנין עבד עברי
ב שלא ימכר ממכרת עבד ג שלא יעבידנו בפרך
ד שלא נניח גר תושב לרדות בו בפרך ה שלא
לעבד בו עבדת עבד ו להעניק לו בצאתו חפשי
ז שלא יצא ריקם ח לפדות אמה העבריה
ט ליעדה י שלא תמכר יא לעבוד בעבד
כנעני לעולם אלא אם הפיל לו אדוניו אחד מראשי אבריו
יב שלא להסגיר עבד שברח מחוצה לארץ ישרא
יג שלא להונות עבד זה הניצל אלינו נמצאו כל המצו
הנכללות בספר זה שמנה עשר שש מהן מצות עשה
ושתים עשרה מצות לא תעשה

הלכות מכירה

יש בכללן חמש מצות אחד מצות עשה וארבע מצות
לא תעשה וזהו פרטן א דין מקח וממכר ב שלא
יונה במקח וממכר ג שלא בדברים ד שלא
יונה גר צדק בממונו ה שלא יונה יונהו בדברים

פרק ראשון

המקח אינו נקנה בדברי ואפי העידו עליה עדי כיצד בית
זה אני מוכר לך יין זה אני מוכר לך עבד זה אני מוכר לך
ופסקו הדמים ורצה הלוקח ואמר קניתי ורצה המוכר ואמ
מכרתי ואמרו לעדים הוו עלינו עדים שמכר זה ושלקח זה
הרי זה אינו כלום וכאלו לא היו ביניה דברי מעול וכן בנותן
מתנה ומקבלה אבל אם נקנה המקח באחד משלשה
דברים שהוא נקנה בהם קנה הלוקח ואינן צריכין לעדים
כלל ואין אחד מהן יכול לחזור בו ובמה יקנה המקח
הקרקעות באחד משלש דברי בכסף או בשטר או בחזקה
כיצד בכסף מכר לו בית מכר לו שדה ונתן לו הדמים קנה
ברא במקום שאין כותבין את השטר אבל במקום שדרכן
לכתו שטר מכר לא קנה עד שיכתוב את השטר ואין קרקע
נקנית בפחות משוה פרוטה התנה הלוקח ואמר אם

רצ׳יתי אקנה בכסף או אקנה בשטר ונתן הכסף על תנאי
זה הרי זה קיים ואין המוכר יכול לחזור בו מפני התנאי
והלוקח יכול לחזור בו עד שיכתוב את השט׳ וכן אם התנה
המוכר בזה האומ׳ לחברו תן מנה לפלו׳ ויקנה ביתי לך כיון
שנתן קנה הבית מדין ערב כיצד בשטר כתב לו על הנייר
או על החרס או על העלה שדי נתונה לך שדי מכורה לך
כיון שהגיע השטר לידו קנה אע״פ שאין שם עדים כלל ואף
על פי שאין השטר שוה כלום ברא׳ במוכר שדה מפני
רעתה אבל בשאר קרקעות אף על פי שהגיע שטר שלמכר
בידו ואפי׳ היו בו העדים לא קנה עד שיתן את הדמים
כיצד בחזקה מכר לו בית מכר לו שדה או שנתן אותה
במתנה כיון שנעל או גדר או פרץ כל שהוא והוא שיועיל
במעשיו הרי זה קנה ברא׳ בשהחזיק בפני המוכר או הנותן
אבל שלא בפני המוכר או הנותן צריך שיאמר לו לך חזק
וקנה ואח׳ כך אם החזי׳ קנה אף על פי שאינו בפני הבעלי׳
המוכר בית לחבירו ומסר לו את המפתח הרי זה
כמי שאמר לו לך חזק וקנה וכשהחזיק יקנה כיצד
המחזיק בנעילה קנה כגון שמכר בית או חצר והיה הפתח
פתוח ונעל הלוקח את הפתח וחזר ופתחו הרי זה החזיק
וקנה שהרי נשתמש בה שמוש המועיל כיצד המחזיק
בגדרת כל שהוא קנה כגון שהיה שם גדר והיו עולין בנחת
והוסיף עליו כל שהוא והשלימו לעשרה ונמצא שאין עולין
אלא ברוחק הרי זה הועיל וקנה וכן אם היתה שם פרצה והיו
נכנסים בה ברוחק והרחיב הוא בה כל שהוא עד שנמצא
נכנס ברווח הרי הועיל וקנה נתן צרור והועיל כגון שחכר
בו המים לשדה או נטל צרור והועיל כגון שפתח בנטילתו
המים לשדה הרי זה קנה וכן כל כיוצא בזה המוכר
שדה לחבירו בצד שדהו או שנתנה לו במתנה כיון שרש
את המצר שבין שתי השדות ונעשו שתיהן כשדה אחת
קנה אבל אם הלך בה לארכה ולרחבה אין הלוך זה מועיל
כלום ואם שביל שלכרמים מכר לו הואיל ונעשה להלוך
קנה בהלוך וכמה שעור רחב הדרך שיקנה בהילוכו
אם היה מסויי׳ במחיצות קנה כדי שיגביה רגל ויניח רגל
בצדה ואם אין שם מחיצות קנה ברחב כדי שתהיה על
ראשו חבילה שלשריגים ויסוב בה היתה הקרקע צחיח
סלע שאין בה לא גדר ולא פרצה ואינה בת זריעה הרי
החזקה שקונה אותה שטיחת פירות או העמדת בהמה שם
וכיוצא בזה משאר התשמיש המוכר שדה לחבירו ונכנס
בה הלוקח וזרעה או נרה או שאסף פירות האילן או זמרו
וכל כיוצא בדברים אלו הרי זה קנה שהרי החזיק ואין אחד
מהן יכול לחזור בו וכן אם אסף המוכר סל שלפירות
ונתן ללוקח קנה לוקח מיד בחזקה שהרי גלה דעתו שהקנ׳
לו שדה זו קניין גמור ונעשו פירותיה שלו הגוי
אינו קונה בחזקה אלא בשטר הוא שקונה עם נתינת הכסף
וישר׳ הבא מחמת הגוי הרי הוא כגוי ואינו קונה אלא
בשטר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ונקנה
או בכסף או בשטר או בחזקה ואם אינו צריך לקרקע כגון
ענבים העומדות ליבצר הרי זה כמטלטלין לקנין ויש להן
אונאה כשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה כך
שכירות הקרקע נקנה בכסף לבדו או בשטר לבדו או
בחזקה ואין אח׳ מהן יכול לחזור בו המוכ׳ לחברו י׳ שדות
בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן ואפילו
היתה אחת מהן הרי גבוה והשני מצולה שהרי תשמיש
שלזו אינה תשמיש של זו אע״פכ׳ כיון שהחזיק באחת מהן
קנה השאר ברא׳ שנתן דמי כולן אבל אם לא נתן דמי
כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו לפי׳ אם היו הכל במתנה
קנה כולן וכן בשכירות כיון שהחזיק באחד מהן קנה
כולן כל זמן השכירות היו מקצת הקרקעות במכר ומקצתן
בשכירות כיון שהחזיק בין במכירה בין בשכירות קנה הכל

פרק שני

עבד כנעני הרי הוא כקרקע לקניה ונקנה בכסף ובשטר
או בחזקה ומה היא החזקה בקנין עבדים שישתמש בהן

כדרך שמשתמשין בעבדים בפני רבו כיצד התיר לו
מנעלו או שהנעיל לו מנעלו או שהוליך כליו לבי׳ המרחץ
או שהפשיטו או סכו או גררו או הלבישו או הגביה את
רבו קנה וכן אם הגביה הרב את העבד קנה תקפו והביאו
אצלו קנה שהעבדים נקנין במשיכה כזו אבל אם קרא
לעבד ובא אצלו או שאמ׳ לו רבו הראשון לך אצל הלוקח
והלך אצלו לא קנה עד שימשיכנו בתקיפה או שישתמשו
בו כמו שביארנו ואם החז׳ בו שלא בפני הרב צריך שיאמ׳
לו לך חזק וקנה עבד קטן הרי הוא כבהמה וקונין
אותו בדברים שקונין בהן הבהמה ובדברים שקונין בהן
העבדים לפי׳ נקנה במשיכה אף על פי שלא תקפו
הבהמה בין דקה בין גסה נקני׳ במשיכ׳ אף על פי שאיפש׳
להגביה אותה לא הצריכוהו להגביה מפני שמתחבטת
בארץ ואם הגביה קנה וההגבהה קונה בכל מקום אבל
המשיכה אין קונין בה אלא בסימטא או בחצר של שניהם
ואין קונין בה ברשות הרבים ולא בחצר שאינה שלשניהם
כיצד קונין את הבהמה במשיכה אין צריך
לומ׳ אם משכה והלכה או שרכב עליה והלכה בו שקנה אלא
אפי׳ קרא לה ובאה או שהכישה במקל ורצתה בפניו כיון
שעקרה יד ורגל קנאה והוא שימשוך בפני הבעלי׳ אבל אם
משך שלא בפני הבעלי׳ צריך שאמר לו קודם שימשוך לך
משוך וקנה המוכר עדר לחבירו או שנתן לו במתנה
כיון שמסר לו משכוכית היא הבהמה המהלכת בראש
העדר והכל נמשכין אחריה אין צריך לומר לו משוך וקנה
שמסירת בהמ׳ זו כמי שאמ׳ לו לך משוך וקנה וכיון שמסר
לו העדר קנהו אע״פ שמשך שלא בפניו האומר
לחברו משוך ותקנה או חזק ותקנה וכיוצא בדברים אילו
והלך ומשך או שהחזיק לא קנה שמשמע תקנה להבא
ועדין לא הקנה לו אלא צריך המוכר או הנותן לומר לו לך
חזק וקנ׳ או משוך וקנה וכיוצא בדברי׳ אלו שמשמען שיקנה
עתה בעת שימשוך או יחזיק האומר לחברו משוך
פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשי׳ יום ומשך לא קנה ואם
אמר לו קנה מעכשו ולאחר שלשים יום קנה ואפי׳ היתת
עומדת באגם ביום שלשי׳ שזה כמי שהקנה אותו מעתה על
תנאי נעשה התנאי נתקיי׳ הקנין וכל האומ׳ על מנת כאומ׳
מעכשו דמי המוכר בהמה לחבירו או נתנה לו במתנה
ואמ׳ קנה אותה כדר׳ שבני אדם קונין אם משך או הגביהה
קנה אבל אם רכב עליה אם בשדה קנה ואם בעיר לא קנה
לפי שאין דרך בני אדם לרכוב בעיר לפי׳ אם היה אדם
חשוב שדרכו לרכוב בעיר או אדם מזולזל ביותר שאינו
מקפיד על הלוכו בעיר רוכב כגון המטפלין בגדול הבהמות
או העברי׳ או שהיתה אשה או שהיה ברשות הרבי׳ שהרבי׳
רוחקין שם הרי זה קונה ברכיבה והוא שתהלך בו

פרק שלישי

אחד הבהמה ואחד שאר המטלטלן נקנין במעו׳ דין תורה
ומשנתן את המעות קנה ואין אחד מהן יכול לחזור בו אבל
חכמי׳ תקנו שלא יקנו המטלטלין אלא בהגבהה או במשיכת
דבר שאין דרכו להגביה כיצד המקבץ עצים או פשתן
וכיוצ׳ בהן ועשה מהן טעון גדול שאי איפשר להגביהו אינו
נקנה במשיכה שהרי איפשר להתי׳ האגד ולהגביהו עץ עץ
וכן כל כיוצ׳ בזה אבל אם היה טעון של אגוזי׳ או של פלפלין
או של שקדי׳ וכיוצ׳ בהן והיה גדול שאין אח׳ יכול להגביהו
הרי זה נקנה במשיכ׳ שאם יתירו יתפרד ויהיה לו בו טורח
גדול וכל כיוצא בזה הספינה הואיל ואי איפשר
להגביהה ויש במשיכתה טורח גדול ואינה נמשכת אלא
לרבים לא הצריכוה משיכה אלא נקני׳ במסירה וכן כל כיוצ׳
בזה ואם אמ׳ לו המוכר לך משוך וקנה אינו קונה הספינה
עד שימשכנה כולה ויוציאנה מכל המקום שהיתה בו שהרי
הקפיד המוכר שלא יקנה זה אלא במשיכה נמצאת
למד שהלוקח מטלטלין אע״פ שנתן כל הדמים יכול לחזור
בו וכן המוכר יכול לחזו׳ בו עד שיגביהה וימשך דבר שאינו
בו הגבהה או ימסו׳ המוכר ללוקח דבר שאין דרכו להמשי׳

קנה ואף אחד משניהן יכול לחזור בו וכופין את הלוקח ליתן את הרמים ולמה תקנו חכמים דבר זה במטלטלין גזרה שמא יתן הלוקח רמי החפץ וקודם שיקחנו יאבד באונס וכגון שנפלה דלקה ונשרף או באו לסטי׳ ונטלוהו אם יהיה ברשות הלוקח יתמהמה המוכר ולא יצילהו לפיכ׳ העמידוהו חכמים ברשות המוכר כדי שישתדל ויציל החפץ שאם אבד חייב לשלם נמצאת אומר שאם נתן דמי המקח ונאנס קודם שיקחנו ואמ׳ לו הלוקח תן לי מקחי או החזר לי את מעותי ואע״פ שיש עדים שאבד באונס ולא היה במוכר כח להצילו ולא נתרשל בדבר הרי זה מחזיר את הרמים שהרי תקנו חכמים משיכה לפיכך אם היה ביתו של לוקח שיש בו החפץ שנמכר מושכר למוכ׳ לא תקנו לו חכמים משיכה שהרי המקח ברשות הלוקח ומשנתן את הרמים נקנה המקח ואין אחד מהן יכול לחזור בו וכן השוכר המקום שאותן המטלטלין הנמכרין מונחין בו קנה ואין אחד מהן יכול לחזור בו ואע״פ שלא הגביה ולא משך ולא נמסרו לו שהרי נעשה ברשותו וכבר בארנו ששכירות קרקע נקנה בכסף או בשטר או בחזקה המקנה קרקע ומטלטלי׳ כאחד כיון שקנה קרק׳ בכסף או בשטר או בחזקה נקנו המטלטלין עמהם בין שהיו שניהם במכר או במתנה בין שמכר מטלטלין ונתן קרקע בין שמכר הקרקע ונתן המטלטלין כיון שקנה קרקע קנה מטלטלין בד״א בשהיו אותן המטלטלין צבורין באותה קרקע אבל אם היו במקום אחר צריך שיאמר לו קנה מטלטלי׳ אגב קרקע אפי׳ היו המטלטלי׳ במדינ׳ אחר ואמ׳ לו קנה אותם על גבי קרקע פל׳ כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין אע״פ שאינן צבורין בתוכה ואם לא אמר קנה אגב קרקע לא קנה וקרקע כל שהוא קונין על גבה כל מטלטלין שירצה הקנה השדה לאחר והמטלטלין לאח׳ אע״פ שאמ׳ לו קנה המטלטלי׳ על גב קרקע והחזיק האחר בקרקע לא קנה השני המטלט׳ ואם תפשן אחר שחזר בו המקנה אין מוציאין מידו שהרי תפשן אחר שקנה חברו הקרקע שנקנו אלו על גבו

המקנה עברים וקרקעות כאחר החזיק בעברים לא קנה הקרקעות החזיק בקרקעות לא קנה עבדי׳ עד שיהיו עומדי׳ בתוך הקרקע ואע״פ שאמר לו קנה עברים על גבי קרקע לא קנה עד שיהיו בתוכה שהעבר מהלך לדעת עצמו המקנה עברים ומטלטלין כאחר משך המטלטלין לא קנה העברים החזיק בעברים לא קנה המטלטלין אלא אם כן היו המטלטלין על גבי העבר והוא שיהיה כפות שהרי אינו יכו׳ להלך המקנה בהמה וכלים שעל גבה כאחר אף על פי שמשך הבהמ׳ וקנאה לא קנה הכלים שעליה עד שיגביה או ימשוך הכלים עצמן אם אין דרכן להגביהן שהבהמה בחצר המתהלכת היא ואין מה שבתוכה קנוי לבעלה לפיכ׳ אם היתה הבהמה כפותה קנה את כלים שעליה אמר לו המקנה משוך בהמה וקנה כלים שעליה הואיל ולא הקנה לו גוף הבהמה אע״פ שמשכה והיא כפותה לא קנה כלים שעליה עד שימשוך הכלים עצמן היה עציץ נקוב לאחר והיו הזרעים שבו לאחר הקנה העציץ לבעל הזרעים כיון שמשך קנה הקנה הזרעי׳ לבעל העציץ לא קנה עד שיחזיק בזרעים עצמן היה העציץ והזרעים שבו לאחר והקנה הכל לאחר והחזיק בעציץ לקנות הזרעים את העציץ לא קנה החזיק בזרעים קנה העציץ וזהו ששנינו נכסים שאין להן אחריות נקנים עם נכסים שיש להן אחריות שהזרעים שבעציץ נקוב זרועים הם בארץ וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע כמו שביארנו כבר בארנו שכל העומר ליבצר כבצור דמי ואינו נקנה אלא בהגבהה או בשאר דברים שנקנין בהן המטלטלין פשתן שהוא מחובר לקרקע ויבש שאינו צריך לקרקע ואמר לו יפה לי קרקע כל שהו וקנה כל מה שעליה כיון שתלש כל שהו קנה הכל מפני התנאי הזה אבל אם לו הקנה לי הפשתן הזה במכר או במתנ׳ לא קנה אלא מה שתלש שהרי הגביהו וכן כל כיוצ׳ בזה

פרק רביעי

כליו של אדם כל מקום שיש לו להניחו קנה לו וכיון שנעש׳ המטלטלין בתוך הכלי אין אחד מהן יכול לחזור בו והרי זה כמי שהגביהן או כמי שהונחו בתוך ביתו לפיכך אין כליו שלאדם קונה לו ברשות הרבים ולא ברשות המוכר אלא אם אמר לו המקנה לך וקנה בכלי זה וכן אם קנה הכלי תחילה והגביהו ואחר כך הניחו שם ברשות המוכר וחזר וקנה ממנו הפירות כיון שנעשו בתוך כלי הזה קנה אותם שמפני שהנאת המוכר במכירת הכלי אינו מקפיד על מקומו כשם שאין כ יו שללוקח קונה לו ברשות מוכר כך אין כליו שלמוכר קונה ללוקח אע״פ שהוא ברשות הלוקח מסירה אינה קונה אלא ברשות הרבים ובחצר שאינה שלשניהם והמשיכה אינה קונה אלא בסימטא או בחצר של שניהם וההגבהה קונה בכל מקום דבר הנקנה במשיכה אם היה ברשות הרבים ומשכו הלוקח לרשותו או לסימטא כיון שהוציא מקצת החפץ לרשות הרבים קנה

טעון שלפירות שהיה מונח ברשות הרבים ומשכו לוקח לרשותו או לסימטא אחר שפסק הדמים קנה אע״פ שעדיין לא מדד וכן אם מדדן הלוקח ברשות הרבים קנה ראשון ראשו׳ בהגבהה היה מוכר מודד לתוך כליו שללוקח לא קנה שאין כליו שללוקח קונה לו ברשות הרבים היו הפירות ברשות הלוקח כיון שקבל עליו המוכר למכור קנה לוקח ואף על פי שעדין לא מדד היו ברשות המוכר או ברשות המופקרין אצלו לא קנה הלוקח עד שיגביה הפירות או עד שיוציאם מרשותו בשכירות מקומן וכיוצא בו כמו שבארנו היו הפירות בסימטא או בחצר של שניהם ואפילו היו ברשות לוקח והיו בתוך כליו שלמוכר וקבל עליו המוכר למכו׳ והתחיל המוכר למדוד בתוך כליו שלמוכר אם אמר לו כור בשלשים סלע אני מוכר לך יכול לחזור בו אפי׳ בסאה אחרונה הואיל ועדין הפירות בכליו ולא נגמר כל המדה וכליו שלמוכר אינו קונה ללוקח אע״פ שהוא ברשות הלוקח ואם אמר לו כור בשלשי׳ סאה בסלע ראשו׳ קנה כיון שפסקו הדמים על כל סאה וסאה כל סאה שיגביה המוכר ויערה אותה נגמרה מכירתה הואיל ואין הפירות ברשות המוכר ולא ברשות הלוקח ואלו לא היו הפירו׳ בכליו שלמוכר כיון שהן ברשות לוקח קנה משפסק אע״פ שלא מדד כמו שביארנו וכן המוכר יין או שמן לחבירו בסימטא או בחצר שלשניהם או ברשות לוקח והיתה המדה של סרסור עד שלא נתמלאת המדה למוכר משנתמלאת המדה הרי הן ברשות לוקח ואין אחר מהן מהן יכול לחזור בו וכן פירות שהיו צבורין בסימטא או בחצר של שניה׳ והמרה אינה שלאחר מהן והיה המוכר מודד עד שלא נתמלאת המדה הרי היא ברשות מוכר ומשנתמלאת המדה הרי היא ברשות לוקח היה המרה שלאחר מהן והיו בה רשמין לירע חצות שלישה ורביעה וכיוצא בהן כיון שהגיע לרושם מן הרשמים קנה ראשון ראשו׳ ואע״פ שלא נתמלאת המדה שכל רושם מהם כמדה בפני עצמה שהרי כל אחד מהן היא המרה והוא סומך על הרשמים שבה זה כלל גרול יהיה בידך הקונה את המטלטלין אם פסק הדמים ואחר כך הגביה קנה ואם הגביה תחלה והניח ואחר כך פסק הדמים לא קנה באותה הגבה עד שיגביה אחר שפסק או ימשוך דבר שאין דרכו להגביהה היה דבר הנמכר דמיו קצובין וידועים והגביהו קנהו אע״פ שפסק אחר שהגביה והוא הדין בשאר דברים שקונין בהן את המטלטלין שצריך לקנו׳ בהן אחר שיפסוק הדמי׳ אלא אם כן דמיו קצובין כמו שביארנו לפיכ׳ המושך חמרי׳ ופועלי׳ והכניסן לתוך ביתו אם מדד עד שלא פסק הדמי׳ אפי׳ היה הלוקח הוא המודד או שפסק הדמ׳ ואח״כ מדד המוכר שניה׳ יכולי׳ לחזור בהן פרקן הלוקח והכניסן לתוך ביתו אם פסק הדמי׳ ואח״כ מדד המוכר אין שניהם יכולין לחזור בהן שהרי סמכה דעתו למכור ואם מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בהם שהרי לא סמכה דעתו עדין למכור ואפי׳ מדד הלוקח הנוטל כלים מן האומן על מנת לבקרן אם היו דמיו קצובים ונאנס בידו חייב

ברמיו הואיל ודמיו קצובים מעת שהגביהו נעשה ברשותו
והוא שיגביהנו כדי לקנות את כולו ויהיה אותו חפץ הנמכר
חביב על הלוקח   אבל חפץ שהמוכר קץ בו והוא מבקש
ורודף למכרו הרי הוא ברשות המוכר עד שיפסוק הדמים
ויגביהנו הלוקח אחר שפסק   אחר המושך או המגביה
או המחזיק בעצמו או שאמר לאחר להגביה או למשוך לו
או להחזיק לו הרי זה זכה לו וכן בשאר דרכי הקניה

פרק חמישי

כל המטלטלין קונין זה את זה כיצד החליף פרה בחמור או
יין בשמן אעפ שמקפידין על הדמים ושיערו כמה שוה זה
וכמה שיה זה   ואחר כך החליפו כיון שמשך האחר או
הגביהה קנה השני המטלטלין האחרים בכל מקום שהם
ונעשי ברשותו ואעפ שעדין לא משכן   החליף חמור
בפרה וטלה ומשך הפרה ועדין לא משך את הטלה לא קנה
שאין כאן משיכה גמורה וכן כל כיוצא בהם   דמים
שאין מקפידי עליהם הרי הן כשאר מטלטלין וקונין כיצד
הרי שחפן מעות בלא משקל ובלא מנין או נטלו בצרורה
ואמר לו מכור לי פרתך או יין זה באלו ונתן לו את הדמים
קנה ואין אחד מהן יכול לחזור בו שזה דבר שאינו מצוי
הוא ולא הצריכו בו משיכה   וכן ראובן שמכר מטלטלין
לשמעון בחמשים זוז   וקנה שמעון המטלטלין ונתחייב
בדמים ואחר שנתחייב שמעון בחמשי זוז אלו היה לו יין או
בהמה או עבד וכיוצא בהן משאר המטלטלין והיה רוצה
למכרן   ואמר לו ראובן מכור אותו לי בחמשים זוז שיש לי
בידך דמי המכר ואמר לו הן   קנה ראובן המטלטלין בכל
מקו שהן ואעפ שלא משך ולא הגביהה שגם זה דבר שאינו
מצוי הוא ולא הצריכו בו משיכה אבל אם היה חוב לו עליו
שלא מחמת המכר   ואמר לו מכור לי מטלטלין בחוב שיש
לי אצלך ורצו שניהם לא קנה עד שיגביהו או ימשוך דבר
שאין דרכו להגביה או יקנה באחד מן הדרכי שהמטלטלין
נקנין בה   הקרקעות והעבדים והבהמה ושאר כל
המטלטלין כל אחד מהן נקנה בחליפין והוא הנקרא קנין
ועקר הדרך הזאת שיתן הקונה למקנה כלי כל
שהוא ויאמר לו קנה כל זה חלף החצר או היין או הבהמה
או העבד שמכרת לי בכך וכך   כיון שהגביה המוכר את
הכלי וקנהו קנה הלוקח אותו הקרקע או אותן המטלטלין
אעפ שעדין לא משכן ולא נתן את הדמים ואחד מהן אין
יכול לחזור בו   אין קונין לא בכלים ואעפ שאין בו
שוה פרוטה ואין קונין בדבר שאסור בהנאה ולא בפירות
ולא במטבע ואין קונין בכליו של מוכר לא בכליו של לוקח
הקנה אחד כלי למוכר כדי שיקנה הלוקח אותו
הממכ׳ זכה הלוקח ואעפ שהקנה לו הכלי על מנת להחזירו
נקנה המקח וזכה בו הלוקח שהמתנה על מנת להחזי שמה
מתנה אעפ שלא תפס המוכ׳ כל הכלי שהקנהו חלף ממכרו
אלא אחז מקצתו ואחז המקנה לו מקצתו קנה הלוקח והוא
שאחז ממנו כדי שעור כלי   או יאחזנו אחיזה שהוא יכול
לנתק את כל הכלי מיד המקנה לו   לפיכך אם הקנה לו
במקצת הבגד צריך שיאחוז מן הבגד שלש אצבעות שאם
יפסוק ממקו שאחז הרי היא כלי בפני עצמו ששלש אצבעו
מבגד קרוי כלי כמו שביארנו בענין טומאת בגדים וכן אם
אחז פחות משלש והיה יכול לנתק כל הכלי קנה
זה שכותבין בשטרות וקנינא
מפלני בכלי הכשר לקנות בו   בכלי להוציא פירות וכיוצא
בהן   הכשר להוציא אסורי הנאה   לקנות בו להוציא כליו
של מוכר זה הקנין אינו צריך להיות בפני עדים לא אם
היה בינו ובין חברו קנה שלא הצריכו   תורה עדים בדיני
ממונות לא לכופר   אבל המוכר או הנותן או השוכר או
המשאיל וכיוצא בהן אין צריך עדים   וכיון שקנה הקונה
בדרך אחד מן הדרכי שקונין בהן בין בהגבהה בין במשיכ׳
במסיר בין בקנין   בין בכסף בין בשט או בחזק קנה ואעפ
שאין שם עדים המוכר או הנותן שקנו מידו יש לכל אחד
מהן לחזור בו כל זמן שעסוקין   באותו ענין ואעפ שהקנין

בפני עדים   ואם הפסיק הענין אין אחד מהן יכול לחזור
אעפ שאין ביניהן עדים   וכשם שחוזר המוכר והנותן כך
חוזר הלוקח והמקב כל זמן שעסוקין באותו ענין   מה שאין
כן בשאר דרכי הקניה   יש דברים הרבה שאינן צריכין
קנין ואין לקנין בה טעם כגון המשחרר את עבדו והמגרש
אשתו או עושה שליח או המוסר מודע או המבטל מודעא
או המוחל לחברו   חוב או פקדון שיש לו בידו וכל כיוצא
בדברים אלו נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברי׳
או כיוצא באלו ואומר וקנינא מפלני שעשה פלוני שליח או
שמחל לפלו׳ חוב שיש לו אצלו או שבטל המודע שמסר על
גט זה וכיוצא באלו אף על פי שאינו צריך   קנין זה
שנהגו להקנות באלו הדברים אינו מועיל כלום לא להודיע
שאינו אומ דברים אילו כמשחק ומהתל   אלא שגמר בלבו
ואחר כך אמר לפי אם אמ בלב שלם אני אמרתי וגמרתי
לעשות דבר זה אינו צריך דבר אחר כלל הדברים   שאין
בהן ממש אין הקנין מועיל בהן   כיצד הרי שכתב בשטר
וקנינו מפלו׳ שילך בסחורה עם פלוני   או שיחלקו השדה
שביניהם או שישתתפו שניהם באומנות   וכיוצא בדברים
אלו כולן הרי זה קנין דברים ואינו מועיל כלום   שהרי לא
הקנה לחבירו דבר מסוים וידוע   לא עקר ולא פירו עקר
הידוע

פרק ששי

הפירו אף על פי שאין קונין בהן כמו שביארנו הרי ניקנין
בקנין כשאר המטלטלין אבל המטבע כשם שאין קונין בו
כך אינו נקנה בקנין נמצא המטבע אינו נקנה בקנין ואינו
נעשה הוא עצמו קנין לקנו בשאר דברים   לשונות שלזהב
ושל כסף הרי הן כעששיות שלברזל או של נחשת   והכל
כשאר המטלטלי הן ונקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה
כמו שביארנו אבל המטבעות שלכסף או דינרין שלזהב או
המעו שלכסף ונחש הרי הן כולן דמי כנגד שאר המטלטלי׳
והנותן את אחד מהן דמי המטלטלין לא קנה עד שימשוך
או יגביה כמו שבארנו   ואין אחד מהן נקנה בקנין ולא
נעשה קנין   בדא בזמן שקונה שאר מטלטלין באחד
ממיני מטבעות אלו או עבדים וקרקעות   אבל הדינרין של
זהב לגבי מטבעות שלכסף הרי הן כפירות וכן המעות של
נחשת כמו פירות לגבי מטבעות של כסף   כיצד נתן
לו דינרי של זהב בעשרי וחמשה דינ׳ של כסף נקנה הכסף
אעפ שעדין לא בא הכסף לידו וחייב ליתן לו עשרי׳ וחמש
דינר שלכסף כשפסק עמו אם חדשים חדשים   אם ישנים
ישנים   אבל אם נתן לו עשרים וחמשה כסף בדינר זהב
לא קנה עד שיקח הדינר שלזהב וכל אחד יכול לחזור   בו
נתן לו שלשים איסר שלנחשת בדינר שלכסף נקנה
הדינר שלכסף וחיי׳ ליתן לו כמו שפסק עמו אם דינר חדש
חדש אם ישן ישן אבל אם נתן לו דינר של כסף בשלשים
איסר לא קנה עד שיקח האיסרות של נחשת   וכל אחד
מהן יכול לחזור בו   וכן מעות הרעות שפסלתן מלכות
או המדינה או דינרין שאינן יוצאין באותה מדינה   ואין
נושאין ונותנין בהן עד שמשנין אותן למטבע אחר   הרי
הן כפירות לכל דבר ונקנין בקנין וקונין   את המעות ואין
המעות קונות אותן כשאר כל הפירות   המטבע אין
לו דרך שיזכה בו מי שאינו ברשותו לא על גבי קרקע כגון
שקנה הקרקע ועל גבו המעות או שישכור את מקום המעו׳
כיון שזכה בקרקע בכסף או בשטר או בחזקה או בקנין
זכה במעות והוא שיהיו אותן המעות קיימין   כגון שיהיו
מופקדין במקום אחר   אבל ראובן שהיה לו חוב על
שמעון והקנה ללוי קרקע ועל גבה חוב שיש לו אצל שמעו׳
נראה לי שלא קנה החוב   היו עומדין שלשתן ואמ לו מנה
שיש לי בידך בין פקדון בין מלוה תנהו לזה קנה לוי ואין
אחד משלשתן יכול לחזור בו ודבר זה אמרו חכמי׳ שהיא
הלכה שאין לה טעם לפיכך אין למדין ממנה לדין אחר
היה ראובן חייב לשמעון מאה זוז   ואמר ללוי תן לשמעון
מאה זוז אלו שאני חייב לו עד שאתן לך   או עד שאעשה
עמך חשבון ואמ לו הן וקבל שמעון כל אחד משלשתן יכול

לחזור בו ואפי׳ פרע לוי לשמעון מקצת חובו לפיכך אם לא
פרע לוי לשמעו׳ חוזר שמעו׳ ותובע את ראובן בשאר חובו
המוכר שטר חוב לחבירו או נתנו לו במתנה אינו
נקנה במסירת השטר לידו שלא מסר לו אלא הראיה שבו
ואין הראיה נתפסת ביד וכיצד יקנה השטר שיכתוב לו
המקנה קנה שטר פלו׳ וכל השעבו׳ שיש בו וימסור לו השט׳
ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה ואין צריך עדים לענין
קניתו אבל צריך עדים לענין תביעתו שהרי הנתבע אומר
לו מי יאמר שבעל דברים שלי כתב ומסר לך קנין
השטרות בדרך הזאת מדברי סופרים אבל מן התור׳ אין
הראיות נקנות אלא גוף הדבר בלבד קנוי לפי׳ המוכר שטר
חוב לחברו עדיין יכול למחול ואפי׳ יורשו מוחלו
האשה שהכניסה שטר חוב לבעלה אינה יכולה למחול אלא
מדעת בעלה מפני שידה כידו המקנה לחבירו קרקע
כל שהוא והקנה לו על גבה שטר חוב הרי זה קנה השטר
בכל מקום שהוא בלא כתיבה ובלא מסירה ונראה לי שגם
זה יכול למחול אחר שמכרו וכן המוכר קרקע וכתב
השטר ואין הלוקח עמו כיון שהחזיק הלוקח בקרקע נקנה
בשטר בכל מקום שהוא האומר זכו בשדה זו לפלוני
וכתבו לו את השטר והחזיק הזוכה לו בקרקע יש לנותן
לחזור בשטר עד שיגיע ליד בעל המתנ׳ ואע״פ שאינו יכול
לחזור בשדה אמר להם זכו לו בשדה על מנת שתכתבו
לו את השטר אע״פ שהחזיקו לו בשדה חוזר בזה ובזה עד
שיגיע שטר המתנה לידי מקבל המתנה

פרק שביעי

מי שנתן הרמי׳ ולא משך הפירו׳ אע״פ שלא נקנו המטלטלין
כמו שביארנו כל החוזר בו בין לוקח בין מוכר לא עשה
מעשה ישרא׳ וחייב לקבל מי שפרע ואפי׳ נתן הערבון כל
החוזר מקבל מי שפרע וכיצד מקבל מי שפרע אוררי׳ אותו
בב״ד ואומרי׳ מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור
הפלגה ובאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים הוא
יפרע ממי שאינו עומד בדבורו ואחר כך יחזור הדמים
הנותן דמי המטלטלין או מקצת הדמים וחזר בו
הלוקח ואמ׳ לו המוכר בוא וטול מעותיך הרי המעות אצלו
כמו פקדון ואם נגנבו או אבדו אינו חייב באחריותן אבל
אם חזר בו המוכר הרי המעות ברשותו וחייב באחריותו
ואע״פ שחזר בו ואמר ללוקח בא וטול את שלך עד שיקבל
עליו מי שפרע ויאמר לו אחר כך בא וטול את שלך מי
שהיה לו חוב אצל חברו ואמר לו מכור לי חבית של יין
בחוב שיש לי אצלך ורצה המוכר הרי זה כמי שנתן הרמי׳
עתה וכל החוזר בו מקבל מי שפרע לפיכך אם מכר לו
קרקע בחובו אין אחד מהן יכול לחזו׳ בו ואע״פ שאי׳ מעות
המלוה מצויות בשעת המכר הלוקח מחברו קרקע
או עבדים או שאר מטלטלין ופסקו הרמים והניח משכון
על הרמי׳ לא קנה וכל הרוצ׳ לחזור משניה׳ חוזר ואינו חייב
לקבל מי שפרע מכר לו בדברים בלבד ופסקו הדמים
ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהי׳ לו סימן ידוע שהו׳
שלו אע״פ שלא נתן מהרמי׳ כלום כל החוזר בו אחר שרשם
מקבל מי שפרע ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם
קנין גמור נקנה המקח ואין אחד מהן יכול לחזור בו ויהיה
זה חייב ליתן דמים דבר ברור הוא שאין דין זה
אלא בשרשם בפני המוכר או שאמר לו המוכר רשום מקחך
שהרי גמר להקנותו כמו שביארנו בחזקה ובמשיכה
הנושא ונותן בדברי׳ בלבד הרי זה ראוי לעמוד לו בדבורו
אע״פ שלא לקח מן הדמי׳ כלום ולא רשם ולא הניח משכון
וכל החוזר בו בין לוקח בין מוכר אע״פ שאינו חייב לקבל
מי שפרע הרי זה ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה
הימנו וכן מי שאמר לחברו ליתן לו מתנה ולא נתן
הרי זה ממחוסרי אמנה בד״א במתנה מועטת שהרי סמכה
דעתו של מקבל כשהבטיחו אבל במתנה מרובה אין בה
חסרון אמנה שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אילו עד
שיקנה אותו בדברים שקונה בהן הנותן מעות
לחברו לקנות לו קרקע או מטלטלין והניח מעות חברו
אצלו והלך וקנה לעצמו במעותיו מה שעש׳ עשוי והרי הוא
מכלל הרמאין היה יודע שזה המוכר אוהב אותו ומכבדו
ומוכר לו ואינו מוכר למשלחו הרי זה מותר לקנות לעצמו
והוא שיחזור ויודיעו ואם מפחד שמא יבא אחר ויקדמנו
לקנות הרי זה קונה לעצמו ואחר כך מודיעו הורו
מקצת המורים שאם קנה לעצמו במעות חברו אחר שזקפן
עליו מלוה הרי קנה לעצמו ומקבלין ממנו כשאמר זקפתי
אותם המעות על עצמי במלוה ואני אומר שאין דין זה דין
אמת אלא המקח של משלח כמו שיתבאר בדין העסק
שלשה שנתנו מעות לאחר לקנות להם המקח אם היו המעו׳
מעורבות וקנה במקצת הרמים אע״פ שהיתה כונת השליח
שזה שקנה לאחד מהן הרי המקח של כולן וחולקין אותו
לפי מעותיהן היו מעות של אחד מהן צרורין וחתומין
אע״פ שהיה בלב השליח הזה שיקנה המקח לכלן לא קנה
אלא זה שנקנה המקח במעותיו בלבד

פרק שמיני

המוכר שדה לחברו באלף זוז ונתן לו מקצת הרמי׳ והיה יוצ׳
ונכנס ותובע שאר הרמים אפי׳ לא נשאר לו אלא זוז אחד
לא קנה הלוקח את כולה אע״פ שכתב השטר או החזיק
חוזר בו הלוקח יד המוכר על העליונה רצה אומר לו לך
הילך מעותיך או קנה מן הקרקע כנגד המעו׳ שנת׳ ונותן
לו מן הזבורית שבה ואם חזר המוכר יד הלוקח על העליונ׳
רצה אומ׳ תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל
מן היפה שבה ואם לא היה יוצא ונכנס ותובע קנה
הלוקח את כולה ואין אחד מהן יכול לחזור בו ושאר הרמי׳
עליו כשאר החובות מכר שדהו מפני רעותה אע״פ שהוא
יוצא ונכנס ותובע שאר הרמים קנה הכל ואין הלוקח יכול
לחזור בו שזה שתובע ורודף לא מפני שעדי׳ לא גמר והקנ׳
אלא כדי שלא יחזור בו הלוקח וכן הדין במוכר מטלטלין
אע״פ שמשך הלוקח הפירות והוציא לרשותו והמוכר נכנס
ויוצא על שאר הרמי׳ לא קנה ויד החוזר בו על התחתונה
כמו שביארנו אלא אם כן מכר מפני רעת ממכרו והרי זה
קנה הכל לקח שוה מאה במאתים והמוכר יוצא
ונכנס לתבוע שאר הרמים הרי זה ספק אם הוא כמוכר
שדהו מפני רעתה וזה שתוב׳ מפני שעדי׳ לא גמר להקנותו
עד שיקח כל הרמים לפיכך הרוצה לחזור משניהם אינו
יכול לחזור ואם תפס המוכר ממקח שמכר כנגד המעות
שנשארו לו אין מוציאין מידו הקונה דבר מחבירו
ונתן לו הרמי׳ וטעה במנין המעו׳ ולאחר זמן תבעו המוכר
ואמר לו מאה שנתת לי אינם אלא תשעים נקנה המקח
ומחזיר לו העשרה אפי׳ אחר כמה שנים בין בקרקע בין
במטלטלין האומר לחבירו כשאמכור שדה זו הרי היא
מכורה לך מעכשו במאה זוז וקנה מידו על כך ולאחר זמן
מכרה לאחר במאה קנה הראשון מכרה ביותר על
מנה קנה אחרון שלא אמר לו אלא כשאמכור שיהיה מוכר
מדעתו תחלה וזה לא היה רוצה למכור ולא מכר אלא מפני
התוספת שהוסיף זה על השוה ונמצא כמי שנאנס ומכר
אמר לו כשאמכרנה הרי היא קנויה לך מעכשו כמה
שישומו אותה בית שלשה אפי׳ על פי שנים מן השלש אם
לו כמו שיאמרו שלשה עד שיאמרו השלשה וכן אם אמר
לו כמו שישומו אותה בית ארבעה עד שישימו הארבע טולן
ויסכימו וימכור לאחר כמו שיסכימו ואחר כך יקנה הראשון
שמו אותה שלשה או ארבעה ואמ׳ המוכר עד שיבאו
ג׳ אחרים או ארבעה וישומו אין שומעין לו שהרי קנו מידו
תחלה שמכר מעכשו

פרק תשיעי

המוכר להקדש ואמר לו הגזבר בכמה אתה מוכר חפץ זה
ואמר בעשרה אפי׳ היה שוה מאה כיון שאמר בעשרה אינו
יכול לחזור בו שאמירה לגבוה כמסירה להדיוט הגזבר
שקנה להקדש או שמכר ידו על העליונה כיצד נתן
רמים שלהקדש אע״פ שלא משך הפירות אם הוקרו קנה

כרין תורה ואם הוזלו הפירו׳ חוזר שהרי לא משך ולא יהא כח הדיוט חמור מכח ההקרש וכן אם מכר חפץ שלהקרש ומשכו הלוקח ולא נתן רמים והוזל החפץ קנה שלא יהיה כח הריו׳ חמור מכח הקרש ואם הוקר החפץ חוזר בו שהרי לא לקח הגזבר רמים וההקרש אינו נקנה אׄא בכסף שנׄ ונתן הכסף וקם לו ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע נכסי יתומים הרי הן כהקרש כיצד יתומים שמכרו פירות ונמשכו מהן הפירות ועדיין לא לקחו הרמים והוקרו הפירו׳ חוזרין בהן שאין נכסי יתומים נקנין אׄא בכסף כהקרש הוזלו הפירות לא יהיה כח הריוט יותר חמור מכחן וכן אם לקחו הרמים ועדין לא נמשכו פירותיהן והוקרו חוזרין כשאר ההריוטות אבל אם הוזלו הפירות ורצו הלקוחות לחזור בהן חוזרין ומקבלין מי שפרע כרינם עם שאר העם שאם נחייב אותם ליקח הפירו׳ כרין תורה הרי זו רעה ליתומים שאם יהיה רינם כך כשיצטרכו למכור לא ימצאו מי יתן להם רמים וכן יתומים שלקחו פירות ומשכו הפירות ולא נתנו הרמים והוקרו לא יהיה כח הריוט גרול מכחן ואם הוזלו הפירות אינן חוזרין שזו רעה להם כשיצטרכו לקנות פירות ולא ימצאו מי שימכור להם נתנו הרמים ולא משכו הפירות והוזלו הפירות חוזרין לא יהיה כח הריוט גרול מכחן הוקרו אם רצו המוכרין לחזור בהן חוזרין ומקבלין מי שפרע שאם יהיה רינם שיקנו בנתינת המעות יאמר להם המוכר נשרפו הפירות שלקחת או אברו באונס וכבר נעשו ברשותכם משעת נתינת המעות בארבעה פרקים בשנה העמירו רבריהם על רין תורה בבשר מפני שהעם כולן צריכין לבשר ואלו הן ערב יום טוב האחרון של חג וערב יום טוב של פסח וערב העצרת וערב ראש השנה כיצר היה לטבח שור אפילו שוה מאה רינרין ולקח רינר אחר מן הלוקח כרי ליתן לו בשר כשישחוט ולא נתקבצו לו כל רמי השור אינו יכול לחזור בו אלא משחיטין את הטבח בעל כרחו וכופין אותו לשחוט וליתן הבשר ללוקח לפיכך אם מת השור מת ללוקח

פרק עשירי

מי שאנסוהו עד שמכר ולקח רמי המקח אפי׳ תלוהו עד שמכר ממכרו ממכר בין במטלטלין בין בקרקעות שמפני אונסו גמר ומקנה אעפׄ שלא לקח הרמים בפני הערים לפי׳ אם מסר מורעא קורם שימכור ואמר לשני ערי׳ רעו שזה שאני מוכר חפץ פלו׳ או שרה פלו׳ לפלו׳ מפני שאני אנוס הרי הממכר בטל ואפי׳ החזיק כמה שנים מוציאין אותה מירו ומחזיר הרמים וצריכין הערים לירע שהוא מוכר מפני האונס ושהוא אנוס וראי לא שיסמכו על פיו וכל מורעא שאין כתוב בה ואנו הערים ירענו שפלוני זה אנוס היה אינה מורעא ברׄא במוכר או בעושה פשרה אבל במתנה או במחילה אם מסר מורעא קורם מתנה אעפׄ שאינו אנוס הרי המתנה בטלה שאין הולכין במתנה אׄא אחר גלוי רעת הנותן שאם אינו רוצה להקנו׳ בכל לבו לא קנה המקבל מתנה והמחילה מתנה היא אחר האונס את חבירו בשהכהו או תלאהו עד שמכר או שהפחירו ברבר שאיפשר לו לעשות בין בירי גוים בין בירי ישראׄל הרי זה אונס ומעשה באחר ששכׄ פררס מחבירו לעשר שנים ולא היה שטר חוב ביר המשכי׳ ואחר שאכלו השוכר שלש שנים אמר לו אם לא תמכרנו לי אכבש שטר שכירות ואטעון שהוא לקוח בירי ואמרו חכמים שזה אונס וכן כל כיוצא בזה לפיכך אם תבעו המשכיר בבׄר וכפר בו וטען שהפררס שלו ואחר כך מסר המשכיר מורעא ואחר כך מכר לשוכר שכפר בו הרי הממכר בטל שהרי יש לו ערים שהוא אנוס והם הערים שכפר בפניהם בבׄר והם ערי המורעא וכן כל כיוצא בזה ברׄא באנס שהרי הוא חמסן מפני שכופה את המוכר למכור שלא ברצונו אבל הגזול והוחזק גזלן ואחר כך לקח שרה שגזל אין המוכר צריך למסור מורעא כמו שבארנו בהלכות גזלה

עירי המורעה יש להם לחתום הם עצמן באותו הממכר שנמסרה להם המורעא עליו ואין בכך כלום ואפי׳ אמׄ להם בפני האנס ברצוני מכרתי בלא אונס הרי המוערא קיימת כשם שאנסו שמכר בלא רצון כך אנסו עד שאמר ברצוני אני מוכר וכן אם הורה בפניהם שלקח הרמים אחר שמסר מורעא על כך אינו חייב להחזיר כלו׳ שהאנס אנסו עד שיורה והערים כבר ירעו שהוא אנוס אבל אם מנה הרמים בפניהם חייב להחזיר העירו עליו עירי המוכר שבטל המוער׳ הרי המורעא בטלה ואם אמר לעירי המורעא היו יורעין שכל קנין שאני לוקח לבטל המורעא שהכל בטל ואיני אומר כך אׄא מפני האונס שאתם יורעין ואין ברעתי להקנו׳ לזה האנס לעולם הרי המכר בטל ואעפׄ שקנו מירו לבטל המוערא על הדרך שביארנו

פרק אחד עשר

המקנה בין קרקע בין מטלטלין והתנה תנאין שאיפשר לקיימן בין שהתנה המקנה בין שהתנה הקונה אם נתקיימו התנאין נקנה הרבר שהוקנה ואם לא נתקיים התנאי לא קנה וכבר ביארנו משפטי התנאין בהלכות אישות ברׄא בשקנה ברדך מן הדרכים שקונין בהן והרי יש עליו לקיים את התנאי אבל אם לא קנה עתה והתנה עמו שאם יתקיים התנאי זה יקנה ואם לא נתקיים לא יקנה אעפׄ שנתקיים התנאי לא קנה שזו אסמכתא היא שהרי סמך קנייתו לעשות כך וכך וכל אסמכתא אינה קונה שהרי לא גמר בלבו להקנותו כיצר המוכר בית לחברו או נתנו לו׳ במתנה על מנת שילך עמו לירושלם ביום פלוני והחזיק זה בבית הרי זה קנה כשילך עמו לירושלם באותו היום ואם עבר אותו היום ולא הלך לא קנה אבל אם התנה ואמ׳ לו אם תלך עמי לירושלם ביום פלני או אם תביא לי רבר פלני אתן לך בית זה או אמכרנו לך בכך וכך והלך עמו באותו היום או שהבי׳ לו אעפׄ שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי לא קנה שזו היא אסמכתא וכן כל כיוצא בזה לפיכך הנותן ערבון לחברו ואמר לו אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך והלה אומר ואם אני חוז׳ בך אכפול לך ערבונך אם חזר בו הלוק׳ קנה זה הערבו׳ שהרי הוא תחת ירו ואם חזר בו המוכר אין מחייבין אותו לכפול הערבון שזו אסמכתא היא ואסמכתא לא קנה וכן מי שפרע מקצת חובו והשליש את השטר ואמר לו אם לא נתתי לך עד יום פלני תן לו שטרו והגיע זמן ולא נתן לו לא יתן השליש את השטר שזו אסמכתא היא וכן כל תנאין שמתנין בני אׄר ביניהן אעפׄ שהן בערי׳ ובשטר אם יהיה כך או אם תעשׄ כך אתן לך מנה או אקנה לך בית זה ואם לא יהיה או לא תעשה לא אקנה לך ולא אתן לך אעפׄ שעשה או שהיה הרבר לא קנה שכל האומר אם יהיה אם לא יהיה לא גמר והקנׄ שהרי רעתו ערין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה כל האומר קנה מעכשו אין כאן אסמכתא כלל וקנה שאׄו לא גמר להקנותו לא הקנהו מעכשו כיצר אם באתי מכאן וער יום פלני קנה בית זה מעכשו וקנו מירו על כך הרי זה קנה אם בא בתוך הזמן שקבע וכן כל כיוצׄ בזה מי שמכר חצרו או שרהו ופירש בשעת המכירה שהוא מוכר כרי לילך למקו׳ פלני או מפני המטר שנמנע כרי לקנו׳ חטים ברמי חציו הרי זה כמוכר על תנאי לפי׳ אם ירד המטר אחר שמכר או באו חטין והוזלו או נמנע הררך לילך לאותׄ האר׳ או שלא נסתייע לו לעלות או לקנות חטים הרי זה מחזיר אותן הרמי׳ ותחזיר לו קרקע שהרי פירש שאינו מוכר אלא לעשות רבר פלוני והרי לא נעשה וכן כל כיוצא בהן אבל המוכר סתם אעפׄ שהיה בלבו שמפני כך וכך הוא מוכר ואעפׄ שנראׄי הרברי׳ שאינו מוכר אׄא לעשו׳ כך וכך ולא נעשה אינו חוזר שהרי לא פירש ורברים שבלב אינו רברי׳ מי שהקנׄ לחברו והתנׄ עליו על מנת שתתן מקח זה או תמכרנו לפלני אם נתנו או מכרו לאותו פלני קנה ואם לא קיי׳ התנאי ומכרו לאחר או שלא מכרו ולא נתנו בזמן שקבע לו לא קנה וכן המוכר או

הלוקח שהתנה שיחזיר לו המקח בזמן פלו׳ או כשיתן המעות הרי המכר קיים ויחזיר כשהתנה מכר קרקע לחברו והתנה המוכר ואמ׳ ללוקח כשיהיו לי מעות תחזיר לי הקרקע זו הרי הפירות של מוכר מכר לו סתם ואמר לו הלוקח מרעתו כשיהיו לך מעות תביאם לי ואני אחזיר לך קרקע זו הרי התנאי קיים והלוקח אוכל פירות ואין בזה אבק רבית שהרי מרעתו חייב עצמו בתנאי זה

מעשה באשה ששלחה ראובן לקנות לה חצר משמעון שהיה קרובו ואמר שמעון המוכר לראובן השליח אם יהיו לי מעות תחזיר לי פלנית קרובתי קרקע זו והשיבו ראובן ואמר לו אתה ופלנית קרובים כמו אחים כלומר הדבר קרוב שהיא תחזיר לך ואינה מקפדת על זו ובא מעש׳ לפני חכמים ואמרו הרי זה השלי׳ לא קנה כלום שהרי לא סמכה רעתו של קרוב זה על דברי השליח מפני שלא השיבו תשובה ברורה ונמצא שלא גמר ולא הקנה וכן כל כיוצא בזה אסמכתא שקנו מידו עליה בב״ד חשוב הרי זה קנה והוא שיתפוס זכיותיו בב״ד והוא שלא יהיה אנוס כיצד הרי שהתפיס שטרו או שוברו בב״ד וקנו מידו שאם לא בא ביום פלני ונתן שטר זה לבעל דינו והגיע היום ולא בא הרי או נותנין ואם עכבו נהר או חולי מלבא לא יתנו וכן כל כיוצא בזה והוא שיהיה בב״ד חשוב המחייב עצמו וממון לאחר בלא תנאי כלל אע״פ שלא היה חייב לו כלום הרי זה חייב שרבר זה מתנה היא ואינה אסמכתא כיצד האומר לעדים היו עלי עדים שאני חייב לפלני מנה או שכתב לו בשטר הריני חייב לך מנה אע״פ שאין שם עדים או שאמר לו בפני עדים הריני חייב לך מנה בשטר אע״פ שלא אמר לו אתם עדי הואיל ואמר בשטר הרי זה כמי שאמר הוו עלי עדים וחייב לשלם אע״פ ששניהם מורים והעדים יודעים שלא היה לו אצלו כלום שהרי חייב עצמו כמו שישתעבר העבר וכזה הורו רב הגאונים חייב עצמו ברבר שאינו קצוב כגון שאמ׳ הריני חייב לזון אותך או לכסות חמש שנים אע״פ שקנו מידו לא נשתעבר שזו כמו מתנה היא ואין כאן רבר ירוע ומצוי שנתנו במתנה וכן הורו רבותי ומפני מה הפוסק רבר עם אשתו שיהיה זן את בתה חיי׳ לזונה מפני שפסק בשע׳ נשואין והרבר רומה לרברי׳ הנקנין באמירה כשהיו חכמי ספרר רוצים להקנות באסמכתא כך היו עושין קונין מזה שהוא חייב לחבירו מאה רינרין ואחר שחייב עצמו קונין מבעל חובו שכל זמן שיהיה כך או שיעשה כך הרי החוב זה מחול לו מעכשו

ואם לא יהיה או לא יעשה הריני תובעו בממון שחייב עצמו בו ועל דרך זו היינו עושין בכל התנאין שבין אדם לאשתו בשרוכין ובכל הדברים הרומין להם

פרק שנים עשר

אסור למוכר או לקונה להונות את חבירו שנ׳ וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו ואע״פ שהוא עובר בלא תעשה אינו לוקה מפני שניתן להשבון ובין שהונה במזיד בין שלא ידע שיש במכר זה הוניה חיי׳ לשל

וכמה תהא ההוניה ויהיה חייב להשיב שתות בשוה כיצד הרי שמכר שוה שש בחמש או שוה חמש בשש או שוה שש בשבע הרי זה הוניה ונקנה המקח וחייב המונה לשלם את ההוניה ולהחזירה כולה למתאנה היתה ההוניה פחות מזה בכל שהו כגון שמכר שוה ששים רינר בחמשי׳ ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום שכל פחות משתו׳ דרך הכל למחול בו היתה ההונייה יתירה על השתות בכל שהוא כגון שמכר שוה ששים בחמשים הכל פחות פרוטה בטל מקח והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל אבל המונה אותו אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל ואע״פ שבטל המקח אין המונה חייב להחזיר עד שתהיה ההוניה יתר על פרוטה היתה פרוטה בשוה אינו מחזיר שאין הוניה לפרוטות עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההוניה או לבטל המקח עד כדי שיראה לתגר או לקרובו ואם שהא יותר מזה אפי׳ לקח שוה מאה במאתי׳ אינו חוזר

ברא בלוקח שהרי המקח בידו ומראהו אבל המוכר חוזר באוניה לעולם ואין צריך לומר בבטול מקח שאינו יורע רמי זה שמכר עד שיראה כמותו שנמכ׳ בשוק לפי אם היה המקח רבר שאין במינו שנוי והוא כולו שוה כגון פלפלין וכיוצא בהן הרי זה אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד וכן אם נורע שבא לידו בממכרו וידע שט״ע ולא תבע אינו יכול לחזור ולתבוע שהרי מחל כשם שהוניה להריוט כך הוניה לתגר שהוא בקי וכשם שהוניה בפירות ובבהמה כך יש רין הוניה במטבעות כיצד הרי שהיה דינר שלזהב בעשרים וארבעה רינר שלכסף וצרפה בעשרים רינר או בשמונה ועשרים הרי זה מחזיר את ההונייה היה יתר על זה בטל הצירוף פחות מיכן מחילה

וכן אם היה הסלע חסרה שתות והיו מוציאין הסלעים במנין ולא במשקל מחזיר ההוניה עד מתי חייב להחזיר הרינר או הסלע בכרכים עד כדי שיראה לשולחני בכפרים שאין השלחני מצוי שם יש לו להחזיר עד ערבי שבתות שאין מכיר הסלע וחסרונה ורמיה אלא השלחני והוא הרין למוכר ספרים אבנות טובות ומרגליו׳ שיש ללוקח לחזור עד שיראה אותם לתגרים הבקיאים בהן בכל מקום שהן שאין הכל בקיאין ברברים או לפיכך אם לא היה מכיר באותה מרינה והוליך המקח למקו׳ אחר או שבא הבקי לאחר זמן מרוב והוריעו שט״ע הרי זה חוזר

הנותן סלע חסרה לחבירו אם היה מכירה אפילו לאחר שנים עשר חרש הרי זה מחזירה ואם היה איפשר להוציאה על ידי הרחק אינו יכול להחזירה לאחר זמן או אם כן קבלה ממנו במירת חסידות המוכר לחברו שוה ארבע בחמש שהרי המקח בטל כמו שביארנו ולא הספיק להראו׳ לתגר או לקרובו והוקר ועמר בשבע לוקח יכול לחזור בו ולא המוכר שהרי הלוקח אומ׳ למוכר או לא הוניתני לא הייתי יכול לחזו ועתה שהוניתני תחזו היאך יהיה החוטא נשכר וכן מוכר שמכר שוה חמש בארבע וזל ועמר בשלש מוכר יכול לחזור בו ולא לוקח שהרי אומ׳ לו המוכר ללוקח לא מפני שהוניתני תחזור בי המוכר שוה חמש בשש ולא הפסיק להראותו עד שהוקר ועמר בשמנה הרי המוכר חייב להחזיר האחת של הוניה שהרי נקנה המקח וחייב להחזיר וכשהוקיר ברשות לוקח הוקיר

וכן אם מכר שוה שש בחמש והוזלו ועמרו על שלש הרי הלוקח חיי׳ להחזי׳ סלע אחת של הוניה שהרי נקנה המקח וברשות הלוקח הוזל

פרק שלשה עשר

המחליף כלים בכלים או בהמה בבהמ׳ אפי׳ מחט בשרין או טלה בסוס אין לו הוניה שזה רוצה במחט יותר מן השרין אבל המחליף פירו׳ בפירו׳ בין ששמו אותם קורם המכירה בין ששמו אותם אחר מכירה יש להן הוניה הלוקח בדמים אכסרה כגון שחפן במעו׳ ואמר לו מכור לי פרתך באלו אע״פ שקונה בחליפין קנה ומחזיר הונאה כמו שביארנ׳ והוא הרין ללוקח פירות אכסרה בסלע או בשתים שקנה ומחזיר אונאה בעל הבית שמכר כלי תשמישו אין לו הונאה שאולי לא הרבו לו הרמים לא היה מוכר לו כלי תשמישו הא׳ו לחברו על מנת שא׳ לך עלי אונא׳ יש לו עליו הוניה ברא בסתם שאי׳ יורע כמה הוניה יש בו כרי שימחול ואין צריך לומר אם אמר לו על מנת שאין בו הוניה שהרי יש בו אבל במפרש אין לו הוניה שכל תנאי שבממון קיים כיצד מוכר שאמר ללוקח חפץ זה שאני נותן במאתי׳ יורע אני שאינו שוה אלא מנה על מנת שאין לך הוניה אני מוכר לך אין לו עליו הוניה וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך במנה יורע אני ששוה מאתי׳ על מנת שאין לך עלי הוניה אני לוקח ממך אין לו עליו הוניה

הנושא והנותן באמונה אין לו עליו אונאה כיצד חפץ זה בכך וכך לקחתיו כך וכך אני משתכר בו אין לו עליו הוניה והנושא והנותן באמונה אם לקח כלים רבים או בגרי׳ בממכר אחר לא יחשוב את הרע באמונה ואת היפה

בשוין אלא זה וזה באמונה או זה וזה בשוו' ויש לו להעלות
על המקח שכר הכתף ושכר החמר ושכר פונדק אבל שכר
עצמו אינו נוטל מפני שהוא כפועל אינו מוסיף אותו על
המקח אלא מפרש ואומר לו כך וכך אני משתכר הגוי אין
לו הוניה שנ' איש את אחיו וגוי שהונה את ישרא' מחזיר
הוניה בדינין שלנו לא יהיה זה חמור מישרא' או
דברים שאין להם הוניה הקרקעות והעברים והשטרות
וההקדשות אפי' מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף
אין בהן הוניה שנ' או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד
ליד יצאו הקרקעות ויצאו עברים שהוקשו לקרקעות ויצאו
שטרו' שאין גופן קנוי אלא לראיה שבהן עמיתך ולא הקדש
ברא במוכר נכסי עצמו אבל השליח שטעה בכל
שהוא בין במטלטלין בין בקרקעות חוזר ונראה לי שכן
הדין באפטרופוס שטעה בכל שהוא בין במטלטלין בין
בקרקעות חוזר ואינו דומה לב"ד מפני שהוא יחיד
ב"ד שמכרו נכסי יתומים וטעו בין בקרקעות בין במטלטלין
אם טעו בפחו' משתות הרי זו מחילה כהדיוט טעו בשתות
בטל המקח ואם רצו שלא לבטל הממכר ויחזירו ההוניה
מחזירין לא יהיה כח הדיוט חמור מהן נראה לי שב"ד
שמכרו קרקע או עברים של יתומים שוה מנה במאתים אין
הלוקח יכול לחזור בהן לא יהיה כח הדיוט חמור מכח
היתומים וכן הדין באפטרופוס שמכר קרקע ועברים שאין
הלוקח יכול לחזור בהוניה כדין ההדיוט האחין והשותפין
שחלקו המטלטלין הרי הן כלקוחות פחות משתות נקנה
מקח ואין מחזיר כלום יתר על שתות בטל מקח שתות קנה
ומחזי' אונאה ואם התנו בניהם שיחלקו כשום הדיינין וטעו
בשתות בטילה חלוקה שהדיינין ששמו ופחתו שתות או
הותירו שתות מכרן בטל הבהמה והמרגלית והסיף
וספר תורה הרי הן כשאר מטלטלין ויש בהן הוניה אין לך
דבר שאין בו הוניה חוץ מארבעה דברים שמנו חכמים
והוא שיהיה מוכר או קונה בנכסי עצמו כמו שביארנו
כשם שאין לקרקעות הוניה כך שכירות קרקע אין
לו הוניה אפי' שכר טרקלין גדול בדינר בשנה או רפת קטנ'
בדינ' בכל יום אין לו הוניה השוכר את הפועל לעשות
עמו בין בקרקע בין במטלטלין אין לו הוניה מפני שהוא
כקונה אותו לזמן ועבדים אין בהם הוניה שכרו לזרוע
לו קרקע ואמר זרעתי בה זריעה הראוי בה ובאו עדים
שורע בה פחות מן הראוי לה הרי זה ספק אם יש לו הוניה
מפני הזרע או אין לו הוניה מפני הקרקע לפי' אין מוציאין
מיד נתבע וכן אין משביעין אותו אלא שבועת היסת מפני
צד הקרקע שיש כאן השוכר את הכלי או את הבהמה
יש להם אונאה שהשכירו' מכירה בת יומא היא ואם יש בה
הוניה שתות או יותר בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה
משכיר הרי זה מחזיר הוניה ואפי' לאחר זמן מרובה
נראה לי שהקבלן יש לו הוניה כיצד כגון שקבל עליו לארוג
בגד זה בעשרה זוזים או לתפור חלוק זה בשני זוזים הרי
זה יש לו הוניה וכל אחד משניהם בין קבלן בין בעל הבגד
חוזר לעולם כמוכר

פרק ארבעה עשר

כבר בארנו שהנושא ונותן באמונה ואמר כך וכך אני
משתכר אין לו הוניה ואפילו אמר זה לקחתי בסלע ובעשר
אני מוכר מותר אבל ב"ד חייבין לפסוק השערים ולהעמיד
שוטרי' לכך ולא יהיה כל אחד ואחד משתכר כל מה שירצ'
אלא שתות בלבד יפסקו להם בשכרם ולא ישתכר המוכר
יתר על שתות ברא בדברים שיש בהם חיי נפש כגון
יינות שמנים וסלתות אבל העקרין כגון הקושט והלבונה
וכיוצא בהן אין פוסקין להם שער אלא ישתכר כל מה שירצ'
ואין משתכרין פעמי' בבצים אלא התגר הראשון הוא מוכרן
בשכר והלוקח ממנו מוכרן בקרן בלבד אסור לעשו' סחור
בארץ ישרא' בדברי' שיש בהן חיי נפש אלא זה מביא מגרנו
ומוכר וזה מביא מגרנו ומוכר כדי שימכרנו בזול
ובמקום שהשמן מרובה מותר

להשתכר בשמן אין אוצרין פירות שיש בהן חיי נפש
באר' ישרא' וכן בכל מקום שרובו ישרא' שהרי מגיע מדבר
זה צער לישרא' ברא בלוקח מן השוק אבל המכניס משלו
מותר לעשות לו קבו אוצר מותר לאצור פירות שלש
שנים ערב שביעית ושביעי' ומוצאי שביעית ובשני
בצורת אפי' קב חרובין לא יאצור מפני שמכניס מארה
בשערים וכל המפקיע שערים או שאצר פירות בארץ או
במקום שרובו ישרא' הרי זה כמלוה ברבית ברא בפירות
שיש בהן חיי נפש אבל התבלין כגון כמון ופלפלין מותר
לאצור אותן בארץ ישרא' ולהוציא אותן ממקום למקום
כשאר העקרין אין מוציאין פירות שיש בהן חיי
נפש כגון יינות שמנים וסלתות מארץ ישרא' לחוצה לארץ
או לסוריאה ולא מרשות מלך זה לרשות מלך אחר בארץ
ישרא' רשאין בני העיר לקוץ להם שער לכל דבר
שירצו ואפילו בשר ולחם ולהתנות ביניהם לכל מי שיעבו'
יענשו אותו כך וכך רשאין אנשי אומניות לפסוק
ביניהם שלא יעשה אחר ביום שיעשה חבירו וכיוצא בזה
וכל מי שיעבר על התנאי יענשו אותו כך וכך ברא
במדינ' שאין בה חכם חשוב לתקן מעשה המדינ' ולהצליח
דרכי יושביה אבל אם יש בה אדם חשוב אין התנאי שלהן
מועיל כלום ואין יכולין לענוש ולהפסיד על מי שלא קבל
התנאי אלא אם כן התנה עמהם ועשו מדעת חחכם וכל מי
שהפסיד לפי התנאי שאינו מדעת החכם משלם
כשם שהוניה במקח וממכר כך יש הוניה בדברים שנ' ולא
תנו איש את עמיתו ויראת מאהיך אני ה' זה הונית דברי'
כיצד היה בעל תשובה לא יאמ' לו זכור מעשיך הראשוני'
ואם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך היה
גר ובא ללמוד תורה לא יאמ' לו פה שאכל נבלות וטרפו'
יבא וילמד תורה שנתנה מפי הגבורה היו חלאים ויסורין
באין עליו או שהיה מקבר את בניו לא יאמר לו כדרך
שאמרו חבריו לאיוב הלא יראתך כסלתך זכור נא מי הוא
נקי אבד היו חמרין מבקשי' תבואה לא יאמ' להם לכו אצל
פלו' והוא יודע שלא מכר תבואה מעולם נשאלה
שאלה על דבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע אותה
חכמה מה תשיב בדבר זה או מה דעתך בדבר זה וכן כל
כיוצא בדברים הללו כל המונה את הגר בין בממון
בין בדברי' עובר בשלשה לאוי שנ' וגר לא תונה זה הונית
דברים ולא תלחצנו זה הונית ממון הא למדת שכל המונה
את הגר עובר בשלשה משום לא תונו את עמיתו ומשום
אל תונו איש את אחיו ומשום וגר לא תונה וכן אם
לחצו והונהו בממון עובר בשלשה לאוין משום אל תונו
איש את אחיו ומשום ולא תונו איש את עמיתו ומשום ולא
תלחצנו ומפני מה עובר בגר על לאו של הונית דברי' אף
בהנית ממון ועל לאו של הונית ממון אף בהונא' דברים
מפני שהוציא הכתו' את שניהם בלשון הוניה סתם וכפל
לאוין בגר בשני הדברים בפירוש לא תונו ולא תלחץ
גדולה הונית דברים מהונית ממון שזה נתן להשבון וזה
לא נתן להשבון וזה בממונו וזה בגופו והרי הוא אומר
בהונ' דברי' ויראת מאהיך לפי שהדב' מסור ללב הא למד'
כל דבר שהוא מסו' ללב נאמ' בו ויראת מאהיך וכל הצועק
מהונית דברים נענה מיד שנ' כי אני ה'

פרק חמשה עשר

המוכר לחברו במדה במשקל או במניין וטעה בכל שהוא
חוזר לעולם שאין הוניה אלא בדמים אבל בחשבון חוזר
כיצד מכר לו מאה אגוזים בדינר ונמצאו מאה ואחד
או תשעה ותשעים נקנה המקח ומחזיר את הטעות ואפילו
לאחר כמה שנים וכן אם נמצאו המעות חסר או יתר מן
המנין שפסקו חוזר ואפי' לאחר שקנו מידו שלא נשאר לו
אצל חברו כלום חוזר שקנין בטעות הוא וכן כל כיוצ' בזה
וכן המוכר לחברו קרקע או עבד או בהמה או
שאר מטלטלין ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח
מחזירו אפילו לאחר כמה שנים שזה מקח טעות הוא והוא

שלא ישתמש במקח אחר שירע במום אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום הרי זה מחל ואינו יכול להחזיר אין מחשבין פחת המום אפי׳ מכר לו כלי שוה עשר דינרין ונמצ׳ בו מום המפחיתו מדמיו איסר מחזיר את הכלי ואינו יכול לומר לו הילך איסר פחת המום שהלוקח אומר בחפץ שלם אני רוצה וכן אם רצה הלוקח ליקח פחת המום הרשו׳ ביד המוכ׳ שהו׳ אומ׳ לו או תקנה אותו כמו שהו׳ או טול דמי׳ שלך ולך כל שהסכימו עליו בני המרינ׳ שהוא מום שמחזיר בו מקח זה מחזירין וכל שהסכימו עליו שאינו מום הרי זה אינו מחזיר בו אלא אם פירש שכל הנושא ונותן סתם על מנהג המרינה הוא סומך כל הלוקח סתם אינו לוקח אלא הרבר השלם מכל מום ואם פירש המוכר ואמר על מנת שאי׳ אתה חוזר עלי׳ במום הרי זה חוזר עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחול הלוקח או עד שיאמ׳ לו כל מום שימצא במקח זה הפוחת רמיו עד כך וכך קבלתי אותו שהמוחל צריך לירע הרבר שימחול לו בו ויפרש אותו כמו המפרש בהוניה המוכר פרה לחברו ומנה בה מומין גלוים ומומין שאי׳ נכרין ולא היה בה מאותן המומין הגלוי׳ שמנה ונמצא בה מום מאותן שאינן נכרין הרי זה מקח טעות וחוזר ואע״פ שפירש המום שנמצא שהרי הלוקח אומ׳ כשראיתי שאין בה אלו המומין שנראין שמנה אמרתי כך אין בה אלו שאינן נראין שמנה ואינו מפרש מומין אילו אלא כרי להשביח רעתי כיצר פרה זו עורת היא חגרת היא נשכנית היא רבצנית היא ונמצאת רבצנית בלבר או נשכנית הרי זה מקח טעות היו בה כל המומין שמנה אין זה מקח טעות וכן אם היתה חגרת ונמצאת נשכנית אע״פ שאינה עורת אין זה מקח טעות הראה לו המום שיש בה ואמר לו מום זה יש בה ומום פלני אע״פ שאותן המומין שמנה אין נראין ונמצאו בה כולן או מקצתן אין זה מקח טעות וכן המוכר שפחה לחברו ואמר לו גרמת היא חגרת היא סומא היא שוטה היא נכפית היא ולא היה בה מום מאלו המומי׳ שמנה ונמצאת נכפית הרי זה מקח טעות וכן כל כיוצא בזה מכאן אני אומר שהמוכר חפץ לחברו במאה רינרין ואמ׳ לו חפץ זה אינו שוה אלא זוז אחד על מנת שאי׳ לך עלי אונאה הרי זה יש לו עליו אונא׳ שהרי אומר כיון שראיתי שאמר שאינו שוה אלא זוז ירעתי שאינו מתכוין אלא להשביח רעתי עד שפירש כרי ההוניה שיש במקחו בוראי או קרוב לה בכרי שהרעת נוטה שהרי ירע בוראי הרבר שמחל בו וכזה ראוי לרון המוכר עבר או שפחה אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין שאין מבטלין אותו ממלאכתו והן הנקראין סמפון שאם היה זה סמפון גלוי כבר ראהו ואם אינו נראה כגון שומא בבשר או נשיכת כלב או ריח הפה או החוטם וכיוצ׳ בהן הואיל ואינו מבטלו ממלאכתו אינו מחזיר שאי׳ העברי׳ לתשמיש המטה אלא למלאכה נמצא בו שחין רע או חלי המתיש את כחו או שהיה נכפה או משועמם הרי זה מום מפני שמבטלו ממלאכתו וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בה מרברים אלו המגואלים הרי זה מום מפני שנפשו של ארם אוננת מהם ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתיה וכן אם נמצא ליסטס מזוין הרי זה מום המאבר את כולו מפני שהמלך תופס אותו והורגו וכן אם נמצא מוכתב למלכו׳ הרי זה מום ומחזירו מפני שהמלך תופשו למלאכתו בכל עת שירצה אבל אם נמצא גנב או חוטף או גונב נפשות או בורח תמיד או זולל וסובא וכיוצא ברברים אלו אינו יכול להחזיר שכל העברי׳ בחזקת שיש בהן כל הרעות הרעות אלא אם כן פירש

פרק ששה עשר

המוכר זרעוני גנה שאין עצמן של זרעונים נאכל לחברו ולא צמחו חייב באחריון ומחזיר לו את הרמי׳ שלקח ממנו שחזקתן לזריעה והוא שלא צמחו מחמת עצמן אבל אם לקתה הארץ בברר וכיוצ׳ בו אינו חיי׳ באחריותן שמא מחמת הברר לא צמחו וכן כל כיוצא בזה מכר לו זרעים הנאכלין כגון חטים ושעורים וזרען ולא צמחו אינו חייב באחריותן אפי׳ היה זרע פשתן שרוב בני ארם קונין אותה לזריעה הואיל ואוכלין אותה אינו חייב באחריות זריעתו ואם הוריעו שהוא קונה לזרע חייב באחריותן והוא הרין לרברים הנמכרים לרפואה ולצביעה וכן כל כיוצא בזה

מכאן אתה למר שכל הלוקח מחברו מקח והוריעו שהוא מוליכו למרינה פלונית למכרו שם ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום אינו יכול לומר החזיר לי מקחי לכאן אלא מחזיר לו את הרמים והמוכר מטפל להביא הממכרו או למכרו שם ואפי׳ אבר או נגנ׳ אחר שהוריעו הרי הוא ברשו׳ מוכר אבל אם לא הוריעו שיוליכו למרינה אחרת והוליכו ונמצא שם בו מום הרי זה ברשות לוקח עד שיחזיר המקח במומו למוכר והלוקח מקח ונמצ׳ בו מום ואחר כך אבר או נגנב הרי הוא ברשו׳ הלוקח עד שיחזיר המקח לאתר ואם התליע ונפסר מחמת אורך הזמן הרי זה ברשות מוכר ואם היה לו להוריע המוכר ולא הוריעו הרי זה ברשות לוקח המוכר שור לחברו ונמצא נגחן יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך ברא׳ בשהיה הלוקח קונה לשחיטה ולחרישה אבל אם היה יורע שהו׳ קונה לחרישה בלבר הרי זה מקח טעות וחוזר וכן כל כיוצא בזה המוכר בהמה לחברו לטבח ושחטה ונמצ׳ טרפה אם נורע בוראי שהיתה טרפה כשלקחה הרי זה מחזיר לו את השחוטה ויחזיר המוכר את הרמים מכאן אתה למר שהמוכר רבר שהיה מום בממכרו ועשה בו הלוקח מום אחר קורם שיורע לו המום הראשון אם עשה רבר שררכו לעשותו כגון זה ששחט את הטרפה פטור ואם שנה ועשה מום אחר אחר שיורע לו המום מחזיר המקח לבעליו ומשלם רמי המום שעשה קנה בגר לעשות ממנו חלוק ואחר כך נורע המום מחמת הקריעה מחזיר לו את הקרעים תפרו ואח׳ כך נורע המום אם השביח נוטל שבח התפירה מן המוכר וכן כל כיוצא בזה המוכר קרקע לחברו ואכל פירותיה ולאחר זמן נראה לו בה מום אם רצה להחזי׳ קרקע לבעלי׳ מחזיר כל הפירות שאכל ואם היה חצר ורר בו צריך להעלות לו שכר המוכר רבר שיש בו מום שאינו נראה ואבר המקח מחמת אותו המום הרי זה מחזיר את הרמים המוכר שור לחברו שאי׳ לו טוחנו׳ והניחו הלוקח עם הבקר שלו והיה מניח המאכל לפני כולן ואוכלין ולא היה יורע שזה אינו אוכל ער שמת ברעב הרי זה מחזי׳ לו את הנבל׳ ויחזיר זה את הרמים וכן כל כיוצא בזה היה המוכר ספסר שלוקח מזה ומוכר לזה ואינו משהה המקח עמו ולא ירע במום זה הרי הספסר נשבע שבועת הסית שלא ירע במום זה ויפטר מפני שהיה על הלוקח לברוק השור בפני עצמו ולהחזירו לו קורם שימות ויהיה הספסר מחזירו על המוכר הראשון והואיל ולא עשה הוא הלוקח הפסיר על עצמו וכן כל כיוצא בזה השוחט את הבכור ומכרו ונורע לו שלא הראהו למומחה מה שאכל אכל ויחזיר לו את הרמים והנשאר מן הבשר ביר הלוקחות יקבל ויחזיר להם את הרמי׳ וכן השוחט את הפרה ומכרה ונורע שהיא טרפה מה שאכל אכל ויחזיר לו את הרמים ומה שלא אכל יחזיר את הבשר לטבח ויחזיר לו את הרמים מכר הלוקח בשר זה של טרפה לגוים או שהאכילו לכלבים יחשב עם הטבח על רמי הטרפ׳ ויחזיר לו הטבח את המות׳ וכן כל כיוצא בזה המוכר בשר לחברו ונמצא בשר בכור פירות ונמצאו טבלים יין ונמצא יין נסך מה שאכל אכל ויחזיר לו את הרמים וכן כל המוכר רבר שאסור לאכלו מן התורה כך הוא רינו בין שהיה אסורו בכרת בין שהיה אסורו בלאו בלבר אבל המוכר רבר׳ לחברו שאסור אכילתו מרברי סופרים אם היו הפרות קיימין מחזיר את הפירות ונוטל את רמיו ואם אכלן אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום וכל אסורי הניה בין מרברי תורה בין מרבריהם מחזיר את הרמים ואין בהן רין מכירה כלל

פרק שבעה עשר

ארבע מרות במוכרין מכר לו חטין יפות ונמצאו רעות
הלוקח יכול לחזו בו ולא המוכר רעות ונמצאו יפות המוכר
יכול לחזו בו ולא הלוקח רעות ונמצאו רעות יפות ונמצאו
יפות אעפ שאינן יפות שאינן למעלה מהן ולא רעות שאין
למטה מהן והרי יש שם הוניה שתות אין אחר מהם יכול
לחזור בו לא קנה ומחזיר אונאה אבל המוכר חטים
שחמתית ונמצאת לבנה לבנה ונמצאת שחמתית עצים
שלוית ונמצאו של שקמה שלשקמה ונמצאו של זית יין
ונמצא חומץ חומץ ונמצא יין כל אחר מהן יכול לחזור
ברבורו שאין זה המין שאמר שימכור לו וכן כל כיוצא בזה
המוכר יין לחברו ונתנו הלוקח בקנקניו והחמיץ מיר אינו
חייב באחריותו ואעפ שאמר לו לתבשי אני צריך לו ואם
ירע שיינו מחמיץ הרי זה מקח טעות מכר לו יין והרי הוא
בקנקניו שלמוכר והחמיץ אם אמר לו למקפה אני צריך
והחמיץ מחזיר ואומר לו הרי יינך וקנקנך שאני לא קניתי
לשתותו אבל לבשל מעט ואם לא אמר למקפה הוא אינו
יכול להחזיר שהרי אומר לו למה לא שתית אותו ולא היה
לך לשהותו עד שיחמיץ המוכר חבית שלשכר לחברו
והחבית שלמוכר והחמיצה בתוך השלשה ימים הראשונים
הרי זה ברשות המוכר ומחזיר את הרמים מיכאן ואילך
ברשות הלוקח המוכר חבית שליין לחברו כדי למכרה מעט
מעט והחמיצה במחציתה או בשלישה חוזרת למוכר ואם
שנה הלוקח הנקב שלה או שהגי יום השוק ושהה ולא מכר
הרי היא ברשות הלוקח וכן המקבל חבית של יין
מחברו כדי להוליכה למקום פלני למכרה שם וקודם שהגי
שם הוזל היין או החמיצה הרי זו ברשות המוכר מפני
שהחבית והיין שלו וכן כל כיוצא בזה האומר לחברו
יין מבושל אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד עצרת אמר
לו יין ישן אני מוכר לך נותן לו משל שנה שעברה
מיושן משל שלש שנים וצריך שיעמור ולא יחמיץ עד החג
ובמקום שיש מנהג ידוע הכל כמנהג המרינה האומר
לחברו מרתף זה שליין אני מוכר לך למקפה או שמכר לו
מרתף של יין סתם הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים
בכל מאה שלא יהיה יינם טוב לא כבר התחיל להשתנות
יתר על זה לא יקבל אמר לו מרתף של יין אני מוכר
לך למקפה או שאמר לו חבית שליין אני מוכר לך נותן לו
יין שכולו יפה וראוי לתבשיל אמר לו מרתף זה שליין
נותן לו יין הנמכ׳ בחנות שהרי הוא בינוני לא רע ולא יפה
אמר לו מרתף זה אני מוכר לך ולא הזכיר יין אפילו כולו
חומץ הגיעו וכן כל כיוצא בזה האומר לחברו ערבה
שלעץ אני מוכר לך או קורות בית הבר אני מוכר לך אינו
נותן לו עץ שראוי לחפור בו ערבה או קורה שראוי לקרות
בית הבר לא ערבה בצורתה או קורות בית הבר בצורתה
שכל הרואה אומר זו ערבה או זו קורות בית הבר וכן כל
כיוצא בזה

פרק שמונה עשר

אסור לרמות את בני ארם במקח וממכר או לגנוב את
רעתם ואחר גוים ואחר ישרא׳ שוים ברבר זה היה יורע
שיש בממכרו מום יוריעו ללוקח ואפילו לגנוב רעת הבריו׳
ברברים אסור אין מפרכסין לא את הארם ולא
את הבהמה ולא את הכלים הישנים כרי שיראו כחרשים
אבל מפרכסי׳ החרשים כגון ששופ׳ ויגהץ וייפה כל צרכיו
אין משרבטין את הארם במים של חזרין וכיוצא
בהן כרי שיתפח ויראו פניו שמנים לא צובעין את הפנים
בשרק וכיוצא בו ולא נופחין את הקרבים ולא שורין את
הבשר במים וכן כל כיוצא ברברים או אסורין ואין מוכרין
בשר נבילה לגוי בכלל שחוטה אעפ שהנבל אצלו כשחוטה
מותר לבור את הגריסין אבל לא על פי המגורה
שאינו לא כגונב את העין ירמה הכל שהוא ברור ומותר
לחנוני לחלק קליות ואגוזי׳ לתינוקות ולשפחו׳ כרי להרגילן
לבא אצלו ופוחת משע שבשוק כרי להרבו׳ במקיפין ממנו
ואין בני השוק יכולין לעכב עליו ואין בזה גנבת הרעת

אין מערבין פירות בפירות אפי׳ חרשים בחרשים
ואין צריך לומר ישנים בחרשי׳ אפי׳ הישנים ביוקר והחרשי׳
בזול מפני שהלוקח רוצה לישנן ביין שהתירו לערב קשה
ברך בין הגתות בלבר מפני שמשביחו ואם היה טעמו נכר
מותר לערב בכל מקום שכל מקום הנכר טעמו מרגי׳ הלוקח
ולפיכך הלוקח מותר לערב אותו אין מערבין יין
במים ומי שנתערב לו מים ביינו לא ימכרנו בחנות אלא
אם כן מוריעו ולא לתגר אעפ שמוריעו שמרמה בו אחרים
ומקום שנהגו להטיל מים ביין יטיל והוא שיהיה בין הגתות
התגר נוטל מחמש גתות ונותן לתוך פטם ואחר
מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחר ובלבר שלא יתכוין
לערב אסור לערב שמרים בין ביין בין בשמן ואפי׳
כל שהוא ואפי׳ שמרים של אמש בשמרי׳ של יום אסור אבל
אם ערה היין מכלי אל כלי נותן שמרים לתוכו המוכר
לחברו שמן מזוקק אינו מקבל שמרים מכר לו שמן סתם
מקבל לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג ומקבל בשאר
שמרים שמן עכור העולה למעלה על פני השמן יתר על
השמרים הירועים באותו מקום ברא בשנתן לו מעות
בתשרי שהשמן עכור ולקח השמן בניסן כמרת תשרי שהי׳
גרולה מפני אותו השמן הקופה למעל אבל אם לקח במרת
ניסן שהוא קטנה מפני שכבר צלל השמן אינו מקבל אלא
השמרים בלבר המוכר חטים לחברו מקבל עליו רובע
קטנית לכל סאה שעורים יקבל עליו רובע משוכת לכל
סאה ערשים מקבל עליו רובע עפרורי׳ לסאה תאנים מקבל
עליו עשר מתליעות לכל מאה מכר לו שאר פירות מקבל
עליו רבע טנופות לכל סאה נמצא בהן יתר על
השעורים האו כל שהו׳ ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופין
וברורין שאין בהן כלום ואין כל או הרברים אמורים אלא
במקום שאין להם מנהג אבל במקום שיש להם מנהג הכל
כמנהג המרינה יש מקומו׳ שנהגו שיהיו כל הפירות מנוקים
וברורים מכל רבר ושיהיו היינות והשמנים צלולין ולא
ימכרו השמרים כלל ויש מקומות שנהגו אפילו היו בהן
מחצה שמרים או שהיו בפירות מחצה עפר או תבן או מין
אחר ימכר כמות שהוא לפיכך הבורר צרור מתוך
גרנו של חברו נותן לו רמי חטים כשיעור צרור שבירר שאו
הניחו היה נמכר במרת החטים ואם תאמר יחזירנו הרי
אמרו אסור לערב כל שהוא המוכר קנקנים בשרון במקום
שאין מנהג מקבל לכל מאה עשרת פיטסות והוא שיהיו
נאות ועשויות בגפרית

פרק תשעה עשר

אסור למוכר למכור לחברו קרקע או מטלטלי׳ שיש בה עסק
ויש בה רין עד שיוריעו שאעפ שהאחריות עליו אין ארם
רוצה שיתן מעותיו ויורר לרין ויהיה נתבע מאחרי׳ המוכר
קרקע לחבירו ואחר שקנה הלוקח באחר מן הררכים
שקונין בהן קורם שישתמש בה יצאו עלי׳ מערערין הרי זה
יכול לחזור בו שאין לך מום גרול מזה שערין לא נהנה בו
ובאו התובעין לפיכך יבטל המקח ויחזיר המוכר את הרמי׳
ויעשה רין עם המערערין ואם נשתמש בה הלוקח כל שהו׳
ואפי׳ רש המצר שלה וערבו עם הארץ אינו יכול לחזור בו
לא עושה רין עם המערערין ואם הוציאה מירו ברין יחזור
על המוכר כרין כל הנטרפין או כל המוכר קרקע או עבר
או שאר מטלטלין הרי זה חייב באחריותן כיצר אם הוציא
המקח מיר הלוקח מחמת המוכר חוזר הלוקח ונוטל כל
הרמים שנתן מן המוכר שהרי נלקח המקח מחמתו כך
הרין בכל ממכר אעפ שלא פירש הלוקח רבר זה אלא קנה
סתם אפי׳ מכר הקרקע בשטר ולא הזכיר בו האחריות הרי
זה חייב באחריותן שאחריות שלא נזכר טעות סופר הוא
ברא בשהוצי׳ המקח מיר הלוקח בבר׳ של ישרא׳ כגון שהיה
המקח מטלטלים והיו גנובין או גזולין או שהיתה הקרקע
גזולה או שבא בעל חוב של מוכר וטרפה מיר הלוקח והכל
בבר׳ שלישרא׳ אבל אם הגוי הוא שהוציא המקח מן הלוקח
באחריותו בין ברין המלך בין בערכאות שלהן אין המוכר

חייב באחריותו ואע״פ שהגוי טוען שהמוכר גנב חפץ זה או גזלה ממנו והביא עידי גוים על כך אין המוכר חייב כלו שזה אונס הוא ואין המוכר חייב באחריות אונס המוכר קרקע לחבירו והתנה עמו שכל אונס שיולד בקרקע זה יהיה חייב לשלם אפי׳ בא גוי וגזלה מחמת המוכר חייב לשלם אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה או שחזר הנהר לעבור בתוכה ונעשי׳ בריכה או שבאה זועה והשחית׳ אותה הרי זה פטור שאו וכיוצ׳ בהן אונס שאינו מצוי הוא ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה וכל אונס שאינו מצוי אינו בכלל התנאי זה והוא הדין לכל תנאי ממון שאומרין דעת המתנה ואין כוללין באותו התנאי אא דברים הידועין שבכללן היה התנאי והם שהיו ברעת המתנה בשעת שהתנה מעשה באחד ששכר מלחים להביא שומשמין למקום פלוני והתנה עמהם שהן חייבי׳ בכל אונס שיארע להם עד שיגיעו השומשמין למקו׳ פלני ונפסק הנהר שהיו מוליכין בו ואמרו חכמים זה אונס שאינו מצוי ואין חייבין להוליך שומשמי׳ או על גבי בהמה עד אותו מקום וכן כל כיוצא בזה המוכר קרקע לחברו והתנה המוכר שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע בודאי שזו הארץ גזולה ויצאת מיד הלוקח אין המוכר חייב כלום

ואין צריך לומר אם בא בעל חוב וטרפה שאינו מחזיר לו כלום שכל תנאי שבממון קיים ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריו׳ ובא לוי והוציאה מיד שמעון אם רצה ראוב׳ לעשות דין עם לוי עושה ואין יכול לוי לומר לו מה לי ולך והרי אין עליך אחריות שהרי ראובן אומר לו אין רצוני שיהיה לשמעון תרעומת עלי שהרי הפסיד בגללי

ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות וחזר ולקחה משמעון באחריות ובא בעל חוב של ראובן לטרוף אותה ממנו אינו יכול לחזור על שמעון שאע״פ שלא קבל עליו אחריות לשמעון אחריו׳ עצמו קבל שלא יהיה הוא המוכר והוא המוציא לעצמו אבל אם בא בעל חוב של יעקב אביהם וטרפה מיד ראובן חוזר כל הדמים על שמעון מפני ששמעון קבל לו האחריות וראובן לא קבל לשמעון אחריות של אחרים כלל

פרק עשרים

המבקש לקנות מחבירו מקח מוכר אומר במאתי׳ אני מוכר לך והלוקח אומר איני קונה אא במנה והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך נתקבצו ומשך זה החפץ סתם אם המוכר הוא שתבע הלוקח ונתן לו החפץ אינו נותן אא מנה ואם הלוקח הוא שבא ומשך זה החפץ סתם חייב ליתן מאתים

הלוקח מאחד מחמשה בני אדם וכל אחד מהן תובע אותו ואומ׳ אני הוא בעל המקח והוא אינו יודע ממי מהם לקח מניח דמי המקח ביניהם ומסתלק ויהיו הדמי׳ מונחי׳ עד שיודו או עד שיבא איהו ואם הוא חסיד נותן דמי׳ לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים לקח מקח מאחד מה׳ בני אדם וכפר בו ונשבע על שקר ועשה תשוב׳ והרי הוא רוצה לשלם וכל אחד ואחד תובע אותו ואומר אני הוא שכפרת בי ונשבעת לי והוא אומר איני יודע חייב לשלם לכל אחד ואחד מפני שעבר עבירה נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי אימתי בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו אבל אם אין המקח יוצ׳ מתחת ידו הרי הוא עד אחד בלבד ודינו בעדות זו כדין כל אדם שהרי אינו נוגע בעדותו לפיכך אם נטל הדמים משנים ונטל מאחד מדעתו ומאחר בעל כרחו ולא ידע ממי נטל מדעתו וממי נטל בעל כרחו בין שהיה המקח בידו בין שהיו שניהן תופסין בו אין כאן עדות כלל וכל אחד מהן נשבע בתקנת חכמים בנקישת חפץ ונוטל חצי המקח וחצי הדמי׳

הרי שטען על חבירו ואמר מכרת לי וזה אומר לא מכרתי או מכרתי ולא נתת לי דמים או שטען הלוקח ואמר שנתן הדמים ועדין לא משך או משכתי ולא ראיתי חפץ זה והמוכר אומר לא הודעתיו לך או שאמ׳ אחד מהם כך וכך תנאי היה בינינו והאח׳ אומ׳ לא היה שם תנאי כלל בכל או הטענות וכיוצא בהן המוצי׳ מחברו עליו הראיה לא היתה שם ראיה נשבע הכופר שמבקשין להוציא מידו שבועת הסת ואם הודה במקצת הטענה או שיש עליו עד אחד נשבע שבועת התורה כשאר הטענות כלן אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו והרי הפירות מונחין ברשות הרבים והחנוני תובע את הדינר ובעל הבית אומ׳ לו נתתי לך הדמים והשלכת אותו לתוך כיסך הרי הלוקח נשבע כתקנת חכמים בנקישת חפץ ונוטל הפירות הואיל וכבר יצאו מרשות המוכר והרי הוא ברשות הרבים ואילו היו ברשות הלוקח היה נשבע שבוע היסת ונפטר ואו היו עדין ברשות החנוני הרי נשבע היסת וישארו פירותיו אצלו

נתן הלוקח דינר לחנוני ובא ליטול פירות המונחין ברשות הרבים ואמר החנוני דינר זה שנתת לי עכשו הוא דמי פירות שכבר נתתים לך והולכתם לתוך ביתך אבל פירות או המונחין ברשות הרבי׳ מעולם לא מכרתי׳ לך הרי החנוני נשבע בתקנת חכמי׳ בנקישת חפץ שכך היה הדבר ומחזיר פירותיו לחנוני שהרי לא הודה לו שמכרן לו מעולם ואו היו בחנותו היה נשבע שבועת היסת כמו שביארנו

וכן הדין בנותן דינר לשלחני ליטול מעות בזמן שהמעות צבורין ברשות הרבים אם השלחני הודה שמכרן ועדין לא נטל הדינר נשבע הלוק׳ בנקיש׳ חפץ שנתן ונוטל המעות ואם לא הודה שמכרם לו אע״פ שמודה שלקח ממנו דינר עתה וטוען שדינ׳ זה דמי המעו׳ שכבר הוליכן הלוקח לתוך ביתו הרי השלחני נשבע בנקיש׳ חפץ ויחזיר מעותיו לחנותו המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וזה אומ׳ משלקחתי ילדה אפי׳ אמר המוכר איני יודע על הלוקח להביא ראיה אע״פ שהפרה עומדת באגם והשפחה עומדת בסמטא הרי הן בחזקת המוכר עד שיביא הלוקח ראיה לא הביא ראיה ישבע המוכ׳ בנקישת חפץ על ולד הפרה אבל על ולד השפחה אינו נשבע אא היסת שאין נשבעין בנקישת חפץ על העברי׳ ולא על הקרקעות כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע ואינם ברשות אחד מהן יחלוקו וזה אומר ברשותו ילדה והאחר שותק זכה הטוען בולד מי שהיו לו שני עברים קטן וגדול או שתי שדות אחת גדולה ואחת קטנה הלוקח אומ׳ גדולה לקחתי והמוכר אומר קטנה היא שלקחת על הלוקח להביא ראיה או ישבע המוכר היסת שלא מכר אא קטן

אמר הלוקח גדול לקחתי והמוכר שותק זכה הלוקח בגדול ואם אמר המוכר איני יודע על הלוקח להביא ראיה או נשבע המוכר היסת שאינו יודע ואין לזה אא קטן כל מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה כיצד המחליף פרה בחמור ומשך בעל החמור את הפרה ולא הספיק בעל הפרה למשוך זה החמור עד שמת החמור על בעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת הפרה וכן כל כיוצא בזה מחט הנמצא בעובי בית הכוסות ונקבה אותו נקב מפולש אם נמצ׳ עליה קורט דם בידוע שזו נטרפ׳ קודם שחיטה לפיכך אם הגליד פי המכה בידוע שזו נטרפה שלשה ימים קודם שחיטה לא הגליד פי המכה הרי הדבר ספק ועל הטבח להבי׳ ראיה שקודם לקיחתו נטרפה שהרי ברשותו נולד הספק ואם לא הביא ראיה ישלם הדמים למוכר כמו שביארנו

פרק אחד ועשרים

המקנה לחברו דבר שאינו מסוים אם היה מינו ידוע אע״פ שאין מדתו ומשקלו ידוע הרי זה קנה ואם אין מינו ידוע לא קנה כיצד ערמה זו של חטים אני מוכר לך בכך וכך מרתף זה של יין אני מוכר לך בכך וכך שק של תאנים אני מוכר לך בכך וכך אע״פ שאין מדת הערמה ידועה ולא משקל התאנים ולא מנין הקנקני׳ ידוע הרי זה ממכרו קיים אע״פ שנמצא חסר או יתר על האומד שהיה בדעתם ויש להם הוניה לפי השער שבשוק כמו שביארנו אבל האומר לחברו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך

וכל מה שיש בתיב זו אני מוכר לך בכך וכך או בשק הזה
אני מוכר לך בכך וכך ורצה הלוקח ומשך אין כאן קנין
שלא סמכה רעתו של לוקח שהרי אינו יודע מה שיש בו
אם תבן או זהב ואין זה אלא כמשחק בקוביא וכן כל כיוצא
בזה וכן המוכר לחברו בי׳ דינרין חטים ולא פסק כמה סאה
מכר לו נותן לו כשער שבשוק בשעת המכירה וכל החוזר
בו מאחר נתינת הדמי׳ ולא רצה כשער שהיה בשוק בשעת
נתינת המעות מקבל מי שפרע כמו שביארנו המוכר
מקום לחברו לעשות בית או רפת בקר וכן המקבל מחברו
לעשות לו בית חתנות לבנו או בית אלמנות לבתו עושה
לו ארבע אמו׳ על שש מכר לו מקום בית גרול עושה שמונה
על עשר מכר לו מקום טרקלין עושה עשר על עשר תרבץ
של חצר שתים עשר על שתים עשרה ורום כל בית ובית
כחצי ארכו וחצי רחבו המוכר מקום לחברו לעשות לו
קבורה או המקבל מחברו לעשות בו קבורה עושה מערה
ופותח לתוכה שמונה קברים שלשה מכאן ושלשה מכאן
ושנים מכנגר הנכנס למערה מרת המערה ארבע
אמות על שש וכל קבר וקבר ארבע אמות ארך ורחב ששה
טפחים ורום שבעה נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצררין
אמה ומחצה ובין השני האמצעיי׳ ב׳ אמות המוכר לחברו
בתוך שרהו מקום אמת מים להשקו׳ בה בית השלחין נותן
לו בתוך שרהו אמה שרחבה שתי אמו׳ ואמה מכאן ואמה
מכאן לאגפיה ואם מכר לו אמת המים להשקות בה כסילין
נותן לו אמה שרחבה אמה וחצי אמה מכאן וחצי אמה
מכאן לאגפיה ואלו האגפין בעל השרה נוטען אבל
אינו זורען שהזורעים מלחלחין את הקרקע ומקלקלין את
אמת המים ואמת המים ואת שכלו אגפיה בעל האמה
מתקנן בעפ׳ אותה שרה שעל מנת כן קבל עליו המוכ׳ להיו׳
אמת המים בתוך שרהו המוכר לחבירו דרך בתוך
שרהו אם דרך יחיד מכר לו נותן לו שתי אמו׳ ומחצה רחב
כרי שיעסור חמר במשאו על ארך הדרך מכר לו דרך בין
עיר לעיר נותן לו שמנה אמות בארך הדרך מכר לו
דרך הרבים נותן לו רחב שש עשר׳ אמה דרך המלך ודרך
הקבר אין לה שיעור ונראה לי שזה כמוכר דבר שאין מינו
ירוע מכר לו מקום למעמד נותן לו בית ארבעה קבים
האומר לחבירו בור וכותליה אני מוכר נותן לו רחב הכותל
שלשה טפחים המוכר שרה לחברו ומכר לו מצר
אחר ארוך ומצר אחר קצר אם היה הארוך של איש אחר
לא קנה מן הארוך אלא כנגר קצר ואם היה שלשנים יקנה
כנגר ראש תור היה מצר ראובן מזרח ומערב ומצר שמעו׳
צפון ודרום צריך שיכתוב לו מצר ראובן משתי רוחות
ומצר שמעון משתי רוחות מכר לו מצר ראשון ומצר שני
ומצר שלישי ולא מכר מצר רבעי קנה השרה כולה אבל
מצר הרביעי לא קנה ואם היה מובלע בין המצרים ואין
עליו רכב של דקלים ואין בו תשעת קבין קנה אף המצר
הרביעי ואם לא היה מובלע ויש עליו רכב של דקלים או
שיש בו תשעה קבין לא קנהו היה מובלע ויש עליו
רכב דקלים או שיש בו תשעה קבין או שלא היה מובלע
ואין עליו דקלים ואין בו תשע קבין הרי הדבר מסור לבר
כפי מה שיראו ולאי זו דרך שרעתן נוטה יעשו סיים
לו את השרה בלבר ולא סיים לו את המצר שלכל רוח או
שסיים לו שני מצרים כמן גם או שסיים לו חלק מכל רוח
ורוח הרי זה לא קנה את כולה אלא יקנה ממנה כפי מה
שמסר לו וכמה שיראו הריינין המוכר לחברו בית
בבירה גרולה אעפ׳ שמצר לו מצרים החיצונים ואעפ׳ שיש
שם מעט שקוראין לבירה בית לא קנה אלא הבית בלבר
שהמצרי׳ הוא שהרחיב לו ואלו מכר לו כל הבירה היה כותב
לו ולא הנחתי לפני במכר זה כלום וכן המוכר שרה
בבקעה גרולה ומצר לו מצרי הבקעה מצרים הם שהרחיב
לו האומר לחברו שרות אני מוכר לך מעוט שרות
שתים אמר לו כל שרות אפילו שלש וארבע חוץ מגנות
ופרדסים אמר לו נכסי׳ אפי׳ גנות ופרדסים חוץ מבתים
ועברים ואם אמר לו כל נכסי אפי׳ עברים ובתים וכל

המטלטלין הירועים לו ואפי׳ תפילין שבראשו בכלל המכר
האומר לחברו בית מביתי ושור שבשורי אני מוכר
לך נותן לו הקטן שבהן מת אחר מן השורי׳ או שנפל אחר
מן הבתים מראה לו זה שמת או שנפל שיר בעל השטר
על התחתונה האומר לחברו שרה רבי חייא אני מוכר
לך והיו שתי שרות הנקראי׳ בשם זה אינו קונה אלא הפחות
שבהן וכן כל כיוצא בהן האומר לחברו שרה ראובן
אני מוכר לך וכיון שבא הלוקח להשתמש בה אמר לו
המוכר אינה זו השרה שהיתה שלראובן אלא כך היא קרויה
ולעולם לא היתה לו אלא זו היא שהיתה של ראובן ולקחתי׳
ממנו והיא שמכרתי לך על המוכר להביא ראיה ואם לא
הביא זוכה הלוקח באלו שכל העם קוראים של ראובן וכן
כל כיוצא בזה הלך אחר השם שהוא פשוט בפי הכל
האומר לחברו חצי שרה אני מוכר לך שמין כמה שוה כל
השרה ונותן לו מן הכחוש שבה מה ששוה חצי הרמים של
כל השר׳ וכן אמר לו חציה ברדום אני מוכר לך שמין רמי׳
כולה ונותן לו ברדומה כחצי כל הרמים ומקבל עליו הלוקח
לעשות בחלקו מקום הגרר ומאחורי הגדר סמוך לגרר
חריץ קטן רחב שלשה טפחים וחוצה לו חריץ אחר גדול
רוחב תשעה טפחים ובין שני החריצי׳ רחב טפח כל זה כרי׳
שלא תקפוץ הנמייה בה וכיוצא בה היתה לו חצי׳
שרה ואמ׳ לחברו חצי שיש לי בשרה מכרתי לך קנה החצי
כולו אמר לו חצי השרה שיש לי לא קנה אלא רביע
אמר לו מצר שרה שממנה נחצת אם אמר לו ואלו מצריה
קנה חציה ואם לא מצר לו מצריה לא קנה אלא בית ט׳ קבי׳

פרק שנים ועשרים

אין ארם מקנה דבר שלא בא לעולם בין במכר בין במתנ׳
בין במתנת שכיב מרע כיצר מה שתוצי׳ שרה זו מכור
לך מה שיוציא אילן זה נתון לך תנו מה שתלד בהמה זו
לפלני לא קנה כלום וכן כל כיוצא בזה המוכר פירות דקל
לחברו יכול לחזור בו אף לאחר שבאו הפירות לעולם ואם
שמט הלוקח ואכל אין מוציאין מידו וכל החוזר בו משניה׳
אין חייב לקבל מי שפרע אבל הפוסק על שער שבשוק
ולא היה אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר חייב לקנות
וליתן ללוקח מה שפסק ואם חזר מקבל מי שפרע
מי שפסק על שער שבשוק שיתן ארבע סאין בסלע אם
היו שבלים הרי זה קנה לקבל מי שפרע והוא שיראה לו
בגורן או שיאמר לו בשוק הריני סומך עליך אבל אם לא
נראה בגורן ולא אמ׳ לו הריני סומך עליך לא סמכה רעתו
של מוכר ואינו מקבל מי שפרע שהרי הוא אומר שמא פסק
עם אחר ואינו צריך לחטים אלו דבר שאינו ברשותו
של מקנה אינו מקנה והרי הוא כרבר שלא בא לעולם
כצר מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה
מצורתי מן הים נתון לך שרה זו לכשאקחנה קנויה לך לא
קנה כלום וכן כל כיוצא בזה מי שהיה מורישו גוסס
ונטוי למות ורצה למכור מנכסיו מעט כרי להוציא הרמים
בצרכי קבורה הואיל והבן עני ואם ימתין עד שימו׳ וימכור
ישתהא המת ויתבוה תקנו חכמים שאם מכר ואמר
מה שאירש מאבי היום מכור לך ממכרו קיים וכן ציר עני
שאין לו מה שיאכל שאמ׳ מה שתעלה מן הים מצורתי
מכור לך ממכרו קיים משום כרי חייו הבן שמכר בניכסי׳
אביו בחיי אביו ומת הבן בחיי האב ואחר כך מת האב בן
הבן מוציא מיר הלקוחות שהרי אביו מכר דבר שלא בא
עדין לרשותו ונמצאו הנכסים ברשות האב וזה יורש אבי
אביו וכן כל כיוצא בזה מי שנתן קרקע מתנה לחברו
ונתן לו על גבה מאה דינרי׳ אם היו הדינרין מצוין ברשותו
כיון שזכה בשרה זכה ברינר ואם אין לו רינר אין מחייבין
את הנותן ליתן לו מאה דינרין עד שיביא הזוכה ראיה שהיו
לזה רינרין בעת המתנ׳ והוא הרין לשאר מטלטלין שמקנה
ארם אותם על קרקע אם אינם ברשות המוכר או הנותן
לא קנה שאין ארם מקנה רבר שאינו ברשותו מי
שהיה לו פקרון ביר אחר הרי זה מקנהו בין במכר בין

במתנה לפי שהפקרון ברשות בעליו הוא והרי הוא בחזקת מלוה הואיל שהוא קיים ואם כפר בו זה שהופקד אצלו אינו יכול להקנותו שזה כמי שאבד שאינו ברשותו אבל המלוה הואיל ולהוצא ניתנה אינה בעולם ואין אדם יכול להקנותה אלא במעמד שלשתן והוא דבר שאין לו טעם כמו שביארנו ואם היתה מלוה בשטר מקנה את השטר בכתיבה ומסירה שהרי יש כאן דבר הנמסר לקנות שעבוד שבו כשם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כך אין אדם מקנה למי שלא בא לעולם ואפילו עובר הרי הוא כמי שלא בא לעולם והמזכה לעובר לא קנה ואם היה בנו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו קנה האומר לאשתו נכסי לבנים שתלדי ממנו הרי אלו לא יקנו כלום שכיון שלא נתעברה בהן בשעת המתנה עדיי לא באו כדי להיו דעתו קרובה להם המקנה למין ממיני חיה לא הקנה כלום הקנה קצת נכסיו לבהמה או למי שלא בא לעולם וחזר ואמר לחברו קנה בבהמה זו או בעובר זה לא קנה כלום אמר לו קנה את הבהמה זו או את עובר זה קנה מחצה

אין אדם מקנה לא במכר ולא במתנה אלא דבר שיש לו ממש אבל דבר שאין בו ממש אינו נקנה כיצד אין אדם מקנה ריח התפוח הזה או טעם הדבש הזה או עין הברולח הזה וכן כל כיוצא בזה לפיכך המקנה לחברו אכילת פירות דקל זו או דירת בית זו לא קנה עד שיקנה לו גוף הבית לדור בו וגוף האילן לאכול פירותיו כמו שיתב

דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיו בקניותו שאו אמר אדם כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית או יהיה אסור עלי או אתננו לצדקה אעפ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם הרי זה חייב לקיים דברו שנ ככל היוצא מפיו יעשה והואיל והדבר כן אם צוה אדם כשהוא שכיב מרע ואמר כל מה שיוציא אילן זה לעניים או כל שכר בית זה לעניים זכו בהן העניים יש גאונים שחולקין על דבר זה ואומר שאין העניים זוכין אלא בדברי שהדיוט קונה בהן ולפיכך לא יזכו בדבר שלא בא לעולם ואין דעתי נוטה לדברי אלו שאי אדם מצווה להקנות והוא מצווה לקיים דבריו בצדקה או בהקדש כמו שהוא מצווה לקיים הנדר כמו שביארנו בערכין

פרק שלשה ועשרים

מקנה אדם הגוף בפירותיו בין במכר בין במתנ בין במתנת שכיב מרע ואין זה מקנה דבר שלא בא לעולם שהרי הגוף מצוי ומקנה לפירות הא למה זה דומה לשוכר בית או שדה לחברו שלא הקנה לו הגוף אלא הנאת הגוף כיצ כגון שמכר או שנתן שדה לפירותיה בין לזמן קצוב בין כל ימי חייו של מוכר או של לוקח והוא הרי למוכר או לנותן אילן לפירותיו או רחל לגזותה או בהמה ושפחת לולדותיה או עבד למעש ידיו בכל ממכרו או מתנותיו קיימין מכר עבדו לקנס שאם יגח וימות יהיה קנס של לוקח הרי זה ספק לפיכך לא קנה ואם תפס הקנס אין מוציאין מידו מכר אילן זה ופירותיו לאחר לא שייר מקום הפירות ואין לאחר כלום אבל אם מכר אילן ושייר פירותיו לעצמו הרי שייר מקום הפירות אעפ שלא פירש לגבי עצמו בעין יפה משייר המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי זו מכירה ומשתמש הלוקח בגוף כחפצו ואוכל הפירו כל זמן המכירה ובסוף תחזור לבעליה ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב ובין המקנה אותה לפירותיה שהקונה לפירו אינו יכול לשנות צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס אבל הקונה לזמן קצוב הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעוש הקנוי קנין עולם לעול ומה הפרש יש בין המוכר שדה זו לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחברו שלא קנה כמו שבארנו שהמוכר פירות השדה אין ללוקח להשתמ בשדה זו כלל אפי להכנס אלא בשע הוצאת הפירו ויש לבע השד להשתמ בה בחפצו אבל המוכ שדה לפירותי אין בעל השדה יכול להכנ בה אלא מדעת הלוקח ויש ללוקח להשתמש בה בחפצו ומה הפרש יש בין הקונה שדה זו לפירותיה ובין השוכר שדה מחברו שהקונ שדה לפירותיה יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה והשוכ אינו כן כמו שיתבאר בענין שכירות ואין השוכר רשאי להשכיר אבל הקונה מקנה לאחרים כל מה שקנה

המוכר פירות שובך ופירו כוורת לחברו קנה ואין זה מוכר דבר שלא בא לעולם לפי שאינו מוכר יונים שיולדו או דבש שיבא לכוורת אלא הוא מוכר שובך לפירותיו או כוורת לדבשה שהרי הוא כשוכר אמת המים לחברו שהוא נהנה בכל מה שיצוד בה כך זה הקנה שובך זה לפירותיו כמו שמוכר אילן לפירותיו ודין כולם כדין השוכר בית מחברו כמו שאמרנו שהוא נהנה בכל הניות שיש בו וכן כל כיוצ בזה הבצים והאפרוחין עצמן שיש בשובך לא קנה אותם בעל השובך כל זמן שלא פרחו ודבר זה גזרת חכמי היא ומשום לא תקח האם על הבנים נגעו בה לפי הרוצה להקנו אפרוחי וביצי אלו לחברו מטפח על השובך שיפרחו האמהות ויגבהו מעל הארץ ואחר כך יקנה אותן לחברו בקנין או על גב קרקע או בשאר דברים שהמטלטלי נקנין בהן הלוקח פירות שובך מחברו אינו יכול ליטול כל הגוזלות שיולדו בו מעתה מפני שהאמהות בורחות נמצא שהחריב כל השובך אלא מניח מהן כדי לישב השובך וכמה מניח אם היו בו אמהות ובנות בעת מכירת הפירות מניח בריכה ראשונה שיולידו האמהות כדי שיצטותו האמהות עם הבריכה הראשונ ועם הבנות שעמהם ומניח ממה שיולידו הבנות שתי בריכות כדי שיצטותו הבנות עם שתי הבריכו שהולידו וכל הנולד מאחר שתי בריכות שלבנו והבריכה הראשונ של אמהות הרי אלו שלו הלוקח פירו כוורת מחברו נוטל שלשה נחילים זה אחר זה מכאן ואילך נוטל נחיל ומניח נחיל כדי לישב את הכוורת הלוקח חלות דבש מחברו מניח בכוורת שתי חלות כדי שלא יפרחו הדבורים וילכו להן הלוקח זתים מחברו לקוץ מניח מן האילן סמוך לארץ שתי גרופיו וקוצץ לקח בתולת שקמה מגביר ג׳ טפחים וקוצץ סדן של שקמה שני טפחים ובשאר אילנות טפח וקוצץ בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה בדקלים וארזים חופר ומשרש לפי שאין גזעו מחליף

פרק ארבעה ועשרים

המוכר שלש אילנות בתוך שדהו אפילו היו שלש נטיעות קטנו או שלש בדי אילן הרי יש ללוקח קרקע הראוי להם ואפי יבשו האילנו או נקצצו יש לו קרקע הראוי להם וקנה כל האילנו שביניה וכמה היא הקרקע הראוי להם תחתיה וביניה וחוצה להם כמלא האורה וסלו וזה המקום שהוא מלא האורה וסלו אין אחר משניהם יכול לזרעו אלא מדעת חברו בדא בשהיו שלשה האילנות עומדין כמו שלשה פטפוטי כירה ששופתין עליהן את הקדרה שהרי הן שני זה כנגד זה והשלישי מכוון ביניהן ומרוחק מהן והוא שיהיה בין כל אילן ואילן מד׳ אמות ועד י׳ ומהיכן הוא מודד מן העקר הרחב של אילנות אבל אם לא היו עומדין כצורה הזאת או שהיו מקורבין פחות מד׳ אמו או מרוחקי יותר מי׳ אמה או שלקחן זה אחר זה או שמכר לו שנים בתוך שדהו ואחד על המצר או שנים בתוך שלו ואחר בתוך שלחברו או שהפסיק בור או אמת המים או רשות הרבים ביניהם הרי זה אין לו קרקע לפיכ לא קנה האילנו שביניהם ואם יבש האילן או נקצץ ילך לו כל מי שקונה שלשה אילנו ויש לו קרקע אם הגדילו והוציאו חטר יקוץ כדי שלא ימעט הדרך על בעל השדה וכל השריגין והאמירים היוצאים מהם ואפי מן השרשי הרי הן שלבעל האילנות שהרי יש לו קרקע הקונה שני אילנות בתוך שדה חברו אין לו קרקע לפיכך אם מת האילן או נקצץ אין לו כלום הגדילו שני אילנות והוציאו שריגים ואמירים יקוץ שמא יצמחו בארץ ויאמ למוכר שלשה אילנות מכרת לי ויש לי קרקע כל העצים שקוצץ בעל שתי האילנות מהן העולה מן הגזעי והוא הרואה פני החמה הרי הוא של

בעל האילנות והעולה מן השרשים והוא שאינו רואה פני
החמה הרי הוא של בעל השדה ובדקלים אין לבעל הדקל
מן העולה כלו לפי שאין לה גזע המוכ׳ קרקע ושייר אילנו
הרי יש לו חצי הקרקע כולה שאו לא שייר בקרק הרי אומ׳
לו הלוקח עקור אילנך וכן אם שייר שני האילנות בלבד
יש לו קרקע הראוי להם שאו לא שייר הקרקע היה הלוקח
אומר לו עקור אילנך ולך המוכר את האילנות ושייר
את הקרקע יש לבעל האילנות קרקע הראויה להם כמו
שבארנו מכר את הקרקע לאחר ואת האילנו לאחר והחזיק
זה באילנו והחזיק זה בקרקע זה קנה האילנות עם חצי
הקרקע וזה שהחזיק בקרקע קנה חצי הקרקע בלבד

האחין שחלקו אחד נטל פרדס ואחר נטל
שדה לבן יש לבעל הפרדס ארבע אמות בתוך שדה לבן
סמוכות לסוף האילנות של פרדס שעל מנת כן חלקו ואינו
צריך לפרש דבר וזה מפני שהוא דבר ידוע המוכר שדה
לחברו והיו בה דקלי׳ ואמ׳ לו חוץ מדקל פלני אם דקל טוב
ומשובח הוא אותו הדקל לבדו הוא ששייר והשאר ללוקח
ואם דקל רע הוא ששייר לא קנה מן הדלקי׳ כלום
מכר לו שדה ואמר לו חוץ מן האילנות אם יש בו דקלים
בלבד שייר הדקלים ואם יש בו גפנים בלבד שייר הגפנים
וכן שאר האילנות היו בה גפנים ודקלי׳ לא שייר אלא הגפני׳
שהמוכר בעין יפה מוכר ואם הדקלים שייר לא שייר אלא
כל דקל גבוה שעולין לו בחבל והשאר הרי הוא של לוקח
ואם שאר האילנו הוא ששייר לא שייר בהם אלא כל שאין
העול כובשו וכל שהעול כובשו הרי הוא של לוקח ובכלל
השדה נחשב האומר לחברו קרקע ודקלים אני מוכר לך
אפי׳ לא היו לו דקלי׳ אם רצה לקנות לו שני דקלים הרי זה
נקנה המקח ואין הלוקח יכול לומ׳ לו איני לוקח אלא קרקע
שיש בו דקלים ואם אמר קרקע בדקלים אני מוכר לך אם
היו בו שני דקלי׳ קנה ואם לאו מקח טעות הוא וחוזר ואם
אמ׳ לו קרקע של דקלים אני מוכר לך אין לו דקלים שאין
בלשון הזה אלא קרקע הראוי לדלקים המוכר פרדס
לחברו צריך שיכתוב לו קנה לך דקלים ותמרים והוצין
ואע״פ שקנה כל אלו אע״פ שלא פירש אותם נויי השטר הם

וכן המוכר קרקע לחברו צריך לכתוב לו ולא הנחתי
לפני במכר זה כלום כדי להסתלק מן הדינין והטענות

המוכר בית לחברו אע״פ שכתב לו והקניתי לך עמקו
ורומו צריך לכתוב לו קנה לך מהקרקע התהום עד רום
רקיע שהעומק והרו׳ אינו נקנה בסתם וכיון שקנה העומק
והרום קנה הרום שהוא האויר בלבד והעומק שהוא עובי
הארץ אבל לא קנה הבמות שבמעמקים ובשבאויר וכיון
שכתב לו מקרקע התהום עד רום הרקיע קנה הבור והדו׳
שבעובי הקרקע והמעזיבות והמחילות שבין המעזיבות
למעלה המוכר בית לחברו על מנת שדיוטא עליונ׳ שלי
הרי זו שלו ואם רצה להוצי׳ בה זיזין מוצי׳ ואם נפלה חוזר
ובונה אותה ואם רצה לבנות על גבה בונה כשהיה מקור
המוכ׳ קברו או דרך קברו או מקו׳ מעמדו או בית הספידו
באי׳ בני משפחה וקוברי׳ שם בעל כרחו משום פגם משפחה
ונותנין דמי הקבר שקברו בו ללוקח אע״פ שלא פירש

פרק חמשה ועשרים

המוכר דבר שיש לו תשמישין לא מכר את תשמישין אלא
אם כן פירש כיצד מכר את הבית לא מכר את היציע
שסביבות הבית אע״פ שהוא פתוח לתוכו בד״א בשהיה
רחב היציע ארבע אמות או יתר אבל פחות מזה הרי הוא
בכלל הבית וכן העליה שעל גבי הבית הפתוחה לתוכו
בארובה במעזיבת הבי׳ הרי הוא בכלל הבי׳ המוכ׳ את הבי׳
לא מכר את החדר של פנים ממנו אע״פ שמסר לו מצרים
החיצונים ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה עשרה טפחים
ויש בו רחב ארבע אמו׳ ולא את הבור החפור בקרקע ולא
את הדות הבנוי בבור אע״פ שמכר לו העומק והרום כמו
שביארנו וצריך המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח
כדי להכנס בבור וזה או לדות ששייר שכל המוכ׳ בעין יפה
מוכר ואם אמר לו מכרתי לך הבית חוץ מן הבור או
הדות אינו צריך לקנו׳ לו דרך וכן המוכר בור או דות בלב׳
אין הלוקח צריך לקנו׳ לו דרך אלא נכנס לתוך ביתו של
מוכר עד הדות וממלא ב׳ בתי׳ זה לפני׳ מזה מכר שניה׳
לשנים או נתן שניהם לשנים אין להם דרך זה על זה ואין
צריך לומר אם נתן החיצון ומכר הפנימי יש לו דרך שכל
הנותן בעין יפה נותן יותר מן המוכר המוכר את
הבית מכר את התנור ואת הכירים ואת מלבנות הפתחים
המחוברין בטיט ואת הדלת ואת הנגר ואת המנעול אבל
לא המפתח ומכר את המכתשת הקבועה אבל לא את
המטלטל מכר את האיסטרוביל אבל לא את הכלי שהמקח
יורד לתוכו שהוא כמו כפיפה של עץ ולא מכר את מלבנו
כרעי המטה ולא את מלבנות החלונות אע״פ שהן מחוברין
בטיט מפני שהן לנוי ובזמן שאמר הוא וכל
מה שבתוכו הרי כלם מכורין המוכר
את החצר מכר בורות שיחין ומערות שבתוכה וכל הבתי׳
החיצוני׳ והפנימים ובתים שיש בהן החול והחנויות פתוחו׳
לתוכה אבל שאינן פתוחות לתוכה אינם נמכרים עמה היו
פתוחות לכאן ולכאן אם רב תשמישן לתוכה נמכרות עמה
ואם לאו אינם נמכרו׳ עמה ולא מכ׳ את המטלטלין שבתוכ׳
ובזמן שאמר היא וכל מה שבתוכה הרי כולם מכורים בין
כך ובין כך לא מכר את המרחץ ולא בית הבד שבתוכה

המוכר את בית הבד מכר את האבן הגדולה הבנויה
באר׳ שטוחנין עליה זתים ואת הכלונסאו׳ של ארז שסומכי׳
בהן בעת טחינת הזתים ואת היקבים ואת הכלים שנותנין
בהן את הזתים הכתושין והם המפרכות אבל לא מכר את
הרחים העליונה ובזמן שאמר הוא וכל מה שבתוכו הרי
כולן מכורי׳ בין כך ובין כך לא מכר את הכובשי׳ שמכבשי׳
בהם הזתים ולא את הגלגל ולא את הקורה ולא את השקי׳
ולא את המרצופי׳ אמ׳ לו בית הבד וכל תשמישיו אני מוכ׳
לך כלן מכורי׳ אם היו כלן חוץ לחנויו׳ שסוחטין בהן הזתי׳
או השומשמין ואם מצר לו מצרים החיצונים שלהן קנה
הכל ואם לאו לא קנה אלא מה שבתוכה המוכר את
המרחץ מכר את בית הנסרי׳ שיושבין עליה כשהן ערומי׳
ואת בית היקמים שנוטלין בהן המים ואת בית הספסלים
שיושבין עליהן בחצר המרחץ כשהן לבושים ואת בית
הולאות שמסתפגין בהן אבל לא מכר את הנסרים עצמן
ולא את היקמים עצמן ולא את הספסלים עצמן ולא את
בית הולאות עצמן ובזמן שאמר לו הוא וכל מה
שבתוכו הרי כלן מכורין בין כך ובין כך לא מכר
הברכות המספקות לו מים בין בימות החמה בין בימות
הגשמים ולא בית כנוס העצים ואם אמר לו מרחץ
וכל תשמישיו אני מוכר לך הרי הן כלן מכורין אף על פי
שהן חוצה לו

פרק ששה ועשרים

המוכ׳ את העיר מכר בתים ובורו׳ שיחין ומערו׳ ומרחצאו׳
ושובכות ובית הבדי׳ ובית השלחי׳ שבה והסמוכין לה ואת
החרשין המוקפין לה ואת השדו׳ הידועו׳ לה ואת הביברי׳
שלחיה ועופות ודגים שפניהם כנגדה אע״פ שהן רחוקים
ממנה אבל לא מכר המטלטלין שבתוכה ובזמן שיאמר לו
היא וכל מה שבתוכה אני מוכר לך הרי כולן מכורין
ובין כך ובין כך לא מכר לא את שיריה ולא את בנותיה
ולא החורשין המוקצי׳ ממנה ולא את החלק שיש לה בים
ולא את החלק שיש לה ביבשה ולא את ביברי חיה ועופו׳
דגים שאין פניהם כנגדה המוכר את השדה מכר
את האבנים הסדורות לגדר ואת האבנים שמונחין על
העמורי׳ מפני שהן לצרכה ומכר את הקני׳ החלקי׳ המונחי׳
תחת הגפנים כדי להעמיד את הכרם מפני שהן לצרכה
ומכר את התבואה המחובר לקרקע אע״פ שהגיע להקצר
מכר את מחיצ׳ הקני׳ שהיא פחות מבי׳ רובע אע״פ שהקני׳
שלה עבים וחוקי׳ ומכר את השומרה העשויה בטיט אע״פ
שאינ׳ קבועה ומכר את החרוב שאינ׳ מורכב ואת בתולת

השקמה אעפ שהן עבים ומכר כל הרקלים שבה אבל לא
מכר את האבנים שאינן סרורות לגדר ולא את האבנים
שאינן מונחין על גבי העומרי אעפ שהן מוכנות לכך ולא
את הקנים שבכרם שאינן מונחין תחת הגפנים אעפ שהן
משופין והלקים ומוכני לכך ולא את התבואה העקורה מן
מן הקרקע אעפ שהיא צריכה לשרה ובזמן שאמר לו היא
וכל מה שבתוכה הרי כלן מכורין בין כך ובין כך לא
מכר מחיצת הקנים שהיא בית רובע אעפ שהקנים שבה
רקים וקטנים ולא מכר ערוגה קטנה של בשמים שיש לה
שם בפני עצמה כגון שקורין לה בי ורדא שלפלני ולא את
השומר בזמן שאינה עשוי בטיט אעפ שהיא קבועה בארץ
ולא מכר את החרוב המורכב ולא סרן של שקמה ואפי הן
רקים ולא מכר את הבו שבה ולא את הגת ולא את השובך
בין חרובים בין שלמים וצריך המוכר לקנות לו דרך מן
הלוקח כדי שילך בה עד אותו הבור או את הדות או את
הגת או את השובך שנשארו לו בתוך השרה ואם פירש
ואמר חוץ מאלו אינו צריך ליקח לו דרך ברא במוכר מפני
שהיה לו ללוקח לפרש ולא פירש אין לו את אלו אבל הנותן
מתנה קנה את כולן בין בשרה בין בבית בין בחצר בין
בבית הבד כללו של דבר הנותן קרקע קנה המקבל כל
המחובר לה עד שפירש וכן האחין שחלקו וזכה אחד
מהן בשרה זכה בכולן והמחזיק בנכסי הגר החזיק בשרה
זכה בכולן והמקדיש את השרה הקדיש בכולן אף
במוכר ולוקח אין כל אלו הדברי וכיוצא בהן מעניני אמורי
אלא במקום שאין שם מנהג ולא שמות ידועים לכל דבר
ודבר בפני עצמו אבל במקום שנהגו שהמוכר כך
מכר כך הרי זה מכור וסומכין על המנהג וכן מקום
שאין קורין בית אלא לבית לבדו או שקורין בית לבית וכל
סביבותיו ולכל שעל גביו הולכין אחר לשון אנשי המקום
וכן הדין במוכר חצר או שרה או עיר או מטלטלין בכל
הולכין אחר השמות הערוכות בפי הכל וזה עקר גדול בכל
דברי משא ומתן הולכין אחר לשון בני אדם באותו המקו
ואחר המנהג אבל מקום שאין ידוע בו מנהג ולא
שמות מיוחדין אלא יש קורין כך ויש שקורין כך עושים כמו
שפירשו חכמים בפרקים אלו

פרק שבעה ועשרים

המוכר את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת עוגנים
שלה ואת כל המשוטין המנהיגי אות ואת הכבש והאסכלה
שעולין בהן לספינה ויורדין עליה ואת בית המים שבתוכה
אבל לא מכר את הבוצית והיא הספינ הקטנ שהולכין בה
על המים הקרובים ליבשה ולא מכר הדוגית והיא הספינה
הקטנה שצרין בה המלחי את הדגים ולא מכר את העברי
העושין בהן ולא את המרצופין ולא את הסחורה שבתוכה
ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אני מוכר הרי כולן
מכורין המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות בזמן
שאינן קשורות עמו מכר את הפרדות לא מכר את הקרון
מכר את הצמד לא מכר את הבקר מכר את הבקר לא מכר
את הצמד ואפילו במקום שקורין מקצתן לצמד בקר
המוכר את העול מכר את הפרה מכר את הפרה לא מכר
את העול מכר את העגלה מכר את הבקר מכר את הבקר
לא מכר את העגלה ואין הדמים ראיה בכל אילו הדברים
וכיוצא בהן וכן המוכר את החמור מכר את המרדעת ואת
האוכף אעפ שאינן עליו אבל לא מכר את השק ולא מרכב
הנשים ואפי היו עליו בשעת המכר ואין הדמים ראיה שאם
טעה בכדי שהדעת נוטה יש לו אונאה או בטול מקח כדין
כל מוכר ולוקח ואם טעה בכדי שאין הדעת נוטה לא בטל
הקמח שזה מתנה נתן לו ואין לו אלא החמור בלא שקים וכן
כל כיוצא בזה אין מביאין בו ראיה מן הדמים המוכר
את השפחה מכר כלים שעליה אפי הם מאה אבל לא מכר
השירים ולא הנזמים ולא הטבעות ולא את הקטלאות
שבצוארה ואם אמר לו שפחה וכל מה שעליה הרי כולן
מכורין אעפ שיש עליה כלים של מאה מנה האומר
לחברו שפחה מעוברת אני מוכר לך פרה מעובר אני מוכר
לך מכר לו את הולד שפחה מניקה אני מוכ לך פרה מניקה
אני מוכר לך לא מכר לו את הולד חמור מניקה אני
מוכר לך מכר לו את השיח שאין אדם קונה חמור לחלבה
האומר לחברו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני
מוכר לך הרי זה מכר חציו וכן הדין בכל אבר שהנשמה
תלויה בו אמר לו יד עבד זה או יד חמור זה אני
מוכר לך משמנין ביניהם וכן הדין בכל אבר שאין הנשמה
תלויה בו אמר לו ראש פרה זו אני מוכר לך לא מכר
אלא הראש בלבד שהרי ראשה נמכר תמיד במטבחים
מכר את הראש בבהמה גסה לא מכר את הרגלים
מכר את הרגלים לא מכר את הראש מכר את הקנה לא
מכר את הכבד מכר את הכבד לא מכר את הקנה אבל
בבהמה דקה מכר את הראש מכר את הרגלים מכר את
הרגלים לא מכר את הראש מכר את הקנה מכר את הכבד
מכר את הכבד לא מכר את הקנה המוכר את הבור
לא מכר את מימיו מכר את האשפה מכר את זבלה מכר
כוורת מכר דבורים מכר שובך מכר את היונים אל
ילוז בעיניך העיקר הגדול בדברי אלו שהוא מנהג המדינה
והשמות הידועים ביחוד לכל דבר ודבר ובמקום שאין
מנהג ולא שם שהכל אומ לו ביחוד ולא שתוף הולכין אחר
אלו הכללות שבארו חכמים כמו שביארנו

פרק שמנה ועשרים

האומ לחברו בית כור עפר אני מוכר לך והיו בתוך השדו
גאיות קטנים עמוקים עשרה טפחי אעפ שאין בהן מים או
סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נכללין בכלל הבית כור
שאין אדם רוצה ליתן מעותיו במקום אחד ונראין כשנים
או שלשה מקומות ולוקח אלו הגאיות והסלעים בכלל הבית
כור בלא דמים היו פחות מכאן נמדדין עמה ברא
בשלא היה בהן אלא בית ארבע קבין והיו הד קבין מובלעין
בתוך עשרת קבי בתוך רובה של שרה אבל היתה יתר על
ארבעת קבין או שהיו מפוזרין הרב או אינן מובלעין אעפ
שאין בהן עשרה אין נמדדין עמה היו נבלעין רובן
במעוטן או מעוטן ברובן או שהיו מוחלקי כמו חוט שוה
או כמו עגול או כמו משולש או שהיו כצרדין או שהיו דרך
עקלתון כל אלו ספק והמוציא מחברו עליו הראיה וכן
אם היה עפר מלמעלה וסלע מלמטה או סלע מלמעלה
ועפר מלמטה הרי זה ספק היה בה סלע
יחידי אפי בית רובע לכור אין נמדד עמה ואם היה סמוך
למצר אפי כל שהוא אין זה נמדד עמה הפסיק עפר בין
סלע למצר הרי זה ספק אמר לו בבית כור עפר אני
מוכר לך אפילו היו בה גאיות עמוקות עשרה טפחים או
יותר או סלעים גבוהים עשרה טפחים או יותר הרי אילו
נמדדין עמה האומר לחברו בית כור עפר אני מוכר
לך מדה בחבל אם פחת כל שהוא מנכה לו מן הדמים ואם
הותיר כל שהוא יחזיר לו אמר לו בית כור עפר אני מוכר
לך הרי זה כמי שפירש ואם בית כור עפר בין חסר בין יתר
ואם פחת מן המדה אחד מארבע ועשרי שהוא רובע לכל
סאה או הותיר כך רובע לכל סא הגיעו יתר על כן יחשוב
עמו על כל הרבעי כולן שחסרו או הוסיפו וכל שפחת מבי
כור ינכה לו מן הדמים וכל שהוסיף על בית כור יחזיר לו
ומה הוא יחזיר לו אם היתה התוספת פחותה מט קבין
מחזיר לו דמים בשעת המכירה ליפות המוכר ואם היתה
התוספ סמוכה לשדה אחר שלמוכ מחזי לו אותה התוספת
קרקע שהרי סומך אותה לשאר שדותיו ואינו מפסיד כלום
היתה התוספת יתרה על תשעה קבין נותנין רובע לכל
סאה וסאה והנשאר יתר על הרבעים אם יש בו תשעה
קבין נותן לו כל הרבעים כולן עם היתר מן הקרקע ונותנו
לו בשעה שלקחה ממנו ברא בשהיה בזול בשעת ממכר
והוקיר בשעה החזרת היתר אבל אם היתה ביוקר והוזלה
אומרין ללוקח אם רצית ליתן לו דמי התוספת כולה תן לו
דמי כפי הממכ ואם רצית ליתן לו קרקע תן לו כמו ששוה

עכשו ורין חצי קב בגנה כרין תשעה קבין בשרה
שאם הותירה בגנה פחות מחצי קב על הרבעים אינו מחזי׳
לו אׅ רמים הותיר חצי קב מחזיר לו את כל הרבעים עם
היתר ברמים או קרקע בשעת הזול של עת החזרה

מכר שרה ונעשית גנה ביר לוקח או גנה ונעשת שרה הרי
זה ספק אם מחשב לו כרין שהית בעת המכר או כרין שהו׳
עתה

האומר לחברו בית כור עפר אני מוכר לך מרה
בחבל בין חסר בין יתר או שאמר בית כור אני מוכר לך
בין חסר בן יתר מרה בחבל הלך אחר הפחות שבלשונות
ואין לו אׅ כרין אם חסר אם יתר

מכר לו בית כור
ואמר לו בסימנין ובמצרים פחת שתות או הותיר שתות
הגיעו פחת יתר על שתות ינכה לו מן הרמים

הוסיף לו יתר על שתות יתן לו רמים או קרקע הכל לפי
השיור אם הנשאר בשרה פחות מתשעה קבין ובגנ׳ פחות
מחצי קב ולא היה סומך לשרה המוכר מחזיר לו הרמי׳

המוכר לחברו שרה שהלוקח יורע אותה ואת מצריה וכבר
הורגל בה אפי׳ אם לו יש במשיחתה מאתים ונמצאת בה
מאה וחמשים הגיעתו שהרי ירעה וקבל עליו ווה שהוכיר
לו החשבו׳ כלום שהוא יפה כמו שרה אחרת שיש במשיחת
מאתים

האומר לחברו בית כור פלני אני מוכר לך
אׅעפׅ שאין במשיחתו אׅ לתוך הגיעו שלא מכר לו אׅ מקו׳
הנקרא בית כור לפיכך צריך המוכר להביא ראיה שהוא
נקרא בית כור

וכן האומר לחברו כרם שלי במקום
פלני אני מוכר לך אׅעפׅ שאין בו גפנים הגיעו והוא שיהיו
קורין אותו כרם

וכן האומר לחברו פררס זה אני
מוכר לך אפי׳ אין בו רמונים הגיעו והוא שיקרא פררס וכן
כל כיוצא בהן

וכן כל הרברים במקום שאין שם מנהג
כמו שבארנו אבל במקום שיש מנהג הלך אחר המנהג
ואחר לשון רוב אנשי המקום הירועים להן

פרק תשעה ועשרים

שלשה אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר רין תורה החרש
שוטה וקטן אבל חכמים תקנו שיהיה החרש והקטן נושא
ונותן ומעשיו קיימין משום כרי חייו

החרש כיצר
נושא ונותן חרש שאינו שומע ולא מרבר או מרבר ואינו
שומע כלום מוכר ולוקח המטלטלין ברמיזׅ אבל לא בקרקע

ואף במטלטלין לא יתקיימו מעשיו ער שבורקין אותו
בריקות רבות ומתישבין ברבר

אלם ששומע ואינו
מרבר או מי שנשתקק מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו
קיימות בכל בין במטלטלי בין בקרקע והוא שיברק כררך
שבורקין לגיטין או יכתוב בכתב ירו

השוטה אין
מקחו מקח ואין ממכרו ממכר ואין מתנותיו קיימות ובׅר׳
מעמירין אפוטרופוס לשוטים כררך שמעמירין לקטנים

מי שהוא עת שוטה ועת שפוי כגון אׅו הנכפין בעת שהוא
שפוי כל מעשיו קיימין ווכה לעצמו ולאחרים ככל בן רעת
וצריכין הערים לחקור הרבר הטב שמא בסוף שטויותו או
בתחלת שטותו עשה מה שעשה

קטן ער שש שנים אין
הקנייתו לאחרים כלום ומשש שנים ער שיגריל אם יורע
בטיב משא ומתן מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנתו קיים
בין ברבר מרובה בין ברבר מועט בין במתנת בריא בין
מתנת שכיב מרע ורבר זה מרברי חכמי׳ כמו שבארנו כרי
שלא יבטל ולא ימצא מי שימכור לו ולא יקח ממנו והכל
במטלטלין אבל בקרקע אינו מוכר ולא נותן ער שיגריל

בׅרׅא בקטן שאין לו אפטרופוס אבל אם היה לו
אפטרופוס אין מעשיו כלום אפילו במטלטלין אלא מרעת
האפטרופוס שאם רצה לקיים מקחו וממכרו ומתנתו
במטלטלין קיים

בורקין את הקטן אם יורע בטיב
משא ומתן או אינו יורע לפי שיש קטן חכם ונבון שהוא
יורע והוא בן שבע ויש אחר שאפילו בן יׅגׅ אינו יורע טיב
משא ומתן

קטן היורע בטיב משא ומתן שאין לו
אפטרופוס שנשא ונתן במטלטלין וטעה רינו כרין הגרול
פחות משתות מחילה שתות מחזיר ההוניה יתר על שתות
בטל מקח כמו שביארנו

ואני אומר שאין מקח
הקטן וממכרו במטלטלין קיימים אׅ בשמשך או המשיך
אבל אם נתן מעׅו על המקח וחזר בו אינו מקבל מי שפרע
ואחרים שחזרו בו מקבלין מי שפרע

וכן אם קנו מיר
הקטן או השכיר מקום המטלטלין וחזר בו לא קנה הלוקח
שאין מוציאין מירי הקטן ברין ואין קנין מיר הקטן כלום
שהקנין בשטר ואין הערים חותמין אׅ על שטר של ארם
גרול

וכן קטן שקנה מטלטלין וקנו מירו ושכר מהם המקום
לא קנה ער שימשוך לפי שאינו זוכה בררכים שווכין בהן
הגרולים ראיה לרבר שאין חצר של קטן ולא ארבע אמות
שלו קונין לו מפני שנתרבו מרין שליחות ולא מרין ירו כמו
שיתבאר ולא יהיה הקנין או שכירות המקום גרול מחצרו
אבל הקטנה שנתרבתה חצרה מירה תקנה המטלטלין
מאחרים אם קנו מירה או בשכירות מקום

יראה לי שקטן שקנה קרקע ונתן רמים והחזיק
בקרקע תעמור בירו

אׅעפׅ שאין ממכרו בקרקע כלום
שהקטן כמי שאינו בפנינו הוא ווכין לארם שלא בפניו ואין
חבין לו אׅ בפניו

קטן שהגריל והביא הזכר שתי שערו׳
אחר שלש עשרה שנה והבת אחר שתי׳ עשרה אׅעפׅ שאינו
יורע בטיב משא ומתן מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנתו
מתנה במטלטלי׳ אבל בקרקע אין מעשיו קיימין ער שיהיה
יורע בטיב משא ומתן אחר שהגריל

בׅרׅא בקרקע
שלו אבל קרקע שירש מאבותיו או משאׅ מורישיו אין ממכרו
ממכר ער שיהיה בן עשרים שנה אׅעפׅ שהביא שתי שערות
ויורע בטיב משא ומתן שמא ימכו׳ בזול מפני שרעתו נוטה
אחר המעות וערין לא נתישבה רעתו ברררכי העולם

מתנתו כשהוא פחות מבן עשרים בין מתנת בריא
בין מתנׅ שכיב מרע מתנתו קיימת שאׅו לא הגיע לו הנייה
גרולה לא נתן והוא רבר שאינו מצוי תמיר ואמרו חכמים
תתקיים מתנתו כרי שיהיו רבריו נשמעי׳ בׅרׅא שהוא מוכר
קרקע אביו כשהוא בן כׅ בשהביא שתי שערות או בשנולרו
לו סימני סרים

אבל אם לא הביא בׅ שערות ולא נעשה
סרים קטן הוא ואין ממכרו בקרקע ממכר ואפי׳ בנכסיו ער
שיגריל לרוב שנותיו

מי שמכר בין בנכסיו בין בנכסי
אביו ומת ובאו קרוביו וערערו שהיה קטן בשעת המכר
ובקשו לברקו אין שומעי׳ להם לנולו ועור שהסימני׳ משתנ׳
במיתה וחזקה היא שאין הערים חותמין על השטר אׅ אם
כן ירעו בוראי שהמוכר גרול

פחות מבן עשרים שמכר
קרקע אביו חוזר ומוציא מיר הלוקח בין קורם עשרים בין
אחר עשרי׳ ומוציא מן הלוקח כל הפירו׳ שאכל ואם הוציא
הוצאות או שנטע וזרע שמין לו ומחזיר את השאר

ברין
הזה הורו רבותי ואני אומר שאפי׳ קטן שמכר קרקע מנכסי
אביו וכשנעשה בן עשרי׳ לא מיחה אינו יכול להחזיר שכיון
שלקח המעות ונשתמש הלוקח בקרקע זו לפניו כשהוא בן
עשרי׳ ולא מיחה נתקיימה ביר הלוקח שהרי רצה בממכרו

השכׅו מקחו מקח וממכרו ממכׅ ומתנותיו קיימין ואם הגי׳
לשכרותו של לוט והוא השכור שעוש ואינו יורע מה עושה
אין מעשיו כלום והרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן ו׳

פרק שלשים

המוכר שמכר קרקע או מטלטלין ווכה בהן הלוקח שלא
מרעתו יר הלוקח על העליונה ואם רצה לוקח אין המוכר
יכול לחזור בו ואם לא רצה תחזור לבעליה ומשום הכי
כותבין שטר למוכר אׅעפׅ שאין הלוקח עמו ולעולם הלוקח
נותן שכר הסופר ואפי׳ מכר שרהו מפני רעתה

וכן
העבר שקנה או מכר או נתן מתנה או נתנה לו יר הארון
על העליונה אם רצה לקיים מעשיו הרי אׅו קיימין ואם לא
רצה בטלו כל מעשיו וברברים בלבר הוא שמקיים הארון
או מבטל ואינו צריך לקנות ממנו כלום

וכן האשה
שמכרה או נתנה מתנה בין בנכסי בעלה בין בנכסי צאן
ברזל שהכניסה לו בין ברברים שייחר לה בכתובתה בין
בנכסי מלוג בין בקרקעות בין במטלטלין וכן אם לקחה או
נתנה מתנה יר הבעל על העליונה ואם רצה לקיים יקיים
אם רצה לבטל יבטל הכל אבל הבעל שמכר או נתן

בין קרקע שהכניסה לו אשתו בכתובתה או קרקע שהכנים לה שום משלו בין קרקע שייחד לה בכתובתה אעפ שקנו מיד האשה אחר שקיים מעשיו הרי כל מה שעשה בטל מפני שהיא אומר נחת רוח עשיתי לבעלי מכר או נתן נכסי מלוג בין בקרקעות בין במטלטלי יד האשה על העליונה רצתה לבטל מבטלת ואם קיימה מעשיה קנו הלקוחות בעל שמכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל או מטלטלי שנת לה משלו אעפ שאינו רשאי אם עבר ומכר או נתן קנו הלקוחו ואין האשה יכולה להוציא מירם וכן יש לו לבעל למכור כל נכסיו אעפ שהן תחת יד שעבוד הכתובה ואם תבא לטרוף טורפת אא אם כן כתבה ללוקח תחלה וקנו מידה האשה שמכרה או נתנה נכסי צאן ברזל לבעלה לא קנה ויש לה לחזור ולהוציא מידו כמו שביארנו בהלכות אישות ברא שמכרו או לקחו בנכסי יתומים בין בקרקע בין במטלטלין ומן האפטרופסין בין שמנו אותם בד בין שמנה אותם אבי יתומין מקחן מקח וממכרן ממכ אבל מתנתם אינה כלום שאין אדם נותן דבר שאינו שלו המוכר או הנותן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב אעפ שמכין אותו מעשיו קיימי וכן כל מי שקנו מידו בשב הקניין קיים וכותבין לאחר השבת ונותנין

הלכות זכיה ומתנה

ענין אלו ההלכו לידע דין זוכה מן ההפקר היאך יקנה ובמה יקנה ודין נותן מתנה ומקבל מתנה ואי זו מתנה חוזרת ואי זו אינה חוזרת ובאור כל הדינין האלו בפרקים אלו

פרק ראשון

ההפקר כל המחזיק בו זכה וכן המדברו והנהרות והנחלים כל שבהן הפקר וכל הקודם בהן זכה כגון העשבים והעצים והפירות של אילנות של יער וכיוצא בהן הצד דגים מן הימים ומן הנהרות או שצד עופות או מיני חיות הואיל ואין להם בעלים זכה ובלבד שלא יצוד בשדה חברו ואם צד שם קנה ואם היו הדגים בביברים של בעלים וכן חיה ועוף שבביברים אעפ שהוא ביבר גדול והוא מחוסר צדה הרי זה של בעל ביברים והצד משם הרי זה גזלן

אבל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חברו כשהוא בתוך הים או שלקח חיה ממצודתו כשהוא פרוסה במדבר הרי זה אסור מדברי סופרי ואם היה המצודה כלי ולקח מתוך המצודה הרי זה גזלן הפורס מצודה בשדה חברו וצד בה חיה או עוף אעפ שאין לו רשות לעשות דבר זה קנה ואם היה עומד בעל השדה בתוך שדהו ואמר זכתה לי שדה קנה בעל השדה ואין לבעל המצודה כלום

דגים שקפצו לתוך הספינה קנה בעל הספינה שזו כחצר המשתמרת היא ואינה חצר המהלכת שהמים הן שמוליכין אותה ואינה הולכת מחמת עצמה גר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר אין לו יורשי אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו זכה ואין בעל המצר יכול לסלקו בדמים שזו כמתנ היא שתי שדות בנכסי הגר ומצר אחד ביניהם החזיק באחד מהן לקנותה קנאה החזיק בה לקנות אותה ואת חברתה זו שהחזיק בה קנה אבל חברתה לא קנה החזי בה כדי לקנות את חברתה לא קנה אחת מהן חברתה מפני שלא החזיק בה ואותה מפני שלא החזיק בה כדי לקנותה החזיק בה לקנותה ולקנות את חברתה ואת המצר שביניהם או שהחזיק במצר לקנות שתיהם הרי זה ספק ואם בא אחר והחזיק בה כדי לקנותה זכה האחרו

וכן שני בתים זה לפנים מזה שהחזיק באחת מהן לקנותו ולקנות את השני לא קנה אלא זה שהחזיק בו בלבד החזיק באחד מהן כדי לקנות את השני את זה שהחזו בו לא קנה

המחזיק בשטר מנכסי הגר כדי לקנות את הקרקע הכתובה באותו שטר לא קנה אלא השטר בלבד לצור על פי צלוחיתו וכיוצא בזה שדה המצויינת במצריה כיון שהכיש בה מכוש אחד קנה את כלה ואם אינה מצויינת במצריה קונה ממנה באותו מכוש כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור המצר והחצב שמתחמין בו תחומין מפסיקי בנכסי הגר וכל המחזיק בשדה לא קנה אלא עד המצר או עד החצב כל המפסיק לפאה מפסיק בנכסי הגר כיצד היה שם נחל או אמת המים וכיוצא בהן לא קנה אלא עד הנחל או עד האמה וכל המפסיק ברשות שבת מפסיק בנכסי הגר כגון שהיה בין שתי השדות רשות היחיד או כרמלית אפי היה ביניהם רשות שחולקין לגיטין

כל דבר המפסיק לטמאה מפסיק בנכסי הגר כיצד כגון שנכנס אדם לבקעה זו וטומאה בבקעה בצרה אחרת ואינו יודע אם הגיע למקום הטומאה אם לאו כל מקום שמחזיקי אותו לטומאה הרי הוא במקום אחר מוחלק בפני עצמו

בקעה גדולה שיש בה שדות רבות וכולן שלגר אחד ולא היה ביניהן לא מצר ולא חצב ולא דבר מדברים המפסיקי ובא אחר והחזי במקצת הבקעה לקנות את כולה כל הנקר על שם אותו הגר קונה אותו גוי שמכר מטלטלין לישרא או קנה מטלטלין מישרא קונה במשיכה ומקנה במשיכ או ברמי אבל הקרקע אינו קונה אותו מישרא אלא בשט ואינו מקנה אותו לישרא אלא בשטר שאין דעתו סומכת אלא על השטר לפי ישרא שלקח שדה מן הגוי ונתן הדמי וקודם שיחזי בה בא ישרא אחר והחזי בה כדרך שמחזיקי בנכסי הגר זכה אחרון ונותן לראשון את הדמי מפני שהגוי מעת שלקח הדמי סלק רשותו וישרא לא קנה עד שיגיע השטר לידו ונמצאו נכסים אלו כנכסי מדב כל המחזיק בהן זכה ברא במקום שאין משפט ידוע למלך אבל אם דין אותו המלך ומשפטו שלא יזכה בקרקע אלא מי שכותב בשטר או הנותן דמים וכיוצא בדברים אלו עושין כפי משפט המלך שכל דיני המלך בממון על פיהן דנין

פרק שני

נכסי גר שאין לו יורשים ונכסי ההפקר ושדה שמכרה הגוי לישרא ועדין לא החזיק בה כלום דינם שוה כל המחזי בהם בדרך מדרכי החזקה שביארנו בהלכות מכירה קנה חוץ מאכילת הפירות כיצד הלוקח קרקע מחברו והחזיק בה באכילת פירותיה קנה כמו שביארנו אבל בנכסי הפקר או נכסי הגר אפי אכל פירות האילן כמה שנים לא קנה לא גוף האילן ולא גוף הקרקע עד שיעש מעשה בגוף הארץ או יעבור עבורה באילן ומעשה באשה אחת שאכלה פירו דקל שלש עשר שנה ובא אחר והחזיק באילן בעבודה שעבר בגוף האילן ובא מעשה לפני חכמי ואמרו זה האחרון קנה יש דברים רבים שאם החזיק בהן הלוקח לא קנה עדין ואם החזיק באחד מהן בנכסי הגר או בנכסי הפקר קנה כיצד המוצי פלטרים גדולי בטין בנכסי הגר או בנכסי הפקר וסייר בהן סיור אחד או כייר בהן כיור אחד כגון אמה או יתר כנגד הפתח קנה הצר צורה בנכסי הגר קנה והמציע מצעות בנכסי הגר קנה

המפצל זמורות הגפן או שריגי אילנות וכפות תמרים בנכסי הגר אם דעתו לעבור האילן קנה ואם דעתו להאכיל העצים לבהמה לא קנה כיצד היה כורת מכאן ומכאן הרי חזקתו שנתכון לעבורת האילן היה כורת מרוח אחת אינו מתכוין אלא לעצים וכן המקלט עצים ואבנים מן השדה אם דעתו לתקן הארץ קנה ואם לעצים לא קנה

כיצד לקט הגס והדק הרי זה בחזקת שנתכון לתקן את הארץ לקט הגס ולא הדק הרי זה בחזקת שנתכו לעצים וכן המשוה פני הארץ אם דעתו לתקן הארץ קנה ואם דעתו להשוות מקום שיעמיד בו גורן לא קנה

כיצד היה לוקח עפר ממקום גבוה ונותנו למקום הנמוך הרי זה מתקן האר וראינוהו שאינו מקפיר על זה אלא משלי העפר והצרורות בכל מקום בלא הקפרה הרי זו בחזקת שאינו מתכוין אלא להשוות מקום לדייש וכן הפותח מים לתוך הארץ אם לתקן הארץ קנה ואם לצור הדגי לא קנה

כיצד עשה מקום שיכנסו בו המים בלבד הרי זה מתכוין לתקן הארץ עשה שני פתחים אחד להכנים ואחד להוציא הרי זה מתכוין לצור דגים הבונה פלטרין

גדולים בנכסי הגר ובא אחר והעמיד להם דלתות קנה האחרון שהראשון לא עשה בגוף הארץ כלום והרי הוא כמי שעשה גל אבנים על הארץ שאינו קונה שהרי לא הועי׳ בגדר זה מפני שהוא רחב ביותר ומפולש ואין צורת אותו הבנין מועלת לו עד שיעמיד דלתות המפיץ הזרע לתוך התלמים לא קנה שבעת שהשליך הזרע לא השביח כלום ובעת שצמח והשביח שבח הבא מאיליו הוא ואינו קונה היתה מחיצה בנכסי הגר ובא זה ועשה מחיצה אחרת על גבה לא קנה ואפילו נבלעה מחיצה התחתונה והרי העליונ׳ קיימת שבעת שבנה לא הועיל ובעת שהועיל מאיליו בא המעשה המחזיק בנכסי הגר ובהפקר והוא אין דעתו לקנות אע״פ שבנה וגדר לא קנה העודר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו לא קנה עדר בנכסי גר זה וכסבור של גר אחר הואיל ונתכון במעשיו או מן ההפקר הרי זה קנה היה משכון ישרא׳ ביד הגר וכשמת הגר בא ישרא׳ אחר והחזיק במשכון זה מוציאין אותו מידו שכיון שמת הגר בטל שעבודו היה משכון הגר ביד ישרא׳ ובא ישרא׳ אחר והחזיק בו לוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו והאחרון קנה את השאר ב״רא בשלא היה המשכון בחצר הראשון אבל אם היה בחצרו חצרו קונה לו שלא מדעתו כמו שביארנו בענין מציאה ואין לזה האחרון כלום גר שמת ובזבזו ישרא׳ את נכסיו והיו בהן עבדים גדולים קנו עצמן בני חורין אבל העבדים הקטנים הרי הן כבהמ׳ וכל המחזיק בהן זכה בהם וכבר ביארנו דרכי החזקה שיקנו בהם את העבדים גר שמת ובזבזו ישרא׳ את נכסיו ושמעו שעדין לא מת או שיש לו בן או שאשתו מעוברת כולן חייבין להחזיר החזירו כלן ואחר כך שמעו שמת ששמועה ראשונה אמת היתה ובראשונה מת או מת בנו מקודם או הפילה אשתו כל המחזיק בשניה קנה ובראשונה לא קנה

פרק שלישי

הנותן מתנה לחברו אין המקבל זוכה בה אלא באחד מן הדרכי׳ שהקונ׳ זוכה בהן במקחו אם מטלטלין שהקנה זוכה בהן במקחו אם מטלטלין רוצה ליתן לו עד שיגביה או שימשוך דבר שאין דרכו להגביה או יקנה באחד משאר הדברים שהמטלטלין נקנין בהן ואם קרקע או עבדים נתן לו עד שיחזיק כדרך שמחזי׳ הלוקח או עד שיגיע שטר מתנה לידו אבל בדברים לא זכה המקבל אלא כל אחד מהן עדין יכול לחזור בו מחל לחברו חוב שיש לו עליו או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו הרי זו מתנה הנקנת בדברים בלבד ואינו צריך דבר אחר כמו שבארנו וכן האומר לחברו מנה שיש לי בידך תנהו לזה קנה ואין אחד מהן יכול לחזור בו בין שנתן המנה בחוב שיש לו אצלו בין שנתנו לו מתנה בין שהיה חוב אצלו בין שהיה פקדון אצלו כמו שבארנו כשם שאין צריכין עדים לענין מקח וממכר אלא לגלות הדבר בלבד אם היתה שם טענה וכפירה כך במחילות ומתנות אין צריכין עדים אלא מפני המשקרים כשם שמוכר צריך לקיים הממכר כמו שבארנו כך הנותן כיצד הכותב לחברו קרקע מנכסי נתונה לך או שכתב לו כל נכסי קנויין לך חוץ ממקצתן הואיל ולא סיים הדבר שנתן לו ואינו ידוע לא קנה כלום ואינו יכול לומר לו תן לי פחות שבנכסיך עד שסיים לו המקום שנתן לו אבל אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלנית הואיל וסיים השדה אע״פ שלא סיים החלק נוטל אותו חלק מן הפחות שבאותה שדה כל הנותן מתנה על תנאי בין שהתנה נותן בין שהתנ׳ המקבל והחזי׳ המקבל וזכה בה אם נתקיים התנאי נתקיים המתנה ואם לא נתקיי׳ התנאי בטלה המתנה ויחזיר פירות שאכל והוא שיהיה התנאי כראוי כבר בארנו שכל תנאין שיש במתנות או במקח וממכר צריך שיהיה תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשׂ ויהיה תנאי שאיפש׳ לקיימו ואם חסר אחד מן התנאין בטל וכאלו אין שם תנאי וכל האומר על מנת כאומר מעכשו דמי ואינו צריך לכפול התנאי כך הורו מקצת הגאונים ולזה דעתי נוטה ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין ובקידושין בלבד ואין לדבר זה ראיה

הנותן מתנה על מנת להחזיר הרי זו מתנה בין שהתנה להחזיר מיד בין שהתנה להחזירה לזמן קצוב או כל ימי חייו שלפלני הרי זו מתנה בין במטלטלי׳ בין בקרקע ואוכל פירות כל זמן המתנה האומר לחברו שור זה אני נותן לך במתנ׳ על מנת שתחזירהו לי הקדישו והחזירו הרי זה מוקדש ומוחזר אמ׳ לו על מנת שתחזירהו לי אינו קדוש שלא התנה עליו אלא שיחזיר לו דבר הראוי לו וכן כל כיוצ׳ בזה אסור לישרא׳ ליתן לגוי מתנות חנם אבל נותן הוא לגר תושב שנ׳ לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי במכירה ולא במתנה אבל לגר תושב בין במכירה בין בנתינה מפני שאתה מצווה להחיותו שנ׳ גר ותושב וחי עמך הנותן מתנה לעבד או לאשה קנה הבעל והארון אלא שהארון קונה לגוף והבעל קונה אותה לפירות נתן מתנה לאשה על מנת שאין לבעלה רשות בה ולעבד על מנת שאין לרבו רשות בו קנה הארון וקנה הבעל אבל הנותן מתנה לאשה או לעבד והתנה עמהן הנותן בגופה של מתנה שתהיה לכך וכך לא קנה הארון ולא קנה הבעל כיצד הנותן מתנה לאשה ואמר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה על מנת שתלבשי בהן או על מנת שתשתי בהם ותעשי מה שתרצי בלא רשו׳ הבעל לא קנה הבעל וכן אם אמר לעבד על מנת שתאכל בהן ותשתה בהן על מנת שתצא בהם לחירות לא קנה הארון וכן כל כיוצא בזה הנותן כל נכסיו לעבדו קנה מתנה עצמו ויצא בן חורין וקנה שאר הנכסים ואם שייר כל שהו אפילו מטלטלין לא קנה כלום שאין זה גט חירות גמור שהרי שייר בו בגט ומתוך שלא נשתחרר לא קנה כלום

פרק רביעי

המקבל את המתנ׳ וזכה בה ואחר שבאה לידו והוא שותק חזר בו ואמר איני רוצה בה או איני מקבלה או הרי היא בטלה או שאמר מום זה נראה לי בה לא אמר כלום וכשם שאין הנותן יכול לחזור בו כך המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה מתנה זו שאמר המקבל איני רוצה בה אחר שבאת לידו הרי היא הפקר וכל הקודם בה זכה בה שהרי הפקירה המקבל אחר שזכה בה אבל אם היה צווח מעקרו לא קנה המקבל וחוזרת לבעלים הראשונים המזכה לחברו במתנה על ידי אחר כיון שהחזיק בה אחר כגון שמשך המטלטלי׳ או הגיע שטר הקרקע לידו או החזי׳ בקרקע זכה חברו אע״פ שלא הגיע המתנה לידו ואי׳ הנותן יכול לחזור בו אבל המקבל ידו על העליונה אם רצה מקבל אם לא רצה אינו מקב׳ שזכין לאדם שלא בפניו ואי׳ חבין לו אלא בפניו וזכות הוא שתנתן לו מתנה אם ירצה אבל אם לא ירצה אין נותנין מתנה לאדם בעל כרחו זכה לו על ידי אחר וכששמע המקבל שתק ואחר כך צווח ואמר איני מקבלה הרי זה ספק אם זה ששתק כבר רצה וזה שחזר וצוח חזר בו או ששתק מפני שעדין לא הגיע לידו כלום וזה שצוח הוכיח סופו על תחלתו לפיכך אם קדם אחר וזכה בה לעצמו אין מוציאין מידו שמא המקבל זכה וכיון שאמר איני רוצה בה הרי הפקירה כמו שבארנו וזה שקדם ולקחה מן ההפקר זכה ואם חזרו הבעלים הראשונים ותפשוה מיד זה שקדם וזכה בה אין מוציאים אותם מידם שמא המקבל לה זכה וכיון שאמר איני רוצה הוכיח סופו על תחלתו ולא קנה אותה וברשות בעלים הראשונים היא קיימת עדין ראובן שרצה ליתן מאה דינרין לשמעון ושלח לו המאה על ידי לוי אם אמ׳ לו זכה במאה זוז לשמעון אותן ק׳ זוז לשמעון ואינו יכול לחזור בו אבל אם אמ׳ לו הולך מאה זוז לשמעון יכול לחזור בו עד שיגיע המאה ליד שמעון הלך לו במאה זוז

שנשתלחה עמו להוליכה לשמעון ובקש שמעון ולא מצאהו יחזור לראובן מת שמעון בחיי ראובן יחזור לראובן או ליורשיו מת ראובן בחיי שמעון יתן המאה לשמעון או ליורשיו שמצוה לקיים דברי המת ואעפ שאמר הדברים והוא בריא שהרי המאה בידו של שליח עדין

אין אדם זוכה במתנה לחברו עד שיהיה הזוכה גדול ובין דעת ואחד איש ואחד אשה ואפי אשת איש ועבד ושפחה אבל הגוי אינו זוכה הואי ואי ראוי לשליחו לעולם כך אינו זוכה לישראל וכשם שאין ישראל נעשה שליח לגוי כך אינו זוכה לגוי קטן שנותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים פחות מזה לו לעצמו ולא לאחרים וכן השוטה אינו זוכה לא לו ולא לאחרים והמזכה לשוט על ידי בן דעת זוכה אבל החרש זוכה לעצמו כמו שביארנו בהלכות גזלה וכין לקטן אפי בן יום אחר ולגרו בין בפניו בין שלא בפניו וחצרו של אדם קונה לו שלא מרעתו אעפ שאינו עומד שם כיון שהגיע המתנה לחצרו כאלו זכה בה אחר ברא בחצר המשתמרת אבל בחצר שאינה משתמר כגון שרהו וחורבתו עד שיהי עומד בצרה ויאמ וכתה לי שרי וכן ד אמות שלארם שהוא עומד בצרן קונין לו בסימטא או בצרי רשות הרבים או בחצר שאין לה בעלי אבל ברשו הרבי או בשרה חברו אינו זוכה עד שיגיע מתנה לידו וקטנה תזכה לה חצרה וארבע אמות שלה אבל הקטן אינו זוכה עד שתגיע מתנה לידו או עד שיזכה לו אחר המתנה כגט שאין ארם יכול למסור רברים לשליח כיצד אמ לשלש אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנו לפלוני אין זה כלו ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל לא קנה וכן אומר לשני כתבו וחתמו בשטר מתנה ותנוהו לפלוני אינן יכולין לומ לסופר לכתו אלא הן עצמן כותבין כמו בגט הכותב בשטר נתתי שרה פלוני לפלוני או שכתב נתתיה לו או הרי היא שלו הרי זוכה בה כשיגיע השטר לידו אבל אם כתב בשטר אתננו לו אעפ שהעידו עליו העדים לא זכה המקבל עד שיאמ לעדים כתבו שטר מתנה ותנו לו וכותבי ונותנין שאין המקבל זוכה עד שיגיע השטר מתנה לידו או עד שיזכה לו בו על ידי אחרים כמו שביארנו האומר נתתי שרה פלו לפלו והוא אומ לא נתן לי חוששי שמא זכה לו על ידי אחר אבל אם אמר כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא נתן לי אם המקבל מתנה הוא שאמר כן הוראת בעל כמאה עדים הוא והנותן אוכל פירות שרהו ואם כן המקבל הוא שאמ לא נתת לאבי שרה זו והוא אומ כתבתי ונתתי לו מניחי את הפירו על ידי שליש עד שיורע הרבר היאך הוא מקבל מתנה שטען ואמר זו שתחת ידי אינה מתנה בידי לא שומר אני עליה וכיוצא בו או שאמר בטלה היתה מתחלתה לפי שלא קבלתיה או בעל כרחי באונס או בטעות וכיוצא ברברים או רבריו קיימין ונשבע על זה שבועת הסת ותחזור לבעליה טען הנותן ואמ שומר אתה עליה או שאמר שלא מרעתו נתתיה או גזולה היא בירך וזה אומר אתה נתת לי נשבע המקבל שבועת הסת ונפטר

פרק חמישי

הנותן מתנה בין בריא בין חולה צריך שתהיה גלויה ומפורסמת אמר לעדים כתבו בסתר ותנו לו אינה כלום שוה מעדים כדי לאבד ממון אחרים שיחזור וימכור אחר שיתן לפיכך כל שטר מתנת קרקע שאין כתוב בו ואמר לנו פלני הנותן שבו בשוקים וברחובות וכתבו לו מתנה גלויה ומפורסמת וכיוצ בענין או חוששי לה שמא מתנה מסותרת היא ולא זכה המקבל הכותב שתי מתנות על שרה אחת הראשונה מסותרת והאחרונה גלויה ומפורסמת אחרו קנה ואפי היתה הראשונה סתם ואין בה לא ענין סתירה ולא ענין גלוי אלא מתנת סתם האחרון קנה כבר ביארנו שהמוסר מודעא ואחר כך נתן המתנה בטלה אעפ שאין זה אונס שאין הולכין במתנה אלא אחר דעת הנותן הואיל וגלה דעתו שאינו רוצה בה מתנתו בטלה לפיכך מי שהיו הדברים מוכיחין שאין דעתו ליתן מתנה זו ואפי שנתנה מתנה גלויה ונמצ שנתנה מקור מתנה מסותרת הרי שתי המתנות בטלות הראשונה מפני שהיא מסותרת והשניה מפני שהדבר מוכיח שאינו רוצה והרי קרמה זו המתנה שנמצאת כמו מודעא לה

מעשה באחר שרצה לישא אשה אמרה לו איני נשאת לך עד שתכתוב לי כל נכסך שמע בנו הגדול וצוח על שמניחו ריקן אם לעדי לכו והחביאו וכתבו לו כל נכסי במתנה ואח כך כתב לה כל נכסיו ונשאה ובא מעשה לפני חכמים ואמ הבן לא קנה והאשה לא קנתה שהרי לא ברצונו כתב לה וכאנוס בדבר הוא שהרי גלה דעתו במתנה הראשונ אעפ שהיא בטלה מפני שהיא מסותרת וכן כל כיוצא בענינים או שתי שטרות שזמנן ביום אחד והן כתובין על שרה אחת בין במכר בין במתנה אם דרך אנשי המקום לכתוב שעות כל הקודם זכה ואם אין דרך המקום לכתוב שעות הרי הדבר מסור לדיינים כל שדעתם נוטה להעמיד שדה זו בידו יעמידו ברא בשטר שאין בו קנין לא קנה שרה זו בשטר זה שאין אנו יודעין מי הוא משניה שהגיע שטרו לידו תחלה אבל אם היה בכל שטר מהן קנין כל שקדם לו הקנין זכה וישאלו העדי וכן אם היו שם עדים שות הגיע לידו שטר מתנתו תחלה קנה הראשון שני שטרות היוצאי על שרה אחת בשם קונה אחד ואין זמנם שוה אם היה שטר אחד מכר ואחר מתנה אם היה הראשון מתנה והשני שאחריו מכר לא בטל האחרו את הראשון שיש לומ של הוסיף לו אחריות חזר וכתב בשם מכר אעפ שלא היה כתוב שם אחריות שאחריו טעות סופר הוא וכן אם הראשו מכר והשני מתנה קנה השרה מזמן ראשון שלא כתב לו שטר מתנה אלא ליפות כוחו ומשום דין בין המצר היו שני השטרו כמכר או שניהם במתנה אם הוסיף בשני כלום הרי הראשון קיים שלא כתב השני אלא מפני התוספת ואם לא הוסיף בטל שטר שני את הראשון ואין לו אחריות אלא מזמן השני לפיכך כל הפירות שאכל הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני מחזיר אותם ואם היה על אותה שרה חוק למלך בכל שנה הנותן או המוכר נותן אותו החוק עד זמן השטר השני

פרק ששי

לעולם אומרין דעת הנותן אם היו הדברים מראין סוף דעתו עושין על פי האומד אעפ שלא פירש כיצד מי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת וכתב כל נכסיו לאחר מתנה גלויה גמורה ואחר כך בא בנו אין מתנתו קיימת שהדברים מוכיחין שאלו ידע שבנו קיים לא היה נותן כל נכסיו לפיכך אם שייר מנכסיו כל שהוא בין קרקע בין במטלטלין מתנתו קיימת וכן הכותב כל נכסיו מתנה לאחד מבניו בין שהיה בריא בי שהיה שכיב מרע אפי היה בן קטן המוטל בעריסה לא עשהו אלא אפטרופוס והרי הוא בכל הנכסי כאחד מאחיו אומרן דעת הוא שלא נתכון אלא להיות אחיו נשמעין לו ואם שייר כל שהוא בין קרקע בין במטלטלין זכה הבן במתנה ברא שכתב לבן בין הבנים אבל אם כתב כל נכסיו לבן בין הבנות או לבת בין הבנות או לאחר מן היורשין בין שאר היורשין אעפ שלא שייר כלום מתנתו קיימת וכן הכותב כל נכסיו לאשתו בין בריא בין שכיב מרע אעפ שקנו מידו לא עשאה אלא אפטרופא על יורשיו בין שהיו יורשי בניו ממנה או מאשה אחר או אחיו או שאר יורשיו ואם שייר כל שהוא בין קרקע בין מטלטלי קנת כל שכתב לה ברא בנשוא אבל אם כתב כל נכסיו לאשתו ארוסה או לגרושה אעפ שלא שייר כלום הרי היא כשאר בני ארם ומתנתו קיימת הכותב כל נכסיו לאחד מבניו ולאחר זה האחר קנה חצי הנכסים במתנ ונשאר החצי לבניו והבן שנתנו לו אפטרופוס מנהו על שאר אחיו וכן אם כתב כל נכסיו לאשתו ולאחר זה האחר קנה מחצה ואשתו אפטרופא על המחצה

כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה אברה כתובתה
ותקרע לפיכך אם יצא שטר חוב עליו והלטו כל הנכסים
בחובו שקדם המתנה תשאר היא בלא כלום ולא תקח
בכתובתה שקדמה החוב שאומרן דעת הוא שבהנא שבאה
לה בשמועה זו שכתב לה כל נכסיו אברה כל זכות שיש לה
בנכסים חוץ ממתנה זו וכן הכותב נכסיו לבניו בין זכרים
בין נקבות בין בריא בין שכיב מרע וכתב לאשתו עמהן
קרקע כל שהוא הואיל ועשה אותה שותף בין הבנים ולא
מחתה אברה כתובתה ואינה טורפת מנכסים או כלום אבל
מנכסיו שיבאו לו אחר או נוטלת מהן כתובתה כתב
לה עמהן מטלטלי בלבר או ששייר לעצמו קרקע כל שהוא
כתובתה קיימת ותקנת הגאונים היא ואפי שייר מטלטלים
כל שהוא שהרי היא אומרת סמה ששייר אני גובה
ומתוך שתרר למה ששייר תרר לשאר נכסים ותטרוף
הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו חלק עמהן ומת אחר
מן הבנים הרי זו תגבה כתובת מחלק זה שמת שלא אברה
כתובתה אלא מלטרוף מהן הרוצה להנשא וכתבה
כל נכסיה בין לבנה בין לאחר ואחר כך נשאת ונתגרשה
או שמת בעלה מתנתה בטלה שזו מברחת היא ולא כתבה
כל נכסיה אלא להבריח מבעלה שלא ירשנה וכשתהיה צריכה
להן יחזרו לה לפיכך אם מתה היא בחיי בעלה
קנה המקבל מתנה את הכל ואם שיירה כלום אפי מטלטלין
מתנתה קיימת ואעפ שנתגרשה אינה חוזרת כל הנותנין
כל נכסיהם משתבטל המתנה ויחזרו כל הנכסים לבעלים
הראשוני אין המקבל מתנה מחזיר פירות שאפי נתן האר
מתנה בפירוש על מנת להחזי כל ימי חיי פלו הרי זה אוכל
פירות כל זמן המתנה כמו שביארנו מי ששלח כלים
ממדינת הים ואמר ינתנו או לבני הרי או ינתנו לבנים
ולבנות הראוי לבנות כגון ספרי וכלי מלחמה לבני והראוי
לבנות כגון כלי משי הצבועים וחלי זהב ישלום הבנות הי׳
ראוין לזכרים ולנקבות ישלו אותן הזכרים וכן המשלח
כלים לביתו סתם והיו בהן כלים הראוין לבנות ישלו אותן
בנותיו אומרן דעת הוא שלהן שלח ואם אין לו בנות או
שהיו בנותיו נשואו ישלו אותן נשי בניו שהרעת נוטה
שלהן שלח המשיא בנו גרול לבתול בבי קנה הבית והוא
שיהיו נשואין ראשונים לזה הבן ולא השיא האב בן אחר
קודם לו ולא שייר האב בזה הבי שיחר לו כלום ורברי או
כהלכה שאין להם טעם הם ונגעו חכמי ברבר הזה מאומרן
הרעת שמרוב שמחתו ואהכתו גמר והקנהו הבית שהרי
לא שייר בה לעצמו כלום לפיכ אם שייר שם אפי פך אחר
לא קנה הבית ייחר לו בי וכלי בית אעפ ששייר בבית כלי
אחר לעצמו או היה לו שם אוצר וכיוצא בו קנה כלי הבית
אבל הבית לא קנה יחר לו בית ועליה בית קנה עליה
לא קנה וכן אם יחר לו בי ואכסררה בית קנה אכסררה לא
קנה שני בתים זו לפנים מזו לא קנה אלא האחר שנשא בו
כבר בארנו בנשואין ששנים שהיה ביניהם שרוכין
ופסק זה על ירי בנו וזה על ירי בתו ואמרו כמה אתה נותן
לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך ועמר וקרשו
קנו באמירה זו ער שעת נשואין שבל הפוסק רעתו לכנוס
וצריכין שיהיו הרברי שהן פוסקין מצוין ברשותו שאי אר
מקנה רבר שלא בא לעולם כמו שבארנו ורברים אלו
לא נתנו להכתב לפיכך אינן בשטר ער שיטרות בהן
המקרש את האשה אפי קרשה באלף רינר בין
שחזרה היא בין שחזר הוא בין שמת הוא בין שמתה היא
אין הקרושין חוזרין לעולם אלא הרי הן מתנה גמורה שאין
להם חזרה ואם היו קרושי טעות חוזרין המעות והמקרש
אחותו המעו מתנה ארם יורע שאין קורשין תופסין בעריו
ואין זה טועה אלא גמר ונתן לשום מתנה השולח
סבלונות לבית חמיו בין מרובין בין מועטין בין שאכל שם
סעורת ארוסי בין שלא אכל בין שמת הוא בין שמתה היא
או שחזר בו האיש יחזרו הסבלונות כלן חוץ מן המאכל
והמשתה וכן כלים מועטים ששלח לה להשתמש שם בבית
אביה אם נשתמשה בהן ובלו או אברו אינן משתלמין אבל

אם היו קיימין חוזר הכל וגובה אותם בבר שהרבר ירוע
שלא שלחם אלא ררך נוי בלבר חזרה היא בו חוזר
הכל ואפי המאכל והמשקה נותנת רמיו בזול וכבר הסכימו
הגאוני שאם היו רמי מאכל ומשקה ששה משתלמת ארבע
אם חזרה בו שלא נתן לה מתנה זו אלא לרעת שלא תחזו
בו הורו רבותי שאם היה מנהג המרינה שיעשה
כל ארם סעורה ויאכל לריעיו או יחלק מעות לשמשין
ולחזנין וכיוצא בהן ועשה כררך שעושין כל העם וחזרה בו
משתלם הכל שהרי גמרה לו לאבר ממון וכל הגורם לאבר
ממון חברו משלם והוא שיהיו לו ערים כמה הוציא שאין
זה נשבע ונוטל

פרק שביעי

מנהג פשוט ברוב המרינו שבזמן שישא אר אשה משלחין
לו ריעיו ומיורעיו מעות כרי שיתחזק בהן על ההוצאת
שמוציא באשתו ובאים אותן הרעים והמיורעי ששלחו לו
ואוכלין ושותין עם החתן בשבע ימי המשתה או במקצתן
הכל כמנהג המרינה ואו המעו שמשלחין נקראי שושבונות
ואותם ששלחו המעות ואוכלין ושותין עם החתן נקראין
שושבינין השושבינות אינה מתנה גמורה הרברים
ירועין שלא שלח זה עשרה רינרין בשביל שיאכל וישתה
בזה ולא שלח אלא ברעתו היה שאם ישא הוא אשה יחזור
וישלח לו כמו ששלח לו לפיכ אם נשא זה אשה ולא החזיר
לו השושבינות הרי זה תובעו ברין ומוציא ממנו ואין יכול
לתבעו ער שישא כררך שנשא הוא כיצ ראובן שנשא אשה
ושלח לו שמעון שושבינות ואחר כך נשא שמעון אלמנה
אינו יכול לתבוע ראובן להחזיר לו השושבינות שהרי אומ
לו איני מחזיר לך אלא בבתולה כמו שנתת לי וכן אם שלח
לו בנשואי אלמנ אינו יכול לתעבו להחזי לו בנשואי בתולה
עשה ראובן משתה בגלוי ובפרהסיא ועשה שמעו
בצנעה או שעש ראובן בצנעה ושמעון בפרהסי אינו יכול
לתבעו שהרי אומר לו איני עושה עמך אלא כררך שעשית
עמי ראובן שנשא אשה ושלח לו שמעון שושבינות
ואכל ושתה עמו ואחר כך נשא שמעון כנשואי ראובן
עצמן ובא ראובן ואכל ושתה עמו או שקרא לו שמעון ולא
רצה לבא או שהיה במרינה ושמע קול טבלא במקום שאין
דרכן לקרו אחר אחר אלא כל השומע יבא ושמע ולא בא
חייב להחזיר לו השושבינות כלה שהרי ירוע ולא בא או
קרא לו במקום שררכן לקרות אחר אחר ולא בא
לא היה ראוב במרינ מנכין לו רמי מה שאכל ושתה שמעון
אצלו ומחזיר לו שאר השושבינות וכן אם היה במרינ ולא
קראהו ולא הוריעו מנכין לו ויש לו עליו תרעומת מפני
שלא הוריעו וכמה מנכין נהגו בנכוי אם רינר אחר שלח
לו שמעון אינו מחזיר לו כלו שהרי רמי מה שאכל ואם
יתן על הרינר ער סלע מנכה לו
מחצה מכלע אומרין רעת המשלח ושיעור השושבינות
אם ארם חשוב מנכה לו מחצה ואם צר עין ומרקרק
בהוצאתו אינו מנכה לו אלא שיעור מה שאכל ושתה ומשל
לו השאר מת שמעון קורם שישא אשה או שנשא
ומת בתוך ימי המשתה אין ראובן חייב להחזיר ליורשי
שמעון כלום שהרי אומ להם תנו לי שושביני ואשמח עמו
לפיכך אם שמח עמו ואחר כך מת שמעון או קרא לו ולא
בא או שלא היה במרינה או שלא הוריעו הואיל ושלמו ימי
המשתה ואחר כך מת שמעון חייב ראובן להחזי השושבנו
ליורשיו או כולה או בנכוי אם לא הוריעו או לא היה עמו
במרינה מת ראובן ואחר כך נשא שמעון אשה ושלמו
ימי המשתה מקום שנהגו לגבות השושבינות מיורשין
כופין יורשי ראובן להחזיר בנכוי ומקום שלא נהגו אין
היורשין משלמין כלו מת ראובן אחר שנשא שמעון אשה
ושלמו ימי המשתה כופין את יורשיו ומשלמין השושיבנות
בכל מקו שהרי נתחיי אביה לשל ואם כלה היה חיי לשלם
משלמין כולה ואם בנכוי משלמין בנכוי חמש רברי נאמרו
בשושבנו נגבית בבר שאינ אלא כמו מלוה ואינה משתלמ

אא בעונתה כעין נשואי ראשון שזה כמו תנאי הוא אעפ שלא פירש שעל דעת זה שלחה ואין בה משום ריבית אפי שלח לו דינר והחזיר לו עשרה מותר שלא על מנת להוסיף לו שלח ואין השביעית משמטתה שאינו יכול לנוש אותו ולתובעו עד שישא כדרך שנש הוא ואין הבכור נוטל בה פי שנים כשתחזור ליורשין מפני שהוא ראוי ואין הבכו נוטל בראוי כמו שיתבאר במקומו השולח תשורה לחברו או שנתן לו מעות נשמט ידו והוא ממאן ליקח וזה נשבע שאי אפשר שלא תקח והפציר בו עד שלקח וכן כל כיוצ בהן אעפ שלא פירש הרי זו מתנה ואינו יכול לחזור הוא ולתבוע עד שיפרש שהוא מלוה וכן השולח לחברו כדי יין וכדי שמן ופירו בעת הנשואין אין נגבין בבד מפני שהיא גמילות חסדי ולא נאמרו דיני שושבינות אא במע בלבד

פרק שמיני

הסומא או את הפכח או את הגדם או את החושש בראשו או בעינו או בידו או ברגלו וכיוצא בהן הרי הוא כבריא לכל דבריו במקחו או בממכרו ומתנותיו אבל החול שתשש כח כל הגוף וכשל כחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק והרי הוא נופל על המטה הוא נקרא שכיב מרע ומשפטי מתנותיו אינם כמתנת בריא כיצד שכיב מרע שצוה ואמר ליתן לפלני כך וכך בין בחול בין בשבת בין כתב בין לא כתב זכו הכל כשימו בכל מה שנתן להם ואינו צריך קנין שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורי הן ודבר זה מדברי סופרים ואעפ שאינו אא מדבריה עשו אותה כשלתורה כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימין לפיכך אם אמר קנו ממנו אפילו בשבת קונין ממנו שזה הקנין אינו צריך ואי שכיב מרע צריך לומ אתם עדי אא כל השומע את דבריו הרי זה עד שאין אדם משטה בשעת מיתה שכיב מרע שצוה לתת מתנה לעובר שבמעי אמו זכה העובר מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו כמו שבארנו אמר אם ילדה אשתי זכר ישול מנה אם נקבה מאתי וילדה זכר נוטל מנה ילדה נקבה נוטלת מאתי ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל מנה והנקבה מאתים ילדה טומטום ואנדרגינוס נוטל כפחות שבשניה שכיב מרע שאמרו לו נכסיו למי ואמ להם דומה שיש לי בן או שאשתו מעוברת עכשו שאין לו בן או שאין אשתו מעוברת נכסיו לפלני ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעובר אעפ שהפילה או מת הבן אח כך אין מתנתו מתנה מתנת שכיב מרע אינה קונה אא לאחר מיתה ואי אחר זוכה בדבר שצוה לו בין במקרקעי בי במטלטלי אא לאחר מיתה לפי מוציאי לכתובת האשה ומזון האלמנה והבנות מיד אלו שצוה לתת להם שהרי במיתתו נתחייבו הנכסי בכתובה ובמזונות ואלו שנתן להם לא יקנו אא לאחר מיתה מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין בין שהיתה במקצת נכסיו בין שהיתה בכל נכסיו חוששין לה שמא לא גמר להקנותו אא בשטר והואיל ומתנה זו לא תקנה אא לאחר מיתה אין שטר לאחר מיתה והרי המתנה בטלה ואם קנו ממנו כדי ליפות כח המקבל כגון שכתוב וקנינו ממנו מוסיף על מתנה זו הרי היא קיימת שכיב מרע שאמ כתבו ותנו לפלני מנה ומת קודם שיכתבו ויתנו לו אין כותבין ואין נותנין שמא לא גמר להקנותו אא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואם אמר כתבו כדי ליפות כח המקבל כגון שאמ תנו מנה לפלו ואמ ואף כתבו ותנו לו הרי או כותבין וחותמין ונותנין לאחר מיתה

שכיב מרע שכתב כל נכסיו מתנה סתם ולא שייר כלום אם עמד חוזר ואפי קנו מידו כדי ליפות את כחו בין שהקנ כל נכסיו לאחר בין שכתבם לשנים שאומדא דעתא הוא שלא נתן זה הכל אא שנתכו שלא יקנו כלו אא לאחר מותו שייר כלום לעצמו בין קרקע בין מטלטלין הרי זו מתנה במקצת וסתמא במתנת בריא שקונה מזמן הכתיב לפיכך אינו חוזר והוא שקנו מידו שמתנת שכיב מרע במקצת צריכה קנין בין עמד בין לא עמד בריא בשנתן סתם שהרי אנו אומרין דעתו ואומרין הואיל ולא שייר לא נתכון אלא להקנות לו מחיים כמתנת בריא אבל אם נתן לו המקצת בפירוש כמתנת שכיב מרע שאינו אא לאחר מיתה אינו צריך קנין ואם עמד חזר ואם לא עמד קנה זה המקצת ואם היה בה קנין לא קנה אא אם כן היה מיפה כחו כמו שביארנו אל תטעה בשכיב מרע שכתב כל נכסיו ופירש שנתן הכל מעכשו והקנ מחיים שאי זה מתנת שכיב מרע אא כשאר כל מתנות הבריאים שאם הגיע השטר ליד המקבל או שקנו מיד הנותן קנה הכל ואין יכול לחזור בו הנותן מתנה כשהוא שכיב מרע וכתב בה בחיים ובמות או מחיים ובמות בין בכל בין במקצת הואיל וכתו בו ובמו הרי זו מתנת שכיב מרע שזו שכתו בה ובמו שלא יקנה אא לאחר מיתה וזה שכתו בה מחיי סימן ליישב את דעתו שיחיה מחלי זה שכיב מרע שנתן הנכסים שהדבר גלוי שהן כל נכסים שיש לו הרי זה כמתנה במקצת ואם קנו מידו ועמד אינו חוזר חוששין אנו שמא נשארו לו נכסים אחרים במדינת הים עד שיאמר כל נכסי שהן או או שהיה מוחזק שאין לו נכסים אא או ואחר כך תהיה המתנה בכל שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים רואין אם כמחלק כתבם מת קנו כלן עמד חוזר בכולן ואם כנמלך אחר ששייר חזר וכתב וקנו מידו על כל אחד ואחד מת קנו כולן עמד אינו חוזר אלא באחרון שהרי נתן לו כל הנכסים הנשארים הכותב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסי ואינו חוזר בעבד שהרי יצא עליו שם בין חורי

שכיב מרע שצוה מחמת מיתה כגון שהיתה דעתו נוטה שהוא מת ודאי ונכר דבר זה מכלל דבריו אעפ שקנו מידו במקצתן אם עמד חוזר והמפרש בים והיוצ בשיירה והיוצ בקולר והמסוכ והוא שקפץ עליו החולי והכביד עליו חליו כל אחר מארבעתן כמצוה מחמת מיתה והרי דבריו ככתובין וכמסורין ומקיימין אותן אם מת ואם נצל ועמד אפי קנו מידו במקצ חוזר כדי כל מצוה מחמת מיתה

שכיב מרע שנתק מחלי לחלי אם לא עמד ולא הלך על משענתו בשוק מתנתו מתנ עמד מן החלי שצוה בו ובו החלי שמת ממנו והלך על משענתו אומדין אותו על פי רופאים אם מחמת חולי הראשון מת מתנתו קיימת ואם הלך בשוק בלא משענת אינו צריך אומד אלא בטלו מתנותיו הראשונות מתנת שכיב מרע שאין כתוב בה שמתוך החלי הזה שצוה בו מת ואין העדי מצוין לשאול להם אעפ שהרי זה המצוה מת הרי המתנה בטלה שאין מיתתו ראיה שמא מחלי שנתן בו המתנ נרפא ואחר כך חלה חלי אחר ומת לפיכך הנכסים בחזקת היורשין עד שיביא ראיה שמתוך החלי זה שנתן בו מתנה זו מת

פרק תשיעי

שכיב מרע שצוה ואמר לא תגלו מתנה זו ולא תודיעו בה אדם אא לאחר מיתה הרי זו מתנה קיימת ואינה מתנה מסותר שבעת שהקנה שהוא אחר מותו הרי אם גלו אותה

מצוה מחמת מיתה אינו צריך לומר גלו את המתנה אא אעפ שהיא כתובה סתם אין חוששין לה שמא מסותרת היא שכיב מרע שצוה ואמר ישול פלני כל נכסי או מקצ נכסי או יחזיק או יזכה או יקנה כולן לשון מתנה היא וכן אם אמר יחסין או ירש על מי שראוי ליורשו הרי זה קנה אמר יהנה פלני בהן יעמד בהן ישען בהן לא קנה

שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר אם אינו ראוי ליורשו נוטלן משום מתנה ואם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושת ברא בשהיה היורש הזה אחת מבנותיו או אחר מכלל בניו או אחר מכלל אחיו וכיוצא בהן משאר יורשין אבל אם כתבהו לאחר מבניו לא עשהו אא אפטרופוס כמו שביארנו

מי שאמרו לו בשעת מיתתו נכסיך למי הן שמא לפלני ואמ להן אא למי ראוי אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לאו נוטלן משום מתנה גר שיש לו בן שאין הורתו בקדושה הואיל ואינו יורשו כמו שיתבאר במקומו כך אינו יכול ליתן לו כל נכסיו כמתנת שכיב מרע לאכול

נכסיו במתנת שכיב מרע לאכול נכסיו ולא מקצתן שלשון ירושה ומתנה לגבי יורש אחד הן ואם תאמר יקנה נמצא זה יורש את אביו לפיכך אם נתן לגר משאר הגרים מתנתו קיימת שכיב מרע שהורה שיש לפלני אצלו כך וכך תנוהו לו או שאמ׳ כלי פלני פקרון הוא בירי לפלני תנוהו לו חצר פלנ׳ של פלני הוא חוב שיש לי ביר פלני אינו שלי של פלוני הוא בכל אלו הרברים וכיוצ׳ בהן הוראתו הורי׳ ואפי׳ הורה הגר לבנו שאין הורתו בקרוש רבריו קיימין אפי׳ הורה שכיב מרע לגוי נותנין לו אבל שכיב מרע שצוה ליתן לגוי מתנה אין שומעין לו שוה כמי שצוה לעבור עבירה מנכסיו אמר פלני עברי עשו אותו בן חורין כופין את היורשין ומשחררין אותו שעבר ישנו במקצת מצות אמר פלנית שפחתי עשו לה קורת רוח עושין לה קורת רוח ואינה עוברת אלא עבורה שהיא רוצה בה מכל העבורות הירועות לעברים באותו מקום

שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר ואמר הלה איני רוצה בהן לא קנה שתק ואחר כך צוח קנה שרברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן וכיון ששתק אינו יכול לחזור בהן

שכיב מרע שכתב לזה וחזר וכתב לאחר האחרון קנה שיש לו לחזור עד שימות בין בכל בין במקצת בין לעצמו בין לאחר ואפילו כתב וזכה לראשון וכתב וזכה לאחרון האחרון קנה ששכיב מרע שזכה ערין מתנת שכיב מרע היא אבל שכיב מרע שכתב וזכה וקנו מירו אין לאחר קנין כלום ואינו יכול לחזור בו לא לאחר ולא לעצמו בין שנתן הכל בין שנתן מקצת שכיב מרע שחזר במקצת חזר בכל כיצר נתן כל נכסיו לראשון וקנו מירו כרי ליפו׳ את כחו וחזר ונתן מקצתן לאחר וקנו מירו כרי ליפות את כחו השני קנה אבל הראשון לא קנה כלום בין שעמר בין שמת נתן מקצת נכסיו וקנו מירו ואחר כך נתן כלן לאחר וקנו מירו כרי ליפות את כחו אם מת קנה הראשון המקצת וקנה השני את השאר ואם עמר ראשון קנה שני לא קנה שכיב מרע שהקריש כל נכסיו ולא שייר כלום או הפקיר או חלקן לעניים אם עמר חוזר בכל מכר כשהוא שכיב מרע ממכרו קיים כבריא מכר כל נכסיו אם המעות עצמן קיימו׳ אם עמר חוזר ואם הוציא המעות אינו יכול לחזור מתנה שהיא סתם ולא נתפרש בה שהיה בריא כשנתן או שהיה שכיב מרע הוא אומ׳ שכיב מרע הייתי והרי עמרתי ואחזור במתנתי ומקבל מתנה אומר בריא היה ואינו יכול לחזור על המקב׳ להבי׳ ראיה שבריא היה לא מצ׳ ראיה נשבע הנותן שבוע הסת ותפטר ותעמור הקרק בחזק׳ הנותן אבל אם היו מטלטלי׳ ביר המקבל מתוך שיכול לומ׳ שלי הן ישבע הסת שבריא היה כשנתן לו המתנה זו מי שמת ונמצא מתנה קשורה על ירכו אעפ׳ שהיא בערים וקנו מירו כרי ליפות כח אלו שנתן להם הרי זו אינה כלום שאני אומר כתבה ונמלך ואם זכה בה לאח׳ מן היורשי׳ בין שאינו היורשי׳ כל הרברי׳ שבה קיימין ככל מתנו׳ שכיב מר׳ וכן מי שכת׳ שטר חוב על עצמו בשם אחר או בשם אחר מבניו מן היורשין ונתן השטר על יר שליש ואמר לו יהיה זה אצלך ולא פרש לו כלום או שאמר לו הנח ער שנאמר לך מה תעשה ומת הרי זו אינה כלום

פרק עשירי

שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלני ומת יתנו לאחר מיתה שרברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין רמו ואין חוששין שמא על מנה קבור הוא אומר וכן שכיב מרע שאמר הלואה או פקרון שיש לי ביר פלני תנו אותה לפלנ׳ רבריו קיימין ואין צרי׳ למעמר שלשתן וכן אם אמ׳ תנו שט׳ פלני לפלו׳ זכה במה שיש בשט׳ וכאלו כתב ומסר אעפ׳ שלא משך השטר ואין היורש יכול למחול שטרו שנתן במתנת שכיב מרע ומפני מה המוכר או הנותן שטר חוב לחברו וחזר ומחלו היורש מחול ושכיב מרע שנתן שטר חוב אי׳ היורש יכול למחול מפני שקנין הראיה בשט׳ מרבריה׳ לפי׳ היורש עריו׳ זה השטר שלו הוא מן התור׳ ומוחלו ומתנ׳ שכיב מרע אעפ׳ שהיא מרבריה׳ עשו אותה כשל תורה וכאלו קנה ממון שבשטר מן התורה והגיע לירו ולא נשאר ליורש בו קנין ולפי׳ אינו מוחל שכיב מרע שאמ׳ מנה לפלני בירי אם אמר תנו נותנין לא אמ׳ תנו אין נותנין שמא לא אמ׳ מנה יש לפלני בירי אלא כרי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממון לפיכך אם אמר זה ררך הוראה ולא היה שם חשש הערמה נותנין אעפ׳ שלא אמר תנו כיוצא בו ראו את אביהם שהטמין מעות בשרה תיבה ומגרל ואמר של פלני הן של מעשר שני הן אם כמוסר רבריו קיימין אם כמערי׳ לא אמר כלום וכן בא אחר ואמר להם אני ראיתי את אביכן שהטמין מעות בשר׳ תיבה ומגרל ואמ׳ שלפלני הם שלמעשר הן אם היו טמונין בבית לא אמ׳ כלום בשרה רבריו קיימין כללו שלרבר כל שאי׳ יכול ליטו׳ רבריו קיימי׳ ואם לאו לא אמר כלום הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ולא ירע היכן החביאם ואמרו לו בחלום כך וכך הם במקום פלני הן ושל פלני הן ושלמעשר שני ומצאן במקו׳ פלני שנאמר לו ובמנין שנ׳ לו זה היה מעשה ואמ׳ חכמי׳ רברי חלומות לא מעלין ולא מורירין שכיב מרע שהורה שיש לפלני בירו מנה ואמרו יתומי׳ חזר ואמ׳ לנו אבינו פרעתיו נאמנין ונשבעין על זה שבועת הסת אמר תנו ואמרו יתומים חזר ואמ׳ לנו אבינו פרעתיו אין נאמנין אמר מנה לפלוני ואמרו יתומין נתננו אין נאמנין שהרי לא אמר תנו ומנין ירעו שחייבין ליתן

אמר תנו ואמרו יתומים נתננו נאמנין ונשבעין שבועת הסת שנתנו שכיב מרע שנתן מנה לאחר ואמר לו הולך מנה זו לפלני והלך ומצאו שמת אם קיים היה בשעה שנתן לו השכיב מר׳ ינתנו ליורשי מי שנשתלחו לו שרברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן ואם לא היה קיים יחזרו ליורשי משלח שאין קנין למת שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלני ושלש מאות זוז לפלני וארבע מאות זוז לפלני אין אומרין הקורם בשטר זכה לפיכך אם לא הניח אלא תשע מאות חולקין הנמצא לפי מה שכתב להן ואם יצא עליו שטר חוב גובה מכולן מכל אחר ואחר כפי מה שכתב להן כיצר היה החוב ארב׳ מאו׳ וחמשי׳ בעל המאתי׳ נותן מאה ובעל השלש מאות מאה וחמשים ובעל הארב׳ מאות נותן מאתים אבל אם אמר תנו מאתים זוז לפלני ואחריו [illegible]ש מאות לפלני ואחריו ארבע מאות לפלני כל הקורם בשטר זכה לפיכך אם יצא עליו שטר חוב גובה מן האחרון אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משל פני פניו

שכיב מרע שאמר ירור פלני בבית זה יאכל פלני פירות רקל זה לא אמ׳ כלום שלא הקנה להם רבר שיש בו ממש שהרירה והאכילה וכיוצ׳ בהן הרי הן כרבור וכשינה שאין נקנין אבל אם אמ׳ תנו בית זה לפלני כרי שירור בו ער זמן פלני או תנו רקל זה לפלני כרי שיאכל פירותיו רבריו קיימין שהרי הקנה להם הגוף לפירות והגוף רבר שיש בו ממש וכן כל כיוצא בזה

פרק אחר עשר

שכיב מרע שאמר נכסים אלו לבני אין הבנו׳ בכללם היה לו בין אחר ובת או בן ובן הבן אעפ׳ שהוא אמ׳ לבני שהוא לשון רבים אין נותנין אלא לבנו שהבן האחר נקרא בנים

שכיב מרע שאמר נכסי לטוביה ומת ובא אחר ששמו טוביא ואמ׳ אני הוא נוטלן ואם הוחזק שמו רב טוביא אינו נוטלן אם היה שכיב מרע גס בו וקורא בשמו נוטלן באו שנים לתבוע וכל אחר מהן מוחזק שמו טובי׳ אם היה אחר מהן תלמיר חכם תלמיר חכם קורם אין בהן תלמיר חכם והיה מהן שכן או קרוב הוא קורם היה אחר שכן ואחר קרוב שכן קורם שניהן קרובים או שניהם שכנים או שניהם תלמירי חכמים יעשו הריינין כמו שיראה להם כל מי שרעתן נוטה שעל זה אמר נותנין לו וכן אם היו רבים שכיב מרע שאמ׳ נכסי לפלני ופלני חולקין בשוה אפי׳ הן ק׳ אמ׳ נכסי לפלני ולבני פלני חולקי׳ פלו׳ נוטל מחצה

וכל בניו מחצה ומעש באחר שאמ לאשתו נכסי ליך ולבניך
ואמרו חכמים תטול היא מחצה וכל הבנים מחצה
אמר לפלני ופלני ולבני פלני נוטלין בני פלני מחצה והשני
הראשונים מחצה שכיב מרע שאמר יחלוק פלני בנכסי
יטול מחצה תנו חלק לפלני בנכסי יטול אחד מששה עשר
ויש מי שהורה יטול רביע הנכסים שכיב מרע שאמר
תנו חלק לפלני בבור היין שיש לי יטול רביע היין אמר
תנו לו בה חלק לחברו הרי מעוט ויטול שמינית היין אמר
תנו לו בו לקררה נוטל חלק משנים עשר מן היין אמר
תנו לו בו חלק לטפיח נוטל חלק משש עשר מן היין שבבור
שהרי גלה רעתו של חלק מועט נתכון ואין גומרין מן
השעורין האלו לרין אחר שכיב מרע שאמר תטול
אשתי כאחר מן הבנים נוטלת כאחר מבניו ואם נולרו לו
בנים אחר הצואה מצטרפין עם אלו שהיו בשעת הצואה
ונוטלת חלק עם כלן כיצר היו שלשה בנים בשעת
הצואה ולאחר זמן נולרו לו שנים נוטלת כאחר מן החמשה
שהוא שתות כל הממון ואינה נוטלת עמהם אלא בנכסים
שהיו לו בשעת הצואה אבל נכסי שבאו לו אחר זמן הצואה
אין לה בהן חלק שאין ארם מקנה רבר שלא בא ברשותו
שכיב מרע שאמר מטלטלין שיש לי לפלני נוטל
כלי תשמישו אבל לא חטים ושעורים וכיוצא בהן
אמר כל מטלטלין שלי נוטל הכל והעברים בכלל המטלטלי
אבל לא רחים התחתונה וכיוצא בהן שהרי היא מחוברת
לארץ אמר כל המטלטלין נוטל אף רחים התחתונה וכיוצא
בהן שכיב מרע שאמר נכסי לפלני נוטל כל המטלטלין
וכל הקרקעות והבגרים והעברים והבהמ והעופות והתפלין
עם שאר ספרים הכל בכלל הנכסים אבל ספר תורה יש בו
ספק אם הוא בכלל נכסים או אינו לפיכך אם תפסו אין
מוציאין מירו שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלני
בכורי בראוי לו נוטלן ונוטל בכורתו אמ בבכורתו ירו על
העליונה רצה חלק בכורה נוטל רצה מאתים זוז נוטל וכן
אם אמר תנו מאתים זוז לפלנית אשתי בראוי לה נוטלן
ונוטלת כתובתה ואם אמר בכתובתה ירה על העליונה
אמר תנו מאתי זוז לפלוני בעל חובי בראוי לו נוטלן ונוטל
את חובו אמר בחובו אין לו אלא בחובו שכיב מרע
שאמר תנו ד׳ מאות זוז לפלני וישא בתי הרי זה כמי שנתן
לו שתי מתנות כל אי זה מהן שירצה יקח לפיכך אם רצה
ליקח המעות ולא ישא הבת יקח אבל אם אמר יקח
בתי ותנו לו ארב מאות זוז הרי זה תנאי ולא יזכה במעות
ער שיקח הבת שכיב מרע שאמר תנו ארבע מאות
זוז לבתי בכתובתה או לכתובתה אם דרך אנשי העיר
להוסיף בשומת הנרוניא ולכתוב שוה מנה במאתים אינה
נוטלת אלא מאתים זוז שהרי לא אמר ד׳ מאות זוז סתם אלא
בכתובתה כלומר תנו לה מה שתהיה שומתו בכתובתה
ארבע מאות זוז אמר תנו נרוניא לבתי כך וכך בגרים כך
וכך כלים וזלו הבגרי והכלי אחר כן הוקרו הריוח ליתומים
ונותנין לה כשער הזול וכן אם אמר תנו ארבע מאות
זוז רמי היין לבתי והוקיר היין הריוח ליתומים ונותנין לה
ארבע מאות זוז מעשה באחר שהיה יצא בקולר
ואמר תנו לפלני ארבע מאות זוז מהיין שלמקום פלני
ואמרו חכמים יטול ארבע מאות זוז מרמי אותו היין שלא
נתכון זה ליתן לו מן היין משקל ארבע מאות זוז ולא נתכון
אלא לרמים ווה שיחרן כרי ליפות את כחו ושוב מעשה
באחר שאמ הרקל לבתי והניח שני חצאי רקל אמרו חכמי
תטול השני חצאים שלזה נתכון והם שקרא רקל ושוב
מעשה באחר שאמ תנו לפלו בית המחזיק מאה כרי ונמצ
הבית שיש לזה המצוה מאה ועשרים ואמרו חכמים זכה
בבית זה שהרברים מראין שכונתו לזה היתה שכל הנותן
בעין יפה נותן וכן כל כיוצא ברברים אלו שכיב מרע
שאמר תנו לבני שקל בכל שבת או שאמר אל תתנו להם
אלא שקל ונמצא שאינו מספיק להם אלא סלע בכל שבת
נותנים להם כל צרכן שלא נתכון זה להרעיב את בניו אלא
לזרז אותם שמא ירזיחו בהוצאה יותר מראי שכיב
מרע שצוה ואמ אל תספרוהו אין סופרי אותו אל תקברוהו
מנכסיו אין שומעין לו שיחוס על ממון בניו ויפיל עצמו על
הצבור שאסור להניחו בלא קבורה אלא כופין את היורשין
לקברו מנכסיו

פרק שנים עשר

שכיב מרע שאמר בני פלני ירשני הרי זה יורש אותו
לברו ולא ירשוהו שאר הבני וכן אם אמר על בת בין הבנו
או אח בין האחין או שאר יורשי רבריו קיימין אבל הבריא
אין רבריו קיימין שכיב מרע שאמר נכסי לפלני
ואחריו לפלני אין לשני אלא מה ששייר ראשון ואם היה
הראשון ראוי ליורשו כגון שהיה בן מכלל הבנים אין לשני
כלום שכל לשון מתנה ליורש הרי היא בלשון ירושה וירוש
אין לה הפסק ואעפ שאמר ואחריו לפלוני אבל הבריא
שנתן מתנת בריא על דרך זה וכתב לזה נכסי לך ואחריך
לפלוני אין לשני אלא מה ששייר ראשון בין שהיה הראשון
ראוי ליורשו בין שלא היה ראוי ליורשו שכיב מרע
שאמר נכסי לך ואחריך לפלני והיה הראשון ראוי ליורשו
ופירש ואמר לא משום ירושה אני נותן לך שאין לה הפסק
אלא במתנ והרי הפסקתיה השני קונה מה ששייר הראשון
לפי אם נתן המעות על יר שליש או שאמר תנו לבני שקל
בכל שבת ולא משום ירושה אני נותנם להם והנשאר מן
הנכסי אחר מותם יהיה לפלני אין נותנין להם אלא שקל
אעפ שאינו מספיק להם נכסי לפלני ואחריו לפלני מת
ראשון קנה שני מת שני הרי אלו שליורשי השני מת שני
בחיי ראשון יהיו הנכסים שליורשי ראשון ואעפ
שאין לשני אלא מה ששייר ראשון אסור לראשון למכור
וליתן גופו אלא אוכל הפירות ער שימות ויזכה השני ואם
עבר הראשון ומכר ונתן במתנה אין השני מוציא מיר
הלקוחות שאין לשני לא מן הגוף ולא מן הפירו אלא הנשא
וכל המשיא עצה לראשון למכור נקרא רשע ואפי היו בהן
עברים והוציאן הראשון לחירות או כלים ועשאן תכריכין
למת מעשיו קיימין ברא בשמכר הראשון או נתן
מתנה לאחרי אבל אם מכרן הראשון או נתנן לבנו מתנה
או לאחר מיורשיו לא עשה כלום וכן אם נתנו מתנת שכי
מרע אפי לאחרים לא עשה כלום שאין מתנת שכיב מרע
קונה אלא לאחר מיתה וכשימות יקנה השני היה
חוב על הראשון או כתובת אשה ובאו לבר להפרע מנכסי
אלו אעפ שהראשון קיים אין בר מגבין אותם מגוף הנכסים
אלא מן הפירות בלבר שמין להם מת הראשון ובא
בעל חובו ואשתו לגבות מנכסים אלו אין מנכין להם כלום
אפי עשאן אפותיקי או שיחרן לאשתו בכתובתה אינן גובי
מנכסים אלו כלום אלא הרי הן שלשני שכיב מרע שאמ
לאשה פנויה נכסי לך ואחריך לפלני ועמרה ונשאת בעל
לוקח הוא ואין השני מוציא מיר הבעל שכוין שוכת בנכסי
על תנאי זה כשהי נשואה נמצ כאלו אמ לה בפירוש אחריך
יקנה פלני לא הבעל לפיכך אם מכרה נכסים אלו
כשהיא תחת בעלה ומתה תחת בעלה יעמרו נכסים ביר
הלוקח שאם יוצא הבעל מיר הלוקח מפני שמכרה
כשהיא נשואה הרי השני מוציא מיר הבעל והלוקח חוזר
ומוציא מיר השני שהרי מכרה לו ואין לו אלא מה ששייר
ראשון ואי בשלשתן מי שהוצי ממון אלא הלוקח ולפי תעמר
בירו מעשה באחר שאמר נכסי לאמי ואחריה ליורשיה
והיתה לה בת נשואה ומתה הבת בחיי בעלה ובחיי אם
אביה ואחר כך מתה הזקנה ואמרו חכמים אין הבעל יורש
אותן נכסים מפני שהן ראויי לאשתו ולא זכתה בהן האשה
אלא אחר שמתה אבל אם הניח הבת בן או בת היו
יורשין הנכסים שמשמע יורשי ואפי יורשי יורשי ואלו
אמר וכשתמו הזקנה הרי הן לבתי מעכשו היה הבעל יורש
אותן אחר מיתת אשתו הכותב נכסיו לבנו ולאחר
מותו הרי הגוף של בן מזמן השטר והפירו לאב ער שימות
לפיכך האב אינו יכול למכור מפני שהן נתונין לבן והבן
אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב
מת האב והניח פירות מחוברין לקרקע הרי הן

של בן מפני שרעתו של אד קרובה אצל בנו היו תלושין או שהגיעו להבצר הרי הן של יורשי עבר האב ומכר מכורין עד שימות וכשימות האב מוציא הבן מיד הלקוחות ואם היו שם פירו מחוברין שמין אותם ללוקח ונותן הבן דמיהם היו תלושין או שהגיעו להבצר הרי הן של לוקח עבד הבן ומכר אין ללוקח כלום עד שימות האב מכר הבן בחיי האב ומת הבן ואחר כך מת האב כשימות האב קנה הלוקח שאין לאב אלא פירות וקנין פירות אינו כקנין הגוף

מתנת בריא שכתו בה מהיום ולאחר מיתה הרי הן כמתנת שכיב מרע שאינו קונה אלא לאחר מיתה שמשמע דברים אלו שאעפ שקנה הגוף מהיום איני זוכה בו ואוכל פירות אלא לאחר מיתה שטר מתנה שכתוב בה שיקנה פלני שדה פלני לאחר מיתה בין שהיה בשטר קנין בין שלא היה בו קנין כיון שכתוב בו זמן ובומן זה חי היה הזמן מוכיח שמחיים הקנה לו ואינו זוכה אלא לאחר מיתה שאלו היה בדעתו להקנות לו בשטר זה לאחר מיתה לא היה כותב בו זמן לפיכך אעפ שאין כתוב בו מהיום ולאחר מיתה קונה לאחר מיתה וזה שכותבין בכל המתנות והממכרות מעכשו ואעפ שיש בשטר הזמן להרויח הדבר כותבי בו אעפ שאינו צריך בריא שתנן מתנה וכתב בשטר מחיים ובמות הרי זו מתנה גמורה מחיים שהרי כתוב בו מחיים וזה שכתוב בו ובמות כמי שאומר מעתה ועד עולם וכמו נויי השטר הוא זה הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם אלא בוטחי בה ברוך שמו לא בנדיבים והרי נאמר ושונא מתנות יחיה

הלכות שכנים

ענין אלו ההלכות לידע דין חלוק הקרקעות בין השותפין והרחקת נזק כל אחד מהן משכנו ומבעל המצר שלו ודין בעל המצר ובאור כל הדינין אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

אחד הקונה מחברו חצי שדהו או שנים שקנו מאחד שדה או שירשו או שנתנה לה במתנ או שהחזיקו בה מן ההפקר או נכסי גר כללו של דבר כל שיש ביניהם שותפות בקרקע ובקש אחד מן השותפין לחלק וליטול חלקו לבדו אם יש באותה קרקע דין חלוקה כופה את שאר השותפין וחולקין עמו ואם אין בה דין חלוקה אין אחד מהן יכול לכוף את חברו לחלוק וכן הדין במטלטלין ברא בשאין אחד מהן מכיר את חלקו במקו שהן שותפין בו אלא יד כולן משתמש בכל המקום אבל אם היה אחד מהן מכיר חלקו אעפ שאין בה דין חלוקה כופה כל אחד מהן את חברו להבדיל בין חלקו לחלק חברו אחד מן השותפין שאמר לחברו במקום שאין בו דין חלוקה או בדבר שאי אפשר שיחלקו כגון שפחה או כלי מכור לי חלקך בכך וכך או קנה ממני חלקי בשער הזה הדין עמו וכופין את הנתבע למכור לחברו או לקנות ממנו אבל אם אין התובע רוצה לקנות או לא ימצא במה יקנה אינו יכול לכוף את חברו לקנות ממנו אפי בשער הזול שהרי חברו יכול לומר לו אין רצוני שאקנה אלא שאמכור לפי שני אחין אחד עני ואחד עשיר שהניח להם אביהם מרחץ או בית הבד אם עשאן האב לשכר השכר לאמצע כל זמן שירצו לעמו בשותפות עשאן לעצמן אינו יכול לכוף אחיו לשכור אותם אלא משתמשין בהם כדרך שהשתמש אביהם והרי עשיר אומר לעני קח לך זתים ובא ועשה אותם בבית הבד קנה לך עבדים ויבאו וירחצו במרחץ ואין העני כופה את העשיר לקנות חלקו אלא אם כן אמר לו קנה ממני או מכור לי והריני לזה וקונה או מוכר לאחרים וקונין הדין עמו אם כל אחד מהן איני קונה אלא הריני מוכר חלקי מוכרין אותה לאחרי אמר כל אחד מהם אינימוכר אלא כל אחד מהן רוצ שיקנה חלק חברו או שאין אחד מהן רוצה לא לקנות חלק חברו ולא למכור חלקו אלא ישארו שותפין בגוף היאך הן עושין אם היה המקום עשוי לשכר שוכרין אותו וחולקין שכרו ואם אינו עשוי לשכר אם חצר הוא שוכנין בה שנת שאי אפש שישכנו שניה כאחת מפני היזק ראיה שהרי אין בה דין חלוקה ואי אדם עשוי לטרוח כל שלשים יום לפנות מחצר לחצר אלא משנה לשנה ואם מרחץ הוא נכנסין לה שניהם תמיד בכל יום וכן כל דבר שראוי להשתמש בו תמיד ואינו ראוי לשכר כגון מרחץ או מצע או ספר תורה אינו יכול לומר לו השתמש אתה יום ואני יום שהרי אומרין לו בכל יום אני רוצה להשתמש בו אחד השוכר מחברו מקצת חצר או שדה שאין בה דין חלוקה או שנים ששכרו מקום אחד בשותפות כל אחד מהן יכול לכוף את חברו ולומ לו או שכור ממני חלקי או השכיר לי חלקך ואם יש בה דין חלוקה חולקין אי זהו דין חלוקה כל שאו יחלק לפי השותפין יגיע לפחות שבהם חלק ששם הכל קרוי עליו אבל אם אין שם הכל נקרא על החלק אין בה דין חלוקה כיצד כל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרויה חצר וכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבין אינה קרויה שדה וכל גנה שאין בה כדי זריעת חצי קב אינה קרויה גנה וכל פרדס שאין בה כדי זריעת שלשת קבין אינה קרויה פרדס

לפיכך אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לכל אחד ואחד מן השותפין ולא את השדה עד שיהיה ביה זריעת ט קבין ולא את הגנה עד שיהא בה בי חצי קב לכל אחד ואחד ולא את הפרדס עד שיהא בו בית שלשת קבין לכל אחד ואחד ברא בארץ ישראל וביוצא בה אבל בבבל וכיוצא בה אין חולקין את השדה עד שיהיה בה כדי חרישת יום לזה וחרישת יום לזה ולא את הפרדס עד שיהיה בה ששה ושלשי אילנות לזה כדי עבודת אדם אחד ביום אחד ושדה שמשקין אותה בכלי עד שיהא בה כדי שימלא הפועל יום אחד לזה ויום אחד לזה אין חולקין את הטרקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא את בית הבד ולא את המרחץ ולא את הטלית עד שיהא בכל חלק מהן כדי לזה וכדי לזה אם מרחץ חלקו עד שיהא בכל חלק מהן כדי מרחץ ואם שובך עד שיהא כל חלק שובך בפני עצמו וכן בטלית ובשאר כל הדברים אין בהן כדי לזה וכדי לזה מעלין אותו ברמים ויש לומר לחברו או מכור לי או קנה ממני אמר אחד מהן חלוק וזה אעפ שאי החלקי שוים ואני אטול את הפחו וטול אתה את היתר אין שומעין לו שהרי אומ לו אין רצוני ליקח מתנה אלא הואי ואין בה דין חלוקה בשוה הרי אנו מעלין ברמים

פרק שני

חצרות הכפרים שכל אחד ואחד בונה לו בית ונמצאת החצר שבין שני הבתים משותפת לכל בני הבתים הרי יש לכל פתח ופתח ארבע אמו לפניו ברוחב כל הפתח והנשא מן החצר אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף ושותף חולקין אותה ואם לאו אין חולקין אותה שכל חצר שאין לה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרויה חצר כמו שבארנו כיצד היו שני שותפין לזה שנים בתים ולזה בית אחד זה שיש לו שני בתים מודדין לו מן החצר ארבע אמות לכל בית ובית על כל רוחב הפתח אפי היה עשר אמות וזה שיש לו בית אחד נותני לו ארבע אמות ברחב פתחו לפני פתחו והנשאר מן החצר אם יש בה שמנה אמות כדי שיהא לזה ארבע אמות על ארבע אמות ולזה ארבע אמות על ארבע אמות חוץ מן הפתחים יש בה דין חלוקה וחולקין פחות מזו אין בה דין חלוקה בית שיש לו פתחים רבים מכל רוחותיו יש לו ארבע אמות לכל רוח ואם יחד לו פתח אין לו אלא ארבע אמות כנגד פתחו אכסדרה אם אפשר לו להכנס לתוכה במשאו אין לה ארבע אמות ואם לאו יש לה ארבע אמות שלא אמרו שיש לכל פתח ופתח ארבע אמות אלא לפרק שם משאו בית שער או מרפסת יש להם ארבע אמות היו ה בתים פתוחי למרפסת והמרפס פתוחה לחצר אין לה אלא ד אמו לול של תרנגולי אין לו

אלא ארבע אמות בית חציו מקורה וחציו שאינו מקור
בין שקרויו לפנים בין שקרויו כלפי חוץ אין לו ארבע אמו
בית סתום יש לו ארבע אמות פרץ את פצימיו אין
לו ארבע אמות בית שאין לו ארבע אמות על ארבע
אמות אין לו ארבע אמות בחצר אלא אם כן יש בחצר ארב
אמות לזה וארבע אמות לזה עד פתח הבית הזה חולקין
והזבל שלחצר מתחלק לפי הפתחים אבל אכסניא של מלך
לפי בני אדם השותפין שרצו לחלוק דבר שאין בו
דין חלוקה אעפ שהן מפסידין את שמו חולקין ובכתבי
הקודש אעפ שרצו לא יחלוקו בדרא בכרך אחד אבל בשתי
כריכות חולקין מקום שאין בו דין חלוקה שרצו
שותפין לחלקו אעפ שקנו מידם כל אחד מהן יכול
לחזור בו שזה קנין דברים הוא כמו שבארנו אבל אם קנו
מידם שזה רצה ברוח פלני וזה רצה ברוח פלני אינן יכולי
לחזור בהם וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וזה
בעצמו והחזיק בחלקו אעפ שלא קנו מידם אין אחד מהם
יכול לחזור בחברו האחין שחלקו ועשו ביניהם גורל כיון
שעלה גורל לאח מהן קנו כלן בהניה שנעשית להם ששמעו
זה מזה לדבר שהסכימו עליו גמר כל אח מהן ומקנ לחברו
האחין שחלקו הרי הן כלקוחות זה מזה ואי להם דרך זה על
זה ולא סולמות זה על זה ולא חלונות זה על זה ולא אמת
המי זה על זה שכיון שחלקו לא נשאר לאח מהן זכות בחלק
חברו לפיכך יש לומר לאחין כשהיתה השדה סלה לאחד
היה מעביר בה אמת המים הזאת ממקום למקו אבל עתה
שנעשה זה חלקי יש לי להסיר אמת המים מעלי וכן סותם
החלון המשקוף על חלקו ובונה בצד הסולם אעפ שהוא
מבטל תשמיש והוא הדין בשנים שקנו שדה מאחד
וחלקו לא נשאר לאחד מהן זכות בחלק חברו ומפסיק אמת
המים מחלקו וסותם החלונות אבל שנים שקנו שדה
משני אנשים או משני אחים אין לאחד מהן להפסיק אמת
המים ולא לשנות דבר מן הנוקים שהחזיקו בהן המוכרין
חצר השותפין שיש בה דין חלוקה או שחלקות
ברצונם אעפ שאין בה חלוקה יש לכל אחד מהן לכוף את
חברו לבנות הכותל באמצע כדי שלא יראהו חברו בשעה
שמשתמש בחלקו שהזק ראיה היזק הוא ואין לו חזקה
בחצר אלא אעפ שעמדו כך שנים רבות בלא מחיצה כופהו
לעשות מחיצה בכל עת שירצה רוחב מקום הכותל משל
שניהם וכמה יהיה רחבו הכל כמנהג המדינה ואפילו נהגו
לעשות מחיצה ביניהם בקני ובהוצין ובלבד שלא יהיה בה
אויר שיסתכל בו ויראה את חברו כמה גובה הכותל
אין פחות מארבע אמו וכן בגנה כופהו להבדיל גנתו מגנת
חברו במחיצה גבוהה עשרה טפחי אבל בבקעה אין צריך
להבדיל בקעתו מבקעת חברו אלא במקום שנהגו רצה
להברי בקעתו מבקעת חברו כונס לתוך שלו ובונה ועושה
חזית כמו גמה בסיד מבחוץ כדי להודיע שהכותל שלו לפי
אם נפל הכותל המקו והאבני שלו ואם עשו מדעת שניהם
בונים הכותל באמצע ועושין חזית מכאן ומכאן לפיכך אם
נפל הכותל המקום והאבנים של שניהן המוכר גנת
לחברו סתם והיתה מעורבת עם גנות אחרות כופין את
הלוקח לבנות את הכותל בוניהם ואפי במקום שנהגו שלא
לגדור בגנות אבל אם מכר בקעה סתם אין מחייבין אותו
לגדור אלא במקו שנהגו מקום שנהגו לבנות כתלי המבדילין
בחצרו או בגנות באבנים שאינן גזית זה נותן ג טפחי וזה
נותן ג טפחי בגזית זה נותן טפחים ומחצה וזה נותן טפחים
ומחצה בכפיסי זה נותן ה טפחי וזה נותן ב טפחי בלבנים
זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה וכל השיעורין
האלו עובי הכותל עם הסיד והואיל ומקום הכותל משל
שניהם אם נפל הכותל הרי המקו והאבני של שניהם ואפי
נפל לרשו אחד מהן או שפנה אחד מהן את כל האבנים
לרשותו וטען שמכר לו חברו חלקו או נתנו לו במתנה אינו
נאמן אלא הרי הן ברשות של שניהם עד שיביא ראיה

פרק שלישי

כותל חצר המבדיל בין שני השותפין שנפל יש לכל אחד
משניהן לכוף על חברו לבנותו עד גובה ד אמות כדי שלא
יראו זה את זה אבל יתר על ד אמו אין מחייבי אותו רצה
האחד והגביה הכותל על ארבע אמות אם בא ובנה כותל
אחר גבוה כנגד הכותל שביניהן מחייבין אותו ליתן חלקו
בגובה שכנגד כתלו כיצד בנה אחד כותל שביניהן
והגביהו עשר אמות ובא חברו ובנה כותל אחר כנגדו או
בצדו לעשו לו בית והגביה הכותל האחר שש אמו מחייבין
אותו ליתן חלקו בשתי אמות שהוסיף על ארבע אמו שהרי
נראה ממעשיו שהוא רוצה בהן וכן אם חקק בראש
הכותל שביניהן מקום להניח בו הקורו או שבנה עליו קורה
גדולה שהקורות נשענין עליה מחייבין אותו ליתן חלקו
בשש האמות כולן שהוסיף חברו על הארבע אמות אעפ
שלא בנה כל הכותל שהרי גלה דעתו שהרי רוצ בכל גובה
הזה אחד מן השותפין שבנה הכותל שמבדיל בינו
ובין חברו עד ארבע אמו ותבע חברו ליתן חלקו בהוצאה
ואמר נתתי חלקי הרי זה בחזקת שנתן ונשבע הסת שנתן
ונפטר עד שיביא ראיה התובע שלא נתן אבל אם
בא לתבוע אותו ליתן חלקו בהוצאת שאר הגובה שהוסיף
על ארבע אמות מפני שסמך לו או כנגדו ואמר נתתי אינו
נאמן אלא חברו נשב בנקיטת חפץ שלא נתן לו ונוטל כמו
דין כל הנשבעין ונוטלין עד שיביא ראיה זה שנתן לו
מי שהיה לו חרבה בין חרבות חברו ועמד חברו
וגדר רוח ראשונה ושניה ושלישית עד שנמצאת חורבה זו
משלש רוחותיה גדורה אין מחייבין אותו ליתן מן ההוצא
כלום שהרי לא הועיל לו והרי חורבתו פתוחה לרשות
הרבי כשהיתה לפי אם גדר לו רוח רביעית עד שנמצאת
חורבתו מוקפת גדר מגלגלי עליו את הכל ונותן חצי ההוצ
שהוציא זה בארבע רוחות עד ארבע אמו ובלבד שיהיה
מקום הכותל של שניהם אבל אם היה הכותל של זה שבנה
ובחלקו בנה יראה לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט
כמו שיראו הדיינין שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים
וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית הרי
גלה דעתו ונותן חצי ההוצאה של שלש רוחות אם היו
הכותלים של שניהם וכן כל כיוצא בזה וכן שני בתים זה
בצד זה והיו גגיהן עשוין לדירה אפי היו בשני צדי רשות
הרבים זה עושה מעקה לחצי גגו שהוא דר בו וזה עושה
מעקה לחצי גגו וזה שלא כנגד זה ומעריף כדי שלא
יראו זה את זה ואעפ שבני רשות הרבים רואין אותו יכול
כל אחד לומר לחברו אלו אין רואין אותו אלא ביום בעת
שאעמוד על גגי ואתה רואה אותו תמיד גג הסמוך
לחצר חברו עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות אבל בין גג
לגג משאר הגגין אינו זקוק לארבע אמות שאין בני אדם
דרין בגגות לפיכך אין בגגות היזק ראיה אבל צריך לעשו
מחיצה בין שני הגגין גבוהה עשרה טפחים כדי שיתפוס
אותו הגנב אם נכנס ברשותו שתי חצרות זו למעלה
מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא בונים
שניהם מלמטה ועולה ובונה העליון לבדו מכנגדו ומעלה
ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו אין העליון זקוק
לתחתון כלל מי שהיתה כותלו סמוך לגנת חברו
ונפל כופין אותו לפנות אבניו אם לו הגיעוך והרי הן שלך
אין שומעין לו ואם רצה בהן בעל הגנה ואמר לו הן אם
פנה אותם קנה ואינו יכול לחזור בו ואפי אמר הילך
יציאותיך ואטול אבני אין שומעין לו אבל אם לא פנה לא
קנה שלא אמר לו אלא לדחותו חמש גנות המספקות
מים ממעין אחד ונתקלקל המעין כלן מתקנות עם העליונ
נמצאת התחתונ מתקנת עם כלן ומתקנת לעצמ והראשונ
אינה מתקנת עם השניה ולא מהשניה ולמטה וכן חמש
חצרות ששופכין מים לביב אחד ונתקלקל הביב כולן
מתקנות עם התחתונה נמצאת העליונה מתקנת עם כלן
ומתקנת לעצמה והתחתונה אינה מתקנת עם השניה ולא
משניה ולמעל בני הנהר משקין על הסדר רצה אחד מהן
לסכור כדי שיחזור לו המים וישקה תחלה ואחר כך יפתח

ואחר רוצה להשקות תחלה כל המתגבר זכה ובור הקרוב
לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום

פרק רביעי

מי שהיתה לו עליה למעלה מביתו של חבירו ונפל כותל
מכותלי הבית אין בעל העליה נותן לו כלום ביציאותיו
וכופה את בעל הבית לבנותו כשהיה אבל אין בעל הבית
כופה לבעל העליה לבנות כותל עליה שנפל והתקרה של
בית הרי היא של בעל הבית והמעזיבה שעל התקרה הרי
היא של בעל העליה נפלו שניהם הבית והעליה הרי
שניהם חולקין בעצים ובאבני ובעפר ואם נשתברו מקצת
האבנים רואין אי זו ראויה להשתבר אם אבני הבית או
אבני העליה ודבר זה ידוע מדרך הנפילה אם נפל העליון
על התחתון והרסו אם נשמט התחתון ונפל העליון ונהרס
ואם אינן יודעין כיצד נפל חולקין האבנים השלמות
והשבורות אם בעל העליה לבעל הבית לבנות כדי שיבנה
עליתו על גביו והוא אינו רוצה הרי בעל העליה בונה את
הבית כשהיה ויושב ודר בתוכו עד אשר יתן כל יציאותיו
ואחר כך יצא ויבנה עליתו אם רצה ואם אין אחד מהן
יכול לבנות בעל העליה נוטל שליש הקרקע ובעל הבי שני
שלישים רצה בעל הבית לבנות ביתו בונה ביתו כשהיה
ואם בא לשנות בכתלי אם חזק אותן והרבה ברחבן יותר
ממה שהיו שומעין לו רצה למעט ברחבן או לפחות מחוזקן
כגון שהיו אבני ובקש להחזיר לבני וכיוצ בהן שומעין לו
בא לשנו את התקרה לקורו כברי וחוקין שומעין לו לפחו
ברחבן פחות ממה שהיו אין שומעין לו הרבה בחלונות
או שהוסיף בגובה הבית אין שומעין לו מיעט בחלונו או
שמיעט בגובה הבית שומעין לו וכן בעל העלי בונה אותה
אם רצה כשהית ואם בא לשנות הכותלי להרחיב ולהחזיק
אין שומעין לו מפני שהוא מכביד על כותל התחתון אבל
למעט שומעין לו וכן בקורת תקרה העליונה אם שנה
אותה לקלים ממה שהיו שומעין לו ולכברים מהן אין שומעי
לו הרבה בחלונות או שמיעט בגובה העליה שומעין
לו אבל אם מיעט בחלונו או הרבה בגבהה אין שומעין לו
נתדלדלו קורות הבית וירדו לאויר הבית אם הגיעו
לתוך עשרה טפחים סותר ובונה ואם לא הגיעו יכול בעל
העליה לעכב עליו ואפי אמר לו בעל הבית אני אשכור לך
מקום כדי שתדור בו עד שאתקן התקרה אין שומעין לו
שהרי אומר לו איני רוצה שאטרח ממקום למקום כדי
שתתקן את ביתך התנו ביניהם דבר זה אם נשאר
בגובה הבית כדי שיקח אדם חבילה בינוני על ראשו ויכנס
בה תחת קורו או שנעמקו אינו סותר ואם אינו יכול להכנ
בה עד שיכוף את ראשו סותר ומתקן ובונ ואין בעל העלי
יכול לעכב שהרי התנו ביניהם תחלה בית הבד שהוא
בנוי בעובי ההר וגנת אחר על גביו ונפחתו שמי בית הבד
בארבעה טפחים או יותר הרי בעל הגנה יורד וזורע למטה
עד שיעשה זה לבית בדו כיפין ויתקן העליון קרקע גנתו
ויזרע כל גנתו שתי גנות זו על גב זו והירק בנתים בגובה
עובי הארץ שביניה כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטו
אותו מעקרו הרי הוא שלו ובלבד שלא יאנוס את עצמו
והשאר של תחתון היה מגיע לנופו ואינו מגיע לעקרו לא
ישול העליון ואם נטל אין מוציאין אותו מידו אבל האילן
העומד על המצר אעפ שהוא נוטה לתוך שדה אחד מהן
הרי שניהם חולקין בפירותיו

ששף נהר את זתיו ושתלם בתוך שדה חברו ואמר
הלה זיתי אני נוטל אין שומעין לו משום ישוב הארץ לא
יעמדו במקומן ואם עקרן הנהר בגושיהן כששתלן יחלקו
הפירו בעל השדה עם בעל הזתים כל שלש שנים ולאחר
שלש הכל לבעל השדה ואם לא נעקרו בגושיהן הכל לבע
הקרקע מיד כיוצא בו המוכ זיתיו לעצי אם פסק עמו לקוץ
כל הפירות שיעשו הרי הן לבעל הקרקע ואם התנה עמו
לקוץ כל זמן שירצה כל הפירות שיוציאו לבעל העצי מכר
סתם אם עשו פחות מרביעית לסאה חוץ מן ההוצאה הרי
אלו של בעל הזתים עשו רביעית לסאה חוץ מן ההוצאת
הרי אלו יחלוקו

פרק חמישי

חצר השותפין כל אחד מהן כופה את חברו לעשו בה בית
שער ודלת וכן כל הדברי שהחצ צריכה להם צור גדול או
דברים שנהגו בני המדינה לעשותם אבל שאר הדברים
כגון ציור וכיור וכיוצ בו אינו כופהו עשה אח מהן מעצמו
יגלה השני דעתו שנוח לו במה שעשה חברו מגלגלין עליו
אם את הכל ונותן חלקו בהוצאה מי שיש לו בית בחצר
אחרת בני החצר משעברין אותו לעשות עמהם דלת ונגר
ומנעול אבל בשאר הדברים אין משעברין אותו ואם היה
שרוי עמהם באותה חצר משעברין אותו על הכל
אחד מן השותפי בחצר שבקש להעמי בה בהמה או רחים
או לגדל בה תרנגולין חברו מעכב עליו וכן שאר הדברים
שאין דרך אנשי המקו לעשותן בח צרותיהן בכולן השותפי
מעכבין זה על זה חוץ מן הכביסה לפי שאין דרכן של בנו
ישרא להתבזות על גב הנהר אחד חצר השותפין
ואחד מבוי שאינו מפולש כל בני המבוי מעכבין זה על זה
שלא להשתמש במבוי אלא בדברים שדרך בני המדינה
להשתמש בהן במבואות אחד מן השותפין בחצר
שהעמיד בה בהמה או רחים וכיוצא בהן בחצר ולא מיחה
בו שותפו הרי זה מעכב עליו כל זמן שירצה ואם העמיד
בפני בהמה זו וכיוצא בה מחיצה גבוהה עשר טפחי החזיק
שהשותפין מקפידין על המחיצה והואיל והניחו מחל
ברא בחצ השותפין אבל בחצר חברו אפי העמיד בהמתו
ועשה לו מחיצה לא החזיק שהדבר ידוע שאין זה אלא דרך
שאלה והוא הדין לכל מעמיד תנור וכירים ומגדל תרנגלין
וכיוצא בהן שאם תאמ החזיק אין לך אדם שמשאיל מקום
לחברו אחד מן השותפין שבקש לפתוח לו חלון בתוך
ביתו לחצר חברו מעכב עליו מפני שמסתכל בו ממנו ואם
פתח יסתום וכן לא יפתחו השותפי בחצרן פתח בית כנגד
פתח בית או חלון כנגד חלון אבל פותח אדם לרשו הרבי
פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון מפני שאומר לו הריני
כאחד מבני רשות הרבים שרואין אותך ואעפכ לא
יפתח אדם חנות כנגד פתח חצר חברו שזה הזק קבוע תמי
שהרי בני רשות הרבים עוברים ושבים וזה יושב בחנותו
כל היום ומביט בפתח חברו אחד מן השותפין בחצר
שלקח בית בחצר אחרת אינו יכול לפתוח פתחו לחצר
השותפין שלו אפילו בנה עליה על גבי ביתו לא יעשה לה
פתח לתוך החצר לפי שמרבה עליהן את הדרך נעשה כמי
שצוה לזה שכן אחד ונעשו לו שכני הרבה אבל פותח הוא
פתח עליה לתוך ביתו ואם רצה לחלוק חדרו לשנים חולק
מכאן אתה למד שאחד מן השותפין שהביא אצלו לביתו
אנשי בית האחר יש לחברו לעכב עליו מפני שמרבה עליו
את הדרך וכן השוכר ביתו לבעל בית ואחר הביא עמו
קרוביו או מיודעיו לשכון עמו כאחד בבית זה הרי המשכי
מעכב עליו היה פתח שלאחר מן השותפין קטן אינו יכול
להרחיבו שהרי שותפין אומ לו בפתח קטן אני יכו להסתר
ממך בשעת תשמיש ואיני יכול להסתר ממך בפתח גדול
ואם היה הפתח גדול לא יעשנו שנים שהרי אומר לו בפתח
אחד אני יכול להסתר בשנים איני יכול אבל מי
שהיה לו פתח קטן לרשות הרבים ורצה להרחיבו או היה
רחב ורצה לעשותו שני אין חברו שכנגדו מעכב עליו ואין
צריך לומר בני רשות הרבים שאינן יכולין לעכב עליו
כופין בני מבוי זה את זה לעשות להן לחי או קורה
למבוי מי שיש לו פתח למבוי אין בני מבוי כופין אותו
לעשות דלת למבוי שיכול לומר רצוני שאכנס בחבילתי עד
פתחי ומבוי המפולש לרשות הרבים ובקשו בני המבוי
להעמיד להם דלתות בני רשות הרבי מעכבין עליהם מפני
שפעמים דוחקין הרבים ונכנסין בו מי שבקש
לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בני מבוי מעכבין עליו
מפני שמרבה עליהן את הדר ואם היה מבוי מפולש פותח

כל פתח שירצה לכתחלה היה לו פתח סתום במבוי שאינו מפולש הרי זה פותחו בכל עת שירצ׳ ואם פירץ את פצימיו בני מבוי מעכבין עליו וכן אחר מבני מבוי שבקש לסתום פתחו ולהחזירו למבוי אח׳ בני מבוי מעכבי׳ עליו שמא יבא עליהם מס ומתמעט מחלקן מן המס הקצוב על בני המבוי לפי׳ מקום שאין המס קצוב על בני המבוי הרי זה סותם פתחו בכל עת שירצה

חמש חצרות הפתוחות למבוי שאינו מפולש כלן משתמשות עם החיצונה והחיצונה משתמשת לעצמה וכן השניה משתמשת לעצמה ומשתמש׳ עם החיצונה ואינה משתמשת עם השאר נמצאת הפנימי׳ משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה לפיכך אם בעל השניה בנה אצטבה כנגר פתחו וסתמו אין החיצונה יכולה לעכב עליו אבל כל הפנימיות מעכבין עליו מפני שמרבה עליהן את הדרך באורך שהרי מקיפין האצטבה

וכן בעל השניה שפתח לחצרו פתח שני בינו ובין החיצונה אין החיצונה מעכבת עליו שאין לו להשתמש א׳ מפתחה ולחוץ אבל אם פתח הפתח שני בינו ובין השלישי הפנימית מעכבת עליו שאי׳ לו להשתמש במבוי א׳ מפתח חצרו הראשון ולחוץ וכן הדין בכלן

פרק ששי

כופין בני העיר זה את זה לעשו׳ חומה דלתים ובריח לעיר ולבנות להן בית הכנסת ולקנות ספר תורה ונביאי׳ וכתובים כדי שיקרא בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור

מי שלקח עיר בארץ ישרא׳ כופין אותו בד׳ ליקח לו דרך מד׳ רוחותיה משו׳ ישוב ארץ ישרא׳ וכופין בני בקעה זה את זה לעשו׳ ביניהם חריץ ובין חריץ

מי שיש לו חצר בעיר אחרת בני העיר משעבדי׳ אותו לחפור עמהם בורות שחין ומערו׳ ואמת המים אבל בשאר כל הדברים אין משעבדין אותו ואם היה שרוי עמהם באותו העיר משעבדין אותו על הכל

כשהן גובין מאנשי העיר לבנות החומה גובין לפי קריבת הבתים מן החומה כל הסמוך לחומה נותן יותר

וכל הדר בעיר שנים עשר חרש או שקנה בה בית דירה נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכין לתקון החומה והדלתות ושכר הפרשים השומרי׳ את המדינה וכל כיוצא בדברים א׳ ששומרין את העיר

כל הדברים שצריכין לשמיר׳ העיר לוקחין מכל אנשי העיר ואפי׳ מן היתומי׳ חוץ מתלמידי חכמי׳ שאין תלמידי חכמי׳ צריכין שמירה התורה שומרתן אבל לתקון הדרכים והרחובות אפילו מן החכמים ואם כל העם יוצאי׳ ומתקני׳ בעצמן לא יצאו תלמידי חכמי׳ עמהן שאין דרך תלמידי חכמים להזרלזל לפני עם הארץ

היו חופרין נהר להביא בו מים למדינה גובין את׳ מן היתומי׳ שוו זכות להם כדי שישקו ממנו שדותיהם וכרמיה׳ לפיכך אם אירע להם דבר שלא באו המים הואיל ולא נהנו מהן היתומים מחזירין להם כל מה שנלקח מהן וכן כל כיוצא בזה

כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי ולא אחר מבעלי אומניו׳ היה שם במבוי אחר מבני מבוי אומן ולא מיחו בו או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחים ובא חברו ועשה מרחץ אחרת כנגדו או טחון אחרת אינו יכול למנעו׳ ולומר לו אתה פוסק חיי ואפי׳ היה מבני מבוי אחר אינן יכולין למנעו שהרי יש ביניהם אותה אומנות

אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצר חנותו של זה או מרחץ בצר מרחץ של זה יש להן למנעו ואם היה נותן עמהם מנת המלך אינו יכול למנעו

רוכלין המחזירין בעירות אין בני המדינה יכולין לעכבן שתקנת עזרא היא שיהיו מחזירי׳ כדי שיהיו הבשמים מצוין לבנות ישרא׳ אבל אינן קובעין מקום ויושבין בו א׳ מדעת בני העיר ואם תלמיד חכם הוא קובע מקום בכל מקום שירצה

הסחורים שמביאין סחורותם למכור בתוך העיירות בני העיר מעכבין עליה ואם מכרו ביום השוק בלבד אין מונעי׳ אותם והוא שימכרו בשוק אבל לא יחזרו על הפתחים אפי׳ ביום השוק ואם יש להן מלוה בעיר מוכרין כדי פרנסתם אפי׳ בלא יום השוק עד שיפרעו חובן וילכו להן

אחד מבני מבוי שאינו מפולש שבקש לעשות לו רופא אומן או גרדי או מלמד תינוקות של גוים בני מבוי מעכבין עליו מפני שמרבה עליהן הנכנסין והיוצאין

וכן מי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכירנו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי שכותב השטרות ולא ללומדי תינוקות שלגוים

חנות שבחצר יכולין השכנים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצא׳ א׳ עושה מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש או מקול הרחים שהרי החזיק לעשו׳ כן וכן יש לו ללמד תינוקו׳ של ישרא׳ תורה בתוך ביתו ואין השותפין יכולין למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולי׳ לישן מקול התינוקות שלבית רבן

מי שיש לו בור לפנים מביתו שלחברו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ואינו מכנים בהמתו ומשקה מבורו אלא ממלא ומשקה מבחוץ ושניהם עושין פותחת על הבור בעל הבור כדי לשמור את מימיו ובעל חצר משום חשד אשתו שלא תכנס לשם א׳ מדעתו

מי שיש לו גנה לפנים מגנתו של חברו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסי׳ ויוצא בשעת שדרך בני אדם יוצאין ואין מכנים לתוכה תגרים ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת והחיצון זורע את הדרך

החזירו את הדרך מן הצד מדעת שניהם הרי זה נכנס ויוצא בשעה שהוא רוצה ומכנים לתוכה תגרים ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת וכן אחד מהן יש לו לעכב על חברו בזריעת הדרך שנתנו מן הצד

פרק שביעי

מי שהיתה לו חלון בכותלו ובא חברו ועש׳ חצר בצדו אינו יכול לומר לבעל החלון סתום חלון זה כדי שלא תביט בי שהרי החזיק בהיזק זה ואם בא חברו לבנות כותלו כנגד החלון כדי שיסיר היזק ראייתו צריך להרחיק את כותלו מכנגד החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו

היתה החלון למטה בכותל כופה את חברו לבנות כנגרה ברחוק ארבע אמו׳ ולהגביה הבנין ארבע אמות כדי שלא יביט בו מן החלון

היתה החלון למעלה מן הכותל ובנה חברו כותל כנגד החלון מלמט׳ אם היה מראש הכותל שבנה עד החלון גובה ארב׳ אמו׳ או יותר אינו יכול למנעו אע״פ שלא הרחיק מכותל החלון כלום שהרי לא האפיל עליו ואינו מזיקו בראיה אבל אם נשאר גובה מראש הכותל עד החלון פחות מארבע אמות כופהו למעט הכותל כדי שלא יעמוד על ראש הכותל וישקיף מן החלון או יגביה הכותל על החלון ארבע אמות ויהיה הכותל רחוק מן החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל ולא יציץ ויראה

בנה כותל אחר בצר החלון צריך להרחיק מן החלון טפח ומגביה הכותל ארבע אמות על החלון או בונה ראש הכותל כדי שלא ישב עליו ויציץ ויראה

בנה שני כותלין משני צירי החלון צריך להיות ביניהן רחב ארבע אמו׳ והחלון באמצע הארב׳ ולא יסכך על גביהן אלא אם כן הרחיק הסיכוך מן הכותל שיש בו בחלון ארבע אמו׳ כדי שלא יאפיל עליו לפי׳ מי שבא לפתו׳ חלון לחצר חברו בין חלון גדולה בין חלון קטנה בין למעלה בין למטה בעל החצר מעכב עליו שהרי אומר לו תזיק לי בראיה ואע״פ שהיא גבוה תעלה בסולם ותראה

הרי שפתח חלון לחצר חברו ומחל לו בעל החצר או שגלה דעתו שהניחו כגון שבא וסייע עמו או שידע הנזק ולא ערער הרי זה החזי׳ בחלון ואינו יכול אחר כך לחזו ולערער עליו לסתום

וכיצד דינה של חלון זה שהניחה לפתחה אם ראשו של אדם יכול ליכנ׳ ממנה הוא או שהיתה למטה מארבע אמו׳ אע״פ שאי׳ ראשו נכנסת ממנה אין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדיה א׳ אם כן הרחיק ארבע אמו׳ כמו שביארנו

היתה חלון קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה והיתה למעלה מארבע אמות בעל החצר יכול לבנות כנגדה ובצדדיה שהרי טוען ואומר לא הנחתיך

לפתוח אלא מפני שהיא קטנה וגבוהה אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין לא הנחתי בד״א בשפתחה לתשמיש או כדי שיכנס בה הרוח אבל אם פתחה לאורה אפי׳ היתה קטנה ביותר הואיל ולא ערער החזיק ואין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו שהרי מחל לו על האורה וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת ובא חברו ובנה כנגדה או מצדדי׳ בלא הרחקה או סתמה ושתק בעל החלון אינו יכול לחזור ולערער לפתוח החלון או להרחיק הבנין שכיון ששתק מחל שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק אלא אם כן מחל

מי שהיו לו חלונות למטה בכותלו ובא חברו לבנות בפניהן ואמר לו אני אפתח לך חלונו׳ אחרות בכותל זה עצמו למעלה מאלו הרי זה מעכב עליו ואומר לו בעת שתפתח החלונות תרעיד את הכותל ותקלקל אותה ואפילו אמר אני אסתור כל הכותל ואבנה אותו לך חדש ואעשה בה חלונות למעלה ואשכור לך בית שתדור בו עד שאבנה יכול לעכב עליו ואומר לו אין רצוני שאטרח ממקו׳ למקום לפיכך אם לא היה שם טורח כלל ואינו צריך לפנות אינו יכול לעכב עליו וכופין אותו שיהיה חברו סותם חלון זה שלמטה ממנו ועושה לו חלון מלמעל שזו מדת סדו׳ וכן כל דבר שזה נהנה בו ואין חברו מפסיד ואין חסר כלום כופין עליו אבל בעל החלונות שרצה לשנות מקום חלונו׳ בין למעלה בין למטה אפי׳ היתה גדולה ואם אפתח אחרת קטנה ואסתו׳ זו בעל החצ׳ מעכב עליו וכן אינו יכול להרחיב בחלון כל שהוא שני אחין שחלקו חצר מדעתן ושמו הבנין והעצים זה כנגד זה ולא השגיחו על שומת האויר והגיע לאחר מהן בחלקו תרביץ החצר ולשני האכסדרה אם רצה בעל החצ׳ לבנו׳ כותל בסוף חלקו בונה בפני האכסדרה ואעפ״ שמאפיל עליו שהרי לא שמו האויר

פרק שמיני

המבקש להוציא זיז מכותלו על אויר חצר חברו כל שהוא בעל החצר מעכב עליו שהרי מזיקו בראיה בעת שתולה בו ומשתמש בו הוציא את הזיז ולא מיחה בו לאלתר בעל החצר הרי החזיק בעל הזיז היה בזיז טפח החזיק באויר החצר כנגדו ואם רצה בעל החצר לבנות תחת הזיז ולבטל תשמישו בעל הזיז מעכב עליו ואם אין בזיז טפח לא החזיק באויר החצר וכל עת שירצה בעל החצר לבנות תחתיו ולבטל תשמישו שלזיז בעל הזיז יכול לעכב עליו

היה הזיז שהוציא רחבו טפח ומשוך באויר חצרו שלחברו ארבעה טפחים ולא מיחה בו החזיק בארבעה על ארבעה ואם רצה להרחיב את הזיז עד שיעשה ארבעה על ארבעה הרי זה מרחיב ואין בעל החצר יכול לבנות באויר חצרו תחת הזיז כלו אלא אם כן הניח לו תחתיו גובה אויר עשרה טפחים כדי שישתמש בזיז המעמיד סולם קטן שאין לו ארבע חווקי׳ בצד כותלו בתוך חצר שלחברו או בתוך שדהו לא החזיק בנזק זה וכל זמן שירצה בעל החצר בונה בצד סולם ומבטל תשמישו ואם היה סולם גדול שיש לו ארבע חווקין או יתר החזיק ואם בא לבנות ולבטלו בעל הסולם מעכב עליו עד שירחיק כשעור שהרי מחל לו להעמיד סולם גדול לפי׳ כשיבא בעל הגג להעמיד סולם גדול בעל החצר יכול למחות כדי שלא יחזיק עליו אבל אם העמיד סולם קטן אינו יכול למנעו שהרי אומרין לו אין עליך הפסד בזה כל זמן שתרצה תטלנו

הרוצה להוציא צנור על חצר חברו כדי שיקלח שם המים או שעשה מזחילה על כותלו כדי שיהיו המי׳ נזחלין ויורדי׳ לחצ׳ חברו בעל החצ׳ מעכב עליו ואם לא מיחה בו החזיק זה בצנור רצה אחר כך לסתום הצנור בעל החצר מעכב עליו שכשם שהחזיק בעל הגג לשפוך מימיו לחצר חברו כך החזי׳ בעל החצר שיהיו מימי גגו של חברו באין אצלו לרשותו רצה בעל הגג לעקור הצנור מצד זה ולהחזירו בצד אחר או שהיה ארוך ורצה לקצרו אין בעל החצ׳ יכול לעכב עליו שלא החזיק אלא במימי הגג והרי הם באי׳ אצלו מכל מקום וכן אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצנו׳ אין בעל הגג יכול לעכב עליו שאין הצנור עשוי בתשמיש בזיז כדי שיחזי׳ באויר החצר שאינו עשוי אלא לקלוח המי׳

מי שהוריד מי גגו על חצר חברו ולא מיחה בו והחזיק בדבר זה אם המים מנטפין ורצה לקבצם למקום אחר ולעשותם צנור עוש׳ וכן אם היו באין דר׳ צנור ממקו׳ אחר וחלקן על רוחב הכותל והחזירן נוטפין עושה ואפילו לבנות על גגו כמין צריח עד שירדו המים במהרה לחצר חברו בונה שהרי הוחזקו מימיו של זה לירד לחצר חברו

כותל שבין ראובן ושמעון אם היו שותפין בה שניהם משתמשין בו זה חופר מצד זה ומכני׳ קורותיו כל שהן וזה חופר מצד זה ומכנים קורותיו היה הכותל של ראובן לבדו אין שמעון יכול להשתמש בו חפר שמעון בכותל זה והכנים בה קורה אחת ושותק ראובן ולא מיחה בו החזי׳ במקו׳ הקורה אפי׳ היתה קטנ׳ ורצה שמעון להחליפה בקורה גדולה ועבה מחליף היתה הקורה סוכת עראי כל שלשים יום לא החזיק בה סתם שהרי ראובן אומר לא מחלתי והנחתיך אלא מפני שהוא עראי לאחר שלשים יום החזי׳ שאין זה עראי ואם סוכת ימי החג היא כל שבעת ימי החג לא החזיק לאחר שבעה החזיק ואם חבר ראש הקורה בכותל בטיט מיד החזיק והוא שיביא ראיה שראובן סייע עמו או ראה ולא מיחה מי שהחזיק בכותל זה בקור אחת אינו יכול להחזי׳ בקורה שניה שהרי לא מחל לו אלא על האחת בד״א בשהורה שאין הכותל זה שלו אלא חברו מחל לו על הכנסת קורה זו אבל אם טען שכותל זה שותף אני בה הואיל והשתמש בה בקורה אחת נאמן ומשתמשת בכולן אחר שישבע שבועת היסת שהוא שותף בכל הכותל היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל ובצד שמעון מקומות חפורין להכנים בהן ראשי הקורות לא החזיק בהן שמעון להכנים בה קורות ואינו יכול לטעון שהוא שותף בו שהרי אין לו בו תשמי׳ ויכול ראובן לטעון שאני חפרתי מקומות אלו מצדך כדי שיהיו מוכנים עד שתקנה ממני או שתבקש ממני ואמחול לך תכנים הקורות בלא חפירה בכותל כדי שלא יתמטמט כותלי בעת חפירה

פרק תשיעי

לא יחפור אדם בור שיח ולא מערה ולא יביא אמת המים ולא יעשה בריכת המים לשרות בה בגדים לכבס בצד כתלו של חברו אלא אם כן הרחיק מכותל של חברו שלשה טפחים ויסיד בסיד לכותל בור זה או מקוה המים זה או כותל האמה מצד חברו כדי שלא יבליעו המי׳ ויזיקו כותל חברו מרחיקין את הגפת ואת הזפת ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו שלחברו שלשה טפחים או סד בסיד ומרחיקין את הזרעין ואת המחרישה ואת הגומא שמתקבץ בה מימי רגלים מן הכותל שלשה טפחים מרחיקין את הרחים שלשה טפחים מן הרחים התחתונה שהן ארבעה מן העליונה כדי שלא יניר אותו או כדי שלא יבהלנו בקול הרחים מרחיקין את התנור מן הכותל שלשה טפחים מקרקעיתו שהן ארבעה משפתו כדי שלא יחם הכותל אבן שהכובס מכה בגדים עליה עד שיתלבנו צריך להרחיק אותה ארבע אמות מכותל של חברו שבעת שהכובס מכה עליה המי׳ נתזין ומזיקי׳ לכותל

לא ישתין אדם מים בצד כותלו של חברו אלא אם כן הרחיק ממנו ג׳ טפחי׳ בד״א בכותל לבני׳ אבל בכותל אבני׳ ירחיק טפח ואם היו האבני׳ צחיח סלע משתין בצדו בלא הרחקה מרחיקין את הסולם מהשובך ד׳ אמו׳ כדי שלא תקפוץ את הנמיה בעת שמניח הסולם ותעלה לשובך ותאכל הגוזלו ומרחיקין את הכותל מן המזחילה של חברו ארבע אמות כדי שיהיה מקו׳ לבעל המזחילה לזקוף סולם ולתקן מזחילה שלו הואיל והחזיק בה ראובן שהיה כותלו סמוך לכותל שמעון כמין גם ובא ראובן לעשו׳ כותל שני כנגד כותל שמעון עד שיעשה השלש כותלי׳ כמין בית הרי שמעון מעכב עליו עד שירחיק מכנגדו ארבע אמות

כדי שיהיה המקום בין שני הכותלים רחב כדי שירושו בו רבים ותתחזק הארץ בד״א בכותל גנה או בכותל חצר בעיר חדשה אבל בעיר ישנה כבר נתחזקה ובונה כנגדו בלא הרחקה וכן אם לא היה בארך כותל שמעון שבונה כנגדו ד׳ אמו׳ אינו מרחי׳ אע״פ שמונע הרגל מלהלך שם שהכותל שהוא פחות מד׳ אמות אינו צריך חזוק הארץ

מי שבא לחפור בור בסוף שדהו לסמוך למצר חברו אם שדה חברו אינו עשוי לבורות סומך ואינו יכול למחות בידו ואם ימלך חברו לחפור בור בצדו צריך להרחיק מן הכותל הבור ג׳ טפחי׳ עד שיהא בין חלל שני הבורות עובי ששה טפחים ואם היתה שדה חברו עשויה לבורות אינו סומך עד שירחיק מן המצר שלשה טפחים ויחפור וכשיבא חברו לחפור ירחיק גם הוא שלשה טפחים בתוך שדהו ויחפור הבית והעליה של שנים לא יעשה בעל הבית תנור בתוך ביתו אלא אם כן יש לו על גביו גובה ארבע אמות וכן לא יעמיד בעל העליה תנור עד שיהיה תחתיו ד׳ טפחים ובכירה טפח וכירה של נחתומין שלשה טפחי׳ ואע״פ שהרחיק השיעו׳ אם יצאת האש והזיקה משלם מה שהזיק כמו שיתבאר במקומו מי שהיתה לו חנות תחת אוצר חברו לא יעשה בה לא נחתום ולא צבע ולא רפת בקר ולא יכניס שם אספסתה וכיוצ׳ בהן מדברים שעולה מהם הבל חם הרבה מפני שהחום מפסיד פירות האוצר לפיכך אם היה אוצר יין בארץ ישרא׳ שאין החם מפסידו הרי זה עושה בחנותו כל מלאכת אש שירצה אבל לא יעשה רפת בקר מפני שמפסיד ריח היין ואם הוחזקה החנות בתחלה לרפת או לנחתום וכיוצא בו ואחר כך רצה בעל העליה לעשות עליתו אוצר אינו יכול למחות בידו כבר בעל הבית ורבץ עליתו או שרבה בה חלונות כדי לעשות בה אוצר וקדם זה ועשה תנור קודם שיכנים פירו׳ לאוצר או שהתחיל לאצור שומשמי׳ או רמוני׳ או תמרים וכיוצא בהן וקדם זה ועשה התנור קודם שאצר החטים או שעשה בעל החנות מחלה על גבה להבדיל בין החנו׳ ובין האוצר בכל אלו בעל אוצר מעכב עליו ואם עבר ועשה תנור וכיוצא בו אין בעל האוצר יכול להסיר התנור׳ בכל אלו

פרק עשירי

מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה מפני נויי העיר וכל אילן הנמצא קרוב לעיר פחות מזה קוצצין אותו ואם האילן קדם נותנין לו בני העיר דמיו ואם היה הדבר ספק ולא נודע אי זה מהם קדם אין לבעל האילן דמים אלא נוטל עציו והולך

מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה כדי שלא יוליך הרוח התבן בעת שוורה ויזיק לבני העי׳ וכן לא יעש׳ אדם גורן קבוע בתוך שלו אלא אם כן היה לו נ׳ אמה לכל רוח כדי שלא יזיק התבן לנטיעת חברו או לנירו מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר נ׳ אמה ואין עושין בורסקי אלא למזרח העיר מפני שרוח מזרחית חמה וממעטת היזק ריח עבוד העורות מי שבא לעשות משרה של פשתן בצד ירק של חברו שהרי מי המשרה נבלעין בארץ והולכין ומפסידי׳ את הירק או שנטע כרישין קרוב מן הבצלים של חברו שהן מפיגין טעמן או שנטע חרדל בצד כוורת דבורים שהרי הדבורים אוכלין העלין ומפסידי׳ את הדבש וכל אלו וכיוצא בהן אינו צריך להרחיק בכדי שלא יזיק ועל הניזק להרחיק את עצמו אם ירצה עד שלא יגיע לו הנזק שזה בתו׳ שלו הוא עוש׳ והנזק בא לחבר׳ מאיליו בד״א שאינו מרחיק בשהיה הנזק בא מאיליו אחר שיפסקו מעשיו של מזיק אבל אם היו מעשיו של זה שעושה ברשותו מזיקין את חברו בשעת עשייתו הרי זה כמי שמזיק בידו הא למה זה דומה למי שעומד ברשותו ויורה חצים לחצר חברו ואמר ברשותי אני עושה שמונעין אותו וכן כל הרחקות האמורות למעלה בענין זה אם לא הרחיקו הרי זה כמי שהזיק בחציו לפיכך צריך שירחיק משרה מן הירק וכרישין מן הבצלים וחרדל מן הדבורים שלשה טפחים או יתר מעט כדי שלא יהיה היזק בידים אבל להרחיק עד שלא יבא הנזק מאיליו אינו צריך בעל העליה שהיה שופך מים והן יורדין על חדר למטה אם היתה שם מעזיבה שהמים כלים בה בעת שפיכה ואחר שיפסוק עליון מלשפוך יתבלעו המים וירדו ויטפו על התחתון צריך התחתון לתקן ולהרחיק עצמו מן הנזק ואם אין שם מעזיבה אלא כשישפו ירדו המי׳ מיד הרי זה כמזיק בחציו והעליון מתקן או ימנע מלשפוך וכן כל כיוצא בזה מי שהיה לו אילן בתוך שדהו קרוב לבור חברו אין בעל הבור יכול לעכב עליו ולומר לו הרי שרשי האילן נכנסי׳ לבור שלי ומפסידי׳ אותו שזה נזק הבא מאיליו הוא לאחר זמן ובעת שנטע אינו מזיקו וכשם שזה חופר בתוך שלו כך זה נוטע בתוך שלו וכן ראובן שחפר בור וירד ומצא שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו קוצץ וחופר והעצי׳ שלו ואם היה קרוב לאילן שמעו׳ בתוך שש עשרה אמה שרשים של שמעו׳ וקוצצתן ונותנן לו ואם אינו צריך לחפור בור ויצאו השרשים של שמעון בתוך שדהו הרי הוא מעמיק ג׳ טפחי׳ כדי שלא יעכב המחרישה וכל שורש שמצא בתוך שלשה טפחים קוצצו ואינו חושש שמא יבש האילן של חברו שזה בתוך שלו הוא חופר

מי שהיתה שדה חברו נטועה גפנים או שאר אילנות ובא הוא לנטוע בתוך שדהו גפנים בצד גפנים או אילנות בצד אילנות צריך להרחיק ארב׳ אמות בד״א בארץ ישרא׳ אבל בחוצ׳ לארץ תרחיק בין גפנים לגפני׳ שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות או בין אילנות לאילנו׳ ארבע אמות בכל מקו׳ היה גדר בנתים זה סומך לגדר וזה סומך לגדר בכל מקום מי שהיה אילן חברו נוטה לתוך שדהו קוצץ כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר וכן אם היה נוטה על בית השלחין של חברו או על בית האילן קוצץ את כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר

פרק אחד עשר

מי שעשה גורן בתוך שלו או קבע בית הכסא או מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהן צריך להרחיק כדי שלא יגיע העפר או ריח בית הכסא או האבק לחברו כדי שלא יזיקו אפי׳ היתה הרוח הוא שמסייע אותו בעת שעושה מלאכתו ומוליכ׳ את העפר או נעורת הפשתן והמוץ וכיוצ׳ בהן ומגיעתן לחברו הרי זה חייב להרחיק כדי שלא יגיעו ולא יזיקו ואפי׳ ע״י הרוח מצוי שכל אלו כמי שהזיקו בחציו הן אע״פ שהוא חייב להרחיק כל כך אם הוליכה הרוח המצויה המוץ ואת העפר והזיקה בהן פטור מלשלם שהרוח הוא שסייע אותו ואין נזק זה בא מכח מזיק עצמו

הכותש את הריפות וכיוצא בהן בתוך שלו ובעת שמכה מנדנד לחצר חברו עד שנדנד כסוי החבית על פי החבית הרי זה מזיק בחציו וחייב להרחיק כדי שלא ינדנד או יבטל מלאכתו שמזקת ואם הזיק בעת הנדנוד חייב לשלם שהרי מכחו בא הנזק כל הרחקות האמורות בפרקים שלמעלה אם לא הרחיק וראה חברו ושתק הרי זה מחל ואינו יכול לחזור ולהצריכו ולהרחיקו והוא שראו ממנו שמחל כגון שסייע עמו מיד או שאמר לו לעשות או שראהו שעשה בצדו בלא הרחקה ושתק ולא הקפי׳ על זה וכה שכל המחזיק בנזק זכה בו כמו שבארנו בד״א בשהחזיק בשאר נזקין חוץ מארבע מיני נזקין אלו האמורים בפרק זה שהן העשן וריח בית הכסא והאבק וכיוצ׳ בו ונדנוד הקרקע שכל אחד מאלו אין לו חזקה ואפילו שתק הניזק כמה שנים הרי זה חוזר וכופהו להרחיק וכן היזק ראיה במקום שצריך מחיצה כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה כמו שבארנו

ולמה שנו נזקים אלו משאר נזקין לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו וחזקתו שאינו מוחל שהזיקו היזק קבוע ואם קנו מידו שמחל בנזקים אלו אינו יכול לחזור בו

מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבלות וכיוצא בהן במקומן ויבאו העורבים וכיוצ׳ בהן בגלל הדם ויאכלו והרי הן מצרין לחברו בקולם וצפצופם או בדם שברגליהם שהן

יושבין על האילנות ומלכלכין פירותיה אם היה חברו קפדן
או חולה שצפצוף הזה מזיקו או שפירו שלו נפסדין לו ברם
חייב לבטל אותה המלאכ׳ או ירחיק עד שלא יבא לו היזק
מחמתו שהזק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו שאין
לו חזקה וכן בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן
אומן ולא מיחו בו שהרי הוחזק והיו העם נכנסין ויוצאין
לקנות ושתקו לא החזיק בדבר זה ויש להם בכל עת לעכב
ולומר אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאים שזה
היזק קבוע הוא כמו העשן והאבק וכזה הורו הגאונים
מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה כגון שפתח חלון או
העביר אמת המים או שלא הרחיק מה שראוי להרחיק
והרי המחזיק טוען אתה אמר לי לעשות או מחלת לי אחר
שראית או הודה הנזק ושתקת ולא מחית בי והניזק אומר
עכשו הוא שראיתי ולא ידעתי מקודם או שאמר כשראיתי
מחיתי בך ואתה אמרת עתה ארחיק או אסתום ואתה
מרחה אותי מיום אל יום כדי שתקבע הזיקך בכל אלו וכיוצ׳
בהן על הנזק להבי׳ ראיה ואם לא הביא ישבע המזיק הסת
ויפטר החזיק בנזק שאין לו חזקה כגון עשן ובית
הכסא וכיוצא בהן וטען המזיק שקנה מידו של נזק על
המזיק להבי׳ ראיה שקנו מידו ואם לא הביא ישבע הניזק
הסת׳ שלא קנו מידו על כך ויסלק זה הזקו

פרק שנים עשר

האחין או השותפין שבאו לחלוק את הש׳ ולישול כל אחד
חלקו אם היתה כולה שוה ואין שם מקום טוב ומקום רע
אלא הכל אחד חולקין לפי המדה בלבד ואם אמר אחד
מהם תנו לי חלקי מצד זה כדי שיהא סמוך לש׳ אחר שלי
ויהיה הכל שדה אחד שומעין לו וכופה אותו על זה שעכוב
בדבר זה מדת סדום היא אבל אם היה חלק אחד ממנה
טוב או קרוב לנהר יותר או קרוב לדרך ושמו אותה היפה
כנגד הרע ואמר תנו לי בשומא שלי מצד זה אין שומעין
לו אלא נוטל בגורל אמר להם תנו לי בשומא שלי
מצד זה חצי מדתה מן הצד הרע בלא שומא ושול אתה
מן הצד הטוב כדי שיהיה חלקי סמוך לשדה שלי הורו
מקצת הגאוני׳ ששומעי׳ לו ולזה דעתי נוטה וכן ראוי לדון
הבכור שחלק נוטל שני חלקים שלו כאחד אבל
היבם שחלק עם אחיו בנכסי האב נוטל חלקו וחלק אחיו
בגורל אם עלו במקום אחד ואם עלו בשני מקומות עלו
ארץ מרובעת שהיה הנהר מקיפ׳ לה מזרח וצפון
והדרך דרום ומערב חולקין אותה באלכסון כדי שיגיע לזה
נהר ודרך ולזה נהר ודרך ואם אמ׳ תנו לי החצי שמצד זה
שהוא בצד שדי שומעי׳ לו כללו שלדבר כל דבר שהוא טוב
לזה ואין על חברו הפסד כלל כופין אותו לעשות
אחד מן האחין או מן השותפין שמכר חלקו לאחר
מסלקין את הלוקח ונותנין לו שאר האחין או מן השותפין
דמים שנתן והולך כדי שלא יכנס זר ביניהן ולא עוד
אלא המוכר קרקע שלו לאחר יש לחברו שהוא בצד המצר
שלו ליתן דמים ללוקח ולסלק אותו ולזה הלוקח דחוק כאלו
הוא שליח של בן המצר בין שמכר הוא בין שמכר שלוחו
בין שמכרו ב״ד יש בו דין בין המצר אפי׳ היה הלוקח
תלמיד חכם ושכן וקרוב למוכר ובן המצר עם הארץ רחוק
בן המצר קודם ומסלק את הלוקח ודבר זה משום שנ׳ ועשי׳
הישר והטוב אמרו חכמי׳ הואיל והמכר אחד הוא טוב וישר
הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק היו
בני המצר רבים כולם זוכים בזו השדה הנמכרת והוא
ביניהם לפי מנינם ונותנין מן הדמים ללוקח והוא שבאו
כלם פעם אחד אבל אם קדם אחד מהן וסלק את הלוקח
זכה בה לבדו הואיל והוא בן המצר וכן אם באו
מקצתן ומקצתן במדינה אחרת מסלקין אותו אלו העומדים
כאן בלבד והיא להן וכן המוכר לאחר מבני המצר
או לאחר מן השותפין שלו במשא ומתן אע״פ שאינו שותפו
בקרקע זכה בה ואין שאר השותפין או שאר בין המצר
נוטלין עמו המוכר כל נכסיו לאחר אין בעל המצר

של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה שהרי היא
והאחרת קנה כאחד וכן המוכר לבעלי׳ הראשוני׳ או הלוקח
מן הגוי אין בו דין בן המצר המוכר לגוי
משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן הגוי עד
שינהו׳ הגוי עם בן המצ׳ הזה שלו בדיני ישרא׳ משלם המוכ׳
השכירות אין בה משום דין בן המצר הממשכן מקום
ואחר כך מכרו לזה שהוא ממושכן בידו אין בו משום דין
בן המצר וכן המוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום
קרוב או שמכר רע כדי לגאו׳ יפה בדמיו או שמכ׳ כדי ליתן
מנת המלך או שמכר לקבורה או למזון האשה או הבנות
אין באחד מאלו דין בן המצר אלא זכה הלוקח ולמה אין
בהן דין בן המצר שכל אלו טרודין הן למכור ומשום צורך
גדול מוכרין ואם תאמר יש בהן דין בן המצר לא ימצאו
לוקח שהרי אומר למה אטרח ואקח כדי שיבא זה ויסלק
אותי ואין הבעלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המצר
מעות ויקנה הרי שטען הלוקח ואמר מפני המס
וכיוצא בו מכר לו המוכר ובעל המצר אומ׳ שקר אתה טוען
לבטל זכותי על בעל המצ׳ להבי׳ ראיה ואחר כך יוציא מיד
הלוקח ואם לא הביא ראיה ישבע הלוקח הסת אפי׳ היה שם
בדבר ספק אין הלוקח מסתלק אלא בראיה ברורה שמביא
בעל המצר לפיכך אם טען הלוקח ואמר גולן אתה לשדה
זו אריס אתה לשדה זו או שוכ׳ או ממשכן צרי׳ בעל המצר
להביא ראיה שהוא בעל המצר ושהקרקע זו בחזוקו וכן כל
כיוצא בזה המוכר ליתומים קטנים אין בו דין בעל
המצר הטוב והישר שעושין חסר עם אלו יתר מבעל המצר
וכן המוכר לאשה אין בו דין בעל המצר מפני שאין
דרכה לטרוח תמיד ולקנו׳ הואיל ולקחה חסר הוא שתעמו׳
הקרקע לידה מכר לטומטום ואנדרוגינס אין בעל
המצר יכול לסלקן מפני שהן ספק אשה היתה הקרקע
של אחד מהן והבנין והאילנו׳ של אחר אם יש לבעל הבנין
או בעל האילנות זכות בקרקע כל אחד מהן בן המצר של
של חברו לפי׳ אם מכר אחד מהן חלקו חברו מסלק הלוקח
אבל אם אין לבעל האילנות או לבעל הבנין זכות
בקרקע אלא כל זמן שירצה אומר לו עקור אילנך או הרוס
בנינך ומכר בעל השדה זכה הלוקח ואין בעל האילנות
או בעל הבנין מסלק אותו ואם בעל הבנין או בעל האילן
הרי בעל הקרקע מסלק אותו היה מפסיק בינו ובין
מצר של חברו רחב דקלים או בנין גבוה וחזק או גומא
וכיוצא בהן רואין אם יכול להכנים אפי׳ תלם אחד בתוך
הדבר המפסיק עד שיתערבו שתי השדות הרי זה בן מצר
שלו ומסלק הלוקח ואם לאו אינו מסלק הלוקח

פרק שלשה עשר

הנותן מתנה אין בה דין בן המצר היה כתוב בשטר מתנה
שאחריות מתנה זו על הנותן יש בה דין בן המצר הואיל
ויש בה אחריות מכירה היא ולא כתב מתנ׳ או לבטל זכות
בן המצר וכמה נותן לו מה שהיא שוה אמר הלוקח
כך הוא והערמה עשינו ומכירה היא בכך וכך קניתיה נשב׳
בנקיטת חפץ ונוטל כדין השלוחין ויראה לי שצריך
לטעון דמים שהן ראוין או יתר מעט אבל אם אמ׳ על שוה
מאה במאתים קניתי אינו נאמן היה כתוב בשטר
מתנה וקבלתי עלי אחריות מתנה זו שאם תצא מידו אתן
לו מאתים נותן לו בן המצר ואחר כך מסלקן ואע״פ שאינו
שוה אלא מנה החליף חצר בחצר אין בה דין בעל
המצר החליף בבהמ׳ או במטלטלין רואין דמי אותה החצר
או דמי אותם המטלטלין ונותן לו בן המצר ומסלקו ואינו
יכול לומר לו תן לי כמה שלקחתי בו שזה הערמה היא
ואינה מועלת כלום מכר לו קרקע מעט באמצע
שדהו ואחר כך מכר לו קרקע בצד אותה חצר שבאמצע
רואין אם אותו המעט שמכ׳ לו תחלה היא עידית או זבורי׳
לגבי זאת הקרקע שמכר לו באחרונה זכה הלוקח ואין
בן המצר יכול לסלקן שהרי הוא עצמו בן מצר הוא מפני
אותו מעט שקנה באמצע ואם אותו מעט שקונה באמצע

כמו זאת שמכר לו בסוף בצרו הרי זה מעריס ובן המצר מסלק אותו מן השדה שקנה בסוף

המוכר על תנאי בין שהתנה מוכר בין שהתנה לוקח אין בעל המצר יכול לסלקו עד שיתקיימו התנאין ויזכה הלוקח בקרקע ולא תשאר בה עלה כלל ואחר כך יסלק אותו הלוקח שבנה והשביח או סתר והפסיד בן המצר מסלקו ונותן לו רמים הראוין לו והרי הוא בכל מעשיו כמו השליח אחר כך אם לוה הלוקח קודם שיסלק אותו בן המצר וסלקו בן המצ אין בעל חוב שלו טורף מיד בן המצ זהו העיקר בכל או הרינין שכל הלוקח בצד מצר חברו הוא כמו שליח לחברו ולתקן שלחו ולא לעות לפיכך אם השביח נוטל הוצאה ואם הפסיד וחפר והרס או אכל הפירות מנכין אותו מן הרמים ברא שמחשבין לו הפירות בשאכלן אחר שבא בן המצר והביא מעות לסלקו אבל כל הפרות שאכל מקודם שלו הוא אוכל ואין מחשבין אותן אחר שלקח שדה אחת משנים ובא בעל המצר לסלקו מחציה בלבד שלקח מן האחר אינו יכול לסלקו או מסלקו מכולה או מניח כולה אבל המוכר קרקע לשנים יש לבעל המצר לסלק שניהם או לסלק אחד ולהניח אחר בן המצ שבא לסלק את הלוקח וקור שיסלקו מכר לו את השדה שיש לו על המצר אבר את זכותו שליח שמכר והרי הוא בעל המצר אינו מסלק את הלוקח שהרי הוא מכר לו ואין לך מחילה גרולה מזו בעל חוב שלמוכר שטרף השדה מיד בעל המצר הרי בעל המצר חוזר וטורף מן הלוקח שסלקו והלוקח חוזר ונוטל מן המוכר כל בעל חוב שטרף בחובו יש לבעל המצר לסלקו לא יהא כח הטורף גרול מכח הלוקח ואם ירצה הנטרף ליתן הרמים שהיו עליו בחובו תחזור לו שרהו לעולם כמו שיתבאר במקומו קטן שהיה בן המצר וראו ב"ר שזכות הוא לו מסלקין לו את הלוקח או יטול לו חלקו עם שאר בעלי המצר כמו שיראו בעל שהיתה אשתו בן המצר הרי זה מסלק את הלוקח שכל נכסי אשתו ברשותו וכל זכות שתבא זכות היא לו אפי' קנו מיר אשתו שמחלה בזכות זו ללוקח אינו מועיל לא הבעל מסלקו עמרה האשה מרעתה וסלקה את הלוקח וכן העבר שהיה נושא ונותן בנכסי ארניו שסלק את הלוקח אם רצה הבעל או הארון מקיים על ידיהן ואם רצה לא יקיים ותחזור ללוקח ויחזיר הרמים

פרק ארבעה עשר

הרוצה למכור שרהו והביא בן המצר שלו וזה שרוצה ליקח ממנו לבר ואמר לבן המצר אם תרצה לקנות בכך וכך עשה ואם לאו סלק את עצמך והרי זה לוקח הרי זה לא נשארה לו טענה לא או מביא מעות מיר וקנה או בטלה את זכותו אמר אטרח ואביא אין שומעין לו אלך ואביא אם הוא אמור שיש לו ממתינין לו עד שילך ויביא ואם אינו אמור אין שומעין לו שאינו רוצה אלא להשמט לפיכך אמר לו אם תוציא עתה זוזים יפה כחך או בטלה זכותך שאין קובעין זמן לבעל המצר הוציא בן המצר המעות והוציא הלוקח מעות אם היו של לוקח טובים מזוזיו או ממהרי' לצאת יותר מזוזיו בטלה זכותו ואין לו דין בן המצ היה רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים ובן המצ רוצה לזרעה הלוקח זוכה משום ישוב הארץ ואין בה רין בן המצר בא לוקח ונמלך בבן המצר ואמר לו הרי פלוני בן המצר שלך רוצה למכור לי שרה זו אלך ואקח ממנו ואמ' לו לך וקח לו בטל זכותו ויש לו לסלק אותו קודם שיקנה אבל אם מחל לו זכותו אחר שלקח שבא בן המצר וסייע עמו או שכר ממנו או שראה אותו בונה וסותר כל שהוא ומשתמש ולא מיחה בו ולא ערער הרי זה מחל ושוב אינו יכול לסלקו היה בן המצר במרינה אחרת או חולה או קטן ואחר זמן הבריא החולה והגריל הקטן ובא ההולך אינו יכול לסלקו שאם אתה אומר כן אין אדם יכול למכור קרקעיתו שהרי הלוקח אומר לאחר כמה שנים תצא מירו וכזה הורו הגאונים המוכר שוה מאתים במנה אם לכל העם מוזיל ומוכר נותן לו בן המצר מאה ומסלקו ואם אינו מוזיל לכל העם נותן לו מאתי' שהוא שוה שהמוכ' נתן לזה מתנה לקח שוה מנה במאתים אינו יכול לסלקו עד שיתן המאתי' טען בן המצר שעשו קנוניא ביניה' נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתים זוז ואם היה שם עדים שנתן מאתים ובן המצר טוען שאמנה היתה ביני ובי' המוכר ואינו יורע שלא לקח ממנו אלא מאה הרי זה נותן דמים כמו שהעידו העדים ואחר כך מסלקו ומשביעו הסת שלקח במאתים ונפטר כל הרוצה למכור קרקע ובאו שנים כל אחד מהן אומר אני אקח ברמי' או ואין אחר מהן בעל המצ' אם היה האח' מיושבי העיר והאחר משכני השד' שכן העיר קורם שכן ותלמיר חכם תלמיר חכם קורם קרוב ותלמיר חכם תלמי' חכם קורם שכן וקרוב השכן קורם שגם זה בכלל הטוב והישר הוא קרם אחר וקנה זכה ואין חברו שראוי לקרם לו יכול לסלקו הואיל וא' אחר מהן בעל המצר שלא צוו חכמים ברבר זה אלא דרך חסירות ונפש טובה היא שעושה כך

הלכות שלוחין ושותפין

ענין או ההלכו' לירע רין שלוחו של אדם ושותפו ומשפטיהן במקחן וממכרן בהפסרן ושכרן וביאור כל הרינים האלו בפרקים או

פרק ראשון

האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלי' או קנה לי הרי זה מוכר ולוקח ועושה שליחותו וכל מעשיו קיימין ואין העושה שליח צריך קנין ולא ערים לא באמיר בלבר בינו לבין חברו ואין צריכין ערים לא לגלות הרבר אם כפר אחר מהן כשאר כל הטענו' שליח שעבר על רברי משלחו לא עשה כלום וכן אם טעה בכל שהוא בין בקרקע בי' במטלטלי' חוזר שהרי הוא אומ' לתקן שליחותי שררתיך ולא לעות ולא אמרו שהוניה במטלטלין שתות והעברים והשטרות והקרקעו' אין בהן הוניה לא במוכר שלו או קונה לעצמו אבל שליח שעבר בכל שהוא חוזר בכולן נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרק וקנה לו שלא באחריו' הרי זה עות והשליח לוקח אותן לעצמו שלא באחריות כמו שעשה וחוזר ומוכרה למשלח באחריות הואיל וקנה אותה במעותיו והאחריות על השליח וכן כל כיוצא בזה לפי' אם התנה עליו שעשהו שליח בין לתקן בין לעות אפי' מכר לו שוה מאה ברינר או לקח שוה רינר במאה אינו יכול לחזור בו וחייב המשלח ליתן לו כפי התנאי האומר לשלוחו מכור לי משרה שלי בית סאה ומכר לו בית סאתים הרי זה מוסיף על רבריו וקנה הלוקח בית סאה בלבר אמ' לו מכור לי בית סאתי' ומכר לו בית סאה הרי זה מעביר על רבריו וקנה הלוקח אמר לו מכור לי שרה לארם אחר והלך השליח ומכרה לשנים ממכרו בטל שהרי עבר על רבריו אמר לו מכור לי שרה ולא פירש אפילו מכר למאה ממכרו קיים הנותן מעות לשלוחו ליקח בהן חטים או מין ממיני סחורה ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומת נתן לו מעות ליקח בהן חטים בין לאכילה בין לסחורה והלך ולקח בהן שעורים אם פחתו רמי' זה שלקח פחתו לשליח מפני שהוא משנה ואם הוסיפו רמיהן הוסיפו לבעל המעות היה השער קצוב וירוע והוסיפו לשליח במנין או במשקל או במרה כל שהוסיפו לו המוכרים הרי הוא של שניהם וחולק התוספת השליח עם בעל המעות ואם היה הרבר שאין לו קצבה הכל לבעל המעות מי שהיה חייב לחברו ממון בין משום מלוה בין משום פקרון או שכירות או נתן המע' ביר השליח ואמ' לו הולך ממון זה לבעל חובי אין השליח צריך להטפל לו וליתן לו בפני ערים ואם אמר לשליח אל תפרע חוב זה לא בערי' ופרעו שלא בערי' חייב לשלם וכן אם היה החוב בשטר בין שאמ' לו קח השטר ותן לו המעות בין שאמ' לו תן המעות וקח השטר ונתן בלא ערי' ולא לקח השטר חיי' לשלם שהרי לתקן שלחו ולא לעות השלח

מעות שבירו ביד שלוחו ואמ׳ לו הולך ממון זה לפלני שאני
חייב לו והלך ונתן לו שלא בעדים השליח אומ׳ נתתי ובעל
חוב או הפועל אומר לא לקחתי והרי שלשתן עומדין
השליח נשבע הסת שנתן ובעל חוב או הפועל נשבע
שלא לקח וישלם הלה לבעל חוב או לפועל או לבעל הפקדו׳
ואפי׳ היו השלוחין שנים אין עדותן מועלת מפני שהן נוגעי׳
בעדותן שהרי חייבין להשבע הסת בד״א בשהיה
השליח מכחיש את בעל חוב והרי שלשתן עומדין אבל אם
בא השליח ואמר נתתי כמה שאמרת לי אינו יכול להשביעו
הסת שעשה שליחותו שהרי אין שם טוען עליו טענת ודאי
שלא נעשה שליחותו וכן אם מתו השלוחין או הלכו להן
למדינ׳ הים ובא בעל חוב לתבוע הלוה אינו יכול להשביעו
הסת שלא פרעו השליח שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענ׳
ודאי שלקח אלא מחרי׳ הלוה חרם סתם ומשל׳ החוב שעליו
וכן כל כיוצא בוה ראובן ששלח כתב לשמעון ואמר לו
מנה שיש לי בידך שלחהו לי ביד לוי אם רצה לשלחו
אינו חייב באחריותן בין שהיה מלוה בין שהי׳ פקדון והוא
שיכיר שהוא כתב ידו ואם טען המלוה ואמ׳ לא כתבתי ולא
שלחתי לך ישבע הלוה הסת שכתב ידו בא אליו ולפי׳ שלח
ויפטר וכזה הורו רבותי אבל אם לא היה הכתב
כתב ידו או שאין הלוה יודע שהוא כתב ידו או אפי׳
היו כותבין בו סימנין ואותיו׳ שביניהן ביחוד אם טען ראוב׳
ואמ׳ לא שלחתי כתב ואחרי׳ רואין בו שמעון חיי׳ באחריותו
ומשל׳ בו ראובן אחר שיחרי׳ על מי ששלח כתב זה מדעתו
ולא יודה ויש מי שהורה שישבע ראובן ואח׳ כך יטול כדין
כל הנשבעין ונוטלין לוי שבא בשליחות ראובן ולקח
חמשים משמעון ובא ראובן ואמר לא שלחתיו ליקח אלא
עשרים ועשרים בלבד הביא הרי ראובן נשבע שלא שלחו
להביא אלא עשרים ועשרים בלבד הביא לו כדין כל מודה
מקצת ולוי׳ נשבע הסת שהחמשים שנתת לי נתתי לראובן
וישלים שמעון מביתו אם היה חייב לראובן וכן כל
כיוצא בוה

פרק שני

אין הגוי נעשה שליח לדבר מן הדברים שבעולם וכן אין
ישרא׳ נעשה שליח לגוי לדבר מן הדברים שנ׳ כן תרימו גם
אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית והוא הדין
לכל התורה כולה ומה משלחכם בן ברית אף בכל התורה
כלה המשלח בן ברית עושה אדם שליח איש או אשה
ואפי׳ אשת איש ואפי׳ עבד שפחה הוא׳ והן בני דעת ויש׳ן
במקצת מצות נעשית שלוחין למשא ומתן אבל מי שאינן
בני דעת והן חרש שוטה וקטן אינן נעשין שלוחין ולא
עושין שליח אחד הקטן ואחד הקטנה
לפיכך השולח בנו קטן אצל החנוני ומדד לו באסר שמן
ונתן לו את האסר ואבד את השמן ואת האסר החנוני חיי׳
לשלם שלא שלחו אלא להודיעו ולא היה לו לשלח אלא עם
בן דעת וכן כל כיוצא בוה ואם פירש ואמר שלח לי עם
הקטן הרי זה פטור האומר לחברו מנה שיש לי בידך
בין במלוה בין פקדון שלחהו לי ביד פלני אפילו היה קטן
אם רצה לשלחו בידו נפטר ואינו חייב באחריותו וכן שני׳
שהתנו ביניהם שכל מי שירצה לשלוח לחברו משלח ביד
מי שירצה המשלח הרי זה משלח ביד מי שירצה לו שהוא
ראוי להולי׳ דבר זה ואם נגנב או אבד בדרך או שכפר בו
השל׳ הרי המשלח פטור שכל תנאי שבממון קיי׳ השליח
שקנה או שמכר והודיע שהוא שליח בדבר זה לפלני אע״פ
שמשך או שהמשיך ונמצא שעבר על דעת המשלחו בטל
המקח ומחזיר ואם לא הודיע שהוא שליח נקנה המקח
ויהיה הדין בינו ובין זה ששלחו ראובן שקנה שדה
משמעון ואמר לו ללוי קניתי אותה וכתב שטר מכר בשם
לוי וחזר ראובן ואמר לשמעון לעצמי קניתיה חזור וכתוב
שטר מכר בשמי אין כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר
בשם ראובן ואם התנה עמו בתחלה ואמר לו לעצמי אקנה
וזה שאכתוב שטר בשם לוי כדי שלא ידעו בי שאני הוא
הקונה הרי זה כופהו לחזור ולכתוב שטר אחר בשמו

הסרסור שליח הוא אלא שהוא נוטל שכר על
שליחותו לפיכך אם שנה דעת הבעלים משלם מה שהפסיד
כיצד ראובן שנתן חפץ לשמעון הסרסור ואמר לו מכור לי
זה ואל תמכור בפחות ממאה והלך ומכרו בחמשים משלם
בחמשי׳ מביתו מכר במאתי׳ הכל לראובן וכן כל כיוצא בוה
ראובן אומר במאה אמרתי לך והסרסור אומר
בחמשי׳ אמרת לי וכן בחמשי׳ מכרתי נשבע הסרסור שבוע׳
התורה שהרי הודה במקצת ואם כבר נתן לו החמשים
נשבע שבועת הסת שעשה שליחותו וזוכה הלוקח
ואם ידע הלוקח שחפץ זה של ראובן הוא וזה המוכר לו
סרסור הוא יחזיר החפץ לבעלים ויחרים על מי שנתן לו
רשות למכור בחמשים או שרצה בחמשים וחזר בו אחר
שקניתי כל סרסור שהודיע ללוקח שחפץ זה או קרקע
זה של ראובן ואחר שקנה הלוקח אמר ראובן איני רוצה
למכור ברמים אלו מחזיר הלוקח שהרי לא פסק לו דמים
ואמר לו מכור לך בכך וכך וכן סרסור שאבד החפץ
מידו או נגנב או נשבר חייב לשלם מפני שהוא נושא שכר
הלוקח כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו ואמר
לו אם מקבלין אותן ממני אני אתן לך את דמיה ואם לאו
אתן שכר מועט ונאנסו בהליכה הרי זה חייב לשלם ואם
נאנסו בחזרה פטור נטלן על מנת למכרן לאחרים ואמר לו
אם ימכרו במקום פלני או עד זמן פלני אתן לך דמים כך
וכך ואם לא ימכרו אחזירם לך ונאנסו בין בהליכה בין
בחזרה חייב לשלם כל שליח שטען שארעו אונס
פלני והפסיד כך וכך הרי זה נשבע שבועת השומרין על
טענתו ויפטר ואם היה האונס במקום שאפשר להביא עליו
עדים או דבר שהוא גלוי וידוע שהרי ימצא עדים הרי זה
צריך להביא ראיה על טענתו ואם לא הביא עדים אינו
נאמן ומשלם מעשה באחד שאמר לשלוחו קנה לי
ארבע מאות גרבי יין ממעו׳ שהיו לו בידו וקנה לו ונמצאו
חומץ אמרו חכמי׳ מנין גדול כזה שהחומץ קול יש לו הואיל
ואפש׳ להביא ראיה יביא ראיה שלא היה היין חומץ בשעה
שלקח ויפטר ואם לא יביא ראיה ישלם וכן כל כיוצא בזה
מדברי׳ שהראיה מצויה בהן אבל דבר הנעלם שאין ראיתו
מצויה ישבע עליו וכן הדין בכל טענה שיטעון השות׳
וכיוצא בו וכן הדין בטענת השומרין אם הראיה יכולה
להיות או יביא ראיה על טענתו או ישלם כמו שית׳באר

פרק שלישי

מי שהיתה לו קרקע תחת יד אחר או שהיו לו מטלטלין
פקדון ורצה לעשות שליח לדון עם זה ולהוציא הקרקע או
הפקדון מתחת ידו הרי זה כותב לו הרשאה וצריך לקנות
מידו שהרשהו ואומר לו דון וזכה והוציא לעצמך וכיוצא
בעניני׳ אלו ואם לא כתב לו אינו יכול לדון עמו מפני שהוא
אומר לו אין אתה בעל דיני אע״פ שכתב לו כן אינו אלא
שליח וכל מה שיזכה בו הרי הוא של משלחו וכל ההוצאו׳
שיוציא השליח על דין זה שהורשה הרי המשלח חייב בהן
שכך כותבין בהרשאה כל שתוציא בדין זה עלי לשלמו
הקנה לזה שהרשה שליש או רביע מה שיש לו
ביד חברו הרי זה עושה דין על הכל הואיל ודן על חלקו
והרי הוא בעל דינו בחלקו דן על הכל אחד מן האחים
שלא חלקו או מן השותפין שבא לתבו׳ תובע על הכל הואיל
ויש לו חלק בזה הממון אינו צריך הרשאה משאר שותפין
ואין השותף האחר יכול לומר לשותפו שדן אלו הייתי אני
שם הייתי תובע טענו׳ אחרו׳ ומחייב בעל דיני שהרי אומרין
לו למה לא באת לתבוע גם אתה לפיכך אם היה במדינה
אחרת יש לו לחזור על בעל הדין ולדון עמו ולומר לו אני
איני מודה בכל מה שטען שות׳ שלי לפי׳ יש לנתבע לעכב
ולומר לזה או דן עמי בחלקך או הבא הרשאה שהרי ממון
שניכ׳ בידי ושניכם בעלי דיני ולמחר יבוא אחר או שותפי׳
ויתבע גם הוא הבעל בנכסי אשתו צריך הרשאה
ואם יש פירות בקרקע מתוך שיש לו לדון על הפירו׳ שהרי
הן שלו דן על העקר ואינו צריך הרשאה מאשתו שאם אין

לו קרקע אין לו פירות   מי שהיה לו ביד חברו פקדון או
מלוה בין מטלטלין בין מעו ועשה שליח בעדים להביאן לו
הרשו ביד זה שהם אצלו   אם רצה ליתן נפטר ואינו חייב
באחריותן שהרי נתן לשלוחו ואם לא רצה ליתן אינו נותן
שאי זה בעל דינו עד שיבא בהרשאה על הפקדון וכל הבא
בהרשא הרי הוא בכלל הנא בהן ואשר לא טוב עשה בתוך
עמיו   התובע חברו בדין במטלטלי או במעו שהפקיד
אצלו וכפר בו אינו יכול לכתוב הרשאה עליו   שנמצא זה
כמשקר שהוא אומ לו הרשיתיך מה שיש לי ביד פלו וכבר
אמ פלני שאין לו אצלו כלום   וכן מי שנתחייב לו
חברו שבועה אינו יכול להרשות אחר עליו להשביעו שאין
שם דבר שיקנה לו ואין אדם מרשה על תביעת דברי שאי
הדברי נקנין אא על תביעת הממון   מי שהיו לו מעות
פקדון ביד אחר ורצה להרשות שליח להביאן   אין הקנין
מידו מועיל בזה שאין המטבע נקנה בחליפין   אלא כיצד
עושה נותן לו קרקע כל שהו ומקנה לו המעות על גבה כדי
להוציאן בהרשאה זו והולך ודן עמו ומוציאן   היתה
לו מלוה ביד אחר אינו יכול לכתוב הרשאה עליה ואפילו
היה החוב בשטר מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין אדם
מקנה לחברו דבר שאינו בעולם ואין לו דרך שיקנה אדם
חוב בה אא או במעמד שלשתן והוא דבר שאין לו טעם
כמו שבארנו או בהקניית שטר החוב עצמו בכתיבה ומסיר
מפני שהוא מקנה השעבור שבו   זה הוא הדין שיראה לי
מן התלמוד אבל הגאונים תקנו שכותבין הרשאה אף על
המלוה כדי שלא יטול כל אחד ממון חברו וילך לו למדינה
אחרת   ועוד תקנו שאם הרשהו ליטול מעות שיש לו ביד
חברו או לתבוע ממנו הלוא ולא היתה למקנ קרקע מקנהו
ד אמות מחלקו שבארץ ישראל ומקנה לו המעות על גבן
ודברים אלו דברים קלים הן עד מאד ורעועים שזה מי יאמ
שיש לו חלק בארץ ישרא ואפילו הוא ראוי אינו ברשותו
והגאונים עצמן שתקנו תקנה זו   אמרו שאין אומרין יקוב
הדין את ההר ואינה אא כדי לאיים על הנתבע   אם רצה
לדון וליתן בהרשא זו נפטר   ולמה יפטר שאין זה הבא
בהרשאה זו הרעועה פחות משליח שעשהו בעדי אבל אם
לא ירצה הנתבע לדון עמו   אין כופין ליתן לו ולא להשבע
עד שיבא בעל דינו   וכן הורו שאם היה לו מלוה
אצל חברו בין בשטר בין בעידי קנין אעפ שכפר בה   בד
כותבין עליו הרשאה   מפני שהיא כפירת שעבוד קרקע
אבל אם מלוה על פה שכפר בה   לא תקנו שיכתבו עלית
הרשאה   מי שהרשה לאחר ורצה לבטל השליחות
ולהרשות לאחר הרי זה מבטל ואין למורשה לכתוב הרשא
לאחר שזה אומר אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר לפיכ
אם התנה עליו שירשה הוא לאחר ואחר לאחר הרי השליח
כותב הרשאה לשני ושני לשלישי הכל לפי תנאו   הבא
בהרשאה שמחל לזה הנתבע או שמכר לו או שמחל לו על
השבועה או שעשה עמו פשרה לא עשה כלום שהרי אומר
לו לתקן שלחתיך ולא לעות לפיכ אם התנה עמו בין לתקן
בין לעות אפי מחל לו על הכל הרי זה מחול   ראובן
שבא בהרשאה ותבע שמעון אין שמעון יכול לדחותו ולומר
לו שמא המשלח אותך הרשה אחר ובטל שליחותך   שהרי
ראובן אומר לו תן לי הפקדון שיש לי בידך   וזו הרשאתי
תהי אצלך ואם המפקיד הרשה אחר הוא הפסיד על עצמו
ושמעון פטור שהרי בהרשאתו נתן   ראובן שבא
בהרשאת שמעון ותבע לוי ואמר לוי לא היו דברי מעולם
אבל ישבע שמעון ויטול מוציאין הממון מיד לוי ויהי מונח
בבד עד שיבא שמעון וישבע ויטול וכן כל הדברים שתולה
לוי בשמעון ידון עם ראובן ויהיה הממון מונח   בבד עד
שיבא שמעון וישל   ויש לראובן להחרים על מי שטוען
טענת שקר כדי לעכב הממון ולאחריו נתחייב לוי שבועה
אינו יכול לעכב ולומר לו אינו נשבע עד שאחרים בפני
שמעון על מי שטוען עלי שקר שאין זה החרם אלא תקנה
קלה שתקנו הגאונים האחרונים   כדי שיכונו בעלי דינין
טענותיהן ואין מעכבין שבועתו שלזה מפי תקנה זו הקלה

פרק רביעי

כשירצו השותפין להשתתף בו   אם המעות נשתתפו יביא
זה מעותיו ויבי זה מעותיו ויטילו אותן לכיס אחד ויגביהו
את הכיס שניהם   אבל אם כתבו שטר והעידו עדים אעפ
שקנו מיד שניהם שיביא זה מאה וזה מאה וישתתפו בהן
לא קנו ועדין לא נעשו שותפין   שאין המטבע נקנה
בחליפין   לפיכך אם נשתתפו בשאר המטלטלין כיון
שקנו מידם שיביא זה חביתו שליין וזה כדו של דבש והרי
נשתתפו בהן נעשו שותפין בהן וכן אם ערבו פירותיהן או
ששכרו מקום בשותפו והניח זה כדו וזה חביתו שנשתתפו
בהן הרי אלו שותפין   כללו של דבר בכל הדרכים
שקונה הלוקח באותן הדרכים עצמן קונין השותפין זה מזה
הממון המוטל ביניהם להשתתף בו   האומנין שנשתתפו
באומנות אעפ שקנו מידם אינם שותפין כיצד שני חייטים
או שני אורגים שהתנו ביניה שכל שיקח זה וזה במלאכתו
יהיה ביניהן בשוה אין כאן שותפות כלל שאין אדם מקנה
לחברו דבר שלא בא לעולם אבל אם היו לוקחין הבגדים
בממון עצמן ותופרין אותו ומוכרין ולוקחין השתי והערב
ממעותיהן ואורגים ומוכרין ונשתתפו במעות שלוקחין בו
הרי אלו שותפין   וכל מה שירויחו בשכר מלאכתן ובמשאן
ובמתנן הרי או לאמצע   השותפין שהטילו לכיס זה מנה
וזה מאתים וזה שלש מאות   ונתעסקו כלן בממון ופחתו
או הותירו השכר או הפחת ביניהם בשוה לפי מנינם ולא
לפי המעות ואפילו לקחו שור לטביחה שאלו טבחוהו היה
נוטל כל אחד מבשרו כפי מעותיו   ואם מכרוהו חי ופחתו
או התירו השכר או הפחת לאמצע
בדא בשנשאו ונתנו במעות שנשתתפו בהן אבל
אם המעו קיימי ועדיין לא הוציאו אותן ופחתו או הותירו
מחמת המטבע ששנ המלך או אנשי המדינ חולקין השכר
או ההפסד לפי המעות   בדא בסתם אבל אם התנו שיטול
בעל המאה שלשה רבעים מן השכר   ויטול בעל המאתים
רביע ואם יפחתו לא יפחות זה שיטול שלשה רבעי השכר
אא רביע ההפסד ויפסי זה שנוטל רביע השכר שלש רבעי
מן הפחת הרי או חולקי כפי מה שהתנו שכל תנאי שבממו
קיים   השותפין שהתנו ביניהם שיעמדו בשותפות
זמן קצוב   כל אחד ואחד מהן מעכב על חברו ואינו יכול
לחלוק עד שיגיע הזמן   או עד שיכלה ממון השותפין ואין
אחד מהן יכול ליטול חלקו מן הקרן   ולא בשכר עד סוף
הזמן   נשתתפו סתם ולא קבעו להם זמן הרי או חולקין כל
זמן שירצה אחד מהן וזה נוטל חלקו מן הסחורה וזה נוטל
חלקו ואם לא היתה באותה סחורה דין חלוקה או שהיתה
בחלוקתה הפסד הרי או מוכרין אותה וחולקין את הדמים
היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה יש לכל אחד
מהן לעכב שלא יחלוקו   עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע
למכירתה ואין אחד נוטל מן הקרן ולא מן הריוח עד זמן
החלוקה אא אם התנו ביניהם   היה להם חוב אצל
אחרים אינו יכול לומ לחברו לא נחלוק עד שנגבה כל חוב
שיש לנו אא חולקין וכשיפרעו החובות יטול כל אחד חלקו
היה עליהן חוב לאחר אם אינן אחראין זה לזה
חולקין ולכשיגיע זמן החוב לפרעו   יתן כל אחד חלקו ואם
הן אחראין כל אחד מהן מעכב לחלוק עד שיגי זמן השטר
ויפרעו החוב ולמה מעכב שהרי חברו אומר לו הואיל וכל
אחד ממנו חייב לשלם כל השטר נשא ונתן בדמים או עד
שיגיע הזמן   אמר לו חברו נחלוק וטול אתה דמים כנגד
כל השטר ועשה מהן סחורה לעצמך   ותשלם כל השטר
בזמנו יש לו לעכב עדין ולומר לו שמא נפסיד והשנים יותר
מרויחין מן האחד   הנותן מעות לחברו לילך למדינה
פלגית לסחורה   או לקנות לו פירות לסחורה או לישב בו
בחנות אינו יכול לחזור בו ולהחזיר הממון מיד השותף עד
שילך למקום שהתנו ויחזור   או עד שיקנו אותן הפירות
וימכור או עד שישב בחנות שוה כמי שקבע זמן הוא

פרק חמישי

המשתתף עם חברו בסתם לא ישנה ממנהג הסחורה באותה הסחורה ולא ילך למקום אחר ולא ישתתף בה עם אחרים ולא יתעסק בסחורה אחרת ולא ימכור בהקפה אלא דבר שדרכו להמכר תמיד בהקפה ולא יפקיד ביד אחרים אלא אם כן התנו בתחלה או שעשה מדעת חברו עבר ועשה שלא מדעת חברו ואחר כך הודיעו ואמר לו עשיתי כך וכך והסכי למעשיו הרי זה פטור ואין כל הדברי האלו צריכין קנין אלא בדברים בלבד אחד מן השותפין שעבר ומכר בהקפה או פרש בים או הלך למקום אחר או שנשא ונתן בסחורה אחרת וכן כל כיוצא באלו הדברים כל פחת שיבוא מחמת שעבר חייב לשלם לבדו ואם היה שם שכר השכר לאמצע כמו שהתנו ביניהם בשכר לפיכך הנותן מעות לחברו בתורת שותפו ליקח בהן חטים לסחור והלך וקנה שעורים או שנתן לו מעות לקנות שעורים וקנה חטי אם פחתו פחתו לזה שעב ואם הותירו הותירו לאמצע

וכן אם הלך ונשתתף עם אחר בממון השותפות אם הפסיד הפסיד לעצמו ואם נשתכר השכר לאמצע אבל אם נשתתף עם אחר בממון עצמו אם פחת פחת לעצמו ואם הרויח הרויח לעצמו ואם התנו ביניה הכל לפי התנאי

הנותן מעות לחברו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי ליקח לעצמו מאותו המין וכשהוא מוכר לא ימכור שניה כאחד אלא מוכר אלו בפני עצמן ולא יקח לעצמו חטים ולחברו שעורים אלא בכולן חטים או בכלן שעורי כדי שיהיו מעות שניהם שוין בחבלה אחד מן השותפין שאמר נוליך הסחורה למקום פלני שהיא ביוקר ונמכר שם אעפ שקבל עליו כל אונס או כל פחת שיבא הרי חברו מעכב עליו שהרי אומר לו אין רצוני שאתן מעות שבידי ואהיה רודף רוח אחריך לדין להוציא ממך וכן כל כיוצא בזה אחד מן השותפין שבא לישן את הפירות עד זמן הידוע אין חברו מעכב עליו ואם אין זמן לאותן פירות חברו מעכב עליו

שותפין ששמו פירותיהן ונשתתפו בהן יש להן אונייה זה על זה ערבו פירו בלא שומא ומכרום ונשאו ונתנו ברמיהן הרי אלו מחשבין את הפירות כמה היו שוין בעת שנשתתפו ומחשבין את השכר או ההפסר שותפין שמחלו להם מוכסין מחלו לאמצע ואם אמרו משום פלני מחלנו מה שמחלו מחלו לו היו באין בדרך ועמדו עליהם לסטים וגזלו את השיירה והציל אחד מן השותפין הציל לאמצע ואם אמר לעצמי אני מציל הציל לעצמו

דבר הידוע לשני שותפין אעפ שהוא ברשות אחד מהם אינו יוצא מחזקתו של שני כל ימי השותפות ואינו יכול לטעון שלקחו ממנו או שנתנו לו במתנה ונאמ לאחר שהמוציא מחברו עליו הראייה אלא הרי הוא בחזקת שניהם עד שיביא האחר ראיה אחד מן השותפין שבא לחלוק שלא מדעת חברו חולק בפני שלשה ואפילו הן הדיוטות ובלבד שיהו נאמנין ויודעין בשומא ואם חלק לה בפחות משלשה לא עשה כלום ברא בשחלקו פירות אבל אם היו מעות המעות כחלוקים הם ויש לו לחלק שלא בפני בד ומניח חלק חברו בבד ברא בשהיו המעות כלן מטבע אחד ושוין אבל אם היו מקצתן חדשים ומקצתן ישנים לא ואין צריך לומר אם היו מקצתן יפות ומקצתן רעות הרי הן כפירות ואין חולקין אותם אלא בבד אסור להשתתף עם עובדי עז שמא יתחייב לו חברו שבועה וישביעו ביראתו וכבר בארנו במקומו שאסו לעשו סחורה בפרות שביעית ולא בטרפות ולא בנבלות ולא בתרומות ולא בשקצים ורמשים ואם עבר ועשה השכר לאמצע ונראה לי שאם הפסיד הפסיד לעצמו מפני שעבר אחד מן השותפין או מן המתעסקין שמת בטלה השותפות או העסק אעפ שהתנו לזמן קבוע שכבר יצא הממון לרשו היורשים וכזה הורו הגאונים

פרק ששי

שנים שהן נושאין ונותנין בממון השותפות אעפ שהממון של אחד מהן הרי זה נקראת שותפו ואם פחתו או הותירו הרי הוא לאמצע ויש להם להתנות בשכר ובהפסר כל מה שירצו כמו שבארנו אבל אם היה האחר בלבד הוא שנושא ונותן בממון השתוף אעפ שהממון משל שניהם הרי זו השותפו נקרא עסק וזה הנושא ונותן נקרא מתעסק שהרי הוא לבדו מתעסק במשא ומתן ושותפו שאינו נושא ונותן נקרא בעל המעות תקנו חכמים שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן יהיה חצי הממון בתור הלואה והרי המתעסק חיי באחריותו אעפ שאבר באונס והחצי האחר בתורת פקרון והרי הוא חייב באחריות בעל המעות ואם נגנב או אבר החצי של פקרון או המתעסק חייב לשלם ולפיכך יהיה שכר זו החצי עם הריוח של בעל המעות

ולפי תקנה זו אי אפשר שיהיה השכר או ההפסר של כל הממון לאמצע בשוה שאם אתה אומ כן נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהן פקרון ואינו עושה כלום אלא זה המתעס טורח לו בחצי של פקרו מפני מעותיו שהלוהו ונמצא באין לידי אבק רבית והיאך יעשו אם רוצה להיות השכר או ההפסר לאמצע בשוה יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפו כפועל בטל של אותה מלאכ שבטל ממנה ואם היה לו עסק אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה אינו צריך להעלו לו שכר של כל יום ויום אלא אפי העלה לו דינר בכל ימי חשותפות דיו ואם פחתו או הותירו יהיה לאמצע בשוה וכן אם אמ לו כל הריוח יהיה לך שלישו או עשיריתו בשכרך הואיל ויש לו עסק אחר הרי זה מותר ואם הפסידו יפסי מחצה ואם היה זה המתעס אריסו והיה לו עסק אחר אינו צרי להעלות לו שכר אחר כלל כל שהארים משועבר הוא לבעל השרה

ועוד תקנו חכמים שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן ופחתו או הותירו ולא רצה ליתן לו שכר עמלו בכל יום ולא התנו ביניהם שום תנאי שיהיה שכר המתעסק באותו חצי של פקרון שליש ריוח הפקרון שהוא שתות ריוח כל הממון לפיכך אם הרויחו יטול המתעסק שני שלישי הריוח חצי הריוח של חצי המעו שהן מלוה ושתות הריוח בשכר שנתעס בפקרון נמצא הכל שני שלישי הריוח ויטול בעל המעות שליש הריוח ואם פחתו יפסיד המתעסק שליש הפחת שהרי הוא חיי בחצי הפחת מפני שחצי המעו מלוה ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקרון ונמצא שנשאר עליו מן הפחת שלישו ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת יש מי

ששועה ואומר שהנותן עסק סתם אם יהיה שכר שם יטול המתעסק חציו ואם היה שם הפסר יפסיר שליש ואין הדבר כן אלא אם כן נאמ התנו על דבר זה בפירוש וכן אם התנו שיפסי המתעסק מחצה אם יהיה שם שכר יטול שני שלישי הריו הרי זה מותר וכן אם התנו שאם יהיה שם שכר יטול המתעסק תשיעיתו ואם יהיה שם הפסר יפסיר עשיריתו הואיל והתנו שיהיה ריוח המתעסק יותר על הפסרו תנאו קיים ותוספת זו כנגר עמלו ורבותי הורו שאין התנאי זה מועיל אלא אם כן היה למתעסק עסק אחר אבל אם אין לו עסק אחר צריך שיהא שכר המתעסק יתר על הפסרו בשתו כמו שביארנו שזה דבר אסו הוא ואין התנאי מועיל בו ולא יראה לי זה הורו רבותי שאם התנו שיטול המתעס שלשה חלקי מהשכר ובעל המעו רביע השכר נמצא רביע המעות בלבד בתורת פקרון ושלשה רבעים בתורת הלואה

לפיכך אם היה שם הפסר יפסיר המתעכק שלשה רביעי הפסר פחות שליש הרביע ויפסיר בעל המעות רביע שהוא שליש כל ההפסר כיצר נתן לו מאה דינרין על תנאי זה וחסרו ארבעה ועשרי בעל המעו מפסיר שמונה והמתעסק משלם ששה עשר ועל דרך זו לעולם כל חלק שיש לבעל המעו בשכר אם יהיה שם רויח נוטל כמו שהתנו ואם יהית שם הפסר יפסיר אותו החלק ותוספת שלישו נמצאת למר לפי מרה זו שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר אם פחת לא יטול המתעס כלום שהרי רביע ההפסר שהוא

חייב לשלם מפני המלוה יש לו כנגדו שליש מה שיטול בעל המעות שהוא רביע ונמצא זה כנגד זה וכן אם התנו על הפחת ולא הזכירו הריוח ואם פחתו פחת המתעסק כפי מה שהתנו ואם הוסיפו נוטל המתעסק כמו אותו החלק שהיה מפסיד ותוספת שליש מה שנטל בעל המעות

כיצד התנו שאם יהיה שם הפסד יפחות המתעסק רביע והפחיתו משלם רביע הפחת ואם הותירו נוטל מחצה ואעפ שדברי אלו שהורו רברי טעם הם אם תלך על דרך זו שמא המתעסק אפשר שיפחו ויטול שכר כיצד כגון שהתנה עמו שיטול המתעסק אחד משבע בשכר ופחתו נמצא נוטל המתעס אחד משבעה יתר על זה ההפסד כיצד כנו שפחתו שבעה דינרי הרי המתעסק אומ לו אני חייב לך דינר אחד כפי התנאי ואתה חייב לשלם לי ב שהן שליש חלק הפקדו נמצא בעל המעו חייב ליתן לו דינר בשכר שהפסי שבעה ואו הפסיד ארבעה עשר היה חייב בעל המעו ליתן לו שני דינרין וזה תמה גדול ודבר זה שאין הדעת סובלת אותו ואין זה אצלי אא כמו דברי החלום אבל הדרך והדין האמת שיראה לי שכל שירוח המתעסק אם יהיה שם הפסד יפסיד שני שלישי החלק שהיה מרויח וכן אם התנו על ההפסד והרויחו יטול כמו אותו החלק שהיה מפסיד ותוספת שליש חלק חברו נמצאת אתה אומר לפי מדה זו שאם התנו שיטול המתעס רביע השכ והפסיד הרי זה משלם שתות ואם התנו שיפסיד רביע והרויח נוטל מחצה ועל דרך זה לא תמצא תמה ויצא הדין בקו הצדק

פרק שביעי

הנותן מעות לחברו סתם להתעסק בהן או שהתנו בפירוש שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה ויאבד הממון יש מי שהורה שישלם המתעסק שליש כמו שביאר אם אבד מקצת הממון ויראה לי שהוא משלם מחצה שהוא בתורת מלוה וזהו שאמרו חכמי משלם שליש בהפסד בשלא הגיע ההפסד ליטול בעל המעו פחות מחצי ממונו כיצד ראובן שנתן לשמעו מאה ועשרים דינר ונשא ונתן ופחת תשעים הרי שמעון משלם שלשים ונמצא ראובן נוטל ששים אבל פחת שמעון מאה וחמשה אין אומר יפסיד שמעון חמשה ושלשים שאם אתה אומר כן נמצא ראובן נוטל חמשים ולעולם לא יטול ראובן פחות מששים לפיכך שטר עסק היוצא על היתומים שהיה אביהן מתעסק בו נשבע בעל השטר וגובה מחצה שהוא בתורת מלוה אעפ שלעולם טוענין ליורש הנה למרת שאינו נוטל לעולם פחו ממחצה

ולמה אני אומר שאין פוחתין לו כאן כנגד שכרו שנתעסק בפקדו שהרי אבד כל החצי של פקדון ולא נשאר כאן פקדון כלל שנ אם לא יטול שכרו יראה כריבית שהרי חצי המלוה בלבד נוטל וכן אם התנו שיטול המתעס רביע השכר ואבד הממון כולו משלם הרביע כלו שהוא בתורת מלוה אבל אם נשאר מן הממון מעט כדי שאם תוסיף על אותו המעט שתות ההפסד שפחתו יבא הכל רביע הממון או יתר הרי זה משלם שתו בלבד מן הטעם שכבר בארנו

המתעסק שהפסיד וחזר וטרח עד שהרויח אינו יכול לומר לבעל המעות בא ונחשוב ההפסד שהפסדנו תחלה והפסיד שני שלישים ונחשוב הריוח שהרווחנו באחרונה ותטול שלישי לא מחשב באחרונה בלבד על הריוח או על ההפסד ואין לו לא בריוח שהוסיף על הקרן נתן לו מאתים יריעות במאתי דינרין בעסק וכתבן בשני שטרות מאה בכל שטר מחשב לו על השט בפני עצמו ובעל המעו הוא שהפסיד על עצמו נתן לו מאה יריעות במאה דינרי וחזר ונתן לו בעסק אחר מאה חביות של יין במאה דינרין וכתב לו שטר עסק במאתים דינרין אינו מחשב לו לא בשטר אחר והמתעסק הוא שהפסיד על עצמו

כיצד שאם מכר המאה היריעות במאה ושלשים והמאה היריעות בשבעים בעל המעו נוטל הכל מפני שעשה שטר אחר הרי הכל מאתים ולא הרויח כלום אבל או הניחם שני עסקים כשהיו היה מרויח המתעסק בחלקו בבגדים עשרים ומפסיד בחלקו בחביות עשרה והיה נוטל עשרה וכן כל כיוצא בזה אין המתעסק יכול לחלוק המעות של עסק או הסחורה ולומ אטול את החצי שבתור מלוה לעצמי ואשא ואתן בו ואניח החצי שבתורת פקדון בבר שלא נתן לו ממון זה לא להתעסק בכולו ואם חלק ועשה זה אפי בבר הגדול לא עשה כלום לא או השכר או ההפסד ביניהן על אותן הדרכים שבארנו המתעסק שנתן מתנה לאחרים מן המטלטלין של עסק או ממעות העסק והביא בעל המעות ראיה ברורה שאו המטלטלי או המעות משל עסק הן מוציאין אותן מידו ואפי שנה המקב אותם ומכרם ונתנם מתנה לאחרים או הפסיד חייב לשלם והכל בראיה ברורה כבר בארנו שהמתעסק שמת נשבע בעל המעות וגובה מחצה ואם יש שם עדים שהמטלטלין או מן המעות של עסק הם נוטל אותם בעל המעות בלא שבועה ואין בעל חוב ולא אשה נוטלים מהם כלו לא אם כן היה בהם ריוח הרי חלק הריוח של מת של יורשיו ויטול מאותו חלק בעל חוב והאשה הנותן מעות לחברו ליקח בהם פירות למחצית שכר ולא לקח אין לו עליו לא תרעומת ואם נודע בראיה ברורה שלקח ומכר הרי זה מוציא ממנו השכר בעל כרחו נתן לו מעות ליקח בהן פירות למחצי שכר לוקח בהן מכל מין שירצה ולא יקח לו כסות ולא עצים וכן כל כיוצא בזה

המושיב את חברו בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסוק באומנותו לפי שאין עיניו על החנו בשעה שעוסק באומנותו ואם היה שותף עמו בחצר מות ולא יהי לוקח ומוכר דברים אחרים ואם לקח ומכר השכר לאמצע

פרק שמיני

הנותן בצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגלי עליהן עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותן בעל התרנגלי ויהיה הריוח ביניהם צריך להעלות שכרו כפועל בטל וכן השם עגלים וסייחי על הרועה להיות מתעס בהן שיגדלו והשכר לאמצע חייב להעלו לו שכרו בכל יום כפועל בטל ומגדל אותן עד שיהיו העגלי בני שלש שנים והחמור עד שתהא טוענת ואינו יכול למכור שלא מדעת חברו בתוך זמן זה

וכן השם בהמה על המפטם להיות מפטם אותה והשכר לאמצע צריך ליתן עמלו כפועל בטל ואם אמר לו הרי הראש והעליה שלך בעמלך יתר על מחצית השכר מותר

היו לפני מפטם בהמות אחרות שמפטם אותם עם זו השומא אצלו וכן אם היו לו עגלים וסייחין אחרים או בצים אחרות שלו הואיל והוא מתעסק בשלו ובשל חברו אפי לא העלה לו לא דבר מועט בכל ימי השותפות הזאת דיו וחולק בשכר בשוה ואם היה אריסו הואיל והוא מטפל

בשלו ובשל בעל השדות אין צריך להעלות לו כלום

השם עגלים או סייחים או הושיב תרנגלים או שם בהמה על הפטם למחצית שכר ולא העלה לו שכר הרי דינו כדין העסק שלמעות רואין בכמה שמין תבתמו או הבצים וכמה הרויחו ונוטל המתעסק שני שלישי השכר ואם הפסידו משלם שליש ההפסד שמין פרה וחמור וכל דבר שדרכו לעשו ולאכול ויהי השכר לאמצע אעפ שזה מתעסק הרי יש לו ריוח אחר לעצמו בעבודת הבהמו שהרי שוכר אותה או עובר בה ונהנה בשכרה ובעבודתה ואין שמין עגל עם אמו ולא סייח עם אמו שהעגל והסייח אינו עושה כלום ויש בו עסק השם בהמה לחברו עד מתי חייב לטפל בה באתונו יה חדש ובנודרות והן הצאן והבקר כר חדש ואם בא לחלוק בתוך זמן זה חברו מעכב עליו מפני שנשתתפו סתם לפי שאינו דומה טפולה של שנה ראשונה שהיא מרובה והריוח מועט שאינה משתמנת בתחלה לא בקושי לטפולה של שנה האחר שהוא מועט והריוח מרובה שהרי היא משתמנת הרבה ומוספת בכל יום לפיכך מעכב עליו עד סוף שנה שניה. ילדה הבהמה השומא אצלו הרי הולד מכלל הריוח לאמצע מקו שנהגו לגדל ולדותם יגדלו ואחר כך ימכרו מקום שנהגו שלא לגדל חייב המתעסק

להטפל בולדות ברקה שלשים יום ובגסה חמשי יום וחולקי
רצה להטפל בהן יותר על זמן זה שם אותן בפני שלשה
ביום שלשים וביום החמשים וכל שירויחו אחר כך יטול
המתעסק ג׳ חלקי וחברו רביע הריוח שהרי יש לו חצי
הולד ומפני שנתעסק בחצי של חברו נוטל חצי אותו החצי
הרי שלשה רבעים ואם לא התנה כן בפני שלשה הרי מחל
והולדות ביניהן בשוה כמות שהן מקום שנהגו להעלות
שכר כתף למעות העוסק מעלין ויהיה כל השכר שנוטל
המתעסק כשכר שנושא על כתפו בכלל שכר המעו׳ וכן אם
דרכן להעלות שכר בהמה מעלין לו מקום שנהגו
להעלות ולדות בשכר עמלו מעלין וכל המתעסק או
המשתתף סתם לא ישנה ממנהג המדינה ראובן
שהיתה לו שדה והוריד שמעון לתוכה לזורעה או לנטעה
ולהוציא עליה הוצאות ולמכור הפירו׳ וכל היתר על ההוצאה
יהיה ביניהם בין שהתנו שיחלקו בשוה בין שהתנו שיטול
ראובן יתר בין שהיתה ההוצא׳ כולה משל ראובן בין שהית׳
משל שמעון בכל זה מותר ואין כאן אבק ריבית ושמעון
המטפל בעבודת הארץ ובהוצאה ובמכירת הפירות הוא
הנקרא אריס אריס אומר למחצה ירדתי ובעל השדה
אומר לשליש הורדתיו הולכין אחר מנהג המדינה וזה שטען
שלא כמנהג עליו להביא ראיה

בעל שהוציא עריסין בנכסי אשתו וגרשה אם
היה הבעל עריס הואיל ונסתלק בעל נסתלקו הם ואין להם
מן ההוצא׳ אלא שיעור השבח ובשבועה ואם אין בעל עריס
על דעת הארץ ירדו ושמין להם בעריס האחין או
שאר היורשין שלא חלקו ירושת מורישין אלא כלן משתמשין
בה ביחד הרי הן כשותפין לכל דבר אחד מן האחין
או מן השותפין שנפל לאומנות המלך הריוח לאמצע חלה
אחר מהן ונתרפא נתרפא מן האמצע ואם חלה בפשיעה
כגון שחלה בשלג או בחמה בימי החום עד שחלה וכיוצא
בזה הרי זה מתרפא משל עצמו

פרק תשיעי

השותפין כולן והאריסין והאפטרופין שמנו אותם ב״ד על
היתומים והאשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית או
שהושיבה בעלה חנונית ובן הבית כל אחד מאלו נשבע
מדבריה׳ בטענת ספק שמא גזל חברו בשמא ומתן או שמא
לא דקדק בחשבון שביניהם ולמה תקנו חכמים שבועה זו
מפני שאלו מורין לעצמן שכל מה שיקחו מנכסי בעל המעות
ראוי הוא להם מפני שנושאין ונותנין וטורחין לפיכך תקנו
להם חכמים שחייבין שבועה בטענת ספק כדי שיעשו כל
מעשיהן בצדק ואמונה ואין כל אחד מאלו נשבע בטענת
ספק עד שיחשוד המשביע אותן בשתי כסף שהן ב׳ מעין
של כסף כמו שיתבאר אבל אם חושדן בפחות מזה אינם
נשבעין מכאן הורו רבותי שאם מת השותף האחר
אין היורש יכול להשביע שותפו של אביו בטענ׳ שמא שהרי
אינו יודע הדבר שחשדו בו אביו בודאי כדי שיחשוד אותו
זה היורש בשתי כסף ויש מי שהורה שמשביע אותו
היורש בטענ׳ שמא וכזה ראוי לידון שהרי היורשין משביעין
את האשה שנעשת אפוטרופא בחיי בעלה אעפ׳
שאין שם עדים שזה אריסו או שותפו אלא הוא מודה מפי
עצמו ואם׳ שותפו או אריסו או בן ביתו אני אבל לא גזלתי
כלום הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שאין אומרי׳ מגו לפוטרו
שבועה אלא לפטרו ממון אי זהו בן הבית שיש לו
להשביע בטענת ספק זה שמכנים פועלים ומוציא פועלים
ומכניס לו פירות ומוציא לו פירו׳ אבל בן הבית שאינו נושא
ונותן אלא נכנס ברגלו ויוצא בלב׳ אינו יכול להשביעו מספק
וכן אפטרופוס שמנהו אבי יתומים אין היתומין משביעין
אותו בטענת ספק וכן האשה שלא נעשת אפטרופא בחיי׳
בעלה ולא נשאה ולא נתנה לאח׳ קבורת בעלה אין משביעין
אותה מספק על זה שנשתמ׳ בין מיתה לקבורה שאם אתה
אומר שתשבע על זה נמצא לא תתכור לקבורה ונמצא
המת מתנול המשלח ביד חברו חפץ למכרו או ששלח

מעות בידו לקנות לו פירות או סחורה אעפ׳ שלא נתן לו
שכר על זה ואין לו חלק ולא הנאה בשליחו׳ זו הואיל ונשא
ונתן בממון חברו הרי זה כבן בית ויש לו להשביע מספק
שלא גזל לו כלום בעת שהביא לו הסחורה שקנה או מקצת
או המעות שמכר לו בהן השותפין שנושאין ונותנין
ביחד או שהיה האחר נושא ונותן ומפקי׳ הסחורה או מקצת
או המעות עם השני בלא משקל ולא מדה ולא מנין הרי
שניהם נכנסין לספק ויש לכל אחד מהן להשביע את חברו
שבועת השותפין אבל אם היה האחר הוא שנושא ונותן
והשני לא נתעסק עמו כלל אין נשבע אלא זה שנשא ונתן
חלקו השותפין והאריסין ונתגרשה האשה ונפרד מעליו בן
הבית והביא לו השליח סחורה שקנה לו או מעות שמכר לו
בהן ושתק והלכו להם ולא תבעם מיד אינו יכול לחזור.
ולהשביעו בטענת ספק אבל אם היתה לו טענת ודאי
משביעו עליה ומגלגל בה כל מה שירצה וכן אם נתחייב לו
שבועה אחר זמן בין של תור׳ בין של דבריה׳ כגון שנעש׳ לו
שותף או בן בי׳ פעם אחרת הרי זה יכול לגלגל עליו שלא
גזלתי בשותפות זו שבנינו ולא כשהיתה שותפי או אריסי
או בן ביתי או אפטרופי בראשונה וכן כל כיוצא בזה
השותפין שחלקו ונשאר לה׳ חובות אצל אחרין אינן יכולין
להשביע זה את זה מספק שהרי חלקו והחוב שנשאר דבר׳
ידוע הוא בכל מה שיפרעו יקח זה חלקו מן החוב וזה
חלקו מן החוב וכן אם נשאר להם מעות בכיס וכבר
ידעו אותן ועדיין לא נטלו כל אחד חלקו אין משביעין זה
את זה שהמעו׳ כחלוקין הם וכן אם עשו חשבון כל השותפ׳
ונשאר לאח׳ מהן אצל חברו דבר קצוב וידוע ואעפ׳ שעדיין
לא נטלו הרי חלקו אבל אם נשאר ביניהם כל שהוא מן
הפירו׳ ועדין לא חלקו אותן ולא ידעו משקלם או שנשאר
ביניהם צד מן השותפות שלא עשו בו חשבון ולא ידע כל
אחד מהן כמה חלקו המגיעו הרי השותפות קיימת עדין
ומשביעין זה את זה מי שתבע את חברו אחר חלוקה
אינו יכול להשביעו אלא על ידי גלגול כמו שביארנו אבל
יש לו להחרים סתם על מי שגזלו כלום כשהיה שותפו או
אריסו או בן ביתו ולא יורה במה שגזל

פרק עשירי

שותף שטען על חברו שכך היה תנאי ביניהם והלה אומר
לא היה תנאי זה מעולם או שטען שהקרן שלי היה כך וכך
והלה אומר אינו אלא פחות מזה או שטען שכבר נתתי לך
השותפות והלה אומר לא לקחתי או שסחורה זו שלי היית׳
והלה אומר משלאמצע וכל כיוצא בטענות אלו הרשות
ביד התובע בשבועה כיצד אם רצה התובע שלא ישבע
השותף שבועת השותפין וישביעו הסת על הטענה שכופר
בה ואומ׳ לא היו ד׳ מ׳ הרי זה משביעו ואם רצה מגלגל
עליו כל אלו הדברים בשבועת השותפין ומשביעו בטענת
ספק שלא גזלתני כלום כל ימי השותפו׳ ושהיה בינינו תנאי
כך וכך ושזו הסחורה שלך ושנתת לי כך וכך וכן כל כיוצא
בזה התובע שותפו להשביעו שבועת השותפין הנתבע
אומר כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום והתובע אומר
עדיין לא חלקנו ולא עשינו עמך חשבון או שאמר התובע
חלקנו על מנת שנשביע אותך שבועת השותפין בכל עת
שנרצה ועדין לא נשבע ואתה מרחה אותי מיום ליום אינו
יכול להשביעו בטענת ספק אפילו אמר הנתבע כן חלקנו
ונשאר לך אצלי וזה הנשאר אינו אלא חוב שזקפתו עלי או
פקדון הנחתו אצלי אעפ׳ שיש עדים שהיה שותפו אינו
יכול להשביעו בטענת ספק ואינו יכול להשבי׳ הסת שכבר
חלקו או שלא נשתתפו מעולם ואפי׳ על ידי גלגול לפי שאין
משביעין הסת ואי׳ מגלגלין אלא אם טענו דבר שאם יודה
בה יהיה חייב לשלם ממון אלא דבר שאפי׳ הודה בו אינו
חייב אלא שבועה אינו נשבע עליו ואפי׳ על ידי גלגול וכזה
הורו הגאונים בעלי הוראה טען שעדין שותפי
אתה ונשאר לי אצלך כך וכך וזה אומר כבר חלקנו ולא
נשא׳ לך אצלי כלו׳ או לא היתה שותפי מעול׳ הרי הנתבע

נשבע הסת שאין לו בידו כלום ומגלגל עליו שלא גולתני כלום מעולם ואינו מגלגל עליו שלא היה שותפו או שכבר חלקנו מן הטעם שבארנו טען שעדין שותפין אנחנו ויש לי להשביעך בטענת ספק והלה אומר לא נשתתפנו מעולם והביא התובע עדי שהיה שותפו וחזר הנתבע אחר כך ואמר חלקנו אין שומעין לו שהרי הוחזק כפרן לשבועה זו וישבע שבועת השותפין וכן כל כיוצא בזה ראובן שהטיל לכיס ארבע מאות דינרין והטיל שמעון מאתים ונשתתפו ונשאו ונתנו ביחד והרי הממון כלו ביד ראובן וטען ראובן שפחת כל הקרן חמש מאות דינרין אין אומר ישבע ראובן שבועת השותפין שפחתו כך וישלם שמעון חמשים מביתו אלא ישבע ראובן שבועת השותפין שפחתו וילך במנה שבידו בלבד ולא ישלם שמעון כלום טען ראובן ששמעון ידע בודאי בפחת זו שפחתנו וגלגל על שמעון שאינו יודע בודאי סכום הפחת הזה ואם לא נתעסק שמעון בשותפות זו כלל ישבע שמעון הסת שאינו יודע בודאי בזה ההפסד ויפטר ולא עוד אלא אם היה זה המנה הנשאר ביד שמעון חולקין אותו בשוה שאין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חברו אלא נשבע ונפטר או נוטל מדבר שהוא תחת ידו והזהר בדין זה שכבר טעו בו בעלי הוראה טען שמעון שיש ללוי על חוב בזו השותפות מנה אם היה בידו כדי החוב והיה יכול ליתנו ללוי נאמן ונותנין החוב ואחר כך מחשבין ואם אין בידו ליתן אינו נאמן להוציא מיד ראובן או מן הסחורה הידועה לשותפות שמא קנוניא הם עושים שמעון ולוי על נכסי ראובן אפי׳ היתה המלוה בשטר אין ראובן חייב לשלם ממנה כלום אבל אם טען שמעון שראובן יודע בודאי שזה החוב שעלי מחמת השותפו׳ הוא והחוב אצלנו הוא ישבע ראובן הסת או על ידי גלגול שאינו יודע שחוב זה אצלנו וישלם שמעון החוב משלו וכן אם יצא שטר חוב על לוי בשם שמעון במאה דינרין מסון השותפו׳ ואמר שמעון נפרעתי והחזרתי לכיס או שאמר שמעון קבעתי לו זמן לשנה או לשתים אינו נאמן שמא קנוניא הוא עושה על נכסי ראובן וכיצד דנין בדין זה לוי כבר נפטר בהודאת שמעון ואם לא הביא שמעון ראיה ישלם מביתו ויתבע לוי בתוך זמן שאמר וכן כל כיוצא בזה

הלכות עבדים

יש בכללן שלש עשרה מצות חמש מצות עשה ושמנה מצות לא תעשה וזהו פרטן א דין קנין עבד עברי ב שלא ימכר ממכרת עבד ג שלא יעבידנו בפרך ד שלא נעבוד בו עבדת עבד ה שלא נניח גר תושב לרדות בו בפרך ו להעניק לו בצאתו חפשי ז שלא יצא ריקם ח לפדות אמה העבריה ט ליעדה י שלא תמכר יא לעבוד בעבד כנעני לעול אלא אם כן הפיל לו ארוניו אחד מראשי אבריו יב שלא להסגיר עבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישרא׳ יג שלא להונות עבד זה הנצל אלינו ובאור כל המצות האלו בפרקים אלו

פרק ראשון

עבד עברי האמור בתורה זה ישרא׳ שמכרו אותו ב״ד על כרחו או המוכר עצמו לרצונו כיצד גנב ואין לו לשלם את הקרן ב״ד מוכרין אותו כמו שאמרנו בהלכות גניבה ואי׳ לך איש בישרא׳ שמוכרין אותו ב״ד אלא הגנב בלבד ועל זה שמכרוהו ב״ד הוא אומר כי תקנה עבד עברי ועליו הוא אומר במשנה תורה כי ימכר לך אחיך העברי מוכר עצמו כיצד זה ישרא׳ שהעני ביותר נתנה לו רשות למכור את עצמו שנ׳ כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך ואינו רשאי למכו׳ את עצמו ולהצניע את דמיו או לקנות בהם סחורה או כלים או ליתנם לבעל חובו אלא אם כן צרי׳ לאכלן בלבד ואין אדם רשאי למכור את עצמו עד שלא ישאר לו כלום ואפי׳ כסות לא תשאר ואחר כך ימכור את עצמו כבר בארנו שאין האשה נמכרת בגנבתה וכן אינה מוכרת את עצמה ואינה קונה לא עבד עברי ולא עבד כנעני מפני החשד ואין הגר נקנה בעבד עברי שנ׳ ושב אל משפחתו מי שיש לו משפחה עבד עברי שמכרוהו ב״ד אין מוכרין אלא לישרא׳ ולא לגר צדק וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי ואפילו לגר תושב ואם עבר ומכר עצמו אפי׳ לעובד ע״ז ואפי׳ לע״ז עצמה הרי זה מכור שנ׳ או לעקר משפחת גר לעקר זה הנמכ׳ לעבודה זרה עצמ׳ בא ואמר לך הריני מוכר עצמי לגוים אין אתה זקוק לו עד שימכר אבל לאחר שנמכר לגוי אף על פי שעבר ועשה שלא כהוגן מצוה לפדותו ולא ישמע בהם שנאמר אחרי נמכר גאולה תהיה לו

אחד המוכר את עצמו או שמכרוהו ב״ד אינו נמכר בפרהסיא על אבן המקח ולא בסיטמא כדרך שהעבדים נמכרין שנ׳ לא ימכרו ממכרת עבד אינו נמכר אלא בצנעה ודרך כבוד כל עבד עברי אסור לעבוד בו בפרך ואי זו היא עבודת פרך זו עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צרי׳ אלא תהיה מחשבתו להעביד בלבד שלא יבטל

מכאן אמרו חכמים שלא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבא שהרי לא נתן לו קצבה אלא יאמר לו עדור עד שעה פלנית או עד מקום פלני וכן לא יאמר לו חפור מקום זה והוא אינו צריך לו ואפי׳ להחם לו כוס שלחמין או להצן ואינו צריך לו אסור ועובר עליו בלא תעשה שנ׳ לא תרדה בו בפרך הוא אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך לו וכן הגוי שנמכר לו אם רדה בו בפרך הרי ישרא׳ מצווין למנעו ואם הניחוהו עוברים בלא תעשה שנ׳ לא ירדנו בפרך לעיניך ואי׳ אנו נזקקין להכנס לרשותו של גוי ולבדוק אחריו שלא יעבידנו בפרך שנ׳ לעיני בזמן שאת רואה כל עבד עברי אסור לישרא׳ שקנהו להעבידו בדברי׳ בזוים שהם מיוחדים לעשית העבדים כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ או יחלוץ לו מנעליו שנ׳ לא תעב׳ בו עבדת עבד אינו נוהג בו אלא כשכיר שנ׳ כשכיר כתושב יהיה עמך ומותר לספר לו שערו ולכבס לו כסותו ולאפות לו עיסתו אבל לא יעשה אותו בלן לרבים או ספר לרבים או נחתום לרבים ואם היתה אומנותו זאת קודם שימכר הרי זה יעשה אבל לא ילמדנו כתחלה מלאכה כלל אלא אומנות שהיה בה היא שעושה כשהיה עושה מקודם

בד״א בעבד עברי מפני שנפשו שפלה במכירה אבל ישרא׳ שלא נמכר מותר להשתמ׳ בו כעבד שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו. אנשים שאינן נוהגין כשורה מותר לרדותן בחזקה ולהשתעבד בהן מלך שגזר שכל מי של׳ יתן המס הקצו׳ על כל איש ואיש ישתעב׳ לזה שנתן המס על ידו הרי זה מותר להשתמש בו יותר מראי׳ אבל לא לעבד ואם אינו נוהג כשורה מותר להשתמ׳ בו בעבד כל עבד עברי או אמה העבריה חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשקה בכסות ובמדור שנ׳ כי טוב לו עמך שלא תהא אתה אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שות׳ יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי התבן אתה דר בכרך והוא דר בכפר או דר בכפר והוא יושב בכר׳ שנ׳ ויצא עמך מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה ארון לעצמו וחייב לנהוג בו מנהג אחוה שנ׳ ובאחיכם בני ישרא׳ ואעפ״כ צריך העבד לנהוג בעצמו מנהג עבדות באותן העבודות שהוא עושה לו אין אמה העבריה נוהגת ולא עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג בין עבד עברי שמוכר עצמו בין זה שמכרוהו ב״ד וכבר ביארנו מתי בטלו היובלות

פרק שני

עבד עברי שמכרוהו ב״ד נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר כיצד בשטר כותב לו על הנייר או על החרס הריני מכור לך הריני קנוי לך ונותן לו השטר מכרוהו ב״ד עובד שש שנים מיום מכירתו ובתחלת השנה השביעית שלו יצא בן חורין ואם פגעה בו שנת השמטה בכלל השש הרי זה עובד

בה אבל אם פגעה בו שנת יובל אפי׳ נמכר שנה אחת לפני
היובל הרי זה יצא לחרות שנ׳ עד שנת היובל יעבור עמך
בשנת היובל הזאת וכו׳ המוכר עצמו יש לו למכור
עצמו ליתר על שש הרי שמכר עצמו לעשר שנים או לכ׳
שנה ופגע בו יובל אפי׳ אחר שנה הרי זה יוצא ביובל שנ׳
עד שנת היובל יעבור עמך אחד המוכר עצמו או
שמכרוהו ב״ד וברח חייב להשלים שש ואם פגע בו יובל
יוצא לחרות חלה בין שחלה שנה אחד שנה או שחלה
חלאים מקוטעים אם הכל פחות מארבע שנים עולין למנין
שש אבל אם חלה ארבע שנים חייב להשלים כל ימי החלי
שנאמר כשכיר כתושב ואם פגע בו יובל יצא בר״א
שמחשבין ימי החלי בשהיה חליו כבר שאינו יכול לעשות
מלאכה אבל אם לא היה חליו כבר לא יכול לעשות מעשה
מחט אפי׳ חלה כל שש עולין לו המוכר עצמו לגוי אם
לא נפרה אינו יוצא אלא ביובל שנ׳ ואם לא יגאל באלה ויצא
בשנת היובל הוא ובניו עמו הנמכר לגר אם לא
השיגה ידו לגאול קרוביו פורין אותו והקרוב קרוב קודם
שנ׳ או בן דודו או בן דודו יגאלנו וב״ד כופין את קרוביו
לפרותו שלא יטמע בגוים לא פרוהו קרוביו או שאין ידו
משגת מצוה על כל אדם מישראל לפרותו ובין שפרוהו
קרובים בין שפדהו שאר אדם יצא לחירות ויש לו ללוות
ולגאול את עצמו מן הגוי וגואל לחצאין אבל הנמכר לישראל
אין הקרובי׳ פורין אותו ואינו לווה וגואל ואינו גואל לחצאין
אלא כיצד דינו אם השיגה ידו ליתן כפי השנים הנותרות
נותן ויוצא ואם לאו לא יצא אחר המוכר עצמו בין לישראל
בין לגוי ואחר שמכרוהו ב״ד הרי זה מגרע פריונו ויוצא
כיצד הרי שמכרוהו בששי׳ דינרין ועבד ארבע שנים ומצא
ידו הרי זה נותן עשרים דינרין לאדון ויצא לחירות
וכן אם מכר עצמו בארבעים דינרין לעשר שנים הרי זה
מגרע ארבעה דינרין לכל שנה שעבר ונותן הנשאר כסף
או שוה כסף ויוצא וכן הנמכר לגוי מחשב הדמים
לפי השנים הנשארות עד שנת היובל שנ׳ וחשב עם קונהו
משנת ממכרו לו עד שנת היובל כיצד מכר עצמו במאה
ונשאר ליובל משנת מכירה עשר שנים מחשב עשר לכל
שנה שעבר וגורע הדמים ומשיב השאר כסף לא תבואה
ולא כלים שנ׳ כסף ממכרו בכסף הוא נגאל מיד הגוי ואינו
נגאל בשוה כסף כל עבד עברי או עבריה שיצא
בגרעון כסף והבריא והוסיפו דמיו או נשחת ופחתו דמיו
מחשבין לו להקל עליו כיצד הרי שנמכר במאה והרי הוא
עתה שוה מאתים אינו מחשב עם אדוניו אלא לפי מאה
נמכר במאתי׳ והרי הוא שוה מאה מחשב עמו על פי השנ׳
הנותרות לפי מאה הנמכר לגוי הואיל ויש לגאול עצמו
לחצאי׳ כמו שבארנו פעמי׳ יהיה להקל ופעמי׳ יהיה להחמי׳
כיצד להקל קנה אותו הגוי במאתים ונשחת והרי
הוא עתה שוה מאה ונתן לו חמשי׳ חצי דמיו והבריא והרי
הוא שוה מאתי׳ נותן לו מאה שהן חצי דמיו הנשאר ויצא
כיצד להחמיר קנה אותו במאתי׳ ונתן לו חצי דמיו שהן
ק׳ ונשחת והרי עתה שוה מאה נותן לו חמשי׳ שהן דמי
חציו הנשאר ונמצא שנתן מאה וחמשים אע״פ שהוא עתה
שוה מאה הרב שמחל לעבד על הכסף שנשאר לו
לעבור כנגדו אינו מחול לו עד שיכתו׳ לו שטר שחרור כיצ׳
הרי שקנהו בששים ועבד שנה או שנתים ואמר לו שאר
הרמי׳ מחולין לך לך לדרכך לא נפטר משעבודו עד שיכתו׳
לו שטר ארון שמת אם הניח בן זכר הרי העבד עובד
הבן עד סוף השש או עד סוף השנים שמכר עצמו להן או
עד שיפגע בו יובל או עד שיגרע פריונו ויתן השאר
אבל אם לא הניח בן זכר הרי זה יצא לחירות ואינו עובד
לא את הבת ולא את האח ואין צריך לומר שאינו עובד
שאר היורשין והנמכ׳ לגר צדק או לגוי אפי׳ הבן אינו עובד
אלא כיון שמת הארון יצא לחירות נמצאת אומר
שעבד עברי נקנה בכסף או בשטר וקונה את עצמו בחמש׳
דברים בשנים או ביובל או בגרעון כסף או בשטר שחרור
או במיתת ארון בלא בן ובגוי או בגר אפי׳ הניח בן

מצוה לומ׳ לו צא בשעת יציאתו אע״פ שלא אמ׳ לו הרי הוא
יוצא בחנם ואינו צריך שטר אפילו חלה והוציא רבו עליו
הוצאות הרבה אינו חייב לו כלום שנ׳ יצא לחפשי חנם.

פרק שלישי

כל עבד עברי הרי הארון חייב במזונות אשתו הנשואה
לו ולא ארוסה ושומרת יבם והוא שתהיה מותרת לו אבל
אם היתה מאסירי לאוין אפילו שניה אינו חייב במזונותיה
שנ׳ אשתו עמו אשה הראויה לעמור עמו וכן חייב במזונות
בניו ובנותיו במכרוהו ב״ד נאמר אם בעל אשה הוא
ויצאה אשתו עמו וכי תעלה על רעת״ד שכיון שנקנה זה
נשתעברה אשתו אבל לא בא ללמר אלא שהארון חייב
במזונותיה ובמוכר עצמו נאמ׳ ויצא מעמך הוא ובניו עמו
ובנמכר לגוי נאמר ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו
אחר אשה ובנים שהיו לו בשעה מכירה או אשה ובנים
שהיו לו אחר מכירתו והוא שיקחנ׳ מרעת הארון אבל אם
לקחה שלא מרעת רבו אינו חייב במזונותיה
אע״פ שהארון חייב במזונות אשתו ובניו אין לו במעשה
ידיהם כלום אלא הרי מעשה האשה ומציאתה לבעלה וכל
הזוכה הבעל באשתו זוכה זה אע״פ שהוא עבד עברי
מי שמכרוהו ב״ד יש לרבו ליתן לו שפחה כנענית
בין הארון בין בנו של ארון אם מת אביו הרי זה נותן לו
שפחה וכופהו על זה כדי שיוליר ממנה עברים והרי היא
מותרת לו כל ימי עברותו שנ׳ אם ארניו יתן לו אשה
וגו׳ והמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית כשאר כל ישרא׳
אין עבד עברי מותר בשפחה כנענית עד שתהיה
לו אשה ישראלית ובנים אבל אם אין לו אשה ובני׳ אין רבו
מוסר לו שפחה כנעני׳ ורבר זה קבלה הוא אפי׳ היה הנמכר
בהן הרי זה מותר בשפחה כנענית כל ימי עברותו
אם היו לו אשה ובנים אע״פ שמסר לו רבו שפחת כנענית
אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו שנ׳ אשתו עמו ואינו יכול
ליתן לו שתי שפחו׳ ולא ליתן שפח׳ אח׳ לשני עבדיו העברי׳
כדרך שנותן לכנעני׳ שנ׳ יתן לו אשה נרצע שמסר לו רבו
שפחה כנענית והגיע יובל והיה רבו מסרב בו לצאת ואינו
רוצה לצאת וחבל בו פטור שהרי נאסר בשפחה
המוכר עצמו אינו נרצע אבל מכרוהו ב״ד ועבר שש ולא
רצה לצאת הרי זה נרצע ועובד עד שנת היובל או עד
שימו׳ הארון אע״פ שהני׳ בן אין הנרצע עובד את הבן מפי׳
השמועה למרו ועברו לו ולא לבנו לעולם לעולמו של יובל
נמצא למר שהנרצ׳ אינו קונה את עצמו אלא ביוב׳ ובמיתת
הארון עבר עברי כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל
מום והרי הוא אומר ושב אל משפחתו לחזקה שהיה בה
ואינו שב לשררה שהיה בה כיצד רוצעין מביאו לב״ד
שלשלשה ואומ׳ רבריו לפניהם ומגישו לסוף שש אל הרלת
או אל המזוז׳ כשהן עומרין בבנין בין רלת ומזוזה של ארון
בין של כל אר׳ ונוקב את אזנו הימני׳ בגופה של אזן במרצ׳
של מתכת עד שיגיע לרלת שנ׳ ונתת באזנו וברלת ולא נאמ׳
מזוזה אלא שיהיה עומר בין אצל רלת בין אצל מזוזה ומת
מזוזה כשהיא עומר׳ את רלת כשהיא עומרת אבל הרציעה
ברלת אע״פ שאין שם מזוזה הארון הוא שרוצע
בעצמו שנ׳ ורצע ארניו לא בנו ולא שלוחו ולא שליח ב״ר
ואין רוצעין שני עברים כאחר שאין עושין מצות חבילות
חבילות ואם אמר יאמר העבר עד שיאמר וישנה העבר
עד שיאמ׳ כשהוא עבר אבל אם אמר אחר שש אינו נרצע
עד שיאמר וישנה בסוף שש בתחלת פרוטה אחרונה
כיצד כגון שנשאר מן היום שוה פרוטה מרמי מכירתו או
יותר מעט אבל אם נשאר פחו׳ משוה פרוטה הרי זה כאומ׳
אחר שש היתה לעבר שפחה כנעני׳ ולו סמנה בנים ולרבו
אין אש׳ ובני׳ אינו נרצע שנ׳ כי אהבך ואת ביתי׳ לרבו אש׳
ובני׳ ולו אי׳ אש׳ ובני׳ אינו נרצ׳ שנ׳ אהב׳ את ארונ׳ את אשת׳
ואת בני הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו אינו נרצע
שנ׳ כי טוב לו עמך רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו
אינו נרצע שנ׳ כי אהבך הוא חולה ורבו אינו חולה אינו

נרצע שנ׳ כי טוב לו עמך רבו חולה והוא אינ׳ חולה או שהיו
שניהם חולים אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך עד שיהיו
שניהם בטובה מה בין מוכר עצמו למכרוהו ב״ד
מוכר עצמו אינו נרצע ומכרוהו ב״ד נרצע מוכר עצמו אסו׳
בשפחה כנענית ומכרוהו ב״ד רבו מוסר לו שפחה כנענית
מוכר עצמו נמכר לגוי ומכרוהו ב״ד אינו נמכר אלא
לישרא׳ שנ׳ כי ימכר לך אחיך אין ב״ד מוכרין אותו אלא לך
מוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש מכרוהו ב״ד
אינו נמכר אלא לשש מוכר עצמו אין מעניקין לו מכרוהו ב״ד
מעניקין לו מפי השמועה למדו שאין האשה נרצעת
וכן יראה מעני׳ הכתוב שהרי אומ׳ בנרצע אהבתי את ארוני
את אשתי ואת בני וכהו שנ׳ ואף לאמתך תעשה כן להעני׳
שכשם שמצות עשה להעניק עבד עברי כך מעניק אמה
העבריה כל המשלח עברו ואמתו ריקם עובר בלא תעשה
שנ׳ לא תשלחנו ריקם והרי הכתו׳ נתקו לעשה שנאמ׳ הענק
תעניק לו אחר היוצא בסוף שש או שיצא ביובל או
במיתת הארון וכן אמה העבריה שיצאת באחר מכל אלו או
בסימנין הרי אלו מעניקין להם אבל היוצא בגרעון כסף
אין מעניקי׳ להם שנ׳ וכי תשלחנו חפשי מעמך וזה לא שלחו
חפשי אלא העבד נתן שאר הרמים שנשאר לו לעבור בהן
ואחר כך יצא הענק תעניק לו מצאנך מגרנך
ומיקבך כענין צאן גרן ויקב רברי׳ שיש בהם ברכה מחמת
עצמן הוא שחייב להעניק לו מהם אבל הכספים והבגרים
אינו חייב ליתן לו מהם וכמה נותן לו אין פחות
משלשים סלע בין ממין אחר בין ממינין הרבה משלשי׳ של
קנס העבד שנ׳ בו יתן לארניו בין שנתברך הב׳ בגללו בין
שלא נתברך שנ׳ הענק תעניק לו מכל מקום אם כן למה
נאמ׳ אשר ברכך הכל לפי הברכה תן לו אם פגע בו יובל
כשהוא בורח ויצא לחירות אינו חייב להעניקו שנאמר וכי
תשלחנו וכו׳ ענק עבד עברי לעצמו ואין בעל חוב גובה
הימנו וענק אמה העברי׳ וכן מציאת לאביה ואם מת אביה
קודם שיבא לידו הרי הן של עצמה ואין לאחיה בהם כלום
שאין ארם מוריש זכות שיש לו לבנו

פרק רביעי

אמה העבריה היא הקטנה שמכרה אביה ומשתביא שתי
שערות אחר שתים עשרה שנה ותעשה נערה אינו יכול
למכרה אעפ׳ שעדין יש לו רשות בה ויש לו לקרשה לכל מי
שירצה אף הקטנה שהיא אילונית בסימניה ואינה ראויה
להבאת שתי שערות יש לאביה למכר כל זמן שהיא קטנה
אבל הטומטום והאנרוגינוס אינו נמכר לא כעבר עברי
ולא כרין אמה העבריה אין האב רשאי למכור את
בתו אלא אם כן העני ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא
מטלטלין ואפי׳ כסות שעליו ואעפ״כ כופין את האב לפרותה
אחר שמכרה משום פגם משפחה ברח האב או שמת
או שלא שהיה לו לפרותה הרי זו עוברת עד שתצא אמה
העבריה נקנת בכסף או בשוה כסף ובשטר ואינה נקנית
בפרוטה מפני שצריך לקנותה ברמים שראויין לגרעון כדי
שתגרע פריונה ותצא כיצד בשטר כותב על הנייר
או על החרס בתי מכור לך בתי קנויה לך ונותן ביר הארו׳
ושטר אמה העבריה האב כותבו אמה העבריה עובדת
שש שנים כעבד שמכרוהו ב״ד שנ׳ כי ימכר לך אחיך העברי
או העבריה ויוצאה בתחלת שבע ואם פגע בה יובל בתוך
שש יוצאה חנם כעבר מת הארון אף על פי שהניח בן
יוצא חנם כנרצע שנ׳ ואף לאמתך תעשה כן
וכן מגרעת פריונה ויוצא ואם כתב לה שטר שחרור ומחל
על השאר יוצאה חנם כעבר יתירה אמה העבריה
שהיא יוצאה בסימנין כיצד כגון שהביאה סימנין ונעשת
נערה יוצאה לחירות בלא כסף אפי׳ הביאה סימנין מאחר
יום שלקחה הרי זו יוצאה לחירות שנ׳ ויצאה חנם רבה לה
הכתוב יציאה אחרת בחנם יתר על העבד מפי
השמועה למרו שהיא הבאת סימני נערות ותחזור לרשות
אביה עד שתבגור ותצא מרשות אביה היתה הבת
אילונית שאין לה ימי נערות לא יוצאה מקטנותה לבגר
כיון שבגרה תצא לחירות אין אמה העבריה יוצאה בראשי
איברים שנ׳ לא תצא כצאת העבדים וכן עבר עברי אם
הפיל לו שינו או סימא לו עינו מש״ל לו כרין החובל בחברו
כמו שבארנו בהלכות חובל נמצאת למד שאמה העבריה
נקנית בשני רברים בכסף או בשטר וקונה עצמה בששה
רברי׳ בשנים וביובל ובגרעון כסף ובשטר שחרור ובמיתת
הארון ובסימנין יעד אותה הארון לעצמו או לבנו
הרי הוא כשאר ארוסות ואינה יוצאה באחר מכל אלו אלא
במיתת הבעל או בגט ומצות יעוד קורמת למצות פריה
כיצד מצות יעוד אומר לה בפני שנים הרי את
מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאשה אפילו
בסוף שש סמוך לשקיעת החמה ואינו צריך ליתן לה כלום
שמעות הראשונות לקרושין ניתנו ונוהג בה מנהג אישות
ואינו נוהג בה מנהג שפחות ואינו מיער שתים כאחת שנא׳
יערה וכיצד מיערה לבנו אם היה בנו גרול ונתן רשות
לאביו ליערה לו הרי האב אומר לה בפני שנים הרי את
מקורשת לבני אין הארון מיער אמה העבריה לא
לו ולא לבנו אלא מרעתה אעפ׳ שכבר קבל אביה מעותיה
שהרי הוא אומ׳ יערה מרעתה ואם מת הארון אין בנו יכול
ליערה לו שהרי יוצאה לחירות במיתת הארון
היעוד כארוסין ואינו כנישואין לפיכ׳ אינו מתטמא לה ולא
יירשנה ולא מפר נרריה עד שתכנס לחופה
ואם ש׳ש אלה לא יעשה לה לא יערה לו ולא יערה
לבנו ולא נפרת בגרעון כסף ויצאה חנם בהבאת סימנין
כמו שביארנו יתר על אותן הררכים שקונה בהן
עצמה כעבר עברי אין הארון יכול למכור אמה
העברי ולא ליתנה לאיש אחר בין רחוק בי׳ קרוב ואם מכר
או נתן לא עשה כלום שנאמ׳ לעם נכרי לא ימשול למכרה
בבגרו בה וכן עבר עברי לא יכול למכרו לאחר ולא ליתנו
ויראה לי שלא הוצרך הכתוב לאסור רבר זה באמה
אלא מפני שיש לו ליערה לבנו לכך נאמר לעם נכרי לא
ימשול למכרה אין אמה העבריה נמכרת אלא למי שיש
לה עליו או לבנו קרושין כרי שתהא ראויה ליעור כיצר
מוכר ארם את בתו לאביו שאעפ׳ שאי׳ הארו׳ יכול לירעה לו
ראויה היא לבנו שהרי אמה בת אחיו אבל אינו יכול למכו׳
את בתו לבנו מפני שאינה ראויה לארון שהרי היא אחותו
ולא לבנו מפני שהיא אחות אביו יש לאדם למכור
בתו לפסולין כגון אלמנה לכהן גרול גרושה וחלוצה לכהן
הריוט שאעפ׳ שהן בלאו קרושין תופסין בהן המקרש
את בתו כשהוא קטנה ונתארמלה או נתגרשה אינו יכול
למכרה שאין ארם יכול למכור את בתו לשפחות אחר
אישות אבל מוכרה לשפחה אחר שפחות
כיצר מכרה לשפחות תחלה ויער אותה
הארון ומת הארון או גרשה וחזרה לרשו׳ האב כשהיא
קטנה הרי האב מוכרה פעם שניה אפילו לכהן גרול
וכן אם נפלה לפני יבם מן היעור וחלץ לה אעפ׳
שהיא חלוצה פסילה מפני שהיא קטנה הרי נפסל מן הכהונ׳
ויש לו למכר לכהן הואיל וקרושי׳ תופסין בה כמו שנתבאר
המוכר את בתו ויצאה בשנים או ביובל או בגרעון כסף
וערין היא קטנ׳ יש לו לחזור ולמכר פעם שניה כמו שביארנ׳
המוכר את בתו ואחר כך הלך וקרשה לאחר אם
רצה הארו׳ ליער מיער ואם לא יער הארו׳ לא לו ולא לבנו
כשתצא מרשות ארון יגמרו קירושה ותעשה אשת איש
המוכר את בתו ופסק על הארון על מנת שלא
ליער אותה אם רצה הארון ליער מיער שהתנה על מה
שכתוב בתורה שתנאו בטל

פרק חמישי

עבר כנעני נקנה בחמשה רברים וקונה את עצמו בשלשה
נקנה בכסף או בשטר או בחזקה או בחליפין או במשיכה
וקונה את עצמו בכסף או בשטר או בראשי איברים
ועבר קטן הרי הוא כבהמה ונקנה במשיכה במשיכת הבהמ׳

וכבר ביארנו בתחלת ספר זה כל הדרכים שהעברים נקנין
בהן כיצד קונה את עצמו בכסף כגון שנתן אחר
לרבו מעות ואמ׳ לו על מנת שיצא עבדך בהם לחירות כיון
שקבל את הרב את הכסף או שוה כסף יצא העבד לחירות
ואי׳ צרי׳ דעת העבד שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו
וכן אם נתן אחר לעבד מעות ואמר על מנת שתצא בהם
לחירות אם רצה הארון לקבל המעות יצא העבד לחירות
ואם לא רצה לא קנה העבד המעות שלא נתן לו אלא על
מנת שיצא בהן לחירו׳ ואחד הכס׳ או שוה כסף בין לקנותו
בין להקנות עצמו לו כיצד בשטר כותב לו על הנייר
או על החרס הרי את בן חורין או הרי את של עצמ׳ או אין
לי עסק בך וכן כל כיוצא בזה בענין זה שזה הוא גופו של
גט שחרור ומוסר לו את השטר בפני שני עדים או שהיו
העדין חתומין בו ומסרו לו בינו לבינו הרי זה יצא לחירות
שהרי ניטו וידו באין כאחד אמר לו שלא בכתב הרי
את בן חורין הרי את של עצמך אעפ׳ שהעידו עליו עדים
בב״ד ואעפ׳ שקנו מידו עדין לא נשתחרר שאין העבד יוצא
לחירות אלא בכסף או בשטר או בראשי איברים והכותב
לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא אמר כלום

כיצד בראשי איברים המכה את עבדו בכונה וחסרו
אחד מכ״ד ראשי איברין שאינן חוזרין יצא לחירות וצריך
גט שחרור אם כן למה נאמר בתורה שן ועין לדון מהן מה
שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרין אף כל מומין שבגלוי
ואינן חוזרין יצא העבד בו לחירות אבל המסרס עבדו
בביצים או החותך לשונו אינו יוצא לחירות שאינן מומין
שבגלוי וכן המפיל שן הקטן אינו יוצא לחירות שהרי סופו
לחזור אין יוצא בראשי אברים אלא
עבדו שמלו וטבלו שהרי ישנו במקצ׳ מצו׳ אבל העבד שהו׳
בגיותו אינו יוצא בראשי אברים אלו הן ראשי אברים
שאינן חוזרין אצבעות ידים ורגלים עשרים ראשי האזנים
וראש החוטם וראש הגויה וראש הדדין שבאש׳ אבל העיני׳
והשינים הרי הן מפורשין בתורה היתה לו אצבע יתרה
וחתכה אם נספרת על גב היד עבד יוצא בה לחירות
היתה עינו סמויה וחטטה עבד יוצא בה לחירו׳ שהרי חסרו
אבר והוא הדין לאחר מראשי אברים שהוא בטל
ואינו עושה בו מלאכה שאם חתכו הרי חסרו אבר ויצא
לחירות הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשה עבד
יוצא בהן לחירות הכהו כנגר עינו ואינו רואה כנגד אזנו
ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות הכהו על עינו
וחסרה מאורה על שנו ונדדה אם יכול להשתמש בהם
אינו יוצא לחירות ואם לאו יצא לחירות היתה עינו
כהה וחסר מאורה או שנו נודדת והכהו הארון והפיל השן
הנודדת או סמא העין הכהה אם היה משתמ׳ בהן כל שהוא
יצא לחירות ואם לאו לא יצא לחירות הכהו על ידו
וצבתה ידו וסופה לחזור אינו יוצא לחירות תלש בזקנו
ודלדל בו עצם מן הלחי יצא לחירות שהרי בטל מעשה
השנים הקבועות באותו העצם הפיל את שנו או
סמא את עינו בלא כונה כגון שזרק אבן לבהמה ונפלה
בעבד והפילה את שנו וחתכה אצבעו לא יצא לחירות שנ׳
אם שן עבדו או שן אמתו יפיל עד שיתכוין הושיט ידו
למעי׳ שפחתו וסימא עין העובר שבמעיה לא יצא לחירות
שהרי לא ידע דבר שיתכוין לו הרי שהיה רבו רופא
ואמר לו כחול לי עיני וסמאה חתור לו שני והפילה שחק
בארון ויצא לחירות שאעפ׳ שלא נתכון להזיק הרי נתכון
לנגוע באיברי העבד ונסתכן בהן ואין צרי׳ לומ׳ אם היתה
עין העבד כואבת והיה רבו אומן ועקרה לו שהרי יצא
לחירות המפיל שן עבדו וסמא את עינו הרי יצא
לחרות בשנו ונותן לו דמי עינו וכן כל כיוצא בזה מי
שחציו עבד וחציו בן חורי׳ ועבד שלשני שותפין אינו יוצא
בראשי אברים לפי שאינו מיוחד לרבו שחבל בו עברי
צאן ברזל יוצאין בראשי אברים אם חסרן הבעל אבל לא
האשה ועברי מלוג אינן יוצאין בראשי איברים לא אם
הפיל הבעל שהרי אין לו בהם אלא פירות ולא אם הפילה
אותן האש׳ מפני שאינ׳ מיוחדו׳ לה יצא העב׳ בראשי אברי׳
נוהג בכל מקום ובכל זמן ואין דנין בו אלא בד״ר סמוכי׳ מפני
שהוא קנס לפיכך העבד שאמ׳ לרבו הפלת את שני וסמית
את עיני והארון אומר לו לא עשיתי זה פטור שאם יודה
מעצמו אינו חייב להוציאו לחירות בלא עדים שהמודה
בקנס פטור כמו שבארנו בהלכות גנבה שכל מודה בקנס
פטור מלשלמו

פרק ששי

הכותב גט שחרור לעבדו וזכה לו בו על ידי אחר ואמ׳ זכה
בגט זה לפלני עבדי יצא לחירות אעפ׳ שלא הגיע גט לידו
שזוכ׳ לאד׳ שלא בפניו אבל אם אמ׳ תנו גט זה לעבדי אינו
יכול לחזור בו ולא יצא העבד לחירות עד שיגיע הגט לידו
לפי׳ האומר תנו גט זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה

הכותב בשטר עשיתי פלני עבדי בן חורין או הרי
הוא בן חורין הרי זה יצא לחירות כתב בשטר אעשנו
בן חורין לא יצא לחירות האומר עשיתי פלני עבדי
בן חורין והוא אומ׳ לא עשאני חוששין שמא זכה לו על ידי
אחר אמר כתבתי גט שחרור ונתתי לו והוא אומר
לא כתב ולא נתן הוראת בעל דין כמאה עדים והרי זה
עבד עד שישחררנו בפנינו מי שצוה בשעת מיתתו
פלני׳ שפחתי אל ישתעבדו בה יורשי הרי זו שפחה כשהית׳
ואסור ליורשין להשתעבד בה מפני שמצוה לקיים דברי
המ׳ וכן אם אמ׳ עשו לה קורת רוח כופין את היורשין ואין
משתעבדין בה אלא במלאכה שהיא רוצה בה צוה ואמר
שחררוה כופין את היורשין לשחרר אותה בששה
דברים שוין שחרורי עבדים לגטי נשים ובשאר דברי׳ הרי
הן כשאר כל השטרות ואלו הן הששה פסולין בערכאות
שלגוים וכשרין בעד כותי וצריכין כתיבה לשם המשחרר
עצמו ואין נכתבין במחובר ואין חותמין עידיהם אלא זה
בפני זה אחר גטי נשי׳ ואחר שחרורי עבדים שוין למוליך
ולמביא כיצד כל השטרות העולין בערכאות של
גוים כשרים בכל התנאים שאנו מבארים בהלכות הלואה
חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדי׳ כל שטר שיש עליו אפי׳
עד אחד כותי פסול חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים שהן
כשרין בעד אחד ישרא׳ ועד אחד כותי והוא שיהיה כותי
חבר ובזמן הזה שהכותיים כגוים לכל דבריהם אנו
למדין מהן לצדוקין שהצדוקין בזמן הזה כמו כותי באותו
הזמן קודם שיגזרו עליהם שיהיו כגוים לכל דבריהם בגט
אשה הוא אומר וכתב לה לשמה ובגט שחרור הוא אומ׳ או׳
חופשה לא נתן לה עד שיכתוב לשמה בגט אשה הוא
אומר וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא נתינה יצא הכותב
במחובר ואחר כך קצץ שהרי מחוסר קציצה ונתינה ובגט
שחרור הוא אומר ונתן לה לא יהיה מחוסר אלא נתינה
אחר גיטי נשים ושחרורי עבדים אין חותמין עידיה אלא זה
בפני זה וכבר ביארנו טעם הדבר בהלכות גרושין
וכיצד שוין במוליך ומביא שהמבי׳ גט שחרור בארץ ישרא׳
אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ובחוצה לארץ
אם אין עדים מצויין לקיימו ואמ׳ השליח בפני נכתב ובפני
ובפני נחתם זהו קיימו ואם בא הארון וערער אחר כך אין
משגיחין בו כמו שביארנו בגיטי נשים כשם שהאשה
עצמה מביאה גיטה ואינה צריכה לקיימו הואי׳ והגט יוצא
מתחת ידה כך העבד ששטר שחרור יוצא מתחת ידו אינו
צריך לקיימו וכשם שהאשה אומר׳ בפני נכתב
ובפני נחתם אם התנ׳ עליה כמו שבארנו במקומו כך העבד
שהביא גט ואמר בפני נכתב ובפני נחתם נאמן על אותה
הדרך ואין צריך קיום כל הכשר להביא גט האשה
כשר להביא גט העבד והעבד מקבל גט לחברו מיד רבו
של חברו אבל לא מיד רבו של מקבל הכותב שטר
ארוסין לשפחתו אעפ׳ שאמ׳ לה צאי בו לחירו׳ והתקדשי בו
אין בלשון הזה לשון שחרור ואינה מקודשת ולא משוחררת

פרק שביעי

גט שחרור צריך שיהיה ענינו דבר הכורת בינו לבין ארניו ולא ישאר לארון בו זכות לפיכך הכותב לעברו עצמך וכל נכסי קנויין לך חוץ ממקו׳ פלני או חוץ מטלית פלו׳ אין זה כורת והגט בטל ומתוך שאינו גט אין העבר משוחרר ולא קנה מן הנכסים כלום וכן כל כיוצא בזה עבר שהביא גט וכתו׳ בו עצמך ונכסי קנוין לך עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות וכן אם היה כתוב בו כל נכסי קנוין לך קנה עצמו ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו שחולקי׳ הרבור ואומ׳ עצמו קנה מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו ואינו צריך לקיימו אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם לא בראיה ברורה לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר המשחרר שני עברים בשטר אחר לא קנו עצמן לא כותבין שטר לכל אחד ואחר לפיכך הכותב כל נכסיו לשני עבריו בשטר אחר אף עצמן לא קנו ואם כתב בשני שטרות קנו ומשחררין זה את זה ברא׳ כשכתב בכל שטר משניה׳ כל נכסי נתוני׳ לפלני ופלני עברי אבל אם כתב חצי נכסי לפלני עברי וחצי נכסי לפלו׳ עברי אף בשני שטרות לא קנו כלום שהעבר מכלל נכסים זהרי שייר בו חציו ואין זה שחרור וכיון שלא נשתחרר לא קנה מן הנכסים כלום המשחרר חצי עברו בשטר לא קנה העבר חציו והרי הוא עבר כשהי׳ אבל אם שחרר חציו בכסף כגון שלקח חצי רמיו על מנת לשחרר חציו קנ׳ ונמצא חציו עבר וחציו בן חורין ברא׳ בששחרר חציו בשטר והניח חציו אבל אם שחרר חציו ומכר חציו או שחרר חציו ונתן חציו במתנה הואיל ויצא העבר מרשותו קנה העבר והרי זה חציו עבר וחציו בן בן חורין וכן עבר של שני שותפין ושחרר אחר מהן חלקו בין בכסף בין בשטר קנה חציו והרי הוא חציו עבר וחציו בן חורין הכותב לשפחתו מעוברת הרי את בן חורין וולרך עבר רבריו קיימין הרי את שפחה וולרך בן חורין לא אמר ולא כלום שזה כמי שמשתחרר חציה שפחה חרופה אם רצה לשחרר חציה הנשאר ותעשה אשתו הרי זה משחרר בין בכסף בי׳ בשטר שאף הכסף גומר׳ שחרורה מי שחציו עבר וחציו בן חורין הוא׳ ואינו מותר לא בשפח׳ ולא בבת חורין כופין את רבו ועושה אותו בין חורי׳ וכותב שטר עליו בחצי רמיו ברא׳ בעבר מפני שהאיש מצווה על פריה ורביה אבל השפחה תשאר כמות שהיא ועוברת את רבה יום אחר ואת עצמה יום אחר ואם נהגו החצאין מנהג הפקר כופין את רבה לשחרר וכותב עלי׳ שט׳ בחצי רמיה מי שחציו עבר וחציו בן חורין שעמר רבו והקנ׳ חציו לבנו הקטן כרי שלא יכופו אותו בר׳ לשחררו מעמירי׳ בר׳ לקטן אפטרופוס וכותב לו האפטרו׳ גט שחרור וכותב לו שטר חוב בחצי רמיו ואם נצטרך הקטן בעבר ויש לו געגועין עליו מפליגין אותו ממנו במעות שרעתו של קטן קרוב אצל מעות שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעברו ועמר חוזר בנכסי׳ ואינו חוזר בעבר שהרי יצא עליו שם בן חורין

פרק תשיעי

ישרא׳ שבא על שפחה כנענית אעפ׳ שהוא שפחתו הרי זה הולר כנעני לכל רבר ונמכר ונקנה ומשתמשין בו לעולם כשאר העברי׳ אחר הקונ׳ עבר כנעני מישרא׳ או מן גר תוש או מן הגוי׳ שהו׳ כבוש תחת ירינו או מאחר משאר האומות יש לו למכור את עצמו לישרא׳ לעבר והרי הוא עבר כנעני לכל רבר וכן מוכר בניו ובנותיו שנ׳ מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולירו בארצכם וכל אחר מאלו הרי הוא כעבר כנעני לכל רבר אחר מן האומות שבא על שפחה כנענית שלנו הרי הבן עבר כנעני שנ׳ אשר הולירו בארצכם אבל העבר שלנו שבא על אחת מן האומות אין הבן עבר שנ׳ אשר הולירו בארצכם ועבר אין לו חיים מלך גוי שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהוא עושה עמו מלחמה יביא וימכור לעצמו וכן אם היו ריניו שכל מי שלא יתן המס ימכר או מי שעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי ריניו רין ועבר הנלקח ברינין אלו הרי הוא כעבר כנעני לכל רבר גוי שקנה גוי לעברות לא קנה גופו ואין לו בו לא מעשה ידיו אעפכ׳ אם מכרו לישרא׳ הרי גופו קנוי לישרא׳ האשה קונה שפחות ואינה קונה עברים אפי׳ קטנים מפני החשר ואם קנתה אותם הרי זה קנתה גופם כאיש ויראה לי שאינה אסורה לקנות לא עבר בן תשע שנים ומתשע ולמעלה וכן אסור לארם לשחרר עבר כנעני וכל המשחררו עובר בעשה שנ׳ לעולם בהם תעברו ואם שחררו משוחרר כמו שביארנו וכופין אותו לכתוב גט שחרור וכל הררכים שבארנו ומותר לשחררו לרבר מצוה אפי׳ למצו׳ של רבריהם כגון שלא היו עשרה בבית הכנסת הרי זה משחרר עברו ומשלי׳ בו המנ׳ וכן כל כיוצא בזה וכן שפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר והרי היא מכשול לחוטאים כופין את רבה ומשחרר׳ כרי שתנשא ויסור המכשול וכן כל כיוצא בזה יכול הרב לומר לעברו כנעני עשה עמי ואיני זנך לא ילך ויש׳ על הפתחים ויתפרנס מן הצרקה שישרא׳ מצווין להחיות עברי׳ שבניה ברא בעברי׳ קטנים שאין בר׳ נזקקין לגרולים לשמור ממונם ואם לא יאכיל לעבריו וישקם כראוי הם יברחו או ימותו וארם חס על ממון עצמו יותר מכל ארם אבל עברים שהכניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג חייב במזונותיהן בלבר שעל מנת כן הכנים אותם שאם לא יזון אותם ימותו ויברחו והרי אינו חייב באחריותן מותר לעבור בעבר כנעני בפרך ואעפ׳ שהרין כך מרת חסירות ודרכי חכמה שיהיה ארם רחמן ורורף צרק ולא יכביר עולו על עברו ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה חכמים הראשונים היו׳ נותנין לעבר מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין ומקרימין מזון הבהמות והעברים לסעורת עצמן הרי הוא אומר כעיני עברים אל יר ארניהם כעיני שפחה אל יר גבירתה וכן לא יבזהו ביר ולא ברברים לעברות מסרן הכתוב לא לבושה ולא ירבה עליו צעקה וכעס לא ירבר עמו בנחת וישמע טענותיו וכן מפור׳ ברדכי איוב הטובי׳ שהשתבח בהן אם אמאס משפט עברי ואמתי בריבם עמרי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחר ואין האכוריות והעזות מצויה לא בגוי׳ עדלים אבל זרעו של אברה׳ אבינו והם ישרא׳ שהשפי׳ להם הקב׳ה טובת התורה וצוה אותם בחקים ומשפטים צריקים רחמני׳ הם על הכל וכן במרותיו של הקב׳ה שצונו להרמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו וכל המרחם מרחמין עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך

פרק שמיני

המוכר את עברו לגוים יצא בן חורי׳ וכופין את רבו לחזור ולקנותו מן הגוים עד עשרה ברמיו וכותב לו גט שחרור ויוצא ואם לא רצה הגוי למכרו אפילו בעשרה ברמיו אין מחייבין אותו יתר וקנס זה אין גובין אותו ורנין אותו לא בבר׳ מומחין ואם מת המוכר אין קונסין את היורש להחזיר את העבר לשחרור לוה על עברו מן הגוי אם קבע לו זמן ואמ׳ לו אם הגיע זמן פלני ולא אחזיר לך תקנה גופ׳ עבר זה הרי זה יצא לחרות מיר ואם אמ׳ לו תקנה לי מעש׳ ידיו יצא לחירות נבאו הגוי בחובו או שבאו על הארון מצרים ובקשו להרגו ופרה עצמו מירן בעברו לא יצא לחירות מפני שנלקח ממנו שלא ברצונו מכר עברו לאחר מעברי המלך או מגרוליו אעפ׳ שהוא מתירא מהם יצא העבר לחירות מפני שהיה יכול לפייסו בממון אחר מכרו לגוי שלשים יום חוץ משבתות וימים טובים הרי זה ספק אם נשתחרר או לא נשתחרר לפיכך אם תפס העבר כרי רמיו לרבו כרי שיצא בהן לחירות אין מוציאין מירו אחר מוכר עברו לגוי עובר ע׳ז או שמכרו לגר תושב אפי׳ לכותי הרי זה יצא לחרות מכרו לישרא׳ משומר הרי זה ספק לפיכך אם תפס כרי רמיו מרבו ראשון כרי לצאת בהן מיר המשומר אין מוציאין מירו המוכר עברו

לחוצה לארץ יצא בן חורין וכופין את רבו השני לכתוב
לו גט שחרור ואבדו הדמים ומפני מה קנסו כאן הלוקח
לכדו שלו לא לקח זה לא יצא העבד לחוצה לארץ המוכר
עבדו בסוריא ואפי׳ לעכו כמוכ׳ לחוצ׳ לאר׳ בן בבל שנשא
אשה בחוצה לארץ ורעתו לחזור והכניסה לו אשתו עבדים
ושפחות הרי זו ספק אם הן כמי שמכרה אותם לחוצה
לארץ הואיל ויש לו הפירות או אינן כמטרין לו שהרי הגוף
שלה עבר שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם אבר את
זכותו בד״א בשיצא רבו על מנת שלא לחזור לארץ ישראל
אבל אם רעת רבו לחזור ויצא אחריו ומכרו שם יצא לחרו׳
וכופין את הלוקח לשחררו עבר שאמר לעלות לארץ
ישרא׳ כופין את רבו לעלות עמו או ימכו אותו למי שיעלהו
לשם רצה הארון לצאת לחוצה לארץ אינו יכול להוצי׳ את
עברו עד שירצה ודין זה בכל זמן אפי׳ בזמן הזה שהארץ
ביד גוים עבר שברח מחוצה לארץ לארץ אין מחזירין
אותו לעברות ועליו נאמר לא תסגיר עבר אל ארניו ואומ׳
לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב לו שטר חוב ברמיו עד
שתשיג ידו ויתן לו ואם לא רצה הארון לשחררו מפקיעין
בר שיעברוהו מעליו וילך לו עבר זה שברח לארץ
הרי הוא גר צדק והוסי׳ לו הכתוב אזהרה אחר׳ למי שמונה
אותו מפני שהוא שפל רוח יותר מן הגר וצוה עליו הכתוב
שנ׳ עמך ישב בקרבך באחר שעריך בטוב לו לא תוננו
את הונית רברים נמצאת למר שהמונה את הגר הזה
עובר בשלשה לאוין משום ולא תונו איש את עמיתו ומשו׳
וגר לא תונה ומשום לא תוננו וכן עובר משום ולא תחלצנו
כמו שביארנו בענין הוניה הקונה עבר מן הגוים
סתם ולא רצה למול ולקבל מצות העברים מגלגלין עמו כל
שנים עשר חרש ואם לא רצה חוזר ומוכרו לגוים או לחוצה
לארץ ואם התנה העבר עליו תחלה שלא ימול הרי זה מות׳
לקיימו כל זמן שירצה בגיותו ומוכרו לגוים או לחוצה לאר׳
וכן עבר שמל וטבל לשם עברות ואחר כך הפיל
עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו לא בריני ישרא׳ ולא
בריני אומות העולם הרי זה מותר לו ליטול רמיו מן הגוים
וכותב ומעלה בערכאות של גוים מפני שהוא כמציל מירם
המפקיר עברו יצא לחרות וצריך גט שחרור ואם
מת הארון שהפקירו היורש כותב לו גט שחרור עבר
שברח מבית האסורין אם נתיאש ממנו רבו יצא לחרות
וכופין את רבו וכותב לו גט שחרור עבר שנשבה
אם נתיאש ממנו רבו ראשון כל הפורה אותו לשם עבר
ישתעבר בו והרי הוא שלו ואם פרהו לשם בן חורין הרי זה
בן חורין ואם לא נתיאש ממנו רבו ראשון הפור׳ אותו לשם
עבר נוטל פריונו מרבו והוו׳ לרבו ואם פרהו לשם בן חורי׳
חוזר לרבו הראשון בולא כלום עבר שעשאו רבו
אפותיקי לבעל חובו ושחררו ב[illegible] הרי זה משוחרר וכופין את
בעל חובו לשחררו גם זה מפני תקון העולם שלא יפגע בו
לאחר זמן ויאמר לו עברי אתה עבר שהשיאו רבו
בת חורין או שהני׳ לו רבו תפלין בראשו או שאמר לו רבו
לקרוא שלש פסוקין בספר תורה בפני צבור וכן כל כיוצא
באלו הרברים שאינו חייב בהן לא בן חורין יצא לחירות
וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור וכן אם נדר
נדר שמופין עליו את העברים כמו שביארנו בנדרים ואמר
לו רבו מופר לך יצא לחרו׳ שכיו׳ שלא כפה אותו במקו׳ שיש
לו לכפותו גלה רעתו שהקפיע שעבורו מכאן אני אומר
שהמשחרר עברו בכל לשון והוציא רברים מפיו שמשמען
שלא נשא לו עליו שעבו׳ כלל ושנגמר בלבו לרבר זה שאינו
יכול לחזור בו כופין אותו לכתו׳ לו גט שחרור אעפ׳ שערין
לא כתב אבל אם לוה מעברו או שעשהו אפטרופוס
או שהניח תפלין בפני רבו או שקרא שלשה פסוקים בבית
הכנסת בפני רבו ולא מיחה בו לא יצא לחרות ואסו׳ לאדם
ללמר את עברו תורה ואם למרו לא יצא לחרות
הלוקח עבר מן הגוי וקדם העבר וטבל בפני רבו לשם בן
חורין יצא לחרות שלא בפני רבו צריך לפרש לפיכ׳ צריך
רבו לתקפו במים ישרא׳ שתקף בגוי קטן או מצא
תינוק גוי והטבילו לשם גר הרי זה גר לשם עבר הרי זה
עבר לשם בן חורין הרי זה בן חורין גר שקרמו
עבדיו ושפחותיו וטבלו בפניו קנו עצמן בני חורין

נגמר ספר שנים עשר
והוא ספר קנין

ומנין פרקים של ספר זה שבעים וחמשה

הלכות מכירה	שלשים פרקים
הלכות זכייה ומתנה	שנים עשר פרקים
הלכות שכנים	ארבעה עשר פרקים
הלכות שלוחין ושותפין	עשרה פרקים
הלכות עברים	תשעה פרקים

אורך ביושר לבב בלמרי משפטי צרקך

ספר שלשה עשר
והוא ספר משפטים

הלכותיו חמש וזהו סרורן הלכות שכירות הלכות שאלה ופקדון הלכות מלוה ולוה הלכות טוען ונטען הלכות נחלות

הלכות שכירות

יש בכללן שבע מצות שלש מצות עשה וארבע מצות לא תעשה וזהו פרטן א דין שכיר ושומר שכר
ב ליתן שכר שכיר ביומו ג שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו ד שיאכל השכיר מן המחובר שעושה בו
ה שלא יאכל השכיר מן המחובר בשעת מלאכה
ו שלא יוליך השכיר בירו יתר על מה שיאכל
ז שלא יחסום שור ברישו וכן שאר בהמה

הלכות שאלה ופקדון

יש בכללן שתי מצות עשה א דין השואל ב דין שומר חנם

הלכות מלוה ולוה

יש בכללן שנים עשר מצות ארבע מצות עשה ושמנה מצות לא תעשה וזהו פרטן א להלות לעני ומך
ב שלא ינוש אותו ג לנגוש את הנכרי ד שלא ימשכן בעל חוב בזרועו ה להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו ו שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו ז שלא יחבול אלמנה ח שלא יחבול כלים שעושין בהן אוכל נפש ט שלא יתן המלוה בריבית
י שלא ילוה הלויה בריבית יא שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה בריבי׳ לא יעיר ביניהן ולא יכתוב שטר ולא יערוב יב ללוות מן הנכרי ולהלות לו בריבית

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת והוא דין טוען ומודה או כופר

הלכות נחלות

מצות עשה אחת והוא דין סרר נחלות נמצאו כל המצות הנכללו בספר זה כג מהן יא מצות עשה וי״ב מצו׳ לא תעש׳

הלכות שכירות

יש בכללן שבע מצות שלשה מצות עשה וארבע מצות

לא תעשה וזהו פרטן א דין שכיר ושומר שכר
ב ליתן שכר שכיר ביומו ג שלא יאחר שכר שכיר
אחר זמנו ד שיאכל השכיר מן המחובר שעושה בו
ה שלא יאכל השכיר מן המחובר בשעת מלאכה
ו שלא יוליך השכיר בידו יתר על מה שיאכל
ז שלא יחסום שור בדישו ובאור מצות או בפרקים או

פרק ראשון

ארבע שומרין נאמרו בתורה ושלשה דינין יש להם ואו הן
הארבע שומרין שומר חנם והשואל ונושא שכר והשוכר ואו
הן שלשה דינין שלהן שומר חנם שנגנב הפקדון ממנו
או אבד ואין צריך לומר אם נאנס הפקדון אונס גדול כגון
שהיתה בהמה ומתה או נשבת הרי זה נשבע ששמר כדרך
השומרין ופטו שנ׳ וגונב מבית האיש וכו׳ ונקרב בעל הבית
אל האלהים השואל משלם הכל בין שאבד דבר השאול
או נגנב בין שארעו אונס גדול מזה כגון שמתה הבהמה
השאולה או נשברה או נשבת שכך כתוב בשואל ונשבר או
מת בעליו אין עמו שלם ישלם נושא שכר או השוכר
שניהם דין אחד יש להן אם נגנב או אבד הדבר השכור
או שנטל שכר על שמירתו הרי או משלמי ואם ארעו אונס
גדול מזה כגון שהיתה בהמה ומתה או נשברה אי נשבית
או נטרפה הרי או נשבעין שנאנסה ופטורין שנאמ׳ ומת או
נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה׳ אם גנוב יגנב מעמו
ישלם לבעליו וגומר נמצאת אומר שומר חנם נשבע על
הכל והשואל משלם את הכל חוץ מן המתה בשע׳ מלאכ׳ כמו
שיתבאר נושא שכר והשוכ׳ משלמין את האבדה ואת הגנב׳
ונשבעין על האונסין הגדולים כגון שבורה ושבויה ומתה
וטרפה או שאבד הדבר בספינה שטבעה בים או נלקח
בלסטם מזוין וכל כיוצא באו משאר אונסין גדולים
המפקיד אצל חברו בין בחנם בין בשכר או השאילו או
השכירו אם שאל השומר את הבעלים עם הדבר שלהן או
שכרן הרי השומר פטור מכלום אפי׳ פשע בדבר ששמר
ואבד מחמת הפשיעה הרי זה פטור שנ׳ אם בעליו עמו לא
ישלם אם שכיר הוא בא בשכרו ברא בששאל
הבעלים או שכרן בעת שנטל החפץ אעפ׳ שאין הבעלים
שם עמו בעת הגנבה והאבד׳ או בעת שנאנס אבל אם נטל
החפץ ונעשה עליו שומר תחלה ואחר כך שכר הבעלים או
שאלן אעפ׳ שהיו הבעלים עומדין שם בעת שנאנס הדבר
השמור הרי זה משלם שנ׳ בעליו אין עמו שלם ישלם
מפי השמועה למדו היה עמו בשעת השאילה אעפ׳
שאינו בעת הגנב׳ והמיתה פטו׳ לא היה עמו בשעת השאלה
אעפ׳ שהיה בעת המיתה או השבויה חייב והוא הדין לשאר
השומרין שכולן בבעלים פטורי׳ אפי׳ פשיעה בבעלים פטור
כל שומר שפשע בתחלתו אעפ׳ שנאנס בסופו חייב
כמו שיתבאר ואי׳ השוא׳ רשאי להשאיל אפי׳ שא׳ ספר תורה
שכל שקורא בו עושה מצו׳ לא ישאילנו לאחר וכן אין השוכ׳
רשאי להשכיר אפי׳ השכירו ספר תורה לא ישכירנו לאחר
שהרי זה אומר לו אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר
עבר השומר ומסר לשומר השני אם יש עדים ששמרת
השומר השני כדרך השומרין ונאנס פטור השומר הראשון
שהרי יש עדים שנאנס ואם אין שם עדים חייב השומר
הראשון לשלם לבעלים מפני שמסר לשומר אחר ויעשה
הוא דין עם השומר השני אפי׳ היה הראשו׳ שומ׳ חנם ומסר
לשומר שכר חייב שהרי יש לבעל החפץ לומ׳ לו אתה נאמן
אצלי להשביע וזה אינו נאמן
לפיכך אם היה דרך הבעלים להפקיד תמיד
דבר זה אצל השומר השני הרי זה השומר הראשון פטור
מלשלם שהרי הוא אומר לבעלי׳ זה הדבר שהפקדתם אצלי
או השאלתם אמש הייתם מפקידין אותו אצל זה שהפקדתי
אני אצלו והוא שלא ימעט שמירתו כיצד ימעט
שמירתו כגון שהיה מופקד אצלו והפקידו אצל אותו
השני בשכר או שהיה שאול אצלו והפקידו אצל אותו השני
בשכר הואיל ומיעט שמירתו פושע הוא ומשלם אעפ׳ שש׳

או ששכר בבעלים הרי הוא הוציא הדבר השמור מידו ליד
שומר אחר ואם הביא השומר השני הראיה שיפטר בה שומ׳
ראשון כדין שמירתו הרי זה פטור כיצד שומר שכר
שנתן הבהמ׳ השמורה אצלו לשומר חנם אם הביא השומר
השני עדים שמתה הבהמ׳ כדרכה הרי השומר הראשון פטו׳
וכן כל כיוצא בזה שומר שמסר לשומר אחר והוסיף
בשמירתו ומתה יחזירו לבעלים כיצד השוכר פרה מחברו
והשאילה לאחר ומיתה כדרכה ביד השוא׳ הואיל והשוא׳ חיי׳
בכל יחזירו דמי הפרה לבעלי׳ שאין זה השוכר עושה סחורה
בפרתו של חברו וכן כל כיוצא בזה היה בידו
פקדון ושלחו ביד אחר לבעליו הואיל והשומר הראשון חיי׳
באחריותו עד שיגיע ליד הבעלים אם בא לחזור ולהחזיר
הפקדון מיד השומר השני מחזי׳ ואם הוחזק השומר הראשון
כפרן אינו יכול להחזיר הפקדון מיד השומר השני אעפ׳
שעדין הפקדון באחריותו של ראשון

פרק שני

שלשה דינין האמורין בתורה בארבעה השומרין אינן אלא
במטלטלין של ישרא׳ ושל הדיוט שנ׳ כסף או כלים וכל בהמ׳
יצאו קרקעו׳ ויצאו העברים שהוקשו לקרקעו׳ ויצאו השטרו׳
שאין גופן ממון ויצאו הקדשות שנ׳ כי יתן איש אל רעהו
ויצאו נכסי גוים מכאן אמרו חכמים העברים והשטרות
והקרקעו׳ וההקדשו׳ שומ׳ חנם שלהן אינו נשבע ונותן ונושא
שכר או שוכר אינו משלם ואם קנו מידו חייב באחריותן
ותקנו חכמי׳ שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרי׳ כעין
של תורה כדי שלא יזלזלו בהקדשות יראה לי שאם
פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן חייב לשלם שאינו פטור
בעבדים וקרקעות ושטרות אא מדין גניבה ואבדה ומתה
וכיוצא בהן שאם היה שומר חנם על מטלטלין ונגנבו או
אבדו ישבע ובעבדים וקרקעות ושטרות פטור משבועה
וכן אם היה שומר שכר שמשלם גנבה ואבדה
במטלטלי׳ פטור מלשלם באו אבל אם פשע בה חייב לשלם
שכל הפושע מזיק הוא ואין הפרש בין דין המזי׳ קרקע לדין
המזיק מטלטלין ודין אמת הוא זה למבינים וכן ראוי לידון
וכן הורו רבותי שהמוסר כרמו לשומר בין באריסות
בין בשמירות חנם והתנה עמו שיחפור או יזמור או יאבק
משלו ופשע ולא עשה חיי׳ כמי שהפסיד בידים וכן כל כיוצ׳
בזה שהפסד בידי׳ חייב על כל פנים המוסר לחברו
דבר המחובר לקרקע לשמור אפילו היו ענבים העומדות
להבצר הרי הן כקרקע כדין השומרין הפקיר הקדש
ואחר כך פדהו והרי הוא חולי׳ בעת שנטלו מיד השומר או
שהשאילו חולין ואחר כך הקדיש והוא ביד השוא׳ וכן גוי
שהפקיד ואחר כך נתגייר כל או אין בהן כל דיני השומרין
עד שתהיה תחלתן וסופן נכסי הדיוט ונכסי ישרא׳
אחד האיש ואחד האשה בדין השומרין בין שהיה הדבר
שמור שלאשה או שהיה ביד האשה קטן שהפקיד ביד
גדול או השאילו הרי זה הגדול נשב׳ שבועת השומרי׳ לקטן
הורו רבותי שאין זה נשבע בטענת הקטן כדי שנאמר אין
נשבעין על טענת קטן שכל השומרין שבועתן שבוע׳ שמא
היא כדרך שתקנו חכמי׳ משיכ׳ בלקוחות כך תקנו משיכה
בשומרין האו׳ לחברו שמור לי זה ואמ׳ לו הנח לפני הרי
זה שומר חנם אמר לו הנח לפניך או הנח סתם או שאמר
לו הרי הבית לפניך אינו לא שומר חנם ולא שומר שכר
ואינו חייב שבועה כלל אבל מחרים על מי שלקח הפקדון
שלו ולא יחזירו לבעליו וכן כל כיוצא בזה אחד
המפקיד או המשאיל או המשכיר את חברו בעדי׳ או שלא
בעדים דין אחד יש להן כיון שהודה זה מפי עצמו ששאלו
או ששא׳ ממנו הרי זה נשבע שבועת השומרין שאין אומרין
מגו לפטרו משבועה אא לפטרו מלשלם אפי׳ היה
הדבר השאול או המופקד שוה פרוטה הרי זה
השומר נשבע עליו ואין אחד מן השומרים צריך להודייה
במקצת מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה
והשוא׳ להיו׳ פטור מלשלם וכן מתנה בעל הפקדו׳ על שוכר

חנס או נושא שכר ושוכר להיות חייבין בכל כשוא שכל
תנאי בממון או בשבועו של ממון קיים ואין צריך קנין ולא
עדים טען זה שהיה שם תנאי והשומר אומר לא
היה שם תנאי נשבע השומר שבועת השומרין ומגלגל בה
שלא היה שם תנאי טען שהפקיד אצלו וזה אומר
לא אמרתי לא הנח לפני ולא נעשיתי לו שום נשבע הסת
שלא קבלו לא בדרך זו וכולל בשבועתו שלא שלח בו יד
ולא אברו בידו ולא בגרם שגר לו שיהי חיי לשלם וזה
אומ השאלתיך או השכרתיך או הפקדתי והלה אומ לא היו
דברים מעולם או שאם כן היה אבל החזרתי לך ונסתלקה
השמירה ולא נשארה בינינו תביעה הרי הנתבע נשבע
שבועת הסת ונפטר בדא בשלא היה שם שטר אבל
אם הפקיד או השכיר או השאיל בשטר ואמר לו החזרתי
לך הרי השומר נשבע בנקיטת חפץ מתוך שיוכל לומ שומר
חנם שנגנב או אבד והשואל מתה בשעת מלאכה נאמן לומ
החזרתי וכשם שאם טען שנאנס נשבע מן התורה בנקיטת
חפץ כך אם טען החזרתי ישבע כעין של תורה הואיל ויש
שם שטר ביד התובע בדא בשהיה השומר יכול לטעון
לומר נאנסו ולא נצריך אותו להביא ראייה על טענתו אבל
אם היה חייב להביא ראיה על טענתו כמו שיתבאר אינו
נאמן לומר החזרתי אלא ישבע בעל השטר בנקיטת חפץ
שלא החזיר לו וישלם אין לך מי שנשבע מתוך שיכול
לומר כך וכך וישבע בנקיטת חפץ לא השומר בלבד שיש
עליו שטר אבל שאר כל הנשבעין בדין מתוך שיכול לומר
אינן נשבעין לא הסת

פרק שלישי

שומר שטען שנאנס אונס גדול כגון שבור ומתה אם נאנס
במקום שהעדים מצוין שם מצריכין אותו ראיה על טענתו
שנאנס ויפטר אף משבוע שומרי ואם לא הבי ראי ישלם שנ
אין רואה שבועת ה׳ תהיה בין שניהם הא במקום שאיפשר
להביא ראיה אין שם שבועה לא או יביא ראיה או ישלם
אבל אם טען שנאנס במקום שאין העדים מצוין שם
אין מצריכי אותו ראיה לא ישבע שנאנס ויפטר ואם הביא
עדים שלא פשע בה נפטר אף מן השבועה מעשה
באחר שהביא חבית של יין בשכר ושברה בשוק של מחוזא
ובאו לפני חכמי ואמרו שוק זה שטענתה שנשברה בו חבי
בני אדם מצוין שם או תביא ראיה שלא פשעת לא נתקלת
ונפלת או תשלם דמיה וכן כל כיוצא בזה המעביר
חבית ממקו למקום בשכר ונשברה דין תורה הוא שישלם
שאין זה אונס גדול והרי השביר כגנבה ואבדה שהוא חייב
בהן אבל תקנו חכמים שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה
שאם אתה אומר ישלם אין לך אדם שיעביר חבית לחברו
לפיכך עשו בו שבירת החבית כמיתת הבהמה ושבירתה
ועוד תקנו בדבר זה שאם נשאו אותה שני במוט ונשברה
משלמין חצי דמיה הואיל ומשוי זה גדול לגבי אחד וקל
לגבי שנים הרי הוא כאונס ואינו אונס ומשלמי מחצה אם
יש עדים שלא פשעו בה נשברה במקום שאין העדים
מצוין נשבעין שלא שברוה בפשיעה ומשלמין חצי דמיה
שהרי לא היה לכל אחד להעביר לא משוי שיכול להעבירו
בפני עצמו מכאן אתה למד שהאחד שהעביר חבית
גדולה שאין דרך כל הסבלים להעבירה שהוא פושע ואם
נשברה בידו משלם הכל הסבל ששבר חבית שליין
לחנוני ונתחייב לשלם והרי היא שוה ביום השוק ארבעה
ובשאר הימים שלשה אם החזירו ביום השוק חייבין להחזי
חבית של יין או ישלמו לו ד׳ והוא שלא היה לו יין למכור
ביום השוק אבל אם היה לו יין מחזירין לו שלשה החזירו
לו בשאר הימים מחזירין לו שלשה ומנכין לו בכל זמן טורח
שהיה טורח במכירתה ופגם הנקב שהיה נוקב החבית וכן
כל כיצא בזה רועה שבאו זאבים וטרפו ממנו אם
היה זאב אחד אין זה אונס אפי בשעת משלחת זאבים ואם
היו שני זאבים הרי זה אונס שני כלבים אינן אונס אפילו
באו משתי רוחות היו יתר על שנים הרי זה אונס ליסטס
מזוין הרי הוא אונס ואפי היה הרועה מזוין ובא לו ליסטס
אחר מזוין הרי זה אונס שאין הרועה מוסר נפשו בליסטס
הארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי או אונסי בזמן
שבאו מאיהן אבל אם הוליכה למקום גדודי חיות וליסטים
אין או אונסין וחייב לשלם רועה שמצא גנב והתחיל
להתגרות בו ולהראותו שאינו חושש ממנו ואמר לו הרי
אני במקום פלני וקרובך רועים אנחנו וכך וכך כלי מלחמ
יש לנו ובא אותו הליסטס ונצחו ולקח מהן הרי הרועה חיי
שאחר המוליך את הבהמה למקום גדודי חיות וליסטים או
מביא את הליסטים בהתגרותו למקום הבהמה רועה
שהיה לו להציל הטרפה או השבויה ברועי אחרים ובמקלו
ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל הרי זה
חייב אחד שומר חנם ואחד שומר שכר אלא ששומר חנם
קורא רועים ומביא מקלות בחנם ואם לא מצא פטור
אבל שומר שכר חייב לשכור הרועים והמקלו עד כדי דמי
הבהמה כדי להציל וחוזר ולוקח שכרן מבעל הבי ואם לא
עשה כן והיה לו לשכור ולא שכר הרי זה פושע וחייב
רועה שטען שהצלתי על ידי רועים בשכר נשבע ונוטל מה
שטען שאינו יכול לטעון לא עד כדי דמיהן ויכול היה לומ
נטרפה וישבע בנקיטת חפץ כדין כל הנשבעין ונוטלין
רועה שהניח עדרו ובא לעיר בין בעת שדרך הרועים
להכנס ובין בעת שאין דרך הרועים להכנס ובאו זאבים
וטרפו ארי ודרס אין אומר או היה שם היה מציל אלא
אומדין אותו אם יכול להציל על ידי רועים ומקלות חייב
ואם לאו פטור ואם אין הדבר ידוע חייב לשלם
מתה הבהמה כדרכה הרי זה אונס והרועה
פטור סגפה ומתה אינו אונס תקפתו ועלתה לראשי צוקין
ותקפתו ונפלה הרי זה אונס העלה לראשי צוקין
או שעלתה מאיליה והוא יכול למנעה ולא מנעה אעפ
שתקפת ונפלה ומתה או נשבר חייב שכל שתחלתו בפשיע
וסופו באונס חייב וכן רועה שהעביר הבהמות
על הגשר ודחפה אחת מהן לחברתה ונפלה לשבולת הנהר
הרי זה חייב שהיה לו להעבירן אחת אחת שאין השומר
נוטל שכר לא לשמור שמירה מעולה והואיל ופשע בתחלה
והעבירן כאחד אעפ שנאנס בסוף בעת הנפילה הרי הוא
חייב פשע בה ויצא לאגם ומתה שם כדרכה פטור
שאין יציאתה גרם לה שתבי לידי אונס זה הואיל וכדרכה
מתה מה לי בבית שומר מה לי באגם אבל אם גנבה גנב
מהאגם ומתה כדרכה בבית הגנב הרי השומר חייב אעפ
שהוא שומר חנם שאפי לא מתה הרי היא אבדה ביד הגנב
ויציאתה גרמה לה להגנב וכן כל כיוצא בזה

פרק רביעי

השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה אם
הוחלקה פטור אעפ שעבר על דעת הבעלים ואם הוחמת
חייב שכרה להוליכה בבקעה והוליכה בהר אם הוחלקה
חייב שהתקלות יתר בהם מן הבקעה ואם הוחמה פטור
שחמימות בבקעה יתר מן ההר מפני הרוח שמנשבת בם
בראש ההרים ואם הוחמה מחמת המעלה חייב וכן כל
כיוצ בזה וכן השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה
ונשבר הקנקן והוא הכלי שחורש בו הרי השוכר פטור ודין
בעל הפרה עם האומנין שחרשו וכן אם לא שנה על דעת
הבעלים ונשבר הקנקן דין בעל הפרה עם האומנין שכרה
לחרוש בבקעה וחרש בהר ונשבר הקנקן השוכר חיי ודינו
של שוכר עם האומנים ומה הוא דין האומנין ששברו
בעת חרישה משלמין מי משלם זה האוחז את הכלי בעת
החרישה ואם היתה השר׳ מעלו מעלו שניהם חייבין בדמי
הקנקן המנהיג אותה במלמד והאוחז את הכלי שכרה
לדוש בקטנית ודש בתבוא והוחלקה פטו בתבוא ודש
בקטנית חייב שהקטנית מחלקת מעשה באחד שהשכיר
חמור לחברו ואמר לו לא תלך בו בדרך נהר פקוד שהמי
מצוין שם לא בדרך נרש שאין בה מים הלך בדרך נהר

פקור ומת החמור ולא היו שם ערים שמעידים באי זה דרך הלך אא הוא מעצמו אמר בנהר פקור הלכתי ולא היו שם מים ומחמת עצמו מת ואמרו חכמי הוא׳ ויש ערים שהמי׳ בנהר פקור מצוין חייב לשלם שהרי שנה על רעת הבעלים ואין אומר מה לי לשקר במקום ערים

השוכר את הבהמה להביא עליה מאתי ליטרין של חטים והביא מאתי׳ לטרין של שעורים ומתה חייב מפני שהנפח קשה למשואוי והשעורין יש להן נפח וכן אם שכרה להביא תבואה והביא במשקלה תבן אבל אם שכרה להביא עליה שערים והביא במשקלן חטים ומתה פטור וכן כל כיוצא בזה

שכר את הבהמה לרכוב עליה איש לא ירכיב עליה אשה שכרה לרכוב עליה אשה מרכי׳ עליה כל אשה בין קטנה בין גרול ואפי מעוברת ומניקה

השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ירוע והוסיף על משאו אם הוסיף חלק משלשים על השיעור שפסק עמו ומתה חייב פחות מכאן פטור אבל נותן הוא שכר התוספת

שכר סתם אינו נושא אא במשקל הירוע במרינ׳ לאותה בהמה ואם הוסיף חלק משלשים כגון שררכה לשאת ל וטען עליה לא׳ ומתה או נשברה חייב

וכן ספינה שהוסיף בה אחר משלשים על משאה וטבע חיי׳ לשלם רמיה

הכתף שהוסי׳ על משאו קב אחר והוזק במשא זה חייב בנזקיו שאעפ׳ שהו׳ בן רעת והרי הוא מרגיש בכובר המשא יעלה על לבו שמא מחמת חליו הוא זה הכובר

השוכר את החמור לרכוב עליה יש לו להניח עליה כסותו ולגינו ומזונותיו של אותו הררך לפי שאי׳ ררך השוכר לחזור בכל מלון ומלון לקנות מזונות יתר על זה הרי מעכב עליו בעל החמור

וכן יש לבעל החמור להניח עליה שעורים ותבן ומזונות של אותו היום יתר על זה השוכר מעכב מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון לפיכך אם אין שם מאין יקנה מניח עליו מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הררך

וכל אלו הרברים בשוכר סתם ובמקו׳ שאי׳ מנהג ירוע אבל במקום שיש מנהג הכל לפי המנהג

פרק חמישי

השוכר את הבהמ׳ וחלתה או נשתגית או נלקחה לעבודת המלך אעפ׳ שאין סופה לחזו׳ אם נלקחה ררך הליכ׳ הרי המשכיר אומר לשוכר הרי שלך לפני׳ וחיי׳ ליתן לו שכרו משלם ברא בששכרה לשאת עליה משאוי שאפש׳ להשליכו בלא הקפרה אבל אם שכרה לרכוב עליה או לשאת עליה כלי זכוכית וכיוצא בהן חייב להעמיד לו חמור אחר אם שכר ממנו חמו׳ ואם לא העמיד יחזיר השכר ויחשוב עמו על שכר כמה שהלך בה

מתה הבהמה או נשברה בין ששכרה לשאת בין ששכרה לרכוב

אם אמר לו חמור סתם אני משכיר לך חייב להעמיד לו חמור אחר מכל מקו׳ ואם לא העמי׳ יש לשוכר למכור הבהמ׳ וליקח בה׳ בהמה אחרת או שוכר בהמה ברמיה

אם אין ברמים ליקח ער שיגיע למקום שפסק בו אומר לו חמור זה אני שוכר לך אם שכרה לרכוב עליה או לכלי זכוכית ומתה בחצי הררך אם יש ברמיה ליקח בהמה אחרת יקח ואם אי׳ ברמיה ליקח שוכר אפי׳ ברמי כולן ער שיגיע למקום שפסק עמו ואם אין ברמיה לא ליקח ולא לשכור נותן לו׳ שכרו של חצי הררך ואין לו עליו אא תרעומת

שכרה למשא הואיל ואמר לו חמור זה ומת בחצי הררך אינו חייב להעמיד לו אחר אא נותן לו שכרו של חצי הררך ומניח לו נבלתו

השוכר את הספינה וטבעה לו בחצי הררך אם אמר לו ספינה זו אני משכיר לך ושכרה השוכר להולי׳ בה יין סתם אעפ׳ שנתן לו השכר יחזי׳ כל השכר שהרי זה אומר לו הבא לי הספינה עצמה ששכרתי שהקפרה גרולה

יש בספינה זו ואני אביא יין מכל מקום ואוליך בה

אמ׳ לו ספינ׳ סתם אני משכיר לך ושכרה השוכר להוליך בה יין זה אעפ׳ שלא נתן לו מן השכר כלום חייב ליתן כל השכר שהרי אומר לו הבא לי היין עצמו ואני אביא לך ספינ׳ מכל מקום ואוליכו אבל צרי׳ לנכות כרי הטורח של חצי הררך שאינו רומה המטפל בהולכת הספינה ליושב ובטל

אמר לו ספינה זו אני משכי׳ ושכרה השוכר להוליך בה יין זה אם נתן השכר אינו יכול להחזירו ואם לא נתן לא יתן שאין זה יכול להבי׳ הספינ׳ עצמה ולא זה יכול להביא יין עצמו

שכר ספינה סתם ליין סתם הרי אלו חולקין השכר

השוכר את הספינה ופרקה בחצי הררך נותן לו שכר כל הררך ואם מצא השוכ׳ מי שישכיר אותה לו ער המקום שפסק שוכר

ויש לבעל הספינה עליו תרעומת

וכן אם מכר כל הסחורה שבספינה לאיש אחר בחצי הררך וירר ועלה הלוקח נוטל שכר חצי הררך מן הראשון ושכר החצי מזה האחרון ויש לבעל הספינה עליו תרעומת מפני שגרם לו לסבול רעת איש אחר שערין לא הורגל בו וכן כל כיוצ׳ בזה

מכאן אני אומ׳ שהמשכי׳ בית לחברו ער זמן קצוב ורצה השוכ׳ להשכי׳ הבית לאחר ער סוף זמנו משכיר לאחרים אם יש בני בית כמנין בני ביתו

אבל אם היו ארבע׳ לא ישכור לחמש׳ שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אא מטלטלי׳ שהרי אומ׳ לו אין רצוני שיהא פקרוני ביר אחר אבל בקרק׳ או בספינה שהרי בעלה עמה אין אומר כן

וכן אני אומר אם אמר לו בעל הבית לשוכר למה תטרח ותשכיר ביתי לאחרי׳ אם לא תרצה לעסור בו צא והניחו ואתה פטו׳ משכירותו אינו יכול להשכירו לאחר שזה באל תמנע טוב מבעליו ער שאתה משכירו לאחר תניח לזה ביתו

ויש מי שהורה שאינו יכול להשכירו לאחר כלל ויתן שכרו ער סוף זמנו ולא יראה לי שזה רין אמת

בית זה אני משכיר לך ואחר שהשכירו נפל אינו חייב לבנותו אא מחשב על מה שנשתמש בו ומחזיר לו שאר השכירות אבל אם סתרו חייב להעמיד לו בית אחר או ישכיר לו כמותו וכן אם חזר אחר שהשכירו לזה והשכירו או מכרו לגוי או אנס שהפקיע שכירות הראשון הרי זה חיי׳ להשכי׳ לו בית אחר כמותו וכן כל כיוצ׳ בזה

השכיר לו בית סתם ואחר שנתן לו בית נפל חייב לבנותו או יתן לו בית אחר

ואם היה קטן מן הבית שנפל אין השוכר יכול לעכב עליו והוא שיהיה קרוי בית שלא השכיר אא בית סתם

אבל אם אמר לו בית כזה אני משכיר לך חיי׳ להעמיר לו בית כמרת ארכו ומרת רחבו של בית זה שהראהו ואינו יכול לומ׳ לו לא היה ענין רברי אא שיהיה קרוב לנהר או לשוק או למרחץ כזה אלא חייב להעמיר לו בית כמרתו וכצורתו

לפיכך אם היה קטן לא יעשנו גרול גרול לא יעשנו קטן אחר לא יעשנו שנים שנים לא יעשנו אחר ולא יפחות מן החלונות שהיו בו ולא יוסיף עליהן אא מרעת שניהם

המשכיר עליה סתם חיי׳ להעמיר לו עליה אמ׳ לו עליה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך הרי שעבר בית לעליה

לפיכך אם נפחתה העליה בארבע טפחי׳ או יתר חייב המשכיר לתקן ואם לא תקן הרי השכר יורר ורר בבית עם בעל הבית ער שיתקן

היו שתי עליות זו על גבי זו ונפחתה העליונה רר בתחתונה

נפחתה התחתונה הרי זה ספק אם ירור בעליונ׳ או בבית לפיכך לא ירור ואם רר אין מוציאי׳ אותו משם

מעשה באחר שאמר לחברו רלית זו שעל גבי הפרסק הזה אני משכיר לך ונעקר אילן הפרסק ממקומו ובא מעשה לפני חכמי׳ ואמ׳ לו חייב אתה להעמיר הפרסק כל זמן שהרלית קיימת וכן כל כיוצא בזה

פרק ששי

המשכי׳ בית לחברו בבירה גרולה משתמש בזיזיה ובכתליה ער ארבע אמות ובתרביץ של חצר וברחבה שאחורי הבתים ומקום שנהגו להשתמש בעובי הכותלים

ובכל אלו הרברים הולכין אחר מנהג המרינה והשמות הירועין להם כררך שאמרנו בענין מקח וממכר

והמשכיר חצרו סתם לא השכיר הרפת שבה

המשכיר בית לחברו חייב להעמיר לו רלתות ולפתוח לו החלונות שנתקלקלו ולחזק את התקר׳ ולסמוך את הקורה שנשברה ולעשו׳ נגר ומנעול וכל כיוצא באו מרברים שהן מעשה אומן והם עיקר גרול בישיבת הבתים והחצרות

השוכר חייב לעשות מעקה ומזוז׳ ולתקן מקום המזוזה משלו וכן אם לעשות רצה סולם

או מרזב או להטיח גגו הרי זה עושה משל עצמו
המשכיר עליה לחברו ונפחתה בארבעה או יתר חייב לתקן
התקרה והמעזבה שעליה שהמעזבה חזוק התקרה הוא
הזבל שבחצר הרי הוא של שוכר לפיכך הוא מטפל
בו להוציאו ואם יש שם מנהג הולכין אחר המנהג במה דברים אמורים
בשהיו הבהמות שעשו הזבל של שוכר אבל אם הבהמה של
אחרים הזבל של בעל החצר שחצרו של אדם קונה לו שלא
מדעתו אע״פ שהיא שכורה ביד אחרים המשכיר
בית או חצר או מרחץ או חנות או שאר המקומות עד זמן
קצוב הרי זה כופהו לצאת בסוף זמנו ואינו ממתין לו אפי׳
שעה אחת שכר לו בית סתם ללינה אין פחות מיום אחד
לשביתה אין פחות משני ימים לנשואין אין פחות משלשים
יום המשכיר בית לחברו סתם אינו יכול להוציאו
עד שיודיעו שלשים יום מקודם כדי לבקש מקום ולא יהיה
מושלך בדרך ולסוף השלשים יצא במה דברים אמורים בימות
החמה אבל בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג ועד
הפסח קבע לו שלשים יום לפני החג אם נשאר מן השלשים
אפי׳ יום אחד אינו יכול להוציאו עד מוצאי הפסח והוא
שיודיעו ל׳ יום מקודם במה דברים אמורים בעיירות אבל בכרכים אחד
ימות החמה ואחד ימות הגשמי׳ צריך להודיעו יב׳ חדש
מקודם וכן בחנות בין בכרכים בין בעירות צרי׳ להודיעו
שנים עשר חדש מקודם כשם שהמשכיר חייב להודיעו כך
השוכר חייב להודיעו מקודם שלשי׳ יום בעירות או מקודם
שנים עשר חדש בכרכים כדי שיבקש שכן ולא ישאר ביתו
פנוי ואם לא הודיעו אינו יכול לצאת אלא יתן השכר
אע״פ שאין המשכיר יכול להוציאו ולא השוכר יכול לצאת
עד שיודיעו מקודם או הוקרו הבתים יש למשכיר להוסיף
עליו ולומר לשוכר או שכור בשוה עד שתמצא או תצא וכן
אם הוזלו הבתים יש לשוכר לפחות השכר ולומר למשכיר
או שכור לי כשער של עתה או הרי ביתך לפניך
נפל בית המשכיר שהיה דר בו הרי זה יש לו להוצי׳ השוכר
מביתו ואומר לו אינו בדין שתהיה אתה יושב בביתי עד
שתמצא מקום ואני מושלך בדרך שאין אתה בעל זכות
בבית זה יותר ממני נתן הבית לבנו לישא בו אשה
אם היה יודע שבנו נעשה חתן בזמן פלני והיה אפשר לו
להודיעו מקודם ולא הודיעו אינו יכול להוציאו ואם עכשו
נזדמנה לו אשה והרי הוא נושאה מיד הרי זה יש לו
להוציאו שאינו בדין שיהיה זה יושב בביתו וכן בעל הבית
ישכור בית שיעשה בו חתונה מכר את הבית או נתנו
או הורישו אין השני יכול להוציאו עד שיודיעו מקודם
שלשים יום או מקודם שנים עשר חדש שהרי השוכר אומר
לו אין כחך יתר מכח זה שוכית בבית זה מחמתו

פרק שביעי

כשם שמתנ׳ אדם כל תנאי שירצה במקח וממכר כך מתנה
בשכירות שהשכירות מכירה לזמן קצוב היא וכל שממכרו
בנכסיו ממכר שוכר שכירותו שכירה וכל שאין לו ממכר
למכו׳ כך אין לו לשכו׳ אלא אם כן יש לו פירות בלבד באותה
הקרקע הרי זה שוכר ואינו מוכר המשכי׳ בית לחברו
לשנ׳ ונתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לחדשים
נתעברה למשכיר השכיר לו חדשי׳ ושנה בין שאמ׳ לו דינר
לחדש שנים עשר דינר בשנה בין שאמר לו יב׳ דינר לשנה
דינ׳ בכל חדש הרי חדש העבור של משכי׳ שהקרקע בחזקת
בעלי׳ ואין מוציאי׳ דבר מיד בעל הקרקע אלא בראי׳ ברורה
וכן בעל הבית שאמ׳ לזמן זה השכרתיך והשוכר אומר
לא שכרתי אלא סתם או לזמן ארוך על השוכר להבי׳ ראיה
ואם לא הביא בעל הבית נשבע הסת ומוציאו מן הבית
השוכר שאמר נתתי שכר הבית שנתחייבתי בו והמשכיר
אומ׳ עדיין לא נטלתי בין שהית׳ בשט׳ בין שהית׳ בלא עדי׳
אם תבעו בתוך ל׳ יום על השוכ׳ להבי׳ ראי׳ או יתן ויחרים
על מי שלקח ממנו· או יטעו׳ ברמי׳ עליו שנתן תחלה טענה
בפני עצמה וישביעו הסת תבעו המשכיר לאחר שלשים
יום ואפילו בתוך השלשים על המשכיר להביא ראיה או
ישבע השוכ׳ שכבר נתן לו שכרו ויפטר וכן אם שכר ממנו
ופירש שיתן לו השכר שנה בשנה ותבעו בתוך השנה על
השוכר להביא ראיה תבעו לאחר השנה ואפי׳ ביום תשעה
ועשרים באלול על המשכיר להביא ראיה המשכיר בית
לחברו בשטר לעשר שנים ואין בו זמן השוכר אומר עדין
לא עבר מזמן השטר אלא שנה והמשכיר אומר כבר עברו
ושלמו שני השכירות ושכנת עשר שנים על השכר להביא
ראיה ואם לא הביא ראיה ישבע המשכיר הסת ויוציאו
השוכר פרדס או שהיה משכון בידו לעשר שנים
ויבש הפרדס בתוך הזמן ימכרו עציו וילקח בהן קרקע
ויאכל פירותיו עד סוף זמן שכירותו או זמן המשכון וגוף
האילנות שיבשו או נקצצו שניהן אסורין בהן משום רבית
המלוה והלוה שטר השכירות או שטר המשכון שכתוב
בה שנים סתם בעל הפירו׳ אומר שלשה ובעל הקרקע אומ׳
שנים וקדם זה השוכר או הלוה ואכל הפירות הרי הפירות
בחזקת אוכליהן עד שיביא בעל הקרקע ראיה
אכלה השוכר או הממשכן שלש שנים וכבש השטר ואמר
לחמש שנים יש לי פירות ובעל הקרקע אומר שלש
אמרו לו הבא שטרך ואמר אבד השוכר נאמן שאלו רצה
אמר לקוחה היא בידי שהרי אכלה שלש שנים מי
שהכנים פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו או שהטעוהו
עד שהכנים פירותיו והניחם והלך יש לבעל הבית למכור
לו מאותן הפירות כדי ליתן שכר הפועלים שמוציאין אותן
ומשליכי׳ אותם לשוק ומדת חסידו׳ היא שיורו׳ לבי׳ וישכירו
ממקצת דמיהן מקום משום השב אבדה לבעלי׳ אע״פ שלא
עשה כהוגן השוכר רחים מחברו שיטחון לו עשרים
סאה בכל חדש בשכרו והעשיר בעל הרחים והרי אינו
צריך לטחון שם אם יש לשוכר חטים שצרי׳ לטחון לעצמו
או לאחרים כופין אותו ליתן דמי טחינת עשרים סאה שזו
מדת סדום היא ואם אין לו יכול לומר אין לי דמים והריני
טוחן לך כמו ששכרתי ואם אין אתה צריך מכור לאחר וכן
כל כיוצא בזה

פרק שמיני

אחד השוכר מחברו שדה לזורעה או כרם לאכול פירותיו
בדמים או ששכר ממנו בפרות קצובין כגון ששכר ממנו
שדה זו בעשרים כור בשנה וכרם זה בעשרים כדי יין בכל
שנה שניהן דין אחד יש להן והשוכר בפירות הוא הנקרא
חוכר המקבל שדה או פרדס כדי לעבור אותו
ולהוציא עליו יציאות ויתן לבעל הקרקע שליש התבואת
או רביע או מה שיתנו ביניהן זהו הנקרא מקבל
כל דבר שהוא לסיג הארץ בעל הקרקע חייב בו וכל דבר
שהוא שמירה יתרה החוכר או המקבל חייב בו הקרדום
שחופרין בו הארץ והכלי׳ שנושאין בהן העפר והדלי׳ והבד
וכיוצא בהן שדולין בהן המים על בעל הקרקע וחטיטת
המקומות שמקבצין בהן המים על החוכר או על המקבל
השוכר או המקבל שדה מחברו לשנים מועטות
לא יזרענה פשתן שכרה או קבלה שבע שנים זורעה שנה
ראשונה ואין השביעית מן המנין שכרה או קבלה שבוע
אחר שביעית מן המנין החוכר או המקבל
שדה מחברו והיא בית השלחין או בית
האילן ויבשה מעין בית השלחין ולא פסק הנהר הגדול אלא
אפש להביא ממנו בדלי או שנקצץ האילן שלבית האילנו
אינו מנכה לו מחברו ואם מכת מדינה היא כגון שיבש
הנהר מנכה לו מחברו היה עומד בתוך השדה ואמר לו
בית השלחין הזה אני משכי׳ לך בית האילן זה אני משכיר
יבש המעין או נקצץ האילן מנכה מחברו שהרי הוא
עומד בתוכה ולא אמ׳ לו הזה אלא כמי שאומר כמות שהיא
עתה אני משכיר לפיכך אם לא היה עומד בתוכה ואמר
לו בית השלחין אני משכיר לך או בית האילן ויבש המעין
או שנקצץ האילן אינו מנכה לך מחברו השוכר או המקבל
שדה מחברו ואכלה חגב או נשתדפה אם אירע דבר זה
לרוב השדות של אותה העיר מנכה לו מחברו הכל לפי

ההפסר שארעו ואם לא פשטה המכה ברוב השדות אינו
מנכה לו מחברו אעפ שנשתרפו כל השדו של בעל הקרקע
נשתרפו כל השדות של שוכר או המקבל אעפ
שפשטה המכה ברוב השדות אינו מנכה לו מחברו שאין
זה ההפסר תלוי אלא בשוכר שהרי כל שדותיו נשתרפו
התנה עליו בעל הקרקע שיזרענה חטים וזרעה שעורים
או שלא זרעה כלל או שזרעה ולא צמחה אעפ שבא חגב
או שרפון והוכת רוב המדינה אינו מנכה לו מחברו ועד מתי
חייב להטפל ולזרוע פעם אחר אם לא צמחה כל זמן שראוי
לזריעה באותו מקו השוכר או המקבל שדה מחברו במקו
שנהגו לקצור יקצור ואינו רשאי לעקור לעקור יעקור ואינו
רשאי לקצור ושניהם מעכבין זה על זה ומקו שנהגו לחרש
יחרוש מקום שנהגו להשכיר אילנות על גב קרקע משכירין
ואעפ שהשכיר לו סתם בפחות מן הידוע ומקום שנהגו שלא
להשכיר אילנות אין לו אילנות אעפ ששכר ממנו ביתר על
הידוע הכל כמנהג המדינה החוכר שדה מחברו
בעשר כורים חטים לקתה נותן לו מתוכה היו חטיה יפות לא
יאמר לו הריני לוקח לך מן השוק אלא נותן לו מתוכה חכר
ממנו כרם בעשרה סלים ענבים והקריסו אחר שנבצרו וכן
עומרים שלקו אחר שנקצרו נותן לו מתוכן
חכרו בעשרה כדים יין והחמיץ חייב ליתן לו יין
טוב חכרה ממנו במאה עמרים של אספסתא וזרעה
מין אחר ואחר כך חרשה וזרעה אספסתא ולקתה או
שזרעה בתחלה אספסתא וחרשה ואח כך זרעה פעם אחר
ולקתה אינו נותן לו מתוכה אלא נותן לו אספסתא טובה
שהדי שנה וכן כל כיוצ בזה החוכר שדה מחברו ולא רצה
לנכש ואמר לו מה הפסר יש לך הריני נותן לך חכירך אין
שומעין לו שהרי הוא אום לו למחר אתה יוצא ממנה והיא
מעלה עשבים ואפי אמר לו באחרונה אני חורש אותה
אין שומעין לו החוכר שדה מחברו לזורעה שעורים
לא יזרענה חטים מפני שהחטין מכחישות את הקרקע יתר
מהשעורי שכרה לזרעה חטים יזרענה שעורים קטנית לא
יזרענה תבואה תבואה יזרענה קטנית ובבבל וכיוצא בה
לא יזרענה קטנית מפני שהקטנית שם מכחשת את הארץ
המקבל שדה מחברו לשנים מועטות אין למקבל
כלום בקורת השקמה וכיוצא בה ולא בשבח האילנו שיצאו
מאיליה בשדה אבל מחשבין לו מקום האילנו כאלו היה בהן
אותו זרע שורע בכל השדה והוא שצמחו האילנות
במקום הראוי לזריעה אבל אם יצאו במקום שאינו ראוי
לזריעה אין מחשבי לו כלום ואם קבלה שבע שנים או יתר
יש לו בקורת השקמה וכיוצא בה הגיע זמנו להסתלק
מן השדה והיו שם זרעי שעדי לא הגיעו להסכר או שנגמרו
ולא הגיעו יום השוק למכרן שמי אותן ונוטל מבעל הקרקע
כשם שחולקין המקבל ובעל הקרקע בתבואה כך
חולקין בתבן ובקש כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות
אבל הקנים המעמידי תחת הגפנים אם קנו אותן בשותפו
הרי אלו חולקין בהן ואם הן משל אחר מהן זה שקנה אותן
הרי הן שלו וכן כל כיוצא בזה המקבל שדה מחברו
ליטע מקבל עליו בעל השדה עשר בוראות למאה סאה
יתר על זה מגלגלין עליו את הכל המקבל שדה מחברו
ולא עשתה אם יש בה כדי שתוצי סאתי יתר על ההוצאת
חייב המקבל ליטפל בה שכך כותב לבעל הקרקע אנא
איקום ואוביד ואורע ואקצור ואעמר ואדרוש ואזרה ואעמי
כרי לפניך ותטול את חציו או מה שיתנו ואני אטול השאר
בשכר עמלי ובמה שהוצאתי המקבל שדה מחברו ואחר
שוכה בה הובירה שמי אותו כמה היא ראויה לעשות ונותן
לו חלקו שהיה מגיע לו שכך כותב לבעל הקרק אם אוביר
ולא אעביר אשלם במיטבה והוא הדין אם הוביר מקצתה
ומפני מה נתחייב לשלם מפני שלא פסק על עצמו
דבר קצוב כדי שנ הדי היא כאסמכתא אלא התנה שישלם
במטבה ולפי גמר ושעבר עצמו אבל אם אמר אם אוביר
ולא אעבי אתן לך מאה דינרי הרי זה אסמכתא אינו חייב
לשלם אלא נותן כפי מה שראויה לעשות בלבד המקבל
שדה לזרע שומשמין וזרעה חטים ועשתה חטי ששוין כמה
שהיא ראויה לעשות מן השומשמין אין לו עליו אלא תרעומ
עשתה פחות ממה שהיא ראויה לעשות מן השומשמין
משלם לו המקבל כפי מה שהיא ראויה לעשו מן השומשמי
עשתה חטין יתר ממה שהיא ראויה לעשות מן השומשמין
חולקין לפי התנאי ביניהן אעפ שמשתכר בעל הקרקע

פרק תשיעי

השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום
שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו יכול לכופן מקום
שנהגו לזון יזון לספק בגרוגרת או בתמרים וכיוצא בהן
לפועלים יספק הכל כמנהג המדינה השוכר
את הפועל ואמר לו כאחד וכשנים מבני העיר רואי הפחות
שבשכירות ויתר שבשכירות ומשמנין ביניהן אמר
לשלוחו צא ושכור לי פועלי בשלשה והלך ושכרן בארבעה
אם אמר להם השליח שכרכם עלי נותן להן ארבעה ונוטל
מבעל הבית שלשה ומפסיד אחד מכיסו אמר להם שכרכם
על בעל הבית נותן להן בעל הבית כמנהג המדינה
היה במדינה מי שנשכר בשלשה ומי שנשכר בארבע אינו
נותן להם אלא שלשה ויש להם תרעומת על השליח
בדא בשאין מלאכתן נכרת אבל היתה מלאכתן נכרת והרי
היא שוה ארבעה נותן להם בעל הבית ארבע שאלו לא אמ
להם שלוחו ארבעה לא טרחו ועשו שוה ארבעה אמר
לו בעל הבית שכור לי בארבעה והלך השליח ושכר
בשלשה אעפ שהרי מלאכתן שוה ארבעה אין להם
אלא שלש שהרי קבלו על עצמן ויש להם תרעומת על
השליח אמר לו בעל הבית בשלשה והלך השליח ואמ
להם בארבע ואמרו הרינו כמה שאמ בעל הבי אין דעתם
אלא שיתן בעל הבית יתר על ארבע לפיכך שמין מה שעשו
אם שוה ארבעה נוטלין ארבעה מבעל הבית ואם אינו
יודע או אינו שוה אין להם אלא שלשה אמר לו בעל
הבית בארבע והלך השליח ואמר להם בשלשה ואמרו לו
כמה שאמר בעל הבית אעפ שמלאכתן שוה ארבעה אין
להם אלא שלשה שהרי שמעו שלשה וקבלו עליהם
השוכר את הפועלין והטעו את בעל הבית או בעל הבית
הטעה אותן אין להן זה על זה אלא תרעומת בדא בשלא
הלכו אבל הלכו החמרין ולא מצאו תבואה פועלים ומצאו
שדה כשהיא לחה או ששכרן להשקות השדה ומצאוהו
שנתמלא מים אם בקר בעל הבית מלאכתו מבערב ומצא
צריכה פועלין אין לפועלין כלום מה בידו לעשות ואם לא
בקר נותן להם שכרן כפועל בטל שאינו דומה הבא טעון
לבא ריקן ועושה מלאכה לבטל בדא בשלא התחילו
במלאכה אבל אם התחיל הפועל במלאכה וחזר בו בחצי
היום חוזר שנ כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים
וכיצד דין הפועל שחזר בו אחר שהתחיל שמין לו
מה שעשה ונוטל אם קבלן הוא שמין לו מה שעתיד לעשו
בין שהוזלו בעת ששכרן בין לא הוזלו בין שהוזלה מלאכה
אחר כן בין לא הוזלה שמין לו מה שעתיד לעשות
כיצד קבל ממנו קמה לקצור בשתי סלעים קצר חציה
והניח חציה בגד לארוג בשתי סלעי ארג חציו והניח חציו
שמין לו מה שעתיד לעשות אם היה שוה ששה דינרי נותן
לו שקל או יגמרו את מלאכתן ואם היה הנשאר יפה שני
דינרין אינו נותן להן אלא סלע שהרי לא עשו אלא חצי
מלאכה בדא בדבר שאינו אבוד אבל בדבר האבוד
כגון פשתנו להעלות מן המשרה או ששכר חמור להביא
חלילין למת או לכלה וכיוצא בהן אחד פועל ואחד קבלן
אינו יכול לחזור בו אלא אם כן נאנס כגון שחלה או שמע
שמת לו מת ואם לא נאנס וחזר בו שוכר עליהן או מטען
כיצד מטען אומר להם סלע קצצתי לכם באו וטלו שתים
עד שיגמרו מלאכתן ולא יתן להם אלא מה שפסק תחלה
ואפי נתן להם השתים מחזיר מהן התוספת כיצד
שוכר עליהן פועלי אחרי וגומרין מלאכתן שלא תאבד וכל
שיוסי לאלו הפועלין האחרים על מה שפסק לראשונים נוטל

מן הראשונים עד כמה עד כדי שכרן של ראשוני ואם היה
להם ממון תחת ידו שוכר להשלים המלאכה עד ארבעים
וחמשה זוז בכל יום לכל פועל אעפ ששכר הפועל ג׳ או ד׳
ברא שאי שם פועלין לשכור בשכרן להשלי המלאכ׳ אבל
יש פועלים לשכור בשכרן ואמרו לו צא ושכור מש׳ו והשלים
מלאכתך ולא תאבד בין שוכר בין קבלן אין לו עליהן אלא
תרעומת ושמין לשוכר מה שעש׳ ולקבלן מה שעתיד לעשו׳
השוכר את הפועל ונאחז לעבדת המלך לא יאמר לו
הריני לפניך אלא נותן לו שכר מה שעשה השוכר את הפוע׳
להשקות את השדה מזה הנהר ופסק הנהר בחצי היום אם
אין דרכו להפסיק אין להן אלא שכר מה שעשו וכן אם דרכו
שיפסיקו אותו בני העיר והפסיקוהו בחצי היום אין להן אלא
שכר מה שעשו שהרי ידעו הפועלי׳ דרכו שלנהר ואם דרכו
להפסיק מאיליו נותן להם שכר כל היום מפני שהיה לו
להודיעם שכרן להשקות השדה ובא המטר והשקה
אין להן אלא מה שעשו בא הנהר והשקה נותן להן כל שכרן
מן השמים נסתייעו ברא כפועל אבל מי שפסק עם
אריסו שאם ישקה שדה זו ארבעה פעמים ביום יטול חצי
הפירות וכל האריסים שהן משקין שני פעמים אינן נוטלין
אלא רביע הפירות ובא המטר ולא הוצרך לדלות ולהשקות
נוטל חצי הפירות כמו שפסק עמו שהאריס כשותף ואינו
כפועל השוכר את הפועל לעשות מלאכה כל היום
ושלמה המלאכה בחצי היום אם יש לו מלאכה אחרת
כמותה או קלה ממנה עושה שאר היום ואם אין לו מה
יעשה נותן לו שכרו כפועל בטל ואם היה מן החופרים
או עוברי אדמה וכיוצא בהן שדרכו לטרוח הרבה ואם לא
יעשה במלאכה יחלה נותן לו כל שכרו

השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום
והלך ולא מצא שם מה יביא נותן לו שכרו משלם שכרו
להבי׳ קנים מהכרם והלך ולא מצא ולא הביא נותן לו שכרו
שלם שכרו להביא כרוב ודורמסקנין לחולה והלך ומצאו
שמת או הבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא
נותן לו כל שכרו וכן כל כיוצא בזה השוכר את הפועל
לעשות עמו בשלו זהראהו בשל חברו נותן כל שכרו וחוזר
ולוקח מחברו מה שנהנה בזו המלאכה השוכר את
הפועל לעשות עמו בתבן וקש וכיוצ׳ בהן ואמר לו טול מה
שעשית בשכרך אין שומעין לו ואם משקבל עליו אמר לו
הילך שכרך ואני אטול את שלי אין שומעין לו מציאת
הפועל לעצמו אעפ שאמר לו עשה עמי מלאכה היום ואין
צרי׳ לומר אם אמ לו עדור עמי היום אבל אם שכרו ללקט
מציאות כגון שחסר הנהר ושכרו ללקט הדגים הנמצאין
באגם הרי מציאתו לבעל הבית ואפי׳ מצא כיס מלא דינרי׳

פרק עשירי

המלוה את חברו במשכון בין שהלוהו מעות בין שהלוהו
פירו׳ בין שמשכנו בשעת הלואתו בי׳ שמשכנו אחר שהלוהו
הרי זה שומר שכר לפיכך אם אבד המשכון או נגנב
חייב בדמיו ואם נאנס המשכון כגון שנלקח בסלסטים מזוין
וכיוצא בו משאר אונסין ישבע שנאנס וישלם בעל המשכון
את חובו עד פרוטה אחרונה כל האומר לחברו
שמור לי ואשמור לך הריזה שמירה בבעלים אמ לו שמור
לי היום ואשמור לך הרי שמירה בבעלים אמר לו שמור לי
היום ואשמור לך למחר השאילני היום ואני אשאילך למחר
שמור לי היום ואשאילך השאילני היום ואשמור לך למחר
כלן נעשו שומרי שכר זה לזה כל האומנין שומרי שכר
הן וכלן שאמרו טול את שלך והבא מעו או שאמ לו האומן
גמרתיו ולא לקחו הבעלים את הכלי הרי האומן שומר חנם
אבל אם אמ האומן הבא מעות וטול שלך עדין הוא נושא
שכר כשהיה נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין
לשלם כיצ׳ נתן לחרש שדה תיבה ומגדל לקבו׳ בהן מסמר
ושברו או שנתן לו את העצי׳ לעשו׳ מהן שדה תיבה ומגדל
ונשברו אחר שנעשו משלם לו דמי שדה תיבה ומגדל שאי׳
האומן קונה בשבח הכלי נתן צמר לצבע והקריחתו

יורה נותן לו דמי צמרו צבעו כעור או נתנו לו לצבעו אדו׳
וצבעו שחור שחור וצ׳בעו אדום נתן עצים לחרש לעשות
מהן כסא נאה ועשה כסא רע או ספסל אם השבח יתר על
ההוצאה נותן בעל הכלי את ההוצאה ואם ההוצאה יתירה
על השבח נותן לו את השבח בלבד אמר בעל הכלי
איני רוצה בתקנה זו אלא יתן לי דמי הצמר או דמי העצים
אין שומעין לו וכן אם אמר האומן הא לך דמי צמרך או
דמי עציך ולך אין שומעין לו שאין האומן קונה בשבח כלי
שעשה המוליך חטין לטחון לתתן ועשאן סובין או
מורסן נתן הקמח לנחתום ועשאו פת נפולין בהמה לטבח
ונבלה חייבין לשלם דמין מפני שהן נושאי שכר לפיכך אם
היה טבח מומחה ושחט בחנם פטור מלשלם ואם אינו
מומחה אעפ שהוא בחנם חייב לשלם וכן המראה
דינר לשלחני ואמ לו יפה הוא ונמצ׳ רע אם בשכר הראהו
חייב לשלם אעפ שהוא בקי ואינו צריך להתלמ׳ ואם בחנם
ראהו פטור והוא שיהיה בקי שאינו צריך להתלמ׳ ואם אינו
בקי חייב לשלם אעפ שהוא בחנם והוא שיאמר לשלחני
עליך אני סומך או שהיו הדברים מראין שהוא סומך על
ראייתו ולא יראה לאחרים טבח שנשה בחנם וניבל
וכן שלחני שאמר יפה ונמצא רע וכן כל כיוצא בזה עליהן
להביא ראיה שהן מומחין ואם לא הביאו ראיה משלמין

מקום שנהגו שיהיה הנוטע אילנות נוטל חצי השבח
ובעל הקרקע חצי ונטע והשביח ונטע והפסיד מחשבין לו
חצי השבח שיש לו ומנכין ממנו מה שהפסיד ונוטל השאר
ואפי׳ התנה על עצמו שאם הפסיד לא יטול כלום הרי
זו אסמכתא ואין מנכין לו אלא מה שהפסיד היה מנהגם
שיטול הנוט׳ מחצ׳ ובעל הקרקע מחצה וכך אם היה מנהגם
שיטול הארי׳ שליש אם נטע הנוטע והשביח ורצה להסתלק
שנמצא בעל הקרקע צריך להוריד לאריס הרי בעל הקרקע
מוריד אריס ויטול בעל הקרקע חציו ולא יפסי׳ בעל הקרקע
כלום ויטול האריס שליש והשתות הנשאר של נוטע
שהרי סלק עצמו ברצונו הנוטע אילנות לבני המדינה
שהפסיד וכן טבח של בני העיר שנבל הבהמות והמקיז דם
שחבל והסופר שטעה בשטרות ומלמד תינוקות שפשע
בתינוקות ולא למד או למד בטעות וכל כיוצא באלו האומני׳
שאי אפשר שיחזרו ההפסד שהפסידו מסלקין אותן בלא
התראה שהן כמותרין ועומדין עד שישתדלו במלאכתן
הואיל והעמידו אותן הצבור עליהם

פרק אחד עשר

מצות עשה ליתן שכר השכיר בזמנו שנ׳ ביומו תתן שכרו
וגו׳ ואם אחרו לאחר זמנו עובר בלא תעשה שנ׳ ולא תבוא
עליו השמש ואין לוקין עליו שהרי הוא חייב לשלם
אחד שכר האדם ואחד שכר הבהמ׳ ואחד שכר הכלים חייב
ליתן בזמנו ואם איחר לאחר זמן עובר בלא תעשה וגר
תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואם איחרו אינו
עובר בלא תעשה כל הכובש שכר שכיר כאלו נטל
נפשו ממנו שנאמ׳ ואליו הוא נושא את נפשו ועבר בארבע
אזהרו׳ ועשה עובר משום בל תעשק ומשו׳ בל תגזול ומשו׳
לא תלין פעלת שכיר ומשום לא תבא עליו השמש ומשום
ביומו תתן שכרו אי זהו זמנו שכיר יום גובה כל הלילה
ועליו נאמר לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר ושכיר
לילה גובה כל היום ועליו נאמר ביומו תתן שכרו ושכיר
שעות של יום גובה כל היום ושכיר שעות של לילה גובה
כל הלילה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע
יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל אותו הלילה

נתן טליתו לאומן וגמרה והודיעו אפי׳ אחרו עשרה
ימים כל זמן שהכלי ביד האומן אינו עובר נתנה לו בחצי
היום כיון ששקע עליו חמה עובר משום בל תלין שהקבלנו׳
בשכירות היא וחייב ליתן לו בזמנו האומר לשלוחו
צא ושכור לי פועלי׳ אמר להם שכרכם על בעל הבית שניה׳
אינן עוברי׳ משום בל תלין זה לפי שלא שכרן וזה לפי שאי׳
פעולתן אצלו ואם לא אמ׳ להם שכרכם על בעל הבי׳ השלי׳

יג ספר משפטים

עובר אין השוכר עובר אלא בזמן שתבעו השכיר ולא נתן לו אבל אם לא תבעו או שתבעו ולא היה לו מה יתן לו או שהמחהו אצל אחר וקבל הרי זה פטור המשהא שכר שכיר עד אחר זמנו אעפ שכבר עבר בעשה ולא תעש הרי זה חייב ליתן מיד וכל עת שישהא עובר על לאו של דבריהם שנ אל תאמר לרעך לך ושוב כל שכיר ששכרו בעדי ותבעו בזמנו ואמ בעל הבית נתתי לך שכרך והשכיר אומר לא נטלתי כלום תקנו חכמים שישבע השכיר ויטול בנקיטת חפץ כרין כל נשבע ונוטל מפני שבעל הבית טרוד בפועליו וזה השכיר נושא נפשו לזה אפילו היה השוכר קטן השכיר נשבע ונוטל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומ לא היו דברי מעולם ולא שכרתיך נאמן לומ שכרתיך ונתתי לך שכרך וישבע בעל הבית הסת שנתן או שבועת התורה אם הודה במקצת כשאר הטענות היה לו עד אחד ששכרו אינו מועיל לו כלום וכן אם תבעו אחר זמנו אעפ ששכרו בעדים המוציא מחברו עליו הראיה ואם לא הביא ראיה ישבע בעל הבית הסת הביא ראיה שתבעו כל זמנו הרי זה נשבע ונוטל כל אותו היו של תביעה כיצד היה עושה עמו ביום שני עד הערב זמנו כל ליל שלישי וביו השלישי אינו נשבע ונוטל ואם הביא עדים שהיה תובע כל ליל שלישי הרי זה נשבע ונוטל כל יום שלישי אבל מליל רבעי והלאה המוציא מחברו עליו הראיה וכן אם הביא עדים שהיה תובע והולך עד יום חמישי הרי זה נשבע ונוטל כל יום חמישי בעל הבית אומר שתים קצצתי לך והשכיר אומר שלש קצצת לי לא תקנו חכמי שישבע השכיר כאן אלא המוציא מחברו עליו הראיה ואם לא הביא ראיה אעפ שכבר נתן לו השתים או שאמר לו הילך הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ ודבר זה תקנת חכמים הוא כדי שלא ילך השכיר בפחי נפש ברא בששכרו בעדים ולא ידעו כמה פסק לו ותבעו בזמנו אבל אם שכרו שלא בעדי או שתבעו אחר זמנו ישבע בעל הבית הסת שלא קצץ לו אלא מה שכבר נתן לו או שלא נשאר לו אצלו אלא זה שאמר לו הילך כרין כל הטענות הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי אלא אחת כל זמן שהטלית ביד האומן אם יכול לטעון שהיא לקוחה בידו הרי האומן נשב בנקי חפץ ונוטל ויכול לטעון שהיא בשכרו עד כדי דמיה ואם יצאת טלית מתחת ידו או שאין לו בה חזקה ואינו יכול לטעון שהיא לקוחה בידו המוציא מחברו עליו הראיה ואם לא הביא ראיה ישבע בעל הטלית הסת או שבועת התורה אם הודה במקצת כרין כל הטענות שאי זה כרין השכיר שכיר הבא להשבע אין מחמירין עליו ואי מגלגלין עליו כלל אלא נשבע שלא נטל ויטול ולכל הנשבעין אין מקילין חוץ מן השכיר שמקילין עליו ופותחי לו תחלה ואומר לו אל תצער עצמך השבע וטול אפי היה שכרו פרוטה אחת ובעל הבית אומר נתתיה לא יטול אלא בשבועה וכן כל הנשבע ונוטל אפי לא יטעון אלא פרוטה אחת לא יטול אותה אלא בשבועה כעין של תורה

פרק שנים עשר

הפועלי שהן עושין ברב שגדולו מן הארץ ועדין לא נגמרה מלאכתו בין בתלוש בין במחובר ויהיו מעשיהן הן גמירת המלאכה הרי על בעל הבי מצוה שיניח אותן לאכול ממה שהן עושין בו שנ כי תבא בכרם רעך וגומר וכתוב כי תבא בקמת רעך מפי השמועה למדו שאין הכתוב מדבר אלא בשכיר וכי או לא שכרו מי התיר לו שיבא בכרם רעהו או בקמה שלו שלא מדעתו אלא כך הוא אומר כי תבא לרשות בעלים לעבודה תאכל מה בין העוש בתלוש לעושה במחובר שהעוש בתלוש אוכל עד שלא יגמור עבודתו ומשתגמר עבודתו אסור לו לאכול והעושה במחובר כגון בוצר וקוצר אינו אוכל עד שיגמור עבודתו כגו שיבצו ויתן בסל עד שימלאנו ויגפץ הסל למקו אחר ויחזו ויבצור וימלאנו ואינו אוכל אלא עד אחר שימלא הסל אבל מפני השב אברה לבעלים אמרו חכמים שיהיו הפועלי אוכלי בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת כדי שלא יבטלו ממלאכתן וישבו לאכול אלא אוכלין בתו המלאכ כשהן מהלכין ואינן מבטלין המבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר וחרמש לא תניף ונו מפי השמוע למדו שכל זמן שהוא עוסק בקציר לא יניף חרמש לאכילתו וכן כל כיוצא בזה וכן פועל שהוליך בידו ממה שעשה או שלקח יתר על אכילתו ונותן לאחרים עובר בלא תעשה שנ ואל כליך לא תתן ואין לוקין על שני לאוין או שאם אכל או הוליך חייב לשלם החולב והמחבץ והמגבן אינו אוכל מפני שאינן גדולי קרקע המנכש בבצלי ובשומין אעפ שתולשין קטנים מבין הגדולי וכל כיוצא בזה אינו אוכל מפני שאין מעשיהם גמר מלאכה ואין צריך לומר שומרי גנות ופרדסים וכל דבר המחובר כמקשאות והמדלאות שאין אוכלים כלל הבודל בתמרים ובגרוגרו אינו אוכל מפני שנגמרה מלאכתן למעש העושה בחטים וכיוצא בהן אחר שעשו כגון ששכרן לבור צרורות או לנפה אותן או לטחון הרי או אוכלין שעדין לא נגמר מלאכתן לחלה אבל הלש והמקטף והאופה אינו אוכל מפני שנגמרה מלאכתן לחלה ואין הפועל אוכל אלא מדבר שעדין לא נגמרה מלאכתו לחלה ולמעשר נתפרסו עגולין ונתפתחו חביותיו ונחתכו דלועיו ושכרן לעשות בהן הרי או לא יאכלו שהרי נגמרו מלאכתן ונקבעו למעש והרי הן טבל ואם לא הודיעו מעשר ומאכילן אין הפועלי אוכלים בשל הקד שנ בכרם רעך שכר פועלי לעשו בנט רבעי שלו הרי או לא יאכלו ואם לא הודיע פור ומאכילן הקוצר והדש והזורה והבורר והמוסק והבוצר והדורך וכל כיוצ במלאכו או הרי הם אוכלי מן התורה שומרי גתות וערמות וכל דבר התלוש מן הקרקע שעדין לא נגמר מלאכתן למעשר אוכלי מהלכת מדינה שהשומר אינו כעושה מעשה אבל אם עשה באבריו בין בידיו בין ברגליו אפי בכתפיו הרי זה אוכל מן התורה היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים בענבים לא יאכל בתאנים שנ בכרם ואכלת ענבי והעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחרת ולא יאכל ענבים ודבר אחר ולא יאכל בפת ולא במלח ואם קצץ על בעל הבי על שיעו מה שיאכל אוכל אותו בין במלח בין בפת בין בכל דבר שירצה אסור לפועל למוץ בענבין שנ ואכלת ענבים ולא יהיו בניו או אשתו מהבהבין לו השבלין באור שנ ואכלת ענבים כנפשך ענבים כמות שהן וכן כל כיוצא בזה אסור לפועל לאכו ממה שהוא אוכל אכילה גסה שנ כנפשך שבעך ומותר לו למנוע את עצמו עד מקום היפות ואוכל ויש לו לאכול קשות אפי בדינר וכותבת אפילו בדינר אעפ ששכרו במעה כסף שנאמר כנפשך שבעך אבל מלמרי את האדם שלא יהיה רבעתן ויהיה סותם את הפתח בפניו היה משמר ארב או חמש ערמו לא ימלא כרסו מאחת מהן אלא אוכל מכל אחת ואחת לפי חשבון הפועלים שלא הלכו שתי וערב בגת אוכלין ענבים ואין שותין יין שעדין אינן עושין אלא בענבים בלבד ומשירדכו בגת ויהלכו בה שתי וערב יש להן לאכול מן הענבים ולשתות מן התירוש שהרי הן עושין בענבים וביין פועל שאמר תנו לאשתי ובני מה שאני אוכל או שאמ הריני נותן מעט מזה שנטלתי לאכול לאשתי ובני אין שומעין לו שלא זכתה תורה אלא לפועל עצמו אפי נזיר שהיה עושה בענבי ואמ תנו לאשתי ובני אין שומעין לו פועל שהיה עושה הוא ואשתו ובניו ועבדיו והתנה עם הבעל הבית שלא יאכלו ממה שהן עושין לא הוא ולא הם הרי או אינן אוכלין ברא בגדולי מפני שיש בהם דעת והרי מחלו אבל קטנים אינו יכול לפסוק עליהם שלא יאכלו שאינן אוכלין משל אביהן או משל ארוניהם אלא משל שמים

פרק שלשה עשר

הבהמ אוכלת כל זמן שהיא עושה בגדולי קרקע בין במחוב בין בתלוש ואוכלת ממשאוי שעל גבה עד שתהית פורקת ובלבד שלא יטול בידו ויאכילנה כל המונע הבהמה

מלאכול בשעת מלאכתה לוקה שנ׳ לא תחסום שור בדישו
אחר שור ואחר כל מיני בהמה וחיה בין טמאין בין טהורין
ואחר הדישה ואחר כל שאר המלאכות של גדולי קרקע ולא
נאמר שור בדישו אלא בהווה והחוסם את הפועל פטור
אחר החוסם אותה בשעת מלאכ׳ ואחר החוסם אותה מקודם
ועשה בה מלאכה והיא חסומה אפי׳ חסמה בקול לוקה שכר
בהמה וחסמה ודש בה לוקה ומשלם לבעלים ארבעת קבין
לפרה ושלשת קבין לחמו׳ שמשעת משיכה נתחייב במזונותיו
ואינו חייב מלקו׳ עד שידוש בה חסומה ישרא׳ הדש בפרתו
של גוי עובר משום בל תחסום וגוי שדש בפרתו של ישרא׳
אינו עובר משום בל תחסום אמר לגוי חסום פרתי
ודוש בה ישב לה קוץ בפיה ודש בה והרי אינה אוכל הרביץ
לה ארי מבחוץ או שהרביץ בנה מבחוץ הרי שצמאה ואינו
משקה אותה פרס עור על גבי הדיש כדי שלא תאכל כל זה
וכיוצ׳ בו אסור ואינו לוקה היה הדבר שהיא עושה בו רע
לבני מעיה ומזיקה או שהיתה חולה ואם תאכל מזה תתרין
מותר למנעה שלא הפקידה תורה אלא על הנאתה והרי
אינה נהנית פרה של ישרא׳ שהיה כהן דש בה בתרומה
ובתרומת מעשר שלדמאי וכן פרות החורשות במעשר שני
ופרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך אינו
עובר עליהן משום בל תחסום אבל מפני מראית העין אם
היו דשות בתרומה ומעשר שני מביא מעט מאותו המין
ותולה להן בקרסטלין שבפיהן הדש במעשר של דמאי
ובגדולי תרומה עובר משום בל תחסום רשאי בעל
הפרה להרעיב פרתו ולסגפה כדי שתאכל הרבה מן הדיש
כיוצא בו רשאי בעל הבית להשקות פועלים יין
כדי שלא יאכלו ענבים הרבה ורשאין פועלין לטבול פתן
בציר כדי שיאכלו ענבי׳ הרבה אבל אין הפועל רשאי
לעשות מלאכתו בלילה ולשכור עצמו ביום או לדוש בפרתו
ערבית ולהשכירה שחרית ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו
ומאכיל מזונותיו לבניו מפני גזל מלאכתו של בעל הבית
שהרי תשש כחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח
כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו
כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית ויבטל מעט
בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק
על עצמו בזמן שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת
המזון שלא יברך אותה וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי
יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן לפיכך
נטל שכר ואת אף בעולם הזה שנ׳ ויפרוץ האיש מאד
מאד

הלכות שאלה ופקדון

יש בכללן שתי מצות עשה ראשונה דין השואלים ודין שומ׳
חנם ובאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

השוא׳ כלי או בהמה וכיוצא בהן משאר מטלטלין מחברו
ואבד או נגנב אפי׳ נאנס אונס גדול כגון שנשברה הבהמ׳
או נשבית או מתה חייב לשלם הכל שנ׳ כי ישא׳ איש מעם
רעהו וגו׳ ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם
ברא׳ בשנאנס שלא בשעת מלאכה אבל אם שאל בהמה
מחברו לחרוש בה ומתה כשהיא חורשת הרי זה פטור אבל
אם מתה קודם שיחרוש בה או אחר שחרש בה או שרכב
עליה או דש בה ומתה כשהיא דשה או בשעת רכיבה הרי
זה חייב לשלם וכן כל כיוצא בזה וכן השוא׳ בהמה
מחברו לילך בה למקום פלני ומתה תחתיו באותה הדרך
או ששא׳ דלי למלאת בו ונקרע בבור בשעת מלוי או ששא׳
קרדום לפצל בו עצים ונשבר בעת שפצל בו מחמת הבקוע
וכל כיוצא בזה הרי זה פטור שלא שא׳ אלא לעשות בו מלאכ׳
זו והרי לא שנה השוא׳ בהמה מחברו ומתה וטען
השוא׳ שבשעת מלאכה מתה אם היה במקום ששא׳ לילך
בו מקום שבני אדם מצויי׳ שם יביא ראיה שמתה או נאנס
בשעת מלאכה ושלא שנה בה ויפטר ואם לא הביא ראיה
משלם שא׳ ממנו למלאת בה עפר שבחורבתו שא׳ העדים
מצוי׳ שם או ששא׳ ממנו דלי למלאת בו הבור בתוך ביתו
ונקרע בבור אם הביא ראיה יפטר אף משבועה ואם לאו
ישבע השוא׳ שבועת השומרין שמתה בשעת מלאכ׳ ויפטר
וכן כל כיוצא בזה השוא׳ כלי מחברו ונשבר שמין לו
כדרך ששמין בנזקיו אומרין כמה היה שלם וכמה הוא שוה
עתה ומחזיר לו הכלי או הבהמה השבורה ומשלם הפחת
וכן אם מתה הבהמה מחזיר הנבלה ומשלם הפחת
השוא׳ בהמה חייב במזונותיה משעה שמשכה עד סוף ימי
שאלתה ואם כחש בשרה חייב לשלם מה שפחתה ברמיה
כחש בשרה מחמת המלאכה פטור וישבע שבועת
השומרין שמחמת מלאכה כחשה השוא׳ כלי מחברו
או בהמה סתם הרי המשאיל מחזירו בכל עת שירצה שאלו
לזמן קצוב כיון שמשך וזכה בו אין הבעלים יכולי׳ להחזירו
מתחת ידו עד סוף ימי השאלה ואפי׳ מת השוא׳ הרי היורשין
משתמשין בשאלה עד סוף הזמן
ודין הוא הלוקח קונה הגוף קנין עולם בדמים
שנתן ומקבל מתנה קנה הגוף קנין עולם ולא נתן כלום
והשוכר קנה הגוף לפירותיו עד זמן קצוב בדמים שנתן
והשוא׳ קנה הגוף לפירותיו עד זמן קצוב ולא נתן כלו׳ כשם
שהנותן כמוכר שאינו יכול לחזור בו לעולם כך המשאיל
כמשכיר שאינו יכול לחזור בתוך הזמן הניח להם אביהם
פרה שאולה ומתה אין חייבין באונסיה חשבו שהיא של
אביה׳ טבחוה ואכלוה משלמי׳ דמי בשר בזול ואם הניח להן
אביהם אחריות נכסי׳ ומתה או שטבחוה משלמי׳ את דמית
מנכסיו השואל כלי מחברו לעשות בו מלאכה פלנית
אין המשאיל יכול להחזירו מתחת ידו עד שיעשה בו אותה
מלאכה וכן אם שא׳ ממנו בהמה לילך בה במקום פלני אינו
יכול להחזירה מיד השוא׳ עד שילך בה לשם ויחזור
האומ׳ לחברו השאילני קרדום לעדור בו הפרדס הזה עודר
בו את הפרדס בלבד ואינו רשאי לעדור בו פרדס אחר
אמ׳ לו פרדס סתם עודר בו פרדס אחר אי זה שירצה שא׳
לעדור בו פרדסים הרבה שלו עודר בו כל הפרדסים שלו
ואפי׳ נשחת כל הברזל בעדירה מחזיר לו הנצב של עץ וכן
כל כיוצא בזה השוא׳ כלי מחברו להשתמש בו ואמר
לו השאילני דבר פלני בטובתך כלומר אין אתה משאיל לי
דבר זה כדרך כל המשאילין אלא כפי טובת לבך ונדבותך
שאינך מקפיד על הזמן אם ארך אם קנו מיד המשאיל על
זה הרי השוא׳ משתמש בו לעולם עד שיתבטל הכלי מלעשו׳
מלאכתו ויחזיר לו שברו או שיריו ואין השוא׳ רשאי
לחזור ולתקן הכלי או לעשותו פעם אחרת
האומר לחברו השאילני שוקת זו של מים ונהרסה
יש לו לבנותה אמר לו השאילני מקום שוקת אם קנו מיד
המשאיל הרי השוא׳ בונה והולך בקרקע המשאי׳ עד שתבא
לידו שוקת שאפשר להשקות ממנה בהמתו או ארצו כמו
שהתנה עם המשאיל השואל פונדק מחברו ללינה אין
פחות מיום אחד לשביתה אין פחות משני ימים לנשואין
אין פחות משלשים יום שאל חלוק מחברו לילך בו לבית
האבל כדי שילך ויחזור שא׳ לבית המשתה כל אותו היום
שא׳ לעשות המשתה שלו אין פחות משבעה ימים

פרק שני

השואל מבעלים אפי׳ נגנב או אבד בפשיעה פטור שנ׳ אם
בעליו עמו לא ישלם ובלבד ששא׳ הבעלי׳ תחלה עם החפץ
כמו שבארנו ואחר השוא׳ את הבעלים או ששכרן ואחר
ששא׳ את הבעלי׳ לאותה המלאכ׳ או ששא׳ן ושכרן למלאכ׳
אחרת או לשום דבר בעולם אפי׳ אמר לחברו השקני
מים ושא׳ ממנו בהמתו והשקהו ונתן לו את הבהמה הרי זו
שא׳ בבעלים ופטור משך את הבהמה בתחלה ואחר כך
השקהו אינה שא׳ בבעלים וכן כל כיוצא בזה השאיל
בהמתו או השכירה למשאוי ויצא עמה לסערה השואל או
השוכר ולטעון עמו במשאוי הרי זה שמירה בבעלים ואם
יצא לבקר המשאוי בלבד ולראות שלא יטענו עליה יתר
מן הראוי אינה שמירה בבעלים מלמד תינוקות והנוטע

לבני המדינה והמקיו להם את הרם והסופר שלהן כל אחר
מאו וכיוצ בהן ביום שהוא יושב בו לעסוק במלאכתו אם
השאיל או השכיר לאחר מאו שהוא עוסק במלאכתם הרי
זו שמירה בבעלים ואפי פשע בה השומר פטור אבל הוא
ששא או ששכר מהן חייב שאינן שאולין לו הרב שהוא
מקרא ברצונו לתלמידים בבל עת שירצה ואי זה מסכתא
שירצה והם היו קבועים לבא תמיד ונשמט להן ממסכתא
למסכתא הרי הן שאולין אצלו ואין הוא שאול להם וביום
הפרק שהכל באין לשמוע ענין אותו מועד הרי הוא שאול
להם והם אינן שאולין לו האומר לשלוחו צא והשא
עם פרתי אינה שאה בבעלים שנ אם בעליו עמו לא ישלם
הבעלים עצמן לא שליח אמ לעברו הכנעני צא והשא עם
פרתי הרי זה שאה בבעלים שיר העבד כיר רבו נשא
העבר עמה שלא מרעת רבו אינה שאה בבעלים
השוא מן האשה ונשאל לו בעלה אינו שאלה בבעלים
שקנין פירות אינו כקנין הגוף ואין לבעל אא פירות
השוא מאשתו או שותפין ששאו זה מזה הרי זה שאלה
בבעלים ואם אמר השותף לחברו השאילני היום ואשאלך
למחר אינה שאה בבעלים שא מן השותפין ונשאל לו
אחר מהן וכן השותפין ששאו ונשא לאחר מהן הרי זה ספק
אם היא שאה בבעלים. אם אינה לפי אם מתה אינו משלם
ואם תפסו הבעלים אין מוציאין מידם פשע בה הרי זה
משלם השוא את הבהמה בבעלים לרבעה או להראות
בה או לעשות בה פחות משוה פרוטה או ששא שתי פרות
לעשות בהן שוה פרוטה הרי כל או ספק שאה בבעלים
שאה בבעלים ושכרה שלא בבעלים פטור שהשכירות
תלוי בשאה אבל אם שכרה בבעלים וחזר ושאה שלא
בבעלים או ששאלה בבעלים וחזר ושכרה שלא בבעלים
או ששכרה בבעלים וחזר ושאה שלא בבעלים
וחזר ושכרה בבעלים כל או ספק שמירה בבעלים הוא
אשה ששאה ואחר כך נשאת הרי הבעל כלוקח ממנה
ואינו לא שומר שכר ולא שוא לפיכך אם היתה דבר
השאילה בהמה ומתה הבעל פטור אעפ שהוא
משתמש בה כל ימי שאיתה אפי פשע מפני שהוא כלוקח
והאשה חייב לשלם כשיהי לה ממון ואם הודיע את בעלה
שהיא שאולה הרי זה נכנס תחתיה כל שאמרנו שהיא
שאה בבעלים כך אם היה שוכר או נושא שכר הרי היא
שכירות בבעלי ופטור וכל שאינה שאה בבעלים כך אינה
שכירות בבעלים וכל שהוא ספק בשאה כך הוא ספק
בשכירות

פרק שלישי

השוא את הפרה מחברו ושלחה לו המשאיל ביר בנו או ביר
שלוחו או ביר עבדו אפי שלח לו ביר בנו או ביר עבדו או
ביר שלוחו של שוא ומתה קודם שתכנס לרשות השוא הרי
זה פטור ואם אמר לו השוא שלחה לי ביר בני ביר עברי
ביר שלוחי או ביר עבדך העברי או ביר שלוחך או שאמר
לו המשאי הריני משלחה ביר בנך ביר עבדך ביר שלוחך
ביר בני ביר עברי העברי ביר שלוחי ואמר לו השוא שלח
ושלחה ומתה בדרך הרי זה חייב שלחה לו המשאיל ביר
עברו הכנעני אעפ שאמ לו השוא שלח ומת פטו מפני שירו
כיר רבו ועדין לא יצאה מרשות המשאיל אמר לו השואל
הכישה במקל והיא תבא מאיליה ועשה המשאיל כך אין
השוא חייב בה עד שתכנס לרשותו אבל מתה בדרך פטור
וכן בשעה שמחזירה השוא לבעלים אם שלחה ביר
אחר ומתה קודם שתגיע לרשו המשאיל הרי זה חיי שעדין
היא באחיות השוא ואם שלחה מרעת המשאי על ידי אחר
ומתה פטור שלחה ביר עברו הכנעני אעפ שאמ לו המשאי
שלח אם מתה בדרך חייב שיר העבד כיר רבו ועדין לא
יצאת מיר השוא בדא בשהחזירה בתוך ימי שאיתה
אבל אם החזירה אחר ימי שאיתה יצאת מרין שאילה והרי
הוא כשומר שכר לפיכך אם נשבית או מתה אחרי ימי
שאילתה פטור וכן כל כיוצא בוה
השוא פרה מחברו שאה חצי היום ושכרה חצי היום
שאה למחר ושכרה היום שא אחת ושכר אחת ומתה אחת
מהן המשאיל אומ שאולה מתה ביום שהיתה שאולה מתה
בשעה שהיתה שאולה מתה והשומר אומר איני יודע או
שאמ השוא שכורה מתה ביו שהיתה שכורה מתה והמשאיל
אומר איני יודע או שאמ זה איני יודע וזה אומ איני יודע
המוציא מחברו עליו הראיה לא היתה שם ראיה
ישבע השומר על השכירה שמתה או שאינו יודע ויפטר
זה אומר שאולה וזה אומ שכורה ישבע השומר על השכור
שמתה כררכה כמו שטען ויגלגל עליו שהשכור היא שמתה
השאילו שתי פרות חצי היום בשאה וחצי היום
בשכירות המשאיל אומר בזמן השאה מתו והלה אומ אחת
מתה בזמן השאה והאחרת איני יודע מתוך שאינו יכול
לישבע ישלם השתים וכן אם מסר לו ג פרות שתים
שאולות ואחת שכורה המשאיל אומר שתים השאולות הן
שמתו והשוא אומר אחת השאולה מתה וראי אבל השניה
שמתה איני יודע אם השאולה האחרת או השכורה מתוך
שאינו יכול לישבע שהרי אומר איני יודע ישלם השתים.
ובהלכות טוען ונטען יתבאר דין זה וכיוצא בו מכל הטוענ
שאינן יכולי להשב וכיצר משלמין ומאי זה טעם הן משלמי

פרק רביעי

המפקיד אצל חברו בחנם ונגנב או אבר הרי זה נשבע
ונפטר שנאמר וגונב מבית האיש וכו ונקרב בעל הבית אל
האהים אם לא שלח ירו במלאכ רעהו ומגלגלין עליו בתוך
השבועה שלא פשע אא שמר כררך השומרין ולא שלח בו
יר ואחר נגנב שאם נגנב אחר ששלח יר בפקרון חייב
באחריותו הואיל ופטר הכתוב את שומר חנם מן הגנבה
קו מן האונסין הגרולים כגון שבורה ושבויה ומתה והוא
שלא שלח יר בפקרון אבל שלח יר בפקרון חייב באונסיו
כיצר דרך השומרים הכל לפי הפקרון יש פקרון שררך
שמירתו להניחו בבית שער כגון הקורות והאבנים ויש
פקרון שררך שמירתו להניחו בחצר כגון חבילות פשתן
הגרולות וכיוצא בהן ויש
פקרון שררך שמירתו להניחו בבית כגון שמלה וטלת ויש
פקרון שררך שמירתו להניחו בתיב או במגרל ונועל עליו
כגון בגרי משי וכלי כסף וכלי זהב וכיוצא בהן השומר
שהניח הפקרון במקום שאינו ראוי לו ונגנב משם או אבר
אפי נאנס שם כגון שנפלה דליקה ושרף כל הבית הרי זה
פושע וחייב לשלם ואעפ שהניח הפקרון עם שלו אם ראוי
לשמירה פטור ואם אין המקום ראוי לשמירה חייב בשלו
הוא רשאי ואינו רשאי בשל אחרי הכספים והדינרי אין
להם שמירה אא בקרקע ויתן עליהם טפח עפר או יטמנם
בכותל בטפח הסמוך לקורה אבל לא באמצע הכותל שמא
יחפרו הגנבי שם ויגנבו אפי נעל עליהם כראוי בתיבה או
החביא אותם במקום שאין אדם מכירו ולא מרגיש בו הרי
זה פושע וחייב לשלם הורו מקצת המבינים שהוא הדין
לכל דבר שמשאו קל ואין הקרקע מאבדת אותו במהרה
כגון לשונות של כסף ואין צריך לומר לשונו של זהב ואבני
טובות שאין להן שמירה אא בקרקע ולזה דעתי נוטה
המפקיד אצל חברו כספים ערב שבת בין השמשות אינו
חייב לטרוח ולקבור אותן עד מוצאי שבת ואם נתאחר
למוצאי שבת כדי לקברן ולא קברן ונגנבו או נאנסו חייב
ואם תלמי חכ הוא אינו חיי עד שישהא אחר שיבדיל כדי
לקברן הפקיד אצל חברו כספים בדרך להוליכם לביתו או
ששלח עמו מעות ממקום למקו צריכי שיהו צרורין ומונחין
בידו או קשורין כראוי על בטנו מכנגד פניו עד שיגי לביתו
ויקברם כראוי ואם לא קשרן כדרך הזאת אפי נאנסו חייב
לשלם שהרי תחלתו בפשיעה מעשה באחד שהפקיד
מעות אצל חבירו והניחם במחיצה של קנים והיו טמונים
בעובי המחיצה ונגנבו משם ואמרו חכמי אעפ שזו שמירה
מעולה לענין גנבה אינה שמירה כראוי לענין האש ומאחר
שלא טמנו בקרקע או בכותל בנין פושע הוא וכל שתחלתו
בפשיעה וסופו באונס חיי וכן כל כיוצ בזה המפקיד אצל

חברו כלים בין מעות ואמר לו תן לי פקדוני ואמ׳ לו השומר איני יודע אנה הנחתי פקדון זה או באי זה מקום קברתי הכספים המתן לי עד שאבקש ואמצא ואחזיר לך הרי זה פושע וחייב לשלם מיד כל המפקיד אצל בעל הבית בין כלים בין מעות על דעת אשתו ובניו ובני ביתו הגדולי׳ הוא מפקיד אבל אם מסרן לבניו ובני ביתו הקטנים או לעבדיו בין גדולים בין קטנים או לאחר מקרוביו שאינן שרויין עמו בבית ואין סומכין על שלחנו ואין צרי׳ לומ׳ אם מסרן לאחר הרי זה פושע וחייב לשלם אא אם כן הביא השומר השני ראיה שלא פשע כמו שבארנו

מעש׳ באחד שהפקיד מעות אצל חברו ונתנם השומ׳ לאמו והחביאה אותן ולא טמנה אותן ונגנבו ואמרו חכמים אין השומר חייב לשלם מפני שנתנם לאמו שכל המפקיד על דעת בניו ובני ביתו הוא מפקיד ואעפ׳ שלא אמ׳ להן פקדון הם יש לו לטעון כל שכן שהיא נזהרת בהן אם היתה סבורה שהן שלי וכן אין אמו חייבת לשלם שהרי לא אמ׳ לה שהן פקדון ואמ׳ חכמי׳ ישבע השומר שאותן המעות עצמן הן שנתנן לאמו ותשבע האם שהחביאה אותן ונגנבו ויפטרו שניהם וכן כל כיוצא בזה מכאן אתה למד שהשומ׳ שמסר הפקדון לאשתו ובני בתו והודיען שהוא פקדון ולא שמרו כדרך השומרין שהן חייבין לשלם לבעל הפקדון ובעל הבית פטור שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקי׳ מעשה באחד שהפקי׳ כשות אצל אחר והיה לו לשומ׳ כשות אחרת ואמ׳ לשמשו מזה הכשות תשליך לתוך השכר והלך השמש והשליך מכשות של פקדון אמרו חכמי׳ השמש פטו׳ שהרי לא אמ׳ מזה השלך ומזה אל תשלך ודמה שהוא מראה מקום ואינו מקפיר על זה וכן בעל הבית פטור שהרי אמר לו מזה השלך ואינו משלם אא דמי מה שנהנה בלבד לפי׳ אם נעשה השכר חומץ פטור מלשלם ובין כך ובין כך חייב השומר בשבועה שכך אירע וכן כל כיוצא בזה

פרק חמישי

מי שהפקידו אצלו מעות של עניים או של פריון שבוים ופשע בהם ונגנבו פטור שנ׳ לשמר ולא לחלק לעניים והרי הוא ממון שאין לו תובעים אפי׳ באו עליו גנבים וקדם והציל עצמו בממון שבויים פטור אין לך פריון שבויים גדול מזה ברא בשאין זה הממון מופקר לעניי מקום זה או לשבויים אבל אם היה לעניים אלו או לשבויים אלו והרי הוא קצוץ להן הרי זה הממון שיש לו תובעין וישלם אם פשע או ישבע שלא פשע כדרך כל השומרין

המפקיד אצל חברו ממון או כלים חשובין ובאו עליו גנבי׳ וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו אם היה אמיד שהוא בעל ממון חייב שחזקתו שבגללו באו הגנבים ונמצא זה הציל עצמו בממון חברו ואם אינו אמיד חזקתו שלא באו אא לשמע הפקדון ופטור וכן כל כיוצא בזה המפקיד אצל חברו כלי׳ או פירות ובאו גנבי׳ ונגנבום בפניו ואלו היה צווח היו באין בני אדם ומצילין אותן הואיל ולא צווח הרי זה פושע וחייב לשלם וכן כל כיוצא בזה שנים שהפקידו אצל אחד זה מאה וזה מאתים וכל אחד משניהם אומ׳ אני הוא שהפקדתי המאתים והשומר אומ׳ איני יודע ישבע כל אחד מהן שהפקיד מאתי׳ ונוטל כדין כל נשבע ונוטל ויתן מאתים לזה ומאתים לזה ומפסיד מאה מביתו שהרי הוא פושע שהיה לו לכתוב שם כל אחד על כיס שלו לפיכך אם הביאו לו השנים כאחד שלש מאות בכרך אחד ובאו ותבעו וכל אחד אומר המאתים שלי נותן מאה לזה ומאה לזה והשאר יהיה מונח אצלו עד לעול׳ או עד שיודה האחד לחברו שהרי הוא אומר להם כיון שראיתי שאין מקפידין זה על זה׳ והבאת׳ בכרך אחד לא הטרחתי עצמי לידע ולזכור תמיד מי בעל המאה ומי בעל המאתים וכן אם הפקידו אצלו שני כלים אחד גדול ואחד קטן וכל אחד ואחד אומ׳ אני הוא בעל הגדול ישבעו שניהם ויתן הגדול לאחד מהן ודמי הגדול לשני וישאר לו הקטן ואם הביאום בכרך אחד כאחד נותן הקטן לאחד ודמי הקטן לשני והשאר יהיה מונח אצלו עד שיודה לחברו או עד לעולם

וכן מי שתבעוהו שנים זה אומר אני הוא בעל הפקדון וזה אומר אני הוא והשומר אומר אחד מכם הוא איני יודע מי הוא ישלם לשניהם וכן שנים שהפקידו שתי בהמות אצל רועה ומתה אחת מהן ואינו יודע של מי היתה ישלם לשניה׳ ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו מניח הבהמה ביניהם ומסתלק ותהיה מונחת עד שיודה האחד לחברו או עד שירצה לחלוק אותה המפקיד פירות אצל חברו הרי זה לא יערבם עם פירותיו עבר וערב יחשב כמה היה הפקדון ויראה כמה חסר הכל ויחשב הסרון הפקדון ויתן לו אחר שישבע נסתפק מהן ולא ידע כמה נסתפק יוציא לו הסרונו לחטים ולאורז קלוף ארבעת קבין ומחצה לכל כור לשעורים ולדוחן תשעה קבין לכל כור לכוסמין ולזרע פשתן בגבעוליו ולאורז שאינו קלוף שלש סאין לכל כור ובסרה הזאת לכל שנה ושנה ברא שמדד לו בימות הגורן והחזיר לו בימות הגורן אבל מדד בימות הגורן והחזי׳ לו בימות הגשמי׳ אינו מוציא לו חסרונו מפני שהן מותירות וכן מוציא לו שתות ליין ושלשת לוגין שמן למאה לוגין לוג ומחצה שמרין ולוג ומחצה בלע אם היה שמן מזוקק אינו מוציא לו שמרים ואם היו הקנקנים ישנים אינו מוציא לו בלע המפקיד אצלו פירות שאינן מדודין וערבן עם פירותיו ולא מדדן הרי זה פושע בעל הפקדון אומר כך וכך היו והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה שהרי חייב עצמו בתשלומין ואינו יודע כמה הוא חייב ונמצא חייב שבועה שאינו יכו׳ להשבע וכזה הורו רבותי יוסף הלוי ורבו ז״ל וכן כל שומר שנתחייב לשלם ואמר איני יודע כמה דמים אני חייב לשלם והבעלי׳ אומר אנו יודעין וכך וכך היה שוה יטלו בלא שבועה והוא שיטענו דבר שהן אומרין בו ויש לשומר להחרים על מי שלקח ממנו יתר מן הראוי לו ומנין שהדין כך הוא הגע עצמך שהפקיד אצלו כיס מלא זהובים ופשע בו הבעלים אומרין מאתים דינר היו והשומר אומ׳ ודאי שהיה בו דינרי׳ אבל איני יודע כמה היו נמצא זה כטוען מאתי׳ והודה לו במקצת ואמ׳ השאר איני יודע שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם כמו שיתבאר מת אביו והניח לו שק צרור והפקידו אצל חברו ופשע בו המפקיד אומר איני יודע מה היה בו שמא מרגליות היה בו וכן השומר אומר איני יודע כמה אני חייב לשלם שמא זכוכי׳ היה מלא שורת הדין שאני אומר בטענה זו שישבע השומר בתקנת חכמים שאינו ברשותו ויכלול בשבועתו שאינו יודע בודאי׳ שהיה בו יתר על שוה כך וכך וישלם מה שהודה בו וכן כל כיוצא בזה מעשה באחד שהפקיד שק צרור אצל חברו ופשע בו המפקיד אומר חלי זהב ומרגליות וכיוצא בהן היו בו והשומ׳ אומ׳ איני יודע שמא סיגים או חול היה בו ואמרו חכמי׳ ישבע בעל הפקדון ויטול והוא שיטעון דבר שהוא אמוד בו או אמוד להפקידו אצלו ולמה נשבע כאן בעל הפקדון לפי שאין השומר מחויב שבועה שאפילו הודה ואמ׳ ברי לי שהיה מלא סיגים והמפקיד אומ׳ מרגליו׳ היו השומר נשבע הסת ונפטר כמו שטענו חטים והודה לו בשעורים וכן כל כיוצא בזה ובהלכות טוען ונטען יתבאר עקרי הדברים

פרק ששי

שמר חנם שאמ׳ הריני משלם ואיני נשבע אם הפקדון דבר שכל מינו שוה ומצוי בשוק לקנות כמותו כגון פירות או ידיעות שלצמר ושל פשתן השוות בכל ענינם או קורות שאינן מצויירות וכל כיוצא בהן הרי זה משלם ואינו נשבע אבל אם היה פקדון בהמה או בגד מצוייר או כלי מתוקן או דבר שאינו מוצא לקנו׳ כמותו בשוה חוששי׳ שמא עיניו נתן לו ומשביעין אותו בתקנת חכמי׳ שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו ואחר כך משלם והוא הדין לשאר השומרין כגון השוא׳ שאמר מתה או נגנבה ושמר שכר

והשוכר שאמר נגנבה או שאברה אעפ שהן חייבין לשלם משביעין אותן שבועה שאינה ברשותן ואחר כך משלמין דמי הבהמה או החפץ שאנו חוששי לו שמא עיניו נתן בה

ואם אמרו הבעלים יתר על זה היה שוה כולל בשבועתו שאינו שוה אלא כך וכך נמצא כל שומר שנשבע שבועת השומרי כולל בשבועתו שלשה דברי ששמ כדרך השומרי ושארעו כך וכך ושאינו ברשותו ושלא שלח בו יד קודם שארעו המאורע הפוט אותו ואם רצה לשלם נשבע שאינו ברשותו וכולל בשבועתו שכך וכך היה יש לשומר להתנות שאינו שומ כדרך השומרין אלא מעות או שהפקיד אצלי בזוית ביתי אני מניח אותן וכיוצא בזה טען השומר שתנאי היה בינינו ובעל הפקרון אומר לא היה שם תנאי אעפ שהפקיד אצלו בעדים מתוך שיכול לומר שמרתי כדרך השומרין ונאנסתי נאמן לומר שהיה ביניהן תנאי לפיכ ישבע שלא שלח יד בו ושאינו ברשותו ושהיה בהן תנאי שומר חנם שהביא ראיה שלא פשע בה פטור משבועה ואין אומרין שמא שלח בו יד קודם שיאבר ובעל הפקרון שהביא ראיה שפשע השומר משלם ואם טען ואמר תנאי היה בינינו אינו נאמן שהרי יש עדים שפשע

הפקיר אצל חברו בעדים ובאו עדים שזה החפץ בפנינו הפקירו אצלו אין השומר יכול לטעון ולומ חזרתי ולקחתיו ממנו או נתנו לו במתנה לפי אם מת השומ מוציאי הפקרון עצמו מן היתומים בלא שבועה ולא עוד אלא מי שבא ואמר כך וכך הפקרתי אצל אביכם ונתן סימנין מובהקין ונמצא הפקרון כמו שאמר והיה יודע הריין שלא היה המת אמור שזה הפקרון שלו יש לו לריין הזה לתת הפקרון לזה שנתן סימניו והוא שלא יהיה המפקיר רגיל להכנס אצלו זה שמת אבל אם היה רגיל ליכנס אצלו שמא של אחר הוא והכיר הסימנין שלו באו עדים והעידו לריין שאין זה אמיר אין מוציאין מיר היתומים בעדות שאין זה ראיה ברורה ואומרן רעתו אינו עומר ברעתו ואין לו לריי אלא מה שרעתו סומכת עליו כמו שיתבאר בהלכו סנהררין

מעשה באחד שהפקיר שומשמין אצל חבירו בעדים ובא לתבעו ואמר לו החזרתים אמר לו המפקיר והלא כך וכך היא מרתם והרי הם מונחים אצלך בחבית אמר לו שלך החזרתי לך ואלו אחרים הן ואמרו חכמי אין מוציאין מירו שמא אלו השומשמין של שומר הן אלא ישבע השומר בנקיטת חפץ שהחזיר כמו שבארנו בעל הפקרון שתבע פקרונו ונתן לו השומר ואמ המפקיר אין זה פקרוני אלא אחר הוא או שלם היה ואתה שברתו או חרש היה ונשתמשת בו מאה סאין הפקרתי אצלך ואין או אלא חמשי ובעל הבית אומר זהו שהפקרת בעצמך ומה שנתת אתה נוטל הרי השומר נשבע הסת כשאר כל הנשבעין

שאין כל שומר נשבע שבועת השומרין האמורה בתורה אלא בזמן שמורה בעצמו של פקרון כמו שהמפקיר אומר וטוען שנגנב או מת או נשבע כללו שלרבר טוען לפטור עצמו מן התשלומין אבל אם אמר זהו שהשאלתני או שהשכרת לי או שנטלתי שכר על שמירתי והבעלי אומ אינו זה אלא אחר או נשתנה מכמות שהי השוכ נשבע הסת או שבועת התורה אם הורה במקצת כיצר מאה סאה הפקרתי אצלך והשומר אומר לא הפקרת אצלי אלא חמשי נשבע שבועת התורה מפני שהורה במקצת לא משום שבוע השומרין מאה כור של חטים הפקרתי אצלך והוא אומ לא הפקרת אצלי אלא מאה של שעורים נשבע הסת כשאר כל הנשבעין בטענה כזו

פרק שביעי

המפקיר פירות אצל חברו הרי זה לא יגע בהן ואעפ שהן חוסרים ומתמעטין והולכין ברא בשחסרו חסרון הראוי להן בכל שנה אבל אם חסרו יות מכדי חסרונן מוכרן בבר מפני שהו משיב אברה לבעלי וכשהוא מוכרן ימכור לכהני ברמי תרומה שמא עשו אותן הבעלים תרומה או תרומת מעשר על פירות אחרות המפקיר אצל חבירו פירות והרקיבו רבש ונפסר יין והחמיץ עושה תקנה לבעל הפקרון ומוכרן בבר אעפ שעמרו בהפסרן ואין ההפסר פושה בהן הרי הקנקנים והסלים מוסיפין הפסר

המפקיר חמץ אצל חברו והגיע הפסח הרי זה לא יגע בו עד שעה חמישי מיום יר מכאן ואילך יוצ ומוכרו בשוק לשעתו משום השב אברה לבעלים והוא הרין לשאר הפקרונות שלא יגע בהן אעפ שהוא יורע בוראי שיוזלו במקום פלני או יאנוס אותם המלך שמא יבא בעליהן מקורם ויטלו סמונם המפקיר ספר תורה אצל חבירו גוללו פעם אחד לשנים עשר חרש ואם כשהוא גוללו פתחו וקרא בו מותר אבל לא יפתח בגלל עצמו ויקרא והוא הרין לשאר ספרים ואם פתח וגלל בגלל עצמו הרי שלח יר בפקרון ונתחייב באונסי הפקיר אצלו כסות של צמר מנענעה אחת לשלשי יום כדרך שאמרו באברה כך אמרו בפקרון וכן כל כיוצא בזה שזו חובה עליו משום השב אברה לבעלים ברא בפקרון שהלכו בעליו למרינ הים אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אעפ שאבר כל המוכר פקרון על פי בר הרי זה מוכר לאחרים ואינו מוכר לעצמו מפני החשר והרמים יהיו מונחים אצלו ויש לו להשתמש בהן לפי הרי הוא עליהן שומ שכר אעפ שעריין לא נשתמש בהן המפקיר מעות אצל חנוני או השלחני אם היו צרורין והתומין או קשורין קשר משונה הרי זה לא ישתמש בהן לפי אם אברו או נגנבו אינו חייב באחריותן ואם אינן התומי ולא קשורין קשר משונה אעפ שהן צרורי יש לו להשתמש בהן לפי הוא נעשה עליה שומר שכר ואם אברו היי באחריותן ואם נאנסו כגון שאברו בלסטס מזוין הרי זה פטו ברא קורם שישתמש בהן אבל אחר שנשתמש בהן נתחייב באחריותן ככל מלוה שבעולם עד שיחזירם לבעלים המפקיר מעות אצל בעל הבית בין צרורין בין מותרי הרי זה לא ישתמ בהן לפי אם אברו או נגנבו אינו חייב באחריותן והוא שיטמנם בקרקע כמו שבארנו

המפקיר חבית אצל חברו בין שיחרו לה הבעלים מקום בין לא יחרו לה מקום וטלטלה לצרכו ונשברה בין שהחזי למקומה בין אחר שהחזירה למקו שיחרו לה נשברה חייב לשלם טלטלה לצרכה בין שנשברה מתוך ירו בין שנשבר משהניחה במקום אחר פטור אין מקבלין פקרונות לא מן הנשים ולא מן העברים ולא מן התינוקות קבל מן האשה יחזיר לאשה מתה יחזיר לבעלה קבל מן העבר יחזי לעבר מת יחזיר לרבו קבל מן הקטן יקנה לו בו ספר תורה או דקל שיאכל בהן פירותיו וכולן שאמר בשעת מיתתן של פלני הם אם נאמנין לו יעש כפירוש ואם לאו יחזי ליורשיה

הפקרון והאברה לא נתנו ליתבע אלא במקומם כיצר הפקיר אצלו בירושלם אינו יכול לתבעו בנוב ואם החזיר לו בנוב מקבלו ממנו הפקיר אצלו בישוב והביא פקרונו במרבר אינו מקבלו ממנו אלא יאמ לו הרי הוא באחריותך עד שתחזירנו לי בישוב כדרך שהפקרתי אצלך בישוב הספקיר אצל חברו והלך בעל הפקרון למרינת הים והרי השומר רצה לפרש מיבשה לים או לצאת ביישרה יש מי שהורה שאם בא השמר והבי הפקרו לבר נפטר מאחריות שמירתו ורברים של טעם הם שאין אוסרין זה במרינה זו מפני פקרון של זה שהלך ואי אפשר לו להוליכו עמו שמא יארע לו אונס ויהיה חייב באחריותו ובר מפקירין אותו ביר נאמן אצלם משום השב אבריה לבעלים

פרק שמיני

המפקיר אצל חברו בהמה או כלים ונגנבו או אברו אמר הריני משלם ואיני נשבע ונמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח או מכר משלם תשלומי ארבעה וחמש למי משלם למי שהיה הפקרון אצלו שהרי אמ אשלם

חזרה הבהמה עצמה חוזרת לבעליה היא וגזותיה ולרותיה שאין זה השומר קונה שבח הבא מגופה אלא שבח הבא מאליו וכבר בארנו שאין הגנב מחזיר גזות ולרות אלא לפני יאוש נשבע השומר ולא רצה לשלם ואחר כך

נמצ׳ הגנב משל׳ תשלומי כפל טבח או מכר משלם תשלומי
ארבעה וחמשה למי משלם לבעל הפקדון וכן השוכר
פרה מחברו ונגנבה ואמר הריני משלם ואיני נשבע ואחר
כך הוכר הגנב משל׳ תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה
לשומר שאו׳ רצה השוכר היה נשבע שנגנבה באונס
ונפטר שומר חנם שאמר פשעתי וכה בכפל שהרי חייב
עצמו לשלם ואו׳ רצה אמר נגנבה או אבדה והיה פטור
וכן נושא שכר והשוכר שאמר נגנבה קנה הכפל שהרי חיי׳
עצמו לשלם ואו׳ רצה אמר מתה והיה נפטר אבל
השוא׳ אינו קונה הכפל עד שישל מעצמו קדם ושל׳ מעצמו
ואחר כך הוכר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה לשוא׳
כל הקונה הכפל קונה השבח הבא מאיו כיצד
הפקיד ארבע סאין אצל חברו והרי הן שוין סלע ונגנבו או
אברו ואמ׳ הריני משלם סלע ואיני נשבע ואחר כך נמצאו
והרי הן שוין ארבע סלעים הרי הן של שומר ואינו משלם
אלא סלע בד״א בשלא הטריחן לבעלים בדין אבל אם
הורה שפשע וחייבוהו ב״ד ליתן ולא נתן ברצונו עד שכפוהו
ב״ד על כרחו ונטלו ממנו ואחר כך הוכר הגנב או נמצא
הפקדון יחזיר לבעלים כמות שהוא ומחזירין לשומר הדמים
שלקחו ממנו ואם כלים או קרקע גבו ב״ד ממנו בשומא
מחזיר לשומר כליו או שרהו תבעוהו בעלים לשומר
ונשבע ואחר כך שלם והוכר הגנב הואיל ושלם ברצונו וכה
בכפל אע״פ הטריחו בתחלה לדין עד שנשבע אמר השומר
בתחלה איני משלם וחזר ואמר הריני משלם וזכה בכפל

אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם או שאמר
הריני משלם ומת ואמרו הבנים אין אנו משלמין או שלא
הספיק לתבוע את השומ׳ עד שמת ותבע הבני׳ ושלמו בני
השומר או ששלמו הבנים לבנים או ששלם השומר מחצה
של׳ שתי פרות ושלם אחת מהן של׳ מהשותפין ושלם לאחר
מהן שותפין ששאו׳ ושלם אחר מהן שא׳ מן האשה ושלם
לבעלה אשה ששא׳ה ושלם בעלה כל או׳ ספק והרי הכפל
מוטל בספק ואינו תחת יד אחד מהן לפיכך חולקין
הכפל או השבח בין בעל הפקדון ובין השומר ואם קדם
אחד מהן ותפס הכל אין מוציאין מידו ואפי׳ בחוצה לארץ

נגנב הפקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב
אחר שומר חנם ואחר שומ׳ שכר עושה דין עם הגנב ואינו
נשבע קדם ונשבע ואחר כך הוכר הגנב אם שומר חנם
הוא רצה עומד בשבועתו רצה עושה דין עם הגנב ואם
שומר שכר הוא עושה עמו דין נגנב הפקדון באונס
והחזירו הגנב לבית השומר והרי הוא בהמה ומתה שם
בפשיעה יש בדבר ספק אם כלתה שמירתו ונפטר או עדין
לא כלתה שמירתו לפיכך השומר פטור מלשלם ואם תפסו
הבעלים אין מוציאין מידם

הלכות מלוה ולוה

יש בכללן י״ב מצות ד׳ מצות עשה וח׳ מצות לא תעשה
וזהו פרטן א׳ להלות לעני ומך ב׳ שלא יגוש
אותו ג׳ ליגוש את הנכרי ד׳ שלא ימשכן בעל
חוב בזרוע ה׳ להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך
לו ו׳ שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא
צריך לו ז׳ שלא יחבול אלמנה ח׳ שלא יחבול
כלים שעושין בהן אוכל נפש ט׳ שלא יתן המלוה
ברבית י״א שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה
ברבית לא יעיד ביניהן ולא יכתוב שטר ולא יערוב י״ב
ללות מן הנכרי ולהלות לו ברבי׳ ובאור מצות או׳ בפרקי׳ או׳

פרק ראשון

מצות עשה להלות לענייי ישרא׳ שנ׳ אם כסף תלוה את עמי
את העני עמך יכול רשות ת״ל העבט תעביטנו וגו׳ ומצוה זו
גדולה מן הצדקה על העני השוא׳ שזה כבר נצרך לשא׳ וזה
עדין לא הגיע למדה זו והתורה הפקידה על מי שימנע
מלהלות לעני שנ׳ ורעה עינך באחיך האביון וגו׳ כל הנוגש
העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו עובר בלא תעשה
שנ׳ לא תהיה לו כנושה ומצו׳ עשה לנגוש את הנכרי ולהצר
לו שנ׳ לנכרי תגוש מפי השמועה למדו שזו מצות עשה
אסור לאדם להראות לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו אפי׳
לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע״פ שאינו תובעו
ואין צריך לומר אם תבעו וכשם שאסור לזה לתבוע כך
אסור ללוה לכבוש ממון חברו שבידו ולומר לו לך ושוב
והוא יש לו שנ׳ אל תאמר לרעך לך ושוב וכן אסור
ללוה ליקח הלואה ולהוציא׳ שלא לצורך ולאבדה עד שלא
ימצא בעל חוב מאין יגבה אע״פ שהמלו׳ עשיר גדול ועושה
זה רשע הוא שנ׳ לוה רשע ולא ישלם וצוו חכמים יהי ממון
חברך חביב עליך כשלך כשיתבע המלוה הלואתו
אע״פ שהוא עשיר והלוה דחוק וטרוד במזונות אין מרחמין
בדין אלא גובין לו חובו עד פרוטה אחרונה מכל מטלטלין
שימצאו לו ואם לא הספיקו המטלטלין גובין לו מן הקרקע
אחר שמחרימין על מי שיש לו מטלטלין או מי שידע לו
מטלטלין ולא יביאם לב״ד וגובין מכל קרקע שיש
לו אע״פ שהיא משועבדת לכתובת אשתו או לבעל חובו
שקדם גובין לזה ואם יבא הראשון ויטרוף יטרוף טען
הלוה שמטלטלין אלו שבידי אינן שלי אלא פקדון הם בידי או
שכורין או שאולין אין שומעין לו או יביא ראיה או יגבה
מהן בעל חובו אין בעל חוב גובה לא מכסות אשתו
ובניו של לוה ולא מבגדי׳ צבועין שצבען לשמן אע״פ שעדי׳
לא לבשו אותן ולא מסנדלים חדשים שלקחן לשמן אלא
הרי אלו שלהן בד״א בכלי החול אבל בגדי שבת והמועד
גובה אותן בעל חוב ואין צריך לומר אם היו בהן טבעות
וכלי זהב או כסף שהכל לבעל חובו היה לו מטלטלין
או קרקע והרי עליו שטר חובות לגוים ואמר הרי כל נכסי
משועבדין לגוים ואם יטלו אותן הישראלים בחובן יאסרו
אותן הגוים בחובן ואפי׳ בשביה הורו רבותי שאין שומעין
לו ויגבו הישראלים וכשיבאו הגוים ויאסרוהו הרי כל ישרא׳
מצווין לפרותו מסדרין לבעל חוב כדרך שמסדרין
בערכין כיצד אומר ללוה הבא כל המטלטלין שיש לך ולא
תניח אפי׳ מחט אחת ונותנין לו מן הכל מזון יום וכסות
שנים עשר חדש מכסות הראויה לו ולא שילבש בגדי׳ משי
או מצנפת והובה אלא מעבירי׳ אותה ממנו ונותנין לו כסות
הראויה לו לשני׳ עשר חדש ומטה לישב עליה ומטה ומצע
הראוין לו לישן עליהן ואם היה עני מטה ומפץ לישן עליו
ואין נותנין כלים כאו׳ לאשתו ובניו אע״פ שהוא חייב
במזונותיהן ונותנין לו סנדליו ותפליו היה אומן
נותנין לו שני כלי אומנות מכל מין ומין כגון שהיה חרש
נותנין לו שני מעצדין ושתי׳ מגרו׳ היה לו מין אחד מרובה
ומין אחר מועט נותנין לו שנים מן המרובה וכל שיש לו מן
המועט ואין לוקחין לו כלים מדמי המרובה היה אכר
או חמר אין נותנין לו לא צמדו ולא חמורו וכן אם היה
ספן אין נותנין לו ספינתו אע״פ שאין לו מזונות אלא מאלו
אין אלו כלים אלא נכסים וימכרו עם שאר המטלטלין בב״ד
וינתנו לבעל חובו מלוה שמא להפרע שלא בפני
הלוה כגון שהיה הלוה במדינה רחוק ותפסה האשה מפלט
מנכסי הבעל כדי שתזון מהן מוציאין אותן מידה ונותנין
לבעל חוב שאפי׳ היה בעלה עמה לא היה יכול לזון את
אשתו ובניו עד שיפרע לו כל חובו

פרק שני

דין תורה שבזמן שיתבע המלו׳ את חובו אם נמצאו ללוה
נכסים מסדרין לו ונותנין לבעל חובו את השאר כמו
שבארנו ואם לא נמצאו ללוה כלים או נמצאו לו דברים
שמסדרין לו בלבד ילך הלוה לדרכו ואין אוסרין אותו
ואין אומרין לו הבא ראיה שאתה עני ולא משביעין אותו
כדרך שדנין הגוים שנ׳ לא תהיה לו כנושה אלא אומ׳ למלוה
אם אתה יודע נכסים לזה המחויי׳ לך לך ותפוס אותן טען
שיש לו והחביא אותן והרי הן בתוך ביתו אין מן הדין
שיכנס לביתו לא הוא ולא שליח ב״ד שהתורה הקפידה על
זה שנ׳ בחוץ תעמד אבל מחרימין על מי שיש לו ולא יתן

לבעל חובו   כשראו הגאונים הראשונים שעמדו אחר
חבור התלמוד שרבו הרמאי' וננעלה דלת בפני לוין התקינו
שמשביעין את הלוה שבוע חמורה כעין של תורה בנקיטת
חפץ שאין לו כלום יתר על דברים שמסדרין לו   ושלא
החביאן ביד אחרים ושלא נתן מתנה על מנת להחזיר

וכולל בשבועה זו שכל שירויח וכל שיבא לידו או
לרשותו מאשר תשיג ידו לא יאכיל ממנו כלום לא לאשתו
ולא לבניו ולא ילביש אותן ולא יטפל בהן   ולא יתן מתנה
לאדם בעולם   אלא יוציא מכל אשר תשיג ידו מזון שלשים
יום וכסות שנים עשר חדש מזון הראוי לו וכסות הראויה לו
לא אכילת הזוללי' והסובאי' או בני מלכי' ולא מלבושי הפחו'
והסגני' אלא כדרכו וכל היתר על צרכו יתן לבעל חובו ראשו'
ראשון עד שיגבנו כל חובו   ומחרימין תחלה על מי
שידע לפלני נכסי' גלוין או טמונין ולא יודיע לב"ד גם אחר
התקנה הזאת אין בעל חוב יכול להכנס לתוך ביתו שללוה
לא הוא ולא שליח ב"ד שלא תקנו לעקור גוף התורה   אלא
הלוה עצמו יוציא כליו או יאמ' כך וכך הוא שיש לי מניחין
הראוי לו ויוציא השאר וישבע כתקנה זו וכזה דנין ישראל
בכל מקומותן   נראה לו ממון אחר שנשבע שבועה
זו ואמר של אחרים הוא או עסק הוא בידי   אין שומעין לו
עד שיביא ראיה וכן הורו רבותי   מי שנשבע שבועה
זו שאין לו כלום וכל מה שירויח יתן לבעל חובו   אין כל
אחר מבעלי חובות בא ומשביעו ששבועה אחת כוללת כל
בעלי חובות ותקנת אחרוני' היא ואין מדקדקין בה להחמי'
אלא להקל   מי שהוחזק שהוא עני וכשר והולך בתום
והדבר גלוי וידוע לדיין ולרוב העם ובא בע' חובו להשביעו
בתקנה זו   והוחזק התובע שאינו מסתפק בעניות זה אלא
רוצה לצערו בשבוע' זו להצר לו ולביישו ברבי' כדי להנקם
ממנו או כדי שילך וילוה מן הגוים או יקח נכסי אשתו ויתן
לזה עד שינצל משבועה זו יראה לי שאסור לדיין ירא שמי'
להשביעו שבועה זו ואם השביעו בטל לא תעשה שלתורה
לא תהיה לו כנושה   ולא עוד אלא ראוי לדיין לגעור
בתובע ולטרדו מפני שהוא עור והולך בשרירות לבו שלא
תקנו הגאונים תקנה זו אלא מפני הרמאין   והרי נאמר עד
דרוש אחיך אותו דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי
ומאחר שהוחזק זה שהוא עני ושאינו רמאי אסור להשביעו

וכן אני אומר שמי שהוחזק רמאי ודרכיו מקולקלים
במשאו ומתנו והרי הוא אמוד שיש לו ממון וטען שאין לו
כלום והרי הוא רץ להשבע בתקנה זו שאין ראוי להשביעו
אלא אם יש כח בדיין לעשותו עד שיפרע בעל חובו   או
לנדותו עד שיתן יעשה מאחר שהוא אמוד שפריעת בעל
חוב מצוה   כללו שלדבר כל שיעשה הדיין מדברים אלו
וכונתו לרדוף הצדק בלב שנצטוינו לרדפו ולא לעבר הדין
על אחד מבעלי דינין   הרי זה מורשה לעשות ומקבל שכר
והוא שיהיו מעשיו לשום שמים   מי שנתחייב בשבועה
זו מפני שטר חוב שעליו והודה לאחרים בחובות אחרים
והשיגה ידו יתר על הראוי לו   לא יטול היתר אלא בעלי
שטרות בלבד   שמא קנוניא עושה בהודאתו על נכסיו של
זה   ראובן שהיה חייב לשמעון מאה ולוי חייב לראובן
מאה מוציאין מלוי ונותנין לשמעון   לפיכך אם אין לראובן
נכסים והיו לו שטרי החוב על לוי ואמר לו שטר אמנה הוא
פרוע הוא והודה לו ראובן אין משגיחין על הודאתו   שמא
קנוניא הם עושין לאבד זכותו של שמעון אלא ישבע שמעון
ויטול מלוי כדי כל טורח שאינו נפרע אלא בשבוע וכן כל מי
שיש עליו שטר חוב והודה לאחר מעצמו בחוב אחר אם אי'
לו נכסים   כדי שיגבו שניהם גובה בעל השטר בלבד שלא
יעשו קנוניא על שטרו של זה   אסור לאדם להלות מעותיו
בלא עדי' ואפילו לתלמיד חכם אלא אם כן הלוהו על המשכון
והמלוה בשטר משובח יתר וכל המלוה בלא עדי' עובר משו'
ולפני עור לא תתן מכשול וגורם קללה לעצמו   הרב שלוה
מעבדו ואחר כך שחררו או לוה מאשתו   ואחר כך גרשה
אין להן עליו כלום שכל מה שקנה עבד קנה רבו וכל המעו'
שביד האשה בחזק' בעלה אלא אם הבי' ראיה שהן מנדוניית

פרק שלישי

אמנה בין שהיה ענייה בין שהיה עשיר אין ממשכנין אותה
לא בשעת הלואה ולא שלא בשעת הלואה ולא על פי ב"ד
שנ' ולא תחבול בגד אלמנה   ואם חבל מחזירין ממנו בעל
כרחו ואם תודה לו תשלם ואם תכפור תשבע אבד המשכו'
או נשרף קודם שיחזיר לוקה   וכן המלוה את חברו
בין שהלוהו על המשכון בין שמשכנו אחר הלואה בידו או
על פי ב"ד   לא יחבול כלים שעושין בהן אוכל נפש כגון
הרחים והעריבות של עץ ויורות שמבשלין בהן וסכין של
שחיטה וכיוצא בהן   שנ' כי נפש הוא חובל   ואם חבל
מחזיר בעל כרחו ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר
לוקה   חבל כלים הרבה של אוכל נפש כגון שחבל
עריבה ויורה וסכין חייב על כל כלי וכלי בפני עצמו אפילו
שני כלים שהן עושין מלאכה אחת   חייב עליהן משום שני
כלים ולוקה שתים על שניה שנ' לא יחבול רחים ורכב לחוו'
על הרחים בפני עצמו ועל הרחים בפני עצמו   כשם
שהרכב והרחי' מיוחדין שהן שני כלי' ומשמשין מלאכ' אחד
וחיי' על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו כך כל שני כלי'
אעפ' שמשמשין מלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו ועל
זה בפני עצמו וכן אם חבל צמד בקר החורש לוקה שתים

המלוה את חברו אחד עני ואחד עשיר לא
ימשכננו אלא בב"ד   ואפי' שליח ב"ד שבא למשכן לא יכנס
לביתו וימשכננו אלא עומד בחוץ והלוה נכנס לביתו ומוצי'
לו המשכון שנ' בחוץ תעמד   אם כן מה בין בעל
חוב לשליח ב"ד ששליח ב"ד יש לו ליקח המשכון מיד הלוה
בזרוע ונותנו למלוה   ובעל חוב אין לו ליקח המשכון עד
שיתן לו הלוה מדעתו   עבר בעל חוב ונכנס לבית
הלוה ומשכנו או שחטף המשכון מידו בזרוע   אינו לוקה
שהרי נתק לעשה שנאמר השב תשיב לו את העבוט כבא
השמש ואם לא קיים עשה שבה כגון שאבד המשכון או
נשרף לוקה ומחשב דמי המשכון ותובע השאר בדין
אחר הממשכן את חברו בב"ד או שמשכנו בידו בזרוע או
מדעת הלוה אם איש עני הוא ומשכנו דבר שהוא צריך לו
הרי זה מצוה להחזיר לו העבוט בעת שהוא צריך לו מחזי'
לו את הכר בלילה כדי לישן עליו ואת המחרישה ביום כדי
לעשות בה מלאכתו שנ' השב תשיב לו את העבוט
עבר ולא השיב לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה עובר
בלא תעש' שנ' לא תשכב בעבוטו לא תשכ' ועבוטו אצלך זו
כסות לילה ובכלי' שהוא עושה בהן מלאכתו ביום או לובשן
הוא אומ' עד בא השמש תשיבנו לו מלמד שיחזירו כל היום
אם כן הוא שמחזיר לו המשכון בעת שהוא צריך לו ולוקח
אותו בעת שאינו צרי' לו מה יועיל המשכון כדי שלא ישמט
החוב בשביעית ולא יעשה מטלטלי' אצל בניו אלא יפרע מן
המשכון אחר שמת הלוה   הא למדת שהממשכן את
העני דבר שהו' צריך לו ולא החזירו לו בזמנו עובר משום
שלשה שמות משום לא תבא אל ביתו ומשום השב תשיב
לו את העבוט ומשום לא תשכב בעבוטו   בד"א שמשכנו
שלא בשעת הלואתו   אבל אם משכנו בעת הלואתו אינו
חייב להחזיר לו כלל ואינו עובר בשם מן השמות האלו

שליח ב"ד שבא למשכן לא ימשכן דברים שאי אפשר
לאדם ליתן אותם משכון   כגון בגד שעליו וכלי שאוכל בו
וכיוצא באלו ומניח מטה ומצע לעשיר   ומטה ומפץ לעני
וכל הנמצא בידו חוץ מאלו יש לו למשכנו ויחזי' לו כלי היום
ביום וכלי הלילה בלילה היו לפניו שני כלים   נוטל אחד
ומחזיר אחד   עד מתי הוא חייב להחזיר וליקח עד לעולם
ואם היה המשכון מדברים שאינו צריך להם   ואין מניחין
אותן ללוה   הרי זה מניחו אצלו עד שלשים יום   ומשלשים
יום ואילך מוכר המשכון בב"ד   מת הלוה אחר שהשיב לו
המשכון שומטו המלוה מעל בניו ואינו מחזיר הערב מותר
למשכן בזרוע ולהכנס לביתו וליטול המשכון שנ' לקח בגדו
כי ערב זר וכן מי שיש לו שכר אצל חברו בין שכר בהמתו
וכליו בין שכר ביתו   הרי זה מותר למשכנו שלא על פי ב"ד

ונכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו ואם זקף עליו השכר
במלוה אסור שנ׳ כי תשה ברעך משאת מאומה וכו׳
מי שהיה בידו משכונו של עני אם היה שכרו יתר על פחתו
כגון קרדום ומסר וכיוצ׳ בהן הרי זה מותר להשכירו ומנכה
שכרו תמיד בחובו מפני שזה כמשיב אבדה ואינו צריך
רשות בעלים

פרק רביעי

נשך ומרבית אחד הוא שנאמ׳ את כספך לא תתן לו בנשך
ובמרבית לא תתן אכלך ולהלן הוא אומר נשך כסף נשך
אוכל נשך כל דבר אשר ישך ולמה נקרא שמו נשך מפני
שהוא נושך שמצער את חבירו ואוכל את בשרו ולמה
חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין כדרך שאסור
להלות כך אסור ללות ברבית שנ׳ לא תשיך לאחיך מפי
השמועה למדו שזו אזהרה ללוה כלומר לא תנשך לאחיך
וכן אסור להתעסק בין לוה ומלוה ברבי׳ וכל מי שהיה ערב
או סופר או עד ביניהן הרי זה עובר בלא תעשה שנ׳ לא
תשימון עליו נשך זו אזהרה אף לעדים ולערב ולסופר
הא למדת שהמלוה ברבית עובר על ששה לאוין לא תהיה
לו כנושה את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן
אכלך אל תקח מאתו נשך ותרבית לא תשימון עליו נשך
ולפני עור לא תתן מכשול והלוה עובר בשנים לא תשיך
לאחיך ולפני עור לא תתן מכשול ערב ועדים וכיוצא בהן
אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך וכל מי שהיה
סרסור בין שניה׳ או שסייע אחד מהן או הורהו עובר משו׳
לפני עור לא תתן מכשול אע״פ שהמלוה ולוה עוברין על כל
אלו הלאוין אין לוקין עליו מפני שניתן להשבון שכל המלוה
ברבי׳ אם היה רבי׳ קצוצה שהיא אסורה מן התורה הרי זו
יוצאה בריינין ומוציאין אותה מן המלוה ומחזירין ללוה
ואם מת המלוה אין מוציאן מיד הבנים הניח להם אביהם
מעות של רבית אע״פ שהן יודעין שהן של רבית אינן חייבי׳
להחזיר הניח להם פרה וטלית של רבית וכל דבר המסוים
חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן בד״א בשעשה תשובה
ולא הספיק להחזיר עד שמת אבל אם לא עשה תשובה
אין חוששין לכבודו ואפי׳ דבר המסויים אין מחזירין
הגזלנין ומלוה ברבי׳ שהחזירו אין מקבלין מהן כדי לפתוח
להן דרך לתשוב׳ וכל המקב׳ מהן אין רוח חכמי׳ נוחה הימנו
ואם היתה גזלה קיימת והרבית דבר המסויים והרי הוא
בעצמו מקבלין מהן שטר שכתוב בו רבית קצוצה בין
של דבריה׳ גובה את הקרן ואינו גובה את הרבי׳ קדס וגבה
הכל מוציאין ממנו הרבית קצוצה אבל אבק רבית שהוא
מדבריה׳ אינו גובה מן הלוה למלוה ואין מחזירין אותו מן
המלוה ללוה כל הכותב שטר רבית הרי זה ככותב ומעיד
עליו עדים שכפר בה׳ אלהי ישרא׳ וכן כל הלוה ומלוה ברבית
בינו לבין עצמן הרי הן ככופרי׳ בה׳ אלהי ישרא׳ וכפרו ביציא׳
מצרים שנ׳ את כספך לא תתן לו בנשך וגו׳ אני ה׳ אלהיכם
אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים אסור לאדם להלות
בניו ובני ביתו ברבית אע״פ שאינו מקפיד ומתנה הוא
שנותן להן הרי זה אסור שמא ירגילם בדבר זה תלמידי
חכמי׳ שהלוו זה את זה ונתן לו יתר על מה שלוה ממנו הרי
זה מותר שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה שהרי הן
יודעין חומר אסור הרבית המלוה את חברו ומצא
הלוה יתר אם בכדי שהדעת טועה חייב להחזיר ואם לאו
מתנה הוא שנתן לו או גזלה היתה לו בידו והבליע לו
בחשבון או אחר צוה להבליע לו בכמה הדעת טועה
באחת ובשתים או בחמשה או בעשרה שמא מנה חמשה
חמשה או עשרה עשרה וכן אם מצא יתר מנין החמשיות
או מנין העשרות חייב להחזי׳ לו שמא האחרים שהיה מונה
בהן החמשות או העשרות נתערבו עמהם המלוה
את חברו על המטבע וכן הכותב לאשתו בכתובתה מטבע
ידוע ופירש משקלו והוסיפו על משקלו אם הוזלו הפירות
מחמת התוספת מנכה לו שעור התוספת ואפי׳ הוסיפו עליו
כל שהוא ואם לא הוזלו מחמת התוספת אינו מנכה לו אלא
נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה בד״א בשהוסיפו עליו
עד חמישיתו כגון שהיה משקלו ארבעה ועשהו ארבעה
אבל אם הוסיפו לו יותר על
חמישיתו מנכה לו כל התוספת אע״פ שהוזלו הפירות
והוא הדין למלוה על המטבע ופחתו ממנו המלוה את
חברו על המטבע ונפסל אם יכול להוציאו במדינה אחרת
ויש לו דרך לאותה מדינה נותן לו ממטבע שהלוה ואומר
לו לך והוציאו במקום פלני ואם אין לו דרך לשם נותן לו
ממטבע היוצא באותה שעה וכן בכתובתה הורו מקצת
הגאונים שהלוה שמחל למלוה ברבית שלקח ממנו או
שעתיד ליקח אע״פ שקנו מידו שמחל או נתן מתנה אינו
מועיל כלום שכל רבית שבעולם מחילה היא אבל התורה
לא מחלה ואסרה מחילה זו ולפי׳ אין המחילה מועלת ברבי׳
אפילו ברבית של דבריהם יראה לי שאין הוראה
זו נכונה אלא מאחר שאמר המלוה להחזיר לו וידע המלוה
שדבר אסו׳ עשה ויש לו ליטול ממנו אם רצה למחול מוחל
כדרך שמוחל הגזל ובפי׳ אמרו חכמי׳ שהגזלנין ומלוי רביות
שהחזיר אין מקבלין מהן מכלל שהמחילה מועלת
נכסי יתומים מותר ליתן אותם לאדם נאמן שיש לו נכסים
טובים קרוב לשכר ורחוק להפסד כיצד אומר לו תהיה
נושא ונותן בהן אם יש שם ריוח תן להם חלקן מן הריוח
ואם יש שם הפסד תפסי׳ אתה לבדך שזה אבק רבית הוא
וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם ובנכסי יתומי׳
לא גזרו

פרק חמישי

הגוי וגר תושב לוין מהן ומלוין אותן ברבית שנ׳ לא תשיך
לאחיך לאחיך אסור ולשאר העולם מותר ומצות עשה
להשיך לגוי שנ׳ לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות
עשה וזהו דין תורה אסרו חכמים שיהיה ישרא׳
מלוה את הגוי רבית קצוצה אלא בכדי חייו גזרו שמא ילמו׳
ממעשיו ברוב ישיבתו עמו לפי׳ מותר ללות מן הגוי ברבי׳
שהרי הוא בורח מלפניו ואינו רגיל אצלו ותלמיד חכם
שאינו רגיל בו ללמוד ממעשיו מותר להלות לגוי ברבית
אפי׳ להרויח וכל אבק רבית עם הגוים מותרת לכל
ישרא׳ שלוה מעות מן הגוי ברבי׳ ובקש להחזירם לו מצאו
ישרא׳ אחר ואמר לו תנם לי ואני מעלה לך כדרך שאתה
מעלה לגוי הרי זה מותר אפי׳ העמידו אצל הגוי עד שיטו׳
הגוי מעותיו ויחזור ויתנם ביד ישרא׳ האחר גוי
שלוה מעות מישרא׳ ברבית ובקש להחזירם לו מצאו ישרא׳
אחר ואמר לו תנם לי ואני מעלה לך כדרך שאתה מעלה
לישרא׳ הרי זה מותר ואם העמידו אצל ישרא׳ אע״פ שנתן
הגוי המעות בידו הואיל ומדעת ישרא׳ נתן הרי זו רבית
קצוצה אסור לישרא׳ להלות מעותיו ביד גוי כדי
להלותן ברבית לישרא׳ וגוי שהלוה את ישרא׳ ברבית אסו׳
לישרא׳ אחר להיות לו ערב שכיון שדיניהם שתובע הערב
תחלה נמצא הערב תובע את ישרא׳ ברבית שהערב חייב
בה לגוי לפיכך אם קבל עליו הגוי שלא יתבע את הערב
תחלה הרי זה מותר ישרא׳ שלוה מעות מן הגו׳ ברבי׳ וזקפן
עליו במלוה ונתגייר אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה
גובה את הקרן והרבית ואם משנתגייר זקפן עליו במלוה
גובה הקרן ולא הרבית אבל גוי שלוה מישרא׳ ברבית וזקף
עליו את הרבית במלוה אע״פ שזקפן עליו אחר שנתגייר
גובה את הקרן ואת הרבית שלא יאמרו בשביל מעותיו
נתגיי׳ זה וגובה הישרא׳ ממנו אחר שנתגייר בהן כל מעות
הרבית שנתחייב בהן כשהיה גוי מצוה להקדים
הלואת ישרא׳ בחנם להלואת גוי ברי׳ אסור לאדם שיתן
מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד שזה אבק רבית הוא
והעושה כן נקרא רשע ואם נתן חולקין בשכר ובהפסד
כדין העסק והנותן מעותיו קרוב להפסד ורחוק לשכר
נקרא הרי זה חסיד אין מושיבין חנוני למחצית
שכר ולא יתן מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר ולא
ביצים להושיב תחת התרנגולין שלו למחצית שכר אלא אם

כן נתן לו שכר עמלו ומזונו או יהיה ריוח המתעסק יתר על
הפסדו כמו שבארנו בענין השותפות המשתתף עם
חברו במעות או בקרקע או הנותן לו עסק לא יצרף השכר
עם הקרן שמא לא יהיה שם שכר ונמצאו באין לידי רבית
וכן לא יתן לו מעות בתורת עסק או שותפות ויכתוב אותן
מלוה שמא ימות ונמצא השטר ביד היורש וגובה בו את
הרבית אסור להקדים הרבית או לאחר אותו כיצד
נתן עיניו ללות ממנו והיה משלח לו סבלונו בשביל שילוהו
זו היא רבית מוקדמת לוה ממנו והיה משלח לו סבלונות
בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו זו היא רבית מאוחרת
ואם עבר ועשה כן הרי זה אבק רבית מי שלוה
מחברו ולא היה רגיל מקודם להקדי׳ לו שלום אסור להקדי׳
לו שלום ואין צריך לומר שיקלסו בדברי׳ או ישכים לפתחו
שנ׳ נשך כל דבר אפי׳ דברי׳ אסורים וכן אסור לו ללמד את
המלוה מקר׳ או תלמוד כל זמן שמעותיו בידו אם לא היה
רגיל בזה מקודם שנ׳ נשך כל דבר המלוה את חברו לא
יאמר לו דע אם בא איש פלו׳ ממקום פלני כלומר שתכבדו׳
ותאכילו ותשקהו כראוי וכן כל כיוצא בזה יש דברים שהן
כמו רבית ומותרין כיצד לוקח אדם שטרותיו של חברו
בפחות ואינו חושש ומותר לאדם ליתן לחברו דינר כדי
שילוה לפלני מאה דינרין שלא אסרה תורה אלא רבית
הבאה מן הלוה למלוה וכן אומר אדם לחבירו הא לך דינר
זה ואמור לפלני שילוני שלא נתן לא שכר אמירה
יש דברים שהן מותרין ואסור לעשותן מפני הערמת רבית
כיצד אמר לו הלוני מנה אמר לו מנה אין לי חטים יש לי
במנה ונתן לו חטים במנה וחזר ולקחן ממנו בתשעים הרי
זה מותר אבל אסרוהו מפני הערמת רבית שהרי נתן לו
תשעים ולוקח מנה ואם עבר ועשה כזה הרי הוא מוציא
ממנו מאה בדין שאפי׳ אבק רבית אין כאן וכן מי
שהיתה שדה ממושכנת בידו לא יחזור וישכור אותה לבעל
השדה מפני הערמת רבית שהרי זה עומד בשדהו כשהיה
ונותן לזה שכר בכל חדש בשביל מעותיו שהלוהו
אסור להשכיר הדינרין שאין זה דומה למשכיר את הכלי
שהכלי חוזר בעצמו וזה מוציא לו ומביא דינרין אחרות
ונמצא זה אבק רבית מלך שהיו דיניו שכל מי שיתן
המס הקצוב על כל איש ואיש על ידי זה שלא נתן ישתעבד
בו ונתן על ידו דינר אע״פ שמשתעבד בו יותר מדינר הרי
זה מותר וכן כל כיוצא בזה

פרק ששי

המלוה את חברו סלע בחמשה סלעים או סאתים חטים
בשלש או סלע בסלע וסאה או ג׳ סאין בג׳ סאי׳ ודינר כללו
של דבר כל הלואה בתוספת כל שהו הרי זו רבית ויוצאה
בדיינין וכן המלוה את חברו והתנה עמו שידור
בחצרו חנם עד שיחזיר לו הלואתו או ששכר ממנו בפחות
וקצב הדבר שפוחת לו מן השכר עד שיחזיר לו הלואתו או
שמשכן בידו מקום שפירותיו מצוין בעת ההלואה כגון
שמשכן חצרו על מנת שידור בו בחנם הרי זו רבית של
תורה ויוצאה בדיינין וכן המוכר שדה או חצר
באסמכתא היאיל ולא קנה הגוף הרי כל הפירות שאכל
רבית ומחזיר אותן והוא הדין לכל מי שקנה קנין גמור
מתחלה שהוא מחזיר את הפירות מפני שאם אכל את
הפירות הרי זו רבית של תורה וכל דבר שהוא אסור משום
רבית חוץ מאלו הרי הוא אסור מדבריהם גזרה שמא יבא
לרבית של תורה והוא הנקר׳ אבק רבי׳ ואינו מוציא בדיינין
המלוה את חברו לא ימשוך את עבדו כדי
שיעשה בו מלאכה אע״פ שהעבד יושב ובטל ולא ידור
בחצרו בחנם אע״פ שאין החצר עשויה לשכר ואין דרך
בעל החצר להשכיר ואם דר צרי׳ להעלות לו שכר ואם לא
העלה לו הרי זו אבק רבית לפי שלא התנה עמו שילוהו
וידור בחצרו לפיכך אם עדין לא החזיר לו חובו ובא
לנכות שכר החצר שדר בה מן החוב אם היה השכר כנגד
החוב אינו מנכה לו הכל אלא כמו שיראו הדיינין שאם

תסלק אותו בלא כלום הרי זה כמי שהוציא אותו בדיינין
ואבק רבית אינה יוצאה בדיינין הורו רבותי
שהמלוה את חבירו ולאחר זמן תבע חובו ואמר לו הלוה
דור בחצרי עד שאחזיר לך חובך הרי זה אבק רבית לפי
שלא קצץ בשעת הלואה שנ׳ לא תתן לו בנשך המלוה
את חברו על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי מכאן ועד
שלש שנים הרי היא שלי הרי זה לא קנה מפני שהיא
אסמכתא לפיכך מנכה כל הפירות שאכל מפני שהוא רבית
של תורה אבל אם אמר לו המוכר אם לא אחזיר לך עד
שלש שנים קנה אותה מעכשו והביא לו בתוך שלש
אין לו פירות הביא לו לאחר שלש הרי כל הפירות ללוקח
המוכר בית או שדה ואמר המוכר ללוקח לכשיהיו
לי מעו׳ תחזיר לי קרקעי לא קנה וכל הפירות שאכל רבית
קצוצה ומוציאין אותה בדיינין אבל אם אמר לו הלוקח
מדעתו כשיהיו לך מעות אני אחזיר לך קרקע זה מותר
והלוקח אוכל פירות עד שיחזיר לו מעותיו מכר לו
את השדה ונתן לו מקצת הדמים אם אמר לו המוכר ללוקח
קנה כשעור מעותך כל אחד משניהם אוכל פירות כשעו׳
מעותיו אמר המוכר ללוקח לכשתביא שאר המעות
תקנה מעכשו שניהם אסורין לאכול הפירות מיד המוכר
אסור שמא יביא הלוקח שאר המעות ונמצאת השדה שלו
ונמצא המוכר אוכל פירות בשביל המעות שנשארו לו אצל
הלוקח וכן הלוקח אסור שמא לא יביא ונמצ׳ שאכל בשביל
מקצת המעות שיש לו אצל המוכר לפיכך מניחי׳ את הפירו׳
על ידי שליש עד שינתנו לאחד מהן אמר לו המוכר
לכשתביא שאר המעות תקנה הרי המוכר אוכל פירות עד
שיביא הלוקח ואם אכל הלוקח מוציאין ממנו אמר
לו המוכר קנה מעכשו ושאר המעו׳ הרי הן חוב אצלך הרי
הלוקח אוכל פירות ואם אכל המוכר מוציאין ממנו כל מה
שאכל הורו רבותי שהמלוה את חברו ומשכן לו שדהו
על מנת שיאכל פירותיה כל ימי המשכו׳ אע״פ שאינו מנכה
לו כלום הרי זו אבק רבית ואינו יוצאה בדיינין שאין
הממשכן את השדה דומה לממשכן בית שהרי אין בשדה
פירות מצויין בעת ההלואה ואפש׳ שירויח ויהיו שם פירות
ואפשר שיפסיד בזריעתה ועבודתה ולפי׳ היא אבק רבית
וכן אין המשכונה דומה למי שמכר באסמכתא
שהמוכר באסמכתא לא גמ׳ והקנהו והממשכן גמר והקנהו
גוף זה לפירותיו וכזה יראה מן התלמוד שהמשכונה אבק
רבית ואין לך להעמידה אלא בממשכן שדהו כמו שהורו
רבותי נמצאת למד ששלש משכונות הן משכונה
שהיא רבית קצוצה ומשכונה שהיא אבק רבית ומשכונה
שהיא מותרת כיצד משכן לו מקום שפירותיו מצוין תדיר
כגון חצר או מרחץ או חנות ואכל פירותיהן הרי זו רבית
קצוצה משכן לו שדה וכיוצא בה ובאו שם פירות ואכלן
הרי זו אבק רבית וכן אם משכן חצר וכיוצא בה בנכוי הרי
זה אבק רבית משכן שדהו בנכוי הרי זה מותר כיצד
הוא הנכוי כגון שהלוהו מאה דינרין ומשכן לו בהן חצרו
או שדהו ואמר לו המלוה הריני מנכה לך מעה כסף בכל
שנה בשכר קרקע זו כדי שיהו כל פירותי׳ שלי בחצר וכיוצ׳
בה אסור ובשדה וכיוצא בה מותר הורו מקצת גאונים
שכל משכונה שאין בה נכוי כלל הרי היא רבית קצוצה ולא
ירדו לעומק הדבר להפריש בין שדה לחצר ולפיכך נתקשו
להן דברי התלמוד וכן הורו שכל משכונה אפי׳ בנכוי אסור
בין בחצר בין בשדה ואין להן משכונה מותרת אלא בדרך
הזאת כיצד כגון שהלוהו מאה דינרין ומשכן לו בהן
בית או שדה והתנה עמו שאחר עשר שני׳ תחזור קרקע זו
לבעליה חנם הרי זה מותר לאכול פירותיה כל עשר שנים
אפי׳ היה שכרה שוה אלף דינרי׳ בכל שנה שאין זה אלא כמי
ששכר בפחות וכן אם התנה בעל השדה עמו כל זמן
שיביא לו מעות יחשב לו עשר בכל שנה ויסלקו ממנה
הרי זה מותר וכן אם התנה הלוה שכל זמן שירצה מחשב
לו מה שדר בו ויחזיר לו שאר הדמי׳ ויסתלק הרי זה מותר
שאי׳ זה אלא כשכירו׳ וכל תנאי שבשכירו׳ מותר כמו שביאר

פרק שביעי

המלוה את חברו ומשכן לו את השרה עד זמן קצוב או עד שיביא לו מעות ויסתלק והיה המלוה אוכל כל פירותיה אפי׳ אבל כשעור חובו אין מסלקין אותו בלא כלום שאם תסלק אותו בלא מעות הרי זה כמי שהוציא ממנו ברייני׳ ואין צריך לומ׳ שאם אכל יתר על מעותיו אין מוציאין ממנו וכן אין מחשבין משטר לשטר במשכונה היתה הקרקע הממושכנת בידו של יתומי׳ ואכל שעור חובו מסלקין אותו בלא כלום אבל יתר על חובו אין מוציאין ממנו היתר ומחשבין לו משטר לשטר כיצר מחשבין משטר לשטר הרי שהיתה שרה זו ממושכנת לו במאה דינרין ושרה אחרת ממושכנת לו בשטר אחר במאה דינר ושתי השרות לאדם אחר ואכל מפירות השרה האחת בחמשים ומפירות השניה במאה וחמשים אומרין לו הרי אכלת מן הפירות במאתים ואין לך כלום וכאלו השני ששרות שטר אחר ומשכונה אחת מקום שנהגו לסלק המלוה כל זמן שיביא לו מעות הרי כמו שפירש ואין צריך לפרש דבר זה וכן מקום שנהגו שלא יסתלק המלוה עד סוף זמן המשכונה הרי זה כמו שפירש וכל הממשכן סתם אינו יכול לסלקו עד שנים עשר חדש מקום שררכן לסלק המלוה כל זמן שירצה הלוה והתנה עמו המלוה שלא יסתלק עד עד סוף זמן המשכונה הרי זה אינו יכול לסלקו היה המנהג שאין הלוה מסתלק עד סוף זמנו וקבל המלוה עליו שיסתלק בכל עת שיביא לו מעותיו הרי זה צרי׳ לקנות מידו על כך המשכו׳ במקו׳ שמנהג׳ לסלק המלוה בכל עת שיביא מעותיו אין בעל חוב של מלוה גובה ממנה כדר׳ שגובה מן הקרק׳ ואין הבכו׳ נוט׳ בה פי שני׳ ושביעי׳ משמטתה וכשמסל׳ אותו אינו נוטל אפי׳ פירו׳ שבשלו ונפלו לארץ ואם הגביה אותן קודם שיסלקו קנה אותן ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו בעל חוב גובה הימנו והבכור נוטל פי שנים ואין השביעית משמטתה אע״פ שמשכונה זו אסורה היא ואבק רבית כמו שביארנו אפשר שיהיה מנהג זה בטעו׳ או לגוי׳ או דרך כל מי שחוטא ומשכן באותה מרינה הואיל ואבק רבית הולכין אחר המנהג ויש מי שהורה שזאת המשכונה בנכוי גוי שמשכן חצרו לישרא׳ וחזר הגוי ומכרה לישרא׳ אחר אין הממשכן חייב להעלות שכר לישרא׳ מעת שקנה הישרא׳ לא דר בחצר בלא שכר עד שיחזיר לו הגוי את המעות שיש לו על חצר זו שהרי הוא ברשות הממשכן בדיניהם עד שיתן לו מעותיו ויסתלק הממשכן בית או שרה ביר חברו והיה בעל הקרקע הוא אוכל פירותיה ואמר לו המלוה לכשתמכור קרקע זו לא תמכרנה אלא לי ברמי׳ אלו הרי זה אסו׳ ואם אמ׳ לו לא תמכרה אלא לי בשוויה ועל מנת כן אני מלוה אותך הרי זה מותר מות׳ להרבות בשכ׳ הקרקע כיצר השכי׳ לו את החצר ואמ׳ לו תן לי מאתי׳ אם מעכשו אתה נותן לי הרי היא לך בעשר סלעי׳ בכל שנה ואם תתן שכר חרש הרי היא בסלע בכל חרש הרי זה מות׳ המשכיר שרה לחברו בעשר כורי׳ לשנה ואמ׳ לו תן לי מאתים זוז שאפרנס בהן את השרה ואני אתן לך שנים עשר כור בכל שנה הרי זה מותר מפני שאם יפרנס את השרה בדינרין אלו יהיה שכרה יותר וכן אם השכיר לו חנות או ספינה בעשרה דינרין בשנה ואמר לו תן לי מאתים זו שאבנה בהן חנות ואציירנה ואכיירנה או אתקן בהן ספינה זו וכלי תשמישיה ואני אעלה לך יב׳ דינרין בכל שנה הרי זה מותר אבל אם אמר לו תן לי מאתים זוז כדי להתעסק בהן בחנות או אוציאם בסחור של ספינ׳ או אשכור בהן מלחין ואני אעלה לך בשכר הרי זה אסור אסור להרבות בשכר הארם כיצר לא יאמר לו עשה עמי היום מלאכה זו שהיא שוה כסף ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה שהיה שוה שתים מותר לאדם לומר לחברו נכש עמי היום ואנכש עמך למחר עדור עמי היום ואעדו׳ עמך למחר אבל לא יאמ׳ לו נכש עמי ואעדור עמך עדור עמי ואנכש עמך כל ימי גריד אחת וכל ימי רביעה אחת ולא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה שהרי טורח החרישה בימות הגשמים יתר וכן כל כיוצא בזה השוכר את הפועל בימי החורף לעשות עמו בימי הקור בדינר בכל יום ונתן לו השכר והרי שכרו שוה בימי החורף סלע בכל יום הרי זה אסור מפני שנרא׳ כמלוה אותו היו׳ כדי שיוזיל לו בשכרו אבל אם אמר לו עשה עמי היום מהיו׳ ועד זמן פלו׳ בדינ׳ בכל יום אע״פ ששוה שכרו סלע בכל יום הרי זה מותר הואיל והוא מתחי׳ לעשו׳ מעתה אינו נראה כנוטל שכר מעותיו שהקרים ונתנן לו בשכרו

פרק שמיני

אסור להרבות על המכר כיצר המוכר לחברו קרקע או מטלטלין ואמר לו אם מעכשיו תתן לי הרמים הרי הן שלך במאה ואם עד זמן פלוני הרי הם שלך בעשרים ומאה הרי זה אבק ריבית שזה רומה כמי שנוטל עשרים בשביל שנתן לו מאה להשתמש בה עד זמן פלוני כשיתבענו ברין אינו חיי׳ ליתן אלא מה שהיה שוה בשעת המכר או יחזיר ממכרו מירו אם היה קיים וכן אם מכר לו מטלטלין עד זמן פלו׳ במאה והיו שוין בשוק למי שקונה במעותיו מיד תשעים הרי זה אסור ואינו נותן לו אלא תשעים או מחזיר מירו סחורתו אם היתה קיימת

הלוקח מחברו חפץ בשוהו על מנת שיתן לו מכאן ועד שנים עשר חודש הרי זה רשאי לומר לו תן לי מיד בפחות ואינו חושש משום רבית חבית של יין שהיא שות עתה רינר ומכרה לו בשתי׳ עד הקיץ על מנת שאם תארע בה תקלה הרי היא ברשות המוכ׳ עד שימכרנה הלוקח הרי זה מותר שאם אברה או נשבר אינו משלם כלום ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה היה לו להחזירה לבעלים

וכן אם מכרה לו בשתים ואמר לו היותר על שתים יהיה שכרך בשביל שאתה מטפל למכרה ואם לא תמצא למכר כמו שתרצה החזירה לי הרי זה מותר אע״פ שאבר או נגנב או החמיצה תהיה ברשות הלוקח היו לו פירות שאם ירצה למכרן בשוק וליקח רמיהן מיד מוכרן בעשרה ואם תבע אותן הלוקח לקנותן ויתן המעות מיד יקנה אותן בשנים עשר הרי זה מותר למכרן בשנים עשר עד שנים עשר חרש שאפי׳ הביא זה מעותיו עתה בשנים עשר היה קונה אותן וכן כל כיוצא בזה אסור לקנות פרי הפררס קודם שיגמר ויתבשל מפני שזה שמוכר בזול עתה בעשר הוא פרי ששוה עשרים כשיגמר נמצאת התוספת בשביל ההקפה אבל אם קנה ענל בזול ויהיה אצל הבעלים עד שיגריל הרי זה מותר שהרי אם מת או כחש ברשו׳ הלוקח הוא והמיתה רבר מצוי תמיד הנותן מעות לבעל הכרם על השריגים ועל הזמורות לכשיכרתו שהם ביוקר והוא קונה אותן בזול עד שיבשו ויכרתו הרי זה צריך להפך בהן כשהן מחוברין שנמצ׳ כקונה אילן לזמורותיו ואם לא הפך נמצאו המעות הלואה והן לוקחין בזול מפני ההקפה ואסור שומרי השרות שנותנין להן חטים בשכרן בזול מן הגרן כשיבאו לגרן צריכין להתעס׳ עמהן במלאכה בגורן כרי שיהיו החטים האילו שנטלו בסוף זמן השכירות ואם לא עשו כך נמצאת השכירות אצל הבעלים במלוה וזה שלקחן בזול מפני שאחרו שכרן עד הגרן אסירין שהיו בעלי השרות מסלקין אותן מן השרה בניסן ונותנין להם האריסין בכל זרע חומר ארבע סאין והניח זה אסירין בתוך שרהו עד אייר ונטל מהן שש סאין הרי זה מותר ואין שם רבית הלוקח חטים ארבע סאין בסלע וכן השער ונתן לו את המעות וכשבא לגבות את החטין לאחר זמן הוסי׳ לו במרה ונתן לו יתר הרי זה מות׳ שהרי ברצונו הוסיף לו ואלו לא רצה לא הוסיף שהרי לא היה שם תנאי

מותר לאדם ליתן רמי חבית של יין לחברו ולומר לו אם החמיצה מכאן עד יום פלני ברשותך אבל אם הוזילה או הוקירה הרי היא שלי שכוין שקב׳ עליו הזול הרי זה קרו׳ לשכר ולהפסר וכן כל כיוצא בזה וכן מותר לאדם לקנו׳ מחברו בתשרי מא׳ כרין של יין ברינ׳ ואינו נוטלן עד טבת

וכשנוטלן בודק ומחזיר החומץ ולוקח היין הטוב שלא קנה ממנו אא יין טוב ואלו שהחמיצו מתחלה היו ראוין להחמיץ אבל לא יודע הרבר עד אחר הזמן מקום שנהגו לשכור הספינה וליטול שכרה ואם נשברה שמין לו מה שפחתה ומשלם יתר על שכרה הרי זה מותר וכן מותר להשכיר סיר של נחשת וכיוצא בו ונוטל השכר ורמי מה שפחת ממשקלו וכן כל כיוצא בזה אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא אבק רבית וכיצד הן צאן ברזל הרי שהיה לו ק צאן וקבלם ממנו להטפל בהן ויהיו הגזות והולדות והחלב לאמצע לשליש או לרביע עד שנה או עד שתי כמו שהתנו ביניהן ואם מתו הצאן הרי המקבל משלם רמיהן הרי זה אסור שהרי בעל הצאן קרוב לשכר ורחוק להפסד לפיכך אם קבל עליו בעל הצאן שאם הוקרו או הוזלו או אם נטרפו הרי הן ברשותו הרי זה מותר וכן כל כיוצא בזה השם פרה מחברו ואמר לו אם מתה הרי היא עתה עלי בשלשי דינרין ואני אעלה לך סלע בכל חרש מותר לפי שלא עשאה מחיים רמי אא לאחר מתה משכרת חרש לחברת תרנגולת לישב על הבצים בשני אפרוחי ואין חוששין משום רבית מי שהיה נושה בחברו ר דינרין של רבית ונתן לו בהן חפץ ששוה חמשה כשמוציאין ממנו מוציאין ממנו חמשה הואיל ובתורת רבית בא לידו וכן אם נתן לו בהן כסות או כלי מוציאין ממנו את הכלי עצמו ואותו הכסות עצמו השכיר לו בהן מקום ששוה שכרו שלש דינרין כשמוציאין ממנו מוציאין ממנו ארבעה שהרי בארבעה שכר ממנו מקום זה שקבל עליו:

פרק תשיעי

אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער פוסקין אעפ שאין לזה יש לזה כיצד היה השער לחטי קבוע לשוק ארבעה סאין בסלע הרי זה פוסק עמו על מאה סאין ונותן לו חמש ועשרים סלעים ואם יתן לו מאה סאה של חטים אחר זמן בעת שיהיו החטי סאה בסלע אין בזה רבית כלל אעפ שלא היה שם למוכ חטי כלל בעת שפסק ברא בשלא היה לו כלום מאותו המין בעת שפסק עליו אבל אם היה מוכר מאותו המין כלום אעפ שערין לא נגמרה מלאכתו הרי זה מותר לפסוק עליו אעפ שערין לא יצא השער כיצד היה הוא תחלה לקוצרים הרי זה פוסק על החטים אעפ שערי הן גריש ופוסק על היין משיבצור הענבי ויתנם בעביט ועל השמן משנתן ותי במעטן ועל הסיר משישקענ בכבשן וכן פוסק על כלי חרש משיעשה היוצר בבצים שלהן ברא בשהיה עפרן לבן אבל היה עפרן שחור פוסק על הכלים הנעשים ממנו אעפ שלא נעשו מפני שהוא מצוי לכל ואעפ שאין לזה יש לזה וכן פוסק עמו על הזבל כל ימו השנה אעפ שאין לו זבל מפני שהוא מצוי תמיד כל רבר שהוא מחוסר מלאכה אחת או שתים פוסק עמו עליו היה מחוסר שלש מלאכות אינו פוסק אא אם כן יצא השער שכיון שהוא מחוסר ג מלאכות הרי זה כמי שאין לו מאותו המין כלום וכמו לא בא לעולם ערין כיצד גריש שהיה מחוסר הנחה בשמש שיבש ורישה וזרייה אינו פוסק עליו אא אם כן יצא השער היה יבש ואינו מחוסר אא רישה וזרייה פוסק עליו בצים של יוצר שהיו מחוסרין לפיפה ויבוש והלוכה לכבשן ושריפה והוצאה אינו פוסק עליהן היו יבשין ואינן מחוסרין אא הולכה לכבשן ושריפה פוסק עליה והוא שיהי דרך הלוקח להוצי אותן מן הכבשן אבל אם היה המוכר הוא שמוציא הרי או מחוסרין ג ואינו פוסק עליהן עד שיצא השער וכן כל כיוצא בזה ההולך לחלוב את עזיו ולגזוז את רחלי ולררות את כוורתו ומצאו חברו ואמ לו מה שעזי חולבות מכור לך מה שרחלי גוזזות מכו לך מה שכוורתי רורה מכו לך הרי זה מותר אבל אמר לו מה שעזי חולבות כך וכך מכור לך בכך וכך מה שרחלי גוזזו כך וכך מכור לך בכך וכך מה שכוורתי רורה כך וכך מכור לך בכך וכך אסו אא אם כן פסק עמו בשער שבשוק וכן כל כיוצא בזה אין פוסקין על שער של עיירות מפני שאין השער קבוע אלא על שער שבמרינה היו החטי החרשות במרינה ארבע סאין בסלע וישנות שלש בסלע אין פוסקין עד שיצא השער לחרש ולישן היו חטין של לקוטות ר סאי בסלע ושל בעל הבי שלש פוסק ללקוטו בשער לקוטות ולא יפסיק לבעל הבית עד שיקבע השער לבעל הבית כיון שנבקע השער מותר לפסוק על השער הגבוה כיצד היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע ופסק עמו שיתן לו החטים בשער הזול אם עמרו אחר כן עשר סאין בסלע נותן לו עשר סאין בשער שהיה בשוק שהרי פסק עמו בשער גבוה נתן לו המעות סתם ולא פסק עמו בשער הגבוה והוזלו נותן כשער שהיו שוין כשנתן לו המעות ומי שחוזר מקבל מי שפרע ברא בפוסק על רעת עצמו אבל אם היה שליח לאחרו בין המוכ בין הלוקח אינו נוטל אלא בשער הזול או מחזי את הרמי ואינו מקבל מי שפרע כשליח שהרי המשלח אומר לתקן שלחתיך ולא לעוותי כמו שביארנו היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע ונטל את הרמי ויתן לו חמש בסלע אם יש לו חטים מותר. היו לו חטים חוב אצל אחרים ונטל המעות עד שיגבה חטיו ויתן לו אסור שהרי הן מחוסרין גביה וכאלו אינם והרי זה כקובע לו זמן והוזיל לו מפני שמקיפו היו החטים במרינה ארבע סאין בסלע ובכפרים שש בסלע הרי זה מותר ליתן סלע לתגר כרי שיביא שש סאין מן הכפר והוא שיהיו ברשות הלוקח אם אברו בררך או נגנבו אברו לו וארם חשוב אסור לעשות זה ובמיני סחורה אסור לכל ארם לפי שאין מיני סחורה מצוין בפירות החמרין שנכנסו לעיר והרי החטים ארבע סאין בסלע הוזילו ומכרן למוכריהן או לספסריהן חמש בסלע במעות שנתנו להן תחלה כשיכנסו לעיר עד שיפתחו שקיהן וימכרו לכל ארם הרי זה מותר שאין אלו מוכרין להן בזול אא מפני שנתנו מעות עתה ולא יקחו אא לאחר זמן אא מפני שמוריעין להן את השער ומסערין אותן המוליך פירותיו ממקום למקום מצאו חברו ואמר לו תנם ואני אעלה לך פירות שיש לי במקום פלוני באותו מקום אם יש לו שם מותר ואם לאו אסור היה מוליך סחורה ממקום למקו אמ לו תנם לי ואני אעלה לך רמיה כמו ששוה באותו מקום אם היתה ברשות המוכר עד שהגיע לשם מותר ואם היתה ברשות לוקח אסור הנותן לבעל הגנה רמי עשר קשואין או רמי עשר אבטיחי אילו והרי הן קטנים והתנה עמו שיתנם לו לכשיגרילו הרי זה מותר שהרי הוא מניחן והם גרלים מאיהן ואילו קצצן עתה כשהן קטנים לא היו באים אחרים תחתיהן וכן כל כיוצא בזה מרבר שאין בו הפסר ולא חסרון על המוכר

פרק עשירי

כשם שמותר לשוכר לפסוק על שער שבשוק כך מותר ללות הפירו סתם ופורעין סתם בלא קביעת זמן על שער שבשוק כיצר היה השער קבוע וירוע לשניהם ולוה מחברו עשר סאין חייב להחזיר לו עשר סאין אעפ שהוקרו החיטים שהרי כשלוה ממנו היה השער ירוע ואילו רצה היה קונה ומחזיר לו שהרי לא קבע לו זמן היה לו מאותו המין שלוה הרי זה מותר ללות סתם בלא קביעת זמן ופורע סתם אעפ שערין לא יצא השער ואפי היתה לו סאה בלבר לוה עליה כמה סאין היתה לו טיפה אחת של שמן או של יין לוה עליה כמה גרבי יין ושמן לא היתה לו מאותו המין כלום ולא נקבע שער השוק ערין או שלא ירעו שער השוק הרי זה אסור ללות סאה בסאה וכן בשאר הפירות לא ילוה אותן עד שיעשה אותן רמים ואם לוה ולא עשה אותן והוזלו מחזיר לו פירות במרה שלוה או במשקל ואם הוקר נוטל רמים שהיו שוין בשעת הלואה אעפ שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע בשוק הרי זה אסור ללות פרות בפירות עד זמן קביע אא לוה סתם ופורע באי זה זמן שיפרע לא יאמר ארם לחברו הלויני כור חטים ואני מחזיר לך כור לגרן אא אומ לו הלויני עד שיבא בני או עד

שאמצא חספתח לוה פירות עד זמן קבוע אם הוזלו
מחזיר לו פירו׳ כזמן שקבע ואם הוקרו נותן לו דמים שהיו
שוין בשעת ההלואה מלוה אדם את אריסיו חטים בחטי׳
לזרע בין קודם שירד האריס לשדה בין אחר שירד ברא׳
במקו׳ שנהגו שיתן האריס את הזרע שהרי ביד בעל הקרק׳
לסלקו כל זמן שלא נתן אבל במקום שדרך בעל הקרקע
ליתן את הזרע אם עדין לא ירד האריס הרי זה מות׳ להלות
חטים בחטי׳ שעדין יש לו לסלקו נמצאת בעת שירד לשדה
ירד על דעת שיחזי׳ לו חטים שהלוהו אבל אחר שירד לשדה
הואיל ואינו יכול לסלקו הרי הוא ככל אדם ואסור להלותו
חטים בחטים לזרע אבל מלוהו סתם על שער שבשוק
מי שהיה נושה בחברו מעות ואמר לו תן לי מעותי שאני
רוצה ליקח בהן חטים אמר לו צא ועשה אותן עלי כשער
של עכשו ויהיה לך אצלי חטים בהלואה אם יש לו חטים
כשעור מעותיו מות׳ ואם אין אותו המין הרי זה אסור שלא
אמרו חכמים שמותר לפסוק על שער שבשוק אע״פ שאין לו
כלום מאותו המין אלא בנותן מעותיו לקנות בהן פירות אבל
הרוצה להעמיד הלואתו על גב הפירות אסור עד שיהיו לו
פירות היה ללוה חטים ועשה הלואתו עליו חטים ובא
אחר זמן ואמר לו תן חטי׳ שאני רוצה למכר וליקח בדמיהן
יין אמר לו צא ועשה אותן עלי יין כשער שבשוק עתה אם
יש לו יין הרי זה מותר ונעשית הלואתו אצלו יין ואם אין לו
יין אסור ׃ הרי שלא היה לו ועבר והחזיר ההלואה פירות
אע״פ שקנה פירות אחר כך אינו חייב ליתן לו פירות . אלא
נותן לו מעות שהלוהו

פרק אחד עשר

המלוה את חברו בפני עדים או שאמר לעדים היו
עלי עדים שאני חייב לזה מנה או אתם עדי שאני חייב
לזה מנה זו נקראת מלוה על פה ואינו צריך לפרעו בעדי׳
לפיכך אם טען ואמר אחר כך פרעתי נשבע הסת ונפטר
אבל המלוה את חברו בשטר צריך לפרעו בעדים
לפיכך אם טען ואמר פרעתי שטר זה אינו נאמן לא אומר
לו או הבא עדים או עמוד ושלם לו חובו לפיכך האומר
לעדי׳ היו עלי עדים שאני חייב לזה מנה אין כותבין עדותן
ונותנין למלוה שלא יחזירו למלוה על פה עדות בשטר עד
שיאמ׳ להן הלוה כתבו שטר וחתמו ותנו לו אע״פ שאמ׳ להן
כך צריכין להמלך בו אחר שחתמו בשטר ואחר כך נותנין
השטר ביד המלוה קנו מידו שהוא חייב לו מנה הרי
או כותבין ונותנין אע״פ שלא אמר להן כתובו שסתם קנין
לכתיבה עומד ואינן צריכין להמלך בו לוה שכתב שטר
בכתב ידו והעיד בו עדים ונתנו למלוה הרי זה שטר כשר
וכן אם כתב שטר אע״פ שאין בו עדי׳ ונתנו למלו׳ בפני עדי׳
הרי זו מלוה בשטר והוא שיהיה כתב שאינו יכול להזדייף
ויקראו אותו העדי׳ שנמסר בפניהם ויש מן הגאוני׳ שהורה
שצריך לומר לעדים שמסרו בפניהם חתמו והעידו שנמסר
בפניכם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו ואין
שם עדים אע״פ שהוחזק כתב ידו בב״ד הרי זה כמלוה על
פה לכל דבר ואם טען שפרע נשבע הסת ונפטר ואינו גובה
בכתב זה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות כל מלוה
בשטר גובה אותה מן היורשין ומן הלקוחות כמו שיתבאר
ומלוה על פה גובה אותה מן היורשין ואינו גובה אותה מן
הלקוחו׳ לפי שאין לה קול לפיכך לא ישרוף בה אבל מלוה
שבשטר קול יש לה והלוקח הפסי׳ על עצמו שלא שאל עד
שידע שנכסיו של זה משועבדין במלוה שעליו שכל נכסי
הלוה תחת שעבור המלוה מן התורה המוכר שדהו
בעדים ויצאת מתחת ידי הלוקח אע״פ שאין שם שטר ביד
הלוקח הרי זה חוזר וטורף מנכסי׳ משועבדים כמו שיתבא׳
שכל המוכר בפרהסיא מוכר וקול יש לו אין ההלואה
שעל פה נגבת מן היורשין אלא באחד משלשה דברים אילו
כשהחייב מודה בה וצוה בחליו שיש לפלני עליו חוב עדין
או שהיתה ההלואה לזמן ולא הגיע זמן לפרעה וחזקה היא
שאין אדם פורע בתוך זמנו או שנדוהו עד שיתן ומת

בנדויו כל אלו גובין מן היורשין בלא שבועה אבל אם
באו עדים שהיה אביהם חייב לזה מנה או בפנינו הלוהו
אינו גובה מן היורש כלום שמא פרעו׳ שהמלוה את חברו
בעדי׳ אין צרי׳ לפרעו בעדי׳ וכן אם הוציא כתב יד אביהן
שהוא חייב לו אינו גובה בו כלום כמו שבארנו לוה שאין
לו מטלטלי׳ ויש לו קרקע אם נודע לב״ד שתלה מעותיו ביד
אחרים כופין אותו למכור וליתן לבעל חובו ואם לא נודע
להם דבר זה מחרימי׳ על מי שידע לו מטלטלין ולא יביאם
ואחר כך יורדין לבינונית שבנכסיו ומגבין לבעל חובו כמו
שיתבאר ברא׳ בזמן שנפרעין מן הלוה עצמו
אבל הבא להפרע מן היורש בין קטן בין גדול לא יפרע מן
המטלטלין אפילו היו מופקדין או מלוה אצל אחרים
שהמטלטלין אינן תחת שעבוד בעל חוב מן התורה מצוה
על היתומין לפרוע חוב אביהן מן המטלטלין שהניח ואם
לא רצה היורש ליתן אין כופין אותו ואם תפס בעל חוב
מחיים גובה מהן טען שמחיים תפסן והיורש טען
שאחר מיתה תפס על היורש להביא ראיה או ישבע המלו׳
שכך וכך הוא חייב לו ויכול לטעון עד כדי דמיהן וכולל
בשבועתו שמחיים תפס היו הדברים שטען
שטרות וטען שהן משכון בידו על חובו ושמחיים תפס על
המלוה להביא ראיה שמחיים תפס ואם לא הביא ראיה
יחזרו ליורשי׳ מפני שאינו טוען לקנו׳ גופם אלא לראיה שבהן
יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל
אחרים יש לבעל חוב של אביהם לחזור ולגבות אותה מהן
שהרי קרקע זו של אביהן הוא ראובן שמכר שדה
לשמעו׳ באחריו וזקף שמעו׳ דמי השדה עליו מלוה לראובן
ומת ראובן ובא בעל חוב של ראובן לטרוף משמעון השד׳
ופייסו שמעו׳ במעו׳ והלך לו הדין נותן שיבאו יורשי ראובן
ויתבעו שמעון במלוה שזקף עליו שהרי אינה משועבדת
לבעל חוב של ראובן לפי׳ אם היה שמעון פקח נותן
להן הקרקע שלקח מראובן במלוה שזקף על עצמו וחוזר
וטורף אותה מהן מפני המעות שנתן לבעל חוב של ראובן
כדי שלא יטרוף אותה ממנו שהרי באחריו לקחה מראובן
כבר תקנו גאונים האחרונים כלן שיהיה בעל חוב
גובה מטלטלי׳ מן היורשין וכן דנין ישרא׳ בכל ב״ד שבעולם
אבל במערב היו כותבין בשטרי חובות שיש לו לגבות מן
הקרקע ומן המטלטלין בין בחייו בין אחר מותו ונמצ׳ גובה
על תנאי זה יותר מן התקנה וסייג גדול עשו בדבר שמא
לא ידע הלוה בתקנה זו ונמצא ממון יתומים יוצא שלא
כדין שאין כח בתקנת אחרונים לחייב בה יתומים

פרק שנים עשר

אין נפרעין מן היורשין אלא אם כן היו גדולים אבל יורשים
קטנים אין נפרעין מהן שטר חוב אפילו היה בו כל תנאי
שבעולם לא יפרע בו המלו׳ כלום עד שיגדילו היתומי׳ שמא
יש להן ראיה ששוברין בו את השטר היה המלוה
רבית של גוי שהרי הרבית אוכלת בנכסיהן מעמידין להן
אפוטרופו׳ ונזקקין ב״ד לנכסיהן ומוכרין ופורעין החוב וכן
אשה שתבעה כתובתה בין אלמנ׳ בין גרושה מעמידין להן
אפטרופוס ונזקקין משום חן האשה כדי שיהיה לה כלום
שתנשא בו האשה לאחר לפיכך אם קפצה האשה
ונשאת ואחר כך באת לתבוע כתובתה מנכסי יתומים אין
נזקקין לה עד שיגדלו היתומים שהרי אין לה מזונות והרי
נשאת הורו מקצת הגאוני׳ שאם היו הנכסי׳ כנגד הכתובה
בלבד או פחותין ממנה אין נזקקי׳ לה שהרי אין כאן זכות
ליתומי׳ שלא אמ׳ נזקקין לנכסי יתומי׳ להפרע מהן הכתוב׳
אלא כדי שלא יפחתו הנכסים מן המזונות וזאת הזאי׳ והיא
נוטלת הכל מה זכות יש ליתומים הקטנים בדבר זה עד
שנזקקין להן ולא חשו לחן האשה צוה המורישן ואמר תנו
מנה לפלני נזקקין אחר שמעמידין להן אפוטרופוס לטעון
טענתם אמר תנו מנה זה לפלני או שדה זו לפלני נותנין
ואין צריכין להעמיד להן אפוטרפוס נמצאת קרקע
שאינה שלהן לא טען הטוען שהיא גזל ביד מורישן נוקקין

להן ומעמידין להן אפוטרופוס לטעון ולרון אם נמצאת גזולה מחזירין אותה לבעליה וכן קטן שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה חבירו וכבשה אי' אומ' נמתין לו עד שיגדיל לא מוציאין אותה מידו ולכשיגדיל אם יש לו עדים יביא עדיו קרקע שהיתה בחזקת קטנים ובא אחר וטען שהיא לקוחה ממורישן ויש לו עד' שהחזיק בה ואכלה שני חזקה בחיי אביהן אין מוציאי' אות' מידן עד שיגדילו שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין והקטן כלו' אינו עומד כאן הוא חשוב אבל אם הוצי' שטר שהיא לקוחה בידו הרי זה מקיים את השטר ומוציאין אותה מידן אחר שמעמידין להם אפוטרופוס כשנזקקין בד' לנכסי יתומים למכור שמין את הקרקע ואחר כך מכריזין עליה שלשי' יום רצופין או ששים יום שני וחמישי ומכריזין בבקר ובערב בשעת הכנסת פועלין ובשעת הוצאת פועלין וכל מי שרוצה לקנו' יוליך הפועלים לבקר לו ובשעה שמכריזין מסיימין את השדה במצריה ומודיעין כמה היא יפה ובכמה היא שומה ומפני מה רוצים למכרה אם להגבות לבעל חוב או לכתובת אשה לפי שיש מי שרוצה ליתן לבעל חוב ויש מי שרוצה להגבות לאשה כשכותבין הארכתא על נכסי יתומים בין גדולים בין קטנים כותבין בה והכרנו שהנכסי' האלו הן של פלו' המת ואם לא כתבו כך הרי ארכת' פסולה ואין אוכלין בה פרות אפי' לאחר ששלמו האכרזות ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרי' ומוכרין בהכרזה וב"ד שמכרו האחריות על היתומים וב"ד שהכריזו כראוי ובדקו יפה יפה ודקדקו בשומא אע"פ שטעו ומכרו שוה מנה במאתים או מאתי' במנה הרי מכרן קיים אבל אם לא בדקו בשומא ולא כתבו אגרת בקורת שהיא דיקדוק השומא וההכרזה וטעו והותירו שתות או פחתו שתות מכרן בטל פחות משתות מכרן קיים וכן אם מכרו קרקע בעת שאינן צריכי' להכריז עליה וטעו שתות או הותירו שתות מכרן בטל אע"פ שהכריזו פחות משתות מכרן קיים אע"פ שלא הכריזו שאינן צריכין הכרזה באותה העת אי זהו העת שאינן צריכין הכרזה בעת שימכרו קרקע לקבור או למזון האשה והבנו' או ליתן מנת המלך אין צריכין הכרזה לפי שהדבר נחו' וכן ב"ד שמכרו דברים שאינן טעונין הכרזה וטעו בשתות מכרן בטל פחות משתות מכרן קיים ואילו הן הדברים שאין מכריזין עליהן העבדים והשטרות והמטלטלין העבדים שמא ישמעו ויברחו והשטרות והמטלטלין שמא יגנבו לפיכ' שמין אותן בב"ד ומוכרין אותן מיד ואם השוק קרוב למדינה מוליכין אותה לשוק

פרק שלשה עשר

מלוה שבא להפרע בשטר שבידו שלא בפני לוה אם יכולין בית די' לשלוח אליו ולהודיעו עד שיעמד עמו בדין שולחין ומודיעין לו ואם אי איפשר להודיעו במהרה אומרי' למלוה שישבע ויטול מנכסיו בין מן הקרקע בין מן המטלטלי' ואין חוששין לשובר ודין זה תקנת חכמים הוא כדי שלא יהיה כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חברו והולך ויושב לו במדינה אחרת ונמצא נועל דלת בפני לווין שלש ראיות צריך להביא לב"ד ואחר כך יפרע שלא בפניו ראיה ראשונה לקיים השטר שבידו ראיה שניה שבעל חובו במדינה אחר ואין מצוי בכאן לעמד עמו בדין ראיה שלישית שאלו נכסים של פלני הלוה הם מלוה שבא לב"ד והביא משכון בידו ואמ' זה משכונו של פלני הוא ואני רוצה למכרו ולהפרע חובי אין ב"ד נזקקי' לו עד שיבא לוה ויטען שאם רצה לומר לקוח הוא בידי אומר ומשיאין לו עצה למכרו בפני עדים כדי שידע הלוה בכמה נמכר וכן המלוה את חברו על המשכון ומת הלוה והמלוה בין שמת הלוה תחלה בין שמת מלוה תחלה הואיל והוא נפרע ממה שתחת ידו ואלו רצה לומ' לקוח הוא בידי' הרי זה נשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדרך כל הנשבעין ונוטלין ומפני מה אינו נשבע הסת לפי שאינו נשבע על עצמו של

משכון אלא על הממון של לוקח שאלו אמר על עצמו של חפץ זה אתה מכרתו לי אתה נתתו לי היה נשבע הסת ונפטר אבל אם היו שם עדים שחפץ זה משכון בידו ולא ידעו על כמה וכמה אינו יכול ליטול אלא בשבועה הואיל ואין שם עדים יכול לומר שלי הוא נאמן לומ' יש לי עליו כך וכך וכן בשבועה עצמה שהיה נשבע אם היו שם עדים שהוא משכון שאין אומר מנו לפטרו בשבועה אלא לפטרו בממון שלא יחזיר המשכון עד שיטול מה שטען המלוה את חברו על המשכון ואבד או נגנב בלא אונס שהרי המלו' חייב בדמי המשכון כמו שבארנו ואמר המלוה סלע הלויתי עליו ושני דינרין היה שוה ולוה אומר סלע הלויתנו עליו ושקל היה שוה הרי המלוה נשבע תחלה שבועת השומרין שאינו ברשותו והלוה נשבע הסת שהיה שוה כנגד החוב ונפטר אמר המלוה סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלוה אומ' סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה ישבע המלוה תחלה שאינו ברשותו ואחר כך ישבע הלוה כמה היא שוה שהרי הודה במקצת וישלם הדינר אמר הלוה סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והמלוה אומר סלע הלויתי עליו וסלע היה שוה ישבע המלו' שאינו ברשותו וכולל בשבועתו שהיה המשכון כנגד החוב אמר הלוה סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והמלוה אומר סלע הלויתיך עליו וחמשה דינרין היה שוה ישבע המלוה שאינו ברשותו ויכלול שלא היה שוה יתר על דינר וישלם הדינר סלע הלויתיך עליו ושני דינרין היה שוה והלוה אומ' איני יודע דמיו ישבע מלוה שאינו ברשותו וכולל בשבועתו ששני דינרין היה שוה וישלם הלוה שאר החוב שהרי הוא ידע בודאי שהוא חייב לו ואינו יודע אם לא פרעו סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והמלוה אומר איני יודע דמיו ישבע המלוה שאינו ברשותו ויכלול שאינו יודע שדמיו יתר על החוב אפי' פרוטה אחת ויפטר שהרי לא חייב עצמו בכלום אבל אם אמר המלוה אני יודע שהיה שוה יתר על החוב אבל איני יודע כמה הרי זה משלם כל מה שטען הלוה בלא שבועה כמי שאמר חמשים יש לך בידי וחמשי' איני יודע שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול להשבע כמו שיתבאר ויש לו להחרים על מי שטוען שקר המלוה את חברו וקבע לו זמן לפרעו אע"פ שלא קנו מידו אינו יכול לתבעו עד סוף הזמן בין במלוה בשטר בין שהלוהו על המשכו' בין שמת לוה בין שמת מלוה וסתם מלוה שלשי' יום בין בשטר בין על פה בין על המשכון ואם התנה שיתבע בכל זמן שירצה יש לו לתבעו ביומו שתנאי ממון הוא טען המלוה ואמר היום סוף הזמן שקבעתי והלוה אומר עד עשרה ימים קבעת הלוה נשבע הסת ואם היה שם עד אחד שהיום סוף זמנו הרי זה נשבע שבועת התורה כשאר הטענו' זה אומ' חמשה ימים נשאר מן הזמן וזה אומר עשרה אומר' למלוה המתן עוד עד סוף החמשה וישבע הסת שנשאר עוד חמשה ימים היתה המלוה בשטר וטען הלוה שזמן קבעת לי יראה לי שישבע בעל החוב הסת שלא קבע לו זמן ויטול המלוה מיד המלוה נתנה ליתבע בכל מקום כיצד המלוה את חברו בישוב ותבעו במדבר אינו יכול לדחותו אלא חייב לפרוע לו בכל מקום שיתבענו בא הלוה לפרעו במדבר הרשות ביד המלוה אם רצה מקבל ואם רצה אומר לו איני נפרע אלא בישוב כדרך שנתתי לך בישוב והרי הן ברשותך עד שיפרענו בישוב

פרק ארבעה עשר

הפוגם את שטרו או שעד אחד מעיד על שטרו שהו' פרוע והבא ליפרע שלא בפני הלוה והטורף מיד הלוקח והנפרעי' מן היורש בין קטן בין גדול לא יפרע אלא בשבועה כעין של תורה ואומר לו כשיתבע השבע ואחר כך תטול ואם היה החוב לזמן ותבע בזמנו ונפרע שלא בשבועה עבר זמנו לא יגבה אלא בשבועה התובע את חברו לפרעו וטען הלוה שפרע שטר זה או מקצתו ובעל השטר אומר לא

פרעת כלום אומרין לו שלם לו   טען הלוה ואמר ישבע
לי שלא פרעתיו ויטול   משביעין אותו בנקיטת חפץ שלא
פרע כלום או שלא פרעו אלא כך וכך ואחר כך יטול   ואם
היה המלוה תלמיד חכם אין נוקקין לשבועתו

הוציא עליו שטר מקויים   והלוה טוען ואומר שטר מזוייף
הוא ומעולם לא כתבתי שטר זה או שטען שחוב זה ריבית
הוא או אבק ריבית או שטען שהוא שטר אמנה או שאמר
כתבתי ללוות ולא לויתי כללו של רבֿ טוען טענֿ שאם הורה
בעל השטֿ היה השטר בטל והמלוה עומד בשטרו ואומֿ שזה
שקר טוען ואמר הלוה ישבע לי ויטול   הרי זו מחלוקת בין
הגאונים יש מי שהורה שחייב בעל השטר להשבע כעין של
תורה כמי שטֿע עליו שפרעו ורבותי הורו שלא ישבע המלוֿ
אלא אם טען עליו הלוה שפרעו בלבד   שהרי הורה בשטר
ולפירעון הוא עומד   אבל כל אלו הטענוֿ לא כל הימנו לבטל
שטר מקוים לא ישלם ואחר כך יטעון על המלוֿ במה שירצֿ
שאם יודה יחזיר לו ואם כפר ישבע הסת ולזה דעתי נוטה

המוציא שטר חוב על חברו מלוה אומר לא נפרעתי
כלום ולוה אומר פרעתי מחצה והעדים מעידים שפרעו כלו
נשבע הלוה ונותן מחצה שהרי הורה במקצת ואינו כמשיב
אבדה מפני שאימת השטר עליו ואין המלוה גובה המחצה
אלא מבני חורין   שהרי הלקוחות אומרין אנו על העדים
נסמוך והרי בטלו שטר זה   הוציא עליו שטר חוב
שאינו יכול לקיימו ואמר הלוה   אמת שאני כתבתי שטר זה
אבל פרעתיו או אמנה הוא או כתבתי ללות ועדיֿ לא לויתי
וכל כיוצא בזה הואיל ואם רצה אמר לא היו דברים מעולם
והרי מפיו נתקיים הרי נאמן וישבע הסת ויפטר ואם קיימו
הלוה אחר כך בבֿד הרי היא כשאר השטרות   הוציא
עליו שטר מקויֿ ואמֿ הלוה מזוייף הוא ומעולם לא כתבתיו
או שטר אמנה הוא   ואמר המלוה כן הדברים אבל שטר
כשר היה לי ואבד אעֿפ שהמלוֿ הוא   ששבר את שטרו ואֿו
רצה אמֿ אינו מזוייף שהרי נתקיֿ בבֿד אינו גובה בו כלום
אלא נשבע הלוה הסת ונפטר   שהרי זה השטר כחרס הוא
חשוב   שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו שכבר
נמחל שעבודו ונעשה כחרס   המוציא שטר חוב מקוים על
חברו ואמר הלוה הלא פרעתיך   ואמר לו המלוה כן היה
אבל חזרתי והחזרתי לך המעות והלויתי אותך פעם שניה
הרי בטל השטר שנפרע והרי הוא כחרס   אבל אם אמר
לו החזרתי לך המעות מפני שלא היו טובות עד שתחליפם
לא בטל השטר ועדין שעבודו קיים   הוציא עליו שטר
מקוים שיש לו עליו מנה ואמר לו הלוה הלא פרעתיך בפני
פלני ופלני ובאו או והעידו שפרעו   אבל לא הזכיר לו את
השטר ואמֿ לו המלוה כן הוא שפרעת אבל חוב אחר פרעת
שהיה לי אצלך הרי בטל השטר   ברא בשהעידו
שנתן לו בתורת פירעון אבל אם ראוהו נותן לו מעות ולא
ידעו אם הוא בתורת פרעון או בתורת פקדון או בתורת
מתנה אם אמר בעל השטר לא היו דברֿ מעולם הרי הוחזק
כפרן ובטל השטר ואם אמר פרעון של חוב אחר הוא הרי
זה נאמן   ונשבע ונוטל מה שבשטר שהרי לא פרעו בעדים
ומתוך שיכול לומר מתנה נתנם לי   נאמן לומר פרעון של
חוב אחר הן   אמר לו הלוה והלא שטר חוב זה דמי
שור שלקחתי ממך הוא ואתה גבית דמי בשרו   ואמר לו
בעל השטר כן אני גביתי את דמיו מחוב אחר שהיה לי
אצלך הואיל והורה מעצמו שדמי השור הוא החוב ומדמיו
נפרע בטל השטֿ ואעֿפ שאין עליו עדיֿ שפרע מדמיו ישבע
הלוה הסת שפרעו וכן כל כיוצא בזה   הוציא עליו
שטר חוב בעד אחד והלוה טען פרעתי   הרי זה מחוייב
שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם   טען ואמר ישבע לי
שלא פרעתיו   הרי זה נשבע כמו שבארנו וכן הורו רבותי
שהמופר במלוה על פה בבֿד   ובא עד אחד שלוה הרי זה
ישבע שבועת התורה חזר ואמר כן היה לויתי ופרעתי   או
מחל לי או נתחייב לי   ממקום אחר הרי זה מחוייב שבועה
ואינו יכול להשבע ומשלם   מי שטען שפרע השטר ואמר
ישבע המלוה ויטול אומר לו הבא מעותיו ואחר כך ישבע

ויטול אם אין לי כלום לשלם   משביעין אותו בתקנֿ הגאונים
שאין לו ולכשתשיג ידו יתן לבעל חובו וישביעו שלא פרע
ואחר כך יתן לו   מי שהיה לו חוב על חברו בשטר
ואבד השטר והרי העדים קיימין   אעֿפ שקנו מידו וטען
שפרע הרי זה נשבע הסת והורו רבותי   שאפי׳ היה החוב
לזמן ועדין לא הגיע זמנו להפרע   הואיל וכתבו לו השטר
ואין בידו שטר והלוה טוען פרעתי נאמן   ונשבע הסת
שפרעו שאנו חוששין שמא פרעו ולפיכך קרע השטר   או
שרפו   וכן הורו רבותי שאפי׳ היה השטר יוצא מתחת
ידי אחר והלוה טוען ממני נפל אחר שפרעתי   אעֿפ שהוא
בתוך זמנו נשבע הסת ונפטר   שכיון שאין השטר ביד
המלוה אין שם חזקה   שנים שהן אוחזין בשטר המלוה
אומר שלי הוא והוצאתיו להפרע בו ממך   והלוה אומר
פרעתיו וממני נפל אם היה השטר שיכול לקיימו זה נשבע
שאין לו ברמים או פחות מחצין
וזה ישבע שאין לו ברמין פחות מחציין וישלם   הלוה
מחצה ואם אינו יכוֿ לקיימו ישבע הלוה הסת שפרעו וילך
לו האומֿ לחברו מנה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי
או שאומר פרעתיך אמר לו התובע השבע לי הסת אמֿ לו
הנתבע והלא שטר יש לך עלי   ואתה רוצה להשביע אותי
תחלה ואחר כך תוציא השטר הפרוע ותגבה בו אומריֿ לו
הבא השטר   אמר המלוה אין לי שטר עליו מעולם
או שטר היה לי ואבד הורו רבותי שאומֿר למלוה בטל כל
שטר שיש לך קודם זמן זה ואחר כך תשביעהו הסת   או
החרם חרם סתם ולך ובקש עד שתמצא השטר

פרק חמשה עשר

המלוה את חברו בעדים ואמר אל תפרעני אׄא בעדים בין
שאמר לו בשעת הלואה בין שאמר לו אחר שהלוהו   הרי
זה צריך לפרעו בעדים מפני התנאי   טען הלוה ואמר לו
וכן עשיתי ופרעתיך בפני פלני ופלֿו   והלכו להם למדינת
הים או מתו הרי זה נאמן ונשבע שבועֿ הסת ונפטֿ וכן אם
אמר אל תפרעני אׄא בפני תלמידי חכמֿ או בפני רופאים
ואמר לו בפניהן פרעתיך ואותן העדים שפרעתיך בפניהן
מתו או הלכו להן למדינת הים   הרי זה נאמן ונשבע הסת
ונפטר   אבל אם אמר לו אל תפרעני אׄא בפני פלני
ופלני ואמר לו פרעתיך בפני אחרים ומתו   או הלכו להם
למדינת הים אינו נאמן שמפני טענה זו התנה עליו ואמר
לו אל תפרעני אׄא בפני ראובן ושמעון שהן עומרין   עמו
כדי שלא ירחה אותו ויאמר בפני אחריֿ פרעתי והלכו להן
יש נוסחאות מן התלמוד שכתוב בהן שהאומר
לחברו אל תפרעני אׄא בעדים ואמֿ לו פרעתיך בפני פלני
ופלני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן וטעות ספרים
הוא ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים   וכבר
חקרתי על הנוסחאות הישנות ומצאתי בהן שהוא נאמן
והגיע לידי במצרים מקצת תלמוד ישן כתוב על הגוילים
כמושהיו כותבין קורם לזמן   הזה בקרוב הֿ מאוֿ שנה ושתי
נוסחאוֿ מצאתי מן הגוילים בהלכה זו ובשניהם כתוב ואם
אמר פרעתי בפני פלני ופלני והלכו להן למדינֿ הים נאמן
ומפני טעות זו שארע למקצת הספריֿ הורו מקצת גאונים
שאם אמר לו אל תפרעני אׄא בפני פלני ופלני   ופרעו
בפני אחריֿ שאינו נאמן אעֿפ שהביֿ עדים שפרעו בפניהן
וגם זו טעות גדולה והדין האמת   שאם באו עדים שפרעו
בפניהן נפטר ואין כאן מקום חשש   גם ההוראה הזאת
על פי ספריהן שכתוֿ בהן באותו שאמֿ לחברו פרעני בפני
עדיֿ וטעות ספריֿ הוא   ומצאתי בגוילים כתוב אזל פרעיה
ביניה לבין דיליה   אעֿפ שהספרים מוגהין כמו
שבארנו כך יראה מדין התלמוד ועוד דברים של דעת הן
וכי מה היה לו לעשות אמֿ לו אל תפרעני אׄא בעדים פרעו
בעדיֿ וכי יש לו לאסור את העדיֿ בבית הסוהר כל ימיהם
שלא ילכו   ועוד אם מתו מה יעשה נמצא זה פורע פעם
אחר פעם לעולם עד שיביא עדים אם כן נעשית עדות זו
עדות בשטר ונמצא זה כיון שאמר אל תפרעני אׄא בעדים

לעשות מלוה בשטר ואין מי שעלה על לבו זה אבל ודאי אם אמר בפני פלוני ופלו' הוא הפסיד על עצמו שפרע בפני אחרים והלכו להן אבל אם באו והעידו שפרעו אין כאן בית מחוש וכזה ראוי לדון ולהורות

התנה המלוה על הלוה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא פרעו הרי זה נוטל בלא שבועה אעפ' שטען שפרעו הביא עדים שפרעו אינו נוטל כלום התנה עליו שיהיה הלוה נאמן כשני עדים אעפ' שהביא עדים שפרעו הרי זה גובה ממנו בלא שבועה שהרי האמינו כשני עדים ואפי' הביא מאה עדים שפרעו הרי גובה ממנו בלא שבועה ואפילו הביא מאה שפרעו בפניהם שהשנים כמאה אבל אם אמר לו הרי אתה נאמן עלי כשלשה הואיל וירד למנין אם פרעו בפני ארבעה הרי זה פרוע

זה שהאמין המלוה כשני עדים מה תהיה תקנתו כשיפרע יקרע השטר או יעיד זה המלוה על עצמו שבטל כל שטר' שיש לו על פלוני או יעיד על עצמו שלא בפני הלוה שקבל כל חוב שיש לו אצל פלוני

הרי שפרעו וטען המלוה שלא נפרע ופרעו פעם שניה מפני התנאי הרי הלוה חוזר ותובע את המלוה בדין ואומ' לו כך וכך אתה חייב לי מפני שפרעתיך שני פעמים אם הורה ישלם ואם כפר ישבע שבועת הסת על כך שלא פרעו אלא פעם אחת וכן כל כיוצ' בזה

התנה הלוה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי אינו גובה בשטר זה לא מן היורש ולא מן הלוקח ואפי' אמ' לוה לא פרעתי אין המלוה טורף בשטר זה מן הלקוחות שמא יעשו קנוניא על נכסיו של זה

טען הלוה בשטר זה ואמ' פרעתי מקצתו והמלוה אומר לא פרע כלום משלם המקצת שהודה בו ונשבע שבועת הסת שהרי האמינו ואם התנה עליו שיהי' נאמן בלא שבוע' הסת אינו נשבע

התנה המלוה שיהיה גובה בלא שבועה הרי זה גובה ממנו בלא שבועה אבל אם בא לגבות מיורשיו ישבע ואחר כך יגבה ואם התנה שיגבה אף מן היורש בלא שבועה גובה בלא שבועה וכן אם התנה שיגבה מן העידית גובה מן העידית אף מן היורשי' שכל תנאי שבממון קיים בא לגבות מן הלוקח לא יטרוף אלא בשבועה שאין זה מתנה לאבד ממון חברו

פרק ששה עשר

החוב באחריות הלוה עד שיפרענו ליד המלוה או ליד שלוחו אמר לו המלוה זרוק לי חובי והפטר וזרקו ואבד או נישרף קודם שיגיע ליד המלוה פטור אמר לו זרוק לי חובי בתורת גיטין היו המעות קרובות ללוה הרי ערין באחריותו היו קרובין למלוה נפטר הלוה מחצה על מחצה אם אבדו משם או נגנבו משלם הלוה מחצה

היה ראובן חייב לשמעון מנה ואמר ללוי הולך לשמעון מנה זה שאני חיי' לו אם בא לחזור אינו חוזר והוא חייב באחריותו עד שיגיע המנה לשמעון החזי' לוי את המנה לראובן שניהן חייבין באחריותו עד שיגיע ליד שמעון כל חובו

ראובן שהי' חיי' לשמעון מנה ואמ' שמעון לראובן מנה שיש לי בידך תנהו ללוי והיו שלשתן עומדין וקבל לוי ונמצא ראובן עני ואי' לו מנה שיגבה ממנו הרי לוי חוזר בחוב של שמעון שזה הטעהו ואם ידע לוי שהוא עני או שהיה עשיר באותה שעה והעני אינו יכול לחזור שהרי קבל

טען לוי שהיה ראובן עני והטעהו ושמעון אומ' עשיר היה והעני יראה לי שעל שמעון להביא ראיה ואחר כך יפטר מחוב לוי לא יהיה אלא שובר בידו אומרין לו קיים שוברך והפטר

כבר בארנו בהלכות מקח וממכר שראובן שלא היה לו אצל שמעון כלום והיה ראובן חייב ללוי מנה והמחהו אצל שמעון אעפ' שהמחהו במעמד שלשתן לא קנה ואם רצה שמעון שלא יתן לא יתן ואם נתן חוזר וגובה מראובן שהרי על פיו נתן וכן אם רצה לוי לחזור ולומ' איני רוצה לגבות משמעון חוזר וגובה מראובן ואעפ' שנפרע מקצת משמעון חוזר וגובה השאר מראובן

חנוני שהיה נותן לבעל הבית מן החנות כל מה שירצה בתורת הלואה ומקיפו עד שיתקבץ הכל ופורע לו

ואמ' לו בעל הבי' תן לפועלי סלע או לבעל חובי מנה שיש לו אצלי ואני אתן לך והרי החנוני אומר נתתי והפועל או בעל חובו אומר לא לקחתי הרי הפועל או בעל חוב נשבע ונוטל מבעל הבית חובו וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען שנתן שהרי הוא אמר לו ליתן והפועל נשבע במעמד החנוני וכן החנוני במעמד הפועל או בעל חוב כדי שיכלמו זה מזה וכן כל כיוצ' בזה ושבוע' זו תקנת חכמים היא בנקיטת חפץ מפני שבאין שניהן ליטול

לפיכ' אם מת החנוני נוטל בעל הבית בלא שבועה וכן אם מת פועל או בעל הבית החנוני נוטל בלא שבועה שהרי אין בעל הבית מפסיד כלום ואינו משלם אלא תשלום אחד

החנוני אומ' אתה אמרת לי ליתן לזה מנה או צוית ואמרת לי אם יבא פלוני תן לו ובעל הבית אומ' לא אמרתי לך הרי בעל הבית נשבע הסת ונפטר והחנוני עושה דין עם זה שנתן לזה

וכן אם אמ' החנוני לבעל הבית המקיפו כתוב בפנקסי שיש לי אצלך מנה ובעל הבית אומר איני יודע נשבע בעל הבית הסת שאינו יודע ונפטר כדי' כל טוען על חברו לכל דבר ואין בזה תקנת חכמים

ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון וטען שלוי נתנו בכתיבה ומסירה ואבד השטר שהקנהו בו או שטען שהקנהו לו על גב הקרקע הרי זה גובה אותו משמעו' הואי' ויצ' מתחת ידו טען שמעון שפרע ללוי ואמ' ישבע לוי ואח' כך יגבה ראובן הוד' לו שפרע ישלם לוי לראובן טען לוי שלא מכר ולא נתן שטר זה נשבע הסת ונפטר

שטר שהיה ביד שליש והוציא מתחת ידו בבר' ואמ' פרוע הוא נאמן אעפ' שהשט' מקויים שאלו רצה היה שורפו או קורעו וכן אם מת השליש ונמצא כתב יוצא מתחת ידי שליש ששטר זה המונח אצלו פרוע הוא אעפ' שאין עדים על הכתב אבל כתב שיצא מתחת ידי מלוה שש' פלני פרוע אפי' היה בכתב ידי המלוה אינו אלא כמשחק היו עדים על הכתב אם היו מקויימין הרי השטר פרוע ואם אין עליו קיום ישאלו העדים החתומין על זה השובר אם לא ידעו או שאי' העדי' מצוין הואיל ומתחת ידי המלוה או מתחת ידי יורשיו יצא אין השובר כלום

נמצ' השט' בין שטרות פרועי' הרי זה פרוע ואעפ' שאי' עדי' על הכתוב הנמצא וכן אם נמצא כתוב בגופו של שטר בין מפניו בין מאחוריו ואפי' במקצתו שטר זה פרוע או נפרע ממנו כך וכך עושין על פי הכתב ואעפ' שאין על הכתב עדי' ואעפ' שיצא מתחת ידי המלוה שאלו לא נפרע לא היה כותב על השטר

המוציא שטר בין שטרותיו ואין יודע מה טיבו יהיה מונח עד שיבא אליהו האומ' לבניו שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע אי זו היא שטרותיו כולן פרועין נמצא לאחד שם שני שטרות הגדול פרוע והקטן אינו פרוע אמר לחברו שטר לך בידי פרוע הגדול פרוע והקטן אינו פרוע חוב לך בידי פרוע שטר' שיש לו עליו כלן פרועי'

פרק שבעה עשר

מלוה שמת ובא היורש לתבוע את הלו' בשטר שעליו ואמ' פרעתי אביך והיורש אומ' איני יודע אומר לו עמוד ושלם לו אמר ישבע לי הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא פקדנו אבא על ידי אחר ושלא אמר לנו אבא בפיו ושלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע וגובה

מת הלוה אחר שמת המלוה ובא היורש להפרע מן היורש לא יפרע אלא בשבועה ואומ' לו תחלה ישבע שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ולא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע ואפי' היה היורש קטן המוטל בעריס בשמת מורישו הרי זה נשבע ונוטל ואם צוה המלוה בשעת מיתתו ששטר זה אינו פרוע יפרע היורש בלא שבוע' אפי' מן היורש

מת הלוה תחלה ואחר כך מת המלוה אין יורשי מלוה נוטלין מיורשי לוה כלום שבשעה שמת הלוה נתחייב המלוה להשבע ואחר כך יטול כמו שבארנו וכבר מת ואין אדם מוריש שבועה לבניו שאינן יכולין להשבע שלא נפרע אביהם כלום ואם עבר הדיין והשביע יורשי מלוה וגבו את חובן אין מוציאין מידם לפיכך שטר חוב של יתומים

הבאים להפרע מן היתומים שמת אביהן הלוה תחלה אין
קורעין אותו ואין מגבין בו אין גובין בו שאין אדם מוריש
שבוע לבניו כמו שבארנו ואין קורעין אותו שמא יבא ריין
שירון ויוציא בו אפי׳ היה שם ערב ומת הלוה תחלה
לא יפרעו יורשי המלוה מן הערב שאם תאמר יפרעו מן
הערב הרי הערב חוזר ונפרע מיורשי לוה אין דנין
מדין זה לכל הרום׳ לו לא הרי הפוגם את שטרו ומת אעפ׳
שאינו גובה לא בשבוע הרי בניו נשבעין שלא פקדנו אבא
ולא צונו אבא ולא מצינו בין שטרותיו של אבא שבל השט׳
הזה פרוע וגובין את שאר השטר בין מן הלוה בין מיורשיו
יורש שבא לגבות מן היורש ואמרו יורשי לוה אמר
לנו אבא לא לויתי חוב זה הרי יורשי המלוה גובין שלא
בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וכן
מלוה שבא להפרע מיורשי לוה ואמרו אמר לנו אבא לא
לויתי חוב זה הרי זה גובהו בלא שבוע אפי׳ האמינו בשט׳
כל זמן שאמר פרעתי שכל האומר לא לויתי כאומר לא
פרעתי יורש שבא להפרע מן הלוה בשטר שיש בו
נאמנות ללוה כל זמן שיאמ׳ פרעתי הרי הלוה נשבע הסת
שפרע לשטר זה ונפטר אעפ׳ שלא כתב לו והרי אתה נאמן
על יורשי שעקר השטר על תנאי זה היה ואם התנה עליו
שיהא נאמן בלא שום שבוע אינו נשבע אפי׳ ליורשי מלוה
יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו שובר אחר
מיתת אביו אין קורעין את השטר ואין מגבין בו עד
שיגדלו היתומים שמא שובר זה מזוייף הוא ולפיכך לא
הוציאו הלוה בחיי אביו המוציא שטר חוב על חברו
והיה כתו׳ בבבל מגבהו ממעות בבל היה כתוב בארץ
ישר׳ מגבהו ממעות ארץ ישר׳ מה שאין כן בכתובה לא
היה בשטר שם מקום והוציאו בבבל מגבהו ממעות
בבל הוציאו בארץ ישר׳ מגביהו ממעות ארץ
ישר׳ בא לגבות ממעות המקום שיצא בו השטר
וטען הלוה שהמע׳ שאני חייב לו מכסף שהוא פחות מזה
המטבע ישבע המלוה ויטול היה בו כסף סתם מה שירצה
לוה מגבהו מכאן אתה למד ששטר שאין בו שם
מקום שנכתב בו כשר לכל דבר והוא הדין לשטר שאין בו
זמן כלל שהוא כשר אעפ׳ שעדות זו אי אתה יכול להזימה
שאין מדקדקין בדיני ממונו׳ בדרישה וחקירה כמו שיתבא׳
כדי שלא תנעול דלת בפני לווין ולפי׳ ששרי׳ חוב המאוחרין
כשרין אעפ׳ שאין אתה יכול להזימן כמו שיתבאר במקומו׳

פרק שמונה עשר

המלו׳ את חברו סתם הרי כל נכסיו אחראין וערבאין לחוב
זה לפיכך כשיבא לגבות תובע את בעל חובו תחלה אם
מצא עמו נכסי׳ בין מטלטלין בין קרקעו׳ גובה מהן ברצון
הלוה ואם לא נתן הלוה מדעתו מגבין אותו ב״ד לא
הספיק לו כל הנמצא כנגד שטר חובו הרי זה גובה מכל
הקרקעות שהיו ללוה אעפ׳ שהן עתה מכורין לאחרים או
נתונים במתנה הואיל ומכר הלוה או נתן אחר שנשתעבד
בחוב זה הרי זה מוציא מיד הלקוחו׳ או מיד בעלי המתנו׳
וזהו הנקרא טורף ב״ד בקרקעות שהיו לו בעת
שלוה אבל נכסי׳ הבאין לו לאחר שלוה לא נשתעבדו לבעל
חוב ואינו טורפן ואם התנה עליו שכל נכסים שיקנה יהו׳
משועבדין להפרע מהן וקנה אחר שלוה ומכר או נתן הרי
בעל חוב טורף מהן אין כל הדברים אמורין אלא
בקרקע אבל המטלטלין אין עליהן אחריות אפי׳ מטלטלין
שהיו לו בעת שלוה שמכרן לשעתו אין בעל חוב טורף
אותן הקנה לבעל חובו כל המטלטלין על גב קרקע שיש
לו להיותו נפרע מן הכל הרי זה טורף מאותן המטלטלין
והוא שיכתוב לו בשטר חובו שהקניתי לך מטלטלין שיש
לי על גב הקרקע שיש לי שלא כאסמכתא ושלא כטופסי
השטרות וכן אם כתב לו שכל נכסים שאני עתיד
לקנות בין קרקעות בין מטלטלין הרי הן משועבדים לך
להפרע מהן והמטלטלין קנויין לך על גב הקרקעו׳ להפרע
מהן שלא כאסמכתא ושלא כטופסי השטרות הרי זה טורף

את מן המטלטלין שקנה הלוה לאחר שלוה שכל תנאי
שבממון קיים עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו או
לאשה בכתובתה והוא שיכתו׳ להן מכאן תגבו ושטפה נהר
הרי זה גובה משאר נכסים וטורף אותן ואם התנה עמו
שלא יהיה לו פרעון אלא מזו אינו גובה משאר נכסים
וכן אם לוה ממנו ופירש שאין לו אחריות
עליו הרי זה אינו גובה מן המשועברין לעולם
עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו או לאשה בכתובתה
ומכרה הרי זו מכורה וכשיבא בעל חוב לגבות אם לא
ימצא נכסי׳ בני חורין יטרוף אותה ב״ד בשמכר לשעתה
אבל מכרה ממכר עולם אינה מכורה עשה עבדו
אפותיקי ומכרו הרי בעל חוב גובה ממנו מפני שיש לו
קול עשה שורו אפותיקי ומכרו אין בעל חוב גובה ממנו
וכן שאר המטלטלין מפני שאין להן קול עבד שעשהו
רבו אפותיקי ושחררו אעפ׳ שכתב לו לא יהיה לך פרעון
אלא מזה יצא לחרות וכן אם הקדישו שהחמץ והשחרור
וההקדש מפקיעין מיד שעבור והרי בעל חוב גובה חובו
מן הלוה וכותב עליו שטר בחובו וטורף מזמן זה השטר
ולמה הוא חייב לשלם מפני שגורם לאבד ממון
חברו וכל הגורם להזיק משלם כמו שבארנו במקומו וכופין
את רבו השני לשחררו מפני תקון העולם שלא ימצאנו
בשוק ויאמר לו עברי אתה המקדיש נכסיו
אין בעל חוב יכול לטרוף מן ההקדש שההקדש מפקיע
השעבור וכשפודין הקרקע מיד ההקדש אומרין כמה
אדם רוצה ליתן בשד׳ זו על מנת שיתן לבעל חוב את חובו
ולאשה כתובתה לפי לכשתפדה ותצא לחולין ביד הלוקח
יבא בעל חוב ויטרוף אותה או האשה בכתובתה כמו
שבארנו בערכין בעל חוב שבא לטרוף אם יש מעות
ללוקח יכול לסלקו וליתן לו דמי מה שהוא טורף וחוזר
הלוקח ותובע למוכר ואם עשה אותו אפותיקי אינו יכול
לסלקו בדמים ראובן שהיה חייב לשמעון מאתים
והיו לו שתי שדות ומכר אחת מהן ללוי במנה וחזר ומכר
לו השניה במנה ובא שמעון וטרף אחת במנה וחזר לטרוף
השניה במנה הנשאר לו והביא לו מאתים ואמר לו אם
תרצה להיות השדה שטרפת שומה לך בכל המאתים שיש
לך הרי מוטב ואם לאו הילך מאתים של חובך ויסתלק
הדין עם לוי רצה שמעון ועמד בה אעפ׳ שקבלה במאתים
אין לוי חוזר ותובע ראובן אלא במנה מת ראובן והניח
שדה אחת שוה מאה ובא שמעון וטרפה ונתנו לו היתומים
מאה מן המטלטלין שהניח אביהן וסילקוהו הרי זה חוזר
וטורף אותה בשאר חובו שמאה שנתנו לו מצוה עשו
שמצוה על היתומי׳ לפרוע חובות אביהם ואם אמרו לו אלו
במאה דמי השדה שטרפת אינו יכול לחזור ולטרוף אותה
פעם אחרת בשאר חובו

פרק תשעה עשר

כשיורדין ב״ד לנכסי הלוה לגבות מהן לא יגבו לבעל חוב
אלא מן הבינונית שבקרקעותיו ודין תורה שיגבה בעל חוב
מן הזבורית שנ׳ בחוץ תעמד והאיש אשר אתה נושה בו
יוציא וכו׳ מה דרכו של אדם להוציא פחות שבכליו אבל
תקנו חכמי׳ בבינוני׳ כדי שלא תנעול דלת בפני לווין ב״ד
בבא ליפרע מן הלוה עצמו אבל הבא ליפרע מן היורשין
בין קטנים בין גדולים לא יפרע אלא מן הזבורית אין
נפרעין מנכסי׳ משועבדי׳ במקו׳ שיש נכסי׳ בני חורין ואפי׳
היו בני חורין זבורית והמשועבדים בינונית או עידית בין
שמכרם בין שנתנם נצטרפו בני חורין הרי זה טורף מן
המשועבדים שכיון שנפחתו כאלו אינם ראובן שמכר
כל שדותיו לשמעון וחזר שמעון ומכר שדה אחת מהן ללוי
ובא בעל חוב של ראובן לטרוף רצה מזה גובה רצה מזה
גובה ב״ד כשלקח לוי בינונית אבל אם לקח
עידית או זבורית אינו טורף מלוי שהרי זה אומר לו מפני
זה טרחתי ולקחתי שדה שאין דינך לגבות ממנו
וכן אם לקח לוי בינונית והניח אצל שמעון בנונית כמו

הבינונית שלקח אינו טורף מלוי שהרי זה אומר לו הנחתי לך מקום לגבות ממנו ככר בארנו שהנזקין שמין להן בעדית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזבורית היו לו עידית וזבורית נזקין בעדי׳ ובע׳ חוב בזבורית היו לו עידית ובינוני׳ נזקי׳ בעידית ובעל חוב וכתובת אשה בבינונית היו לו זבורית ובינונית בלבד נזקין ובע׳ חוב בבינוני׳ וכתובת אשה בזבורית מכרן לשלשה בני אדם בבת אחת הרי כולן נכנסו תחת הבעלים והנזקין טורפין מן העידית ובעל חוב טורף מן הבנונית וכתובת אשה טורפת מן הזבורית

מכרן לזה אחר זה כלן טורפין מן האחרון לא הספיק טורפין משלפניו לא הספיק טורפין מלפני פניו אפי׳ היה האחרון הוא שלקח הזבורי׳ שהרי הלוקח הקוד׳ אומ׳ לטורף הנחתי לך מקום לגבות ממנו מכרן לאחר זה אחר זה הרי הלוקח נכנס תחת הבעלים בד״א שלקח עדית באחרונ׳ אבל לקח זיבורית באחרונה

כולן גובין מן הזבורית שהרי אומר לטורף כשיבא לגבות מן השדה שלקח תחלה הרי הנחתי לך מקום לגבות ממנו

ולמה אינו אומר לו הטורף כך אם לקח עדית באחרונה ותגבה האשה ובעל חוב מן העדית שלקח באחרונה שוו תקנה היא ללוקח והרי אומר לוקח להן אי אפשי בתקנה זו לא כל אחר מכם יגבה מן הראוי לו מכרן לאחר זו אחר זו ומכר לו עדית באחרונ׳ וחזר הלוקח ומכר זבורי׳ ובינוני׳ ושייר עדית לפניו כלן גובין מן העדית שהרי אין לו במה ידחה אותם מכר עדית והניח בינונית וזבורית הנזקין טורפין מן העדית שביד לוקח השני ובעל חוב וכתובת אשה גובין מבינונית וזבורית ששייר לפניו מי שלוה מאחר ואחר כך מכר הלוה נכסיו לשנים וכתב בעל חוב ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך וקנו מידו אינו יכול לטרוף מלוקח ראשון שהרי אומ׳ לו הנחתי לך מקום לגבות ממנו אצל בעל חובך מן הנכסי׳ שקנ׳ לוקח שני אחרי׳ ואתה הפסדת על עצמך שהרי סלקת עצמך מהן והוא הדין לאשה בכתובתה אם כתבה לשני אברה כתובתה ואינה יכולה לטרוף אבל אם כתבו לראשון טורפין מן השני מכר הלוה שדה ללוקח ומכרה לוקח ראשון ללוקח שני וכתב המלוה ללוקח ראשון דין ודברים אין לי עמך וקנו מידו הרי בעל חוב טורף מלוקח שני אותה השדה ולוקח ראשו׳ טורף אותה מבעל חוב שהרי כתב לו ולוקח שני טורף אותה מלוקח ראשון שהרי הוא מכרה לו ובעל חוב חוזר וטורף משני וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה ביניהן וכן האשה בכתובתה

פרק עשרים

מי שיש לו חובות הרבה כל שקדם חובו גובה תחלה בין מן הלוה עצמו בין מן הלקוחות ואם קדם האחרון וגבה מוציאין מידו שכל שקדם חובו זכה בד״א בקרקעות שהיו לו בעת שלוה אבל הקרקעו׳ שקנה אחר שלוה מבעלי חובו הרב׳ אע״פ שכתב לכל אחר מהן מה שאני עתיד לקנו׳ משועבד לך אין בהן דין קדימה אלא כלן שוין וכל שקדם וגבה זכה אע״פ שהוא אחרון לוה וכתב לו שאני עתיד לקנות משועבד לך ואחר כך קנה שדה וחזר ולוה מאחר הרי השדה משועבד לראשון והוא קודם לגבות וכן אפי היו מאה אין דין קדימה במטלטלין אלא כל שקדם וגבה מהן זכה אע״פ שהוא אחרון קדם אחר משאר אדם ותפס מן המטלטלין של זה כדי לזכות לאחר מבעלי חובות לא זכה שכל התופס לבע׳ חוב במקו׳ שיש עליו חוב לאחרי׳ לא קנה אבל אין עליו חוב לאחרים קנה לו וכן אם אמר לו הלוה זכה בחפץ זה לפלני או תן זה מנה לפלו׳ זכה לו ואין אחר מבעלי חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין שכבר זכה בהן אחר שטרות שזמן כולן יום אחר או שעה אחת במקום שכותבין שעות כל שקדם מהן וגבה בין קרקע בין מטלטלין זכה באו כולן ביחד לגבות וכן בעלי חובות שכל אחד מהן קודם לזמן חברו שבאו לגבות מן המטלטלין שהרי אין בהן דין קדימה או שבאו לגבות מקרקע שקנה הלוה לאחר שלוה מן האחרון שבהן ואין בנכסים כדי שיגבה כל אחר מהן את חובו מחלקין ביניהן

כיצר חולקין אם כשיתחלק הממון הנמצא על מנינם יגיע לפחות שבהן כשעור חובו חוזרין הנשארים מבעלי חובות וחולקין היתר ביניהן כדרך הזאת כיצר היו שלשה חובות של זה מנה ושל זה מאתים ושל זה שלש מאות אם היה כל הנמצ׳ שם שלש מאות נוטלין מאה מאה וכן אם נמצא שם פחות משלש מאות חולקין בשוה

נמצא שם יתר על שלש מאות חולקין שלש מאות בשוה ויסתלק בעל המאה ושאר הממון חולקין אותו השני׳ על אותה הדרך כיצר נמצאו שם ה׳ מאות או פחות חולקין שלש מאות בשוה ויסתלק האחר וחוזרין וחולקין המאתים או הפחות בשוה ויסתלק השני נמצא שם שש מאות חולקין שלש מאות בשוה ויסתלק בעל המנה וחוזרין וחולקין המאתים בין השנים בשוה ויסתלק בעל המאתי׳ ונותנין המאה הנשארי׳ לבעל השלש מאות ונמצא בידו שלש מאות בלבד ועל דרך זו חולקין אפי׳ הן מאה כשיבאו לגבות כאחר ויש מן הגאונים שהורה שחולקי׳ לפי ממונם ראובן ושמעון לכל אחד משניהם שטר חוב על לוי ראובן שטרו בחמשה בניסן ושמעון שטרו בניסן סתם והרי יש ללוי שדה שאינ׳ כדי חוב של שניה׳ מורידין לתוכה ראובן שמא שטרו של שמעון בסוף ניסן היה

וכן אין שמעון יכול לטרוף מאייר ואילך שהרי הלוקח אומ׳ לו שמא באחד בניסן הוא זמנו של שטרך והרי שדה בת חורי׳ שתגב׳ אותה ויבא ראובן שהוא אחר זמנך והוא שיש לו לטרוף ממנו לפיכך אם כתבו הרשאה זה לזה טורפין מאייר ואילך מכל צד והוא הדין בראובן ושמעון שמכר להן לוי שדה אחד בשני שטרות שטרו של זה בחמשה בניסן ושטרו של זה בניסן סתם

פרק אחד ועשרים

בעל חוב גובה את השבח שהשביח הלוקח בין שהשביחו מחמת הוצאה בין ששבחו נכסים מאיהן אלא שאם שבחו מאיהן טורף כל השבח ואם השביחו מחמת הוצאה גובה חצי השבח כיצר ראובן שהיה לו חוב על שמעון מאתים ומכר שמעון ללוי שדה במנה והוציא עליה לוי הוצאות והשביחה והרי היא שוה מאתים כשיבא ראובן לטרוף מלוי טורף ממנה במאה וחמשי׳ של חצי השבח ואם השביחה מחמת עצמה כגון שהוקרה ברמים או עלו בה אילנו׳ גובה את כולה וחוזר הלוקח וגובה את הקרן מנכסי שמעון את מן המשועבדין שמכר או נתן מאחר ומן שמכר בו ללוי אבל השבח שטרף ממנו בעל חוב בין בחציו בין בכולו אין לוי גובהו אלא מנכסים בני חורי׳ של שמעון שתקנ׳ עולם היא שלא יגבה השבח ולא הפרות שאכל הגזלן ולא מזון האשה והבנות מנכסים משועבדין שאלו דברים שאין להן קצבה ומקולי כתובה שלא תטרוף אותה מן השבח כתובתה ולמה יטרוף בעל חוב חצי השבח בלבד הבאה מחמת הוצאה עצמה לפי שהשבח בא לאחר שלוה מראובן ולאחר שמכר ללוי ונמצא ראובן ולוי כשני בעלי חובות לשמעון והשבח בנכסי׳ שבאו לו אחר שלוה משניה׳ שהן חולקין כאחר כמו שבארנו לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה וכתב לו שאני עתיד לקנות וחזר ולוה מלוי מאתים וכתב לו שאני עתיד לקנות וקנה אחר כך שדה ומכרה ליהודה במאה וחמשים והשביחה יהודה בהוצאתו והרי הוא שוה שלש מאות טורף שמעון ולוי הקרן וחולקין אותו בשוה ונמצא ביד זה חמשה ושבעים וביד זה חמשה ושבעים וחוזרין שמעון ולוי ויהודה שלשתן וחולקין מאה וחמשים של שבח על הדרך שפרשנו נמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו ולוי טורף מאה ושלשים ושבעה ומחצה ויהודה נוטל מן השבח שנים וששים ומחצה וכזה הן חולקין אפילו הן מאה

כל הפירות שאכל הלוקח אין נטרפין ממנו אבל הפירות המחוברי׳ לקרקע אע״פ שאינן צריכין לקרקע כענבי׳ שהגיעו להבצר הרי בעל חוב גובה מהן כמו שגובה מן השבח

מתנה ששבחה מחמת הוצאה אין בעל חוב גובה משבחה כלום לא רואין כמה היתה שוה בשעת מתנה וגובה ואם שבחה מאליה בעל חוב גובה את כולה ואם קבל הנותן אחריות המתנה הרי בעל חוב גובה ממנה את השבח כדרך שגובין מן הלקוחות ולמה ישרוף בעל חוב חצי השבח מן הלוקח ולא ישרוף ממקבל מתנה כלו מפני שהמוכר כותב ללוקח בשטר מכירה שאני מחוייב לך בקרן ובעמל שתעמול ובשבח שתשביח ועלי אחריות הכל ורצה הלוקח וקבל דבר זה שהרי הלוקח ירד על תנאי זה שאם ילקח ממנו השבח יחזור על המוכר ואפי לא כתב דבר נודע שזה דין המוכר עם הלוקח אבל המתנה שאין שם תנאי זה אינו גובה משבח שהשביחה בהוצאתו כלום וכן יתומים שהשביחו הנכסים אין בעל חוב גובה מן השבח כלום אבל אם שבחו נכסים מאיליהן גובה את השבח כלו

בעל חוב שטרף בחובו מיד הלוקח מה שראוי לו מן הקרן וחצי השבח רואין הנשאר מן הקרקע אם יש בו תעלה ללוקח כגון שנשאר לו בשדה בית תשע קבין ובגנה בית חצי קב ישתתפו בה שניהם ואם לא נשאר לו דבר שלו יחלוק יהיו שם כולו עליו נותן לו בעל חוב את דמיו

היתה השדה אפותיקי בעל חוב נוטל את כולה ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח אם היה חצי השבח יתר על הוצאות נוטל ההוצאה מבעל חוב שהרי אומר לו בעל חוב שרי הוא שהשביחה והנשא לו מן השבח נוט מן המוכ ואם היה חצי השבח פחות מן ההוצאה אין לו מן הטורף לא דמי חצי השבח וחוזר וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבד בעל חוב שבא לטרוף מן היתומין יתומים אומר אנו השבחנו ובעל חוב אומר שמא אביכם השביח על היתומי להביא ראי הביאו ראיה שהן השביחו שמין להן את השבח ואת ההוצאה ונוטלין הפחו שבשניהן ומעלה אותן ברמים ברא כשעשה שרהו זו אפותיקי אבל אם לא עשה אפותיקי אם רצו היתומין לסלק בעל חוב ברמים מסלקין אותו ואם רצו נוטלין מן הקרקע שעור שבח שלהן

פרק שנים ועשרים

סדר גביית החוב כך הוא כשיביא המלו שטרו לבד ויתקיי אומר ללוה שלם ואין יורדין לנכסיו תחלה עד שיתבענו ואם טעה הדיין והוריד המלוה לנכסי לוה קודם שיתבענו מסלקין אותו אמר הלוה הרני משלם קבעו לי זמן כדי שלוה מאחר או אמשכן או אמכור ואביא המעות קובעין לו זמן שלשים יום ואין מחייבין אותו ליתן משכון שלו היו שם מטלטלים מיד היו בד גובין מהן ואם רצה המלוה להחרים על מי שיש לו מעות או מטלטלין ומפליג אותו ברברים הרי זה מחרים ואין מחייבין הלוה להביא ערב עד שיתן שלמו השלשים ולא הביא בד כותבין אדרכתא וכן אם אמ בתחלה כשתבעו איני משלם כותבין אדרכתא על נכסיו מיד ואין קובעין לו זמן וכן אם אין שם לא מלוה על פה או שהורה כותבין אדרכתא על נכסי בני חורין שיש לו טען ואמר שטר זה שנתקיי בפניכם מזויף הוא אני אביא ראיה ואבטלנו ועדי במקום פלני והם פלני ופלני אם נראה לריינין שיש ממש בדבריו קובעין לו זמן להביא עדיו ואם נראה להם שאינו בא לא בעלילות דברי ובטענות של רופי אומר לו שלם ואחר כך אם יש לו ראיה יחזיר ואם היה המלוה אלם ושמא אינו יכול להוציאו מידו מניחין על ידי שליש קבעו לו זמן להביא ראיה ולבטל השטר והגיע הזמן ולא בא ממתינין לו שני וחמישי ושני לא בא כותבין עליו פתחה ומשמתין אותו וממתינין לו והוא בנידויו צ יום ל ראשונים שמא טורח ללות אמצעיים שמא הוא טורח למכור אחרונים שמא הלוקח ממנו טורח להביא מעות שלמו צ יום ולא בא בד כותב לו אדרכתא על נכסיו ומתירין לו נדויו אין כותבין אדרכתא עד ששולחין ומודיעין לו והוא שיהיה קרוב לבד מהלך שני ימים או פחות יתר על זה אין צריכין להודיעו בדא בשהיה כל התשעים יום נשמט ואומר עתה אביא ראיה ואבטל השטר אבל אמר איני בא לבד מיד כותבין אדרכתא על נכסיו בין על הקרקעות בין על המטלטלין וכן אם היה השטר על הפקרון אין ממתינין לו תשעים יום לא כותבין אדרכתא על נכסיו מיד זה שאמרנו שאם לא בא בסוף התשעים כותבין אדרכתא על הקרקעות

אבל על המטלטלין אפילו אחר תשעים יום כל זמן שהוא אומר עתה אביא ראיה ואבטל השטר אין מורידין המלוה למטלטלין שמא יאכל אותם ויביא זה ראיה ויבטל השטר ולא ימצא מה יטול ואפילו היה למלוה קרקע שמא תכסיף או תשתדף כיצד כותבין האדרכתא אם לנכסין בני חורין הורידוהו אומר איש פלני נתחייב לפלני ברין כך וכך ולא נתן לו מעצמו וכתבנו לו אדרכתא זו על שדה פלונית שלו ואחר כך שמין לו שלשה מאותה שדה כנגד חובו ומכריזין עליה כפי מה שיראו עד שיפסקו המוסיפין ומורידין אותו בחובו לחלק ששמו אותו וקורעין שטר החוב אם היה שם שטר ואם לא היו לו נכסים בני חורין כותבין האדרכתא כך איש פלני נתחייב לפלני כך בשטר חוב שיש בידו ולא נתן לו חובו ולא מצאנו לו נכסים בני חורין וכבר קרענו לשטר שהיה לו עליו ונתננו לפלני רשות לדרוש ולחקור ולהיו ידו נטויה על כל הנכסי שימצאו לו וכל קרקעות שמכר מזמן פלני והלאה יש לו להפרע לגבות חובו מן הכל ואחר שכותבין אדרכתא זו הולך המלוה ומחפש אם מצא לו נכסים בני חורין שמין לו מהן מצא לו נכסים משועבדין מאחר ומן שטרו טורף מהן וקורעין שטר האדרכתא וכותבי לו שטר הטרפא כיצד כותבין איש פלני בן פלני זכה ברין לטרוף ברין בחוב שפלני חייב לו שהוא כך וכך משדה פלני שלקח פלני בכך וכ מזמן פלני וכבר קרענו האדרכת שהית בירו והרשינוהו לטרוף מזה בכך וכך ואחר שכותבין הטרפא לטרוף מורידין שלשה בקיאין לאותה שדה ושמין לו ממנה כשעור חובו כפי מה שראוי לו מן הקרן וחצי השבח כמו שבארנו ומכריזין עליה שלשים יום כדרך שמכריזין על נכסי יתומים ואחר כך משביעין את הלוה שאין לו כלום בתקנת הגאונים אם היה הלוה עמנו במרינה ומשביעין את הטורף בנקיטת חפץ שלא נפרע חוב זה ולא מחלו ולא מכרו לאחר ואחר כך מורידי אותו לנכסי הלוקח בשומא שלו וכותבין הורדה

וכיצד כותבין אחר ששמנו לפלני בשומא שהיתה בירו והכרזנו שלשים יום כראוי והשבענו את זה הטורף ואת בעל חוב הורדנוהו לשדה פלני להיות משתמש בה כדרך שמשתמש אדם בקנינו ומאימתי אוכל הטורף פירו שדה זו משיפסקו ימי ההכרזה כל אדרכת שאין כתוב קרענות לשטר ההלואה אינה אדרכתה וכל טירפא שאין כתוב בה קרענוה לאדרכתא לאו טירפא וכל שומה דלא כתוב בה קרענוה לטירפא אינה שומא שלשה שירדו לשום אחר אומר במנה ושנים אומרין במאתים או אחד אומר במאתים ושני אומר במנה בטל יחיד במיעוטו אחד אום במנה ואחר אומר בשמונים ואחר אומר במאה ועשרים נדון במאה אחר אומר במאה ואחד אומר תשעים ואחר אומר מאה ושלשים נדון במאה ועשרה ועל דרך זו שמין בניהן בד ששמו לטורף בנכסי לוקח וטעו בכל שהוא מכרן בטל שהרי הן כשליח לטורף וללוקח ויש להן רשות לתקן אבל לא לעות בשליח וכל המורים כזה הורו

בד ששמו לבעל חוב בין בנכסי לוה בין במשועבדין שביד הלוקח ולאחר זמן השיגה ירו של לוה או של נטרף או של יורשיהן והביאו לבעל חוב את מעותיו מסלקי אות מאותה קרקע שהשומא חוזרת לבעלים לעולם משום שנא ועשית הישר והטוב קרקע ששמו אותה לבעל חוב ואחר כך שמוה בד לבעל חוב של זה המלו חרי זו חוזרת לא יהא כחו גרול מכח בעל חוב הראשון מכרה בעל חו או נתנה במתנ או ששמה לבעל חוב מרעתו או שמת והורישה אינה חוזרת שמו קרקע לאשה ונשאת או ששמו

מתנה ונשאת בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא ולא מחזיר ולא מחזירין לו

פרק שלשה ועשרים

שטר חוב המוקדמים פסולין שהרי טורף בהן לקוחו שלא כדין ולפיכך קנסו אותו חכמים ולא יגבה בשטר מוקדם אלא מבני חורי גזרה שמא ישרוף בו מזמן ראשון שהקדימו

שטרי חוב המאוחרין כשרין שהרי הורע כחו של בעל השטר שאינו טורף אלא מזמן השטר ואעפ שלא כתבו בו שהו מאוחר הרי זה כשר שטר שכתבוהו בו ביום ונחתם בלילה הסמוך לו פסול מפני שהוא מוקדם ואם היו עסוקים בענין עד שנכנס הלילה וחתמוהו אעפ שקנו ממנו בלילה כשר שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר ואין חוששין שמא מוקדם הוא ובאחד בשבת או ביא בתשרי נכתב אלא מעמידין השטר על חזקתו שהדבר ידוע הוא שאין כותבין בשבת ולפיכך אחרוהו כותבין שטר ללוה אעפ שאין המלוה עמו ואין כותבין למלוה עד שיהיה לוה עמו ברא בשטר שיש בו קנין שהרי משעה שקנו מידו נשתעבדו נכסיו

אבל שטר שאין בו קנין אין כותבין אפילו ללוה עד שיהיה מלוה עמו ויתן השטר ביד המלוה בפנינו שמא יכתו עתה ללות ממנו בניסן ולא ילוה ממנו עד תשרי ונמצא המלוה טורף בשטר זה מניסן שלא כדין שלא הגיע לידו עד תשרי עדי שקנו מיד הלוה או המוכ וכיוצ בהן ונתאחרה כתיבת השטר זמן מרובה אם ידעו יום שקנו ממנו בו כותבין בשטר זמן הקנין ואעפ שאינו זמן חתימתן ואין צריכין לומר ונתאחרה כתיבת ידינו עד יום פלני ואם לא ידעו יום שקנו בו כותבין זמנו של שטר משעת כתיבה וכן מי שנמסר להן העדות במדינ אחת וכתבו העדי במדינ אחר אין מזכירין בשטר מקום שנמסרה בו העדות אלא מקום שכתבו בו חתימת ידן שטרי מקח וממכר שלא נכתבו בו זמן אפי המאוחרין פסולי שהרי אפש לטרוף בהן שלא כדין כיצד כגון שחזר המוכ וקנה השדה מיד הלוקח קודם שיגיע זמן השטר ויוציא הלה השטר המאוחר ויאמ חזרתי ולקחתיה פעם שניה ממך ונמצא טורף שלא כדין ולמה לא נחוש כן לשטר חוב המאוחר שמא יפרענו קודם שיגיע זמנו ויכתו שובר ויחזור ויוציא השטר המאוחר ויטרוף בו שלא כדין לפי שכל הכותב שטר מאוחר תקנתו שיכתוב השובר סתם שכל זמן שיצא השטר ישבור אותו זה השובר ואם לא עשה כן וכתב השובר בזמן הפרעון הוא הפסיד על עצמו מי שמכר שדהו באונס ומסר מורעא או שקדם ומכר או נתן לאחר קודם שימכור לאנס הרי המעות של אנס אצל המוכר כמלוה על פה ואינו טורף בשטר מכר שבידו כלום מפני שאי דין שטר זה שיכתוב ולא נכתב אלא מפני האונס וכן כל כיוצא בזה אפשר לטורף שיטרוף בלא שטר אלא בעדות על פה כיצד כגון שיש לו עדות שזו גזולה מאביו הרי יש לו להוצי בעדי אלו ואין כאן שטר וכן אם העידו לו שיגמר הדין לאביו לטרוף מנכסי פלני בכך וכך מזמן פלו ומת אביו ועדין לא טרף הרי הבן טורף בעדות זו לפיכך אין כותבין שני שטרות מכר על שדה אחת שמא יעשה הלוקח קנוניא עם בעל חוב ויטרוף שלא כדין כיצד יבא זה ויטרוף שדה זו בעדות שהעידו לו מחמת אביו ויחזור הלוקח ויטרוף בשטר המכר שבידו מן הלקוחו שלקחו אחריו ויקרע שטר המכר שבידו ויחזור בקנוניא ויעמוד בשדה שנטרפה ממנו ויבא הוא שטרפה בעצמה ויטרוף אותה פעם אחרת בעדות עדיו ויוציא הלה שטר המכר השני ויטרוף בו לקוחות אחרים שלא כדין אם כן מי שאבד לו שטר המכר ועדיו קיימין כיצד יעשה יכתבו שטר שני ויאמרו בו שטר זה אין גובין בו לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין ולא כתבנוהו אלא להעמיד שדה זו ביד פלני הלוקח כדי שלא יוציאה מידו המוכר ולא יורשו בשטרי החובות אינו כן אעפ שעדיו קיימין וקנו מידו וחזר בשעתו ואמ שטר שכתבתם לי עתה אבד או נשרף אין כותבין לו שטר שני שמא פרעו או מחלו ואפי היה החוב לזמן ואינו גובה בעדי אלו כלום אלא אם הלוה אומר לא היו דברי מעולם שזה הוחזק כפרן בעדותן כמו שיתבאר מי שכלה שטר חובו והרי הוא הולך להמחק מעמיד עליו עדים ובא לבד והם עושין לו קיום אבל עידי השטר עצמן אין כותבין לו שטר אחר אעפ שנמחק בפניהם אבל באין לבד ובד עושין לו קיום

כיצד מקיימין שטר זה כותבין שטר אחר ואומר אנו בד פלני ופלני הוציא פלני בן פלני שטר נמחק לפנינו וזמנו ביום פלני ופלני ופלני עדיו וגם כתבו והוזקקנו לעדותן של עדי ונמצאת מכוונת גובה בשטר זה שכתבו לו ואין צריך קיום אחר ואם לא כתבו כן צריך להביא ראיה על העדים הראשונים עד שתתקיים עדותן שטר חוב שנתקרע כשר נמחק או נתטשטש אם רשומו נכר כשר נקרע קרע בד הרי זה פסול אי זהו קרע בד שתי וערב מי שפרע מקצת חובו אם רצה מחליף וכותבין לו בד שטר אחר בשאר החוב מזמן ראשון אבל לא עידי השטר ואם רצה יכתוב השובר הבא לפרוע חובו ואמר המלוה אבד לי השטר הרי זה יכתוב לו שובר ויפרע כל חובו ויש ללוה להחרי סתם על מי שכובש שטרו וטוען שאבד ואם טען הלוה טענת ודאי ואמ השטר אצלו ועתה הניחו בכיסו הורו רבותי שישבע המלוה הסת שאבד השטר ואחר כך יפרע חובו ויכתוב שובר מי שהוציא שטר חוב במנה ואמ עשו לי ממנו שנים בחמשי חמשי אין עושי שזכות ללוה להיות הכל בשטר אחר שאם יפרענו מקצת נמצא שטרו פגום וכן אם הוציא שני שטרות בחמשים חמשים ואמר עשו לי אותן במאה אין עושין לו אלא עושי לו קיום לכל אחד ואחד שזכו היא ללוה להיות שנים שלא יכוף אותו בדין בפעם אחת לגבות הכל

הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמשי אין שומעין לו שמא פרעו הכל וכתב לו שובר על שטר של מאה וכשיחזור ויוציא קיום זה על שטר חמשי ויוציא הלוה השובר ויאמר לו זה שטר אחר הוא

פרק ארבעה ועשרים

כבר ביארנו ששטר חוב שיש בו קנין כותבין אותו ללוה אעפ שאין המלוה עמו וכן כותבין שטר למוכר אעפ שאין הלוקח עמו ושובר לאשה אעפ שאי בעלה עמה וגט לאיש אעפ שאין אשתו עמו אבל אין כותבין שטרי ארוסין ונשואין ושטרי אריסות וקבלנות ושטר בירית הדיינין או שטר טענת בעלי דינין וכל מעשה בד אלא מדעת שניהם וכל השטרות האלו צריכין להזהר בתקונן כשאר השטרות

ומי נותן שכר הסופר בשטרי הלואה נותן שכר הלוה ובשטרי מקח וממכר הלוקח נותן שכר והאשה נותנת שכר הגט והחתן נותן שכר שטר הארוסין או הנשואין והמקבל וכן האריס או השכיר נותן שכר השטר אבל שטר בירית הדיינין או טענות בעלי דינין שניהם נותנין שכר אחר השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חברו ואחר השטרות שאין כותבין אותן אלא מדעת שניהם ושניהן עומדין כגון שטר שכותבין למלוה או ללוקח כלן צריכין שיהיו העדים מכירין השמו שבשטר שזה הוא פלני בן פלני וזהו פלני בן פלני שמא יבאו שנים ויעשו קנוניא וישנו שמותיהן בשמו אחרים ויודו זה ללוה כל מי שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו שמא שם אחר יש לו והוא שנהו כדי לרמות ולעשות קנוניא שאם אתה אומר כן אין לדבר סוף לפיכך מי שלא הוחזק שמו בעיר שלשים יום ובא ואם כתבו עלי שטר שאני חייב לפלני או לוה כך וכך דינרין אין כותבין לו עד שיביא ראיה שזה שמו או יוחזק כל שטר שיצא לפנינו ויטעון הלוה ויאמ איני חייב כלום שמא רמאי אחר העלה שמו בשמי והורה לוה או שאמר לא לוה אני חייב כלום אלא לאחר וזה רמאי הוא והעלה שמו כשם בעל חובי מאחר שלא הוחזק שם שנים ששמותיהן שוין אין

חוששין לדבריו שחזקה היא שאין העדי׳ חותמין על השטר
אֿא אם כן מכירין אלו הנזכרים בו וכן חזקה
שאין חותמין על השטר אֿא אם כן נודע להם בוודאי שאו
שהעידו על עצמן גדולי׳ ואין העדי׳ חותמי׳ על השטֿ אֿא אם
כן יודעים לחתום עדים שאין יודעין לחתום וקרעו להן
נייר חלקות תמו על הרושם מכין אותו מכת מרדו והשטר
פסול ראש בד׳ שהיה יודע ענין השטר וקרא השטר
לפניו הסופר שלו הואיל והוא מאמין אותו ואימתו עליו
הרי זה חותם על השטר אעֿפ שלא קראהו הוא בעצמו ואין
שאר העם רשאין לעשות כן עד שיקרא העד׳ השטר מלה
מלה שנים שהיו בעיר׳ שם כל אחד מהן יוסף בן
שמעון אינן יכולין להוצי׳ שטר חוב זה על זה ולא אחר יכול
להוצי׳ עליהן שטר חוב אֿא אם כן באו עידי השטר בעצמן
ואמר זהו השטר שהעדנו עליו וזהו שהעדנו לו בהלואה
וכן אין מגרשין נשותיהן אֿא זה בפני זה וכן אם
נמצ׳ לאחד בין שטרותיו שובר ששטרו של יוסף בן שמעו׳
פרוע שטרות שניהן שעליו פרועין וכיצ׳ יעשו או ששמותיה׳
שוין ושמו׳ אביהן שוין ישלשו היו שמות אבות אבותיהן
שוין יכתבו סימניהן היו דומי׳ זה לזה בצורתן יכתבו יחוסן
היו שניהם לויים שניהם כהנים יכתבו דורות הוציא
עליו שטֿ שכתו׳ בו אני פלני בן פלֿו לויתי ממך מנה אעֿפ
שאין בו שם המלוה כל מי שיצא שטר זה מתחת ידו גובה
בו ואינו יכול לדחותו ולומר של אחר הוא ונפל וכן
שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר אחת שהוציא אחד מהן
שטר חוב על אחר מבני העיר אינו יכול לדחותו ולומר לו
לפלני שהוא כשמך אני חייב וממנו נפל השטר אֿא הרי זה
שיצא מתחת ידו גובה ואין חוששין לנפילה שנים
שהוציאו כל אחד משניהם שטר חוב על חבירו אין האחרו׳
יכול לומר לראשון או הייתי חייב לך היאך אתה לוה ממני
אֿא זה גובה חובו וזה גובה חובו היה זה במאה וזה
במאה ויש לזה עדית ולזה עדית או לזה בינונית ולזה
בינונית לזה זבורית ולזה זבורית אין נזקקין להן אֿא כל
אחד ואחד עומד בשלו היה לזה עדית ובינוני ולזה זבורי׳
זה גובה מן הבינונית וזה גובה מן הזבורית הוציא
שטר חוב על חברו והלה מוציא שמכר לו השדה אם
היו במקום שנותן הלוקח המעו׳ ואחר כך כותב לו המוכר
את השטר הרי שטר חובו של זה בטל שהרי אומר לו או
הייתי חייב לך היה לך לפרוע חובך אבל במקום שכותבין
ואחר כך נותני׳ הרי שטר החוב קיים שהרי זה אומ׳ מכרתי
לך את השדה כדי שיהיה לך נכסי ידועי׳ שאגבה מהן חוב
שלי

פרק חמשה ועשרים

המלוה את חברו ואחר שהלוהו אומ׳ לו אחר אני ערב או
שתבע את הלו׳ בדי׳ ואומ׳ לו אחר הנח ואני ערב או שהיה
חונק את חברו בשוק ליתן לו ואמר לו הנח ואני ערב אין
הערב חייב כלום ואפי׳ אמר אני ערב בפני בד׳ אבל אם
קנו מידו שהוא ערב ממון זה כל או הפני׳ בין בפני בד׳ בין
בינו לבין המלוה נשתעבד אמר לו בשעת מתן
מעות הלוהו ואני ערב נשתעבד הערב ואינו צרי׳ קנין וכן
אם בד׳ עשו אותו ערב נשתעבד אעֿפ שלא קנו מידו כגון
שהיו בד׳ רוצין לגבו׳ מן הלו׳ ואמ׳ להם הניחוהו ואני ערב
לכם הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בד׳ באותה הנייה
שעבד עצמו המלוה את חברו על ידי ערב אעֿפ
שהערב משתעבד למלוה לא יתבע את הערב תחלה אלא
תובע את המלוה תחלה אם לא נתן לו חוזר אצל הערב
ונפרע ממנו בדֿא בשאין נכסים ללוה אבל אם יש נכסים
ללוה לא יפרע מן הערב כלל אֿא מן הלוה
היה הלוה אלם ואין בד׳ יכולין להוציא מידו או שלא בא
לדין הרי זה נפרע מן הערב תחלה ואחר כך יעשה הערב
דין עם הלוה אם יכול להוציאו מידו יוציא או ישמתוהו
בד׳ עד שיתן לו התנה המלוה על הערב ואמר לו על מנת
שאפר׳ ממי שארצה או שהיה קבלן הרי זה יתבע את הער׳
הזה או את הקבלן תחלה ויפרע מהן אעֿפ שיש נכסים
ללוה אי זהו ערב ואי זהו קבלן אמר לו תן לי ואני
נותן לך זהו קבלן שיש למלוה להפרע ממנו תחלה אעֿפ
שלא פירש ולא אמר על מנת שאפרע ממי שארצה
אבל אם אמר לו הלוהו ואני ערב הלוהו ואמר פורע הלוהו
ואני חייב הלוהו ואני נותן הלוהו ואני קבלן תן לו ואני
ערב כולן לשון ערבנות הן ואינו תובעו תחלה ולא נפרע
ממנו במקום שיש נכסים ללוה עד שיפרש ויאמר ממי
שארצה אפרע ערב של כתובה אעֿפ שקנו מידו
פטור מלשלם שהרי מצוה עשה ולא חסר ממון ואם היה
האב ערב לכתובת בנו וקנו מידו חייב וקבלן של כתובה
חייב ראובן שמכר לשמעון שדה ובא לוי וקבל
אחריות עליו לא נשתעבד לוי שזו אסמכתא היא ואם קנו
מידו שהוא ערב לשלם דמי מכר זה שכל עת שירצה
שיתבענו לשמעון הרי זה חייב וכזה הורו רבותי
וכן הערב או הקבלן שחייבו עצמן על תנאי אעֿפ שקנו
מידו לא נשתעבד מפני שהוא אסמכתא כיצד כגון שאמר
לו תן לי ואני אתן לך אם יהיה כך וכך אם לא יהיה שכל
התולה שעבוד שאינו חייב לו באם יהיה ואם לא יהיה לא
גמר והקנה קנין שלם ולפי׳ לא נשתעבד שנים שלוו
בשטר אחד או שלקחו מקח אחר וכן השותפין שלוה אחד
מהן או לקח בשותפות הרי הן ערבאין זה לזה אעֿפ שלא
פירש שנים שערבו לאחד כשיבא המלוה ליפרע
מן הערב יפרע מאי זה מהן שירצ׳ ואם לא היה לאחד כדי
החוב חוזר ותובע השני בשאר החוב ואחר שערב לשנים
כשיפרע למלוה יודיעו על חוב אי זה משניהם פורע כדי
שיחזור עליו האומר לחברו ערוב זה לפלני ואני ערב לך
הרי זה כמי שאמר לו הלוהו ואני ערב וכשם שנשתעבד
הערב למלוה כך נשתעבד ערב לערב ראשון ודין הערב
עם המלוה כדין ערב ראשון עם השני דין אחד הוא
מי שלא פירש קצב הדבר שערב כגון שאמר לו כל מה
שתתן תן לו ואני ערב או מכור לו ואני ערב או הלוהו ואני
ערב יש מן הגאונים שהורה אפי׳ מכר לו בעשרת אלפים
או הלוהו מאה אֿף נשתעבד הערב בכל
ויראה לי שאין זה הערב חייב כלום
שכיון שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו בו לא סמכה דעתו
ולא שעבד עצמו ודברים של טעם הוא למבין מי שאמ׳
לחברו הלוהו ואני ערב לגופו של לוה זה לא ערב לעצמו
של ממון אֿא כל זמן שתרצה אביאנו לך וכן אם אמר לו
אחר שהלוהו ותבעו הניחהו וכל זמן שתתבענו אביאנו
לך וקנו מידו על זה אם לא יביא זה הלוה יש מן הגאונים
שהורה שהוא חייב לשלם ויש מי שהורה שאפילו התנה
ואמר אם לא אביאנו או שמת או שברח אהיה חייב לשלם
הרי זו אסמכתא ולא נשתעבד ולזה דעתי נוטה

פרק ששה ועשרים

המלוה את חברו בשטר ואחר שהעידו העדים בשטר בא
ערב וערב את הלוה אעֿפ שקנו מידו ונשתעבד לשלם כמו
שבארנו כשיבא המלוה להפרע מנכסי הערב הזה אינו
טורף מנכסים משועבדים היה הערב בגופו של
שטר קודם חתימת העדי׳ אם כתבו לפלני׳ ערב שהרי אינו
מעורב עם הלוה במלוה אינו גובה ממנו מן המשועבדים
אבל אם כתוב בשטר פלני לוה מפלני כך וכך ופלני ערב
שהרי ערבו לוה עם הערב בשטֿ וקנו מידו של ערב ואחר
כך חתמו עדים בשטֿ הרי זה נפרע מנכסי ערב המשועבדי׳
מלוה שתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים
אינו יכול להפרע מן הערב עד אחר שלשים יום מיום
שנתחייב הערב לשלם לא יהיה כח זה פחות מן הלוה
עצמו כזה הורו המורים ואם התנה עמו הכל לפי התנאי
מלוה שבא לתבוע את הלוה ולא מצא לו
נכסי׳ אינו יכול לדחותו ולומר לו לך אבל הקבלן שהרי יש
לך לתבעו אותו תחלה אֿא תובע כל מי שרצה תחלה ואם
נשא הקבלן המעות מיד המלוה אין למלוה ביד הלוה כלום
היה הלוה במדינה אחרת שאינו יכול להודיעו ולא לילך

אליו או שמת הלוה והניח יתומים קטנים שאין בד׳ נזקקין
לנכסיהן הרי זה תובע את הערב תחלה שהרי אין הלוה
מצוי מלוה שתבע את הלוה ומצאו שהעני אינו
יכול להפרע מן הערב עד שישבע הלוה בתקנת אחרונים
שאין לו כלום שמא יעשו קנוניא על נכסיו של ערב מי
שהיה ערב לחברו במלוה על פה ובא המלוה לתבוע את
הערב והרי הלוה במדינת הים אומר לו הערב הבא ראיה
שלא פרעך הלוה ואני אשלם לך ערב שקדם ונתן
לבעל חוב את חובו הרי זה חוזר וגובה מן הלוה כל מה
שפרע על ידו אעפ שהיתה מלוה על פה או בלא עדים
כלל ברא׳ כשאמר לו הלוה בעת שנעשה
לו ערב ערבני ואשלם אבל אם עמד ברשות עצמו ונעשה
לו ערב או קבלן או שאמ לו הלוה ערבני ולא הרשהו שיתן
ופרע החוב אין הלוה חייב לשלם לו כלום וכן הפורע
שטר חובו של חברו שלא מדעתו אפילו היה החוב על
המשכון אין הלוה חייב כלום ונוטל משכונו בחנם והרי
אבד זה הנותן את מעותיו שמא היה הלוה מפייס את
המלוה ומוחל לו מת הלוה וקדם הערב ופרע החוב
קודם שיודיע את היורשים אם נודע לנו שלא פרע הלוה
שטר חובו קודם שימות כגון שהודה בו קודם או שנדוהו
ומת בנדויו או שלא הגיע זמן המלוה להגבות הרי זה חוזר
וגובה מן היורשין כל מה שפרע היה המלוה גוי אין
היורשין חייבין לשלם שמא אביהן נתן ליד הערב כל החוב
שהיה עליו מפני שהגוי תובע את הערב תחלה ולפיכ׳ פרע
זה מדעתו קודם שיודיע היתומים אבל אם הודיען שהגוי
תובע אותו והרי הוא נותן חייבין לשלם כל ערב
שבא ליטול מה שפרע בין שבא להיפרע מיורשי לוה בין
המלוה עצמו הרי זה צרי׳ להביא ראיה שפרע ואין מציאת
שטר החוב שעליו ביד הערב ראיה שמא נפל השטר
מיד המלוה ולא פרע זה כלום האומר לחברו
ערבת לי והוא אומ׳ לא ערבתי או שאמ׳ הערב ללוה אתה
הרשיתני לערוב אותך וליתן והוא אומר מדעתך ערבת
או לא ערבת כלל או שאמר הערב פרעתי המלוה בפניך
והלה אומר לא פרעת או שאמר לו כן פרעת ונתתי לך מה
שפרעת או שאמר המלוה ערבת לי מאתים והוא אומ׳ לא
ערבתי אלא מנה בכל אלו הטענות וכיוצא בהן המוציא
מחברו עליו הראיה או ישבע הנתבע שבועת הסת או
שבועת התורה אם הודה במקצת כשאר כל טענת הממון
עבד או אשת איש שלוו או שערבו את אחרים ונתחייבו
לשלם כשישתחרר העבד ותתגרש האשה או תתאלמן ישלמו
קטן שלוה חייב לשלם כשיגדיל ואין כותבין עליו
שטר אלא הרי היא מלוה על פה אעפ שקנו מידו שאין קנין
מיד הקטן כלום קטן שערב את אחרים הורו הגאונים
שאינו חייב לשלם כלום אף כשיגדיל וזה שנתן את מעותיו
על פי הקטן אבד את מעותיו שאין לקטן דעת כדי לשעבד
עצמו בדבר שאינו חייב בו ולא בערבנות ולא בכל כיוצא
בזה ודין אמת הוא וכן ראוי לידון האשה שלותה
בשטר ונשאת חייבת לשלם אחר שנשאת ואם היתה מלוה
על פה אינה משלמת עד שתתגרש או שתתאלמן שרשות
בעל ברשות לוקח הוא כמו שבארנו בכמה מקומות ואם
היו אותן מעות ההלוא׳ עצמן קיימין יחזירו אותן למלוה

פרק שבעה ועשרים

שטר שכתו׳ בכל לשון ובכל כתב אם היה עשוי כתקון שטרי
ישרא׳ שאינן יכולין להזדייף ולא להוסיף ולא לגרוע והיו
עדיו ישרא׳ ויודעין לקרותו הרי הוא כשר וגובין בו מן
המשועבדין אבל כל השטרות שחותמין גוים הרי
אלו פסולין חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב והוא שיתן
המעות בפניהם ויכתבו בשטר לפנינו מנה פלני לפלני כך
וכך דמי המכר או מעות החוב והוא שיהיו עשוין בערכאו׳
שלהן אבל במקום קבוץ פליליהן בלא קיום השופט שלהן
לא יועילו כלום וכן צריכין עידי ישרא׳ שיעידו על
אלו הגוים שהן עידי השטר ועל זה השופט שלהן שקיים
ערותן שאינן יודעין בקבלנו שוחד ואם חסרו שטרי הגוים
דבר מכל אלו הרי הן כחרס וכן שטרי חוב והודאות
ומתנות ופשרות ומחילות שהן בעדים שלהן אעפ שיש בהן
כל הדברים שמנינו הרי הן כחרסים והורו רבותי
שאפי׳ שטר חוב שלהן שנתנו המעות בפניהם פסולין ולא
הכשירו אלא שטרי מקח וממכר שנתנו המעות בפניהם ואני
אני מודה בזה אם לא ידעו דייני ישרא׳ לקרות שטר זה
הנעשה בערכאות של גוים נותנו לשני גוים זה שלא בפני
זה וקורין לו שנמצא כל אחר מהן כמסיח לפי תומו וגובה
בו מבני חורין אבל אין טורפי׳ בו מפני שאין לו קול שהרי
לא ידעו הלקוחות במה שנעשה בגוים שטר שעדיו
גוים שמסרו הלוה ליד המלוה או המוכר ליד הלוקח בפני
שני עדים מישרא׳ אעפ שאינו עשוי בערכאו׳ של גוים ואין
בו כל הדברי׳ שמנינו הרי זה גובה מבני חורין והוא שיהיו
העדים שמסרו בפניה׳ יודעין לקרותו וקראוהו כשמסרו
בפניהן ויהיה כתקון שטר ישרא׳ שאינו יכול להזדייף ולא
להוסיף ולא לגרוע ולמה לא יגבה בו מן המשועבדי׳ מפני
שאין לו קול תקון שטרי ישרא׳ כל השטרות כלן
צריך שיחזור מענינו שלשטר בשטה אחרונה שאין
למדין משטה אחרונה שמא היו העדים מרוחקין מגופו של
שטר בכדי השטה ובא זה המזייף וכתב באותו הריוח
שטה זו עדים שהיו מרוחקין מן הכתב שני שטין פסול
פחות מכן כשר כיצד שתי שטין שאמר בכתב ידי עדים
ולא בכתב ידי סופר שכל המזייף אינו הולך אחר הסופר
אלא אחר העדים ושתי שטין אלו הן ואוירן כגון למד על כף
היו העדים מרוחקין מן הכתב יתר על שתי שטין והיה
הריוח שבין הכתב והעדים מלא בעדים פסולין או קרובי׳
הרי זה כשר שהרי אינו יכול להזדייף ואם מלאהו בשריטו׳
של דיו פסול שמא העדי׳ על השריטות חתמו ולא על גופו
היה השטר כלו עם עדיו בשטה אחת הרי זה כשר היה
השטר בשטה זו והעדים בשטה שניה פסול שמא אלו העדי׳
היו מרוחקין מן השטר כשר שטה אחת ונחתך כל השטר
וכתב זה השטר באות השטה ונמצאו כל אלו העדי׳ חתומי׳
עליה וכן אם היה השטר ושני עדים בשטה אחת ושני
עדים אחרים בשטה שניה ואמ׳ אני נתכונתי לרבות העדי׳
אין מקיימין שטר זה מעדי׳ של מטה בשט׳ שניה אלא מעדי׳
של מעלה שמא בשטה שהיתה בין העדים של מטה ובין
השטר שחתך כתב שטר זה ושני עדיו קיום בד׳ צריך
שיהיה סמוך לכתב ידי עדים או סמוך לצד השטר או
מאחוריו כנגד הכתב ואם היה בין הקיום והשטר ריוח
שטה אחת פסול שמא יחתוך השט׳ שנתקיי׳ ויזייף באותה
שטה שטר ושני עדיו ונמצא הקיום על שטר מזוייף
הרחיק את הקיום מן השטר יתר על שני שטין ומלא כל
הריוח שריטות דיו כשר שהרי אינו יכול לזייף ואין חוששי׳
לבד׳ שיקיימו קיום על השריטות אלא על גופו של שטר
כל המחקין כולן צריך שיכתוב קיומיתן בסוף השטר ויאמ׳
אות פלני או מלה פלנית או שטה פלנית על מחק או תלויה
והכל קים ואם היה המחק במקום שריר וקים נבשו׳ שריר
וקים אעפ שחזר וקיימו פסול שמא מחקו וכתב דבר שזייף
וחזר וקיימו בריוח שבין הכתב והעדים שטר הבא
הוא ועדיו על המחק כשר ואם תאמר מוחק וחוזר ומוחק
אינו דומה מי שנמחק פעם אחת לנמחק שני פעמים ואם
תאמר שמא נמחק שני פעמים מקום העדים ואחר שכתב
השטר חוזר ומוחקו וכותב כל מה שירצה שהרי הוא ועדיו
כלו שוה מפני שנמחק הכל שני פעמים כבר תקנו חכמים
שלא יהיו העדים חותמין על שטר מחוק אלא אם כן נמחק
בפניהם שטר הבא הוא ועדיו על מחק והקיום
מלמטה על הניר אין מקיימין אותו מעידי הקיום אלא מעדי׳
של מעלה שמא הקיום היה רחוק מן השטר הרבה והיה
הריוח מלא שריטו׳ של דיו וחתך גוף השטר ומחק השריטו׳
וכתב השטר ועדיו על המחק שטר הבא על הנייר
ועדיו על המחק פסול שמא ימחוק השטר ויזדייף ונמצא
הוא ועדיו על המחק ואם כתבו העדי׳ אנחנו העדי׳ חתמנו

על המחק והשטר על הנייר כשר וכותבין כן בין עד לעד כדי שלא יזייף שטר הבא על המחק ועדיו על הנייר פסול ואפי׳ כתבו העדי׳ אנחנו עדי׳ חתמנו על הנייר והשט על המחק מפני שהוא מוחק אותו פעם שניה וכותב כל מה שירצה וכיון שכולו נמחק שני פעמים אינו נכר שאלו היה בו מקום הנמחק פעם אחת ומקום הנמחק שתי פעמי׳ היה נכר ומתקון השטרות להתבונן בואוין וזיינין שלו שלא יהו רחוקין בין התיבות שמא זייף והוסיף וו ולא יהיו מרוחקין שמא מחק אות אחת כגון הא או חית והניח רגלה האחת מקום ואו וכל כיוצא בזה מדקדקין בו בכל לשון ובכל כתב משלש ועד עשר אין כותבין בסוף שטה שמא יזייף ויחזיר השלש לשלשים והעשר עשרים ואם נזדמן לו בסו׳ שטה מחזי׳ הדבור בגופו של שטר פעמי׳ רבו׳ עד שיבא באמצ׳ השטה שטר שכתבו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים מלמעלה מאתי׳ ומלמט׳ מנה הכל הולך אחר התחתון ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם לפי שאין האחר תלוי בחברו שאם היה כתוב בו מאה שהן מאתים או מאתים בשהן ק׳ היה נוטל ק׳ אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון הלך אחר אחרון היה בו מלמעלה שם ומלמט׳ שם קרוב לו הכל אחר התחתון אם כן למה כותבין את העליון שמא תמחק אות אחת מן התחתון וילמד מן העליון כגון שהיה בעליון חנני או ענני ובתחתון חנן או ענן בידוע שהוא השם העליון אבל לא ילמד תחתון מעליון שתי אותיות כתוב בו מלמעלה ספל ומלמטה קפל הכל הולך אחר התחתון שהקפל פחות מן הספל כתוב בו מלמעלה קפל ומלמטה ספל חוששין שמא זבוב הסיר רגל הקוף ונעשת סמך ואינו גובה אלא כמדת קפל הקטנה וכן כל כיוצא בזה שיד בעל השטר על התחתונה מעשה בשטר שהיה כתוב בו שש מאות ווזז אחד והרי הדבר ספק אם שש מאו׳ זוז ווזז אחד או שש מאו׳ אסתירא ווזז אמרו חכמים יטול שש מאות אסתירא ווזז שיד בעל השטר על התחתונה אם כן למה לא נאמר שש מאות פרוטה ווזז לפי שהפרוטות כולל אותן הסופר ווזין ואחר כך כותבן וכן כל כיוצא בזה בכל זמן ובכל מקו׳ לפי דרכם הידוע על פי עושין שטר שכתוב בו אסתרא מאה מעי או שכתוב בו מאה מעי אסתירה הלך אחר פחות שבלשונות ואינו נוטל אלא מאה אסתירות שיד בעל השטר על התחתונה מפני שהוא המוציא מחברו ואינו מוציא אלא בדבר שאין בו ספק לפיכך כל שטר שיש בו משמע שתי לשונות שמא כך או שמא כך אינו נוטל אלא הפחות שבשתיהן ואם תפס בעליונה אין מוציאין מידו אלא בראיה ברורה כתב בו מטבע זהב אין פחות מדינר זהב זהב דינרין או דינרין זהב אין פחו׳ משוה שני דינרין שלזהב זהב בדנרי׳ אין פחו׳ משוה שני דנרי׳ שלכסף מן הזהב וכן כל כיוצא בזה

הלכות טוען ונטען

מצוה עשה אחת היא והיא דין טוען ומודה או כופר ובאור מצוה זו בפרקים אלו

פרק ראשון

הטוען את חברו במטלטלי׳ והודה לו במקצת הרי זה משלם מה שהודה בו ונשבע על השאר מן התורה שנא׳ אשר יאמ׳ כי הוא זה וכן אם כפר בכל ואומר לא היו דברים מעולם ועד אחד מעיד הרי נשבע מן התורה ומפי השמועה למדו שבכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכן למדו מפי השמוע׳ שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה אין לך מחוייב שבועה מן התורה חוץ משלשה מי שהודה במקצת המטלטלין ומי שחייבו עד אחד והשומר שהרי נאמר בשומר שבועת ה׳ תהיה בין שניהם וכבר בארנו שבועת השומרין בהלכות שכירות וכל אחד משלשה נשבע ונפטר מלשלם אבל כל הנשבעין ונוטלין כגון שכיר ונחבל ופוג׳ את שטרו וכיוצ׳ בו וכן כל הנשבעין בטענת ספק כגון השותפין והאריסין כולן נשבעין בתקנת חכמים וכל אלו השבועות אע״פ שהן מדברי סופרים הרי הן כעין של תורה בנקיטת חפץ

הטוען מטלטלין על חברו וכפר בכל ואמ׳ לא היו דברי׳ מעו׳ או שהודה במקצ׳ ונתנו מיד ואמ׳ אין לך בידי אלא זה והלך או שאמ׳ אמת שהיה לך אצלי אבל מחלת לי או נתת לי או מכרת לי או החזרתי לך או שטענו חטים והודה לו בשעורים בכל אלו פטור משבועת התורה אבל חכמי התלמוד תקנו שישבע הנתבע בכל אלו שבועת הסת ויפטר ואינה כעי׳ של תורה לפי שאין בהן נקיט׳ חפץ וכבר בארנו דרך שבועה שלתור׳ ודרך שבוע׳ הסת בהלכו׳ שבוע׳ כל מי שנתחייב שבועה מן התורה הרי זה נשבע ונפטר ואם לא רצה להשבע יורדי׳ לנכסיו וגובין מהן כל מה שתבע חברו עליו שהרי התובע אומ׳ לו איני זז מדין תורה או השבע או תן לי ויש לו להחרים על מי שטען עלי׳ דב׳ שאינו כן ונותן אבל מי שנתחייב שבועה מדבריהן אם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול לחפור את השבועה שהרי הנתבע אומר לו השבע וטול כמו שתקנו לך ואם לא רצה להשב׳ ילך לו והורו רבותי שאם אמ׳ התובע איני רוצ׳ בתקנ׳ זו שתקנו לי חכמים אלא הריני כשאר כל התובעים הרי זה משביע את הנתבע הסת ואם רצה להפכה על התובע מחייבין את התובע להשבע או ילך לו היה מחויב שבועה מדבריה׳ מן הנשבעין ונפטרין כגון הנשבעי׳ על טענת ספק או מן הנשבעין הסת ולא רצה להשבע משמתין אותו שלשי׳ יום אם לא בא ולא תבע נדויו מלקין אותו מכת מרדות וכל מי שחלה עליו שמתא שלשים יום מכין אותו מכת מרדות ואחר כך מתירין נדויו ואין יורדין לנכסיו לפי שאינו מחוייב שבועה מן התורה כל המחוייב שבועת הסת אם רצה להפוך השבועה על התובע הרי התובע נשבע הסת ונוטל מחברו

ואין לך מי שנשבע ונוטל מחברו אלא זה שנהפכה עליו שבועת הסת ואין לך שבועה שתהפך אלא שבועת הסת בלבד אבל שבועה של תורה או של דבריהן שהיא כעין של תורה אין הופכין שבועתן אין משביעין שבועת הסת אלא על טענת ודאי אבל על טענת ספק פטור כיצד כמדומ׳ לי שיש לי אצלך מנה או שאמ׳ מנה הלויתי׳ וכמדומ׳ לי שלא פרעתני אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה או צוה לי בפני עדים שיש לי אצלך מנה דינר פלני נגנב מביתי ולא היה שם אלא אתה קרוב בעיני שאתה גנבתו וחשבתי מעות ומצאתי חסר שמא אתה הטעיתני בחשבון והנתבע אומר אין לך בידי כלום הרי זה פטור אף משבועת הסת וכן כל כיוצא בזה

כור חטים יש לי בידך בודאי והנתבע אומ׳ איני יודע שמא יש לך הרי הנתבע ישבע שבועת הסת שאינו יודע ונפטר לפי שלא חייב עצמו בודאי וכן כל כיוצא בזה כור חטים יש לי בידך בודאי והנתב׳ אומ׳ איני יודע אם חטים הוא או שעורים הרי זה נשבע הסת שאינו יודע ומשלם שעורי׳ וכן כל כיוצא בזה מנה יש לי בידך בודאי והנתבע אומ׳ כן היה לך בידי אבל איני יוד׳ אם החזרתי׳ לך או עדי׳ לא החזרתי׳ לך חייב לשלם ולא ישב׳ התוב׳ כלל אפי׳ שבוע׳ הסת מפני שהוא יודע בודאי שהוא חייב והרי זה טוען אותו טענת ודאי ונסתפק אם נפטר או לא נפטר וכן כל כיוצא בזה אבל אם אין לו תובע והודה מעצמו ואמ׳ גזלתיך או הלויתני מנה אביך הפקיד אצלי מנה ואיני יודע אם החזרתיו או לא החזרתיו אינו חייב לשלם ואם בא לצאת ידי שמים חייב לשלם מנה לי בידך אין לך בידי כלום השבע הסת ולך השבע אתה הסת וטול ואמ׳ התובע איני רוצה להשבע הרי הנתבע אומר לו השבע וטול או תלך בלא כלום ואין שם הפוך אחר ויש לו להחרי׳ סתם על מי שהוא חייב לי ולא יתן לי הורו רבותי שכל מי שנתחייב שבועה של תורה בין של דבריהם אפילו הסת יש לו להחרי׳ סתם קודם שישבע על מי שיטעון עליו דבר שאינו חייב בו כדי שישבי׳ אותו בחנם ויענה המשבי׳ אמן ואחר כך ישבע ותקנה טובה היא לבעלי דינין כדי

שימנעו מטענות שקר ולא יגרמו להוציא שם שמים לבטלה
ולא ישיאו שמע שוא כל
מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהן מגלגל
עליו המשביע כל מה שירצה מדבריהם שאם יודה בהן
יתחייב ממון ועד היכן כח גלגול עד שיאמ׳ ובכלל שבועה זו
שלא נמכרת לי בעבד עברי ועדין עברי אתה וכבר ביארנו
שאין מגלגלין על השכיר מי שנתחייב שבועה אפי׳ הסת
והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם
וראה הנתבע כך ואמ׳ איני רוצה להשבע אלא הריני משלם
הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה אין
שומעין לו אלא אומר לנתבע או תן לו כל מה שגלגל עליך
מטענות הודיות או השבע והפטר הטוען את
חברו טענות הרבה אין משביעין אותו על כל טענה וטענ׳
אלא שבועה אחת על הכל נתחייב שתי שבועות על שתי
טענות קלה וחמורה משביעין אותו על החמורה ומגלגלין
בה שאר דברים כל הטוען את חברו טענה שאם הודה
אינו חיי׳ לשלם ממון אעפ״י שכפר אין מחייבין אותו שבועת
הסת ולא חרם סתם כיצד אמרת שתתן לי מנה לא היו
דברי׳ מעולם אין מחרימין על זה וכן כל כיוצא בזה מדברי׳
או אתה חבלת בי לא היו דברים מעולם הרי זה
נשבע הסת שאעפ״י שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם
שבת ורפוי ובשת אתה ביישתני לא היו דברים מעולם אם
היו במקום שגובין בו קנסו הרי זה נשבע הסת שאלו הודה
היה משלם הבשת ברא׳ שהמודה בקנס פטור
בשהודה בדבר שחייב עליו קנס כגון שאמר חבלתי בזה
אבל אם אמר שחבלתי בזה והביא עלי עדים בבד׳
וחייבוני ליתן כך וכך בנזקו הרי זה חייב לשלם לפיכך אם
טען הטוען שבד׳ חייבוך לשלם לי מאה דינרין משום
שחבלת בי והוא אומר לא היו דברים מעולם הרי זה
נשבע הסת וכן כל כיוצא בזה

פרק שני

כל חשוד על השבועה אין משביעי׳ אותו לא שבועת התור׳
ולא שבועה מדבריה׳ ולא שבועת הסת ואפי׳ רצה התובע
אין שומעין לו אחד הנשבע לשקר שבועת בטוי
או שבועת עדות או שבועת הפקדון או שבועת שוא הרי
הוא חשוד על השבועה וכן כל הפסול לעדות משום עבירה
בין פסלנות של תור׳ כגון בעלי רבית ואוכלי נבלות וגזלני׳
בין פסלנות של דבריהם כגון משחק בקוביא ומפריחי יוני׳
הרי הוא חשוד על השבועה ואין משביעין אותו אין
אדם נעשה חשוד עד שיביאו עליו עדי׳ שהוא עבר עבירה
שנפסל בה אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד ושעבר
עבירה שנפסל בה אעפ״י שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד
כתחלה אם נתחייב שבועה משביעין אותו שהרי אומר לו
אם אמת אתה אומ׳ השבע ולא מפני שעברת עבירה אסור
לך להשבע באמת ואם שקר אתה אומר הודה לבעל דינך
אבל הנחשד בעדים אין אנו מאמינין אותו שישבע
תקנת חכמים היא שכל המחוייב שבועה מן התורה על
טענת ודאי אם היה חשוד הרי התובע נשבע מדבריהם
ונוטל מה שטען היו שניהם חשודין חזרה שבועה למחוייב
לה שהוא הנתבע ומתוך שאינו יכול לישבע משלם
היה החשוד שומר וטען שאבד הפקדון או נגנב שכנגדו
אינו יכול להשבע וליטול שהרי אינו טוענו ודאי שאכלו
לפיכך אם טען בעל הפקדון ואמר בפני שלח יד בפקדוני
או פשע בו הרי התובע נשבע בתקנת חכמים ונוטל
נתחייב החשוד שבועה מדבריהם אם היה מן הנשבעין
ונוטלין אינו יכול להשבע וליטול אלא הנתבע שכנגדו ישבע
הסת ויפטר וכן פוגם שטרו וכל כיוצא בזה שהיה חשוד
וטען הלוה שפרעו ואמר ישבע לי הרי הנתבע נשבע הסת
ויפטר מן השטר היה חשוד מן הנשבעי׳ בטענ׳ ספק אינו
נשבע ואין שכנגדו נשבע לפי שלא נתחייב זה שבועה מן
התור׳ ולפי שאין התובע טוענו טענ׳ ודאי כדי שישביע על
טענתו נתחיי׳ החשוד שבוע׳ הסת אין שכנגדו נשבע ונוטל
ששבועת הסת עצמה תקנה היא ולא עשו לה תקנה אחרת
שישבע התובע אלא הרי הנתבע נפטר בלא שבועה
מי שנתחייב שבועת הסת והיה התובע חשוד אין הנתבע
יכול להפוך עליו השבועה שהרי אין יכול להשבע אלא ישלם
או ישבע הסת ואין שומעין לזה לתלות בדבר שאי איפשר
והרי זה כמי שהפך שבועתו על הקטן שאין אומרין לו או
ישבע הסת או ישלם מי שנתחייב שבועה בין של תורה
בין של דבריהם ונשבע ונטל או נשבע ונפטר ואח׳ כך באו
עליו עדים שהוא חשוד אין שבועתו שנשב׳ כלום ויש לבעל
דינו להוציא מידו מה שנטל או ישבע זה שכנגדו ויטול
ממנו לעולם כזה דנין לחשוד עד שילקה בבד׳ אם
היו עליו עדים שלקה ויעשה תשובה ויחזור לכשרותו בין
לעדות בין לשבועה מי שטען על חברו וכפר בו ונשבע
בין שבועת התורה בין שבועת הסת ואחר כך באו עדים
והעידו עליו שעל שקר נשבע הרי זה משלם והוחזק חשוד
על השבועה וכבר בארנו בשבועות שכל הנשבע על ממון
חברו ועשה תשוב׳ חיי׳ להוסיף חומש טענו שיש לו חוב
אצלו בעדים וקנין ואמר כן היה ופרעתיך או שאמר איני
חייב לך כלום ונשבע ואחר כך באו עידי הקנין או הוציא
השטר ונתקיים הרי זה משלם ואינו חשוד שהרי לא העידו
שלא פרעו ולא אמ׳ הנתבע לא היו דברי׳ מעולם וכן כל
כיוצא בזה

פרק שלישי

אין מורה במקצת חיי׳ שבוע׳ מן התורה עד שיודה בפרוט׳
או יתר ויכפור בשתי מעין כסף או יתר וכמה היא פרוטה
משקל חצי שעורה של כסף נקי וכמה הם שתי מעין משקל
שתים ושלשים שעורות כסף מזוקק כל כסף האמור
בתורה היא שקל הקדש והוא עשרים מעה וכל כסף של
דבריהן ממטבע ירושלם שהיה הסלע שלהן אחד משמנה
בו כסף והשאר נחשת כמו שבארנו אבל המעה היא
היתה כסף נקי אפי׳ בירושלם והיא כסף של ירושלם ולפי
שוה שהצריכו להיות כפירת הטענ׳ שתי כסף היא מדבריה׳
עשו אותה שתי כסף של ירושלם שהן שתי מעין ולא עשו
אותה שתי שקלים בשקל הקדש זהו הדבר הנראה כשעור
כפירת הטענה ורבותי הורו שכפירת הטענה הוא משקל
תשע עשרה שעורות וחצי שעורה מן הכסף ויש לי כמה
ראיות לסתור אותה הדרך שתפסו עד שיצא להם זה
החשבון ויראה לי שהוא טעות שתי מעין ופרוטה
יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אין לך בידי אלא
שתי פרוט׳ פטור מפני שכפר בפחו׳ משתי מעין מנה לי
בידך אין לך בידי אלא חצי פרוטה פטור שכל המו׳ בפחו׳
מפרוטה כאלו לא הודה בכלום מאה תמרים יש לי בידך
אין לך בידי אלא תשעים רואים אם היו שוין שם העשר
שכפר בהן שתי מעין נשבע ואם לאו פטור חמשה
וששה אגוזים יש לי בידך אין לך אלא אגוז אחד רואין אם
שוה האחד פרוטה נשבע ואם לאו פטור וכן כל כיוצ׳ בזה
בר״א בכסף או במיני סחורו׳ ופירות וכיוצא בהן אבל הכלי׳
אין משערין את דמיהן ואפי׳ הן עשר מחטין בפרוט׳ וטענו
שתי מחטין הודה באחת וכפר באחת חייב שנ׳ כסף או
כלים כל הכלים ככסף טענו כסף וכלי׳ והודה בכלי׳ וכפר
בכסף אם יש בכפירה שתי מעין חייב ואם לאו פטו׳ הודה
בכסף וכפר בכלי׳ אם הודה בפרוטה חייב וכן כל כיוצ׳ בזה
העיד עליו עד אחד אפי׳ לא כפר אלא פרוטה הרי זה
נשבע שכל ששניה׳ מחייבי׳ אותו ממון אחד מחייבו שבועה
כיצד פרוטה או שוה פרוטה יש לי בידך אין לך בידי כלום
ועד אחד מעיד שיש לו הרי זה נשבע וכן
בשבועת השומרין אפי׳ הפקיד אצלו פרוטה או שוה פרוטה
וטען שאברה נשבע וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בד׳
נזקקין לו וכן כל הנשבעין ונוטלין נשבעין ונוטלין מפרוטה
ומעל׳ הורו רבותי שהנשבעין ונוטלין אינן צריכין טענת
שתי כסף ואני אומר שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין
ואחר כך ישבע התובע בתקנ׳ חכמים ויטול שהרי הנשבעי׳
בטענת ספק צריך שיהיה ביניהן כפירת שתי מעין ואחר

כך ישבע ספק אין מורה במקצת חייב שבועה עד
שתהיה הודיה מן הטענה כיצד כור חטים יש לי בידך אין
לך בידי אלא לתך חטים חייב אבל אם אמר לו אין לך אלא
כור של שעורים פטור שהמין שטענו לא הודה לו בו והמין
שהודה לו בו לא טענו דינר זהב יש לי בידך
פקדון לא הפקדת אצלי אלא דינר כסף מעה כסף הפקדתי
אצלך לא הפקדת אצלי אלא פרוט פטור שטענו ענין דבר
והודה לו בענין אחרת וכן אם אמר לו עשר דינרין מצריות
הפקדתי אצלך לא הפקדת אצלי אלא עשרה צוריות פטור
וכן כל כיוצא בזה מנורה גדולה יש לי בידך אין
לך בידי אלא מנורה קטנה הרי זה פטור אבל אם טענו
מנורה בת עשר לטרין והודה לו במנורה בת חמש ליטרין
הרי זה מורה במקצת מפני שיכול לגררה ולהעמידה על
חמש וכן אם טענו אזור גדול ואמר לו אין לך בידי
אלא אזור קטן פטור אבל אם טענו יריעה בת עשרים אמה
והודה לו ביריעה בת עשר אמות הרי זה נשבע מפני שיכו
לחתכה ולהעמידה על עשר וכן כל כיוצא בזה כור
חטים יש לי בידך אין לך בידי אלא כור שעורים פטור אף
מדמי שעורים שהרי אומ לו אין לי בידך שעורים ונמצא
זה דומה למי שאמר לחברו בבר מנה לך בידי ואומר לו
האחר אינו לי בידך שאין בר מחייבין אותו ליתן לו כלום
ואם תפס התובע דמי השעורים אין מוציאין מידו הטוען
את חברו ב מינין והודה באחת מהן הרי ההודיה ממין
הטענה ונשבע כיצד כגון כור חטים וכור שעורים יש לי
בידך אין לך בידי אלא כור חטי חיי התחיל הטוען ואמ כור
חטין יש לי בידך וקודם שישלים חברו ואמ כור שעורין
יש לי בידך אמ לו הנטען אין לך בידי אלא כור שעורי אם
נראה לדיינין שהנטען הערי חיי שבוע ואם לפי תומו פטו
כור חטים יש לי בידך אמר לו הן וכור שעורי אין לך בידי
שעורין הרי זה פטור ואין זה מורה במקצת עד שיאמר לו
בבת אחת כור חטים וכור שעורים יש לי בידך ויאמר לו
הנטען אין לך בידי אלא כור שעורים וכן כל כיוצא בזה
מלא עשר כדין שמן יש לי בידך אין לך בידי אלא עשר
כדין בלא שמן פטור שהרי טענו שמן והודה לו בחרסים
עשר כדין שמן יש לי בידך אין לך בידי אלא עשר כדין
ריקנין חייב שבועה שהרי טענו הכדין והשמן והודה לו
בכדין וכן כל כיוצא בזה מנה לי אצלך הלואה לא היו
דברים מעולם ולא לויתי ממך אבל חמשים דינרין יש לך
בידי פקדון או משום נזק וכיוצא בו הורו רבותי שזה מורה
במקצת וישבע שהרי טענו שהוא חייב לו מאה והודה לו
שהוא חיי חמשים ומה לי נתחייו לו משום הלואה או משום
פקדון או משום נזק ולזה דעתי נוטה מנה וכלי יש לי
בידך אין לך בידי אלא הכלי והא לך הרי זה פטור ונשבע
הסת שאין לו אצלו אלא זה אם בעל הכלי אין זה הכלי כולל
בשבועתו שזה כליו הודה הנטען שאין זה כליו ונתחלף
לו באחר הרי זה חייב שבועה כל מקום שנ בענין זה פטור
הרי זה פטור משבועת התורה וחייב שבועת הסת כמו
שבארנו כמה פעמים

פרק רביעי

אין מורה במקצת חייב שבועה מן התורה עד שיטעננו
בדבר שבמדה או במשקל או במנין ויודה לו בדבר שבמד
או שבמשקל או שבמניין כיצד עשרה דינרין יש לי בידך
אין לך בידי אלא חמשה כור חטי יש לי בידך אין לך בידי
אלא לתך שני לטרי של משי יש לי בידך אין לך בידי אלא
רוטל הרי זה חייב וכן כל כיוצא בזה אבל אם אמר לו
כיס מלא דינרין מסרתי לך לא מסרת לי אלא חמשים מאה
דינרין מסרתי לך לא מסרת לי אלא צרור של דינרין ולא
מנית אותן בפני ואיני יודע מה היה בו ומה שהנחת אתה
נוטל הרי זה פטור וכן כל כיוצא בזה בית מלא
תבואה מסרתי לך והלה אומר לא מסרת לי אלא י כורין
י כורין מסרתי לך איני יודע כמה הם שהרי לא מדדתם
בפני אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור בית זה מלא עד
הזיז מסרתי לך והלה אומר עד החלון חייב וכן כל כיוצא
בזה אין מורה במקצת חייב שבועה עד שיודה
בדבר שאיפשר לו לכפור בו כיצד מי שטען חברו ואמר
מאה דינרין יש לי אצלך חמשי שבשטר זה וחמשים בלא
שטר אין לך בידי אלא חמשי שבשטר אין זה מורה במקצ
שהשטר לא תועיל בו כפירתו והרי כל נכסיו משועבדין בו
ואפי כפר בו היה חייב לשלם לפי נשבע הסת על החמשי
שטר שכתוב בו סלעים ולא הזכיר מנין מלוה
אומר חמש סלעים שיש לי בידך הם הכתובים בו והלוה
אומר אין לך בידי אלא שלש והם הכתובים בשטר אעפ
שאין מחייבין אותו בשטר זה אלא בשתי והרי הודה בסלע
שאפשר לכפור בה הרי זה פטור משבועה מפני שהוא
כמשיב אבדה ותקנת חכמים היא שכל שישיב אבדה לא
ישבע כמו שבארנו במקומו וכן האומר לחברו
אמר לי אבא שיש לי בידך מנה והלה אומר אין לך אלא
חמשי הרי זה משיב אבדה ופטור אף משבועת הסת ואין
צריך לומר אם הודה מעצמו ואמר מנה היה לאביך בידי
ונתתי לו חמשים דינרין ונשאר לו חמשים שזה פטור אף
משבועת הסת אבל יורש שטען ואמ איני יודע בודאי שיש
לאבי בידך או ביד אביך מנה והוא אומר אין לו בידי אלא
חמשים או אין לך ביד אבי אלא חמשים הרי זה מודה
מקצת וישבע מנה לי בידך על משכון זה אין
לך בידי עליו אלא חמשים הרי זה מורה מקצת וישבע
מנה לי בידך על משכון זה אין לך בידי עליו אלא
חמשים הרי זה מורה מקצת וישבע ואם אין המשכון
שוה אלא חמשים או פחות הרי זה נשבע ומשלם החמשים
שהודה בהן היה המשכון שוה מאה או יתר הואיל והמלוה
יכול לטעון עליו עד כדי דמיו הרי המלוה נשבע ונוטל
מדמי המשכון היה שוה שמנים נשבע המלוה שאין
לו פחות משמנים ונוטלן מן המשכון ונשבע הלוה מן התור
על העשרים שכפר בהן כפר בכל ואמר אין זה משכון אלא
פקדון ואין לו אצלי כלום נשבע המלוה שאין לו פחות
משמונים ונשבע הלוה הסת על העשרים
מנה לי בידך והלה אומר חמשים ודאי יש לך בידי אבל
החמשים איני יודע אם אני חייב בהן או לאו הרי מחוייב
שבועה מפני שהודה במקצת ואינו יכול להשבע במקצת
שכפר בו שהרי אינו יודע לפיכך משלם המנה בלא שבוע
וכן כל כיוצא בזה ויש לו להחרים על מי שטוען עלי דבר
שאינו יודע בודאי שאני חייב בו מנה לי בידך והרי
עד אחר מעיד עליו והנטען אומר כן הוא אבל אתה חייב
לי כנגד אותו מנה הרי זה מחויי שבועה ואינו יכול לישבע
שהרי הוא מודה במה שהעיד בו העד ואין הנשב בהעדת
עד אחר נשבע עד שיכחי את העד ויכפור בעדותו וישבע
על כפירתו לפיכך שטר שיש בו עד אחר וטען
שפרעו וכן כפרן שבא עליו עד אחר וטען שפר או החזרתי
לך הפקדון הרי זה מחוייב שבועה ואינו יכול להשבע
ומשלם מעשה באחר שחטף לשון כסף מחברו בפני
עד אחר ואמר כן חטפתי ושלי חטפתי ואמרו חכמים הרי
זה מחוייב שבוע ואינו יכול להשבע ומשלם וכן כל כיוצא
בזה מנה הלויתיך לא היו דברים מעולם הביא עד
אחר שלוה ממנו בפניו הואיל ואלו היו ב היה מוחזק כפרן
ומשלם כמו שיתבאר הרי זה נשבע על פי עד אחד שכל
מקום ששני מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה חזר
ואמר פרעתי משלם בלא שבועה כמו שבארנו מנה לי ביד
אין לך בידי כלום והעדי מעידין עליו שעדין יש לו אצלו
חמשים פסקו כל הגאונים הלכה שישלם חמשים וישבע על
השאר שלא תהא הודית פיו גדולה מהעדת עדים

פרק חמישי

ואלו דברי שאין נשבעין עליהם מן התורה הקרקעו והעבדי
והשטרות וההקדשות אעפ שהודה במקצת או שיש עליו
עד אחד או ששמר וטען טענת השומרין הרי זה פטור שנ
כי יתן איש אל רעהו פרט להקדש כסף או כלים פרט

לקרקעות ולעבדים שהוקשו לקרקעות וכן יצאו שטרות שאין גופן ממון בכסף ובכלים ואינן אלא לראיה שבהן ועל כלן נשבע שבועת הסת אם היתה שם טענת ודאי חוץ מן ההקדש שאעפ שאינו חייב עליה שבועה מן התורה תקנו חכמים שישבע עליה כעין של תורה כדי שלא יזלזלו בהקדשות שתי שדות מכרתי לך לא מכרת לי אלא אחת שני עבדים או שני שטרות יש לי בידך אין לך בידי אלא אחד או עבד אחר הרי זה נשב הסת וכן אם טען ואמ חצר זו או עבד זו או שטר זה שיש בידך שלי הוא ואתה מכרתו לי והנטען אומר לא היו דברים מעולם בין שהביא הטוען עד אחד בין שלא הביא הרי זה נשבע הסת ונפטר

וכן החופר בשדה חברו בורות שיחין ומערות והפסידוה והרי הוא חייו לשלם בין שטענו שחפר והוא אמ לא חפרתי או שטענו שחפר שתי מערות והוא אומר לא חפרתי אלא אחד או שהיה שם עד אחד שחפר והוא אומר לא חפרתי כלום הרי זה נשבע הסת על הכל טענו כלים וקרקעות בין שהודה בכל הקרקעות וכפר בכל הכלי בין שהודה בכל הכלים וכפר בכל הקרקעות

בין שהודה במקצת הקרקעות וכפר במקצתן עם כל הכלי בכל אלו נשבע הסת אבל אם הודה במקצת כלים וכפר במקצתן עם כל הקרקעות מתוך שהוא חייב שבועה על מקצת הכלים שכפר בהן נשבע אף על הקרקעו שטענו עמהן שהכל טענה אחת היא וכן הדין בטענו כלים ועבדי או כלים ושטרות הכל דין אחד הוא טענו ענבים העומרים ליבצר ותבואה יבשה העומדת להקצר והודה במקצת וכפר במקצתן הרי זה נשב עליה כשאר המטלטלי והוא שאינן צריכין לקרקע שכל העומד להבצר הרי הוא כבצור לענין כפירה והודייה אבל אם היו צריכין לקרקע הרי הן כקרקע לכל דבר ואין נשבעין עליהן אלא הסת

הטוען על חברו ואמר לו שני חדשים שכנת בחצרי ואתה חייב לי שכר שני חדשים והוא אומר לא שכנתי אלא חדש אחד הרי זה מודה במקצת ואם היה שכר החדש שכפר בו שוה שתי כסף נשבע שאין הטענה בגוף הקרק אלא בשכרה שהוא מטלטלין שטר מסרתי לך ועשרה דינרין היה לי בו ראיה לא היו דברים מעולם ישבע הסת הפך עליו הרי זה נשבע הסת שהיתה בו ראיה לעשרה דינרי ואבדו באבדת השטר ויטול ואם אמר הנתבע אמת מסרת לי ואבד הרי זה פטור אף משבועת הסת שאפי פשע בו ואבד פטור כמו שבארנו בהלכות חובל האומר לחברו שטר שיש לי בידך זכות יש לי בו וזה אומר איני מוצא שטרי או איני יודע אם יש לך בו ראיה או לא כופין אותו להוציאו טען שאבד השטר מחרימין אותו חרם סתם טען זה שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לי בו זכות אצלו הרי זה נשבע הסת שאינו אצלו ושאבד ממנו וכזה הורו רבותי

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן אחד הבא בטענת עצמו או בטענת אביו לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשי אבדה וכן אם כפר בכל ובא עד אחד והעי לקטן אינו נשבע שוה עד אחד ואין שם תובע שתביעת קטן אינה תביעה גמורה נמצאת אומר קטן שאמ לגדול מנה לי בידך או אבא היה לו בידך והלה אומ אין לך בידי אלא חמשים או אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו הרי זה פטור משבועת התורה אבל אם שמר לקטן וטען שאבד הרי זה נשבע שבוע השומרין לפי שאינו נשבע מחמת טענה וכן אם הורה שהיה שותף לקטן או אפטרופוס עליו יעמידו בד אפטרופו לקטן וישבע השותף וכיוצא בו טענת שמא הורו רבותי שאין נשבעין על טענת קטן שבועת של תורה אבל שבוע הסת נשבעין ואפי היה קטן שאינו חריף לענין משא ומתן נשבעין הסת על טענתו שלא יהיה זה נוטל ממונו כשהוא קטן וילך לו בחנם ולוה דעתי נוטה ותקון עולם הוא נמצאת למד שהקטן שטען על הגדול בין שהוד במקצת בין שכפר בכל בין שהיה שם עד בין שלא היה שם עד הרי זה נשבע הסת ואינו יכול להפוך על הקטן שאין משביעין את הקטן כלל ואפי חרם סתם אינו מקבל לפי שאינו יודע עונש השבועה קטן שטענו הגדול אם טענו בדבר שיש לו הניה לקטן כגון עסק משא ומתן והורה הקטן נפרעין מנכסיו ואם אין לו ימתינן עד שיהיה לו וישלם ואם כפר הקטן ממתינין עד שיגדי וישבע הסת ואם טענו בדבר שאין לקטן הנייה כגון נזקין וחבלות אעפ שמורה ואעפ שיש לו ממה ישלם פטור ואפילו לאחר שהגדיל ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר וכיוצא בו שיש הנייה לקטן שישתכר לו שכיר הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן אבל חנוני שנשבע על פנקסו אינו נשבע ונוטל מן הקטן שאין לקטן בזה הנייה שהרי חייב ליתן לפועליו ונשבעין ונוטלי ממנו וזה החנוני הפסיד על נפשו שנתן ממוני על פי קטן וכן כל כיוצא בזה

החרש והשוטה אין נזקקין להן לכל טענה לא לטענתן על אחרים ולא לטענת אחרים עליהן לא לשבועה קלה ואין צריך לומר שבועה חמורה או תשלומין אבל הסומא הרי הוא כבריא לכל דבר בענינין אלו ונשבע כל מיני שבועות ונשבעין על טענתו

פרק ששי

בעלי דינין שבאו לבד טען האחד ואמר מנה יש לי אצל זה שהלויתיו או שהפקדתי אצלו או שגזל ממני או שיש לי אצלו בשכר וכן כל כיוצא בזה והשיב הנטען ואמר איני חייב כלום או אין לך בידי כלום או שקר אתה טוען אין זו תשוב נכונה אלא אומרי בד לנטען השבע על טענתו ופירש התשובה כמו שפירש זה טענתו ואמור אם לויתה ממנו אם לא לויתה הפקי אצלך או לא הפקי גזלתו או לא גזלתו שכרתו או לא שכרתו וכן בשאר הטענות ומפני מה אין מקבלי ממנו תשוב זו שמא טועה הוא בדעתו ויבא להשבע על שקר שהרי אפשר שהלוהו כמו שטען והחזיר זה את החוב לבנו או לאשתו או שנתן לו במתנ כנגד החוב וידמ בדעתו שנפטר מן החוב לפיכך אומר לו היאך תאמר איני חייב כלום שמא אתה מתחייב מן הדין לשלם ואין אתה יודע אלא הודיע לדיינין פירוש הדברים והם יודיעוך אם אתה חייב או אין אתה חייב ואפי היה חכם גדול אומ לו אין לך הפסד שתשיב על טענתו ותודיענו כיצד אין אתה חייב לו מפני שלא היו דברים מעולם או מפני שהיו והחזרת לו שהרי אנו דנין במתוך שיכול לומר בכל מקום

וכן אם טען הטוען ואמר זה חייב לי מנה או מנה יש לי אצלו ואומר לו מאי זה פנים הלוית אותו או הפקדת אצלו או הזיק ממונך אמור היאך נתחייב לך שהרי אפשר שידמה שהוא חייב לו והוא אינו חייב כגון שחשרו שגנבו או שאמר לו שאתן לך מנה וכיוצא בזה הרי שטען עליו שהלוהו מנה והשיב זה ואמ לו לא היו דברים מעולם ואחר כך הביא הטוען עדים שהלוהו בפניהם וחזר הנטען ואמר כן היה ולויתי ופרעתי אין מקבלין ממנו אלא הוחזק כפרן ומשלם אבל אם השיב איני חייב או אין לך בידי כלום או שקר אתה טוען וכן כל כיוצא בזה והלך התובע והביא עדים שהלוהו בפניהם ואמר כן היה אבל חזרתי לו פקרונו או פרעתיו חובו לא הוחז כפרן ונשבע הסת ונפטר ראוהו עדים שמנה לו מעות ולא ידעו מה הן

תובעו בדין ואמר לו תן לי מעותי שהלויתיך ואמר מתנה נתת לי או פרעון היו הרי זה נאמן ונשבע הסת ונפטר אמ לא היו דברים מעולם ואחר כך באו עדים שמנה לו בפניה הוחזק כפרן ולעול אין הוחזק כפרן עד שיכפור בבד ויבאו שני עדים ויכחישוהו במה שכפר מנה הלויתיך כפר בבד ואמר לא היו דברים מעולם ובאו שני עדים שלוה ממנו מנה ופרעו והמלוה אומר לא נפרעתי הרי זה חייב לשלם שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוה כאומר לא פרעתי דמי ונמצא הלוה אומר לא פרעתי והעדים מעידים אותו שפרעו הוראת בעל דין כמאה עדים דמי ואין המלוה חייב שבועה שהרי הוחזק זה כפרן וכן אם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו ואמר לא היו דברים מעול וזה אינו כתב ידי אם הוחזק כתב ידו בבד או שבאו

עדים שהוא כתב ידו הרי זה הוחזק כפרן ומשלם מנה הלויתיך והוא לי בידך אמר לו הנטען והלא פרעתיך בפני פלני ופלני ובאו עדי ואמר לא היו דברי מעולם לא הוחזק כפרן שאין העדים זוכרין אא דבר שהוזמנו העדים בו לפי לא הוחזק כפרן וישבע לוה הסת ויפטר כיוצא בו תן לי מנה שהלויתיך ואתה עמדת בצד עמוד זה ואמ הנטען לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם ובאו עדים שעמד לא הוחזק כפרן שאין אדם משים דעתו לדברים שאין בהן ממש וכן כל כיוצא בזה תן לי מנה שהלויתיך והרי העדים ואמר הנטען פרעתיך בפני פלני ופלני אומרין ללוה הביאם והפטר לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת ישבע הסת שפרעו שאין אנו מצריכין אותו להביאן לא לברר דבריו ולהפטר אף משבועה שהמלוה את חברו בעדים אינו צריך לפרעו בעדים כמו שבארנו אמ לו בפני עדים מנה לי בידך אמ לו הן למחר תבעו בדין והבי עדים ואמ משטה הייתי בך ואין לך בידי כלום פטו ונשב הסת שאין בידו כלו ואפי אמ לא היו דברי מעול שהרי לא אמר להם אתם עדי ודבר שאינו עדות אין אדם זוכרו ולפי אם אמ לא היו דברים מעולם לא הוחזק כפרן ולא עוד אא אפי הטמין לו עדי אחורי הגדר אמ לו מנה לי בידך אמ לו הן רצונך שיעידו בך פלני ופלני אמר לו לא שמא תכפני בדין למחר ואין לי מה אתן לך ולמחר תבעו בדין באלו העדים ואמר משטה הייתי בו בין שאמר לא היו דברים מעולם הרי זו נשבע הסת ונפטר שאין כאן עדות עד שיאמר הלוה אתם עדי או יאמר המלוה בפני הלוה וישתוק הלוה אבל בעדו הוה לא הוחזק כפרן מעשה באחד שהיו קורי אותו קב רשו כלום שיש עליו חובו הרבה אמ מי הוא שאני חייב לו לא פלני ואמ חכמי ישבע הסת ויפטר וכן אחד היו אומרין עליו שהוא בעל ממון אמר לו הייתי לא הייתי פרעו לפלני ולפלני ואחר מיתתו באו פלני ופלני לתבוע ואמרו חכמים אין להם כלום שהאד עשוי להראו עצמו שאינו בעל ממון ושלא הניח בניו בעלי ממון וכל כיוצא בדברים או אעפ שהטמינו עדים אינה עדות וכן המודה מעצמו ועדים שומעין אותו וכן האומר לחבירו בפני עדים מנה לי בידך ואמר לו הן בכל הדברים וכיוצא בהן כשיבואו לבד אומר לנתבע למה לא תתן מה שיש לו אצלך אמר אין לו אצלי כלום אומרין לו והלא אתה אמרת בפני או כך וכך או הודת מעצמך אם עמד ושלם מוטב ואם לא טען אין טוענין לו אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו או לא היו דברים מעולם או שלא להשבי את עצמי נתכוונתי פטו ונשב הסת כמו שבארנו

פרק שביעי

המודה בפני שנים שיש לפלני אצלו מנה ואמר להן בדרך הודיה לא דרך שיחה אעפ שלא אמ אתם עדי ואעפ שאין התובע עמו הרי זה עדו תבעו בדין אם אמ לא היו דברי מעולם אין שומעין לו ומשלם על פיהם ואם היה עד אחד נשבע הואיל ואמר דרך הודיה טען כשבאו לו העדים ואמ שלא להשביע את עצמי הודתי נאמן ונשבע הסת ואם כשהודה בפניהם היה התובע עמו אינו יכול לטעון ולומר כדי להראו שאיני עשיר הודיתי אבל אם טען שנתן נאמן ונשבע הסת כל המודה בפני שני אינו יכול לחזור ולומ משטה הייתי בו ואין צריך לומר אם הודה בפני שלשה אבל מחייבין אותו ליתן בהודית פיו שכל האומר בדרך הודיה הרי זה כאומ אתם עדי אבל אין כותבין אא אם כן אמ להם כתבו וחתמו ותנו לו וצריכין להמלך בו כמו שבאר וכן אם הודה בבד אחר ששלחו לו כמו שיתבאר הרי אילו כותבין והוא שיהיו בד מכירי את שניהן כדי שלא יערימו שניהן לחייב איש אחר בד של שלשה שהיו יושבין מעצמן במקו הקבוע להן ובא התובע וקבל לפניהם ושלחו שליח אצל הנתבע ובא והודה בפניהם הרי או כותבין ונותנין לבעל דינו אבל אם לא היו קבועין ולא שלחו לו אפי קבצן אותן והושיב השלשה והודה בפניהם ואמר להן הוו עלי דיינין ובא אחר כך התובע ואמ כתבו לי הודייתי אין כותבין שמא יתן לו ונמצא זה תובע אותו בשטר ברא במטלטלין אבל אם הודה בקרקעות אפי בפני שנים אעפ שלא קנו מידו ולא אמ להם כתבו ותנו הרי או כותבי ונותנין שאין כאן לחוש שמא יתן לו ונמצא תובעו פעם שניי שטר הודיה שיצא ולא היה כתוב בו אמ לנו כתבו וחתמו ותנו לו הרי הוא כשר שחזקה היא שלא אמ להם כתבו וחתמו ותנו לא היו נותנין היה כתוב בשטר הודה פלני בפנינו בבד אם אין כתוב בו שהיו שלשה או דברים ששומעין מכללן שהיו שלשה חוששין שמא שנים היו וטעו ודמו שההודיה בשנים הודיה בבד ולפיכך אין דנין בו דין שטר ככר בארנו שההודיה בבד או עדות בבד במלוות הכתוב בשטר ולפי כותבין ונותנין לבעל דינו ברא בשלא קבל את הדין עד ששלחו והביאוהו כמו שבארנו אבל שנים שבאו לדין ותבע אחד מהן את חברו ואמר מנה לי בידך ואמר לו הנתבע הן יש לך בידי בין שאמרו הדיינין חייב אתה ליתן לו בין שאמרו צא תן לו ויצא ואמר פרעתי נאמן וישבע הסת שפרעו לפי אם התובע חזר לדיינין ואמר כתבו לי הודייתו אין כותבין לו שמא פרעו וכן מי שנתחייב שבועה בבד ויצא ואמר נשבעתי נאמן ואין משביעין אותו שנשבע היו העדים מעידין אותו שלא נשבע הוחזק כפרן לאותה שבועה ואינו נאמן לעולם לומר נשבעתי עד שיורה לו בעל דינו או יביא עדים שנשבע בפניהם שנים שבאו לדין ונתחייב האחד לשני ואמר לו צא ותן לו ויצא וחזר ואמר פרעתי ועדים מעידין אותו שלא פרעו הוחזק כפרן לאותו ממון אמר לו חייב אתה לו ויצא וחזר ואמר פרעתי ועדים מעידין אותו שלא פרעו לא הוחז כפרן שזה נשמט מהן עד שיחקרו דינו לפיכך אם חזר פעם אחרת וטען שפרעו זה הממון שנתחייב בו בפניהם ולא היו שם עדים שמכחישין אותו פעם שניה הרי זה נשבע הסת שפרעו ונפטר לפי היו בקיאי הדעת שבספרד כשיודה הלוה או כשיתחייב שבועה בבד ואמר לו בפני בד הוו עלי עדים שלא יפרעני או שלא ישבע לי אא בפני עדים מי שהודה בבד שאני חייב לזה התובע מנה ואחר כך אמר נזכרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו והרי עדים הרי זו עדות מועלת ועושי על פיהם שהרי לא הכחיש עדות ואינו כאומ לא לויתי לעולם יש לטעון בבד לחזור ולטעון טענה אחרת להכחיש הטענה הראשונ וסומכין על טענתו האחרונה ואעפ שלא נתן אמתלא לטענה הראשונה ואעפ שיצא מבד וחזר יש לו לחזור ולטעון ולהפך כל הטענה שירצה עד שיבאו עדים אבל מאחר שיבאו עדים ויכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה אינו יכול להשיאו לטענה אחרת אא אם כן נת אמתלא לטענה שסמ עליה ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת והוא שלא יצא מבד אבל אם יצא מבד אינו יכול לחזור ולטעון אחר שבאו עדים שמא אנשים רעים למדוהו טענות של שקר וכן כל כיוצא בזה

פרק שמיני

כל המטלטלין בחזק זה שהן תחת ידו אעפ שהביא התובע עדים שהמטלטלין הללו ידועין לו כיצד בגד זה או כלי זה שבידך או שבתוך ביתך שלי הוא או הפקדתיהו אצלך או השאלתיהו לך והרי העדי שהן יודעין אותו מקודם ברשותי והנתב אומ לא כי לא אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנ הרי זה הנתבע נשבע הסת ונפטר טען שהוא משכון בידו יכול לטעון עד כדי דמיו ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל כמו שבארנו ברא בדברי שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר כגון בגדים ופירות וכלי תשמיש הבית ודברים של סחורה וכיוצא בהן אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אעפ שהן תחת ידו של זה ואעפ שלא השאילו כלי זה ולא שכרו לו בעדים הרי הן בחזקת בעליהן כיצד ראובן שהיה לו כלי העשוי להשאיל ולהשכיר ויש לו עדים שהוא

ידוע לו והרי אותו הכלי תחת יד שמעון וראובן טוען שהוא שאול או שכור ושמעון טוען אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה אתה משכנתו בידי אינו נאמן אלא ראובן נוטל כליו ונשבע הסת על טענת שמעון ואפי מת שמעון הרי ראובן נוטל כליו והורו הגאונים שישבע הסת שטוענין ליורש ברא כשהיה כלי זה נראה ועומד ביד שמעון אבל אם ראובן טען ואמר לשמעון כלי פלני יש לי בידך ושכור הוא הוציאו לי והרי יש לי עדים שהוא ידוע לי ואמר לו שמעון אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה נאמן ונשבע שמעון הסת ונפטר מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם ואין בידי כלום נאמן לומר שישנו אצלי ואתה מכרתו לי אין כל הדברים האלו אמורים אלא שהיה בעל הכלי טוען אני הפקדתיו אצלך או השאלתיהו אצלך אבל אם טען שכלי זה היה שלי ונגנב או אבד או נגזל והביא עדים שהוא ידוע לו וזה שתחת ידו אומ איני יודע אבל אחרים מכרוהו לי או נתנוהו לי במתנה אעפ שהוא מדברים שעשוין להשאיל ולהשכיר מעמידין אותו ביד זה שהוא בידו ואינו נשבע כלל שהרי אין לו טוען

יצא לבעלים הראשונים חזקה מכליהן שנגנבו ישבע זה בנקיט חפץ כמה הוציא ויטול ויחזור הכלי לבעלי הראשוני כמו שבארנו בהלכות גנבה טען אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה אעפ שיצא לו שם גנבה אם לא היה מדברים העשוי להשאיל ולהשכי הרי זה נשב הסת ויעמד הכלי בידו מכאן אתה למד לכל מי שיש לו מטלטלין בידו אעפ שיכול לומר שלקוחין הן בידי וישבע הסת ויפטר ואם אמר שלך הן אבל חייב אתה לי כך וכך ישבע בנקישת חפץ ואחר כך יטול כדין כל הנשבעין ונוטלין מי שהיה בידו דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אעפ שהודה ואמר לו יודע אני שהיה שלך אבל פלני מכרם לי או נתנם לי במתנ אין מוציאין אותן מידו אפי הביא זה עדים שהיו ידועים לו שאדם עשוי למכור את כליו טען זה עליו ואמר שאני השכרתים לך או השאלתים לך מוציאין אותן מידו

ואם היו מדברים שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר הרי זה נשבע הסת שלא השאיל לו ולא השכיר לו אלא מפלני לקח ויעמוד כליו בידו אל תטעה בין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר לדברים שדרכן להשאיל ולהשכיר כמו שטעו רבים וגדולים שכל הדברים הראויין להשאיל ודרכן להשאיל אפי חלוקו של אדם ומצעו ומטתו ראויין להשאיל

אבל דברים העשויין להשאיל ולהשכיר הם הכלים שבני אותה מדינה עושין אותן מתחלת עשייתן כדי להשאילן ולהשכירן וליטול שכרן והרי הן לבעליהן כמו קרקע שאוכל פירותיה והגוף קיים כך אלו הכלים עיקר עשייתן כדי להנות בשכרן כגון היורות הגדולו של נחשת שמבשלין בהן בבי המשתאות וכגון כלי נחשת הטוח בזהב ששוכרין אותו לכלה להתקשט בו שעשיית אלו הכלים אינן למכירת עצמן ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו אלא להשאילן לאחרים כדי ליהנות כנגדן או להשכירן וליטול שכרן

וכן אם היה לאדם משאר הכלי ויש לו עדים שהוא משכירו תמיד ומשאילו והוחזק לו שהוא להשאיל ולהשכי הרי הוא ככלים העשוין להשאיל ולהשכיר וכלי שהפסדו מרובה משכרו ובני אדם מקפידין עליו שלא ישאילוהו הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר כגון סכין של שחיט לפיכך אפי באו בני אדם והעידו שהשאילו או השכירו זה אין מבטלין בהן חזקתן אלא הרי הוא ככל הכלים

ראיה לדברינו שהרי רבא הוציא זוג שעושין בו הסרבל וספר הגדה בדברי העשוין להשאיל ולהשכי ולולי שנתברר לו בעדים שהן מדברי העשוין להשאיל ולהשכיר לא הוציא מתחת יתומים הא שאר הזונות ושאר הספרים אינן בכלל דין זה אעפ שהן ראוין להשאיל ולהשכיר ודבר זה עקר גדול בדין והוא דבר של טעם שראוי לסמוך עליו ולדון בו וברור הוא למוצאי דעת וראוי לדיין לשום אותו לנגד עיניו ולא ילוז

פרק תשיעי

האומן אין לו חזקה בכלים שתחת ידו אחד כלים העשוין להשאיל ולהשכיר ואחד שאר כלים כיצד ראה כליו ביד האומן והביא עדים שהן יודעין שהכלי זה שלו והוא טוען ואומר לתקן נתתיו לך והאומן אומ לא באו לידי אלא במכיר ומתנה או שטען אתה נתתו לי אתה מכרתו לי אחר שבא לידי לתקנו אעפ שמסרו לו שלא בעדים בעל הכלי נאמן ומוציאי אותו מיד האומן וישבע בע הבית הסת על טענתו

ויש גאונים שדנו אעפ שלא הביא בעל הבית עדים שזה הכלי שלו הואיל וראה כליו ביד האומן והרי האומן מודה לו שהיה שלו ומכרו לו נאמן אבל אם אמר לא היו דברים מעולם ושלי הוא הכלי נאמן האומן ונשבע הסת ואם הביא בעל הבית עדים שהכלי הזה ידוע לו אין האומן נאמן ודין זה פלא הוא בעיני לא ראה הכלי ביד האומן אלא טען ואמ כלי פלני נתתיו לו לתקן והאומן אומ החזרתי ומכרתו או נתתו לי האומן נשבע הסת ונפטר מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם ואפי מסרו לתקן בעדי האומן נאמן מתוך שיכול לומר החזרתיו לך שהמפקיד אצל חברו בעדים אינו צריך לו להחזיר בעדי לפי נשבע האומן הסת ונפטר ואין מחייבין אותו להוציא הכלי ואם הוציאו הואיל ונראה הרי בעל הבית מביא עדים שהוא שלו ונוטלו אעפ שמסרו לו בלא עדים כמו שבארנו לפיכך אם טען האומן ואמר שתים קצצת לי בשכרי ובעל הבית אומר לא קצצתי לך אלא אחת אם היה הכלי נראה בפניהם הואיל והאומן אין לו בו חזקה ואינו יכול לטעון שהוא לקוח בידו הרי בעל הבת נשבע בנקישת חפץ על הקציצה כמו שבארנו בשכירות ונותן ואם אין הכלי נראה בפניהם הואיל והאומ נאמן לומ לקוח הוא בידי יכול לטעון עד כדי דמיו ונשבע בנקיט חפץ ונוטל כדרך כל הנשבעין ונוטלין כמו שבארנו

אומן שירד מאומנותו ובן האומן הרי הן כשאר כל אדם ויש להן חזקה בכל המטלטלין כמו שבארנו

מי שנכנס לביתו של חברו בפני בעל הבית ויצא וכלים טמונין תחת כנפיו והעדים רואין אותו ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר לו החזר לי כלי שהשאלתיך והרי העדים והוא אומר לקוחין הן בידי אינו נאמן ונשבע בעל הבית הסת על טענתו שלא מכרן ולא נתנן ויחזרו בר הכלי לבע הבית ברא בבעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו אין דרכו להצניע ואותן הכלים אין דרך בני אדם להצניען לפיכך חייב להחזיר לפי שלא הצניען אלא לכפור בהן אבל בעל הבית העשוי למכור את כליו אעפ שאין זה צנוע ואין דרך אותן הכלים להטמינן תחת הכנפים הרי זה נשבע הסת שהן לקוחין בידו וכן אם יצא בהן מגולין בפני עדים אעפ שאין בעל הבית עשוי למכור את כליו הרי זה נאמן לומר לקוחין הן בידי שמא נצטרכו לו מעות ומכר ובלבד שלא יהיו מדברים העשוים להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשויין להשאיל ולהשאיל לעולם הן בחזקת בעליהן כמו שבארנו ואעפ שהוציאן מגולין ואעפ שבעל הבית הזה עשוי למכור את כליו הואיל ויש לו עדים שזה הכלי עשוי להשאיל ולהשכיר בלבד ידוע הוא לו מוציאין אותן מיד זה על כל פנים עד שיביא ראיה שמכרו לו או נתנו לו בקרקעו אפילו מת זה שהכלי תחת ידו מוציאין אותו מיד היורש בלא שבועה שכיון שאין לאביו לטעון שלקחו או שהוא משכון כך אין זה יכול להשביעו ואם טען היורש טענת ודאי ואמר בפני נתנו לאבי או מכרו לו הרי בעל הבית נשבע הסת כשאר כל הנשבעין וכבר בארנו שיש מי שהורה שישבע בעל הבית הסת ואחר כך יחזיר כליו מיד היורש ואין דעתי נוטה לזה מי שלקח קרדום ואמר הריני הולך לגזור דקלו של פלני שמכרו לי וכרת הדקל הרי זה בחזקתו שאין אדם מעיז פניו וכורת אילן שאינו שלו ואם טענו הבעלים שלא מכרוהו נשבע זה הכורת הסת שהוא שלו ונפטר וכיון שנכרת הרי הוא כשאר כל המטלטלין

וכן היורד לשדה חברו ואכל פירותיה שנה או שנתים

והבעלים טוענ׳ שזה ירד שלא ברשות וגזלן הוא ואכל והרי העדים שאכל והיורד אומ׳ ברשותך ירדתי לאכול פירותיה הרי זה האוכל נאמן ונשבע הסת על כך חזקה היא שאין אדם מעיז פניו ואוכל פירות שאינן שלו אע״פ שהקרקע בחזקת בעליהן אין הפירות בחזקת הבעלים שאין אדם מוכר פירות שדהו בשטר כדי שנ׳ לזה שאכל הבא שטרך ואין צריך לומר שאם אכל פירותיה שנים רבות שמתוך שיכול לומר לקוחה היא בידי נאמן לומר לפירות ירדתי וישבע הסת שנ׳ שהיו אוחזין בכלי אחד או שהיו רוכבין על גבי בהמה אחת או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג או יושבין בצד ערמה של חטים ומונחות בסמטא או בחצר של שניהם זה אומר הכל שלי וזה אומר הכל שלי כל אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלקו ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד ואחד תופס בטלתו של חברו ונוטל בלא שבועה

זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע וזה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע מכאן אתה למד לכל הנשבעין בין שבועה קלה בין שבועה חמורה שאינו נשבע על מה שטוען אלא על מה שנוטל אע״פ שטוען יותר היו שנים אדוקין בטלית זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקי׳ בשוה אחר שנשבעו׳ ויש לכל אחד לגלגל על חברו שכל מה שנטל בדין נטל היה זה אוחז בחוטי׳ שבשפ׳ הטלית וזה בחוטי׳ שבשפה האחרת חולקין כלה בשוה אחר שנישבעו׳ וכל חלוקה האמור כאן בדמי׳ לא שיפסידו עצמו של כלי או של טלית או שימיתו הבהמה היה אוחז האחד את כולה וזה מתאבק עמו ונתלה בה הרי זו בחזקת האוחז את כלה באו שניהם אדוקין בה ושמטה האחד מיד חברו בפנינו ושתק השני אע״פ שחזר וצווח אין מוציאין אותה מידו כיון ששתק בתחלה הרי זה כמוד׳ לו חזר השני ותקפה מראשון אע״פ שהראשון צווח מתחל׳ ועד סוף חולקי׳

באו שניהם אדוקין בטלית ואמרנו להם צאו וחלקו את דמיה יצאו וחזרו והרי היא תחת יד אחד מהן זה טוען הודה ונסתלק ממנ׳ וזה טוען שכרתי׳ לו או נתגבר עלי וחטפה המוציא מחברו עליו הראיה ואם לא הביא ראיה ישבע זה שהיא שלו ויפטר וכן כל כיוצא בזה

פרק עשירי

בהמה או חיה שאינ׳ שמורה אלא מהלכת בכל מקום ורועה אינה בחזקת זה שתפסה מאחר שהי׳ ידועה לבעלי׳ כיצד הביא התובע עדי׳ שהבהמ׳ הזאת ידוע׳ לו וזה התופס טוען אתה נתתו לי אתה מכרתה לי אינו נאמן שאין היותה תחת ידו ראיה שהרי היא הלכה מעצמה ונכנסה ברשותו לפיכ׳ אם לא הביא ראיה תחזור הבהמה לבעליה וישבע הסת על טינה זה היתה הבהמה שמורה או מסורה לרועה׳ אע״פ שהבי׳ זה עדים שהיא שלו הרי היא בחזקת זה שהיא תחת ידו ואם טען אתה מכרתה או נתת לי ישבע התופס הסת שהיא שלו ויפטר לפיכך מי שתפס בהמת חברו שהיתה שמורה או ביד רועה והבעלים טוענין היא יצאת מעצמה ובאה אצלך או פקדון היא בידך או שאולה היא לך והתופס אומר כן הוא אינה שלי אבל אתה חייב לי כך וכך או אתה משכנתה בידי על כך וכך או הזקת אותי נזק שאתה חייב לשלם כך וכך יכול לטעו׳ עד כדי דמיה מתוך שיכול לומר לקוחה היא בידי וישבע בנקיטת חפץ ויטול

וכן העבדים שיכולין להלך אין בחזקת זה שהן תחת ידו אלא כיון שהבי׳ הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו והלה טוען מכרתו לי אתה נתתו לי במתנ׳ אינו נאמן ויחזור העבד לבעליו וישבע הטוען שלא מכר ולא נתן הביא זה הנטען שתפס העבד עדים שישלוה העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום והוא משתמש בו כדרך שהעברים משמשין את רבו הואיל ולא מיחה בו בכל או השנים הרי זה נאמן ומעמידין אותה בידו אחר שישבע הסת שלקחו ממנו או נתנו לו במתנה

אבל עבד קטן שאינו יכול להלך על רגליו מפני קטנותו הרי הוא כשאר המטלטלין וכל מה שיהיה ברשותו הרי הוא בחזקתו והמוציא מחברו עליו הראיה הטוען את חברו ואמר בגד או בהמה או עבד זה שבידך שלי הוא או שאול או גזול או הפקדתיו אצלך או שכור לך והנטען אומ׳ לא כי אלא זה ממוני וירושתי והביא הטוען עדים שהעידו שהן יודעין שזה החפץ או העבד או הבהמה ידועה שהיא היה לזה חזר הנטען ואמ׳ כן היה שלך אבל אתה נתתו לי או מכרתו לי וזה שאמרתי שלי כלו׳ ירשתיו הרי זה נאמן ונשבע הסת שכבר ביארנו שיש לטוען לחזור לטעון דבר הנשמע ספינה וכיוצ׳ בה שהיו שנ׳ נחלקי׳ עליה זה אומ׳ כלה שלי וזה אומר כלה שלי ובאו לב״ד ואמר אחד תפסוה עד שאביא עדים אין תופסין אותה ואם תפסוה ב״ד והלך ולא מצא עדים ואמר הניחוה בינינו וכל המתגבר יטול כשהיה דינה מקדם אין שומעין להן ואין מוציאין אותה מב״ד מידן עד שיביאו עדים או עד שיודו זה לזה או יחלקו ברצונם ובשבועה כמו שבארנו

פרק אחד עשר

כל הקרקעות הידועות לבעליהן אע״פ שהן עתה תחת יד אחרים הרי הן בחזקת בעליהן כיצד ראובן שהיה משתמש בחצר כדרך שהעם משתמשי׳ בחצרותיהן דר בה ושוכרה לאחרים ובונה וסותר ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמ׳ לו חצר זו שתח׳ ידך שלי היא ושכור היא בידך או שאולה והשיבו ראובן שלך היתה ואתה מכרתה לי או נתת לי במתנ׳ אם אין עדים לשמעו׳ שהיתה ידועה לו נשבע ראובן הסת ויעמוד במקומו אבל אם הביא שמעון עדים שחצר זו שלו היתה הרי היא בחזקת שמעון ואומר לראובן הבא ראיה שמכר לך או נתנ׳ לך אע״פ שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו שהרי יש עדים לשמעון ב״ר שמצריכין ראובן להביא ראיה או יסתלק בשלא נשתמש בה זמן מרובה אבל אם הביא עדים שאכל פירות קרקע שלש שנים רצופות ונהנה בכולה כדרך שנהנין כל אדם באותה קרקע והוא שיהיה אפשר לבעלים הראשוני׳ שידעו בזה שהחזיק ולא מיחו בו מעמידין אותה ביד ראובן וישב׳ ראובן הסת שמכר לו שמעו׳ או נתנה לו ויפטר מפני שאומ׳ לו לשמעו׳ אם אמת אתה טוען שלא מכרת ולא נתתה למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך ואין לך עליו לא שטר שכירות ולא שטר משכונה ולא מחיתה בו טען ואמר מפני שלא הגיע אלי הדבר שהרי הייתי במדינה רחוקה אומ׳ אי אפשר שלא יגיע לידך הדבר בשלש שנים וכיון שהגיע לך היה לך למחות בפני עדים ותודיע אותם שפלו׳ גזל אותי למחר אתבענו בדין הוא׳ ולא מחית אתה הפסרתה על עצמך לפיכך אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון אפי׳ אכלה ראובן עשר שני׳ מוציאי׳ אותה תחת ידו וחוזרה לשמעון מפני שיכול לומר לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי הביא ראובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה ועומד במקום זה שלשים יום או פחות אומר לשמעון מפני מה לא מחיתה כשבאת אבדת זכותך טען שמעון ואמר טרוד הייתי בשוק ולא ידעתי שזה בתוך חצרי הרי זו טענה שכל שלשי׳ יום יהיה אדם טרוד בשוק ואם עמד יותר משלשי׳ יום ולא מיחה אבד את זכותו ויראה לי שהדין זה אינו אלא בכפרים שהעם טרודין בשווקים שלהן ומפני מה אין אומר לראובן אם אמת הדבר שמכר לך או נתן לך במתנ׳ למה לא נזהרת בשטר שלך מפני שאין אדם נזהר בשטרו והולך כל ימיו וחזקה שאין אדם נזהר בשטר אלא עד ג׳ שנים וכיון שרואה שאי׳ אדם ממחה בו שוב אינו נזהר הרי שמיחה שמעו׳ במדינ׳ רחוקה מפני מה לא יטעון ראובן ויאמ׳ לא שמעתי שמיח׳ בי כדי שאזהר בשטרי מפני שאומ׳ לו חברך יש לו חבר והחב׳ יש לו חבר וחזקה שהגיע

אליך הרבר וכיו׳ שירעת שמיחה בך בתוך ג׳ שני׳ אם באמת
היה לך שטר ולא נזהרת בו אתה הפסרת על עצמך
לפיכ׳ אם מיחה שמעון בפני ערים ואמ׳ להם אל תוציאו הבר
זה מפיכם אין זה מחאה אבל אם אמרו הערים מעצמן אין
רבר זה יוצא מפינו הרי גם זו מחאה שהרבר שאין ארם
מצווה עליו אומרו שלא בכונה וכן אם צוה לערים
ואמר להם אל תוריעוהו או שאמרו הן מעצמן אין אנו
מוריעין אותו גם זו מחאה היא אעפ׳ שאינן מוריעין אותו
מוריעין הם לאחרים ורבר זה יגיע אליו כיצר
המחאה אומ׳ בפני שנים פלו׳ משתמש בחצרי או בשרי גזלן
הוא ולעתיר אני תובע אותו ברין וכן אם אמר להן שכורה
היא בירו או משכונ׳ ואם יטעון עלי שמכרתי או נתתי אני
תובע אותו ברין וכן כל כיוצא בזה הרי זו מחאה אעפ׳
שלא מיחה במרינה זו שהחזיק בה זה אבל אם אמר להן
פלו׳ שמשתמש בחצרי גזלן הוא אין לו מחאה שהרי ראובן
אומר כששמעתי אמרתי שמא חרפ׳ אותי בלבר ולפיכך
לא נזהרתי בשטרי מחאה בפני שנים מחאה וכותבי׳ אעפ׳
שלא אמר להם כתובו וכיון שמיחה בשנה ראשונה אינו
צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה אבל צריך שלא יהיה
בין מחאה למחאה שלש שנים גמורות ואחר כך אם מיחה
אינה מחאה לפיכך צריך למחות בסוף כל שלש שנים
ואם מיחה ועמר שלש שנים גמורות ואחר כך מיחה אינה
מחאה הביא ראובן ערים שזה שמעון בעל השרה
קבץ פירות שרה זו ונתנם לי תעמו׳ השרה ביר ראובן ואפי׳
טען ששמעון מכרה לו או נתן לו שאו׳ לא מכר או נתן לא
היה משמש ראובן בשרה זו ונותן לו פירותיה
טען שמעון ואמר אמת היה הרבר ולפירות הורדתיו
ושלו היו הפירות אבל הגוף לא מכרתי נאמן וחוזר לשמעון
אלא אם כן אכלה ראובן בפניו שלש שנים ולא מיחה בו כמו
שביארנו

פרק שנים עשר

שלש שנים שאמרנו מיום ליום אפי׳ היו חסרי׳ יום אחר לא
החזיק ומסלקין אותו ממנה ברא׳ בקרקעות שהן עושין פירו׳
כגון הבית והחצרות והבורות והשחין והמערות והחנויות
והפונרקות והמרחצא והשובכות ובתי הברין ובתי השלחין
שמשקין אותם תמיד וזורעין בה ונוטעין והגנות והפררסין
וכן עברים המהלכין כמו שבארנו אבל שרה הבעל
שהיא שותה מימי גשמים בלבר ושרה אילן אינה מיום
ליום וכיון שאכלו שלש תבואות ממין אחר הרי אלו כשלש
שנים כיצר היתה שרה תמרים וגרר שלש גררות
או שרה ענבים ובצר שלש בצירות או שרה זתים ומסיק
שלש מסיקות הרי אלו כשלש שנים והחזיק ואפי׳ היו האילנו׳
רצופין ולא היה ביניהן הרחק כראוי שהרי סופן ליבש
הואיל ואכלן שלש שנים החזיק הביא ערים שהיה
רר בחצר זו שלש שני׳ או ששכרה שלש שנים הרי זו חזקה
טען בעל החצר ואמר שמא לא שכן בה ביום ובלילה או
שמא אלו שהשכירו להם לא שכנו בה ביום ובלילה הרי זו
טענה ואומר׳ למחזיק או תביא ערים ששנים אלו גמורות
ביום ובלילה או תסתלק אפי׳ באו ערים ואמרו לנו
שכרנו ואנו ררנו בה ביום ובלילה וטען בעל השרה ואמר
יביאו ערים שררו בה ביום ובלילה צריכין אלו השוכרין
להביא ראיה שררו בה תמיר שזה הרבר תלוי בהן ואינו
תלוי בטענת המחזיק כרי שיעירו לו היה זה המחזיק
או הערים שררו בה מן הרוכלין המחזרין בעיירות וכיוצא
בהן טוענין אותו לכתחלה וכשיביא עירי חזקה אומר לו
הבא ערים שהיית מחזיק בה ביום ובלילה ברא׳
בחצרות ובתים וכיוצא בהן שהן עשויות לרור בתוכן ביום
ובלילה אבל החנויות של תגרים וכיוצ׳ בהן שאין ררין בהן
אלא ביום כיון שרר בה שלש שנים ביום הרי זו חזקה שלש
שנים שאמרנו צריך שיהיו רצופות זו אחר זו הרי שהחזיק
בשרה וזרעה שנה והובירה שנה אפי׳ עשה כן כמה שני׳ לא
החזיק היה דרכן של בני אותו המקו׳ להוביר אעפ׳ שמקצתן
וזרעין שנה אחר שנה ומקצתן וזרעין שנ׳ ומובירין שנה הרי
זה החזיק שהרי הוא אומ׳ לא הוברתי אותה אלא כרי שתעש׳
הרבה בשנת הזריעה שני שותפין שהחזיקו בשרה
שש שנים הראשון אכלה ראשונה ושלישי וחמישית והשני
אכלה שניה ורביעית וששית לא עלתה חזקה לאחר מהן
שהרי בעל הקרקע אומר כיון שלא ראיתי ולא שמעתי
שהחזיק בה ארם אחר שנה אחר שנה מפני זה לא מחיתי
לפיכך אם כתבו אלו השותפין שטר ביניהן שישתמשו
בה שנה אחר שנה כיון שעבר שלש שנים עלתה להן חזקה
שהשטר יש לו קול והואיל ולא מיחה אבר זכותו והוא הרין
לעבר שהחזיקו בו שנים ונשתמשו בו שנה אחר שנה אם
כתבו שטר ביניהן הרי החזיקו אכלה שנה זה המחזיק
ומכרה ואכלה הלוקח שנה ומכר׳ ללוקח שני ואכל שנה אם
מכרו זה לזה בשטר שלשתן מצטרפין והרי זו חזקה מפני
שלא מיחה ואם מכרו שלא בשטר אינה חזקה שהבעלים
הראשונים אומר׳ כיון שלא עמר בה איש אחר שלש שנים
לא הוצרכתי למחות אכלה האב שנה והבן שתים
האב שתים והבן שנה האב שנה והבן שנה והלוקח מן הבן
שנה הרי זו חזקה והוא שלקח בשטר אכלה בפני
האב שהיה בעל השרה שנה ובפני בנו שתי׳ או בפני האב
שתים ובפני הבן שנה או בפני האב שנה ובפני בנו שנה
ובפני לוקח מן הבן שנה הרי זו חזקה והוא שמכר הבן זו
השרה בכלל שרותיו שהרי לא הכיר המחזיק שנמכרה ולפי׳
לא נזהר בשטרו אבל אם מכר הבן שרה זו בפני עצמה
ושרה זו בפני עצמה אין לך מחאה גרולה מזו
נרה שנה אחר שנה אפי׳ כמה
שנים הואיל ולא נהנה בה אינה חזקה וכן אם פתח בה
שבילי המים ופתח ושרר בלבר הואיל ולא אכל פירות אינ׳
חזקה זרעה ולא הרויח כלום אלא זרע כור ואסף כור לא
החזו׳ שהרי לא נהנה אכלה שחת לא החזיק ואם היה המקו׳
דרכן לזרוע לשחת מפני שרמיו יקרין הרי זו חזקה אכלה
ערלה שביעית וכלאי׳ אעפ׳ שנהנ׳ בעבירה הרי זו חזק היה
המקו׳ שהחזיק בו סלע או חלמיש שאינו ראוי לזריעה צרי׳
להנות בו ברבר הראוי לה כגון שישטח בו הפירו׳ או יעמי׳
בו בהמה וכיוצא בזה ואם לא נהנה בו בכל אותן השלש
שנים ברבר הראוי לו לא החזיק היה מעמיר בהמה
במקום מסוים מחצר חברו או שהיה מגרל שם תרנגלין או
מעמיר שם תנור וכירים וריחים או שנתן שם זבלו בין
שהעמיר שם מחיצ׳ בין שלא העמיר ואם נשתמש ברברי׳
אלו וכיוצא בהן שלא העמיר ג׳ שנים ביום ובלילה וטען על
בעל החצר ואמר אתה נתת לי מקום זה או מכרתו לי הרי
זו חזקה שרה שהוא מוקפת גרר ובא זה שהחזיק בה וזרע
חוץ לגרר ונהנה בכל מקו׳ שאינו שמור אעפ׳ שאכלו שנה
אחר שנה לא עלתה לו חזקה שהבעלי׳ טוענין ואומרי׳ כיון
שראינו שזורע במקום מופקר אמרנו כל מה שורע חית
השרה תאכלנו ולפיכך לא מחיתי והוא הרין לכל הזורע
מקום שאינו שמור אלא רגל חיה ויר כל ארם מצויין בו
אכלה כולה חוץ מבית רובע החזיק בכולה חוץ
מאותו בית רובע שלא נהנה בו אפי׳ היה חלמיש בתוך
השרה הואיל ולא נשתמש בו כראוי לו אין לו בו חזקה
החזיק אחר באילנות ואכל פירותיהן ואחר החזיק בקרקע
וזרעה ואכל פירותיה וכל אחר משניהם טוען שהכל שלי
ואני לקחתיו זה שהחזיק באילנות ואכלן שלש שנים יש לו
האילנות וקרקע שצריכין לו והוא כמלא תאורה וסלו חוצה
לכל אילן ואילן וזה שהחזיק בקרקע יש לו שאר הקרקע
וכן האוכל כל פירות אילן שלש שנים וטען על בעל
האילן אתה מכרת לי אילן זה וקרקעו הרי זה יש לו קרקע
כעובי האילן עד התהום שרה אילן שהיו בו שלשים
אילנות בתוך בית שלש סאין ואכל עשרה בשנה ראשונה
ועשרה בשנה שניה ועשרה בשנה שלישי׳ הוחזק בכל והוא
שיהיו עשרה שאכל מפוזרות בכל בית השלש סאין ולא
הוציאו שאר האילנות פירו׳ אבל אם הוציאו שאר האילנו׳
פירות ולא אכלן לא הוחזק אלא במה שאכל ברא׳

בשאכל הוא מקצת הפירו׳ ובוזו העם שאר הפירו׳ אבל אם הניח פירותיהן עליהן הואיל ואכל אילן מכאן ואילן מכאן מכל השרה החזיק בכל השד׳ אע״פ שלא אסף כל פירותיה

פרק שלשה עשר

ואלו שאין מעמידין הקרקע בידן אע״פ שאכלוה שלש שנים האומנין והאריסין והאפטרופין והשותפין והאיש בנכסי אשתו והאשה בנכסי בעלה ובן בנכסי אביו והאב בנכסי הבן שכל אחר מאלו אין מקפידין זה על זה לפי׳ אין אכילתן ראיה אע״פ שלא מיחו בהן הבעלים אלא תחזור הקרקע לבעלי׳ שהביאו ראיה שזאת הקרקע ידוע להן וישבע הסת שלא מכרו ושלא נתנו כמו שביארנו וכן ראשי גליות של אותו זמן והגזלן והגוי אין אכילתן רא׳ מפני שהן בעלי זרוע וכן חרש שוטה וקטן אין אכילתן רא׳ מפני שאין להם טענה כדי שתעמוד הקרקע בידן אלא תחזור לבעלים וכן המחזיק בנכסיהן אין אכילתן ראיה כיצד אין מעמידין את הקרקע בידן ראובן שאכל שדה שמעון שני חזקה והוא טען שהיא לקוחה בידו והביא שמעו׳ עדים שהיא ידועה לו וכן הביא עדים שראובן ידוע שהוא שותפו או אריסו או אפטרופו ומפני זה לא מיחה תחזור השדה לשמעון וישבע הסת שלא מכר ולא נתן והוא הדין לשארן אבל אם לא הביא שמעון ראיה שראובן היה שותף או אריס אלא ראובן הודה מעצמו ואמ׳ הן הוא שותפי ומכר לי הואיל ואכל שני חזקה יכול לומר לא היה שותפי מעולם הרי זה נאמן כשאר כל אדם האומנין כיצד כגון שהיו בונין בה או מתקנין אותה שנים רבות ירדו מאומנותן אם אכלו אותן ג׳ שנים מאחר שירדו מאומנותן יש להן חזקה

האריסין כיצד כגון שהיה אריס לאביו של בעל השדה או לאנשי משפחתו שכיון שהוא אריס של בתי אבות אין ממחין הבעלי׳ שבידו אבל אם זה הוא שנעשה אריס תחלה הואיל ואכלה כולה שני חזקה מעמידין אותה בידו ואומרין לבעלים היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחיתם בו

עריס של בתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו יש לו חזקה שאין מורידין אריסין אחרים לנכסי אדם והוא שותק אבל אם חלק לאריסין אחרים שהיו בה אין לו חזקה שמא ממונה על האריסין עשו אותו ואריס שירד מאריסותו ואכלה שלש שנים מאחר שירד החזיק האפטרופיסין כיצד בין שהיה אפטרופוס על שדה זו בין על שאר נכסים בין שמינה אותם בר׳ בין שמינה אותם אבי יתומים וגדלו היתומי׳ והניחו אותן בין שמינה אדם אפטרופו׳ על הוצאתו והכנסתו הואיל והן משתמשין ברשות אין להן חזקה עברו האפטרופין ממנויין ואכלו שלש שנים אחר שעברו הרי זו חזקה השותפין כיצד אם היה שותף בשדה זו ואין בה דין חלוקה אע״פ שאכל את כולה האחד מהן כמה שנים הרי היא בחזקת שניה׳ ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחר כולה שני חזקה יש לו חזקה שהרי אומר לשותפו אם באמת שלא מכרת ולא נתת היאך אכל את כולה ואתה שותק ולא מחית כל שלש שני׳ וכן האיש שאכל בנכסי אשתו שני חזקה אע״פ שהתנה עמה שאין לו פירות בנכסיה ואפי׳ התנה עמה כשהי׳ ארוסה שלא ירשנה ואחר כך אכל ובנה והרס ועשה כל מה שעשה וכן האשה שאכלה פירות בנכסי בעלה ונישתמ׳ בהן כחפצה כמה שנים אע״פ שיחד לה שדה במזונותיה ואכלה שדות אחרות אין אכילתן ראיה

וכן הבן שהוא סומך על שלחנו של אביו ונחשב בכלל בני ביתו אם אכל נכסי אביו שני חזקה וכן האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו שני חזקה אין אכילתן ראיה ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה אפילו ספק גרושי׳ הרי הן כשאר כל אדם ראשי גליות שהיו בימי חכמים לפי שהיה בהן כח לרדות את העם אין אכילתן ראיה וכן אחר שהחזיק בנכסיהן אפילו אכל כמה שנים אין אכילתן ראיה לפי שאינן ממחין מפני שירדן תקפה כל זמן שירצו מסלקין זה ממנה אבל נשבעין הסת שלא מכרו ושלא נתנו ואם הן החזיקו בנכסי אחר ואמר שלא מכר נשבע הסת שלא מכר להן ולא נתן להן הגזלן כיצ׳ מי שהוחז׳ גזלן על שדה זו או מי שהוחזקו אבותיו שהן הורגין נפשו׳ על עסקי ממון אע״פ שאכל שדה זו כמה שנים לא החזיק ותחזור שדה לבעלים

פרק ארבעה עשר

כל אלו שאין אכילתן ראיה אם הביאו עדים שמכרו להן הבעלי׳ שדה זו או נתנה להן במתנה ראייתן ראיה חוץ מן הגזלן והבעל בנכסי אשתו באי זה נכסים אמרו בנכסי צאן ברזל או בשדה שייחד לה בכתובתה ובשדה שכתב לה בכתובתה ובשדה שנתן לה משלו אבל בנכסי מלוג יש לו ראיה כמו שבארנו בהלכות אישות כיצד הגזלן אין לו ראיה כיון שהוחזק גזלן על שדה זו אע״פ שהביא ראיה שהודה הבעל בפני עדים שמכר לו שדה זו ולקח דמים והבעלים אומר׳ לא מכרנו אלא מפני היראה הורינו לו מוציאין את השדה מידו ואין לו כלום ואם העידו העדים שבפניהם מנה לו כך וכך מוציאין את השדה מיד הגזלן ומחזירין לו הבעלים את הדמים כמו שבארנו בהלכות גזלה בן האומן ובין העדים ובן האפטרופוס שאכלו שדה זו שני חזקה אם טענו שהבעלים מכרו להן או נתנו להן יש להן חזקה ואם טענו שהיא ירושה להן מאביהם שאכלוה שני חזקה אין להן חזקה ואם הביאו עדים שהודו הבעלי׳ לאביהן שמכרוה להן או נתנוה מעמידין את השדה בידן בן הגזלן אע״פ שהביא ראיה שהודו הבעלים לאביו שמכר אינה ראיה כמו שבארנו אבל בן הגזלן אפי׳ בא בטענת אביו יש לו חזקה בא בטענת אבי אביו אין לו חזקה הגוי אפי׳ אכלה כמה שנים אין אכילתו ראיה ואם לא הביא שטר תחזור השדה לבעלי׳ בלא שום שבועה שלא תקנו שבוע׳ הסת אלא לישרא׳ וישרא׳ הבא מחמת הגוי הרי הוא כגוי שאין אכילתו ראיה טען זה הישרא׳ הבא מחמת הגוי ואמ׳ בפני לקחה הגוי שמכר לי מזה ישרא׳ המערער עלי הרי זה נאמן וישבע הסת על כך מתוך שיכול לומר אני לקחתיה ממך והרי אכלתיה שני חזקה יכול לומ׳ מפלני לקחתיה שבפני לקחה ממך אין מחזיקין בנכסי קטן ואפי׳ הגדיל כיצד אכלה בפניו כשהוא קטן שנה אחת ושתים אחר שהגדיל וטען אתה מכרתה לי אתה נתת לי אין זה כלום עד שיאכל שלש שנים רצופות אחר שהגדיל מי שהחזיק בנכסי קטן שנים רבות וטען ואמ׳ משכונה הן בידי ויש לי חוב עליהן כך וכך הואיל ואלו רצה אמר לקוחי׳ הן בידי נאמן שהרי אינה מוחזקת שהיה לאביו של זה והרי זה גובה בשבועה מה שטען ותחזור ליתומים אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים אינו נאמן שהרי אין מחזיקי׳ בנכסי קטן ותחזור השדה וכל הפירו׳ שאכל ליתומי׳ עד שיגדלו ויעשה עמהן דין אכלה שני חזקה בחיי אביהן מתוך שיכול לומ׳ לקוחה היא בידי מאביהן נאמן לומר חוב יש לי על אביהן וגובה אותו מן הפירו׳ וגובהו שלא בשבועה מתוך שיכול לומ׳ שלי הן בורח שברח מחמת סכנת נפשו׳ כגון שהיה המלך מבקש להמיתו אין מחזיקין בנכסיו אפי׳ אכל המחזיק כמה שנים וטען שלקח אין אכילתו ראיה ואין אומרין לבעל השדה למה לא מחיתה מפני שהוא מתעסק בנפשו אבל הבורח מחמת ממון הרי הוא ככל אדם ואם לא מיחה מחזיקין בנכסיו מחזיקין בנכסי אשת איש כיצד אכלה מקצתו שני חזקה בחיי הבעל ושלש שנים אחר מיתת הבעל וטען ואמר מכרתה לי ובעליך מעמידי׳ אותה בידו מתוך שיכול לומ׳ ממך לקחתי׳ אחר מות בעליך שהרי אכלה שני חזקה אחר מיתת הבעל ולא מיחת בו אבל אם אכלה בחיי בעל כמה שנים ולא אכלה שני חזקה אחר מיתת בעלה אין לו חזקה כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה כיצד הרי שאכל פירו׳ שדה זו כמה שנים ובא המערער ואמ׳ לו מאין לך שדה זו שלי הוא השיבו ואמר לו איני יודע של מי הוא וכיון שלא אמר לי אדם כלום ירדתי לתוכה אין זו חזקה שהרי לא טען שלקח ולא נתנה לי ולא שירשה אע״פ שלא טען אין מוציאין אותה מידו עד שיביא זה המערער

עדים שהיא שלו הביא ערי׳ תחזו׳ לו השרה ומוציאי׳ מזה כל
הפירות שאכל ואין פותחי׳ לזה המחז׳ תחלה ואין אומ׳ שמא
שטר היה לך ואבד עד שיטעון מעצמו ואם לא טען יחזיר
כל הפירות שאכל וכן האוכל שני חזקה מחמת שיש
שטר בידו ונמצא השטר בטל בטלה החזקה ותחזו׳ השרה
עם כל הפירות לבעלים הבא מחמת ירושה צריך
להביא ראיה שדר אביו בשרה זו או נשתמש בה אפי׳ יום
אחר וכיון שאכלה הוא שלש שנים מחמת אביו מעמידין
אותה בידו אבל אם לא הביא ראיה שדר בה
אביו לכל תחזור השרה וכל הפירות למערער שיש לו עדים
שהוא שלו שהרי אינו טוען עליו שמכר או נתן לו ולא
נודעה קרקע זו לאבותיו הביא ראיה שנראה בה אביו
אינה כלום שמא בא לבקר אותה ולא קנאה לא צרי׳ להביא
ראיה שדר אביו בה אפי׳ יום אחר הרי שאכל שרה זו
שנים רבות ובא המערער ואמר לו מה לך ולשרה זו הורה
ואמר לו יודע אני שהיתה שלך אבל פלני מכרה לי והוא
לקחה ממך ואמר לו המערער פלני שמכר לך גזלן הוא
הואיל והורה שהיא שלו ושלא לקחה ממנו תחזור השרה
וכל הפירות למערער אעפ׳ שאין לזה המערער עדים שהיא
שלו וכן כל כיוצא בוה הביא זה המחזיק עדים שפלני
שמכר לו דר בה אפי׳ יום אחד או שאמ׳ לו בפני לקח מכך
ואחר כך מכרה לי מעמידי׳ אותה בידו שהרי יש לו טענה
עם חזקתו ואלו רצה טען ואמר ממך לקחתיה שהרי יש לו
שני חזקה

פרק חמשה עשר

מי שערער על שרה זו והביא עדים שהיא ידועה לו והביא
זה שבתוכה שטר שלקחה ממנו והביא עדים שאכלה שני
חזקה אומ׳ לו בתחלה קיים שטרך אם נתקי׳ הרי טוב וירון
בשטר ואם אי אפש׳ לו לקיימו סומכין על עדי חזקה וישבע
הסת שלקחה עידי החזקה שהעיד אחד משניה שאכלה
חטים שני חזקה והשני העיד שאכלה שעורי׳ עדותן קיימת
שאי׳ העד מדקדק בזה העיד האח׳ שאכלה זה שנה ראשונ׳
שלישית וחמשית והשני מעיד שאכלה שניה ורביעית
וששית אין עדותן מצטרפת שבשנה שמעיד בה זה לא
העיד בה זה ותחזור הקרקע והפירות מי שירד לשרה
בחזקת שהוא יורש ואכל פירותיה ונמצא יורש אחר שהוא
קרוב ממנו וראוי לירושה בין שנמצא בעדי׳ בין שהודה לו
זה שירד תחלה חייב להחזיר כל הפירות שאכל שנים
שהיו עוררי׳ על השרה זה אומ׳ שלי וזה אומ׳ שלי ואין לאח׳
מהן ראיה או שהביא כל אחד מהם עדים שהיא שלו או
שלאבותיו או שהביא כל אחד משניהם עדים שאכלה שני
חזקה והשנים שהעידו בהן או הן השנים עצמן שהעידו
בהן או מניחין אותה בידיהן וכל המתגבר ירד בה ויהיה
האחר מוציא מידו ועליו הראיה ואם בא שלישי ותקף
עליהן וירד לתוכה מסלקין אותו ממנה הביא האחר
עדים שהיא של אבותיו ושאכל שני חזקה והרי היא תחת
ידו נמצאת עדות החזקה של שניהם מוכחשת מעמידין
אותה ביד זה שהעידו עליו עידי החזקה שהיא של אבותיו
ומורידין אותו לתוכה חזר השני והביא אף הוא ערי׳
שהיא של אבותיו שהרי נמצא גם עדות זו מוכחשת חוזרי׳
בד׳ ומסלקין ממנה את הראשון ומניחין אותה בידי שניהם
וכל המתגבר ירד בה זה אומ׳ של אבות וזה אומ׳ שלאבותי
זה הביא עדים שהיא של אבותיו וזה הביא עדים שאכלה
שני חזקה תחזו׳ לזה שהביא עדים שהיא של אבותיו ויחזי׳
הפירות שאכל שהרי לא טען כלום ואין אכילתו ראיה שכל
חזקה שאין עמה טענה על הבעלים אינה כלום
חזר זה המחזיק ואמר כן של אבותיך היתה ואתה מכרתה
לי וזה שטענתי תחלה שהיא של אבותי כלומר שאני סומך
עלי׳ והרי היא שלי כשלאבותיו או שאם של אבותי שלקחו
מאבותיך הרי זו טענה נכונה שהרי נתן אמתלא לדבריו
הראשונים ומעמידין אותה בידו ואם טען בתחלה ואמר
לו של אבותי ולא של אבותיך אין שומעין לו בטענה זו

האחרת וכן כל כיוצא בוה ראובן שהיה בתוך שרה
ובא שמעון וערער עליו ואמר ראובן שרה זו מלוי קניתיה
ואכלתי אותה שני חזקה אמ׳ לו שמעו׳ והלא שטר זה מקוי׳
בידי שאני לקחתי׳ מלוי מהיום ארבעה שנים חזר ראובן
ואמ׳ וכי תעלה על דעתך שג׳ שנים בלבד יש לי משקניתי׳
שנים רבות יש לי משלקחתיה ואני קדמתיך הרי טענת
ראובן טענה שארם קורא לשנים רבות שני חזקה
לפי׳ אם הביא ראובן עדים שאכלה ז׳ שני׳ שנמצ׳ שאכל שני
חזקה קודם שלקחה שמעון מעמידין אותה בידו אבל אם
אכלה פחות משבעה שנים תחזור לשמעון שאין לך מחאה
גדולה מזו שהרי מכרה קודם שהחזיק ראובן
זה אומר של אבותי והביא עדים וזה אומר של אבותי ואין
לו עדים תחזור לזה שהביא עדים ומוציאין מזה כל פירות
שהורה בהן שאכלן אעפ׳ שאין עליו עדים שאכל שהרי הוא
אומר שמחמת אבותיו אכל והרי העדים שהיא של אבותיו
של זה הטוען וכן כל כיוצא בוה הביא המערער עדים
שזו השרה שלו וזה שבתוכה טוען ממך לקחתיה והרי שטרי
והוציא שטר מקויי׳ טען המערער שהוא מזוייף והורה בעל
השטר ואמר כן הוא אבל היה לי שטר כשר ואבד ולקחתי
זה שבידי כדי לאיים עליו שיורה שמכ׳ לי באמת הואיל ואלו
רצה היה עומד בשטרו שהרי מקוים הוא הרי זה נאמן ואי׳
מוציאין את השרה מתחת ידו וישבע הסת הביא
המערער עדים שזו השרה שלו וזה שבתוכה טוען ממך
לקחתיה ואכלתיה שני חזקה והביא עדים שאכלה שני
חזקה טען המערער ואמר היאך תטעון שלקחת ממני
היום שלש שני׳ ובאותו הזמן לא הייתי במרינה זו מצריכי׳
זה שבתוכה להביא ראיה שזה פלו׳ שמערער היה עמו
במרינה בזמן הזה שטוען שמכר לו בו אפי׳ יום אחד כדי
שיהיה אפשר שימכור ואם לא הביא מסלקין אותו
מי שהלך למרינת הים
ואבד דרך שרהו בין שהיו ארבעה השרות המקיפו׳ אותה
לארבעה אנשים בין שהיו ארבע קנו מאחר הרי כל אחד
מהן דוחהו ואומר שמא הדרך שלך על חברי הוא לפיכך
יקנה לו דרך במאה מנה או יפרח באויר וכן אם
היו ארבעה השרו׳ לאיש אחד שקנה אותן מארבעה אין לו
עליו דרך שהרי אומ׳ לו עתה אם אחזי׳ לכל אחד שטרו אין
אתה יכול לעבור על אחד מהן ואני קניתי מכל אחד מהן
כל זכות שיש לו אבל אם היה בעל ארבע שרות
המקיפו איש אחד והוא בעל המצר שלה מתחלה ועד סוף׳
הרי זה אומר לו מכל מקום דרכי עליך וילך לו בקצרה באי׳
זו שרה שירצה בעל השרות וכן כל כיוצא בוה ואם החזיק
בדרך ואומר זו היא דרכי אין מסלקין אותו ממנה אלא
בראיה ברורה

פרק ששה עשר

ראובן שמכר לשמעון שרה והיה לוי מעידי השטר ובא לוי
לערער על השרה ולטעון שראובן גזל אותה ממנו אין
שומעין לו ואין משגיחין על ראיות שיביא על אותה שרה
והרי אבד כל זכותו שאומ׳ לו היאך תעיד על המכר ותבא
ותערער וכן אם העיד לוי בשטר שכתוב בו
השרה פלני של ראובן מצר מזרח או מערב הואיל ועשה
השרה סימן לאחר והעיד בשטר אבד את זכותו ואינו יכול
לחזור ולערער שאומר לו היאך תעיד בשטר זה שכתוב בו
השרה הזאת מצר פלני ותחזור ותערער עליה טען
העד ואמר תלם אחר הוא שעשיתי סימן ולא כל השרה
ואותו התלם הסמוך למצר בלבד הוא של ראובן הרי זו
טענה הנשמעת ויש לו לערער על כל השרה חוץ מאותו
התלם ואין כל הדברים אמורין אלא באחד מעידי
השטר שבא לערער אבל הדיי׳ שקיים השטר יש לו לערער
מפני שיכול לטעון ולומר לא ידעתי מה היה כתוב בשטר
מפני שיש לדיינין לקיים השטר אעפ׳ שלא קראוהו אבל
העדים אין חותמין על השטר אלא אם כן קראוהו כולו
ודקדקו בו בא שמעון ונמלך בלוי ואמר לו הריני קונה

שדה פלני מראובן ובעצתך אקנה אותה אמר לו לוי לך
וקנה אותה טובה היא יש לו ללוי לערער עליה ולא איבד
זכותו שהרי לא עשה מעשה ויש לו לומר רצוני היה שתצא
מתחת יד ראובן שהוא אלם כדי שאתבענה בדין ואקח
שדי ראובן שערער על שמעון ושמעון אמר איני יודע
מה אתה סח אלא שדה זו מלוי לקחתי והרי עדים שאכלתיה
שני חזקה אמר לו ראובן והלא עדים יש לי שבערב באתה
אלי ואמרת לי מכור לי שדה זו אין זו ראיה ויש לו לשמעון
לומר רציתי לקנות ממך כדי שלא תערער ולא תטריחני בדין
אעפ שאיני יודע אם היה לך או אינה וכן כל כיוצא בזה
ואם לא טען שמעון טענה זו אין טוענין לו

ראובן שערער והביא עדים ששדה זו שלו ושמעון שבתוכה
טוען אתה מכרתה לי ואכלתיה שני חזקה וראובן אמר
בגזל אכלת בין שלא היו עדים שאכל כלל בין שהיה שם
עד אחר שאכלה שלש שנים אינו חייב להחזיר הפירות
שאכל שהרי הוא אומר שלי אכלתי ואין עליו עדים שמחייבי
אותו בפירות שהרי מעצמו הודה וזה העד שהעיד
שאכלה שלש שנים ליפות כחו של אוכל הוא בא ואלו היה
עמו אחר היתה השדה עומדת בידו לפיכך ישבע ראובן
הסת שלא מכר ותחזור לו השדה וישבע שמעון הסת שאינו
חייב לו כלום בפירות שאכל ויפטר היו שני עדים
מעידים על שמעון שאכלה פחות משני חזקה יחזיר כל
הפירות שאכל ואפילו היה עד אחר חייב להחזיר על פיו
שהרי אינו מכחיש העד אלא אומר אמת העיד ואכלתי שני
שנים ושלי אכלתי ונמצא מחויב שבועה ואינו יכול להשבע
ומשלם כל המחויב להחזיר הפירות אם לא היו יודעין
ואין בית דין יכולין לשער אותן כשאר הבתים וכיוצא בהן
שהוא ידוע אלא היו פירות אילן או פירות שדה שאינן ידועין
הואיל ואין כאן טענה ודאית ישלם מה שיודה בו שאכלו
ומחרימין על מי שאכל יותר ולא ישלם כל המחזיר
קרקעות מתחת ידו אם שכרה לאחרים כשהיה מחזיק בה
והיו השוכרין קיימין מוציאין מהן השכר פעם שניה ונותנין
לבעל הקרקע וחוזרין ותובעין זה ששכר להם מקום שאינו
שלו אסור לאדם לטעון טענת שקר כדי לעוות הדין
או כדי לעכבו כיצד היה נושה בחבירו מנה לא יטעננו
ר׳ כדי שיודה במנה ויתחייב שבועת היה נושה ק׳ וטענו
מאתים לא יאמר אכפור הכל בבית דין ואודה לו במנה ביני
לבינו כדי שלא אתחייב לו שבועה היו שלשה נושין
מנה מנה כאחד וכפר בהן לא יהיה אחד תובע
ושני מעידין וכשיוציאו ממנו יחלוקו ועל דברים אלו וכיוצא
בהן הזהיר הכתוב ואמר מדבר שקר תרחק

הלכות נחלות

מצות עשה אחת והוא דין סדר נחלות וביאור מצוה
זו בפרקים אלו

פרק ראשון

סדר נחלות כך היא מי שמת ירשוהו בניו והם קודמין לכל
והזכרים קודמין לנקבות בכל מקום אין לנקבה עם הזכר
ירושה אם אין לו בנים ירשנו אביו ואין האם יורשת את
בניה ודבר זה מפי הקבלה וכל הקודם בנחלה יוצאי ירכו
קודמין לפי מי שמת בין איש בין אשה אם הניח בן יורש
הכל לא נמצא לו בן לעולם מעיינין בזרעו של בן אם נמצ׳
לבנו זרע בין זכרים בין נקבות אפילו בת בת בת בנו עד
סוף העולם היא תירש את הכל לא נמצא לו זרע בן חוזרי׳
אצל הבת היתה לו בת תירש את הכל לא נמצאת
לו בת בעולם מעיינין על זרע הבת אם נמצא לה זרע בין
זכרים בין נקבות עד סוף העולם הוא יורש הכל לא נמצ׳ לה
זרע בת חוזר הירוש לאביו אם לא היה אביו קיים מעייני׳
על זרע האב שהן אחי המת נמצ׳ לו אח או זרע אח יורש
את הכל ואם לאו חוזרין אצל האחות נמצאת לו אחות או
זרעה יורשו הכל ואם לא נמצא לו זרע אחי ולא זרע אחות
הואיל ואין לאב זרע תחזור הירוש לאבי האב לא היה אבי
אב קיים מעייני׳ על זרע של אבי האב שהן אחי אביו של
מת והזכרים קודמין לנקבות וזרען של זכרים קודמ׳ לנקבות
כמו שהיה הדין בזרעו שלמת עצמו לא נמצאו אחי לאביו
לא הם ולא זרען תחזור ירושה לאבי אבי האב ועל הדרך
הזאת נחלה ממשמשת ועולה עד ראובן נמצאת אומר הבן
קודם לבת וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת והבת קודמ׳
לאבי אביה וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה ואבי
המת קודם לאחי המת מפני שהם יוצאי ירכו והאח קודם
לאחות וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות ואחות קודמ׳
לאבי אביה וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה אבי
האב קודם לאחי האב של מת ואחי אביו קודמין לאחות
אביו וכל יוצאי ירכו של אחי אביו קודמין לאחות אביו
ואחות אביו קודמת לאבי אבי אביו של מת וכן כל
יוצאי ירכה של אחו אביו קודמין לאבי אבי אביו ועל דרך
זה הולך ועולה עד ראש הדורות לפי אין אדם מישראל שאין
לו יורשין מי שמת והניח בן ובת הבן אפי׳ בת בת בת
הבן עד סוף כמה דורות היא קודמת ותירש הכל ואין לבת
כלום והוא הדין לבת האח עם האחות ולבת הבן אחי אביו
עם אחות אביו וכן כל כיוצא בהן מי שהיו לו שני
בנים ומתו השני בנים בחייו והניח הבן האחד שלשה בני׳
והניח הבן השני בת אחת ואחר כך מת הזקן נמצאו שלשה
בני בנו יורשין חצי הנחל ובת בנו יורשת החצי שכל אחד
ואחד מהן יורש חלק אביו ועל הדרך זו חולקין בני האחים
ובני אחי האב עד ראש הדורות משפחת האם אינה
קרויה משפחה ואין ירושה אלא למשפחת האב לפיכך האחי׳
מן האם אין יורשין זה את זה ואחין מן האב יורשין
זה את זה ואחד אחיו שהוא מאביו
בלבד או אחיו מאביו ומאמו כל הקרובין בעבירה
יורשין בכשרים כיצד כגון שהיה לו בן ממזר או אח ממזר
הרי אלו כשאר בנים וכשאר אחין לנחל אבל בנו מן השפח׳
או מן הנכרית אינו בן לדבר מן הדברים ואינו יורש כלל
האשה אינה יורשת בעלה כלל והבעל יורש את
כל נכסי אשתו מדברי סופרים והוא קודם לכל בירושתה
אעפ שהיא אסורה עליו כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצ׳
לכהן הדיוט ואעפ שהיא קטנה ואעפ שהבע׳ חרש הוא יורש
את אשתו כבר ביארנו בהלכות אישות שאין הבעל
יורש את אשתו עד שתכנס ברשותו ושאי׳ הפקח יורש את
החרשת שנשאה כשהיא חרשת אפי׳ נתפקחה ושם ביארנו
שהוא יורש את נכסי אשתו שבאו לירושתה והוחזקו בין
נכסים שהכניסה לו בנדונייתה בין נכסים שלא הכניסה לו
ומי שנתגרשה ספק גרושין ומתה אין הבעל יורשה
בעל שנשא קטנה שאינה צריכה מיאון אינה יורשה שהרי
אין כאן שום אישות וכן שוטה שנשא פקחת או פקח שנשא
שוטה אינה יורשה שהרי לא תקנו חכמים להן נשואין
בעל שמתה אשתו ואחר כך מת אביה או אחיה או אחד
מן המורישין אותה אין הבעל יורש אותן אלא יירש אותן
זרעה אם היה לה זרע או תחזור הירושה למשפחת בית
אביה שאין הבעל יורש נכסי הראויין לבא לאחר מיכן אלא
לנכסים שכבר באו לירושתה קודם שתמות וכן אין
הבע׳ יורש את אשתו והוא בקבר כשאר היורשי׳ של משפח׳
האב כיצד בעל שמת ואחר כך מתה אשתו אין אומרין
הואיל והבע׳ היה קודם לכל אדם בירושת כך יורשי הבעל
יקדמו לשאר יורשי האשה אלא יורשי האשה ממשפח׳ בית
אביה הם היורשים אותה אם מתה אחר בעלה וכן
אין הבן יורש את אמו בקברו כדי להנחיל לאחיו מאביו
כיצד מי שמת ואח׳ כך מתה אמו אין אומ׳ הואיל ואלו היה
הבן קיים היה קודם את יורשין של בן קודמין ליורשיה של
אשה זו ונמצאו אחיו מאביו יורשין את אמו של זה אחר
מותו של זה אלא זרע בנה הוא שירשנ׳ אם היה לו זרע ואם
אין לו זרע תחזור ירושתה למשפחת בית אביה
אבל אם מתה האם תחלה ואח׳ כך מת הבן אפי׳ היה קטן
בן יומו ולא כלו לו חדשיו הואיל וחיה אחר אמו שעה
אחת ומת הרי זה נוחל את אמו ומנחיל הנחלה ליורשיו

ממשפחת אביו

פרק שני

הבכור נוטל פי שני בנכסי אביו שנ׳ לתת לו פי שני כיצד
הניח ה׳ בני׳ ואחד מהן בכור הבכור נוטל שליש הממון וכל
אחד מהארבע׳ פשוטי׳ נוטל שתות הניח תשעה בנים הרי
האחד הבכור נוטל חמשית וכל אחד מן השמונה פשוטים
נוטל עשירי וכן על החלוקה הזאת חולקין לעולם
בכור שנולד אחר מיתת אביו אינו
נוטל פי שנים שנאמר והיה ביום הנחילו את בניו וכו׳ כי
את הבכור בן השנואה יכיר ואם יצאת פרחתו בחיי אביו
אע״פ שלא יצא כל ראשו לאויר העולם אלא לאחר מיתת
אביו הרי זה נוטל פי שנים בכור שנקרע ונמצא
זכר אינו נוטל פי שנים ואינו ממעט בחלק בכורה שנאמר
וילדו לו בנים עד שיהיה בן משעת לידה כיצד
אינו ממעט בחלק בכור הרי שהיה לו בן בכור ושני פשוטי׳
וזה הטומטום שנקרע ונמצא זכר הבכור נוטל רביע הממו׳
וכאלו אין עמו אלא שני הפשוטי׳ בלבד וחצי והרביע הנשאר
חולקין אותו שני הפשוטין עם הנקרע ועם הבכור בשוה
קטן בין יום אחד ממעט בחלק בכורה אבל לא העובר ובן
שנולד אחר מיתת אביו אינו ממעט בחלק בכורה
בן שנסתפק לנו אם הוא בכור או פשוט כגון שנתערב עם
אחר אינו נוטל פי שנים וכיצד עושין אם הוכרו ולבסוף
נתערבו כותבין הרשאה זה לזה ונוטלין חלק בכורה עם
אחיהם ואם לא הוכרו כגו׳ שילדו במחבוא אחת אין כותבי׳
הרשאה ואין כאן חלק בכורה מי שהיו לו שני בנים
בכור ופשוט ומתו שניהם בחייו והניחו בנים הבכור הניח
בת והפשוט הניח בן הרי בן הפשו׳ יורש בנכסי הזקן שליש
שהוא חלק אביו ובת הבכור יורשת שני שלישים שהוא
חלק אביה וכן הדין בבני האחין ובני אחי האב ובכל
היורשין אם היה אבי אחד מן האחין בכור נוטל חלק בכור
שלו זה היורש מחמתו אין הבכור נוטל פי שנים
בנכסי האם כיצד בכור ופשוט שירשו אמן חולקין בשוה
בין שהיה בכור לנחלה בין שהיה פטר רחם בכור
לנחלה הוא הנולד לאב ראשון שנ׳ כי הוא ראשית אונו
ואין משגיחין על האם אפי׳ ילדה כמה בנים הואיל וזה
ראשון לאביו יורש פי שנים הבא אחר נפלים
אע״פ שיצא ראש הנפל כשהוא חי הבא אחריו בכור לנחלה
וכן בן ט׳ שיצא ראשו מת הבא אחריו בכור לנחל שוה שנ׳
ראשי׳ אונו הוא שלא נולד לו קודם לזה ולד שיצא חי לאויר
העולם לפיכך בן תשעה שהוציא רוב ראשו חי הבא אחריו
אינו בכור יוצא דופן והבא אחריו שניהן אינן בכורים
הראשון לפי שלא נולד ונאמר וילדו לו בנים והשני שהרי
קדמו אחר היו לו בנים בגיותו ונתגייר אין לו בכור לנחלה
אבל ישרא׳ שהיה לו בן מן השפחה ומן הגויה הואיל ואינו
קרוי בנו הבא לו אחריו מן הישראלית בכור לנחלה ונוטל פי
שנים היה הבכור ממזר נוטל פי שנים שנאמר
כי את הבכור בן השנואה יכיר זו ששנואה בנשואיה ואין
צריך לומר אם היה בן גרושה או בן חלוצה שלשה
נאמנין על הבכור חיה ואמו ואביו חיה מיד שאם אמרה
שזה יצא ראשון נאמנת אמו כל שבעת ימי הלידה נאמנת
לומ׳ זהו הבכור אביו לעולם אפי׳ אמ׳ האב על מי שלא הוחז׳
בנו כלל הוא בני ובכורי הוא נאמן וכן אם אמ׳ על המוחזק
לנו שהוא בכורו אינו בכור נאמן האב שנשתתק בודקין
אותו כדרך שבודקי׳ לגיטי׳ אם רמז או כתב שזה בנו בכורו
הרי זה נוטל פי שנים העידו עדים שהן שמעו אביו של
זה אומ׳ דברים כך וכך שהרי אותן הדברי׳ יודע מכללן שזה
בנו בכורו הרי זה נוטל פי שנים אע״פ שלא אמ׳ האב בפירו׳
זה בני בכורי שמעו מן האב שאמר זה בני בכור אינו נוטל
פי שנים בעדות זו שמא בכור לאמו הוא ולזה נתכון האב
עד שיאמר בני בכורי

פרק שלישי

אין הבכור נוטל פי שנים בנכסי הראוין לבא לאחר מיתת
אביו אלא בנכסים המוחזקין לאביו שבאו לרשותו שנ׳ בכל
אשר ימצא לו כיצ׳ אחד ממורישי אביו שמת לאחר מיתת
אביו הבכור והפשוט יורשין כאחד וכן אם היתה לאביו
מלוה או היתה לו ספינה בים יורשין אותה כאחד
הניח להם פרה מושכרת או מוחכרת או שהיתה
רועה באפר וילדה הבכור נוטל בה ובולדה פי שני׳ שחט
אחד מבכירי אביו בהמה ואחר כך מת אביו נוטל פי שני׳
במתנות של אותה בהמה אין הבכור נוטל פי
שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביו אלא מעלה
אותו השבח בדמים ונותן היתר לפשוט והוא שישתנו
הנכסים כגון כרמל שנעשו שבלים וכפניות שנעשו תמרים
אבל שבחו מחמת עצמן ולא נשתנו כגון אילן קטן שגדל
ועובה וארץ שהעלתה שרטון הרי זה נוטל בשבח פי שני׳
ואם מחמת הוצאה השביח אינו נוטל אין הבכור
נוטל פי שנים במלוה אע״פ שהוא בשטר אע״פ שגבו קרקע
בחוב אביהם היה לאב מלוה ביד הבכור הרי זה ספק אם
נוטל בה פי שני׳ הואיל וישנה תחת ידו או לא יטול הואיל
ומחמת אביו ירשנה ועדין לא באה לידו של אביו לפיכך
יטול ממנה חצי חלק בכורה בכור שמכר חלק
בכורה קודם חלוקה ממכרו קיים מפני שיש לבכור חלק
בכורה קודם חלוקה לפי׳ אם חלק עם אחיו קודם במקצת
נכסי׳ בין בקרקע בין במטלטלי׳ ונטל חלק כפשו׳ ויתר בכל
הנכסי׳ ואינו נוטל בשארן אלא כפשוט בד״א בשלא מיחה
אבל אם מיחה באחיו ואמר בפני שנים עניינים אלו שאני
חולק עם אחי בשוה לא מפני שמחלתי בחלק בכורה הרי
זה מחאה ולא ויתר בשאר נכסים ואפילו
מיחה בענבי׳ כשהן מחוברי׳ ובצרום וחלקו׳ בשוה לא ויתר
בשאר נכסים אבל אם דרכום וחלק עמהן בשוה ביין ולא
מיחה בהן משנעשה יין ויתר בשאר הנכסים הא למה זה
דומה למי שמיחה בענבים וחלק עמהם בשוה בזתים שהרי
ויתר בכל וכן כל כיוצא בזה מי שיבם אשת אחיו
הוא יורש כל נכסי אחיו המוחזקים וכל הראוין לבא לאחר
מיכן הרי הוא בהן ככל האחים שהרי בכור קרא אותו
הכתוב שנאמר והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו
המת ולא ימח שמו בישרא׳ וכשם שאינו נוטל ממנו בראוי׳
כבמוחז׳ כך אינו נוטל בשבח ששבחו נכסי׳ אחרי מות אביו
משעת מיתה עד שעת חלוקתו עם אחיו בנכסי אביו ואפי׳
השביחו נכסי׳ אחר שיבם וקודם שיחלקו הרי הוא בשבח
כאחד מן האחין אע״פ שנוטל מן הנכסים אלו שני חלקים
חלקו וחלק אחיו שיבם אשתו הואיל ומת האב בחיי כולן
כבר ביארנו בהלכות שכנים שהבכור נוטל שני
חלקים שלו כאחד במצר אחד אבל היבם שחלק עם אחיו
בנכסי אביו נוטל חלקו והלק אחיו בגורל ואם עלה גורלו
בשני מקומות נוטל בשני מקומות שומרת יבם שמתה
אפילו עשה בה אחד מן האחים מאמר משפחת בית אביה
יורשין בנכסי מלוג וחצי נכסי צאן ברזל ויורשי הבעל
יורשין כתובתה עם חצי נכסי צאן ברזל ויורשי הבעל
חייבין בקבורתה הואיל והן ירשו כתובתה כמו שביארנו
במקומו

פרק רביעי

האומר זה בני וזה אחי או זה אחי אבי או שאר היורשין
אותו אע״פ שהורה באנשים שאינן מוחזקין שהן קרוביו הרי
זה נאמן וירשנו בין שאמר כשהוא בריא בין שאמר כשהוא
שכיב מרע אפי׳ נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו בודקין
אותו כדרך שבודקי׳ לגיטי׳ היינו מוחזקי׳ בזה שהוא אחיו או בן
דודו ואמ׳ אינו אחי ואינו בן דודי אינו נאמן אבל נאמן
הוא על מי שהוחזק שהוא בנו לומר אינו בני ולא ירשנו
ויראה לי שאפילו היו לבן בנים אע״פ שאינו נאמן עליו לומ׳
אינו בני לענין יחוס ואין מחזקין אותו ממזר על פיו נאמן
הוא לענין ירושה ולא ירשנו האומ׳ זה בני וחזר ואמר עבדי
הוא אינו נאמן אמר עבדי וחזר ואמר בני אע״פ שהוא
משמשו כעבד נאמן שזה שאמ׳ עבדי כלומ׳ שהוא לי כעבד

ואם היו קורין לו עבד בן אמה וכיוצא בדברים אלו שאין
אומר אותן ביחוד אלא לעבדים הרי זה אינו נאמן

היה עובר על בית המכס ואמר בני הוא וזה וחזר אחר כך
ואמר עבדי נאמן שלא אמר בני אלא להבריח מן המכס
אמר בבית המוכס עבדי הוא וחזר ואמ׳ בני הוא אינו נאמן

העבדים והשפחות אין קורין להן אבא פלני ואימא
פלני שלא יבא מן הדבר תקלה ונמצא זה הבן נפגם לפיכך
אם היו העבדים והשפחות חשובין ביותר ויש להן קול וכל
הקהל מכירי׳ אותן ואת בני ועבדי ארוניה׳ כגון עבדי הנשיא
הרי אלו מותר לקרות להן אבא ואימא מי שהיתה
לו שפחה והוליד ממנה בן והיה נוהג בה מנהג בנים או
שאמר בני הוא ומשוחררת היא אמו אם תלמיד חכם הוא
או אדם כשר שהוא ברוק ברקדוקי מצות הרי זה ירשנו
ואעפ״כ אינו נושא בת ישרא׳ עד שיביא ראיה שנשתחררה
אמו ואחר כך ילדה שהרי הוחזקה שפחה בפנינו

ואם משאר הדיוטות הוא ואין צריך לומר אם היה מן
המפקירין עצמן לכך הרי זה בחזקת עבד לכל דבר ואחיו
מאביו מוכרין אותו ואם אין לאביו בן חוץ ממנו אשת אביו
מתיבמת וזה הוא דין שיראה לי שהוא הולך על עקרי
הקבלה ויש מי שלא חלק בין כשרים לשאר העם אלא לענין
שלא ימכרוהו אחיו בלבד

ויש מי שהורה שאפי׳ ליורשו לא נחלוק בישרא׳ ואין ראוי
לסמוך על דבר זה כל היורשין יורשין בחזקתן כיצד
עדים שהעידו שזה מוחזק לנו שהוא בנו של פלני או אחיו

אעפ״י שאינן עידי יחוס ולא ידעו אמתת היחוסין הרי אלו
יורשין בעדות זו יעקב שמת והניח ראובן ושמעון
ולא הוחזק לו בן אלא שניהם תפס ראובן לוי מן השוק ואמר
גם זה אחינו הוא ושמעון אומ׳ איני יודע הרי שמעון נוטל
חצי הממון וראובן שליש שהרי הורה שהם שלשה אחין ולוי
נוטל שתות מת לוי יחזור השתו׳ לראוב׳ נפלו ללוי נכסי׳
אחרים יחלקו אותן ראובן ושמעון שהרי ראובן מורה
לשמעון שלוי זה אחיהן השביח השתות מאליו ואחר
כך מת לוי אם שבח מגיע לכתפי׳ הוא כגון ענבים שהגיעו
להבצר הרי השבח הזה בנכסים שנפלו לו מאחרים ויחלוקו
בהן ואם עדין לא הגיעו להבצר הרי הן של ראובן לבדו

אמר שמעון אין לוי זה אחי ונטל לוי בחלק
ראובן כמו שביארנו ואחר כך מת לוי לא ירש שמעו׳ ממנו
כלום אלא ראובן לבדו ירש השתות עם שאר נכסים אחרי׳
שהניח לוי והוא הדין בכל היורשין שיודו מקצתן ביורשין
אחרים שלא יודו מקצתן

פרק חמישי

וזה הכלל ביורשין כל שני יורשין שאחד מהן יורש ודאי
והשני ספק אין לספק כלום ואם היו שניהם ספק שמא זהו
היורש או שמא זה היורש חולקין בשוה לפיכך מי שמת
והניח בן וטומטום או אנדרוגינוס הרי הבן יורש את הכל
שהטומטו׳ והאנדרוגינו׳ ספק הניח בנות וטומטו׳ ואנדרוגינ׳
יורשות בשוה והרי היא כאחת מן הבנות כבר בארנו
בהלכות אישות דין הבנו׳ עם הבני׳ במזונותיהן ובפרנסתן
ושם בארנו שהמזונות מתנאי כתובה ובזמן שהנכסים
מרובין אין לבנו׳ אלא מזונותיהן והבני׳ ירשו הכל ויתפרנסו
בעשור נכסי׳ כדי שינשאו בו לבעליה׳ ובזמן שהנכסי׳ מועטי׳
אין לבנים כלום אלא הכל למזון הבנות לפיכך מי
שמת והניח בנים ובנות וטומטום או אנדרוגינוס בזמן
שהנכסי׳ מרובין הבני׳ יורשי׳ ודוחי׳ הטומטו׳ אצל הבנו׳ ונזון
כמותן ובזמן שהנכסים מועטין הבנות דוחות את הטומטו׳
אצל הבני׳ ואומרו׳ לו זכר אתה ואין לך עמנו מזונות

מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה בן
ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון אין
זה הבן יורש את אחד משניהם מפני שהוא ספק ואם מת
הבן שניהן יורשין אותו וחולקין בשוה מפני ששניה׳ ספק
שמא זה אביו או זה אביו יבמה שלא שהתה ג׳ חדשי׳
ונתיבמה בתוך ג׳ חדשי׳ וילדה בן ואין ידוע אם בן תשעה
לראשון או בן שבעה לאחרון וזה ספק אומר שמא בן המת
אני ואירש את נכסי אבי כלן ואין אתה ראוי ליבם אותה
שאין אמי בת יבום והיבם אומר שמא בני אתה ואמך
ראויה ליבם ואין לך בנכסי אחי כלום הואיל וגם זה היבם
ספק שמא יבם הוא או אינו יבם חולקין בשוה

וכן דין זה הספק עם בני היבם בנכסי המת שנתיבמה
אשתו חולקין בשוה הספק נוטל מחצה ובני היבם מחצה
מת היבם אחר שחלק עם זה הספק ובאו בני היבם הראויי׳
לירש אביהם אעפ״י שיש לזה הספק לומר אם אחיכם אני
תנו לי חלק בירושה זו ואם איני אחיכם החזירו לי החצי
חלק אביכם אין לזה הספק בנכסי אביהן עמהן כלום ואין
מוציא מידן ספק והיבם שבאו לחלוק בנכסי אביהם
הרי היבם יורש ודאי וזה הספק אם הוא בן המת יש
לו חצי הממון ולזה היבם ירחה חצי הספק הניח היבם
שני בנים ודאין ואחר כך מת היבם הרי הספק אומר
אני בן המת ויש לי מחצה ולשניכם מחצה והשנים אומר׳
אתה אחינו ובן היבם אתה ואין לך אלא שליש בנכסי הזקן
אלא החצי שמודה להם בו נוטלין והשליש שמודין הן לו
נוטל והשתות הנשאר חולקין אותו בשוה הוא נוטל חציו
ושניהן חציו מת הספק הרי היבם אומר שמא בני
הוא ואני אירשנו ואבי היבם אומ׳ שמא בן בני המת הוא
ואני אירשנו חולקין בשוה מי שנפל הבית עליו ועל
אשתו ואין ידוע אם האשה מתה תחלה ונמצאו יורשי
הבעל יורשי׳ כל נכסיה או הבעל מת תחלה ונמצאו יורשי
האשה יורשין כל נכסיה כיצד דינם מעמידין נכסי
מלוג בחזקת יורשי האשה והכתובה עקר ותוספת בחזקת
יורשי הבעל וחולקי׳ בנכסי צאן ברזל יורשי האשה נוטלי׳
חציין ויורשי הבעל חציין אבל אם נפל הבית עליו ועל
אמו מעמידין נכסי האם בחזקת יורשי האם שהן יורשין
ודאין אבל יורשי הבן ספק הם שאם מת הבן תחלה אין
לאחיו מאביו בנכסי אמן כלום כמו שבארנו נפל
הבית עליו ועל בן בתו אם האב מת תחלה בן בתו ירשנו
ונמצאו הנכסים של יורשי הבן ואם בן בתו מת תחלה אין
הבן יורש את אמו בקבר כמו שבארנו ונמצאו הנכסי׳ של
יורשי האב לפיכך יחלוקו יורשי האב עם יורשי בן הבת

וכן אם האב מת ובן בתו במדינה או שנשבה
הבן ומת אבי אמו במדינה יחלוקו יורשי האב עם יורשי
בן הבת נפל עליו הבית ועל אביו או שאר מורישין
ועליו כתובת אשה ובעלי חוב יורשי האב אומר מת הבן
תחלה ולא הניח כלום ואבד החוב ובעלי חובות אומ׳ האב
מת תחלה זכה הבן בירושתו ויש לו לגבות מחלקו הרי
הנכסים בחזקת היורשין ועל האשה ובעלי חובות להביא
ראיה או ילכו להם בלא כלום דין אלו שמתו תחת
המפולת או שטבעו בים או שנפלו לאש או שמתו ביום
אחר וזה במדינה זו והאחר במדינה אחרת דין אחד הוא
שבכל אלו וכיוצא בהן אין יודעין מי הוא שמת תחלה

פרק ששי

אין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור
הירושה מן היורש אעפ״י שזה ממון הוא לפי שנאמ׳ בפרשת
נחלות והיתה לבני ישרא׳ לחקת משפט לומר שחקה זו לא
נשתנה ואין התנאי מועיל בה בין שצוה והוא בריא בין
שהיה שכיב מרע בין על פה בין בכתב אינו מועיל
לפיכך האומר איש פלני בני בכורי לא יטול פי שנים איש
פלוני בני לא ירש עם אחיו לא אמר כלום איש פלני
ירשני במקום שיש לו בת בתי תירשני במקום שיש לו בן
לא אמר כלום וכן כל כיוצא בזה אבל היו לו יורשין
רבים כגון בנים רבים או אחים או בנות ואמר כשהוא
שכיב מרע פלני אחי תירשני מכלל אחי או בתי פלנית
תירשני מכלל בנותי דבריו קיימי׳ בין שאמר על פה בין
שאמ׳ על כתב אבל אם אמ׳ פלני בני ירשני לבדו אם
אמר על פה דבריו קיימין אבל אם כתב כל נכסיו לבנו לא
עשהו אלא אפטרופוס כמו שביארנו אמר פלני בני

ירש חצי נכסי ושאר בני החצי רבריו קיימין אבל אם אמ
הבכור ירש כפשוט או שאמר לא יירש פי שנים עם אחיו
לא אמר כלום שנ׳ לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני
בין השנואה הבכור כי את הבכור בן השנוא׳ יכיר ואם היה
בריא אינו יכול להוסיף ולא לגרוע לא לבכור ולא לאחר
משאר היורשין ברא׳ בשאמר בלשון ירושה אבל
אם נתן מתנה רבריו קיימין לפיכך המחלק נככיו על פיו
לבניו כשהוא שכיב מרע ריבה לאחר ומיעט לאחר והשוה
להן הבכור רבריו קייסין ואם אמר משום ירושה לא אמר
כלום כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום
מתנה אע״פ שהזכי׳ לשון ירושה בתחלה ובסוף רבריו קיימין
כיצר תנתן שרה פלני לפלוני בני וירשנה או שאמ׳ ירשנה
ותנתן לו וירשנה או ירשנה ותנתן לו הואיל ויש שם לשון
מתנה אע״פ שהזכי׳ לשון ירושה בתחלה ובכוף רבריו קיימי׳
וכן אם היו שלש שרות לשלשה יורשין ואמר ירש
פלוני שרה פלוני ותנתן לפלוני שרה פלו׳ ויירש פלו׳ שרה
פלוני קנו אע״פ שזה שאמ׳ לו בלשון ירושה אינו זה שאמ׳ לו
בלשו׳ מתנה והוא שלא ישהא בין אמירה לאמיר׳ כדי רבור
אבל אם שהה צרי׳ שיהיה לשון המתנה מעורב בשלשתן
כיצר יאמר אם היה לשון המתנה באמצע פלו׳
ופלוני ירשו שרה פלו׳ ופלוני שנתתים להן במתנה ויירשום
ואם היה לשון המתנה בסוף יאמר ירש פלוני ופלוני ופלוני
שרה פלו׳ ופלוני ופלוני שנתתים להם במתנה
ירושת הבעל אע״פ שהיא מרבריהם עשו חזוק לרבריהם
כשל תורה ואין התנאי מועיל בה אלא אם כן התנה עמה
כשהיא ארוסה כמו שביארנו בהלכות אישות הגוי
יורש את אביו רבר תורה אבל מרבריה׳ שאר ירושותיהן
מניחין אותו לפי מנהגם והגר אינו יורש את אביו הגוי
אלא מרבריהם תקנו לו שירש כשהיה שמא יחזור למררו
ויראה לי שתנאי מועיל בירושה זו הואיל ואין הגוי מחויב
לעמור בתקנת חכמי׳ ואין הגוי יורש את אביו הגר ולא גר
יורש את גר לא מרברי תורה ולא מרברי סופרי׳ כל הנותן
נכסיו לאחרים והניח היורשין אע״פ שאין היורשין נוהגין
בו כשורה אין רוח חכמים נוחה הימנו וזכו האחרים בכל מה
שנתן להן ומרת חסירות היא שלא יעיר אדם חסיד בצואה
שמעבירין בו הירושה מן היורש אפילו מבן שאינו נוהג
כשורה לאחיו חכם ונוהג כשורה ישרא׳ שנשתמר יורש את
קרוביו הישרא׳ים כשהיה ואם ראו ב״ר לאבד את ממונו
ולקנסו שלא ירש כרי שלא לחזק את ידי הרשעים הרשות
בירן ואם יש לו בנים בישרא׳ תנתן ירושת אביהן המשומר
להן וכן המנהג תמיר במערב צוו חכמים שלא ישנה
אדם בין הבנים בחייו אפילו ברבר מועט שלא יבאו לידי
תחרות וקנאה כאחי יוסף עם יוסף

פרק שביעי

אין היורשי׳ נוחלין עד שיביאו ראיה ברורה שמת מורישיו
אבל אם שמעו בו שמת או שבאו גוים משיחין לפי תומן
אע״פ שמשיאין את אשתו על פיהם ונוטלת כתובתה אין
היורשין נוחלין על פיהם האשה שבאת ואמרה
מת בעלי אע״פ שהיא נאמנת ותנשא ותטול כתובתה אין
היורשין נכנסין לנחלה על פיה אמרה מת בעלי ונתיבמה
הרי יבמה נכנס לנחלה על פיה שנאמר יקום על שם אחיו
המת והרי קם מי שטבע במים שאין להם סוף
ובאו עדים שטבע בפניהם ואמרו אבר זכרו אע״פ שאין
משיאין את אשתו לכתחלה הרי היורשין נוחלין על פיהן
וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגוב אריות ונמרים
או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו או שנרקר במלחמה ומת
או שנהרג ולא הכירו פניו אבל היו לו סימנין מובהקין
בגופו והכירו אותם בכל אלו הרברים וכיוצא בהן אם אבר
זכרו אחר כך יורדין לנחלה בעדות זו אע״פ שאין משיאין
את אשתו שאני אומר שלא החמירו ברברים אלו אלא
מפני אסור כרת אבל לענין ממון אם העידו העדים
ברברים שחזקתן למיתה והעידו שראו אותן הרברים ואבר
זכרו ואחר כך נשמע שמת הרי אלו נוחלין על פיהן וכזה
מעשי׳ בכל יום בכל בתי רינין ולא שמענו מי שחלק ברבר
זה שבוי שנשבה ושמעו שמת וירדו יורשיו
לנחלה וחלקו אותה ביניהם אין מוציאין אותה מירן וכן
הבורח מחמת סכנה אבל היוצא לרעת ששמעו בו שמת
וירדו יורשיו לנכסיו וחלקום מוציאין מירן עד שיביאו רא׳
שמת מורישן שבוי שנשבה ובורח מחמת סכנת
נפשות חייבין ב״ר להתעסק בנכסיהן כיצר עושין כל
המטלטלין יהיו מופקרין ביר נאמן על פי בית ר׳ ומורידין
לתוך הקרקעו׳ קרובי׳ הראוין לירוש כרי לעבו׳ את הקרקעו׳
ולהתעסק בהן עד שיורע שמתו או עד שיבואו ולכשיבואו
השבוי והבורח שמין אלו הקרובים שהורדו מה שעשו ומה
שאכלו כמנהג כל האריסין של אותה המרינה
ולמה לא יעמירו ב״ר אפוטרופוס לעולם בין במטלטלין בין
בקרקעות עד שיבאו הבעלים או עד שיורע בוראי שמתו
לפי שאין ב״ר חייבין להעמיר אפוטרופוס לגרולי׳ שהן בני
רעת נשבה השבוי וברח המסוכן והניח קמה
לקצור וענבים לבצור תמרים לגרור וזתים למסוק ב״ר
יורדין לנכסיו ומעמידין להן אפוטרופו׳ וקוצר ובוצר ומוסק
ומוכר הפירות ומניחין רמיהן עם שאר המטלטלין בב״ר
ואחר כך מורידין הקרוב לנכסיו שאם ירד תחלה שמא
יתלוש אלו הפירות שהן כתלושין ויאכל אותן והוא
הרין בחצרות ופונדקיות וחנויות העשויות לשכר ואינן
צריכין עבור ולא טורח ואין ארם נותן אותן באריסות אין
מורידין להן יורש שהרי נובה השכר ואוכל
אלא כיצר עושין ב״ר מעמירין להן גבאי ויהיה השכר מונח
בב״ר עד שיביא ראיה שמת או עד שיבא ויטול שלו ואין
מורידין הקרוב לעולם אלא לשרות ולגנות וכרמים וכיוצא
בהן שיהיה בהן כארים כרי שלא יפסרו ונמצאו בורים
ונשמים מי שיצא לרעת והניח נכסיו ואין ירוע
להיכן הלך ולא מה אירע לו אין מורידין קרוב לנכסיו ואם
ירר אין מסלקין אותו ואין ב״ר צריכין להטפל בו ולהעמיד
לו אפטרופוס לא לקרקע ולא למטלטלין שהרי לרעתו יצא
והניח נכסיו וכיצר יהיה רין נכסי זה מטלטלין יעמרו ביר
זה שהן תחת ידו עד שיב׳ זה ויתבע או עד שימות ויתבעו
היורשין והקרקעות מי שהניחו שכן אין לוקחי׳ ממנו שכר
ושרה או כרם שהיה בהן ארים ישארו שהניחו עד שיבא
ושרה או כרם שהניחם בורים ישארו בורים שהרי הוא
ברצונו איבר ממונו ואברה לרעת אין אנו מצוין להחזירה
שמעו בו שמת הרי ב״ר מוציאי׳ כל המטלטלי׳ ומניחין אותו
אצל נאמן על פיהן ומורירי׳ הקרוב לשרות ולכרמים בהן
כארים עד שיביא ראיה ברורה שמת או עד שיבא

פרק שמיני

כשמורידין קרוב לנכסי השבוי או בורח או לנכסי היוצא
לרעת ששמעו בו שמת לא יורירו קטן שמא יפסיר הנכסי׳
ואין מורידין קרוב לנכסי קטן שמא יטעון ויאמר זה חלקי
המגיע לי בירושתי ואפילו קרוב מחמת קרוב אין מורידין
כיצר היו שני אחים אחר גרול ואחר קטן
ונשבה הקטן או ברח אין מורידין הגרול לתוך שרהו מפני
שהקטן אינו יכול למחות ושמא יחזיק זה האח ולאחר שני׳
יאמר זה חלקי שהגיע לי בירושתי ומחמת ירושה באתי
ואפילו בן אחיו של זה הקטן הנשבה אין
מורידין אותן לנכסיו שמא יאמר שמחמת אבי ירשתי
חלק זה לעולם אין מורידין קרוב לנכסי קטן אפי׳
קרוב מחמת אחי האם שאינן ראויין לירש הרחקה יתירה
היא זו ואפי׳ ביניהן שטר חלוקה בין בבתים בין בשרות
לא ירד ואפי׳ אמר כתבו עלי שטר אריסות לא ירד
שמא יאברו השטרות ויארכו הימים ויטעון ויאמר שות
חלק ירושה בא לו מחמתו או מחמת מורישו
מעש׳ באשה אחת שהיו לה ג׳ בנות ונשבת הזקנה היא ובת
אחת ומתה בת שניה והניחה בן קטן ואמרו חכמים אין
מורידין זו הבת הנשארה לנכסי׳ שמא מתה הזקנה ונמצאו

שליש נכסים או לקטן ואין מורידין קרוב לנכסי קטן וכן
אין מורידין לזה הקטן בנכסי שמא ערין הזקנה בחיי ואין
מורידי קטן לנכסי שבוי אלא כיצר עושין מתוך שצריך
להעמי אפטרופוס לחצי של קטן מעמידי אפטרופוס על כל
נכסי הזקנה אחר זמן שמעו שמתה הזקנה אמרו חכמים
תרר הבת הנשארה לשליש הנכסים שהוא חלק ירושתה
וירר הקטן לשליש שהוא חלקו מנכסי הזקנה והשליש של
בת השבויה השני מעמידין לו אפטרופוס מפני חלק הקטן
שמא מתה גם הבת השבוי ויש לזה הקט חצי השליש שלה
וכן כל כיוצא בזה

פרק תשיעי

האחין שעדין לא חלקו ירושת אביהן אלא כולן משתמשין
ביחר במה שהניח להן הרי הן כשותפין לכל רבר וכן
בשאר היורשין הרי הן שותפין בנכסי מורישן וכל שנשא
ונתן כל אחר מהן בממון זה השכר לאמצע היו
היורשים גרולים וקטנים והשביחו הגרולים את הנכסים
השביחו לאמצע אמרו ראו מה שהניח לנו אבא והרי אנו
עושין ואוכלין השבח של משבי והוא שיהיה השבח מחמת
הוצאה שהוציא המשביח אבל שבחו נכסים מחמת עצמן
השבח לאמצע וכן אם היתה אשתו של מת היא
היורשת בכלל אחיותיה או בכלל בנות רוריה והשביחה
הנכסים השבח לאמצע ואם אמר ראו מה שהניח לי
בעלי והריני עושה ואוכלת והשביח הנכסים מחמת הוצאת
הרי השבח שלה מי שירש את אביו והשביח הנכסים
ונטע ובנה ואחר כך נורע שיש לו אחין במרינה אחרת אם
קטנים הן השבח לאמצע ואם היו גרולים הואיל ולא נורע
שיש לו אחין שמין לו כארים וכן אח שירר לנכסי קטן
והשביח אין שמין לו כארים אלא השבח לאמצע שהרי לא
ברשות ירר אחר מן האחין שלקח מעות ועשה
בהן סחורה אם היה תלמיר חכם גרול שאינו מניח תורתו
שעה אחר הרי השכר שלו שאין זה מניח תורתו ומתעסק
לצורך אחיו אחר מן האחין שמנהו המלך
גבאי או סופר שמכנים ומוציא בממו המלך וכן כל כיוצא
בזה מעבורת המלכים אם מחמת אביהן מנהו כגון שהיה
אביהן ירוע ברבר זה ואמר נעמיר תחתיו בנו כרי לעשות
חסר עם היתומי הפרס שיטול וכל השכר שישתכר בעבורה
לכל האחין ואפי היה חכם ביות וראוי למנותו ואם מחמת
עצמו מנוהו הרי זה לעצמו אחר מן האחין שהיה
נותן ונושא בתוך הבית וקנה עברים בשמו לברו ואמר
מעות או שהלויתי או שקניתי בהן עברים או שלי לברי
הן שנפלו לי מבית אבי אמי או מציאה מצאתי או מתנה
נתנה לי עליו להבי ראיה שנפלה לו ירושה אחרת או מצא
מציאה או זכה במתנה וכן האשה שהיתה נושאה
ונותנת בתוך הבית והיו אונות שהן ששרי מסכר עברים
וששרי חובות יוצאות על שמה ואמרה שלי הן שנפלו לי
מבית אבותי או מציאה מצאתי או מתנה נתנה לי עליה
להביא ראיה שנפלו לה לירושה

וכן אלמנה שהיה נושאה ונותנת בנכסי יתומים
והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה ואמר מירושה נפלו
לי או מציאה מצאתי או מתנה נתנה לי עליה להביא ראיה
ואם יש לה נרוניא ואמר מנרוניותי לקחתי נאמנת אבל
אם אין לה נרוניא ולא הביאה ראיה הרי הכל בחוקת
היורשין ברא באחים ובאלמנה שאין חלוקין בעיסתן

אבל אם היו חלוקין בעיסתן שמא מעסיתן קמן ועל
האחין להביא ראיה שהן משל אמצע וכן אם מת זה הנותן
והנושא בתוך הבית על האחין להביא ראיה אעפ שלא היו
חלוקין בעיסתן אחר מן האחין ששטר חוב יוצא
מתחת ירו עליו להביא ראיה שאביו נתנה לו בכתיבה
ומסירה או שצוה לו בו כשהוא שכיב מרע ואם לא הביא
ראיה הרי הוא לאמצע ברא באחין מפני שחוקתן שומטין
זה מזה אבל אחר שטען שנתן לו או שקנהו מבעליו גובה
בו ואינו צריך להביא ראיה אחר מן האחין שנטל

מאתים זוז ללמור תורה או ללמור אומנות יכולין האחין
לומר לו אם אין אתה אצלנו אין לך מזונות אלא לפי ברכת
הבית שאין הוצאת מזונות האחר לברו כהוצאת מזונותיו
בין רבים מי שמת והניח בנים גרולים וקטנים
אין הגרולים מתפרנסי פרנסת הקטני ולא הקטנים נזונים
מזונות הגרולי אלא חולקי בשוה נשאו גרולים לאחר מיתת
אביהן ישאו הקטנים כן מכלל הנכסים ואחר כך יחלוקו

נשאו הגרולים בחיי אביהן ואמרו הקטנים
לאחר מיתת אביהן הרי אנו נושאין כררך שנשאתם אתם
אין שומעין להן אלא מה שנתן להם אביהם נתן השיא
האב את בנו משל אב ועשה לו משת והיתה ההוצאה משל
אב ונשתלחה שושבינות לזה הבן בחיי האב כשהיא חוזרת
לאחר מיתת האב חוזרת לאמצע אבל הוצי הבן במשתה
משלו אינה חוזרת אלא מחלק הבן שנשתלח לו בלבר
האב ששלח שושבינו בשם אחר מבניו כשתחזו השושבינו
לאותו הבן הרי היא שלו אבל אם שלחה האב בשם בנו
סתם כשתחזור תחזור לאמצע ואין זה שנשתלחה לו חייב
להחזירה ער שישמחו בו עמו הבנים כולן שהרי כולן
שושבינין שבשם כולן נשתלחה לפיכך אם שמח במקצתן
מחזיר חלק זה ששמח עמו בלבר והרי הוא לאמצע גרול
האחין היה לובש ומתכסה מלבושין נאים אם יש לאחים
הנאה ממנו כרי שיהיו רבריו נשמעי הרי זה לובש מתפיס
הבית

פרק עשירי

שני אחין שחלקו ובא להן אח ממרינת הים וכן שלשה אחי
שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחר מהן אפי נטל זה
קרקע וזה כספים בטלה מחלוקת וחוזרין וחולקין השאר
בשוה מי שצוה בשעת מיתתו שיתנו לפלני רקל
או שרה מנכסיו וחלקו האחין ולא נתנו לפלני כלום הרי
המחלוקת בטלה וכיצר עושין נותנין מה שצוה מורישן
ואחר כך חוזרין וחולקין כתחלה האחין שחלקו
שמין להן מה שעליהן אבל מה שעל בניהן ובנותיהן
שקנו להן מתפיסת הבית אין שמין וכן מה שעל נשותיהן
שכבר זכו בהן לעצמן ברא בבגרי חול אבל בבגרי שבת
ומוער שמין מה שעליהן מי שהניח יתומים מקצתן
גרולי ומקצתן קטני ורצו לחלוק בנכסי אביהן כרי שיטלו
הגרולים חלקן מעמירין בר אפוטרופוס לקטני ובורר להן
החלק היפה ואם הגרילו אינן יכולין למחו שהרי על פי בר
חלקו להם ואם טעו בר בשומא ופחתו שתות יכולין למחו
וחוזרין וחולקין חלוקה אחרת אחר שהגרילו

מי שמת והניח יורשין גרולים וקטנים צריך למנות
אפוטרפוס שיהיה מתעסק בחלק הקטן ער שיגרי ואם לא
מנה חייבין בר להעמיר להן אפוטרופוס ער שיגרילו שבר
הוא אביהן של יתומים צוה המוריש ואמר ינתן
חלק הקטן לקטן ומה שירצה יעשה בה הרשות בירו וכן
אם מנה המוריש אפטרופוס על הקטנים קטן או אשה או
עבר הרשות בירו אבל אין בר ממנין אפטרופוס
לא אשה לא עבר ולא קטן ולא עם הארץ שהוא בחוקת
חשור על העברות אלא בורקין על ארם נאמן ואיש חיל
ויורע להפך בזכו היתומי וטוען טענת שיש לו כח בעסקי
העולם כרי לשמר נכסים ולהרויח בהן ומעמירין אותו על
הקטנים בין שיהיה רחוק בין שהיה קרוב לקטן אלא שאם
היה קרוב לא ירר לקרקעות בר שהעמירו
אפטרופו ושמעו עליו שהוא אוכל ושותה ומוציא הוצאות
יתר מרבר שהיה אמור בו יש להן לחוש לו שמא מנכסי
יתומים הוא אוכל ומסלקין אותו ומעמירין אחר

אבל אם מנהו אבי יתומים אין מסלקין אותו
שמא מציאה מצא אבל אם באו ערים שהוא מפסיר נכסי
יתומים מסלקין אותו וכבר הסכימו הגאונים שמשביעין
אותו הואיל ומפסיר והוא הרין לאפטרופוס שמנהו
אבי יתומים והיתה שמועתו טובה והיה ישר ורורף מצות
וחזר להיות זולל וסובא והולך בררכי החשר או שפרץ
בגררים ובאבק גזל בר חייבי לסלק אותו ולהשביעו ולמנו

להן אפטרופוס כשר וכל הדברי' האלו כפי מה שיראה לדיין שכל בד' ובד' הוא אביהן של יתומים קטן שהגדיל אפי' היה אוכל ושותה יותר מראוי ומפסיד והולך בדרך רעה אין בד' מונעין ממנו ממונו ואין מעמידי' לו אפטרופוס אלא אם כן צוה אביו או מורישו שלא יתנו לו אלא אם כן היה כשר ומצליח או שלא יתנו לו עד זמן מרובה והשוטה והחרש הרי הן כקטנים ומעמידין להן אפטרופוס

פרק אחד עשר

מעות של יתומים שהניח להן אביהן אינן צריכין אפטרופו' אלא כיצד עושין בהן בודקין על מי שיש לו נכסים שיש להם אחריות ויהיו עדית ויהיה איש נאמן ושומע דיני תורה ומעולם לא קבל עליו נדוי ונותנין לו המעות בבד' קרוב לשכר ורחוק להפסד ונמצאו היתומים נהנין משכר המעות וכן אם אין לו קרקע ונתן להן משכון זהב משוכר שאין בו סימן ונוטלין בד' המשכון ונותנין לו המעות קרוב לשכר ורחוק להפסד ולמה לא יקחו משכון כלים של זהב או חלי של זהב שמא של אחרים הוא ויתנו סימן ויטלוהו אחר מותו אם ידע הדיין שאין זה אמור וכמה יפסקו בשכר כפי מה שיראו הדיינ' או שליש השכר או חציו אפי' רביע השכר ליתומים אם ראו שזו תקנה להם עושין לא מצאו אדם שיתנו לו המעו' רחוק להפסד וקרוב לשכר הרי אלו מוציאין מהן מוונות מעט מעט עד שיקנו להן במעו' קרקע וימסרו אותו ביד אפטרופוס שיעמידו להן כל המטלטלין של יתומין שמין אותן ומוכרין אותן בבד' ואם היה השוק קרוב למדינה מוליכין אותן לשוק ומוכרין אותן ויצטרפו דמיהן עם המעות של יתומים מי שהיה בידו שכר של יתומי' אם יניחו כאן עד שימכר שמא יחמיץ ואם יוליכו לשוק שמא יארעו אונס בדרך הרי זה עושה בו כדרך שהוא עושה בשלו וכן כל כיוצא בזה כשמעמידין בד' להן אפטרופוס מוסרין לו כל נכסי הקטן הקרקע והמטלטלין שלא נמכרו והוא מוציא ומכנים ובונה וסותר ושוכר ונוטע וזורע ועוש' כפי מה שיראה שזה טוב ליתומי' ומאכילן ומשקן ונותן להן כל ההוצאה כפי הממון וכפי הראוי להן ולא ירויחו להן יותר מראוי ולא יצמצם עליהן יותר מראוי כשיגדילו היתומים נותן להן ממון מורישן ואינו צריך לעשות להן חשבונות מה שהכנים והוצי' אלא אומ' להן זה הנשאר ונשבע בנקיטת חפץ שלא גזלן כלום בד"א בשמנוהו בד' אבל אפטרופוס שמנהו אבי יתומים וכן שאר המורישן אינו נשבע אלא טענת ספק יש לאפטרופוס ללבוש ולהתכסות מנכסי יתומי' כדי שיהיה מכובד ויהיו דבריו נשמעין והוא שיהיה ליתומים הנאה בנכסיהן בהיות דבריו נשמעין

יש לאפטרופוס למכור בהמה ועבדים שפחות שדות וכרמים להאכיל ליתומים אבל אין מוכרין ומניחין המעות ואין מוכרין שדות ליקח עבדים ולא עבדים ליקח שדות שמא לא יצליח אבל מוכרין שדה ליקח שורים לעבודת שדות אחרות שהשורים הן עיקר כל נכסי שדות אין האפטרופי' רשאין למכור ברחוק ולגאול בקרוב למכור ברעה ולגאול ביפה שמא לא יצליח זה שקנו ואין רשאין לדון ולחוב על מנת לזכות ליתומין שמא לא יגבו ונמצא החוב קיים אין האפטרופין רשאין להוציא עבדי' לחרות אפי' ליקח מן העבד דמים שיצא לחרות אבל מוכרי' אותן לאחרי' ולוקחין מהן הדמי' על מנת שיוציאוהו לחרות ואותן האחרים הן שמשחררין האפטרופין תורמין ומעשרין נכסי יתומים כדי להאכילן שאין מאכילין את היתומים דבר האסור אבל לא יעשרו ולא יתרומו כדי להניח פירות מתוקנין לא ימכרו אותן טבל והרוצה לתקן יתקן האפטרופין עושין לקטנים לולב וסוכה וציצית ושופר וספר תורה ותפילין ומזוזות ומגילה כללו של דבר כל מצות עשה שיש להם קצבה בין שהיא מדברי תורה בין שהוא מדברי סופרים עושין להם אע"פ שאינן חייבי' במצות מכל אלו המצו' אלא כדי לחנכן אבל אי' פוסקי' עליהן צדקה ואפי' לפדיון שבוים מפני שמצות אלו אין להן קצבה ומי שנשתטה או שנתחרש בד' פוסקין עליו צדקה אם היה ראוי אע"פ שאין האפטרופוס צריך לעשות חשבון כמו שבארנו צריך לחשב בינו לבין עצמו לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומי' שהוא רוכב ערבות שנאמר סלו לרוכב בערבות וגו' אבי יתומים וגו'

נגמר ספר שלשה עשר והוא ספר משפטים

מנין פרקים של ספר זה ע"ה הלכות שכירות י"ג פרקים הלכות שאלה ופקדון ח' פרקים הלכות לוה ומלוה כ"ד פרקים הלכות טוען ונטען י"ו פרקים הלכות נחלות י"א פרקים

בריך רחמנא דסייען

ספר ארבעה עשר

והוא ספר שפטים הלכותיו חמש וזהו סידורן
הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם הלכות עדות
הלכות ממרים הלכות אבל הלכות מלכי ומלחמות

הלכות סנהדרי והעונשין המסורין להן

יש בכללן שלשים מצות עשר מצות עשה ועשרים
מצות לא תעשה וזה הוא פרטן א למנות שפטים
ב שלא למנות דיין שאין יודע דרך המשפט
ג לנטות אחרי רבים אם נחלקו השופטים
ד שלא להרוג אם רבו המחייבין באיש אחד עד שיהיו
יתר שנים ה שלא ילמד חובה מי שלמד זכות בדיני
נפשות ו להרוג בסקילה ז להרוג בשריפה
ח להרוג בסייף ט להרוג בחנק
י לתלות יא לקבור הנהרג ביום הריגתו
יב שלא תלין נבלתו יג שלא להחיות מכשף
יד להלקות הרשע טו שלא יוסיף בהכיית הלוקה
יז שלא לענוש אנוס יז שלא להרוג דם נקי
באומדן הדעת יח שלא לחוס על הורג חבירו או
חובל בו יט שלא לרחם את הדל בדין
כ שלא להדר גדול בדין כא שלא להטות הדין על
בעל עבירות אעפ שהוא חוטא כב שלא לעות משפט
כג שלא להטות משפט גר ויתום כד לשפוט
בצדק כה שלא ליראה בדין מאיש זרוע
כו שלא ליקח שוחד כז שלא לקלל הדיינים
כח שלא לישא שמע שוא כט שלא לקלל הנשיא
ל שלא לקלל אדם משאר בני ישרא׳ הכשרים וביאור
מצות אלו בפרקים אלו

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצות שלש מצות עשה וחמש מצות
לא תעשה וזהו פרטן א להעיד לבית דין למי
שיש לו עדות ב לדרוש ולחקור העדים
ג שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו בדיני נפשות
ד שלא יקום דבר בעד אחד ה שלא יעיד בעל עבירה
ו שלא יעיד קרוב ז שלא להעיד בשקר
ח לעשות לעד זומם כאשר זמם וביאור מצות
אלו בפרקים אלו

הלכות ממרים

יש בכללן תשע מצות שלש מצות עשה ושש מצות
לא תעשה וזהו פרטן א לעשות על פי התורה
שאמרו לנו בית דין הגדול ב שלא לסור מדבריהם
ג שלא להוסיף על התורה לא במצוות שבכתב
ולא בפירושן שלמדנו מפי השמועה. ד שלא לגרוע
מן הכל ה שלא לקלל את השם ואב ואם ו שלא
להכות אב ואם ז לכבד אב ואם ח ליראה אב ואם
ט שלא יהיה הבן סורר ומורה בקול אביו ואמו וביאור
מצות אלו בפרקים אלו

הלכות אבל

יש בכללן ארבעה מצות אחת מצות עשה
ושלש מצות לא תעשה וזהו פרטן א להתאבל
על הקרובים ואפי׳ כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים
ואין אדם מתאבל על הרוגי בד׳ ולפי זה כללתי הלכות
אלו בספר זה שהן מעין קבור ביום מיתה שהיא מצות עשה
ב שלא יטמא כהן גדול לקרובים ג שלא
יכנס עם המת באהל ד שלא יטמא כהן הדיוט
לנפש אדם אלא לקרובים בלבד וביאור מצות אלו בפרקי׳ אלו

הלכות מלכים ומלחמות

יש בכללן שלש ועשרים מצות עשר מצות עשה
ושלש עשרה מצות לא תעשה וזהו פרטן
א למנות מלך מישרא׳ ב שלא ימנה מקהל גרים
ג שלא ירבה לו נשים ד שלא ירבה לו סוסים
ה שלא ירבה לו כסף וזהב ו להחרים
שבעה עממים ז שלא לחיות מהן כל נשמה
ח למחות זרעו שלעמלק ט לזכור מה שעשה
עמלק י שלא לשכח מעשיו הרעים ואריבתו בדרך
יא שלא לשכון בארץ מצרים יב לשלוח
שלום ליושבי העיר כשצרים עליה ולדון בה כאשר מפור
בתורה אם תשלים ואם לא תשלים יג שלא לדרוש
שלום מעמון ומואב בלבד כשצרים עליהם יד שלא
להשחית אילני מאכל במצור טו להתקין יד
שיצאו בו בעלי המחנה להפנות בו יו להתקין יתד
לחפור בו יז למשוח כהן לדבר באזני אנשי הצבא
בשעת המלחמה יח להיות מארס ובונה בניין
ונוטע כרם שמחים בקניינם שנה תמימה ומחזירין אותן
מן המלחמה יט שלא יעבור עליהם לכל דבר
ולא יצאו אפי׳ לצרכי העיר ולצרכי הגדוד ודומה להם
כ שלא לערוץ ולחזור לאחור בשעת המלחמה
כא דין יפת תואר כב שלא תמכר יפת תואר
כג שלא יכבשנה לעבדות אחר שנבעלה וביאור
מצוות אלו בפרקים אלו

הלכות סנהדרי והעונשין המסורין להם

יש בכללן שלשים מצות עשר מצות עשה ועשרים
מצות לא תעשה וזהו פרטן א למנות שופטים
ב שלא למנות דיין שאינו יודע דרך המשפט
ג לנטות אחרי רבים אם נחלקו השופטים
ד שלא להרוג אם רבו המחייבין באיש אחד עד שיהיו
יתר שנים ה שלא ילמד חובה מי שלמד זכות בדיני
נפשות ו להרוג בסקילה ז להרוג בשריפה
ח להרוג בסייף ט להרוג בחנק
י לתלות יא לקבור הנהרג ביום הריגתו
יב שלא תלין נבלתו יג שלא להחיות מכשף
יד להלקות הרשע טו שלא יוסיף בהכיית
הלוקה יו שלא לענוש אנוס יז שלא להרוג
דם נקי באומד הדעת יח שלא לחוס על הורג חבירו
או חובל בו יט שלא לרחם את הדל בדין
כ שלא להדר גדול בדין כא שלא להטות הדין
על בעלי עבירות אעפ שהוא חוטא כב שלא לעוות
משפט כג שלא להטות משפט גר ויתום
כד לשפוט בצדק כה שלא ליראה בדין מאיש זרוע
כו שלא ליקח שוחד כז שלא לקלל הדיינים
כח שלא לישא שמע שוא כט שלא לקלל
הנשיא ל שלא לקלל אדם משאר בני ישרא׳ הכשרים
וביאור מצות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרי׳ בכל מדינה
ומדינה ובכל פלך ופלך שנ׳ שופטים ושוטרי׳ תתן לך בכל
שעריך שפטים אלו הדיינים הקבועין בבד׳ ובעלי דינין
באים לפניהם שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים
לפני הדייני׳ המסבבין בשוקים ועל החנויו׳ לתקן השערים
והמדו׳ ולהכות כל מעוות וכל מעשיהם על פי הדיינים וכל
שיראו בו עוות דבר מביאין אותו לבי׳ דין ודנין אותו כפי
רשעו אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל
פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישרא׳ בלבד אבל
בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בד׳ בכל פלך ופלך שנ׳

תתן לך בכל שעריך אשר ה׳ אלהיך נותן לך לשבטיך כמה בתי דינין קבועין יהיו בישראל וכמ׳ יהיה מניינן קובעי׳ בתחילה בד׳ הגדול במקדש והוא הנקרא סנהדרין גדולה ומניינם ע״א שנ׳ אספה לי שבעי׳ איש מזקני ישרא׳ ומשה על גביהן שנ׳ והתיצבו שם עמך הרי ע״א הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיב׳ והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום והוא העומד תחת משה רבינו ומושיבי׳ הגדול שבשבעים משנה לראש ויושב מימינו והוא הנקרא אב בית דין ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניה וכפי מעלתם כל הגדו׳ מחבירו בחכמ׳ יהיה קרוב לנשיא משמא׳ יותר מחבירו והם יושבין בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב ב״ד רואין כולם

ועוד מעמידין שני בתי דינין של כ״ג כ״ג אחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל שיש בה ק״כ או יותר סנהדרין קטנה ויושבת בשער העיר שנ׳ והציגו בשער משפט וכמה יהיה מניינם כ״ג דיין והגדול בחכמה שבכולן ראש עליהן והשא׳ יושבין בעיגול כמו חצי גורן כדי שיהא הראש רואה את כולן עיר שאין בה ק״כ מעמידין בה שלשה דיינים שאין ב״ד פחות משלשה כדי שיהא בהן רוב ומיעוט אם היתה ביניהן מחלוקת בדין מן הדינין כל עיר שאין בה שני חכמים גדולי׳ אחד ראוי ללמד ולהורות בכל התור׳ כולה ואחד יודע לשמוע ויודע לשאול ולהשיב אין מושיבי׳ בה סנהדרין אע״פ שיש בה אלפים מישרא׳ סנהדרין שיש בה שנים אלו אחד ראוי לשמוע ואחד ראוי לדבר הרי זה סנהדרין היו בה שלשה הרי זו בינוניים היו בה ארבעה יודעים לדבר הרי זו סנהדרי חכמה

כל סנהדרי קטנה מושיבי׳ לפניהן שלש שורות של תלמידי חכמים בכל שורה ושורה כ״ג איש שורה ראשונה קרובה לסנהדרין ושורה שניי׳ למטה הימנה ושלישי׳ למטה הימנה

וכל שורה ושורה יושבין בה לפי מעלתן בחכמה אם נחלקו הסנהדרין והוצרכו לסמוך אחד להוסיף על מניינן סומכין מן הראשונ׳ גדול שבה והראשון שבשור׳ שנייה בא ויושב בסוף שורה הראשונ׳ כדי למלאות חסרונה והראשו׳ שבשלישי׳ בא ויושב בסוף שורה שנייה ובוררין להן אחד משאר הקהל ומושיבין אותו בסוף שורה שלישית וכן אם צרכו לסמוך שני או שלישי על הסדר הזה הם עושים

כל מקום שיש בו סנהדרי׳ יהיו שם שני סופרי דייני׳ עומדי׳ לפניהם אחד מן הימין ואחד מן השמא׳ אחד כותב דברי המחייבין ואחד כותב דברי המזכים ולמה אין סנהדרין אלא בעיר שיש בה ק״כ כדי שיהיו מהן סנהדרין שלכ״ג ושלש שורות שלכ״ג ועשרה בטלנין שלבית הכנסת ושני סופרים ושני חזנים ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין ושני גבאי צדקה ועוד אחד כדי שיהיו שלשה לחלק צדקה ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות הרי ק״כ

פרק שני

אין מעמידין בסנהדרין בין בגדולה בין בקטנה אלא אנשי׳ חכמים ונבוני׳ מופלגין בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה ויודעים קצת משאר חכמו׳ כגון רפואות וחשבון ותקופות ומזלות ואיצטגנינות ודרכי המעוננים והקוסמי׳ והמכשפי׳ והבלי ע״ז וכיוצא באלו כדי שיהיו יודעים לדון אותם

ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישרא׳ המיוחסי׳ הראוים להשיא לכהונה שנ׳ והתייצבו שם עמך בדומין לך בחכמ׳ וביראה וביחס ומצוה להיות בסנהדרי׳ גדולה כהני׳ ולוים שנ׳ ובאת אל הכהנים הלוים ואם לא מצאו אפילו היו כולם ישרא׳ הרי זה מותר אין מעמידין בכל סנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סרים מפני שיש בהן אכזריות ולא מי שאין לו בנים כדי שיהא רחמן ואין מושיבין מלך ישרא׳ בסנהדרי׳ שאסור לחלוק עליו ולמרות את דברו אבל מושיבין כהן גדול אם היה ראוי בחכמה

מלכי דוד אע״פ שאין מושיבין אותם בסנהדרין מושיבין ודנים הם את העם ודני׳ אותם אם יש עליה׳ דין אבל מלכי ישרא׳ אין דנין ואין דנין אותם לפי שאינן נכנעים לדברי תורה שמא תבא מהן תקלה כשם שבית דין מנוקין בצדק כך צריכין להיות מנוקין מכל מומי הגוף וצריך להשתדל ולבדו ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה בעלי קומה בעלי מראה נבוני לחש ושידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרי׳ שומעת מפי התורגמן ב״ד של שלשה אע״פ שאין מדקדקין בהן בכל אלו הדברי׳ צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים ואלו הן חכמה וענוה ויראה ושנאת ממון ואהבת האמת ואהבת הבריות להם ובעלי שם טוב וכל אלו הדברים מפורשין הן בתורה הרי הוא אומר אנשים חכמים ונבונים הרי בעלי חכמה אמור וידועים לשבטיכם אלו שרוח הבריות נוחה מהם ובמה יהיו אהובים לבריות בזמן שיהיו בעלי עין טובה ונפש שפלה וחברתן טובה ודבורן ומשאן בנחת עם הבריות ולהלן הוא אומר אנשי חיל אלו שהן גבורים במצות ומדקדקים על עצמם וכובשין את יצרן עד שלא יהא להן שום גנאי׳ ולא שם רע ויהא פרקן נאה ובכלל אנשי חיל שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד גוזל כעניין שנ׳ ויקם משה ויושען ומה משה רבינו עניו אף כל דיין צריך להיות עניו יראי אלהים כמשמעו שונאי בצע אף ממון שלהם אינן נבהלין עליו ולא רודפין לקבץ הממון שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבואנו אנשי אמת שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן אוהבין את האמת ושונאין את החמס ובורחין מכל מיני העול

אמרו חכמים שמב״ד הגדול היו שולחים בכל ארץ ישרא׳ ובודקין כל מי שימצאוהו חכם וירא חט ועניו ושפוי ופרקו נאה ורוח הבריות נוחה הימנו עושין אותו דיין בעירו ומשם מעלין אותו לפתח הר הבי׳ ומשם מעלי׳ אותו לפתח העזרה ומשם מעלי׳ אותו לב״ד הגדול ב״ד של שלש שהיה אחד מהן גר הרי זה פסול עד שתהיה אמו מישרא׳ היה אחד ממזר אפי׳ שלשתן ממזרי׳ הרי אילו כשירין לדון וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו כשר מה שאין כן בסנהדרין אבל הסומא בשתי עיניו פסול לכל אע״פ שאין ב״ד פחות משלשה מותר לאחד לדון מן התורה שנ׳ בצדק תשפוט עמיתך ומדברי סופרים עד שיהיו שלשה ושנים שדנו אין דיניהן דין אחד שהיה מומחה לרבים או שנטל רשות מב״ד הרי זה מותר לו לדון יחידי אבל אינו חשוב ב״ד ואע״פ שהוא מותר מצות חכמים הוא שמושיב עמו אחרים שהרי אמרו אל תהי דן יחידי שאין דן יחיד אלא אחד יש לאדם לעשות דין לעצמו אם יש בידו כח הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה אינו חייב לטרוח ולבוא לב״ד אע״פ שלא היה שם הפסד בנכסיו אילו נתאחר ובא לב״ד לפיכך אם קבל עליו בעל דינו והביאו לב״ד ודרשו ומצאו שעשה כהלכה ודין אמת דן לעצמו אין סותרין את דינו אע״פ שב״ד של שלשה ב״ד שלם הוא כל זמן שהן רבים הרי זה משובח ומוטב שיחתך הדי׳ ביא׳ יותר מעשרה וצריכין שיהיו היושבים כולם שם בב״ד תלמידי חכמים וראויין ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שידע עם מי ישב שמא יצטרף עם אנשים שאינן הגוני׳ ונמצא בכלל קשר בוגדים לא בכלל בית דין

פרק שלישי

עד אימתי יושבי׳ הדינים בדין סנהדרי׳ קטנה ובית דין של שלשה יושבין מאחר תפיל׳ השחר עד סוף שש שעות ביום

אבל בית דין הגדול היו יושבין מתמיד של שחר עד תמיד שלבין הערבים ובשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית אין בית דין שלע״א צריכי׳ שיהיו יושבין כולן כאחד במקומן שבמקדש אלא בעת שיהו צריכין להתקבץ מתקבצין כולן ובשאר העת׳ כל מי שהיה לו עסק יצא לעשות חפצו וחוזר והוא שלא יפחתו מכ״ג יושבין תמיד כל זמן ישיבתן הוצרך אחד מהן לצאת הרי זה מסתכל בחביריו הנשארים אם ישארו שם כ״ג יצא ואם

לאו לא יצא עד שיבא אחר אין מתחילין את הדינין
בלילה מפי השמועה למדו שהדינין כנגעים שנאמ׳ כל ריב
וכל נגע מה ראיית נגעים ביום בלבד אף הדינין ביום
וכן אין מקבלין עדות ואין מקימין שטרות בלילה ובדיני
ממונות אם התחילו ביום מותר לגמור הדין בלילה
הנחלות כדינין שנאמ׳ בהן לחוקת משפט לפיכ׳ אין מפילין
נחלות בלילה שנים שנכנסו לבקר את החולה וצוה
בפניה כותבים ואין עושים דין ואם היו שלשה רצו כותבי
רצו עושין דין ב״ד ביום אבל בלילה כותבין ואין
עושין דין כל בית דין של ישרא׳ שהוא הגון שכינה
עמהם לפיכך צריכי הדיינים לישב באימה ויראה ועטיפה
וכובד ראש ואסור להקל ראש או לשחק או לספר בשיחה
בטילה בבית דין אלא בדברי תורה וחכמה
כל סנהדרין או מלך או ראש גולה שהעמידו להן לישרא׳
דיין שאינו הגון ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות
דיין אעפ׳ שהוא כולו מחמדי׳ ויש בו טובות אחרות הרי זה
שהעמידו עובר בלא תעשה שנ׳ לא תכירו פנים במשפט
מפי השמועה למדו שזה מדבר כנגד הממנה להושיב דייני׳
אמרו חכמים שמא תאמר איש פלו׳ נאה אושיבנו דיין
איש פלו׳ גיבור אושיבנו דיין איש פלו׳ קרובי אושיבנו דיין
איש פלו׳ יודע בכל לשון אושיבנו דיין נמצ׳ מזכה את החיי׳
ומחייב את הזכאי׳ לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו
יודע לכך נאמר לא תכירו פנים במשפט ועוד אמרו
כל המעמיד לישרא׳ דיין שאינו הגון כאילו הקים מצבה שנ׳
לא תקים לך מצבה אשר שנא ה׳ אלהיך ובמקום תלמידי
חכמים כאילו נטע אשירה שנ׳ לא תטע לך אשרה כל עץ
אצל מזבח ה׳ אלהיך וכן אמרו חכמים לא תעשון אתי
אלהי כסף אלוה הבא בשביל כסף וזהב זה הדיין שמינוהו
מפני עשרו בלבד כל דיין שנתן ממון כדי שיתמנה
אסור לעמוד מפניו וצוו חכמים להקל אותו ולזלזל בו
ואמרו חכמים שהטלת שמתעטף בה תהי בעיני׳ כמרדעת
שלחמור כך היה דרך בחכמים הראשונים בורחין
מלהתמנו׳ ורוחקין עצמן הרבה שלא ישבו בדין עד שידעו
שאין שם ראוי כמות ושאם ימנעו מן הדין תקלקל השורה
אעפכ׳ לא היו יושבין לדין אלא עד שמכבידין עליהם את
העם והזקנים ופוצרים בהן

פרק רביעי

אחד ב״ד הגדול ואחד סנהדרי קטנה או ב״ד של שלש צריך
שיהיה אחד מהן סמוך מפי סמוך ומשה רבינו סמך יהושע
ביד שנאמר ויסמוך ידיו עליו ויצוהו וכן השבעים זקנים
משה רבינו סמכם ושרתה עליהן שכינה ואותן הזקני׳ סמכו
לאחרים ואחרים לאחרים ונמצאו הסמוכין איש מפי איש
עד בית דינו של יהושע ועד בית דינו של משה רבינו
ואחד הנסמך מפי הנשיא או מפי אחד מן הסמוכין אפילו
לא היה אותו סמוך בסנהדרי מעולם וכיצד היא
הסמיכה לדורו׳ לא שיסמכו ידיהן על ראש הזקן אלא שקורי׳
לו רבי ואומ׳ לו הרי את סמוך ויש לך רשות לדון אפילו
דיני קנסות ואין סומכין סמיכה שהיא מינוי הזקנים לדיינו׳
אלא בשלשה והוא שיהיה האחד מהן סמוך מפי אחרי׳ כמו
שבארנו אין קרוי אלהים אלא בית דין שנסמכו בארץ
ישרא׳ בלבד והם האנשים החכמים הראויין לדון שבדקו
אותן בית דין של ארץ ישרא׳ ומנו אותם וסמכו אותן
בראשונה היה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו וחכמי׳ חלקו
כבוד להלל הזקן והתקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשו׳
הנשיא ושלא יהא הנשיא סומך אלא אם כן היה אב ב״ד עמו
ושלא יהיה אב בית דין סומך אלא אם כן היה הנשיא עמו
אבל שאר החבורה יש לכל אחד מהם לסמוך
ברשות הנשיא והוא שיהיו שנים עמו שאין סמיכה פחות
משלשה אין סומכין זקנים בחוצה לארץ ואעפ׳ שאו
הסומכין נסמכו בארץ ישראל אפילו היו הסומכין בארץ
והנסמך חוצה לארץ אין סומכין ואין צריך לומר אם היו
הסומכין בחוצה לארץ והנסמכין בארץ היו שניהם
בארץ סומכין אותו אעפ׳ שאינו עם הסמוכים במקום אחד
אלא שולחין לו או כותבין לו שהוא סמוך ונותנין לו רשות
לדון דיני קנסות הואיל ושניהם בארץ וכל ארץ ישרא׳
שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה יש לסומכין
לסמוך אפי׳ מאה בפעם אחת ודוד המלך סמך שלשי׳ אלף
ביום אחד ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים
והוא שיהיה ראוי לכל הדברים כיצד חכם מופלא
שראוי להורות לכל התורה כולה יש לבית דין לסמוך אותו
וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והתר או יתנו לו
רשות באיסור והתר ולא לדון דיני ממונות או יתנו רשות
לזה לדון אבל לא לדון דיני קנסות או לדון דיני קנסות
אבל לא להתיר בכורות במומין או יתנו לו רשות להתיר
נדרים בלבד או לראות כתמים וכן כל כיוצא בהן
וכן יש לסומכין ליתן רשות עד זמן ולומר לנסמך יש לך
רשו׳ לדון או להורו׳ עד שיבוא הנשיא לכאן או כל זמן שאי׳
אתה עמנו במדינה וכן כל כיוצא בזה חכם מופלא
שהוא סומא בעינו אחת אעפ׳ שהוא ראוי לדיני ממונות
אין סומכין אותו לדיני ממונות מפני שאינו ראוי לכל
הדברים וכן כל כיוצא בזה הרי שלא היה
בארץ ישרא׳ אלא סומך אחד מושיב שנים בצדו וסומך
שבעים כאחד או זה אחר זה ואחר כך יעשה הוא והשבעי׳
בית דין הגדול ויסמכו בתי דינין אחרים נראין לי
הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישרא׳ למנות
דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים ויש להן לדון דיני
קנסות ויש להן לסמוך לאחרים אם כן למה היו החכמים
מצטערי׳ על הסמיכה כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישרא׳
לפי שישרא׳ מפוזרין ואי איפש׳ שיסכימו כולן ואם היה שם
סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולן אלא דן דיני קנסות
לכל שהרי נסמך מפי בית דין והדבר צריך הכרע ב״ד
שנסמכו בארץ ישרא׳ ויצאו חוצה לארץ הרי הם דנים דיני
קנסו׳ בחוצה לארץ כדרך שדנים בארץ שסנהדרין נוהגת
בארץ ובחוצה לארץ והוא שיהיו סמוכים ראשי גליות
שבבבל במקום מלך הן עומדים ויש להן לרדות את ישרא׳
בכל מקום ולדון עליהן בין רצו בין לא רצו שנ׳ לא יסור
שבט מיהוד׳ אלו ראשי גליות שבבבל וכל דיין הראוי לדון
שנתנו לו ב״ד שבארץ ישראל רשות לדון יש לו רשות לדון
בכל ארץ ישרא׳ ובעיירות העומדות על הגבולי׳ אעפ׳ שלא
רצו בעלי דיני׳ אבל בחוצ׳ לאר׳ אין רשותן מועלת לו לכוף
את בעלי דינין אעפ׳ שיש לו לדון דיני קנסות בחוצ׳ לארץ
אינו דן אלא למי שרוצה לדון אצלו אבל לכוף את בעלי
דינין ולדון להם אין לו רשות עד שיטול רשות מראש גלות
מי שאינו ראוי לדון מפני שאינו יודע או מפני
שאינו הגון שעבר ראש גלות ונתן לו רשות או שטעו בית
דין ונתנו לו רשות אין הרשות מועלת לו כלום עד שיהא
ראוי שהמקריש בעל מום למזבח אין הקרושה חלה עליו

פרק חמישי

אין מעמידי׳ מלך אלא על פי ב״ד שלע״א ואין עושין סנהדרי
קטנה לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר אלא על פי בית דין
שלע״א ואין דנין לא את השבט שהודח כולו ולא את נביא
השקר ולא את כהן גדול בדיני נפשו אלא בב״ד הגדול אבל
דיני ממונו׳ בשלשה וכן אין עושה זקן ממרא ולא
עושין עיר הנידחת ולא משקין את הסוטה אלא בבית דין
הגדול ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות ולא מוציאין
למלחמת הרשות ולמדידת החלל אלא על פי בית דין הגדו׳
שנ׳ כל הדבר הגדול יביאו אליך אין דנים דיני נפשות
בפחות מכ״ג שהן סנהדרי קטנה בין דיני נפשות אדם בין
דיני נפשות בהמה לפיכ׳ אין דנין שור הנסקל ולא הבהמה
הנרבעת או הרובע אלא בב״ד שלכ״ג אפי׳ ארי ודוב וברדלס
שהן בני תרבות ויש להן בעלים שהמיתו מיתתן בכ״ג אבל
נחש שהמית אחד הורג אותו המוציא שם רע אין
דנין אותו תחילה אלא בבית דין שלכ״ג מפני שיש בדינו
צד דיני נפשות שמא יהיה הדבר אמת ותסקל הבת לא

נאמנו דברי הבעל ובא האב לתובעו בקנס דינו בשלשה

ומניין שאין דנין דיני נפשות אא בכג אעפ שדברי קבלה הן הרי הוא אומר ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת עדה שופט והן המחיבין ועדה מצלת והן המזכין ואין עדה פחותה מעשרה הרי עשרים ומוסיפי שלשה כדי שיהא בית דין שקול ויהיה בו אחרי רבים להטו

מכות בשלשה ואעפ שאיפשר שימות כשמלקין אותו עריפת העגלה בחמשה עיבור החודש בשלשה

עבור השנה בשבעה וכל אילו סמוכין כמו שביארנו דיני קנסות כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמש והאונס והמפתה וכיוצ בהן אין דנין אותם אא שלשה מומחים והם הסמוכין בארץ ישרא אבל שאר דיני ממונות כגון הוראות והלואו אינן צריכין מומחה אא אפי שלשה הדיוטות ואפי אחד מומחה דן אותן לפיכך דנין בהוראות והלואות וכיוצא בהן בחוצה לארץ אעפ שאין בית דין שלחוצ לארץ אהים שליחות בית דין שלאר ישרא עושין ואין להן רשות לדון דיני קנסות בשליחותן

אין דנין בית דין שלחוצה לארץ אא דברים המצויין תמיד ויש בהן חסרון כיס כגון הוראות והלואות ומזיק ממון חבירו אבל דברים שאין מצויין אעפ שיש בהן חסרון כיס כגון בהמה שחבלה בחברתה או דברים המצויין אבל אין בהן חסרון כיס כגון תשלומי כפל אין דנין אותן דייני חוצה לארץ וכן כל הקנסות שנקסו חכמים בתוקע לחבירו ובסוטר את חבירו וכיוצא בהן אין גובין אותו דייני חוצה לארץ וכל המשלם חצי נזק אין גובין אותו דייני חוצה לארץ חוץ מחצי נזק צרורות מפני שהוא ממון ואינו קנס כל הנישום בעבד אין גובין אותו דייני חוצה לארץ לפיכך אדם שחבל בחבירו אין גובין הנזק והצער והבשת שהוא חייב בהן דייני חוצה לארץ אבל שבת ורפוי גובין מפני שיש בהן חסרון כיס וכן הורו הגאונים ואמר שמעשים בכל יום לגבות שבת ורפוי בבבל בהמה שהזיקה את האדם את גובין נזקו דייני חוצה לארץ מפני שהוא דבר שאינו מצוי אבל אדם שהזיק בהמת חבירו משלם נזק שלם בכל מקום כמי שקרע כסותו או שבר כליו או קצץ נטיעותיו וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל הואיל והיא מועדת להן מתחילתה הרי זה דבר מצוי וגובין אותו דייני חוצה לארץ בין שהזיקה בהמה אחרת כגון שנתחככה בה או אכלה פירות שדרכה לאכלן וכיוצא בזה בין שהזיקה אוכלין וכלים שהיא חייבת עליהן נזק שלם הכל גובין דייני חוצה לארץ אבל אם היתה תמה והועדה והזיקה כגון שנשכ או נגפה או רבצה או בעטה או נגחה אין גובין הנזק הזה השלם דייני חוצה לארץ שאין מועד בחוצה לארץ ואפי הועד בארץ ויצא לחוצה לארץ והזיק אין גובין נזקו מפני שאינו דבר מצוי ומפני מה אין מועד בחוצה לארץ לפי שצריך להעיד בו בפני בית דין ואין שם בית דין אא הסמוכין בארץ

לפיכך אם היו בית דין בחוצה לארץ כשם שהן דנים דיני קנסות בחוצה לארץ כך מעידי את הבהמה בפניהם בחוצ לארץ מי שגנב או גזל גובין ממנו הקרן דייני חוצה לארץ אבל אין גובין אותה ולא כל המשלם על פי עצמו גובין ממנו דייני חוצה לארץ שהרי הפגם והבשת והכופר משלם אדם על פי עצמו כגון שאמר פתיתי בתו של פלוני והמית שורי את פלו אין גובין אותו דייני חוצה לארץ

דיני גרמות אינן כקנסות וגובין אותן ודנין בהן בחוצה לארץ וכן דין המוסר ממון חבירו אעפ שלא עשה מעשה גובין אותו דייני חוצה לארץ מנהג הישיבות בחוצה לארץ אעפ שאין גובין שם קנס מנדין אותו עד שיפייס לבעל דינו או יעלה עמו לדין לאר ישרא וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו מתירין נדויו בין שנתפייס בעל דינו בין שלא נתפייס וכן אם תפש הניזק שיעור מה שראוי לו ליטול אין מוציאין אותו מידו יחיד שהוא מומחה לרבים אעפ שהוא דן דיני ממונות יחידי אין ההוראה בפניו הוראה כבית דין ואפי היה סמוך אבל השלש אעפ שאינן סמוכין והרי הן הדיוטו ואין אני קורא בהם אהים הרי ההוראה בפניהם הוראה בבית דין וכן הכופר בפניהם ואחר כך באו עדים החזק כפרן ואינו יכול לחזור ולטעון כמו שבארנו כללו של דבר הרי הן לעניין הוראות והלואות וכיוצ בהן בבית דין הסמוך לכל הדברי

פרק ששי

כל דיין שדן דיני ממונות וטעה אם טעה בדברים הגלויים והידועי כגון דינין המפורשין במשנה או בתלמו חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה ודנין בו כהלכה ואם אי איפשר להחזי כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים או שהיה אלם או שטמא דבר הטהור או שהורה בכשרה שהיא טריפה והאכילה לכלבים וכיוצא בזה הרי זה פטור מלשלם אעפ שגרם להזיק לא נתכוון להזיק טעה בשקול הדעת כגון דבר שהוא מחלוקת תנאים או אמוראי ולא נפסקה הלכה כאחד מהן בפי ועשה כאחד מהן ולא ידע שכבר פשט המעשה בכל העולם כדברי האחר אם היה זה דיין מומחה ונטל רשות מראש גלות או שלא היה נוטל רשות אבל קבלו אותו בעלי דינין עליהן הואיל והוא מומחה חוזר הדין ואם אי איפשר להחזיר פטור מלשלם אחד הנוטל רשות מראש גלות או הנוטל רשות מבית דין של ישראל בארץ ישרא אבל לא בחוצ לארץ כמו שביארנו

היה הטועה מומחה בית דין ולא נטל רשות ולא קבלו אותו בית דין עליהן או שלא היה מומחה אבל קבלו אותו בעלי דינין עליהן לדון להן בדין וטעה בשקול הדעת אם נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו אם לא נשא ונתן ביד יחזור הדין ואם אי איפשר להחזיר ישלם מביתו אבל מי שאינו מומחה ולא קבלו אותו בעלי דינין אעפ שנטל רשות הרי זה בכלל בעלי זרוע ואינו בכלל הדיינים לפיכך אין דיניו דין בין טעה בין לא טעה וכל אחד מבעלי דינין אם רצה חוזר ודן בפני בית דין ואם טעה ונשא ונתן ביד חייב לשלם מביתו וחוזר ולוקח מבעל דין זה שנתן לו שלא כהלכה ואם אין לו להחזיר או שטמא או שהאכיל דבר המות לכלבי ישלם כדין כל גורם להזיק שזה מתכוין להזיק הוא דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב בה ועשה זה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע ואחר כך ידע שאינו בין שבוע אעפ שקנו מידו על הפשרה אינה כלום שלא קבל עליו ליתן לו או למחול לו אא כדי שיפטר משבועה שחייבו בה הטועה וכל קניין בטעות חוזר וכן כל כיוצא בזה שנים שנתעצמו בדין אחד אומ נדון כאן ואחר אומ נעלה לבית דין הגדו שמא יטעו אילו הדייני ויוציאו ממון שלא כדין כופין אותו ודן בעירו ואם אמר כתבו ותנו לי מאי זה טעם דנתוני שמא טעיתם כותבים ונותנין לו ואחכ מוציאין ממנו ואם הוצרך לשאו דבר מבד הגדול שבירושל כותבים ושולחי ושואלין ודנין להם בעירם כפי מה שיבא בכתב בד הגדול בדא בשאר הדינין שזה טוע וזה טוען או כשאמר המלוה נדון כאן והלוה אומר נלך לבית דין הגדול אבל אם היה אם אמר המלוה נלך לבית דין הגדול כופין את הלוה ועול עמו שנאמר עבד לוה לאיש מלוה וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו ורצה הטוען לעלות כופין בית דין שבעירו את הנטען לעלות עמו וכן כל כיוצא בזה בדא כשיהיו שם עדים או ראייה לנגזל או לניזק או למלוה אבל טענה דקני אין מחייבי את הנטען לצאת כלל אא נשבע במקומו ונפטר וכן הדין בזמן הזה שאין שם בית דין גדול

אבל יש מקומות שיש בהן חכמים גדולים מומחין לרבים ומקומות שיש בהן תלמידים שאינן כמותן אם אמר המלוה נלך למקו פלני שבאר פלו לפלו ופלו הגדו ונדון לפניו בדי זה שכופין את הלו והולך עמו וכן היו מעשי בכל יום בספרד

פרק שביעי

אחד מבעלי דינין שאמר איש פלו ידון לי ואמר בעל דינו פלו ידון לי הרי אלו שני הדיינים שבירר זה אחד וזה אחד

והם בוררים להן דיין שלישי ושלשת דנין לשניהן שמתוך כך יצא הדין לאמתו אפי׳ היה אחד שבררו בעלי הדין חכ׳ גדו׳ וסמוך אינו יכול לכוף את בעל דינו שידון אצל זה אלא גם הוא בורר מי שירצה   מי שקבל עליו קרוב או פסול בין להיותו דיין בין להיותו עד עליו אפי׳ קבל אחד מן הפסולי׳ בעבירה כשני עדים כשרים להעיד עליו או בשלש בית ד׳ מומחין לדון לו בין שקבל על עצמו לאבד זכיותיו ולמחול מה שהיה טוען על פיהן   בין שקבל שיתן כל מה שיטעון עליו חבירו בעדות זו הפסו׳ או בדיניו אם קנו מידו על זה אינו יכול לחזור בו   ואם לא קנו מידו יכול לחזור בו עד שיגמר הדין   נגמר הדין והוציא הממון בדין זה הפסול או בעדותו אינו יכול לחזור   וכן מי שנתחייב לחבירו שבועה בבית דין ואמ׳ לו השבע לי בחיי ראשך והפטר או השבע לי בחיי ראשך ואתן לך כל מה שתטעון   אם קנו מידו אינו יכול לחזור בו ואם לא קנו מידו יכול לחזור בו עד שיגמר הדין   נגמר הדין ונשבע כמו שאמר לו אינו יכול לחזור וחייב לשלם   והוא הדין למי שנתחייב שבועת הסת והפכ׳ אם קנו מידו או אם נשבע זה שנהפכה עליו אינו יכול לחזור בו   והוא הדין במי שלא היה חייב שבועה   ואמר אשבע לך שבועה אם קנו מידו אינו יכול לחזור בו   ואם לא קנו מידו אע״פ שקבל בבית דין חוזר עד שיגמר הדין וישבע   מי שנתחייב בבית דין והביא עדים   או ראייה לזכותו סותר את הדין וחוזר הדין אף ע״פ שכבר נגמר הדין   כל זמן שהוא מביא ראייה סותר   אמרו לו הדיינים כל ראיות שיש לך הבא מכאן ועד שלשי׳ יום   אע״פ שהביא ראייה לאחר שלשי׳ יום סותר את הדין   מה יעשה אם לא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשי׳ אבל אם סתם את טענותיו אינו סותר   כיצד אמרו לו יש לך עדים אמר אין לי עדים יש לך ראייה אמ׳ אין לי ראייה ודנו אותו וחייבוהו כיון שראה שנתחייב אמר קרבו פלו׳ ופלו׳ והעידוני או שהוציא ראייה מתוך אפונדתו אין זה כלום   ואין משגיחין על עדיו ועל ראייתו   בד״א כשהיתה הראייה אצלו והעדים עמו׳ במדינה אבל אם אמר אין לי עדים ואין לי ראייה ולאחר מכאן באו לו עדים ממדינת הים או שהיתה החמת שלאביו שיש שם השטרות מופקדת ביד אחרים   ובא זה שהפקדון אצלו והוציא לו ראייתו הרי זה מביא וסותר   ומפני מה סותר מפני שיכול לטעון ולומ׳ זה שאמרתי אין לי עדים אין לי ראייה מפני שלא היו מצויין אצלי   וכל זמן שיכול לטעון ולומר זה שאמרתי אין לי עדים אין לי ראייה מפני שלא היו מצויין אצלי   או מפני כך וכך אמרתי אין לי עדים ואין לי ראייה והיה ממש בדבריו הרי זה לא סתם את טענותיו וסותר   לפיכך אם פירש ואמ׳ אין לי עדים כלל לא הנה ולא במדינת הים ולא ראייה כלל לא בידי ולא ביד אחרים אינו יכול לסתור

בד״א בגדול שנתחייב והביא ראיות והביא עדים אחר שסתם טענותיו אבל יורש שהוא קטן כשמת מורישו ובאו עליו טענות מחמת מורישו אחר שהגדיל   ואמר אין לי עדים ואין לי ראייה ואחר שיצא מב״ד חייב אמרו לו אחרי׳ אנו יודעים לאביך עדות שתסתור בה דין זה או אמר לו אחר מורישך הפקיד ראייה זו הרי זה מביא מיד וסותר שאין היורש קטן יודע כל ראיות מורישו   מי שקנו מידו   שאם לא יבוא ביום פלוני וישבע יהיה חבירו נאמן בטענתו ויטול כל מה שטוען בלא שבוע או שאם לא יבא ביום פלו׳ וישבע ויטול   אבד את זכותו ואין לו כלום ויפטר חבירו   ועבר היום ולא בא נתקיימו התנאים ואבד את זכותו   ואם הביא ראייה שהיה אנוס באותו היום הרי זה פטור מקניין זה וישבע כשיתבענו חבירו כשהיו מקודם וכן כל כיוצא בזה

פרק שמיני

בית דין שנחלקו מקצתם אומר׳ זכאי ומקצתם אומר׳ חייב הולכין אחר הרוב   וזו מצות עשה שלתורה שנאמר אחרי רבים להטות   בד״א בדיני ממונות ובשאר דיני אסור ומותר וטמא וטהור וכיוצא בהן   אבל בדיני נפשות אם נחלקו בזה החוטא אם יהרג או לא יהרג אם היו הרוב מזכים זכאי   ואם היו הרוב מחייבין אינו נהרג עד שיהיו המחייבין יתר על המזכים שנים   מפי השמועה למדו שעל זה הזהירה תורה ואמר לא תהיה אחרי רבים לרעות כלומר אם הרוב נוטים לרעה להרוג לא תהיה אחריהם עד שיטו הטייה גדולה ויוסיפו המחייבין שנים שנ׳ לנטות אחרי רבים להטות הטייתך לטובה על פי אחד לרעה על פי שנים וכל אלו הדברים קבלה הם   ב״ד שלשלשה שנחלקו שנים אומרי׳ זכאי ואחד אומ׳ חייב הרי זה זכאי   שנים אומרי׳ חייב ואחד אומ׳ זכאי הרי זה חייב   אחד אומ׳ זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע או שאמרו שנים זכאי או חייב והשלישי אומ׳ איני יודע יוסיפו הדייני׳ שנים נמצאו חמשה נושאים ונותנים בדבר   אמרו שלשה מהם זכאי ושנים אומרין חייב הרי זה זכאי   אמרו שלשה חייב ושנים זכאי הרי זה חייב   אמרו שנים מהם זכאי ושנים מהם חייב ואחד אומר איני יודע מוסיפין שנים   אבל אם אמרו ארבעה זכאי או חייב ואחד אומר איני יודע או׳ שאמרו שלשה זכאי ואחד חייב ואמר אחד איני יודע בין שהיה זה שאמר איני יודע הוא שאמר איני יודע בתחלה בין שאמר אחר הולכים אחר הרוב   היו מחצה למחצה ואחד אומר איני יודע הרי אלו מוסיפין שנים אחרים   וכן אם נסתפק הדבר מוסיפין והולכין עד ע״א   הגיעו לע״א ואמרו ל״ה חייב ול״ה זכאי   ואחד אומר איני יודע נושאים ונותנים עמו עד שיחזור לדברי הצד האחר   ונמצאו ל״ו מזכים או מחייבין   ואם לא חזר לא הוא ולא אחד מהן הרי הדבר ספק ומעמידין את הממון בחזקת בעליו   כל מי שאמ׳ איני יודע אינו צרי׳ לתת טעם לדבריו ולהודי׳ מאי זה טעם בא לו הספק כדרך שמראה המזכה מאי זה טעם מזכה והמחייב מאי זה טעם מחייב

פרק תשיעי

סנהדרי׳ שפתחו כולם בדיני נפשו׳ תחלה ואמרו כולן חייב הרי זה פטור   עד שיהיו שם מקצת מזכין שיהפכו בזכותו׳ וירבו המחייבין ואחר כך יהרג   סנהדרי׳ קטנה שנחלקו בדיני נפשות י״ב אומרים זכאי   וי״א אומרים חייב הרי זה זכאי   י״ב אומרין חייב וי״א זכאי   או שאמר י״א זכאי וי״א חייב ואחד אומ׳ איני יודע אפי׳ כ״ב מזכין או מחייבין והאח׳ אומר איני יודע יוסיפו שנים וזה שאמ׳ איני יודע הרי הוא כמי שאינו שהרי אינו חוזר ומלמד חובה   ונמצאו אחר התוספת כ״ד חוץ מזה המסתפק   אמרו י״ב זכאי וי״ב חייב הרי זה זכאי   י״א אומרי׳ זכאי וי״ג אומר׳ חייב אע״פ שהאחד מן הראשוני׳ אמר איני יודע הרי זה חייב שהרי המחייבין רבו בשנים   אמרו י״ב זכאי וי״ב חייב ואחד אומר איני יודע מוסיפין שנים אחרים וכן מוסיפין והולכי׳ עד שירבו המזכין אחד ויהא זכאי או ירבו המחייבין שנים או יתר ויהא חייב   היו ל״ו כנגד ל״ו ואחד אומר איני יודע   או שהיו המחייבין יתר אחד בלבד מוסיפין והולכין עד ע״א   הגיעו לע״א ל״ו אומרי׳ זכאי ול״ה אומרי׳ חייב הרי זה זכאי   ל״ו אומרי׳ חייב ול״ה אומרי׳ זכאי דנים ל״ו כנגד ל״ו   עד שיראה אחד מהן דברי חבירו׳ ומזכין אותו או מחייבי׳ אותו ואם לא ראה גדול שבדיינים אומר נזדקן הדין ופוטרין אותו   ל״ה אומר חייב ול״ה אומר זכאי ואחד אומר איני יודע פוטרין אותו   ל״ה אומר זכאי ול״ו אומר חייב   ואחד אומר איני יודע חייב שהרי רבו המחייבין שנים   ב״ד הגדול שבא להם מחלוקת בין בדיני נפשות בין בדיני ממונו׳ בין בדיני תור׳ אין מוסיפין עליהן אלא דנין   אלו כנגד אלו והולכין אחר הרוב שלהן   ואם בדין אחד מן הנהרגין נחלקו דנין אלו כנגד אלו עד שיפטרוהו או יתחייב

פרק עשירי

אחד מן הדיינים בדיני נפשות שהיה מן המזכין   או מן

המחייבין לא מפני שאמר דבר הנראה לו בדעתו אל׳ נטה
אחר דברי חבירו הרי זה עובר בלא תעשה ועל זה נאמר
ולא תענה על ריב לנטות מפי השמועה למדו שלא תאמר
בשעת מניין די שיהיה כאיש פלו׳ אלא אמור מה שבפניך
ובכלל לאו זה שלא יחזור המלמד זכות בדיני נפשו׳ ללמד
חובה שנ׳ לא תענה על ריב לנטות במה דברים אמורים
בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין יש למלמד זכות
לחזור ולהתמנות עם המחייבים תלמיד שהיה
מזכה ומת רואין אותו כאילו הוא מזכה במקומו
אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק או מת קודם
שילמד זכות ויאמ׳ מאי זה טעם מזכה הרי הוא כמי שאינו
שנים שאמרו טעם אחד אפי׳ משני מקראות אין נמנין
אל׳ כאחד ומפי השמועה למדו שאין מתחילין בדיני
נפשות מן הגדול שמא יסמכו השאר על דעתו ולא יראו
עצמן כדי לחלוק עליו אלא יאמר כל אחד דבר הנראה לו
בדעתו וכן אין פותחין בדיני נפשות לחובה אל׳ לזכות
כיצד אומר לזה שחטא אם לא עשית דבר זה שהעידו
בו עליך אל תירא מדבריהם אמר אחד מן התלמידי׳
בדיני נפשות יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו אמר
יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו עמהן לסנהדרין אם
יש ממש בדבריו שומעין לו ואינו יורד משם לעולם ואם
אין ממש בדבריו אינו יורד משם כל היום כולו אפי׳
אמר הנדון עצמו יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו
ועולה למניין והוא שיהיה ממש בדבריו
בית דין שטעו בדיני נפשות וחייבו
את הפטור וגמרו דינו לחובה ונראה להם הטעם שיסתרו
בו את דינו כדי לזכותו סותרין וחוזרין ודנין אותו
אבל אם טעו ופטרו את המחוייב הריגה אין סותרין את
דינו ואין מחזירין אותו בד״א כשטעו בדבר שאין
הצדוקין מודין בו אבל אם טעו בדבר שהצדוקין מודין בו
מחזירין אותו לחובה כיצד אמרו הבא על הערוה
שלא כדרכה פטור ופטרוהו מחזירין אותו וממיתין אותו
אבל אם אמרו המערה שלא כדרכה פטור ופטרוהו אין
מחזירין אותו וכן כל כיוצא בזה

פרק אחד עשר

מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה
דיני נפשות בכ״ג דיני ממונות פותחין בין לזכות בין
לחובה דיני נפשות פותחין לזכו׳ כמו שביארנו ואין פותחין
לחובה דיני ממונות מטין על פי עד אחד בין לזכות בין
לחובה דיני נפשות מטין על פי עד אחד לזכו׳ ועל פי שנים
לחובה דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ודיני
נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה כמו שביארנו
דיני ממונות הכל ראויין ללמד זכות או חובה
בין הדיינים בין התלמידים ודיני נפשות הכל מלמדין
זכות ואפי׳ התלמידים ואין מלמד חובה אל׳ הדיינים
דיני ממונות הדיין המלמד חובה חוזר ומלמד זכות
והמלמד זכות חוזר ומלמד חובה דיני נפשות
המלמד חובה חוזר ומלמד זכות
אבל המלמ׳ זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה אל׳ בשעת
גמר דין יש לו לחזור ולהמנות עם המחייבין כמו שביארנו
דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דיני
נפשות דנין ביום וגומרין ביום דיני ממונות גומרין
בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו
ביום לזכות וביום של אחריו לחובה לפיכך אין דנין
דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום טוב שמא יתחייב
ואי איפשר להורגו למחר ואסור לענות את דינו ולהניחו
אחר השבת אל׳ אוסרין אותו עד אחר בשבת ומתחילין
בדינו דיני ממונות אף על פי שדנין אותן בכל
יום מן התורה שנ׳ ושפטו את העם בכל עת מדבריהם
למדו שאין דנין בערב שבת אחד דיני ממונות
ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גזילות כל הדרכי׳ האלו שוים
בהן אל׳ שהמלקות בשלשה ואין אחד מהן כשור הנסקל

חוץ מדבר אחר שדינו בכ״ג המסית אין דיניו כשאר
דיני נפשות מכמנין לו את העדים ואינו צריך התראה
כשאר הנהרגין ואם יצא מבית דין זכאי ואמר אחד יש
לי ללמד עליו חובה מחזירין אותו יצא חייב ואמר אחד
יש לי ללמד עליו זכות אין מחזירין אותו ואין טוענין
למסית ומושיבין בדינו זקן וסריס ומי שאין לו בנים כדי
שלא ירחמו עליו שהאכזריות על אלו שמטעין את העם
אחרי ההבל רחמים הוא בעולם שנא׳ למען ישוב ה׳ מחרון
אפו ונתן לך רחמים דיני ממונות והטמאות והטהרות
מתחילין מן הגדול שבדיינים ושומעין את דבריו ודיני
נפשות מתחילין מן הצד ואין שומעין דברי הגדול אלא
באחרונה דיני ממונות וכן הטמאות וכן הטהרות
האב ובנו הרב ותלמידו מונים אותן בשנים ודיני
נפשות ומכות וקדוש החדש ועיבור השנה אב ובנו או
הרב ותלמידו מונין אותן באחד זה שאנו מונין האב
עם הבן בין באחד בין בשנים כגון שהיה האחד מהן
בסנהדרין והשני היה מן התלמידי׳ שאם יש לי ללמד זכות
או חובה שומעין דבריו ונושאין ונותנין עמו ונמנין עמו
בשעת גמר דין אין גומרין את הדין בקרובי׳ שהדיינין
הקרובים פסולים לדין כמו שיתבאר תלמיד שהיה
חכם ומבין והיה מחוסר קבלה הרי רבו מוסר לו הקבלה
שהוא צריך לה בדין זה והוא דן עמו בדיני נפשות
הכל כשרים לדון דיני ממונות אפי׳ גר והוא שתהיה אמו
מישרא׳ וגר דן את חבירו הגר אף על פי שאין אמו
מישרא׳ וכן הממזר והסומא באחד מעיניו כשר לדון
דיני ממונות אבל בדיני נפשות אין דנין אותן אלא
לוים כהנים וישרא׳ המשיאין לכהונה ולא יהיה אחד מהן
סומא אפילו באחת מעיניו כמו שביארנו

פרק שנים עשר

כיצד דנין דיני נפשות כשיבואו עדים לבית דין ואומרי׳
ראינו זה או פלו׳ שעבר עבירה פלני׳ אומרין להן מכירין
אתם אותו התריתם בו אם אמרו אין אנו מכירי׳ אותו אם
נסתפק לנו אם שלא התרו בו הרי זה פטור אחד
תלמיד חכם ואחד עם הארץ צריך התראה שלא ניתנה
התראה אל׳ להבחין בין שוגג למזיד שמא שוגג היה
וכיצד מתרין בו אומרי׳ לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה
היא וחייב אתה עליה מיתת בית דין או מלקות אם פירש
פטור וכן אם שתק או הרכין בראשו פטור ואפי׳
אמר יודע אני פטור עד שיתיר עצמו למיתה ויאמר על
מנת כן אני עושה ואחר כך יהרג וצריך שיעבור ויעשה
תכף להתראה בתוך כדי דבור אבל אחר כדי דבור צריך
התראה אחרת ובין שהתרה בו אחד מן העדים ובין
שהתרה בו אחד בפני עדים אפי׳ אשה או עבד אפי׳ שמע
קול המתרה ולא ראהו ואפי׳ התרת בעצמו הרי זה נהרג
אמרו העדים היתה לו התראה ומכירין אנו אותו
מאיימין בד עליהן וכיצד מאיימין על עסקי נפשות אומר
להן שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד מפי אדם
נאמן שמענו או שמא אין אתם יודעי׳ שסופינו לבדוק את׳
בדרישה וחקירה הוו יודעים שלא כדיני ממונות דיני נפשו׳
דיני ממונות אדם נותן ממונו ומתכפר לו דיני נפשות דמו
ודם זרעו תלויין בו עד סוף כל העולם שהרי בקין נאמר
קול דמי אחיך צועקים דמו ודם זרעו לפיכך נברא
אדם יחידי בעולם ללמד שכל המאבד נפש אחת מן העול
מעלה עליו כאילו אבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת
בעולם מעלין עליו כאילו קיי׳ עולם מלא הרי כל באי עולם
בצורת אדם הראשון הם נבראים ואין פני כל אחד מהן
דומין לפני חבירו לפיכך כל אחד ואחד יכול
לומר בשבילי נברא העולם שמא תאמרו מה לנו ולצרה זו
הלא כבר נאמר והוא עד או ראה או ידע אם שמא תאמרו
מה לנו לחוב בדמו של זה והלא כבר נאמר ובאבוד רשעים
רנה אם עמדו בדבריהן מכניסין את הגדול שבעדים
ובודקים אותו בדרישה וחקירה כמו שיתבאר בהלכות

ערות אם נמצאת ערותו מכוונ׳ מכניסין את השני ובודקין אותו כראשון אפי׳ היו ערים מאה בודקין כל אחד ואחר בדרישה וחקירה נמצאו דברי כל הערים מכוונים פותחין לזכות כמו שבארנו ואומ׳ אם לא חטאת אל תירא מדבריהן ודנין אותו אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לא מצאו לו זכות אוסרין אותו עד למחר ובו ביום מזדווגין הסנהדרין זוגות זוגות לעיין בדינו וממעטין במאכל ואין שותין יין כל אותו היום ונושאין ברבר כל הלילה כל אחד ואחד עם זוג שלו או עם עצמו בביתו ולמחרת משכימים לבית ד׳ המזכה אומר אני הוא המזכה ומזכה אני במקומי והמחייב אומר אני הוא המחייב ומחייב אני במקומי או חזרתי בי ואני מזכה ואם טעו בדבר ולא ידעו מי הם שחייבו או זכו מטעם אחד שאינן נחשבין אלא כאחד כמו שביארנו הרי סופרי הדיינין מזכירין אותן שהרי כותבין טעם שלכל אחד ואחד ומתחילין בדינו אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם הוצרכו להוסיף מוסיפין רבו המחייבי׳ ונתחייב מוציאין אותו להרגו ומקום שהורגין בו בית דין היה חוץ לבית דין ורחוק מבית דין שנ׳ הוציא את המקלל אל מחוץ למחנה ויראה לי שיהיה רחוק כמו ששה מלין כמו שהיה בין בית דינו של משה רבינו שהיה לפני פתח אהל מוע׳ ובין מחנה ישרא׳ משנגמר דינו אין משהין אותו אלא יהרג ביומו אפי׳ היתה עוברה אין ממתינין לה עד שתלד ומכין אותה כנגד בית ההריון עד שימות הולד תחלה אבל אם ישבה על המשבר ממתינין לה עד שתלד וכל אשה שתיהרג מותר להנות בשערה מי שיצא ליהרג והיה זבחו זבו׳ אין הורגין אותו עד שמזין עליו מדם חטאתו ואשמו ואם נגמר דינו ועדיין לא נשחט הזבח אין ממתינין לו עד שיקריבו עליו קרבנו שאין מענין את דינו

פרק שלשה עשר

מי שנגמ׳ דינו למיתה מוציאין אותו מבו׳ ואחר עומד על פתח ב׳ד׳ והסודרין בידו והסוס רחוק ממנו והכרוז יוצא לפניו פלו׳ יוצא ליהרג במיתה פלנ׳ על שעבר עבירה פלנ׳ במקום פלו׳ בזמן פלו׳ ופלו׳ ופלו׳ עדיו מי שיודע לו זכות יבוא וילמד עליו אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות זה מניף בסודרין וזה הרוכב על הסוס רץ ומחזי׳ את הנדון לב׳ד׳ אם נמצא לו זכות פוטרין אותו ואם לאו יחזור ויצא להריגה אמר הוא בעצמו יש לי ללמד על עצמי זכות אף על פי שאין ממש בדבריו מחזירין אותו פעם ראשונה ושנייה שמא מפני הפחד נסתתמו טענותיו וכשיחזור לבית דין תתישב דעתו ויאמר טעם החזירוהו ולא נמצא ממש בדבריו מוציאין אותו פעם שלישית אמר בשלישית יש לי ללמד על עצמי זכות אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו אפי׳ כמה פעמים לפיכך מוסרין לו שני תלמידי חכמי׳ ששומעין דבריו בדרך אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו ואם לאו אין מחזירין אותו שאם לא נמצא לו זכות מוציא׳ אותו ועדיו הם ההורגין אותו בכל מיתה שיתחייב בה ורוצח שלא הרגוהו עדיו חייבין להמיתו ביד כל אדם רחוק ממקום ההריגה בעשר אמות אומ׳ לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא אם אינו יודע להתודות או לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי אפי׳ ידע בעצמו ששקר העידו עליו כך הוא מתודה ואחר שמתודה משקין אותו קורט שללבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו עליו וישתכר ואחר כך יהרג במיתה שהוא חייב בה זה היין והלבונ׳ והאבן שיסקל בה הנסקל והסיף שיהרג בו הנהרג והסודר שחונקין בו הנחנק והעץ שתולין עליו הנתלה והסודרי׳ שמניפין בה לפני הרוגי ב׳ד׳ והסוס שרץ להצילו הכל באין משלציבור ומי שירצה להתנדב יבא ויתנדב אין בית דין יוצאין אחר הנהרג וכל בית דין שהרגו נפש אסורין לאכל כל אותו היום הרי זה בכלל לא תאכלו על הדם ואין מברין הקרובים על הרוגי בית דין משום לא תאכלו על הדם ודברים או אסורין ואין בהן מלקות

מי שנתחייב מיתה בחלו של מועד מעיינין בדינו ואוכלין בית דין ושותין ואחר כך גומרין את דינו סמוך לשקיעת החמה והורגין אותו הרוגי בית דין אין מתאבלין עליהן ובאין קרוביהן ושואלים את שלום הערים ואת שלום הדיינים להודיע שאין בלבם עליהן כלום שדין אמת דנו ואף על פי שאין נוהין אבל הרי הן אוננים עליה שאין אנינות אלא בלב מי שנגמר דינו וברח ובא לבית דין אחר אין סותרין את דינו אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידי׳ אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלו׳ ופלוני ופלו׳ עדיו הרי זה יהרג ב׳ר׳א ברוצח אבל שאר חייבי מיתות עד שיבואו עדיו הראשוני׳ ויעידו שנגמר דינו ויהרגוהו בירם והוא שיעידו בבית דין שלכנ׳

מי שנגמר דינו בבית דין שהיה בחוצה לארץ וברח לבית דין שבארץ ישרא׳ סותרין את דינו על כל פנים ואם היו אותן בית דין עצמן שנגמר דינו בפניה אין סותרין את דינו אע״פ שגמרוהו בחוצה לארץ והם עתה בארץ ישרא׳

פרק ארבעה עשר

ארבע מיתו׳ נמסרו לבית ד׳ סקילה ושריפה והריגה בסיף וחנק סקילה ושריפה מפורשין הן בתורה ומפי משה רבינו למדו שכל מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק וההורג את חבירו מיתתו בסיף וכן אנשי עיר הנדחת מיתתן בסייף כל מיתה מהם מצות עשה היא לבית דין להרוג בה מי שנתחיי׳ בה ואין רשו׳ למלך להרוג באחת מהן אלא בסייף בלבד כל מחוייב מיתת בית דין שלא המיתו אותו בין דין בטלו מצות עשה ולא עברו על מצו׳ לא תעש׳ חוץ מן המכשף שאם לא המיתוהו׳ עברו על מצות לא תעשה שנ׳ מכשפה לא תחיה סקילה חמור מן השריפה ושריפה חמורה מן הסיף והסיף חמור מן החנק וכל מי שנתחייב בשתי מיתות נדון בחמור בין שעבר שתי עבירו׳ זו אחר זו בין שעבר עבירה אחת שחייב עליה שתי מיתות אפי׳ נגמר דינו לקלה ואחר כך עבר על החמורה ונגמר דינו נידון בחמורה ואחד האיש ואחד האשה דנין אותן בארבע מיתות כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נדון כל אחד מהן בקלה שבהן מי שנגמר דינו שנתערב עם שאר העם ולא נודע מי הוא מאילו או מי שלא נגמר דינו שנתערב עם מי שנגמר דינו ולא נודע מי הוא כולן פטורי׳ לפי שאין גומרין דינו שלאדם אלא בפניו מי שעמד על נפשו ולא יכלו ב׳ד׳ לאוסרו עד שימיתוהו במיתה שהוא חייב בה הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולי׳ להמיתו בה מאחר שנגמר דינו ואין רשות לשאר העם להמיתו תחילה לפיכך אם נקטעה יד העדים פטור ואם היו העדים גדמין מתחילה יהרג ביד אחרים ב׳ר׳א בשאר מחוייבי מיתות בית דין חוץ מן הרוצח אבל הורג נפש שנגמר דינו רודפין אחריו בכל דבר וביד כל אדם עד שממיתין אותו

כל הרוגי בית דין אין קוברין אותן בקברי אבותיה׳ בכלל ישרא׳ אלא שתי קברות מתקנין להן בית דין אחד לנסקלין ולנשרפין ואחר לנהרגין ולנחנקין ודבר זה הלכה מפי השמועה נתאכל הבשר היו מלקטין את העצמו׳ וקוברין אותן בקברות אבותיהן ויש לקרוביהן לעשות להן ארון ותכריכין צריכין בית דין להתישב בדיני נפשות ולהמתין ולא יאיצו וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים הרי זו חבלנין אעפ״כ אם אירע להן להרוג בכל יום ויום הורגין אבל אין דנין לעולם שנים ביום אחר אלא דנין זה היום והשני למחר היו שניהם בעבירה אחת ומיתה אחת כגון נואף עם נואפת דנין שניהן ביום אחד לפיכ׳ אם היה הנואף בועל בת כהן הואיל והוא בחנק והיא בשריפה אין הורגין שניהן ביום אחד אין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית והוא שיהיה בית ד׳ הגדו׳ שם בלשכה שבמקדש שנאמר בזקן ממרא לבלתי שמוע אל הכהן וגו׳ ומפי השמועה למדו שבזמן שיש כהן מקריב על גבי המזבח יש דיני נפשות והוא שיהיה בית דין הגדו׳

במקומו   בתחילה כשנבנה בית המקדש היו בית דין
הגדול יושבין בלשכת הגזית שהיתה בעזרת ישרא׳ והמקום
שהיו יושבין בו חול היה   שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי
בית דוד וכשנתקלקלה השורה גלו ממקום למקום ולעשרה
מקומות גלו וסופן לטבריא   ומשם לא עמד בית דין גדול
עד עתה וקבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם
נעתקין למקדש   ארבעים שנה קודם חרבן בית שני
בטלו דיני נפשות מישרא׳ אע״פ שהיה המקדש קיים מפני
שגלו הסנהדרין ולא היו שם במקומן במקדש   בזמן
שדנין דיני נפשות בארץ ישרא׳ דנין דיני נפשות כן בחוצ׳
לארץ והוא שיהיו הסנהדרין סמוכין בארץ כמו שביארנו
שהסנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ

פרק חמשה עשר

כיצד מצו׳ הנסקלין רחוק מבית הסקילה ד׳ אמות מפשיטין
את המחוייב סקילה בגדיו ומכסין ערותו מלפניו   ואין
האשה נסקלת ערומה אלא בחלוק אחד   ובית הסקיל׳ גבוה
שתי קומות עולה לשם הוא   ועדיו וידיו אסורות ואחד מן
העדי׳ דוחפו   על מתניו מאחוריו והוא נהפך ונופל על לבו
לארץ אם מת בה יצא שהרי נאמ׳ סקול יסקל או ירה יירה
הנה השוה הנסקל שנפל את האבן עליו עם הנרחף
שנפל הוא בעצמו על הארץ   ואם לא מת מרחיפה זו
מגביהין העדים אבן שהיתה מונח שם משא שני בני אדם
והעד השני מרפה את ידו ומשלי׳ האבן על לבו אם מת בו
יצא ואם לאו רגימתו בכל ישרא׳   שנ׳ יד העדים תהיה בו
בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה   עובר ע״ז אין
סוקלין אותו אלא על שער שעבר בו   ואם היתה עיר
שרובה גוים סוקלין אותו על פתח בית דין ודבר זה קבלה
מפי השמועה   אל שעריך זה שער שעבר בו ולא שנגמר
דינו בו   מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל
עד ארכובותיו   ונותנים סודר קשה לתוך הרך וכורך על
צווארו ושני   עדיו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שהו
פותח את פיו ומתיכי׳ את הבדיל ואת העופרת וכיוצא בהן
והוא זורק לתוך פיו והיא יורדת ושורפת את בני מעיו
מצות הנהרגין מתיזין את ראשו בסיף כדרך שהמלכים
עושים   מצות הנחנקין משקעין את המחוייב בזבל
עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרך וכורכין   על
צווארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שתצ׳ נפשו מצו׳
עשה לתלות את המגדף ועובד ע״ז שנ׳ כי קללת אלהים תלוי
הרי מגדף אמור וכעובד ע״ז נאמר את ה׳ הוא מגדף
והאיש נתלה ואין האשה נתלית שנאמ׳ כי יהיה באיש חט׳
משפט מות והומת ותלית אותו   כיצד מצות הנתלין אחר
שסוקלין אותן משקעין את הקורה בארץ ועץ יוצא ממנה
ומקיפין שתי ידיו זו לזו ותולהו סמוך לשקיעת החמה
ומתירין אותו מיד ואם לן עוברין עליו בלא תעשה שנאמ׳
לא תלין נבלתו על העץ   ומצות עשה לקבור את כל
הרוגי בית דין ביום ההריגה שנאמ׳ כי קבור תקברנו ביום
ההוא   ולא הרוגי בית דין בלבד אלא כל המלין את מתו
עובר עליו   בלא תעש׳ הלינו לכבודו להבי׳ לו ארון ותכריכי׳
אינו עובר עליו   אין תולין על אילן המחובר לקרקע
אלא על התלוש כדי שלא יהא מחוסר קציצה שהעץ שנתל
עליו נקבר עמו שלא יהא לו זכרון רע   ויאמרו זה העץ
שנתלה עליו פלו׳   וכן האבן שנסקל בה והסיף שנהרג בו
הנהרג והסודרי׳ שחונקין בהן הכל נקברין בתפישת הנהרג
אבל לא בקבר עצמו   כל הנסקלין שבתורה יח׳ ואלו
הן   הבא על האם ועל אשת אב ועל כלתו ועל נערה
המאורסה ועל הזכור והשכב עם בהמה והאשה המביא׳
את הבהמה עליה והמגדף ועובד ע״ז והנותן מזרעו למולך
ובעל אוב ובעל ידעוני והמסית והמדיח והמכשף והמחלל
את השבת ומקלל אביו או אמו ובן סורר ומורה
כל הנשרפין עשרה ואלו הן בת כהן שזינתה תחת בעלה
ובא על בתו ועל בת בתו ועל בת בנו ועל בת אשתו
ועל בת בתה ועל בת בנה ועל חמותו   ועל
אם חמותו ועל אם חמיו   והוא שבא עליהן בחיי אשתו
אבל לאחר מיתת אשתו הרי הן בכרת בלבד בכלל העריו׳
הנהרגין שנים הרוצח והנדח   הנחנקין ששה
ואלו הן הבא על אשת איש החובל באביו או באמו וגונב
נפש מישרא׳ וזקן ממרא ונביא השקר והמתנבא בשם
ע״ז   נמצאו כל הרוגי ב״ד ששה ושלשים

פרק ששה עשר

כשם שמצוה להמית את המחוייב מיתה   כך מצות עשה
להלקות את המחויי׳ מלקות שנ׳ והפילו השופט והכהו לפניו
ואע״פ שמלקות בשלשה במקום מיתה היא
עומדת מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה
סמוכין אבל לא בפני הדיוטות   וכל מלקיות שמלקין
דיני חוצה לארץ בכל מקום אינה אלא מכת מרדות
אין אדם לוקה אלא בעדי׳ והתראה ובודקין העדים בדרישה
ובחקירה כדרך שעושים בדיני נפשות   עבר על
לאו שניתק לעשה והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה
שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו ועבר ולא קיים העשה
הרי זה לוקה אע״פ שהתראה בספק היא שאם יקיי׳ יפטר
התראת ספק התראה היא   עבר עבירה שיש בה
מלקות ומיתת בית דין כאחת   כגון ששחט אותו ואת בנו
לע״ז אם התרו בו למיתה סוקלין אותו   ואינו לוקה שהרי
נתחייב בדין גדול מזה   ואם התרו בו למלקות בלבד
לוקה   אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה
אבל האסור עצמו בעד אחד יוחזק   כיצד אמר עד אחד
חלב כליות הוא זה   כלאי הכרם הם פירות אלו גרושה או
זונה אשה זו ואכל או בעל בעדי׳ אחר שהתרה בו הרי זה
לוקה אע״פ שעיקר האיסור בעד אחד   בד״א שלא הכחיש
העד בעת שקבע האיסור אבל אם אמר אינו חלב זה וזו
אינה גרוש׳ ואכל ובעל אחר שהכחי׳ אינו לוקה עד שקבעו
האיסור שני עדים   שתק בעת שהעיד העד האחד
בקביעת האיסו׳ ואחר שעבר׳ והתרו בו טען להכחיש העד
אין שומעין לו אלא לוקה   כיצד מלקין אותו כופת שתי
ידיו על העמוד אילך ואילך וחזן הכנסת אוחז בבגדיו אם
נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבו
שאינו מכהו על כסותו שנאמר והכהו ולא לכסותו   והאבן
נתונ׳ מאחוריו   שהחזן המכה עומד עליה ורצועה של עגל
בידו כפולה לשנים ושני׳ לארבעה ושתי רצועות של חמור
עולות ויורדות בו ורוחב הרצועה טפח וארכה כדי שתהא
מגעת עד פי כריסו והיד של רצוע׳ שאוחז בה ארכה טפח
האיש המכה צריך להיות יתר בריעה וחסר בכח
ומגביה את הרצועות בשתי ידיו ומכה בידו אחד בכל כחו
ומלקהו שליש מלפניו בין דדיו ושני שלישי מאחוריו שליש
על כתף זה ושליש על כתף זה   המוכה אינו עומד
לא יושב אלא מוטה שנאמר והפילו׳ השופט   והכהו לפניו
שיהו עיניו   של שופט בו לא שיהיה מביט בדבר אחר
והכהו מיכן שאין מכים שנים כאחד
הגדול שבדייני׳ קורא כל זמן שזה לוקה אם לא תשמור
לעשות והפלה ה׳ את מכתו ומתכוין   שיגמור הפסוקים עם
המלקיות   ואם לא גמר חוזר לתחילת המקרא וקורא וחוזר
וקורא עד שתגמר כל ההכאה   והשני שבדיינים מונה
והשלישי אומר לחזן הכה כל זמן   שמכה על פיו הוא מכה
מת תחת ידו פטור   ואם הוסיף רצועה אחת על
האומד ומת הרי החזן גולה ואם לא מת הרי החזן עבר על
מצות לא תעשה שנאמ׳ לא יוסיף והוא הדין לכל מכה את
חבירו שהוא בלא תעשה   ומה אם זה שנתנה
תורה רשות להכותו צוה הכתו׳ שלא להכותו על רשעו׳ קל
וחומר לשאר כל האדם   לפיכך כל המכה את חבירו אפי׳
הכה עבר הכאה שאין בה שוה פרוט׳ לוקה אבל אם יש בה
שוה פרוטה הואיל והוא חייב לשלם ממון אין אדם משלם
ולוקה כמו שביארנו בכמה מקומות

פרק שבעה עשר

כיצר סלקין את המחוייב מלקות כפי כחו שנ׳ כרי רשעתו במספר וזה שנאמר ארבעים שאין מוסיפין על הארבעים אפילו היה חזק ובריא כשמשון אבל פוחתין לחלש שאם יכה לחלש מכה רבה בודאי הוא מת לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו לט׳ שאם יוסיף לו אחת נמצאת שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו כשאומרין את החוטא כמה הוא יכול לקבל אין אומרין אלא במכות הראויות להשתלש אמרוהו שיכול לקבל עשרים אין אומרין ילקה כא׳ כרי שיהיו יכולין להשתלש אלא ילקה יח׳

אמרוהו לקבל ארבעים ומשהתחיל ללקות ראוהו חלש ואמרו אינו יכול לקבל יותר על אלו התשעה או השנים עשר שוט שלקה הרי זה פטור אמרוהו לקבל יב׳ ואחר שלקה ראוהו חזק ויכול לקבל יותר הרי זה פטור ואינו לוקה יותר על האומר אמרוהו היום שילקה יב׳ ולא הלקהו עד למחר והרי הוא למחר יכול לקבל יח׳ אינו לוקה אלא יב׳ אמרוהו שילקה למחר יב׳ ולא לקה עד יום שלישי והרי הוא חזק לקבל יח׳ לוקה יח׳ שהרי בשעת האומד לא אמרוהו ללקות אלא לאחר זמן וכן כל כיוצ׳ בזה

מי שנתחייב מלקיות הרבה בין על עבירות הרבה בין על מעשה אחר שחייבי׳ עליו מלקיו׳ הרבה אם אמרוהו אומר אחר לוקה ופטור ואם לאו לוקה ומתרפא וחוזר ולוקה כיצר נתחייב שתי מלקיות אמרו יכול הוא לקבל מ״ה כיון שלקה מ״ה נפטר אבל אם אמרוהו למלקות אחת והכוהו ג׳ או ט׳ או שלשים כמו האומד הרי זה מתרפא וחוזרין ואומרין אותו למלקו׳ שנייה עד שילקה לכל מלקיו׳ שהוא חייב בהן מי שאמרוהו וכשהתחיל ללקות נתקלקל מכח ההכאה בין בריעי בין במימי רגלים אין מכין אותו יותר שנ׳ ונלקה אחיך לעיניך כיון שנקלה פטור

אבל אם נתקלקל מן הפחד מקודם ההכאה אפילו נתקלקל משיצא מב״ד ללקות ואפי׳ מבערב הרי זה לוקה

כל האומר שאמרוהו אמרוהו לשתי מלקיות ולקה ונתקלקל בין בראשונה בין בשנייה פטור נפסקה הרצועה בשנייה פוטרין אותו נפסקה בראשונה נפטר ממלקות ראשונה ולוקה האומר השיני כפתוהו על העמוד ללקות וכרת את המיתרים וברח פטור ואין מחזירין אותו

כל מי שחטא ולקה חוזר לכשרותו שנ׳ ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך את כל מחוייבי כרת שלקו נפטרו מידי כריתן כהן גרול שחטא לוקה בשלשה כשאר כל העם וחוזר לגרולתו אבל ראש הישיבה שחטא מלקי׳ אותו ואינו חוזר לשרותו גם אינו חוזר להיות כאחר משאר הסנהררין שמעלין בקודש ולא מורידין

פרק שמונה עשר

אלו הן הלוקין כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו כרת ואין בו מיתת בית דין כגון אוכל חלב ודם וחמץ בפסח וכן כל העובר על לא תעשה שחייבי׳ עליו מיתה בידי שמי׳ כגון אוכל טבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וכן כל העובר על לאו שיש בו מעשה כגון אוכל בשר בחלב או לובש שעטנז אבל לאו שאין בו מעשה כגון הולך רכיל ונוקם ונוטר ונושא שמע שוא אינו לוקה כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כגון לא תנאף לא תעשה מלאכה בשבת אין לוקין עליו וכל לאו שניתן לתשלומין כגון לא תגזול ולא תגנוב אין לוקין עליו וכל לאו שניתק לעשה כגון לא תקח האם על הבנים לא תכלה פאת שרך אין לוקין עליו אלא אם לא קיים עשה שבהן

ועל לאו שבכללות אין לוקין עליו ושאר כל הלאוין שבתור׳ לוקין עליהן אי זהו לאו שבכללות זה לאו אחר שכולל עניינים הרבה כגון לא תאכלו על הרם

וכן אם נאמר לא תעשה רבר פלו׳ ופלו׳ הואיל ולא ייחר לו לאו לכל אחר ואחר מהן אין לוקין על כל אחר ואחר אלא אם כן חלק אותה בלאוין אחרים או נאמר מפי השמועה שנחלקו כיצר כגון זה שנ׳ אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל אינו לוקה על הנא והמבושל שתים אלא אחת

ובחרש הוא אומר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וחייב על שלשתן שלשה מלקיות מפי השמועה למרו שזה לחלק הרי נאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים ואע״פ שכלל כל העניינ׳ בלאו אחר הרי חלק אותם בלאוין אחרים ואמר לא תנחשו ולא תעוננו מלמר שכל אחר מהן בלאו בפני עצמו וכן כל כיוצא בזה

מי שלקה בב״ר על אסור כרת ולקה פעם שנייה על אותו כרת עצמו כגון שאכל חלב ולקה עליו ואכל הלב פעם שנייה ולקה עליו אם אכל פעם שלישית אין מלקין אותו אלא מכניסין אותו לכיפה והוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול לשכב בו ונותני׳ לו לחם צר ומי׳ לחץ עד שיצרו מעיו ויחלה ואחר כך מאכילין אותו שעורים עד שכריסו נבקעת מי שעבר על איסור כרת או מיתת ב״ר והתרו בו והרכין בראשו או שתק ולא קבל עליו התראה אין הורגין אותו כמו שביארנו ואין מלקין אותו חזר ועשה כך והתרו בו והרכין בראשו או שתק אין ממיתי׳ אותו ואין מלקין אותו חזר פעם שלישי׳ ועבר והתרו בו אע״פ שהרכין בראשו או שתק כונסין אותו לכיפה עד שימות וכל אלו שלא קבלו עליהן ההתראה מכין אותו מכת מררות הואיל וחטאו מכל מקום אפילו על איסור של דברי סופרים מכין אותו מכת מררות הגונב כלי שרת מן המקרש והמקלל והבועל ארמית אין בית רין נזקקין להן אלא הקנאין פוגעין בהן וכל שהורגן זכה וכן כהן ששמש בטומאה לא היו אחיו הכהנים מביאין אותו לבית רין אלא פרחי כהונה היו מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו בגיזרין גזירת הכתו׳ היא שאין ממיתין בית רין ולא מלקין את הארם בהוראת פיו אלא על פי שנים ערים וזה שהרג יהושע עכן ורור לגר עמלקי בהוראת פיהם הוראת שעה היתה או רין מלכות היה אבל הסנהררין אין ממיתין ולא מלקין המורה בעבירה שמא נטרפה רעתו ברבר זה שמא מן העמלין מרי נפש הוא המחכים למות שתוקעי׳ החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות שמא כך זה יבא ויאמ׳ רבר שלא עשה כרי שיהרג וכללו שלרבר גזירת מלך היא

פרק תשעה עשר

כל לא תעשה שיש בו כרת ואין בו מיתת בית רין שלוקין עליהן כ״א ואלו הן הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו ועל הנרה והאוכל חלב והאוכל רם והאוכל חמץ בפסח והאוכל ביום הכפורי׳ והעושה מלאכה ביום הכפורי׳

והאוכל הנותר והאוכל פיגול והטמא שאכל בשר קורש והטמא שנכנס לעזרה והשוחט קרשים בחוץ והמעלה קרשים בחוץ והמפטם את השמן והסך בשמן המשחה והמפטם את הקטורת

כל מחוייבי מיתה בירי שמים שהן בלא תעשה ויש בהן מעשה שלוקים עליהן יח׳ ואלו הן זר שאכל תרומה גרולה בין טהורה בין טמאה זר שאכל תרומת מעשר זר שאכל בכורים אחר שנכנסו לירושלם זר שאכל חלה האוכל טבל שלא הורם ממנו תרומה גרולה ותרומת מעשר האוכל עיסה שלא הורמה חלתה כהן טמא שאכל תרומה טהורה כהן שנכנס לקרש הקרשים שלא לעבורה כהן שיצא מן המקרש בשע׳ עבורה לוי שעבר בעבורת כהנים זר ששמש במקרש מחוסר בגרים הרי הוא כזר ולוקה אם עבר כהן טמא ששמש שתוי יין ששמש טבול יום ששמש מחוסר כפורים ששמש פרוע ראש ששמש קרוע בגרים ששמש אבל המשמש בלא קרוש ירים ורגלים אע״פ שהוא חייב מיתה אינו לוקה מפני שהיא מצות עשה וכן נביא שכבש נבואתו או שעבר על רברי עצמו והעובר על רברי נביא אע״פ ששלשתן במיתה אינו לוקה שהן באין מכלל עשה שנ׳ אליו תשמעון ולאו הבא מכלל עשה הרי הוא כעשה ואין לוקין עליו כל לא תעשה שבתורה

שאין בהן לא כרת ולא מיתת בית דין שלוקין עליהן קסח
ואו הן העושה צלם העושה צלם לנוי הפונה אל אלילים
באחד מן המעשים המקים מצבה הנוטע אילן במקדש
הנותן אבן משכית הנודר בשם עז הנשבע בשמה הנהנה
בה הבונה עיר הנדחת הנהנה ממנה העושה כחקות
הגוים הקוסם המעונן המנחש החובר הדורש אל
המתים המוחק שם וכיוצא בו כגון הורס אבן מן המזבח
או שורף עץ מן המקדש המכבה את המזבח העולה עליו
במעלות הנכנס לעזרה בבגדים טמאים זב וכיוצא בו
שנכנס להר הבי׳ המסיר ברי ארון המזיח חשן מעל האפוד
הקורע פי המעיל המקרי׳ על מזבח הזהב כהן שנכנס להיכל
שלא בשעת העבודה בעל מום שנכנס לשם שתוי שנכנס
לשם בעל מום ששמש ערל ששמש כהן שעבד בעבודת
הלוים כהן שנכנס למקדש פרוע ראש כהן שנכנס למקדש
קרוע בגדים המקדיש בעלי מומין השוחטן הזורק דמיהן
המקטיר אימוריהן המקריב קרבנות גוים בעלי מומין
המטיל מום בקדשים בזמן המקדש העובד בקדשים הגוזז
אותן המקטיר שאור או רבש העושה שירי מנחות מחמץ
המקרי׳ בלא מלח המקרי׳ אתנן או מחיר כלב הנותן שמן
על מנחת חוטא הנותן עליה לבונה הנותן שמן בקרבן
סוטה הנותן עליו לבונה המבדיל בחטאת העוף המימר
בקדשי מזבח האוכל בשר קודש שנטמא האוכל מפסולי
המוקדשין כהן שאכל בשר קדשי קדשים חוץ לעזרה זר
שאכל בשר קדשי קדשים אחר מתן דמים זר שאכל בשר
בכור כוהנת שנישאת לזר שאוכלת חזה ושוק אפי׳ לאחר
מיתת בעלה חללה שאכלה תרומה האוכל קדשים קלין
חוץ לירושלם האוכל קדשים קלים קודם זריקת דמים
האוכל בכור חוץ לירושלם האוכל מעשר שני אחר שראה
פני הבית חוץ לירושלם כהן שאכל בכורי׳ משנכנסו לירושל׳
קודם הנחה בעזרה כהן שאכל בכורים חוץ לירושלם אחר
שהונחו בעזרה האוכל מעשר שני שניטמא בירושל׳ קודם
שיפדה טמא שאכל מעשר שני הטהור בירושלם האוכל
מעשר שני באנינות וכן כל הקדשי׳ ערל שאכל בשר קודש
או תרומות האוכל ממנחת כהן וכן מכל דבר שהוא כליל
לאישים האוכל מבשר חטאות הנשרפות וכן מכל הטעון
שריפה השוחט פסח על החמץ השובר בו עצם בין
בראשון בין בשני המוציא מבשרו חוץ לחבורתו האוכל
מבשרו חוץ מחבורתו האוכל מבשרו נא או מבושל הנהנ׳
מן ההקדש במזיד האוכל טבל שעדיין לא הופרש ממנו
מעשר אפי׳ מעשר עני אע״פ שהורמו תרומותיו
האוכל מבשר נפש חיה שנגמר דינה לסקילה אע״פ שנשחט
האוכל בהמה טמאה האוכל עוף טמא האוכל דג טמא
האוכל שרץ העוף האוכל שרץ הארץ האוכל שרץ המים
האוכל רמש הארמ׳ אע״פ שאינו רבה האוכל תולעי׳ שבפירו׳
אחר שפירשו האוכל נבילה האוכל טריפה האוכל אבר מן
החי האוכל גיר הנשה האוכל בשר בחלב המבשל בשר
בחלב האוכל מתבואה חדשה קודם הבאת העומר המקריב
מנחה מתבואה חדשה קודם הבאת שתי הלחם האוכל
ערלה האוכל כלאי הכרם האוכל תערובת חמץ בפסח
האוכל חמץ אחר חצות המקיים חמץ ברשותו כגון שחמץ
עיסתו השותה יין נסך נזיר שאכל מגפן היין נזיר שגילח
נזיר שטמא למת המגלח את הנתק החותך סימני צרעת
או שכוואן באש העובר בנחל שנערף בו העגל הזורע ארץ
ישרא׳ בשביעית הזומר את האילן בשביעית הקוצר ספיח
בלא שנוי הבוצר בלא שנוי הזורע בשנת היובל הקוצר
בה בלא שנוי הבוצר בה בלא שינוי המכלה פאת שדה
ולא נתנה לעני המעולל כרמו ולא נתנה לעני המלקט
לקט ולא נתנו לעני המלקט פרט כרמו ולא נתנו לעני
הלוקח עומר השכחה ולא נתנו לעני הלוקח אם על בנים
ולא שלח האם הזורע כלאים בארץ בזרעים הזורע כלאי
הכרם בארץ המרכיב אילנות כלאים בכל מקום המרביע
בהמה כלאים בכל מקום המנהיג בכלאי׳ בכל מקום החוסם
בהמה בעת מלאכה בכל מקום השוחט אותו ואת בנו בכל

מקום הממשכן חבירו בידו ולא החזיר לו העבוט החובל
אלמנה ולא החזיר המשכון החובל כלים שעושין בהן אוכל
נפש עד חמס שאין בו תשלומין המכה חבירו הכאה
שאין בה שוה פרוטה בין סורר ומורה בעדות ראשונה
המוציא שם רע שנמצ׳ דברו שקר המקלל את חבירו בשם
הנשבע לשקר הנשבע לשוא המחלל נדרו היוצא חוץ
לתחום בשבת העושה מלאכה ביום טוב המקיף פאת
הראש המקיף פאת זקן השורט על מת הקורח ראשו על
המת הכותב כתובת קעקע הלובש שעטנז הקוצץ אילני
מאכל דרך השחתה איש שלבש מלבוש אשה אשה שלבש
מלבוש איש כהן שנטמא למת כהן שקדש אשה זונה
ובעלה שקדש גרושה ובעלה שקדש חללה ובעלה כהן
גדול שבעל אלמנה אע״פ שלא קדשה המחזיר גרושתו אחר
שנתקדשה הנושא זקוקה ליבם הבא על הקדשה ממזר
שנשא בת ישרא׳ ובעל׳ פצוע דכא שנשא בת ישרא׳ ובעל
המסרס איש וכן שאר זכרי בהמה חיה ועוף אונס שגירש
אנוסתו ולא החזירה המוציא שם רע שגירש אשתו ולא
החזירה הקרב אל העריות בדרך מדרכי הזנות אע״פ שלא
גילה ערוה וזהו החשוד על העריות המתחתן בגוים גר
עמוני שנשא בת ישרא׳ ובעל גר מואבי שנשא בת ישראל
ובעל מלך שהרבה נשים מלך שהרבה סוסים מלך שהרב׳
כסף וזהב נמצאו כל הלוקים רז׳ וסימן להן ילקו זרים

פרק עשרים

אין בית ד׳ עונשין באומד הדעת אלא על פי עדים בראיי׳
ברורה אפילו ראוהו העדים רודף אחר חבירו והתרו בו
והעלימו עיניהם או שנכנסו אחריו לחרבה ונכנסו אחריו
ומצאוהו הרוג ומפרפר והסיף מנטף דם ביד ההורג הואיל
ולא ראוהו בעת שהכהו אין בד׳ הורגין בעדות זו ועל זה
וכיוצא בו נאמ׳ ונקי וצדיק אל תהרוג וכן אם העידו
עליו שני שעבר ע״ז זה ראהו שעבר את החמה והתרה בו
וזה ראהו שעבר את הלבנה והתרה בו אין מצטרפין שנ׳
ונקי וצדיק אל תהרוג הואיל ויש שם צד לנקותו ולהיותו
צדיק אל תהרגהו כל מי שעשה דבר שחייבין עליו
מיתת בד׳ באונס אין בד׳ ממיתין אותו ואע״פ שהיה מצוה
שיהרג ואל יעבור אע״פ שחלל את ה׳ והוא אנוס אינו נהרג
שנ׳ ולנערה לא תעשה דבר זו אזהרה לבד׳ שלא יענשו את
האנוס איש שאנסוהו עד שבא על הערוה חייב מיתת בד׳
שאין קישוי אלא לדעת אבל האשה הנבעלת באונס אפי׳
אמר׳ אחר שנאנסה הניחו לי הרי היא פטורה מפני שיצרה
נתגבר עליה אסור לבית דין לחוס על ההורג
שלא יאמרו כבר נהרג זה ומה תולעת יש בהריגת האחר
ונמצאו מתרשלין בהריגתו שנ׳ ולא תחוס עינך ובערת
דם הנקי וכן אסור לבית דין לחוס על מי שנתחייב
קנס שלא יאמרו עני הוא זה שלא בכונה עשה אלא מגבין
ממנו כל שיש לו בלא חנינה שנ׳ ולא תחוס עינך
וכן בדיני ממונו׳ אין מרחמין על הדל שלא תאמר עני הוא
זה ובעל דינו עשיר הואיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו
אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד על זה הזהירה תורה
ודל לא תהדר בריבו ונאמר לא תשא פני דל אסור
להדר פני גדול כיצד הרי שבאו לפני׳ שנים לדין אחד חכם
גדול ואחד הדיוט לא תקדים לשאול בשלומו שלגדול ולא
תסביר לו פנים ולא תכבדנו כדי שלא יסתתמו טענותיו
שלאחר אלא אינו נפנה לאחד מהן עד שיגמר הדין שנ׳ לא
תהדר פני גדול אמרו חכמים אל תאמר עשיר הוא זה
בן גדולי׳ הוא זה היאך אבישנו ואראה בבשתו לכך נאמר
לא תהדר פני גדול באו לפניך שנים אחד כשר
ואחד רשע אל תאמר הואיל ורשע הוא וחזקתו משקר
וחזקת זה שאינו משנה בדבורו אטה הדין על הרשע על
זה נאמר לא תטה משפט אביונך בריבו אע״פ שהוא אביון
במצות לא תטה דינו לא תעשו עול במשפט זה
המעוות את הדין ומזכה את החייב ומחייב את הזכאי
וכן המענה את הדין ומאריך בדברים ברורים כדי לצער

אחר מבעלי דינין הרי זה בכלל עול הגס לבו בהוראה
וקופץ וחותך את הדי׳ קודם שיחקרהו בינו לבין עצמו עד
שיהא לו ברור כשמש הרי זה שוטה רשע וגס רוח כך צוו
חכמים הוו מתונין בדין וכן איוב הוא אומ׳ וריב לא ידעתי
אחקרהו כל דיין שבא לפניו דין והתחיל לדמותו
בדין פסוק שכבר ידע אותו ויש במדינה גדול ממנו בחכמ׳
ואינו הולך ונמלך בו הרי זה בכלל הרשעים שלבם גס
בהוראה ואמרו חכמים רעה על רעה תבא לו שכל
הדברים ומוצא בהן מגסות הרוח הן המביאות לידי עוות
הדין כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה
ומורה ועצומים כל הרוגיה זה שהגיע להוראה ואינו
מורה והוא שיהיה הדור צריך לו אבל אם ידע שיש לשם
ראוי להוראה ומנע עצמו מן ההוראה הרי זה משובח
וכל המונע עצמו מן הדין מונע ממנו איבה וגזל ושבועת
שוא והגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח תלמיד
אל יורה הלכה לפני רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש
פרסאות כנגד מחנה ישרא׳ אל תאמר שכל אלו
הדברים בדין שיש בו הוצאת ממון הרבה מזה ונתינתו
לזה לעולם יהי דין אלף מנה ודין פרוטה אחת שוין בעיני׳
לכל דבר אין הדיינין יושבין לדין בדין פחות משוה
פרוטה ואם הוזקקו לשוה פרוטה גומרין את דינו אפילו
לפחות משוה פרוטה כל המטה משפט אחד מישרא׳
עובר בלאו אחד שנ׳ לא תעשו עול במשפט ואם היה
גר עובר בשני לאוין שנ׳ לא תטה משפט גר ואם היה
יתום עובר בשלשה לאוין שנ׳ משפט גר יתום

פרק אחד ועשרים

מצו׳ עשה לשפוט השופט בצדק שנ׳ בצדק תשפוט עמיתך
אי זהו צדק המשפט זו השויית שני בעלי דינין בכל דבר
לא יהא אחד מדבר כל צרכו ואחר אומר לו קצר דבריך
ולא יסביר פנים לאחד וידבר לו רכות וירע פניו לאחר
וידבר לו קשות שני בעלי דינין שהיה אחד
מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזויין
אומר למכובד או הלבישהו כמות עד שתדון עמו או לבוש
כמותו עד שתהיו שוין ואחר כך תעמדו בדין לא יהיה
אחד יושב ואחד עומד אלא שניהם עומדים ואם רצו בית
דין להושיב את שניהם מושיבין ולא ישב אחד למעלה
ואחד למטה אלא זה בצד זה בדא בשעת משא
ומתן אבל בשעת גמר דין שניהם בעמידה שנ׳ ויעמד העם
על משה ואי זהו גמר דין איש פלו׳ אתה זכאי איש פלו׳
אתה חייב בדא בבעלי דינין אבל העדים לעולם
בעמידה שנ׳ ועמדו שני האנשים תלמיד חכם
ועם הארץ שבאו לדין מושיבין את החכם ואומר לעם
הארץ שב אם לא ישב אין מקפידין על כך ולא יקדים
התלמיד כשיבוא לדין וישב לפני רבו כשרוצה לדון לפניו
ואם היה קובע לו זמן ובא זמנו מותר כבר
נהגו כל בתי דיני ישרא׳ מאחר התלמוד בכל הישיבות
שמושיבין בעלי דינין ומושיבין העדי׳ כדי לסלק המחלוקת
שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם היו
לפני הדיינים בעלי דין הרבה מקדימין את דין היתום לדי׳
האלמנה שנ׳ שפטו יתום ריבו אלמנה ודין אלמנה קודם
לדין תלמיד חכם ודין תלמיד חכם קודם לדין עם הארץ
ודין האשה קודם לדין האיש שבשת האשה מרובה

אסור לדיין לשמוע דברי אחד מבעלי דינין קודם
שיבוא חבירו או שלא בפני חבירו ואפילו דבר אחד אסור׳
שנאמר שמוע בין אחיכם וכל השומע מאחד עובר בלא
תעשה שנאמר לא תשא שמע שוא ובכלל לאו זה אזהרה
למקבל לשון הרע ומספר לשון הרע ומעיד עדות שקר
וכן בעל דין מוזהר שלא ישמיע דבריו לדיין קודם שיבא
בעל דין חבירו וגם על זה וכיוצא בו נאמר מדבר שקר
תרחק לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן
היה מכיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם ואם אינו
מכיר בלשונם כדי להשיב להם יעמוד התורגמן להודיע

אותם פסק הדין ומאי זה טעם חייב זה וזכה זה צריך
הדיין לשמוע טענות בעלי דינין ולשנות טענותיהן שנאמ׳
ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת ומצדק
את הדין בלבו ואחר כך חותכהו מניין לדיין שלא
יעשה מליץ לדבריו שנאמר מדבר שקר תרחק לא יאמר
מה שנראה לו וישתוק ולא ילמד אחד מבעלי דינין
טענה כלל אפילו הביא עד אחד לא יאמר לו אין מקבלין
עד אחד אלא יאמ׳ לנטען הרי זה העיד עליך הלואי שיודה
ויאמר אמת העיד עד שיטען הוא ויאמר עד אחד הוא
ואינו נאמן עלי וכן כל כיוצא בזה ראה הדיין זכות
לאחד מהן ובעל דין מבקש לאמרה ואינו יודע לחבר הדברי׳
או שראהו מצטער להציל עצמו בטענ׳ אמת ומפני החימה
והכעס נסתלק ממנו או נשתבש מפני הסכלו׳ הרי זה מותר
לסעדו מעט ולהבינו תחילת הדבר משום פתח פיך לאלם
וצרי׳ להתיישב בדבר זה הרבה שלא יהיה כעורכי הדיינין

פרק שנים ועשרים

שני׳ שבאו לפני׳ לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע
את דבריהם או משתשמע את דבריה׳ ואי אתה יודע להיכ׳
הדין נוטה אתה רשאי לומר להם איני נזקק לכם שמא
יתחייב הקשה ונמצא רודף אחר הדיין אבל משתשמע
את דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר
איני נזקק לכם שנאמר לא תגורו מפני איש שלא תאמר
איש פלו׳ רשע הוא שמא יהרוג את בני שמא ידליק את
גדישי שמא יקצץ נטיעותי ואם היה ממונה לרבים חייב
להזקק להם וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו
וראה זכו׳ לעני וחובה לעשיר אם שתק הרי זה עובר משום
לא תגורו מפני איש ועל זה נאמר מדבר שקר תרחק
ומניין לדיין שלא יושיב תלמיד בור לפניו תלמוד
לומר מדבר שקר תרחק ומניין לתלמיד שראה רבו
שטועה בדין שלא יאמ׳ אמתין לו עד שיגמר הדי׳ ואסתרנו
ואבננו כדי שיקרא הדין על שמי ת׳ל מדבר שקר תרחק
מצוה לומר לבעלי דינים בתחילה בדין אתם
רוצים או בפשרה אם רצו בפשרה עושין ביניהן פשרה
וכל בית דין שעושין פשרה תמיד הרי זה משובח ועליו
נאמר משפט שלום שפטו בשעריכם אי זהו משפט שיש
עמו שלום הוי אומ׳ זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד
עושה משפט וצדקה לכל עמו אי זהו משפט שיש עמו
צדקה הוי אומר זה ביצוע והיא הפשרה בדא
קודם גמר דין אעפ׳ ששמע דבריהם וידע להיכן הדין נוטה
מצוה לבצוע אבל אחרי שגמר הדין ואמר איש פלו׳ אתה
זכאי איש פלו׳ אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהן
אלא יקוב הדין את ההר אעפ׳ שרצו בעלי הדין
בפשרה בבי׳ דין יש להם לחזור ולתבוע את הדין עד שיקנו
מיד שניהם יפה כח פשרה מכח הדין ששני הדיוטות שדנו
אין דיניהן דין ויש לבעלי דיני׳ לחזור בהן ואם עשו פשרה
וקנו מידן אין יכולין לחזור בהן אסור לאחד מן
הדיינים כשיצא מבית דין לומר אני הוא המזכה או המחיי׳
וחבירי חולקי׳ עלי אבל מה אעשה שהם רבו עלי ואם אמר
כן הרי הוא בכלל הולך רכיל מגלה סוד ומעשה בתלמיד
אחד שהוציא דברי׳ שנאמרו בבית המדרש לאחר כב שנה
והוציאוהו בד׳ מבית המדרש והכריזו עליו זה מגלה סוד
הוא שאל אחד מבעלי דינים לכתוב לו פסק דין
כותבין לו כך בא פלו׳ לבית דין שלפלו׳ עם פלו׳ בעל דינו
שטענו בכך ויצא זכאי או חייב ונותנין לו ואין מזכירין
שם המזכין ולא שם המחייבי׳ אלא בית דין שלפלני מדבריה׳
נזדכה פלני כך היה מנהגם של אנשי ירושלם מכניסין
בעלי דינין ושומעים דבריהם וטענותיהן ומכניסין העדים
ושומעין דבריהם ומוציאי׳ כל אדם לחוץ והדייני׳ נושאים
ונותנים ביניהם בדבר וגומרי׳ את הדבר ואחר כך מכניסי׳
בעלי דינין וגדול שבדיינים אומ׳ איש פלו׳ אתה זכאי איש
פלו׳ אתה חייב כדי שלא ידע אחד מבעלי דינין אי זה דיין
הוא מי שזכה אותו ולא אי זה דיין הוא שחייבו דיין

שהוא יורע בחבירו שהוא גולן או רשע אסו להצטרף עמו
שנאמ מרבר שקר תרחק וכך היו נקיי הרעת שבירושלם
עושין אין יושבין ברין ער שירעו עם מי הם יושבים ולא
חותמים את השטר ער שירעו מי חותם עמהם ולא נכנסי
לסעורה ער שירעו מי מיסב עמהן

פרק שלשה ועשרים

לא תקח שחר אין צריך לומר לעות את הרין אלא אפי לזכו
את הזכאי ולחייב את החייב אסור ועובר בלא תעשה והרי
הוא בכלל ארור לוקח שוחר וחייב להחזיר השוחר
כשיתבענו הנותן וכשם שהלוקח עובר בלא תעשה
כך הנותן שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול כל דיין
שיושב ומגרל מעלתו כרי להרבות שכר לחזניו ולסופריו
הרי הוא בכלל הנוטי אחרי הבצע וכן עשו בני שמוא ולכך
נאמר להם ויטו אחרי הבצע ויקחו שחר ולא שחר ממון
בלבר אלא אפי שוחר רברים ומעשה ברין אחר
שהיה עולה ברוגית קטנה לעבור בנהר ופשט אחר ידו
וסייעו בעלייתו והיה לו רין ואמר לו הריין הריני פסול לך
לרין ומעשה באחר שהעביר אברה נוצה שלעוף מעל
רדיר הריין ואחר כסה רוק מלפני הריין ואמר לו הריני
פסול לך לרין ומעשה באחר שהביא מתנה אחת
ממתנות כהנה לריין כהן ואמר לו פסול אני לך לרון
ומעשה בארים אחר שלריין שהיה מביא לו תאנים מתוך
שרהו מערב שבת לערב שבת פעם אחת הקרים והביא
בחמישי בשבת מפני שהיה לו רין ואמר לו הריין הריני
פסול לך לרין אעפ שהתאני משל ריין הואיל והביאן שלא
בזמנם נפסל לו לרין כל ריין ששאל שאלה פסול
לרין לזה שהשאילו ברא כשלא היה לו לריין להשאיל
אבל היה לו להשאיל כשר שהרי גם זה שואל ממנו
כל ריין שנוטל שכרו לרון ריניו בטילי והוא שלא יהיה שכר
הניכר אבל אם היה עוסק במלאכתו ובאו לפניו שנים
לרין ואמר להן תנו לי מי שיעשה תחתי ער שארון לכם או
תנו לי שכר בטלתי הרי זה מותר והוא שיהיה הרבר ניכר
שהוא שכר הבטלה בלבר ולא יותר ויטול משניהם בשוה
זה בפני זה כגון זה מותר אסור לריין לרון למי
שהוא אוהבו אעפ שאינו שושבינו ולא ריעו אשר כנפשו
ולא למי ששונאו אעפ שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו אלא
צריך שיהיו שני בעלי רינים שוין בעיני הריינים ובלבם
ואם לא היה מכיר את אחר מהן ולא מעשיו אין לך ריין
צרק כמוהו כל שני תלמירי חכמים ששונאים זה
את זה אסורין לישב ברין זה עם זה שרבר זה גורם ליציא
משפט מעוקל מפני השנאה שביניהן רעת כל אחר נוטה
לסתור רברי חבירו לעולם יראה ריין עצמו כאינו חרב
מונחת לו על צוארו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו וירע את
מי הוא רן ולפני מי הוא רן ומי עתיר להפרע ממנו אם
נטה מקום האמת שנ אלהים נצב בערת אל ואומר רעו מה
אתם עושים כי לא לארם תשפוטו כי אם לה כל ריין
שאינו רן רין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישרא
וכל ריין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כרין הקבה גובה ממנו
נפשות שנאמר וקבע את קובעיהם נפש וכל ריין שרן
רין אמת לאמתו אפי שעה אחר כאלו תקן את כל העולם
כולו וגורם לשכינה שתשרה בישרא שנאמר אלהים נצב
בערת א ושמא יאמר הריין מה לי ולצרה הזאת תל ועמכם
ברבר המשפט אין לריין אלא מה שעיניו רואות
ולעולם יהיו בעלי רינין לפניך כרשעים ובחזקת שכל אחר
מהן טוען שקר ורון לפי מה שתראה מן הרברי וכשיפטרו
מלפניך יהיו בעיניך כצריקים כשקבלו עליהם את הרין
ורון כל אחר מהם לכף זכות

פרק ארבעה ועשרים

ישלריין לרון ברינים ממונות על פי הרברים שרעתו נוטה
להן שהן אמת והרבר חזק בלבו שהוא כן אעפ שאין שם
ראייה ברורה ואי צריך לומ אם היה יורע בוודאי שהרבר
כן הוא שהוא רן כפי מה שירע כיצר הרי שנתחייב אדם
שבוע בבית רין ואמ לריי ארם שהוא נאמן אצלו ושרעתו
סומכת על רבריו שזה האיש חשור על השבועה יש לריין
להפוך השבוע על שכנגרו וישבע ויטול הואיל וסמכה רעתו
שלריין על רברי זה אפי היתה אשה או עבר נאמנים אצלו
הואיל ומצא הרבר חזק ונכון בלבו סומך עליו ורן ואין
צריך לומ אם ירע הוא עצמו שזה חשור וכן אם יצא שטר
חוב לפניו ואמר לו ארם שסמך עליו אפילו אשה או קרוב
זה פרוע הוא אם סמכה רעתו על רבריו יש לו לומר לזה
לא תפרע אלא בשבוע או אם היה עליו שטר חוב לאחר תן
לזה שלא נפגם שטרו כלל ויניח זה שנפגם שטרו ברברי
האחר או ישליך השטר בפניו ולא ירון בו כפי מה שיראה
וכן מי שבא וטען שיש לו פקרון אצל פלו שמת בלא צואה
ונתן סימנין מובהקין ולא היה זה הטוען רגיל להכנ בבית
זה האיש שמת אם ירע הריין שזה המת אינו אמור להיות
לו חפץ זה וסמכה רעתו שאין זה החפץ שלמת מוציאו מן
היורשי ונותנו לזה האמר בו ונתן סימני וכן כל כיוצ בזה
שאין הרבר מסור אלא ללבו שלריין לפי מה שייראה לו שהוא
רין האמת אם כן למה הצריכה תורה שני ערים
שבזמן שיבואו לפני הריין שני ערי ירון על פי ערותן אעפ
שאינו יורע אם באמת העירו או בשקר כל אלו הרברים
הן עיקר הרין אבל משרבו בתי רינין שאינן הגונין
ואפי יהיו הגונים במעשיהן ואינן חכמי כראוי ובעלי בינה
הסכימו רב בתי ריני ישרא שלא יהפכו שבועה אלא בראיי
ברור ולא יפגמו שטר ויפסירו חזקתו בערו אשה או פסול
וכן בשאר כל הרינין ולא ירון הריין בסמיכת רעתו ולא
בירי עתו כרי שלא יאמר כל הריוט לבי מאמין לרברי זה
ורעתי סומכת על זה וכן אין מוציאין מן היתומים
אלא בראייה ברורה לא ברעת הריין ולא באומרן המת או
הטוען ואעפכ אם העיר ארם נאמן ברבר מכל הרברים
ונטתה רעת הריין שאמת הוא אומר ממתין ברין ואינו
רוחה ערותו ונושא ונותן עם בעלי רינין ער שיורו לרברי
העד או יעשו פשרה או יסתלק מן הרין ומניין
לריין שהוא יורע ברין שהוא מרומה שלא יאמר אחתכנו
ויהיה הקולר תלוי בצוארי הערי תלמור לומר מרבר שקר
תרחק כיצר יעשה ידרוש בו ויחקו הרב בהרישה ובחקיר
של ריני נפשות אם נראה לו לפי רעתו שאין בו רמאות
או שאין רעתו סומכת על רברי הערים אעפ שאינו יכול
לפסלן או שרעתו נוטה שבעל רין זה רמאי ובעל ערמה
והשיא את הערי אעפ שהם כשרי ולפי תומם העירו הטעם
או שנראה לו מכלל הרברים שיש שם רברים אחרים
מסותרין ואינן רוצים לגלותן כל אלו הרברים וכיוצא בהן
אסור לו לחתוך אותו הרין אלא יסלק עצמו מרי זה וירוננו
מי שלבו שלם ברבר והרי הרברים מסורין ללב והכתו אומ
כי המשפט לאלהים הוא יש לבית רין להלקות מי שאינו
מחוייב מלקות ולהרוג מי שאינו מחוייב מיתה ולא לעבור
על רברי תורה אלא לעשות סייג לתורה וכיון שרואים בית
רין שפרצו העם ברבר יש להן לגרור ולחזק הרבר
כפי מה שיראה להם הכל הוראת שעה לא שיקבע הלכה
לרורות מעשה והלקו ארם שבעל אשתו תחת אילן
ומעשה באחר שרכב על הסוס בשבת בימי יוונים
והביאוהו לבית רין וסקלוהו ומעשה ותלה שמעון בין
שטח שמונים נשים ביום אחר באשקלון ולא היו שם כל
דרכי הרישה והחקירה וההתראה ולא בערות ברורה אלא
הוראת שעה כפי מה שראה וכן יש לבית רין בכל
מקום ובכל זמן להלקות ארם ששמועתו רעה והעם
מרננים עליו שהוא עובר על העריו והוא שיהיה קול שאינו
פוסק כמו שביארנו ולא יהיו אלו אויבים ידועים שמוציאין
עליו שמועה רעה וכן מבזין את זה ששמועתו רעה ומחרפי
את יולרתו בפניו וכן יש לריין תמיר להפקיר ממון
שיש לו בעלים ומאבר ונותן כפי מה שיראה לגרור פרצות
הרת ולחזק הברק או לקנוס אלם זה והרי הוא אומ בעזרא
וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים

יחרס כל הכושו מיכן שהפקר בית דין הפקר
וכן יש לדיין לנדו ולהחרים מי שאינו בן נידוי כדי לגדור
פרץ כפי מה שיראה לו והשעה צריכה לכך ויאמר שנידוהו
והחרימוהו על רעתו ויפרסם חטאו ברבים שנאמר אורו
מרוז אמר מלאך ה אורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה
וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו
ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולהשביעו באהים בעל כרחו
שלא יעשה או שלא עשה שנאמר ואריב עמם ואקללם
ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באהים וכן
יש לו לכפת ידים ורגלים ולאסור בבית האסורים ולדחוף
ולסחוב על הארץ שנאמר הן למות הן לשרוש הן לענוש
נכסין ולאסורין כל אלו הדברים לפי מה שיראה
הדיין שזה ראוי לכך ושהשעה צריכה לכך ובכל יהו מעשיו
לשום שמים ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו שהרי הוא
דוחה את לא תעשה שלדבריהם וכל שכן כבוד בני אברהם
יצחק ויעקב המחזיקים בתורת האמת שיהיה זהיר שלא
יהרס כבודם אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד שכל המבזה את
התורה גופו מחולל על הבריות והמכבד את התורה גופו
מכובד על הבריות ואין כבוד התורה אלא לעשות על פי חוקיה
ומשפטיה

פרק חמשה ועשרים

אסור לדיין לנהוג בשררה על הצבור ובגסות הרוח אלא
בענוה ויראה וכל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור
שלא לשום שמים נענש ואינו רואה לו בן תלמיד חכם שנ
לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב וכן
אסור לו לנהוג בהן קלות ראש אעפ שהן עמי הארץ ולא
יפסיע על ראשי עם הקודש אעפ שהן הדיוטות ושפלים
בני אברהם יצחק ויעקב הם וצבאות ה שהוציא מארץ
מצרים בכח גדול וביד חזקה וסובל טורח הצבור
ומשאן כמשה רבינו שנא בו כאשר ישא האומן את היונק
והרי הוא אומ ואצוה את שופטיכם זו אזהרה לדיין שיסבו
את הצבור כאשר ישא האומן את היונק צא ולמד
ממשה רבן שלכל הנביאים כיון ששלחו הקבה במצרים
ונאמר ויצום אל בני ישראל אמרו מפי הקבלה שאמר להם
למשה ולאהרן על מנת שיהיו מקללין אתכם וסוקלין אתכם
באבנים כדרך שנצטוה הדיין לנהוג במצוה זו כך
נצטוו הצבור לנהוג כבוד בדיין שנאמר ואצוה אתכם זו
אזהרה לצבור שתהיה אימת הדיין עליהן ולא יתבזה
בפניהם ולא ינהג קלות ראש בעצמו כיון שנתמנה
אדם פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה
כדי שלא יתבזה בפניהם אם המלאכה ברבים אסורה עליו
קל וחומר לאכול ולשתות ולהשתכר בפני רבים ובכניסת
עמי הארץ ובסעודת מרעות אוי להם לאותן הדיינין שנהגו
בכך מעלבון תורת משה שבזו דיניה והשפילוה עד ארץ
והגיעוה עד עפר וגרמו רעה להן ולבני בניהן בעולם הזה
ולעולם הבא אסור לנהוג קלות ראש בשליח בד והרי
השליח נאמן כשנים לעניין הנידוי שאם אמר פלו הקלני
או הקלה הדיין או לא רצה לבוא לדין משמתין אותו על
פיו אבל אין כותבין פיתחא עליו עד שיבואו שנים ויעידו
שנמנע לבוא ואין שליח בית דין חייב באמירת הדברי
משום לשון הרע וכל המצער שליח בד יש לבית דין רשות
להכותו מכת מרדות שליח שאמר פלו שלחני בשם
אחר מן הדיינים ולא רצה בעל דין לבוא אין כותבין עליו
פיתחא שלשמתא עד שיאמר משם שלשתן בדא
שהלך השליח ביום שאינו ידוע לישיבת הדיינים אבל
ביום הידוע שהדיינים יושבים בו לדין הכל יודעים שכל
הדיינים מקובצי ואעפ שבא השליח בשם אחד כאילו בא
בשם שלשתן מי ששלחו לו בית דין לבוא ולא בא
לדין מנדין אותו וכותבין עליו פיתחא ונותן שכר הסופר
ובעת שיבא קורעין הפתחא כתבו לו פיתחא מפני שלא
קבל הדין כיון שאמר הריני מקבל הדין קורעין נדויו
קבעו לו בד זמן שיבוא היום ולא בא כל אותו היום כותבי
עליו פיתחא לערב בדא כשהיה במדינה ומרד ולא בא
אבל אם היה בכפרי ויוצא ונכנס קובעי לו זמן שני וחמישי
ושני ואם שלם יום שני ולא בא אין כותבי עליו פיתחא עד
למחר אין קובעין זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי מפני
שהעם טרודין במועדות ולא בערב שבת ולא בערב יט
אבל קובעין בניסן שיבוא אחר ניסן ובתשרי שיבוא אחר
תשרי אבל לא קובעין בערב שבת שיבוא אחר השבת
מפני שהכל טרודין בערב שבת מי שהוא במדינה
והלך שליח בד ולא מצאו אין קובעין לו זמן עד שימצא
השליח ואמר לו היה בכפר חוץ למדינה אם דרכו
לבוא באותו היום אומר השליח אפי לאחר מן השכני אפי
האשה אם יבא פלו הודיעוהו שבד קבעו לו זמן שיבוא
היום לבד ואם לא בא מנדין אותו לערב בדא כשאין
הדרך שדרכו לילך בה על מקום בד אבל אם דרכו עליהן
אין מנדין אותו עד שיודיעו השלי בעצמו שמא לא אמרו
לו השכנים שהרי הם אומרין דרכו על פתח בד וכבר הלך
אליהם ונפטר וכן אם לא בא במדינה עד למחר אין
סומכין על השכנים שמא שכחו ולא אמרו לו מי
שבא לבד וקבל הדין ואמרו לו לשלם והלך ולא שלם אין
מנדי אותו עד שיתרו בו שני וחמישי ושני ואחר כך מנדי
אותו עד שיתן מה שהוא חייב ואם עמד שלשים יום ולא
תבע להתיר נדויו מחרימין אותו

פרק ששה ועשרים

כל המקלל דיין מדייני ישראל עובר בלא תעשה שנ אלהים
לא תקלל וכן אם קלל הנשיא אחד ראש הסנהדרין הגדו
או המלך הרי זה עובר בלא תעשה שנא ונשיא בעמך לא
תאור ולא דיין ונשיא בלבד אלא כל המקלל אחד מישרא
לוקה שנ לא תקלל חרש ולמה נאמר חרש שאפילו זה
שהוא אינו שומע ולא נצטער בקללה זו לוקה על קללתו
ויראה לי שהמקלל את הנכלם לוקה הרי הוא כחרש
המקלל את המת פטור הואיל ומקלל כל אדם
מישרא חייב למה ייחד לאו על דיין ולאו על נשיא לחייבו
שתים נמצאת למד שהמקלל אחד מישרא בין איש
בין אשה בין גדול בין קטן לוקה אחת ואם קלל דיין
לוקה שתים ואם קלל נשיא לוקה שלש וכן נשיא
שקלל אביו חייב משום ארבעה שמות שלשה שלכל אדם
ואחד משום האב המקלל עצמו לוקה כמי שקלל
אחרים שנ השמר לך ושמור נפשך ואחד המקלל עצמו
או חבירו או נשיא או דיין אינו לוקה עד שיקלל בשם מן
השמות כגון יה ואהים ושדי וכיוצא בהן או בכנוי מן
הכנויים כגון חנון וקנא וכיוצא בהן הואיל והוא חייב אם
קלל בכל הכנויים כך אם קלל בכל לשון חייב שהשמות
שקוראין בהן הגוים להקבה הרי הן ככל הכנויים וארור בו
שבועה בו קללה בו נידוי אינו לוקה עד שיתרו בו
בפני עדים כשאר כל חייבי לאוין אבל אם לא היתה שם
התראה או שקלל בלא שם ובלא כינוי כגון שאמ ארור פלו
או שהיתה הקללה באה מכלל הדברים כמו שאמר אל יהי
פלו ברוך לה או אל יברכהו א וכיוצ בדברי או אינו לוקה
אף על פי שאינו לוקה אם חרף תלמיד חכם מנדין אותו
ואם רצו הדיינים להכותו מכת מרדות מכין ועונשין אותו
כמי מה שיראו שהרי בזה את הזקן ואם חרף עם הארץ
עונשין הדיינים בדבר כפי מה שהשעה צריכה לו לפי
המחרף ולפי זה שנתחרף אף על פי שיש לו לדיין
או לנשיא למחול על כבודו אינו יכול למחול על קללתו וכן
שאר העם אף עפ שמחל את המקולל מלקין את המקלל
שכבר חטא ונתחייב אבל מי שנתחייב נידוי מפני
שהקפיד בד ורצו בית דין למחול על כבודן ולא נדוהו
הרשות בידן והוא שלא יהיה בדבר הפסד בכבוד הבורא
כגון שהיו העם מבעטין בדברי תורה ובדייני הוא ופקרו
העם בדבר צריכין לחזק ולענוש כפי מה שיראה להם
כל הדן בדייני גוים ובערכאו שלהן אף ע פי שהיו דיניהם
כדיני ישרא הרי זה רשע וכאלו חרף וגדף והרים יד בתור
משה רבינו שנ ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

לפניהם ולא לפני גוים לפניהם ולא לפני הריוטות היתה יד הגוים תקיפה ובעל דינו אלם ואינו יכול להוציא ממנו בדייני ישראל יתבענו לדייני ישראל תחילה אם לא רצה לבוא נוטל רשות מבי דין ומציל בדיני גוים מיד בעל דינו

בריך רחמנא דסייען

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצות שלש מצוות עשה וחמש מצות לא תעשה וזהו פרטן א להעיד לבית דין למי שיש לו עדות ב לדרוש ולחקור העדים ג שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו בדיני נפשות ד שלא יקום דבר בעד אחד ה שלא יעיד בעל עבירה ו שלא יעיד קרוב ז שלא יעיד בשקר ח לעשו׳ לעד זומם כאשר זמם וביאור מצות אלו בפרקי׳ אלו

פרק ראשון

העד מצוה להעיד בב״ד בכל עדות שיודע בין בעדו׳ שיחיי׳ בה את חבירו בין בעדו׳ שיזכהו בו והוא שיתבענו להעיד בדיני ממונות שנ׳ והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו היה העד חכם גדול והיה בבית דין פחות ממנו בחכמה הואיל ואין כבודו שילך לפניהם עשה שלכבוד תורה עדיף ויש לו להמנע בד״א בעדות ממון אבל בעדות שמפרי׳ בה מן האיסור וכן בעדות נפשו׳ או מכות הולך ומעיד שנ׳ ואין חכמה לנגד ה׳ כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב כהן גדול אינו חייב להעי׳ אלא עדות שהוא למלך ישרא׳ בלבד הולך לבית דין הגדול ומעיד בה אבל בשאר העדיות פטור

מצות עשה לדרוש את העדים ולחקרן ולהרבות בשאלתן ומדקדקין עליהן ומסייעי׳ אותן מעניי׳ לעניין בעת השאלה כדי שישתוקו או יחזרו בהן אם יש בעדותן דופי שנ׳ ודרש וחקרת ושאלת היטב וצריכין הדיינים להזהר בעת חקירת העדי׳ באי זה שבוע באי זו שנה באי זו חדש בכמה בחדש באי זה יום מיום השבת ובכמה שעות ביום ובאי זה מקום אפילו אמר היום הרגו או אמש הרגו שואלין להן באי זה שבוע באי זו שנה באי זה חדש בכמה בחדש באי זה יום באי זו שעה ומכלל החקירות יתר על השבע׳ השוות בכל שאם העידו עליו שעבד ע״ז שואלין להן את מה עבד ובאי זו עבודה עבד העידו שחילל את השבת שואלין אותן אי זו מלאכה עשה והיאך עשה העידו שאכל ביום הכפורים שואלין אותן אי זה מאכל אכל וכמה אכל העידו שהרג את הנפש שואלין אותן במה הרגו וכן כל כיוצא בזה הרי הוא מכלל החקירות החקירות והדרישות הן הדברים שהן עיקר העדות ובהן יתחייב או יפטר והן כונת המעשה שעשה וכיון הזמן וכיון המקו׳ שבהן יזומו העדים או לא יזומו שאין אנו יכולים להזים העדים עד שיכוונו הזמן והמקום ועוד מרבין לבדוק העדים בדברים שאינן עיקר בעדות ואינה תלוייה בהן והם הנקראים בדיקות וכל המרבה בבדיקות הרי זה משובח

כיצד הן הבדיקות הרי שהעידו עליו שהרג ונחקרו בשבע חקירות שמנינו שהן בכוונת הזמן וכוונת המקום ונדרשו בכוונת המעשה וכוונו הכלי שהרגו בו בודקי׳ אותן עוד ואומ׳ להן מה היה לובש הנהרג או ההורג בגדים לבני׳ או שחורים עפר הארץ שנהרג עליה לבן או אדום וכיוצא בהן הם הבדיקות מעשה שאמרו העדים הרגו במקום פלו׳ תחת התאנה ובדקו העדים ואמרו להם תאנים שלה שחורות היו או לבנות עוקצין שלאותם התאנים ארוכו׳ היו או קצרות וכל המרבה בבדיקו׳ וכיוצ׳ בהן הרי זה משובח

פרק שני

מה בין חקירות ודרישות לבדיקות בחקירות ודרישות אם כיון האחד את עדותו והשני אומר איני יודע עדותן בטילה אבל בדיקות אפי׳ שניהן אומ׳ אין אנו יודעין עדותן קיימת ובזמן שהן מכחישין זה את זה אפי׳ בבדיקו׳ עדותן בטילה כיצד העידו שהרג זה את זה ואמר האחד כשנחקר בשבוע פלני בשנ׳ פלו׳ בחדש פלו׳ בכך וכך בחדש ברביעי׳ בשבת בשש שעו׳ ביום במקו׳ פלו׳ הרגו וכן כשדרשו במה הרגו אמר הרגו בסייף וכן העד השני כיון עדותו בכל חוץ מן השעות שאמר איני יודע בכמה שעות היה ביום או שכיון את השעה ואמר איני יודע במה הרגו ולא הבנתי בכלי שהיה בידו הרי עדותן בטילה אבל אם כיונו הכל ואמרו להן הדייני׳ כליו היו שחורים או לבנים ואמרו אין אנו יודעים ולא שמנו לבינו לדברים אלו שאין להן ממש הרי עדותן קיימת אמר אחד כלים שחורים היה לבוש והשני אמר לא כן אלא לבנים היה לבוש הרי עדותן בטילה וכאילו אמר אחד ברביעי׳ בשבת והשני בחמישי שאי׳ כאן עדות או שאמ׳ האחד בסייף הרגו והשני אמ׳ ברומח שאין כאן עדות שנ׳ נכון הדבר וכיון שהכחישו זה את זה מכל הדברים אין זה נכון היו העדים מרובי׳ שנים מהן כונו עדותן בחקירות ובדרשות והשלישי אומר איני יודע תתקיים העדות בשנים ויהרג אבל אם הכחיש את שניהן אפי׳ בבדיקות עדותן בטלה עד אחד אומר ברביעי בשבת בשנים לחדש והשני אומר ברביעי בשבת בשלשה לחדש עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע בד״א עד חצות החדש אבל אחר חצות החדש כגון שאמ׳ האחד ביו׳ בחדש והשני אומ׳ ביו׳ בחדש אע״פ שכיונו שניהם יום אחד מימי השבת עדותן בטלה שאין חצי החדש בא וכבר ידעו הכל אימתי היה ראש החדש אמר האחד בשלשה והשני אומר בחמשה עדותן בטלה אמר עד אחד בשתי שעות ביום והשני אומר בשלש שעות היה עדותן קיימת שדרך העם לטעות בשעה אחת אבל אם אמר האחד בשלש שעות והשני אומר בחמש עדותן בטילה אמר עד אחד קודם הנץ החמה ואחר אומר בהנץ החמה עדותן בטילה אע״פ שהוא שעה אחת שהדבר ניכר לכל וכן אם נחלקו בשקיעתה

פרק שלישי

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנ׳ משפט אחד יהיה לכם אבל אמרו חכמים כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אין עידי ממון צריכין דרישה וחקירה

כיצד אמרו העדים בפנינו הלוה זה את זה מנה בשנה פלו׳ אע״פ שלא כוונו את החדש ולא את המקום שהלוה בו ולא את המנה אם היה ממטבע פלו׳ או ממטבע פלוני עדותן קיימת בד״א בהודאות והלואות מתנות ומכירו׳ וכיוצא בהן אבל בדיני קנסות צריכין דרישה וחקירה ואין צריך לומר במלקות ובגלות וכן אם ראה הדיין שהדין מרומה וחשש לו צריך דרישה וחקירה אם הכחישו העדים זה את זה בדרישו או בחקירות עדותן בטילה ואם הכחישו זה את זה בבדיקות עדותן קיימת כיצד אחד אומר בניסן לוה ממנו והשני אומר לא כי אלא באייר או שאמר האחד בירושל׳ והשני אומ׳ לא אלא בלוד הרינו עדותן בטלה וכן אם אמר האחד חבית שליין הלוהו והשני אומ׳ שלשמן היתה עדותן בטילה שהרי הכחישו בדרישה אבל אם אמ׳ האחד מנה שחור והשני אומר מנה לבן היה זה אומר בדיוטי העליונ׳ היו כשהלוהו והשני אומ׳ בדיוטי התחתונה היו עדותן קיימת אפי׳ אמר האחד מנה הלוהו והשני אומר מאתים חייב לשלם מנה שיש בכלל מאתים מנה וכן אם אמר האחד דמי חבית שליין יש לו בידו וזה אומר דמי חבית שלשמן משלם בפחות שבדמים וכן כל כיוצא בזה דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים שנאמר על פי שנים עדים מפיהם ולא מכתב ידן אבל מדברי סופרים שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר אע״פ שאין העדים קיימי׳ כדי שלא תנעול דלת בפני לוין ואין דנין בעדות שבשטר בדיני קנסות ואין צריך לומר במכות ובגלות אלא מפיהן ולא מכתב ידן כל עד שנחקרה עדותו בב״ד בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות אין יכול לחזור בו כיצד

אמר מוטעה הייתי שוגג הייתי ונזכרתי שאין הדבר כן לפחדו עשיתי אין שומעין לו אפי׳ נתן טעם לדבריו וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי כללו שלדבר כל דברים שיאמר העד אחר שנחקרה עדותו שיבוא מכללן ביטול העדות או הוספת תנאי בה אין שומעין לו עדים החתומים על השטר הרי זה כמי שנחקרה עדותן בב״ד ואין יכולין לחזור בהן בד״א כשאיפשר לקיים השטר שלא מפיהן כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידן או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר אבל אם אי איפשר לקיים את השטר אלא מפיהן ואמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסי׳ היינו קטנים היינו קרובים היינו מוטעים היינו הרי אלו נאמנים ויבטל השטר אמרו פסולי עדות היינו בעבירה או שוחד לקחנו על עדות זו אין נאמני׳ שאי׳ אדם משים עצמו רשע עד שיעידו עליו עדים שהוא רשע וכן אם אמרו אמנה היו דברינו אין נאמנים שהמעיד על שטר אמנה כמעיד בשקר אמרו העדים שטר מכר זה מודעא נמסרה לנו אע״פ שכתב ידן יוצא ממקום אחר הרי אלו נאמנין אמרו על תנאי היה שטר זה אם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין ואם אין השטר מתקיים אלא מפיהן נאמנין ואומ׳ לבעלי הדין קיימו התנאי ובואו לדין אמר אחד מן העדים על תנאי היו הדברי׳ והשני אומר לא היה שם תנאי הרי כאן עד אחד גם בדיני ממונות אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין אם היה בעל דין חולה או שהיו העדים מבקשים לילך למדינת הים ושלחו לבעל דין ולא בא הרי אלו מקבלים עדים שלא בפניו בד״א בעדות על פה אבל בשטר מקיימין בית דין את עדיו שלא בפני בעל דין ואפי׳ היה עומר וצווח ואומר שטר מזוייף הוא עידי שקר הן פסולי עדות הן אין משגיחין בו אלא מקיימין את השטר ואם יש לו ראייה לפסו׳ יפסול כל מי שיש לו ראייה בעדים מטפל בעדים עד שיביאם לבית דין ואם ידעו בית דין שבעל דינו אלם וטען התובע שהעדים מתפחדי׳ מבעל דינו שיבואו ויעידו לו הרי בית דין כופין את בעל דינו שיביא הוא העדים וכן כל כיוצא בדברים אלו דנין בהן לאלם

פרק רביעי

עידי נפש׳ צריכין שיהיו שניהם רואים את העושה עבירה כאחד וצריכין להעיד כאחד ובבית דין אחד אבל דיני ממונות אין צריכין לכך כיצד היה אחד רואהו מחלון זה כשעבר העבירה והעד האחר רואהו מחלו׳ אחר אם היו שני העד׳ רואין זה את זה מצטרפין ואם לאו אין מצטרפי׳ היה זה המתרה בו רואה את העדים והעדים רואין אותו אע״פ שאין רואין זה את זה המתרה מצטרפין

היו שני העדים בבית אחד והוציא אחד מהן ראשו מן החלון וראהו זה שעושה מלאכה בשבת ואחד מתרה בו והכנים ראשו וחזר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון וראהו אין מצטרפין עד שיראו שניהם כאחד היו שני עדים רואין אותו מחלון זה ושני עדים רואין אותו מחלון אחר ואחד מתרה בו באמצע ובזמן שמקצתן רואי׳ אילו את אילו הרי זו עדות אחד ואם לא היו רואין אילו את אילו ולא צירף אותן המתרה הרי אלו שתי עדיות לפי׳ אם נמצאת אחד מהן זוממין הוא והן נהרגין שהרי הוא נהרג בעדות הכת השנייה אבל בדיני ממונות אע״פ שלא ראו אילו את אילו עדותן מצטרפת כיצד אמר האחד בפני הלוהו ביום פלו׳ או בפני הודה לו ואמר העד השני וכן אני מעיד שהלוהו בפני או הודה ביום אחר הרי אלו מצטרפין וכן אם אמר האחד בפני הלוהו והשני אומר בפני הודה לו או שאמר הראשון בפני הודה והשני׳ שהעיד אחר זמן אמר בפני הלוהו הרי אלו מצטרפין וכן בעת שמעידו׳ בבית דין יבא אחד ושומעי׳ דבריו היום וכשיבוא העד השני לאחר זמן שומעין דבריו ומצטרפין זה לזה ומוציאין בהן הממון וכן אם היה עד אחד בכתב ואחד על פה מצטרפין ואם אמר זה שלא כתב עדותו אני קניתי מידו על דבר זה ולא בא המלוה הזה ולא שאל ממני לכתוב שניהם מצטרפין לעשות המלוה בשטר ואינו יכול לומר פרעתי העיד האחד בבית דין זה והעד השני בבית דין אחר יבא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדותן וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה וחזרו והעידו בבית דין אחר יבא אחד מכל בית דין ויצטרפו אבל העד עם הדיין שהעידו שני העדים בפניו אין מצטרפין אע״פ שמצטרפין העדות בדיני ממונות צריך שיעיד כל אחד משניהם בכל דבר כמו שביארנו אבל אם העיד עד אחד במקצת דבר והעיד השני במקצתו אין מקיימין הדבר מעדות שניהם שנ׳ יקום דבר כיצד זה אומ׳ פלו׳ אכל שדה זו שנה פלנ׳ וזה העיד שאכלה שנה שנייה וזה העיד שאכלה שנה שלישית אין מצטרפין עדות שלשתן ואומ׳ הרי אכלה שלש שנים שכל אחד ואחד העיד במקצת הדבר וכן אם העיד זה שאני ראיתי שערה אחת בצד ימינו שלוה וזה אומר אני ראיתי שיער אחד בצד שמאלו שלזה באותו היום אין מצטרפין דברי שניהם כדי שנאמ׳ הרי העידו שניהם שהיה זה גדול ביום פלו׳ לפי שכל אחד מהם לא העיד אלא במקצת הסימנין אפי׳ העידו שנים בשערה אחת והעידו שנים בשערה אחרת שהרי כל כת מהם העידה על חצי דבר אין זו עדות

אבל אם העידה האחת שראה שתי שערות בצד ימין והעידה השנית שראת שתי שערות בצד שמאל מצטרפין וכן כל כיוצא בו

פרק חמישי

אין חותכין דין מן הדינין על פי עד אחד לא דיני ממונות ולא דיני נפשות שנ׳ לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת ומפי השמועה למדנו שקם הוא לשבועה כמו שביארנו בהלכות טוען בשני מקומות האמינה תורה עד אחד בסוטה שלא תשתה מי מרים ובעגלה ערופ׳ שלא תערף כמו שביארנו וכן מדבריה׳ בערו׳ אשה שיעיד לה שמת בעלה וכל מקום שעד אחד מועיל אשה ופסו׳ כמו כן מעידים חוץ מעד אחד שלשבועה שאין מחייבי׳ שבועה אלא בעדות כשר הראויין להצטרף עם אחר ויתחייב זה הנשבע ממון על פיו על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים לעשות שלשה כשנים מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול בטל העדות אף שלשה והוא הדין למאה נמצא אחד מהן קרוב או פסול בטלה העדות בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות במה דברים אמורים בזמן שנתכוונו כולן להעיד אבל אם לא נתכוונו כולם להעיד מה יעשו שני אחים בכלל העם וראו כשהרג זה את זה או כשחבל בו או כשחטף חפץ מידו וכיצד בודקין את הדבר כשיבואו לבית דין עדים מרובין כת אחת אומר להם כשראיתם זה שהרג או חבל להעיד באתם או לראו׳ כל מי שאומר לא להעיד עליו אלא לראות מה הדבר ובכלל העם באתי מפרישין אותו וכל מי שאומר לא הייתי עומד אלא להעיד ולכוין העדות מפרישין אותו אם נמצא באילו שנתכוונו להעיד או שלא נתכוון להעיד וראה הדבר וכיון עדותו והיה שם התראה חותכין הדין על פיו בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות שטר שהיו עדיו מרובין ונמצ׳ אחד מהן קרוב או פסול או שהיו בהם שנים קרובים זה לזה והרי אין העדים קיימין כדי לשאול אותן אם יש שם עדות ברורה שכולם ישבו לחתום שהרי נתכוונו להעיד הרי זה בטל ואם לאו תתקיי׳ העדות בשאר ולמה מקיימין העדות בשאר שהרי איפש׳ שחתמו הכשרים והניחו מקום לגדול לחתום ובא זה הקרוב או הפסול וחתם שלא מדעתם אע״פ שהעד שחתום מתחילה בשטר הוא הפסול הרי השטר כשר כל עד שהעיד בדיני נפשות אינו מורה בדין זה הנהרג ולא ילמד עליו לא זכות ולא חובה ואם אמר יש לי ללמד עליו זכות משתקין אותו שנ׳ ועד אחד לא יענה בנפש למות בין לזכות בין לחובה ומהו זה למות כלומר עד שהעיד בנפש למות לא יענה

דבר לא יעיד וישתוק אבל בדיני ממונות יש ללמד עליו זכות או חובה אבל לא ימנה עם הדיינים ולא יעשה דיין שאין עד נעשה דיין אפי׳ בדיני ממונות בדא בדבר שצריך עדים מן התורה וצריך דיינים לדון באותו הדבר מן התורה אבל בשל דבריהם עד נעשה דיין כיצד אחד שהבי׳ הגט ואמר בפני נכתב ובפני נחתם הוא ושני נותנין אותו לה ונמצ׳ כאילו נטלוהו מבית דין וכן כל כיוצ׳ בוה

פרק ששי

כבר ביארנו שקיום שטרות מדבריהם כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אעפ״כ אין מקיימין שטרו׳ אלא בשלשה אפי׳ שלשתן הדיוטו׳ מפני שהוא דיין ולפיכך אין מקיימין שטרו׳ בלילה כמו שביארנו באחד מחמשה דרכים מתקיים השטר בבית דין הדרך האחת שיהיו דיינים מכירין כתב ידי העדים שזו עדות פלו׳ וזו עדות פלו׳ הדרך השנייה שיחתמו העדים בפניהם הדרך השלישית שיבואו העדים החותמים בפניהם ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה הדרך הרביעית שאם מתו עידי השטר או שהיו במדינה אחר ויבואו עדים ויעידו על כתב ידן שהוא זה החמישית שיהיה כתב ידן יוצא משטרות אחרות ועורכין בית דין זה הכתב לאותו הכתב שבשטרות אחרות ויהיה דומה זה לזה ויראה להם ביחד שכתב ידי אלו הוא כתב ידי אלו אין מקיימין את השטר משטרות אחרות אלא משתי שטרות שלשתי שדות שאכלום בעליהן שלש שנים אכילה גלויה נכונה בלא שום יראה ולא פחד מתביעה בעולם כדרך שאוכלין כל בעלי שדות שדותיהן או משתי שטרי כתובות והוא שיצאו שני השטרות מתחת ידי אחר לא מתחת ידי זה שרוצה לקיים שטרו שמא הוא זייף הכל וכן מקיימין השטר משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין מקיימי׳ ממנו לבדו כמו שמקיימין משטר שתי שדות או משתי כתובות בית דין שכתב במושב שלשה היינו ונתקיי׳ שטר זה בפנינו הרי זה מקויי׳ אעפ״ שלא פרשו באי זה דרך מחמשת דרכי׳ נתקיים שאין חוששין לבית דין שמא יטעו וכבר נהגו כל בתי דינין שראינו ושמענו שיכתבו הדרך שנתקיים בה לפניהם ולעולם אין בית ד׳ בודקין אחר בית דין אחר אלא מחזיקי׳ אותן שהן בקיאין ולא יטעו אבל בודקין אחר העדים

שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם צריכין לכתוב במוש׳ שלשה היינו והאחד איננו שמא יאמר הרואה בית דין בשני׳ קיימוהו אפי׳ היה כתוב בו בבית דין יאמר שמא דמו ששנים בית דין הם ואם יש בו משמע שהיו שלשה אינו צריך שלשה שישבו לקיים את השטר ובאו שני עדים וערערו על אחד מהן שהוא גזלן וכיוצא בו ובאו שנים אחרים והעידו שחזר בתשובה אם עד שלא חתמו העידו שחזר הרי זה חותם עמהם שהרי ג׳ היו ואם אחר שחתמו השנים העידו עליו שחזר בתשובה אינו חותם עמהן שהרי הוא כמי שאינו בעת חתימת השני׳ במה דברים אמורים כשערערו עליו בעבירה אבל ערערו עליו בפגם משפחה כמו שאמרו אמו לא נשתחררה ועבד הוא או לא נתגיירה וגוי הוא ונודע אחר שחתמו השנים שאין במשפחתו פגם ושהוא כשר הרי זה חותם עמהם שזה גילוי דבר שהיה מקודם הוא מותר לכתוב הקיום בשטר קודם שיתקיים השטר שאין הכתיבה עיקר אלא החתימ׳ ואין הדייני׳ צריכין לקרות השטר שמקיימין אותו אלא מקיימין אותו מעדיו אעפ״ שלא ידעו מה כתוב בו

פרק שביעי

מעיד קרוב על כתב קרובו כיצד שטר שעדיו ראובן ושמעון ומתו או שהלכו למדינת הים ובא בנו שלראובן ואמ׳ זה כתב ידו שלאבי ובא בנו שלשמעו׳ ואמר זה כתב ידו שלאבי הרי אלו כשני עדים כשרים שאינן קרובים ואם יצטרף עמהם שלישי והעיד על כתב ידן של שניהם הרי נתקיים השטר ואילו מדברים שנאמנים הגדולים להעיד בגודלם מה שראו בקטנם נאמן אדם לומר כשהוא גדול זהו כתב ידו שלאבי זהו כתב ידו של רבי זהו כתב ידו של אחי שהייתי מכיר בכתב ידם כשהייתי קטן והוא שיצטרף עמו אחר שמכיר כתב ידן כשהוא גדול

שטר שעדיו ראובן ושמעון ובאו שנים והעידו שזה כתב ידו של ראובן וזה כתב ידו שלשמעון נתקיים השטר אבל אם העיד זה על כתב ידי ראוב׳ והשני העיד על כתב ידי שמעון לא נתקיים השטר לפי שצריך שני עדים על כתב יד אחד משניה׳ ואם יש שלישי מעיד על כתב ראובן ושמעון כאחד נתקיים אמר הראשון זה כתב ידי והעיד הוא ואחר על כתב ידי השני לא נתקיי׳ לפי שנמצ׳ שלשת רבעי הממון שבשטר תלוי בעדות האחד וכן אם העיד אחיו או בנו שלראשון עם אחר על כתב ידי השני לא נתקיי׳ שהרי שלשת רבעי הממון תלוי בעדות הקרובי׳

שנים שחותמין על השטר ומת אחד מהן צריך שני עדים להעיד על כתב ידו שלמת ואם לא נמצא אלא עד אחד עם זה העד החי כותב חתימות ידו בפני עדים אפי׳ על החרס ומשליכו בב״ד עד שהוחזק כתב ידו בבי׳ ד׳ ולא יהיה צריך לומר שזה כתב ידו ויעיד הוא ואחר על כתב ידי המת ויתקיים כתב ידו שלא בפניו שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מהן מכירי׳ חתימ׳ ידי עדים ואחד אינו מכיר עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותם שהעדי׳ נעשים דיינים בדבר שהוא מדבריה כמו שבארנו אבל אחר שחתמו לא היו מכירין אלא השנים ואין מקיימין אלא עד שיהיו שלשתן מכירין או יעידו העדים על הכתב בפני כל אחד ואחד שנים שהיו חותמין על השטר ומתו ובאו שנים ואמרו כתב ידן הוא זה אבל אנוסים היו קטנים היו פסולי עדות היו אעפ״ שיש שם עדים אחרים שזה כתב ידן או שהיה כתב ידן יוצא משטר אחר שקרא עליו ערער והוחזק בב״ד הרי זה לא נתקיים אלא מעידין השנים שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין ואין גובין בו כלום

פרק שמיני

מי שחתם על השטר ובא להעיד על כתב ידו בבית דין והכיר כתב ידו שזהו בוראי אבל אינו זוכר העדות כלל ולא ימצא בלבו זכרון כלל שזה לוה מזה מעולם הרי זה אסור להעיד על כתב ידו שהוא זה בבר שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה וכתב ידו הוא כדי להזכירו הדבר׳ אבל אם לא נזכר לא יעיד אחר הזוכר את העדות ואחר שראה כתב ידו או שהזכירוהו אחרי׳ ונזכר אפי׳ הזכיר העד השני שהעיד אם נזכר הרי זה מעיד אבל אם הזכיר אותו התובע עצמו אעפ״ שנזכ׳ אינו מעיד מפני שזה דומה בעיני בעל דין כאילו העיד שקר בדבר שלא ידע לפיכך אם היה התובע תלמיד חכם והזכיר התובע הזה את העד ונזכר הרי זה יעיד לו שתלמיד חכם יודע שאילו לא זכר הדבר לא היה מעיד וקל הוא שהקלו בדיני ממונות שאעפ״ ששכח הדבר מכמה שנים והכתב הוא שהזכירו הרי זה מעיד הואיל והדבר כן שטר שיצא לב״ד ובאו עדים ואמ׳ כתב ידינו הוא זה אבל מעול׳ לא ידענו עדות זו ואין אנו זוכרים שזה לוה מזה או מכר לו לא נתקיי׳ השט׳ והרי הן כחרשים עד שיזכרו עדותן וכל מי שאינו דן כן לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלו אבל אם היה כתב ידן יוצא ממקו׳ אחר או שהיה שם עדים שזה כתב ידן מקיימין את השטר ואין משגיחין על דבריהן שאומר אין אנו זוכרין עדות זו שמא חזרו בהן וזה שאמרו אין אנו זוכרי׳ כדי לבטל השטר וכאלו אמ׳ קטני׳ היינו פסולי עדות היינו שאינן נאמנים הואיל ומתקיי׳ השטר שלא על פיהם ומפני טעם זה מקיימין כל השטרות ואין אנו צריכין להביא עדים ולשאול אותם אם הם זוכרים עדות זו או אינם זוכרים אותה שאפילו באו ואמרו אין אנו זוכרי׳ אותה אין שומעין להן הואיל ואיפשר לקיימו שלא מפיהן

אחר הכותב עדותו על השטר או שנמצא כתוב בפנקסו ובכת ידו פלו׳ העיד אותי עליו ביום פלו׳ בכך וכך אם זכר מעצמו או הזכירוהו אחרים ונזכר מעיד ואם לאו אסור להעיד שאין זה דומה אלא למי שאמר לו אדם נאמן פלני יש לו אצל פלני כך וכך והעיד הוא שיש לזה אצל זה והוא אינו יודע מן הדבר כלום אלא מפי האחר שמע והעי׳

פרק תשיעי

עשרה מיני פסלות הם כל מי שנמצ׳ בו אחד מהן הרי הוא פסול לעדות ואלו הן הנשים והעברים והקטנים והשוטי׳ והחרשים והסומים והרשעים והבזויין והקרובי׳ והנוגעי׳ בעדותן הרי אלו עשרה נשים פסולות לעדות מן התורה שנ׳ על פי שנים עדים לשון זכר ולא לשון נקבה וכן הטומטום והאנדרוגינס פסולין מפני שהן ספק אשה וכל מי שהוא ספק כשר ספק פסול הרי הוא פסול שאין העד בא אלא להוציא ממון על פיו או לחייב על פיו ואין מוציאין ממון מספק ואין עונשין מספק דין תורה העברים פסולין לעדות מן התורה שנ׳ ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו מכלל שאחיו כמוהו מה אחיו בן ברית אף העד בן ברית קל וחומר לגוים אם עברים שהן במקצ׳ מצות פסולין הגוים לא כל שכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין פסול כל מי שנשתחרר והרי הוא מחוסר גט שחרור פסול עד שיגי׳ גט לידו ויעשה מכלל בני ברית ואחר כך יעיד הקטנים פסולין לעדות מן התורה שנ׳ בעדים ועמדו שני האנשים ולא קטנים אפילו היה הקטן נבון וחכם הרי הוא פסול עד שיביא ב׳ שערות אחר י״ג שנה גמורו׳ ואם הגיע לעשרי׳ שנה ולא הביא שתי שערו׳ ונולד בו סימן מסימני סירוס הרי זה סריס ויעיד ואם לא נולד בו לא יעיד עד רוב שנותיו כמו שבארנו בהלכו׳ אישו׳ קטן שהגיע לכלל שנותיו שנראו בו סימני בגרות מלמעלה אינו צריך בדיקה ואם לאו אין מקבלין עדותו עד שיבדק

ובן י״ג שנה ויום אחד שהביא שתי שערות ואינו יודע בטיב משא ומתן אין עדותו עדות בקרקעות מפני שאינו מדקדק בדברים שהרי אינו יודע אבל בעדות מטלטלין מקבלין עדותו הואיל והוא גדול השוטה פסול לעדות מן התורה לפי שאינו בן מצוות ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד אבל בדבר מן הדברים אע״פ שהוא מדבר ושואל כעניין בשאר דברי׳ הרי זה פסול ובכלל שוטים יחשב הנכפה בעת כפייתו פסול ובעת שהוא בריא כשר ואחד הנכפה מזמן לזמן או הנכפ׳ תמיד בלא עת קבוע והוא שלא תהיה דעתו משובשת תמיד שהרי יש שם נכפים שגם בעת בריאותם דעתם מיטרפת עליה וצרי׳ להתישב בעדות הנכפין הרבה

הפתאים ביותר שאין מכירין דברים שסותרין זה את זה ולא יבינו ענייני הדבר כדרך שמבינין שאר עם הארץ וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר הרי אלו בכלל השוטים ודבר זה לפי שיראה הדיין שאי אפשר לכוין הדעת בכתב החורש כשוטה שאין דעתו נכונה ואינו בן מצוות ואחד חרש מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר אע״פ שראייתו ראייה מעולה ודעתו נכונה צריך להעיד בבר׳ בפיו או שיהי׳ ראוי להעיד בפיו ויהיה ראוי לשמוע הדיינים והאיום שמאיימין עליו

וכן אם נתשתק אע״פ שנבדק כדרך שבודקין לענין גיטין ונמצאת עדותו מכוונת והעיד בפנינו בכתב ידו אינו עדות כלל חוץ מעדות אשה לפי שבעיגונה הקילו

הסומים אע״פ שמכירין הקול וידעו האנשים הרי אלו פסולין מן התורה שנ׳ והוא עד או ראה מי שהוא ראוי לראות הוא שמעיד והסומא באחד מעיניו כשר להעיד

פרק עשירי

הרשעים פסולין לעדות מן התורה שנ׳ אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס מפי השמועה למדו אל תשת רשע עד ואפי׳ עד כשר שיודע בחבירו שהוא רשע ואין הדיינים מכירין רשעו אסור לו להעיד עמו אע״פ שהיא עדות אמת מפני שמצטרף עמו ונמצא זה הכשר השית ידו עם הרשע עד שנתקבלה עדותו ואין צריך לומר עד כשר שהוא יודע בעדות לחבירו וידע שהעד השני עמו עד שקר שאסור לו להעיד שנאמר אל תשת ידך עם רשע אי זהו רשע כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות זהו רשע ופסול׳ שהרי התורה קראה למחוייב מלקות רשע שנאמר והיה אם בן הכות הרשע ואין צריך לומ׳ מחוייב מיתת בד׳ שהוא פסול שנאמר אשר הוא רשע למות עבר עבירה שחייבין עליה מלקות מן התורה הרי זה פסול מן התורה ואם היה החיוב שבה מדבריהם הרי זה פסול מדבריהם כיצד אכל בשר בהמה בחלב או שאכל נבילות ושקצים וכיוצא בהן בין לתיאבון בין להכעי׳ או שחלל את יום טוב הראשו׳ או שלבש שעטנז שהוא שוע או טווי או נוז הרי זה פסול לעדות מן התורה אבל אם אכל בשר עוף בחלב או שחלל יום טוב שני שלגליות או שלבש בגד צמר שאבד בו חוט שלפשתן וכיוצא בו הרי הוא פסול מדבריהם

וכבר מנינו כל עבירה שחייבין עליה מלקות וכבר נתבאר בכל מצוה ומצוה דברי׳ שאסורי׳ מן התורה ודברי׳ שאסורי׳ מדבריהם ועוד יש שם רשעי׳ שהן פסולי׳ לעדות אע״פ שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולין שנ׳ כי יקום עד חמס באיש כגון הגנבי׳ והחמסני׳ אע״פ שהחזי׳ פסול לעדו׳ מעת שגנב או גזל וכן עד זומם אע״פ שהוזם בעדות ממון ושלם הרי זה פסול מן התורה לכל העדות ומאמתי הוא נפסל מעת שהעיד בבד׳ אע״פ שלא הוזם על אותה עדות אלא אחר כמה ימים וכן המלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלווה שניהם פסולין לעדות אם רבית קצוצה עשו הרי הן אסורין מן התורה

ואם אבק רבית עשו הרי הן פסולין מדבריהם וכן כל העובר על גזל שלדבריהם הרי הוא פסול מדבריהם

כיצד החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע״פ שנותני׳ הדמי׳ הרי אלו פסולין מדבריה׳

וכן הרועים אחד רועי בהמה דקה ואחד רועי בהמה גסה של עצמן הרי הן פסולין שחזקתן פושטין ידיהן בגזל ומניחין בהמתן בשדות לרעות ובפרדסי׳ שלאחרים ולפיכ׳ סתם רועה פסול ומגדלי בהמה דקה בארץ ישרא׳ פסולין אבל בחוצה לארץ כשרין ומותר לגדל בהמה גסה בכל מקום וכן המוכסין סתמן פסולין מפני שחזקתן ליקח יותר מדבר הקצוב להם בדין המלכו׳ ולוקחין היתר לעצמן

אבל גבאי מנת המלך סתמן כשרין ואם נודע שלקחו אפי׳ פעם אחת יתר מן הראוי להם לגבות הרי אלו פסולין

וכן מפריחי יונים ביישוב פסולין מפני שחזקתן שגוזלים יונים שלאחרים בחנם וכן סוחרי שביעית והם בני אדם שיושבין בטלים וכיון שבאה שביעית פושטים ידיהן ומתחילין לישא וליתן בפירו׳ שחוקת אלו שהן אוספי׳ פירות שביעית ועושין בהן סחורה וכן משחק בקוביא והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא הואיל ואינו עוסק ביישוב שלעולם הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא גזל ולא בקוביא בלבד אמרו אלא אפי׳ מצחקי׳ בקליפי אגוזי׳ וקליפי רמוני׳ וכן לא יונים בלבד אמ׳ אלא אפי׳ הממירין בבהמה חיה ועוף ואומר כל הקודם את חבירו או כל הנוצח את חבירו יטול בעליו את שניהן וכל כיוצא בשחוק זה והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה הרי הוא פסול וכל אלו פסולין מדבריהם אדם שלקח דבר מועט מן הפירות שבכרי ביומי ניס׳ ויומי תשרי קודם שתגמ׳ מלאכתן אע״פ שלק׳ שלא מדעת בעל השד׳ אינו גנב וכשר לעדו׳ שאין בעל השדה מקפיר עליו וכן כל כיוצ׳ בזה

פרק אחד עשר

מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ הרי זה בחזקת רשע ופסול לעדו׳ מדבריהם שכל מי שירד עד כך חזקה שהוא עובר על רוב העבירות שיבואו לידו

לפיכך אין מוסרין עדות לעם הארץ ואין מקבלין ממנו עדות אלא אם כן הוחזק שהוא עוסק במצוו ובגמילות חסדי׳ ונוהג בדרכי הישרי׳ ויש בו דרך ארץ מקבלין עדותו אע״פ שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה

נמצאת אומר כל תלמיד חכם בחזקת כשר עד שיפסל כל עם הארץ בחזקת שהוא פסול עד שיוחזק שהוא הולך בדרכי הישרי׳ וכל מי שיקבל עדות עם הארץ טרם שתהיה לו חזקה זו או קודם שיבואו עדי׳ ויעידו שהוא נוהג במצוו ובדרך ארץ הרי זה הדיוט ועתיד ליתן את הדין שהרי מאבד ממונן שלישרא׳ על פי רשעים וכן הבוזין פסולין לעדות מדבריהם והם האנשים שהולכים ואוכלין בשוק בפני כל העם וכגון אלו שהולכין ערומים בשוק בעת שהן עוסקין במלאכה מנוולת וכיוצא באילו שאין מקפידין על הבשת שכל אלו חשובין ככלב ואין מקפידין על עדו׳ שקר ומכלל אלו האוכלים צדקה שלגוים בפרהסיא אע״פ שאיפשר להן שיזונו בצנעה מבזים עצמן ואינן חוששין כל אלו פסולין מדבריהם מה בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם שהפסול מן התורה שהעי׳ עדותו בטילה אף על פי שלא הכריזו עליו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והפסול מדבריהם צריך הכרזה לפיכך כל עדו׳ שהעיד קודם שהכריזו עליו מקבלין אותם כדי שלא לאבד זכות העם שהרי לא ידעו שהוא פסול ואין פסולו אלא מדבריהם עד אחד נאמן באיסורין אע״פ שהוא פסול לשאר עדיות שהרי רשע בעבירה ששחט שחיטתו כשירה ונאמן לומר כהלכה שחטתי אבל החשוד על דבר אינו נאמן על שלו אבל נאמן הוא על אחרים לפיכך החשוד על דבר יש לו לדין בו ולהעיד בו לאחרים חזקה אין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים כיצד נאמן עם הארץ לומר פירות פלו׳ מתוקנים הם ונאמן הנחשד למכור בשר בכור לומר בשר זה שמוכ׳ פלו׳ חולין הוא וכן כל כיוצ׳ בזה משאר האיסורי׳ על הרשעים ואין איֹמת בעל הממון עליהן מלכי ישרא׳ לא מעידין עליהן מפני שהן אלמים בעלי זרוע ואינן נכנעין תחת עול הדיינים אבל כהן גדול מעידין עליו ומעיד הוא למלך בבית דין הגדול כמו שביארנו המוסרין והאפיקורוסין והמינין והמשומדים לא הצריכו חכמי׳ למנותן בכלל פסולי עדות שלא מנו אלא רשעי ישרא׳ אבל אילו המורדין הכופרי׳ פחותין הן מן הגוי׳ שהגוים לא מעלין ולא מורידין ויש לחסידיהן חלק לעולם הבא ואילו מורידין ולא מעלין ואין להן חלק לעולם הבא

פרק שנים עשר

כל הנפסל בעביר׳ אם העידו עליו שני עדי׳ שעשה עבירה פלנית אע״פ שלא התרו בו שהרי אינו לוקה הרי זה פסול לעדות במה דברים אומרים כשעבר על דברים שפשט בישרא׳ שהן עבירה כגון שנשבע לשקר או לשוא או גזל או גנב או אכל נבילה וכיוצא בו אבל אם ראוהו עדים עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג צריכין להזהירו ואחר כך יפסל כיצד ראוהו קושר או מתיר בשבת צריכין להודיעו שזה חילול שבת מפני שרוב העם אינן יודעין זה וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב צריכין להודיעו שהיום שבת שמא שוכח הוא וכן המשחק בקוביא תמיד או מי שנעש׳ מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו צריכין העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות שרוב העם אינן יודעים דברים אלו וכן כל כיוצא בזה

כללו שלדבר כל עבירה שהדברים מראים לעדים שזה ידע שהוא רשע ועבר בזדון אע״פ שלא התרו בו הרי זה פסול לעדות ואינו לוקה אין אדם נפסל בעבירה על פי עצמו כיצד הרי שבא לבית דין ואמר שגנב או גזל או הלוה ברבית אף על פי שמשלם על פי עצמו אינו נפסל וכן אם אמר שאכל נבילה או בעל אסורה אינו נפסל עד שיהיו שם שני עדים שאין אדם משים את עצמו רשע לפיכך ראובן שהעיד עליו שמעון שהלוה ברבית והעיד לוי ואמר לי הלוה ברבית הרי לוי נפסל בעדות שמעון ולוי אף על פי שהרי הודה לוי שלוה ברבית אינו משים עצמו רשע ונאמן על ראובן ואינו נאמן על עצמו וכן מי שהעי׳ שפלו׳ רבעו בין באונסו שלנרבע בין ברצונו הוא ואחר מצטרפין להרגו פלני בא על אשתו הוא ואחר מצטרפין להרגו אבל לא להרגה וכן כל כיוצא בזה פלני רבע את שורי הוא ואחר מצטרפין להרגו שאין אדם קרוב אצל ממונו שנים שהעידו על אחר שהוא פסול בעבירה מאילו העבירו ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה הרי זה כשר אבל אם באו שני׳ והכחישו׳ ואמרו לא עשה עבירה זו ולא נפסל הרי זה ספק פסול לפיכך לא יעיד ואין מוציאין ממון בעדותו ולא ידון עד שיודע שעשה תשובה כל מי שנתחייב מלקות בין שעשה תשובה בין שלקה בבית דין חוזר לכשרותו אבל שאר פסולי עדות שהן פסולין משום ממון שחמסו או שגזלו אף על פי ששלמו צריכין תשובה והרי הן פסולי׳ עד שיודע שחזרו בהן מדרכן הרע

מאמתי חזרת מלוים ברבית משיקרעו את שטרותיהן מעצמן ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא ילוו ברבי׳ אפי׳ לגוי מאמתי חזרת המשחקין בקוביא משישברו את פסיפסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא יעשו אפי׳ בחנם מאמתי חזרת מפריחי יונים משישברו את הכלים שצדין בהן ויחזרו בהן חזרה גמורה שאפי׳ במדבר לא יעשו

מאמתי חזרת סוחרי שביעית משתגיע שביעית ויבדקו ולא חזרת דברי׳ בלבד אלא כותב אני פלני בן פלו׳ כנסתי מאתים זוז מפירות שביעי׳ והרי הם נתונים במתנה לעניים מאמתי חזרת המועל בשבועה משיבא לבית דין שאין מכירי׳ אותו ויאמר להם חשוד אני או יתחייב שבועה בבית דין שאין מכירין אותו בממון חשוב וישלם ולא ירצה לישבע וכן טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר ויצאת טריפה מתחת ידו שהרי הוא בכלל אוכלי טריפה שהן פסולין לעדו׳ הרי זה פסול לעדות עד שיראה ממעשיו שניחם על רעתו וילבש שחורי׳ ויכסה שחורים וילך למקום שאין מכירי׳ אותו ויחזי׳ אבידה בממו׳ חשוב או יוציא טריפה מתחת ידו בממון בדבר חשוב

וכן עד זומם שהלך למקום שאין מכירין אותו ונתנו לו ממון חשוב להעיד בשקר ולא רצה הרי זה עשה תשובה וחזר לכשרותו וכן כל כיוצא בזה

פרק שלשה עשר

הקרובים פסולי׳ לעדות מן התורה שנ׳ לא יומתו אבות על בנים מפי השמועה למדו שבכלל לאו זה שלא יומתו אבות על פי בנים ולא בנים על פי אבות והוא הדין לשאר קרובים אין פסולין מדין תורה אלא קרובים ממשפחת אב בלבד והם האב עם הבן ועם בן הבן והאחין מן האב זה עם זה ובניהן זה עם זה ואין צריך לומר הדודים עם בן אחיו אבל שאר הקרובים מן האם או מדרך האישות כולן פסולין מדבריהם הגרים אינן בדין הקרובים אפילו שני אחים תאומים שנתגיירו מעידין זה לזה שהגר שנתגיי׳ כקטן שנולד הוא חשוב האחין זה עם זה בין מן האם בין מן האב הרי הן ראשון בראשון ובניהם זה עם זה שני בשני ובני בניהם זה עם זה שלישי בשלישי ולעול׳ שלישי בראשון כשר ואין צריך לומר שלישי בשני אבל שני בשני ואין צריך לומר שני בראשון שניהן פסולין והאב עם בנו כראשון בראשון הוא לפיכך האב עם בנו פסול ועם בן בן בנו שהוא רביעי ממנו כשר מפני שהוא שלישי בראש׳ וכן הדרך בנקבות כיצד שתי אחיות או אח ואחותו בין מן האב בין מן האם הרי הם ראשון בראשון בניהם בין זכרים בין נקבות שני בשני בני בניהם או בנות בנותיהן שלישי בשלישי כדרך שאתה מונה בזכרים ראשון שני ושלישי כך אתה מונה בנקבו׳ כל אשה שאתה פסול לה כך אתה פסול לבעלה שהבעל כאשתו וכל בעל שאתה פסול לו כך אתה פסול לאשתו שהאשה כבעלה

כל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני בעליהן מעידין

זה לוזה   אבל אם היה ראשון בראשון כגון שלקח זה אשה וזה בתה אין מעידין זה לזה   וכן בעלי אחיות פסולין זה לזה והרי הן ראשון בראשון   וכן לא יעיד לבן אחות אשתו ולא לבעל בת אחות אשתו אבל מעיד הוא לבן בעל אחות אשתו שיש לו מאשה אחרת   כל איש שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך הרי אתה מעיד לשאר קרוביו כגון בנו ואחיו וכן כל אשה שאי אתה מעיד לה מפני שהיא אשת קרובך הרי אתה מעיד לשאר קרוביה אבי כלה ואבי חתן מעידי זה לזה אחי האח מן האם מעידי זה לזה שהרי אין ביניהן כלל כיצד רחל שנישא ליוס וילד ממנה ראובן והיה ליוסף בן מאשה אחר והוא מנשה ומת יוסף ונישאת לשמעו וילדה ממנה יהודה הרי מנשה ויהוד מעידין זה לזה האיש עם אשתו ראשון בראשון לפיכ אינו מעיד לא לבנה ולא לאשת בנה ולא לבתה   ולא לבעל בתה ולא לאביה ולא לאמה   ולא לבעל אמה ולא לאשת אביה   אשתו ארוסה אף על פי שלא נגמרה האישות הרי היא כנשואה לענין עדות בארוסתו עצמה   שאינו מעיד לה אבל אם העיד לקרוב ארוסתו כגון בעל אחותו או בנה ובתה וכיוצא בהן אין פוסלין אותה עד שישאנה

זה שפסלה תורה עדות הקרובים לא מפני שהן בחזקת אוהבין זה את זה   שהרי אינו מעיד לו לא לטובתו ולא לרעתו אלא גזירת הכתוב הוא לפיכך האוהב והשונא כשר לעדות אף על פי שהוא פסול לדינו שלא גזרה תורה אלא על הקרובים

פרק ארבעה עשר

כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך   אם מתה אשתו אעפ שהניחה לו בנים הרי זה נתרחק וכשר

מי שהיה יודע לחבירו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו או שירע העדות והוא פקח ואחר כך נתחרש פתח ונסתמא אף על פי   שיכול לכוין מדת הקרקע שהוא מעיד בה ומסיים מצריה שפוי ונשתטה הרי זה פסול

אבל אם היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו פקח ונתחרש   וחזר ונתפקח שפוי ונשתט וחזר ונשתפה פתח ונסתמא וחזר ונתפתח כשר   זה הכלל כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר אעפ שנפסל בנתיי כשר תחילתו בפסלות אעפ שסופו בכשרות פסול

לפיכך מי שהיה יודע בעדות והוא קטן ובא והעיד בה כשהוא גדול אינה כלום   ויש דברים שסומכין בהן על עדות שמעיד כשהוא גדול הואיל והם דברי שלדבריה

ואו הן הדברים שאדם נאמן להעיד בגודלו על מה שראה בקטנו   נאמן אדם לומר זה כתב ידו שלאבי או שלרבי או שלאחי מפני שקיום שטרות מדבריהם   וזכור אני בפלני שנישאת ונעשה לה מנהג הבתולו הואיל ורוב נשים בתולות נישאות וכתובה מדבריה   שהמקום הזה בית הפרס מפני שטומאתו מדבריהם   ועד כאן היינו באין בשבת שצמצום התחו עד אפי אמה בלבד מדבריה שהיה איש פלו יוצא מבית הספר לטבול ולאכול בתרומתו לערב   ושהיה חולק עמנו תרומה   ושהיינו מוליכים חלה ומתנות לפלני כהן על ידי עצמו   ואמר לי אבא משפחה זו כשרה משפחה זו פסולה   ואכלנו בקצצה שלפלו שהאכילני אחיו כדי להודיע שאחיהם פלו נשא אשה שאינה הוגנת לו   שכל או הדברים להחזיק זה הכהן לאכול בתרומה שלדבריהם או לדחותו ממנה

כל או שמעיד בהן הגדול במה שירע כשהיה קטן אם היה גוי או עבד כשראה דברי או והעיד אחר שנתגיי ונשתחר אינו נאמן   מי שהיה יודע לחבירו בעדות עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן הוא אינו מעיד על כתב ידו   אבל אם החזק כתב ידו שבשטר זה   בבר קודם שיעשה גזלן הרי זה שטר כשר   וכן אם נעשה חתנו הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרי מעידין אעפ שלא הוחזק בבר אא אחר שנעש חתנו הרי זה כשר שאינו דומה הפסול בעביר לפסול בקריבה שהפסול בעבירה חשוד לזייף שטר   שיש

בו שני עדים בלבד ושניהם קרובי זה לזה או אחר משניה פסול בעבירה   אעפ שמסר לו השטר בשני עדים כשרים הרי הוא כחרס מפני שהוא מזוייף מתוכו

הכותב כל נכסיו לשני בני אדם בערו אחת והעדים קרובי לאחר ממקבלי המתנה ורחוקים מן השני הרי השטר פסול מפני שהוא עדות אחת   אבל אם כתב בשטר אחד שנתתי לראובן חצר פלנית   ושנתתי לשמעון שדה פלוני נמצאו העדים קרובים זה לזה ורחוקי זה מזה שהם רחוקי ממנו מתנתו קיים שאו שתי עדיות אף על פי שהן בשטר אחד   למה זה דומה לאומר היו עלי עדים שנתתי לראובן כך וכך ושנתתי לשמעון כך וכך ושלויתי מלוי כך וכך שאף על פי שכתב בשטר אחר והמקנה איש אחד הרי או שלש עדיות שאינן תלויות זו בזו

פרק חמשה עשר

כל עדות שתבוא הנאה לאדם ממנה אינו מעיד בה שזה הוא כמעיד על עצמו   לפיכך בני העיר שבא מערער לערער עליהם   או ברחוב שלעיר אין אחד מבעלי העיר מעיד בדבר זה ולא דן עד שיסלק עצמו בקניין גמור ואחר כך יעיד או ידין   בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן הואיל ולשמיעה הוא עשוי שאי איפשר לאדם לסלק עצמו ממנו אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאי ראיי מאנשי אותה העיר וכן כל כיוצא בזה   האומר תנו מנה לעניי עירי אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר   ברא בשהיו העניים סמוכין עליהם ופוסקין עליהן צדקה אפי אמרו שנים מאנשי אותה העיר אנו נתן דבר הקצוב עלינו ונעיד   אין שומעין להם שהנאה הוא להם שיתעשרו עניים או הואיל והן סמוכין על בני העיר   וכן כל כיוצא בזה   קרקע שבין שני שותפין שבא מערער להוציאה מתחת יד השותף   אינו מעיד לשותפו עליה אא אם סילק עצמו ממנה   וקנה מידו שנתנה לשותף ושאם בא בעל חוב שלו וטרפה מיד השות משלם לו דמיה ואחר כך מעיד לו עליה וכן כל כיוצא בזה

העורר על השדה אם יש בה פירות אין האריס מעיד לו עליה שהרי רוצה האריס להעמידה ביד בעליה כדי שיטול חלקו בפירות ואם אין בה פירות מעיד   אבל השוכר אם לקח השכירות בידו   ואמר כל מי שתתקיים שדה זו בידו יטול הרי זה מעיד ואם כבר נתן השכירו לבעל השד אינו מעיד   כיון שאם תצא השדה למערער חייב ליתן לו שכר כל השנים שיש בה אינו מעיד וכן כל כיוצא בזה

שמעון שלוה והיה ערב ראובן ובא יהודה לערער על שמעון הלווה והוציא קרקע מתחת ידו אם יש לשמעון שדה אחרת כנגד החוב הרי ראובן הערב יש לו להעיד על אותו קרקע שהיא שלשמעו שאין לו הנא בזה שאם לקחה יהודה הרי שדה אחרת שיפרע ממנה בעל חובו

וכן לוקח ראשו מעיד ללוקח שני שלקח אחריו שזה השדה שלו והוא שיש למוכ שדה בן חורין כנגד דמי שדה שללוק ראשון   שאין ללוקח ראשון הנאה בעמידת זה השדה ביד לוקח שני שאפילו נטרף לוקח הראשון על המוכ הוא חוזר והרי יש לו שדה אחרת שיגבה ממנה

פרק ששה עשר

ראובן שגזל שדה או טלית משמעון ובא יהודה וערער על ראובן   ואמר שדה זו או טלית זו שלי היא אין שמעון יכול להעיד לראובן שאין זו השדה שליהודה   ולא זו הטלית שליהודה שהרי שמעון רוצה להעמיד שדה זו או טלית זו ביד ראובן שהוא גזלה ממנו כדי שיחזירו לו מיד הגזלן שהרי איפשר שתהיה הראייה שלשמעון שמוציא בה מיד ראובן איפשר שאינו יכול להוציא בה מיד יהודה   וכן אם מכר ראובן השד הגזולה או הוריש ללוי ובא יהודה לערער על לוי אין שמעו מעיד שאינ שליהודה   שמא נחת רוח יש לו להוציאה מיד לוי   מכר הטלית הגזולה ללוי ובא יהודה לערע אם מת ראובן שמעון מעיד עליה שאינ

שליהודה שהרי אין טלית זו חוזרת לשמעון לעולם שכבר קנאה הלוקח ביאוש ושינוי רשות וכבר מת ראובן הגזלן ואין לו ממי יטול דמיה אבל אם עדיין ראובן קיים אין שמעון מעיד אף על הטלית שהנאה היא לו שלא תעמוד ביד יהודה כדי שיביא ראייה שראובן גזלה וישלם דמיה

וכן אם היתה הטלית ביד יורשי ראובן אין שמעון מעיד עליה מפני שסופה שאם תעמוד ביד היורש לחזור לו וכן כל כיוצא בזה ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ובא יהודה לערער על שמעון ולהוציאה מתחת ידו אין ראובן מעיד לו עליה אעפ שאין עליה אחריות הרי הוא רוצה שתעמוד ביד שמעון כדי שיבוא בעל חוב של ראובן ויטרפנה בחובו ולא יהיה לוה רשע ולא ישלם ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון ובא יהודה לערער ולהוציא מיד שמעון ראובן מעיד לו עליה שהיא שלשמעו שאפי עמדה ביד שמעון אין בעל חובו שלראובן טורף מן המטלטלין ואפי היו אפותיקי ברא כשהיה שמעון מודה שזו הפרה והטלי הם שלראובן המוכר בודאי והוא יודע שבאמת הן שלו אבל אם לא הודה שמעון אין ראובן מעיד לאבד זכות יהודה שאם תצא מתחת ידי שמעון יחזור שמעו ויתבע ראובן דמים ויאמר לו מכרת לי דבר שאינו שלך שהרי באו עדים ואמ שהן שליהודה ברא שיעיד ראובן לאבד זכות יהודה ויעמיד המטלטלין ביד שמעון כשבאו עדים והעידו שהם יודעים שראובן זה שלא היתה לו קרקע מעולם אבל אם לא באו עדים לכך אף על השדה והטלית אינו מעיד ולמה אינו מעיד עליהן שמא הקנה אותם לבעל חובו אגב קרקע וכתב דאיקני והקנה לו מטלטלי אגב קרקע שנמצא בעל חובו טורף אף הפרה והטלית לפיכך לא יעיד עליהן שהרי רוצה להעמידן ביד שמעון כדי שיבא בעל חובו ויטרפם וכן כל כיוצא בדברים אלו ודברים אלו אינן תלויין אלא בדעת הדיין ועוצם בינתו שיבין עיקר המשפטים וידע דבר הגורם לדבר אחר ויעמיק לראות אם ימצא שיש לזה העד צד הנאה בעדות זו אפי בדרך רחוקה ונפלאה הרי זה לא יעיד בה וכדרך שלא יעיד בדבר זה שמא נוגע בעדותו הוא כך לא ידון באותו דבר וכן שאר מיני הפסולי כשם שפוסלין בעדים כך פוסלים בדיינים ולפיכך אין סומכין בסנהדרין שני הקרובי זה לזה בין בסנהדרי קטנה בין בסנהדרי גדולה אבל אלו שמוסיפין עד שבעה לעבר השנה כמו שביארנו בהלכות קדוש החודש יראה לי שאם היה בהן קרובים אין בכך כלום כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואינו כשר לדון האוהב והשונא והגר והמשוחר וכן הזקן והסרי והממז וסומ באחד מעיניו כשרין להעיד ואינן כשרין לדון דיני נפשות כמו שבארנו

פרק שבעה עשר

מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בחכמה וביראה שהם אומר שראו פלו שעבר עבירה פלני או שלוה מפלו אעפ שהוא מאמין הדבר בלבו כאילו ראהו לא יעיד עד שיראה הדבר בעיניו או יודה לו הלווה מפיו ויאמר לו היה עלי עד שאמר הלוה לי מנה שנאמ והוא עד או ראה או ידע ואין לך עדות שמתקיימת בראייה

או בידיעה אלא עדות ממון וכל המעיד מפי אחרי הרי זה עד שקר ועובר בלא תעשה שנ לא תענה ברעך עד שקר לפיכך מאיימין אף על עידי הממון וכיצד מאיימין עליהן בפני הכל ומודיעין אותן כח עדות שקר ובשת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא ואחר כך מוציאין את כל אדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבעדים ואומר לו אמור היאך אתה יודע שזה חייב לזה אם אמר שהוא אמר לי חייב אני לו או איש פלו אמ לי שהו חייב לו לא אמ כלום עד שיאמ בפנינו הודה לו שהוא חייב לו והיו מכניסין את העד השני ובודקין אותו כך נמצאו דבריהן מכוונין נושאין ונותנין בדבר וגומרין הדין המטמין עדים לחברו והודה לו בינו לבין עצמו והעדים רואין ושומעין שהוא

אומר לו ודאי יש לך אצלי כך וכך אבל מתיירא אני שמא תכופני בדין למחר הרי זו אינה עדות עד שיודה בפני עדי

אחר המודה בפני עדים ואמר דרך הודאה זה יש לו אצלי כך וכך או שאמר אתם עדי או שאמ היו עלי עדים בין שאמר הלווה בין שאמ המלוה ושתק הלוה דרך מאמין לדבריו הרי אלו עדים ואין צריך לומר אם קנו מידו או שאמר להם כתבו עלי שטר שיש לזה אצלי כך וכך וכל כיוצא בדברים אלו הרי הם הודאה ומעידין על פיו

תלמיד שאמר לו רבו יודע אתה שאם נותנין לי כל ממון העולם איני משקר מנה יש לי אצל פלו ויש לי עליו עד אחד לך והצטרף עמו אם נצטרף הרי זה עד שקר אמר לו בא ועמוד עם העד ולא תעיד כדי שיראה הלוה ויפחד ויעלה על דעתו שאתם שני עדים ויודה מעצמו הרי זה אסו לעמוד ולהראות שהוא עד אעפ שאינו מעיד ועל זה וכיוצא בו נאמר מדבר שקר תרחק השוכר עידי שקר להעיד לחבירו פטו מדיני אדם וחייב בדיני שמים וכן עד אחד שכבש עדותו ולא העיד פטור מדיני אדם וחיי בדיני שמים

פרק שמונה עשר

מי שהעיד בשקר ונודע בעדי שהעיד בשקר והו שנקר עד זומם ומצות עשה לעשות לו כמה שירצה לעשות בעדותו לחברו אם בעבירה שחייבין עליה סקילה העידו והוזמו נסקלין כולן ואם בשריפה נשרפין וכן שאר המיתות ואם העידו במלקות לוקה כל אחד מהן כשאר מחוייבי מלקות אומדין כוחו ומלקין אותו ואם העידו לחייבו ממון משלשין הממון ביניהן לפי מניין העדים כל אחד ואחד יתן חלק המגיע לו ואין לוקין במקום תשלומין ברא בעדים שהוזמו אבל שתי כיתות המכחישות זו את זו ואין כאן עדות אין עונשין את אחת מהן לפי שאין אנו יודעים מי היא הכת השקרנית ומה בין הכחשה להזמה ההכחשה בעדות עצמה ואת אומר היה הדבר הזה וזאת אומ לא היה הדבר הזה או יבוא מכלל דבריה שלא היה

וההזמה בעדים עצמן ואלו העדים שהזימום אינן יודעים אם נהיה הדבר או לא היה כיצד עדים שבאו ואמרו ראינו זה שהרג את הנפש או לוה מנה לפלו ביו פלו במקו פלו ואחר שהעידו ונבדקו באו שנים אחרים ואמר ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום ולא היו דברי מעולם לא זה הרג את זה ולא זה הלוה את זה הרי זו הכחשה וכן אם אמרו להם היאך אתם מעידים כך וזה ההורג או הנהרג או הלוה או המלו היה עמנו ביום זה במדינה אחרת הרי זו עדות מוכחשת שזה כמי שאמר לא הרג זה את זה ולא זה הלוה את זה שהרי עמנו היו ולא נהיה דבר זה וכן כל כיוצא בדברים אלו אבל אם אמרו להם אנו אין אנו יודעים אם זה הרג זה ביום זה בירושלם כמו שאתם אומרין או לא הרגו ואנו מעידים שאתם עצמכם הייתם עמנו ביום זה בבבל הרי אלו זוממים ונהרגין או משלמין הואיל והעדים שהזימום לא השגיחו על עצמה שלעדו כלל אם אמת היה או שקר וזו שהאמינה תורה עדות האחרוני על העדי הראשוני גזירת הכתו הוא אפי היו העדים הראשוני מאה ובאו שנים והזימום ואמרו להם אנו מעידים שאתם המאה כולכם עמנו הייתם ביום פלו במקום פלו הרי אלו נענשין על פיהם שהשנים כמאה ומאה כשני וכן כשתי כיתי עדים המכחישות זו את זו אין הולכין אחר הרוב אלא דוחין את שתיהן עדים זוממין אינן צריכי התראה ועדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו הרי אלו נהרגין או לוקין או משלמין מפני שהכחשה תחילת הזמה היא אלא שעדיין לא נגמרה אין מזימין את העדים אלא בפניהם ומכחישין את העדים שלא בפניהם ועדים שהוזמו שלא בפניהן הרי הוכחשו לפיכך אם מתו העדים שהזימום קודם שיזימו אותם בפניהם אין כאן עדות שהרי הכחישו זה את זה עידי נפשות שהוכחשו ולא הוזמו אפי בא הנהרג ברגליו אינם לוקין מפני שהוא לאו שניתן לאזהר מיתת בד ואין לוקי עליו אבל בד מכין אותו

מכת מרדות כפי מה שיראו   עדים זוממים צריכין הכרזה   והיאך היא ההכרזה שלהן כותבין ושולחין בכל עיר ועיר פלו׳ ופלו׳ העידו בכך וכך והוזמו והרגנום או לקו בפנינו או ענשנו אותן כך וכך דינרי׳ שנ׳ והנשארי׳ ישמעו ויראו   חיוב העדים זוממים לשלם במקום שחייבין לשלם קנס הוא ולפיכך אין משלמין על פי עצמן כיצד הרי שהעידו ונחקרה עדותן בב״ד ואחר כך אמרו שניהם עדות שקר העדנו ואין לזה אצל זה כלו׳ או שאמרו העדנו על זה בכך וכך והוזמנו אין משלמין על פיהן   אבל אם אמרו העדנו על זה והוזמנ׳ בבית דינו של פלו׳ ונתחייבנו ליתן לו כך וכך הרי אלו משלמין   שזו הודאה בממון שנגמר דינו ליתנו ואם אמר האחר כך משלם חלקו

פרק תשעה עשר

שנים שהעידו ואמרו במזרח הבירה הרג זה את הנפש בשעה פלני׳   ובאו שנים ואמרו להן במערב הבירה הזאת הייתם עמנו בעת הזאת   אם יכול העומד במערב לראות מה שבמזרח אינן זוממין   ואם אינו יכול לראות הרי אלו זוממין   ואין אומרין שמא מאור עיניהם של ראשונים רב ורואין מרחוק יתר מכל אדם   וכן אם העידו שנים ואמ׳ בבקר הרג זה את הנפש בירושלם ובאו שנים ואמר׳ להן ביום זה בערב הייתם עמנו בלוד אם יכול אדם להלך אפי׳ על הסוס מירושלם ללוד מבקר עד ערב אינן זוממין ואם לאו הרי אלו זוממין   ואין אומרין שמא אדם קל ביותר נזדמן להן וקפלו את הדרך אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם ומזימין אותן   שנים שאמרו באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום פלו׳ ובאו שנים ואמ׳ ביום זה עמנו הייתם במקום אחר רחוק אבל ביום של אחר יום זה הרגו בוראי   אפילו העידו האחרונ׳ שקודם כמה ימים הרגו הרי זה ההורג עם עידיו הראשונים נהרגין   שהרי הוזמו שבעת שהעידו שהרג עדיין לא נגמר דינו ליהרג אבל באו שני עדים בשלישי בשבת   ואמרו באחד בשבת נגמר דינו שלפלו׳ להריגה ובאו שנים ואמרו באחד בשבת עמנו הייתם במקו׳ פלו׳ הרחוק   לא מערב שבת נגמר דינו אין עדים אלו שהוזמו נהרגין שהרי מכל מקו׳ בעת שהעידו עליו כבר נגמר דינו להריגה וכן לעניין תשלומי קנס כיצד באו שנים בשלישי בשבת   ואמרו באחד בשבת גנב וטבח ונגמר דינו   ובאו שנים ואמרו באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק   אבל בערב שבת נגמר דינו אפילו אמרו בשבת גנב וטבח ונגמר דינו   אין עדים אלו שהוזמו משלמין שהרי מכל מקום בעת שהעידו עליו חייב היה לשלם וכן כל כיוצא בזה

אין עידי השטר נעשין זוממין עד שיאמרו בבית דין שטר זה בזמנו כתבנוהו ולא אחרנוהו אבל אם לא אמר כן אע״פ שזמנו שלשטר באחד בניסן   בירושלם ובאו עדים והעידו שעידי השטר היו עמהם בבבל ביום זה השט׳ כשר והעד׳ כשרים   שאיפש שכתבוהו ואחרוהו וכשהיו בירושל׳ באחד באדר כתב שטר זה שם ואחרו זמנו וכתבו זמנו בניסן

אמרו בזמנו כתבנוהו והוזמו אם יש שם עדים שיודעים היום שחתמו על השטר זה או עדים שראו זה השט׳ וחתים ידם בו ביום פלוני   כיון שהוזמו הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר שהעדים החתומי׳ על השטר הרי הן כמי שנחקרה עדותן בבית דין בעת החתימה   אבל אם אין עדים שראו עדותן   ולא ראו השטר מקודם אינן נפסלין אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידן   ואמרו בזמנ׳ כתבנוהו ואיפש שביו׳ זה שהעידו בב״ד בו ביום חתמו על השטר שיש לו כמה שנ׳ והם שקרו ואמרו בזמנו כתבנו

פרק עשרים

אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין עד שיהיו שניהם ראויין לעדות ויזומו שניהן אחר שנגמר הדין אבל אם הוזם אחד מהן בלבד או שהוזמו שניה׳ קודם גמר דין או אחר גמר דין   ונמצא אחד מהן קרוב או פסול אין נענשין אע״פ שהוזמו ונפסלו לכל עדות שבתורה

נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הוזמו אינן נהרגי׳ מן הדין שנ׳ כאשר זמם לעשו׳ ועדיין לא עשה ודבר זה מפי הקבלה אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקה   וכן אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותן חוזר לבעליו ומשלמין לו   היו העדים שלשה אפי׳ מאה   אם העידו בבית דין זה אחר זה והעיד כל אחד מהן אחר חבירו בתוך כדי דבור   והוזמו מקצתן אין נענשין עד שיוזמו כולן   אבל אם היה הפסק בין זה לזה יתר מכדי דבור שהוא כדי שאילת שלו׳ תלמיד לרב הרי נחלקה העדות   והשנים שהוזמו נענשין והשנים האחרים שהיה בין דבריהם ודברי הראשונים הפסק אין נענשין   ואע״פ שבטלה העדות כולה מפני שהן כת אחת והואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה   העיד האחד ונחקרה עדותו ואמר השיני אף אני כמוהו   או שאמר הן כיוצא בזה והוזמו שניהן הרי שניהן נהרגין   או לוקין או משלמין שכל עד שאמר אחר עדות חבירו   הרי זה כמי שנחקר והעיד כמו שהעיד חבירו ואין לעד׳ זוממין שגגה לפי שאין בהן מעשה לפיכ׳ אין צריכין התרא׳ כמו שבארנו

כשם שהשנים מזימין את המאה אם העידו המאה בבת אחת כך הן מזימין אותן   אפי׳ היו חמשים כת ובאו שנים אחר שנים   כיצד כת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון בירושלם ובאו שני עדים והזימוה   ובאה כת שנייה והעיד אותה עדות עצמה שראובן הרג שמעון בירושלם ועמדו אותן השנים והזימוה גם זו כת השנייה וכן השלישי׳ וכן הרביעית   אפי׳ מאה כולן הן נהרגין על פי אילו השנים

כת שהעידה על ראובן שהרג שמעון בירושלם ובאו שנים עדים והזימו׳ ובאה כת שנייה והזימה את הכת ראשונה יהרגו העדים הזוממים וינצל ראובן   באה הכת שלישית   והזימה את הכת השנייה תיהרג את הכת השנייה וראובן ותנצל הכת ראשונה

באה כת רביעית והזימה את הכת שלישי׳ תיהרג את הכת השלישית והראשונה וינצל ראובן והכת השנייה   וכן אפי׳ הן מאה כת זו מזיכה את זו כת נכנסת וכת יוצאה

עדים שהעידו על איש טרפ׳ שהרג והוזמו אין נהרגין שאפי׳ הרגוהו בידיהן אין נהרגין   לפי שהוא טריפה ואין העדים שהיו טריפה והעידו בדבר   שחייבין עליו מיתת בית דין והוזמו אין נהרגין   שאם יוזמו וזוממיהן אין זוממין נהרגין שלא הזימו לא טריפה   עדים שהעידו על אחר והרשיעוהו רשע שאין בו לא מלקות ולא חיוב ממון ואחר כך הוזמו הרי אלו לוקין   אע״פ שלא זממו להלקות זה ולא לחייבו ממון   כיצד העידו על כהן שהוא חלל כגון שהעידו בפנינו נתגרשה אמו או נחלצה במקום פלו׳ ביום פלו׳ והוזמו הרי הן לוקין   וכן אם העידו על אדם שהרג בשגגה והוזמו לוקין ואינן גולין   העידו על שורו שלוה שהרג הנפש והוזמו הרי הן לוקין ואין משלמין את הכופר   העידו עליו שנמכר בעבד עברי והוזמו לוקין   וארבעת דברים אלו מפי הקבלה הן   כך קבלו חכמים ששנים שהרשיעו את הצדיק   והצדיקו את הרשע בעדותן ובאו עדים אחרים והזימום   והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע הרי עדים הראשונים לוקים   אע״פ שלא הרשיעו הצדיק להלקותו   אבל אם העידו עליו שאכל בשר בחלב או שלבש שעטנז הרי אלו לוקין משום שנ׳ ועשית׳ לו כאשר זמם   שנים שהעידו על ראובן שנאף עם בת כהן ונגמר דין ראובן ליחנק   ודין הנואפת לשריפה   ואחר כך נמצאו זוממין הרי אלו נחנקין ולא נשרפין ודבר זה מפי הקבלה

פרק אחד ועשרים

עדים שהעידו שפלו׳ גירש אשתו ולא נתן לה כתוב׳ והוזמו והלא בין היום בין למחר אם גירש סופו ליתן כתוב׳ אומרי׳ כמה רוצה אדם ליתן בכתובת׳ שלזו שתמכור אותה בטוב׳ הנאה ומשלמין דמי טובת הנאה זו   ומשערין באשה שאם האשה היתה חולה או זקנה או שהיה שלום בינה לבי׳ בעלה אין דמי הכתובה כשתסכר כמו דמיה   אם היתה

האשה בריאה וקטנה אם יש ביניהן קטנה שוו קרובה
מן הגירושין ורחוקה מן המיתה וכן אין טובת הנאה
שלכתובה המרובה לפי טובת הנאה שלכתובה המועטת
שאם היתה כתובתה אלף זוז והרי היא נמכרת בטובת
הנאה במאה ואם היתה מאה אינה נמכרת בעשרה אלא
בפחות ודברים אלו כפי מה שישערו הדיינים
העידו על זה שחייב לפלו' אלף זוז על מנת ליתן מיכן ועד
שלשים יום והלוה אומר עד חמש שנים אחר השלשים יום
ונמצאו זוממין אומרין כמה רוצה אדם ליתן ויהיו בידו
אלף זוז חמש שנים ומשלמין כן ללוה וכן כל כיוצא בזה
העידו על שורו של זה שנגח ונמצאו זוממין משלמין חצי
נזק ואם אין השור שוה חצי נזק משלמין דמי השור בלבד
שאין משלם חצי נזק אלא מגופו לפיכך אם העידו עליו
שאכל פירות או שבר כלים כדרך הילוכו משלמין חצי
נזק וכן כל כיוצא בזה העידו על פלו' שהפיל שן
עבדו ואחר כך סימא את עינו והוזמו משלמין לאדון דמי
העבד ודמי עינו העידו שסימא את עינו ואח"כ הפיל את
שנו והוזמו ואח"כ נמצ' הדבר הפך שהאדון הפיל את שנו
ואח"כ סימא את עינו משלמין דמי עין לעבד וכן כל כיוצא
בזה עידי קינוי וסתירה שהוזמו לוקין בא עד אחר והעיד
שזנתה אחר קינוי וסתירה ונמצאו זוממין משלמין כנגד
הכתובה ואין לוקין ולמה לא ייהרגו והרי העידו בטומאה
לפי שלא התרו בה שנים שהעידו על זה שגנב
וטבח או מכר והוזמו משלמין את הכל העידו שנים
שגנב והעידו שני אחרי' שטבח או מכר והוזמו אלו ואלו הרי
הראשונים משלמין תשלומי כפל ואחרונים משלמין שנים
ושלשה הוזמו האחרונים בלבד הרי הגנב משלם
תשלומי כפל והעדים האחרונים משלמין לגנב תשלומי
ארבעה וחמשה נמצא אחד מן האחרונים זומם בטלה
עדות שנייה נמצא אחד מן הראשונים זומם
בטלה כל העדות שאם אין גניבה אין הטביחה או המכירה
מחייבתו לשלם כלום שנים שהעידו שאכל שדה
זו שלש שנים ונמצאו זוממין משלמין לבעל השדה דמי
השדה העידו שנים שאכלה שנה ראשונה ושנים
שאכלה שנה שנייה ושנים שאכלה שנה שלישית והוזמו
כולן משלשין ביניהן שאע"פ שעדות החזקה שלש עדיות הן
הרי הן כעדות אחת להזמה לפיכך שלשה אחים
ואחד מצטרף עם כל אחד ואחד והעידו בשנה שנה הרי
אלו שלש עדיות ותתקיים בהן החזקה והן כעדו' אחד להזמ'
שאם הוזמו כולן הרי שלש האחין משלמין חצי דמי השדה
וזה שנצטרף עם כל אחד מהן משלם חצי דמיה שלש
כיתי עדים שנתקיים בעדותן ששור זה מועד ונמצאת כת
ראשונה ושנייה זוממין כולן פטורין נמצאו שלשתן זוממין
כלן חייבין לשלם הנזק שאע"פ שהוא תם משלם חצי נזק
ברא' כשהיו כולן רומזין זה את זה או שבאו רצופין
או שהיו מכירין בעל השור ולא הכירו השור אבל אם אין
שם אחת מאילו הרי כת ראשונה ושנייה פטורין שהרי הן
אומרי' לא באנו אלא לחייבו חצי נזק ולא ידענו שתבא כת
אחרת ויעשה מועד וכן שנים שהעידו בבן סורר
ומורה עדו הראשונה ובאו שנים אחרים והעידו עליו עדות
האחרונה שבה יהרג והוזמו שתיהן כת הראשונה לוקה
ואינה נהרגת מפני שיכולין לומר להלקותו באנו אבל כת
האחרונה נהרגת שעל פיהן בלבד הוא נהרג היתה
הכת האחרונ' ארבעה שנים אומר' בפנינו גנב ושנים אומר'
בפנינו אכל והוזמו כולן נהרגין העידו שנים שזה
גנב נפש מישרא' ומכרו והוזמו הרי אלו נחנקין
העידו שנים שגנבו והעידו שנים אחרי' שמכרו בין שהוזמו
עידי גניבה בין שהוזמו עידי מכירה כל כת מהן שהוזמת
נהרגת שהגניבה היא תחילת חיובו שלזה מיתה
העידו שנים שמכרו לזה הישרא' והוזמו ולא היו שם עדים
שגנבו הרי אלו פטורין שאפי' לא הוזמו לא היה זה נהרג
מפני שיכול לומ' עבדי מכרתי באו עידי גניבה אחר שהוזמו
עידי מכירה אפי' ראינו אותן רומזין זה את זה אין נהרגי'

מוצי' שם רע על אשתו שהביא עדי' שזנתה כשהיא ארוסה
והביא אביה עדים והזימום הרי עידי הבעל נהרגין חזר
הבעל והביא עדים והזים עידי האב הרי עידי האב נהרגי'
ומשלמין ממון לבעל נהרגין מפני שעידי הבעל נגמר
דינם להריגה בעדותן ומשלמין קנס מפני שנגמר דין הבע'
לשלם קנס בעדותן ונמצאו נפשות לזה וממון לזה וכן
שני' שהעידו על זה שבא על נערה המאורסה והוזמו נהרגי'
ואין משלמין בא על בתו שלפלו' והוזמו נהרגין ומשלמין
הקנס לנטען פלו' רבע השור והוזמו נסקלין ואין משלמי'
שורו שלפלוני נסקלין ומשלמין דמי השור לבעל השור וכן
כל כיוצא בזה

פרק שנים עשר

שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו שבא עד אחד מכת
זו ועד אחד מכת זו והעידו בעדות אחרת אין כאן עדות
שהרי בודאי אחד מהן שקר ואין ידוע מי הוא משניהן
באה כת זו בפני עצמה והעידה עדות ובאה כת זו והעידה
עדות אחרת בפני עצמה מקבלי' כל אחד מהן בפני עצמה
ראובן שהוציא על שמעון שני שטרות אחד במנה
ואחד במאתים וכפר שמעון בשני השטרות ועידי שטר זה
כת אחד מאותן השנים שהכחישו זו את זו ועידי השטר
השני הכת השניי' הרי שמעון משלם מנה שיד בעל השטר
על התחתונה וישבע על השאר
יראה לי שהשבוע' זו שישבע על השאר בנקיטת חפץ כדין
מודה במקצת שהרי עליו שני עדים כשרי' מעידין במקצת
הממון שכפר בכולו ולא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת
עדים כמו שביארנו הוציא ראובן שטר על לוי ועידיו
כת אחת משתיה והוציא שמעון שטר שני על לוי ועידיו
הכת השנייה ולוי כופר בשניהן הרי ראובן נשבע ונוטל
ושמעון נשבע ונוטל שבודאי אחד מהן יש לו אצלו ושבוע'
זו כתקנת חכמים כדין חנוני על פנקסו הוציא
ראובן שטר על שמעון ועדיו כת אחת מהן והוציא שטר
שני על לוי ועידיו הכת השנייה וכל אחד מהן כופר בו
המוציא מחבירו עה' הואיל ואין ראובן יכול לקיים אחד
משני שטרו' הרי כל שטר מהן כחרש ושני הנטעני' נשבעין
הסת ונפטרין ברא' כשבאו שתי הכתות להעיד
כאחת אבל כל המוציא שטר שיש בו עדות כת אחת
משתיהן הרי זה גובה בו ואם הוציא אחר כך בין הוא
בין אחר שטר שיש בו עדות הכת השני' הרי זה גובה בו
בין ממלוה הראשון בין מאחר שהרי כל כת משתיהן באה
בפני עצמה והעידה מי שהביא עדים ונחקרה
עדותן והוזמו וחזר והביא עדים אחרים באותה הטענה
עצמה והוזמו אפי' מאה כת ואחר כך הביא עדים אחרים
באותה הטענה עצמה ונמצאת עדות אלו האחרוני' מכוונת
דנין על פיהן שאע"פ שהוחזק זה שטען טענה זו להביא
עדים שקרנים הרי לא הוחזקו אלו העדים האחרונים שהן
משקרין אבל שטר שקרא עליו ערער והוא שיבאו שנים
ויאמרו ממנו שאל לזייף לו שטר זה אע"פ שנתקיים השטר
מחותמיו אין גובין בו לעולם ויראה לי שאם באו עידי
השטר והעידו הן בעצמן על כתב ידן גובין בו

הלכות ממרים

יש בכללן תשע מצוות שלש מצוות עשה ושש מצות
לא תעשה וזהו פרטן א לעשות על פי התורה
שאמרו לנו בד"ה הגדול ב שלא לסור מדבריהם
ג שלא להוסיף על התורה לא במצוות שבכתב ולא
בפירושן שלמדנו מפי השמועה ד שלא לגרוע מן
הכל ה שלא לקלל אב ואם ו שלא להכותם
ז לכבדם ח ליראם ט שלא יהיה הבן סורר
ומורה על קול אביו ואמו וביאור מצוות אלו בפרקין אלו

פרק ראשון

בית דין הגדול שבירושלם הם עיקר תורה שבעל פה והם

עמורי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישרא׳ ועליהן הבטיחה תורה שנ׳ על פי התור׳ אשר יורוך זו מצות עשה וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הרת עליהן ולהשען עליהן כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה שנ׳ לא תסור מכל הרבר אשר יגירו לך ימין ושמא׳ ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאזהר׳ מיתת בר׳ שכל חכם שמורה על רבריה מית׳ בחנק׳ שנ׳ והאיש אשר יעשה בזרון וגו׳ אחר רברים שלמרו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה ואחר רברים שלמרום מפי רעתם באחת מן המרות שהתורה נררשת בהן ונראה בעיניהם שרבר זה כך הוא ואחר רברים שעשאום סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקנות והמנהגות כל אחר ואחר מאו השלשה רברים מצות עשה לשמוע להן והעוב׳ על כל אחר מהן עובר בלא תעשה הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורוך או התקנות והגזירות והמנהגות שיורו מהם לרבים כרי לחזק הרת ולתקן העולם ועל המשפט אשר יאמרו או רברים שילמרו אותן מן הרין באחר מן המרות שהתורה נררשת בהן מכל הרבר אשר יגירו לך זו הקבלה שקבלו איש מפי איש רברי קבלה אין בהן מחלוקת לעולם וכל רבר שתמצא בו מחלוקת בירוע שאינו קבלה ממשה רבינו ורברים שלמרין מן הרין אם הסכימו עליה בר׳ הגרו׳ כולן הרי הסכימו ואם נחלקו בהן הולכין אחר הרוב ומוציאין הרין אחר הרבים

וכן הגזרות והתקנות והמנהגות אם ראו מקצתן שראוי לגזור גזירה או לתקן תקנה או שיניחו העם המנהג הזה וראו מקצתן שאין ראוי לגזור גזירה זו ולא לתקן תקנה זו ולא להניח מנהג זה נושאין ונותנין אילו כנגר או והולכין אחר רובן ומוציאין הרבר אחר הרבים כשהיה בר׳ הגרול קיים לא היתה מחלוק בישרא׳ אא כל רין שנולר בו ספק לאחר מישרא׳ שואל לבר׳ שבעירו אם ירעו אמרו לו אם לאו הרי השואל עם אותו בר׳ או עם שלוחיו עולין לירושלם ושואלין לבר׳ שבהר הבית אם ירעו אמרו לו אם לאו הכל באין לבר׳ שעל פתח העזרה אם ירעו אמרו להן ואם לאו הכל באין ללשכת הגזית לבית רין הגרול ושואלי׳ אם היה הרבר שנולר בו הספק לכל ירוע אצל בר׳ הגרול בין מפי הקבלה בין מפי המרה שרנו בה אומ׳ מיר אם לא היה הרבר ברור אצל בית רין הגרול רנין בו בשעתן ונושאין ונותנין ברבר ער שיסכימו כלן או יעמרו למנין וילכו אחר הרוב ויאמרו לכל השוא׳ כך הלכה והולכין להן משבטל בר׳ הגרול רבתה מחלוקת בישרא׳ זה מטמא ונותן טעם לרבריו וזה מטהר ונותן טעם לרבריו זה אוסר וזה מתיר שני חכמים או שתי בתי רינין שנחלקו שלא בזמן הסנהררין או ער שלא הרבר ברור להן בין בזמן אחר בין בזה אחר זה אחר מטהר ואחר מטמא אחר אוסר ואחר מתיר אם אינך יורע להיכן הרין נוטה בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל

פרק שני

בית רין גרול שררשו באחר מן המרות כפי מה שנראה בעיניהם שהרין כך ורנו רין ועמר אחריהם בית רין אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו הרין הרי זה סותר ורן כפי מה שנראה בעיניו שנ׳ אל השופט אשר יהיה בימים ההם אינך חייב ללכת אא אחר בית רין שברורך בית רין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט כל הרבר בישרא׳ ועמר אחריהם בית רין אחר ובקש לבטל רברי הראשוני׳ ולעקור אותה התקנה ואותה הגזיר׳ ואותו המנהג אינו יכול ער שיהיה גרול מן הראשונים בחכמה ובמניין היה גרול בחכמה אבל לא במניין במניין אבל לא בחכמ׳ אינו יכול לבטל את רבריו אפי׳ בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל ער שיהיו גרולים מהם והיאך יהיו גרולים במניי׳ הואיל וכל בית רין ובר׳ שלע״א הוא זה מניין חכמי הרור שהסכימו וקבלו הרבר שאמרו בר׳ הגרול ולא חלקו בו במה רברים אומרים ברברים שלא אסרו אותן כרי לעשות סייג אא בשאר ריני תורה אבל רברי׳ שראו בית רין לגזור ולאסרן לעשות סייג אם פשט איסורן בכל ארץ ישרא׳ אין בית רין הגדול אחר יכול לעקרן ולהתירן אפי׳ היה גרול מן הראשונים ויש לבית רין לעקור אף רברים או לפי שעה אע״פ שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזירות אילו אמורין מרברי תורה עצמה שאפי׳ רברי תורה יש לכל בית רין לעקרו הוראת שעה כיצר בית רין שראו לחזק הרת ולעשות סייג כרי שלא יעברו העם על רברי תורה מכין ועונשין שלא כרין אבל אין קובעין הרבר לרורו׳ ואומ׳ שהלכה כך הוא וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כרי להחזיר רבים לרת או להציל רבים מישרא׳ ולהכשל ברברים אחרים עונשין לפי מה שצריכה השעה כשם שהרופא חותך ירו או רגלו שלזה כרי שיחיה כולו כך בית רין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצוו׳ לפי שעה כרי שיתקיימו כררך שאמרו חכמי׳ הראשונים חלל עליו שבת אחת כרי שישמו׳ שבתות הרבה

בית רין שנראה להן לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכי׳ להתיישב ברבר ולירע תחילה אם רוב הצבור יכולין לעמור בהן או אם אין יכולין לעמור ולעולם אין גוזרין גזירה על הציבור אא אם כן רוב הצבור יכולין לעמור בה הרי שגזרו בית רין גזירה ורימו שרוב הקהל יכולין לעמו׳ בה ואחר שגזרוה פקפקו העם בה ולא פשט ברוב הקהל הרי זו בטילה ואינן רשאין לכוף את העם ללכת בה גזרו ורמו שפשטה בכל ישרא׳ ועמר הרבר כן שנים רבות ולאח׳ זמן מרובה עמר בית רין אחר וברק בכל ישרא׳ וראה שאין אותה הגזירה פושטת בכל ישרא׳ יש לו רשות לבטל ואפילו היה פחות מבית רין הראשון בחכמה ובמניין וכל בית רין שהתיר שני רברים אל ימהר להתיר רבר שלישי הואיל ויש לבית רין לגזור ולאסור רבר המותר ויעמור איסורו לרורות וכן יש להן להתיר איסורי תורה לפי שעה מהו זה שהזהירה תורה לא תוסף עליו ולא תגר׳ ממנו שלא להוסיף על רברי תורה ולא לגרוע מהן ולקבוע הרבר לעול׳ שהוא מן התור׳ בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה כיצר הרי כתוב בתורה לא תבשל גרי בחלב אמו מפי השמועה למרו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר בהמה בין בשר חיה אבל בשר העוף מותר בחלב מן התורה אם יבוא בר׳ ויתיר בשר חיה בחלב הרי זה גורע ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגרי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה ואנו נאסו׳ אותו ונוריע לעם שהוא גזירה שלא יבא מן הרבר חובה ויאמרו העוף מותר מפני שלא נתפרש כך החיה מותרת שהרי לא נתפרשה ויבא אחר לומר אף בשר בהמה מותרת חוץ מן העז ויבא אחר לומר אף בשר העז מותר בחלב פרה או הכבש שלא נאמ׳ אא אמו שהיא מינו ויבא אחר לומר אף בחלב העז שאינה אמו מותר שלא נאמ׳ אא אמו לפיכ׳ נאסו׳ כל בשר בחל׳ אפי׳ בשר עוף אין זה מוסי׳ אא עוש׳ סייג לתור׳ וכן כל כיוצ׳ בוה

פרק שלישי

מי שאינו מורה בתורה שבעל פה אינו זקן ממרה האמור בתור׳ אא הרי זה בכלל המיני׳ ומיתתו ביר׳ כל ארם מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה מורירי׳ אותו ולא מעלין כשאר כל המינין ואפיקורוסין והאומרין אין תורה מן השמים והמוסרין והמשומרין כל או אינן בכלל ישרא׳ ואין צריך לא ערים ולא התראה ולא ריינים אא כל ההורג אחר מהן עשה מצות גרולה והסיר המכשול ברא׳ באיש שכפר בתורה שבעל פה במחשבתו וברברי׳ שנראו לו והלך אחר רעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתור׳ שבעל פה תחילה וכן כל התועים אחריו אבל בני התועים ובני בניהם שהריחו אותם אבותם ונולרו במינות וגרלו אותן עליו הרי הוא כתינוק שנשבה לבין הגוים עיכ׳ ע׳

וגרלוהו על דתם שהוא אנוס ואעפ ששמע אחר כך שהוא
יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גרלוהו
על טעותם כך אלו האוחזים בדרכי אבותם שטעו לפיכך
ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו
לאיתן התורה ולא ימהר אדם להרגן אבל זקן ממרה
האמור בתורה הוא חכם אחד מחכמי ישראל שיש בידו
קבלה ודן ומורה בדברי תורה כמו שידונו ויורו כל חכמי
ישראל שבאת לו מחלוקת בדין מן הדיינים עם בד הגדול
ולא חזר לדבריהם אלא חלק עליהם והורה לעשות שלא
בהוראתן גזרה עליו תורה מיתה ומתודה ויש לו חלק לעול
הבא אעפ שהוא דן והן דנים הוא קבל והם קבלו הרי
התורה חלקה להם כבוד ואם רצו בד למחול על כבודן
ולהניחו אינן יכולין כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל
אין זקן ממרה חייב מיתה עד שיהא חכם שהגיע להוראה
סמוך בסנהדרין ויחלוק על בד בדבר שזדונו כרת ושגגתו
חטאת או בתפילין ויורה לעשות כהוראתו או יעשה הוא
על פי הוראתו ויחלוק עליהן והן יושבין בלשכת הגזית
אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה והורה לעשו פטור
שנ כי יפלא ממך דבר למשפט מי שלא יפלא ממנו אלא
דבר מופלא היה חכם מופלא שלבד וחלק ושנה
ולמד לאחרים בדבריו אבל לא הורה לעשות פטור שנאמ
והאיש אשר יעשה בזדון לא שיאמר בזדון לא יורה לעשו
או יעשה הוא בעצמו מצאן חוץ למקומן והמרה
עליהן פטור שנ וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום
גורם לו מיתה וכל אלו וכיוצא בהן שהן פטורין מן המיתה
יש לבד הגדול לנדותם ולהפרישן ולהכותן ולכנען מללמד
כפי מה שיראה להן שהדבר צריך לכך וכיצד דנין
זקן ממרא בעת שיפלא דבר ויורה בו חכם המגיע להוראה
בין בדבר שיראה בעיניו בין בדבר שקבל מרבותיו הרי
הוא והחולקין עמו עולין לירושל ובאין לבד שעל פתח הר
הבית אומר להן בית דין כך הוא הדין אם שמע וקבל
מהן מוטב ואם לאו באין כולן לבית דין שעל פתח העזרה
ואום להם גם הם כך הוא הדין אם קבלו ילכו להן ואם
לאו כולן באין לבית דין הגדו ללשכת הגזית שמשם תורה
יוצאה לכל ישראל שנ מן המקום ההוא אשר יבחר ה
ובית דין אום להם כך הוא הדין ויוצאין כולן חזר
זה החכם לעירו ושנה ולמד כדרך שהוא למוד הרי זה פטו
הורה לעשות או שעשה כהוראתו חייב מיתה ואינו
צריך התראה אפי נתן טעם לדבריו אין שומעין לו אלא
כיון שבאו עדים שעשה כהוראתו או שהורה לאחרי לעשו
גומרין דינו למית בבית דין שבעירו ותופשין אותו ומעלי
אותו משם לירושלם ואין ממיתין אותו בבית דין שבעירו
ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלם לא מעלין אותו
לבית דין הגדול שבירושל ועד הרגל משמרין אותו וחונקי
אותו ברגל שנ וכל ישראל ישמעו ויראו מכלל שצריך
הכרזה וארבעה צריכין הכרזה זקן ממרא ועדים זוממין
והמסית ובן סורר ומורה שהרי בכולן נאמר ישמעו ויראו

פרק רביעי

זה שחלק על בית דין הגדול בדבר שחייבין על זדונו כרת
ועל שגגתו חטאת בין שהיו הן אוסרים והוא מתיר בין
שהיו הן מתירין והוא אוסר הרי זה חייב מיתה אפילו הוא
היה מפי הקבל ואמ כך קבלתי מרבותי והן אומ כך נראה
בעינינו שהדין נותן הואיל ונשא ונתן עליהן בדבר ועשה
או שהורה לעשות הרי זה חייב ואין צריך לומר אם הם
מורים מפי הקבלה וכן אם
חלק עליהם בגזרה מן הגזירות שגזרו בדבר שיש בשגגתו
חטאת וזדונו כרת כגון שהתי החמץ ביום יד בניסן בשעה
ששית או אסרו בהנאה בשעה חמישי הרי זה חייב מיתה
וכן כל כיוצא בזה אחד דבר שחייבין זדונו כרת
ועל שגגתו חטאת שנחלקו בו או שנחלקו בדבר המביא
לידי דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת
כיצד נחלקו באשה זו אם היא ערוה אם לאו אם מרא דם

הזמטמא באשה או לא אם זו טמאה לידה או לא אם זו
זבה או לא אם חלב זה אסור או מותר וכל כיוצא באילו
הרי זה חולק בדבר שחייבי על זדונו כרת ועל שגגתו חטא
וכיצד דבר המביא לידי דבר שחייבין על זדונו
כרת ועל שגגתו חטא כגון שנחלקו בעיבו שנה אם מעברין
עד הפורים או בכל אדר הרי זה חייב שזה מביא לידי חמץ
בפסח וכן אם נחלקו בדין מדיני ממונות או במניין
הדיינים שדנין דיני ממונות הרי זה חייב
שהרי לדבריו של זה שאומר שזה חייב
לזה כל שנטל ממנו בדין נטל ועל פי בית דין נטל ולדבריו
שלזה שאומ פטור או שאמר שאין לו ראויין לדון כל שנטל
גזל הוא בידו ואם קדש בו אשה אינה מקודשת ולדברי
האומר שלו נטל הבא עליה במזיד ענוש כרת בשוגג חייב
חטאת ונמצ הדבר מביא לידי דבר שחייבין על זדונו כרת
ועל שגגתו חטאת וכן אם נחלקו בדיני מכות אם
זה חייב מלקות או אינו או שחלק במניין הדיינים שלוקין
בפניהם הרי זה חייב שהרי לדברי האומ אינו לוקה חובלין
הם בו וחייבין לשלם וכל שיטול מהן בדין נוטל ולדברי
האומר בן מלקות הוא כל שיטול מהן גזל הוא בידו ואם
קדש בו אשה אינה מקודשת וכן אם נחלקו בערכין
או בחרמין אם זה חייב ליתן או אינו חייב הרי זה חייב
שהרי לדברי האומר אינו חייב ליתן אם לקחו ממנו הרי
זה גזל והמקדש בו אשה אינה מקודש וכן אם חלק עליהן
בפריון קדשים אם נפדו או לא נפדו הרי זה חייב שהרי
לדברי האומ אין זה פריון אם קדש בו אשה אינה מקודש
וכן אם נחלקו בעריפת העגלה אם אלו חייבין
להביא או לא הרי זה חייב שהרי לדברי האומר חייבין
להביא הרי היא אסורה בהנאה והמקדש בו אשה אינה
מקודשת וכן אם נחלקו בערלה וכן אם נחלקו בלקט
שכחה ופיאה אם זה לעניים או לבעל הבית הרי זה חייב
שהרי לדברי האומ לבעל הבית הרי זה גזל ביד העני ואם
קדש בו אשה אינה מקודשת וכן אם חלק עליהן באב
מאבות הטומאה כגון נגעי בשר או נגעי בתים או נגעי
בגדים הרי זה חייב שהרי לדברי האומר טהור ומותר
להכנס במקדש לאכול קדשים ולדברי האומר טמא אם
נכנס או אכל במזיד ענוש כרת ובשוגג חייב חטאת
וכן אם נחלקו בטהרת מצורע אם יש לזה טהרה או אין לו
וכן אם נחלקו בהשקאת סוטה אם זו צריכה לשתות או
אינה צריכה הרי זה חייב שהרי לדברי האומר צריכה אם
מת הבעל קודם שתשתה הרי זו אסורה ליבמת ולדברי
האומר אינה צריכה מתיבמת וכן כל כיוצא בזה צריכין
לבדוק ולחקור אם היה המחלוקת זו מביאה לידי דבר זה
ודבר זה מביא לידי דבר שני אפי אחר מאה דברים אם
יבוא בסוף לדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בין שהיה
הזקן מיקל והן מחמירין בין שהיה הוא מחמיר והן מקילין
חייב ואם לא תביא המחלוקת לידי כך הרי זה פטור חוץ
ממצות תפילין בלבד כיצד הורה להוסיף טוטפת
חמישית בתפילין ויעשנה חמש טוטפות הרי זה חייב
והוא שיעשה בתחילה ארבע בתים כהלכתן ויביא חמישי
וידבק בחיצון שהבי החיצון שאינו רואה את האויר תמיד
פסול והיוב זקן ממרא על דבר זה הלכה מפי הקבלה אבל
אם נחלקו בשאר מצות כגון שחלק בדבר מדברי לולב או
ציצית או שופר זה אומר פסול וזה אומ כשר זה אומר יצא
ידי חובתו וזה אומ לא יצא זה אומר טהור וזה אומר שני
לטומאה הרי זה פטור מן המיתה וכן כל כיוצא בזה

פרק חמישי

המקלל אביו ואמו נסקל שנ אביו ואמו קלל דמיו בו
ואחד המקלל בחייהן או לאחר מיתתן הרי זה נסקל וצריך
עדים והתראה כשאר כל מחוייבי מיתות בית דין ואחד
האיש ואחד האשה וכן הטומטו והאנדרוגינס והוא שיהיו
גדולים שהגיעו לכלל העונשין אינו חייב סקילה עד
שיקללם בשם מן השמות המיוחדין אבל אם קללם בכינוי

פטור מן הסקילה ולוקה כדרך שלוקה על קללת כל אדם כשר מישראל וכן המקלל אבי אביו ואבי אמו הרי זה כמקלל אחר משאר הקהל אזהרה של מקלל אביו ואמו מניין עונש שמענו בפירוש אבל האזהרה הרי היא בכלל לא תקלל חרש הואיל והוא מוזהר שלא לקלל אדם מישראל הרי אביו בכלל ישראל המכה אביו ואמו מיתתו בחנק שנ׳ מכה אביו ואמו מות יומת וצריך עדים והתראה כשאר כל מחוייבי מיתות ב״ד ואחד האיש ואחד האשה וכן הטומטום והאנדרוגינוס והוא שיגיעו לכלל עונשין

אינו חייב חנק עד שיעשה בהן חבורה אבל אם לא עשה בהן חבורה הרי זה כמכה אחר מישראל והמכה אותן לאחר מיתה פטור מי שהכה את אביו על אזנו והחרישו חייב ונהרג שאי איפשר שיעשה חרש בלא חבורה אפי׳ יציאת טיפת דם בפנים באוזן ונתחרש המקיז דם לאביו או שהיה רופא וחתך לו בשר או אבר פטור אע״פ שהוא פטור לכתחילה לא יעשה או להוציא סלון מבשר אביו או אמו לא יוציא שמא יעשה חבורה ברא׳ כשיש שם אחר לעשות אבל אם אין שם מי שיעשה אלא הוא והרי הן מצטערין הרי זה מקיז וחותך כפי מה שירשוהו לעשות אזהרה של מכה אביו מניין עונש שמענו אזהרה לא שמענו הואיל והוא מוזהר שלא להכות אדם מישראל הרי אביו ואמו בכלל שתוקי חייב על אמו ואינו חייב על אביו אע״פ שנבדקה אמו ואמרה בן פלו׳ הוא אינו נסקל או נחנק על פיה אבל בנו מן השפחה ומן הנכרית אינו חייב לא על אביו ולא על אמו וכן גר שהורתו שלא בקדושה אע״פ שלידתו בקדוש אינו חייב על מכת אביו וקללתו כשם שאינו חייב על אביו כך אינו חייב על אמו שנ׳ ומקלל אביו ואמו את שהוא חייב על אביו חייב על אמו וזה שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו הגר אסור לקלל אביו הגוי ולהכותו ולא יבוזהו כדי שלא יאמרו באו מקדושה חמורה לקדושה קלה שהרי זה מבוזה אביו אלא נוהג בו מקצת כבוד אבל העבד אין לו ייחוס אלא הרי אביו כמי שאינו אביו לכל דבר אף על פי שנשתחררו מי שהיו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירות אפילו נגמר דינן להריגה והם יוצאים ליהרג אסור להכותן ולקללם ואם קלל או חבל בהן פטור ואם עשו תשובה הרי זה חייב ונהרג עליהן אף על פי שהרי הן יוצאין למיתה

ברא׳ בבנו אבל אחר שבא והכהו וקלל אחר שנגמר דינו אע״פ שעשה תשובה הרי זה פטור הואי׳ והוא הולך למיתה ואם ביישו חייב בקנס המבייש עבר אביו ואמו על עביר׳ שלוקין עליה והיה הוא חזן לפני הדיינים לא יכה אותם וכן אם נתחייב נידוי לא יהיה שליח לנדותם ולא ירחוק אותם ולא יבזה אותן בשליחות ב״ד אע״פ שהן ראויין לכך ולא עשו תשובה לכל אין הבן נעשה שליח להכותו ולקללו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמר תורה לא תחמו׳ ולא תכסה עליו מי שנתחייב שבועה לבנו כך ראינו בו תמיד שאינו משביעו בשבועת האלה שהרי זה בא לקללת אביו אלא משביעו שבועה שאין בה אלה וכבר ביארנו שהאב שהרג את בנו אין אחר מאחיו שלנהרג נעשה גוא׳ הדם ולא על הכאה ולא על הקללה בלבד הקפידה תורה אלא אף על הביזיון שכל המבזה אביו או אמו אפילו בדברים ואפי׳ ברמיזה הרי זה ארור מפי הגבורה שנ׳ ארור מקלה אביו ואמו והרי הוא אומ׳ עין תלעג לאב ותבוז ליקה׳ אם ויש לב״ד להכות על זה מכת מרדות ולענוש כפי מה שיראו

פרק ששי

כיבוד אב ואם מצות עשה גדולה וכן מורא אב ואם שקל אותן הכתו׳ בכבודו ובמוראו כתוב כבד את אביך ואת אמ׳ וכתוב כבד את ה׳ מהונך ובאביו ואמו כתוב איש אמו ואביו תיראו וכתו׳ את ה׳ אלהיך תירא כדרך שצוה על שמו הגדול ומוראו כך צוה על כבודם ומוראם המקלל אביו או אמו בסקילה והמגדף בסקילה הנה השוה אותם

בעונש הקדים אב ואם לכבו׳ והקדי׳ אם לאב למורא ללמד ששניהם שוים בין למורא בין לכבוד אי זהו מורא ואי זהו כבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו ולא יקרא לו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מרי היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמם יראה לי שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלא שאין הכל רשין בו אבל השמות שקורין בהן העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהן בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים שלא בפניו ואין בכך כלום אי זהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה משלאב ואם אין ממון לאב ויש ממון לבן כופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול ומוציא ומכנים ומשמשו בשאר הדברים שהשמשי׳ משמשי׳ בהן את הרב ועומד מפניו כדרך שהוא עומד מפני רבו

והאב שהיה תלמיד בנו אין האב עומד מפני הבן אבל הבן עומד מפני אביו אף על פי שהוא תלמידו

וחייב לכבדו בשאר דרכיו בשעת עשיית משאו ומתנו ועשיית חפציו כיצד הנשמע בדבר אביו למקום לא יאמ׳ מהרוני בשביל עצמי פטרוני בשבי׳ עצמי אלא מהרוני בשביל אבא פטרוני בשביל אבא וכן כל כיוצא בזה לעולם יכלול בכלל דבריו שהוא חושש בכבוד אביו ושמתירא ממנו וחייב לכבדו אפי׳ לאחר מותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא אומר כך אמר אבא מרי אני כפרת משכבו ברא׳ בתוך י״ב חדש שלאחר מיתתו אבל לאחר י״ב חדש אומר זכרונו לחיי העולם הבא

אחד האיש ואחד האשה חייבין במורא וכבוד אלא שהאיש יש בידו לעשות והאשה אין בידה לעשות שהרי השות אחרים עליה לפיכך אם נתגרשה או נתאלמנה הרי שניהם שוים עד היכן הוא כיבוד אב ואם אפי׳ נטלו כים שלזהובי׳ שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק

ועד היכן מוראן אפי׳ הכהו בראשו וירקו בפניו לא יכלימם אלא ישתוק ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכי׳ שצוהו בכך שאלו מלך בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מצער יתר מזה לא היה יכול לפרכס בדבר קל וחומר למי שאמ׳ והית׳ העולם ברצונו אע״פ שבכך נצטוינו אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול אלא ימחול ויתעלם שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול והמכה בנו גדול מנדין אותו שהרי הוא עובר על ולפני עור לא תתן מכשול

מי שנטרפה דעתו של אביו או שלאמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם ואם אי איפשר לו לעמוד מפני שנשתטו ביותר יניחם וילך לו ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם הממזר חייב בכבוד אביו ומוראו אע״פ שהוא פטור על מכתו וקללתו עד שיעשה תשובה אפי׳ היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתירא ממנו ראהו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה לא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו

מי שאמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין שאמר לו לעבור על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה אפי׳ שלדבריהם הרי זה לא ישמע לו שנ׳ איש אמו ואביו תיראו׳ ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי אמר לו אביו השקני מים ויש בידו לעשו׳ מצוה אם איפש׳ למצו׳ שתיעשה על ידי אחרי׳ תעשה ויתעסק בכבוד אביו שאין מבטלין מצוה מפני מצוה ואם אין שם אחרים לעשותה יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו שהוא ואביו חייבי׳ בדבר מצוה ותלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם אמר לו אביו השקני מים ואמרה לו אמו השקני מים מניח כבוד אמו ועוסק בכבוד אביו תחילה מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו חייב אדם לכבד את אשת אביו אע״פ שאינ׳ אמו כל זמן שאביו קיים שזה בכלל כבוד אביו וכן מכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת אבל לאחר מיתת

אינו חייב ומדברי סופרים שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו

פרק שביעי

בן סורר ומורה האמור הרי נתפרשה בו סקילה ולא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר והיכן הזהיר לא תאכלו על הדם לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים וזו אכילת בן סורר ומורה שאינו נהרג אלא על אכילה מכוערת שאכל שנאמר זולל וסובא מפי השמועה למדו שזולל הוא האוכל בשר ברעבתנות וסובא השותה יין ברעבתנות אכילה זו שהיא חייב עליה דברים הרבה יש בהם והן כולן הלכה מפי הקבלה אינו חייב סקילה עד שיגנוב משלאביו ויקנה בשר בזול ויין בזול ויאכל וישתה חוץ מרשות אביו בחבור שכולן ריקנין ופחותי׳ ויאכל הבשר חי ואינו חי בשל ואינו מבושל כדרך שהגנבים אוכלים וישתה היין מזוג כדרך שהגרגרנים שותים והוא שיאכל משקל חמשי׳ דינרי׳ מבשר זו במלוגמא אחת וישתה חצי לוג מיין זה בבת אחת

גנב משל אביו ואכל אכילה זו ברשות אביו או שגנב משל אחרים ואכל אכילה זו המכוערת בין ברשות אביו בין ברשות אחרים הרי זה פטור וכן אם גנב משל אביו ואכל אכילה מכוערת כזו ברשות אחרים והיתה אכילת מצוה אפי׳ מדבריהם פטור שנ׳ איננו שומע בקולנו שאינו עובר באכילה זו אלא על קולם יצא וזה שעבר בה על דברי תורה או שאכלה בדבר מצוה כיצד אכל אכילה זו המכוערת עם החבורה הרעה שאוכל עמהם בדבר מצוה או שאכלו מעשר שני בירושלם אפי׳ אכלו בתנחומי אבלי׳ שהיא מצוה מדבריהם הרי זה פטור וכן אם אכלה מנבילות וטריפו׳ שקצים ורמשים אפי׳ אכל בתענית ציבור שהיא עבירה מדבריהם הרי זה פטור מן המיתה

אכל כל מאכל ולא אכל בשר בהמה אע״פ שאכל אכילה זו מבשר העוף פטור ואם אכל אכילה זו מבשר בהמה והשלים החמשים דינרים מבשר העוף חייב

שתה כל משקה ולא שתה יין פטור אכל בשר חי ושתה יין חי פטור שזה קרי ואין אדם יכול להמשך בזה

לא ענש הכתוב קטן שלא בא לכלל המצוות וכן איש שגדל והרי הוא ברשות עצמו אינו נסקל מפני שגנב ואכל ושתה אכילה זו המכוערת הא כיצד מפי השמועה למדו שאין דין זה אלא בבן יג שנה ויום אחד שהביא שתי שערות עד שיקיף כל הגיד ואחר שיקיף השיער כל הגיד׳ הרי הוא ברשות עצמו ואינו נסקל כל ימיו שלבן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים מאחר שיביא שתי שערות לפי שאיפשר שתתעבר אשתו ויהיה עוברה ניכר בשלשה חדשים ונאמר כי יהיה לאיש בן סורר ומורה ולא אב סורר ומורה הא למדת שאם הקיף השיער את כל הגיד קודם שישלים שלשה חדשים הרי זה פטור

כיצד דנין בן סורר ומורה מביאין אותו אביו ואמו תחילה לבית דין של שלשה ואומרים להן בננו זה סורר ומורה ומביאי׳ שני עדי שגנב משלאביו וקנה בשר ויין במה שגנב ואכל אותה אכילה האמורה אחר ההתראה וזו היא עדות הראשון ומלקין אותו כשאר חייבי מלקיות שנ׳ ויסרו אותו ולא ישמע אליהם חזר וגנב משלאביו ואכל אכילה זו אביו ואמו מביאין אותו לבית דין של כ״ג ומביאין שנים ומעידין עליו שגנב ואכל אכילה זו האמור אחר שהתרו בו וזו היא עדות אחרונה אפי׳ היו השנים הראשונים מן האחרונים ואחר שמקבלין עדותן בודקין אותו שמא הקיף השער את כל הגיד אם לא הקיף ולא שלמו לו שלשה חדשים גומרין דינו כדרך כל הרוגי בית דין וסוקלין אותו ואינו נסקל עד שיהיו שם שלשה הראשונים שנ׳ בננו זה זהו שלקה בפניכם

ואם מחלו לו אביו ואמו קודם שיגמר דינו פטור

ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף השער מלמטה פטור ואם משנגמר דינו ברח אפי׳ הזקין כל עת שימצא יסקל שכל מי שנגמר דינו הרי הוא כהרוג ואין לו דם

היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אמו רוצה ואביו אינו רוצה אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר ותפשו בו אביו ואמו היה אחד מהן גדם או חגר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר ותפשו בו ולא גדמים והוציאו אותו ולא חגרים ואמרו ולא אלמים בננו זה ולא סומים איננו שומע בקולנו ולא חרשים גזירת הכתוב הוא שיסקל בן סורר ומורה

אבל הבת אינה נידונת בדין זה שאין דרכה להמשך באכילה ושתייה כאיש שנאמר בן ולא בת ולא טומטום ואנדרוגינס טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נעשה בין סורר ומורה שנאמר כי יהיה לאיש בן סורר ומורה עד שיהיה בן משעת הנראה בן סורר ומורה צריך הכרזה

כיצד מכריזין עליו כותבין לכל ישראל בבית דין פלו׳ סקלנו פלו׳ מפני שהיה בן סורר ומורה בן סורר ומורה הרי הוא ככל הרוגי בית דין שממונם ליורשיהם שאע״פ שאביו גרם לו סקילה הרי הוא יורש כל נכסיו

הלכות אבל

יש בכללן ד׳ מצות אחת מצוות עשה ושלש מצות לא תעשה וזהו פרטן א׳ להתאבל על הקרובים ואפי׳ כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים ואן אדם מתאבל על הרוגי בית ד׳ ולפי זה כללתי הלכות או בספר זה שהן מעין קבורה ביום מיתה שהיא מצות עשה ב׳ שלא יטמא כהן גדול לקרובים ג׳ שלא יכנס עם המת באהל ד׳ שלא יטמא כהן הדיוט לנפש אדם אלא לקרובים בלבד וביאור מצות או בפרקים או

פרק ראשון

מצות עשה להתאבל על הקרובים שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה׳ ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה אע״פ שנ׳ בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימי׳ ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ומשה רבי׳ תקן להם לישר׳ שבעת ימי אבילות ושבעת ימי המשתה

מאימתי יתחייב אדם באבל משיסתם הגולל אבל כל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן ומפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שיקבר׳ הרוגי מלכות שאין מניחין אותן להקבר מאמתי מתחילין להתאבל עליהן ולספור שבעה ושלשים משיתיאשו לשאול למלך לקברן אע״פ שלא נתיאשו מלגנוב אותן מי שטבע בנהר או מי שאכלתו חיה רעה משנתיאשו לבקש מצאוהו אברים אברים אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו או יתיאשו מלבקש מי שרדכן לשלוח המת למרינה אחרת לקוברו ואינ׳ יודעי׳ מתי יקבר מעת שיחזרו פניהן מללוותו מתחילין למנות שבע׳ ושלשי׳ ומתחילין להתאבל הנפלים אין מתאבלין עליהן וכל שלא שהא שלשים יום באדם הרי זה נפל אפי׳ מת ביום שלשים אין מתאבלין עליו ואם נודע בודאי שנולד לתשעה חדשים גמורי׳ אפי׳ מת ביום שנולד מתאבלין עליו בן תשעה חדשים שנולד מת ובן שמונה שמת אפי׳ לאחר שלשי׳ ומי שיצא מחותך או מרוסס אע״פ שכלו לו חדשיו הרי זה נפל ואין מתאבלין עליהן ולא מתעסקין כל הרוגי מלכות אע״פ שנהרגו בדי׳ המלך והתורה נתנה לו רשות להרגן הרי או מתאבלין עליהן ואין מונעין מהן כל דבר וממונם למלך וניקברין בקברי אבותיהן אבל כל הרוגי בית דין אין מתאבלין עליהן אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב ואין נקברין עם אבותיהן עד שיתאכל הבשר וממונם ליורשיהם כל הפורשין מדרכי ציבור והם האנשים שפרקו עול המצוות מעל צווארן ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצוות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות אלא הרי הן כבני חורין לעצמן כשאר האומות וכן המיני׳ והמשומדין והמוסרים כל או אין מתאבלין עליהם אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשין לבנים ומתעטפים לבנים

ואוכלים ושותים ושמחים שהרי אברו שונאיו של הקבה
ועליהם הכתוב אומר הלא משנאיך ה אשנא המאבד
עצמו לרעת אין מתעסקין עמו לכל רבר ואין מתאבלין
עליו ואין מספירין אותו אבל עומרין עליו בשורה ואומרי
עליו ברכת אבלים וכל רבר שהוא כבוד לחיים ואי זהו
המאבר עצמו לרעת לא שעלה לגג ונפל ומת אלא האומר
הריני עולה לראש הגג ראוהו שעלה מיר דרך כעס או
שהיה מיצר ונפל ומת הרי זה בחזקת שאבר עצמו לרעת
אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן או הרוג ומושלך
על גב סיפו הרי זה בחזקת כל המתים ומתעסקין עמו ואין
מונעין ממנו רבר

פרק שני

אלו שארם חייב להתאבל עליהן רין תורה אמו ואביו בנו
ובתו ואחיו ואחותו מאביו ומרבריהם שיתאבל האיש על
אשתו הנשואה וכן האשה על בעלה ומתאבל על אחיו
ועל אחותו שהן מאמו אפי הכהן שאינו מתטמא
לאחיו ואחותו מאמו ולאחותו הנשואה אעפ שהיא מאביו
מתאבל הוא עליהן ואם היתה אחותו זו הנשואה מאביו
הרי הוא מתאבל עליה רין תורה בנו או אחיו הבא
מן השפחה ומן הנכרית אינו מתאבל עליהן כלל וכן מי
שנתגייר הוא ובניו או נשתחרר הוא ואמו אין מתאבלין
זה על זה וכן אשתו ארוסה אינו מתאבל עליה ולא
אונן וכן היא לא אוננת ולא מתאבלת עליו כל קרובים
שהוא חייב להתאבל עליהן הרי זה מתאבל עמהן בפניהן
מרברי סופרים כיצר הרי שמת בן בנו או אחי בנו
או אם בנו חייב לקרוע בפני בנו ולנהוג אבילו בפניו אבל
שלא בפניו אינו חייב וכן בשאר הקרובים אשתו
הנשואה אעפ שהוא מתאבל עליה אינו מתאבל עמה על
שאר קרובי אלא על אביה ועל אמה משו כבוד אשתו נוהג
אבילות עליהן בפניה כיצר מי שמת חמיו או חמותו כופה
מטתו ונוהג אבילות עם אשתו בפניה אבל לא שלא בפניה
וכן האשה שמת חמיה או חמותה נוהגת אבילות בפניו
אבל שאר קרובים כגון שמת אחי אשתו או בנה והאשה
שמת אחי בעלה או בנו אין מתאבלין זה על זה
וכן יראה לי שאם מתה אשת קרובו או בעל קרובתו כגון
שמתה אשת בנו או בעל בתו אינו חייב להתאבל עליהן
וכן כל כיוצא בזה כמה חמורה מצות אבילות שהרי
הכהן נרחת לו הטומאה מפני קרוביו כרי שיתעסק עמהן
ויתאבל עליהן שנ כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו וגו׳ לה
יטמא מצות עשה שאם לא רצה להטמא מטמאין
אותו על כרחו ברא בזכרין שהזהרו על הטומאה
אבל הכהונות הואיל ואינן מוזהרות על הטומאה כן אינן
מצוות להתטמא לקרובים אלא אם רצו מתטמאות
ואם לאו לא מטמאות אשתו של כהן מתטמא
לה על כרחו ואינו מטמא לה אלא מרברי סופרים עשאוה
כמת מצוה כיון שאין לה יורש אלא הוא לא תמצא מי
שיתעסק בה ואינו מטמא אלא לנשואה בלבר אבל
הארוסה אינו מטמא לה וכן כל אותן שאמרנו
שאין מתאבלין עליהן כגון הרוגי בר ושפרשו מררכי צבור
והנפלים והמאבר עצמו לרעת אין הכהן מתטמא להן
וער מתי הוא מצווה להתטמא לקרוביו ער שיסתם הגולל
אבל מאחר שנסתם הגולל הרי הן כשאר כל המתים שאם
נטמא בהן לוקה אשתו הפסולה אינו מטמא לה
לפיכך מי ששמעה שמועה שמת בעלה וניסית ובא
בעלה שניהן אין מטמאין לה שהרי היא פסולה לשניהן
אבל מטמא הוא לאמו אעפ שהיא חללה וכן מטמא
לבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו אעפ שהן פסולין אפילו היו
ממזרים מטמא להן אחותו הנשואה אינו מטמא לה
אעפ שהיא נשואה לכהן שנ הבתולה הקרובה אליו אשר
לא היתה לאיש הבתולה פרט לאנוסה ומפותה יכול
שאני מוציא את הבוגרת ומוכת עץ תל אשר לא היתה
לאיש מי שהווייתה בירי איש אשר לא היתה
לאיש פרט לארוסה שאינו מטמא לה אעפ שהיא ארוסה
לכהן נתגרשה אחותו מן האירוסין מטמא לה שנאמ
הקרובה אליו להביא את המגורשת מן האירוסין
אחיו ואחותו מאמו אינו מטמ להן שנ ולבנו ולבתו ולאחיו
ולאחותו מה בנו הראוי לירושתו אף אחיו ואחותו הראויי
לירושתו הספקות אינו מטמא להן שנ לה יטמא
מיטמא הוא על הוראי ואינו מטמא על הספק לפיכך
הוולרות שנתערבו והבן שהוא ספק בן שבעה לאחרון או
בן תשעה לראשון וכן כל כיוצא בהן אינו מיטמא להן
מספק וכן כל המתגרשת ספק גירושין או בגט פסול
אינו מיטמא לה אין הכהן מטמא לאבר מן החי
מאביו ולא לעצם מעצמות אביו וכן המלקט עצמות
אביו אינו מיטמא להן אעפ שהשררה קיימת נקטע
ראשו שלאביו אינו מיטמא לו שנ לאביו בזמן שהוא שלם
ולא בזמן שהוא חסר וכן שאר הקרובים הטומאה
לקרובים רחויה היא ולא הותרה לכל לפיכך אסור לכהן
להתטמא למת אפי בעת שמתטמא לקרוביו שנ לה יטמא
אינו מטמא לאחרים עמה שלא יאמר הואיל ונטמאתי על
אביו אלקט עצמות פלו או אגע בקבר פלו לפיכך
כהן שמת לו מת צריך להזהר ולקוברו בסוף בית הקברות
כרי שלא יכנס לבית הקברות ולא יתטמא בקברות אחרים
כשיקבור מתו

פרק שלישי

כל כהן שנטמא למת חוץ מששה מתים המפורשים בתורה
או אשתו בערי והתראה הרי זה לוקה שנ לנפש לא יטמא
בעמיו ואחר הנוגע במת או המאהיל או הנושא ואחר
המת ואחר שאר הטומאות הפורשו מן המת שנ לנפש לא
יטמא בעמיו וכבר פרשנו בהלכות טומאת מת כל רברים
המטמאין מן המת מן התורה או מרבריהם וכן אם
נגע הכהן בקבר לוקה אבל נוגע הוא בבגרים שנגעו במת
אעפ שמיטמא בהן טומאת שבעה וכן אם נכנס לאהל
טמא שנכנסה לו הטומאה לוקה אעפ שעצמה שלטומאה
בבית אחר וכבר ביארנו כל האהלים שתכנס להן
הטומא או שתצא מהן ורין הסככו והפרעות וכל הרברים
המביאי את הטומאה והחוצצין בפני הטומאה ואי זה מהן
רין תורה ואי זה מהן מרבריהן הכל בהלכות טומאת מת
ושם ביארנו שאי הגוים מטמאין באהל ולפיכך קברותיהם
טהורים ומותר לכהן ליכנס לשם ולררוך על קברותיהם
ואינו אסור אלא שיגע בטומאה או שישאנה כמו שביארנו
שם כהן שנכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה
ואחר שירע התרו בו אם קפץ ויצא פטור ואם ישב שם
כרי השתחויה כמו שביארנו בעניין טומאת מקרש הרי זה
לוקה נכנס ויצא וחזר ונכנס ויצא אם התרו בו על כל
פעם ופע לוקה על כל כניסה וכניס וכן אם נגע במת והתרו
בו ופירש וחזר ונגע והתרו בו אפי מאה פעמים לוקה על
כל אחת ואחת היה נוגע ולא פירש או שהיה עומר בבית
הקברות ונגע במתים אחרים אעפ שהתרו בו כמה פעמים
אינו לוקה אלא אחת שהרי מחולל ועומ כל זמן שלא פירש
המטמא את הכהן אם היו שניהן מוירין הרי
הכהן לוקה וזה שטמאו עובר על ולפני עור לא תתן מכשול
היה הכהן שוגג וזה שטמאו מזיר הרי זה שטמאו לוקה
כהן גרול אינו מיטמא לקרובין שנ לאביו ולאמו לא
יטמא וכן אינו נכנס עם המת באהל אפי קרוביו שנ ועל
כל נפשות מת לא יבא הא למרת שהוא חייב בלא יבא
וחייב בלא יטמא כיצר נגע או נשא לוקה אחת
נכנס לאהל וישב שם ער שמת עליו המת או שנכנס לשיר
תיבה ומגרל ובא חבירו ופרע עליו גג השירה שהרי טומא
וביאה באין כאחר הרי זה לוקה שתים משום לא יבא ומשו
לא יטמא נטמא מקורם ואחר כך נכנס לאהל אם
התרו בו לוקה אף על הביאה כהן שפגע במת מצוה
בררך הרי זה מטמא לו אפילו כהן גרול חייב להטמא לו
ולקוברו ואי זהו מת מצוה אחר מישרא שהיה מושלך

ברדך ואין לו קוברין ודבר זה הלכה מפי הקבלה
ברא כשהי׳ הכהן לבדו ואין עמו אחר ואפי׳ קרא שם בדרך
אין לו עונה אבל אם כשיקרא אחרים עונים אותו אין זה
מת מצוה אלא יקרא לאחרים ויבואו ויתעסקו בו
היו כהן ונזיר מהלכין בדרך ופגעו במת מצוה יתעסק בו
הנזיר לפי שאין קדושתו קדושת עולם ואל יטמא בו הכהן
אעפ׳ שהוא כהן הדיוט היה כהן גדול וכהן הדיוט
יטמא ההדיוט וכל הקודם את חבירו במעלה מתאחר
בטומאה וסגן עם משוח מלחמה שפגעו במת מצוה יטמא
משוח מלחמה ואל יטמא הסגן נשיא שמת הכל
מטמאין לו אפי׳ כהנים עשאוהו כמת מצוה לכל מפני שהכל
חייבין בכבודו וכן הכל אוננין עליו בנות אהרן
לא הוזהרו על טומאת מת שנ׳ אמור אל הכהנים בני אהרן
ולא בנות אהרן וכן החללים מותרין להטמא שנ׳ בני אהרן
עד שיהיו בכיהונם כהן קטן הרי הגדולים מוזהרים שלא
יטמאוהו ואם בא להטמא מעצמו אין ב״ד מצווין עליו
להפרישו אבל אביו צריך לחנכו בקדושה מת
תופשת ארבע אמות שלו לטומאה וכל כהן שנכנס לתוך
ארבע אמות מכין אותו מכת מרדות וכן אם נכנסו
לתוך הפרס או יצא חוצה לארץ או שנטמא ברס תבוסה
או בגולל ובדופק וכיוצא בהן מכין אותו מכת מרדות מפני
שהן אבות שלדבריהם כמו שביארנו בהלכות טומאת מת
אבל אם נכנס לבית הקברות לוקה מן התורה
מותר לכהן להטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר
מצוה בזמן שאין שם דרך לא היא כגון שהלך לישא אשה
או ללמוד תורה אעפ׳ שיש שם מי שילמדנו בארץ ישראל
לא מן הכל אדם זוכה ללמוד וכן מיטמא בטומאה
מדבריהם לכבוד הבריות כיצד אבל שהלך בבית הפרס
הכל הולכין אחריו שם לנחמו וכן מדלגין על גבי
ארונות שלמתים לקראת מלכי׳ ואפי׳ מלכי גוים כדי להבחין
בינם לבין מלכי ישרא׳ כשיחזור כבודן למקומן וכן כל כיוצ׳
בזה וכן מיטמא בטומאה שלדבריהם לדון עם הגוים
ולערער עמהן מפני שהוא מציל מידם וכן כל כיוצא בזה

פרק רביעי

מנהג ישרא׳ במתים ובקבורה כך הוא מאמצין עיניו שלמת
ואם נפתח פיו קושרין את לחיו ופוקקין את נקביו
אחר שמריחין אותו וסכין אותו במיני בשמי׳ וגוזזין שערו
ומלבישין אותו תכריכין תפורין בחוט שלפשתן לבנים ולא
יהיו דמיהן יקרים ונהגו חכמי׳ בסודר שוה זוז שלא לבייש
את מי שאין לו ומכסין פני המת שלא לייבש את העניים
שפניהם מושחרין ברעב ואסור לקבור בתכריכין
שלמשי ובגדים המוזהבין הרקומין אפי׳ לנשיא שבישראל
שזהו גסות הרוח והשחתה ומעשה גוים וסובלין את המת
על הכתף עד בית הקברות ונושאי המטה אסורין
בנעילת הסנדל שמא תפסק רצועה מסנדלו של אחד מהן
ונמצא מתעכב מן המצוה וחופרין בעפר מערות ועושין
כוך בצד המערה וקוברין אותו בו ופניו למעלה ומחזירין
העפר והאבנים עליו ויש להן לקבור בארון שלעץ
והמלוין אותו אומרין לו לך בשלום שנ׳ ואתה תבוא אל
אבותיך בשלום ומציינין את כל בית הקברות ובונין
נפש על הקבר והצדיקי׳ אין בונים להם נפש על קברותיה
שדבריהם הם זכרונם ולא יפנה אדם לבקר הקברות
הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר אין קושרי׳ לחייו ואין פוקקי׳
נקביו ואין מניחין כלי מתכות וכלי מיקר על טבורו שלא
יתפח ולא סכין אותו ולא מריחין אותו ולא מטילין אותו
על החול ולא על המלח עד שעה שימות והנוגע בו הרי זה
שופך דמים למה זה דומה לנר שמטפטף כיון שינגע בו
אדם יכבה וכל המאמץ עיניו עם יציאת נפש הרי זה שופך
דמים אלא ישהא מעט שמא נתעלף
וכן אין קורעין עליו ולא חולצין כתף ולא מספידין ולא
מכניסין עמו ארון ותכריכין בבית עד שימות
מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית חבירו אין לו בית אחר
עושה מחיצה ואוכל אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו
ואוכל ובין כך ובין כך אינו מיסב ואוכ׳ ולא אוכל בשר ולא
שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין
מזמנין עליו ופטו׳ מקרית שמע ומן התפילה ומתפילין ומכל
מצוות האמורות בתורה בשבת מיסב ואוכל בשר
ושותה יין ומברך ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב
בכל מצוות האמורות בתורה חוץ מתשמיש המטה
נקבר המת הרי זה מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט
כדי לשרות אכילה שבמיעיו אבל לא לרוות אין
משהין את המת אלא מרחי׳ מטתו מיד וכל המרחה מטתו
הרי זה משובח ועל אביו ועל אמו הרי זה מגונה
היה ערב שבת או ערב יום טוב או שהיו גשמים מזלפי׳ על
המטה מותר שלא איחר אלא לכבוד אביו ואמו וכל המלין
את מתו עובר בלא תעש׳ אלא אם כן הלינו לכבודו ולהשלי׳
צרכיו האבל ביום הראשון בלבד אסור להניח
תפילין ולאכול משלו וחייב לישב על מטה כפויה ובשאר
ימי האבל מותר לו לאכול משלו ולישב על גבי מפץ או
קרקע ומניח תפילין ומניין שהוא אסור ביום
ראשון להניח תפילין שהרי נאמר ליחזקא׳ פארך חבוש
עליך מכלל שכל העם אסורין ונאמר לו ולחם אנשים
לא תאכל מכלל שכל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשו׳
ואסורין לאכול משלעצמן

פרק חמישי

אלו דברי׳ שהאבל אסור בהן ביום הראשו׳ מן התור׳ ובשאר
ימי האבל מדבריהם אסור לספר ולכבס ולרחוץ ולסוך
ולשמש מטתו ולנעול את הסנדל ולעשות מלאכה ולקרות
בדברי תורה ולזקוף את המטה ולפרוע את ראשו ולשאול
שלום הכל י״א דבר ומניין שהאבל אסור
בתספורת שהרי הזהי׳ בני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל
שכל המתאבל אסור לספר שערו אלא מגדל פרע וכשם
שאסור לגלח שער ראשו כך אסור לגלח שער זקנו וכל
שער שיש בו אחד המגלח ואחד המתגלח היה מגלח
ושמע שמת אביו משלים תגלחת שערו אחר המגלח ואחר
המתגלח וכן אסור לגלח שפה וליטול צפרניו בכלי
אבל בשיניו או שנוטל צפורן בצפורן מותר ומניין
שהאבל אסור לכבס בגדיו ולרחוץ גופו ולסוך שנ׳ התאבלי
נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה
שהרחיצה קודמת לסיכה שנ׳ ורחצת וסכת וכשם
שהאבל אסור בכיבוס בגדי׳ כך אסור ללבוש כלים לבנים
חדשים ומגוהצין אסור לסוך מקצת גופו ככל
גופו ואם להעביר את הזוהמא מותר וכן אסור
ברחיצת מקצת גופו בחמים אבל בצונן רוחץ פניו ידיו
ורגליו אבל לא כל גופו מניין לאבל שאסור בתשמיש
המטה שנ׳ וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכ׳
עמה מכלל שהיה אסור מקודם וכן לא ישא האבל
אשה ולא תנשא אשה אעפ׳ שאין משמשין מטתן ומותר
להתייחד עם אשתו ואעפ׳ שהוא אסור בתשמיש המטה
מניין שהאבל אסור בנעילת הסנדל שהרי נאמר
ליחזקא׳ ונעלך תשים ברגליך מכלל שכל העם אסורין
היה בא בדרך נועל והולך וכשיכנס במדינה חולץ
מנעליו רמז לאבל שאסור בעשיית מלאכה זה שנאמר
והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף
אבל אסור בעשיית מלאכה וכשם שהוא אסור בעשיית
מלאכה כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה ולילך ממדינה
למדינה בסחורה כל שלשה ימים הראשונים אסור
בעשיית מלאכה אפי׳ היה עני המתפרנס מן הצדקה מיכן
ואילך אם היה עני עושה בצנעה בתוך ביתו והאשה טוה
בפלך בתוך ביתה שני אחים או שני שותפין שהיו
בחנות אחת ואירע אבל לאחד מהן נועלין את החנות כל
שבעה אפילו דברים שמותר לעשותן בחולו של מועד
אסור לאבל לעשותן בידו בימי אבלו אבל אחרים עושי׳ לו
כיצד היו ותיו להפוך ובריו לגות ופשתנו לעלו׳ מן המשרה

וצמרו מן היורה שוכר אחרים לעשות לו כדי שלא יאבדו
ומרבצין לו שדהו משתגיע עונת המים האסירין
והחכירין שלו והקבלנין הרי אילו יעשו כדרכן אבל החמרי
והגמלים בבהמות שלו והספנים בספינה שלו הרי אילו לא
יעשו ואם היו מוחכרים או מושכרי מקודם לזמן קצוב הרי
אלו יעשו שכיר יום אפי בעיר אחרת לא יעשה לו
האבל שהיתה מלאכת אחרים בידו בין בקבלנו בין שאינה
בקבלנות לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו
לא יעשו בבית אחר עושין היה לו דין עם אדם אינו
תובעו כל שבעת ימי האבילות ואם היה דבר אבד עושה
שליח כוה הורו הגאונים מניין שהאבל אסור
בדברי תורה שהרי נאמר ליחזקאל האנק דום אסור
לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנו במשנה ובמדרש
ובהלכות ואם היו רבים צריכין לו מותר ובלבד שלא
יעמיד תורגמן אלא ילחוש לאחר בצירו וזה שבצדו אומר
לתורגמן והתורגמן משמיע לרבים ומניין שאין
האבל יושב על המטה שנ׳ ויקם המלך ויקרע את בגדיו
וישכב ארצה וחיי׳ לכפות המטה כל שבע ולא מטתו בלבד
הוא כופה אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה
אפי׳ עשר מטות בעשרה בתים ובעשר עיירות חייב לכפות
את כולן ואפי׳ חמשה אחים ומת אחד מהן כולן כופתין את
מטותיהן המטה המיוחדת לכלים או למעות אינו
צריך לכפותה דרגש אינו צריך לכפותו אלא מתיר את
קרביטיו והוא נופל מאליו מטה שנקליטיה יוצאין
ממנה שהרי אי איפשר להפכה זוקפה ודיו הפך כל
מטותיו והיה הוא ישן על גבי מטות אחרי׳ או על גבי כסא
או על גבי ארון או על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו אלא ישן
על גבי המטה הכפויה מניין לאבל שאסור בפריעת
הראש שהרי נאמ׳ ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל ששאר
האבלים חייבין בעטיפת הראש והסודר שמכסה בו ראשו
עוטה ממקצתו מעט על פיו שנ׳ ועל שפם יעטה ואונקלוס
תרגם כאבלא יתעטף ומניין שהאבל אסור בשאלת
שלום שנ׳ האנק דום כל שלשה ימים הראשונים מי שנתן
לו שלום אין מחזיר לו אלא מודיעו שהוא אבל ומשלשה
ועד שבעה מי ששאל בשלומו מחזיר לו שלום ומשבעה
ועד שלשים שואל בשלום אחרים אבל אחרים אין שואלין
בשלומו עד לאחר שלשים ועל אביו ועל אמו אין שואלין
בשלומו עד לאחר יב׳ חדש אם בשאילת שלום נאסר
באבל קל וחומ׳ שהוא אסור להרבות דברים ולשחוק שנא׳
דום ולא יאחוז תינוק בידו שלא יביאנו לידי שחוק
ולא יכנס למקום שמחה כגון בתי המשתאות וכיוצא בהן

פרק ששי

מדברי סופרים שיהיה האבל נוהג במקצת דברי אבילות
כל שלשים יום ומניין סמכו חכמים לשלשים יום שנאמר
ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים מכלל שהאבל
מצטער כל ל׳ יום ואלו דברים שהאבל אסור בהן כל
ל׳ יום אסור בתספורת ובגיהוץ ובנישואין ובשמחת מרעו׳
ולילך בסחורה ממדינה למדינה הכל חמשה דברים
בתספורת כיצד כשם שאסור לספר כל שער גופו או לגלח
שפמו או לקוץ צפורניו בכלי כל שבעה כך אסור כל שלשי׳
יום בד״א באיש אבל באשה מותרת בנטילת
שער לאחר שבעה והאיש עד שלשים יום ועל אביו
ועל אמו חייב לגדל שערו עד שישלח פרע או עד שיגערו
בו חביריו וכן אסור ללבוש כלים לבנים חדשים
ומגוהצין כל שלשים אחד האיש ואחד האשה
היו צבועין ומגוהצין מותרין וכן אם לא היו חדשים אע״פ
שהן לבני׳ ומגוהצין מותרי׳ וכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ
ולאחר שלשים יום מותר בגיהוץ אפילו על אביו ועל אמו
בנישואין כיצד אסור לישא אשה כל ל׳ יום ומותר
לארשה אפי׳ ביום המיתה ומי שמתה אשתו אם כבר קיים
מצות פריה ורביה ויש לו מי שישמשנו ואין לו בנים קטני׳
הרי זה אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו ג׳ רגלים

אבל מי שלא קיים מצות פריה ורביה או שקיים ויש לו
בנים קטני׳ או שאין לו מי שישמשנו הרי זה מותר לארשה
ולכנוס מיד ואסור לו לבוא עליה עד ל׳ יום וכן האשה
שהיתה אבלה לא תבעל עד ל׳ יום שמחת מרעות
שהיה חייב לפרוע אותה מיד מותר לעשותה מיד לאחר
שבעה אבל אם אינו חייב לפרעה אסור להכנס לה עד
שלשים יום בד״א בשאר כל מתים אבל אביו ועל אמו בין
כך ובין כך לא יכנס לשמחת מרעות עד יב׳ חדש
על כל המתים כולן מותר לילך בסחורה לאחר שלשים על
אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך עמנו
על כל המתים כולן רצה ממעט בעסקו רצה אינו ממעט
על אביו ועל אמו ממעט בעסקו ההולך ממקום
למקום אם יכול למעט בעסקו ימעט ואם לאו יקנה צרכי
הדרך ודברים שיש בהן חיי נפש מי שהיה בעלה
צלוב בעיר או אשתו צלובה או אביו ואמו אסור לו לשכון
באותה העיר עד שיכלה הבשר ואם היתה עיר גדולה
כאנטוכיא יש לו לשכון בצד האחר שאינן צלובין בו
יום שביעי מקצתו ככולו והוא עולה לכאן ולכאן לפיכך
מותר לכבס ולרחוץ ולעשות שאר הדברים ביום שביעי
וכן יום שלשי׳ מקצתו ככולו ומות׳ לספר ולגהץ ביום שלשי׳
מי שתכפוהו אבליו והכביד שערו מיקל בתער לא במספרי׳
ומכבס כסותו במים אבל לא בנתר ולא בחול ורוחץ
כל גופו בצונן אבל לא בחמין וכן מי שתכפוהו אבליו
ובא ממדינת הים ומבית השביה או שיצא מבית האסורי׳
או שהיה מנודה והותר או שהיה מודר ונשאל על נדרו
והותר וכל היוצא מטומאה לטהרה הרי אילו מגלחים בימי
אבלם הואיל ותכפם אבל אחר אבל ולא מצאו פנאי

פרק שביעי

מי שבאה לו שמועה שמת לו קרוב אם בתוך ל׳ יום הגיעה
השמועה אפי׳ יום שלשי׳ עצמו הרי זו שמועה קרובה וחייב
לנהוג ז׳ ימי אבילות מיום שהגיעה השמועה וקורע ומונה
שלשים לאיסור התספורת עם שאר הדברים כללו שלדבר
יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה אבל אם הגיעה
לו השמועה אחר השלשי׳ יום הרי זו שמועה רחוקה ואינה
נוהגת אלא יום אחד ואינו קורע וכאילו יום השמועה הוא
יום שביעי ויום שלשים ומקצת היום ככולו כיצד
מקצת היום ככולו כיון שנהג אבילו שעה אחת כאילו נהג
כל היום כולו ומותר לנעול ולרחוץ ולסוך ולגלח בשאר
היום וכן הוא מותר בכל הדברים מי שבאה לו
שמועה קרובה בתוך הרגל או ביום שבת ולאחר שבת או
אחר הרגל נעשת רחוקה עולה לו ואינו נוהג לאחר הרגל
או לאחר השבת אלא יום אחד בלבד ומקצ׳ היום ככולו כמו
שביארנו מי שמת לו קרוב ולא ידע עד שבא
אם היה במקום קרוב שהוא מהלך עשר פרסאות שאיפשר
שיבא ביום אחד אפי׳ בא ביום השביעי אם מצא מנחמים
אצל גדול הבית אע״פ שנגערו לעמוד הואיל ומצא מנחמים
עולה לו ומונה עמהן תשלום ל׳ יום ואם לא מצא מנחמים
מונה לעצמו וכן אם היה במקום רחוק אפי׳ בא ביום
שני מונה לעצמו שבעה ושלשים מיום שבא האבל
בשלשה ימים הראשונים אינו הולך אפי׳ לבית אבל אחרי׳
מיכן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום
המתנחמין ולא יצא למקום אחר מפתח ביתו כל שבת
הראשונה שנייה יוצא ואינו יושב במקומו שלישית יושב
במקומו ואינו מדבר כדרכו רביעית הרי הוא ככל אדם
כהן גדול חייב בכל דברי אבילות אלא שאסור לו
לקרוע בגדיו למעלה ולגדל פרע ולצאת אחר המטה וכל
העם באין לנחמו לביתו וכשמברין אותו כל העם מסובין
על הארץ והוא מיסב על הספסל ואומרין לו כשמנחמין
אותו אנו כפרתך והוא אומר להם תתברכו מן השמים
ואם רצה לנחם אחרים הממונה ממצעו בתוך העם ואומר
להם תנוחמו וכן המלך חייב בכל דברי אבילות
אלא שאינו יוצא מפתח פלטורין שלו אחר מתו ואין צריך

לומר אחר מתים אחרים ואינו מנחם אבלים ולא יצא
דוד אחר אבנר אלא להודיע לעם שלא נהרג ברצונו
אין אדם נכנס למלך לנחמו אלא עבדיו ומי שנתן לו רשות
להכנס ואין להן רשות לדבר לו דברי תנחומין אלא כפי מה
שירשה אותם וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ
והוא מיסב על הדרגש

פרק שמיני

אבל חייב לקרוע על מתו שנ׳ ובגדיכם לא תפרומו ולא
תמותו הא אחר חייב לפרום ואין קריעה אלא
מעומד שנ׳ ויקם המלך ויקרע את בגדיו ומהיכן
קורע מלפניו והקורע מאחריו או מן הצדדין או מלמטה לא
יצא ידי חובת קריעה אלא כהן גדול שהוא פורם מלמטה
כמה שיעור הקרע טפח ואין צריך להבדיל שפת
הבגד ומותר לו לקרוע בכלי ויש לו לקרוע בפנים שלא
בפני אדם לפיכך יש לו להכנים ידו בפנים וקורע בצנעה
ואינו חייב לקרוע אלא בגד העליון בלבד כל ז׳ ימי
אבילות הקרע לפנים ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע
קרע אחר שכל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע
ברא׳ בשאר המתים חוץ מאביו ואמו אבל על אביו ועל
אמו קורע עד שמגלה את לבו ומבדיל שפת הבגד ואינו
קורע בכלי אלא בידו מבחוץ בפני כל העם וקורע כל הבגדי׳
שעליו ובגד הזיעה הדבוק לבשרו אינו מעכב ואם החליף
בגד אחר חייב לקרוע כל שבעה וכן על אביו ועל
אמו חולץ כתיפו ומוצי׳ זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו
וזרועו והולך כך לפני המטה ואחר שיקבר אביו ואמו אינו
חייב לחלוץ קורעין לקטן מפני עגמת נפש
וחולה שמת לו מת אין מקרעין לו ולא מודיעין לו שלא
תטרף עליו דעתו ומשתקין את הנשים מפניו וקורע
אדם על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו וכן האשה
קורעת על חמיה ועל חמותה מפני כבוד בעלה
מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק בתוך שבע׳ קורע
לאחר שבעה אינו קורע ועל אביו ועל אמו אפי׳ לאחר
שבעה קורע כל שלשים יום וכל היוצא בבגד קרוע לפני
מתים כלומר שהוא קרע עתה עליהן הרי זה גונב דעת
הבריות וזלזל בכבוד החיים והמתים האומר להבירו
השאילני חלוקך ואבקר את אבי שהוא חולה והלך ומצאו
שמת קורע ומאחה ומחזיר לו את חלוקו ונותן לו דמי
קרעו ואם לא הודיעו שהוא מבקר לו חולה הרי זה לא
יגע בו מי שהיה לו חולה בתוך ביתו ונתעלף
וסבור שמת וקרע ואחר כך מת אם בתוך כדי דבור אינו
חוזר וקורע ואם לאחר כדי דבור מת חוזר וקורע קרע אחר
וכן מי שאמרו לו מת אביו וקרע ואחר כך נמצא שמת
בנו אמרו לו מת לו מת וכסבור שאביו וקרע ואח׳ כך נמצא
בנו אם תוך כדי דבור נודע לו אמיתת הדבר יצא ידי
קריעה ואם לאחר כדי דבור לא יצא וחייב לקרו׳ קרע אחר
מי שמתו לו מתים הרבה כאחד קורע קרע אחד
לכולם היה בכללן אביו או אמו קורע על כולן קרע אחד
ועל אביו ועל אמו קרע אחר מי שמת לו מת וקרע
עליו ואחר כך מת לו מת אחר אם בתוך שבעה קורע קרע
אחר ואם לאחר שבעה מוסיף על הקרע הראשון כל שהוא
מת לו מת שלישי אחר שבעה שלשני מוסיף כל שהוא
וכן מוסיף והולך עד טבורו הגיע לטבורו מרחיק שלש
אצבעות וקורע נתמלא מלפניו מחזירו לאחריו נתמלא
מלמעלה הופכו למטה אמרו לו מת מת אביו וקרע
ואחר שבעה מת בנו והוסיף מתאחה התחתון ולא העליון
כמו שיתבאר אמרו לו מת בנו וקרע ואחר שבעה מת אביו
אינו מוסיף אלא קורע קרע אחר שאין אביו ואמו בתוספת

פרק תשיעי

כל הקרעים שקורע אדם על שאר קרוביו שולל הקרע
לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשי׳ על אביו ועל אמו שולל
לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם והאשה קורעת ושוללת
מיד אפי׳ על אביה ועל אמה מפני הצניעות כדרך
שקורע אדם על אביו ועל אמו כך חייב לקרוע על רבו
שלמדו תור׳ ועל הנשיא ועל אב ב״ד ועל רוב הצבו׳ שנהרג
ועל ברכת השם ועל ספר תורה שנשרף ועל ערי יהודה
ועל ירושלם ועל המקדש כל אלו הקרעים קורע עד
שמגל׳ את לבו ואינו מאחה לעול׳ ואע״פ שאין מתאחין מות׳
לשוללן למללן וללקטן ולעשות כמין סולמות ולא אסרו אלא
באיחוי אלכסנדרי בלבד וכל הקורע מתוך השלל או
המלל או הלקוט לא עשה כלום אבל קורע מתוך האיחוי
האלכסנדרי בלבד אפי׳ הפך הכלי ונעשת שפתו למטה לא
יאחה וכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח לפיכ׳ המוכ׳
צריך להודי׳ ללוקח שקרע זה אינו מתאחה ומניין שקורע
על רבו כדרך שקורע על אביו שנ׳ והוא מצעק אבי רכב
ישרא׳ ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנ׳ים
עשר קרעים מיכן שחייב להבדיל השפה ומניין שקורעין
על הנשיא ועל אב ב״ד ועל שמועה שבאה שנהרג רוב
צבור שנ׳ ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם האנשי׳ אשר אתו
ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול זה נשיא ועל
יהונתן בנו זה אב ב״ד ועל עם ה׳ ועל בית ישרא׳ כי נפלו
בחרב זו שמועה רעה ומניין שקורעין על ברכת
השם שנ׳ ויבא אליקים בן חלקיהו אשר על הבית ושבנא
הסופר ויוא׳ בן אסף המזכיר אל חלקיהו קרועי בגדי׳ אחד
השומע ואחד השומע מפי שומע חייבין לקרוע והעדים
אין חייבי׳ לקרו׳ כשיעידו בב״ד שכבר קרעו בשעה ששמעו
ומניין שקורעין על ספר תורה שנשרף שנ׳ ויהי׳
כקרוא׳ יהודי שלש דלתות וארבע וגו׳ עד תם כל המגילה
על האש אשר על האח ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם
המלך וכל עבדיו מכלל שחייבין לקרוע ואין חייבין לקרוע
אלא על ספר תור׳ שנשרף בזרוע כמעשה שהיה וחיי׳ לקרוע
שתי קריעות אחת על הגויל ואחד על הכתב שנאמ׳ אחרי
שרוף המלך המגילה ואת הדברים ומנין שקורעין
על ערי יהודה ועל ירושלם ועל המקדש שחרבו שנ׳ ויבואו
אנשים משכם ומשילה ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן
וקרועי׳ בגדים כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת
נשמתו אע״פ שאינו קרובו חייב לקרוע וכן אדם כשר שמת
הכל חייבין לקרוע עליו אע״פ שאינו חכם וקורעין טפח
כשאר האבלים אבל חכם שמת הכל קרוביו והכל קורעין
עליו עד שמגלין את לבם וחולצין מימין ובית
מדרשו שלאותו חכם בטל כל שבעה וכבר נהגו תלמידי
חכמים בכל מקום לקרוע זה על זה טפח אף על פי שהן
שוין ואין אחד מהם מלמד את חבירו
כל הקורעים על החכם שמת כיון שהחזירו פניהן מאחורי
המטה שוללין ויראה לי שהקורע על החכם מאחה למחר
שאפי׳ רבו שמת אין מתאבל עליו אלא יום אחד בלבד או
יום מיתה או יום שמועה וכן יראה לי שהקרע ועל הנשיא
וכיוצא בו שולל למחר אע״פ שאינו מאחה עליהם לעולם
חכם שבאה שמועתו שמת אין קורעין עליו אלא
בשעת הספידו וזהו כבודו ושולל בו ביום ומאחה למחר
אב ב״ד שמת הכל קורעים עליו וחולצין משמאל
וכל בתי מדרשות שבעירו בטלין ובני בית הכנסת נכנסין
לבית הכנסת ומשנין את מקומן היושבין בדרו׳ ישבו בצפון
והיושבים בצפון ישבו בדרום נשיא שמת הכל קורעין
עליו וחולצין שתי הידים מיכן ומיכן וכל בתי מדרשו׳ בטלי׳
ובני בית הכנסת נכנסין בשבת לבית הכנס׳ וקוראין ז׳ ולא
יטיילו בשוק אלא יושבין משפחות משפחות דוים כל היום

פרק עשירי

השבת עולה למניי׳ אבילות ואין אבילו׳ בשבת אלא בדברי׳
שבצנעה כגון עטיפת הראש ות שמי׳ המטה ורחיצה בחמין
אבל דברים שבגלוי אינו נוהג בהן אבלות אלא
לובש מנעליו וזוקף את המטה ונותן שלום לכל אדם ואם
יש לו בגד מחליף ולא ילבש בגד קרוע בשב׳ אפי׳ על אביו
ועל אמו ואם אין לו להחליף מחזיר את הקרע לאחריו

מאמתי זוקפים את המטות בערב שבת מן המנחה
ולמעלה ואעפכ לא ישב עליה עד שתחשך ואעפ שלא
נשתייר לו אא יום אחד חוזר וכופה אותה במוצאי שבת
הרגלים וכן ראש השנה ויום הכיפורים אין דבר מדברי
אבילו נוהג בהן וכל הקובר את מתו אפי שעה אחת קודם
הרגל או קודם ראש השנה ויום הכיפורי בטלה ממנו גזירת
שבעה נמצא מונה לאחר ראש השנה ויום הכיפורים כג
יום ולאחר הפסח יז יום שהרי בטלה גזירת שבעה ושבעת
ימי החג הרי יד וכן אם קבר קודם עצרת מונה
אחריה יו יום אעפ שהוא יום אחד הרי היא רגל ועולה לז
הימים קבר את מתו קודם חג הסוכות מונה אחר החג
ט ימים בלבד שהרי שמיני עצרת רגל בפני עצמו ונמצא
יום טוב הראשון מפסיק שבעה ושבעת ימי החג ושמיני
שלחג רגל אחר הרי כא יום הקובר את מתו שבעת
ימים קודם רגל מן הרגלי או קודם ראש השנ ויום הכפורי
בטלה ממנו גזירת שלשים ומותר לספר ולכבס בערב יום
טוב או בערב יום הכפורי שמקצת היום כמלו ואינו מונה
לאחריהם כלום ואם על אביו ועל אמו הוא מתאבל
אפי מתו קודם הרגל בשלשים יום אינו מגלח עד שישלח
פרע או עד שיגערו בו חביריו ואין הרגלים מפסיקין דבר
זה חל ששי שלו בערב הרגל ואין צריך לומר חמישי
או שלישי אינו מגלח ולא בטלה ממנו אלא גזירת שבעה
בלבד ואינו מותר לרחוץ ולסוך ולעשות דבר עד שיכנס
יום טוב ויום טוב מפסיק שאר השבעה ולאחר יום טוב
משלים מיום המיתה ואסור בהן בכל חמשה דברים
חל שביעי שלו להיות בערב הרגל והרי הוא שבת בטלה
ממנו גזירת שלשים ומותר לגלח ביום המועד שהרי אנוס
היה ואי איפשר לו לגלח בשבת וכן מגלח אחר עצרת או
אחר ראש השנה ויום הכיפורים שהרי בטלה גזירת שלשי
ויש לו לגלח בכל עת שירצה הקובר את מתו בתוך
הרגל לא חלה עליו אבילות כלל ואינו נוהג אבילות ברגל
אא לאחר הרגל מתחיל למנות שבעה ונוהג בהן כל דברי
אבילות ומונה ל מיום הקבורה ונוהג בשאר השלשים בכל
גזירות שלשים המקומות שעושין שני ימים טובים
מונה השבעה מיום טוב שני האחרון אעפ שאינו נוהג בו
אבילות הואיל ומדבריהם הוא עולה לו מן המניין ומונה
מאחריו ו ימים בלבד ומונ ל יום מיום הקבור כמו שאמרנו
הקובר את מתו ביט שיני שהוא יום טוב האחרון או ביום
טוב שיני שלעצרת נוהג בו אבלות הואיל ויום טוב שיני
מדבריהם ואבילו יום ראשון שלתור ידחה עשה שלדבריה
מפני עשה שלתורה אבל אם קבר ביום טוב ראשו שלראש
השנה אינו נוהג בו אבילות ששניהם כיום ארוך הן מטעם
שביארנו בהלכות קדוש החודש

פרק אחד עשר

אעפ שאין אבילו במועד קורע על מתו במועד וחולץ כתיפו
ומברין את האבלי לחם במועד כל זו בחולו שלמועד אבל
ביום טוב אפי ביום טוב שיני אין קורעין ולא חולצין ולא
מברין אין קורעין במועד ולא חולצין אא הקרובים
שחייבין באבל או הקורע והחולץ על החכם או על אדם
כשר או מי שהיה עומד בשעת יציאת נשמה ומברין הכל
על החכם במועד לתוך הרחבה כדרך שמברין את האבלי
שהכל אבלים עליו כשמברין את האבלים אין
מברין אא על מטות זקופות ואין אומרין ברכת אבלים
במועד אבל אין עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין ואין
מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד שהמוע
אסור בהספד ובתענית וכן אין מלקט עצמות אביו ואמו
במועד שאבל הוא ואין צריך לומר שאר קרובים וכן אין
מספידין את המת בחנוכה ובפורים ולא בראשי חרשים
אבל נוהגין בהן כל דברי אבלות ומותר לספור לפני חנוכה
ופורים ולאחריהן הנשים במועד מענות אבל לא מטפחות
ובראשי חרשים ובחנוכה ובפורים מענות ומטפחות אבל
אין מקוננות לא בזה ולא בזה נקבר המת לא מענות ולא
מטפחות אי זהו עינוי שכולן עונות כאחת קינה שאחת
אומרת וכולן עונות אחריה שנ ולמדנה בנותיכם נהי ואשה
רעותה קינה ברא בשאר העם שמתו אבל תלמיד
חכם שמת סופדין אותו במועד ואין צריך לומר בחנוכה
ובפורים וראשי חרשים אבל לא ביום טוב שני ואין סופדי
אותו בימים לו אא בפניו נקבר אסורין בהספד ויום
שמועתו כבפניו הוא וסופדין אותו אעפ שהיא רחוקה
לא תעורר אשה על מת שלה שלשי יום קודם לחג כדי שלא
יבא החג והם דוים שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום
ברא במת ישן אבל אם מת בתוך שלשים יום סמוך
לחג מעוררת שבעת ימי החתנות הרי הן כרגל ומי
שמת לו מת בתוך ימי המשתה אפי אביו ואמו משלים ז
ימי השמחה ואחר כך נוהג ז ימי אבילות ומונה השלשים
מאחר ימי השמחה הכין כל צרכי הסעודה ואפה
פתו וטבח טבחו כדי שיכנסו לשמחה ומת לו מת קודם
שיכנסו לשמחה אם לא נתן מים על גבי בשר מוכר הבשר
והפת ונוהג ז ימי אבילו ואחר כך נוהג שבעת ימי המשת
ואם נתן מים על גבי בשר שהרי אי איפשר למוכרו
מכנסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופ ובועל
בעילת מצוה ופורש ונוהג ז ימי המשתה ואחר כך
נוהג ז ימי אבילות וכל אותן הימים נוהג בדברים שבצנעה
בשבת לפיכך הוא ישן בין האנשי ואשתו ישינה בין הנשי
כדי שלא ישמש מטתו ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל
שלשים יום היו במקום שאיפשר למכור הבשר אעפ
שנתן עליו מים מוכר ונוהג אבילות תחלה היו במקום
שאי איפשר למכור הבשר אעפ שלא נתן עליו מים נוהג ז
ימי המשתה תחלה ברא כשמת אביו שלחתן או
אמה שלכלה שאם יפסידו סעודה זו אין להם מי שיטרח
להם אבל אם מת אביה שלכלה או אמו שלחתן או שאר
קרוביהן נוהגין שבעת ימי האבל תחילה ואחר כך תכנס
לחופה וינהגו שבעת ימי המשתה

פרק שנים עשר

ההספד כבוד המת הוא לפיכך כופין את היורשים ליתן
שכר המקוננים והמקוננות וסופדין אותו ואם צוה שלא
תספדוהו אין סופדין אותו אבל אם צוה שלא יקבר אין
שומעין לו שהקבורה מצוה שנ כי קבור תקברנו כל
המתעצל בהספידו שלחכ אינו מאריך ימים וכל המתעצל
בהספד אדם כשר ראוי ליקבר בחייו וכל המוריד דמעות
על אדם כשר הרי שכרו שמור על כך אצל הקבה אין
מניחין ספר תור על מטתו שלחכם ואין משנין אותו ממטה
למטה ואין מוציאין מטתו אא דרך פתחים לא שישלשלוה
דרך גגות ובשאר העם מותר לעשות אין פוחתין
משבעה מעמדות ושבעה מושבות למת ואין עושין מעמד
ומושב בפחות מעשרה ואין עושי אא בקרובים ואין עושין
אא ביום ראשון ובבית הקברות ובמקום שנהגו כיצד
עושין במקום שנהגו מעמידין שאר הקרובים ובני משפחה
שאינן בני אבל ואומ לפניהם דברי קינות וכיוצ בהן ואחר
כך אומר שבו יקרים שבו ואומר לפניהם דברים אחרים
כשהן יושבין ואחר כך אומר עמדו יקרים עמודו ואומר
כשהן עומדין כך שבעה פעמים כדרך שעושין
מעמד ומושב לאנשי במקו שנהגו כך עושין לנשי ומספידי
הנשים כאנשים בכל מקום אבל אין מניחין מטת האשה
ברחוב לעולם שוה גנאי לאשה אא סמוך למיתתה קבורת
המלקט עצמות אין אומר עליהם קינים ונהי ולא
ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אבל אומר עליהן דברי
שבח להקבה ודברי כבושים המפנה ארונו שלמת
ממקום למקום אם שרדו קיימת עומדין עליו בשורה ואומ
עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים ומספידין אותו אעפ
שהעבירוהו לאחר יב חדש ואם אין שרדו קיימת אין
מספידין אותו ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרין עליו
ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים ואו הן ברכת אבלים
דברי שאומרי בבית האבל תנחומי אבלים שאומרי בשור

המלקט עצמות אביו ואמו הרי זה מתאבל עליהן כל היום כולו ולערב אין מתאבל אפילו צרורין לו בסדינו ואין אומרין עליהן קינות אין מספידין את הקטנים ובן כמה שנים יהיה ראוי להספד בני עניים או בני זקנים בני חמש ובני עשירים בני שש אחד זכרים ואחד נקבות

תינוק שמת כל שלשים יום יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ובשתי נשים מפני הייחוד ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן שלשים יום גמורות יוצא בגלוסקמא קטנה הניטלת באגפיים ועומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן יב חדש יוצא במטה כל היוצא במטה רבים מצהיבין עליו וכל שאינו יוצא במטה אין רבים מצהיבין עליו וכל הניכר לרבים רבים מתעסקין בו וכל שאינו ניכר לרבים אין רבים חייבין להתעסק בו ומקום שנהגו נשים לצאת לפני המטה יוצאות לפני המטה לאחר המטה יוצאות לאחר המטה העבדים והשפחות אין מספידין אותן ואין עומדין עליהן בשורה ואין אומרין עליהן ברכת אבלים ותנחומי אבלים אלא אומרין לו כשם שאומרין לו על שורו ועל חמורו המקום ימלא חסרונך

פרק שלשה עשר

כיצד מנחמין את האבלי׳ אחר שקוברין את המת מתקבצי׳ האבלים ועומדין בצד בית הקברות וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה ואין שורה פחותה מעשרה ואין אבלים מן המניין האבלים עומדין לשמא׳ המנחמין וכל המנחמין באין אצל האבלי׳ אחד אחד ואומר׳ להן תנוחמו מן השמים ואחר כך הולך האבל לביתו וכל יום ויום משבעת ימי אבילות באין בני אדם לנחמו בין שבאו פנים חדשות בין שלא באו האבל מיסב בראש ואין המנחמין רשאין לישב אלא על גבי קרקע שנ׳ וישבו אתו לארץ ואינן רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל את פיו תחילה שנ׳ ואי׳ דובר אליו דבר וכתיב אחרי׳ כן פתח איוב את פיהו וגו׳ ויען אליפז וכיון שנענע בראשו שוב אין המנחמין רשאין לישב אצלו שלא יטריחוהו יותר מדאי מת שאין לו אבלים להתנחם באין עשרה בני אדם כשרין ויושבין במקומו כל שבעה ימי האבילות ושאר העם מתקבצין עליהם ואם לא היו שם עשרה קבועין בכל יום ויום מתקבצין עשרה משאר העם ויושבין במקומו הכל חייבין לעמוד בפני נשיא חוץ מאבל וחולה ולכל העומד מפניו אומר לו שב חוץ מאבל וחולה שמשמע ישב באבלו ישב בחוליו

מכברין ומרבצין בבית האבל ומדיחין קערות וכוסות וקיתונות וצלוחיות ומדליקין את הנרות אבל אין מביאין שם לא את המוגמר ולא את הבשמים אין מוליכין לבית האבל המאכל שמברין בו לא בכלי כסף ולא בכלי שעם וכיוצא בהן אלא בכלי נצרים של ערבה קלופה וכיוצא בהן שלא לבייש את מי שאין לו ואין משקין בזכוכית לבנה אלא בצבועה שלא לבייש את העניים שאין יינותיהן טובות

אין שותין בבית האבל יתר על עשרה כוסות לכל אחד ואחד שלשה קודם אכילה ושלשה בתוך אכילה וארבעה לאחר אכילה ולא יוסיף שמא ישתכר אין אומרי׳ שמועה והגדה בבית האבל אלא יושבין דוים וכן אין אומרי׳ בפני המת אלא דברים שלמת אבל לעסוק בדברי תורה בפניו או בבית הקברות אסור אין בוכין על המת יתר משלשה ימים ואין מספידין יתר משבעה ברא׳ בשאר העם אבל תלמידי חכמים הכל לפי חכמתן ואין בוכין עליהם יותר משלשי׳ יום שאין לנו גדול ממשה רבינו וכתי׳ ויתמו ימי בכי אבל משה וכן אין מספידין יתר על יב חדש אין לנו בחכמה גדול מרבינו הקדוש ויב חדש בלבד נספד וכן חכם שבאה שמועתו לאחר יב חדש אין סופדין אותו אל יתקשה אדם על מתו יתר מדאי שנאמ׳ אל תבכו למת ואל תנודו לו כלומר יתר מדאי שזהו

מנהגו שלעולם והמצער עצמו על מנהגו שלעולם הרי זה טפש אלא כיצד יעשה שלשה לבכי שבעה להספד שלשים יום לתספורת ולשאר החמשה כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים הרי זה אכזרי אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה ואחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה כל שלשה ימים הראשונים יראה את עצמו כאלו חרב מונחת לו על צוארו ומשלש ועד שבעה מונחת בקרן זוית מיכן ואילך עוברת כנגדו בשוק כל זה להכין עצמו ויחזור ויעור משנתו והרי הוא אומר הכיתי אותם ולא חלו מכלל שצריך להקיץ ולחול

פרק ארבעה עשר

מצות עשה שלדבריה׳ לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבור׳ לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבו׳

וכן לשמח הכלה והחתן ולסעדם בכל צרכיהם ואילו הן גמלות חסדים שבגופו שאין להן שיעור אעפ׳ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות

שכר הלוויה מרובה מן הכל והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלוה אותן וגדולה הכנסת אורחי׳ מהקבלת פני שכינ׳ שנ׳ וירא והנה שלשה אנשים וליוויים יותר מהכנסתן חכמי׳ אמ׳ כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים כופין ללוויה כדרך שכופין לצדקה ובד׳ היו מתקנין שלוחין ללוות אדם העובר ממקום למקום ואם נתעצלו בדבר זה מעלה עליהן כאילו שפכו דמים אפי׳ המלוה את חבירו ארבע אמות יש לו שכר הרבה וכמה שיעור לוויה שחייב אדם בה הרב לתלמיד עד עבורה שלעיר והאיש לחבירו עד תחום שבת והתלמיד לרב עד פרסה ואם היה רבו מובהק עד ג פרסאות בקור חולים מצוה על הכל אפי׳ גדול מבקר את הקטן ומבקרין הרבה פעמי׳ ביום וכל המוסיף משובח ובלבד שלא יטרח וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו והקל מעליו וכל שאינו מבקר כאילו שופך דמים אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה ואם קפץ עליו החולי והכביד מבקרין אותו מיד ואין מבקרין לא בשלש שעות ראשונות ביום ולא בשלש אחרונו׳ מפני שהן מתעסקין בצרכי החולה ואין מבקרין לא חולי מיעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש מפני שהבקור קשה להן הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל ולא על גבי מקום גבוה ולא למעל׳ ממראשותיו אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו ומבקש עליו רחמים ויוצא יראה לי שנחמת אבלים קודם לבקור חולים שנחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים מי שהיה לפניו מת וכלה מניח את הכלה ומתעסק עם המת וכן הוא אומר לב חכמי׳ בבית אבל וגו׳ מת וכלה שפגעו זה בזה בדרך מעבירין את המת מלפני הכלה וזה וזה עוברי׳ מלפני המלך מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה ברא׳ בשאין לו כל צרכו אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין והכל שאין מתעסקין בתורה חייבין להתעסק עמו מת אחד בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה עד שיקברוהו ואם יש לו מי שיתעסק בצרכיו מותרין תלמיד חכם שמת אפי׳ היו עמו עד ששים רבוא מבטלין תלמוד תורה להוצאתו היו ששים רבוא אין מבטלין ואם היה מלמד לאחרים אין לו שיעור אלא מבטלין הכל להוצאתו

קוברין מיתי גוים ומנחמין אביליהם ומבקרין חוליהם מפני דרכי שלום בתי הקברות אסורין בהנאה כיצד אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין עושין בהן מלאכה ולא קורין בהן ולא שונין בהן כללו שלדבר אין ניאותין בהן ולא נוהגין בהן קלות ראש לא ילך אדם בתוך ארבע אמות שלקבר ותפילין בידו וספר תורה בזרועו ולא

יתפלל שם וברחוק ארבע אמות מותר   המוליך
עצמות ממקום למקום לא יתנם בריסקיא ויניחם על גבי
חמורו וירכב עליהן מפני שנוהג בהן מנהג בזיון ואם היה
מתיירא מפני הגנבים ומפני הליסטים מותר   אין
מפנין את המת מקבר לקבר אפי׳ מבזוי למכובד ואם היה
בתוך שדהו מפנהו אפי׳ ממכובד לבזוי   אין קוברין מת
על גבי מת ולא שני מתים כאחד שבזיון הוא   וקטן היוצא
עם אמו נקבר עמה   עפר הקבר אינו אסור בהנאה
שאין קרקע עולם נאסרת אבל קבר הבניין אסור בהנאה
הבונה קבר למת לא נאסר עד שיכנס בו המת
אפי׳ הטיל בו נפל נאסר בהנאה   נפש שנעשה לשם חי
ורמה בו המת והוסי׳ בו רומס אחד לשם המת אע״פ שפנה
המת הכל אסור בהנא׳ ואם הכיר את התוספ׳ חולץ אותה
והשאר מותר   נעשה לשם המת כיון שהוטל בו המת
נאסר אע״פ שפנהו   הבונה קבר לאביו והלך וקברו
בקבר אחר הרי זה לא יקבר בו מת אחר עולמית והקבר
הזה אסור בהנאה מפני כבוד אביו   המת אסור בהנאה
כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו וכן
ארונו וכל תכריכיו אסורין בהנאה   אבל כלים המוכנים
לתכריך לא נאסרו בהנאה אפי׳ ארג בגד למת לא נאסר
עד שיגיע במטה הנקברת עמו שאין ההזמנה אוסרת
כל הכלים שזורקין על המת על המטה הנקברת עמו
אסורין בהנאה שלא יתחלפו בתרכיכין   היו אביו
ואמו מזרקי׳ כלים בחמתן על המת מצוה על אחרי׳ להצילן
ואם הגיעו למטה הנקברת עמו אין מצילין אותן
מלמדין את האדם שלא יהא חבלן ולא יפסיד את הכלים
וישליכם לחבלה מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרמה
ותולעה וכל המרבה כלים על המת עובר בלא תשחית
מלך שמת עוקרין סוס שהיה רוכב עליו ועגלה
שהיתה מושכת בקרון שהיה יושב בו מנשר פרסותיה מן
הארכובה ולמטה מקו׳ שאין עושה אותה טריפה ומושיבין
ישיבה על קברו שבעה ימים שנ׳ וכבוד עשו לו במותו זה
שהושיבו לו ישיבה על קברו   ונשיא שמת אין מבטלין
ישיבתו יתר על שלשים יום   מלך או נשיא שמת
יש להן לשרוף מטתו   וכל כלי תשמישו ואין בזה דרך
האמורי ולא משום השחתה שנ׳ בשלום תמות ובמשרפות
אבותיך הראשונים   ישרפו לך

הלכות מלכים ומלחמות

יש בכללן שלש ועשרים מצות עשר מצות עשה ושלש
עשרה מצות לא תעשה וזהו פרטן א למנות מלך
מישראל ב שלא ימנה מקהל גרים ג שלא ירבה
לו נשים ד שלא ירבה לו סוסים ה שלא ירבה
לו כסף וזהב ו להחרים שבעה עממים ז שלא
להחיות מהן כל נשמה ח למחות זרעו שלעמלק
ט לזכור מה שעשה עמלק י שלא לשכח מעשיו
הרעים ואריבתו בדרך יא שלא לשכון בארץ מצרים
יב לשלוח שלום ליושבי העיר כשצרים עליה ולדון בה
כאשר מפורש בתורה ואם תשלים ואם לא תשלים
יג שלא לדרוש שלום מעמון ומואב בלבד כשצרים
עליהם יד שלא להשחית אילני מאכל במצור
טו להתקין יד שיצאו בו בעלי המחנה להפנות בו
יו להתקין יתד לחפור בו יז למשוח כהן לדבר באזני
אנשי הצבא בשעת המלחמה יח להיות מארס ובונה
בניין ונוטע כרם שמחים בקניינם שנה תמימה ומחזירין
אותן מן המלחמה יט שלא יעבור עליהם לכל דבר
ולא יצאו אפי׳ לצרכי העיר ולצרכי הגדוד ודומה להם
כ שלא לערוץ ולחזור לאחור בשעת המלחמה כא דין
יפת תואר כב שלא תמכר יפת תואר כג שלא
יכבשנה לעבדות אחר שנבעל ובאור מצות אלו בפרקי׳ אלו

פרק ראשון

שלש מצות נצטוו ישרא׳ בשעת כניסתן לארץ למנות
להם מלך שנ׳ שום תשים עליך מלך   ולהכרית זרעו
שלעמלק שנ׳ תמחה את זכר עמלק   ולבנות להם בית
הבחירה שנ׳ לשכנו תדרשו ובאת שמה   מינוי מלך
קודם למלחמ׳ עמלק שנ׳ אותי שלח ה׳ למשחך למלך עתה
לך והכית את עמלק   והכרתת זרע עמלק קודמת לבניין
הבית שנ׳ ויהי כי ישב המלך בביתו וה׳ הניח לו מסבי׳ מכל
אויביו ויאמ׳ המלך אל נתן הנבי׳ אנכי יושב בבית ארזים
וגו׳   מאחר שהקמת מלך מצוה למה לא רצה
הקב״ה כששאלו מלך משמוא׳ לפי ששאלו בתרעומת ולא
שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמוא׳ הנביא שנ׳ כי
לא אותך מאסו כי אותי מאסו וגו׳   אין מעמידין מלך
בתחילה אלא על פי ב״ד שלע׳ זקנים ועל פי נביא כיהושע
שמינהו משה רבינו ובית דינו וכשאול ודוד שמינם שמואל
הרמתי ובית דינו   אין מעמידין מלך מקהל גרים
אפי׳ אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישרא׳ שנ׳ לא תוכל
לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא   ולא למלכות
בלבד אלא לכל שררות שבישרא׳ לא שר צבא לא שר חמשי׳
או שר עשרה אפי׳ ממונה על אמת המים שמחלק ממנה
לשדות ואין צריך לומר דיי׳ או נשיא שלא יהא אלא מישרא׳
שנ׳ מקרב אחיך תשים עליך מלך   כל משימות שאתה
משים לא יהו אלא מקרב אחיך   אין מעמידין אשה
במלכות שנ׳ עליך מלך ולא מלכה וכן כל משימו׳ שבישרא׳
אין ממנים בהם אלא איש   ואין מעמידין מלך ולא כהן
גדול לא קצב ולא ספר ולא בלן ולא בורסי לא מפני שהן
פסולין אלא הואיל ואומנותן נקלה העם מזלזלין בהן לעולם
ומשיעשה במלאכה מא׳ יום אחד נפסל   כשמעמידין
המלך מושחין אותו בשמן המשחה שנ׳ ויקח שמוא׳ את פך
השמן ויצק על ראשו וישקהו   ומאחר שמושחין המלך
הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם שהמלכו׳ ירושה שנ׳ למען
יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישרא׳   הניח
בן קטן משמרין לו המלוכ׳ עד שיגדיל כמו שעשה יהוידע
ליואש וכל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה   והבן
הגדול קודם לקטן ממנו   ולא המלכות בלבד אלא כל
השררות וכל המינויין שבישרא׳ ירושה לבנו ולבן בנו עד
עולם והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמ׳ וביראה
היה ממלא ביראה אע״פ שאינו ממלא בחכמה מעמידין
אותו במקום אביו ומלמדין אותו   וכל מי שאין בו יראת
שמים אע״פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו למינוי מן
המינויין שבישרא׳   כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות
והרי המלכות לו ולבניו   הזכרין עד עולם שנ׳ כסאך יהיה
נכון עד עולם ולא זכה אלא לכשרים שנ׳ אם ישמרו בניך
בריתי   אע״פ שלא זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה
מזרע דוד לעולם הקב״ה הבטיחו בכך שנ׳ אם יעזבו בניו
תורתי ובמשפטי לא ילכון ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים
עונם וחסדי לא אפיר מעמו   נביא שהעמיד מלך
משאר שבטי ישרא׳ והיה אותו המלך הולך בדרך התורה
והמצוה ונלחם מלחמות ה׳ הרי זה מלך וכל מצות המלכות
נוהגות בו אע״פ שעקר המלכו׳ לדוד ויהיה מבניו מלך שהרי
אחיה השילוני העמיד ירבעם ואמ׳ לו והיה אם שמוע תשמ׳
את כל אשר אצוך ובניתי לך בית נאמ׳ כאשר בניתי לדוד
וגומר   ואמר לו אחיה ולבנו אתן שבט אחד למען היות
ניר לדוד עבדי כל הימים לפני בירושלם   מלכי בית דוד
הם העומדים לעולם שנ׳ כסאך יהיה נכון עד עולם   אבל
אם יעמד מלך משאר ישרא׳ תפסק המלכות מביתו שהרי
נאמר לירבעם אך לא כל הימים   אין מושחין מלכי ישרא׳
בשמן המשח׳ אלא בשמן אפרסמון ואי׳ ממנין אותן בירושל׳
לעולם אלא מלך ירושלם מזרע דוד ואין מושחי׳ אלא זרע דוד
כשמושחין מלכי בית דוד אין מושחין אותן אלא על המניין
ואין מושחין מלך בן מלך אלא אם כן היתה שם מחלוקת
או מלחמה מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת לפיכ׳ משחו
שלמה מפני אדוני׳ ויואש מפני עתליה ומשחו יהואחז מפני
יהויקים אחיו

פרק שני

כבוד גדול נוהגין במלך ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם שנ׳ שום תשים שתהא אימתו עליך אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו ולא בכתרו ולא באחד מכל כלי תשמישו וכשהוא מת כולן נשרפין לפניו וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו ושמשיו אלא מלך אחר לפיכך אבישג היתה מותרת לשלמה ואסורה לאדניה אבל אשתו שלמלך אינה נבעלת לאחר לעולם אפי׳ המלך אינו נושא אלמנתו או גרושתו שלמלך אחר ואסור לראותו כשהוא ערום ולא כשהוא מסתפר ולא כשהוא בבית המרחץ ולא כשהוא מסתפג ואינו חולץ שנ׳ וירקה בפניו וזה בזיון ואפי׳ רצה אין שומעי׳ לו שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול והואיל ואינו חולץ אינו מיבם וכן כיון שאי איפשר ליבם את אשתו כך אין חולצין לה אלא תשב לעולם בזיקתה מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטורין שלו וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש ואם נכנס לעזרה והיה מזרע דוד ישב שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנ׳ ויבא המלך דוד וישב לפני ה׳ המלך מסתפר בכל יום ומתקן עצמו ומתנאה במלבושים נאים ומפוארים שנ׳ מלך ביופיו תחזינה עיני׳ ויושב על כסא מלכות בפלטורין שלו ומשים כתר בראשו וכל העם באין אליו בעת שירצה ועומדין לפניו ומשתחוים ארצה אפי׳ נביא עומד לפני המלך משתחוה ארצה שנאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו למלך אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה ואינו עומד לפניו אלא המלך עומד לפני כהן גדול שנ׳ ולפני אלעזר הכה׳ יעמד אעפ״כ מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמד מפניו כשיבוא לו ולא יעמד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים

וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה וכשיכנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישרא׳ יעמד לפניהם ויושיבם בצדו וכן היה אסא מלך יהודה עושה אפי׳ לתלמיד חכם היה עומד מכסאו ומנשקו וקורא לו רבי ומרי בד״א בזמן שיהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו יעשה זה בצנעה אבל בפרהסיא בפני העם לא יעשה ולא יעמד מפני אדם ולא ידבר רכות ולא יקרא לאדם אלא בשמו כדי שתהא יראתו בלב הכל כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול וחייב הכל בכבודו כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר ולבי חלל בקרבי ולא ינהג גסות לב בישרא׳ יתר מדאי שנ׳ לבלתי רום לבבו מאחיו ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים ויצא ויבא בחפציהם ובטובתם ויחוס על כבוד קטן שבקטניהם וכשמדב׳ אל כל הקהל בלשון רבים ידבר רכות שנ׳ שמעוני אחי ועמי ואומ׳ אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו׳ לעולם יתנהג בענוה יתירה אין לנו גדול ממשה רבינו והוא אומ׳ ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם ויסבול טרחם ומשאם ותלונתם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק רועה קראו הכתו׳ לרעות ביעקב עבדו ודרכו של רועה מפורש בקבלה כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגומר

פרק שלישי

בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ספר תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו ומגיהו מספר העזרה על פי בד״ שלע״א אם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ספרי תור׳ אחד מניחו בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישרא׳ והשני לא יזוז מלפניו אלא בעת שיכנס לבית הכסא או לבית המרחץ או למקום שאין ראוי לקריאה יוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו יושב בדין והוא עמו מיסב והוא כנגדו שנ׳ והית׳ עמו וקרא בו כל ימי חייו לא ירבה לו נשים מפי השמועה למדו שהוא לוקח עד י״ח נשים בין הנשים ופילגשים הכל י״ח ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה ויש לו לגרש ולישא אחרת תחת זו שגירש ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו אפי׳ סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושין שאר המלכים אסור ואם הוסיף לוקה ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנזיו ולהתגאות בו או להתנאות בו אלא כדי שיתן לחיילותיו ולעבדיו ולשמשיו וכל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה׳ ולהיות שם מוכן לצרכי הצבור ולמלחמותם הרי זה מצוה להרבותו ואין אסור אלא להרבו׳ לעצמו בבית גנזיו שנ׳ ולא ירבה לו ואם הרבה לוקה המלך אסור לשתות דרך שכרות שנ׳ אל למלכים שתו יין אלא יהיה עוסק בתור׳ ובצרכי ישרא׳ ביום ובלילה שנ׳ והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וכן לא יהיה שטוף בנשים אפי׳ לא היתה לו אלא אח׳ לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר הטפשים שנ׳ אל תתן לנשים חילך על הסרת לבו הקפידה תורה שנ׳ ולא יסור לבבו שלבו הוא לב כל קהל ישרא׳ לפיכ׳ דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנ׳ כל ימי חייו כבר ביארנו שמלכי בית דוד דנין ודנין אותן ומעידין עליהן

אבל מלכי ישרא׳ גזרו חכמים שלא ידון ולא דנין אותו ולא מעיד ולא מעידין עליו מפני שלבן גס בהן ויבא מן הדבר תקלה והפסד על הדת כל המורד במלך ישרא׳ יש למלך רשות להרגו אפי׳ גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלו׳ ולא הלך או שלא יצא מביתו ויצא חייב מית׳ ואם רצה להרגו יהרג שנ׳ כל איש אשר ימרה את פיך

וכן כל המבזה את המלך או המחרפו יש למלך רשות להרגו כשמעי בן גרא ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד ויש לו לאסור ולהכות בשוטי׳ לכבודו אבל לא יפקיר ממון ואם הפקיר הרי זה גזל המבטל גזירת המלך בשביל שנתעסק במצות אפי׳ במצוה קלה הרי זה פטור דברי הרב ודברי העבד דברי הרב קודמין ואין צריך לומ׳ אם גזר המלך לבטל מצוה שאין שומעין לו כל ההורג׳ נפשות שלא בראיי ברורה או בלא התראה אפי׳ בעד אחד או שונא שהרג בשגגה יש למלך רשות להרגו ולתקן העול׳ כפי מה שהשע׳ צריכה והורג רבים ביו׳ אחד ותולה ומניחן תלויין ימים רבים להטיל אמה ולשבר יד רשעי העולם

פרק רביעי

רשות יש למלך ליתן מס על העם לצרכיו או לצורך המלחמו׳ וקוצב לו מכס ואסור להבריח מן המכס שיש לו לגזור שכל מי שיגנוב המכס ילקח ממונו או יהרג שנ׳ ואת תהיו לו לעבדי׳ ולהלן הוא אומ׳ יהיו לך למס ועבדו׳ מיכן שנותן מס וקוצב מכס ודיניו בכל אלו הדברים וכיוצא בהן דין שכל האמור בפרשת מלך מלך זוכה בו ושולח בכל גבול ישרא׳ ולוקח מן העם הגבורים ואנשי חיל ועושה מהן חיל למרכבתו ובפרשיו ומעמיד מהן עומדי׳ לפניו ומעמיד מהן אנשים לרוץ לפניו שנאמ׳ ושם לו במרכבתו ובפרשיו ורצו לפני מרכבתו ולוקח מן היפים שבהן להיות שמשים ועומדים לפניו שנא׳ ואת בחוריכם הטובים ואת חמוריכם יקח ועשה למלאכתו

וכן לוקח מן בעלי האומניות כל מה שהוא צריך ועושין לו מלאכתו ונותן שכרן ולוקח כל הבהמות והעבדי׳ והשפחו׳ למלאכתו ונותן שכרן או דמיהן שנ׳ ולחרוש חרישו ולקצור קצירו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו ואת עבדיכם ואת שפחותיכם ואת בחוריכם הטובים ואת חמוריכם יקח ועשה למלאכתו וכן לוקח מכל גבול ישרא׳ נשים ופלגשים נשים בכתובה וקדושים ופילגשי׳ בלא כתובה ובלא קידושי׳ אלא בייחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד ויש לו לעשות הפילגשים שלוקח לארמונו׳ טבחות ואופות ורקחות שנ׳ ואת בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות ולאופות

וכן כופה את הראויין להיות שרים וממנה אותם שרי אלפים ושרי חמשים שנ׳ ולשום לו שרי אלפים ושרי חמשים

ולוקח השדות והזיתים והכרמים לעבדיו כשילכו למלחמה ויפשטו על מקומות אילו אם אין להם מה יאכלו אלא משם ונותן דמיהן שנ׳ ואת שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובי׳ יקח ונתן לעבדיו ויש לו מעשר מן הזרעים ומן האילנות ומן הבהמה שנ׳ וזרעכם וכרמיכם יעשור צאנכם יעשור

המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישרא׳ חלק אחר מי״ג ורבר זה חק לו ולבניו עד עולם כל הרוגי המלך ממונן למלך וכל הממלכות שכובש הרי אוצרות המלכים למלך ושאר הבזה שבוזזין בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל מחצה בראש ומחצית הבזה חולקי׳ אותה כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על הכלים במחנה לשמרם חולקין בשוה שנ׳ כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו כל הארץ שכובש הרי היא שלו נותן לעבריו ולאנשי המלחמה כפי מה שירא׳ ומניח לעצמו כפי מה שירצה ובכל או הדברים דיניו דין ובכל יהיו מעשיו לשם שמי׳ ותהיה מגמתו ומחשבתו להרי׳ דת האמת ולמלאות העולם צדק ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה׳ שאין ממליכין מלך תחילה א׳ לעשות משפט ומלחמות שנאמר ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו

פרק חמישי

אין המלך נלחם תחילה א׳ מלחמת מצוה ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישרא׳ מיד צר שבא עליהם ואח כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העם כדי להרחיב גבול ישרא׳ ולהרבות בגדולתו ושמעו מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות ב״ד א׳ יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת אבל מלחמת הרשות אינו מוציא העם בה א׳ על פי ב״ד של ע״א ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו ודרך המלך אין לה שיעור א׳ כפי מה שהוא צריך אינו מעקם הדרכים מפני כרמו שלזה או מפני שדה שלזה א׳ הולך בשוה ועושה מלחמתו מצות עשה להחרים שבעה עממין שנאמר החרם תחרימם וכל שבא לידו אחד מהן ולא הרגו עובר בלא תעשה שנאמ׳ לא תחיה כל נשמה וכבר אבד זכרם וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו שנאמ׳ זכור את אשר עשה לך עמלק מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב שאסור לשכוח איבתו ושנאתו כל הארצו׳ שכובשין ישרא׳ במלך על פי ב״ד הרי זה כבוש רבים והרי היא כארץ ישרא׳ שכבש יהושע לכל דבר והוא שכבשו׳ אחר כבוש כל ארץ ישרא׳ האמורה בתורה ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים מן הים הגדול ועד המערב ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר הכל אסור להתישב בה בשלשה מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים שנ׳ לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד לא תוסיף עוד לראותם לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם ואלכסנדריאה בכלל האיסור

מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש ארצות אחרות ואין אסור א׳ להשתקע שם ואין לוקין על לאו זה שבעת הכניסה מות הוא ואם יחשב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה ויראה לי שאם כבש ארץ מצרים מלך ישרא׳ על פי ב״ד שהיא מותרת ולא הזהירה א׳ לשוב לה יחידים או לשכון בה והיא ביד גוים מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות שנאמ׳ כמעשה ארץ מצרים אסור לצאת מארץ ישרא׳ לחוצה לארץ לעולם א׳ ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן הגוי׳ ויחזור לארץ וכן יוצא הוא לסחורה אבל לשכון בחוצה לארץ אסור א׳ אם כן חזק שם הרעב עד שנעש שוה דינר חטין בשני דינרין בד״א כשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר אבל אם היו הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואברה פרוטה מן הכיס יצא לכל מקום שימצא בו ריוח ואעפ׳ שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליו׳ שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כליי׳ למקום גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישרא׳ ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה וכן הוא אומר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישרא׳ עוונותיו מחולין שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון אפי׳ הלך בה ד׳ אמות זוכה לחיי העולם הבא וכן הקבור בה נתכפר לו ובא לו המקום שהוא בו מזבח כפרה שנאמ׳ וכפר אדמתו עמו ובפורענות הוא אומר על אדמה טמאה ימות ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו ואעפ״כ גדולי החכמים היו מוליכין מיתיהם לשם צא ולמוד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק לעולם ידור אדם בארץ ישרא׳ אפי׳ בעיר שרובה גוים ואל ידור בחוצה לארץ ואפי׳ בעיר שרובה ישרא׳ שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע״ז שנ׳ כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה׳ לאמר לך עבוד אלהים אחרים ובפורענות הוא אומר ואל אדמת ישרא׳ לא יבאו

כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות שנאמר בבל יובאו ושמה יהיו

פרק ששי

אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום אם השלימו וקבלו שבע מצות שנצטוו בני נח עליה׳ אין הורגין מהן נשמה והרי הן מס שנאמ׳ יהיו לך למס ועבדוך קבלו עליהן המס ולא קבלו העבדות או שקבלו העבדות ולא קבלו המס אין שומעין להם עד שיקבלו שניהם

והעבדות שיקבלו הוא שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בישרא׳ א׳ יהיו כבושים תחת ידם ולא יתמנו על ישרא׳ לשום דבר שבעולם והמס שיקבלו שיהו מוכנין לעבודת המלך בגופם וממונם כגון בניין החומות וחזוק המצודו׳ ובניין ארמון המלך וכיוצא בו שנ׳ וזה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות את בית ה׳ ואת ביתו ואת המילוא ואת חומת ירושלם ואת כל ערי המסכנות אשר היו לשלמה כל העם הנותר מן האמורי ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה ומבני ישרא׳ לא נתן שלמה עבד כי הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו ושלישיו ושרי רכבו ופרשיו ויש למלך להתנות עמהן שיקח חצי ממונם או הקרקעות ויניח כל המטלטלין או המטלטלין ויניח הקרקעות כפי מה שיתנה ואסור לשקר בבריתם ולכזב להם אחר שהשלימו וקבלו שבע מצות ואם לא השלימו או שהשלימו ולא קבלו שבע מצו׳ עושין עמהן מלחמה והורגין כל הזכרים הגדולים ובוזזין כל ממונ וטפם ואין הורגין אשה ולא קטן שנ׳ והנשי׳ והטף זה טף של זכרי׳

בד״א במלחמת הרשות שהוא עם שאר האומות אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו אין מניחי׳ מהן נשמה כן תעשה לכל וגו׳ רק מערי העמים לא תחיה כל נשמה וכן הוא אומר בעמלק תמחה את זכר עמלק ומניין שאינו מדבר א׳ באילו שלא השלימו שנאמר לא היתה עיר אשר השלימה את ישרא׳ בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה׳ היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישרא׳ למען החרימם מכלל ששלחו להם לשלום ולא קבלו שלשה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ הראשון שלח להן מי שרוצה לברוח יברח וחזר ושלח מי שרוצה להשלים ישלים וחזר ושלח מי שרוצה לעשות מלחמה יעשה אם כן מפני מה הערימו יושבי גבעון לפי ששלח להן בכלל ולא קבלו ולא ידעו משפט ישרא׳ ודמו שאין פותחין להם לשלום ולמה קשה הדבר לנשיאים וראו שראוי להכותם לפי חרב לולי השבועה מפני שכרתו להם ברית והרי הוא אומר לא תכרות להם ברית א׳ היה דינם שיהיו למס עבדים והואי׳ ובטעות נשבעו להן בדין היה שיהרגו על שהטעום לולי חילול השם עמון ומואב אין שולחין להם לשלום שנאמר לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך אמרו חכמים לפי שנאמר וקראת אליה לשלום יכול עמון ומואב כן ת״ל לא תדרו׳ שלומם וטובתם לפי שנאמר עמך ישב בקרבך בטוב לו לא תוננו יכול עמון ומואב כן ת״ל

ושובתם ואעפ׳ שאין שואלין בשלומם אם השלימו מעצמם תחילה מקבלין אותן כשצרין על עיר לתפשה אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלוש רוחותיה ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו שנאמר ויצבאו על מדין כאשר צוה ה׳ את משה מפי השמועה למדו שבכך צוהו אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעין מהן אמת המים כדי שייבשו שנאמר לא תשחית את עצה וכל הקוצץ לוקה ולא במצור בלבד אלא בכל מקו׳ כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרות או מפני שמזיק בשדה אחרי׳ או מפני שדמיו יקרי׳ לא אסרה תורה אלא דרך השחתה כל אילן סרק מותר לקוץ אותו ואפי׳ אינו צריך לו וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו מותר לקוץ אותו וכמה יהא הזית עושה ולא יקוצנו רובע הקב זתים ודקל שהוא עושה קב תמרים לא יקוצנו ולא האילנות בלבד אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בניין וסותם מעיין ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר בלא תשחית ואינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם צרין על עיירות גוים בשבת ועושין עמהן מלחמה בשבת שנא׳ עד רדתה ואפי׳ בשבת בין מלחמת מצוה בין מלחמת רשות כשחונין חונין בכל מקום ומי שנהרג במלחמה במקום שיפול שם יקבר קונה מקומו כמת מצוה ארבעה דברים פטרו במחנה אוכלין הדמאי ופטורין מרחיצת ידים בתחילה ומביאין עצים מכל מקום ואפי׳ מצאן תלויין ויבישים אין מקפידין על כך במחנה וכן פטורין מלערב עירובי חצירות מחנה אלא מטלטלין מאהל לאהל ומסוכה לסוכה והוא שיקיפו כל המחנה מחיצה גבוהה י׳ טפחי׳ כדי שתהי׳ רשות יחיד כמו שנתבאר בהלכות שבת ואין מחיצה פחותה מעשרה וכשם שפטורין מכל אילו כהליכתן כך פטורין בחזרתן ואסור להפנות בתוך המחנה או על פני השדה בכל מקום אלא מצות עשה לתקן שם דרך מיוחדת להפנות בה שנ׳ ויד תהיה לך מחוץ למחנה וכן מצות עשה להיות יתד לכל אחד ואחד תלוייה עם כלי מלחמתו ויצא באותה הדרך ויחפור בה ויפנה ויכסה שנאמר ויתד תהיה לך על אזניך וכו׳ ובין שיש עמהן ארון ובין שאין עמהן ארון כך הם עושים תמיד שנאמ׳ והיה מחניך קדוש

פרק שביעי

אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרש׳ ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמ׳ ומושחין אותו בשמן המשחה וזהו הנקרא משוח מלחמה שני פעמים מדבר משוח מלחמה אל העם אחת בספר בעת שיוצאין קודם שיערכו המלחמה אומ׳ לעם מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו׳ כשישמע דבריו יחזור מעורכי המלחמה ואחת בעורכי המלחמ׳ אומ׳ אל תיראו ואל תחפזו בעת שעורכין המערכות והם קרבים להלחם משוח מלחמה עומד במקום גבוה וכל המערכות לפניו ואומרין להן בלשון הקודש שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניכם כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם עד כאן אומ׳ משוח מלחמ׳ וכהן אחר תחתיו משמיע אותו לכל העם בקול רם ואחר כך מדבר משוח מלחמה מי האיש אשר בנה בית חדש וגו׳ ומי האיש אשר נטע כרם וגו׳ ומי האיש אשר אירש וגו׳ עד כאן משוח מלחמה מדבר והשוטר משמיע לכל העם בקול רם ואחר כך מדבר השוטר מעצמו ואומר מי האיש הירא ורך הלבב ושוטר אחר משמיע לכל העם ואחר שחוזרין כל החוזרין מעורכי המלחמ׳ מתקנין את המערכות ופוקדים שרי צבאות בראש העם ומעמידין מאחור כל מערכה ומערכה שוטרים חזקי׳ ועזים וכשילין שלברזל בידיהם הרוצה לחזור מן המלחמה הרשות בידן לחתוך את שוקו שתחילת נפילה ניסה בד״א שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות אבל במלחמ׳ מצוה הכל יוצאין ואפי׳ חתן מחדרו וכלה מחופתה אחד הבונה בית לישיבתו ואחד הבונה בית הבקר בית העצים בית האוצרות הואיל וראוי לדירה ואחד הבונה ואחד הלוקח ואחד שניתן לו במתנה או היורש הרי זה חוזר אבל הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת או בית שאין בו ד׳ אמות על ד׳ אמות או הגוזל בית הרי זה אינו חוזר אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפי׳ מחמש מיני מאכל אחד הנוטע ואח׳ המבריך ואחד המרכיב הברכה והרכבה שהיא חייב׳ בערלה אחד הלוקח ואחד היורש ואחד שניתן לו במתנה אבל הנוטע ארבעה אילני מאכל או חמשה אילני סרק או שגזל כרם אינו חוזר עליו וכן כרם שלשני שותפין אין חוזרין עליו אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה וכן אם נפלה לו יבמה אפילו חמשה אחים ומת אחד מהן כולן חוזרין קדש אשה מעכשו ולאחר יב׳ חדש ושלם הזמן במלחמה חוזר ובא לו המחזיר את גרושתו והמארס אשה האסורה עליו כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישרא׳ בת ישרא׳ לממזר ולנתין אינו חוזר כל אלו שחוזרין מעורכי המלחמה כששומעין את דברי הכהן חוזרין ומספקין מים ומזון לאחיהם שבצבא ומתקנין את הדרכין ואלו שאין יוצאין לערכי המלחמה כל עיקר ואין מטריחין אותו לשום דבר בעולם הבונה בית וחנכו והנושא ארוסתו או שייבם ומי שחלל כרמו אין יוצאין עד תם שנה שנ׳ נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח מפי הקבלה למדו שיהיה נקי שנה בין לבית שקנה בין לאשה שנשא בין לכרם שהתחיל לאכול פריו כל השנה אין מספק מים ומזון ולא מתקן דרך ולא שומר בחומה ולא נותן לפסי העיר ולא יעבור עליו שום דבר בעולם שנ׳ לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר ולעבו׳ בשני לאוין לא לצרכי הצבא ולא לצרכי הגדוד בנה בית והשכירו לאחרים והקדי׳ לו שכרו הרי זה כמי שחנכו נתן לו שכרו לאחר יב׳ חדש הרי הוא כמי שלא חנכו עד עתה בנה בית ונתן בו חפציו ונעל עליהם אם היה צריך לבטל על שמירתן הרי זה כמי שחנכו והתחיל לישב בו ואם אינן צריכין לישב ולשומרן הרי זה כמי שלא חנכו וכל הבונ׳ בית או נוטע כרם בחוצה לארץ אינו חוזר עליהן מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישרא׳ ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה שנ׳ אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם ולא עוד אלא שכל דמי ישרא׳ תלויין בצוארו ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו הרי זה כמי ששפך דמי הכל שנ׳ ולא ימס את לבב אחיו כלבבו והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה׳ רמיה וארור מונע חרבו מדם וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה ויבנה לו בית נכון בישרא׳ ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא שנ׳ כי עשה יעשה ה׳ לאדני בית נאמן כי מלחמות ה׳ אדני נלחם ורעה לא תמצא בך מימיך והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה׳ אלהיך

פרק שמיני

חלוצי צבא כשיכנסו בגבול הגוים ויכבשום וישבו מהן מותר להן לאכול נבילות וטריפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים וכן שותה יין נסך מפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן וכן בועל אשה בגיותה

אם תקפו יצרו אבל לא יבעלנה וילך לו אלא מכניסה לתוך ביתו שנ׳ וראית בשביה אשת יפת תואר ואסו׳ לבעול אותה ביאה שנייה עד שישאנה אין אשת יפת תואר מותר אלא בשעת השביה שנ׳ וראית בשביה בין בתולה בין בעולה בין אשת איש שאין אישות לגוים וחשקת אע״פ שאינה יפה בה ולא בחברתה שלא יבעול שתים ולקחת לך לאשה שלא יקח שתים ויבעול אחת ויניח אחת לאביו או לאחיו ומניין שלא ילחצנה במלחמה שנ׳ והבאתה אל תוך ביתך יכניסנה למקום ואחר כך יבעול הכהן מותר ביפת תואר בביאה ראשונה שלא דברה תור׳ אלא כנגד היצר אבל אינו יכול לישאנה אחר כך מפני שהיא גיורת וכיצד דין ישרא׳ ביפת תואר אחרי שיבעלנה ביא׳ ראשונ׳ והיא בגיותה אם קבל עליה להכנס תחת כנפי השכינ׳ מטבילה לשם גירות מיד ואם לא קבלה תשב בביתו ל׳ יום שנאמ׳ ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים וכן בוכה על דתה ואינו מונעה ומגדלת את צפרניה ומגלחת את ראשה כדי שתתגנה בעיניו ותהיה עמו בבית נכנס ורואה אותה כדי שיקוץ בה ומגלגל עמה כדי שתקבל אם קבלה ורצה בה הרי זו מתגיירת וטובלת ככל הגרים וצריכה להמתי׳ ג׳ חדשים חדש שלבכייה ושני חדשים אחריו ונושאה בכתובה וקידושין ואם לא חפץ בה משלחה לנפשה ואם מכרה עובר בלא תעשה שנ׳ ומכר לא תמכרנה בכסף ואינה מוכרה ומחזיר הדמים

וכן אם כבשה אחר שנבעלה לשם שפחה משישתמש בה עובר בלא תעשה שנ׳ לא תתעמר בה שלא ישתמש בה לא רצת להתגייר מגלגלין עמה יב׳ חדש לא רצת מקבלת שבע מצות שנצטוו בני נח ומשלחה לנפשה והרי היא ככל הגרים התושבים ואינו נושאה שאסור לישא אשה שלא נתגיירה נתעברה מביאה ראשונה הרי הולד גר ואינו בנו לדבר מן הדברי׳ מפני שהוא מן הגויה אלא ב״ד מטבילי׳ אותו על דעתם ותמר מביאה ראשונה שליפת תואר היתה אבל אבשלום נולד מאחר הנישואין נמצאת למד אחות אבשלום מאמו ומותרת להנשא לאמנון וכן הוא אומר דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך יפת תואר שלא רצת להניח ע״ז אחר הי״ב חדש הורגין אותה וכן עיר שהשלימה אין כורתין להן ברית עד שיכפרו בע״ז ויאבדו את כל מקומותיה ויקבלו שאר המצוות שנצטוו בני נח שכל גוי שלא קבל מצות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישנו תחת ידינו משה רבינו לא הנחיל התורה והמצות אלא לישרא׳ שנ׳ מורשה קהלת יעקב ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות שנאמר ככם כגר אבל מי שלא רצה אין כופים אותו לקבל תורה ומצות וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח וכל מי שלא קבל יהרג והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים וכל המקבל עליו למול ועברו עליו יב׳ חדש ולא מל הרי זה כמין מן האומות כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקב׳ אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב״ה בתורה והודיענו על ידי משה רבי׳ שבני נח מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם

פרק תשיעי

על ששה דברים נצטווה אדם הראשון על ע״ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים אע״פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצאו ז׳ מצוות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם נצטווה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרי׳ ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפילה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטווה

עמרם במצוות יתירו׳ עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו בן נח שעבד ע״ז חייב והוא שיעבוד כדרכה ועל ע״ז שב״ד שלישרא׳ ממיתין עליה בן נח נהרג עליה וכל שאי׳ בית דין שלישרא׳ ממיתי׳ עליה אין בן נח נהרג עליה ואע״פ שאינו נהרג אסור בכל ואין מניחין אותו להקים מצבה ולא ליטע אשרה ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי בן נח שבירך את השם בין שבירך בשם המיוחד בין שבירך בכינוי בכל לשון חייב מה שאין כן בישרא׳ בן נח שהרג נפש אפי׳ עובר במעי אמו נהרג עליו וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפני ארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמית מכל מקום נהרג וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו מה שאין כן בישרא׳ שש עריות אסורות על בני נח האם ואשת האב ואשת איש ואחותו מאמו וזכור ובהמה שנאמר על כן יעזוב איש את אביו זו אשת אביו ואת אמו כמשמע ודבק באשתו ולא באשת חבירו באשתו ולא בזכו׳ והיו לבשר אחד להוציא בהמה חיה ועוף שאין הוא והם בשר אחד ונאמר אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה בן נח חייב על מפותת אביו ואנוסת אביו הרי היא אמו מכל מקו׳ והיי׳ על אשת אבי׳ אפי׳ לאחר מיתת אביו וחייב על הזכור בין קטן בין גדול ועל הבהמה בין קטנה בין גדולה והוא נהרג לבדו ואין הורגין את הבהמה שלא נצטוו בהריגת בהמה אלא ישרא׳ אין בן נח חייב על אשת חבירו עד שיבא עליה כדרכה אחר שנבעלה לבעלה אבל מאורסה או שנכנסה לחופה ולא נבעלה אין חייבין עליה שנאמר והיא בעולת בעל

ברא׳ כבן נח שבא על בת נח אבל גוי הבא על הישראלית בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב ואם היתה נערה מאורסה נסקל עליה כדיני ישרא׳ בא עליה אחר שנכנס לחופה ולא נבעלה הרי זה בחנק כדיני ישרא׳ אבל אם בא על אשת ישרא׳ אחר שנבעלה הרי זה כמי שבא על אשת גוי חבירו ויהרג בסייף בן נח שייחד שפחה לעבדו הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו ואינו חייב עליה עד שיפשוט הדבר ויאמר לה העם זו רבית עבד פלו׳

ומאמתי תחזור להתירה משיפרישנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק ומאמתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצ׳ היא מתחת רשותו ותלך לה שאין להם גירושים בכתב ואין הדבר תלוי בו לבד אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין בן נח חייב על הגזל בין שגזל גוי בין שגזל ישרא׳ ואחד הגוז׳ או הגונב ממון או גונב נפש או הכובש שכר שכיר וכיוצ׳ בו אפי׳ פועל שאכל שלא בשע׳ מלאכ׳ על הכל הוא חייב והרי הוא בכלל גזלן מה שאין כן בישרא׳ וכן חייב על פחות משוה פרוטה ובן נח שגזל פחו׳ משוה פרוט׳ ובא אחר וגזלה ממנו שניהן נהרגי׳ עליה וכן חייב על אבר מן החי ועל בשר מן החי בכל שהו שלא נתנו השיעורין אלא לישרא׳ בלבד ומותר הוא בדם מן החי אחד האבר או הבשר הפורש מן הבהמה או מן החיה אבל העוף יראה לי שאין בן נח נהרג על אבר מן החי ממנו

השוחט את הבהמה אפי׳ שחט בה שני הסימנין כל זמן שהיא מפרכסת אבר ובשר הפורשין ממנה אסורין לבני נח משום אבר מן החי כל׳ שאסור על ישרא׳ משום אבר מן החי אסור על בני נח ויש שבני נח חייבין עליו ולא ישרא׳ שבני נח אחד בהמה וחיה בין טמאה בין טהורה חייבין עליה משום אבר מן החי ומשום בשר מן החי ואבר ובשר הפורשין מן המפרכסת אע״פ ששחט בה ישרא׳ שני סימנין הרי זה אסור לבני נח משום אבר מן החי וכיצד מצווין הן על הדינין חייבין להושיב דייני׳ ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהי׳ את העם ובן נח שעבר על אחד משבע מצוות אלו ייהרג בסייף ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובים אבל לא בערות

אשה ולא תרון אשה להם

פרק עשירי

בן נח ששגג באחת ממצוותיו פטור מכלום חוץ מרוצח
בשגגה שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו ואין לו עיר
מקלט אבל בתי דיניהן אין ממיתין אותו ברא
בשגג באחת ממצוות ועבר בלא כוונה כגון שבעל אשת
חבירו ודמה שהיא אשתו או פנויה אבל אם ידע שהיא
אשת חבירו ולא ידע שהיא אסורה עליו אלא עלה על לבו
שדבר זה מותר לו וכן הוא אם הרג והוא לא ידע שאסור
להרוג הרי זה קרוב למזיד ונהרג ולא תיחשב זו להם שגגה
מפני שהיה לו ללמוד ולא למד בן נח שאנסו
אנס לעבור על אחת ממצוותיו מותר לו לעבור אפי׳ נאנס
לעבור ע״ז עובד לפי שאינן מצווין על קדוש השם ולעולם
אין עונשי מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני
מצוות בן נח שנתגייר ומל וטבל ואחר כך רצה
לחזור מאחרי ה׳ ולהיות גר תושב בלבד כשהיה מקודם אין
שומעין לו אלא יהיה כישראל לכל דבר או יהרג ואם היה
קטן כשהטבילוהו ב״ד יכול למחות בשעה שיגדיל ויהיה גר
תושב בלבד וכיון שלא מיחה בשעתו שוב אינו ממחה אלא
הרי הוא גר צדק לפיכך אם בא לקטנה שהטבילוה
בית דין כסף כתובתה או קנס אונס או מפתה יהיה הכל
תחת יד בית דין עד שתגדיל ולא תמחה בגירות שמא
תטול ותגדיל ותמחה ונמצא זו אוכלת בגיותה מעות שאין
לה זכות בהן אלא בדיני ישראל בן נח שבירך את השם
או שעבד ע״ז או שבא על אשת חבירו או שהרג חבירו
ונתגייר פטור הרג בן ישראל או שבא על אשת
ישראל ונתגייר חייב והורגי׳ אותו על בן ישראל וחונקי׳ אותו
על אשת ישראל שבעל שהרי נשתנה דינו כבר
ביארנו שכל מיתת בני נח בסייף אלא אם בעל אשת ישראל
נערה מאורסה יסקל ואם בעלה אחר שנכנס לחופה קודם
שתבעל יחנק מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת
בהמה ובהרכבת אילן בלבד ואין נהרגין עליהן וגוי שהכה
ישראל אפי׳ חבל בו אע״פ שהוא חייב מיתה אינו נהרג
המילה נצטווה בה אברה׳ וזרעו בלבד שנאמ׳ אתה וזרעך
אחריך יצא זרעו שלישמעאל שנאמר כי ביצחק יקרא לך
זרע ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת
אברהם לך ולזרעך מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם
המחזיק בדתו ובדרכו הישרה והם המחוייבין במילה
אמרו חכמי׳ שבני קטורה שהם זרעו שלאברהם שבא אחר
ישמעאל ויצחק חייבין במילה והואיל ונתערבו היום בני
ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני ואין
נהרגין עליה גוי שעסק בתורה חייב מיתה
לא יעסוק אלא בשבע מצוות שלהן בלבד וכן גוי ששבת
אפי׳ ביום מימות החול אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב
ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו כללו שלדבר
אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצוות לעצמן מדעתן
אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצוות או יעמוד בתורתו
ולא יוסיף ולא יגרע ואם עסק בתור׳ או שבת או חדש דבר
מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה
על זה אבל אינו נהרג בן נח שרצה לעשות מצוה
משא׳ מצות התור׳ כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשות
כהלכתה ואם הביא עולה מקבלין ממנו נתן צדקה
מקבלין ממנו ויראה לי שנותנין אותה לעניי ישראל
... והוא ניזון מישראל ומצוה עליהם לחיותו אבל הגוי
שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי גוים
חייבין ב״ד שלישראל לעשות שופטים לאלו הגרים התושבים
לדון להן על פי המשפטים אלו כדי שלא ישחת העולם
אם ראו בית דין שיעמידו שופטיה מהן מעמידין ואם ראו
שיעמידו להן מישראל מעמידין שני גוים שבאו לפניך
לדון בדיני ישראל ורצו שניהן דנין להן דין תורה האחר
רוצה והאחר אינו רוצה אין כופין אותו לדון אלא בדיניהן
היה ישראל וגוי אם יש זכות ישראל בדיניהן דנין
לו בדיניהם ואומר לו כך דיניכם ואם יש זכות לישראל
בדינינו דנין לו דין תורה ואומר לו כך דינינו ויראה
לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם
וכן יראה לי שנוהגין עם גירי תושב בדרך ארץ
וגמילות חסדים כישראל שהרי אנו מצווין להחיותן שנאמר
לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה וזה שאמר חכמים אין
כופלי׳ להן שלום לא בגר תושב אפי׳ הגוים צוו חכמי׳ לבקר
חוליהם ולקבור מיתיהם עם מיתי ישראל ולפרנס ענייהם
בכלל עניי ישראל מפני דרכי שלום הרי נאמר טוב ה׳ לכל
ורחמיו על כל מעשיו ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל
נתיבותיה שלום

פרק אחד עשר

המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזי׳ מלכו׳ בית דוד לישנה
הממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל
וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנו׳
ועושין שמטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה וכל
מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר
נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי
התורה העידה עליו שנ׳ ושב ה׳ אלהיך את שבותך ורחמך
ושב וקבצך וגו׳ אם יהיה נדחך בקצה השמים והביאך
ה׳ ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברי׳
שנאמרו על ידי כל הנביאי׳ אף בפרשת בלעם נאמ׳ ושם
נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע
את ישראל מיד צריהם ובמשיח האחרון שעומד מבניו
שמושיע את ישראל מיד בני עשו ושם הוא אומר
אראנו ולא עתה זה דוד אשורנו ולא קרוב זה מלך המשי׳
דרך כוכב מיעקב זה דוד וקם שבט מישראל זה המלך
המשיח ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר ויך את
מואב וימדדם בחבל וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח
שנאמר בו ומשלו מים עד ים והיה אדום ירשה לדוד
שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגו׳ והיה ירשה שעיר
אויביו זה המלך המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון
וגו׳ אף בערי מקלט הוא אומר ואם ירחיב ה׳ אלהיך את
גבולך ויספת לך עוד שלש ערים וגו׳ ומעולם לא היה
דבר זה ולא צוה הקב״ה לתוהו אבל בדברי הנביאים אין
הדבר צריך ראייה שכל הספרים מלאים בדבר זה
ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות
ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא
בדברים אלו שהטפשים אומר׳ אין הדבר כן שהרי ר׳ עקיבה
חכם גדול מחכמי משנה היה והוא היה נושא כליו שלבן
כוזיבא המלך והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח
ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח עד שנהרג
בעונו׳ כיון שנהרג נודע שאינו ולא שאלו ממנו חכמים לא
אות ולא מופת ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת
חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין
עליהן ולא גורעין מהן וכל המוסיף או גורע או שגילה
פנים בתורה והוציא הדברים שלמצות מפשוטן הרי זה
ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס ואם יעמוד מלך מבית
דוד הוגה בתורה ועוסק במצו׳ כדוד אביו כפי תורה שבכת׳
ושבעל פה ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם
מלחמות ה׳ הרי זה בחזקת שהוא משיח אם עשה והצליח
ונצח כל האומו׳ שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי
ישראל הרי זה משיח בודאי ואם לא הצליח עד כה
או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא
ככל מלכי בית דוד השלמים והכשרים שמתו ולא העמידו
הקב״ה אלא לנסות בו רבים שנאמר ומן המשכילים יכשלו
לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עת למועד

אך מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו וכל הדברים אלו ושלוה שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה ביחד שנ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה ולעבדו שכם אחד כיצד כבר נתמלא העולם מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמי רבים ערלי לב והם נושאי ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה אלו אומר מצות אילו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות ואלו אומר דברים נסתרות יש בהן ואינן כפשוטן וכבר בא משיח וגלה נסתריהם וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום ונשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים

פרק שנים עשר

אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או יהיה שם חדוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו הולך וזה שנ בישעיה וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ משל וחידה עניין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי העולם המשולים בזאב ונמר שנ זאב ערבות ישדדם ונמר שוקד על עריהם ויחזרו כולם לדת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו אלא יאכלו דבר המותר בנחת כישראל שנ ואריה כבקר יאכל תבן. וכן כל כיוצא באילו הדברים הכתובים בעניין המשיח הם משלים ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל ומה עניין רמזו בהן אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד יראה מפשוטן שלדברי הנביאים שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם שנ הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו ואינו בא לא לטמא הטהור ולא לטהר הטמא ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות ולא להכשיר מי שהחזקו פסולין אלא לשום שלום בעולם שנ והשיב לב אבות על בנים ויש מן החכמים שאומר שקודם ביאת המשיח יבא אליהו וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו הדברים סתומין הן אצל הנביאי גם החכמים אין להם קבלה בדברי אילו אלא לפי הכרע הפסוקים ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אילו ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דיקדוקיהן עיקר בדת ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בעניינות אילו וכיוצא בהן ולא ישימם עיקר שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה וכן לא יחשב הקצין אמרו חכמים תפח רוחן שלמחשבי הקצים אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שביארנו בימי המלך המשיח כשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל ויתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו שנ וישב מצרף ומטהר וגו ובני לוי מטהר תחילה ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל הרי הוא אומר ויאמר התרשתא להם וגו עד עמוד כהן לאורים ותומים הנה למדת שברוח הקודש מיחסין המוחזקין ומודיעין המיוחס ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם שמודיע שזה משבט פלו וזה משבט פלו אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה

לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם ולא כדי שירדו בגוים ולא כדי שינשאו אותם העמי ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל כדי שיזכו לחיי העולם הבא כמו שביארנו בהלכות תשובה ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהי מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה בלבד ולפיכך יהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנ כי מלאה הארץ דעה את ה כמים לים מכסים

בריך רחמנא דסייען

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] דוד הנ״ל [illegible]

[illegible] יצחק הנ״ל [illegible] דוד הנ״ל [illegible]

[illegible] דוד הנ״ל [illegible]

[illegible] דוד הנ״ל [illegible]

[illegible] יצחק הנ״ל [illegible]

[illegible] דוד הנ״ל [illegible]

[illegible] יצחק הנ״ל [illegible] דוד הנ״ל [illegible]

[illegible] יצחק הנ״ל [illegible]

[illegible] דוד הנ״ל [illegible]

Sig.r Benetto Almansi

6

Padova

PADOVA
11 MAR.

Volumen primum

[illegible]

[illegible] — [illegible] cum jod supervocanda in [illegible]

[illegible] — " — " — [illegible]

[illegible] — " — " — [illegible]

[illegible] — " — " — [illegible]

[illegible] — Explicit [illegible] verbis — [illegible]

" — [illegible] — [illegible]

[illegible] — " — [illegible]

[illegible] Explicit [illegible] verbis insolitis [illegible]

[illegible] — [illegible] — [illegible]

[illegible] Explicit — [illegible] verbis — [illegible]

[illegible] — [illegible] — [illegible]

" [illegible] — Explicit " — verbis — [illegible]

[illegible] — [illegible] — [illegible]

[illegible] — Explicit — " — verbis [illegible]

[illegible] — [illegible] — [illegible]

[illegible] — " — [illegible]

[illegible] — " — [illegible]

Explicit — " — verbis [illegible]

[illegible] — [illegible] — [illegible]

[illegible] — " — [illegible]

[illegible] — " — [illegible]

[illegible] Explicit — " — verbis [illegible]

[illegible] — " — [illegible] "

" — [illegible] — [illegible]

[illegible] Explicit — " — [illegible] "

[illegible] — [illegible] — [illegible] cum jod Epenth.

[illegible] — [illegible] — [illegible]

[illegible] Explicit [illegible] verbis [illegible]